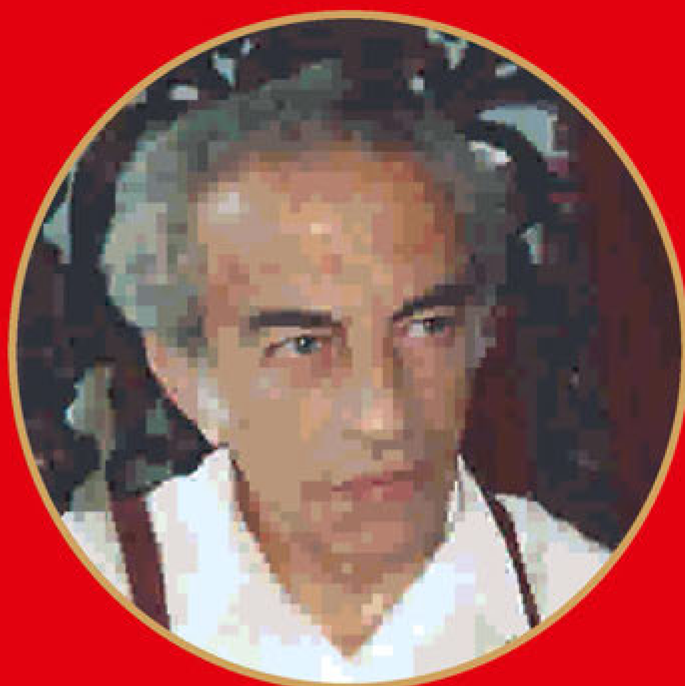
ROMULUS ANTONESCU

DICȚIONAR DE SIMBOLURI ȘI CREDINȚE TRADIȚIONALE ROMÂNEȘTI

OPERA OMNIA
DICȚIONAR

TIPO MOLDOVA

ROMULUS ANTONESCU

DICŢIONAR
DE SIMBOLURI ŞI CREDINŢE
TRADIŢIONALE ROMÂNEŞTI

Colecţia OPERA OMNIA
DICȚIONAR

Redactor: *Aurel Ştefanachi*

Coordonator serie: *Cassian Maria Spiridon*

Coperta și tehnoredactare: *Andrei Ştefanachi*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
ANTONESCU, ROMULUS
Dicționar de simboluri și credințe tradiționale românești /
Romulus Antonescu. - Iaşi : Tipo Moldova, 2016
Bibliogr.
ISBN 978-606-676-861-0

821.135.1.09

Editura TipoMoldova este recunoscută academic de Consiliul Național al Cercetării Științifice pentru domeniile filologie (PN-II-ACRED-ED-2012-0285) și istorie și studii culturale (PN-II-ACRED-ED-2012-0355).

Iaşi, 2016

Editura ***Tipo Moldova***,
E-mail: office@tipomoldova.ro

www.tipomoldova.ro

ROMULUS ANTONESCU

DICŢIONAR DE SIMBOLURI ŞI CREDINŢE TRADIŢIONALE ROMÂNEŞTI

Colecţia OPERA OMNIA
DICȚIONAR

TIPO MOLDOVA

CUPRINS

ROMULUS ANTONESCU

DICȚIONAR
DE SIMBOLURI ȘI CREDINȚE
TRADIȚIONALE ROMÂNEȘTI

Sfântului Apostol Andrei,
mamelor noastre și lui
Andrei-cel-de-acasă.

CUVÂNT ÎNAINTE

Observatorul atent al culturilor tradiționale ajunge repede la concluzia că toate manifestările exprimate, în plan spiritual sau în plan material, se subordonează unor coduri aproape imuabile, respectate cu sfințenie de către toți componenții unui grup etnic. Libertățile pe care și le iau unii lideri de opinie se produc numai în momentele în care codul înregistrează o eventuală fisură, fie prin pierderea unor elemente ale bazei motivaționale sau explicative proprii, fie prin importuri de realități ale căror baze motivaționale sunt mai active și, din acest punct de vedere, servesc mai eficient diverselor nevoi în contextul desfășurării diurne a vieții și, în consecință, sunt mai credibile. Oricum, aceste libertăți sunt asimilate greu, după lungi perioade de tatonare și numai în urma înregistrării unei frecvențe mari și circulații majore în rândul indivizilor unui grup etnic, ceea ce duce la concluzia că tradiția reprezintă un complex de încatenări de cutume deosebit de rezistente. Se poate afirma chiar, cu îndreptățit temei, că nu există cenzură mai aprigă decât aceea care se manifestă la nivelul bogatului evantai de exprimări pe care îl pun în evidență culturile tradiționale, acestea exercitând o enormă și permanentă presiune asupra propriilor indivizi. În fond, o realitate produsă de oameni pentru propria lor orientare în contextul valorilor propuse de lumea înconjurătoare, având ca justificare și unic scop perpetuarea identității lor etnice.

Simpla recunoaștere a existenței codurilor comportamentale care funcționează în cadrul unui grup uman, tradițional structurat, nu este însă suficientă, atâta timp cât nu sunt puse în evidență și mecanismele care fac posibilă acroșarea elementelor componente în lanțuri simbolice, apte să dezvolte și să comunice mesaje, înțelese și acceptate de către comunitatea umană căreia îi sunt adresate. Practic, mesajele joacă același rol pe care îl are orice limbă vorbită de un număr mai mare sau mai mic de oameni, aceasta fiind una dintre caracteristice definitorii ale unei etnii. Un exemplu concludent în acest sens, dar nu singurul, îl constituie manifestările cu personaje mascate, care se desfășoară la diferitele date ale calendarului tradițional. Cercetările mai consistente asupra acestor fenomene, în majoritatea cazurilor, au luat în considerare și au analizat, cu precădere, realizarea plastică a măștilor și cât din suprafața corpului uman este mascată. Nu s-a ținut seama, decât în mică măsură, de mecanismele care stau la baza alcătuirii cetei de mascați, ce rol îndeplinesc personajele în cadrul grupului, care sunt raporturile dintre ceată și colectivitatea umană căreia i se adresează, ce crede sau cum sunt apreciate aceste manifestări. Aceleași întrebări le ridică și secvențele ornamentale amplasate pe unele componente ale arhitecturii tradiționale, pe piesele de port popular, pe textile, pe mobilier, pe unelte și obiectele de uz casnic. Simpla afirmație conform căreia aceste obiecte sunt frumos ornamentate nu justifică în nici un fel prezența lor și nici felul cum sunt acroșate elementele componente al unei secvențe ornamentale. Este adevărat că se susține, în unele studii de specialitate, că, la nivelul culturii tradiționale, există o „gramatică” ornamentală și una cromatică. Dar cum funcționează acestea, care le sunt canoanele și ce mesaje transmit nu ni se spune. Și asta pentru că nici generațiile actuale din cadrul colectivităților tradiționale nu le mai cunosc și deci nu pot explica de ce se procedează într-un anumit fel și nu altfel. În acest context, baza explicativă se depărtează de configurarea ei simbolică, credințele nu mai sunt susținute ca o necesitate absolută, respectul față de tradiție, luată ca element definitoriu al identității de grup, se diluează și astfel apar, pe de o parte superstițiile, iar, pe de altă parte, speculațiile în interpretare la care recurg din ce în ce mai des unii specialiști, fără ca aceștia din urmă să-și așeze argumentația pe canavaua gândirii tradiționale, să se conformeze logicii acesteia. Din această pricină, unele explicații date de specialiști nu pot fi susținute nu numai în planul general al manifestărilor de orice fel, materiale

sau spirituale, dar nu pot fi susținute nici în contexte reduse la un singur domeniu de exprimare artistică.

Intenția de a clarifica, măcar și în parte, aceste insuficiențe de ordin explicativ și dorința de a oferi tuturor celor interesați o bază de date care să le poată înlesni „citirea” secvențelor decorative sau rituale au condus, în urmă cu aproape două decenii, la inițierea acestei lucrări deosebit de complexe. De la început, ne-am propus ca toate informațiile culese din diferitele lucrări de specialitate să fie structurate în jurul unei singure realități, fie că aceasta era un obiect, un gest, o profesiune sau ocupație, un personaj anume, o etnie etc. , limitându-ne, din rațiuni lesne de înțeles, numai la zonele etno-folclorice ale arealului românesc contemporan. Am eliminat, cu bună știință, informațiile referitoare la credințele provenind din Basarabia și din grupurile etnice macedo-române, nu pentru că ele nu ar fi fost interesante, ci pentru faptul că ele sunt, de cele mai multe ori, contaminate de obiceiurile și credințele colectivităților umane străine în vecinătatea sau în mijlocul cărora au trăit etnicii români. Acest fel de a structura materialul cules, folosind metoda termenilor „cheie”, a condus la configurarea unor „aureole” care gravitează în jurul fiecărei realități, din care se poate degaja potențialul de acroșare pe care îl generează în interiorul secvențelor, arealul zonal în care funcționează cu aceleași virtuți, precum și frecvența de întrebuințare a acestora.

Cercetarea astfel concepută a fost acceptată, pentru finanțare, de către fostul Minister al Cercetării și Tehnologiei, în perioada 1994-1995, contractul fiind încheiat cu Institutul de Memorie Culturală (CIMEC), grupul de lucru fiind format, numai pentru această perioadă, din Iuliana Băncescu, Alexandru Duma, Cătălina-Luminița Marin și Anișoara Burlacu și Daniela Daneliuc (din partea CIMEC, pentru realizarea unei baze de date), sub îndrumarea și cu aportul efectiv al autorului, căruia i-au revenit finalmente clasificarea și indexarea informațiilor culese, stabilirea sferelor semantice a termenilor în accepțiunea pe care o evidențiază gândirea tradițională, eliminarea redundanțelor, menționările corecte ale surselor bibliografice, stabilirea corespondențelor științifice pentru animalele și plantele regăsibile în dicționar, stabilirea seriilor simbolice la unele articole. Tuturor celor enumerați mai sus le mulțumesc pentru interesul manifestat în timpul colaborării noastre, cât și după aceea.

În ceea ce privește modul de redactare, autorul a respectat în general textele de bază ale autorilor consultați, intervenind numai acolo unde modul de exprimare utilizat în diverse perioade ale dezvoltării limbii române impunea un asemenea demers. Este locul aici să precizez câteva aspecte pentru o mai lesnicioasă orientare a cititorului. După fiecare paragraf, este menționată sursa informației, adică numele autorului sau titlul succint al lucrării colective, eventual numărul volumului și pagina. Atunci când bibliografia menționează mai multe materiale ale aceluiași autor, acestea sunt numerotate în ordinea alfabetică a primului cuvânt din titlu, același număr fiind regăsibil și în menționările din textele dicționarului. Informațiile preluate din periodice și alte publicații sunt evidențiate sub titlul generic PRESA. Cele preluate din cercetările de teren, dar care nu au văzut lumina tiparului din diferite motive, sunt menționate sub titlul NOTE, la care este adăugat numele cercetătorului. Când la finele unui paragraf nu se menționează arealul în care a fost atestată o anumită realitate, înseamnă că nici autorul din care a fost preluată informația nu a făcut-o. Cât privește abrevierile folosite, subliniem că ele sunt cele uzuale, fără ca prezența acestora să fie excesivă. În general, efortul redacțional a fost orientat spre obținerea unor texte cursive, ușor lizibile, în care cuvântul „cheie” să fie cel care dictează aspectele de conjunctură și asupra căruia converg semnificațiile, constituindu-se într-o adevărată aureolă simbolică. Acest fel de a concepe lucrarea îi conferă acesteia caracteristica de „operă deschisă”, în sensul că lectorul avizat poate adăuga și alte semnificații la cele deja atestate, sau poate aduce precizări asupra zonelor de manifestare a unei realități date.

Desigur că parcurgerea materialelor cuprinse în dicționar poate sta la baza elaborării unor studii de specialitate pertinente, în care să se avanseze concluzii utile pentru stabilirea

caracteristicilor definitorii ale culturii tradiționale românești și pentru delimitarea arealului lor de manifestare. Dar, dincolo de toate acestea, putem să facem o enumerare, fără alte comentarii, a ceea ce noi putem numi **„Panteonul simbolic al civilizației tradiționale românești”**, bazându-ne numai pe prezența elementelor componente în cadrul seriilor simbolice, la care trebuie să adăugăm frecvența și aria de circulație a unor termeni menționați în dicționar:

Apă - element de bază al cosmogoniei; 149 menționări în serii simbolice; *agheasmă* - 15; *apă neîncepută* - 6; fântână - 6; *rouă* - 3; *apă sfințită* - 2; *apă descântată; apă vie, abur, gheață, brumă, promoroacă* - câte o singură mențiune pentru fiecare;
Sare - 95;
Monedă - 83; *argint* - 5; *aur* - 1;
Pâine - 63; *grâu* - 40; *colac* - 38; *făină* - 19; *turtă* - 6; *aluat* - 2; *tărâțe* - 2; *anafură* - 1;
Busuioc - 53;
Usturoi - 44;
Trei (număr) - 40;
Ou - 38; *cocoș* - 9; *găină* - 8;
Tămâie - 37;
Descântec - 31;
Lumânare - 31; *miere - 13*; *ceară* - 5; *fagure* - 2; *albină* - 1;
Floare - 30;
Vin - 30; *rachiu* - 10; *țuică* - 4; *alcool* - 4;
Prag - 26; *horn* - 12; *ușă* - 6; *vatră* - 5; *grindă* - 4; *poartă* - 3; *gard* - 2; *fereastră* - 2; *casă*; *streașină*; *prispă* - câte o singură menținue pentru fiecare;
Cânepă - 25;
Cuțit - 25; *fier* - 21; *ac* - 13; *topor* - 11; *foarfecă* - 5; *lacăt* - 2; *lanț* - 1;
Foc - element de bază al cosmogoniei; 24 menționări;
Cărbune - 23; *cenușă* - 9; *lemn* - 8; *funingine* - 1;
Pământ - element de bază al cosmogoniei; 21; *piatră* - 11; *marmură, cremene* - câte o singură mențiune pentru fiecare;
Pelin - 20;
Salcie - 20;
Pânză - 20;
Cămașă - 19; *maramă (năframă, basma)* - 11; *brâu* - 8; *bete* - 7; *opinci (pantofi, papuci, încălțăminte)* - 5; *batistă* - 4; *haine (pantaloni, veșminte)* - 4; *căciulă* - 1;
Leuștean - 17;
Oglindă - 17;
Roșu - 16;
Porumb - 16; *mămăligă* - 6; *mălai* - 3;
Măr - 16;
Nouă (număr) -16;
Untură - 15; *porc* - 1;
Păr - 14; *lână* - 4; *seu* - 4; *os* - 4; *animal* - 2; *oaie* - 2;
Fir (textil) - 13;
Cruce - 12; *rugăciune* - 6;
Brad - 12;
Zahăr - 12;
Duminică - 11;
Lapte - 12; *unt* - 11; *brânză (caș)* - 3;
Piper - 11;

Iarbă - 10;
Pieptene - 10.

Acestei liste i se pot adăuga realități ale lumii înconjurătoare care nu intră decât foarte rar sau deloc, alături de alte obiecte, în serii simbolice, deoarece, după cum lesne se poate deduce, parametrii lor existențiali nu le permit acroșaje de tipul celor enumerate mai sus. Este vorba în special de animale, indivizi sau grupuri umane, precum și determinările temporale. Aceasta nu înseamnă că ele nu aglutinează semnificații și contexte caracteristice pentru gândirea tradițională românească.

În ordine descrescătoare, acestea sunt: **factorul uman:** *femeia* în toate ipostazele sale existențiale (*copil, fată, mireasă, gravidă, lehuză, mamă, bătrână*); *ceata de flăcăi, colindă, dans*; **animale sălbatice și domestice:** *cal* (și, în legătură directă cu această viețuitoare, *călușarii*), *lup, șarpe, câine, cerb, broască, barză, bour, bou*; **determinări temporale:** *săptămână, duminică, joi, sâmbătă, luni* (celelalte zile ale săptămânii nu întrunesc semnificații deosebite decât în contexte speciale, de pildă atunci când gravitează sub determinarea Paștelui, sau când evidențiază personaje fantastice: *Joimărița, Marțolea*), *ianuarie, martie, aprilie, decembrie* (evident, lunile din an care marchează începutul și sfârșitul anului calendaristic și începutul anului agricol și pastoral); **alte realități:** *albie, comoară.*

Desigur că dicționarul cuprinde și alte componente ale universului material sau spiritual așa cum sunt ele oglindite de gândirea tradițională românească, intenția noastră fiind aceea de a le descifra și a le pune în evidență valențele, adevărata bogăție a țăranului nostru de oriunde și din totdeauna. Lui îi închinăm și această lucrare ca un modest omagiu pentru strădania sa de a ne naște, a ne crește și a ne purta identitatea peste noianul de timp care ne-a răbdat cu seninătate și uneori chiar cu bucurie.

AUTORUL

ABREVIERI

DLRM – Dicționarul limbii române moderne, Editura Academiei, București, 1958;
lat. – din limba latină;
v. – vezi;
v. slv. – din slava veche.

A

ABDOMEN
Credințele tradiționale de pretutindeni îl consideră ca fiind principalul loc de comandă a manifestărilor vitale, mai mult decât inima sau creierul; din punct de vedere biologic, pântecul semnifică un refugiu, dar și un spațiu devorator, în care principiile materne devin contradictorii în plan mental: pe de o parte, apără, hrănește, creează, pe de altă parte, păstrează și obstrucționează desprinderea, în ultimă instanță își manifestă reținerea prin gelozia uneori demolatoare a voințelor spre independență; acuzele se bazează și pe temeiul că burta este sălașul tuturor poftelor, al dorințelor, al lăcomiei, care apropie pe om de starea animalică (CHEVALIER, III, p. 103-104). Femeilor gravide, la patru luni, începe să li se miște fătul; dacă este fată mișcă în stânga abdomenului, dacă este băiat mișcă în dreapta; dacă abdomenul este crescut în față, pruncul va fi băiat, iar, dacă crește cu deosebire spre părțile laterale, va fi fată - Vrancea (**2.** STAHL, p. 192). Pentru cine visează că îl doare burta e semn că totul va fi bine; dacă se visează cu burta mare înseamnă că va fi târât prin tribunale și procese - Suceava (NOTE, Băncescu).

ABOALĂ
Numele (eufemistic) popular al epilepsiei (ȘĂINEANU, II, p. 3).

ABSTINENȚĂ v. CURĂȚENIE.

ABUBĂ
Bubă neagră, cu apariție mai deasă în cavitatea bucală (ȘĂINEANU, II, p. 5).

ABUR
Deoarece *apa* este realitatea care conotează cele mai multe semnificații, spectrul simbolic al aburilor este deosebit de redus; astfel, femeile care vor să-și stopeze lactația sânilor, după înțărcarea copiilor, iau o piatră încinsă și o aruncă într-un vas cu apă, după care își apleacă pieptul, ca să fie aburit de vaporii din vas - Suceava (**3.** MARIAN, II, p. 267-268). În cele trei zile de după înmormântare, sunt chemați trei bărbați sau, după caz, trei femei, cărora li se dă să mănânce *cina mortului*, o fiertură de post sau de dulce, după cum permite calendarul creștin ortodox, și câte un colac împletit în trei; mâncarea fiartă se face pentru a i se ierta mortului păcatele și ca să aibă și el *aburi*, adică să aibă căldură și mâncare pe lumea cealaltă, fiindcă se crede că aburii din mâncăruri se ridică drept jertfă pentru sufletul decedatului - Năsăud; Oltenia; Moldova; *cina de apoi* se face în a doua seară de la deces, împreună cu „stâlpii" slujiți de preot - Sibiu (**3.** MARIAN, III, p. 126-127; **2.** ARMĂȘESCU, p. 395). *Cina-mortului* se face în seara din ajunul zilei de înmormântare; la această masă de seară, se adună preotul, rudele mortului, vecinii și toți cei care ajută la înmormântare; se oferă ca pomană mâncare și băutură (tăiețel cu carne, varză, țuică, iar, în posturi, fasole și varză); această masă nu durează după miezul nopții și nu suplinește priveghiul la mort - Chioar (**1.** POP, p. 321). Mâncărurile fierte, care sunt pregătite pentru pomană, poartă numele de *„aburul răposatului"* - Gorj (PRESA). Mân-carea dată de pomană pentru un decedat trebuie să fie caldă, aburindă, deoarece aburul este considerat hrana pe care o primește sufletul pe lumea cealaltă și nu mâncarea care este destinată trupului - Bucovina (NOTE, Băncescu). <u>Serie simbolică</u>: *mâncare* (aburindă)-*colac-3*.

AC
Cum naște o femeie, se pun în leagănul nou-născutului două ace, pentru a nu se deochea pruncul și ca să nu se apropie de el necuratul - Moldova; nu se scobește cu acul între dinți, pentru că aceștia se strică - Maramureș; Vâlcea; se crede că găsirea unui ac (bold) este semn de ceartă - Iași;

sau semn de sărăcie - Tecuci; sau semn că acela care a găsit acul va avea oaspeți - Iași; dacă acul găsit de către un bărbat este dintre cele de cusut, atunci este semn că soția lui îi va da naștere unei fete, iar de găsește un ac fără urechi i se va naște un băiat - Ilfov; când se întâlnesc din întâmplare două lăuze până a nu se fi împlinit 40 de zile de la data când au născut este indicat să facă schimb de ace între ele, cea care a născut băiat îi dă celeilalte un ac cu gămălie, iar, dacă a născut fată, se dă un ac de cusut, schimbul fiind ținut până la împlinirea celor 40 de zile, pentru că nerespectarea termenului poate duce la moartea copiilor - Muntenia; la întâlnirea a două fete logodite sau a două nunți, se schimbă între părți câte un ac, pentru a nu le muri vreo rudă - Argeș; dacă sunt găsite ace înfipte în pământ sau într-un gard, să nu fie luate, pentru că acestea sunt pline de tot felul de boli, care îl pot îmbolnăvi sau chiar omorî pe cel ce le ridică - Bucovina; dar fetele se bucură când găsesc ace, pentru că, cred ele, le va crește părul - Tecuci; să nu se dea ac sub formă de împrumut, decât după ce a fost înfipt în ceva, iar de acolo să fie luat de către cel ce are nevoie de el, altfel cei doi pot lesne ajunge la ceartă - Suceava; când se dă cuiva un ac, să i se dea cu ață în el, pentru ca, în caz că sufletul aceluia ajunge în iad, să poată fi scos afară trăgându-l de acea ață - Bucovina; dar se crede și că acela care dă acul cu ață în el își dă zilele - Ialomița; acul cerut cu împrumut se dă și se ia înapoi numai cu ață în el, pentru că altfel este păcat - Bucovina; acul solicitat de cineva să nu-i fie aruncat, pentru că aceluia care aruncă îi va muri un copil a cărui înălțime va fi egală cu distanța până la care a fost aruncat acul - Galați; sau cel ce aruncă acul se va lungi cu dimensiunea pe care o are distanța dintre cei doi - Tecuci; gestul de a da cuiva un ac poate să însemne că acela ce dă poartă ură sau altă antipatie față de cel ce solicită, caz în care este indicat ca, în prealabil, să fie împuns ușor cel ce primește - Bucovina; acul rupt să nu fie azvârlit, ci înfipt undeva, pentru că, în caz contrar, poate muri unul dintre copii - Tecuci; femeile să nu-și pună acul cu care au cusut în păr, pe perne sau oriunde aiurea, pentru că acesta este semn că treptat își vor pierde mintea - Tecuci; dar, dacă se împung în timp ce se aranjează pentru vreo petrecere, este semn că acolo unde se vor duce vor fi în atenția tuturor - Bucovina; se aruncă cu un ac după preotul întâlnit în drum, pentru a atenua urmările malefice ale acestei întâlniri - Bucovina; acul și ața rămase după ce s-a cusut ceva pentru mort să fie puse în sicriu și să nu rămână în casă, pentru că îi vor amorți mâinile celui ce va lucra cu acel ac - Bucovina; femeia care dorește să nu i se atingă lupul de vite leagă un ac cu ață de urechea doniței în care pune laptele muls și îl poartă în acest fel legat cât timp dorește (**2.** GOROVEI, p. 5; 14; 24; 120; 142; 144; 165; 188; 257; BOGDAN, p. 124). După ce stupii au fost scoși de la iernat și așezați la locul lor, se pun nouă ace neîntrebuințate în urdinișul primului stup, rostindu-se totodată un descântec, ca albinele să nu fie stricate de alte albine și să stea toate grupate - Suceava (**3.** GOROVEI, p. 236-237). Va avea parte de felurite dușmănii cel care visează ace, dar va trebui să fie prezent la croitor mai mult decât obișnuit, când visează cutie cu ace - Suceava (NOTE, Băncescu).

ACĂȚ v. SALCÂM.

ACOPERIȘ
Cine visează că are acoperiș bun și trainic la casă înseamnă cinste și onoare; în schimb, semnifică întristare dacă visează că acoperișul casei sale este stricat; pentru cine visează acoperiș dezmembrându-se este semn de nenorocire în familie; înseamnă că va trăi întâmplări neplăcute cine se visează căzând de pe un acoperiș; dacă se visează suindu-se pe olanele acoperișului casei sale este semn că va scăpa în curând de un dușman - Suceava (NOTE, Băncescu). v. CASĂ.

ACT SEXUAL v. CURĂȚENIE.

ACTOR v. TEATRU.

AER

Cele patru elemente sau stihii ale cosmogoniei românești (aer, apă, pământ, foc) sunt complementare două câte două: focul nu poate exista fără aer, iar pământul, conform legendelor, a fost scos și adus la suprafață din străfundurile apei, care era și este atotcuprinzătoare și omniprezentă (NOTE, Antonescu). Multe boli care bântuie organismul uman provin din împrejurări ce au drept cauză variațiile de temperatură și deci nu este de mirare că oamenii au personificat aerul sau vântul (care se află în strânsă legătură) în niște ființe vătămătoare, numite generic *vântoase*, pe lângă alte circa 150 de denumiri pe care le primesc aceste *iele*, socotite ca fiind malefice, sau măcar unele dintre acțiunile lor fiind răufăcătoare, ele făcând parte din categoria *„duhurilor cu părul de aur”* (PRESA). Descântecul de dureri de stomac se practică deseori frecționând abdomenul bolnavului cu degetele și suflând din când în când asupra lui, pentru ca, în finalul rostirii textului, să se mai sufle ușor asupra lui și spunându-i-se să se miște puțin - Gorj (CĂRĂBIȘ, p. 129-130). v. IELE; VÂNT.

AGHIUȚĂ

Nume comic (ironic) dat diavolului (dracului), provenind prin diminutivarea lui *aghios* (în gr. *sfânt*); sinonim cu *Michiduță* și *Tichiuță,* toate întâlnite în folclor și, în general, în expresiile populare (ȘĂINEANU, I, p. 4; II, p. 25). v. DIAVOL.

AGURIDĂ

Strugure (fruct) necopt sau suc din astfel de struguri, cu care se acrește ciorba (ȘĂINEANU, II, p. 27). Ca să se acrească mai repede, se crede că e suficient să se dea cu pilugul de lemn, cu care a fost zdrobită agurida, pe la nasul celor mici, care, plângând, grăbesc astfel oțetirea (fermentarea) sucului sau înăcrirea borșului - Tecuci; deci agurida (sau un obiect implicat nemijlocit) declanșează plânsul, care acționează asupra procesului de înăcrire, punând în evidență o serie de determinări succesive și reciproce, loc comun în gândirea tradițională de pretutindeni (**2.** GOROVEI, p. 6; 24). Dacă se visează cineva mâncând aguridă înseamnă necaz, supărare - Suceava (NOTE, Băncescu). v. PLÂNS.

AJUN (A AJUNA)

Ziua sau seara ce premerge oricărei sărbători mai importante, precum și faptul de a ajuna, de a nu mânca nimic sau de a nu mânca de dulce (ȘĂINEANU, II, p. 28). În sensul cuprinzător al cuvântului, ajun se numește orice zi de sec sau de post, dar mai cu seamă zilele ce premerg Crăciunului (Moș Ajun - 24 decembrie), Bobotezei (5 ianuarie) și sâmbăta de dinainte de Duminica Paștelui, pentru că în aceste zile se ajuna sau nu se mânca de dulce; tinerii, cu deosebire, speră că, dacă nu vor mânca nimic până către seară sau până a doua zi dimineață, vor avea noroc și se vor căsători în acel an, găsind chiar un partener de viață arătos și harnic (**2.** MARIAN, I, p. 123). În principiu, în zilele de ajun, cine va striga găinile din ogradă nu va avea parte de ele - Suceava; se spune chiar că acela care mănâncă în zilele de ajun îi va mirosi gura tot timpul anului - Tecuci; nu este bine să se bată oamenii între ei, nici măcar în glumă, în ajunul Crăciunului (24 decembrie) și al Bobotezei (5 ianuarie), pentru că, peste an, le ies bube pe corp - Tecuci; cine plânge în zilele de ajun ale Crăciunului și Bobotezei va plânge tot anul - Botoșani; nu este bine ca în ajunul Crăciunului să fie lovit altcineva cu pumnii sau cu palmele, pentru că bătăușului îi vor ieși atâtea bube peste an câți pumni a dat și tot atâtea răni va avea după câte palme au fost date - Iași; dar se mai crede că în zi de ajun nu este bine să fie bătut nimeni, pentru că face bube cel bătut - Tecuci; crescătorii de albine să nu dea nimic din casă în ajunul Crăciunului, pentru că nu le va merge bine albinelor și este posibil să le piardă la vremea roitului - Suceava; cine vrea să aibă noroc peste an să nu mănânce în ajunul Crăciunului - Dolj; în ajunul tuturor marilor sărbători, se pun pe masă două pâini, sare, pește, grâu și un pahar cu apă, crezându-se că, peste noapte, morții din familie revin

acasă și mănâncă din aceste bucate - Suceava; în zilele de ajun ale Crăciunului și Bobotezei, nu se dă nimic din casă, pentru a nu se împrăștia gospodăria - Suceava; dar este bine ca, în ajunul Crăciunului, până a nu răsări soarele, să se pună mâna pe coasă, pe secure, pe furcă, pe topor etc. , pentru ca să-i fie drag celui ce o face să lucreze cu ele peste vară - Galați; se ajunează înainte de Sân-Petru de iarnă (24 noiembrie), ca să nu intre lupii în oi, fiindcă lupii sunt câinii Sfântului Apostol Petru și astfel li se încleștează fălcile - Țara Oltului (**2.** GOROVEI, p. 6; 29; 63; 98; 133; 168; 196; 225; GOLOPENȚIA, p. 133). Serie simbolică: *pâine-pește-sare-grâu-apă.*

ALAMĂ v. ARAMĂ.

ALĂ
Ființă fabuloasă (balaur sau duh rău) despre care se crede că stârnește vânturi puternice, ploaie cu grindină și furtuni; cunoscută și sub numele de *hală* (ȘĂINEANU, II, p. 30). v. BALAUR.

ALĂMÂIOARĂ v. GUTUIE.

ALB
Albul este culoarea privilegiată a riturilor de trecere, care marchează mutațiile ființei, după schema clasică a oricărei inițieri: moarte și renaștere; albul răsăritului și albul mat al morții, care absoarbe ființa și o introduce în lumea lunară, rece, îl conduce spre absență, spre vidul nocturn, către dispariția conștiinței și a culorilor diurne (URSACHE, p. 277). Albul este semn al virginității și al veseliei - Dolj; Ialomița; Vaslui; sunt considerate ca fiind sfinte găinile și gâștele de culoare albă - Suceava; sub formă de porumbel alb apare și sufletul omului, motiv pentru care se pune o pânză albă deasupra ușii, sub streașină, când moare cineva din familie - Vaslui; dar sub formă de femeie înveșmântată în alb apar bolile, cum ar fi holera, ciuma, anghina etc. - Iași; bolnavul care se visează sau este visat îmbrăcat în alb se va însănătoși - Neamț (**2.** GOROVEI, p. 189; 282-283). Simbolizează puritatea, inocența, nașterea (ZAHACINSCHI, p. 18). Semnifică puritatea (COMAN, II, p. 30). La nuntă, mirele poartă pană albă la pălărie, ca semn distinctiv al feciorului; dată jos, gestul semnifică trecerea tânărului în categoria oamenilor însurați (ȘEULEANU, p. 200). Desagii sunt țesuți din lână, mai rar din cânepă, iar specificul lor este dat de alternanța cromatică a dungilor, așezate în carouri alb-negru sau alb-gri, fiind una dintre primele soluții cromatice ale omului (**12.** GHINOIU, p. 15). La moartea unui tânăr necăsătorit, fata care acceptă provizoriu rolul de mireasă și *drușca* acesteia țin trecută pe sub sicriu o năframă albă, înmormântarea cuprinzând toate momentele specifice acesteia, la care se adaugă momentele esențiale ale nunții - Maramureș (DĂNCUȘ, p. 189).

ALBASTRU
Teoretic, albastrul trece drept o culoare odihnitoare, dar gama lui este deosebit de largă, implicând diferențieri din punct de vedere afectiv; albastrul este una din culorile cele mai populare, mai inocente, datorită „personalității” ei fără echivoc; aerul, lumina și apa, trei dintre dimensiunile fundamentale și corelative ale existenței biologice a omului, au creat, în experiența vizualului, culoarea albastră și iluzia acesteia; totuși este o culoare „rece”, mai ales cel de nuanță închisă, care tinde să se generalizeze în decorativismul satului contemporan, alături de gri, albastrul închis mergând până la a fi o culoare dură (SMEU, p. 143). Albastrul de pe drapele și blazoane înseamnă culoarea cerului, a apei râurilor și a mărilor; la unele etnii, albastrul reprezintă lealitatea, fidelitatea și comportamentele alese; pentru vechii egipteni era culoarea cerului și a doliului, iar, la grecii antici, Zeus, stăpânul zeilor, purta o mantie albastră, semn al puterii (PRESA). Este expresia cerului, a văzduhului, talisman al vitalității și al sănătății (ZAHACINSCHI, p. 7). Culoarea albastră, folosită la încondeierea ouălor pentru Paște, se obține din plante ca *dediță* și *floarea-soarelui*, care dau și culoarea neagră, cu deosebirea că se fierb, în loc de apă curată, cu

borș acru, în care se pune piatră acră și piatră vânătă - Suceava (**2.** MARIAN, II, p. 138).

ALBIE

Obiect cu evidente conotații feminine; femeia gravidă care va sta pe o albie (copaie, troacă) va naște fată - Vâlcea; Argeș; Muntenia; albia în care este îmbăiat copilul trebuie să fie confecționată din lemn de brad sau de tei, pentru că, dacă ar fi făcută din lemn de arin, copilul și-ar petrece restul vieții printre străini - Suceava; albia din care s-a vărsat apa, care a servit la prima scaldă a nou-născutului, se răstoarnă cu gura în jos; participanții la ritual joacă, având pahare cu băutură în mâini, în jurul copacului lângă tulpina căruia s-a vărsat apa, pentru ca pruncul să devină om vesel și bun dansator, iar moașa joacă pe fundul albiei, crezându-se că astfel copilul, când va fi mare, va avea noroc la cai - Suceava; să nu se pună albia în care este scăldat copilul cu gura în jos sau către perete, fiindcă pruncul moare - Suceava; sau să nu fie legănată, goală fiind, pentru că moare copilul - Suceava; albia în care este scăldat copilul să fie crestată în partea unde stă el cu capul, iar apa să fie vărsată din ea pe la capătul unde îi sunt picioarele, ca pruncul să poată merge curând - Suceava; când copilul își leagănă singur albia în care doarme, este semn că mama lui va mai face copii - Suceava; nu este bine să se arunce în foc albia în care este scăldat copilul - Transilvania; fiind mort, vor ieși din el fecalele celui ce pune o albie pe foc - Vâlcea; se crede că nu este bine să se lase covata, în care s-a frământat aluatul, cu răzuială de aluat pe ea, fiindcă, în acest caz, Iuda ar roade osia Pământului - Vâlcea; copiii care vin de la școală să-și pună manualele în covată, ca să nu uite conținutul acestora, cum nu uită să mănânce - Dolj; dar se mai crede și că, la întoarcerea de la școală, ghiozdanul, traista sau sacul cu manuale și alte cărți să nu se pună pe albie, pentru că elevul nu va avea noroc la învățat - Vâlcea; după deces, trupul mortului este spălat într-o albie, ca să se ducă curat pe lumea cealaltă, în unele sate din Vaslui existând practica de a se comanda și confecționa o asemenea copaie din lemn, cu dimensiunile ceva mai mari decât cele uzuale, care servește la scăldatul morților din întreaga comunitate, vas care se păstrează, de regulă, la casa unui gospodar știut de toată lumea; scăldatul sau spălarea mortului se obișnuiește a fi făcută în absolut toate zonele, inclusiv în aglomerările urbane, și are, chiar dacă nu explicit, un caracter ritual; albia în care a fost scăldat un mort se răstoarnă cu gura în jos și nu se mai întrebuințează până după înmormântare, fiind rău de moarte și pentru alții - Muntenia; Moldova (**2.** GOROVEI, p. 6; 43-44; 62-63; 144-145; 152; 163; 170; 213; NOTE, Antonescu). Pentru oprirea ploii sau a vântului, se arde o albie (o trocuță, vas din lemn, de culoare albă, culoarea naturală a lemnului) de către o femeie cu ochi albaștri, care strigă, în timp ce se uită în sus, pe hornul vetrei: *„Albastru ca ochii mei!”*; sau o fetiță aleargă cu trocuța în mână, invitând vântul să se oprească în gard; trocuțele sunt asimilate cerului fără nori, iar arderea lor semnifică regenerarea și îndepărtarea norilor - Dolj (ENACHE, p. 121).

ALBINĂ (*Apis mellifica* - DLRM, p. 18)

Dintre animalele care dau hrană pruncului Zeus sunt amintite destul de des și albinele, care, în același timp, îl și păzesc, sau se menționează că nimfele îl hrănesc cu lapte și cu miere; în unele variante, Zeus s-a născut într-o peșteră din Creta, locuită de albine, unde nici zeii și nici oamenii nu puteau intra, fiind apărată de albine; Zeus prunc este conceput ca născându-se în fiecare an, la fel cu vegetația pe care o reprezintă în plan religios (HERSENI, p. 315). Albina se bucură de un uriaș prestigiu mitologic și simbolic, pentru că este singura viețuitoare care transformă scârna în aliment; ajutând Creatorului la facerea lumii, ea a primit harul de a scoate din sine, după hrănire, nu o substanță „necurată”, ci, din contra, substanța cea mai dulce și mai hrănitoare din lume, mierea, anulând astfel, în sens pozitiv, antinomia structurală ce definește procesul hrănirii, obținând dintr-un aliment tot un aliment; este considerată ca o ființă aproape divină, dăruită cu puteri și calități ieșite din comun; miturile și legendele, credințele și practicile magice, datinile și proiecțiile simbolice depun mărturie asupra prestigiului ei deosebit, a faptului că, încă din cele mai

vechi timpuri, chipul ei a fost sacralizat, acordându-i-se și o viață „secundă”, de ordin spiritual; despre rolul pe care îl avea creșterea albinelor în Dacia romană grăiește, între altele, existența unui cult al divinității protectoare a albinelor: *Diana mellifica*; în acest context, nu trebuie uitat că majoritatea zdrobitoare a cuvintelor ce denumesc insecta, produsele ei și uneltele stupăritului sunt de origine latină, că albina apare frecvent în zicători, proverbe, expresii idiomatice și că numeroase denumiri toponimice și onomastice se inspiră din sfera lexicală generată de numele insectei ori din activitatea stuparului; în cosmogonia populară românească, trei viețuitoare au un rol decisiv în facerea lumii: broasca, ariciul și albina; ele trudesc *alături de* sau *în locul* Demiurgului, pentru a duce la bun sfârșit munca titanică a făuririi întregului Univers; ele sunt considerate animale sfinte, albina ocupând însă o poziție aparte, fiindcă ea nu făurește lumea, dar este cea care aduce vestea salvatoare, fiind conotată cu miracolul secvenței aliment-aliment (mierea), refuzând, în textele folclorice orice atingere cu animalele mai puțin „pure”; legendele spun că albina a fost trimisă de Demiurg să-l întrebe pe arici cum poate fi îndreptată lumea alcătuită „strâmb” de Creatorul divin; pentru că ariciul nu a vrut să-i dezvăluie taina cosmogonică, albina s-a ascuns după o frunză și a tras cu urechea la mormăielile bătrânului înțelept și morocănos; în felul acesta a aflat soluția salvatoare și i-a comunicat-o și Creatorului; ariciul, văzând că l-a pândit și l-a iscodit, mâniat pe albină, a blestemat-o, zicând că ea, cât va fi și va trăi, să-și mănânce baliga; însă Dumnezeu, văzând că albina i-a spus ce a auzit ea la arici, a binecuvântat-o ca, nu numai ea singură, ci și oamenii să-i mănânce baliga și aceea este mierea; tot legendele afirmă că mierea este scârna albinei, iar ceara este sudoarea ei, iar în alte legende se spune că mierea rezultă din transformarea sângelui albinei, iar ceara din sudoarea ei; veninul albinei este explicat astfel: albina este ispitită de șarpe, care o îndeamnă să-i ceară Creatorului o armă asemănătoare cu limba sa otrăvită; sau, insecta păcătuiește prin dorința de a fi mai puternică decât orice ființă, de a poseda o substanță prin care să poată omorî pe acela pe care îl va mușca; ca pedeapsă, Demiurgul i-a hărăzit ca nu acela să moară, pe care îl va mușca ea, ci ea să moară; alte două caracteristici ale albinei (curmătura de la mijloc și dungile galbene și negre) sunt puse în legătură directă cu atributele ei de „iscoadă”: pentru că a tras cu urechea și a aflat tainele deținute de arici, drac sau bogătan, ea a suferit fie blestemul, fie agresiunea acestora și a rămas cu corpul vărgat de șiruri negre; puține sunt legendele care istorisesc geneza albinei; asemenea ariciului, broaștei, cerbului sau boului, adică a animalelor consacrate, ea este prezentată ca un animal precosmogonic, există ca atare încă dinaintea facerii lumii; doar în două narațiuni inconsistente, albina apare ca o metamorfoză a lacrimilor Maicii Domnului, ori a unor grăuncioare aruncate de Demiurg peste flori; deci albinele sunt tare iubite de Dumnezeu; câte *gujulii* sunt, nici una nu este așa curată; dar nu oricine poate ține albine, fiindcă trebuie să fie cineva curat, pentru că altfel nu le merge bine; se cere chiar ca prisăcarul nici să nu aibă soție, pentru că, dacă nu este curat, roii fug sau albinele pier; în Vâlcea, prisăcarul nu umblă la stupi, dacă nu s-a abținut de la relații sexuale și dacă nu este curat îmbrăcat; când se umblă la ele, să nu fie omul necăjit, să nu rostească vorbe de ocară și despre drac pe lângă ele; de la albină au avut oamenii miere, de s-au îndulcit, iar noaptea nu le mai era întuneric, căci făceau din ceară lumânări; albina, după credința românilor din cele mai multe zone ale țării, zboară într-o singură zi peste șapte hotare, de aceea mierea ei este așa de dulce și de bună pentru toate leacurile, fiindcă este făcută de pe multe flori și de prin multe părți adunată; albina este sfântă și fără ea omul nu poate nici la moarte, nici la naștere și cununie; existența ei este calificată ca un miracol și explicația stă în natura exclusiv economică a produselor sale (mierea și ceara), care au reprezentat o importantă sursă de alimente și produse derivate, esențiale pentru bunul mers și prosperitatea gospodăriei țărănești; dracul își poate lua orice chip, în afară de cel de albină și de oaie; dar albina se poate deochea, de aceea, când vin copii străini la o stupină, prisăcarul le spune să scuipe albinele, ca să nu se deoache; stupii descântați se stropesc cu apă descântată cu descântec de orice alt deochi; albina se deoache numai de către anumiți oameni care au privirea fixă; albinele deocheate mușcă, nu mai pleacă după flori, devin rele, adică

sunt nervoase; între animalele domestice, numai albina și oaia se pot deochea, numai ele se caracterizează printr-o asemenea puritate, încât cea mai mică intenție agresivă le tulbură, le îmbolnăvește, le „spurcă”; dacă se fură din miere sau din ceară, se pricăjesc și mor; în plus, se crede că acela care va fura miere ori stupi va fi chinuit pe lumea cealaltă, sau va fi blestemat să moară greu; totodată, atât albina, cât și oaia sunt considerate ca fiind viețuitoare sfinte, care aduc celui ce le îngrijește iertarea de păcate și care purifică spațiul înconjurător, respingând prezența duhurilor malefice; asocierea simbolică dintre albină și oaie s-a produs din cauză că ambele viețuitoare sunt, în egală măsură, harnice și vulnerabile, ambele au cerut Demiurgului să posede o asemenea putere, încât omul să nu le poată face nici un rău, dar drept pedeapsă pentru nesupunerea lor, Creatorul le-a blestemat să trudească mereu, ca să-și îndestuleze stăpânul, să fie slabe și să aibă mulți dușmani; se mai crede că, după moarte, sufletul omului se face albină, de aceea cine vede albine să știe că sunt suflete care cer de pomană; în basme, albina figurează ca un animal-adjuvant, ea ajutându-l pe erou în timpul probelor la care este supus, îi arată calea spre tărâmurile inaccesibile de dincolo și îi dezvăluie unele taine ale acestora; printre multele zile consacrate albinei sunt: Măcinicii (9 martie), Bunavestire (25 martie), Sânpetru (29 iunie), Sântilie (20 iulie), Macavei sau Macovei (1 august) și Schimbarea la Față (Probejanie sau Probejenie - 6 august) etc. (COMAN, II, p. 2; 92; 105-108; 110-113; 139; 176). Adevărații prisăcari, cunoscând perioada aproximativă de roire a albinelor, ascultă în fiecare seară țârâitul mătcii, care urmează să plece a doua zi cu roiul, și pregătesc din timp *coșnițele* și *știubeiele*, le ung cu florile cele mai căutate de albine, ei înșiși evitând să mănânce usturoi și ceapă și păstrând o deplină curățenie trupească și vestimentară; se spune că este bine să prindă roiul numai un om „curat”, un bărbat bătrân, blând și bun la inimă, sau să nu se încumete să prindă roiul omul care este bolnav, sau nervos, precum și cei răi la suflet să nu se apropie de albine, fiindcă nu-i suferă; dintre animale nu suferă în special caii și, când intră vreun cal în prisacă, toate albinele îl mușcă; la români, credința generală este că, în jurul datei de 14 septembrie (Înălțarea Sfintei Cruci), albinele încep să se ascundă, să se adăpostească de frigul iernii; începând cu această zi, situată în preajma echinocțiului de toamnă, prisăcarii bagă stupii în bordeie sau alte lăcașuri special amenajate, iernatul durând cam șase luni; deci anul agricol se întinde de la 17 martie (Cuviosul Alexie, omul lui Dumnezeu) până la 14 septembrie și de la 14 septembrie la 17 martie; prima perioadă este perioada fertilă a stupului, cea de a doua este perioada sterilă; împărțirea anului în aceste două etape este similară cu aceea a anului agricol în general, pentru că îndeletnicirea albinăritului este strâns legată de flora meliferă; obiceiul numit „*Retezatul* sau *tunsul stupilor*” este fixată de tradiție, în raport de zonă, la Sântilie (2o iulie), Macovei (1 august) sau la Schimbarea la Față sau Probejenie (6 august); ziua aleasă, de obicei joia, se împarte în două: recoltatul mierii dimineața și ospățul după amiaza; „Retezatul stupilor” este, în Moldova și Bucovina, o adevărată sărbătoare a recoltei, când rudele, vecinii și prietenii gustă miere și beau țuică îndulcită cu miere; dacă albinele se grăbesc să culeagă nectar și polen dis-dimineață și nu se depărtează de stupi, este semn de ploaie; dacă scot zi și noapte în prisacă un zumzet permanent, timpul va deveni, din frumos, posomorât, ploios și furtunos; dacă albinele zboară în apropierea stupilor, sau intră cu grămada înăuntru mai înainte de a se însera, este semn de ploaie și furtună; când albinele devin rele, când năvălesc pe om și îl mușcă, este semn că va ploua; când vin cu grămada de la câmp și altele nu mai pleacă înseamnă că în curând va ploua; când albinele astupă toamna urdinișul, este semn că iarna va sosi timpuriu; tot semn de ploaie este și când trântorii zboară dinaintea stupului - Suceava; primăvara și vara, când albinele nu se depărtează prea mult de stupi, sau vin de la câmp în număr mare și se bulucesc la urdiniș, este semn că, peste 4-5 ore, vremea va deveni furtunoasă, cu ploi abundente - Maramureș; roitul stupilor este localizat de apicultori ca având loc în mod obișnuit în perioada dintre Duminica Mare (Rusaliile) și Sânpetru (29 iunie), sau, dacă iarna se prelungește în primăvară, între Sânpetru și Sântilie - 20 iulie (**2.** MARIAN, I, p. 86; **12.** GHINOIU, p. 219-220; 222-223; BOGDAN, p. 134). Ca să fie curtate și jucate de flăcăi mai insistent, fetele poartă cu ele o

crenguță ruptă din copacul pe care s-a prins un roi de albine - Muntenia; nu-i va merge bine celui care i se fură faguri din stupi - Țara Oltului; Suceava; se crede că tânărul care visează albine zburând îi va merge foarte bine în perioada următoare, dar, dacă visul aparține unui om bătrân, aceluia îi va lua foc gospodăria - Suceava; când albinele aglomerează urdinișul, sau zboară multe în jurul stupului, este semn că nu peste multă vreme va ploua abundent - Tecuci; Iași (**2.** GOROVEI, p. 6; 223; 260; 266; GOLOPENȚIA, p. 135). În ornamentica tradițională românească, albina, reprezentată în formă reală sau sub formă de puncte, simbolizează bunăstarea și prosperitatea (ZAHACINSCHI, p. 43). Va fi bine pentru cine visează albine, dar se va trezi cu dușmanii intrând în casa celui care se visează atacat de albine; este semn de lipsuri, nevoi, secetă pentru cel care visează stup de albine - Suceava (NOTE, Băncescu).

ALDĂMAȘ

Băutură oferită cu prilejul încheierii unei tranzacții de vânzare-cumpărare (ȘĂINEANU, II, p. 32). Mai înainte de a bea din paharul oferit de vânzător, cumpărătorul e bine să verse câteva picături pe jos sau pe vita cumpărată, ca să aibă noroc de ea - Tecuci (**2.** GORO-VEI, p. 7).

ALESĂTURĂ

Ornament al țesăturilor populare, executat manual și reprezentând diferite imagini ale realității înconjurătoare; modul de amplasare a acestora pe țesături și pe piesele de port care alcătuiesc costumul popular (în special pe cele care îmbracă bustul omului), compunerea într-un anumit fel a motivelor decorative și gama cromatică indică, alături de celelalte caracteristici (arhitecturale, lingvistice, muzicale, comportamentale etc.), specificitatea zonelor etno-folclorice și, uneori, deosebirile existente chiar și între așezările rurale ale aceleiași zone (ȘĂINEANU, II, p. 34; NOTE, Antonescu).

ALEXII

Ziua Cuviosului Alexie, omul lui Dumnezeu - 17 martie (ȘĂINEANU, I, p. 7). v. MARTIE.

ALIFIE

Dacă se visează cineva preparând alifie (pomadă), se poate aștepta la gesturi de binefacere făcute în favoarea sa - Suceava (NOTE, Băncescu).

ALIMORI

Alimori mai poartă numele de *Priveghi, Hodăițe, Hodaize, Hopaize, Opaiț*, în Banat, sau *Alimorii, Hodăițele, Hodauțele* și *Citirițele,* în Munții Apuseni, și este o datină care se ține sâmbătă seara, înainte de Lăsatul secului de carne (Banat), sau sâmbătă seara, înainte de Lăsatul secului de brânză (Banat), sau duminică seara, înainte de a intra în Săptămâna Albă (Munții Apuseni), sau în seara duminicii următoare, adică în ziua Lăsatului de sec (Banat; Munții Apuseni), dar cei mai mulți o serbează în ultima zi din Câșlegi, obiceiul fiind însă același; datina presupune facerea, la marginea satului, a unui foc mare, din care tinerii scot tăciuni aprinși, pe care îi răsucesc în jurul trupului, formând astfel cu ei un cerc de foc, strigându-se totodată *„Alimori! Alimori!”*, sau *„Hai la moară!”*, ocazie cu care încep să se spună tot felul de texte ironice despre fetele rămase nemăritate; flăcăii mai mari pun pe foc și roți vechi de car, învelite în paie, sau, mai nou, roți de cauciuc, pe care apoi le lasă să se rostogolească la vale, strigând *„Alimori!”* și dând naștere astfel unui spectacol privit cu interes de sătenii rămași acasă; la finele obiceiului, când se despart, cei bătrâni se îmbrățișează și își iartă unii altora greșelile făcute, iar tinerii își urează sănătate și să apuce Paștele; în unele sate din Ardeal, tinerii fac și un om din paie, căruia îi dau foc; în zona Sibiului, se face și o prăjină, împodobită, la vârf, cu cordele și flori artificiale, care se înfige în mijlocul grămezii de paie și vreascuri, iar, când aceasta cade în flăcări, toți aleargă la fata așezată în direcția căderii prăjinii și o

felicită, fiindcă se crede că se va mărita în acel an (**2.** MARIAN, I, p. 207-210). v. STRIGĂT.

ALUAT

Aluatul frământat în noaptea din Ajunul Crăciunului este bun contra deocherii vitelor - Vâlcea; acest aluat, rămas pe covată, răzuit și păstrat, este bun contra diareii - Galați; când unii pomi din grădină nu rodesc, gospodina se duce, având mâinile mânjite cu aluatul din care se fac copturile din ajunul Crăciunului sau pentru Paște, și le șterge de coaja acestora, crezând că astfel determină rodirea lor, adică pomii vor fi încărcați de roade vara viitoare, cum este plină masa de bunătăți în zilele de Crăciun sau de Paște, sau cum sunt pline de aluat mâinile gospodinei - Maramureș; Muntenia; Suceava; sau se răzuiește aluatul de pască de pe covată, se face un colăcel pentru fiecare copac neroditor și acesta se atârnă de o crenguță - Muntenia; în seara spre ajunul Crăciunului, când se frământă aluatul pentru cozonaci, femeia iese, însoțită de soțul ei, care are în mână un topor, trec pe la fiecare pom neroditor, bărbatul amenințând că va tăia respectivul arbore, iar femeia spunând că pomul va rodi tot așa cum aluatul este încărcat pe mâinile ei și rugându-l să nu-l taie - Moldova; Iași; este bine ca fetele să mănânce resturile de aluat rămase pe covată, pentru a fi plăcute de către flăcăi - Suceava; va dospi mai repede aluatul frământat de o femeie având un temperament mai aprins - Suceava; aluatul care rămâne pe covată, de la frământarea colacilor pentru Anul Nou, amestecat cu tărâțe, se dă vitelor care sunt în situația de a-și lepăda fătul înainte de termen, pentru a preveni o atare situație păguboasă pentru economia rurală - Iași; dacă, în clipa în care se pune aluatul de pâine în cuptor, el se răstoarnă de pe lopată invers decât normal, este semn că vor sosi oaspeți - Suceava (2. GOROVEI, p. 7; 57-58; 63; 133; 177; 184; 198; BOGDAN, p. 122). Dacă pomii nu rodesc, este bine ca femeia din gospodărie să meargă cu mâinile mânjite de aluat și să le șteargă de pomi, în sâmbăta Paștelui, când se pregătesc cozonacii, crezându-se că făcând așa copacii vor rodi - Suceava (**2.** BERDAN, p. 7). Sau scutură pomii neroditori cu mâinile mânjite de aluatul frământat pentru copturile ce se fac la Crăciun, Anul Nou și Paște (PRESA). Din aluatul de colaci și cozonaci pentru Crăciun se face *Pupu' Crăciunului*, punându-se deoparte și însemnându-se această bucată din aluat, ca să poată fi ușor recunoscută, și care se păstrează în două feluri: fie se prind gogoloaie coapte de o crenguță cu trei sau mai multe ramuri, care apoi se fixează vizibil la meșter-grinda casei, unde rămâne mulți ani, adăugându-i-se anual alte asemenea ramuri, până ia aspectul unei crengi încărcate cu „mere"; fie pupul se aruncă în podul casei, de așa manieră încât să se piardă, pentru că *„nu trebuie să știi unde este, nici să-l mai găsești, dar să știi că este!"*; tot din acest aluat, se pune separat o altă bucată pentru *Colacul Sânvăsâiului*, la facerea acestuia participând toate femeile din casă (bunică, fiică, noră, nepoată), fiind împodobit cu de toate, pentru că nu este bine să vină ajunul Anului Nou fără acest colac, apoi este așezat în mijlocul cuptorului, sau în față, și, după coacere, este pus, în seara de ajun, pe masă, unde rămâne până dimineața, când membrii familiei se scoală la cântatul cocoșului, se spală cu apă neîncepută, fărâmă colacul deasupra unei coveți și ies afară, ca să dea de mâncare tuturor viețuitoarelor, aproximativ în ordinea: oi, vite, cai, porci, câini, pisici etc. , iar ceea ce rămâne este mâncat de toți cei ai casei - Țara Lăpușului (**1.** LATIȘ, p. 93-94). Între mire și mireasă se procedează la un schimb de *plămădeală*; mirele trimite miresei, printr-un sol al său, o turtiță de aluat, iar de la mireasă o femeie aduce o altă turtiță la casa mirelui, simbolismul germenului activ al celor două turtițe fiind destul de transparent (EVSEEV, p. 187). Din aluatul pregătit pentru coacerea colacilor la mort nu se mai păstrează absolut nimic - Sibiu (**3.** MARIAN, III, p. 239). Cine se visează mâncând aluat se va îmbolnăvi de stomac - Suceava (NOTE, Băncescu).

ALUN (*Corylus avellana* - DLRM, p. 23)

Denumirile *colind; corind* se dau și bățului din alun, construit special pentru acest rit, folosit, în timpul ceremonialului, la lovirea sau atingerea unor obiecte și ființe aflate în acel moment în gospodărie, gest care semnifică ritualistic conferirea unor calități de creștere, trăinicie, sănătate,

întinerire, ceata de copii purtând denumirea de *piţărei* sau *piţărăi*, termeni folosiţi doar în partea apuseană a României, în special în Banat şi Mehedinţi, în rest circulând termenul de *colindători*; băţul de colindat, cu serpentină ornamentală albă, obţinută prin înfăşurarea cu coajă de tei şi afumare la foc, a fost pus în legătură cu alte obiecte cu rol magic: stâlpii de mormânt, stâlpii-troiţe de la răspântii sau stâlpii ce susţin acoperişul casei, dar mai curând poate fi o dezvoltare colaterală a bastonului-sceptru, sau a nuielei ori mănunchiului de nuiele-sorcovă din Balcani, care indică *thyrsul* trac, variat ca formă şi rol; acest băţ este făcut de preferinţă din lemn de alun, care este considerat ca având virtuţi magice deosebite: respinge fulgerul şi atrage ploaia, înmoaie puterile şarpelui, când este descântat poate atrage un fecior la fata care îl doreşte, apără vacile de strigoaicele care vin să le fure laptele, aduce neliniştea sau urâtul, singurătatea cuiva, după cum poate să vindece pe alcoolici (BUHOCIU, p. 52-53). Se crede că acela care umblă la drum cu bâte de alun va avea noroc; în comunităţile de ţigani, se obişnuieşte, la nunta fetelor, ca ginerele să dea în dar socrului, soacrei şi cumnaţilor câte un băţ de alun, împodobit cu meşteşugite ornamente - Galaţi; când şarpele muşcă pe cineva, trebuie să se strângă zona afectată pe sub plagă şi apoi umflătura să fie bătută cu şapte beţe de alun - Tecuci; cu nuia de alun se poate să fie omorât şarpele, fiindcă alunul este naşul lui - Dolj; cine are guşă, să ia o nuia de alun, când preotul bate clopotele de vecernie, sâmbătă seara, şi să se bată cu ea peste guşă, de trei ori, pentru ca aceasta să dea înapoi şi, în cele din urmă, bolnavul să se vindece - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 7; 108; 226; 273). În noaptea Lăsatului de sec pentru intrarea în Postul Paştelui, femeile care fac vrăji de dragoste îşi taie nuiele de alun, cu ajutorul cărora îi aduc pe cei îndrăgostiţi înapoi la iubitele lor, o nuia de alun servind celui fermecat drept cal, care îl va transporta prin aer (**2.** MARIAN, I, p. 218). Beţele de alun, numite *colindele* sau *colindeţe*, folosite în general de copii la colindat, colorate în alb şi negru, se dau şi de pomană sau se înfig în morminte, lângă cruce, pentru a fi morţilor la îndemână în noaptea de ajun a Crăciunului, când se crede că se deschid mormintele; aceste beţe se confecţionează numai din lemn de alun, arbust a cărui semnificaţie magică se reîntâlneşte şi în alte obiceiuri populare, iar ornamentarea se face prin afumare, rezultând romburi sau linii şerpuite, dispuse alternativ, simbolizând opoziţia lumină şi întuneric, viaţă şi moarte - Oltenia; beţele de alun se taie înainte de Ignat (20 decembrie) şi se usucă până în seara zilei de ajun (24 decembrie), când se ornamentează şi se înfig în morminte de către copii a doua zi dimineaţa, obiceiul fiind generalizat pe o zonă destul de întinsă; informaţiile atestă credinţa că morţii sunt aşteptaţi începând cu ziua de ajun a Crăciunului, la începutul sărbătorilor de iarnă, după care pleacă în lumea lor în perioada de la miezul-nopţii Anului Nou şi până la Bobotează - Banat; Oltenia; Gorj (**12.** GHINOIU, p. 130). În Oltenia, copiii, fiind consideraţi fiinţe încă pure, fac foc cu lemn de alun, de corn şi de jugastru, în miercurea şi joia din Săptămâna Patimilor, ca să se încălzească la el zânele bune; cu nuiele de alun se descântă astfel: mugurii de alun se pun în apă neîncepută, apoi se descântă şi cu ea se spală orice muşcătură de şarpe; poporul crede că se pot alunga norii, dacă se foloseşte băţul de alun, crescut într-un an, cu care a fost bătut şarpele care sugea o broască, ambele fiinţe scăpând însă de la moarte (**2.** KERNBACH, p. 304). Înainte de a se scoate dintr-o covată, pe rând, obiectele, în noaptea de Anul Nou, pentru a se afla ursita tinerilor, la ritualul *Vergelului*, un bătrân bate cu o nuia de alun în vasul de lemn, spunând totodată că atunci răsună luncile şi vadurile şi trece Dumnezeu, împreună cu *Sfântul Anul Nou* - Sibiu (PRESA). Din mlădiţa verde de alun sau de răchită se confecţionează, în Bihor, şi cununa miresei, simbolizând astfel viaţa trainică şi fecunditatea (**3.** BOCŞE, p. 127). Cu o vargă de alun în mână, unii oameni, care au postit în zilele premergătoare Crăciunului şi Bobotezei, căpătând astfel puteri suplimentare, ies la hotarul satului şi, ameninţând norul şi pe solomonari, îi alungă dincolo de sat, spre păduri sau spre munte (**1.** MARIAN, p. 33). Înseamnă bucurie pentru cel care se visează adunând alune - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *alun-clopot-sâmbătă-3*; *alun-apă*.

ALUNIȚĂ
Mica excrescență, de culoare închisă, de pe pielea omului (ȘĂINEANU, II, p. 40), numită obișnuit aluniță, este considerată semn de mare noroc și de aceea nu este bine să se taie firele de păr de pe ea, fiindcă se pierde astfel norocul - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 8).

AMBROZIE
Băutură și hrană totodată, obținută prin fermentarea orzului, ambrozia era considerată ca fiind de nouă ori mai dulce decât mierea; având virtuți rituale, în mitologie ea îi făcea pe cei care o consumau nemuritori și, din această cauză, era destinată ca hrană doar zeilor; în mistica creștină, este trupul lui Dumnezeu Mântuitorul, adevărata pâine a îngerilor (ȘĂINEANU, II, p. 42; **2.** CHELCEA, p. 11; 31; HERSENI, p. 328; CHEVALIER, I, p. 93).

AMIAZĂ v. ZI.

AMNAR
În contextul tehnicilor arhaice de producere a focului, amnarul este piesa de oțel cu care se lovește cremenea pentru a produce scântei și apoi focul prin intermediul unei bucăți de iască (ȘĂINEANU, II, p. 45). Legendele cosmogonice românești narează că, la început, când Dumnezeu a vrut să facă lumea și a tras cu amnarul ca să iasă soarele, nu a lovit bine piatra misterioasă (cremenea) și a ieșit o sabie; numai la a doua scăpărare de amnar a apărut soarele (BUHOCIU, p. 49-50).

AMPROOR v. PROOR.

AN
Ca unitate cronologică de bază, anul are multipli și submultipli; dacă submultiplii duodecimali (lunile anului) au fost cert folosiți în calendarele arhaice, sunt indicii că multiplii decimali (deceniul, secolul, mileniul) nu au fost cunoscuți și utilizați; B. P. Hașdeu consideră că multiplul anului la români, conform atestărilor folclorice (balade, zicători etc.), a fost cifra nouă, adică nouă ani, românii neargumentând cu mai mult trecerea timpului; unul dintre cei mai cunoscuți multipli ai anului este însă *„viața de om”*, împărțită, ca orice unitate de măsurat timpul, în trei: începutul, mijlocul sau puterea vieții și sfârșitul, care în termeni etno-folclorici înseamnă nașterea, căsătoria și moartea; „viața” sau „veacul de om” este o unitate de timp care se desfășoară între două limite biologice contradictorii, dar care puteau fi trecute, pentru că viața se desfășoară între viața „de aici” și viața „de dincolo”; conform controlului exercitat de cele trei animale, lup, cal, urs, anul se împarte în trei sezoane: iarnă, vară, toamnă, fiecare având patru luni; anotimpul patronat de lup debutează la mijlocul lunii noiembrie, la începerea împerecherii acestor animale, și se încheie, după patru luni, în perioada fătatului, la sfârșitul lunii martie; lupta dintre iarnă și vară, personificate de lup și cal, este câștigată de cal, la sfârșitul lunii martie și începutul lunii aprilie, în perioada de împerechere a cailor, adică de anotimpul căldurii și luminii; după un interval de alte patru luni, la începutul lui august, la Macavei (1 august) sau Ziua Ursului, se schimbă din nou anotimpurile, domnia calului și a verii este luată de victoria ursului și a toamnei; cultul ursului, deși s-a bucurat de mare respect în zonele carpatice, fiind o forță care aducea nu doar dezastre în prisăci, în turmele de vite și în livezi, ci și schimbarea anotimpurilor, a scăzut treptat, astfel că sărbătorile care îi sunt dedicate în calendarul popular sunt întrecute, ca număr și importanță, de sărbătorile dedicate calului și lupului (**12.** GHINOIU, p. 103-104; 292-293). Cuvântul *an*, în limba română, vine de la latinescul „annus”, care înseamnă inel, cerc, ciclu; pe cale livrescă, cuvântul desemnează astăzi o componentă anatomică a mamiferelor; dar sensul de inel, cerc, poate fi surprins în ornamentica tradițională, unde rozetele, cercurile, romburile sunt interpretate de

specialiști ca simboluri solare, ceea ce, în fond, înseamnă tot un drum complet al soarelui (NOTE, Antonescu). Nu este bine să se căsătorească tinerii în anii bisecți - Suceava; când anul este mare, adică este an bisect, se crede că recolta grădinilor va fi slabă - Tecuci; dacă doi frați, băiat și fată, se căsătoresc în același an, unul din ei va muri - Dolj; trei ani de secetă aduc, după ei, trei ani de boli, după care urmează trei ani de război - Galați (**2.** GOROVEI, p. 103; 115; 142; 214). Se consideră că o femeie este bună să descânte când are 50 de ani - Suceava (COJOCARU, p. 252).

ANA (Sfânta)
Ziua în care se prăznuiește, în calendarul creștin ortodox, Adormirea Sfintei Ana - 25 iulie (ȘĂINEANU, I, p. 9). v. IULIE.

ANA-FOCA
Ziua de Foca (23 iulie) trebuie ținută, pentru că altfel este primejdie de foc peste an, sau șoarecii pot roade țesăturile din lăzile de zestre - Moldova; Iași; Suceava (**2.** GOROVEI, p. 91). v. IULIE.

ANAFURĂ
Pâine sfințită care se împarte creștinilor după liturghie (ȘĂINEANU, II, p. 49). Când un om bolnav este împărtășit și anafura plutește în linguriță deasupra vinului este semn că el se va face sănătos; iar de cade la fund înseamnă că va muri - Buzău; anafura cea mai importantă însă este cea procurată de la biserică, în Duminica Paștelui, și care este cunoscută și sub denumirea de *Crucea Paștei*, din ea păstrându-se peste an și având diverse întrebuințări; astfel, vânătorii pun câteva firimituri în pușcă, pentru ca vânatul să tragă la ei - Suceava; acasă, se gustă mai întâi din anafura obișnuită și apoi din *Crucea Paștei* adusă de la biserică în acea zi - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 149; 189; 203). Tot din anafura din ziua de Paște se pune și în sarea pentru vite, în credința că vacile și oile vor făta mai mult pui de sex feminin - Banat; când vitele sunt bolnave, se pun firimituri din anafura de Paște în tărâțe și li se dau să mănânce - Suceava; când se dezlănțuie vreo furtună, însoțită de grindină, se ia *Crucea Paștei* și se iese afară din casă, după care se face semnul crucii cu ea pe deasupra grindinii deja căzute, în credința că, așa cum s-a schimbat aluatul în cuptor și a luat altă formă și culoare, tot așa se va schimba și furtuna, și, după cum crucea apără de toate relele, tot așa ea va apăra și casa de grindină - Suceava (**2.** MARIAN, II, p. 175).

ANCORĂ
Pentru cine visează ancoră înseamnă speranță; dacă se visează aruncând-o în apă înseamnă nevoi și pericol; dacă se visează scoțând ancora din apă e semn de reușită în dragoste, cununie - Suceava (NOTE, Băncescu).

ANDREA (INDREA sau **UNDREA)**
Ziua de 30 noiembrie, în care este prăznuit Sfântul Apostol Andrei, dar și numele popular al lunii decembrie, care începe după sărbătoarea Sfântului Andrei; zilei i se mai spune *„Andrea, cap de iarnă”*; mai este numită *Indrea* și *Undrea* (ȘĂINEANU, I, p. 9; 52). v. NOIEMBRIE; DECEMBRIE.

ANIMAL
Credința veche este că animalul, mai ales cel sălbatic, prevede, știe, călăuzește, este mai original în comportament, mai aproape de divinitate, când nu este însăși divinitatea; animale năzdrăvane, vorbitoare și divinatoare, în afară de mioară, berbec, ciută, mai sunt cerbul, dulful, calul, câinele, șoimul și cerboaica; se presupune că funcția magică a ciutei și a celorlalte animale din bestiarul carpatic, regăsibilă și în cadrul confreriei de feciori, este o reminiscență din perioada dacică și că argumentul logic este că doctrina magică și confreria se susțin reciproc; uciderea animalului prin violență de către vânător este considerată ca un act sacru, fiindcă victima îndeplinește, în această situație, un rol demiurgic, de creare a lumii, a cetății, a statului, a familiei; urmărirea unui animal

este o moștenire a omului dintre cele mai străvechi, animalul conducându-l pe vânător spre un ținut nou, necunoscut, cu posibilități de creștere și dezvoltare excepționale, de creare a unei noi etnii sau neam, a unei cetăți, a unui stat, a unui templu, după cum, în cazul ciobanului din „Miorița”, poate ghici sau ști situația neprevăzută ce s-a creat (BUHOCIU, p. 410-411; 413; 414; 442-443). Femeia gravidă va naște ușor și copilul va trăi, dacă, în acel an, progeniturile animalelor domestice fătate (purcei, miei, iezi, viței, mânji etc.) sunt frumoase și sănătoase - Tecuci; dar să nu se uite cu mirare la vreun animal cu unele defecte din fătare, fiindcă naște copilul având aceleași malformații - Iași; femeia însărcinată să nu dea cu piciorul în pisică, sau câine, sau alt animal, fiindcă va naște copilul păros, iar, ca pruncul să nu fie păros, i se pune în apa de scăldat păr de-al animalului despre care mama își amintește că l-a lovit cu piciorul - Suceava; este bine când omul vede primăvara, pentru prima oară, pui albi ai diferitelor animale - Galați; orice animal de culoare neagră este aducător de bine la casa omului - Neamț; pretutindeni în România se crede că orice animal de culoare roșie, bălțat, pripășit la casa omului, este aducător de rău; se crede că nu este bine când animalele sălbatice dau năvală în sat în timpul zilei - Suceava; este semn de foamete, când animalele sălbatice pătrund prin sate - Vaslui; când este ceață deasă și persistă mult timp, să se pună o tigvă (craniu) de animal pe foc și ceața se va împrăștia repede - Galați (**2.** GOROVEI, p. 164; 187; 208; 211; 269; 280-282; 286; GOLBAN, p. 66). Cine se visează luptându-se cu un animal și biruind va avea parte de un rezultat pozitiv într-o judecată, sau pe unii dușmani și-i va face prieteni; dacă se visează luptându-se cu un animal sălbatic este semn că își va înfrânge inamicii; dar, dacă este învins, înseamnă că va avea parte de o nedreptate; cine visează animale sălbatice alergând va fi ispitit de unele rele, din care pricină va avea parte de o viață tulbure; dacă vreo fată visează animale sălbatice înseamnă că va câștiga de partea sa trei bărbați - Suceava (NOTE, Băncescu).

ANIN v. ARIN (NEGRU)

ANUL NOU v. IANUARIE.

ANTANASII
Denumirea comună a zilelor de 17 și 18 ianuarie, în care calendarul creștin ortodox indică prăznuirea Cuviosului Părinte Antonie cel Mare (17 ianuarie) și a Sfinților Atanasie și Chiril al Alexandriei (18 ianuarie); evident, termenul rezultă din contragerea celor două nume, Anton și Atanasie (ȘĂINEANU, I, p. 10). v. IANUARIE.

APĂ
În legendele cosmogonice ale multor popoare, apa reprezintă elementul primordial; pentru sumerieni, la începutul lumii, nu existau decât apele „amestecându-se ca un singur corp”; indienii din epoca Vedelor considerau și ei că „totul” originar „era o întindere nedeslușită de ape”; apa (cea curgătoare și cea stătătoare, a lacurilor), cu pământul, focul și vântul și încă alte trei substanțe alcătuiau modelul antic chinez al lumii; egiptenii, al căror teritoriu este străbătut de Nil, credeau că lumea întreagă, cu tot ceea ce cuprinde ea, s-a ivit din apă; unii dintre filosofii greci gândeau și ei că apa este începutul și temeiul a tot ceea ce a fost, este și va fi, deci ca „principiul tuturor lucrurilor”; într-o veche legendă germanică, miază-noapte este asociat cu gerul cumplit și bezna de nepătruns, este locul de unde a izbucnit un izvor numit *Cazanul clocotitor*, din care s-au prăvălit la vale douăsprezece fluvii care s-au rostogolit în hăul nemăsurat de adânc, până l-au umplut, apoi au încremenit înghețate „cam prin locul unde se află astăzi pământul”; chiar și la amerindieni, pe lume nu exista decât apă, încât Demiurgul închipuit de ei nu avea unde să-și pună piciorul, așa că „scormoni nisipul în străfunduri și făcu pământul, și stâncile, și copacii, și pe om”; în legendele cosmogonice românești, primordialitatea este acordată tot apei, pentru că ea părea, dintre toate

elementele, să îndeplinească cerințele de inteligibilitate minimă: nedeterminare, nelimitare, capacitate de creație continuă; *„din început era peste tot numai apă”*, uneori adăugându-se *„și întuneric”*; având valoare primară, fiind fără de sfârșire și purtând în străfundurile sale pământul inform, apa îl poartă și îi întreține viața; pământul stă pe apă, dovadă că din el izvorăște apa; mai mult, apa este *„sângele lui”*, fiindcă pământul are *„vine de sânge ca și omul”*; când se iese din apă și se pășește pe pământ, la capătul acestuia este tot apă, identificată adesea cu *„Apa Sâmbetei”*, care ar înconjura pământul *„ca un gard”*; apa fiind elementul din care a ieșit lumea, cu toate ale ei, Dumnezeu s-ar fi hotărât să pună capăt întregii firi tot prin ea și ar fi dat astfel potopul, ceea ce nu ar fi putut face printr-un incendiu universal, fiindcă *„apa e mai mare decât focul, că apa stinge focul”*; în formă mitică, intervalul dintre *creatio prima* și potop, motiv de asemenea aproape universal, este o etapă, aceea cu care începe ciudata istorie a lumii, iar ceea ce urmează diluviului este alta; în consecință, potopul nu are sens numai ca supremă sancțiune a omului, ci, în toate mitologiile, el distruge o lume, care devenise irațională în așezarea ei existențială, pentru a o înlocui cu alta rațională, deci pentru a face dreptate și altor forme de a fi (VLĂDUȚESCU, p. 33-35; 66; 69-71). Apa este femeie, focul este bărbat voinic și ambele sunt sfinți, trăsătura lor comună fiind credința în puterea lor purificatoare, ele având astfel tangențe strânse cu sacrul (**2.** CHELCEA, p. 318). Împreună cu pământul, aerul și focul, apa formează cele patru stihii, sau puterile stihiale; în multe colinde, se vorbește adesea despre ape mari (torente, râuri de munte, sau apele mării, de obicei îngreunate de uriașe trunchiuri de brazi, de nămol, cu valuri și stropi până la nori), care sunt apele primordiale; apele sunt ale primăverii, adică ale sezonului soarelui, ale creșterii luminii, ale zilei în defavoarea întunericului, altfel spus, apele atrag soarele; rămânând în același sistem de gândire; apa și izvorul simbolizează creația și regenerarea, Negru-Vodă din „Meșterul Manole” greșind când decide să sece izvorul și să ridice pe acel loc o mănăstire, din care cauză construcția nici nu rezistă; simbolizând creația și regenerarea, apa simbolizează implicit pe fată (BUHOCIU, p. 150; 155; 380). Referitor la balada „Meșterului Manole”, Mircea Eliade subliniază că, în finalul textului folcloric, când Manole se aruncă de pe acoperișul bisericii, el devine apă, creatoare, și se reîntâlnește cu Ana, femeie, simbol al oricărei renașteri (URSACHE, p. 246). Mitologia românească pune, la temelia lumii, apa ca sursă eternă a vieții, ca izvor fără sfârșit, ca ascunziș și acoperământ al tuturor formelor vii și chiar al universului întreg; pentru gândirea tradițională românească, „nepătrunsul” (din poezia lui Mihai Eminescu), care se odihnea la începutul lumii și din care se vor zămisli toate cele ce sunt, este „noianul întins de ape”; complementară focului, apa este principiul feminin, agent regenerator; că este așa stau dovadă o mulțime de întruchipări care își au mediul de existență în apă: știme, iele, rusalce etc. ; cântecele și datinile funerare acordă o însemnătate aparte apelor: sufletul trebuie să treacă peste *„marea cea mare”* și să se oprească la *„izvoare reci”*, unde se va spăla de *„fiori de moarte”* și de dorul pentru *„lumea cea albă”*, să treacă ape și râuri, până va ajunge la locul de odihnă; pe acest drum îi este mereu sete și are nevoie de multă apă, fie ca să-și astâmpere arșița dinlăuntru, fie ca să stingă vămile de foc care îi stau în cale, de aici derivând diverse rituri de udare menite să stingă setea sufletului celui mort; de asemenea, mesajele rituale către cei dispăruți se trimit pe firul apelor (COMAN, I, p. 55; 94; 198). Apa tulbure, pe care o caută ca să-și astâmpere setea nemângâiata turturică, prezentă în cântecele de jale, este simbolul tristeții adânci, al jalei, al unei mari nenorociri, după cum, prin contrast, apa limpede, pe care turturica o evită, simbolizează bucuria, fericirea; în ce privește motivul apei tulburi, el este bine cunoscut încă de multă vreme în simbolica visurilor; când cineva visează, de exemplu, un râu care curge tulbure înseamnă, după tălmăcirea populară, că îl așteaptă o mare nenorocire sau chiar moartea; cu aceeași semnificație de rău augur apare acest motiv și în cântecele de jale din Moldova: *„Ș-apoi tu, Bistriță, apă dulci, /Cum tu vii di tulburată, /Și mă leși tot supărată, /Făr’ di mamă, făr’ di tată!”*; *„Apa trece, pietrele rămân”*, zicală în care sunt puse în contrast două simboluri, cel al efemerului, care este apa, și cel al durabilului, dacă nu chiar al eternului, care sunt pietrele (CARAMAN, p. 197-198; 219). În „Legenda Împăratului Parâng”, culeasă din Valea Jiului, se

vorbește de doi copii gemeni, Jiii (fiii împăratului), răpiți de mătușa lor (regina copacilor) și bunica lor (regina apelor), în înțelegere cu mama acestora (împărăteasa Mândra), fiind scoși din palat prin transformarea lor în două râuri; Regina apelor se numește Ma, cea a copacilor se numește Padu, amândouă primind, la sfârșitul numelor, adjectivul „rea”, pentru că ele au pus la cale nimicirea Împăratului Parâng, și din același motiv li s-a mai spus și „negre”, adică Ma-rea Neagră și Pădurea Neagră, potrivindu-se amândouă ca surori ce sunt; legenda mai amintește și de fiica Reginei copacilor, pe numele ei Duna, căreia i se aplică același procedeu de construcție a numelui, ceea ce conduce la denumirea fluviului Dună-rea, menit să curgă neîncetat, zi și noapte, de la mama ei, Pădurea Neagră, până la mătușa ei, Marea Neagră (PRESA). Apa are două conotații diametral opuse: una benefică, apa fiind regeneratoare, purificatoare, entitate primordială, apa de fântână, de izvor, fiind în general lăcașul duhurilor bune; alta malefică, apa fiind lăcașul duhurilor rele, loc de blestem și întâmplări nefaste; apa mare, când vine sălbatică din cauza ploilor, ori topirii zăpezilor este stăpânită de duhuri rele; de asemenea, noaptea nu se aduce apă de la fântână, fiindcă împrejurul ei joacă ielele, iar cel ce va lua apă riscă să fie luat de iele sau poate fi tras în jos de *Cel din ape*, când omul ridică ciutura cu apă sus; în unele texte folclorice, apa este element malefic, este lăcașul unor ființe care urmăresc răul, ele fac să se înece oamenii, își au locuințele în fundul apelor, de unde provoacă *vârtișuguri*; aceste personaje fantastice sunt numite generic *Cel din baltă, Cel din fântână, Cel din puț*; puțurile și fântânile necurate sunt cele care nu huiesc (**1.** CĂLIN, p. 44-45). Când oamenii *„se iordănesc”*, în ziua Sfântului Ioan Botezătorul (7 ianuarie), ei aruncă unul în altul cu apă, gestul fiind făcut în unele zone doar de către femei, fără bărbați, de unde și concluzia că apa este principiu feminin; de altfel, într-un răspuns menționat de Elena Niculiță-Voronca, o femeie spune că *„apa este femeie, că la fântână mergem cu cofa și cu donița la vacă, să ne dea lapte; și fântâna are izvor, vine de apă, cum are vaca vine de lapte”*; o categorie aparte a apelor curgătoare, îl formează „apele despărțitoare”, care constituie un obstacol în calea iubirii sau al întâlnirii celor doi îndrăgostiți, fiind de netrecut sau foarte dificile în a fi învinse; de aceea, apele despărțitoare sunt blestemate în doinele de dragoste: *„Hai Buzău, Buzău, Buzău, /Dărâma-s-ar malul tău!”*; pășirea în torentul unui asemenea râu clocotitor poate fi o acțiune plină de pericole, care poate duce la deznodăminte tragice; podețul îngust sau puntea peste care trec iubiții sunt semnele depășirii unei anumite limite interioare; ele sunt simboluri ale apropierii dintre „eul” masculin și cel feminin, în pofida distanței care separă cele două universuri umane (EVSEEV, p. 55; 106-107). Se crede că pământul plutește pe o apă, care se întinde dincolo de poalele cerului - Muntenia; numai pentru că este lăcașul broaștelor, protejate ale Maicii Domnului, se crede că apa este sfântă - Galați; dar apa sălbatică, mare, care vine sub formă de puhoaie în urma ploilor abundente sau topirii zăpezilor este stăpânită de duhuri rele și, din această pricină, copiii nu trebuie să stea pe malul lor; în schimb, apa de fântână sau de izvor este lăcașul duhurilor bune, din care cauză ea poate arăta fetelor pe viitorii lor soți - Muntenia; Moldova; cine cere un pahar de lapte să-l dea înapoi plin cu apă, ca să nu înțarce vaca celui de la care s-a luat laptele - Ialomița; peste omul bolnav de friguri, să se arunce, pe neașteptate, un vas cu apă rece, turnată fiind de către o femeie furată de soțul ei, sau fugită de la bărbat, sau fugită de la părinți (căsătorită fără acordul acestora) - Dolj; Teleorman; Tecuci; Suceava; tortul scos de pe urzitor este izbit de vasul în care se ține apă, ca și pânza care iese din războiul de țesut să sporească precum apa - Suceava; când se termină de urzit firele pentru războiul de țesut, se toarnă apă pe urzitor, ca să se șteargă lenea de pe el și țesutul să aibă spor - Suceava; când se sfârșește urzitul, se toarnă apă pe axul urzitoarei, ca să crească mare și frumoasă cânepa în vara viitoare - Suceava; cine se duce să mulgă vaca să aibă apă în vasul în care va fi laptele și, după ce spală țâțele vacii, să verse apa sub vacă, pentru a avea spor la lapte - Tecuci; ca să treacă mușcătura de șarpe, trebuie să se bea apă din șapte fântâni - Suceava; omul mușcat de șarpe să intre imediat într-o apă și se va lecui, dar, dacă șarpele a apucat să intre el primul, atunci omul nu mai are leac - Suceava; sau să bea dintr-o apă mai repede decât va găsi șarpele apa și se va vindeca - Suceava; celui mușcat de câine să i se dea

să bea puțină apă, dar înainte de a bea câinele din ea - Țara Oltului; unele boli de ochi se vindecă, dacă bolnavul se spală cu apă în care și-a spălat preotul mâinile la săvârșirea sfintei liturghii, sau cu apă luată dintr-un râu, în Vinerea Mare (de dinaintea Paștelui), sau cu apă luată în oricare zi, dar totdeauna înainte de răsăritul soarelui - Suceava; este rău de moarte pentru cine se scaldă la întâlnirea a două ape - Muntenia; miercurea și vinerea, adică în zilele de post ale săptămânii, după ce sunt spălate vasele, apa rămasă se ia și se toarnă într-o strachină nouă, în care se mai pune cenușă, de trei ori, cu o lingură, sau cu pieptenele, sau cu un fus; apoi se pune deasupra străchinii o oală de pământ ars și, dacă apa din strachină se ridică în oală bolborosind, înseamnă că omul care se plânge de dureri de stomac este cu adevărat bolnav; pentru a fi însănătoșit, i se dă să bea din apa care s-a ridicat în oală - Romanați; ca să fie bănos peste an, este bine ca oamenii să se spele cu apă, în care au fost puse câteva monede, în zile de mari sărbători, precum ar fi Crăciunul (25 decembrie), Paștele sau Rusaliile (la 10 zile după Joia Înălțării Domnului - Ispasul) - Bihor; să nu se folosească la spălatul pe ochi apă caldă, pentru că se fac bube - Dolj; este indicat ca suferinzii de vreo boală să se scoale înainte de răsăritul soarelui, să se îmbrace într-o cămașă curată, să ia o oală nouă, pe care au cumpărat-o plătind pe ea cât li s-a cerut, să meargă apoi la o moară de apă, fără să scoată o vorbă pe întregul parcurs al drumului și fără să fie văzuți de către altcineva, și să ia stropi de pe roata morii, cu această apă, strânsă în oala cea nouă, să se ude peste tot trupul și astfel se vor vindeca - Suceava; dacă cineva bea apă dintr-un vas nou, este bine să verse mai întâi câteva picături și apoi să bea, pentru că în primul rând se cuvine să bea morții și apoi cei vii - Muntenia; să nu bea doi oameni deodată apă, pentru că se crede că primul bea apă, iar cel de-al doilea bea venin - Dolj; cine se îneacă bând apă dă de știre că va avea oaspeți - Suceava; să nu se aducă apă seara, iar, dacă se aduce, să se verse de trei ori câte puțină în foc, pentru că altfel e pericol de boală - Vâlcea; donița cu apă să nu se lase peste noapte afară, pentru că beau din ea șoimărițele și apoi va fi fermecat și cel ce va bea apă din această doniță; pentru ca totuși să nu se atingă șoimărițele de ea și nici alte rele, este bine să se stingă în apă trei cărbuni - Muntenia; apa rămasă din ziua de duminică să se arunce, pentru că nu mai este bună decât pentru viermi - Vâlcea; dacă se crede că boala cuiva a fost luată, este bine ca bolnavul să bea apă din pumnii celui de la care presupune că a luat boala - Suceava; ca să nu se atingă de cineva vrăjile și bolile, este bine să se spele cu apă luată de la întâlnirea a două ape - Muntenia; părinții să nu toarne apă copiilor pentru a se spăla, pentru că, dacă îi vor blestema vreodată, atunci blestemele adresate copiilor se vor împlini - Vâlcea; apa rezultată după orice fel de spălare a trupului trebuie aruncată pe loc curat, neumblat, pentru ca acela care s-a spălat să fie ferit de boli - Tecuci; după spălarea pe cap, apa se aruncă imediat, pentru că, în caz că are loc tocmai atunci un cutremur, capul celui spălat va tremura pentru tot restul vieții lui - Ialomița; pentru a nu se îmbolnăvi de friguri și a fi sănătos peste tot anul, este bine ca omul să se spele cu apa râului din locul unde, de Bobotează, a fost scufundată crucea sau steagul - Vâlcea; cu apa care rămâne de la spălarea limbii clopotului se spală fetele pe față, în speranța că vestea despre ele va merge curată și departe, precum se propagă sunetul clopotului - Suceava; omului căruia i se toarnă apa îndărăt nu-i va merge bine sau nu i se va așeza lucrul în acea zi - Muntenia; Moldova; dar se mai crede că, în cazul că se toarnă astfel apa, cel ce o face va avea băieți cu ochii sașii - Suceava; în cazul în care a mai rămas apă în vasul din care i s-a turnat cuiva să se spele, acesta să nu bea din această apă pentru că se îmbolnăvește - Suceava; să nu se spele nimeni pe cap cu apă rece, pentru că face păduchi și lindeni - Galați; să nu se spele nimeni, turnându-și apa din gură, pentru că i se bășică gingiile - Muntenia; când se varsă cofa cu apă chiar la fântână, este semn de petrecere - Tecuci; cine îmbracă o haină nouă să meargă cu ea la o apă, pentru a-și face alta nouă cât mai degrabă - Galați; se crede totuși că acela care visează apă va avea parte de o supărare; apa primită pe fereastră nu se bea, nici nu se dă la câini, pentru că aceștia turbează - Bihor; nu este bine să se meargă pe lângă ape marți seara și sâmbătă seara, pentru că acesta este timpul când își fac fetele vrăji pentru măritat - Bihor; se crede că seara apa este necurată și poate fi adusă în casă numai după ce se zice *„Dumnezeu s-o*

binecuvânteze" de către cei din familie - Suceava; să nu se aducă noaptea apă de la vreo fântână, pentru că se crede că în jurul fântânii joacă ielele, care îl vor poci pe cel ce se duce acolo - Muntenia; să nu se bea apă sau vin dintr-un vas neacoperit, ci mai întâi să se sufle deasupra lichidului și să se verse apoi câteva picături, pentru că diavolul obișnuiește să intre noaptea în apă, în vin etc. - Galați; găinile să nu bea din apa în care a fost spălată o găină sacrificată, pentru că le va mânca vulpea - Suceava; dacă primăvara apele curg având deasupra spumă alb-gălbuie este semn că anul va fi bogat - Vaslui; oamenii nu trebuie să se scalde într-o apă curgătoare primăvara până nu mănâncă, în acel an, caș dulce - Vaslui; cel ce visează apă curată va fi sănătos și cu voie bună, iar de visează apă tulbure înseamnă că se va îmbolnăvi - Suceava; se va face vreme frumoasă, când apele curgătoare scot un zgomot plăcut și lin - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 9; 10; 11; 12; 16; 23; 18-19; 30; 121; 142; 150; 154; 159; 178; 190; 198; 213; 217; 228; 263; **3.** GOROVEI, p. 136-137; GOLOPENȚIA, p. 121; 184; BĂLĂNESCU, p. 262). La început de primăvară, oamenii se stropesc între ei cu apă, ca să fie curați tot anul, să le curgă bucuriile ca apa la vale, să fie *„vlăstoși”*, adică să aibă prunci mulți; înainte de a ieși cu plugul, primăvara, în brazdă, se ia o vadră plină cu apă, peste care sunt puși să treacă boii, pentru ca pământul să rodească - Maramureș (BOGDAN, p. 44; 49). Cel care a ieșit primul la arat, primăvara, invită preotul satului care este adus cu mare alai la ogorul gospodarului, unde se roagă pentru recolta din acel an; atât pe drumul de venire, cât și pe cel de întoarcere, fetele din sat stropesc cu apă pe flăcăii din alai - Sălaj; la descântecul „De amuțitul bărbatului” (pentru ca el să nu mai bea), se rostește de trei ori un descântec, timp în care se pun trei pahare cu rachiu, unul în fața unui butuc, altul în fața unui bolovan, iar al treilea în fața vătraiului de la sobă sau chiar în fața vetrei; apoi cele trei pahare se toarnă într-un ulcior nou, concomitent rostindu-se, tot de trei ori, un alt descântec; în fine, ulciorul este astupat cu un dop făcut dintr-un cocean de porumb și i se dă drumul pe o apă curgătoare - Bucovina (PRESA). În Gorj, aratul de primăvară se începe într-o zi de luni, miercuri sau vineri; se înjugă vitele la plug și gospodarul le stropește cu apă, stând în fața lor; apa folosită la acest „botez” este pusă într-o ulcică nouă, din lut ars, iar vitele sunt stropite de trei ori cu un mănunchi din rămurele de salcie înverzite, rostindu-se: *„Dumnezeu să ne ajute să terminăm arătura sănătoși și noi, și vitele!”*; după care se închină și leagă ramurile de salcie la resteul de hăis (dreapta) și începe aratul (CĂRĂBIȘ, p. 29). Copiii să nu arunce nici în joacă apă pe plita încinsă, fiindcă se vor scăpa peste noapte în pat - Moldova (NOTE, Băncescu). Fata care își face descântec „de dragoste” trebuie să meargă la o apă curgătoare, să țină mâinile cu degetele încleștate între ele în apă, timp în care rostește descântecul, după care ia apă în pumni și o aruncă peste cap, rostind: *„Câți stropi sar peste mine/Atâția oameni/Să mă grăiască de bine!”* (**3.** MARIAN, Ip. 29-31). Dacă bălțile încep să miroasă prea tare este semn că în curând va ploua; femeile știu că vine ploaie, când apa rece din vasele puse la foc se ridică până la buza acestora și dă în foc - Bucovina (**2.** MARIAN, I, p. 86). Înseamnă viață îndelungată pentru cel care se visează luând apă rece dintr-un izvor; bogăție și sănătate pentru cel care visează un izvor; câștig pentru cel care visează că apa izvorăște din apropierea casei sale sau că este plouat; bucurie, mulțumire, viață lungă pentru cel care visează un vad sau un port; se va liniști după multe necazuri cel care visează izvor curat; veselie și fericire pentru cine visează apă limpede; va avea prieteni buni cine visează apă rece; îi vestește sănătate și curățenie în toate cele celui care se visează spălându-se; înseamnă bucurie pentru cel care visează că se spală într-o apă mare, sau că bea apă; va primi noutăți cel care visează că se spală în casă; va primi daruri și multă cinstire cel ce se visează aflându-se într-o cadă de baie sau într-un alt vas destinat spălării; poate însă să fie și părtaș la niște tulburări cel care se visează spălându-se în vasele menționate mai înainte; va avea parte de bucurii cel care se visează bând apa de la flori; dar va avea parte de un epilog prost pentru întreprinderile derulate cel care visează că îi este sete și nu bea; înseamnă primejdie pentru cel care vede în vis un pârâu; este semn de griji și neodihnă pentru cel care visează o apă curgătoare adâncă; dar înseamnă câștig pentru cel care visează că un pârâu se varsă într-o altă apă; se va pune singur în pericol cel care se visează înotând în apă mare;

visarea înotării în mare înseamnă sărăcie; cel care se visează înotând în apă curgătoare va face o călătorie pe apă; este prevestitoare de boală visarea înotării printr-o apă tulbure; înseamnă oboseală pentru cel care se visează înotând în apă tulbure; este semn de tristețe amestecată cu plăcere pentru cel care visează apă tulbure; simpla visare a faptului că se înoată înseamnă supărare; va fi în primejdie, împreună cu cei pe care îi are în jur, cel care se visează înecându-se; i se va întâmpla ceva fără veste celui care se visează căzând într-un lac; înseamnă boală pentru cine se visează scăldându-se într-un izvor sau luând apă din el sau dintr-un alt loc; va trebui să aștepte timpuri mai bune cel care visează apă curgând prin livezi înverzite; să se ferească de vreo pagubă cine se visează secând un izvor; arată sfârșitul necazurilor visarea unui mal de gârlă; va înregistra o agresiune a dușmanilor cel ce visează o gârlă revărsându-se; este rău și anunță pagubă pentru cel care visează curgând o gârlă; va învinge dușmani periculoși cel care se visează înotând într-un lac; îi va veni un prieten celui care se visează trecând un lac; în general, visarea unei gârle înseamnă creșterea averii personale; necaz și moarte pentru cine visează apă tulbure și tristețe pentru cine visează apă fierbinte; înseamnă supărare pentru acela care visează un râu - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *rachiu-butuc-piatră-vatră-apă*; *apă-salcie*; *apă-cenușă-3-lingură/ pieptene/fus*; *apă-monedă-sărbătoare mare*; *apă-lemn*; *apă-cărbune*; *apă-piatră*; *apă-vatră (foc)*; *soare-cămașă-oală-moară-apă*; *marți/sâmbătă-seară-apă*; *apă-deget-descântec*.
Agheasma Mare (Aghiazma Mare). Se crede că, la Bobotează, când preotul introduce crucea în apă, toți dracii ies din ape și rătăcesc pe câmp, până ce trece sfințirea apelor; dar nimeni nu îi vede, în afară de lupi, care se iau după ei și îi omoară unde îi pot prinde; sau, atunci când *„se pușcă"*, în timp ce apa este sfințită, de asemenea, când oamenii strigă, după sfințirea apei, „chiraleisam", atunci diavolii fug și se ascund; de altfel, credința că apele, curgătoare sau stătătoare, sunt la Bobotează sfințite este atestată în toate zonele etno-folclorice ale României; acesta este și motivul pentru care, la Bobotează, se stropesc cu apă grajdurile, vitele, uneltele, zestrea fetelor etc. ; în Muscel, oricât de frig ar fi, flăcăii se scaldă în râu; același obicei îl practică și fetele în unele zone ale Transilvaniei (**12.** GHINOIU, p. 145). Agheasma Mare este luată de la preot, când acesta umblă cu crucea la Botezul Domnului (6 ianuarie); în descântecele de albeață, agheasma aflată într-o sticlă se așează jos, împreună cu busuioc, iar descântătoarea, punând piciorul drept pe ele, rostește descântecul, după care udă ochii bolnavului cu acea apă; procedează identic și în cazul celor care acuză junghiuri, stropind cu apă părțile suferinde ale trupului - Transilvania; în ziua de Bobotează, după ce se vine acasă de la biserică, gospodarul stropește toate vitele cu agheasma adusă, ca să le ferească de boli - obicei practicat în toate zonele de deal; când se scot primăvara stupii de la iernat, se rostește un descântec, stropindu-se totodată cu agheasmă păstrată de la Bobotează - Suceava; să se ia apă sfințită de la preotul care umblă cu crucea de Bobotează și să se introducă puțină în căzile și butoaiele în care sunt puse la murat verze, ardei etc. , ca să se păstreze bine - Țara Oltului (**2.** GOROVEI, p. 276; **3.** GOROVEI, p. 143; 236-237; GOLOPENȚIA, p. 141). Se crede că aceluia care ia mai repede sau mai la început apă sfințită îi este mai folositoare acea apă decât cea pe care o poate lua mai târziu, aici găsindu-se o explicație pentru îmbulzeala oamenilor în preajma marilor vase din care este împărțită - Transilvania; Muntenia; agheasma rămasă după stropirea casei, acareturilor, vitelor și uneori a câmpurilor se păstrează peste an, pentru că se crede că este bună pentru vindecarea a tot felul de boli, mai cu seamă a frigurilor, și pentru *a curăța* vasele care *au fost spurcate*, adică vasele în care s-a gătit alimente de origine animală, interzise a fi consumate în zile de post sau în cele ale Postului Mare - Muntenia; după sfințirea apei la Bobotează, fiecare vine acasă și stropește casa, acareturile, vitele, nutrețul acestora, iar cei ai casei beau pe nemâncate din ea; ce rămâne se păstrează peste an, pentru că această apă nu se strică niciodată și pentru că este tămăduitoare pentru orice boală - Banat; Munții Apuseni; Transilvania; Teleorman; Romanați; Moldova; Neamț; Bucovina; se crede chiar că acolo unde cade o picătură de apă sfințită la Bobotează în acel loc va arde pământul - Suceava; se mai crede că este atât de puternică încât cu ea se pot boteza *moroii* sau *muronii*, adică

pruncii morți nebotezați; din această pricină, femeile care au născut copil mort sau le-au murit pruncii înainte de a fi încreștinați trebuie să care timp de șapte ani, cu gura, agheasmă mare, în ziua de Bobotează, și să stropească cu ea mormintele copiilor, socotindu-se apoi că aceștia au fost botezați - Muntenia; Moldova; Bucovina; sau se ia agheasmă de la 7 biserici, în 7 ulcuțe, și se toarnă peste mormintele copiilor morți, dându-se de pomană și o bucată de pânză, pentru ca pruncii decedați să fie considerați botezați - Moldova; uneori, la morminte se rostește și numele de *Ion*, ca și cum acesta ar fi numele copilului - Vaslui; femeile iau agheasmă și o toarnă sub formă de cruce pe mormintele *moroilor*, spunând: *„Botează-se robul lui Dumnezeu Ion* (dacă este băiat)*, Maria* (dacă este fată)*, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, amin!”*, iar numele dat copilului mort la cea dintâi turnare a apei trebuie să se repete aidoma în toți cei 7 ani; în felul acesta, copilul mort nebotezat nu mai devine moroi și nu mai poate face rău nimănui - Bucovina (**2.** MARIAN, I, p. 149-150; 153-154; 156; 164). În ziua de Bobotează (6 ianuarie), apa adusă de la biserică într-o sticlă se folosește la: se pun câteva picături în fântână, pentru purificarea apei din ea, se stropește grajdul și sunt stropite și vitele, ca să fie sănătoase și să dea lapte mai mult; restul se păstrează peste tot anul, fiind folosită în diferite ocazii: se stropește mortul, ca să-l curețe de păcate, se dă de băut celor care se îmbolnăvesc de amigdalită, se toarnă puțin în urechea celor bolnavi de otită; sunt stropite boabele de grâu și porumb, care urmează a fi semănate, pentru ca holda să fie curată și apărată de intemperii, se stropește casa în timp de furtună, ca să fie ferită de trăsnet - Bihor (ROMAN, p. 4). Apa sfințită la Bobotează, agheasma, nu o beau numai oamenii, ci se folosește și la stropitul caselor, grădinilor, viilor, spre a le feri de grindină - Vaslui (BĂLĂNESCU, p. 269). Apa sfințită la Bobotează se păstrează peste tot anul, fiind bună pentru tot felul de boli, cu deosebire pentru „friguri”, precum și pentru *„ismuirea vaselor ce se spurcă”*, adică s-a gătit și s-a mâncat din ele „de dulce” și, la intrarea în Postul Mare, ele trebuie să fie curate (**2.** CHELCEA, p. 5). Se pregătește multă apă, punându-se în ea agheasmă, și cu aceasta sunt stropite grădinile, viile, dar și vitele, pentru a fi roditoare (PRESA). Când sunt scoși stupii primăvara de la iernat, sunt stropiți cu agheasmă de la Bobotează, însoțind gestul cu o incantație pentru rodul în miere al albinelor (**2.** KERNBACH, p. 156). Serie simbolică: *agheasmă-picior drept-descântec*. v. IANUARIE.

Apă sfințită (Agheasmă). Imediat după naștere, moașa copilului se duce la preot, cu o sticlă cu apă și busuioc pus în gâtul sticlei, preotul sfințește apa, iar lehuza se spală cu această apă pe mâini, după care mănâncă și bea, considerându-se că, până în acest moment, ea este spurcată - Muntenia; imediat după naștere, moașa duce apă într-un ulcior la biserică, preotul citește peste ea molitva, apoi din această apă sfințită se picură câte puțin în apa pregătită pentru scalda copilului, până la șase săptămâni, și tot din această apă picură și mama în apa în care se spală - Țara Oltului; apa sfințită în care a fost botezat copilul se aruncă la rădăcina unui copac, pe loc curat, pentru ca pruncul să nu devină obraznic, ci om cumsecade, harnic, omenos - Suceava; să se păstreze măcar o sticlă din apa în care a fost botezat copilul, pentru că este bună la vindecarea lui de orice boală - Tecuci; în Duminica Rusaliilor, fetele beau apă, sfințită la biserică la slujba din această zi, din clopotele de la biserică, în credința că astfel vor putea cânta mai bine - Bihor; cu apă sfințită, tămâie și busuioc se înconjoară de trei ori plugul înainte de a intra cu el în brazdă primăvara - Suceava; la însămânțările de toamnă, se stropește cu apă sfințită la marginea câmpului și apoi se seamănă, pentru ca Dumnezeu să aibă grijă de roade - Țara Oltului; înainte de a fi puse la cloșcă, ouăle să fie stropite cu apă sfințită și așezate pe câteva fire de iarbă verde, ca să iasă din toate ouăle pui - Bihor (**2.** GOROVEI, p. 23; 74; 100; 120; 213; GOLOPENȚIA, p. 92; 139). Cum se naște copilul, moașa se duce la biserică și îi cere preotului să sfințească mai multă apă, aceasta numindu-se și *„apă de moașe”*; această apă sfințită nu trebuie să lipsească de acum încolo din casă, fiindcă pruncul este scăldat timp de un an de zile, de câte două ori pe zi, iar în apa de scaldă trebuie să se pună totdeauna și câteva picături de apă sfințită - Țara Hațegului; sau preotul slujește apa adusă, rugându-se totodată pentru mamă, pentru copil și pentru moașă; cu apa sfințită, moașa se întoarce acasă, stropește locuința, pe mamă și pe copil, în prima zi de viață a acestuia - Banat; în

chiar ziua în care se naște un copil, moașa se duce la preot, care îi sfințește apă într-o sticlă; cu această apă, timp de șapte săptămâni, oricine intră în casă trebuie să se ude pe mâini; tot din această apă și tot timp de șapte săptămâni se pune și în scalda copilului; după această dată, copilul este scăldat în lapte dulce, descântându-i-se în tot timpul scaldei, ca pruncul să fie dulce, iubitor și drăgăstos ca laptele - Gorj; sau apa proaspătă, într-o ulcică nouă din lut, în care se pun și câteva rămurele de busuioc, este dusă de către moașă la preot, ca să-i *facă apa*, folosită apoi de către lehuză pentru a se spăla pe mâini și pentru a stropi copilul; numai după aceasta, mama putea să fie vizitată de rudele și prietenii familiei - Bacău (CLOPOTIVA, p. 408; LĂPUȘTE, p. 68; CĂRĂBIȘ, p. 60; ICHIM, p. 132). În Ținutul Pădurenilor, nedeile se țin în oricare dintre zilele de duminică de peste vară, începând cu Duminica Rusaliilor, dar nu mai târziu de *„Ziua Soarelui”* (Schimbarea la Față - 6 august); la sfârșitul slujbei de la biserică, se face sfințirea apei, afară, în fața bisericii, apoi un fecior ia apă sfințită într-un vas mai mic, în care se mai pun un buchet de busuioc, flori și ierburi, alți doi flăcăi poartă prapurii bisericii; uneori alaiul este însoțit de preot cu crucea; pe drum alaiului i se adaugă și alți tineri, formând în cele din urmă o ceată, care străbate holdele, cântând *„Cântecul Crucii”* și stropind cu apă culturile de grâu, secară, ovăz, cartofi etc. , considerându-se că astfel semnăturile vor fi protejate de vijelii, ploi torențiale, grindină, de insecte dăunătoare și chiar de pagubele pe care le pot provoca animalele sălbatice (PRESA). Dacă o femeie are travaliu dificil, este așezată pe un braț de fân pus într-o căruță sau într-un car și plimbată pe un drum denivelat, tot timpul fiind stropită cu agheasmă - Mehedinți (CIOBANU, p. 76). La fereastra de la căpătâiul mortului, se așează două ulcele cu agheasmă, acoperite cu doi colăcei, pe care se presară și puțin zahăr, din care se crede că va gusta sufletul celui răposat până la înmormântare - Bucovina (COJOCARU, p. 165). Când varza crește, ea este stropită cu moare de varză sau cu agheasmă din *„Ziua omizilor”*, adică din ziua Sfântului Mucenic Trifon, „patronul omizilor și gândacilor” (1 februarie) - Moldova (BURNAZ, p. 41). Serii simbolice: *apă-clopot-duminică (a Rusaliilor); apă-busuioc-tămâie-3; ou-apă-iarbă*; *apă-busuioc-flori-iarbă*; *apă-colac-zahăr*.

Apă neîncepută. În general, apa neîncepută este cea luată din orice fel de sursă (apă curgătoare, fântână, baltă etc.), înainte de răsăritul soarelui; dar, când se cere a fi folosită în descântece și în tot felul de alte ritualuri, se crede că apa care are efect sigur este cea obținută astfel: o fată mai harnică și mai curajoasă ajunează și se roagă la Dumnezeu în preziua Anului Nou; ea pleacă din casă în momentul când cocoșul vestește miezul-nopții; pe drum nu îi este permis să se uite înapoi, iar apa o ia cu fața întoarsă spre răsărit; vasul trebuie să aibă gura cât mai largă, pentru a se lua deodată apa în el; apoi, pe drumul de întoarcere nu este permis să cadă pe jos nici o picătură din această apă, iar fata să nu se uite îndărăt - Transilvania; Bucovina; în unele părți ale Bucovinei, fetele aduc apă neîncepută de la fântână și în seara Anului Nou măsoară nouă pahare pe care apoi le toarnă într-un vas; a doua zi dimineața reumplu cele nouă pahare cu apa din vas și în caz că le iese o cantitate mai mare de apă, de pildă rămâne apă și pentru un al zecelea pahar, cred că voința lor de a se mărita se va împlini (**2.** MARIAN, I, p. 67; II, p. 105). Apa neîncepută este cea care se ia din puțuri sau fântâni, nu din cișmele, scoțându-se dis-dimineață înaintea altora și fiind adusă acasă repede, în vase astupate și fără a se vorbi cu altcineva pe drum; în Bucovina, se aduce apa neîncepută de la un râu, din trei locuri diferite, unde se aruncă o bucată de pâine și puțină sare mai întâi, apoi se ia apă în vas și se vine acasă, fără să se scoată un cuvânt, fără să se străbată același drum ca la ducere, iar vasul cu apă purtându-se în fața celui care transportă și se așează pe scaun, laviță sau orice altceva, dar niciodată pe masă; în Transilvania, oala în care se ia apa trebuie să fie nesmălțuită, nu se vorbește cu nimeni pe drum, nu se suflă nici măcar nasul, se dă apei mai întâi o bucată de pâine, se ia apă în sensul dinspre amonte spre aval, oala nu se pune jos nici după ce s-a descântat; în Năsăud, apa neîncepută se încălzește puțin la foc înainte de a fi descântată; în satele din Dolj, apa se aduce înainte de răsăritul soarelui, numai în zilele de marți, joi sau sâmbătă (**3.** GOROVEI, p. 138-1940). În terapia populară, apa neîncepută, apa care nu este folosită cotidian, are puteri regenerative, absoarbe răul, este așezată cu grijă la căpătâiul noului născut, uneori este

adusă chiar din Dunăre (**1.** CĂLIN, p. 45). În multe zone, apa neîncepută este scoasă dis-dimineața din fântână, sau din râuri, pâraie și izvoare, sau din roua căzută pe iarbă în noaptea de Sângeorz (22/23 aprilie) și se spală cu ea pe față sau se scaldă în ea, în locuri tainice, sau se stropesc cu ea între ei; udatul în ziua de Sângeorz este interpretat ca fiind un act purificator, dar și ca leac contra bolilor, pentru câștigarea vioiciunii trupești, sau ca vrajă pentru grăbirea căsătoriei (**12.** GHINOIU, p. 235-236). Într-o ulcea cu apă neîncepută, fetele nemăritate pun busuioc, un ban de argint și o pană de păun și, înainte de a se duce la horă, se spală cu acea apă, iar pana de păun și busuiocul îl pun la brâu, ca să fie curtate de feciori - Moldova; ca să se știe dacă locul ales pentru construirea unei case noi va fi cu noroc, se pune pe acel loc, seara, o oală plină cu apă neîncepută și, dacă dimineața oala va fi ușor revărsată peste buza vasului, este semn că locul ales este bun - Suceava; sau se pune, peste noapte, o cofă cu apă neîncepută și, dacă apa a crescut cu puțin față de cum arăta seara, înseamnă că locul a fost bine ales - Suceava; cel care vrea să scape de durere de cap, să aducă, într-o oală nouă, apă neîncepută, sau să culeagă stropi de la roata morii, să o toarne într-o strachină așezată pe trunchiul unde în mod obișnuit se taie lemne, să ia apoi o surcică, să o înmoaie în apă, să se atingă cu ea pe frunte și să o arunce spre înapoia capului; procedeul se poate face și cu trei surcele, dar, în ambele cazuri, el trebuie urmat timp de nouă zile de luni consecutive, dimineața - Suceava; pentru ca unei femei sau fete să-i treacă bubele de pe corp, se ia apă neîncepută și, înainte de răsăritul soarelui, se toarnă puțină la o răscruce, observându-se cine trece primul prin acel loc: dacă trece peste apa turnată mai întâi o vită sau un câine, boala nu se mai prinde de nimeni, dar, dacă trece un om, maladia se prinde de acesta - Suceava; sau se ia apă neîncepută, se pune în ea pielea de la un ciur stricat, apoi se pune pe foc să se încălzească, iar cu apa astfel pregătită se spală pe trup și bubele trec - Suceava; apa neîncepută, amestecată cu mălai ars, peste care se scuipă, este bună de dat găinilor bolnave, pentru a se vindeca - Suceava (**2.**GOROVEI, p. 30; 42; 45; 98; 260). Când copiii sunt bolnavi (nu le cresc toți dinții, li se umflă pântecele, au dureri abdominale și slăbesc), se procedează astfel: se ia o ulcică nouă, se toarnă în ea apă neîncepută, se mai pun în apă nouă pietricele albe (cu deosebire pietricele numite *sarea mâței*) și mălai sau păsat; se pune totul la foc să fiarbă, luni, miercuri și vineri, de trei ori pe zi (înainte de răsăritul soarelui, înainte de amiază și înainte de apusul soarelui); mai sunt puse la îndemână nouă linguri noi, nouă fuse noi, un ac și un cuțit; după ce apa a fiert astfel, se răstoarnă totul într-o strachină, care se pune pe abdomenul copilului sau se ține puțin suspendată, ca să nu îl frigă; apoi se ia o lingură, i se înmoaie vârful în apă și se ține în stânga, cu cavitatea în sus; se înmoaie cea de a doua lingură, care se ține deasupra celei dintâi, până ce picuri de apă se scurg în prima, timp în care se rostește un descântec; tot așa se procedează cu toate celelalte linguri, care trebuie scurse în prima lingură, rostindu-se, de fiecare dată, același descântec; apoi se suflă deasupra străchinii sub formă de cruce și se scuipă pe jos; în fine, se ia apa din prima lingură, unde s-a scurs apa din celelalte opt și de pe cele nouă fuse, de pe ac și de pe cuțit și o toarnă copilului în gură; se crede că micuțul este cu adevărat bolnav, dacă ulcica pusă cu gura în jos în strachină suge în ea toată apa, încât rămân în strachină doar pietricelele și terciul - Moldova; pentru aceleași boli, se pun apă neîncepută, câțiva cartofi, puțină cenușă, trei pietricele, trei bucățele de marmură și trei de cremene; se pun la foc și apoi se descântă, având alături șapte linguri, un fus și un cuțit; descântecul se repetă de trei ori, în câte trei zile de post, dând copilului să bea apă scursă de pe linguri, fus și cuțit - Muntenia (**3.** MARIAN, II, p. 252-254). Fetele care doresc să fie iubite și jucate la horă de către flăcăi se duc în seara ajunului Bobotezei (5 ianuarie) și aduc de la o fântână apă neîncepută, pun în ea câteva fire de busuioc și apoi o așează într-un loc să o bată soarele, când va răsări dimineața; apoi, dis-dimineața rostesc un descântec în care se spune că fata este ajutată de Maica Domnului să fie frumoasă și respectată de toți băieții, după care se spală pe cap cu acea apă, se îmbracă frumos, se duce la biserică și apoi, după amiază, la horă - Bucovina; sau se duc simplu, în ziua de Bobotează, la o fântână și rostesc acolo un descântec, prin care solicită apei să le facă frumoase - Transilvania (**2.** MARIAN, I, p. 138-140). Vrând să cunoască cum va fi destinul celor

din casă în anul care vine, se iau, în noaptea de Anul Nou, atâtea pahare câte persoane locuiesc împreună și pun în ele apă neîncepută, în mod egal în toate, indicând și cărei persoane aparține simbolic fiecare pahar, ele fiind așezate pe o măsuță, sub icoane, unde stau până a doua zi, când măsoară nivelul apei din fiecare pahar, celui căruia i se găsește apă mai multă i se prevestește noroc și an bun, dar va avea parte de un an prost cel căruia i se găsește mai puțină apă - Moldova (PRESA). Serii simbolice: *apă-pâine-sare*; *apă-monedă-pâine*; *apă-monedă-busuioc*; *apă(neîncepută)-răscruce-animal/om; apă (neîncepută)-sită-foc; apă-oală-tăietor-surcea-frunte-luni-dimineață-9*; *apă-busuioc-monedă-pană de păun*; *apă-mălai-foc-salivă*; *apă-piatră-mălai-foc-lingură-fus-ac-cuțit-9-salivă*; *apă-cartof-cenușă-piatră-marmură-cremene-foc-lingură-fus-cuțit-3-7*; *apă-busuioc-soare*; *apă-icoană*.

Apă descântată. Apa care urmează a fi folosită pentru descântat este adusă de către cel ce urmează a fi descântat - Bucovina (COJOCARU, p. 233). Când un copil plânge mereu și se presupune că este deocheat, se procedează astfel: se ia un pahar cu apă și se pune la fiert, iar cu un cuțit se face deasupra lui semnul crucii, după care se aruncă în el trei cărbuni, după fiecare cărbune făcându-se semnul crucii, apoi se pune palma pe pahar și dacă apa începe să țiuie este semn sigur că pruncul este deocheat; pentru a se vindeca, el este spălat ușor cu apa din pahar pe creștetul capului, pe podul palmei și în mijlocul tălpii, iar la sfârșit i se dă să bea de trei ori din acea apă descântată; ceea ce rămâne în pahar se aruncă după ușă; maturilor care se îmbolnăvesc pe neașteptate și se crede că sunt deocheați li se descântă apa la fel, cu deosebirea că în apă se pun nouă cărbuni, li se dă să bea trei înghițituri din pahar, sunt frecați cu apă pe creștetul capului, în jurul inimii și în podul palmei, paharul este golit după ușă, după care se așează cu gura în jos - Sălaj (PRESA). Când cineva este mușcat de șarpe, i se descântă apă de râu, într-o ulcea nouă de pământ; în apă se pun lăstari de salcie albă și de viță de vie, care se țin mai mult timp în apă, ca să se scurgă seva în ei; descântecul se repetă de nouă ori; apoi se bandajează peste rană cel mușcat, fașa fiind umectată cu saramură în care se pune și apă descântată, iar la frunte și la tâmple i se fac frecții cu rachiu și apă descântată, dându-i-se totodată să bea din amândouă, până ce sunt provocate vomismente; procedeul se repetă timp de trei zile consecutiv, crezându-se că astfel cel mușcat de șarpe scapă de urmarea nocivă a veninului; în cazul multor afecțiuni, se recurge la puterea tămăduitoare a apei descântate; după ce se descântă apa, i se dă bolnavului să bea de 3-6-9 ori din ulcica în care a fost descântată apa și se suflă concomitent asupra lui înainte, la stânga, la dreapta și, închinându-se, descântătoarea caută să-l miște pe bolnav din locul unde zace; dacă în timpul descântatului, persoana care efectuează ritualul cască este semn că bolnavul a fost foarte rău deocheat și atunci suflă mai cu putere asupra lui - Gorj (CĂRĂBIȘ, p. 135). Apa descântată se aruncă la țâțâna ușii și peste casă, rostindu-se totodată: *„Cum sar stropii, așa să le sară ochii la care te-o deocheat”* - Maramureș (DĂNCUȘ, p. 176-177). După descântare, apa nu mai poate fi folosită la nimic, ci trebuie aruncată într-un loc neumblat, ca să nu calce nimeni pe ea, fiindcă se crede că, prin actul descântării, boala trece asupra apei și astfel este posibil ca maladia să se prindă de cel care calcă în ea; dar locul unde se aruncă apa diferă de la boală la boală; în descântecele de deochi, se aruncă la țâțâna ușii, alteori pe un par din gard; în descântecele *„de junghi”*, se aruncă pe gard, în partea de miază-zi; în zona Galați, apa descântată se împrăștie începând de la poartă până la al nouălea par al gardului; se mai aruncă pe un mărăcine, ca să rămână *brânca* pe această plantă; în farmecele pentru beție, apa se aruncă, pe furiș, pe poteca porții acelui om căruia i se dorește răul, pentru ca farmecele să se prindă de el, când va călca pe potecă; se mai aruncă apa pe un câine sau pe o pisică, fiindcă se crede că boala va fugi de la cel bolnav, așa cum fug aceste două animale când sunt udate cu apă; în textele de descântec, boala este trimisă în munți, în păduri, în locuri pe unde nu umblă obișnuit omul, dar nu este trimisă niciodată asupra animalelor domestice; în unele cazuri, boala este trimisă asupra animalelor sălbatice, dar rostindu-se numai părți ale corpului lor (capul lupilor sau al urșilor, coarnele sau copitele cerbului, urechile ciutelor etc.); într-un singur caz, boala este trimisă în coada iepelor,

fiindcă se crede că părul cozii nu poate contracta nici o boală; se mai poate arunca apa într-o gropiță făcută în tinda casei sau afară din casă, dar pe acel loc nu trebuie să se calce timp de un an; în Năsăud, spălatul bolnavului cu apă descântată se face direct deasupra gropii în care se scurge apa folosită, iar groapa se astupă numai după ce s-a pus în ea în prealabil piper și usturoi (**3.** GOROVEI, p. 141-142). Înainte de „încredințare" sau înainte de cununie, mama miresei cheamă bătrânele cele mai pricepute în ale descântatului și vrăjilor și le pune să o descânte pe tânără pentru deochi, dându-i fetei apă descântată să bea, în care au fost stinși și câțiva cărbuni, după care o udă pe frunte și în creștetul capului - Sălaj (**3.** MARIAN, I, p. 122-123). Serii simbolice: *apă-foc-cărbune-3-cuțit-semnul crucii-palmă*; *apă-salcie-viță de vie-sare*; *apă-piper-usturoi*.

Apa la naștere. Ceremonialul primei băi a noului născut este un moment deosebit, act derivat dintr-o practică arhaică de purificare, apei revenindu-i rolul primordial; moașa prepară *baia, scalda* sau *scăldăușa*, punând în apă busuioc, fire de grâu, mărar, mentă, romaniță, mac, sământă de cânepă, toate fiind plante cu semnificație rituală sau cu rosturi de medicație empirică; în unele zone, se mai adaugă lapte dulce, zahăr, ouă; ouăle se pun ca pruncul să fie curat și sănătos ca oul; în Muntenia se mai pun pâine, ca să crească precum pâinea în cuptor, și bani, pentru ca pruncul să fie bănos; după scaldă, apa se scoate cu deosebită solemnitate din casă; cumătra, nașa sau soția nașului iau o lumânare aprinsă într-o mână și în cealaltă o ploscă sau o sticlă cu vin sau cu rachiu și merg în urma moașei, care duce albia cu apă, fiind urmată de toate femeile prezente la ceremonie; femeile se țin de mână, dansând un dans ceremonial, timp în care se strigă strigături adecvate momentului; apa se varsă într-o vale, într-un râu, iar, în caz că nu există această posibilitate în apropiere, apa se aruncă în grădină, pe straturi, sau în livadă la rădăcina unui pom tânăr (**4.** POP, p. 130-131). În apa cu care trebuie scăldat imediat după naștere copilul se pun: busuioc de la Ziua Crucii, unul sau mai mulți bani din argint, lemnul Domnului, o bucățică de fagure de miere, una de pâine și alta de zahăr, un ou, puțin lapte dulce, câteva picături de agheasmă sau apă sfințită; în Banat și Bihor, apa se aduce de la un izvor și se încălzește puțin cu vreascuri adunate de pe drum, pentru ca pruncul să fie harnic și adunător, în apă adăugându-se și puțină din cea adusă de moașă de la preot, sfințită în chiar ziua nașterii copilului; laptele dulce se pune în albia copilului, ca să-i fie pielea albă ca laptele, un ou, ca să fie sănătos ca oul, felurite flori, ca să fie drăgălaș ca florile, una sau două nuci, ca să fie tare și să nu se vateme, o pietricică, ca să fie răbdător ca piatra, să poată rezista frigului și altor neajunsuri, un ban din argint, ca să fie curat și să nu se prindă de el farmecele și vrăjile, cum nu se prinde rugina de argint; în Suceava, se pun în această apă *lemnie*, o specie de plantă lemnoasă care crește pe prunduri și are frunze asemănătoare pelinului, ca pruncul să umble degrabă în picioare, *sdreveț*, specie care crește în lunci, *popchișor*, buruiană de dimensiuni mici, având floarea galbenă, și *cătușnică*, ca să fie voinic, cânepă, ca să crească precum cânepa, un ou, ca să fie sănătos ca oul, și untură de porc, ca să se îngrașe ca un purcel; în Muntenia, se pun orz, porumb și flori, ca pruncul să aibă parte în viață de cereale și să fie plăcut ca florile, sare, simbol al prieteniei sau ca să nu se opărească, puțin untdelemn și o monedă, pentru că amândouă reprezintă în mentalitatea tradițională belșugul, la urmă fiind spart și un ou, ca să crească și să se împlinească micuțul ca oul, unele femei punând numai ouă de rață, fiindcă tot le place pruncilor să se joace în apă; în Banat și Suceava, se obișnuiește ca apa de la prima scaldă să fie doar călduță, nicidecum fierbinte, pentru ca nou-născutul să nu devină desfrânat, curvar, apoi pentru ca viața lui să nu fie neliniștită ca apa când fierbe, adică să nu aibă un necontenit neastâmpăr, cu certuri și supărări; această primă scaldă se numește: în Bihor - *ciupă*; în Muntenia - *baie*; în Suceava - *scaldă, scăldușă* sau *scăldușcă*; se mai spune, în Suceava, că este bine ca apa să fie mai mult rece, pentru ca micuțul să se călească și nici să nu se sperie; se obișnuiește chiar ca unele moașe să-l spele pe copil mai întâi cu puțină apă rece, ca să fie vioi, sprinten, voinic, deștept și isteț (**3.** MARIAN, II p. 57-59). Ca să nască ușor, femeile gravide, cărora li se apropie sorocul, iau apă într-o oală și o aruncă pe streașina casei, așteptând apoi cu un ciur ca ea să se prelingă înapoi, zicând că așa cum stă apa pe streașină sau în ciur, tot așa să stea și pruncul în pântecele lor, după

care beau de trei ori din apa adunată din nou în oală - Banat; copilul nou-născut se scaldă în apă călduță, pentru ca, în viață, el să nu devină desfrânat - Moldova; apa pentru scăldat copiii se ia din fântână, pârâu sau râu, înainte de asfințitul soarelui, pentru că luată după asfințitul soarelui poate conduce la îmbolnăvirea pruncilor, fiindcă după apus se scaldă în apă tot felul de duhuri rele - Suceava; după folosire, această apă nu se dă afară noaptea, sau nu trebuie aruncată afară nici înainte de răsăritul soarelui și nici după apusul acestuia, fiindcă va plânge copilul - Suceava; dacă un copil doarme ziua și plânge noaptea, să i se dea să bea apă din fântâna din care se ia apă pentru scăldatul lui și astfel va putea să doarmă noaptea - Suceava; după ce a spălat copilul, l-a înfășat și a spălat și scutecele, mama se spală pe mâini cu apă curată, pentru că, dacă nu o face, vor curge urechile celui mic - Transilvania; Suceava; apa în care a fost spălat un nou-născut nu se aruncă spre răsărit, ci spre nord, pentru ca pruncul să nu facă bube pe trup - Moldova; nu se ține afară apa în care urmează să fie spălat pruncul - Bihor; dacă apa pusă într-un vas la încălzit, în vederea spălării copilului, se umflă în timpul fierberii, este semn că acel copil va îmbătrâni prematur - Suceava; cu apa rămasă din ziua precedentă să nu fie spălați copiii mici, pentru că nu mai cresc - Vâlcea (**2.**GOROVEI, p. 22; 28; 112; 115). Imediat după nașterea copilului, moașa, care este rudă apropiată a familiei, aduce tinerei mame un ulcior cu apă, luată dintr-un loc curat al râului; din această apă, timp de șase săptămâni, se va pune câte puțină în baia copilului, împreună cu câteva fire de busuioc; primei îmbăieri a copilului i se acordă o atenție deosebită, punându-se în albia cu apă un ban și o pană din coada rățoiului, urându-i-se astfel copilului bogăție și un păr ondulat - Banat (**5.** ANTONESCU, p. 261-262). Se crede că, dacă pruncul este scăldat în apă în care au fost puse tot felul de ierburi aducătoare de noroc, acesta va fi sănătos; timp de nouă zile de la naștere, în apa de scaldă a copilului se pun mlădițe de pe nouă feluri de pomi roditori (meri, peri, cireși, viță de vie etc.), pentru ca pruncul să fie hărăzit a avea numai reușite în viață; apoi apa în care a fost spălat se aruncă la rădăcina pomilor; apa de la prima scaldă a copilului este revărsată asupra pomilor, crezându-se că rodirea acestora influențează soarta viitorului om, acesta devenind norocos și cu spor la muncă; în același timp, apa îndepărtează uscarea pomilor și nerodirea lor, dar spală și răul (nenorocirile, bolile, insuccesele) din viața pruncului - Bihor (**3.** BOCȘE, p. 114-115). La prima scaldă a copilului, participă nașa și moașa copilului, dar nu participă bărbați, copii și nici tineri necăsătoriți, moașa fiind cea care se ocupă de pregătirea apei, care trebuie să fie călduță, adusă de la un izvor ori scoasă din fântână dimineața devreme, și să pună apoi în ea boabe de grâu, semințe de cânepă, rămurele de busuioc, petale de trandafir sălbatic (rug) și un bănuț; după scaldă, apa se arunca la rădăcina unui copac tânăr - Bihor (GODEA, p. 82). De o importanță deosebită în viața noului născut sunt considerate băile rituale (*scalda coconului*) și în special prima baie; în Maramureș, prima baie este făcută de moașă, apa aducându-se din râu ori din fântână, înainte de răsăritul soarelui (apă neîncepută); baia se face cu apă călduță în care se pune seu de vacă (să aibă pielea moale), flori din cununa de mireasă a mamei (să fie mândru ca floarea), cununa de *bărbânoc* de la steagul de nuntă, lapte de mamă, *strună de ceteră*, bănuți de argint etc. ; după baie, apa se aruncă în grădina de flori, pentru băieți, mereu în același loc, în credința că vor avea succes la căsătorie încă de la prima încercare, iar, pentru fete, în mai multe locuri, spre a fi pețite de mai mulți flăcăi; baia se face numai înainte de asfințitul soarelui (DĂNCUȘ, p. 176). Spălatul ritual al nou-născutului se face punându-se apă neîncepută într-un vas, după care în apă se pun un ban de argint, frunze de urzică și un ou, spunându-se: *„Să fiu curat ca argintul, /Să fiu aspru* (harnic) *ca urzica, /Să fiu frumos ca oul!"* - Maramureș (BOGDAN, p. 64). Moașa pregătește prima scaldă a copilului imediat după nașterea acestuia, punând în apă un ban, ca pruncul să fie norocos, un cărbune, ca să nu se deoache, face semnul crucii deasupra apei cu un cuțit, ca să nu capete copilul epilepsie, picură puțină apă sfințită, apoi vâră de trei ori în apă capătul feșii, apoi scaldă copilul, toate având rolul să asigure pruncului un trai norocos; dacă pruncul e fată, mai întâi o stropește pe față de trei ori, cu mâna dreaptă, cu apă din vasul unde urmează să o spele, ca ea să fie frumoasă, dacă este băiat îi azvârle apă, tot de trei ori și tot cu mâna dreaptă, pe spate, ca să

fie spătos, voinic; apa din scăldătoare este apoi azvârlită pe flori: pe bujori, dacă este fată, ca să fie frumoasă ca bujorul și plăcută ca florile, sau pe trandafiri, dacă este băiat, ca să fie plăcut fetelor ca trandafirul; copilul trebuie scăldat în fiecare zi, iar apa destinată îmbăierii nu trebuie luată nici înainte de răsăritul soarelui și nici după apusul lui, ci numai în timpul cât este soare, fiindcă există credința părinților că, în timpul nopții, în ape s-ar scălda măiestrele, iar acestea pot poci pruncul; în caz că apa era adusă în casă după asfințit, mama copilului avea grijă să arunce cu degetele, de trei ori, câteva picături de apă în foc, sau să facă semnul crucii peste albie; îmbăierea copilului se face întotdeauna după răsăritul soarelui și, când se face după apusul lui, apa folosită trebuie să fi fost adusă în timpul zilei; apa folosită la baia zilnică a copilului nu se scoate afară după apusul soarelui, pentru că pruncul poate fi de asemenea pocit; timp de opt zile de la naștere, ea se aruncă a doua zi, într-un loc unde *„nu vede”* soarele, fiindcă altfel pruncul poate fi pocit; aruncatul apei se face în jos și nu în sus, spre soare, pentru că este păcat; se crede că pruncul va răci, dacă apa de scaldă este aruncată în același loc în care este aruncată și apa folosită la îmbăierea celorlalți membri ai familiei sau la spălatul rufelor - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p. 93-94; 96). Apa de la prima scaldă a copilului este aruncată la rădăcina unei vițe de vie, pentru ca pruncul să crească repede - Mehedinți (CIOBANU, p. 76). Se crede că prima scaldă a copilului are puteri magice și este făcută de moașă, care pune în ea o labă de gâscă sau rață, ca pruncului să nu-i fie frig când va umbla desculț și un mic obiect din fier, ca noul născut să fie tare ca fierul - Gorj (SANDA, p. 44). Scalda se face până în asfințitul soarelui, ca să nu plângă copilul în timpul somnului, apoi apa se aruncă afară tot până în asfințit - Gorj (CĂRĂBIȘ, p. 61). Apa de la prima scaldă a nou-născutului este aruncată într-un loc curat, pentru a feri copilul de boli - Călărași (TUDOR, p. 63). Copilul trebuie scăldat de trei ori pe zi, în apă punându-se busuioc și floricele; la slujba de 40 de zile, nașa îi pune în apă porumb și bani, ca semn de bogăție - Vrancea (**2.** STAHL, p. 192-194). Apa provenită de la scăldările copilului se aruncă întotdeauna în același loc, la rădăcina unui trandafir, sau la cea a unui pom roditor și numai pe partea albiei unde a stat copilul cu picioarele (GOLBAN, p. 67). În a treia zi de la naștere, se fac *Ursitoarele*, în felul următor: pe o măsuță joasă, rotundă, se pun apă, vin sau rachiu, trei turtițe de pâine, o azimă făcută de către o fetiță, bani, betele moașei, ca semn de recunoaștere a persoanei care a fost martoră și a ajutat la venirea pe lume a pruncului, obiecte legate de ocupații și îndeletniciri casnice etc. ; masa se așează lângă patul lehuzei sau la fereastră, iar moașa se culcă pe jos - Dolj (ENACHE, p. 127). Dacă la botez, sunt introduși în aceeași apă mai mulți copii, se consideră că sunt frați de botez și nu se pot căsători între ei, fiindcă, dacă s-ar căsători, ar da naștere la copii malformați, *„arătări”*, locuitorii din această parte de țară ținând rudenia de sânge, cu interdicție pentru căsătorie, până la al treilea neam, iar cea *„din Hristos”* până la al șaptelea neam; de aceea, se evită să fie botezați băieți și fete în aceeași apă, pentru că este păcat să se căsătorească între ei doi frați - Moldova; Bucovina; în schimb, se crede că este bine să fie botezați în aceeași apă mai mulți copii - Transilvania; se crede că sunt *frați sufletești* chiar și copiii ținuți în brațe de aceeași persoană și aceștia nu au voie să se căsătorească între ei - Vâlcea; gemenii sunt botezați în aceeași apă, dar li se pun mai mulți nași, câți gemeni sunt, și sunt culcați în același leagăn - Transilvania; Bucovina; în general, apa de botez se aruncă pe loc curat, la rădăcina unui pom sau pe răsaduri de flori; se aruncă într-o gropiță făcută special în biserică, într-un ungher al ei - Sibiu; sau se varsă într-un *buduroi*, parte dintr-un trunchi de copac gol în mijloc, fără fund, amplasat în podea, în apropierea peretelui nordic din pronaosul bisericii, pentru ca apa să se scurgă în pământul pe care este construită biserica, pentru că acesta este loc curat, chiar sfințit - Bacău; Neamț (**3.** MARIAN, II, p. 115-116; NOTE, Antonescu). De obicei, prima tunsoare se face la împlinirea vârstei de un an; nașul copilului îl așează pe acesta pe un pieptar și îi pune înainte o strachină nouă cu apă neîncepută, în care toarnă și puțină agheasmă; după ce l-a tuns, îl spală cu apă, îi dă să bea apoi din ea, iar restul o aruncă la rădăcina unui pom verde, ducând copilul în brațe și în cealaltă mână strachina cu apă ca să meargă norocul copilului *„ca din apă”* - Suceava (**3.** MARIAN, II, p. 259-260). Serii simbolice: *apă-busuioc-grâu-mărar-mentă-romaniță-*

mac-cânepă-lapte-zahăr-ou-pâine-monedă; *apă-busuioc*; *apă-busuioc-monedă-flori-fagure-pâine-zahăr-ou-lapte*; *apă-flori-nucă-piatră-monedă*; *apă-flori-buruieni aromatice-cânepă-ou-untură*; *apă-orz-porumb-flori-sare-untdelemn-monedă-ou*; *apă-vin-rachiu-pâine-monedă-bete*; *apă-busuioc-flori*; *apă-porumb-monedă*; *apă-flori-monedă-lapte-miere-fasole-sare*; *apă-monedă-cărbune-semnul crucii-cuțit*; *apă-seu-flori-lapte de mamă-strună de ceteră-monedă*; *apă-monedă-urzică-ou*; *apă-monedă-pană de rățoi*; *apă-gâscă/rață-fier*; *apă-grâu-cânepă-busuioc-trandafir-monedă*; *apă-bujor/trandafir*.

Apa la nuntă. În satele din Hunedoara, după ce alaiul nunții ajunge acasă de la biserică, cei doi tineri, însoțiți de nași și de vornicei, trec în grădină unde se aflã o masă pe care este așezată o găleată cu apă, ornamentată la gură cu flori; nașul, vornicelul și mireasa iau găleata și o pun lângă tulpina unui pom, după care ei înconjoară pomul de trei ori, ținându-se de mâini; după ce dau ocol pomului, mireasa lovește cu piciorul găleata, apa revărsându-se la rădăcina arborelui; este clar că se săvârșește un rit de fertilitate și de fecunditate, pomul reprezintă viața și este principiu masculin, iar găleata cu apă este stihia feminină; actul răsturnării apei are substrat erotic, căci, în simbolică, piciorul are o semnificație falică și este pus în relație cu procreația; într-un basm românesc („Petre, fiul oii"), un cioban lovește cu piciorul oaia rămasă în urma turmei, iar aceasta *„fu îndată grea și născu peste nouă luni un fiu pe care îl botezară Petre"*; în legendele românești despre facerea lumii, Dumnezeu creează viețuitoarele lovind cu piciorul în pământ; în altă ordine de idei, odinioară scăldatul ritual făcea parte din ceremonialul nupțial, reprezenta o modalitate de a lega cele două ființe prin puterea apei, elementul cel mai puțin discontinuu din natură; este vorba despre îmbăierea împreună; există, într-un colind de fată mare, îndemnul pe care îl adresează urătorul: *„În baie te-oi îmbăia, /Cu tine că m-oi scălda, /În baie de lapte dulce, /De-aicea nu t-ei mai duce!"* (EVSEEV, p. 115; 201-202). În ajunul sau în ziua cununiei, dis-de-dimineață, mirele și mireasa se scaldă într-o albie anume confecționată sau se duc la o apă curgătoare, deoarece nu este bine să se cunune nescăldați; în scalda, care este făcută din apă neîncepută, se pun bani din argint, lapte dulce, un fagure de miere și flori mirositoare, mai ales busuioc, pentru ca viața lor să fie plină de bucurie și dragoste ca busuiocul, curată ca argintul și laptele și dulce ca fagurele de miere - Bucovina; mai toți locuitorii, pe lângă care trece alaiul nunții, ies cu vase pline cu apă și le varsă înaintea nuntașilor, pentru ca tinerilor să le meargă toate „din plin", mirele fiind cel care îi răsplătește pe aceștia cu bani - Bucovina; în satele din Ialomița, după sosirea de la biserică, în curtea casei mirelui se joacă *apa* sau *găleata*; doi băieți, însoțiți de un lăutar, sunt trimiși să aducă apă; uneori se duce după apă chiar mireasa, însoțită de un flăcău care are ambii părinți buni (nu vitregi) și care ia apă într-o căldare din aramă albă; vasul cu apă este împodobit cu o năframă, cu fir roșu și busuioc, vasul fiind așezat apoi la baza bradului, înfipt acolo încă din seara zilei de sâmbătă, iar flăcăii și fetele fac horă în jurul lui, joc în care se prinde și mireasa, alături de nuna mare; în timp ce joacă, la fiecare trei învârtituri ale horei, mireasa se duce și varsă apă de trei ori la rădăcina bradului, pentru ca începutul căsătoriei să fie bogat; după ce a fost „jucată" apa, ginerele cu un alt flăcău se apropie de ușa casei, unde mireasa le stropește picioarele cu buchetul de busuioc legat de toarta vasului; băiatul sau flăcăul cu părinți buni, care a adus apa la casa mirelui este considerat ca fiind o persoană norocoasă; în Transilvania, a doua zi după nuntă, luni, nuntașii însoțiți de mire se duc la socrul mare, îl iau și merg la *udat*, adică la o fântână sau la un râu, unde mirele este amenințat că va fi aruncat în apă, dar acesta răscumpără intenția nuntașilor cu un dar; după care mirele ia apă într-un vas și revine cu el acasă, pentru ca primul lucru ce le intră în casă să fie apa, pentru ca și viața lor să fie curată ca apa; în Sălaj, vin la casa tinerilor căsătoriți numai nașii, mănâncă împreună, apoi conduc perechea tânără în grădina casei, unde, după ce înconjoară cu o ulcică plină cu apă, de trei ori, un pomișor tânăr, toarnă tinerilor apă să se spele pe mâini; în final, mirele se șterge pe mâini de șorțul miresei, iar aceasta de poala cămășii mirelui (**3.** MARIAN, I, p. 123; 270; 340-341; 487). Înainte de cununie, mirii se spală cu apă în care se pun busuioc, bani de argint, lapte și miere, pentru ca ei să fie iubiți ca busuiocul, curați ca

argintul și dulci ca laptele și mierea - Suceava; tot înainte de cununie, mireasa, însoțită de către doi tineri, cărora le trăiesc părinții, se duce la o fântână, pe drum oprindu-se de trei ori și jucând în jurul vasului în care vor aduce apă, iau apă, pun în ea busuioc, la întoarcere joacă tot de trei ori în jurul vasului cu apă, iar, când vin colăcerii să o ia pentru a o însoți la cununie, mireasa le iese înainte, stropește cu busuiocul în patru zări și apoi toarnă apa pe copitele cailor colăcerilor; busuiocul îl coase apoi tânăra nevastă în perna pe care vor dormi obișnuit tinerii, crezându-se că, atât timp cât busuiocul va sta acolo, tot atât timp vor fi și cei doi căsătoriți - Muntenia; la întoarcerea mirilor de la cununie, li se toarnă înaintea lor cofe pline cu apă, ca în căsnicia lor toate să le meargă din plin - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 30; 69; 93). În Maramureș (dar și în alte zone), după actele rituale de primire a miresei în casa mirelui, aceasta stropește profilactic cu apă în patru zări, pentru a alunga forțele malefice, după cum aruncarea de grâu peste tânărul cuplu și peste nuntași are atât rol profilactic, cât și rolul de a potența fertilitatea, rodnicia, bogăția; după care mireasa este îmbrățișată de către mama mirelui (soacra mare) și apoi începe să fie dansată, semn că ea a intrat în noua familie; cu apa rămasă în vas fetele se stropesc una pe alta, ca să se mărite cât mai curând; în jurul vasului, se încinge o horă, în care mireasa joacă alături de tânărul care a adus apa; la un chiot al lăutarilor, acest flăcău trebuie să apuce batista de la resteul cu ajutorul căruia a fost adus vasul cu apă, ca să nu i-o ia alții și să-l facă astfel de râs; în obiceiurile de căsătorie, apa are rosturi de propițiere, dar și rol profilactic; în acest moment al nunții, apa este menită să apere mireasa și pe nuntași de forțele răufăcătoare; scosul apei din fântână este pentru mireasă o probă, un act prin care ea dovedește că poate să se căsătorească; în unele regiuni, când alaiul nunții se întoarce de la cununie, sătenii aruncă în fața lui găleți cu apă în semn de belșug; primirea miresei în noua familie este un act solemn, însoțit de o serie de rituri profilactice și de propițiere; la sosirea în curtea mirelui, tinerii se spală pe mâini și înainte de a intra în casă încing o horă; în alte locuri, la casa mirelui, tinerii sunt întâmpinați cu boabe de grâu sau de orez, care sunt aruncate asupra lor în semn de belșug; în casă se stropește cu apă în cele patru zări, pentru a feri nunta de forțele răufăcătoare (**4.** POP, p. 22-23; 145; 154). Înainte de cununie, este adus bradul, care este stropit cu apă și apoi cufundat cu cotorul în apă; mireasa împreună cu *„cumnatul de mână”* pleacă la fântână și aduc un vas cu apă atârnat pe un resteu, pe care o varsă peste temelia casei, pentru prosperitatea noului cuplu, să fie pusă sub protecție împotriva duhurilor malefice; după cununie, mireasa stropește cu un mănunchi de busuioc în cele patru zări, pentru a pune sub protecție nunta împotriva forțelor răuvoitoare; în general, în toată Câmpia Olteniei, la nuntă, apa este transportată într-un vas nou, nefolosit până atunci, *„apă neîncepută”*, considerându-se că numai așa aceasta are valențele germinative primordiale; de aici credința că apa limpede are puteri purificatoare - Dolj; Mircea Eliade subliniază importanța contactului cu apa, ca o urmare a imersiunii primordiale, și care implică întotdeauna o regenerare, pentru că disoluția este urmată de o nouă naștere sau pentru că imersiunea fertilizează și mărește potențialul de viață, de creație; de aceea apa participă la toate riturile menite să-l pregătească pe om pentru a participa și a trece la un tip de viață deosebit de cel precedent; de aici semnificativ este faptul că, înainte de a părăsi casa părintească, una dintre rudele miresei îi iese în față și o stropește cu apă, ceea ce ar putea să însemne ștergerea caracteristicilor anterioare (fecioria), pentru ca mireasa să renască drept soție și pentru a potența procreația; de asemenea, apa are și rol de propițiere, atunci când, după cununie și după ce mireasa stropește nuntașii, celelalte fete din alai se stropesc între ele cu apa rămasă, ca să se mărite mai repede (**1.** LARIONESCU, p. 445; 450-451). La venirea în casa mirelui, după oficierea la biserică a cununiei, nuntașii sunt obligați să treacă pe *„după masă”*, timp în care mireasa toarnă fiecăruia apă să se spele pe mâini, considerându-se că astfel se spală de răul care ar putea afecta bunăstarea noii familii, mireasa fiind răsplătită pentru gestul său cu un ban - Țara Zarandului (**1.** DASCĂLU, p. 23). În dimineața nunții, mireasa merge cu *„cumnatul de mână”*, însoțită de flăcăi și lăutari, cu un vas mare, în jurul căruia sunt legate un fir roșu, flori și mult busuioc; vasul este dus pe resteul de hăis, pe care se află înfășurat un șal, care apoi este dat

ginerelui; ajunși la o apă, cumnatul de mână umple vasul și îl pune la picioarele miresei, care face pe supărata și de două ori răstoarnă vasul cu piciorul înapoi în apă, vărsându-se totodată și câteva monede pe care le adună copiii; umplută a treia oară, cu un buchet de busuioc de care țin amândoi, mireasa și cumnatul de mână stropesc lumea adunată, în cele patru zări; apoi apucă împreună cu cumnatul de mână de vas și se întorc acasă, pe drum odihnindu-se de trei ori și schimbând mâna, adică schimbându-și locul, de fiecare dată, din dreapta în stânga căldării; această secvență a nunții poartă denumirea de *„Adăpatul miresei”*; când a fost zărit mirele care vine acum să-și ia de la casa ei soția, mireasa însoțită și de naș, în afara cumnatului de mână, ies afară din casă și stropesc, de trei ori, pe nuntași și pe ginere cu apă din același vas - Gorj (CĂRĂBIȘ, p. 70-71; 80). La nuntă, pe o pâine coaptă special în acest scop, se presară zahăr și sare, apoi se pun un pahar gol, un fir de busuioc, flori și un ban de argint, toate fiind purtate de cumnatul de mână al miresei, care merge în fruntea alaiului până la o fântână sau la o cișmea, unde cumnatul pune apă în paharul din care bea de trei ori mireasa, după care tot ea stropește asistența cu busuiocul înmuiat în apă și rupe pâine, dând fetelor și flăcăilor câte o bucată; obiceiul poartă numele de *„Adăpatul miresei”*; se mai aruncă peste nuntași cu prune uscate, nuci, boabe de porumb și de grâu - Mehedinți (CIOBANU, p. 78-79). După ieșirea de la biserică, alaiul nunții se îndreaptă spre casa socrului mare, aici tânărul cuplu fiind întâmpinat cu apă, turtă și sare de către soacra mare, care îi stropește cu apă; la rândul lor, tinerii toarnă apă nașilor să se spele pe mâini, oferindu-le totodată un ștergar de borangic nou pentru a se șterge; apoi, se joacă „Nuneasca”, timp în care mireasa oferă daruri pentru ginere, nași, socri mari și cumnați - Călărași (PRESA). A doua zi după nuntă, luni pe la amiază, se strâng toate neamurile mirelui acasă la el și fac *„prânzul miresei”*, adică, după ce masa are pe ea așezate toate cele de mâncare, o altă masă este scoasă în curte și se pune pe ea o găleată plină cu apă; nașul ia de mână pe mire, nașa la fel pe mireasă și cu toții ocolesc masa de trei ori, la cel de al treilea ocol mireasa ia căldarea cu apă și stropește toate neamurile adunate în jurul mesei - Țara Hațegului (CLOPOTIVA, II, p. 425). Luni, a doua zi după nuntă se merge la râu, *„la udat”*; alaiul este alcătuit din mire, mireasă, naș, nașă, invitați și muzicanți; cei doi tineri duc împreună un vas de lemn sau o găleată, împodobită cu un ștergar, având în ea și un polonic; la râu, se umple vasul, iar mireasa ia apă cu polonicul și stropește pe cei din jur; în final, vasul este răsturnat cu piciorul de către cei doi tineri; la întoarcere, se joacă *„perina”*, iar când se apropie de casă se scot paiele din pernă și li se dau foc, semn că nunta s-a terminat - Banat (**1.** LAZĂR, p. 270). Serii simbolice: *apă-monedă-lapte-fagure-flori(busuioc)*; *apă-năframă-fir roșu-busuioc-brad-horă*; *apă-busuioc-monedă-lapte-miere*; *apă-busuioc-flori-monedă-pâine-zahăr-sare*; *apă-prună-nucă-porumb-grâu*; *apă-turtă-sare*.

Apa la înmormântare. După ce un om își dă sufletul, cei ai casei duc șapte vase cu apă la șapte vecini - Banat; în unele sate din Bucovina este obiceiul ca, imediat ce moare cineva, să se pună pe fereastră două pahare pline, unul cu apă, celălalt cu vin, fiind lăsate acolo până la scoaterea mortului din casă, când se cercetează și se constată care pahar este mai gol, ceea ce înseamnă că din acea băutură cere mortul să i se dea de pomană; astfel, timp de trei zile după înmormântare, este chemat un om sărac, acestuia dându-i-se mâncare și de băut pe locul unde și-a dat sufletul decedatul; în Muntenia, începând cu ziua când se face înmormântarea, se tocmește o fată care duce apă, câte două căldări pe zi, timp de 40 de zile, semnând pe o hârtie (pe un răboj) numărul lor, deoarece în zilele de sărbătoare nu poartă apa, dar duce mai multe găleți în celelalte zile; purtatul apei se încheie în ziua când se împlinesc 4o de zile de la deces și se face slujba și pomana, ocazie cu care o femeie (rudă cu mortul) ia o pâine caldă, un cocoș sau găină de culoare neagră, cărbuni din foc într-o ulcică, câteva boabe de tămâie, o basma (sau o pânză albă, sau poate să fie o rochie sau o fustă), în colțul căreia înnoadă câteva monede și aprinde o lumânare; cu toate acestea se duce la o fântână, unde fata toarnă apă într-un jgheab, consfințindu-se astfel că purtatul apei a fost înfăptuit după datină, fata îndeplinindu-și sarcina; apoi se tămâiază apa de trei ori, obiectele sunt date fetei, iar hârtia sau răbojul pe care a fost însemnat numărul găleților se distruge; în

Prahova, sunt cumpărate două doniţe noi, cu ajutorul cărora se cară apă; din două în două transporturi, o doniţă de apă se varsă pe mormânt, ca mortul să-şi ude sufletul când trece prin vămi; în final, cele două vase sunt date de pomană; în Olt şi Muscel, în final se lipeşte o lumânare pe răboj şi i se dă drumul pe o apă curgătoare; în Transilvania, se poartă apă la o casă sărmană timp de un an de zile de la deces; în Munţii Apuseni, se pune un ulcior de apă proaspătă, zilnic timp de 40 de zile, la o răscruce de drumuri, pentru trecătorii însetaţi; în Vâlcea, cu deosebire în satele de sub munte, chiar decedatul poate lăsa cu limbă de moarte ca, după moartea sa, să se facă pe la răscruci fântâni sau poduri peste apă, pentru ca oamenii care călătoresc să le pomenească fapta (**3.** MARIAN, III, p. 126; 254-256; 311-313; NOTE, Antonescu). Mortul este aşezat într-o cadă din lemn, de formă dreptunghiulară, cu apă rece, aceasta fiind schimbată din două în două ore, pentru a spăla corpul defunctului şi pentru a întârzia procesul de descompunere; fiica decedatului sau soţia acestuia duc de pomană zilnic, timp de un an, câte o găleată de apă unui vecin mai apropiat sau unui om sărac, pentru sufletul celui plecat dintre vii - Banat (LĂPUŞTE, p. 71; 76). Timp de nouă zile după deces, o fată duce apă, într-un ulcior nou, la trei case; în cea de-a noua zi , apa este purtată la nouă case; obiceiul se numeşte *„Trasul izvorului”*; apoi se pregăteşte un coş, în care se pun un colac, o farfurie şi lumânări, inclusiv lumânarea *de suflet* (cea care a fost ţinută la căpătâiul mortului în clipele decesului); tot în coş se mai pun o cunună din fân, cu patru lumânări înfipte în ea, şi tămâie; coşul este dus la râu, unde i se dă drumul pe apă cununii cu cele patru lumânări aprinse de la lumânarea de suflet; colacul este dat de pomană unui om sărac; participarea este redusă, fără prezenţa preotului - Banat (**3.**ANTONESCU, p. 277). Spălarea trupului celui mort se face cu apă neîncepută, în care se pun plante aromatice din flora spontană, care au, în general, virtuţi terapeutice în practicile cotidiene (mentă, calapăr, busuioc, romaniţă, sulfină, pelin, lemnul domnului), toate împreună cu îmbrăcatul constituindu-se în acţiuni menite „să mulţumească” pe cel plecat şi să-i risipească regretele după viaţă, casă, obiectele lăsate, natura pe care trebuie să le părăsească; dar totodată se crede că plantele acţionează, prin forţa lor magică, la anihilarea forţelor malefice, pe care moartea le-ar fi putut elibera, declanşând boli, nenorociri sau moartea celor rămaşi în viaţă; apa lustrală se aruncă apoi în locuri ferite, tainice, „sterpe”, niciodată lângă casă, în grădină sau pe pomi roditori, pentru a nu provoca, prin contiguitate, moartea, sterpul, secul; vasele în care se aduce apa nu se mai folosesc, sau sunt purificate prin spălarea lor în nouă ape, adică tot atâtea „vămi” câte străbate sufletul celui dispărut; paiele aşezate sub mort în timp ce este spălat sunt îngropate sau aruncate pe ape curgătoare, spre a nu atrage nenorocul, iar pieptenele şi săpunul care au folosit la spălatul şi pieptănatul defunctului se pun în sicriu, pentru a-l însoţi pe lumea cealaltă - Banat (**4.** BOCŞE, p. 350-351). Trupul mortului, aşezat pe iarbă, se spală cu apă rece de către femei, rude ale familiei celui decedat sau dintre vecine; în apă se pun agheasmă, flori de priboi şi bani; după spălare, apa se îngroapă într-un loc prin care nu trec oameni şi animale; după deces, un copil duce la trei case câte două găleţi cu apă, timp de 44 de zile; în a 44-a zi, o femeie întinde pe malul unui râu o pânză albă şi varsă câte o oală cu apă pe pânză pentru fiecare crestătură făcută de copil pe un *răboj* (băţ de alun pe care copilul şi-a notat prin crestare numărul zilelor); apoi se face o covăţică dintr-o jumătate de dovleac şi se aşează în ea o lumânare aprinsă, care i se dă drumul pe râu, această ultimă secvenţă purtând numele de *„Adusul izvorului”* - Mehedinţi (CIOBANU, p. 80-81). După decesul unei persoane, este rugat un băiat sau o fată, în vârstă de până la 12 ani, să ducă la trei case zilnic, timp de şapte săptămâni, câte o căldare de apă, ca să fie *„de izvor”* pentru sufletul celui răposat; cel care „poartă izvorul” nu trebuie să mături, să spele vase sau să scuipe în toată această perioadă; pentru acest serviciu, copilul primeşte de la familia decedatului ceva bani; când se termină de dus apa, rudele cumpără trei ulcioare noi şi trei ulcele din pământ ars, pe care le dă de pomană, pline cu apă, celor trei familii cărora li s-a cărat apă - Gorj (CĂRĂBIŞ, p. 101). După înmormântare, se dă de pomană, peste mormânt, o oaie sau un miel, udaţi cu apă, care, fiind scuturată de animal, se crede că este menită să stingă focul iadului în care este chinuit cel decedat

- Muntenia; porcului dat de pomană pentru un mort i se aprind două lumânări la urechi și i se udă copitele cu apă, fiindcă, pe lumea cealaltă, dacă nu are apă, el va râma, ca să caute apă - Ialomița; rudele mortului cară apă zilnic unui vecin sau unei alte rude, timp de șase sau nouă săptămâni, ca să fie pentru sufletul celui decedat - Muntenia; Tecuci; când un bărbat văduv se însoară a doua oară, este bine să se verse pe mormântul primei soții multă apă, pentru că se crede că aceasta din urmă arde în groapă - Transilvania; când o femeie văduvă se mărită a doua oară, o altă femeie toarnă pe mormântul primului soț, în timpul cununiei, o cofă cu apă, în credința că, în caz că nu procedează așa, mortul va sta în foc cât timp și femeia va sta măritată - Muntenia; cine dă apă de pomană face punte pe lumea cealaltă și trece astfel în Rai - Ialomița; nu amorțesc mâinile celui care se spală cu apă dată pe fereastra casei unui om mort - Moldova; vasul în care au fost spălate hainele unui mort este considerat că devine curat dacă este clătit în nouă ape, gestul având același efect ca acela în care în vas s-ar turna apă sfințită - Suceava; apa folosită la spălarea unui mort se varsă într-un loc ferit, pentru că este păcat să se calce în ea - Muntenia; după ce se îngroapă un mort, apa din casă trebuie vărsată, pentru că ea este considerată drept *apă moartă* sau *apa morților*; tot așa și cu apa care este adusă în timp ce un om moare undeva în sat - Vâlcea; după plecarea mortului din casă, apa rămasă nu trebuie să se mai bea, pentru că e *apă moartă* și trebuie adusă alta nouă - Teleorman; este bine să se aducă apă abia după ce mortul a fost dus la groapă - Dolj; când un mort trece pe drum, cei care au casele pe margine aruncă, în direcția bisericii, trei căni de apă, în credința că Arhanghelul, care a luat sufletul acelui om, are nevoie de apă, ca să-și spele sabia - Argeș; la întoarcerea de la cimitir, cei care l-au însoțit pe mort se spală pe mâini, scuturând apoi mâinile spre înapoia lor, fără însă a se șterge pe ceva, ca să nu se lipească vreun rău de ei - Muntenia (**2.** GOROVEI, p. 22; 41; 49; 112; 115; 122; 176; 182; 197; 236; 242; 247; 273; NOTE, Antonescu). Serii simbolice: *apă-pâine-cocoș/găină negre-cărbune-tămâie-basma/pânză albă-monedă-lumânare*; *apă-oaie/miel*; *apă-colac-farfurie-lumânare-fân-tămâie*; *apă-flori-monedă*; *apă-paie-lumânare*.

Apa în obiceiurile de peste an. În noaptea Anului Nou, fetele se duc la fântână, cu o lumânare aprinsă în mână, după ce anterior au rostit un descântec lângă tăietorul de lemne din curte, se uită în apa fântânii și cred că vor lua de soț pe flăcăul a cărui umbră o zăresc în apă - Transilvania; Moldova; sau iau lumânarea rămasă din Duminica Învierii Domnului, se duc la fântână, se acoperă pe cap cu o basma sau broboadă, aprind lumânarea și se uită apoi în apa fântânii, crezând că se vor mărita în acel an dacă își văd alesul; în caz că nu există fântână în apropiere, se procedează identic și la apa dintr-un pârâu, sau deasupra unei ape puse într-un ciubăr, caz în care se așează deasupra și o oglindă, uitându-se și în aceasta pentru a vedea chipul ursitului - Moldova (**2.** MARIAN, II, p. 102-103). Se crede că, de Anul Nou, la miezul-nopții, dacă iese apă de sub gheață, aceasta se transformă în vin; cine vrea să se scalde în râu, pentru a se spăla de toate păcatele, bolile, relele și greșelile din acel an și să rămână curat în anul care vine, trebuie să meargă până la râu în coate și în genunchi, crezând că se spală în vin și nu în apă; cu acest prilej se rostește și un descântec de scăpare de toate relele și urile (bârfele); ca să afle dacă viitorul soț le va fi bogat sau sărac, fetele cufundă un mănunchi de crenguțe de pospan, noaptea târziu, iar a doua zi văd câtă gheață se prinde pe rămurele; la fel se interpretează și bogăția gheții prinse pe o bucată de ceară pusă de cu noaptea pe suprafața apei dintr-o găleată, lăsată special afară - Maramureș (BOGDAN, p. 16; 121-122). Înainte de culcare, se pune un pahar plin cu apă pe o fereastră, se bat 12 mătănii înaintea paharului și apoi se merge la culcare; dacă a doua zi de dimineață, în ziua de Anul Nou, paharul este găsit așa de plin încât apa curge din el, oamenii cred că vor avea noroc peste tot anul, iar, dacă nivelul apei din pahar este mai scăzut, cred că nu vor fi fericiți pe deplin sau chiar că le va merge rău - Bucovina (PRESA). La Bobotează (6 ianuarie), preoții botează copiii născuți în perioada Postului Crăciunului; acești prunci se numesc *copii de botez*, denumire de care vor ține seama mai târziu în viață, fiind o introducere la *frăția de cruce* și totodată un tip de parentare, însumând concomitent un rit arhaic de curățire și fertilizare prin apă; în esență, riturile care sunt practicate la

Bobotează și a doua zi, la Sfântul Ioan, conduc la sublinierea unei adevărate concepții despre apă ca stihie a universului (BUHOCIU, p. 68-69). Flăcăii se pregătesc pentru *Iordănit* cu două-patru zile înainte de Sfântul Ioan (7 ianuarie); de Bobotează, după sfințirea apelor, flăcăii umblă cu găleți umplute cu apă sfințită și stropesc pe toți cei întâlniți în cale, pentru curățenia trupească și sufletească a acestora - Călărași (TUDOR, p. 72). Feciorii care se află pe uliță în ziua de Bobotează (6 ianuarie), când întâlnesc vreun bărbat sau vreo femeie îi duc la o fântână și îi stropesc cu apă (*„îi iordănesc”*) - Moldova; apa rămasă după spălatul fetelor pe cap în sâmbăta Sân-Toaderului (prima zi de sâmbătă din Postul Mare, sărbătoare dedicată calului) se toarnă în final în adăpătoarea cailor sau pe flori, în special pe un trandafir, în scopul de a le crește părul precum coada cailor; sau se toarnă pe proptelele gardului gospodăriei, în credința că atâți pețitori să le intre în casă câte proptele sunt la gard și așa cum acestea țin gardul, tot așa să fie ținute și de soții ce-i vor avea - Bucovina (**2.** MARIAN, I, p. 143; 255-256). În dimineața Duminicii Învierii Domnului, înainte de răsăritul soarelui, fete și flăcăi se duc separat la apa cea mai apropiată și se scaldă, fără să fie văzuți de cineva străin, considerând că astfel se curăță de toate bolile și de toate răutățile, precum și de toate făcăturile și vrăjile făcute asupra lor; mai cred că astfel ei vor fi curați tot timpul anului și ocrotiți de orice boală, că vor fi sprinteni, ușori, harnici și iubiți; unele fete consideră că această scaldă, însoțită și de descântece, este bună și pentru dragoste și alegerea ursitului - Suceava; fetele și băieții merg la scăldat dimineața, când aud primele bătăi de clopot și de toacă la biserică, scalda făcându-se cu apă neîncepută, luată în pumni, de trei ori, și dând-se pe față cu ea, în timp ce se rostește un descântec; apoi iau apă în pumni și o aruncă tot de trei ori peste umărul drept și cel stâng, ca să le alunge de lângă ele toate vrăjile, făcăturile și farmecele; în caz că știu de la cine le vin farmecele, pomenesc în descântec și numele aceluia; apoi aruncă pe apă câteva boabe de porumb sau de grâu și se întorc acasă, fără să se uite înapoi - Banat; Bihor; Satu Mare; unele fete din Suceava și Bucovina se duc la clopotnița bisericii încă din seara de sâmbătă și spală limba clopotului cu apă neîncepută, cu aceeași apă se spală apoi pe față și ele în Duminica Paștelui, dis-de-dimineață, ca să fie frumoase în decursul anului și flăcăii să alerge după ele cum se grăbesc oamenii la biserică în noaptea de Înviere; sâmbătă seara, înainte de Înviere, fetele se duc la râu cu o cofă sau cu un canceu, fără să le vadă nimeni, ducând cu ele și trei fire de busuioc; apoi se întorc cu apa, rostind pe drum un descântec, iar în fața ușii mai rostesc un descântec și beau trei guri de apă din cea adusă; a doua zi, în Duminica Paștelui, după cel de al treilea cântat al cocoșilor, ies din casă și se îndreaptă neapărat spre răsărit, rostind un descântec, apoi își fac semnul crucii și mai rostesc de trei ori textul unor invocații, după care iau apă neîncepută, o duc acasă, pun din ea într-o strachină, în care mai pun alte trei fire de busuioc din cel de cu seară, câteva monede din aur sau din argint și un ou roșu; se spală pe față cu această apă, rotind oul roșu în obraji, ca să fie sănătoase și roșii la față ca oul, plăcute, iubite și atrăgătoare ca busuiocul, curate ca aurul sau ca argintul și să aibă bani peste an, să fie jucate de flăcăi în zilele de sărbători și să se poată cât de curând mărita - Transilvania; Suceava (**2.** MARIAN, II, p. 164-166; 190-194). În ziua de Paște, oamenii se spală, înainte de a merge la biserică, punând în apă o monedă de argint și un ou roșu, ca să aibă bani peste an, să fie albi ca argintul și roșii la față ca oul - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 119). În unele părți ale Transilvaniei, feciorii își aleg la Paște un *crai* și câțiva *crăișori* sau *judecători*; uneori craiul, care se întâmplă să fie feciorul ieșit cel dintâi la arat, este dus la râu și aruncat în apă, rit de fructificare practicat și de către feciorii din Țara Oltului sub numele de *„Plugarul”* (HERSENI, p. 38). În lunea Paștelui, dimineața, feciorii iau o găleată cu apă neîncepută, intră în casele cu fete nemăritate și le udă zdravăn; în alte părți, feciorii pândesc fetele, când ies din casă, le prind și le duc la o fântână ori un pârâu, unde le stropesc bine; fetele nici nu se gândesc să se supere, udatul însemnând că se vor mărita în cursul anului - Transilvania; Bucovina (MUȘLEA, II, p. 81). Stropitul cu apă este o acțiune obișnuită în cadrul obiceiurilor legate de agricultură, având în general rolul să potențeze rodnicia; la Sfântul Gheorghe (23 aprilie), se obișnuiește ca fetele și flăcăii să se stropească cu apă, sau să se arunce chiar în râuri; în unele părți din Transilvania, de Sfântul

Gheorghe, un tânăr este îmbrăcat în ramuri verzi și purtat în alai prin tot satul, pentru a fi udat cu apă, obicei care are multe asemănări cu Paparudele din Câmpia Munteniei (**4.** POP, p. 90). Obiceiul *„Sângeorzului”*, generalizat în toate satele din Maramureș, are ca element esențial stropitul cu apă, încadrându-se în categoria riturilor de fertilitate și fecunditate; și *„Tânjaua”*, obicei care se practică numai în satele Hărnicești, Hoteni și Sat-Șugatag, face parte din aceeași categorie; dacă la Sângeorz, în toate satele Maramureșului, fetele sunt stropite cu apă pentru a da *roadă*, la Hărnicești, Hoteni și Sat-Șugatag, este sărbătorit primul om care a ieșit la arat; în preziua sau dimineața sărbătorii, feciorii își împodobesc tânjalele și jugurile cu ramuri de mesteacăn și cu panglici colorate și se adună la casa sărbătoritului; acesta este așezat pe teleguță și alaiul pornește, sărbătoritul fiind păzit de „străji”, pentru a nu fugi la râul Mara și să se spele singur; de la casa gospodarului se pleacă la ogorul care a fost arat primul, se înconjoară locul de trei ori, apoi alaiul se oprește, sărbătoritul se ridică în picioare, toți bărbații se descoperă, iar marele *pogonici* sau *birăiaș*, cu brațele ridicate spre soare, rostește: *„Mândre soare, călător, /Apleacă-te pe ogor/ Și-ncălze' sămânțele, /Să rodească holdele!”*; după aceea, alaiul se îndreaptă spre râul Mara, unde are loc „spălarea” (purificarea); toată suflarea satului asistă la acest act, când cel mai bătrân bărbat din sat îl spală pe sărbătorit pe față și pe mâini; obiceiul continuă cu ospățul de la casa sărbătoritului, după care se încinge jocul, cu strigături și cântece de veselie (DĂNCUȘ, p. 173). În ziua de Sângeorz, mai ales în Sat-Șugatag, de dimineață, feciorii aleargă pe ulițele satului, de la o casă la alta, pentru a uda fetele; unele sunt prinse și scufundate în apă; chiar și oamenii mai în vârstă se udă dimineața unul pe celălalt, rostind: *„Să crească, să înflorească, să se spele de toate relele, să rămână curați și să fie iuți ca apa de munte primăvara”*; la „Tânjaua” desfășurată în ziua Sângeorzului, alaiul care însoțește pe cel care a ieșit primul la arat se îndreaptă spre râul Mara, unde sărbătoritul este udat pe față cu apă; la fel, feciorii de la jug și *pogonicii* se udă unii pe alții, apoi sunt aduși părinții și soția sărbătoritului și udați pe fețe; urmează, pe rând, feciorii să-și aducă iubitele la apă și să se spele reciproc pe față, totul fiind un simbol al curățeniei și purificării, al legării rodului în câmp; se spune, cu această ocazie: *„Mară, Mară, râu frumos, /În această mândră zi de Sângeorz, /Spală toate relele/Și ne udă binele, /Pace-n lume, /Roade bune, /Bine-n țară, /Grâu la vară!”*; când nu plouă, se udă o fetiță până începe să plângă - Maramureș (BOGDAN, p. 46-47; 61). Tânărul care a isprăvit primul aratul este sărbătorit și purtat în triumf, de-a lungul satului, pe teleguța de la plug, fiind stropit cu apă neîncepută, luată în zori, pentru ca *„Tăria cerului să se despice, /Ploaia curată să pice/Ș-odată s-aștearnă/Pat bun pentru roadă”* - Bihor (**3.** BOCȘE, p. 101). Tot în ziua Sfântului Gheorghe, feciorii prind fetele, le bagă în troaca boilor și le udă cu apă (MUȘLEA, II, p. 165). La obiceiul de primăvară numit *„Plugarul”*, flăcăul care iese primul la arat este împodobit cu grâu verde la brâu și la pălărie și apoi aruncat în apă; la fel se procedează și în cadrul obiceiului *„Tânjaua”* din Maramureș (**4.** POP, p. 92). Serii simbolice: *apă-busuioc-monedă-ou roșu*; *apă-grâu/porumb*; *apă-monedă-ou roșu*.

Caloianul. În zilele secetoase de vară, copiii merg la asfințitul soarelui, în prejma unei fântâni cu cumpănă, unde confecționează o figurină din lut, căreia îi spun *„Tatăl Soarelui”*, o așează într-un sicriaș tot din lut, acoperind-o cu flori; apoi vin la fântână și aruncă sicriașul în apă, cerând prin bocete să moară *„Tatăl Soarelui”* și să învie *„Muma Ploii”*, care să aducă ploaia; când ploile nu mai contenesc, copiii fac tot o păpușă din lut, numită *„Muma Ploii”*, pe care o pun într-un sicriaș, acoperit cu flori, și cu același ritual o aruncă în apa din fântână, cerând să învie *„Tatăl Soarelui”* - Teleorman (CRISTEA, p. 51).

Paparuda. Când nu plouă, o femeie însoțită de două-trei fetițe, numite paparude, cu trupul gol și acoperite la mijloc cu frunze de bozii și ramuri verzi, de regulă din salcie, merg din curte în curte, joacă și cântă, bătând din palme, iar gospodarii ies și le udă cu apă, în credința că astfel vor veni ploile - Teleorman (CRISTEA, p. 51). Paparudele se fac vara, când este secetă mare, de către copii, seara, după ce se întorc cu vitele de la păscut; se dezbracă de cămăși și se acoperă pe tot trupul cu frunze de bozii, încât nu li se mai vede decât capul; poartă în mâini căni pline cu apă; merg pe

ulițele satului și, când strigă *„Paparuda”* (*„Papaluga”*, în Moldova), oamenii ies din case, cu găleți cu apă, și îi udă, dar și copiii, pe furiș, stropesc pe oameni cu apă din cănile lor; într-o vară, paparudele pot fi făcute de mai multe ori, uneori chiar mai multe seri la rând, până când plouă; când sfârșesc de trecut prin sat, copiii se desfac de bozii și aruncă toate frunzele în fântânile pe lângă care trec - Gorj; în alte zone, ziua hotărâtă pentru dansul Paparudelor este joia celei de a treia săptămâni de după Paște, în alte zone el este organizat odată cu Caloianul; există credința că acelei case la care nu joacă paparudele îi va merge rău peste vară; se mai crede că frunzișul care acoperă trupul fetelor este bun de leac, dar numai până la ziua lor, pentru că după ce se face ritualul nu mai au nici o putere (PRESA). Paparudele îngenunchează în fața sătenilor care le stropesc cu apă; copiii înveliți cu frunze execută pași de dans și recită melodic o invocație: *„Paparudă, rudă, /Ploaie de ne udă, /Cu găleata rasă/Ploile se varsă, /Cu găleata plină, /Ploile să vină!”* - Gorj (SANDA, p. 40). În caz de secetă, mai multe fete se costumează cu haine vechi, peste care se înfășoară la nivelul bustului și mijlocului cu ramuri verzi, ținând apoi fiecare în mână câte o cană cu apă; trec prin sat, oamenii stropindu-le cu apă, iar fetele, la rândul lor, fac același gest cu cei întâlniți în cale; aleargă să le ude în special pe femeile gravide, pentru că se crede că atunci cu siguranță va veni ploaia; dar femeile gravide se feresc cât pot să întâlnească în cale paparude care să le stropească, pentru că ele cred că, în acest caz, vor naște copii morți - Gorj (CĂRĂBIȘ, p. 107-108). Paparuda este datina care se practică în unele zone în marțea a treia după Paște, iar în altele în joia a doua de după Rusalii; scopul Paparudei este de a invoca protecția cerului asupra recoltelor, de a atrage ploaia; Paparuda este jucată de tinere, care își împletesc cununi de bozii pe cap, se împodobesc cu panglici roșii, cu salbe de firfirici sau cu alior verde și cu ramuri verzi la mijloc; ele trec pe la casele oamenilor, cântând, bătând din palme și jucând în ritm săltăreț; stăpâna casei aruncă un vas cu apă peste ele; după ce sunt udate și fac urări de sănătate, viață lungă și fericită, paparudele primesc un ban, o strachină de grâu sau de făină; apoi pleacă la alte case strigând: *„Paparudă, rudă, /Vină de ne udă”*; paparudele puteau fi întâlnite și pe străzile mahalalelor bucureștene până pe mijlocul secolului al XX-lea (PRESA; NOTE, Antonescu).

Apa Dunării. „Danubes” înseamnă „purtătorul de nori”, deci apă care poartă norii; Dunărea are caracter sacru, de fluviu protector, dovadă fiind poveștile cu „Dunăre-Voinicul”, neîntrecut în luptă și istețime; în cântecele bătrânești și în doine, Dunărea este „țara, bogăția, mândria lor națională”, iar românii sunt numiți „șerpii Dunării”; cei pedepsiți de către turci prin aruncarea, cu o piatră de gât, în apele fluviului, reușesc să se salveze, semn că ei sunt ocrotiți de Dunăre, fiind totodată și așa-numita probă a apei; apa Dunării este cunoscută numai ca o realitate benefică, iar, când aceasta se revarsă și produce stricăciuni, furia ei este potolită de cărămidari, care obișnuiesc să așeze în apa Dunării cărămizi într-o anumită formă, pentru *„a lega ploile”* ce provoacă inundațiile; pentru a curma răspândirea molimelor, se adună făină de la fiecare casă din sat și se amestecă cu apă adusă din Dunăre, ocolindu-se cu vasul întreg satul, după care se fac turtițe, din care se împarte fiecăruia câte puțin, ca să fie ferit de boală; cine cade în apa Dunării sau bea din ea (din *ispol* sau de la *pana cârmii*) va rămâne legat de ea și va deveni marinar (**1.** CĂLIN, p. 43-45; 47-48). Serie simbolică: *apă (de Dunăre)-făină*.

Apa Sâmbetei. În Năsăud, se crede că această apă ocolește de trei ori pământul ca un șarpe făcut colac, în final intrând în pământ și curgând până în iad și ducând acolo sufletele păcătoșilor, pe care orice apă le poartă inițial până la apa Sâmbetei; de aceea este bine să se sufle în formă de cruce peste orice apă în care urmează să se scalde cineva, sau peste vasul din care urmează să se bea, pentru ca sufletele care plutesc în orice apă să fugă (**2.** MARIAN, II, p. 242).

Apă moartă. După ce mortul a fost scos din casă pentru a fi dus la cimitir, nimeni nu bea apă până ce nu se îngroapă decedatul, fiindcă apa adusă în casă cât timp mortul este neîngropat este considerată și se numește *apă moartă* - Muntenia (**3.** MARIAN, III, p. 180). În antiteză cu *apa vie*, este întâlnită des în basmele populare, cu deosebire în luptele pe care voinicul le poartă cu întruchipările răului, zmei, balauri, zgripțuroaice; întotdeauna, voinicul se revigorează și învinge

după ce își potolește setea cu *apă vie*, ferindu-se, din proprie inițiativă sau la sfatul unor duhuri ale binelui, de *apa moartă*; dar, în cazul basmelor, *apa moartă* nu are nici o legătură cu decesul vreunei persoane (NOTE, Antonescu).

Ape speciale. Sunt ape luate din anumite locuri, ape urâte, clocite, mirositoare, care sunt bune numai pentru anumite leacuri; tot în această categorie intră și *„apele părăsite”*, adică apa luată din fântâni și puțuri părăsite, care sunt descântate când se dorește să se dea cuiva *„de urât”*; această apă se ține timp de trei zile în cotețul găinilor, după care este dată de băut sau sunt stropite hainele celui vizat; apă specială este și apa luată din locul unde se topește cânepa, apa din urmă de vită, aruncată cu dosul palmei către ochi, întrebuințată în descântecele pentru *„dor de ochi”*; apa rămasă neconsumată din ziua de duminică este folosită în farmecele contra greierilor; apă specială este și cea care este luată din vasul ținut lângă o răscruce; de asemenea, apa în care au stat florile aduse la „mormântul” Mântuitorului în Vinerea Mare; apa adunată din nouă vaduri; luată dintr-o apă curgătoare, din locul unde se face vârtej; apa dintr-o fântână „sfântă”; apa luată din trei sau nouă izvoare; apa în care se omoară un pui de șarpe; apa în care se scaldă un armăsar sau o bivoliță - Moldova; *„apa de vânturi”*, adică apa luată din trei vaduri - Banat; apa luată din locul unde se întâlnesc trei pâraie - Vâlcea; în vrăjile de dragoste, se folosește apă specială formată astfel: fata sau flăcăul, în ziua Sfântului Gheorghe (23 aprilie), ia apă dis-de-dimineață într-o sticlă, în care toarnă trei linguri de apă din locul unde se îmbină două pâraie, alte trei linguri din locul unde „se întoarce” apa, trei linguri dintr-un vas scos în curte la amiază, ca să fie văzut de soare; apoi pune această apă într-un blid, așezat și el în lumină, în care pune trei flori furate din trei grădini și trei nuiele de salcie, din cele care atârnă și *„sunt mângâiate”* de apa curgătoare, pe malul căreia crește salcia, în credința că așa cum s-au bătut în apă, tot așa și X să se bată după Y - Banat (**3.** GOROVEI, p. 137-138). Pentru a vindeca pe copii de bubele ieșite pe corpul lor, mamele merg cu un vas la o moară și adună în el stropii care cad de pe roata morii, apoi încălzesc puțin această apă și ung pe copil în zonele afectate, după care duc apa rămasă în locul de unde au luat-o, fără a fi văzute de cineva în cursul ambelor drumuri, pentru că în caz contrar apa nu ar mai avea nici un efect; sau iau copilul și îl duc în grădină, unde îl șterg ușor cu o pânză umezită în roua de pe iarbă - Suceava (**3.** MARIAN, II, p. 245-247). Serii simbolice: *apă-flori-salcie*; *apă-moară de apă.*

Știma apei. Se crede că, înainte de facerea lumii, nu era pământ, ci numai o apă mare, care plutea pe întinderea nemărginită a hăului, iar pe deasupra apei înotau dintr-o parte în alta Dumnezeu și dracul, unicele ființe vii pe atunci; de la un timp însă, lui Dumnezeu i s-a urât de atâta înotat și, voind să se odihnească, a scos puțină tină de sub unghii, a făcut din ea o turtiță și a început să plutească pe aceasta; dar dracul, văzând ceea ce a făcut Dumnezeu, s-a urcat și el pe turtiță și s-a întins alături de el, însă neavând loc destul a început să-l împingă pe Dumnezeu, cu gândul de a-l arunca în apă; dar cu cât îl împingea și îl rostogolea, cu atât sub amândoi turtița se tot lățea, până când astfel s-a făcut din ea întregul pământ pe care stăm și noi astăzi; dar Dumnezeu a știut din primul moment care era gândul dracului și, observând că se întrece cu gluma, l-a înșfăcat și l-a aruncat în ape, blestemându-l să rămână în veci acolo și pe cine va întâlni în apa aceea în care va fi și necuratul să se lase ademenit de acesta și să-l înece; de atunci, dracul stă în apă, iar oamenii îl numesc și *„Dracul din Vale”*, fiindcă îi place să trăiască nu doar prin apele stătătoare (mări, lacuri, iazuri, iezere și ochiuri de apă), ci și prin cele curgătoare din adâncul văilor; mai este numit și *Știma apei, Înecătoare* sau *Înecător*, pentru că el nu se arată oamenilor niciodată cu chip de drac, ci totdeauna cu chip de femeie sau de bărbat, după cum este și cel pe care vrea să-l înece, adică dacă viitoarea victimă este bărbat, știma va avea trup de femeie; de cele mai multe ori însă are chip de femeie; ea este de statură înaltă, cu fața albă și trasă, având trupul rece, pentru că trăiește numai în apă, are părul lung până în pământ, de culoare galbenă și cu firul strălucitor; sânii îi sunt atât de mari, încât de multe ori trebuie să-i arunce pe spate; este îmbrobodită cu o pânză albă și îmbrăcată cu o cămașă albă cu altițe, lungă până la glezne; are și copii, numiți *„Oameni de apă”*; iese din apă și se arată oamenilor numai când este vreme rea sau lună; dacă nu i se dă atenție, nu

face nimănui nimic, dar îi poate poci, amuți sau sluți pe cei care nu-i dau pace; altfel, când iese din apă umblă prin așezările oamenilor plutind într-un fel de nor, până spre miezul nopții, ademenind locuitorii să facă baie și să-i înece; poate fi însă recunoscută ușor, deoarece când merge lasă în urma ei o dâră de apă, care o determină să privească neliniștit în jur, ca să nu fie observată de cineva; se mai crede că oamenii înecați ies la suprafața apei până la șapte ani, numai în zilele cu lună plină sau la ora când s-au înecat, fiindcă atunci au putere, și că îi îneacă și ei pe cei pe care îi întâlnesc pe lângă ape, până la miezul nopții; dar unii spun că de fapt aceștia nu sunt oamenii înecați, ci tot necuratul, care ia chipul celor înecați, încercând astfel să facă noi victime - Moldova; Suceava; Bucovina (**1.** MARIAN, p. 65-67). Fiecare pârâu, râu sau apă stătătoare are o știmă a ei și în fiecare zi ea cere un cap de om; când se înfurie vremea, atunci iese din ape și pleacă peste câmpuri, ducând după ea apa râului, crescută în așa măsură, încât inundă totul în cale; dar, după ce îneacă mai multe capete până se satură, se reîntoarce la locul ei; în timp de secetă, când apele nu cresc, știmele se ascund în pământ de arșița soarelui; numai pe la miezul-nopții, își scot capetele afară și strigă: *„Ceasul a sosit/Omul n-a venit!”*; și atunci, de oriunde ar fi el, cel sortit să moară lasă orice treabă și pornește drept la apa în care stă ascunsă știma și se îneacă; dacă este oprit, se zbate și, oricât de bine ar fi ținut de cineva, se smulge și fuge, iar, dacă nu poate, se roagă să-și ude măcar picioarele; și cum atinge apa, cum moare (OLINESCU, p. 428-429). Se crede că știma apei este o femeie înaltă, îmbrăcată în alb, locuind în străfundurile apelor; o săteancă, spălând cămăși la râu, a văzut-o ieșind din apă, pe la orele amiezii, și i-a făcut semn cu mâna să vină la ea; dar femeia s-a speriat, a fugit, iar știma s-a retras în apă - Bucovina (BUTURĂ, p. 217). **Fetele de apă** sau **Fetele de mare** sunt duhuri ale fetițelor de sân, care se îneacă și mor când le scaldă mamele lor, sau, după alți informatori, ar fi fiicele *Știmei apei*; corpul lor este până la brâu femeie și de la brâu în jos pește; cele mai tinere, mai frumoase și mai jucăușe au, pe lângă păr lung, despletit și răsfirat peste tot trupul, și două aripioare albe ca spuma mării; ele nu ar putea trăi în apele de pe meleagurile noastre, pentru că este foarte frig, dar trăiesc în mările care udă țărmurile țărilor cu climă caldă, cum ar fi Italia; cu toate că ființele care trăiesc în apă sunt mute, fetele de apă sunt singurele care pot cânta toate cântecele ce se cunosc în lume, iar oamenii care știu să le asculte cu multă atenție sunt dăruiți cu ureche și talent, încât îi pot și pe alții să-i învețe a cânta; dar aceste fete nu cântă oricând, ci doar de două ori pe zi, dimineața, înainte de răsăritul soarelui, și pe înserat, iar când le sosește sorocul să cânte, valurile mării încep să freamăte, de parcă ar fi colindate de o adiere de vânt și ele ies deasupra lor, se joacă și înoată, fugărindu-se una pe cealaltă și stropindu-se cu apă; după ce valurile se liniștesc și ele la fel, încep să cânte din ce în ce mai puternic, cu glas atât de frumos cum numai îngerii o pot face; după care brusc se scufundă în apă, înoată pe dedesubt cam la vreo zece kilometri și ies în altă parte, unde valurile par a fi frământate de o mână nevăzută și cântă alte melodii la fel de frumoase; iar, dacă văd vreun flăcău arătos, care stă și le ascultă fermecat, caută să-l ademenească să vină și să se joace cu ele; și astfel, când feciorul se repede spre ele, fie fug repede să se ascundă în adâncuri, fie îl trag și pe el în apă și îl îneacă; dar pe flăcăii și bărbații urâți nu-i suferă și din această pricină le fac multe neajunsuri corăbierilor, cărora uneori le răstoarnă ambarcațiunile și îi îneacă - Bucovina (**1.** MARIAN, p. 67-68).

APRILIE (Prier, uneori Florariu)
În decretul dat de Mihail Comneanul, la 1166, se indică a fi ținute strict, interzicându-se orice fel de muncă, zilele de **25** aprilie (Sfântul Apostol și Evanghelist Marcu) și **30** aprilie (Sfântul Apostol Iacob, fratele Sfântului Apostol Ioan, Cuvântătorul de Dumnezeu); sunt permise unele munci, fără să se menționeze care dintre ele, pentru ziua de **23** aprilie (Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, Purtătorul de biruință); în schimb, în circulara emisă de Episcopul ortodox Ghedeon Nichitici de la Sibiu, la 6 decembrie 1786, în urma voinței împăratului Franz Iosef, mai este menționată ca zi în care nu se lucrează doar cea de 23 aprilie (GRAMA, p. 69-71). În Bucovina se spune: *„Prier priește,*

/Dară și jupește", adică, de multe ori, este vreme frumoasă, cald și atunci „priește"; alteori este frig și se întâmplă să ningă, să fie îngheț și atunci „jupește"; aceasta se întâmplă numai când zilele Babei Dochia trec în Prier; când luna lui Prier este frumoasă și călduroasă, atunci este de așteptat ca luna mai să fie friguroasă, ba uneori să se producă și înghețuri; când însă este posomorâtă și friguroasă, atunci este semn că luna mai va fi călduroasă și frumoasă (**2.** MARIAN, I, p. 74-75).
1 aprilie – **Cuvioasa Maria Egipteanca.** În această zi se răsădesc pomii - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 58; 198).
8 aprilie – Sfinții Apostoli Irodion, Agav, Ruf și Celestin. Este ziua în care Soarele intră în Taur și este bine să se înceapă construirea caselor, să se altoiască, să se sădească pomi, să se călătorească în interes comercial și să se hotărască destinația culturilor și pe ce suprafețe vor fi însămânțate acestea (PRESA).
11 aprilie – Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica; Sfântul Mucenic Antipa. Sărbătoarea dinților, pentru că Sfântul Antipa este considerat vindecător de dinți și de măsele (**2.** MARIAN, I, p. 83; **1.** OLTEANU, p. 189).
12 aprilie – Sfântul Mucenic Sava de la Buzău. Supranumit Gotul, martir creștin din Capadochia, înecat în râul Buzău din ordinul regelui vizigot Atanaric, la 372 d. Ch. (ȘĂINEANU, I, p. 277). În această zi, să nu se dea copiilor de mâncare supe, ciorbe sau orice alte preparate zemoase, ci numai mâncăruri seci, pentru ca bolile să se usuce - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p. 112).
21-23 aprilie. *„Alesul"* este o sărbătoare a păstorilor din Banat și Transilvania, care începe cu pregătirile în 21 aprilie și se încheie în ziua Sângeorzului; în acest interval de timp, se construiesc strungile și colibele, se face întâiul ales al mieilor, se face prima mulsoare; în 21 aprilie, se înțeleg oierii, stăpânii de oi, câte 2-5 persoane, pentru a face o turmă comună; tot în această zi, se aleg sau se tocmesc și păcurarii pentru intervalul de timp de la *Ales* până la Sâ-Medru, adică până la 26 octombrie; femeile, în după-amiaza aceleiași zile, prepară, pe dosul unui scaun sau pe o scândură curată, *unsoarea* sau *untura de oi*, pe care o dau păcurarilor, învelită într-o pânză, ca să o aibă la ei înainte de apusul soarelui, moment în care, se crede, pornesc fermecătoarele să ia laptele oilor neunse și tot acum debutează și puterea tuturor relelor asupra oilor; unsoarea se face din mai multe produse adunate în decursul anului precedent: untură de porc negru, tăiat în ziua Ignatului (20 decembrie), dar păzit peste noapte până la cântatul cocoșilor, fiindcă această untură este cea mai bună; untura este luată porcului de lângă inimă, nu este topită, se sărează și se păstrează legată în cruciș, cu marginile înăuntru, după care se afumă în coșul vetrei; se adună de asemenea plante rupte înainte de Todorusele (a 25-a zi între Paște și Rusalii), se usucă și se sfărâmă mărunt, după care se amestecă cu untură de porc și tămâie, aceste plante fiind usturoi, laptele câinelui, boz, leuștean, pelin, scai (scaiete mare), urzică și frunze de salcie sau salcă cu mâțișori; oile sunt unse, ca să aibă lapte mai mult și să fie sănătoase, plantele din amestecul respectiv fiind considerate ca având puterea să țină relele la distanță de oi și de turmă; în Banat, dar și în alte părți, oile nu se mulg până la 21 aprilie și nici nu se prepară caș, tot laptele fiind lăsat mieilor să-l sugă; în seara zilei de 21 aprilie însă, păstorii mână oile și mieii în strungă, la mulsoarea de seară, unii crezând că trebuie să facă acest lucru pentru ca fermecătoarele să nu aibă putere asupra laptelui, alții pentru a avea a doua zi destul lapte; după această mulsoare, oile sunt păzite toată noaptea, buciumându-se și cântându-se din fluier, pentru ca oilor să nu li se întâmple ceva; a doua zi, în 22 aprilie, păcurarul cel mare, adică proprietarul care posedă cele mai multe oi, sau cel mai bătrân dintre ei, numit *vătaf* (*vătar, vatan, vataș*), aduce dis-dimineața ramuri verzi de salcie sau de fag și rug și le pune la intrarea și pe împrejmuirea strungii, la intrare așezându-le de așa fel încât să se poată agăța straițele; oile sunt duse mai întâi la pășune, cu mieii separat, și sunt întoarse abia după ce au venit *gălețăresele*, adică soțiile proprietarilor de oi, care sosesc să mulgă oile; gălețile se pregătesc astfel: se toarnă în ele apă curgătoare dintr-un râu sau apă neîncepută din fântână, se smulge puțină iarbă verde și se aruncă în apa din găleată, după care se spală vasul; apoi se leagă fiecărei găleți ramuri de salcie, astfel încât rezultă în jurul ei un fel de cunună, care rămâne pe

găleată până cade singură; la urechea dreaptă a găleții, se leagă un buchet din plantele folosite la facerea unsorii de oi, iar de buchet se leagă un ban de argint găurit, iar dedesubt se pune un zbenghi de untură de oi; buchetul rămâne legat la găleată până a treia zi, adică până după Sângiorz, iar atunci, aruncându-l într-o fântână, se rostește: *„Așa să izvorască laptele în pulpa oii, ca apa în fântână!"*; se mai face, în această zi, și un colac mare, din grâu curat, numai cu apă și cu sare, uns deasupra cu gălbenuș de ou, în forma unei cununi, colacul având diametrul gurii găleții, purtând numele de *colacul oilor*; unde nu este făină de grâu, se poate face și o turtă din mălai care se pune peste găleată; astfel se merge la stână, unde are loc mulsoarea de la *ampror*, adică pe la 8-9 dimineața; cei ce trebuie să mulgă își spală mâinile în găleți, apoi varsă această apă peste oi și se stropesc între ei păcurarii și găletăresele, spunând: *„Să fie mana pentru oi ca și apa. Cum curățește apa, așa să se curețe oile de toate spurcăciunile și făcăturile!"*; unele găletărese aduc și apă descântată și cu ea stropesc și oile, și pe păcurari, pentru ca oile să nu fie deocheate; după stropeală, păcurarul cel bătrân unge cei doi stâlpi de la intrarea strungii, iar un altul înfige un cuțit în pământul de la intrare, zicând: *„Așa să stea laptele la oi, neluat de nimeni!"*; apoi vătaful aruncă un ban de argint în găleată, după care începe să mulgă, în timp ce rostește un descântec, pentru ca fermecătoarea să nu ia mana oilor; cei care nu mulg stau înapoia oilor, cu ramuri verzi în mână; după muls, fiecare oaie este unsă de păcurar, cu un deget, pe pulpă, cu *untură de oi*, după care li se dă oilor de mâncare sare măcinată, amestecată cu tărâțe sau făină de porumb, dar într-o cantitate foarte mică, cât să-și bage botul; ceea ce rămâne din sare, numită *sarea oilor*, se dă mieilor, ca să nu capete vreo boală; de menționat că sarea se obține dintr-un bulgăre care este pus de gospodar, în ajunul Crăciunului, învelit bine, sub pragul casei, cel peste care se trece frecvent, și care este scos în ziua de *Ales* și se macină; găletăresele pun pe creanga așezată la intrarea în strungă colacii și mâncărurile aduse de acasă; la încheierea mulsului, vătaful își face cruce, ia un colac și îl înmoaie pe trei sferturi în laptele muls, sau bagă vârful cuțitului în lapte, după care îl înfige în trei locuri în colacul adus de femeia al cărei lapte se află în vasele în care au fost mulse oile ei; apoi taie două treimi din colacul ei și le lasă să cadă în lapte; găletăresele scot aceste bucăți din lapte, le păstrează peste an și le folosesc, sub formă de firimituri, de câte ori dau sare oilor, pentru ca fermecătoarele și animalele sălbatice să nu se apropie de turmă; se mai procedează și altfel: vătaful stă în ușa strungii, apucă împreună cu găletăreasa colacul, după ce a fost muiat în lapte, și trag de el de trei ori, ruperea unei părți mai mari de către unul dintre ei arătând pe acela care are o mai mare dragoste de oi și un mai mare noroc de ele; acest obicei poartă numele, în Suceava, de *răscucuitul oilor* și se face pentru ca oile să nu-și piardă laptele; se dă apoi drumul mieilor să sugă, moment în care, când mieii se reped, vătaful aruncă în fața lor cuțitul, zicând: *„Să fie mieii aceștia sănătoși ca fierul și numai de voie și de cuțit să piară!"*; mieii sunt lăsați să pască împreună cu oile până după amiază, cam 5 ore, după care iar sunt separați; în acest timp, se adună laptele într-o singură căldare mare și se face din el primul caș, care se taie în bucățele mărunte; se adună din nou laptele într-o singură căldare și, când acesta fierbe, se aruncă bucățelele de caș, ceea ce se obține purtând numele de *balmuș* sau *balmaj*, acesta fiind așezat pe șuba unui păcurar, ca să se răcească; în fine, se așează cu toții și se ospătează; dacă *Alesul* cade într-o zi de post, postesc cu toții, iar de nu se consumă carne afumată, cârnați de porc etc. ; acest ospăț se petrece în ziua de 22 aprilie, dar unii îl organizează a doua zi, în 23 aprilie; este de subliniat că toți cei care vin la stână trebuie să fie îmbrăcați ca de sărbătoare iar păcurarii să aibă cămăși curate; după ospăț, cu mâncare, muzică și joc, păcurarii duc oile și le afumă sau le trec (le *„curăță"*) prin foc; a doua zi, găletăresele vin din nou cu mâncare și băutură; un păstor iese înaintea oilor cu o găleată cu apă neîncepută și amestecată cu sare, rupând iarbă și aruncând-o în căldare; oile sunt duse în strungă, unde sunt mulse și unse ca și cu o zi în urmă; se repetă și obiceiul cu aruncatul cuțitului în fața mieilor; se mai obișnuiește ca unul din păstori să omoare un miel, prin împușcare cu un pistol, rostind: *„Numai atâta rău să vi se întâmple între oi!"*; după care, turma este dusă în strungă și se stropește cu apă descântată strunga, oile, stâna, păstorii și găletăresele, iar turma este afumată cu

untură de oi și cu tămâie; mielul împușcat se frige cu totul, pentru că nu este bine să fie tăiat; în fine, urmează ospățul, cu mâncare, băutură, muzică și joc, închinându-se pentru sănătatea turmei; în Bucovina, se procedează la fel ca în Banat și Transilvania; în Banat, ziua de ajun se numește *Sân-Giorgiul vacilor* (**2.** MARIAN, II, p. 254; 276-282). În Gorj, în ajunul Sângiorgiului, este *năprorul*, când se pune la porțile caselor câte un plop sau stejar; aceștia sunt aduși din pădure, în noaptea dintre 21 spre 22 aprilie, de către flăcăi, cu mare alai; la tăierea lor din pădure, tinerii pleacă încărcați cu mâncăruri și băutură; tot în această noapte, numită și *Noaptea Năprorului*, se dă drumul vitelor în livezile oprite pentru fân, pentru ca ele să se *năprorească*, adică animalele sunt libere să pască unde vor; înainte ca vitele să fie duse în livezi, sunt trecute prin lanurile de grâu, unde pasc puțin grâu verde, ca să nu-și piardă laptele (CĂRĂBIȘ, p. 31). În Sălaj, se pun crengi de rug la porțile caselor, pentru ca strigoii să nu poată fura, peste tot anul, laptele vitelor și oilor; în același timp, unii săteni urcă pe dealurile din apropiere și, începând de la miezul nopții și până la cântatul cocoșilor, strigă unii la alții, amenințând strigoii să nu încerce cumva să fure laptele animalelor; se crede că, în timp ce se strigă, strigoii, având chip de câine, nu se pot apropia de grajdurile gospodăriilor; dacă strigătorii mai fac câte o pauză între reprizele de strigat, se crede că atunci strigoii pot pătrunde în gospodării, iar laptele vacilor se face ca apa pentru tot restul anului (PRESA). Serii simbolice: *untură (de porc negru)-tămâie-usturoi-laptele câinelui-boz-leuștean-pelin-scaiete-urzică-salcie*; *apă (neîncepută)-iarbă-salcie-usturoi-laptele câinelui-boz-leuștean-pelin-scaiete-urzică-monedă (de argint)-untură de oi*; *făină (de grâu)-apă-sare-ou*.

22 aprilie – **Cuviosul Teodor Sicheotul; Sfântul Natanail.** Ziua este numită în popor *Mânecătoarea*; se crede că este bine ca fetele să se plimbe goale, până la răsăritul soarelui, prin lanurile pline de rouă, ca să fie sănătoase și frumoase peste tot anul; în noaptea spre ziua Sfântului Gheorghe, se fac foarte multe vrăji, crezându-se, de asemenea, că și vrăjitoarele umblă goale prin holde, ca să ia sporul câmpurilor și laptele vitelor; puterea lor poate fi slăbită doar prin zgomotul clopotelor sau cântece din bucium, iar pentru readucerea laptelui vitelor se rostesc descântece (PRESA).

23 aprilie – Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, Purtătorul de biruință (Sângiorz, Sânjorz, Sân-Giorgiu, Sân-Georz). Sân-Giorgiul este recunoscut în popor ca fiind cel care a ucis balaurul, din care cauză se crede că el este împotriva tuturor spiritelor malefice; credința generală în România este că Sfântul Gheorghe este capul primăverii și, ca atare, înverzitorul întregii naturi și semănătorul tuturor semințelor, iar Sân-Medru este sfârșitul toamnei și deci culegătorul și strângătorul tuturor roadelor; unul stă la capătul primăverii și, când aude orăcăit de broaște, întinde mâna și ia cheile, date de Dumnezeu, din mâna lui Sân-Medru, închide iarna cu o cheie și cu cealaltă dă drumul la primăvară; același lucru îl face și Sân-Medru, când toate păsările au plecat, nu se mai vede pui de broască pe afară și vântul începe să bată tare și rece, întinde mâna și tremurând ia cheile din mâna lui Sân-Giorgiu și cu una închide vremea bună și cu alta deschide iarna, care se potopește peste lume; ei poartă aceste chei la brâu, ca nu cumva să le fure cineva din ușile vremii și să se joace cu vremea cum i-o place; dar Sân-Giorgiu nu este doar înverzitorul naturii, ci și stârpitorul balaurilor, adică al acelor ființe prin care sunt personificate iazurile, mlaștinile, mocirlele și orice altă umezeală stătută; porțile și casele sunt împodobite cu ramuri de mesteacăn înverzit - Maramureș; în Bucovina, încă din seara de ajun, se pun pe stâlpii de la porți și portițele curților, la colțurile streșinilor caselor, înaintea ușilor și prin tinde câte o brazdă verde, în formă de pătrat, în care se află înfiptă o ramură verde de rug sau de răchită; glia și ramura înseamnă că în ziua Sfântului Gheorghe descuie Dumnezeu pământul, care rămâne descuiat până la Sân-Medru, după unii informatori; după alții, aceste brazde ar fi semnul că a început primăvara, iar alții consideră că, a doua zi, Sfântul Gheorghe pornește dimineața călare prin codri și prin fânețe, iar spre seară știe deja unde să tragă pentru înnoptare; în Romanați, în ajun, tineri flăcăi și fete se duc la câmp și prin lunci și taie crengi de tufe și mai ales de păr, le aduc apoi acasă și le pun, ca semn de primăvară, la porți, la ușile caselor și acareturilor, peste tot, să nu rămână loc

neîmpodobit cu verdeață; la fel se procedează și în Moldova; în Transilvania, se pun la poartă, la uși, la ferestre și la grajduri rug verde și leuștean, ca semn că a sosit primăvara și ca să nu pătrundă strigoaicele și să ia laptele vacilor; în Banat, se pune rug sau frunze de fag ori de gorun, practică întâlnită și în Bihor; în caz că vreun gospodar uită să pună verdeață, vin strigoaicele, călăresc pe vite, cu fața spre coadă, și le iau laptele; în Bucovina, gliile și rămurelele se strâng apoi și se păstrează peste an, rămurelele fiind folosite ca leac contra frigurilor, sau, tăiate mărunt, le amestecă în hrana vacilor cu lapte, ca să aibă lapte mai mult și să nu se apropie strigoaicele de ele; brazdele le pun în cuibarele cloștilor, spre apărarea puilor, ca aceștia să nu piară în găoace când afară tună; dar pentru a lua mana vacilor, în Muntenia, bărbatul sau femeia vrăjitoare se scoală, în ziua Sfântului Gheorghe, înainte de răsăritul soarelui, se dezbracă în pielea goală, ia pânza pentru strecurat brânza, o prinde de un picior și se duce târând-o prin iarbă, până se umple de rouă, zicând în acest timp ca laptele, untul și brânza de la vacile cutărui gospodar să vină la ale lui; după ce strecurătoarea se umple de apă, o stoarce de trei ori într-un vas, iar apa rezultată o amestecă în cea pe care trebuie să o dea vacilor de băut, sau o amestecă în tărâțele date de mâncare; în Prahova, vrăjitoarea se dezbracă în pielea goală, în noaptea dinspre 23 aprilie, ia o oală nouă și o pânză nouă, lucrată numai noaptea, adică melițată, toarsă și țesută înainte de cântatul cocoșilor, iese cu aceste obiecte pe islaz și prin grădini, târând pânza și adunând rouă, o stoarce apoi în oală și vine acasă și udă cu această apă tărâțele pe care seara le dă vitelor sale, în același timp stropindu-le cu apa adusă în oală; și care vite vor pășuna pe unde a târât ea pânza vor pierde laptele în folosul celor ale vrăjitoarei; în Mehedinți, vrăjitoarea pleacă, pe la orele 2 din noaptea spre 23 aprilie, fără să scoată un cuvânt, prin locurile unde sunt pășunate vitele satului, legând și târând de piciorul stâng un săculeț, până ce acesta se umple de rouă, rostind totodată un descântec, după care se întoarce acasă, tot fără să scoată nici o vorbă, urmând să procedeze la fel ca în Muntenia; în Bihor, femeia ia un băț de sânger și se duce cu el unde pasc vitele, sau pe uliță, sau chiar în grajd, făcând cu bățul semn către vacile care dau lapte și zicând: *„De-aici puțin, de-aici mai mult, de-aici tot!”*; apoi notează pe băț de la câte vaci a luat laptele și, venind acasă, se despletește și înconjoară vaca sa de 9 ori, cu bățul în mână, spunând ca mana de la vacile notate să vină la a ei, după care atinge vaca pe spinare cu bățul (vraja trebuie repetată de 9 ori); după aceea înconjoară casa de trei ori, la fel și fântâna din curte, dacă o are, tot cu bățul în mână; când vin vacile acasă, ia o bucată de sare și o pune sub o piatră, ca să treacă ciurda peste ea, după care dă sarea să o mănânce vaca ei, fie în tărâțe, fie direct; dar se mai spune că, după acest fel de vrăjitorie, autoarea ei cade la pat bolnavă pentru câteva zile; la fel se procedează și în Bucovina, cel mai des folosindu-se o strecurătoare de pânză, unele femei efectuând adunarea de rouă înainte de miezul-nopții, pentru că, se crede, alergătura lor este fără efect, miezul-nopții nelăsându-le mai mult timp să ia laptele; tot în Bucovina, unele fermecătoare îngroapă sare într-un loc peste care trec vitele satului, iar, după trecerea acestora, dezgroapă sarea și o dau vacilor lor să o lingă, astfel fiind luată mana; se înțelege că există totodată acțiuni care să bareze efectul nefast al vrăjitoarelor; de pildă, în Transilvania, dacă, înainte de Sfântul Gheorghe, dă cineva peste un șarpe, îl prinde, îi retează capul cu o monedă de argint, îi introduce în gură un cățel sau un fir de usturoi, inclusiv banul de argint; la scurt timp, firul de usturoi încolțește, îl ia și îl pune la pălărie în ziua de Sân-Giorgiu; din acel moment, el poate vedea, când însoțește ciurda de vaci și suindu-se pe un loc mai înalt, care vite sunt călărite de strigoaice; dar trebuie să fie foarte atent, pentru că mai-marele strigoaicelor îl pune pe taurul ciurdei să-l omoare pe om; dar așa pune el mâna pe mai-marele strigoaicelor, iar celelalte o urmează și astfel se poate scăpa de ele; în Muntenia și Moldova, flăcăii și băieții cântă din gură, buciumă și fac zgomot, pentru ca strigoaicele și vrăjitoarele să nu se poată apropia de vaci în drumul lor spre sau de la imaș; chiar se și spune că ele nu se pot apropia decât până unde se aude sunet de bucium; în sudul Transilvaniei, în seara de Sân-Giorgiu, tinerii își fac buciume și fluiere din coajă de răchită și din alun și cu ele trec pe ulițe făcând larmă; locuitorii Banatului, scot țevile de la alambicuri încă din seara zilei de 21 aprilie și

umblă suflând în ele în fiecare seară, timp de trei zile, considerând că astfel alungă spiritele; tot în Banat, în seara din ajun, ușile și ferestrele caselor sunt împodobite cu ramuri de rug adus din locuri îndepărtate, unde nu se aude cântecul cocoșilor, ca să apere gospodăria de strigoii care iau mana vitelor; sau se descântă leuștean, pelin și boz în seara de ajun și se pun la picioarele oilor și celorlalte animale, ca să nu le fie luat laptele și să nu li se întâmple și alte rele; tot pentru a împiedica accesul *strigelor*, se pune la poarta curții și la intrarea în grajd rug de măceș, la fel și în jurul șiștarului în care este adunat laptele muls; dar rug de măceș se pune și în jurul ferestrelor camerelor unde dorm femeile care alăptează; în Bihor, se pun la poartă și la ferestre spini, iar vacile sunt unse la uger cu mujdei de usturoi; în Transilvania, nu doar că pun rug și leuștean la uși și la ferestre, dar unii mai și pândesc toată noaptea în grajd, ca să prindă strigoaicele; dar, dacă adorm în ieslea vitelor, atunci sunt batjocoriți de strigoaice, ele călărind toată noaptea vitele gospodarului; în Moldova, rugul se pune nu numai contra *strigelor*, ci și contra ielelor, și nu numai ca acestea să nu ia laptele vacilor și al femeilor, dar și pentru a nu fi furat somnul copiilor, visul fetelor și norocul flăcăilor; celor care doresc ca vacile lor să aibă lapte mult, li se indică să lase vasul cu laptele muls afară, în grădină, din seara de ajun până a doua zi de Sân-Giorgiu; în Bucovina, se pune în tindă câte o glie verde, pe care se așează donița cu lapte, apoi două sau mai multe astfel de glii la porțile curților, câte una la porți și la ușile grajdurilor, în fiecare glie înfigându-se câte o mlădiță de răchită; se mai face și un fel de unsoare, alcătuită din usturoi, găinaț de găină și păcură, cu ea fiind unse în formă de cruce tocurile ferestrelor, ușorii și pragul ușilor de la grajduri, iar vacilor și celorlalte animale li se ung coapsele și coarnele tot în formă de cruce, ungerea putând fi făcută și numai cu usturoi; uneori, vitelor li se face semnul crucii și la genunchi, nu numai la coapse și coarne; unii oameni din părțile Bucovinei afumă grajdurile cu tămâie, iar, după ce vacile intră în grajd, pun în ușă o grapă cu colții în sus, sau împrăștie mac pe jos, în credința că strigoaicele venite să ia laptele trebuie mai întâi să adune macul și astfel le apucă ziua și puterea lor nu mai poate fi exercitată; tot pentru a nu se apropia strigoaicele de vite, pun un copil să stea, în ziua de Sân-Giorgiu, când vitele sunt scoase la păscut, cu picioarele pe cei doi stâlpi ai portiței, iar vitele să treacă pe dedesubt, considerând că astfel cele rele nu se mai pot apropia de animale; pentru ca de cei mici să nu se apropie *Samca*, femeile fac un amestec din rădăcină de toaie și usturoi, sfărâmate cu muchia toporului pe pragul ușii, și cu acesta le fac o cruce pe piept și pe spate; crucea se face pornind de la degetele mâinii drepte până la degetele piciorului stâng și de la degetele mâinii stângi la degetele piciorului drept; în caz că pruncul este deja bolnav și după facerea crucii nu se vindecă, i se leagă la gât o bucată de toaie; se mai practică în Bucovina și o altfel de protecție, chiar și după ce s-a făcut unsoarea cu amestecurile amintite; femeile culeg dis-dimineața, pe rouă, flori de calce, bulbuci, ciubotica cucului etc. , în general flori care sunt înflorite în această perioadă, și fac o cunună pe care o leagă cu fir roșu în jurul vasului în care mulg vacile, îl umplu apoi cu apă neîncepută, taie după aceea o brazdă de mărimea fundului vasului, o împodobesc și pe aceasta cu flori și cu rămurele de răchită, pun vasul pe brazdă și le așează pe amândouă în tindă, între uși, sau le duc afară și le pun într-un loc orientat spre răsăritul soarelui în ziua de Sân-Giorgiu, lăsându-le acolo până a doua zi dimineața, pentru ca vitele să aibă mult lapte peste an, untul să fie galben ca florile de calce și ca fermecătoarele să nu se apropie de animale și să le ia laptele; a doua zi dimineața se duc și iau vasul, varsă o parte din apă la rădăcina pomilor din grădină și se duc cu el, așa împodobit cum este, să mulgă vacile; unele femei ornamentează cu flori și găleata în care sunt mulse oile, untărița în care este ales untul, vasele în care se pune la ales și scurs brânza, în fond toate vasele care sunt folosite la muls și la prelucrarea derivatelor din lapte, dar și vasele în care se aduce apă; sunt folosite, în afara florilor amintite și altele, precum cimbru, laba broaștei sau leușteanul broaștei, breabăn și crenguțe de răchită, de măr sau de rug; de multe ori, vasele împodobite sunt lăsate în grădină, lângă fântână sau la malul unui pârâu, pline cu apă, timp de trei zile, adică până de *Marcu boilor*, iar în această zi varsă apă la rădăcina pomilor, pentru ca aceștia să rodească bogat, iar florile le strâng și le dau vitelor în tărâțe; totul se face

pentru ca animalele să aibă lapte mult și bun, să nu se atingă strigoaicele de ele și ca, peste vară, să nu fie mușcate de șerpi și alte jivine; unele femei culeg florile în ziua de ajun, ducându-se în pădure după ce își pun sub cingătoare pâine și sare, pe care le lasă în locul unde sapă plantele, pe acestea din urmă le mărunțesc, le pun la rouă, rostind și un descântec; a doua zi, de Sân-Giorgiu, le dau de mâncare vitelor, amestecate cu tărâțe, pentru a da lapte mai mult; în Banat, se crede că, dacă Sân-Giorgiu cade într-o zi de sec (miercurea sau vinerea), atunci în acel an vacile, oile și caprele vor da puțin lapte; în Muntenia, se crede că unele vrăjitoare pot lua, în noaptea dinspre Sfântul Gheorghe, rodul grâului; pentru aceasta, sunt suficiente ca ele să posede câteva ouă clocite, un sul, un frâu, un bici, o ață roșie, un săculeț cu busuioc, ceară și unt de cămilă, ultimul fiind cumpărat de la țigani; la miezul-nopții, vrăjitoarele iau cele pregătite și se duc la lotul semănat, îngroapă două ouă la capul locului și spun că ouăle să le fie de noroc, leagă apoi săculețul de piciorul stâng, pun frâul pe sul, se despletesc și se dezbracă de cămașă până la brâu, încalecă pe sul și, bătându-l cu biciul, aleargă de-a lungul lotului, spunând de 12 ori: *„De la moș X, la mine!"*; apoi se întorc spre răsărit și rostesc un descântec, după care aleargă din nou, spunând mereu *„De la moș X, la mine!"*; aceasta se face de trei ori; în cele din urmă, ies la marginea lotului, iau sulul și îl ascund în grâul care le aparține și se duc fuga acasă, pe drum trebuind să nu vorbească; în Suceava, se crede că, dacă ziua Sfântului Gheorghe cade într-o zi de post, anul acela va fi sărăcăcios, iar dacă va fi rouă multă sau pâclă, este semn de an bogat; se mai crede că acela care fuge, în această zi, neoprindu-se o bună bucată de teren va fi sprinten tot anul și va putea fugi fără să obosească; de asemenea, cine doarme în această zi se spune că ia somnul mieilor și tot anul va fi somnoros; cel care doarme pe malul unui râu și vede un șarpe alb înotând prin apă va avea mari supărări în anul acela; în Bihor, se crede că șarpele găsit până în ziua de Sân-Giorgiu se bagă în oțet, iar acesta, dat unei vite bolnave, îi este de leac; în Transilvania, se spune că nu este bine să se doarmă în șură până la Sfântul Gheorghe, pentru că atunci umblă vântoasele și ușor se poate îmbolnăvi cel care se culcă într-un astfel de loc, ba mai mult, omul poate rămâne fără grai și poate căpăta o boală din care nu mai scapă cu viață; gunoiul strâns în această zi este bine de pus la rădăcina pomilor, pentru a rodi mai bogat; în zona Aradului, se spune că este bine ca oamenii să se cântărească în ziua Sân-Giorgiului, ca să fie sănătoși tot anul și să nu se lipească farmecele de ei; în Banat și Suceava, se crede că acela care stă pe burtă pe malul unui râu și vede un pește va fi norocos peste an; în Suceava se crede că va da tot anul cel care dă ceva din casă în această zi; nu este bine să fie duse vitele la pășunat, pentru că în această zi femeile răuvoitoare le pot lua laptele; dacă sunt totuși scoase la păscut, este bine ca, înainte cu o zi, să se culeagă dumbravnic și să fie dat vacilor să mănânce, pentru că atunci fermecătoarele nu mai au putere asupra lor; în Banat, în perioada care ține de la Sfântul Gheorghe și până la Rusalii trebuie tunse oile, pentru că mustăreața din lâna veche intră în carnea oii și o face să miroasă; un alt motiv al tunderii ar fi că începe să crească lâna cea nouă, iar tunderea nu se mai poate efectua ușor; se obișnuiește să se mănânce căpșuni și alte soiuri de fructe noi, precum și pui de păsări, pentru că se crede că acestea aduc sănătate; se împarte la biserică iorgovan, liliac și în unele localități și leuștean; este datină ca vitele, în această zi, să fie mânate cu ramuri verzi; Sfântul Gheorghe este prăznuit ca patron al casei; în Suceava, dis-dimineața, înainte de răsăritul soarelui, se retează vârful cozilor la toate vitele, iar părul retezat se îngroapă într-un cuib de furnici din cele mari sau se pune într-o scorbură de răchită, ca vitele să se înmulțească precum furnicile sau să crească la fel de repede ca răchita; de asemenea, sunt însemnate oile și mieii, pentru ca oile să nu se piardă și mieii să crească și să se înmulțească; în Bucovina, fetele obișnuiesc, în noaptea dinspre Sfântul Gheorghe, să privească în cofa cu apă, ca să-și vadă ursitul, iar, dacă zăresc vreun chip de flăcău; atunci cred că acela le va fi soțul și că se vor căsători în acel an; până a nu răsări soarele, fetele iau câte o brazdă, pe care o pun în drumul feciorilor și, dacă vreunul se ferește să calce pe aceasta, înseamnă că acela o va lua de soție; aceste brazde se păstrează peste an, crezându-se că sunt bune de leac, mai ales pentru *sclintitură*; tot fetele seamănă usturoi în această zi dis-dimineața, iar după ce se coace îl culeg și îl

păstrează până la Sân-Giorgiul anului următor, când îl mănâncă, în credința că numai astfel capătă toate dorurile din lume și în acel an se vor mărita; sau seamănă cu gura, înainte de răsăritul soarelui, semințe de diferite flori, mai ales busuioc și tot până a nu răsări soarele îl udă cu gura zilnic; despre acest busuioc se crede nu numai că el crește foarte frumos, mai mirositor, dar este socotit și că are putere să facă fetele mai drăgăstoase; se crede că atunci când busuiocul acesta este purtat la brâu ori în păr, dacă vreun flăcău smulge măcar și un firicel, îndată îndrăgește fata de la care l-a luat; în Banat, se crede că este bine să se sădească în această zi varză, pentru că numai astfel poate fi ferită de insectele care obișnuit o atacă; femeile culeg tei de cu noaptea dinspre Sân-Giorgiu, pe care apoi îl întrebuințează pentru diferite făcături, farmece și descântece; de pildă, cu acest tei se leagă brațele și picioarele primilor născuți, fete sau băieți, pentru a-i feri de rele; fata sau feciorul care vrea să-și facă de dragoste ia în această zi, dis-dimineața, o sticlă, se duce apoi unde se adună două ape, toarnă în sticlă 3 linguri de apă, apoi alte 3 linguri unde se răsucește apa și alte 3 linguri dintr-un vas cu apă, scos în curtea casei la amiază, în așa fel încât cea care vrăjește să-și vadă în apa din vas chipul său și soarele, rostind că tot așa să fie și ea văzută și să lucească precum soarele; apa adunată în sticlă o pune într-un castron așezat în lumină și așează în el 3 flori curate luate din 3 grădini și 3 nuiele de salcie, care au fost legănate de apa pe malul căreia au crescut, în credința că așa cum nuielele s-au bătut în apă, tot așa să se bată și flăcăii după ele; în blidul acesta se mai pun puțină sare și pâine și, când clopotul de la biserică este tras pentru liturghie, luând din blid florile și nuielele, descântă de dragoste; după aceea, se pune apa din nou în sticlă, împreună cu florile și nuielele și se păstrează câteva zile și, în fiecare dimineață, cea care voiește să fie iubită și bine văzută se spală cu această apă pe față, stropind și casa pe dinăuntru și pe dinafară; în Moldova, fetele culeg din pădure, până a nu se evapora roua, mătrăgună și năvalnic, pe care le pun la streașina casei sau în pod, fiind încredințate că le va aduce pețitori bogați și gospodari; când se duc în pădure, iau cu ele vin și pâinișoare, pe care le joacă până la locul culegerii; vinul îl toarnă în gropițele lăsate prin smulgerea plantelor, iar cu pâinișoarele se întorc acasă, tot jucându-le împreună cu buruienile, pe care le pun apoi la icoană; când se duc la horă, pun fire din aceste plante la brâu, ca să fie jucate de flăcăi, cum au fost și plantele jucate în drumul până acasă; se mai aduc aceste plante acasă și pentru averea gospodăriei, dar, în acest caz, fetele nu trebuie să fie văzute de nimeni când se duc în pădure; în Bihor și Satu Mare, fetele se scoală în zorii acestei zile, se spală cu apă în care au fost puși bani de argint, ca să fie albe și curate ca argintul, apoi se duc și culeg flori din care fac buchete și cununi, pe care le folosesc la farmece și descântece; procedează ca și în noaptea Anului Nou, numărând parii din gard până la unul anume pe care îl înseamnă; dacă numărul parilor este cu pereche, este semn că se vor mărita în acel an; în acest timp, feciorii caută iarba fiarelor, în credința că această iarbă numai în zorii acestei zile poate fi găsită; se spune că ea ar avea putere dacă feciorul care o are se aruncă cu ea într-o apă curgătoare și înoată împotriva cursului; după care iarba se pune sub pielea mâinii drepte, astfel scăpând să mai fie rănit; se crede că întocmai așa a procedat și Pintea Viteazul; în Romanați, fetele pun, ca la Bobotează, în ajunul zilei de 23 aprilie, câte un fir de busuioc afară, la pătul sau la coșar, ca să-și încerce norocul, dar au în același timp grijă să ascundă totul, să nu cumva să fie găsit de flăcăi, pentru că, dacă îl găsesc și îl iau, cer apoi bani de la fete pentru răscumpărare; dacă busuiocul a scăpat negăsit și este plin de rouă a doua zi dimineața, înseamnă că se vor mărita; în Muntenia, în seara de ajun, îndată ce toată lumea s-a culcat, flăcăii se strâng în cete de câte 10-12 și se duc la o dumbravă, purtând fiecare câte un vas cu apă neîncepută; pun vasele într-un loc ascuns și după aceea pleacă, spunând în gând numele vreunei fete pe care o vor de soție; fac apoi horă și cântă, iar la ziuă se duc să-și găsească vasele; dacă se găsește în ele măcar un fir de iarbă sau floare, se spune că acela este semn de însurătoare și de viață lungă; dacă se găsește o floare uscată sau ofilită, cred că nu se vor însura în acel an, iar, dacă găsesc pământ, se crede că acel flăcău va muri curând; cel căruia i s-a prevestit de bine aruncă apa înspre răsărit, iar cel căruia i s-a prevestit de rău aruncă apa spre apus, ca să dispară nenorocul odată cu apusul soarelui acelei zile;

în Moldova, cel ce vrea să nu fie atins de farmece, trebuie să se cântărească în ziua Sfântului Gheorghe; în Bucovina, există datina ca fetele să se spele pe față cu rouă luată de pe un câmp curat, ca să fie frumoase și atrăgătoare; altele strâng rouă, care se păstrează și se întrebuințează peste an în cazul diferitelor maladii; altele se duc și se scaldă între vaduri, ca să fie curate și ușoare, precum este cursul lin al apei; altele se duc, până a nu răsări soarele, cu pâine și sare la o apă sau la un pârâu, unde rostesc o scurtă binețe către apă, apoi aruncă pâinea și sarea în apă, după care iau apă și se spală pe față, spunând în același timp o invocație prin care solicită să fie ferite de orice farmec sau făcătură, să fie curățate de orice ură și să fie curate *„ca o floricea frumoasă”*; apoi iau apă și o duc acasă, o pun între flori și ulterior se spală cu ea, ca să fie drăgălașe ca florile; spală și ușa, ca să umble feciorii după ele, pe urmă icoanele, ca feciorii să se închine la ele tot așa cum oamenii se închină la icoane; alte fete se scoală dis-dimineața în această zi, se duc la o fântână, scot o găleată de apă, iau o gură, se întorc cu ea în casă, râșnesc porumb în sens invers, fac din mălaiul obținut și cu apa din gură o turtiță pe care o pun în vatra focului să se coacă, rostesc și un descântec, ca toți să se uite la ele, iar dușmanii să rămână îngrădiți în podul casei, iar ea să fie iubită de toți; după ce se coace turta, o iau și o pun pe prag și, dacă vine pisica și o mănâncă, fata se va mărita în decursul anului; fetele care trăiesc în localități fără apă în preajmă iau un ciubăr dis-dimineața în ziua de Sân-Giorz, pun în el apă neîncepută de la o fântână și în acest vas apoi se scaldă, ca să fie curate, frumoase, drăguțe și mai bine văzute de feciori; dar ele nu numai că se spală cu rouă sau se scaldă, ci se stropesc una pe alta, ca să fie frumoase, sprintene și harnice peste an; în același timp, caută și flăcăii să le ude, ca să nu se apropie strigoaicele de ele și totodată nici ele să nu se facă strigoaice; în Țara Hațegului și în Mureș, fetele și flăcăii se udă reciproc cu apă; în alte părți ale Transilvaniei, merg cu toții la un râu și cu ciomege lovesc apa și se stropesc; copiii care au mânat vacile la pășune aduc în sat flori și ramuri verzi; iar femeile care le ies în cale îi stropesc cu apă; în Munții Apuseni, se face în ajunul acestei zile câte o stropitoare din împletirea de mlădițe verzi, numită *împroor* și, aducându-se un vas mare cu apă curată de la un izvor sau râu, stropesc în dimineața Sân-Giorzului pe cei ai casei, vitele, casa și acareturile, stropirea fiind numită *împroorare*; mamele care au fete mari pun leuștean sub pragul ușii bisericii, iar după slujbă îl iau acasă și stropesc fetele cu el, spre a fi norocoase în căsătorie; în unele sate din Banat, se stropesc cu apă nu doar tinerii, ci chiar și bolnavii, iar, dacă este cald, se scaldă în apă curgătoare, pentru spălarea tuturor relelor; există și datina ca feciorii să se adune în această zi, să se sfătuiască și, formând 3-4 cete pe câte o uliță, să adune și fetele, chiar și neveste tinere și să le scalde pe la fântâni, aruncând găleți de apă pe ele; în satele năsăudene, flăcăii duc fetele la râu, unde le udă bine, după care se împrăștie; în Moldova, se crede că acela care se va spăla cu rouă, în dimineața Sfântului Gheorghe, acela toată vara va fi sănătos și nu-i vor ieși pete pe obraz, iar cine se va scălda în apă curgătoare tot anul nu se va îmbolnăvi de friguri; în Gorj, se stropesc cu apă, udând totodată și vitele, folosindu-se pentru *împroorare* ramuri de salcie; în Romanați, când se face ziuă, lumea trebuie să fie în picioare și să plece *să se înroureze* sau *să ia fuior*, cum se spune într-o expresie locală, adică să se înfioreze; fetele rămase acasă, scot afară toate țesăturile și le întind la soare, unde le lasă până ce începe să dogorească și le aduc în casă abia atunci; în Ardeal, prin satele de la poalele munților, flăcăii tocmesc un lăutar și se duc cu toții dimineața la pădure, unde îmbracă pe unul dintre ei în frunze de fag sau de gorun, de așa manieră încât i se zăresc numai ochii, îl așează uneori călare pe un cal, după care se înșiră unul după altul și se întorc în sat cântând, jucând și chiuind; iau fiecare casă la rând și joacă până ce stăpânul le oferă bani sau vin, cei ai casei obișnuind să arunce cu apă peste flăcăul care este acoperit cu frunze și care întruchipează astfel *Sânjorzul*; în satele din Ținutul Pădurenilor, obiceiul poartă numele *Bolborița*; dar obiceiul este practicat în multe din satele Transilvaniei; ciobanii din părțile muntoase ale Transilvaniei își pun pe cap cununi din rămurele înverzite și stropesc pământul cu ajutorul unui mănunchi de ramuri înmuiate în apă sfințită, după care fac un foc din lemne de brad, prin fumul căruia își trec turmele de oi, ca să le ferească de tot felul de primejdii peste an; (**2.** MARIAN, II, p.

254-256; 259-273; 295-309; **12.** GHINOIU, p. 236-237; BOGDAN, p. 49; PRESA). Sângiorzul deschide anul pastoral, când ovinele și caprinele aduc omului un randament maxim din punct de vedere economic, deși ele intră acum într-o perioadă lungă de sterilitate, care durează 6 luni; începutul anului pastoral este, de fapt, o perioadă de timp marcată de mai multe sărbători – Sângiorzul vacilor, Alesul, Sâmbra oilor, Marcul boilor (25 aprilie), Armindenul, Ispasul, când se efectuează activități economice și practici rituale precise; după perioada de împerechere, toamna, și cea de gestație, iarna, puii majorității animalelor domestice sunt fătați primăvara, prinzând astfel sezonul cald și hrană din abundență, intrând fortificați în anotimpul friguros; de remarcat că Sângiorzul și Sâmedrul sunt sărbători echinocțiale și amândouă pot fi considerate început de an, deoarece împart anul exact în două jumătăți egale; dacă s-ar aprecia importanța sfinților după numărul legendelor, al credințelor și practicilor tradiționale efectuate în zilele lor de celebrare, atunci Sângiorzul este unul dintre cele mai însemnate personaje din calendarul popular, riturile solicitate de sărbătorirea lui desfășurându-se pe parcursul mai multor zile (21 aprilie-1 mai), având toate evidente trăsături de înnoire a timpului; se crede că între Joia Mare și Rusalii, perioadă în care se încadrează de cele mai multe ori și Sângiorzul, mormintele rămân deschise, iar spiritele morților sălășluiesc printre cei vii; printre acestea însă apar și spirite rele, strigoii și moroii, dar și strigoaicele și moroanele, reprezentând persoane în viață, care se vor transforma, după moarte, tot în spirite malefice; acestea toate își manifestă agresivitatea prin luarea sporului de lapte la vite și a rodului holdelor de grâu; manipularea acestor forțe malefice de către vrăjitoare se realizează prin diferite tehnici, mai ales în noaptea de Sângiorz; împotriva strigoaicelor sunt provocate zgomote din buciume, strigăte, sunt afumate vitele, grajdurile și stânele, se pune rug la ferestrele și ușile adăposturilor, sunt agățați spini la porți, sunt unse ugerele vitelor cu usturoi; în Moldova, femeile au de luptat nu numai cu strigoii, ci și cu ielele, care fură în noaptea de Sângiorz somnul copiilor; pentru aceasta, încă din ajunul zilei, fetele, flăcăii și copiii ies în țarină sau se duc în pădure și se întorc acasă încărcați cu iederă și cu crengi de rug din care împletesc cununi verzi, iar crengile de rug se pun în formă de cruce la porți, la ferestre, deasupra ușilor și cu deosebire la grajdurile unde sunt adăpostiți caii și vitele, considerându-se că în lipsa acestora există pericolul ca strigele și ielele să intre și să fure laptele vacilor, somnul copiilor, visul fetelor și norocul băieților; la Sângiorz sunt pomeniți morții și li se dau de pomană diferite produse alimentare, în special lapte, din această cauză practica numindu-se și Moșii de Sângiorz; în Banat, la mulsul oilor, șiștarului i se pune deasupra un colac, numit *Cucu-răscucu*, iar vasul este împodobit cu leuștean, salcie și flori, prin gaura colacului mulgându-se oile din aceeași turmă; la fel se procedează și în cazul că o vacă fată în perioada cântatului cucului; după terminarea mulsului, colacul este luat și ținut cu câte o mână de doi copii, în general un băiat și o fată, care strigă de trei ori, trăgând de colac, sub formă de dialog *„Cucu-răscucu”*; îl rup în două, iar părțile sunt mâncate de copii, de proprietarii de oi și de către toți participanții; în unele sate, o parte a colacului se amestecă împreună cu sare și tărâțe și se dă de mâncare oilor; se crede că astfel se previne luatul manei laptelui de către cuc; credința tuturor este că de Sângiorz se înnoiește nu numai timpul ci și sângele oamenilor; ca orice început de an sau de sezon, la sărbătoarea Sângiorzului oamenii din zonele pastorale încearcă să scruteze viitorul, să afle ce se va întâmpla în următoarea perioadă de timp; o practică foarte des întâlnită este semănatul ritual al busuiocului, care astfel va crește și mai frumos și cu un miros mai puternic decât cel semănat în celelalte zile; se crede că acesta are putere miraculoasă de a face fetele mai atrăgătoare pentru feciori, de unde și zicala: *„A trage unul la altul, cum trage dragostea la busuioc”*; pentru a obține busuiocul dragostei, acesta trebuie semănat, udat, cules și păstrat după anumite reguli; se crede că fata care poartă acest busuioc în sân, la brâu sau în păr va avea noroc și va fi îndrăgită de feciori și, firește, se va căsători; se mai crede că, la Sângiorz, cerul se deschide pentru o clipă, iar oamenii care pot surprinde vizual acest moment nocturn ar putea spera că li se vor realiza toate dorințele în acel an; noaptea de Sângiorz este însă și timpul cel mai favorabil pentru descoperirea comorilor; se spune că acum ard comorile

curate și ascunse, legate și nelegate, vrăjite și nevrăjite și trebuie însemnat locul în mare taină, pentru a fi ulterior săpat; funcția de an nou a Sângiorzului este întărită de informațiile etnografice referitoare la prevederea timpului, de interdicția de a împrumuta diferite bunuri, de practica retezării părului și vârfului cozilor la animale (**12.** GHINOIU, p. 93; 229-234; 237-240). În zona Bacăului, la 23 aprilie oamenii taie mănunchiuri de nuiele, pe care le pun la porți și la ferestrele caselor; stâlpii de la poartă și de la case sunt împodobiți cu iarbă verde și crengi înfrunzite de fag; tinerii se udă cu apă, crezând că astfel va ploua la vreme; există credința că acela care doarme ziua, în ajunul acestei sărbători, capătă somnul mieilor, adică va dormi toată vara; în această zi, turmele de oi sunt urcate la munte, iar mieii sunt despărțiți de oi, momentul numindu-se *„Plânsul mieilor"* (ICHIM, p. 142). În Bucovina, ziua de 23 aprilie este considerată ziua de închidere a țarinelor, fiind oprită intrarea animalelor pe câmpuri, ogoarele pregătindu-se pentru recoltă, păzindu-se cu strășnicie să nu fie încălcată datina satului; încă din ajun, se pun ramuri de salcie înverzită pe stâlpii porților, pe cei ai cerdacului și la fântâni; în noaptea dinspre 23 aprilie, fetele stau goale sub un zarzăr tânăr înflorit, cu grijă să nu fie văzute de cineva, îl scutură peste ele și rostesc textul unui descântec prin care își farmecă de frumusețe; apoi scutură tare de trei ori pomul, spunând: *„Sfinte Gheorghe, scutură-te peste mine!"*, după care se îmbracă în cămașa de in sau de cânepă pregătită special și fug în casă, fără să fie văzute, pentru că altfel vraja își pierde puterea (COJOCARU, p. 192-193; PRESA). Fiind cel care a ucis balaurul, Sfântul Gheorghe este considerat a fi împotriva tuturor duhurilor rele și a vrăjitoarelor; în noaptea dinspre Sângiorz, sunt păzite comorile, adică oamenii pândesc să vadă din ce loc apar flăcări deasupra pământului, care indică faptul că acolo ar fi îngropați bani; este considerată data de la care începe anul pastoral; în ajunul acestei zile, se mulg vacile, ca să aibă lapte mult și bun, iar vasul se lasă afară peste noapte; în cinstea Sâgeorzului, se pun ramuri verzi, înfipte în brazde cu iarbă verde, la ușa casei, la poartă, la ușile diverselor acareturi din gospodăria omului, peste tot unde există vreo intrare, pentru a le feri de spiritele malefice; ciobanii se scoală în zori de zi și buciumă, ca să apere turmele de oi de vrăjile care le-ar putea face să piardă laptele, deoarece se spune că vrăjile pot avea putere doar până unde ajunge sunetul buciumului - Suceava; Sfântul Gheorghe a fost și el plugar și a lăsat oamenilor bucium de salcie, măceș (rug) și mesteacăn, ca să buciume la hotarele câmpurilor cu semănături, pentru a alunga strigoaiele de pe ele - Țara Oltului; ca să nu piardă laptele, vacilor li se face un mic orificiu într-un corn, unde se pune puțină pâine și sare, gaura fiind apoi astupată cu un dop de lemn - Iași; în dimineața de ajun a zilei de 23 aprilie, femeile scot afară din casă ustensilele care servesc la țesut, pentru a răsări soarele peste ele, considerând că astfel vor avea spor la lucru - Muntenia; se crede că, dacă ziua Sfântului Gheorghe cade într-o zi de post, atunci în acel an va fi pagubă în miei și vite - Suceava; brazde verzi și ramuri înmugurite se pun și pe pragurile caselor, pe stâlpii gardurilor, în semn că a venit primăvara - Muntenia; tot în zorii zilei, fetele seamănă busuioc, ținând sămânța în gură, în credința că astfel busuiocul va crește frumos și va avea miros plăcut; nu se dă nimic din casă, pentru că ar însemna să se dea tot anul; gunoiul scos din casă în această zi se aruncă la rădăcina pomilor, ca să rodească bine; se face, la porți, portițe, ușile de la case și de la grajduri, semnul crucii, desenat cu păcură, ca să nu intre duhurile necurate - Suceava; dacă prăznuirea Sfântului Gheorghe cade într-o zi de post, se crede că, în acel an, vacile nu vor avea lapte - Vâlcea; se spune că acela care doarme în ziua de Sângiorz fură somnul mieilor și tot anul va fi somnoros - Dolj; Muntenia; Tecuci; Galați; Vrancea; Suceava; ca să fie sănătoase și frumoase tot anul și ca să nu le iasă pete pe față, fetele, femeile și chiar copiii se spală dimineața cu apă de rouă; altele se duc și se scaldă, ca să fie curate și ușoare peste an, precum lin este cursul apei; se mai duc la o apă, aducând cu ele pâine și sare, descântă în timp ce aruncă pâine și sare în apă, apoi iau apă, o aduc acasă și o pun între flori, după care se spală cu ea pe față, ca să fie drăguțe ca florile, apoi spală ușa casei, ca feciorii să vină după ele la fel cum umblă ușa, spală icoanele, pentru ca feciorii să se închine la ele, precum oamenii se închină la icoane; cei bolnavi se pot vindeca, dacă se tăvălesc prin rouă în zorii acestei zile; fetele sunt udate cu apă de către flăcăi,

cea care scapă neudată fiind sărbătorită de către celelalte - Transilvania; cine se spală pe picioare în această zi, până la răsăritul soarelui, și apoi se mai scaldă de câteva ori în cursul zilei va fi sănătos tot anul - Bihor; se ung țâțele vacilor cu usturoi, ca vrăjitoarele să nu poată să le ia laptele; se unge cu leuștean ușile grajdului și ale cotețelor, iar în ferestre se pun spini împotriva strigoilor; cel ce are curajul să stea peste noapte sub o grapă cu colții de fier ar avea posibilitatea să-i vadă pe strigoi când vin și chiar ar putea să-i și apuce; de Sângiorz, se despart mieii de oi, iar laptele muls în această zi se dă săracilor; cerul se deschide în noaptea dinspre Sfântul Gheorghe, dându-se putere tuturor pomilor să înflorească - Tecuci; cine doarme în noaptea dinspre ziua Sfântului Gheorghe în ieslea boilor îi poate auzi vorbind între ei - Tecuci; nu este bine să se doarmă sub cerul liber, nici ziua și nici noaptea, pentru că până în această zi se crede că bat vânturi aducătoare de boli - Iași; cine doarme de Sfântul Gheorghe ia somnul mieilor și va fi somnoros după aceea tot anul - Țara Oltului; tot în această zi, copiii, fetele, feciorii și chiar maturii se stropesc cu apă între ei, ca să fie sănătoși peste an, dar și pentru ca recoltele să fie bogate - Țara Oltului; este ziua în care se adună de pe câmp multe dintre buruienile (plante din flora spontană) din care se prepară leacuri împotriva unor boli - Tecuci; începând cu această zi și până în Duminica Rusaliilor, se tund oile; dacă un pom nu dă roade, i se face o gaură în trunchi, însoțind fapta cu amenințarea că va fi tăiat, iar pomul va da roade - Vâlcea; de va fi rouă multă sau ceață, este semn că anul va fi mănos - Iași (**2.** GOROVEI, p. 19; 22; 26; 32; 79; 49; 92; 111; 130; 140; 198; 201; 216; 236; 246; 254; GOLOPENȚIA, p. 145; 148; PRESA). În ajunul acestei zile, se serbează *Mânecătoarea*, când fetele se plimbă goale prin holdele pline de rouă, până la răsăritul soarelui, ca să fie sănătoase și frumoase; se împletește din mlădițe verzi o stropitoare, numită *împroor*, apoi se aduce într-un vas nou apă curată de la un izvor sau de la râu, iar dimineața sunt stropiți cu această apă gospodarii, vitele, casa și grajdul, gestul purtând denumirea de *improorare*; în noaptea de Sângiorz, se păzesc comorile, fiindcă se crede că acum „joacă" banii care sunt îngropați în pământ; peste cei care ies primii cu plugul la arat se aruncă cu grâu, iar sământa rămasă nearuncată este dată săracilor; în Transilvania, feciorii tocmesc un lăutar și împreună se duc la pădure, unde îmbracă pe unul dintre ei în frunze de fag și îl pun călare pe un cal, apoi se întorc în sat, toți fiind înșirați după cel călare, luând fiecare casă la rând, jucând până ce gospodarul le dă bani sau vin, cei ai casei obișnuind să arunce cu apă peste cel îmbrăcat în frunze, care îl întruchipează pe Sângiorz; în Maramureș, vitele sunt afumate cu tămâie și li se ung ugerele cu usturoi; acum se despart mieii de oi, iar laptele muls se dă de pomană săracilor; se crede că nu este bine să se scalde cineva în lac, iaz, tău, pârâu etc. înainte de această zi (PRESA). În Giurgiu, Sfântul Gheorghe este considerat patronul orașului, unii specialiști explicând numele acestei localități ca venind din numele sfântului; despre el se crede că este stârpitorul balaurilor, al acelor ființe prin care sunt personificate iazurile, mlaștinile și orice altă umezeală excesivă (**1.** CĂLIN, p. 55). Serii simbolice: *leuștean-pelin-boz*; *usturoi-găinaț-păcură*; *tuie-usturoi-topor-prag*; *flori-fir roșu-apă-răchită-iarbă*; *flori-pâine-sare-rouă*; *busuioc-ceară-unt*; *soare-flori-salcie-apă-sare-pâine*; *rouă-mătrăgună-năvalnic*; *apă-sare-pâine*; *apă-mălai-foc-descântec-prag*.

Moșii de Sân-Giorgiu. În Banat, este datina să se dea de pomană, pe la vecini și neamuri, ulcele noi pline cu lapte și caș, împreună cu un colac și o lumânare; sau se dau farfurii și blide; laptele de oi nu se dă de mâncare până în această zi, când întâi se dă de pomană și apoi mănâncă și cei ai casei lapte de oi; găletăresele vin de la stână cu ceva lapte pe fundul vaselor și îl dau zicând să aibă de 10, 20, 50 de ori mai mult lapte la măsuratul acestuia; în Muntenia, se dă de pomană pentru cei morți tot lapte; în Rădăuți, se trimite de pomană o ulcică cu lapte dulce de vacă, fiert, un colac și o lumânare, care sunt duse de obicei la casele cu copii mici; sau se duc la cimitir, unde se așează o față de masă pe mormânt și acolo sunt împărțite diferite bucate celor sărmani (**2.** MARIAN, II, p. 311; **3.** III, p. 248). Serie simbolică: *lapte-caș-colac-lumânare*.

Urzicatul. Mai este datină ca, în faptul zilei de 23 aprilie și până la lăsatul serii, băieți și copile, feciori și fete să meargă pândind și să se urzice unul pe celălalt; se crede că sprinten și iute, harnic

și îndemânatic la lucru în tot anul acela nu poate fi decât cel care este urzicat în ziua Sfântului Gheorghe; obiceiul este întâlnit în Bihor, Transilvania, Muntenia și Suceava; în Năsăud, oamenii se bat cu urzici, unii se udă și cu apă și de asemenea se bea și vin; în Bihor, obiceiul este însoțit și de motivația că oamenii urzicați vor fi peste vară harnici, sprinteni, îndemânatici, dar și feriți de bube; unii mănâncă tot acum pește, ca să fie iuți ca peștele (**2.** MARIAN, II, p. 312). În Bihor, se spune că, la 23 aprilie, este ziua când se slobozesc izvoarele stăpânite de un balaur omorât de Sfântul Gheorghe; în aceeași zi există practici pentru păstrarea manei vacilor; bărbații aduc crengi de rug și măceș pe care le pun la poartă, la ferestre și la intrarea grajdurilor, ca *„să nu ducă strigoii laptele de la vaci”*; se mai spune că atunci când fată vaca nu este bine să se dea din casă timp de trei zile și nici să nu se primească nimic, atât timp cât vaca are colastră; tot atunci se înfige furca de fier în podeaua grajdului, ca să apere mana laptelui de strigoi; se mai obișnuiește udatul sau *sângiorzitul* fetelor, care are ca scop apărarea sănătății, fetele și băieții udându-se reciproc, *„ca să fie vara ploi”*, *„ca să nu-i mănânce râia sau puricii vara”*; în alte sate, feciorii prind fetele și de duc la râu, unde le udă din plin (ROMAN, p. 4).
25 aprilie - **Sfântul Apostol și Evanghelist Marcu**. În calendarul tradițional românesc, această zi este denumită *„Marcu Boilor”*; ziua este consacrată cornutelor, cu deosebire boilor, și se ține de către bărbați și femei prin abținerea de la muncă, mai ales de la arat, ca să nu li se îmbolnăvească boii sau să se rănească din cauza purtării jugului, după cum se crede în Suceava, sau să fie atacați de fiarele sălbatice, după credința celor din Banat; în Suceava, se crede că, dacă se lucrează în această zi și mai ales dacă se ară, este mare păcat, vitele se îmbolnăvesc și se vindecă greu, uneori trebuind să fie sacrificate; se abțin de la muncă în special femeile, care o fac și pentru bărbați; singurul lucru permis, mai ales pentru proprietarii de oi, este strângerea vaselor de pe lângă fântâni sau de pe malul râurilor, unde au fost puse cu apă încă de la Sfântul Gheorghe, în credința că, de-a lungul anului, acestea vor fi tot așa pline cu lapte (**2.** MARIAN, II, p. 314).

APUS v. ASFINȚIT.

ARAMĂ
Imediat după naștere, copilul este trecut prin toartele unei căldări de aramă, care nu va mai fi întrebuințată până la vârsta la care o va putea ridica singur de jos, în credința că viața copilului va număra mulți ani și sănătatea lui va fi tare precum metalul din care este confecționată căldarea - Muntenia (**2.** GOROVEI, p. 36). Când cineva visează obiecte din aramă (alamă) sau obiecte din orice alt metal înseamnă că norocul îi va aduce avuții multe - Suceava (NOTE, Băncescu).

ARAP
Printre alte sensuri, cuvântul reprezintă și una dintre poreclele țiganilor; este cunoscută și varianta *harap* (ȘĂINEANU, I, p. 73). v. ȚIGAN.

ARAT (A ARA)
Înainte de a se ieși la arat, plugul este înconjurat de trei ori, cu tămâie aprinsă și busuioc, iar vitele ce urmează a fi înjugate sunt stropite cu apă sfințită; în coarnele plugului sau ale vitelor se pun colaci, frământați din aluatul de la Crăciun sau din grâul secerat prima oară cu un an în urmă, în fiecare colac așezându-se și câte o lumânare aprinsă; în Transilvania, ieșirea prima dată cu plugul în câmp se numește *„țiparea-ntâia”* sau *„ieșitul plugului”* și se petrece fie la Sfântul Gheorghe, fie a doua zi după Paște; plugarul este cel dintâi care se scoală dimineața și, înainte de revărsatul zorilor, trage în câmp o brazdă, după care revine în sat odată cu primele raze de soare; tot în Transilvania, se ung coarnele vitelor cu usturoi, se stropesc cu apă sfințită, se înconjoară carul în care este așezat plugul cu cărbuni aprinși și se stropește acesta cu agheasmă; în Vâlcea, se stropesc vitele, plugul și „săniuța” pe care este așezat acesta cu agheasmă și se rostește „Tatăl

Nostru”, după care se poate pleca la câmp; în Neamț, se bagă în ogradă căruța, se urcă în ea grapa, plugul și sapa, apoi se înconjoară atelajul cu cărbuni aprinși, de trei ori, după care se face semnul crucii; sau se pune grapa, plugul și sămânța pentru semănat în car, gospodina înconjoară carul de trei ori, purtând tămâie aprinsă, o pâine și un vas cu apă, în credința că focul și tămâia sunt căldura, apa este ploaia, iar pâinea este rodul și belșugul; în Munții Apuseni, gospodina face *pogace* proaspete, stropește apoi boii cu apă sfințită, iar gospodarul trage două brazde în curte, după care, înainte de a începe să o tragă pe a treia, pune câte o pogace pe coarnele plugului, iar din pogacea cea mai mare rupe firimituri și le aruncă peste plug, după care se așează și mănâncă din ceea ce a rămas din ultima pogace; cel care iese primul la arat trebuie să fie cel mai harnic gospodar din sat, pentru că se crede că el este cu noroc și duce astfel mana și norocul și în câmp - Hunedoara (**2.** CHELCEA, p. 323-325). v. PLUGUȘORUL.

ARBORE v. POM.

ARC
În sensul de armă primitivă, folosită la aruncarea săgeților (ȘĂINEANU, II, p. 75). Arcul eroilor din basmale românești este unul exemplar și totodată o armă sacră, pentru că este primită în dar de la Sfânta Vineri; în același timp, arcul este utilizat, tot în basme, și ca oracol al destinului, atunci când împăratul îi pune pe cei trei fii ai săi să tragă în sus câte o săgeată, ursita fiecăruia urmând să fie aflată după locurile unde se vor înfige săgețile; în directă legătură cu aceste semnificații, arcul apare și în „legendele de întemeiere” ale diferitelor țări în epoca medievală, precum și în cele în care se narează despre metoda de alegere a locului de amplasare a lăcașurilor monastice (**2.** KERNBACH, p. 307).

ARDEI (*Capsicum annuum* - DLRM, p. 40)
În seara de ajun a Bobotezei (5/6 ianuarie), sub mai multe farfurii se pun diferite obiecte, fiecare având altă semnificație; astfel, flăcăul care indică farfuria sub care se află un ardei se crede că va lua de soție o fată „iute”; se repetă de trei ori procedeul, pentru conturarea unui profil moral și fizic mai complex al viitoarei soții (**2.** MARIAN, I, p. 141).

ARGINT
Cine aude pentru prima oară tunetul, primăvara, să ia un obiect din argint și să se bată ușor cu el în frunte, ca să fie sănătos și curat ca argintul peste tot anul - Dolj (**2.** GOROVEI, p. 233). În prima scaldă a copilului se pun bani din argint care înseamnă viață curată (**2.** CHELCEA, p. 10). În Ialomița, în prima scaldă a copilului nou-născut se pun bani de argint, ca să aibă noroc în viață, să fie frumos și tare ca argintul; se crede că este bine ca omul să poarte o bijuterie din argint, ca să aibă noroc (PRESA).

ARGINT-VIU v. MERCUR.
ARHANGHEL
Colac pentru pomană, colăcei (ȘĂINEANU, II, p. 78). v. COLAC; ÎNGER.

ARICI (*Erinaceus europaeus* - DLRM, p. 42)
În ansamblul mitologiei populare românești, ariciul reprezintă animalul prin excelență cosmogonic, de aici provenindu-i prestigiul și autoritatea; nici o altă vietate din bestiarul folcloric nu este atât de intim, atât de profund legată de momentele decisive ale facerii dintâi a lumii, pentru că *„el a urzit pământul”*, *„oamenii nu-l omoară, că e de când cu urzirea pământului”*, *„e păcat să omori ariciul, pentru că el a urzit pământul sau l-a măsurat”*, *„ariciul a urzit pământul împreună cu Dumnezeu”*, *„ariciul la o casă e cu noroc”*; atributul fundamental al ariciului este acela de

meșteșugar demiurgic, de *făurar*, în ipostaza cea mai „tehnică” a acestui cuvânt; actele prin care ariciul se manifestă în facerea lumii sunt acelea de *a măsura*, *a concepe* și *a clădi* întregul pământ, după un „plan” bazat pe ideea de echilibru, ritm, funcționalitate; creația lui nu este una stihială, oarbă, ci una limpede, profund rațională și cu adevărat demiurgică; atributele sale îl conectează la arhetipul mitologic al eroului civilizator; cu asemenea funcție, ariciul este întâlnit numai în vechea mitologie iraniană, unde apare ca inventator al focului, ca sfătuitor al oamenilor, ca păstrător al tainelor legate de tehnicile muncii agrare; el se prelungește în cultura greacă, unde este considerat ca fiind cel mai știutor dintre toate viețuitoarele; el nu este doar meșteșugar, ci și demiurg, posedă nu doar înțelepciune, ci și omnisciență, nu are termen de comparație în nici una din mitologiile vecine, este specific românească, fără precedent și etimon în cultura și simbolica greco-romană și chiar indo-europeană; figura lui s-ar putea să fie un element de substrat, o urmă din mai ample și mai complexe mituri străvechi, care povesteau faptele unei mari divinități chtoniene, creatoare de lume și făuritoare de legi; este, în mod evident o ființă *demiurgică*; puterea sa creatoare se manifestă prin *faptă*, sau prin *cuvânt* (sfat); ariciul face lumea și știe cum trebuie făcută aceasta; dar el nu o face niciodată singur, ci împreună cu Dumnezeu, sistemul culturii populare întâlnindu-se cu cel creștin, având loc întrepătrunderea lor; ariciul este factorul activ, este cel care face și desface ițele cosmogoniei; deci el este demiurgul real, cel care cunoaște și făptuiește, chiar dacă, în poveste, el este prezentat ca „ajutător” al lui Dumnezeu; apare în două ipostaze principale: el este fie *cauza* erorii cosmogonice, fie remediul ei; atunci când greșește zidirea lumii, ariciul o face fie din neatenție, fie din șiretenie, din dorința lui de a-l păcăli pe Dumnezeu; atunci când corectează eroarea cosmogonică, el acționează fie printr-un sfat înțelept, fie printr-o faptă concretă; prin dorința sa de a face mai mult pământ și apoi prin puterea sa de a-l stăpâni și modela, ariciul se dovedește a fi o ființă mitologică profund telurică; el își exercită puterea creatoare peste pământ (face mai mult pământ) și pe sub pământ (se bagă dedesubt, încrețindu-l și făurind munții, văile, dealurile, râpele); pământul de la începuturile lumii este drept și neted și nu poate reține apa și nici nu o poate conduce, din care cauză el este un pământ sterp, uscat, arid și nefolositor omului; născând formele de relief, ariciul face posibilă, în plan mitologic, însăși viața, mișcarea, transformarea lumii; ceea ce era unitar, monoton și indistinct devine acum variabil, bogat, dinamic; formele de relief semnifică astfel multiplicitatea și diferența; lumea creată inițial de către Demiurg numai pe două dimensiuni (lungimea și lățimea) câștigă, prin acțiunea creatoare a ariciului, o a treia dimensiune, verticalitatea (înălțimea și implicit adâncimea); rostul cosmogonic al ariciului este acela de a găsi un echilibru între contraste, între cer și pământ, între pământ și apă, între pământul neted și pământul frământat de forme de relief; ariciului deci îi revine rolul deosebit de important de a stabili ritmurile din natură; el creează, într-un anume sens, „plaiul mioritic”, adică această permanentă succesiune de planuri ascendente și descendente; deci, mai mult decât Dumnezeu, el este creatorul lumii, care abia de acum capătă o formă dinamică, contradictorie și tot el pune bazele vieții, aducând apa la suprafață; el nu refuză, în principiu, să ofere soluția și nici nu se manifestă ca un dușman fățiș al Demiurgului; acest ghemotoc viu, care se face și desface, se întinde și se strânge, funcționează, în credințele tradiționale românești, ca un regulator al ritmurilor firii; el mediază între pământ și apă, între spațiul *întins* și cel *unduit*, între *arid* și *fertil*, între *suprafață* și *adâncime*; *„Arici, pogonici, /Du-te la moară și te-nsoară/Și ia fata lui Nicoară, /Cu cercei de ghiocei, /Cu căruța Radului/Și caii-mpăratului!”*, epitetul „pogonici” făcând aluzie la „pogoanele” pe care ariciul le-a măsurat, în momentul cosmogoniei, pentru a vedea dacă pământul încape sau nu sub bolta cerului; deci lumea făurită de arici este una dinamică, mișcătoare, în opoziție cu aceea a Demiurgului, ternă, prin activitatea sa el mediind și între alte opoziții (plan/unduit, lumină/întuneric/, uscat/umed, uniform/diferențiat/, steril/fertil); deci, în general, ariciul mediază între *natură* și *cultură*, fiind un simbol al priceperii meșteșugărești și al înțelepciunii, al rațiunii și al cugetării; în cosmogonie îndeosebi, Demiurgul se mișcă numai pe orizontală, pe verticală și mai ales în adânc urcând și coborând numai două animale, ariciul și

broasca; primul coboară sub pământ și-l ridică, formând munții și văile, în timp ce al doilea se scufundă în ape și scoate de acolo pământul; ariciul și broasca își corespund astfel precum doi poli ai aceleiași axe, ei reprezentând singurele viețuitoare demiurgice care urcă și coboară, deci care domină verticalitatea; alte legende ne arată că ariciul este, în același timp, un operator binar și între zi și noapte: *„Și ca să fie văstrată ziua cu noaptea, Dumnezeu a luat un ghem de ață albă și neagră, să le răsucească și să facă numai unul și după acela să depene ziua și noaptea; la treaba asta a luat tot pe arici”*; în multe alte legende, ariciul apare asociat cu soarele, care vine ca mesager al lui Dumnezeu, sau îl ajută să răstoarne pământul, în general el conotând sensul de lumină; ca orice divinitate telurică, ariciul este un stăpân (și paznic) al tainelor și bogățiilor pământului; spre deosebire de șarpe (care păzește comorile oamenilor ascunse în pământ), ariciul păstrează cu strășnicie secretul unui rod „natural” al pământului; este vorba de o plantă magică, având putere asupra vieții și morții, asupra bolilor și oamenilor, asupra produselor „tehnice” create de oameni, de planta care asigură omniscienţa și chiar harul de a pătrunde prin „ușile Raiului”; pentru ajutorul dat Demiurgului, ariciul a fost blagoslovit astfel: *„Oriunde te va închide, tu vei putea deschide”*, primind în dar „iarba fiarelor”, cu ajutorul căreia el poate descuia orice lacăt și orice încuietoare (COMAN, I, p. 78-81; 84-86; 88-94; 121; 140; VLĂDUȚESCU, p. 219-221). Se crede că este păcat ca ariciul să fie omorât, pentru că el a urzit sau a măsurat pământul - Ilfov; pentru a scăpa de friguri, este bine ca omul bolnav să fie afumat cu arici - Galați; grăsimea de arici este bună pentru vindecarea reumatismului - Neamț; ca să le crească părul lung, fetele se ung cu untură de arici - Suceava; pentru ca vacile să nu fie mușcate de șerpi, trebuie să fie spălate cu piele de arici - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 12; 188; 247). v. BROASCĂ.

ARIN (NEGRU) (*Alnus glutinosa* - DLRM, p. 42)
Specie de arbore cu lemnul ușor, moale, preferat la amenajarea iazurilor, stăvilarelor și „scaunelor" pentru roțile morilor de apă, la acoperișurile și ghizdurile (colacul) fântânilor. În unele sate, se crede că nu este bine să fie scăldați copiii în albii (covățele) din arin negru, pentru că își vor duce viața mai mult prin străini când vor fi mari (BALASZ, II, p. 40). În Banat, fetițele care umblă cu *„păpăruga"* sunt înveșmântate cu frunze de arin (**2.** LARIONESCU, p. 285).

ARIPA SATANEI v. AVESTIȚA.

ARIPĂ
Femeia gravidă să nu mănânce aripi de pasăre, pentru că pruncul ei nu va sta înfășat, va da permanent din mâini și din picioare, de parcă ar vrea să zboare - Galați; Suceava (**2.** GOROVEI, p. 13).

ARMĂ
Armele simbolizează pe june (tânăr) sau pe voinic; de aceea ele sunt însoțite, în folclorul românesc, de atributul *voinicești,* termenul *voinic* însemnând, mai demult, *ostaș*, adică persoana capabilă să le poarte și să le folosească (HERSENI, p. 190; 244). Dacă plumbul sau cositorul (care singure nu dezvoltă conotații simbolice în acest context), turnate în apă neîncepută, se solidifică sub formă de suliță, sabie sau pușcă, în timpul practicilor ocazionate de Vergel, când fetele caută să-și afle viitorul soț, atunci e semn că acesta va fi soldat - Transilvania; Muntenia; Moldova; Bucovina (**2.** MARIAN, I, p. 54). În Suceava, se crede că voinicii, haiducii, luptătorii în general care visează că li s-a sfărâmat buzduganul, le-a ruginit pușca, li s-a rupt sabia sau că au pierdut unele piese de la pistoale primesc astfel prevestirea că vor cădea în mâna prigonitorilor lor (**3.** MARIAN, III, p. 12).

ARMEAN
Se crede că armeanul face parte dintr-o nație spurcată, pentru că, în țara lui, sunt tăiate animale și

oameni, ale căror trupuri sunt aruncate apoi în prăpăstii, ca hrană pentru balauri, care, în schimbul acestor ofrande, le fac și le dau pietre scumpe - Galați (**2.** GO-ROVEI, p. 13). v. BALAUR.

ARMINDEN
Numele popular al zilei de 1 mai; în Transilvania și Moldova, cu acest termen se numesc și ramurile înverzite care se așează, în ziua de 1 mai, în fața caselor (ȘĂINEANU, II, 83). v. MAI.

ARNICI
Se crede că nu este bine ca femeia gravidă să bage în sân arnici roșu, pentru că, la naștere, copilul său va avea neapărat pe trup o pată roșie - Vâlcea (**2.** GOROVEI, p. 13).

ARȘIC v. ARTICULAȚIE

ARTICULAȚIE
În zona Neamț, se crede că norocul fiecărui copil se cunoaște după rezultatul jocului cu arșice (MUȘLEA, p. 405). Pretutindeni se crede că, dacă îți trosnesc încheieturile, se strică vremea (NOTE, Antonescu; Băncescu).

ARUNCARE (A ARUNCA)
Aruncarea în aer (în sus) este privită astăzi ca un joc copilăresc, sau care incumbă bucuria unui grup de oameni (familie, echipă sportivă, colectiv de muncă) la vreo aniversare sau cu prilejul obținerii unui rezultat sau succes notabil; cercetătorii concluzionează de pildă că *„aruncarea junilor în cergă”*, în satele din Țara Oltului, constituie, ca și la junii din Șcheii Brașovului, un rit de primire, de inițiere, și atât timp cât acest sens nu s-a alterat, este probabil că odinioară numai novicii erau aruncați; pledează pentru această presupunere și faptul că junii brașoveni practică obiceiul în cerc restrâns, într-una din seri, acasă la vătaf, ca și cum ar fi ceva secret, și numai cei care, lipsind, n-au fost aruncați acolo, vor fi aruncați, ca pedeapsă, a doua zi, în public; ideea de pedeapsă este subliniată încă de acum mai bine de 220 de ani, într-o lucrare a lui Fr. J. Sulzer („Geschichte des transalpinischen Dacien”, Wien, 1781), care, referindu-se la călușerii transilvăneni, precizează că aceștia puteau juca cu fetele, datoare să plătească acestora o sumă de bani; pedeapsa, când fata se sustrăgea îndatoririi, era aruncarea sa în aer, cu ajutorul unui țol; aruncarea feciorilor în cergă sau strai are loc în după-amiaza zilei Anului Nou, obicei la care asistă întreaga colectivitate, adunată în centrul satului; ceremonialul debutează cu un joc-două, de regulă Fecioreasca și Învârtita, la care participă numai cei din ceata de flăcăi; se aduce apoi un strai, aparținând gazdei cetașilor, pe care o țin de margini mai mulți bărbați de curând căsătoriți; aceștia aruncă în sus cu ajutorul straiului pe feciorul așezat în mijlocul țesăturii, cu picioarele strânse sub el; se începe cu vătaful mare, apoi se continuă ierarhic cu ceilalți componenți ai cetei, practica extinzându-se și asupra autorităților satului; de remarcat că feciorul este „scos” din strai de o fată, contra unei sume de bani, anunțată asistenței (GANGOLEA, p. 14-15; NOTE, Antonescu). La numirea vătafului, la cetele din Țara Oltului, mai mulți juni îl prind pe acesta fără de veste și îl ridică în sus de trei ori, strigând *„Să trăiască”*, la fel procedându-se și cu cei doi armași ai cetei; cetele obișnuite de feciori, cum sunt cele din Țara Oltului, practică aruncarea în cergă în ziua de Anul Nou, când este aruncat fiecare fecior din ceată și uneori fetele îi răscumpără; aruncatul debutează cu vătaful, apoi ceilalți membri ai cetei; în Olt, la jocul cu pietricelele, copilul care a pierdut la joc este pus să-și caute pietrele; când le găsește, le aruncă în sus cât poate și zice: *„Atâta să dea Dumnezeu să-mi crească bucatele la vară, cât arunc eu pietrele”*; copiii din Mehedinți urinează în nisip din care fac un fel de noroi pe care îl aruncă cât pot de sus strigând: *„Atâta să crească porumbii mei”* (MUȘLEA, II, p. 47; 93-94; 406). În Bihor, spre sfârșitul petrecerii de Crăciun, în cea de a treia noapte, se face dansul „Hurdăului”; se varsă vinul dintr-un butoi, se scoate vasul

afară și se joacă în jurul lui o horă; în semn de mulțumire pentru organizatori, sătenii îl aruncă în sus, de trei ori, pe *birău* și pe *bor-birău* (adjunctul); feciorii care urmează a se căsători în anul ce vine sunt și ei aruncați de trei ori în sus, semn că nu vor mai fi în ceata feciorilor; același ritual se face și cu cel care a intrat de curând în rândul bărbaților (ROMAN, p. 4). Aruncarea crucii în apă, la Bobotează, este gestul sacralizării stihiei-apă, rit imperial, venit în România din Bizanț, dar, ca rit popular, sfințirea apei este generală (BUHOCIU, p. 84). În fine, forme simbolice de prosperitate sunt conținute și în gestul de a arunca boabe și semințe asupra tinerilor căsătoriți, la ieșirea lor din biserică, după oficierea cununiei religioase; în mediul urban contemporan, acest gest este practicat cu prilejul oricărui eveniment festiv, boabele fiind înlocuite cu confeti (ADĂSCĂLIȚEI, p. 147; NOTE, Antonescu).

ARVUNĂ
Sumă de bani dată anticipat drept garanție pentru încheierea unui contract de vânzare-cumpărare (ȘĂINEANU, II, p. 86). Se crede că nu va avea noroc la ceea ce a vrut inițial să vândă acela care se răzgândește și întoarce arvuna înapoi - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 13). Se spune *căpară (a căpări)* atât pentru arvuna dată la cumpărarea unei vite, cât și la logodnă (*„am căpărit fata"*) - Banat (NOTE, Antonescu).

ASFINȚIT
Moment al zilei care înseamnă sfârșitul ei și începutul odihnei Soarelui (**12.** GHINOIU, p. 5). Apusul de soare este un moment încărcat de puterile nefaste ale nopții ce vine, în opoziție cu acela al zorilor, tot așa după cum miezul-nopții este pus față în față cu cel al amiezii, dar mai favorabil omului; în acest context, *Zorile de seară* (melodie ce se cântă numai la mort) sunt cântate de o ceată de trei bătrâne, care trebuie să stea în picioare, cu fața spre apus, momentul performării fiind imediat după asfințitul soarelui (BUHOCIU, p. 18; 402). Este semn de ploaie când se arată „geană" la răsărit și nori la asfințit - Tecuci; și tot ploaie se prevestește, când fulgeră spre apus - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 266-267).

ASIN v. MĂGAR.

ASTRU v. STEA

AȘTEAPTĂ (Sfântul)
Numele unui sfânt imaginar, întâlnit în expresia *„la Sfântul Așteaptă"*, cu sensul de „la calendele grecești", adică niciodată; sinonim cu expresia franceză „á la Saint-Jamais" (ȘĂINEANU, I, p. 16).

ATINGERE (A ATINGE)
Este vorba de atingerea rituală, în cadrul nunții, la așa-numita procesiune a „schimburilor", mireasa trebuind să atingă „darurile", fiind acest gest un simbol de acceptare; totodată, ea trebuie să atingă și „darurile" făcute mirelui, ca un gest prin care se stabilește fluxul vital unificator dintre cei doi tineri și, implicit, dintre cele două familii (ȘEULEANU, p. 164).

AȚĂ v. FIR

AUGUST (Augustru, Agust, Ogust, Măsălari, Gustar, Gustea, Secerar)
Conform decretului dat de Mihail Comneanul, la 1166, este interzisă orice fel de muncă în zilele de **6** august (Schimbarea la față a Domnului nostru Iisus Hristos), **9** august (Sfântul Apostol Matia), **21** august (Sfântul Apostol Tadeu), **25** august (Aducerea moaștelor Sfântului Apostol Bartolomeu) și **29** august (Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul; de asemenea, se indică ziua de **31** august

(Așezarea brâului maicii Domnului în raclă) sărbătoare religioasă în care sunt permise totuși unele munci, fără să se menționeze care dintre munci sunt acceptate, ceea ce, probabil, este lăsat la nivelul credințelor stabilite în cadrul comunităților rurale; de menționat că aceeași prăznuire este fixată, în calendarul creștin ortodox, și în ziua de **2** iulie, cu același regim de interdicție pentru unele munci; conform însă circularei Episcopului ortodox Ghedeon Nichitici, emisă la 6 decembrie 1786, la Sibiu, în urma voinței lui Franz Iosef, numărul sărbătorilor care se țin în această lună se reduce la zilele de **6** august și **15** august - Adormirea Născătoarei de Dumnezeu, Fecioara Maria (GRAMA, p. 69-71).
1 august – **Închinarea** sau **Scoaterea Sfintei Cruci; Sfinții 7 Mucenici Macabei** (Sfântul Macavei, spune poporul); Ziua Ursului; se crede că această zi provine de la faptul că acum încep să coboare vitele de la munte și urșii, nemaiavând hrană, vin prin sate și mănâncă porumbul; începe perioada de împerechere a urșilor; cine îl cinstește pe urs nu-i vor fi mâncate de acest animal stupii și vitele (**1.** OLTEANU, p. 352). Nu se muncește, ca să nu omoare ursul vitele oamenilor aflate la munte (CLOPOTIVA, p. 450). Ursul „se împuiază” și încetează de a se mai scălda în apele râurilor (**12.** GHINOIU, p. 89). Se adună balega vitelor din această zi, se usucă și se păstrează, crezându-se că este bună să se afume cu ea când vitele și oamenii suferă de vreo boală sau când vreun om are o spaimă - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 15).
6 august – Schimbarea la Față a Domnului (Pobrejen; Pobrejeni; Pobrejanie; Pobrejenie; Obrejenie). Natura începe să-și schimbe înfățișarea, frunzele se ofilesc, berzele se pregătesc de plecare (ca și celelalte păsări călătoare), șerpii și șopârlele (în fapt, toate târâtoarele) intră în pământ pentru hibernare; fetele nu trebuie să se spele pe cap în această zi, pentru că nu le mai crește părul; cei care se ceartă astăzi se vor dușmăni până la sfârșitul anului (PRESA). Se crede că, din această zi, frunzele copacilor încetează să mai crească, la fel și iarba câmpurilor - Suceava; nu este bine să fie ocărât nimeni, fiindcă omul certat în această zi va fi tot restul anului admonestat - Moldova; Suceava; zi interzisă pentru scăldatul în râuri, pentru că se crede că în această zi vin cerbii de se scaldă și urinează în apă, ca să o răcească - Muntenia (**2.** GOROVEI, p. 11; 47; 201). Se crede că, în această zi, se închide pământul pentru șerpi și șopârle, iar cele care nu intră în pământ trebuie omorâte, ca să nu se transforme în zmei; plantele încep să se usuce, frunzele încep *„să se probejenească”*, adică să se îngălbenească, iarba este coaptă, berzele și rândunelele se pregătesc de plecare; se dă dezlegare la mâncatul strugurilor, nu înainte de a fi slujiți la biserică și a face pomană din primii ciorchini culeși; oamenii nu trebuie să se certe între ei, ci să se împace, pentru că altfel rămân dușmani tot anul; copiilor li se cere să fie cuminți, ca să nu atragă asupra lor ocara părinților, care s-ar manifesta pe durata întregului an; pentru a avea noroc, fetele trebuie să se spele pe cap cu o zi înainte și nicidecum la Probejenie, care trebuie să le găsească părul curat, pentru că altfel nu le mai crește (**3.** MARIAN, III, p. 251; **12.** GHINOIU, p. 99; BOGDAN, p. 85; CĂRĂBIȘ, p. 37; PRESA). Sărbătoarea Obrejeniilor este considerată hotar dintre vară și toamnă - Teleorman (CRISTEA, p. 52).
15 august – Adormirea Maicii Domnului (Sfânta Maria Mare). Veșnica sa feciorie este replica și pilda veșniciei tinereții (întineririi, înfloririi) naturii; puritatea feciorelnică (starea florală) este prin definiție vegetală, iar maternalitatea semnifică aceeași regenerare vegetală, înverzirea exaltată din primăvară și până în toamnă; toți cercetătorii observă cu predilecție că fecunditatea miraculoasă a Fecioarei reprezintă miracolul *de principiu* al fecundității naturale; mai puțin s-a remarcat însă și faptul că fecunditatea sa privilegiată constituie simbolul privilegiului fecundității; pentru acest din urmă aspect, s-a impus în conștiința populară chipul Sfintei Maria, nu pentru veridicitatea mitologică a portretului său; mai mult, ea s-a impus atât de puternic venerației în calitatea sa de ocrotitoare maternală, de Mamă universală; rugăciunile adresate ei invocă acea „miluire” și mijlocire, care înseamnă purtare de grijă, ocrotire, asistență și prezență în problemele vieții cotidiene; slujbele săvârșite în această zi în bisericile creștin-ortodoxe au o importanță deosebită, pentru că Maica Domnului este considerată nădejdea celor necăjiți, ocrotitoarea orfanilor, sprijinul

bătrânilor și Mama tuturor; se face pomană pentru sănătate de către cei suferinzi sau de către rudele acestora; se crede că ruga făcută cu credință deosebită poate izbăvi de orice necaz și suferință; în această zi, cerurile sunt deschise, iar rugăciunile se înalță către cer ca niște ruguri de foc; se mai spune că, de Praznicul Adormirii Maicii Domnului, cerbii trec prin apă, semn că vara s-a terminat; începând din această zi, conform tradiției, nu mai este permis scăldatul (PRESA). În unele texte folclorice românești, Sfânta Maria Mare stă la masă cu Sfânta Maria Mică și cu Maica Domnului, asemenea confuzii fiind similare cu acelea care se fac între Sfânta Maria, Sfânta Duminică, Sfânta Vineri și Sfânta Miercuri, care toate par a fi vechi mame silvestre, ocrotitoare a sălbăticiunilor, dacă nu chiar aceeași veche mamă a codrului (HERSENI, p. 206). Sărbătoarea este așteptată și prăznuită ca și cele ale Crăciunului și Paștelui - Teleorman (CRISTEA, p. 52). Semănatul grâului de toamnă se face între cele două Sântămării, adică între 15 august și 8 septembrie, de unde și sfatul: *„Toamna să semeni în praf, iar primăvara în noroi”*, ceea ce înseamnă că este bine ca însămânțarea păioaselor (grâu, orz, secară etc.) să se facă timpuriu (**12.** GHINOIU, p. 211). Tradiția spune că, la moartea maicii Domnului, durerea naturii a fost așa de mare, încât s-au îngălbenit frunzele și au început să cadă; sunt primele semne ale toamnei; acum sunt angajați pândarii la vii și se coboară oile din munte; babele adună buruieni pentru descântecele de dragoste; în această zi nu este bine să se meargă cu spatele, pentru că râde diavolul și plânge Maica Domnului; la biserică, se sfințesc roadele pământului, se dau de pomană struguri și faguri de miere; fetele și feciorii spală icoana Sfintei Marii cu busuioc, pentru a avea parte de dragoste; dacă în această zi este senin, poamele se vor coace bine (PRESA).

28 august – **Cuviosul Moise Etiopianul**. Începe coborârea oilor din munte și se face ultima nedee - Ținutul Pădurenilor (RAZBA, p. 16).

29 august – Tăierea Capului Sfântului Prooroc Ioan Botezătorul. Legenda spune că, de teamă să nu păcătuiască, Sfântul Ioan și-a tăiat singur capul și și-a pus în loc un cap de oaie, deoarece o femeie frumoasă se îndrăgostise de el; de aceea, în această zi nu este permis să se taie nimic cu cuțitul, ci totul se rupe cu mâna, și nici nu se lucrează cu obiecte ascuțite, mai ales cei care se ocupă cu prelucrarea lemnului se abțin să lucreze, deoarece ar trebui să mânuiască joagăre, topoare, securi, barde, fierăstraie etc. ; nu se toacă și nu se mănâncă varză, pentru că *„sfântul de șapte ori i s-a tăiat capul ca pe varză și iarăși a înviat”*; de asemenea, nu se consumă mere, pere, nuci, usturoi, adică orice fructe sau legume care au formă rotundă; pedeapsa pentru cei care încalcă interdicția este posibila îmbolnăvire de friguri și alte boli; nu se bea vin roșu și nu se mănâncă legume de culoare roșie, care amintesc de culoarea sângelui; se postește pentru vindecarea de boli, dar se postește de către tot creștinul indiferent în ce zi ar cădea; femeile chefuiesc fără bărbați, considerând că astăzi este *„ziua în care sunt la fel de mari ca și ei”* (PRESA). În această zi, să nu se taie nimic, fiind pericol de îmbolnăvire de friguri pentru cel care o face - Muntenia (**2.** GOROVEI, p. 93).

AUR

Se crede că obiectele din aur au virtuți magice; magia culorilor, începând cu aceea a aurului, funcționează la toate nivelurile culturii și civilizației crescătorilor de vite; în ceea ce privește culoarea aurului, ea indică pe omul cu har, în cazul ciobanilor pe cei de „viță de domn” sau în situația să fie domn; *lumina de aur*, constantă a culturii animaliere pretutindeni la indo-europeni, ce emană din turme, cirezi și herghelii, aureolează și pe păstori, ceea ce nu uită nici o variantă folclorică să sublinieze; aurul și lumina de aur imprimată pe corp este semn ceresc de putere și avuție, calitate ce aparține de drept, în vechea Scandinavie sau în Iran, regelui; pentru scandinavi, cuvântul *fê*=bogăție înseamnă *vite* (BUHOCIU, p. 304; 310; 322; 343). La logodnă, în cadrul schimburilor de daruri, viitorul mire îi oferă fetei un ban de aur, metal solar și masculin (EVSEEV, p. 188). Penele (ale unor păsări) sunt din aur, metal prețios și strălucitor, simbolizând soarele (**12.** GHINOIU, p. 72). Poporul zice că aurul ar fi ochiul diavolului, pe care i l-a scos, plesnind din bici,

Sfântul Ilie și de atunci a rămas pe pământ - Prahova (**2.** GOROVEI, p. 14). Dintre toate metalele, aurul este cel mai bun protector împotriva deochiului (PRESA).

AUȘEL v. PITULICE.

AUTOMOBIL
Este semn de moarte pentru cel care se visează într-un automobil din care nu poate să coboare - Gorj (SANDA, p. 45-46).

AVESTIȚA
Numele popular dat strigoaicelor, cărora li se mai spune și *Aripa Satanei*; se crede că Avestița sugrumă pruncii în pântecele mamelor sau imediat după nașterea acestora; numele derivă din *avesta,* termen colectiv care nominalizează cărțile sacre ale vechilor perși, atribuite lui Zoroastru (ȘĂINEANU, I, p. 17). v. BABA-COAJA.

B

BABA-COAJA
Baba-Coaja este un spirit rău, care omoară copiii nebotezați; ea are un picior de fier, unghii de aramă la degetele mâinilor și un nas lung din sticlă - Transilvania (**3.** MARIAN, II, p. 26). Pentru românii din Transilvania, ea este împărăteasa strigoaicelor, un fel de Avestița (ȘĂINEANU, I, p. 19).

BABA-DOCHIA
Personaj feminin prezent în legende, având un caracter răutăcios, răspunzătoare pentru zilele nestatornice și vijelioase de la începutul lunii martie (ȘĂINEANU, I, p. 19). v. MARTIE.

BABA-NOVAC
Haiduc (1560-1601), căpitan în armata lui Mihai Viteazul; a fost condamnat, jupuit și ars de viu de către nobilii maghiari, la Cluj; devine personaj în cântecele bătrânești, unde îl întâlnim și sub numele de Novac și Troianul; numele Novac, folosit ca substantiv comun la plural (*novaci*), identifică, în legendele tradiționale, niște ființe fabuloase uriașe (ȘĂINEANU, I, p. 19; 210; PRESĂ).

BABELE v. ZI.

BAL
Petrecere nocturnă însoțită de dans (ȘĂINEANU, II, p. 118). Cine se visează la un bal înseamnă că va fi disprețuit; dacă se visează că participă la un bal mascat e semn că va fi înșelat - Suceava (NOTE, Băncescu).

BALAUR
Este un monstru fantastic, imaginat în formă de șarpe, cu unul sau mai multe capete, adesea înaripat (**3.** GOROVEI, p. 489). Pentru pitorescul și limbajul ei, trebuie reprodusă relatarea unui locuitor al Țării Hațegului: *„Balaurii sunt niște șerpi, care nouă ani nu au fost văzuți de nimeni, nici de oameni, nici de vite, de nimic; la împlinirea acestor nouă ani, numai în trei zile se fac cât o bârnă de groși; și se duce, șarpele prefăcut în balaur, și se bagă în câte un tău fără fund; când ies din tău, balaurii umblă pe sus, ca nourii, mai ales când e vremea învrăjbită; ei ies din tău și își fac aripi din nouri și vin și pă sate; câteodată îi văd și oamenii; dar oamenii, când văd nourii fierbând, se duc în casă și aprind lumânare de la Ziua Crucii, aruncă mătura afară din casă și pun toporul cu tăișul în sus; alții trag clopotul bisericii și văd că nourii se trag înapoi, ori se duc pă păduri, unde nu strică nimic la oameni”* (CLOPOTIVA, p. 451). Sunt numeroase textele orale care vorbesc despre transformarea șarpelui într-o ființă fabuloasă, care apare ca rezultat al unei asceze îndelungate, care permite șarpelui pământean să devină balaur, o ființă a văzduhului, stăpânul norilor și depozitarul unor puteri extraordinare, zboară prin înalt, poartă *„vremile cele rele”*, aduc furtunile și grindina, posedă mărgica fermecată, sunt omniscienți etc. ; principala condiție a prefacerii în balaur este recluziunea, fuga de om, de orice viețuitoare, de lumina soarelui etc. ; într-o legendă, unul din șerpi (mai șiret, mai mare, mai viteaz) mănâncă mărgica (diamantul), o înghite și devine balaur; face aripi și pleacă zburând prin văzduh; deci transformarea și trecerea spre supranatural se realizează prin două mijloace: „asceza” și „fierberea” mărgelei fermecate; prima situație explică încrâncenarea cu care sunt urmăriți și omorâți șerpii, fiecare dintre ei fiind virtual un balaur, un posibil distrugător, prin declanșarea de furtuni, al holdelor și recoltelor; șarpele trebuie deci omorât nu numai pentru ceea ce face, ci și pentru ceea ce ar putea face; a doua situație are rostul de a explica ivirea pe lume a unui obiect magic: mărgica fermecată; se crede că acela care posedă această piatră are puteri nemărginite: înțelege graiul păsărilor și al animalelor, poate conduce balaurii, poate stăpâni duhurile infernale, poate vindeca orice boală etc. (COMAN, I, p. 183-184).

Balaurii sunt ființe fioroase și răutăcioase, cu trup de șarpe și grai omenesc - Năsăud; de la naștere și până la șapte, nouă sau zece ani viețuiesc numai la întuneric, sub pământ - Năsăud; Bucovina; trupul lor este acoperit cu solzi verzi sau galbeni; unii au doar un cap, iar alții până la douăsprezece, având ochii mari și roșii, nări din care ies văpăi, cu urechi și limbi ascuțite, cu măsele și dinți înveninați și cu câte două coarne la fiecare cap; unii au aripi și picioare, alții nu; tăiați în bucăți în luptele cu voinicii din basme, ei își pot reface trupul prin adunarea tuturor părților componente, dar această putere nu o au decât până la apusul soarelui; sălășluiesc pe margini de prăpăstii și printre stâncării, totdeauna izolați și atunci când coboară nori grei și pâcle mari, mai ales în luna iulie, ei se ridică în nori și îi mână pe deasupra câmpurilor, potopindu-le cu furtună și grindină, fiind caii solomonarilor; nu pot fi văzuți nici în această situație, decât numai parte din trup, capul niciodată (**1.** MARIAN, p. 111-114). Se crede că balaurii și zmeii sunt purtătorii norilor și ploilor, sorbind apa din iazuri (VLĂDUȚESCU, p. 92). În Oltenia, balaurului i se mai spune și *ală*; se crede că sunt niște duhuri rele, care apar pe cer pe timp de ploaie și acolo, unde se întâlnesc două asemenea arătări, se încaieră în bătaie și dărâmă tot ce le iese în cale: dezrădăcinează arborii, răstoarnă pătulele și coșarele, poartă departe carele aflate în câmp; se zice că balaurii se nasc din oamenii care, la lucru fiind pe timp de furtună, cad într-un somn greu; astfel, sufletul celui adormit se face *ală* și pleacă în căutarea alteia, dintr-o altă localitate, pentru a se bate cu ea; locul unde se bat *alele* și satul de unde vine cea învinsă suferă o furtună mai puternică, însoțită de grindină - Oltenia; ploile mari și de durată sunt provocate de balauri, care iau norii mari și groși, îi învârtoșesc și îi aruncă apoi din cer, fiindcă balaurii poartă norii, ei trăind la marginile mării, prin trestii și smârcuri, dar uneori mai pleacă de acolo împreună cu norii și pot fi văzuți pe cer, bătând cu coada ca un pește mare și negru ca noaptea - Țara Oltului (**2.** GOROVEI, p. 15; GOLOPENȚIA, p. 147). v. SOLOMONAR; ȘARPE.

BALE v. SALIVĂ.

BALEGĂ (BĂLEGAR)
Pentru a vindeca bubele dulci apărute de obicei copiilor, mamele iau balegă de vacă, apoi iau copilul și se duc cu el la vatră, unde ung cu puțină balegă buza cuptorului, rostind concomitent și un descântec, după care restul balegii îl lipesc de horn; se menționează că descântecul are efect numai dacă se face în zilele de miercuri și vineri, pe nespălate - Muntenia; Ilfov; când se vine de la biserică, după ce copilul a fost botezat, acesta este așezat mai întâi pe o balegă de vacă aflată în curte, de unde este luat de mama lui, în credința că astfel pruncul va avea parte de vite multe - Buzău; se crede că individul, aflat în comă etilică, se vindecă dacă i se scurge în gură zeamă din balegă de cal - Bucovina; aidoma și în cazul tratamentului contra frigurilor, în care caz i se dă bolnavului să bea zeama amestecată cu puțină apă - Tecuci; părul rezultat din tunderea fetițelor se pune într-o balegă, pentru a crește ulterior lung și frumos - Galați; când îi vâjâie cuiva urechea, se crede că e bine să se afume cu balegă folosită la lipirea caselor în ziua de Sfânta Marina (Mărina - 17 iulie) - Ialomița; de altfel, balega din această zi (Sfânta Marina) e bună de leac și pentru tămăduirea locurilor dureroase provocate de izbituri și lovituri - Vâlcea; în noaptea dinspre ziua Sfintei Marina, o femeie dezbrăcată complet ia o balegă și o izbește de un gard, pentru că uscată și păstrată peste an este bună de *năjit* (otită) - Tecuci; tot pentru năjit este bună și balega adunată în ziua de Sfânta Varvara (4 decembrie - *Barbura*) de către o femeie în pielea goală - Tecuci; ca să nu ia nimeni, prin vrajă, laptele vacii, e bine să i se ungă țâțele cu balegă provenită de la ea - Tecuci (**3.** MARIAN, II, p. 125; 247-249; **2.** GOROVEI, p. 18; 93; 128; 187; 242; 248; 255; 273; 274). Ca să nu se atingă lupii de ele, se mânjește cu balegă piciorul stâng al vitelor - Galați (**2.** GOROVEI, p. 128). Primăvara, pomii care nu rodesc sunt unși cu bălegar la rădăcină (PRESA). Pentru cine visează balegă e semn că se va produce o ieftinire a mărfurilor - Suceava (NOTE, Băncescu). Serie simbolică: *miercuri/vineri-balegă-vatră-descâtec-horn.*

BALSAM v. DOCTORIE.

BALTĂ v. APĂ.

BAN v. MONEDĂ.

BARBĂ
În înțeles de bărbie și de păr crescut pe aceasta; se crede că omul care are barba lată și în mijlocul ei o gropiță, acela este foarte zgârcit - Bucovina; primii bani (safteaua), primiți ca urmare a unei vânzări, este bine să fie dați prin păr și barbă ca să fie cu noroc - Vâlcea (obiceiul fiind însă înregistrat pe o arie vastă a țării, intrat fiind în practica tuturor celor care se ocupă cu negustoria sau cu practicarea unor meserii); cine se visează având barbă și mustăți e semn că va avea musafiri - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 16; NOTE, Antonescu). Pentru cine visează om cu barba mare înseamnă noroc; dacă visează om cu barba mică înseamnă sărăcie; visarea unui bărbat cu barba neagră e semn că va câștiga la jocurile de noroc; dacă visează barbă sură e semn de întristare; dacă visează barbă roșie, cineva îl va disprețui; dacă visează femeie cu barbă înseamnă moarte - Suceava (NOTE, Băncescu).

BARBĂ-COT
Personaj din basme, caracterizat printr-o fire capricioasă și răutăcioasă, având înălțimea de o palmă și barba de un cot; călărind un iepure șchiop, el cutreieră lumea subpământeană; mai este atestat cu denumirea de *Statu-palmă-barbă-cot* (ȘĂINEANU, I, p. 22; 297).

BARBURA v. DECEMBRIE; VARVARA

BARCĂ
Cine visează scufundându-se o barcă trebuie să aibă grijă să nu se pună în situații periculoase - Suceava (NOTE, Băncescu).

BARDĂ v. FIER; TOPOR

BARIERĂ
Cine visează barieră, amplasată pe un drum sau la trecerea peste rambleul de cale ferată, este semn că va întâmpina piedici în întreprinderile sale vizând realizarea unor afaceri - Suceava (NOTE, Băncescu).

BAROS v. CIOCAN.

BARZĂ (*Ciconia Ciconis* - DLRM, p. 69)
Poate fi comparată numai cu *„Șarpele casei”*, fiind un alter-ego mitic al gospodăriei și neamului, un depozitar de benefic al acestora; de altfel, într-o narațiune populară, barza și șarpele casei își dispută întâietatea în ceea ce privește bunurile gospodarului, iar, într-o credință populară, se afirmă că berzele ascund în cuibul lor o piatră fermecată, cu puteri curative; atributele sacrale ale berzei atestate sunt: este sfântă și plăcută lui Dumnezeu, pentru că aduce noroc casei unde își face cuib și o ferește de foc, șerpi, broaște, ulii și insecte; de aceea nu este „supărată” de către om cu nimic; ea este unul din cei mai iubiți vestitori ai primăverii, zilele consacrate acestei păsări căzând, conform calendarului tradițional, între 4 și 6 martie, ea anunțând sfârșitul gerului și zăpezilor; de remarcat că ea nu se pierde în depărtare precum cocorul și nici nu se retrage în desișul pădurilor ca sturzul, mierla sau cucul; se spune că de casa unde își face ea cuib nu se apropie nici o pasăre

răpitoare (uliu, gaie, cioară); dacă o barză își face cuibul pe acoperișul casei unui om sau pe gardul acestuia, acelui om, în anul acela, pe lângă că va fi ferit de hoți, nu-i vor fi stricate ogoarele de către furtuni; bunăvoința berzei este explicată, în gândirea tradițională, prin credința că aceasta (viețuitoare străină, venită de departe) își plătește ospitalitatea față de gazda care o primește, transferându-i acesteia și gospodăriei sale o parte din surplusul de sacralitate cu care s-a întors din lumi necunoscute (poate „de dincolo”), devenind astfel o ființă „a casei”, integrată în sistemul ei de valori, deși nu este o pasăre direct productivă și nici stăpânită de om; unele atestări o consideră ființă omenească, care se arată oamenilor în chip de pasăre: *„când pleacă iarna în țara lor, se fac oameni, iar la întoarcere redevin păsări”*; ca atare, lor li se atribuie și un comportament uman: barza neagră *„s-a cernit pentru că i-a murit soțul”*; *„într-o pereche de berze, dacă moare unul din soți, celălalt nu se mai însoțește, ci se cernește și devine barză călugăriță”*; se mai spune că barza este de neam împărătesc, de aceea își face cuibul pe case, în plus, ea aruncă jos din cuib un pui pentru casa unde-i scoate, ca dijmă sau plată, ca dar gospodarului; când își omoară puii, se spune că berzele dau vamă pământului pentru traiul și viața lor; *„i se respectă cuibul, căci este pasăre răzbunătoare, te blastămă, moare cineva din casă, sau dă foc casei”*; *„la casa unde cocostârcul își face cuib, merge tare bine, numai cât să nu-i strici cuibul, căci aduce foc și aprinde casa”*; o atestare din Oltenia îi conferă harul de a nu putrezi după moarte, de a se „usca” asemenea broaștei; se mai crede că barza este metamorfoza omului curios, care a desfăcut „lacra” în care Demiurgul închisese toate animalele din cauza apei; în schimb, o altă legendă afirmă că barza provine din ucenicul vrăjitor, care odinioară a vrut să-și imite stăpânul; el a reușit să se prefacă în pasăre, dar, uitând formula care desfăcea vraja, a rămas pentru vecie cocostârc; texte populare prezintă restricțiile și prescripțiile îndătinate, gesturile oprite și gesturile obligatorii, menite să „capteze” bunăvoința acestei viețuitoare, să faciliteze transferul magic de forțe: *„cocostârc când vezi întâi, să-i zici* veselule*, că el îți zice:* Să-ți fie lumea veselă”*; „de vezi pentru prima oară barza primăvara, trebuie să o scuipi și să zici: Frigurile mele/În penele și în picioarele tele!”*; de asemenea, barza poate prevesti belșugul, norocul, soarta sănătății, soarta omului etc. (COMAN; II, p. 22-26). Bar-za este pasăre-oracol, crezându-se că ea duce și aduce cucul în spate peste mări și țări; se spune despre ea că sosește odată cu primăvara și că este purtătoarea de variate semne și simboluri privind timpul (*„Dacă berzele pleacă din vreme, se zice că iarna va fi grea și lungă; dacă pleacă târziu, zic că iarna va fi scurtă și călduroasă”*), belșugul (*„Dacă un om vede multe berze primăvara, va face multe care cu porumb”*), norocul (*„Se crede că va fi mare noroc în casa pe care barza își face cuibul”*), ursita (*„Când oamenii văd o singură barză, zic că rămân singuri, mai cu seamă fetele și băieții rămân necăsătoriți”*); în popor se spune că, drept răsplată pentru îngăduința oamenilor care permit berzei să-și construiască cuibul pe case sau în apropierea caselor, aceasta aduce un suprem sacrificiu prin omorârea unuia dintre pui; *„dacă cineva vede o barză dimineața sau seara până nu mănâncă se zice că are să moară unul din ei”*; *„cine vede întâia oară primăvara o singură barză, se zice că e semn de moarte”*; *„dacă se aprinde undeva o casă, barza vestește oamenii prin tocănitul cu ciocul lor”* (**12.** GHINOIU, p. 75). Cine vede mai întâi, primăvara, cocostârc zburând nu îl vor durea picioarele, dar, dacă îl vede mergând pe jos, îl vor durea; sau, dacă îl vede stând, toată vara va sta și omul ostenit și leneș - Maramureș (BOGDAN, p. 109). Se crede că venirea berzelor anunță venirea nou-născutului, sau că noul-născut este adus de barză (ZAHACINSCHI, p. 43). Se crede că pe noul-născut îl aduce barza, fiind considerată pasăre sfântă și pasăre oraculară; se consideră un mare păcat stricarea cuibului berzei, această faptă putând atrage mari nenorociri, deoarece aduce foc în cioc, sau, mai grav, moare cineva din familie; în popor se spune că pentru suprema îngăduință de a-și face cuibul pe case sau în apropierea lor, barza aduce un sacrificiu prin omorârea unuia dintre pui (**1.** BERDAN, p. 61-62). Să nu se taie pomul în care își face cuib, sau să nu se strice cuibul berzei, ca în cazul pupezei, pentru că se strică ordinea interioară a omului, deci și a ordinii naturale, fiindcă între ordinea naturală și cea morală este o strânsă concordanță (**2.** CHELCEA, p. 22). Venirea cocostârcilor primăvara trebuie salutată

cu bucurie, rostindu-se totodată: *„Sănătate, viață nouă și la mulți ani!”*, făcându-se concomitent și semnul crucii - Iași; cocostârcii aduc fericire și bunăstare casei unde opresc și rămân - Neamț; se spune că este pasărea care aduce pruncii pe lume, dintr-o țară unde trăiesc numai copii și unde se duc și cocostârcii pe timp de iarnă - Vaslui; Suceava; când se vede cocostârc pentru prima oară primăvara, el trebuie salutat cu bucurie, dar barza trebuie scuipată - Vlașca; se crede că barza face numai două ouă, dar, dacă face trei ouă și le clocește, pe cel de al treilea pui îl aruncă jos din cuib - Suceava; casa pe care își face cuib o familie de cocostârci este considerată ca fiind curată și norocoasă - Suceava; Botoșani; să nu se omoare niciodată vreun cocostârc, nici să nu se distrugă cuiburile lor, pentru că acela care o face va fi blestemat de ceilalți cocostârci și-i va lua foc casa - Țara Oltului; Galați; Suceava; sau îl blestemă pe cel ce o face și mor toți ai casei - Dolj; să nu fie împușcat, fiindcă vânătorul va fi pedepsit cu mare pagubă prin foc - Suceava; este mare păcat ca un cocostârc să fie împușcat - Tecuci; nu se va mărita în acel an fata care vede primăvara, la venirea cocostârcilor, o singură pasăre de acest fel - Suceava; sau va fi toată vara un om singur - Moldova; Vaslui; Iași; cine vede primăvara, pentru prima oară, cocostârci în zbor are semn că va face o călătorie, dar, dacă îi vede stând, înseamnă că drumul nu va mai avea loc - Muntenia; dacă îl vede umblând pe jos, omul va fi bolnav de picioare tot anul, sau pur și simplu bolnav, dar, dacă îl vede zburând, va fi sprinten și la picioare, și la treburile ce le are de făcut - Ialomița; Buzău; Galați; Vaslui; dacă îl vede zburând, pe om nu-l va durea mijlocul la secerat - Galați; contra frigurilor, cel bolnav să fie afumat cu găinaț de barză - Muntenia; este semn că va ploua, când cocostârcii zboară în cârduri, sau când doi-trei se învârtesc în aer - Suceava; când cocostârcii cântă este semn că vremea se va schimba și va bate vântul - Dolj; cine visează cocostârci în zbor are semn că va întreprinde o călătorie în tovărășia mai multor oameni - Vaslui; cine visează cocostârc stând îl vor durea picioarele peste an - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 21; 35; 55-56; 90; 94; 114; 170; 210; 266; 270; 280; 282; 287; GOLOPENȚIA, p. 71). Înseamnă căsătorie pentru cel care visează barză zburând și copii mulți va avea cel care o visează stând în cuib; în general, cine visează cocostârc se bucură de o prietenie credincioasă - Suceava (NOTE, Băncescu).

BASM
Se crede că nu este bine ca, în timpul zilei, să se spună povești sau basme, ca să nu se rupă cămășile povestitorului - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 113). Se zice că de casa unde se spun povești nu se apropie nici un rău - Maramureș (**4.** POP, p. 112). Cine se visează spunând cuiva un basm înseamnă că, în tinerețe, a pierdut timpul degeaba; dacă se visează ascultând un basm de la o bătrână e semn că va avea noroc la bătrânețe; dacă se visează ascultând un basm înseamnă că minciunile scornite împotriva sa nu vor avea nici o putere și deci nici efect - Suceava (NOTE, Băncescu).

BASMA
Dăruită de către flăcău celei dragi, năframa devine simbol al dragostei; de altfel orice obiect dăruit reprezintă un simbol al feminității, el fiind considerat ceva din ființa iubită, reprezentând-o; schimbul tradițional de cadouri între fată și băiat se efectuează și cu ocazia logodnei; de cele mai multe ori, fata îi oferă logodnicului o năframă cusută cu flori, simbol al feminității și castității (EVSEEV, p. 179; 188). Pe toată durata nunții, tânărului soț nu îi este permis să pună mâna pe ceva, ci numai dacă are mâna acoperită cu o năframă, fiindcă altfel și-ar da norocul și și-ar spurca mâna - Suceava; când cade de pe cap basmaua unei fete sau a unei femei, înseamnă că este dorită de cineva - Botoșani; nu este bine ca ouăle duse spre vânzare sau cumpărate să fie puse într-o basma și apoi basmaua legată cu cele patru colțuri, pentru că din acele ouă nu vor ieși pui - Suceava; când se sfârșește de țesut o pânză și se trece la tăierea ei de pe stativele războiului de țesut, toate femeile din acea casă își acoperă capul cu basmale, ca să nu li se taie părul - Suceava; femeia care își va coase basmaua rămâne curând văduvă - Muntenia; cine se duce să pândească pe alții ce fac

să-și ia cu el o basma roșie - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 111; 173; 180; 238; 249; 275). În Banat, atât la nuntă, cât și la botez și înmormântare, se păstrează până astăzi obiceiul de a dărui cârpe de cap, cu un colorit adecvat împrejurării; la botez cârpa de cap este folosită pentru purificarea moașei și nașului, care le primesc în dar de la părinții copilului, lor turnându-li-se apă pe mâini, după care se șterg cu pânza primită în dar; folosită ca semn de doliu, cârpa neagră este purtată unul sau trei ani, în unele sate purtându-se și 7 ani, dacă mortul este din familie; când fecioarele intră, după un an de doliu, mai întâi în joc, aștern o năframă la pământ, pe care calcă duse de mână de către un fecior, după care se prind în joc, crezându-se că dacă vreo fată joacă în perioada de doliu, poate scăpa de răzbunarea mortului numai dacă jocul nu este pornit direct de pe pământul în care zace acesta; boneta, specifică portului feminin bănățean, este acoperitoarea de cap care marchează starea de femeie căsătorită, deci marcă de stare civilă (TURCUȘ, p. 19; 63). Pentru cine se visează purtând bonetă înseamnă supărare; când vreo fată visează că face bonetă altei fete înseamnă căsătorie, iar când cea care visează este deja măritată este semn de naștere - Suceava (NOTE, Băncescu).

BASTON v. TOIAG.

BATĂ (BETE) v. BETE; BRÂU.

BATISTĂ
Când se ridică o casă nouă, se atârnă la vârful acoperișului o ploscă plină cu rachiu sau cu vin și o batistă, pe care o ia cel care ajunge primul sus, plosca fiind golită de către toți lucrătorii, de bucurie că i-au dat casei de vârf - Argeș; când iubiții ajung să-și dea unul altuia o batistă drept amintire, este semn că dragostea lor nu va ține mult - Botoșani; colțurile batistelor celor doi tineri căsătoriți nu se înnoadă, ca să nu li se lege norocul - Moldova (**2.** GOROVEI, p. 45; 82; 169). După ce îi întreabă și le obține consimțământul, preotul face o scurtă slujbă religioasă a „încredințării" (logodnă), în decursul căreia se schimbă batistele între miri, simbol și pecetluire a unirii, schimbarea verighetelor fiind o practică străină în această zonă - Țara Hațegului (CLOPOTIVA, II, p. 415). În Moldova, în ajunul Bobotezei (5 ianuarie), fetele iau prima îmbucătură dimineața și o leagă în colțul batistei sau testemelului, o poartă toată ziua în sân, fără să mănânce nimic până seara; când trebuie să se culce, mănâncă bucata păstrată, nu vorbesc cu nimeni și peste noapte se crede că își vor vedea în vis ursitul (**3.** MARIAN, I, p. 142). În satele de pe Valea Jaleșului-Gorj, mireasa împarte fetelor și băieților câte o batistă, pe care le-o prinde în piept; tot câte o batistă împarte mireasa și la ea acasă, până la venirea ginerelui (CĂRĂBIȘ, p. 87). Într-un sat din Dâmbovița (Morteni), între Crăciun și Bobotează, fetele brodează batiste, pe care apoi le încredințează flăcăilor, care le prind de o prăjină din lemn de brad, foarte lungă, încăpând pe ea și 1200 de batiste; în ziua prăznuirii Sfântului Ioan Botezătorul (7 ianuarie), flăcăii se organizează în patru cete, care pornesc din patru părți diferite ale satului și intră în fiecare gospodărie unde locuiește câte un Ion, îl binecuvântează, îl stropesc cu apă sfințită (agheasmă) cu ajutorul unui buchet de busuioc și-l pun pe sărbătorit să sărute crucea (busuiocul, căldărușa și crucea sunt luate de la biserică, cu încuviințarea și binecuvântarea preotului); purtarea prăjinii se face de către 4-6 flăcăi, pe orizontală și într-un permanent balans; când cetele se întâlnesc, flăcăii încep un soi de întrecere prin trântă; gazda, numită Ion, le dă vin, cozonac, bani; în final, „steagul" (prăjina cu batiste) este ridicat pe verticală și în jurul lui se încinge un joc la care participă și fetele; se crede că, dacă un Ion nu este binecuvântat de către ceata de flăcăi, îi va merge rău tot anul; elementele componente nu au pertinență în ceea ce privește rolul pe care îl îndeplinesc în economia obiceiului, de aceea el pare mai degrabă o aglutinare a mai multor ritualuri a căror sorginte este greu de explicat, sau poate să fie și un produs local, cu un scenariu finisat insuficient, din cauza necunoașterii „logicii" gândirii tradiționale; totuși, informațiile obținute atestă faptul că odinioară

prăjina era ținută, imediat după Crăciun, legată sub streașina bisericii (NOTE, Antonescu). Batistele de nuntă simbolizează unirea tinerilor, pecetluirea căsătoriei; după unii autori, schimbul de batiste ar fi precedat pe cel al verighetelor; în Vrancea, după cununie, batista este tăiată în două jumătăți, fiecare dintre soți fiind apoi înmormântat la bătrânețe cu jumătatea sa de batistă, în gândirea tradițională aceasta servind la recunoașterea și reunirea soților în lumea „de dincolo"; devenită element de decor al interiorului, batista se integrează perfect în structura interiorului tradițional, folosită cu precădere în Argeș și Muscel, Prahova, Rm. Sărat, Neamț și Moldova; decorul batistelor, cu buchete și ghirlande, reproduce motive vegetale și florale, tulpini cu frunze și flori, corole simple, ramuri delicate, ordonate în rețele dense, adevărate labirinturi vegetale, care amintesc de țesăturile fine ale orientului, vrejuri (cel mai adesea, vița de vie), cu frunze și fructe, trandafiri; este de presupus că simbolurile purtate de aceste motive sunt legate de ideea fecundității și a perpetuării vieții și, implicit, de existența și durabilitatea cuplului (AL-TERESCU, p. 83).

BĂRBAT

Înseamnă că va fi norocoasă casa nouă, în care intră pentru prima oară, ca oaspete, un bărbat - Suceava; în caz că atunci când se urzește băteala pentru războiul de țesut în casă intră, din întâmplare, un bărbat, se crede că băteala va ajunge pentru dimensiunea pe care trebuie să o aibă pânza ce urmează a fi țesută - Suceava; nu mai crește părul fetei sau femeii care se spală înainte de a se spăla bărbatul din familie - Tecuci; dacă în ajunul Crăciunului (24 decembrie), dar mai ales al Bobotezei (5 ianuarie), primul intrat într-o casă este un bărbat, vitele gestante vor avea pui de parte masculină - Tecuci; dacă, în ajunul Crăciunului, în casă intră primul un bărbat, atunci oile vor făta numai berbecuți - Vâlcea; o fată se ferește să ia în căsătorie un bărbat văduv, pentru că se crede că, pe lumea cealaltă, ea va fi cea văduvă, iar bărbatul va avea de soție prima femeie - Muntenia; înainte de tăierea porcului, bărbatul să fie curat, să nu se fi apropiat de soția lui, pentru că altfel carnea va face viermi, și nici să nu omoare câini sau pisici, fiindcă atunci nu mai poate sacrifica animale (vițel, vacă, porc, oaie etc.), deoarece se strică toată carnea obținută la sacrificare - Țara Oltului (**2.** GOROVEI, p. 171; 174; 188; 236; 249; 255; GOLOPENȚIA, p. 138). În Bucovina, însă și în alte multe zone, bărbații nu au voie să intre în camera unde o femeie se află în travaliu, dar în Oltenia este atestată prezența celui mai în vârstă dintre bărbații din familie ca martor la nașterea unui copil, fiind vorba deci de o recunoaștere patriliniară a filiației (COJOCARU, p. 129; NOTE, Antonescu). O atenție deosebită este acordată priveghiului desfășurat la decesul unui bărbat în vârstă, deoarece puterea fertilizatoare potențială deținută de cel mort sporește șansa comunității ca un nou născut să-i ia locul; descendența patriliniară și reședința patrilocală întăresc aceste constatări; astfel, priveghiul are loc în prezența celui decedat, al cărui trup, în Munții Apuseni, este așezat în colțul format de pereții fără geam ai casei și ușă, această poziție asigurându-i mortului perspectiva asupra a tot ceea ce se întâmplă în camera respectivă; în multe sate din centrul Transilvaniei, „camera curată" este numită chiar „camera mortului", iar multe din jocurile de priveghi prefigurează coregrafic sexualitatea, iar altele starea de graviditate (**12.** GHINOIU, p. 115-116). În Bihor, în ajunul Crăciunului, în afară de cetele de feciori, mai colindă și copiii de până la 9-10 ani; fetele merg mai rar cu colindul, pentru că există credința că numai intrarea băieților (sau a bărbaților) în casă, în zilele de sărbătoare, este de bun augur (PRESA). Imaginile bărbătești se regăsesc pe obiectele legate de îndeletniciri masculine, frecvența lor fiind mai mare pe bâtele ciobănești, pe căucele de pădurari și vânători, pe păpușarele bacilor; uneori ele apar și pe obiectele legate de ocupații feminine, dar care sunt lucrate de bărbați, așa cum sunt furcile de tors (PETRESCU, p. 70). Pentru cine își visează tatăl înseamnă sănătate pentru el; dacă îl visează viu sau mort, înseamnă că va avea parte de bucurie și noroc; dar, dacă îl visează pur și simplu, este prevestire de moarte; dacă visează bărbat dezbrăcat înseamnă că va avea parte de o supărare, iar visarea unui grup de bărbați semnifică prigonire sau urmărire de către cineva care dorește obținerea unor dovezi, pe care să le folosească în scop josnic - Suceava (NOTE, Băncescu).

BĂIAT
Mama și celelalte rude din familie se bucură mai mult, dacă nou-născutul este băiat, pentru că este mai bun la muncă, pe când fata, chiar dacă se folosește mai bine de ea, este mai scăzută la treburile gospodărești mai grele - Țara Oltului; când se naște un băiat, de bucurie râd până și chiotorile de la casă - Moldova; ca din ouăle puse la clocit să iasă numai cocoșei, cloșca să fie așezată pe ouă de către un băiat - Tecuci (GOLOPENȚIA, p. 89; **2.** GOROVEI, p. 100; 164). Dacă primul urător, colindător, semănător, care intră în gospodărie sau în casă în ziua de Anul Nou, este băiat, se crede că îi va merge bine acelei familii, iar vaca va făta un vițel; înseamnă ceartă pentru cel care visează băieți bătându-se între ei, dar semnifică veselie și zile bune visul în care apar băieți jucându-se - Suceava (NOTE, Băncescu). v. FATĂ.

BĂTAIE (A SE BĂTEA)
Cel care se visează că bate pe cineva va trebui să se aștepte la oaspeți - Moldova; pentru cine visează luptă (bătaie, încăierare) este semn de ninsoare - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 254; 262). Sau înseamnă că va câștiga la jocurile de noroc; dacă visează că este bătut de cineva este bine să se păzească cu atenție în viitorul apropiat; dacă visează angajarea unor trupe militare într-o bătălie înseamnă ceartă și, de aici, supărare și necaz; dacă visează că asistă la două lupte deodată, desfășurate distinct, este bine să întindă mâna și să se împace cu adversarul pe care îl are în realitatea de zi cu zi - Suceava (NOTE, Băncescu).

BĂTRÂN(Ă)
Despre bătrâni să nu se vorbească de rău, fiindcă li se ia astfel din păcate - Botoșani; prescurile, pasca (Pâinea Paștelui), *neporojna* care se face în orice zi din Postul Paștelui și pe care o slujește preotul pentru pomenirea morților, sau care se duce la biserică în seara de Rusalii tot pentru pomenirea morților, precum și coliva sunt preparate totdeauna de către femei în vârstă, *iertate*, adică intrate în perioada de menopauză, și în mod obișnuit văduve - Țara Oltului; se crede că îi va merge rău aceluia care întâlnește în drumul său o babă, din care cauză unii fac calea înapoi - Moldova; Suceava; va îmbătrâni mai repede cel care râde de oameni bătrâni - Suceava (GOLOPENȚIA, p. 138; **2.** GOROVEI, p. 14; 17; 181). În vreme de secetă, pentru provocarea ploii, se desfășoară slujbe la biserică, unde 8-9 bătrâne fac *„Ruga ploii”*, postesc în acea zi și rostesc rugăciuni pentru ploaie - Bihor (ROMAN, p. 4). Este semn de noroc și voinicie pentru cel care visează bătrân, dar se va întâlni cu un om bolnav cel care visează o bătrână cu fața foarte ridată; visarea unei bătrâne guralive înseamnă viață plăcută; înseamnă ceață, brumă, ploaie sau belșug în casă pentru cel care visează bătrână moartă - Suceava (NOTE, Băncescu).

BĂȚ
În zona montană a Banatului, se practică până astăzi „semnul” *boatei* (bățului) pus la ușa casei sau a colibei ocupată temporar pe timpul sezonului pastoral atunci când stăpânul lipsește; trecătorul poate intra să bea apă ori să-și ia de-ale gurii, urmând ca, la plecare, să lase semnul tot așa cum l-a găsit la venire (DOLÂNGĂ, p. 19). În Mehedinți sau Gorj (Valea Jaleșului), cu o săptămână înainte de Crăciun, copiii sau părinții lor aduc din crâng nuiele de alun de grosimea unui baston și cât se poate de drepte; în ajunul Crăciunului, părinții le retează conform lungimii obișnuite a unui baston (sau mai mici, ca pentru copii) și le decojesc; se lasă liber la partea mai groasă un capăt de circa 8-10 cm, iar de sub acest spațiu în jos înfășoară șerpuind o „sfoară” din coajă de tei sau din cânepă; ajunsă la capătul de jos al bățului, sfoara este întoarsă și înfășurată în sens contrar, avându-se grijă ca locurile goale rămase pe baston să fie mai mari decât cele acoperite și să se obțină astfel spații de formă romboidală; după această operație, se ia o lumânare sau o lampă de gaz cu fitil, dar fără a-i fi pusă sticla, se aprinde și se mișcă bățul prin fumul flăcării, de la un capăt la altul și fiind răsucit pe toate părțile, ca să se înnegrească peste tot; apoi se desface sfoara și bățul rămâne cu

romburi negre delimitate de spații albe, care îi conferă un aspect plăcut vederii și bucurie copiilor; cu acest băț, numit *colindă*, umblă copiii *în pițărăi* (colindat), intrând din casă în casă, rostind urări și scormonind cu bastonul în tăciunii din vatră; după ce se colindă, întorși acasă, lovesc cu ele încet, pe spate, vacile gestante, ca să facă viței pestriți; apoi, bețele pot fi folosite ca bastoane; cei care au copii morți dau de pomană, în prima zi de Crăciun, câte un astfel de băț, însoțit de colac și lumânare (CĂRĂBIȘ, p. 43). Când se sperie un copil, este bine să fie scăldat cu apă în care au fost fierte bețe din cele care se aruncă în pomi pentru căderea fructelor - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 218). În Maramureș, se crede că bățul, cu ajutorul căruia au fost despărțiți doi șerpi care s-au încăierat, poate fi folosit la despărțirea oricărui cuplu prin aruncarea bățului în calea celor doi (NOTE, Băncescu). În Mehedinți, la pomana din ziua înmormântării, masa este ocolită cu *bâtul*, un băț de alun, crăpat la un capăt de care se leagă un caier de lână și unul de cânepă; bățul se înfige în pământ, în capul mesei, după care se dă de pomană, împreună cu o oală de apă, unei femei care este așezată în partea dreaptă a capului de masă, dacă mortul este femeie, sau unui bărbat, dacă mortul este bărbat (CIOBANU, p. 81). Serie simbolică: *băț(alun)-lână-cânepă-apă*.

BĂUTURĂ
Există atestarea despre *borița* care *„învață jocul pe butoi”*, obicei practicat la spargerea cetei de flăcăi și în care vătaful cetei este pus să joace pe un butoi de *ologhină* (numele străvechi al berii din orz); interesant este că numele cetei, în Țara Oltului, este *bute, toană*, chiar *bere*, la care se adaugă practica de a bea *„până plouă pițule”*, adică până la halucinație, toate argumentând rămășițele unui cult bahic-dionisiac orgiastic și nu al unei simple beții de circumstanță; cercetătorii cultului lui Dionysos sunt în general de acord că zeul acesta al entuziasmului, al contopirii mistice cu divinitatea, mai precis al posesiunii omului de către zeitate până la „nebunia sacră”, a fost inițial un zeu al vegetației, apoi un zeu agrar, ca atâția alții, pentru a deveni un zeu al băuturii din orz (bere) și numai în ultimele faze ale evoluției un zeu al teascului și al vinului; cetele de feciori păstrează urme neîndoielnice dintr-un cult al băuturilor spirtoase, deci un cult dionisiac, însăși *borița* apărând, după informațiile lui Sulzer, ca un „duh al butoiului”, un „demon al vinului”, o zeitate a „beției”, adică a entuziasmului (HERSENI, p. 273-274).

BERBEC (masculul oii - *Ovis aries* - DLRM, p. 551)
În diversele variante folclorice culese din Argeș, berbecul are calitățile hiperbolizate, dar pentru cântărețul popular și pentru auditoriul său nu este vorba de o figură de stil, ci de o sursă magică de fertilitate și de putere în favoarea ciobanului; berbecul și mioara bălană (albă) apar în variantele Mioriței; mai apare și una neagră, dar și un berbec alb, eroi ai cântecului, indicând o posibilă reminiscență a unui mit de domnie (BUHOCIU, p. 361). Coarnele de berbec apar frecvent în arta populară ca motiv ornamental în țesături și sculpturi; atestările istorice relevă vechimea cultului închinat acestui animal pe pământul românesc; încă din neolitic, imaginea sa poate fi întâlnită în ceramică și în motivele picturale; dacii adorau berbecul sacru, pe care îl considerau un simbol al sacrificiului adus divinităților familiei și sufletului strămoșilor; aceste trăsături mitologice explică și prezența unor imagini ale sacrificiului berbecului pe obrăzarele unor coifuri dacice, probabil ecouri ale unor credințe funerare; de asemenea, acest animal avea un rol însemnat în cultul cavalerilor danubieni, unde era sacrificat pe altar divinităților, carnea lui se consuma în ospețele care nu aveau un caracter mistic, pielea lui acoperea corpul nud al neofitului în timpul inițierii, iar masca în forma capului de berbec se purta de către unul dintre gradele de inițiați; de altfel, la alți europeni, berbecul este simbol al demnității imperiale (COMAN, I, p. 19). Este semn de ploaie, când doi berbeci se bat cap în cap - Buzău (**2.** GOROVEI, p. 266). Înseamnă nenorocire pentru cine visează berbec zbierând, dar va face o călătorie norocoasă cel care se visează luptându-se cu un berbec - Suceava (NOTE, Băncescu).

BETE

Iubitul poate fi adus și cu ajutorul betelor, care sunt aruncate în sus de trei ori, în timp ce se spune o invocație de aducere a ursitului; apoi se fac câte trei mătănii înspre răsărit și altele înspre celelalte puncte cardinale, după care fata revine în casă cu ochii legați sau numai închiși și, punând mâna pe un cleşte, îl învârtește în foc, rostind din nou o vrajă de grăbire a iubitului; după ce sfârșește, pune betele și cleștele la capul patului și se culcă pe partea dreaptă, cu palmele strânse așezate între genunchi, pentru că numai așa își va visa ursitul - Bucovina (**2.** MARIAN, I, p. 97). v. BRÂU.

BETEALĂ

În unele zone, pentru a se ghici viitorul fetelor în ajunul Bobotezei, se pune sub un blid, în afară de multe alte obiecte, și beteală, ea semnificând că fata nu va duce lipsă de nimic în anul care abia a început (**2.** MARIAN, I, p. 67). v. IANUARIE.

BIBLIOTECĂ

Cine visează bibliotecă va fi implicat într-un proces - Suceava (NOTE, Băncescu). v. CARTE.

BICI

În concepția tradițională românească, biciul este considerat unealtă magică de mare importanță, provocând, în general, metamorfoza oamenilor în animale sau transformarea ființelor vii în stane de piatră, uneori adunând la un loc dracii cu alte duhuri rele; la pocnetul lui, apar din nimic mănăstiri, poduri, palate, dar mai cu seamă contribuie la miniaturizarea obiectelor, cum ar fi palate devenite măr de aur, sau turme întregi concentrate într-o nucă; el poate transporta instantaneu eroul basmelor de pe un mal pe altul al apelor, sau dintr-un loc în altul; este rar întâlnit cu rol în învierea morților; unii cercetători afirmă că, în cadrul urăturilor de An Nou, biciul (element de recuzită aproape nelipsit grupului de colindători) avea, în egală măsură, scop profilactic și unul apotropaic; există un bici folosit la îndemnarea balaurului la zbor, bici pe care îl posedă doar solomonarii, după cum există unul sacru pe care îl folosește Sfântul Ilie (Sântilie), pocnind în nori și producând tunetele (**2.** KERNBACH, p. 307-308). Pocnetul biciului, la unele colinde de An Nou, este mai repede un rit de trecere de la un an la altul, o formă de alungare a vechiului și a relelor, semnalat ca obicei independent (*„Pocnitul”*) la românii din Transilvania, dar și la cei din Bihor și din Teleorman; *„Cu clopote”* sau *„Clopotele”* este o manifestare, care se desfășoară în seara zilei de 31 decembrie, când cete de 2-3 băieți de vârstă școlară, având bice lungi din cânepă și clopote, trec din casă în casă, trăsnesc din bici și nu spun nimic - Teleorman (ADĂSCĂLIȚEI, p. 117). Face parte din recuzita cetelor de colindători, fie folosit alături de tălăngi, pentru a face zgomot în fața caselor unde se colindă, fără să se rostească nimic, sau rostindu-se o urătură simplă, fie este folosit în număr mai mare, alături de plug, buhai, tălăngi în obiceiul „Plugușorului”, ambele practicându-se în seara dinspre Anul Nou, sau, în cazul celui de al doilea obicei, și în ziua de 1 ianuarie - Teleorman (CRISTEA, p. 43). Materialele etnografice referitoare la nunta românilor semnalează înlocuirea toiagului, folosit la lovirea rituală a miresei în momentul plecării ei la casa mirelui, cu un bici, evident cu aceleași semnificații simbolice (EVSEEV, p. 196). Biciul este și semn al apropierii nașterii, deoarece moașa satului știa că este chemată să vină în ajutor la vreo nevastă gravidă, când vedea sosind la poartă pe soțul femeii ținând biciușca în mână - Bucovina (COJOCARU, p. 128). Pentru ca lăcustele să fie izgonite de pe câmp, agricultorii bat ogorul cu biciul - Neamț (**2.** GOROVEI, p. 283). Serie simbolică: *bici-clopot*.

BIBILICĂ (*Numida meleagris* - DLRM, p. 78)

Pasăre domestică de mărimea unei găini, cu pene negre-cenușii, împestrițate cu alb și cu o proeminență cornoasă pe frunte (ȘĂINEANU, II, p. 140). Se crede că bibilica nu este bine să fie

crescută pe lângă casa omului, pentru că este aducătoare de rău - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 280). Când cântă bibilica des este semn de ploaie - Teleorman (**2.** CHIVU, p. 247).

BIJUTERIE v. PODOABĂ.

BIRT v. CÂRCIUMĂ.

BISERICĂ

Fără a intra în amănunte de ordin teologic, trebuie amintit că Noul Testament consemnează mai multe sintagme nominative pentru biserică: este „trupul lui Hristos", „poporul lui Dumnezeu", „templul lui Dumnezeu", „preoție dumnezeiască", „mireasa lui Hristos", dintre acestea prima exprimând cel mai bine raportul dintre *Hristos* și *Biserică*; nu trebuie trecută cu vederea însă și semnificația pe care o cuprind enumerările de mai sus, în sensul de totalitate a credincioșilor din jurul lui Dumnezeu; Hristos este, după Înviere, Capul Bisericii, pe care a răscumpărat-o cu sânge, a înălțat-o și a așezat-o la dreapta Tatălui, restaurând astfel întreaga *Creație*; din această perspectivă, Hristos și Biserica sunt „concorporali și consanguini"; biserica nu numai că transmite mesajul, ci și prelungește întruparea lui Hristos, astfel încât Hristos nu poate fi întâlnit fără Biserică (BRIA, p. 61-62). Față de aura pe care o degajă biserica și care ar trebui să determine un anumit comportament moral, mentalitatea tradițională românească manifestă trei atitudini diferite: prima se orientează spre zona benefică, dar ponderat, așa cum procedează și cu personajele biblice, pe care și le apropie, le dimensionează în limite umane și le așează în postură de colaboratori eficienți, invocați să coopereze la actele de biruire a maleficului; cea de a doua acordă bisericii sensuri negative, percepând doar realitatea clădirii și nu semnificațiile sale relaționale în planul credinței; cea de a treia poziție se caracterizează printr-o atitudine neutră, în care se acordă bisericii sensuri colaterale, aproape exterioare mesajului creștin; astfel, când se construiește primul zid al unei biserici sau al unei mănăstiri, este bine să se așeze la temelie „măsura" unui om bătrân, fără ca el să știe când i s-a luat înălțimea; se crede că omul, căruia i s-a furat „statura" cu o nuia sau cu o sfoară, pentru acest scop, nu va mai trăi mult; în caz că nu se procedează în acest mod, clădirea se va dărâma - Gorj (CĂRĂBIȘ, p. 110). Se crede că omul blestemat, mai ales de preot, nu mai putrezește după moarte și, după șapte ani, este bine să fie scos din groapă și sprijinit timp de 40 de zile de zidul bisericii, iar trecătorii să-i zică *„Dumnezeu să-l ierte"*, numai așa el putând fi redat celor pământești - Muntenia; Moldova; se mai crede că biserica este un loc al duhurilor rele, unde se nasc liliecii, care mănâncă din anafură, iar strigoii stăpânesc lăcașul în intervalul de timp dintre asfințitul soarelui și până la primul cântat al cocoșilor de după miezul nopții - Tecuci; cel care cade în biserică va muri în acel an - Moldova; dacă, imediat după naștere, copilul are dificultăți în a supraviețui, moașa sa aleargă cu el la biserică și, pe cine întâlnește acolo, aceluia îl încredințează să-l boteze - Muntenia; dacă unei mame îi moare primul copil, aceasta să nu-l însoțească la biserică în drumul spre cimitir, pentru că îi vor muri și ceilalți prunci pe care îi are sau îi va avea - Ialomița (**3.** MARIAN, III, p. 266-267; **2.** GOROVEI, p. 21; 58; 61). Când, în noaptea Anului Nou sau în cea a Bobotezei (6 ianuarie), dacă fata, care privește atent într-o oglindă pentru a-și vedea ursita, zărește o biserică înseamnă că va deveni călugăriță - Brăila; Suceava; dacă, din plumbul sau cositorul topit și turnat în apă cu scop de aflare a viitorului, se formează o imagine asemănătoare bisericii e semn de cununie apropiată sau că soțul sortit va fi preot - Buzău (**2.**MARIAN, I, p. 53; 67; II, p. 103). Pentru cine visează biserică înseamnă fericire; dacă se visează închinându-se într-o biserică este semn că supărările de acum vor lua sfârșit; este semn de nenorocire dacă se visează o biserică arzând; dacă se visează biserică și clopotele ei bătând înseamnă că, în curând, va fi chemat la o mare petrecere; este semn de botez sau nuntă apropiată dacă se visează slujind sau cântând într-o biserică; dacă se visează tămâind credincioșii și icoanele dintr-o biserică înseamnă că va avea mult noroc în perioada următoare; dacă visează slujbă care se

desfășoară în biserică este semn de bine; în schimb, dacă visează că se află, pur și simplu, într-o biserică înseamnă că trebuie să se păzească de vreme rea - Suceava (NOTE, Băncescu). Cu toate aceste semnificații, biserica și spațiul din preajmă rămân în sfera sacralului, atâta timp cât românii, în special femeile, pot fi întâlnite stând în genunchi pe iarbă, la 10-15 m distanță de edificiu, la orele după-amiezii, când biserica este închisă și nimeni nu-i mai este în preajmă, rostindu-și în tăcere ori cu voce scăzută rugăciunile, dovadă incontestabilă a religiozității neamului românesc - Maramureș (NOTE, Antonescu). v. CASĂ.

BIVOL (*Bubulus* - DLRM, p. 82)
Când fată bivolița (*drugana*), nu este bine să se dea nimic din casă, nici unelte din curtea gospodăriei și nici restituite lucrurile împrumutate de la alții, fiindcă își poate pierde laptele; la fel ca la femeie, bivolița nu trebuie scoasă din grajd timp de opt zile, după care i se face o sfeștanie, fără de aceasta neputând fi dusă la apă sau la pășune, căci o pot îmbolnăvi strigoaiele - Țara Oltului; se crede că este de rău augur întâlnirea cu un bivol - Suceava (GOLOPENȚIA, p. 126; **2.**GOROVEI, p. 280).

BLAGOVEȘTENIE (BUNAVESTIRE)
Ziua (25 martie) în care Arhanghelul Gavriil dă de veste Fecioarei Maria că va da naștere Mântuitorului (ȘĂINEANU, I, p. 33). v. MARTIE.

BLAJINI (ROHMANI; ROCMANI; ROGMANI)
Oameni caracterizați prin bunătate și foarte evlavioși, despre care se crede că ar trăi la marginea pământului; sunt puși în legătură cu sărbătorirea Sfintelor Paști, pentru blajini acesta căzând întotdeauna în lunea de după Duminica Tomii, aceasta din urmă situându-se la o săptămână după Duminica Paștelui; sunt cunoscuți și sub denumirea de *Rohmani* sau *Rocmani* și *Rogmani* (ȘĂINEANU, I, p. 33; 259). Termenul vine din v. slv. *blaženŭ* = fericit, sau *blaĵinŭ* = blând, ascultător; după părerea lui Hanuch, numirea de *rachman*, care este utilizată de ruteni și huțuli, ar fi o pronunție orală a numelui de *brachman* sau *braman*; dar W. Hein atrage atenția că, în limba arabă, *rachmîn* = îndurat; în Maramureș, li se spune *răgmani* și pentru ei sunt aruncate cojile ouălor pe ape curgătoare în ziua de luni după Duminica Tomii (**2.** MARIAN, II, p. 241; 244). În concepția tradițională românească, Blajinii sau Rohmanii ar fi cei dintâi oameni care au populat pământul și care au luat parte la Facerea Lumii, iar acum trăiesc la capătul ei, fie sub pământ, fie pe Tărâmul Celălalt, dincolo de Apa Sâmbetei, susținând acolo stâlpii pe care se reazemă pământul; au părul blond și fizionomia lor emană o permanentă fericire; oamenii îi comemorează de *Paștele Blajinilor* (prima sâmbătă post-pascală, sau în ultima sâmbătă de dinaintea Rusaliilor, sau miercurea din cea de a patra săptămână după Paște, sau chiar în ziua de luni după Duminica Învierii); cu acest prilej li se dau de pomană mâncare și băutură, mai ales în cimitire, în credința că ofranda făcută asigură sănătatea celor ce oferă și fertilitatea ogoarelor; în alte zone ale țării, cojile de ouă roșii și resturile alimentare de mici dimensiuni, rămase de la masa de Paște, se aruncă în apele curgătoare de la marginea satelor, crezându-se că astfel Blajinii vor avea știre că a fost Paștele; în Bucovina, sunt cunoscuți și sub numele de Rogmani, iar sărbătoarea lor se face fie în ziua de joi din Săptămâna Luminată (prima săptămână de după Paște), fie în Duminica Tomii (prima duminică după cea a Paștelui), în credința că pomenile oferite apără pe donatori de dureri de mâini și de picioare și asigură totodată rodnicia câmpurilor; legendele populare, contaminate pe diferite căi și din diverse arii culturale, narează că Blajinii sunt un popor de creștini, locuind goi pe o insulă, trăind printre livezile de pomi roditori și hrănindu-se numai cu fructele acestora; sau că ei ar fi urmașii lui Set, al treilea fiu al lui Adam și al Evei, și că duc o viață cuvioasă și fericită, întemeiată pe virtute, fiind incapabili să facă rău cuiva; bărbații conviețuiesc alături de femeile lor numai 30 de zile pe an, iar copiii născuți sunt crescuți de mamele lor doar până ce se pot deplasa și hrăni singuri, ulterior

băieții fiind încredințați spre îngrijire taților (**2.** KERNBACH, p. 201; 250). *Rocmani*, *rochmani* și *rohmani*, în Bucovina, *blajini* sau *rogmani*, în Suceava, se crede a fi copiii care mor imediat după naștere, sau că este un popor creștin care trăiește într-o țară depărtată, undeva pe lângă *„apele cele mari”*, sau într-o mare pustietate aflată pe lângă o mare, sau pe niște insule, sau într-o țară păgână, sau într-o țară situată la răsărit, unde stau toți în niște închisori ori lagăre mari, de unde văd cojile de ouă venind pe ape și atunci află că este Paștele; se mai spune despre ei că sunt oameni buni, sau că sunt din Ierusalim, sau că trăiesc sub pământ, sau că trăiesc în hotar cu Raiul și că acolo este întotdeauna cald, din care cauză nu au case, că viețuiesc la umbra copacilor, umblă goi și se hrănesc cu poamele pustiului; că ei s-ar trage din seminția lui *Sift*, feciorul lui Adam, și că sunt foarte buni și blajini, că se ocupă toată ziua cu rugăciuni către Dumnezeu, iar singura lor sudalmă fiind: *„Du-te la Domnul!”* și *„Vino la Domnul!”*; din această cauză, se spune că ei sunt sfinți și că după moarte merg direct în Rai; se întâlnesc o dată pe an cu familiile lor, stau câteva zile și apoi se despart, timpul acesta fiind de Paștele lor; dar nu se știe cât stau împreună, unii afirmând că ar sta șase săptămâni, din Joia Mare și până la Ispas, alții că ar sta la un loc 30 de zile, începând cu Paștele lor, după care se mai reîntâlnesc anul următor; că Postul Mare al lor ține 10 săptămâni, dar că l-au scurtat la 8 săptămâni, dar se crede că durează în fapt 9 săptămâni, adică are mai mult cu două săptămâni decât cel al pământenilor; alții afirmă că ei postesc tot anul și că se înfruptă doar cu ceea ce a rămas pe cojile ouălor care plutesc pe apă, venite de la creștini; de aceea, toate găocile și firimiturile din tot ce s-a pregătit copt (paște, cozonaci, colaci etc.) se adună și se păstrează într-o covată și, când se face curățenie în casă, sâmbăta, înainte de Înviere, se duc la o apă curgătoare și li se dau drumul acolo; despre femeia care nu adună aceste resturi, se crede că face un mare păcat; cojile de ouă plutesc pe apă până la Apa Sâmbetei, unii considerând că acestea ajung pe meleagurile blajinilor după 4 zile de la Paștele creștin, sau după o săptămână de la Paștele nostru, adică în Duminica Tomii, alții afirmând că sosirea ofrandelor se petrece abia în ziua de marți din cea de a treia săptămână de la Paștele nostru, iar pentru alții data ar fi fixată la Rusalii; ajunse acolo, cojile se fac ouă din nou, iar dintr-un astfel de ou se înfruptă 12 blajini; în Bucovina, cea mai mare parte dintre români cred însă că Paștele blajinilor cade lunea după Duminica Tomii, ziua fiind ținută și pentru dureri de picioare și de mâini, precum și pentru rodnicia ogoarelor; femeile ies prin lunci și dumbrăvi, cu pască, ouă roșii, miei fripți, slănină, rachiu fiert cu miere și vin și petrec toată ziua, uneori având cu ele și un taraf de lăutari; se crede că firimiturile căzute de la această masă sunt pentru cei omorâți de hoți, împușcați, spânzurați, înecați și este mai plăcut lui Dumnezeu în cazul că pică sau se varsă mai multă băutură; în Moldova, se crede că blajinii trăiesc pe lângă apa Sâmbetei, la marginea Pământului; cojile de ouă rămase de la masă se aruncă tot pe o apă curgătoare; cu toate acestea, sunt unele femei care serbează ziua cu mâncare de post; în Năsăud, se crede că pe dinaintea lăcașului Sâmbetei trece un râu, care este apa Sâmbetei, iar pe lângă râu trec *rugmanii*; astfel, de Crăciun, femeile aruncă pe apă cojile de nucă, dând de știre blajinilor că este Crăciun, aceeași credință existând și de Paște, când sunt aruncate cojile de ouă (**2.** MARIAN, II, p. 237-242). În Săptămâna Luminată, prima săptămână după Paște, alteori mai târziu, oamenii țin o zi când se crede că este sărbătorit Paștele de către Blajini; sărbătoarea este numită și Paștele Mic, Paștele Blajinilor, Paștele Rohmanilor (**12.** GHINOIU, p. 166).

BLESTEM (A BLESTEMA)

Blestemul părinților adresat copiilor, cu deosebire cel rostit de mamă, se împlinește până la a doua generație - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p. 108). Se crede că mai ales blestemul părinților se perpetuează, din neam în neam, până la cel de al nouălea - Bucovina (NOTE, Băncescu). Blestemul de mamă îl face pe Constantin, în variantele maramureșene ale cântecului bătrânesc cu același nume, să învie vremelnic, să iasă din mormânt și să-și aducă sora, căsătorită în alt sat, pentru a alina dorul de fiică al mamei sale (NOTE, Antonescu).

BLID v. RECIPIENT; VAS

BOALĂ

În general, românii cred că toate bolile de care poate să sufere omul sau animalele sunt provocate de diavol sau de alte duhuri necurate, care lucrează direct sau indirect asupra ființei vii; lucrează direct când, de pildă, copilul suferă de *„boala copiilor”* (epilepsie), sau adultul suferă de *„iele”* (congestie cerebrală); în aceste cazuri, nici un organ nu prezintă aparent vreo anomalie, dar boala se manifestă totuși, cu toată intensitatea, la un anumit moment; lucrează în mod indirect, când omul capătă afecțiunea din ceea ce mănâncă sau din băutură nepotrivită, ca la *„gălbinare”* (icter), ori din răceală, ca la *„junghi”* (pneumonie) etc. ; de altfel, vorbirea populară conservă această credință, deoarece a mânca și a bea alimente incompatibile cu nevoile organismului, ori a sta îmbrăcat sumar în frig înseamnă *„a căuta pe dracul”*, adică „a căuta boala”; tendința de „a căuta boala” apare tot la îndemnul diavolului; la fel, este lucrare indirectă a diavolului și când acesta trimite un șarpe în calea omului, sau o nevăstuică în calea animalului, ca să-i muște (**3.** GOROVEI, p. 146). Bolile acute sau cele de natură psihică erau considerate prevestitoare de moarte iminentă; folclorul păstrează numeroase descântece (în care gestica, obiectele, plantele, țesăturile, gama cromatică, ritmul alert sau lent al rostirii constituie elemente magice cu valoare psihoterapeutică), utilizate în credința că ele pot înlătura maleficul, *„deochiul”*, *„ochiul rău”*, *„luarea urmei”*, precum și alte boli *„aduse de vânt”*, *„de furtună”*, *„de cel ce nu-i a bună”*; în fond, toate acestea sunt nominalizări-tabu pentru noțiunile de *diavol, spirit rău, strigoi* etc. , personaje interpretate ca fiind premergătoare și prevestitoare ale morții - Bihor (**4.** BOCȘE, p. 349). Iată câteva denumiri populare ale unor boli (sau manifestări ale acestora) și echivalentele lor cvasi-științifice: *albeață*=cataractă; *aplecate*=indigestie; *aprindere* =congestie pulmonară; *aruncături*=boli de piele; *brâncă*=erizipel; *ceas rău*=epilepsie; *cel perit*=sifilis; *ciumurleală*=indigestie, diaree; *dalac*=antrax; *de dânsele*= reumatism poliarticular; *dentroiele*=reumatism poliarticular, spondiloză; *fioruri*=dureri; *gălbinare*= icter; *gâlci*=amigdalită; *întâlnitură*=congestie cerebrală; *întâmpinat* (*tâmpinătură*)=reumatism poliarticular; *înveninat*=infectat; *junghi*=pneumonie, pleurezie; *lipitură*=boală psihică cu aspect depresiv; *lovitură de iele*=congestie cerebrală; *luat de vânt*=congestie cerebrală; *mătrici*=colici intestinali; *mâncătură de inimă*=ulcer; *năjit*=otită; *obrânceală*=infecție; *orbalț*=erizipel; *pocitură*=paralizie facială; *potcă*=deochi; *rac*=cancer; *rast*=inflamația splinei; *roșeață*=pelagră; *săgetătură*=nevralgie, congestie cerebrală; *zburător*=isterie; *soare sec*=insolație; *tragău*=antrax, dalac; *uimă*=adenită; *ulcior*=mic furuncul la ochi; *vârtej*=reumatism poliarticular (**1.** PAVELESCU, p. 82). *Boala copiilor*=epilepsie; *boală câinească*=umflare a abdomenului la copiii sugari; *boală uscată*=atrofie; *boală seacă*=tuberculoză; *boală lungă* (sau *mare*)=tifos (ȘĂINEANU, II, p. 152).

BOCET

Caracterizate de către Constantin Brăiloiu ca făcând parte dintre producțiile folclorice spontane și profund melodioase (BUHOCIU, p. 41), bocetele sunt uzitate, în foarte multe locuri din țară, și după actul înmormântării, în credința că ele bucură pe cei plecați pe lumea cealaltă și alină dorul celor vii; astfel, în Țara Oltului, femeile bocesc opt dimineți la rând după înmormântare, iar, în Oltenia și Muntenia, se bocește în fiecare duminică și, cu deosebire, în zilele când se prăznuiesc morții; adesea, femeile care participă la o înmormântare rămân ulterior în cimitir și bocesc la mormintele celor apropiați: copii, părinți, soți (**4.** POP, p. 170). Mortul tânăr este bocit la cimitir nu numai în zilele rezervate celor plecați în lumea umbrelor, ci ori de câte ori vreunei femei din familie (mamă, soră, soție) i se face dor de el - Chioar (**1.** POP, p. 336). Se crede că femeia care bocește bine (profesional vorbind) va avea parte numai de morți - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 23).

BOLD v. AC.

BOLOVAN v. PIATRĂ

BOMBĂ
În înțelesul de încărcătură explozivă sau incendiară, indiferent de forma carcasei (alungită ori rotundă) în care este amplasată; pentru cine visează bombă înseamnă că scopul pe care și l-a propus se va îndeplini - Suceava (NOTE, Băncescu).

BONETĂ v. BASMA.

BORBOASE
Denumirea comună a celor trei zile consecutive situate în intervalul 4-6 decembrie în care sunt prăznuiți Sfânta Varvara, Sfântul Sava și Sfântul Nicolae (ŞĂINEANU, I, p. 36). v. DECEMBRIE.

BORDEI v. COLIBĂ.

BORIȚĂ v. TURCĂ.

BORȘ
Termenul acoperă două realități în limba română: denumește lichidul cu gust acru, obținut din fermentarea tărâțelor în apă, și ciorba în care, pentru a-i da gust acru, se pune borș, această din urmă realitate nefiind însă încărcată simbolic sau folosită în credințele tradiționale (ŞĂINEANU, II, p. 160). Nu este bine să se dea de pomană borș cu „flori” apărute în timpul fermentării, pentru că, pe lumea cealaltă, acela care o face va bea numai apă cu „flori” - Galați (**2.** GOROVEI, p. 24). v. AGURIDĂ.

BORZĂ
În Bucovina se mai numește și *Buză neagră* și se arată copiilor în chip de femeie mânioasă sau măcar burzuluită, făcându-i pe aceștia să tresară noaptea prin somn, să dea din mâini și din picioare, să plângă și să strige, toate manifestările de acest fel fiind puse pe seama acestei năluci rele; poartă părul despletit și parcă ciufulit de vânt, cu ochii zgâiți și dinții rânjiți, cu urechile clăpăuge, cu gura căscată, cu buzele negre, având pielea de pe mâini crăpată și picioarele butucănoase; se poate scăpa de sperietura produsă de borză descântând copilul atins de ea în zilele în care se poate mânca de dulce, fiecare descântec fiind repetat de trei ori, mai cu seamă când pruncul doarme și totodată afumându-l cu un șomoiog de cârpă; de remarcat că, în Bucovina, gândacului morților (*Blaps mortisaga L.)* i se spune tot *borză* și se crede că în casa unde el apare neapărat cineva din acea familie va muri, fiind considerat un fel de sol al morții (**1.** MARIAN, p.107).

BOSTAN v. DOVLEAC.

BOTEZ (A BOTEZA)
În Transilvania, nașa copilului pregătește pentru acesta scutece, cârpe și fașă în care îl duce pe prunc la botez; în Sibiu, se crede că pânza pe care o aduce nașa trebuie să fie atât de lungă încât să se poată încinge nașa cu ea; în Buzău, se crede că, dacă fașa se nimerește prea lungă, acel copil se va însura bătrân, iar dacă va fi prea scurtă se va însura tânăr; în Muntenia, se spune că nu este bine ca mama copilului să se încingă cu betele folosite la botezul pruncului său, pentru că îmbătrânește prematur și va fi mai tot timpul bolnăvicioasă; în Chioar, nașa dă copilului o pânză, numită *crușmă*; în caz că pruncul moare până într-un an după botez, nașa lui îi face repede o cămașă, încredințată fiind că, la judecata de apoi, copilul se va înfățișa îmbrăcat cu ea, dacă nu,

copilul se va prezenta în pielea goală (**3.** MARIAN, II, p. 111-112). După ceremonia botezului propriu-zis, desfășurat de regulă la biserică, nașa și moașa copilului se întorc acasă, unde are loc *botejunea* (ospățul, sărbătoarea botezului), copilul fiind așezat pe masă: dacă este băiat, i se pun sub cap unelte de dulgherit, iar, dacă este fată, ustensile folosite în țesut, ca să fie deprinse ușor respectivele îndeletniciri; la această secvență a botezului, luat în ansamblul său, participă părinții copilului, nașa, moașa, neamurile, prietenii familiei; nu se aduc daruri, nu se joacă, dar se cântă, iar femeile prezente adresează noului-născut urări de sănătate și fericire - Maramureș (DĂNCUȘ, p. 177). În Suceava, se crede că, dacă nou-născutul plânge mult fără motiv sau se îmbolnăvește des, înseamnă că el *„își cere botezul”*, credința fiind însă valabilă pentru multe alte zone ale României; înseamnă că va avea mulți copii cel care visează botez (NOTE, Antonescu; Băncescu).

BOU (*Bos taurus* - DLRM, p. 90)
Despre vacă și bou se spune că sunt *„vite albe”*, se mai crede că sunt sfinte, plăcute lui Dumnezeu și dăruite cu puterea ca *„o zi în tot anul să vorbească și ele ca oamenii”*; boul conotează, în plan simbolic, valori culturale majore ca puritatea, beneficul, sacralitatea; de asemenea, conotează, împreună cu vaca, ideea de muncă și de belșug; de aici, *„înstruțarea* sau *ferecarea boului”*, care consacră pe gospodarul cel mai harnic dintr-o comunitate; pentru configurarea chipului său, deosebit de interesantă este sinonimia, în planul funcțiilor epice și a valorilor simbolice, dintre acest animal domestic și cerb; *„boul ferecat”* se obișnuiește a se face la Rusalii, totdeauna în zori, undeva în afara satului, departe de privirile curioșilor; el este împodobit (*„ferecat”*, *„împăunat”*, *„înstruțat”*) pe spate cu un covor, cunună din flori de sânziene în coarne, ghirlande de flori, bete, clopoței și așa trece pe ulițe, însoțit de o ceată de flăcăi mascați, având peste haine vrejuri de plante sau coajă de copac; ceata trece pe la fiecare casă, flăcăii joacă, iar gospodarul stropește boul cu apă; spre seară, boul este *„desferecat”*, măștile aruncate, iar cununa se păstrează în casa gospodarului care a găzduit ceata; în unele sate, tot acum flăcăii merg la fântâna satului și o curăță; există opinia că acest rit, investit odinioară cu puteri magice, pare a urmări fertilitatea lanurilor de grâu, a pășunilor și fânețelor, obținerea unor recolte bogate, prin provocarea ploii atunci când este mai mare nevoie de ea, în preajma sărbătorii Rusaliilor; această datină agrară, cu scop fertilizator, are în centrul ei animalul care, prin truda lui, asigură dobândirea unei recolte bogate, ceea ce conduce la concluzia că boul are valoarea unui operator ceremonial, mediind între cultură și natură, în ipostaza ei domestică, între uman și sacral, între dorințele oamenilor și puterile germinative ale firii; trecând peste ape, boul stăpânește de fapt apele; de aceea într-un cântec menit să alunge seceta, boul este chemat să dezlege apele fecunde, apele nestăvilite, el însuși fiind posesor de atribute fecundatoare; obiceiul de a așeza capete de boi la partea din spate a cumpenei de la fântână, având probabil rol apotropaic, în sensul că animalul cosmogonic consacrat apei o păzește și o purifică prin prezența sa simbolică; în folclorul românesc, boul este asociat tuturor elementelor stihiale, pământul, apa, vântul; el ocolește doar focul, dacă nu cumva legendele în care nașterea lui Iisus se produce numai în ieslea boilor și sub răsuflarea lor caldă nu sugerează că acest animal avea focul în sine, fiind, ca orice fecundator mitic, un purtător al căldurii și arderii primordiale; pentru că au încălzit-o pe Maică, boii au fost blagosloviți sa aibă pasul lin, să se sature din puțină mâncare, să fie domoli și să muncească încet, cu tihnă; conotațiile ignifuge și cosmogonice ale lui sunt evidente și în acele legende în care doi boi, Zorilă și Murgilă, stăpânesc crugul și poartă soarele de la o lume la alta: unul îl poartă de la răsărit la apus, celălalt îl duce invers pe tărâmul celălalt; alteori, doi boi fermecați determină mișcarea soarelui, aruncându-și-l unul altuia cu coarnele; în repertoriul acțiunilor fabuloase și atributelor hiperbolizante imaginate în basm, un singur amănunt reține atenția: lupta boului cu lupul cu cap de fier, acest motiv amintind de ciclul anotimpurilor, simbolizat prin înfruntarea dintre taurul solar și lupul hibernal, prezent în miturile grecești; indiferent de contextele epice în care apare (vânătoare eroică sau călătorie inițiatică), boul relevă același nucleu esențial: sacrificiul întemeietor; el se dezvăluie astfel

ca un animal mitic originar, ca o figură primordială, care susține și făurește (din sine) întreaga lume, întregul cosmos; lui i se datorează, în egală măsură, stabilitatea și instabilitatea pământului, echilibrul și dezechilibrul lumii, începutul și sfârșitul cosmosului; conform unei legende apocaliptice, atunci când boul sacru va fi tăiat, din el se va porni o ploaie de sânge și foc, care va arde întreg pământul; boul „alb” apare ca valoare pozitivă consacratoare, fiindcă pe brazda trasă de el se pune grâul „alb”, grâul fertil, născător de viață și speranță, adică fecunditatea debordantă (COMAN, I, p. 1-7; 9-12; II, p. 164). Boul nu l-a ajutat pe Dumnezeu la construcția lumii, nu a făcut nici dealuri, nici văi, nu a descoperit izvoare și nici nu a fost mesager de la un actant la altul; în schimb, despre el se spune cu precizie că pământul este ținut de către un bou, cu coarnele lui; când vine dracul înaintea boului și îi cere să-i dea pământul, boul se scutură și atunci pământul se cutremură; el va fi alături de oameni până în clipa Apocalipsei; el nu se teme nici de drac, nici de acoliții acestuia, cum ar fi vântul; dârz, boul se va opune „vântului apocaliptic”, care vrea să răstoarne pământul, fiindcă, la sfârșitul lumii, numai boul va putea rezista vântului năprasnic, care se va isca atunci, iar boul va fi atât de tare, încât va pune picioarele pe fundul mării și nu va fi posibil ca vântul să-l biruie; el este cel care aduce de peste mări, de dincolo de ape, mireasa purtătoare de viitoare vieți, de perpetuare; el este capabil de acțiuni miraculoase: tămăduiește sau chiar își învie stăpânul, atunci când acesta se află pe patul morții, răgetul lui poate răsuna atât de puternic, încât face să se cutremure munții și văile din jur, calcă în picioare, distrugându-le până la temelii, curțile și palatele zmeilor, se luptă ca un viteaz și are capacitatea de a dărui hrană îmbelșugată sau daruri miraculoase; desigur că un astfel de animal, iubit de Dumnezeu și blagoslovit de Maica Domnului, este răsplătit după merit; acesta, ca și vaca, are zile pentru cinstirea lui și anume: Stretenia, Sângeorzul, Sântoaderii, Rusaliile, Sfântul Filip, Sfântul Andrei, Gădineții, Ajunul Crăciunului; de asemenea, există credința și practica de a nu-l pune la muncă în ziua de Armindeni (1 mai), sau în aceea de Marcul boilor, fiindcă este păcat; mai are capacitatea ca, o dată pe an, de Sfântul Vasile (1 ianuarie, Anul Nou), sau la Sfântul Gheorghe, sau în noaptea Crăciunului, să poată vorbi și cine se culcă în ieslea lui îl poate auzi, dar este deosebit de primejdios, pentru că omul care l-a auzit poate muri, sau i se tulbură mintea; numele său îl aflăm în toponimice, în onomastică, la denumirea unor insecte, după cum tot el, care poartă soarele prin imensitatea cerului stelar, se află și printre denumirile aștrilor; mai apare în diverse credințe, proverbe, ghicitori, locuțiuni etc. (PRESA). În folclorul românesc, boul este un animal sfânt; natura solară și benefică a boului apare destul de clar în colindele de iarnă, în obiceiul Plugușorului și în multe alte practici magice; capetele de boi sunt atârnate pe cumpenele fântânilor, pentru a le feri de duhuri rele; pentru a alunga bolile molipsitoare, se înjugă doi boi gemeni și se trage o brazdă în jurul satului, conturându-se astfel un cerc magic (EVSEEV, p. 151). Pentru preîntâmpinarea molimelor, oamenii caută în sat doi boi negri, fătați sâmbăta de aceeași vacă, adică să fie gemeni, pe care îi înjugă împreună la o *tânjală*, după care, tot într-o zi de sâmbătă, doi sau trei oameni ocolesc cu ei satul bântuit de boală - Dolj; în Moldova, contra ciumei se folosește un plug tras de doi boi gemeni, iar, în Bihor, un descântec de *bubă* vorbește de aceeași tragere a brazdei în jurul satului, pentru a-l feri de ciumă (ADĂSCĂLIȚEI, p. 125). Se spune că are draci în el boul cu coarnele aduse pe spate - Tecuci; să nu se cumpere boi (bivoli) la care ultima coastă este mai scurtă, deoarece nu sunt buni pentru prăsilă - Suceava; boii sunt învățați la jug numai în zilele de marți, joi și vineri și nu în zilele de luni, miercuri și sâmbătă, pentru că se învață cu năravul de a nu trage - Gorj; se crede că, în noaptea spre Sfântul Vasile (1 ianuarie, Anul Nou), boii vorbesc și pot fi auziți, numai dacă se culcă în ieslea lor cineva, dar cel ce o face poate muri - Tecuci; în ziua de Sfântul Vasile, fata nemăritată merge în grajd, la boul de hăis (de stânga), și lovindu-l cu piciorul îl întreabă, la fiecare lovitură, în ce an se va mărita, iar, dacă boul se ridică după prima lovitură înseamnă că fata se va mărita în acel an, după a doua lovitură în anul viitor și tot așa mai departe - Vâlcea; pe furiș, fata unge cu seu de bou turbat pe băiatul dorit, ca acesta să vină turbat după ea - Țara Oltului; când rage unul din boii carului în care mireasa este dusă la casa mirelui este semn de

moarte - Moldova; tot semn de moarte este și când îngenunchează unul din boi în timpul nunții - Tecuci; prevestește moarte, când boul mugește în ajunul marilor sărbători - Suceava; când se aleargă boii este semn că vremea se va înmoina - Dolj (**2.** GOROVEI, p. 24; 26; 142; 146; 244; 255; 270, 281; GOLOPENȚIA, p. 85). Boilor de la plug(ușor), al căror număr poate fi variabil, li se vopsesc coarnele, pe corp li se fac diferite desene, li se pun și rămurele de brad și beteală (*peteală*) la coarne - Vaslui; Iași; boii au coarne ornamentate cu hârtie colorată în alb și roșu, sau sunt vopsite cu roșu sub formă de inele, vopsindu-li-se totodată și fruntea - Dâmbovița (ADĂSCĂLIEI, p. 37). Cine visează boi va intra în relații cu oameni proști; înseamnă nenorocire pentru cine îi visează păscând; dar înseamnă bogăție pentru acela care se visează omorând un bou; va avea viață ușoară cel care se visează cumpărând un bou; va avea pagubă cel care se visează urmărit de un bou; dar cine se visează fugind de un bou înseamnă că va depăși cu bine o primejdie; înseamnă căsnicie fericită pentru cel care visează bou înjugat la plug; este de rău pentru cine visează boi turbați - Suceava (NOTE, Băncescu).

BOUR (*Bos primigenius* - DLRM, p. 90)
Apare alături de cerb, ciută, vultur și șoim sau de delfin și *„peștele cel mare”* (viețuitoare de Dunăre și mare); se înfățișează ca o fiară de excepție a naturii, periculoasă pentru vânător, dar și ca animal încărcat de daruri cu sursa în puterea lui, daruri cu putere de înmulțire și de transmitere magică; urmărirea lui poate să dureze și o săptămână, ceea ce solicită cai de schimb, hăitași, o bună organizare și cunoașterea locurilor; el nu mai este cunoscut românilor, ca și europenilor, de pe la 1600, dar românii îi conservă memoria prin colinde, cu toate că ultimul exemplar de bour a fost vânat la 1627; de asemenea, melodiile acestor colinde *„bourești”* sunt aceleași ca și acelea care cântă leul, ciuta, cerbul, dulful, studiate de B. Bartok, G. Breazul, E. Riegler-Dinu, G. Ciobanu, E. Comișel; trebuie făcută distincția față de zimbru (bizon); în Evul Mediu, ca și în antichitatea îndepărtată, bourul aparținea bestiarului regal sau imperial, căci era vânat cu predilecție de regi; în Moldova, vânarea era organizată chiar de domn, pentru că numai el era cel care dispunea de mijloacele necesare: cai de rasă, vânători de elită, hăitași etc. ; încercuirea bourului sensibilizează și terenul, care capătă și el virtuți sacre, mai ales prin sângele victimei sau al jertfei; de altfel, Moldova însăși a fost „descoperită” prin urmărirea unui bour, dinspre Maramureș, prin Carpați, spre răsărit; bourul, prin virtuțile lui pure, a atras pe Dragoș Vodă, cu ceata sa de vânători, spre un pământ, o „țară nouă”; prin vânarea bourului, locul acela a căpătat o calitate sacră, Dragoș uitându-se împrejur s-a simțit îndată atras de această țară și a simțit-o ca o cucerire a lui; în fond, bourul este și el vânat de Dragoș, fiul unui *dominus* dintre cei vechi, adică un prinț: de amintit că fundarea de poduri și cetăți (atenție la construirea mănăstirii Argeșului) se face după indicații de acest fel; tradiția este locală, cel puțin prin indo-europeni, și destul de generală pe glob (și Romulus „încercuiește” locul pe care se va ridica Roma); prin carnea sa, bourul servește și la masa nunților; scheletul său, ca și cel al cerbului, servește la noua casă a tinerilor miri, ca locuință magică, acoperită cu pielea lui; din coarne se fac cupe de băut vin la zile mari, iar căpățâna lui este pusă deasupra porții, ca să nu permită intrarea spiritelor rele, credințe ce există și azi la populațiile din jurul Cercului Polar; oasele bourului, ca și cele ale cerbului, servesc la construirea unui pod măiestru, pe care trecându-l tânăra pereche ar atrage virtuțile cerute de o bună și trainică familie; așa cum puntea de oase duce departe în viață și în avuție tânăra familie, la fel faptul de a bea din pahare din corn de bour și a mânca din farfurii din copite de bour dă sănătate, putere și chiar frumusețe, căci fiarele codrului sunt considerate, în folclorul românesc, cele mai „evoluate” ființe pe scara animală, după cum plantele de pădure, sălbatice, sunt cele ce posedă „toate” virtuțile curative și de frumusețe; de fapt, bourul este boul primitiv, dar de culoare neagră, așa a rămas în colinde, semănând cu taurii de luptă din Spania și sudul Franței, care au aceeași morfologie; se pare că aveau în partea din față o înălțime de aproape 2 m; de reținut că tracii sunt și ei crescători de vite, nu numai sciții, și este de văzut chipul de bour de pe un scut daco-get; lungimea coarnelor

acestuia este și ea confirmată de colinde, spre deosebire de cele ale zimbrului; ele au permis ușor închipuirii să plaseze „leagănul” aurit sau de mătase verde, pe care să se așeze fata mare, altă dată cu siguranță o zeiță, o protectoare a vânatului; bourul a intrat în literatură prin epopeea lui Ghilgameș; dar alături de bour, iranienii aveau și un cult al taurului, care s-a întins, prin armeni, în Anatolia și Caucaz; în Dacia, există documente arheologice relativ târzii, de pildă scutul de la Piatra Roșie, descris de C. Daicoviciu, datat din sec. I d. Ch. , în mijlocul căruia este figura naturalistă a unui bour în mers spre stânga, poate un animal sacru sau totemic; un basorelief găsit la Tomis reprezintă pe Selena într-un car tras de doi tauri; tezaurul de la Craiova conține șase capete de tauri, în stil animalier, datate sec. al IV-lea î. Ch. ; un corn de bour aurit, luat din tezaurul dacilor, a fost consacrat de Traian lui Zeus Casios; deci, reluând, niște păstori ce erau cu turmele prin munți au luat bourul din urmă și, cum păstorii sunt înarmați și au câini, au descoperit îndată condiția de vânător; urmărindu-l pe valea râului Moldova, l-au vânat, iar pe locul unde a căzut, s-a „descălecat” un sat care a luat numele fiarei; iar cățeaua Molda a dat numele râului și țării; de amintit că mai există cel puțin o cățea celebră în folclorul românesc, Dolca, după cum și vânarea bourului la Boureni nu este unicul vânat mitic; de aici și heraldica moldoveană a bourului; evident, Gr. Ureche nu ne spune „colinda bourului”, ci este mai firesc ca bourul și mitul său să fi inspirat atât colinda, cât și mitul descălecării țării; că numele Moldovei vine de la o cățea nu trebuie să surprindă, este în tradiția popoarelor crescătoare de vite, care într-un stadiu precedent au aparținut unei civilizații vânătorești; și apoi dacii nu-și au numele, cum a arătat M. Eliade, de la lupi?; după vânare, capul bourului este așezat spre pomenire într-un par, pe malul râului, unde s-a făcut satul Boureni; același lucru se cântă și în colindă (desigur, este vorba de parul de la poartă sau de la grădină), prin care se purifică locul de spiritele rele și aduce noroc; este cunoscută expresia populară *„a bate parul”*, cu sensul de a pune bazele unui sat, expresie care se rostește mai ales în cazul că satul a fost rău așezat (*„cine va fi bătut parul în locul acesta?”*); toate documentele concordă, atât cele savante, ale naturaliștilor, cât și cele populare, adică specia de colinde, că se poate vorbi de un animal pe cât de real, pe atât de fabulos; urmele lăsate de bour în heraldica oficială, în gravură, pe frontispiciile și vinietele cărților făcute în Moldova, în limbă, în toponimie, în dreptul popular și juridic, ca și în tradițiile și credințele populare în general, constituie un enorm material demonstrativ; una din unitățile de măsură de suprafață era palma, cu denumirea oficială de „palma domnească”, ce avea, în Moldova, 276 mm lungime; ea se prezenta ca o bucată de fier, de lungimea arătată, lată de cca. 3 cm și groasă de 4-6 mm și care avea la cele două margini câte un cap de bour, ceea ce însemna că măsura era oficială; fixarea hotarului unei proprietăți se făcea prin folosirea unor stâlpi de lemn sau de piatră care aveau pe ei marca domnească, un bour (cap de bour); această marcă înroșită în foc era aplicată și pe trunchiurile de copaci, de arbori de hotar; se pomenește în documente chiar și de un stejar-bour din 1497; iată un fragment dintr-un document din 1605: „…din piatră și din bour în bour, iar de aici… și la bour, …în sus la bour, …iarăși din bour în bour…la bour…la doi palteni și la moviliță și la piatră și la bour…prin dumbravă, din bour în bour la piatră și la bour…”, unde indicația „bour” arată marcarea punctului pe un stâlp sau arbore; astfel, capul de bour-emblemă a căpătat funcții de drept cutumiar și juridic; în realitate, toponimice ca „bou” și „bour” se găsesc pe întreg teritoriul României, ceea ce indică prezența sa în majoritatea regiunilor țării; în schimb, numele de locuri cu Dragoș se găsesc numai între Moldova și Maramureș, ceea ce indică o amintire vie a lui Dragoș Vodă, cel care a existat cu adevărat, el fiind voievod al Moldovei între 1347 și 1354, urmat de Bogdan, din aceeași familie, abia în 1363; mai poate fi amintit că botul luntrii se numește *bour*, iar vârful tălpii de sanie tot *bour* (BUHOCIU, p. 141-142; 145; 147; 158-162; 165-167). Bourul (sau taurul) este un vechi zeu sau demon al apelor (HERSENI, p. 184). Codul simbolic anulează clasificarea imanentă: boul domestic („sinonim” însă, în planul atributelor mitologice, cu cerbul) este imaginat ca o fiară a pădurii, care pradă câmpul de grâu și secară al voinicului, îi calcă în picioare grădina cu flori, fuge apoi și se ascunde în adâncul codrului; nu este exclus ca textul

popular să păstreze aici amintirea bourului, animal sălbatic care a populat pădurile României până în Evul Mediu și care a fost intens vânat încă din cele mai vechi timpuri; vânarea *„bourului sur”*, ca și aceea a cerbului, are funcția unei probe de consacrare: junele care aduce trofeul în sat își dovedește prin aceasta puterea și priceperea, maturitatea și vitejia; actul eroic îl confirmă, ca individ de excepție, și, totodată, confirmă întreaga colectivitate, ca beneficiară a sacralității animalului vânat și „coborât” din natură în cultură; astfel, se prefigurează o schemă mitică și arhaică, despre care M. Eliade afirmă: „Tema vânătorii rituale a bourului este, în mod sigur, autohtonă; acest animal beneficia la daci de un deosebit prestigiu religios; oricare ar fi fost rolul său în mitologia și religia dacilor, el făcea parte, cu certitudine, dintr-un ansamblu mitico-ritual de origine meridională, cu adânci rădăcini în preistorie”; M. Eliade consideră că mitul nu s-a pierdut, ci a luat forma unei legende autohtone care istorisea vânarea și sacrificarea unui bour, act cu valoare de probă de tip eroic; casa tinerilor căsătoriți este construită din părțile corpului bourului, la fel cum întregul cosmos era făurit, în „illo tempore”, din trupul animalului mitic primordial; sacrificiul bourului permite descoperirea unui ținut și „descălecarea” Moldovei, asigură consacrarea și prestigiul eroului-vânător, dăruie o mireasă și „susține” nunta, familia, care ia naștere acum, și neamul, care se prelungește și se eternizează prin acest act (COMAN, I, p. 7-9).

BOZ (*Sambucus ebulus* - DLRM, p. 91)
Plantă erbacee cu flori albe, fructe negre și miros neplăcut, cunoscută și sub denumirea de *bozie* (ȘĂINEANU, II, p. 163). Este folosită, împreună cu descântecele aferente, în magia medicală, la om și la animale, mai ales în cazurile mușcăturilor de șarpe (**2.** KERNBACH, p. 161).

BRAD (*Abies alba* și *pectinata* - DLRM, p, 91)
Vechimea mitului legat de dendrolatrie îndreptățește întrebarea dacă nu cumva nevoia de reprezentare plastică a credințelor populare nu și-a găsit o expresie adecvată, proprie, care să fie a populațiilor băștinașe; răspunsul pare să fie pozitiv, deoarece o seamă de date iconografice vorbesc de marea vechime, pe teritoriul României, a reprezentării bradului nu numai ca frunză, ci mai ales ca arbore, figurat cu rădăcini, atribut esențial al mitului pomului vieții; nu este nici o îndoială că bradul verde și peren, folositor și frumos, a inspirat din cele mai vechi timpuri credința oamenilor din aceste locuri în forța sa vitală, alegându-l ca simbol al vieții; se știe locul important pe care bradul îl ocupă nu numai în literatura populară, dar și într-o serie întreagă de acte legate de viața de toate zilele și de credințele românilor; se menționează doar că bradul este „arborele nunții”, pus la începutul unei noi vieți de familie, și tot el este pus pe casă ca semn al noii construcții; de aceea bradul a stat, cel puțin în unele zone, alături de stejar, în centrul cultului arborilor; aceasta explică marele număr de reprezentări plastice ale bradului în arta populară românească, precum și vechimea, mult mai mare decât a celor două tipare cunoscute ale pomului vieții, iranian și elenistic, a unora din imaginile bradului ca pom al vieții; o răspândire generală are tiparul traco-dacic a cărei vechime însă a făcut ca deseori să nu mai persiste figurarea rădăcinilor; dispariția rădăcinilor conduce uneori la tratarea copacului sub forma ramurii de brad; tot marii sale vechimi i se pot atribui și lipsa păsărilor însoțitoare, imagine ce necesita o compoziție complexă ce a putut să se nască în regiunea Mediteranei orientale, locuită de popoare care au ajuns la un înalt stadiu de civilizație cu mult înaintea celor din spațiul carpato-danubian; este de remarcat, în același timp, că, pe când cele două tipare venite de departe au intrat în varii combinații iconografice, tiparul local s-a menținut simplu, bradul apărând de cele mai multe ori singur, fără nici un element ajutător; motivul bradului apare pe ancadramentele de uși, în Țara Oașului, pe frontoanele caselor din Bihor, sau sub formă de cruce înconjurată cu ramuri de brad, în Dâmbovița, expresie a fenomenului de sincretism dendrolatrie-creștinism; tot brad pus în glastră se regăsește în tencuiala caselor din zonele Vâlcea, Argeș, Vlașca și Ilfov; de asemenea, bradul apare pe lăzile de zestre, ca fiind legat de actul nunții, pentru că are un rol deosebit în cadrul

ceremonialului; pe lăzile tip sarcofag din Bihor, bradul este plasat numai pe fața lăzii, fie singur, figurat într-un cartuș, fie în combinație cu rozeta, ca simbol al soarelui; apare și pe scoarțe, pe cămășile din Argeș și Muscel, amplasat pe piept și mâneci, brodat cu fir de aur și argint, în combinație cu arnici negru, roșu și vișiniu; la fel, pe cusăturile din Banat și pe cămășile din Munții Apuseni; apare pe vasele pirogravate din Țara Moților și din Vrancea și pe căucele din Ținutul Pădurenilor; motivul poate fi întâlnit și pe pistornicele din Oltenia (Romanați), fiind dispus în combinație cu crucea; este sculptat și la „păpușarele” din Prahova și Vrancea; este frecvent reprezentat și pe ceramică, pe cea de la Marginea-Rădăuți, pe cea de pe Valea Izei-Maramureș, în gama ornamentală a pieselor ceramice din Țara Zarandului, pe numeroasele cancee din Transilvania, acestea însă de proveniență săsească; apare pe ceramica din centrele din Vâlcea și Olt; de asemenea, pe ouăle încondeiate din Oltenia și Muntenia, ornamentate cu *„brăduți”*; în multe zone din România, la înmormântarea celor decedați, alături de cruce se plantează un brad împodobit, sau se sădește un pom fructifer (PETRESCU, p. 40; 49-51). Bradul aparține fundamentului culturii și civilizației arhaice românești; profilul mitic al bradului este la români cel mai vechi și poate cel mai complet dintre toți ceilalți arbori de care vorbesc credințele și riturile autohtone; în domeniul culturii populare orale, se distinge clar o tradiție a muntelui și a bradului, vie în mituri cosmogonice, în medicina populară, în riturile de naștere, de nuntă, de moarte, precum și ca temă poetică preferată, alături de cealaltă temă predilectă, a codrului; arborele-axă cel mai cântat în bocete este bradul; dacă puterea sălciei vine din faptul că trăiește în locuri umede, pe uscat și în apă, că se înmulțește direct și repede, că e pe cât de firavă pe atât de rezistentă la frig și ger, bradul se impune ca arbore uriaș, totdeauna verde, tânăr și nemuritor; arborele sau coloana cerului, acel *axis-mundi* al savanților, este imaginat în același fel ca bradul, un stâlp care *ține* cerul, iar uneori este un fel de osie între pământ și cer, de la Polul Nord la Steaua polară; însă reprezentarea lui fizică este pur și simplu o prăjină, un par înfipt în pământ, cu o pasăre sau o pasăre îngemănată în vârf, construită din lemn; este de reținut că bradul tânăr, care se pune la mormântul unei fete sau al unui fecior este în fond aceeași prăjină-arbore al lumii, chiar dacă e mai stilizată în cazul când se prezintă sub formă de *stâlp* (în acest caz, mormântul poate să nu aibă cruce, iar mortul poate fi de orice etate); stâlpii de la morminte sunt sculptați îngrijit, au deasupra fixată o pasăre, vopsită în negru și numită *„pasărea sufletului”*; locuitorii, în mare parte ciobani, țin ca acești stâlpi să aibă circa 2 m înălțime, fiecare stâlp fiind sculptat într-un fel particular, după gustul fiecăruia, iar, la înmormântare, este împodobit în același fel în care a fost ornat bradul, cu panglici, un smoc de lână etc. ; asta înseamnă că stâlpul îndeplinește aceeași funcție ca și bradul și poate că la origine a fost chiar un brad - Sebeș-Alba; arborele-coloană a cerului este un mit și un simbol comun tuturor popoarelor antice, din Asia și până în Egipt, după cum „pasărea cerească”, singură sau reprezentată îngemănată, bicefală, trimite la vulturul bicefal pe care vechile popoare ala Asiei Mici îl foloseau ca simbol al puterii supreme (BUHOCIU, p. 17; 25; 29-30; 41; 201). Bradul, așa cum reiese din materialele folclorice culese din Țara Oltului, este cel mai îndreptățit produs al pădurii pentru a simboliza tinerețea fără bătrânețe, vitalitatea, vigoarea; deoarece este veșnic verde, el a fost adoptat și de cetele de feciori, care sunt rămășițe ale unor rituri inițiatice; din această cauză, feciorii sunt asemuiți cu brazii, cântecul brazilor este cântecul feciorilor; brazii simbolizează vârsta feciorelnică masculină (junii); există chiar, în colindele din Țara Oltului, două categorii de brazi: unii „minunați”, alții „obișnuiți”, care simbolizează frații din ceată; din această perspectivă pare îndreptățită ipoteza lansată de autor, conform căreia bradul, care, în general, sigur ipostaziază simbolic bărbatul tânăr, neînsurat, nu cumva ar putea fi, sub forma lui „minunată”, o zeitate masculină, tot tânără, un „june divin” ?; și dacă acest zeu tânăr, zeu-fecior, nu are o legătură directă cu cetele de feciori, cu nunțile, cu înmormântările celor tineri („Cântecul bradului” la înmormântările celor necăsătoriți, cu un ceremonial nupțial simbolic în părțile Hunedoarei și ale Gorjului), după întrebuințările multiple care i se dau bradului la români, nu cumva ar reprezenta, prin verdeața lui veșnică, nu numai tinerețea, principiul sau divinitatea

tinereții, dar și veșnicia, adică nemurirea ?; răspunsul este pozitiv, pentru că, după concepția străveche a românilor, bradul era, ca și la alte popoare, un simbol al tinereții masculine, al nunții și al nemuririi; în plus, el era, în formele lui „minunate" (singular sau plural, până la „brădet"), un simbol al divinității masculine, ceea ce presupune existența unui „cult străvechi al bradului"; o dovadă este *„spovedania la brad"*, atestată în Oltenia și Țara Vrancei: pe vremuri, ciobanii se mărturiseau la copaci, mai ales la brazi; făceau o cruce în coaja copacului (cu toporul sau briceagul) și-și mărturiseau în fața ei păcatele, ca la preot, în timp ce băteau mătănii; tăiau apoi cu toporul câteva așchii din copac, pe care le aruncau; după jurământul pe care îl făceau, dacă într-un an copacul se usca sau nu însemna că erau iertați sau nu de păcate; ciobanii susțineau că spovedania aceasta este *„mai bună decât cea făcută la preot"*; mai bună, pentru că aveau credința, probabil, că se mărturiseau direct lui Dumnezeu, în chipul lui străvechi de „brad" (cuvântul însuși este de origine tracică); o altă dovadă, înregistrată în Mărginimea Sibiului, dar menționată și de documente vechi, este și obiceiul ciobanilor de a se împărtăși (cumineca), în loc de pâine și vin (trupul și sângele lui Hristos), cu muguri de copaci, între care, din nou, cu preferință pentru mugurii de brad, cuminecătură considerată de către ei mai bună decât cea bisericească, probabil din aceleași motive ca și în cazul mărturisirii; brazii apar în cadrul cetelor de feciori peste tot, nu numai în colinde: la poarta gazdelor, la biserică etc. , după cum apar în obiceiul junilor brașoveni, caracterizat și ca o *„călătorie cu brazi"* sau „procesiune cu brazii a tinerimii române", ca și jocul *boriței*, unde bradul îndeplinește o funcție rituală bine determinată, ca o reminiscență a unui cult dendrolatric, adăugând și faptul că însuși cuvântul *boriță* vine de la slavonescul *bor*=brad=brădet; dacă lucrurile ar sta așa, se înțelege de la sine că s-ar lămuri, în bună parte, și masca numită *boriță*, care nu ar fi decât un demon sau un zeu al brădetului; în acest caz, *borița* ar reprezenta, într-o viziune mult mai complexă, pe Dumnezeul purtat de cetele de feciori în noaptea de Crăciun, sau însoțit de ei, Dumnezeul tinereții, june și el ca și junii, amestecat printre ei, dar mai mare decât ei, care se naște în vârful plaiului, stă într-un leagăn agățat de brad și este îngrozit de elementele naturii; mama lui este o veche „mamă a pădurii", adică, în Țara Oltului, muntele roditor din care se naște și crește pădurea, din care izvorăsc apele, care dă iarba vânatului, oilor și altor animale, hrană oamenilor și care, în ultimă analiză, apare omului simplu din neamurile arhaice ca „mama" tuturor vietăților (plante, animale, păsări, oameni), care se nasc, cresc și viețuiesc în sânul ei sau în preajma ei; dacă bradul sau brădetul este conceput nu ca soț, ci ca fiul nemuritor și veșnic tânăr al aceleia care va fi imaginată ca „Mama pădurii", pentru agricultori marea zeiță a pământului cultivat era îmbinată cu cerul (în calitate de soț), de unde cade ploaia și cad razele soarelui, apoi, probabil, numai cu soarele, având ca rost principal grâul, ca fiind adevăratul fiu al mamei țarină; bradul, cerbul și Dumnezeul din brădet, ca și bourul, sunt fețele aceluiași lucru, zeități ale brădetului, dar în etape diferite: dendromorfism, zoomorfism, antropomorfism; fața originară a demonului, din care derivă toate celelalte, a trebuit să fie bradul sau, mai exact, brădetul (pădurea de brazi), codrul ocrotitor al omului primitiv, ca și mama pădurii născătoare și hrănitoare nu numai a pădurii, a cărei mamă este, ci a tot ce se găsește în pădure; astfel și animalele (cerbul, bourul, însuși codrul) sunt duhuri ale ei și, în final, bradul, conceput ca un „prunc", apoi ca „voinic"; până astăzi, în Țara Oltului, apariția unui grup de juni chipeși este întâmpinată cu expresia *„Ai noștri ca brazii"*, acest principiu al tinereții masculine trecând și la cerb, bour, vultur, șoim, june, brad; bradul crescut îngemănat devine simbol al iubirii și căsătoriei, în textele de colind din Țara Oltului; de Sfântul Ioan Botezătorul (7 ianuarie), carul sau sania cu boi se împodobește cu brazi mici, amplasați la jugul boilor, la *ceglăul* dinainte (care ține loitrele); urmează împodobirea carului, dar mai ales a boilor și chiar a brazilor înșiși, cu ștergare, cu „maci" (confecționări ale fetelor, din hârtie colorată), țoale, șorțuri, basmale, bete, mărgele, clopoței - Mărginimea Sibiului; în practica pastorală, nașterea și creșterea sunt dorite și divinizate, fiind folositoare, pe când îmbătrânirea (coacerea) și moartea (dispariția fără urme) sunt considerate ca dăunătoare; idealul religios al crescătorilor de animale este îndreptat spre naștere și tinerețe, niciodată spre moarte și înviere,

din acest punct de vedere bradul fiind un simbol inevitabil, ca și iedera (HERSENI, p. 51; 182-185; 216; 223; 237; 307; IORDACHE, p. 154). Este simbol masculin prin excelență, prezent în lirica de dragoste și în toate formele și manifestările culturale folclorice și etnografice; în poezia orală lirică, el apare cu destinația să compare statura mândră a iubitului, tinerețea și vigoarea sa; bradul veșnic verde, simbolizând tinerețea perenă, poate să înfățișeze iubitul, dar este și un substitut al acestuia; motivul *„furcii de brad”*, râvnită de fata îndrăgostită, trimite la semnificațiile ancestrale ale bradului, considerat ca simbol masculin și falic; o linie semantică unește trei imagini: brad-furcă de tors-flăcău și se întemeiază pe un dublu transfer, metaforic și metonimic, conservându-se vechiul simbolism erotic: *„Măi, bădiță, meu cel drag, /Tu mergi sara la vânat; /Să-mi adești, puiule, -un brad/Frumușel, ca tine nalt; /Să-mi tai dintr-însul o făclie/Și să-mi faci o furcă mie, /Că sara când m-oi culca, /S-o pun în pat lângă mine/Și-oi gândi că dorm cu tine!”*; de asemenea, bradul este asociat ceremonialului de nuntă și de înmormântare, în ambele cazuri el simbolizând principiul masculin al vieții; în ceremonialul nupțial, bradul adus la casa miresei îl reprezintă pe mire, iar în ritualul de înmormântare pe tânărul „nelumit”, stins în floarea vârstei; în ceremonialul nupțial, bradului i se rezervă un loc important: împodobit cu panglici multicolore și încărcat cu turte dulci, cu smochine, cu migdale și nuci, bradul nupțial reprezintă pomul vieții, semnificând belșugul, rodnicia și perenitatea; acest brad se asociază cu mirele, pe care îl figurează simbolic în actele rituale menite să-i apropie pe cei doi tineri și să stabilească legături cât mai trainice între cele două case și două familii pe cale de înrudire; în unele zone din România, bradul este îngemănat cu un alt obiect ritual, simbolizând de data aceasta principiul feminin; astfel, în Transilvania, bradul este înfipt într-un cozonac mare și frumos, care, prin simbolismul său, aparține, de regulă, constelației simbolurilor feminine; în Muntenia, bradul mirelui se pune într-o cofă cu apă adusă de la izvor, așezată în mijlocul curții flăcăului; în jurul lor se joacă o horă; în această conjuncție simbolică, apa, ca și recipientele respective (găleată, doniță, cofă) reprezintă principiul feminin; rolul ritual al găleții cu apă și al bradului este subliniat și de faptul că, după ce se termină hora ce pecetluiește unirea simbolică a stihiei masculine cu cea feminină, bradul se pune pe patul din colțul miresei, iar vadra cu apă este jucată de nuntași într-un dans ritual numit *„Jocul găleții”* (EVSEEV, p. 138; 191-192). Să nu se răsădească brad, pentru că atunci când rădăcina lui va fi cât capul celui care l-a răsădit, acesta va muri - Suceava; să nu se întâlnească mirele și mireasa la bradul de nuntă, pentru că unul din ei moare - Muntenia; când nuntașii a două nunți se întâlnesc, se iau la luptă și care tabără iese învingătoare câștigă bradul celeilalte nunți - Vâlcea; bradul de la nuntă se pune, după ceremonia căsătoriei, pe casă, pentru a nu fi luat de cineva, care, dorind răul, îl poate duce la o răspântie, familia celor doi tineri căsătoriți destrămându-se - Muntenia; când cade, din întâmplare, bradul miresei este rău de moarte - Vâlcea; dacă tânărul care poartă bradul la nuntă se împiedică și cade, este semn că mireasa va muri nu peste multă vreme - Vâlcea; tot rău de moarte este și dacă mireasa vede bradul încă din ziua de vineri seara - Vâlcea; atât mirele, cât și mireasa să ia cu ei, în carul care îi transportă la biserică pentru oficierea căsătoriei, câte un brăduleț, ca ei să se bucure de o viață veselă, cum veseli sunt oamenii, când văd, mai ales iarna, bradul verde - Suceava; când se unesc căpriorii la acoperișul unei case noi, se pun în vârf o creangă de brad și flori din care se găsesc la acea vreme, pentru ca toate să fie în casă frumoase și verzi, iar gospodarul tare și sănătos ca bradul - Țara Oltului; să nu se crească în curtea gospodăriei brazi, pentru că sunt copaci de pagubă - Iași; Suceava; să nu fie bătut nimeni cu bețe din lemn de brad, pentru că se poate îmbolnăvi fie cel bătut, fie cel care a lovit - Neamț; anul va fi bogat în roade, dacă primăvara, când bate vântul, de pe pădurile de brad se ridică nori gălbui - Suceava; când brazii fac conuri multe și din ei iese un praf gălbui este semn că anul va fi îmbelșugat - Suceava (**2.**GOROVEI, p. 19; 26-27; 58; 69; 142; 148; 173; GOLOPENȚIA, p. 70). În ziua de miercuri, înainte de Rusalii, junii poartă, sprijiniți în scări, brazii, care au înălțimea de 1-1, 5 m. și sunt tăiați din vreme; de fiecare brad, pe la mijloc, se leagă o cruce din lemn, vopsită în roșu și albastru și învelită cu foiță aurie, numită *șic*; acești brazi sunt fixați lângă masa fiecărui grup de juni, apoi sunt

transferați la troițele din răspântiile din Șcheii Brașovului și la porțile vătafilor și armașilor, unde rămân tot anul; aducerea brazilor, obicei de primăvară prin excelență, poate simboliza venirea primăverii pe care Junii o marcau și în acest mod (MUȘLEA, II, p. 53-54; 66). În ziua de Rusalii, junii din Șcheii Brașovului taie cel mai falnic brad și îl înalță la locul ales pentru joc; femeile mai în vârstă îngroapă la rădăcina bradului buruiana numită *„mama ploaia”*, ca să nu se schimbe vremea și ploaia să le strice jocul tinerilor, și un mușuroi de furnici, ca să se adune multă lume la petrecerea junilor (**2.** RAICU, p. 39). Obiceiul se numește *„Târșul”* și constă dintr-o prăjină lungă, curățată de coajă, ca să rămână albă și curată; de ea se prinde la vârf un brăduț verde, iar, de la acesta în jos, se înfășoară în spirală, pe o distanță de 2-3 m. , o cunună de cetină; apoi bradul se împodobește cu panglici de hârtie, iar în vârful lui se leagă o sticlă, în care, mai demult, se introducea o listă cuprinzând numele tuturor acelora care au participat la pregătirea *târșului*; spre seară, în mare taină, prăjina cu brad este înălțată la poarta celui care își serbează ziua onomastică, unde stă cel puțin o săptămână în văzul întregului sat, ca semn de mare cinste; flăcăul, mândru de această atenție, trebuie să descopere pe cei care au făcut *târșul* și într-una din duminicile viitoare să-i cheme pe toți, chiar și câteva dintre rudele apropiate ale acestora, și să facă o petrecere ocazională; *târșul* este pus numai la flăcăi, nu și la fete - Bucovina (COJOCARU, p. 203). În Oltenia, există obiceiul „dăruirii” rituale a noului născut în grija bradului sacru și a soarelui și datina scăldatului copilului în frunză de brad; dar bradul a fost investit și cu puterea de a stimula fertilitatea ogoarelor; de aceea, în Oltenia, după terminarea aratului, plugul și jugul sunt împodobite cu brad; de asemenea, în dreptul cutumiar românesc sunt amintiți brazii de „jurământ”, în fața cărora se rosteau jurămintele, precum și brazii de „judecată”, sub care se oficiau judecățile obștești; pe vremuri, ciobanii se mărturiseau la copaci (IORDACHE, p. 153-154). Bradul simbolizează, la români, semeția, bărbăția (voinicul este *„verde ca bradul”*, *„Verde Împărat”* este unul din personajele cele mai întâlnite în basm), tinerețea eternă, datinile ce deschid noul an au bradul în centrul lor, deci ale începutului de ciclu sau de viață (ZAHACINSCHI, p. 41). La căsătorie, încă din ziua de sâmbătă fetele împodobesc bradul cu boabe de porumb, înșirate pe o ață și vopsite în mai multe culori; tot în această zi, se pun brazi pe coama casei, la poartă, ușă și în capul mesei; la înmormântarea tinerilor necăsătoriți, se taie un brad frumos, căruia i se retează crengile până la vârf, numindu-se *suliță*, care este purtată de tineri în sat și apoi așezată la mormânt alături de cruce - Mehedinți (CIOBANU, p. 79; 81). În ziua de sâmbătă seara, la asfințit de soare, ginerele trimite un băiat, care are părinții în viață, cu un braț de crengi de brad la mireasă, ca să fie pregătită pentru nuntă; patru crengi se dau nuntașilor și anume „cumnatului de mână” al ginerelui, *colocașului* și celor două ajutoare ale *colocașului*, iar restul de vârfuri de brad se pune la trei stâlpi ai porților; crengile care se dau nuntașilor se împodobesc cu ciucuri din fir de diferite culori și hârtie colorată, iar bradul care se dă cumnatului de mână se împodobește cu un șir de boabe de porumb, așezate alternativ unul roșu și unul alb, sau se pun mărgele - Gorj (CĂRĂBIȘ, p. 68). Paul de Alep, descriind obiceiul nunții, la mijlocul sec. al XVII-lea, într-un sat din zona Doljului, consemna aducerea bradului de la munte și semnificația lui; ramuri de brad erau înfipte în ziduri, în fața porții, de o parte și de alta a drumului de la biserică și până la casa mirelui; localnicii au spus că, după cum frunzele acestui copac nu cad niciodată și sunt întotdeauna verzi, tot așa să dea Domnul și mirelui și miresei (ENACHE, p. 130). Mama mirelui așează în mijlocul odăii o masă joasă cu trei picioare, pe care pune un colac sau o pâine presărată cu sare, în care înfige o lumânare; mirele cinstește flăcăii cu țuică, apoi începe împodobirea bradului; crăcile sunt retezate la tulpină, astfel încât să formeze trei sfere, una mai mare în partea de jos, una mijlocie și una mică în vârf; apoi bradul este împodobit cu panglici multicolore, cu flori din hârtie și beteală; astfel împodobit este înfipt în pâinea de pe masă, lângă lumânarea stinsă acum; în jurul lui se încinge o horă, iar nuntașii petrec astfel până în zori; bradul apare deci ca un simbol de tinerețe și fertilitate și ca atare trebuie așezat la loc de cinste; el este trimis, în cadrul ceremonialului nupțial, ca un mesaj solemn, cu închinături și urări de sănătate (**4.** POP, p. 141; 143). Odată cu sosirea nașilor și a

mirelui, acesta din urmă aduce o ramură de brad, care este pusă într-o găleată cu apă, simbolizând constituirea noului cuplu; fetele și flăcăii încing o horă mare, fiind și ultima petrecere a miresei, înainte de a părăsi casa părintească; după nuntă, bradul se fixează în stâlpul porții de la casa mirelui, rămânând acolo până se usucă și cade singur; după aceea, întregul alai pleacă la biserică, unde se oficiază cununia religioasă, apoi alaiul se îndreaptă spre casa socrului mare, unde este întâmpinat cu apă, turtă și sare; oamenii sunt stropiți cu apă și invitați în casă, gest care simbolizează integrarea miresei în familia ginerelui; înainte de a pleca la biserică, mireasa aduce o găleată cu apă, în jurul căreia se joacă *„Hora miresei”*; odată cu venirea nașilor, în găleata cu apă se pune un brăduț sau o creangă de brad, având ca podoabe panglici colorate, batiste, ștergare, mere și colăcei, în jurul acestuia încingându-se o horă mare; după căsătoria religioasă, brăduțul se fixează în stâlpul porții de la casa mirelui, unde rămâne până se usucă - Călărași (TUDOR, p. 68-69; PRESA). *„Închinarea pomului”* (a bradului de nuntă), în unele zone nord-transilvănene, precum și orația bradului din ceremonialul nunților oltenești marchează momente diferite ale datinii căsătoriei în ansamblul ei, deoarece „închinarea pomului”, care este tot o orație, este un poem de urare și de influențare, este în același timp o ipostaziere a devenirii, a regenerării, conform credințelor în nemurirea sufletului; de aceea, el urmează să preia și să conserve energiile vitale decuplate prin moarte; este menit deci să unească pe mire și pe mireasă nu numai pe pământ, ci și dincolo, pentru că, așa cum spune o informatoare din Teleorman, *„pe lumea ailaltă, toate bucăturile care le dau de pomană se strâng sub brad”* (**1.** LARIONESCU, p. 448). Atât bradul de la nunțile românilor din Muntenia, Moldova și Dobrogea, cât și cel de la nunțile din Transilvania și Bucovina înseamnă veselie, adică precum oricine se bucură de verdeața bradului, tot așa să se bucure și nuntașii și mai ales tinerii care se căsătoresc, să ducă o viață veselă, să fie mult timp voinici și sănătoși; de multe ori acest brad se pune pe coama casei, ca să nu poată fi luat de nimeni, pentru că, în cazul că este luat și dus la vreo răspântie, casa celor tineri „se risipește”; în Transilvania, se face la mort brad cu flori, năframe, smochine, nuci, prune uscate, stafide și se pune la casă; în Țara Hețegului, pe drumul din pădure și până la casa tânărului decedat, fetele însoțesc alaiul tinerilor care poartă bradul, cântând *„Cântecul bradului”* până ce trec de hotarul satului lor; în zona Hunedoarei, flăcăii care poartă bradul sunt îmbrăcați în straie de sărbătoare, după care vine alaiul de fete, ținându-se cu mâinile pe după cap; în Munții Apuseni, bradul este dus pe umeri de doi tineri, în urma carului care transportă sicriul cu tânărul mort; în Moldova și Bucovina, se pun ramuri de brad sau *brădan*, având ca podoabe dulciuri, mere, ciucuri în culorile roșu, albastru, negru, un tort de lână roșie, flori; se mai leagă de acest brad un colac, o năframă și o lumânare; în zona Sucevei, bradul se împodobește doar cu panglici roșii, albastre și verzi, sau numai cu flori și un scul de fire roșii, galbene și verzi, dar numai la feciori, fete mari și rareori la tineri însurați, celorlalți nefăcându-se niciodată brad împodobit; în zona Sibiului și în alte părți din Transilvania, se pune în brad, dacă mortul a fost cioban, lână de oi; la decesul fetelor mari, se pune în acest brad inelul de logodnă și cerceii, dacă a fost logodită; dacă nu există brad, se folosește o creangă de măr sau de prun, sau de orice pom fructifer; tot în zona Sibiului, se face un stâlp, care se pune la capul mortului, având în vârf un porumbel cioplit în lemn și lână, dacă mortul a fost cioban, precum și o năframă; în Dobrogea, se ia un prun și se pun în el lână roșie, ștergare, busuioc și panglici din hârtie albă; în Țara Hațegului, se face o „suliță” înaltă din lemn de brad, care se înfige în pământ, lângă cruce, dar aceste sulițe se pun numai la decesul fetelor și flăcăilor; în vârful acestora se așează o năframă, cusută cu fir roșu, de care se anină și un clopoțel și inelele mortului; în Banat, bradul este purtat numai pe umeri și se pune numai la cei necăsătoriți, fiind ornamentat cu trei năframe, care sunt date apoi ca plată tinerilor care au purtat bradul; de multe ori, la capul celor tineri, după înhumare, se plantează iederă, pentru că este mereu verde, apoi un liliac sau un trandafir (în sudul Transilvaniei, Moldova și Suceava); după trecerea unui timp oarecare, se plantează un pom fructifer (mai ales dintre cei plăcuți de cel mort): meri, peri, vișini, cireși, mai rar pruni; pe mormânt se seamănă busuioc, magheran, lemnul Domnului, rozmarin, văzdoage,

ochișele, fonfiu, budiene și garoafe (budienele sunt un fel de imortele) (**3.** MARIAN, I, p. 265; III; p. 67-72). Obiceiul de a pune la capul mortului un brad sau de a planta un pom, de preferință un prun, are origine străveche, descinzând dintr-o datină care îndulcea adorația față de pomi; acest obicei a ajuns până în zilele noastre, manifestându-se ca o formă transfigurată a dendolatriei; bradul, în acest caz, este considerat a fi pomul vieții; el apare și în obiceiurile de nuntă, adică în momentele esențiale ale vieții omului; la nuntă, se folosește drept podoabă, o pâine împletită, o batistă albă și un mănunchi de busuioc (GOLBAN, p. 75; 83). Tăierea bradului este identificată cu moartea feciorului „nelumit", iar strămutarea lui din pădure în *„mijloc de țară"* reprezintă analogonul ritual și poetic al strămutării omului din *„lumea cu dor"* în cea *„fără dor"*; desigur că acesta nu îl poate ajuta pe *„dalbul de pribeag"* în lumea de dincolo, deoarece există trei animale care păzesc vama de peste ape și sunt gata să se repeadă asupra sufletului celui mort, acestea fiind șoimul, șarpele și vidra, fiecare dintre ele stăpânind câte o stihie: văzduhul, pământul și apa (COMAN, I, p. 199). După ce bradul este adus în curtea unde este mortul, femeile îl împodobesc, punându-i în vârf un clopoțel și pe ramuri ștergare decorate cu broderii; bradul este așezat la capul mortului, în loc de cruce și se cântă și aici, ca și la aducerea bradului din pădure, *„Cântecul bradului"*; când cel decedat este tânăr și în casa lui (este gazdă), odată cu groparii merg la cimitir dimineața și femeile cântând melodii funebre, însoțite de câte un om care le acompaniază la fluier; mai merge încă o femeie, purtând un vas cu jeratic, pentru a tămâia groapa, înconjurând-o de trei ori, după ce este săpată - Țara Hațegului (CLOPOTIVA, p. 429). Dacă mortul nu este prea bătrân, se obișnuiește și acum să i se aducă din pădure, de către doi voinici, un brad sau un plop, iar, înainte de a se apropia de casa decedatului, bradul este învelit într-o pânză lungă din borangic; parte din cei care însoțesc bradul cântă melodia populară *„Cântecul bradului"* - Gorj (SANDA, p. 46). În cimitirele satelor de munte, la cele patru colțuri ale mormintelor sunt patru brăduți, aceiași care au împodobit carul care a purtat sicriul în ziua înhumării - Bacău (ICHIM, p. 136-137). Cel care visează brad va avea noroc în perioada următoare - Bucovina (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *brad-mireasă-vineri*; *brad-colac-batistă-busuioc*; *brad-flori-năframă-smochină-nucă-prună-stafidă*; *apă-brad-panglică-batistă-ștergar-măr-colac.*

BRAHNĂ (BREAHNĂ; BREHNE)
Personaje imaginare, brehnele sunt niște zâne rele sau, mai precis, duhuri silvestre, cu prezență în credințele tradiționale din Moldova mai ales; ele nu sunt propriu-zis malefice, acționând doar asupra drumeților nocturni, fricoși și nătângi, care sunt speriați în timp ce traversează pădurile (**2.** KERNBACH, p. 316).

BRAZDĂ
În sensul de pământ răsturnat cu plugul și porțiune de pământ, strat, cultivat cu legume și flori (ȘĂINEANU, II, p. 165), dar și în sensul de bucată de pământ înverzită; din cauză că brazda înverzită conotează o serie de simboluri similare cu acelea ale *pământului*, nașterea copilului se face pe o glie cu iarbă - Maramureș (**4.** ȘTIUCĂ, p. 101). Nu este bine să se ia masa lângă straturile din grădină, pentru că usturoiul și ceapa vor face viermi - Suceava; se crede că, dacă visează cineva că face straturi, e semn că va muri o persoană din acea casă; în Duminica Paștelui, este bine să se ia, dezbrăcat și cu ajutorul capului, o brazdă, care să fie pusă în fața ușii și să se intre în casă, pășind pe ea, când se vine de la biserică; această brazdă trebuie recoltată în ziua de Sfântul Gheorghe (23 aprilie), pentru că este bună de pus în hrana vitelor când li se împietrește ugerul - Suceava; în ziua Sfântului Gheorghe, se pun brazde verzi pe la porți și se scot vasele de lapte la pârâu, ca să se facă multă smântână peste an - Suceava; aceleași brazde strânse la Sfântul Gheorghe sunt indicate să fie folosite la afumarea celor care suferă de sperietură - Bucovina; în ajunul zilei de Sfântul Gheorghe, seara, se așează, la porți, portițe și la intrările în grajdurile vitelor, brazde cu iarbă verde, pentru ca ielele să nu ia cumva mana vacilor, iar strigoaicele să nu strice somnul copiilor,

visul fetelor și norocul flăcăilor - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 134; 149; 190; 214; 218; 248). Se spune că glia cea dintâi brăzdată de primul plug ieșit la arat primăvara este bună pentru farmece și de aceea bătrânele o păstrează peste an (PRESĂ). În zona de munte a Banatului, unul din gropari scoate cu sapa o bucată de glie, pe care o pune alături; apoi se sapă groapa, la care lucrează, în general, patru sau șase bărbați; după terminarea acesteia, unul din ei rămâne să o păzească; după înmormântare, groparii se așează roată în jurul gliei, iar o femeie, stând pe această bucată de brazdă, le toarnă apă dintr-o oală, ca să-și spele mâinile și uneltele; în fine, oala este spartă de o piatră care are pe suprafața ei semnul crucii (**3.** ANTONESCU, p. 277).

BRĂCIRE v. BRÂU.

BRÂNCĂ
Maladie infecțioasă, erizipel, care se manifestă, la om și la animale, prin inflamarea și înroșirea pielii, însoțită de dureri și temperatură ridicată (ȘĂINEANU, II, 168; III, p. 29). v. BOALĂ.

BRÂNDUȘĂ
Românii au asimilat, sub denumirea de brândușă, două specii de plante, la care asemănarea este dată doar de culoarea liliachie a florilor; una înflorește primăvara (*Crocus heuffelions herb*), cealaltă toamna (*Colchicum autumnale L.*), ambele simbolizând începutul și sfârșitul ciclului vegetal; prin asimilare, brândușa de primăvară este floarea celor vii, care se bucură pentru că, prin înflorirea ei, le vestește primăvara; se crede chiar că ea apare înainte de topirea zăpezii din cauza răutății mamei vitrege a Pământului, care o scoate cu forța afară, ca și Baba Dochia care își trimite nora în pădure să culeagă fragi copți la începutul lunii martie; în Banat, numele brândușei a fost dat măcinicilor care se împart drept pomană la Moșii de Mărțișor - 9 martie (**12.** GHINOIU, p. 101). Cine dorește să-și întinerească ochii este bine să-i frece cu o brândușă de primăvară - Transilvania (**2.** GOROVEI, p. 177). Brândușa de toamnă este plantă toxică, denumită, în multe zone, *floarea-brumei* (DLRM, p. 308) și *ceapa-ciorii*; în realitate, ultima denumire este dată altor trei plante erbacee din familia liliaceelor (DLRM, p. 130). Este ultima plantă care înflorește toamna prin poienile umede, fiind, în același timp, și floarea celor morți; în Suceava, se crede că este păcat să o rupi (**12.** GHINOIU, p. 101). Se crede că florile brândușei de toamnă, mâncate, apără de brâncă (erizipel) sau că bolnavului de brâncă este bine să i se dea, ca leac, brândușe din sân - Bârlad (**2.** GOROVEI, p. 200). În Țara Hațegului, se freacă pielea cu aceste flori ca să nu mai muște puricii (BALASZ, p. 80). Când înfloresc brândușele este semn de toamnă lungă - Maramureș (BOGDAN, p. 10). De altfel, brândușa de toamnă apare, ca motiv ornamental, pe cozile lingurilor de lemn folosite în păstorit - Suceava (ȚUGUI, p. 39).

BRÂNZĂ
Să nu se scalde nimeni la râu, primăvara, până nu va gusta brânză proaspătă, deoarece s-ar putea îneca - Iași; Suceava; nu se pune brânză pe foc, pentru că se umflă ugerul oilor - Tecuci; pentru ca o vacă să fete vițel pătat, să i se dea să mănânce brânză rămasă de la Lăsatul secului de brânză pentru Postul Mare (Postul Paștelui) - Muntenia (**2.** GOROVEI, p. 214; 246). Vrăjitoarele se pot cunoaște numai în Duminica Paștelui astfel: oamenii care mănâncă brânză în Săptămâna brânzei (Săptămâna albă) strâng brânza de pe dinți într-o hârtie, în prima zi de luni din Postul Paștelui, iar, când se duc la biserică, pentru a asista la slujba de Înviere, iau hârtia cu brânză cu ei și astfel pot vedea toate vrăjitoarele și toți strigoii, pe care îi însemnează, ca să-i poată recunoaște ulterior (**2.**MARIAN, II, p. 185; **3.** GOROVEI, p. 115). Se crede că acela care visează brânză va avea noroc; înseamnă câștig în afaceri pentru cel care se visează mâncând brânză; dar înseamnă boală pentru cel care se visează făcând brânză; va avea parte de supărare cel care se visează mâncând brânză - Suceava (NOTE, Băncescu). Serie simbolică: *brânză-dinte-luni-duminică(Paște)*. v. LAPTE.

BRÂU

Brâul avea un rol important pe vremuri, azi păstrându-se două reminiscențe: în loc de dezlegarea brâului de către mire, mireasa este cea care îi dăruiește acestuia un brâuleț țesut de ea; dezlegarea brâului nupțial de odinioară sau dăruirea lui subliniază decizia fetei de a accepta o nouă stare existențială și de a renunța la regimul de castitate; de regulă, brâiele nupțiale aveau culoarea roșie, culoare căreia i se atribuie puteri apotropaice, de apărare împotriva deochiului, izgonirea duhurilor rele etc. (EVSEEV, p. 149-150). Ca să grăbească nașterea și să nască ușor, femeile gravide fac o frânghie din mai multe brăciri înnodate între ele, pe care o aruncă în apa peste care traversează o punte, zicând că atât cât apa zăbovește sub punte, tot atât să mai întârzie și pruncul în pântecele lor - Banat; când cineva botează, nu este bine să ofere bete de lungime mare, pentru că, se crede, finul sau fina nu se vor mai căsători - Ilfov; cu betele primite la botezul copilului să nu se încingă mama sa, pentru că va îmbătrâni repede - Muntenia; fetele și femeile să se ferească să li se taie, pe furiș, din bete, fiindcă bucata este luată special de vreo rivală care dorește să le facă farmece - Țara Oltului; când, fără să-și dea seama, cade brâul unei femei înseamnă că o doresc iubiții - Suceava; dacă brâul cade în timp ce merge pe un drum înseamnă că știu și alții că respectiva nu duce o viață tocmai corectă - Tecuci; mortul să nu fie încins cu lejeritate, pentru că, în drum spre lumea cealaltă, s-ar încurca în hainele puse pe el - Vâlcea; dacă o femeie se visează încinsă cu bete înseamnă că a rămas gravidă - Galați (**2.** GOROVEI, p. 17; 20; 25; 27; 152; 159; GOLO-PENȚIA, p. 86). În Țara Oltului, brâul este simbol al legăturii prin cununie, al unirii, în esență al nunții (HERSENI, p. 224). În jocul călușăresc, vătaful cetei poartă mai multe brâie decât ceilalți membri ai formației; femeile bolnave sau care nu au copii dau aceste brâie călușarilor să le „joace”, adică să le poarte pe toată perioada de performare rituală (ENACHE, p. 125). La fel ca și opregul, brâul este o marcă a stării civile, fiind purtat, în Banat, numai de către femeile căsătorite; valoarea magică a brăcirei este dată de folosirea ei în ritualuri, precum vrăji și descântece de ursită; în unele localități din Banat, există obiceiul ca fetele să invoce astrele cu ajutorul brăcirii, pentru împlinirea ursitei lor în căsnicie; practica se desfășoară în ajunul Crăciunului, seara; înainte de a se culca, fetele pun sub cap o opincă și o bucată de colac, apoi ies afară cu brăcirea, trăgând-o după ele până la poartă, rostind în același timp o invocație către lună, care este rugată să le caute din sat în sat ursiții și să-i aducă în vis; apoi pun brâul sub pernă; uneori, în locul lunii este invocată steaua, conform credinței străvechi că fiecare om are steaua lui, care veghează asupra destinului său; de asemenea, brâul este un element nelipsit și în cazul trecerii noului născut prin colac, la trei zile după naștere, în cadrul ritualului de invocare a ursitelor, obicei păstrat până astăzi în Banat; *„la trei zile după naștere, moașa aduce ursitorii: un colac cât țestul, cu mijlocul gol, un tănieri, trei linguri, nouă bani și o brăciră; vine acolo și petrece de trei ori copilul prin colac, pune colacul pe masă, pe el tănierul, lingurile și brăcirea roată”*; colacul trebuie să fie nesărat, iar a doua zi îl mănâncă părinții copilului; prof. Mihai Pop spune că „trecerea copilului prin colac înseamnă introducerea noului născut în comunitate; la culturile orientale, aceasta se face prin circumciziune; la culturile europene, de factură creștină, se face prin tăierea moțului acestuia; în cultura tradițională românească, introducerea noului născut în comunitate se face prin trecerea copilului prin colac, exact așa cum copilul care este bolnav, când trebuie să i se schimbe numele, ca să scape de duhurile rele care l-au îmbolnăvit, este trecut pe sub pământ”; la nuntă, brâul devine simbol al unirii tinerilor căsătoriți, al integrării miresei într-o nouă familie; astfel, în momentul intrării ei în noul cămin, soacra o întâmpină cu o pâine, după care îi trage pe cei doi tineri înăuntru cu ajutorul unei brăciri (TURCUȘ, p. 36-37). Când mireasa este îmbrăcată pentru ceremonia nupțială, brâiele de la poale și cele de la *„șurț”* nu se înnoadă, ca să nască ușor primul copil - Maramureș (DĂNCUȘ, p. 182). Când cineva este bolnav de *colăcit* (colită abdominală) se va căuta brâul sau cureaua unui bărbat, pentru o femeie suferindă, și de la o femeie, pentru bărbatul suferind, cingătorile fiind înfășurate în jurul mijlocului celui bolnav; persoanele de la care provin respectivele piese nu trebuie să fie cununate la biserică și să nu fie suspectate de moravuri ușoare, pentru că altfel

bolnavul nu se vindecă - Banat (LĂPUȘTE, p. 90). De remarcat că, în multe narațiuni populare, puterea voinicilor luptători stă în brâu, fiindcă, îndată ce acesta le cade, ei devin mai slabi, mai neputincioși; miresele se încing cu un brâu sau o cingătoare, căreia i se face un nod, pe care bărbatul trebuie să-l desfacă în patul nupțial; în Chioar, este obiceiul ca miresele singure să înnoade brâul, însă nu înainte de cununie, ci în timpul desfășurării acesteia; pentru aceasta, mireasa își lasă o parte din *frâmbie* liberă, pe care o înnoadă o dată sau de mai multe ori, fără să o vadă nimeni, cu scopul de a avea copii numai atunci când va dezlega câte un nod; brâul astfel înnodat este pus într-un loc ascuns, pentru ca nimeni să nu-l găsească și să nu se piardă (**3.**MARIAN, I, p. 187; 274). În Bucovina, de Anul Nou, unele fete se dezbracă de toate hainele și rămân numai în cămașă; iau apoi brâul și catrința, precum și o mână de sămânță de cânepă, merg la locul unde se taie lemne în mod obișnuit, „ară” cu brâul printre surcele, apoi seamănă cânepa, după care grăpează cu catrința; bat mătănii și se roagă Sfântului Vasile să-și vadă în vis ursitele lor; se întorc în casă, aștern pe pat catrința, iar sub pernă pun brâul, mai fac câteva mătănii și se culcă, în credința că-i vor visa pe cei care le vor lua de soții; locul unde se taie lemne este numit *„la lemnari”*, unde se află și butucul pentru despicat lemnele de foc, despre el crezându-se că este locul unde nu crește nimic, deci ursitul să nu aibă stare în acel loc, ci să vină la ea; tot de Anul Nou, femeile din Bucovina iau un brâu și îl pun cerc în fața ușii, dând în el de mâncare grăunțe găinilor, în credința că procedând astfel nu le va mânca uliul peste an, fiind aici vorba de desenarea unui cerc protectiv cu ajutorul brâului (**2.** MARIAN, I, p. 101; 111) Este semn rău, de necredință și lenevie pentru cea care se visează că și-a pierdut brâul (cingătoarea), dar va primi o veste bună persoana care visează că și-a găsit brâul - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *brâu-ajun-seară-colac-opincă*; *brâu-colac-blid-lingură-monedă*; *brâu-catrință-cânepă-lemn.*

BREBENOC
Pe teritoriul României, cresc trei specii de brebenoc: *Vinca minor, Vinca major* și *Vinca herbaceea*; cea mai răspândită, în parcuri și păduri este Vinca minor, întâlnită în toată Europa Centrală și Meridională, fiindu-i prielnice terenurile argiloase și calcaroase; este deci o plantă cultivată și de cult, mai puțin o plantă medicinală, fiind folosită ca plantă decorativă în special la nunți; în Țara Zarandului, soacra mare iese în întâmpinarea miresei cu o lumânare aprinsă, cu sare, cu un colac și *„fonfiu”*, adică brebenoc, ca să fie de noroc la semănăturile de grâu și nicicând să nu lipsească cele trebuincioase din casă; planta o ia mireasa, ca să *„nu-și piardă fața”*, adică să nu îmbătrânească repede, ci să fie tot tânără, cum este *„fonfiul”* verde și vara, și iarna; în Țara Oltului, în seara de Anul Nou, se pun ramuri de brebenoc în apă, atâtea fire câți membri are familia, iar cel căruia i se înnegrește ramura lui se crede că va muri în anul ce vine; în Suceava, se spune că, dacă se face dintr-o tufă de brebenoc o cunună pentru mort, nu este bine a se face din aceeași tufă și una pentru mireasă; se pune ca plantă ornamentală și pe morminte; mai este numită și *saschiu* (PRESA). Serie simbolică: *brebenoc-lumânare-sare-colac.*

BRICI
Cine visează brici (răzându-se cu el sau pe altul făcând aceeași operație) este semn că nu va avea noroc în căsătorie - Suceava (NOTE, Băncescu).

BROASCĂ (*Rana esculenta* - DLRM, p. 94).
Este prima viețuitoare care apare în procesul cosmogonic, dar nu este implicată direct în actul facerii lumii, ea doar îl precede și îl pregătește, aducând o veste bună, confirmând gândul sau bănuiala divinității supreme cum că, la fundul apei, este nisip sau pământ; în alte texte folclorice, rolul broaștei este mult mai mare, deoarece ea nu numai că vestește, dar și făurește, nu este doar martor pasiv, ci și participant activ, cu un rost bine definit în procesul complicat al făuririi lumii: *„Dumnezeu i-a poruncit să care apă cu gura și să care țărână pe niște beldii de urzică; ea tot a*

cărat, până s-a făcut pământ destul de mare; pământul broasca l-a făcut"; deci, unele legende afirmă că broasca a vestit pe Demiurg de existența pământului (s-a scufundat o singură dată), iar Demiurgul a poruncit ca apele să se retragă (creație pe orizontală); în celelalte legende, broasca face numeroase drumuri, pe verticală, până ce reușește să adune o turtiță de pământ din care se va naște lumea; rolul important al ei, în cosmogonia populară, se datorează poziției ei (naturale) de *mediator* între apă și pământ, pentru că ea trăiește și într-un mediu și în celălalt și astfel „le ajută", în plan simbolic, să comunice; în unele texte folclorice, broasca (animal care, atunci când plutește pe apă, se lățește, mișcându-se surprinzător, deosebit de felul de a înota al altor ființe de baltă) apare ca suport al lumii: *„Pământul este așezat pe un picior și acest picior este așezat pe spinarea unei broaște, mare cât toate zilele, iar broasca este pe apa unei mări fără margini, care este sub pământ; și când broasca se mișcă de la un loc la altul, pe apă, atunci se mișcă și pământul, mai tare sau mai încet, după iuțeala cu care se mișcă broasca"*; ea nu face lumea de la început, ci reface universul, dând viață naturii, deci are loc la nivelul energiei vitale care animă universul; stăpânind viața și mai ales tainele regenerării ei, broasca înfrânge blestemul divinității și alungă tristețea „de moarte" a acestuia, eliberând energiile stăvilite și declanșează un nou ciclu vital, pentru care, drept răsplată a fost blagoslovită; ea este sfântă, consacrată, puternică: *„E păcat s-o omori, pentru că e blagoslovită sau sfințită, pentru că împreună cu ariciul a urzit pământul"*; *„În Moldova, broaștele și aricii se socotesc sfinte și nimeni nu se atinge măcar de ele; se îngăduie să umble și prin case"*; credințele populare susțin că *„acela care calcă sau ucide o broască, va ucide pe maică-sa"*; *„ori când omori o broască îți moare mama"*; cel care omoară broasca, omoară o ființă dotată cu puteri sacrale; cum broasca este fecundă și regeneratoare, cum ea făurește lumea și ajută natura să renască, ea este o „mamă" a firii; deci, omorârea ei poate fi, în plan simbolic și arhetipal, un matricid; deci consecința este logică, îi va muri mama; *„Fiecare om are o broască-știmă; pe ea când o omoară, moare și el"*; aici broasca are aceleași puteri și funcții cu șarpele casei, apărând ca o divinitate protectoare, de a cărei existență și securitate depind existența și securitatea omului, a familiei și a casei sale; teama față de broasca sacră răzbate și din precauțiile ce înconjoară întâlnirea cu ea; este bine, afirmă credințele tradiționale, ca broaștei să nu i se spună pe nume; atunci când sunt auzite cântând, trebuie să se exclame: *„Cucoanele cântă"* și, drept răsplată, ele vor ura: *„Să fii frumoasă ca o cucoană"*; sau, văzând o broască, este bine să i se spună *„cal"*, *„cal de apă"*, ori *„iapă"*; mulțumită de respectul cu care este tratată, ea va răspunde: *„Să fii tu tare ca calul"*; se crede că acela care sapă o fântână și dă acolo de o broască să fie sigur că va da și de izvor; dacă, într-un izvor sau râu, există broaște, atunci cu siguranță apa aceea este bună de băut, faptul concret găsindu-și explicația în conformitate cu sistemul legendelor (care ipostaziază realul într-o consecință a evenimentului mitologic), prin binecuvântarea unei divinități; astfel, drept mulțumire pentru faptele sale, acestei viețuitoare i s-a hărăzit darul de a trăi numai în apele curate și de a asigura, prin prezența ei, puritatea lor: *„Apa unde trăiește broasca e bună de băut, omului să nu-i fie scârbă, fără broaște apa se-mpute și apoi scade"*; izvorul, apa abia ruptă din matcă, „nespurcată" de cele lumești, reprezintă puterea ingenuă a vieții; primăvara, anotimpul începuturilor, când totul se schimbă și renaște, întrupează momentul de cumpănă fertilă, clipa când puterile naturii sunt intacte, pure, concentrate, gata să izbucnească; corelându-se, în plan simbolic, broasca și primăvara asigură puterea magică și bogăția: *„Când broaștele cântă întâi primăvara, e bine să te dai de trei ori peste cap, dacă vrei să fii sănătos peste an, sau dacă vrei să ai noroc"*; *„Broasca e din inelul Maicii Domnului; ea l-a pierdut toamna și l-a găsit primăvara; l-a luat, l-a sărutat și l-a lăsat printre buruieni"*; de aceea, când este găsită, trebuie sărutată de trei ori, dată peste umăr și printre picioare de trei ori; deci broasca se naște primăvara, ca toate divinitățile vieții; se crede că, dacă se omoară o broască, *„se mânie Dumnezeu, care se pornește pe ploi și pe potoape, de nu se mai oprește"*, ba, se mai crede că aceluia care va omorî o broască îi va muri o vită; broasca mediază între dimensiunile și polii ei opuși, între pământ și apă, ud și uscat, fertil și arid, viață și moarte, pieritor și nepieritor; pentru că broasca este pură, curată, ea poate fi

folosită pentru a curăța omul, lucrurile, de spurcăciuni; broasca e socotită ca având darul să absoarbă toate necurățeniile din apă și din aer; tot astfel se crede că poate extrage veninul din orice rană și de aceea e deseori întrebuințată în medicina populară; pe același mecanism analogic se bazează și credințele care susțin că broasca este bună contra frigurilor, a durerilor de șale, contra umflăturilor de buze, a înecului etc. ; cel ce vrea să oprească grindina trebuie să prindă o broască, să o jupoaie de vie și să o atârne în vârful unui arin, crezându-se că, omorând broasca, se omoară ploaia, sau că, punând în pom pielea viețuitoarei ce tutelează ploile, sunt apărate câmpurile de puhoaiele dezlănțuite; există însă și o broască malefică, anume broaștele râioase; despre ele se crede că sunt creaturi ale diavolului și că ele întrupează adeseori strigoaicele și fermecătoarele; *„broasca râioasă e strigoaie și, dacă o iei în mână, te umpli de râie”*; în chip de broască râioasă, frigurile demonice pot aduce casei și omului fel de fel de rele: ele poartă farmecele, duc bolile, fură mana și bogăția gospodăriei: *„De multe ori strigoaica vine să fure tot grâul din șura omului, dar nu-l poate duce și cheamă broscoii în ajutor și tot neamul broștesc, cu gura cât o șură, de cară tot”*; credințele afirmă că, pentru a fi îmbunată, broaștei trebuie să i se spună *„iapă”*; în același timp și în sens invers, descântecele spun o *„iapă albă”*, de la marginea lumii, ca să stăpânească și să neutralizeze puterile malefice ale broaștei; astfel, broasca „bună” este iapă (are deci puterea și fertilitatea acestui animal), iar broasca „rea” stă sub puterea iepei, este alungată și înfrântă de aceasta; apa în care ea s-a scăldat vindecă pe cel bolnav; tăiată și pusă pe rană are valori curative nemaipomenite; cea „spurcată” este Muma-pădurii; ori afirmația *„Dracul mănâncă broaște”*, adică hrană spurcată; eroina pedepsită va scoate pe gură, ori de câte ori va vorbi, broaște și șerpi; cea bună declanșează ploile (*„să nu se omoare broasca, pentru că vin ploile mari”*), purifică izvoarele, îmbunează și înveselește divinitățile triste (inclusiv moartea) ale vieții și fertilității, vestește nașterea zeului-prunc (inclusiv a naturii reînnoite), aduce sănătate, putere și noroc; dominantă în manifestările orale și materiale (în ornamentică, o întâlnim prezentă pe cruci, ceramică etc.) este figura benefică a broaștei; nu are zile consacrate special ei, ca lupul, ursul etc. , ci întreaga primăvară îi este consacrată (COMAN, I, p. 95-96; 98; 100-110; II, p. 167). În unele legende, se spune că unul dintre animalele alese de Maica Domnului este broasca; aceasta ar fi fost cea care a vestit Sfânta Naștere și, drept urmare, trupul ei nu putrezește, ci se usucă, nefiind mâncat de viermi; de aceea, a omorî o broască este un păcat mare (PRESA). În Bucovina, se crede că broaștele sunt și vestitoare de frig, omăt și răceală, dacă ies și cântă înainte de Alexii (17 martie); iar dacă ies ele la timpul cuvenit, adică după ce trec Alexiile și după ce se încălzește, se poate spune: *„Să n-ai frică/De nimică”* (**2.** MARIAN, I, p. 88). Să nu se omoare broasca, pentru că ea își adună palmele a rugăciune către Dumnezeu și îl blestemă pe cel care a ucis-o - Țara Oltului; este considerată sfântă și de aceea nu trebuie omorâtă - Neamț; primăvara, cine vede un brotăcel prin iarbă să-l ia, să-l scuipe de trei ori în gură și apoi să-i dea drumul, pentru că nu se va mai îmbolnăvi de friguri peste an - Muntenia; se crede că omorârea broaștelor de către cineva atrage moartea mamei aceluia; sau că gestul de a le omorî echivalează cu uciderea propriei mame; de aceea, poate ucide o broască numai acela căruia i-a murit deja mama - Suceava; moare unul dintre părinții celui care omoară o broască - Botoșani; sau îi va muri o rudă - Muntenia; este semn rău pentru cel ce calcă o broască - Galați; îi devine vaca stearpă aceluia care omoară o broască - Suceava; să nu se omoare broaște, pentru că aluatul frământat de mâna ucigașă nu va dospi - Bihor; să nu se vorbească seara, în preajma copiilor, despre broaște, deoarece ele pot aduce răul asupra celor mici - Suceava; nu este semn bun, dacă intră o broască în casă - Suceava; când intră broaște în casă e semn că un membru al familiei va muri - Suceava; sau că a fost trimisă cu farmece și vrăji; în acest caz, cu un băț este scoasă afară, adăugându-se: *„Cu ce te-a trimis, dă lui și de capul lui să fie"* - Iași; dacă în casă este un bolnav și, pe înserate, sosește la ușă o broască sau intră în casă, este clar că a fost trimisă cu farmece; de aceea, este pusă într-o țepușă și așezată în pod ca să se afume - Suceava; este rău de moarte, când cântă broasca sub talpa casei - Vâlcea; se consideră că apa din fântâna unde nu trăiesc broaște nu este potabilă - Muntenia; Suceava; de

aceea, este păcat să fie omorâte broaște de fântână - Galați; ca să închidă gura vecinilor prea clevetitori, femeile prind o broască din fântâna din care iau apă acei vecini și îi leagă gura (sau îi cos gura) cu un fir roșu, după care o aruncă înapoi în fântână - Tecuci; când cântă de prima dată broaștele primăvara, este bine să se dea de trei ori peste cap cel ce le aude, pentru a fi sănătos peste tot anul și a avea noroc - Teleorman; Vaslui; Iași; sau să se dea de trei ori peste cap, pentru a crește bostanii mari - Vaslui; sau ca să nu fie anul secetos - Muntenia; sau ca să-i fie viața ușoară peste vară - Suceava; cine vede pentru prima oară, primăvara, ouă de broască să se frece cu ele peste tot trupul, pentru a fi ferit peste an de friguri; dacă vrea să fie ferit permanent de friguri, să se frece cu ouă de broască de-a lungul întregii primăveri - Suceava; ca să-i treacă frigurile, cel afectat de boală să pună o broască în sânul unui om fricos - Tecuci; nu va fi bolnav de friguri peste an cel care, văzând primăvara broască, pentru prima oară, o ia și o scuipă în gură - Bihor; sau să fie sărutată pe spate de trei ori și apoi aruncată peste cap - Suceava; broasca prinsă primăvara se dă de mâncare și porcilor, pentru a le trece unele afecțiuni ale gurii - Argeș; cine se duce la scăldat, pentru prima oară în acel an, să-și pună o broască în sân, ca să nu se înece - Arad; pentru diagnosticarea dalacului (antrax), se pune pe zona afectată o broască vie și, dacă aceasta moare, este sigur că boala este dalac - Vaslui; este bine să se pună pe pântecele unei femei aflate în travaliu o legătură cu rămășițele pisate ale unor broaște moarte, pentru ca nașterea să se producă ușor - Tecuci; negii se fac mai ales din cauză că broaștele din bălți urinează pe mâinile și picioarele unor oameni și pot fi tratați cu firimituri de mămăligă găsită - Tecuci; să nu se omoare broască, fiindcă plouă - Dolj; când cântă broaștele ziua este semn că va ploua - Muntenia; Buzău; Suceava; de cântă pe înserat e semn că vremea a doua zi va fi bună - Suceava; grindina poate fi alungată, dacă este prinsă o broască, este jupuită de vie, iar pielea i se agață într-un băț de arin - Iași (**2.** GOROVEI, p. 27-28; 30-31; 94; 142; 159; 165; 200; 266; 273; 283; 286; GOLOPENȚIA, p. 110; NOTE, Antonescu). În Maramureș, se crede că, dacă își doresc copiii să cânte frumos, să țină o broască verde în sân; limba de broască pusă pe pieptul unei femei o face să spună tot; omul să se ferească de broască, să nu i se ude în ochi, pentru că orbește, iar dacă pune cineva mâna pe ea, să nu se atingă pe la ochi, pentru că orbește (BOGDAN, p. 33; 117; 126). Pentru a-și face rost de iubit sau iubită, în Sălaj există următoarea vrajă: se prinde o broască, cu 9 zile înainte de Sângiorz, și se pune într-o cană găurită în 9 locuri; cana cu broasca în ea se îngroapă în grădină, în dimineața zilei de Sângiorz; după alte 9 zile, se scoate cana în zori și se vor găsi în ea două oase: unul având formă de cârlig, celălalt în formă de furculiță; este apoi atins cu osul în formă de cârlig cel care este plăcut, iar cel care urăște pe cineva îl atinge cu osul în formă de furculiță (PRESA). Apa din fântâna în care sunt broaște nu este bună de băut - Gorj (**1.** CHIVU, p. 246). Dacă broaștele încep să orăcăie înainte de Alexii (17 martie), primăvara va fi lungă și rea, cu zile friguroase (PRESA). Înseamnă onoare pentru cine visează broască; broască orăcăind înseamnă desfrânare; primește o veste bună cel care se visează mâncând broaște și înseamnă nefericire pentru cel care visează broaște multe - Suceava (NOTE, Băncescu).
Broască țestoasă. Se crede că este aducătoare de bine pripășirea la casa omului a unei broaște țestoase - Neamț (**2.** GOROVEI, p. 280).

BRUMĂ
Dacă nu cade brumă până în ziua în care este prăznuită Tăierea Capului Sfântului Prooroc Ioan Botezătorul (29 august), nici nu va cădea așa curând și toamna va fi mai călduroasă - Suceava (**2**.GOROVEI, p. 261). Pentru cine visează brumă este semn că va duce un trai nebulos, plin de nesiguranță - Suceava (NOTE, Băncescu).

BRUMĂREL *Brumărel* sau *Brumariu Mic* sunt denumirile prin care este cunoscută luna octombrie, iar *Brumariu* sau *Brumariu Mare* sunt folosite pentru luna noiembrie; dar sub aceste nume se ascunde și o ființă mitologică, un fel de Făt-Frumos care umblă totdeauna călare pe un cal murg și

este îmbrăcat în haine brumării sau albe; este în fapt personificarea brumei, care, așa cum îl descriu versurile dintr-un cântec, *„florilor mirosul stric”* și *„iau cu mine orice floare”*, pe care o duce acasă la mama lui Toamna sau Tomnica, iar aceasta, cum îi vede, îi și cunună - Suceava (**1.**MARIAN, p. 47-49).

BRUN
Este simbolul pământului cel roditor (ZAHACINSCHI, p. 7). v. PĂMÂNT.

BUBĂ
Când îi iese cuiva o bubă, să știe că îi vor ieși și altele, până la nouă bube, pentru că buba are totdeauna nouă rădăcini - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 30).

BUBURUZĂ (*Coccinella septempunctata* - DLRM, p. 96)
Românii numesc aceeași specie de insecte cu doi termeni: buburuză și gărgăriță, chiar dacă ultimul nominalizează mai multe specii de gândaci (în special de culoare roșie), dăunători ai cerealelor și zarzavaturilor (DLRM, p. 330). Se crede că buburuza este metamorfoza unei fete de împărat, ucisă de fratele ei în urma disputei pe care au avut-o cu privire la dreptul de a conduce destinele împărăției; această imagine nefericită i-a determinat seria de credințe, conotațiile buburuzei fiind legate de iubire: așezată pe dosul palmei sau pe braț, arată, prin direcția zborului ei, locul unde se află viitorul soț (sau viitoarea soție); uscată, pisată și apoi pusă în mâncare, stârnește dragostea feciorului dorit; aruncată în apa de îmbăiere, ajută fetele să fie mai frumoase; purtată pe pălărie sau în năframă, atrage asupra posesorului dragostea celor din jur; buburuza este *„prietena Maicii Domnului”* și *„nepoata dragostei”*; ocupă o poziție similară aceleia a plantelor iubirii - busuiocul și ruja, sau a păsărilor erotice - porumbelul și cucul*;* dar, pentru că este cunoscută și cu atribute negative, este considerată o insectă hulpavă, care aduce pagube în hambare; se zice că a fost trimisă de Creator să mănânce toată recolta unui om bogat, dar zgârcit, pentru că acesta nu vroia să dea și altora nici o fărâmă din bucatele sale; de aceea tradițiile populare românești recomandă, alături de o serie de practici magice de luptă împotriva ei, și un descântec prin intermediul căruia gărgărița este aruncată (metaforic vorbind) din interiorul gospodăriei (ca spațiu apărat) la polul opus, în inima naturii sălbatice (ca spațiu destructurat), acolo unde stăpânește Muma-Pădurii (COMAN, II, p. 134-135). În jurul buburuzei sunt credințe conform cărora, dacă ea apare după ziua lui Simeon Stâlpnicul (1 septembrie - Cuviosul Simeon Stâlpnicul), usturoiul va da recoltă bogată - Bucovina; să nu se omoare *„văcuțele Domnului”* (o altă denumire a buburuzei), pentru că este păcat - Suceava; când cineva le vede mergând pe o cărare lungă e semn că acela va face o călătorie îndelungată, ori va muri - Tecuci; totuși, la vederea ei, omul trăiește sentimente de plăcere și bună dispoziție, pentru că, în popor, se crede că ea prevestește binele - Neamț; Galați (**2.** GOROVEI, p. 19; 249; 280). Când copiii găsesc o buburuză (*„păpăruză”*), o iau în palmă, apoi răsucesc palma până ce insecta se urcă pe degetul arătător, timp în care i se descântă să zboare, direcția zborului fiind cea în care sau dinspre care le va veni perechea sortită - Maramureș; Muntenia; demn de reținut este și faptul că, în Maramureș, fetițelor li se spune, în semn de alint, *„păpăruză”* (BOGDAN, p. 60-61; NOTE, Antonescu).

BUCIUM v. APRILIE.

BUCUR
Păstor legendar, pe care tradiția îl așează la obârșia localității București, capitala României (ȘĂINEANU, I, p. 41).

BUCURIE (A SE BUCURA)
Se crede că este bine să se păzească, pentru a nu da de un necaz mare, omul care încearcă o bucurie prea intensă - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 31).

BUFNIȚĂ (*Bubo bubo* - DLRM, p. 98)
Face parte din bestiarul de bază al culturii tradiționale românești, moștenit de la daco-geți (BUHOCIU, p. 20). Caracteristicile naturale ale bufniței (buha), din care mai evidente sunt regimul nocturn, strigătul lugubru, zborul lin ca o nălucă, culorile închise ale penajului său, o amplasează într-un context depreciativ, asociind-o în special întunericului și tărâmurilor infernale; deoarece cântă numai noaptea, vestește evenimente nefaste (COMAN, II, p. 1; 99-100). Dacă bufnița cântă pe casă e semn de moarte - Mehedinți (CIOBANU, p. 79). Când cântă ziua sau prin cimitire, prevestește moarte, boli, război; când cântă seara sau spre răsăritul soarelui, prezice vreme frumoasă, dar poate determina și împiedicarea desfășurării unei nunți sau, cel puțin, amânarea ei (**3.** MARIAN, I, p. 123-124). Când cântă în luna februarie e semn de primăvară timpurie - Ialomița (**2.** GOROVEI, p. 268; 272). Pentru cine visează bufniță înseamnă pagubă - Suceava (NOTE, Băncescu).

BUHAI
Instrument muzical primitiv, cu posibilități fonice reduse, cunoscut mai ales în Moldova și folosit cu deosebire în ceremonialul Plugușorului (ADĂSCĂLIȚEI, p. 44). Este alcătuit dintr-un butoiaș (cutia de rezonanță), având un capăt acoperit cu piele de animal, prin mijlocul căreia ies câteva fire de păr din coadă de cal; firele sunt frecate în lungul lor cu degetele înmuiate obișnuit în oțet sau, pur și simplu, în salivă, obținându-se un sunet gutural, ritmic, prelung (**2.** KERNBACH, p. 211). Fiind simbol al fertilității, buhaiul, care imită rägetul taurului, înlocuiește, în ceata de colindători, taurul (**4.** POP, p. 77). În limbaj regional, buhai înseamnă și *taur*; pornind de la această realitate, unii cercetători susțin apariția buhaiului și a sunetului puternic produs de el în obiceiul *Plugușorului* ca semnificând amintirea scenei antice a jertfei anuale a taurului, dar și faptul că zgomotul produs, alături de tălăngi, bice și alte instrumente și obiecte cu încărcătură rituală conjuncturală, ar fi menit să alunge spiritele malefice din preajma plugului și să purifice spațiul la început de an, celebrat odinioară primăvara (NOTE, Antonescu; PRESA).

BUHĂ v. BUFNIȚĂ.

BUJOR (*Paeonia* - DLRM, p. 99)
Pentru ca fața copilului să fie rumenă, sau să fie voinic, dacă este băiat, florile de bujor se pun în prima scaldă a nou-născutului, alături de alte obiecte, dezvoltând seria simbolică menționată mai jos - Munții Apuseni; Transilvania; Bucovina; se cultivă numai bujori de grădină, pentru că se crede că acela care va muta planta, ori va aduce rădăcini sau semințe de bujori din pădure nu va mai face copii - Tecuci (**3.** MARIAN, II, p. 58; **2.** GOROVEI, p. 31; 212; **2.** CHELCEA, p. 10). În fine, bujorul apare, ca motiv ornamental, pe cozile lingurilor de lemn folosite în păstorit - Suceava (ȚUGUI, p. 39). Serie simbolică: *agheasmă-busuioc-bujor-monede de argint-miere-pâine-zahăr-ou-lapte dulce*

BULCI DE BALTĂ v. CALCE.

BUNAVESTIRE (BLAGOVEȘTENIE) v. MARTIE.

BURIC
Câți noduli se vor număra pe cordonul ombilical al unui prim copil nou-născut, atâți prunci va mai avea respectiva tânără mamă - Muntenia; partea care cade din buric, după nașterea unui nou-

născut, se păstrează, învelită bine, la grinda casei, iar, când copiii sunt mai mari, este udat în apă, ca să i se redea elasticitatea, și li se dă să se uite prin el, ca să nu se deoache, sau să ajungă cunoscători în toate cele ale vieții; tot prin buric se uită copiii și la venirea preotului de Bobotează (6 ianuarie), crezându-se că așa vor ajunge mari gospodari, îndemânatici - Țara Oltului; buricul căzut la nașterea copilului se păstrează până ce acesta împlinește șapte ani, când i se dă să-l dezlege și, dacă o poate face, înseamnă că va deveni un om deștept - Moldova; se păstrează buricul până se face copilul mare și, dacă îl dezleagă, de este băiat, va fi isteț la învățătură, iar, de este fată, va deveni foarte îndemânatică la țesut și cusut - Suceava; se păstrează și, când copilul e mare, se înmoaie în apă și i se dă să se uite prin el, ca să devină îndemânatic și să poată realiza tot ceea ce vede prin el - Muntenia; sau, băiat mare fiind, se uită prin buric, ca să nu fie văzut de către autorități și luat la îndeplinirea serviciului militar - Țara Oltului; sau pentru a-l păzi de cele rele în timp de război - Țara Oltului; buricul să fie dat copilului să-l rupă el, când a crescut mai mare, iar bucățelele să le arunce peste ogor primăvara, pentru că numai așa va deveni deștept și ceea ce va vedea cu ochii va înfăptui cu mâinile - Teleorman; buricul căzut după naștere se învelește bine și se introduce în vreo gaură din dușumelele casei, dacă se vrea ca următorul copil să fie băiat, sau într-o crăpătură din podele, dacă se dorește să fie fată - Galați; sau se îngroapă într-o gaură, făcută în tocul ușii ori în pragul casei, după care se astupă cu un dop de lemn - Țara Moților; se crede chiar că restul de buric îngropat deasupra ușii păzește casa de intrarea duhurilor rele în ea - Maramureș; Suceava; copilul cu buricul proeminent este înclinat spre îmbolnăviri de tot felul, iar cel cu buricul înfundat în abdomen va avea o constituție fizică rezistentă - Tecuci; ca să mai aibă copii și toți să-i fie dragi, mama ultimului născut ia buricul acestuia, îl usucă, apoi îl pisează și îl pune la macerat într-o sticlă cu rachiu, din care bea din când în când - Tecuci; ca să mai aibă copii, moașa ia buricul nou-născutului și-l îngroapă la rădăcina unui măr tânăr și sănătos - Banat; ca să nu mai facă și alți copii, femeile obișnuiesc să îngroape buricul nou-născutului și cămașa pătată de sânge a lehuzei într-o răspântie de trei hotare, considerând că vor avea copii, când acele obiecte vor fi dezgropate - Banat (**2.** GOROVEI, p. 30-32; 162-163; GOLOPENȚIA, p. 90; PRESA). Dacă buricul uscat este desfăcut ușor de către copil, se crede că el va fi isteț și priceput la orice lucru; dacă este fetiță, se crede că va ști orice să coasă, să țese; dacă se muncește mult cu desfăcutul, înseamnă că el va fi greu de cap; unii întreabă copilul de ce animal este buricul și, dacă răspunsul indică o vită, înseamnă că pruncul va fi norocos în vite; în Sibiu, buricul se păstrează la grindă, iar al fetelor ceva mai ascuns; după ce cresc mari, se ia de unde este ascuns, se găurește cu un fus, atâta cât să poată privi prin el, crezându-se că la lucrul la care va privi prima dată pe acela îl va deprinde cel mai ușor; dar, în unele părți, se spune că este bine să se dea buricul copilului să se joace cu el, ca să-l piardă, să nu se știe ce s-a făcut cu el; în Buzău și Bucovina, mama, după prima naștere, se uită prin buricul copilului și câte noduri zărește atâția copii va mai naște; în Banat, buricul copilului este tăiat pe un băț de corn, pentru ca micuțul să fie mlădios și tare precum cornul; apoi este învelit într-o pânză și, dacă tânăra mamă vrea să mai aibă copii, se îngroapă la rădăcina unui pom tânăr și sănătos sau la rădăcina unui gorun; în Bihor, Satu Mare și Țara Chioarului, ca să nu facă alți copii așa curând, buricul este înnodat de 7 ori și spălat în apă rece, în credința că va mai naște abia după 7 ani (**3.**MARIAN, II, p. 262-264). Imediat după naștere, moașa trece la „tăierea buricului”, operațiune foarte importantă sub raport medical, dar și în privința desprinderii fătului de vechea stare; ombilicul apoi se păstrează în casă, până când copilul crește mare, când i se dă să-l dezlege și în caz că reușește înseamnă că pruncul va fi cuminte - Maramureș (DĂNCUȘ, p. 176). După tăiere, legarea buricului nou-născutului se face cu cheotoarea de la o cămașă a tatălui, sau cu una de la cămașa mamei; cu sângele care curge din buric, moașa unge cu degetul pe copil pe frunte, bărbie și obraji, ca să fie roșu toată viața, dar trebuie remarcat faptul că, făcând acest gest, moașa îl închină astfel pe copil - Gorj (CĂRĂBIȘ, p. 60). Serie simbolică: *buric-cămașă-răspântie*.

Buricul pământului. În general, este conceput ca centru al Lumii, dar având concretizări în funcție de poziția pe care o ocupă informatorul în contextul cultural arhaic pe care îl colportează; o primă

ipostază a localizării buricului pământului este de natură biologică, în sensul că este „centrul”, „mijlocul” pământului, *„mijlocul lui dinlăuntru”*, prin analogie cu trupul uman; a doua ipostază are rădăcini în mentalitatea creștină, folclorizând însă valorile și simbolurile creștine: este *„centrul pământului și se găsește la Ierusalim”*, *„la mijlocul pământului, la casele lui David”*, *„la mormântul lui Hristos”*, *„la muntele Golgota, unde s-a răstignit Isus. Acolo e capul lui Adam”*, *„la Ierusalim. . . acolo e drumul soarelui”*; a treia ipostază este de natură etnică și națională: *„un pământ fertil în toate”*, *„loc bun răzășesc”*, *„aici în Țara Românească”*, *„la locul cel mai ridicat al țării, la București”*, *„e la mijlocul țării, la Focșani”*, *„e unde stai cu picioarele. Cine nu crede să sape, să se convingă”*; a patra ipostază proiectează gândirea metafizică tradițională, frecvent întâlnită în textele folclorice, fie că sunt realizări în versuri sau proză, caracterizate printr-o accentuată ubicuitate: *„Buricul pământului este un fel de deschizătură ce se află în mijlocul pământului și prin care trec vitejii din povești pe celălalt tărâm”*; *„prin Buricul pământului răsuflă pământul; când răsuflă, se cutremură; pământul șade pe o piatră și piatra pe foc”*; *„Buricul pământului se face pe pământ în formă de bureți* (ciuperci)*”* (PRESA).

BURSUC (*Meles meles* - DLRM, p. 929)
Animal carnivor care, în mentalitatea tradițională românească, ocupă un loc de neinvidiat, deoarece, dacă este prins, este ars de viu - Suceava; untdelemnul, în care a fost fiert un bursuc, este folosit în frecționarea locurilor afectate de reumatism - Bacău; Neamț; Suceava (**2.** GOROVEI, p. 284; 285).

BURTĂ v. ABDOMEN.

BUTOI v. VAS.

BUTUC v. LEMN.

BUSUIOC (*Ocimum basilicum* – DLRM, p. 102)
Este mult cultivat de români, fiindcă se crede că busuiocul este o floare ce aduce noroc în casa omului; este întrebuințat mai mult pentru farmece de dragoste; fetele, când merg la joc, au obiceiul de a lua cu sine fire de busuioc, iar mamele flăcăilor le țin acestora cămășile curate, punând între ele fire din această plantă; se pune busuioc, împreună cu alte daruri, pentru Ursitoare, la căpătâiul pruncilor nou-născuți; și probabil, din cauza frecvenței utilizărilor sale magice, mănunchiul de busuioc a ajuns, în ritualurile creștine, instrumentul de sfințire a locurilor și ființelor prin stropirea cu agheasmă (**2.** KERNBACH, p. 304). Cuvântul *busuioc* dintr-o poezie populară de dragoste sau semnul natural, floarea, purtată la brâu de o tânără (și nu de o bătrână), care merge la horă, propune un enunț specific în contextul obștii, din care se deslușește o anumită latură a comportamentului fetei, intențiile ei matrimoniale, dorința de a-și îndeplini rolul destinat de colectivitate; dacă se va duce cu buchețelul de busuioc, nu la horă, ci la biserică, valoarea enunțului va fi categoric alta; de data aceasta, semnul vizează tot un simbolism erotic, dar nu laic, ca primul, ci mistic; criteriul vârstei nu mai funcționează în al doilea caz, de aceea și tinerii și bătrânii pot folosi același simbol religios pentru a-și comunica adeziunea la realitatea ceremonialului (URSACHE, p. 72-73). Busuiocul (care este iubita, în cântecele de dragoste) este o plantă *„fermecătoare”*; este calificat drept floarea fetelor, ca simbol erotic; unii îi atribuie și un ușor iz melancolic, dar el îndeplinește funcția unui puternic stimulent erotic și are multiple întrebuințări în magia dragostei; se așează sub pernă, pentru ca tânăra să-și viseze ursitul; pus în păr sau în sân, are puterea să atragă dragostea celui dorit; fetele au mare interes ca în fața casei lor să crească busuioc: *„La fiecare casă de gospodar, trebuie să se găsească busuioc de dragoste”*; la Sfântul Gheorghe (23 aprilie), înainte de răsăritul soarelui, fata seamănă busuioc cu gura și îl udă

tot cu gura, până a răsări soarele, cu apă neîncepută, și tot din gură îl udă până nu încolțește; se crede că acest busuioc are puterea să facă fata drăgălașă flăcăilor; în zilele de sărbătoare, fetele trebuie să aibă busuioc în brâu și, dacă este mai îndrăzneață, trebuie să pună busuioc unui flăcău în brâu sau în păr, ca el să îndrăgească fata (EVSEEV, p. 116; 123-124). Busuiocul și trandafirul, în colinde, sunt dăruite fetelor și flăcăilor ca semn al viitoarei lor căsătorii, grâul este dat gospodarului pentru rodirea câmpului, crucea, element nou, de proveniență creștină, este dată bătrânilor, mărul apare cu același sens ca și în ceremonialul de nuntă (**4.** POP, p. 47). În colindele din Țara Oltului, busuiocul este dat fetelor (HERSENI, p. 244). Interpreții obiceiului *„Chiraleisa”*, în ziua de Bobotează (6 ianuarie) poartă costumele tradiționale ale zonei respective, iar la căciuli pun busuioc, brad, vâsc, cercei din mlădițe de salcie, plante cu numeroase semnificații benefice (**12.**GHINOIU, p. 146). În Țara Hațegului, în ziua botezului, vine nănașa să ia pruncul de acasă la biserică, purtând cu ea o ulcică nouă, de toarta căreia este legat un buchet de busuioc și o lumânare, pe care o aprinde când este botezat pruncul și care, după ceremonie, se păstrează în casă și este aprinsă numai când este scăldat copilul; există credința că, dacă lumânarea se stinge în biserică, în timpul botezului, copilul nu va trăi; îi mai aduce și pânză pe care o sfințește și apoi o dă mamei (*„nepoatei”*), ca să-i facă din ea cămașă copilului; este prima cămașă pe care o poartă copilul, dăruită de nănașă și sfințită la biserică (CLOPOTIVA, II, p. 410). Sământa de busuioc se sfințește împreună cu pasca, în Duminica Învierii Domnului, pentru ca planta care va răsări și va crește din ea să înflorească mai frumos și să miroasă mai tare și mai plăcut ca de obicei; fetele nemăritate, după ce se îmbracă, în zile de sărbătoare, își freacă hainele cu busuioc, ca să miroasă frumos, să fie plăcute și căutate de feciori cum este căutat busuiocul - Banat; în cadrul ritualului de aflare a destinului, indicarea de către fetele din Bucovina, în noaptea Anului Nou, a blidului sub care se află busuioc înseamnă măritiș sigur și din dragoste; în aceeași noapte, fetele din Muntenia obișnuiesc să pună într-un vas cu apă o rămurică de busuioc și una de măr și, ca punte, o monedă de argint, lăsându-le astfel până dimineața, în credința că, peste noapte, vor visa pe cei care le vor lua în căsătorie; dacă alături de tineri visează și verdeață este semn că vor fi norocoase; dar dacă visează bivoli este semn rău și trebuie să caute repede vreo vrăjitoare care să le descânte și să le „desfacă” de o astfel de ursită; în Transilvania și în Bucovina, fetele așează o „punte” peste o fântână și pun pe ea busuioc, sperând că, după ce adorm, vor visa că trec pe o punte de mână cu mirele; a doua zi dimineața, de Anul Nou, merg la fântână și, în caz că de busuioc se prinde promoroacă, este semn că mirii lor vor fi bogați; alte fete coboară rămurelele de busuioc în fântână și se duc a doua zi să le cerceteze, interpretarea fiind aceeași; când este zăpadă multă afară, iau trei fire de busuioc, care semnifică numele a trei băieți care le joacă mai des la horă, și le înfig în omăt; dacă a doua zi au chiciură pe ele înseamnă că acel băiat va fi mai bogat pe a cărui ramură s-a adunat mai multă chiciură; ca să se mărite, fetele din Moldova iau busuioc de la clopoțeii unui *„plugar”* care vine cu *„aratul”* în dimineața Anului Nou, pun o bucată în gură, sub limbă, și apoi se culcă seara, crezând că astfel își vor visa peste noapte ursitul; în Bucovina, iau de la clopoțeii primilor urători busuioc, cu de-a sila sau contra plată, se duc la o apă curgătoare și proptesc ramura cu o ață de mal, lăsând-o apoi acolo până dimineața; dacă a doua zi o găsesc cu brumă pe ea înseamnă că se vor căsători cu un bărbat vârstnic, dacă nu s-a prins nimic este semn că vor lua unul tânăr; alte fete iau busuiocul și se duc cu el la un râu înghețat, fac o copcă și lasă acolo rămurica plutind pe apă; dacă se prinde brumă înseamnă că au noroc și se vor mărita; în seara de ajun a Bobotezei (5/6 ianuarie), sub mai multe farfurii se pun diferite obiecte, fiecare având altă semnificație; astfel, flăcăul care indică farfuria sub care se află câteva fire de busuioc se crede că va lua de soție o fată frumoasă, dar săracă; se repetă de trei ori procedeul, pentru conturarea unui profil moral și fizic mai complex al viitoarei soții; se mai crede, în Suceava, că firele de busuioc sfințite sunt bune să se afume cu ele cei care au dureri de urechi (**2.** MARIAN, I, p. 9; 53; 100; 141; II, p. 177-178; 194). Se pune în apa de la prima scaldă, pentru ca nou-născutul, mai ales dacă este fată, să fie curată, iubită și atrăgătoare ca busuiocul (**3.** MARIAN, II, p. 58). Ca să

miroasă frumos, busuiocul să se semene într-o zi de vineri - Vâlcea; busuioc luat din steagul de la biserică se pune în codițele fetelor, ca flăcăii să se uite la ele ca la steag - Vâlcea; busuiocul luat de la clopoțeii colindătorilor din seara de ajun a Anului Nou este pus în apa în care se spală fetele, ca să fie dragi flăcăilor - Botoșani; cel căruia i se fură ceva să bage o crenguță de busuioc în fântână și va găsi repede ce i s-a luat - Muntenia; se pune busuioc la baza ghizdului fântânii, în seara dinspre Anul Nou (1 ianuarie - Sfântul Vasile) și, dacă este găsit a doua zi acoperit cu promoroacă, este semn că fata din acea familie se va mărita în iarna aceea - Suceava; în ajunul Bobotezei, seara, fetele pun busuioc în gard, iar dimineața se uită al cărei fete este acoperit cu brumă, crezând că acesta este semn că respectiva fată va lua drept soț un tânăr bogat - Muntenia; tot seara, în ajunul Bobotezei, fata nemăritată pune busuioc pe ghizdul fântânii, gândind în același timp la un anume flăcău și, dacă găsește a doua zi dimineața ramura de busuioc umedă, este semn că flăcăul o va lua în căsătorie - Muntenia; în speranța că se vor mărita curând, fetele schimbă, la plecare, buchețelul de busuioc din căldărușa preotului, venit cu botezul în ziua de ajun a Bobotezei, cu un buchet nou de busuioc; cu busuiocul luat și pus sub pernă, se culcă noaptea, crezând că-și vor visa ursitul și vor vedea și cum arată el la chip - Țara Oltului; Vâlcea; pentru a-și visa ursitul, nu este suficient să pună busuiocul luat de la preot, când vine cu Iordanul, ci să și postească în ziua de ajun a Bobotezei - Bihor; celei căreia i se pare că în jur miroase a busuioc îi va sosi în casă un bărbat străin - Moldova; Suceava; guturaiul trece, dacă bolnavul este afumat cu busuioc și pene - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 30; 32; 81; 108; 176; 243-244; 258; GOLOPENȚIA, p. 83). În Maramureș, busuiocul este purtat de fete în sân sau în păr, feciorii îl poartă în clop ori la cușmă, atât verde cât și uscat; se pune în vase de flori, după oglinzi, sub perne; bătrânii îl poartă în buzunar; este una dintre cele mai îndrăgite plante, poetul Tiberiu Utan, originar din această zonă, afirmând că „Eu și în stema țării ți-aș găsi un loc”; se pune busuioc în apă și se păstrează peste tot anul, apa fiind bună de leac, fiindcă *„nu se tulbură și nu se strică”* (BOGDAN, p. 66; 83). În Teleorman, fetele iau de la preot, când acesta vine cu botezul în ajunul Bobotezei, un fir de busuioc, pe care îl pun sub pernă și, în noaptea spre Sfântul Ioan, cred că vor visa chipul celui predestinat (**1.** CHIVU, p. 243). În Țara Zarandului, după ce a fost încredințată mirelui, mireasa primește un buchet de busuioc amestecat cu *fonfiu*, pe care, înmuindu-l în apa dintr-un vas, stropește roată adunarea, de trei ori (**1.** DASCĂLU, p. 23). În Bihor, când se formează turmele și ies la munte, preotul merge la fiecare dintre aceste ciopoare și le stropește cu un buchet de busuioc, hodolean, leuștean, salcie verde și iederă, binecuvântându-le să fie sănătoase și cu spor în lapte (**1.** BOCȘE, p. 55). Se pune în scalda copilului; înseamnă iubire; se dă în dar fetelor; îl pun fetele sub limbă, înainte de culcare, ca să-și viseze peste noapte ursitul; aduce noroc; se pune în clopul feciorilor, alături de pană, ca marcă a stării lor sociale (ȘEULEANU, p. 198; NOTE, Antonescu). În Gorj, când se pregătește leacul împotriva deochiului, bătrâna descântătoare mestecă cu busuioc într-o ulcică în care este apă și stinge astfel cei 3 cărbuni, sau 6, sau 9, dacă se știe că bolnavul a fost deocheat de cineva care *„îi rău de deocheat”* (CĂRĂBIȘ, p. 127). În consecință, devine firească întrebarea: unde a fost oare mai întâi busuiocul, la clopoțelul urătorului sau la căldărușa cu agheasmă a preotului?; desigur, la clopot, fiindcă sunt prea multe credințele și practicile rituale legate de această plantă, inclusiv furatul crenguțelor de busuioc de la plugușor, pe care apoi le folosesc la spălatul pe cap, pentru a le crește frumos și mari *gâțele*, ca să se mărite mai repede sau pentru vrăjile pe care le fac (ADĂSCĂLIȚEI, p. 96). Serii simbolice: *busuioc-brad-vâsc-salcie; busuioc-ulcică-lumânare-pânză; busuioc-măr-monedă; busuioc-pană; busuioc-apă-cărbune-3(6; 9); busuioc-clopot-colind; busuioc-fântână-apă(promoroacă); busuioc-hodolean-leuștean-salcie-iederă.*

BUZĂ

În vechile credințe, gura și buzele reprezentau locul de intrare și de ieșire a sufletului (EVSEEV, p. 168). Dacă i se bat cuiva buzele, se crede că acela va avea o ceartă cu un cunoscut - Bucovina; dacă îl mănâncă buzele pe un sugaci înseamnă că el își va vedea visul cu ochii - Tecuci; cel pe care îl

mănâncă buzele va săruta pe cineva - Iași (**2.** GOROVEI, p. 33). Se crede că omul cu buzele cărnoase este om bun la suflet, iar cel cu buzele subțiri este afurisit și zgârcit - Maramureș; Moldova (NOTE, Băncescu).

BUZDUGAN

Buzduganul este, în întreg folclorul european, simbolul cetei; și cuvântul englez „club”, intrat și în limba română, derivă din mai vechiul termen nordic *kylfingar, kolbiangen*= buzdugan, deci vestitele cluburi englezești de astăzi au fost probabil cândva niște cete cu rosturi ceremoniale (**4.**POP, p. 91). În cadrul cetei cunoscută sub numele de Junii Brașovului, în mijlocul desfășurării horei, unul din feciori aruncă buzduganul, îl prinde în mână, dacă poate, dacă nu îl lasă să cadă; cel dintâi care o face este vătaful, care își lasă pălăria celui de lângă el în cadrul horei, iese în mijloc și aruncă în aer buzduganul de trei ori, încercând să-l și prindă; după vătaf, care trece apoi la celălalt capăt al horei, aruncă buzduganul, în același fel și tot de trei ori, armașii, apoi sutașul și ceilalți Juni, pe rând; după ce buzduganul a fost aruncat de toți, Junii sărută mâna protopopului, prezent și el la ceremonie, care îi îndeamnă să asculte de vătaf și de armași, iar vătaful este sfătuit să ție cea mai bună disciplină între Juni; astăzi, buzduganul este în întregime turnat din aramă; cele vechi au o lungime de cca. 30 cm și cântăresc ceva mai mult de 1 kg; sunt făcute dintr-o bucată de lemn înfășurată cu sârmă; într-un capăt se fixează, cu un cui, o măciulie de aramă modelată în formă de pară, în celălalt capăt are un fel de toc de plumb, de forma unui cilindru, care cumpănește greutatea măciuliei de aramă; partea care rămâne între capete și de care se apucă buzduganul este înfășurată cu piele; la cele două capete, cam pe unde se îmbucă arama și plumbul cu lemnul, sunt două sfârleze de piele, care joacă în vânt atunci când buzduganul este aruncat; aruncarea buzduganului ar putea fi probă de bărbăție; în favoarea acestei ipoteze pledează și manifestările din Șcheii Brașovului, la Bunavestire (25 martie) și Duminica Floriilor, pe care unii cercetători înclină să le califice drept „procesiuni de pregătire” (MUȘLEA, II, p. 44; 49; 88; 92).

C

CADOU v. DAR.

CAFEA (*Coffea arabica* - DLRM, p. 106)
Se crede că acela care varsă cafeaua va lua bani - Ilfov; Prahova; Buzău; Iași; când cineva o varsă din întâmplare, va câștiga în ziua aceea - Argeș (**2.** GOROVEI, p. 33; NOTE, Antonescu). Pentru cine visează cafea măcinată înseamnă ceartă; înseamnă bucurie pentru cel care se visează bând cafea - Suceava (NOTE, Băncescu).

CAFENEA
Pentru cine visează cafenea înseamnă ceartă - Suceava (NOTE, Băncescu).

CAIER
Se crede că nu este bine ca fetele să plece din șezătoare cu caierul neterminat - Tecuci; ca urmare, pentru ca viitorii soți să nu fie spâni, se crede că este bine să se toarcă tot caierul în aceeași șezătoare - Tecuci; când mai multe femei torc împreună, nu este bine să așeze caier peste caier, dacă vor să întrerupă lucrul, pentru că, se crede, vor deveni văduve și vor avea și un al doilea bărbat - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 33, 218; 249). Fetele nu așează caierul pe tăietorul de lemne, pentru că se tem de Fata-Pădurii - Maramureș (BOGDAN, p. 89).

CAL (*Equus caballus* - DLRM, p. 107)
Locuitorii satelor spun că pe cal l-a făcut Dumnezeu, ca să slujească gândul omului, din care cauză ori omori un om, ori un cal tot una este; calul poate ghici ori presimți intruziunea demonilor malefici, simte puterea răului și poate indica locul unde se ascunde strigoiul (*„când calul trage într-un loc, unde începe să bată cu copita, dedesubt nu este lucru curat”*), punându-se astfel în evidență dimensiunea sa sacralizatoare, în sensul purității magice și ceremoniale; pentru calitățile și priceperea sa, calul este deosebit de prețuit, românii afirmând că este cel mai frumos, mai nobil și mai deștept dintre toate animalele, deoarece, *„unde a fost el o dată, nu trebuie să mai existe dubiu, nimerește el singur și merge acolo unde știe că a mai fost cândva”*; mai crede poporul că patrupedul este năzdrăvan, pricepe ce i se spune, este foarte credincios, presimte moartea stăpânului său, soarta sa este ca și a omului, chiar că, în multe privințe, îl întrece pe om, pentru că are presimțiri despre primejdii, nenorociri, moarte, pe când omul nu le are; dar atributul de „năzdrăvan” poate fi citit și malefic, fiindcă el se poate preface în drac, diavol, că poate vorbi cu stăpânul; în mod emblematic, folclorul românesc asociază calul cu feciorul și fecioria; în unele zone etno-folclorice există chiar obiceiul de a crește un *„cal de holtei”*, care nu se folosește la muncile gospodărești și care se ține numai pentru călărie; acest cal constituie un semn de putere și prestigiu social (nu oricine poate întreține un asemenea cal), dar și o marcă distinctivă pentru o anumită categorie de vârstă, pentru un anume mod de a fi și de a se comporta în lume; în doine, elogiul calului reprezintă, de fapt, elogiul unui asemenea model uman, definit prin vitejie și fală; semnele cele mai elocvente ale acestor calități sunt calul priceput și armele bune (*„Voinicul fără cal/E ca peștele pe mal”*); calul suflă pe nări, spun unele colinde, foc și vânt, uscând hainele stropite cu apă ale voinicului; în general, saltul peste mare are rolul unei probe eroice, al unei probe consacratoare; din perspectiva mitului, jocurile cu măști care înfățișează chipul calului pot oferi date interesante; masca de cal apare în datinile de Anul Nou și în cele de Sântoader; ea poate fi o mască simplă, sub care se ascunde un jucător, sau una dublă, cu doi oameni formând calul și un al treilea călare pe ei; însoțit de alaiul său, calul pătrunde în fiecare gospodărie, unde „joacă”, stârnind incitarea și bucuria gazdelor, având doar rolul de a declanșa elanul debordant al dansatorilor, însoțit de explozie de râs și veselie; la jocul *„căiuților”* (în Moldova), dansatorii

poartă, în jurul brâului, o figură din lemn, reprezentând animalul consacrat; în forma lor actuală, cu probabilitate manifestările poartă amprenta caracterului apotropaic și fertilizator, fiind menite să alunge, prin invocarea figurii magice a animalului puternic și fecund, duhurile malefice și să provoace declanșarea energiilor ascunse ale firii; calul chtonian apare explicit destul de rar în folclorul românesc și nu are consistență concluzivă în acest sens; conotează ideea de eroism și virilitate războinică, de unde și *„încurarea cailor”*, care consacră pe tânărul cel mai priceput și cel mai viteaz; în sistemul gândirii tradiționale românești, calul se individualizează, prin structura profund contradictorie a atributelor sale fundamentale, prin caracterul tensionat și ambiguu al simbolismului său, care îi circumscriu sfera semantică; ambivalența calului este relevată mai ales de credințele populare, care susțin că el este *„animalul cel de mijloc între animalele de casă”*; se și spune: *„cine ține cai, să țină și boi; cu caii să lucrezi și boii să-i țină, că, dacă ține numai cal, va rămâne sărac”*; foamea neobișnuită a calului se datorează unei pedepse de sorginte sacrală, fiind blestemat să fie mereu flămând, pentru că a refuzat, odată, să treacă o divinitate peste un râu, motivând că nu are timp; calul mănâncă mult, dar și muncește mult și fără odihnă; poporul îl caracterizează astfel: *„calul este blestemat de Dumnezeu”*; *„el piere și nu se satură”*; *„el e mort și e cu iarba-n gură”*; *„diavolul în cal se preface”*; poporul crede că *„dracul umblă călare pe un cal, ori se preface în cal”*; *„calul e al dracului, el pe om l-ar omorî, dar i se pare omul tare mare și se teme de el”*; *„poartă numai gând rău asupra omului”*; *„este un animal care nu ține la om”*; *„el totdeauna, când pleacă cu gazda, pleacă cu gândul să nu-l mai aducă înapoi”*; *„este dușman al omului ca și mâța”*; cu toate acestea și în mod paradoxal, alte atestări folclorice susțin exact contrariul, calul fiind *„animal plăcut lui Dumnezeu”*; *„cu caii nu te cuprinde nici un rău, fiind blagosloviți de Ilie”*; *„cu calul poți merge și în Rai și în iad, că te scoate și de aici și de acolo”*; calul este „spurcat”, termenul având în acest caz un dublu sens: citit din perspectiva codului alimentar, el înseamnă „necomestibil”; citit din perspectiva codului mitologic, el semnifică maleficul și apartenența la spațiul demonic; se mai crede că este spurcat, pentru că, în „illo tempore”, o femeie a îndrăznit să-l încalece; fiind un animal care degajă eroismul și virilitatea, calul exclude femininul, de aceea, în sistemul simbolicii populare, imaginea femeii călare reprezintă o adevărată „coincidentia opositorum”, o alăturare șocantă a două realități profund antinomice: *„fetele care merg călare fac păcat ca și cum ar omorî pe cineva”*; nu este exclus ca puterea pe care o are calul de a trece peste mari întinderi de apă, cum este prezentat în multe narațiuni folclorice, să fie o reminiscență a funcțiilor sale mitologice de animal călător, fie de cărător solar, ca purtător al astrului zilei peste lume, fie ghid psihopomp, ca îndrumător al sufletelor spre tărâmul celălalt; pentru a pune în concordanță timpul datinii cu timpul povestirii, colindele afirmă că întrecerile de cai au loc la Crăciun (25 decembrie) și la Bobotează (6 ianuarie), adică la cele două sărbători limită (început și sfârșit), care străjuiesc intervalul de 12 zile ceremoniale consacrate trecerii dintr-un an în celălalt; în realitate însă, alergările de cai se desfășoară la venirea primăverii, în prima sâmbătă după Lăsatul de sec pentru Postul Paștelui, de ziua lui Sântoader, patronul și divinitatea tutelară a cailor; ambivalența sa își are explicația și în determinările mitologiei, deoarece calul conturează una dintre cele mai polimorfe figuri mitice, al cărei simbolism cuprinde toate gamele posibile, de la solar la acvatic, de la celest la chtonian, de la cosmogonic și eroic la demonic; apare în aproape toate genurile literaturii orale, în sărbători și obiceiuri populare, în medicina și magia populară, în ornamentică, în jocuri ori în alaiurile cu măști; este însemn al tinereții eroice, pentru că, dacă mortul a fost neînsurat, sau om de arme, i se aduce calul la mormânt și acolo se dă de pomană unui alt tânăr neînsurat; îndeplinește nenumărate funcții pe lângă stăpânul său (sfătuitor, mesager, salvator) și nu se poate imagina voinicul, ca și haiducul, fără cal, aceasta fiind o situație generală pentru tot folclorul lumii; consumă alimente fermecate, ori substanțe cu puteri magice (măr, lapte, rouă, jăratec etc.), înțelege graiul oamenilor, prevestește viitorul, dăruiește armele fermecate, posedă obiecte vrăjite (gresia, oglinda, peria etc.), scuipă foc, zboară *„mai iute ca vântul și ca gândul”*, îl ajută pe erou în faptele sale: căutări, lupte, metamorfoze, probe de

pricepere și istețime, evadări din temniță, saltul peste mare, anunță moartea eroului, îi sapă mormântul și uneori moare odată cu el; ca și vânarea cerbului sau a monstrului marin, vinderea calului are rostul de a sprijini întemeierea unei case, a unei noi familii, motivația actului fiind de natură economică, marcând astfel ieșirea dintr-o condiție (aceea de june, de holtei) și integrarea în alta (aceea de om matur, de gospodar), adică intrarea „în rândul lumii”, renunțând la calul său, adică la emblema statutului său de tânăr neînsurat; în folclorul românesc, tânărul nu dă drumul definitiv calului decât în două situații: înaintea nunții și înainte de moarte, când îl îndeamnă să plece către ceata de haiduci ascunși în codru; contrar unor credințe, în literatura orală calul se prezintă ca un demon vegetațional, acolo unde calcă natura se împlinește, câmpiile arse înverzesc, piatra seacă izvorăște, văile lasă să curgă de-a lungul lor apă lină, iar codrii se acoperă de frunze; *„jucatul”* și *„încuratul cailor”* sunt aidoma săritului fertilizator, în măsură să declanșeze renașterea miraculoasă a întregii naturi, provin din același nucleu simbolic care pune în evidență figura calului fecund, puternic, întemeietor de lume, stăpân al apelor și al bogățiilor pământului; prin alergarea lor, caii pământeni sprijină soarele în momentele de cumpănă ale firii, în momentele de trecere de la o etapă la alta a vieții; întrecerea din sat este un analogon, ritual și simbolic, al întrecerii din ceruri, al goanei neobosite prin care caii soarelui asigură mersul, zilnic și anual, al astrului de la un crug la altul; acest sens nu epuizează însă valorile semantice ale complexului mitologic al *„încurării cailor”* solari și pământeni; rostul acestui obicei este probabil apotropaic și fertilizator; deci, „alergarea cailor” are drept scop alungarea și împrăștierea, în ultima zi a ciclului calendaristic, a spiritelor rele cuibărite în timpul iernii; unele credințe dublează ritul printr-o dimensiune mitologică, afirmând că alergarea cailor pământeni repetă, în plan profan, cursa cailor sacri ai lui Sântoader; astfel, calul este dedublat, născând cuplul cailor (și al călăreților) gemeni; ei apar frecvent în colinde, în ipostaze îndeobște consacratoare: dezleagă izvoarele, trezesc la viață întreaga natură, zboară prin ceruri, stăpânesc lumea, salvează pe cei aflați în pericol, ceea ce duce la concluzia că imaginea folclorică a cuplului cailor năzdrăvani este o prelungire a atributelor străvechiului grup divin al călăreților danubieni, zeități de origine geto-dacă, intens adorate în teritoriile dunărene; rosturile de animal fertilizator explică și asocierea intimă dintre cal și mediul acvatic: calul apare mereu în preajma mării, înoată cu ușurință, destupă izvoarele, protejează fântânile, este legat de solomonari etc. ; mai mult chiar, într-un recitativ spus de copii, ca să alunge norii, este invocată o iapă fabuloasă, stăpână și născătoare a ploilor; fără a fi în mod vădit stăpânul apelor, calul din folclorul românesc relevă însă, la nivelul conotațiilor simbolice, profunde afinități cu orizontul acvatic, afinități concretizate fie în planul magiei apotropaice (capul de cal păzind fântânile), fie în acela al asocierilor poetice (calul sărind peste mare, declanșând izvoarele, oprind ploile etc.); calul și lupul, în calendarul popular, domină fiecare câte o jumătate de an; lupul stăpânește perioada hibernală, vremea frigului și a morții, în timp ce calul are sub puterea sa perioada de primăvară și vară, vremea renașterii firii, a tinereții și a elementelor vitale; când Sfântul Gheorghe aleargă pe calul său în jurul pământului, iarba înverzește, pământul se deschide și primăvara vine; se poate spune că lumina și căldura se află sub zodia calului; capul de cal apără de boli, de alte rele și, în plus, aduce norocul în casă; el este prezent la capătul grinzilor ce susțin acoperișul caselor, la stâlpii porților, în vârful acoperișurilor, la capetele lavițelor, la fântânile *„cu cai”* din Gorj, la vasele din lemn pentru lapte, la capetele leagănului copiilor; lipsa dimensiunilor infernale și malefice își are explicația în faptul că, în civilizația tradițională românească, chipul calului este orientat cu predilecție către atributele sale solare și fecundatoare; zilele consacrate calului sunt: Anul Nou; Boboteaza; Sântoader (cam trei zile și în special sâmbăta din Săptămâna Albă sau a Brânzei, prima săptămână din cadrul Postului Paștelui) și Ispasul sau Joia Înălțării Domnului (COMAN, I, p. 2; 35-40; 42-48; 50; 64; II, p. 165; NOTE, Antonescu). Calul se asociază cu libertatea flăcăului neînsurat, cu plinătatea forțelor tinereții și curajul aspirațiilor juvenile; în cântecele fetelor, iubitul este asociat cu calul său, amândoi formând un tot unitar și armonic; stăpânul și calul par a se înțelege fără cuvinte; are funcție de mediere, fiind unul din principalii

mijlocitori între sfera femininului și principiul masculin; calului îi revine rolul de a străbate drumurile dorului; saltul iubitei în șa semnifică desprinderea ei de sfera fecioriei, de casa părintească și trecerea în stadiul de femeie, iubită și soție; există poezii populare construite pe paralelismul tânăr/murg; legarea calului de un buștean semnifică o aventură erotică, în același timp calul fiind și călăuză și sfetnic în inițierea erotică; în ceremonialul nupțial, există prezența activă a calului ca simbol arhetipal al principiului energetic masculin; gândurile și sentimentele tânărului sunt transferate calului în acțiunea ce o întreprinde pentru cucerirea fetei (EVSEEV, p. 95-96; 193). Credințele în puterea binefăcătoare a capului de cal, pus de pază la intrarea în casă, pe acoperiș, la lavițele de lângă sobe, fiarele de pus lemnele pe ele la vatră poartă numele de *„cai”*, la căucele mari de luat apă, a căror coadă are cam 50 cm. , la locuințele semiîngropate (bordeiele din câmpia Olteniei), unde chiar piesele de susținere, care străjuiesc intrarea în pantă, poartă denumirea tehnică de *„cai”*, la bisericile de lemn din toate cele trei provincii istorice românești, la așa-numitele *„fântâni cu cai”*, construcții care captează mici izvoare, prezente în Mehedinți, Gorj, Vâlcea, mai rar în Muntenia de nord-vest, până pe apa Argeșului, pentru a goni spiritele rele, sunt prezente în multe zone din România; de un deosebit interes este faptul că, pe lângă reprezentările plastice, cel mai adesea realizate din lemn cioplit, acesta se întâlnește și sub forma craniului descărnat, pus în parii gardurilor de la grădini, în preajma grajdurilor, între butucii de vie, în copacii bătrâni crescuți lângă izvoare, bănuiți a fi bântuiți de iele; zona de extensiune a acestui fenomen este sudul țării, cu deosebire în Oltenia și Dobrogea, în nordul Moldovei, în Ținutul Pădurenilor fiind folosite, cu același scop, craniile de cornute, mai ales de berbeci (PETRESCU, p. 116-119). Atât chiuiturile feciorilor, cât și unele figuri coregrafice de joc din Țara Oltului amintesc de cai (nechezatul, tropotul, săriturile cailor), imaginea fiind completată cu denumirea pe care o are o fază de joc, numită *„șchiopătârca”* (o învârtită pe loc, în care perechile de dansatori, după două învârtituri normale, la a treia șchiopătează, târând puțin piciorul pe pământ, apoi ridicându-l în sus), pot avea o origine simbolic cabalină; problematica se amplifică, dacă se ia în considerare că grupurile de feciori, junii, *„ridicatul”* craiului, Plugarul, dar mai ales „Călușarii”, prin sistemul de organizare și repertoriu, care au toate o trăsătură comună, sunt executate de o clasă de sex și de vârstă foarte precisă; caii care apar atât de des în colindele din Țara Oltului nu sunt, în general, cai solari, ci cai de voinici, iar, când au un caracter magico-religios, sunt mai curând demoni ai vegetației; ei nu fac decât să reamintească, uneori printr-un aspect agrar, vechile culte silvo-vânătorești; calul este animalul cel mai important al deghizărilor, este deținătorul unei anumite forțe sacre, pare chiar înfățișarea unui vechi zeu al anului (HERSENI, p. 40; 300; 323). Ca o sumă a observațiilor, se constată că, în performarea călușărească, s-au contopit două reprezentări principale, una legată de venerarea ielelor, cealaltă de cultul cabalin; călușerii din Banat obișnuiesc să poarte cu ei un cap mic de cal, sculptat în lemn și pus într-un mâner; în Vâlcea, chiar steagul cetei de călușari poartă numele de *„căluș”*, iar, prin Teleorman, instrumentul din mâna mutului se numește *„cal”*; mai mult, steagul și *„calul”* mutului se formează punând fiecare membru al cetei câte un fir de pelin și de usturoi, fără ca să vorbească; după toate probabilitățile, așa-zisul *„cioc”* sau *„iepure”*, purtat de călușarii din Oltenia alături de steag, n-ar fi decât reprezentarea sumară a calului, blana de iepure închipuind un patruped miniatural asemănător statuetei din lemn a călușarilor bănățeni; prezența pintenilor la călușari pare a fi subordonată semnificației cabaline a jocului, atestată documentar și de călătorii străini care au străbătut meleaguri oltenești; felul cum se formează ceata înainte de Rusalii, în Dolj, oglindește aceeași dependență cabalină, întrucât ritualul de intrare în ceată constă în sărirea celorlalți membri, succesiv, ca peste un cal; printre numeroasele figuri ale jocului călușăresc, se întâlnesc pași care vor să imite trapul cabalin, pași care se fac săltat, ridicând fluierul piciorului în poziție orizontală, în timp ce se sare pe celălalt picior, pași care apar în *„plimbările”* în cerc, menite să separe între ele feluritele figuri sau jocuri călușărești, urmele fiind vizibile și la călușarii stilizați din Transilvania; dansul *Căiuților*, specific Moldovei, ar fi un dans imitativ, care urmărea să supună

calul voinței umane; altă ipoteză ar fi că acest cult al calului este în legătură cu fertilitatea; toate detaliile *Călușului* arată nu numai o strânsă dependență de cal, ci chiar o încercare de a se integra în spețа cabalină; dintre jocurile practicate în Oltenia și Muntenia, cele mai frecvente sunt *Călușul* și *Floricica*, la care se adaugă altele, printre care *Calul*, ultimul dans distingându-se și prin faptul că, în timpul acestuia, nu se strigă, ci se nechează, subliniind dependența de cabalin; calul are o poziție privilegiată față de celelalte animale, din cauza însușirilor sale de natură profilactică; se crede astfel că oasele calului au puternice virtuți apotropaice, de aici practica atât de răspândită de a pune tigve de cal pe gardurile și împrejmuirile caselor (BÂRLEA, p. 41-43; 59). Jocul *Călușarilor*, dar mai ales organizația care stă la baza acestui joc, *călușăria*, sunt întemeiate pe credința magică ce emană de la șeful ei, numit *vătaf, jude, primicer*, care este urmat clipă de clipă, în timpul jocului ce durează până la două ore, de toți jucătorii; însă mitul inițial, al omului-cal, este același și la confrerii, cu toate că este rar citat; după cum se știe, *călușăria* este un aspect practic, un rit de educație, după alții de inițiere, care se înțelege și se explică prin mitul Sântoaderului, varianta românească a mitului indo-european al centaurului; adevăratele *„încurări ale cailor”* au loc în pragul primăverii, sâmbătă, în ziua Sântoaderului sau Calului cel Mare, alteori duminică, în ziua de Lăsatul secului la intrarea în Postul Paștelui; dar tot în această duminică se desfășoară ritul numit *Alimori, Roata de foc, Urlalia* sau *Priveghi,* care încheie câșlegile și încep păresimile, adică Postul Paștelui (BUHOCIU, p. 46; 69). Calul și lupul domină fiecare câte o jumătate de an; soarele este purtat pe cer de telegari voinici; calul îl poartă pe Sântilie, care trăsnește cu biciul de foc diavolii; caii îi ajută pe Sântoader și pe Sânnicoară să întoarcă Soarele, hotărât să se refugieze pentru totdeauna de privirile oamenilor; caii purifică, prin goana lor, spațiul la Bobotează sau la Lăsatul Secului; caii lui Sântoader instituie ordinea și echilibrul după perioada câșlegilor, întrerupând șezătorile și întâlnirea fetelor cu băieții; în calendarul popular, cultul cailor este exprimat direct (săptămâna de opt zile dedicată cailor lui Sântoader, *„Încurarea cailor”* la Bobotează sau Lăsata Secului, Todorusele - zi când se întâlnesc caii lui Sântoader pentru a petrece cu Rusaliile, Paștele cailor); Sântoaderul cel Mare poate fi localizat între 8 februarie și 14 martie, dar documentele arată că, înainte de introducerea calendarului creștin, el se celebra la echinocțiul de primăvară; S. Fl. Marian culege din Banat o informație, conform căreia caii lui Sântoader sunt de două feluri și anume albi și negri, iar caii cei albi prigonesc neîncetat pe cei negri și, ajungându-i, încep a-i mușca cu gurile și a-i bate cu copitele și, de regulă, nu se lasă până ce nu-i înving; apariția „junilor” călări în ziua de miercuri din „Săptămâna luminată” (prima săptămână de după Duminica Învierii Domnului, Paștele), când se chiuie și se trag focuri de armă, reprezintă, pentru multă lume, adevărata sărbătoare a „junilor”, călăreții și caii, împodobiți cu ghirlande de flori, devin un fel de semizei de tipul Sântoaderilor, de a căror forță fantastică se sperie spiritele necurate; călărirea cailor de către „juni” are deci aceeași semnificație cu *„încurarea cailor”* la Bobotează, Lăsata Secului și Sântoader, când sunetele trâmbiței, focurile pistoalelor, chiotele, goana cailor alcătuiesc adevărate scene de vânătoare rituală a spiritelor iernii; animalul protector, calul, era invocat de către oameni de două ori într-un an: să înfrângă spiritele morții din anotimpul friguros, strigoii, al căror patron este lupul, și spiritele morții din anotimpul călduros, ielele, al căror patron sunt Zânele sau Rusaliile; de aici *„încurarea cailor”*, Săptămâna Nebunilor și Săptămâna lui Sântoader, inclusiv dansul călușarilor; indirect, calul este prezent în calendarul creștin prin sfinți însoțiți de cai sau transportați de cai precum sunt Sângiorz, Sântilie sau Sânnicoară; printre multele mențiuni de prezență în arta populară a motivului calului (și a călărețului), mai sunt amintite porțile maramureșene, uneltele de muncă, lăzile de zestre; calul, în întregul său, mai apare modelat în lut, la ceramica din Pisc și Pucheni (Ilfov) și foarte frecvent pe textilele cusute sau țesute, motivul călărețului apărând cu deosebire pe obiectele de ceramică și pe covoarele din Maramureș și sudul Moldovei și pe ștergarele din Dobrogea; se mai crede că Săptămâna Cailor lui Sântoader deschide anul agrar (**12.** GHINOIU, p. 93-94; 96-97; 256; 277; NOTE, Antonescu). Bărbații, femeile, dar mai ales fetele și flăcăii, în sâmbăta lui Sântoader, înainte de a răsări soarele sau de a da de mâncare

cailor, se spală și își spală și părul, ca să le crească frumos tot anul (precum cozile cailor la fete, precum coamele cailor la băieți) - Suceava; cine nu se spală pe cap, sau se spală după ce au trecut primele ore ale zilei, se spune că i se *„paște”* părul tot anul, adică le cade părul, dar se crede că înșiși caii le pasc părul - Suceava; sau că Sântoader ar *„împiedica”* patrupedele în cozile fetelor și le-ar încurca părul, după care părul n-ar mai crește; spălatul nu se face cu leșie (apă și cenușă), pentru că, fiind sâmbăta morților, se crede că morții s-ar adăpa din aceasta, ci numai cu apă în care se pun flori și ierburi cu efect odorizant și curativ: sfărâmături de fân, rădăcini de urzică (acestea pot fi și fierte), busuioc (*Ocynum Basilicum L.*), mentă (*Mentha piperita L.*), cimbrișor (*Thymus serpyllum L.*), toaie (*Aconitum Napellus*), calapăr (*Balsamita vulgaris*), căprusnic (*Cirsium oleraceum Scop*), smeurică (*Reseda odorata L.*), fapnic, leuștean (*Levisticum officinale Koch*), hamei (*Humulus Lupulus L.*), năvalnic (*Scolopendrium officinale*), nu doar ca să le crească părul, ci ca să fie întotdeauna înflorite, îmbujorate, drăgălașe ca florile, să fie solicitate la joc și jucate - Suceava; în apă mai pun și monede de argint, ca să fie albe ca argintul, sau se mai spală și cu lapte de iapă, pentru a le crește părul - Suceava; caii lui Sântoader poartă numele de Sân- sau Sâm-Toaderi, au zilele lor anumite, adică încep întotdeauna în prima marți, la amiază, din Păresimi și țin șapte, respectiv opt zile, ceea ce înseamnă că se încheie fie marți, după duminica lăsatului de brânză (Banat), fie țin nouă zile și se sfârșesc miercuri la amiază săptămâna următoare - Transilvania; cel mai cal dintre ei, numit Sântoaderul cel Mare, cade totdeauna sâmbătă, după începerea lor, adică în ziua de Sântoader - Banat; a opta zi, înainte de ieșirea lor din perioada rituală, se numește ziua mare a Sântoaderilor (Banat) și este dedicată celor șchiopi, pentru că între caii lui Sântoader se află și unii șchiopi, care nu se pot ține de ceilalți - Transilvania; caii lui Sântoader sunt foarte răi și nu cruță în special pe cei care nu țin ziua stăpânului lor, a Sântoaderului cel Mare - Transilvania; Mehedinți, îi calcă în picioare până îi lasă morți - Gorj; femeia care îndrăznește să lucreze în ziua întâi a Sântoaderilor este răpită seara de caii lui Sântoader - Năsăud, iar cea care lucrează vineri seara, spre ziua lui Sântoader, se va îmbolnăvi, pentru că, în timp ce doarme, vin caii lui Sântoader și joacă pe și peste trupul ei - Teleorman, unde se crede că acești cai sunt de culoare galbenă; nevestele tinere și fetele se feresc în toate zilele să lucreze, mai ales să facă vreo împunsătură cu acul, iar bărbații nu lucrează cu securea ori cu cuțitul, pentru că altfel vin noaptea caii și, zornăind din lanțuri, îl *„leagă”* pe cel ce a lucrat, legarea manifestându-se prin dureri reumatice la mâini, picioare și la toate încheieturile - Transilvania; nu este bine să se împungă, cu deosebire marțea, când *„se pun caii”*, apoi sâmbătă, când este Calul cel Mare, apoi marți din săptămâna următoare, când se încheie perioada lor, și miercuri și joi, care sunt zilele celor șchiopi - Transilvania; nu este bine să se toarcă, să se urzească și să se țeasă cât țin Caii lui Sântoader, iar femeii care toarce în răstimpul acesta i se înșiră intestinele, după cum se înșiră firul din furcă pe fus, sau nu se urzește, fiindcă se vor încurca în urzeală caii lui Sântoader - Gorj; celei care țese i se vor rupe firele în stative în cursul anului - Suceava; dacă femeile vor să toarcă, să o facă ținând furca aplecată, ca să nu se împiedice caii, dar cel mai bine este ca fusele și caierele să fie ținute ascunse în toate aceste zile - Gorj; în decursul Sântoaderilor și mai ales în ziua Sântoaderului cel Mare, seara, nu este bine să se meargă la petreceri sau în șezătoare, fiindcă vin caii și taie capul tuturor ce se află acolo - Transilvania; nu este bine să se spele cămăși toată săptămâna, pentru că se va îmbolnăvi cel ce le va purta, cămășile fiind călcate în picioare de către cai - Banat; Năsăud; nu este bine de pus cloșcă pe ouă, pentru că din acele ouă vor ieși pui slabi, puțin rezistenți, nu este bine să se dea sare la vite, pentru că se vor îmbolnăvi peste an, dar se poate da sare descântată vitelor folosite la muncă - Transilvania; Suceava; nu este bine să se lase peste noapte aluatul de pâine, fiindcă vine Sântoader și *„se mâzgălește”* în plămădeală și pâinea nu mai crește - Suceava; în această perioadă nu se descântă - Banat; nu este bine să se iasă afară sau să se călătorească noaptea, pentru că, întâlnind caii lui Sântoader, aceștia îi bat și îi calcă în picioare, până îi lasă morți - Năsăud; Mehedinți; Dolj; Romanați; casa unde vor să facă rău se crede că este o casă necinstită, că în ea este cuibărită o *„patimă”* ori un rău și de aceea vin caii la acea

casă și umblă prin pod, prin pivniță, prin cămară, fac zgomot și mult rău; iar, dacă vrea cineva să-i izgonească, se îmbolnăvește, sau, suindu-se pe o scară, cade și-și rupe o mână sau un picior, pentru că ei vin pentru vreun păcat pe care l-a săvârșit un membru al familiei; dar oamenii se pot feri de cai, dacă întorc toate vasele din casă cu gura în jos și închid bine ușa - Banat; cel mai bun mijloc de a contracara acțiunea nocivă a cailor lui Sântoader este să le fie ținute zilele, drept pentru care nu se lucrează fie în toate aceste zile, fie numai trei zile și acelea doar dimineața până la amiază, ori de la amiază până seara - Banat; caii mai pot fi opriți astfel: în seara premergătoare zilei de marți, când *„se pun"* caii lui Sântoader, înainte de a însera, femeile dau unul-doi pumni de porumb cailor din gospodărie, ca să le păzească pe ele și familia lor, fiind chiar mai bine dacă porumbul este dus cailor din altă gospodărie - Transilvania; nu doar luni când apune soarele, ci și în cursul săptămânii, femeile duc porumb, ovăz și fân cailor din sat, ca viața să le fie lină, fără boală și alte accidente - Banat; în ziua de sâmbătă, la Sântoaderul cel Mare, femeile duc cailor porumb, ovăz și sare, ca aceștia să fie liniștiți și să nu le facă rău celor ai casei și loturilor din hotarul satului - Banat; *„încurarea cailor"* se ține în sâmbăta lui Sântoader și este uzitată mai ales în Muntenia; nu este vorba de zilele onomastice ale celor 7-8 sfinți din calendarul creștin, ci de întâia sâmbătă ce urmează după Lăsata Secului pentru intrarea în Postul Paștelui; nu este cutare zi din lună, ci invariabil prima sâmbătă din post și mai adesea în luna cu care începe primăvara, pentru că martie din post nu lipsește niciodată; pentru că se lasă sec de două ori, o dată de carne, a doua oară de brânză, *„încurarea cailor"* se practică fie în sâmbăta din „Săptămâna brânzei", fie în sâmbăta din prima săptămână de post; prima este valabilă, în unele sate, pentru *„încurarea cailor"*, cealaltă pentru obiceiul spălării părului; în Muntenia, *„încurarea cailor"* se mai practică în ziua martirului Teodor Tiron (17 februarie) și în ziua Sfinților 40 de mucenici (9 martie); în unele părți din Transilvania (lângă Blaj), precum și în Banat, *„încurarea cailor"* este uzitată în prima zi de luni din Postul Paștelui; totuși ziua cea mai des folosită rămâne sâmbăta lui Sântoader cel Mare; în Romanați, *„încurarea"* este o întrecere desfășurată la loc deschis, unde, la sosire, învingătorul este sărbătorit și lăudat; în Suceava, asistența face pariuri; *„încurarea cailor"* este prezentă cu deosebire în textul colindelor din Banat, Transilvania și Muntenia și, până după ultimul război mondial, se organiza *„încurarea"* și în București, lângă Obor, în sâmbăta lui Sântoader, sau vara, de ziua Sfântului Pantelimon (27 iulie), lângă Cernica și biserica Spitalului din comuna Pantelimon; *„încurarea"* a mai fost practicată și pe câmpia Colentinei, lângă Mănăstirea Plumbuita, organizându-se în ziua de Drăgaică (24 iunie) sau de Sfântul Prooroc Ilie (20 iulie); calul, pisica, câinele, oaia și alte animale domestice prevestesc ploaie printr-o mișcare neliniștită și mirosind cu insistență unele locuri (**2.** MARIAN, I, p. 86; 244-245; 249; 252-253; 269-272). În Transilvania, nordul Munteniei și Moldova, dacă un decedat este tânăr neînsurat sau om de arme, i se aduce calul la mormânt, în ziua înmormântării, și se dă de pomană unui alt holtei (**3.** MARIAN, III, p. 216). *Sântoangerii* omoară fetele care lucrează cânepa în zilele dedicate lor; se spune că, la o șezătoare, au venit opt flăcăi și o fată a văzut coada în cizma unuia dintre ei și imediat s-a dus acasă și a întors totul pe dos: oglinzi, blide, vase, masa, lavițe etc. ; au venit la ea, dar ea nu a vrut să le deschidă și atunci ei au poruncit fiecărui obiect să deschidă ușa, dar obiectele răspundeau că ele nu pot, pentru că sunt întoarse pe dos; au mai poruncit unei oale, aflată pe o grindă, dar oala a căzut și s-a spart, după care flăcăii-cai au plecat; dar a doua zi, sătenii au văzut că fetele din șezătoare erau moarte, iar intestinele lor erau întinse pe gardurile caselor - Banat (LĂPUȘTE, p. 89-90). Se spune că, la Sântoader, caii lui coboară din munte și la o săptămână urcă din nou, din care cauză femeile, atât la coborâre cât și la urcare, nu lucrează până la prânz, nici bărbații nu se duc la pădure, fiindcă nu este bine; fetele nemăritate, dimineața, până a nu se face ziuă, se duc pe stâncile din munte și fac un foc mare, după care joacă în jurul lui, uneori fiind prezente și neveste tinere și copii, se joacă și se cântă până se luminează de ziuă, invocând pe Sântoader să le ajute să le crească părul și să le aducă *„buze dulci"*; la coborârea spre sat, culeg iederă și flori de orice fel, pe care le fierb, iar cu apa se spală pe cap, crezând că se vor mărita în scurt timp; tot atunci, se mai face un colăcel

împletit, numit *„brăduleț”*, plămădit din aluatul pentru pâine, care se dă, după coacere, săracilor de pomană - Țara Hațegului (CLOPOTIVA, p. 448-449). Pentru că fuge iute și nu obosește, se crede că nu are splină - Ialomița; să se țină la casa omului cal, ca să meargă bine familiei stăpânului său - Galați; se mai crede că îl vede pe om ca pe un uriaș și de aceea i se supune, dar, după ce omul moare, îl vede în adevăratele sale dimensiuni și îi pare rău că l-a ascultat - Suceava; va muri calul care apucă să-și vadă propriul trup - Ialomița; calul se încalecă pe partea unde nu este coamă - Galați; nu este bine să se țină pe lângă casă cal abraș (nărăvaș), pentru că nouă cai după el trebuie să se ducă de sufletul diavolului, adică să moară sau să fie furați - Iași; când se fac pregătirile pentru o nuntă, caii plâng cu trei zile înainte de cununie - Suceava; craniul de cal se pune în parii gardului, pentru ca lupii să nu atace vitele din gospodărie - Suceava; îl va durea inima pe cel care încalecă un cal pe partea stângă a acestuia - Galați; nu este bine pentru cine vede cal alb în ziua de Bobotează (6 ianuarie), considerându-se că nu i se vor mai mărita fetele - Neamț; cine vede primăvara, pe nemâncate, cal împiedicat va umbla împiedicat toată vara - Argeș; carnea de cal nu se mănâncă, deoarece a fost încălecat și de femei - Tecuci; va face bătături și bășici pe călcâie și pe talpa picioarelor, sau pur și simplu se îmbolnăvește de picioare cel care, cu picioarele goale fiind, calcă prin locul unde s-a tăvălit un cal - Dolj; Galați; Vaslui; Suceava; la fel, copiii cred că sunt trântiți de cai, deoarece au călcat pe locul unde s-au tăvălit aceștia - Moldova; bătăturile de la picioare se refac și dacă s-a călcat în urina unui cal - Suceava; bubele de la colțurile gurii trec, dacă se iau zăbalele cailor în gură, sau măcar se ating locurile bolnave cu ele - Suceava; contra diferitelor forme de umflături este bine să fie folosită o falcă de craniu de cal găsită, dar aceasta trebuie repusă în poziția inițială, dacă se dorește ca boala să nu mai revină - Tecuci; craniu de cal se pune și în parii gardurilor, ca să apere casele gospodarilor de duhurile rele - Vaslui; sau ca să le ferească de deochi - Iași; sau ca să nu mănânce lupii animale din gospodărie - Suceava; de asemenea, la coama acoperișurilor caselor, se pune chipul unui cap de cal, confecționat din lemn sau tablă - Galați; Suceava; greierii fug și mor, dacă la locul pe unde intră ei în casă se pune o copită de cal mort - Tecuci; dacă în timpul deplasării la o petrecere sau în vreo vizită, calul sau caii strănută, este semn pentru cel care face drumul că va petrece bine sau că va fi bine primit - Suceava; dar dacă i se împotrivesc caii să plece cuiva care dorește să călătorească este semn că el va muri curând - Suceava; când calul se duce singur într-un loc unde începe să bată cu copita, este semn că sub acel loc se ascunde ceva necurat - Tecuci; dacă nechează un cal în timp ce un hoț stă la pândă, ca să fure, este semn că mai bine ar renunța la acțiune - Vaslui; vederea slabă se vindecă, dacă respectivul se spală cu apă din troaca de unde beau apă caii - Suceava; ca să se vindece de negi, cel care îi are trebuie să se spele pe ei cu apă prelinsă de pe botul calului, după ce acesta este adăpat - Dolj; când caii sforăie e semn de ploaie - Teleorman; când se așează cu spatele spre gard și stau, fără a face nimic altceva, este semn că vremea se va schimba - Iași; dacă visează cineva cai alergând e semn că a doua zi va fi vânt - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 17; 34-35; 97; 105; 146; 165; 173; 178; 261; 270; 272; 274; 279; 281-282; 287; NOTE, Antonescu). Dacă femeia gravidă a împlinit nouă luni și nu naște, să dea unui armăsar grăunțe din poală, mai întâi din poala din spate, apoi din cea din față și numaidecât o apucă durerile facerii și naște - Vrancea (**1.** STAHL, p. 191). Nu este bine să se calce în *tăvălitură* de cal - Maramureș (BOGDAN, p. 94). Când înțelegerea dintre părinți și pețitori este făcută, se obișnuiește ca fata să împodobească pețitorilor caii cu ștergare, pentru ca satul să ia cunoștință de eveniment - Banat (**1.** LAZĂR, p. 266). Prezența unui craniu de cal înfipt într-un par al gardului este explicată prin afirmația că acesta păzește să nu vină holera la vitele din gospodărie - Gorj (CĂRĂBIȘ, p. 110). Cui îi apare în vis cavalerie va avea parte de neliniște; va avea parte de odihnă cine se visează descălecând de pe un cal; visarea unui cal fugind înseamnă supărare, înseamnă pericol pentru cel care îl visează sărind și pagubă pentru cel care se visează că este mușcat de un cal; este iubit de oameni cel ce visează cal alb sau vânăt, dar se va întrista cel care visează cal negru; nu i se va împlini dorința celui care se visează căzând de pe cal; va primi în casă persoane însemnate cel care visează cal având șaua pusă și i se vor împlini scopurile celui care

se visează călărind; sau va face o călătorie cel care visează cal înhămat; înseamnă grijă pentru cel care visează cal slab și bucurie, când calul este gras; înseamnă fericire în casă visul în care apar cai păscând; va avea parte de vești rele cel ce visează cal murind - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *plante-argint-lapte(de iapă)*; *pelin-usturoi.*

CALCE (CALCEA CALULUI; *Caltha palustris* - DLRM, p. 107**)**
Plantă erbacee, cu frunze groase și lucitoare, în forma copitei de cal, și cu flori galben-aurii, numită și *bulbuci de baltă*; cu toate că este toxică, florile ei se legau în palma sau la încheietura mâinii, în credința că bășica formată va trage în ea „frigurile" din corpul bolnavului; primăvara, este dată oilor, tăiată mărunt și amestecată cu sare și cu păsat (porumb sau mei măcinat mare), ca să aibă lapte mai mult - sudul Transilvaniei; în unele zone, florile de calce se puneau în vasele în care erau mulse vacile, în credința că laptele va fi în cantitate mai mare peste an, iar untul va fi galben precum florile acestei plante (BALASZ, II, p. 86).

CALEA LACTEE
Este partea ecuatorială a Galaxiei, de forma unei lentile, cu densitate stelară mare, vizibilă în nopțile senine ca un brâu al bolții cerești și având peste 200 miliarde de stele (ȘĂINEANU, I, p. 45). Cunoscută și sub denumirile de *Calea Laptelui* și *Calea Robilor*, formațiunea astrală face parte dintr-un sistem cosmic organizat, conform concepției tradiționale, aidoma satului românesc; era deci normal să se creadă că indică drumul de reîntoarcere acasă a tuturor celor căzuți în robia turcilor (VLĂDUȚESCU, p. 94; URSACHE, p. 71). Cunoscută și sub denumirea de *Troianul*, *Troianul Cerului* sau *Calea lui Traian*, fie pentru că după ea s-a orientat împăratul roman în drumul său spre Dacia - Neamț, fie pentru că ea le-a indicat celor luați în robie de Traian drumul spre casă - Argeș, fie că este semn călăuzitor lăsat de Dumnezeu pentru toți cei duși în robie, indiferent de dușman, ca să se poată reîntoarce acasă, și că această cale va pieri numai atunci când va pieri și robia de pe pământ - Ialomița; Vrancea; se mai crede că este drumul pe care merg spre Rai sufletele celor morți - Prahova, sau că este drumul pe care se vor duce oamenii la judecata de apoi, fiindcă toți oamenii sunt robii lei Dumnezeu - Neamț (OTESCU, p. 51-52).

CALEAȘCĂ
Trăsură de lux, construită pe arcuri foarte flexibile (ȘĂINEANU, II, p. 190). Este menționată frecvent în basmele populare românești, ca mijloc de deplasare a capetelor încoronate și a familiilor acestora; cine se visează călătorind într-o caleașcă înseamnă că se va bucura de cinste și respect din partea semenilor și de ascultare din partea fiilor săi - Suceava (NOTE, Băncescu).

CALOIANUL
Este un obicei de invocare a ploii, care se practică de obicei în Oltenia, Muntenia și Dobrogea pe timp de secetă, de către cete de copii, desfășurarea concentrându-se asupra unei păpuși de lut; textul este un cântec ritual de alungare a secetei, fără să i se cunoască sensul exact; o variantă a acestui obicei este *„Mumulița ploii"* sau *„Muma ploii"*, întâlnită în Oltenia și Țara Oltului, obiceiul din aceste zone arătând mai clar că este vorba de un ritual combinat între unul de invocare a ploii și unul de alungare a secetei; procedeul pare a fi același ca la alungarea anului vechi prin înmormântarea turcii sau a brezaiei, prin uciderea uncheșului sau înmormântarea vătafului de juni; scopul obiceiului este de a contribui la obținerea unei recolte bogate, deci un rost de rodire (**4.** POP, p. 107; 109-111). Cu deosebire în Ilfov, Ialomița, Buzău și Brăila, în fiecare an, în dimineața celei de a treia zi de marți după Paște, mai multe fete se adună la un loc și fac un om mic din lut, sau un copil, în unele locuri chiar și două asemenea păpuși, bărbat și femeie; omulețul acesta se numește *Caloian* sau *Scaloian*, în unele părți numindu-se și *Muma-ploii* sau *Mumulița-ploii*; îl îmbracă în negru, îl pun într-un sicriaș sau pe o scândură, îl înconjoară cu coji de ouă roșii păstrate

de la Paște, precum și cu flori și busuioc, apoi îl duc și îl îngroapă pe câmp, sau la umbra unui pom, sau printre brazdele cu legume, sau printre mărăcini, sau pe malul unei ape, ori în alt loc tainic; înainte de „înmormântare”, una dintre fete se face preot, alta dascăl, a treia duce „steagul”, adică o trestie cu o batistă albă în vârf, alta (altele) duc(e) sicriul, celorlalte fete revenindu-le rolul de a purta lumânări aprinse, de a simula plânsetul și de a rosti chiar descântece; a treia zi după ce l-au înmormântat, adică în joia a treia după Paște, sau în ziua de Paparudă, fetele se duc și îl dezgroapă, îl bocesc, rostind aceleași descântece; îl duc în sat și îl aruncă într-o fântână sau îi dau drumul pe o apă curgătoare, urând ca anul să fie ploios și îmbelșugat; dar înainte de toate, în unele locuri, Caloianul este frânt în mai multe bucăți care sunt aruncate în fântâni, puțuri, bălți sau gârle; apoi se adună la o casă, fac o plăcintă mare, numită *ghizmană*, sau mai multe plăcinte, precum și alte preparate, iar flăcăii satului aduc vin și lăutari și se veselesc din pomana Caloianului; la urmă, se prind cu toți în joc până spre seară; dacă fetele sunt prea mici și nu au unt, făină, ouă etc. , fac un sul din haine femeiești și pleacă prin sat cu el, femeile ies în poartă, udă sulul cu apă și le dau acestora tot ceea ce le lipsește; în final, sulul cu haine este legat de cumpăna unei fântâni și i se spune și acestuia tot Caloian sau Scaloian; în alte părți ale Munteniei (în Câmpia Bărăganului), în aceeași zi de marți din a treia săptămână după Paște și când este secetă mare care durează de mai mult timp, uneori și în alte zile, este datină ca fetele și femeile să frământe pământ galben și să modeleze din el un om în miniatură, numit Caloian sau Scaloian; procedeul este același ca mai sus, descântecele rostite fiind invocații pentru aducerea ploii; după dezgropare, în a treia zi, omulețul este aruncat în fântâni sau în alte ape, considerându-se că astfel se tulbură norii și apele; în această zi, bărbații ară numai până la prânz, iar după aceea participă la veselia generală; la fel se procedează și în Moldova; în zona Iași, îl duc pe Scaloian și îl îngroapă în pădure; se obișnuiește a se face Scaloianul și în Dobrogea, unde se face în ziua de joi din cea de a patra săptămână după Paște, iar omulețului de lut i se dă drumul pe apa Dunării sau pe o baltă; în unele părți, Caloianului i se mai spune *Gherman*, denumirea fiind întâlnită și în Banat, dar sub acest nume se regăsește o sărbătoare, care se ține totdeauna cu cinci zile înainte de Ispas (Înălțarea Domnului) și care se prăznuiește prin nelucrare, ca să nu mănânce omizile câmpurile (**2.** MARIAN, II, p. 323-327). În ziua de marți din a treia săptămână după Paște, fetele și femeile obișnuiesc să frământe lut galben și să modeleze din el un om în miniatură, acesta purtând numele de *Caloianul* sau *Scaloianul*, acesta fiind după datină omul care trebuie să meargă la Dumnezeu să ceară să deschidă porțile cerului și să sloboade ploile; după ce a fost modelat din lut, este pus într-un mic sicriu, îl tămâiază și îl bocesc ca pe un mort; plânsul la înmormântarea Caloianului este obligatoriu, iar dacă fetele care îl bocesc nu pot să plângă, atunci se freacă cu ceapă la ochi pentru a provoca lăcrimarea abundentă; la trei zile după ce este îngropat, Caloianul este dezgropat și este aruncat într-o gârlă, ca să se tulbure norii și apele, cum se întâmplă înainte de ploaie; în unele sate ale Munteniei, figurina din lut masculină poartă numele de *Tatăl Soarelui* iar cea feminină *Mumulița-Ploii, Caloița* sau *Caloienița*; Tatăl Soarelui este îngropat după ritualul deja descris mai sus, iar Mumulița-Ploii este atârnată într-un pom sau înfiptă într-un stâlp și stropită cu o găleată de apă, crezându-se că efectele acestor figurine sunt benefice pentru aducerea ploii și pentru vegetație (PRESA).

CAMERĂ

Peste tot, în România, când locul nu impune altfel, casele sunt construite cu fațada spre sud, ca să fie luminate din zori și până la apus; odaia (camera) orientată spre răsărit este destinată a fi *camera curată, camera de oaspeți, odaia cea bună,* la care peretele dinspre răsărit este considerat, în Gorj, sacru, pentru că are streașina aplecată deasupra brazdelor cu flori, adică deasupra locului unde odihnesc *Cele Frumoase* - duhurile bune (PRESA). În principiu, o cameră are patru „locuri” cu o încărcătură simbolică deosebită: „colțul cu vatră” - considerat ca spațiu exclusiv al femeii; „colțul cu pat” - considerat a fi spațiul cuplului; în zonele etno-folclorice din întreaga țară, patul, ca și suprafața de perete de deasupra lui, este tratat în mod cu totul special, cu

deosebire în camera curată, unde sunt expuse majoritatea pieselor textile de mari dimensiuni și unele piese de pot, cam tot ceea ce este mai bine realizat din punct de vedere estetic; „colțul cu masă” - considerat a fi spațiul întregii familii; în fine, „după ușă” este colțul duhurilor, al măturii, al gunoiului etc. (NOTE, Antonescu). v. CASĂ.

CANĂ
Copiii să nu se spele sau să fie spălați cu apă turnată dintr-o cană sau ulcică, deoarece nu mai cresc, rămân precum ulcelele - Vâlcea (**2.** GOROVEI, p. 239). Cănile și paharele din care se bea la nuntă țin și ele de sfera femininului, precum reiese și din următoarele cimilituri și orații de nuntă: *„Am o fetiță; /De-ați veni toți, /La guriță o sărutați”*; *„Să-mi iau nora din car, /Că-i mândră ca un pahar!”* (EVSEEV, p. 202). Înseamnă intrigi pentru cine visează o cană spărgându-se și va primi musafiri cel care se visează bând dintr-o cană - Suceava (NOTE, Băncescu).

CANDELA-CERULUI
Numele popular al Stelei Polare (ȘĂINEANU, I, p. 47). v. STEA.

CANDELĂ
În înțelesul de mică lampă cu ulei, așezată în față și sub icoane sau la morminte (ȘĂINEANU, II, p. 195). Când cineva varsă din neatenție candela este semn de moarte - Iași; când candela se stinge de la sine, fără un alt motiv și fără ca uleiul din ea să se fi epuizat, este semn de nenorocire - Tecuci; se mai crede că, în cele trei zile ale Învierii Domnului, în văzduh ard trei candele mari, dar pe care nimeni de pe pământ nu le vede - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 38; 115). Primele două credințe menționate se întâlnesc însă în toată țara, pentru că aprinderea și întreținerea iluminației cu ajutorul candelei exprimă adorația față de lumea sfinților sau față de sufletele celor morți (NOTE, Antonescu).

CAP
Parte superioară a trupului uman, capul este considerat ca adăpost al vieții și al sufletului nemuritor; este locul de unde pornesc toate forțele generatoare de gândire benefică sau de gândire demonică; din aceste motive, încă din paleoliticul superior, capul a fost folosit ca obiect de cult, păstrându-și caracteristici magico-religioase până în zilele noastre; el întrupează singur întreg corpul uman, este figura sau icoana cerească, imagine a lumii, universul însuși fiind intuit ca având forma craniului (BUHOCIU, p. 315-316). Dacă, după nașterea unui copil, primul care intră în casă, bărbat sau adolescent, are capul descoperit, este semn că nou-născutul nu va trăi - Tecuci; ca să nu învie ca strigoi și să facă apoi rău, capul copilului mort nebotezat este lovit ușor cu piciorul - Moldova; copiii care nu stau cu capul pe pernă nu vor mai trăi - Tecuci; este păcat ca femeile să meargă cu capul descoperit la biserică - Teleorman; Muntenia; când moare cineva din familie, bărbații umblă cu capul descoperit, iar femeile cu părul despletit - Iași; Suceava; să nu se stea cu capul descoperit când se vântură la arie orz, ovăz etc. , pentru că va face tăciune grâul - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 41; 43; 129; 147; 152). În Banat, timp de 6 săptămâni, uneori chiar și un an, după moartea tatălui, a mamei, a soției sau a unui copil românii umblă cu capul descoperit, înfruntând ploaia, zăpada și arșița verii, în aceasta constă doliul practicat de ei, fiind absolut convinși că printr-o astfel de ispășire ar fi de mare folos sufletului celui răposat (GRISELINI, p. 188). În Maramureș, dar și în multe alte zone ale țării, cozile despletite, la femei, și capul descoperit, la bărbați, este semn de jale, de moarte în familie; tot în Maramureș, când doi copii se lovesc, din întâmplare, cap în cap, trebuie neapărat să scuipe și să spună: *„Ptiu, să n-am două capete!”*, sau *„Ptiu, să n-am bube dulci!”* (BOGDAN, p. 35; 85). Cine visează om având două capete înseamnă reunire cu rudele și prietenii apropiați; cine visează cap pleșuv înseamnă amăgire; cap acoperit cu păr frumos înseamnă că va fi bine în viitorul apropiat; visând, după vreo boală, cap desprins de trup (tăiat)

înseamnă sănătate; dacă se visează cineva că se spală pe cap sau spală capul altcuiva este semn că va scăpa de griji; cine se visează având fruntea lată înseamnă că va avea mintea limpede și multă judecată în afacerile imediate - Suceava (NOTE, Băncescu).

CAPCANĂ
În înțeles de cursă, de dispozitiv pentru prinderea unor animale sălbatice (ȘĂINEANU, II, p. 198). Dacă visează cineva că s-a prins într-o capcană e semn că i se va întâmpla o mare rușine, dezonoare - Suceava (NOTE, Băncescu).

CAPELĂ
Mică bisericuță, amplasată obișnuit în cimitir, unde se depune defunctul și unde se desfășoară slujba religioasă de înmormântare (ȘĂINEANU, II, p. 198). Cine visează capelă, va nădăjdui în împlinirea apropiată a unei bucurii care îl va face fericit - Suceava (NOTE, Băncescu). v. BISERICĂ.

CAPRĂ
În tradiția populară românească, imaginea caprei se asociază întotdeauna cu aceea a sărăciei; se conturează astfel o antiteză dintre oaie și capră, care semnifică opoziția dintre bogăție și sărăcie; se spune că este un animal rău: *„Cine ține numai capre și cai va fi tot sărac!”*: *„Caprele și caii sunt marha* (vita) *sărăciei; pentru că capra numai cât se uită la pom și se usucă”*; la fel ca și calul, capra este „spurcată”, „săracă”, neproductivă; pe deasupra, ea este și blestemată, intim asociată forțelor malefice: *„Dintre toate animalele e cea mai apropiată de diavol; el apare adesea sub înfățișarea ei; de aceea, nici nu e bine să dai capră de pomană”*; în credințele populare, capra este *„oaia dracului”*; în descântecul popular, bolile ori duhurile rele iau chipul caprei, lovesc omul și aduc beteșugul și suferința; de altfel, capra și țapul au fost atrase în sfera demoniacului și au căpătat rolul de întrupări și atribute ale duhurilor necurate; totuși, este ambivalentă, este făcută de drac, are chiar chipul lui, dar poartă un suflet dăruit de demiurg; deși este „a dracului”, ea nu-i aparține în întregime; în consecință, nu toată capra este impură, ci numai picioarele ori copitele ei; de la textele folclorice la cele ale datinilor populare, imaginea caprei se schimbă radical; devine una dintre cele mai iubite ceremonii populare, care include masca, alaiul, cântecul și jocul caprei, având certe semnificații magice; scopul jocului și al procesiunii cu capra stă în transferul de puteri de la figura sacră a măștii (care, probabil, reprezenta cândva o divinitate autohtonă) către casa și bunurile gospodarului; întregul ceremonial urmărește obținerea fecundității, garantarea sănătății gazdelor și invocarea belșugului în roade și animale; din acest punct de vedere, capra face parte din complexul arhaic al caprei și țapului fertili, dispensatori de putere și bogăție, complex larg răspândit în spațiul indo-european; privită astfel, datina caprei se integrează în marea familie a sărbătorilor de crug, a carnavalurilor care marchează începutul unui nou ciclu al vieții și care încearcă, prin rituri și manifestări simbolice, să îmbuneze puterile firii, să obțină garanția unui an bun și bogat; prin aceste atribute, ea poate fi comparată cu ceremoniile de primăvară consacrate lui Dyonysos, în centrul cărora se aflau sacrificiul țapului și „tragosul” (cântecul țapului) și cu sărbătoarea romană Lupercalia, în care sacrificiul caprei și atingerea pieii sacre aveau drept scop purificarea cetății și invocarea fertilității (COMAN, I, p. 27-32). Laptele de capră roșie este bun pentru vindecarea bolilor de plămâni - Tecuci; părul de capră sălbatică, pus în mâncare cuiva, îi provoacă acestuia un puternic deranjament stomacal, care îi poate provoca moartea - Suceava; dacă la o casă, în ziua Sfântului Vasile (1 ianuarie), este primit un grup de colindători purtând „capra”, de acea casă nu se mai apropie îngerul timp de 50 de zile - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 43; 189; 272). Ipostaza din Muntenia a jocului „Capra” se numește *Brezaie*, masca acesteia având adesea aspect zoomorf (PRESA). Pentru cine visează capră înseamnă griji; va fi îngrijorat sau chiar bolnav cel care visează o capră mergând; nu va avea nici un fel de succes în întreprinderile sale cel care se visează tăind o capră - Suceava (NOTE, Băncescu).

CAR
Se pune o roată de car în casă, pentru a nu mai intra greierii - Ialomița (**2.** GOROVEI, p. 105). Pentru cine visează car, ușor își va schimba locul; visarea unui car încărcat înseamnă grijă pentru existență; car răsturnându-se înseamnă boală; car cu fân înseamnă piedici în afaceri; înseamnă vrajbă și silă pentru cine se visează stând într-o căruță - Suceava (NOTE, Băncescu).

CARNE
Pentru ca o femeie să nască fată, pe timpul sarcinii trebuie să nu mănânce carne de la animalele sau păsările de parte masculină (vițel, bou, țap, berbec, rățoi, cocoș, gânsac, curcan) - Tecuci; când se ajunge acasă de la slujba din Duminica Învierii Domnului, nu se mănâncă imediat carne, pentru ca lupii să nu atace vitele - Suceava; în ziua nunții, mirii nu mănâncă nici un fel de carne, în credința că astfel trupul le va fi sprinten, vor avea noroc și vor trăi ani mulți - Muntenia; este păcat să se mănânce carne obținută prin sacrificarea de către o femeie a unui animal sau a unei păsări - Țara Oltului (**2.** GOROVEI, p. 44; 163; GOLOPENȚIA, p. 138). În seara de ajun a Bobotezei (5 ianuarie), sub mai multe farfurii se pun diferite obiecte, fiecare având altă semnificație; astfel, flăcăul care indică farfuria sub care se află o bucată de carne se crede că va lua de soție o fată molâie; se repetă de trei ori procedeul, pentru conturarea unui profil moral și fizic mai complex al viitoarei soții (**2.** MARIAN, I, p. 141). Va fi de bine pentru cel care se visează cumpărând carne; va înregistra o pagubă sau destulă bătaie de cap cu grijile diurne cel care se visează mâncând friptură - Suceava (NOTE, Băncescu).

CARPEN (*Carpinus betulus* - DLRM, p. 118)
Arbore cu lemnul tare, de culoare albă, având dungi argintii și adâncituri pe trunchi, întrebuințat cu precădere în construcții și în meșteșugul rotăritului (ȘĂINEANU, II, p. 206). Dar, pentru că se crede că lemnul de carpen atrage dracii, adică tocmai pe aceia pe care Sfântul Ilie îi tună și îi fulgeră de ziua lui (20 iulie), nu este bine să fie folosit în construcția caselor (PRESĂ). Prin extindere, nu este bine să se stea lângă un carpen când plouă, pentru că este pericol ca omul să fie trăsnit, fulgerat - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 44).

CARTE
Dus la biserică pentru botez, moașa îi așează pruncului mâna dreaptă pe cartea preotului, considerând că astfel va ajunge cărturar și om însemnat; în Chioar, când este botezat un copil i se pune la cap o carte, o secure sau alte obiecte care sunt pe placul părinților, în speranța că micuțul va deveni cărturar, meșter mare etc. (**3.** MARIAN, II, p. 113). Nu se citește sau nu se învață în timp ce se mănâncă, pentru că uită tot ce a vrut să rețină cel ce o face; *„îți mănânci mintea”*, se spune - Muntenia; Ialomița; Tecuci; Vrancea; Iași; Suceava, dar dacă cineva citește seara până târziu și, când îl prinde somnul, pune cartea sub pernă, nu va uita cele citite - Prahova; Ilfov; Suceava (**2.**GOROVEI, p. 44; 141; NOTE, Antonescu; Băncescu). Înseamnă sărăcie pentru cel care visează cărți; va fi stimat cel care se visează citind cărți, va avea mângâiere sufletească acela care visează carte de rugăciuni; va fi bine pentru cel care visează o Evanghelie, dă dovadă de sentimente religioase cel care se visează sărutând Evanghelia și va fi înconjurat de o stimă deosebită cel care se visează fie ținând în mână, fie citind din Evanghelie; dar înseamnă moarte pentru cel care visează Biblia; urmează a avea zile liniștite cel care visează sau se visează legător de cărți - Suceava (NOTE, Băncescu).

CARTOF (*Solanum tuberosum* - DLRM, p. 119)
În practicile care se desfășoară în ajunul Anului Nou, fetele pregătesc douăsprezece farfurii, pe care le pun cu fața în jos și sub care așează diferite obiecte; flăcăii-colindători trebuie să aleagă trei

asemenea farfurii și acela care găsește sub una dintre ele cartof înseamnă că va avea parte de o soție gușată - Banat (**2.** LARIONESCU, p. 281). Dacă se visează cineva semănând cartofi e semn de speranță în realizarea unor dorințe, iar dacă se visează mâncând cartofi înseamnă fericire - Suceava (NOTE, Băncescu).

CARUL MARE
Numele popular al unui grup de șapte stele din constelația Ursa Mare, care configurează profilul unui car (ȘĂINEANU, I, p. 51). v. STEA.

CARUL MIC
Numele popular al unui grup de șapte stele din constelația Ursa Mică, având configurația unui car (ȘĂINEANU, I, p. 51). v. STEA.

CASĂ
În mentalitatea tradițională, casa este nucleu al vieții de familie, punct central al activității gospodărești din care rezidă prosperitatea membrilor familiei, a celor care locuiesc împreună sub același acoperiș; este loc al întemeierii, primordial, miez generator și păstrător de energii vitale, conotând sensuri multiple, cum ar fi cel de familie (*„casă de piatră"*, *„i-a stricat casa"* etc.); pierderea funcționalității implică dezechilibrarea ordinii, casa devenind astfel spațiu bântuit de spirite rele, loc al nefirescului și dezordinii, scenă de lupte sau orgii; prin părăsire, casa devine, din spațiu apărat, un *loc rău*, casele părăsite sau ruinate fiind considerate ca spații bântuite de spirite malefice; aceleași sensuri, de locuri rele, le adjudecă vetrele satelor părăsite și cimitirele abandonate (CAPESIUS; NOTE, Antonescu). Locul pentru construirea unei noi case trebuie să fie curat, adică să nu fi fost fulgerat, sau să nu se fi întâmplat pe el vreo moarte năprasnică, prin spânzurare ori împușcare; înainte de a se începe construcția propriu-zisă, locul este binecuvântat de preot și stropit cu apă sfințită; lemnul destinat construcției unei case noi trebuie ales din cel care nu a fost trăsnit, nici din cel cu două inimi, adică lemn provenit din două trunchiuri răsărite dintr-o singură tulpină, considerat a fi cel mai periculos, a cărui simplă atingere poate provoca accidente sau chiar moartea; când este găsit un asemenea lemn, pădurarii îl taie în bucăți mici și îi dau foc; nu se aleg, pentru construcția unei case noi, nici pomi fructiferi, dar, dacă este necesar să se taie unii copaci, fie pentru a elibera spațiul, fie chiar pentru confecționarea unor piese constructive, atunci proprietarul este obligat să răsădească același număr de arbori, câți a sacrificat, crezându-se că, în caz contrar, stăpânul casei va muri în timpul anului; este indicat ca noua construcție să fie ridicată într-o singură zi, pentru ca familia ce va locui în ea să aibă noroc de viață stabilă și spornică; pe fundația noii case, este sacrificat un cocoș negru, iar capul lui se așează sub talpa casei, alături de o monedă, pentru ca strămoșii, care au trăit în acel spațiu, să aibă cu ce să-și plătească vămile; ca în multe alte zone ale țării, se poate pune sub talpa casei, lângă capul de cocoș, și umbra unui om, furată cu ajutorul unei sfori din cânepă, dar se crede că omul căruia i s-a furat umbra moare în cel mult trei zile; după ce au fost puse ferestrele noii case, lătratul câinelui înseamnă că familia care va locui în acea casă va trăi în sărăcie, mugetul unei vite semnifică o viață calmă, liniștită, lipsită în general de griji, iar cotcodăcitul unei găini arată că locuitorii vor fi destoinici și rapizi în a lua decizii în multele momente cerute de viață - Suceava; curățenia locului de casă mai poate fi încercată dându-se drumul în acel spațiu unui cal sau unei oi și, unde animalul se va așeza, acolo să se înalțe construcția, iar dacă animalul pleacă, locul trebuie părăsit, schimbat sau purificat, prin stropire cu apă sfințită - Oltenia; încolțirea grâului sau a secarei, la o săptămână de la semănarea lui pe un teren ales pentru construirea unei case noi, este considerată ca un semn favorabil deciziei de a se construi acolo - Muntenia; Moldova; în principiu, locul ales pentru construcția unei case noi trebuie să fi avut pe el o altă casă, a părinților, bunicilor sau străbunicilor, ca să se transmită norocul de la o generație la alta - Țara Oltului; în mijlocul locului de casă, se

plantează un stâlp, operaţiunea fiind efectuată de un bărbat viguros, cu sănătate înfloritoare, pentru ca datele lui biologice să fie transmise şi noii construcţii - Transilvania; când se pune fundaţia casei, proprietarul viitoarei construcţii face o pomană de pâine, dedicată morţilor din familia sa - Muntenia; sau face ofrandă de pâine şi lapte, consacrată şarpelui casei, considerat ca spirit protector al casei - Maramureş; Năsăud; casa nouă este pusă sub protecţia unui sfânt, care este sărbătorit anual, prin rugăciuni şi pomeni, în ziua prăznuirii acestuia - Caraş-Severin; Vrancea; Vaslui; Neamţ; când cineva se mută din casă într-o altă locuinţă, să nu o lase pe prima nemăturată şi neîngrijită, pentru că aceasta blestemă - Suceava; să nu se înnădească o casă nouă de una veche, pentru că este pericol de moarte în familiile celor două case - Muntenia; aidoma şi dacă se adaugă o construcţie anexă la casa deja existentă - Suceava; ca să nu moară cineva din familie, casa nouă nu se zugrăveşte toată, ci se lasă o porţiune neterminată, nevăruită, la peretele din spate, pentru o perioadă de doi-trei ani - Moldova; Suceava; proprietarul unei case noi să facă pomană pentru morţii săi în altă casă, fiindcă este rău de moarte pentru cei din familia lui - Muntenia; este semn rău când trosnesc bârnele de la casă, sau trosneşte ceva în casă - Muntenia; Moldova; Galaţi; Suceava; nu se săvârşeşte slujba religioasă de cununie în casă, pentru că unul din cei doi căsătoriţi va rămânea văduv - Tecuci; apariţia în vis a unei case noi înseamnă groapă de înmormântare - Galaţi; visarea unei case în ruină înseamnă moartea unui membru al familiei din acea casă - Moldova (**2.** GOROVEI, p. 16; 46; 69; 144-147; 149; PRESA). În timpul construcţiei unei case, când lucrătorii ajung la ridicarea căpriorilor, stăpâna leagă, în vârful unui căprior, o batistă în care pune o sumă de bani, care să se poată împărţi exact la numărul meşterilor minus unu; suma nu este mare şi nu afectează cu nimic drepturile băneşti pe care le primesc conform înţelegerii cu beneficiarul construcţiei; cel care pune primul mâna pe batistă şi-o însuşeşte, iar ceilalţi îşi împart banii; odată cu batista, se mai pune şi un mănunchi de busuioc legat cu fir roşu, care rămâne legat de căprior până la finalizarea lucrării - Gorj (CĂRĂBIŞ, p. 109). La începerea lucrărilor pentru o nouă construcţie, se sacrifică la temelie un animal sau o pasăre, iar oasele animalului jertfit şi consumat de constructori se îngroapă în şanţul temeliei, împreună cu bani care posedă efigie umană; o altă practică presupune măsurarea, pe furiş, a umbrei unui om bătrân, uneori chiar a bunicului din familie, şi îngroparea acesteia la temelia casei, în credinţa că acest act va produce moartea respectivei persoane, care va deveni astfel spiritul tutelar al casei - Tecuci (PRESA). Mutarea în casă nouă înseamnă schimbarea norocului; luarea în stăpânire aduce moarte în familie, mai ales moartea mamei şi a copiilor - Vaslui; Iaşi; Neamţ; Suceava; se dă o găină peste prag, ca plată pentru sufletul celor din casă; casă nouă nu se ridică pe locurile unde se bănuieşte că ar fi îngropaţi copii nebotezaţi, omorâţi de femei nemăritate, pentru că ei se prefac în duhuri rele - Bacău (**1.**BERDAN, p. 66). În casă nouă nu se intră şi mai ales nu se doarme, până ce nu s-a făcut slujbă, pentru că se porneşte *„lucrul-slab”*; construcţia trebuie purificată, deoarece se crede că prin ea şi-ar fi putut face joc măiestrele sau *„lucrul-slab”*, care umblă de preferinţă prin casele nelocuite; de altfel, şi într-o casă, care a stat goală multă vreme, nu se intră fără slujbă, ca nu cumva să-şi fi făcut acolo culcuş *„lucrul-slab”*, iar noii locatari să aibă vise urâte noaptea - Ţara Oltului (BUTURĂ, p. 276-277). La ridicarea acoperişului unei case, unei şuri, sau a altei construcţii mari, se împleteşte o cunună (*struţ*) din flori şi panglici, care este fixată în vârf, la îmbinarea căpriorilor cu coama; când se dărâmă un perete al casei, este semn că va muri o rudă a familiei - Maramureş; casele cu fete au, la fereastra dinspre drum, o oglindă, casele cu feciori au câte un măr - Ţara Lăpuşului (BOGDAN, p. 22; 108). Descântecul de *„statul casei”* sau de *„statul vetrei”* se performează la lumina focului sau a unei lumânări de ceară nouă, spiralată cu 99 de inele; se presară pe vatră şi 99 de feluri de seminţe de pomi roditori, de arbori şi de cereale, în ritmul unei incantaţii, rostite de o femeie vârstnică, textul invocând fertilitatea pământului şi fecunditatea familiei - Bihor (**3.** BOCŞE, p. 165-166). Casa nouă nu trebuie clădită pe temelia celei vechi, pentru a nu se transmite nenorocirile primei celei de a doua; casa nu trebuie ridicată pe locul unde a fost pom roditor, fiindcă viaţa pomilor cere viaţă - Bihor; când se construieşte o casă nouă, oamenilor le este teamă

să treacă pe lângă ea, ca să nu li se zidească umbra și să moară; după terminarea casei, stăpânii nu se culcă în prima noapte acolo, pentru că asta înseamnă moartea lor apropiată; casa cere jertfă și de aceea în casă se pot culca doar bătrânii, bolnavii, uneori stăpânii închizând în casă nouă pisici sau câini; cel dintâi foc făcut în casă nouă cere și el jertfă, de aceea se crede că acela care îl aprinde este sortit morții - Banat (**4.** BOCȘE, p. 349-350). La construcția unei case noi, se caută ca, încă de la debutul lucrărilor, casei să i se asigure calități benefice maximale, în care caz ea trebuie *însuflețită*, sub pragul casei punându-se un cap de cocoș, sau de alte animale, cocoșul fiind acela care are menirea de a alunga spiritele rele, pentru că acestea dispar noaptea odată cu cântatul cocoșului; la talpa casei se mai pun boabe de grâu, tămâie, agheasmă, bani; în unele sate, se face pomană, la baterea primului țăruș, sau la terminarea primei cununi de bârne, femeia dând mâncare meseriașilor peste bârna așezată, iar bărbatul cinstindu-i cu băutură; în plus, meșterii sunt obligați să doarmă în perimetrul casei și în ziua respectivă să nu mai lucreze nimic altceva - Suceava; când este terminată construcția unei case, se fac patru colaci mari și se pregătesc patru cănițe cu apă, toate fiind așezate pe o masă, pentru a fi mai întâi sfințite de un preot; apoi, se merge cu toți ai casei în fiecare colț al construcției, unde se citește câte o Evanghelie, se toarnă din apa sfințită și se pun boabe de grâu și bani; în fine, urmează ospățul; intrarea în noua casă se face totdeauna pe lună nouă, în prima seară trebuie să doarmă în ea un bătrân, pentru o mai bună consacrare morală; pentru a fi ferită de duhuri rele, locatarii trebuie să știe câteva lucruri esențiale: să nu omoare șarpele casei, să nu strice cuiburile de berze de pe casă sau cele ale rândunelelor de la streșini, să-i ferească interiorul de intruziunea viețuitoarelor spurcate sau a gângăniilor (șobolani, păianjeni, greieri, broaște etc.), să o împodobească primăvara (la Florii, de Sfântul Gheorghe, în Duminica Mare) cu ramuri verzi, să o afume cu ramuri de salcie păstrate din ziua de Florii, să ungă clanța și tocurile ușilor și ferestrelor cu usturoi contra strigoilor, să nu dea nimic din casă în timpul nopții, să nu se culce sub hornul vetrei, să nu lase deschise ușile și ferestrele pe timp de noapte etc. , toate trebuind să fie respectate pe toată durata locuirii casei - Bucovina (CAMILAR, p. 36-37). Se zice despre o casă că este bântuită de duhuri rele, dacă stă mai mult timp nelocuită și mai ales dacă nici o altă familie nu poate sta acolo - Suceava (NOTE, Băncescu). În orațiile de nuntă, casa este locul central al întemeierii, ei i se urează tot ceea ce este benefic pentru o viață prosperă, pentru că sfera semantică a casei acoperă și sensul de familie, conform expresiei *i-a stricat casa*, cu înțelesul de *i-a destrămat familia* (ȘEULEANU, p. 162). În lirica de dragoste, casa este simbol al femeii (EVSEEV, p. 135). Se va căsători sau va fi invitat la o căsătorie cel care visează casă; dacă se visează zidind o casă înseamnă că i se vor realiza gândurile; înseamnă intrigi de tot felul visarea unei case arzând și fericire, dacă se visează dărâmând-o; cel care visează o casă ruinată primește semnalul de a-și îndrepta comportamentul; are parte de o dragoste tainică acela care visează casă de țară; i se vor întâmpla lucruri bune celui care visează casă de preot; este semn că va fi război pentru cine se visează stând călare în interiorul unei case; înseamnă sărăcie visarea unei singure camere dintr-o casă; toți cei din casă sunt scârbiți de cel care se visează singur într-o casă - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *cocoș-monedă-umbră(de om)*; *cocoș-grâu-tămâie-agheasmă-monedă*; *batistă-monedă-busuioc-fir(roșu)*; *animal/pasăre-monedă*; *apă sfințită-grâu-monedă*

CASTANĂ (fruct de *Castanea sativa* sau *vesca* - DLRM, p. 120)
Cine se visează mâncând castane, va fi în curând invitat la un prânz, iar dacă se visează că se ocupă de coacerea lor înseamnă că afacerile sale vor avea o desfășurare pozitivă - Suceava (NOTE, Băncescu).

CASTEL
Construcție mare, fortificată, specifică Evului Mediu, care servea ca locuință seniorilor; denumirea este folosită și în cazul unor case mari și frumoase (ȘĂINEANU, II, p. 208). Cine visează castel este

bine să se ferească de a se arăta mândru în contextele sociale imediate; dacă se visează intrând într-un castel e semn că va avea în curând o aventură - Suceava (NOTE, Băncescu).

CASTRAVETE (*Cucumis salivus* - DLRM, p. 120)
Se crede că nu este bine să se mănânce castraveți în locul unde sunt plantați și cresc, pentru că se amărăsc - Tecuci; când sunt tăiați, este bine ca vârful dinspre floare să fie pus pe fruntea unui copil, ca niciodată să nu-l mai doară capul - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 46). Această ultimă practică se întâlnește în tot sudul țării și întotdeauna contra durerilor de cap, indiferent de vârstă, feliile de castraveți fiind recomandate și în cosmetica naturistă (NOTE, Antonescu).

CAȘ
Cine nu mănâncă o bucățică de caș înainte de a se scălda, pentru prima dată în acel an, riscă să îi rămână pielea neagră și crăpată - Tecuci; sau se va îmbolnăvi de friguri - Muntenia (**2.** GOROVEI, p. 47; 92).

CATALIGE
Să nu se umble pe catalige, fiindcă i se lungesc nefiresc picioarele sau capătă slăbiciune la picioare cel ce merge astfel - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 194).

CATRINȚĂ v. FUSTĂ.

CAVALER v. CĂLĂREȚ.

CAZARMĂ
Dacă visează cineva cazarmă e semn că va înregistra o cădere a stării sale sociale și materiale, iar dacă se visează trăind el însuși într-o cazarmă înseamnă că va avea parte de multe suferințe - Suceava (NOTE, Băncescu).

CAZMA
Unealtă de fier, cu o coadă din lemn, întrebuințată la săpat pământul, în Moldova fiind numită și *târnăcop* (ȘĂINEANU, II, p. 214). Se obișnuiește, în unele zone, ca în camera nupțială să fie aduse, pentru actul primei nopți, unelte de folosință gospodărească, unele cu semnificație masculină (cazma, furcă de fân, fus, coasă, topor, baltag, buzdugan etc.), altele având conotații feminine (furcă de tors, ițe, ladă de zestre etc.); gestului ca atare i s-a dat o explicație de ordin moralizator, în sensul de familiarizare a noului cuplu cu munca, cu ideea că obiectele respective trebuie să le aducă aminte că viața se trăiește prin muncă, iar prosperitatea nu se poate concepe fără strădanie și sudoare, semnificații adevărate, dar care aparțin unei mentalități moderne, care nu mai sesizează aspectul magico-simbolic al obiectelor (EVSEEV, p. 197). Când un preot vine acasă după hirotonie (investire cu darul preoției), preoteasa îi iese înainte cu o sapă și o lopată, pentru a avea parte de morți - Ilfov (**2.** GOROVEI, p. 199).

CĂCIULĂ
Dintre toate acoperitorile capului, căciula se bucură de cele mai multe conotații în planul credințelor tradiționale; astfel, se crede că purtarea căciulii pe timp de vară ar determina o iarnă timpurie - Teleorman; ca să iasă din ouă puii cu moț pe cap, este bine să fie duse ouăle la cuibar, pentru clocit, într-o căciulă și să fie răsturnate deodată - Muntenia; dacă ouăle destinate clocirii sunt duse la cuibar într-o căciulă, puii ieșiți vor fi numai cocoșei - Buzău; Bucovina; dar ouăle sunt duse în căciulă la cuibar și pentru ca puii să iasă toți odată și să nu se depărteze de lângă cloșcă - Bucovina; pentru ca femeia, care a născut prima dată o fată, să nască ulterior și un băiat, se ia

placenta în care s-a născut fetița, se pune în căciula soțului, împreună cu trei căței de usturoi, și se îngroapă într-un loc curat; dacă, în timp ce naște o femeie, intră în casă un bărbat, fie și din întâmplare, trebuie să i se ia căciula și să i se azvârle departe de casă, în credința că nou-născutul numai așa va fi sănătos - Tecuci; pentru ca usturoiul să aibă căpățânile mari, este bine să fie răsădit dintr-o căciulă - Muntenia; Bucovina; să nu se întoarcă niciodată căciula pe dos și să fie purtată astfel, pentru că „se întoarce" și vremea - Ialomița; Vâlcea (**2.** GOROVEI, p. 3; 52; 163; 165; 245; 265). Serie simbolică: *căciulă-placentă-usturoi*.

CĂIȚĂ
Deși înseamnă, în mod obișnuit, *bonetă, căciulă, scufie*, în Muntenia căiță se numește și membrana care acoperă copilul înainte de nașterea sa și, uneori, chiar atunci când se naște; astfel, se spune că, dacă pruncul se naște în căiță, el va fi norocos în viață; să se ia această căiță, să se usuce, să se păstreze și, din când în când, să i se lege copilului de gât, ca să nu fie deocheat - Buzău; copilul născut cu căiță pe cap va fi foarte norocos în viață - Prahova; Ilfov; Iași; copilul, care se naște cu căiță pe cap, va fi norocos toată viața - Prahova; Ilfov; copilul care se naște cu căiță pe cap se va face, după moarte, strigoi; ca să nu poată deveni un astfel de duh malefic, trupul lui se înfășoară cu rug și apoi se pune în mormânt; i se mai pune rug în ochi, în urechi, în nas - Muntenia; se crede că pruncii născuți cu căiță pe cap devin hoți, sau afemeiați, sau strigoi, sau cu puterea de a deochea, pentru că au ochii răi; dar, în general, se crede că sunt copii norocoși, cu toate că ei sunt considerați a nu fi prea curați, devenind strigoi care iau laptele vitelor, ori care aduc stricăciuni în roadele câmpului, fiind blestemați; pot să aibă noroc în bani sau la vite, crezându-se că acesta depinde de cuvântul, aducător de bine sau rău, pe care îl rostește moașa, când le scoate căița de pe cap; nu este bine să se azvârle căița, fiindcă se aruncă astfel și norocul copilului, unii păstrând-o la grinda casei, cum este păstrat și buricul, alții o îngroapă în același loc cu placenta - Țara Oltului (**2.** GOROVEI, p. 168; 221; 309; GOLOPENȚIA, p. 91; NOTE, Antonescu). Se mai crede că pruncul născut cu *„perdea"* sau *„cămașă"* pe cap, când moare, se face strigoi și înainte de a fi îngropat, ca să-i piară puterea, trupul lui este legat cu rug, i se presară puțin mei în sicriu, în gură și în nas, sau i se înfige în buric o undrea, dar se crede și că este suficient să i se înfigă în mormânt un fus - Muntenia; Olt (**1.** MARIAN, p. 43).

CĂLĂREȚ
Cine visează (sau se visează) călăreț înarmat e semn că în curând va pleca la război; dacă visează pur și simplu un călăreț înseamnă că trăiește în și prin minciună; dacă se visează mergând călare, fără ca înaintea sa să existe vreo piedică sau vreo primejdie, este semn că va avea noroc, cinste și spor în întreprinderile sale - Suceava (NOTE, Băncescu).

CĂLĂTOR
În general, este bine când, în vis, apare un călător cu o statură impozantă și frumos la chip și se închină, beat fiind, celui care visează; sau dacă cel visat este un prieten care îmbrățișează pe cineva; sau cine vorbește, în vis, cu drumeții întâlniți în cale; în schimb, va avea parte de vreme tare schimbătoare cel care visează pur și simplu un călător - Suceava (NOTE, Băncescu).

CĂLĂTORIE v. DRUM.

CĂLĂU
Pentru cel care visează călău înseamnă că va avea parte de onoare din partea multor oameni - Suceava (NOTE, Băncescu).

CĂLCÂI
Se crede că mâncărimea călcâielor e semn că vremea va deveni ploioasă - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 266).

CĂLINĂ (fruct de *Viburnum opulus* - DLRM, p. 125)
Se crede că ruperea fructelor roșii de călină atrage căderea brumei mai devreme - Muntenia; de asemenea, nu este bine a rupe călinele înainte de Ziua Crucii (Înălțarea Sfintei Cruci - 14 septembrie), pentru că vor veni curând geruri aspre - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 261; 269).

CĂLUGĂR
Credințele tradiționale îl ipostaziază pe călugăr în aceeași lumină negativă ca și pe preot; se crede astfel că afaceri cu călugări să nu se facă, fiind mai indicat să i se dea ceea ce vrea și să se plece repede de lângă el - Tecuci; când iese călugăr în calea cuiva e semn că aceluia îi va merge rău - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 36). Pentru cine visează călugăr este semn de tristețe, de încercări și multe îngrijorări; dar dacă visează călugăriță înseamnă că va asista la exercitarea unei cârmuiri egale pentru toți oamenii; când o femeie visează stareță sau călugăriță cântând în biserică, înseamnă că va rămâne văduvă - Suceava (NOTE, Băncescu).

CĂLUGĂRIȚĂ (*Mantis religiosa* - DLRM, p. 125)
Călugărița ar fi fost, spun legendele, o fată trimisă să înfrunte, prin puritatea ei, prigoana năvălitorilor; din nefericire, ea se îndrăgostește de craiul tătarilor (*„fiul dracului"*) și, căsătorindu-se cu el, încalcă astfel jurământul monahal, fiind blestemată să se transforme într-o insectă, mică și subțire, care încearcă mereu, de rușine, să-și acopere fața; în alte legende, ni se narează că ar fi fost o fată de împărat, care, după ce a respins pe toți pețitorii, s-a călugărit, dar apoi se îndrăgostește de un fecior (în fapt, o metamorfoză a diavolului), încălcând pentru a doua oară normele comportamentale (prima dată, refuzând împlinirea prin căsătorie); alteori, călugărița provine din chiar fata dracului, pe care nici măcar viața monahală nu o poate dezvăța de apucăturile ei rele; deci, în contrast cu denumirea acestei insecte, care trimite la puritate, asceză, sacralitate, călugărița este un simbol al maleficului, fiind considerată o întrupare a diavolului sau metamorfoza unei ființe păcătoase; întâlnirea cu ea, se crede, nu este de bun augur, iar faptul de a fi atinsă din întâmplare poate fi cauza unor nenorociri (COMAN, II, p. 132-133). Este folosită în descântecele de femeie rea, când se pun trei astfel de insecte sub perna celei vizate, rostindu-se totodată un text - Transilvania (**3.** GOROVEI, p. 268).

CĂLUȘAR
Conform unei credințe consemnată în Vâlcea, jucătorii cetelor cred că ei se închină *„la trei zâne lăsate de Dumnezeu a poci lumea"*; în Banat, aceste zâne sunt în număr de 9, câți călușari sunt în ceată, fiecare având nume deosebit; de asemenea, tot acolo se crede că jocul călușarilor ar fi *„cel mai plăcut miluitelor"* (zânelor, sfintelor); în zona Alba-Iulia, locuitorii cred că patroana acestor zâne este Irodeasa, crăiasa lor, căreia îi aruncă, ca gest de bună primire, prima îmbucătură și întâiul pahar de băutură; practicarea jocului tocmai în săptămâna Rusaliilor, când ielele sunt cele mai active și deci vătămătoare, confirmă legătura dansului cu ele; de remarcat că la meglenoromâni și la bulgari, ceata se numește chiar Rusalii (*Rusalci*); se pare că, în vechime, călușarii se străduiau să le semene ielelor și ca înfățișare, de aceea în Moldova se îmbrăcau în haine femeiești, purtau pe cap o cunună împletită din frunze de pelin, ba chiar vorbeau cu glas femeiesc; jocul lor încearcă să semene cu cel al ielelor, considerate ca fiind cele mai iscusite dansatoare; dansul lor este mai cu seamă aerian, întrucât, se spune în Vrancea, *„au aripi, se coboară de unde nu se știe, jucând în săltituri, abia atingând pământul"*; același caracter aerian este trăsătura distinctivă a jocului călușarilor, observată și de Dimitrie Cantemir; în zonele Orăștie

și Mărginimea Sibiului, ca și la meglenoromâni și bulgari, călușul se joacă în intervalul dintre Crăciun și Bobotează, pe când la aromâni se joacă numai de Anul Nou; în sec. al XIII-lea, în Macedonia, se juca de Rusalii; astfel, jocul de Anul Nou din sudul Transilvaniei pare de dată relativ recentă; alunecarea obiceiului de la începutul verii către solstițiul de iarnă trebuie să fi avut temeiuri mai adânci decât semnificația comună cu colindatul de ritual de fertilitate și decât faptul că aceeași ceată practica atât colindatul, cât și jocul călușarilor de Rusalii; singura interpretare care armonizează această îmbinare, împărtășită și de Mircea Eliade, ar fi virtuțile apotropaice ale calului de un așa grad ridicat, încât și ielele se tem de prezența lui; obiceiul ar îngemăna deci temutele ființe mitologice cu antidotul lor cel mai puternic, tot de natură mitologică, dar în formă cabalină; alături de cele două substraturi cardinale ale jocului, în chip sporadic s-au mai adăugat și altele de importanță minoră; astfel, după o credință din Vlașca, cetele de călușari ar fi *„închinate la moși”*, dar coloratura funebră este evident preluată din componenta creștină a Rusaliilor, pomenirea *moșilor*, însoțită de ofrande pentru cei săraci; venerația și teama sunt în fapt cele două componente ale oricărui cult al ființelor sacre, particularitatea, și până la un punct ciudățenia, cetei de călușari rezidând în împrejurarea că ei se tem de iele doar izolat, ca individ, pe când în ceată, dimpotrivă, se simt imuni, atâta timp cât respectă restricțiile mărturisite la jurământul de intrare sau de natură secretă comunicate de vătaf; mai mult, ceata călușarilor este pe deplin eficientă împotriva relelor pricinuite de iele; dacă se tem și în ceată de unele locuri deosebit de primejdioase, cum ar fi movilele, răscrucile și trecerea râurilor, ca unele ce constituie sediul predilect al ielelor, totuși în celelalte locuri, îndeosebi în gospodăria sătenilor, acestea fug de îndată ce apar călușarii; chiar când unul din ceată este lovit de iele, ceata îl poate vindeca și restabili la stadiul său anterior; pe această credință se bazează și o practică curentă de vindecare a celor luați din căluș, în timpul jocului în jurul bolnavului culcat la pământ, unul din călușari, de obicei desemnat de vătaf, cade la pământ, semn că boala pacientului a trecut asupra acestuia și vindecarea lui va fi mai ușoară; imunitatea cetei, în opoziție cu vulnerabilitatea insului părtaș al ei, este încă un factor menit să cimenteze coeziunea grupului călușarilor, cu respectarea strictă a interdicțiilor prescrise de tradiția îndelungată; cea mai evidentă, și după unele păreri chiar semnificația majoră, se vădește cea semnalată de vindecare a relelor cauzate de iele (*rusalii*); virtuțile curative au fost semnalate și de o seamă de martori oculari, mai cu seamă în răspunsurile la chestionarul lui N. Densușianu, dar lipsind datele exacte de natură științifică, aserțiunile rămân neverificabile; potrivit numeroaselor atestări, ceata călușarilor poate tămădui pe cei *„luați din căluș”*, după toate indiciile boală de natură nervoasă, înrudită cu sminteala sau chiar cu nebunia; *„se crede că au putere a vindeca mai ales boale de nebunie”*; *„se zice că au putere de a vindeca unele boale care se numesc luatul din căluș”*; *„au putere să vindece de nebunie”*; este cunoscută prea lapidar altă boală pe care o pot vindeca numai călușarii bănățeni și anume îmbolnăvirea *„de dorul jocului”*; *„călucenii”* aveau trei jocuri speciale pentru a lecui femeile atinse de această boală cu totul anacronică timpurilor moderne și ar fi fost peste măsură de instructive procedeele folosite, îmbinate cu mișcările coregrafice, bănuite a respecta principiul *similia similibus*, poate nespus de grațioase și în același timp expresive pentru trăsăturile definitorii ale dansului popular; aceste trei jocuri au rostul de a vindeca femeile *„bolnave de dorul jocului”* și se numesc „Zbătuta”, „Sărita” și „Ciocana”, în care se joacă în cerc împreună cu „bolnava”; se mai adaugă „Ursul”, pe care îl joacă numai vătaful (*„voivodul”*) cu o femeie, apoi „Cioara”, jucată solistic numai de ceaușul cetei și este un joc imitativ ilariant, *„o imitație originală a jocului cioarălor, când săr pe câmp, jucându-se”*; în fine, se mai adaugă: *„celelalte jocuri n-au nume proprii, ci călucenii le zic Călutul și Căluceana; figurile sunt însă cu totul deosebite; este o figură, în care joc călucenii cu băieții mici în brață, alta numai pășunind nainte în tact”*; mai numeroase sunt mărturiile care atribuie călușarilor și puterea de a vindeca frigurile; această credință a generat pretutindeni practica de a se prinde în hora călușarilor cei prezenți, bărbați și mai ales femei și fete; mai mult, chiar copiii mici sunt luați în brațe de călușari și jucați, în credința că oricare dintre aceștia *„va fi sănătos, vesel și apărat de*

boale"; cei bolnavi erau vindecați prin culcarea la pământ și înconjurarea lor jucând, când erau atinși cu vârful piciorului de vătaf numai, sau de către toți din ceată, alteori prin trecerea peste ei, sărindu-i cu picioarele în ritmul jocului, sau prin sărirea lor în poziție orizontală, călușarii fiind culcați și sprijiniți doar în călcâie și mâini; prin Oltenia s-a mai semnalat practica de a ridica bolnavul pe un covor, dându-l în tărbacă, amintind de faimosul jujeu din Dobrogea și Muntenia răsăriteană, practicat pentru a feri câinii de turbare; virtutea apotropaică a călușarilor constituie principalul imbold pentru care sunt primiți să joace pe la case, căci, potrivit credinței semnalate în Muscel, cel ce primește ceata călușului va avea noroc și va fi ferit de boli, iar în Câmpia Transilvaniei erau și ospătați pentru a aduce noroc și sănătate în acea casă, întocmai ca și ceata colindătorilor; cu însușirea apotropaică se împletește cea de a doua eficiență rituală a cetei călușarilor, de a provoca fertilitatea, belșugul în roade; unii derivă această însușire din complexul cultului cabalin, în parte confirmată și prin practica *homanului* de Sântoader, când fetele și femeile își spală părul cu unele rădăcini sau chiar cu paie din ieslea cailor, invocându-l pe patronul cailor să le dea plete abundente: *„Toadere, Sântoadere, /Dă cosița fetelor/Cât coada iepelor, /Și chica flăcăilor/Cât coada cailor!"*; trăsătura fertilizatoare nu este specifică numai călușarilor, cercetările etnografice surprinzând-o ca o însușire caracteristică tuturor dansurilor cu săbii, energia negativă cu caracter apotropaic îmbinându-se cu cea pozitivă de a asigura prosperitatea fertilității; se mai înscriu ca însemne ale fertilității și celelalte aspecte caracteristice ale acestor dansuri: culoarea albă a veșmintelor, înnegrirea obrajilor, zurgălăii de la picioare, bufonul mascat, îndeosebi moartea și învierea acestuia, alături de încrucișarea rândurilor jucătorilor; de altfel, însăși săritura în sus, cât mai ridicată, este interpretată ca un indiciu sigur de fertilitate și ea era cheia ultimă a mișcării coregrafice, după cum afirmă și terminologia latină a dansului; la călușarii români, săriturile spectaculoase mai au și un substrat cultic legat de iele, întrucât ele vor să imite jocurile prin excelență aeriene ale acestora; semnificația legată de promovarea fertilității e mai ascunsă în conștiința populară, cel puțin în vremea când s-au întreprins sondările ei, începând de la sfârșitul sec. al XIX-lea, totuși câteva mărturii o atestă în toată evidența ei; cei din Câmpia Transilvaniei primesc ceata călușarilor ca să le aducă *„roade bogate"*, după cum, prin Teleorman, corespondentul lui N. Densușianu notează: *„Sătenii se cred obligați să-i primească pentru sănătatea și belșugul acelei case"*; pe alocuri, virtuțile lor sunt simțitor sporite, după cum atestă unele credințe atestate în Teleorman: *„Se zice că au puterea a face să dea ploaie și cine joacă hora cu ei se vindecă de friguri și e sănătos"*; se pare că această însușire fertilizatoare impune începerea jocului cetei odată cu întoarcerea ciurdei de vite în sat: *„La apusul soarelui, când văcăria trebuie să intre în sat, îi ies înainte, joacă jocul obișnuit și se zice că au început călușul"*; aceeași virtute o capătă, în Argeș, și sarea sacralizată de călușari prin jocul lor în jurul ei: *„Care din oameni joacă călușarii pune la mijloc un bulgăr de sare și puțin usturoi verde; sarea se dă apoi la vite, ca să nu se îmbolnăvească și să se prăsească; usturoiul se păstrează pentru oamenii bolnavi de friguri"*; în conformitate cu mentalitatea arhaică, potrivit căreia un rit devine eficient numai dacă este plătit, ceata colindătorilor primește un dar obligatoriu, colacul făcut într-un anume fel, altfel urarea din colinde n-ar mai avea nici un efect, iar descântătoarea chiar încheie uneori textul incantatoriu cu aluzia *„leac și babei colac!"*, tot astfel călușarii propagatori de belșug și sănătate și alungători ai frigurilor și ai bolii din căluș trebuie plătiți; când călușarii sunt solicitați să joace în jurul unui bolnav, plata este sensibil mărită, în concordanță și cu efortul coregrafic mult sporit; astfel, corespondentul lui N. Densușianu din Dolj notifica: *„Cine se îmbolnăvește în săptămâna aceea se zice că e luat din Rusale; se tocmește cu călușarii, pe un galben și un miel și băutură, ca să-l scoată din Rusale pe bolnav; bolnavul e pus pe iarbă, la cap i se pune un vas cu apă și un pui de găină în ea; joacă în jurul bolnavului; la un semnal dat de vătaf, lovesc cu ciomegele oala, o sparg; călușarul pe care l-a stropit apa din oală cade jos, zicând că l-a luat pe el din Rusale; pe bolnav îl plimbă doi, apoi îl lasă la o parte, zicând că o să se înzdrăvenească; apoi joacă din nou în jurul celui căzut, pentru a-l scula și pe el"*; în Banat, este amintită numai plata în bani, variabilă după poziția față de

vătaful cetei, adică mai aproape sau mai departe de vătaf în timpul jocului; dacă se face un joc special pentru unul singur, la cererea acestuia, acesta plătește cel mai mult; eficiența mare a jocului călușăresc rezidă în caracterul ermetic și misterios care învăluie ceata; analiza detectează trăsături sacrale în toate aspectele de manifestare, începând cu costumul cu totul deosebit de cel festiv, întrecând cu mult pe cel al cetei colindătorilor, modul de integrare în ceată, cu toată gama riturilor de trecere, apoi prohibițiile la care sunt supuși pe timpul jocului, dominante fiind abținerea de la femei și respectarea regulilor de comportare, în Oltenia și Muntenia subliniindu-se și interdicția de a fura, teama de răscruci, movile și ape curgătoare sporesc considerabil aureola rituală a cetei; de aceea, încălcările echivalează cu un sacrilegiu în înțelesul plin al cuvântului și pedepsele sunt de-a dreptul capitale sau cu urmări catastrofale; cel mai adesea, se crede în Gorj, cel ce calcă legământul devine nebun, adică *„înnebunește cât timp va trăi”*, dar, după alte atestări din Argeș, acesta chiar este sortit să moară; de aceea, cel care din anumite motive vrea să iasă din ceată înainte de expirarea termenului, în vechime 9 ani, mai târziu redus pe alocuri la 3 ani, era supus unui ritual de trecere destul de complicat, cu multe trăsături similare celui de primire în ceată, așa cum se întâmpla în Mureș; după credința celor din Argeș, îndeosebi mutul era supus unor restricții mai grele, fiindu-i interzis să vorbească în timpul jocului, adică de la răsăritul și până la apusul soarelui, iar dacă încălca opreliștea, înnebunea sau chiar putea fi omorât de cei din ceată, aceasta fiind în deplină concordanță cu gradul lui mai ridicat de sacralitate, întrucât el era personajul invulnerabil în fața ielelor, ca unul ce era mascat, apoi înarmat cu sabie și în același timp unul care nu-și trăda identitatea în fața lor; se bucura însă și de unele prerogative, între altele el putea lovi cu sabia pe jucătorii neatenți: *„În timpul când joacă, mutul șade cu sabia în mână și dacă vreunul greșește îl lovește peste spate, fără a i se cere socoteală; mutul e suveran!”*, glăsuiește o atestare din Olt; puterea vătafului de călușari de a se eschiva jurisdicției legilor curente, atestată și de D. Cantemir, atât în cazul în care cineva era omorât pentru că smulgea masca vreunuia, cât și atunci când vreunul murea în lupta dintre două cete, atestă vechimea ancestrală a obiceiului, împreună cu legislația specială de grup sacral; cel mai încărcat de atari virtuți este vătaful, adevăratul *pontifex maximus* al cetei; el cumulează atribute cu totul tipice unui șef de congregație religioasă secretă, unei căpetenii de *collusium*, după terminologia romană; astfel, el are nu numai puterea de a dispune nestingherit, distribuind sarcinile de toate soiurile, ci și o seamă de atribuții sacrale de grad maxim, cel mai adesea secrete; tenacitatea de a nu dezvălui vreun atare secret sa-a dovedit atât de puternică, încât până astăzi nu se cunosc o seamă de resorturi ascunse ale jocului care constituiau atribuțiile sacre ale vătafului; se știe, între altele, că el era posesorul unor formule de incantație pe care le rostea la primirea vreunuia în ceată, dar nici unul nu a divulgat măcar una culegătorilor de folclor; cei din ceată se fereau să pătrundă în taina misterelor, mărite de manifestările ciudate ale vătafului, atât la primirea, cât și la ieșirea din ceată, când el rostea și un descântec, după cum menționează informatorii din Mureș: *„Numai atât auzăm – hm, hm, că nu era slobod să știm ce știe el”*; zicătoarea oltenească: *„Nu se spune, ca-n căluș!”* ilustrează pe deplin ermetismul cetei, caracterul ei de asociație secretă cu funcții cultice și rădăcini preistorice; atari secrete se transmiteau numai de la vătaf la vătaf, de aceea funcția aceasta era îmbrățișată oarecum pe viață, cel puțin în vremurile vechi, trăsătură păstrată pe alocuri în Câmpia Transilvaniei până în zilele noastre; astfel, în Mureș, vătaful nu este ales, ci instituit de cel precedent, *„care pe patul de moarte l-a condus în secretele șefiei”*; de aceea, el nu este obligat să joace, ci doar să supravegheze; Ilarion Cocișiu a mai putut să surprindă, la un bătrân din Târnava Mare, fost călușar pe la sfârșitul sec. al XIX-lea, credința în puterea aproape nelimitată a vătafului; venind o altă ceată de călușari dinspre Brașov, a avut loc o întrecere, conform obiceiului: *„Ighișenii au avut drac mai mare”*, căci ceilalți n-au putut trece hotarul comunei, până ce nu i-a dezlegat vătaful echipei biruitoare în schimbul unui butoi de vin; chiar în sudul Carpaților, unde de obicei vătaful este ales, el are prerogative cu eficiență rituală deosebită de a celorlalți din ceată; modul cum este organizată și cum se comportă ceata călușarilor arată fără echivoc că fiecare jucător este

întâi de toate un oficiant în slujba unor puteri superioare, de aceea jocul cetei are în primul rând substanță sacrală, menită să asigure fertilitatea și sănătatea colectivității; după cum obiceiul care încadrează jocul călușarilor a rezultat din îmbinarea cultului ielelor cu cultul calului, în mod corespunzător și jocul călușarilor se vădește o îmbinare între dansul săbiilor și dansul calului; nu pare verosimilă supoziția că atare mișcări extraordinare ar fi avut substrat ritual, cultic; poate doar darea peste cap să fie o reminiscență dintr-un fel de gest ritual, dat fiind că mișcarea apare des în legende și basme cu urmări voite, cel mai adesea metamorfozarea în altă ființă sau chiar obiect; fiecare din aceste dansuri este atestat pe o arie mai largă în Europa, unele încă din antichitatea îndepărtată, dar sinteza lor se întâlnește numai în părțile locuite de români, la nordul și la sudul Dunării, și poartă pecetea unei originalități incontestabile; aria de răspândire coincide în bună măsură cu hotarele teritoriilor locuite de traci în Europa, sugerând cu multă plauzibilitate originea tracă a obiceiului și jocului; după mărturisirile lui Xenophon din Anabasis, tracii cunoșteau jocul săbiilor, evident înrudit cu cel al călușarilor de azi, iar arta coregrafică atinsese la ei un grad înalt, de vreme ce dansul amintit fusese pus în scenă cu o măiestrie care a stârnit admirația spectatorilor greci; elementele structurale de grad foarte arhaic ale obiceiului pledează pentru o vechime ancestrală, foarte probabil preistorică, vădit preromană (BÂRLEA, p. 43-51; 53-57; 64-65). Numărul călușerilor în ceată este fără soț, 7, 9 sau 11; poartă pantaloni strânși cu *„șinoare”* pe picior, precum și clopoței sau zurgălăi; ei și-au luat numele de la figura de cal, care este considerat un demon al sănătății și fecundității; în ceea ce privește măștile și raporturile obiceiului cu vechile forțe ale naturii, unii cercetători precizează că, la origine, această mascaradă reprezintă alungarea iernii; în jocul călușarilor, cel care este îngropat nu este vătaful, ci *mutul*, personajul caraghios, care se întâlnește în atâtea obiceiuri de primăvară sau de carnaval (borița, cucii, turca); de asemenea, se consideră că dansul acestora se leagă de un cult al calului, după cum cetele de feciori se leagă de un cult al bourului, unul legat de domesticirea calului, cu tot ceea ce a însemnat pentru omenire această achiziție; celălalt cult este legat de domesticirea boului, dar și de vânătoare și păstoritul de munte, cu toate cele implicate în civilizațiile rezultate din aceste ocupații; în ultimă analiză, religiile nu sunt decât proiectarea în ireal (adică în imaginație) a structurii fiecărei unități sociale; legătura dintre ceata călușarilor și cea a junilor este strânsă, cu atât mai mult cu cât ambele sunt cete de juni, formate în vederea inițierii, al călușarilor fiind, probabil, un rit de plecare, de depărtare din sat, pentru o perioadă oarecare (*perioada inițierii*); pe când al junilor pare un rit de întoarcere, de *inițiați*, care deci nu mai sunt *bouri*, *cerbi*, *cai*, adică măști, ci juni gata făcuți, buni de însurat și care aduc cu ei pe zeul în cultul căruia au fost inițiați, pentru a asigura buna stare materială și sufletească a satelor înainte de a se însura și a ceda locul altora; cele două obiceiuri nu au numai un izvor comun, aceeași rădăcină, dar ele au fost cândva, într-o formă mai primitivă, cu foarte mare probabilitate, momentele aceluiași obicei: *riturile de inițiere ale junilor*; odată cu răspândirea unui cult al calului, contopit apoi în cultul mult mai larg al soarelui, acest *rit de plecare* a junilor pentru inițiere s-a legat inevitabil cu *calul* și cu cultul acestuia și al soarelui, încât a fost *rupt* de contextul lui primitiv și transformat cu vremea într-un obicei de sine stătător; numai așa se înțelege de ce călușarii se îmbracă în femei, nu pentru că ei se consideră iele (zâne), nimic nu este mai absurd pentru un june decât a se face *femeie*, adică să-și părăsească bărbăția, ci, pe de o parte, pentru a simboliza starea vârstei preinițiatice, care este o stare asemenea femeilor (băiatul este crescut de *mamă* împreună cu surorile, deci în această fază el aparține acestui grup social), înainte de *a se lepăda ceremonial* sau *ritual* de ea, deodată cu hainele femeiești și preluarea hainelor bărbătești; pe de altă parte, pentru a scăpa de *gelozia ielelor*, care îl urmăreau nu numai cu ocrotirea lor, ci și cu dragostea lor, jignită prin faptul că, prin inițiere, junii se pregăteau de *însurătoare* și deci erau, după credințele respective, pierduți definitiv pentru șoimane, adică pentru principiul feminității libere, reînrobit de căsătorie, format și el în matriarhat, ca și legenda *amazoanelor* (HERSENI, p. 77; 81; 86; 271-272). În Dolj, nici un obicei nu a reunit elemente etnografice și îndeosebi coregrafice atât de diverse și într-o sinteză atât de

originală ca jocul călușarilor; originalitatea Călușului derivă atât din funcțiunea lui primară de rit vindecător al celor care au lucrat în zile interzise, dar mai ales din specificul evocării originii bolii și a remediului acesteia, care s-a realizat cu un alt instrument de semnificare decât cuvântul, întâlnit până acum în textul colindelor sau al incantațiilor, și anume dansul mimic; existența unor relații cu cultul soarelui, al fertilității, cu dansurile cu săbii, cu toate celelalte obiceiuri într-un anume fel se explică prin momentele cardinale ale existenței umane pe care obiceiul le evocă; în jocul călușarilor au fost folosite simbolurile de bază din multe alte obiceiuri, iar dispariția Călușului ca rit în contemporaneitate și transformarea lui în obicei și dans de virtuozitate se datorează desacralizării, înțelegerii tot mai profunde a determinărilor reale ale existenței umane; Călușul s-a jucat în toate zonele României, dar în sudul țării tradiția a fost dintre cele mai puternice; constituirea grupului se realizează în ziua de *strat*; ceata fiind compusă din 7, 9, 13 călușari, totdeauna în număr fără soț; jurământul este depus în pădure, la răsăritul soarelui; se strâng roată în jurul unui măr sau păr sălbatic, pe care pun toți mâna, rostind: *„Noi, 9, 11, 13 frați, jurăm să ne ținem de căluș, orice ni s-ar întâmpla, ori s-ar ivi în fața noastră, suntem și vom rămâne 3, 5, 7 ani câte 4 zile frați de cruce; și dacă vom întâlni un bolnav, mai ales copil, și vom fi rugați cu voința lui să-i jucăm spre vindecare sau moarte, îi vom juca în credința veche, pe mutește, numai când toți ne vom simți în stare; prin jurământul acesta de credință, dreptate și curățenie, îl vom vindeca; acela dintre noi care nu jură cu sufletul și trupul curat va pieri de cea mai rea boală sau nenorocire; acest jurământ are puterea de a ne lega 3, 5, 7 ani, până la spargerea călușului de fiecare dată; în aceste zile, nici unul nu vom ști supărarea sau dușmănia pe vreunul din frații lui, orice i s-ar face!”*; mutul este obligat să tacă; prezența unei piei de iepure în recuzita călușarilor se explică prin remanențele gândirii arhaice, semnificând agilitatea mișcării; prezența clopoțeilor și a culorii roșii pe costumele călușarilor sunt accesorii necesare pentru alungarea spiritelor ostile, iar mestecatul pelinului, legarea usturoiului de steag etc. sunt grăitoare și ele pentru conexiunile existente între costum, recuzită și obicei (ENACHE, p. 123-125). În Transilvania, feciorii se sfătuiesc asupra familiei care să le fie gazdă, dacă și în anul în curs acceptă să joace acest rol; de obicei, vechea gazdă nu respinge cererea, deoarece se consideră o onoare pentru o familie de a fi gazdă de călușari; gazda este căutată printre familiile cele mai de vază din sat, să fie *„de neam mare”* și cu o bună stare materială; pentru bărbați, această calitate este socotită o cinste, iar pentru femei cinstea de a fi considerate cele mai bune gospodine; gazda își asumă o mare răspundere educativă, care se desprinde din urătura vătafului, rostită cu ocazia inaugurării gazdei: *„Noi foarte mult am umblat/Prin acest sat mare, bogat, /Să găsim un om în stare/Să ne ia în seama lui/Ca un tată-ai săi copii!”*; pe toată perioada pregătirilor, se stabilește ca fiecare fecior să achite gazdei o sumă de bani, apoi fiecare aduce o cantitate de alimente stabilită în vederea pregătirii *„prânzului de bucate”*; pe lângă acestea, fiecare tânăr trebuie să-și aducă farfuria, tacâmul, paharul lui etc. (PRESA). Când copilul este luat de rusalii, joacă de nouă ori călușarii cu el în brațe și astfel îi trece - Vâlcea; copilul bolnav de friguri să fie culcat pe pământ și să treacă peste el călușarii de trei ori, ca să se vindece - Vâlcea (**2.** GOROVEI, p. 59-60; 93; 208). Simpla atingere sau stropirea cu apă de pe blana ciocului de căluș sunt suficiente pentru a lua mințile celui udat, provocându-i boala numită *„luatul din căluș”*; în timpul dansului în jurul bolnavului *„luat din căluș”* este sacrificat unul sau mai mulți pui negri; confecționarea steagului cetei de călușari, depunerea jurământului, precum și *„desfacerea călușului”* sunt acte pe care ceata le practică în taină, în afara spațiului domestic al satului, fără asistența nici unui străin, la marginea unei ape sau la o răspântie de drumuri; ceata Călușului este alcătuită din 7, 9 sau 11 bărbați tineri, conduși de un vătaf; în Transilvania, ceata este alcătuită din 7 sau 9 membri; în cele trei zile (sau 9, sau 12), călușarilor nu le este interzis nimic; beau, mănâncă la fiecare casă la care intră, fumează; numai acasă le este oprit, adică fiecare călușar nu are voie *„să fie ca bărbatul cu muierea lui”* - Olt; în Olt, se crede că jocul călușarilor ar proveni, din moși-strămoși, de la șoimane; se spune că odinioară zbura pe sus un grup de fete sau de băieți, care cântau, șuierau, strigau și chiuiau și aveau și zurgălăi la încălțări; acesta ar fi fost

modelul întocmirii cetelor; călușarii depun jurământul la un hotar, *„între moșii și măgură”*; acolo se ține prăjina (steagul) aplecată, se ia pelin, usturoi și o pânză albă nouă, în care fiecare călușar împunge cu acul de atâtea ori câți ani vrea să joace în căluș; dacă nu joacă numărul de ani promis, se consideră că nu s-a ținut de cuvânt și nu este bine de el, se îmbolnăvește; mutul nu depune jurământul; se spune că îi merge bine tot anul celui care primește Călușul în curtea casei sale; de asemenea, este bine ca pruncii să fie jucați în horă, *„jos, pe țărână”* și să se pună sare măruntă pe ei, pentru a fi feriți de boli, de friguri; dacă vreun om este *„luat din căluș”*, toată formația merge, chiar dacă acest lucru se întâmplă și la o săptămână după ce a trecut datina jocului; se îmbracă din nou călușarii, se duc la cel bolnav, joacă în jurul lui și îl scoală; condiția esențială este ca formația să fie completă, un singur călușar, chiar vătaful singur, nu poate vindeca: *„Dacă eu, care nu sunt în formație acum, mă duc să vindec, n-are valoare”*; pentru a vindeca, *„se face tot jocul, toate cele 16 figuri; în mijloc se pune o strachină sau o oală nouă cu apă în ea și o găină neagră, cu aripile legate și cu un cuțit băgat prin aripi; călușarii joacă pe mutește și scuipă în strachină pelinul ăla de-l mestecă în gură; când s-a terminat Călușul de jucat, vătaful dă un ciomag în oală și o sparge; găina, dacă moare, înseamnă că bolnavul se face bine; dacă iese cu aripile de la cuțit, înseamnă că nu este vindecat”*, spune un informator; când mutul din ceată lovește cu sabia peste ciomegele călușarilor, înseamnă că îi omoară; cetașii stau jos, rezemați pe ciomege și spun că nu mai au putere; apa are însă puterea de a-i reînvia; se mai crede că, în jocul călușarilor, cu cât aceștia sar mai sus, cu atât holdele vor crește mai înalte; călușarii sunt considerați versiunea umană a ielelor, având în comun haine albe, steag, clopoței, instrumente muzicale (vioară, cimpoi), același tip de organizare a cetei și același dans în cerc, aerian și rapid; oamenii, în mijlocul cărora și pentru care călușarii există, îi consideră pe aceștia ca fiind necesari, pentru că ei protejează comunitatea sătească de acțiunea malefică a ființelor supranaturale (iele, vântoase, șoimane, rusalii etc.) aparținând naturii necultivate, legate de lumea de dincolo, de vrăjitorie și moarte (PRESA).
Călușerul transilvan. În perioada 21-23 decembrie, se confecționează *turca*; ceata de turcă este compusă din *„paznicul turcii”* și 3-5 *„jupâni”*; intrarea în ceată semnifică intrarea în rândul flăcăilor; totodată, casa în care se confecționează turca și se formează ceata este împodobită cu brad și iederă; în ziua de 24 decembrie, seara, se începe colindatul, prima casă fiind cea a „gazdei” și continuă apoi la casele fruntașilor din sat; ceata are următorul repertoriu: 1. Urarea de mulțămită gazdei; 2. Colinda gazdei; 3. Colinda junelui sau fiicei (după caz); 4. Colinda Domnului Bun; textele colindelor metaforizează, în principiu, urări pentru fertilitate, fecunditate și inițiere pentru cei tineri; desfășurarea colindatului se face împreună cu performarea cetei de călușeri; în ziua de 25 decembrie, în zorii zilei, se face sfințirea cetei de călușari, în biserică, unde se intră fără *„zdrangăne”* la cizme; se intonează totodată de către toți membri și o colindă; se crede că sfințirea cetei presupune dezlegarea de forțele malefice; de la amiază și până seara se joacă la gospodăria gazdei, la fereastră, unde se cântă colinda *„Răsai soare”*, având caracter invocator; apoi se începe *„Jocul călușerilor”*, în curtea gazdei, unde are loc și hora satului, consfințindu-se astfel și intrarea feciorilor în călușei și a fetelor în horă; în ziua de 26 decembrie, continuă alaiul călușarilor cu turca, prin sat, la toate casele, începând cu acelea ale fruntașilor; intrarea în curte se face cu pas de joc; se crede că gospodăria în care intră călușeii va fi ferită de boală; cu deosebire, bătrânilor li se acordă respect, fiindcă se crede că, în fapt, ei sunt aceia care au puterea să dezlege muncile, sărbătorile și toate celelalte evenimente ale obștii; în zilele de 27, 28, 29, 30 și 31 decembrie, numai după-amiaza, continuă pe la toate casele din sat alaiul de colinde și joc al călușerilor, dansul pe la case fiind considerat benefic pentru gospodărie; ceata se mărește și cu alți participanți, mai ales *„urâții”* și alți tineri, primii având rolul să alunge spiritele malefice; în după-amiaza zilei de 31 decembrie, se merge pe drum, spre marginea satului, apoi ceata se întoarce pe alt drum spre casa gazdei, aducând cu ei un ciubăr nou, din lemn de brad, împodobit cu verdeață; în ciubăr se află apă luată din râul de la marginea satului și în ea o cunună din iederă; în ziua de 1 ianuarie, după amiaza și toată noaptea spre 2 ianuarie, se desfășoară în curtea și în șura gazdei de călușari hora și

ospățul („uspățul”) călușarilor, la care participă toți membrii cetei; fetele sunt și ele introduse în joc, ocazie cu care se formează cupluri de tineri, în credința că ei vor aduce roade bogate peste an; la acest *„uspăț”* sunt practicate și unele jocuri, obișnuite la priveghiul morților; în final, spre dimineață, se face *„cântarea mesei”*; tot cu ocazia *uspățului*, în ziua de 2 ianuarie, în curtea casei gazdei se scoate *turca*, aceasta fugind prin curte până este oprită de două împușcături, după care este purtată pe o *„loitră”*; se înfiripează un ceremonial grotesc de înmormântare a turcii astfel: se aduce un brad, turca este înmormântată, se cântă prohodul, la fel de grotesc, se cântă și *„Cântecul bradului”*, cinci călușari duc bradul, unul imită pe preot (poartă mască), alți doi sunt mascați în draci și cădelnițează, alți șase tineri duc „mortul” (turca) pe *„loitră”*, ceilalți tineri și tot restul satului formează alaiul; tot acest obicei este practicat pentru a îngropa relele, bradul fiind simbol al vieții eterne - Hunedoara (ADAM, p. 24-25). Serii simbolice: *sare-usturoi*; *pelin-usturoi-pânză-ac*; *apă-găină(neagră)-cuțit-pelin.* v. CAL.

CĂMARĂ
Încăpere (de mici dimensiuni) unde se păstrează alimente, uneori și unelte, ustensile, veșminte (ȘĂINEANU, II, p. 217). Înainte de zorii zilei de luni după duminica nunții, mireasa trebuie să treacă din „rândul fetelor" în „rândul nevestelor"; cea care o călăuzește este nașa și încă o femeie, dintre rudele apropiate miresei, un băiat de 10-12 ani (un copil „curat”) și uneori mirele; locul unde se petrece actul în sine este cămara sau în grădină, lângă un pom roditor; așezată pe genunchii mirelui (sau pe o haină a sa), fetei i se ia cununa de mireasă, pentru a i se desface pieptănătura specifică, adică *„i se desface chica"* (folclorul local conservă textele unor blesteme rimate adresate băieților care *„au stricat chica"* unor fete, aluzie transparentă la necinstea unora dintre acestea); desfacerea părului o face mirele, iar pieptănătura și basmaua de nevastă le face nașa și cea de a doua femeie; apoi, mirele își duce soția la *„masa mare”*, unde oaspeții au posibilitatea să vadă *„noua mireasă”* - Țara Zarandului (**1.** DASCĂLU, p. 23).

CĂMAȘĂ
În codul vestimentar, cămașa reprezintă obiectul cel mai apropiat de corp, deci intim legat de personalitatea purtătorului; cu alte cuvinte, ea este un fel de „a doua piele a omului”; de aici multitudinea expresiilor în care este folosit termenul *cămașă*: „a lua cuiva cămașa de pe el”, „își dă și cămașa de pe el”, „a arde cămașa pe cineva”, „a nu avea pe unde să scoată cămașa” etc. ; de aceea i se acordă o așa de mare importanță: fata o coase singură într-o noapte, sau cel puțin o spală pentru viitorul mire, transformând operațiunea în adevărat ritual și investind-o cu valențele unui act magic cu finalitate erotică; cămașa miresei, arătată a doua zi după nuntă întregii asistențe, figurează în ceremonialul nupțial ca un simbol al făpturii fizice a fetei care devine femeie măritată; dăruirea de către logodnică alesului ei a unei cămăși cusute de ea însăși simbolizează luarea în primire a trupului bărbatului; cămășile de la cununie poartă în ele o încărcătură energetică nemaipomenită, întrucât sunt îmbrăcate de persoana care, în momentul solemn al căsătoriei, atinge maximul forței înmagazinate de om în decursul vieții; uneori, cămașa (ca și alte piese de îmbrăcăminte purtate la cununie) este păstrată în lăzile de zestre pentru înmormântare; țeserea pânzei pentru cămăși și coaserea lor sunt însoțite de numeroase restricții și tabuuri: *„La începutul păresimilor din secul Paștelui trebuie să fie gata tortul pentru cămăși (care toarcere se începe la începutul secului Crăciunului); la începerea păresimilor se începe și țeserea pentru cămăși, căci e rău de moarte ori sărăcie”*; când se îmbracă o cămașă nouă, mai întâi se trece prin ea un ban de argint sau un cuțit, ca purtătorul ei *„să fie sănătos ca argintul și tare ca fierul”* (după S. Mangiuca); îmbrăcarea unei cămăși reprezintă un gest de asumare a unui anumit rol social, o renunțare la libertatea individuală absolută (EVSEEV, p. 178-180). În Banat și în Bucovina (dar credința este atestată pentru toate zonele locuite de români), fetele tinere și nevestele încep, în Păresimi, cu o săptămână înainte de Paște, uneori chiar cu două săptămâni, să coase câte o

cămașă nouă, cu pui și cu altițe, precum și alte haine, atât pentru ele, cât și pentru ceilalți ai casei, părinți, frați, surori mai mici, sau pentru bărbații și fiii lor, fiindcă fiecare ține foarte mult să aibă pentru Duminica Învierii Domnului, dacă nu se poate toate hainele, măcar o cămașă nouă (**2.**MARIAN, II, p. 122). Ca să-și atragă iubirea unui tânăr și să-l facă să o ceară în căsătorie, fata îi ia șnurul pe care îl folosește băiatul drept cheotoare la cămașă și îl poartă cu sine, până își atinge scopul - Suceava; fetele și femeile să se ferească să li se taie, pe furiș, din cămașă, fiindcă bucata este luată special de vreo rivală care dorește să le facă farmece; când se agață cămașa a două fete nemăritate, se prinde cu vârful degetelor de mica ruptură și câte fire sunt destrămate în acel loc tot atâția pețitori vor avea fetele - Țara Oltului; când femeia greșește croiala sau cusătura unei cămăși de-a copilului sau de-a soțului este semn că aceia vor trăi mult - Vâlcea; pentru a nu se abate peste el necazurile, este bine ca omul să nu se șteargă cu mâneca de la cămașă după ce se spală - Suceava; dar i se vindecă bubele de la colțurile gurii celui care se șterge la gură cu mâneca de la cămașă - Suceava; când cineva se sperie de ceva, este bine să nu se culce imediat, ci să rupă un fir de la gura cămășii sale și să bea puțină apă - Suceava; cămașa celui care seamănă grâu să fie curată, iar semănătorul să fie curat și trupește încă de cu seară, fiindcă altfel grâul va fi atacat de tăciune - Vâlcea; când se seamănă cânepă, să se meargă la câmp cu o cămașă nouă, albă, ca și cânepa să crească frumoasă - Țara Oltului; pentru a avea noroc la porci, să se dea porcarului satului, în ziua de Sân-Petru (29 iunie), pânză cât să-i ajungă pentru confecționarea mânecii unei cămăși - Țara Oltului; ca să fie oprită gura lupului și să nu atace oameni, este bine să se spele cămăși în zilele Filipilor (12-16, 21 și 30 noiembrie) - Dolj; pentru ca un om certăreț, care blestemă, înjură și se repede la bătaie, să-și schimbe atitudinea în mijlocul semenilor săi, i se ia o cămașă, pe care obișnuit o poartă, căreia i se leagă mânecile la spate și i se încheie toate copcile sau toți nasturii, de sus și până jos - Suceava; când unei femei măritate i se rupe cămașa în spate, este semn că-i va muri bărbatul - Muntenia; despre cel ce îmbracă sau poartă cămașa pe dos se crede că: îi va merge rău - Suceava; sau că norocul i se va întoarce spre rău - Muntenia; sau că îl va urî lumea - Suceava; dar dacă o cămașă este îmbrăcată special pe dos, se crede că atunci răul se depărtează de acel om - Suceava; cine cârpește cămăși murdare face panarițiu la degete - Suceava; este semn că se va strica vremea, dacă, din întâmplare, cineva își pune cămașa pe dos - Teleorman; Ialomița (**2.** GOROVEI, p. 23; 26; 36-38; 73; 81; 104; 115; 124; 127; 149; 157; 217; 235; 249; 260; 270; GO-LOPENȚIA, p. 81; 86; 93-94; 132; 143; **1.** CHIVU, p. 247). Pentru cine se visează dezbrăcându-se de cămașă înseamnă moarte; cine visează cămașă albă poate să spere la rezolvarea unor probleme; este semn de bine pentru cel care se visează că posedă cămăși, iar pentru cel care se visează îmbrăcând o cămașă este semn că va duce un trai bun - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *cămașă-monedă*; *cămașă-apă.*

Cămașa la naștere și botez. În Banat, ca să nu mai facă alt prunc, moașa ia cămașa pătată de sânge, o spală pe *nepoată*, o îmbracă în altă cămașă curată, iar cea pătată o folosește pentru a înveli în ea buricul pe care l-a tăiat și cuțitul sau foarfecele folosite, apoi le îngroapă pe toate lângă o movilă situată la întretăierea a trei hotare, crezând astfel că nepoata va naște un alt copil numai când aceste obiecte vor fi dezgropate; dacă totuși nepoata se răzgândește mai târziu sau îi moare copilul și vrea un altul, se duce și dezgroapă obiectele de unde au fost puse și, dacă acestea nu sunt putrezite, este sigură că vraja a fost desfăcută; în Bucovina, moașele taie tivul cămășii în care a fost îmbrăcată nepoata când a născut și îl dau fetelor necăsătorite să se încingă cu el, crezându-se că astfel acestea se vor mărita mai repede; în Suceava, moașa ia copilul nou-născut, îl desfășează și îl trece prin cămașa în care a fost pus la naștere, introducându-l pe la poale și scoțându-l prin gura ei, crezându-se că astfel copilul este ferit să se îmbolnăvească de *„răul copiilor”* sau *„Samca”* și nici să se umple de *„rofii”*; cămașa este luată apoi și spălată în scăldătoarea unde a fost îmbăiată *nepoata*, apoi această apă este aruncată într-un loc retras, pe unde nu umblă nici oameni, nici animale, ca să nu calce în ea și să se îmbolnăvească; în Buzău, unele femei aruncă imediat cămașa în care au născut, pentru ca fătul lor să nu se îmbolnăvească

de *„boală lumească”*; în Suceava și Bucovina, moașa primește în dar pânză cam pentru confecționarea a două mâneci și pe această pânză se șterge ea pe mâini după ce se spală; dacă nu primește acest dar, se șterge pe cămașa *nepoatei*, pentru ca toată necurățenia să o dea de pe ea pe *nepoată* și ca să nu rămână necurată pe lumea cealaltă; se mai dă moașei în dar și o strachină de făină, cu sare deasupra, iar, când copilul este fată, se pune deasupra și un fuior de cânepă, ca fetiței să-i crească părul lung și bogat; strachina trebuie să fie plină până în margini, pentru ca pruncul să ție capul sus cât mai degrabă; în Muntenia, moașa scaldă pe lehuză, apoi spală și cămașa în care a născut, frecând cu ea corpul femeii, ca să-i piară petele de pe față; la cele care nasc mai întâi băiat, sunt tăiate poalele cămășii și sunt date fetelor necăsătorite, să treacă de două ori prin ele, ca să se mărite curând; în Moldova și Bucovina, se confecționează același fel de cămăși indiferent de sexul copilului; în Transilvania, se fac, pentru băieți, *cămeșuțe*, iar pentru fete *iiuțe*; în Bucovina, se crede că prima cămășuță nu este bine să fie făcută din pânză nouă, ci dintr-o cămașă mai veche, ca să trăiască pruncul mai mult: dacă este băiat, se face dintr-o cămașă bărbătească, dacă este fată dintr-una femeiască; în Transilvania, se crede la fel, pânza nu trebuie să fie nouă, pentru că pruncul capătă *răul copiilor* sau *fras*; în Buzău, femeile fac prima cămășuță din pânză primită de la trei case, ca să fie sănătos și să trăiască, dar, înainte de a fi îmbrăcată, trec prin ea foarfecele folosit la croirea acesteia, ca pruncul să fie tare ca fierul; se crede că nu este bine să i se îmbrace micuțului cămașa pe dos, precum și alte haine, pentru că i se întoarce anusul; în Sibiu, se spune că nu este bine să apună soarele pe hainele copilului, deoarece capătă spaimă, iar femeia să nu le bată cu maiul când le spală, până ce împlinește copilul un an, fiindcă i se face pruncul bătăuș mai târziu; în Suceava, înainte de plecarea la botez, moașa scaldă copilul și îl înfășează într-o cămașă a tatălui pruncului, iar pe fată într-o cămașă a mamei sale (**3.** MARIAN, II, p. 112; 177-178; 210-211). Când o femeie gravidă își clătește propria cămașă, să nu o apuce de gura ei, ci numai de poale - Suceava; cum este născut, copilul este trecut de trei ori prin cămașa mamei, așa murdară cum este ea, pruncul fiind introdus pe la poale și scos prin deschizătura de la gât, ca el să nu se umple de bube, când în casă va intra vreo femeie aflată la ciclu - Țara Oltului; prima cămașă a unui nou-născut nu se face din pânză nouă, ci dintr-o cămașă a tatălui pentru băiat, sau dintr-una a mamei pentru fată - Suceava; dacă se dorește ca dragostea unui copil să se reverse asupra unuia dintre părinți, atunci, după naștere, copilul este înfășat în cămașa tatălui, ca să-l iubească în special pe tată, sau în cămașa mamei, ca să o iubească mai mult pe ea - Muntenia; Botoșani; ca să nu fie deocheate și să piardă laptele, femeile lehuze își pun la cingătoare un petic din cămașa pătată de sângele de la nașterea pruncului - Țara Oltului; după nașterea unui prunc, mama dă moașei o pânză pe care aceasta o folosește ca să se șteargă pe mâini; dacă nu are așa ceva la îndemână, moașa se șterge pe poalele cămășii purtate de lehuză, ca să dea necurățenia ei înapoi mamei și ca nu cumva să plece necurată pe lumea cealaltă - Suceava; când se începe lucrul la cămașa unui copil mic, este bine să nu fie lăsată până nu este terminată, pentru că, de câte ori lucrul va fi întrerupt și femeia se va scula de la locul ei, de atâtea ori sau în atâția ani băiatul va umbla după însurătoare, iar fata tot atâția ani va sta nemăritată - Suceava; ca să nu se deoache, copilului i se face o crestătură la poalele cămășii pe care o poartă - Galați; nu se fac cheotori la cămășile copiilor, deci astfel de cămăși nu pot fi încheiate, pentru a le fi lesnicioasă vorbirea - Suceava; este bine ca botezul copiilor din aceeași familie să fie făcut în aceeași cămașă, pentru ca aceștia crescând să țină unul cu celălalt de-a lungul întregii lor vieți - Suceava; pentru a-și înțărca mai ușor copilul, este indicat ca femeia să-și pună cămașa cu gura la spate, zicând totodată: *„cum am întors cămașa, așa să se întoarcă X de la țâță”* - Tecuci; Suceava; aidoma trebuie purtată cămașa de către femei, pentru a nu mai avea lapte - Suceava; cămășile copiilor să nu fie întoarse pe dos de către mama acestora, pentru ca să nu se sperie pruncii lor în somn - Vâlcea; moașele taie tivul de la poalele cămășii în care a născut una dintre femeile asistate de ele și îl dau fetelor să se încingă cu el, în credința că se vor mărita mai repede - Moldova; același lucru și cu aceeași motivație îl face și femeia al cărui prim născut este băiat, cu deosebirea că fetele trebuie să treacă prin tivul tăiat de

la poalele cămășii de nouă ori - Muntenia; cămașa în care a fost îmbrăcată o femeie care a născut se aruncă, crezându-se că este posibil ca ea să-i aducă sifilis copilului, dacă este păstrată în casă - Muntenia (**2.** GOROVEI, p. 23; 26; 36-38; 73; 104; 115; 127; 149; 157; GOLOPENȚIA, p. 81; 86). În Bihor, despre copiii „din flori” se crede că aceștia nu vor avea liniște nici în viață, nici după moarte, atrăgând după sine numai nenorociri; de aceea, înainte de a naște, fata necăsătorită este dusă noaptea, pe lună plină, lângă un gard; acolo, împreună cu moașa, îmbracă un stâlp al gardului cu o cămașă bărbătească, cusută de fata însăși, timp de 9 nopți, după răsăritul stelelor; cu un pumn de țărână, strecurată de 9 ori printre degete, ele botează stâlpul, dându-i un nume (Gheorghe, Ion etc.), iar copilul care se va naște va primi același nume; timp de 9 seri fata depune lângă gard un blid cu sare, o cofă cu apă și pâine; după care fata se *învelește* (se piaptănă) cu conci și intră în colectivitate (cu pruncul) ca o familie nouă, acceptată și recunoscută (**3.** BOCȘE, p. 117). În Mehedinți, după naștere, copilul este învelit în cămașa de nuntă a tatălui, iar, dacă este la prima naștere, și mama lui este îmbrăcată în cămașa de nuntă a ei (CIOBANU, p. 76). În Dolj, în timpul nașterii, femeia este asistată de către *moașa de neam*, aleasă dintre rudele de sânge din sat; după naștere, copilul este învelit imediat în scutece provenite dintr-o cămașă a tatălui, dacă este băiat, sau a mamei, dacă este fată, și ridicat de pe pământ de către moșul sau moașa de neam (ENACHE, p. 127). În zona de munte a Banatului, se procedează astfel: în leagăn se aștern haine de ale tatălui copilului (două cămăși), peste care se pune un scutec (LĂPUȘTE, p. 68). Imediat după nașterea unui copil, acesta este înfășurat în cămașa tatălui, pentru a i se insufla acestuia dragostea paternă - Bacău (ICHIM, p. 132). În Sălaj, când se îmbolnăvește un copil, se crede că aceasta este lucrarea diavolului; pentru a scăpa de suferință, se ia cămașa pruncului bolnav, se întoarce pe dos și se leagă la poalele ei doi bănuți, apoi este aruncată peste gard; unde cade cămașa, este îngropată și se așteaptă însănătoșirea copilului (PRESA). Serii simbolice: *cămașă-buric-cuțit-foarfece-trei hotare*; *cămașă-făină-sare-cânepă*; *cămașă-foarfece*; *noapte-lună plină-gard-cămașă-pământ-sare-apă-pâine*; *cămașă-monedă-gard.*

Cămașa de nuntă. Mireasa coase câte o cămașă numai pentru mire, pentru socrul și soacra mare, celorlalți bărbați, rude cu mirele, le sunt făcute daruri constând în ștergare, năframe și tulpane; cămașa de mire și cea de soacră mare sunt cele mai scumpe și cele mai frumos cusute; cea de mire o coase, de regulă, mireasa din pânză de ea lucrată; mireasa care nu știe să toarcă, țese sau coase este luată în râs de tot satul, nu numai în primul an de căsnicie, ci chiar până în al șaptelea an și uneori și mai târziu, în cercuri reduse de oameni; atât cămașa de mire, cât și cea de mireasă sunt strânse după cununie și se păstrează, împreună cu inelul și năframa de credință, până la adânci bătrânețe sau până la moarte, când se îmbracă iarăși cu ele; unele neveste fac însă prima cămășuță pentru nou-născuții lor din cămașa de mire sau de mireasă a părinților lor, ca să nu fugă norocul tatălui lor de la copii (**3.** MARIAN, I, p. 181; 185). Soacra dă în dar tinerei mirese o cămașă căreia nu i s-a croit însă gura, pentru ca, în casă, să nu se audă gura nurorii sale - Moldova (**2.**GOROVEI, p. 217).

Cămașa de moarte. Dacă unui muribund i se coase o cămașă și i se greșește ceva la ea, este semn că acela nu va muri încă multă vreme - Suceava; în Muntenia, fetele moarte necăsătorite sunt îmbrăcate în mireasă, cu rochie și cămașă albe, li se despletește părul și în el sunt prinse flori, în deget li se pune un inel de logodnă, crezându-se că ele sunt *miresele lui Dumnezeu*; mai mult, părinții tinerilor morți din Muntenia și Bucovina, întrebați despre aceștia, spun că i-au însurat și măritat; în Năsăud, copiii morți în vârstă de până la 7 ani sunt îmbrăcați în cămașa de botez, iar după 7 ani sunt îmbrăcați în veșmintele de sărbătoare; copiii sugari care mor sunt considerați a fi îngeri și de aceea li se taie cămașa în față, de sus până jos, ca să poată zbura; în Țara Hațegului, Transilvania, Munții Apuseni, nordul Transilvaniei, Muntenia și în Bucovina, cămașa mortului se face imediat după deces și se numește *cămașă de moarte*, iar bărbații și femeile moarte sunt îmbrăcați în cămășile de la cununie; în Buzău, când moare o fată sau un băiat necăsătorit, cămașa i se coase fără ca ața să fie înnodată, pentru că se crede că ursitul cu care ar fi fost să se cunune nu

se va mai putea căsători; din același motiv sunt cusute fără ață înnodată și cămășile morților, tineri căsătoriți, din Moldova și Suceava, și nici nu li se încheie cămășile la gât, pentru ca perechea lor să nu fie *„legată”* în viață și să se poată căsători, ultima practică fiind întâlnită și la decesul copiilor; în Muntenia și Moldova, morții sunt îmbrăcați în cămașă nouă; în Sibiu, Năsăud și Bucovina, dacă mortul este fecior, i se pune cămașă și cioareci albi, încinse cu curea sau brâu, este încălțat cu cizme, la gât este legat cu basma din mătase, iar pe cap i se pune cușmă nouă de culoare neagră, împodobită cu pene de păun sau cu flori artificiale; în Muscel, căciula feciorilor este învelită în cordele de diferite culori (negre, albe și roșii); în general, toți tinerii decedați sunt îmbrăcați în costume de mire și li se pune în deget și un inel din argint sau din aur; bătrânii, femei și bărbați, sunt îmbrăcați într-o cămașă lungă, simplă, fără altițe și pui pe stani și cu cipici de pânză în picioare; în mai toate zonele din țară, nevestele sunt îmbrăcate cu cămașă albă, cu altițe noi, cu catrințe, fote, peștemane sau fuste, încinse cu brâie, în picioare având ciorapi împletiți sau cusuți și papuci din pânză; mai sunt împodobite cu ștergare țesute în mai multe ițe; pe cap li se pune un fes peste care se leagă un șal; în Transilvania, femeile își mai pregătesc și câte o *merindeață de moarte*, care li se pune peste șorț în sicriu, iar fetele necăsătorite sunt îmbrăcate ca mirese (**3.**MARIAN, III, p. 19; 44-47). Când cămașa croită pentru mort se nimerește mai lungă decât trebuie este semn că va mai muri cineva din acea familie - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 260).
Cămașa ciumei. Când se întâmplă să fie molimă de ciumă între porci, se adună șapte sau nouă femei bătrâne, văduve, care torc, țes, croiesc și cos o cămașă într-o singură noapte; tot în acea noapte, coc și 30 de *colăcei* mici, din cei care în mod obișnuit se pun în *Pomul mortului* (*Mărul mortului*), plus patru *scări* mari, patru *scări* mici, patru *stolnice, năporojna cu capetele, colacul lui Dumnezeu,* un alt colac și stolnicul; cânepa pentru cămașă și făina pentru aluatul copturilor enumerate mai sus sunt luate de pomană de la femeile din sat; după ce totul este gata, dimineața în zori, cămașa este dusă la marginea satului, la crucea amplasată la o răspântie, unde este așezată pe o creangă de măr, împodobită cu toți colacii făcuți, ca la mort, creanga este înfiptă în pământ, lângă cruce, sau într-o răspântie, sau este legată de creanga altui copac, oprindu-se doar *stolnicul* de la *năporojnă* (*stolnicul cocătoarei*); se crede că astfel boala se mai domolește, fiindcă, trecând pe acolo un om sărac, acesta ia cămașa și din colăcei și mai dă și la alții - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p. 132). Ciuma este înțeleasă de multe ori ca o forță malefică permanentă care poate strica echilibrul vieții; în consecință trebuie apărat totul: oameni, animale, păsări, recolta ogoarelor; o bătrână din Ținutul Pădurenilor afirmă: *„Apăi Dumnezeu știe cum o fii, că nime' n-o văzut-o, o fi v-un fel de strigoi, or piază rea, o fi muiere de zmeu, că d-aia-i ciumă și-i facem cămeșe ca la oameni și-i ducem de mâncare!”*; cămașa se confecționează într-o singură noapte de către șapte sau nouă femei bătrâne, marțea sau sâmbăta seara, până la cântatul cocoșilor, și este dusă imediat în hotarul dintre sate, *„să steie ciuma acolo unde a rămas!”*; hotărârea de a face cămașa ciumei poate să fie luată și în cazul în care într-un sat vecin vreo boală a afectat un număr mai mare de animale, iar, în acest caz, cămașa se așează la hotarul dinspre acel sat; se duc și unele bucate cum ar fi bucăți de pâine veche sau ciolane pe care nu le rod nici câinii; în Sălaj, se crede că unele boli grele ca holera, tifosul și dizenteria sunt aduse de strigoiul numit *Ciuma*; pentru ca strigoiul să ocolească satul, se țese, într-o seară de marți, o cămașă, care se pune într-un vârf de par, amplasat la marginea așezării; se crede că Ciuma găsește cămașa și luând-o drept plată merge mai departe; dacă Ciuma a intrat totuși în sat, atunci 12 fete și 12 flăcăi sunt puși în fața unui plug și se trage o brazdă în hotarul localității; dacă totuși, și după realizarea acestei practici, mor mulți oameni, înseamnă că tinerii care au tras la plug erau păcătoși; în Maramureș, cămașa ciumei se face de către 7 fete sau femei văduve, într-o singură noapte, care torc, țes, croiesc o cămașă din cânepă; apoi merg cu ea la râu, unde o spală, ocolesc după aceea satul până unde se adună trei hotare; acolo fac un foc din 7 esențe de lemn diferite, din care nu trebuie să lipsească plopul, foc la care cămașa este uscată și îmbrăcată apoi pe un par, rămânând acolo până dimineața, când se constată că ea a dispărut (PRESA). În satele de pe Valea Almăjului, în Săptămâna Albă (prima

săptămână din Postul Paștelui), într-o singură noapte, trebuie să se parcurgă toate momentele confecționării cămășii (bătutul cânepei, năvădirea, urzirea, țesutul în război, croirea, coaserea și finisarea), toate până la cântatul cocoșilor; din cămașa ciumei, viitorii soldați iau câte o bucată spre a fi feriți de glonț pe front; și, tot în Săptămâna Albă, se obișnuiește să se mănânce mâncarea ciumei, gătită de post, mâncată din picioare, pe marginea unui șanț; mâncarea este făcută din grâu sau mei fiert și este consumată contra bolilor și altor necazuri (DOLÂNGĂ, p. 13). Serii simbolice: *marți-cămașă-colac-răspântie-măr*; *cămașă-noapte-7/9/12 femei-marți/sâmbătă-hotar-pâine-os*; *12 fete și flăcăi-plug-brazdă*; *cămașă-7 femei-noapte-apă-3 hotare-foc-lemn (plop).*

CĂMILĂ (*Camelus* - DLRM, p. 126)
Indiferent dacă este cu una (dromader) sau două cocoașe pe spate, apariția ei în vis înseamnă ceartă; cine se visează încălecând o cămilă înseamnă câștig în afaceri; în schimb, dacă visează că o încalecă alții semnifică moarte; pentru cel care se visează fiind gonit de o cămilă înseamnă luptă și silă de viață, oameni răi în jurul său, sau că un om rău îi va provoca supărare, fără însă a pricinui și alte neplăceri - Suceava (NOTE, Băncescu).

CĂPĂSTRU
Este rău pentru animalele omului, dacă acesta lovește intenționat pe cineva cu un căpăstru - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 43).

CĂPRIOARĂ (*Capreolus capreolus* - DLRM, p. 127)
În orațiile de nuntă și în unele colinde, căprioara (ciuta; ciutulina) este o alegorie, care o reprezintă pe mireasă și care este căutată de alaiul mirelui (HERSENI, p. 27; EVSEEV, p. 192). Mireasa apare ca o căprioară, alteori ca o zână și, în orice caz, ca o floare, care trebuie răsădită în altă parte, în altă grădină, imagine care simbolizează însăși căsătoria; simbolul acesta este așezat compozițional în mijlocul orațiilor de nuntă, făcând ca accentul să cadă asupra lui ca element esențial (**4.** POP, p. 151). Dintre simbolurile miresei, cele mai statornice se dovedesc a fi *zâna, căprioara* și *floarea*, care sunt întâlnite frecvent împreună, completându-se oarecum; rareori se întâmplă ca în vreo variantă a orației în uz la pețit să figureze numai unul singur dintre aceste simboluri (CARAMAN, p. 174). În unele cazuri, descântecul de dragoste este spus asupra unei căprioare făcută din cârpe; textul este rostit de trei ori, timp în care căprioara este jucată pe mână, după care este aruncată pe o apă curgătoare; textul vorbește de o ciută întâlnită în calea fetei, *„ciută aprinsă, încinsă, în mare fierbințeală”*; întrebată unde se duce, este trimisă înapoi, ca să nu aprindă 99 de ciobani, 99 de ungureni, 99 de cerbi și 99 de păduri; mai bine să aprindă de 99 de ori, și încă de 99 de ori, și încă de 99 de ori inima lui N, *„Ca să ardă ca o stea/Și să nu mai stea, /Până nu m-a lua!”* (PRESA). Este semn de bine când, primăvara, căprioarele pătrund prin sate - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 43). Va ajunge bine cel care visează căprioare și va învinge oameni cu greutate cel care se visează gonit de ciute - Suceava (NOTE, Băncescu). Serie simbolică: *căprioară-descâtec-mână-apă.*

CĂRĂBUȘ (*Melolontha vulgaris* - DLRM, p. 127)
Cu toate că face parte dintre insectele dăunătoare, cărăbușul aduce bucurie celor care îl zăresc, pentru că și el este un vestitor al primăverii, chiar dacă apariția lui se înregistrează pe la începutul lunii mai, și pentru că se crede că prinderea lui transferă ceva din energiile anotimpului asupra omului - Iași; dacă are picioarele păroase este bine să se semene porumb, pentru că acesta va crește viguros; dar dacă nu are picioarele acoperite cu păr înseamnă că lotul semănat cu porumb nu va rodi; în general, se crede că mulțimea cărăbușilor prevestește belșugul, iar puținătatea lor sărăcia recoltelor - Buzău; Galați; Vaslui; Bacău; Neamț; dacă primăvara se arată mulți cărăbuși, este semn că porumbul va rodi bogat - Suceava; este semn de an bogat în recolte, când se ivesc mulți cărăbuși - Galați; Neamț; numărul lor mare la vreme de seară, în aer, dă semn că grâul va fi și

el mănos și spornic la coacerea pâinii (**4.** MARIAN, I, p. 85; **2.** GOROVEI, p. 43; 185; 281; COMAN, p. 134).

CĂRĂMIDĂ

Pentru cine visează cărămizi înseamnă că va da peste o comoară sau va găsi un obiect prețios - Suceava (NOTE, Băncescu).

CĂRBUNE

În unele sate din Bucovina, în noaptea Anului Nou sau în seara de Bobotează, indicarea vasului sub care se află cărbune poate să însemne *„scârbă peste an”* pentru fata respectivă; în zona Văii Mureșului și în satele din jurul Turdei, cărbunele, fiind negru, este interpretat că viitorul soț al fetei va fi păros; în seara dinspre Anul Nou, unele fete din Bucovina iau trei cărbuni stinși, o bucată de lut, una de pâine și una de sare și le pun pe toate în cruce pe o sită întoarsă cu plasa metalică în sus, iar în centru pun un ac sau un bold înfipt într-o bucată de pâine; după așezarea obiectelor, învârtesc ața (care este în urechile acului sau legată de bold) de două ori pe degetul arătător de la mâna dreaptă, ridică puțin acul sau boldul și rostesc următoarele cuvinte: *„Sânte Vasile!/Spune-mi/Vine mirele sau nu?/De vine, /Să tragă la pâne/Și sare!/De nu vine, /Să tragă la lut și la cărbune!”*; dacă, după rostirea acestor cuvinte, firimitura în care este înfipt acul sau boldul se trage spre pâine sau sare, atunci înseamnă că mirele fetei respective va fi un om cu meșteșug (meseriaș), iar dacă se trage spre cărbune sau lut, mirele va fi agricultor; tot în această noapte și tot în Bucovina, gospodarii fac cărbuni dintr-un lemn tare, de pildă din fag; înșiră un anume număr din acești cărbuni pe vatră și le dau nume, de pildă: grâu, secară, porumb, orz, ovăz, cartofi etc. ; a doua zi dimineață, care cărbune se află în întregime prefăcut în cenușă, acea specie de recoltă va rodi mai bine peste vară, iar cărbunii care rămân nearși arată ce specie nu va da recolte; care cărbune este prefăcut în cenușă pe jumătate arată că acea specie va da recolte slabe; în multe cazuri, gospodarii se orientează la semănatul unor cereale după rezultatul din această noapte; cu tăciunii cu ajutorul cărora se aprind pușcoacele (*săcălușurile*) la Bobotează se face foc în grădini și în livezi, pentru a afuma pomii, ca să fie mai roditori - Bucovina; tot în Bucovina, se iau acești tăciuni acasă și se afumă casa și toate acareturile; se face semnul crucii cu ei pe meșter-grindă, pe la tocurile ferestrelor și prin grajduri, spunându-se că acești cărbuni sunt sfințiți și curați, din care pricină ei sunt apărători contra tuturor relelor și contra tuturor spiritelor necurate; unele femei din Suceava afumă aluatul de pâine cu acești cărbuni, ca să meargă recoltei de grâu bine și să nu facă tăciune; în Moldova, unii locuitori cred că acești tăciuni sunt buni de leac, contra sperieturii: se aprind și se afumă cu ei cel speriat; în Suceava, ei sunt puși într-o sticlă cu apă, unde sunt lăsați pentru o vreme și apoi i se dă celui speriat să bea, ca să-i treacă spaima; dar de la *săcălușuri* se iau și așchiile de lemn de la dopurile cu care au fost încărcate, fiind acestea bune tot pentru afumat copiii speriați; în zona localității Siret, acestea se păstrează peste tot anul; în Bucovina, așchiile de la *săcălușuri* sunt întrebuințate la afumat și când cineva le face rău oamenilor; li se dau foc iar cenușa rezultată este aruncată după cei care au produs necazul, rostind totodată un descântec de alungat răul; deoarece se împușcă și cu pistoale și puști, se crede că sunt bune de leac hârtia și câlții folosite la încărcătură, sau iasca întrebuințată la aprinderea încărcăturii, tot pentru a afuma pe cei speriați; în Suceava, iasca este luată aprinsă de la Bobotează și se înconjoară casa cu ea, ca să fie ferită de toate relele și chiar de trăsnet; în general, cu cărbunii stinși de la Bobotează „se însemnează” în formă de cruce meșter-grinda, ușa, ferestrele, zestrea fetei de măritat, hainele de lucru și cele de sărbătoare, scoarțele, lăicerele sunt scoase la vedere și stropite cu apă neîncepută; înainte de a pune pe ea cămașa cea nouă, confecționată în Postul Paștelui, fata trece prin ea un cărbune aprins, ca să fie peste an sprintenă precum cărbunele aprins și văzută la horă de către toți - Banat; . în seara de ajun a Bobotezei (5/6 ianuarie), sub mai multe farfurii se pun diferite obiecte, fiecare având altă semnificație; astfel, flăcăul care indică farfuria sub care se află niște cărbune se

crede că va lua de soție o fată brunetă; se repetă de trei ori procedeul, pentru conturarea unui profil moral și fizic mai complex al viitoarei soții; în Muntenia, nu se împing tăciunii sub căldarea în care este pusă la încălzit apa destinată spălării mortului, în credința că astfel este încălzită apă și pentru alți morți din familie (**2.** MARIAN, I, p. 56-57; 66; 89; 141; 157-158; II, p. 190-194; **3.** III, p. 36; **12.** GHINOIU, p. 146). Celui care cere cărbuni de la o casă cu copil mic să i se dea aceștia peste pragul ușii, ca să nu ia cu ei și somnul copilului - Suceava; pus sub o strachină sau sub un blid, de Anul Nou, și nimerit de către o fată nemăritată, cărbunele prevestește că fata va lua ca soț un bărbat cu ten mai închis - Vâlcea; în seara de ajun a zilei în care este prăznuit Sfântul Dumitru (26 octombrie), se fac focuri, de unde copiii, când pleacă spre casă, iau tăciuni aprinși, pe care îi aruncă apoi prin livezile cu pruni, în credința că, vara viitoare, pomii vor fi plini de fructe - Muntenia; ca să placă unui anumit tânăr, fata nemăritată ia o oală, o întoarce cu gura în jos și pune pe fundul ei câțiva cărbuni - Suceava; ca să nu nască prunci cu bube pe trup, femeilor gravide nu li se dă voie să dea altora cărbuni aprinși - Iași; primăvara, cel ce vede rândunică mai întâi să caute în pământ, sub talpa piciorului drept, unde va găsi un cărbune, care este bun de leac contra frigurilor - Muntenia; sau, dacă se văd pentru prima oară în acel an rândunică și barză, să se scobească sub talpa piciorului drept, unde se vor găsi trei cărbuni, care sunt buni de leac contra frigurilor - Vâlcea; să se sape în locul unde pe vreun copil l-a apucat criza de epilepsie și cărbunii găsiți, împreună cu toate hainele lui, să fie duse la o răspântie sau la o fântână sfințită (care are lângă ea amplasată o cruce, o troiță), unde să fie lăsate acolo sau să fie îngropate în acel loc; sau să se ardă hainele, iar cărbunii să fie puși pe o apă curgătoare, ca tot răul să fie purtat de ape la vale - Țara Oltului; când se iau tăciuni de la un vecin, este bine să fie lăsat un cărbune în vatră - Suceava; când cere cineva cărbuni, să nu se ducă să-i aprindă tot cel care i-a dat - Galați; apa în care au fost stinși cărbuni este bună să se spele cu ea cel ce a fost deocheat - Suceava; când se face descântecul de deochi, se pun, pe rând, trei cărbuni aprinși în apă și, în cazul în care tăciunii se lasă la fundul vasului, este semn că suferindul este deocheat, dar, dacă plutesc la suprafața apei, înseamnă că se va face bine - Muntenia; dacă, în noaptea Anului Nou, o fată nemăritată nimerește blidul, pus special pe o masă pentru a afla care îi va fi viitorul, sub care se află cărbune, este semn că va avea inima neagră peste tot anul - Țara Oltului; dacă se întâmplă să cadă preotului cărbuni din cădelniță în timpul slujirii unui mort, este semn că va mai muri și un alt membru al familiei celui decedat - Tecuci; când se tămâiază un mormânt, să nu se lase cărbuni pe el, pentru că aceștia îngreunează sufletul mortului - Muntenia; când în sobă sau pe vatră rămân numai tăciuni după stingerea focului, nu și cenușă, este semn că unul din cei doi soți va muri - Suceava; este semn de boală grea, dacă sfârâie cărbunii atunci când cineva vrea să-i stingă - Tecuci; tăciunii care nu ard și fâsâie cobesc a sărăcie - Moldova; dacă sare un cărbune din sobă în cameră, în timp ce se face focul, este semn că în casă va intra un oaspete cu suflet întunecat și cu intenții rele - Suceava; după ce a fost introdusă pâinea în cuptor, doi cărbuni din cei scoși din cuptor să fie ridicați și așezați pe cuptor, pentru ca și pâinea să se ridice, să crească în timpul coacerii - Țara Oltului; când, a doua zi, se găsesc în vatră tăciuni care ard, fără ca ei să fi fost înveliți în prealabil, este semn că la mijloc nu este lucru curat, drept pentru care femeia toarnă apă peste ei și îi aruncă afară - Tecuci; se crede că este vorbit de rău de către cineva, sau că va fi ceartă în casă, sau că se strică vremea, dacă vuiesc tăciunii aprinși în vatra unei case - Suceava; când jeraticul strălucește mult în vatră și după ce s-a consumat focul, este semn că va veni vreme friguroasă - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 29; 43; 75; 89; 93; 144; 147; 175; 216; 224; 229; 244; 260; 265; 272; GOLOPENȚIA, p. 82; 91; 113; 138). În Țara Lăpușului, indicarea vasului sub care se găsește cărbune stins indică pentru fata respectivă om negricios, țigan, sau negricios și bun gospodar (**2.** LATIȘ, p. 97). În Maramureș, pentru a cunoaște ce belșug vor avea în anul ce vine, femeile iau, în seara de Anul Nou, cărbuni aprinși, pe care îi lasă să se stingă, nu înainte însă ca fiecărui cărbune să i se dea numele unei cereale sau a unor fructe; după ce se sting, cărbunele cu cea mai multă cenușă pe el va indica ce fel de rod va fi mai bogat în acel an; la jocurile din șezătoare, indicarea vasului sub care se află cărbuni înseamnă că fata va

avea ca soț un om negricios, eventual țigan, dar ospitalier; nu este bine ca pruncii să se joace cu bețișoare cu jar încă (după ce s-a stins flacăra), pentru că se urinează noaptea în pat (dar credința este atestată și în alte zone: Prahova, Ilfov, Ialomița); când țiuie tăciunii în vatră și pocnește jarul este semn de ger mare; sau că se vorbește de rău pe seama gazdei, credință existentă și în sudul țării, și în Suceava (BOGDAN, p. 9; 13; 87; 100; NOTE, Antonescu; Băncescu). Când copilul plânge mult, considerându-se că este deocheat, mama sau bunica sting în apă 9 cărbuni, numărând îndărăt, după care se face semnul crucii deasupra vasului; din apa descântată se iau cu degetul mic trei picături și i se pun copilului în gură; stinsul cărbunelui în apă și folosirea acesteia la tot felul de afecțiuni ale copiilor, în special pentru durerile de stomac, este folosit și în localitățile din Ilfov, Prahova și Ialomița, practica fiind însoțită de semnul crucii deasupra vasului (pahar, cană), de un descântec sau de o rugăciune, după care se suflă de trei ori pe deasupra apei; explicația medicală a acestui „tratament” constă în faptul că, din stingerea cărbunilor aprinși în apă, rezultă leșie (adică o bază), care băută neutralizează eventuala hiperaciditate care îl face pe copil să sufere (DĂNCUȘ, p. 176; NOTE, Antonescu). În Oltenia subcarpatică, atunci când colindătorii intră în casă, 2-3-4 din ceată încep să descânte, scormonind cu *colinzele* (bețe de colindat=*colindele*) în vatra focului; amestecă jarul și cărbunii de 2-3 ori, apoi cer darul, care este format din *colindeți*, niște pâinișoare pătrate mici, sau feliuțe de pâine coaptă în casă; întoarcerea cărbunilor aprinși este justificată de credința conform căreia creșterea puterii focului determină creșterea bunăstării, a bunurilor, a sănătății pentru oameni și vite, a fertilității pământului, ceea ce corespunde celeilalte „puteri” provocate de victoria soarelui asupra întunericului la solstițiul de iarnă (BUHOCIU, p. 54). În descântece, se folosesc mai ales *cărbunii stinși*, bănățenii numindu-i *cărbuni stâmpărați*; cărbunii pot fi stinși și în unt proaspăt, dar cel mai frecvent ei se sting în apă și sunt folosiți în orice boală *grabnică*; în Bucovina, se procedează astfel: descântătoarea aduce apă neînceputǎ și pune vasul pe masă; apoi face semnul crucii cu un cuțit pe care îl trece prin apă, spunând: *„În numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh“*, iar când spune *„Amin“* ia nouă cărbuni nestinși, îi taie cu cuțitul și apoi îi aruncă în apă, numărându-i înapoi de la 9 spre 1, după care aruncă în apă și cuțitul; după ce sfârșește de descântat, înfige cuțitul în pământ; o parte din apa descântată o dă celui bolnav să o bea, cu o altă parte îl spală pe la toate articulațiile, iar ce rămâne o aruncă la balamalele ușii sau pe vârful unui par; în Suceava, după aducerea apei neîncepute, se iau pe vârful cuțitului de trei ori câte nouă cărbuni și se pun sub formă de movilițe formate din câte trei cărbuni, rezultând nouă grămăjoare; în acest timp se descântă, grămăjoarele sunt stinse pe rând; în Bihor, cărbunii cu care se descântă de deochi sunt aruncați în apă de trei sau șapte fete în vârstă de 5-7 ani; în zona Bacăului, de deochi se descântă cu trei sau nouă cărbuni, sau toți câți sunt în casa bolnavului aruncă un cărbune în apa neîncepută; în descântecele de dragoste, se trece un cărbune aprins prin cămașa nouă pe care o îmbracă fata căreia i se face descântecul (**3.** GOROVEI, p. 143). În Gorj, când un copil acuză dureri la o ureche sau la ambele, provenite de la vreo răceală, este pus să stea cu urechea pe gura unei ulcele de pământ, în care s-a pus în prealabil atâta jar, cât să producă o căldură suportabilă; pe acești cărbuni aprinși se aruncă, din când în când, semințe de cânepă, care pocnesc cum dau de foc; căldura produsă încălzește urechea, iar, prin pocnetul semințelor, se produce o presiune a aerului cald asupra urechii; repetarea tratamentului duce la dispariția durerilor, procedeul fiind aplicat tuturor oamenilor, indiferent de vârstă (CĂRĂBIȘ, p. 135). Cine visează cărbuni aprinși va avea bani, dar înseamnă moarte pentru cel care visează cărbuni stinși; va avea neplăceri și chiar stricăciuni din partea dușmanilor cel care se visează călcând pe cărbuni (NOTE, Băncescu) Serii simbolice: *cărbune-prag*; *primăvară-rândunică/barză-picior(drept)-cărbune*; *copil-cărbune-veșminte-răscruce/fântână-apă*; *apă-semnul crucii-cuțit-cărbune*; *cărbune-cânepă*; *cărbune-lut-pâine-sare-sită-ac-deget.*

CĂRUȚĂ

Printre obiectele făurite de om, și pe care el le aseamănă trupului său, se numără și căruța; astfel,

se crede că nu este bine să se pună pe foc: inima căruței (partea din mijloc, care leagă între ele osiile), pentru că este pericol de boală la inimă; spițele roților, pentru că îl vor durea dinții pe cel ce o face; va avea nevralgii costale cel ce aruncă în foc spetezele căruței (fiecare dintre stinghiile transversale care fixează scândurile de pe fundul căruței); conduce la durerea brațelor arderea leucilor (lemnele care susțin lateralele căruței, așezate fie oblic, fie vertical); îl vor supăra șalele pe cel care pune pe foc posteuca (lemn scurt și gros cu ajutorul căruia se ridică și se sprijină osia carului în timp ce se unge) - Tecuci; îndată ce mireasa se urcă în trăsură (căruță), ea trebuie pusă în mișcare, ca astfel să poată ulterior să nască ușor - Vâlcea; le vor muri părinții copiilor care, mergând, calcă în urmele lăsate de roțile căruțelor în pământ - Muntenia; cine se visează că merge cu trăsura e semn că va primi o veste care îl va supăra (**2.** GOROVEI, p. 45; 145; 173; 254). Va reuși în afacerile sale cel care visează trăsură mergând pe un drum; dar nu este semn bun pentru cel care se visează că merge într-o căruță, cu toate că poate fi și semn de activitate la un nivel înalt sau revenirea la o stare superioară pierdută - Suceava (NOTE, Băncescu).

CĂSCAT (A CĂSCA)
Este semn că trage a ploaie acela care cască fără să-i fie somn - Teleorman (**1.** CHIVU, p. 247).

CÂINE (*Canis domestius* - DLRM, p. 151)
Câinele este cel mai vechi animal-tovarăș al omului și probabil primul domesticit, de unde și prezența lui în viața intimă a sa; miturile, riturile, credințele și superstițiile ce-l privesc alcătuiesc singure aproape o cultură; numai calul, celălalt animal care a ajutat formării omului, dar pe o arie mai îngustă decât câinele, a incitat culturile tot atât de adânc (BUHOCIU, p. 316). Întotdeauna fidel, câinele este imaginea exemplară a prieteniei, a devoțiunii; acest animal reprezintă ipostaza domestică a lupului, a celei mai aprige și haine viețuitoare a pădurii; îmblânzirea a transformat dușmanul în protector, agresivitatea în credință, natura în cultură; poziția sa ambivalentă, locul său de graniță, între natură și cultură, faptul că animalul violent (lupul) se află atât de aproape de inima casei, de vatra ei, îl face să apară ca prieten și apărător devotat al omului; utilitatea câinelui derivă din această agresivitate dirijată, pentru că el nu produce, nu oferă bunuri (din contra, el este un consumator), dar, în schimb, apără bunurile de feluriții dușmani ai gospodăriei; astfel, animalele pădurii și dușmanii gospodarului, precum și duhurile rele și bolile trebuie să se teamă de câine; totuși, singurul aspect, care amintește de câinele infernal, cu aură malefică, chtoniană, îl găsim în unele credințe în care câinele figurează ca animal cobitor, din care cauză urletul său, privirea fixă, sau unele mișcări ciudate sunt interpretate ca prevestiri funebre, ca semne ale morții ori ale nenorocirilor; în plus, fiind un animal spurcat, câinele nu este plăcut mortului, uneori este considerat ca întrupare a diavolului, fiind gonit din casa în care este un mort; cultura populară românească ocolește atributul de paznic psihopomp al tuturor intrărilor și ieșirilor din Hades; nicăieri nu întâlnim, la pragurile *marii treceri*, sau pe căile întortocheate ale lumii de dincolo câinele-ghid, câinele-frate și sfătuitor al *dalbului de pribeag*; această lipsă se datorează faptului că, în gândirea tradițională românească, comunicarea dintre cele două tărâmuri se face pe ape și nu pe căile pământene sau subpământene; de aceea, în locul câinelui, apare, ca ghid psihopomp, vidra, numită uneori și *câinele de apă*; câinele își păstrează funcția de animal-ghid, de descoperitor al tărâmurilor necunoscute doar în cazul călătoriilor din lumea contingentă, cel mai cunoscut exemplu fiind acela al cățelei Molda, care îl conduce pe Dragoș până la limita unei ape și a unui tărâm necunoscut și cărora le împrumută numele său, adică apa și regiunea Moldova; în general, cultura populară românească valorizează pozitiv figura câinelui, crezându-se că el este plăcut lui Dumnezeu și că el se roagă pentru binele omului, sau depune mărturie în favoarea acestuia atunci când pisica îl acuză pe om că nu le dă suficientă mâncare; câinele este apărătorul omului și dușmanul neîmpăcat al lupului, ceea ce este o ambiguitate, pentru că sunt înrudiți, iar lupta lor este una fratricidă; deosebirea ar fi una de statut social, pentru că Dumnezeu a făcut câinele, pe

când lupul este făcut de diavol; după alte legende, câinele ar fi rezultatul metamorfozei a două mere, sau a fluierului rupt al ciobanului, sau a furnicilor hrănite cu lapte; umbrit de lup (mult mai semnificativ din punctul de vedere al sistemului mitico-simbolic arhaic), câinele este privit ca un epifenomen, ca o entitate de ordin secund, creată și justificată datorită existenței unei alte ființe; în spațiul ceremonial, câinele apare ca protagonistul unui ciudat și incitant obicei popular, practicat numai în câteva sate cu populație mixtă, română și bulgară, din Ilfov și Ialomița: *trasul în jujeu* sau *datul în tărbacă*, obicei care se face lunea dimineața, după lăsatul de sec pentru intrarea în Postul Paștelui, practică nemiloasă de chinuire a câinilor; de altfel, câinele are ziua consacrată lui de lăsatul de sec; cu acest prilej, este consemnat un aspect de ordin ritual: în timp ce unii bărbați chinuiesc câinii, alții umblă prin grupul asistent și ung pe la gură cu mălai pe cei neatenți, motivându-se gestul *„ca să se facă mult mălai”* (porumb); cu alte cuvinte, câinii sunt chinuiți, bătuți, uneori omorâți, ca recolta să fie bogată; o legendă vine în sprijinul explicitării obiceiului: când a dat Dumnezeu grâul, l-a dat cu rod de la pământ și până la vârf și l-a încredințat câinelui, care îl mânca însă numai la vârf, pentru că exista din belșug, ceea ce înseamnă că obiceiul este o pedeapsă aplicată câinelui pentru nesăbuința lui față de creația atât de venerată a lui Dumnezeu; legenda menționată explică și de ce grâul face spicul numai la vârful paiului, pentru că Dumnezeu i-a luat rodul; alte legende inversează această relație și prezintă câinele în chip de salvator al grâului; spicul de grâu, ca simbol al hranei domestice, lăudat în textele colindelor, este al câinelui (tătarii au dat foc holdelor, iar un câine a luat un spic întreg, a trecut prin foc și l-a adus stăpânului său); totuși, câinele nu apare ca un spirit al grâului, ci doar ca un donator de grâu și, indirect, de belșug și fertilitate; în întreg acest context ceremonial și legendar, animalul domestic joacă mereu rolul mediator între om și creație: el este donatorul grâului și totodată puterea invocată și forțată să asigure belșugul holdelor; el salvează grâul de foc, dar stăpânește, în plan mitic, focul, care coace spicele și dă recolta bogată; duce la pierderea spicului opulent, dar poate fi invocat și forțat (prin bătaia rituală) să determine grânele să dea roade îmbelșugate; s-ar putea ca imaginea câinelui care trece purtând grâul prin foc să fie un ecou al Câinelui igneic, al câinelui care duce focul și arde recoltele (le coace); de altfel, focul leagă figura simbolică a câinelui de aceea a grâului: primul, ca orice carnasier, relevă valențe solare și pirice; al doilea reprezintă imaginea predilectă a plantei, care, pentru a da rod, trebuie să *ardă* de două ori, o dată la soare, a doua oară la focul cuptorului domestic, pentru a produce alimentul atât de necesar - pâinea; în acest fel, se reconstituie o triadă câine-cereale-foc, ea având rădăcini adânci în civilizația est-mediteraneană (COMAN, I, p. 59-67; II, p. 166). Când câinele urlă și scurmă pământul din fața casei unui bolnav, acesta prevestește moartea omului; dar trebuie să facă acest lucru ținând capul în jos, pentru că, dacă îl ține în sus, prevestește foc - Sibiu; Năsăud; Muntenia; Moldova; Suceava; din casele unde a decedat cineva, câinii și pisicile sunt date afară, pentru că fiind prieteni buni cu mortul, se crede că sufletul acestuia nu poate ieși din el și nici din casă - Suceava; câinii și pisicile sunt animale spurcate și de aceea se ascund în ele spiritele necurate, din care cauză sunt alungate temporar din casa cu mort, ca să nu împiedice sufletul celui decedat să meargă la Dumnezeu - Muntenia; câinii, pisicile și alte animale sunt ascunse sub vreo copaie, sau scoase afară din casă și duse în beci sau chiar pe câmp, unde sunt lăsate trei zile, cât mortul este privegheat la locuința lui, pentru ca acestea să nu treacă peste trupul mortului, în care caz acesta s-ar transforma în strigoi și ar veni noaptea la cei vii din casă, pentru a le mânca inima - Prahova; câinii și pisicile nu trebuie să treacă nici pe deasupra, nici pe sub trupul celui decedat, fiindcă nu este bine - Banat; se crede că sufletul celui decedat stă ascuns în animalele din casă și în alte lucruri încă o vreme bună și apoi se duce la Dumnezeu - Suceava (**3.** MARIAN, III, p. 7-9; 61-62). Se spune că, după neascultarea săvârșită de Adam, Dumnezeu a blestemat pământul cu toate viețuitoarele de pe el, cu excepția câinelui și a pisicii și de aceea este păcat să fie ucise aceste animale - Suceava; câinele aduce fericire și bunăstare casei unde oprește și rămâne - Neamț; dacă în Moldova câinii nu sunt uciși, în unele zone din Muntenia câinii sunt prinși și omorâți în prima zi a Postului Mare, numai până la miezul-

zilei - Ialomița; să nu se țină câine roșu pe lângă casă - Suceava; câinele aduce bine la casa omului, pentru că el gândește așa: *„Să dea Dumnezeu să trăiască stăpânul, ca să aibă cine să vadă de mine”* - Vlașca; câinele care este negru în cerul gurii este bun la casa omului, pentru că este un animal rău - Muntenia; Tecuci; câinele de culoare neagră este aducător de bine la casa omului - Neamț; Suceava; de asemenea, este aducător de bine câinele străin care se oploșește la casa omului - Suceava; este aducător de bine, pentru că el se roagă la Dumnezeu ca noul său stăpân să fie sănătos, ca să fie cineva care să aibă grijă de el - Vlașca; să nu se țină câinele în casă, când tună și fulgeră, pentru că diavolul are obiceiul să se ascundă și în acest animal și astfel poate să fie trăsnită casa - Suceava; vulpile nu se apropie de leșurile câinilor nevolnici, dar devorează hoiturile câinilor care au fost răi - Suceava; cine vrea să aibă câine rău să-i taie coada și urechile, de când este pui, și să i le dea să le mănânce - Tecuci; cine primește în dar un pui de câine să-l plătească, pentru că altfel va avea drept pomană pe lumea cealaltă numai câini - Muntenia; femeia gravidă să nu dea cu piciorul în câini, fiindcă va naște copilul cu mult păr pe trup - Țara Oltului; din ce parte a satului latră câinii în noaptea sau dimineața Anului Nou, în acea parte se va mărita fata din casă - Țara Oltului; pentru a ațâța câinii să latre, se iese afară din casă cu un lingurar, având lingurile în el, sau călare pe un melesteu (făcăleț, sucitor) și, scuturând din lingurar, fetele sunt atente să audă din ce parte de sat latră câinii - Suceava; în ajunul Crăciunului (24 decembrie), fata nemăritată dintr-o familie strânge toate lingurile de la masă, iese cu ele în curte, le scutură în mână, făcându-le să scoată zgomot și, din ce parte a satului încep să latre câinii, din acea parte îi vor veni pețitori - Suceava; în seara Anului Nou (Sfântul Vasile), prima bucată, pe care un băiat sau o fată dorește să o mănânce, să fie pusă pe mânecă, să se iasă apoi afară din casă și, de unde se vor auzi că latră câinii, din acea parte de sat va lua soție sau soț - Vâlcea; dacă se aruncă pe un câine apa descântată, folosită la vindecarea unui bolnav, și el se scutură, este semn de însănătoșire a suferindului - Tecuci; este păcat să omori cățeii după ce au făcut ochi - Galați; nu este bine să fie asmuțit câinele în casă - Galați; să nu fie asmuțit câinele noaptea, pentru că acela care o face va muri - Vaslui; când urlă câinele pe lângă casă înseamnă că trage a pustietate, a pagubă sau a sărăcie - Teleorman; Galați; Moldova; Suceava; sau vestește moartea cuiva - Muntenia; Ialomița; Galați; Suceava; când urlă spre casă este semn că va muri cineva din acea casă sau că familia se va muta în altă parte - Iași; Suceava; va urma o nenorocire, când scheaună pe lângă casă - Suceava; este rău de pagubă, când câinele se târăște pe spate sau cu fundul de pământ - Moldova; groapa și măsura gropii sunt păzite până la înmormântare, ca nu cumva vreun câine să treacă peste ele, deoarece va mai muri cineva din familia răposatului - Muntenia; când latră fără motiv înseamnă că trec duhuri rele pe lângă casă - Galați; dacă un câine trece printre doi prieteni, relația acestora se strică - Moldova; când se gudură înseamnă că vine cineva în casă - Suceava; tot oaspeți înseamnă și când se tăvălește în ogradă - Galați; Iași; Suceava; va fi bine pentru casă, când își face excrementele înaintea scării - Suceava; când urinează pe pereții casei este semn că unul dintre soți nu prea trage cu casa: cățeaua o indică drept necredincioasă pe femeie, iar câinele pe bărbatul din familie; fiind necredincioși unul altuia, nici câinele nu se gudură pe lângă ei - Galați; Suceava; este semn rău când câinele privește cu insistență în ochii cuiva - Galați; indică un om rău cel pe care îl latră câinii cu vrăjmășie - Iași; când scurmă câinele în prispa casei, stăpânul va avea un necaz - Suceava; iar, dacă face gropi pe lângă casă, se crede că va muri cineva din acea casă - Muntenia; Suceava; copiii să nu călărească pe câini, deoarece nu vor mai crește - Moldova; când fulgeră și tună, să nu se stea pe lângă un câine, pentru că diavolul obișnuiește să se adăpostească și în părul câinilor și există astfel pericolul să fie trăsniți și cei din apropierea câinelui - Muntenia; Ialomița; după ce fată o vacă, placenta este dată unui câine, ca să o mănânce, dacă stăpânul dorește ca, la viitoarea fătare, să aibă de la vacă un vițel, iar, dacă dorește să aibă o vițică, dă placenta de mâncare unei cățele - Muntenia; cel ce visează câini înseamnă că are dușmani - Vaslui; când sforăie înseamnă moarte pentru cineva de-al casei - Teleorman; tot moarte înseamnă și când urlă sau doar scurmă în fața casei - Neamț; când se pune urzeala pentru pânză pe războiul de țesut, să

nu se lase să treacă vreun câine peste ea, sau pe sub ea, pentru că este rău de moarte - Vâlcea; va avea supărare mare cel alături de care își face nevoile câinele - Galați; se crede că este bântuită de nenorociri casa pe lângă care trăiește un câine negru - Suceava; dar este indicat ca tot omul să țină pe lângă casa lui măcar câte un câine negru, pentru a nu se atinge bolile de aceasta - Teleorman; se face strigoi mortul pe sub care este lăsat să treacă un câine - Galați; mușcătura de câine trece, la fel și sperietura de după mușcătură, sau doar sperietura, dacă este afumat cel mușcat sau speriat cu păr din sprâncenele și de pe capul acelui câine - Muntenia; Suceava; mușcătura de câine trece, dacă se ia păr de la acel câine și i se dă foc, după care scrumul rămas se pune pe rană - Țara Oltului; câinele care a mușcat pe cineva să nu fie omorât, pentru că nu se mai vindecă rana pricinuită de mușcătură - Vaslui; dacă a fost cineva mușcat de un câine turbat, să fie afumat cu păr de la acel câine - Tecuci; Bihor; câinii turbați sunt arși, nu înainte de a se lua păr de la ei, care va fi folosit pentru afumarea tuturor vitelor care au fost mușcate de acel câine, ca să nu turbeze și ele și să li se vindece rănile - Galați; câinele turbat este omorât și apoi ars, iar animalele sunt plimbate prin fumul ieșit de la foc, ca să fie ferite de turbare - Buzău; Galați; Botoșani; prin fumul scos de foc trec și toți oamenii din acea casă - Buzău; Tecuci; Suceava; capul de câine turbat, ars în foc, este bun în descântecele contra bolilor - Vaslui; Suceava; câinele care latră și apoi se duce spre stăpânul său, fără să se mai întoarcă spre cel lătrat, dă semn că în fapt vrea binele casei - Ialomița; femeia gravidă să nu dea cu piciorul în câine, că va naște copilul cu păr pe trup - Galați; femeia gravidă să nu dea cu piciorul în câine, că va naște un copil care va fi câinos la suflet - Muntenia; va urma război, când latră câinii la lună - Suceava; când nu plouă, este bine să se toarne apă pe un câine - Suceava; când este ger și câinele se tăvălește prin zăpadă sau se culcă pe ea este semn că vremea se va încălzi - Vaslui; Iași; Suceava; (**2.** MARIAN, I, p. 59; **2.** GOROVEI, p. 8; 9; 38-40; 80; 95; 146; 156; 161; 182; 185; 189; 201; 203; 207; 221; 233-234; 244; 255; 258; 263; 264; 267; 280-284; GOLOPENȚIA, p. 82; 89; 121). Cel care vrea să treacă pe lângă un câine rău, fără să fie mușcat, trebuie să-și strângă maxilarele, să închidă ochii, să întindă mâinile în jos și, mergând înainte să zică: *„Orb te-a făcut mă-ta, orb să fii!"*; se crede că atunci când urlă noaptea, urlă la lună și prevestește moartea cuiva; va turba câinele care mănâncă porumb fiert în lapte; turbează câinele care înghite repetat mâncare caldă; omul să se ferească să-i sufle câinele în gură - Maramureș (BOGDAN, p. 45; 81; 103; 124). Cine vede un câine făcându-și nevoile cele mari să strângă pumnul, pentru că va primi bani - Muntenia (NOTE, Antonescu). În noaptea Anului Nou, fetele nemăritate iau o găină în brațe, după ce au măturat toată casa, se duc cu ea pe un colnic și, din ce ogradă aud câinii lătrând, acolo se vor mărita - Vrancea (**2.** STAHL, p. 187). Când câinele urlă în oglindă este semn că un membru al familiei va muri - Suceava (COJOCARU, p. 163). Dacă un câine începe să sape cu labele pământul, înseamnă că sapă groapa cuiva; cine visează că a ucis sau a rănit un câine înseamnă că dușmanul său va suferi o pagubă; visarea unui câine care latră este semn de ceartă cu un dușman; va trăi ani mulți cel care visează că s-a făcut câine; vestește sărăcie pentru cel care visează mulți câini lătrând; înseamnă boală sau vorbe rele din partea vrăjmașilor pentru cel care visează că a fost mușcat de un câine; visarea de câini mulți înseamnă mulți oameni potrivnici; trebuie să fie foarte atent cel ce visează câine îndrăzneț; visarea de câini de talie mică înseamnă buni prieteni, iar a celor de talie mare înseamnă dușmani - Suceava (NOTE, Băncescu). Serie simbolică: *găină-Anul Nou-câine*.

Cățelul Pământului. Contrar unor cercetători, care au calificat *cățelul-pământului* ca fiind doar o creație imaginară a teratologiei populare, mamiferul amintit este un rozător dintr-o altă specie (*Spalax*), ale cărei exemplare se caracterizează prin: sunt solitari, curajoși și agresivi când trebuie să se apere, foarte păgubitori mai cu seamă pentru câmpurile de cartofi din zonele de stepă; în România sunt cunoscute două specii și trei subspecii, cu răspândire mai mare în Dobrogea, estul Munteniei, sudul Moldovei, sud-estul Transilvaniei, în Dolj, Vâlcea și Giurgiu, precum și în toată Câmpia Dunării de Jos; are corpul alungit, capul turtit dorso-ventral; pe bot, pielea îi este tare, iar pe obraji prezintă niște pliuri de mușchi tari; sapă pământul cu incisivii și împinge pământul cu

botul, galeriile sale, ca și mușuroaiele rezultate, fiind rectilinii; consumă rădăcini, rizomi, dar și părți verzi ale plantelor, de preferință trifoi, lucernă, cartof, morcov etc. ; are blana de culoare vânătă-cenușie, ca a argintului oxidat, moale și durabilă, cu părul scurt, care se îndesește spre toamnă, când capătă un luciu deosebit; în spațiul românesc, animalul este cunoscut sub denumirile: *cățelul pământului, orbete, orbeț, țâncul pământului, țânc, cartofar, mușuroi, chior, porcuț*, în Muntenia și Transilvania mai fiind denumit *sobol* și *șomic*; denumirile enumerate și credințele demonstrează că, și în acest caz, este vorba de o percepție confuză a două vietăți distincte, datorată valorizării în exclusivitate a aspectelor exterioare; o legendă afirmă că Iuda, după ce l-a vândut pe Iisus, a fost pedepsit de către Dumnezeu să-și ducă viața în întunericul cel mai adânc al pământului, adică acolo unde se găsește capătul de jos al stâlpilor care susțin pământul, stâlpi pe care Iuda, din răutate, îi roade pentru a răsturna ordinea lumii; dar tot acolo stă de pază, pus de Dumnezeu, și „Cățelul-pământului", care începe să latre, când stâlpii sunt gata să se surpe, Iuda oprindu-se astfel din acțiunea lui malefică; o credință general răspândită atestă că acest paznic al mormintelor și întunericului latră, sau apare metamorfozat în ogar sau copoi, numai în cumpăna nopții, între momentul asfințirii luceafărului de seară și cel al apariției pe bolta cerească a luceafărului de ziuă, în unele zone menționându-se cântatul cocoșilor; în Vlașca, se crede că moare, dacă îl apucă pe afară lumina zilei și îl vede soarele; în Vaslui și vântul îl omoară; în Argeș, se crede că a fost blestemat să are și să construiască locuințe pentru broaște; se mai crede că „face ochi" numai după ce construiește douăsprezece mușuroaie în linie dreaptă - Galați, Tulcea; în alte zone, se crede că el vede doar nouă clipe, după care reintră în pământ, pentru a nu fi văzut de soare; omul văzut întâmplător de cățelul pământului va avea toată viața un somn greu, de unde și zicala, pentru cei care dorm adânc, că omul *„ascultă la cățelul pământului"*; de remarcat că, din cauza acestor date cu care este identificat în mentalitatea tradițională românească, apare prezent la tălpile stranelor sau a jilțurilor bisericești din sec. al XVIII-lea (București, Vâlcea), unde are aspectul de animal malefic înfrânt de om; multe credințe sunt similare cu acelea despre cârtiță; în plus s-ar mai adăuga: bolnavul de epilepsie poate fi vindecat, dacă pune mâna pe el un copil mezin care a omorât cu acea mână pe țâncul pământului - Suceava; dacă animalul este omorât cu mâinile dispuse la spate, omul respectiv poate vindeca ugerele bolnave ale oilor - Câmpia Dunării, sud și sud-estul Transilvaniei (NANIA, p. 69; 71; 75; 76). În fauna românească, Cățelul Pământului sau orbetele (*Spalax microphtalmus*) este un mamifer din ordinul rozătoarelor, foarte asemănător cârtiței, având ochii ascunși sub piele; el trăiește în galerii făcute în pământ și se hrănește cu rădăcinile plantelor; într-o legendă din Muntenia, se spune că orbetele ar fi fost la început un câine, ca toți ceilalți câini, și păzea gospodăria unui om foarte bogat; într-una dintre călătoriile sale pe pământ, Dumnezeu a luat înfățișarea unui moșneag zdrențăros, care s-a oprit la poarta bogătașului, acesta asmuțind câinele asupra lui, fără să mai întrebe ce dorește bătrânul; ca pedeapsă, Dumnezeu s-a uitat la ei, omul bogat prefăcându-se în scrum; câinele a orbit, s-a făcut mai mic de frică și a intrat în pământ; de atunci, cățelul pământului trăiește o viață subterană, pe lângă cimitirele din afara satelor, în preajma stâlpilor, crucilor și troițelor de hotare; seamănă cu un câine scund, lung, cu blana de culoare albă, cu ochii nu vede, are gura puternică și un glas strident; noaptea iese din pământ și umblă lătrând în prejma drumurilor, la marginea pădurilor și în pustietăți; cercetează mormintele și mușcă de nas și de urechi morții care nu au fost îngropați după datină, adică fără să li se pună un ban în mână sau între dinți, pentru a-și putea plăti obolul și a fi lăsați liniștiți în mormânt; îi înspăimântă și îi pedepsește pe cei care nu cred în forța lui, urmărindu-l să-l stârpească; lătratul lui strident prevestește moartea sau alte nenorociri pentru cel care-l aude în miez de noapte, între toaca din cer și cântatul cocoșilor (PRESA).

CÂMPIE

Pentru cine visează un câmp necultivat este semn de scumpire în viitor a produselor pe piață; visarea unui câmp pustiu înseamnă supărare; sau este semn că îl vor încerca sentimente de silă,

dacă visează câmpie sălbăticită (plină de buruieni și scaieți); în schimb, dacă visează că se află într-un câmp înseamnă că va avea noroc; dacă visează câmp verde e semn de bogăție, noroc în dragoste sau urmarea unor zile bune pentru activitatea sa; fericire în căsnicie semnifică visul unui câmp acoperit cu fânețe și trifoi; dacă se visează arând un câmp înseamnă că va câștiga cu atât mai mult, cu cât silința sa va fi mai mare; dacă se visează cultivând un câmp este semn că munca sa va fi în curând răsplătită; dacă se visează cosind fânul de pe un câmp înseamnă că scopurile sale vor fi împlinite ceva mai târziu, nu imediat - Suceava (NOTE, Băncescu).

CÂNEPĂ (*Cannabis sativa* - DLRM, p. 152)
Este considerată sacră și infernală în același timp; ca să rodească, în ziua Sfântului Vasile (1 ianuarie, Anul Nou), bărbații și femeile beau și joacă; sau, în ziua Lăsatului de sec pentru intrarea în Postul Paștelui, dacă nu are cu cine altcineva, măcar și singură gospodina trebuie să tropăie prin casă, să joace, pentru a stimula rodirea și creșterea cânepei (EVSEEV, p. 84). Cânepa se seamănă de Armindeni (1 mai), dar nu când este lună-nouă și nici în zilele de miercuri și vineri, pentru că nu mai crește - Țara Oltului; ca să aibă parte de o bogată recoltă de cânepă, se crede că este bine să se dea un fuior de cânepă preotului care umblă cu botezul în ajunul sau în ziua de Bobotează (6 ianuarie), sau să se lege acest fuior chiar de crucea preotului, existând și credința că de acel fuior se vor prinde toate relele - Țara Oltului; Suceava; puțină sământă de cânepă se pune într-o bucată de pânză, care apoi este legată la coarnele boilor care grăpează un ogor, în credința că acele semințe vor fi eficiente la descântatul de dureri și de sperietură - Muntenia; cordonul ombilical al nou-născutului se leagă cu un fir de cânepă de toamnă, și nu de vară, pentru că se crede că nu va avea urmași, deoarece cânepa de vară nu face semințe - Suceava; este păcat să se melițeze cânepa în intervalul de timp de la Paște și până în ziua de joi a Înălțării Domnului (Ispasul) - Suceava; cel ce pleacă la tribunal pentru un proces, să se lege cu ață din cânepă de vară peste mijloc, în jurul genunchilor și al gleznelor, la încheieturile mâinilor, ale coatelor și în jurul gâtului, pentru că astfel judecătorul se va uimi de ceea ce vede și va uita de adevărata pricină pe care o are de judecat - Tecuci; cine are junghiuri să răsucească, la spate, un fuior din cânepă de vară, apoi să facă acelui fir nouă noduri, după care să se încingă cu firul cruciș, peste piept - Suceava; dacă se face plasă de pescuit din cânepă furată, se crede că în ea se va prinde mai mult pește - Moldova; cânepa luată de la crucea preotului, care vine în fiecare casă în ziua de Bobotează, este bună de folosit la plasele de pescuit, ca să prindă pește mai mult, așa cum se țin și copiii după preotul care umblă prin sat - Suceava; pentru că îi este urât să toarcă, nevăstuica poate fi gonită de prin gospodăria omului punând un fuior de cânepă pe un băț fixat în gard - Vaslui; linții la porci (*cistecerci*) se vindecă, dacă li se dă să mănânce, cu o jumătate de oră înainte de tăiere, sământă de cânepă - Suceava (**2.**GOROVEI, p. 32; 41; 95; 116-117; 166; 191; 199; GOLOPENȚIA. p. 143-144; **2.** BERDAN, p. 6). Când se seamănă cânepa, la sfârșit se aruncă în sus sacii în care a fost sămânța și în care se pune și un ou, ca planta să crească mare și frumoasă, să fie albă și moale - Maramureș (BOGDAN, p. 44). Semănăturile se presară cu resturile lemnoase rămase de la melițatul cânepei, pentru oprirea strigoilor, ori a celor *reîntorși*, care ar intenționa să ia mana holdelor - Banat (**4.** BOCȘE, p. 353). Se ung pomii cu un fel de terci, făcut din sământă de cânepă, pentru a da rod bogat (PRESA). Uneori descântatul este însoțit de prezența unei sfori, confecționată din cânepă de vară, numită și *ață de junghi*; în timp ce se spune textul descântecului de trei ori, bolnavului i se pune în palmă sfoara din cânepă, încolăcită în așa fel încât la mijloc să rămână liber un cerc în care se presară puțină sare; la sfârșit, bolnavul trebuie să lingă puțină sare, apoi se leagă cu sfoara peste locul unde acuză că are junghiul - Gorj (CĂRĂBIȘ, p. 130-131). Dacă un copil are junghi, se ia o ață, făcută din cânepă de vară, toarsă din fuiorul care a fost pus la crucea pe care preotul o poartă în ajunul sau în ziua de Bobotează pe la casele oamenilor, se udă ața cu agheasmă și apoi leagă cu ea copilul în locul dureros; după ce i se face legătura cu ața, copilul este afumat prin aprinderea peticului textil folosit la ștergerea ouălor roșite pentru Paște, concomitent rostindu-se și un descântec - Bucovina

(**3.** MARIAN, II, p. 249-250). În ziua Anului Nou, când se întorc de la râu, unde au căutat să-și afle ursitul prin intermediul busuiocului pus în apă curgătoare, fetele iau sămânță de cânepă, se duce fiecare la locul unde sunt tăiate lemnele și seamănă puțină sămânță în acel loc; apoi își desfac un capăt al brâului și încep „a grăpa” semănătura, rostind totodată un descântec pentru a-și visa ursitul; după „grăpat”, se duc în casă, iau o oală cu apă neîncepută, o pun pe vatră și învârtind-o zic un alt descântec, ca să-l grăbească pe mire; lasă apoi oala cu apă să se încălzească, punând în ea și flori care au putere „fermecătoare” (busuioc, matocină, odolean, lemnul-Domnului, năvalnic etc.); o iau de pe foc, o toarnă într-o strachină sau covățică și se spală cu ea; toarnă apoi apa la loc în oală și o așează la capul lor, punând sub pernă și brâul, pe care l-au folosit ca „punte” la pârâu și cu care au „grăpat” semănătura de cânepă, precum și inelul folosit tot la râu, crezând că-și vor visa viitorul soț; în alte părți, fetele ies cu ochii închiși din casă și se duc astfel până la locul unde sunt tăiate lemne și acolo seamănă puține semințe de cânepă; apoi se dezbracă de haine și „grăpează” cu acestea cânepa semănată, rostind și un descântec; se întorc în casă și pun hainele sub pernă, împreună cu o bucată de mămăligă și puțină sare, fără să știe nimeni; când își pregătesc patul pentru culcare mai spun un descântec, astfel considerând că, peste noapte, își vor visa ursitul; sunt informații că și flăcăii procedează la fel; alte fete, după ce seamănă cânepa la tăietor și o „grăpează” cu catrința sau fusta, înconjoară de trei ori casa, în pielea goală fiind, iar după cel de al treilea înconjur se duc din nou la butuc, unde au semănat, iau de acolo sămânță de cânepă și țărână și văd în casă câte boabe au luat; câte boabe au apucat în mână atâți ani nu se vor mărita; unele spun că făcând acest lucru își văd și ursitul la spatele lor; dar, pentru că îl văd pe neașteptate, multe dintre ele se sperie și se îmbolnăvesc, uneori destul de grav; în Muntenia, în seara dinaintea Bobotezei, flăcăii sau numai o fată împreună cu mama ei, sau mai multe fete împreună eliberează vatra de jeratic, după ce aceasta s-a încins, și aruncă pe ea câte o sămânță de cânepă, rostind *„Acesta e X, de m-o iubi, să sară înspre mine!”*; direcția săriturii seminței indică valabilitatea sentimentelor; se procedează la fel cu două fire de păr, dacă acestea se unesc este semn că cei doi se iubesc; în Moldova și Bucovina, de Anul Nou, fetele aruncă în cuptorul încins mălai, ies afară și înconjoară, dezbrăcate, casa de două ori, apoi intră în casă și mai aruncă în cuptor semințe de cânepă, după care mai înconjoară goale pentru a treia oară casa, intră în fine în casă și, dacă aud sămânța de cânepă pocnind pe vatră, cred că se vor mărita în anul care urmează; în Transilvania, se crede chiar că, după ce grăpează bine cu cămașa semințele de cânepă, este bine ca acestea să nu se mai distingă din țărână, pentru că și ursiții lor vor fi buni și tăcuți ca pământul; dacă rămâne sămânță deasupra, spun că viitorii soți vor fi răi și săraci; fetele iau câteva fire de cânepă și o crenguță de busuioc din crucea preotului venit în fiecare casă în ajunul Bobotezei, mai adaugă un fir de năvalnic și unul de iarbă mare, le leagă pe toate cu firele de cânepă și le pun pe toate într-un loc în care să nu poată umbla nimeni (pe o șiră de paie, pe acoperișul unui porumbar etc.); dacă a doua zi vor găsi brumă, zăpadă, chiciură, promoroacă pe ele, este semn că ursitul le va fi bogat, firele fără nimic pe ele însemnând că viitorul soț va fi sărac și „gol”; în seara de ajun a Bobotezei (5/6 ianuarie), sub mai multe farfurii se pun diferite obiecte, fiecare având altă semnificație; astfel, flăcăul care indică farfuria sub care se află sămânță de cânepă sau de grâu se crede că va lua de soție o fată care îi va face mulți copii; se repetă de trei ori procedeul, pentru conturarea unui profil moral și fizic mai complex al viitoarei soții (**2.** MARIAN, I, p. 100-102; 140-142; II, p. 102; 109). În Bihor, aflarea ursitului se face cu două „păpuși” din cânepă, în fapt două fuioare, așezate unul lângă altul, pe care le aprind; dacă ele se apleacă unul spre celălalt, înseamnă că tinerii se vor căsători; când fuiorul fetei arde cu flacără este semn că ea se va mărita cu un băiat tânăr, iar, dacă arde mocnit parcă topindu-se, soțul ei va fi un bărbat văduv (PRESA). În descântecele de legat bărbatul sau amantul de casa femeii, aceasta ia cânepă de vară, îi face patru noduri, ținând mâinile la spate, apoi o leagă de un par al gardului, rostind totodată un descântec - Vâlcea (**3.** GOROVEI, p. 238). Înainte de a pleca la biserică pentru cununie, mireasa toarce un fir de cânepă, făcând pe el trei noduri, ca să rămână însărcinată și să nască abia din trei în trei ani - Gorj

(CĂRĂBIȘ, p. 84). Ploaia putea fi provocată, dacă se arunca în fântână cânepă verde - Dolj (ENACHE, p. 119). Cine visează cânepă va fi chemat la o nuntă, iar cine se visează torcând cânepă este semn că treburile casnice merg pe un drum fericit; are speranță într-un viitor bun cel ce se visează semănând cânepă, iar cel care se visează culegând-o va avea parte de o moștenire - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *cânepă-lemn-brâu-apă neîncepută-foc-flori-inel*; *cânepă-lemn-haine-mămăligă-sare*; *cânepă-busuioc-năvalnic-iarbă mare*.

CÂNTAR (A SE CÂNTĂRI)
Se crede că, dacă este cântărit imediat după naștere, copilul nu va putea fi niciodată deocheat, sau nu se vor mai prinde niciodată farmecele de el - Muntenia; Moldova; este bine ca omul să se cântărească ori de câte ori are prilejul, ca să fie ferit de boli și de vrăji - Suceava; în ziua prăznuirii Sfântului Gheorghe (23 aprilie), se obișnuiește ca oamenii să se cântărească, pentru ca farmecele să nu se atingă de ei - Muntenia; se crede că lupii vor ataca și vor mânca vitele, dacă se lasă prin sat, pentru timp îndelungat, cântarul dat cu împrumut vecinilor - Dolj (**2.** GOROVEI, p. 74; 84; 256). Cu deosebire, fetele și femeile cred că e recomandabil să se cântărească ele însele, în timpul anului, cât mai des posibil, pentru a alunga de la ele farmecele și vrăjile, deoarece cântarul (cumpăna) are formă de cruce - Suceava (NOTE, Băncescu). Când un om își dă sufletul, o femeie din familie ia un cântar și înconjoară mortul cu el, zicând: *„Când N se va scula/Și cu cântar va cântări/Atunci acasă va mai veni !”* - Banat (**3.** MARIAN, III, p. 311-313).

CÂNTEC (A CÂNTA)
De remarcat că, în general, acțiunea de a cânta nu trebuie asociată cu nici un fel de altă activitate, această credință proiectând cântecul într-o zonă cvasi-sacrală; din această cauză, cântatul atrage după sine numai interdicții; astfel, cel (cea) care cântă, în timp ce se duce să ia apă de la fântână, precis va uita unde pune anumite lucruri - Moldova; nu este bine să se cânte sub așternut (în timp ce încă omul nu s-a dat jos din pat), pentru că acela care o face va fi bătut a doua zi - Tecuci; un bărbat nu trebuie să cânte după ce s-a așezat la masă, pentru că, se crede, nevasta lui va înnebuni - Bucovina; iar fata nemăritată, care va cânta în timp ce mănâncă, va avea parte de un soț repede mânios - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 11; 16; 133; 135). Dacă fata nemăritată cântă în timp ce se piaptănă sau se îmbăiază este semn că își va lua ca soț un bărbat prost - Suceava; în vis, cântatul din trompete (trâmbițe) și cântarea bisericească înseamnă bucurie; dacă, în vis, se aude doar melodie interpretată la vioară este semn de bucurie, dar, dacă și visează că se cântă din vioară înseamnă nefericire; cântecul interpretat la chitară, auzit în vis, înseamnă tot nefericire, mâhnire, chiar sărăcie și mizerie - Suceava (NOTE, Băncescu).

CÂRCÂIAC (CÂRCÂIAG) v. MIRIAPOD.

CÂRCIUMĂ
Ca să se scape de gândacii din casă, se iau nouă dintre ei și se duc într-o cârciumă, unde li se dă drumul, fără să vadă însă cineva - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 101). Dacă visează cineva cârciumă (birt) înseamnă veselie; dacă se visează cârciumar (birtaș) este semn de tristețe; dar dacă se visează văzând cârciumar(i) înseamnă că va intra în posesia unor noutăți - Suceava (NOTE, Băncescu).

CÂRNAT
Simbol falic; în dimineața Anului Nou, fetele din Chioar, după ce întorc pe dos toate farfuriile din casă și îmbrăcămintea, pleacă la o apă din marginea satului, ducând cu ele câte un cârnat și o sticlă cu țuică; aici, ele încalecă pe cârnat și se învârtesc, cu sticla în mână, în jurul unei copci făcute în gheața apei, rostind totodată o invocație adresată Sfintei Vineri, prin care i se cere acesteia

ajutorul pentru aducerea flăcăilor la casele lor; la întoarcere, ascund cârnatul și sticla cu țuică într-un loc numai de ele știut, în perimetrul gospodăriei; când le vin pețitori, îi poftesc să guste din acest cârnat fript și să bea din țuică, în credința că aceștia le vor cere în căsătorie; sau îmbie la gustat drăguții pe care îi au, cu aceeași speranță (**2.** MARIAN, I, p. 99-100; **1.** POP, p. 387). Cel care se visează mâncând cârnat va primi curând o vizită - Suceava (NOTE, Băncescu). Serie simbolică: *An Nou-apă*(copcă în gheață)-*cârnat-alcool-rugăciune.* v. FĂCĂLEȚ.

CÂRNELEAGĂ (CÂRNELEGI)
Săptămâna antepenultimă din câșlegi, când zilele de miercuri și vineri nu sunt zile de post; în religia creștin-ortodoxă, este săptămâna antepenultimă din Postul Crăciunului (15 noiembrie-24 decembrie), în timpul căreia se poate mânca de dulce miercurea și vinerea
(ȘĂINEANU, II, p. 262).

CÂRTIȚĂ (*Talpa europaea* - DLRM, p. 154)
Cunoscută și sub denumirile de *sobol*, *orbete* și *cristel*, cârtița trăiește în galeriile pe care și le sapă pe sub pământ, fiind asociată, în mentalitatea tradițională românească, cu spiritele malefice, infernale, demoniace, pentru că fuge de lumină, deci fuge de soare; aceste analogii o plasează imediat în economia descântecelor populare, alături de puterile și de stihiile răului; fiindcă ridică mușuroaie deasupra pământului, acțiunea cârtiței devine sinonimă cu *„buba cea rea”*, deci cu un proces infecțios, care „coace”, în ascuns, pe sub piele, și erupe la suprafață pe neașteptate, aidoma unui mușuroi; legendele populare așează cârtița într-o ipostază interesantă, conform căreia ar fi fost, la începuturi, soră a Soarelui, dar s-a îndrăgostit de el și atunci tatăl lor, când a aflat vestea, a blestemat-o să devină cârtiță, adică să umble numai pe sub pământ; credințele populare o asociază cu *furca de tors, fusul* și *caierul*, evident fiind vorba aici de o speculare a analogiei dintre traseele subterane labirintice făcute de către cârtiță și încâlcirea lânii din caier; din această cauză, se crede că, pentru a feri straturile cu legume din grădină de acțiunea cârtiței, este suficient să se așeze la capătul răzorului o furcă de tors, având caier și fus, iar aceasta își va face de lucru cu ustensilele industriei casnice textile amintite și nu va mai acorda atenție straturilor; uneori, așezarea acestor obiecte este însoțită de îndemnul *„Toarce ori te du!"*, în urma căruia cârtița ar încerca să toarcă, nu reușește și, furioasă pe neputința ei, fuge (COMAN, I, p. 124; 125; 129; II, p. 40). O altă practică indică, la apariția multor mușuroaie în grădini, ca femeile să se ducă și să le îndemne astfel: *„Mă, nu săpa, /hai la biserică și te-i ruga!"*, ceea ce le-ar face pe cârtițe să-și mute acțiunea de săpare de galerii și de mușuroire pe spațiile din jurul bisericii - Bihor (PRESĂ). Când un om este bolnav de *„cârtiță”* (boală, la om și la animale, caracterizată printr-o inflamație de formă lunguiață), este indicat să prindă o cârtiță și să o omoare între degete, ținând mâinile la spate, ca să nu o vadă; dacă o vede, boala nu se mai vindecă - Vlașca; dar, în același timp, omul care poate să omoare o cârtiță, ținând mâinile la spate, capătă puterea de a vindeca femeile care suferă de boli de sân (dureri în timpul lactației sau scurgeri ale sânului) - Ialomița; Tecuci, se mai crede că omul care poate strânge de gât o cârtiță, cu mâinile așezate la spate, devine puternic și sănătos - Neamț; este suficient să se atingă, cu două degete, o cârtiță și apoi cu acele degete să se frecționeze ușor zona gâtului afectată de boală (*„de gâlci”*) pentru a vindeca pe cel bolnav - Neamț; este indicat, pentru cei care au abuzat în tinerețe de tot felul de bunătăți, să mănânce carne de cârtiță, uscată bine, ca să poată slăbi - Suceava; dar cârtița prinsă în luna martie se dă vacilor de mâncare, ca să se îngrașe - Argeș; în fine, se mai crede că, dacă face mușuroaie sub pereții casei, va muri cineva din acea familie (**2.** GOROVEI, p. 44; 145; 235; 246; 284; 285). Serie simbolică: *furcă de tors-caier-fus*. v. CÂINE.

CÂȘLEGI
Interval de timp între două posturi, în care creștin-ortodocșii au dezlegare a se hrăni cu produse

lactate și carne (ȘĂINEANU, II, p. 262). Totuși, după cum lesne se va putea observa, părerile sunt zonal împărțite, poporul nuanțând cu unele precizări; astfel, românul numește *câșlegi* toate zilele de dulce de peste an; răstimpul dintre Postul Crăciunului (practic din ziua de Crăciun - 25 decembrie) până la Postul Mare (Postul Paștelui) sau ajunul *patruzecimii* se numește, în unele locuri, *Dulcele Crăciunului*, iar, în alte zone, *Câșlegile-de-iarnă* sau *Cârnilegi*; ca să le deosebească de celelalte câșlegi de peste an (de pildă, *câșlegile-de-vară,* perioadă cuprinsă între Postul Sfinților Apostoli Petru și Pavel (10-28 iunie) și Postul Sfintei Marii (30 iunie-14 august; săptămâna din aceste câșlegi, în care în zilele de miercuri și vineri se mănâncă de dulce, se numește *hârți* și *cârnilegi* (**2.** MARIAN, I, p. 83-84). În fapt, această săptămână, mobilă în calendarul creștin-ortodox, deoarece se orientează după data în care este fixată Învierea Domnului (Paștele), debutează cu duminica a 33-a după Rusalii, numită și Duminica Vameșului și a Fariseului, și marchează Începutul Triodului (NOTE, Antonescu). De remarcat că, pretutindeni în țară, cele mai multe nunți se fac în *Câșlegile-de-iarnă* din rațiuni pur economice: gospodăriile au produsele agonisite de cu toamnă, nu se desfășoară munci agricole grele, iar fetele au timp pentru a-și pune în ordine zestrea, ca să nu le găsească pețitorii nepregătite; există chiar o anumită eșalonare a momentelor importante ale nunții, în sensul că *pețitul* și *logodna* au loc, de regulă, în perioada de la Crăciun (25 decembrie) la Bobotează (6 ianuarie), iar *cununiile* propriu-zise de la Bobotează până la Săptămâna Albă (săptămâna de dinainte de începutul Postului Mare); când sosesc *câșlegile*, fiecare fată mătură ostentativ dinspre pragul ușii spre interiorul încăperii, în credința că îi vor sosi mai curând pețitorii - Bucovina; pentru necazul de a nu-și fi găsit rostul marital, există și o strigătură sugestivă: *„Supărate-s fetele, /C-au trecut câșlegile, / Vine Săptămâna albă, /Nime-n lume nu le-ntreabă!"* - Satu Mare (**2.** MARIAN, I, p. 137-138). În satele din Țara Zarandului, perioada de la Crăciun și până la Lăsatul secului pentru intrarea în Postul Mare se numește *fărșang*, termen de origine germană (**1.** DASCĂLU, p. 22).

CEAFĂ
Se crede că acela care are ceafa pronunțat adâncită este un mare mincinos - Tecuci; Bucovina; este bine să fie atent și să se păzească de tot ceea ce-l înconjoară acela pe care îl mănâncă insistent ceafa - Tecuci; mama să nu-și sărute niciodată copilul la ceafă, pentru că acesta se înrăiește - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 41; 47; 59; 141).

CEAI
Când cineva bea ceai și i se varsă din întâmplare e semn bun - Buzău (**2.** GOROVEI, p. 47). Cine se visează preparând (fierbând) ceai, va fi calomniat; dacă se visează bând ceai, afacerile îi vor merge prost - Suceava (NOTE, Băncescu).

CEAPĂ (*Allium cepa* - DLRM, p. 130)
Ca să le vină laptele înapoi femeilor care l-au pierdut sau le-a fost luat de strigoaie, se ia o ceapă, se taie în patru părți și se mănâncă; sau o crestează, o lasă peste noapte pe ghizdul unei fântâni, în seara dinspre zile de miercuri sau de vineri, iar dimineața femeia o ia și o mănâncă, după care se crede că laptele va curge ca dintr-o fântână; sau femeia duce, joi seara, ceapa la marginea unei ape curgătoare, o fixează la mal cu o piatră, apoi dimineața îi pune sare și o mănâncă goală, după care laptele revine imediat și în cantitate mare; sau ceapa, după ce a stat în apă, se mănâncă a doua zi pe cormanul plugului, crezându-se că laptele se va întoarce la femeie, cum se întoarce brazda în urma cormanului; sau femeia duce ceapa la râu dimineața și apoi revine cu ea, legată cu o ață și târând-o până acasă, unde o mănâncă cu puțină pâine - Țara Oltului; „Calendarul de ceapă” se pregătește în seara dinaintea Anului Nou, când se iau 12 foi de ceapă, egale ca mărime, în fiecare dintre acestea punându-se puțină sare măruntă, fiecărei foi de ceapă dându-i-se numele unei luni din cele 12 ale anului, iar a doua zi se observă care dintre foi are mai multă apă în ea,

însemnând că acea lună va fi cea mai ploioasă; foile de ceapă se așează pe o masă sau se pun pe tocul dintre geamuri - Banat; Țara Oltului; Teleorman; Suceava; să nu se arunce în foc ceapă sau să se mănânce pielițele ei, pentru că îl vor durea ochii pe cel ce o face - Vâlcea; împletitura cozilor de ceapă în funie, după ruperea și folosirea bulbilor, se aruncă în drum, pentru ca rodul să fie bogat și anul următor - Suceava; cine are coșmaruri, visând nopți la rând un mort, să ia dimineața câte o ceapă, în trei zile de luni consecutive, și să o azvârle cu mâna dreaptă pe fereastră, stând cu spatele la aceasta, astfel crezându-se că duhul celui mort va avea de lucru cu ceapa și nu va mai bântui visul omului - Muntenia; cine visează mereu un mort să dea de pomană o ceapă - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 47; 245; 254; 261; GOLOPENȚIA, p. 100-101; 145; CRISTEA, p. 43-44; PRESA). Are conotații simbolice doar bulbul plantei, din care se face „calendarul de ceapă"; în unele zone (Maramureș), se iau doi bulbi, se taie fiecare bulb în două, iar din mijlocul fiecăreia din cele patru jumătăți se scot câte trei foi; în alte zone (Banat), se taie o singură ceapă în două jumătăți, de unde sunt scoase câte șase foi, începând din mijloc; în fiecare dintre cele 12 foi, care semnifică lunile anului, se presară, în mod egal, sare; foile de ceapă se pun la fereastră sau sub un pat (sub o covată, ca să nu fie deranjate), iar a doua zi „se citesc" foile, interpretându-se ca fiind cea mai bogată în precipitații (ploaie sau zăpadă) luna corespunzătoare foii de ceapă mai plină cu apă; dacă numai un sfert din foaie este apoasă, atunci se crede că prima săptămână a lunii respective va fi mai umedă; din această cauză, în mod obișnuit, primele săptămâni ale fiecărei luni sunt interpretate ca fiind mai umede; în Maramureș, se crede că nu este bine să se mănânce ceapă cu „pieliță", ca să se poată vedea bine și la bătrânețe (BOGDAN, p. 107; 135). „Calendarul de ceapă" se face, de obicei, în Ajunul Crăciunului, cu excepția Țării Moților, unde se practică în seara Anului Nou; tot în seara Anului Nou, în Bucovina, femeile pun la fereastră foi de ceapă, cu puțină sare în ele, după câți copii au; a doua zi dimineață, va avea mai mult noroc, în anul ce vine, acel copil a cărui foaie de ceapă este mai plină cu apă; tot în Bucovina, fetele nemăritate umplu pe jumătate cu sare foile de ceapă și unde se adună, până dimineața, mai multă apă, aceea crede că va avea mai mult noroc în dragoste în viitorul an; în satele din Munții Apuseni, din Bihor, din Transilvania, din Teleorman, din Moldova și din Bucovina, în seara dinspre Anul Nou, românii iau 12 foi de ceapă, le înșiră după ce pun în ele în mod egal sare măruntă, cam până la jumătatea foii, dă fiecărei foi numele unei luni din an și apoi le lasă până a doua zi dimineața; în care foaie se află a doua zi mai multă apă, acea lună va fi mai ploioasă; în care foaie se află sare așa cum a fost pusă, acea lună va fi secetoasă, cu arșiță mare, iar foaia în care sarea va fi umedă doar pe jumătate, acea lună va fi schimbătoare (**2.** MARIAN, I, p. 8; 71; ROMAN, p. 4; **2.** CHIVU, p. 243-244; PRESA). În Gorj, la descântecul de *rânză* (dureri abdominale la copii, considerate de către săteni a fi cauzate de deplasarea stomacului), copilul este apucat de picioare și întors cu capul în jos, după care este lovit ușor cu talpa picioarelor de pragul de sus al ușii; apoi este așezat în pat și pus să se dea de mai multe ori peste cap, pentru a-i reveni *rânza* la loc; pentru descântat însă, se taie și o ceapă în două, descântecul fiind făcut pe una dintre cele două jumătăți, cu un fir de mătură și un ac cu gămălie neagră; după rostirea descântecului, o jumătate de ceapă este pusă la buric, iar jumătatea descântată este dată bolnavului să o mănânce (CĂRĂBIȘ, p. 132-133). În Muntenia și Moldova se crede că, în cazul că un mort este visat mai multe nopți la rând chemând pe cineva din familie și că visul acesta îl afectează pe cel ce visează, acesta a doua zi dimineață dă de pomană o ceapă, rostind că o dă de sufletul celui mort; sau se pune trei dimineți consecutive cu spatele la fereastră, azvârlind afară o ceapă, considerând că mortul nu-l va mai bântui pe el, ci va avea de lucru cu ceapa; trebuie neapărat să spună ceva, pentru că se crede, în Muntenia și Buzău, că, din astfel de vise, se poate căpăta boala numită *lipitură* (**3.** MARIAN, III, p. 12). Cine se visează mâncând ceapă înseamnă că, după o perioadă de tristețe, va avea parte de bucurii; cine se visează că pune ceapă la copt înseamnă că va avea parte de calomnii; dar cine visează, simplu, ceapă sau praz înseamnă că va avea parte de amărăciune și silă de viață - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *ceapă-fântână-miercuri/vineri*; *ceapă-apă-sare*; *ceapă-apă-plug*; *ceapă-apă-pâine*; *ceapă-ziua de luni-*

fereastră; *ceapă-mătură-ac*.

CEARĂ

În practicile de aflat ursitul sau destinul, care se organizează în noaptea Anului Nou, fata care indică vasul sub care se află un bulgăre de ceară va avea parte de un soț palid și bolnăvicios - Transilvania; Turda; sau se pune apă într-o strachină și se picură, dintr-o lumânare din ceară, aprinsă, două picături, câte una în puncte opuse ale vasului, una fiind a fetei, cealaltă fiind menită flăcăului pe care îl iubește fata, și, dacă cele două picături în plutirea lor pe suprafața apei se unesc, înseamnă că nunta se va face neapărat în anul care abia începe - Suceava; este mai bine ca lumânarea să fie una păstrată de la Paște și din ceară albă, iar apa să fie neîncepută - Neamț; Suceava; sau se fac două lumânărele, care se fixează aprinse pe două coji de nucă, acestea urmând să plutească pe apă, în caz că se unesc nunta fiind un fapt sigur, iar, dacă vreuna dintre cele două lumânărele se stinge în apă, va muri cel căreia i-a fost menită - Transilvania; Moldova; Suceava; interesant este ca, pentru simplificarea procedurii și a menirii, cojile de nucă purtând lumânărele să fie dedicate în exclusivitate băieților, iar cele goale, fără lumânări, să fie doar ale fetelor - Moldova; sau alte fete iau o lumânărică subțire, din ceară curată, pe care o aprind și o lipesc de buza unui blid în care se află apă neîncepută, sunetul sfârâit al cerii picurate în apă indicând că fata se va mărita în curând și va pleca din casă - Suceava; sau unele fete fac mai multe lumânărele și un fel de talgere mici ori luntrișoare, toate din ceară, apoi lipesc lumânărelele de luntrișoare și, după ce le menesc pe fiecare în parte, le lasă să plutească pe apa dintr-o strachină, arderea lumânării până la capăt însemnând viață până la adânci bătrâneți, dar arderea lumânării până la jumătatea ei semnificând moarte în floarea vârstei pentru cel căruia i s-a dedicat luntrișoara - Suceava; în ajunul Bobotezei (5 ianuarie), fetele îndrăgostite confecționează un omuleț din ceară, căruia îi dau numele iubitului, și îl lasă lângă cuptor, să se topească încet, pentru ca tot așa să se topească și inima iubitului după fată - Moldova (**2.** MARIAN, I, p. 55-56; 66-68; 142). Este păcat să se calce pe ceară sau să fie înjurată - Tecuci; ca să fie păzit de cele rele, copilului i se împletește în păr puțină ceară - Tecuci; în ajunul Anului Nou, fata nemăritată face două turtițe din ceară, în mijlocul cărora pune și câte o lumânărică, turtițele purtând una numele ei, cealaltă numele iubitului pe care îl dorește ca soț, le așează pe ambele într-un vas cu apă și, dacă în plutirea lor turtițele de ceară tind să se apropie și se întâlnesc, este semn că tinerii se vor căsători - Suceava; se crede că este păcat să se utilizeze ceara la ceruit podelele sau alte obiecte din casă - Banat; Galați; Iași; ceara scursă de la candelabrul bisericii este folosită la făcut vrăji de dragoste - Vâlcea; ca să afle care le este viitorul mai apropiat, femeile topesc ceară și o toarnă apoi în apă și, dacă forma pe care o ia ceara este aceea de cruce, este semn că respectiva va muri - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 47; 59; 145; 259). Înseamnă tristețe pentru cel care visează ceară galbenă și bucurie pentru cine visează ceară albă - Suceava (NOTE, Băncescu).

CEARTĂ (A SE CERTA)

Este bine ca, înainte de a se merge la semănatul cânepei, cei doi soți să simuleze că se ceartă, fiindcă numai așa cânepa va crește bine, dar în timp ce seamănă să nu mai rostească nici un cuvânt, fiindcă altfel cânepa va fi mâncată de vrăbii - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p. 143-144). Însă, în anumite momente importante din viața omului, cearta este de rău augur; astfel, se crede că, dacă, în timpul petrecerii nupțiale, două grupuri de tineri se iau la ceartă sau chiar la bătaie este semn că proaspăt căsătoriții nu se vor înțelege în căsnicia lor - Țara Chioarului (**1.** POP, p. 290). A visa ceartă înseamnă noutate, schimbare spre bine, iar, dacă se visează cineva că el însuși se ceartă cu altcineva, este semn că în curând se va afla într-o societate plăcută - Suceava (NOTE, Băncescu).

CEAS

Mentalitatea tradițională românească îl percepe ca moment favorabil și moment defavorabil,

momente opozabile, *ceas bun* și *ceas rău*, conform urării: *„Să fie într-un ceas bun!"*; epilepticul mai este numit *„bolnav de ceasul rău"* (ȘĂINEANU, II, p. 224). Fără a fi personificate, ceasul bun și ceasul rău sunt forme ale ursitei, un episod, un moment al acesteia, uneori anterior determinat, alteori imprevizibil: *„sunt ceasurile așa cum sunt și locurile rele, că nu le știm vedea și așa vine necazu' pe om"*; *"dacă un copil se naște în ceas bun, în toată viața lui va fi norocos și fericit, iară, dacă se naște în ceas rău, are să fie nefericit"* (**2.** GOROVEI, p. 168; **1.** OLTEANU, p. 325). Copiilor născuți în ceasul-rău le va merge rău toată viața - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p. 91). v. PIAZĂ.

CEASORNIC

Se crede că el este chipul diavolului și că, în consecință, trebuie distrus - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 48). Când moare cineva, se oprește ceasul din casă până la înmormântare - Mureș (**2.** POP, p. 41). Cine se visează vânzând un ceasornic este semn că fericirea sa de acum e trecătoare; dacă visează ceasornic (pendulă) bătând ora, va face o călătorie; dacă se visează întorcând (armând) un ceasornic înseamnă că va avea succes în afaceri; dacă se visează stricând un ceasornic este semn de neliniște - Suceava (NOTE, Băncescu).

CEATĂ

În linii generale, dincolo de structura și numărul de indivizi, diferite de la zonă la zonă, constituirea unei cete comportă două feluri de relații: relații în cadrul cetei, între indivizi, conform funcției încredințate la alcătuirea cetei și relații statornicite între ceată și comunitatea rurală căreia îi aparține, ambele tipuri fiind impuse de tradiție; când începe Postul Crăciunului (15 noiembrie), junii se strâng la un loc și se constituie în confrerie, alegând comitetul ce dirijează lucrările: *birău, doi juni, doi pristavi și patru pârgari*; această adunare a junilor se numește *toană*, cuvânt care se aplică numai acestui fel de adunare; șeful singur răspunde pentru *toană*, în interiorul ei el are și funcție de *judecător,* adică judecă și pedepsește, prin excludere până la cinci săptămâni, pe feciori și pe fete, *vornicii* se îngrijesc de masă, de mâncat și de băut, *junii* se ocupă de încasarea banilor și tot ei sunt cei care merg la părinții fetelor, ca să le învoiască să vină la confrerie; *pristavii* supraveghează și controlează ceea ce face întreaga ceată, așa încât hotărârile șefului să fie puse în aplicare, tot ei fiind și cei care pot înlocui pe șef, iar *pârgarii* sunt executanți; *toana* dispune de o casă a ei, cedată temporar de cineva care poate locui în altă parte, din ajunul Crăciunului și până la 7 ianuarie (Sfântul Ioan Botezătorul); în ajunul Crăciunului, feciorii părăsesc familiile lor, ca să locuiască la *toană*, adică în casa lor, timp de aproape 12 zile; în satele cu locuitori mulți, sunt două *toane*, însă de generații diferite: una este a feciorilor până la 21 de ani, cealaltă a celor de peste 21 de ani, dar în nici una dintre ele nu se află tineri însurați; alegerea de *vătaf*, numit și *crai nou*, se poate face prin vot nominal, prin tragere la sorți, prin impunerea de sine, dar mai ales prin *ridicare de vătaf*, adică partizanii unuia dintre tineri îl ridică pe acesta în sus, ca să atingă cu capul *coarda*, sau podul (tavanul) casei, iar cei ce sunt împotrivă îl trag în jos; dacă feciorul-candidat a reușit să atingă coarda cu capul, alegerea este confirmată, în caz contrar se propune un altul - Țara Oltului; în Oltenia, se remarcă, la ceata de feciori, că textul colindelor și gesturile au un puternic caracter de fecunditate, fapt întâlnit și la cetele călușărești din aceeași zonă, care sunt și ele tot solstițiale; colindătorii se așează pe jos, cu picioarele încrucișate sub ei, la gura sobei și, zgândărind în foc cu bețele lor numite *colinde*, zic o colindă în care urează toate acestea: porci grași, oameni sănătoși, boi trăgători, stupi, cai *încurători*, oi lânoase etc. , iar, la urmă, bani și sănătate; când a rostit aceste ultime cuvinte, vătaful se ridică în picioare și lovește plafonul casei cu *colinda*, ceea ce s-ar traduce cu „așa să fie", gest care amintește pe cel de confirmare a vătafului în zonele ardelenești; mai trebuie menționat că, în Oltenia, organizarea cetelor de copii urmează sistemul confreriei celor mai mari ca ei; în Banat, sunt cunoscute cete numărând 12 tineri, în alte zone ceata este compusă din 5-9 tineri, iar vătaful poate alege pe cine crede el de cuviință; se pare că ultima variantă este cea mai des întâlnită, cu observația că organizarea cetelor în spațiul ardelenesc și în

zonele care au fost sub ocupație austriacă prezintă o structură mai riguroasă, de tip paramilitar, în timp ce grupurile de tineri din Muntenia și Moldova au o organizare mai suplă, mai elastică, uneori chiar întâmplătoare; ceata posedă un repertoriu care poate număra între 5 și 60 de colinde; un colind, intitulat *Toader diaconul*, pe care ceata de flăcăi îl spunea probabil la casa în care se afla un Toader (serbat în timpul sărbătorilor populare, care preced echinocțiul de primăvară și care sunt la rândul lor „de început de an”), ne descrie crearea lumii, ceea ce confirmă credințele românești privitoare la *Sântoaderi*, feciori-cai, și care sunt varianta carpatică a mitului om-cal, centaurul indo-european; în partea vestică a României, colindătorii-copii poartă numele de *piţărei* sau *piţărăi*; cetele de *piţărei* se organizează în zorii zilei de 24 decembrie, momentul fiind așteptat și pregătit de multă vreme, deoarece copiii adună din timp, pe o colină din marginea satului, cantități de crengi și lemne, care vor fi arse în această dimineață; la lumina acestui foc, sunt aleși, de către câțiva feciori, asistați uneori de unul sau doi oameni în vârstă, copiii care vor compune cetele de *piţărei*, cu această ocazie făcându-se și unele exerciții cu rol competitiv și împărțindu-se *rangurile*: **1.** *Șef (vătaf)* este copilul cu voce clară și fermă, de el trebuind să asculte toată ceata, uneori este mânjit pe față cu funingine sau zgură; **2.** *Rândașul*, având doar o stea neagră pe frunte, are rolul de a rândui copiii la ușile caselor colindate, la rostirea colindelor și la primirea darurilor; **3.** *Câner* este cel care păzește ceata de câini; **4.** *Scobicei*, în principiu doi la număr, au rolul de a scobi în foc, în cărbunii aprinși și în cenușa din sobă cu bățul-*colinda*; când găsește în cenușă o turtă, o aruncă, pentru a muri dușmanii lui Hristos; **5.** *Focarii*, având rolul de a supraveghea focul; **6.** *Motcoșii* umblă prin camere și, dacă găsesc fuioare care ar fi trebuit să fie toarse, le încâlcesc; **7.** *Norocoșii* merg la cai, oi, porci, vite și păsări, ca să lovească cu bățul-*colindă* în animale sau în construcția care le adăpostește, urându-le astfel să fie grase, frumoase, rodnice; în general, durata existenței unei cete ține de la 24 decembrie până la 8 ianuarie; alegerea conducerii cetei se face la 6 decembrie (Sânnicoară), după colindatul celor care poartă numele de Nicolae; în zona muntoasă a județelor Bacău și Neamț, tot la 6 decembrie se constituie cetele de colindători, casa aleasă pentru întruniri și repetiții purtând numele de *Școala de urs*, între ceată și gazdă stabilindu-se relații de reciprocitate; de pildă, pentru permisiunea de a-i adăposti toată această perioadă de timp, tinerii se angajează să spargă și să aducă lemne, să care apă, să curețe grajdurile etc. , iar, în final, componenții grupurilor organizează masa de spargere a cetei la care participă și gazda; în sudul Transilvaniei, cetele poartă numele de *toane*, compuse din 7-15 tineri neînsurați, uneori sunt mai multe toane în același sat, toate cu structură ierarhică verticală, constituită din trei ranguri: **I.** jude sau vătaf; **II.** doi feciori, din care unul este locțiitor de vătaf; **III.** trei-patru tineri, chemători, stegari, bucătari; toți componenții *toanei* trebuie să fie tineri de încredere, unii vin pentru prima dată în ceată, au vârste între 14 și 21 de ani, cu credință în vătaf, trebuie să aibă staturi atletice, să fie muzicali și buni dansatori, știutori ai colindelor și tradițiilor confreriei; de regulă, un fecior talentat joacă rolul *cerbuțului* (masca), care poate fi purtată, ca în Hunedoara, de vătaful însuși; scopurile confreriei sunt emanciparea tineretului de ambele sexe din comunitatea respectivă, integrarea permanentă a celor tineri, băieți și fete, menținerea ordinii între feciori și a eticii comune, evidențierea celor ce au vocații și nutresc neîncetat curajul, altruismul, cuviința; astăzi, în spațiul european, confreria de tineri apare numai la români, cu elemente și structură de tip arhaic, iar influențele care le-a primit în ultimele două secole, prin armată, administrație de stat și biserică, au inovat în parte terminologia funcțională; textele colindelor din repertoriul cetelor privesc în special pe copiii din prejma adolescenței, în vederea educării și inițierii lor, pentru o posibilă viitoare carieră de vânător și de ostaș; dar colindele „îl formează” și pe viitorul mire, deci crearea familiei; ele privesc cucerirea bărbăției prin asimilarea virtuților *calului*, a *șoimului*, a *vulturului*, a *berbecului*, ceea ce indică ocupația cea mai generală a tinerilor, în timp de pace, și cucerirea unei fete-prințese, viitoarea soție; prin vânarea *bourului*, a *corbului*, a *ciutei*, a *dulfului*, a *leului* și a *peștilor uriași* ai Dunării este pusă în evidență ocupația principală, care presupune și eroism, a satelor de munte sau a satelor pastorale, ele fiind cele mai bune păstrătoare ale tipurilor arhaice

de organizare a cetelor; în Transilvania, conducătorii cetelor de flăcăi poartă următoarele denumiri: *birău, primicer, vătaf, primar, jude, voievod, armașul mare, colcer* sau *colăcer, zaraf, voinic, crai-nou, căpitan, morcotan, primar mare, voinic mare, pârgar mare, jude mare,* chiar și *vițe-primar, vițe-jude*, denumiri care imită de regulă ierarhia administrativă locală, fiind întâlnită peste tot unde există confrerii și unde administrația a fost impusă din afară (BUHOCIU, p. 52; 55-56; 65; 67; 76-78; 81-83; 92; NOTE, Antonescu). Feciorii se prind uneori între ei *fârtați*, iar fetele *surate*, cu un anumit ritual, independent de cel al cetelor, în care caz legătura durează toată viața și este considerată ca fiind mai puternică decât cea dintre frații de sânge; cetele din Țara Oltului durează până la Sfântul Ion (7 ianuarie), în ultima zi desfăcând ceata, cu ceremonii care diferă de la sat la sat; în unele cete, deghizarea se face cu ajutorul măștilor, toate umane, nu zoomorfe, făcând și dansuri pe la toate răscrucile, obiceiul purtând numele semnificativ de *a bate tufa*, probabil pentru a alunga sufletele celor morți, după trecerea celor 12 zile, cât a fost deschis cerul și au putut veni pe pământ, participanții deghizându-se pentru a nu fi recunoscuți; tot cu acest prilej, al desfacerii cetelor *ard sălașul*, adică scot în curte sau în uliță paiele pe care au dormit cele două săptămâni, le dau foc și sar peste ele, probabil o reminiscență a riturilor de purificare; în cadrul obiceiurilor legate de colindat, ceata trebuie să evidențieze trăsătura ei de „vitalitate maximă”, aceasta fiind cheia întregului complex ritualistic, fiind vorba de o forță care, în concepțiile magico-religioase străvechi, are putere de contaminare, fie de întinerire sau înviorare a oamenilor, fie de fecundare sau fertilizare magică a câmpurilor, dobitoacelor și chiar a femeilor; materialele înregistrate converg toate spre concluzia că grupurile organizate de feciori sunt *rămășița unor străvechi rituri de inițiere masculină și a unor cluburi de celibatari*; fenomenul a fost constatat și studiat la foarte multe popoare europene contemporane; el are, de altfel, o răspândire universală, fiind mijlocul prin care, în diferite faze ale dezvoltării istorice, clasele adulților instruiesc, înainte de a le primi în rândul lor, noile generații; până foarte de curând, cetele de feciori au fost, în toate zonele etno-folclorice din România, organizații de inițiere a junilor și fetelor în joc, obiceiuri, cântece, reguli de viață, o școală de datini și bună-cuviință țărănească; ele erau, până în preajma celui de al doilea război mondial, *case de juni*, adică organizații de oameni neînsurați, cu o gazdă comună, activitate colectivă, gospodărie devălmașă de venituri și consum; cetele de inițiere au avut, cel puțin în perioada lor de înflorire, trei faze caracteristice: *plecarea din comunitate*, desprinderea de familie, femei și copii; o perioadă mai lungă sau mai scurtă de *școală*, de instrucție, răstimp în care învățăceii deprindeau ceea ce era necesar pentru trecerea în rândul adulților, fiind supuși unor încercări menite să-i călească și introduși în anumite secrete ale vârstelor adulte, și *reîntoarcerea* în comunitate, cu luarea în primire sau încadrarea în noua situație dobândită, de *inițiați*; ceata de feciori se încadrează între ceremoniile de *întoarcere*; trebuie să fi existat cândva și celălalt capăt al fenomenului, anume ceremonia de plecare și perioada de inițiere; aceasta pare a putea fi găsită în *ceata de călușari*, existând chiar, în Țara Oltului, dar și în alte zone, o legătură strânsă între acestea și cetele de juni (HERSENI, p. 6; 16; 131; 301; 303-304). Conducătorul unei confrerii, a unei cete de feciori este *vătaful*; peste tot, el are unul sau mai mulți locțiitori sau adjuncți, numiți *armaș, colceriu, sameș, stegar, pârgar, vornic, pristav* etc. , în Țara Oltului, și *hocnog, marcotan, birău, căprar* etc. , în Năsăud (MUȘLEA, II, p. 100). S-ar putea ca și înmormântarea vătafului junilor și proba de leșin a călușarilor să fie resturi din rituri de inițiere (**4.** POP, p. 135).

CEAȚĂ

Când toamna se lasă ceață deasă este semn că roadele se vor coace repede - Tecuci; dacă, după vreme rea, cade ceață este semn că vremea se va îndrepta - Botoșani; dar dacă se lasă ceață deasă este semn că vremea se va strica - Suceava; când ceața se urcă de pe coclauri, urmează ploaie, iar când negura cade și se lățește pe șesuri, mai întotdeauna se înseninează - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 48; 263; 265; **2.** MARIAN, I, p. 86-87). Este semn de boală pentru cel care visează ceață deasă; dar

se va vindeca de o boală cel care se visează trecând prin ceață; va avea parte de dureri de ochi cel care visează ceață în soare - Suceava (NOTE, Băncescu).

CEAUN
Cel ce păstrează ceaunul în afara casei își va trece vitele peste iarnă cu multe dificultăți - Tecuci; când ia foc fundul ceaunului este semn că vremea se va strica - Muntenia; Suceava; este semn de ploaie când, în timpul verii, arde ceaunul sau se zărește, arzând cu scântei, funinginea de pe fundul acestuia - Suceava; Ialomița (**2.** GOROVEI, p. 48; 256; 265; 267). Va ploua când se aprinde funinginea de pe fundul ceaunului - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p. 146). Timp de trei săptămâni, cât vreo găină este cloșcă, nu se pune ceaunul cu gura în jos - Vrancea (**2.** STAHL, p. 186). În casa socrilor mari, tânăra mireasă se uită pe fundul ceaunului, ca să nască prunci cu ochi negri - Banat (**1.** LAZĂR, p. 268).

CENUȘĂ
În ajunurile Crăciunului și Bobotezei, adică în zilele de 24 decembrie și 5 ianuarie, femeile adună, pe nemâncate, cenușa din vatră și gunoiul de prin casă și îl păstrează, iar primăvara, când pregătesc straturile de legume din grădină, presară cenușa și gunoiul peste acestea, în credința că astfel roadele nu vor fi mâncate de felurite vietăți - Suceava; să se pună cenușă în semințele de grâu, care urmează a fi semănate, pentru ca lanul să nu fie atacat de *tăciune* (boală infecțioasă, mai ales a cerealelor, provocată de o ciupercă parazită și care se manifestă prin distrugerea țesutului vegetal și apariția în locul lui a unei pulberi de culoare neagră - ȘĂINEANU, V, p. 321) - Dolj; în ziua în care sunt prăznuiți cei 40 de Sfinți Mucenici (9 martie), femeile înconjoară casele lor, presărând o dâră de cenușă, pentru a zădărnici intrarea șerpilor în locuințe - Ialomița; cenușa nu se scoate afară din casă în zilele de luni și vineri, pentru ca uliul să nu atace găinile - Suceava; ca să nu se îmbolnăvească de deochi, se ia cenușă albă și se face un mic semn în fruntea copilului - Suceava; lupii vor ataca vitele, dacă se dă cu împrumut sau se scoate afară cenușa în zilele Filipilor (14-21 noiembrie) - Ialomița; va veni uliul la păsările din curtea celui care scoate afară cenușa în zilele de post ale săptămânii - Muntenia; Suceava; cenușa nu se aruncă în ogradă, deoarece este semn de sărăcie - Tecuci; cenușa este folosită în practicile medicinii populare, deoarece se crede că, printre lemnele din pădure, trec vânturile și măiestrele - Țara Oltului; să nu se lase niciodată multă cenușă în vatră, deoarece rămân urmele oalelor în ea și asta înseamnă că, la moarte, cel din casă va rămâne cu ochii și cu gura deschise - Tecuci; dacă varza face purici, ei pot fi stârpiți cernându-se peste ei cenușă, acțiunea fiind făcută de către o fată, dimineața încă pe întuneric și complet dezbrăcată - Vâlcea (**2.** GOROVEI, p. 48; 75; 104; 128; 145; 203; 227; 239; GOLOPENȚIA, p. 73). Primul ou făcut într-un an de o puicuță trebuie rostogolit prin cenușa din vatră, crezându-se că așa cum se înmulțește cenușa în vatră, tot așa să se înmulțească și ouăle - Suceava (NOTE, Băncescu). Când cenușa în sobă se ține ghem este semn de vreme rea - Teleorman (**2.** CHIVU, p. 247). Cine visează cenușă rece va fi înșelat; înseamnă că va avea supărări în afaceri cel care visează cenușă arzând; fapte nesocotite îi vor altera imaginea publică celui care se visează aducând cenușă - Suceava (NOTE, Băncescu).

CER
Fără să aibă aceeași demnitate ontologică, precum îl acreditează civilizațiile tradiționale orientale, și în mentalitatea românilor cerul are funcție constitutivă și participă la geneza lumii, cu atât mai mult cu cât el este lăcașul lui Dumnezeu, al Soarelui și al Lunii, al stelelor și al norilor dătători de ploaie; la facerea lumii, cerul ar fi fost foarte aproape de pământ, dar omul nesăbuit și indiferent nu și-a dat seama de această „bunăvoință dumnezeiască” și o femeie a aruncat un scutec de la copil, de era să murdărească cerul; drept urmare, Dumnezeu înălță cerul, iar omul, simțindu-i lipsa, se hotărî să meargă și să ceară îndurare Atotputernicului; a luat carul mare cu patru boi și a pus în

el carul mic, candela, crucea de la biserică, fântâna din răscrucea drumurilor, barda, sfredelul, secera, coasa, plugul, rarița, câinele, cloșca cu pui, scroafa cu purcei, ciobanul, văcarul, porcarul, hora satului, precum și alte multe unelte; a mai luat cu sine grâu și porumb, ca să semene pe câmpiile întinse ale cerului; dar în cale i-a ieșit diavolul care, luându-se la ceartă cu pământeanul, a scos din traista sa balaurul și șarpele năzdrăvan, ursul, scorpia blestemată, calul furios și căpățâna de om, cu gândul de a-l înspăimânta pe om; cei doi se iau la trântă, timp în care se iscă și vântul turbat, dar câinele pune pe fugă calul, ciobanul zdrobește capul balaurului, văcarul alungă șarpele și îl taie cu barda, iar scorpia încremenește de furie; boii se sperie de urs și cârmesc oiștea, dar până la urmă ursul înlemnește de frica omului; de atunci, totul se vede pe cer: drumul pe care a mers pământeanul este Calea Laptelui, albită de laptele vărsat din gălețile ciobanului, când acesta a ucis balaurul, carul mare și carul mic, cloșca cu pui etc. ; se mai spune despre cer că l-ar fi făcut Dumnezeu dintr-un ciob de sticlă, ca să acopere Pământul și să-și ridice sieși lăcaș, sau l-a creat la rugămințile Soarelui și Lunii, cărora le venea greu mergând prin aer, fără să aibă pe ce se sprijini; după ce l-a făcut, demiurgul s-a urcat în cer, *„în cel de-al nouălea, pentru că nouă sunt"*, diavolului lăsându-i pe cel de jos; furios pentru jignirea adusă, diavolul cu ai lui au început să plănuiască un adevărat război, menit să-l detroneze pe Dumnezeu, astfel că luă hotărârea să împuște cerul de sus; Dumnezeu a răspuns trăgând cu tunul, omorând și rănind toți dracii; în alte variante, dracii construiesc munți și ziduri cu gândul de a uzurpa autoritatea demiurgului, dar tot cu tunul se restabilește echilibrul ceresc, de data aceasta autorul detunăturii distrugătoare fiind Sfântul Ilie; oricum, cerul este conceput ca o movilă nemărginită, care se sprijină pe stâlpi sau pe umerii lui Samson cel Tare; nu doar că are soare și lună, stele și nori, dar, *„acolo sus, la Dumnezeu, sunt de toate, ca și aici, pe pământ"* (VLĂDUȚESCU, p. 84-85). În mentalitatea tradițională, cerul este „așternutul picioarelor lui Dumnezeu”; alții cred că oamenii nu văd cerul, ci doar albăstrimea lei, fiindcă este foarte departe - Vrancea; se spune că ar fi un pod, de la care în sus ar fi lumea cerească, iar în jos cea pământească; podul ar fi închipuit ca o boltă de fier groasă, așezată pe apa care înconjoară pământul și pe stâlpi, dar având și uși pe unde umblă făpturile îngerești ca să ducă lui Dumnezeu știrile de pe pământ - Botoșani; alții cred că el nu este făcut dintr-o singură bucată, ci din două bucăți care se îmbină, ceea ce i-ar permite să se deschidă, Calea Laptelui fiind cea care arată pe unde se face îmbinarea (OTESCU, p. 59). Se crede că există șapte ceruri așezate succesiv pe verticală, ploile căzând tot succesiv; omul așteaptă ploile ultimului cer, cel de deasupra lumii terestre, care mai întâi intră în pământ și apoi se scurg până la noi; când este secetă, singura mângâiere a omului e aceea că suferă la fel și neamurile celor șapte ceruri - Tecuci; când se deschide cerul, oamenii își fac cruce și se roagă să li se dea binele de pe cealaltă lume - Moldova (**2.** GOROVEI, p. 48; 49). Locuitorii satelor au populat cerul cu toate realitățile vieții lor sociale, dând acestui spațiu o semnificație umană, antropomorfă; astfel satul este proiectat pe cer, unde se pot găsi Calea Robilor, Hora Satului, Fata Mare din Horă, cele două care - Mare și Mic, Rarița, Oile, Lupul și Ciobanul, Comoara Făgăduită, Sfredelul, Cloșca cu Pui, Crucea și Cei Trei Crai de la Răsărit (URSACHE, P. 71). Cerul arată ca o movilă nemărginită, pe care umblă Sfântul Ilie în car, fie pentru a se plimba, fie cu treburi de ale casei; fiind lucru sfânt, carul nu trebuie să fie văzut de oameni și de aceea se umple cerul de nori, împiedicând astfel oamenii să îl zărească; ca să nu alunece în mersul său, carul are pe talpa roților cuie mari, care găuresc însă bolta cerească, lăsând să curgă ploaia - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 48). Deasupra pământului, acolo unde se vede albastru, este cerul în care locuiesc Dumnezeu cu Iisus Hristos, sfinții și îngerii; tot acolo se află Raiul și iadul; în vremuri mai îndepărtate, din cer ar fi căzut pe pământ scrisori, în care oamenii erau sfătuiți să se pocăiască, să țină posturile și să fie credincioși - Gorj (CĂRĂBIȘ, p. 105). Se crede că, în noaptea dinspre Duminica Paștelui, până la miezul nopții, în fiecare an se deschide cerul și cine veghează și-l vede deschis va primi de la Dumnezeu tot ce acesta dorește - Bucovina (**2.** BERDAN, p. 7). Dacă cerul este noros în noaptea Anului Nou (noaptea Sfântului Vasile) și fără stele, ca să se poată citi în ele ursita fiecărui om, este semn că în anul ce vine nu vor umbla pe la fete mulți pețitori și, în

consecință, nici prea multe nunți nu vor fi prin sate - Transilvania (**3.** MARIAN, I, p. 97). Când, la asfințitul soarelui, cerul este roșu spre răsărit înseamnă că vântul va bate cu mare intensitate - Bucovina; cine visează cer senin, cu stele, înseamnă că va primi o moștenire; cerul întunecat sau roșu semnifică supărare; dacă visează cineva că zboară spre cer înseamnă bucurie, dar dacă se visează înălțându-se la cer nu este deloc bine - Suceava (NOTE, Băncescu).

CERB (*Cervus elaphus* - DLRM, p. 134)
În folclorul românesc, cerbul și ciuta beneficiază, în raport cu celelalte animale sălbatice, de un statut aparte, de un prestigiu ieșit din comun; conform unor atestări populare, aceste viețuitoare sunt *„considerate mai bune chiar decât vitele, plăcute munților: iarna, crengile copacilor singure se pleacă, ca să mănânce mugurii”*; mai „bune” decât vitele nu trebuie înțeles în sensul de mai „utile”, ci de mai „curate” decât acestea; de altfel, ciuta și cerbul hălăduiesc întotdeauna prin locuri inaccesibile, oprite omului, prin locuri fabuloase, în poieni îndepărtate, pe munți sălbatici, acolo unde *„iarba necălcată”* și *„apa netulburată”* simbolizează natura expansivă, pură, liberă, cu dimensiuni și ecouri mitice; cele două viețuitoare reprezintă imaginea emblematică a naturii, în ipostaza ei sălbatică, primordială; cu aceste valori, cerbul și ciuta sunt folosite adesea pentru a semnifica ruperea de orizontul social, integrarea în stihial; în unele variante ale baladei „Meșterul Manole”, pruncul părăsit este crescut și alăptat de ciutele fecunde, arhetipale; în doine, haiducul rupt de semenii lui se înfrățește cu căprioara; trăind în adâncimile sacre ale codrului, fiind pure și nepătate, cerbul și ciuta polarizează numeroase atribute pozitive, benefice; de aceea, ele dispun de un surplus de sacralitate, fapt care le acordă un surplus de prestigiu și autoritate; ele sunt animale „curate”, exemplare, animale „puternice” și fecunde, donatoare de energie și bunăstare; această determinare mitologică explică de ce ciuta și cerbul se ivesc în același context epic - vânătoarea eroică; în universul de simboluri al colindei, vânarea cerbului *tretior* ori a ciutei *„fără splină”* constituie un gest ritual, un act eroic în măsură să ofere tânărului consacrarea, prestigiul social și dreptul la căsătorie, legate de vechi rituri de inițiere fecioerească și de credințe cu caracter totemic și magic; la rădăcina lor se află probabil urme ale unui cult autohton al cervidelor; există dovezi evidente că cerbul a fost vânat încă din paleolitic și că oasele și coarnele sale au fost intens folosite pentru realizarea unor unelte (ace, cuțite, brăzdare de plug) sau obiecte de cult; ulterior, vânarea cerbului și a ciutei a devenit un privilegiu al domnitorilor și al marilor boieri; de altfel, în Evul Mediu, căprioara constituie un dar ritual în cadrul sărbătorilor de iarnă; ipoteza care atribuie cerbului rolul de stihie a firii, de emblemă a naturii nedomesticite, este întărită de celălalt motiv declanșator al conflictului (din balade): agresiunea cerbului, care coboară din munte în sat, intră în livada ori câmpul eroului, îi mănâncă merele ori îi culcă la pământ spicele coapte; este aici o provocare, o intruziune; unele colinde păstrează probabil ecouri ale sacrificiului cerbului pentru asigurarea dăinuirii construcțiilor; vânarea cerbului, ca o etapă necesară a riturilor de trecere nupțiale, prin care mirele trebuie să-și dovedească bărbăția, și-a păstrat ecoul în colinda din ținutul Hunedoarei; deci sacrificiul asigură durata casei concrete, susține în plan mitic temeinicia clădirii propriu-zise; totuși „casa” nu are valoare „denotativă” în aceste texte, ci metaforică (conotativă): ea reprezintă „vatra”, familia și, într-un sens superior, neamul, adică valorile tradiționale care dau esența și durata actului marital; deci: nuntă - început de lume; vânarea cerbului - sacrificarea animalului cosmic; făurirea „casei” din trupul acestuia - crearea cosmosului din corpul animalului mitic; cerbul reprezintă astfel un „strămoș totemic”, cu rol de „protector al familiei”, care oferă „viața”, o consacră, o face reală, integrând-o în antropocosmos; cerbul facilitează un salt ontologic, o rupere de nivel; el este deci un operator într-un act de depășire a condiției inițiale; eroul, aruncat de coarnele cerbului *„peste munți cărunți”*, pătrunde în altă lume și aduce de acolo un obiect sau un personaj dotat cu atribute și puteri fabuloase; în descântece, același gest permite intrarea pe tărâmul stăpânit de puterile malefice și găsirea cauzei bolii; inversând aceste imagini, alte descântece utilizează „luatul în coarne” ca un act demonic, declanșator al bolii și al suferinței;

în aceste cazuri, motivul „luatului în coarne” este „recitit” din perspectiva codului specific descântecului; acesta elimină conotațiile mitologice (cerbul sacru, trecerea de pe un tărâm pe altul, saltul ontologic) și păstrează numai nivelul referențial, gestul concret, dureros, al luării în coarne și al prăbușirii la pământ; în felul acesta, zborul consacrator este înlocuit cu o cădere malefică, generatoare de boală și suferință, iar cerbul stihial apare ca un animal răuvoitor, aproape demonic; o credință străveche și general răspândită afirmă că animalul care conduce o haită sau o turmă nu este numai unul obișnuit, ci unul năzdrăvan, dotat cu atribute și puteri ieșite din comun, această imagine mitologică este întărită de o realitate de natură biologică: cârdul este condus de o ciută care merge în frunte mereu cercetând; toată grija conducerii cârdului cade în grija unei ciute de 6-7 ani, cunoscătoare și trecută prin multe; urmărirea și vânarea ciutei reprezintă un sacrificiu fertilizator prin omorârea animalului arhetip, a „mumei-ciutelor”, eroul hrănește pământul cu sângele viețuitoarei sacre și asigură bogăția și fecunditatea câmpurilor; în ordinea mitului, vânătoarea capătă ecouri cosmogonice, deoarece fără ea pământul ar fi sterp și holdele nu ar rodi: *„Și-n suliți o luară/Și pe mal o aruncară, /Frumușel gâtu-i tăiară, /Dete sânge locului/Și mană pământului, /Dete păr la trăistari, /Pielea pe la tăbăcari, /Carnea pe la măcelari, /Oasele la fluierari, /Mațele pe la strunari, /Unghele la păhărari!”*; finalitatea întregii acțiuni nu mai este acum una inițiatică, nu mai vizează dobândirea prestigiului individual și consacrarea eroică; viteazul îndeplinește actul ceremonial nu pentru sine, ci pentru colectivitatea întreagă; rostul vânătorii este unul de factură agrară, animalul-victimă fertilizând întreaga fire și asigurând belșugul recoltei; rolul de animal arhetip, de fecundator al întregii naturi, este asumat, în egală măsură, și de cerb; tot în sensul asigurării fertilității trebuie interpretate și textele în care cerbul este chemat „să sară” peste lanuri și câmpuri; în limbajul popular, „a sări” înseamnă, atunci când verbul se referă la animal, „a fecunda”; pornind de la această constatare, invitația la sărit este legată de speranța pentru *„roada codrului”*, *„mana grânelor”* etc. ; cerbul divin, divinitatea din brădet, fecundează vântul și pământul, muntele și țarina și asigură roade bune tuturor și sănătate pentru oameni; deci cerbul stimulează energiile naturii printr-un gest magic, gest care are la bază contactul direct între animalul sacru și pământul sterp sau uscat; sacrificiul întemeietor este astfel înlocuit printr-un model analogic al fecundării; coarnele bogate ale cerbului inspiră, în folclorul românesc, această laudă a animalului care pretinde *„Că el își întrece/Cu coarnele lui/Fala bradului!”*; și tot ele, precum și atributele fecundatoare ale acestei figuri mitologice, susțin, în plan simbolic, riturile și jocurile de Anul Nou consacrate măștii de cerb; cercetătorii consideră că masca de cerb reprezintă întruparea pământească a soarelui, personificat ca zeu, în mersul lui prin zodiac; totodată, masca de cerb este văzută și ca un simbol al junelui prin excelență, principiul însuși al tinereții masculine, care asigură, prin coborârea lui în sat, fecunditatea, vigoarea și sănătatea tuturor; într-un cântec de jelire a cerbului bolnav, cauza suferinței sale este de natură erotică; renașterea animalului-mască, a figurii sacrale care întrupează energiile firii, reprezintă o explozie de vitalitate, un surplus necesar de putere care duce la sporirea fertilității naturii, a câmpurilor și holdelor; acest cerb, care amintește de taurul „ferecat”, aduce cu sine obiectele sacre, pe care ceata le dăruie familiei gospodarului: covor, brâu, bani, și, alteori, arme, masă, cunună; ca și masca, cerbul fantastic posedă un surplus de putere stihială, putere care se concretizează fie printr-un act magic (săritul - în text, jocul - în ceremonial), fie printr-un dar magic (intrarea lui în curte - în rit, aducerea unor obiecte sacre - în text); fiecare dintre darurile pe care cerbul le poartă pe spinarea sa individualizează o categorie a familiei, simbolizează o dimensiune a miticului și anticipează împlinirea unui destin individual: masca - gazda mare - bogăție - viață îmbelșugată; armele - feciorii - putere eroică - consacrarea socială; cununa - fetele –fecunditate - împlinirea maritală; fata, viitoarea soție, aflată în leagănul din coarnele cerbului, este condusă de acesta, prin apele revărsate, către mirele ei, incertitudinea condiției ei liminale este conotată mitologic, în colindă, prin imaginea potopului (haosul ce precede facerea lumii, adică, în acest context, întemeierea familiei) și prin sacrificiul cerbului (animalul primordial prin jertfa căruia ia

ființă cosmosul, mutans mutandis, casa, familia și destinul tinerilor căsătoriți); luat în sine, cerbul cu leagăn în coarne este un simbol al vieții veșnice, al renașterii firii, al fecundității și belșugului; dar adesea el apare și călătorind de la un tărâm la altul; astfel, chipul său se completează cu o nouă dimensiune, aceea de animal-ghid și, eventual, psihopomp; revenind mereu, exprimând ciclurile veșnice ale naturii, cerbul trebuie „să treacă” de la un nivel la altul al existenței, de la împlinire la pieire, de la lumea *„cea neagră”* la lumea *„cea dalbă”*; ca animal funerar, el apare drept purtător și conducător, în leagănul său, al sufletelor celor „pribegi”; singular, apare în bocetele din Gorj, probabil din contaminarea cu colindele (adică un cerb cu leagăn în coarne, urmând a duce în el pe cel mort); se pare deci că ori de câte ori apare cerbul cu leagăn în coarne, călător peste marile praguri, finalitatea traseului său este una direct maritală și, implicit, fertilizatoare: animalul fabulos duce sau conduce pe unul din participanții la căsătorie către alesul său; în transformarea cerbului în animal psihopomp, un rol deosebit revine imaginilor „trecerii mării”, cu vădite semnificații funerare, și „leagănului”, utilizat deseori, în bocete, ca mijloc de acces dintr-o lume în alta; cu excepția acestor contexte, singulare totuși, cerbul nu conturează, în folclorul românesc, profilul unui animal psihopomp; cerbul și ciuta, așa cum apar ele în folclorul românesc, relevă numeroase conotații simbolice arhaice, pe firul cărora se coboară spre mituri de factură cosmogonică, spre imagini ale ființelor primordiale, ale viețuitoarelor stăpâne peste energiile și tainele firii, ale animalelor fecunde, donatoare de viață și putere, călătoare și ghid între diversele paliere ale lumii, protectoare ale tinerilor inițiați (COMAN, I, p. 159-165; 167; 169-173). Varietatea carpatică a cerbului este cea mai dezvoltată din Europa, existând în pădurile românești exemplare de cerbi de peste 300 kg (trupul eviscerat), având coarne de peste 1, 25 m și de 13-14 kg; documentele atestă că în Carpați pot fi întâlnite „turme de cerbi, căprioare și ciute”, un vânător putând captura, într-o singură zi, până la 24 de cerbi sau 40 de căprioare; în textele folclorice, el este un animal-călăuză; cerbul este victimă sigură și „de bunăvoie”, ca și leul în colinde, aparținând aceleiași familii de fiare cu un excepțional rol magic, ca bourul și leul, și care trimite mai întâi la virilitatea junelui vânător; în colinda pentru *„fata mare”*, „prietenia” dintre cerb și fată este atât de „străveche”, încât trebuie să fie înțeleasă atât prin tradiția care s-a păstrat la traco-eleni, prin Artemis, zeița vânătoarei și patroană a fiarelor pădurii, a cărei curte era formată din cerbi și ciute, cât și prin practica domesticirii unor animale, cum ar fi bourul în spațiul românesc, sau renul în cel arctic; jucătorul care poartă masca cerbuțului este considerat „păgân” în timpul colindatului, întocmai ca și alte personaje teatrale de la procesiunile echinocțiale, îndeosebi de la Rusalii, feciorul-cerb repezindu-se la fete și femei în timpul dansului, contact care este judecat ca fiind de bun augur, la fel ca și în cazul altor ceremonii cu măști; acest jucător se va mărturisi și împărtăși la Lăsatul de sec (15 noiembrie), apoi abia după Bobotează (6 ianuarie) va fi primit la biserică; totuși, confreria de feciori, cu masca și lăutarii (care nu fac parte din confrerie, sunt tocmiți anume) este binecuvântată de preotul din sat înainte de a pleca pentru colindat; este de reținut cât este de adâncă această conviețuire dintre „păgân” și „creștin” la români, după cum trebuie remarcată varietatea textelor de colind din repertoriul aceleiași cete, pentru că se ține seama de împărțirea societății după etate, după profesiuni și după alte particularități care diferă de la sat la sat; masca cerbuțului se desface la „Ajunul Crăciunului mic” (31 decembrie) sau a doua zi, dar confreria își continuă existența până la Bobotează; după cum se știe, ospățul sau „masa mare” la nuntă are loc duminica după amiază și este angajat să sprijine magia fertilității; celelalte mese, de la nănași sau de la părinții mirilor, au un caracter mai laic; de aceea, a vâna un cerb pentru ospăț, unde se declanșează nașterea unei noi familii, este un act sacru, de unde și punerea în gura cerbului a acceptării să fie mâncat la masa mare, din coarnele sale să bea nuntașii etc. ; de altfel, tot ce se face la ospățul nunții, tot ce se spune, se cântă, se joacă, totul este pătruns de credința magico-religioasă care privește viitorul tinerei familii, dorit prosper, îndelungat, fericit (BUHOCIU, p. 56-57; 83; 114; 120; 136). Într-o colindă din Țara Oltului, „armele” sunt date feciorului-gazdă, „masa” dată jupânesei-gazdă, iar „cerbul cu totul” este dat jupânului-gazdă;

textul trebuie interpretat ca fiind nupțial, pentru că aici cerbul simbolizează mirele, ca și bradul, iar, pe un plan mai complex, ca și Dumnezeul amestecat printre colindători, ca și borița sau turca, adică junele prin excelență, principiul însuși al tinereții masculine, care fetelor le rezolvă căsătoria, junilor forța și succesul, câmpurilor, dobitoacelor și femeilor fecunditatea, copiilor creșterea, tuturor vigoarea și sănătatea, iar morților nemurirea; pe toate acestea le dăruiește prin simpla prezență a lui și cu atât mai mult se poate folosi, în sens magic, de aceste daruri cel care îl poate prinde și deci i le poate lua; în alte variante de colind din Țara Oltului, Sfântul Ion este îndemnat să sară peste roada codrilor, mana grânelor și sănătatea oamenilor; nu încape nici o îndoială că Sfântul Ion acoperă o altă ființă sfântă (creștinește, este o profanare), care poate să facă acest lucru după rosturi străvechi; sunt pline colindele românești de sfinți Ion care apar în chip de cerb; zeitatea străveche invocată ca să sară este cerbul, care face lucrul acesta în mod obișnuit; numai că „a sări”, în Țara Oltului, dar și în alte părți, înseamnă două lucruri: **1.** a sări în sens propriu; **2.** a fecunda (numai pentru patrupede): taur care sare vaca sau pe vacă, armăsar care sare iapa sau pe iapă, cerb care sare ciuta; astfel se poate înțelege și cauza pentru care invitația la sărit este legată fără ocoliș de speranța pentru *„roada codrilor”*, *„mana grânelor”* etc. ; cerbul divin, divinitatea din brădet, fecundează, more animalico, vântul și pământul, muntele și țarina și asigură roade bune tuturora, până și sănătatea pentru oameni (HERSENI, p. 190; 222). În terapia veterinară tradițională, în Bihor există o specie de cerbi care au copitele negre și despre care se crede că pot fi folosite în vindecarea epilepsiei; din pielea acestor animale, se confecționează cingători speciale, care sunt frecate pe pântecele cailor ce nu pot urina și îi fac pe aceștia să urineze (**1.** BOCȘE, p. 51-52). Este semn că vor îngheța apele, când cerbii încep să urineze în ele - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 49). Pentru cine visează cerb înseamnă nenorocire, iar pentru cel care visează că împușcă un cerb înseamnă că va cauza un necaz unui prieten - Suceava (NOTE, Băncescu).

CERC

Când oamenii au început să creadă și în puteri invizibile, dar ostile (duhuri necurate, spiritele morților etc.), ei nu și-au putut imagina alt sistem de apărare decât cel existent în realitate, fiind într-adevăr eficient, astfel încât *roata*, *cercul*, *ocolul* au devenit mijloace magice de apărare, mergând până la „cercul magic” al magicienilor docți (HERSENI, p. 257). *Cercul, roata, ocolul* au devenit, în timp, mijloace magice de apărare, pornind de la distribuția în cerc a așezărilor primitive, care și ele au preluat modelul de la așezarea în cerc a animalelor în momentele de primejdie; este, în același timp, motiv solar (NOTE, Antonescu). „Roata” făcută în jurul mesei gazdei colindate de către ceata junilor înarmați din Țara Oltului este susținută de credința că ea alungă duhurile necurate prin simpla formă a sa sau le oprește să se apropie, purificând astfel masa, ca să se poată îndeplini cel de al doilea act ritual, incantația; colindatul are aceste două aspecte în întreaga lui desfășurare: pe de o parte, constă în a merge din casă în casă, de a da ocol satului, *„de a da roată prin sat”*, de la un capăt la altul, de a intra în toate curțile și casele și de a da din nou *„o roată”*, de astă dată mesei de colaci (și ei tot niște roți sau cununi împletite din aluat); pe de altă parte, el constă din cântece, chiuituri, strigături și jocuri; ceata își termină activitatea, în unele sate, cu o „horă mare”, deci un dans circular, într-o regiune în care hora nu este un joc obișnuit; în alte părți din aceeași zonă, ceata se termină cu jocul la răspântii și la capetele așezării, cu procesiuni prin sat, pe jos sau în căruțe, cu procesiuni de mascați sau chiar cu *„baba roata”*, rostogolită în flăcări de pe un deal; tot timpul se duce o luptă împotriva unor năvălitori invizibili (desigur, duhurile necurate și sufletele morților), care vin să se înfrupte din bunătățile sărbătorilor și să participe la bucuriile oamenilor în viață; de remarcat că roata nu a fost întotdeauna un simbol solar, pentru că ea trebuie să fi fost mai veche decât cultul soarelui; nu trebuie să se facă referire numai la roata de car, ci la roată în genere, adică, mai exact, la cerc, la ocol; ca închidere circulară, ocolul este cunoscut din cele mai vechi timpuri, fie pentru adăposturile oamenilor (corturi și case de formă circulară sau așezate circular), fie pentru apărarea animalelor (țarcurile); de aici a

rezultat ideea străveche, primitivă, despre puterea de apărare a cercului; cercul magic și-a căpătat toate puterile extraordinare (de a alunga duhurile rele din interiorul său, de a apăra pe cei dinăuntru de atacurile invizibile ale celor de afară, de a lega și fixa ce este înăuntru etc.) de la țarc, nu de la soare, de la „roata” câinilor de pază, nu de la roata soarelui; roata oamenilor în jurul focului, ocrotiți, mai ales noaptea, de lumina și căldura focului față de sălbăticiuni, iar mai târziu și față de duhurile necurate care pândesc din întuneric, oferă încă un exemplu; ideile solare legate de roată sunt mult mai târzii și ele au găsit un teren demult desțelenit, de care s-au folosit, dar cărora, în materie de cerc sau roată nu le-au mai adăugat nimic (HERSENI, p. 259-260; 283). Gestul de încercuire, executat de trei ori, a bourului, înainte sau pentru a fi vânat, își exercită funcția magică prin faptul că forța, curajul, virtutea animalului sunt „legate”, ca și în ritualul, și el magic, „de făcut”; se crede că, din acest moment, bourul nu se mai poate „desface”, nu-și mai poate recâștiga „firea”, adică nu mai poate să sară afară din cercuri; astfel, tânărul căruia i se spune colinda capătă virtuțile animalului, transferul magic al puterii se realizează, el devenind „vânător”, adică intră în faza bărbăției iar fetele îl consideră bun de soț; în altă ordine de idei, puterea magică a celor trei cercuri trase pe pământ, când se acordă nume copilului abia născut, devine și el colind; de asemenea, dansul *„Închinarea pruncului”*, cu varianta sa *„Vârdan”* (=Iordan), este o „colindă magică” și se practică la botezul copilului, deci oricând în timpul anului, însă înaintea serviciului religios, fiind un botez arhaic și pur magic; trei feciori, numiți strigători, încinși cu brâie roșii, culoare ce anulează deochiul, iar la pălărie cu o unghie de lup, stau în fața casei copilului; unul dintre ei trage cu unghia de lup un cerc în jurul casei, de la este la vest, iar, în clipa când închide cercul, al doilea fecior face în interiorul primului cerc un al doilea, apoi cel de al treilea strigător trage un cerc mai mic în fața casei, în care se găsesc ei; apoi nașul sau nașa iese cu copilul în brațe, feciorii îl iau și îl ridică în sus; în acest moment, unul dintre tineri strigă numele ce-i vine în minte spontan (sau asupra căruia s-au înțeles dinainte), care se adaugă numelui dat de nași în acord cu părinții; în caz că numele dat coincide cu acela al nașilor, atunci se crede că pruncul va avea noroc, având în nume „o puternică apărare”, numele devenind astfel un adevărat scut magic; apoi, fiecare fecior joacă pruncul în brațe de-a lungul cercului trasat de el; numai după aceasta are loc botezul creștinesc al copilului; rostirea numelui, odată cercurile fiind marcate, ține de credința, destul de generală în România, că numele nou, rostit bine și spontan, vindecă pe copil de boală sau, dacă este dat preventiv, îl ferește de maladii posibile; însă acest nume este de dorit să fie de animale sălbatice: Lupu (Lupa), Ursu (Ursa), Vidra etc. , existând credința că sălbăticiunile sunt „curate”, medical vorbind, deci exemplare ca sănătate și posesoare a tuturor virtuților de curaj și putere; ca să se ferească de ciumă, oamenii trag în jurul satului o brazdă, cu ajutorul a doi boi negri sau bivoli, din loc în loc așezând pari pe care atârnă funii de usturoi (BUHOCIU, p. 145-148; 155; PRESA). În basme, eroul aflat în împrejurări grele face un cerc în jurul său și în felul acesta scapă de adversarul său malefic (URSACHE, p. 282). În desfășurarea tradițională a jocului de căluș, există momente aparte, cu semnificație deosebită, când femeile își încredințează copiii mici să fie jucați în horă, pentru a-i feri de boli; jocul în jurul unui drob de sare și a unui smoc de lână este menit să aducă belșug în turme; desfășurarea obiceiului cucilor (cu reminiscențe de rit agrar) ține din zori și până la asfințit, la amiază cucii înhămându-se la un plug și trăgând în mijlocul satului trei brazde în formă de cerc (**4.** POP, p. 89; 99). Locul de unde s-a ridicat în picioare, pentru prima dată, un copil mic se marchează cu un cerc imaginar, crezându-se că astfel se taie piedica de la picioarele copilului, iar acesta va putea merge mult mai ușor - Muntenia; ca bolile să nu pătrundă în sat, se trăgea o brazdă în jurul localității, cu un plug tras de doi boi gemeni - Vaslui; cu doi viței gemeni înjugați la un plug să se tragă o brazdă în jurul casei, ca să nu se apropie nici o boală de ea - Moldova (**2.** GOROVEI, p. 22; 193). În Sălaj, se crede că vrăjitoarele iau formă de cerc și în acest fel se apropie, pe neobservate, de turmele de oi (PRESA). În Banat, imediat după decesul cuiva, o femeie dă ocol întregii gospodării, rostind melopeic: *„Ai plecat, /Plecat să fii, /Ai murit, mort să fii, /Pe aici să nu mai vii!”*, trasând astfel imaginar un cerc protectiv, hotar de netrecut între două

lumi; în dimineața zilei sorocite înmormântării, un număr de 7 sau 9 bărbați pornesc spre cimitir, însoțiți de o femeie; aceasta ocolește de trei ori locul de groapă, tămâindu-l; unul dintre bărbați scoate cu sapa o bucată de glie pe care o pune alături, după care se sapă groapa; la întoarcere, unul din ei rămâne să păzească groapa; după înmormântare, gropașii se așează roată în jurul gliei rămasă de la săpare, iar o femeie le toarnă apă să se spele pe mâini, și pe unelte, ea stând în mijloc pe bucata de glie; apoi oala în care a fost adusă apa este spartă de o piatră pe care se află semnul crucii, rezultat din scrijelirea cu un ciocan de zidărie în tot timpul cât este săpată groapa (**3.**ANTONESCU, p. 276-277). Serii simbolice: *cerc-bou-2-plug; cerc-vițel-2-plug*.

CERCEL

Fetele să nu pună cercei în ziua când ies plugarii pentru prima oară la câmp, fiindcă li se rup urechile - Ialomița; femeile nu trebuie să poarte cercei desperecheați, căci își vor schimba bărbatul - Buzău; ca să nu-i doară capul, unele mame găuresc băieților numai o ureche și le pun un cercel - Suceava; ca să aibă vederea ageră, până la adânci bătrâneți, e bine ca femeile să poarte cercei tot timpul - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 42; 49; 251). Cine visează că a găsit un cercel e semn că va face treburi de nădejde; dacă se visează cumpărând cercei înseamnă supărare; dacă visează că a pierdut un cercel e semn că va pierde un prieten - Suceava (NOTE, Băncescu).

CERNEALĂ

Cine visează cerneală e semn de bine, iar dacă își visează iubitul (iubita) scriind cu cerneală înseamnă că acesta (aceasta) îi este credincios(ă) în dragoste - Suceava (NOTE, Băncescu).

CERNERE (A CERNE)

În timpul șezătorilor organizate în Bihor, fetele utilizează anumite practici menite a atrage sau a afla care le va fi ursita în căsnicie; printre acestea, se obișnuiește să se mături odaia îndărăt (de la ușă spre ferestre), iar gunoiul adunat să se cearnă cu o sită, timp în care se rostește și o scurtă invocație: *„Să vii feciori în șezătoare/Așa cum vin la moară"* (ȘOVREA, p. 211-212).

CERȘETOR

Cine visează pe cineva cerșind sau se visează că este cerșetor el însuși este semn că va câștiga la loterie - Suceava (NOTE, Băncescu).

CETATE

În general, cetatea acoperă un simbolism feminin (EVSEEV, p. 208). Cine visează cetate e semn că va trăi sentimente de nemulțumire profundă - Suceava (NOTE, Băncescu).

CHEIE

Se crede că prevestește ceva foarte rău atunci când se rupe cheia în broasca ușii sau în lacăt - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 44; 49). Cine visează cheie e semn că va afla niște secrete sau că se va vindeca după o boală; dacă se visează căutând cheile înseamnă ceartă; dacă se visează rupând cheia e semn că se va îmbolnăvi - Suceava (NOTE, Băncescu).

CHIBRIT

Apărute mai recent în viața rurală, chibriturile și-au constituit totuși un registru de credințe, care poate fi explicat doar prin legătura pe care o au cu focul și lemnul; astfel, se crede că, dacă pârâie chibritul când se aprinde țigara, e semn că va primi bani acela căruia i se întâmplă așa cea - Gorj; Vâlcea; Buzău; Moldova, Iași; Suceava; este semn de noroc aprinderea cutiei de chibrituri în mână - Moldova, dar poate să însemne și pagubă - Vâlcea; când se varsă chibriturile pe jos, din întâmplare, este semn că vor sosi musafiri, sau se vor primi bani - Moldova, Suceava; dar poate să

însemne și ceartă aprinsă - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 16; 50; 176; 182; PAMFILE, p. 88).

CHIP v. OBRAZ.

CHITANȚĂ
Cine visează chitanță, poliță, act de creditare este semn că va scăpa în curând de o datorie care îl preocupă obsedant - Suceava (NOTE, Băncescu).

CICOARE (*Cichorium intybus* - DLRM, p. 143)
Simbol al iubirii neîmpărtășite; în ziua de Sânziene (Drăgaica, 24 iunie), este bine ca femeile și fetele să se încingă cu o ghirlandă de cicoare, ca să nu le doară mijlocul la seceriș - Tecuci; se crede că femeile care se scaldă, punând în apă floare de cicoare, nu mai fac copii - Buzău (**2.** GOROVEI, p. 50).

CIMBRU (*Satureja hortensis*); **CIMBRIȘOR** (*Thymus serpyllum* - DLRM, p. 144)
Prima este o plantă erbacee, cu frunze înguste și cu flori liliachii sau albe, folosită drept condiment; cea de-a doua este o plantă aromatică, cu flori roșii-purpurii sau albe, folosită în medicină (ȘĂINEANU, II, p. 246). Dacă vreunei femei gravide i se face rău, pentru că a poftit la ceva și nu i s-a dat, ca să-i treacă, se iau 8-9 sâmburi de pepene și vreo două rămurele de cimbru bun, de grădină, se pisează și se pune praful obținut în rachiu sau în apă, apoi i se dă femeii să bea, operația repetându-se - Suceava (**3.** MARIAN, II, p. 14). Cimbrișorul sau *schinduful* seamănă cu busuiocul și cu minta (mentă) și este folosit la unele mâncăruri, dar și în farmecele de dragoste, iar fetele nemăritate o poartă și în sân pentru mirosul lui deosebit de plăcut (BUHOCIU, p. 134).

CIMITIR
Cimitirele amplasate lângă biserici apar târziu, inițial ele fiind așezate în mijlocul localităților, gospodăriile, gardurile sau șanțul țarinei, moșia satului și, în sfârșit, hotarul dintre moșii fiind tot atâtea zone de protecție simbolică (**12.** GHINOIU, p. 107). Cimitirul este considerat pretutindeni un loc sfânt, de aceea, când cineva își lua singur viața, acesta era fie îngropat chiar în locul unde și-a pus capăt zilelor, fie era dus și înhumat între hotarele a două sate, sau în alt loc departe de sat, oricum un loc izolat; mai târziu, s-a practicat și îngroparea în cimitirul satului, dar nu în același rând cu celelalte morminte și, mai adesea, în spații marginale sau izolate ale cimitirului, sau chiar în afara acestuia; mormântul unui astfel de om poartă numele de *sniamă* sau *sniamăt* - Suceava (**3.**MARIAN, III, p. 223).

CIMPOI
Cine visează pe cineva cântând din cimpoi înseamnă că va avea parte de o veste bună, iar dacă se visează el însuși cântând la același instrument e semn că va participa la o nuntă sau va avea noroc și câștig mare în ce va întreprinde - Suceava (NOTE, Băncescu).

CINGĂTOARE v. BRÂU.

CIOARĂ (*Corvus* - DLRM, p. 145)
Dincolo de penajul ei negru, care ar putea să o situeze în contexte funerare, cioara a atras atenția mai mult pentru înclinația sa spre furtișag și spre pagubele mari pe care le aduce recoltelor omului; colindele și cântecele de seceriș au ipostaziat-o într-o viețuitoare fabuloasă, grăbită întotdeauna să fure întreaga recoltă a gospodarului, iar, într-un cântec de copii, cioara este capabilă să fure și făina din sacii morarului; legendele explică unele caracteristici naturale ale ciorii: are curajul să înfrunte uliul, pentru că odinioară acesta i-a mâncat puii și ea a jurat să se răzbune;

are picioare negre, fiindcă, după ce păsările au contribuit la facerea lumii săpând izvoarele, ea s-a mânjit cu noroi și s-a lăudat că a muncit singură; scoate un țipăt scurt și ascuțit, pentru că, furând grâu dintr-un hambar, ar fi fost lovită de un glonte; legendele mai spun că nu ar fura pentru ele, ci pentru a duce semințele la o mănăstire de călugări sfinți, așezată pe niște ostroave, călugării neputând cu nici un chip să se întâlnească cu oamenii de pe acest tărâm, călugării trăind doar cu ceea ce le aduc ciorile; de aceea, vara, când lipsesc ciorile, se crede că ele sunt plecate să-și îndeplinească misiunea, ceea ce le face să fie caracterizate ca fiind altruiste, darnice, iar ceea ce fură este de fapt ofrandă, iar furtișagul este un act pios; legenda cu mănăstirea își are explicația în faptul că ele stau pe miriște în cârduri mari, pentru ca primăvara, în timpul clocitului, să dispară, iar vara să se disperseze în stoluri numericește mici; este o plecare temporară, ceea ce conduce la aprecierea ciorii ca pasăre călătoare între două lumi, călătorie pe un alt tărâm, uneori cu conotații funerare; așa se explică de ce credințele îi evidențiază atribute psihopompe ca prezență cobitoare, croncănitul ei anunțând moartea unui om; sau vestește sosirea tătarilor și anticipează soarta dramatică a locuitorilor; obiceiul copiilor de a dărui ciorii dinții lor *de lapte* și de a îi cere să le aducă alții, mai tari, dintr-o lume cu obiecte fabuloase, poate fi interpretat tot ca o consecință a atributelor ei de pasăre care călătorește de la un tărâm la altul; o altă credință afirmă că aceste păsări își scaldă puii în apele dintre hotare, ape care apoi rămân vrăjite, adică într-un loc presupus că separă cele două tărâmuri; prin faptul că duce semințele la o mănăstire, cioara este un animal-adjuvant, așezându-se alături de celelalte păsări (corb, turturică, vultur), care aduc eroului din cântecele epice un aliment sau o substanță ce conține virtuți ieșite din comun, dar se și deosebește de acestea, pentru că nu aduce alimentul din alt tărâm fermecat, ci duce din lumea de aici hrana pe un alt tărâm, izolat, un tărâm de dincolo; totuși cioara este o copie palidă a corbului, nu are construit în jurul ei un sistem simbolic coerent, este mai curând o vietate redundantă (COMAN, II, p. 35-38). Deoarece aceste păsări se hrănesc cu tot felul de semințe, se crede că de fapt ciorile duc semințele la o mănăstire ai căror călugări sunt sfinți, care nu pot să se întâlnească deloc cu oamenii și se hrănesc numai cu ceea ce le aduc ciorile; de aceea, când ciorile lipsesc în timpul verii, se spune că ele sunt duse să-și împlinească datoria față de acei călugări - Suceava; este semn de belșug, când se strâng ciorile pe casă - Tecuci; dar croncănitul lor prevestește o nenorocire - Vâlcea; Suceava; când ies pe cer în timpul nopții prevestesc moartea cuiva - Suceava; când sosesc de cu toamna este semn că vine și iarna - Tecuci; când zboară în stoluri croncănind este semn că vremea se va strica - Muntenia; Suceava; se va face vreme rea când ciorile zboară dezordonat în cârduri sau stoluri mari, când mai sus, când mai jos, rotindu-se permanent - Buzău; Vrancea; Suceava; este semn de ploaie când se adună mai multe ciori la un loc și croncănesc - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 50; 262; 264; 266; NOTE, Antonescu). Zborul lor în cârduri mari și cu croncănituri vestește iarnă cu zăpadă multă sau vară ploioasă - Muntenia; Moldova; Suceava (**2.**MARIAN, I, p. 87; NOTE, Antonescu, Băncescu). Când ciorile trec în stoluri mari este semn de iarnă grea, cu viscol - Teleorman (**2.** CHIVU, p. 247). Se va împiedica de ceva aflat pe jos cel care visează cioară umblând; îl va înșela femeia pe cel care se visează ciupit de o cioară; înseamnă veste bună, când se visează cioară stând pe spinarea unui porc; dacă este visată stând pe o cracă înseamnă că-și va scrânti piciorul sau o mână cel ce o visează în acest fel; dar dacă este visată stând pe crucea bisericii înseamnă moarte - Suceava (NOTE, Băncescu).

CIOB

Vasele de lut sparte, ca orice lucru inutil, au conotație negativă; din această pricină, se crede că nu este bine să se păstreze prin gospodărie cioburi (vase ciobite), ca să nu zacă vitele bolnave de picioare - Muntenia; Moldova; Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 256; NOTE, Antonescu).

CIOBAN

Cine visează cioban e semn de prietenie, noroc, viață îndestulată; dacă îl visează cântând din fluier

înseamnă că va trăi fapte care îl vor mulțumi; prevestește creșterea averii visarea unui cioban însoțit de turma sa de oi - Suceava (NOTE, Băncescu).

CIOCAN
Se îmbolnăvește de inimă cel care nu apucă de coadă ciocanul - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 51). Cine visează ciocan din fier înseamnă, pe de o parte, că are o soacră rea, pe de altă parte, că totuși are spor în ceea ce întreprinde; prevestește primirea unei lovituri neașteptate (fizice sau morale), dacă se visează un ciocan căzând pe jos; visarea unui baros înseamnă crimă - Suceava (NOTE, Băncescu).

CIOCĂNITOARE (*Picus* - DLRM, p. 146)
Este cunoscută și sub numele de *ghionoaie*; despre ea legendele afirmă că, inițial, ar fi fost o femeie (eventual, cu nasul mare), căreia i-a fost încredințat spre supraveghere sacul unde erau închise toate insectele (sau păsările) din lume; curioasă, ca orice femeie, ea a deschis baierele sacului, făcând să se risipească toate viețuitoarele din el prin văi, păduri și munți; drept pedeapsă, Demiurgul a transformat-o într-o pasăre, care caută mereu, prin copaci, să prindă gângăniile (sau păsările) care au fugit și să le readune la un loc; se crede despre ea că ar anunța schimbarea vremii (dar această calitate este atribuită aproape tuturor păsărilor) și că ar cunoaște secretul *ierbii fiarelor* (COMAN, II, p. 71-72). Se mai crede că, dacă se aude ciocănind (mai ales) în plopul, nucul etc. din grădina casei în care se află un bolnav, acesta se va însănătoși cu siguranță - Tecuci (**2.**GOROVEI, p. 51). Românii cunosc și o specie de ciocănitoare neagră (sau pestriță), care trăiește cu deosebire la munte și care, datorită culorii sale și a ciocănitului sacadat în arborii pădurilor, a devenit pasărea mitică *Ghionoaia*, întâlnită mai ales în basmele populare; această ipostază înspăimântătoare (dimensiuni gigantice și acțiuni întotdeauna malefice, stăpânind intrarea pe Tărâmul Celălalt) este o transmutare, prin hiperbolizare, a realului în fabulos și o prezență comună tuturor aparițiilor negative ce populează lumea basmului, fără însă a transmite neapărat sensuri simbolice (**2.** KERNBACH, p. 53; 303; COMAN, II, p. 71).

CIOCÂRLAN (*Galerida cristata* - DLRM, p. 146)
Pasăre mică de culoare cenușie, cu moț în vârful capului (ȘĂINEANU, II, p. 249). De obicei, în folclorul românesc, ciocârlanul este călăuza eroului sau a eroinei, pentru a ajunge în locuri extrem de îndepărtate sau chiar inaccesibile; este o pasăre „umblată", care știe toate drumurile, dar, din cauza aceasta, a rămas șchioapă; se crede că, dacă e nevoie să fie găsit cineva, ciocârlanul șchiop îndrumă găsirea aceluia; în textele populare, pasărea apare sub o singură ipostază, aceea de pasăre-ghid; în basme și balade, el conduce eroul spre țara căutată, îl metamorfozează, pentru a-l ascunde mai ușor, îi dezvăluie tainele lumii de dincolo etc. (COMAN, II, p. 70). Ciocârlanul are „cucui" în vârful capului și iernează pe meleagurile noastre, strigând și vara, și iarna, dând de știre oamenilor când se va face frig, la care românii răspund că el *„Strigă-a cioareci și opinci/Și-a obiele câte cinci"* - Bucovina (**2.** MARIAN, I, p. 88). Când ciocârlanul va glăsui pe lângă casele și acareturile oamenilor este semn că, în curând, se va face frig și chiar va cădea zăpadă - Moldova; când ciocârlanul se izbește în fereastră, se va face vreme rea - Suceava; dar când își lasă pliscul pe spate, vremea se va înmoina - Botoșani (**2.** GOROVEI, p. 261; 265; 270). Șirul de șițe (șindrile) traforate, așezate pe acoperișul caselor, la îmbinarea dintre cele două pante (ape) principale, cu rost ornamental, și care dau impresia unui stol de păsări, este numit *ciocârlani* - Gorj (NOTE, Antonescu).

CIOCÂRLIE (*Alauda arvensis* - DLRM, p. 146)
Legendele populare afirmă că atât *ciocârlia*, cât și *cârtița* nu sunt altceva decât ipostazele metamorfozate ale unor fete, care s-au îndrăgostit și au vrut să se mărite cu Soarele, fiind astfel blestemate să trăiască departe de el: una la polul opus, adică în străfundurile pământului (fiind

soră a Soarelui, s-ar fi realizat o legătură incestuoasă), cealaltă, fiind o fată străină (deci din afara neamului), dar care a dorit o legătură irealizabilă, a primit o pedeapsă mai ușoară, permițându-i-se să stea aproape de Soare, să-i dea mereu ocol, fără însă a-l putea atinge vreodată; de aici, caracterul vertical al zborului ciocârliei, dar și adjudecarea unei simbolici duale, zborul său semnificând aspirație spre un ideal înalt, dar și neîmplinire, chiar prăbușire tragică; în general, ciocârlia este asociată primelor etape ale muncilor agricole, asigurând, prin prezența ei, augmentarea beneficului în ceea ce privește aratul și semănatul ogoarelor, din care cauză este considerată *„pasărea plugului”*, *„ceasornicul plugarilor”* și *„calendarul plugarului”*, deoarece, atunci când începe să cânte ciocârlia, oamenii spun că este bine să se semene ovăzul și să se are pentru semănatul porumbului; totodată, se crede că îl ajută pe om să stârpească viermii de câmp, sau că zborul ei dimineața, în înaltul cerului, semnifică vreme bună; această apropiere de creație, fertilitate, natură îi conferă atribute suplimentare în credințele tradiționale românești, care o clasifică drept o viețuitoare „sfântă" și care, prin zborul ei înalt, poate media între oameni și Demiurg, comunicându-i acestuia din urmă doleanțele pământenilor; chiar dacă, în Suceava, se crede despre ciocârlie că ar fi o ființă omenească fermecată, ea rămâne totuși doar „o prietenă a omului” în general, fără să fie asimilată însă sferei umanului (COMAN, II, p. 39-41; **2.** GOROVEI; p. 287; **2.** CHIVU, p. 41). Cu toate aceste numeroase calități, cercetătorii folclorului românesc au remarcat slaba prezență a ciocârliei în poezia populară orală, ea apărând mai repede în asociere cu cucul, în care caz devine o alegorie a iubirii neîmplinite, a suferinței cauzată de pierderea ființei dragi; un obstacol în calea împlinirii iubirii ei pentru Soare îl constituie *Vântul-turbat*, din pricina lui ciocârlia neputând ajunge la astrul zilei; în alte legende, chiar *Vântul-turbat* o pețește pentru fiul său, dar ea refuză căsătoria, fiind îndrăgostită de Soare, și atunci este blestemată să se transforme în ciocârlie (COMAN, II, p. 41-42; 45; 51; **3.** GOROVEI, p. 499).

CIORAP

Până la vârsta de un an, copilul să nu se încalțe cu ciorapi, pentru ca mama lui să nu rămână prea curând însărcinată din nou - Muntenia; nu mai poate fi fermecat de cineva acela care își încalță, din întâmplare, ciorapii pe dos - Dolj; dar poate să se afle într-o situație grea cel căruia i se desfac legăturile de la ciorapi - Suceava; flăcăul și fata care doresc să-și afle viitoarea pereche să pună ciorapii sau obielele sub pernă, în noaptea Anului Nou și vor visa ceea ce le este ursit - Suceava (**2.**GOROVEI, p. 51; 84; 163; 244). Este semn că se va schimba vremea, dacă sunt încălțați ambii ciorapi pe un picior, sau dacă sunt încălțați pe dos; cine se visează încălțând ciorapi înseamnă că se va însănătoși după o boală grea și va avea apoi viață lungă; va face un drum departe cel care se visează cumpărând ciorapi; va avea parte de o mare bucurie cel care se visează purtând ciorapi negri; dar este rău pentru cel care visează că a găsit niște ciorapi; va avea noroc cel care visează ciorapi rupți; va primi o bună răsplată cel care se visează împletind ciorapi - Suceava (NOTE, Băncescu).

CIRCOVI

Numele a două sărbători tradiționale; *Circovii de vară* cuprind zilele din intervalul 16-19 iulie (Sfinții Mucenici Antinoghen, Faust și Platon - 16 iulie; Sfânta Muceniță Marina și Sfântul Ierarh Eufrasie - 17 iulie; Sfinții Mucenici Emilian de la Durostor și Iachint - 18 iulie; Cuvioșii Dia și Teodor și Cuvioasa Macrina - 19 iulie) și sunt cunoscuți în popor și sub numele de *Circovii Mărinei*; se crede că, în acest interval de timp, acționează mai pregnant spirite care sunt invocate în apărarea casei, în înțelesul de spațiu ocrotitor al familiei; *Circovii de iarnă* cuprind intervalul 16-18 ianuarie, cunoscut în popor și sub denumirea de *Fulgerătoarele* (Cinstirea lanțului Sfântului Apostol Petru - 16 ianuarie; Cuviosul Părinte Antonie cel Mare - 17 ianuarie; Sfinții Atanasie și Chiril al Alexandriei - 18 ianuarie), ultimele două zile fiind cunoscute și sub numele de *Antanasii* (ȘĂINEANU, I, p. 60; FLORESCU, p. 133). v. ANTANASII.

CIREAȘĂ (fruct de *Prunus avium* - DLRM, p. 148)
Pentru cine se visează mâncând cireșe negre înseamnă că va trăi sentimente de mulțumire pentru ceea ce va face - Suceava (NOTE, Băncescu).

CIUBĂR-VODĂ
Presupus domn al Moldovei, care ar fi ocupat tronul numai pentru două luni, în 1449, prezent în expresii ca: *„De pe vremea lui Ciubăr-Vodă"*, cu sensul demult, dintr-o vechime depărtată, aproape legendară (ȘĂINEANU, I, p. 60).

CIUDA-LUMII v. MUMA-PĂDURII.

CIUMĂ
Românii din toate zonele, dar mai ales cei din Bucovina, cred despre ciumă că ar fi o babă înaltă, uscățivă, cu ochi mari și bulbucați, cu fața foarte zbârcită și buboasă, cu părul încâlcit și lung până la pământ, cu mâinile lungi și subțiri, având degetele terminare cu gheare ca la pisică, iar la picioare cu labe ca de gâscă; este îmbrăcată cu haine zdrențăroase de culoare neagră, iar capul îi este îmbrobodit cu un ștergar negru; de regulă îi omoară pe toți cei sortiți să moară și pe cei care nu-i dau ceea ce vrea de la ei; nu se arată însă totdeauna oamenilor sub formă de babă, ci uneori și ca fată mare, tânără și frumoasă, cu părul negru și lung până la genunchi, ținând în mână o greblă, dând impresia celor care o văd că este foarte harnică; alteori, se arată ca un câine, ca o pisică, ca un purice, ca o nălucă, sau cum îi vine la îndemână, important fiind ca oamenii să nu-și dea seama că este ciuma; apare pe înserate sau noaptea și semnul după care se poate cunoaște cel mai bine este lătratul și urletul aparte al câinilor, singurii care o simt că se apropie și de care ei îi este frică; este mai tânără decât *holera*, care se arată tot în chip de babă, dar mult mai periculoasă, pentru că, pe unde umblă holera, oamenii nu mor în număr așa mare, pe când apariția ciumei este *„varga lui Dumnezeu"*, oamenii mor pe capete, fiindcă ciuma nu alege, ci culege; pentru a se feri de urgia ei, oamenii, de cum se înserează, încuie bine ușile caselor și nu mai ies până a doua zi dimineață; când este rău dispusă, umblă ca turbată prin toate casele și din sat în sat, oamenii se umplu pe trup de bube negre și în scurt timp mor; are și obiceiul ca, intrând în case, să bea toată apa pe care o găsește și să lase în vase apă de-a ei, care, băută de cei din familie, îi îmbolnăvește și rar om de mai rămâne în viață; în Transilvania, se crede că poate fi îndepărtată prin confecționarea unei cămăși, într-o singură noapte, de către mai multe bătrâne, pe care o atârnă într-un par la marginea satului, la răsăritul soarelui; în acest caz, ciuma se mulțumește să ia cămașa și nu mai vine în sat, ci se duce pe alte meleaguri; în părțile Năsăudului, cămașa obținută de către mai multe fete, prin toarcere, țesere, croire și coasere până la miezul nopții, este așezată pe un gorgan aflat la hotarul dintre două localități; uneori ciuma se mulțumește și cu un ștergar mai alb decât al ei, dar numai când îl cere ea și nu când i se oferă - Suceava (**1.** MARIAN, p. 96-98). În credințele tradiționale românești, ciuma este înfățișată sub chipul unei bătrâne răutăcioase sau al unui câine; este numită, uneori, eufemistic, *Alba, Frumoasa, Buboasa, Maica Calea, Maica Călătoare* etc. , sau, semnificativ istoricește, *Boala Turcilor*; pentru a fi îmbunată, i se fac daruri pre-cum *„cămașa ciumei"* sau alte piese de îmbrăcăminte, care au contact direct cu pielea omului (**12.** GHINOIU, p. 110). În Maramureș, ciuma este vizualizată ca o femeie urâtă, purtând urme de mușcături de câine; ea vine la porțile caselor și cere de mâncare; dacă este unsă cu untură de porc și hrănită, casa respectivă este ocolită de boală; se mai crede că molima ciumei vine ca un vânt puternic, care, la intrarea în sat, cântă: *„De n-ar fi fost leuștean și rostopască, / Toată lumea-ar fi a noastră!"* (DON, p. 52). v. CĂMAȘĂ.

CIUPERCĂ (*Agaricus* - DLRM, p. 150)
Se crede că, dacă pe plaiuri și pe imașuri cresc toamna târziu ciuperci, recolta de secară a anului viitor va fi deosebit de frumoasă - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 51). Va fi toamnă lungă, când răsar multe ciuperci - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p. 145).

CIUR v. SITĂ.

CIUTĂ v. CĂPRIOARĂ; CERB.

CIUTĂ-NEVĂZUTĂ
Personaj fabulos, întâlnit în basme, o altă ipostază masculină a Mumei-Pădurii (**2.** KERNBACH, p. 316). v. MUMA-PĂDURII.

CIZMĂ
Mirii să nu se cunune purtând în ziua nunții cizme, pentru că vor schimba mireasa, prima netrăindu-le - Muntenia (**2.** GOROVEI, p. 50). v. ÎNCĂLȚĂMINTE.

CLACĂ
Muncă benevolă, colectivă, pe care o fac țăranii, unii în folosul altora, însoțită obișnuit de o mică petrecere (ȘĂINEANU, II, p. 263). Acest aspect, deosebit de important în economia rurală și întâlnit în toate zonele României, cuprinde însă și elemente asemănătoare ceremonialului nupțial, care conduc la concluzia că este vorba de o reminiscență a unui cult agrar, efectuat în credința că se va obține recolte mai bogate; desigur că latura economică a determinat ca această formă colectivă de muncă, de întrajutorare, să se păstreze și să se diversifice, din cauza eficienței ei, atingând practic toate activitățile umane care presupun forță de muncă numeroasă și un timp scurt de realizare; se întâlnește, astfel, claca la arat, la semănat, la recoltat, la construcția casei și acareturilor, la pregătirea materialelor pentru țesut și la țesut etc. , însoțite sau nu de petrecere; momentele unei clăci de seceriș, de exemplu, sunt următoarele: adunarea dimineața la casa gospodarului care organizează claca, unde fetele, flăcăii și tinerii căsătoriți sunt serviți cu mâncare și băutură; la jumătatea zilei, se mai servește mâncare și băutură, la fel și la sfârșitul zilei, când se întinde masă mare, uneori urmată de joc; pe tot parcursul zilei, ceata de clăcași este însoțită de muzicanți, care interpretează cântece de seceriș, de dragoste și dor, multe din acestea fiind cântate cu toți împreună; în final, se confecționează o cunună din cele mai frumoase spice de grâu, alaiul se așează în rânduri de 4-5 persoane și se îndreaptă spre casa gospodarului, interpretând cântecul ritual al cununii; ajunși aici, gospodarul le iese în întâmpinare cu țuică și bucăți dintr-un colac special pregătit, după care sunt invitați în curte și în casă; în curte, cununa este udată cu apă de izvor, iar unii feciori aruncă cu grâu din cel nou peste ceata de secerători care pătrunde în casă; are loc masa comună și jocul care poate dura până în zorii zilei următoare - Bihor; Arad; Alba; Hunedoara; Sibiu; Năsăud; Țara Chioarului (**1.** POP, p. 378-379).

CLEȘTE
Unealta metalică, folosită la apucarea unor piese sau obiecte; așezată lângă leagănul copilului, îl ferește pe acesta de apropierea *Pădurenei* - Chioar (**1.** POP, 254). Se crede că are țigani drept neamuri cel ce prinde cleștele invers - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 51). v. FIER.

CLOPOT
Ca să ajungă un bun cântăreț, copilului nou-născut să i se dea apă să bea dintr-un clopoțel - Bihor; este bine ca prima apă care se dă copilului, după ce s-a născut, să-i fie dată dintr-un clopoțel sau dintr-un vas metalic care scoate sunete dulci, ca și glasul lui să fie frumos, la fel și cântecele pe

care le va spune - Țara Oltului; în ziua de Bobotează (6 ianuarie), copiii înconjoară, cu clopoței în mână, casa, grajdurile și alte acareturi ale gospodăriei, ca să nu se apropie șerpii de ele - Bihor; dacă de-a lungul întregii zile de Paște sunt trase clopotele este semn că anul va fi bogat în roade - Suceava; pentru a afla despre o vită furată, se trage noaptea clopotul bisericii - Galați; cine suferă de junghiuri să spele limba clopotului de la biserică și apoi, cu acea apă, să se spele pe sine - Suceava; când sunetul clopotelor este prelung și persistent, chiar după ce au încetat să fie trase, este semn că vor muri oameni - Suceava; să se aștepte la o veste rea cel căruia i se pare că aude clopot sunând - Tecuci; sau îi va muri cineva din familie - Botoșani; este semn că moare cineva în curând, dacă i se pare cuiva că bate clopotul de la biserică - Teleorman (**2.** GOROVEI, p. 10; 20; 52; 117; 147; 207; 226; 255; GOLOPENȚIA, p. 105;). Se crede că, trăgând clopotele în Duminica Paștelui, oamenii vor fi feriți de foc, grindină, trăsnet, ruperi de nori și alte calamități naturale, iar varza nu va fi mâncată de omizi; pentru protejare, clopotele sunt trase și se bate toaca timp de trei zile, până în ziua de marți seară, cu pauze doar în timpul vecerniei; se mai crede că, trăgând clopotele, inul și cânepa vor crește mari - Moldova; Suceava; dacă, trăgându-se clopotele, se aud până departe, este semn că va fi vreme bună; în caz că nu se aud, înseamnă că vremea se va schimba (**2.** MARIAN, II, p. 85; 197-198). Când este furtună mare, oamenii trag toate clopotele de la biserică; după nașterea copilului, se pune în apa de primă scaldă un clopoțel de alamă, ca pruncul să cânte frumos, *„să aibă glas”*; copiii, dacă vor să cânte frumos, beau apă din clopot - Maramureș (BOGDAN, p. 16; 33). Fetele care doresc să aibă glas frumos și armonios iau, în seara Anului Nou, clopoțeii de la băieții care au umblat cu Plugușorul și beau apă din acești clopoței - Bucovina; zurgălăii care se leagă cu lână colorată sub genunchii jucătorilor călușari au rol de apărare împotriva unor spirite nefaste, prin producere de zgomote; același rol, de alungare a tot ce este rău îl are și clopotul purtat de ceata „Cucilor” din sudul țării (PRESA). Când plouă prea multe zile la rând, se crede că este bine să se tragă clopotele de la biserică pentru a stăvili potopul de apă - Gorj (CĂRĂ-BIȘ, p. 107). Înseamnă că are dușmani cel care se visează auzind sunet încet de clopot - Suceava (NOTE, Băncescu).

COASĂ

Are sensuri divergente, fiind simbol al morții, imagine totuși comună în credințele foarte multor popoare; în riturile agrare românești, coasa, ca instrument al recoltării, devine simbol al ceremonialului nupțial (deși mai des acest rol îl are secera); când coasa face *curcubeu* sau are sclipiri verzi, se crede că vremea va deveni ploioasă, iar, dacă luciul ei *„țipă flăcări roșii”*, anunță vreme senină și uscată (**2.** KERNBACH, p. 309). Ca să nu piardă fătul, femeii gravide i se dă să bea, de trei ori, apă turnată peste lama unei coase, scoasă pe fereastră și ținută puțin înclinată deasupra unui vas în care se scurge apa, apoi cu ceea ce rămâne în vas femeia se spală pe cap și pe trup, după care se leagă peste pântece cu un tort de lână dintre cele pe care învață fetele să toarcă și umblă așa încinsă timp de trei zile - Moldova; la nașterea unui băiat, acestuia i se taie buricul cu o coasă - Țara Oltului; coasa ascuțită în prealabil și apoi pusă pe umăr, când omul se duce la câmp, îl ferește pe acesta de *lucrul-slab*; când se zidește un cuptor în casă, este indicat să se așeze în pereți și bucăți de coase rupte, pentru a nu se înmulți șobolanii, deoarece ei fug de coasă, și pentru ca să ardă bine (să dea mai multă căldură) cuptorul - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p. 72; 78; 90; **2.** GOROVEI, p. 191). Când cineva visează cosaș odihnindu-se înseamnă că fânul va deveni scump sau că va pierde niște prieteni - Suceava (NOTE, Băncescu). Serie simbolică: *apă-coasă-lână*.

COCĂ v. ALUAT.

COCIORVĂ (COCIORBĂ)

Unealtă casnică, formată dintr-o coadă de lemn lungă, la capătul căreia este montată transversal o scândură sau o placă din lemn, cu ajutorul ei scoțându-se jarul și cenușa din cuptor, după ce acesta

a fost încins în vederea coacerii pâinii (ȘĂINEANU, II, p. 274). Pentru că are legătură nemijlocită cu focul, și deci este un obiect purificat, este bine ca, după trei zile, când femeia lăuză începe să iasă din casă prin ogradă, să nu o facă până ce nu apucă în mână cociorva, ca să fie ferită de deochi, ceasul-rău și multe alte neplăceri - Suceava; dacă plouă cu grindină, se scot cociorva și lopata de pâine și se pun încrucișate înaintea pragului ușii, iar toporul se înfige în pământ, în credința că astfel piatra se va opri - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 55; 162; 197). Când bate toaca la biserică, este bine ca porcii din gospodărie să fie loviți cu lopata de tras jarul din cuptor, pentru a nu se îmbolnăvi și să moară - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p. 132). În Țara Chioarului, ca să nască mai ușor, femeia gravidă este pusă să sară, într-o parte și în cealaltă, peste cociorvă (**1.** POP, p. 249).

COCOR (*Grus cinerea* - DLRM, p. 163)
Pasăre călătoare care nu rămâne pe meleagurile noastre primăvara, ci trece mai departe, spre Peninsula Scandinavă, unde își face cuiburile, lăsând totuși anual câteva exemplare în jurul lacului Razelm (*Razim*); deci, pe de o parte, cocorii prevestesc venirea primăverii (sunt *„trâmbițașii primăverii”*), pe de alta refuză să coboare și să transmită ogoarelor puterea lor benefică; de aici, respectul și prețuirea acordată de mentalitatea tradițională, dar și dorința de a-i opri din drumul lor și obligați măcar să se rotească pe deasupra țarinelor; pentru îndeplinirea acestui deziderat, se crede că este suficient să se înfigă un cuțit în pământ, din cauza căruia cocorii se opresc, își strică șirul lor ordonat, se învârtesc și uneori chiar cad pe pământ; cu excepția păsărilor nedorite de om (păgubitoare, cobitoare, răpitoare), nu există atestarea nici unui alt act ritual care să aibă drept scop oprirea din zbor a păsărilor; cocorul este deci o pasăre plăcută lui Dumnezeu; ea nu trebuie omorâtă, căci este mare păcat; de asemenea, e păcat să fie numărați în zbor, fiindcă ei pot astfel rătăci drumul; venirea cocorilor primăvara trebuie salutată cu multă bucurie în suflete, rostindu-se totodată: *„Sănătate, viață nouă și la mulți ani!”*, făcându-se concomitent semnul crucii - Neamț; Iași; să nu fie împușcat, fiindcă vânătorul va fi pedepsit cu mare pagubă prin foc - Suceava; câți cocori au fost văzuți primăvara de către cineva, tot atâtea chite de cânepă va reuși să adune în acel an (*chită* - legătură formată din 12 fuioare sau mănuși de in sau de cânepă - ȘĂINEANU, II, p. 242) - Tecuci; Galați; sau tot atâtea chile de grâu va aduna de pe câmp - Ialomița; dacă sunt numărați când trec în zbor, la venire sau la plecarea spre zonele calde, cocorii rătăcesc drumul și încep să se învârtească în loc cârâind - Muntenia; sau nu mai găsesc drumul și rămân în acele locuri peste iarnă - Suceava; sau atâți ani va trăi cel ce i-a numărat - Muntenia; nu este bine să se aducă în casă ouă de cocor găsite - Neamț; prevestesc moarte, când cocorii ies noaptea - Suceava; sau când se vede primăvara un singur cocor izolat de stol, dar sunt considerați semn bun, când sunt văzuți în cârd zburând și va trăi atâția ani câți cocori pot fi numărați în stol - Neamț; dacă, la sosirea lor pe meleagurile noastre, sunt puțini ca număr sau vin în mici stoluri împrăștiate, este semn că vor fi furtuni în timpul verii - Tecuci; dar, dacă zboară mulți, în stoluri dese și numeroase, va fi război - Moldova; când trec, toamna, repede spre zări mai calde, iarna va veni mai curând - Tecuci (**2.**GOROVEI, p. 66-67; 90; 210; 280; 282; NOTE, Antonescu).

COCOSTÂRC v. BARZĂ.

COCOȘ (*Gallus domesticus* - DLRM, p163)
Pentru că se comportă într-un anume fel ziua și altfel noaptea, cocoșul beneficiază de două moduri distincte de a fi: cel diurn, caracterizat prin condiția profană (cântă neregulat și nu are puteri ieșite din comun) și cel nocturn, definit de dimensiunea sacrală (separă, prin cântecul său, intervalul benefic de cel malefic și pune stavilă acțiunii răuvoitoare a duhurilor întunericului; cocoșul nu este numai un vestitor al luminii, ci și un aducător de ordine în însuși „imperiul” dezordinii, aceasta din urmă fiind noaptea și întunericul; el ritmează scurgerea timpului, dând semnale la intervale fixe, de la „cumpăna” nopții și până la ivirea zorilor, funcționează ca un

„împărțitor” al acestuia și ca un ceasornic al sătenilor; opoziția sacru/profan îl individualizează în raport cu păsările care cântă în timpul nopții, care nu anunță nimic și glăsuiesc la întâmplare, iar opoziția benefic/malefic îl desparte de buhă, cucuvea, huhurez; este totodată pasăre credincioasă și năzdrăvană; este singura dintre toate viețuitoarele care vede noaptea când se deschide cerul și tot el aude toaca în cer; când cântă noaptea de trei ori, alungă duhurile necurate, zmeii, strigoii, când cântă dinspre ziuă, sperie dracii și scorpiile, care astfel pier; este mai năzdrăvan, mai puternic decât celelalte viețuitoare, mai plin de har și mai curat; de aceea, dracul poate lua orice chip dorește, numai acela de oaie, albină și cocoș nu; dar credințele populare spun că nu orice cocoș este năzdrăvan, ci doar aceia care ies mai repede din ou, își fac auzit glasul chiar de sub cloșcă, în a treia zi după ieșirea din ou, cântă de 12 ori la miezul nopții, sunt în întregime negri etc. ; în ordine temporală: *„Noaptea, după ce a cântat cocoșul, poți merge oriunde și n-ai de ce te teme, căci e curat peste tot pământul”*; în ordine spațială: *„De casa unde e cocoș nu se apropie nici o necurățenie”*; deci el este o marcă a lumii „de aici”; pe tărâmul celălalt, definit de o normă total diferită, nu există cocoși și, implicit, nici cântatul lor aducător de echilibru și puritate; pentru că asigură saltul de la malefic la benefic, cocoșul apare frecvent în riturile de trecere; penele sale se pun în scalda copilului, pentru a-l apăra de rău; la nuntă marchează, simbolic, părăsirea unui mod de a fi și integrarea în altul; D. Cantemir afirmă că, înainte de sfârșitul nunții și de momentul nupțial, se aduce un cocoș fript; în același timp, unul dintre nuntași „se ascunde sub masă și, imitând cântatul cocoșului, anunță că se face ziuă”; sosirea cetei de Juni este asociată cu glasul cocoșilor, deoarece colindă toată noaptea, marcând trecerea de la un timp nefast la unul fast; are însă și semnificație de pasăre psihopompă, menită să conducă și să apere pe cel plecat în lungul său drum: *„Cocoșul se dă peste sălașul mortului de sufletul acestuia, ca pe lumea cealaltă să-i anunțe sufletului orele, va înspăimânta și va îndepărta, prin cântatul său, pe diavoli; când sufletul va trebui să treacă peste foc, cocoșul îl va stropi și răcori cu apă, ca să poată trece mai departe”*; datorită cântecului său, *„pe cea lume e clopot; el cântă în Rai; dacă dai 12 cocoși de pomană, pe cea lume și se fac clopot și te scoate de la pedeapsă”*; alteori, el cântă pentru cel aflat „în marea trecere”; de asemenea, pentru că vestește ivirea zorilor și gonește întunericul, el devine substitut al luminii: *„Cine moare fără lumânare să i se dea un cocoș de pomană, că pe ceea lume cocoșul se face lumânare și-l trezește”*; în Banat, se jertfește un cocoș, iar capul lui se pune la unul din colțurile casei, iar din carnea lui se face o ciorbă și se dă de mâncare *maistorilor*; nu există nici o legendă care să istorisească apariția acestei păsări, deci nu este o pasăre de „gradul II”, provenită din metamorfoza altei ființe; deci el are de la început prestigiu sacral, se bucură de o existență plenară, de sine stătătoare, „datând” chiar de la începuturile firii; de altfel, este întâlnit în diverse istorioare, deoarece așa cum broasca, prin urâțenia ei, provoacă râsul Maicii Domnului întristate, tot așa și cocoșul, prin povestirile lui, îl face pe Sfântul Simeon, stăpânul vânturilor, să râdă; chipul său este frecvent întâlnit în arta populară, pe ștergare și ii, pe blide smălțuite, pe ulcioare și butoiașe, pe coamele caselor sau luând formă de jucării; în general, cocoșul conotează sensul de lumină (COMAN, II, p. 1-5; 7; 105; 140; **1.** ANTONESCU, p232). Având darul de a cânta în preajma miezului nopții, moment de cumpănă, de confruntare a spiritelor bune cu cele rele, poporul l-a pus paznic la hotarul dintre forțele malefice și cele benefice; după cântatul lui, spiritele necurate își pierd puterea, se ascund; cântecul cocoșului simbolizează trecerea momentului critic și anunță victoria Soarelui și a luminii asupra nopții, precum și curățirea spațiului nocturn de forțele ostile omului; în basme, cocoșul este un personaj fantastic, cu forțe miraculoase: aduce bogății imense stăpânului, este sfătuitorul lui Făt-Frumos, avertizează pe Ileana Cosânzeana de venirea Zmeului sau a lui Făt-Frumos; are rol ritual: în ceremonialul nupțial, cocoșul fript este adus la masa cea mare și simbolizează apropierea zorilor, moment când invitații trebuie să se ridice și să plece acasă; la înmormântare este dat de pomană peste sicriu sau peste mormânt; se crede că atunci când cocoșul cântă pe pragul casei vin musafiri în vizită; cocoșul indică cel puțin trei momente ale nopții: miezul nopții, la primul cântat; trei ore înainte de ziuă, la al doilea cântat; și crăpatul de

ziuă, când cântă mai des și când apune Găinușa și apare Luceafărul de dimineață (**12.** GHINOIU, p. 77-79). Românii calculează orele după cântarea cocoșilor; ei sunt cei dintâi vestitori ai luminii și ca atare sunt și cei mai mari și mai neîmpăcați dușmani ai tuturor spiritelor necurate și răutăcioase, care umblă noaptea și comit o mulțime de fapte rele și înspăimântătoare; când cântă cocoșul atunci dispar toate spiritele necurate și toate nălucile; în Bucovina se crede că însuși diavolul cel mai mare peste toate spiritele necurate, cum aude cocoșul cântând, îndată se face și el nevăzut; de aceea, cocoșul se dă peste sălașul mortului, pentru că el va anunța sufletului trecerea orelor; va înspăimânta și alunga, prin cântarea sa, pe diavoli, ca să nu se apropie de sufletul răposatului pentru care a fost dat de pomană; va ține în pliscul său cumpenele de la vămile văzduhului și nu va lăsa pe diavoli să facă vreun vicleșug; trecând sufletul prin foc, el va zbura peste foc, va stropi sufletul cu apă și îl va răcori, ca să poată trece mai departe; dar se mai crede că dracii se țin de cocoș, tocmai pentru că acesta îi trezește din somn și nu-i lasă liniștiți; cu toate acestea, dracii, cum aud cântecul de cocoș, îndată crapă; dereticând prin casă, măturând în așteptarea copiilor care vin să colinde „cu semănatul” în dimineața Anului Nou, fetele adună gunoiul, îl duc în curte, îl pun peste movila de gunoi mai vechi și, suindu-se cu picioarele pe el, stau și ascultă și dincotro aud cocoșii cântând, într-acolo cred ele că se vor mărita; în Muntenia se crede că atunci când cocoșii cântă seara devreme înseamnă că va fi timp frumos; în Bucovina se spune că, iarna, când cântă cocoșii foarte mult peste zi este semn că vremea se va înmoina și va fi mai cald (**2.** MARIAN, I, p. 86-87; 114; 192-193). Se crede că acei cocoși care cântă de douăsprezece ori la miezul nopții sunt năzdrăvani - Suceava; cocoșii cântă regulat la aceleași ore, pentru că numai ei aud toaca din cer - Tecuci; la construirea unei case noi, este bine să fie îngropat de viu un cocoș, în mijlocul locului pe care îl va ocupa construcția, pentru că numai așa nu se va apropia diavolul de ea - Suceava; nu se iese din casă până la întâiul cântat al cocoșilor dimineața, pentru că numai glasul cocoșului alungă din jur duhurile rele - Moldova; din ce parte a satului se aude cântat de cocoși în dimineața de An Nou, în acea parte se va mărita fata din casă - Țara Oltului; omul care taie cocoș să-i jumulească și penele de la aripi, pentru că, dacă nu o face, se va bate cu el pe lumea cealaltă - Vâlcea; cocoșul de culoare neagră este aducător de bine la casa omului - Iași; Suceava; pentru a scăpa de puricii din casă, se taie un cocoș negru în Duminica Paștelui, iar cuțitul mânjit de sânge se înfige după ușă, puricii urmând să se strângă la acel cuțit - Mehedinți; femeile să nu mănânce cap de cocoș, pentru că nasc apoi prunci malformați - Tecuci; nasc copii răi femeile care mănâncă inimă de cocoș - Teleorman; ziua va fi de bun augur, când cocoșii cântă de cu noapte și până se luminează - Teleorman; când cântă seara este semn că în noaptea aceea tâlharii vor umbla prin sat - Suceava; când cântă cocoșul iarna spre seară este semn că va fi ger - Suceava; când cântă cocoșii de cu seară este semn că vremea se va strica - Dolj; dacă doi cocoși se bat este semn de ceartă, așa că este bine ca unul dintre ei să fie tăiat - Galați; când cântă cocoșul pe pragul casei este semn că va sosi veste fie de bine, fie de rău sau este semn că unul dintre stăpânii casei va muri curând - Vâlcea; casa la care cocoșul îi cântă pe prag va primi musafiri - Muntenia; Vaslui; Suceava; când cocoșul se suie pe poartă și cântă, având capul îndreptat spre drum este semn că un membru al familiei va face un drum, dar, dacă este îndreptat spre casă capul cocoșului, înseamnă că vor sosi oaspeți - Suceava; oricum, cântatul cocoșului pe pragul casei nu este de bun augur și de aceea el trebuie gonit; dar, de se mută și cântă de pe gardul gospodăriei, înseamnă că își laudă stăpânul, că om ca el nu există altul de bun ce este - Teleorman; când cântă cocoșii pe gard, este bine să se vadă în ce parte privesc ei, pentru că din acea direcție vor sosi oaspeți - Galați; sărăcește cel care suflă pe beregata unui cocoș - Vâlcea; să nu se lase cocoș străin să intre în ogradă, fiindcă nu mai ies ouăle puse la clocit - Tecuci; să nu se dea cocoș de pomană peste groapă, pentru că se face mortul strigoi - Galați; se crede că este bântuită de nenorociri casa pe lângă care trăiește un cocoș negru - Suceava; dar se crede și că este bine, pentru că de locul unde a călcat cocoș negru nu se prinde nici un fel de vrajă - Suceava; confecționat din tablă, cocoșul este amplasat la coama acoperișurilor caselor - Neamț; dar se pun și pereche, la un capăt de acoperiș se amplasează un

cocoș, la celălalt capăt o găină, confecționați din tablă sau lemn - Ialomița; Suceava; dacă într-o familie mor mereu copii, la cea mai apropiată naștere, se ia un cocoș, în cazul că pruncul este băiat, și se îmbracă cu placenta în care s-a născut copilul, apoi se face o groapă în camera în care a avut loc travaliul mamei și se îngroapă cocoșul acolo, după ce i s-a legat pliscul cu o ață rezistentă, adăugându-se în groapă și câteva boabe de tămâie albă și neagră, sacrificiu însoțit și de enumerarea părților corpului care sunt oferite spiritelor malefice, pentru ca voința lor de moarte să fie satisfăcută: *„Dau cap pentru cap, ochi pentru ochi, gură pentru gură etc. ”* - Banat; când cântă înainte de miezul-nopții, vremea se va înmoina - Suceava; dacă vor cânta după apusul soarelui, vremea se va schimba a doua zi - Teleorman; se va înmoina a doua zi, când cocoșii cântă de cu seară - Suceava; se îndreaptă vremea, când cocoșii cântă la culcare - Suceava; este semn de încălzire a vremii, când cântă cocoșii în timpul zilei - Suceava; când vor cânta cocoșii în pătul, este semn că vremea se va schimba - Iași; dacă, într-o zi de iarnă, cocoșii cântă necontenit sau cântă înainte de miezul nopții este semn că vremea se va înmoina - Suceava; se îndreaptă vremea când cocoșii cântă la culcare - Suceava; se schimbă vremea, când cântă cocoșul la miezul zilei sau când se urcă în pătul seara devreme și începe să cânte - Suceava; este semn de ploaie, când cocoșii cântă ziua - Suceava; când cocoșii umblă ziua cu cozile lăsate, este semn de ploaie - Teleorman; (**2.**GOROVEI, p. 9; 35; 43; 67; 68; 82; 149-150; 176; 203; 221; 262; 264; 266; 269; 280; GOLO-PENȚIA, p. 82). Când cântă cocoșii în afara vremii lor, în Maramureș se crede că ei vestesc vreme moale, adică vreme rea (BOGDAN, p. 7). În Sălaj, se crede că, dacă cocoșul cântă în noaptea înstelată, înseamnă că vin femei răufăcătoare, din satele vecine, să fure laptele vitelor; ele pot fi oprite din drumul lor, dacă se pun cărbuni luați din cuptor în prispa casei (PRESA). În Teleorman, se crede că atunci când cocoșii cântă pe pragul casei vin neamurile în vizită (**1.** CHIVU, p. 246). În zona Bârladului, atunci când cântă cocoșii mult se crede că va ploua (BĂLĂNEANU, p. 261). Ca simbol, cocoșul este vestitor al începutului de zi, al răsăritului (ȘEULEANU, p. 209). Apariția cocoșului în ornamentica populară (în special, pe talerele din centrele Horezu și Oboga), dar și în arhitectura tradițională, amplasat pe coama acoperișului, trebuie pusă în legătură cu conotațiile lui simbolice, el fiind socotit un orologiu popular; fiind sacrificat și capul așezându-i-se la temelia noilor construcții, cum se întâmplă în Banat și Hunedoara, dar montat și la coama caselor, demonstrează că această pasăre este un spirit tutelar, resimțit în mentalitatea tradițională ca o prezență protectoare (NOTE, Antonescu). Înseamnă veste sau supărare pentru cel care visează cântat de cocoș; este semn de veselie pentru cel căruia îi apare în vis un cocoș - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *cocoș negru-cuțit-ușă*; *cocoș-prag*; *cocoș-placentă-tămâie-alb-negru-enumerare*(text).

CODOBATURĂ (*Motacilla alba* - DLRM, p. 164)
Numele i se trage de la obiceiul ei de a da mereu din coadă; se zice că, la începuturi, ea nu a avut coadă, ci aceasta a fost a ochiului-boului; codobatura i-a cerut-o cu împrumut și, văzând că îi venea foarte bine, nu i-a mai dat-o înapoi; de atunci, bate mereu din coadă, ca să se încredințeze că o mai are; firea neastâmpărată a codobaturii și faptul că e văzută mai rar prin preajma gospodăriei omului i se trag dintr-un blestem al lui Dumnezeu, care, iritat de foamea ei necontenită, a condamnat-o să nu se sature niciodată și să nu umble prin sate; se mai spune că este prima care vestește primăvara, deoarece vine devreme pe teritoriul României (de Alexii, 17 martie), adică exact în ziua când se crede că toate viețuitoarele care hibernează se trezesc și încep să iasă din adâncul pământului (COMAN, II, p. 102). Când, primăvara, cineva vede întâi codobatură dând din coadă, se crede că va bâțâi tot așa toată vara - Argeș (**2.** GOROVEI, p. 56). Dacă pasărea sosește înainte de Mijlocul Păresimilor nu este semn bun, se crede că vremea va fi rea, cu vânt și chiar zăpadă viscolită, dar, dacă vine după această dată, vremea va fi călduroasă și frumoasă - Neamț, Bacău, Vaslui (**2.** MARIAN, I, p. 56).

CODRU v. PĂDURE.

COFĂ v. VAS.

COJOC

Cine va umbla vara îmbrăcat măcar cu un pieptar de blană va suferi de frig peste iarnă - Tecuci; dacă un om, aflat în comă, nu poate muri, să i se pună sub cap un cojoc, pentru că apoi moare ușor - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 92; 151). Pețitul are loc numai duminica după amiază; răspunsul se dă pe loc, dar, în numeroase cazuri, acesta se amână pentru o dată ulterioară; astfel, feciorul de însurat își „uită”, la plecare din casa fetei, cojocul; după 3-5 zile de la data pețitului, flăcăul trece pe lângă casa fetei, de obicei pe înserate; în cazul în care cojocul este atârnat de un stâlp de la prispa casei înseamnă că fata sau părinții acesteia nu sunt de acord cu căsătoria; flăcăul intră, își ia cojocul, fără să mai fie nevoie de vreo altă explicație; în caz contrar, înseamnă că solicitarea mirelui este acceptată; răspunsul la pețit se dă și cu alte ocazii: la târg, la hora satului, la biserică etc. , cauza întârzierii fiind determinată în primul rând de zestre; în general, pețitul durează câteva ore bune, pentru că trebuie precizate toate detaliile privind bunurile care formează zestrea celor două familii, pământ, vite, haine etc. - Bihor (GODEA, p. 83-84).

COLAC

Colacii, mai ales cei de nuntă sau înmormântare, sunt adaosuri intervenite în timp prin integrarea unor elemente simbolice în arta modelării aluatului; termenul de *colac*, cu mare răspândire la români, a apărut probabil târziu pe aceste meleaguri, în ritualurile ce țineau de cultul religios; înainte de termenul *colac*, se foloseau tot termeni latini, dovadă că respectivul produs se numește și astăzi: în Teleorman și Buzău, *Pâinea miresii*, în Teleorman, *Turta miresii*, în Galați, *Pâinea mortului*, într-o zonă largă din sudul României, *Capete*, care erau împletite și ornamentate asemenea reprezentărilor din aluat cunoscute în mod curent cu numele de *colac*; dăruirea de colaci, având modele și ornamente specifice, mai ales în amintirea morților, evocă străvechile sacrificii-ofrandă în cinstea unor divinități; în acest sens, este de amintit că, în unele zone din sudul României, colacii de înmormântare sunt denumiți cu numele generic de *capete* și fiecăruia i se atribuie numele unui personaj din istoria religiei creștine; comentând anumite reminiscențe ale unor scenarii rituale, care implicau sacrificiul uman real, Mircea Eliade presupune că anumite ceremonii agricole s-au difuzat din câteva centre (Egipt, Siria, Mesopotamia) și multe popoare au asimilat unele fragmente ale scenariilor originare; la nașterea unui copil, *colăciune* este petrecerea care se face la nași, când *colăcarii* (părinții copilului) aduc acestora colacii; *Colăcarul* sau *Colăcerul*, la nuntă, este cel care rostește orațiile; la sărbătorile de iarnă, în cadrul cetelor de feciori din Transilvania, *colăcer* este tânărul care răspunde de proviziile alimentare strânse, inclusiv deci de colacii oferiți colindătorilor; expresii tipice, folosite încă în ritualul botezului sau al nunții, precum *„se dau colacii”* moașei sau nașei indică momentul oferirii de cadouri la scăldătoarea noului născut sau *„darurile”* din cadrul nunții; semnificativ este faptul că expresia continuă să existe și astăzi, deși acum „colacii” includ (alături de copturi) și obiecte de îmbrăcăminte, de uz casnic, de podoabă etc. ; dar colacul poate fi și simbol al reușitei în muncă, legat fiind de vechi credințe agrare, conform versurilor: *„Că asta-i vestită casă/Să facă colac pe masă, /Ca la o zi veselă și frumoasă, /Când l-o pus pe masă, /S-o luminat în casă, /Ca de la o stea frumoasă!”*; în cadrul familiei, pentru sărbătorile de iarnă, fiecărui membru îi este destinat câte un colăcel de formă rotundă, iar ritualurile desfășurate în memoria celor morți presupun oferirea unui colăcel rudelor și prietenilor; pentru accentuarea caracterului festiv, se pregătește, în fiecare gospodărie, și un *„Colac Mare”*, de 4-6 kg, *„ca soarele și ca luna”*, cum se spune în Bucovina, și care, în Transilvania și Oltenia poartă numele de *Stolnic*; el este împodobit cu *drugi* din aluat, *floricele* sau *păsări de pită*, în Maramureș, valoarea lui utilitară, ca hrană, fiind subsumată valorii artistice și simbolice; dar realizări artistice în

modelarea aluatului pot fi regăsite și la alte sărbători din ciclul calendaristic (de primăvară, de vară); pentru potențarea efectului festiv sau poate ca o reeditare a vechilor simboluri ale „neîncetatei reînnoiri”, a regenerării eterne a naturii, podoaba frecventă a colacilor este creanga de pom, cu fructe, ouă înfipte în ramuri, cu deosebire în Transilvania, prefigurând în miez de iarnă venirea primăverii; între darurile oferite la ceremoniile nupțiale, alături de alte obiecte, este și colacul, care adaugă la semnificațiile festive și pe cele magico-rituale, devenind element de conveniență socială, parte componentă a unui sistem de comunicare specific colectivităților rurale tradiționale; stegarii din cadrul alaiurilor de nuntă din Transilvania poartă pe brațe un colac mare, care le revine după ceremonie, iar tinerii din nordul Moldovei primesc *„colacul flăcăilor”*; în sudul Transilvaniei, animalele de la căruțe sunt împodobite cu colaci, aceștia fiind luați la final de către conducătorii respectivelor atelaje, drept răsplată pentru serviciile aduse în cadrul nunții; elementul care polarizează atenția generală este realizarea artistică a *„Colacului de mireasă”*, fiind totodată una dintre cerințele reușitei evenimentului; el este rupt fie de către nașă, în Oltenia, Muntenia și Moldova, fie de mireasă însăși, în Transilvania, deasupra capului, înainte de a pleca la cununie; acest colac mai poartă și alte denumiri, dar forma și ornamentele sunt în general asemănătoare: *colac mare* și *colac de nuntă* (în Gorj, Dolj, Olt), *stolnic* (Hunedoara, Gorj), *colac înstruțat de nuntă* (Bistrița), *colac românesc* (Cluj), *jimblă* sau *păpușă* (Bacău), *ploconul miresii* (Ilfov); motivul ornamental caracteristic al colacului de mireasă este împletitura, decorată sau nu cu păsări ori flori de aluat sau cu busuioc proaspăt; interpretarea motivului respectiv, în contextul în care apare cel mai frecvent, ceremonialul nunții, conduce la analogia cu șarpele, considerat în multe credințe a mai multor popoare ca distribuitor de fecunditate; astfel, colacul sugerează, în mod festiv, datoria miresei în cadrul familiei care se întemeiază; adesea apare pe acești colaci semnul X, realizat fie prin aplicarea unor benzi (*drugi*) de cocă, fie prin incizie, el fiind interpretat de către informatori prin semnul crucii; în multe sate din Oltenia și Muntenia, cu deosebire în Teleorman, se pregătește, pe lângă colacul miresei, și un *„colac de mire”*; acești colaci sunt schimbați între cei doi tineri înainte de cununie, actul referindu-se la legământul spiritual care se înfăptuiește între cei doi, exprimând ideea unirii de bunuri și, în final, unirea celor doi într-o singură familie; prepararea acestor colaci este ritualizată, în sensul că, vinerea, o fată, cu ambii părinți în viață, merge cu lăutarii să ia apa necesară la frământarea aluatului; fata poartă căciulă, cu salbă pe ea; colacul este frământat de o bătrână îmbrăcată într-o cămașă a ginerelui, purtând pe cap și pălăria acestuia, iar în picioare pantofii lui, toate aceste amănunte de nuanță magică având rolul să sacralizeze momentul; de fapt, majoritatea obiceiurilor de trecere din cadrul nunții sunt însoțite de prezența unui colac: în Țara Lăpușului, mireasa primește alaiul de nuntă privind printr-un colac, în Gorj, la cununie, mănâncă din același colac cu mirele, în Dolj și Olt, *„darul”* se strânge pe un colac; în plus, momentul integrării miresei în noua familie este amplificat prin primirea de către socri, cu unul sau mai mulți colaci, a tinerei nurori în noua gospodărie; în cadrul ceremoniilor care se desfășoară după nuntă, cum sunt vizitele la părinți (*„pe cale înaltă”*, *„pe cale primară”*, *„drumul cel mare”*) sau la nași, colacii folosiți presupun reafirmarea apartenenței la neam; reprezentările din aluat caracteristice momentului înmormântării se grupează practic în două categorii: colacii *„de împărțit”* (cu evidente funcții rituale) și cei *„ai mortului”*, care poartă însemne religioase și care rămân la biserică; oferiți ca ofrandă pentru sufletele strămoșilor, colacii *„de împărțit”* au rolul, conform unei mentalități arhaice, să-i împace pe morți, să-i hrănească, pentru ca și aceștia, la rândul lor, să-i protejeze pe cei vii, să le asigure și să le mărească recolta; varietatea cea mai mare a colacilor de mort se constată în partea de sud a României și în Moldova; femeia care modelează colacii nu uită să-i ornamenteze cu imaginea crucii, cu o scară (*„scara sufletului”*, în Transilvania și Moldova), adăugând apoi, în Moldova, pasăre (*„pasărea-suflet”*), jug, săgeată, în Muntenia, foarfece și mână, multe din acestea fiind regăsibile în practicile uzitate la nașterea copilului, semnificând alegerea unui drum ocupațional în viață, sau în camera nupțială, la căsătoria tinerilor, sau simboluri cu încărcătură religioasă, ceea ce reconfirmă una din constantele

mentalității tradiționale, aceea a unei viziuni ciclice asupra vieții, ori subordonarea acesteia unui destin imanent (**2.** VĂDUVA, p. 60-62; 64-68; NOTE, Antonescu). După momentele pentru care este pregătit, colacul poartă denumirea de *arhanghel*, *naporojnie*, *pupăză*, *paus*; este folosit la botez, la nuntă și la înmormântare, ținând în egală măsură de cultul morților și de cel al fecundității și prosperității; în sudul Banatului, la înmormântare sunt pregătiți nouă colaci, primul fiind destinat soarelui, al doilea lunii, iar ceilalți sunt destinați sfinților creștini; în satele din Caraș-Severin, în ziua suirii turmelor de oi *„la sălaș"* (23 aprilie - Sfântul Gheorghe), doi ciobani rup colaci sub pulpa oilor, unul strigând *„cucu"*, celălalt *„răscucu"*; la cel de al treilea colac, cel mai proaspăt miel este trecut prin colac, în vederea asigurării prosperității pastorale; în Bucovina, de Crăciun, se face un colac *„încheiat"*, în formă de 8, care se păstrează până la primăvară, la arat; înainte de plecarea la câmp, boii și plugul sunt tămâiate, iar, la holdă, se mănâncă acest colac înainte de a se pune plugul în brazdă, ritual considerat a asigura fertilitatea pământului; pentru prosperitate în creșterea animalelor, în Maramureș, de Duminica Floriilor, fiecare familie face un colac din făina cea mai bună în care se pune numai apă, drojdie și sare; acesta nu se duce la biserică, el trebuind să fie consumat obligatoriu în familie, celui absent punându-i-se între merinde bucăți din acest colac, care se numește semnificativ *văcăreață*, iar bucățelele de aluat folosite la împodobirea colacului poartă numele de „mneluț", adică *mieluț*; în seara Anului Nou, tot în Maramureș, sunt așezate pe masă otavă și paie, un pumn de grâu și unul de porumb, acoperite toate cu o față de masă, peste care se așează *stolnicul* (colacul) din grâu, boabe fierte și găluște, ritual care se face pentru belșugul noului an; toate cele puse pe masă sunt lăsate așa până a doua zi, sau trei zile, sau chiar o săptămână, după care o parte din boabele de grâu și de porumb se amestecă printre boabele de sământă, *„ca să nu facă neghină"*, sau *„ca să nu facă buruieni"*; restul se dă la păsări, ca să fie ouătoare; paiele și otava sunt date la vite, ca să sporească, sau se păstrează până la semănat și atunci sunt date boilor înjugați la plugul de arat; bucatele sunt mâncate de către cei ai casei, sau se pun pe fereastră pentru păsările cerului, ca acestea să nu le strice în timpul verii semănăturile, în special grâul; la maramureșeni, colacul de Anul Nou poartă numele de *Stolnic*, cel din Duminica Învierii este numit *Pască*, iar cel de nuntă este *Țâpoi* (**2.** CHELCEA, p. 16-20; 22). Colacul ritual este unul din simbolurile feminine importante; ca formă, el se apropie de inel și de cunună (coroană); dacă înainte de măritiș, fetele caută să capteze imaginea viitorului soț, privindu-l printr-o coroană de flori, actul magic al „încercuirii" soțului se efectuează în momentul sosirii mirelui la casa miresei, care îl privește de la distanță prin gaura unui colac, așa cum reiese din numeroase orații: *„Ieși afară tu, mireasă…/Și te uită prin colac, /Că cine vine ți-i drag!"*; cei doi colaci rituali, prezenți în scenariul nunții, îi desemnează pe cei doi tineri; procesul de transformare a grâului în făină, a făinii în aluat, frământarea și coacerea pâinii sau a colacului au semnificații care țin de zămislirea vieții; nu întâmplător, cercetătorii stabilesc o sinonimie între simbolul colacului și acela al pomului vieții; la plămădirea și coacerea pâinii (și deci și a colacului), participă două stihii ale naturii – focul, semnificând elementul masculin, și apa, stihie feminină; despre conjuncția celor două principii vorbesc și ornamentele de pe colaci, unde sunt așezate Soarele și Luna, care reprezintă, în concepția multor popoare, bipolaritatea masculin-feminin; măcinarea făinii este un act ritual, ca și plămădirea; frământarea aluatului se face în două coveți puse una peste alta; făina este turnată de un băiat care stă călare pe o șa; aluatul se împarte în două părți, din care se fac doi colaci, care vor fi rupți în capul mirelui și al miresei; în Bucovina, în momentul sosirii mirelui cu alaiul său la curtea miresei, vine socrul mare cu un colac și-l dă nunului, care îl ia și se pune cu el în mijlocul horei și, ținându-l în sus, între mire și mireasă, zice către mireasă: *„Uită-te, /Că-ți răsare/Sfântul Soare!"*; mireasa se uită prin borta colacului în cele patru părți ale lumii, apoi se uită la fel și mirele; dacă această secvență a ritualului semnifică unirea și înscrierea tinerei perechi în spațiul cosmicizat, pus sub incidența astrului zilei, următorul episod – ruperea colacului deasupra capului miresei, este menit să marcheze momentul marii tranziții a făpturii feminine; bucăți din acest colac, aruncate în cele patru zări și atât de râvnite de către nuntași, mai ales de

către fete, întrucât se consideră că bucățile sunt bune pentru măritat, denotă rămășițele unei concepții străvechi despre mireasă și despre colacul ce o semnifică; se consideră că, în momentul actului nupțial, mireasa este încărcată cu puteri energetice maxime, care se răsfrâng asupra tuturor participanților la ceremonial, de unde dorința lor de a veni în contact cu mireasa sau cu obiecte ce o înconjoară și o reprezintă; de pildă, răpirea miresei poate fi simulată și prin răpirea colacului ritual (EVSEEV, p. 187-188; 198-200). Când se macină grâu din noua recoltă, se fac și se coc mai întâi doi colaci, aceștia sunt legați cu un fir roșu de ciutura de la fântână, după care ciutura este coborâtă în fântână, apoi este ridicată, iar colacii sunt rupți și împărțiți copiilor prezenți la ritual, în credința că procedând așa grâul va spori - Dolj; colacul, care este dat nuntașilor de către mireasă, și cei zece colaci, care au înfipți în aluatul lor bani și sunt dați de pomană la înmormântare, sunt buni de folosit împotriva frigurilor - Tecuci; din colacul, rupt în bucăți și aruncat în patru direcții diferite de către naș, în momentul când mirele ia mireasa de la casa ei, nuntașii prezenți le adună și le pun apoi în urechile vitelor pe care doresc să le ducă în târg, pentru a fi vândute mai repede, în credința că, procedând astfel, vor determina ca lumea să se uite la vite, cum se uită la o mireasă - Suceava; la plecarea nunții de la casa miresei, aceasta, stând în picioare în car, frânge pe cap un colac; dacă bucăți din acest colac sunt date pe la botul vitelor, care vor fi duse la târg în vederea vânzării lor, se crede că lumea se va înghesui să le vadă, deci implicit târguiala va merge repede, tot așa cum se uită cu dragoste la mireasă - Moldova; să se dea câte un colac, în fiecare duminică, porcarului satului și, de asemenea, în ziua de Paște, la care se adaugă și puțină slănină, dar să nu i se dea și ou roșu, fiindcă mor porcii, dar se crede că, dacă se dă slănină, porcii vor trăi sănătoși - Țara Oltului; femeile pregătesc un colac și pentru ziua de Sânziene (24 iunie), pe care îl aruncă pe casă; în caz că rămâne pe acoperiș, cel ce l-a aruncat va trăi, iar, de cade jos, este semn că va muri - Suceava; din colacul pregătit pentru preotul, care vine cu botezul în ajunul Bobotezei (5 ianuarie), fetele iau în gură o bucată foarte mică, pentru a nu se cunoaște locul de unde a fost ruptă, și astfel dau preotului colacul, după care ies în curte și așează bucățica din gură pe stâlpul porții, crezând că se vor mărita curând, dacă firimitura este mâncată repede de vreo cioară - Țara Oltului; când se pregătește colacul ce urmează a fi dat preotului, care vine cu Iordanul în ajunul Bobotezei, se mai face un colac ceva mai mic, pentru a fi dat la vite să-l mănânce - Dolj (**2.** GOROVEI, p. 56-57; 104; 166; 256; GOLOPENȚIA, p. 83; 132). Interesant este că mai demult, colacii destinați a fi dați colindătorilor erau împodobiți cu reprezentări solare, zoomorfe sau agrare, toate având rosturi magice bine precizate (PRESA). De Anul Nou, fetele din Transilvania ies afară pe la miezul nopții sau ceva mai târziu, adică la apropierea cântatului cocoșilor, și, ținând în gură o bucată din colacul de la Crăciun, ascultă să audă dincotro vor cânta cocoșii și din care parte aud cel dintâi cântat sau cel dintâi câine lătrând, din acea parte cred ele că le vor fi ursiții (**2.**MARIAN, I, p. 106). După ritualul bărbieritului, mirelui i se așează pe cap un colac învelit într-un ștergar nou, primit cadou de la mireasă, între „schimburile” care au loc între familii, apoi colacul este dăruit de către mire celui care l-a ras; când se intră „cu forța” în curtea miresei, aceasta sau un neam al său stropește alaiul mirelui cu apă și le aruncă boabe de grâu; gestul se repetă de mai multe ori, insistându-se deci asupra semnificațiilor pe care le au; pe lavița unde este apa, se mai găsește un colac mare și frumos din făină de grâu; colacul este jucat „cu fală” printre nuntași, după care mirele trece de trei ori pe sub el, ținut, de o parte și de cealaltă, de vornicul miresei și de cel al mirelui; apoi este rupt în două și dat celor care asistă; se crede că firimiturile pot să aibă efecte binefăcătoare pentru cei care le posedă și le păstrează (ȘEULEANU, p. 97; 142). În Țara Hațegului, la înapoierea acasă la mire, se pune masa în *„cinstea nănașilor”*, pentru că toată mâncarea este adusă de la el, mirele dând aici numai *„vinarsul”*; în afară de mâncare, nănașul mai aduce și un *„pom”*, un brad verde și frumos, pe crengile căruia sunt legate turte dulci, plăcinte, fructe etc. ; înainte de a desface pomul și de a se așeza la masă, nănașul dă mirelui și miresei un colac de grâu, luat din pom, de care cei doi tineri trag până îl rup, crezându-se că va trăi mai mult cel care a rămas în mână cu bucata cea mai mare (CLOPOTIVA, II, p. 426). În Bihor, se crede că pâinea din

grâu nou are puteri vindecătoare deosebite, drept pentru care, la coptul primei pâini din noua recoltă se face și un colac, care se păstrează tot timpul anului în casă; de asemenea, se crede că pruncul se vindecă de *„suspin”* (plâns, insomnie), dacă i se dă să sugă prin *„strunga colacului”* păstrat în casă; în unele sate, acest colac se face *„pe un fuior de cânepă uitată în holdă”* și este copt într-un cuptor nou, în care nu s-a mai copt până atunci nimic; același efect pentru vindecarea de orice boală a copilului se obține și dacă i se dă să sugă prin cununa de grâu adusă de la seceriș; când se iese primăvara la arat, vitele care urmează a fi înjugate trebuie să treacă mai întâi peste un lanț *„încopciat”*, pentru a fi încleștată gura fiarelor sălbatice, iar între coarne li se leagă un colac și o năframă, în care sunt înnodate 3 boabe de grâu, 5 fire de odolean, 3 mlădițe de leuștean și 7 rămurele de rostopască, pentru noroc și fertilitate (**3.** BOCȘE, p. 101; 115-116). Tot în Bihor, când mirele vine să-și ia mireasa, aceasta apare purtând pe cap un colac mare și în mână cu o ploscă plină cu vinars; se așează în fruntea mesei, după ce dă mirelui colacul adus; după ce sunt ospătați, alaiul mirelui pleacă având înfipt întru-un *„țov”* un colac mare, ca să aibă de drum nuntașii până când ajung la casa mirelui; chiar și dialogul dintre *„grăitorul”* miresei și cel al mirelui se referă la grâu, recoltă, alte activități agricole; la primirea în casa mirelui, mireasa trebuie să răstoarne cu piciorul, dintr-o singură lovitură, un ciubăr plin cu apă; tot cu piciorul trece și atinge fierul plugului, *„ca să vină în casă belșugul și în holde grâul”*; soacra o așteaptă lângă masă, pe care se află un blid cu grâu și un colac; „grăitorul” miresei ia grâu și aruncă de trei ori în sus boabele; aruncă apoi și colacul, pe care un copil din preajmă îl prinde, ca să nu cadă pe pământ, pentru că este semn rău; spre miezul nopții, mirii se retrag în grădină, sub un pom roditor, unde are loc *„învelitul miresei”*, adică pieptănatul *„nevestesc”* al fetei, care stă pe o *„bitușă”*, având lângă ea un jug, simbol al greului vieții de familie; după ce i se face pieptănătura de nevastă, cei doi tineri, având alături numai rude apropiate, îndeplinesc *„cununarea la pom roditor”*, moment în care se țin cu mâinile, pentru câteva minute, de ramura unui pom, crezându-se că vor rodi ca pomul și vor avea belșug în casă; cu o oală de lut și un colac în mâini, mireasa, considerată din acel moment nevastă, se duce la fântână, sau un izvor, sau o altă apă curgătoare, unde trântește oala, rostind: *„așa să se ducă relele din casă!”*; colacul udat cu apă curată este apoi adus în casă și împărțit cu mirele, în timp ce nuntașii interpretează un cântec ceremonial (GODEA, p. 86-89). Tot în Bihor, colindatul practicat de copii, în timpul sărbătorilor de iarnă, cunoaște două aspecte principale; primul este o urare scandată, de mici dimensiuni, redusă la câteva versuri care enumeră darurile așteptate, fiind performat de copii de la 3 la 8-10 ani și purtând numele semnificativ *„După colaci”*; al doilea aspect este unul de inițiere, de asimilare, având rolul de adoptare treptată a repertoriului feciorilor, fiind practicat de cei care au vârsta între 9 și 14 ani; darul este în toate cazurile colacul, oferit ca recompensă, dar și cu o semnificație mai ascunsă, de „pomană” în sens funerar (HERȚEA, p. 156). În Maramureș, în pragul casei mirelui așteaptă soacra mare, cu doi colaci mari și două sticle de țuică, un al treilea colac fiind pregătit separat, pentru a fi rupt în două de către tinerii căsătoriți, considerându-se că acela care va rupe bucata mai mare va fi și cel mai tare în casă; alături de soacra mare așteaptă *socăcița* cu un blid de grâu, peste care este așezat un colac înfășurat într-o cunună de flori; prin gaura din mijlocul colacului, *socăcița* ia grâu din blid și îl aruncă peste miri și nuntași, strigând de trei ori *„Noroc!”* (DĂNCUȘ, p. 185). Tot în Maramureș, când se pregătesc bucatele pentru Crăciun și Anul Nou, din primul aluat se face un colac numit *stolnic*, care nu se umple cu nimic și care este împodobit cu diferite motive făcute tot din aluat; picioarele mesei pe care urmează să fie așezat *stolnicul* sunt legate între ele, pentru ca toți membrii familiei să țină unul la altul, să fie uniți, cum sunt și picioarele mesei; pe blatul mesei, se așează mai întâi otavă, iar pe aceasta *stolnicul*; otava este prezentă pe masă obligatoriu, pentru că este adunată din mai multe locuri, cuprinde în ea multe flori și este tânără; *stolnicul*, pus pe masa cu otavă, nu se mișcă din loc pe parcursul tuturor sărbătorilor de iarnă, dar, în dimineața de An Nou, capul familiei taie felii din colac și le dă fiecărui membru al familiei, precum și fiecărei vite cornute, pentru *„a avea noroc și a fi feriți de boale”*; dar sunt sate în care sunt puse pe masă două

stolnice, *„să fie belșug la casă tot anul!”*; colindătorilor li se dau, în afară de bani, un fel de colaci, numiți *„pupeze”*, din cauza chipului de pasăre în care este modelat aluatul: se înnoadă o singură dată un sul de aluat, căruia i se lățește și i se crestează un capăt, aceasta fiind coada, iar celălalt capăt este capul, căruia i se face o creastă; în loc de plisc, i se pune o sămânță mai mare de floarea-soarelui, care uneori se despică la copt, iar pentru ochi i se pun două boabe de neghină (BOGDAN, p. 9; 62-63). Colacul face parte din „hrana festivă”, dintre „daruri”, el simbolizând un rezultat final, sintetizând toate etapele muncii omenești până a devenit ceea ce se vede, implicit pământul din care răsare grâul, soarele care îl coace, Dumnezeu care este asociatul plugarului și ciobanului deopotrivă; în satele din zona Sibiului, se pregătesc 2-3 cete de *„colindeți”*, care merg la casele fruntașilor, unde atârnă colaci în cuierele de pe fațadele construcțiilor, aceștia rămânând acolo până după sărbători, spre a putea să fie admirați de consăteni (HERSENI, p. 52; 258). În Țara Oltului, colacul numit *„pinten”* este folosit de mireasă, ca să privească prin el la viitorul soț, în momentul în care el vine să o ia și să o însoțească la cununie, apreciind după starea dispoziției mirelui cum îi va fi viitoarea căsnicie; în Oltenia, colacul este prezent și în cadrul oficierii slujbei de cununie, pentru efectele lui purificatoare; el este anume pregătit și dus apoi la biserică, în cadrul alaiului de nuntă, de către o fată, prietenă cu mireasa; la biserică, se taie două bucăți din acest colac și se pun pe cele două pahare cu vin din care trebuie să bea mirele și mireasa; consumând din cele două felii de colac, mirele și mireasa sunt supuși astfel unui rit de purificare, menit să-i pregătească pentru a participa la un nou mod de viață; ceea ce rămâne din colac este consumat de fetele nemăritate, cu scopul de a se căsători cât mai curând (**1.** LARIONESCU, p. 444; 452). În Gorj, mireasa căreia îi este mort tatăl, înainte de a pleca la cununie, dă de pomană unui băiat sau unui bărbat căsătorit, pe o tavă, mâncare din toate felurile pe care le are pregătite pentru nuntă, însoțită de un colac cu lumânare aprinsă, ca să aibă și tatăl său în ziua nunții fetei sale; când mama îi este moartă, pomana se dă unei fete sau unei femei măritate (CĂRĂBIȘ, p. 71). În Argeș, oamenii se duc, în noaptea de 22 spre 23 aprilie (Sfântul Gheorghe), cu animalele la păscut, apoi le mulg spre prânz, îndeplinind un adevărat ritual: se pregătește din ajun un colac, gol la mijloc, care se așează peste vasul în care se mulg animalele (vaci, oi), iar peste colac se pune o coroniță de salcie; mulgerea se face prin acest colac, în credința că animalele vor avea spor în lapte sau că vor fi ferite de forțele malefice, care le-ar putea lua mana, ori le-ar fi putut face rău lor sau proprietarului (BUDIȘ, 1991, p. 50). După recoltatul grâului și după ce se macină prima dată din grâul nou, pe lângă pâinea nouă, se face și un colac mare, pe care gospodina îl duce la o fântână cu cumpănă; aici rupe colacul în două jumătăți, una dăruind-o omului pe care îl găsește acolo sau în apropiere, cealaltă o prinde cu fir de busuioc și o aruncă în fântână, rostind: *„Turtă nouă, /Ruptă-n două, /Cine-o scoate/Să aibe noroc/În toate!* - Teleorman (CRISTEA, p. 51). În satele giurgiuvene de la Dunăre, când se îneacă un om și trupul lui nu este de găsit, familia lui face un colac, o coroniță de flori și o lumânare, pe care o aprind; dau drumul colacului, având lumânarea aprinsă, din locul unde a fost văzut ultima oară în viață decedatul, și urmăresc calea colacului și acolo unde se oprește sunt chemați pescari, care cu ajutorul unor cârlige găsesc mortul (CĂLIN, p. 150). În Bacău, mireasa rupe colacul deasupra capului, în patru bucăți, pe care le aruncă în patru zări, fără să se uite; nuntașii se grăbesc să prindă câte o bucată, în credința că aceasta dată la vitele pe care urmează să le ducă la vânzare vor avea tot atâția mușterii câți au privit mireasa (ICHIM, p. 134). În cele mai multe părți ale Bucovinei există obiceiul ca tinerii căsătoriți, la un an după cununia lor, sau și mai degrabă, să ducă nașilor două perechi de colaci, în semn de recunoștință și mulțumire pentru că nașii i-au cununat; acești colaci sunt mai mari decât cei obișnuiți; *„colăciunile”*, care corespund *„mărului”* în Transilvania, se fac în prima zi de peste an, dar mai ales de trei ori, adică ori a doua zi de Crăciun, ori a doua zi de Bobotează, ori a doua zi de Paște, dar totdeauna ține de voința nașilor, care, având mai multe perechi de fini, îi anunță cu două săptămâni înainte asupra zilei în care doresc să organizeze *colăciunea*; când sunt aduși în casă și puși pe masă, se rostește și o orație specială (**3.** MARIAN, I, p. 536). Tot în Bucovina, înainte de plecarea alaiului mirelui,

acestuia i se aduce un colac pe care îl rupe și aruncă în cele patru zări, ca simbol al rodniciei în noul său drum; la fel face și mireasa, înainte de plecarea alaiului, după ce a venit mirele să o ia din casa ei; la întoarcerea de la biserică, la casa mirelui, în curte, se pune o laviță așternută cu un lăicer, pe care se aduce un colac mare, o farfurie cu grâu, sare, busuioc și o cană cu vin și în prezența acestor obiecte li se urează *„Bun venit!"*; apoi se ia cana cu vin de către urător și închină un pahar, apoi cinstește și pe miri; tot el ia din grâu și le toarnă în sân câteva boabe, spre rodnicie și belșug în familie; apoi, doi vătășei iau colacul, înfig în el, pe dedesubt, două bețe și-l ridică în sus; prima pășește pe sub colac mireasa, mirele însă încearcă de trei ori să apuce colacul, iar, când îl prinde, îl rupe în mai multe bucăți pe care le aruncă nuntașilor, care se străduiesc să le prindă din zbor (COJOCARU, p. 140; 147; 152-155). Deși majoritatea colacilor sunt rotunzi, având pe ei ornamente ca Soarele și Luna, se obișnuiește să se facă și alte forme, antropomorfe sau în forma cifrei 8; în Bucovina, gospodinele păstrează câte un colac în chip de 8 până în primăvară, când, după ce se afumă boii, se pune în coarnele plugului, pentru a fi mâncat la câmp, înainte de începerea propriu-zisă a aratului (**12.** GHINOIU, p. 127-128). La o anumită dată a anului, finii duc nașilor colaci, în nordul Moldovei obiceiul numindu-se *colăciune*; obișnuit, într-o anumită zi, hotărâtă după voința sau posibilitățile cumetrilor, nașul își adună atât finii de la nuntă, cât și pe cei de la botez, însoțiți de părinții lor; fiecare fin aduce nașului unul sau doi colaci, în unele locuri și vin, țuică și alte daruri; colacii sunt anume pregătiți și frumos împodobiți; la intrarea în casa nașilor, finii închină întâi colacii și apoi celelalte daruri aduse, închinarea cuprinzând practic enumerarea darurilor, iar, la sfârșit, se rostește o urare indirectă de belșug în vite, aidoma ca în textul colindelor; interesant este că urarea de belșug se face prin indicarea elementelor decorative, cu valoare simbolică, de pe colaci, explicând totodată semnificația lor (**4.** POP, p. 133). Când se fac *stările* (popasurile, stâlpii, prohodirile, în drumul de acasă la biserică, rudele mortului procedează astfel: în Munții Apuseni, o femeie varsă puțină apă și dă, peste sicriu, colăcei și o monedă; în Alba, se dau, peste sicriu, un colac, o lumânare și un val de țesătură de desagi; în Năsăud, se pune pe sicriu o monedă pentru preot; în zonele bogate în podgorii din Transilvania, se dau colaci și vin; în Sibiu și Moldova, se dau numai bani; în Muntenia, se aruncă bani la fiecare colț al *patului* (năsăliei); în Suceava, se dau, peste sicriu, colăcei și o lumânare sau colăcei și o monedă; când se dă colacul cu lumânare, aceasta trebuie să fie înfiptă în colac; starea I-a se face acasă, în casa decedatului sau în curtea acestuia, unde sunt date peste sicriu mai multe: haine, vite (vacă, junincă, vițel), oi, rar cai, găini, gâște, cocoși, o sticlă sau ulcică cu apă curată și o lumânare; în Vrancea, se dau două gulere de cămașă, cusute frumos; în Suceava, se dau tot felul de animale, în special oi; în Năsăud, se împart colăcei pentru copii, iar celor maturi li se dau băutură și pâine; în Munții Apuseni, se împarte o oală, un colac, o lumânare, monede în număr de 99, la care se adaugă o găină, o traistă, aproape 1 m de pănură de lână, o pereche de mâneci sau 2 m de pânză albă și hainele mortului, cu mențiunea că obiectele de mai sus sunt opționale și nu toate la un loc; în Bucovina, vitele se împart la cei ai casei, pentru ca animalul să nu iasă din ogradă; dacă o vită piere înaintea decesului cuiva din familie, se crede că întâmplarea a fost cu noroc, fiindcă s-a dus ea înaintea mortului; animalele hotărâte a fi împărțite sunt spălate pe picioare, ca să fie curate, apoi sunt udate cu puțină apă curată și sunt încredințate împreună cu un colac și o lumânare, lucrurile ușoare fiind date peste sicriu, iar cele mari pe dinaintea mortului; în Caraș-Severin și Bucovina, se crede că banii și colacii care se dau la toate stările peste sicriu sunt menite pentru ca sufletul să aibă cu ce plăti vămile prin care este nevoit să treacă până ce ajunge la locul de odihnă, iar lumânările sunt destinate a lumina cu ele trecerea prin aceste vămi, considerate a fi foarte periculoase; în Banat, în ziua înmormântării se dau peste groapă 7 monede de argint și 7 colaci în care sunt înfipte 7 lumânări, ca să treacă sufletul spre cer prin cele 7 vămi (**3.** MARIAN, III, p. 189-191; 193; 216; NOTE, Antonescu). Serii simbolice: *colac-roșu-fântână*; *lanț-colac-năframă-grâu-odolean-leuștean-rostopască*; *colac-salcie*; *colac-monedă*; *colac-cânepă*; *colac-grâu-sare-busuioc-vin*.

COLASTRĂ (CORASLĂ) v. LAPTE.

COLIBĂ

Apariția în vis a colibei (bordeiului - construcție de dimensiuni reduse, sărăcăcioasă, acoperită cu paie sau cu stuf, folosită ca locuință permanentă, dar mai ales temporară) semnifică liniște și mulțumire sufletească - Suceava (NOTE, Băncescu). v. CASĂ.

COLINDĂ (A COLINDA)

Colinda și *corinda* (< lat. *calendae*) sunt termenii care numesc textul oral ce se recită-cântă de către ceata de tineri în special, în timpul celor 7-12 zile de *facere* a Anului Nou și în alte câteva ocazii similare; în Bihor, Țara Oașului și Maramureș, termenul *corindă* apare și în refrenul textului de colind; în Transilvania de nord-vest, se spune pentru a colinda *„a cocuța"*, sau *„a cucuța"*, iar în acest caz li se dau copiilor ca dar *cocuți*, de la *coc*= pâine mică, colăcel, spunându-se *„a umbla la urat pentru a primi cocuți"*; în sudul Moldovei, colindarea se face de către copii de 6-14 ani, în cete de câte 2-6 inși, în zilele Crăciunului, denumirea fiind *„Cu steaua"*, steaua fiind făcută de către copiii înșiși, în stil naiv; în ajunul Anului Nou, se poate vorbi de trei feluri de colindători: **1.** cei ce merg cu „Plugușorul", în cete de 3-5-7 copii sub 15 ani, de dimineață până spre seară; **2.** tot cu „Plugușorul, cete de 5-10 flăcăi, începând cam după amiază până noaptea târziu; **3.** în această categorie sunt cel mult două cete de câte 10-15 persoane, tineri, bărbați căsătoriți, care își împart din timp tot satul; sunt mascați cu măști de urs, cal, cerb, capră etc. , măști fantastice, însoțiți de un cântăreț cu fluierul, o pereche de „mire-mireasă", sau alt cuplu, denumirea lor fiind de *jieni, unchesi, haiduci, urâți*; în aceeași regiune, de la Paște la Rusalii, are loc colindatul *cu „Vălăretul"*, grupul fiind format numai din tineri de 18-25 de ani, neînsurați; aceștia au un șef, un ajutor, iar în unele părți, cum este în Vrancea, și un *cloșcar*, cel care adună darurile, formate din ouă roșii, pască; ei se numesc *vălari* și au datoria să ridice în sus pe cei pe care îi colindă, iar, dacă persoana le scapă din mâini, să fugă după ea până o prind; colindul și colindatul constituie elementul ritual principal al societăților de feciori (confrerii), care colindă obișnuit mai întâi oficialitățile comunității (preot, primar etc.) și apoi casă de casă, unde sunt așteptați cu multă bucurie, iar acolo unde sunt fete de măritat sunt invitați să le joace, acest dans ritual semnificând fie augmentarea norocului fetelor, fie chiar primul lor joc, un fel de gest inaugural, de a fi pentru prima oară scoase în lume; același cuvânt (*colind; corind*) se dă și bățului din alun, construit special pentru acest rit, folosit, în timpul ceremonialului, la lovirea sau atingerea unor obiecte și ființe aflate în acel moment în gospodărie**,** gest care semnifică ritualistic conferirea unor calități de creștere, trăinicie, sănătate, întinerire, ceata de copii purtând denumirea de *pițărei* sau *pițărăi*, termeni folosiți doar în partea apuseană a României, în special în Banat și Mehedinți, în rest circulând termenul de *colindători*; bățul numit *colind* nu este purtat de toți colindătorii, ci numai de către cei cu ranguri în cadrul cetei, fiindcă numai lor le revine rolul de *a întoarce focul*, de a lovi vitele sau coarda casei, în general ei fiind investiți cu această misiune magică; tot *colind* sau *colindeț* se numește și colacul care se dăruiește cetei de pițărei sau de colindători; în fapt, aceeași încărcătură magică o are colindatul în totalitatea lui ceremonială, în care versurile, melodia, momentul calendaristic, felul cum sunt rostite cuvintele depind de intensitatea participativă a cetei și a colectivității colindate, între acestea stabilindu-se relații de reciprocitate, respectate cu strictețe de ambele părți, orice încălcare conducând la anularea efectelor benefice ale colindatului; colinda și refrenul ei aparțin unei *zone sacre* și unor rituri care nu au loc decât o dată pe an, într-un moment din calendarul popular, considerat ca geneză a oricărei sacralități; refrenul verbal, fiind vorba de refrenul ca strigătură sau chiuitură, într-un context magico-religios dat de sărbătorirea Anului Nou, are, la rândul său, o vechime considerabilă; fenomenul ceremonial, cu numeroasele sale variante, semnificații și nuanțe, după zone, populație și sate, este cunoscut în întreaga Europă de sud-est; ceremonia colindatului de către confreria de tineri este constituită din ritul colindării la familiile cu

fete mari, cu feciori și la toate casele satului; se viersuiește colinda, se joacă *„Cerbuțul”*, se dansează după tradiție, totul începându-se cu urarea adresată primarului; familiile sunt extrem de mulțumite și recunoscătoare pentru fertilitatea, sănătatea ce se crede că vin prin colinde, se dau daruri în bani și în natură, ce servesc la susținerea confreriei și la plata lăutarilor, când este cazul; în ultima zi de colindat se face colinda *„ziorilor”*; colindatul se încheie prin consumarea tuturor darurilor adunate, cheltuirea banilor obținuți și distrugerea măștii, mai ales în cazul când colindatul este centrat pe *„Jocul cerbuțului”*; colinda cântată de copii se pare că ar poseda îndemnul, emoția cea mai arhaică, mai sacră în perspectivă magică; deci cea mai simplă și mai primitivă expresie a colindei a fost o „urare strigată”, foarte scurtă; colindele cântate de confreriile de feciori sunt destul de lungi, trecând și peste 100 de versuri, ceea ce este firesc dacă se ține seama de creșterea și îmbogățirea vieții sufletești și ca atare de dezvoltarea culturii și civilizației; dar și la aceste colinde vânătorești, păstorești, agrare, urarea primitivă este de căutat și găsit în refrenul care se repetă după fiecare vers, mai rar după două sau mai multe versuri; urarea primitivă se găsește și în augurul, preștiința unor semne bune ce vin prin salutarea de fiecare zi între oameni, ceea ce este o prezicere bună, de fertilitate generală (BUHOCIU, p. 51-53; 59; 77; 80; 84; 88; 282; 284; NOTE, Antonescu). Colindatul conține virtuți speciale, dintre care la loc de frunte sunt cele de asigurare a fertilității și sănătății, deoarece copiii, de obicei preșcolari, adică fragezi, puri, primesc în dar fructe și colăcei anume pregătiți, garanție sigură a eficienței colindului, iar toate astea fac din colind un rit agrar; colindatul cu copii se practică pe o arie restrânsă a țării, obișnuit în sudul și vestul teritoriului românesc; în Oltenia, Muntenia și sudul Moldovei (Tecuci), colindul este cunoscut sub denumirea de *„Moș Ajun”* („Bună Dimineața la Moș Ajun”) sau *„Colidețe”* (*„Colindiș”*, prin Muscel), *„Nețelașu”* (*„Neațălașu”*) prin șesul Munteniei răsăritene și sudul Moldovei; apoi în Banat și Transilvania vestică (aproximativ între Târnave, Mureșul Mijlociu, versantul nordic al Munților Apuseni și Bazinul Beiușului, inclusiv Sibiul și Făgărașul) sub denumirea de *„Pițărăi”* (*pizărăi, pizări*), iar prin Banatul sud-estic și Făgăraș este cunoscut sub denumirea de *„Colindeți”*, ca și în Oltenia și Muntenia, unde termenul acoperă și sensul de copii care colindă și pe cel al colăceilor care se dau în dar copiilor (**2.** BÂRLEA, p. 3). Colindul se cântă afară din casă, sau în casă, sau și afară și în casă, existând și obiceiul să se cânte numai unul dintre aceste colinde specializate, colindele de fereastră fiind cele care se cântă numai în curte, după care se cere plata; în ziua de Crăciun, după ce au mâncat la prânz, se strâng la un loc toți feciorii, iar, dacă localitatea este mare, se împart în două cete, de 8-10 persoane fiecare, urmând ca fiecare ceată să colinde numai jumătatea de sat hotărâtă ei; în această situație, se cântă numai *colindul cel mare* sau *colindul casei*, început chiar de când se intră pe ușa casei, text în care sunt amintiți stăpânii casei, bărbatul și femeia, apoi, pe rând, copiii casei după vârstă și sex, chiar părinții fiind cei care cer stăruitor această pomenire, fiindcă cred că, dacă sunt colindați, vor fi tot anul sănătoși și nu vor săvârși tot felul de rele - Ialomița; în colinde, Dumnezeu nu este doar *rugat*, invocat sau convocat cum se procedează religios, ci este *adus*, prin formule magice, și *pus* să facă nu neapărat ce vrea, ci ceea ce așteaptă oamenii de la el; textele din Țara Oltului cuprind sintagme precum: *„Nu vine cine vine”* sau *„Nu vine cine pare”*, au clar încărcătură magică, pentru că *provoacă*, prin *incantație*, apariția lui Dumnezeu, care este coborât din cer (sau de unde este) și adus în sat cu ajutorul *colindelor*; acesta este rostul primordial al colindei, în sens de *cântec* (incantație) (HERSENI, p. 59; 262). Repartizată calendaristic, pe teritoriul României colinda este cunoscută astfel: la 31 decembrie-1 ianuarie, Plugușorul, Sorcova și Semănatul; la 5 și 6 ianuarie, Colinda de Bobotează și cea de Sfântul Ion, precum și Chiraleisa; Colinda de Florii (cu o săptămână înaintea Paștelui); Colinda de Paște; 6 decembrie, Colinda de Sfântul Nicolae și, la 24-25 decembrie, Colinda de Crăciun, cu forme foarte variate, majoritatea de sorginte creștină; acestora li se adaugă privilegiata colindă *Cu steaua*, care este cântată zilnic în perioada dintre 24 decembrie și 6 ianuarie; multe dintre colinde au un accentuat caracter agrar, dar dintre toate cea care perpetuează această trăsătură este *Semănatul*, sau, mai bine spus, obiceiul de a colinda

semănând, în dimineața Anului Nou; rostul urătorilor este de a feri gospodăria colindată de tot ceea ce i-ar putea provoca răul (ADĂSCĂLIȚEI, p. 110-111; 130). În Banat, colindătorii se numesc *pițărăi*, sunt copii de 12-14 ani, considerați că aduc noroc și fericire în case; casele nu se închid, ei sunt liberi să intre; când intră în case, zgândără focul din căminul ori din vatra casei cu bâtele lor, numite pe alocuri *colinde*; deci *colindețul* este diminutivul de la *colindă* și înseamnă colindător mic; *colindeți* se numesc și colacii ce se dau colindătorilor și sunt făcuți în formă de *„șierpi”*, adică împletiți (MANGIUCA, p. 26). Gazda se bucură că îi vin buni colindători în zori de zi; sunt primii care le intră în casă într-o zi așa de mare, în care omul care vine primul, faptele care se întâmplă primele trebuie să fie de bun augur (**4.** POP, p. 46). Colindatul practicat de feciorii din Bihor are la rândul său o dualitate de aspecte: unul spontan, neorganizat, cunoscut și sub numele de colindat *cu pepile* sau *cu moșii* și altul organizat, în ceată, numit *cu turca*; cel dintâi este practicat de feciorii *„care-s mai șodalăi”*, în cupluri de „bărbat și femeie”, de „moș și babă” sau în grupuri mai mari de 4-6 persoane; deghizarea este completă, cu haine ponosite, cu fețele mâzgălite cu funingine, cu timbrul vocii schimbat, secretul identității fiind de obicei păstrat până la sfârșitul colindatului; *pepile* nu cântă colinde și nu sunt însoțiți de muzicanți; în schimb, pe alocuri, au petrecere finală cu caracter restrâns (HERȚEA, p. 157). v. CEATĂ.
Descolindatul este procesul invers de la colindat, în care se face o urare negativă, adică omul să ajungă de mila tuturor, cerșetor, fata să rămână nemăritată în casa părinților etc. ; prin gesturi și formule descolindătoare, se urmărește stigmatizarea gazdelor neospitaliere (PRESA; NOTE, Antonescu). Printre manifestările de descolindat, este atestată și practica de a pune colaci pe clanța ușii sau în poartă, înfigându-se în ei și câte o monedă subdivizionară, prevestindu-li-se celor care nu primesc colindătorii starea de calicie (ADĂSCĂLIȚEI, p. 134).

COLIVĂ
Folosită în cultul morților ca ofrandă de pomenire, este nelipsită la asemenea prilejuri, alături de colac și prescuri; se face colivă însă și atunci când trebuie câștigată bunăvoința ursitoarelor, care vor decide soarta nou-născutului, alături de pâine, brânză, miere, care, se crede, este mâncarea lor preferată (**2.** CHELCEA, p. 16). Întotdeauna este bine să se mănânce puțină colivă și să nu se refuze niciodată - Galați; ca florile pomilor fructiferi să prindă rod, se ung tulpinile acestora cu colivă, după ce se vine de la biserică, în Duminica Floriilor - Olt; în ziua Sfântului Haralambie (10 februarie), se face colivă, din care se păstrează pentru a fi dată păsărilor de curte, când sunt bolnave și mor - Muntenia (**2.** GOROVEI, p. 190; 57).

COMOARĂ
Comorile sunt de două feluri: curate și necurate; cele curate sunt îngropate cu gând bun, adică ascunse cu gândul de a fi găsite de cel care le-a îngropat, dar și de către alți oameni; cele necurate sunt cele puse cu gândul de a nu fi găsite, decât de cel care le-a îngropat; cele curate sunt îngropate de obicei pentru a nu fi jefuite de dușmani sau de hoți; cele necurate sunt îngropate de oameni necinstiți, iubitori de aur și argint, unele fiind ascunse chiar și de frica neamurilor; și pentru ca nimeni să nu le poată dezgropa, ei le închină diavolului, fiind deci necurate, pentru că necuratul le ia în stăpânire și nu mai lasă pe nimeni să se apropie de ele; în Transilvania, Muntenia și Bucovina, se crede că toate comorile îngropate ard în nopțile dinspre zilele cele mari, mai ales spre Sfântul Vasile (noaptea Anului Nou), Paște, Sângeorz, Ispas (Înălțarea Mântuitorului) și spre Duminica Mare (Rusaliile); în Banat, se crede că ele ar arde și joi noaptea din Săptămâna Mare (a Patimilor); că sunt curate sau nu, ele pot fi cunoscute atât după timpul când ard, cât și după forma și culoarea flăcărilor; în Suceava, se crede că acelea care ard de la amiază și până la miezul nopții sunt necurate, iar comorile care ard după miezul nopții, adică după ce au cântat cocoșii, sunt curate, pentru că, după ce au cântat cocoșii a doua oară (după *cântători*), duhurile necurate se fac nevăzute; para banilor curați este albăstruie, iar a celor necurați are culoare albicioasă sau gălbuie;

banii care ard cu flacără albicioasă sunt din argint, iar cei cu pară gălbuie sunt din aur; flacăra care indică locul unde este îngropată comoara se ridică la o înălțime egală cu adâncimea la care sunt îngropați banii; flacăra nu este fierbinte, nu se aprinde nimic de la ea și nici zăpada nu se topește; comorile ard în preajma marilor sărbători, dar numai din 7 în 7 ani; orice om poate vedea flăcările comorilor, dar numai cei buni, cu credință în Dumnezeu, le pot și dezgropa, cele curate putând fi scoase din pământ fără să se întâmple nimic; despre cele necurate se crede că diavolul își ține coada peste ele și că este greu de scos comoara de sub ghearele lui; dar banii sunt păziți nu doar de diavol, ci și de *știma-banilor*, care poate lua diverse chipuri (câine, pisică, cocoș, găină, neamț, frunză care plutește dusă de vânt etc.); dacă diavolul sau știma văd omul că se apropie de locul care arde, trag de oala sau vasul care cuprinde banii și o duc în fundul pământului, sau se transformă în diverse chipuri, ca să-l înnebunească pe om, să-l bage în boală și să-l alunge de acolo, lovindu-l peste cap, peste gură, până ce îi trece acestuia cheful să mai sape; sau îl mână dintr-o parte în alta, sau îi iau o mână ori un picior, încât cel lovit brusc de dambla nu mai poate lucra defel; ca să se poată da de bani, trebuie pândit toată noaptea, cu o lumânare aprinsă în mână, cu foc pe vatră și cu o batistă sau pânză albă în cealaltă mână; când vede flacăra, omul trebuie să arunce cu batista și să nu fugă spre flacără, pentru că banii vin singuri în sus și atunci pot fi scoși prin săpare; se mai poate proceda și prin aruncarea unui veșmânt peste flacără, în lipsa batistei sau a pânzei; depinde însă de obiectul pe care omul îl aruncă, pentru că se crede că, în caz că aruncă o opincă, papuc sau ciubotă, comoara se află la suprafața pământului; în caz că aruncă cu brâul sau cu o curea, banii s-ar afla la o adâncime care ar necesita să se sape cam până la brâu, iar în caz că aruncă pălăria, va trebui să se sape la o adâncime egală cu statura unui om; dacă nu azvârle cu nimic, banii se afundă adânc și nu mai poate nimeni să dea de ei; trebuie să însemne locul, înfigându-se un băț, și să vină a doua zi pentru săpare; bățul nu trebuie înfipt adânc, pentru că și comoara se afundă; nu trebuie săpat imediat, pentru că omul poate fi schimonosit; după ce a însemnat locul, omul trebuie să caute *buricul pământului* (un fel de burete, plantă parazită) și agheasmă adunată de la 9 case învecinate, cărora nu li s-au construit în timp diferite alte adăugiri, iar stăpânii acestora să nu fie căsătoriți a doua oară; se merge apoi la locul însemnat, se înconjoară și se stropește cu agheasmă, rostind și un descântec prin care se invocă să iasă comoara la suprafață; apoi vine acasă, face mătănii aplecându-se în formă de cruce, se culcă și, în vis, vine *știma-banilor* și îi spune cum să sape și ce să facă cu banii; când se duce să sape, este bine să fie mai mulți oameni, dar totdeauna fără soț (3, 5, 7) și toți într-un gând, pentru că altfel nu vor avea noroc; dacă nu se face așa, Dumnezeu îi pedepsește și îi schimonosește; toți trebuie să aibă inimă bună, să fie plăcuți lui Dumnezeu, să nu aibă gând rău unul împotriva celuilalt, pentru că altfel banii se afundă în pământ cu un vuiet mare și nimeni nu mai dă de ei; dacă banii sunt necurați, atunci ei nu pot fi scoși decât numai dacă se jertfește o vită celui care i-a ascuns, uneori este necesar să fie jertfă de om, de pildă să fie jurat un copil, pentru că altfel moare cel care nu o face; fiecare comoară cere acel lucru pentru care a fost menită în momentul îngropării ei; în general, cel ce vrea să sape o comoară necurată aude un glas, care îi cere jertfă de om, pentru că altfel nu i se va da, iar el se transformă în cărbuni sau în altceva; dacă nu ascultă de glas, atunci este de rău, i se îmbolnăvesc vitele, i se strâmbă gura sau i se ia un picior ori o mână, sau se îmbolnăvește grav; cel care a scos o comoară din pământ nu trebuie să astupe groapa în care a fost pus vasul cu bani și este bine să lase acolo câteva monede din cele scoase, ca să nu-l omoare *știma-banilor*, pentru că se crede că acest duh numără toată ziua banii și în continuare trebuie să aibă ce număra, altfel vine la omul care i-a dezgropat și nu-i dă pace, i se arată în tot felul de chipuri pe care le ia și îl chinuiește până îl omoară; în Transilvania, se crede că acela care petrece noaptea dinspre Sângeorz afară și este atent poate vedea arzând comorile; ca să poată vedea bine, este suficient ca omul să se așeze pe burtă, la malul unei ape curgătoare și să se uite neclintit în apă, unde va vedea un șarpe alb, pe care trebuie să-l ia, să-i taie capul cu o monedă de argint, să-l îngroape și să sădească pe el usturoi; dacă mănâncă din acest usturoi înainte de ziua Sfântului Gheorghe, omul

va prinde nu numai darul de a putea vorbi cu toate câte le-a făcut Dumnezeu, dar va putea și auzi cum crește iarba; astfel capătă și puterea de a găsi și săpa comorile observate; dar atunci când le observă, trebuie să înfigă în locul cu flacără o furcă de fier sau cuțitul său, dar mult mai sigur va fi dacă lasă să-i cadă cuțitul cu vârful în jos, de trei ori, de-a lungul obielei de pe piciorul drept și să-l ridice apoi iute și să-l arunce în foc; după care să păstreze o tăcere totală; când se zărește flacăra unei comori, ochii trebuie țintiți numai acolo, ca să nu fie pierdut din vedere locul, pentru că flacăra se înalță numai de trei ori și apoi se pierde; însă dacă se pune semn, para joacă până omul se apropie de ea și, dacă e comoară bună, poate fi scoasă oricând, pentru că o păzește îngerul, care poate fi văzut când joacă flăcările, fiind îmbrăcat în haine albe și chemând omul să pună semn; dacă nu se duce imediat, o face îngerul și pune el semn în locul omului; în fine, trebuie să dea din bani, să fie onest, dacă nu, va aduce numai rău pentru el și cei ai casei; de asemenea, nu trebuie să astupe groapa din care a scos comoara; se mai crede că pot vedea comori arzând și cei care au mâncat multă pâine mucezită și că paza acestora ar fi asigurată de zmei, după cum este atestat în unele basme; în zona Bistriței, oamenii cred că se pot vedea comorile în serile dinspre sărbătorile cele mari, dar mai cu seamă în noaptea dinspre Sfântul Gheorghe; asemănător celorlalte zone, banii cei buni pot fi zăriți după miezul nopții, locul având deasupra o pară albastră; cei văzuți de cu seară nu sunt curați și sunt păziți de diavol; dacă banii sunt acoperiți cu *boboane*, înseamnă că stă dracul pe ei și nu pot fi folosiți; cu toate astea, se pot săpa și banii cei răi, dacă un băiat dintre doi gemeni își unge unghiile de la degetele groase ale ambelor mâini cu mir sfințit, se duce la locul unde se află comoara și se uită prin unghiile unse, vede comoara și o poate lua indiferent de cine este păzită; locul unde zac banii se cunoaște, pentru că este ca și cum ar fi fost pârlit, dar omul nu știe ce este, fiindcă locul poate să apară ca pârlit fie din cauza comorii, fie pentru că acolo obișnuiesc să joace ielele; se mai spune că ar putea fi comori și acolo unde crește iarba, pământul având culoarea aramei coclite și crăpat; sau dacă pe pământ se găsesc câteva monede ruginite, apoi se poate săpa acolo, pentru că trebuie să fie o comoară; în Moldova, se crede cam la fel, comorile curate fiind numai cele ale căror flăcări joacă după ce cântă cocoșii; mai ales când ard spre zorii zilei, cei ce le văd au noroc de ele; para lor este rece, pentru că *„s-a întâmplat de au trecut oile prin ele și nu s-au ars”*; cel ce vede flăcările să înfigă acolo un cuțit; în caz că mai mulți oameni văd concomitent flăcările, norocul îl va avea acela care vede în plus pe pământ un obiect (de aur, de argint, de aramă), fiindcă din același material va fi și comoara; când arde comoara, pământul se face ca zgura și de o culoare cenușie deschisă, iar pietrele de culoare ruginie; cine se duce să sape comoara trebuie să ia cu el sapă, hârleț, cazma, o lumânare din ziua de Paște, smirnă din cădelnița preotului și să meargă cu îndrăzneală, pentru că nu are de ce se teme; când se apropie de locul însemnat, trebuie să-și dea cu usturoi pe față, în cruciș, și să spună și un descântec; în timp ce sapă, *știma-banilor* se învârtește în jurul gropii și al omului și ia diferite chipuri, de lup, de vulpe, de urs, la urmă luând chip de om care se apropie de cel care sapă; după ce se iau banii, câteva monede sunt lăsate acolo, iar groapa nu se astupă, fiindcă va chiorî cel ce astupă locul săpat; dacă între bani se găsesc și măsele de ciumă, este bine să nu fie luați, pentru că acela care o face se îmbolnăvește de ciumă (**2.** MARIAN, II, p. 284-288; 291-293). Comorile, spun legendele, sunt lăsate de uriași, nevoiți să fugă alungați de pitici, dar, în unele povestiri, ni se afirmă și că au fost părăsite de turcii puși pe fugă de creștini și care nu au mai apucat să le scoată din pământ - Tecuci; comorile produc flăcări deasupra pământului numai în serile și nopțile din ajunul Crăciunului (25 decembrie), Sfântului Vasile (Anul Nou), Bobotezei (6 ianuarie) și Paștelui - Suceava; dar comorile pot arde și în noaptea dinspre Sfântul Gheorghe (23 aprilie), când se face și pânda lor - Tecuci; flăcările care ard deasupra locului unde este ascunsă o comoară sunt verzi-albăstrui, dar, când, în acel loc, se află numai aur, flăcările au culoare galbenă - Transilvania; dacă ard de cu seară și până la miezul-nopții, se spune că sunt comori rele, stăpânite de diavol, dacă ard după miezul-nopții și până în zori, sunt curate și este norocos cel ce le găsește, pentru că are cu ce trăi liniștit tot restul vieții - Suceava; când se vede o comoară arzând, să se facă o gropiță în acel

loc, fiindcă, în mod obișnuit, comorile se mută, deci odată cu ele se mută și gropile și astfel sunt mult mai ușor de găsit ulterior - Muntenia; cel ce găsește o comoară să nu astupe urma vasului, pentru că atunci pierde banii, se îmbolnăvește și moare - Muntenia (**2.** GOROVEI, p. 57-58; 255). Există oameni curajoși și pricepuți, care, știind de *știma-banilor*, nu le este frică de ea și care, cum văd vreo comoară arzând, împlântă un cuțit în locul de unde au zărit flăcările, iar cu un alt cuțit ținut între dinți se duc până unde este comoara, fără să se uite în jur și înapoi, fac cu cuțitul adus în gură un cerc în jurul flăcării, în mijlocul lui semnul crucii, iar în centrul crucii împlântă cuțitul, permanent neprivind în altă parte; odată cu înfigerea cuțitului, para comorii se stinge, pământul se despică și din adâncul lui se aude un glas strigându-i pe nume și întrebându-i ce caută acolo; este glasul *știmei-banilor*, dar nu trebuie să i se răspundă decât numai când sunt întrebați a doua oară; auzind că oamenii caută bani, știma îi invită să-i ia, dar nu trebuie să se aplece nimeni după comoară, ci să aștepte ca știma să se apropie și să o lovească puternic cu mâna stângă aruncată spre înapoi, să se jure față de ea că vor folosi banii și în scopuri caritabile (construirea unei biserici, unei școli, unei punți sau unei fântâni), după care să se întoarcă acasă fără să privească în jur, lăsând acolo cuțitul înfipt în pământ; știma lovită cu mâna stângă și, știind că nu mai poate face nimic după ce a întrebat de două ori, părăsește și ea comoara și nu mai revine pe acolo; astfel, în cea de a treia noapte, oamenii se pot duce liniștiți la locul știut să-și ridice banii, pentru că nu mai au motiv să se teamă de ceva; dar neapărat ei trebuie să respecte ceea ce au promis știmei, pentru că altfel îi așteaptă tot felul de nenorociri; locul de unde a fost ridicat vasul cu bani trebuie lăsat așa cum a fost săpat; mai mult, se cere să lase acolo câțiva bani, pentru că știma banilor obișnuiește să numere toată ziua bani și, dacă nu are ce număra, se duce la omul care i-a luat și îl necăjește până îl omoară - Bucovina (**1.** MARIAN, p. 74-75). Toate comorile sunt păzite de diavol și pot fi scoase la lumină numai când cel care caută are o cruce în sân și stropește cu agheasmă; după scoaterea comorii, locul trebuie acoperit și bătătorit, spre a-l feri pe om de orbire; comorile mai pot fi depistate și cu ajutorul ierbii fiarelor; în Munții Apuseni, se crede că paza comorilor este asigurată de un duh feminin, una dintre *Vâlve* (**2.** KERNBACH, p. 157). În Gorj, se crede că banii îngropați se găsesc în diferite locuri, mai ales pe dealuri, ascunși în cazane sau căldări din aramă, țevi de cazane, oale mari de pământ, pe la rădăcini de copaci mari sau în scorburile acestora; acești bani, după câtva timp, încep să „joace”; în timpul acestui joc, se crede că se vede o flacără foarte strălucitoare deasupra pământului; jocul banilor se produce în nopțile celor 12 mari sărbători de peste an; când cineva dă peste o astfel de comoară, o poate lua ușor, fără să i se întâmple nimic, numai dacă banii aceștia sunt adunați pe cale cinstită; celor care dau peste bani rostiți pe cale necinstită le apare dracul sub diferite chipuri, în special de animale, făcând imposibilă dezgroparea comorii (CĂRĂBIȘ, p. 108). Cine se visează săpând la o comoară are semn de tristețe, iar pentru cel care se visează găsind o comoară înseamnă că va avea parte de un câștig - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *lumânare-foc-pânză*; *buricul pământului-agheasmă-descântec*; *șarpe alb-monedă de argint-usturoi*; *furcă de fier/cuțit-3-piciorul drept-foc*; *degetul mare de la mână-mir*; *sapă-lumânare-smirnă*; *usturoi-descântec*; *cuțit-semnul crucii*; *cruce-agheasmă*.

CONDUCĂTOR
Cel care se visează în poziția de șef, de conducător, de dregător al unor treburi obștești (de stat, în fruntea unei instituții sau întreprinderi etc.) înseamnă că se va arăta foarte mândru în diverse contexte sociale - Suceava (NOTE, Băncescu).

CONFRERIE v. CEATĂ.

CONSTELAȚIE v. STEA.

COPAC v. POM.

COPAIE v. ALBIE.

COPIL
În mentalitatea arhaică și în epica orală de pretutindeni, copilul este purtătorul credințelor de renaștere, al creșterii infinite, încorporează forța vitală impulsivă și pe cea a primăverii; în riturile de inițiere primitive, novicele, de orice etate ar fi acesta, este un copil; în altă ordine de idei, peste tot unde apare copilul în zilele noaste (în rituri, în credințe, în epica orală), este semn că se poate vorbi de o veche moștenire, mit a cărei orientare primordială privește viitorul; doi frați, gemeni sau nu, dar modelul îl formează totuși gemenii, sunt prezenți în textul colindelor, simbolizând astfel o naștere fertilă și un bun augur pentru familia colindată (BUHOCIU, p. 286; 339). Ca orice ființă, omul se naște și moare, dar, conform mentalității arhaice, nu înainte de a se căsători și reproduce, de aceea practicile tradiționale de împiedicare și amânare a morții abundă în împrejurările oferite de îmbolnăvirea copiilor: schimbarea numelui de botez al copilului grav bolnav, simularea vinderii copilului unei femei căreia îi trăiesc toți copiii, alegerea unor nume de care să se sperie moartea, cum ar fi Lupu, Ursu, purificarea și învingerea răului prin puterea focului (**12.** GHINOIU, p. 102-103). După nașterea unui copil, este bine să se aprindă, pe timpul nopților până la botezul pruncului, o lumină, pentru ca diavolul să nu vină și să-l schimbe; tot din același motiv, în perioada de până la botez, cei din jur se feresc să pronunțe numele diavolului (PRESA). Sub denumirea de *„ceas rău cu spăriat”*, oamenii califică boala care afectează pe copii în piept, îi face să tremure și din care cauză slăbesc foarte tare; mulți copii se nasc cu această boală și, dacă nu sunt descântați la timp, înainte de botez, pot să moară - Suceava; se crede că boala se capătă mai cu seamă când mamele copiilor, cât timp au fost însărcinate, au fost foarte rău supărate de ceva, iar, după naștere, au dat copiilor să sugă *„țâță stricată”*; după ce se nasc, copiii se pot îmbolnăvi numai dacă strigă cineva foarte tare la ei sau cad de undeva, un astfel de copil numindu-se *„schimbat”*, pentru că i s-a schimbat și i s-a înrăutățit sângele; alții numesc această boală *„răul copiilor”*; pentru a fi vindecat un copil, descântătoarea se duce, până a nu răsări soarele, la un pârâu sau la o fântână și aduce apă neîncepută, fără să fie văzută de cineva, întâlnită sau întrebată; după ce aduce apa acasă, o pune într-o ulcică, rostește de trei sau de nouă ori descântecul, după care ia trei fire de usturoi și, descântându-le și pe acestea separat, le împunge cu un ac; pisează apoi usturoiul foarte mărunt, spală copilul cu apa adusă de ea și descântată, îl freacă pe trup cu usturoi, în care pune și puțină apă, iar restul apei îl varsă într-un loc neumblat, pentru că boala se poate prinde de cel care ar călca prin acel loc - Suceava; se poate proceda și altfel: se iau câteva fire dintr-o mătură uzată (*„părăsită”*), mai ales din una făcută din cetină, îi pune copilului o pânză pe cap și îl afumă cu rămurelele aprinse, în timp ce se rostește descântecul de trei sau de nouă ori; sau se rostește descântecul, în timp ce copilul este afumat cu o bucățică de pânză în care au fost șterse ouăle la Paște - Suceava; se crede că toți copiii întorși la sân, după ce au fost înțărcați, la maturitate vor fi oameni *„răi de ochi”*, adică privirea lor ațintită asupra unui om sau asupra unui animal va provoca deochierea acestora, iar cei deocheați nu mai pot fi vindecați decât cu descântece și cărbuni stinși în apă; de aceea este bine ca înțărcarea unui copil să fie făcută pentru totdeauna - Maramureș; Sibiu; Buzău, Moldova; Iași; după naștere, moașa ridică în mâini copilul și-i urează cum să fie, diferit în funcție de sex; dacă este băiat, îl atinge de capul mesei și îi urează să fie toată viața lui în capul mesei și cuvântul lui să fie luat în seamă de toți, apoi îl închină, îl spală cu apă călduță, de regulă însă rece, ca pruncul să fie deștept, apoi îl învelește într-o cămașă a tatălui; sau îl pune într-o covată cu apă rece, fie iarnă, fie vară, apoi îl învelește și îl pune pe cuptor, dacă este iarnă, iar, dacă este vară, îl pune pe o laviță sau pe vatră; după ce îl spală, moașele îl trag puțin de nas, ca acesta să nu fie turtit sau borcănat, apoi îl măsoară în cruciș, adică îi aduc copilului genunchiul piciorului stâng până aproape de cotul mâinii drepte și

genunchiul piciorului drept la cotul mâinii stângi, pentru a-l „îndrepta”, dacă este scrântit sau șoldit; se trage ușor de cap în sus, ca să nu-i fie gâtul scurt sau scurt în grumaz și pentru a fi ferit de boli de gât cum ar fi gâlci, șopârloiță etc. ; apoi suflă asupra scăldătoarei în cruciș și stupește în ea, în credința că astfel îndepărtează strigoaicele și nu le lasă să se apropie, fiindcă acestea umblă să-l fure pe copil - Suceava; este spălat cu apă rece, pentru a fi rezistent la frig, după care îl învelește cu o pânză și îl așează pe pământ, sub masă - Moldova; Bucovina; după ce este pus sub masă, toți cei de față aruncă o pietricică peste cap, zicând: *„Aceasta în gura strigoiului”*; la capătul feșii sunt cusute trei fire de usturoi, trei boabe de piper, trei de grâu de primăvară și trei de toamnă, trei bucățele de tămâie, trei sfărâmături de sare, alte trei de pâine și trei bucățele din *„casa”* copilului, pentru ca pruncul să nu fie deocheat - Sibiu; se leagă la capătul feșii un ban de argint, tămâie, sare și usturoi, trei miniaturi de topoare din fier, considerându-se că apără copilul de Muma-Pădurii și de Moșul Codrului; când înfășoară prima dată copilul în scutece, cele mai multe moașe îi mai pun copilului deasupra un lanț de fier, ca pruncul să fie tare ca fierul - Banat; se pune la bonetă un bănuț sau o cordea roșie, pentru ca văzându-l oamenii să nu-l deoache; sau i se leagă la încheietura mâinii drepte un fir de lână roșie sau o cordea roșie, iar la gât câțiva ghiocei, duși mai întâi la biserică împreună cu pasca în ziua de Paște, pentru a fi sfințiți de preot - Transilvania; Suceava; despre gemeni, se crede că pot face multe lucruri bune, pot ajuta la diferite boli - Suceava; sau că au putere foarte mare de a fermeca, descânta și vindeca - Bihor; despre copiii născuți în afara cununiei și mai ales cei ai fetelor mari, numiți, în Bucovina, *spuri* (sg. *spur*; fem. *spuroaică*), *urzicari, feciori, copii din flori, feciori de izbeliște*, iar, în Transilvania, *copii din flori, copii de iele, copii de căpătat, copii de la umbră, propteaua gardului, foachi* și *bitongi*, ultimii doi termeni provenind din maghiară, se crede, în general, că sunt mult mai talentați, mai deștepți, mai isteți, mai întreprinzători și mai frumoși decât mulți copii născuți din căsătorii legitime, dar totodată ei pot fi și mai desfrânați, fiindcă spune proverbul *„Capra sare peste masă, /Iada sare peste casă”*; se crede că de acești copii nu se prinde nici farmec, vrajă sau blestem - Muntenia; în general, acești copii poartă numele mamei lor - Moldova; când, la naștere, copilul cade pe mâna dreaptă, se crede că toată viața lui va trăi cu simțul dreptății, iar când pică pe partea stângă, se spune că viața lui va fi marcată de multe strâmbătăți - Suceava; se spune că atunci când se naște un băiat, de bucurie râd și încheieturile de la casă, din pricină că băieții se pot crește și căsători mai ușor; când se nașe o fată, se spune că încheieturile casei plâng, pentru că o fată este piatră în casă și, dacă mai are și minte proastă, apoi este amar de viața ei - Bihor, Suceava; imediat cum se naște un copil, el este înscris în cer într-o carte, care se numește *„Cartea sorții”*, unde se scrie tot viitorul său; se mai crede că fiecare copil primește, la nașterea sa, o stea și cât lucește aceasta pe cer, tot atât trăiește și omul, iar când cade steaua, i se curmă și lui zilele, de aici venind și o serie de expresii: *„Vai de steaua lui!”* sau *„S-a născut cu stea în frunte”* etc. ; sunt considerați norocoși copiii născuți ușor sau cei care vin pe lume după miezul nopții până în zori; se mai crede că pruncii născuți în *„cămeșă”*, adică învelit într-un fel de pieliță, ei vor fi foarte norocoși, dar născut fără acest înveliș este mai puțin norocos - Moldova, Suceava; sunt de asemenea norocoși copiii născuți cu căiță pe cap; este indicat ca această căiță să fie uscată și să fie legată din când în când copilului la gât, fiind bună contra deocheatului - Buzău; cu toate astea, în alte părți din Muntenia, se crede că cel născut cu căiță se va face strigoi după moarte; dacă se naște cu vreo pată pe corp, atunci se crede că mama lui a mâncat vreun fruct pe care l-a furat, când era gravidă - Dobrogea; când un băiat se naște cu testiculele inflamate, se spune că ar avea apă în ele și ca aceasta să se retragă mama lui se duce la o fântână și toarnă apa dintr-un vas înapoi în fântână - Buzău; dacă pruncul are o vână albastră pe frunte, se crede că acesta va fi mai expus pericolelor venite dinspre apă; dacă are însă o dungă roșie pe gât atunci se crede că pericolele vor veni dinspre foc; pentru a fi înlăturate aceste pericole, este bine ca tatăl și mama lui să se taie la degetul cel mic de la mâna stângă, lăsând să cadă câte trei picături de sânge sub leagănul copilului, rostind totodată: *„Ia și ne apără pe noi, pe toți, de foc și de piatră, de boală și de bolânzie (nepricepere)”*; aceste cuvinte sunt

adresate către *știma* casei, o ființă imaginară pe care fiecare familie o venerează în mod deosebit - Transilvania, Bucovina; se crede că, dacă o femeie a născut consecutiv 6 fete, cea de a șaptea este neapărat strigoaică, drept pentru care celelalte strigoaice o învață toate meșteșugurile lor încă din prima zi de viață a ei și nu o mai părăsesc niciodată, fie că este botezată sau nu, sosind împreună cu strigoaicele și Samca sau Baba-Coaja, și ielele, pricolicii, stafiile, moroii, Muma-Pădurii, Uscăciunea, pociturile și altele - Bucovina; ca să nu se apropie de casă aceste spirite și mai ales de copilul lor nou-născut, încă din ziua nașterii și până după botez trebuie să ardă neîncetat în camera unde doarme copilul o lumânare din ceară curată - Suceava; pentru ca o femeie care este în travaliu să poată naște ușor și pentru ca strigele, care au chip omenesc și coadă lungă ca de câine, dar mai ales Baba-Coaja, regina tuturor spiritelor rele, să nu poată face nici un rău copilului, este bine ca mama să se încingă cu un săculeț în care se pune țărână din cimitir, amestecată cu busuioc, totodată aprinzându-se și lumânări sfințite la gura hornului, pentru că pe acolo vin acele duhuri; de asemenea, se aprind lumânări și la icoana din casă, de regulă la cea a Sfântului Ioan Botezătorul, sau a Sfântului Apostol Petru, sau a Sfântului Nicolae, iar camera și patul sunt stropite cu apă sfințită, copilul fiind păzit noaptea; după nașterea copilului, în fiecare noapte se aprinde o cârpă neagră și se afumă cu ea atât pruncul, cât și mama, ca să nu se apropie de ei *lucrul-slab*; se mai crede că mama nu trebuie să iasă din odaia copilului, nici măcar până în tindă, fără o lumânare la ea, sau fără o mătură; femeia care a născut nu este lăsată să doarmă toată noaptea, dacă a născut spre seară, sau toată ziua, în caz că a născut până în amiază, în credința că aceea care doarme va fi chinuită de spiritele rele până la moarte - Transilvania; îndată după naștere, înainte de a fi scăldat, moașa îl cântărește și îl măsoară, în credința că astfel nu se va deochea niciodată, măcar că unii consideră că pruncul nebotezat nu poate fi deocheat, fiindcă nu este creștinat; este chiar bine să se țină minte ce greutate a avut la naștere copilul, pentru ca, descântându-i-se vreodată de leac, lui să i se descânte în atâta apă cât a cântărit la naștere, fiindcă numai așa se va face bine; ca să nu turbeze, copilul este trecut, până la botez, printre spițele roților de la car - Muntenia; Buzău; se mai dă copilului să bea apă dintr-un clopoțel, ca să aibă glas frumos și să ajungă mare cântăreț - Bihor; Satu Mare; după primul scăldat, moașa trece la înfășarea copilului, în așa fel ca fașa să formeze, pe piept și la spate, câte o fundă în formă de cruce, pentru a nu se apropia duhurile rele de prunc, apoi îi pun pe cap scufiță sau un mic tulpan, pentru a nu căpăta cap mare, bolovănos, ci să fie mic, rotund și frumos, după care îi fac semnul crucii cu degetele pe față; în fine, îl duc la fereastră să-l vadă lumea și acolo îl închină ursitoarelor, apoi îl dau mamei lor, dar nu îl așează la picioarele acesteia, pentru că se crede că toată viața lui va sta la picioarele altora; totuși se crede că nu este bine ca pruncul să fie culcat lângă mama lui timp de trei zile, pentru că, în somn, mama lui s-ar putea întoarce cu spatele la el și, atunci când va ieși în lume, toată lumea va întoarce spatele; ba mai mult, se crede că mama lui, întoarsă cu spatele, nu va putea să-l păzească de duhurile rele care pot veni să-l pocească sau chiar să-l fure și să-l înlocuiască - Sibiu; Suceava; zmeoaicele pot schimba copilul cu unul tont, hăbăuc, surd, mut, lunatic etc. , acest lucru putându-se petrece înainte ca ursitoarele să-i croiască destinul - Munții Apuseni; în timp ce mama are grijă de copil, moașa face unele munci ale casei, după cum este sexul copilului, adică mătură casa, pune acul, furca și fusul pe masă sau pune mâna pe obiecte cu specific bărbătesc; dar cele mai multe moașe pun copilul pe vatră și, mai des, sub masă sau sub laviță - Suceava; pentru a fi ferit de deochi, moașele îi pun alături un pumn de cățe de usturoi sau îi fac în frunte un benghi din tină luată de pe călcâi, cu genunchiul întors spre spate - Muntenia; Moldova; Suceava; dacă nou-născutul este bolnav, slab, ca să nu se transforme în moroi în caz de moarte, poate fi botezat și de către moașă, băieților dându-li-se numele de Ioan, iar fetelor de Maria, cu condiția să se rostească clar și corect formula botezului; moașa își dă în prealabil cu apă pe mână, în formă de cruce, apoi stropește pe cap cu apă sfințită copilul, pronunțându-i numele - Transilvania; Bucovina; copilului fără speranță de viață i se dă numele, fiind închinat în fața unei icoane din casă - Banat; dacă pruncul moare nebotezat, este îngropat de moașă și tată în afara cimitirului, fără sicriu și pus pe o

scândură negeluită - Muntenia; Dobrogea; pentru ca pruncul mort nebotezat să nu se facă moroi, el este spălat, înainte de a fi înmormântat, cu agheasmă și i se face cruce, iar în groapă i se pun tămâie, piper și usturoi; ca și bătrânii, copiii morți nu se plâng mult; se crede chiar că lacrimile vărsate formează pe lumea cealaltă un fel de baltă mare în care micuții ar trebui să înoate până la gât și fiind pericol deci de a se îneca - Bucovina; se toarnă agheasmă de la 7 zile de Bobotează peste mormântul copilului mort nebotezat, existând credința generală că acela care vede un moroi sau îl aude strigând „botez" să ia imediat o băsmăluță albă sau să rupă o bucată din hainele lui și să o arunce în direcția moroiului, rostind totodată formula încreștinării: *„Botează-te robul lui Dumnezeu N în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh. Amin!"*; astfel moroiul nu mai iese din mormânt să facă rău; sau se toarnă pe mormântul acestuia, timp de 7 ani consecutiv, agheasmă de la Bobotează, sau se aduce apă sfințită de la 7 biserici; acareturile, casele și orice alte construcții ridicate pe loc cu moroi trebuie desfăcute și mutate pe alt teren, pentru că le va face rău oamenilor și animalelor - Suceava; pentru copiii morți nebotezați, părinții fac praznic în Duminica Paștelui, la care invită 40 de copii de aceeași vârstă (2-3 ani) și le dau, pe iarbă verde, 40 de căni cu apă curată, 40 de colăcei și câte o lumânare aprinsă - Moldova; se fac 40 de *„capete"* din grâu curat, din care 35 sunt date de pomană la 35 de copii, iar 5 se aruncă pe o apă curgătoare, pentru ca sufletul celor nebotezați să apară în Rai, tot așa cum izvorăște apa din izvor; se mai fac și trei parastase și trei prescuri mari, care sunt duse la biserică drept jertfă pentru copiii născuți morți, care, cu vremea, se duc și ei în Rai - Sibiu; se crede că pruncii trebuie să fie alăptați la sân timp de doi ani fără o lună, pentru că ar fi păcat să se împlinească doi ani - Bucovina; este totuși bine ca unui copil să i se dea să sugă timp de două păresimi - Sibiu; să sugă doi ani încheiați, pentru că ar deveni slab, dacă alăptarea se face sub acest interval de timp, iar, dacă trece de acest soroc, copilul ar deveni viclean și mamei i-ar fi greu apoi să-l dezvețe de sân - Banat; copiii viguroși sunt înțărcați la un an, iar cei slabi la un an și jumătate - Bihor; se crede că este bine să fie înțărcat cât mai repede, fiindcă numai așa ajunge să fie mai isteț și să deprindă cele necesare în viață mai ușor; dacă i se dă sân mai mult timp, copilul devine greu la minte sau chiar pot deveni mut - Satu Mare; Bucovina; se spune că este bine să fie înțărcat numai într-o zi de dulce, fie în câșlegile Crăciunului, când copilul poate fi îmbiat cu un cârnat, fie pe la Paște, când poate fi amăgit cu un ou roșu, fie pe la Rusalii, când este lapte animal destul și multe fructe, ca să uite de laptele matern - Banat; se crede că ziua înțărcării trebuie să fie într-o vineri dimineața - Sibiu; sau neapărat într-o zi de luni - Buzău; când sosește timpul înțărcării, mamele își mulg laptele din sâni, îl amestecă în făină de grâu și fac un aluat pe care îl dau copilului să mănânce, în credința că nu-și vor mai aminti de supt; altele taie un pui și își ung sânii cu sângele acestuia, mințind apoi pe copii că sânii le-au fost mâncați de un cățel; sau se dă cu miere pe sâni și îi presară apoi cu sare; sau își pun o perie în sân, ca să înțepe, după care îmbie copilul să sugă, dar acesta refuză - Sibiu; nordul Munteniei; se mai procedează și prin ungerea sânilor cu funingine și speriind astfel copiii sau prin presărarea de piper pe mameloane - Bihor; Chioar; se întoarce cămașa cu gura la spate, pentru ca și copilul să se întoarcă de la supt, sau se fierbe un ou, care se așează pe pragul tindei, după care scot copilul afară, îi dau oul și o bulcuță, spunând că de acum încolo acesta trebuie să trăiască *„pe pâinea lui"* - Muntenia; de duminică seara, se pun după ușa de la intrarea în casă un pahar cu vin și un colăcel, iar luni dimineața, când copilul se scoală, este lăsat să-și ia de acolo ce vrea și apoi i se dă să mănânce - Buzău; sau se fierbe un ou și se pune după ușă, unde este trimis apoi copilul să-l găsească - Moldova; când un copil începe să vorbească, dacă primul cuvânt este *„tată"* înseamnă că următorul nou-născut va fi băiat, sau fată, dacă primul cuvânt este *„mamă"* - Muntenia; Bucovina; dacă nu poate vorbi, este indicat să i se dea să mănânce pâine din traista unui cerșetor - Suceava; sau i se dă să bea de trei ori restul apei pe care o folosește preotul la slujbă, pus în clopoțelul prin care sunt anunțate diferite momente ale slujbei - Banat; când un copil merge de-a bușilea, se crede că în casă vor sosi rude în ospeție; se mai crede că moalele capului nu i se închide până când nu poate să rostească *„piatră"* - Buzău; să nu treacă peste copilul mic alți copii, pentru

că primul nu mai crește, rămâne *„titirez”*, ori ghebos, ori cu altă afecțiune fizică - Muntenia; Moldova; Bârlad; Suceava; copilul peste care se pășește cu intenție nu mai crește până când nu este pășit înapoi; se mai crede însă că trecerea peste el sau măsurarea cu cotul îi aduce moartea sau îi determină slăbirea fizică evidentă, închircirea - Sibiu; nu mai crește și în cazul că este lovit cu mătura sau cu un ghem - Buzău; se spune că micuții foarte deștepți nu trăiesc mult - Transilvania; Suceava; când un copil doarme cu fundul în sus sau plânge mult înseamnă că el cobește a moarte; nu este bine să fie sărutat pe fund, pentru că, atunci când va fi mare, va întoarce spatele celui care l-a pupat; să nu fie sărutat nici în tălpile picioarelor, ca să nu facă păduchi; dar unele mame nu-și sărută deloc copiii până la un an, fiindcă s-ar putea să-i deoache - Buzău; să nu i se taie unghiile până la un an, pentru că se învață hoț - Muntenia; sau pentru că nu ar avea cum să se apere de necuratul - Moldova; nu este bine ca mama lui să-l sărute în palmă, fiindcă va deveni tâlhar, și nici la ceafă, pentru că devine rău - Suceava; poate să deoache o persoană rea de ochi, sau una cu ochii albi, sau una cu sprâncenele îmbinate, sau când un copil este lăudat că este frumos, isteț, bun etc. - Sibiu; copilul până la un an nu se arată în oglindă, căci văzându-se s-ar putea singur să se deoache - Buzău; să nu se pună doi copii față în față, fiindcă se pot deochea - Suceava; când copilul este deocheat, i se ține deasupra capului un cuțit sau un foarfece - Sibiu; când un copil nu doarme nici ziua, nici noaptea înseamnă că este bolnav de *„plânsori”*; se crede că luarea somnului unui copil se petrece atunci când o femeie se duce la casa în care există un copil sugar și îi fură acestuia un obiect de-al lui, fașă, pelinci etc. , sau ia puțin mortar de sub fereastra odăii în care trăiește acesta; se crede că, dacă pruncul plânge necontenit timp de 9 nopți la rând, el poate muri; în acest caz, mama ia copilul în brațe, pâine și sare și se duce pe furiș, după ce se lasă întunericul, fără să o vadă cineva, la o casă unde sunt copii și unde zărește lumină și aruncă spre lumină pâinea și sarea, rostind totodată un descântec de luarea somnului; sau se duce o bătrână cu copilul în brațe, având cu ea și o bucată de mămăligă și trei surcele și, ajungând la casa luminată, rostește un descântec, aruncând la fiecare vers către casă câte o surcea și câte o fărâmă din mămăligă; dar făcând astfel, se crede că în fapt se fură somnul copiilor din acea casă și aceștia nu mai pot dormi; de aceea, multe mame acoperă ferestrele camerelor unde cresc copiii, ca să nu mai răzbată în afară nici o rază de lumină; pentru a nu face totuși rău altor copii, sunt mame care rostesc descântecul și aruncă pâine și sare (sau mămăligă și surcele) către un arbore sau către pădure; se crede că este mare păcat să fie luat somnul copiilor și din această cauză se strigă somnul către pădure, femeia luând copilul în brațe, 9 cărbuni stinși, ieșind pe la asfințitul soarelui și rostind un descântec cu fața spre pădure, după care întorcându-se în casă fără să vorbească cu nimeni; alte femei iau copilul în brațe, după apusul soarelui, și se duc cu el în grădină, unde rostesc de trei ori un descântec; iau apoi trei balegi de cal și se întorc cu fața spre un deal, rostind totodată alt descântec și rotind deasupra capului balegile, după care le aruncă; alte femei rostesc descântecul cu fața în direcția soarelui; se mai procedează ducând copilul în jurul cotețelor cu păsări de trei ori, până a asfinți soarele, având cu ele și o bucată de pâine și una de sare, rostind acolo de trei ori un descântec, după care pâinea și sarea sunt aruncate; nu este bine să se dea foc din casa unde este copil mic, pentru că i se poate fura somnul, iar, dacă i se dă totuși cuiva, acesta să arunce înapoi un cărbune, ca să returneze somnul copilului - Moldova; Suceava; tot așa, dacă intră cineva în casă, trebuie să lase de la el un obiect copilului, pentru a nu-i lua somnul - Transilvania; ca un copil să nu mai plângă, se iau paie din cotețul porcilor și se pun în leagănul copilului; sau mama copilului iese cu el afară, având cu ea vin, pâine și sare și ce casă cu trei ferestre vede întâi spre ea aruncă obiectele luate cu sine, pronunțând și un descântec pentru a îndrepta nesomnul în acea direcție; sau aruncă cu mămăligă spre pădure la fiecare rostire a unui descântec pe care îl zice de trei ori - Muntenia; pentru a reda somnul copiilor, se înfundă hornul cu hăinuțe ale lor și li se pune o piatră sub pernă - Transilvania; se crede că somnul copilului poate fi pierdut și când el este scos afară din casă până în 50 de zile și trece pe lângă o cireadă de vite în drumul lor spre sau de la pășune, caz în care copilul ar lua răgetul acestora; dacă s-a întâmplat așa ceva, este bine să i se așeze fașa de-a

curmezișul drumului, pentru ca vitele să treacă peste ea, apoi să fie înfășat cu ea și îi va trece; sau să i se țină scutecul la stele și a doua zi să fie pus pe el, ca să aibă somn; dacă plânge timp de o săptămână este semn că este bântuit de duhuri necurate și din acest motiv nu este bine ca un copil să fie scos din casă mai devreme de 40 de zile, pentru că se lipește de el Muma-Pădurii; de asemenea, nu este bine ca pruncul să fie ridicat mai sus decât statura celui care îl ridică, fiindcă atunci va plânge mult; se crede că, dacă pruncii râd prin somn, îi mângâie Maica Domnului - Buzău; când copilul plânge mult prin somn, se crede că Maica Domnului îl amăgește că a murit mama lui, iar când râde în somn înseamnă că el se bucură că nu ar fi murit - Sibiu; Bucovina; se mai spune că pruncul care este rău, când este mic, va fi bun la maturitate, iar, dacă este bun când este mic, va fi rău când va crește mare - Transilvania (**3.** MARIAN, II, p. 39-41; 44-51; 54-56; 60-64; 125-126; 166-167; 213-215; 223-225; 227-237; 242-244; 265-268; III, p. 258; BĂLĂNESCU, p. 261; NOTE, Antonescu). Legendele spun că, pe vremea când Dumnezeu umbla pe pământ, a venit, în chip de cerșetor, la o femeie, care tocmai atunci își alăpta copilul, și i-a spus să-și arunce pruncul peste cap, porunca nefiind însă ascultată de mamă, din care cauză Dumnezeu a hotărât, ca pedeapsă, ca fiii omului să nu poată umbla de la început pe picioarele lor, măcar pentru o vreme, pe când vitele să poată umbla imediat - Suceava; copilul născut în zile de mare sărbătoare va ajunge om însemnat pe scara socială - Iași; se crede că gemenii au puteri speciale sporite, pot astfel ajuta la vindecarea unor boli, sau au puterea de a deochea și de a fermeca - Moldova; înseamnă că îl mângâie Maica Domnului pe copilul care râde în somn - Muntenia; se crede că pruncul care râde prin somn îi vede pe Dumnezeu și Maica Domnului - Suceava; dar se mai crede că, dacă râde prin somn, înseamnă că îngerii îi spun că îl vor lua pe tatăl său, dar, dacă scâncește, înseamnă că îngerii îi spun că o vor lua pe mama sa - Suceava; copilul care, în primii ani de viață, crește rapid în înălțime va muri - Tecuci; când un copil merge înapoi, sau se învârtește pe loc, este semn că îi va muri tatăl - Vâlcea; prevestește moartea cuiva din casă copilul care doarme cu șezutul în sus - Muntenia; unele femei nu jelesc, nu se despletesc și nici nu tămâiază 40 de zile mormântul, în cazul primului copil decedat, de teamă să nu le moară și alți copii - Tecuci; ca să stea ploaia, copiii, care au ochii verzi, să ia un mosor de ață, să se uite prin el în hornul de la sobă și apoi să sufle prin mosor în foc și norii se vor împrăștia - Dolj; când fătul scâncește în pântecele mamei sale e semn că el va deveni fie călugăr, fie un mare tâlhar - Bacău; când se naște, copilul ia șapte păcate de la mama sa, pentru a-i răsplăti durerile facerii, de aceea se spune că nu există om fără păcate - Tecuci; semnele de pe trupul nou-născutului sunt aducătoare de noroc, dacă ele sunt dispuse pe partea dreaptă a corpului, amplasate pe latura din față, în sensul că norocul îl va avea de tânăr, dar dispuse pe latura din spate înseamnă că norocul va veni mai târziu - Țara Oltului; ca să nu se deoache și să trăiască, trei zile de la naștere nu se spune dacă nou-născutul este băiat sau fată - Muntenia; se crede că va trăi în belșug copilul născut ușor - Iași; când se nasc doi gemeni, unul din ei moare încă de tânăr, iar cel care rămâne în viață va avea o viață îndelungată, fiindcă el trăiește atât viața lui, cât și pe cea a fratelui său - Tecuci; până la șase săptămâni, copilul nu trebuie să doarmă afară, ca să nu treacă peste el vreun vânt și să-l pocească, iar, dacă este necesar ca părinții lui să se deplaseze la câmp, înainte de a-l pune jos, să se facă semnul crucii peste acel loc, să nu fie așezat pe vreun loc bătătorit, pentru că acolo s-ar fi putut să se fi jucat măiestrele și ele îl pocesc pe copil, dar semnul crucii se face și deasupra leagănului, ca nu cumva să treacă peste el vreun vârtej și să-l pocească - Țara Oltului; când se nasc în sat doi copii în aceeași zi, ei sunt considerați a fi gemeni și unul din ei trebuie să moară, iar celălalt trăiește o viață și jumătate - Tecuci; după nașterea sa, copilul nu se scoate din casă până la 40 de zile, ca să nu se atingă de el Muma-Pădurii - Muntenia; copilul născut cu codiță după cap dă semn că următorul prunc va fi fată - Iași; pata roșie de pe trupul unor nou-născuți arată că mamele lor, când erau gravide, au băgat în sân arnici roșu - Vâlcea; copilul născut cu pete în jurul ochilor dovedește că mama lui s-a culcat, în timpul graviditătii, într-un loc în care erau îngropați bani - Vâlcea; copilul care se naște cu semn pe față va avea puterea să farmece pe alții - Iași; cel care ia un copil în brațe să nu-l ridice mai sus decât

statura sa, fiindcă pruncul va plânge noaptea - Muntenia; se crede că sunt însemnați, adică răi, copiii care se nasc șchiopi, orbi sau cu alte defecte fizice - Suceava; de copiii bastarzi nu se prind farmecele, vrăjile și blestemele - Muntenia; cel care, la botez, va ține în brațe un copil nelegitim va avea noroc la împerecherea cailor - Suceava; copilul nebotezat nu se deoache, pentru că este necreștinat - Muntenia; sufletele copiilor nebotezați merg pe lumea cealaltă într-un loc rău, unde se prefac în tâlhari și trăiesc numai din ceea ce fură de la cei botezați, cărora le dau de pomană mamele lor - Banat; se mai crede că pruncii nebotezați, care plâng mult, solicită neapărat oficierea acestui ritual divin - Muntenia; copilul care, din întâmplare, se scapă pe el în timpul botezului, va deveni un om lipsit de principii și va avea la rândul său prunci bastarzi - Suceava; în schimb, se crede că acel copil, care este înțărcat și apoi întors iar la piept, va căpăta, crescând mare, puterea să deoache - Muntenia; Moldova; Suceava; copilul odată înțărcat nu trebuie să mai fie întors la sân, fiindcă devine rău, poate chiar căpăta puterea să deoache (devine rău acela care suge de două ori) - Țara Oltului; îi va merge rău aceluia care întâlnește în drumul său un copil înțărcat și reîntors la sân - Suceava; copilul care țipă de mic va fi sfătos și bun de gură, dar iute, când va fi mare - Galați; copilul, care plânge mult și este rău, când va fi mare va fi bun și cu vorba cumpătată - Transilvania; despre copiii care plâng mult, se spune că ei cobesc pentru moartea lor sau a părinților lor - Muntenia; copilul care doarme cu fața în jos și cu fundul în sus dă semne că trage a sărăcie și că va fi om de soi prost - Iași; devine nătâng copilul căruia i se dă de mâncare, i se face semnul crucii și este culcat pe partea stângă - Tecuci; cu cât este mai de timpuriu înțărcat copilul, cu atât va fi mai deștept - Galați; copiii care au bube dulci vor fi oameni buni la maturitate - Galați; copilului spurcat (deocheat, atins intenționat ca să-i meargă rău) îi ies bube pe față, dacă el a fost spurcat de o fată străină de familie, și îi ies bube în creștetul capului, dacă a fost spurcat de o femeie cu moralitate îndoielnică; ca să se vindece de bube, mama pruncului să-i ceară femeii pe care o bănuiește că a deocheat copilul puțină apă rămasă după spălarea cămășii pătată de sângele ei menstrual și să o adauge în apa în care îl scaldă pe copil; sau este rugată aceeași femeie să treacă, de trei ori, copilul printre picioarele ei, dar, în acest caz, este bine să se știe că bubele îi vor reapărea copilului de câte ori femeia este la ciclu; sau să fie trecut copilul printre picioarele a trei femei, care au copii nelegitimi; sau să fie trecut de nouă ori printre picioarele a nouă neveste, care au copii bastarzi; sau printre picioarele a trei neveste care sunt la menopauză; sau printre picioarele a trei copile, cărora nu le-a venit încă menstruația - Țara Oltului; copilului cu două creștete îi moare mama - Dolj; dacă un copil mic se căznește să stea în cap, este semn că mama lui este din nou însărcinată - Vâlcea; nu se pășește peste un copil, pentru că nu mai crește - Muntenia; Suceava; se crede că nu este bine a se trece sau a lua un lucru peste trupul copilului, pentru că nu mai crește - Suceava; copilul peste care trec alți copii va rămâne nedezvoltat sau va fi ghebos - Suceava; se crede că nu mai crește nici copilul mai mare care stă aplecat să-și încheie șireturile de la pantofi sau cataramele de la sandale, dacă în acel moment este pășit de cineva - Argeș; până la botez, copilul nu trebuie lăsat singur în casă, pentru că vine diavolul și-l înlocuiește cu un altul slab, *„moale”*, și tot așa crește până la bătrânețe, timp în care trebuie permanent să aibă cineva grijă de el, să-i dea de mâncare și să-l legene - Moldova; până la vârsta de un an, să nu se dea copiilor rachiu sau vin, pentru că devin dependenți de alcool - Teleorman; suferă de patima băuturii oamenii proveniți din copii unici la părinți - Galați; copilul care de mic este deștept va muri devreme - Ialomița; dacă primul născut moare, nu este bine ca mama lui să-l petreacă la groapă, nici altcineva din familie, ca să nu le moară și alți copii - Vâlcea; Muntenia; se deoache doi copii care sunt puși să stea față în față - Moldova; când un copil care deja poate merge în picioare îi vine să meargă de-a bușilea, înseamnă că vor veni în ospeție neamurile - Muntenia; mamele să nu-și sărute copiii la spate, pentru că ei vor deveni afemeiați - Vâlcea; nu se sărută copilul la șezut, pentru că va întoarce spatele la cel care l-a pupat, când va fi mare - Suceava; copiii mâncăcioși sunt totdeauna semn de foamete - Galați; întâiul copil bastard, născut de o fată necăsătorită, nu trebuie să însereze prin locuri pustii sau pe vreme vrășmașă, pentru că îl vor mânca lupii - Ialomița;

se crede că toți copiii sugari care mor se transformă în îngeri; de aceea, cămașa care se pune pe ei trebuie despicată de sus până jos, pentru a le înlesni zborul - Moldova; se crede că se va îmbolnăvi cel care visează că ține un copil mic în brațe - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 9; 13; 16-17; 20; 22-25; 56; 58; 59; 60; 61-62; 72; 73; 74; 84; 88; 102; 114; 128; 155; 136; 143-145; 162; 164; 169; 175; 181; 185; 206; 267; 272; GOLOPENȚIA, p. 92; 97; 102; 106). În Maramureș, se crede că este bine ca femeile, ca să aibă fețele albe și *„faine"*, să se spele cu urină de prunc neînțărcat; când unul dintre părinți pleacă din casă la drum, își ia de pe haină o scamă sau de pe el alt semn, pe care îl pune în leagănul copilului, ca să nu-i ia pruncului somnul și țâța și să fie liniștit până la întoarcerea celui plecat - Maramureș (BOGDAN, p. 26; 114). În Sălaj, femeia care pleacă de acasă cu pruncul ei sugar trebuie mai întâi să așeze peste el o mătură sau o cruce, pentru că altfel Fata-Pădurii îi poate schimba copilul cu al ei; dacă femeia uită de această cerință și nenorocirea s-a întâmplat, își poate recăpăta pruncul furat aprinzând focul în cuptor și, după ce acesta se încinge, pune copilul străin pe lopată și îl îndreaptă spre foc; poate fi sigură că imediat apare copilul ei, pentru că Fata-Pădurii îl readuce pe nevăzute (PRESA). În timpul scăldatului, copilul este ridicat de cap, ca să nu rămână cu gâtul scurt și gros, iar înfășatul i se face strâns, mai ales peste picioare, ca să nu crească apoi cu ele strâmbe; în Gorj, copilul nou-născut trebuie închinat și ținut cu cruce la cap până la botez, crezându-se că, dacă nu sunt îndeplinite aceste cerințe, se poate întâmpla ca dracul, în lipsa mamei, să fure copilul și să pună altul în loc, care nu poate fi altceva decât tot un drac, care nu crește și se transformă într-un monstru; după botez, nașa, moașa și copilul sunt așteptați acasă cu masa încărcată de tot felul de mâncăruri, un pahar de vin, bani, cusături etc. , pentru ca în viață micuțul de acum să aibă toate bunătățile; copilul este așezat în mijlocul acestei mese de către nașă, iar un alt copil, căruia îi trăiesc ambii părinți, stinge lumânarea de botez într-un pahar cu grâu; banii care sunt primiți în dar sunt legați într-o năframă și puși în leagăn, iar copilului, ca să nu se deoache, i se leagă un fir roșu la mână; unele femei îi fac copilului un benghi în frunte cu puțină funingine înmuiată cu salivă; când mama iese pentru prima dată din casă, pentru a merge la moașă, îl pune în prealabil în coșul morii, ca să nu i se deoache pruncul, cum nu se poate deochea nici acest subansamblu al instalației tehnice țărănești; când copiii sunt deocheați, în afară de descântece, ca să nu se *„înspăimânte"*, sunt trecuți de trei ori prin lanțul de care este atârnată la foc căldarea mare pentru fiert rufele și tot de atâtea ori și prin toarta acesteia; dacă îi intră cineva în casă, despre care se știe că poate deochea, mama sau altcineva din casă îi smulge musafirului un fir din haine, fără să știe sau să simtă acesta, și apoi se afumă copilul cu acesta; cine se miră de copil cum că ar fi frumos trebuie să scuipe peste el de trei ori, ca să nu-l deoache, la fel procedându-se și în cazul animalelor fătate de curând; uneori, mai ales femeile, scuipă pe copii în gură, chiar la cererea insistentă a mamelor lor; ca să nu fie deocheați, copiii sunt unși în frunte cu noroi, sau cu pământ amestecat cu salivă, sau cu funingine de pe fundul căldării de la vatră - Gorj (CĂRĂBIȘ, p. 61; 63-64; 119; 128-129). Când fătul mișcă în pântecele mamei prima oară în partea stângă, se crede că este băiat, iar când mișcă în dreapta este fată - Teleorman (**2.** CHIVU, p. 246). La împlinirea vârstei de un an, băiatului *„i se taie moțul"*, iar fetei *„i se rupe turta"* deasupra capului, toți participanții trebuind să guste din turtă, în semn că vor fi alături de ea tot restul vieții - Giurgiu (PRESA). La intrarea în casa mirelui, când se vine de la biserică, soacra mare le iese mirilor înainte, îi conduce la locul *„cinstei"*, unde îi așează pe perne, și îi pune miresei în brațe un copil, apoi le dă să mănânce un ou împreună - Bârlad (BĂLĂNESCU, p. 267). Copiii nebotezați, omorâți de femei nemăritate, se prefac în duhuri rele, moroi, iar sufletul lor iese și zboară pe pământ și pe cel care îl atinge îl săgetează și îl omoară; copiii născuți morți devin păsări negre și așteaptă câțiva ani, după care Dumnezeu îi face și pe ei la fel cu ceilalți - Bacău; copiii născuți morți, se spune că, pe lumea cealaltă, se fac niște ciori negre, dar, după ce le moare mama, se fac păsări albe și merg abia atunci în împărăția cerului - Bacău; în pomul de înmormântare, la copii, se pun *hulubi* (porumbei) din aluat copt - Iași (**1.** BERDAN, p. 66). Copilul nebotezat, mort, se crede că se face strigoi și pentru a nu se întâmpla așa ceva, timp de 6 săptămâni, o văduvă merge la mormântul lui, până la

asfințitul soarelui și fără să vorbească, și îi toarnă, printr-o tilincă pusă în gura mortului, apă sfințită, rostind și o formulă de ritual; tot acum îi pune și un nume, Ion, dacă este băiat, sau Ioana, dacă este fată, întotdeauna numai aceste două nume; și astfel îl botează, ca să fie botezat pe lumea cealaltă; la finele celor 6 săptămâni, mama copilului îi duce văduvei un pom cu colaci, o cofiță de lemn, bocanci și un tulpan gros, pe care i le dă de sufletul lui Ion sau al Ioanei - Bucovina (COJOCARU, p. 170-171). Pentru cine visează copii înseamnă veselie; pentru cel care visează copil sugând înseamnă noroc și avuție; înseamnă dragoste pentru cel care se visează jucându-se cu copii, va primi vești bune și în general este de bine; pentru cine se visează sugând, de este sărac, îi va fi bine, de este bogat, îi va fi rău și va avea supărări; înseamnă nerecunoștință și nemulțumire pentru cel care se visează crescând copil adoptiv; necazuri și rușine înseamnă pentru cel care se visează că îi țipă în brațe copii mici; cobește a sărăcie și ticăloșie pentru cel care visează că are mulți copii; va face multe cheltuieli cel care se visează că are doi copii; înseamnă ceartă pentru cel care visează că strigă un copil - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *apă-descântec-usturoi-ac*; *mătură-pânză-descântec*; *3-usturoi-piper-grâu-tămâie-sare-pâine-placentă*; *monedă-tămâie-sare-usturoi-topor*; *pământ din cimitir-busuioc-lumânare-horn*; *tămâie-piper-usturoi*; *iarbă-apă-colac-lumânare-40*; *lapte matern-făină*; *vin-colac*; *pâine-sare-descântec*; *copil-mămăligă-surcea-3-descântec*; *copil-cărbune-9-descântec*; *pâine-sare-descântec-3*; *vin-pâine-sare-descântec*; *horn-haină-piatră*; *ochi verde-mosor-horn*; *funingine-salivă*; *pământ-salivă*; *pernă-copil-ou*.

CORABIE
Vas mare cu pânze, folosit odinioară pentru transport (ȘĂINEANU, II, p. 322). În vis, corabia dezvoltă o serie destul de mare de semnificații; astfel, pentru cine visează corabie pe apă înseamnă veste bună; dacă se visează construind o corabie este semn că îl bate gând de comerț pe mare; dacă trece, în vis, cu o corabie pe sub un pod înseamnă că va scăpa curând de un pericol; dacă visează corabie venind spre el înseamnă că va primi știri; visarea unei corăbii care se scufundă prevestește nenorocire; dacă se visează călătorind cu o corabie, semnificația depinde de ipostaza în care se află cel ce visează: dacă este corăbier este bine, iar dacă este doar călător înseamnă primejdie și îngrijorări diurne; dacă visează pe cineva coborând dintr-o corabie este semn că va schimba țara; dacă se visează ieșind pe uscat dintr-o corabie înseamnă că a scăpat de un pericol - Suceava (NOTE, Băncescu).

CORB (*Corvus corax* - DLRM, p. 187)
Pentru că nu s-a întors la Noe, corbul a fost blestemat să fie negru, cum îi este și inima, și să nu poată să-și vadă chipul și puii - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 62). În antiteză cu porumbelul, corbul este întruchiparea infidelității, lăcomiei, spurcăciunii, sol al puterilor infernale, este pasăre cobitoare; este considerat ca o pasăre prin definiție infernală, ca mesagerul funerar cel mai temut și călătorul cel mai abil de la o lume la alta; negrul penajului său are evidente conotații infernale, la care se adaugă și felul său de hrană, cu predilecție formată din tot felul de hoituri, deși mănâncă și semințe, insecte și ouă; de aici concluzia conform căreia corbul, ca să-și facă rost de hrană, are nevoie și dorește moartea celorlalte ființe; apoi s-a mers mai departe, fiind considerat ca mesager al morții sau chiar agent al ei; valențele infernale (și implicit malefice) ale acestei păsări apar pregnant în bocete, în care, uneori, moartea ia chipul unei *negre corboaice*; alteori, corbul este numai vestitorul unor evenimente funeste: el provoacă ura în urma credinței generale că croncănitul său prevestește moartea printre vite; se consideră că, dacă croncănește când zboară pe deasupra unei ființe, aceea va muri și că, în general, atunci când își face auzit glasul, înseamnă că trage a hoit; nici o pasăre nu ciugulește dintr-un hoit, până nu este început de corb; legendele explică atributele funerare ale corbului, prin invocarea unei greșeli făptuite la începuturile omenirii: la vremea potopului, Noe l-a trimis să caute pământul, rugându-l să-i dea de veste de îndată ce îl va vedea; corbul a găsit pământ, însă lacom din fire, s-a oprit acolo să se înfrupte din

numeroasele hoituri ce zăceau pe mal; din această pricină, a fost blestemat: culoarea penelor din albe au devenit negre, să caute mereu numai hoituri, să clocească ouăle în anotimpul cel mai friguros și să bea apă numai din ploaie și rouă; într-o serie de alte narațiuni, corbul se manifestă ca un călător grăbit, pe care nimic nu-l poate opri din drum: el îi comunică lui Novac înfrângerea suferită de Gruia, povestește moartea eroului, aduce familiei mâna celui ucis; în balade și doine, cântecul corbului apare ca un semn de rău augur, ca prevestire funestă; corbul este blestemat să ocupe o poziție existențială marginală: el este obligat să mănânce numai hoituri (adică să folosească materie putredă, pe care clasificările populare o situează la polul opus al hranei normale) și să se înmulțească după un calendar aflat tot la antipodul ciclurilor firești ale firii; pasărea *cernită* a fost condamnată să scoată puii în februarie și să nu zboare puii săi, până nu le-o aduce caș de la nouă stâne și fragi coapte de la șapte stânci; corbul este, după cal, viețuitoarea cea mai frecventă în cântecul epic românesc; apare în șase subiecte diferite, ca ajutător al omului aflat la nevoie; unele atestări îl consideră pasăre sfântă, deoarece el a hrănit pe Sfântul Prooroc Ilie; altele susțin că este păcat să fie împușcat, pentru că are pe cerul gurii semnul crucii, iar cel care îl omoară zace bolnav un an, sau bate grindina; în concluzie, corbul este o pasăre de rău augur, mesager funerar și călător între două lumi, definind contururile unei figuri omogene, a cărei structură este dominată și subordonată dimensiunilor chtoniene, psihopompe; dincolo de considerațiile de mai sus, trebuie subliniată aici și o altă ipostază, aceea în care corbul este metamorfoza avimorfă a unui haiduc, care vine la curtea conducătorului să se răzbune pentru nedreptățile făcute, variantele epice care înfățișează o asemenea realitate fiind în exclusivitate transilvănene; evident că este vorba de aglutinarea textelor cu subiect haiducesc din Ardeal cu variantele *Corbea*, care circulă în Muntenia și Oltenia, din care una era reprodusă odinioară în manualele de școală, sub indicația de „baladă haiducească”, când cea mai simplă analiză a textului conducea la concluzia că ea pune în evidență un conflict de curte (COMAN, II, p. 17; 94-96; 98-99; NOTE, Antonescu). Cine visează corb înseamnă întristare, iar, dacă este visat croncănind, este prevestire de mult rău - Suceava (NOTE, Băncescu).

COROANĂ

Simbolul lui Kronos, zeul timpului, era coroana; hermeneutica heraldicii Brașovului, identificând *coroana* ca simbol al lui Kronos și *stejarul* ca simbol al lui Jupiter Tonans sugerează traducerea liberă a stemei orașului de la palele Tâmpei prin „Înțelepciunea și puterea conduc de-a pururi cetatea” (PRESA). Cine visează coroană va avea parte de onoare și câștig; dacă o visează că o poartă el însuși înseamnă suferință din cauza vanității personale și mânie; dacă însă este purtată de o altă persoană, pentru cel care visează înseamnă că va deveni fericit cu ajutorul altora - Suceava (NOTE, Băncescu).

COROPIȘNIȚĂ (*Grillotalpa vulgaris* - DLRM, p. 189)

Legendele spun că provine din metamorfoza unei femei bogate, care, chiar și la mănăstire, se ținea numai de chefuri și răutăți; sau din metamorfoza unei păsări hulpave, care a rupt florile din grădina Sfântului Ion; fiind, în același timp, și urâtă, și dăunătoare pentru agricultură, ea a trezit întotdeauna repulsie; este temută nu doar pentru pagubele pe care le produce, ci și pentru mușcătura ei foarte veninoasă, mai veninoasă decât a șarpelui; ca să scape de urmările mușcăturii, cel atins trebuie imediat să-i caute cuibul și să-i numere ouăle; sau să numere o oca de mac (demersuri care subliniază neputința medicinii populare de a găsi o terapie eficientă în acest caz); omorârea ei, oriunde este găsită, se face numai cu dosul palmei, deoarece numai un asemenea mod de a lovi sugerează dispreţul și ura față de ea (COMAN, II, p. 134-135). Coropișnița găsită trebuie omorâtă cu călcâiul și apoi distrusă cu tălpile ambelor picioare, ca să nu se capete bătături (**2.** GOROVEI, p. 62).

CORP v. TRUP.

COSÂNZEANA
Una dintre zânele-fecioare, cu părul de aur, soră a Soarelui, prezentă în basmele și baladele populare cu acest nume sau cu dubla denumire de Ileana Cosânzeana, fiind totodată simbolul idealului de frumusețe feminină (ȘĂINEANU, I, p. 68).

COSITOR v. PLUMB.

COSTUM
Nu prezintă conotații simbolice decât costumele de mire și de mireasă, special confecționate pentru momentul de „trecere”, ceea ce le conferă valoare rituală; după nuntă, aceste costume se păstrează în lăzile de zestre și nu mai sunt purtate niciodată; în special femeile conservă cu deosebită grijă piesele costumului, pentru ca ele să fie folosite de cei din familie în momentul morții fostei posesoare a lor, fie pentru a fi îmbrăcată cu acestea, fie pentru a orna sicriul, ca în cazul năframelor - Banat; Hațeg; Dolj (ȘEULEANU, p. 128; **1.** LARIONESCU, p. 450; NOTE, Antonescu). În general, confecționa- rea costumului de mireasă cade în sarcina mamei mirelui, care se apucă să-l facă pentru viitoarea sa noră imediat ce familiile celor doi tineri s-au înțeles asupra căsătoriei - Caraș-Severin (LĂPUȘTE, p. 69).

COȘCIUG v. SICRIU.

COT
Articulația dintre braț și antebraț nu atrage multe credințe; dacă se lovește cineva în cot înseamnă că este pomenit de cumnatul sau cumnata sa - Suceava; totuși, se crede că nu este bine să se mănânce la masă cu coatele așezate pe ea, pentru că, în caz contrar, îl va durea mijlocul pe cel care stă la masă într-o astfel de poziție - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 62; 134).

COTEȚ
Pentru că are legătură cu creșterea păsărilor, porcilor sau altor animale, construcția de scânduri sau cărămidă atrage după sine credința că este bine ca apa din albia copilului, după ce acesta a fost îmbăiat, să fie aruncată lângă un coteț, pentru ca pruncul să se îngrașe - Bucovina (**2.**GOROVEI, p. 213).

COȚOFANĂ (*Pica caudata* - DLRM, p. 193)
Simbolizează flecăreala și hoția (CHEVALIER, I, p. 379), cearta și gâlceava (ZAHACINSCHI, p. 43). Conform legendelor, coada coțofenei (țarcă) ar proveni de la lingura cu care a fost lovită drept pedeapsă când a sărit în blidele mesenilor invitați la ospățul oferit de pitulice (*aușel, împărățel*) după câștigarea probei de zbor în înălțime; sau pentru că a cântat „a rău” în fața unui om chemat la un ospăț domnesc; alte legende narează că țarca este metamorfoza unei chelărițe obraznice (COMAN, II, p. 72-73). Este uneori beneficiara unor puteri sacre: primăvara, înainte de a merge la vânat, este bine să se împuște o coțofană pentru a curăța arma și ca, peste an, să fie vânătoarea cu spor - Suceava; se mai crede că vin rudele la casa prin apropierea căreia cântă coțofana - Mehedinți (**2.** GOROVEI, p. 62; 234). În dimineața Anului Nou sau în prima zi de primăvară, până a nu se mânca, vânătorii împușcă o țarcă și își ung puștile cu sângele ei, în credința că vor avea noroc la vânat peste an și nu o să li se strice armele - Târnave; Țara Bârsei; Suceava (**2.** MARIAN, I, p. 112; **2.** GOROVEI, p. 282). Dacă țarca împușcată este țintuită în (pe) gard, caii nu se mai îmbolnăvesc, sau se dă cailor cenușă de țarcă, amestecată în hrană, pentru a-i îngrășa - Suceava; dacă se frige și se mănâncă, se curăță stomacul de venin și se mai crede că este bună de leac pentru cei bolnavi de

plămâni - Vaslui; ca albinele să roiască de mai multe ori într-o vară și să fie productive în miere este bine să se pună sub stupi o țarcă friptă - Bucovina; pentru a dezvăța pe cineva de darul beției, se ia o inimă de coțofană, se usucă, apoi se mărunțește puțin din ea într-un pahar de rachiu și i se dă de băut - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 6; 18; 234; 284). Prinsă și răstignită pe gard sau deasupra cotețului păsărilor domestice, ea apără, mai ales puii, de zburătoarele răpitoare - Prahova (NOTE, Antonescu). De aici credința că ea apără gospodăria de duhurile malefice, deoarece spiritul necurat nu se poate învoi cu țarca și se teme de ea (COMAN, II, p. 72-73). Când cântă prin pomii din curte, sosește veste - Teleorman (**2.** CHIVU, p. 246). Când cântă pe lângă casă sau pe acoperișul ei, vin vești, rude sau oaspeți din depărtare - Maramureș; Gorj; Mehedinți; Buzău; Iași; Suceava; Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 62; 176; 234; CĂRĂBIȘ, p. 112; BOGDAN, p. 19). Dacă mănâncă porumbul, anunță secetă; dacă se adună în stol, e credința că vine furtună; dacă, în zbor, țipă strident, este iminentă o nenorocire (COMAN, p. 72-73). Dacă, în zorii zilei, zboară numai una afară din cuib, e semn că va ploua - Transilvania; dacă, tot în zori de zi, zboară amândouă țarcele din cuib afară, e semn că va fi vreme frumoasă - Bucovina (**2.** MARIAN, I, p. 85; 87). Cine visează coțofană înseamnă că primește veste, iar dacă visează că prinde o coțofană înseamnă supărare - Suceava (NOTE, Băncescu).

COVATĂ v. ALBIE.

COVOR
Cine merge prin casă și se împiedică de covoare, scoarțe, lăicere să știe că va avea musafiri - Botoșani (**2.** GOROVEI, p. 156).

CRASNIC
Se crede că unele femei nasc, în loc de copii, purcei, cărora poporul le zice *crasnic*, adică drac; de cum se nasc, încep să țipe și să fugă prin casă; pentru a scăpa de ei, bătrânele pregătesc jar mult în sobă, apoi îi gonesc prin toată casa până când, neavând niciunde loc de refugiu, se ascund în sobă, care apoi este astupată la gură - Galați (**2.** GOROVEI, p. 64). Crasnic este și un alt nume dat zburătorului (EVSEEV, p. 147). v. ZBURĂTOR.

CRĂCIUN
Denumirea zilei de 25 decembrie, în care creștinii de pretutindeni celebrează Nașterea Domnului; personaj legendar, cu numele de Moș Crăciun, căruia îi revine sarcina de a aduce în casele oamenilor bradul împodobit și darurile pentru copii (ȘĂINEANU, I, p. 69). v. DECEMBRIE.

CREANGĂ v. POM.

CREIER
Se crede că aceluia care se hrănește cu creier îi va crește propriul creier și astfel va deveni mai mintos - Ilfov; Prahova; Suceava (**2.** GOROVEI, p. 64; NOTE, Antonescu).

CREMENE
Numele unui personaj fictiv, cu circulație mai accentuată în Muntenia, folosit în expresia *„Satul (târgul) lui Cremene”*, semnificând un loc unde sunt stăpâni toți și nici unul (ȘĂINEANU, I, p. 69). v. HOLBURĂ.

CRETĂ
Cine visează cretă (tibișir) înseamnă că datornicii nu-i vor plăti obligațiile promise - Suceava (NOTE, Băncescu).

CRICOV v. SEPTEMBRIE.

CRIMINAL
Cine visează un om și îl știe ca fiind criminal este semn că îl așteaptă un pericol mare, iar dacă visează un ucigaș în timp ce făptuiește actul său antisocial înseamnă că norocul celui ce visează va veni din nenorocirea altora - Suceava (NOTE, Băncescu).

CRIN (*Lilium candidum* - DLRM, p. 198)
Întâlnită pe cozile lingurilor de lemn păstorești, floarea de crin simbolizează nevinovăția, fecioria, curățenia, dreptatea și pacea - Suceava (ȚUGUI, p. 38). Pentru cine visează crin înflorit este semn de mare speranță; dacă se visează rupând crini, va trebui să se păzească de înșelătorii - Suceava (NOTE, Băncescu).

CROCODIL (*Crocodilis vulgaris* - DLRM, p. 199)
Va fi urmărit de cineva cel care visează crocodil - Suceava (NOTE, Băncescu).

CROITOR
Cine se visează în postura de croitor și având de lucru este semn că se va preocupa constant, în următoarea perioadă de timp, să-și sporească starea materială pe care o are; dacă visează pur și simplu un croitor înseamnă că îl vor încerca multe griji; sărăcie înseamnă pentru cel care se visează cârpindu-și hainele - Suceava (NOTE, Băncescu).

CRUCE (A SE ÎNCHINA)
Într-o legendă culeasă de Elena Niculiță-Voronca, se povestește că, după alungarea lui Adam din Rai, se scursese destul de mult timp; într-o zi, în timp ce uda niște plantații tinere, obosit fiind, se întinse puțin și începu să se vaite gândindu-se la marile nenorociri ce se vor abate peste lume din cauza păcatelor pe care le făptuise; mâhnit peste măsură, îl chemă pe fiul său Seth și îi spuse: „Fiule, du-te la Heruvim, marele înger care păzește în Rai arborele vieții, străjuind cu o sabie cu două tăișuri, și spune-i că sunt sătul de viață și să-mi trimită mirul îndurării pe care Dumnezeu mi l-a făgăduit când m-a alungat din Paradis; mergi spre răsărit și vei găsi calea care merge spre Rai, dar, ca să fii sigur, observă urmele pașilor făcuți de mine și de mama ta când am venit prin această vale, pentru că iarba atinsă de pașii noștri a fost uscată și arsă, așa de mare a fost păcatul pe care noi l-am săvârșit"; Seth a plecat, găsește drumul, ajunge la înger, acesta îi deschide poarta grădinii pierdute în veci, unde vede mii de lucruri minunate, iar în mijlocul lor o fântână din care izvorau cele patru fluvii care udă pământul, iar pe marginea ei un arbore plin de ramuri, dar fără coajă și fără frunze, acesta fiind copacul păcatului părinților săi, Adam și Eva; și atunci îngerul îi spuse: „Din acest arbore va veni, pentru tatăl tău, mirul îndurării pe care Dumnezeu i l-a făgăduit, dar acea zi nu a sosit încă, ci ea va veni abia după 5. 500 de ani; iată un sâmbure din fructul său, ia-l cu tine și când tatăl tău va fi mort, ceea ce nu va întârzia să se întâmple, pune-i-l în gură; din el va încolți un arbore, care va sta mult timp până să aibă fruct, iar atunci va fi mântuirea"; Seth plecă plângând, apoi se întâmplă precum îi spusese îngerul și precum acesta îi poruncise, adică tatăl său muri peste trei zile și arborele crescu pe mormântul său; se scurseră astfel mii de ani, poporul trecuse prin multe și se pierduse și amintirea acestor fapte; arborele crescuse mare și sub el îi plăcea lui David să se așeze la umbră și să-și compună psalmii, chiar dacă el nu avea fructe și deci nici semințe; era, fără să se mai știe, arborele lui Adam; după moartea lui David, Solomon clădi faimosul său templu; lucrarea era înaintată, dar mai lipsea o singură grindă, dar aceasta trebuia să fie mare și nici una din pădurile din jur nu putea oferi un asemenea copac și atunci se hotărâră să taie arborele, din care scoaseră o grindă de 31 de coți, adică un cot mai mult decât celelalte grinzi, dar când încercară să o pună la locul cuvenit ea era mai mică cu un cot decât ar fi trebuit; dar dată jos și

măsurată, grinda avea totuși 31 de coți; pusă din nou la loc, meseriașii constatară că acum măsoară doar 29 de coți și au crezut că la mijloc este vreo vrăjitorie și supărați l-au aruncat între două maluri ale râului Siloe, ca să servească drept punte trecătorilor; unul din acești trecători se întâmplă să fie regina din Saba, care tocmai venea să viziteze templul lui Solomon; dar când vru să treacă pe punte cu alaiul ei, în minte îi apăru imaginea Mântuitorului care era pironit pe lemnul punții și atunci solicită alaiului să venereze lemnul punții, apoi îl înștiință pe Solomon despre viziunea sa, dar Solomon interpretă aceasta ca un semn al distrugerii imperiului evreu și porunci ca puntea să fie luată și îngropată; în locul unde a fost îngropată, urmașii lui Solomon săpară baia Bethseda, vestită ulterior pentru faptul că aceia care se scăldau în ea se vindecau de orice boală, lemnul punții fiind așezat la fundul ei; dar avu loc un cutremur și lemnul ieși la suprafață și plutea pe apă; atunci trecu pe acolo un om care căuta să găsească un lemn pentru a face din el o cruce; acesta nu era altcineva decât călăul care trebuia să execute sentința crucificării; era în anul 785 de la fondarea Romei și sub domnia lui Tiberiu; călăul văzu lemnul, îl trase la mal și îl duse pe un munte, numit Golgotha, în prejma Ierusalimului, unde obișnuit aveau loc execuțiile; de această dată, lemnul s-a lăsat lucrat și pe el a fost pironit Iisus; crucea este simbolul iubirii lui Dumnezeu pentru oameni, simbolul jertfei lui Iisus Hristos pentru salvarea omenirii; crucea a fost declarată simbol al creștinătății de către împăratul Constantin, în cadrul Consiliului de la Niceea, în anul 325 d. Ch. (PRESA). Înainte de a fi preluată ca semn al creștinătății, crucea a fost venerată ca fetiș de către omul primitiv, brațele sale semnificând, în același timp, cele patru anotimpuri, sau cele patru puncte cardinale (ZAHACINSCHI, p. 39). Dacă un copil este bolnav, să se fure de la un magazin puțină vopsea albastră și să i se facă semnul crucii cu ea, pe frunte, pe piept, pe abdomen etc. și el se va însănătoși - Suceava; când copiii plâng în somn, să li se facă semnul crucii - Muntenia; Suceava; cel care pleacă la drum să-și facă mai întâi semnul crucii - Bihor; Oltenia; Dolj; Vâlcea; când se pleacă la prășit, omul să se închine, ca să aibă spor - Vâlcea; la crucile amplasate la răspântii, se pun cârpe din cânepă, se lasă acolo timp de șase săptămâni, după care se afumă cu ele cei bolnavi de friguri - Muntenia; se crede că se va îneca acela care, dorind să se scalde într-un lac sau apă curgătoare, nu-și face înainte semnul crucii, pentru că diavolul pune totdeauna în apă lanțuri de fier - Suceava; de asemenea, se face semnul crucii la trecerea peste o punte, pentru că diavolul trebuie să plece astfel de acolo - Muntenia; când se intenționează să se doarmă sub un copac, se crestează în coaja acestuia semnul crucii, pentru a feri locul de duhurile rele - Iași; femeile care muncesc la câmp și se așează să se culce fac în prealabil semnul crucii peste locul unde urmează să doarmă, ca să nu vină cumva șoimărițele să le schilodească - Muntenia; când se taie porcii la Ignat (20 decembrie), li se crestează la ceafă o cruce, apoi se presară sare, ca să fie primită de Dumnezeu carnea porcului sacrificat și să nu se strice - Muntenia; ca apa dintr-un iaz, o baltă sau lac să poată fi băută, fără teamă de vreo boală, se face mai întâi semnul crucii peste apă, de trei ori, și apoi se rostește un descântec - Sălaj; ca să plouă, este bine să se ia o cruce dintr-un cimitir și să se pună într-un râu, sau iaz, sau lac, fixată bine cu niște pietre, și să fie lăsată acolo, pentru că îndată începe să plouă și va ploua atâtea zile, câte va sta și crucea în apă, iar, dacă se dorește încetarea ploii, se scoate crucea din apă și se duce acolo de unde a fost luată - Suceava (**2.**GOROVEI, p. 35; 79; 82; 93; 114; 200; 217; 219; 267; **3.** GOROVEI, p. 238; NOTE, Antonescu). Ca să plouă, șapte femei bătrâne, însoțite de șapte copii sau nouă fetițe, sau numai două femei în vârstă, aduc seara o cruce din cimitir, de la mormântul unui copil mic, și o fixează într-o apă curgătoare, unde este ținută până începe să plouă, după care o duc înapoi la locul de unde a fost luată; există și alte variante, amplificate sau simplificate de la sat la sat; de pildă, crucea poate fi adusă doar de o bătrână, împreună cu șapte copii, băieți și fete, sub vârsta de șapte ani, și o scufundă în apă curgătoare; dacă crucea se dezleagă este semn că va ploua mult și vor veni puhoaie la vale; în acest caz, aceeași bătrână scoate crucea din râu și o pune într-o răchită, pentru ca, în caz că timpul secetos se repetă, crucea să fie din nou scufundată în apă; uneori obiceiul este practicat în ziua Sfântului Gheorghe (23 aprilie), dar fără să fie impus neapărat de această

sărbătoare - Bihor (ROMAN, p. 4). La capul mormântului bărbaților decedați se pune un stâlp funerar, cioplit în patru muchii, în registre de forma unor romburi (oarecum asemănători Coloanei Infinitului a lui Constantin Brâncuși), în vârful căruia se pune o cruce mică din lemn, dacă bărbatul a fost însurat și a avut vârsta de peste 18 ani; dacă tânărul a fost însurat i se pune un porumbel din lemn, iar dacă a fost neînsurat i se așează un cuc - Valea Sebeșului; când omul își face semnul crucii, diavolul fuge (PRESA). Crucea de la înmormântare se dublează cu o alta, care are pe ea pictat chipul lui Iisus, așezată la mormânt odată cu pomenirea de șase săptămâni; apoi crucile nu se mai înlocuiesc, dacă s-au înclinat sau au căzut, se mai îndreaptă un timp, apoi se pierd odată cu lemnul; după efectuarea tuturor pomenilor și putrezirea crucilor, morții nu mai lasă urme - Ținutul Pădurenilor (APOLZAN, p. 18). Există credința că o cruce putrezește, dacă crucerul care a făcut-o nu este un om drept și respectat - Dolj; prevestește ghinion pierderea unei cruciulițe (PRESA). Dacă din plumbul (cositorul) topit și turnat în apă, în seara Anului Nou, se formează o cruce, înseamnă că aceasta îi este ursita celui care vrea să-și cunoască viitorul și că nu mai are ce să aștepte altceva decât moartea (**2.** MARIAN, I, p, 53-54). În textele de colind, crucea este asimilată bătrânilor (HERSENI, p. 244). Visarea unei cruci răsturnate prevestește moarte, dar înseamnă trecerea peste un pericol iminent, când cineva se visează purtând cruce; speranțele sunt pe cale să se realizeze pentru cine visează un episcop purtând cruce la gât - Suceava (NOTE, Băncescu).

CRUCEA PAȘTEI v. ANAFURĂ.

CUC

În universul culturii tradiționale românești, cucul se bucură de un prestigiu deosebit, fiind considerat o pasăre „sfântă", „a bucuriei", „plăcută lui Dumnezeu, „haiducă"; în consecință, *„e păcat să-l omori, căci nu face rău nimănui; îți seacă mâna, dacă-l omori"*; firește, cucul nu este un demiurg, nu are rol cosmogonic; totuși, prin cântecul său, el consfințește și păstrează ordinea firii, fiind ca și cocoșul, un însemn al rânduielilor și al ritmurilor eterne ale naturii; G. Coșbuc observa că „este un fapt curios că românului nu-i place cântecul ciocârliei, al privighetorii etc. și nicăieri în poezia populară nu se vorbește despre aceste păsări cântărețe; cântăreți pentru români sunt numai cucul și mierla, probabil pentru că numai acestea cântă prin păduri…și nici o pasăre n-are cântec răsunător și puternic cum are cucul; ciocârlia are cântec slab, privighetoarea cântă numai noaptea"; practic lucrurile stau altfel, deoarece cucul cântă *numai* primăvara și *numai* în crengile proaspăt înfrunzite; de aceea, el a fost ipostaziat ca purtător al energiilor regeneratoare, o ființă care aduce puterile ce asigură renașterea naturii și care apoi dispare odată cu consumarea exploziei vegetale; conform credințelor populare, cucul nu cântă la întâmplare, ci după un „program", aflat în consonanță cu marile cicluri ale naturii; el se face auzit la Bunavestire (25 martie, dată ce marchează, în calendarul tradițional, începerea primăverii), când *„i se dezleagă limba"*, fie pentru că a mâncat din primii muguri, fie pentru că a cântat în poarta Raiului și încetează să glăsuiască de Sânziene (24 iunie), ori de Sfinții Apostoli Petru și Pavel (29 iunie), momente care consfințesc pragul dintre primăvară și vară, creștere și coacere, înverzire și ofilire, când cucul „răgușește", fie pentru că a mâncat boabe de cireș sau orz, fie pentru că a auzit șuieratul coasei; asociat deci primăverii, el preia atributele acesteia: putere, vitalitate, sănătate, promisiune a bogăției, elan tineresc; fiind un declanșator al renașterii firii, cucul este și un consacrator al ritmurilor și etapelor specifice muncilor câmpului; textele folclorice lirice îl descriu ca pe o pasăre protectoare, care, prin prezența sa, consfințește și așează sub o zodie benefică aratul și, prin acesta, întreaga activitate a gospodarului; astfel, cântecul cucului îndeplinește rolul unei urări, care anunță și consacră un eveniment, beneficiind deci de atribute augurale și propițiatorii; prin extensiune, cucul este considerat un „prevestitor de belșug" și un „înmulțitor" al roadelor; în virtutea unor asemenea atribute, cucul este frecvent opus morții și întrupărilor ei; el se opune astfel corbului și morții, acestea încercând mereu *„să schimbe glasurile"* cu cucul, sau

măcar să-l îngâne, să-i imite viersul sonor și vesel; deci cucul și corbul intră în antinomie, creând opoziție între renaștere, binefacere și bucuria vieții cu stricăciunile provocate de moarte; deci cucul funcționează ca un simbol al puterii naturii de a renaște mereu, al vitalității și tinereții; cu toate astea, glasul său dispare odată cu venirea verii; deoarece deține atributele și puterile specifice unei păsări-mesager, cucul este frecvent utilizat ca un mediator între un tărâm cunoscut și unul necunoscut, între aici și dincolo; nu are însă valorile unei viețuitoare psihopompe, din contră, el participă numai la un dialog, care are menirea să stabilească prăpastia dintre cei vii și cei plecați pe drumul fără întoarcere; în cântecele funerare, cucul, ca mediator între lumi, poartă veștile dintr-un tărâm în altul, dar nu permite trecerea protagonistului peste vămile hărăzite; în doine, el nu este numai un aducător de „informații”, ci și un declanșator al plecării și un însoțitor (temporar sau permanent) al celui ce se îndreaptă spre lumile străine; în cântecele epice, se comportă ca o pasăre-ghid, conducând eroina peste hotarele care separă lumea necunoscută de cea cunoscută; cucul și turturica reprezintă, în sistemul de simboluri, două imagini antinomice: cucul conotează iubirea nestatornică, în timp ce a doua întrupează „văduvia castă”; în schimb, asocierea cucului cu ciocârlia apare ca o alegorie a iubirii neîmplinite, a suferinței cauzată de plecarea ființei dragi; relația dintre cuc și mierlă permite o ipostaziere mai largă: prin ambiguitatea ei (cele două păsări se aseamănă ca penaj și mărime) generează valori emblematice, care exprimă și codifică situații dramatice ale existenței umane de zi cu zi; pot fi frate și soră, văr și vară, sau soț și soție, pețitor și pețită; în prima ipostază, fratele își întreabă sora ce boală are, în a doua, cucul preia atributele de nestatornicie și indiferență, iar mierla este victimă, având grijă de copiii cucului; cucul mascul nu trăiește împreună cu femela decât foarte puțin și în mod „tainic”; de asemenea, aceasta nu clocește ouăle, ci le depune în cuibul altor păsări (mierlă, graur, măcăleandru, presură), care îngrijesc și cresc puii cucului; de aici, nașterea atâtor credințe și imagini folclorice menite să-l ipostazieze în arhetip comportamental, ca simbol al infidelității, egoismului, înșelătoriei; *„Când auzi cucul întâi și nu vei fi mâncat, te spurcă și cucăi toată vara”*; *„Dacă te spurcă cucul, e rău de pagubă”*; conform unor credințe larg răspândite, cucul are puterea de a profeți mersul vieții, numărul de ani care vor trece până la un anumit eveniment, norocul sau nenorocul oamenilor, bogăția sau sărăcia, împlinirea erotică sau singurătatea, sănătatea sau moartea; funcția oraculară derivă din virtuțile augurale specifice cântecului (ori manifestărilor) tuturor păsărilor migratoare, pentru că ele venind primăvara, consfințind acest început, au puterea de a vesti rânduiala lucrurilor și (chiar) de a așeza evenimentele într-o anumită matcă; din perspectiva culturii populare, traiul și destinul cucului sunt sinonime cu ideea de singurătate, de neîmplinire și precaritate; fără a anunța un eveniment anume, cântecul cucului circumscrie o anumită situație de viață sau chiar o anume condiție umană, marcată, de obicei, de pecetea eșecului și a suferinței; în aceste cazuri, pasărea nu vestește, ci impune o sentință existențială, declanșând uneori, prin însăși prezența ei, o succesiune de întâmplări nefericite; cu alte cuvinte, cucul nu anunță ceva situat în afara lui, ci asimilează omul în modul lui de a viețui; între toate viețuitoarele, cucul beneficiază și de cel mai bogat corpus de legende, încetarea bruscă, la începutul verii, a cântecului acestei păsări a fost pusă în legătură cu acea zi consacrată și acel patron eponim care se aflau, din perspectiva calendarului tradițional, cel mai aproape de acest eveniment; în consecință, legendele atrag în țesătura lor narativă figura Sfântului Petru, care determină pedeapsa acestuia, pentru că fură caii, vitele și chiar și cheile Raiului aflate în posesia sfântului; în obiceiurile populare, cucul este invocat în două contexte: *„Răscucitul”* și *„Jocul cucilor”*: primul obicei are ca scop apărarea manei oilor și vacilor și se bazează pe respectarea glasului apotropaic al acestei păsări; cea de a doua datină se practică primăvara, la Lăsata secului, și cuprinde o înscenare rituală: deghizarea în „cuci”, jocul măștilor, simulacrul unei nunți, lovirea sătenilor cu bețe sau bice (și multe alte gesturi cu virtuți magice, menite să asigure sănătatea și puterea), ruperea și distrugerea măștilor; prin intermediul măștii, cucul alungă, cu zgomotul clopotului, spiritele rele, iar atingerea cu opinca ori prin arderea fulgilor din glugă alungă boala; (COMAN, II, p. 44-51; 53-56; **12.** GHINOIU, p. 73-74). Legendele

afirmă că animalele și păsările s-ar fi născut, prin metamorfozare, din oameni; cucul din femeie, câinele din bărbat, lupul din boieri, cocostârcul din oameni care s-au înrăit (VLĂDUȚESCU, p. 74). În povestiri populare, cucul apare antropomorfizat: argat, slugă, tâlhar, haiduc, părinte, soț, amant etc. ; Sfântul Petru blestemă pe Cucu (tâlhar de cai) să se prefacă în pasăre neagră, să fie cobe rea și singur să-și spună numele; de atunci, hoțul Cucu a rămas pasăre neagră și blestemată și când *„ți-a cânta în spate, pe casă ori în curte, moarte înseamnă”*; primul cântat al cucului este întâmpinat prin cuvinte care invocă sănătatea, fericirea, norocul și avuția: *„Mulți ani buni, cu sănătate/Și noroc să am la toate, /Să fiu orișicând voios, /Fericit și bucuros!”*; la auzul primului cântec al cucului, toți oamenii trebuie să fie veseli, curat îmbrăcați, bine mâncați și cu bani în buzunar; încetatul cântecului cucului la Sânziene indică vremea cositului, întrucât el *„părăsește țara și se duce de îndată ce aude bătutul și fâșâitul coasei”*; dar încetatul cântecului înainte de Sânziene poate să fie semn că vara debutează întâi cu căldură și apoi va fi secetoasă; supremul simbol al cucului este scurgerea neîntreruptă a timpului și repetarea anuală a scenariului din ciclul vieții; de aceea, el are tainice legături cu viața omului; în cântecele de dor și jale el este o sursă de inspirație melancolică (**12.** GHINOIU, 72-74). Cucul, conform credințelor tradiționale românești, este o pasăre misterioasă care are tainice legături cu soarta omului; când este auzit prima dată primăvara cântând, menește totdeauna de bine, dacă răsună în dreapta sau în fața celui care îl aude, dar menește de rău sau chiar de moarte, dacă răsună în stânga sau în spate - Suceava; în Muntenia, Moldova și Bucovina, se crede că prezice de rău dacă glăsuiește de pe vârful casei, înaintea sau în apropierea acesteia, precum și de pe o fântână, de pe o claie de fân sau otavă, de pe toaca din clopotniță și de pe crucile din cimitir sau sus, de pe o moară (**3.** MARIAN, III, p. 10-11). Se spune că, la origine, erau doi băieți pe lângă Sfântul Petru, dar, pentru că s-au apucat să taie un bou și l-au mâncat, au fost blestemați și prefăcuți în cuci - Vaslui; se crede că, de la Sânziene (Drăgaica, 24 iunie) și până la Bunavestire (25 martie), cucii se prefac în ulii și redevin cuci abia după 25 martie - Suceava; se mai crede că numai până la Sânziene cântă cucul, fiindcă după aceea mănâncă cireșe, vișine și semințe de orz, din care cauză răgușește - Suceava; în alte legende, ni se narează că băieții i-au furat calul Sfântului Petru, iar acesta încearcă să-i prindă și de aceea cucii cântă doar până la ziua Sfinților Apostoli Petru și Pavel (29 iunie) - Buzău; în general, se crede că ar fi ființe omenești fermecate - Suceava; semnalarea prezenței cucului primăvara trebuie salutată cu multă bucurie, rostindu-se totodată: *„Sănătate, viață nouă și la mulți ani!”*, făcându-se concomitent semnul crucii - Ialomița; Galați; Neamț; Vaslui; Iași; se crede că este spurcat din clipa în care cineva aude, pe nemâncate, primăvara, pentru prima dată, cântecul cucului, motiv pentru care îi va mirosi gura toată vara - Muntenia; Teleorman; Ilfov; sau va deveni un om păgubos în tot ceea ce face - Vâlcea; Argeș; Vaslui; de aceea este bine ca omul să ia ceva în gură, de dimineață, măcar puțină sare - Dolj; când este auzit primăvara, pentru prima dată, omul să aibă bani în buzunar, ca să îi aibă și peste tot anul - Galați; Suceava; de câte ori cântă cucul, când este auzit pentru prima oară, atâția ani va trăi cel ce îl ascultă - Ilfov; Ialomița; Suceava; fetele și flăcăii cred că pasărea le dă răspunsul, cu cântecul ei, asupra numărului de ani pe care trebuie să-i treacă până la căsătorie, dar, dacă pasărea tace, înseamnă că fericitul eveniment se va petrece în acel an - Suceava; nu va fi bine pentru acela căruia îi cântă cucul din partea stângă - Moldova; Galați; Iași; Suceava; dar îi va merge bine, dacă îi cântă cucul din partea dreaptă - Galați; Suceava; tot bine îi va merge și aceluia căruia îi cântă cucul din față - Moldova; Iași; Suceava; dacă omul, care a auzit pentru prima dată cântecul cucului, este bolnav de ceva, bolnav va fi de-a lungul întregului an - Suceava; când este văzut pentru prima oară primăvara, dacă stă cucul așezat pe o creangă verde, omul va fi sănătos peste an, dacă stă pe o creangă uscată, va fi bolnav, iar, dacă stă pe pământ, în acel loc va avea de pătimit unele neplăceri - Suceava; când cucul cântă în apropiere de casa în care se află un bolnav sau în grădina acestuia, acel om nu va mai trăi mult - Suceava; va muri sigur în acel an omul care vede cucul stând pe un lemn putregăit - Suceava; creanga, pe care stă cucul, să fie luată și purtată în sân, pentru ca purtătorul ei să fie ascultat de ceilalți oameni, cum este ascultat cucul - Dolj; sau

se ia creanga, pentru că ea este bună de făcut descântece de dragoste - Argeș; sau se pune de către fete în apa pe care o folosesc la spălat, ca să fie plăcute flăcăilor - Suceava; se ia craca și, împreună cu puțină sare, este folosită la făcutul farmecelor de dragoste - Vâlcea; tot la farmecele de dragoste sunt folosite picioarele, limba și penele cucului - Iași; este semn de moarte, când cântă cucul aproape de casă - Galați; sau se va muta familia din acea casă - Suceava; în cazul că se va auzi glas de cuc și după Sânziene sau pe timp de noapte, înseamnă că va urma un an de foamete și războaie - Suceava; dar se mai crede și că va fi un an îmbelșugat, dacă este auzit cântecul cucului noaptea - Suceava; îi mor părinții sau se prăpădesc din vitele celui care omoară ori împușcă un cuc - Suceava; dar, ca vorba omului să aibă trecere printre semenii săi, este indicat să se împuște un cuc, înainte de Sânziene, să fie fript și mâncat, fără pâine și sare, iar capul să fie purtat permanent cu sine - Suceava; ca să placă feciorilor, fetele să poarte cu ele un cap de cuc - Suceava; se crede că grăsimea de cuc vindecă durerile de inimă - Suceava; este semn că va ploua, când cucul cântă seara - Argeș (**2.** GOROVEI, p. 9; 64; 65-66; 146; 210; 259; 266; 281-282; 285; 287; NOTE, Antonescu). În Maramureș, se crede că atunci când se aude prima dată cucul, este bine ca omul să aibă în buzunar bani și, scuturându-i, să zică: *„Bani, cucule, bani, /Pe câți bolovani; /Ție frunza și iarba, /Mie bani toată vara; /Ție frunze și codru, /Mie bani cu felderu; /Ție frunza cea de tei, /Mie plin jăbu de lei!”*; dacă omul este surprins fără bani la el, nu va avea toată vara; pasărea cântă până când vede primul snop de bucate pe câmp, după care se face uliu; copiii și tinerii cred că pasărea le ghicește vârsta sau că peste atâți ani se vor mărita fetele câte glasuri cântă cucul o dată (BOGDAN, p. 48-51; 68). În Bucovina, se crede că atunci când cântă cucul pe un măr din grădină este semn că un membru al familiei din acea casă moare (COJOCARU, p. 163). În textele folclorice, cucul este mesager al dragostei, purtând vorba către mândra, la fel cum fac și rândunelele, dar într-un grad mai mic; este considerată și ca vietate oraculară, prezența lui fiind obsedantă în toată creația populară; este vestitor al primăverii, dar și pasăre misterioasă, care cunoaște destinele omului și are puterea de a-i determina soarta; dar este și imaginea omului înstrăinat și dezrădăcinat, pentru că el nu-și face cuib niciodată, femela lui fiind însoțită pentru o foarte scurtă perioadă, la împerechere, depunându-și ouăle în alte cuiburi; din cauza nestatorniciei sale, el este și întruchiparea dragostei senzuale și nestatornice, fiind în același timp ipostazierea dorului, sub formula *dorului-cuc* (EVSEEV, p. 89; 91; 94). Va auzi vorbe rele cel care visează cuc cântând - Suceava (NOTE, Băncescu).

CUCII

Numele „Cucii” este dat unui obicei atestat în sudul Munteniei și în Dobrogea, cu deosebire în satele în care trăiește și populație de etnie bulgară; obiceiul se desfășoară în ziua Lăsatului de sec pentru intrarea în Postul Mare sau în prima zi din acest post; în Muntenia (Giurgiu, Ialomița, Călărași), participă la obicei tinerii abia însurați; ei leagă de cumpăna unei fântâni un vas cu păcură, căruia îi dau foc și apoi îl coboară în puț; se umblă apoi prin sat până spre miezul nopții, purtând la spate un clopot mare; a doua zi apar îmbrăcați cu brâu roșu, fustă, iar unul dintre ei poartă pe cap o glugă, confecționată ca o traistă de cal, deasupra hârtie albă sau colorată, brodată cu lână, fiind prevăzută și cu orificii în dreptul ochilor și gurii; în dreptul urechilor, se fixează două coarne de cca. 1 m lungime, legate între ele ca o scară; se numesc *„coarnele glugii”* și sunt acoperite cu fulgi și pene, iar în vârf se pun 3-4 pene de cocoș sau spice de trestie; ei sperie copiii, femeile și fetele și aleargă pe toți cei întâlniți în cale și îi trântesc la pământ; poartă în mâini niște bâte, numite *chiulichiu*, îndoite în unghi obtuz la un capăt, atingând cu ele pe cei întâlniți în drumul lor; spre mijlocul zilei, mai pot avea în mână nuiele de care leagă o opincă, alergând și atingând pe spate curioșii; în mod simbolic, „Cucii” se înhamă la un plug și trag trei brazde pentru belșug; după amiază, merg pe la case și joacă în horă; obiceiul se încheie la apusul soarelui; se crede că acela care se face „cuc” trebuie să se facă 3 sau 9 ani consecutiv, pentru că altfel, după ce moare, se va face diavol; fulgii luați de pe gluga Cucului sunt întrebuințați de femei ca să afume pe cei ce suferă

de frică; se mai crede că acela care nu primește nici o lovitură de bâtă de la cuci nu va fi sănătos peste an; în Dobrogea, ceata este formată din 20 de flăcăi, din care unul este travestit în diavol, având coarne, haine pestrițe și viu colorate, fața înnegrită cu funingine; el se numește *Împărat*; se umblă din casă în casă și sunt recompensați cu bani (**2.** MARIAN, I, p. 215-217; **12.** GHINOIU, p. 191-192; PRESA).

CUCUVEA (*Athene noctua* - DLRM, p. 203)
Cântă numai noaptea, la vremea întunericului, vestind evenimente nefaste; caracteristicile naturale ale păsării (regimul de viață nocturn, strigătul lugubru, zborul lin, „ca o nălucă”, penajul în culori închise) o predestinează la o simbolică depreciativă, asocierii cu orizontul întunericului și cu tărâmurile infernale; se spune că s-a născut din metamorfoza unei femei chinuite, pe care bărbatul o bătea mereu; de obicei, ea anunță o moarte iminentă, dar poate vesti și ploaia, când cântă două-trei seri consecutiv, ori chiar nașterea unui prunc, atunci când cântă pe casă și glasul ei seamănă cu scâncetul unui copil mic (COMAN, II, 1; 99-100). Este considerată sfântă și, din acest motiv, nu trebuie ucisă și nici ouăle ei distruse, când sunt găsite - Dolj; se crede că moare cineva din familie, când cântă cucuveaua pe acoperișul casei sau pe cel al altor acareturi ale gospodăriei - Muntenia; Teleorman; Prahova; Ialomița; Galați; Iași; Suceava; dacă într-o casă este un mort iar pe acoperișul ei cântă cucuveaua, este semn că va mai muri cineva din familie - Vaslui; i se întâmplă ceva rău celui care îngână cucuveaua - Suceava; totodată, cântecul cucuvelei poate să însemne și că fata din acea casă se va mărita - Muntenia; dacă strigătul ei este mai mult țipător, strident, și nu are o tonalitate jalnică, este semn că se va naște un prunc în casa aceea - Suceava; în schimb, dacă țipătul ei seamănă cu plânsetul prevestește moartea cuiva - Moldova (**2.** GOROVEI, p. 68; 145; 281-283; NOTE, Antonescu). În Sălaj, Teleorman și Bucovina, se crede că atunci când cucuveaua cântă deasupra unei case este semn că va muri cineva din acea casă (**1.** CHIVU, p. 245; COJOCARU, p. 163; PRESA). Este semn de pagubă pentru cel care visează cucuvea - Suceava (NOTE, Băncescu).

CUFĂR v. LADĂ DE ZESTRE.

CUI
Dacă la baterea primului cui într-o casă nouă ies scântei este semn că acea casă va lua foc - Moldova; dacă vreunul din cuiele bătute la casă a fost drăcuit de către meșter, să fie aruncat și să nu fie bătut în continuare - Vâlcea (**2.** GOROVEI, p. 46; 68). v. FIER.

CULOARE
Există un rol al culorilor ca semn magic prin care se face deosebirea între triburi; de pildă, la romani erau în general patru triburi: albati, russati, virides și veneti (albii, roșii, verzii și vineții), având fiecare zeii lor protectori: Jupiter, Marte, Venus, Quirinus; sezoanele sau anotimpurile, într-un cuvânt calendarul, puteau fi și ele exprimate prin culori, iarna fiind întotdeauna albă; asemănător erau colorate și cele patru elemente sau stihii ale cosmogoniei românești (aerul, apa, pământul și focul); culorile au fost folosite și la deosebirea claselor sociale: nobilii, preoții, magii aveau distinctivă culoarea albă; militarii aveau roșu, iar muncitorii și meșteșugarii aveau ca semne distinctive albastrul și verdele; culorile au căpătat funcții magice deosebite, de la o etnie la alta, în domeniul medicinii populare, dar mai ales în marcarea etapelor vieții, ca apartenență a generațiilor la clasele de etate; pentru toți oamenii, dar în special pentru crescătorii de animale, culorile diferitelor vietăți, domestice cu deosebire, au o importanță covârșitoare prin puterea magică pe care o pot declanșa; astfel, multe din credințele tradiționale și practicile rituale aduc în atenție un animal de o anumită culoare, în lipsa căruia misiunea sacrificiului (ofrandei) nu este îndeplinită (BUHOCIU, p. 360; 408). În acest context, interpretarea simbolurilor trebuie să țină seama, pentru o justă apreciere, de trei esențiale orizonturi: cel al ritualului (naștere, nuntă,

moarte, obiceiuri de peste an etc.); cel al vietuitoarei în cauză (bou, cal, capră, câine, cocoș, găină, oaie, pisică, vacă etc.); și cel al culorii (bou alb, capră roșie, găină neagră, pisică neagră etc.); de remarcat că, în general, sunt utilizate culorile opozabile (alb-negru), care, prin tradiție, dezvoltă semnificații benefice sau malefice (NOTE, Antonescu).

CUMINECĂTURĂ v. ÎMPĂRTĂȘANIE.

CUNUNĂ

De la termenul *cunună* derivă o serie de alți termeni: *a se cununa*, *cununie* etc. ; cununa reprezintă principalul atribut al miresei; funcția ei simbolică este complexă, căci ea (< lat. corona) este semn solar și celest, semnificând o anumită demnitate de ordin social sau spiritual de proveniență divină; ca orice cerc magic, ea are funcție apotropaică, dar și una de unificare; în simbolica nunții, ea întruchipează în general principiul feminin, în speță este o marcă a stadiului feciorelnic al miresei; faptul că o coroană, mai cu seamă cea împletită din flori, este un simbol al fetei de măritat îl atestă toate celelalte practici premaritale; de pildă, primirea unei coroane de flori de către un flăcău de la o fată este semnul acceptării căsătoriei; de asemenea, în Bucovina, împletită din cetină verde de brad și împodobită cu flori artificiale din hârtie colorată, cununa se bate pe marginea ușii de la intrare, în noaptea de dinaintea sărbătoririi onomasticii unei fete, iar deasupra se arborează două panglici late, cu tradiționala urare „La mulți ani!”; fata face o mică petrecere în cinstea celor ce au pus cununa la ușă (EVSEEV, p. 198; 204). Cununa este simbolul fetelor mari și în special al mireselor, care o poartă efectiv în ceremonialul nunții, devenind astfel simbolul căsătoriei; baier roșu poartă fetițele până cresc de își pun mărgele, ca să le apere de deochi, pentru că omul se uită și se miră de baierul roșu și nu de fată, încât cade asupra acestuia răul de deochi; în primul caz, fata e mare și în același timp pregătită pentru căsătorie, încât ceata junilor îi înapoiază baierul roșu al copilăriei, care devine fără importanță, dar opresc *cununa*, care o simbolizează chiar pe ea ca *mireasă*, semn deci că o vor de soție sau *„îi fac”* (un act magic), îi vrăjesc de măritiș; în al doilea caz, fata nu este încă de măritat sau nu este încă pregătită pentru așa ceva, deci i se înapoiază *cununa*, dar nu i se dă *baiera*, pentru ca fata să depășească vârsta copilăriei sau dificultățile pregătirii și să devină cât mai curând fată de măritat, simbolic adică: *„cunună, nu baieră”*; deci cununa din colindele din Țara Oltului este simbolul cununiei (de unde și termenul acesteia); a da sau a lua o cunună de la o fată înseamnă a se cununa cu ea, nu numai cu cununa, ci și cu fata; cununa este în concluzie, în Țara Oltului, simbol al unirii, al nunții, al legăturii, al căsătoriei (HERSENI, p. 187; 190; 224). În Bihor și pe Valea Jiului, în drumul spre cununie, flăcăul și mireasa poartă câte o cunună, făcute din crenguțe de pomi fructiferi, cu deosebire din pruni, în forma unui cerc; același lucru rămâne valabil și pentru Câmpia Ardealului, unde cununile sunt făcute în Duminica Mare sau a doua zi de Rusalii, de către fete, din *„spice de grâu curat”* și flori de câmp și sunt folosite la toate cununiile din acel an; în Sălaj și Năsăud, cununa se poartă ca decor de cap, peste învelitoare sau năframă, nu numai în timpul nunții, ci și după aceea un an întreg sau până ce are primul prunc; împletirea cununii la mireasă și purtarea ei are aceleași semnificații ca și la bărbieritul mirelui, fiind făcute de *nune, druște, surori de mireasă*, fiind rituri de despărțire; riturile de inițiere și integrare se desfășoară când cununa este terminată și este așezată pe capul miresei de către părinți, după ce a fost luată din mâna *nunelor*; semnificația de fertilitate și propițiere rezidă din faptul că la confecționarea cununii sunt folosite flori de câmp și plante perene; semnificația de unire este dată de faptul că, în unele zone, florile sunt culese chiar de mire (ȘEULEANU, p. 102-103; 109). Pe Valea Jiului și în Bucovina, cununile de nuntă se fac dintr-un cerc îmbrăcat în lână colorată peste care sunt împletite flori; în satele din Câmpia Ardealului, acest fel de cununi le fac fetele în Duminica Mare sau a doua zi după Rusalii, când ies preoții cu crucea să sfințească hotarele; ele se fac din grâu curat și din felurite flori de câmp, apoi le agață fetele de praporii alaiului de sfințire și le duc cu acestea la biserică, unde se păstrează apoi pe la icoane

pentru toate cununiile de peste an; în jurul Timișoarei, cununile se pun pe capul mireselor după ce, în prealabil, li s-a pus pe cap un sovon lung din pânză albă; în Bucovina, cununa se pune pe capul gol; acest sovon se leagă, după cununie, pe după gâtul miresei; cununile se fac din rămurele de pomi roditori, cu deosebire din prun, la care se adaugă și alte plante; dacă tânăra pereche a fost lovită de multe necazuri ulterior, se spune că nu s-au cununat cu cunună de prun, ci cu una din rug, asociindu-se astfel rugul cu nefericirea și soarta aspră a vieții, poate și pentru că rugul are ghimpi și crește în locuri pietroase și sterpe; dacă unuia dintre tineri îi cade cununa de pe cap în timpul cununiei, se crede că viața lor nu va fi îndestulătoare și nici nu vor avea parte de pace și fericire, că vor avea foarte multe de suferit sau chiar că unul dintre ei va muri; nu este semn bun și când se pune cununa strâmb pe cap; cununa de mireasă, purtată la cununie, se coase, după ceremonie, într-o pernă, pe care tânăra nevastă nu trebuie să o mai descoasă și să o privească în vreun fel, fiindcă se crede că va muri curând - Suceava (**3.** MARIAN, I, p. 213; 314-315; **2.** GOROVEI, p. 174). În Bihor, obiceiul împletirii cununii de Sânziene (24 iunie) subsumează credințe legate de prevestirea norocului și a belșugului casei, când pe cunună se găsește a doua zi păr de animale, sau de prevestiri funeste, când a doua zi cununa este găsită căzută de pe acoperișul casei (**3.**BOCȘE, p. 113). În Maramureș, cununa desprinsă din vârful steagului de nuntă este dată miresei pentru a o păstra până la prima naștere, florile din ea fiind folosite în apa primei scalde a pruncului (DĂNCUȘ, p. 187). Tot în Maramureș, la ieșirea din biserică, mireasa își scoate cununa virginală și, uitându-se prin ea, își șterge fața cu steagul soțului ei, pentru ca pruncii pe care îi va avea să fie frumoși (BOGDAN, p. 22). Obiceiul legat de terminarea secerișului are în Transilvania o mare răspândire; el este prilej de manifestări folclorice pitorești și pline de semnificații; în celelalte regiuni ale României, nu are nici amploarea și nici vitalitatea din sudul, centrul și nord-estul Transilvaniei; obiectul ceremonial se face din spice, la sfârșitul secerișului, și se numește *cunună*, *buzdugan*, *cruce*, *peană*, *barba-popii*, *barba lui Dumnezeu*, *iepure*, după forma ce i se dă; el stă în centrul desfășurării ceremonialului și reprezintă mănunchiul sau cununa de spice pe care secerătorii o duc la casa gospodarului după ce au terminat seceratul; obiceiul cununii a fost poate la început o practică empirică de selecționare a semințelor; mai târziu, grâul din cunună a avut menirea să fertilizeze magic recolta viitoare; ele se treierau aparte, se băteau cu îmblăciul și se amestecau în sămânța anului viitor, punându-se în fiecare sac de sămânță câte un pumn de grâu din cunună; în unele locuri, grâul din cunună era folosit ca leac; în Maramureș, spicele de cunună se împletesc în cununile de căsătorie și se pun la steagul de nuntă; practica legată de fertilitate este asociată cu cele legate de relațiile matrimoniale; există mențiuni că altădată, în unele locuri, în scopul păstrării puterii de rodire a pământului, cununa se așeza în arătura proaspătă de toamnă; cea mai răspândită este denumirea de cunună, care, în vestul Țării Oltului, coexistă cu denumirea de buzdugan; denumirea de *peană* este cunoscută într-o zonă restrânsă din jurul Sebeșului și Albei Iulii; numele de *iepure* apare în unele părți din Muntenia și Moldova, ca și *barba-popii* sau *barba lui Dumnezeu* și este o expresie figurativă bazată pe forma în care sunt împletite spicele; cununa sau buzduganul se face din cele mai frumoase spice, alese din ultima parte a lanului; în unele locuri, se lasă întotdeauna neculese câteva spice, pentru a nu lua holdei întreaga putere roditoare; în sat, cununa este așteptată de către tot satul și udată la toate porțile; udatul are forme diferite; în Năsăud, de pildă, udă flăcăii, iar fata așteaptă să fie udată și după aceea se învârtește pe loc de trei ori; în sud, în Hunedoara, cea care poartă buzduganul trebuie să se ferească să fie udată (**4.**POP, p. 111-115; 118). Cine se visează având cunună pe cap va fi invidiat, uneori disprețuit; cine visează o cunună frumoasă înseamnă că va învinge necazurile; cine se visează primind o cunună de dafin are semn că în curând va fi promovat într-o funcție mai înaltă - Suceava (NOTE, Băncescu).

CUPĂ

Simbol al sânilor, în fond nu este altceva decât *cupa imortalității*, care a aparținut *mamei eterne*, mamei divine străvechi, umplută fiind firesc cu *lapte*, cel mult amestecat cu *miere*; Dionysos, *un*

zeu cu cupă, revoluționează mitul în sensul că înlocuiește conținutul recipientului cu *vinul tinereții veșnice* (HERSENI, p. 311).

CUPTOR

Ca oamenii să locuiască într-o casă nouă cu noroc în toate cele, la construcția cuptorului, se așează la baza lui o oală având drept capac o piatră, iar în oală se pune, vie, o pasăre de curte - Suceava; întors de la botez, cu pruncul în brațe, nașul sau nănașa lui îl lovesc de trei ori ușor cu capul de cuptor, crezând că gestul făcut va determina ca, în viață, copilul să fie bun, precum este și cuptorul; alții însă consideră că nu este bine, pentru că pruncul va fi toată viața un om retras, așa cum și cuptorul ocupă o poziție mai lăturalnică în spațiul gospodăresc - Țara Oltului; nu trebuie să se doarmă pe cuptor, pentru că, pe unde vine pisica de afară, vine și *lucrul-slab* în casă - Țara Oltului; femeia care doarme pe cuptor va naște greu - Tecuci; nimeni nu trebuie să se încalțe pe cuptor, pentru că îi mor porcii - Suceava; sau îi mănâncă lupul oile și uliul găinile - Suceava; mireasa, care vine în casa mirelui, să nu se uite din primul moment în cuptor, fiindcă îi moare soacra - Suceava; din acest motiv, soacrele acoperă gura cuptorului, înainte de sosirea miresei în casa soțului - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 70; 160; 173; GOLOPENȚIA, p. 73; 104; PRESA). Înainte ca mireasa adusă de la casa ei să intre în cea a mirelui, soacra mare se așează repede cu spatele la cuptor, pentru că nu este bine ca tânăra soție să se uite în cuptor - Bucovina (**3.** MARIAN, I, p. 447). Pentru cine visează cuptor în care se coc plăcinte urmează zile benefice; este semn bun, va primi vizite și îi vor înflori afacerile celui care visează un cuptor în care se coace pâine; va primi vești bune cel care visează sobă; cel care visează cuptor ars este prea cheltuitor, având permanent dorința de a obține ceva care îi lipsește; când se visează căzând în sau pe un cuptor înseamnă bătaie, ceartă, moarte - Suceava (NOTE, Băncescu). v. CASĂ.

CURĂȚENIE

De remarcat că, în majoritatea zonelor etno-folclorice din România, există credința că bărbatul care merge la arat și semănat nu trebuie să aibă, în zilele precedente, relații sexuale, pentru ca grâul să nu facă tăciune (mălură); abstinența sexuală este strictă pe toată durata aratului; de asemenea, în timpul semănatului (**2.** CHELCEA, p. 4-5; **3.** p. 324). La începutul semănatului, ca și la începutul secerișului, agricultorul trebuie să fie spălat, îmbăiat și îmbrăcat cu o cămașă nouă (ADĂSCĂLIȚEI, p. 34). Gesturile pe care muncitorul pământului le făcea la debutul fiecărei lucrări agricole (arat, semănat, recoltat) vizează puritatea trupească și vestimentară (nu trebuie să aibă relații sexuale înainte, trebuie să se spele și să îmbrace cămașă nouă), cu scopul de a asigura sănătatea și abundența recoltei (VĂDUVA, p. 57). Pentru ca bucatele semănate primăvara să iasă curate, plugarul se spală mai întâi pe mâini și apoi aruncă sămânța pe ogor - Maramureș (BOGDAN, p. 44). Semănătorul îmbracă haine noi, sau pe acelea pe care le-a purtat, când a văzut prima oară, în acel an, *Găinușa* (constelația), pe care le păstrează ascunse într-un colț al casei; *Găinușa* este sorocul cel bun al plugarului, crezându-se că ea aduce mană bună peste grâu; de asemenea, omul care vântură sămânța trebuie să fie curat la haine și trup, deoarece, în credințele tradiționale, există un transfer între principiile esențiale ale unor obiecte către calitățile vegetației și recoltei; astfel, în timpul aratului și semănatului, se impun anumite restricții, cum ar fi: abstinența sexuală, să nu treacă femeie pe dinaintea boilor înjugați la plug, bărbatul să nu pună clopul (pălăria) pe masă, fiindcă va acoperi holda de tăciune etc. ; în unele sate, se crede că nu este bine să se semene în timp ce pâinea se coace în cuptor - Bihor (**3.** BOCȘE, p. 102). Pentru ca descântecele să-și atingă scopul, descântătoarea trebuie să fie bătrână, adică la adăpostul ispitelor lumești, iar, dacă nu este în vârstă, ea trebuie să fie *curată*, adică neatinsă de bărbat și nici să nu fie la ciclu (*„la trei cireșe”*), să aibă cămașă curată - Moldova; să descânte fiind nemâncată și să fi postit în acea zi - Transilvania (**3.** GOROVEI, p. 131). Nu este bine ca mirele și mireasa să aibă relații sexuale în noaptea nunții, fiindcă nu vor avea noroc la vite - Țara Oltului; când se seamănă grâu,

bărbatul și femeia să fie curați, să nu fi avut înainte raporturi sexuale, pentru ca grâul nou să nu facă tăciune, și nici să nu se întrețină relații sexuale pe câmp, fiindcă se spurcă lanurile și va bate și grindina - Țara Oltului (GOLOPENȚIA , p. 141; 163). Totuși, în Țara Oltului se mai păstrează amintirea unei practici magice de fertilizare a cânepei, prin săvârșirea unui act sexual chiar pe răzor (HERSENI, p. 284). Numeroase atestări folclorice relevă obligația ciobanului de a fi *curat*, de a respecta interdicțiile și obligațiile morale impuse de contactul permanent cu oaia, animal prin definiție fertil și pur, roditor și sacru; până la Sântilie (20 iulie); ciobanii nu au voie să coboare în sat, ori să se atingă de trup de femeie, abia după această dată ei putând să scoată fetele la joc, sau să contracteze viitoarele căsătorii; în general, oaia conotează în mod negativ erosul și universul feminin; ca și albina, oaia oferă produse vitale pentru economia rurală; totodată, ca și albina, ea este feminină, pentru că este fertilă; de aceea, exclude prezența femininului, solicită devoțiune și castitate; de Sântilie, când vara alunecă spre toamnă și când se apropie coborârea oilor din munte, pactul poate fi rupt și ciobanii pot fi reintegrați vieții sociale și îndeletnicirilor maritale; această trecere de la un ritm biologic la altul, de la un nivel ontologic la altul explică de ce, de abia de acum încolo, ciobanii coboară în sat (ori femeile urcă la stână), au loc horele și se pregătesc viitoarele căsătorii (COMAN, I, p. 23).

CURCAN (*Meleagris galloparo* - DLRM, p. 208)
Se crede că, dacă se pun în borș „mărgelele” de la curcan, femeia care o face nu va avea noroc la curci - Galați (**2.** GOROVEI, p. 71). Își va zidi casă cel care visează curcan umflându-se în pene - Suceava (NOTE, Băncescu).

CURCUBEU
Personificat, curcubeul devine, în credințele tradiționale românești, Zmeu, Balaur, Sorb; uneori este *Brâul Pământului*, ulterior și *Brâul lui Dumnezeu* sau *Brâul Maicii Domnului* (Suceava), care oprește ploaia; i se atribuie puterea de a sorbi apa mărilor și a râurilor (**1.** KERNBACH, p. 127; **2.** p. 156; **2.** GOROVEI, p. 71). Este drumul balaurilor, pe care îl străbat aceștia când se duc la apă ca să se adape (VLĂDUȚESCU, p. 92). Ca să păstreze echilibrul apei între cer și pământ, curcubeul își fixează un capăt al său într-un râu mare, de unde suge apa; când norii au pierdut prea multă apă înseamnă că au acționat două curcubeie, cel de dedesubt fiind mai puternic, pentru că ia mai multă apă, cel de deasupra mai slab - Tecuci; Prutul este adăpostul curcubeului de răsărit, iar Siretul al celui de apus - Tecuci; femeile, care vor să aibă pielea albă și lucioasă, trebuie să se spele cu apă din coada curcubeului - Suceava; cine bea apă din același loc cu el va fi, până într-o lună, prunc în uterul altei fete - Bihor; cine merge în genunchi să bea apă de unde bea și curcubeul, de va fi fată, flăcău se va face, iar, de va fi flăcău, fată va deveni - Suceava; cine vede curcubeul să ia două cofe cu apă, să se târască pe coate până unde bea curcubeul apă și acolo va descoperi o comoară - Suceava; când plouă și apare pe cer este semn că ploaia va sta - Teleorman; Bucovina; când apare în cursul dimineții este semn de secetă în perioada următoare - Tecuci; când are culoarea dominantă roșie, se crede că va fi mult vin în anul acela; când verdele e predominant, se va face mult grâu; când e mai mult albastru, va fi secetă și foamete grea - Dâmbovița (**2.** GOROVEI, p. 57; 71; 267). Când culoarea roșie predomină, se vor face multe cereale, iar, dacă e verde, vara viitoare va fi bogată în fân - Chioar (**1.** POP, p. 377). Curcubeul de primăvară este prevestitor al vremii: dacă are culorile limpezi, va fi belșug; dacă îi sunt tulburi, se crede că anunță un an excesiv de ploios (**2.** KERNBACH, p. 156). Unde apare curcubeul este semn că nu va mai ploua și că aduce secetă; cât timp se vede arcuit pe cer, el bea apa dintr-un pârâu, râu, baltă, șanț etc. ; capul lui este din lemn; cine vrea să-l prindă, trebuie să meargă într-un picior și cu ochii închiși, iar, dacă îl prinde, bărbatul se face femeie, iar femeia devine bărbat - Gorj (CĂRĂBIȘ, p. 106). Când se arată curcubeul dimineața, pe pâclă (ceață), atunci este semn că o perioadă lungă de timp vor fi zile cu ceață și burnițe - Suceava (**2.** MARIAN, I, p. 86). I se mai spune, în popor, *„brâul popii”*; se crede că,

dacă a apărut curcubeul, nu va mai ploua (**2.** CHIVU, p. 247). Se spune că apariția curcubeului pe cer e semn că a potolit Dumnezeu apele după o ploaie intensă - Suceava (NOTE, Băncescu). Cine are gușă și vrea să se vindece de ea, când vede curcubeul vara, să se dea de trei ori peste cap, rostind totodată o invocație prin care curcubeului i se impune să bea apa din gușa celui bolnav - Maramureș; Suceava (**2.** GOROVEI, p. 108; BOGDAN, p. 46). Pentru cine visează curcubeu, cu o deschidere foarte mare pe bolta cerească, este semn de moarte - Suceava (NOTE, Băncescu).

CUREA
Cine se culcă seara să nu-și pună cureaua la cap, pentru că vine diavolul și îl sugrumă cu ea - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 78).

CURMAL (*Phoenix dactylifera* - DLRM, p. 209)
Pentru cine se visează dăruind curmale este semn că, în curând, va primi niște vizite - Suceava (NOTE, Băncescu).

CURTE
Pentru cine visează curtea unei gospodării și îl izbește aspectul ei de neorânduială și necurățenie înseamnă că, pentru o perioadă de timp, va dovedi lipsă de voință și dorința de a trândăvi - Suceava (NOTE, Băncescu).

CUSĂTURĂ (A COASE)
Nu se coase nici un obiect de îmbrăcăminte după ce a fost pus deja pe om, pentru că acesta uită tot ceea ce a învățat, sau pentru că i se coase mintea, sau i se încurcă mintea - Țara Oltului; Dolj; Prahova; Ilfov; în caz că este absolut necesar, i se poate țese descusătura sau ruptura numai după ce i s-a pus în gură un capăt de ață, iar în timpul coaserii trebuie să nu vorbească - Muntenia; Tecuci; Galați; Vrancea; Suceava; sau să se țină cu mâna dreaptă de ceva - Vâlcea (GOLOPENȚIA, p. 108; **2.** GOROVEI, p. 44; 141; NOTE, Antonescu). v. FIR.

CUȘMĂ v. PĂLĂRIE.

CUTREMUR (A SE CUTREMURA)
Credințele tradiționale românești rețin numai cutremurele de pământ și nu atestă pe cele de origine vulcanică; astfel, un bou ține în coarnele sale Pământul; diavolul vine de i-l cere, boul se scutură și în acest fel au loc cutremurele; sau diavolul introduce un țânțar pe o nară a taurului care susține Pământul, efectul fiind același (COMAN, I, p. 10; II, p. 119). Cutremurele se produc pentru că: peștii pe care stă pământul mișcă din cozi - Suceava; Dumnezeu se uită la pământ și el, pământul, de frică tremură - Suceava; pământul nu mai poate suferi păcatele oamenilor și vrea să se scuture de ele - Muntenia; când se cutremură pământul, înseamnă că Dumnezeu se uită pe pământ și vede păcatele oamenilor - Vaslui; se mai crede că acela care pune urechea la pământ, în timp ce acesta se mișcă, poate auzi tot ce se întâmplă pe lumea cealaltă: oamenii cum vorbesc între ei, dangătul clopotelor, răgetul vitelor etc. - Iași; când cutremurul se petrece în timpul nopții, înseamnă belșug, dar este semn de pagubă, dacă se petrece în timpul zilei - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 72; 184). Pentru cine visează cutremur de pământ este semn că poziția sa socială se va schimba în curând - Suceava (NOTE, Băncescu).

CUȚIT
Cuțitul se întrebuințează în multe descântece, în cadrul cărora are un rol important, el însuși fiind de mai multe feluri: *cuțit de găsit, cuțit de furat, cuțit spurcat* (care nu a mai fost folosit la tăierea alimentelor), *cuțit alămat, cuțit cununat* etc. ; dintre toate, *cuțitul cununat* are o importanță

deosebită, pentru că el este acela care este purtat de către mire la brâu sau la cizmă în timpul cununiei; există și cuțit cununat de șapte ori, sau cuțit cununat de nouă popi; în general, în timp ce se descântă, cu el se face un cerc deasupra locului reclamat de bolnav ca fiind dureros, apoi se atinge cu el în cruciș, iar în final se înfige într-o pâine caldă; uneori se întrebuințează două cuțite încrucișate; după realizarea descântecului, cuțitul se împlântă după ușă, sau aiurea, sau în pământ, unde trebuie să stea cam o jumătate de oră sau trei zile; dacă atunci când este scos este ruginit înseamnă că bolnavul nu are leac (**3.** GOROVEI, p. 144; PRESA). Se crede că imediat după nașterea unui copil este bine să se înfigă un cuțit în pragul ușii, pentru ca să nu se deoache noul născut și să nu se apropie de el necuratul - Moldova; când mama pleacă de acasă cu copilul nou născut, pentru a primi rugăciunea de curățire, să calce peste un cuțit și peste un cărbune, ca să nu se prindă de ea și de copil nici deochiul, nici altfel de rele - Bucovina; nu este bine a lăsa copilul singur în casă, pentru că intră necuratul în el și, pentru a-l proteja, se așează lângă albia sau leagănul, în care stă, un cuțit - Suceava; ca să fie apărați de tot felul de rele (ură, foc etc.), mamele lasă să cadă un cuțit cu vârful în jos prin gura fiecărei cămăși noi, înainte de a fi îmbrăcată prima dată de copilul pentru care a fost confecționată - Transilvania; dacă, în timpul desfășurării mesei de botez, cuiva dintre invitați îi cade cuțitul pe jos și se înfige în pământ este semn că pruncul va muri de moarte nenaturală - Moldova; ca să încurce drumul cocorilor și să-i oprească din calea lor spre sud, toamna, copiii înfig un cuțit în pământ și apoi se dau peste cap - Bacău; în drum spre biserică pentru slujba de cununie, ginerele să poarte în cizmă un cuțit și usturoi, iar mireasa să aibă în sân o păpușă, spunându-se că aceasta din urmă este bună de cuțit, evident cuțitul reprezentând simbolic principiul masculin, iar păpușa pe cel feminin - Dolj; să nu se amenințe niciodată cu cuțitul pe altcineva, pentru că fuge îngerul care stă pe lângă fiecare om încă de la nașterea sa - Muntenia; Suceava; când se amenință cu cuțitul, fuge îngerul de lângă acela ce o face timp de 40 de zile, luând cu el și șapte păcate dintre cele săvârșite de cel amenințat - Tecuci; să nu se amenințe cu cuțitul o femeie gravidă, pentru că pruncul care se va naște va fi fricos - Tecuci; când unuia îi cade cuțitul și acesta se înfige cu vârful în pământ sau în podele înseamnă că acela va culege o mare izbândă - Suceava; dacă îi cade cuțitul și se înfige în pământ, în timp ce stă la masă, înseamnă că îi vor sosi oaspeți - Suceava; Bucovina; ca o fată să fie jucată, curtată și apoi luată de soție de către un anumit flăcău, se duce și înfige un cuțit în pământ, în dreptul unuia din colțurile casei, rostind totodată dorințele ei - Bucovina; dacă un cuțit ruginește mereu înseamnă că unul de-ai casei a tăiat în prealabil cu el ceva de furat - Tecuci; Galați; când se cumpără un cuțit nou, prima bucată care se taie trebuie dată câinelui, ca acesta să nu-l fure - Moldova; brânza nu se sărează cu cuțitul, ci numai cu lingura, crezându-se că astfel se împuținează cantitatea ei - Suceava; când bate grindina, este bine să se înfigă un cuțit în pământ și aceasta va înceta imediat - Mehedinți; grindina se poate îndepărta și înfigând un cuțit în pământ, peste hotarul sau în marginea satului, sau cu o vărguță de răchită sau salcie, de care s-au ajutat pentru a scăpa o broască din gura unui șarpe (**2.**GOROVEI, p. 20; 37; 60; 66; 72; 80; 97; 106; 114; 148; 165; 173; 177; 261; **1.** MARIAN, p. 34; NOTE, Antonescu). Tăierea buricului se face de către moașă cu un cuțit bine ascuțit, pe un ban de argint, dacă este fată, ca să fie curată și frumoasă ca argintul; dacă este băiat, tăierea se face cu un cuțit sau cu toporul pe resteul boului de hăis (dreapta) de la jug, ca el să întâmpine în viață toate greutățile cu tăria și răbdarea boului - Gorj (CĂRĂBIȘ, p. 60). Când un copil are *junghiuri*, se ia un cuțit găsit, cu ajutorul căruia se atinge copilul, în cruce, peste locul afectat de durere, concomitent cu rostirea unui descântec, după care cuțitul se înfige în pământ, iar copilul este mutat din locul unde a stat - Ilfov (**3.** MARIAN, II, p. 249-250). În Banat, a doua zi după înmormântare (uneori chiar și a treia sau a patra zi), cinci-șapte femei se deplasează la cimitir, spre revărsatul zorilor, și acolo cântă *Ziorile* (*Zorile*), apoi pun în jurul mormântului mărăcini cărora le dau foc; cea mai în vârstă dintre ele ia un cuțit în mâna dreaptă, înconjoară mormântul de trei ori și apoi înfige cuțitul alături de cruce, gestul indicând mortului că atâta îi este hotarul de umblat, în caz că se va transforma în strigoi (**3.** MARIAN, III, p. 221). În cadrul jocurilor de aflare a destinului (ursitei), care se desfășoară

cu prilejul Vergelului, indicarea blidului sau farfuriei sub care se află un cuțit semnifică, în satele din jurul Turdei, că viitorul soț va fi un om cu suflet rău, iar, în Munții Apuseni, înseamnă soț sau soție rea de gură și cu un limbaj colorat (**2.** MARIAN, I, p. 66; 123). În lapte și smântână nu se folosește niciodată cuțitul, pentru că nu este bine; când cineva așează cuțitul pe masă, dacă va fi cu tăișul în sus, înseamnă că acela va face un drum în direcția spre care arată vârful cuțitului - Maramureș (BOGDAN, p. 22; 90). Dacă strigoaicele au luat laptele de la vreo vacă, se ia o covățică cu tărâțe și acestea sunt mestecate cu un cuțit în timp ce se rostește un descântec, apoi cu vârful cuțitului se ia de trei ori spuză din vatră și iar se descântă, după care se ia, tot de trei ori, puțin gunoi și femeia zice un descântec, în fine, se dă apoi de mâncare animalului; sau se mestecă în covata cu mălai cu un cuțit și un ac, rostindu-se de trei ori un descântec, după care se dă vacii să mănânce - Suceava (2. MARIAN, II, p. 266-270). Văzând în vis cuțit înseamnă primirea unei vești sau defăimarea propriei persoane; tăind cu el semnifică rănirea cu un obiect oarecare; primind în vis un cuțit de la cineva înseamnă vorbe rele, minciuni, uneltiri - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *cuțit-pământ*; *cuțit-prag*; *cuțit-cărbune*; *cuțit-usturoi*; *mărăcine-cuțit-cruce*; *cuțit-tărâțe-descântec-cărbune-gunoi.*

CUVÂNT v. VORBĂ.

D

DALBUL DE PRIBEAG
Denumire metaforică a mortului, folosită în majoritatea cântecelor ceremoniale de înmormântare; amintește de vechile construcții metaforice bazate pe interdicție verbală, este un tabú; în concepția tradițională românească, sintagma izvorăște din ideea că moartea este o mare călătorie dinspre lumea celor vii spre lumea celor morți; pribeag, în limbajul popular, desemnează pe cel care și-a părăsit casa și pe ai săi și rătăcește prin lume; dalbe sunt florile din refrenul colindelor, dalbă este și fata de măritat din colinde, dalbe sunt și visele, dalb este mândrul din cântecele lirice, sonoritatea particulară și gingășia deosebită a epitetului fiind date de vechimea și raritatea lui (**4.**POP, p. 163).

DALIE v. GHERGHINĂ.

DALTĂ
Îl apucă durerile de cap pe cel care azvârle cu dalta din tinda casei în ușa podului - Tecuci (**2.**GOROVEI, p. 42).

DANS
Dansul cu arme al Cureților nu are nimic comun cu războiul; armele sunt folosite în aceste perioade străvechi nu numai împotriva dușmanilor umani, ci și contra spiritelor ostile, pentru a înspăimânta și a alunga duhurile rele; dansurile sunt executate foarte des pentru a provoca fertilitatea, încât dansul Cureților s-ar putea să fie un farmec de fertilizare (HERSENI, p. 316). Înainte, dansul era practicat de toată lumea, copii și bătrâni, bărbați și femei, exprimând venerație și teamă, bucurie euforică până la căderea amorțitoare, precum și jale funebră după cei plecați; se credea, prin anumite gesturi, că se pot obține victorii asupra dușmanilor, vânat bogat, ploi pentru recolte, totul subsumat unui cod simbolic, fiind totodată practicat cu cele două funcții esențiale: sacră și profană, prima fiind mai viguros atestată de documente; s-a afirmat, încă din sec. al XVIII-lea la români, că unele dansuri, în primul rând *Călușarul*, ar fi o moștenire latină, după unii continuând practicile acelor faimoși preoți ai zeului Marte, *Colii Salii*, după alții comemorând răpirea Sabinelor; faptele confirmă însă că este o realitate mai veche, traco-getă; cele mai multe dansuri românești se încadrează în chip firesc în categoria celor dionisiace: consum maxim de energie, tumult, frenezie; dansurile românești apolinice sunt mai puține, deși larg răspândite, în frunte cu *Hora*; de altfel, dansul popular se arată cel mai adesea în practica rurală drept o îmbinare a dionisiacului cu apolinicul, întrucât dansurile din prima categorie au momente de relaxare, pseudopauze coregrafice, iar cele din cealaltă categorie pot primi impulsuri de înviorare; dansul rural, spre deosebire de cel orășenesc (erotic) are un țel mai înalt, de a produce bucurie, voioșie; la origini, dansul ritual a avut, între altele, menirea de a asigura bogăția recoltelor; în primul rând săriturile erau menite să aducă creșterea plantelor în virtutea similitudinii; cu cât sărea mai sus dansatorul, cu atât creștea mai înaltă planta cultivată pentru care se executa dansul; se pare că și pașii mari, lungiți, ar avea aceeași funcție propițiatoare; există dansuri de stimulare a diferitelor culturi, cânepă (ca să fie înaltă, se ridică brațele dansatoarei cât mai sus), cel pentru vița de vie (la care se fac sărituri îndrăznețe), altele pentru fructe sau pentru vite și oi; după ce sunt cântate colindele potrivite stării din casă și după ce sunt urate darurile primite, colindătorii iau la joc fetele și nevestele prezente; de astă dată, virtuțile coregrafice sunt solicitate la maximum, tocmai pentru a promova prosperitatea culturilor, mai cu seamă a cânepei; de aceea, jucătorii se silesc să sară până în plafon, fiindcă, zic nevestele, *„Să crească cânepa cât sare-n grindă"*; există *Hora apei*, jucată cu prilejul aducerii apei de către mireasă: se pune găleata în drum, lângă fântână, și se joacă o horă în jurul ei; *Hora bradului*, jucată de obicei după gătirea lui de către fetele invitate de

mireasă, și care urmărește probabil acceptarea lui în recuzita nupțială, cu sensuri felurite: *„Să fie verde ca bradul*", sfârșitul juneții etc.; *Busuiocul moldovenesc*, prin care mirii și nuntașii ocolesc de trei ori masa nupțială și care are rolul de a marca trecerea de la o fază a ceremonialului, masa mare, la alta, jocul din ogradă; *Nuneasca* din Muntenia, înrudită coregrafic cu *Busuiocul*, și care este în primul rând o horă de ostentație a dansurilor tradiționale cu care sunt gratificați nașii și rudele apropiate; astfel, dansul marchează o consacrare a legăturilor de rudenie concordante cu prescripțiile nupțiale; în subsidiar, *Hora nunească* mai are și rostul de a asigura belșugul casei, în primul rând *„pentru a avea parte de pâine*", după cum rezultă și din aruncarea cu pâine peste capul mirilor sau din jocul unei femei cu pâine și vin la spatele miresei; în Țara Oașului, există *Jocul miresei pe bani*, adică jocul este plătit de fiecare nuntaș și există buna cuviință ca toți nuntașii să o joace; se pare că acesta urmărește primirea, integrarea miresei în noua comunitate, deci o fază de perfectare a riturilor de trecere; plata în bani ar presupune că jucătorii primesc ceva de la mireasă, parte din virtuțile ei sacrale producătoare de sănătate și prosperitate; fiindcă ea, mai mult decât mirele, se bucură de unele prerogative care o fac deosebit de căutată, cum atestă și credința că acela care vede mireasă nu îl mai vor durea ochii; în Mehedinți însă, jocul miresei pare a urmări o eficiență în domeniul textil, după cum s-ar deduce din credința că *„joacă tare, zicând că bate pânza*"; în sudul Transilvaniei și în jurul Hunedoarei, colindatul s-a redus la jucarea fetelor și nevestelor din casa colindată; obligația de a le juca pe acestea după terminarea colindelor e aproape generală în Transilvania, iar prin satele din Munții Apuseni colindătorii iau în brațe și pe fetițele mici, chiar din leagăn, pentru a le juca, cu rostul de a le aduce sănătate și bucurie pentru anul ce vine; practica din urmă se întâlnește și în jocul călușului din Oltenia și Muntenia; în ținutul Pădurenilor din Hunedoara, jocul mai are și semnificația semnalată de a asigura prosperitatea recoltei, îndeosebi a cânepei; prin sudul Transilvaniei, dar și în Bihor, ceata colindătorilor mai păstrează câteva din prerogativele de inițiere în joc; potrivit unor norme străvechi, fata trebuie introdusă în hora satului numai cu prilejul petrecerii generale de la sfârșitul colindatului; intrarea se face cu opoziție din partea fetelor nubile, de aici denumirea de *Trăgătoriu de fete*, cu care este numit vătaful mic (care e și ajutor de vătaf); acest prim joc este un dans de inițiere, prin care fata e considerată de aici înainte integrată în rândul celor „mari", aptă de a răspunde noilor solicitări sociale; dansurile funebre apar destul de frecvent la popoarele mai puțin evoluate, cu rolul de a apăra pe cei vii, ca și pe cel mort, de spiritele vrăjmașe, inclusiv de strigoi; într-o fază mai nouă, ele au rostul de a stabili o legătură a celor morți cu cei vii, precum și a ușura sufletele morților să se întâlnească cu strămoșii lor; așa sunt atestate și în antichitatea greacă, iar Paul de Alep, în sec. al XVII-lea, le atestă și pe teritoriul locuit de români; până la al doilea război mondial, pe Valea Bistriței bănățene, iar pe Valea Almăjului până în zilele noastre, se întâlneau jocul de înconjurare a mormântului; după ce mortul era îngropat, se juca un *brâu* în jurul mormântului, ocolindu-l în cerc; semnifică foarte probabil încheierea etapei de despărțire a mortului de cei vii și deplina integrare în lumea semenilor lui; în Valea Almăjului, jocul acesta se face numai în jurul mormintelor celor tineri, necăsătoriți, integrându-se în complexul reprezentărilor despre nunta mortului; mai dăinuie încă, în Banat și Oltenia, *Jocul de pomană*, manifestare prilejuită de pomenile funebre, când se execută un brâu sau o horă *„de sufletul lui*"; se dansează în cerc, bărbații și femeile ținându-se de mână, dar având și lumânări aprinse în mâini, precum și flori date de familia celui pomenit; semnificația s-a pierdut, dar este foarte probabil ca dansul să se facă în credința că morții pomeniți revin și asistă și ei la petrecere, veselindu-se împreună cu jucătorii, deci este o punte de legătură între cele două lumi, dacă nu chiar un procedeu de a-i rechema ca să vadă de câtă afecțiune se bucură ei în rândul celor vii; în Vrancea, este cunoscut *Dansul de priveghi* (*Chiperiul*), dans bărbătesc, cu măști anume confecționate; jocul se desfășoară în curte, în jurul unui foc și pare un dans ciobănesc din grupa brâurilor; jucătorii se grupează în șir, unul înapoia celuilalt, ținându-se cu mâna de brâul predecesorului; cel ce conduce ține în mână un băț sau o prăjină aprinsă; țelul jocului este de a-i păcăli pe cei din șir să cadă în foc; cei mascați joacă rolul de

a-i înveseli pe cei din jur; dar măștile funebre întruchipau în vechime pe cei dispăruți, cel ce se îmbrăca astfel închipuind pe strămoș; astfel se actualizează comunicarea cu cei dispăruți și li se câștigă bunăvoința; dar în același timp este și instrument de a speria pe morți, ca să se îndepărteze și să nu facă rău oamenilor, sau de a alunga celelalte spirite rele, deosebit de active în perioada de trecere, ca să nu facă rău nici celui mort de curând, nici celor strânși în jurul lui (**1.** BÂRLEA, p. 10-11; 13; 15-16; 27-34; HERȚEA, p. 159). Marea plăcere a acestui popor este dansul; românii îl au din cele mai vechi timpuri ale creștinismului, strâns legat de datinile lor religioase; astfel, chiar și cu ocazia celor mai mari sărbători, precum Bunavestire, Nașterea și Învierea Domnului și Ziua morților, care cade la români în a doua zi de Paște, ei dansează pe pământul sfințit, adică în curtea bisericii unde în prealabil aduc cu toții de mâncare de acasă, pe care o mănâncă în comun; aceste dansuri, executate de ambele sexe, în sunetele fluierului ori ale cimpoiului, constau din anumite cercuri în care se învârtesc, când mai repede, când mai încet, făcând și diferite mișcări cu capul și trupul (GRISELINI, p. 183). Pentru cine visează o horă înseamnă căsătorie - Suceava (NOTE, Băncescu).

DAR

În lumea contemporană, *darul* (cadoul) reprezintă un gest care conotează respectul, curtoazia, dragostea, iubirea și, uneori, obligația unui om (sau grup de oameni) față de un alt om (sau grup de oameni); în contrast cu cele enumerate mai sus, mentalitatea tradițională românească acordă darurilor, ca și pomenilor, conotații ritualistice, din care cauză le găsim prezente în sisteme cutumiare bine structurate, care delimitează fie riturile de trecere, fie obiceiurile de peste an, sfera lor semantică fiind compusă din suma tuturor simbolurilor pe care le presupun obiectele care constituie darul sau pomana; din acest punct de vedere, ele funcționează, mai exact, ca *ofrande* (nu neapărat cu sensul de *sacrificiu*; **1.** KERNBACH, p. 521), menite să concretizeze, să revigoreze sau să reme-moreze relația dintre doi indivizi, dintre două grupuri sau dintre două lumi (NOTE, Antonescu). Structura, finalitatea și contextul darurilor (pomenilor) au o extraordinară diversitate în mentalitatea tradițională românească, din care motiv vor fi menționate doar acele practici cu un conținut demonstrativ pregnant; astfel, darurile trebuie făcute din toată inima, pentru ca acela căruia îi sunt destinate să se poată bucura de ele - Bucovina; să se dea fructe din livadă sau produse de la stână oricui vine să ceară, fiindcă și Dumnezeu va da spor în toate roadele celui milostiv - Suceava; să nu se ponegrească darul, pentru că Dumnezeu se supără și retrage pomana făcută - Tecuci; cel ce nu face pomană pe lumea asta nu are ce mânca pe lumea cealaltă - Ialomița; (**2.** GOROVEI, p. 8; 20; 198-199). În altă ordine de idei, darurile făcute în timpul nunții întăresc legământul dintre cele două familii; mireasa dăruiește mirelui o cămașă, soacrei și nașilor câte un ștergar, nașei o găină - Dolj (**1.** LARIONESCU, p. 449). De altfel, darurile de la nuntă au aceeași semnificație în toate zonele etno-folclorice ale țării, iar cămașa, ștergarul și găina constituie o serie simbolică permanentă în acest context; dar, față de structura arhicunoscută a nunților, în satele de pe Valea Sebeșului (Caraș-Severin), *iertăciunea* se desfășoară nu numai la casa părinților, ci și la cimitir, unde tinerii se roagă la mormintele celor mai apropiate rude, după care intră în biserică pentru cununie; prima masă, după cununie, are loc acasă la mireasă și este considerată masă de pomană (în capul mesei stă preotul satului, apoi, pe ambele laturi, bătrânii satului, părinții, tânăra pereche și nașii, iar, în final, restul invitaților); se împart colaci și lumânări aprinse, date peste masă de către rudele tinerilor; tot în această zonă, prima masă (prânzul) care se servește invitaților la nedee este considerată ca fiind masă de pomană și unde se împart, ca la nuntă, colaci și lumânări (**2.** LARIONESCU, p. 283; **3.** LAZĂR, p. 207; NOTE, Antonescu). Se obișnuiește să se facă daruri și înainte de botezul copilului, când se duc lăuzei zahăr, orez, fructe, făină, ouă, câte o pasăre și o sticlă de vin sau de rachiu - Suceava; tot în Suceava, se pun și bani în scutecele copilului, iar găina dăruită este trecută de trei ori pe deasupra sobei din cameră, ca pasărea să nu fugă de la casa femeii cum nu fuge soba; sau se duc rachiu, dulceață de cireșe amare și o pasăre -

Vaslui; în zona Iași, din găina adusă în dar se smulge o pană care se pune în apa de scăldat a copilului; în Valea Oituzului, Bacău, sunt dăruite lăuzei rachiu, vin, pâine, păsări tăiate, bani; despre toate aceste daruri, se crede că ele au semnificația de a augmenta norocul și bogăția copilului - Iași; Botoșani; Suceava; dar sunt date și pentru sufletul celui care dăruiește - Vaslui, sau chiar ca pomană pentru copiii morți - Vrancea (**1.** BERDAN, p. 62). Cu aceleași semnificații augurale, se practică și pomenile la construcția caselor, când, imediat după înfigerea primului țăruș sau așezarea primei cununi de bârne, se dă ceva de gustat rudelor și băutură meșterilor - Suceava (CAMILAR, p. 37). Un obicei cu totul aparte este *darul în muncă*, adică o clacă organizată în ziua de Sfântul Gheorghe (23 aprilie) pentru săteanul care posedă pământ de arat și semănat, dar nu dispune de uneltele și vitele de tracțiune necesare; nu se consideră a fi păcat munca în această zi de sărbătoare, nici pentru cel ce cheamă la lucru oamenii, nici pentru cei ce o fac, fiindcă este ajutat în fond un om sărac - Chioar (**1.** POP, p. 354). Pentru cine visează că primește daruri înseamnă cinste și câștig; dacă visează că împarte daruri e semn că va avea parte de avere și bogăție - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *găină(pasăre)-cămașă-ștergar; găină(pasăre)-zahăr-orez-fructe-făină-ouă-pâine-bani-băutură.* v. POMANĂ.

DATINĂ v. OBICEI.

DEAL
Gândirea tradițională de pretutindeni operează deseori cu serii de opoziții, care se reduc practic la perechile semantice mai generale de tipul *jos-sus* sau *natură-cultură*; ca atare, dealul (ca și muntele) este un *locus* cu dublă semnificație: pe de o parte este loc al forțelor divine, pe de altă parte este spațiu necosmetizat, unde sălășluiește maleficul, care simbolizează haosul (EVSEEV, p. 101-104). Este semn că va ajunge la onoruri și mărire cel ce se visează urcând un deal, dar își va pierde cinstea și respectul, dacă se visează că îl coboară - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 136). Pentru cine visează deal acoperit cu arbori verzi înseamnă speranță și câștig; dacă se visează suind din greu un deal e semn că va avea necazuri; visându-se că urcă un deal, fără a ajunge în vârful lui, înseamnă că nu va izbuti să finalizeze ceea ce a plănuit - Suceava (NOTE, Băncescu).

DECEMBRIE (Andrea, Indrea, Undrea, Neios = luna ninsorii)
Indrea, Undrea sau *Andrea* vin de la numele Sfântului Andrei, dar există și explicația, de sorginte populară, conform căreia această lună calendaristică, fiind geroasă, frigul înțeapă de parcă ar înfige ace în piele, *undrele* cum spun bucovinenii la andrele (**2.** MARIAN, I, p. 74-75 și 90). În anul 429 d. H. , împăratul Justinian declară ziua de 25 Decembrie drept sărbătoare a Imperiului Roman; în anul 567, Conciliul de la Tours hotărăște drept zile sfinte ale religiei creștine cele 12 zile cuprinse între Crăciun și Epifanie sau Boboteaza - 6 ianuarie; de acum încolo, Crăciunul, sărbătoarea nașterii lui Hristos se va răspândi treptat în întreaga Europă (PRESA). Conform decretului dat la 1166 de către Mihail Comneanul, este interzisă orice muncă în zilele de **9** decembrie - Zămislirea Sfintei Fecioare de către Sfânta Ana, zi în care biserica dezleagă pentru hrană cu pește, **20** decembrie - Sfântul Mucenic Ignatie Teoforul, Ignatul și **25** decembrie - Crăciunul; sunt însă permise unele munci, probabil cele absolut necesare în gospodărie, în zilele de **4** decembrie - Sfânta Mare Muceniță Varvara și **6** decembrie - Sfântul Ierarh Nicolae, zi în care este dezlegat la pește; la 6 decembrie 1786, episcopul Sibiului, Ghedeon Nichitici stabilește ținerea, ca sărbători ortodoxe, a zilelor de **6** decembrie - Sfântul Ierarh Nicolae, **25** decembrie - Nașterea Domnului, Crăciunul, **26** decembrie - Soborul Maicii Domnului și **27** decembrie - Sfântul Întâiul Mucenic și Arhidiacon Ștefan (GRAMA, p. 69-70; 72). În ziua de 9 decembrie - Zămislirea Sfintei Fecioare de către Sfânta Ana cade miezul iernii, sărbătoare care este cunoscută în nordul României sub numele de Ana Zacetenia; se crede că, începând cu această zi, *„soarele se dă înapoi spre vară“*, mărindu-se ziua *„cu cât sare cocoșul de pe pragul casei”* (**12.** GHINOIU, p. 207). În oricare dintre serile, începând cu

aceea a Sfântului Andrei (30 noiembrie) și până în aceea a Anului Nou, fetele iau un inel de aur jurat de nouă ori, adică purtat de nouă mirese la cununie, îl pun într-un pahar cu apă, iau o oglindă și apoi aprind o lumânare, veghind în speranța că vor zări în oglindă chipul ursitului - Maramureș (BOGDAN, p. 120). Spre solstițiul de iarnă, sau din ajunul Crăciunului și până în noaptea Anului Nou crește teama că lumea se îndreaptă spre pierzanie, deoarece noaptea este cea mai lungă din an, frigul devine pătrunzător, iar întunericul este stăpân peste toate (PRESA).

4 decembrie – **Sfânta Mare Muceniță Varvara.** Este sărbătoarea bubelor la Barbara; împreună cu Sava (5 decembrie - Cuviosul Sava cel Sfințit) și 6 decembrie (Sfântul Ierarh Nicolae) sunt trei zile de nedespărțit; prima se ține contra bubelor de tot felul, în cea de a doua se face turta dragostei, iar în cea de a treia se dau de pomană, cu excepția copiilor, boabe de fasole, de porumb etc. - Banat (MANGIUCA, p. 214-215). 4, 5, 6 decembrie **–** *Zilele bubatului*; sunt zile în care nu este bine să se dea copiilor de mâncare boabe coapte, ci numai fierte, pentru ca bubele ce le vor ieși pe corp să fie moi și nedureroase - Dolj (**2.** GOROVEI, p. 28). Se pun ramuri de măr într-un vas cu apă neînceputâ; dacă ramurile înfloresc până la Florii, înseamnă că anul va fi bogat în roade (PRESA). v. VARVARA.

6 decembrie – **Sfântul Ierarh Nicolae, Arhiepiscopul Mirei Lichiei**, numit de către românii din majoritatea zonelor țării Sân-Nicoară; este dezlegare la pește; sunt permise unele munci pe lângă gospodărie și în casă (GRAMA, p. 70). Reproduce numele propriu grecesc *Nikolaos*, care cuprinde particula *nik*- (verbul *nikao* - a învinge; substantivul *nike* - victorie); în consecință, sărbătoarea românească nu este străină de această semnificație, simbolizând victoria binelui asupra răului, a luminii asupra întunericului; se crede că, de la venirea sa pe lume, s-a hrănit numai din sânul drept al maicii sale, iar, în zilele de miercuri și vineri, pruncul Nicolae nu putea fi alăptat decât după asfințitul soarelui (PRESA). Este imaginat ca un bătrân cu barbă albă, călare pe un cal alb și care are ca sarcină să vegheze poarta cerului dinspre apus, pe unde soarele ar încerca să se strecoare în ținuturile de miază-noapte, în timp ce poarta dinspre răsărit este păzită de Sântoader; o credință din Muscel ne spune că în această zi *„se întoarce noaptea la ziuă cu cât se sucește puiu-n găoace”*; se crede că pe Sânnicoară oamenii îl pot zări în noaptea Anului Nou *„în lumină mare, atunci când cerurile se deschid de trei ori“* - Bucovina; era invocat de către soldații care urmau să plece la luptă și purta de grijă sufletelor celor morți (**12.** GHINOIU, p. 93; 291-292). În Banat, Sfântului Nicolae i se spune Sâ-Micoară; se crede că, de la această dată, ziua începe să crească *„cât sare cocoșul din pragul ușii“*; este considerat patron al casei; când vine Sâ-Micoară cu cal alb (adică ninge în această zi) înseamnă că iarna va fi grea și se va sfârși abia la Sânt-Ion; tot în ziua aceasta se face *„turta de dragoste“*; zilele de 4-5-6 decembrie sunt considerate rele de bube; se socotește că este mijlocul postului de Crăciun (MANGIUCA, p. 14). În comunitățile tradiționale românești se crede că Sfântul Nicolae păzește soarele să nu părăsească cerul în timpul iernii, tot așa după cum este considerat un sfânt drept și bun apărător al credinței în Mântuitor; de asemenea, este considerat ocrotitorul caselor, al gospodinelor și al fetelor de măritat, precum și stăpân al apelor și patron al pescarilor și corăbierilor pe care îi păzește de furia apelor și de la înec; de aceea pescarii au credința că tot Sfântul Nicolae este cel care a împiedicat apele să scufunde corabia lui Noe; apără soldații în războaie, ajută văduvele, orfanii și fetele sărace pentru a-și găsi un soț, din care cauză, de ziua lui se practică anumite vrăji, farmece și descântece; se mai crede că el este iscoada lui Dumnezeu pe lângă satana; când, în ziua de Crăciun, se deschide cerul, Sfântul Nicolae poate fi văzut șezând totdeauna la masa împărătească la dreapta Tatălui Ceresc; când moșul își scutură barba albă, cade pe pământ zăpadă; în dimineața acestei zile, copiii primesc daruri pe care le găsesc în pantofii și ghetuțele pregătite din ajun (pentru cei care nu sunt cuminți, moșul cel bun mai pune lângă daruri și câte o vărguță, dar, dacă se roagă să fie iertați, moșul va uita nuiaua pe drum); cei care vor merge la Sfânta Liturghie și vor citi în această zi „Acatistul Sfântului Ierarh Nicolae - marele făcător de minuni” vor avea liniște în familie, casele le vor fi ferite de inundații și vor trece peste cumpenele vieții; în ziua sau duminica imediat următoare Sfântului Nicolae, se fac praznice și

pomeniri pentru cei răpuși de moarte năprasnică sau pentru cei pierduți în lume și despre care nimeni nu a mai auzit nimic. (PRESA). Sunt considerați a fi norocoși copiii născuți în această zi - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p. 92). În tradiția populară, adevărata iarnă începe la 6 decembrie; în Bucovina Sfântul Nicolae sau Sân-Nicoară este considerat al doilea sfânt pe care l-a făcut Dumnezeu, bucurându-se de privilegiul de a sta alături de Părintele Ceresc; închipuit ca un moș cu barbă albă, el poate aduce ninsoarea, doar scuturându-și bărbia de omăt; dacă ninge în ziua de 6 decembrie, se spune că Sân-Nicoară își scutură aprig barba; când nu ninge, sfântul întinerește, căpătând o barbă neagră (PRESA).
7 decembrie – **Sfânta Muceniță Filofteia (Filoteea)**; s-a născut în cetatea Târnov, din părinți creștini, bulgari la origine și plugari de meserie; la scurt timp după nașterea sa, Filofteia a rămas orfană de mamă, tatăl recăsătorindu-se; mama vitregă o ura, iar tatăl său a urmărit-o într-o zi și a văzut-o împărțind din bucatele ce trebuia să i le aducă la câmp, așa că furios a aruncat cu o bardă după ea; astfel a ucis-o când avea doar 12 ani; trupul copilei a fost înconjurat imediat de o lumină divină și nimeni nu i-a mai putut ridica moaștele; atunci preoții și arhiereii au desprins concluzia că Sfânta nu dorește să se mai întoarcă în patria ei și au început să pronunțe numele mai multor mănăstiri din împrejurimile cetății, printre care și Biserica Domnească din Curtea de Argeș; în acea clipă trupul s-a ușurat, iar Radu Voievod, domnul Țării Românești, i-a adus moaștele cu mare alai; astfel, în fiecare an, în ziua de 7 decembrie, racla cu moaștele sale, care cântărește circa 7 kg. , este scoasă în curtea mănăstirii, la ea rugându-se toți pelerinii care vin aici să-și ușureze sufletul; oamenii adună pietricele de pe aleea peste care a fost trecută racla, în credința că acestea, fiind binecuvântate, au darul să apere și să vindece durerile trupului (PRESA).
9 decembrie – Ziua zămislirii Sfintei Fecioare Maria de către Sfânta Ana. Nu se lucrează și nici nu se doarme în această zi, crezându-se că nu se vor mai putea scula din somn - Olt; în această zi, înainte de răsăritul soarelui, fetele și femeile se scoală și încep diferite îndeletniciri casnice, în credința că lucrul lor va crește peste an, tot așa cum ziua începe să crească de la această dată - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 8). Este bine de început tot lucrul, fiindcă merge cu spor; dar trebuie început înainte de răsăritul soarelui, pentru ca și lucrul început peste an să crească, precum crește ziua de la această dată; *Sâmnicioara*, adică sora Sfântului Nicolae, se ține pentru ca sătenii să aibă noroc la negoț, iar grâul să facă bob mare și frumos (**1.** OLTEANU, p. 524).
13 decembrie – **Sfinții Mucenici Eustratie, Evghenie și Mardarie; Sfânta Muceniță Lucia Fecioara.** Cum va fi vremea în următoarele 12 zile și nopți începând cu această zi (adică până în Ajunul Crăciunului - 24 decembrie), tot așa vor fi și lunile decembrie, ianuarie și februarie (PRESA).
18 decembrie – Cuviosul Modest. Este sfântul care merge înaintea plugarilor, când aceștia ies la arat; ziua este ținută pentru boli la vite și pentru paza lor; pentru sănătatea vitelor, se dau de pomană făină și mălai, iar acestea nu se pun la nici o muncă (**1.** OLTEANU, p. 536).
20 decembrie – **Sfântul Mucenic Ignatie Teoforul** (**Purtătorul de Dumnezeu; Ignatul**). Ziua cade în preajma solstițiului de iarnă și este, din această pricină, încărcată cu semnificații de sorginte precreștină; țăranii afirmă deseori că *„dacă n-ar fi Ignat, n-ar fi nici Crăciunul"*; în Banat, familiile îl cinstesc pe Ignat drept patron al casei (MANGIUCA, p. 214-215). Să nu se muncească în ziua de Ignat, deoarece porcii vor rupe rufele puse la uscat în curte - Tecuci; să nu se umble cu lut în această zi și nici să nu se zugrăvească, fiindcă se va împiedica și va cădea cel care nu respectă rânduielile - Țara Oltului; dacă nu vede sau nu aude porc tăindu-se în această zi, este bine ca omul să se înțepe cu un ac la un deget, ca măcar așa să vadă sânge - Vâlcea (**2.** GOROVEI, p. 200; GOLOPENȚIA, p. 112). Ziua este patronată de un personaj feminin numit *Inătoarea*, asemănătoare Joimăriței, care pedepsește femeile care nu respectă anumite interdicții în privința reținerii de la orice muncă, mai ales de la tors (**12.** GHINOIU, p. 126). Este ziua în care tot românul taie porcul, ritual cu rădăcini în perioada precreștină; se crede că, în noaptea premergătoare acestei zile, porcii visează că vor muri și de aceea sunt agitați; cine nu are porc trebuie să taie o pasăre măcar, pentru că, în această zi, gospodina casei trebuie să vadă neapărat sânge, dacă vrea să aibă noroc și să fie

ferită de boli; femeile gravide țin ziua pentru a da naștere unor prunci întregi la trup și la minte; este bine ca, după sacrificiu, să se smulgă câteva fire de păr din coama animalului și să se înmoaie în sângele scurs, pentru ca să nu se stingă neamul porcului; după ce este pârlit cu paie, i se face după ceafă, cu cuțitul, o tăietură în formă de cruce, în care se presară sare; dacă în inima porcului se găsește sânge închegat e semn că stăpânul va avea noroc la bani; untura de la porcii de culoare neagră este folosită la vrăji, în special cu ea sunt unse trupurile celor morți, bănuiți că vor deveni strigoi, și în leacurile pentru durerile de picioare și junghiuri; porcul sacrificat este dus în casă cu râtul înspre îndărăt, pentru ca duhul său să nu spargă oalele din gospodărie; după tăierea porcului, se încalcă de obicei Postul Crăciunului și se împarte, celor care au ajutat la sacrificare, pomana porcului, constând în carne friptă de la coadă, ficat, măruntaie, cu mămăligă și murături, la care se adaugă țuică fiartă; este bine ca o bucată de carne să fie sfințită la biserică înainte de a se prepara ceva din porcul sacrificat; nu este îngăduită nici o muncă, mai ales pentru femei și mai cu seamă în casă, nu este bine să se toarcă, să se țeasă sau să se coasă, deoarece se crede că este primejdios în ceea ce privește atragerea bolilor și a multor altor necazuri pe care le-ar avea familia drept pedeapsă; printre ele se numără și posibilitatea ca porcii să rupă rufele întinse pe frânghie la uscat - Dolj; Hunedoara; numită și *Ignatul Porcilor,* este ziua în care a fost rânduită datina tăierii porcului de Crăciun; țăranii cred chiar că un porc neînjunghiat în ziua Ignatului nu se va mai îngrășa, pentru că atunci el își visează cuțitul (PRESA).
24 decembrie – Sfânta Cuvioasă Muceniță Eugenia; Ajunul Crăciunului. Se face colindă, se umblă cu *Cerbuțul* (*Turca, Tiurca, Brezaia* și *Vasâlca*); se varsă darurile pe capul primului vizitator sau oaspete, dacă este de parte femeiască; „se judecă" pomii sterpi; nu se dă nimic împrumut din casă; boabele de porumb aruncate de colindători în timpul ceremonialului sunt strânse și puse sub masă și chiar sub fața de masă; se leagă mănunchiuri de fân la picioarele mesei; se aștern paie prin ungherele casei și pe sub fața de masă; se dă drumul din vârful dealului unei roți aprinse (*roată de foc*); se pregătește *„Steaua Vitleemului"*; se fac vrăji de dragoste la râuri, la fântâni sau la izvoare în noaptea dinspre Crăciun; se pune pe foc un butuc gros (*butucul Crăciunului*); se face *Colacul Crăciunului*; masa pusă pentru cină în ajunul Crăciunului rămâne cu toate bucatele pe ea peste întreaga noapte; în plus, sunt așezate pe această masă stele și o vacă făcute din aluat; uneori se priveghează toată noaptea; din toate rămășițele bucatelor existente în casă și rămase de la prepararea mesei de Crăciun se dă de mâncare păsărilor din curte, așezându-li-se să ciugulească dintr-un cerc de putină - Banat (MANGIUCA, p. 214-215). Oamenii strâng din vecini ceea ce au dat cu împrumut, pentru ca sărbătoarea Crăciunului să găsească toate lucrurile în gospodărie; când se pleacă de acasă, pentru a se duce la biserică, se iau surcele și se împrăștie prin încăperi, urându-și *„pui, vaci, oi, purcei, bogăție, sănătate, că-i mai bună decât toate"*; unele femei se scaldă de dimineață și aruncă grăunțe păsărilor spre răsărit, crezând că astfel nu le vor strica semănăturile; unele pun în apa de spălat o nucă, să fie sănătoase ca nuca, sau un ban, ca să fie bogate; altele iau cu ochii închiși o poală de paie de la cotețul porcilor și se așează pe ea, ca să le stea și cloștile pe ouă; bărbații, înainte de răsăritul soarelui, pun mâna pe uneltele din ogradă, ca să le folosească sănătoși și cu spor; la fel fac femeile cu obiectele din casă pe care le folosesc în muncile zilnice, în special cu uneltele de țesut; unii pun câte o potcoavă în vasele din care beau apă ei și vitele, ca să fie tari ca fierul; găinilor li se dă de mâncare din ciur sau dintr-o sită, ca să facă ouă multe; uneori li se dă de mâncare într-un cerc de poloboc, să se țină toate la un loc peste an; unele femei dau de mâncare păsărilor îndestulător, iar în ziua de Crăciun nu le mai dau nimic, ca să nu se strice boabele semănate; dacă plouă în Ajunul Crăciunului este semn de ciumă; în mai toate zonele etno-folclorice, în ajunul Crăciunului, Anului Nou și Bobotezei, nu se dă nimic din casă, pentru ca anul ce vine să nu găsească avutul gospodarilor împrăștiat peste tot (PRESA). În seara de ajun a Crăciunului, cine vede cerul deschis, la cântatul cocoșilor, va avea parte de sănătate și noroc la bani - Muntenia; înainte de a se gusta, în ziua de ajun a Crăciunului, din grâul fiert și amestecat cu miere, pregătit special pentru această zi, să ia din el o lingură și să o arunce în tavan, pentru ca tot

așa să se țină și norocul de casă, sau pentru ca albinele să se prindă, când vor roi - Suceava; pe masa din ajunul Crăciunului se pune puțină otavă, care, după sărbători, se dă de mâncare la vaci, pentru a da lapte mai mult - Suceava; să nu se stingă lumina în casă, în noaptea de Crăciun, căci va muri cineva din familie - Moldova; ca să se poată prinde vara păsări, este bine să se postească în ajunul Crăciunului, până la miezul-zilei, și să se ia, cu ochii închiși, două paie, care apoi să fie băgate în sobă - Vâlcea (**2.** GOROVEI, p. 30; 63; 130; 189). În noaptea dinspre Crăciun, se aruncă cu pietre în pomi pentru a face roade mai multe; înainte de masa de la prânz, gospodina pregătește o soluție care are menirea de a aduce noroc, protecție și bani; preparatul se face din agheasmă, infuzie de mentă, levănțică și mușcată; stăpânul casei spune o rugăciune, iar soția stropește casa cu această licoare, ritualul repetându-se timp de șapte zile; stăpânul casei așează într-un vas un buchet format din spice de grâu, câte nouă crenguțe de mentă, pătrunjel și busuioc, toate legate cu o panglică roșie și un fir auriu; deasupra buchetului, se pune o iconiță a Mântuitorului; după sărbători, acest buchet este păstrat la icoană, în credința că el va aduce prosperitate și va alunga relele; în această zi, fiecare trebuie să fie vesel, să râdă, fiindcă înseamnă că acela care nu se bucură nu și-a terminat treburile, sau că va mai avea mult de recuperat în anul următor; râsul este un pact cu lumea cosmică, cu îngerii păzitori (PRESA). În această zi sau chiar în ziua de Crăciun, dimineața, se dă de pomană pentru morți, din această cauză ziua fiind numită și Moșii de Crăciun; se împart colaci cu lumânare aprinsă, carne de purcel sau de porc, cârnați și răcituri (*aite*, *aituri*), *borăndău* și altele; în Moldova, această pomană poartă numele de *masa preotului* sau *masa de ajun*, bucatele fiind împărțite la vecini și la oamenii săraci; se crede că morții din familie revin în această zi pe la casele lor și participă și ei la ospăț; alături de turte și colaci, se pune pe masă și grâu fiert, îndulcit cu miere sau cu zahăr - Banat; Moldova (**3.** MARIAN, III, p. 244; **12.** GHINOIU, p. 129). Cete de copii umblă cu colindatul pe la casele gospodarilor (*Bună dimineața la Moș Ajun*), primind colăcei, nuci, mere, uneori bomboane și bani - obicei atestat în toate zonele; seara, alte cete de copii și tineri umblă cu *Steaua*, colind cu text religios, rememorând evenimentul nașterii Mântuitorului (NOTE, Antonescu). În noaptea de ajun a Crăciunului, umblă trei feluri de colindători: „Stelașii" (copii de 6-10 ani) „Crăieșii" sau „Craii" (adolescenți între 10 și 18 ani) și „Dubașii" (tineri între 18 și 25 de ani, adică feciorii înainte de a merge la armată, dar totodată neînsurați); *„Umblatul cu duba"* este un obicei specific unei zone etnografice din județul Hunedoara, cuprinsă în patrulaterul Deva-Brad-Săvârșin-Făget-Deva, cu puține iradieri în județul Arad (satele din jurul Săvârșinului) și în județul Timiș (satele din jurul Făgetului); în casele în care există fete mari (*„de joc"*), după *„strigarea cinstei"*, la comanda vătafului muzica intonează una-două melodii „de joc", iar fata este jucată de flăcăul care obișnuit îi face curte sau, în lipsa lui, de o rudă apropiată din ceata de „dubași"; uneori se adună mai multe fete la aceeași casă, așa că se întinde horă pentru câteva minute; umblatul din casă în casă durează toată noaptea de Ajun și continuă și în dimineața de Crăciun, până la amiază, uneori până și după masă; după ce este terminat satul de colindat, seara se organizează *„jocul colacului"*, în care fetele, în a căror casă au fost primiți dubașii, au acces fără taxă de intrare, un fel de recompensă pentru cinstea făcută; dacă în această zi cerul va fi senin, vinul, pâinea, peștele și carnea vor fi îndestulătoare în anul ce vine (PRESA). Serii simbolice: *agheasmă-mentă-levănțică-mușcată-rugăciune*; *grâu-mentă-pătrunjel-busuioc-fir* (roșu și auriu)-*icoană.*

25 decembrie - **Nașterea Domnului** (**Crăciunul**). Etimologia cuvântului se cere a fi revizuită, acum când deja se știe că, la albanezi, *kraciun* se numește butucul care se pune în vatră pentru a trece focul din anul vechi în anul nou; cuvântul este de substrat și el denumește nu numai sărbătoarea, ci și eroul principal al ritului colindatului; înfățișarea bătrânului Crăciun este mitică; el poartă veșmânt *„mohorât"* (purpuriu), culoare socotită și azi, în unele locuri, proprie numai solemnităților deosebite; veșmântul amplu cuprinde întreg pământul, probabil pentru că înfățișează simbolic puterea gospodarului; stelele care lucesc la mâneci, luceferii dintre umeri, soarele de pe piept și luna de pe spate sunt semne ale frumuseții și bărbăției, însușiri care reies din textul colindelor

(**4.**POP, p. 46). O interpretare teologică explică astfel denumirea Moș Crăciun: în popor, Mântuitorul Hristos este numit *moș* și acesta cheamă pe toți la mântuire; de la biblicul *cara* = a chema, a numi, s-a născut vechiul cuvânt românesc *Caraciun*, ulterior Crăciun, negând astfel originea slavă (*Kračun*), sau pe cea latinească (*creatione*), precum și cuvântul *caracioni* care nu satisface din punct de vedere fonetic; noua etimologie ar însemna *Mântuitorul cheamă* pentru a dărui din izvorul nesecat al bunurilor Sale materiale și spirituale (PRESA). Unul din rezultatele cele mai importante ale cercetărilor lui P. Caraman este determinarea unor motive certe de cult al morților la sărbătorile de iarnă; credința că, în noaptea de Crăciun, se deschid mormintele și ies strigoii și duhurile morților în lume este generală, atât la români, cât și la slavi; sufletele morților umblă, în tot timpul celor 12 zile, noaptea; la Bobotează este vremea când libertatea lor încetează, duhurile trebuind să intre din nou în sălașurile lor subpământene; cum nu vor să o facă singure, apare obiceiul *„Alungării duhurilor"*, care poate fi întâlnit și în Țara Oltului sub denumirea de *„Baterea tufei";* la care se adaugă faptul că, fiind solstițiul de iarnă, cu noaptea cea mai lungă, și cum noaptea și așa circulă tot felul de duhuri, cumulată această credință cu aceea că, fiind un moment de trecere, el este unul *„slab"* (neputincios), are loc o suprapunere de credințe care conduc la formarea unui corpus unitar, dificil de disociat astăzi (HERSENI, p. 70-71; 77; 92; NOTE, Antonescu). Crăciun este o făptură sacră, care simbolizează prin excelență *timpul creator*, ceea ce romanii numeau *tempus factum*, în care toate se făceau și se desfăceau; în mitologia geto-dacă este posibil să fi fost reprezentat printr-un strămoș, care simboliza echilibrul elementelor în stadiul facerii lor, al începutului procesului celor necreate și nedate în vileag; pe pământ marchează timpul sacru al solstițiului de iarnă, a *capului de an* sau *răstimpul* dintre doi ani; cultul strămoșilor și moșilor s-a îngemănat cu cultul soarelui, astfel încât *mitologia gerontologică* a devenit consubstanțială cu *mitologia solară*; legendele spun că Moș Crăciun este însoțit de fratele său, Moș Ajun, și este închipuit ca un bătrân păstor cu barba de omăt; se spune că s-ar fi născut înaintea tuturor sfinților, devenind mai târziu mai marele peste toți păstorii din satul unde a văzut lumina zilei Mântuitorul; avea turme și coșare, grajduri și multe vite; pe neașteptate, în sat sosește o femeie necunoscută, care cere găzduire, simțind că i-a venit sorocul să nască; ea bate întâi la ușa lui Moș Ajun, fratele mai sărac a lui Crăciun, dar acesta o refuză și o trimite la fratele său mai mare; neștiind că străina este Maica Domnului; Moș Crăciun nu o primește, dar nevestei sale i se face milă și o găzduiește într-un grajd, ajutând-o să nască; furios că i s-a încălcat porunca, Crăciun îi taie mâinile Crăciunesei de la cot; Maica Domnului face atunci prima ei minune: face să-i crească la loc mâinile celei care o ajutase să aducă pe lume pe Iisus; după ce a aflat cine s-a născut în grajdul său, Crăciun se roagă lui Dumnezeu pentru iertarea păcatului săvârșit, devenind astfel primul creștin din istoria lumii (PRESA). Se crede și acum că Moș Crăciun ar fi fost proprietarul ieslei din Bethlehem (Bayt Lahm), oraș în Iordania, locul de naștere al lui Hristos și al lui David, iar Baba Crăciuneasa ar fi moșit pe Maica Domnului; *Vicleim* este vechiul nume românesc al Bethlehemului - Caraș-Severin (ȘĂINEANU, I, p. 31; 349; LĂPUȘTE, p. 79). Ca personaj uman, Crăciunul este imaginat ca un om bătrân, un păstor bătrân cu barba ca omătul, un uncheș bătrân cu barba albă, sau vecinul lui Moș Ajun; este rău, pentru că a tăiat mâinile Crăciunesei, când a aflat că a ajutat-o pe Maica Domnului să nască; dar apare și ca fiind mai marele peste ciobanii din staulul unde s-a născut Hristos, sau este mai bătrân decât toți apostolii, născut fiind mai înainte decât toți oamenii, cunoscut ca soț al celei care a moșit pe Maria etc. (**12.** GHINOIU, p. 145). Se crede că se deschide cerul, iar Crăciunul este sărbătorit ca patron al casei; se face alergare de cai - Banat (MANGIUCA, p. 214-215). Nu este bine să se doarmă în zi de Crăciun, în timp ce la biserică se oficiază slujba de prăznuire a Nașterii Domnului - Țara Oltului; se crede că, în această noapte, vitele vorbesc între ele, dar nu este voie să fie ascultate - Țara Oltului; pentru ca animalele sălbatice să nu atace și să mănânce vitele, este bine ca, în ziua de Crăciun, să nu se mănânce carne - Suceava; în această zi, dacă va intra în casă mai întâi un băiat, vaca va făta vițel, iar, dacă intră o fată, vaca va făta vițică - Țara Oltului; nu face păduchi peste tot anul cine se îmbăiază în ziua de Crăciun - Galați; ca să nu le

iasă bube pe corp, copiii nu trebuie lăsați să mai rostească texte de colinde după ce a trecut ziua Crăciunului - Tecuci (GOLOPENȚIA, p. 111; 131; **2.** GOROVEI, p. 142; 168; 182). În ziua de Crăciun, găinile nu sunt chemate la mâncare, ca să nu le mănânce uliul; în cele trei zile ale Crăciunului, furca de tors este ascunsă, fiindcă se crede că acela care o va vedea va fi mușcat de un șarpe lung și gros ca furca; pentru a preveni acest pericol, se pune caierul în furcă, dar fără să fie legat cu ață, crezându-se că, dacă se vede ața, cânepa va fi încurcată și se va rupe la cules; ciobanii pun un drob de sare învelit sub pragul ușii, care stă acolo până la *„ales"* (22 aprilie), când se scoate, se macină, îl amestecă în tărâțe și îl dau oilor; nu se dă cu împrumut nimic, zicându-se că astfel se dă norocul din casă; cine împrumută foc în ziua de Crăciun își împrumută supărare și pagubă; pe fața de masă se pune pâinea, iar sub fața de masă pleavă de grâu, pentru a avea noroc; contra deochiului și farmecelor, în colțurile mesei se pune usturoi și mac; se mătură coșurile și funinginea se pune la vie și la pomi, ca să facă rod bogat; nu este bine să se dea cenușa afară, până nu se face pomană de sare și ceapă; cine postește în ziua de Ajun și de Crăciun are noroc; copiii mănâncă dovleac, să fie frumoși și grași peste an; la scăldatul copiilor, în apă se pun o nucă și un ban, ca să fie tari ca nuca și norocoși; se fierb tot felul de bucate, ca acestea să aibă rod bogat peste an; cei maturi se duc la biserică, iar tinerii stau acasă, ei mergând la biserică în a treia zi; când revin de la biserică, oamenii pășesc peste o bucată de fier, ca să fie sănătoși peste an, iar în mână trebuie să țină obiecte de ars, pe care le aruncă pe foc, zicând *„Domnul să ne dea spor"*; la masă se servește întâi carne de pasăre, ca să fie ușori ca pasărea; se mănâncă pâine de grâu nespălat, să se sature repede și să fie sătui tot anul; este bine să se mănânce pește; la cină, se mătură casa, dar gunoiul nu este dat afară, ca să nu aibă gospodarii pagubă la vite și să nu le iasă norocul din casă; se crede că atunci boii vorbesc între ei, dar nu este bine să fie ascultați; la Crăciun, se deschide cerul, dar nu-l văd decât cei buni; fetele, ca să-și vadă ursitul, pun sub fereastră tot felul de bucate, presupunându-se că acesta va veni să mănânce din acestea și ele îl vor vedea; după ce se spală, fetele pun pieptenele și săpunul sub pernă, ca să-și viseze ursitul; zilele dintre Crăciun și Bobotează se numesc *Hârța* sau *Câșlegi* și în aceste zile nu se postește; dacă Crăciunul cade într-o zi de *duminică*, iarna nu va fi caldă, ci rea, cu lapovițe și geruri (*„vremea va fi îndoită"*); primăvara va fi călduroasă și cu ploi multe; vara va fi secetoasă (veselă), cu vreme călduroasă, dar puțin ploioasă; toamna va fi ploioasă și cu vânturi; va fi rod bogat în vii, la secară și legume; de asemenea, fructele se vor face din belșug, iar vitele și fiarele se vor înmulți bine; va fi însă moarte printre bătrâni și femei gravide; cei căsătoriți vor avea parte de dragoste pașnică; dacă Crăciunul cade într-o zi de *luni*, iarna nu va fi nici cald, nici frig, primăvara va fi o lună bună, cu ploi, vara va fi cu ploi, dar și cu vânturi secetoase, toamna va fi amestecată; se va face rodul viilor, dar mierea va fi puțină, pentru că albinele cad jos; vor fi fructe multe; va fi moarte între bătrâni, bucurie printre ostași, dar femeile nu vor fi luate în seamă în mod deosebit; dacă Crăciunul cade în zi de *marți*, iarna va fi grea, lungă, cu multă zăpadă; primăvara va fi cu ploi și vânt, totuși bună; vara și toamna vor fi secetoase, din care cauză rodul viilor și al pomilor va fi sărac; sărăcie va fi și în rândul animalelor; vor fi boli mai multe la femei, cei potentați nu vor simți îndemnul să-și sporească averea, cei ce umblă pe mare vor avea parte de încercări și durere; totuși cei mari vor avea pace, dar moartea va încerca mai ales pe preoți; dacă Crăciunul cade într-o zi de *miercuri*, iarna va fi cu furtuni, dar cu zăpadă puțină; în schimb, primăvara va fi ploioasă, iar vara și toamna vor fi frumoase și se vor face bine grânele, fânul, strugurii, fructele, mierea; va fi rău pentru meseriașii lemnului și pentru negustori; cei buni vor avea parte de pagubă, iar moartea va încerca mai ales pe copii; dacă Crăciunul cade într-o zi de *joi*, iarna va fi cu ploi dese și vânt, la început mai geroasă, apoi mai înmoinată, primăvara va fi ploioasă și vântoasă, vara nu va fi nici ploioasă, nici secetoasă, iar toamna va fi ploioasă; grâul nu va fi rodnic; viața tuturor va fi pașnică, dar cei care stăpânesc lumea vor vorbi mai mult pentru ei; dacă Crăciunul cade într-o zi de *vineri*, iarna va fi grea, chiar năprasnică, primăvara ploioasă și bună, vara nestatornică, cu ploi în vremea secerișului, toamna bună, dar cam secetoasă; vor muri dintre oi și stupii; oamenii vor suferi de boli de ochi și de gât și

vor avea parte de multe boli lumești; femeile gravide vor avea parte de unele necazuri cu păstrarea sarcinilor; dacă Crăciunul cade într-o zi de *sâmbătă*, iarna va fi cu neguri și multă zăpadă, cu vânturi și zile friguroase; vara va fi bună, iar toamna secetoasă, cu tunete, dar fără ploi; semănăturile vor fi arătoase, dar rodul va fi scăzut, cu grâu și fructe puține; în schimb, oile vor avea puțină pagubă; va fi vrajbă între oameni, boierii vor înregistra necazuri, chiar moarte, s-ar putea să fie și războaie și boli multe; dacă în ziua Crăciunului strălucește soarele, oamenii se pot aștepta la un an bun; a doua zi de va ploua, va fi gâlceavă și zâzanie între oamenii bisericii; de va fi soare în a patra zi, va fi moarte între tineri; dacă în a cincea zi va fi senin, grâul și fructele se vor face îndestulător; cea de a șasea zi de va fi luminoasă, recoltele de legume vor bucura pe grădinari; a șaptea zi după Crăciun de va fi senin, vinul se va face, dar pâinea va fi scumpă; a opta zi de va fi ploaie, an bun va fi pentru prins pește; a noua zi de va fi cu ploaie, an bun pentru oi va fi; a zecea zi de va fi ploioasă, anul va fi amestecat; a unsprezecea zi de va fi luminoasă, peste an va fi multă ceață (negură) și multe boli; în cea de a douăsprezecea zi de va fi senin, anul va fi cu certuri și bătălii; dacă în noaptea de Crăciun va bate vântul este semn de moarte între boierii cei mari; a doua noapte de va fi vânt, viile se vor strica; de va bate vântul în cea de a treia noapte, moartea va atinge o casă boierească oarecare; în a patra noapte de la Crăciun prezența vântului prevestește scumpetea pâinii și foamete; în a cincea noapte, vântul înseamnă moarte printre cei învățați; în a șasea noapte, vântul semnifică rod bogat în vii și la floarea-soarelui; dacă în a șaptea noapte va fi senin, anul va fi unul cu recoltă mijlocie; de va fi vânt în a opta noapte, vor muri mulți bătrâni și copii; a noua noapte de la Crăciun de va fi vânt este semn de războaie; vor pieri vite multe, de va fi vânt în a zecea noapte; de va fi vânt în a unsprezecea noapte este semn de crime și tâlhării (PRESA). Dacă este vreme rea în ziua de Crăciun tot așa va fi și în ziua de Paște - Teleorman (**2.**CHIVU, p. 245). Serii simbolice: *usturoi-mac*; *nucă-monedă*; *pieptene-săpun.*
28 decembrie – **Sfinții 20. 000 de Mucenici din Nicomidia**. În unele sate, în această zi se face *„Îngroparea Crăciunului”*, un fel de parodie de înmormântare, în care sunt implicați numai flăcăi; unul este așezat pe o scară de lemn și, învelit ca să nu fie cunoscut de cei din sat, este purtat de alți șase; ceilalți formează alaiul care îl conduce și cântă a mort ajutați și de lăutari; textul este o invitație pentru Crăciunul abia sărbătorit să plece cu bine în ale lui, pe apa sâmbetei, să nu se mai întoarcă, pentru că va veni altul mai bun; după ce-și iau iertare și i se dezleagă păcatele, flăcăii aruncă „mortul” pe gheață, moment în care cel mort învie, se ridică și poate fi recunoscut de către toți cei de față; totul se sfârșește la *„casa jocului”*, unde are loc petrecerea cu joc și cântece și la care sunt aduse cu forța și fete, aceasta fiind singura zi din an în care este permis acest fel de comportament față de fetele din sat - Satu Mare (**12.** GHINOIU, p. 152-153).
31 decembrie – **Cuvioasa Melania Romana; Cuviosul Zotic preotul; Sfântul Mucenic Hermes.** În această seară este aprinsă o lumânare de ceară curată și lăsată să ardă toată noaptea în fața icoanelor, cu deosebire în fața celor care îl înfățișează pe Mântuitor, în credința că astfel norocul va intra în casă; nu se doarme, nu se stinge lumina, nu este bine a se stinge focul în vatră, este bine să se stea de veghe, pentru ca Anul Nou, dar și duhurile rele, să nu-i prindă pe ai casei dormind; se crede că în această noapte se văd arzând banii sau comorile acolo unde sunt îngropate; dacă se văd arzând de cu seară înseamnă că banii nu sunt buni, dar dacă se văd arzând în revărsatul zorilor Anului Nou atunci sunt buni și oricine poate merge fără teamă să-i dezgroape și să-i ia; femeile care se ocupă cu farmece, vrăji, descântece și ghicitul în cărți caută să fure, în această noapte, un resteu de la jugurile oamenilor cununați numai o singură dată, obiect pe care apoi îl păstrează peste tot anul, pentru a-l folosi la vrăjile de aducere a ursitului pentru vreo fată; când, spre dimineață, vor să se culce, așează cărțile de ghicit sub cap, în credința că astfel vor putea mai bine ghici, sau că li se va arăta în vis cum trebuie să ghicească mai nimerit și mai bine; unii gospodari fac gropițe în pământ în care împlântă surcele de lemn cărora le dau foc; dacă tăciunii cad în groapă, acela care a făcut-o crede că va muri în acel an, iar de cad tăciunii în afara gropii înseamnă că nu vor părăsi lumea așa de curând; oamenii mai cred că în această noapte

toate vitele vorbesc și că atunci când vorbesc nu este bine să fie ascultate, pentru că acela care le ascultă este pedepsit cu moartea; se zice că un om a vrut neapărat să asculte ce vorbesc între ei boii săi și unul dintre animale l-a sfătuit pe celălalt să se odihnească, pentru că, peste câteva zile, îl vor duce pe stăpân la țintirim, ceea ce s-a și întâmplat; există și credința că, în această seară se deschide cerul și vitele vorbesc, dar nimeni nu le aude sau nu le poate înțelege - Bucovina; dacă se pune sub icoane un pahar plin cu apă și a doua zi este găsit având promoroacă este semn de prevestiri bune pentru casă - Iași; se crede că, în această noapte, se deschide cerul și oamenii pot cere lui Dumnezeu tot ceea ce doresc, pentru că li se vor împlini rugămințile - Moldova; ca să se vadă care va fi soarta omului peste an, se iau tot atâtea pahare câte suflete locuiesc în casă, se umplu în mod egal cu apă neîncepută și sunt așezate sub icoane; a doua zi se măsoară apa din ele și unde se găsește apă mai multă aceluia i se prevestește noroc și an bun, iar celui cu apă mai puțină o soartă rea - Moldova; în loc de foi de ceapă, se pun linguri pline cu apă, așezate într-o tavă și a cui lingură e seacă a doua zi acela nu va avea noroc peste an - Muntenia; Bucovina; se iau atâtea linguri, fără apă în ele, câți locuiesc în casă și se așează la o anumită distanță între ele și sprijinite de ceva, pentru a nu cădea și fără a le atingă pe celelalte; a doua zi, lingura răsturnată semnifică moartea în anul următor a celui căruia i s-a menit lingura - Muntenia; Bucovina (**2.**MARIAN, I, p. 6-9). În această zi, grupuri de colindători (*pițărăi*) trec din casă în casă, având în frunte un steag ceremonial; rostesc *„Bună ziua lui Ajun. La anu' și la mulți ani cu sănătate"*; gazdele așteaptă pe colindători cu străchini cu boabe de grâu, nuci sau cânepă, cu o „păpușă" din turtă dulce, toate fiind oferite primului din ceată; tuturor li se dau colăcei (*țipăi*), mere, pere, nuci - Valea Jiului; fetele se duc seara și pun *punți* confecționate din ramuri de măr dulce, de care leagă busuioc, un ban de argint, fire de arnici roșu, un inel, un șirag de mărgele, pentru a-și visa peste noapte *scrisul*, *ursita*, *rânduiala* - Muscel (PRESA). Cete de copii umblă cu *Plugușorul*, colind și obicei care au trecut din Moldova în absolut toată țara prin intermediul manualelor școlare (NOTE, Antonescu). Serie simbolică: *ramură de măr-busuioc-monedă-fir roșu-inel-mărgele*.

DEGET

Dacă nou-născutul e fată, moașa îi pune un deget pe barbă, în credința că în acel loc îi va apărea o gropiță, care îi va da o înfățișare atrăgătoare la maturitate; apoi îi pune pe obraji, concomitent, degetele mari de la mâini în același scop - Suceava (**2.** MARIAN, II, p. 63). Se crede că nu este bine, când se alăptează copilul, să se prindă sânul între degetul mijlociu și cel arătător al mâinii, pentru că sugarul va crește cu gâtul scurt, între umeri - Bucovina; pentru ca un copil să fie apărat de apă, de foc și de alte pericole, părinții săi trebuie să se taie superficial la degetul cel mic de la mâna stângă și să lase să cadă sub leagănul copilului trei picături de sânge, zicând, totodată, un text care denotă că sângele este o ofrandă adusă cuiva căruia nu i se pronunță numele, dar care este subînțeles practicii în sine (*„Ia și ne apără pe noi toți de foc și de apă, de fier și de piatră"*) - Transilvania; dacă pielea buricului degetelor unei fete formează puncte, ea va naște, după căsătorie, băieți, iar dacă formează linii va naște copii de sex feminin - Bucovina; dacă nu vrea să aibă copii imediat după căsătorie, mireasa trebuie să se sprijine de ușa bisericii în atâtea degete câți ani vrea să amâne evenimentul - Moldova; să nu se țină inel în degetul mijlociu, pentru că acela care o face nu va avea noroc în dragoste - Tecuci; se crede că, dacă degetele cuiva pocnesc, când și le întinde, aceluia îi vor tremura la bătrânețe - Bucovina; dacă îngălbenesc cuiva din familie degetele, în curând va avea loc moartea unuia de-al casei - Bucovina; un deget îngălbenit observat în casă înseamnă moartea unei rude, iar observat afară din casă dă semn de moartea unui străin - Botoșani; hoții cred că, dacă poartă cu ei degetul unui mort, nu vor fi destăinuiți, adică nimeni nu va vorbi despre ei, așa cum nu vorbește nici mortul - Bucovina; se zice că, dacă i s-au prins cuiva degetele în tocul ușii, îi vin musafiri - Bucovina; pentru a nu scoate ochii îngerilor, nu este bine a ridica degetul spre cer pentru a arăta soarele sau luna - Moldova; ca să nu crească subțiri, ridichile trebuie răsădite cu trei degete și niciodată cu unul singur - Moldova; sămânța de ardei să fie

semănată numai cu două degete, ca să răsară planta în două săptămâni - Țara Oltului (**2.** GOROVEI, p. 41; 59; 73; 82; 109; 142; 162; 176; 207; 272; GOLOPENȚIA, p. 140). Este semn de moarte iminentă, când bolnavul se plânge că îi cresc degetele - Bârlad (BĂLĂNESCU, p. 268). Cel ce are degete păroase este om cu noroc, iar cel ce prezintă spații între degete, când le ține alăturate unele de altele, este om risipitor - Maramureș (BOGDAN, p. 128). Se crede că, dacă degetul mare de la piciorul unei fete este mai mare decât următorul, atunci viitorul soț va fi mai înalt decât ea, iar dacă e mai mic, atunci fata va fi mai înaltă decât soțul ei - Suceava; cine are degetele de la mâini scurte este om zgârcit și egoist, iar cine le are lungi este generos și altruist - Bucovina; a se visa cu mai multe degete la mâini sau la picioare înseamnă creșterea averii proprii, sau prieteni mai numeroși; însă cine se visează că are degete frumoase e semn de vanitate - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *deget-sânge*; *deget-ușă*(de biserică); *deget-inel.*

DEGETAR
Cine se visează cu degetar în deget e semn de lucru și osteneală inutile - Suceava (NOTE, Băncescu).

DELFIN v. DULF.

DEOCHI (A DEOCHEA)
Deocheatul este puterea magică de a îmbolnăvi cu privirea, precum și starea fizică negativă produsă de acesta (ȘĂINEANU, II, p. 385). Totul poate fi deocheat, iar manifestările sunt dintre cele care nu pot fi explicate imediat; astfel, copilul sau omul matur începe să aibă, ca din senin, dureri de cap; se înroșește la față și are călduri; începe să-i țiuie urechile; cască mereu fără să-i fie somn; are hemoragii nazale; nu mai are poftă de mâncare; vomită fără un motiv plauzibil; uneori se umple de bube, de spuzeală; vitele, caii și oile tremură, își pierd vigoarea, zac și apoi mor; florile se ofilesc, plantele se veștejesc, iar pomii nu mai dau roade și se usucă; obiectele se manifestă ciudat: morile se strică din senin sau încep să meargă singure; viorile și, în general, instrumentele muzicale își pierd calitățile lor sonore și sună dogit; cu toate că totul și toate se pot deochea, totuși unele realități sunt expuse mai mult; astfel, dintre ființele omenești, copiii sunt cei mai predispuși; la fel flăcăii și fetele, mirele și mireasa; lehuzele sunt și ele deosebit de expuse și de aceea moașele, înainte de a intra un străin în casă, suflă peste capul proaspetei mame și o descântă; se mai pot deochea vitele și caii, păsările de casă, în special puii, albinele și stupii, viermii de mătase, pentru care se pune un ou roșu între gogoșile larvelor; de asemenea, pot suferi efectele deocheatului legumele, fructele și grânele, precum și aluatul, care scade dacă este privit cu insistență prea mult timp, iar vacilor, din același motiv, poate să le sece laptele; paza de deochi se face în mai multe feluri: cel mai sigur și mai răspândit mijloc de a feri o viețuitoare, o plantă sau un copil de deochi este să nu se mire nimeni de calitățile lor, să nu le aducă laude și să scuipe de trei ori, rostind concomitent *„să nu-i fie de deochi*”; mama trebuie să-i facă pruncului un semn pe frunte, folosind cenușă, funingine, cărbune, înmuiate în apă sau folosind doar cerneală; copilul trebuie cântărit înainte de a i se face prima scaldă; pentru ca să fie păzit de duhurile rele, nu trebuie spus nimănui ce sex are copilul timp de trei zile de la naștere; ca să fie păzit de deochi, copilul trebuie dat să sugă la sânul unei țigănci; nu trebuie lăsat până la vârsta de un an să se uite în vreo oglindă, ca să nu se deoache singur (PRESA).

DESTIN v. SOARTĂ.

DESCÂNTEC (A DESCÂNTA)
În Gorj, ca de altfel în toate zonele etno-folclorice ale României, persistă și azi, mai ales în rândul femeilor, descântecul de deochi, de dragoste, descântecul de *izdat*, de *rânză*, de însurătoare, de

măritat, de fată mare și altele; deochiul este o stare maladivă, care se manifestă prin dureri de cap, mai ales la copiii mici, și se crede că apare ca urmare a admirației sau a dorinței puternice a *râmnitorului*; descântecul de dragoste are menirea să înlăture ura purtată flăcăului sau fetei pentru a se face iubiți; *izdatul* este o boală care se prezintă sub formă de crampe stomacale, provocate de paraziți intestinali, descântecele în aceste cazuri fiind însoțite de o practică magică variată, care păstrează ca notă comună suflatul de trei ori în palme, masajul pântecului etc.; căderea *rânzei* (a stomacului) se vindecă prin descântece, folosindu-se concomitent practici ale medicinii empirice; descântecele de căsătorie transmit credința că vor fi înlăturate toate făcăturile și vor dezlega drumul tinerilor spre formarea unei familii (SANDA, p. 29-30). Tot în Gorj, descântecele sunt în general practicate de femei în vârstă, rareori de câte un bărbat; femeia care descântă de obicei se închină înainte de a descânta; descântecul se face, cu rare excepții, în străchini și ulcele din lut, cu apă în ele, mestecându-se cu crenguțe de busuioc de la Bobotează (*„că-i cu leac”*), cu un fir de mătură (că *„mătură”* durerea), sau cu un ac (pentru că *„împunge”* locul durerii) etc.; se folosesc cărbuni stinși în apă, sare, os, cenușă, ață roșie, usturoi, rachiu, unt, untură etc. (CĂRĂBIȘ, p. 135). În unele variante ale *Mioriței* (Moldova, Muntenia, Teleorman, Dâmbovița), ciobănașul este ucis de confrații săi și readus la viață printr-un descântec sau printr-o practică tămăduitoare executată fie de mamă, fie de mioară, fie de mamă ajutată de mioară, fie de către o călugăriță; acestea folosesc apă-vie, buruieni de leac, îi adună rămășițele, îl oblojesc, îi suflă în gură, îl descântă, îl jelesc și apoi îl poartă viu acasă (PRESA). Serie simbolică: *apă*(vie)-*plantă-suflare-descântec-plânset (jelire)*.

DEZORDINE

Gândirea tradițională operează cu extreme, nu cunoaște și nu acceptă nuanțe, din care cauză orice nu încape în ordinea prestabilită anunță un sfârșit iremediabil; conform acestei teorii, sfârșitul lumii este însoțit și totodată anunțat de potop, cutremure, erupții vulcanice etc. , toate întâmplându-se ca o pedeapsă pentru încălcarea legilor lumii; căci răutatea nu este asimilată doar nesocotirii normelor umane de conviețuire și comportare, norme care, în condiția lor ideală, participă la bine, ci și atentării la ordinea cosmică; ordinea, armonia se confundă cu binele, după cum dezordinea, disarmonia ar fi răul (VLĂDUȚESCU, p. 142).

DIAVOL

Diavolul este coetern lui Dumnezeu, deci nu depinde ontologic de el; așa se explică participarea sa la creație; înfrângerea lui înseamnă trecerea stihiei sub ordine; nu dispare însă, căci forța elementară se zbate mereu în strânsorile ordinii; diavolul *„a fost făcut nu se știe din ce”*, aceasta când, rareori, se pune problema apariției lui; pentru că, îndeobște el, asemenea lui Dumnezeu, stătea pe apele începuturilor dintotdeauna; dacă este din eternitate ca și Dumnezeu și dacă, tot ca el și cu el, creează lumea, dar nu ia nici măcar jumătate în stăpânire, nu se săvârșește un act de nedreptate, fiind firesc ca principiul negativ să treacă sub ascultarea celui cu valoare determinantă în cosmos; săvârșește și multe fapte ilogice; cară lumina în casă cu sacul, pentru că făcuse casa fără ferestre; construiește carul în casă; confecționează ciubote, dar numai una pentru amândouă picioarele; a lucrat o scripcă, dar nu i-a făcut și *„borțile”*, din care pricină instrumentul nu cânta; ar fi cusut și altița pentru cămașa femeiască, dar punând-o mereu unde nu trebuia, la picioare, nu pe trup; nu știa niciodată unde se înjugă boii, înaintea sau înapoia plugului; cară apă cu ciurul; a construit prima moară, dar fără *„borțita”* pe unde curge făina; Dumnezeu însă îl învață cum să facă bine toate lucrurile; tot ceea ce întreprinde diavolul este împotriva oamenilor, iar lucrurile pe care le inventează nu știe cum să le folosească, ori nu știe să le dea forma desăvârșită; de aceea, încă o dată, împotriva aparențelor, el nu este un erou civilizator, ca Ghilgameș de pildă (VLĂDUȚESCU, p. 112-113; 119). Credințele românilor în diavol se pot rezuma la următoarele: este întâlnit sub diferite denumiri, unele acoperind fie diferite demnități în ierarhia organizării comunității dracilor,

fie ca interdicție de limbaj, fie subliniind anumite mentalități legate de unele meserii sau etnii; printre cele peste 140 de denumiri ale dracului sunt de interes aparte următoarele: Scaraoschi, Diavolul, Necuratul, Ucigă-l Crucea, Ucigă-l Toaca, afurisitul, arap alb, buzatul, cadâna, ciumatul, colțatul, curvoaica, dălacul, despletita, diochiatul, domnița, ginerele, grozavul, înfiorătorul, înțelenitul, jupâneasa, leul, lupul, maica, mătricea, negritul, pocitul, procletul, proorocița, romănca, săgetătorul, săsoaica, spurcatul, tătăroaica, turbatul, țiganca, unguroaica, ucigașul, urâtul, vârtejul, vrăjitoarea, zâmbatul și zburătorul, drac fiind termenul de maximă generalitate; el este dușmanul neîmpăcat al omului și al lui Dumnezeu; este suflarea cea mai rea de pe pământ; nu vrea niciodată binele omului, ci tot răul, și chiar dacă pe pământ îl ajută pe om să se îmbogățească, aceasta o face cu scopul de a-i lua sufletul, când va muri; în dracul sunt întrupate toate relele de pe pământ, el neîndemnând pe om decât la fapte rele; unde sunt bețiі, tâlhării, omoruri, dracul este căpitan; dracul este făcut tot de Dumnezeu; lui i-a dat Dumnezeu puterea să chinuiască pe cei ce nu lucrează bine; de frica lui Dumnezeu, diavolul se cutremură; iadul este întruparea gospodăriei lui Scaraoschi, căpetenia tuturor dracilor; pe dracu l-a făcut Dumnezeu din niște îngeri care se urcau mai sus decât el; dracul locuiește în orice parte a pământului, fiindcă așa l-a blestemat Dumnezeu când l-a azvârlit din cer; dracii sunt în aer, în apă, pe pământ și sub pământ; se arată sub multe forme; de pildă poate să ia chipul tuturor viețuitoarelor, numai în chip de vacă nu; unora li se arată sub formă de motan, altora sub formă de copil, are pe cap fes roșu, este îmbrăcat în negru, are ochii roșii și scânteietori, la mâini și la picioare are unghiile mari, iar la față i se deschide o gură mare; de nimic nu se teme ca de cruce; când se face semnul crucii, el fuge în codri și în pustii; dar ca omul să nu-și poată face cruce, el îi ia puterile și atunci omul, dacă vrea să scape de diavol, trebuie să-și facă semnul crucii măcar cu limba; în cazul că i se rostește numele, oamenii adaugă *„Cruce de aur cu noi”*; crucea, tămâia și agheasma sunt lucruri pe care dracul nu le poate suferi, în fața cărora nu poate rezista; amenințat în descântece cu ele, diavolul trebuie să fugă; de pildă, în descântecele de deochi, diavolul este amenințat cu botezul; în cazul altor descântece, nu toate plantele de leac sunt pomenite, ci doar cele care se presupune că ar înspăimânta pe diavolul care aduce bolile, cum ar fi: alun, boz, viță de vie, pelin, corn, arțar, sânger, trestie, nuc; de pildă, alunul este folosit și de solomonari pentru a îndrepta grindina în direcția voită de ei, dar și oamenii folosesc alunul și un topor pentru a amenința și a abate grindina peste păduri; dracul se arată omului numai de cu seară și până la miezul-nopții; de cum cântă cocoșii miezul-nopții, dracul și slugile lui părăsesc pământul; greu iese din trup sufletul celui dat diavolului; el poate intra și în biserică, dar, dacă miroase a tămâie, nu intră; de asemenea, în altar nu poate intra; tovărășie cu dracul fac numai vrăjitorii moșnegi și babele; când este în serviciul omului, se hrănește cu pâine și miez de nucă; dacă o comoară arde, fiindcă ele ard o dată pe an, de la amiază și până la miezul-nopții, atunci stăpânul acelei comori este necuratul; dacă însă comoara arde de la miezul-nopții înainte, atunci ea este *„curată”*; dracul este tovarăș cu strigoii, stafiile, Muma-pădurii etc.; se crede că trăsnetele nu sunt altceva decât împușcăturile după diavoli ale Sfântului Ilie, care îi urmărește peste tot (**3.** GOROVEI, p. 73-74; 148; 171-172; 181). Dracului i se mai spune Ucigașul, Satana, Diavol, Răul, Samodiva, Împielițatul, Ăl-cu-coarne, Pârdalnicul, Ucigă-l Tămâia, Aghiuță, Ăl-din-baltă, Bată-l Crucea, Bată-l Sfinții, Michiduță, Necuratul, Spurcatul, Naiba, Vrăjmașul etc.; apare sub formă de om, câine, pisică, cal, capră, bou etc.; numai sub formă de oaie nu apare, fiind aceasta considerată animal sfânt, pentru că ea dă lână pentru îmbrăcăminte, carne, lapte, brânză; de aceea și la pomeni, în capul mesei, se dă de pomană un caier de lână de oaie; în chip de om, dracul este înalt și negru, cu ochii mari și roșii, cu urechi și coarne, cu coadă și picioare de țap; e îngrozitor de urât, de aici expresiile: *„Parcă-i dracul (gol)”* și *„Omul să fie mai frumos ca dracul, ca să-i placă femeii”*; dracul poate fi recunoscut și pentru că umblă noaptea târziu, până la cântatul cocoșilor, după care dispare imediat; când este văzut, omul trebuie să scuipe și să rostească *„Ptiu! Ucigă-te Crucea! Piei din fața mea!”*, caz în care dracul fuge și se face nevăzut; există femei care știu *„să facă cu dracul”*, când i se fură cuiva ceva mai important; păgubașul

recurge la una din aceste femei, care se duce noaptea, dezbrăcată și despletită, la marginea unui râu sau a unei gârle, până la cântatul cocoșilor, și acolo „bate" apa cu o prăjină, strigând pe rând trei draci pe numele lor; unul din numele mai frecvente este Filip; la strigătul vrăjitoarei, toți cei trei draci se ivesc, pe doi îi trimite înapoi, oprind numai pe unul singur, căruia îi sacrifică un animal (vacă, bou, cal sau chiar un om întâlnit întâmplător în drum); aceasta este plata care se dă dracului pentru serviciul oferit; dracul se duce la cel care a furat, fiindcă el știe cine este hoțul, iar la casa acestuia miaună și chirăie, chemând hoțul pe nume; dacă hoțul nu aduce înapoi ceea ce a furat, îl vor apuca niște dureri cumplite, care se vor înteți până la moartea lui; înapoierea celor furate trebuie îndeplinită tot noaptea, după cântatul cocoșilor, obiectele însușite fiind aruncate în curtea posesorului, fără să fie zărit de cineva; vrăjitoria cu dracul poate să dureze și câteva zile; de pildă, dacă hoțul a furat o vită sau un obiect pe care l-a dus în altă parte, hoțului cuprins de spaimă îi va trebui ceva timp pentru deplasare și pentru înapoierea furtului; în acest fel, păgubașul își vede înapoiat ceea ce i s-a furat, iar hoțul rămâne tot necunoscut, dacă a avut grijă să nu fie văzut de nimeni; vrăjitoria aceasta are efect numai asupra omului *necântărit*; celui *cântărit* dracul nu-i poate face nimic, de aceea, hoților mari, de meserie, dracul nu le poate face nimic - Gorj (CĂRĂBIȘ, p. 117-118). În alte părți, se crede că Fata-Pădurii este diavolul care a luat chipul unei fete frumoase; părul ei negru ajunge până la pământ și făptura este foarte periculoasă mai ales pentru flăcăii care dorm la turmă sau la marginea pădurii; când flăcăii își dau seama de pericol încearcă să fugă și să se ascundă; dacă nu reușește să-i ademenească, Pădureana țipă și fuge ca nebuna, doborând în calea sa copaci și stânci; dacă nu este recunoscută și flăcăul răspunde chemării și vorbelor ei dulci poate să rămână mut pentru toată viața; dacă vreo vrăjitoare are nevoie de ajutorul diavolului, pune o oală cu apă la fiert și, când apa clocotește, apare și necuratul; dacă vreunui om îi apare în drum diavolul și îi mai trage și o palmă, să-i răspundă, făcându-i cadou o năframă sau un clop, iar, pentru această plată, dracul îl va duce pe om într-un loc, unde sunt ascunse comori; când cineva dorește să afle în ce loc se găsește tăinuit un obiect, el poate cere ajutor chiar diavolului, pentru aceasta procedând astfel: să țină o găină și un cocoș negru în coteț, până ce găina face un ou; să ia acest ou și să-l țină la subsuoară, până ce va ieși din el un drăcușor negru, care îl va întreba: *„Stăpâne dragă, ce dorești ?"*, el fiind dispus să satisfacă orice dorință, să caute comori ascunse; atunci când vine acasă, el trebuie ospătat numai cu coajă de pâine, ca să nu fugă de la locuința celui care s-a străduit să-l aducă pe lume; dacă diavolul apare în visul cuiva ca un coșmar, omul trezit să-și facă semnul crucii cu limba, de trei ori, și va scăpa de prezența lui - Sălaj (PRESA). Se crede că, dintr-un ou, făcut de o găină neagră, purtat la subsuoară timp de nouă zile, înainte de Paște, va ieși, în ziua Învierii Domnului, un spiriduș, care dă apoi celui ce l-a clocit toate averile din lume, dar îi ia și sufletul după moarte - Suceava; din orice ou, purtat subsuoară timp de nouă luni, iese din el necuratul, care îl servește pe cel ce l-a clocit, dar care, dacă nu are de lucru cu alți oameni, îl demonizează pe cel ce l-a adus pe lume - Suceava; dacă sunt clocite ouă mici și cam moi, vor ieși din ele spiriduși, care vor da celui ce i-a clocit câți bani dorește el, dar, după moarte, al acestor spiriduși îi este sufletul - Galați; alții cred că necuratul este un ban, care are puterea de a aduce alți bani de la cei care au din belșug, dar acești bani, care conțin spiriduși, trebuie cumpărați, numai că, aduși acasă, se poate observa că numărul lor a scăzut, iar apoi este de rău pentru cel ce are bani cu spiriduși - Galați; se povestește că unele femei nasc, în loc de copii, purcei, numiți *crasnic*, adică drac, care, imediat ce s-au născut, încep a țipa și a fugi prin toată casa; ca să scape de ei, bătrânele fac foc în sobă, cu jeratic mult, apoi gonesc crasnicii prin toată casa, până ce aceștia, neavând cum să mai scape, intră în sobă și ard - Vaslui; diavolul se poate preface în orice viețuitoare domestică sau sălbatică, numai în oaie și albină nu se poate preface - Banat; tichia diavolului se găsește întotdeauna în vârful vârtejurilor de colb, pe care le face vântul; dacă un om ridică de la bază acest con de colb, poate intra în posesia tichiei, care, pusă pe cap, îl face nevăzut și astfel poate intra apoi oriunde, fără a mai fi zărit - Moldova; diavolul se ivește întotdeauna la miezul nopții, pe locul unde s-a petrecut un omor - Tecuci; se crede că

diavolul aude tot ceea ce spune omul, dar niciodată ceea ce gândește - Suceava; el locuiește în gropi, pivnițe părăsite, case pustii, biserici ruinate, în ape stătute, pe sub punți și poduri etc. - Tecuci; el se ascunde și sub copacii mari și de aceea nu este bine, în caz că tună și fulgeră, să se adăpostească omul de ploaie sub copaci - Suceava; se mai ascunde și în blana câinilor, din care cauză nu este bine a-i ține în casă, când afară tună și fulgeră - Suceava; dracul vine pe urmele omului care călătorește noaptea, atunci când i se pare că îl strigă cineva din spate, și poate scăpa de el, dacă își face semnul crucii, rostește cuvântul *cruce*, sau chiar dacă îl înjură pe diavol de cruce - Tecuci; dacă, pentru moment, nu se găsește un lucru, nici nu trebuie căutat, fiindcă înseamnă că și-a pus dracul coada pe el - Tecuci; se spune că se naște un drac, atunci când, într-o adunare de oameni, se lasă o tăcere neașteptată - Muntenia; se mai spune că, atunci când doi oameni spun același cuvânt deodată, crapă un drac de ciudă - Muntenia; cu deosebire pe călugări îi urmărește diavolul până în pragul bisericii, îndemnându-i permanent să păcătuiască, dându-le visuri cu tot felul de bogății, plăceri lumești și chiar femei goale; de aceea lupta călugărilor este mult mai înverșunată în a urma calea cea dreaptă; când se cutremură pământul, se crede că se bat dracii chiar în mijlocul lui (**2.** GOROVEI, p. 50; 64; 77-78; 80-81; 184; PRESA). Va fi ispitit la fapte nedemne sau va primi vești proaste cel care visează diavol; va avea o soție rea cel care visează diavol cu coarne; cine se visează că este urmărit și necăjit de diavol înseamnă că se va confrunta cu vrăjmășia oamenilor - Suceava (NOTE, Băncescu).

DIHOR (*Mustela putorius* - DLRM, p. 246)
Cine visează dihor înseamnă că va avea parte de o pagubă în viitorul imediat - Suceava (NOTE, Băncescu).

DIMINEAȚĂ
Interval de timp al zilei, situat cu precădere înainte de răsăritul soarelui; dacă zorii se ivesc la orizont de culoare roșie, urmează mai totdeauna vânt cu ploaie - Bucovina (**2.** MARIAN, I, p. 86). Nu durează mult, dacă ploaia începe dimineața - Suceava (**2.** GO-ROVEI, p. 196). Descântecele, ca să aibă efect, se fac seara și dimineața - Bucovina (CO-JOCARU, p. 233).

DINTE
Se crede că, dacă mai întâi copilului îi ies dinții pe maxilarul inferior, acesta va trăi mulți ani, iar dacă îi ies pe cel superior va muri în scurt timp - Suceava (**3.** MARIAN, II, p. 213-215; **2.** GOROVEI, p. 145). Dacă unei fetițe îi cresc mai întâi dinții de sus, ea se va face preoteasă, iar, dacă îi cresc băiețelului, el va deveni preot - Vâlcea (**2.** GOROVEI, p. 199). Dacă, la căderea unui dinte sau a unei măsele, curge mult sânge și se simte durere puternică e semn de moarte pentru cineva apropiat; dacă nu, atunci moare o rudă mai îndepărtată - Mehedinți (CIOBANU, p. 79). În Maramureș, când unui copil îi cade sau i se scoate un dinte de lapte este bine să-l arunce peste casă și să zică: *„Na, cioară, dinte de fier/Și-mi dă altul de oțel!”*; în Maramureș și Bucovina, se crede că oamenii care au strungăreață sunt foarte pătimași în dragoste, iubăreți (BOGDAN, p. 20; 128). Cine trage așternutul de sub el cu dinții îmbătrânește repede - Tecuci; să se strângă din dinți când trebuie să se treacă pe lângă câini răi și există temerea că se vor repezi să muște - Vâlcea; dacă cineva dorește să nu-l mai doară dinții niciodată, să frece cu un deget dinții unui om mort și apoi, cu același deget, să-și frece dinții proprii - Bihor; nu este bine să înghită cineva dintele (sau dinții) care i-au căzut - Tecuci; să nu se scrâșnească din dinți, că se bucură dracul - Tecuci; femeii care are strungăreață între incisivii de sus îi place să facă dragoste - Tecuci; tâlharii poartă cu ei, în mod obișnuit, dinți ai unui mort, pentru a nu fi dați în vileag - Bucovina; dinții de lup sunt recomandați ca leac în mușcătura de lup - Neamț (**2.** GOROVEI, p. 5; 40; 76; 79; 85; 109; 128). Căderea dinților în vis, însoțită de senzația de durere și de sânge, semnifică moarte; aceasta este cu atât mai apropiată în timp, cu cât senzația de durere este mai intensă și sângele în cantitate mai mare - Suceava (**3.** MARIAN, III,

p. 9). Înseamnă sănătate și onoare pentru cel care se visează că are dinți albi, netezi și frumoși; dacă se visează scoțându-și dinți fără durere este semn că s-a eliberat de tot felul de ispite; dacă visează că-i cad dinții și îi pune la loc înseamnă câștig într-o afacere; dacă visează scoțându-și dantura falsă și punând-o la loc înseamnă că va îndrepta o pagubă; dacă se visează trăgând de dinții altcuiva înseamnă moartea unei rude sau a unui prieten; visarea dinților altcuiva negri, cariați și căzând semnifică neliniște sufletească; visarea dinților din aur înseamnă bogăție; dacă se visează curățindu-și dinții e semn că se va osteni pentru rezolvarea problemelor altora; dacă se visează că are dinți lungi înseamnă întristare, iar dacă se visează că are dinți din sticlă semnifică boală grea și moarte grabnică; pentru cel care se visează crescându-i o măsea înseamnă sănătate, robustețe, stare fizică viguroasă - Suceava (NOTE, Băncescu). .

DOCTOR

Pentru cine visează doctor înseamnă boală sau trăirea unor sentimente de părere de rău; dacă își visează vreo rudă în ipostaza de doctor este semn că va asista la căsătoria unui membru al familiei - Suceava (NOTE, Băncescu).

DOCTORIE

Pentru leacurile (doctoriile) primite de la cineva, gratuit sau cu împrumut, nu trebuie să se mulțumească - Maramureș (BOGDAN, p. 93). Dar există și credința că doctoriile sunt *„spurcate”*, pentru că ele sunt făcute din grăsimea oamenilor care mor în spitale, în special din cea a oamenilor grași - Maramureș (**3.** POP, p. 111). Cine visează doctorii e semn că va trăi momente de neîncredere și îndoială asupra oamenilor sau întâmplărilor petrecute; dacă, în schimb, visează balsam (substanță lichidă, cu aromă plăcută, extrasă din rășini sau din diverse produse vegetale), va beneficia de cuvinte de laudă din partea prietenilor, pentru comportarea bună pe care o va manifesta - Suceava (NOTE, Băncescu).

DOI

În practicile premaritale, se întâlnesc frecvent numere pare sau cifra doi; dacă două picături de ceară se unesc în apă, dacă două fire de păr de porc, puse alăturea pe o plită încinsă, se unesc, dacă bobocii de gâscă sunt cu soț; în toate fazele nunții, apare cifra doi (sau număr par); la fata nemăritată sunt trimiși totdeauna doi pețitori; în număr par sunt solii care fac chemările la nuntă; același principiu, al parității, funcționează în alegerea vorniceilor și a druștelor; înșirați doi câte doi, vin călăreții din alaiul mirelui; se angajează două formații de lăutari; din două sate este alcătuit convoiul care pleacă după mireasă, având înhămați doi-patru-șase boi; cu două lumânări se pleacă la biserică; nuntașii se împart în două tabere, unii sunt cei care apără mireasa, ceilalți sunt cei care solicită să le fie dată, sau vor să o răpească; diviziunea mesenilor rămâne valabilă și pe parcursul petrecerii, în timp ce unii joacă în curte, ceilalți trebuie să stea în casă etc.; de observat că cifra doi, spre deosebire de toate celelalte, nu are ferm conturată încărcătura simbolică, fiind asimilată curent cu șirul de numere pare, pentru că această cifră simbolizează în primul rând paritatea (EVSEEV, p. 186-187; NOTE, Antonescu). Face și mai mulți păduchi cel care este căutat în cap, concomitent, de alți doi oameni - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 42). v. NUMĂR; TREI

DOISPREZECE

În trecutul îndepărtat, unele popoare (ex. babilonienii) considerau numărul 12 drept cifră de bază în calculul aritmetic, el oferind avantajul prin faptul că este divizibil cu 2, 3, 4, și 6; astfel, numărului i s-au atribuit însușiri cu totul deosebite; de pildă, astronomii au împărțit harta cerului înstelat în 12 constelații, anul are 12 luni, ziua are 12 ore etc.; dacă acestei cifre i se adaugă o unitate, rezultă cifra 13, care creează mari dificultăți de calcul, deoarece ea nu este divizibilă decât cu 1 și cu ea însăși (PRESA). Cele douăsprezece zile aparțin tradiției indo-europene și erau fixate

simetric în jurul Anului Nou, care putea să aibă loc fie la solstițiu, fie la echinocțiu; calendarul tradițional românesc le-a preluat și ele se găsesc șase înainte de Anul Nou și șase după Anul Nou; în Moldova și în satele de câmpie ale Olteniei și Munteniei, flăcăii aleargă călări, cai și călăreți fiind împodobiți frumos, în toate aceste douăsprezece zile, după care, în ziua de Bobotează (6 ianuarie) se rânduiesc așteptând ca animalele lor să fie stropite cu apă sfințită (BUHOCIU, p. 48; 67). v. NUMĂR; TREI.

DOLIU
În Bucovina, doliul după un părinte decedat este mai aspru, copiii trebuind să-l țină timp de un an; în acest interval, ei nu se bărbieresc deloc și nu au voie să joace la hore, pentru că se crede că astfel joacă pe pieptul mortului; când se visează doliu este semn de moarte, fie pentru cel care visează, fie a cuiva apropiat, rudă sau cunoștință veche (COJOCARU, p. 163; 170).

DOR
Unii analiști atribuie sferei semantice a dorului o origine pastorală, plecând de la ideea distanței geografice reale care separă iubitele rămase în sat de flăcăii plecați la munte cu oile; în acest sens, sunt aduse ca argumente prezența muntelui în lirica de dragoste, sau *drumul dorului*, care inițial ar fi fost drumul plaiului; dar nu trebuie ignorat că, în limba latină, *dolor-dolus* înseamnă dezolare, întristare, ori romanii erau agricultori, nu păstori; *drumul dorului* este în fapt distanța care desparte visul erotic de împlinirea sa; deci nu este vorba de o distanță concretă și neapărat mare, ci este o reprezentare ideatică, configurată mental, depărtarea fiind existentă și dramatică și în cazul că îndrăgostiții se află în cadrul aceleiași colectivități umane; *drumul dorului* este practic un simbol, o călătorie inițiatică, o expediție în căutarea și aflarea unei noi personalități a omului, îmbogățită printr-o experiență erotică; *lungul drum al dorului*, pe care îl străbat partenerii, mergând unul spre celălalt, este dramatic nu pentru că este lung, ci pentru că este plin de obstacole; cele mai multe asemenea obstacole sunt dealurile, munții, apele, pădurile și văile adânci, toate fiind de fapt ipostazieri ale interdicțiilor impuse de morala comunitară, uneori fiind reală chiar distanța dintre cei doi, care conduce la prelungirea dureroasă a unei iubiri la distanță, deci neîmplinite; de remarcat că obstacolele sunt aceleași ca în basme, numai că în basme operează cu această funcție gurile de foc ale balaurilor sau zmeilor; *casa dorului* este un fel de centru mito-poetic al spațiului erotic și se află amplasată pe o *punte,* pe o *ciucă,* pe un *deal,* sau pe o *coastă* din inima codrului; dacă dorul este comparat cu focul, cu chinurile cele mai mari, necredința și părăsirea în dragoste sunt păcate atât de mari, încât duc la condamnări tot atât de aspre: iubitul să fie ars în casă, la miez de noapte, ca să nu-l poată salva nimeni; dar mai cumplită decât arderea prin foc este chinul dorului neîmplinit: *„Să te-ajungă dor cumplit, /Să lași lingura pe blid, /Să ieși afară plângând/Și părul din cap smulgând. /Să te bată, badeo, bată/Nouă boale dintr-o dată. /Când vei crede că te scoli, /Vie popa ca să mori!".* (EVSEEV, p. 101-104, punând în discuție interpretări semnate de O. Densușianu, T. Papahagi și Ion Coteanu; 113; NOTE, Antonescu); *lumea de dincolo* este fără dor, deci fără compasiune, rece; dorul rămâne celor în viață, este lăsat moștenire acestora, ca să nu-i uite pe cei morți; ceea ce e o indicație fundamentală, deoarece *lumea cealaltă* din bocetele românești seamănă mai mult cu infernul antic, decât cu *lumea cealaltă* creștină (BUHOCIU, p. 17-18).

DOVLEAC (*Cucurbita pepo maxima* - DLRM, p. 259)
În mod neașteptat, o credință seamănă cu mitul lui Sisif, în sensul că acela care fură bostani (dovleci) în timpul vieții, pe lumea cealaltă este pus, drept pedeapsă, să ridice pe un deal bostani mai mari și mai grei, dar, abia ajuns cu ei în vârf, îi scapă la vale, de unde îi cară iarăși cu trudă și tot așa la infinit - Tecuci; nu este bine să se arunce vrejul dovleacului în foc, pentru că apar bube mari pe trupul celui care o face - Vâlcea; este semn de toamnă lungă, dacă într-un bostan se

găsesc seminţe deja încolţite - Iaşi; în Ajunul Crăciunului (24 decembrie), se dă copiilor să mănânce bostan, ca să fie graşi în tot timpul anului următor - Tecuci; se crede că bostanul creşte bine numai la omul sărac şi prost - Galaţi; se îmbolnăveşte de râie cine mănâncă dovleac din ajunul Crăciunului înainte - Dolj; pentru a feri de vărsat de vânt (varicelă) pe copii, li se face semnul crucii cu dovleac pe frunte şi pe piept - Vâlcea (**2.** GOROVEI, p. 25; 250; 275). Între darurile făcute moaşei de către tânăra mamă, a treia zi după naşterea unui copil, se numără şi seminţele de dovleac - Caraş-Severin (LĂPUŞTE, p. 67). Cine visează bostani de mărime apreciabilă e sigur că se va umple de bube; dacă se visează mâncând dovleci e semn de boală, iar dacă se visează semănând dovleci înseamnă că viitorul apropiat al său va fi liniştit - Suceava (NOTE, Băncescu).

DRAC v. DIAVOL.

DRAGOBETE

Conform legendelor, Dragobete este fiul Babei-Dochia şi are o fire opusă mamei sale, care este rea şi ursuză; i se mai spune şi *Cap-de-Primăvară*, ziua în care este sărbătorit de tradiţia populară fiind 24 februarie (Aflarea Capului Sfântului Ioan Botezătorul) sau 3 martie (Sfinţii Mucenici Eutropie, Cleonie şi Vasilise); se crede că, în aceste zile, toate vieţuitoarele, în special păsările, îşi găsesc perechea; din această cauză, Dragobetele simbolizează afectivitatea şi iubirea trupească (ŞĂINEANU, I, p. 82; **12.** GHINOIU, p. 37; 78; 199-200; 202). v. BABA-DOCHIA.

DRĂGAICA

Denumirea populară a zilei de 24 iunie, când, în calendarul creştin ortodox, se prăznuieşte Naşterea Sfântului Ioan Botezătorul (ŞĂINEANU, I, p. 82). v. IUNIE.

DREGĂTOR v. CONDUCĂTOR.

DRUM

Nu-i va merge bine celui care, odată pornit, se întoarce din drum, pentru indiferent ce motiv, de cele mai multe ori deoarece a uitat ceva - credinţă atestată în toată ţara; este semn că mireasa nu este fecioară, când se întâmplă vreun accident în drum spre biserica unde urmează a se oficia căsătoria - Iaşi; se aruncă ştiuleţii de porumb goliţi de boabe în drum, pentru ca în toamna următoare ei să fie crescuţi având boabele bătute ca drumul - Suceava; gunoiul gândacilor de mătase se aruncă în drum, pentru ca firele din care se va ţese mătasea să fie lungi cât este şi drumul - Ilfov; când unei femei îi mor pe rând pruncii, pe cel nou-născut îl aşează în mijlocul drumului şi cine îl găseşte trebuie să-l şi boteze - Ilfov; să nu se traverseze drumul pe care urmează imediat să treacă un cortegiu funerar, pentru că vor amorţi mâinile celui care nesocoteşte interdicţia - Dolj (**2.** GOROVEI, p. 35; 61; 85; 101; 151; 186; NOTE, Antonescu). Alaiul de nuntă nu se întoarce niciodată pe acelaşi drum pe care s-a dus la cununie, fie pentru a deruta duhurile rele în probabila lor acţiune răuvoitoare, fie pentru a feri pe cei doi tineri căsătoriţi de revenirea la vechea stare, cu alte cuvinte, căsătoria să fie durabilă - Oltenia; Vâlcea (ŞEULEANU, p. 140-141). Cine întâlneşte în drum un alai mortuar să meargă împreună cu el şi nu înainta lui, pentru că se crede că drumeţul vrea să o ia el înainte spre lumea de dincolo, sau că acest fapt se va întâmpla în curând; întâlnirea unei nunţi cu o înmormântare este semn rău pentru tinerii căsătoriţi; se crede că omul care strănută pe drum este aşteptat cu nerăbdare acolo unde trebuie să se ducă, iar cei care îl aşteaptă vorbesc insistent despre el; se spune că acela care, mergând pe drum, uită pentru ce scop anume a plecat de acasă să se întoarcă pentru a-şi aminti de ce a plecat; este semn de noroc şi duşmanilor pagubă pentru cine visează un drum; cine se visează mergând pe drum curat înseamnă câştig; visarea mersului pe un drum cu mărăcini înseamnă că duşmanii se sfătuiesc în legătură cu răul ce îl vor face celui care visează; înseamnă neplăcere pentru cel care visează că a

rătăcit drumul; îl amenință vreo boală pe cel care se visează mergând beat pe un drum; este semn de nenorocire pentru cel care se visează făcând drum lung și nefericire, când se visează parcurgând un drum îngust; dar înseamnă că va fi primit în vizite cel care visează că parcurge un drum lat, o șosea; visarea unui drum cu mulți oameni înseamnă că de prea multe lucruri s-a apucat cel ce visează, iar când se visează că muncește la construirea unui drum este semn că va avea parte de supărări - Suceava (NOTE; Băncescu).

DRUMEȚ v. CĂLĂTOR.

DUD (*Morus* - DLRM, p. 264)
Pentru cine visează dud înseamnă bucurie și spor în casă, dar dacă se visează mâncând dude e semn de boală, supărare sau învrăjbire - Suceava (NOTE, Băncescu).

DULF
Animal imaginar, pe care mentalitatea tradițională românească îl situează între cele năzdrăvane, chiar vorbitoare, investite cu unele trăsături oraculare, seria lor fiind formată din *mioară, berbec, cal, câine, cerb, ciută, șoim*; în limba populară i se spune și *dolf, duh, duh de mare, duhul mării* (Negre), *dop de mare*; vine din slavă, ca și *delfin,* unde are și sensul de prinț moștenitor, trecând în limba română cu acest arsenal semantic și născând o familie de cuvinte interesantă: *dolfan*, cu sensul de om de frunte, avut; *dolofan* - copil grăsuț (BUHOCIU, p. 138; 413). Se crede că Dulful își are sălașul în Dunăre sau în Mare; pentru navigatori și pescari, el este inofensiv, dacă nu este provocat; se spune că, în timpul nopții, Dulful iese din apă, se plimbă pe țărm și, unde găsește un măr, îl fură pentru a-i mânca fructele și frunzele; ca urmare, marinarii, care vor să-i obțină bunăvoința pe timp de noapte și să și-l facă aliat, aruncă în valuri mere roșii; Dulful le adună și le mănâncă, aruncând parte din miezul lor înaintea valurilor, indicând astfel traseul de urmat (VULCĂNESCU, p. 478). Se atrage atenția că se pot produce cu ușurință erori de interpretare asupra locului unde viețuiește Dulful, deoarece termenul *dunăre* (*dunăriță, dunărică, dunăreană*) nominaliza, în vechime, orice apă curgătoare mai mare, expresiile în limba română fiind o dovadă concludentă în acest sens: *„a crește dunăre”*, cu sensul de a crește peste măsură; *„mânios dunăre”*, adică foarte mânios; *„a se face dunăre”*, cu semnificația de a se mânia foarte tare (ȘĂINEANU, II, p. 445; CLEMENTE, p. 6).

DUMINICĂ
Este ziua Domnului și reprezintă totodată zi de încheiere și de început a săptămânii, având caracter pozitiv și creator; de aceea se fac nunți, se perfectează tocmeli, se încheie acte de întemeiere, urice etc.; este păcat să se lucreze, să se taie lemne, fiindcă *„se dă cu barda în Dumnezeu”*; nu este bine să se mături în fața soarelui, pentru că *„se colbuiește”* fața Sfântului Soare; cel care se naște duminica are noroc în viață, sănătate și va trăi mult (BODIU, p. 419). Este zi de repaus și de petrecere și totodată ziua în care se fac cele mai multe nunți; copiii născuți în zi de duminică vor avea noroc în viață - Suceava; femeia însărcinată să nu mănânce în zi de duminică legume cu păstăi (mazăre, fasole etc.), fiindcă va naște un copil nătâng, care de-a lungul vieții sale va face numai fapte rele - Transilvania; despre omul care doarme duminica dimineața, în timp ce la biserică bat clopotele, se spune că, în acele clipe, trec șerpii peste el - Galați; nu se realizează visele din noaptea dinspre duminică - Bucovina; nu se taie pasăre și nici altfel de animal, pentru că este mare păcat și poate să aducă pagubă în animalele din care s-a făcut sacrificarea - Iași; cel care sacrifică păsări sau animale în zi de duminică va face mătreață - Tecuci; duminica nu se sădesc plante, fiindcă se usucă - Muntenia; cine muncește în zi de duminică îi ia foc gospodăria, iar, dacă înjugă boii, va atrage lupii la celelalte vite - Tecuci; nu este bine să se coasă, să se înjuge boii sau să se facă orice alt lucru în zi de duminică, pentru că acela este lucrul diavolului și este pericol să fie

trăsnit, dacă pe cel ce lucrează îl apucă ploaia pe undeva - Dolj; dacă o femeie gravidă coase în zi de duminică, ea va da naștere unui copil cu limba cusută - Suceava; cine lucrează în zi de duminică va fi trăsnit - Argeș; celui care ciopleşte duminica îi vor arde aşchiile pe piept pe lumea cealaltă - Tecuci; să nu se coasă în zi de duminică la cămăși, pentru că i se cos mințile celui care poartă cămașa; ca să nu se întâmple așa ceva, trebuie să se pună purtătorului să țină în gură câteva fire luate din ruptura țesăturii - Tecuci; nu este bine să se împletească în zi de duminică, fiindcă lucrătoarea se va tăia la mâini cu ceea ce lucrează - Dolj; va mirosi urât cel care se spală pe ochi, în zi de duminică, cu apă provenită din ulciorul din care se bea în mod obișnuit - Teleorman; celui care se spală în zi de duminică îi putrezește trupul după moarte, iar părul îi rămâne lung - Suceava; să nu se mături duminica dimineața, în fața soarelui, pentru că se umple de praf fața sfântului soare - Galați; îl va durea capul mai rău pe acela care afirmă, în zi de duminică, faptul că suferă de această afecțiune - Ialomița; să nu se taie găini duminică dimineața, pentru că se îmbolnăvesc celelalte rămase în gospodărie și mor - Galați; nu se pune cloșcă în zi de duminică, deoarece puii vor ieși diformi - Iași; nu este bine să se spele cineva în zi de duminică, pentru că i se fac bube pe cap - Dolj; florile udate în zi de duminică fac viermi la rădăcină - Suceava; nu se pune varză la murat în zi de duminică, pentru că se clocește, se strică - Muntenia; cununiile se săvârșesc numai în zilele de duminică și joi, pentru că se crede că nu vor fi fericite căsniciile încheiate în celelalte zile ale săptămânii - Suceava; părinții care au copii decedați și copiii care au părinți morți nu se piaptănă în zi de duminică, în special persoanele de sex feminin, în credința că prin actul pieptănării îi deranjează (*„îi zgrabătă”*) din odihna lor pe cei morți - Banat (**2.** GOROVEI, p. 28; 38; 41-42; 54; 69; 82-83; 87; 98; 123; 161; 168; 215; 232; **2.** MARIAN, I, p. 77). În Romanați, nu se descântă niciodată în zi de duminică, existând o singură excepție, aceea a descântecului de venin, care se face duminica, la revărsatul zorilor (**3.** GOROVEI, p. 133). În Dolj, pețitul se face de regulă duminica, în prima parte a zilei; la început discuțiile abordează realități specifice sezonului agricol, starea recoltei, a vremii etc. , după care se rostește: *„Dar nu ne întrebați la ce venirăm?/La ce venirăți, Dumneavoastră o să ne spuneți. /Noi venirăm după o spată, /Dar să fie cu dinții mai mari și mai tari/Și dacă ne dați spata, /Ne dați și fata!”* (ENACHE, p. 129). În ziua de duminică, în zona muntoasă a Banatului, se întâlnește un obicei original, constând din deplasarea, pe la ora 10-11, a mirelui, însoțit de prieteni și muzicanți, acasă la mireasă, iar de aici merg împreună la cimitir, la mormintele celor decedați din ambele familii; aici femeile bocesc, bărbații plâng, iar muzicanții interpretează cântece de jale, adesea cele pe care le-au preferat cândva cei dispăruți; după această „iertăciune”, alaiul se deplasează la biserică pentru cununia religioasă și apoi la casa miresei, unde nașul dă o masă, considerată a fi masă de pomană; în capul mesei stă preotul, apoi, pe ambele laturi ale mesei, sunt așezați cei mai bătrâni oameni ai satului, după aceștia tânăra pereche, nașii și părinții, în final ceilalți invitați; o cană mare de vin trece de la om la om, începând cu preotul, fiecare bea din ea, timp în care rude ale celor căsătoriți dau, peste masă, tuturor celor prezenți câte un colac cu lumânare (**3.** LAZĂR, p. 270; NOTE, Antonescu). Copiii născuți duminică sau într-o zi de praznic mare (Crăciun, Paște) sunt considerați norocoși și se crede că ei vor ajunge în viață oameni însemnați și că pe aceia îi iubește Dumnezeu; se crede chiar că acești copii născuți duminica pot să vadă spiritele și să le ceară câte ceva; în schimb, dacă sunt născuți sâmbăta, copiii nu vor trăi mult - Transilvania, Suceava (**3.** MARIAN, II, p. 47). Este ziua care celebrează victoria binelui asupra forțelor malefice acumulate în săptămâna abia încheiată (**12.** GHINOIU, p. 61). Cine se visează în zi de duminică va avea parte de veselie și multă bucurie - Bucovina (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *duminică-cămașă-fir; duminică-dans*.

Duminica tânără. Poartă această denumire orice primă zi de duminică de după faza de lună nouă, zi în care se obișnuiește să fie chemat preotul, ca să facă o rugăciune, însoțită de sfințirea apei, pentru *curățenia* casei și a familiei; tot în această zi sunt străpunse urechile fetițelor mici, pentru a le pune cercei; oamenii se tund și își taie unghiile, crezând că numai astfel le vor crește mai repede, precum crește și lumina lunii; la fel și fetele, își taie vârful cozilor, ca părul să le crească

mai lung și mai des - Banat (**2.** MARIAN, I, p. 75; 78).

Duminica Lăsatului de sec pentru intrarea în Postul Paștelui. În Bucovina, sărbătorii i se mai spune *Rafinea, Refenea* (pl. *Refenele*), pentru că nu se organizează o singură adunare în care se distrează tinerii ca în alte duminici, ci mai multe; în alte zone, mai poartă și numele de *Vergel*; strigăturile rostite la aceste jocuri sunt adresate în special tinerilor care nu s-au căsătorit până la această dată; în Bucovina, se și spune *„a le trage o refenea"*, adică a-i lua pe tineri în râs; obiceiul este atestat și în Transilvania, în special în Banat, Sibiu și Țara Chioarului; în această zi, fiecare trebuie să joace până ce se satură, ca să-i fie de ajuns peste tot postul, totodată crezându-se că trebuie jucat mult și bine, ca să crească înaltă cânepa - nordul Moldovei; în Bucovina mai este semnalat obiceiul ca, la încheierea petrecerii, să se consume ouă de găină fierte sau coapte (**2.**MARIAN, I, p. 204-206; **2.** GOROVEI, p. 226; **12.** GHINOIU, p. 187). În Călărași, în preajma Lăsatului de sec, se desfășoară *„Spălarea vaselor"*, un obicei care constă în spălarea vaselor folosite până atunci la prepararea mâncării, punerea lor la păstrare și scoaterea altora destinate a pregăti mâncărurile de post; cei care nu pot dispune material de un număr suficient de vase le spală bine pe cele folosite, încât să piară orice urmă de preparat *„de dulce"*, întrucât se consideră un mare păcat în a nu respecta cu strictețe Postul Mare; în seara de Lăsatul de sec, are loc un adevărat pelerinaj, în cadrul căruia finii vin la nași, copiii căsătoriți la părinți, nepoții la unchi și mătuși, cerându-și *„iertăciune"* pentru eventualele neînțelegeri ivite de-a lungul anului; cei care vin aduc daruri, sunt invitați la masă, pentru că se consideră că nu este bine să se intre în postul Paștelui având dușmănie pe cineva; în timp ce în case se petrece, afară copiii aprind focuri mari, în jurul cărora se strâng în două cete între care se înfiripă un dialog satiric, similar *„strigării peste sat"*, numindu-se *Urlalia*, luându-se în râs fetele bătrâne și flăcăii tomnatici, pentru că nu au avut curajul să-și întemeieze propriile familii; în același timp, apar și cete de flăcăi mascați, care bântuie toată așezarea până a doua zi după amiază, atingând pe toți cei întâlniți cu o nuieluță sau cu un bici, locuitorii numindu-i pe aceștia *cuci*, crezându-se că atingerea *cucilor* dă celor atinși putere și sănătate; există și variante numite *Cucii frumoși* sau *Cucii mici*, originea obiceiului fiind sud-dunăreană după aprecierea specialiștilor și fiind întâlnită și în unele așezări din Ilfov (TUDOR, p. 74-75).

Duminica Floriilor – **Intrarea Domnului în Ierusalim.** Este ultima duminică din Postul Mare și poartă denumirea de *Staulele Florilor*, în Banat, *Duminica Florilor* și *Staurile Florii*, în Năsăud, *Duminica Floriilor,* în Bucovina; în Suceava, mai poartă numele de *Duminica Vlăstărilor*, în amintirea ramurilor înflorite cu care a fost întâmpinat Iisus Hristos la intrarea în Ierusalim; în general însă denumirea folosită de majoritatea românilor este *Duminica Floriilor*; sunt duse la biserică ramuri de salcie înverzite, preotul le sfințește și apoi le dă înapoi credincioșilor, pentru ca fiecare să ducă acasă ramuri sfințite; în Suceava, se crede că, din această zi, toate plantele înmuguresc și înfloresc, deci și cele care servesc la încondeierea ouălor de Paște (*sovârv, păducreț* etc.); pe la miezul nopții spre duminică, fetele pun în apă busuioc și fire din canafurile praporilor, pe care le fură la vreo înmormântare a unei fete mari, și le fierb; cu această apă se spală pe cap, în dimineața zilei de duminică, pentru ca părul lor să fie frumos și strălucitor ca firele din canaf, după care toarnă apa la rădăcina unui păr, rostind: *„Cum se uită oamenii la un păr înflorit, așa să se uite și la mine!"*; dacă se împărtășește cineva astăzi, înainte de a ajunge în dreptul preotului să se gândească la ceva și Dumnezeu îi va îndeplini dorința; cum va fi ziua de Florii, așa va fi și de Paște; în Banat, fetele cred că nu este bine să se spele pe cap în săptămâna premergătoare Floriilor, ca să nu încărunțească, dar se spală în Duminica Floriilor cu apă descântată, ca să le crească părul frumos; în Gorj, nimeni nu se spală pe cap în această zi și nici nu se rade, de teamă că-i va albi părul precum pomii dați în floare; tot astăzi, în Muntenia, este începută construcția scrânciobului sau *dulapului*, care va funcționa pentru copii și tineri din Duminica Învierii, apoi în următoarele două zile, în fiecare duminică ulterioară și până la Înălțare (Ispasul), când se face horă mare, petreceri și se ciocnesc din nou ouă roșii; încep Deniile și este dezlegat să se mănânce pește; sunt

duse la biserică flori și ramuri înmugurite, în special ramuri de salcie; se crede că tuturor celor care se vor spovedi în Duminica Floriilor Dumnezeu le va împlini dorințele; din această zi, toți pomii și toate florile încep să înflorească; mâțișorii sfințiți la biserică sunt duși acasă după liturghie și așezați în spatele icoanelor, considerându-se că sunt buni de leac; furtuna și grindina pot fi împiedicate punând pe foc câtiva mâțișori aduși de la biserică în această zi; se mai crede că acei ce înghit trei mâțișori sfințiți sunt feriți tot anul de boli; cum va fi vremea în această zi, tot așa va fi și în Duminica Învierii; este ziua onomastică a tuturor fetelor și femeilor al căror nume nu se regăsește în calendar (**2.** MARIAN, II, p. 85; PRESA). În această zi, se culeg tot felul de flori de primăvară și se duc la biserică, pentru că este ziua florilor; la ieșirea de la Liturghie, oamenii primesc nuiele înmugurite de salcie; ajunși cu ele acasă, ei ating cu aceste ramuri pe copii, ca să crească și să înflorească la fel ca salcia, după care le pun, sub formă de coronițe sau de mănunchiuri la icoane; astfel ele se păstrează peste an, fiind bune împotriva unor boli și ca să ferească gospodăria de grindină și de furtună, în care caz se pune pe foc puțină salcie sfințită și se crede că fumul împrăștie tunetele și fulgerele; tot ramuri verzi de salcie se pun și pe morminte; de asemenea, stupii de albine se încing cu salcie adusă de la biserică, pentru ca să dea rod bogat în miere și ceară, iar ramurile sunt lăsate în jurul stupilor până în anul ce vine; în case, masa trebuie să stea întinsă toată ziua și este datina să se mănânce pește; ca să fie feriți de dureri de șale, oamenii se încing și ei cu nuiele verzi de salcie, iar unii înghit mâțișori, eventual trei la număr, pentru a fi feriți de dureri de gât; sunt atinse cu ramuri de salcie și vitele, ca să fie și ele peste an frumoase și sănătoase; când omul vrea să vândă vreo vită (cal, vacă, porc, oaie etc.), o atinge mai întâi cu mâțișorii sfințiți la biserică și apoi o duce la târg, pentru ca oamenii să se adune în jurul ei și să o admire, tot așa cum oamenii se îngrămădesc la biserică pentru a obține salcie; cine se spală pe cap în această zi va albi la păr ca florile pomilor; de Florii, se scutură pomii, spunându-se: *„Câte flori, atâtea mere, /Dumnezeu ne dă avere!”*; așa cum este vremea în Duminica Floriilor, tot așa va fi și în Duminica Paștelui (PRESA). Această zi mai este numită și *„Staurele* sau *Staulele Florilor”*, mâțișorii de salcie fiind puși la fiecare casă, unde sunt ținuți peste tot anul; mâțișori se pun și la grajduri; în unele sate, pomenirea morților nu se face toamna, ci în Duminica Floriilor, când se duc la cimitir și bucate preparate, care sunt date de pomană tuturor celor prezenți, chiar și celor veniți de prin alte localități - Maramureș (BOGDAN, p. 45). Cum va fi vremea în ziua de Florii, tot așa va fi și în Duminica Paștelui - Teleorman; Iași; Suceava (**2.** GOROVEI, p. 268; **2.** CHIVU, p. 245). Florile pe care oamenii le duc la biserică sau pe care le primesc după săvârșirea slujbei, împreună cu nuielele de salcie, sunt așezate la icoane în casă, păstrându-se peste tot anul, fiindcă se crede că ele sunt bune contra grindinii, a bolilor etc. , cu ele sunt atinse pe spinare și vitele, în această zi, ca să fie frumoase și sănătoase; sau se pun la porți, la ușile și ferestrele casei, la șoproane, grajduri și cotețe, considerându-se că ele apără gospodăria de forțele malefice - Gorj; Călărași (CĂRĂBIȘ, p. 21; TUDOR, p. 76).

Duminica Învierii Domnului (Paștele). Înainte de anul 325 d. H. , Paștele se sărbătorea în diferitele zile ale săptămânii, chiar și vinerea, sâmbăta și duminica; în acel an, Sinodul Ecumenic de la Niceea, convocat de împăratul Constantin, a emis legea pascală, care stabilea ca această sărbătoare să aibă loc în prima duminică după lună plină sau după echinocțiul de primăvară; astfel Paștele trebuia prăznuit într-o duminică din perioada 22 martie-25 aprilie; Paștele ortodox nu coincide totdeauna cu Paștele catolic sau protestant, explicația stând în faptul că, la 1923, în urma unui congres ținut la Constantinopol, unele biserici ortodoxe au hotărât să renunțe la calendarul iulian și să adopte calendarul gregorian; totuși, data prăznuirii Paștelui se calculează încă pe baza calendarului iulian, în care echinocțiul de primăvară are loc cu 13 zile mai târziu, de aici rezultând neconcordanța cu data Paștelui apusean; în noaptea de sâmbătă spre duminică, în biserici se face slujba Învierii, dându-se lumină din lumină; se sfințesc pasca, ouăle roșii și bucatele aduse, ca fiecare om să intre într-un anotimp nou sub semnul Duhului Sfânt și al înnoirii sufletești; în noaptea Învierii, se veghează cu foc și lumină aprinsă, așa cum ostașii romani au păzit mormântul

lui Iisus; aproape de miezul nopții, credincioșii se îmbracă în straiele cele mai frumoase și noi, dacă se poate, și, după ce se roagă, iau pasca și bucatele și merg la biserică, rămânând acasă doar bolnavii și neputincioșii; se crede că acela care nu merge la biserică în această noapte va trăi tot anul în boli, necazuri și nevoi, iar cine merge va avea parte de noroc și bucurii; după ascultarea Liturghiei Învierii, cu lumânarea aprinsă în mână, oamenii își dau mâna, se îmbrățișează și se sărută, pentru a se șterge orice urmă de neiubire dintre ei și a se întâlni împăcați pe lumea cealaltă; există credința că acum se deschid porțile Raiului și rămân așa timp de 7 zile, până în Duminica Tomei, sau chiar până la Înălțare (Ispas), sau până la Rusalii; de aceea, în biserică sunt scoase ușile împărătești ale altarului, care stau așezate deoparte întreaga Săptămână Luminată; cine moare în ziua de Paște sau în Săptămâna Luminată merge de-a dreptul în Rai; cine se naște în aceste zile va fi norocos toată viața; lumânarea Învierii este păstrată tot anul, pentru a fi aprinsă în situații primejdioase; această lumânare mai este purtată în unele momente de către fete în sân, pentru a fi luminate, văzute și iubite de toată lumea, precum este ziua Învierii; până la Ispas, creștinii se salută spunând *„Hristos a înviat!”* și răspunzând *„Adevărat c-a înviat!”* (PRESA). În noaptea dinspre Duminica Paștelui, se crede că se deschid cerurile și cine face de veghe este răsplătit de Dumnezeu, împlinindu-i-se dorințele - Tecuci; Galați; sunt considerați a fi norocoși copiii născuți în această zi - Țara Oltului; se crede că, dacă în dimineața acestei zile, se pune un fier sub pragul ușii, se poate scăpa de greieri - Țara Oltului; acela care se scaldă în această zi va fi sănătos tot anul - Suceava; această baie trebuie făcută punând în apă un ou roșu și o monedă de argint, ca omul să fie sănătos și roșu la față ca oul și să aibă bani - Suceava; nu este bine să se doarmă de Paște, în timp ce la biserică se oficiază slujba de prăznuire a Învierii Domnului - Țara Oltului; cel care doarme în ziua de Paște va fi somnoros peste tot anul - Suceava; să nu se doarmă în această zi, fiindcă fură diavolul pasca de pe masă - Vrancea; în Duminica Paștelui, să nu se mănânce nici un fel de bucate, în afară de pește, dacă se dorește să nu existe probleme dificile cu vitele - Ialomița; când se pune cloșca pe ouă, trebuie să se calculeze de așa fel ca puii să nu iasă din ouă în ziua de Paște, pentru că ies betegi și nu trăiesc - Suceava; după slujba din Duminica Paștelui, se mai trag clopotele încă o dată, pentru ca plantele de cânepă să se facă mari și îndesate - Țara Oltului; în această zi se pândește să se observe de unde sar bani din pământ - Bihor; să nu se fiarbă sau să se coacă ouă în zi de Paște, pentru că se îmbolnăvește de amigdalită cel ce o face - Argeș; nu este bine să se doarmă în această zi, pentru că va avea parte de vreme ploioasă în timpul călătoriilor cel ce o face - Suceava; să nu se plece de acasă în vreo călătorie în Duminica Paștelui - Bihor; îi va merge deosebit de rău peste tot anul celui care cade mergând la biserică, pentru a asista la slujba de Înviere - Tecuci; cine moare în ziua de Paște merge direct în Rai, pentru că Raiul este deschis pentru oricine în această zi - Moldova; Iași; în această zi, femeile împart, pentru morții din familie, pâine proaspătă, ceapă verde și rachiu, crezându-se că atunci sufletele celor decedați se înalță la cer și ele trebuie să aibă merinde pe drum - Muntenia; se crede că, dacă plouă în această zi, cartofii se strică - Țara Oltului; în ziua de Paște, să se mănânce întâi ouă albe, pentru că acela care va mânca de la început ouă roșii va face buboaie; în Bucovina, se crede că nu este bine să se mănânce, imediat ce se iese de la slujba de Înviere, carne, pentru a nu se da lupul la vite; în Galați, dacă un copil *„s-a spurcat”* mâncând de dulce în Postul Mare, mama lui nu trebuie să mănânce de dulce în Duminica Paștelui (GOLOPENȚIA, p. 72; 92; 111; 144-145; **2.** GOROVEI, p. 15; 35-36; 49; 57; 101; 190; 204; 210; 216; 225; 255). Se crede că acela care nu merge în această noapte la biserică se îmbolnăvește (acuzând amețeli și neputințe fizice) și tot în această stare va viețui până la Paștele următor, interval de timp în care va mai avea parte și de multe neajunsuri în gospodărie și familie - Banat; Sibiu; Suceava; este obiceiul ca, după slujba de Înviere, oamenii să se îmbrățișeze și să se sărute între ei - Banat; Suceava; când preotul și cântăreții rostesc *„Și unii pe alții se îmbrățișează”*, cei care asistă la slujbă își dau mâna și se îmbrățișează - Valea Jiului; aceste gesturi făcute de credincioși sunt explicate a fi expresia dorinței de a trăi cu toții în împăcare, pace, fără dușmănie între ei - Țara Oltului; sau înseamnă iubire, fraternitate, uitarea oricărei supărări și

asigurarea bunei armonii în viitor, chiar și dincolo de mormânt, afirmându-se chiar că toți cei care își dau mâna, se îmbrățișează și se sărută în ziua de Paște se vor întâlni și pe lumea cealaltă - Banat, dar credința aceasta se întâlnește pe spații largi, la toți românii; se mai crede că, în această noapte, se deschide Raiul și deschis rămâne până în Duminica Tomei, adică timp de șapte zile; după alții, Raiul rămâne deschis până la Ispas (Joia Înălțării Domnului) - Suceava; sau chiar până la Duminica Mare (Rusalii) - Transilvania; Năsăud; unii credincioși afirmă că gestul preotului de a scoate ușile împărătești din balamale și a le pune deoparte, rămânând scoase toate zilele din Săptămâna Luminată, reprezintă o dovadă în plus că Raiul este și el deschis - Suceava; la miezul-nopții, când cântă cocoșii și pocnesc *săcălușurile*, oamenii rămași acasă se scoală și calcă neapărat pe ceva așternut lângă pat, în credința că astfel nu-i va ustura tălpile peste vară; apoi se spală pe față cu apa dintr-un vas în care mai sunt puse un ou roșu, o monedă și rămurele de busuioc - Suceava; un obicei care ține de practicile religioase, dar pe care credincioșii îl săvârșesc în credința că astfel Dumnezeu îi va ajuta să treacă prin viață fără mari necazuri, este acela de a plăti, singuri sau în asociere cu mai multe familii, *Darea Paștilor*: sunt cumpărate 2-3 vase din lemn noi (*ciubere* sau *donicioare*), toate alese cu grijă, ca să fie bine executate și frumos ornamentate, care se umplu cu vin încă din seara Miercurii Mari (din Săptămâna Patimilor), după care sunt acoperite bine, pentru a nu pătrunde nici o impuritate în ele; în dimineața Joii Mari, sunt duse la biserică și sunt așezate în altar, împreună cu 7 sau 14 pâinișoare din grâu curat, frământate și coapte de *prescurărița* parohiei; se mai cumpără 2 sau 8 oale mari din lut smălțuit, având fiecare câte două toarte, linguri de lemn, un cuțit nou și un *cârpător* (placă de lemn folosită pentru tăiat pe ea legume), pe care se taie pâinea în bucățele pătrate, semănând cu zahărul cubic; pâinea, amestecată cu vin, precum Împărtășania, se așează în oalele acoperite cu năframe din lână sau din mătase, cumpărate și acestea din târg sau de la magazine; mai sunt plătite rugăciunile *„de dezlegare”*, care sunt citite de către preot în zorile Duminicii Învierii Domnului; *„Paștile”*, adică vinul și pâinea, sunt sfințite în Joia Mare, la amiază, cu deosebită solemnitate; la revărsarea zorilor în Duminica Paștelui, preotul așezat în ușa altarului, ajutat de cantor și de crâsnic, fiecare dintre aceștia doi așezat în alt loc al bisericii, de obicei în naos și în pronaos, ținând câte o oală în mână, sub care se află năframa cu care se acoperise vasul, ca să nu cadă absolut nimic pe jos, împart fiecărui participant *Paști*, pentru a înghiți pe loc și pentru a duce într-o ceșcuță și celor de acasă; în schimb, credincioșii dau câte un ou roșu - Banat; Munții Apuseni; Bihor; Maramureș; *„Paștile”* se coc în ziua de miercuri din Săptămâna Patimilor, se sfințesc în Vinerea Mare și se împart, fără a se pune și vin, în dimineața Duminicii Paștelui - Năsăud; firimiturile *„Paștilor”* sunt date și animalelor *„curate”* (rumegătoarelor), amestecate în nutreț sau în boabe - Transilvania; credincioșii nu mănâncă nimic în dimineața Duminicii Învierii Domnului până nu pun în gură *„Paști”* - Munții Apuseni; Valea Jiului; Mureș; întorși acasă de la biserică și având *„Pasca”* deja sfințită, credincioșii intră mai întâi în grajdul vitelor și le pune acestora coșul sau legătura cu pasca, de trei ori, pe cap, iar, în cazul că are mai multe animale, așează pasca, în mod simbolic, numai pe capul unora; se duc apoi la câini, le dau acestora câte o bucată de anafură și îi lasă liberi din lanț; după care intră în casă și pun pasca pe capul fiecărui membru al familiei, rostind *„Hristos a înviat!”*; se așează în fine la masă și, înainte de a mânca, gustă fiecare câte o bucată de anafură și una de pască, precum și din toate celelalte bucate care au fost sfințite odată cu pasca; celor plecați la munte cu animalele li se trimite dinainte anafură și pască, ca să aibă în dimineața Duminicii Paștelui; în aceeași zonă, se procedează și astfel: când cei care au fost la biserică se întorc acasă, se așterne pe jos un lăicer sau mai multe de la ușă și până la masă, pe care calcă persoana care poartă pasca, aceasta din urmă fiind apoi așezată pe masă; din pasca însemnată cu cruce deasupra sunt tăiate atâtea felii cât se consideră că pot fi mâncate, după care se pune cuțitul jos și este călcat, fiind apoi călcat de fiecare din cei prezenți; capul familiei împarte apoi câte o bucată de prescură și una de pască, acestea fiind mâncate înainte de orice altceva - Suceava; Bucovina; după ce se pleacă de la slujba Învierii Domnului și se vine acasă, la intrare se rostește *„Hristos a înviat!”*, apoi cei tineri sărută, în ordine,

mâna tatălui, a mamei, ale socrilor, precum și mâinile celor bătrâni, după care femeia sărută mâna bărbatului, pentru că el este *„stâlpul”* casei, iar acesta o sărută pe ambii obraji - Moldova (partea de sud și centrală); tatăl familiei, după ce a mâncat din pasca și slănina slujită, ia un ou roșu dintre cele sfințite, îl sparge și îl taie în atâtea felii câți sunt în casă, dându-i fiecăruia să mănânce, crezându-se că atunci când unul dintre ei se rătăcește pe căi necunoscute este suficient să se gândească la cei cu care a mâncat oul de Paște și găsește drumul cel bun - Satu Mare; Țara Oașului; Năsăud; se mănâncă oul ca toți să fie peste an sănătoși, dar este bine ca, înainte de a mânca și altceva, să se mănânce pește proaspăt, ca să fie peste an vioi și iuți precum peștele - Transilvania; Moldova; Bucovina; se crede că nu este bine ca, în ziua de Paște, să se bage degetele în solnița cu sare, pentru că, peste an, îi vor transpira mâinile celui ce o face - Banat; Moldova (de sud și centrală); se mai crede că, dacă sunt strânse oasele de la găina tăiată pentru Paște și sunt aruncate apoi peste casă, zicându-se totodată *„Uliule, iacă-ți partea ta!”*, răpitoarea nu se va atinge în acel an de găinile și puii din curte - Țara Hațegului; se cuvine ca în ziua de Paște toată lumea să fie veselă, pentru că numai o dată în an este Paște - Suceava; totuși, în Duminica Paștelui nu se organizează hore cu muzicanți, nu este bine să se facă vreo călătorie și nici să se încheie vreo căsătorie, este sărbătoarea cea mai mare și cea mai sfântă din an - Sibiu; Năsăud; Bucovina; îmbrăcați curat, cu cele mai scumpe haine pe care le au, tinerii iau ouă de acasă și se întâlnesc în curtea bisericii, unde petrec împreună, ciocnind ouă - Transilvania; Bucovina; se crede că acei care se adună la biserică se vor întâlni cu toții și pe lumea cealaltă; se petrece astfel în curtea bisericii în Duminica Paștelui, luni, a doua zi de Paște, când feciorii stropesc cu apă fetele, marți dimineața, a treia zi de Paște, le vine rândul fetelor să stropească pe băieți cu apă, iar după amiază se duc cu toții la joc - Suceava; se obișnuiește să se dea de pomană colaci, miel, ouă roșii și alte preparate în memoria celor morți din familie; uneori se împarte caș și ulcele pline cu apă; pomana se trimite pe la casele vecinilor, sau sunt trimiși copiii să o ia, în acest ultim caz gazdele având grijă să le intre prima dată în casă un copil căruia îi trăiesc ambii părinți; sau se împarte celor sărmani ouă roșii și colaci - Banat; tot copiii umblă pe la casele creștinilor, ținând în mână ouă roșii, intră în casă, rostesc *„Hristos a Înviat”*, apoi primesc ca dar ouă și turte dulci - Sibiu; Năsăud; femeile care nu au copii sau au copii decedați dau de pomană copiilor câte un ou roșu și câte o păscuță - Galați; Vaslui; Bacău; Bucovina; se împart de pomană ouă roșii la mormintele celor decedați, rostindu-se totodată numele celui pentru care se face ofranda - Muntenia; în unele sate, pomana se face în ziua de luni, a doua zi de Paște, când femeile duc la cimitir și împart acolo pască, lumânări și ulcele, pe care le dau celor sărmani - Bucovina; un obicei întâlnit numai în Banat și Transilvania este numit *Bricelatul* și se desfășoară începând din Duminica Învierii Domnului, după vecernie, cu alegerea *„craiului”*, în curtea bisericii, adică feciorii se adună la auzul bătăilor de toacă și aleg dintre ei pe acela care a ieșit primul la arat, a fost harnic și nu a avut nici un păcat în timpul Păresimilor (Postul Mare); acesta este dus cu alai până la râul cel mai apropiat, unde este amenințat că va fi aruncat în apă, dacă nu promite că le dă de băut celorlalți flăcăi o anumită cantitate de rachiu; se întorc apoi la biserică, alesul este așezat pe un scaun și invitat să judece și să pedepsească pe toți feciorii care au săvârșit vreun păcat în Postul Mare, adică nu au arat cum se cuvine, au pierdut vreo piesă de la plug, au muncit prea tare animalele puse în jug, au ieșit la vreo horă sau au purtat *struț*, s-au certat cu părinții etc.; cel pedepsit este luat pe sus de 4 sau 6 flăcăi și dus la fiecare corn de biserică, unde este *briceluit* sau *prișcăluit*, adică este lovit peste tălpile picioarelor cu un băț numit *bricelă* sau *prișcală*; după aceasta se duc cu toții la petrecere, aici fiind invitate și fetele; ultima secvență a datinii, petrecerea, se repetă și în zilele de luni și marți; în unele sate din zona Năsăudului, sunt aleși câte doi crai, care rămân un fel de lideri ai tinerilor un an întreg; ei sunt aruncați de mai multe ori în sus, iar asistența strigă *„Crai nou în țară”*; cel indicat ca fiind vinovat pentru faptele sale petrecute în Postul Mare este întins cu fața în jos și bătut la tălpi cu un fel de lopățele, la fiecare corn al bisericii; dacă vreunul dintre flăcăi lovește prea tare, este pedepsit el cu tot atâtea lovituri câte a apucat să dea în celălalt; apoi toți se duc la locul unde în mod obișnuit se organizează dansul

de sfârșit de săptămână, loc care poartă prin acele părți numele de *Bere*; amenințarea că vor fi aruncați în apă, dacă nu promit ceva de băut se întâmplă în ziua de luni; cum se desfășoară obiceiul la care iau parte numai feciorii, identic este organizat și de către bărbații însurați, care își aleg dintre ei pe cel mai harnic locuitor ieșit primul la arat - Năsăud; în Țara Oltului, obiceiul se numește *Plugarul*, iar *„craiul”* este purtat spre apă pe o grapă cu dinții din lemn, apoi îmbrăcat în haine de lucru și încins cu nuiele înverzite, care sunt prinse și la pălărie; deasupra apei este aplecat de două ori, în formă de cruce, începând dinspre răsărit, după care el stropește cu apă pe cei din jurul său; în fine, se pleacă la petrecere; în unele sate din Țara Oltului, pălăria este împodobită cu un colac și un ou roșu, iar *„craiului”* i se leagă paie la picioare, la mâini, pe piept (în diagonală), la brâu și la pălărie; în Banat și în Bucovina, animalele au deplină libertate în această zi: vițeii sunt lăsați să sugă, vacile nu sunt mulse, câinii sunt eliberați din lanț și lăsați să alerge pe unde vor, indiferent cât de răi ar fi; în Țara Oașului și în alte locuri din Transilvania, vitele au libertatea să pască și pe holdele semănate și încolțite, dar numai până după ieșirea de la biserică, dar în unele sate din Năsăud sunt lăsate în câmp și toată ziua; în Suceava, fetele nemăritate, cărora li se spune *„Hristos a înviat”*, răspund cu *„Eu să joc înainte!”*, în credința că astfel vor fi scoase des la joc de către flăcăi; în Moldova, vânătorii și pescarii răspund cu *„Vânat prind!”* sau *„Pește prind!”*, în speranța că vor avea spor la vânat și pescuit; cine doarme în ziua de Paște va fi nu doar somnoros peste tot anul, dar îi va ploua fânul, iar Iuda îi va fura pasca - Banat; Bistrița; Suceava; dacă plouă în ziua de Paște, atunci toată perioada până la Rusalii va fi ploioasă - Banat; în ziua de Paște să nu se plătească datorii și nici să nu se dea cu împrumut, fiindcă se crede că tot anul se va da, iar de primit sau de luat înapoi nici nu va fi vorbă - Banat; mai mult, cele împrumutate înainte de această dată trebuie luate înapoi, ca toate lucrurile să fie acasă și să nu fie împrăștiate peste tot de Paște - Suceava; dacă plouă în ziua de Paște, tot timpul va fi așa până la Rusalii, iar, dacă bate grindina, se crede că anul va fi mănos - Suceava (**2.** MARIAN, II, p. 167-168; 181-183; 186-188; 195-198; 200-203; 206; 210; **12.** GHINOIU, p. 172-174; 180). În loc de pâinea stropită cu vin, care este dată credincioșilor la finele slujbei de Înviere („Paști”), odinioară se foloseau și muguri de copac, obicei combătut cu vehemență de episcopul Petru Pavel Aron pe la jumătatea secolului al XVIII-lea (HERSENI, p. 205). În unele părți ale Ardealului, în această zi feciorii își aleg un *crai* și câțiva *crăișori* sau *judecători*; uneori craiul, care se întâmplă să fie flăcăul care a ieșit primul la arat, este condus la râu și aruncat în apă, ritual practicat și de către tinerii din Țara Oltului, sub numele de *„Plugarul”*; craiul are de obicei și dreptul de a pedepsi pe ceilalți tineri pentru faptele lor mai puțin lăudabile făcute peste an, organizează jocul în cele trei zile ale Paștelui, dă feciorilor o masă etc.; în ziua întâi de Paște, vechiul vătaf al Junilor mulțumește pentru cinstea ce i s-a făcut și predă buzduganul noului vătaf, care este ales tot în această zi (MUȘLEA, II, p.; 53; 77). În dimineața Duminicii Învierii Domnului, la marginea satului, tineri cu nuiele în mână se înșiruie pe drum, de obicei dinspre deal spre vale; obiceiul poartă numele de *„Alergarea prescurii”* și se desfășoară sub forma unei ștafete astfel: prescura și un litru de vin sunt lăsate în grija unui bătrân amplasat la „sosire”, iar, la un semnal, tânărul (sau tinerii, în serii de câte doi) pornește în goană și, ajungând la următorul, îl lovește ușor cu nuiaua pe umăr, iar acesta pornește mai departe, rațiunea fiind ca toți tinerii să ajungă cât mai repede în vale, încât moșul să nu aibă timp să consume prea mult din prescură și vin; participarea moșului este simbolică, fiind poate o reminiscență a ritualului de An Nou, când acesta era sărbătorit primăvara; la sosire, prescura și vinul revin băieților, care le împart între ei; informatorii bătrâni spun că, odinioară, se alerga întotdeauna dinspre ogorul semănat cu grâu spre cel cultivat cu porumb, fiind vorba clar de un ritual agricol de transfer de fertilitate, fără a se exclude posibilitatea ca alergarea să se fi făcut călare pe cai, ca un fel de „încurare a cailor” - Țara Hațegului (NOTE, Antonescu). În noaptea de Înviere, unele fete se scaldă în covata de făcut mălai, în speranța că se vor mărita mai repede și tot cu acest scop se duc dimineața pentru a se scălda în pârâul de la marginea satului - Bucovina (COJOCARU, p. 240). În ziua de Paște, la întoarcerea de la biserică, se aduc brazde cu iarbă verde, luate obișnuit din lanurile de grâu, fiind

așezate la pragul ușii de intrare în casă, peste ele trecând toți membrii familiei în cele trei zile pascale, în credința că vor fi sănătoși și viguroși tot anul - Teleorman (PRESA). Scăldatul, în sens purificator, este practicat de fete și flăcăi, mai ales în dimineața Duminicii Paștelui, când tinerii se scoală, până a nu răsări soarele, se duc unul câte unul la un râu sau la o altă apă din apropiere și se scaldă în ea, fără să fie văzuți de cineva; ei cred că prin acest gest se curăță de toate relele, făcăturile și urâciunile, dar și că vor fi peste tot anul feriți de orice boală și că vor fi iubiți, sprinteni, ușori, harnici, sănătoși; obiceiul poate să fie practicat în toate cele trei zile de Paști, când fetele și flăcăii se udă reciproc; chiar când flăcăii scufundă cu totul în apă fetele îmbrăcate, sau le udă turnând câte două-trei cofe peste ele, ele nu se supără, ci se bucură, crezând că astfel se vor mărita mai repede în decursul anului - Banat; Transilvania (**12.** GHINOIU, p. 181-182). În Banat, de dimineață se dau de pomană, pentru morți, colaci cu miel, ouă roșii și alte bucate, precum și ulcele noi pline cu apă; se dă de pomană și caș; în Muntenia, se dau de pomană ouă roșii peste mormânt, pomenindu-se totodată numele celui pentru care se face pomana; tot în această zonă, există credința că toți morții păcătoși, ale căror suflete zac în iad, ies afară în această zi și stau până la Rusalii; fetele duc apă de pomană pe la vecini în aceste zile, gestul fiind făcut pentru morți, ziua mai fiind numită, datorită caracterului funerar al unor obiceiuri, și *Moșii de Paști* (**3.** MARIAN, III, p. 247-248). În ziua de Paște nu este voie să se doarmă, pentru ca să nu fie somnoros cel care nu se scoală devreme - Bihor (ROMAN, p. 4). Tot în Bihor, obiceiul fetelor fecioare de a se prinde surate, care în trecut a avut o mare răspândire, este astăzi mai mult un joc și se practică în Duminica Paștelui, de regulă în curtea bisericii, cu toate că, prin conținutul său, el este un obicei profan și are mai mult rolul de a introduce în lume, într-o nouă categorie de vârstă, fetele de 13-14 ani; adunate în cerc și ținându-se de mâini, ele cântă o melodie simplă, după care jocul se oprește, fetele rămânând prinse de mâini; două dintre ele trec în mijlocul cercului și acolo se prind „surate"; se așează în genunchi, una în fața celeilalte, și rostesc un legământ: *„Fată curată, /Vrei să-mi fii surată?/Vreau să-ți fiu surată. /Dacă mi te prinzi surată, /Nu mi-i sudui de tată?/Nu te-oi sudui de tată. /Nici de mamă niciodată?/Niciodată. /Da` de sori ori de frați?/Nici de sori, nici de frați. /De mi-i sudui de tată, /Dare-ai cu capu` de pkiatră, /De mi-i sudui de mamă, /Nu te ieie lumea-n seamă!/De te-i despărți de mine, /Pice poale de pe tine, /Ori la Paști, ori la Crăciun, /Ori când îi ospățu` bun!"*; formulele jurământului sunt repetate și de cealaltă fată, după care se schimbă două batiste și două ouă *„împistrite"*, se îmbrățișează și se sărută; obiceiul are aceeași valoare ca și acela la legării fraților de cruce, legământul asigurând păstrarea prieteniei între cele două fete până la moarte, ca și în cazul frăției de cruce; după tradiție, *„suratelor"* le revin o seamă de îndatoriri: ele se consideră rude de sânge, luând parte, alături de celelalte neamuri, la toate evenimentele petrecute în familiile lor, fiind alături la bucurie și la necaz; la moartea unei *„surate"*, cealaltă poartă semne de doliu ca după o rudă bună (COLȚEA, p. 148-151). Pe Valea Jaleșului (Gorj), în noaptea Învierii, când bate toaca pentru prima oară, se obișnuiește ca mulți să se arunce într-un râu unde se spală în credința că acei care sunt bolnavi se vor lecui, iar cei sănătoși nu se vor îmbolnăvi; la fel, femeile își spală copiii cu apă din râu; în dimineața primei zile a Paștelui, toți ai casei se spală pe mâini și pe față cu apă dintr-o ulcică nouă, în care este introdus un ou roșu și o monedă de argint, ca să fie roșii și sănătoși toată vara; înainte de a se îmbrăca în haine noi, oamenii trec prin mijlocul lor un cărbune aprins, pentru a înlătura duhurile rele; în zilele următoare, se plătesc așa-numitele *„Hore de pomană"*, ofrande pentru cei morți după care abia a fost ridicat doliul; cel care vrea să plătească o astfel de horă dăruiește o batistă ornată cu *„râuri"*, însoțită de un buchet de flori, unui băiat care începe hora și o ține până la sfârșit; ai casei și rudele celui mort, prinși în horă, calcă de trei ori pe batistă, apoi o dăruiesc celui care începe hora; în timpul jocului, se oferă fiecărui jucător câte un buchet de flori și un pahar de vin; după încheierea horei, cei care au fost în doliu sunt liberi de aici încolo să joace în horă, fiindcă până în acest moment participarea le este oprită (CĂRĂBIȘ, p. 25; 27-28). A doua zi de Paște, se merge la cimitir, pentru a cinsti memoria celor morți, dându-se de pomană, peste morminte, cozonaci și ouă roșii;

tot acum, prieteniile legate în câșlegi, sau în serile de șezătoare, sau la hora satului sunt aduse la cunoștința satului, în fața intrării la cimitir, obicei care poartă numele de *Lioară* sau *Feleagă*, textele rostite fiind un fel de declarații de dragoste; *feleagă* este numele pe care îl poartă o ștergură pe care fetele o pun la costumul cel nou îmbrăcat de ele în Duminica Paștelui, costum lucrat în timpul Postului Mare; fetele aruncă ștergura după gâtul băiatului ales, după care se sărută oarecum acoperiți de *feleagă*, dar în fața celor prezenți, ceea ce ar fi un fel de logodnă publică; prin satele bihorene se crede că numele *Lioara* ar veni de la prima fată care s-a logodit astfel și pe care o chema Lioara; în alte localități din Bihor, obiceiul poartă numele de *Țura fetelor*, iar în câmpia Banatului i se spune *Soră de cruce*, având același loc de desfășurare și tot în ziua a doua de Paște, în care fetele se leagă surori pe viață, când ele se sărută și fac un schimb de ștergare și ouă încondeiate; locul ales pentru desfășurarea obiceiului este cel din fața cimitirului, el fiind un spațiu neprofanat, dar însemnând și că strămoșii sunt luați drept martori la legământul depus (VĂRIEȘESCU, p. 29). Dacă în această zi este senin și vremea este frumoasă, însorită, anul va fi roditor și fără precipitații multe; dacă este moină în ziua de Paște înseamnă că anul va fi sărac în recolte și produsele vor fi vândute cu preț ridicat, adică va fi scumpete; dacă în maximum trei săptămâni după Paște nu răsare verdeața, anul va fi neroditor (PRESA). Serii simbolice: *duminică-prag-fier*; *apă-ou roșu-monedă*; *apă-ou roșu-monedă-busuioc.*

Duminica Tomii (Tomei). Prima duminică de după Paște poartă numele de Duminica Tomii(ei), fiindcă, în această zi, Iisus Hristos s-a arătat pentru prima oară Apostolilor, după Înviere; Apostolul Toma, îndoindu-se de spusele celorlalți învățăcei, a spus că până ce nu va vedea el semnul cuielor în palmele lui Iisus și nu le va atinge cu degetul său, până ce nu va pune el mâna pe coasta rănită a Mântuitorului nu va crede că a înviat, motiv pentru care a fost supranumit și Toma Necredinciosul; în Năsăud, ziua mai poartă denumirea de *Paștile Mici*, iar, în Bihor, *Droaște* sau *Druște*; în schimb, în Banat, *Paștile Mici* poartă numele *Mătcălăul* și este sărbătorit luni sau marți după Duminica Tomei, credința fiind că *Mătcălăul* este fratele mai mic al Paștelui; în Duminica Tomei, se dau de pomană, pentru sufletul morților, colăcei pentru copii și ouă roșii, colaci și lumânare, după care se ospătează toți lângă biserică, până către seară; se pot pune și vase pe mormânt, dar acest fel de pomană poate fi făcută și în ziua de luni după Paște sau după Duminica Tomei; în această zi, există obiceiul să se așeze pe mormintele celor decedați din familie vase cu pomană și să se aprindă lumânări, să se dea participanților în vârstă câte un colac cu lumânare, iar copiilor să li se împartă ouă roșii și colăcei, numiți, în Bihor și Vlașca, *pupi*; în Munții Apuseni, există obiceiul ca bătrânii din sat să se adune, după prânz, și să hotărască dacă joile de după Paște trebuie ținute, apoi se duc toți la preotul paroh pentru a-i aduce la cunoștință hotărârea luată, rugându-l să-și spună părerea, după care această ultimă concluzie este respectată de toți cu strictețe (**2.** MARIAN, II, p. 230-231; 235; PRESA). v. JOI.

Duminica Teilor. Cade în a doua duminică după Înălțarea Mântuitorului (Ispasul), când se duc la biserică crengi de tei și apoi se gătește fiecare casă cu acestea; în ajunul acestei zile, este sâmbăta morților și se dau de pomană lapte, covrigi, cofițe, oale, străchini - Vrancea (**2.** STAHL, p. 194).

Duminica Rusaliilor (Pogorârea Sfântului Duh; Duminica Mare). Prăznuită în a opta săptămână după Paște, sau la 50 de zile după Duminica Învierii, sau la 10 zile după joia Înălțării Mântuitorului (Ispasul), când Dumnezeu a trimis Duhul Sfânt pe pământ, sub forma unui vuiet puternic și a unor limbi de foc, care au zăbovit peste apostolii și ucenicii aflați într-o casă; Apostolul Petru le-a explicat celor prezenți că au fost martori la un eveniment care a împlinit făgăduința Mântuitorului; în această zi au fost botezați 3000 de oameni, acesta fiind momentul istoric al constituirii primei biserici creștine din lume; nu se lucrează nimic trei zile, nu se iese la câmp, nu se coase, nu se spală rufe, de teamă ca rusaliile să nu le strâmbe gura, să le rupă mâinile sau să le pocească pe femeile care încalcă tradiția (PRESA). În sâmbăta din ajunul Rusaliilor, feciorii din satele moldovene aduc din hotarul localității ramuri de tei, folosite pentru a împodobi ferestrele și ușile caselor, stâlpii prispelor și porților; în Dolj, ramurile pot fi și de plop sau stejar; se consideră că acestea au puteri

nebănuite împotriva forțelor malefice, extrem de virulente la Rusalii și de Joia Nepomenită, când încearcă să intre în gospodărie, în casă, în grajduri, pentru a schilodi oameni și animale; în Moldova, cu aceste ramuri se amenință norii aducători de grindină, iar, în Vâlcea, cu frunzele de tei, mure, soc și altele, adunate la Moșii de Vară (ce se țin cu o zi înainte) sau în Duminica Mare, se vindecă diferite boli peste an; plantele cu puteri magice, de care se feresc Rusaliile, sunt însă *avrămeasca, cristineasca, leișteanul, odoleanul, pelinul* și, firește, *usturoiul*; în Argeș, Muscel, Dâmbovița și Prahova, se obișnuiește ca, în această zi, fetele să se prindă *surate* sau *verișoare*, iar băieții să se prindă *veri*, prin legăminte de prietenii trainice; de-acum încolo își vor spune reciproc secretele, se vor ajuta în viață ca niște adevărați frați și surori și, an de an, în această zi fetele își vor face pomeni una alteia și vor petrece, iar băieții se vor cinsti împreună, legământul fiind respectat până la moarte; plantele de leac culese de Rusalii sau în ajunul sărbătorii sunt considerate neeficiente, deoarece acestea *„sunt pișcate de iele”* (**12.** GHINOIU, p. 213-214; 273; 277). Pentru a nu fi luați de rusalii, oamenii nu trebuie să lucreze absolut nimic în această zi - Iași; în seara dinspre Rusalii, nu se lasă nici un lucru de-al casei afară, pentru că îl pocesc rusaliile - Iași (**2.** GOROVEI, p. 208). În Duminica Mare, se duc la biserică, se sfințesc și se împart ramuri de tei sau de nuc; în noaptea dinspre Rusalii ard comorile, dar oamenii păcătoși nu le văd, ci doar cei buni și drepți înaintea lui Dumnezeu, care pot vedea chiar și rusaliile cum zboară prin aer; dacă la Rusalii luna bate în geam pe fața unui copil aflat în leagăn, acesta devine lunatic (PRESA). În seara de Rusalii, în zona Brașovului, se fac focuri în pădure și se veghează toată noaptea, pentru a ajuta luminii să biruie, pentru că există credința că, în această noapte se aruncă vârcolacii la soare, încercând să-l înghită (**3.** RAICU, p. 39). Va fi rău dacă este senin în ziua de Rusalii, dar și dacă plouă în această zi va fi prevestire de rele (PRESA).

DUMNEZEU
Dumnezeul legendelor cosmogonice nu este identic cu acela al religiei creștine; El are chip omenesc și se poartă ca un bătrân înțelept, este creator al lumii și veghează asupra ei, dar este lipsit de acea aureolă cu care îl înconjoară cultul creștin; diferit de Iahve, deși vag îl reflectă, el este mai deosebit de modelul teologic creștin; ortodoxia românilor, observa L. Blaga, este „redusă la practica riturilor”, nu are „preocupări teologice mai înalte” și era „firesc ca zilele de robotă față de stăpânii lor să-i fi preocupat mai mult decât teologia”; acest Dumnezeu al legendelor își are locul în cer sau în soare (VLĂDUȚESCU, p. 140). În concepția tradițională, așa cum transpare ea din legendele cosmogonice, Dumnezeu este prototipul înțelepciunii; El reprezintă atitudinea subiectului, adică ceea ce înțelege omul simplu prin noțiunea de bine, normă, model de conduită; rivalul (diavolul), dând dovadă de prostie și de nechibzuință, înseamnă abatere de la normă, motiv de dezaprobare și de batjocură; diavolul este prost nu numai pentru că nu poate duce la capăt treaba începută, dar, mai ales, pentru nesocotința de a se lua la întrecere cu Domnul; pe această cale, legendele cosmogonice prind să capete caracter religios, putând oricând să se laicizeze, așa cum s-a și întâmplat (URSACHE, p. 252). Atunci când apare, Dumnezeu își află un portret laicizat, care degajă blândețe, bunătate și înțelepciune, ca moșnegii stimați ai satului (ADĂSCĂLIȚEI, p. 71). Se va izbăvi de tot răul cel care se visează rugându-se lui Dumnezeu - Suceava (NOTE, Băncescu).

ELEFANT (Asia - *Elephas maximus*; Africa - *Elephas africanus* - DLRM, p. 273)
Visarea unui elefant înseamnă căsătorie târzie, „tomnatică“ - Suceava (NOTE, Băncescu).

EVANGHELIE
Fiecare dintre cele patru cărți ale Bibliei, care cuprind viața și învățăturile Mântuitorului (ȘEINEANU, III, p. 38). Se crede că nu este bine ca omul sănătos să-și pună capul sub Evanghelie, pentru că, în mod sigur, se va îmbolnăvi - Bucovina; ca să se vindece, numai bolnavul cu dureri de cap să-și aplece capul sub Evanghelie - Bucovina; dacă bolnavul, după ce a fost miruit, deschide Evanghelia la o pagină care cuprinde și text tipărit cu litere roșii, cu siguranță el se va însănătoși și va trăi - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 41; 42; 252).

EVREU
Se crede că atunci când cineva se întâlnește pe drum cu un evreu este semn că îi va merge bine - Tecuci; Suceava; evreii au pistrui pe față, pentru că, imediat după ce a început să circule vestea despre învierea lui Isus, au tăiat și au opărit un cocoș, zicând că Domnul va învia numai atunci când și pasărea sacrificată va învia, moment în care cocoșul a bătut din aripi și a stropit cu apă clocotită fața celor prezenți - Bucovina; evreii nu mănâncă știucă, pentru că această specie de pește are, în frunte, un os în formă de cruce; când evreii intră în *„cușcă“* (sărbătoarea „cuștilor“, care se ține toamna, când evreii mănâncă împreună sub acoperișul unei locuințe improvizate, eventual un cort), se crede că ei se roagă să nu plouă, pentru că, dacă ar ploua, din fiecare sinagogă ar muri câte un om - Tecuci; în același timp, românii cred că atunci când evreii intră în *„Sărbătoarea cuștilor“* începe sezonul ploilor - Moldova (**2.** GOROVEI, p. 14; 64; 116, 196, 313; ȘĂINEANU, II, p. 356). Cine visează că este servit cu ceva de un evreu i se prevestește că un noroc neașteptat îl va face fericit în perioada următoare; trebuie interpretat a fi de bine, dacă visează că s-a împrietenit cu un evreu; dacă se visează stând de vorbă cu un rabin înseamnă că afacerile sale vor evolua pozitiv - Suceava (NOTE, Băncescu).

EXCREMENT
Dacă, noaptea, copilul mic nu poate dormi, se crede că este bine să se ia puțină balegă de purcei, fără să simtă scroafa, și să fie pusă sub perna copilului, care va dormi apoi la fel cum dorm purceii - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 217). Cine calcă, pe drum fiind, pe murdărie de câine, vede un câine făcându-și nevoile sau se visează călcând în murdărie de câine înseamnă că va avea noroc - Muntenia (NOTE, Antonescu).

FAG (*Fagus silvatica* - DLRM, p. 290)
Există urme care indică fagul ca având o însemnătate deosebită odinioară, când a fost înregistrat obiceiul ciobanilor de a lua *paștile* din muguri de fag, în Duminica Învierii Domnului (în loc de pâine și vin), după care spuneau „Hristos a înviat", obicei care s-a stins, în sec. XVIII-XIX, din cauza atitudinii deosebit de drastice ale conducătorilor locali ai bisericii - Mărginimea Sibiului (HERSENI, p. 204-205). În folclorul românesc, locul predilect, cu semnificație aproape sacră, unde se adăpostește haiducul, este sub un fag (BUHOCIU, p. 331). Maramureșenii cred că, pentru a rămânea mereu tineri peste vară, este indicat să mănânce din primele frunze de fag apărute, neapărat cu mâna dreaptă adusă pe după ceafă (BOGDAN, p. 67). De Sfântul Gheorghe (23 aprilie), oamenii pun la uși frunze de fag; sau se taie o crenguță de fag și se înfige în pământ și, în caz că ea se va prinde, este semn că va muri unul dintre părinți - Vrancea (**2.** STAHL, p. 194). În ziua de Armindeni (1 mai), se pun ramuri înverzite de fag la poarta curții, ca să nu intre strigoaicele la vite și să le ia laptele - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p. 130). În Bihor, ca simbol al venirii primăverii și pentru fertilitate, se pune o creangă de fag la poarta gospodăriei, pentru a o feri de duhurile rele care iau rodul holdelor, laptele vitelor și sănătatea copiilor (**3.** BOCȘE, p. 111).

FAGURE
Din fagurii recoltați de la o stupină să se dea de pomană, sau pentru a fi gustați, înainte de a fi folosiți în familie sau comercializați, pentru ca apicultorul să fie sigur că, la recoltele viitoare, fagurii îi vor fi plini cu miere - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 272).

FAMILIE
Pentru mentalitatea tradițională, familia reprezintă un simbol al ordinii, coeziunii, apropierii și comunicării directe; de asemenea, semnifică spiritul creator, fecunditatea potențială și bază pentru perpetuarea speciei; familia dezbinată este, prin contrast, simbolul dezordinii, urii, distanței ireconciliabile, sterilității (COMAN, I, p. 76; NOTE, Antonescu).

FARAON(I)
O legendă din Dobrogea, cu sorginte în cărțile sacre, povestește că faraonii au fost oameni necredincioși, care l-au urmărit pe Moise în fuga lui și a poporului său din Egipt; ajuns la țărmul Mării Roșii, Moise a despărțit apele și a trecut cu tot norodul pe malul celălalt, dar, când faraonii au vrut să-l urmeze, apele mării s-au închis peste ei; au rămas totuși vii, ca oameni de apă; viețuiesc în acest imperiu lichid, au femei (*„faraonoaice"*) și copii; câteodată se pot zări ieșind la suprafața apei; nu fac nimănui nici un rău; se spune că, la a doua venire a lui Hristos pe pământ, faraonii vor ieși din apă și vor deveni oameni ca toți ceilalți; această legendă a condus la interpretări diferite; astfel, se crede că faraonii provin din Faraon și ostașii săi, rămași în apă, cu trupul asemănător peștilor, de la brâu în jos, dar cu aspect uman în partea superioară și care cântă mereu *„Faraon, Faraon"* - Hunedoara; sunt pești-om, care au făurit și făuresc în continuare cântecele de dragoste - Iași; faraonoaicele (faraoancele) sunt zâne care trăiesc în apă, fiind, până la brâu, femei deosebit de frumoase, iar în partea inferioară sunt pești; lor li se datorează cântecele și jocurile (dansurile), cele tinere cântând, în general, melodiile ritmate (de dans), cele în vârstă interpretând cântecele de jale - Suceava (MUȘLEA, II, p. 398-399). Într-o altă credință, Faraon, care este căpetenia dracilor, întreabă, în Duminica Paștelui, dacă oamenii au ouă roșii; un răspuns negativ l-ar scăpa din cele mai strașnice lanțuri, dar răspunsul că, în acel an, sunt mai multe ouă decât în cel precedent i-ar îngroșa lanțurile - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 181). În fine, numele faraon (faraoni) este dat de români și țiganilor - Bucovina (**2.** MARIAN, I, p. 39; ȘĂINEANU, III, p. 57). v. PEȘTE.

FARFURIE
Credințele construite în jurul farfuriei (*blid, strachină, taier*) demonstrează că aceasta este un simbol feminin; astfel, nu trebuie să se lege cu sârmă un blid crăpat, pentru că se mânie Dumnezeu - Tecuci; dacă blidele crapă în casă, fără să fie atinse, înseamnă că a trimis cineva vrajbă asupra acelei case; în acest caz, să se ia blidul stricat, să se pună în el firimituri de pâine și untdelemn și să se așeze lângă țărușul de la stâlpul porții, fiind sigur că astfel vrajba se va întoarce asupra celui care a inițiat-o - Tecuci; când se sparg inexplicabil într-o casă farfurii, strächini, blide sau orice fel de vase din sticlă sau ceramică, de uz sau decorative, este semn că va muri cineva dintre cei apropiați - Muntenia; Moldova; să nu se dea de pomană sau de împrumut, pe înserat, strächini, pentru că nu se mai ouă găinile - Tecuci; nu este bine să se pună pe masă strächini goale - Suceava; dacă strächinile sunt lăsate nespălate, vitele care se rănesc fac imediat și viermi - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 21; 148; 220; NOTE, Antonescu). La ferestrele caselor unde există fete de măritat se pun farfurii cu fața spre drum, iar acolo unde fata a fost pețită sau logodită farfuria este întoarsă cu spatele la drum - Dâmbovița (EVSEEV, p. 202). Pentru cine visează blid înseamnă călătorie - Suceava (NOTE, Băncescu). Serie simbolică: *farfurie-pâine-untdelemn-poartă*. v. VAS.

FARMACIE
Cine zărește, în vis, farmacie (spițerie) sau farmacist înseamnă boală - Suceava (NOTE, Băncescu).

FASOLE (*Phaseolus vulgaris* - DLRM, p. 293)
Face bube cel care mănâncă fasole în prima săptămână din Postul Mare (Postul Paștelui) - Suceava; în ziua în care este prăznuită Sfânta Mare Muceniță Varvara (4 decembrie), copiii nu mănâncă fasole, pentru ca, în caz că se îmbolnăvesc de vărsat (=variolă; ~ de vânt=varicelă), să nu li se facă bubele cât boabele de fasole - Muntenia; să nu se pună pe foc vrejurile de la fasole, pentru că se fac ploșnițe în casă - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 29; 197; 250). Pentru a-i vindeca de bube dulci, mamele copiilor iau boabe de fasole negre, le pun pe vatră, ca să ardă, apoi le pisează și cu pulberea obținută presară zona afectată, iar bubele se usucă și pier - Suceava (**3.** MARIAN, II, p. 247-249). Se crede că, de Anul Nou, la miezul-nopții, este bine să fie în clocot o oală cu fasole, pentru ca și banii să sară în buzunarele oamenilor, în anul care vine, tot așa cum sar și boabele de fasole puse la fiert - Banat (PRESA). Înseamnă ceartă pentru cine visează boabe de fasole - Suceava (NOTE, Băncescu).

FAȘĂ
La botezul copiilor, să li se dea acestora în dar feși lungi - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 25).

FATA-PĂDURII
Numită de unii și *Pădureana* sau *Pădureanca*, este o fată tânără și foarte frumoasă, care trăiește numai prin pădurile mari, rar călcate de picior de om; statura ei este înaltă și dreaptă ca lumina, cu mijlocul tras prin inel, cu ochi mari și negri care sclipesc în întuneric, cu sprâncene bogate și bine desenate; fața îi este albă, obrajii roșii ca bujorul, părul negru ca pana corbului îi este lung până sub mijloc sau chiar până la glezne, purtat totdeauna despletit și răsfirat pe spate; îmbrăcămintea îi este formată dintr-o cămașă albă și lungă, încinsă la mijloc cu iederă înflorită; umblă numai noaptea, de cum înserează și până la miezul nopții, dispărând la cântatul cocoșilor; nu face nimănui rău, plăcerea ei fiind doar plimbarea prin pădure și cântatul foarte puternic, melodiile sale reverberându-se prin toate văile până departe; cântecele sale fiind deosebit de duioase determină o tristețe generală: stâncile plâng, copacii se îneacă în lacrimi, încât le rămân dâre sau chiar crăpături pe scoarță; oamenii, când le aud cântecul, amorțesc și nu mai pot vorbi, suferind astfel până ce mor; este atrasă de foc, oriunde ar fi el aprins în pădure; dacă zărește foc la vreo stână, se duce repede acolo și, dacă ciobanii dorm, le stinge focul și aruncă tăciunii și cărbunii aprinși pe ei,

dându-le astfel să înțeleagă ca măcar unul dintre ei să fie treaz și să stea de pază, după care pleacă mai departe cântând; dar, dacă întâlnește în drumul ei vreun flăcău de care este atrasă, îl ademenește într-o hârjoană erotică și, după ce îl amețește bine cu melodiile și dezmierdările ei, îl ia cu ea la locuința ei, de unde nu-i mai dă drumul așa curând; de remarcat că multele cărări întortocheate din pădure sunt urmele Fetei-Pădurii și flăcăul care calcă în *urmă rea* nu mai poate scăpa ușor, pentru că este deosebit de insistentă în mângâierile ei și, dacă el se opune, ea îl lovește în piept cu vergi de sânger, îi despică pieptul și îi ia inima, după care flăcăul se supune totalmente, deoarece în fiecare noapte este capabil să încalece fie și pe o mătură și să fugă în pădure la ea, unde aceasta îl joacă până îl ostenește bine și a doua zi, când se trezește, se simte foarte obosit și lipsit de orice inițiativă; mai mult, un astfel de fecior nici nu se mai poate însura, pentru că fata care îl ia știe că s-ar putea ca Fata-Pădurii să vină pe neașteptate la ea și, din răzbunare, i-ar scoate ochii și i-ar turna rășină în urechi, silind-o să umble desculță prin bolovani și sfărâmături de stânci, până va muri; se crede chiar că frumusețea netrecătoare a Fetei Pădurii se datorează faptului că ea se hrănește cu inimi proaspete de tineri, căzuți în mrejele ei, și cu lacrimi din ochii fetelor nefericite; în plus, se spală cu frumusețea răpită de pe obrajii fetelor cele mai frumoase din lume, amestecând-o însă cu frumusețea furată de pe florile de primăvară, dar și pentru că se scaldă în fiecare dimineață într-un izvor ale cărui ape tămăduiesc, înfrumusețează și asigură tinerețe perpetuă; când este bine dispusă, pășește ușor ca o adiere, dar când este supărată calcă apăsat, încât rupe toate uscăturile cât ar fi ele de groase, devenind de-a dreptul înfiorătoare și speriind atât de rău pe oricine o vede, încât acela, căpătând *ceas-rău*, poate să se prăpădească în caz că nu se tratează; leacul cel mai eficient ar fi afumarea, de trei ori pe săptămână, cu firele de păr pe care Fata Pădurii le lasă prin crengi în fuga ei nebună sau în locurile unde s-a oprit să se scarpine; în fine, acest duh al pădurii nu poate fi prins și legat, pentru că este așa de puternic, încât rupe orice legătură ca pe un fir putrezit - Năsăud; Bucovina (1. MARIAN, p. 69-71). Să nu se cânte noaptea din trișcă, fiindcă aude fata-pădurii și stârnește copacii - Bihor (1. BOCȘE, p. 55-56). O legendă din Maramureș narează că odinioară o fată frumoasă s-a rătăcit prin pădure și astfel a prins-o noaptea; dar ea nu s-a culcat, ci a tot umblat să găsească poteca spre sat; la un moment dat, s-a întâlnit cu un om îmbrăcat în negru, care i-a spus să meargă după el, fiindcă îi va arăta cărarea; dar el a dus-o într-o casă de piatră și acolo a vorbit ceva de neînțeles, încât fata și-a pierdut mințile, iar chipul i s-a transformat de nu mai semăna cu ea; apoi acel om i-a luat hainele și i-a dat drumul prin pădure, dar fata nu s-a mai putut întoarce acasă și a rămas să umble numai prin păduri, iar pe cine întâlnește nu-l lasă din mână sănătos, îi suge sângele, îl schimbă la față sau îl omoară; așa s-a născut Fata-Pădurii (BOGDAN, p. 104). v. MUMA-PĂDURII.

FATĂ

Când se naște o fată, de amărăciune plâng până și cheotorile de la casă - Moldova; la orice fel de praznic, la care obișnuit vine și lume din afara familiei, nu este bine ca primul musafir care intră în casă să fie o fată - Bihor; se crede că fata unică la părinți nu va avea parte de un bărbat bun și de o căsătorie fericită - Suceava; fata care se gâdilă ușor va fi iubită de feciori - Suceava; când i se pare cuiva că o fată arată mai frumoasă decât este în mod obișnuit, cu siguranță aceasta se va mărita în acel an - Botoșani; ca din ouăle puse la clocit să iasă numai puicuțe, cloșca să fie așezată pe ouă de către o fată - Tecuci; fata să nu taie pui, că se face băiat - Moldova; fetele care călăresc comit un păcat similar cu acela al săvârșirii unei crime - Tecuci; după ce moare un copil sau un om matur și după ce se săvârșește înmormântarea, casa să fie măturată de o fată căreia îi trăiesc ambii părinți, iar gunoiul să fie dus la hotarul dintre vetrele a două sate - Vâlcea (**2.** GOROVEI, p. 34; 36; 81; 100; 115; 154; 164; 172; 202). Fetele nemăritate își descântă de ursită și pentru dezlegarea drumului spre căsătorie cu ajutorul unui tort, tors de o fetiță de șapte ani - Banat (**2.** MARIAN, II, p. 194). Când ploile nu mai contenesc, se spune că trebuie să fie vreo fată mare gravidă și nu se știe nici măcar în care sat - Teleorman (**1.** CHIVU, p. 247). Când cineva intră într-o casă unde locuiește o

fată, trebuie să se așeze neapărat și să stea jos, măcar câteva momente, pentru ca și pețitorii să zăbovească la fată - Suceava; înseamnă bogăție pentru cel care visează fete în casă; va da dovadă de multă destoinicie cel ce visează fete făcând târguieli; se va face repede plăcut în societate cel care se visează glumind cu o fată; cel care visează fete fugind va afla curând un secret; se va certa cu soția cel care visează că sărută o fată, iar pentru cel necăsătorit înseamnă cununie în curând; se va îndrăgosti cel care visează fete scăpând dintr-un pericol și va dobândi onoare în societate cel care visează fete mergând în fața sa; dar va fi trist cel care se visează dormind la o fată - Suceava (NOTE, Băncescu).

FAȚĂ v. OBRAZ.

FAȚĂ DE MASĂ
Simbolizează hrana (HERSENI, p. 244).

FĂCĂLEȚ
Băț gros, rotund și neted, folosit cu deosebire la mestecatul mămăligii (ȘĂINEANU, III, p. 60), numit, în unele zone, *melesteu* (*melestău*) și *mestecău*; ca să nu mai moară încă un membru al familiei, rudele se duc la cimitir, înfig un făcăleț în pământul mormântului celui decedat de curând, pun tărâțe și apoi aprind deasupra câlți, după care se reîntorc acasă, fără să scoată nici o vorbă între ei sau cu trecătorii ocazionali, tot așa procedând și la drumul de ducere - Dolj; se crede că mormântul îi va fi răscolit de lupi în căutarea trupului aceluia care mănâncă mămăligă de pe făcăleț - Suceava; se crede că bătăturile de la picioare pot fi vindecate punând pe foc, la încins, coada făcălețului, după care aceasta se așează repetat pe locul suferind - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 139; 145; 193). Într-un singur context primește conotații falice: în noaptea de Anul Nou, la miezul nopții sau imediat după aceea, fetele ies din casă, călare pe câte un făcăleț, se suie pe poartă și întreabă, cu glas tare, unde le este *„partea“*; apoi ascultă și, dincotro latră câinii, din acea direcție le va sosi viitorul soț - Suceava; în Bucovina, în ajunul Bobotezei, fetele iau un făcăleț și cotrobăiesc cu el prin focul din vatră, zicând: *„Cum sar scânteile din jeratic, așa să scânteie inima lui și nu întețesc focul, ci întețesc inima lui!“*; când se culcă, pun sucitorul sub pernă, pentru ca, peste noapte, să-și viseze ursitul (**2.** MARIAN, II, p. 105-106; 142). Serie simbolică: *noapte*(de An Nou)-*făcăleț-poartă-câine*. v. CÂRNAT.

FĂINĂ
La nașterea copilului, se dă moașei o strachină cu făină și sare presărată deasupra; dacă e fată, se pune deasupra și un fuior de cânepă, ca să-i crească părul mare și bogat; strachina trebuie să fie plină, pentru ca pruncul să-și ridice repede capul sus - Suceava; la botezul copilului, se dă tot moașei o strachină cu făină, în care se înfige un fir de busuioc, ca pruncul să țină capul ridicat mai repede - Suceava; pusă sub o strachină sau sub un blid, de Anul Nou, și nimerită de către o fată nemăritată, făina prevestește că fata va lua ca soț un bărbat bogat - Vâlcea; nu se cerne făină în Duminica Paștelui, deoarece din tărâțele rămase se fac lăcustele care apoi pustiesc lanurile cu semănături - Iași; dar se cerne făină în zilele de ajun ale Crăciunului (24 decembrie) și Bobotezei (5 ianuarie), ca să nu se facă purici în casă - Suceava; după ce a fost preparat aluatul pentru pâine, făina de pe jos trebuie imediat măturată, ca să crească aluatul - Țara Oltului; sămânța păstrată pentru semănat să nu se țină în saci care au fost folosiți pentru făină, fiindcă grânele vor face tăciune - Suceava; o dată la trei ani, se face *maslu pentru curte,* slujbă religioasă pentru protejarea tuturor animalelor din gospodărie, în care preotul slujește făina și apa puse pe o masă, după care făina este amestecată în hrana animalelor, iar cu apa sfințită sunt stropite animalele, sau este pusă câte puțin în apa de băut a acestora, pentru ca viețuitoarele, aflate în grija omului, să fie ocrotite de Dumnezeu și omul să culeagă belșug de pe urma lor - Țara Oltului; imediat ce cortegiul funerar

pleacă de la casa celui decedat spre cimitir, este chemat un copil și i se dă, peste prag, un vas cu făină, ca să-l aibă mortul pe lumea cealaltă - Dolj; când se taie porcul de Ignat (20 decembrie), să se dea de pomană o strachină de făină și un pumn de sare, ca să nu moară ceilalți porci de diferite boli - Botoșani (**2.** GOROVEI, p. 26; 63; 83-84; 154; 200; 209; 244; GOLOPENȚIA, p. 135; 137). Înseamnă ceartă pentru cel care se visează mâncând făină; dacă se visează văzând făină înseamnă bogăție sau în curând căsătorie; când în vis apare o făină frumoasă, sclipitoare prin albul ei, înseamnă dragoste în familie; va fi un tată bun cel care se visează gătind cu făină ceva - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *făină-sare-cânepă*; *făină-busuioc.*

FĂT-FRUMOS
Personaj din basmele românești, întruchipând toate însușirile umane pozitive, dar mai cu seamă bunătatea, curajul și istețimea, simbolizând idealul de frumusețe masculină, corelativ al Ilenei Cosânzeana (ȘĂINEANU, I, p. 97).

FÂN v. PAI.

FÂNTÂNĂ
În asociere cu apa, este simbol al femeii, loc preferat de întâlnire a iubiților; multe femei eroine în cântecele populare se metamorfozează în fântâni sau în izvor care să potolească setea feciorilor sau a trecătorilor; potolirea setei cu apă dintr-o fântână reprezintă simbolul dragostei împărtășite, pentru că apa stinge focul iubirii sau al dragostei; prin similitudine, a bea apă este similar cu sărutul (EVSEEV, p. 57-58). A face o fântână sau a o curăța înseamnă o faptă bună, un act cu valențe ceremoniale și consacratoare, pentru că, se și spune: *„Ca să ai pe lumea asta apă de băut, iar pe cealaltă să-ți fie de pomană”* (COMAN, II, p. 83). Puțul cu cumpănă reprezintă loc de meditație, de întâlnire ori de scurtă odihnă pentru oameni (**12.** GHINOIU, p. 76). Dacă un copil plânge necontenit noaptea, se ia apă de la o fântână străină, crezându-se că astfel se lasă acolo plânsurile și se ia odihna - Suceava; fetele pun, cu deosebire sâmbăta seara, unt la cumpăna fântânii, ca să se uite lumea la ele ca la fântână - Dolj; cine face puț pe lumea asta are apă pe lumea cealaltă - Ialomița; i se va da să mănânce numai catran și foc aceluia care fură ceva de la vreo fântână (ghizdurile, găleata etc.) - Tecuci; face bube la colțurile gurii cine bea apă direct din ciutura fântânii - Tecuci; dacă la miezul-nopții cumpăna de la fântână scârțâie înseamnă că dracul scoate apă din ea; omul care aude un astfel de zgomot să nu-și facă semnul crucii și nici să nu rostească vreun cuvânt, fiindcă dracul piere singur; dar dacă un astfel de drac bea de 99 de ori dintr-o fântână sfințită de om, atunci se transformă în duh bun - Tecuci; este bine să se uite în apa dintr-un puț cel ce dorește să scape de păduchii de găină - Moldova(GOROVEI, p. 78; 81; 97; 182; 195; 204; 270). Dacă s-ar face o clasificare a muncii în gospodărie, pe sexe, ar reieși că, în Banat, sud-vestul Transilvaniei și Oltenia, femeia aduce, de regulă, apa de la fântână, în vase purtate în mâini sau pe cap, fântâna devenind astfel loc de întâlnire zilnică pentru femei, unde se află și se discută cam tot ce s-a mai întâmplat în ultimul timp în comunitatea sătească (**7.** GHINOIU, p. 13). Pentru cine visează fântână cu cumpănă înseamnă nefericire, iar de se visează săpând la o fântână înseamnă pagubă; când se visează căzând în ea înseamnă defăimare și necazuri; înseamnă primejdie de foc atunci când se visează că apa izvorăște tare într-o fântână; dar înseamnă bucurie și câștig pentru cel care visează o fântână aruncând apa în sus; va scăpa de pericole cel care visează fântână cu apă limpede, în plus mai și scăldându-se în ea; va primi frumoase daruri cel care visează fântână frumos ornamentată; va avea ocazia să se facă plăcut în societate cel care se visează la o fântână, lăsând însă pe alții să bea înaintea lui; în general, cel care visează fântână va avea parte de abundență de mâncăruri și băuturi - Suceava (NOTE, Băncescu). Serie simbolică: *fântână-sâmbătă-unt*.

FEBRUARIE (Faur; Făurar; Făurariu)
Zilele de **2** și **3** februarie (2 februarie - Întâmpinarea Domnului sau Stretenia și Dreptul Simeon în 3 februarie) erau zile interzise pentru orice fel de muncă și trebuiau sărbătorite, în conformitate cu decretul dat, la 1166, de către Mihail Comnenul, decret ale cărui prevederi trebuiau respectate în Transilvania; conform aceluiași decret, ziua de **8** februarie (Sfântul Mare Mucenic Teodor Stratilat) este declarată sărbătoare în care sunt permise unele munci, fără să se menționeze ce fel de munci; de asemenea, ziua de **17** februarie (Sfântul Teodor Tiron) este considerată sărbătoare în care erau permise numai unele munci, fără să se spună care sunt acestea; dar conform circularei, emisă la 6 decembrie 1786, de către Episcopul ortodox Ghedeon Nichitici de la Sibiu, în urma consultării și la cererea expresă a lui Franz Iosef, rămâne să fie sărbătorită de către românii din Transilvania numai ziua de **2** februarie (GRAMA, p. 69-71). Deși are mai puține zile decât oricare altă lună din an, se crede că este așa de puternică, încât *„crapă ouăle corbului"*, pentru a ieși puii din ele; i se mai spune și *Făurar*, pentru că este perioada când meșterii fierari făuresc sau repară uneltele agricole; pornirea plugarilor la timp, era înainte în atenția sfatului obștilor sătești, întrucât cei care întârziau cu aratul și semănatul aveau să întârzie și cu recoltatul produselor și deci și cu eliberarea terenurilor necesare pășunatului devălmaș (**12.** GHINOIU, p. 65; 67; 207). În tradiția orală, denumirile *Faur*, *Făurar*, *Făurariu* vin de la „făurarii" (fierarii), care pregătesc, în această perioadă, fiarele aratului, de unde și versurile: *„Faur ferică/Și desferică"*, adică *„Două săptămâni ferică/Iar două desferică"*, versuri care explică și caracteristica meteorologică nestatornică a acestei luni, în care este posibil să ningă și să plouă, să fie îngheț și dezgheț, ger și căldură; în Bucovina, când, în această lună, este ger foarte mare, se spune *„crapă ouăle corbului"*, iar, în Transilvania, se zice *„gândești că-i luna Făurariu"*; în Bucovina, mai ales în satele care nu îl țin pe Sfântul Trifon, se țin în schimb trei *Filipi*, sau *Cilipi*, sau *Cilichi*, numiți generic Filipii de iarnă, ei fiind sărbătoriți în zilele de 1-2-3 februarie contra acțiunilor păgubitoare ale lupilor, contra bolilor și a tot felul de primejdii; totodată, această perioadă de trei zile mai poartă denumirea de Martinii de iarnă sau Sâ-Martinii, căzând totdeauna la 40 de zile de la Crăciun în așa fel că Martinul din mijloc, numit și Martinul cel Mare, cade totdeauna în ziua de Stretenie (2 februarie, Întâmpinarea Domnului), adică primul Martin este serbat în ziua Sfântului Trifon, cel de al doilea în ziua Întâmpinării Donului, iar cel de al treilea în ziua Dreptului Simeon bătrânul; toate aceste trei zile sunt ținute contra lupilor, pentru ca aceștia să nu atace turmele, vitele și chiar pe oameni; în aceste trei zile, ciobanii din Banat nu scot oile la pășunat; se pare însă că Martinii sunt sărbătoriți și împotriva ursului, pentru că Martinul cel Mare cade chiar în Ziua Ursului, căruia oamenii îi spun și *Martin*, sau *Gavrilă*, sau *Vasilică*, precum există frecvent și denumirile de *Martin* pentru urs și *Ancuța* pentru ursoaică (**2.** MARIAN, I, p. 73; 184-186; PRESA).
1 februarie – **Sfântul Trifon (Trif cel Nebun** sau **Trifonul viermilor și lăcustelor).** Numit în popor și Sfântul Trif, Trif cel Nebun sau Trif Nebunul; se crede că acela care va lucra în această zi va înnebuni; ziua se mai ține și pentru ca oamenii să nu sărăcească - Suceava; în Moldova se spune că Trif este mai mare peste animalele sălbatice, el fiind acela care le leagă gura, ca să nu mănânce legumele; se mai abțin oamenii să lucreze, ca să le fie ferite vitele și mai ales oile de lupi și alte animale sălbatice, pentru că Sfântul Trif, conform unei legende din Bucovina, dar atestată și în Banat și Muntenia, este și patronul lupilor; în Teleorman, oamenii cred că Sfântul Trifon este cel mai mare peste păduri, codrii munților, turme de vite și peste fiarele sălbatice, drept pentru care este sărbătorit pentru sporirea turmelor și apărarea lor de boli și lupi; în Mehedinți, sărbătorite sunt zilele lui Trifon și Stretenia (1 și 2 februarie), pentru sporirea turmelor și ca vitele să fie apărate de jivine, iar, în Dâmbovița, pentru atingerea acelorași scopuri se ține doar ziua Sfântului Trifon; în Bucovina, locuitorii spun că Trif cel Nebun este stăpânul și patronul nu numai al lupilor, dar și al omizilor, gândacilor și al tuturor *„juguliilor celor stricăcioase"* și, dacă nu se ține această zi, ele se înmulțesc așa de mult, încât pot deveni o adevărată pacoste pentru om; tot în Bucovina, dar și în Suceava, locuitorii stropesc cu apă sfințită pomii și vitele, cărora le dau și sare stropită cu

puțină agheasmă; sunt credincioși care cer preotului să le sfințească apa folosită la stropitul pomilor, crezând că apa sfințită în această zi este bună contra înmulțirii insectelor, cu deosebire a omizilor, care strică pomii și varza; la fel cred și cei din Banat, numind-o *„Ziua omizilor”*, când ei amestecă apa sfințită de preot cu unt și apoi ung pomii contra larvelor; în Ialomița, se crede despre Sfântul Trifon că *„umblă cu lăcustele”*, sau că el *„stârpește tot felul de viermi, care fac stricăciuni pometelor”*, de unde nevoia de a solicita preotului să facă agheasmă, cu care sunt stropiți apoi pomii și semănăturile de grâu, orz și altele; preoții sunt chemați să facă sfeștanie la plantațiile de viță de vie, pentru ca ele să dea rod bogat și să fie ferite de grindină - Muntenia; se crede că este ziua în care iarna se întâlnește cu vara și că, dacă nu este zăpadă, precis va cădea, iar, dacă este deja, cu siguranță *„se va sparge”* (**2.** MARIAN, I, p. 176-180). Se ține această zi în special de oierii care merg la munte cu turmele, pentru ferirea de atacul sălbăticiunilor, pentru paza stânelor și pentru alte rele neprevăzute - Bucovina (COJOCARU, p. 193). La 1 februarie, calendarul popular grupează trei sărbători cu dată fixă: Filipii de Iarnă, Martinii de iarnă și Trif Nebunul; în Teleorman, obiceiul se numește *„Gurbanul Viilor”* sau *„Arezanul Viilor”*, prilej cu care se pleacă în grup la vie, în sănii, apoi fiecare proprietar se duce la via sa, dezgroapă sticla cu vin pusă de cu toamna în pământ, stropește vița de vie cu vin din recolta precedentă, taie câteva corzi, pe care le pune peste piept și în jurul mijlocului, după care toți se întorc, în jurul unui foc, la petrecerea comună; ritualul reprezintă începutul activităților legate de cultura viței de vie, cu obiceiuri de purificare și fertilitate, cu jocuri rituale și interdicții de participare pentru femei; important este că locuitorii afirmă că această sărbătoare trebuie ținută *„până la tăiatul viilor”*, adică este practicată cam cu două luni înainte de tăiatul efectiv al viilor; atât data cât și sărbătoarea cad în mijlocul altor sărbători concentrate, adică în mijlocul zilelor dedicate ursului; s-ar putea ca aceste practici să fie reminiscențe ale unui străvechi început de an sau de sezon viticol, fixat la sfârșitul lunii ianuarie și începutul lunii februarie (**12.** GHINOIU, p. 228-229; CRISTEA, p. 45). La 1 februarie, adică la Sfântul Trifon, este chemat preotul de dimineață să facă slujbă și să sfințească apă, pe care oamenii o iau și își stropesc via cu ea, ca aceasta să fie apărată de grindină, de lăcuste, de greieri și de alte gângănii - Vâlcea; vierul se îngrijește din timp să aibă o lumânare de ceară și țărână luată din gunoiul din casă, măturat dinspre ușă spre spate în ziua de Paște; cu o zi înainte, vierii merg împreună la una dintre colibele păzitorilor de vie și mănâncă în grup o cină bogată, a doua zi efectuându-se *„tăiatul de vie”*; împreună cu paznicii de vii înconjoară lotul, având lumânarea aprinsă în mână și azvârlind cu țărână în diferite părți, rostind totodată o rugăciune numită „Blestem a mucenicului Trifon”; în următoarele trei zile nimănui nu-i era permis să mai intre în vie, dar nici paznicilor să iasă; dacă totuși cineva intră în vie pentru a munci, în caz că este vreme bună, nu poate să-și aducă acasă uneltele de fier folosite, pe care trebuie să le lase la vie sau la coliba paznicului până în ziua culesului strugurilor; se mai procedează și astfel: vierii vin de noaptea, împreună cu paznicii viilor, și aduc cu ei trei obiecte: o lumânare de ceară, un lacăt și un vas cu păcură; taie lumânarea în trei părți, pe care le lipesc la jumătatea a trei pari din vie; cu păcură ung alți trei pari, timp în care repetă de cinci ori trei rugăciuni religioase; aprind apoi lumânările, aruncă trei boabe de struguri din recolta trecută, luate din trei vii diferite, una spre răsărit, alta spre apus și a treia în ce parte doresc, iar lacătul îl încuie pe un cerc, într-un loc mai ascuns, rostind totodată formula: *„Voi, gadinilor, să vă duceți în munții neroditori!”*; de remarcat că această formulă face parte din rugăciunea-blestem a mucenicului Trifon (DOBRE, p. 246-247). În această zi se fac slujbe religioase la vii, ca să fie roditoare și ferite de grindină și boli - Muntenia; dacă în această zi nu este zăpadă, înseamnă că va mai cădea, dar, dacă este deja pătură groasă de nea, este semn că se va înmoina - Suceava; lupii vor ataca vitele celui care muncește în ziua Sfântului Trif - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 19; 127; 268). Dacă în noaptea de 1 spre 2 februarie vulpea poate trece pe gheața formată peste ape, atunci se împrimăvărează devreme, dar, dacă este vreme *„moale”* sau plouă, atunci nu se va putea ieși cu plugul la arat până în luna aprilie - Maramureș (BOGDAN, p. 135). În această zi, se fac slujbe religioase la loturile plantate cu viță de

vie, pentru a le feri de grindină și pentru rodire bogată; tot în această zi, stăpâna casei dă de pomană un castron de mălai, în numele lui Trif, pentru ca lăcustele să nu-i strice roadele (PRESA). Serii simbolice: *sare-agheasmă*; *agheasmă-unt*; *lumânare-gunoi*; *lumânare-lacăt-păcură-struguri.*

2 februarie – Întâmpinarea Domnului (Stretenia; Stratenia). La 40 de zile de la nașterea lei Iisus, după cum prevede rânduiala Legii lui Moise, Maria își duce pruncul în templul din Ierusalim, pentru a-l consacra Domnului, după cum se procedează cu orice întâi născut de sex masculin, ritual care este însoțit și de sacrificarea unei perechi de porumbei; în tradiția populară, această zi este considerată Ziua Ursului; legenda spune că, la ieșirea din templu, Maica Domnului a fost speriată de un cioban care, urcat într-un corn, imita cu sârg glasul cucului; aceasta i-a ursit ciobanului să se transforme în urs, cucului să rămână o pasăre singuratică, iar cornului să înflorească primul și să rodească ultimul (PRESA). În această zi se crede, în nordul Moldovei, că *„se întâmpină iarna cu vara"*; dacă este cald și moină, atunci vara va fi călduroasă și mănoasă, iar, dacă este ger și viscol, atunci vara viitoare va fi friguroasă și neroditoare; în Banat și Bucovina, se obișnuiește să se spună că, până la Întâmpinarea Domnului sau Ziua Ursului este bine să se semene grâul, dar numai dacă este senin și cald, pentru că numai așa grâul va rodi peste vară; dacă este vreme posomorâtă, cu pâclă, atunci nu se seamănă mult grâu, pentru că nu se va face cu spic bogat; dacă în această zi este moină și picură de la streșini, nu le va fi bine albinelor peste an, fiindcă mierea li se acrește, se îmbolnăvesc și mor, dar, dacă este senin, cald și uscat, este semn că vara va fi mănoasă și, în acest caz, le va merge bine și albinelor - Suceava; unii locuitori ai Bucovinei cred însă exact invers, adică dacă este moină și curge de la streșini atunci anul va fi bogat, iar rodul albinelor va fi pe măsură; în Suceava, se crede că Stretenia ar vrea să treacă peste vreo apă și, dacă apa este dezghețată, ea se mânie, pentru că este obligată să facă pod de gheață peste apă, adică dă ea un viscol de îngheață toate apele; dacă însă este deja pod de gheață, în zilele următoare vremea se va încălzi; cu alte cuvinte, Stretenia este percepută, în credințele unor oameni, ca un fel de „cumpănă" a vremii, în sensul că o iarnă grea până la această dată va fi urmată de o perioadă de încălzire și invers; în Banat, starea vremii este interpretată după cum ursul iese din bârlog, îl părăsește definitiv, dacă nu-și vede umbra, sau se reîntoarce în ascunzișul său, unde mai stă în hibernare încă șase săptămâni, în caz că își vede umbra, adică atât va mai dura iarna; ieșirea ursului din bârlog în această zi, numită și Ziua Ursului, are loc între orele 9 și 10 dimineața, când începe „a juca" în jurul vizuinii, bătătorind zăpada; oamenii de pe Valea Jiului consideră că ursul „joacă" în această zi de bucurie că perioada lui de hibernare s-a încheiat, că iarna și-a pierdut din putere și că din ce în ce va fi mai cald, ceea ce este conform cu credința că Stretenia este socotită cumpănă a vremii; în caz că ursul vede că afară e frig și noros, atunci merge prin pădure și caută să bea apă dintr-un pârâu; totul este ca un om să-l poată prinde înainte de a apuca să bea apă, pentru că atunci poate să facă tot ceea ce poftește cu el, dacă însă apucă să bea, ursul capătă imediat putere și nimeni nu se mai poate apropia de el - Bucovina (**2.** MARIAN, I, p. 181-184; **2.** GOROVEI, p. 6). Poporul spune că, la Stretenie, ca și la Dochia (1 martie), se întâlnește iarna cu vara și se iau la luptă, vara afirmând că *„de-amu iarna să se ducă, pentru că vine ea, dar iarna nu se dă bătută și se luptă"*; ursul iese din bârlog și își privește umbra; dacă este soare și cald, își adună lemne, ca să-și repare „locuința" și se bagă din nou în bârlog; dacă este frig și cer înnorat, nu mai intră în adăpost și începe să se plimbe prin pădure: *„Mă rog, cum știe ursul care e ziua lui și că are să fie frig ? Așa-i de cuminte, dacă-i din om!"*; în această zi, care este și Ziua ursului și în care se crede că fată ursoaicele, se fac observații și previziuni meteorologice, se caută probe privind belșugul holdelor etc.; dacă, în ziua de Stretenie, este soare și cald, atunci primăvara va fi friguroasă și ploioasă (**12.** GHINOIU, p. 88-89; 200). Se spune că acum iese ursul din bârlog și „joacă" împrejurul acestuia de trei ori; dacă afară este soare și el își vede umbra, atunci reintră în bârlog, unde mai stă timp de șase săptămâni sau 40 de zile, dar, dacă vremea este înnorată și el nu-și zărește umbra, iese definitiv din starea de hibernare - Bucovina; credința în virtuțile oraculare ale ursului are în vedere faptul că zilele de la începutul lunii februarie, aidoma celor ale

Babelor de la începutul lunii martie, sunt de multe ori înșelătoare (COJOCARU, p. 191; PRESA). În Bihor, în această zi este Ziua Vulpii, doar într-o singură localitate se consideră că este Ziua Ursului (informații culese de pe Valea Bistrei); dacă este timp frumos și vulpea își oglindește coada pe gheață, sau se poate da pe gheață, atunci se desprimăvărează în curând, iar timpul călduros înseamnă că iarna se va prelungi (ROMAN, p. 4). Dacă în noaptea acestei zile este lună plină, peste vară timpul va fi bun și anul va fi bogat în recolte; dacă peste zi este cald și se topesc țurțurii, rodul stupilor nu va fi bogat, iar, dacă este senin și vreme uscată, vara va fi mănoasă și albinele vor face multă miere și ceară; dacă această zi este luminoasă, dar cu zăpadă bogată deja așternută, este semn că anul va fi bun și roditor (PRESA).

10 februarie – Sfântul Haralambie. Mai este numit și *Aralampie*, *Aralambie*, *Haralam* și *Aralam*; se crede că de acela care ține ziua Sfântului Haralambie, adică nu lucrează nimic și postește, nu se va atinge de el nici o boală peste tot anul; într-o legendă din Bucovina se spune că Dumnezeu i-a dat sfântului, s-o țină legată în lanț, pe Ciumă și doar când oamenii nu serbează ziua lui să-i dea drumul; de aceea se crede că el are putere asupra Morții, Holerei, Lingoarei, dar mai cu seamă asupra Ciumei, precum și asupra altor boli grele care îl pot lovi pe om; el este stăpânul și purtătorul tuturor bolilor, din care cauză ziua lui trebuie ținută ca o zi de Duminică sau ca orice altă mare sărbătoare, pentru sănătatea oamenilor și a vitelor, ca tot ce viețuiește în jurul casei omului să se bucure de sănătate peste an; se crede că Moartea nu are frică de nimeni, în afară de Sfântul Haralambie, care o pedepsește și o calcă în picioare, dacă nu îl ascultă - Moldova; Bucovina; în această zi, se duc la biserică în special colaci, mere, colivă sau grâu fiert, iar unii plătesc câte o liturghie și se roagă să fie sănătoși peste an - Muntenia; se fac și praznice pentru morți, la biserică și acasă, mai ales pentru cei care au purtat numele de Haralambie; de asemenea, se dă de pomană pentru cei care au murit de moarte năprasnică; bolnavii roagă preotul să sfințească apă, pentru ca bând și spălându-se cu ea să se vindece de bolile de care suferă; sunt unii care dau și vitelor să bea apă sfințită, sau care stropesc animalele, grajdurile, șurile, pivnițele, alte acareturi, iar ceea ce rămâne din această apă se varsă în fântână - Muntenia; Moldova; se crede că este sărbătoarea cea mai mare pentru pomii din livezi, care sunt unși cu coliva sfințită adusă de la biserică; sau se păstrează din această colivă și se dă păsărilor de curte, când sunt bolnave și mor - Dâmbovița; se duce la biserică grâu nefiert și apoi aceste boabe sunt date păsărilor și vitelor, ca să nu se îmbolnăvească - Olt; se face un colăcel, care este copt înainte de răsăritul soarelui, singur în tot cuptorul, apoi se iese cu el afară din casă, se rupe în patru părți, care sunt aruncate în patru părți ale zării, crezând că astfel oamenii dau de mâncare tuturor insectelor lumii; femeile se dezbracă la piele și înconjoară casa de trei ori, dimineața, la amiază și seara, considerând că astfel diavolul va ocoli gospodăria lor - Bucovina; se ține ziua pentru sporirea turmelor și apărarea acestora de boli, pentru că se crede că Sfântul Haralambie este pus de Dumnezeu stăpân peste toate vitele - Mehedinți; Botoșani; nu este bine ca, în această zi, să fie înjugați boii, iar activitatea femeilor trebuie să fie redusă doar la scărmănatul lânii, la tors și cusut - Suceava; Bucovina; dacă plouă în această zi, va ploua timp de 40 de zile neîntrerupt - Suceava (**2.** MARIAN, I, p. 194-195). Să nu se lucreze, ca să fie bine pentru vite, fiindcă Sfântul Haralambie poartă ciuma în lanț și, cum îl țin oamenii, tot așa ține și el ceea ce are omul - Țara Oltului; de asemenea, nu se lucrează, pentru că se inflamează copiii la gât - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p. 110; 131). Sfântul Haralambie este considerat ca fiind cel care ține ciuma legată cu un lanț și o slobozește în lume când oamenii se înmulțesc prea mult și își pierd credința (PRESA).

11 februarie – Sfântul Vlasie (Vlăsiile, Vlăsii); Sfânta Împărăteasă Teodora. Se crede că, în această zi, păsările care nu pleacă spre alte țări se întorc la cuiburile lor; de aceea mamele nu-și lasă copiii să umble prin casă mâncând, în credința că nici păsările nu se vor atinge de semănăturile lor; fiind considerată o zi deosebit de primejdioasă și ca să nu cadă vreun necaz pe capul lor, femeile nu lucrează nimic, pentru că nu doar păsările le vor strica ogoarele, dar le vor pândi și mari pericole; se mai crede că în această zi copiii se întorc la pâine - Bucovina; sau că astăzi se deschide gura

păsărilor, adică încep să ciripească - Neamț; femeile însărcinate țin ziua ca să nu nască prunci cu diferite malformații - Moldova; chiar și femeile care nu fac copii sau care au intrat în menopauză trebuie să prăznuiască ziua pentru nepoți, frați, surori, uneori ca să nu li se întâmple lor ceva; chiar și omul singur pe lume se cuvine să țină ziua Sfântului Vlasie pentru vite, fiindcă vițelul se poate naște cu mai multe picioare, pasărea să iasă din ou cu un ochi sau cu două capete, sau cine știe ce altă monstruozitate - Bucovina; cine se roagă la Sfântul Vlasie nu va rămânea niciodată fără bani în buzunar - Moldova (**2.** MARIAN, I, p. 197-198). În Muntenia, locuitorii numesc această zi *Vlăsii* și cred că sfântul se adăpostește în Codrii Vlăsiei, în scorbura unui stejar uriaș, el primind de ziua lui toate sălbăticiunile pădurii, care vin să fie binecuvântate și miruite de el; se mai crede că este bine ca măcar în această zi se cuvine a vorbi frumos cu vitele, pentru că, în caz că vitele sunt lovite sau sacrificate, se supără Sfântul Vlasie și omul nesocotit va fi pedepsit cu recolte sărace în vară și toamnă, iar animalele vor rămâne sterpe și se vor îmbolnăvi; în această zi, despre care tradiția spune că este prevestitoare a primăverii, se crede că Vlasie dezleagă pliscul și graiul păsărilor, care încep să ciripească; de aceea, este considerată zi a păsărilor și ținută în special de agricultori, în credința că astfel își feresc recoltele de stricăciunile pe care le-ar putea provoca păsările; ca să nu atragă zburătoarele cerului, copiii nu sunt lăsați să arunce firimituri prin casă; se mai crede că Sfântul Vlasie este un sfânt făcător de minuni și că omul care a pierdut ceva îl va găsi, dacă se roagă acestui sfânt; se mai spune că acela care lucrează în această zi orbește; cum va fi vremea în această zi așa va fi și în Postul Mare (PRESA).

13 februarie – Prea Cuviosul Martinian. Dacă în această zi este ger, iar noaptea bate vântul, 40 de zile va tot bate vântul (PRESA).

24 februarie – Aflarea Capului Sfântului Ioan Botezătorul (Dragobetele). Conform unei legende din Gorj, Dragobete Iovan este fiul babei Dochia; este ziua în care se împerechează toate păsările și animalele; fetele mai întâi și flăcăii apoi pleacă după ghiocei în pădure, dacă este zi frumoasă, dacă nu, se adună la vreo casă și petrec; este obligatoriu ca pe fete, în această zi, să le vadă măcar un băiat, pentru a fi încredințate că vor fi iubite tot anul - Gorj; Olt; Prahova; tinerii țin să schimbe între ei cuvinte de dragoste, în credința că vor fi iubiți tot anul și se obișnuiește să se facă *înfârtețirea* și *însurățirea* tinerilor - Gorj (**2.** MARIAN, I, p237; PRESA; NOTE, Antonescu). În ziua lui Dragobete, numită și „capul de primăvară”, se crede că este data de la care se împerechează toate păsările; fetele și flăcăii fac petrecere, în credința că astfel vor fi îndrăgostiți peste tot anul - Teleorman (CRISTEA, p. 45). Începând de astăzi și continuând și în zilele următoare, chiar și în luna martie în unele zone, *„se face Dragobetele”*: fetele strâng zăpadă și se spală cu apa rezultată din topirea ei, ca să fie frumoase și plăcute peste an; când dragobetele se face în luna martie, fetele adună din pădure frunze fragede de fragi, pe care le pun în apa provenită din topirea zăpezii și se spală apoi, pentru a fi curate, sănătoase și plăcute ca fragii (PRESA). Se crede că în această zi începe împerecherea tuturor păsărilor (COMAN, II, p. XIV). Dragobetele, sărbătoare ținută, în funcție de zona etnografică, în una din zilele de la sfârșitul lunii februarie sau începutul lunii martie, este considerat timpul împerecherii păsărilor, care se strâng în stoluri, ciripesc și încep să-și construiască cuiburile; faptul că Dragobetele este fiul Dochiei pune în evidență opoziția dintre bine și rău, primul fiind întruchiparea principiului binelui, al înnoirii, al dragostei și bunei dispoziții (**12.** GHINOIU, p. 78). În această zi se împerechează toate păsările - Argeș; se crede că acela care lucrează în această zi cântă ca toate păsările - Argeș; dacă plouă în această zi, este bine să se scoată din grajd paiele nemâncate de vite, pentru că se vor face din belșug altele, dar, dacă nu plouă, oamenii să aibă grijă de aceste paie, pentru că va fi secetă - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p. 145; **2.** GOROVEI, p. 81; 189). În ziua de Dragobete, băieții caută să sărute sau să ciupească măcar câte o fată, dacă nu izbutesc de sâni, cel puțin de braț; odată cu ciupitul, ei caută să smulgă fetei o batistă sau betele; se crede că fetele și femeile care nu s-au sărutat sau nu au fost ciupite în această zi vor fi urmărite tot anul de Dragobete; în ziua de Dragobete se însoțesc toate păsările - Gorj (CĂRĂBIȘ, p. 54). Se spune că *„se mărită păsările”* - Maramureș (BOGDAN, p. 16). Cu

deosebire în Gorj, Vâlcea și Olt, ziua de 24 Făurar se numește *Dragobete* sau *Cap de Primăvară* și este considerată ziua îndrăgostiților; sărbătoarea se ține mai ales de către fete și flăcăi, dar și de tinerii căsătoriți; în zorii zilei, ei se spală, se piaptănă, se primenesc și, dacă timpul este frumos, pornesc după ghiocei și toporași în lunci, sau după rămurele înverzite, plecând întâi fetele apoi băieții; dacă vremea nu este prielnică, fetele se strâng pe la case, pe la rude sau pe la prietene, unde vin și băieții, caz în care cei care se iubesc își schimbă cuvinte de dragoste, în credința că astfel le va merge bine tot anul și că vor fi îndrăgiți; dacă în această zi o fată nu se întâlnește cu un băiat înseamnă că tot anul nu va fi iubită; conform unei legende, Iovan Dragobete este fiul Babei Dochia; în Gorj, băieții se prind de frați de cruce în această zi, iar fetele se prind surate; prinderea se face pe pâine și pe sare, însoțite de un jurământ de credință până la moarte; în Olt, ziua este ținută și împotriva bolilor (PRESA).

FECIOR
Colindele de tânăr neînsurat au ca eroi, în afară de bour, pe fecior care dă proba bărbăției vânând animalul; el poate trece de la o categorie de vârstă la alta în acest fel, adică poate fi ales de fete ca mire; fata mare, în convorbirea cu bourul lasă să se înțeleagă că deține secretul vieții depline, în același timp sacră și casnică, că este rădăcina și sămânța vieții și că posedă toate darurile pentru fructificare și fertilitate (BUHOCIU, p. 141). Pentru cine visează fecior cumpărând ceva înseamnă bucurie; cine visează nașterea unui fecioraș înseamnă că va avea parte de cinste venită dintr-un loc neașteptat - Suceava (NOTE, Băncescu).

FEDELEȘ v. VAS.

FELINAR
Este semn că va da de necazuri cel care se visează spărgând un felinar - Suceava (NOTE, Băncescu).

FEMEIE
Referitor la concretizarea ideii de om, este de observat că adeseori ea este reprezentată, în arta populară românească, printr-o imagine feminină; aceasta se leagă de străvechi credințe și rituri ale fertilității și fecundității; de altfel, imaginile feminine apar de cele mai multe ori pe obiecte legate de interiorul casei și de îndeletnicirile femeiești, marele număr de scoarțe, în care imaginea femeii este prezentă, ilustrând această situație; un argument în privința perenității motivului se găsește în celebrele figurine sau idoli de la Cucuteni, Cârna, Gumelnița, Verbicioara etc. , care sunt întotdeauna reprezentări feminine, legate de cultul fertilității și fecundității (PETRESCU, p. 66; 69-70). Ca motiv de sine stătător, Maica bătrână are numeroase paralele în folclorul neogrec, albanez, ucrainean, ba chiar și în cel francez, putându-se prelungi lista cu aproape toate civilizațiile globului; femeia-mamă este un excepțional impuls cultural, căci, identificată cu stihiile apa și pământul, îndeplinește în civilizațiile arhaice un rol primordial în apariția și perpetuarea vieții, de unde și prezența ei unanimă în riturile de fertilitate (BUHOCIU, p. 287). Românii cred că femeia este lucrul diavolului și din această cauză femeia poate fi îngrozită cu aceleași lucruri care îl îngrozesc și pe diavol și invers; cum cânepa este spaima femeilor leneșe, devine astfel și cel mai îngrozitor lucru pentru diavol, drept pentru care ea apare deseori în textul descântecelor din Suceava (**3.**GOROVEI, p. 173). Femeia este creată din bărbat, coasta ei dreaptă fiind coasta stângă a bărbatului, iar coasta ei stângă este a diavolului; de aceea nu este bine să i se ia ceva din mâna stângă și nici să se stea în partea stângă a femeii, pentru că ispitește de așa manieră, încât omul își pierde firea - Tecuci; se crede că Anticristul se va naște dintr-o femeie de culoare roșie - Muscel; când merii altoiți fac prima dată roade, este bine ca mai întâi să guste din fructe femeia, pentru că ea naște copii mulți și astfel și pomii vor da roade mai multe - Țara Oltului; femeia care se gâdilă la orice fel de atingere se va mărita cu un om tânăr - Muntenia; nu prea este de casă femeia care merge pe

drum legănându-și șoldurile ostentativ - Tecuci; femeia care nu are copii nu este bună la judecata lui Dumnezeu - Suceava; femeile care practică anumite procedee pentru a nu avea copii sunt considerate a fi drăcoaice, drept pentru care, pe lumea cealaltă, ele vor fi supte la sân de șerpi - Suceava; la orice fel de praznic, la care obișnuit vine și lume din afara familiei, nu este bine ca primul musafir care intră în casă să fie o femeie - Bihor; femeile să nu taie găini, pentru că nu ar fi dulce carnea acestora, de aceea pun pe bărbați să le sacrifice - Suceava; războiul de țesut să nu fie montat în casă de către femei, fiindcă tot ele vor lucra greu la el - Suceava; femeia să nu fie la ciclu, când pune varza la murat în butoaie, fiindcă se înmoaie verzele, iar saramura se întinde și nu mai este limpede - Țara Oltului; femeia, care își asistă bărbatul la sacrificarea și transarea porcului, să nu fie la ciclu, pentru că altfel carnea va face viermi - Țara Oltului; dacă unui bărbat îi mor succesiv trei neveste, să nu se mai însoare, pentru că a patra precis îl va îngropa ea pe el - Ialomița; se crede că acela care a avut în viață mai multe neveste, pe lumea cealaltă va trăi numai cu prima, celelalte stând în urma acesteia - Suceava; dacă în ajunul Crăciunului (24 decembrie), dar mai ales al Bobotezei (5 ianuarie), primul intrat într-o casă este o femeie, vitele gestante vor avea pui de parte feminină - Tecuci; dacă, în ajunul Crăciunului, în casă intră prima o femeie, atunci oile vor făta numai mioare - Vâlcea; femeia care, prin vrăji, ia mana (laptele) vacilor nu putrezește după moarte - Suceava; apariția în vis a unei femei străine care cere apă este semn de boală molipsitoare, de care se va îmbolnăvi și va muri o rudă apropiată - Suceava; dacă un bărbat visează că se distrează în compania unei femei, să știe că acea femeie este zmeoaică, din care cauză a doua zi pe bărbat îl doare în piept și în spate, durere care se vindecă prin ungere cu untură de la un porc sacrificat în ziua de Ignat (20 decembrie) - Vâlcea (**2.** GOROVEI, p. 9; 36; 75; 98; 114; 120; 162-165; 172; 174; 181; 191; 196; 207; 228;; 255; 257; GOLOPENȚIA, p. 138; 140). În Maramureș și Chioar, se crede că nu este bine ca femeia să meargă înaintea bărbatului și nici ca femeia să intre în vreo stână, pentru că poate aduce mari prejudicii turmei (BOGDAN, p. 91; PRESA). În Chioar, se crede că femeia care face anume să nu aibă copii este *drăcoaie* (**3.** MARIAN, II, p. 12). Îl amenință o primejdie pe cel care visează femeie; este semn că va pierde din onoare, sau boală, sau pagubă pentru cel care visează femeie de moravuri ușoare sau femeie cu părul alb; visate sub formă de adunare de femei înseamnă clevetire și minciuni; pierde bani cel care visează dama din cărțile de joc; este boală la copii și necazuri pentru cel care visează doică; înseamnă nenorocire în familie pentru cel care se visează vorbind cu o femeie; visarea unei spălătorese înseamnă primirea unui serviciu de la un prieten bun; se vor ușura greutățile vieții pentru cel care visează femeie născând; este bine când se visează femeie jucând sau beată; se va îndrăgosti cel care visează o femeie frumoasă; visarea unei femei goale poate să însemne fie auzirea unei minciuni primejdioase, fie o stare de bucurie; anunță timp ploios visarea unei femei despletite care se piaptănă - Suceava (NOTE, Băncescu).

Femeia gravidă. În Bucovina, o femeie gravidă este numită *grea, îngreunată, însărcinată, încărcată, împovărată, groasă, în altă stare, neslobodă*; în zona Năsăudului, pe lângă termenii de mai sus, se mai folosesc: *tăroasă* și *în starea darului*; o fată mare însă, care este însărcinată, i se spune că este *burduhoasă, burduhănoasă, cu pântecele până la gură, cu ciolane în pântece*, iar, după ce a născut, se numește, în părțile montane ale Bucovinei, *vădană*; în Buzău, femeia gravidă, de câte ori mătură gunoiul și îl ia în poală, aruncându-l zice: *„Cum arunc gunoiul acesta de iute, așa să și fac de lesne!"*; cea care va culege surcele în poală, copilul pe care îl va naște va avea pe corp diferite pete; cea care va culege în poală talaș provenit de la rindea va naște un copil cu părul creț; în toate zonele din țară, femeii gravide trebuie să i se dea tot ceea ce cere sau poftește, pentru că de nu leapădă; în Banat, îi este interzis să descalțe pe cineva și nici să nu tragă cioarecii bărbatului, pentru că nu va putea naște până ce acela pe care l-a descălțat sau dezbrăcat nu-i va da să bea apă din opincă sau cizmă; să nu dea nimănui apă, fiindcă nu va putea naște până ce acela nu-i va da apă de băut din pumni; să nu sufle în cuptorul de pâine, că naște copilul cu limba prinsă; să nu treacă prin războiul de învelit, pentru că va naște copii gemeni; dacă femeia vede ceva urât, zice:

„Nu văd unul, ci văd doi!”; dacă fură ceva, să nu ducă mâna la față, ca să nu apară pe corpul copilului semnul obiectului furat, și să zică: *„Nu iau unul, ci iau doi!”*; se crede că nu este bine ca o femeie gravidă să mănânce fructe crude, dar, dacă poftește să i se dea, pentru că este un foarte mare păcat al celui care o refuză; să nu meargă în locuri extraordinare, pentru ca pruncul să nu se nască cu asemănări sau mișcări din acelea pe care le-a văzut mama lui; dacă, prin ceea ce a văzut a atras deja fătului unele neplăceri, trebuie să procedeze astfel: să ia în brațe, într-o duminică *tânără* (prima duminică după lună nouă), când oamenii sunt încă în biserică, cam pe la mijlocul Liturghiei, pe copilul cel cu semn, să se așeze cu el pe pragul *sobei* (camera încălzită) unde locuiește de regulă, să-l pună la sân și să se gândească la acel fapt sau lucru care a mirat-o, rugându-se la Dumnezeu să înlăture neajunsul; cam după 2-3 minute, să se scoale și să se așeze pe pragul bucătăriei, la mijlocul ușii, și iar să-i dea copilului să sugă; apoi să se așeze pe pragul de la coridor sau târnaț, ținând picioarele pe pământ chiar în locul unde picură apa de la streașina casei, să-i dea acolo din nou copilului să sugă și să se roage la Dumnezeu pentru îndepărtarea necazului, rostind și un descântec-rugă; această procedură se repetă de trei ori, adică în trei duminici *tinere*, timp de trei luni, crezându-se că astfel va dispărea semnul de pe trupul copilului; văzând un mort, ca să nu i se nască pruncul palid, rostește ca și la vederea unui infirm: *„Nu văd unul, ci văd doi!”*; în Transilvania, femeia gravidă să nu mănânce în zi de duminică legume păstăioase, fiindcă i se va naște copilul cu minte slabă și toată viața lui va face numai lucruri rele; să nu se uite lung și mult la sluți, șchiopi, orbi, fie om, fie animal, și la lucruri urâte, pentru că pruncul se va naște cu defectul respectiv; ca să dispară semnele de pe trupul și fața copilului, mama sa se așează pe pragul casei, timp de 6 zile de vineri, scuipând totodată pe copil; în zona Sibiului, se crede că nu trebuie să-și pună legături pe după cap, pentru că va naște copilul cu cordonul ombilical înfășurat după cap; când termină de țesut o pânză, trimite pe un alt copil de-al ei afară, călare pe fușteii războiului, cu ochii închiși, pe care îi deschide însă în drum și ceea ce vede întâi, băiat sau fată, bărbat sau femeie, de acel sex va fi și copilul care urmează să vină pe lume; în Muntenia, se recomandă femeilor gravide, cărora le este poftă de ceva și nu li se poate satisface imediat dorința, să nu se atingă cu mâinile pe trup, pentru că, în acel loc, copilul va avea imprimat semnul obiectului dorit; în Buzău, femeia însărcinată care va călca pe un topor va naște un copil cu semne pe piept ca niște crestături de topor; celei care va călca pe un foc i se va naște copilul având pe trup un semn ca un foc, numit *focul viu*; să nu dea cu piciorul în vreun câine, căci pruncul va fi câinos la suflet; toate femeile care știu carte să citească zilnic „Visul Maicii Domnului”, ca să nască ușor și să le trăiască pruncul; în Vrancea, pentru a nu avorta, se încălzește o cărămidă, se pune într-o strachină cu rachiu și apoi cu aburul care iese este aburit trupul femeii gravide de jos în sus; dacă nu este suficientă această metodă, se spală icoana Maicii Domnului și i se dă să bea acea apă; în același scop, se ia o coasă, se deschide o fereastră, se apleacă cu vârful în jos coasa, se toarnă pe ea de trei ori apă, care se scurge într-un vas, i se dă să bea în trei răstimpuri din acea apă, iar cu restul o spală pe cap și apoi pe tot trupul; după care se ia *tortul de învățătură*, adică acela pe care învață fetele mici să toarcă, îl deșiră, îl udă puțin cu apă și apoi îl leagă peste pântecele gravidei, care trebuie să umble așa timp de trei zile, până trece primejdia de a avorta; în Moldova, se spune că, dacă o femeie poftește și nu i se dă, șoarecii vor roade totul din acea casă; pentru a contracara efectele negative ce pot fi provocate de refuz, se caută repede *cruce de nucă*, adică mijlocul nucii, pentru că are formă de cruce, și sâmburi de pepene, le pisează împreună, le amestecă în vin, rachiu sau apă și apoi i se dă să bea; sau se ard bumbi de suman de orice culoare, scrumul se pune în apă din care se bea de trei ori, la diferite intervale de timp; se mai ia *coadă de păun* (o floare), se usucă, se râșnește, se pune în apă și se bea; în Suceava, în caz că pășește cineva peste o femeie gravidă și nu-și aduce aminte, copilul acesteia se va naște cu buricul înfășurat după gât; nu trebuie să mănânce poame îngemănate, fiindcă va face copii gemeni; să nu mănânce carne netăiată de pe frigare, că face copilul cu limba prinsă; să nu mănânce borș preparat în zi de post, fiindcă pruncul va face niște bubulițe numite *focuri*; să nu mănânce cât timp este gravidă aripi de găină, de rață

sau de gâscă, pentru că pruncul prinde boala numită *aripi*; să se ferească să fure de mâncare, fiindcă prinsă, de rușine, își va pune mâinile pe obraji și atunci copilul se va naște având pe corp semnul lucrului furat; să nu-i treacă nimeni pe dinainte, pentru că acela, pe cealaltă lume, o va purta în spinare; să nu se azvârle în ea cu vreo floare, pentru că va naște copilul cu semnul florii pe trup; se crede că, dacă mama fură ceva, copilul acesteia va deveni hoț; să nu mănânce dintr-un măr început, pentru că va naște copilul cu un semn asemănător mușcăturii de câine; să nu-și pună floare la brâu, că face copilul cu semn și, din același motiv, să nu se arunce în ea cu o floare; cu o lună înainte de a naște, să umble mult și să bea mentă fiartă; dacă i se face rău din poftă, o babă să ia 8-9 sâmburi de pepene și vreo două rămurele de cimbru de grădină, să le piseze bine, să le pună în rachiu sau apă și să i le dea de băut; apoi se pun câteva foi de ceapă într-o ulcea cu cărbuni și o afumă cu fumul ieșit din coji, procedura repetându-se; sau o afumă cu nări de vulpe, metoda fiind folosită și când femeia se sperie de ceva; să nu stea pe vreun prag, căci poate veni după aceea un dușman să dea cu toporul în pragul acela și va naște copilul cu buza crăpată; dacă femeia gravidă prinde un porc de păr sau umblă cu păr de porc în mână, atunci copilul ca căpăta boala numită *părul porcului*; să nu stea pe un sac, pentru că va naște greu; cea care va sta pe treptele de la casă va naște greu, iar cea care va sta pe o albie va naște fată; femeii gravide care cunună îi va muri copilul, iar cea care se știe însărcinată și nu spune când este întrebată va naște copilul mut; dacă va vedea foc mare sau arzând case, să nu pună mâna la față, nici să nu se mire, fiindcă nou-născutul va avea pete roșii pe față sau pe locul unde a pus mâna mai întâi mama; cea care poartă sarcina greu va naște băiat, iar cea care o duce ușor va naște fată (**3.** MARIAN, II, p. 13-19). În Maramureș, femeia care tăgăduiește sarcina pe care o poartă va naște un prunc care va vorbi greu, târziu; femeile gravide să nu privească după oameni cu semne, pentru că acele semne s-ar putea să le aibă și copiii lor; nu-i este îngăduit femeii *groase* să treacă pe sub o funie, ca să nu nască pruncul cu *„buricul peste grumaz”* (BOGDAN, p. 89; 91). Pentru provocarea ploii pe timp secetos, se obișnuiește ca femeile gravide, fără nici un fel de îmbrăcăminte pe ele, să facă baie în râul de la marginea satului, crezându-se că fertilitatea lor va atrage pe cea a pământului - Bihor (ROMAN, p. 4). Când este însărcinată, femeia să nu tăgăduiască situația în care se află, fiindcă pruncul nu va putea să vorbească și să meargă curând; de aceea copiii bastarzi merg și vorbesc mai târziu - Țara Oltului; cade părul celui care îi permite unei femei însărcinate să-i pună mâna în păr - Țara Oltului (GOLO-PENȚIA, p. 89; 109). Femeii gravide să nu i se treacă pe dinainte, pentru că acela care o va face o va purta în spinare pe lumea cealaltă - Moldova; să nu se pășească peste o femeie gravidă și apoi să se uite să fie trecută înapoi, pentru că va naște copilul cu cordonul ombilical înfășurat după gât - Suceava; femeia gravidă să nu privească la oameni cu diferite infirmități (ciungi, ologi, chiori, cocoșați etc.), pentru că va naște un copil handicapat - Tecuci; comite un păcat cel care refuză să-i dea unei femei gravide ceea ce dorește aceasta - Suceava; femeia gravidă nu trebuie să jure - Bihor; de asemenea, femeia gravidă nu trebuie să cunune (să fie nașă), pentru că îi va muri copilul - Muntenia; sau vor muri pruncii noilor căsătoriți - Muntenia; își pierde sarcina femeia care este legată prin jurământ de altcineva, sau care plătește astfel pentru păcatele sale ori ale părinților săi - Transilvania; se crede că femeile deocheate nasc greu - Moldova; femeia gravidă care își neagă sarcina, când este întrebată, va da naștere unui copil mut și care va putea să meargă singur cu mare întârziere - Muntenia; Suceava; copilul va semăna cu acela la care se uită mai îndelung o femeie însărcinată - Galați; când cineva refuză să dea unei femei gravide ceea ce aceasta și-a poftit, șoarecii îi vor roade lucruri din casă - Suceava; dacă femeia însărcinată va fura ceva, copilul ei va deveni hoț - Transilvania; Suceava; de asemenea, să se obișnuiască să ceară, ca să-i fie pruncul îndrăzneț în viață - Tecuci; despre femeia gravidă, care este în durerile facerii, să nu știe nimeni în afara moașei, pentru că atâtea ore va sta în travaliu, câți oameni în plus vor cunoaște situația ei - Suceava; dacă intră cineva, pe neașteptate, în casa unde o femeie este în travaliu, acesta nu mai poate să plece, până nu naște femeia, fiindcă altfel ar avea o naștere grea - Moldova; femeii care moare din naștere Dumnezeu îi iartă toate păcatele -

Tecuci; moartea unei femei gravide este socotită drept o mare nenorocire, deoarece se consideră că ea va umbla pe lumea cealaltă în aceeași stare - Suceava; dacă este secetă un timp mai îndelungat și se dorește ploaie, este bine ca o femeie însărcinată să se scalde într-o apă curgătoare sau să se toarne apă pe ea - Suceava (**2.** GOROVEI, 23-24; 69; 85; 149-151; 208; 235). În zonele din sudul și centrul Moldovei, unde apa dispare frecvent din fântâni din cauza secetei, există credința că izvorul va fi bun și va da apă dacă fântânarul reușește să „sape", în timpul construirii puțului, umbra unei femei gravide, fertilitatea și „moartea" femeii fiind astfel transferate izvorului sau pânzei freatice - Tecuci; pe timpul sarcinii, femeia poate mânca tot ce poftește, pentru a nu pierde copilul; nu trebuie să fure sau să ia un lucru fără să spună, pentru ca pe trupul copilului să nu apară semnul lucrului furat (ICHIM, p. 131-132; PRESA). În timpul sarcinii, o femeie nu trebuie să se mire, pentru că se crede că s-ar putea să i se nască pruncul cu semne imitând obiectele admirate (GOLBAN, p. 66). Momentul nașterii este precedat de o serie de interdicții și obligații, unele de natură practică: femeia să nu ridice lucruri grele, dar nici să nu stea degeaba; altele magice: să nu mănânce fructe îngemănate, ca să nu nască gemeni; să nu fure, fiindcă forma lucrului sau fructelor însușite se va imprima pe pielea nou-născutului; să nu-și înnoade părul, decât dacă își aduce aminte în momentele respective că este gravidă; să nu dea cu piciorul în câini și pisici - Bârlad (BĂLĂNESCU, p. 264). Când este însărcinată, femeia trebuie să muncească mai ales la câmp tot timpul, ca să i se ușureze sarcina; când poftește ceva, să nu i se refuze, căci se poate întâmpla *„să se stârpească"*, adică să avorteze; totuși îi este interzis să mănânce fructe îngemănate (împerecheate), colaci lipiți unul de altul etc. , ca să nu nască gemeni; să nu fure ceva și să nu omoare șoareci, păsări, insecte etc. , fiindcă va naște copilul având pe piele semnul obiectului furat sau al viețuitoarei omorâte; dacă totuși a comis un astfel de „păcat", trebuie să pună după aceea mâna la spate, pentru ca petele să nu apară copilului pe partea vizibilă a trupului; când copilul se naște cu buricul înfășurat în jurul gâtului, se crede că mama lui a pus pe foc nuiele sucite în timpul sarcinii - Gorj (CĂRĂBIȘ, p. 59-60).

Femeia lehuză. După ce a născut, femeia este numită, până la 40 de zile, nepoată, iar cea care a ajutat-o la naștere, moașă și, diminutivat, moșică - Banat; Bihor; Transilvania; Dobrogea; Bucovina; se mai fac și *hapuri*, combinând: *tămâie, smirnă, mir mare, târnoseală, praf de foi sfințite*, care se pun la icoane pe timpul cât o femeie este însărcinată; de remarcat că, după naștere, femeia lehuză trebuie să ia câte două asemenea pilule, timp de 40 de zile, până când iese la biserică - Muntenia; în general, după naștere, femeia este unsă pe tot corpul cu unt de oi sau cu untdelemn ori rachiu, după care este încinsă bine cu un brâu lat sau cu o chingă; sub bazin se pune o pânză în care este învelit lut frământat bine, ca să nu fie gloduros; după aceea, moașa sau altă persoană din casă fierbe rachiu cu zahăr și cu secară pisată, din care i se dă lehuzei un păhărel sau două; dacă femeia este slabă, nu i se dă nimic, pentru că o *„zboară la inimă"* - Muntenia; Moldova; Bucovina; ca să nu se deoache, în afară de descântece, se mai pun: în Banat, un șnur roșu la gâtul femeii; în Moldova și Suceava, un canaf roșu la ușa camerei unde stă lehuza și copilul; aceste fire roșii se păstrează la locul menționat timp de 40 de zile, până când femeia are voie să meargă la biserică; totodată, i se pune la picioare usturoi, fie pentru a nu căpăta vreo boală - Muntenia; fie să nu se apropie strigoaicele de ea - Suceava; după nașterea unui copil, femeia este considerată ca „necurată" și timp de șase săptămâni sau 40 de zile nu trebuie să se depărteze de casă; înainte de a se duce la biserică, împreună cu pruncul, pentru *„îmbisericare"*, îi pune acestuia sub fașă o bucată de pâine și una de sare; nu intră în biserică, așteaptă în pragul acesteia să vină preotul și să-i citească rugăciunile de 40 de zile, ea stând în genunchi pe pragul bisericii; după aceea ia copilul, îl închină în fața ușilor bisericii și îl duce apoi la altar și îl închină și acolo la toate icoanele împărătești; dacă este de parte bărbătească, preotul îl duce în altar pe ușa dinspre sud și îl atinge de cele patru laturi ale mesei sfinte, după care îl scoate pe ușa dinspre nord și îl pune jos, în fața ușilor împărătești sau înaintea tetrapodului; dacă este fată, o închină doar și o pune dinaintea ușilor împărătești sau a tetrapodului; la sfârșitul liturghiei, copilul este împărtășit, dar atunci îl ține în brațe nașa sau nașul

sau unul dintre epitropii bisericii, niciodată mama sa; când merge la biserică, duce și lumânările de la botez să ardă la icoana Maicii Domnului sau la icoana patronului copilului, fiindcă se crede că nu este bine să stea lumânările nearse în casă, mai ales dacă pruncul e fată, pentru că nu se va mai mărita; copilul este împărtășit acum și abia după șapte ani - Suceava; scăldarea *nepoatei* (a mamei care a născut) se face astfel: se pune într-o căldare mare apă în care au fost fierte diferite plante (*mentă neagră, mărar, romaniță, gălbenele, tămâiță, zmeurică, sulcină, nalbă, poala Sântă-Măriei, calapăr, lemnul Domnului, toaie și stroh de fân*); această scăldare se face la o săptămână după naștere, în alte locuri mai repede, iar în unele sate chiar și după trei zile; moașa scaldă nepoata, care ieșind din apă se îmbracă într-o cămașă curată, se încinge bine peste mijloc și își pune pe cap basma; moașa ia apă sfințită, îi toarnă puțină pe creștetul capului și o spală cu ea pe obraji, pe mâini, pe picioare și pe piept, ca să fie curată, fiindcă înainte este considerată necurată, și ca să poată face mâncare, să i se încuviințeze să umble pe lângă casă și să aducă apă de la fântână, deoarece până nu se scaldă nu îi este îngăduit să pună mâna pe ceva sau să iasă afară din casă; la rândul ei, nepoata îi spală moașei mâinile tot cu apă sfințită, fiindcă și moașa este considerată necurată din momentul când pune mâna pe copil și îl ridică; în loc de ștergar, nepoata îi dă pânză nouă și subțire de fuior pentru o pereche de mâneci; nepoata îi așează moașei pânza pe umeri și până în vârful degetelor, pe marginea acesteia ștergându-se pe mâini; se crede că, dacă nu ar primi pânza, s-ar vedea pe lumea cealaltă cu mâinile pline de sânge - Suceava; o femeie care intenționat a pierdut copilul este rău văzută de comunitate și vorbită în acest sens, pentru că are un foarte mare păcat, crezându-se că, în cealaltă lume, va servi ca talpă a iadului și va fi agățată de limbă, iar copiii ei pe care *„i-a lepădat”* se vor preface în șerpi veninoși, care o vor suge - Transilvania; Suceava (**3.** MARIAN, II, p. 21-22; 39-41, 43-44; 52; 176-177; 180-181). Femeia aflată la ciclu să nu intre în casa unei lehuze, fiindcă pruncul acesteia din urmă va face bube pe creștetul capului (*rofii*; *rohii*), dar, dacă totuși a intrat, să-l strângă de nas pe nou-născut și să-i spună că nu este curată - Suceava; femeia lehuză să nu culce copilul cu ea în pat, în primele trei zile ale vieții acestuia, pentru că, la maturitate, lumea se va întoarce cu spatele la el, tot așa cum și mama lui se va fi întors cu spatele prin somn - Suceava; femeia care se duce prin sat, imediat după ce a născut, fără ca preotul să-i fi citit rugăciunea de curățenie, va umbla, pe lumea cealaltă, pe jeratec - Suceava; se crede că femeia lehuză este spurcată și din această pricină îngerul ei nu se poate apropia de ea să o păzească - Muntenia; femeia lehuză să nu meargă la fântână sau la puț pentru a aduce apă, fiindcă acestea vor seca - Muntenia; mamele (femeile lehuze) să nu stea cu spatele la copilul lor până ce acesta este botezat, fiindcă le va mirosi gura - Muntenia; femeia lehuză să nu se uite pe vreo câmpie cu iarbă verde, deoarece aceasta se va usca - Muntenia; două lehuze să nu se vadă una pe alta, timp de 40 de zile, pentru că le vor muri pruncii - Muntenia; când pe patul unei lehuze se așează o altă femeie, care are copil de sân, lehuza va rămâne fără lapte - Iași; despre femeia care nu are raporturi sexuale timp de șase săptămâni după naștere se spune, când se duce la biserică prima dată, că duce un miel în gură - Muntenia; femeii lehuze care a murit i se lasă câteva șuvițe de păr neîmpletite, ca să vadă Dumnezeu că este lehuză și să-i ierte păcatele - Moldova (**2.** GOROVEI, p. 107; 157-160). După nașterea copilului, timp de șase săptămâni, mama nu trebuie să părăsească gospodăria, credința susținând că ea ar fi necurată; tot aceeași perioadă de timp funcționează și interdicția de a dărui ceva din casă, considerându-se că astfel copilul ei va deveni risipitor; până la botez, mama trebuie să doarmă cu fața spre copil, altfel acesta, nebotezat fiind, poate fi ușor schimbat cu un altul de către duhurile necurate - Banat (LĂPUȘTE, p. 67). Femeia care a născut este considerată spurcată, din care cauză ea nu trebuie să se atingă de nimic, nu trebuie să pregătească de mâncare și nici să pună mâna pe mâncarea altora, nu poate să se așeze la masă cu alții și i se dă de mâncare separat, pe un scaun, în vasele și cu tacâmurile ei, pe care nu are voie nimeni să le atingă, nu poate scoate apă din fântână, pentru că fântâna va face viermi; se spune chiar că piatra și pământul ard pe unde calcă ea; ca să nu spurce copilul și să-l umple de bube, femeia lehuză, timp de 40 de zile, trebuie: să nu întoarcă spatele copilului, după ce

îl naște; să îl așeze totdeauna în fața ei și nu în spatele ei; când îl pune în pat să spună că ea este urâtă și copilul frumos; să nu se culce cu spatele la el, când este la ciclu, și nici să-l sărute; dacă totuși copilul a fost spurcat și i-au ieșit bube pe corp, să-l scuipe pe cap în diminețile de luni, miercuri și vineri; sau să-l treacă, de trei ori, prin cămașa pătată de sângele menstrual; sau să îl afume cu un petic de pânză, luată din cămașa pătată de sângele provocat la nașterea copilului; să nu calce nimeni în urma lăsată de o femeie lehuză, nici măcar cei ai casei, fiindcă va pierde laptele; dacă este nevoie să dea să sugă altui copil, să-l șteargă bine la gură cu o cârpă la sfârșitul alăptării, ca acesta să nu-i ia laptele; își mai pierde laptele și când lehuza dă ceva unei alte femei, în special uneia care alăptează; să pună jos ce are de dat, să nu dea din mână; să nu bea nimeni după ea, mai ales femei care alăptează, pentru că își pierde laptele; de aceea este bine să bea din pahar și ce rămâne în el să verse jos; să nu bea și nici să mănânce nimeni din vasele ei și nici cu lingura ei, mai ales alte femei lehuze și ele, iar, dacă se întâmplă, să ia pământ din urma acelei femei și să se ungă cu el pe sân și-i va reveni laptele; când bea din pahar, să-și șteargă urma gurii pe cămașă, ca, în caz că altă femeie folosește paharul ei, să nu-i ia laptele; să nu umble desculță timp de șase săptămâni, ca să nu calce altă femeie în urma ei; fiindcă femeile iau laptele una de la alta, să nu stea nimeni care are sân pe locul pe care a stat mai înainte o femeie lehuză; dacă se mai și potrivesc la sânge una cu cealaltă, cu siguranță îi va lua laptele, dacă se așează pe scaunul sau pe hainele celeilalte; sau dacă îi curge lapte din sân și o alta calcă pe locul acela, drept pentru care trebuie să fie foarte atentă și să se ferească să-i cadă vreo picătură de lapte pe jos; trebuie să se ferească și când este necesar să traverseze vreo apă curgătoare, ca să nu-i ia laptele apa; de aceea, se înmoaie vârful opincii (sau a oricărei încălțări), ori doar piciorul gol în apă, ca *„să nu-i rămână țâța în vale”*, sau ia cu mâna puțină apă și o duce la gură, ca să nu-i ia apa laptele, gestul trebuind să fie făcut de trei ori; sau să se spele cu apă luată din locul traversării; sau soțul femeii care și-a pierdut laptele să ia o ceapă, să o lege de bici și să o înmoaie în toate apele peste care trece în drumul său, după care să o dea de mâncare soției sale; când femeia lehuză este la câmp, să se ferească să-i curgă țâța, pentru că pe acolo umblă multe lucruri rele, care nu se mărginesc doar să-i ia laptele, dar o pot și poci; în caz că i-a curs sânul, să ia țărână din acel loc și să se frece cu ea pe piept; dacă a stors lapte în vreo bucată de pânză, să vină cu ea acasă, să o spele, iar apa să o arunce după cuptor, ca să rămână țâța după cuptor și să nu se piardă; dacă bănuiește că o altă femeie i-a luat laptele, să fure ceva din casa acesteia (pâine, sare, cartofi sau apă de la fântâna din curtea acesteia), dar fără să fie văzută de cineva, să meargă acasă și să mănânce ceea ce a furat și-i va reveni laptele; sau este suficient să ceară și să primească un lucru din mâna acelei femei; sau cheamă o soție care are copil de sân și o mulge în palma sa, după care izbește cu latul palmei celeilalte mâini, făcând ca laptele să sară ca și cum l-ar fi împărțit în două, adăugând *„a mea la mine, a ta la tine”*; dar, în general, acest gest este refuzat de femeile chemate, de teamă să nu piardă ele laptele; în general, la prima naștere femeilor le vine laptele ceva mai târziu, caz în care este chemată o altă femeie care alăptează, aceasta trebuind să vină deja mâncată și să nu fie la ciclu, dar, pentru a fi mai sigur, i se dă și în casa nou-născutului o bucată de pâine și un pahar de rachiu, totul făcându-se în credința ca pruncul să fie sătul toată viața lui și ca nu cumva să fie spurcat de către femeia străină - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p. 93; 95; 98-101). Deoarece se crede că femeia, când naște, o părăsesc îngerii, ei i se dă de mâncare, timp de opt zile, complet separat, obișnuit acolo unde stă, mănâncă în strachina ei, cu lingura ei, bea din paharul ei, iar la fiecare masă i se dă să bea un pahar de rachiu cu untdelemn - Vrancea (**2.** STAHL, p. 193). Mamei i se fac daruri după naștere, de obicei o sticlă de rachiu; în momentul nașterii, i se aștern pe jos paie, țoluri și peste ele toate pernele din casă; mama naște în genunchi, ținându-se cu mâinile de pat și rămâne apoi trei zile în acest așternut improvizat; oricine vine să o viziteze, lasă un ban pe fruntea copilului sau i se pun bancnote în scutece - Bârlad (BĂLĂNESCU, p. 264). Se aruncă apă pe femeile cu prunci sugari, ca să fie provocată ploaia, considerându-se că, așa cum curge laptele din sânii lor, când suge copilul, tot așa să curgă și ploaia din nori - Dolj (ENACHE, p. 119). Serii simbolice: *rachiu-*

zahăr-secară; *pâine-sare*; *ceapă-bici-apă*.

FEREASTRĂ

La casa în care se află copil mic, noaptea trebuie închise ferestrele și obloanele, ca să nu fie furat somnul pruncului - Suceava; sau ca să nu intre plânsul pe fereastră și să-l facă pe copil să plângă neîncetat - Suceava; când ginerele vine la mireasă, ca să o ia la biserică, se uită la ea, în casă, prin fereastră, iar mireasa, din casă, la el printr-o salbă de bani, pentru a avea copii frumoși - Muntenia; nu se doarme peste noapte cu ferestrele deschise, fiindcă pot intra în casă duhurile necurate - Iași; ar putea fi lovit de fulger cel care stă sau se uită pe fereastră, în timp de furtună, cu tunete și fulgere - Suceava; să nu se dea nimănui de mâncare pe fereastră, sau să nu se mănânce din ceea ce este dat pe fereastră, fiindcă turbează cel ce mănâncă - Muntenia; Vrancea; Suceava; sau celui care mănâncă îi va veni gândul să plece prin lume, îi va veni dor de ducă - Suceava; să nu se dea nimic de pomană pe fereastră, fiindcă este rău de turbare - Vâlcea; este rău de moarte, dacă se croiește fereastra unei case după ce aceasta a fost deja construită - Vâlcea; când mor copiii unei familii, cel rămas în viață este imaginar vândut pe fereastră, de obicei unei familii care are numai băieți, iar cu banii obținuți astfel se cumpără produse, pe care părinții le prepară și ulterior le dau de pomană - Muntenia; Suceava; cel care cumpără copilul pe fereastră îi dă acestuia alt nume, după care aduce părinților copilul înapoi - Suceava; ca să nu-i facă rău strigoaicele, vițelul de bivoliță, după ce a fost fătat, este trecut, de trei ori, printr-o fereastră - Țara Oltului; imediat ce mortul a fost scos din casă și pornit spre cimitir, cei ce vor să-l uite, sau să nu le pară rău după el se uită de trei ori pe fereastră - Suceava; să nu se privească pe fereastră imediat după ce omul s-a trezit din somn, pentru că uită visele pe care le-a avut peste noapte - Suceava; să nu se privească din afară în casă pe fereastră, pentru că există credința că acea casă va rămâne pustie - Galați; sau că acela care privește în casa altcuiva pe fereastră va face urcior la ochi - Suceava; să nu se asculte la fereastra altei case, pentru că este rău de foc - Vâlcea; când geamurile ferestrelor se aburesc înseamnă că se strică vremea și va ninge, sau este doar semn că va ploua - Suceava; când plouă, nu se țin ferestrele deschise, fiindcă s-ar putea să trăsnească în casă - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 46; 58-61; 82; 86; 90; 135; 150; 164; 195; 197; 234; 239; 253; 262; 265-266; GOLOPENȚIA, p. 127). În Țara Almăjului, se spune astfel: *„Dacă roata are mai multe spițe, pe golul dintre ele se bazează folosul cerului; casa cuprinde uși și ferestre, pe golul dintre ele se bazează utilitatea ei, iar ochețîi nu sunt decât ochii casei, ferestrele ei”* (DOLÂNGĂ, p. 7). În Transilvania, de *Sântoader*, fetele care vor să aibă păr frumos se trag de el prin fereastră (una de afară trage prin fereastră părul celei care stă în odaie); în alte zone, pruncii trag pe fereastră părul fetelor, zicând: *„Să crească coada fetelor/Cât coada iepelor!”*, zicere întâlnită și în Moldova (**2.** MARIAN, I, p. 255). Se crede că sufletul omului care moare iese pe ferestre și de aceea ele trebuie să fie deschise în acele clipe, pentru că un înger vine, ia sufletul și îl duce la Dumnezeu, în cer - Banat (**3.** MARIAN, III, p. 311-313). În Maramureș, după ce s-a înnoptat și a fost aprinsă lumina în casă, nu este bine să se mai privească pe fereastră; copilul *„luat de frumușele”* poate să se vindece dacă mama lui îl dă de pomană unei femei pe fereastra amplasată spre răsărit, pe latura îngustă a casei, apoi îl cumpără de la aceea cu bani și îi schimbă numele; dacă un copil se îmbolnăvește de mai multe ori de aceeași boală, este „vândut” pe fereastră unei vecine care are copii mulți și sănătoși, schimbându-i totodată și numele; „cumpărătoarea” stă afară pe prispă, lângă geam, iar mama i-l dă pe fereastră, spunând: *„Eu îți vând pe N* (numele vechi al copilului) *și tăte bolile și beteșugurile, tăte relele și năcazurile lui; tu, vecină, să-mi dai înapoi pe L* (numele nou al copilului) *curat și luminat și de beteșuguri rele scăpat”*; vecina îi dă copilul înapoi, zicând: *„Eu îți dau înapoi pe L, curat și luminat și de tăte beteșugurile scăpat; boalele lui N le-am aruncat pe apă în jos și pe L ți-l dau acum sănătos!”*; după ultimele cuvinte, vecina, care cumpără copilul, ia o ulcică în care mama a pus apă din copăița copilului bolnav, iar vecina o aruncă spre vale, rostind: *„Așa cum cură apa la vale, așa să se ducă și să piară tăte beteșugurile de pe pruncu meu și el să rămâie curat, luminat și sănătos!”*; numele noi

ale copiilor sunt prestabilite, pentru Ion, se dă numele Lupu, pentru Ioana, Lupa, în general se dau nume de animale, pentru că acestea sunt sănătoase și puternice (DĂNCUȘ, p. 177; BOGDAN, p. 17; 84; 107). Este semn de ploaie atunci când se aburesc geamurile ferestrelor, cu toate că este vară și este cald (**2.** MARIAN, I, p. 86). Pentru cine visează fereastră este semn că va trebui să fie cu mare băgare de seamă; va pierde ce a câștigat cel care visează o fereastră din spatele casei; îl vor călca hoții pe cel care visează fereastră mare, dar înseamnă siguranță și onoare pentru cel care visează hoți suindu-se pe o fereastră - Suceava (NOTE, Băncescu).

FETELE DE APĂ v. APĂ.

FICAT

În cântecul liric românesc, ficatul preia parte din necazurile unui alt organ esențial al trupului, inima, cu deosebire ale acelor sentimente care sunt simbolizate prin culori: verde-galben (în directă legătură cu secreția biliară), care este culoarea geloziei, sau negrul, care este culoarea urii; în același timp, în gândirea tradițională românească, ficatul este și locul emoțiilor și instinctelor negative, de unde și sintagmele din vorbirea populară: *„îl roade la ficați“*, *„a seca pe cineva la ficați“* (EVSEEV, p. 161-162). Dacă aspectul ficatului animalului sacrificat pentru ospățul de logodnă este „plin“ înseamnă că viitoarea familie va avea parte de abundență materială, iar dacă e „sec“ e semn că viața acesteia va fi încercată de multe lipsuri - Transilvania; Bucovina (**3.** MARIAN, I, p. 123). Cine visează ficat înseamnă că îi este poftă de mere, iar cu cât dimensiunea acestuia este mai mare, cu atât și pofta este mai puternică; dacă se visează cineva mâncând ficat înseamnă că se va bucura de sănătate și robustețe fizică - Suceava (NOTE, Băncescu).

FIER

Într-un descântec de *„soare sec”*, adică de durere de cap, în primele 6 versuri cuvântul fier se repetă ca un refren, căci *fierul* este cel care posedă magia vindecătoare; magia fierului este o moștenire veche, descoperirea acestui metal determinând ieșirea din Epoca bronzului, fiind considerat, în mentalitatea tradițională, cel mai tare și chiar o putere demonică (BUHOCIU, , p. 152). Există credința, destul de răspândită, că duhurile rele se tem de fier; gestica însoțită de un obiect făurit din fier poate preveni sau potoli stihiile naturii; astfel, cu o bardă pot fi alungați norii în altă direcție, cu un cuțit înfipt în pământ se poate abate grindina, cu o bucățică de fier azvârlită în calea vântului sau chiar a vârtejurilor se poate diminua forța acestora; în descântece, un rol important îl are cuțitul, acesta putând fi *de găsit*, *de furat*, *spurcat* etc.; când o femeie nu poate naște și se chinuiește în dureri, bărbatul ei înconjoară casa, amenințând cu toporul în mână, după care îl înfige în vreun stâlp al cerdacului, sau în vreo grindă a casei, sau în prag; uneori sunt folosite două topoare; aceeași gestică se folosește și când un om nu poate muri; după nașterea copilului, moașa îl descântă de deochi și îi bate un fir roșu deasupra ușii camerei în care stă pruncul, firul fiind prins cu un ac (în Moldova), cu un cui (în Bucovina), sau înfige un topor în pragul ușii (în Ardeal), pentru a nu se apropia duhurile rele și să-l răpească; când moare un om, se înfige un cuțit sau un topor în grinda casei, unde rămâne până când cei ai casei și rudele se întorc de la înmormântare (PRESA). Femeii care se chinuiește să nască moașa îi strecoară sub așternutul de pe pat un topor, sau un cuțit, sau orice alt obiect din fier, ca să-i aline durerile și să grăbească nașterea - Suceava; ca să fie sănătos ca fierul, nașa, când înfașă prima dată copilul, îl încinge pe deasupra și cu un lanț de fier - Banat; după botezul copilului, se pun lângă el un fier, o mătură, se presară tărâțe și spuză din foc, ca să nu vină Muma-Pădurii să-l omoare sau să-l schilodească - Muntenia; Buzău; ca să nu fie deocheat, copilului i se pune un inel din fier în leagăn, lângă față sau la căciulița de pe cap - Țara Oltului; nu se lovește cu fierul un copil, fiindcă va rămânea ca fierul - Țara Oltului; deoarece de fier fug toate duhurile rele, femeia lehuză să nu iasă din casă fără să aibă la brâu sau în sân o bucată de fier, ca să nu se îmbolnăvească - Vâlcea; femeii lehuze i se pune un

fier lângă pat și nu este lăsată nici o clipă singură, ca să nu o ologească *lucrul-slab*, sau să rămână fără lapte și să nu mai aibă cu ce să-și hrănească pruncul; sau i se pune un fier în pat, iar când iese din casă trebuie să țină un fier în mână, fiindcă diavolul fuge de fier - Țara Oltului; după cele 40 de zile de lehuzie, femeile, după ce au fost introduse în biserică, se întorc acasă și trebuie să calce neapărat pe un fier așezat pe pragul ușii, ca să fie sănătoase ca fierul - Suceava; înainte de a fi îmbrăcată, pentru prima oară, o cămașă nouă, se trece prin ea, de trei ori, un obiect din fier, pentru ca acela care o va purta să fie sănătos ca fierul - Dolj; la întoarcerea de la biserică, în ziua de Paște, se pun pe pragul casei un fier (ciocan, cleşte etc.) și o brazdă de iarbă verde, pe care cei ai casei trebuie să calce obligatoriu, pentru ca, peste an, să fie tari ca fierul și veseli ca iarba - Țara Oltului; dacă în casă sunt obiecte de fier ascuțite, atunci cu siguranță va fi ceartă în acea familie - Argeș; ca să nu vină dihorul la gospodăria cuiva, se obișnuiește să se pună lanțuri din fier prin copaci - Galați; să nu se fure lanțuri de fier, pentru că, pe lumea cealaltă, făptuitorul le va purta atârnate de gât - Teleorman; dă semne de sărăcie cine adună fier ruginit - Tecuci; cine aude primăvara, pentru prima oară, tunând este bine să se lovească în frunte cu o bucată de fier, ca să-i fie capul și trupul sănătoase ca fierul - Muntenia; Suceava; sau să atingă fruntea cu muchia toporului, ca să fie capul tare și să nu aibă dureri - Galați; dar să nu se țină fier în apropierea oamenilor, când tună și fulgeră, fiindcă se apropie de ei *lucrul-slab* - Țara Oltului; animalele din curte să nu fie lovite cu vreun fier, pentru că vor rămâne ca fierul - Țara Oltului; dacă doi copii dintr-o familie sunt născuți în aceeași lună calendaristică, adică sunt lunateci, și unul din ei moare, celălalt trebuie dus undeva, legat cu lanțuri de fier, păzit să nu scape și apoi adus să vadă fața mortului, fiindcă altfel moare și el - Tecuci; punerea în fiare și scoaterea din aceste legături se fac, pentru cei născuți în aceeași lună, atât la nunți, cât și la moartea unuia dintre ei, avându-se grijă ca pe băiat să-l dezlege o fată, iar pe fată un băiat - Dolj; când moare unul dintre doi frați, născuți în aceeași lună, cel rămas în viață este legat cu lanțuri, pentru un timp, de cel mort, ca să nu moară și el - Ialomița; dacă mirele și mireasa sunt născuți în aceeași lună, este bine ca mireasa să fie legată la picioare și ținută așa de la asfințitul soarelui și până vine mirele să o ia la casa lui, pentru că altfel nu va avea parte de ea - Tecuci; în timpul rostirii unor descântece, sunt folosite diferite obiecte din fier existente în casă; de pildă, se bate o frigare sub patul unde dorm cei din casă, în vârful acesteia se pune usturoi, crezându-se că prin aceasta se bate în loc inima strigoiului; sau se strâng mănunchi frigările înroșite în foc și se aruncă în apă neîncepută, în timp ce se rostește descântecul; mai pot fi folosite fiarele de la coș, toporul, ace etc. - Neamț (**3.** MARIAN, II, p. 125; **2.** GOROVEI, p. 37; 47; 76; 86; 126; 156; 160; 210; 233; **3.** p. 145; GOLOPENȚIA, p. 94; 96; 107; 109-110; 136). Când o femeie, având copil la sân, este obligată să plece de acasă pentru câteva zile, la întoarcere să nu-l pună pe prunc imediat să sugă, până ce nu-i trece prin gură un fier, ca să nu i se îmbolnăvească rău și să moară - Vrancea (**2.** STAHL, p. 186). Înainte de a așeza ouăle sub cloșcă, femeile pun mai întâi în cuibar un cui de fier și o brazdă luată de sub fierul plugului, ca să apere puii și să nu moară în găoace când tună; în Duminica Paștelui, se pune fierul plugului sub pragul ușii, iar meșterii pun foarfecele, pentru ca primii să aibă spor la arat, ceilalți la meseria pe care o practică - Sibiu (**2.** MARIAN, II, p. 194; 257). Cu prilejul facerii *focului viu*, imediat după Rusalii, oile sunt trecute peste secure și afumate, pentru a fi păzite de dușmani; li se mai pune și un lanț de fier în strungă, ca să se țină laolaltă ca lanțul și se păstrează o tăcere totală, până ce oile ies din strungă, ca să fie încleștată gura lupului (COMAN, I, p. 22). Când oile trebuie să plece la munte, se pune în calea lor un lanț, peste care ele sunt obligate să treacă, iar femeile le stropesc cu apă, pentru ca animalele să nu se deoache, cum nu se deoache lanțul și vasul cu apă și crezând că astfel vor avea spor în lapte - Bihor; peste pieptul mortului se așează o seceră, un piron sau o coasă, uneori un cuțit; simpla lor prezență, ori străpungerea mortului cu acestea constituie măsuri de profilaxie magică și de apărare a vieții celor rămași vii, cel dispărut primind „liniștirea” prin exorcizare drastică a spiritelor malefice; unii informatori însă spun că *„se pune secera peste piept ca mortul să nu se umfle”*, crezându-se că fierul poate întârzia procesul biodegradării - Banat

(**1.**BOCȘE, p. 55; **4.** p. 354). În Sălaj, primăvara, la primul fulger, femeile iau o piatră sau o bucată de fier și se lovesc peste cap cu ele, zicând: *„Ler, Ler, capul meu să fie tare cum este un fier”*; în Maramureș, ca să nu le trăsnească peste an, femeile se lovesc în cap cu un fier, când aud primul tunet, rostind: *„Ler, Ler, /Capu mneu de fier!”*; se crede că obiecte cu valoare magică (secera, cuțitul și fierul plugului), plasate sub pat în momentul actului procreării, aduc familiilor tinere urmași de sex masculin; prezența fierului este atestată și în riturile casnice din ajunul Crăciunului, cât și în momentul nașterii grele, sau atunci când copilul trebuie apărat de spiritele malefice, sau când mama își pierde laptele; unelte din fier sunt puse și în prima scaldă a copilului, pentru ca însușirile acestui element să treacă la prunc; în Dolj, pentru a ploua, sunt aruncate în fântână obiecte din fier care au fost folosite la determinarea unei nașteri mai ușoare a femeilor gravide; obiectele sunt furate de către flăcăii satelor, fiind aici clară dorința de a atrage fertilitatea omului asupra fertilității solului; în alte zone, înainte de a intra în casă, în ziua de Crăciun, gospodarul trece peste o bucată de fier, să fie sănătos peste an, iar în mână trebuie să ducă obiecte combustibile, pe care le aruncă în focul din vatră, rostind: *„Domnul să ne dea spor!”*; o orație de nuntă, rostită cu prilejul înfruntării celor două alaiuri, cel al mirelui și cel al miresei, subliniază rolul major al fierului: *„Dar Liteanul ce-mi făcea?/Mâna pe ochean punea/Și nunta că mi-o zărea, /Porțile le zăvorea, /Tot cu zăvoare de fier/Și cu cuie de oțel, /Și cu fierul plugului; /Puterea pământului!”*(BOGDAN, p. 19; **4.** ȘTIUCĂ, p. 99; ENACHE, p. 119; GOLBAN, p. 77; PRESA). Pentru cine visează că se taie cu un fier înseamnă ceartă, chiar încleștare fizică; cine visează fier va avea o răsplată după o muncă grea, iar cine se visează înroșind fier în foc va avea parte de amici și de un chef - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *fier-mătură-tărâțe (de grâu)-foc*; *fier-prag*; *fier-iarbă*; *fier-usturoi*; *fier-brazda de sub plug*; *fierul plugului/foarfece-prag*; *fier-apă.*

FIGURINĂ

Cine visează figurină din ghips e semn de voie bună și trai luxos - Suceava (NOTE, Băncescu).

FILIPII

La Lăsatul de sec pentru intrarea în Postul Crăciunului (14 noiembrie) și la Trei Sfetite (30 ianuarie), se țin câte trei zile consecutive de Filipi, când nu se scoate gunoiul din casă, că este rău de lup, nu se lucrează nimic, ci doar se pot spăla cămăși, ca să se oprească gura lupilor - Dolj; mor oile celor care, în zilele Filipilor, țes cu ață de culoare roșie, sau împletesc fire din lână - Dolj; nu se dă gunoiul afară din casă și nici cenușa din vatră, fiindcă vitele vor fi mâncate de lupi - Ialomița; în cele trei zile de Filipi, nu se coase, căci vitele vor fi atacate de animale sălbatice - Suceava (**2.**GOROVEI, p. 86-87). Începând cu 25 sau 30 ianuarie și până la 2 februarie sunt sărbătoriți Filipii de Iarnă sau Martinii de Iarnă; fără a diminua importanța Filipilor de Toamnă, Filipii de Iarnă încheie perioada de împerechere a lupilor; acolo unde nu sunt cunoscuți Filipii, este sărbătorit ca patron al lupilor Sfântul Trifon sau Trif Nebunul (1 februarie) - Banat; Oltenia; Muntenia; Bucovina (**12.**GHINOIU, p. 284). În Muntenia, de la 10 noiembrie se țin Filipii, în număr de șapte: trei înainte de Lăsatul de sec de Crăciun și patru în post; la 21 noiembrie, în ziua Intrării în biserică a Maicii Domnului, se spune că este Filipul cel șchiop; alți șapte Filipi se țin de la 25 ianuarie până la 2 februarie; alți trei Filipi, numiți și Berbecari, se țin toamna, de la 26 septembrie; la acești Filipi nu se coase, nu se împunge în piele, nu se dă cu împrumut, nu se duce nimic la moară, nu se dă foc la vecini, nu se mătură în casă, în fine, nu se lucrează nimic, spunându-se că este rău de lupi și aduc pagubă în vite; în Olt, Filipii sau Pilipii se serbează în fiecare an de la 15 până la 21 noiembrie, la 30 ianuarie și la 1 și 2 februarie; în Ialomița, Filipii sau Pilipii sunt socotiți ca sfinți mai mari peste fiarele sălbatice, mai ales peste lupi; zilele ținute cad la 2 februarie, apoi alți doi Filipi la o săptămână după 2 februarie și încă unul la Lăsatul secului de Crăciun (**2.** MARIAN, I, p. 186).

FILMA
În basmele din Banat, reprezintă întruchiparea unei zâne care chinuiește sufletele oamenilor (ȘĂINEANU, I, p. 99).

FIN
Timp de nouă ani trebuie finul să-l viziteze pe naș la marile sărbători, pentru că altfel i se înstrăinează sufletul - Tecuci; este bine ca un om să aibă fini mulți, botezați de el, pentru că aceștia îl vor scoate din întuneric pe naș, pe lumea cealaltă, prin mulțimea lumânărilor pe care le vor ține în mână - Galați (**2.** GOROVEI, p. 26; 86).

FIOR (A SE ÎNFIORA)
Se crede că trece moartea pe lângă omul care, urinându-se, în final este scuturat de fiori - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 145).

FIR
Se crede că nu este plătit croitorul, dacă într-o haină nouă rămâne vreun fir de la însăilare - Suceava; pentru ca femeia care naște să nu fie deocheată, se leagă la poarta casei un fir sau o cordea roșie - Suceava; este bine ca femeile lehuze să țină la gât un fir roșu, până se duc prima oară la biserică, pentru a nu se deochea - Muntenia; ca să nu fie deocheat, pruncului i se prinde la căciulița de pe cap un fir de arnici roșu, sau i se leagă la încheietura mâinii un fir roșu sau negru - Țara Oltului; copiilor li se leagă la gât un fir roșu cu o cruciuliță - Dolj; copilul, care trece pe sub un fir depănat pe ghem, nu mai crește - Suceava; copiii care aruncă gheme de ață în sus fac gușă - Țara Oltului; când unei femei care coase cămăși i se încurcă ața din ac, este semn că acel ce va purta cămașa se va mândri cu ea - Vâlcea; Suceava; când se răsucește un fir, activitatea fiind făcută de către două persoane, din care una stă jos iar cealaltă în picioare, înseamnă că va ologi ea sau unul din copiii celei care stă jos - Muntenia; unei vaci care fată i se leagă un fir roșu în coadă, ca să nu se deoache - Argeș; ca să nu se deoache, animalului de curând fătat i se leagă un fir de culoare roșie - Muntenia; tot ca să nu fie deocheați, cailor li se împletește un fir roșu în părul de la coamă sau de la coadă - Oltenia; se pune un fir roșu animalelor în frunte, ca privirea celor care admiră viețuitoarele cuiva să se oprească la acest semn și să nu le deoache - Țara Oltului; în general, tuturor vitelor li se leagă un fir roșu, ca să nu se deoache - Muntenia; când se face săpun, se leagă de făcălețul cu care se mestecă la fierbere un fir roșu, ca să nu se deoache - Argeș; nu se pune fir pe rășchitoare seara, pentru că se naște ceartă în casă - Suceava; nu se coase o haină cu ața descusută de la o altă haină, pentru că se îmbolnăvește cel ce va îmbrăca acea haină cusută - Tecuci; să nu se înnoade o ață de mai multe ori, apoi să fie aruncată fără a fi deznodată, pentru că, pe lumea cealaltă, o va deznoda cu ochii cel ce a uitat să desfacă nodurile - Muntenia; este bine ca trupul mortului să fie măsurat cu o ață, care apoi să fie păstrată, ca norocul să rămână în casă - Suceava; hainele puse pe trupul unei fete, moartă necăsătorită, trebuie cusute cu ață neînnodată, pentru ca băiatul care i-ar fi fost sortit ca soț să se poată căsători - Muntenia; dar, în general, la un mort se coase totul, fără să se înnoade firul - Muntenia; Moldova; când se visează ață înseamnă drumuri: ață albă înseamnă drumul celui ce visează, ață neagră este drumul ascuns al dușmanilor care doresc răul celui ce visează - Galați; cine se visează depănând fire va vedea sau i se va întâmpla ceva - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 13; 22; 60; 73-75; 95; 150; 152; 244; GOLOPENȚIA, p. 94; 109; 131; NOTE, Antonescu). În serile de toamnă, în Maramureș, pentru a le veni flăcăi în șezătoare, una din fete își ia fusul și, trecând pe la celelalte fete, îndrugă tort din fire de cânepă din caierele lor, rostind totodată un blestem, care s-ar împlini în caz că feciorii nu ar veni în șezătoare; sau, o fată toarce din partea superioară a caierului, de la toate fetele, ghemul astfel obținut fiind format din ață groasă; cu ajutorul acesteia, ea „leagă” drumul feciorilor ori poarta de acces (BOGDAN, p. 99). Ața cu ajutorul căreia se prinde în tavan alvița (alvița „se bate” în duminica de

Lăsatul secului pentru Postul Paștelui, obicei cunoscut numai în Muntenia), așa mânjită cu alviță cum este ea, este folosită la aflarea viitorului copiilor prezenți; se fixează un punct pe ea, apoi i se dă foc și, dacă arde mai jos de semn, se spune că nu va avea noroc în anul acela; apoi, iar i se dă foc, pentru „sorocirea” altuia; când firul arde până la semnul făcut, se spune că acel copil va avea noroc în acel an (**2.** MARIAN, I, p. 214). Pentru cine visează fir de ață înseamnă că se va întoarce la ceea ce a părăsit; ține un secret în inimă cel care visează că adună fire; nu va săvârși nimic cel care visează că ține în mâini un fir de aur - Suceava (NOTE, Băncescu).

FLAUT

Cine se visează cântând din flaut înseamnă că va fi iubit pentru comportamentul său - Suceava (NOTE, Băncescu). v. FLUIER.

FLOARE

Fetele sunt asemuite cu florile, cântecul florilor este cântecul fetelor; florile simbolizează, ca în multe părți ale lumii, vârsta feciorelnică feminină, de unde și termenul deflorare (HERSENI, p. 184). Se crede că, dacă o femeie gravidă pune o floare în brâu sau în păr, pruncul ei se va naște cu un semn pe trup asemănător florii - Muntenia; Moldova; floarea, pusă la ureche de către o femeie gravidă, va determina ca și copilul ce va fi născut să aibă părul în acea zonă mai deschis la culoare - Tecuci; din florile care ornează lumânarea de botez nu are voie să ia nimeni niciuna, pentru că astfel i se ia somnul copilului - Suceava; copilului mic să nu i se dea în mână flori, pentru că nu va începe curând să vorbească - Vâlcea; dacă o fată îi ia alteia floarea pusă în păr, ca podoabă, înseamnă că îi ia cinstea și norocul - Suceava; în tot Postul Paștelui, să nu se aducă în casă flori de culoare galbenă, pentru că nu se vor mai oua găinile - Muntenia; să nu fie aruncate florile duse la mort, pentru că este un gest care poate atrage decesul celor în viață - Tecuci; și nici să nu fie mirosite florile de pe morminte, pentru că nu-i va merge bine celui care o face - Suceava; când înfloresc toamna florile, este semn că va ninge devreme în acel an - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 25; 87; 99; 161; 262; NOTE, Antonescu). Fetele nemăritate își descântă de dragoste cu flori adunate de pe patru dealuri sau patru pajiști care sunt dispuse față în față - Bihor (**2.** MARIAN, II, p. 194). Femeile iau de la icoana Maicii Domnului câteva flori uscate, pe care le pun copiilor în scutece, în ziua când se duc să-i boteze, ca să doarmă liniștiți, să fie buni și să nu plângă - Bihor, Țara Chioarului; pentru a vindeca bubele apărute pe trupurile copiilor lor, mamele folosesc flori care au servit la colorarea ouălor de Paște, numite *„flori din Joia Mare”*, pe care le pun în apă, le țin în acest fel până a doua zi, apoi din această apă toarnă în trei scalde consecutive ale copilului; uneori se folosesc chiar și cârpele întrebuințate la încondeierea acestor ouă, afumându-se cu ele copilul, timp în care se rostește și un descântec - Suceava (**3.** MARIAN, II, p. 182; 245-247). La fel, în Călărași, în prima scaldă a nou-născutului se pun flori, pentru ca el să fie frumos (PRESA). În cadrul obiceiurilor de investigare a destinului uman din noaptea Anului Nou, indicarea vasului sub care au fost puse flori înseamnă că fata trebuie să se aștepte la puțină bucurie în viitorul an; mirosul florilor este prevestitor de vreme; dacă cerul urmează să se însenineze, aroma acestora este mai ușoară, mai fină, iar, dacă vine ploaia, mirosul florilor se face mai greoi, mai pătrunzător (**2.** MARIAN, I, p. 67; 87). În Maramureș, înfloritul florilor de Sânziene (24 iunie) indică momentul favorabil pentru începutul cositului fânului (**12.** GHINOIU, p. 265). În textele folclorice, dragostea, cea mai frumoasă dintre podoabele vieții, este comparată cu un pom sau cu o floare ce crește din miracolul iubirii și pe care numeroși dușmani își pun în gând să o suprime sau să-i stăvilească creșterea; ca termen generic (indiferent de ce fel de floare se vorbește în cântecul liric), floarea are intrinsec o semnificație feminină, a iubitei, a dragostei; floarea este nu doar un atribut al esteticului, prezent în ornamentică, este o purtătoare de seninătate, bucurie, destindere, un fel de *porte-bonheur*, pentru că floarea se poartă la pălărie și în păr; asemănarea iubitei cu o floare reprezintă un loc comun în poetica folclorică; imaginea florii subliniază frumusețea fetei, de aceea

este necesar să fie însoțit, de multe ori, de un epitet cu rolul de a potența valorile estetice (*floare plină*, *floare mare*, *floare rară* etc.), în unele cazuri apărând *floarea-florilor*; în cadrul semnificației floare - frumusețe, comparația cu metafora florală poate fi aplicată atât fetei, cât și flăcăului, cu condiția ca denumirea florii, în ultimul caz, să fie de genul masculin: *„Dragă mi-i floarea de crin, /Bădița cu păr galbin”*; oricum, în afară de cazurile când, din nevoia de simetrie (trandafir - el, rujă - ea), floarea ține exclusiv de sfera femininului, onomastica feminină fiind deosebit de amplă; indiferent de creația populară în care apare, inclusiv în mit, legendă sau basm, floarea nu este doar o metaforă, ci o identificare; mândra nu este ca o floare, ea este într-adevăr o floare; este în fapt o temă cvasiuniversală, făcând parte din tezaurul simbolic al multor popoare, florile fiind în egală măsură produse ale naturii și ale culturii; în fapt, există și un proces: boboc-floare-fruct-sământă care parcă ar imita vârstele omului și șirul generațiilor; destinul florii este asociat cu destinul femeii, sortită procreării (înflorire-dăruirea în iubire-ofilire, lăsând după ea să înflorească alte vieți); că este așa este și frecvența, în cazul tonului optimist, în care apar *fată-boboc*, *fată-floare rourată*, dar și *fată-floare scuturată*, în care conotația este moralizatoare; florilor li se atribuie calitatea de semne aproape în orice tip de cultură; există credința că ele „vorbesc” (*„Florile și toate buruienile vorbesc”*; *„Când te duci pe câmp, e așa frumos cine știe limba lor! Una zice: Ia-mă pe mine că eu sunt bună de dragoste! Alta zice: Ia-mă pe mine că eu sunt bună pentru cinste! Iar alta că-i de noroc. Alta spune: Ia-mă pe mine că bani mulți vei avea. Și de boli, de leacuri, de toate spun…Numai trebuie să pricepi limba lor”*); uscarea florilor (sau a florii) semnifică sfârșitul iubirii, ofilirea florilor; fetele din Ardeal dăruiesc flăcăilor, ca semn al dragostei lor, un buchețel de flori, denumit *pană*, buchet purtat de către aceștia la pălărie; floarea primită de la fată sau ruptă de el din grădina fetei și pusă la pălărie ori după ureche este purtată de flăcău cu multă fală, căci semnifică pentru toată lumea o cucerire erotică, iar fata se identifică într-un anume fel cu această floare; simbolurile florale gravitează în jurul sferei femininului, dar pot fi utilizate și ca semne pentru protagoniștii masculini, această repartizare ținând mai repede de genul gramatical al denumirii lor; mireasa poate fi o floare, în general, fără indicarea speciei; în alte cazuri, frumusețea și puritatea miresei este redată printr-o floare anume, crescută în grădina părinților și ajunsă să împodobească ospățul de nuntă (EVSEEV, p. 99; 118-121; 127; 175; 191). Este prevestitor de bucurii și veselie sau alinarea durerilor pentru cine visează flori de culoare albă; înseamnă onoare și urmarea unor zile benefice pentru cel care se visează cumpărând flori; este semn de viață liniștită pentru cel care se visează culegând flori; cel care se visează primind în dar flori îl așteaptă numai bucurii; va atrage atenția tuturor și va fi așteptat undeva cel care se visează lucrând la confecționarea unor flori; dar dacă se visează culegând flori de dafin trebuie să se aștepte la pierderea multor speranțe - Bucovina (NOTE, Băncescu).

FLOAREA-SOARELUI (*Helianthus annuus* - DLRM, p. 308)
Fiind adusă în Europa din continentul american, aureola ei simbolică nu s-a constituit pregnant; deoarece se deschide și se orientează după soare, devine simbolul iubirii neîmpărtășite, din pricina distanței care separă făpturile terestre de idealul înalt, întruchipat de strălucirea astrului zilei; în general, i se atribuie un simbolism solar: *„Câte flori sunt pe pământ, /Toate merg la jurământ”*, spune cântecul popular, iar legendele așează floarea-soarelui la porțile Raiului, în postura de judecător al florilor-fete, care se prezintă, pe rând, pentru a da seamă de faptele lor pământene, cele cu virtuți morale fiind răsplătite; nu este exclusă o contaminare cu Sora-Soarelui din cântecele bătrânești și cu simbolismul creștin al Sfintei Fecioare (EVSEEV, p. 121; ZAHACINSCHI, p. 41). Se afumă cu sământă de floarea-soarelui cel care are dureri de cap - Gorj; iar cel bolnav de friguri se afumă cu floarea-soarelui furată - Mehedinți (**2.** GOROVEI, p. 42; 94). În ornamentica populară românească, o întâlnim prezentă pe cozile lingurilor de lemn folosite în păstorit, ca imbold pentru om spre muncă și lucru temeinic făcut - Suceava (ȚUGUI, p. 38).

FLUIER (A FLUIERA)
Unele obiecte făurite de om se bucură de-a dreptul de venerație din cauza contextului deosebit în care ele sunt folosite; de pildă, se crede că nu este bine să se arunce pe foc fluierul, pentru că este primejdie să se coacă degetele de la mâini - Vâlcea; cine aude primăvara, pentru prima dată, că tună este bine să-și lovească ușor capul cu un fluier (sau cu o piatră), zicând totodată: *„Tunul ca ciurul, /Capul ca fierul. “* - Suceava; le este interzis fetelor să sufle în fluier, pentru că, se crede, le cresc sânii prea mari sau prea lungi sfârcurile acestora - Suceava; Tecuci; să nu se fluiere în casă, fiindcă cel ce o face trage a sărăcie, a pustiu, sau face a pagubă - Vâlcea; Muntenia; Tecuci; Suceava; este primejdie de foc, când se fluieră seara în casă - Teleorman; iar cine fluieră pe drumul din sat își atrage dușmani - Tecuci; plânge Maica Domnului, când o fată fluieră - Suceava (**2.**GOROVEI, p. 46; 73; 87; 91; 211; 229; 233; 234; NOTE, Antonescu; Băncescu). În Banat, la trei luni de la naștere și mai târziu, copilului i se dă să bea apă prima dată dintr-un clarinet sau fluier, ca să aibă glasul ca sunetul instrumentului (**3.** MARIAN, II, p. 264). În schimb, se crede că virtuozitatea în interpretare se câștigă apelându-se la forțele malefice ale nopții (draci, iele, știme, duhuri ale morților), precum și printr-un procedeu magic complicat: se fură ceară de albine din biserică și cu ea se astupă toate orificiile fluierului; apoi se fură laptele unei capre roșii și se umple tubul; dezbrăcat complet și cu mâinile la spate, fluierul este îngropat într-o încrucișare (răspântie) de drumuri; după nouă zile sau trei săptămâni, viitorul interpret dezgroapă fluierul și-l aduce acasă, fără să privească înapoi, în caz contrar el riscând să-și piardă vederea, graiul sau să fie *„pocit“* (paralizat) de duhurile rele (dar niciodată nu-și pierde auzul!); ajuns acasă, interpretează din fluierul adus câteva melodii, pentru a goni din preajma casei zgomotele și spiritele necurate; de remarcat că toate aceste acțiuni se petrec cu precădere noaptea, toamna târziu, dar numai până la Sfântul Andrei (30 noiembrie); de subliniat și faptul că, uneori, interpretul își însoțește gesturile sale cu diverse imprecații grave, cum ar fi încredințarea bisericii celor răi, duhurilor malefice - Transilvania de S-E; Vrancea (DICULESCU, p. 45). Cine aude în vis fluierătură este semn că va trăi o mare spaimă, dar poate să însemne și că va primi o veste cu totul nouă - Suceava (NOTE, Băncescu). Serie simbolică: *noapte-toamnă-ceară-biserică-lapte*(de capră roșie)-*nuditate-răspântie(loc)-9 zile /3 săptămâni-privire înapoi-melodie.*

FLUTURE
Textele folclorice susțin că toate sufletele curate și, cu deosebire, ale copiilor mici se prefac în fluturi pe lumea cealaltă; de acolo, ele trec, sub această înfățișare, în lumea celor vii; uneori, sufletele răposaților vin pe la casele unde au trăit sub formă de fluturi; aceasta se întâmplă cu sufletele copiilor, dar și cu cei de o vârstă mai mare; este așezat, în legendele populare, la începutul creației universale; astfel, Dumnezeu s-a născut din aer, ca și cariul din lemn; apoi, din cariu s-a făcut fluture și din fluture s-a făcut om; în unele genuri folclorice, fluturele apare ca mesager erotic, fără să i se adauge alte conotații simbolice; invers decât *striga*, datorită prezenței sale primăvăratice, fluturele roșu (*Aglais urticae*) este considerat o apariție benefică, fiind un semn de sănătate și voioșie; fluturele numit *inelariul* este temut pentru pagubele sale pe care le produc omizile sale; dar ouăle sale sunt considerate a fi *„stupitul cucului”*; astfel, conform credințelor tradiționale, după ce mănâncă orz, cucul *„stupește”* boabele pe crengi, în forma unor inele suprapuse; după aceea i se leagă limba și nu mai poate cânta; aceste inele au numeroase puteri magice, ele aducând iubire fetelor care le culeg, noroc târgoveților, prestigiu bărbaților și somn ușor copiilor (COMAN, II, p. 128-129). Într-o legendă din Ialomița, se spune că fluturii au fost la început oameni fericiți, care trăiau înainte de potop muncind și închinându-se lui Dumnezeu; atunci, Împăratul Ceresc, dorind să-i salveze de la înec, a trimis pe Arhanghelul Gavril să le dea dreptul în Rai; însă unii dintre oameni s-au rugat să mai fie lăsați să stea pe pământ, neîndurându-se să părăsească lumea și atunci Domnul i-a transformat în fluturi; în timpul potopului, Arhanghelul Gavril a vegheat deasupra norilor, cu aripile pline de fluturi, iar, când apele s-au

retras, a coborât cu ei pe pământ și le-a dat drumul printre florile care tocmai se deschideau (PRESA). Se crede că primul fluture văzut primăvara trebuie neapărat prins - Ialomița; nu este bine să fie omorât fluturele care zboară prin casă, pentru că el este sufletul vreunui copil din familie decedat - Galați; poate fi orbit de *colbul* aripilor cel ce pune mâna pe un fluture - Suceava; cel ce vede primăvara, pentru prima dată, fluture de culoare albă va fi bolnav toată vara - Bihor; Muntenia; sau poate să fie și semn că va fi sănătos peste întregul an - Ialomița; fluturele alb este prevestitor de bine, dar poate să indice și o anume slăbire a sănătății - Neamț; fluturele alb prevestește că omul va fi bolnăvicios - Suceava; fluturele colorat, în special cel colorat în roșu, este prevestitor de bine - Neamț; Suceava; cine va vedea fluture de culoare roșie este bine să se frece pe față, pentru a fi roșu - Bihor; când se zărește fluture roșu înseamnă că acel om va fi sănătos - Iași; Suceava; sau că recoltei de cereale îi va merge bine - Galați; când se zărește fluture de culoare galbenă este semn că omul va fi bolnav și galben la față - Ialomița; Iași; Suceava; sau că recolta de cereale va fi slabă - Galați; prinderea unui fluture roșu poate să însemne că, peste vară, vor fi prinse cu ușurință roiurile de albine - Vaslui; este semn de bine, dacă seara zboară fluturași în jurul luminii - Suceava; unele fete nemăritate poartă, între mărgelele de la gât, și *stupitul cucului*, crezând că astfel ele vor fi plăcute și scoase mai des la joc - Suceava; să nu fie omorât fluturele din subspecia „cap de mort”, pentru că el este cel care duce apă morților - Ialomița (**2.** GOROVEI, p. 88; 260; 280; 282). În Hunedoara, Ialomița și Suceava, se crede că acela care vede, primăvara, pentru întâia dată fluture alb va fi toată vara alb, adică palid, bolnav, dar în caz că vede fluture roșu va fi roșu la față, sănătos; despre fluturele roșu și despre fluturele de zi cu ochi de păun (*Inachis io*) se crede că acela care îi va prinde prima dată va prinde peste vară un roi de albine; *inelarul* sau *fluturele inelat* (*Malacosoma neustria*) stă și el la baza unei legende din Transilvania, conform căreia acesta este concretizarea unui blestem adresat de Dumnezeu, în urma căruia un tânăr hoț, care furase inelul Sfintei Ana, a fost transformat în fluture inelat; tot despre acest fluture, românii din unele părți ale Transilvaniei cred că *„Inelarul, primăvara, pe crengile ramurilor de vei afla, pune-l la grumazul copiilor care nu pot dormi și ei vor dormi de aici încolo”*; sau *„când vezi fluturele inelat, este semn că are să fie vreme bună și secetoasă”*, adică uscată (BURNAZ, p. 41-42). În Maramureș, se crede că acela care vede fluture galben sau alb pentru prima oară, primăvara, înseamnă că tot anul va fi bolnav, iar dacă vede fluture roșu este semn de sănătate și voioșie, deci el fiind, în acest caz, o apariție benefică (BOGDAN, 24). În contexte decorative, fluturele semnifică renașterea (ZAHACINSCHI, p. 43). Prezența sa în vis semnifică nestatornicie și schimbarea vremii - Suceava (NOTE, Băncescu).

FOARFECĂ

Ombilicul fetelor nou-născute se taie cu foarfecele, ca fata să devină o bună cusătoreasă, să știe bine să coasă râuri și alte ornamente pe cămăși și diferite piese de îmbrăcăminte - Țara Oltului; să nu se bage foarfecă în gură, pentru că acela care procedează așa va face bășici sub limbă - Ialomița; prin prima cămașă făcută unui copil să i se treacă, înainte de a fi îmbrăcată, foarfecele folosit la croirea ei, pentru ca pruncul să fie tare ca foarfecele - Muntenia; când se îmbracă o cămașă nouă, să se treacă, de trei ori, o foarfecă prin ea, ca să fie sănătos cel ce o va purta - Vâlcea; este semn de ceartă în casă, când se uită foarfecele cu lamele deschise, după ce s-a lucrat cu ea - Muntenia; Botoșani; nu este bine să se pună foarfecele pe masă - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 38; 47; 88; 113; 122; GOLOPEN-ȚIA, p, 90; NOTE, Antonescu). Când copiii mici bat din picioare, își încordează pântecele și plâng mult se spune că au căpătat *„aripi”* și, pentru a fi vindecați, după ce sunt scoși din albia în care au fost scăldați, femeile iau o foarfecă și taie apa din copaie, în cruciș, de trei ori consecutiv, considerând că astfel le taie *aripile*, după care copiii dorm adânc și nu mai plâng - Suceava (**3.** MARIAN, II, p. 247). Este semn de noroc pentru croitorul care visează foarfecă - Bucovina (NOTE, Băncescu). v. FIER.

FOC
„Focul pe lume Dumnezeu l-a făcut, ca să sfințească o biserică”; *„Dumnezeu ascunde focul său în piatră”*; *„Focul e mare putere, e al doilea după Dumnezeu; el ține cerul; văzduhul pe care e pasărea e foc”*; ar mai fi fost făcut de Iisus Hristos, *„cu cremene și amnari”*, ar fi *„însuși Dumnezeu”*, alteori l-ar fi făcut *„Domnul Hristos”* sau *„Sfântul Ilie”*; fiind *„binefacere pentru oameni”*, este sfânt, deci nu trebuie blestemat, chiar să nu i se zică pe nume, ci *„lumină”* sau *„vatră”*; nu trebuie scuipat, fiindcă se răzbună și cel ce îl scuipă face bube la gură; când pârâie și scoate scântei este prevestitor de rele; focul are un fel de rol justițiar în lume, dacă arde în iad pe cei păcătoși și dacă, atunci când va să vină sorocul pământului, zmeii din cer, care sunt *„puteri ale lui Dumnezeu”*, și balaurul *„bun la Dumnezeu”* vor coborî să ardă toată suflarea; sau va să cadă ca o ploaie care va topi pământul până la 9 sau 12 stânjeni; motivul, evident, este de inspirație creștină, pentru că și în „Apocalipsa lui Ioan” se spune că „îngerul a luat cădelnița, a umplut-o din focul de pe altar și l-a aruncat pe pământ; și s-au stârnit tunete, glasuri, fulgere și un cutremur de pământ”; chiar dacă motivul este de inspirație creștină, cu inserția credinței mai vechi în purificarea prin foc, toate vin totuși să confirme simbolismul intelectual al lui, fiindcă folosirea focului marchează etapa cea mai importantă a „intelectualizării” cosmosului; de aceea, cel mai adesea este socotit *„darul lui Dumnezeu”*; cel mai adesea, dar nu totdeauna, pentru că în una din variantele nord-moldovenești ale producerii lui, diavolul îl aprinde, iar cei doi protagoniști ai creației devin, rând pe rând, un Prometeu sui-generis; analogia cu mitul prometeic se oprește însă aici, pentru că diavolul, cel puțin, nu îi dă focului o destinație benefică, iar Dumnezeu, obținând focul, totuși printr-un rapt și nu chiar jucându-se, nu suportă sancțiuni de felul celor date de Zeus lui Prometeu; totuși, producător sau numai dăruitor al focului, Dumnezeu, ca și în alte împrejurări, apare și de această dată în mitologia populară ca un erou civilizator în seria lui Ghilgameș, Marduk, Prometeu, aducând mai mult cu o divinitate, mai degrabă păgână decât biblică (VLĂDUȚESCU, p. 82-84). În mentalitatea tradițională, care folosește simboluri pentru a găsi o legătură de corespondență între macrocosmos și microcosmos, focul este asociat cu sângele, care este purtătorul forței vitale, ca suport cauzal al tuturor manifestărilor active ale persoanei, de la furie la ardența dragostei; în majoritatea limbilor indo-europene, cuvinte ca „mânie”, „frenezie”, „patimă” sunt înrudite cu focul; cu focul este comparat chinul mistuitor al dragostei; de altfel, focul este simbolul vieții, al dragostei și al sexualității la multe popoare străvechi, fiind o stihie de bază; mai întotdeauna, dorul este asociat cu focul în folclor; în fond, focul viu este obținut prin frecarea a două bețișoare, din care cel de deasupra reprezintă principiul masculin, iar cel de dedesubt principiul feminin; simbolismul gestului este mai evident la popoarele care aprind focul prin răsucirea între palme a unui bețișor în orificiul practicat într-un lemn cu un diametru mai mare; focurile de la Lăsata secului mai sunt cunoscute sub denumirea de *alimori, hodăițe* sau *priveghi* și au rolul magico-agrar de a încălzi pământul roditor; ele mai au și funcția de incitare a fetelor rămase nemăritate la dragoste și fecunditate, deoarece obiceiul este însoțit și de *„Strigarea peste sat”* sau *„Legatul în coastă”*; cântecul liric românesc mai evidențiază și dualitatea foc-apă, în care focul este asociat dragostei, iar apa este asociată urâtului și lacrimilor (EVSEEV, p. 49-52; 158). Este principiul masculin și poate fi reprezentat sau simbolizat și de cărbunii, cenușa sau gunoiul scoase din casă și aruncate la locul unde se adună toate celelalte resturi; fără acești cărbuni aruncați de gospodine, lupoaicele ar rămâne sterile, dacă nu ar mânca din ei în perioada lor de împerechere; deși aprinderea rituală a focurilor nu este legată numai de marcarea scurgerii sezonale și anuale a timpului, se constată că majoritatea ocaziilor când au loc aceste spectaculoase ceremonii sunt concentrate la solstiții (Sânziene, sărbătorile de iarnă), echinocții (*Măcinici*, sărbătoare populară care, până la reforma calendarului din anul 1924, coincidea cu echinocțiul de primăvară, Blagoveștenii, Lăsatul secului, Florii, Joimari, Paște, toate fiind sărbători echinocțiale „mișcate” de sărbătoarea mobilă a Paștelui) și la schimbarea anotimpurilor (Sângiorz, Sâmedru); focurile solstițiale pot fi considerate încercări ale oamenilor de a ajuta soarele, fie să-l mențină la aceeași

înălțime pe boltă, la solstițiul de vară, fie să-l sprijine în urcușul lui pe cer, la solstițiul de iarnă; până de curând, locuitorii din Muscel obișnuiau *„să îngroape anul vechi”* pe dealuri, în jurul focului, iar, în Oltenia, colindătorii scormonesc cu bețele în focul din vatră în timp ce rostesc textul colindului; sărbătorile de iarnă oferă și ele numeroase prilejuri pentru aprinderea focurilor rituale, la Crăciun, în noaptea Anului Nou, la Bobotează; uneori se afumă vitele, alteori se sare peste focuri; aprinderea rituală a focurilor presupune însă și stingerea lor rituală; nașterea (aprinderea) focurilor este precedată, cel puțin în momentul tăierii timpului calendaristic, de moartea (stingerea) focurilor; de pildă, stingerea luminilor la miezul nopții din pragul Anului Nou însumează practici și credințe arhaice, simbolizând, la cei vechi, haosul și moartea anului vechi, fără de care nu este posibilă nașterea celui nou; actele de profilaxie periodică concentrate în ciclul sărbătorilor de iarnă și la alte sărbători de peste an cuprind un întreg arsenal de practici arhaice: luminații, trecerea vitelor prin foc, sărirea peste foc, fumigații, arderea rășinii și a unor produse urât mirositoare, stropirea cu apă, scăldatul în râu, ungerea cu usturoi a ușilor, ferestrelor, vitelor și oamenilor, producerea zgomotelor cu ajutorul bicelor, tobelor, buciumelor, strigătelor, chiar a armelor de foc și a improvizațiilor bazate pe detonarea unor substanțe explozive (**12.** GHINOIU, p. 82; 131-134; 144). Focul este considerat, în mentalitatea tradițională, nu numai ca un fenomen fizic, ci și ca forță divină; *„Focul viu”* este aprins primăvara la sosirea vitelor în munte, la Joia Mare, la Mucenici (9 martie), în timpul verii la Sânziene (24 iunie), sau toamna, la Sâmedru, adică la 26 octombrie, dată socotită a fi Moșii de Toamnă sau Moșii Mari (**2.** CHELCEA, p. 307-308). În cultul arhaic al zeiței Geea (zeiță a pământului) există rituri care urmăresc să reanimeze, mai ales prin folosirea focului, energiile telurice istovite; s-ar putea deci ca „focurile Sfântului Ioan”, atestate și pe teritoriul românesc până de curând, să nu aibă o origine solară, ci una telurică; s-ar putea reconsidera, în aceeași viziune, și problema *„babei roate”*, mijloc de încălzire a pământului roditor, de incitare magică la rodire a fetelor nemăritate, pentru a se mărita și a procrea etc. (HERSENI, p. 327). Practicile rituale legate de aprinderea focului la date fixe din anul calendaristic sunt comune întregului spațiu european, relevând în cultura tradițională românească un dens conținut multifuncțional; deși aceste date calendaristice ocupă întregul an, ele se concentrează masiv în special în lunile de primăvară: Mucenici, Alexii (17 martie), Bunavestire (25 martie), Sfântul Gheorghe (23 aprilie) sau în funcție de data când cade Paștele: Sân Toader (prima duminică din Postul Mare), Lăsata secului, Săptămâna Mare din Postul Paștelui, din care Joia Mare este cea mai semnificativă, la Paște și la Rusalii (7 săptămâni după Paște); aprinderea focurilor ilustrează o polisemie a coordonatelor funcționale legate de ciclul muncii, cu funcție de purificare și fertilizare și legate de cultul morților și de comemorare; cercetarea momentului de aprindere a focurilor rituale relevă faptul că ele se încadrează în orele limită ale zilei: zorii zilei (Mucenici, Bunavestire, Joia Mare) și seara (Lăsata secului, Înviere), acestea fiind momentele cele mai semnificative pentru practicile magice; focurile nu sunt aprinse de actanți specializați, ci de grupuri specializate, alcătuite pe categorii de vârstă și sex: la Lăsata secului, rolul principal revine flăcăilor, la Înviere, maturilor, iar la Mucenici și Joia Mare, în special flăcăilor; dar obiceiurile legate de aprinderea focurilor au și o altă componentă funcțională, aparținând cultului morților; Mucenicii, Joia Mare, Sfântul Gheorghe sunt „moși”, zile consacrate, în concepția tradițională românească, pomenirii morților; dacă pentru unele zile ca Mucenicii și Sfântul Gheorghe se pune în evidență o concomitență funcțională, corelând funcția funerară cu cea apotropaică și de purificare, în cazul focurilor din Săptămâna Mare a Paștelui, în special Joia Mare, apare relevantă numai latura funerară, focul ritual constituind o încercare de menținere a echilibrului dintre lumea celor vii și lumea celor morți; în multe zone, există credința că *„vin morții să se încălzească”* (**1.** COMĂNICI, p. 7-8). În Țara Lăpușului, prezența focului în unele obiceiuri și ritualuri tradiționale simbolizează vremea bună (**2.** LATIȘ, p. 9). Flăcările de pe comori se pot vedea o dată pe an, fie în noaptea de Crăciun, în noaptea de Anul Nou, noaptea de Paște sau, mai ales, în noaptea de Sânziene (Drăgaica, 24 iunie); culoarea flăcărilor indică natura comorii: flăcări roșiatice pentru aramă,

galbene pentru aur, roșii pentru rubine, verzi pentru smaralde, albe pentru argint (**2.** KERNBACH, p. 157). În Banat, piatra vetrei de foc, simbol al statorniciei casei și a familiei, lespedea pe care se așează vasele trebuie păzite, ca focul să fie mereu viu, ca semn al vieții și durabilității ei; se crede că stingerea focului este semn prevestitor de moarte (**4.** BOCȘE, p. 348). În Bucovina, se crede că vremea va deveni ploioasă când flăcările focului scot scântei, iar acestea se rotesc în gura hornului; de asemenea, va fi ploaie când flăcările focului și ale lumânărilor nu ard cum trebuie; când vâlvătăile focului se preling pe pirostrii ori pe vasele puse la fiert este semn că vor urma vânturi și furtuni (**2.** MARIAN, I, p. 86). Focul este curat, are puterea să sfințească apa și toate câte există pe lume, la fel cum sfințesc preoții - Țara Oltului; să nu se calce pe foc, pentru că și acesta îl va călca pe om, când nici nu bănuiește el - Argeș; este păcat să se pună foc peste alt foc - Suceava; sau este primejdie să se aprindă casa în cazul că se ia foc de la o vatră și se pune peste alt foc făcut în altă vatră - Muntenia; focurile făcute în Joia Mare (din Săptămâna Patimilor) prin curțile oamenilor, înainte de a cânta cocoșii pentru a treia oară, simbolizează focul unde a fost oprit Apostolul Petru, când s-a lepădat de Iisus, înainte de a cânta cocoșul pentru a treia oară - Moldova; aceste focuri se fac aprinzând pentru fiecare mort din familie câte o grămăjoară de vreascuri, ca să fie și aceștia luminați pe lumea cealaltă - Tecuci; venită de la cununie, una dintre primele griji ale miresei este să învelească focul de pe vatră, ca să astupe astfel gura bărbatului - Muntenia; femeia gravidă să nu sufle în același timp în două focuri, în cel din cuptor și în cel de la vatră, fiindcă va naște copii gemeni - Țara Oltului; când focul nu se aprinde este semn că, în sat, a născut o femeie - Vâlcea; florile pe care le rup fetele, ca să le pună la brâu sau la piept, sunt trecute în prealabil pe deasupra flăcărilor unui foc, pentru a fi astfel apărate de dușmănia altor semene de ale lor - Suceava; dacă o femeie însărcinată se sperie de foc, copilul pe care îl va naște va avea pe corp semne semănând cu flăcările focului - Suceava; nici să nu calce pe foc, pentru că va naște copilul cu un semn care poartă denumirea de *„foc viu”* - Muntenia; când copilul mic este rău, să nu se dea foc din casă, pentru că va începe să urle - Vâlcea; din casa cu prunc mic să nu se dea seara foc, cărbuni etc. , fiindcă nu va mai dormi toată noaptea copilul - Suceava; în locul focului cerut, solicitantul trebuie să lase puțină iarbă verde, ca să nu ia cu el și norocul la puii de găină din acea casă - Muntenia; dacă vreo vecină vine cu vasul ei pentru a solicita foc, să se caute un alt vas în gospodărie și să se pună jarul în acesta, pentru că altfel va fi rău pentru vite - Tecuci; fac bube la gură copiii care se joacă, în timpul zilei, cu focul - Suceava; sau se urinează noaptea în pat copiii care se joacă seara cu foc - Muntenia; nici să nu facă rotocoale cu bețe aprinse, pentru că se urinează în pat peste noapte - Tecuci; focul nu se învelește cât timp există în gospodărie cloșcă pe ouă, pentru că puii se înăbușe - Tecuci; nu se dă foc din casă seara, pentru a nu da și norocul din casă - Ialomița; nu se dă foc din casă după apusul soarelui, pentru că vor ataca lupii vitele pe câmp - Dolj; va avea pagubă toată săptămâna cel ce dă foc din casă dimineața - Dolj; focul dat altcuiva în zi de luni aduce uliul la găini - Suceava; este vorbit de rău cel căruia îi vuiește focul în sobă, în care caz se ia sare și se aruncă în flăcări, ca să i se dea în ochi celui care clevetește - Galați; înseamnă ceartă în casă, când focul fâsâie în sobă - Vâlcea; când focul vâjâie în soba cuiva, înseamnă că acela se va certa cu cineva - Suceava; ca să fie acru, puțin iute și să nu prindă miros urât, femeia care pune borș la preparat trebuie să arunce câteva linguri de amestec în foc, în credința că borșul va fi acru și iute ca focul - Suceava; când sar scântei din foc este semn că vor veni oaspeți - Tecuci; pentru a afla cine a pus foc unei case sau unui acaret, este suficient să se privească unde este focul mai mare și va vedea acolo figura făptuitorului - Suceava; în credința oamenilor, există și strigoii focului, în special ai focurilor rele (datorate fulgerelor), spirite malefice, împotriva cărora se folosește usturoiul - Țara Oltului; dacă știuleții de pe care au fost scoase boabele sunt aruncați în foc, porumbul semănat va face tăciune (mălură) - Suceava; după ce se mulge vaca, să nu se umble cu foc, până nu se spală pe mâini cel care a muls, pentru că țâțele vacii se inflamează și se infectează - Vâlcea; Argeș; cine are cloșcă pe ouă să nu învelească focul peste noapte, fiindcă mor puii - Vrancea; când nu arde focul, este semn că se va înmoina - Tecuci; pentru cel care visează foc este semn că a doua zi vremea va

fi călduroasă, cu soare - Vaslui; sau că va fi bătut - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 24; 29; 58; 70; 82; 85; 89; 91; 99-100; 161; 171; 186; 247-248; 263; 270; GOLOPENȚIA, p. 74; 89; 96-97; NOTE, Antonescu). Nou-născutul este prima oară spălat cu apă neîncepută, încălzită într-o oală, în care s-a pus și o ramură de busuioc, ținută la focul din vatră, pentru ca pruncul să fie curat și sănătos ca focul (PRESA). Când se află vreo găină cloșcă pe ouă, timp de trei săptămâni focul din vatră nu se învelește peste noapte - Vrancea (**2.** STAHL, p. 186). Se spune că se strică vremea când pârâie focul în sobă - Teleorman (**2.** CHIVU, p. 248). În Maramureș, dar și în Muntenia, se crede că atunci când pocnesc lemnele în foc, cineva vorbește de rău pe cei din familie; în Maramureș, se crede că nu este bine să se arunce în foc fus, fluier și lingură de lemn (BOGDAN, p. 21; 94; NOTE, Antonescu). În Gorj, este atestat respectul „sfânt" al oamenilor pentru foc; ei nu aruncă murdărie și nu scuipă în foc, pentru că nu este bine, dar firimiturile de pâine se aruncă în foc (CĂRĂBIȘ, p. 23). În Moldova se crede că, dacă focul i se aprinde repede unui tânăr, înseamnă că acesta este iubit de o țigancă sau de o fată brunetă, sau că inima lui arde de dragoste; dacă focul se aprinde greu, înseamnă că nu este iubit de nimeni și că este o fire morocănoasă; în Suceava, înseamnă că se va îndrăgosti, dar apoi se va potoli cel care visează foc, dar, în general, înseamnă noroc; pentru cine se visează închinându-se la un foc înseamnă că va fi întâmpinat cu onoare și va fi ridicat în slavă; pentru cine se visează aprinzând focul înseamnă că va fi iubit fără de veste; prevestește de bine celui care visează foc în vatra casei sale; va descoperi niște aspecte până atunci secrete cel care se visează că își face lumină cu o făclie; va umbla ceva pe calea adevărului cel care se visează purtând o făclie; se va însoți cu o femeie rea cel care visează foc cu fum; cel care se visează stingând un foc va părăsi o activitate deja începută; prevestire rea pentru cel care se visează pierzând foc (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *apă (neîncepută)-busuioc-foc*; *floare-foc.*

Focurile de Crăciun. În seara zile de 24 decembrie, ajunul Crăciunului, are loc în Banat *„Slobozirea roatei de foc"*, ceea ce este o indicație că ritul solar de la echinocțiu s-a practicat și la solstițiul de iarnă (BOHOCIU, p. 35). Tot în seara de ajun, în Banat, se pune un butuc în vatră, care se numește *„Bușteanul Crăciunului"* și se crede că focul nu trebuie să se stingă deloc; în alte părți ale țării, în noaptea Crăciunului, nu se ard lemne tăiate, ci numai buturugi, cărora, când ajung la incandescență, li se înalță cântări; în fond, ziua de 20 decembrie (Sfântul Mucenic Ignatie Teoforul sau *Ignatul*, cum îl numește poporul) își regăsește numele în lat. *ignis*=foc, adică „ziua (omului) Focului"; atunci, la marea cumpănă a cursei solare, cuvântul de ordine este mobilizarea tuturor forțelor naturii și a oamenilor pentru a susține bătrânul soare să reînceapă anuala cursă solară; zgândărirea focului din cămin ori din vatră cu bâtele de către colindători, în noaptea dinspre Crăciun, nu poate să însemne decât incitarea și învierea focului, adică o simbolică sprijinire sau provocare a învierii soarelui, care, în concepția vechilor popoare, se petrecea în noaptea de 24 spre 25 decembrie, ultima dată fiind considerată ziua nașterii soarelui neînvins (PRESA).

Focurile de Anul Nou. În Suceava, locuitorii obișnuiesc să strângă gunoiul care se mătură din casă în perioada de la Crăciun la Anul Nou, care nu se scoate afară, pentru că este considerat a fi sporul casei, și să-l aprindă în ziua Sfântului Vasile între vite, ca să le afume și ca vitele să nu pățească nici un fel de rău peste tot anul (**2.** MARIAN, I, p. 112). Se adună în prealabil *găteje* din 9 garduri și din ele, în noaptea spre Anul Nou, fetele fac foc în cuptor; când rămâne numai jeratic, o fată desparte cu un cuțit focul în două, o parte trăgând-o spre vatra cuptorului; fetele se așează în jurul lui, iar una dintre ele descântă, focul fiind invocat să-l caute în lume pe ursit; în timp ce este rostit descântecul, celelalte fete se uită într-o oglindă (BOGDAN, p. 122-123).

Focurile de Bobotează. De 6 ianuarie, după sfințirea apei, flăcăii fac un foc mare pe care îl înconjoară din toate părțile și încep a juca în jurul lui; când flăcările se mai potolesc, tinerii sar peste el; în Bucovina, obiceiul se numește *Ardeasca*, în jurul focului jucând fete și flăcăi; în Munții Apuseni, feciorii și fetele sar peste foc în credința că peste an nu-i vor mai pișca puricii (**2.** MARIAN, I, p. 157).

Focurile de Mucenici (9 martie). B. P. Hasdeu afirmă că, în Muscel și Tecuci, la 40 de Mucenici, se

aprind paie și cârpe prin casă, să nu se apropie șerpii și Joimărița, care este o femeie slabă, stă îngropată în pământ și la martie iese afară; de aceea se arde gunoi prin curțile caselor, pentru că ea umblă prin sat fără să fie văzută (MUȘLEA, II, p. 226). În Maramureș, se aprind spre seară toate gunoaiele de pe lângă casă, pentru a fi curat tot anul, adică să nu fie gospodăria invadată de cele văzute și nevăzute; în jurul focurilor, se adună familia, se râde și se strigă (BOGDAN, p. 45). Aprinderea focurilor în grădini și livezi este un act ritual de purificare, de fertilizare, de preîntâmpinare magică a stricăciunilor provocate de dăunători (**12.** GHINOIU, p. 223). În Gorj, focurile care se aprind la această sărbătoare sunt, în parte, destinate morților; de fapt, în concepția tradițională, multe dintre comemorările morților sunt plasate în perioadele de cumpănă a anului, în cazul de față, la echinocțiul de primăvară, când se crede că spiritele strămoșilor revin pe pământ (SANDA, p. 37). Aprinderea focului la Mucenici evidențiază atât funcția inaugurală, semn că a venit primăvara, dar și o funcție de apărare; funcția apotropaică a focului are o arie largă, cuprinzând întreaga gospodărie, casa în primul rând, anexele, grădina, cât și membrii familiei; funcția de apărare apare în două acte rituale, foarte frecvente pe teritoriul țării, săritul peste foc și *„fumatul cu cârpa arsă”*; trecerea peste foc a oamenilor, în special a copiilor, este comună mai multor date calendaristice, pe când trecerea animalelor prin fum este un act ritual desfășurat numai la Sfântul Gheorghe (**1.** COMĂNICI, p. 7).

Focurile de Lăsata Secului. La *Priveghiul cel Mare*, tinerii iau din focul priveghiului lemne aprinse și le învârtesc repede în jurul trupului, desenând în noapte un cerc de foc; la rotirea inversă a bețelor aprinse, se strigă *Alimori, Alimori!*; în alte locuri, tinerii confecționează din nuiele o roată, sau chiar iau o roată veche de car, uneori de plug, o învelesc cu paie legate, apoi aprind paiele și o lasă să se ducă în vale, strigând *Alimori!*; *Hodăițele* se aprind în deal, purtându-se în mână și făcând cu ele tot felul de figuri, încât văzute din sat apar ca niște jocuri de artificii; îndată ce s-a înserat, flăcăii fac iluminații prin sat; de pildă, leagă de cumpăna fântânii câte un vas cu păcură, îi dau foc și apoi îl lasă în fântână, dar numai până a nu ajunge la suprafața apei, adică vasul să fie suspendat, arzând astfel până la consumarea conținutului; practica confecționării unui om din paie și incendierea lui pe un câmp liber este arhaică și pare că amintește de vremurile când înnoirea timpului cerea sacrificii umane (**12.** GHINOIU, p. 188-189). Ceremonialul se desfășoară în seara de Lăsata secului, participanții fiind flăcăi și copii; aceștia aprind torțe, bețe înfășurate în cârpe, roți de paie pe dealurile din preajma satelor sau la răscruci; actul acesta este însoțit cu strigături succinte, comentarii făcute cu umor și spirit critic, în special la adresa tineretului din sat, a fetelor rămase nemăritate; roțile aprinse, specifice unei largi arii europene, apropie semnificația ritului de funcția sa solară (**1.** COMĂNICI, p. 8). În Dolj, în seara zilei de Lăsata secului, pe ulițele satelor se aprind focuri peste care sar copii și flăcăi, pentru a fi sănătoși tot anul, dar focuri se aprind și la alte date ale anului; tot acum, se afumă casele, acareturile, oamenii și vitele, ca să fie feriți de șerpi în timpul verii; de menționat că focuri aprindeau și romanii, la 23 februarie, când păstorii făceau focuri și săreau peste ele, însuși poetul Ovidiu afirmând, în „Fasti”, că „Focul lacom purifica totul, /El curăța metalele de amestecuri străine, /Tot astfel, el purifica oile odată cu păstorii” (ENACHE, p. 123). În Tulcea, la Lăsatul secului de brânză, se obișnuiește să se aprindă focuri, obiceiul numindu-se *„Olăriile mici”*; *„Olăriile mari”* se fac la Lăsatul secului de carne; la ambele participă tineri între 10 și 25 de ani; sunt arse resturi vegetale din gospodării, se mănâncă și se bea, uneori au și caracter competițional, în sensul rezistenței la somn peste noapte; se crede că acela care știe cel mai bine să întrețină *„viața focului”* poate să se scalde în Dunăre când este *„gerul Bobotezei”*, sau poate să aibă un cal frumos și bine hrănit cu ajutorul căruia îi va întrece pe ceilalți tineri (MIHĂILESCU, p. 43; 48).

Focurile de 23 aprilie (Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință; Sângiorzul). Mai mult ca la oricare sărbătoare de peste an la care se aprind focuri, la Sângiorz scopul lor este să distrugă sau să țină în frâu vrăjitoarele răspunzătoare de toate necazurile și calamitățile ce se pot abate asupra oamenilor, a vitelor și a recoltelor, cum ar fi boli, grindină, stricăciuni provocate

turmelor de către animalele sălbatice și recoltelor de către insecte și păsări, necăsătorirea fetelor și a flăcăilor etc. (**12.** GHINOIU, p. 234-235).
Focurile din Joia Mare. Se face un ospăț formal în curtea sau în cimitirul bisericii; împrejurul focului se pun scaune, pe care stau morții ce vin să se încălzească; pe lângă aceste focuri nu stă nimeni dintre cei vii, ele fiind rezervate *„moșilor”*; se crede că, după cum se pierde fumul acestor focuri, tot așa să se piardă și Joimărița și să nu nimerească vreo casă (MUȘLEA, II, p. 225-226). Focul din Joia Mare are semnificație funerară, aprinzându-se câte o grămăjoară de lemne pentru fiecare mort, ca să fie și ei luminați pe lumea cealaltă (PRESA).
Focurile din noaptea Învierii. În Sibiu și Suceava, în noaptea Învierii Domnului, oamenii aprind focuri pe lângă biserici, pentru a se încălzi și pentru a face lumină; acesta arde până se termină slujba de Înviere; în jurul lui, oamenii spun povești, legende, alții veghează să vadă cum se deschid cerurile sau pentru a zări flăcări pe comori; dacă acela care vede cerul deschis și aude o voce necunoscută care îl întreabă ce dorește, iar acel om își cere iertarea păcatelor sau altceva, ceea ce dorește i se va împlini; alți oameni nu dorm, ci veghează toată noaptea, pentru că ei cred că așa este bine; alții fac focuri din gunoi și fân stricat pe lângă propriile case și pun pe el usturoi, apoi stau toată noaptea și veghează (**2.** MARIAN, II, p. 156).
Focurile de Sânziene (Drăgaica, 24 iunie). Se crede că acela care sare peste focul de Sânziene și nu are pe cap cununița de flori va cădea în foc (PRESA).
Focurile de toamnă. În Maramureș, la șezătorile organizate toamna, fetele, în lipsa feciorilor, iau cărbuni aprinși, îi aruncă în grinda casei, apoi îi calcă în picioare, după care îi bat cu mătura, îndreptându-i spre ușă; când bat din picioare tăciunii, ele simulează un dans dezarticulat, în același timp strigând numele feciorilor care lipsesc (BOGDAN, p. 100).
Focurile de 26 octombrie (Sfântul Mare Mucenic Dimitrie, Izvorâtorul de Mir; Sâmedru). În Oltenia, Muntenia și, parțial, în Moldova, în seara de 25 spre 26 octombrie, se aprind focuri pe înălțimi, la răspântii, în mijlocul satului, lângă ape și în alte locuri propice adunării spiritelor, aceste focuri purtând numele generic de *„Focul lui Sâmedru”*; în Argeș, flăcăii aduc din pădure un brad *„cât o turlă de biserică”*, îl împlântă în pământ, iar în jurul lui îngrămădesc cetină, crengi și așchii uscate; când se dă foc imensului rug, deasupra căruia se ridică vârful bradului, se strigă *„Hai la focul lui Sâmedru!”*; femeile vin atunci cu pere, nuci, prune uscate, colaci, pâine și le împart copiilor și tinerilor adunați în jurul focului; în forme mai puțin spectaculoase, aceste ruguri se aprind și în satele de deal ale Muscelului; copiii, după ce primesc darurile de la femei, sar peste vâlvătaia focului și merg apoi spre casă, luând cu ei tăciuni pentru a-i arunca prin livezi, cu scopul de a le spori rodul în anul viitor; în alte sate, băieții și fetele se așează pe două rânduri, la puțină depărtare de foc și încep să sară peste el; cel ce poate sări, crede că peste an se va căsători; după ce vin femeile și împart fructele, covrigii și pâinea, unul dintre băieți începe să cânte la fluier, iar toți ceilalți, tineri și bătrâni, se prind în horă și joacă, uneori chiuind; darurile oferite sunt aceleași ca la colindat și au o dublă funcție: pe de o parte, să aducă recolte bogate și să sporească turmele în noul an, pe de altă parte, să împace spiritele morților cu produsele obținute în anul care se încheie (**12.** GHINOIU, p. 249-250).
Focul viu. În Maramureș, focul viu se face luându-se o sfoară, care se înfășoară împrejurul unui lemn de brad și se trage, de o parte și de cealaltă, de către doi copii, până ce sfoara se aprinde, de la ea aprinzându-se și bradul; focul astfel făcut se întreține cât timp stau oile în munte, iar din el nu se dă la nimeni, la fel și cenușa; se pot da chibrituri, sau iască, cremene, amnar, dar niciodată foc și cenușă, pentru că astfel nu se poate lega nici o vrajă de oile avute în grijă; în Țara Hațegului, focul viu este făcut de ciobani, la scoaterea oilor la munte, prin frecarea a două lemne, scopul fiind păzirea stânei de duhuri necurate; aprinderea focului se face prin strângerea unei crengi de mesteacăn, având la capete iască, între alte două crengi uscate, iar creanga prinsă în mijloc este învârtită până se aprinde; atunci, se ațâță focul cu frunze uscate și, dacă iasca ia foc, se aprind vreascurile anume pregătite din vreme; focul acesta este păzit cu străşnicie, fiindcă, dacă se stinge,

este mare rușine și primejdie pe capul ciobanilor; în zona Albei, „aparatul” cu care se produce focul viu seamănă cu o tocilă; este făcut din lemn tare și roata are crestături mari pe margine; are două mânere de care învârtesc 2-4 oameni; lemnele care se pun de-o parte și de alta a roții sunt din esență moale (brad, mesteacăn, salcie, plop etc.), adică trebuie *„lemn de 9 feluri”*; aceste lemne sunt ținute pe roată de bărbați puternici, la fel și cei care învârtesc roata, pentru că trebuie să-i dea acesteia viteză de rotație mare; scânteile care sar sunt prinse în iasca pregătită deja, care ia imediat foc; cenușa obținută de la focul viu se amestecă cu lapte dulce sau smântână, obținându-se o unsoare folosită la ungerea oamenilor și animalelor pentru vindecarea *„bubelor rele”*, *„bubelor dulci”* și pielii aspre; focul viu se mai poate face luându-se zgura de pe căldarea pusă la fiert, când flăcările sunt mari, i se pune iască uscată și se aprinde un alt foc; cenușa focului viu se pune în apă și cu ea se spală bubele de pe trup la oameni și animale; în Munții Apuseni, când cineva este grav bolnav, dar mai ales când suferă de o boală de piele, se duc în pădure doi bărbați, care sunt între ei veri primari, și acolo fac foc viu, prin frecarea a două lemne, până ce sare o scânteie pe iască și se aprinde; apoi fac focul mai mare și pun apă într-o oală de lut să fiarbă; cu această apă este spălat bolnavul acolo, în pădure, iar oala este aruncată; și acest foc, aprins din nevoie, se numește tot foc viu și nu este bine să se facă decât miercurea și vinerea și numai de către doi veri primari; în părțile Clujului, focul viu este de mare însemnătate pentru cei care îl fac, pentru că aceia *„sunt voinici pe care nu îi poate prinde în viață nici o vrajă, nici o boală, sunt tari, viteji, frumoși și iubiți de toată lumea; tăciunii din bâtele aprinse trebuie ținuți cu mare grijă și lăsați din neam în neam, pentru că ei feresc de boli, de vraci, de trăsnete, de muțenie, de orbire și de surzenie, de atacurile hoților, de foc, de apă, de vântoase și de tot felul de duhuri rele, de strigoi, de pricolici, de vârcolaci, de omul vântului și de solomonari, de fata-pădurii, de iele, de frumușele, de zmei și de balaurii văzduhului cari umblă cu vremuri grele”*; în Năsăud, focul viu este aprins de doi ciobani, prin frecarea a două lemne uscate, când sunt *„băgate oile în brânză”*; focul este dus în stână și *„nu este lăsat să se stingă până ce pleacă stâna acasă de la munte”*; se crede că astfel, prin focul viu, se împiedică apropierea duhurilor rele de stână și de turmă; în Muntenia, acest fel de foc se face prin frecarea a două lemne, dar se toarnă și puțină țărână uscată sau nisip uscat, pentru a mări frecarea și deci încălzirea; focului nu i se dă nici un fel de nume, pentru că oricine îl poate aprinde; în zona Ilfovului, se spune chiar că acest „meșteșug” îl au numai ciobanii; în Moldova, focul viu se aprinde în ziua de Alexii-Boje (17 martie), luându-se două bețe, unul de esență moale, al doilea de esență tare și se freacă în cruciș unul de altul, până când lemnul de esență moale se încinge și atunci i se pune iască și se aprinde; se mai obișnuiește să se facă focul viu și în ajunul zile de Sângiorz (23 aprilie), dar în acesta sunt arse plante puternic mirositoare și peste el trebuie să sară vitele; focul trebuie aprins de către doi băieți, unul fără tată, celălalt fără mamă; conform atestărilor documentare și a informațiilor de teren, aprinderea focului viu în Bucovina se face prin frecarea a două lemne uscate; acest foc este întrebuințat pentru afumarea stupilor de albine, ca să fie *„iuți ca para focului”*; în acest sens, fiecare stup este trecut pe deasupra focului viu; se mai poate aprinde focul viu și prin facerea unui orificiu în tocul ușii, un altul într-o scândură, între ele răsucindu-se, cu ajutorul unei sfori, un băț la capetele căreia se pune puțină iască (MUȘLEA, II, p. 295; 390-396; **4.** POP, p. 93). În ajunul zilei în care este prăznuit Sfântul Gheorghe (23 aprilie), în zona Rădăuțiului, flăcăii freacă două lemne până iau foc; acest foc este păzit peste tot anul să nu se stingă, crezându-se că gospodăria la care este aprins are parte de mult noroc și că nimic rău nu se poate apropia de ea; în Suceava, lemnele sunt adunate de flăcăi, fără să știe unul de celălalt, dar se întâlnesc la o oră convenită anterior, mirându-se cine a adus lemnele; după care freacă două dintre ele, până iese foc, aprind grămada de lemne, sar peste ea și joacă în jurul focului; iau apoi câte puțin jeratic și se întorc acasă, unde afumă vitele, dar mai ales mieii; trecerea animalelor prin fum de *foc viu* sau peste el se face în credința că ele vor fi ferite astfel de toate bolile și relele, de toate dihăniile, să nu le fie luat laptele, să fie frumoase și lăptoase, să crească și să se înmulțească ca puzderia și gunoaiele puse pe foc; păstorii din

Transilvania, în ziua de 21 aprilie dimineața, deci cu două zile înainte de Sfântul Gheorghe, își pun cununi verzi pe cap și încep să stropească pământul cu rămurele de laur muiate în agheasmă; după aceea fac foc din ramuri de brad, rozmarin și laur, în fumul căruia *„își curățesc turmele”*, după care dau de pomană plăcinte, brânză și lapte; totul se încheie cu un ospăț la care participă toți cei prezenți; în acest timp, sar peste focuri de câte trei ori, la fel fac și cu oile, fiind convinși de biruința luminii și a căldurii de primăvară asupra întunericului și a frigului iernii; în Banat, de 22 aprilie, deci în ajun de Sfântul Gheorghe, unii afumă oile în strungă cu untură de oi, un amestec de usturoi, laptele câinelui (*alior*), boz, leuștean, pelin, scai (scaiete mare), frunze de salcie cu mâțișori; afumatul se face punând jar într-o oală și aruncând câte un cocoloș de untură pe cărbuni și trecând oala pe sub ugerele oilor, pentru ca oile, trecând peste o apă fermecată, nimic să nu le atingă din cauza mirosului de seu; sau, păstorii se dezbracă de tot, pun foc într-o oală și așchii de la 9 cruci aflate pe mormintele părăsite, adică de la cele la care nu mai merge nimeni în Joia Mare; iau oala fumegătoare și ocolesc oile de trei ori; sau se fac două focuri cu așchii din cruci părăsite, de data aceasta ciobanii fiind îmbrăcați, și trec oile printre focuri, la urmă ei împlântă bâtele în mijlocul focului și sar de trei ori peste el; aceasta se face pentru a fi feriți de strigoi, care, se crede, sunt prezenți atunci când oile mor fără a fi bolnave (**2.** MARIAN, II, p. 274-276). *„Focul viu”* s-a păstrat în Bucovina și Maramureș; ritualul are loc la început de primăvară, de regulă la Sfântul Gheorghe: un copil înconjoară stâna *„mânzărilor”*, de trei ori, purtând cărbuni aprinși, iar stăpânii oilor, cu capul descoperit, se întorc cu fața spre răsărit și rostesc „Tatăl Nostru”, făcând totodată mătănii; unul dintre stăpânii de oi amplasează în fața stânei o ramură mare de fag verde, care poartă denumirea de *Armingen* (Arminden), în vârful căreia se punea drept pavăză contra gheții o piatră; se mai crede însă că ramura are rostul ca oile să nu fie deocheate de către cei care s-ar mira de numărul mare al oilor, caz în care s-ar mira mai repede de piatra pusă în vârful crăcii de fag; de fapt, s-ar fi preferat ca armindenul să fie din lemn de tei, considerat, în părțile Rodnei, ca un arbore sfânt și mult mai potrivit momentului; după ce se termină totul, are loc ritualul propriu-zis al *„focului viu”*, care se obține prin frecarea a două lemne uscate, folosindu-se în același timp și iasca; din scânteia aprinsă, se fac două focuri în fața strungii oilor, aspect care coincide cu prima măsurătoare, colectivă, a laptelui, când se socotește cât revine fiecărui proprietar din produsul oilor sale; mai demult, *„focul viu”* nu putea fi aprins decât de către un fecior, care nici prin vis nu ar fi gândit la pofte lumești, iar focul era păzit de acest fecior până la coborârea oilor din munte; în Sălaj, la *„măsuriș”*, se respectă interdicția ca nici unul dintre ciobani să nu se fi atins de femeie cu o zi înainte de urcarea în munte, pentru că oaia este cel mai curat animal; peste cele două focuri săreau mai întâi, de trei ori, toți oamenii stânei, apoi este mânată peste focuri (sau numai prin fumul acestora) turma de oi, iar oamenii își împart între ei, ca jertfă, plăcinte, lapte, brânză, după care urmează un ospăț la iarbă verde (**2.** CHELCEA, p. 315-318). Stâna este împodobită din ajunul zilei de Sângiorz cu verdeață și cu flori, iar oile și mieii sunt trecuți peste flăcările focului viu (*„foc din foc”*), adus din vatra satului sau aprins prin frecarea unor așchii de brad uscat; peste acest foc sacru mai sare și baciul, ca să purifice opincile cu care umblă prin iarba menită mieilor; mai sunt trecute prin flăcările focului viu cârligul, găleata, răbojul, strecurătoarea, toporul, zgărzile câinilor și clopotul berbecului-cârmaci; apoi sar și ceilalți oameni de la stână, rostind urări de sănătate, noroc și belșug; după care oile și mieii sunt stropiți cu apă sfințită în care a fost stins în prealabil bușteanul focului viu; ceremonia se încheie cu un ospăț, la care iau parte ciobanii, precum și rudele sau consătenii poftiți la această sărbătoare (PRESA). Se aprinde în ziua prăznuirii Sfântului Gheorghe și se obține prin frecarea unui băț între două scândurele, până se aprinde, după care vitele trec prin acest foc, ca să nu fie mușcate de diferite insecte peste an - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 255). Focul viu se mai face la Ispas (Înălțarea Domnului) sau imediat după Rusalii, scopul acestuia fiind ferirea oilor de boli și sporirea manei lor (COMAN, I, p. 22). Elementele etnografice care servesc drept argumente pentru a demonstra că *„focul viu”* nu este un foc obișnuit, ci unul ritual, sunt abundente: se aprinde numai de către bărbați, de obicei de tineri necăsătoriți și

neprihăniți; în sate se aprinde la date fixe, în ajunul Sângiorzului, iar pe munți la data urcării oilor la stâne; focul se păstrează aprins până la coborârea turmei pentru iernat; participanții sar peste foc și, uneori, trec și animalele prin foc sau prin fumul acestuia; la sărirea peste foc, se rostesc strigături cu tematică pastorală; pentru purificarea spațiului, a animalelor și mai ales a oamenilor, la trecerea pragului în noul an pastoral, se folosesc, alături de foc, apa și ramura verde; când se scot albinele de la iernat, stupul este petrecut peste un foc viu, care se face prin frecarea a două lemne uscate de brad și care se ațâță la intrarea în prisacă; tot atunci, stupii sunt stropiți cu agheasmă sau se afumă cu tămâie, toate fiind menite a fertiliza stupul și să-l ferească de furturi sau de *„luarea manei”* (**12.** GHINOIU, p. 219; 235). Serie simbolică: *usturoi-alior-boz-leuștean-pelin-scai-salcie.*

FOCA (Sfântul)
Sărbătoare tradițională care cade în 22 septembrie, ziua Sfinților Mucenici Foca, Isaac și Martin (ȘĂINEANU, I, p. 101-102). v. SEPTEMBRIE.

FOTOGRAFIERE
Se crede că i se ia puterea trupească aceluia care se lasă fotografiat, sau poate chiar să i se întâmple o mare nenorocire și să moară - Buzău (**2.** GOROVEI, p. 91).

FRAGĂ (partea comestibilă de *Fragaria vesca* - DLRM, p. 315)
Când se coc două rânduri de fragi este semn de toamnă lungă - Muntenia (**2.** GOROVEI, p. 269).

FRATE DE CRUCE
Se întâmplă că, într-o familie, mor doi frați unul după celălalt; dacă mai rămâne unul în viață, acela se prinde frate de cruce cu un alt tânăr, care nu face parte din aceeași familie; se procedează astfel: la mormântul celui din urmă frate decedat, după ce este coborât mortul în groapă, se coboară și fratele lui după el și stă cu picioarele pe sicriu, iar tânărul care este pe marginea gropii îl apucă de mână și îl ridică sus; apoi cei doi se așează față în față și, apucând amândoi de un colac, îl frâng în două, după care se sărută și astfel sunt de acum frați de cruce; fratele de cruce și sora de cruce nu se pot căsători între ei - Muntenia (**2.** GOROVEI, p. 92). În ziua lui Sântoader, există obiceiul de a se prinde frați de cruce (*fârtați*), precum și surori de cruce (*surate*), cutumă care poartă denumirea de *Înfârtețirea* și *Însurățirea*; tot frați de cruce sunt și frații proveniți din dragoste, dar un frate de cruce valorează mai mult decât un frate de sânge, secretele lor nu sunt divulgate nimănui; dacă unul din ei moare, cel rămas în viață participă la înmormântare ca la a unei rude apropiate, umblă cu capul descoperit, poartă sicriul; copiii lor nu se căsătoresc; dar frați de cruce se prind înainte de căsătorie; prinderea se face pe pâine și sare, iar formula jurământului este: *„Eu ți-oi fi frate/Până la moarte. /M-oi lăsa de pâine/Și de sare mai bine, /Decât să mă las de tine!”*; apoi dau mâna și frăția este încheiată; în satele de pe Crișul Alb - Bihor, cei doi își împung cu un spin degetul mic și își amestecă sângele și astfel se sigilează frăția; la fel se prind surate și fetele - Banat; Bihor; Transilvania; se mai folosește termenii de *veri* și *verișoare*, pentru frații de cruce - Mureș; copiii care se leagă frați de cruce fac o horă, în jurul unui pom sau lângă un pom, și rostesc cuvintele: *„Frate, frate, /Până când vei fi tu frate?”*, iar celălalt răspunde: *„Ți-oi fi frate/Pân’ la moarte!”*; apoi schimbă între ei niște colăcei, special făcuți pentru acest eveniment de către mame, și astfel se încheie frăția; colăceii se numesc *brăduleți*, se agață în pruni sau alți pomi fructiferi, câte unul pentru fiecare copil care se prinde de văr; apoi se apucă toți de copac și îl scutură, acela al cărui colac cade primul este declarat vărul cel mare - Mărginimea Sibiului; înfârtețirea și însurățirea se practică și în Muntenia, Moldova și Suceava, dar nu se precizează în ce zi se practică sau cu ce ocazie anume; în Banat, despărțirea de un frate de cruce care a murit se face astfel: se leagă fratele adoptat cu mâna dreaptă, cu ajutorul unui lănțișor, de mâna stângă a

mortului, apoi se pune un lacăt și stau așa până la sfârșitul ceremonialului de înmormântare, când cel viu deschide lacătul pe care le aruncă, lacăt și lanț, într-un loc depărtat, zicând *„Să ajute Sfânta Maria ca fratele mort să fie îndrumat undeva departe de cel viu”* (**2.** MARIAN, I, p. 274-275; II, p. 252). Dacă într-o familie se întâmplă de mor doi copii unul după altul, atunci, spre a scăpa de moarte pe cei vii, unul din copiii rămași se prinde frate de cruce cu un altul din altă familie, fie de orice sex, însă să fie lunatic (născuți în aceeași lună); la cimitir, după ce s-a dat drumul sicriului în groapă, fratele sau sora celui mort se coboară în groapă, pe sicriu, iar celălalt copil îl ridică din groapă și, punându-se față în față, apucă un colac, unul de o parte, celălalt de cealaltă parte și îl rup în două; după aceea se sărută și astfel devin frați de cruce; amândoi frații aceștia sunt priviți ca și cum ar fi frați buni, fratele de cruce și cu sora de cruce nu se pot căsători niciodată - Buzău; fratele mortului lunatic se pune în fiare și se prinde apoi frate de cruce cu un altul, așezându-se pe marginea mormântului și rupând o furcă de strâns fânul, unul rupând un dinte, celălalt alt dinte - Olt; obiceiul de a se prinde frate de cruce nu se face numai la mormânt; în zonele de munte, se sapă într-o stâncă o cruce, pe care cei ce se prind frați de cruce trebuie să o sărute, apoi își fac la mâna dreaptă o tăietură și amestecă sângele lor; acest legământ se respectă chiar dacă ar fi să-și dea viața unul pentru altul (**3.** MARIAN, III, p. 232). Frăția de cruce se face la o săptămână după Paște; în Banat, momentul respectiv poartă numele de *Mătcălău* și se desfășoară prin luarea reciprocă de sânge de la cei care contractează înfrățirea, cele câteva picături de sânge fiind băute cu vin; ritualul înfrățirii pretinde sărutarea celor înfrățiți prin intermediul unei crengi de măr, timp în care are loc și schimbul de daruri, printre care se află și ouă roșii; înfrățiții își ling reciproc sare din palmă și își jură să rămână frați până la moarte, jurământul repetându-se de trei ori; ouăle și vinul roșu, la care nelipsită este și pâinea consfințesc înfrățirea, care are la bază un fundament juridic străvechi (**2.** CHELCEA, p. 30). Serii simbolice: *colac-sărut*; *colac-prun*; *mormânt-colac-sărut*; *mormânt-furcă de fier*; *cruce-sărut-sânge*; *sânge-vin-sărut-măr-sare-jurământ-3*.

FRÂNGHIE v. FUNIE.

FRIG (A-I FI FRIG CUIVA)
Este semn rău, de nestatornicie, pentru cel care visează că îi este frig; în schimb, dacă visează că această senzație o au alții înseamnă mulțumire sau noroc în căsătoria proiectată - Suceava (NOTE, Băncescu).

FRIGARE
Se crede că nu este bine să se mănânce carnea direct din frigare pentru că mor vitele; sau, dacă se mănâncă seara direct din frigare, este pericol ca lupii să atace vitele - Bucovina; nu este bine ca frigarea să fie folosită ca obiect de joacă, pentru că acela ce se distrează cu ea este în pericol să se îmbolnăvească de junghiuri - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 117; 256).

FRUCT
Când se culeg fructele din pomi, una să fie lăsată pe o cracă, pentru că ea este *„poama pomului”* și anul viitor copacul va da roade la fel de bogate - Țara Oltului; din fructele coapte, indiferent care le-ar fi soiul, să nu mănânce gospodarul până ce nu împarte mai întâi altora, pentru că trebuie mai întâi morții să mănânce și apoi cei vii - Suceava; cine mănâncă mere, pere, nuci etc. și i se cere să dea și altcuiva una de poftă să dea două, ca să nu le moară perechea - Tecuci; femeile, femeile însărcinate și fetele care mănâncă fructe crescute îngemănat vor avea copii gemeni - Țara Oltului; Tecuci; Suceava; dacă o femeie însărcinată mănâncă fructe și apoi se atinge cu mâna de o parte a corpului, copilul ce va fi născut va purta semne asemănătoare fructelor consumate - Suceava; în locul de unde s-a scos o plantă bună de leac se pune o bucată dintr-un fruct, o fărâmă de mămăligă și uneori pietricele - Tecuci (GOLOPENȚIA, p. 88; 141; **2.** GOROVEI, p. 32; 102; 142; 161;

166; 197). La culesul fructelor sau a viilor, câteva fructe sau câțiva ciorchini de struguri sunt lăsați pentru păsările cerului (PRESA). Înseamnă bogăție pentru cel care se visează mâncând fructe dulci și va avea mulți copii cel care visează fructe de orice fel - Suceava (NOTE, Băncescu). Serie simbolică: *fruct-mămăligă-piatră*.

FRUNTE

Pretutindeni se crede că fruntea lată e semn de inteligență, iar cea îngustă semn de suficiență, prostie (NOTE, Antonescu, Băncescu). Copiii cu fruntea despicată vertical pe mijloc sunt considerați deștepți - Tecuci; iar oamenii cu fruntea înaltă sunt foarte așezați, cuminți - Bucovina; tot în Bucovina, se crede că atunci când două persoane își lovesc frunțile una de alta, vor ține împreună un copil la botezul acestuia; dacă i se bate cuiva fruntea între sprâncene e semn că acela va avea noroc în avere - Bucovina; dar dacă iese un păduche pe fruntea cuiva e semn de pagubă, iar de apare pe fruntea unui om bolnav înseamnă că nu mai trăiește mult - Iași; de asemenea, se crede că norocul oilor stă în frunte, din care cauză tunderea lor este începută din frunte, unde li se face semnul crucii cu foarfecele (**2.** GOROVEI, p. 76; 94; 170; 174; 182). Cine visează frunte lată înseamnă că este un om cu judecată - Suceava (NOTE, Băncescu).

FRUNZĂ

Cu toate că textele cântecelor populare încep, de regulă, cu sintagma *„foaie verde”*, simbolismul frunzei rămâne deosebit de sărac; în Bucovina, se crede că, dacă vor cădea frunzele de timpuriu, este semn că recolta anului viitor va fi îmbelșugată (**2.** MARIAN, I, p. 85). În seara (noaptea) Anului Nou, fetele așează pe plita sobei frunze de verdeață, două câte două, dându-le numele fetei și băiatului despre care se spune că se plac; dacă frunzele se apropie una de cealaltă înseamnă că tinerii se vor căsători în acel an - Țara Chioarului (**1.** POP, p. 389). Dacă visează cineva căzând frunze din arbori înseamnă boală foarte grea sau chiar moarte; dacă visează frunze de viță de vie, se va mânia, pentru că va fi obiectul unor intrigi - Suceava (NOTE, Băncescu).

FUGĂ (A FUGI)

Când unui cuplu îi moare primul copil, este bine ca părinții lui să fugă de acasă pentru o perioadă de timp, ca să fugă și moartea din acel loc - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 142)

FULG

Nu vor muri bobocii de gâscă, dacă li se taie fulgi din coadă și apoi sunt afumați cu aceștia - Bihor (**2.** GOROVEI, p. 102).

FULGER (A FULGERA)

Având *cerul* ca loc predilect de manifestare, fulgerul, tunetul și trăsnetul sunt arme în mâna puterii divine, folosite împotriva diavolului, duhurilor rele sau oamenilor păcătoși; pot fi însă produse și de către diavolul însuși, dar, de data aceasta, ele nu mai au rolul de a pedepsi; în fine, o sursă importantă în producerea lor o constituie Sfântul Ilie (prăznuit în ziua de 20 iulie), fie ca urmare a acțiunii sale de urmărire și de distrugere a dracilor, fie ca efect al preumblării proorocului prin ceruri; oricum, fulgerele, tunetele și trăsnetele dezvoltă o bogată paletă de credințe, din care nu lipsesc legendele, previziunile meteorologice, soarta recoltelor și chiar unele întrepătrunderi cu simbolica unor animale (câine, pisică), sau cu aceea a unor obiecte utilizate în Duminica Paștelui (lumânare); în consecință, legendele narează că Dumnezeu este sâcâit zilnic de duhurile rele, pe care le caută să le pedepsească; atunci când mânia sa ajunge la culme, toată natura se răvășește: cerul se acoperă de nori negri, se dezlănțuie furtuni, iar duhurile necurate fug să se ascundă în mare grabă; se spune că atunci tună și fulgeră - Tecuci; după alte legende, tunetele nu ar fi altceva decât vaietele scoase de duhurile rele, atunci când Dumnezeu le săgetează (le fulgeră) cu scânteile

pe care le produce la aprinderea, cu amnarul, a făcliilor cerului (stelele) - Tecuci; de observat că omul tradițional nu face o deosebire esențială între fulger, tunet și trăsnet, între percepția vizuală și cea auditivă; ca atare, se spune că trăsnetul are forma unor limbi de foc, pornite în căutarea omului păcătos pentru a-l pedepsi; se povestește că aceste limbi de foc au trecut printr-un perete în odaie, dar nu l-au găsit pe om; au trecut și prin alt perete în cealaltă odaie, unde l-au găsit ascuns sub pat și acolo l-au ucis; că limbile de foc urmăresc duhul ascuns o dovedește faptul că, dintre atâția oameni aflați împreună, trăsnetul alege doar pe unul singur - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 82; 232; 283). Când fulgerul este însoțit de descărcarea electrică aferentă, deci de zgomotul specific, fenomenul are darul să îngrozească și mai mult pe omul tradițional; el crede că trăsnetul este format dintr-o săgeată, care seamănă cu un ciob de sticlă, având grosimea și lungimea unui deget cu trei muchii; când trăsnește, această săgeată pătrunde de nouă stânjeni în pământ și reapare la suprafață după nouă ani, adică iese din pământ în ritmul de un stânjen pe an; după ce iese la suprafață, oamenii o găsesc, o iau și o folosesc la nașterile deosebit de grele, femeii aflată în chinurile nașterii dându-i-se să bea apă de pe această săgeată, ca să nască mai repede (*„iute ca săgeata”*); în realitate, este vorba de un cristal de cuarț, găsit întâmplător, pe care oamenii, impresionați de forma și de culoarea sa, îl consideră un obiect sfânt (*„săgeată a Sfântului Ilie”*), având deci puteri tămăduitoare - Gorj (CĂRĂBIȘ, p. 106-107). Conform altor legende, diavolul ar fi acela care a zămislit norul, tunetul, fulgerul și ploaia, pentru că îl frigea prea tare soarele și atunci a fost necesar să așeze între el și astrul zilei un nor, scăpărând în același timp de prea multă mânie (VLĂDUȚESCU, p. 92). În altă ordine de idei, mai sus se subliniază că Sfântul Ilie (uneori și Dumnezeu) este cel care provoacă, dintr-un motiv sau altul, fenomenele celeste puse în discuție; astfel, se crede că atunci când fulgeră, Sfântul Ilie scapără (cu amnarul), ca să-și aprindă luleaua - Teleorman; sau că Dumnezeu o face, pentru a-și aprinde țigara, sau că Dumnezeu își aprinde astfel lumânarea, pentru a-l căuta pe diavol și a-l trăsni - Tecuci; când tună, se spune că Sfântul Ilie merge la plimbare cu trăsura cea mare pe deasupra norilor, iar roțile trăsurii au zimți pe ele și astfel cerul se sparge și apa curge pe pământ - Tecuci; când tună toamna, se crede că atunci Sfântul Ilie se întoarce, mânând carele pline cu porumb spre casă - Tecuci; dar, în general, când tună, se crede că Sfântul Ilie împușcă după draci - Suceava, sau că proorocul își mână în mare viteză trăsura trasă de telegari, îndemnați cu un bici de foc (fulgerul), această ultimă credință având răspândirea cea mai mare și datorită imaginilor impuse de iconografia creștin-ortodoxă din întreaga țară (icoane pe lemn și pe sticlă, picturile murale din biserici); din punct de vedere meteorologic, experiența l-a învățat pe românul tradițional să desprindă concluzii din interdependența fenomenelor, astfel încât, primăvara, unde tună mai întâi, în acea parte va ploua mai întâi - Tecuci; sau încotro tună pentru prima oară primăvara, în acea parte de loc se vor face grânele mai bine - Vaslui; tunetul de primăvară, pe când este încă zăpadă pe afară, prevestește că vara va avea zile numeroase cu grindină multă - Bucovina; dacă tună după Cuviosul Simeon Stâlpnicul (1 septembrie), este semn de toamnă lungă - Suceava; când tună și fulgeră toamna înseamnă că primăvara următoare va fi secetoasă - Iași; când tună iarna, are să fie secetă și foamete în anul acela - Vaslui; iar fulgerările, tot în timpul iernii, prevestesc zăpadă, vânt și viscol în perioada imediat următoare - Botoșani; când fulgeră cu lumină puternică, indiferent de anotimp, se crede că va fi vânt și ploaie în cantitate mare - Vaslui; este semn de ploaie, când fulgeră din senin - Tecuci; când fulgeră în mai multe direcții ale cerului înseamnă ploaie abundentă - Suceava; cine aude pentru prima oară tunetul într-un an să se dea de trei ori peste cap, pentru că altfel se transformă în urs - Vaslui; când cineva vede, pentru prima oară într-un an, că fulgeră, este bine să se aplece, cu ochii închiși, și să adune câteva paie, care vor fi bune pentru durerile de cap - Galați; rodesc *„nuci fulgerate”*, când fulgeră în ziua Sfântului Gheorghe (23 aprilie), sau a Sfântului Prooroc Ilie - Tecuci; dacă fulgeră în ziua Sfinților Apostoli Petru și Pavel (29 iunie), nucile nu vor lega rod - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 20; 42; 88; 95; 171; 243; 261; 262; 267; 268; 269; 283; **2.**MARIAN, I, p. 85; NOTE, Antonescu). Când ploaia este însoțită de fulgere și trăsnete puternice este semn că

nu va dura mult (**2.** CHIVU, p. 247). Se mai crede, de asemenea, că, dacă fulgeră pentru prima oară într-un an în dreptul Cornului Caprei (Capricorn, constelație zodiacală din emisfera australă, formată dintr-o stea dublă, 62 de stele mici și mai multe nebuloase - ȘĂINEANU, I, p. 48; II, p. 200), acel an va fi bogat în recolte - Teleorman (**1.** CHIVU, p. 246). Înseamnă veselie pentru cine visează fulger - Suceava (NOTE, Băncescu).

FUM

Tortul scos de pe urzitoare este izbit cu putere de hornul cuptorului, ca și pânza care iese din războiul de țesut să sporească tot așa cum iese fumul pe horn - Suceava; șarpele fuge de omul care fumează, pentru că târâtoarea nu suferă fumul - Suceava; când fumul din sobă năvălește în încăpere, este semn că vremea se va înrăutăți - Iași; când fumul se înalță drept în sus, este semn de vreme frumoasă, dar când fumul de la coșuri se târăște și se împrăștie pe pământ este semn de ploaie sau de viscol - Iași; Suceava (**2.** GOROVEI, p. 95; 228; 236; 267). Înainte de ieșirea plugului, primăvara, în brazdă, se afumă înconjurându-se boii și caii prinși în jug sau în ham, ca să nu se lege de ei vânturile, beteșugurile și alte necurățenii; când iese fumul drept pe coș este semn de vreme bună, iar când se lasă spre pământ este semn că vremea se va strica - Maramureș (BOGDAN, p. 8; 44). În Bucovina, se crede că, dacă fumul, la vreme frumoasă, nu vrea să iasă pe horn sau se apleacă spre pământ, înseamnă că va urma ploaie (**2.** MARIAN, I, p. 86). Există speranțe pentru cel care se visează afumând ceva; dar îi va fi amenințată averea celui care visează fum; visarea de fum în casă înseamnă pagube produse de oameni răi; va fi ridicat în funcție sau îi va spori averea celui care visează că fumul se înalță drept în sus sau fum întunecat - Suceava (NOTE, Băncescu).

FUNIE

Femeia însărcinată nu trebuie să treacă peste funie, pentru că va naște copilul cu cordonul ombilical răsucit după gât - Suceava (**3.** MARIAN, II, p. 19; **2.** GOROVEI, p. 31; 160). Să nu se pună funie sau sfredel sub patul femeii gravide, că se va chinui la naștere - Suceava; în apa de spălat pe cap este bine să se pună o bucată din funia clopotului de la biserică, pentru ca pruncul, la maturitate, să fie ascultat de lume, așa cum este ascultat clopotul - Suceava; când cineva este neputincios, bolnav, și urinează în pat noaptea, este bine să fie afumat cu frânghie de la limba clopotului de la biserică - Tecuci (2. GOROVEI, p. 119; 164; 166). În altă ordine de idei, ca ornament, funia (frânghia) este prezentă în special pe elementele constructive ale edificiilor din lemn sau piatră (case de locuit, porți, biserici), în care caz ea trebuie pusă în legătură cu semnificațiile pe care le conotează *spirala, voluta, meandrul* și *labirintul* (NOTE, Antonescu).

FUNINGINE

Se crede că este bine ca funinginea, scuturată de pe coș în Ajunul Crăciunului, să fie îngropată la rădăcina butucilor de viță de vie sau a pomilor, pentru ca ei să se încarce cu struguri sau cu rod bogat, precum coșul cu funingine - Dolj; când arde funinginea de pe coș este semn că vremea se va schimba - Suceava; când arde funinginea de la gura cuptorului, este semn că va fi ceartă în casă, sau că vremea se va înrăutăți - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 70; 89; 264; 265; 292; PRESA).

FURCĂ (pentru fân)

Când doi frați sunt născuți în aceeași lună și unul din ei se însoară, trebuie să apuce amândoi de coarnele unei furci și să tragă de ea, până ce furca se despică în două, pentru ca să nu moară cel ce se căsătorește - Muntenia; vaca să nu fie lovită cu furca, pentru că va făta numai viței crăcănați - Tecuci; o furcă de strâns fânul și niște îmblăcii se pun la colțurile unde se îmbină bârnele grajdului, pentru ca nevăstuica, venită să muște vitele, să se joace cu furca, iar nevăstoiul să procedeze identic cu îmblăciile - Țara Oltului (**2.** GOROVEI, p. 172; 246; GOLOPENȚIA, p. 130).

FURCĂ DE TORS
Când se pune fuior nou de cânepă în furcă, se iese cu furca pe ulița satului, ceva mai departe de casă, pentru ca și pânza ce va fi țesută să iasă mai lungă - Țara Oltului; le va merge în pagubă celor care lucrează în câmp, dacă întâlnesc în drum vreo femeie torcând, fiindcă furca de tors este aducătoare de rău - Muntenia; cu furca nu trebuie să meargă nimeni la vreo mireasă, fiindcă îi strică nunta, crezându-se că furca este piază-rea; în caz că trebuie neapărat să toarcă, femeia va lua cu ea doar caier și fus, furcă cerând de la casa în care urmează să intre - Țara Oltului; tot pentru că este piază-rea, femeile se feresc să se ducă la grajdul vitelor având cu ele furca de tors și nici atunci când se duc la un câmp deja semănat, fiindcă va bate grindina - Țara Oltului; înainte de a naște, femeile trebuie să umble prin casă, pe distanța dintre ușă și masă, sprijinite în furca de tors, fiindcă ea ajută pe viitoarele mame să nu se îmbolnăvească - Țara Oltului; femeile nu au voie să meargă cu furca de tors în brâu, când se adună fânul de pe pășuni, fiindcă va cădea grindină - Suceava; nici în cârciumă să nu intre vreo femeie având furca de tors cu ea, fiindcă, în acea zi, nu va mai intra în local nici un client - Muntenia; printre lucrurile, pe care le primesc fetele ca zestre, când se mărită, mamele nu pun și furcă de tors, deoarece înseamnă că le dă și sărăcia - Suceava; furca de tors nu se pune pe masă, fiindcă înnebunesc oile - Țara Oltului; pentru a feri răsadurile de legume de mușuroaiele făcute de cârtițe, se pune la capătul răzorului o furcă de tors, cu caier și fus, ca să le dea de lucru acestor viețuitoare - Vâlcea; pentru ca nevăstuica să nu muște vitele sau alte animale domestice, i se așează în cale o furcă de tors și un fus - Dolj; Suceava; furca de tors nu se așează în poziție orizontală, pentru ca femeia care toarce cu ea să nu capete junghiuri - Suceava; să nu se toarcă într-o moară, fiindcă se sparg pietrele morii - Vâlcea (GOLOPENȚIA, p. 85; 89; 131; 133; 139; 141; 146; **2.** GOROVEI, p. 45; 96; 117; 141; 166). Dacă mortul este o femeie măritată, la scoaterea sicriului din casă, bărbatul ei vine imediat cu pălăria pe cap și cu furca de tors a femeii în mână, după care rupe furca, o aruncă peste casă, pălăria o pune în cui și pleacă după alai spre biserică și cimitir, toate acestea pentru ca omul să nu rămână mult timp văduv și să se poată repede recăsători - Banat (**3.** MARIAN, III, p. 173-174). Nu se toarce pe lună, fiindcă luna va fi mâncată de vârcolaci; de asemenea, nu se toarce luni dimineața, până a nu răsări soarele, și marțea seara; dacă intră într-un magazin o femeie torcând, în acea zi nu se mai face vânzare, pentru că furca este piază-rea; îi va merge rău celui care întâlnește pe drum o femeie torcând; femeia să nu se ducă la lucrătorii de pe câmp cu furca după ea și torcând, pentru că acei oameni vor avea parte de pagubă, furca fiind o unealtă cobitoare; femeile nu au voie să umble pe drum torcând sau ținând furca la vedere, pentru a nu influența negativ vegetația semănăturilor; nu se toarce lângă o fântână în construcție, fiindcă se răsucește izvorul și fântâna seacă; în casa mirelui și a miresei să nu se toarcă, pentru că se întorc vorbele; să nu se toarcă pe afară și prin grădină, pentru că va bate grindina (**2.** OLTEANU, p. 315-318). Cât țin zilele de Crăciun, furca de tors să stea ascunsă, fiindcă se crede că acela care o va zări va fi mușcat de un șarpe lung și gros ca furca (PRESA). Furca este și simbol al admirației, al dragostei și chiar matrimonial în caz că un flăcău dăruiește fetei, cu prilejul vreunei șezători sau cu ocazia altor întâlniri colective, o furcă de tors; dacă aceasta o acceptă înseamnă că acceptă dragostea lui și apoi logodna și ulterior nunta pot avea loc; dacă înapoiază furca sau o rupe înseamnă că refuză dragostea băiatului (*„Câte furci n-am rupt eu în șezătoare!”*, spune o informatoare în vârstă, iar alte neveste, când li se admiră furca la care lucrează, precum și îndemânarea, țin să adauge: *„O am de la bărbatu-meu!”*) - Maramureș; Transilvania de sud; Mehedinți (URSACHE, p. 78; NOTE, Antonescu).

FURCULIȚĂ
Se crede că, dacă îi cade cuiva furculița, pe când stă la masă, și aceasta se înfige în pământ, atunci cu siguranță îi vor sosi în casă oaspeți - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 177).

FURNICĂ (*Formica* - DLRM, p. 323)
Furnicile prevestesc vremea, vindecă unele boli și aduc înapoi laptele vacilor care au fost fermecate; pentru a feri casa de invazia furnicilor, se ține o zi de *„joi a furnicilor”*, în Săptămâna albă, când oamenii dăruiesc acestor viețuitoare, ca să le sature și îmbuneze, turte de mălai sau firimituri de pâine; ca și rândunica, furnica este metamorfoza unei fete curate, care a refuzat iubirea unui mire intempestiv; din această cauză, ea a rămas cu mijlocul subțire, fie pentru că iubitul a îmbrățișat-o prea tare, fie pentru că, mânios, a vrut să o taie cu cuțitul; nu este bine să le fie scormonit mușuroiul (*casa lor*), pentru că se pot aduce rele casei și familiei celui care o face; altă atestare afirmă că furnicile au făcut mușuroaiele din care este alcătuit pământul, ea fiind deci o viețuitoare precosmogonică; *„Când vezi cel întâi furnicariu, să te dai de trei ori peste cap, că apoi ai să ai noroc!”* (COMAN, II, p. 123-124). Casa construită pe furnicar nu va mai avea răgaz de atâția oaspeți - Galați; nu va mai avea sân pentru copil femeia căreia furnicile îi mănâncă din lapte - Muntenia; este aducătoare de rău călcarea într-un furnicar - Tecuci; dar are noroc peste an cel care, îndată ce vede primăvara, pentru prima oară, furnicar, se dă de trei ori peste cap, sau ia trei pumni de furnici și le azvârle peste cap - Vaslui; anul va fi bogat în recolte, când furnicile își fac apariția primăvara mai devreme decât în mod obișnuit - Suceava; este semn de belșug apariția furnicilor în casă - Muntenia; dar nu este bine când furnicile ies în vatra focului - Suceava; este semn de pagubă, când furnici cu aripi vin în casă - Moldova; înseamnă că se strică vremea când furnicile ies prin casă - Suceava; este semn de ploaie, când furnicile ies și umblă pe drum - Vaslui; Suceava; este semn de ploaie, când furnicile fac mușuroaie mici pe lângă poteci și drumuri - Suceava; sau când ies din cuiburile lor și cară țărână - Galați; Suceava; dacă furnicile își fac mușuroaie sus, pe grămezile de paie sau pe iarbă verde, înseamnă că iarna va fi geroasă - Suceava; când furnicile apar înainte de Sfântul Alexie (17 martie), este semn că vremea rece va mai dura - Suceava; când nu plouă, este bine să se scormonească în mușuroaie de furnici - Suceava; stricarea mușuroaielor de furnici provoacă vreme ploioasă - Buzău; când apar pe jos multe furnici cu aripi, va fi sărăcie - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 96; 175; 182; 251; 261; 265; 267; 269; 281). Cine întâlnește în luna martie, prima lună de munci agricole, un mușuroi de furnici este bine să-l scurme cu mâinile și picioarele, ca să fie iute toată vara ca furnicile - Gorj (CĂRĂBIȘ, p. 112). În Maramureș și în Transilvania, când un copil este leneș, se crede că este bine să i se dea să mănânce aripă de furnică; se crede că vine ploaia, dacă omul strică voit un mușuroi de furnici; tot semn de ploaie este și când ies furnicile afară din mușuroi și se adună foarte multe la un loc (**2.** MARIAN, I, p. 86; BOGDAN, p. 7). Înseamnă osteneală dar și onoare pentru cel care visează furnici - Suceava (NOTE, Băncescu).

FURT (A FURA)
Celui care fură ceva în Duminica Învierii Domnului îi va merge bine tot anul și nu va fi prins în cazul furturilor ulterioare - Dolj; cui i se fură ceva din casă are semn că șoarecii îi vor roade toate lucrurile - Ialomița; Suceava (**2.** GOROVEI, p. 97; 229). Se crede că vița de vie furată și răsădită este mai roditoare (PRESA). v. RAPT.

FURTUNĂ
Dacă, pe neașteptate, izbucnește o furtună de intensitate deosebită, se zice că oarecine a căzut victima unei morți năprasnice (s-a înecat, s-a spânzurat) - Sălaj (KISS, p. 530). Când se stârnește furtună, vânt și ploaie sau viscol, trebuie să se fi petrecut moarte năprasnică de om - Suceava (**2.**GOROVEI, p. 149). v. VÂNT.

FUS
Femeia care lasă fusul gol în casă se îmbolnăvește de junghiuri - Maramureș (BOGDAN, p. 89). Nu este bine să se meargă prin sat cu fusul neprins cu fir de fuiorul din furca de tors - Tecuci; cine

pune fus pe foc face sugiuc la degete - Vâlcea; Muntenia; dacă o fată de măritat, când toarce, strânge ața aproape de roata (fusaiola) fusului, înseamnă că se va căsători în apropierea locuinței părinților, dar, dacă aduce ața cam pe la mijlocul fusului, este semn că noua ei familie va locui departe de părinți - Moldova; pentru a-și afla ursitul, în noaptea Anului Nou, fetele iau un fund pentru mămăligă, scriu pe el cu cărbune, pe cele patru laturi ale lemnului, numele a patru flăcăi pe care îi adoră (ex. Gheorghe, Toader, Vasile, Ioan), amplasarea acestora fiind făcută astfel în formă de cruce, după care răsucesc pe un fund fusul și în dreptul cărui nume fusul zăbovește mai mult învârtindu-se acela se crede că va fi viitorul soț al fetei - Moldova (**2.** MARIAN, I, p. 57). În caz că, în timpul toarcerii, fusul cade pe jos, se crede că el nu se va umple niciodată cu fire - Suceava (**2.**GOROVEI, p. 73; 97; 225; 236; 238).

FUSTĂ

Când, pe drum fiind, unei femei i se dezleagă și îi cade fusta, este semn că unde se duce nu-și va realiza scopul pentru care s-a deplasat - Tecuci; sau dă de înțeles că nu prea stă bine cu morala - Tecuci; sau este semn că este dorită de cineva - Iași (**2.** GOROVEI, p. 97).

GAIE (*Milvus milvus* - DLRM, p. 325)
Pasăre răpitoare de zi, migratoare, cu picioare lungi și cu coada bifurcată (ȘĂINEANU, III, p. 105). Legendele povestesc că, la început, nu existau izvoare, apa nefiind despărțită de lut; din cauză că, în timpul verii, viețuitoarele însetau, Dumnezeu le-a chemat la el pe toate și le-a pus să curețe izvoarele și văile și să sape fântâni; dintre toate, numai gaia l-a refuzat, replicând că ea este frumoasă, are pliscul și picioarele albe și nu este nebună să și le păteze cu noroiul spurcat al pământului; chiar a pretins că nici nu are nevoie de izvoare, râuri și fântâni, pentru că își va potoli setea cu roua diminețílor și cu ploile cerului; atunci Demiurgul a blestemat-o să nu bea apă decât din rouă și din ploaie, iar, la vreme de arșiță, să se usuce de sete; de aceea gaia, în zilele secetoase, urcă spre înaltul cerului, implorându-l pe Dumnezeu, prin țipete ascuțite, să trimită ploaia binecuvântată; pornind de la aceste trăsături, oamenii cred că, atunci când gaia țipă prin aer, în timp ce zboară, prevestește că va ploua - Bucovina (COMAN, II, p. 81-82; **2.** MARIAN, I, p. 86). Dar există și credința că atunci când țipă de sus este semn de mare foamete (**2.** GOROVEI, p. 88).

GAIȚĂ (*Garrulus glandarius* - DLRM, p. 325)
Pasăre de mărimea unei ciori, cu penajul frumos colorat, care poate imita sunetele scoase de alte păsări (ȘĂINEANU, III, p. 105). Legendele afirmă că turturica și gaița erau surori; vrând să învețe cât mai multe cântece, au hotărât ca aceea, care se scoală mai devreme, să aibă dreptul să cânte cu toate glasurile și sunetele pe care le va auzi dimineața; gaița s-a culcat, iar turturica a vegheat toată noaptea, sperând să fie prima care va vedea ivirea zorilor; dar, spre dimineață, a furat-o somnul și s-a trezit abia spre amiază, când a auzit doar sunetul aspru cu ajutorul căruia văcarii își mânau vitele la pășune; în schimb gaița, care se sculase devreme, a auzit toate cântecele dimineții și astfel a dobândit dreptul să le imite; alte legende explică șansa de a se scula prima prin faptul că gaița a schimbat cuibul cu turtureaua, cuibul acesteia din urmă fiind făcut din bețișoare și necăptușit, drept pentru care i-a fost frig, a răcit și nu a putut dormi, prinzând astfel dimineața cântecul altor păsări; faptul că nu se pot aduna în stoluri este explicat prin aceea că împăratul păsărilor, sătul de plângerile și certurile permanente ale supușilor săi, le-a hărăzit să nu poată umbla ordonat, dar totodată să nu aibă nici conducător, ci să se certe și să se despartă mereu; gaița deci poate imita o mulțime de sunete, de la glasul altor păsări, până la cele mai neașteptate zgomote din natură; oamenii din popor atestă că ea *cârâie, zbiară, behăie, fluieră*; poate reproduce scârțâitul căruței și îndemnul omului când mână boii; îngână cel mai mult păsările pe care le aude cântând, imită cioara, rândunica, țarca, pitpalacul, pupăza, grangurul, sturzul, ghionoaia, îngână mielul, gâsca, cloșca atunci când își adună puii, ba îngână și pe om, și pe cal; ea se află în fruntea listei păsărilor care pot imita alte cântătoare, departe de ea fiind situate mierla, rândunica și grangurul; se mai spune că pe toate le poate îngâna, doar pe cuc nu; de asemenea, se mai spune că este cea mai tăinuitoare dintre păsări, atunci când clocește ascunzându-se de două ori: o dată prin glasul său care imită alte viețuitoare (are voce *„furată“*) și apoi prin tăcere; din cauză că imită permanent, gaița nu comunică nici un mesaj; în schimb, face multă gălăgie, mai multă decât oricare altă pasăre; se amestecă acolo unde nimeni nu o poftește, este mereu un oaspete nepoftit și pare cea care își bate joc de țăranul cu multe treburi prin „râsul“ său ascuțit; cântecul ei înșelător se aude doar până se ia omătul primăvara; poate cunoaște nouă limbi străine, dar le vorbește numai dacă știe cineva cum să o taie sub limbă; totuși este înconjurată și de note depreciative, care o situează între viețuitoarele puțin plăcute omului; se spune că ea strică cuiburile de porumb, de floarea-soarelui și cireșele; este chiar așezată printre dușmanii principali ai sătenilor, pentru că ea răpește puii de găină și bobocii de rață (COMAN, II, p. 74-76). Se mai crede în popor că glasul gaiței prevestește că primăvara va fi frumoasă și că nu vor mai avea loc zile cu furtuni de ninsoare - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 268).

GALBEN
Nuanța verde-galben este culoarea geloziei (EVSEEV, p. 161). Galbenul evocă lumina, tinerețea, fericirea, recolta bogată, ospitalitatea (ZAHACINSCHI, p. 7; DIACONESCU, p. 25). Este culoarea gingășiei - Țara Oașului (COCIUBA, p. 2). Culoarea galbenă pentru vopsit ouăle de Paști se obține din: coaja și frunza de pădureț-acru (*Pyrus sylvestris*) în Suceava; măr-sălbatic, o specie ale cărei fructe sunt roșii și foarte acre - Suceava; laptele-câinelui (*Euphorbia cyparisias*) - Suceava; Banat; răchițică (*Salix purpurea*) - Suceava; dobriță (*Genistra tinctoria*); coajă de ceapă - Suceava; frunze și coajă de loză, un fel de răchită de luncă (*Salix vitelina*) - Suceava; romaniță (mușețel - *Matricaria chamomilla*); țâța-vacii (ciubotica-cucului - *Primula officinalis*) - Suceava; în afară de pădurețul acru, care poate fi găsit peste tot, celelalte plante sunt adunate încă din timpul verii și se păstrează uscate până în preajma Duminicii Paștelui; în nordul Moldovei (Suceava; Bucovina), ouăle vopsite în culoarea galben se numesc *gălbinele* (**2.** MARIAN, II, p. 135).

GARD
Cel care rupe lemne din garduri este în pericol de a fi mușcat de câini - Galați; să nu se dea de pomană peste gard, pentru că ea nu este primită pe lumea cealaltă - Muntenia (**2.** GOROVEI, p. 101; 199). Pentru cine visează gard de nuiele uscate este semn de secetă, dar cine se visează făcând un gard semnifică spor și evoluție pozitivă în viață - Suceava (NOTE, Băncescu).

GAROAFĂ (*Diantus caryophyllus* - DLRM, p. 328)
În lirica orală românească, floarea de garoafă simbolizează iubita, alături de trandafir fiind una dintre cele mai folosite metafore (EVSEEV, p. 119). Evident însă că textele folclorice valorifică de fapt comparația iubitei cu *garofița* sau *garoafa-de-câmp* (*Diantus carthusianorum* - DLRM, p. 328).

GĂINĂ
Mai puțin implicată în mecanismele sacre ale firii, dar mai prezentă în viața economică a gospodăriei, găina este circumscrisă apărării și sporirii roadelor, prin intermediul magiei prin analogie: când pune ouăle la clocit, gospodina trebuie să stea jos, ca să stea și găina pe ouă; să țină ochii închiși, ca închiși să fie și ochii uliului; cât timp clocește găina, femeia nu trebuie să fiarbă ouă, fiindcă se nădușesc puii în coajă; nu trebuie să mănânce ouă fripte, că pier puii; alte practici vizează scoaterea în curte a puilor și apărarea lor de păsările răpitoare, ținerea lor *legați* de ogradă, *forțarea* găinilor să ouă numai în cuibare, sporirea fertilității lor; funcționează ca un animal adjuvant, care facilitează saltul de la o treaptă la alta a existenței; la nuntă, un întreg moment ceremonial este consacrat aducerii darului ritual al găinii: *„Găina miresei este o găină tăiată într-un anume fel, fără să-i dea capul jos și cusută după ce i-au scos măruntaiele; este împodobită cu flori și în cioc poartă câteva spice de grâu din buzduganul făcut cu prilejul ceremoniei Dealul Mohului; este așezată într-un taler, pe doi colaci și este oferită nașei la sfârșitul mesei mari; este un semn al rodului în casă; așa să meargă bine toate: vitele, holdele și mireasa să facă copii frumoși!"*; *„Dacă nu s-ar da găina la nuntă, se spune că o să moară mirii, sau că nu vor avea noroc și pace"*, sau *„Dacă nu se dă găina la nuntă, tinerii nu au noroc"*; ca și cocoșul, găina este animal psihopomp: *„Găina ca și cocoșul se dau peste groapă, pentru că fac drum sufletului, scurmă prin sticlă, prin spini și sufletul în urmă tot merge…Găina ce se dă, pe cealaltă lume tot cotcodăcește și bate din aripi și alungă totul din cale"*; pentru că face fapte bune, găina este protejată în lumea aceasta, *„de aici"*, în consecință, pedepse (sacrale) aspre ating pe aceia care fură găini, condamnându-i la o moarte grea, ori la chin etern pe tărâmul celălalt; se crede că se duce pe cealaltă lume înaintea sufletului și, scormonind prin buruieni și spini, îi fac loc și cărare, ca să aibă pe unde merge; este simbol al abundenței; de aceea basmele populare pun pe seama ei fapte ieșite din comun: face ouă uriașe, de aur sau de diamant, are pui de aur și transmite, celui care o mănâncă, puterea de a fi năzdrăvan ori de a găsi bogății incredibile; *„Se spune că sus, pe Muntele*

Găina, acolo unde-i gluga muntelui, adică partea cea mai ridicată a muntelui, era o găină care cuibărea și făcea ouă de aur; aceste ouă de aur le dăruia fetelor de măritat și de fiecare dată când era sorocită nunta se duceau fetele pe vârful muntelui să primească un ou de aur"; fiind pasăre-adjuvant, descântecele folosesc găina ca pe un agent benefic, în măsură să aducă, din lumile în care ea are acces, somnul copilului, liniștea celui chinuit de junghiuri sau (chiar) pe bărbatul ursit (COMAN, II, p. 7-10). În Bucovina, există obiceiul să se aducă în dar preotului o găină, o bucată de sare și o sticlă de rachiu, în caz că botezul copilului se face acasă la el; dacă botezul va avea loc la biserică, atunci acest dar i se aduce de către moașă în ziua când îi comunică faptul că are de gând să boteze; la nuntă, cântecul cocoșește a unei găini în partea stângă sau în spatele casei unuia dintre tineri poate conduce la împiedicarea sau amânarea căsătoriei; în cazul că osul pieptului de la găina tăiată pentru ospăț este drept semnifică faptul că ambii soți sunt fideli unul altuia și că fericirea noii familii este asigurată; dacă mijlocul osului este de culoare roșie, este semn că familia va duce o viață îmbelșugată; în schimb, dacă mijlocul este de culoare albă sau puțin roșiatică, înseamnă că avuția nu-i va iubi pe tinerii căsătoriți; la înmormântare, în Banat, se obișnuiește ca, la plecarea spre cimitir, o femeie să ia o găină vie și un băț de alun, în vârful căruia pune o monedă, toate acestea fiind date peste groapă, găina se dă groparului care a dat primul cu sapa pe locul destinat gropii, pentru răscumpărarea sufletului celui mort, iar bățul să dă unei persoane din asistență, ca mortul să se apere de *negrii tâlhari* (copiii avortați, cărora nu li se dă nimic de pomană și care năvălesc la pomana fiecărui decedat), banul fiind plata luntrașului care va trece sufletul peste o apă foarte mare; în Buzău, Suceava și Bucovina, se crede că pasărea dată de pomană peste mormânt este destinată deschiderii drumului în cealaltă lume, pentru că ea ar merge înaintea sufletului, scormonind și chemând ca și cum ar avea pui și astfel conduce sufletul până la poarta Raiului, eliberând și potecile de ciulini; în Prahova, după înmormântare, se dă peste groapă o vietate (oaie, berbec, curcă, gâscă, rață sau găină), considerându-se că numai acestea merg înaintea mortului și îi arată drumul spre Rai; la moartea unei femei măritate, când se scoate sicriul din casă, două femei introduc în bucătărie câte o găină sau pui de găină în două traiste, se postează la stânga și la dreapta ușii și, la trecerea sicriului prin dreptul lor, trec traistele de trei ori pe deasupra și pe sub sicriu - Banat; în Bucovina, se crede, atunci când se scoală găinile dimineața devreme și seara se culcă foarte târziu, că este semn de foamete (**2.** MARIAN, I, p. 85; **3**. MARIAN, II, p. 114; I, p. 124; III; p. 173-174; 192; 215; 313). Se spune că, ori de câte ori bea apă și ridică pliscul, găina de fapt mulțumește lui Dumnezeu - Galați; găina de culoare albă este privită ca o sfântă - Suceava; este semn de belșug, când găinile se culcă devreme și se scoală târziu - Suceava; când găinile se scoală prea de dimineață, este semn de mare sărăcie - Buzău; când se culcă târziu și se scoală prea de dimineață, scormonind imediat după mâncare, este semn că va fi foamete - Muntenia; i se va diminua vederea sau chiar va orbi cine se uită la o găină când se ouă - Dolj; Moldova; să nu se dea fetelor care se mărită găini în dar, pentru că ar uita repede de casa părintească, tot așa cum uită și găinile - Suceava; găinile care sunt duse drept plocon la nuntă trebuie să fie aruncate de către mama ginerelui pe acoperișul casei, pentru ca mireasa să aibă lesne copii - Vâlcea; pentru ca pruncul, care manifestă simptome de amețeală și leșin, să nu le mai aibă, este bine să fie dus și așezat pe locul unde s-a împerecheat o găină - Vâlcea; ca să uite de vechea stăpână, găina primită plocon trebuie ținută puțin cu capul sub aripă - Galați; găina dată de pomană peste mormântul unui om abia îngropat este destinată să-i râcâie mortului potecile de ciulini, pe lumea cealaltă - Muntenia; când găina cântă cocoșește înseamnă că nu va fi bine, sau că va fi o pagubă în casă, sau că va muri cineva din acea familie - Suceava; că va fi dezbinare în familie - Vâlcea; că va muri cineva - Vâlcea; că va muri găina sau cineva din familie - Muntenia; ca să nu se abată vreo nenorocire la casa la care a cântat o găină cocoșește: se ia găina, se măsoară cu ea casa, de la fereastră până la pragul ușii și, de-i cade coada în dreptul pragului, i se taie coada, de-i cade capul, i se taie capul, dar acesta nu se mănâncă - Argeș; Muntenia; Suceava; sau se ia găina și se vinde cu cât se oferă pe ea, pentru că nu este bine a mai fi ținută pe lângă casă, iar cu banii

obținuți se cumpără tămâie, care se duce apoi la biserică - Suceava; sau trebuie să i se jumulească penele de pe cap și, de-i vor crește altele albe, nu trebuie să se teamă nimeni de vreo nenorocire, iar, de-i vor crește negre, este prevestire de rău - Mehedinți; dar se crede și că acest fel de a cânta al găinilor este prevestitor de bine pentru familie - Suceava; dacă într-o familie mor mereu copii, la cea mai apropiată naștere, se ia o găină, în cazul că pruncul este fată, și se îmbracă cu placenta în care s-a născut copilul, apoi se face o groapă în camera în care a avut loc travaliul mamei și se îngroapă găina acolo, după ce i s-a legat pliscul cu o ață rezistentă, adăugându-se în groapă și câteva boabe de tămâie albă și neagră, sacrificiu însoțit și de enumerarea părților corpului care sunt oferite spiritelor malefice, pentru ca voința lor de moarte să fie satisfăcută: *„dau cap pentru cap, ochi pentru ochi, gură pentru gură etc. ”* - Banat; să nu se mănânce din ceea ce au ciugulit găinile, pentru că se fac bășici în gură - Teleorman; găinile care fac ouă mici, sterpe (*„părăsite”*) înseamnă: că sunt călcate de diavol - Suceava; sau că nu va merge bine gospodăria - Suceava; trebuie tăiate, iar femeile să nu mănânce din ele, pentru că vor naște copii debili - Galați; să nu se mănânce picioare de găină, pentru că nu-și va mai stăpâni vorba cel ce o face - Ialomița; sau pentru că va rosti cu voce tare tot ceea ce gândește - Țara Oltului; îi mor părinții celui care mănâncă inimă și cap de găină - Dolj; cine mănâncă labe de găini va spune după aceea minciuni - Suceava; nu este bine a se tăia găinile fiind împiedicate la picioare - Dolj; se crede că, dacă bea găina din lapte, vaca nu va mai avea și nu va mai da lapte deloc - Moldova; cine calcă pe pipota unei găini face bătături la picioare - Suceava; cine fură găina altuia îi va număra fulgii pe lumea cealaltă - Ialomița; cine fură găini este pus să le numere fulgii, pe lumea cealaltă, numai că vine vântul, suflă penele și, pentru că uită numărul penelor, trebuie să o ia de la capăt - Iași; când trebuie dusă undeva, găina să nu fie pusă într-un sac pentru că e rău - Galați; dacă îi moare cuiva găina pe cuibar, înseamnă că i se va îmbolnăvi soția grav la nașterea unui copil - Galați; când găina cântă dimineața, înseamnă că desface farmecele făcute stăpânului, dar, de cântă seara, înseamnă că vreunul leagă cu farmece pe cei din familie - Suceava; de umblă găinile prin ogradă, în timp ce plouă, este semn că vremea se va face frumoasă - Suceava; este semn de ploaie, când cântă găinile în pătul - Suceava; este semn că va ploua, când găinile se scaldă în colb - Suceava (**2**. GOROVEI, p. 19; 59; 98-101; 119; 146; 149-150; 257; 263; 281; 282; GOLOPENȚIA, p. 109). Când cântă găina cocoșește este semn rău - Teleorman (**2.** CHIVU, p. 245). Găina care cântă cocoșește prevestește moartea cuiva din familie - Gorj (SANDA, p. 45-46). Când cântă găina cocoșește este semn de mare primejdie pentru casă și, în acest caz, pasărea trebuie sacrificată - Maramureș (BOGDAN, p. 19). La masa mare a nunții este adusă o găină de către *socăciță* (bucătăreasa), ornată cu verdeață, brad, măghiran, iederă, merișor, având aninată la gât o salbă din felii de ceapă înșirate pe o ață; găina este cusută cu ață, dar să nu se vadă, și servită fierbinte; mirele trebuie să o rupă dintr-o singură mișcare; în Transilvania, găina este oferită nașului în schimbul unei anumite sume de bani; unii cercetători ai obiceiului văd în el o probă inițiatică, alții că este un ritual menit să asigure fertilitatea tinerei perechi, ambele interpretări fiind valabile; ritualul „ruperii găinii nu este decât o transpunere, în planul actanței ceremoniale, a unei părți din mitologia și simbolistica *cocoșului* și *găinii*, atât de relevante pentru întreaga cultură tradițională românească, unde cocoșul este una din cele mai expresive întruchipări fantastice ale principiului masculin, activ, viril și creator, iar găina semnifică fecunditatea feminină; în textele folclorice, apelativele *puică, puicuță, puiculiță* semnifică iubita (EVSEEV, p. 115; 194-195). Tânărul care visează găină va avea parte de o soție bună; i se va întâmpla ceva rușinos sau va avea parte de ouă multe de la găinile sale cel care visează găini slabe; va avea noroc în dragoste cel care visează găini mari; visarea de găini care clocesc sau stau pe ouă înseamnă tranzacții comerciale profitabile care vor conduce la o stare de opulență - Bucovina (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *găină-sare-rachiu*; *găină-alun-monedă*; *găină-prag*; *găină-placentă-tămâie-enumerare*(text).

GĂRGĂRIȚĂ v. BUBURUZĂ.

GÂNDAC (nume generic dat insectelor din *ordinul coleopterelor* - DLRM, p. 338)
Când sunt mulți gândaci prin jur este semn de secetă - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 262). Dacă se visează gândac(i) înseamnă spor în starea materială existentă în prezent - Suceava (NOTE, Băncescu).

GÂSCĂ (*Anser anser* - DLRM, p. 339)
Bobocii de gâscă, după ieșirea din ouă, se scot afară din casă numai după trei zile și numai după ce au fost stropiți cu chinovar (sulfură de mercur, de culoare roșie, folosită drept colorant sau medicament - ȘĂINEANU, II, p. 239), pentru a nu fi deocheați - Tecuci; gâsca de culoare albă este privită ca o sfântă - Suceava; când copilul mic începe să facă eforturi de a se ridica pe verticală, i se dă mai întâi cu o pană de gâscă peste picioare, ca să fie ușor ca pana - Dolj; când gâștele, toamna, zboară drept în sus, fără să se mai întoarcă la casa de unde au plecat, este semn că norocul de la acea casă s-a dus și nu se va mai întoarce - Suceava; este semn de an bogat în roade, când se văd toamna multe gâște sălbatice - Ialomița; este semn de ploaie, când gâștele bat cu aripile în pământ - Suceava; este semn că vremea se va înmoina, când gâștele fac ca și cum s-ar scălda - Iași (**2.**GOROVEI, p. 23; 60; 102; 169; 266; 281-282). Despre gâsca dată de pomană se crede că ducându-se la apă, după ce se scaldă, vine înapoi cu penele de pe aripi pline de apă și astfel stropește sufletul foarte însetat al răposatului și îl răcorește - Bucovina (**3.** MARIAN, III, p. 192). Semn că vremea va deveni ploioasă este comportamentul neliniștit al gâștelor, care își înalță și își scutură aripile, sar și ies din apă în mod repetat, sau merg pe uscat și se întorc brusc din drum - Bucovina (**2.** MARIAN, I, p. 85). Laba gâștei, ca ornament pe ouăle încondeiate, semnifică ceartă (ZAHACINSCHI, p. 43). Este semn de noroc pentru cine visează gâște la casa lui; are o familie unită cel care se visează hrănind gâște; pe cel care se visează văzând gâște îl așteaptă o adunare de femei; iar când le visează zburând înseamnă că va întâlni oameni care nu-i vor fi de nici un folos; dacă se visează auzind glas de gâște este semn că va auzi în curând vorbe deșarte; este semn de iarnă bogată în zăpadă sau prevestire de bine pentru cel care visează gâște albe - Suceava (NOTE, Băncescu).

GÂT
Se crede că omului căruia îi „cântă“ gâtul (îi chiorăie, îi ghiorăie, îi ghiorțăie), când înghite ceva, înseamnă că îi cere gâtul băutură și că se va veseli - Suceava; Bucovina, sau că este rost de vreo petrecere cu băutură - Muntenia; Botoșani; oamenii „gâtoși“ (cu mărul lui Adam dezvoltat, proeminent) sunt de felul lor bețivi - Tecuci; să nu se mănânce ținându-se traista cu cărți atârnată de gât, fiindcă, se zice, acela își mănâncă norocul - Vâlcea; când mortului îi rămâne gâtul moale este semn că va mai muri cineva din acea familie - Muntenia; Iași (**2.** GOROVEI, p. 17; 18; 102; 170; **3.** MARIAN, III, p. 54). Cine se visează scărpinându-și gâtul e semn că se va mâhni; dacă visează că are gâtul mare, gras, înseamnă că averea sa va înregistra pierderi - Suceava (NOTE, Băncescu).

GEMENI v. COPIL.

GENUNCHI
Să nu se mănânce stând în genunchi, pentru că îl vor durea picioarele pe cel ce o va face - Argeș (**2.** GOROVEI, p. 274). Dacă o fată cade din întâmplare în genunchi, fie că se împiedică, fie că alunecă pe gheață, se crede că în anul acela se va mărita - Suceava (NOTE, Băncescu).

GHEAȚĂ
Cât de lungi sunt țurțurii de gheață de la streașină, până în ziua de Crăciun (25 Decembrie), tot atât de lungă va fi și cânepa în vara viitoare - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 41). Dacă visează cineva gheață înainte de a fi vremea ei înseamnă pagubă în afacerile acestuia, iar dacă o visează chiar în timpul

iernii este semn că o femeie îl va înșela sau îl va minți - Suceava (NOTE, Băncescu). v. APĂ.

GHEM
Copilul să nu fie lovit cu ghemul, fiindcă nu mai crește - Muntenia; să nu se lovească peste cap copilul cu ghemul sau să i se așeze pe creștet, pentru că nu mai crește - Ialomița; seara, să nu se înfășoare gheme, pentru că tot așa se vor învârti și vitele prin ogradă - Vâlcea; sau se vor învârti oile până vor căpia - Dolj; în jocurile de ghicit ursitul, practicate în noaptea Anului Nou, cea care nimerește un ghem ascuns sub strachină va avea un soț gușat - Vâlcea (**2.** GOROVEI, p. 62; 103; 174; 244).

GHERGHINĂ (*Dahlia variabilis* - DLRM, p. 334)
Plantă erbacee decorativă, cu flori de diferite culori, cunoscută și sub numele de *dalie* (ȘĂINEANU, III, p. 122). În preziua nunții propriu-zise, sâmbătă, floarea de gherghină se prinde la pălăria mirelui, ca semn al calității pe care o are pentru ultima oară, adică al fecioriei - Țara Oltului (**1.**LARIONESCU, p. 444).

GHIMPE v. MĂRĂCINE.

GHINDĂ (fruct de stejar - *Quercus sessiliflora* - DLRM, p. 798)
Unii *chemători, vornici* (persoane care cheamă, invită la nuntă, umblând prin sat, din casă în casă, înainte de desfășurarea efectivă a evenimentului) refuză să accepte această funcție, dacă nu primesc un ștergar (unul dintre însemnele calității lor), care să aibă brodat pe el, ca ornament, ghinda - Prahova (**3.** DASCĂLU, p. 290). De asemenea, ghinda, alături de alte ornamente simbolice, poate fi identificată pe cămășile tinerilor care formează ceata cunoscută sub numele de „Junii Brașovului“ - Brașov (PRESA).

GHIOCEL (*Galanthus nivalis* - DLRM, p. 336)
Plantă erbacee, având o singură floare albă în formă de clopoțel, care înflorește imediat după topirea zăpezii (ȘĂINEANU, III, p. 124). Numit în popor și *aișor* (cu toate că, în realitate, acesta din urmă este plantă erbacee din familia liliaceelor, cu frunze roșiatice și flori galbene-aurii - ȘĂINEANU, II, p. 28), ghiocelul înflorește cu deosebire prin păduri și fânețe umede; bulbul său conține alcaloidul lycorin, iar florile navalină, substanță cu acțiune pozitivă în tratamentul paraliziei infantile; prin localitățile din centrul Moldovei, copiii se întrec în a aduce acasă mamelor lor cât mai mulți ghiocei, în credința că tot atâția pui de găină vor avea peste vară și tot atâtea clăi vor aduna de pe câmpuri; într-o legendă din Ialomița se povestește că odinioară Zâna Iernii a vrut să-și cheme mai repede sora, Zâna Primăverii, pentru a-i spune ceva important, poruncindu-i străjerului Făurar să facă mai mulți clopoței pe care să-i împrăștie prin lunci și păduri, considerând că astfel sora ei le va auzi clinchetul și va veni; desigur, Primăvara a auzit și în drumul ei i-a prefăcut pe toți în ghiocei, hotărând ca ei să fie totdeauna primii care vor înflori; o altă legendă ialomițeană spune că, pe când Iarna se plimba cu sania trasă de cai, zurgălăii acestora s-au pierdut pe la marginea pădurilor și s-au prefăcut în ghiocei (PRESA). Alte legende afirmă că planta ar fi fost inițial un om, cu numele Ghiocel, care a rămas, după moartea soției, cu opt copii, patru băieți și patru fete; recăsătorindu-se, mama vitregă i-a alungat pe copii, care, de supărare, s-au transformat în diferite flori; tatăl lor i-a căutat, dar fără nici un rezultat, până la urmă transformându-se și el într-o floare (**12.** GHINOIU, p. 100). Primăvara, româncele din Sălaj obișnuiesc să-și frece fața și trupul cu petale de ghiocei, în credința că vor rămâne sănătoase și frumoase tot timpul anului (KISS, p. 530). Imaginea ghiocelului, simbol al primăverii, ca prim vestitor al ei, se regăsește ca ornament pe cozile lingurilor de lemn folosite în păstorit - Bucovina (ȚUGUI, p. 38).

GHIONOAIE (GHEONOAIE; GHEUNOAIE) v. CIOCĂNITOARE.

GLAS v. VORBĂ.

GLONȚ
Niciodată dracul nu se va putea apropia de cel împușcat, din greșeală sau intenționat, și din care proiectilele nu au fost extrase - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 103). Cine visează gloanțe sau ghiulele înseamnă că va primi o veste - Suceava (NOTE, Băncescu).

GOGĂ (GOGORIȚĂ)
Ființă imaginară (duh feminin), cu ajutorul căreia sunt speriați copiii (ȘĂINEANU, III, p. 133; **2.**KERNBACH, p. 168).

GOL v. PLIN.

GRAJD
Precum șura, și grajdul este considerat loc curat, deoarece în ieslea boilor s-a născut Hristos, iar animalele sunt și ele curate; cu toate acestea, măiestrele pot trece pe acolo cu dansul lor și pot face răutăți; astfel, ca să ia laptele de la vitele unor vecini, femeile-strigoi se duc în grajdul unei vecine și fac gestul mulgerii în colțurile unde se îmbină bârnele construcției, sau leagă o funie de grinda principală a grajdului și simulează mulgerea funiei - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p. 76; 128). Cine visează că zidește un grajd de vite înseamnă că va avea spor în tot ceea ce va întreprinde în viitorul apropiat - Suceava (NOTE, Băncescu).

GRANGUR (*Oriolus galbula* - DLRM, p. 344)
Imaginația populară a fost stimulată în special de măiestria dovedită de această pasăre migratoare în ceea ce privește construirea propriului cuib, unii naturaliști înclinând să o declare ca fiind cel mai iscusit meșter dintre zburătoarele pădurii; în folclorul românesc, grangurul este văzut ca o pasăre sfântă; se crede că nu-și începe clădirea cuibului până nu găsește o monedă oarecare sau chiar un ban de argint, pentru a-l așeza în pereții cuibului; astfel, grangurul se comportă ca orice zidar care respectă tradiția, punând la temelia casei pe care o ridică o monedă, conferindu-i în acest fel soliditate și durată în timp, adică reiterând un „sacrificiu“ de întemeiere; se mai spune că el ar fi „împăratul păsărilor“, funcție în care a fost pus de Demiurg, după ce păsările au reclamat nepriceperea și prostia vechiului împărat - *huhurezul*; grangurul nu se remarcă nici prin cântec (scoate doar un șuierat ascuțit, deosebit de puternic), nici prin frumusețea trupului său și nici măcar printr-o sosire timpurie pe meleagurile românești, atribute care i-ar fi putut conferi valențe augurale, ca în cazul altor păsări migratoare; însă este deosebit prin penajul său, de un galben ca șofranul, având numai aripile și mijlocul cozii de culoare neagră, totul sugerând o haină aleasă, demnă de un „împărat al păsărilor“; legendele spun că Demiurgul l-ar fi îmbrăcat astfel, înainte de a-l numi împărat; sau că ivirea grangurului pe lume s-ar datora metamorfozei fratelui plecat în căutarea surorii sale, răpite de către turci, precizându-se totodată că eroul era îmbrăcat atunci în straie grecești și că astfel a rămas până în ziua de azi, *„ca portul grecilor“*; glasul său puternic ar fi transformarea în grai păsăresc a strigătelor pe care le scotea, prin iarmaroace, eroul deghizat în negustor; altă legendă narează că grangurul ar fi participat la un concurs de cântat, alături de mierlă și privighetoare, la început impresionând prin „hainele“ ce le purta; nespus de mândru de acest succes, a cerut să deschidă el concursul, dar, cum a început să cânte, a stârnit imediat râsul participanților, prin șuieratul său total inexpresiv (COMAN, II, p. 62-64). Se crede că poate fi vindecat de orice boală copilul care este pus să sugă din sânul trecut printr-un cuib de grangur - Bihor (**3.** BOCȘE, p. 116). Se mai crede că acela care vede primăvara zburând mulți granguri are

semn că va scoate mulți pui de găină peste vară - Iași (**2.** GOROVEI, p. 99).

GRAPĂ
Unealtă agricolă care servește la mărunțirea și netezirea (și la acoperirea semințelor) pământului arat (ȘĂINEANU, III, p. 138). Se mai păstrează amintirea unui obicei străvechi, conform căruia mireasa găsită „necinstită“ în noaptea nunții era trimisă la casa ei pe grapă, fiind făcută astfel de rușine în fața întregului sat; se spunea că mireasa este *„dată târgului“*; uneori chiar soacra mică (mama miresei) era plimbată prin sat, așezată pe grapă, pentru că ea, se considera, era răspunzătoare de reputația fetei - Teleorman (**2.** LAZĂR, p. 244). Ca strigoaicele să nu fure laptele vacilor, se pune o grapă la poarta dinspre drum a gospodăriei; se atârnă de colții grapei o cingătoare (*brăcinar*) de la o pereche de pantaloni noi (*ițari, izmene*), care să nu fi fost spălați niciodată; se face la cingătoare un laț larg, iar un capăt al ei se ține cu amândouă mâinile toată noaptea înspre ziua de Sfântul Gheorghe (23 aprilie) și se păzește cu atenție crescută; strigoiul sau strigoaica, încercând să intre în gospodărie, atinge cingătoarea, iar pândarul trage puternic și închide lațul, prinzând duhul malefic; îl ține astfel până la ziuă și apoi poate să îl bată cât voiește; dar, se crede, nu oricine poate să facă așa ceva - Bucovina (4. MARIAN, II, p 262). Când fată vaca, gospodarul se ascunde în grajd sub o grapă, în ziua și noaptea respectivă, ca să vadă cine vine să-i fure mana la vacă - Bihor (PRESA).

GRAUR (*Sturnus vulgaris* - DLRM, p. 345)
Pasăre migratoare cu pene negre cu puncte albe și cu pliscul ascuțit, de culoare galbenă (SĂINEANU, III, p. 138-139). Se crede că nu este bine să se pună cloșca pe ouă până ce nu sosesc stolurile de grauri - Maramureș (BOGDAN, p. 99).

GRĂDINĂ
Este simbol feminin, locul unde se întâlnesc îndrăgostiții, având deci semnificație erotică (EVSEEV, p. 135). Grădina de legume de lângă casă reprezintă un loc considerat curat, dar nu este bine totuși să se doarmă în acel loc pe timp de noapte, deoarece măiestrele (*puternicele*) mai au obiceiul să treacă pe acolo în zbor și dansând, din care cauză omul se poate trezi cu bube pe el sau chiar cu afecțiuni ale unor articulații - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p. 76). Cine visează grădină nelucrată e semn că își va îmbunătăți starea materială actuală; dacă visează grădină cu flori înseamnă că va primi știre despre o mare bucurie; dacă visează că posedă o grădină împrejmuită (închisă cu gard) e semn că va înainta totuși spre o condiție mai bună; este semn de bucurie, când se visează grădină înfrunzită; dacă se visează că umblă printr-o grădină înseamnă că dorințele sale vor mai întârzia în realizarea lor - Suceava (NOTE, Băncescu).

GRĂSIME
Omul, căruia îi mor vite, să ia seu de la una dintre ele și să o pună în făina pe care o dă de pomană țiganilor - Tecuci; va fi iarnă grea, când *iarna porcului* (stratul de culoare roșiatică din stratul de grăsime al animalului) este groasă: când este mai groasă la începutul stratului de grăsime, iarna va fi grea la începutul ei, iar, dacă stratul roșu se află la finele stratului de untură, iarna va fi aspră spre sfârșitul ei - Țara Oltului (**2.** GOROVEI, p. 255; GOLOPENȚIA, p. 145). Pentru cine se visează mâncând grăsime înseamnă boală - Suceava (NOTE, Băncescu).

GRĂUNȚĂ v. SĂMÂNȚĂ.

GRÂU (*Triticum vulgare* - DLRM, p. 348)
De la sămânța semănată și până la sămânța recoltată, iar de aici până la transformarea ei în pâine, considerată, pe drept, *„cinstea mesei”*, grâul este prezent în toate obiceiurile calendaristice și

însoțește zi de zi viața omului, inclusiv în momentele sale de răscruce: nașterea, căsătoria, moartea; nu există plantă, în afară de grâu, și nici aliment, în afară de pâine, care să adune în jur atâtea obiceiuri și tradiții populare (**12.** GHINOIU, p. 213). Grâul mai este numit și *„trupul lui Hristos”* (VLĂDUȚESCU, p. 141). Un text de colind din Țara Oltului este grăitor în ceea ce privește convingerea poporului asupra originii grâului: *„Și din noi toți/Pe Iisus l-au luat/Și l-au răstignit/Pe cruce de brad…/Sângele i-a curs, /Bun vin s-a făcut…/Sudoarea i-a curs, /Bun mir s-a făcut…/Carnea i-a picat, /Bun grâu s-a făcut…!”* (HERSENI, p. 232). Grâul trebuie semănat când laptele câinelui (*Aliorul; Euforbia Agraria*) este crescut până la grindeiul plugului - Bihor (**3.** BOCȘE, p. 117). La semănatul grâului, în marginea ogorului se aruncă o mână de boabe în sus, ca să crească spicele mari și bogate - Vâlcea; se spune că trece rândunica sau scorpia, când grâul se apleacă sub suflarea vântului - Neamț; la finele seceratului, se lasă la marginea lanului o mică parcelă de spice nesecerate, ca să fie de belșug în recoltă - Tecuci; acest petic de grâu nesecerat poartă denumirea de *Barba lui Dumnezeu* și este lăsat în mijlocul câmpului, fiindcă așa este bine - Teleorman; tot *Barba lui Dumnezeu* se numesc și cele trei sau nouă spice de grâu din recolta nouă, care se împletesc frumos și se pun la icoană - Tecuci; cele din urmă spice de grâu dintr-un lan, lăsate special nesecerate, se numesc *Barba popii* - Vlașca; sau *Iepure* - Tulcea; Neamț; din cele mai frumoase spice, se face *buzduganul,* o împletitură montată pe un schelet de lemn în formă de cruce, purtată apoi de un flăcău de la câmp și până acasă, însoțit de fete care cântă *Dealul Mohului*, pe drum *buzduganul* fiind stropit cu apă de către cei prin dreptul cărora trece alaiul (ritual menit să augmenteze rezultatele activității agricole din acel an); din primul grâu măcinat, se face un colăcel, care se introduce într-o fântână, sau i se dă drumul la vale pe o apă curgătoare, pentru ca tot așa să izvorască și roadele - Țara Oltului (**2.** GOROVEI, p. 104-105; 195; 202; GOLOPENȚIA, p. 83; 142). La strângerea recoltei plantelor de cultură, urmează aducerea unei ofrande, care să asigure plugarilor belșugul pentru anul viitor; astfel, la holda de grâu se lasă nesecerate câteva spice, cu motivarea de a nu se lua, odată cu recolta întreagă, *„sporul locului”*, procedeul fiind respectat pentru orice fel de recoltă, ca să mănânce păsările - Argeș; ogorului i se lasă trei spice de grâu *„înfrățite”* (crescute din aceeași rădăcină), ca să nu rămână ogorul sărac - Țara Hațegului (**2.** CHELCEA, p. 7). Când se sfârșește secerișul, fetele împletesc o cunună din spice de grâu, sau un *„buzdugan”* (în formă de cruce); cununa se așează pe capul unei fete, care urmată în alai de celelalte pleacă spre sat rostind *„Cântecul cununii”* (*„Dealu’ Mohului”*, în zona Sibiului); după intrarea în sat, locuitorii aruncă apă, ca să ude cununa, iar fetele îi invită la acest ritual: *„Veniți feciori cu apa, /Să ne udați cununa. /Veniți feciori cu râul, /Udați fata cu grâul!”*; când ceata se apropie de casa gospodarului a cărui holdă a fost secerată, se cântă un text de laudă a belșugului, iar la intrarea în curte se face o ultimă stropire a cununii; se intră în curte și ceata înconjoară cu solemnitate masa, după care cununa este luată de pe capul *„miresei grâului”*, urmând ospățul și petrecerea grupului de secerători - Sibiu; Țara Oltului (**2.** PAVELESCU, p. 57). Spre sfârșitul secerișului, în familia care se știe că este prima din sat care termină de secerat, mama tinerilor pregătește cununi din spice pentru toți membrii familiei; aceștia se întorc de la câmp purtând cununile pe cap, iar, pe drum, toți cei care îi zăresc aleargă la izvoare și fântâni, iau apă și îi udă; în alte sate, cununile sunt purtate numai de fete, care se întorc din câmp în grup, mai ales după o clacă de seceriș, udatul cu apă fiind același - Maramureș (BOGDAN, p. 85). La construirea unei case noi, se obișnuiește a se așeza la temelia construcției, în cele patru colțuri, ulcele din lut în care se pun împreună o monedă, o cruciță de ceară, câțiva căței de usturoi și niște sămânță de cânepă, precum și boabe de grâu, toate având menirea de a apăra casa de forțele malefice, de a aduce prosperitate și de a conserva această prosperitate - Bihor (ȘTEFĂNESCU, p. 1). În descântecul de dragoste, femeia nemăritată ia un săculeț cu grâu și îl duce la moară, într-o zi de marți, îl macină și apoi îl lasă acolo până marțea următoare, când îl ia și îl golește în seara aceleiași zile, pe la asfințitul soarelui; după golire, îl scutură pe marginea focului din vatră și rostește un descântec; când ajunge la sfârșit, înfige un ac în săculeț, cu vârful spre ea; zice de nouă ori, până

termină de înfipt nouă ace; apoi strânge săculețul și îl pune sub saltea, în dreptul capului; apoi se suie în pod și cu brâul ei încinge hornul, după care coboară în casă, dar nu mai trebuie să iasă pe ușă; în cele din urmă se culcă, cu mâinile împreunate și așezată pe partea dreaptă; de cel pe care îl va visa în timpul nopții, de acela să se țină, pentru că acela îi va fi soț, nu altul - Țara Hațegului (CLOPOTIVA, p. 467-468). Există credința că vremea de apoi va veni, când grâul va crește în streașina casei (**2.** CHELCEA, p. 322). Cine visează grâu sub formă de boabe va avea parte de încuviințarea celor apropiați pentru acțiunile sale, iar pentru cine visează grâu verde înseamnă bucurie și ploaie - Bucovina (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *grâu-apă*; *grâu-monedă-cruce din ceară-usturoi-cânepă*; *grâu-moară-marți-foc-descântec-ac-9-horn-brâu*.

Grâul în obiceiurile calendaristice. Există obiceiul, nu numai în mediul rural, ci chiar și în București ca de Anul Nou să se arunce cu grâu sau cu ovăz și să se ureze belșug pentru anul care vine; este un obicei străvechi, foarte răspândit peste tot, odinioară fiind un act ritual menit probabil să provoace belșug, fertilitate (**4.** POP, p. 28). La fel se procedează în Maramureș (NOTE, Antonescu). În prima zi de An Nou, fetițele umblă cu „Sorcova”, iar băieții cu „Grâușorul”, adică aruncă grâu asupra celor urați cu un gest larg de semănători, rotind în semicerc mâna dreaptă și urând sănătate și *„La mulți ani”* - Călărași (PRESA). Astăzi, semănatul ritual, în ziua Anului Nou, se face cu boabe de grâu, secară, ovăz, mei, porumb, orez, in, cânepă, floarea-soarelui, dar în trecut grâul avea întâietatea sau orezul, foarte rar secara, ceea ce constituie un semn de legătură intimă între colinda semănatului și „Plugușor”, care este de asemenea o datină legată de grâu; fetele tinere mătură a doua zi boabele „semănate”, în zori (pe 2 ianuarie), le iau pe mătură, le aruncă apoi în curte, cheamă păsările de trei ori și așteaptă, cu picioarele călcând pe mătura așezată pe pragul casei, să audă din sat un nume bărbătesc, considerând că ursitul va avea același nume și că în acea parte de sat se vor căsători; alții obișnuiesc să păstreze aceste boabe până primăvara, când le vor semăna pe ogor, ca să rodească; deci aceste semințele sunt considerate ca fiind pline de încărcătură magică - Vaslui (ADĂSCĂLIȚEI, p. 115-116). În ziua Anului Nou, dimineața, se umblă cu „Semănatul”; obiceiul este practicat numai de copiii mici, între 5 și 8 ani, în grupuri de câte 3-4 sau numai câte un singur copil, care merg pe la casele sătenilor și seamănă, din prag, cu grâu sau cu orz, zicând *„Sănătate, Anul Nou!”*, primind fiecare dintre ei câte un colăcel și bani; semințele sunt adunate apoi și păstrate, iar primăvara sunt aruncate pe ogor, spre rodnicia pământului - Bucovina (COJOCARU, p. 182). Există obiceiul ca, de Anul Nou, să se facă o plăcintă în care să se pună o monedă și un spic de grâu; cine găsește moneda înseamnă că va avea bani tot anul, iar cine găsește spicul este semn că va avea parte de holde bogate - Moldova (PRESA). În ziua Anului Nou, fetele iau câte un pumn de boabe de grâu, merg la o fântână și le aruncă în apă; în caz că toate boabele se scufundă, nu se vor mărita în acel an, dar dacă rămân totuși boabe plutind pe apă înseamnă că în câșlegile din acea iarnă se vor căsători - Bucovina; în ziua Ajunului Bobotezei, când se pregătesc bucatele de post, gospodinele se abțin să guste din grâul pus la fiert, crezându-se că, dacă îl gustă, grâul va fi mâncat și el de purici peste an - Moldova; unii aruncă o mână din acest grâu fiert în podul casei, ca și grâul să aibă la vară aceeași înălțime - Bucovina (**2.** MARIAN, I, p. 110; 124; 144). La plecarea preotului, care vine cu botezul în ziua de ajun a Bobotezei (5 ianuarie), flăcăii din casă aruncă după el cu boabe de grâu, pentru ca tot așa să se împrăștie și fetele pe la casele lor, măritându-se - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p. 143). În ziua lui Sântoader cel Mare, oamenii duc grâu fiert (colivă) la biserică, obicei care ar data, conform unei legende, încă de pe vremea lui Sântoader; grâul fiert este îndulcit cu miere - datină semnalată aproape în toate zonele etno-folclorice; fetele iau nouă boabe de grâu din cel cu care se face coliva și pregătesc cu ele mai multe farmece, pentru a fi sănătoase și bine văzute de către flăcăi; se mai spune că grâul acesta, din coliva de la Sântoader, este bun de gustat contra frigurilor, având efect peste tot anul - Banat (**2.** MARIAN, I, p. 265; 277-278). Pentru spor în casă și bogăția holdelor, la început de primăvară, se fierbe grâu îndulcit, din care mănâncă oameni și vite, ba se mai aruncă din aceste boabe și pe câmp; fetele pun grâu la încolțit tot atunci, după cum crește interpretând în ce măsură se vor

mărita mai repede sau mai târziu - Bihor (**3.** BOCȘE, p. 110). În Vinerea Mare din Săptămâna Patimilor, credincioșii duc la biserică și grâu încolțit, pe care, după slujbă, oamenii îl duc acasă, considerând că aceste fire sunt bune de leac (BUDIȘ, p. 49). În noaptea dinspre Sfântul Apostol Andrei (30 noiembrie), copiii pun grâu la încolțit, pe care apoi îl îngrijesc cu atenție; al cărui grâu este crescut mai înalt și mai frumos în ziua Sfântului Vasile (Anul Nou), aceluia îi va merge mai bine peste tot anul; dar acest grâu mai este observat și pentru presupusa sa putere de prevedere meteorologică, în sensul că, dacă paiul grâului este lucios, vremea va fi frumoasă, în schimb paiul aspru prevestește vreme ploioasă - Teleorman (**2.** CHIVU, p. 243; 247). Obiceiul de a pune grâu la încolțit în ziua Sfântului Andrei este practicat și în prezent în foarte multe zone etno-folclorice din România, cu mențiunea că toți membrii familiei, indiferent de vârstă, își pun grâu în câte o farfurioară pe fundul căreia se află vată umectată, pentru a vedea, de Sfântul Vasile, cine are mai mult noroc în anul ce vine - Muntenia (NOTE, Antonescu). Să nu se guste până la cină din grâul pregătit cu mac pentru zilele de ajun ale marilor sărbători, fiindcă puricii nu-i vor da pace neascultătorului peste tot anul - Suceava; este semn de belșug și an roditor, când se visează, în Postul Crăciunului (14 noiembrie-24 decembrie), lan de grâu verde - Vâlcea (**2.** GOROVEI, p. 281-282). În ajunul Crăciunului, băieții, care colindă prin sat, urează gazdelor, la sfârșitul textului de colindă, *„rod în grâu”*, iar gazda le oferă un blid cu boabe de grâu sau de porumb, pe care băieții le aruncă pe casă, rostind aceeași formulă de urare, concluzia fiind clară și anume că grâul și colindătorii de sex bărbătesc au întâietate în desfășurarea acestui obicei - Țara Hațegului (ADĂSCĂLIȚEI, p. 115). Serii simbolice: *grâu-picior-mătură-prag*; *grâu-monedă*; *grâu-apă*.

Grâul în obiceiurile de la naștere. În prima scaldă a nou-născutului, se pun și câteva boabe de grâu - Bihor (ȘTEFĂNESCU, p. 1). Ca ursitoarele să fie îmbunate, se pun pe masa pregătită pentru ele, în primele trei zile de la nașterea copilului, o pânză curată nouă, un blid cu făină de grâu, cernută, sare, pâine, un caier de lână și o monedă; când se împlinesc trei zile, se pot vedea pe făină urmele ursitoarelor; dar dacă ele nu vin sau nu găsesc aceste daruri înseamnă că sunt supărate și pot ursi copilului să nu aibă nimic în viață, să fie un sărăntoc - Sibiu; sau se pun pe masă trei farfurii cu grâu fiert, trei pahare cu apă și trei cu untdelemn și o sumă de bani; după credința oamenilor, apa înseamnă viață, iar untdelemnul bogăție; de cum se apropie miezul nopții, moașa copilului și alții ai casei, stând la oarecare distanță față de masă, încearcă să vorbească îmbunând ursitoarele și murmurându-le cântece în care le laudă bunătatea și puterea - Arad; Sibiu; sau se pune o plăcintă din făină de grâu și trei monede deasupra (dacă se pune o singură monedă, este posibil ca ursitoarele, care întotdeauna sunt în număr de trei, să se certe între ele pentru a intra în posesia monedei și astfel, supărate, ursesc rău copilului), o oglindă, un pieptene și o lingură cu untură, ca venind ele să aibă câte un ban și ce să mănânce, în ce să se uite și să se pieptene; mai se pun alături și niște brăciri noi, luate a doua zi de către moașă, care încinge pe copil cu acestea, iar untura, banii și plăcinta le dă porcarului satului sau altui păzitor de animale ce trece pe uliță, pentru a mânca plăcinta, cu untura să se ungă pe cap, iar cu banii să-și cumpere ce vrea; sau se face o cină (*„cinișoara ursitoarelor”*): pe o masă rotundă, pe deasupra cu o pânză nouă, împrejur cu brăciri noi, se așează un blid în care se pun de trei ori câte trei mâini de făină de grâu cernută, peste făină o lingură nouă cu sare și una cu unt, un pahar nou plin cu apă neîncepută, pe buza blidului sunt lipite trei lumânări de ceară, iar în jurul acestora se grămădesc cereale: grâu, porumb, ovăz etc.; apoi moașa sau mama copilului se roagă la Dumnezeu și așteaptă ca, peste noapte, să viseze - Banat (**3.** MARIAN, II, p. 98-99). Ca să nu plângă copilul, când este mic, imediat după nașterea lui se fac cruci din tărâțe de grâu, una amplasată în mijlocul casei, cealaltă la ușă - Muntenia (**2.** GOROVEI, p. 174). Serii simbolice: *pânză-făină-sare-pâine-lână-monedă*; *grâu-apă-untdelemn-3-monedă*; *făină-monedă-3-oglindă-pieptene-untură-brăcire*; *pânză-brăcire-făină-sare-unt-apă-lumânare-3-grâu-porumb-ovăz*.

Grâul în obiceiurile de nuntă. Înainte de căsătorie, tinerii sunt puși de către cei vârstnici să-și găsească fericirea, căutând într-o farfurie cu boabe de grâu, în care se pun în prealabil inelele ce le

vor purta toată viața - Bacău (ICHIM, p. 133). Grâul este aducător de belșug și de aceea în vârful *țovului* pe care îl poartă chemătorii la nuntă se pune un mănunchi de spice de grâu; *țovul* este un baston, gătit cu bete, panglici și basmale sau batiste (ȘEULEANU, p. 93). În cadrul „luptei" care are loc la casa miresei, din casă iese în întâmpinarea „asediatorilor" *drușca*, însoțită de doi feciori voinici; în mâna fetei se găsește o farfurie plină cu boabe de grâu, peste grâu un colac, deasupra colacului un capac pe care ard cărbuni înroșiți, iar deasupra cărbunilor fumegă tămâie; fata aruncă peste „adversarii" dragi cu boabe de grâu - Maramureș (BOGDAN, p. 19). Mersul la biserică pentru cununie are loc după o rânduială bine stabilită și care trebuie respectată întocmai; înaintea miresei, merg mama și surorile sale, care presară grâu și sare, *„ca să nu se lege ceva farmece"* - Maramureș (DĂNCUȘ, p. 183). Boabe de grâu sunt aruncate asupra mirilor și nuntașilor - Bihor (**2.**CHELCEA, p. 10; ȘTEFĂNESCU, p. 1). În timpul cununiei, în fața mirilor se așează o tavă cu boabe de grâu, orez sau porumb, ori se aruncă cu boabe de grâu peste capul lor, gest care se constituie într-un act menit să aducă tânărului cuplu fecunditate și prosperitate; astăzi, cu deosebire în mediul urban, pe tavă se pun bomboane care apoi sunt servite participanților la cununie - Oltenia (**1.** LARIONESCU, p. 452). La casa mirelui, tinerii sunt întâmpinați cu boabe de grâu, pe care soacra le aruncă asupra lor în semn de rodire (**4.** POP, p. 28; 153). La venirea nuntașilor la casa mirelui, după cununie, soacra și surorile mirelui aruncă cu boabe de grâu, orz și porumb peste capetele mirilor, în credința că astfel noua familie va avea belșug în casă și noroc în tot ce vor dori să realizeze - Țara Zarandului (**1.** DASCĂLU, p. 23). Masa, în capul căreia sunt așezați tinerii căsătoriți, este acoperită cu o față de masă foarte frumoasă, iar în mijlocul ei, în dreptul tinerilor, se află un blid plin cu grâu ales; în grâul acesta, mirele introduce câteva monede din argint, iar mireasa o năframă cusută de ea; după schimbarea câtorva replici ce țin de desfășurarea ceremonialului, amândoi tinerii bagă mâinile în blidul cu grâu, feciorul luând năframa, iar fata banii, după care aruncă cu grâu, încrucișat, peste oaspeți; grâul rămas este adunat cu grijă de către părinții fetei și păstrat până după cununie; fata păstrează banii, dar băiatul dă năframa, traista pe care o poartă pe umăr și cușma de pe cap viitorului socru; socrul său cum ia de la mire aceste trei obiecte îi pune pe cap acestuia propria pălărie, ca acesta să nu stea cu capul descoperit; obiectele le dă fiicei sale, iar aceasta coase năframa de baiera trăistuței, iar la cușmă îi coase o montură din pene de păun, în mijlocul căreia sunt prinse monede din argint, după care le dă tatălui său, care, la rândul lui, le restituie ginerelui, luându-și înapoi pălăria și urând ca tinerii să trăiască mulți și fericiți ani; în limbajul locului, toate aceste schimburi de obiecte sunt numite cu termenul generic *încredințări* - Bucovina; când mireasa este adusă la casa mirelui, în mijlocul curții se pune o masă, pe care se află o față de masă nouă, un vas cu grâu și unul cu apă; când tânăra pereche intră în curte, se aruncă cu grâu și este stropită cu apă, după ce masa a fost înconjurată de trei ori - Munții Apuseni (**3.**MARIAN, I, p. 131; 450). Când vin tinerii căsătoriți de la biserică, se aruncă peste ei cu grâu, ca să le fie căsnicia fericită, îmbelșugată și îndelungată - Bihor (**2.** GOROVEI, p. 195). Serii simbolice: *grâu-sare*; *grâu-colac-cărbune-tămâie*; *grâu-orz-porumb*; *grâu-monedă-năframă*; *grâu-apă*.
Grâul în obiceiurile de înmormântare. Grâul fiert, din care se alcătuiește coliva, înseamnă pe de o parte moartea naturii umane, pe de altă parte învierea morților; coliva se împarte între cei prezenți la înmormântare, dar se trimite și pe la cunoscuți pe acasă, pentru a le demonstra că, fiind spiritualmente nemuritor, decedatul se va bucura în viața eternă - Suceava; coliva se face și în zilele onomastice ale celor vii și este împărțită, după ce este sfințită la biserică - Oltenia; coliva înseamnă păcatele mortului, de aceea se dă tuturor celor prezenți, pentru că se crede că atâtea păcate sunt iertate, câte boabe de grâu are coliva - Sibiu; Suceava; sau se crede că atâtea păcate ia asupra sa cel ce gustă din colivă; alții afirmă că este fața lui Hristos și de aceea trebuie să se împărtășească toți din ea - Suceava (**3.** MARIAN, III, p. 109-110). La o agonie lungă, muribundul este așezat pe jos, pe paie de grâu, în credința că numai așa își va da sufletul mai ușor; după înhumare, se dă de pomană, peste mormânt, o oală de lut și o pâine din făină de grâu (**3.**CHELCEA, p. 10). Cât timp mortul este privegheat în casa lui, la căpătâiul său se află un vas cu boabe de grâu

sau de porumb, în care ard permanent lumânări - Bucovina (COJOCARU, p. 164). În urma cortegiului funerar, femeile aruncă boabe de grâu, ca să nu fie dusă mana grâului de-a lungul satului și să fie scoasă dincolo de hotar - Bihor (**4.** BOCȘE, p. 163). Când sicriul se deplasează spre cimitir, încă de la scoaterea din casă, se aruncă cu grâu în urma mortului, în credința că acesta nu trebuie să se mai întoarcă după roadele pe care el le-a muncit - Bihor (PRESA). Boabe de grâu (sau pâine) se pun în mormânt, grâul fiind principalul mediator cu „lumea” morților, în strădania de a păstra relații normale cu ea, pentru că altfel aceasta s-ar putea constitui într-un potențial factor de pericol permanent pentru ordinea firească a lumii celor vii - Bihor (ȘTEFĂNESCU, p. 1).

GREIER (*Gryllus* - DLRM, p. 346)
Cele câteva legende construite în jurul greierului iau în considerare fie aspectul fizic al insectei (este mică și de culoare neagră) și felul ei de viață, fie sunetul ascuțit și pătrunzător pe care îl scoate prin frecarea elitrelor, de unde și ambivalența ipostazelor din credințele tradiționale; astfel, se spune că greierele ar fi participat la facerea lumii, dar nu printr-un efort constructiv, ci prin cântecul său; în timp ce *ariciul, furnicile, gândacii* și celelalte viețuitoare mărunte ridicau cu multă trudă pământul, făcând dealurile și munții, greierul îi înveselea pe toți cu țârâitul său; din această cauză, Demiurgul l-a binecuvântat să stea totdeauna la căldură, să nu fie văzut de nimeni, dar toți să-l asculte și astfel să li se umple singurătatea; este considerat năzdrăvan, pentru că are puterea să cânte în locuri izolate, fără să poată fi întrerupt de duhurile rele, care obișnuit sălășluiesc prin astfel de spații; din această pricină, el este considerat că ar avea firea mai tare decât a *cocoșului*, care nu poate cânta oriunde și neîntrerupt; în schimb, este mic și negru, pentru că, odinioară, greierele ar fi fost un fecior chipeș și tare iubăreț, care a îndrăznit să fure iubita lui Alexandru Împărat, din care cauză a fost fugărit de soare, înnegrindu-l cu razele lui; sau că ar fi metamorfoza unei păsări, care, atunci când s-a născut Mântuitorul, a încercat să-l sperie, imitându-i scâncetul, Maica Domnului blestemând-o și prefăcând-o într-o insectă neagră, care cântă numai noaptea, cu *„glas urât“*; se crede chiar că ar fi o viețuitoare *„spurcată“*, născută din necurățenii sau din cap de *câine,* iar, dacă vreunul dintre ei este omorât, ceilalți se răzbună și-l spurcă pe stăpânul casei; se mai spune că glasul greierului ar fi plânsul vinovat al lui Voinic-Înflorit, transformat în insectă, pentru că a omorât-o pe Ileana Cosânzeana; cu toate acestea, alte credințe consideră că greierele nu poate să fie o sursă a răului, deoarece *„are inimă bună spre casa omului“* (COMAN, II, p. 124-126). Să nu se umble prin casă pentru a-i stârpi, căci e păcat, ei fiind semn de belșug - Tecuci; să nu fie omorâți, pentru că intră în urechile celui care a făptuit păcatul, ci mai bine să fie luați pe un băț și scoși afară din casă - Bucovina; ca să fie alungați din casă este suficient să fie adus unul din câmp și să fie pus între ceilalți - Tecuci; în mod obișnuit însă i se acordă puterea previziunilor meteorologice; astfel, când cântă greierii noaptea, este semn de vreme bună - Bucovina; este considerată o vietate spurcată, de care este bine să se scape luând o bucată de pânză, se pune greierele în ea și în aceasta este ascuns apoi după cuptorul altei case, deoarece ei se duc acolo unde sunt mutați, dar parcă este păcat să i se facă altui om un asemenea rău - Țara Oltului; primul greier întâlnit primăvara trebuie neapărat omorât - Ialomița (**2.** GOROVEI, p. 105; 262; 282; GOLOPENȚIA, p. 71). Dacă însă cântecul lor, seara, este mai pătrunzător decât în mod obișnuit înseamnă că este posibil să plouă sau chiar să fie furtună - Bucovina (**2.** MARIAN, I, p. 87). Comportamentul greierului în luna aprilie dă seama de cum va evolua vremea în lunile de vară; dacă își curăță din fața cuibului resturile de pământ, inclusiv propria murdărie, înseamnă că își face casă stabilă, pentru că nu se mai teme de ploi, iar vara va fi secetoasă; dacă nu muncește să-și curețe cuibul e semn că și-a ales doar un loc provizoriu, pe care îl poate schimba la nevoie pentru unul mai uscat, ceea ce înseamnă că lunile iunie și iulie vor fi ploioase și se va face mult fân - Maramureș (BOGDAN, p. 134).

GRIJANIE v. ÎMPĂRTĂȘANIE.

GRINDĂ
Ax al clădirii, element constructiv care domină, prin poziție și importanță, spațiul de locuit, din care cauză mai este numită *„meșter-grinda"*, *„ursul casei"*, *„temeiul casei"* etc.; în general, la grindă sunt păstrate plantele și obiectele care, conform concepției tradiționale, incorporează sporul și prosperitatea casei: mătrăguna, floarea de ferigă, iarba fiarelor, pelinul, obiectele luate în gaj (de pildă, firele de păr luate înainte de vinderea unui animal din gospodărie), păr de la mort, măsura acestuia etc. (Banat; Țara Hațegului); tot la grindă se păstrează, în Țara Hațegului și în Mehedinți, *„lumânarea de stat"*, care a fost aprinsă la capul mortului cât timp a fost privegheat acasă, și care rămâne acolo pentru totdeauna, fixându-se și mai bine prin depunerile succesive de fum peste ea; la grindă se mai pun buchete de busuioc, lumânările de la Înviere, Biblia, chiar și acte doveditoare ale proprietăților deținute sau, ca în Maramureș, ale titlurilor nobiliare; Ion Creangă relatează, în „Amintiri din copilărie", că tatăl său, revenit acasă după mai multe zile, își sălta copiii și îi lovea ușor cu creștetele capetelor de grinda casei, spunând: *„Tâta mare"*, gestul ca și expresia fiind semnificative în acest sens - Moldova; până la împlinirea vârstei de trei ani, copilul este dat la grindă, în ziua Anului Nou, când copilul este dus la moașă acasă, ducându-i-se acesteia și un plocon; aici copilul este așezat pe un obiect din fier, ca să fie sănătos ca fierul, pe cap i se pune un colăcel, trei fire de busuioc legate cu fir roșu, o batistă în care i se leagă bani și boabe de grâu, peste care se toarnă câteva picături de vin roșu; apoi este ridicat de trei ori până la grindă, pentru a-i crește copilului părul des, ca să fie sănătos și roșu la față ca vinul, cu belșug și noroc la bani în viață; apoi se petrece, uneori cu lăutari, participanții fiind rudele și vecinii - Teleorman; subliniem că însuși ridicatul sau aruncatul în sus și stropitul cu apă sunt gesturi augurale arhaice, precreștine (CAPESIUS; CRISTEA, p. 53; NOTE, Antonescu). În ziua Sfântului Ierarh Vasile cel Mare, Anul Nou, mamele își duc copiii la moașele care le-au asistat nașterea, pentru ca acestea să-i ridice la grindă pe cei mici - Vâlcea (**2.** GOROVEI, p. 251). În Dolj, datul la grindă, în ziua Anului Nou, constă în ridicarea copilului de trei ori la grinda casei, rostindu-se urarea de a crește sănătos și înalt; copilului i se pune pe cap o azimă rotundă, pe care sunt prinși bani și flori; sub picior i se pune fierul plugului și ramuri verzi de *brad* (ENACHE, p. 115). În Maramureș, în cadrul „bătăliei" desfășurate cu prilejul luării miresei de la casa ei pentru a fi dusă la cea a mirelui, viteazul stegar al mirelui recurge la „violență", dacă este posibil răpește colacul; în casă nu se poate intra, pentru că în ușa tindei stă de strajă un fecior voinic; dacă reușește să treacă de el, îi apare în cale un grup de femei bătrâne; învingându-le și pe ele, împreună cu mirele ocupă casa goală, înfigându-și sabia în grindă și atârnând steagul în cuier; astfel, neamul mirelui pune stăpânire pe casă; apoi, mireasa este condusă, sub steag, la casa soțului ei (BOGDAN, p. 22). Serii simbolice: *grindă-fier-colac-busuioc-monedă-grâu-vin*; *grindă-pâine-monedă-floare-fier-brad.*

GROAPĂ
Se prevestește primejdie pentru cel care se visează închis într-o groapă; tot rău înseamnă dacă se visează șezând într-o groapă; dacă visează că sapă o groapă este semn că îi va muri o rudă; în schimb, dacă visează că scapă și nu cade într-o groapă înseamnă că va ieși cu bine dintr-o mare primejdie - Suceava (NOTE, Băncescu).

GULER
Se crede că nu este bine să se croiască, la nici o piesă de îmbrăcăminte, întâi gulerul, pentru că se prevestește astfel moartea celui căruia îi este destinată haina - Vâlcea (**2.** GOROVEI, p. 113).

GULIE v. NAP.

GUNOI
Ca să nască ușor, femeia însărcinată, după ce mătură și adună gunoiul, să spună că tot așa de

repede să nască, precum repede și ușor aruncă gunoiul - Muntenia; gunoiul adunat în ziua prăznuirii Sfântului Gheorghe (23 aprilie) să fie pus la rădăcina pomilor, pentru că astfel rodesc mult mai bine - Iași; nu se dă gunoiul afară din casă în zilele de Crăciun (25 decembrie) și de Paște - Bihor; seara nu se dă gunoiul afară din casă, pentru a nu se arunca și norocul - Ialomița; Suceava; nu este bine să se dea gunoiul afară din casă după apusul soarelui - Ilfov; Prahova; nici în cea de a doua zi după lăsatul de sec, la intrarea în Postul Mare, pentru că noaptea vine lupoaica și fură cărbunii aruncați afară - Ialomița; la lăsatul secului pentru Postul Paștelui, gunoiul din casă trebuie aruncat prin vecini, până la răsăritul soarelui, având capul descoperit și bustul dezgolit, ca să plece puricii din locuință - Dolj; gunoiul, amestecat cu părul rezultat din tunsoarea oamenilor, sau provenit de la scărmănatul lânii, se dă afară din casă numai purtat pe mătură, pentru că altfel va fi rău de cei din familie - Tecuci; se consideră că se scoate norocul din casă, dacă gunoiul este scos în ziua de ajun al Bobotezei (5 ianuarie) - Suceava; nu se ține gunoiul lângă ușă, fiindcă nu se mai mărită fetele din acea casă - Suceava; cui își lasă gunoiul lângă prag nu-i va intra nimeni în casă cu vești bune - Tecuci; îi vor face vitele viermi aceluia care lasă gunoiul după ușă, neridicat timp de trei zile - Tecuci; pentru ca strigoaicele să nu ia mana vacilor, apa, cu care este clătit vasul în care a fost laptele muls, se varsă întotdeauna pe gunoi - Suceava; când este mort în casă, măturatul se face dinspre ușă spre spatele încăperilor, ca să nu iasă gunoiul din casă înaintea celui decedat - Botoșani (**2.** GOROVEI, p. 106-107; 159; 170; 203; 256; NOTE, Antonescu). În casa unde se află un mort nu se mătură absolut deloc, până nu se scoate mortul afară, fiindcă se crede că este rău de moarte pentru ceilalți membri ai familiei, iar dacă se mătură totuși gunoiul nu se scoate din casă; după plecarea mortului spre cimitir, o vecină mătură prin casă, ca să nu se mai întoarcă răul îndărăt, iar gunoiul adunat se aruncă într-un loc prin care nu umblă nimeni; se spală apoi pe mâini cu apă din ulcica pusă pe fereastră, crezând că astfel nu îi vor amorți mâinile; ea mai primește de pomană o cămașă sau o năframă, un colac sau pâine, un drob de sare și o sticlă cu vin în care se află o lumânare aprinsă; sau o năframă și pâinea care a stat pe fereastră în timp ce mortul s-a aflat în casă - Muntenia; Moldova; Bucovina; după moartea unui om, nu se dă gunoiul afară din casă timp de o săptămână, ca să nu *„se măture”* și alt suflet din casă; după șapte zile, se curăță bine peste tot, ca să se curețe și toate relele, iar odată cu gunoiul se aruncă și mătura - Banat (**3.**MARIAN, p. 180; 311-313). Gunoiul strâns primăvara din casă este bine să fie aruncat pe cărare, considerându-se că odată cu acesta se aruncă din casă *„tăte relele, grelușii, purecii, stelnițele”* - Maramureș (BOGDAN, p. 45). Înseamnă îmbelșugare pentru cine visează grămezi de gunoi - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *apă-gunoi*; *cămașă/năframă-colac/pâine-sare-vin-lumânare.*

GURĂ

În credințele multor popoare, deci și la români, gura (și buzele) reprezintă locul de intrare și de ieșire a sufletului (EVSEEV, p. 168). Să nu se dea ceva din gură, fiindcă își dă propria putere cel ce o face - Teleorman; inflamarea mucoasei bucale este semn de noroc - Tecuci; nu este bine să se spele cineva turnându-și apă din gură, pentru că acesta este un semn de sărăcie - Iași; sau este semn de ne-iubire, de urâțenie - Suceava; se crede că nu este bine să fie hrăniți copiii mici din gură, fiindcă le va mirosi gura - Bucovina; dacă mortul rămâne cu gura deschisă, se crede că el cere de pomană, sau că va mai muri cineva din acea casă - Suceava (**3.** MARIAN, III, p. 52-54; **2.** GOROVEI, p. 60; 107; 108; 151; 170; 211).

GUȘTER (*Lacerta viridis* - DLRM, p. 351)

Deoarece, în limbaj regional, denumirea *gușter* este folosită și pentru gâtlej, esofag (ȘĂINEANU, III, p. 174), se produce un transfer de semnificație în planul credințelor care se construiesc în jurul acestei specii de șopârlă; astfel, capul de gușter, tăiat în luna martie, cu o monedă de argint, se întrebuințează pentru vindecarea bolilor de gât - Dolj (**2.** GOROVEI, p. 285). Serie simbolică: *gușter-*

martie-monedă(de argint).

GUTUIE (fruct de *Cydonia vulgaris* - DLRM, p. 351)
Rod al pomului cu flori albe-roz și cu fructe mari, galbene și parfumate (ȘĂINEANU, III, p. 148), gutuia are însușiri „fecundatoare“ și de aceea este prezentă în riturile de naștere, botez, nuntă și înmormântare; în general, simbolismul acesta apare la fructele cu înveliș dur sau care sunt zemoase și au mai multe semințe, precum *mărul, para, gutuia*, dar mai ales *nuca* (EVSEEV, p. 81). Pentru tratarea urticariei este bine să se ia pământ de la rădăcina unui gutui, dimineața înainte de răsăritul soarelui, și să se dea pe piele - Teleorman (**2.** GOROVEI, p. 21). În vorbirea locuitorilor din nordul Moldovei, gutuia mai este denumită și *„mărul Evei“*; cine visează gutuie înseamnă că va trăi momente de amăgire, sentimente de părere de rău, unele răutăți din partea celor din jur, dar poate să fie și semn de noroc în căsătorie; dacă se visează mâncând gutui este semn de supărare, necaz, dar poate să prevestească și bogăție - Suceava (NOTE, Băncescu).

H

HAINĂ

Este prevestitor de moarte, dacă i se face copilului îmbrăcăminte (cămășuță, scutece etc.) înainte de a se naște - Vâlcea; sau pentru că nu va mai crește - Țara Oltului; cei care intră în casă la un nou-născut să smulgă o ață din hainele lor și să o azvârle pe copil, ca să nu-l deoache și să nu-i ia somnul - Țara Oltului; până la vârsta de un an, copilul să nu se îmbrace cu hainele pe dos, pentru că i se întoarce anusul și, din același motiv, să nu i se spele hainele pe dos până nu va împlini vârsta de trei ani - Muntenia; copilul mic să nu fie îmbrăcat cu vreo haină întoarsă pe dos, fiindcă va face totul pe dos, când va fi adult - Țara Oltului; dacă unei familii îi mor copii, este bine să adune resturi de țesătură de la nouă case, ai căror gospodari nu sunt cununați a doua oară, și să confecționeze din ele îmbrăcăminte pentru cei rămași în viață și nu vor mai muri - Suceava; când se fierbe cânepa pentru a fi albită, femeile să poarte cămăși albe și nu colorate, ca și cânepa să iasă albă cum este cămașa purtată - Țara Oltului; se crede că se vor înrudi cei care își agață, din întâmplare, straiele între ei - Suceava; când se prinde, din întâmplare, haina în clanța ușii este semn că în acea casă vor sosi oaspeți - Muntenia; să nu se îmbrace niciodată vreo haină pe dos, pentru că se strică vremea - Teleorman; Vrancea; Suceava; sau este posibil să moară cineva; pentru a evita acest deznodământ neplăcut, este bine ca obiectul de îmbrăcăminte să fie călcat în picioare - Suceava; dar totodată unii cred că sunt feriți de vrăji, dacă îmbracă intenționat ceva pe dos - Moldova; ca să se scape de friguri, să se dezbrace preotul de odăjdii deasupra celui bolnav - Tecuci; bolnavul de epilepsie să poarte permanent cu el un petic dintr-o haină purtată la cununie, sau un petic de odăjdii preoțești - Țara Oltului; să nu se cârpească vreo haină când este deja îmbrăcată, pentru că se lipesc blestemele de acel om - Vâlcea; dacă fata care spală cămăși se udă pe veșminte, este semn că se va mărita cu un bărbat bețiv - Suceava; furtul unor piese de îmbrăcăminte aduce pierderi în oile păgubașului - Tecuci; cel decedat este îmbrăcat cu hainele cele mai bune pe care le-a avut, pentru ca să fie curat și prezentabil, când se înfățișează înaintea lui Dumnezeu - Muntenia; prezența în vis a straielor rupte dă semn că în curând respectivul va avea silă de ceva - Suceava; visarea unui om îmbrăcat în haine noi prevestește moartea lui - Moldova (GOLOPENȚIA, p. 95; 107-108; 140; **2.**GOROVEI, p. 9; 21; 38; 61; 93; 112; 113; 143-144; 152; 174; 176; 260; NOTE, Antonescu). Pe locul unde a zăcut și a murit cineva se pune o haină nouă de către cei care rămân acasă, după scoaterea decedatului și plecarea cortegiului funerar, ca să nu se mai întoarcă boala în casă - Prahova; se crede că mortul, până ce ajunge la locul ce-i este hotărât în lumea de dincolo, trebuie să treacă mai întâi printr-un foc mare și periculos; pentru aceasta, hainele ce i se dau peste sicriu, el le ia la subsuoară și, când ajunge la acel foc, le îmbracă și trece prin foc, veșmintele arzând și el rămânând nevătămat; dincolo de foc stă Maica Domnului care, văzându-l scăpat, îl cârmuiește mai departe - Bucovina; acasă, după venirea de la cimitir, când se dau hainele de pomană, cel ce primește (un om sărman) este scos afară cu fața la soare și întrebat de trei ori: *„Dai hainele lui X pe cealaltă lume ?”*, iar el răspunde: *„Dau!”* - Banat (**3.** MA-RIAN, III, p. 173-174; 191-192). În Banat, se dă de pomană pentru cel decedat un rând de haine complet, coloritul acestor veșminte fiind în funcție de vârsta celui mort; hainele sunt încredințate unui om sărman, unei femei văduve sau unui membru al familiei (LĂPUȘTE, p. 75). Nu se coase un nasture sau altceva la o haină deja îmbrăcată pe cineva, iar, dacă tot se coase, cel îmbrăcat trebuie să țină o ață în gură, ca să nu i se coasă mintea; dacă este copil, se spune că trebuie să țină ața în gură, ca să nu vorbească și să nu uite ce a învățat - Maramureș, Prahova, Ilfov; în general, în Maramureș se crede că nu este bine să se cârpească haine murdare (BOGDAN, p. 94-95; NOTE, Antonescu). În mai multe zone din țară, se crede că acela care îmbracă o haină pe dos (mai ales piese de lenjerie) va fi urât de toți, sau că nu se va lua nimeni de el, sau că de el nu se vor apropia farmecele; dacă a îmbrăcat vreo piesă de îmbrăcăminte pe dos din greșeală și pentru ca lumea să nu-l mai urască, ea trebuie dezbrăcată, călcată în picioare și apoi îmbrăcată din nou; este semn rău pentru cel care se visează că și-a

cumpărat o haină și aceasta i-a fost furată; sau că a pierdut-o; nu este bine nici pentru acela care se visează îmbrăcat într-o haină nouă; prevestește nenorociri pentru cine se visează îmbrăcat în haine împărătești sau purtând haine colorate vesel sau lucioase; se va întâlni cu înșelătoria și fățărnicia cel care se visează având haine cu multe fețe; înseamnă boală pentru cel care visează că are haine murdare de noroi sau că și le spală avându-le pe trup; înseamnă bună întovărășire pentru cine visează haină de femeie; iar visarea uneia bărbătești înseamnă avuție; va trăi în belșug cel care se visează purtând cu plăcere o haină; dar va ajunge în nevoi cel ce se visează purtând o haină ruptă; este semn că va pierde unele obiecte și va trăi în sărăcie cel care se visează gol, fără îmbrăcăminte pe el sau reparându-și hainele; este bine când cineva se visează îmbrăcându-se sau că posedă haine de culoare roșie; va fi promovat într-un post important cel care se visează că poartă haine scumpe; va fi invidiat de ceilalți cel care se visează purtând îmbrăcăminte din mătase; va trăi în cumpătare cel care se visează spălând veșminte - Suceava (NOTE, Băncescu).

HAM
Ansamblu de curele sau de frânghii cu ajutorul cărora se înhamă calul la un vehicul (ȘĂINEANU, III, p. 151). Se crede că desfacerea și desprinderea hamului la plecarea de acasă e semn, pentru gospodarul cu gând de a se deplasa cu treburi, să se reîntoarcă, fiindcă pe drum îl vor întâmpina multe primejdii - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 109). Se mai obișnuiește ca socrii să pună pe capul tinerilor căsătoriți frâiele cailor, în timp ce aceștia intră în casă, semn de unificare conjugală și de supunere - Banat (**1.** LAZĂR, p. 268). Cine visează hamuri înseamnă că va face o călătorie - Suceava (NOTE, Băncescu).

HAMEI (*Humulus lupulus* - DLRM, p. 354)
La ieșirea din biserică a mirilor proaspeți cununați, rudele aruncă peste ei monede, nuci și hamei, simbolizând dorința de belșug pentru tânăra familie, dar totodată îndemnul de a disprețui bogățiile și plăcerile cele lumești (ȘEULEANU, p. 40). Serie simbolică: *hamei-*. *bani-nucă*.

HARALAMBIE v. FEBRUARIE.

HARTĂ
Harta de mari dimensiuni apărută în vis prevestește o călătorie în străinătate - Suceava (NOTE, Băncescu).

HÂRLEȚ v. CAZMA

HÂRTIE
Pentru cine visează coli de hârtie este semn că va scrie curând o epistolă; dacă se visează tăind hârtie, va trebui să fie atent în următoarea perioadă de timp la felul cum îi evoluează viața; dacă visează o hârtie pe care se află ceva scris, va fi implicat în diferite certuri; dacă se visează rupând niște hârtii, cu siguranță unele întâmplări neplăcute îl vor conduce la mânie - Suceava (NOTE, Băncescu).

HERUVIM v. ÎNGER.

HODOLEAN v. ODOLEAN.

HOLBURĂ
Personaj fictiv, întâlnit în expresia moldovenească *„satul lui Holbură"*, echivalentă expresiei muntenești *„satul lui Cremene"*, ambele desemnând un loc unde fiecare este stăpân, simbolizând

deplina dezordine socială (ȘĂINEANU, I, p. 130). v. CREMENE.

HOLDĂ v. LAN.

HORĂ

Hora, cercul dinamic, imitând mișcarea astrului zilei, are multiple funcții magico-simbolice, printre care și pe aceea de integrare a polarităților și de armonizare a părților antitetice; hora se joacă în momentele hotărâtoare din desfășurarea nunții, parcă pecetluind valabilitatea și durata în timp a actelor consumate; la ea participă aproape întreaga lume prezentă la nuntă, ca semn al aderenței la întemeierea noii familii (EVSEEV, p. 205). Prevestește o mare bucurie celui care visează și se visează jucând într-o horă - Suceava (NOTE, Băncescu).

HORN

Era de așteptat ca fiind una din părțile componente ale vetrei, deci în directă legătură cu focul, hornul să preia ceva din sfera simbolică și de credințe a celor doi termeni, ceea ce nu se întâmplă în realitatea mentalității tradiționale românești, care leagă locul de evacuare a fumului mai repede de soliditatea construcției și, în consecință, de imobilismul și statornicia ei; astfel, înainte de a pune cloșca pe ouă, este bine să fie învârtită de trei ori în jurul stâlpului de la horn, în credința că, în acest fel, nu-și va părăsi cuibarul - Suceava; dacă se strigă pe gura hornului numele cuiva, acela va veni în grabă - Iași; aidoma se procedează și când o vită se rătăcește și se crede că este pierdută - Dolj; în duminica lăsatului de sec de brânză, fiarele hornului trebuie legate înainte de culcare, pentru a lega astfel gura animalelor sălbatice și tot la fel se face și dacă vitele sunt uitate neînchise în ocolul gospodăriei sau în câmp, în scopul de a nu fi atacate de fiarele sălbatice - Dolj; se zice că, dacă mireasa, când intră în casa mirelui, se uită pe horn, atunci îi va muri soacra - Moldova; sau, în același context, dacă se uită pe horn, cuvântul ei nu va fi luat în seamă de ai casei, precum nimeni nu ia în seamă cenușa de la vatră - Moldova; sau, când vine de la biserică, mireasa să se așeze pe o șa pusă pe vatră, ținând în brațe un băiețel frumos, și să se uite pe horn, ca să aibă copii frumoși - Dolj; funinginea măturată de pe horn în noaptea dinspre Crăciun este bine să fie pusă la rădăcina pomilor fructiferi, ca ei să rodească bogat în anul ce vine - Vâlcea; se crede că atunci când vuiește hornul este semn că vremea se va strica - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 52; 86; 109; 164; 198; 265; 276; 277). În timpul șezătorilor, două câte două fetele aduc surcele de la tăietorul de lemne și le aruncă pe horn, strigând totodată numele feciorilor doriți - Maramureș (BOGDAN, p. 100). În casa socrilor mari, se așează mâncare pe vatră, iar tânăra mireasă se uită în sus pe horn, ca să nască prunci cu ochi negri - Banat (**1.** LAZĂR, p. 268). Oricum, hornul este unul dintre locurile prin care maleficul poate penetra din exterior în spațiul casnic și din care cauză sunt luate măsuri diverse de protecție (NOTE, Antonescu). Serii simbolice: *duminică*(a lăsatului de sec de brânză)-*fiarele hornului*; *noapte*(dinspre Crăciun)-*funinginea hornului*; *vatră-horn-șa-băiat.*

HOTAR

În înțelesul de limită a unui teritoriu (vatră, moșie), aflat în proprietatea locuitorilor unei așezări (ȘĂINEANU, III, p. 177). Dacă unei femei i se îmbolnăvește copilul, este bine să-i ducă hăinuțele și albia (copaia) la hotar, ca să se lecuiască; de asemenea, găinile moarte sunt duse tot în hotarul satului - Vâlcea (**2**. GOROVEI, p. 109).

HREAN (*Armoracia rusticana* - DLRM, p. 366)

Printre alimentele duse la biserică, în dimineața din Duminica Paștelui, în vederea sfințirii lor, se află și hreanul; se crede că acela care mănâncă din acest hrean, tot în Duminica Învierii, după ce vine de la biserică, va fi peste an iute ca hreanul și sănătos - Suceava; din același motiv, se pune puțin hrean și în tărâțele care sunt date la vite, ca să le ferească de tot felul de boli, care sunt mai

active în anotimpul primăverii - Suceava; femeile îl păstrează peste an pentru a-l pune în vasele cu apă sau în fântânile cu apă sălcie, ca să le „curețe“ de gustul neplăcut - Suceava; este bine ca bolnavul de friguri să fie tratat tot cu acest hrean - Suceava; până și în cazul că familia pregătește purcel pentru Duminica Paștelui, în loc de miel, este bine ca acesta să aibă în rât o bucată din hreanul sfințit - Suceava (**2**. MARIAN, II, 174-175). Cine gustă, la întoarcerea de la biserică, mai întâi din hrean (și nu din pască), pe acela nu-l vor pișca puricii peste an - Bucovina; prin extensie, se spune că acela care gustă de șapte ori dintr-un hrean se va curăța de păcate, ca și cum s-ar împărtăși - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 109; 189).

HUHUREZ (*Syrnium aluco* - DLRM, p. 367)
Fiind pasăre răpitoare din familia bufnițelor și manifestându-se prin glas la căderea întunericului, se crede că huhurezul vestește evenimente nefaste omului (COMAN, II, p. 1), fie că este vorba de manifestări negative ale propriului trup, sau de cele ale naturii înconjurătoare; astfel, când cineva aude pentru prima oară glasul huhurezului este semn că se va îmbolnăvi - Suceava; când cântă huhurezul înseamnă că se va face frig - Vaslui; dacă glasul lui se aude în pădure este semn de vreme rea - Suceava; sau va fi vreme ploioasă - Suceava; se crede că acela care mănâncă labă de huhurez își pierde mintea; din această pricină, femeile necinstite dau de mâncare bărbaților lor labă de huhurez, ca să nu le persecute pentru aventurile lor extraconjugale - Vaslui (**2.** GOROVEI, p. 109; 230; 261; 266).

HULUB v. PORUMBEL.

I

IAD

Loc imaginar opus Raiului; se crede că este situat în interiorul pământului, fiind caracterizat printr-un întuneric de nedescris; prin acest spațiu rătăcesc sufletele celor păcătoși; la răstimpuri, aceștia merg să-și primească pedeapsa la care sunt osândiți (unii ard în foc, alții sunt mâncați de viermi; unii sunt puși să danseze pe o arie plină cu mărăcini, alții poartă în spinare pe dracii care i-au pus să facă păcatul); în acest loc nu există nici un pom și nu se poate afla nimic de la cei de pe pământ, nici de la cei din Rai și chiar de la cei aflați în iad; numai rugăciunile familiei, ale bisericii și ale celor săraci le mai ușurează din chinuri - Muntenia; este ca o groapă foarte adâncă, situată în fundul pământului, unde arde permanent focul, dar nu este lumină, din cauza fumului des și înăbușitor care iese din foc; iadul mai este imaginat ca o casă mare sau ca o cetate colosală subpământeană, situate într-o fundătură urâtă și întunecoasă; în loc de lemne și pietre, la fundație, tălpi și ușori sunt puse babele cele rele sau chiar vrăjitoarele care au făcut numai fapte rele; în mijlocul iadului stă pe un scaun de foc Scaraoțchi, împăratul întunericului, în jurul lui aflându-se milioane de draci și drăcoaice; aceștia au rolul să chinuiască pe nelegiuiți și păcătoși, împărțiți în mai multe cete; unii sunt arși într-un cuptor, alții sunt fierți în căldări mari de aramă în care se află smoală; unii sunt pisați în pive, iar alții sunt puși în lulele și sunt fumați de către draci; păcătoșii mai sunt chinuiți prin bătaie cu bâte și harapnice din piele, sau li se scot limbile și le sunt străpunse cu ace_încinse; la ușa de fier a iadului stau zi și noapte de pază doi diavoli care invită să intre pe toți cei care trec pe acolo și resping pe cei care ar dori să iasă afară și să scape de chinuri; se mai află la ușa iadului și *Floarea-macului*, care amăgește sufletele să pătrundă în iad; în jurul acestui loc se află o câmpie stearpă, străbătută de <u>Apa</u>-Sâmbetei, care se varsă în iad; de aici și zicala *„Duce-te-ai cu apa sâmbetei"*, adică un imperativ care invită pe celălalt să plece și să nu se mai facă văzut; drumul ce duce la iad este plin de mărăcini și de spini, dar pe el se ajunge mult mai ușor la destinație decât pe cel care duce la Rai; dacă cei păcătoși ajung în iad, cei mai puțin păcătoși sunt aduși doar până la gura iadului, care este imaginată ca o prăpastie înfiorătoare, în fundul căreia mișună tot felul de lighioane, balauri, broaște râioase, șerpi; toate aceste animale viermuiesc căutând să treacă peste puntea iadului, așezată deasupra prăpastiei, și care duce apoi spre Rai, dar ele cad totdeauna de pe această punte înapoi în prăpastie; în schimb, sufletele care merg în iad nu rămân acolo pe vecie; după o perioadă de penitență, ele sunt duse într-un loc situat între iad și Rai unde stau în așteptarea judecății de apoi - Bucovina; este o peșteră întunecoasă, așezată în pământ, sub Rai; gura care duce în peșteră poartă denumirea de *gârliciul pământului*; în peșteră locuiesc sufletele celor păcătoși și o mulțime de draci - Năsăud; iadul este situat către apus, unde nu este soare pe cer, munții varsă foc, marea este ca un potop; este tot o peșteră, păzită de balauri, șerpi și fiare sălbatice, precum și de doi diavoli, care nu lasă pe nimeni să iasă; păcătoșii sunt legați în lanțuri și introduși în foc până la brâu, sunt ținuți fără apă și fără hrană; păcătoșii provin din rândurile criminalilor, hoților, stricătorilor de căsnicii, mincinoșilor; aici, focurile ard fără lumină, apele sunt secate, *„nu sunt păsări, nu sunt flori, /numai jar și numai nori!"*- Banat; iadul este locuit de cei morți nespovediți și de cei care au păcătuit prin adulter - Cluj; în iad se duc neapărat mărimile satului, primarul tăind lemne pentru draci sau purtându-i în spinare pe încornorați - Țara Oltului (**3.**MARIAN, III, p. 291-298). În biserica maramureșeană din Dragomirești, datată 1722, existentă la Muzeul Satului din București, pictura din pronaos, care imaginează chinurile iadului, prezintă în special femei (o morăriță este biciuită de doi diavoli și obligată să poarte în spinare piatra morii, pentru că obișnuia să ia uium peste cota normală; altă femeie este călcată de draci cu un fier de călcat, pentru că, leneșă fiind, nu călca lenjeria casei; una este întinsă cu ajutorul unui par, pentru că și ea obișnuia să tragă pe cot pânzătura pe care o vindea, în dorința de a obține bani mai mulți pentru același metraj; două femei sunt așezate față în față, una având în ochi desenată o bârnă, evidentă fiind dorința pictorului anonim de a ilustra proverbul conform căruia unii oameni văd

gunoiul din ochii altora și nu văd bârna din ochiul lor); dar sunt pictați și doi homosexuali, într-o atitudine caracteristică, și un agricultor care este tăiat în lungul trupului cu un plug, pentru că obișnuia în fiecare primăvară, la arat, să taie câte o palmă de pământ din proprietatea vecinului (NOTE, Antonescu).

IANUARIE (Gerar; Genarie; Ghenarie; Ghenare; Cărindar; Călindariu; Carindar)
Explicația acestor denumiri stă în credința că în această lună este începutul colindelor sau pentru că în noaptea Anului Nou se obișnuia să se facă, din coji de nucă sau din foi de ceapă, calendarul meteorologic tradițional - Munții Apuseni (**12.** GHINOIU, p. 67). Totodată, este luna frigului, a gerurilor celor mari; dacă vremea este totuși înmoinată, se crede că toate fenomenele meteorologice grele se mută în cursul lunii februarie, dar oamenii tot nu scapă de ger (**2.** MARIAN, I, p. 73; 75). Conform decretului dat, la 1166, de către Mihail Comneanul sunt interzise orice munci în zilele de **18** și **25** ianuarie, dar sunt permise unele munci, probabil cele cu caracter strict gospodărești, în zilele de **10** ianuarie (Sfântul Grigorie, episcopul Nisei), **16** ianuarie, **19** ianuarie (Aducerea moaștelor Sfântului Grigorie Teologul, prăznuit astăzi la 25 ianuarie) și **27** ianuarie (Aducerea moaștelor Sfântului Ioan Gură de Aur); la 6 decembrie 1786, Ghedeon Nichitici, episcopul ortodox al Sibiului, reglementează zilele de sărbătoare la **1** ianuarie, **6** ianuarie și **30** ianuarie, adăugând și ziua de **14** ianuarie, pentru că la această dată este prăznuit, în calendarul de rit vechi, Sfântul Sava, sfânt național sârb (GRAMA, p. 68-71).
1 Ianuarie – **Tăierea împrejur cea după trup a Domnului; Sfântul Ierarh Vasile cel Mare; Anul Nou.** Maramureșenii numesc Anul Nou *„O zi la anul”* și consideră că așa cum este el început, tot așa le va merge; deci trebuie făcute acte augurale, dar trebuie să se și evite să fie făcute acte care ar putea fi de rău augur; important este ca, în cele 12 zile de „festum incipium”, să se prefigureze derularea întregului an viitor; nu doar o prefigurare matematică, adică nu numai faptul că cele 12 zile corespund celor 12 luni, ci o prefigurare a tuturor situațiilor în care omul ar putea să se găsească în anul care vine, un fel de repetiție a soluțiilor pe care le-ar elabora în contexte diferite ale vieții sociale; calendarul de ceapă, aflarea ursitului de către fete, „Plugușorul”, colindele cu „Miorița”, „Meșterul Manole”, „Soarele și luna”, cu „Cerbul” etc. sunt în fond forme poetice ale unor străvechi rituri; practic, s-a ajuns la credința că, în zilele când se trece de la un an la altul, forțele tainice ale naturii sunt în mișcare și pot aduce bine sau pot păgubi pe oameni; vechii babilonieni credeau că aceasta se întâmplă în momentul de egalitate dintre zi și noapte, deci la echinocțiu, de aceea anul nou începea la ei mai întâi toamna, apoi primăvara; în ceea ce privește jocurile cu măști, poate că acestea nu se leagă de strămoși; ele pot fi interpretate, pur și simplu, ca niște jocuri, adică un fel de vestigii ale Saturnaliilor romane, sfârșitul perioadei rituale și ceremoniale, perioadă grea, pentru că nu este ușor să se trăiască în cotidian, cu atât mai mult nu este ușor să se trăiască în ceremonial; dimpotrivă, este uneori mai greu de trăit în acest plan superior, sacral; și pentru a ieși din acest plan superior și să se reintre în cotidian, este nevoie să existe o dezlegare, jocurile cu măști fiind un fel de refulare; prin ele, omul se ascunde în dosul măștii, ca să poată să facă ceea ce nu face în cotidian; astfel, jocurile cu măști sunt un fel de purificare, permițându-le oamenilor să intre mai liberi în noua perioadă care vine; în fond, timpul este continuu și oamenii, ca să-l stăpânească, îl taie în felii; o asemenea tăietură de 12 zile este Anul Nou; din seara de Anul Nou și până a doua zi, nu trebuie să se stingă lumina din casele oamenilor; către miezul nopții, se pun lemne în picioare, lângă perete, pentru fiecare membru al familiei, într-o încăpere unde nu se umblă decât rar și nu este de bine dacă unul dintre ele cade până dimineața; în unele sate, în seara Anului Nou, de pe un deal se face *„Strigarea peste sat”*, pentru a pomeni toate faptele bune și rele petrecute peste an; cum se înserează, două grupuri de feciori urcă pe deal și strigă, iar locuitorii ies din case să asculte; unii se bucură, râd, alții se supără; în încheiere, la cele bune, care sunt amintite primele, li se urează *„Noroc!”* și *„An Nou fericit!”*, dar se urează la fel și faptelor rele, pentru ca ele să se ducă odată cu anul ce trece, iar oamenii să intre

în noul an curați și cu gânduri bune; fetele ascultă seara, la ferestrele caselor, și, în caz că aud pe cineva dinăuntru zicând *„du-te”*, ca îndemn pentru o anumită activitate, de pildă să aducă lemne, înseamnă că în acel an se vor mărita; dar pot auzi și *„stai”*, *„șezi”* și înseamnă că nu se vor mărita; tot noaptea, fetelor bătrâne li se pune *Metehău*, un om din cârpe, urât, așezat în cel mai înalt copac sau pe poartă, înconjurat bine cu spini, ca să nu poată fi luat ușor; în traista pe care o poartă sau într-un buzunar această mascoidă are un bilet, în care stă scris de unde vine, *„de pe ce sate”*, *„din sus”*, *„din jos”* și cere *„orice de mâncare sau de îmbrăcat”*; fata trebuie să-l ia (dacă nu poate, plătește cuiva să o facă), îl duce în casă, îl așează la masă și îl cinstește cu mâncare și băutură; se crede că, dacă în casă intră, în această zi, mai întâi un bărbat, el aduce noroc și bucurie; nu este bine ca femeile să umble cu colinda de Anul Nou; să nu se doarmă în această noapte, pentru că acela care o face va fi somnoros tot anul; să nu se plângă în noaptea aceasta, pentru că se va plânge tot anul, nu este bine să se meargă la nimeni în vizită; dimineața, de Anul Nou, gunoiul strâns în timpul sărbătorilor se duce în grădină, sub pomi, și i se dă foc, amenințând totodată pomii că vor fi tăiați, dacă nu vor rodi; acest ultim obicei fiind întâlnit și în Țara Lăpușului; se mai sună printre pomi cu un clopoțel, pentru ca să fugă insectele și alți dăunători; în dimineața Anului Nou, oamenii se spală cu apă neîncepută, pusă într-un vas în care se pune un ban de argint și o crenguță de brad, ca omul, în anul ce vine, să fie căutat și iubit ca banul și frumos și tânăr ca bradul; la sfârșitul celor 12 zile de sărbătoare, în ultima noapte, cea de 6 spre 7 ianuarie, nu se stinge lumina în casă, iar pe masă se așează un vas cu apă pe marginea căruia se pun lumânărele aprinse (**4.** POP, p. 34; BOGDAN, p. 6-10; 15; 122). În Sălaj, în seara Anului Nou, se pun păpuși de paie, îmbrăcate în zdrențe, la poarta fetelor rămase nemăritate mai mulți ani, nefiind scutiți de acest obicei nici holteii; se mai obișnuiește ca, în seara de Anul Nou, flăcăii din sat să se așeze pe două dealuri, față în față, și să strige unii altora, dând în vileag faptele de rușine ale unora dintre consăteni; astfel, se dau de știre legăturile de dragoste tainice ale unor fruntași ai satului; se întâmplă ca unii dintre cei supărați să pândească strigătorii și să se răzbune bătându-i (PRESA). Înnoirea anului cuprinde ideea perfecționării începuturilor, a beatitudinii „vârstei de aur”, motiv pentru care oamenii tuturor timpurilor așteaptă cu mare nerăbdare sosirea noului an; invers, acumularea zilelor de după început aduce îmbătrânire, degenerare și pierdere; timpul se naște deci anual, se maturizează în vremea coacerii recoltelor și apoi îmbătrânește și moare, condiție esențială pentru reînceperea unei perioade calendaristice; în unele legende populare, între vârsta timpului calendaristic (zilele de la 1 ianuarie la 31 decembrie) și vârsta sfinților există o corespondență ușor sesizabilă; sfinții repartizați pe zilele calendarului popular sunt tineri, maturi și bătrâni, în funcție de norocul acestora la împărțirea sărbătorilor, mai aproape sau mai departe de Anul Nou; în spațiul românesc se cunosc sau au fost depistate, până în prezent, trei începuturi de an: 1 ianuarie, 1 martie și 1 septembrie; calendarul popular cuprinde însă și alte începuturi de an; pentru a descoperi datele calendaristice mai vechi, celebrate ca început de an, sărbătorile și obiceiurile populare trebuie raportate la scenariul ritual al renovării timpului anual; acest artificiu metodologic seamănă cu regula matematică de trei simple, conform căreia se poate afla o necunoscută, dacă se dispune de două date cunoscute; modelul (scenariul) presupune existența unei perioade în care să se desfășoare ritualul complex de renovare a timpului: sacrificiul ritual al unui animal, pregătirea unor mâncăruri rituale, stingerea și aprinderea rituală a focurilor, practici și manifestări orgiastice, jocuri cu măști, sărbători nocturne și priveghiuri, întoarcerea morților printre cei vii, egalitatea supușilor cu stăpânii, strigatul peste sat, practici de fertilizare a ogoarelor, vitelor și oamenilor, prevestiri și pronosticuri, jocuri de noroc, deschiderea cerului, întocmirea calendarului meteorologic, practici pentru izgonirea spiritelor malefice, alungarea morților la lăcașurile lor; renovarea anului contemporan cuprinde un ciclu de 12 zile (25decembrie-6 ianuarie), intersectat la mijloc de momentul culminant al „tăierii” timpului, la miezul nopții dintre anul vechi și anul nou; în mentalitatea arhaică populară, ciclul sărbătorilor de renovare a anului începe și se termină cu sărbători importante (Crăciunul și Boboteaza), prefațate de ajunuri; cele 12

zile ale acestui ciclu se pare că reprezintă o reducere simbolică a anului solar de 12 luni, o concentrare a timpului, astfel încât o zi calendaristică să echivaleze cu o lună; scenariul sărbătorilor de Anul Nou se poate deci împărți în două perioade aproximativ simetrice: perioada dintre ajunul zilei de 25 decembrie și miezul nopții de Anul Nou, când spiritele malefice ale morților circulă printre cei vii, când abundă practicile de pomenire a moșilor și strămoșilor, când apar elemente ale unor străvechi practici orgiastice, și perioada dintre miezul nopții de Anul Nou și Bobotează, dedicată curățirii spațiului de forțele malefice, alungării morților, practicilor de divinație, propițiere și profilaxie; împărțirea ciclului sărbătorilor de iarnă în două perioade (nefast-fast, vechi-nou) este mai puțin evidentă datorită amestecului practicilor tradiționale, provocat de mutarea Nașterii (Crăciunul) de către Biserică din ultima zi a ciclului (6 ianuarie) în prima zi (25 decembrie); între urările care se fac la începutul unui an și pregătirea „mesei ursitoarelor", cu intenția de a fi ursit favorabil noul născut, se pot stabili unele asemănări; este vorba de începutul a două unități de măsură, adică anul și „viața de om", indiferent de numărul lor și de obiectele așezate la locul unde doarme nou-născutul sau la fereastră, obiceiul este practicat în toate regiunile țării; semnificația generală a obiceiului stă în acțiunea de divinație, menită să scruteze viitorul copilului și să-l influențeze pozitiv; produsele puse de moașă pe masa ursitoarelor au valoare de urare magică diferențiată: sănătate, frumusețe, noroc, fecunditate etc.; se crede că, în noaptea de Anul Nou se deschide cerul (în noaptea de Crăciun, se crede că se deschid mormintele); amândouă aceste situații sunt favorabile aflării viitorului; spiritele morților și strigoii, în prima parte a ciclului de 12 zile, personajele celeste, în a doua parte a acestuia, sunt solicitate să dea răspunsuri despre ceea ce se va întâmpla în noul an; în nopțile de Anul Nou se spune, de asemenea, că vorbesc animalele și că se aprind și ard comorile; în Țara Loviștei, bătrânii numesc și astăzi revelionul cu o expresie de veche tradiție (*„Îngroparea anului"*), deoarece acest obicei se făcea în noaptea Anului Nou; în Banat și Transilvania, Anul Nou se mai numește și *„Crăciunul mic"*, deoarece o bună bucată de vreme nașterea lui Iisus a fost considerată început de an; între strigatul peste sat din Transilvania, la Anul Nou și la Paște (în Joia Mare sau în sâmbăta Paștelui) și strigatul peste sat din Muntenia, practicat la Lăsatul de sec, nu există deosebire de esență; în toate cazurile, scopul este același: comunicarea, în special a faptelor rele, de către feciori, într-un cadru nocturn și la o dată calendaristică precizată de tradiție, pentru ca persoanele vizate să intre în noul an purificate și cu șanse egale de împliniri ca și ceilalți membri ai obștii; formula cu care se încheie strigatul peste sat, în Maramureș, *„Cele bune să se-adune, cele rele să se spele!"* este valabilă pentru multe zone românești în care a fost atestat obiceiul (**12.** GHINOIU, p. 120-123; 143; 148; 154; 157; 186-187). Ziua de Sfântul Vasile sau Anul Nou se numește, în Bucovina, Crăciunul Mic, iar, în Banat, Fratele Crăciunului; în Bucovina, de Anul Nou, se obișnuiește să se atârne pe sub streșinile caselor o mulțime de flori, legate în mănunchiuri și sub formă de cruce, dar mai cu seamă busuioc, rămânând agățate acolo de-a lungul întregului an; enumerarea acestor flori se găsește în finalul textelor de colind de Anul Nou, în segmentul menit urărilor: *„Streașină de busuioc, /Să vă fie de noroc, /Streașină de măghiran, /Să vă fie peste an, /Streașină de mintă creață, /Să vă fie pe viață, /Streașină de bumbușori, /Să vă fie de-ajutor/La fete și la feciori/Și nouă de sărbători!"*; pe vârful unui deal din preajma satului sau în alt loc mai înalt, dimineața, cete de feciori suflă în buciume, fluiere, bat în tobe și în tot felul de instrumente de percuție, pentru a face cât mai mult zgomot - Bucovina; se adună mai mulți copii cu clopote și cu securi în mână și, în sunetul puternic al tălăngilor, înconjoară de trei ori pomul neroditor din grădină, amenințându-l că-l vor tăia dacă nu face fructe, iar unul dintre copii se pune garant că pomul va rodi și se roagă de ceilalți să nu-l taie - Moldova; femeile iau gunoiul strâns în urma măturatului în casă în ultimele zile și îl duc la rădăcina pomilor fructiferi, crezând că astfel aceștia vor rodi mai bine decât în urmă cu un an; dacă în urmă cu o zi, în ajun adică, se umblă cu *Plugul* sau cu *Aratul* de către cete de flăcăi, în ziua de Sânvăsâi se umblă cu *Semănatul*, obicei performat de către cete de copii de până la 12 ani; aceștia seamănă cu grâu, secară, orz, ovăz sau orez și urările se fac dimineața, până la ora 10-11, sau

„până ies oamenii de la biserică"; oamenii cărora le vin băieții cu Semănatul cred că tot anul le va merge bine și că vor fi onorați, cu atât mai mult cu cât mai mulți băieți, adică semănători, le deschid poarta gospodăriei, iar anul va fi mănos; dacă nu vin semănători, atunci cred că tot anul le va merge rău și nu vor fi băgați în seamă; alții cred că, dacă nu le urează nimeni în seara Anului Nou și nu îi seamănă băieții, nu vor mai apuca celălalt An Nou; se mai crede că, dacă vin fetițe la semănat, atunci nu le va merge bine și, în general, refuză primirea cetelor de fete, dacă acestea sunt primele care le intră în curte; cine va dormi în ziua de An Nou, acela va dormi tot anul - Muntenia; cine nu strănută în această zi, acela nu va ajunge până în anul următor - Suceava; cine dă în această zi bani cu împrumut sau nu are bani, acela va fi tot anul lipsit de bani și de toate cele - Bihor; Muntenia; Bucovina; să-l apuce pe om Anul Nou cu bani în buzunar, ca să aibă tot anul - Muntenia; este bine ca primul intrat în casă, în această dimineață, să fie un bărbat și nu o femeie, ca să meargă bine acelei gospodării - Moldova; dacă în ziua de Sânvăsâi este ger mare și pe pământ se văd multe steluțe este semn că anul ce urmează va fi unul bun și vor fi multe cununii - Țara Chioarului; dar dacă va fi moină, atunci vremea peste vară va fi potrivită mai ales pentru fân - Bucovina (**2.** MARIAN, I, p. 6; 9; 21; 44-48; 51-53; 56; 59; 95; 108; 110-114; 117). Se crede că, la miezul-nopții care marchează trecerea de la un an la altul, toate apele și pietrele dorm - Vâlcea; se spune că este noaptea în care se deschid cerurile și atunci fiecare animal poate grăi ca oamenii, dar cel care ascultă poate muri, fiindcă Dumnezeu nu vrea ca oamenii să afle treburile dumnezeiești - Vaslui; cine doarme în această zi va dormi tot anul - Muntenia; în această zi, fetele nemăritate mătură în casă dinspre ușă spre spate, apoi duc gunoiul în curte pus în poală, ca să le vină pețitori - Țara Oltului; în seara Anului Nou, fetele nemăritate pun într-un vas cu apă o ramură de busuioc, una de măr și o monedă de argint, pe care le lasă așa până a doua zi de dimineață, sperând că își vor visa viitorul soț și, dacă îl visează pe tânăr împreună cu multă verdeață în jur, este semn că ea va fi o femeie norocoasă, dar, dacă îl visează pe lângă niște bivoli, este semn aducător de rele - Muntenia; se crede că în seara și noaptea dinspre Anul Nou se deschide cerul, iar vitele vorbesc între ele, dar cine le aude va muri nu peste mult timp - Iași; Suceava; cine vede cerul deschizându-se va primi de la Dumnezeu tot ceea ce va cere - Iași; Suceava; nimeni nu trebuie să doarmă în noaptea dinspre Anul Nou, ca să nu fie tot anul somnoros, nici nu se dau bani cu împrumut, iar cel pe care îl prinde această zi fără bani asupra sa va fi în lipsuri tot restul anului - Țara Oltului; în ziua Anului Nou, în zori, pe nemâncate, fiecare om trebuie să ia în mână unealta pe care o folosește de obicei în tot cursul anului și să o mânuiască de trei ori; astfel, agricultorul izbește de trei ori cu sapa în pământ, iar furca pentru fân o ridică de trei ori în sus; la fel procedează cizmarul, croitorul, pietrarul etc. , în credința că vor avea spor la lucru de-a lungul întregului an - Galați; în general, cum va fi musafirul din ziua Sfântului Vasile, bogat sau sărac, tot așa va fi și anul, îmbelșugat sau plin de lipsuri diferite - Tecuci; în ajunul Anului Nou, doi copii se duc, spre seară, în grădină și unul amenință pomii care nu fac roade cu toporul, iar celălalt promite că vor da roade și să-l cruțe, după care îi leagă tulpina cu un șomoiog de paie - Țara Oltului; se crede că, dacă în ziua Anului Nou este senin și ger, este semn că, în anul ce vine, oamenii vor fi sănătoși, dar, dacă este moină și ceață, înseamnă că vor urma boli - Suceava; când ninge sau e moină în această zi înseamnă că anul va fi bogat în roade - Galați (**2.** GOROVEI, p. 9; 18; 48; 104; 156; 210; 216; 243; 258; GOLOPENȚIA, p. 82; 140). Se crede că timpul trebuie oprit în această noapte și întors, după ce au trecut 364 sau 365 de zile, și luat de la capăt din dimineața Anului Nou; oamenii, indiferent de vârstă, trebuie să stea treji, să se distreze, să uite cele rele întâmplate în anul care se petrece, să spere într-o viață mai bună; se aprind lumânări sub icoanele din casă, cu deosebire sub acelea care îl reprezintă pe Iisus Hristos; se ung canaturile ușilor și pragurile casei cu usturoi, membrii familiei și animalele, pentru ca toate și toți să fie feriți de rele; se spune că în această noapte vitele vorbesc între ele, dar nu este bine să fie ascultate, fiindcă acela care o face este sortit morții; în această noapte se deschide cerul, dar numai cei cu credință în Dumnezeu pot zări minunea și tot ce vor cere li se va împlini; se pune apă neîncepută în tot atâtea pahare, câți

membri sunt în familie, și se așează sub icoane, urmând să fie socotiți ca având noroc în anul ce vine cei la care paharele sunt pline cu apă; fetele beau apă din clopoțeii pe care îi poartă colindătorii, ca să aibă voce plăcută în interpretarea cântecelor peste vară; se colindă, în dimineața Anului Nou, cu sorcova, purtată de cete de 3-4 copii, sorcova fiind odinioară realizată din ramuri de pomi fructiferi, puse la înflorit în ziua Sfântului Apostol Andrei (30 noiembrie); după copiii cu sorcova, vin semănătorii, alte cete de copii, care poartă în trăistuțe boabe de grâu, porumb, fasole sau orez, pe care le aruncă în curtea gospodăriei și prin casă, ca semn de belșug pentru recoltele viitoare, semințele fiind apoi adunate de gospodari și date de mâncare vitelor, ca ele să fie sănătoase peste an - Bistrița; se alcătuiesc două cete de tineri pentru ziua de 31 decembrie, ai căror membri poartă măști de un grotesc inimaginabil, de-a dreptul hidoase, și înarmați cu ghioage, ostilitățile dintre cele două „oști” debutând pe la orele 4, 00 dimineața, locul adevăratei bătăi fiind știut numai de cele două tabere, asistați de bătrânii satului, așezați ordonat pe marginea drumului, care îi încurajează pe viteji, tradiția afirmând că, dacă nu curge puțin sânge, anul care vine va fi, din punct de vedere agricol, unul sărăcăcios; totuși, bătrânii locului afirmă că odinioară se luau doar la trântă și aceasta era singura luptă - Iași; la miezul-nopții, se sting toate luminile din casă și se aprind după trecerea acestui prag, marcându-se astfel moartea anului vechi, ajuns la bătrânețe, și renașterea acestuia, considerându-se totodată că timpul și lumea înconjurătoare reînvie, că forțele binelui înving în lupta cu forțele răului, că lumina învinge întunericul, că frigul este învins de căldură, că viața iese victorioasă împotriva morții - obicei practicat în toate zonele etno-folclorice; oamenii cred că, în noaptea de Revelion, ca și în nopțile tuturor marilor sărbători calendaristice, se deschide pentru o clipă cerul, iar cei care au șansa să surprindă acest moment îl pot vedea pe Dumnezeu stând la masa împărătească, înconjurat fiind de cei mai apropiați sfinți; se mai crede că, în acest caz, orice dorință aleasă se împlinește; obiceiul de a stinge toate luminile din casă, la cumpăna dintre ani, și a le aprinde imediat după miezul nopții semnifică dorința oamenilor de reechilibrare a timpului și spațiului, de a elimina haosul, întunericul și forțele răului care însoțesc trecerea anului vechi și a prilejui victoria luminii, a echilibrului și a forțelor binelui aduse de anul cel nou sau de timpul cel tânăr; cete de tineri sau de copii, băieți și fete în vârstă de 8-12 ani, pornesc, în dimineața zilei de 1 Ianuarie, cu *„Semănatul”*, obicei asemănător colindatului, dar care este însoțit doar de gestul de a arunca prin curtea gospodăriei semințe, urând gazdelor sănătate și roade bogate - Neamț (PRESA). Se umblă cu plugul tras de boi împodobiți cu canafuri roșii și cu tălăngi și se trage în mod simbolic câte o brazdă în curtea fiecărei gospodării, totodată aruncându-se cu boabe (de grâu, ovăz, orz, mai rar porumb) către gospodarii ieșiți în ușa caselor și rostindu-se urarea de belșug în roade - Maramureș; în toată țara, cete de copii umblă cu *Sorcova*, un montaj de flori artificiale prinse pe o vergea de lemn, sorcovitul presupunând rostirea unui text cuprinzând o succesiune de comparații propițiatoare (*Ca un măr, ca un păr/Ca un fir de trandafir/ Tare ca fierul/Iute ca oțelul/Tare ca piatra/Iute ca săgeata/La anul și la mulți ani!*; concomitent cu rostirea textului, copilul care ține sorcova îl atinge ritmic pe umăr sau pe spinare pe cel sorcovit; de remarcat că odinioară sorcova era mănunchiul de rămurele puse la înmugurit și înflorit în ziua Sfântului Andrei - 30 noiembrie (NOTE, Antonescu). În zonele din nordul României (Maramureș, Chioar, Lăpuș, Bucovina), în ziua Anului Nou, bărbații, purtând cu ei un plug din lemn sau din fier, tras de boi, trec de la casă la casă, trăgând în mod simbolic, la intrarea în ogradă, o brazdă care înseamnă implicit un gest augural pentru belșugul lucrărilor agricole ce urmează a fi executate în anul abia început, evident o reminiscență a practicilor uzitate odinioară, când Anul Nou cădea la 1 martie (COJOCARU, p. 176; NOTE, Antonescu). În Țara Oltului, există credința că, în această perioadă (în noaptea de Crăciun sau de Anul Nou), se deschide cerul și vorbesc animalele din grajd; cele 12 zile de la Crăciun până la Bobotează reprezintă anul și se crede că așa cum vor fi aceste zile, tot așa vor fi și lunile de peste an; ziua întâi de Crăciun nu reprezintă numai luna ianuarie, ci anul întreg, încât este considerată ca o zi cu dublă valoare prezicătoare; probabil că din această pricină, în această regiune, ziua de Anul

Nou are pentru cetele de flăcăi un rol destul de șters, adevăratul An Nou fiind Crăciunul; în unele sate, în seara de Revelion, sunt trase clopotele de la biserică, pentru îngroparea anului cel vechi (HERSENI, p. 15-16). Zăngănitul fiarelor (clopote, tălăngi etc.), în ajun de An Nou sau în ziua Sfântului Vasile, are rolul de a alunga vârcolacii, dar se crede că același lucru poate alunga și Joimărița (MUȘLEA, II, p. 234). În Gorj, prezicerea ursitului se face cu ajutorul a două boabe de grâu, puse pe vatra bine încinsă, curățată de jar și de cenușă, cele două boabe reprezintă perechea pentru care acestea sunt menite; se spune prin părțile locului că perechea se *sânvăsâiază*; din cauza vetrei încinse, câte un bob sau amândouă sar în câte o parte, distanța dintre cele două fiind interpretată ca timp care se va scurge până la căsătorie; pe o masă, un băiat sau o fată aranjează ulcele, nelăsând pe nimeni din încăpere să privească; se pun sub ulcelele răsturnate cu gura în jos, separat, câte o monedă, cărbune, pâine, câteva fire de păr, o oglindă, un pieptene etc.; când se termină această operație, cel care le-a aranjat invită lumea ca fiecare să ridice o ulcea și se prevestește cum va fi ursitul sau ursita: banul - om bogat; cărbunele - brunet și cu pielea închisă la culoare; oglindă - frumos; pieptene - cu dantura prezentând spații între dinții din față; părul - păros; pâine - bogat și bun, jocul putându-se repeta de multe ori; o persoană poate fi *sânvăsâiată* și de o alta; de pildă, mama își *sânvăsâiază* băiatul sau fata, dacă sunt plecați din casă undeva departe; există și practica de a *sânvăsâia* chiar și animalele domestice și păsările de curte, gospodina punând pe vatra încinsă mai multe boabe, ca să vadă dacă țin cu locul sau nu; de subliniat că termenul *sânvăsâiat* (care provine de la Sân Văsâi-Sfântul Vasile) are sensul de „împerechere”, de logodnă simbolică în așteptarea primăverii noului an; la culcare, fetele pun sub pernă busuioc, grâu și sare, repetând cuvintele pe rând, cu gândul la mai mulți posibili soți: *„Cum nu poate sta X fără sare, așa să nu poată sta fără mireasă!”*, urmând să-l viseze pe cel care-i va fi ursitul; în noaptea Anului Nou, fetele de măritat se duc în grajd și lovesc cu piciorul un bou, ele considerând că se vor mărita după atâți ani câte lovituri sunt necesare până ce boul se scoală de jos (CĂRĂBIȘ, p. 49-52). Tot în Gorj, fetele care vor să știe anul în care se vor căsători merg în seara Anului Nou în grajd, lângă vacă, pe care o lovesc cu piciorul, zicând *„Hei de ăst timp!”*; dacă vaca se ridică de la prima lovitură, se crede că se vor mărita în acel an; dacă nu se ridică, mai se lovește o dată, zicând *„Hei de alt timp!”* și după câte lovituri trebuie să dea până se ridică vaca, tot atâția ani sunt socotiți că trebuie să treacă până la măritiș; alte fete pun semințe de grâu sau de secară în pantoful din piciorul drept, după care îl pun sub pernă, nu înainte de a spune *„Doamne sfinte, zi de azi, /Cum se-alege cânepa de grâu/Și secara de grâu, /Așa să aleagă scrisul meu, /La noapte în vis să-l visez/Și aievea să-l văz!”*, în speranța că-și vor vedea în somn viitorul soț; alteori, fata stă în noaptea Anului Nou, până la miezul nopții, între două oglinzi mari, așteptând să-și vadă ursitul; sau speră să-l vadă în vis, luând busuioc și o oglindă mică pe care le pune sub pernă (SANDA, p. 35). În Teleorman, în seara Anului Nou, la una dintre fete se adună mai multe; ascund sub o basma diferite obiecte: pieptene, săpun, pâine, inel, oglindă, cărbune etc. , după care prezicătoarea trage câte unul și interpretează viitorul fetei; sau ies la miezul nopții și aleg un par din gard pe care îl marchează cu o ață; a doua zi, merg, îl identifică, după care fizicul viitorului mire este interpretat după alura parului, adică poate fi drept, strâmb, noduros etc. (**1.** CHIVU, p. 243). În părțile Bârladului, se crede că, în noaptea Anului Nou, animalele vorbesc și cine se poate furișa până în preajma lor poate auzi multe despre ceea ce gândesc animalele despre stăpânul lor; de asemenea este cunoscută practica prezicerii vremii prin intermediul calendarului de ceapă; fetele se duc la cotețul porcilor să-i sperie și socotesc numărul de ani până a se mărita după numărul grohăiturilor scoase de animale; sau merg pe întuneric și își aleg un par din gard, crezând că ursitul are să fie asemănător parului din gard, care este interpretat a doua zi în acest scop; se cunoaște, de asemenea, obiceiul de a trage, în ajun de An Nou, o brazdă în curtea gospodarului, cu rolul de a-i ura belșug în gospodărie (BĂLĂNESCU, p. 269; 286). În Bihor, riturile agrare pot fi întâlnite în practicile de întâmpinare a noului an, când se face prevestirea timpului secetos sau ploios, pe luni, folosindu-se 12 foi de ceapă, în care se lasă puțină sare timp de 12 ore (**3.** BOCȘE, p. 108). Dacă

cerul va fi roșu peste zi înseamnă război și ploaie; dacă este soare, anul va fi mănos, iar peștele din abundență; dacă prima noapte a anului va fi luminoasă și fără vânt înseamnă an mănos, dar dacă bate vântul dinspre miază-zi înseamnă moarte (PRESA). Serii simbolice: *apă-busuioc-măr-monedă*; *apă-monedă-brad*; *busuioc-grâu-sare*; *grâu-pantof-picior drept-busuioc-oglindă*.

Vergelul. În această noapte, se fac profeții pentru noul an; la aceasta iau parte fete și feciori, bărbați și neveste, tineri și bătrâni, alți curioși, dar inițiativa o au în primul rând feciorii și părinții care au fete mari; o a doua variantă a acestui fel de prevestiri se desfășoară tot în noaptea de Anul Nou, dar aceste practici vizează doar cunoașterea viitorilor soți, la ele participând doar fetele necăsătorite și fiind caracteristice în special perimetrului transilvănean; se mai cunoaște și o a treia variantă a Vergelului, care este făcut numai de feciori, dar la care sunt invitate și fetele necăsătorite, împreună cu părinții lor; acest tip de Vergel se organizează, în Bucovina, în după-amiaza zilei de An Nou, în alte zone ale țării el fiind obișnuit la Lăsatul de sec pentru Postul Mare; în toate cazurile, acest fel de Vergel are în centru petrecerea propriu-zisă, cu primirea și ospătarea invitaților; când anii sunt mănoși, atunci se serbează și la celelalte lăsaturi de sec de peste an; așa se face că, în Transilvania, Botoșani și Bucovina, se serbează în după-amiaza zilei de An Nou, pe când cei din Banat la Bobotează; *Vergelul* se organizează în seara zilei în care este prăznuit Sfântul Vasile (1 ianuarie), dar invitațiile se fac de către feciori, care merg în seara de ajun pe la casele unde sunt fete mari și poftesc pe părinții acestora și pe ele a doua zi după-amiază la *Vergel* - Bucovina; fata din casa unde, în noaptea de Anul Nou, se face *vergelul* se duce la fântâna din care ia apă în mod obișnuit, scoate o ciutură cu apă, ia o gură din ea, o duce în casă și o pune într-o strachină, după care aduce făină și fiecare participantă la ritual își frământă și își face câte o turtiță însemnată, pentru a fi recunoscută ușor, acestea fiind coapte pe vatră, apoi sunt unse cu unt sau cu untură, după care este chemată o pisică și turtița care este mâncată mai întâi arată că acea fată se va mărita în acel an; dacă însă pisica doar va mirosi turtița înseamnă că fetei îi vor veni doar pețitori, iar fetelor ale căror turtițe nu sunt nici măcar atinse de pisică nu li se vor întâmpla nimic referitor la ursita lor; în loc de turtițe, unele fete fac un fel de colțunași, piroști, găluște, sau întrebuințează cocoloașe de mămăligă sau bucățele de slănină, care pot fi date de mâncare unei pisici ori unui câine, semnificațiile fiind aceleași; în seara Anului Nou, fetele nemăritate se duc la o casă cu copii, dau ocol casei de trei ori, apoi se așează la o fereastră, să audă ce se vorbește în casă; dacă aud că părinții spun copiilor: *„du-te”*, *„cară-te”*, *„mergeți de-aici”*, este semn că fata va pleca destul de repede din casa părintească; dacă aud *„vino mai degrabă”* și *„vino mai iute”*, înseamnă că pețitorii vor veni în câșlegile de iarnă, iar, dacă aud spunându-se *„stați locului”*, *„stai cuminte”*, *„nu te urni din loc”*, atunci este clar că fata nu se va mărita în anul ce urmează - Suceava; în această noapte, fetele merg la cotețul porcilor sau la grajdul vitelor, animale pe care le lovesc cu piciorul drept și după a câta lovitură de picior se scoală animalul după atâți ani se crede că se vor mărita - Transilvania; Muntenia; Buzău; Bucovina; pentru organizarea *Vergelului*, se caută din timp un om dispus să-l găzduiască și să cumpere vin; în ajun de Anul Nou, cum se lasă seara, se buciumă și se trâmbițează până pe la ora 11 noaptea, după care se adună fete, băieți, bărbați, neveste, copii, bătrâni; se așează masa, pe ea un vas cu apă neîncepută și toți care vor să știe cum va fi anul ce vine pun în apă un obiect mic (cercel, inel, nasture, cheiță, cuțitaș etc. pe care le pot ulterior recunoaște ușor); vine un băiat lângă vas, împreună cu *vergelatorul* sau *vestitorul de Anul Nou*; vergelatorul are în fiecare mână câte o rămurică verde de pom, cu care bate ritmic în buza vasului, rostind o urare; când textul urării se încheie, băiatul scoate un obiect din apă; vergelatorul spune că norocul posesorului obiectului va fi în vite sau că va avea parte de atacul unor fiare sălbatice etc.; de multe ori, vergelatorului i se leagă ochii și se naște hazul, după cum potrivește „norocul”; după ce obiceiul este încheiat, apa se aruncă și în locul ei se pune vin și urmează petrecerea; tipul al doilea de Vergel îl organizează fetele nemăritate din toate zonele Transilvaniei; în Năsăud, se numește *Vergel*, iar în celelalte ținuturi se numește *Vergelat*, așa cum îl transcrie și D. Cantemir în *Descriptio Moldaviae*, adăugând că practica din Moldova presupune așezarea, de cu noapte, a

unor vergele într-o anumită ordine, iar dimineața ele arată binele și răul; mai amintește Cantemir că previziuni despre viitor se pot face și cu linte, bobi, oale, așezate toate într-un anumit mod, dar nu specifică nici felul de a ordona vergelele și nici cum se interpretează așezarea lor sau a boabelor folosite; *Vergelul* se face la o anumită casă, sau la una dintre fete și are ca scop cunoașterea ursitului și cam peste cât timp se vor mărita; participă numai fete, rar câte unul-doi flăcăi, fără însă a avea un rol în cadrul obiceiului, al cărui conducător este o femeie în vârstă, sau stăpâna casei, sau o fată mai expertă și care poartă numele de *ursitoare*; se acoperă ferestrele, pentru a nu se vedea în casă; ursitoarea aduce diferite obiecte (cuțit, sare, piper, ardei iute, pâine, cărbune, apă, pieptene, perie, inel, piatră etc.); pe masă așează vase, după care o fată iese afară, iar celelalte fete ascund obiectele sub aceste vase; la revenirea în cameră, fata ridică temător un vas și i se interpretează obiectul aflat sub el: cuțit înseamnă că ursitul va fi aprig, cu limbă ascuțită și cu ea va tăia de multe ori inima alesei sale; iese altă fată din cameră, obiectele sunt schimbate sub vase, reintră în cameră și alege un vas sub care se află, de pildă, pieptene, care înseamnă că va avea un bărbat aspru, dar bun la suflet, pentru că pieptenele este neplăcut la pieptănat, dar ulterior place părul frumos pieptănat; ardei iute înseamnă bărbat iute, dar bun la suflet și iubitor; cărbune indică un bărbat înalt, sănătos, bine făcut și oacheș la ten, dar trebuie avut grijă să nu fie aprins, pentru că apoi nu poate fi stins decât cu lacrimi; sare - *„fără sare nu-i nimic bun”*, *„bărbatul va fi sarea ta, el îți va face plăcută viața, dragostea lui va fi pentru tine ceea ce este sarea în mâncare; tu însă să te porți cumsecade cu dânsul, căci de nu, vei fi știind zicala: Sarea-i bună la fiertură, /Însă nu peste măsură!*”; pâine - bărbat bun ca pâinea, sănătos, plăcut și iubitor; apă - apa este folositoare, dar și stricăcioasă, bărbatul va fi bun, dacă soția lui va ști cum să se comporte cu el, dar dacă nu va avea minte destulă, *„el va fi biciul tău”*; perie - fata se va mărita curând, dar nu în satul ei, ci cu un fecior dintr-o așezare de peste pădure, va fi cam tomnatic sau chiar *„văduvoi”*; inel - înseamnă logodnă, deci fata se va mărita curând, iar soțul va fi un flăcău tânăr ca *„Mândru, frumușel, /Tras ca prin inel!”*; piatră - mult timp fata va rămâne nemăritată, *„asta înseamnă piatra, bat-o pârdalnicul s-o bată!”*; în unele sate din Transilvania, sunt așezate pe masă doar patru străchinuțe, sub care sunt puse fire de păr de porc, flori, petale și pâine; sau pot trece și la alte practici, după ce termină cu ghicitul obiectelor de sub vase, cum ar fi topirea plumbului, a cositorului, a cerii, cu albuș de ou, cu perii de porc puși pe vatră sau pe o monedă încinsă, trecuți prin flacără de lumânare sau puși în mici turtițe de aluat așezate apoi pe suprafața apei dintr-un vas și urmărindu-li-se direcția și felul cum plutesc; în unele sate din zona Clujului, ghicitul obiectelor se face de trei ori, profilul moral sau fizic al ursitului fiind în acest caz fie o sumă a celor trei semnificații, fie o medie a lor; în satele din Munții Apuseni, *Vergelul* se face nu doar cu fetele, ci și cu flăcăii, femeia bătrână care îndeplinește rolul ursitoarei luând pe fiecare de mână și ducându-l la masă, pentru a alege vasul sub care se află ascunse diferite obiecte din cele deja amintite; *Vergelul* poate fi făcut și în după-amiaza zilei de 1 ianuarie - vestul Transilvaniei și Bucovina; de Bobotează, după amiază - Banat; de Lăsatul secului pentru intrarea în Postul Paștelui; sau chiar în una din cele trei zile ale Paștelui, de obicei luni, cea de a doua zi a sărbătorilor pascale - unele părți ale Transilvaniei, unde este considerat a fi o petrecere de feciori, la care participă și fetele; în alte părți ale Transilvaniei, *Vergelul* este considerat o datină a fetelor, la care participă întâmplător și băieții; uneori petrecerea durează și 2-3 zile succesive (**2.** MARIAN, I, p. 21; 26; 44-48; 51-53; 56; 59-60; 66; 95; 108). În Țara Hațegului, unde obiceiul poartă numele de *Învârgelat*, fetele și nevestele tinere se adună la una dintre ele cam pe la miezul nopții și se așează în jurul vetrei foarte bine încinsă; pun apoi pe ea câte doi peri de porc, unul fiind menit pentru una dintre fete, celălalt pentru flăcăul la care se gândește, rostindu-li-se chiar numele când perii sunt puși pe vatră; dacă perii, răsucindu-se de căldură, se apropie unul de altul până se întâlnesc și se împletesc împreună, atunci se spune că ei se vor căsători, iar dacă se îndepărtează este semn că nu se vor lua; în loc de fire de păr de porc, se mai pot folosi două boabe de piatră acră, urmând ca interpretarea să se facă în funcție de felul cum se topesc, cum sfârâie și mai ales direcția pe care o apucă fiecare bobiță lichefiată, una spre

cealaltă sau invers; se procedează însă și ca în toată Transilvania, punându-se pe o masă doar șase oale întoarse cu gura în jos, sub care se așează un ghem, o bucată de pâine, una de sare, un inel, un pieptene și un cărbune, acest fel de *Vergel* fiind destinat aflării aspectului fizic al ursitului; apoi toate oalele sunt învârtite și amestecate între ele, de așa manieră ca fetele să nu mai știe ce este sub fiecare vas; fetele ridică apoi câte un vas și obiectul găsit dă seama de cum va arăta viitorul soț: ghem=gușat; pâine=bărbatul va fi gazdă, adică bogat; inel=bărbatul va fi frumos și fălos; pieptene=soțul va fi colțat, adică rău la suflet; cărbune=bărbat negricios, urât (CLOPOTIVA, II, p. 444-445).

5 ianuarie - **Sfinții Mucenici Teopempt și Teona; Cuvioasa Sinclitichia (Ajunul Bobotezei).** Precum în noaptea dinspre Anul Nou, tot așa se crede că cerul se deschide în noaptea dinspre Bobotează și dorințele sunt îndeplinite de către Dumnezeu, vitele vorbesc între ele și-și destăinuiesc locul unde se află comori ascunse în pământ, despre care se crede că ard în seara acestei zile - Banat; Muntenia; Moldova; Neamț; Bucovina; cete de copii de până în 12 ani umblă, pe la vecini, neamuri sau prin sat, cu *Chiraleisa,* pronunțat și *țuraleisa* sau *ciuraleisa* (formulă liturgică grecească, rostită de însoțitorii preotului la Bobotează, provenită din greaca modernă *kyrie eléison* - ȘĂINEANU, II, p. 240), având la brâu legat câte un clopot și, înconjurând casa și acareturile, ca să le ferească de duhuri rele, uneori și pomii fructiferi, pentru a avea rod bogat, și strigând *Chiraleisa/Spic de grâu/Până-n brâu/Chiraleisa/Spic de secară/Până-n subsoară* - Bihor; colindatul cu *Chiraleisa* este un obicei mult mai amplu, cuprinzând băieți, dar și oameni bătrâni, aceștia având rolul de a deschide calea preotului, anunțându-i astfel apropierea, dar este până la urmă și un aspect comunitar, atâta timp cât pot participa toți sătenii, purtând cu toții câte un pomișor în mână, intrând în case și, în cele din urmă, ospătându-se cu toții - Transilvania; există și obiceiul ca fiecare părinte de familie să confecționeze o cruce din lemn, pe care o acoperă cu pânză albă sau chiar cu mătase albă; cu această cruce, după vecernie, pornește într-o procesiune pe la toate casele, urmat de o mulțime de copii, care rostesc cât se poate de des cuvântul Chiraleisa - Banat; Transilvania; uneori, preotul se suie și în podul caselor și stropește cu agheasmă toate bunurile aflate acolo - Moldova; crucea este sărutată pe rând de cei ai casei, iar femeia vine cu un fuior de cânepă, sau cu un caier de lână, pe care îl pune pe cruce, rugând totodată preotul să-i dea câteva fire din fuiorul așezat pe cruce la casa precedentă, în credința că, în vara următoare cânepa va crește spornic, sau ca să se prindă de fuior toate relele, sau că peste acest fuior va trece sufletul celui care l-a dat de pomană, dar vor trece și sufletele celor morți din casă în drumul lor spre Rai, sau că Maica Domnului face din el un sac de prins pește și cu acesta prinde sufletele din iad, ca să le aducă în Rai; în loc de fuior de cânepă, se poate pune pe cruce și o jurubiță de ață - Moldova; Bucovina; din firele cerute preotului, femeile cred că este bine să fie puse la plasele de prins pește, pentru ca prinderea acestuia să fie mai spornică - Suceava; tot din aceste fire, fetele confecționează o feștilă, împletită din trei, folosită pentru a face o lumânărică, pe care o aprind seara, după ce au ajunat toată ziua, fac mătănii, apoi restul lumânării îl pun sub pernă, în speranța că își vor visa ursitul - Galați; Brăila; partea feminină a casei îl invită cu insistență pe preot să se așeze la masă, în credința că și cloșca, primăvara, va sta pe ouă, sau că să aibă mulți pui, sau ca să zăbovească mai mult pețitorii la fetele de măritat și să se căsătorească în acel an; dacă nu va sta, femeia se va supăra; în acest caz, iese afară după preot, cu o cociorvă (unealtă casnică formată dintr-o prăjină cu un cârlig sau o placă la capăt, cu care se scoate jarul și cenușa din cuptor – ȘĂINEANU, II, p. 274) în mână, se întoarce apoi în casă și se așează ea în locul unde trebuie să stea preotul; din aceleași motive sunt invitați să stea și ceilalți care vin cu preotul împreună, ba mai mult, se crede că, dacă preotul sau oaspeții nu se așează, le mor vitele - Suceava; Bucovina; când preotul se așează la masă, are grijă să guste puțin din grâul fiert; după ce a gustat, azvârle cu câteva boabe spre tavanul camerei și, cu cât se lipește mai bine pe grinzi, cu atât se crede că vor lucra mai bine albinele și stupii vor fi mai bogați - Bucovina; fetele fură din căldărușă câteva fire de busuioc, pe care îl pun sub pernă, ca să-și viseze ursitul; uneori, preotul dă el fire de busuioc și fetelor, și băieților, pentru că busuiocul

provoacă vise frumoase - Banat; Bihor; Transilvania, Muntenia, Moldova; busuiocul furat din căldărușă, pus în gard și găsit a doua zi cu brumă pe el, semnifică iubit bogat - Moldova; se pune pe ghizdul fântânii, cu gândul la un flăcău și, dacă dimineața are rouă pe el sau este măcar umed, flăcăul o va lua pe fată de nevastă; dar la fel îl poate pune la streașina casei, a pătulului etc. - Moldova; Suceava; pun câte un fir printre celelalte flori cu care se împodobesc, atunci când se duc la joc, ca să fie îndrăgite și jucate de către feciori - Bucovina; îl pot întrebuința pentru diferite farmece și vrăji - Moldova; există credința că omul la care se sfârșește mersul preotului cu stropitul cu agheasmă va muri în decursul anului - Transilvania; dacă într-o familie merge rău, atunci, la plecarea preotului din casă, femeia apucă cu vătraiul de la sobă de un picior pe cel care duce căldărușa cu agheasmă - Bucovina; ca să nu aibă pureci peste vară, imediat ce iese preotul din casă, stăpâna mătură după acesta - Bihor; înainte de a se pregăti bucatele de post pentru masa din această zi, se strânge toată cenușa din vatră, dis-dimineață, pe nemâncate, care apoi va fi presărată în timpul verii peste straturile de varză, în credința că nu vor fi mâncate de omizi; tot așa se strânge și gunoiul de prin casă, urmând ca acesta să aibă aceeași destinație în amestec cu cenușa - Bucovina; dacă, dimineața, primul străin intrat în casă este de parte bărbătească, se crede că toate animalele care stau să fete vor face pui masculi, iar de este femeie, animalele vor făta pui de parte feminină - Suceava; primul om văzut în această dimineață, de este un individ harnic înseamnă că și cei care l-au văzut vor fi harnici peste an - Suceava; se crede că postind în ajunul sărbătorilor de iarnă, adică în ajunul Crăciunului și în cel al Bobotezei, ar putea întoarce grindina și ploaia păgubitoare - Suceava; unii chiar nu mănâncă nimic până nu le intră preotul în casă cu crucea; alții nu mănâncă nimic toată ziua, în credința că astfel vor fi feriți de vrăjmași și de pagubă în casă - Muntenia; Transilvania; fetele care ajunează o fac în speranța că vor avea parte de un flăcău frumos, iar copiii postesc și ei pentru a avea noroc peste vară la prinsul în laț a păsărilor - Bihor; să nu se dea copiilor să mănânce pâine când se află pe afară, pentru că așa vor face tot anul și nu este bine - Bucovina; nu se bat copiii în această zi, pentru că, peste an, fac bube - Bucovina; soția care se ceartă cu bărbatul ei în această zi se va certa la fel peste an - Bucovina; nu se cerne făină, nici în ajunul Bobotezei, nici în cel al Crăciunului, pentru că se fac purici în casă; nu se dă nimic împrumut din casă în această zi, ca să nu se împrăștie gospodăria - Suceava; cine strănută se crede că va trăi bine peste tot anul, dar se mai crede că acela care strănută primul când se trezește dimineața va muri primul dintre ai casei - Suceava; până să se așeze mâncărurile pe masă, se pune mai întâi fân sau otavă, apoi o bucată de sare și câțiva pumni de tărâțe, peste care se așterne fața de masă; în cele mai multe sate aceste produse se pun pe masă încă din ajunul Crăciunului și se lasă să stea până în ajunul Bobotezei; se mai pun pe masă două pâini, sare și un pahar cu apă, în credința că noaptea vin morții din familie și se ospătează din bucatele acelea; nu se atinge nimeni de mâncare până nu vine preotul cu crucea să le stropească; în continuare, nu se atinge nimeni de bucate până ce gospodina nu ia câte o bucată din absolut toate și le duce afară, le pune pe unul dintre parii gardului, în credința că păsările cerului mâncându-le nu se vor atinge vara de grâu și de cânepă; tot din aceste bucate pune gospodina și la rădăcina pomilor, pentru a rodi peste an; sunt scoase și veșmintele și se pun la vedere, pentru a fi stropite și ele de preot, ca să nu le roadă moliile; fetele nu mănâncă nimic toată ziua, dar spre seara iau o felie de pâine, mănâncă din ea jumătate, iar cealaltă jumătate o pun sub pernă, împreună cu o pereche de izmene, ca să-și viseze peste noapte ursitul - Bihor; fie iau de la preot un fir de busuioc, dându-i acestuia altul în loc, și îl împletesc în păr, pentru a se mărita mai repede - Bihor; fânul și otava, care au sta pe masă la venirea preotului, sunt date fiecărei vite din gospodărie, pentru ca ele să se sfințească și să le meargă bine tot anul, să nu se îmbolnăvească, iar, dacă sunt bolnave, să se însănătoșeze - Bucovina; în unele sate, se pune sub fața de masă și fire de grâu, care apoi sunt semănate primăvara și rodesc foarte bine - Suceava; unii obișnuiesc să hrănească toate păsările de curte, dându-le de mâncare dintr-un cerc de putină, poloboc sau alt vas, pentru ca ele să se țină la un loc și să fie cu noroc pentru gospodărie - Suceava; ca să fie roditori, unii săteni ung și stropesc copacii

cu grâu și cu agheasmă - Suceava; Muntenia; pe înserate, se dă de mâncare vitelor din fânul așezat pe masă și se afumă cu tămâie contra farmecelor care le poate lua mana - Bucovina; încă dinaintea ajunului, de cu seara, se adună de afară toate cămășile și celelalte rufe, în credința că, dacă rămân nestrânse, păsările cerului vor mânca peste vară grâul - Suceava; înainte de culcare, se iau mai mulți cărbuni aprinși, dedicați fiecărui membru al familiei, și sunt puși într-un ungher al casei, unde sunt lăsați până se sting, primul cărbune stins indicând pe acela care moare mai repede din casă; sau pun lemn în tinda casei și lemnul care se răstoarnă peste noapte indică persoana care va muri peste an - Bucovina; dacă în această zi este chiciură pe crengile copacilor înseamnă că fructele se vor face din belșug, iar dacă picură de la streașină este semn că vara va fi fără ploaie - Transilvania; se mai crede că, în această noapte, ouăle de corb crapă sub puterea gerului, iar puii își întind aripile și zboară - Muntenia; în Bucovina, femeile care pregătesc plăcinte de post (*vărzare*, plăcinte umplute cu varză) obișnuiesc să meargă în grădină, având mâinile mânjite cu aluat, și să se șteargă pe trunchiul pomilor fructiferi, în credința că aceștia vor rodi mai bine peste vară (**2.** MARIAN, I, p. 123-137; PRESA). Cine nu mănâncă nimic în această zi va avea noroc peste an - Muntenia; Galați (**2.** GOROVEI, p. 168). Ziua se serbează cu post; cine, spre ziua de Bobotează, stă de priveghi poate să vadă cerurile deschizându-se și, orice ar cere, Dumnezeu îi va împlini; în ziua de ajun al Bobotezei este rău de moarte pentru cine apără un popă de câini; în noaptea Bobotezei, ouăle de corb plesnesc sub puterea gerului și puii de corb întind aripile și zboară; copiii, care umblă cu preotul din casă în casă, în seara Botezului Domnului, urează cu următoarele versuri pe cei din casa vizitată: *„Ciura-leșa, /Marga-reșa, /Sită rară/Ieși afară!/Sită deasă/Intră-n casă!/Oi lânoase, /Vaci lăptoase, /Spic de grâu/Până-n brâu, /Secara/Cât scara, /Spicul/Cât voinicul!”*; în această zi sau în ziua de 6 ianuarie, mici grupuri de băieți intră în curțile oamenilor și înconjoară casele, grajdurile, ocoalele de animale, holdele, sunând din clopoței, tălăngi, fiare vechi, rostind totodată în cor: *„Chiraleisa, /Spic de grâu/Până-n brâu, /Roade bune, /Mană-n grâne!”*; colindătorii poartă la căciuli busuioc, brad, vâsc, cercei din nuiele de salcie (**1.** OLTEANU, p. 34-35). Serie simbolică: *busuioc-brad-vâsc-salcie.*

6 ianuarie - **Botezul Domnului (Boboteaza).** Zi numită și *Botează*, *Botez*, *Botezul Domnului* - Transilvania, Banat și *Apă-botează* - Țara Hațegului; Boboteaza sau Botezul Domnului este ziua până când durează datinile și petrecerile cele mai însemnate care au debutat în ziua de Crăciun și de Anul Nou, precum *colindatul*, *irozii*, *steaua*, *turca* sau *cerbușorul*, *păpușile*, *berea* sau *ospățul feciorilor* și *vergelul*; în unele sate, feciorii umblă cu cetera, în semn că datinile și petrecerile s-au sfârșit și că, de acum încolo încep iarăși jocurile și petrecerile uzitate și în celelalte câșlegi ale anului - Transilvania; la Bobotează, se deschide cerul și îngerul păzitor îi spune tânărului de însurat și fetei de măritat încotro îi va fi destinul - Ardeal; cine va vedea cerurile deschise în noaptea dinspre Bobotează va fi drept înaintea lui Dumnezeu - Suceava; sufletul celui care moare în această zi merge de-a dreptul în cer, care rămâne deschis toată ziua, spre amintirea prezenței Duhului Sfânt la Botezul Domnului - Transilvania; dacă în ziua de Bobotează, înainte de sfințirea apei, un flăcău sau o fată alunecă și cade, se crede că se va căsători în acel an; sau chiar dacă alunecă și cade la întoarcerea de la biserică - Moldova; Neamț; Bucovina; dar, dacă un matur alunecă și cade, se crede că, până într-un an, va muri - Bucovina; fetele cred că, dacă pășesc pe urmele lăsate de preot, când acesta iese de la procesiunea de sfințire a apei, atunci se vor mărita mai repede - Suceava; nu este bine să se dea pâine la țigani, pentru că se crede că grâul, în acest caz, va face tăciune - Bucovina; din ce parte bate vântul în ziua de Bobotează în acea direcție se va culca grâul la vară - Banat; Bucovina; dacă în această zi este crivăț, anul va fi bogat în recolte - Ialomița; ploile vor veni din direcția în care a stropit preotul cu agheasmă prima dată - Transilvania; se crede că apele rămân sfințite două sau șase săptămâni - Țara Oltului; Bucovina; de aceea se spune că se poate lua apă din orice curs de apă, fiindcă, în această zi, toate apele sunt curate și sfințite și pot fi folosite ca agheasmă - Transilvania; tot din această cauză este păcat să se spele orice fel de fibre textile, țesute sau nu, iar dacă totuși este neapărat necesar aceasta să nu se

facă înainte de răsăritul soarelui - Bucovina; se spune că atunci când preotul introduce crucea în apă toți dracii ies din toate apele și rătăcesc pe câmp atât timp cât apele sunt sfințite (două sau șase săptămâni); nu pot fi văzuți de nimeni, doar lupii se iau după ei și îi mănâncă sau îi ucid acolo unde îi întâlnesc; de aceea nu este bine să se lase afară cămăși puse la uscat, pentru că dracii fugiți din ape se ascund în ele - Moldova; în credința că vor fi sănătoși tot anul sau că vor scăpa de friguri, unii oameni se aruncă în apele curgătoare, sau chiar în copcile făcute în gheață - Transilvania; Muntenia; Moldova; Bucovina; se crede că pușca introdusă în apa sfințită va atrage mai mult vânat în bătaia ei - Moldova; atât la ducerea la biserică, cât și la întoarcerea de la sfințirea apei, mulți feciori, purtând cordele colorate la pălării, obișnuiesc să călărească în fugă pe ulițele centrale ale satului; dacă vreo fată vede mai întâi un tânăr călare pe cal alb este semn că ea se va mărita până la Postul Mare sau în orice caz în acel an, iar dacă nu vede cal alb, numără feciorii care trec călări și în cazul că numărul lor nu este cu soț va trebui să mai aștepte - Muntenia; Moldova; în Ajun și în ziua Bobotezei nu este bine să fie strigate găinile la mâncare, pentru că se crede că altă femeie auzind poate să zică: *„Ție penele, /Mie ouăle!”*, făcând astfel rău, pentru că păsările se duc și cuibăresc la ea și vin la stăpâna lor numai la mâncare - Bucovina; se mai crede că nu este bine să fie strigate în zilele de ajun și în cea a Bobotezei, ca să nu le mănânce uliul peste an, din contră este bine să se pună o funie roată și să li se dea de mâncare acolo, ca să se ouă în același loc - Suceava; se crede că, dacă în timpul procesiunii de sfințire a apei, când se trag focuri din pistoale sau din mici tunuri confecționate artizanal (*săcălușuri*) vreo femeie fricoasă își strânge mâinile între genunchi, atunci pistoalele nu vor mai provoca un zgomot așa de mare, sau chiar nu se vor mai aprinde deloc - Bucovina; femeile se duc în această zi la cimitir, unde tămâiază mormintele și dau de pomană pentru copiii și bărbații lor decedați - Suceava; se face o turtă din cenușă amestecată cu agheasmă, care se păstrează peste an pentru a sfinți cu ea vasele care sunt „spurcate” din întâmplare - Bacău; dacă nu au prunci și îi doresc, femeile iau apă la Bobotează, vin apoi acasă cu ea și fac niște gogoși (*pogace*) pe care le mănâncă împreună cu soții lor - Ialomița; copiii dau ocol casei și acareturilor, sunând din clopoței, ca să nu se apropie șerpii de gospodărie - Bihor; în unele locuri, în timp ce preotul sfințește apa, gospodarii scot vitele din grajduri, pentru ca și ele să se sfințească în aerul sărbătoresc al zilei - Banat; Transilvania; de la Anul Nou și până la Bobotează, se adună gunoiul din casă, se păstrează într-un ungher și i se dă foc în ziua Bobotezei între vite, pentru ca să nu li se întâmple nimic peste an - Suceava; se mai spune că, până la Bobotează, căldura este pe văi, iar frigul pe dealuri, iar, de la Bobotează frigul se coboară în văi și căldura urcă pe dealuri - Moldova (**2.** MARIAN, I, p. 123; 143-145; 149-150; 152-153). Se crede că timp de șase săptămâni, începând din această zi, toate apele sunt curate și sfințite, chiar și cele situate la mare înălțime, în munți; de aceea, cine se aruncă în apă în ziua de Bobotează se va vindeca de orice boală - Țara Oltului; cine intră în apă în ziua Bobotezei scapă de friguri pentru tot anul - Ialomița; cine în noaptea dinspre Bobotează stă de veghe poate să vadă cerurile deschizându-se și tot ce va cere îi va fi dat de Dumnezeu - Suceava; sau se crede că acela care va vedea deschizându-se cerurile va fi drept în fața lui Dumnezeu - Muntenia; odată așezată la masa pregătită pentru această zi, gospodina să nu se mai ridice, pentru că altfel nici cloștile nu vor sta pe ouă peste vară - Suceava; se crede că se vor mărita în acel an fetele care se împiedică, fără să vrea, și cad în ziua de Bobotează - Suceava; ca vacile să dea mai mult lapte, se pune sub fața de masă, în ajunul Bobotezei, un pumn de tărâțe, care sunt date de mâncare la vite a doua zi - Suceava; când vine preotul la Bobotează cu Iordanul, se pun câteva boabe lângă pragul ușii, ca preotul să pășească peste ele, apoi grăunțele sunt date la păsări, gândindu-se că așa cum nu a văzut preotul boabele, tot așa nu vor fi văzute găinile din curte de către boli și ulii - Țara Oltului; va avea noroc la vânat cine își bagă pușca în apă, în ziua de Bobotează - Suceava; cei ce suferă de dureri ale urechilor să se afume cu petice de țesătură, în ziua de Bobotează, chiar în timpul când, la biserică, se face sfințirea apei - Suceava; de Bobotează, preotul să stropească cu apă sfințită și rufele din casă, pentru a nu fi roase de molii - Vâlcea; ca să dea roade bogate, sunt stropiți cu apă sfințită, în

ziua de Bobotează, și pomii din grădină - Tecuci; îi vor curge urechile celui care mai rostește colinde specifice Crăciunului sau Anului Nou după Bobotează - Tecuci; dacă în ziua de Bobotează este vreme frumoasă înseamnă că va fi un an îmbelșugat în grâne și pește - Botoșani; iar dacă bate crivățul, vor fi roade bogate în toate semănăturile - Ialomița; dacă ziua de Bobotează este geroasă, după ieșirea preotului cu Iordanul se va înmoina, dar, dacă vremea este moale, ea se va înăspri - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 19; 23; 49; 54; 64; 92; 114; 130; 155; 203; 207; 242; 268; GOLOPENȚIA, p. 133). În toate bisericile ortodoxe și greco-catolice din țară, preoții oficiază slujbe de sfințire a apei (Agheasma Mare); unde este posibil, se sfințește și apa unor fântâni sau a unor râuri; credincioșii duc apa sfințită în vase proprii acasă, pentru a o păstra peste tot anul; în localitățile situate pe malul Dunării sau în apropierea unor mari cursuri de apă, preoții aruncă crucea în apă, de unde este recuperată, printr-o întrecere tradițională, de către grupuri de înotători antrenați din timp pentru această faptă; cu apa sfințită adusă acasă se sfințesc casa și acareturile fiecărei gospodării, mai ales cele în care sunt adăpostite vitele; tradiția conferă apei sfințite în această zi puteri tămăduitoare pentru toate bolile trupului și ale sufletului; tot în această zi, preoții umblă „cu Iordanul" pe la casele oamenilor, sfințind cu crucea și cu busuiocul înmuiat în agheasmă căminele tuturor credincioșilor; uneori, pentru a putea trece pe la toate casele enoriașilor, preoții împlinesc această datorie în ajunul Bobotezei sau chiar cu două-trei zile mai devreme și uneori și a doua zi după Bobotează; se obișnuiește ca, în camera în care intră preotul, să se așeze pe masă grâu, fân și sare, urmând ca după botez acestea să fie date de mâncare animalelor, pentru a le merge bine peste tot anul; tot pe această masă sunt puse și două pâini cu un pahar cu apă, în credința că noaptea vin morții și se ospătează; se obișnuiește ca mormintele copiilor morți nebotezați să fie stropite cu agheasma adusă în această zi de la biserică; se trimit bucate la morți luând un ciubăr la fântână, aprinzându-se lumânări în jurul lui și punând bucatele în vas; cu o lingură mare de metal se ia apă și se pune în ciubăr; câte lumânări se sting în acest timp, tot atâția îngeri vor duce bucatele la cei dispăruți; când vasul s-a umplut cu apă, se ridică, se fac 13 pași înainte și se varsă apa; procedeul este repetat de 13 ori, după care oamenii se întorc la casele lor cu sufletul împăcat - Chioar; începând cu această zi, se încheie sărbătorile creștine și cele tradiționale aferente Crăciunului și Anului Nou și se declanșează perioada pregătitoare pentru împlinirea muncilor agricole; tot din această zi se pot relua căsătoriile; pentru a face rod bogat, sunt botezați și pomii din livezi; pentru toți credincioșii, apa sfințită de Bobotează (Agheasma Mare) are puteri miraculoase și se crede că apele sfințite în această zi rămân sfinte timp de șase săptămâni; cu ea se sfințesc bisericile, veșmintele preoților, vasele de cult, ogoarele și grădinile pentru a rodi mai bogat; cu puterea ei se tămăduiesc trupul și sufletul; această apă sfințită se păstrează în fiecare casă de-a lungul anului și se folosește în momentele esențiale ale familiei respective; sărbătoarea de Bobotează este și o sărbătoare a reconcilierii, a speranței de mai bine (PRESA). În Țara Oașului, fetele mari se duc la râu, în această zi, se stropesc cu apă și se descântă reciproc, considerând că astfel ele *„vor fi mai mândre și mai căutate"* (BUHOCIU, p. 85). Se merge cu *„bundăretele"* (burta porcului umplută cu carne fiartă și tocată) și se dă de trei ori ocol viei, spunându-se: *„Să crească strugurii cât bundăretele porcului"*, dar o urare similară putea fi rostită și la locurile cultivate cu grâu sau la livezi - Dolj (ENACHE, p. 116). Se crede că în această zi este deschis cerul și toate apele sunt sfințite; de aceea sunt duse vitele la râu și adăpate, iar în coadă li se împletește câte un fir de busuioc; înainte de a se așeza la masă, sunt date de pomană vecinilor piftii; cine nu a apucat să se ducă cu daruri la nași și la moașă în ultimele două zile ale Crăciunului o face în această zi; dacă plouă sau ninge în această zi înseamnă că va fi un an bogat, cu ploi în timpul verii - Gorj (CĂRĂBIȘ, p. 53). Dacă bate crivățul în zi de Bobotează, anul va fi bogat în roade - Teleorman (**2.** CHIVU, p. 245). La marginea satelor, fetele și flăcăii aprind focuri mari în dimineața zilei de Bobotează și apoi joacă în jurul lui, iar, când flăcările focului se mai potolesc, încep să sară peste el; atât obiceiul de a face foc, precum și jocul din jurul lui poartă denumirea de *Ardeasca* - Munții Apuseni; Bucovina; tot în această zi, se obișnuiește să se afume casele, grajdurile, cămările cu alimente, oamenii și

copiii bolnavi - Bucovina; curățirea spațiului uman de forțele malefice, pe care se crede că le-ar aduce iarna, se face printr-un colind numit *Chiraleisa*, obicei practicat în Ajunul și în ziua de Bobotează; cete de 4-5 copii sau flăcăi trec la fiecare gospodărie, înconjoară casa, grajdurile, grădinile, uneori și ogoarele, sunând din clopoței și rostind versurile: *„Chiraleisa, /Spic de grâu, /Până-n brâu, /Roade bune, /Mană-n grâne !”* - Transilvania; Moldova (**12.** GHINOIU, p. 144-146). Se confecționează o păpușă alcătuită din rămurele de măr, păr, prun, legate cu iederă, toate legate cu un ștergar; între nuiele, sunt puse și două lumânări, care sunt aprinse în momentul când preotul intră în casă cu botezul; este botezat mai întâi cel mai în vârstă membru al familiei, care ține păpușa între palme, după care acesta sărută crucea din mâna preotului și încredințează păpușa următorului, până la cei mai mici, lumânările arzând pe toată durata botezului - Țara Lăpușului (PRESA). Fetele de măritat, care vor să fie iubite de flăcăi peste an, fac în ajun câte un *struț*, adică prind pe un băț crenguțe verzi, pe care îl duc și îl proptesc la malul unei ape curgătoare, a doua zi dimineața, înainte de răsăritul soarelui, se duc cu un ulcior descântat și iau *struțul* plin de gheață în vas, iar acasă se spală pe față cu apa provenită de la topirea gheții - Maramureș; tot în ajun de Bobotează, flăcăii confecționează mascoide, numite *mătăhăi*, având aspect de moși și babe, folosind pentru aceasta haine vechi, rupte, murdare, executând organele genitale ale acestora la dimensiuni nefirești, le pun în buzunare și câte un bilet, pe care este scris un text ironic, apoi mascoida este urcată în câte un copac și agățată de așa manieră încât să se ajungă foarte greu la ele, pentru a nu putea fi demontate în grabă, dar în orice caz vizibile pentru toți cei care în dimineața de 6 ianuarie merg la biserică; la ieșirea din biserică, flăcăii urcă în copacii cu *mătăhăi*, scot „scrisorelele” din buzunarul mascoidelor și le dau citire cu glas tare, ca să le audă tot satul, textul acestora fiind în majoritatea cazurilor adresate fetelor bătrâne, holteilor sau unor oameni a căror moralitate este îndoielnică - Maramureș; copiii care deschid alaiul preotului care umblă cu crucea din casă în casă, îmbrăcați în odăjdii preoțești, întreabă gazdele dacă primesc cu crucea, iar la răspuns afirmativ spun următorul text: *„Chiralesa Doamne/Grâu de primăvară/Și-n pod și-n cămară/Și pe prispă afară!”* - Maramureș; locuitorii unor sate nu mănâncă nimic până nu vine preotul cu crucea să le sfințească gospodăria și să le dea apă sfințită, copiii care îl însoțesc cântă colinde despre miracolul botezului în Iordan; nevestele nu mai spală rufe timp de opt zile, pentru că este păcat, toate apele pământului fiind sfințite și nu trebuie murdărite; vânătorii evită însă să se întâlnească cu preotul care umblă cu crucea, considerând că nu vor mai avea noroc la vânat, deoarece cred că duhurile care sălășluiesc în animalele sălbatice fug de agheasmă, preferând să urce la munte și să tragă focuri de armă peste pâraie, ca să alunge duhurile necurate - Valea Jiului; la intrarea izvorului în peștera Cioclovina Udă, se scufundă o cruce confecționată din lemn de mesteacăn, iar sătenii, împreună cu preotul o așteaptă să iasă la suprafață la intrarea principală în peșteră, existând două posibilități: dacă crucea apare repede, sătenii pleacă acasă îngrijorați, crezând că anul va fi rău; dacă însă, până la sfârșitul slujbei, crucea nu apare, un flăcău pătrunde în peșteră și, în caz că găsește crucea și o aduce, se spune că anul va fi rodnic, lipsit de fenomene naturale potrivnice, primăvara va fi ploioasă, vara va fi caldă, pământul va da roade bogate, iar flăcăul se va însura cu o mireasă frumoasă; după aceasta, sătenii iau apă din izvor în ulcioare, merg acasă, adapă vitele, spală cu ea copiii și bătrânii care nu au putut asista la slujbă și vor prepara mâncare folosind această apă, care este de asemenea folosită și la spălatul vaselor la intrarea în Postul Mare (Postul Paștelui) - Hunedoara; în noaptea dintre Bobotează și Sântion, sătenii obișnuiesc să păzească fântânile publice din localitate, aprinzând focuri lângă ele și trag cu pocnitori, pentru a îndepărta duhurile rele de lângă ele, fapt pentru care, a doua zi, cei care vin să ia apă îi cinstesc cu bani sau cu băutură - Dolj; de va fi soare în ziua de Bobotează, anul va fi bogat în recolte, dar dacă este negură înseamnă că vor muri mulți oameni; dacă va ninge sau ploua va fi an lipsit de rod și mare scumpete la pâine; dacă bate vântul în ziua de Bobotează înseamnă război (PRESA). În localitățile din Transilvania unde se obișnuiește a se constitui cete de tineri în vederea colindatului, acestea se desfac înainte sau după Bobotează (MUȘLEA, II, p. 76). În toate zonele, se

desface bradul împodobit pentru Crăciun (NOTE, Antonescu). Serii simbolice: *măr-păr-prun-iederă-năframă-lumânare*; *grâu-fân-sare*; *pâine-apă*.
7 ianuarie – **Soborul Sfântul Prooroc Ioan Botezătorul și Înaintemergătorul Domnului,** zi cunoscută și sub numele de Sântion. După o legendă, devenită colind, Sfântul Ioan Botezătorul a fost blestemat de către mama lui să se transforme într-o sălbăticiune, drept pentru care el s-a făcut cerb (după alte variante, a devenit pui de căprioară) și așa a trăit nouă ani și nouă zile, după care s-a făcut din nou om și a construit o mănăstire, apoi L-a botezat pe Iisus Hristos - Transilvania; Bucovina; oamenii sărbătoresc pe Sfântul Ioan, considerând că el a ținut toate posturile de peste an împreună cu o ceată de 318 de sfinți părinți, precum și pentru că este de mare ajutor lui Dumnezeu în sporirea roadelor pământului - Olt; Romanați; Teleorman; Muscel; se crede că Sfântul Ioan este patronul pruncilor și de aceea este sărbătorit în aceeași măsură ca pe o zi de duminică, considerându-se că astfel Sântion îi va apăra pe cei mici, îi va scoate din toate nenorocirile, mai ales pentru ca aceștia să nu moară nebotezați - Bucovina; încă de cu noapte, până a se lumina de ziuă, băieți de la 15 ani în sus, numiți *iordănitori*, umblă cu colinda de Sfântul Ioan, spunând că merg cu *Iordanul*; grupul de colindători are rolurile bine stabilite: unul dintre ei este și conducătorul grupului și i se spune *popă*, altul poartă căldărușa cu agheasmă în care sunt strânși și banii primiți, altul duce mănunchiul de busuioc și altul poartă un fel de țepușă pe care adună bucățile de carne căpătată; ei cântă *Iordanul*, adică același text pe care îl spune preotul pe la case în Ajunul Bobotezei, stropesc pe cei ai casei, după care îi ia în brațe și îi ridică în sus pe fiecare în parte de câte trei ori, ca să capete putere, sau cer, din același motiv, să se lupte cu unul din iordănitori capul familiei, tot de trei ori - Muntenia; uneori, șase iordănitori voinici se așează în ușa bisericii și, când credincioșii ies de la slujbă, fiecare este ridicat în sus de trei ori; mai ales mamele merg în această zi la biserică, însoțite de copii mici, pentru ca aceștia din urmă să fie ridicați de către iordănitori, având ferma convingere că ei vor fi feriți de boli și vor trăi mult - Muscel; fetele și băieții se adună pe la fântâni și se stropesc cu apă unii pe alții, spunând că *se iordănesc* - Teleorman; la horele care se organizează în după-amiaza acestei zile, iordănitorii stropesc cu apă sfințită în special fetele - Argeș; în unele locuri, obiceiul de a merge cu iordănitul și ridicarea oamenilor în sus poartă denumirea de *vălărit* - Buzău; cu agheasmă de la Bobotează, în dimineața acestei zile, gospodarii își stropesc casa, acareturile și vitele - Buzău; sunt stropite cu agheasmă, în această zi, vitele, grădinile, cotețele, cămările și depozitele cu grâne și alimente, chiar și ogoarele - Muntenia; ziua lui Sântion este sărbătorită, spre seară, numai de către femei, fără participarea bărbaților, ele dansând și chefuind între ele, considerând că, din întreg anul, aceasta este ziua când femeia este tot așa de mare ca și bărbatul - Olt; Romanați; moașa satului, cu un pahar plin cu agheasmă și cu un mănunchi format dintr-o floare (mușcată) și busuioc uscat, legat cu un fir de lână de culoare roșie, trece pe la toate femeile și nepoatele moșite de către ea și, stropindu-le, le invită a doua zi la ea acasă - Dobrogea; se crede că-i va lua foc gospodăria celui care îndrăznește să lucreze în această zi, sau că lupii îi vor ataca și ucide vitele - Bucovina; se crede că, în ziua lui Sântion, *se botează gerul*, adică vremea începe să se încălzească - Bucovina; sau că începe să se topească zăpada (*„se înfrânge iarna”*), fiindcă Sânnicoară vine pe un cal alb și aduce neaua, pe când Sântion vine pe cal negru și alungă iarna - Banat; Transilvania (**2.** MARIAN, I, p. 162-167; 255-257). Tinerii își plimbă caii pe ulițele satului, prilej în care se constată hărnicia din timpul iernii, modul cum au fost ținute și îngrijite aceste animale; sunt pregătiți în mod special, împodobiți cu panglici de culoare roșie și clopoței, iar părul coamelor este împletit - Dolj (ENACHE, p. 115). Cei pe care îi cheamă Ion sunt obligați să dea de băut și, în caz că nu o fac, sunt duși și aruncați într-o apă din apropiere (PRESA).
8 ianuarie – **Cuvioșii Gheorghe Hovezitul și Emilian Mărturisitorul; Cuvioasa Domnica.** Toate femeile din sat, indiferent de vârstă, moșite de aceeași femeie, precum și nepoatele și strănepoatele se adună la casa acesteia și petrec împreună până seara târziu; nu sunt invitați niciodată bărbați, petrecerea fiind exclusiv feminină; fiecare aduce câte un plocon moașei, compus

dintr-un colac, carne din porcul sacrificat la Crăciun și o sticlă de vin; pe masa moașei este așezat un colac mare în mijlocul căruia este o lumânare neaprinsă; înainte de a se așeza la masă, în capul căreia stă mama-moașă, o femeie împarte rachiu și toate închină pentru sănătatea celei sărbătorite care mulțumește cu emoție; tot în capul mesei stă și preoteasa invitată special la petrecere; apoi se spune „Tatăl nostru” și se împarte colacul cel mare; dacă le vine o bucată cu mai mult miez, spun că vor mai naște o fată, iar de este o bucată de margine (mai cu coajă), zic că vor avea un băiat; de le pică numai miez, se crede că nu vor mai avea nici un copil; se pun apoi bani (*„bacșișul moașei”*) într-o farfurie în care se mai află un pahar de vin, un picior de pasăre, o bucată de pâine, sare, piper și ardei; în final, se face loc în cameră și se încinge jocul în prezența unui cimpoiaș, singurul bărbat invitat mai târziu la petrecere - Dobrogea (**2.** MARIAN, I, p. 255-257). Serii simbolice: *colac-carne-vin*; *monedă-vin-pasăre-pâine-sare-piper-ardei*.

14 ianuarie – Cuvioșii părinți uciși în Sinai și Rait. Dacă în această zi vremea este agitată, cu cer acoperit este semn de boală în animale și scumpete pe piață; dar dacă cerul este senin înseamnă că anul va fi mănos (**1.** OLTEANU, p. 53; PRESA).

16, 17 și 18 ianuarie - numite, în popor, și *Cercovii de Iarnă* sau *Fulgerătoarele*, pentru că sunt zile de fulgere, trăsnete și vifore - Banat; cea mai importantă dintre aceste trei zile este cea de 16 ianuarie, zi în care calendarul creștin ortodox celebrează *Închinarea cinstitului lanț al Sfântului Apostol Petru*; ziua este denumită, în popor, *Sân-Petru-de-Iarnă* sau *Sfântul Petru al Lupilor*; este considerată miezul iernii și este ținută de către gospodari pentru ocrotirea vitelor; se crede că numai cu încuviințarea acestui sfânt lupii mănâncă vitele și numai pe care el i le hărăzește, pentru că Sfântul Petru este patronul lupilor; oamenii spun: *„Sân Petru poartă lupii“*; celui care nu respectă această zi lupii îi vor sfârteca vitele, iar el va suferi tot timpul anului de dureri de cap, amețeli și junghiuri și va fi prigonit de dușmani; se crede chiar că Sfântul Petru ursește, în noaptea dinspre 16 ianuarie, destinul fiecărei vite care trebuie sacrificată de lupi; din această pricină și pentru a se feri pe sine de tot felul de boli (dureri de cap, amorțeli, junghiuri etc.), bărbații nu lucrează decât mici treburi pe lângă casă, iar femeile nu cos, nu țes, nu torc - Transilvania; Muntenia; Bucovina, Suceava; o legendă relatează că Sfântul Apostol Petru a scăpat din închisoare fiindu-i deschise ușile de chiar Îngerul Domnului exact în această zi; din această cauză, ziua este ținută de oameni pentru ca să-i ajute Dumnezeu să scape de toate necazurile, nevoile și relele tot așa cum a scăpat și Sfântul Petru - Bucovina; alții cred că, ținând ziua aceasta, Sfântul Petru îi va feri de prigoniri și de închisori - Sibiu, sau că, ținând post, roadele nu li se vor strica peste an - Suceava; cei care au prisăci țin ziua pentru ca albinele să roiască spornic și să facă multă miere - Suceava (**2.** MARIAN, I, p. 170-171; 173). Dacă în această zi există în gospodărie un stog de fân neatins, este bine ca unul dintre cei ai casei să se suie pe el și să-l spargă, adăugând: *„De acum nu-mi pasă, că jumătate de iarnă s-a dus“*; în Bucovina, se spune că *Găinușa* (Cloșca cu Pui sau Constelația Pleiadelor - ȘĂINEANU, III, p. 112) stă pe cer, în această zi, drept la amiază (**12.**GHINOIU, p. 48; PRESA).

16 ianuarie – Închinarea cinstitului lanț al Sfântului Apostol Petru. În 16, 17, 18 ianuarie cad *Cercovii de Iarnă*, despre care se crede că aduc fulgere, trăsnete și vifore, dacă nu sunt respectați, din care cauză aceste zile mai poartă numele de *Fulgerătoarele* - Banat; dar zilele de 16 și 17 ianuarie mai poartă și numele de *Antanasiile* (prin contragerea numelor sfinților Anton și Atanasie - Banat; ziua de 16 ianuarie mai poartă numele de Sânpetru de Iarnă, iar Atanasie și Chiril sunt numiți Tănasă și Chirică, ultimul având zi în calendar în 18 ianuarie; oamenii țin ziua lui Sânpetru pentru a fi feriți de dureri de cap, amorțeli și junghiuri, dar mai ales pentru a nu fi păgubiți de lupi, iar zilele celorlalți doi pentru a fi protejați contra diferitelor boli; chiar se spune de către femei că Atanasie și Chiril sunt sărbători primejdioase, de unde și menționea lui Ion Creangă: „Măi, parpalacule, nu cumva ești botezat de Sfântul Chirică Șchiopu, care ține dracii de păr?” - Transilvania; Moldova; Bucovina; cuvântul *cercov* vine din sintagma slavă *țercovnaia sviata* = sfinți bisericești (**2.** MARIAN, I, p. 174). În această zi nu se lucrează, pentru a nu stârni răutatea lupilor -

Transilvania (**2.** GOROVEI, p. 128). Trei zile la mijlocul acestei luni sunt numite *Cercovii de Iarnă*; se crede că ele sunt zile care trebuie respectate, pentru a fi ferit de vifore și, peste vară, de fulgere și trăsnete, din care cauză mai sunt cunoscute și sub denumirea de *Fulgerătoarele* - Banat; cea mai importantă dintre ele este ziua de 16, când se prăznuiește *Sfântul Petru de Iarnă* sau *Sfântul Petru al lupilor*, purtând și numele de *Sfântul Petru cel Șchiop, Ciuma (Ciuia) Găinilor, Miezul Iernii* și *Închinarea Cinstitului Lanț al Sfântului Apostol Petru*; sărbătoarea este considerată mijlocul iernii și se ține mai ales pentru ocrotirea vitelor; nu se dă gunoiul afară din casă, ca să nu mănânce lupii vitele și să nu fie prigoniți oamenii de dușmani, crezându-se că Sfântul Petru îi apără de asupriri, de junghiuri și de boli; ca și fratele său, Sfântul Apostol Andrei, Sfântul Petru este considerat patronul lupilor, căci lupul este câinele Sfântului Petru, care îi poruncește unde să prăduiască; când se strâng mai mulți la un loc și urlă, se spune că ei se roagă de Sfântul Petru să le orânduiască prada; cine nu va respecta această zi va suferi peste an de pagube din partea fiarelor sălbatice, de dureri de cap, amorțeli și junghiuri; cine are, la această dată, un stog de fân întreg se suie pe el și îl sparge, pentru că nu mai are nici o grijă, jumătate de iarnă fiind dusă; în zona Suceava, se spune că Găinușa stă dreaptă la amiază, în această zi; în unele sate, 16 și 17 ianuarie se țin ca protecție contra bolilor grele, contra amețelilor și pentru a feri copiii de orice rău; numite și *Zilele Trăsnetelor*, sunt considerate deosebit de primejdioase, pentru că pe cel care nu le respectă îl vor ajunge fulgerele și trăsnetele Sfântului Ilie (PRESA).

17 ianuarie – **Cuviosul Antonie cel Mare,** cunoscut în calendarul creștin ca ocrotitor al călugărilor singuratici, al pustnicilor, dar mai ales ca păzitor împotriva bolilor, această ultimă credință determinând bolnavii sau rude ale acestora să-i adreseze rugăciuni de însănătoșire, în fiecare zi de marți, cu deosebire la bisericile al căror patron este Sfântul Antonie cel Mare (PRESA).

18 ianuarie – **Sfinții Atanasie și Chiril, Arhiepiscopii Alexandriei.** Din contragerea numelor celor doi sfinți, Antonie și Atanasie, poporul a creat cuvântul *Antanasii*, denumire generică a zilelor de 17 și 18 ianuarie, pe care cu deosebire femeile le țin pentru a fi ocrotite ele și familiile lor de pojar, amețeli și ciumă; femeile îl și numesc, din această pricină, *Tănase de Ciumă*; pe ultimul dintre cei doi arhiepiscopi ai Alexandriei poporul îl numește și *Chirică Șchiopu' care ține dracii de păr*; tradiția populară consideră aceste două zile ca fiind rele, primejdioase de boli grele, dacă nu sunt respectate; în această ultimă zi din cele trei, ținută în special de femei, se fac turte stropite cu unt care se dau de pomană, pentru a feri oamenii de ciumă; dar Chirică Șchiopul este ținut și de către oamenii șchiopi, în speranța că beteșugul lor se va îndrepta, însă se mai ține și pentru ca să nu șchioapete caii; cum va fi vremea de Atanasie și Chiril, așa va fi și anul (**2.** MARIAN, I, p. 83; 168; ȘĂINEANU, I, p. 10; PRESA).

25 ianuarie – Sfântul Grigorie Teologul. Începând cu această zi, locuitorii din Prahova se abțin de la muncă până în ziua de 2 februarie (Întâmpinarea Domnului; Stretenia), numind această perioadă Filipii de iarnă, fie că ei sunt în număr de 9 sau de 7, pentru a feri vitele și oile de acțiunile păgubitoare ale lupilor; alții țin numai trei dintre aceste zile, numite Filipi sau Pilipi, primul căzând în ziua de 30 ianuarie, iar ceilalți doi în zilele de 1 și 2 februarie, zile în care bărbații și femeile nu lucrează nimic - Muntenia; în Dâmbovița, Filipul care cade în ziua de 30 ianuarie poartă și numele de Ticlele (**2.** MARIAN, I, p. 186). Dacă în această zi vremea este însorită și noaptea este senin înseamnă că anul va fi roditor (PRESA).

30 ianuarie – Sfinții Trei Ierarhi (Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur. Poporul numește ziua *Trisfetitele, Trisfetițele, Filipii de Iarnă, Teclele.* Se serbează fiindcă înseamnă intrarea creștinilor în biserică și de aici a început credința în Dumnezeu și trebuie aprinsă o lumânare și dată de pomană, pentru ca întreaga viață să fie luminată; se spune că *Trisfetițele*, adică cei trei ierarhi, ar fi dormit trei sute de ani și, deșteptându-se, au spus oamenilor ce au văzut, despre cei ce fac rău și cum astfel se pedepsesc singuri și i-a învățat să facă bine; *Trisfetițele* sunt cele trei sfinte care iau câte o mână, un picior celui pe care îl întâlnesc; unii oameni cred că sunt trei fetițe, care, când umbla Dumnezeu pe pământ, au dat odată apă lui Dumnezeu și apostolilor lui, iar

altădată au spălat picioarele lui Iisus Hristos și de bunătatea lor au fost numite sfinte; când nu plouă, unii se roagă la ele să mijlocească lui Dumnezeu pentru a le aduce ploaie; unele femei cred că în această zi Maica Domnului a ieșit la biserică cu pruncul Iisus, uitând că nu a împlinit încă 40 de zile de la naștere, dar s-a întors și până la 2 februarie (Stretenia) a lucrat o maramă pe care a dăruit-o bisericii; se spune că în aceste zile se împerechează lupii, iar lupoaica fată în noaptea de Sfântul Gheorghe (23 aprilie); în această zi, soarele sare cât un cerb (**1.** OLTEANU, p. 78-79).

IARBĂ

Iarba care se așterne în biserică în Duminica Paștelui se dă apoi vitelor ca hrană, ca să fie sănătoase și să dea lapte mai mult - Moldova; se seceră iarbă de pe nouă haturi, se usucă și se păstrează, până ce fată vaca, după care i se dă imediat să o mănânce, pentru a-și recăpăta vigoarea - Moldova; în caz că albinele, la vremea roitului, nu se prind pe vreun copac sau altceva, crescătorul este bine să se așeze și să se apuce cu mâinile de iarbă, zicând: *„Cum m-am prins eu cu mâinile, așa să se prindă albinele de un copac!”*; câinele și pisica mănâncă iarbă numai când îi doare capul - Suceava; sau numai când îi doare pântecele - Muntenia (**2.** GOROVEI, p. 6; 9; 43; 118). Florile și buruienile necesare pentru spălarea părului în dimineața zilei de Sân-Toader sunt culese cu o zi înainte, adică în ziua de vineri din prima săptămână a Postului Paștelui, punând în locul rădăcinilor acestora pâine și sare; buruienile astfel culese sunt puse într-un loc anumit și apoi femeile se culcă; a doua zi dimineața, fetele și femeile iau apă neîncepută (de la o fântână sau un izvor, înainte de a lua altcineva), o aduc în casă, fără a vorbi cu nimeni pe drum, pun în ea pâinea și sarea rămase, precum și plantele culese și apoi o pun la încălzit; după care se spală cu ea pe cap, rugându-se în același timp de Sân-Toader să le dea păr frumos; apoi se piaptănă, fie în casă, fie afară, dar nu înainte de a vedea un cal trecând pe uliță, după cum procedează femeile din Bucovina; când își piaptănă copilele, mamele le trag de păr și zic și ele un descântec scurt, apoi le leagă cosițele cu păr de cal; în Duminica Paștelui, se pune la pragul ușii o brazdă de iarbă verde, pentru a se călca pe ea, când se intră în casă, pentru ca, peste an, cei din familie să fie sănătoși, plăcuți și frumoși ca iarba verde - Banat; o bucată de glie verde se pune după ușă, în ziua de Paște, se ține acolo trei zile, timp în care se usucă, după care este bună să se afume cu ea toți cei bolnavi de junghiuri - Suceava (**2.** MARIAN, I, p. 254-255; II, p. 194). Pentru cine se visează dormind pe iarbă este bine să-și lase destinul în voia lui Dumnezeu; va trăi sentimente de frică și va trece prin unele nevoi cel care se visează adunând ierburi de leac; cel care se visează tăind iarbă va trece printr-o perioadă cu multe griji; înseamnă că își va pierde un iubit sau anunță vreme secetoasă pentru cel care vede în vis iarbă uscată; dar înseamnă sănătate pentru cel care vede în vis iarbă verde; va auzi oameni vorbind despre el cel care va vedea în vis un imaș, o pășune; cel care se visează cosind iarbă va avea parte de spor în ceea ce întreprinde - Suceava (NOTE, Băncescu).

Iarba fiarelor (**iarba fierului;** *Cynanchum vincetoxicum* - DLRM, p. 369**)**. Plantă erbacee otrăvitoare; nu trebuie confundată cu iarba fiarelor (iarba fierului sau iarba tâlharilor, întâlnită în basmele populare), care are capacitatea de a înmuia fierul, deci de a descuia orice încuietoare, zăvor sau lacăt și de a sfărâma lanțurile și cătușele; ținută sub limbă sau în mână, ferește pe om de săgeată, cuțit sau gloanțe; înflorește în noaptea de Sânziene (24 iunie); ea nu poate fi descoperită decât întâmplător: se rupe coasa, cad potcoavele calului, sare toporul din coadă; dar o poate descoperi și ariciul, cu condiția să i se închidă puii într-un coteț, pe care el îi va elibera, ducând în bot iarba fiarelor; mai poate fi găsită și cu ajutorul unui lacăt tras de o sfoară prin ierburi până când se descuie singur; mulți cred că hoții își implantează iarba fiarelor în palma dreaptă, nu imaginea ei, ci însăși planta, și nu ca semn distinctiv, ci ca instrument magic; planta nu ar avea efect decât împreună cu rostirea unui anumit descântec; legenda spune că întâiul exemplar al acestei plante a răsărit din stropul de sânge scurs în pământ din buricul tăiat al pruncului Iisus; indicațiile folclorice nu sunt totuși consecvente; ca formă, planta este fie un fir subțire, fie de forma unei inimi minuscule cu o picătură de sânge sau cu un grăunte de aur la mijloc; locurile unde

poate fi găsită sunt smârcurile sau stâncile din munți, deși credințele cele mai frecvente susțin că ea nu crește niciodată în același loc sau că apare numai acolo *„unde a pierit trăsnit un diavol”* (**2.**KERNBACH, p. 163; 305). În Banat, se crede că poate fi recunoscută numai dimineața, pe rouă; în Muscel, se spune că este roșie ca focul, până a nu răsări soarele, după care devine verde și nu se mai cunoaște dintre celelalte bălării; se mai crede că ar crește pe piatra munților, sau pe smârcurile de pe lângă lacuri, sau *„pe locul unde a plesnit un drac”*, sau că răsare și crește ca orice iarbă, dar, dacă într-un an a crescut în ograda cuiva, anul următor apare tocmai peste trei ape curgătoare și tocmai peste nouă ani revine în curtea celui dintâi; în Moldova, se crede că acela care posedă iarba și dă mâna cu un om bogat toți banii celui bogat vin la cel care are iarba; sau devine năzdrăvan, înțelege limba tuturor dobitoacelor, păsărilor, florilor; ca să fie obținută, în Moldova se crede că este bine să se dea drumul unui cal, împiedicat cu fiare, să umble noaptea prin iarba unor locuri mlăștinoase și, când se aude zgomot de fiare căzute, trebuie să se meargă repede și să se caute lângă picioarele calului; în Dolj și Suceava, se spune că, găsindu-se prin locuri mlăștinoase, vitele o mănâncă și pier; caii care pasc pe acolo și sunt împiedicați rămân liberi, iar potcoavele le cad de la copite; în Banat și Neamț, se ia un lacăt încuiat și, legat cu o sfoară, trebuie tras prin iarbă, după care se caută în locul unde lacătul s-a descuiat, pentru că atunci face zgomot; în Suceava, obținerea ei se face prin strângerea ierbii de pe unde se bănuiește că ar crește, se pune într-o covată cu apă, iarba obișnuită plutește, iar cea a fiarelor se duce la fund, pentru că este mai grea; sau atunci când se rupe coasa în iarbă, fără nici un motiv, înseamnă că s-a dat peste iarba fiarelor; în zona Galați, când se rupe coasa, trebuie să se taie toată brazda și să se meargă cu ea la o apă curgătoare și acolo se va vedea că buruienile o iau la vale, iar iarba fiarelor o va lua în contra curentului; în Suceava, cine vrea să o aibă se duce la cuibul unei ciocănitoare și bate în jurul lui cuie de fier, drept pentru care pasărea se duce și aduce iarba fiarelor, ca să poată intra în cuib; este suficient să se țină dedesubt un vas, pentru că iarba cade odată cu cuiele; în Banat, Transilvania, Muscel, Moldova și Bucovina, se practică un procedeu foarte cunoscut: se caută un pui de arici, care este închis cu lacăt bun într-o cușcă; aricioaica îl caută, îl găsește, apoi caută iarba fiarelor și vine cu 2-3 fire în gură; în jurul coticioarei și la ușa ei, pământul să fie netezit și bine măturat; după ce își scapă puiul, ariciul scuipă iarba și fuge cu puiul, astfel putându-se lua iarba; ea se păstrează astfel: în Galați, într-o crestătură făcută în pielea palmei drepte, după care rana se vindecă și poate fi permanent la omul respectiv; în Moldova, la fel, în palmă, unde se face o crestătură; în Neamț, sub pielea unui deget de la oricare mână; în Suceava, se crede că, dacă lacătul este uns cu usturoi sfințit, iarba fiarelor nu ajută la nimic (CANDREA, p. 162-167). Pentru a putea fi obținută, este bine ca puii de arici să fie închiși cu un lacăt, iar mama lor, pentru a-i scăpa, umblă până găsește iarba fiarelor, o aduce cu ea și deschide lacătul, scăpându-și puii; în special hoții caută să posede această iarbă, cu ajutorul căreia biruiesc orice fel de încuietoare, pentru că se crede că acela care are iarba-fiarelor poate deschide orice fel de încuietoare - Suceava (**2.**GOROVEI, p. 12; 110). În Gorj, unii oameni cred că iarba fiarelor se găsește numai în arici, pentru că se hrănește cu ea; alții afirmă că aceasta s-ar procura prin intermediul ariciului, căruia trebuie să i se prindă puii și încuiați cu un lacăt într-o cușcă; ariciul găsindu-i încuiați, pentru a-i scoate, se duce să caute iarba fiarelor pe care o aduce în gură; în momentul când atinge lacătul, încuietoarea sare și puii dau buzna afară, după care ariciul matur trebuie prins și să i se ia iarba fiarelor din gură, în caz că nu a lăsat-o jos; despre hoții care au la activ mari și multe spargeri, se spune că toate acestea ei le comit tot cu ajutorul ierbii fiarelor, pe care o poartă la degetul de la o mână, sub pielea pe care o crestează; posedând această iarbă, hoții nu mai au grijă nici măcar de închisori, pentru că orice lacăt îl pot descuia (CĂRĂBIȘ, p. 113-114).

IARNĂ

Spre deosebire de datele calendaristice impuse oficial, în concepția tradițională românească iarna este răstimpul cât ține omătul; astfel, începutul iernii este la Sfântul Nicolae (6 decembrie), iar

sfârșitul ei la Alexii (17 martie - Cuviosul Alexie, Omul lui Dumnezeu); mijlocul iernii (*miezul iernii* sau *dricul iernii*) se numește răstimpul cât gerul este mai mare; conform credințelor populare, apropierea iernii este dată de următoarele semne: pleacă în alte țări cocostârcii, rândunelele, cocoarele și toate celelalte păsări călătoare; grangurii cară în scorburile copacilor poame de pruni spinoși (fructul corcodușului-*Prunus cerasifera*; DLRM, p. 187) și alte fructe (**2.** MARIAN, I, p. 73). Se mai crede că iarna începe la Sfântul Apostol Andrei - 30 noiembrie (PRESA). Când vin ciorile încă din timpul toamnei este semn că vine și iarna; când stolurile de cocoare trec în grabă spre sud, sosește iarna mai devreme - Tecuci; e semn de belșug când iarna începe mai de timpuriu - Tecuci; dacă în timpul iernii se formează promoroacă multă, în zilele marilor sărbători (Sfântul Nicolae - 6 decembrie; Crăciunul - 25 decembrie; Sfântul Ștefan - 27 decembrie; Sfântul Vasile cel Mare - 1 ianuarie; Boboteaza și Sfântul Ion - 6 și 7 ianuarie) este semn de rodnicie pentru toate semănăturile - Iași; în schimb, dacă nu viscolește deloc în timpul iernii înseamnă că grâul nu va rodi îndestulător în vara viitoare - Bucovina; dacă iarna este geroasă înseamnă că vara va fi călduroasă - Suceava (**2.** GO-ROVEI, p. 19; 50; 66; 269). Dacă iarna a fost bogată în zăpadă și liniștită, fără vifore și vânturi mari, poporul crede că anul va fi bogat în porumb și cereale păioase, deoarece vor fi ploi și căldură la timp și cu măsură, plantele vor crește mari și viguroase, fără a putea fi culcate la pământ din pricina furtunilor; în schimb, dacă iarna va fi întreruptă de perioade de căldură și apoi urmate de perioade de viscole (alternativ), se vor preface căldurile din iarnă în perioade de frig în vara viitoare (iarnă omătoasă și plină = vară roditoare; iarnă goală = vară slabă) - Suceava (**2.**MARIAN, I, p. 84-85).

IASCĂ (*Fomes igniarius* sau *fomentarius* - DLRM, p. 370)
Ciupercă parazită care crește pe copaci și este folosită la aprins focul din scânteile scoase prin lovirea amnarului cu cremenea (ȘĂINEANU, III, p. 182). Se crede că vitele celui căruia i se fură iasca vor fi mâncate de animale sălbatice - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 110).

IBRIȘIN
Fir de mătase răsucit, întrebuințat la cusut sau la împletit (ȘĂINEANU, III, p. 183). Dacă se visează fir de ibrișin alb sau roșu este semn de bucurie, chiar de nuntă, pentru cel care visează fir roșu de ibrișin - Suceava (NOTE, Băncescu).

ICOANĂ
Ca să nu piardă sarcina, femeii gravide i se dă să bea apă în care a fost spălată icoana Maicii Domnului - Moldova; dacă la prima naștere a unui copil, travaliul este îndelungat, se iau așchii de lemn din trei colțuri ale unei icoane și așchii de la un colț al Sfintei mese din altarul bisericii și cu acestea se afumă femeia gravidă - Țara Oltului; este mare păcat ca o icoană să fie spartă, ruptă sau părăsită; cel mai bun lucru este să fie luată, într-o zi de sărbătoare, și aruncată pe o apă curgătoare - Galați; se crede că nu ar aduce noroc dăruirea de icoane sfințite - Suceava; este semn de moarte pentru cineva din familie, când cade, de la sine, o icoană din perete - Muntenia; Vaslui; Iași; Suceava; și tot semn prevestitor de moarte este și când icoana trosnește - Vâlcea; prevestește o mare nenorocire în casă, când icoana plesnește - Muntenia; Dolj; nu este semn bun, când icoana se lovește de perete - Ialomița; dacă plesnește sau crapă o icoană din biserică, este semn că unul dintre preoții acelei parohii va muri - Muntenia; sufletul unui om decedat stă 40 de zile după icoana care i-a stat pe piept - Galați; în caz că s-a aprins ceva în vecini, fie și de la un trăsnet, pentru ca focul să nu sară, se iese din casă, în pielea goală, cu părul despletit și cu icoana Maicii Domnului în mână și se proferează blesteme la adresa duhurilor rele - Țara Oltului; ca să fie propria casă ferită de incendiul izbucnit în vecini, se pun înaintea acareturilor o icoană, o bucată de sare și două pâini - Suceava; ca o pușcă să fie vrăjită și să se îndrepte spre ea orice vânat, se ia o icoană și se atârnă de creanga unui copac, în noaptea Învierii, când se trag clopotele la biserică, iar

vânătorul simulează că ar vrea să tragă în icoană, moment în care o femeie, cu părul despletit, cade în genunchi și-l roagă pe vânător să nu împuște icoana, pentru că, în schimb, vânatul va trage la pușca lui; vânătorul mai se face încă o dată că trage, apoi iartă icoana și astfel pușca va fi vrăjită, dar femeia va înnebuni în curând - Suceava; icoană se pune și pe peretele de răsărit al grajdului, ca să ferească vitele de rele și să nu se încurce în lanțuri - Țara Oltului; este semn de ploaie, când pe icoana făcătoare de minuni dintr-o biserică apar picături de apă, *„când asudă icoana”*, după cum spun oamenii locului - Galați; ca să plouă, este bine să se pună icoana Maicii Domnului în apa dintr-o fântână, unde să stea până a doua zi și va ploua - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 91; 110; 147-148; 171; 191; 203; 262; GOLOPENȚIA, p. 74; 89; 130; NOTE, Antonescu). Căderea întâmplătoare a unei icoane din cui înseamnă moartea cuiva din familie; nenorocire înseamnă pentru cine se visează purtând o icoană; va fi judecat înaintea multor oameni cel care visează idol sau amuletă; cine visează icoană va primi o scrisoare de la cineva; va fi izbăvit de orice rău cel care se visează scoțând o icoană dintr-un loc nepotrivit; cine vede în vis icoană înseamnă pentru el noroc și bucurie; pentru tânărul care visează icoană sau portretul unei fete frumoase înseamnă că în curând se va căsători - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *icoană-apă; icoană-sare-pâine.*

IE v. CĂMAȘĂ.

IED (pui de *Rupicapra rupicapra* - DLRM, p. 114)
Dacă, mergând noaptea, îi iese cuiva ied înainte, acesta să știe că nu este ied, ci diavolul, care poate fi stăpânit, dacă i se aruncă între cornițe cingătoarea - Galați (**2.** GOROVEI, p. 79; 111).

IELE (Dânse; Nemilostive; Iude; Fetele lui Iuda; Drăgaice; Samovile; Vâlve; Nagade; Irodițe; Irodiece; Șoimane; Vânturițe; Vântoase; Fetele Vântoaselor; Stăpânele Vântului etc.).
Ielele, în mentalitatea tradițională românească, sunt niște spirite feminine făcătoare de rău, care se numesc Rusalii; sunt atât de periculoase, încât nu este bine să li se spună pe nume, din care cauză ele obișnuit sunt numite *ele* și *dânsele*; între relele pe care le produc celui urât de ele este și boala reumatismului, pe care românii din popor o numesc *dânsele*, o boală despre care cel afectat crede că se datorează ielelor și se spune că bolnavul suferă de *dânsele*; în popor, se mai întâlnește și imprecația *„luate-ar ielele”* (**3.** MARIAN, I, p. 289). Se mai crede că sunt cele 9 fete ale lui Alexandru Macedon, toate prefăcute în iele și umblând în cele trei părți ale lumii, având fiecare ocupația ei; trei iau venele de la oameni, pe care îi pocesc, trei fac de dragoste și de urât, iar cele mari se ocupă cu ursitul copiilor; aceste 9 șoimane sau iele au locul lor și nu se întâlnesc decât o dată pe an; iar când se întâlnesc, de bucurie că se revăd, fac o horă îndrăcită și joacă învârtindu-se ca niște nebune și cântă; cu frumusețea lor caută să-i piardă pe oameni; nu au trup de carne, ci sunt doar năluci în chip de femei tinere și vesele; fără să pățească nimic, le pot vedea numai cei buni la suflet; uneori umblă goale, alteori au haine străvezii, zale pe piept și clopoței la picioare; zboară prin văzduh înainte de miezul nopții și trec cântând din zale, din gură sau din clopoței, pe deasupra caselor unde au de pedepsit pe cineva; îl adorm în visuri minunate pe cel blestemat, apoi joacă o horă în jurul lui, blestemându-l cum le vine la îndemână; fiind ca niște năluci, ele se văd de departe ca niște lumini aprinse care zboară prin văzduh; când se învârtesc în horă, parcă ar fi un cerc luminos de foc; când li se face sete, beau din fântâni sau izvoare; cine bea după ele rămâne pocit; cine le vede jucând și vrea să scape teafăr este bine să se dea de trei ori peste cap și să spună o invocație de îndepărtare a lor; conducătoarea lor este Doamna Irodia, pe care o recunosc drept stăpână și vrăjitoarele (**2.** OLTEANU, p. 225). Se crede că ielele posedă un buștean fermecat, care încălecat se transformă într-o căruță trasă de 12 cai de foc; lovit, același buștean se preface într-un cerb de aur, care cântă ca păsările, iar în el se ascunde eroul; locul unde se află acest buștean este *„în pădurea neagră de lângă gârla de păcură care aruncă pietre și foc până la înaltul cerului”* (**2.** KERNBACH, p. 310) Sunt ființe supranaturale, numite *Albele, Ale sfinte, Arghionte,*

Babe ce fac mult rău, Bune, Căluș, Cele cinci fete nebune ale căror candele nu s-au aprins la venirea mirelui, Cele frumoase, Cele mai frumoase fete, Cele nepomenite, Cele sfinte, Ceva puternic, Ceva rău, Chipuri de femei frumoase, Chipuri de fete, Copile, Crăițe, Diavolul, Doamne, Doamnele pământului, Domnițe, Drăcoaice, Drăgaice, Duhuri cu chip de femei foarte frumoase, Duhuri cu fața foarte frumoasă, iar cu dosul ca niște scorburi de copac uscat și putred, Duhuri necurate, Duhuri nevăzute, Duhuri rele, Dulci, Dușmanele omului, Elea, Fecioare nevăzute, Fecioare răutăcioase, Femei, Femei cu putere drăcească de a face rău și bine, Femei cu dorul de scorbură, Femei răufăcătoare și amarnice, Femei rele, Femei sau *Fete nevăzute, Femei sălbatice și nevăzute, Femei sfinte, Femei urâte și răufăcătoare, Fete, Fete avute, Fete curate și foarte rele, Fete care asistă la nașterea unui prunc, Fetele câmpului, Fetele codrului, Fetele lui Rusalim împărat, Fiice ale pământului, Fiice ale lui Rusalim împărat, Fiice curate, Fiice frumoase, Fiice frumoase dar nebune și invidioase, Fiice îmbrăcate în galben, Fiice închipuite, Fiice nebune, Fiice nevăzute, Fiice sfinte, Fiice sfinte și curate, Fiice tinere, Fiice vrăjite, Fiice ale iadului, Fiice închipuite, Ființe ale iadului, Ființe sfinte, Furtuni rele care dau peste oameni, Hale, Harnice, Iezme, Irodiece, Irodite, Împărătesele văzduhului, Îndulcite, Joimărițe, Lucruri necurate, Mari, Mahvistre, Măiastre, Milostive, Miruite, Mândre, Muma-pădurii, Mușate, Nagade, Năluci, Nemuritoare, Oarbe, O boală, O boală care ia picioarele, mâinile, Păpuși sfinte, Puternice, Rusale, Rusalii, Samovile, Surori năzdrăvane, Sfinte, Sfinte de noapte, Sfinte făcătoare de rău, Sfinte necurate, Sfinte nevăzute, Sfinte rele, Slugile lui Alexandru Macedon care au băut din apa vie și nu vor muri niciodată, Spirite de draci care ies din pământ, Spirite rele, Stăpânele vântului, Strigoaice, Șchioape, Șoimane tari, Todorusale, Umbre închipuite, Ursitori, Vitne, Vietăți trimise de Dumnezeu să lovească pe cineva de boală, Viteze, Vâlve, Vântoase, Vânt rău, Vânturi, Vânturi de vară, Vânturi locuite de vânturi rele, Vânturi puternice care umblă pe timpul nopții, Vânturi rele, Vânturi rele cu boli, Vânturi rele și turbate, Vârtecușuri de vară, Vârtecușuri de vânt, Vârteje care fac stricăciuni, Zeițe, Zeițele florilor, Zâne, Zâne foarte rele, Zâne pricinuitoare de reumatism, Zâne rele, Zânioare*; se crede că ar umbla în grupuri de câte 3, 7 sau 12, iar într-un caz, al celor 5 fete nebune, trebuie reținută conotația biblică; spre deosebire de drac, ele au de obicei denumiri măgulitoare și poartă chiar nume pământene precum *Anania, Catrina, Cătălina, Doamna mare, Ileana Brăileanca, Irodeasa, Irodiasa cea mare, Magda, Magdalina, Marina, Rosmarina, Rozmarina, Rujalina, Santasia, Savalina, Savativa*; nu se știe unde locuiesc, dar se observă preponderența părerii că ele ar popula bălțile, ostroavele, munții, scorburile, cerul, o lume ascunsă în pământ, văzduhul (cel de dincolo de vântul turbat), pustiurile, umbrele gardurilor, locurile neumblate, pădurile îndepărtate și chiar streașina casei; deci nu sunt doar duhuri ale văzduhului, ci și duhuri ale nopții, care zboară cântând, coboară prin poieni și joacă, iar cine calcă în urma lor și chiar cine le aude cântând sau le vede jucând se îmbolnăvește, poate să amuțească, să surzească sau să paralizeze cu o mână sau un picior; ele îi pedepsesc pe făcătorii de rele, iar cine este *„luat din iele sau din vânt”* de obicei nu se mai vindecă; comportamentul lor față de oameni este diferit: îmbolnăvesc fetele și femeile, le ridică în văzduh de unde le dau drumul, în timp ce pe bărbați, cu deosebire pe flăcăii chipeși, îi iau la joc și de obicei nu le dau drumul până când aceștia nu ajung la epuizare, iar, dacă este un instrumentist și le cântă mai ales din fluier, instrumentul devine fermecat, interpretul căpătând virtuți extraordinare; se consideră că ielele ar fi surori cu Ciuma, Diva, Holera, Samca; au totuși puteri limitate, pentru că se crede că, dacă feciorul care joacă cu ele (sau care le aude) zice: *„Să vă mulțumească Dumnezeu!”*, ele se fac nevăzute; de asemenea, descântecele anulează puterea lor; unul din cântecele lor sună astfel: *„Hai, haide, hai, /De n-ar fi în lumea asta/Leuștean/Și odolean, /Avrămeasă, /Cârstinească, /Usturoi de samulastră, /Toată lumea-ar fi a noastră!”*; așa cum spune cântecul, ielele nu suferă să se apropie de locurile unde se află plantele enumerate mai sus, mai ales usturoiul; se crede că tot cu aceste plante se poate lecui cel îmbolnăvit de iele; în plus, cel care a dormit pe locul unde au dănțuit ele sau sub copacul peste care au zburat, ori a băut din fântâna în care s-au scăldat trebuie să lase neapărat un semn acolo, măcar câteva fire din

îmbrăcămintea sa, pentru că altfel va fi pocit; este bine ca omul care vrea să bea apă dimineața dintr-o fântână să lase acolo un pai sau o frunză, pentru ca *pocitura* să rămână pe ele; dacă întâlnesc în drumul lor un tânăr dormind afară, în întuneric, îl duc, fără ca el să simtă, într-o poiană și îl învață să cânte, în timp ce ele joacă în jurul lui; acel cântec îi va reveni mai târziu în minte tânărului, dar fragmentar, și așa sunt compuse doinele frumoase (PRESA). În Gorj, despre *Ale Frumoase* (*Ale Sfinte*) există credința că sunt niște fete de o frumusețe fermecătoare, veșnic tinere, care umblă noaptea până la cântatul cocoșilor, jucând și cântând; sunt văzute adeseori cum trec în zbor sub formă de lumânări aprinse; se aud cântând din vioară, cimpoi, fluier așa de frumos, că *„nu există om pe pământ să le întreacă”*; primăvara și vara, în nopțile cu lună, îmbrăcate în alb și încinse cu bete roșii, joacă în horă, în formă de cerc sau semicerc, pe la fântânile depărtate de sat, prin câmpii și zăvoaie, pe sub copaci înalți și cu coroane bogate; alteori cântă în pomi; sub aceștia, se vede iarba călcată și îngălbenită; cine le vede trebuie să tacă și să se închine; dacă nu, *Ale Frumoase* îl „pleznesc”, rămânând mut, orb sau paralizat de un picior sau o mână; la fel se întâmplă și celui care calcă ulterior pe locul unde au jucat ele sau sub copacul unde au cântat; de asemenea, din cauza lor nu este bine să se bea apă din fântânile depărtate de sat (CĂRĂBIȘ, p. 115). În Țara Oltului, se spune că ielele ar fi cele 5 fete din Sfânta Scriptură, pictate în pronaosul multor biserici, care umblă prin văzduh și au puteri peste orice lucru din lume: de a înmulți sau de a strica bucatele, de a ucide oamenii, de a omorî vitele; dacă trec în drumul lor peste acareturi, acolo se prăpădesc vitele; pentru a le păzi, proprietarii lor pun în vârful acestor construcții o rotilă de plug sau o căpățână a unui animal mort (BUTURĂ, p. 177). Poporul le numește însă, pentru a le îmbuna, cu denumiri de laudă sau de dezmierdare, precum: Milostive; Zâne; Măiestre; Doamne; Domnițe; Frumoase; Fetele câmpului; Fetele codrului; Fetele lui Șandru; Viteze; Harnice; Sfinte; Sfinte Mari; Șoimane; Șoimance (PRESA). Sunt duhuri necurate, care umblă noaptea în grupuri, zburând pe deasupra satelor; în zbor, ele cântă foarte frumos și strigă pe nume locuitorii caselor peste care trec; cei care le aud trebuie să stea nemișcați și să nu zică nici un cuvânt, pentru că, dacă nu fac așa, se pomenesc *„luați de iele”*, adică li se betegește o mână, sau un picior, devin muți, surzi sau orbi etc. și cu greu se vor mai putea vindeca - Vrancea (**2.** STAHL, p. 187). În ziua de 16 aprilie, ielele se prind într-o horă neînchisă la capete și joacă pe iarbă verde, iarbă care apoi arată ca și cum ar fi fost arsă, dar care ulterior răsare din nou și este de o frumusețe rară, însă pe care vitele nu o mai mănâncă - Vrancea; ele beau noaptea apă din fântâni și cine va bea după ele va fi pocit, schilodit, schimonosit, drept pentru care acela care dimineața vrea să bea apă din vreo fântână să lase acolo un obiect al său, pentru ca poceala să cadă pe acel lucru - Prahova; în jurul unor copaci crește iarbă înaltă, semn că acolo au jucat ielele, iar în cazul în care cineva calcă pe acea iarbă i se înmoaie un picior sau o mână - Suceava; nu se lucrează în toate zilele săptămânii de după Paște (Săptămâna Luminată) și nici în ziua de luni după amiaza în a opta zi după Rusalii, pentru ca ielele să nu facă rău oamenilor - Suceava; îi piere glasul celui care spune altora că a văzut ielele jucând și cântând noaptea prin poiene - Muscel; Dâmbovița (**2.** GOROVEI, p. 111). În Maramureș, unde se numesc *Frumușele*, se crede că ielele sunt niște femei care ies trecătorilor în cale și îi cheamă: *„Haide, haide, haide!”* și îi duc după ele, prin spini, prin ciulini, prin uscături, de se rănesc rău de tot, ori sunt mursecați de câini și rupți, încât pot boli îndelung și chiar pot muri (BOGDAN, p. 107). În Olt, se crede că zilele din preajma Rusaliilor trebuie respectate, fiindcă șoimanele sunt periculoase, fac rău omului; vătafii și călușarii au influență asupra lor și le pot îmblânzi, când cineva este *„luat din căluș”*; jucând în jurul celui bolnav, șoimanele lasă persoana afectată de boală și pleacă (PRESA).

IEPURE (*Lepus europaeus* - DLRM, p372)
Este asociat, în plan simbolic, morții, din care cauză, într-un alt plan, figurează între semnele de rău augur, fiind în mod constant asociat nenorocirilor, evenimentelor nefaste din viața omului: *„De vezi popă e rău, iar de vezi iepure e rău de tot”*; *„De-ți taie calea un iepure e semn rău”*; *„Când îți*

ies înainte vulpi și iepuri, e bine să te întorci înapoi, că nu-ți merge deloc bine; vulpile și iepurii sunt animale săräntoace"; *„Când este prin țarină și-ți iese iepurele înainte, înseamnă că-ți va merge rău; și dacă vezi numai un iepure singur, nici să nu mai faci drumul înainte, căci nu faci nimic, dar dacă vezi doi sau mai mulți, apoi necazul l-au luat cu ei, c-au avut să-l împartă între ei; dar când este numai unul, împarte necazul cu omul sau femeia pe care ei o întâlnesc în cale"*; credința este larg răspândită în Europa; în basmele românești, se întâlnește și iepurele „bun", cel care îl ajută pe erou să dobândească obiectul și ființa râvnită, dar și iepurele „rău", vestitul „iepure-șchiop", care, el singur, este atât de puternic încât poate doborî până și boul năzdrăvan al voinicului; acest iepure-șchiop este călărit de o figură malefică, strâns legată de orizonturile chtoniene, Statu-Palmă-Barbă-Cot; acest cuplu împletește micimea și aspectul derizoriu cu puterile extraordinare care zac în ei; iepurele-șchiop, cu stăpânul său sau nu, este mai de temut decât orice altă apariție; acest lucru se datorează faptului că el este un vestitor, sau chiar un purtător, al forțelor întunericului și morții; deci drumul pe care el conduce este unul funerar; și tot funerară este și imaginea cosmogonică după care dimineața, în drumul său de urcuș, Soarele este tras de 12 boi (cai), ori de doi lei, iar cel de coborâș, de seară, de 7 iepuri; de la atribute funerare la cele demoniace nu este decât un pas: *„Duhul necurat se bagă în iepure"*; *„Oamenii care se strigoiesc se prefac în iepuri"*; *„Iepure a vedea în vis e rău, căci acest animal e diavolul"*; dar în el se întrupează și „spiritul grâului", pentru că ultimele spice secerate au, în Moldova, numele de „iepure", în zona Tecuci, atunci când se ajunge cu săpatul ultimelor fire de porumb, se spune: *„Să prindem iepurele!"*; este însă simptomatică legătura iepurelui cu orizontul magic al jurământului (atât de intim legat de cel al blestemului și, prin aceasta, de lumea forțelor malefice); faptul că în „iepure" se pune ața care măsoară lungimea fiecărui călușar (ața are valoarea unui substitut simbolic al vieții dansatorilor) este, de asemenea, semnificativ; se știe, din riturile de construcție, că adeseori, la temelia unei case noi, se îngroapă „umbra" unui om; aceasta este reprezentată printr-o sfoară cu care, pe ascuns, s-a luat măsura umbrei omului; se crede că omul „măsurat" astfel va muri și că moartea sa, ca un sacrificiu, va produce un transfer de puteri benefice și de vitalitate asupra construcției abia inaugurate; trăsăturile „întunecate" ale iepurelui sunt completate și de un amănunt legat de jocul călușarilor; în timpul pregătirilor, „se mai obișnuiește de unii ca pielea iepurelui în care se pune pelin, usturoi și niște ață, care reprezintă lungimea taliei fiecăruia dintre dansatori, să fie apoi cusută și pusă în vârful bâtei, purtând numele de *iepure*, dusă de către unul din cei mai distinși călușari (COMAN, I, p. 134-137). Vânătorii leagă, la cocoșul armei, o coadă de iepure, crezând că astfel vor atrage în bătaia puștii mai mult vânat - Suceava; îi va merge rău celui căruia un iepure îi taie drumul, dar se crede și că îi va merge bine - Suceava, dar credința este semnalată în toată țara; ca un bărbat să devină fertil, trebuie să ia testiculele unui iepure, pe care să le usuce, apoi să le piseze și să le pună la macerat în rachiu, timp de nouă zile, după care să înceapă să bea din acest preparat începând cu a zecea zi - Moldova; aidoma se procedează cu placenta unei iepuroaice, după ce a fătat, pentru ca o femeie să poată rămâne însărcinată - Moldova; se pune o piele de iepure în locul pe unde intră greierii în casă și ei vor fugi - Ialomița (**2.**GOROVEI, p. 14; 105; 158; 203; 279). Este semn rău când un iepure trece prin fața tânărului plecat *„să se încredințeze"*, sau când acesta traversează drumul prin fața alaiului de nuntă - Bucovina (**3.** MARIAN, I, p. 123). În Maramureș, ca să aibă copii, se spune că este bine ca femeile *sterpe* (sterile) să mănânce carne de iepure, crezându-se într-un proces de transfer a prolificității animalului asupra omului (BOGDAN, p. 110). Când apar iepuri de câmp prin grădinile oamenilor este semn de iarnă grea - Teleorman (**2.** CHIVU, p. 248). Pentru cine visează iepuri fugind este semn de noroc și timp frumos; pentru cine se visează gonind iepuri înseamnă vorbe de căsătorie; dacă acela care se visează prinzând iepuri este necăsătorit înseamnă căsătorie, iar în caz că este însurat își va surprinde soția cu un amant; pentru cine se visează crescând iepuri înseamnă că va avea copii mulți; este semn de liniște sufletească pentru cel care se visează mâncând carne de iepure - Suceava (NOTE, Băncescu).

Iepurele Pascal. Simbolul iepurașului de Paști își are originea în antichitate, fiind unul dintre cele mai vechi simboluri ale primăverii; în spațiul germanic, copiilor li se spunea că iepurașul de Paști le va aduce ouă, dacă sunt cuminți, și de aici s-a răspândit în toată Europa; prima atestare a iepurașului de Paști datează de la 1500, în Germania (PRESA).

IERTARE (A IERTA)

Cercetătorii subliniază, cu deosebire, obiceiul *iertării* între vii, deoarece secvențele, care conțin iertarea, cuprinse în cântecele de înmormântare și care sunt rostite de bocitoare în numele defunctului, au o slabă rezonanță ritualistică (explicabilă doar în mentalitatea că „întregul" pe care îl reprezintă familia, cercul de prieteni etc. este dezorganizat prin moarte); se amintește astfel de orațiile de „iertăciune" rostite la nuntă, când se invocă mitul biblic al însoțirii dintre Adam și Eva, pentru a legitima mariajul care se petrece în plan real; această rememorare reprezintă un prototip absolut necesar și totodată valoros, pentru că numai ceea ce are un început în *illo tempore* are darul de a exista în prezent și de a dăinui în viitor (EVSEEV, p. 209; NOTE, Antonescu). În principiu, iertarea (dezlegarea) comportă uneori și o anumită atitudine a tinerilor în fața părinților: fata stă în stânga băiatului, cu fața la răsărit, cu ambii genunchi așezați pe o perniță; băiatul are așezat pe pământ genunchiul drept, iar cel stâng ridicat; pe acest ultim genunchi, fata pune mâna dreaptă, peste ea băiatul așează mâna sa stângă; urmează cererea de iertare (binecuvântare, blagoslovire, dezlegare) rostită de un flăcău, în fond o orație (GOLBAN, p. 76). Iertarea luată de la părinți de către mire și de către mireasă nu este doar un gest de „rămas bun" de la rude sau de la ceilalți nuntași, ci reprezintă o marcă a despărțirii de un statut social și una de integrare într-un alt statut; gestul binecuvântării pe care îl fac părinții ratifică astfel separarea și formarea noului cuplu, instituindu-se ca o premiză obligatorie a noii stări (ȘEULEANU, p. 167; NOTE, Antonescu). În seara duminicii de Lăsata Secului pentru Postul Paștelui, se înregistrează, în toate zonele etno-folclorice, un adevărat pelerinaj, obiceiul păstrându-se atât în mediul rural, cât și în cel urban: finii vin la nași, copiii căsătoriți la părinți, nepoții la unchi și la mătuși, cerându-și „iertăciunea" pentru eventualele neînțelegeri și neplăceri ivite între ei pe parcursul anului care a trecut; cei ce vin aduc daruri și sunt invitați în casă și așezați la ospăț; cu această ocazie, se declanșează discuții, se argumentează fapte, starea de bunăvoie pune stăpânire pe toți cei prezenți, iar vechile supărări sunt uitate, pentru că se crede că nu este bine a se intra în Postul Paștelui dușmănindu-se între ei, sau că, postul fiind cel mai lung și cel mai aspru dintre toate, s-ar putea ca vreo întâmplare nefericită să-i facă să nu se mai vadă unii cu alții la finele lui (PRESĂ; NOTE, Antonescu). Cine se visează cerându-și iertare de la cineva este semn că va trăi clipe de înjosire, de umilire; dar dacă se visează iertând pe cineva înseamnă că va fi generos, mărinimos cu cei din jur - Suceava (NOTE, Băncescu).

IESLE

Construcția în formă de jgheab, amplasată în incinta grajdului, în care se dă de mâncare animalelor, este interpretată, în vis, după specia viețuitoarelor care o folosesc, deci simbolismul ei este determinat de acestea din urmă; astfel, dacă se visează iesle pentru cai înseamnă că se va specula un viitor negoț cu aceste animale; dacă se visează iesle pentru vite e semn că se va avea noroc în ceea ce se va întreprinde; dacă ieslea visată este destinată hranei oilor înseamnă că se va bucura de cinstea și de recunoașterea autorității sale cel ce visează - Suceava (NOTE, Băncescu).

IESME (IEZME)

Arătare urâtă, nălucă, vedenie (ȘĂINEANU, III, p. 182). Zâne rele, un fel de demoni feminini, care aduc toate bolile mortale și, în cele din urmă, moartea; au înfățișarea unor babe cu rânjet înspăimântător și respirație glacială; una dintre ele poartă numele de *Zâna Filma*, fiind întâlnită în basmele și superstițiile din zonele vestice ale României; uneori se crede că există o singură *Iazmă* (**2.** KERNBACH, p. 220-221). v. IELE.

IISUS CHRISTOS (HRISTOS)
Născut la Betleem, din Fecioara Maria, în anul 753 de la întemeierea Romei, este creatorul religiei creștine; viața Sa pământească este relatată în cele patru Evanghelii; El este Mântuitorul, Fiul lui Dumnezeu, Mesia și al doilea termen al Trinității; în Noul Testament mai este numit Fiul lui David, Fiul Mariei, Fiul Omului, Prooroc, Preot, Împărat, Păstor, Mielul lui Dumnezeu, Emanuel, Cuvântul, Judecătorul, Adevărul, Viața, Calea, Lumina Lumii, Începutul și Sfârșitul, Alfa și Omega; este sărbătorit la 25 decembrie (Nașterea Domnului; Crăciunul), 1 ianuarie (Tăierea împrejur), 6 ianuarie (Botezul Domnului; Boboteaza), 2 februarie (Întâmpinarea Domnului), 6 august (Schimbarea la Față), precum și în Duminica Floriilor (Intrarea în Ierusalim), Duminica Paștelui (Învierea Domnului) și de Înălțarea Domnului (ȘĂINEANU, I, p. 143). Credințele tradiționale românești recompun spectaculos biografia lui Iisus Hristos, oferind o hagiografie populară, după cum aidoma procedează cu toate personajele din Biblie; astfel, Iisus a fost zămislit după ce Maica Domnului a mirosit o lămâie; nașterea a avut loc în grajdul lui Crăciun, a cărui soție, Crăciuneasa, a fost pedepsită de soțul ei, care i-a tăiat mâinile pentru că a moșit-o pe Maica Sfântă; aceasta a recompensat-o însă, pentru bunătatea ei, și i-a refăcut mâinile printr-o minune; în povestirile cu caracter moralizator, uneori Iisus îl înlocuiește pe Dumnezeu în peregrinările sale pământene, însoțit sau nu de Sfântul Petru (**2.** KERNBACH, p. 274-275).

ILEANA COSÂNZEANA v. COSÂNZEANA

ILIE (Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul)
Profet evreu (sec. al IX-lea î. Hr.), făcător de minuni; s-a ridicat la cer într-un car de foc, lăsându-și mantia ucenicului său, Elisei; ziua în care este sărbătorit, 20 iulie, este considerată de popor ca zi de fulgere, tunete și trăsnete (ȘĂINEANU, I, p. 137). v. IULIE.

ILIE-PĂLIE
Sărbătoare populară tradițională, care cade pe 21 iulie (Cuvioșii Simeon și Ioan) și pe care poporul o ține pentru ca Sfântul Ilie să nu pălească recoltele (ȘĂINEANU, I, p. 137). De observat că, pentru apărarea recoltelor, poporul ține, în fapt, trei zile: 19, 20 și 21 iulie. v. IULIE.

INDREA v. NOIEMBRIE

IN (*Linum usitatissimum* - DLRM, p. 378)
Pentru cine visează ulei de in înseamnă protecție - Suceava (NOTE, Băncescu).

INEL
La logodnă, se face tradiționalul schimb de inele, simbol marital foarte răspândit, semnificând legătura indisolubilă și credința reciprocă; în trecut, este posibil ca inelul să fi avut o încărcătură mult mai mare, cu un substrat erotic, căci era mai cu seamă simbol feminin; istoricii culturilor arhaice presupun că inelul era cândva un simbol al vulvei feminine, iar obiceiul de a pune inelul de logodnă pe deget avea o semnificație erotică; se consideră că, în basme, controlul inelului ar avea sensul unei probe de verificare a castității feminine; în poveștile despre zâne, îngustimea inelului este un test al virginității, fiind un substitut al pantofiorului de sticlă; dar semnificațiile rituale ale inelului au evoluat mai târziu, spre un simbolism al legăturii și unificării maritale (EVSEEV, p. 188). Este bine ca orice om să poarte inel pe deget, ca să nu se lege blestemele de el, sau blestemele lui de alții - Galați; când mirele sosește la casa miresei, pentru a o însoți la biserică, tânăra se uită la viitorul ei soț printr-un inel, ținând celălalt ochi închis, ca să nu o doară ochii la bătrânețe - Ialomița; dacă inelele de cununie sunt uitate acasă este semn că viața tinerilor căsătoriți va fi plină de nefericiri, iar unul dintre ei va muri curând; tot la fel se crede și când este pierdut sau se rupe

unul dintre cele două inele, urmarea fiind desfacerea căsătoriei sau moartea unuia dintre soți - Suceava; cine își zărește inelul ruginit pe deget are semn că va muri ori el, ori soția, ori amanta - Tecuci; cine pierde inelul de pe deget are semn că-i va muri cineva din familie - Muntenia; pentru ca blestemul să nu se prindă, este bine să se poarte inele pe degete - Dolj; femeile să poarte inele și cruci, pentru ca blestemele să nu se prindă de copiii lor - Galați; este ferit de orice boală cel care poartă pe deget un inel confecționat dintr-o monedă primită de pomană - Moldova; în noaptea Anului Nou, fetele nemăritate leagă un inel de un băț și îl coboară într-o apă curgătoare, de așa manieră ca apa să curgă prin inel, și, dacă dimineața îl găsesc cu gheață pe el, este semn că viitorul soț va fi om bogat - Țara Oltului; dacă, în noaptea Anului Nou, o fată nemăritată nimerește blidul, pus special pe o masă pentru a afla care îi va fi ursitul, sub care se află un inel, este semn că se va căsători din dragoste - Țara Oltului; se mai obișnuiește ca tot în noaptea de An Nou, chiar la miezul nopții, să se adune în mare liniște mai multe fete, să rostească de douăsprezece ori Tatăl Nostru, executând totodată mătănii, să ia două inele din aur, folosite deja de doi tineri cununați la biserică și să le pună într-un pahar cu apă, peste care se așează icoana Maicii Domnului, iar pe ambele părți, față în față, două oglinzi în care fetele, pe rând, uitându-se în pahar, vor zări figura viitorului soț - Țara Oltului; ca să nu se apropie necuratul de el și ca să nu i se umfle trupul, mortului i se pune pe piept un inel de argint - Transilvania (**2.** GORO-VEI, p. 20; 21; 111; 147; 152; 173; GOLOPENȚIA, p. 82). În Maramureș, în casele unde au avut loc șezători, fetele și feciorii petrec împreună noaptea de Anul Nou; cu acest prilej, ei fac *gălețeaua*, adică fiecare fată își confecționează o verighetă din paie pe care o introduce într-o găleată cu apă; un fecior, rostind un descântec, introduce în găleată două crenguțe de măr înverzite și a cui verighetă se agață mai întâi de crenguță, acea fată se va mărita mai devreme în anul ce vine (BOGDAN, p. 122). În Bucovina, după ce se adună toți cei poftiți la nuntă și după ce aduc fata în casă și se așează la masă, părinții celor tineri aleg pe unul dintre oaspeți, care este mai bătrân și mai cu vază, ca *„să-i încredințeze”*; bătrânul ia un blid cu grâu și ascunde inelele între boabe, la marginea vasului și în părți opuse; apoi pune blidul în fața tinerilor și îl învârtește de așa manieră încât inelul feciorului să vină în dreptul fetei, iar cel al fetei în dreptul tânărului, după care cei doi tineri își caută inelele în grâu; inelul și năframa sunt semnele principale care sunt considerate și care se folosesc pretutindeni de către toți românii, ca simbol al unirii și credinței nestrămutate; în satele din Ialomița, după întoarcerea de la biserică, unde a fost oficiată căsătoria religioasă, în timp ce alaiul se prefiră pe dinaintea casei, din interior mireasa se uită la ginere printr-un inel, ca, la bătrânețe, să nu o doară ochii (**3.**MARIAN, I, p. 131; 141; 340). În Bihor, sarcina „încredințării” tinerilor revine nașilor; nașul ia o năframă în care sunt legate cele două inele, boabe de grâu și rămurele de busuioc și leagă cu ea mâinile tinerilor împreună, rostind totodată: *„Să fie curați ca aurul, frumoși ca busuiocul și buni ca boabele de grâu, să fie harnici și cu credință unul către altul!”* (GODEA, p. 84). În Gorj, cumnatul de mână schimbă plosca cu socrul mare și invită pe ginere afară, ca să-l privească mireasa printr-un inel sau printr-o salbă; el încearcă să se ascundă printre lumea prezentă, dar ea îl urmărește până îl zărește; în trecut, mireasa îl privea prin gaura conciului, dar după dispariția acestuia din portul tradițional local, privirea mirelui se face printr-un inel (CĂRĂBIȘ, p. 80). În seara de ajun a Bobotezei (5/6 ianuarie), sub mai multe farfurii se pun diferite obiecte, fiecare având altă semnificație; astfel, flăcăul care indică farfuria sub care se află un inel se crede că va lua de soție o fată credincioasă, de casă; se repetă de trei ori procedeul, pentru conturarea unui profil moral și fizic mai complex al viitoarei soții; în zona Turdei, indicarea de către fată a blidului sub care este un inel înseamnă că ea se va căsători cu un soț frumos (**2.** MARIAN, I, p. 66; 141). Înseamnă lenevie pentru cel care se visează luând de la cineva un inel; va avea pagubă cel care visează verighetă ruptă; își va înmulți averea cel care visează că are multe inele - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *inel-cruce; inel-grâu*; *inel-năframă*; *inel-apă-icoană-rugăciune-2-12-oglindă.*

INIMĂ
Este considerată centrul vital al activității fizice și afective, fiind mult mai bogată în semnificații decât *sufletul*, pentru că inima reprezintă întreaga ființă umană; în acest sens, limba vorbită conservă expresii care acordă inimii și alte sensuri decât cele general acceptate: înseamnă *piept* (*„o strânse pe Maria la inima lui"*), *stomac* (*„a mâncat sau a luat ceva pe inima goală"*, adică pe nemâncate), *creier* (*„a fi cu inima împăcată"*); în textele cântecelor lirice, inima are semnificații multiple, cea mai relevantă fiind aceea de organ al iubirii, un tip de seismograf care reacționează la toate modificările ambianței erotice, un „vas" prețios în care se păstrează și se decantează iubirile și unde dorurile prind culoarea incandescenței sau pâlpâirilor cu flacără albastră ale melancoliei, fiind astfel lăcașul tuturor suferințelor corporale și sufletești, localizarea durerii surde a iubirii neîmpărtășite, a dorului neîmplinit; inima bărbatului și inima femeii se aseamănă între ele ca doi frați gemeni, în cântecul liric ele fiind egal sensibile și egal de fragile; deoarece inimile îndrăgostiților sunt identice înseamnă că întreg discursul liric din folclorul românesc poate fi pus sub semnul feminității (EVSEEV, p. 158-161). Fiind considerată organ vital, durerea persistentă a inimii sau baterea ei foarte tare, fără un motiv explicabil, sunt semne prevestitoare ale morții - Suceava; din aceleași considerente, inima este organ vital și pentru strigoi și alte duhuri rele, drept pentru care mortului găsit, după șase săptămâni de la înmormântare, cu fața în jos i se bate un par din lemn de tisă prin inimă sau i se scoate inima și cu ea se ung toți membrii familiei, crezându-se că astfel decedatul nu se va transforma în strigoi sau că nu va mai muri așa curând nimeni dintre neamurile rămase în viață - Muntenia; Moldova; dacă se crede de la început că mortul este strigoi, se îngroapă cu fața în jos, apoi este dezgropat după câteva săptămâni și, dacă se găsește ceva mișcat sau modificat în sicriu, oamenii îi bat un țăruș din lemn prin inimă și îl pironesc astfel de fundul sicriului, ca să nu se mai poată scula - Bucovina; sau îi străpung cadavrului inima și ochii cu o furcă și apoi îl reînhumează cu fața în jos - Brașov; (**3.** MARIAN, III, p. 9; 267-269; **1.** MARIAN, p. 43-44). Cine visează că mănâncă inimă înseamnă că va avea legături sentimentale cu o persoană de sex opus sau că va mima dragostea, că va avea un amor *„împrumutat"* - Suceava (NOTE, Băncescu).

INOROG
Animal fabulos, al cărui corp întruchipează un cal de culoare albă, având un corn în mijlocul frunții; este dificil de văzut și aproape imposibil de prins, în afara Maicii Domnului, în poala căreia inorogul vine să-și așeze capul; în cărțile populare, care au circulat în perioada medievală în Țările Române, inorogul simbolizează nașterea Fecioarei Maria (ȘĂINEANU, III, p. 212; HERSENI, p. 172). Este simbolul dragostei curate, al nobleței și al vitejiei; ființă fabuloasă, imaginată ca un cal alb, cu un corn în frunte, la rădăcina cornului având o piatră scumpă; are ochi albaștri, un comportament plin de noblețe și este sentimental; în stare de veghe, inorogul (unicornul) este de neînvins, iar, după ce își învinge dușmanii, aleargă prin codri sau pe munți; cornul, coama, blana și copitele ar avea un potențial deosebit în magia populară, reprezentând leacuri bune pentru toate bolile; când vede vreo fată, îndată se duce la ea și adoarme în brațele ei, numai în acest caz putând fi prins de către vânători; aura simbolică deosebit de complexă i-au impus imaginea în iconografia religioasă și în heraldică, în ultima ipostază apărând în stema marelui învățat medieval Nicolaus Olahus și în stema voievodului Neagoe Basarab, sub formă de capricorn, sculptată pe piatra de mormânt aflată la Curtea de Argeș; de asemenea apare în picturile murale de la mănăstirile Tismana, Horezu, Cozia, Slatina, Aninoasa, precum și în numeroase biserici; ca personaj literar, inorogul este întâlnit în „Istoria ieroglifică", scrisă de eruditul domnitor Dimitrie Cantemir, unde îl întruchipează chiar pe autor (PRESA). v. CAL.

INSECTĂ
Românii folosesc mai mulți termeni generici pentru noțiunea de *insectă*, care se deosebesc fie

zonal, fie după categoria cărora se încadrează, fără să se facă însă diferențe esențiale între specii; astfel, sunt folosite: *bongă* - Transilvania, pentru toți gândacii, pentru a-i deosebi de *musce* (muște); *borză* - Bucovina, pentru toate insectele din neamul rădăștilor; *gânganie* (în mai multe zone), pentru insectele veninoase mai ales; *gâză* (peste tot, în România), pentru insectele mici, cu aripile transparente (dipterele, afidele etc.); *goangă, gonguță* și *gujulie* sunt numite toate insectele care nu au nume în graiul poporului, indiferent de mărimea lor; *grangoșă* - Banat, nominalizează gândacii din neamul scarabeilor; larvele fluturilor sunt numite *omizi, umizi, carii* sau *viermi*; insectele dăunătoare agriculturii sunt: *cariul* (*Anobium perinax*); *cărăbușul* sau *găinușa* (*Melolontha vulgaris*); *faurul* (*Flater segetum*); *fluturele-roșu* sau *urzicariu* (*Aglais urticae*); *gândăcelul* sau *cățelul-frasinului* (*Lytta vesicatoria*); *ochiul-păunului* sau *câinele-babei* (*Saturnia pyri*); *rădașca* sau *boul-lui-Dumnezeu* (*Lucanus cervus*); *scripcariul* (*Saperda carcharias*); *strălucul* (*Aromia moscata*) (BURNAZ, p. 42). Există un gândăcel foarte mic, cât vârful acului, care se cheamă *paști*; cine îl zărește devreme, în primăvară, înseamnă că va petrece în Duminica Paștelui care va veni - Tecuci; *ceasornicul-morții* este o insectă care trăiește mai ales pe pereții caselor, iar apariția ei prevestește moartea cuiva din acea familie - Buzău; Galați; Bacău; Neamț; Iași; Suceava (**2.**GOROVEI, p. 252; 281). Visul în care apar multe gângănii zburând prevestește timp frumos, senin, cu soare mult - Suceava (NOTE, Băncescu).

INTESTIN v. VISCERE.

IOAN SCĂRARUL (Cuviosul)
Călugăr și egumen al Mănăstirii Sinai; a scris „Scara"; este sărbătorit la 30 martie (ȘĂINEANU, I, p. 138). Poporul îl numește *Ioan Glăsuitorul*, pentru că se crede că el dă glas păsărilor să cânte (**1.**OLTEANU, p. 174). v. MARTIE.

IORDAN
Râu în Palestina, cu un curs de 100 km, care se varsă în Marea Moartă; aici și-a început acțiunea de convertire Ioan Botezătorul și tot aici a fost botezat Iisus; slujba religioasă de sfințire a apei de Bobotează (6 ianuarie) și ceremonia stropirii cu apă sfințită în amintirea botezului Mântuitorului (ȘĂINEANU, I, p. 140).

IȚĂ
Dispozitiv la războiul de țesut, format din rame care susțin un șir de fire așezate vertical, unele lângă altele, prin ochiurile cărora se trec firele de urzeală; fiecare dintre firele cu ochiuri care fac parte din acest dispozitiv (ȘĂINEANU, III, p. 234). Alături de *furca de tors, fusul, lada de zestre* etc. , ițele aparțin principiului feminin (EVSEEV, p. 197). Dacă o fată nu a făcut ițe până a se căsători, să nu mai facă niciodată, pentru că este rău de moarte - Vâlcea; fata să învețe să facă ițe înainte de măritiș, pentru că, dacă învață mai târziu, îi moare bărbatul - Muntenia; Suceava; nu este bine să le mai facă, după ce s-a măritat - Bucovina (**2.** GOROVEI, p. 112; 144; 235; 249) În ajunul Bobotezei (5 ianuarie), când intră preotul cu botezul într-o casă în care se află o „fată bătrână", cei ai casei așează în urma lui ițele pe pragul ușii, pentru ca să treacă peste ele la plecare, în credința că feciorii așa vor veni după fată, cum umblă ițele în război – Țara Chioarului (**1.** POP, p. 390).

IȚARI v. PANTALONI.

IULIE (Cuptor)
Conform decretului semnat, la 1166, de către Mihail Comneanul, este interzisă orice muncă în ziua de **25** iulie (Adormirea Sfintei Ana); sunt permise unele munci, fără să se menționeze care dintre ele, în zilele de **1** iulie (Sfinții și făcătorii de minuni, doctori cei fără de arginți Cosma și Damian), **2**

iulie (Așezarea veșmântului Maicii Domnului în raclă), **8** iulie (Sfântul Mare Mucenic Procopie), **11** iulie (Sfânta Muceniță Eufimia), **20** iulie (Sfântul Proroc Ilie Tesviteanul) și **27** iulie (Sfântul Mucenic Pantelimon); în urma voinței împăratului Franz Iosef, la 6 decembrie 1786, episcopul ortodox Ghedeon Nichitici de la Sibiu semnează o circulară conform căreia trebuie ținută de credincioși numai ziua de **20** iulie (GRAMA, p. 69-71). Zilele de 16, 17 și 18 iulie sunt numite în popor Circovii de Vară, considerându-se a fi miezul verii (**12.** GHINOIU, p. 48). În a treia duminică a lunii iulie, se organizează Târgul de fete de pe Muntele Găina (PRESA).
1 iulie – Sfinții Doctori Cosma și Damian. Cine lucrează la vie în această zi i se vor usca butucii de viță - Hunedoara (**2.** GOROVEI, p. 252). Astăzi este sărbătorea Sfântului Foca, Ana-Foca sau sărbătoarea Soarelui și Focului; în această zi, se fac rugăciuni pentru sănătate și vindecare de boli (PRESA).
2 iulie – Așezarea brâului Maicii Domnului în raclă. Dacă în această zi va fi vânt sau ploaie, nucile se vor strica și nu vor rodi nici alunii (PRESA).
8 iulie – Sfântul Mare Mucenic Procopie. Este numită, în popor, *Procopiile*, fiind cunoscută ca zi a lupilor și a grindinii; se ține, ca să nu fie loviți oamenii de fulger și ca lupii să nu le atace vitele - Suceava (ȘĂINEANU, IV, p. 284; **2.** MARIAN, I, p. 83; **2.** GOROVEI, p. 95).
15 iulie – Sfinții Mucenici Chiriac și Iulita. Dacă va tuna cu un ceas înainte de amiază înseamnă că iarna va veni devreme; dacă va fi ploaie, este semn că și iarna va fi ploioasă (PRESA).
17 iulie – Sfânta Mare Muceniță Marina (Ziua Mărinei). În această zi nu se lucrează absolut nimic, fiindcă există pericolul rănirii prin lovire - Vâlcea; de Mărina să nu se lucreze, deoarece trăsnește Dumnezeu pe cel păcătos - Țara Oltului; în această zi, se culege pelin, apoi se face un fel de apă de pelin, care este bună de dat pe față pentru a degresa pielea obrazului - Muntenia; se mai ține pentru ca oamenii să nu fie *măriniți*, o boală care afectează abdomenul (**2.** MARIAN, I, p. 83; GOLOPENȚIA, p. 111; **2.** GOROVEI, p. 191; 273).
20 iulie – Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul (Sântilie). La nașterea lui Ilie, tatăl său, Sovac, a avut o viziune, conform căreia a văzut niște bărbați, îmbrăcați în veșminte albe, care vorbeau cu pruncul, totodată învelindu-l în foc și silindu-l să mănânce flăcări; speriat de acest vis, Sovac s-a dus la Ierusalim, unde a cerut sfatul și tălmăcirea viziunii de la unul dintre preoți; acesta l-a liniștit, spunându-i că fiul său *„va fi locaș al luminii darului lui Dumnezeu și cuvântul lui va fi ca focul de puternic și de lucrător”*; în Noul Testament, Sfântul Prooroc Ilie apare alături de Moise, pe muntele Tabor, când a avut loc schimbarea la față a lui Hristos, martori fiind Apostolii Petru, Ioan și Iacov; tradiția adaugă la toate acestea faptul că Sfântul Ilie va reveni pe pământ, înainte de a doua venire a lui Hristos, și va fi ucis de slujitorii lui Antichrist; în credințele românești, Sfântul Ilie stăpânește norii și ploile; într-o legendă, se spune că, instigat de diavol, Sfântul Ilie își ucide părinții și soția; după îndeplinirea faptei, Dumnezeu îi acordă libertatea în schimbul urmăririi diavolilor cu tunetul și cu trăsnetul; pentru a-i înjumătăți puterile, Dumnezeu îi ia o mână și un picior, dar îi lasă ca drum și pentru drum norii, un car de foc și un bici din care ies trăsnete; se crede că tunetul este zgomotul roților carului, iar fulgerele sunt scânteile pe care le produc potcoavele cailor; când este furtună, cu trăsnete și tunete, oamenii își închid bine casele, pentru a nu se strecura vreun diavol înăuntru, atrăgând astfel în casă mânia și fulgerele sfântului; în această zi nu se lucrează de teama trăsnetelor și a grindinii; se mai crede că nucile și alunele rămân seci, dacă tună cu insistență; în Moldova, este interzis să se mănânce mere înainte de această dată, pentru că mărul este fructul Sfântului Ilie; din această cauză, sunt date de pomană mere pentru sufletul morților și pentru roadă bogată; în concepția tradițională, se mai crede că, la venirea Apocalipsei, Dumnezeu va trimite pe Sfinții Ilie și Petru să se bată cu Antichristul; în această zi, Sfântul Ilie umblă în carul său de foc, ca să-i trăsnească pe draci; într-o asemenea zi, l-a trăsnit așa de rău pe Tartorul diavolilor, încât i-a scos un ochi, care a căzut pe pământ luând forma unui ban de aur, de unde și vorba că banul este ochiul dracului, cu sensul că banul este mai întotdeauna motiv de vrajbă; în această zi, se duc la biserică fructe de vară și se împart pentru cei morți, pentru că, până la această dată,

nimănui nu-i este îngăduit a mânca din ele înainte de a le da și morților; se mai crede că, dacă nu sunt duse fructe la biserică, anul următor pomii nu vor mai avea roade; de asemenea, merele nu trebuie lovite între ele, pentru că eventuala ploaie să nu vină cu grindină; femeile mai duc la biserică și busuioc, pe care îl pun la iconostas, după care îl duc acasă, îi dau foc, iar cu cenușa rezultată îi freacă pe copii pe la gură când au bube; dacă tună în această zi, toate fructele vor avea viermi; se mai crede că, de la această dată, începe toamna și nu mai este nevoie să se poarte pălărie (PRESA). O legendă ne spune că un diavol a ieșit în calea Sfântului Ilie și i-a spus că soția lui se află în pat cu un străin, drept pentru care, înfuriat, s-a întors acasă și și-a omorât părinții; de atunci, aleargă după toți dracii și îi trăsnește cu biciul de foc pe unde îi întâlnește - Țara Oltului; începând cu această zi, femeile nu lucrează o săptămână întreagă, fiind primejdie de foc, trăsnete și boli *arzătoare* (cu febrilitate crescută) - Muntenia; de ziua lui, Sfântul Ilie umblă pe cer și caută pe diavol să-l trăsnească, pentru a scăpa lumea de ispită - Muntenia; cine izbește cu fructe de pereți în această zi provoacă grindina - Vrancea (**2.** GOROVEI, p. 81; 91; 106; GOLOPENȚIA, p. 78). În hagiografia populară, majoritatea legendelor au ca temă centrală amăgirea lui Sântilie de către diavol, care îl îndeamnă să-și omoare părinții; drept răzbunare, Sântilie, aflat într-o căruță trasă de cai de foc, gonește prin ceruri pentru a trăsni, în stânga și în dreapta, cu biciul său de foc, pe dracii ascunși prin nori sau pe pământ, în corpul lupilor, câinilor și pisicilor; mai mult temut decât iubit, Sântilie este ținut nu numai de ziua lui, ci și în sărbătorile care îl precedă (Ana-Foca, Pricopul, Panteliile, Ciurica, Circovii de vară, Mărina) sau îl urmează (Ilie-Pălie, Foca, Opârlia, Sfânta Ana, Pintilie Călătorul); Sântilie este considerat, în mediile păstorești, ca fiind miez de vară, întrucât ziua de celebrare, 20 iulie, marchează mijlocul sezonului pastoral, care începe la Sângiorz și se încheie la Sâmedru; de la urcarea oilor la munte și până la Sântilie, *„baciu, cioban, văsar, orice ar fi nu coboară de la munte la vale, nici nu trebuie să vadă trup de femeie, ci trebuie să rămână curați, căci altfel merge tare rău la stână”*; în context tradițional, când femeia *„nu are ce căuta în urma oii”*, soțiile proprietarilor de oi pot urca la stână numai în preajma zilei de Sântilie, pentru *mițuirea* (tunderea) mieilor; oile și berbecii se tund înainte de urcarea la stână, de obicei între Sângiorz și Rusalii, întrucât după această dată *„intră mustăreața din lâna cea bătrână în carnea oii și apoi miroase carnea, dar afară de aceasta pornind lâna nouă, așa e de tare lâna, încât nu se poate tunde”*; conform tradițiilor populare, Sântilie are atributele specifice unui zeu al focului și al soarelui; vechimea nedeilor păstorești (pe munți) a devenit, în timp, sinonimă cu *Sântilia*, fiind atestate documentar începând cu anul 1373; această sărbătoare poartă diferite denumiri: Nedeia, Sântilia, Nedeiuț, Nedeuța, Nedeițele etc. , sau sântilii, bâlciuri, nedei, „Târguri de fete”; pentru că leagă comunitățile pastorale de pe ambii versanți ai Carpaților, unele dintre ele se mai numesc *„târguri de două țări”*; mai târziu, aceste manifestări au coborât în sate, ceea ce a făcut ca fiecare sat să aibă nedeia lui, cum ar fi în Țara Hațegului, indiferent că ele se numesc rugă, govie, hram; cu această ocazie, în unele sate din Covasna, fetele sunt introduse în horă, căpătând astfel statutul de *„fată mare bună de măritat”*, fetele fiind aduse în horă numai de flăcăii coborâți de la stână în ziua de Sântilie (**12.** GHINOIU, p. 242-245). Obiceiul nedeilor cere ca, înainte cu o zi de „hora Sântiliei”, feciorul care bagă „drăguța” în joc trebuie să-i facă acesteia cadou o furcă de tors sau o *„cocuță”* de caș modelată în tipar de caș; fetele așteaptă cu mare neliniște hora de Sântilie, întrucât cele care nu sunt aduse acum în horă vor privi hora de pe margine încă un an și tot atâta, cel puțin până la căsătorie; Ion Pop Reteganul notează: „Nedeia e mai luată în seamă decât Crăciunul, Paștele și Rusaliile…Nedeia e mai mult decât Anul Nou. Nime din popor nu numără anii de la Anul Nou, ci de la nedeie”; din pricina acestei importanțe deosebite, în multe sate din Transilvania, Sântilie mai este cunoscut doar cu numele de Nedeie (**2.** MARIAN, I, p. 82; MOISE, p. 41). În zona Pădurenilor, înainte de 20 iulie se fac mari pregătiri pentru nedeia de pe Muntele Jigoru; tinerii pleacă pe cai, încărcați cu toate cele necesare petrecerii, dar și cu proviziile de alimente la stână; în această zi nu se lucrează cu coasa (APOLZAN, p. 7). Se crede că Sântilie este un apărător, deoarece el străbate cerul, în carul său de foc, înfrânând fulgerele și tunetele distrugătoare de roade

(**5.**BOCȘE, p. 25). Se crede că, dacă tună în această zi, alunele vor seca - Muntenia; fagurii de miere se recoltează din stupi în această zi, fiindcă altfel Sfântul Ilie dă ploi, care pot lua stupii și chiar pot să omoare albinele - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 8; 83). În această zi, se dă de pomană pentru sufletul morților, din care cauză ea mai poartă și numele de Moșii de Sânt-Ilie; în Banat, se dă de pomană porumb fiert și altele; în Suceava, se dau mere, pere, alte fructe coapte, care sunt trimise pe la case în străchini; unii trimit și ulcele cu apă, împodobite cu busuioc și alte flori, legate la gura vasului cu fir de lână roșie; în Bucovina, mormintele sunt împodobite cu flori și se aprind de jur-împrejurul lor lumânări (**3.** MARIAN, III, p. 251). Se crede că, dacă nu plouă până la Sfântul Ilie, nu se va face porumbul - Teleorman (**2.** CHIVU, p. 244). Până la această dată nu se gustă din mere, în schimb se dau de pomană mere coapte - Vrancea (**2.** STAHL, p. 194). În Suceava, se crede că, atunci când tună și fulgeră, Sfântul Ilie merge prin cer cu carul său, care are fie cai de foc, fie el ține în mână un bici de foc și aduce astfel pe pământ mânia lui Dumnezeu (NOTE, Băncescu). Aliorul, folosit în colorarea ouălor de Paște, dacă este cules de Sfântul Ilie, dă o culoare galben-ruginie, dacă este cules în luna mai, dă o culoare galbenă (ZAHACINSCHI, p. 19).
21 iulie – Sfântul Proroc Iezechiel (Ilie-Pălie; Pârliile). Este a doua zi după Sântilie și se ține ca oamenii să nu fie *detunați*, trăsniți (**2.** MARIAN, I, p. 83).
22 iulie – Sfânta Mironosiță și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena (Foca; Focu; Ieșirea Pârliilor). În Bucovina, ziua se ține pentru că se crede că este foarte primejdioasă de foc (**2.** MARIAN, I, p. 83). În zona Bârladului, Ilie-Pălie este ținut în această zi, crezându-se că acela care lucrează riscă să fie pedepsit prin trăsnirea lui sau a bunurilor sale (BĂLĂNESCU, p. 261).
23 iulie – Sfântul Mucenic Foca. În Bacău, există credința că aceluia care lucrează în această zi îi va arde casa (ICHIM, p. 142). În Bucovina, ziua se ține prin abținere parțială de la munca pe câmp, pentru paza de foc și prosperitatea gospodăriei; mai mult, este posibil să se coboare foc din cer și să-l omoare pe om (COJOCARU, p. 193; NOTE, Băncescu).
27 iulie – Sfântul Mare Mucenic și Tămăduitor Pantelimon (Pantiliile; Pinteleiu Călătoriul). Este considerat patron al croitorilor (ȘĂINEANU, I, p. 221). Să nu se lucreze în această zi, ca să se aibă noroc la stupi - Țara Oltului; nu este bine să se toarcă, nici să se coasă și nici nu trebuie arat, pentru că moare vaca - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p. 135; 137). Este tămăduitor de boli și dă roade pomilor; cel ce lucrează în această zi este trăsnit imediat, pentru că sfântului nu i se fac colaci și se supără din acest motiv; este sărbătorit ca un sfânt mijlocitor pe lângă Sfântul Ilie, spre a fi mai îngăduitor cu norodul în urgiile cerești pentru păcatele lumești; se crede că este frate cu Sfântul Ilie, drept pentru care ziua este ținută pentru trăsnet, arsuri și piatră; unii chiar îi atribuie o putere mai mare decât a Sfântului Ilie, pentru că atunci când se supără, nici nu tună, nici nu trăsnește, ca fratele său, ci dintr-odată sfărâmă în bucăți; se spune că, într-o vreme, dracii se înmulțiseră așa de mult că nu mai ascultau de Sfântul Ilie, considerat mai marele lor; atunci sfântul s-a supărat și și-a pus în gând să-i trăsnească pe toți de ziua lui, dar, neștiind când cade aceasta, se duse la Dumnezeu să-l întrebe; știindu-i gândurile, Dumnezeu i-a spus că mai este vreme până la ziua lui, iar sfântul a așteptat până când i-a trecut ziua; supărat foc, după o săptămână i-a invitat pe toți dracii la sine acasă și i-a ospătat bine, după care a început să-i trăsnească, omorându-i pe toți, afară de unul șchiop, care a scăpat și din care s-au înmulțit iarăși necurații; se crede că *„de la Pantelimon se călătorește vara”*, atunci iese cerbul din apă și apa se răcește; se și spune: *„se duce vara ca o pâine, vine iarna ca un câine”*; frunzele teiului se întorc pe dos, jelind trecerea verii; este serbat astfel ca un doliu pentru flori și copaci; dă veste cocorilor să plece; în această zi se mănâncă mere; femeile care au copii morți sau rude nu mănâncă mere până în această zi, pentru că nici morții nu pot mânca; se crede că, în dimineața acestei zile, se scutură mărul de aur din Rai și copiii ai căror părinți au mâncat mere înainte de termen nu sunt lăsați să culeagă și ei (**1.** OLTEANU, p. 344). În Suceava și în părțile nordice ale țării, se crede că acum vara *„se călătorește”*; cel care o ia în această călătorie este Pinteleiu Călătoriul; vremea devine mai rece și începe a se apropia tot mai mult toamna (PRESA; NOTE, Băncescu).

IUNIE (Cireșar; Cireșari; Cireșel; Luna cireșelor)
Conform decretului dat, la 1166, de către Mihail Comneanul, trebuiau prăznuite următoarele zile din luna iunie: **11** iunie (Sfântul Apostol Vartolomeu); **19** iunie (Sfântul Apostol Iuda-Tadeu, Leven și Iacob); **24** iunie (Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul); **29** iunie (Sfinții Apostoli Petru și Pavel) și **30** iunie (Sfinții 12 Apostoli); se menționează că zilele în care sunt permise unele activități, fără a se sublinia care dintre ele, sunt cele de **8** iunie (Aducerea moaștelor Sfântului Teodor Stratilat), **9** iunie (Sfântul Chiril al Alexandriei) și **27** iunie (Sfântul Samson, făcătorul de minuni); circulara Episcopului ortodox Ghedeon Nichitici de la Sibiu, dată la 1786 din voința împăratului Franz Iosef, mai menționează ca zile de sărbătoare care se țin doar cele din **24** și **29** iunie (GRAMA, p. 69-71). Dacă luna mai poate să mai aducă zile cu grindină, inundații și frig, omul având totuși posibilitatea să are și să semene, cu speranța că, până la căderea primei brume, recolta să se coacă, în iunie însă orice calamitate înseamnă sărăcie; de aceea, în această lună se desfășoară, în plan spiritual, un adevărat război cu forțele malefice, pentru a proteja recoltele și pentru a le ajuta să se pârguiască și să se coacă; din această pricină sunt ținute, încă din luna precedentă, dar cu prelungiri și în luna iulie, numeroase zile, care în calendarul creștin-ortodox nu au prea mare însemnătate, dar care toate au legătură cu prosperitatea recoltelor, fiind menționate zilele: 8 mai - Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan (*Vanghelistul Ioan*), 12 mai - Sfântul Gherman, Patriarhul Constantinopolului (*Ghermanul*), 26 mai - Sfântul Apostol Iuda (*Iuda*), 11 iunie - Sfântul Apostol Bartolomeu (*Vartolomei*), 14 iunie - Sfântul Prooroc Elisei (*Aliseiu*), 25 iunie - Mucenicul Procopie (*Pricopul*) și 29 iunie – Sfinții Apostoli Petru și Pavel (*Sânpetru*); la ele se adaugă o serie de sărbători populare cu dată mobilă, cuprinse între Lăsatul Secului și Rusalii; culesul roadelor pomicole este precedat de practici cum ar fi „Dezlegarea mâncării merelor, perelor, perjelor”, datele lor variind însă după altitudinea zonei, astfel că pot să aibă loc la Sânpetru-29 iunie, Sântilie-20 iulie, sau Probejenie-Schimbarea la Față-6 august; miezul verii este considerat a fi la 12 iunie, Cuviosul Onufrie cel Mare, numit simplu *Onufrie*, pentru că, în calendarul iulian, această zi era cea mai lungă din an și corespundea cu perioada de pârguire și coacere a grâului; se spune în popor că, la solstițiul de vară (21 iunie), soarele joacă de bucurie în momentul răsăritului (**12.** GHINOIU, p. 205-207; 211-212; 223-224; 268). În Maramureș, într-una din zilele lunii iunie, tinerii pleacă la pădure și taie cel mai înalt copac (brad sau fag) pe care îl pot aduce ei pe umeri; îl curăță de crengi, lăsându-i doar la vârf câteva ramuri pe care le împletesc; *armindenul* (denumirea obiceiului și lemnului) este ridicat, până la amiaza zilei respective, în centrul satului; pe tulpină i se pun cununi de flori și cununi de spice de grâu; urmează o întrecere a tinerilor care se adună și care fac și pariuri, câștigând cel care poate să se urce până în vârf; în ziua premergătoare acestei zile, într-o sâmbătă, din fiecare familie pleacă cineva să aducă un mesteacăn tânăr și crengi înfrunzite de tei; în zorii zilei de duminică, mult înainte de răsăritul soarelui, când abia se înalță Luceafărul de ziuă și roua nu este încă *„smintită de lumină”*, fiecare gospodar pune mesteacănul la poartă și crengi de tei la streșinile casei și ale șurii; apoi își împodobește odăile casei cu flori de iasomie și de tei (BOGDAN, p. 82). Din cauza căldurii care începe să se reverse asupra naturii și care coincide cu intrarea în Postul Sânpetrului, adică pe 15 iunie, cucul încetează treptat să mai cânte, ziua din care oamenii nu mai aud cucul cântând fiind numită, în Gorj, *precucu* (CĂRĂBIȘ, p. 33; **1.** GHINOIU, p. 72). În Ținutul Pădurenilor, perioada 1-6 iunie este marcată de plecarea oilor la munte și de măsuratul laptelui (RAZBA, p. 16). Dacă tună în această lună este semn de recolte bune în grâu, dar vacile vor fi sterpe; soarele intră în semnul Racului la 12 iunie, zi în care este bine să se înceapă construirea morilor de apă (PRESA).
10 iunie – Sfinții Mucenici Timotei și Alexandru (Sfânta Margareta). Deși în calendarul creștin-ortodox, la această dată, nu mai este prăznuită Sfânta Margareta, totuși omul din popor i-a păstrat oarecum imaginea; astfel se crede că, dacă plouă în această zi, va ploua timp de 40 de zile, adică până la Sfântul Prooroc Ilie (20 iulie) - Năsăud (PRESA).
14 iunie – Sfântul Prooroc Elisei. Se ține de către țărani, pentru ca grâul *„să bage”* bob

(**12.**GHINOIU, p. 212).
16, 17, 18, 19 și 20 iunie – Circovii. Sărbătoare populară. În zilele circovilor nu se lucrează deloc, pentru ca lupii să nu facă pagubă în porci - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 200). În ziua de 17 iunie (considerată Sfânta Marina), în Gorj se dădeau de pomană, până în prânz, porumbi tăiați de la rădăcină cu știuleți cu tot; după introducerea reformei calendarului, adică după primul război mondial, porumbii nefiind rodiți și buni de mâncat, fie fierți sau copți, acest obicei se practică acum la 1 august - Scoaterea Sfintei Cruci; tot în această zi, se dă de pomană dovleac fiert (CĂRĂBIȘ, p. 36).
23 iunie – Se crede că, dacă plouă în această zi, cartofii se strică - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p. 145).
24 iunie – Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul; Aducerea Moaștelor Sfântului Mare Mucenic Ioan cel Nou de la Suceava (Sânzienele; Drăgaica). Se spune că sânzienele sunt fete frumoase, care umblă prin păduri, dând florilor calități vindecătoare; ele iau parfumul florilor și îl transformă în leacuri pentru suferinzi; noaptea se aprind focuri pe dealuri și se rostogolesc roți de foc, care simbolizează rotirea soarelui, ziua de Sânziene fiind considerată de către specialiști ca sărbătoare a Soarelui, a solstițiului de vară; în această noapte, se fac vrăji de dragoste; pentru obținerea unor recolte bogate, prin sate trec *drăgaicele*, fete îmbrăcate în haine bărbătești, care fac urări de belșug înaintea seceratului; în noaptea dinaintea Sânzienelor; de-a lungul timpului, jocul Drăgaicei a devenit un ritual polifuncțional: ajută *„să bage bob grâul”*, *„să coacă holdele”*, să apere copiii de boli și altele; femeile trebuie să se tăvălească goale prin iarba plină de rouă, pentru a fi ferite de boli; sunt date de pomană fructe și legume coapte în această perioadă; pentru a marca miezul verii, poporul a ales momentul înfloririi sânzienelor galbene (*Galium verum L.*) și a sânzienelor albe (*Galium mollugo L.*); ziua este numită *Sânziene* în Banat, Transilvania și nordul Moldovei și *Drăgaică* în Muntenia, Dobrogea și sudul Moldovei; la această dată, cucul încetează să mai cânte; în noaptea spre 24 iunie, fetele pun flori de sânziene sub pernă, în speranța că își vor visa ursitul; în această zi, se crede că este bine a purta flori de sânziene la brâu, în sân sau în buzunar; este cea mai importantă zi din cele 27 prescrise de tradiție pentru culegerea plantelor de leac; este ziua în care se consideră că grâul s-a copt; de cu noaptea, femeile pleacă, fără să le simtă câinii și să le latre și fără să vorbească între ele pe tot parcursul drumului, și când ajung în câmp deschis scot o năframă, o trec pe deasupra florilor, iar când se udă bine o storc deasupra unei ulcele noi, nefolosite încă; cu această apă adunată din roua câmpului se crede că, dată pe față în fiecare dimineață, menține tenul ferit de riduri, proaspăt (**12.** GHINOIU, p. 102-103; 201; 214; 268; PRESA). În Transilvania, fetele se duc la câmp, împletesc coronițe din flori de sânziene, pe care le aduc în sat cântând, le aruncă peste case sau le pun la streașină, crezându-se că astfel va fi belșug în gospodărie, iar ele vor avea un viitor fericit (**4.** POP, p. 103). În Țara Hațegului, în seara dinaintea Sânzienelor, când femeile vin de la sapă, culeg câte un fir de sânziană pentru fiecare membru al familiei, indiferent de sex sau vârstă; ajunse acasă, ele înfig firele în poarta curții, dându-le numele celor din casă; dimineața, până la răsăritul soarelui, femeia se duce să vadă care dintre fire este mai ofilită, considerând că va trăi mai mult cel a cărui floare stă mai dreaptă și verde; cel care este sortit să moară până într-un an are firul de sânziene pălit de căldură; femeile mai în vârstă ies la câmp, în ziua de Sânziene, după amiază, și adună flori de toate felurile, pe care apoi le usucă pentru a fi folosite peste an la făcutul apei de scăldat pentru cei bolnavi (CLOPOTIVA, II, p. 449-450). În Maramureș, se spune că înflorirea sânzienelor îl vrăjește pe cuc, acesta încetând să mai cânte din cauza strălucirii florilor; se pun din timp fire de sânziene în vase cu apă și, în seara de ajun, se fac cununi pentru fiecare membru al familiei, după care se aruncă pe acoperișul casei; tradiția spune că, în această seară vântul este cel mai puternic, drept pentru care celor care nu le cad cununile de pe casă până dimineața li se vestește o viață frumoasă și lungă; în unele sate, în ajun, se practică *„umblatul cu făclia”*, la care asistă toată suflarea localității; făcliile sunt pregătite cu câteva zile înainte, flăcăii și adolescenții adunând în coajă de copac rășina molizilor, iar

confecționarea propriu-zisă intrând în atribuțiile celor mai în vârstă din fiecare familie, fiind alcătuită dintr-un par, cu un diametru mai mic în zona în care se ține cu mâna și mai gros la partea superioară, care este crăpată în patru, iar în aceste fisuri sunt introduse surcele, câlți și rășină; „făclia” este trecută și printre picioare, ca și cum s-ar sări peste foc, simbolizând acțiunea de purificare și pentru ca acei care o execută să fie feriți de boli și de toate relele, totul fiind ca o sărbătoare a focului; când făclia se sfârșește de ars, fiecare coboară de pe dealuri cu ea fumegând încă, înconjoară țarina și livada, o aduce apoi acasă și o dă mamei sau tatălui, pentru a o înfige, cu vârful în jos, în mijlocul grădinii, între straturi, sau în holda cu cartofi sau cu porumb, pentru a da recolte bogate și a fi ferite de dăunători; făcliile sunt aprinse mai des de către bărbați, indiferent de vârstă, dar și de către femei; sunt aprinse făclii în localitățile rurale, la marginea acestora, dar și pe munți, la stâne, la locurile din pădure unde se taie și se prelucrează inițial lemnul; totodată se fac focuri peste care tinerii sar, fetele ca *„să sie curate ca focul”*, iar feciorii sar cât mai sus, ca să asigure creșterea recoltelor; se mai spune că prea frumoasa zână (Frumoasa Verii, adică Sânziana) se scaldă în apa Vișeului și apoi se îmbracă într-o cămașă lungă, albă, făcută din florile care îi poartă numele; de frumoasă ce este, nici cucul nu mai cântă; de aceea fetele se adună în grupuri și colindă văile și munții din jur, adunând flori albe de sânziene, bulbuci, clopoței, dumbravnic (plantă cu miros puternic parfumat), margarete, cocoșei și alte flori de munte, pe care le aduc acasă și le pun deasupra ușilor și ferestrelor, la grinda casei, după blide și la icoane, înmiresmând încăperile; parte din flori sunt folosite pentru confecționarea cununițelor purtate de Sânziene; flăcăii duc la un râu brăduți împodobiți cu colăcei, turtă dulce, clopoței și basmale, iar fetele care îi însoțesc, purtând pe cap cununițe și flori prinse în cozi, cântă de dragoste și dor, apoi se duc cu toții în sat la hora satului; se mai obișnuiește ca, la miezul nopții dinspre Sânziene, fetele să se scalde în apa Vișeului, în locuri tainice, pentru a nu fi văzute de nimeni, în credința că așa vor fi frumoase și curate, ca apa neîncepută, în prealabil aruncând în apă flori de sânziene; prin zgomote, prin strigăte și sunete de trâmbițe, tulnice și buciume se crede că sunt alungați moroii și strigoii; ziua marchează începutul muncilor agricole de vară, în special cositul fânului (BOGDAN, p. 72; 83-85; PRESA). În Năsăud, se obișnuiește ca omul care aruncă pe acoperișul casei sale coronița de sânziene, la miezul nopții, să-și spună și o dorință și, în caz că aceasta nu cade până a doua zi dimineața de Sânziene, înseamnă că acea dorință se va împlini (PRESA). În zona Sibiului, se face *„Boul cu sânziene”*, pregătit de ceata de feciori; aceștia aleg în ajun cel mai frumos bou din sat, pe care îl lasă să pască liber, chiar și prin locuri oprite, privilegiu care se prelungește și a doua zi, după sărbătoare; în dimineața de Sânziene, boul este împodobit cu cele mai frumoase țesături și cusături: covoare, chindee, batiste, bete etc.; coarnele și coada sunt și ele înfășurate cu brâuri tricolore, iar în vârful coarnelor sunt puse buchete de sânziene, care îi dau un aspect de măreție; la gât i se pune o curea lată cu clopoței și zdrăngănele; mânat de „tata feciorilor” (îmbrăcat simplu în costum de lucru, cioareci și cămașă din bumbac, pălărie cu boruri mici, bocanci și șerpar din piele, purtând în mână „bâta cu măr”, cioplită și ferecată cu metal la partea de jos) și însoțit de întreaga ceată de juni, boul este pornit pe ulițe, oprindu-se cu deosebire la casele în care există fete de măritat, dar și unde este chemat, și este primit cu aleasă cinste, i se deschid porțile cele mari, precum carului încărcat cu rodul muncii de pe pământuri; acolo, ceata este tratată cu băuturi și colaci; face o roată în curte, se oprește la intrarea în casă și, după ce închină cu gazda vin din ploscă, se joacă în jurul boului, luând la o „învârtită” fetele de măritat, iar pe cele cu feciori le joacă o „sârbă”; după aceste jocuri executate de întreaga ceată, „tata feciorilor” strânge mâna gazdei, care nu uită să-i toarne o cană (sau cofiță, sau chiar o găleată) cu apă după cap, dându-i totodată și o sumă de bani, care intră în fondul cetei; datina nu-i permite conducătorului cetei să se supere pe cei care îl udă; spre seară, sărbătoarea se încheie cu un ospăț la care participă și fetele de măritat, petrecere ce amintește de cea de la sfârșitului colindatului în zilele Crăciunului; în dimineața Sânzienelor, se obișnuiește ca fetele și flăcăii să-și confecționeze, înainte de răsăritul soarelui, câte o cunună din flori de sânziene, pe care le duc la ocolul de vite și sunt aruncate asupra animalelor;

când cununa unei fete se agață de cornul unei vite tinere este semn că ursitul ei va fi un tânăr, dacă se agață de cornul unei vite bătrâne înseamnă că ursitul îi va fi vârstnic, această practică fiind întâlnită și în Moldova (MOISE, p. 40; **2.** PAVELESCU, p. 55-56; PRESA). La Sânziene, se face foc în curte sau în drum și ai casei trebuie să sară peste el, ca să nu aibă purici peste an; în Țara Oltului, se practică obiceiul numit *„Boul ferecat"*; feciorii adună cingători, curele, lanțuri, clopote și zurgălăi pe care îi folosesc pentru decorarea (*chindisirea*) unui covor, pus în final pe un bou; între coarne și de coarne i se leagă năframe și bentițe lucrate cu mărgele, din cele pe care le poartă flăcăii la pălărie, precum și flori galbene de sânziene; la grumaz i se pun clopotele cele mari și i se gătește și coada; colindă cu boul astfel „ferecat" prin toate curțile, în special la casele unde sunt fete de măritat; flăcăii care însoțesc boul joacă, fără să cânte; după ce termină de colindat, alaiul se îndreaptă spre fântâna satului pe care o curăță (MUȘLEA, II, p. 80; 157). În Gorj, din flori de sânziene copiii își fac cununi pe care le pun la pălărie; femeile culeg buruieni de leac, iar printre zarzavaturi și semănături se împrăștie crengi de arin și nisip de râu, pentru a fi bogate în rod, spunându-se că așa *„cum vine nisipul pe apă, așa să vină și rodul"* (CĂRĂBIȘ, p. 34). În Dobrogea, la Drăgaică participă patru fete împodobite, care joacă pe la case în cântecul unui fluier, primind daruri în bani sau în bucate; se crede că drăgaicele sunt un fel de vestale îmbrăcate în alb, purtând o cunună de spice, care merg să o ofere zeiței; au capetele acoperite cu o maramă albă, peste care se află coronițe din flori de sânziene, iar în mâini țin spice de grâu și seceri, altfel spus sunt niște genii feminine ale recoltei, care sărbătoresc fertilitatea cerealieră a pământului (PRESA). În Bucovina, fetele împletesc coronițe din flori de sânziene și le oferă celor care poartă numele Ion, ca simbol onomastic (COJOCARU, p. 193). La Drăgaică, se scot lucrurile din casă și se scutură toate țesăturile, ca să nu facă molii - Vrancea (**2.** STAHL, p. 194). În această zi este interzis scăldatul, fiind pericol de înec; dar, dacă totuși cineva reușește să traverseze o apă de trei ori, fără să i se întâmple nimic, este semn că nu va fi în pericol de înec tot anul - Muntenia; se crede că în această zi apele strigă *„om"* și de aceea nu este indicat să se meargă la scăldat, pentru că este pericol de înec - Ilfov; se leagă brâu din sânziene peste mijloc, ca să nu doară șalele peste an - Țara Oltului (**2.**GOROVEI, p. 11; GOLOPENȚIA, p. 111; NOTE, Antonescu). În Banat, se dau de pomană colaci, caise și pere, obiceiul purtând numele de *Moșii de Sânziene* (**3.** MARIAN, III, p. 250). În noaptea dinspre Sânziene, se deschid cerurile și pământul, iar sufletele celor morți se întorc acasă, pentru a sta la sfat și la masă cu cei vii; în această noapte este posibilă comunicarea dintre oameni și animale; imediat ce se înserează se crede că umblă ielele și strigoii, din care cauză, în zonele deluroase mai ales, oamenii ies cu făclii aprinse și dau ocol la hotarele satelor sau aprind focuri la marginea lor, pentru a le apăra de duhurile necurate și de sălbăticiuni; în unele sate se aprind roți mari de car, învelite în paie, pe care tinerii le rotesc deasupra capetelor; în ziua de Sânziene, fetele culeg florile cu același nume, din care fac coronițe, pe care apoi le aruncă peste coama caselor, ca să ajute Soarele să treacă peste cumpăna anului; la casele cu mai multe fete în familie, se crede că acea fată se va mărita întâi a cărei coroniță cade de pe casă prima; bătrânii cred însă că va muri mai întâi cel a cărui coroniță cade prima de pe acoperișul casei; dacă în ziua de Sânziene va fi senin înseamnă că perioada următoare va fi prielnică pentru secerat și cosit (PRESA). La 24 iunie 1402, domnitorul Alexandru cel Bun aduce în țară moaștele Sfântului Ioan cel Nou, martirizat, la 1330, de către tătari la Cetatea Albă prin tăierea capului, pentru că nu a vrut să renunțe la credința creștină; Sfântul Ioan cel Nou era originar din Bucovina, se ocupa de negoț în portul de la Cetatea Albă, vânzând, printre altele, și flori de sânziene (*„albe și curate"*) ca flori de leac; soborul de preoți care însoțea racla cu moaștele sfântului, în ziua de 24 iunie 1402, la Suceava, purta în mâini flori de sânziene, ca simbol al credinței curate a sfântului; a fost adus la Suceava, ca să fie aproape de locurile natale (PRESA).

25 iunie – Cuvioasa Muceniță Frevonia; Mucenicul Procopie. Ziua este ținută pentru a se coace păioasele semănate primăvara (**12.** GHINOIU, p. 212).

29 iunie – Sfinții Apostoli Petru și Pavel. Tradiția spune că Sfântul Petru este stăpânul lupilor,

aceștia neîndrăznind să facă vreo stricăciune oamenilor fără încuviințarea sfântului; tot Sfântul Petru mai are în păstrare și cheile de la porțile Raiului și mai are în pază și balaurii din cer care mărunțesc gheața, transformând-o în grindină; se mai spune că sfântul, fiind marele ucenic a lui Hristos, umblă prin lume pentru a afla necazurile creștinilor, pe care apoi le împărtășește lui Dumnezeu; dar poate fi văzut și în lună sau când se deschide cerul la marile sărbători, stând la masa împărătească; dar este și subiectul unor întâmplări hazlii: i se fură caii sau boii în timpul aratului, pierde cheile Raiului, are o iubită pescăriță, petrece și joacă alături de oamenii de rând la o cârciumă, se îmbată și este bătut de oameni etc.; dintre târgurile organizate în țară în această perioadă, cel mai cunoscut este cel de pe Muntele Găina (**12.** GHINOIU, p. 264; PRESA). În această zi, femeile dau ocol lanurilor de grâu, dezbrăcate complet, pentru ca vrăbiile să nu mai vadă spicele și să mănânce boabele din ele - Țara Oltului; ca să fie feriți de grindină, sătenii serbează și cele două zile care urmează după prăznuirea Apostolilor Petru și Pavel - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 269). În Gorj există credința că nimeni nu trebuie să mănânce fruct nou, legumă sau zarzavat, până nu dă mai întâi de pomană, însoțind dania cu vorbele *„Doamne-ajută!”*; de aici și expresia, când într-un an nu se fac anumite fructe sau legume, că nu sunt *„nici de Doamne-ajută”*, adică nu s-au făcut nici de gustare (CĂRĂBIȘ, p. 36). În Banat și Muntenia, se țin și *Moșii de Sânpetru*, când sunt dați de pomană colaci cu lumânări aprinse, precum și mere dulci, puse într-un blid (**3.** MARIAN, III, p. 250). Fără contribuția și jertfa acestora, creștinismul nu ar fi ajuns marea religie mondială din zilele noastre; prin tradiție, cei doi Apostoli sunt considerați patronii spirituali ai celor aflați în detenție; cu trei zile înainte de această dată, femeile în vârstă (pentru că ele nu mai sunt robite de pofte trupești) râșnesc boabe de porumb, care apoi se păstrează peste noapte în vase de lut; a doua zi, ele merg la o apă curgătoare, unde spală într-o sită boabele râșnite; drumul resturilor plutind pe apă simbolizează călătoria sufletelor după ce au părăsit trupurile; seara, bătrânele pregătesc păsatul, prin fierbere cu lapte și zahăr, și merele care vor fi împărțite a doua zi; păsatul se pune la răcit în străchini de pământ, presărându-se deasupra, în formă de cruce, mere rase sau tăiate în felii mărunte; până la acest praznic nu se mănâncă mere; milostenia se face pentru sufletele morților și pentru rodirea pământului; se crede că nerespectarea datinii diminuează sau împiedică sporul casei (PRESA).

IZ v. MIROS.

IZMENE

Ca să iasă curate și foarte albe, la fundul vasului în care urmează să fie spălate piese de lenjerie se pune o pereche de izmene, apoi se așează celelalte albituri și deasupra se pune tot o pereche de izmene - Suceava; este semn că se va strica vremea, dacă, din întâmplare, cineva își pune izmenele pe dos - Ialomița (**2.** GOROVEI, p. 37; 113).

IZVOR

A curăța un izvor înseamnă o faptă bună (COMAN, II. p. 83). v. APĂ.

IZVORUL TĂMĂDUIRII v. VINERI.

Î

ÎMBRĂCĂMINTE v. HAINĂ.

ÎMPĂRAT v. REGE.

ÎMPĂRĂTUȘ v. PITULICE.

ÎMPĂRĂȚEL v. PITULICE.

ÎMPĂRTĂȘANIE
Împărtășania (*grijania, cuminecătura*) constituie una din cele șapte taine ale bisericii creștine și constă din gustarea de către credincioși a vinului și a pâinii sfințite, simbolizând sângele și trupul Mântuitorului (ȘĂINEANU, II, p. 350). În tradiția ortodoxă, există Liturghie fără *anaforă* (consacrarea darurilor), dar nu există Liturghie fără împărtășirea slujitorilor (preoților) și credincioșilor; fără împărtășire, aspectul de comuniune al Euharistiei ar fi eliminat; împărtășirea credincioșilor are loc după cea a slujitorilor, la inițiativa diaconului: „Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați" (BRIA, p. 223). Cine visează împărtășanie înseamnă împăcare cu dușmanii pe care îi are, mult folos și o stare de mângâiere sufletească - Suceava (NOTE, Băncescu).

ÎNĂLȚARE (A ÎNĂLȚA) v. RIDICARE (A RIDICA).

ÎNCĂIERARE (A SE ÎNCĂIERA) v. BĂTAIE.

ÎNCĂLȚĂMINTE (A SE ÎNCĂLȚA)
Femeia gravidă să nu descalțe pe nimeni, nici să tragă ciorapii cuiva, pentru că nu va putea naște, până nu i se va da să bea apă din încălțămintea pe care a tras-o - Moldova; să nu tragă de cizmele sau bocancii soțului, fiindcă va naște greu - Tecuci; pentru ca o femeie să nască întâi băiat și apoi fată, este bine să-și inverseze încălțările, punând dreptul în stângul și invers, când se duce la biserică să i se facă slujba de 40 de zile - Vâlcea; cizmarul să nu primească la reparat, dintr-o pereche, doar o cizmă sau un pantof, pentru că îi moare soția - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 143; 160; 163). În cadrul practicilor de aflare a ursitei, din noaptea Anului Nou, fetele obișnuiesc să iasă afară din casă ținând în mână o gheată, o cizmă, o ciubotă sau un papuc pe care îl aruncă peste casă, interpretând că dinspre partea de sat înspre care arată deschizătura încălțării în acea parte se vor mărita, sau din acea parte le va sosi ursitul - Suceava; sau se așează fata culcată pe podea, cu spatele la ușă, și aruncă un papuc peste cap și, dacă acesta cade cu vârful îndreptat spre ușă, înseamnă că se va mărita, adică va ieși din casă - Bucovina; în dimineața Anului Nou, fetele întoarse acasă se descalță de o gheată și o aruncă peste casă; în care direcție cade gheata cu gura căputei, în acea parte a satului se vor mărita (**2.** MARIAN, I, p. 59; 69; 100). Printre darurile oferite de amanți sau de soți se numără papucii; papucul este un obiect prezent în diferite acte de magie erotică și premaritală; în Bucovina, în ajunul Bobotezei, fetele aruncă un papuc peste casă și încotro cade cu vârful, din acea direcție urmează să le vină mirele; ca și la celelalte popoare vecine românilor, papucul reprezintă un principiu feminin, iar piciorul un principiu falic; ca dovadă „Cenușăreasa", ca și „călcarea pe papucul sau pantoful iubitei", având semnificație erotică (EVSEEV, p. 178). Când plouă prea mult (când *„s-a spart cerul"*) înainte de ziua fixată pentru o nuntă, de teamă ca vremea rea să nu strice bucuria oamenilor, ca să se oprească ploaia se aruncă opinci rupte, pline cu sare în ele, pe foc - Gorj (CĂRĂBIȘ, p. 107). Pentru cine se visează purtând pantofi rupți sau vechi este semn de rușine, de dezonoare, de dispreț; înseamnă sărăcie pentru cel

care se visează cârpind încălțăminte, dar este semn de mulțumire pentru cel care se visează purtând pantofi noi; se va înnoi cel care se visează cumpărând cizme; pentru cine visează încălțăminte atârnată în cui este indicat să se grăbească la căsătorie; va avea câștig mare cel are se visează purtând pantofi roșii, dar se va poticni în realizarea unui scop cel care se visează curățindu-și încălțările; înseamnă sărăcie și necazuri pentru cine visează încălțăminte fără tocuri - Suceava (NOTE, Băncescu). Serie simbolică: *opincă-sare.*

ÎNCHEIETURĂ v. ARTICULAȚIE.

ÎNCHINARE (A SE ÎNCHINA) v. CRUCE.

ÎNCHISOARE
Cel care se visează într-o temniță va avea parte de boală sau supărare provocată de un necaz - Suceava (NOTE, Băncescu).

ÎNGER
În creștinism, ființă spirituală, supranaturală, considerată ca slujitor și vestitor al lui Dumnezeu; arhanghelii sunt căpetenii ale îngerilor, în număr de șapte, printre care se numără Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil, prăznuiți în ziua de 8 noiembrie; serafimii sunt îngeri de prim rang în ierarhia cerească, situați între arhangheli și heruvimi, ultimii având totuși practic aceeași importanță ca și serafimii (ȘĂINEANU, III, p. 264; II, p78; V, p. 89; III, p. 162; PRESA). Conform legendelor, îngerii au apărut din stropii de apă care au sărit de pe mâinile lui Dumnezeu, când a vrut să se spele după ce crease Lumea; primul rol al lor a fost să stea de strajă, pentru ca pământul să nu se depărteze prea mult de soare și să nu cadă pradă răutăților diavolilor; românii îi imaginează ca pe niște adolescenți nespus de frumoși, având părul auriu, ochii verzi-albaștri, aripi și veșminte albe; locul obișnuit de ședere al lor este Raiul, de unde îl slăvesc pe Dumnezeu și sunt gata oricând să-i îndeplinească poruncile; ei coboară foarte des pe pământ, dar întotdeauna sunt nevăzuți; tot în îngeri îi preface Dumnezeu și pe oamenii cei mai curați la suflet, pe cei care nu au avut păcate și, prin faptele lor, au venit în sprijinul semenilor și au preamărit împărăția divină; chiar dacă acești oameni, când au murit, erau în pragul senectuții, ei redevin, în ceruri, tineri frumoși, intră în oastea divină, pregătiți oricând să se lupte cu diavolii; cel care conduce armata îngerilor este Arhanghelul Mihail; când pe pământ se face noapte, îngerii bat toaca și clopotele cerești și poartă în mâini făclii, pentru a lumina cărările Raiului; la miez de noapte, mătură Lumea de duhurile necurate și tot în acel ceas cocoșii încep a cânta, determinând duhurile rele și dracii să fugă în iad, în grote, scorburi, smârcuri sau între ruinele bisericilor părăsite; în fiecare zi, îngerii se împărtășesc cu rouă sfântă, care le este și singura hrană; în noaptea dinspre Bobotează, Dumnezeu îi cheamă la el, le mulțumește pentru slujba credincioasă de peste an și-i învoiește să se distreze după cum le este voia, drept pentru care ei se joacă și se zbenguie tot așa cum făceau și când erau copii pe pământ; Dumnezeu a dat și fiecărui om câte un înger, care să-l păzească și să-l povățuiască de-a lungul întregii vieți, iar diavolul, care întotdeauna l-a imitat pe Creator, a dat și el fiecărui om un drăcușor; îngerul, pe care îl primește omul numai după ce a fost botezat, stă de-a dreapta omului, iar dracul la stânga lui, omul aflându-se astfel mereu între bine și rău; când omul ascultă de sfaturile venite din partea stângă, îngerul plânge, iar, de persistă în a face rele, îngerul îl părăsește; dacă omul se află într-un mare impas, îngerul poate interveni pentru el la Tatăl Ceresc; dacă omul intră într-o cârciumă sau în alt loc de pierzanie, îngerul se oprește la ușă și îl așteaptă până iese; ca să-l prevină pe om de apropierea diavolului, îngerul sună dintr-un clopoțel de cleștar și atunci omului îi țiuie urechile; cei care au un înger neînfricat și ascultă de el nu au a se teme de nimic; dar cei care au un înger slab au dracul tare, de aici și sintagma populară despre oameni slabi de înger; îngerul păzitor îl atenționează uneori pe om, prin prevestiri, despre ce s-ar putea să i se

întâmple în viitor; dacă are vreo dorință, omul se poate adresa îngerului de pază prin intermediul unei rugăciuni și acesta, pe cât este posibil, îl ajută; când omul moare, îngerul îi însoțește sufletul, arătându-i drumul spre Rai; dar dacă omul a fost rău, îngerul îi părăsește sufletul, care rămâne astfel la discreția diavolului; o frumoasă legendă ne povestește că unii îngeri s-au îndrăgostit de fete pământene, iar Dumnezeu, ca pedeapsă, i-a prefăcut în stele; dar nici așa nu s-au potolit, clipind mereu pe bolta cerească, și atunci Arhanghelul Gavril i-a luat și i-a trântit de pământ de s-au făcut praf; din acest praf au ieșit acele flori mici, numite de popor *scânteiuțe*, *sclipet*, *ochișor*, *răcovină* (*Anagallis anvensis* - plantă erbacee decorativă, cu flori roșii, albastre sau albe - ȘĂINEANU, V, p. 47); sunt ființe nevăzute, având trupuri cerești, veghind ca rânduiala lumii, în cer și pe pământ, să dureze după voia divină a Creatorului; sunt slujitorii mijlocitori dintre cer și pământ, mesageri ai divinității și apărători ai omului, „cei ce umplu și asigură coerența universului de la Dumnezeu până la om, din vecinătatea imediată a lui Dumnezeu până la vecinătatea de inimă a omului”; îngerii nu apar doar ca vestitori ai lui Dumnezeu pe pământ, ci tot ei călăuzesc, fiind „cetățeni ai Cerului”, sufletul omului după moarte prin nesfârșitele spații străine, în ascensiunea spre lumina lină a divinității; în Vechiul Testament, un înger îl oprește pe Avraam să-și sacrifice fiul, alt înger l-a salvat pe Lot din dezastrul Sodomei, alți îngeri îl apără pe Daniil în groapa cu lei, sau pe Azaria să nu fie ars în cuptorul cu foc (PRESA; NOTE, Antonescu). Atunci când omul, în viață, ridică mâna împotriva cuiva, mai ales ridică cuțitul, se spune că îngerul a fugit de lângă el - Suceava; se crede că fiecărui om i se dă la naștere și un înger apărător, dar și un spirit rău, un diavol care se luptă permanent cu îngerul și omul este după cum unul capătă putere asupra celuilalt - Sibiu (**3.** MARIAN, II, p. 121). Se crede că fiecare om are un înger, care are datoria să-l păzească permanent, din ziua botezului și până în cea a morții - Suceava; celui care amenință că bagă cuțitul, sucala, frigarea etc. în trupul altcuiva îi fuge îngerul de lângă el 40 de zile și, pe deasupra, mai ia și 7 păcate din cele pe care le are cel amenințat - Tecuci; omul căruia i-au murit mai înainte copii și rude, la decesul său va fi întâmpinat, la primirea pe lumea cealaltă, de toți cei răposați, care vor avea atunci chip de îngeri - Suceava (**2.** GOROVEI, p. 114; 151; 272). Când un om sănătos visează unul sau mai mulți îngeri înseamnă că va avea parte de o onoare deosebită pentru el; dacă îngerii sunt visați de un bolnav înseamnă moarte; dacă o fată visează îngeri înseamnă că va rămâne nemăritată - Suceava (NOTE, Băncescu).

ÎNJURĂTURĂ (A ÎNJURA)
Femeia gravidă să nu drăcuiască, să nu dea răului, fiindcă, după naștere, se apropie lucrul-slab de ea și va suferi mult și ea, și copilul - Țara Oltului; cine poartă inel, în timp ce afară este vreme rea, cu fulgere și trăsnete, să nu înjure, fiindcă va fi trăsnit - Tecuci (GOLOPENȚIA, p. 89; **2.** GOROVEI, p. 232). v. LUCRU.

J

JELIRE (A JELI) v. PLÂNS.

JIDOV
Apelativul înseamnă *evreu*, dar și *uriaș*, expresia *„de când cu jidovii și cu tătarii"* având sensul „din vechime", „cu mult timp în urmă" (ȘĂINEANU, III, p. 286). Conform credințelor tradiționale din Muntenia și Oltenia, jidovii (uriașii) și-au îngropat comorile lor în pământ, deoarece își simțeau sfârșitul aproape, închinându-le diavolului, cu scopul de a le conserva astfel până în Ziua de Apoi, când vor învia odată cu toți morții și vor putea reintra în posesia averilor ascunse; locul comorilor poate fi identificat după flăcările (reci) care „joacă" deasupra pământului, iar oamenii le caută, după tradiție, în noaptea dinspre Crăciun (25 decembrie), în noaptea spre Anul Nou (1 ianuarie), în noaptea dintre sâmbăta și Duminica Paștelui, dar mai ales în noaptea dinspre Sânziene sau Drăgaica - 24 iunie (**2.** KERNBACH, p. 157).

JIR (fructul fagului - *Fagus silvatica* - DLRM, p. 290)
Dacă primăvara se face multă floare de jir este semn că recolta de porumb în toamnă va fi bogată - Bucovina; când se face mult jir în pădure înseamnă că iarna va fi lungă și aspră - Maramureș; Buzău; Vrancea (**2.** GOROVEI, p. 185; 269; BOGDAN, p. 7).

JOC (A JUCA) v. DANS.

JOI
Această zi este puternică și curată și este bună pentru orice se întreprinde; acum este bine să se facă logodne și cununii; cea mai însemnată dintre joile de peste an este *Joia verde*, a noua joi după Paște, când nu se lucrează în câmp, *„ca să nu bată piatra holdele"*; în unele zone, femeile țin toate joile dintre Paște și Înălțare, ca să le fie ferite gospodăriile și câmpurile de grindină și pentru a preîntâmpina primejdiile, furturile, stricăciunile și bolile; în *Joia verde* nu se lucrează, ca să se împrăștie ielele, iar *Joia furnicilor* se ține, ca să *„nu intre furnicile în casă"*, în care scop se face o turtă cu brânză și se așează pe un mușuroi de furnici (v. mai jos detalieri zonale ale acestei zile); *Joia iepelor* se ține în prima săptămână din Postul Mare, pentru sănătatea cailor; *Joimarele* (Joia Mare din Săptămâna Patimilor) este ziua morților, când sufletele acestora vin și se așează sub streașina casei și nu pleacă până la Sângeorz (23 aprilie), perioadă în care oamenii împart colaci și mâncare, se duc pomeni la morminte, iar în noaptea de Joimari se fac focuri în grădini și curți, pentru ca morții să se încălzească, se scoate apă din fântâni și se aruncă în diferite locuri, pentru sufletele celor decedați (v. mai jos detalieri zonale ale acestei zile); de Joimari se leagă *Joimărița*, o ființă demonică imaginată ca o femeie urâtă, având capul mare, cu părul despletit, cu dinții mari și rânjiți; se crede că ea arde mâinile fetelor și femeilor care nu au tors cânepa până la acea dată, pune câlții pe foc sau le fură fuioarele și câlții fetelor leneșe; tot de Joimărița se leagă și obiceiul de a colinda în Joia Mare, pentru a strânge ouă, precum și deghizarea în joimăriță, practici legate de cultul morților; se mai crede că ouăle roșite în Joia Mare nu se strică, iar dacă sunt îngropate la hotarele unei holde aceasta va fi ferită de grindină; calendarul popular oferă indicii conform cărora joia este o sărbătoare săptămânală, celebrată precum ziua de duminică; în Maramureș, nunțile se fac și acum, în unele localități, în ziua de joi și nu duminica, sau sunt interzise șezătorile organizate joi seara, așa cum, în alte zone, sunt interzise duminica; în Bucovina, joia este *„slobodă"* pentru nunți, în general, tinerii să se spele, să se pieptene; de asemenea, joia este indicat să se scuture în casă, să se îngrijească pentru toate, pentru că această zi este a dragostei; ca să fie duse la bun sfârșit, lucrurile pot fi începute în această zi - Suceava; totuși, nu va avea spor cel care începe orice lucru în zi de joi - Tecuci; să nu se lucreze nouă zile de joi după Paște, fiindcă este pericol de foc -

Vâlcea (**2.** MARIAN, I, p. 77; **2.** GOROVEI, p. 90; 123; 219; **12.** GHINOIU, p. 61-62; BODIU, p. 419). Ca să dureze mai mult, pânza destinată albiturilor se croiește în zi de joi - Suceava; din ouăle puse sub cloșcă în zi de joi vor ieși numai cocoșei - Suceava; nu se lucrează în *Joia Apelor* (a treia zi de joi după Pași, numită și *Joia Mânioasă* sau *Joia Paparudelor*), pentru că există pericolul ca acela care încalcă interdicția să se înțepe - Vâlcea; în zilele de joi de după Paște este păcat să se lucreze timp de nouă săptămâni - Suceava; cine lucrează în zilele de joi de după Paște comite un păcat, drept pentru care Dumnezeu poruncește Sfântului Petru să-i trimită păcătosului câțiva lupi, ca să-i ia o vită din gospodărie - Muntenia; până în ziua când se prăznuiește Sfântul Onufrei, după Duminica Mare, nu se toarce, nu se spală rufe, ca oamenii să fie feriți de grindină - Suceava; sau se țin toate zilele de joi până în joia Înălțării Domnului (Ispas), ca să fie feriți de grindină - Suceava; nu se ară, nu se lucrează nimic la câmp, pentru a feri ogorul de secetă și gospodăria de trăsnete - Iași; dar se mai crede că este bine să se semene în zi de joi, fiindcă este o zi *dulce* - Țara Oltului; în zilele de joi după Paște, nu se spală cămăși, fiindcă se opărește grâul, și nu se toarce, nu se țese și nu se deapănă cu vârtelnița, de teamă să nu bată grindina peste an - Dolj; dacă începe să plouă într-o zi de joi, vremea umedă va dura două săptămâni - Muntenia; Suceava (**2.** GOROVEI, p. 53; 104; 112; 116; 196; 255; 267; GOLOPENȚIA, p. 145). În ultima joi dinaintea cununiei religioase, pleacă spre casa miresei un alai de femei, rude ale mirelui, întotdeauna în număr fără soț, având coșuri cu de toate, precum și câte un dar, constând în ștergare sau pânză; intrate în casă, se așează și încep să lucreze, una croșetează dantelă, alta coase nasturi etc.; tânăra le așteaptă așezată în mijlocul casei și primește din partea soacrei o față de masă în care se află o pâine, o bucată de slănină, brânză și tot felul de semințe: de cânepă, de castraveți, floarea-soarelui etc.; toate acestea sunt apoi luate de pe brațele fetei și puse cât mai repede într-un coș mare așezat la picioarele ei, pentru că rapiditatea mișcărilor sugerează că tot așa de repede va naște viitoarea mamă; apoi vine o fetiță cu un buchet de flori, în care se leagă și o monedă găurită, pe care i-o prinde în cozi, după care femeile se așează la masă, unde se consumă carne de pasăre, miel sau oaie - Banat (LĂPUȘTE, p. 69-70). În zilele de joi, se fac toate cele, numai joile de după Paște și până la Înălțare se țin, ca să nu bată piatra lanurile; joia este bine să se facă logodne și cununii; în unele zone, se spune că joia nu trebuie să se spele nimeni pe cap, fiind rău de năpaste, acest lucru făcându-se sâmbăta, pentru ca toate bolile și durerile de cap să se ducă pe apa Sâmbetei (PRESA). Întâia zi de joi după Paște, adică joia din Săptămâna Luminată, poartă denumirea, în Banat și Bucovina, de *Joia Paștilor*, *Joia nepomenită*, *Joia necurată* și *Joia rea*; această zi de joi, împreună cu joia din Săptămâna Albă (prima săptămână din Postul Mare) și cu prima joi de după Rusalii (a opta joi după Paște) formează o treime nefastă, nenorocoasă, pentru că ele sunt *necurate* și *nepomenite*; în Muntenia și Moldova, cea de a opta joi de după Paște poartă și numele de *Joia iepelor*, iar cea de a noua se numește *Joia verde*; toate cele nouă zile de joi sunt ținute, prin abținerea de la lucru, de către femei, cu strictețe în special ultimele două, pentru tunete, trăsnete, grindină și vifore; unele femei le țin și pentru foc sau inundații, pentru bolile grele, pentru amețeli, (*„pentru ca să nu-i joace Nepomenita"*), pentru sănătatea vitelor și pentru înflorirea și rodirea pomilor; cu un termen generic, toate aceste joi, împreună cu cele trei amintite deja, sunt numite, în Bucovina, *joimărițe*, iar, în unele locuri din Transilvania, *joi verzi*; nu toți românii le serbează însă la fel, unii țin numai trei astfel de zile de joi, alții numai șase, alții șapte, iar alții pe toate cele nouă; sunt și unii care țin toate zilele de joi până la 29 iunie (Sân Petru-de-vară); femeile din Banat însă țin numai joile dintre Paște și Înălțare (**2.** MARIAN, II, p. 230). În Bihor, se crede că în toate cele trei luni de primăvară, în zilele de joi și sâmbătă, nu este bine a se spăla rufele cu maiul, fiindcă va bătea grindina (**3.** BOCȘE, p. 112).

Joia Nepomenită. În Banat, este numită și *Joia necurată* și cade în ziua de joi din Săptămâna Albă, prima săptămână din Postul Mare, același caracter avându-l și joia întâia după Paște, precum și joia întâia după Rusalii; în joia din Săptămâna Albă ar fi ziua vracilor, numiți și *vălași*, dar tot acum cad și *gadinile*, care durează trei zile, adică joi, vineri și sâmbătă, termenul *gadini* fiind denumirea

generică pentru lăcuste, omizi, viermi și tot felul de alte *goange*, cele trei zile amintite fiind ținute ca aceste vietăți să nu le devasteze grădinile și câmpurile; în Olt, acestei joi i se spune *Joia tuturor juvinelor* și se ține contra insectelor dăunătoare, în special contra furnicilor, pentru care se face o turtă de mălai dimineața, unsă cu ceva brânză sau cu unt și care se pune apoi în grădină ori pe câmp deasupra unui mușuroi de furnici, sau este dusă în pădure și așezată pe tulpina unui arbore (**2.** MARIAN, I, p. 187). În Bihor, joile după Paște până la Rusalii poartă denumirea de *Joia dintre tunuri*, când nu se coase, nu se spală rufe, nu se sapă în grădină, pentru a nu atrage trăsnetele asupra gospodăriei (ROMAN, p. 4). În Dobrogea, a treia joi după Paște, se practică paparudele (sau *Papaluda, Paparugă, Păpăruie, Păpălugă, Băbărugă*), din care cauză această zi mai poartă denumirea de *Joia Paparudelor*, cu toate că paparudele se pot manifesta și de Sângeorz sau la Rusalii (PRESA, p. 280).

Joia Mare (Ziua de joi de dinainte de Paște). În Banat, Mehedinți, Olt și Suceava ziua poartă numele de *Joi Marele* și *Joi Mari*, în Argeș și Dâmbovița, *Joimărică*, în Dobrogea, *Joia Neagră*, iar în Bucovina, *Joia Mare*, fiind ultima zi de joi dinaintea Paștelui, sau joia din Săptămâna Patimilor; este ultimul termen la care fetele și femeile trebuie să-și termine de tors lâna și mai ales cânepa, de asemenea pentru terminarea cămășilor noi pentru Paște; totul trebuie să fie finalizat până în seara zilei precedente, când, se crede, umblă *Joimărița* sau *Joimărica*, care arde cânepa netoarsă, lovește peste degetele celor leneșe, sau le răpește pe acestea, le duce la ea, le frige și le mănâncă; răscumpărarea fetelor care nu au terminat torsul este strângerea de ouă (v. JOIMĂRIȚĂ); dar este și prima joi din cele de până la Ispas (Înălțarea Domnului) în care femeile nu torc, nu cos și nu fierb cămăși, ca să nu bată grindina grădinile și semănăturile, sau ca să nu se întoarcă ploile și să fie secetă, precum și pentru obținerea unor roade bogate - Suceava; aceleași credințe există și în Banat și peste tot în Moldova; în Bucovina, se pune astăzi la acrit borșul, considerându-se că astfel acesta nu se va strica tot anul; în Suceava, se crede că acela care este bătut astăzi va avea tot anul bube pe trup; în Transilvania, pasca se coace încă de miercuri, iar în Joia Mare sau *Joia Verde* (v. **Joia Verde**) se sfințește; din pască nu se aruncă nici o firimitură, toate fiind adunate cu grijă, amestecate cu nutreț și date vitelor ca binecuvântarea lui Dumnezeu să fie și cu ele; tot în Transilvania se crede că, dacă se pune cloșcă astăzi, din ouă vor ieși numai cocoșei; în Banat și Transilvania, se spune că nu este bine să doarmă nimeni astăzi, pentru că acela care doarme rămâne leneș, nevolnic un an întreg; în Moldova, personajul care le transformă pe femeile somnoroase în leneșe este Joimărița; în Banat, în dimineața zilei de joi, se ia o cămașă și o oglindă și se pun lângă tulpina unui pom tânăr (de preferință, un păr, *„că este mai bine”*), să răsară soarele peste ele, pentru ca apoi să fie eficiente farmecele și descântecele făcute cu ele peste an; în Banat, în serile din ajunul Floriilor, a Joii Mari și a Paștelui, fetele și nevestele tinere duc o zgardă din bani de salbă la un izvor, ori la o fântână de la care oamenii iau de regulă apă, o ascund bine, lăsând-o peste noapte acolo, după care o pun la gât în zilele sărbătorilor pascale, ca să fie căutate și jucate de către feciori și tineri; în Banat și Transilvania, se fac cununi pentru fiecare membru al familiei și se aruncă pe acoperișul casei, prin veștejirea și căderea lor arătând cine va muri peste an; Joia Mare este considerată ca o zi binefăcătoare și apărătoare a morților - Rm. Sărat; se crede că morții vin în fiecare an, în această zi, pe la vechile lor locuințe, unde zăbovesc până la sărbătoarea Moșilor de Rusalii, sau Duminica Mare, când se fac pomeni de plecarea sufletelor, constând în colaci și vase de lut, pe care le-ar lua în lumea lor - Gorj; Teleorman; Ilfov; în toată această perioadă, se crede că ei stau la streașina casei; pentru că nu este prea cald când vin, se fac, dimineața și seara, focuri în curtea casei, pentru ca să le fie cald și să aibă lumină - Gorj; Olt; unii fac focurile din surcele, alții din boz - Gorj; Teleorman; Olt; Dâmbovița; alții întrebuințează lemn de alun, adus din pădure special în acest scop, în ziua premergătoare; aceste nuiele nu se taie cu securea sau cu barda, ci doar se rup cu mâna și nu sunt puse jos până nu se ajunge acasă cu ele, iar la sosire sunt așezate pe un gard sau pe altă ridicătură din curte, unde stau până a doua zi, când se poate face foc cu ele, fiind rupte în bucăți mai mici tot cu mâna - Gorj; unii pun în jurul focului

scaune, pe care aștern pături - Gorj; iar alții le și tămâiază și toarnă apă pe lângă ele - Dâmbovița; se crede că vin sufletele celor morți, se așează pe scaune în jurul focului, unele suflete chiar și pe jos, unde se aștern tot pături, se încălzesc și beau apă - Gorj; Dâmbovița; după ce se face focul, femeile coc o turtă din făină de grâu, crestată pe margini, numită *pâinea uitaților*, care este dată unui băiat; dar unele femei coc atâtea turte câți morți are familia - Dâmbovița; alte femei coc un colac de forma unei lopeți, care se numește *uitată* și care este dat celui care se scoală mai de dimineață și face focul - Olt; fetele și femeile cară câte trei cobilițe cu câte două cofe cu apă, pe care o împrăștie pe iarbă, parte pentru sufletele celor morți, parte pentru ca anul să fie mănos - Buzău; alte femei se scoală dimineața, varsă câteva vedre de apă lângă fântână, apoi iau un singur vas cu apă și merg de stropesc cu ea mormintele celor morți, în credința că, în ziua de Paște, cu această apă se spală și din ea beau cei decedați - Suceava; sau se fac focuri din gunoaie și vreascuri, dimineața și seara, lângă ele așezându-se scaune și câte o cofă cu apă, ca morții să se încălzească și să bea apă - Neamț; Suceava; în Năsăud, se face foc lângă tăietorul de lemne, se scoate apoi din casă o pâine întreagă, un cuțit și o cofă cu apă, ca morții să se încălzească și să se hrănească; în Banat, cum se face ziuă, umblă copiii prin sat cu toaca vestind Joia Mare, iar femeile, deoarece este încă întuneric, fac atâtea mici focuri câți morți sunt pomeniți, dar pentru cei bătrâni aprinzându-se un singur foc pentru toți; focurile sunt aprinse cu lemnișoare adunate încă de la Blagoveștenie (25 martie), iar focurile aprinse sunt menite pentru unul sau altul din cei pomeniți, rostindu-li-se numele cu acest prilej; apoi se duc la morminte și aprind câte o lumânare și la crucile fiecăruia; în fine, împart copiilor cu toaca și celor sărmani colaci din făină de grâu, dându-se ofranda peste mormântul fiecărui mort; se crede că, făcându-se lumină și la morminte, morții se trezesc, văd lumină și vin acasă pentru odihnă; reîntoarse acasă, femeile iau un vas cu apă, fac un cerc de pietre pe iarbă și toarnă apa în mijlocul lui, ca să le fie slobozit izvorul; iau apoi o glie de iarbă din locul unde au turnat apa și o pun acasă, după ușă, lângă prag; de pe această glie, va lua câte o bucată de paște, în ziua de Paște, fiecare membru al familiei, pentru sănătatea tuturor; cenușa rezultată de la focurile din curte se mătură cu multă grijă și se aruncă pe o apă curgătoare, ori se păstrează acasă și se pune pe legume, ca să le apere de insecte; copiilor care se strâng de prin vecini în jurul focurilor din curte li se dau colaci numiți *sâmbătioare*; în Banat, se crede că sufletele morților stau după ușă din Joia Mare și până în a 7-a sau a 9-a zi după Rusalii (până la *Rusitori*), zi în care ei se întorc în morminte până seara; în această zi se dă din nou de pomană, fiindcă în caz contrar morții pleacă mânioși, luând în gură cenușă sau nisip; dacă vreo femeie nu poate mătura zilnic întreaga casă, măcar o face după ușă, așternând acolo și o pânză albă, pentru a se așeza sufletele pe ea; se crede că, de la Joia Mare și până la Rusalii sunt deschise cerul, Raiul și iadul și că de aceea vin morții acasă să petreacă; în Bucovina se procedează la fel, focurile fiind făcute imediat după miezul nopții, sau seara, înainte de a merge la denie; focurile sunt făcute din gunoaie, buruieni uscate, nu în curte, ci obișnuit în grădini; nu se văruiește în Joia Mare, pentru că ar fi stropiți cu var morții; în Buzău, nu se spală în această zi cămăși, pentru că s-ar duce la morți lăturile rezultate, în loc să se ducă la ei pomana; în Muntenia, se dă de pomană oamenilor săraci, dar mai des în familie, și îmbrăcăminte; în plus, femeile din Bucovina duc la biserică și câte un pomișor încărcat cu mere, poame, colăcei și turte dulci, iar în Suceava se fac și praznice, unde se spune că este bine să se împartă și ouă roșii; în Năsăud, se face un ospăț în curtea bisericii, ospăț care poartă numele de *moși*; în Gorj, o practică arhaică a cultului morților este și evocarea lor prin îmbrăcarea, *„pentru pomană”*, a stâlpilor sau crucilor din cimitir cu hainele celor răposați, practică înregistrată în 1938, în ziua de Joi-Mari; din pricina obiceiului de a face pomeni pentru sufletele morților, această zi mai poartă numele de *Moșii de Joi Mari*; este ziua în care se roșesc ouăle, crezându-se, în Suceava, că împistrite sau încondeiate în această zi vor rezista tot anul, sau chiar că, în Vlașca, nu se vor strica niciodată, considerându-se că astfel de ouă, îngropate la hotarele unei proprietăți, o feresc pe acesta de grindină; se fac cununi pentru fiecare membru al familiei, care sunt aruncate pe acoperișurile caselor, crezându-se că va muri în cursul anului cel a cărui

cunună, veștejindu-se, cade prima; în Muntenia, fiecare fată sau femeie trebuie să care trei cobilițe cu câte două găleți de apă, cu ajutorul căreia să stropească iarba, parte ca ofrandă pentru morți, parte pentru ca anul să fie bogat în recolte; cei din Banat mai cred că această zi este *Joia urzicilor*, pentru că ele ar înflori de acum încolo și nu mai sunt bune de mâncat; se începe înroșitul ouălor; de azi și până la Înviere nu se mai trag clopotele, ci doar se bate toaca; în Moldova, se crede că, dacă fetele își vor face 12 noduri pe un șnur, după fiecare Evanghelie citită la slujba din seara acestei zile, și dorm cu acest șnur sub pernă, își vor visa ursitul dat de Dumnezeu; se mai crede că, la momentele mai dificile din an, este bine ca omul să se roage și să desfacă un nod de pe șnur, pentru ca răul să treacă și Domnul să fie alături de cel necăjit; de asemenea, se crede că se vor vindeca de friguri cei care se încing cu sfoara pe care au făcut cele 12 noduri; dar și alte obiecte duse la biserică la Denia din această seară sunt considerate ca având virtuți tămăduitoare; astfel, în Ilfov, femeile obișnuiesc să aprindă un bulgăre de tămâie după citirea fiecărei Evanghelii, după care duc tămâia acasă, ea fiind bună de aprins și de afumat când tună, fulgeră sau se afumă cu ea copiii speriați; în Vlașca, se duc la biserică, încă de miercuri seara și se lasă acolo până joi seara, făină, untdelemn și prune uscate pe afumătoare, considerându-se că făina ar fi apoi bună de afumat cu ea pe cei bolnavi de friguri, uleiul pentru pus în urechi de către cei surzi, iar cu prunele să fie descântați cei care acuză dureri de urechi; în Bucovina, se crede că se poate scăpa de negi, dacă omul se duce la biserică având la el un bețișor pe care face câte o crestătură după fiecare Evanghelie citită, după care, la ieșirea de la slujbă, aruncă bețișorul, iar negii se vor prinde de cel care va ridica primul bețișorul aruncat; în această zi, începe vopsitul, *încondeiatul* sau *împistritul* ouălor, în credința că nu se vor mai strica tot anul; din Joia Mare și până la Ispas (Înălțarea Domnului) este bine să nu se lucreze în casă nimic, ca să nu bată grindina peste semănături; există credința că, în Joia mare, se deschide cerul, Raiul și iadul, iar morții vin pe la fostele lor locuințe să-și petreacă și ei sărbătorile acasă; de aceea se fac focuri prin curțile oamenilor, ca sufletele lor să se încălzească și să aibă lumină; copiilor li se dau de pomană, pentru sufletul celor dispăruți, colaci și lumânări (**2.** MARIAN, II, p. 92-100; 103-104; **3.** III, p. 246-248; MUȘLEA, II, p. 225; 234; CĂRĂBIȘ, p. 22-23; PRESA). Începând din Joia Mare și până la Ispas (Înălțarea Domnului), nu se coase, nu se toarce, nu se fierb cămăși, în toate zilele de joi, pentru că altfel bate grindina sau se opresc ploile și timpul devine secetos - Dolj; Ialomița; Iași; Suceava; dacă moare cineva în sat în această zi, ouăle roșii nu mai ies așa frumoase - Suceava; ca să fie sănătoși tot restul anului, fetele și flăcăii se duc în această zi, dis-de-dimineață, înainte de răsăritul soarelui, la baltă și acolo aruncă cu apă dintr-o parte în alta - Dolj; în Joia Mare, se ia un bulgăre de tămâie, se aprinde și se arde cât timp la biserică sunt citite cele 12 Evanghelii, iar ceea ce rămâne din tămâie se păstrează și se aprinde când tună, trăsnește, sau sunt afumați cu ea copiii speriați - Ilfov; ca să se vindece, bolnavii de friguri se duc la biserică și, după citirea fiecărei Evanghelii, își fac câte un nod la cingătoare, după care se încing cu ea - Muntenia; în după-amiaza din ajunul acestei zile, se aprind focuri din gunoaiele strânse și se pune pe un scaun, amplasat în mijlocul curții, un vas cu apă, pentru ca sufletele celor răposați, care revin acasă cu acest prilej, să se încălzească și să poată bea apă - Suceava; borșul pus la acrit în Joia Mare nu prinde miros urât peste vară - Suceava; să nu se spele rufele în joia din Săptămâna Patimilor, pentru că se crede că pomana morților va fi formată din lături - Muntenia (**2.** GOROVEI, p. 10; 24; 92; 106; 116; 181; 225; 230; 267; **2.** BERDAN, p. 7). Joi dimineața, între ora 2 și 3, toată lumea se duce la cimitir, cu deosebire femeile, luând în mâna stângă surcele de alun, numite *săbioare*, care se pun lângă crucea fiecărui decedat din familie și se ard, pe cap cetină de brad, iar în mâna dreaptă coșul cu pomană; se stă la cimitir câteva ore, se bocește și se roagă la mormântul celor dragi - Banat (LĂPUȘTE, p. 83). În Sălaj însă, se crede că, pentru a preveni ploile cu grindină, este bine să nu se lucreze în toate zilele de joi câte cad în perioada dintre Paște și 24 iunie-Drăgaică; Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul (PRESA). Serii simbolice: *cămașă-oglindă-păr-soare*; *foc-pâine-cuțit-apă*; *făină-untdelemn-prune*; *alun-brad-pomană*.

Prima joi după Paște. În Gorj, în această joi, se desfășoară o așa-zisă Sărbătoare a Dealului, deoarece se spune că tot în această zi, într-o vreme îndepărtată, ar fi bătut piatra atât de tare, încât nu a mai rămas nici un butuc de viță întreg; în timp ce un alai de muzicanți și oameni ai satului ocolesc dealurile plantate cu vii, câțiva bărbați sapă în mijlocul unei poieni o groapă, în care se face focul și în care se frige un berbec sacrificat în acest scop; din vreme însă, femeile pregătesc mâncăruri alese și băutură; la *Sărbătoarea Dealului* participă tot satul, în poiana dintre dealuri având loc o adevărată întâlnire câmpenească (SANDA, p. 38).
Joia Înălțării Domnului (Ispas – se prăznuiește întotdeauna în joia săptămânii a șasea de la Paște, sau la patruzeci de zile de la Paște). În Dobrogea, femeile pregătesc cu o zi înainte azime calde, ceapă verde și rachiu, pe care le dau de pomană prin sat, pentru că acum, cred ele, sufletele celor morți zboară spre ceruri și să aibă merinde de drum; în Muntenia, toate cele deja amintite se împart nu în ajunul, ci chiar în ziua Înălțării Domnului, pentru că de Ispas pleacă sufletele spre cer; în Banat și Năsăud, în această zi se dau flori, lumânări și brânză, iar ciobanilor li se dă câte un caș, aceasta deoarece există tradiția ca astăzi *„să se pună oile pe brânză”*; în Suceava, se fac pomeni și în ajunul zilei și în cea a Înălțării Domnului; aproape peste tot, din cauza pomenilor, ziua mai poartă numele de *Moșii de Ispas*; în Banat, se crede că, la Ispas, timp de o oră, este și Paștele Cailor, când ei se satură, nu mai mănâncă cu nesaț; credința își are rădăcinile în legendele despre Maica Domnului, despre care se afirmă că nu putea naște din cauza tropăitului lor și i-a blestemat, în schimb binecuvântându-i pe boi; din această cauză, acestei zile i se mai spune și *Joia iepelor*, cu toate că tradiția generală o fixează în cea de a opta zi de joi după Paște; în Muntenia și Moldova, fetele și flăcăii merg de cu noaptea prin alunișuri pentru a culege flori de alun, despre care se spune că înfloresc și se scutură în această noapte și despre care se crede că sunt bune de leac și de dragoste; în Banat și Năsăud, în această zi se împodobesc bisericile, mormintele și casele oamenilor cu ramuri verzi și flori, punându-se cu deosebire frunze de paltin, care se păstrează apoi în casă peste an, pentru că ar fi bune, cred cei din zona Brașovului, pentru a afuma cu ele împotriva trăsnetelor; în zonele Alba și Sibiu, se pune în ferestre leuștean și tot cu leuștean sunt bătute vacile, ca să nu le ia mana strigoaicele, și, ca să nu se îngrașe, se încing cu leuștean și fetele și femeile; în Bucovina, de Ispas se „semnează” mieii și viteii, adică li se crestează o parte din ureche, tot atunci se taie și vârful cozilor la vite, toate îngropându-se într-un furnicar, spunându-se că să le fie date vite câte furnici sunt în furnicar; în unele părți din Banat, Ispasul este sărbătorit ca patron al casei, iar în alte sate se organizează nedei (târguri, bâlciuri); în împrejurimile Blajului, se țineau odinioară târguri de fete, unde flăcăii veneau să le pețească și unde fetele își aduceau și zestrea, precum și podoabele ce le aveau; în Banat, se spune că până la Ispas este bine de semănat porumbul, deoarece ulterior nu mai are timp să crească și să se coacă; în Bucovina, până în această zi nu sunt lăsate vitele să pască, dar de acum pot fi lăsate la păscut sau chiar trimise la stânele din munte (**2.** MARIAN, II, p. 349-351; 353-355). În noaptea de Ispas, flăcăii și fetele se duc prin tufe de alun și culeg florile acestui arbust, despre care se spune că înfloresc și se scutură în aceeași noapte; florile de alun sunt bune pentru descântecele de dragoste și pentru prepararea de leacuri - Muntenia; Moldova (**2.** GOROVEI, p. 7). În joia Înălțării Domnului (Ispasul), în satele de oieri din preajma Sibiului, unde se practică și puțină agricultură, se desfășoară un obicei, care aici poartă denumirea *Cântecele de Ispas*; participă fete și feciori și alături întregul sat, în frunte cu preotul; fetele sunt îmbrăcate în rochii albe, lungi, purtând pe cap cununi de spice verzi, formând un grup compact de câte 8-10 rânduri și având în frunte călăreți și lăutari; alaiul străbate prin holdele date în pârgă, ocolind troițele de pe hotar, cu toate că textele folclorice pomenesc de acestea, precum și de fântânile din drum; alți culegători de folclor, consemnează faptul că sărbătoarea avea loc, mai demult, în pădurea din apropierea satelor (**2.** PAVELESCU, p. 54-55). Tot în această zi se sărbătorește și Ziua Eroilor; în toate bisericile și mănăstirile se înalță rugăciuni pentru pomenirea sufletelor și numelor celor care s-au jertfit în războaie, în lagăre și închisori pentru întregirea neamului, pentru libertatea și demnitatea României; se desfășoară totodată rugăciuni și pomeni la

morminte și troițe, la monumentele eroilor depunându-se coroane de flori în contextul unor ceremonii comemorative (PRESA).

Joia Verde. Este numită așa cea de a noua zi de joi după Paște, zi în care nu se lucrează nimic, nici în gospodărie, nici pe câmp, ca să nu bată grindina - Vâlcea; este numită *Joia Verde* prima joi de după Rusalii, zi în care nu se lucrează, ca să nu bată grindina - Țara Oltului (**2.** GOROVEI, p. 106; GOLOPENȚIA, p. 146). Această zi de joi este ținută ca și o zi de Paște (**2.** MARIAN, II, p. 230). În zona Bârladului, în cele nouă joi de după Paște, nu se lucrează în vii (BĂLĂNESCU, p. 262). În Suceava, în afara celor 9 joi de după Paște, se țin tot 9 joi și după Bobotează, când nu este bine să se spele rufe (NOTE, Băncescu).

JOIMĂRIȚĂ

Cele mai cunoscute ființe demonice la români sunt strigoii, ielele, Zburătorul, Mama-pădurii, ursitoarele, spiridușul, Marți-seara (*Marțolea*), Zorilă și Murgilă, Zmeul și Joimărița; Joimărița este un duh în legătură cu munca, în speță cu torsul, Dicționarul limbii române definind-o ca fiind o „ființă mitologică având înfățișarea unei femei urâte și spurcate…care apare ca o fantomă…spre a controla dacă fetele și femeile tinere au terminat de dărăcit sau de tors până în ziua de Joi-mari toată cânepa, inul și lâna; pe cele ce le găsește în urmă cu lucrul le pedepsește aspru”; D. Cantemir: „Gioimaricele [se] numesc niște femei care în joia de dinaintea Paștilor dis-de-dimineață merg la focurile care în acea zi obișnuiesc să se aprindă pretutindeni la case”; aceste focuri constituie un obicei vechi la români, ele aprinzându-se pentru ca *moșii*, sufletele morților familiei, să vină să se încălzească și să se ospăteze; se aprind focuri, de boz sau de nuiele, și la morminte, unde se duce mâncare și băutură, fiindcă Joia Mare este ziua în care *„se satură morții”*; lângă foc se pune și o cofă cu apă și un colac sau *mălai*, ca venind Joimărița și sufletele morților, după ce se vor încălzi, să mănânce colacul (sau turta de mălai) și să bea apă, căci așa zic oamenii că este bine; în credințele populare, se presupune că Joimărița este întruchiparea unuia dintre cei nemulțumiți și răuvoitori, ori a vreunuia dintre cei pentru care nu se făcuse foc, ca să se încălzească, sau pentru care nu se adusese pomană dis-de-dimineață, pentru că *„luând cenușă ori nisip în gură”*, aceștia pleacă mânioși din casa fostei lor familii; dar poate că Joimărița este doar o personificare a zilei de Joimari; în tot cazul, la origine trebuie să fi fost o ființă demonică, strâns legată de ziua de Joimari și de moșii pomeniți în această zi; în viziunea poporului, Joimărița este *„mare cât o claie”*; lumea se teme grozav de ea, femeile știu că, la cea care îi dă un colac și colivă, Joimărița nu se mai duce; există și o confuzie ușor de explicat, deoarece Joimărița este prezentată uneori ca fiind Sfânta Joi, cu diversele ei atribute și interdicții: interzice cusutul în Joia Mare (B. P. Hașdeu), este o vietate (femeie) autorizată de Precista să găsească fetele leneșe (N. Densușianu), cu ajutorul unei cățelușe care le „găsește după miros" (B. P. Hașdeu); datorită altei contaminări cu Marți-seara, ea este numită și *„joi-seara”*; de altfel, *„Joimărița. . . ca o sfântă ce este”* și *„Joimarele și Joimărița sunt surori ale Sfintei Joi”*; deci Joimărița poate să fie o supraviețuire, o amintire din epoca în care ziua de Joia Mare era ziua când începea altădată noul an; de aceea trebuiau probabil terminate, până la acea dată, anumite munci, în speță torsul; există chiar și o întrepătrundere a practicilor uzitate, deoarece, așa precum în această zi se aprind focuri și se pune tămâie pe jar, tot așa și Joimărița poartă vase cu cărbuni aprinși, pentru a arde degetele femeilor leneșe și pentru a da foc la cânepa netoarsă; în Olt, în Joia Mare, se dă foc la gunoi, se pune în vârful unui par un caier de câlți și un fus atârnat de el, oamenii numind această alcătuire *joimăriță*, căreia îi dau foc și afumă cu ea vitele din ogradă, ca să nu le facă rău cineva; de la pusul cânepei într-un ciomag, cu fusul atârnat, s-a ajuns la mascarea unui bărbat sau a unei femei, care îmbracă un cojoc pe dos (Teleorman), sau se înfășoară cu totul într-o pătură și își schimonosește fața (Muscel), sau se maschează în *brezaie* (Dolj), intră în case și spune că este Joimărița (Tecuci), dă foc în curte la câlții de cânepă găsiți netorși, zdrobesc unghiile fetelor leneșe cu resteul pe care îl poartă în mână, speriindu-le cu câlții aprinși, prefăcându-se că vrea să le ardă ochii (Teleorman - după B. P. Hașdeu); în Muscel, se crede

că ea umblă cu o pătură groasă pe cap, sau chiar că locuiește în sacul cu cânepă, aceeași credință fiind atestată și în Teleorman (N. Densușianu); tot în Teleorman, Jomărița este închipuită ca un fel de zeiță a cânepei; ca să scape de urmărirea ei, o femeie se ascunde într-o căpiță de cânepă și îi spune Joimăriței povestea lungă a plantei: cum a fost pusă, cum a răsărit, a crescut, a fost culeasă, topită, melițată, pieptănată, toarsă etc.; în felul acesta, femeia a câștigat timp până a cântat cocoșul și a scăpat de moarte - Prahova; chiar și focul Joimăriței de la Joia Mare se face uneori cu „puzderii" de cânepă; după unele informații, în unele zone, joimărițele ar fi doar niște „controloare" ale muncii torsului, femei vrednice umblând din casă în casă, mai ales acolo unde sunt fete mari, ca să vadă dacă acestea au tors toată cânepa avută (Vlașca); și la Hașdeu apare informația conform căreia Joimărița ar fi fost „o femeie care face inspecție la alte femei" (Dolj); poate fi „o femeie voinică, harnică, însă rea și fără îndurare" (Ialomița), sau „o femeie vrednică și care vine la toate femeile puturoase" (Buzău); din răspunsurile la Chestionarul lui Densușianu, reiese clar și evoluția credinței: pe când, mai demult, Joimărița era o femeie închipuită care arde fetele ce n-au isprăvit de tors, acum se face și colindă cu joimărița (Romanați); există și o explicație pentru acest aspect: torsul cânepei este o muncă grea, femeile își sperie fetele cu venirea Joimăriței și, în acest scop, trei flăcăi schimbați în haine urâte umblă pe la ferestrele caselor cu fete mari înfricoșându-le (Teleorman); flăcăii se maschează de așa manieră, încât să sperie mai tare fetele, se mânjesc pe față cu negreală sau cărbune, uneori poartă câte o căldare pe cap, precum și verigi de la coșul vetrelor (Teleorman), clopote și alte obiecte „sunătoare" (Dolj; Romanați); dar, printre aceste obiecte, apar și cele de tortură specifice Joimăriței, cum ar fi oala cu jar și câlți, căldărușe cu jeratic, băieții aprinzând prin curți și cârpe (Dolj); multe informații conduc la concluzia că astăzi obiceiul a luat forma „colindatului", adică se constituie o ceată din flăcăi, băieți și copii, cuprinzând trei elemente mai importante: **1.** deghizarea în Joimăriță a unui flăcău din grup; **2.**umblarea pe la casele cu fete și controlul torsului; **3.** cererea de ouă și strângerea celorlalte daruri; ceata este compusă din trei sau mai multe persoane, una dintre acestea cântă din fluier, ceilalți sunt îmbrăcați în haine zdrențăroase, mânjiți pe față, unul deghizat în *„unchieș"* (Joimarele), iar altul în *„mătușă"* (Joimărița); toți își spun „joimărițe"; când apar băieții, fetele își zic: *„Vine Joimărița! Hai să găsim ouă"* (Dolj), fiind vorba deci mai mult de o încercare de îmbunare și de răscumpărare cu ouă, pe care, de cele mai multe ori, le cer colindătorii înșiși; ar fi o greșeală să se creadă că flăcăii cer ouă numai pentru că se apropie Paștele; este adevărat că, în Săptămâna Patimilor, gospodinele roșesc ouă și ele trebuie să știe dacă au numărul necesar; în care scop există și o zi, pe la jumătatea Postului Mare, înainte cu două săptămâni de Joia Mare, care se numește *„numărarea ouălor"*; în unele zone, această numărătoare se face chiar în Joia Mare; diminuată mult ca desfășurare, Joimărița este atestată și ca sperietoare de copii, mai ales în satele din Vâlcea, Bărăgan și Moldova; obiceiul nu a pătruns la nord de cursul Mureșului, unde i-a luat locul, în parte, *„Marțolea"* sau *„Marți-seara"*; concluzia este că acest ritual, indiferent de denumire, dimensiune și participare socială, pare să fie o dezvoltare exclusiv românească, poate unica figură demonică românească (MUȘLEA, II, p. 223-237). Personaj mitologic românesc, Joimărița pedepsește cu asprime fetele și femeile leneșe sau care nu respectă anumite interdicții calendaristice de muncă (**12.** GHINOIU, p. 62). În Săptămâna Patimilor, femeile trebuie *„să taie pânza"* și să pună stativele războiului de țesut în pod, pentru că joimărițele sunt niște zâne rele, care pedepsesc fetele care mai au lână de tors și pânză în război - Banat (LĂPUȘTE, p. 82). În prima zi de joi din luna martie, seara, se umblă cu *„Joimărica"*: trei bărbați îmbrăcați în haine vechi și zdrențăroase intră în casele cu fete și cer să vadă dacă a fost toarsă cânepa, iar fuioarele netoarse le pun în căldarea cu jeratec pe care o poartă cu ei - Teleorman (CRISTEA, p. 45). Este o femeie foarte urâtă, având capul foarte mare, despletită, cu dinții mari și rânjiți, care își are locuința în păduri pustii; în casa ei se află numai capete de fete care nu au tors cânepa; se spune că joimărițele umblă în dimineața de joi a Săptămânii Patimilor, în fiecare casă și unde găsește vreo femeie dormind, atunci ele o fac de este leneșă de acum înainte tot anul; pedeapsa obișnuită

pentru fetele leneșe constă în arderea caierelor netoarse, iar fetei i se pune mâinile pe jar; această modalitate de pedeapsă poate fi o contaminare a credinței că, în dimineața de Joi-Mari se fac focuri, pentru ca „moșii” să vină și să se încălzească; dar natura ignică se manifestă și prin faptul că joimărițele vin și peste an, în fiecare săptămână, joi seara, când ies din munți sub înfățișarea unei flăcări, apoi intră pe horn în case; contaminările cu alte ființe mitologice sunt frecvente, ea fiind uneori *„înaltă cât un arbore și grasă cât o bute”* (Muma-pădurii), îmbrăcată în negru, foarte zdrențăroasă, apărând ca o negură, bivol, câine (Noaptea); în unele părți, se spune despre ea că urmărește să pocească femeile și cu alt prilej, cum ar fi vara pe câmp; dar, dacă este respectată, apără oamenii de ploi mari și de grindină; se crede că Joimărița pedepsește și pe cei pe care îi găsește cu gunoiul prin curte, pe care îl adună ea, îi dă foc și le arde mâinile leneșilor în spuză; de asemenea, frige și mâinile celor care au gardurile nefăcute, ori rupte prin unele locuri (**2.**OLTEANU, p. 323 -324). Joimărița arde unghiile fetelor la care nu găsește cânepa toarsă până în Joia Mare; le toarnă rășină topită peste unghii sau le bagă degetele în rășină topită - Vrancea (**2.** STAHL, p. 186).

JUDECATĂ (A JUDECA)
Oamenii să nu jure strâmb la judecată, pentru că li se vor naște copii cu picioare strâmbe - Vrancea (**1.** STAHL, p. 186). Ca o concretizare a societăților de feciori, sub unghiul judecății, în Duminica Paștelui sau în Duminica Tomii (dar numai în Transilvania) are loc, spre seară, o adunare de feciori în care fie aleg un șef nou, fie rămân la cel ales de Crăciun și cer acestuia să judece și să pedepsească pe cei care au făcut fapte incorecte, mai ales în timpul secului de Paște, de pildă au furat, s-au îmbătat, au insultat, nu au arat bine etc.; greșelile dovedite cu martori sunt pedepsite, iar vinovații, după ce au fost purtați în jurul bisericii, sunt „bricelați”, adică loviți peste tălpile picioarelor cu un băț numit *bricelă*, termen saxon, care înlocuiește pe cel românesc mai vechi de vargă (de alun), cu ajutorul căreia *„se vergela”*; *Judie,* sau „Casa feciorilor”, sau „Gazdă” este locul de adunare și conviețuire a confreriei, timp de 7-12 zile, uneori și a fetelor, este locul de învățare a colindelor, a dansurilor, a datoriilor confreriei, aici se ia masa în comun, preparată de fete, de aici se pleacă la colindat și tot aici se revine, totdeauna în ordine ostășească, în frunte cu steagul, care este păzit tot timpul; la *judie* are loc judecarea eventualelor certuri între tineri, de către *jude*, și se aplică pedeapsa fizică sau cu amendă; fetele participă la întreținerea casei, aduc de mâncare și plătesc, unde este tradiția așa, pentru dansuri, tot ele făcând steagul confreriei, sau ajută la confecționarea „măștii” (BUHOCIU, p. 70-71; 77). v. CEATĂ; JUNE.
Judecata de apoi (Sfârșitul lumii; Vremea de apoi; Ziua de apoi; Lumea de apoi; Veleatul de apoi; Sfârșitul veacului; Coada veacului; Venirea de apoi; Județul de apoi; Judecata cea de pe urmă).
Imaginarea momentului când va avea loc sfârșitul existenței civilizației umane este, în credințele tradiționale, un amestec de tablouri din Apocalipsă (în viziunea Sfântului Evanghelist Ioan) și din cărțile populare, cu deosebire din Alexandria; astfel, Judecata de apoi va avea loc pe toate pâraiele și vadurile apelor mari, când la toate răspântiile vor fi crâșme, când se vor tăia toate haturile și se va ara în jurul satelor, când moșnegii de 60-70 de ani se vor recăsători cu fete de 16-20 de ani, când Sfredelul va cădea drept în Comoară (o seamă de constelații poartă în popor numele de Comoară și Sfredel), când aurul și argintul se vor vărsa pe toată suprafața pământului, când oamenii se vor înmulți de nu-i va mai încăpea pământul și, neavând cu ce să-i mai nutrească, se vor mânca unul pe altul, când oamenii vor fi așa de mici, încât 12 oameni vor trebui să întoarcă un ou cu drugii, când timpul se va comprima (se va iuți în trecerea lui), încât anul va fi cât luna, luna cât săptămâna, săptămâna cât ziua, ziua cât ceasul scurt, iar ceasul cât minutul, când va dispărea rușinea din lume și cei tineri nu se vor sfii de cei bătrâni, când bogații vor jecmăni și mai mult pe cei sărmani, când va veni Antihrist pe pământ și se va amesteca în toate treburile, momind pe oameni la fărădelegi, când se va certa tatăl cu fiul, mama cu fiica, fratele cu frate și soră cu soră, vecin cu vecin, bătându-se ca niște orbi, când va pieri toată dreptatea din lume, când fiii nu vor mai asculta deloc de părinți, ci îi vor bate și omorî; atunci Arhanghelii Mihail și Gavril vor lua toate

unghiile celor morți, vor face trâmbițe din ele și îi vor chema la Judecata de apoi (sau vor buciuma îngerii trimiși de arhangheli); mormintele se vor desface, porțile Raiului și ale iadului se vor deschide și pe un nor, ca un soare strălucitor, va sosi Domnul nostru Iisus Hristos, înconjurat de cetele îngerești și se va așeza pe un scaun (tron) de piatră (sau scaun strălucitor) și va judeca pe fiecare câți au fost de la începutul lumii, fie că sunt morți în clipa aceea, fie că sunt vii (**3.** MARIAN, III, p. 305-307). Cine visează prezența unui martor înfățișat la judecată înseamnă că în curând nevinovăția celui care visează va fi cunoscută, iar când se visează fiind el însuși martor este semn că va fi apreciat în colectivitate ca un om drept; să fie însă cu mare băgare de seamă cel ce visează pur și simplu judecătorie, tribunal; va avea cu siguranță parte de un proces cel care visează judecător sau avocați - Suceava (NOTE, Băncescu).

JUG

Dacă o fată vrea să determine ca flăcăul, care o curtează, să o ceară de soție, ea trebuie să fure, în seara dinspre Anul Nou, sau în cea dinspre ziua Sfântului Apostol Andrei (30 noiembrie), resteul de la un jug, să învelească focul din vatră cu el și apoi, ieșind afară, să-l arunce peste casă - Suceava; când o fată este pețită, i se dă să bea vin dintr-o ploscă și atunci, fără să fie observat gestul, se pune în ploscă o mică așchie luată de la un jug, crezându-se că procedând astfel vor fi nedespărțiți în căsnicie și că vor trăi amândoi, de comun acord, și bune și rele, cum trag împreună și boii în jug - Muntenia; după ce vin de la biserică, tinerii căsătoriți se dezbracă de hainele în care s-au cununat și le așează pe un jug, ca să se tragă unul după celălalt ca boii în jug - Bihor; cel ce pune pe foc jugul boilor îi este destinat să nu poată muri, ci doar să se chinuiască - Suceava; nu se pune pe foc jugul boilor, pentru că acela care o face va sufla din greu în timpul lucrului - Vaslui; nu poate muri, până ce nu i se pune un jug sub cap, cel ce pune jugul boilor pe foc - Iași; nici așchiile rezultate la confecționarea jugului boilor nu se pun pe foc, pentru că, la moarte, cel ce o face se va zbătea precum boii în jug până își va da sufletul - Teleorman; să nu se pună jug pe foc, pentru că apoi făptașul va rage ca boul - Vrancea; jugul animalelor (boi, cai, viței, porci, câini nărăvași etc.) nu se pune pe foc, pentru că porcii se vor îmbolnăvi de brâncă, câinii vor turba etc. , iar stăpânul va purta la gât juguri grele pe lumea cealaltă - Galați; dacă jugul porcilor este tăiat, cel ce o face va grohăi ca porcul la ceasul morții - Vrancea; nu este bine ca jugul boilor să fie lăsat peste noapte afară, pentru că poate fi spurcat de câini și, în acest caz, boii vor face rosătură la grumaz - Suceava; femeile să nu pășească peste vreun jug, pentru că le vor muri boii care trag în el - Muntenia; când se rupe jugul de la carul care îi transportă pe miri în cadrul ceremoniei nupțiale este rău de moarte - Vâlcea; în cazul că moare capul familiei, în acea zi boii sunt înjugați cu jugul pus răsturnat sau invers, semn că, după plecarea bărbatului dintre cei vii, toate treburile din gospodărie vor merge pe dos, sau se vor rezolva cu mare greutate - Țara Hațegului; Muntenia (**2.** GOROVEI, p. 116-117; 143; 150; 174; 232; 259; **3.** MARIAN, III, p. 62; NOTE, Antonescu). La ieșirea din casă, mireasa trebuie să pășească peste jugul boilor, pentru a avea spor la vite, dar și pentru „a trage” împreună cu viitorul soț în „jugul” căsniciei - Țara Zarandului (**1.** DASCĂLU, p. 23). În Gorj, în dimineața nunții, mireasa este îmbrăcată de către nașă pe o masă joasă, rotundă, nu înainte ca hainele acesteia să fie trecute printr-un jug, cu înțelesul că așa cum boii trag uniți în jug, tot așa să tragă și ei în lupta vieții lor (CĂRĂBIȘ, p. 47). Cei cu mintea rătăcită și care agonizează îndelung și nu-și mai dau sufletul este bine ca trupul să le fie trecut printr-un jug - Sibiu (**3.** MARIAN, III, p. 28). Așezarea capului celui care agonizează îndelung pe un jug se explică prin faptul că jugul are numai o față, care privește spre drum și nu spre casă - Năsăud (**4.** BOCȘE, p. 350). Este simbol al renunțării și stăpânirii de sine, însăși rădăcina lui indo-europeană *yug* dând celebra doctrină de autoperfecționare și autodisciplină care este Yoga (EVSEEV, p. 150-151).

JUNE

Vine din lat. *juvenis*, care originar însemna mai întâi forța, putere vitală, pe care, de exemplu,

iranienii o aplicau vârstei de 15 ani; verificarea acestei forțe se făcea prin viața magico-religioasă și a confreriilor de tineri, care au loc la Anul Nou; deci junii sunt solidari cu mitul tinereții eterne și cu riturile calendaristice cu măști; confreriile sunt societăți mascate, de inițiere, cu puteri magice excepționale, așa cum se poate vedea la toate popoarele așa-zis semi-civilizate (BUHOCIU, p. 284). Așa cum folclorul evidențiază o mamă tânără, uneori o fată de măritat, în perioada matriarhală, nu *maica bătrână* din „Miorița" sau din alte cântece bătrânești și colinde, în faza patriarhală este pus în relief un Dumnezeu tânăr, neînsurat, dar exact de vârsta însurătoarei, precum feciorii din ceată sau ca vătaful lor; și așa cum *zeița-mireasă* și *zeița-mamă* sunt echivalente cu tot ce este feminin și tineresc în natură, de la floare până la bouriță, ciută și capră, *zeul-june* este echivalent cu șoimul, calul, dar mai ales cu bradul, bourul și cerbul; realitatea folclorică din Țara Oltului arată că zeul-june este o divinitate a muntelui, născut din vechea zeiță-mamă; el este fiul mumei-pădurii, adică pădurea însăși, codrul, cu tot ce este masculin în el, la început dendromorf, apoi zoomorf și, în fine, antropomorf; în altă ordine de idei, nici mesele și băuturile date în perioada în care ceata de feciori din Țara Oltului se manifestă nu pot fi caracterizate că aparțin doar sărbătorilor de belșug și veselie; unele mese au un caracter precis ritual, fie că apar ca un ospăț, fie ca o comuniune cu bărbații însurați și mai ales cu părinții, de obicei tații, și cu conducătorii satelor, ceea ce dă cetelor caracterul de „rit de întoarcere", de primire a junilor inițiați în comunitatea din care fac parte; la toate aceste mese, rolul principal îl au colacul și vinul, simboluri ale creștinismului (trupul și sângele Domnului), ceea ce amintește de mesele rituale ale primelor comunități creștine; dar este clar că vinul și colacul aparțineau înainte vreme altor zeități (colacul al soarelui, vinul al lui Dionysos etc.); aceste două elemente aveau și un străvechi caracter magico-religios, poate chiar totemic, de dezlegare a consumului din noua recoltă, de comuniune cu forțele tinere ale grâului proaspăt, de magie a imortalității etc.; toate acestea s-au suprapus și amestecat în decursul timpurilor, încât problema comportă dezbateri foarte lungi și grele pentru a fi științific dezlegată (HERSENI, p. 273; 298). În Transilvania, feciorilor li se spune *juni*; obiceiul mai poartă numele de *„Ceata junilor"* sau *„Ceata feciorilor juni"*; pe Târnave, cetei i se spune *Bute*; vătaful mare mai este numit *jude, primar* sau *birău*; vătaful mic se mai numește *pârgar, vornic*, sarcina acestuia fiind de a introduce fetele în joc; *colcerii* se îngrijesc de mâncare și de băutură, iar *sameșii* poartă socotelile (este vorba de obiceiurile care presupun cete și nu doar de Junii din Șcheii Brașovului); obiceiul Junilor brașoveni este legat de Săptămâna Luminată, de la Duminica Paștelui la Duminica Tomii; dar, încă de pe la Bunavestire (25 martie) încep a se îndemna tinerii unul pe altul de a se înscrie în „Ceata Junilor"; ca loc de adunare își aleg, dacă timpul este favorabil, o coastă situată deasupra Șcheilor, numită Coasta Prundului; dar ceremonia reintrării celor vechi și a înscrierii novicilor are loc tot în Duminica Paștelui, deci celelalte întâlniri precedente pot fi considerate repetiții a ceea ce se va întâmpla ulterior; în Duminica Floriilor, aceiași feciori care au constituit ceata merg iar pe Coastă, joacă hora și aruncă buzduganul; ca și la Blagoveștenie, plecarea se face de acasă, de la vătaf (înainte plecarea se făcea de la *sutaș*); cel mai vechi dintre ei, cel care a fost mai mulți ani *„cu Junii"*, este declarat *vătaf*, al doilea în vechime este numit *armaș mare*, al treilea este *armașul mic* (armașii țin locul vătafului, în lipsa acestuia), al patrulea este *sutașul* (se ocupă de ținerea socotelilor); primii trei juni, adică vătaful și armașii, primesc de la protopop, ca semn al funcției lor, câte un buzdugan; ceilalți juni, care vor să intre în ceată, se numesc *juni de cumpanie*; aceasta spre deosebire de junii *cu ziua*, feciori care, neputând fi liberi în cursul Săptămânii Luminate, se înțeleg cu vătaful să-i plătească o sumă oarecare pentru cele câteva zile câte *„se vor pune și ei cu junii"*; vătaful își păstrează funcția până la însurătoare; nu se pot înscrie între juni decât feciori trecuți de 16-17 ani; cel care a fost June și s-a însurat este șters din lista protopopului (azi, secretarul comitetului parohial); vătaful este conducătorul ascultat al Junilor, el se îngrijește de păstrarea ordinei, de angajarea lăutarilor și de mersul întregii serbări; în ultimii ani, numărul junilor a variat între 17 și 20, dar, la începutul sec. al XX-lea, numărul acestora trecea de 30-40 și chiar de 50; cei trei șefi (vătaful și cei doi armași) se deosebesc de restul Junilor prin faptul că poartă în mână

buzduganul, iar pălăriile lor sunt împodobite nu cu panglici, ci cu *ruji* (cocarde); lunea este ziua din cadrul Săptămânii Luminate în care junii se împart în trei grupuri și pornesc pe la casele cunoscuților și ale fetelor, în acordurile „Marșului Junilor când merg după ouă"; ziua este destinată fetelor, în care junii merg după ouă roșii la casele în care trăiesc fete mari; cu acest prilej, junii necăjesc fetele, făcându-le să roșească din pricina remarcilor asupra calității ouălor (că nu sunt bine colorate, că nu sunt bine fierte, că sunt clocite), observând însă în același timp și ce răspunde fata; unii informatori susțin că junii se duc după ouă „la acele fete la care aspiră să le fie consoarte"; mai nou însă, junii se mulțumesc doar să stropească fetele cu parfum, când le intră în case; documentele atestă însă că acest obicei se numea *„Aruncarea în apă"* și este posibil ca el să se fi desfășurat întocmai, fie prin aruncarea fetelor în apă, fie doar, mai probabil, prin stropirea fetelor cu apă; joi seara, din Săptămâna Luminată, are loc *Îngroparea vătafului*: vătaful este legat pe o scară, după ce pe ea s-a pus o cergă; scara este purtată de patru juni, doi dintre ei mascându-se în preot și dascăl, câțiva bocesc în cântece care imită bocetele autentice, dar având cuvintele pocite; unii dintre juni zdrăngăne din tălăngi folosite la grumazul vacilor; așa este dus vătaful pe toate ulițele localității, iar oamenii le dau ouă; dacă plouă, vătaful este ținut sub streșini, ca să fie udat, spunându-se că a fost prea aspru și trebuie înmuiat; este dus așa până către ziuă, când alaiul ajunge la „Podu Dracului", unde, după ce este silit să promită o cantitate de băutură, este lăsat să alunece de pe scară până în fundul văii; abia după aceea este dezlegat și i se cântă de trei ori „Hristos a înviat"; la origine, această mascaradă voia să reprezinte alungarea iernii, iar cel îngropat, cum ar fi în cetele de călușari, era „mutul", personajul lor caraghios, care se întâlnește în atâtea obiceiuri de primăvară sau de carnaval („borița", „cucii", „turca"); în fine, ceata se îndreaptă spre o cârciumă ca să bea ceea ce vătaful a promis; se petrece cu mâncare și băutură, la fel ca și marțea, ceata își joacă hora și aruncă buzduganul; vinerea după amiaza are loc o nouă *„aruncare în țol"*, de data aceasta publică; ea se face în mijlocul horei Junilor, fiind aruncați numai acei juni care au fugit de la aruncarea care a avut loc la casa armașului mic, joi seara, când sunt prinși și aruncați în sus de trei ori toți junii din ceată; sâmbăta nu se face nimic, spunându-se că *„plâng zilele trecute"*; alte informații atestă că, în ziua de sâmbătă, Junii își fac socotelile și cheltuiesc restul banilor rămași; alte informații menționează ca dată de încheiere ziua de duminică, flăcăii mergând „Sub Tâmpa" („Sub Poalele Dorului"), unde petrec ca și în ziua de joi, după care se duc în Prund să-și joace hora și să arunce buzduganul; cu aceasta serbarea Junilor ia sfârșit (MUȘLEA, II, p. 44-50; 55-57; 76; 81; 84; 234). Rostul dublu al junilor este să apere satul de duhurile rele și să cheme, eventual să le apere, pe cele bune; pentru a obține primul rezultat, junii se folosesc de arme, împușcături, zgomot de bâte (tot arme), dar mai ales de colindat, în sensul de raite date prin sat, de roată împrejurul mesei etc. , adică de rituri de alungare a duhurilor necurate, devenite apoi rituri de purificare a locurilor și oamenilor, pentru a pregăti terenul necesar unor acțiuni magico-religioase pozitive, favorabile oamenilor; junii înarmați apără forțele supranaturale pozitive, pe care le „încântă" să vină, față de agresiunea celor negative, pe care le silesc, cu mijloace aproape fizice, să se țină departe; ei apără precum o face o suită ostășească, de ordin sacral, hieratic, ca însoțitori înarmați ai puterilor supranaturale pozitive; ei se găsesc în slujba „Binelui" și deci împotriva „Răului", privite nu ca simple principii, ci drept realități vii, mai exact personificate (HERSENI, p. 260-261; 263).

JURĂMÂNT (A JURA)

Omul care se jură că se va spânzura sau se va împușca, din cauza unui motiv oarecare, oricât de neserios a făcut-o, îi este trecut numele imediat în condica diavolului, iar de acolo nu mai scapă - Galați; se crede că moare mama aceluia care jură nedrept (strâmb) sau care rostește cuvântul *„zău"*, când nu este adevărat - Tecuci (**2.** GOROVEI, p. 78; 117).

LABIRINT

Desprins din foarte multe mitologii și credințe, labirintul reprezintă un simbol deosebit de frecvent și cu o arie de răspândire în toate culturile lumii; este un simbol dual, al situațiilor limită, purtător în egală măsură al durerii și al sacralității; privește totodată simbolismul firului (al aței), apărând în cele mai diferite contexte și indicând întotdeauna (sub formă de lanț, funie, frânghie sau numai ca desen grafic) legătura dintre ipostazele existenței umane sau dintre acestea și principiul care le animă; este întâlnit peste tot ca reprezentare a unei linii fără continuitate, a unui traseu mai mult sau mai puțin complicat, uneori răsucit asupra lui însuși, ca să formeze noduri sau întortocheri, dar totdeauna vrând să semnifice „nod vital“, „ganglion“, în fond simbolizând o legătură, o condensare, o oprire, iar rezolvarea acestui fapt echivalând cu încetarea unei stări morale, cu o eliberare; din această pricină, grotele, cavernele, uterul matern, viscerele, motivul meandrului sau acela al liniei șerpuitoare amintesc curgerea continuă a vieții spre moarte și a morții spre viață; când labirintul este configurat având un singur centru, el se înrudește teoretic cu spirala; motivul labirintului nu poate fi separat de cultul soarelui și al morții, pentru că, în ambele cazuri, este vorba de drumuri fără sfârșit, cum este evident că nu este străin nici de cultul Marii Mame și trebuie așezat și interpretat de asemenea și în contextul motivelor care reproduc „securea cu tăiș dublu“ și „coarnele taurului“; până la urmă, labirintul (grafic vorbind) este o îmbinare a două motive: cel deschis, al spiralei, și cel închis, al împletirii, în care împletitura (rețeaua) creează călătorului complicații în aparență irezolvabile, care îl fac să creadă că se află într-o închisoare fără speranță, în timp ce spirala îi rezervă, la capătul unei lungi rătăciri și după o îndelungată răbdare, reconfortul salvării, al eliberării (SANTARCANGELI,I,p.29;61;191;II,p.13). Fiind o combinație a *spiralei* și a *cozii împletite (cosița)*, labirintul ar exprima voința evidentă de a figura infinitul sub cele două aspecte pe care le îmbracă în imaginația oamenilor: infinitul în veșnică devenire a *spiralei*, care, teoretic, nu are capăt, și infinitul veșnicei întoarceri simbolizat de *cosiță*, de *funie*, de *frânghie* (CHEVALIER,II,p.193). Pe sicrie se marchează un semn, numit *„drumul vieții“*, simbol al veșniciei, al *„firului care nu se rupe“*, compus din două grupuri a câte trei linii paralele, unite între ele, la capete, prin linii diagonale simulând o țesătură de drumuri întretăiate, pe care se poate merge la infinit; desigur că acest motiv trebuie pus în legătură cu prezența lui în toate culturile mediteraneene, cum tot așa de bine poate să fie încărcat și cu dorința celor vii de a împiedica „dalbul de pribeag“ de a reveni printre pământeni - Țara Oașului (**4.**LAZĂR,p. 464). Pentru cine visează labirint sau drum întortocheat prin tot felul de galerii și coridoare este semn că se va amesteca în prea multe alte treburi care nu îl privesc direct - Suceava (NOTE,Băncescu). v. MEANDRU; ȘARPE.

LAC v. APĂ.

LACĂT

Când se seamănă grâul de primăvară, se pune în sămânță și un lacăt încuiat, iar semănătorul să nu spună nici un cuvânt cât timp durează semănatul, pentru ca și pliscul păsărilor cerului să rămână închis și să nu mănânce boabele puse în brazdă - Bihor; pentru a face să înceteze clevetirile și bârfele satului, cel vorbit de rău să cumpere un lacăt nou și, fără a-l descuia, să-l așeze în răscrucea a trei drumuri, fiindcă acela care va găsi și va lua lacătul va fi el vorbit de rău în continuare - Suceava (**2.**GOROVEI,p. 104;108). Prin încuierea și descuierea de nouă ori, în apă, a unui lacăt „se descuie” și un bărbat - Maramureș (BOGDAN,p.121).

LACRIMĂ

La toate popoarele, lacrimile simbolizează ploaia, iar plânsul este socotit ca o binefacere, ca o

acțiune de fertilizare; de aceea este bine să se plângă la nuntă (EVSEEV,p.79). Se crede că bolnavul căruia îi vin lacrimile, fără să spună sau să i se spună ceva anume, și-ar plânge apropiata moarte - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.151). Femeile, când plâng moartea cuiva, se feresc să cadă vreo lacrimă pe fața decedatului, în credința că aceasta l-ar frige ca o apă clocotită și i-ar îneca sufletul; când clopotele încep să bată a mort, femeile ies afară din casă, o înconjoară de trei ori, plângând mai intens la cele patru colțuri ale ei, dând astfel de veste vecinilor despre nenorocirea ce s-a abătut asupra familiei; fiecare mort este plâns (bocit) de trei ori pe zi, în cele trei zile cât acesta rămâne acasă: dimineața, la amiază și seara și numai atunci când sunt trase clopotele la biserică; apoi, se mai plânge când intră cineva în casă, cunoscut sau rudă, când este adus sicriul, când sosește preotul pentru începerea procesiunii de înmormântare, pe parcursul întregului drum de acasă la cimitir și când mortul este coborât în groapă - Transilvania;Năsăud; Muntenia;Bucovina (**3.**MARIAN,III,p.77-79). v. PLÂNS.

LADĂ DE ZESTRE
Importantă nu doar ca piesă de mobilier, deoarece existența ei traversează mai multe generații, moștenindu-se de la mamă la fiică, în ea fiind depozitate în special veșmintele tradiționale pe care le poartă mireasa la nuntă și, după aceea, unele piese fiind conservate aici pentru înmormântare; este clar că lada de zestre aparține principiului feminin, aidoma tuturor recipientelor (cupă, pahar, cană, ceașcă, ploscă etc.), evidentă fiind analogia *ladă-corp* sau *ladă-femeie* prezentă și în ghicitori: *„Am o lădiță/Și-n lădiță-o porumbiță,/Dacă zboară porumbița,/N-am ce face cu lădița“*; lada de zestre se răscumpără ca și mireasa la nuntă; când este ridicată în căruță, este bătută cu pumnii, la fel cum simbolic era bătută mireasa odinioară, pentru a-i stimula fertilitatea, semn că lada este echivalentul simbolic al miresei; în cadrul actului primei nopți, este adusă, alături de alte obiecte cu semnificație feminină (furca de tors, ițele etc.) în camera nupțială; chiar și ornamentele prezente pe capacul și pe cele trei laturi ale lăzii aparțin, prin mesaj, vieții și fertilității: pe unele exemplare din nord-vestul Olteniei și în Mehedinți apar rozeta solară, pomul vieții (axis mundi), precum și unele imagini antropomorfe stilizate, coarne și spirale prelungite, care toate împreună simbolizează principii ale vieții și fecundității (EVSEEV,p.197;203-204). În Țara Chioarului, lada de zestre este dusă la casa mirelui fie cu o zi înainte de nuntă, fie la o săptămână după nuntă; peste ladă se pune un covor, iar peste covor se așează chiar mireasa și în felul acesta traversează satul (**1.**POP,p.274). Pe lăzile de zestre din Gorj, ornamentele prezintă semne solare, pomul vieții, perechi de păsări cântătoare, rămurele executate în trei registre (jos - roade, la mijloc - flori, în vârf - boboci); lada se pune în *„odaia curată“* sau *„odaia bună“*, la capătul dinspre picioare al patului, sau lângă peretele dinspre răsărit; la femeile bătrâne, ordinea obiectelor conservate în ladă este fermă: toate bunurile sunt rânduite sub o cruce veche din lemn; în partea dreaptă, într-un sertar anume croit, sunt puse „podoabele“ (banii destinați celor nouă vămi, sticluța cu mir, cutia cu tămâie, un pachet cu lumânări, un calup de ceară pentru confecționarea lumânării „de stat“, un pieptene, o oglinjoară, agrafe, mărgele, puțină pudră); sub sertar este pusă secera (cea care se va pune sub sicriu); în lungul lăzii, sunt așezate țesăturile necesare înmormântării, iar deasupra lor se pune *„cămașa morții“*, din cânepă, neînflorată (PRESA). Visarea unei lăzi pline prevestește călătorie, iar dacă se visează ladă goală semnifică stagnarea tuturor demersurilor și încercărilor care se vor face - Suceava (NOTE,Băncescu).

LADO
Lado și *Mano* reprezintă divinități nupțiale ale mitologiei vechilor slavi, a căror prezență o regăsim și în cântecele de nuntă din folclorul românesc (ȘĂINEANU,I,p.156; VLĂDUȚESCU,p.59).

LAMPĂ
În înțelesul de lampă cu fitil și petrol, credința născându-se mai degrabă din pricina luminii mai

puternice pe care o răspândea în casele țărănești, obișnuite până atunci cu opaițele cu grăsime de animale (seu); astfel, dacă se visează lampă arzând este semn că vor urma zile bune, care vor fi petrecute cu inima deschisă, predispusă la îngăduință și bunătate - Suceava (NOTE,Băncescu).

LAN
Se crede că nu este bine să se doarmă în răzorul lanului (holdei) - Maramureș (BOGDAN,p.95). Pentru cine visează lanuri verzi unduite de vânt este semn de furtună cu ploaie abundentă, iar de se visează lanuri de grâne coapte înseamnă uscăciune, secetă - Suceava (NOTE,Băncescu).

LANȚ
Se consideră că este bine ca, la marile sărbători ale anului, să se pună la ușa grajdului, jos, un lanț (zale) peste care vitele sunt obligate să pășească - Bihor; sătenii leagă cu un lanț picioarele mesei în timpul marilor praznice de peste an și apoi se freacă pe picioare cu acel lanț, ca să nu-i doară - Bihor (**2.**GOROVEI,p.254;274). Când ies din ograda gospodăriei, vitele trebuie să calce peste un *„lanț încopciat”* (ale cărui capete sunt prinse), ca să rămână încleștată gura animalelor de pradă - Bihor (**3.**BOCȘE,p.101). Când se visează lanțuri multe la număr înseamnă pagubă; cel ce visează pierzând lanț de aur trebuie să se aștepte la pierderea onoarei de care se bucură; înseamnă viață lungă visarea unui lanț de fier - Suceava (NOTE,Băncescu). v. FIER.

LAPTE
Conform unor legende, după ce l-a născut, Maica Domnului l-a luat în brațe pe Iisus și l-a dus „sus la plai” și acolo s-a așezat jos, să se odihnească; din acel loc au izvorât trei izvoare: unul de mir, unul de vin și unul de lapte; în lapte l-a scăldat, în vin l-a botezat și cu mir l-a miruit, punându-l „Domn în cer și pe pământ”; aici este posibil să coexiste și unele elemente arhaice, mai ales dacă mirul este înlocuit cu mierea, pentru că mirul și vinul sunt legate organic de creștinism, ca să nu primească mereu întrebuințări sacre; dar scăldătoarea de lapte este un motiv de basm foarte răspândit pentru zâne, împărătese, fete de împărat - Țara Oltului; laptele este simbol al nemuririi, iar înlocuirea laptelui cu vinul reprezintă înlocuirea principiului matern cu cel masculin, deci trecerea de la matriarhat la patriarhat; în unele rituri pre-elenice, unora dintre zeități li se aducea drept ofrandă lapte cu apă și miere, cu excluderea vinului; laptele îndulcit cu miere și subțiat cu apă era hrana copiilor mici și era considerat ca principiu al nașterii, creșterii și vitalității, iar apoi al renașterii și imortalității; la început, laptele matern, iar, pe această bază, laptele animal, mai ales de oaie și de capră, amestecat cu miere, iar mai târziu cu miere fermentată, a devenit prima băutură folosită la serbările populare, considerată ca fiind băutură a nemuririi; opoziția cu vinul, care s-a alăturat foarte târziu laptelui și poate nu l-a înlocuit integral niciodată, apare constant în cultele primitive, între care și în cel al lui Dionysos tracicul (HERSENI,p.171;311;328). Ca să nu se îmbolnăvească, nou-născutului i se dă puțin lapte acru, înainte de a fi pus la sân pentru prima oară - Suceava; dacă pruncul a fost deocheat, este bine să fie scăldat, în trei zile de vineri, în lapte muls de la trei vaci, tot în zile de vineri, de către trei femei bătrâne (*„iertate de Dumnezeu”)* - Suceava; când se amestecă laptele de la două vaci, animalul străin de gospodărie își va diminua cantitatea de lapte zilnică, din care pricină nu se dă lapte unui om străin, despre care se știe că are vacă de muls - Moldova; nu trebuie să mulțumească deloc cel care primește lapte, fiindcă se îmbolnăvește vaca - Moldova; întotdeauna, o mână din laptele muls trebuie aruncată pe vacă, pentru a nu-i lua nimeni mana - Tecuci; când laptele se întinde apos, înseamnă că a fost luată mana vacii - Tecuci; laptele nu se toarnă prin locul unde este urechea care ține toarta căldării, pentru că vaca nu va da lapte mai mult - Dolj; dacă o vacă începe să dea din ce în ce mai puțin lapte, este bine să se toarne lapte pe prag și apoi să se taie deasupra cu un cuțit - Suceava; dacă, la masă, rămâne lapte în strachină, înseamnă că va ploua la nunta celui care nu sfârșește de mâncat - Argeș; nu se vând produse lactate celor care au vaci cu lapte, fiindcă vacile celui care vinde rămân fără lapte - Iași; se

crede că, dacă dă în foc laptele pus la fiert, crapă țâțele vacilor - Muntenia; ca să nu se întâmple așa ceva, se toarnă în acel loc puțină sare și apă - Muntenia;Suceava; țâțele crăpate ale vacilor se vindecă, dacă sunt unse cu un amestec de mămăligă, rămasă pe făcăleț, și lapte - Suceava; seacă laptele vacilor, dacă laptele pus la fiert dă în foc - Tecuci; în caz că arde undeva, chiar dacă și numai din pricina unui trăsnet, este bine să se arunce peste focul din casă puțin lapte dulce, pentru a se îndulci și focul și să nu mai sară în altă parte - Țara Oltului; dacă se pune lapte în lichidul pregătit pentru tăbăcitul pieilor, acestea vor fi atacate de molii - Suceava; dacă se face pomană cu produse lactate și ouă (*fruct alb*), primitorul trebuie să dea în schimb pâine și sare - Suceava; șarpele intrat într-un om se scoate punând pe om cu capul în jos și legat la ochi, în așa fel încât să vină cu fața deasupra unui vas cu lapte fiert, iar șarpele va ieși după aburul de lapte pe care îl inhalează omul - Suceava; există și laptele produs de vitele oamenilor-strigoi, în fapt lapte furat de la vitele vecinilor, dar acesta nu este bun, nu rezistă mai mult timp, capătă miros urât, face viermi, deoarece nu este curat, fiind un lapte adunat de la tot felul de lighioane - Țara Oltului (**2.**GOROVEI, p.19;22;118-119;130;172;199;213;228;246-248; GOLOPENȚIA, p.74;128;NOTE, Antonescu). Dacă, în timp ce se mulge vaca, o picătură de lapte cade pe pământ, se crede că vaca nu va mai da lapte; șarpele intrat într-un om, în timp ce doarme, se poate scoate punând în fața lui o cană cu lapte cald, aburind - Sălaj (PRESA). Cel care vine cu laptele proaspăt muls nu are voie să vorbească, el trece mut printre cei din casă și nu vorbește până nu așează vasul cu lapte la locul lui - Maramureș (BOGDAN,p.26). Cine se visează bând lapte va avea parte de un câștig bun; va avea parte de bunătatea și cinstea celor din jur cel care visează că are lapte de la vacile lui; înseamnă pace în rândul oamenilor, când se visează pur și simplu lapte; înseamnă sănătate robustă pentru cel care visează vase pline cu lapte; dacă se visează că are lapte în vasul din care mănâncă sau din care bea înseamnă că va avea parte de supărări din partea unor dușmani care se sfătuiesc între ei pentru a face rău; la fel când se visează închegând lapte - Bucovina (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *apă-sare; lapte-vineri-femeie-3; lapte-prag-cuțit.*

Lapte matern. La multe dintre popoarele balcanice, conținutul real sau simbolic al multor vase scoase din săpăturile arheologice era, cel puțin la început, laptele matern, laptele zeiței-mame telurice, băutură sacră a vitalității, apoi a imortalității (HARSENI,p. 326). Când o femeie naște pentru prima oară și dorește să nu mai aibă copii timp de trei ani, să lase să-i cadă trei picături de lapte din sân pe o bucată de pânză sau într-o ulcică, pe care să le îngroape apoi la rădăcina unui pom neroditor - Vâlcea; laptele de la sân, pe care unele femei îl pot avea și după ce își înțarcă pruncii, se mulge într-o cârpă sau într-o ulcică, apoi se dă foc la pânză, sau se sapă o mică groapă după cuptor și se aruncă acolo, pentru ca laptele să rămână în casă și femeia să nu rămână cumva fără lapte pentru viitorii prunci pe care îi poate avea - Țara Oltului (**2.**GOROVEI,p.164; GOLOPENȚIA, p.105-106). După înțărcarea copiilor, laptele, care îl mai au și îl mulg din când în când, nu este aruncat, ca să nu-l lingă pisică sau câine, ci femeile îl îngroapă, pentru a nu se „spurca” sânul și pentru ca nu cumva să aibă mai puțin lapte pentru alți copii; ca să-i treacă pruncului durerile abdominale (*„ca să i se taie aripile”*, una din denumirile populare ale afecțiunii), mama îl ia pe copil și îl pune cu pântecele pe palma stângă, iar cu dreapta îl spală și îl freacă pe spate cu lapte de la sân, până ce îi iese din piele un fel de tuleie, ca la găini, după care încetează orice durere - Suceava (**3.**MARIAN,II,p.247;267-268).

Coraslă. Rostit însă, în multe zone din România, *colastră*, această formă fiind mai apropiată de etimonul latin; este laptele muls imediat după ce o vacă a fătat și care, fiind fiert, se preface într-un fel de jintiță (ȘĂINEANU,II,p.322). Se roșesc, se inflamează și devin dureroase țâțele vacii care a fătat, când cineva suflă în colastră - Vâlcea;Argeș (**2.**GOROVEI,p.57;247). Laptele muls în primele trei zile după fătare, prin fierbere, se coagulează, devenind foarte gustos; la fierberea *curastei*, se folosesc numai surcele aduse de apa râului și rămase prin rădăcinile sălciilor și răchitelor sau aruncate pe țărm, pentru ca *„laptele să vină cum vin surcelele pe apă”*; la mulsul din primele trei zile de la fătare, se procedează astfel: se face mai întâi un covrig din făină de grâu și apoi copt; doi

copii, o fată și un băiat, unul de o parte și altul de partea cealaltă, țin covrigul sub ugerul vacii, iar stăpâna mulge vaca, potrivind ca jetul de lapte să treacă prin mijlocul covrigului; se explică procedeul prin faptul că vaca ar fi „spurcată” de păsările cerului și printr-un astfel de procedeu se „sloboade” laptele, fiindcă ugerul este „împietrit”; la ultimul muls, din cea de a treia zi, băiatul strigă de trei ori *cucu, răscucu*, iar fata răspunde *„Știric, păsăric,/laptele ți-a venit!”*, după care trag amândoi de covrig până rămâne fiecare cu câte o jumătate din el; apoi băiatul *răscocește* vaca, spărgând un ou crud de fruntea vacii prin aruncarea lui de la o distanță de circa un metru, existând credința că, prin *răscocit*, se despietrește ugerul și vine laptele; în același scop, unele femei ating ugerul cu sulul de la războiul de țesut, sau aduc o fată și stăpâna îi ia coada de păr și cu ea atinge ugerul și țâțele spunând: *„Fugi dul, că te-ajunge sul!”* sau *„Fugi dul că te-ajunge coada de fată mare!”*, toate fiind făcute pentru a putea să obțină lapte cât mai mult și cât mai ușor; după ce a fiert *curasta* sunt invitați copiii vecinilor, cărora li se servește din ea, în străchini așezate pe iarbă verde sau pe crenguțe de salcie puse pe o masă rotundă, joasă; în timp ce copiii mănâncă lichidul gol, cu linguri de lemn, nimeni nu are voie să sufle în lingură, chiar dacă arde, ca să nu sufle greu viitorul bou sau vacă în jug; nici nu se lasă lingura jos, pe masă, ca să nu lenevească în jug și ca nu cumva *„să mânzărească”* vaca, adică să nu stea mult fără vițel, să fie mult timp stearpă; după ce se satură, copiii pun lingurile jos pe masă, iar gazda îl stropește pe fiecare cu un mănunchi de salcie muiat în apa dintr-o ulcea nouă, dând nume vițelului; apoi toți copiii beau apa din ulcea strigând: *„să trăiască Duman (Dumana)”*, adică rostind numele vițelului, iar cei ai casei răspund: *„Să dea Dumnezeu!”* - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.124-125). Laptele din a treia zi de la fătare se dă de pomană unor copii, pentru morții din familie și pentru sănătatea vacii, copiii stând roată în jurul vasului cu lapte, din care mănâncă cu ajutorul lingurilor și fiind acoperiți cu o pătură - Banat (**3.**MARIAN,III,p.253). Serii simbolice: *colac-copil-ou*; *apă-salcie.*

LAZĂR (Sfântul)
Este numele unuia dintre cei 70 de ucenici ai lui Hristos, fratele Mariei și al Martei, înviat de Mântuitor în a patra zi de la moarte; este sărbătorit în sâmbăta de dinaintea Duminicii Floriilor (ȘĂINEANU,I,p.160). v. LĂZĂREL.

LĂCRIMIOARĂ (**LĂCRĂMIOARĂ** - *Convallaria majalis* - DLRM,p.447)
Plantă erbacee perenă, cu frunze mari și cu flori mici, albe, plăcut mirositoare, cunoscută și sub denumirea de *mărgăritar, mărgăritărele, clopoței, sufletele* - Transilvania; *georgițe* - Banat; *cercelus* - Dobrogea; ca și ghiocelul, înflorește foarte timpuriu și simbolizează puritatea (ZAHACINSCHI, p.41). Simbolizează iubita, fiind, în concepția tradițională și în creația poetică a lui Vasile Alecsandri, o plantă care atrage, „fermecătoare" (EVSEEV,p.116).

LĂCUSTĂ (*Locusta migratoria* - DLRM,p.448)
Conform legendelor, lăcusta s-a născut din niște muște, trimise de Demiurg să pedepsească pe cei bogați; lăcusta apare cu deosebire în descântece, unde este asociată tuturor reprezentărilor malefice: fata Satanei, fata diavolului, fata dracului, fata lui Faraon, fata Mumei-Pădurii, fata ciumei, fata bolilor etc. (COMAN,II,p.136-137). Concretizând o mentalitate de sorginte istorică, se crede că, atunci când pleacă lăcustele, nu peste mult timp pleacă și rușii la război; pe aripile lor scrie, în limba rusă, ce vârstă au și câți ani vor mai mânca holdele; în schimb, dacă prin lanuri sunt în număr mare exemplare din speciile cunoscute pe meleaguri românești, se crede că ele înseamnă belșug - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.118).

LĂPTUCĂ (*Lactuca sativa* - DLRM,p.448)
Cine se visează mâncând lăptucă înseamnă sănătate; dacă se visează semănând sau răsădind lăptucă înseamnă că va negocia fără folos - Suceava (NOTE,Băncescu).

LĂSATUL (LĂSATA) SECULUI
Sub această denumire se înțelege ultima zi în care se mai poate mânca *de frupt* sau *de dulce*, zi după care începe postul dictat de calendarul creștin-ortodox înaintea marilor praznice; cu toate acestea, românii acordă o importanță deosebită duminicii Lăsatului de sec care marchează ultima zi a Câșlegilor sau a Cârnelegilor de iarnă, după care încep Păresimile sau Postul Mare (Postul Paștelui); acest Lăsat de sec este sărbătorit întotdeauna duminica; această zi marchează totodată încheierea petrecerilor și a veseliei din perioada Câșlegilor de iarnă, pentru că Postul Mare este ca o pădure mare și, dacă nu se va posti și nu se vor pocăi, oamenii riscă să nu-i mai dea de capăt; sunt organizate petreceri între neamuri și între prietenii apropiați; la sfârșitul mesei, se mănâncă un ou fiert sau copt, ca să le pară postul scurt; chiar se spune: *„Oușor, oușor,/Să-mi pară postul ușor!”*; se mai crede că se mănâncă ou, ca postul să pară mic ca oul și oamenii să fie tari și sănătoși ca oul peste tot postul, sau ca postul să treacă repede, după cum repede se mănâncă un ou; în Suceava, există datina ca toți ai casei să mănânce dintr-un singur ou, iar în Moldova se dă fiecărui participant la masa comună câte un ou; în Muntenia, rudele își cer iertare, pentru a intra curați în Postul Mare; în Transilvania, în această zi nu se umblă deloc cu boabe; abia după apusul soarelui, oamenii pun în gură tot felul de grăunțe (grâu, secară, orz, ovăz, porumb etc.), după care ies în ogradă de trei ori și le scuipă, pentru a le mânca păsările, rostind totodată: *„Cum nu văd eu acum nimic, așa să nu vadă păsările cerului holda mea!”*; sau se adună toate resturile de la masă, se iese în curte a doua zi dimineața și se împrăștie, cu gândul că se dă păsărilor de mâncare din ce este în gospodărie, inclusiv din holda proprietarului, deci păsările să nu se mai atingă în vară de ea; la fel se procedează și în Mehedinți și în Muntenia, aruncându-se resturile în cele patru zări și făcându-se 9 noduri unei ațe de cânepă, ținându-se mâinile la spate, timp în care se rostește și un descântec; fetele care doresc să-și vadă viitorul soț se duc în această noapte, cu lumânări aprinse, la o apă curgătoare și, pe când aruncă în apă usturoi și bob, fără să scoată nici un cuvânt, se apleacă peste luciul apei și cred că pot vedea astfel chipul celui care le va fi ursit; tot în seara acestei zile, fetele dau cu bobii, adică se trage pe pământ cu un cărbune un cerc mic, iar fetele aruncă, pe rând, 10 bobi și, după cum cad bobii în cerc sau în afara lui, tot așa le va fi și norocul în dragoste (**2.**MARIAN,I,p.202-203;217-219). În Muntenia, petrecerea de Lăsatul secului are loc duminică seara, fiind una strict familială, cei mici venind în vizită la cei mari, copiii la părinți, finii la nași; cei veniți aduc plocoane și sărută mâna gazdelor, cerându-și iertare și împăcare; în Transilvania, ziua poartă denumiri diferite, în funcție de zonă: *Alimori* (Roată de foc), *La Zăpostit* (Lăsatul Secului), *Priveghi* (denumire dată oricărei petreceri nocturne), *Opaiț* (obiect de iluminat), *Hodăițe* (nuia din două crengi, între care se îndeasă paie și pănuși de porumb, cărora li se dă foc); sărbătoarea poate avea loc sub cerul liber, la lumina focului, de obicei pe un deal și prezintă mici variații calendaristice; sâmbătă seara, înainte de Lăsatul secului de carne, sâmbătă seara, înainte de Lăsatul secului de brânză, duminică seara, înainte de începerea Săptămânii Albe, duminică seara, înainte de intrarea efectivă în Postul Mare; priveghiul la Lăsatul secului nu este mai prejos decât Revelionul contemporan; dacă vreunul lipsește de la priveghi, este întrebat de ceilalți a doua zi *„din ce cauză n-a fost aseară, că Dumnezeu știe de mai trăi-vom pân la alt an!”*; asemănător nopții de Anul Nou, la Priveghi se efectuează diferite vrăji și farmece, mai ales pentru aflarea ursitei și grăbirea căsătoriilor; în Muntenia, se practică obiceiul *„Baterii alviței”*, tradiție care presupune atârnarea de o ață, lăsată să ajungă cu capătul de jos până la pieptul copiilor, a unei bucăți de alviță de mărimea unei portocale; doi copii așezați față în față, cu alvița aflată între ei și mișcată oscilatoriu de către unul din părinți, încearcă să apuce alvița cu gura, ținând mâinile la spate; cel care o apucă de mai multe ori este lăudat pentru vrednicie de toată lumea; dar în unele locuri, se mai adaugă o probă pentru aflarea norocului copiilor în acel an: într-o copaie cu mălai se introduc monede pe care copiii trebuie să le caute tot cu gura, spre hazul tuturor, pentru că mălaiul se lipește de pasta alviței mânjită pe fețele lor (**12.**GHINOIU,p.187-189;PRESA; NOTE, Antonescu). Pentru a nu se atinge *„de dulce”*, femeile prepară leșie tare și spală bine toate vasele

din casă (PRESA). Se crede că, în această zi, toți trebuie să joace *„pe săturate”*, ca să le ajungă pentru tot postul; de asemenea, trebuie să salte cât mai sus, ca să crească la fel de mare și cânepa; fetele rămase nemăritate petrec în tristețe, trăind cu speranța că se vor căsători după Păresimi; uneori cântă doine de jale, precum acesta: *„Astăzi e Lăsat de sec,/Mă duc, mamă, să mă-nec,/ Unde-o fi balta mai lată,/C-am rămas nemăritată,/Unde-o fi balta mai lină,/C-am rămas fată bătrână!”* (PRESA).

LĂSTUN v. RÂNDUNICĂ.

LĂZĂREL
Obicei popular, practicat cu deosebire în Muntenia în Sâmbăta lui Lazăr (sâmbăta de dinaintea Duminicii Floriilor), când grupuri de copii merg din casă în casă, rostind o orație care narează despre moartea și înmormântarea lui Lazăr (ȘĂINEANU,I,p.160).

LÂNĂ
Cum naște o femeie, deasupra ușii casei sale se prinde un fuior de lână roșie, sau de țesătură roșie, ca să nu se deoache pruncul și să nu se apropie de el necuratul - Moldova; Suceava; cine are gingiile umflate să ia un fir de lână de culoare roșie, să-l dea prin sare și apoi să se frece cu el pe gingii, înainte de a răsări soarele, apoi să-l ducă la o răspântie și să-l lase acolo, ca să fie găsit de vreun trecător - Ialomița; oaia căreia nu i se tunde lâna, ci este lăsată să-i cadă singură, trăiește mult - Muntenia; furtul din lâna oilor aduce moartea acestora - Galați; lâna oilor duse în munte la pășunat este păzită cu multă atenție, să nu se fure din ea, sau să fie luată de ape, când este spălată, fiindcă mor oile - Țara Oltului; se crede că femeile, care fură din lâna ce li s-a dat să fie toarsă, o vor scărmăna cu dinții pe lumea cealaltă - Iași; femeia, care toarce lână în zi de vineri, pe lumea cealaltă va fi chinuită prin sucirea gâtului - Tecuci; să nu se toarcă lână în zilele de marți și joi seara, fiindcă este spre ziua de vineri și mor oile, dar se poate toarce cânepă - Țara Oltului; nu este bine să se împletească lână, pentru că mor oile celui care încalcă interdicția - Dolj; să nu se strângă lâna de la oaie moartă, pentru că mor și oile celelalte - Tecuci; să se dea de pomană câte un caier de lână în zilele Filipilor (14-16 noiembrie), ca să fie cu noroc la oi - Țara Oltului; cât stă copilul nebotezat, în fiecare seară să se aprindă o țesătură din lână neagră și să se afume cu ea atât copilul, cât și mama lui, pentru ca nimic din cele rele să nu se apropie de ei - Suceava (**2.**GOROVEI, p.25;103;118;165;174; GOLOPENȚIA,p.132-133). După intrarea în casa mirelui, tânăra mireasă este așezată la masă pe un scaun pe care se pune o bucată de postav alb din lână, pentru ca pruncii ei să fie albi ca lâna și blânzi ca oaia - Munții Apuseni (**3.**MARIAN,I,p.459). Înseamnă pagubă și boală pentru cine se visează torcând (răsucind) lână; înseamnă pagubă în negustorie pentru cine se visează cumpărând lână; în general însă, pentru cine visează lână înseamnă bogăție și simpatie - Suceava (NOTE,Băncescu).

LEAC
Să nu i se spună bolnavului că i se prepară un leac, pentru că acesta nu va mai avea efectul scontat - Suceava (**2.**GOROVEI,p.22).

LEAGĂN (A SE LEGĂNA)
În textele brahmanice, leagănul este numit „nava care duce spre cer“; mișcarea ritmică a sa, pendulatorie, era asociată cu ciclurile cosmice și, în consecință, cu ritmurile naturii și de aceea era interzis în lumea profană, fiind acceptat numai în cadrul unor ceremonii speciale; la indieni, se considera că leagănul constituie mijlocul ritual prin care se realiza comunicarea și comuniunea cu cerul; leagănul mai este și simbol al alternanței dintre viață și moarte, o alegorie a evoluției și involuției, reproducând astfel pulsația organismului cosmic, precum reproduce și ritmul respirației

umane; în China, mișcarea sa simboliza alternanța și complementaritatea principiului masculin *yang* și a elementului feminin *yin*, pe care gândirea mitică a chinezilor le așeza la baza întregii vieți; la români, leagănul este implicat în multe rituri de trecere (naștere, iubire, căsătorie, moarte), deoarece mișcarea circulatorie (chiar și în ipostaza ei pendulatorie) satisface simbolic ciclul vieții, cu rosturile și întrepătrunderile dintre opozițiile fundamentale ale lumii și existenței; în tradiția populară românească, legănarea se asocia cu saltul ritual (ridicatul în brațe, aruncatul ritmic augural), salt ce marca trecerea de la o treaptă la alta a existenței umane; din această perspectivă, salturile cadențate, ritmice din cadrul dansurilor și jocurilor ceremoniale (Capra, Călușarii, Paparudele, Drăgaica etc.) fac parte din complexul magico-ritual al fertilității, la care devin evidente și elementele limbajului erotic, inclusiv simbolizarea actului sexual; în cântecul popular românesc, se vorbește des despre un legănat erotic, dar și despre cel făcut de mame imediat după nașterea copiilor, gest care se integrează în magia preparatorie, menită să-i facă apți de iubire; indiferent ce forme ar avea, de la datul împreună într-un leagăn sau într-un scrânciob și până la legănarea dulce în brațele iubitei, gestul poartă în sine și elementele unei reverii infantile; de subliniat că datul în leagăn sau în scrânciob este practicat intens în perioada sărbătorilor de primăvară, când astfel de construcții se fac aproape în fiecare sat, pe locurile unde de regulă se desfășoară ceremoniile colective și mai totdeauna în săptămâna de dinaintea Duminicii Paștelui; de Paște sau a doua zi, tineretul vine îmbrăcat în straie de sărbătoare, purtând în mâini flori și crenguțe înverzite ca însemne ale primăverii, dar și ale fertilității, sănătății și vieții îndelungate; ei participă într-o atmosferă de veselie și bună dispoziție, obiceiul având astăzi un preponderent caracter ludic, specialistul sesizând totuși urmele unui străvechi rit de inițiere a tinerilor (EVSEEV,p.170-172). Textele de colind, basmele și orațiile de nuntă prezintă un tablou semnificativ, în care atracția dragostei e indicată de legănarea fetei așezată între coarnele de aur ale bourului, direct sau într-un leagăn de aur, imagine deosebit de arhaică, existentă în legendele iraniene, în Asia Mică și evident în lumea elenă, tracă și în cea a geto-dacilor, din moment ce, în epica pastorală românească, se întâlnesc berbeci cu coarne din aur și oi cu lâna de aur (BUHOCIU,p.150-151). Leagănele se așează lângă pat, în Țara Oltului, în Oaș și în Maramureș ele fiind agățate de grindă; copilul este culcat și în pat, dar se spune că este păcat ca o făptură curată să doarmă într-un pat întinat - Sibiu; sunt confecționate numai din lemn de brad sau paltin, iar nuielele împletiturii, atunci când sunt folosite, din alun sau răchită; din alt lemn nu este bine să se facă; în leagăn se pune o salteluță din fân sau paie, avându-se grijă să nu fie printre ele neghină sau spini, pentru că pot să-i fie copilului de rău augur - Transilvania;Brașov; să nu se legene albia sau leagănul copilului când acesta nu este în el, pentru că va muri timpuriu - Transilvania;Moldova; Bucovina; să nu se legene leagănul gol, pentru că el cere încă un copil - Muntenia; dacă pruncul se dă el însuși jos din leagăn și începe să-l legene înseamnă că mama sa va mai naște un altul - Suceava; un vârstnic al casei legănând un leagăn gol înseamnă că leagănă un duh necurat - Bucovina; să nu doarmă un alt copil în leagăn, fiindcă îi ia somnul celui pentru care a fost destinat - Suceava, sau îi ia puterea de creștere - Muntenia; când se răstoarnă copilul din leagăn este semn că va trebui ferit de foc și de a fi opărit cu apă clocotită - Tecuci (**3.**MARIAN,II,p.197-198;212; **2.**GOROVEI,p.58;62;79;120;217;NOTE,Antonescu). Leagănul este considerat a fi casa copilului, iar acesta trebuie apărat, drept pentru care i se pun sub pernă o bucată de fier, de obicei o cheie, tămâie, piper și rugăciunea „Visul Maicii Domnului”, ca să nu-l schilodească lucrul-slab - Țara Oltului; pentru că un copil poate fi pocit și în casă, deoarece lucrul-slab intră și pe hornul casei, din care pricină pruncul nu trebuie lăsat niciodată singur, iar, dacă totuși mama lui trebuie să iasă cu treburi pe afară, îi pune o bucată de fier și peste el, în leagăn, în afara celei deja aflate sub pernă - Țara Oltului; să nu i se ia copilului din leagăn nimic, fiindcă i se fură somnul; din contră, când cineva străin de casă intră în camera lui trebuie să pună sau să arunce în leagăn un fir din hainele pe care le poartă în acel moment, spunând că astfel le dă somn - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.94; 97;103). Cine visează leagăn în curând va boteza; cine visează leagăn cu lanț înseamnă că va fi dus

la închisoare; cine se visează într-un leagăn înseamnă că va avea un viitor fericit - Suceava (NOTE, Băncescu). Serie simbolică: *fier-tămâie-piper-rugăciune.*

LEBĂDĂ (*Cygnus olor* - DLRM,p.450)
Legendele spun că lebăda s-ar fi ivit dintr-o fată mândră, pe care Demiurgul ar fi pedepsit-o și ar fi prefăcut-o în pasăre, pentru comportamentul ei nesocial; în general, conotează puține și palide semnificații funerare (COMAN,II,p.103). Apariția ei în vis înseamnă semeție, mândrie și uneori ceva foloase în urma acțiunilor întreprinse - Suceava (NOTE,Băncescu).

LEMN
Alegerea și tăierea lemnului din pădure, destinat construcției caselor, nu se face oricum: oamenii se feresc să aducă lemn luat din locuri prea întunecate, tăierea trebuie făcută pe lună-plină, când calitățile lemnului sunt depline, iar transportul lui acasă se face în zile de *frupt*, considerându-se că acestea ar fi zile faste, în plus, în unele sate, jugul carelor este împodobit cu ramuri de brad și panglici colorate - Suceava (CAMILAR,p.36-37). Înainte de a-și duce lemnele tăiate de la pădure în sat, în vederea construirii unei case noi, omul lasă pe loc, din primele lemne pe care le-a tăiat, câte unul zicând: *ăsta e pentru foc*, al doilea *pentru apă*, al treilea *pentru trăsnet*, al patrulea *pentru voia lui Dumnezeu* etc., sperând că astfel va îmbuna spiritele rele ale pădurii - Țara Oltului; lemnul atins de trăsnet nu mai trebuie folosit în construcții, cu deosebire la case - Transilvania; când se ia lemn din pădure, în vederea construirii unei case noi, cele tăiate primele se lasă pe loc să putrezească, menindu-se acestea astfel: unul este pentru păduchii de lemn, altul pentru carii etc., apoi transportându-se cele necesare construcției în sine - Muntenia; dacă îi merge cuiva rău într-o casă, chiar și după ce a săvârșit slujbe religioase de protecție (masle), este bine să ia lemn de la casa învecinată în partea stângă și de la cea din partea dreaptă și să-și afume propria casă de trei ori - Muntenia; femeia gravidă, care va culege surcele în poală, va da naștere unui copil având pe corp semne de diferite mărimi, iar, dacă va culege în poală talașul căzut din rindea, copilul ei va avea părul creț - Muntenia; în noaptea de Anul Nou, se iau atâtea lemne câți membri are familia, se reazemă pe verticală de un perete al magaziei și, a doua zi, lemnul care este găsit căzut din poziția inițială dă semn că persoana căreia i s-a dedicat lemnul va muri în anul care începe în această zi - Țara Oltului; după ce se scoate pâinea din cuptor, gospodina aruncă în locul ei o bucată de lemn sau un smoc de paie, crezând că astfel își netezește cărări în Rai - Suceava; se spune că lemnele care au fost puse pe foc ziua își așează frunzele pe geamurile ferestrelor noaptea - Galați; ca să nu moară puii scoși din ouă în aceeași lună, să se pună în cuibar surcele, câte ouă sunt puse la clocit, și o legătură cu mei, care apoi este dat de mâncare puilor, când ies din ouă - Muntenia; sau se pun puii abia ieșiți din ouă într-un ciur, împreună cu un număr egal de surcele, și un cuțit, apoi ciurul este cernut deasupra unui foc - Muntenia; să nu se arunce în foc rumegușul rezultat din sfredelirea lemnului, pentru că se fac bube pe trup - Tecuci; butucul pe care se taie lemne nu se pune pe foc, fiindcă îl va purta în spinare pe lumea cealaltă cel ce o va face - Muntenia; ca să treacă curgerea sângelui din nas, se face o gaură într-un lemn cu un burghiu, se lasă să se scurgă câteva picături de sânge în acea gaură, după care se astupă cu un dop de lemn - Tecuci; să nu se introducă lemnele în foc cu partea subțire înainte, fiindcă, la fătare, vițeii vor ieși invers decât este normal - Vâlcea; să nu se pună pe foc lemn-de-câine (mălăniță- *Ligustrum vulgarae*), pentru că turbează câinii de la casa omului - Tecuci; cel ce consumă din mâncarea în care s-a scurs zeamă de lemn, în timp ce aceasta era pregătită la foc, va face viermi - Suceava; se crede că, dacă vaca sau oaia, care sunt foarte aproape de momentul fătării, reușesc să sară peste trunchiurile sau penele (icurile) din prejma unui lemnar, fătul acestora nu va trăi - Suceava; dacă se pune cloșcă pe vreme cu lună plină, puii ce vor ieși vor piui neîncetat, din care cauză femeile pun printre ouă și câteva surcele, pentru ca puii să tacă aidoma surcelelor - Tecuci; cine sare de trei ori, înainte și înapoi, peste un butuc va avea noroc la munca în păduri și în livezi - Tecuci (**2.** GOROVEI, p.28; 33; 45-46;

52; 90; 110; 133; 158; 187; 190; 204; 225; 232; 246; 254; GOLOPENȚIA, p.70;110; NOTE, Antonescu). În Maramureș, intrarea tinerei neveste în categoria femeilor este însoțită de unele practici și credințe; astfel, în prima zi de lucru după nuntă, ea trebuie să taie o bucată de lemn dintr-o singură lovitură cu securea, în credința că astfel va naște ușor, și să toarcă un caier de lână, ca să fie „gazdă", adică să aibă belșug în casă (DĂNCUȘ,p.187). Este semn de secetă pentru cel care visează grămezi de lemne; va întâmpina o mare pagubă cel care se visează ținând lemne în brațe - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *surcele-mei*; *surcele-cuțit-foc.*

LER
Termenul, cu dublă semnificație, reprezintă numele unui împărat legendar (*Ler Împărat*), precum și parte componentă a refrenului din unele colinde românești (*ler, lerui, Doamne!*; atestat și *leroi*), cu probabilă etimologie în *Halleluiah*, *Doamne!* (ȘĂINEA-NU,I,p.162,II,p.314). Alte interpretări îl pun în legătură cu biblicul *leroi* (Psalmul 22, verset 1), cuvânt care înseamnă „Păstorul meu", acesta fiind pus și el în legătură cu *brad*, *Crăciun* și *moș* (PRESA).

LEȘIE
Soluție alcalină, folosită la spălatul rufelor, obținută prin dizolvarea în apă a sodei sau a potasei caustice; în mediul rural însă, leșia se obține și astăzi prin fierberea cenușii de lemn cu apă, uneori această practică executându-se pe malul râurilor repezi de deal și de munte; când, la spălatul rufelor, sunt întrebuințate vase din lemn (*pârlău* - vas din lemn, executat din trunchiul unui copac scorburos, având înălțimea de cca. 1,50 m și diametrul în jur de 50-75 cm), se așează alternativ un strat de rufe și unul de cenușă până la umplere, peste care se toarnă apă clocotită, preparată într-un alt vas, tot din lemn, aruncându-se în apă pietre încinse până la roșu la un foc făcut în preajmă; uneori se dă apa în clocot direct în pârlău, folosindu-se același procedeu, după care se pun rufele și cenușa în felul descris mai sus (NOTE,Antonescu). Să nu se facă leșie în zilele de luni, miercuri și vineri, pentru că se va moleși trupul celui care încalcă interdicția, existând chiar pericolul să cadă de oboseală, sau îl vor durea ochii - Vâlcea (**2.**GOROVEI,p.177; 178).

LEU (*Felix leo* - DLRM,p.454)
Cu toate că nu aparține faunei specifice României, leul, ca reprezentare a puterii, este deosebit de prezent în multe realizări etno-folclorice; el este apropiat de flăcău din punct de vedere moral: are temperamentul și orgoliul vârstei tinere a adolescentului, care se simte deja flăcău în putere și ca atare se exprimă ca un leu; animalul, ca înfățișare și comportament, pătrunde pe teritoriul României prin intermediul cărților populare, fiind deci de influență livrescă; într-o carte care a circulat mult, fiind cunoscută în păturile cele mai de jos ale populației, a fost *Fiziologul*, inițial în grecește, apoi în traduceri slavone, iar, din sec. al XVII-lea, și în limba română, se spune: *„Leul este împărat tuturor herilor și are într-însul trei lucruri mari: întâi lucru iaste când îl naște leoaica, îl naște mort și foarte mititel și zace mort până vine leul și suflă în fața lui și înviază…Al doilea lucru iaste când doarme leul nu-și închide ochii, ci cu ei privește și de vânători se străjuiește…Al treilea lucru iaste când merge el își astupă cu coada urmele lui, ca să nu-l afle vânătorii…"*; din cauza bestiarelor, care au circulat cu deosebire în lumea occidentală, din sec. al XV-lea începe decăderea culturii locale, necreștine, iar leul, vulpea, mistrețul și lupul au început să simbolizeze cele patru vicii, opusul virtuților cardinale (care sunt credința, înțelepciunea, iubirea și speranța), astfel că decadența culturii populare necreștine e generală și definitivă; la români este altfel decât viziunea filozofică și teologică a bestiarelor și deci altfel decât cultura mare a Evului Mediu; astfel, la români, feciorul întâlnește leul la asfințitul soarelui, fiind o reminiscență a funcției leului de demon infernal, așa cum sunt lupul, vulpea, vidra, animale sacre și călăuzitoare ale sufletului în regatul morții; în altă ordine de idei, leul este și o moștenire culturală preistorică, înțeleasă ca simbol magic, simbol extrem de vechi, fiindcă este atestat încă din cultura neolitică; colindele românești

indică o „luptă dreaptă” între fecior și leu; lupta figurează și pe un vas antic grecesc (Hercule cu leul), deci este vorba de o supraviețuire remarcabilă; dar textele arată și felul adversarului ales de fecior în preajma însurătorii care indică astăzi o virtute etică, virilă; de remarcat că împăratul Caracalla, angajat militar la Dunărea de Jos, și-a creat garda sa personală din oameni ce aparțineau popoarelor din zona dunăreano-pontică, numindu-i *leones*, poate nu întâmplător, unitate militară menținută de împărații următori până la începutul sec. al V-lea, trecând de la Roma la Bizanț; F. Benoit indică leul ca animal psihopomp în regiunea Ronului inferior, iar Frobenius arată, într-o hartă a cultului leului privit din față (care simbolizează răsăritul soarelui), că imaginea acestui animal a migrat de pe cele două laturi ale Pirineilor spre Carpați și Caucaz, în perioada mezolitică (BUHOCIU,p.110-111;113-114;135). P. Caraman subliniază că tema luptei cu leul se găsește numai în colindele românești, acestea fiind un rest de practică a unui străvechi rit de inițiere, leul putând reprezenta, în concepția străveche a oamenilor, întruchiparea unei forțe potrivnice (**4.**POP,p.51). În concepția tradițională românească, leul conotează sensul de lumină (COMAN,I,p.140). Cine vede leu în vis înseamnă luptă, război; dacă leul visat este blând, înseamnă că oameni mari vor răsplăti pe cel care visează; va fi părtaș la o mare cinstire cel ce visează leu șezând, iar când se visează jucându-se cu un leu este semn că dușmanii și-au schimbat gândurile lor potrivnice - Suceava (NOTE,Băncescu).

LEUȘTEAN (*Levisticum officinale* - DLRM,p.455)
Purtat ca buruiană de leac de către călușarii bănățeni, pentru că, se crede, este plăcut *miluitelor* (ielelor), fiind, în același timp, și leacul cel mai bun împotriva răului provocat de ele - Banat (BÂRLEA,p.43). La Sângiorz (23 aprilie), femeile pun rug (măceș) la staulul vitelor și îl ung cu leuștean și usturoi, ca strigoaicele să nu le ia laptele - Bihor (**1.**BOCȘE,p.56). Se crede că, dacă fură cineva din grădină, în special leuștean, atunci se vor usca toate verdețurile - Suceava (**2.**GOROVEI, p.120).

LIBELULĂ (*Libellula quadrimaculata* - DLRM,p.455)
Într-o legendă se explică apariția acestei insecte pe pământ: odinioară Sfântul Gheorghe a plecat călare spre armata diavolului pentru a o înfrunta; calul sfântului era dinte cei care mănâncă jeratic și galopează ca vântul și ca gândul; de la un anumit timp însă, armăsarul său nu mai vru să înainteze, ba mai mult, parcă se dădea înapoi ca racul; încăpățânarea calului avu darul să stârnească o mare învălmășeală în rândul îngerilor, ai căror cai începură și ei să se nărăvească la drum; tocmai când nu știa cum să procedeze mai bine, Sfântul Gheorghe a auzit un glas divin care îl sfătuia să se dea jos de pe cal, pentru că acesta este fermecat de diavol; sfântul a ascultat și a abandonat calul diavolului, dar, după ce s-a depărtat de cal, Dumnezeu a prefăcut calul într-o insectă zburătoare, care scoate din aripi un sunet strident, când zboară, având pe aripile lucioase și niște lumini ca de jar (PRESA). Se crede că, noaptea, dracul călărește pe o libelulă și, din această cauză, poporul o numește și *calul dracului*, oamenii ferindu-se să o atingă și, în principiu, să o omoare; alte legende narează că este chiar metamorfoza dracului însuși, care a vrut să păcălească un țăran, încercând să se prefacă în albină, dar, din cauza cozii și a coarnelor duhului răului, a ieșit o insectă cu aripile și corpul excesiv de lungi (COMAN,II,p.137).

LICURICI (*Lampyris noctiluca* - DLRM,p.457)
Conform unei legende, când Arhanghelul Mihail a ridicat mâna, oprindu-i pe draci în locul unde se aflau în acea clipă, unul dintre draci se prinsese de carul sfântului, încercând să se strecoare printre îngeri, cu scopul de a pătrunde în Rai pentru a spiona; dar Sfântul Petru l-a zărit și și-a dat seama că trebuie să fie lucru necurat, chiar dacă dracul își dăduse cu făină pe față și își roșise buzele, ca să semene cu îngerii; se spune că de atunci au rămas rasele omenești și fardurile pe pământ; dar Sfântul Petru l-a recunoscut, pentru că dracul nu avusese făină suficientă, din care

cauză îi rămăsese nasul roșu, iar fața îi era cam galbenă; de furie, sfântul l-a luat de un picior și l-a azvârlit din al nouălea cer, iar când a ajuns pe pământ s-a făcut bucățele, acestea s-au transformat în insecte de mici dimensiuni, care se văd în special noaptea pe la marginile drumurilor și prin hățișurile pădurilor, luminând ca niște scânteiuțe ce zboară din loc în loc (PRESA). Fără să realizeze că numai femela acestei insecte răspândește în întuneric o lumină fosforescentă, românii i-au acordat licuriciului conotații ambivalente - benefice și malefice, de unde și numeroasele apelative atestate: *făclieș, fânăraș, steluță, focul lui Dumnezeu, lumină de pădure, scânteiaș* etc.; credințele populare afirmă că licuriciul ar fi „feciorul dracului“, „puiul Satanei“, „ochiul dracului“, „ochiul șarpelui din Rai”, „scânteia din biciul Sfântului Petru“; s-ar fi născut din fărâmele Satanei sau din diavolul fulgerat de către Demiurg; sau din corpul unui fecior ucis de către rivalul său; sau din îngerii răi care au vrut să intre în Rai; sau din îngerul îndrăgostit de o pământeancă; sau este darul făcut de Dumnezeu Sfântului Petru, pentru a-și căuta noaptea caii furați de *cuc*; în magia populară, este folosit ca leac contra orbirii, frigurilor, sperieturii și plânsorilor la copii; se crede că, fiind „făclie“, el aduce lumina și căldura, alungând astfel întunericul, răceala, spaima (textul descântecelor vorbește că sosirea este ca un „focușor“, care îl ajută pe cel bolnav să se încălzească și să lase „plânsorile“, „durerile“, „chinurile“, „neodihna“); în schimb, fiind o ipostază a diavolului, licuriciul ar anunța, prin făptura sa, prezența acestuia și chiar poate transmite omului suflul malefic al necuratului, deci are, cantitativ vorbind, mai multe valorizări negative și este, din această cauză, mai aproape de figurile malefice ale mentalității tradiționale românești (COMAN,II,p.130-132).

LILIAC (mamiferul *Vespertilio murinus* - DLRM,p.457)
Este clar că felul său de viață (trăiește în peșteri, poduri, clopotnițe etc. și își face apariția spre seară, având un zbor greoi și greu previzibil) a determinat o bogată paletă de credințe și introducerea lui în lumea magiei; un amplu text din Sălaj ne povestește că fiul unui gospodar bogat nu și-a găsit în nici un fel o soție potrivită, drept pentru care, în cele din urmă, s-a adresat unei vrăjitoare iscusite, care l-a sfătuit astfel: să prindă un liliac, să-i taie aripa dreaptă, să facă în chiar noaptea aceea o groapă la rădăcina unui soc; pe aripa tăiată să așeze *trei* căței de usturoi, trei boabe de piper, trei dinți de șopârlă, trei ochi de broască și trei fire din *rădăcinile* date anume în acest scop de vrăjitoare; i se atrăsese atenția că rădăcinile fuseseră culese de femeie în luna mai, din locul unde, noaptea, strigoii joacă hora zmeilor; nu ni se spune câtă vreme trebuie să stea cele de mai sus în groapă, dar ni se relatează că toate obiectele trebuiau puse într-un săculeț, iar acesta să fie păstrat în mâneca unei cămăși a tânărului; apoi să se ducă la un pețit simbolic, îmbrăcat în acea cămașă, într-o zi de vineri din perioadă de post, dar numai după ce, cu șapte zile înainte de începerea postului, s-a culcat cu cămașa întoarsă pe dos și cu piciorul stâng încălțat; în ziua aleasă pentru pețit, să nu se spele și să nu mănânce nimic, ci, imediat după răsăritul soarelui, să se plimbe, îmbrăcat cu cămașa, pe acele ulițe ale satului pe care locuiesc fete de măritat, care vor ieși în fața caselor sau vor privi pe fereastră, dar să nu se uite nicicum la ele și să nu le răspundă la întrebări; în fața casei celei mai frumoase fete, să rostească următoarea formulă magică: *„Chiar de-aș fi bou breaz, bârlobreaz, din ciurda dârlobârlobrezanilor, asta să fie a mea și dacă n-ar vrea!“*; după rostirea acestor cuvinte, să facă șapte pași înainte, după care să se întoarcă acasă; în seara următoare, să se ducă din nou în fața casei unde locuiește fata care îi place și să aștepte până ce va cânta cocoșul, după care trebuie să scoată punga din mânecă și să o arunce în ograda casei; dacă se face întocmai așa, este sigur că fata nu va mai avea răbdare și va trimite în câteva zile pețitori la casa băiatului (KISS,p.532). Credințele populare afirmă că liliacul a fost inițial un șoarece, blestemat că a furat anafură și prescură din biserică; cu toate că șoarecele este, în mentalitatea tradițională românească, un animal fundamental malefic, pentru că este al diavolului (este făcut *„din balele necuratului“*), liliacul are totuși, în practicile magice, și trăsături benefice; este considerat *„stricăcios“* (ca și șoarecele), din care cauză este răstignit pe stâlpii porților de la gospodării, gest care poate avea însă și semnificații apotropaice (animal - păzitor al casei de forțele

malefice, precum șoimul, țeasta de cal, capul de broască etc.); alte credințe arată că, îngropat sub pragul ușii, aduce noroc; aripa de liliac este bună în dragoste și de aceea este purtată de către fete în sân; este atestată și o practică magică mai complicată pentru atras alesul spre casa fetei: aceasta trebuie să prindă un liliac, să-l pună într-o oală, să poarte oala peste nouă hotare care marchează „vetrele“ satelor; să așeze acolo oala cu liliacul peste un mușuroi de furnici și să se întoarcă tot acolo peste nouă zile; va găsi, din oasele liliacului, o furcă și o greblă: cu prima îl va înțepa pe cel pe care nu îl dorește, cu a doua îl va trage spre ea pe cel drag, fiind evidente aici conotațiile erotice ale gestului, venite dintr-un context foarte vechi, unde ar fi putut avea și semnificații legate de fecunditate, deoarece iconografia Renașterii îl prezintă pe liliac ca fiind singura viețuitoare zburătoare care poartă mamele (COMAN,I,p.210-212). Este un animal cum ar fi pisica, șoarecele, câinele și alte vietăți; el nu se naște liliac dintr-o dată: în biserici, ca în orice casă, se găsesc șoareci, ba aici sunt chiar mai mulți, pentru că nu le este frică de pisică sau de curse de șoareci; ei nu sunt botezați și de aceea nu au voie să mănânce orice din biserică, mai ales anafură; cei care totuși mănâncă sunt pedepsiți de Dumnezeu să se facă lilieci și să rătăcească noaptea prin aer, până îi prinde cucuveaua - Vrancea (**1.**STAHL,p.190). Se crede că șoarecele care a ros anafură se preface în liliac - Dolj;Suceava;Bucovina; șoarecele care va mânca anafură din ziua de Paște se transformă în liliac - Suceava (dar aceste două credințe au o arie de răspândire mult mai vastă); nu este bine ca liliacul să treacă pe sub vacă, pentru că aceasta va începe să dea lapte cu sânge - Suceava; oamenii se feresc de atingerea liliecilor, în credința că, dacă liliacul s-ar așeza pe capul cuiva și i-ar rupe un fir de păr, acel om va muri în curând - Iași;Bucovina; liliacul prevestește moartea cuiva din familie, dacă se izbește în geam de trei ori - Țara Chioarului;Suceava; dacă i se dă cuiva, în mâncare, liliac uscat și pisat, acesta își va pierde echilibrul psihic și va umbla ca un nebun - Tecuci; dar prins, omorât și uscat este bun să se afume cu el cei ce suferă de frică noaptea sau care umblă lunatici - Tecuci; să se afume cu păr de liliac, pentru a fi alungat ceasul-rău - Suceava; cel ce suferă de sperietură și vorbește pe întuneric să fie afumat cu păr de liliac - Tecuci; să se prindă un liliac, să fie jupuit de piele, care apoi să fie prăjită și pisată; cine bea apă neîncepută amestecată cu acest praf scapă de orice boală - Suceava; mai precisă decât informația transcrisă mai sus este cea care sfătuiește fata sau flăcăul, doritori să atragă dragostea celuilalt, să prindă un liliac, să-l pună într-o oală nouă, căreia, în prealabil, i s-au făcut trei găurele pe fund, să pună oala cu gura în jos peste un mușuroi de furnici și să fugă de acolo, ca să nu audă țipetele liliacului atacat de insecte; după trei zile, va găsi numai scheletul, din care unele oase au forma unui cârlig, iar altele formă de greblă sau lopățică; cârligul se atârnă de persoana a cărei dragoste caută a fi captată, iar cu grebla (lopățica) se împunge în cea de care dorește să se scape - Bucovina; pentru a avea noroc, să se îngroape un liliac în fața casei și peste el să se pună câteva monede - Suceava; când ies pe înserat mulți lilieci e semn de vreme bună - Botoșani (**2.**GOROVEI, p.121; 169; 228;247;263;275;281;285;**2.**KERNBACH,p.234;**1.**POP,p.316;NOTE,Antonescu). Serii simbolice: *liliac* (aripa din dreapta)-*soc-3-usturoi-piper-șopârlă-broască-rădăcină-luna mai-noapte-loc-cămașă-vineri-post-7-soare-formulă magică-cocoș*; *liliac-oală*(nouă)-*furnică-3*; *apă*(neîncepută)-*liliac*; *liliac-monedă.*

LILIAC (planta *Syringa vulgaris* - DLRM,p.457)
Se crede că, dacă îmbobocește liliacul toamna, aceasta va ține vreme mai lungă decât în mod obișnuit - Suceava; pentru a rămâne gravide, femeile sterile sunt sfătuite să bea ceai din liliac alb - Moldova (**2.**GOROVEI,p.158;268).

LIMBĂ
Se crede că este vorbit de rău acela care își mușcă limba - Ilfov;Prahova;Buzău; Moldova;Suceava;Bucovina; se crede că acela care își mușcă limba când vorbește, sau îl doare limba, spune minciuni - Muntenia;Suceava; când doare vârful limbii înseamnă că s-a mâncat ceva

atins (spurcat) de vreun șoarece; pentru a face să treacă durerea, este bine să se dea cu vârful limbii pe un perete - Suceava; omul bolnav, neputincios, poate fi cunoscut după limbă, pentru că aceasta are culoarea galbenă; la praznice, este păcat dacă preotul nu este servit cu limba animalului sacrificat - Tecuci; pentru ușurarea nașterii, se recomandă gravidei să mănânce limbă afumată - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.121;141;160; 166;NOTE,Antonescu). Cine visează că are mai multe limbi este semn rău, dar dacă se visează că are limba scurtă este semn că se va bucura curând de un câștig - Suceava (NOTE,Băncescu).

LIMBRIC (*Ascaris lumbricoides* - DLRM,p.458)
Apariția în vis a acestui vierme parazit, care trăiește mai ales în intestinele omului și animalelor, semnifică faptul că se vor descoperi cât de curând uneltirile unor noi adversități, vrăjmășii - Suceava (NOTE,Băncescu).

LIN (*Tinca vulgaris* - DLRM,p.459)
Să nu se curețe solzii linului preparat pentru prăjit sau fript, pentru că este rău de jupuială a pielii proprii - Galați (**2.**GOROVEI,p.122).

LINGURĂ
Dacă, în ziua de Paște, se ia lingura folosită la mestecarea culorii roșii pentru vopsitul ouălor (*roșeală)* și se pune la cingătoare, înainte de a pleca cu ciurda de vite la păscut, după care omul să se urce într-un copac, poate vedea de acolo toate strigoaicele sosite să ia laptele vacilor, va observa chiar că, pe taurul ciurdei, stă călare cea mai mare dintre strigoaice; acestea vor veni, pentru că simt prezență străină, să-l îmbie pe om să coboare din copac și mai ales să nu spună ce a văzut, dar el să nu se lase înduplecat, fiindcă destul de repede va putea pune mâna pe ele și va putea face cu ele ce dorește - Mureș; Mărginimea Sibiului;Țara Oltului (**2.**MARIAN,II,p.185). Pentru a fi împreună toată viața, mirii sunt întâmpinați cu un castron cu supă, din care trebuie să mănânce cu aceeași lingură - Țara Zarandului (**1.**DASCĂLU,p.23). Mirii mănâncă miere din două linguri de lemn, cioplite dintr-o singură bucată de lemn, ceea ce le face să aibă cozile legate între ele cu un lanț din lemn, obiect la confecționarea căreia este necesară o deosebită măiestrie meșteșugărească, realizarea lui fiind posibilă doar în zonele unde prelucrarea lemnului a atins nivele artistice deosebite - Valea Sebeșului-Alba;Mărginimea Sibiului (NOTE,Antonescu). Așezarea pe masă a mai multor linguri decât este necesar dă semn că în casă vor veni curând prieteni flămânzi - Tecuci; nu se mai satură cel ce-și schimbă lingura în timpul mesei - Galați; va avea tot atâtea neveste cel ce mănâncă la masă, din nebăgare de seamă, cu mai multe linguri - Argeș; nu mai poate dormi peste noapte cel ce uită lingura în oală - Suceava; nu se pune lingura sprijinită pe marginea străchinii, pentru că se urcă sărăcia pe ea, pătrunde în vas și cine mănâncă nu mai scapă de nevoi - Suceava; sau nu se pune lingura peste o farfurie întoarsă cu fața în jos, pentru că se suie pe ea diavolul - Tecuci; cine mănâncă cu coada lingurii face bășici sub limbă - Argeș; în seara din ajunul Anului Nou, fetele nemăritate pun linguri pline cu apă într-o tavă, iar a doua zi se uită și a cui lingură este seacă înseamnă că nu va avea noroc în dragoste în acel an - Ialomița; ca să aibă vaca spor la lapte, cei ce mănâncă lapte din același vas să nu lase lingura jos, până nu se termină de mâncat totul - Muntenia; să nu se lingă lingura cu care se mestecă în laptele pus la fiert, pentru că seacă laptele vacii - Muntenia; dacă se dorește vânzarea unei vite, la un preț bun și repede, să se spele nouă linguri, apa rămasă de la spălat să fie scursă de pe o ușă într-un ciur, de unde să cadă într-o strachină, cu acea apă să se spele animalul și, cu el de funie, dar dezbrăcat complet, gospodarul să dea roată casei de trei ori - Vâlcea; celui care are bube la colțul buzelor, să i se apese, pentru un moment, cu o lingură peste locul afectat și se va vindeca - Dolj; sau să i se apese pe locul afectat cu coada unei linguri, după ce a fost încălzită la foc - Muntenia; cine are roșeață în nas să pună pe nara dinspre partea bolnavă coada lingurii încălzită - Teleorman; negii de pe mâini

și de pe picioare pot fi vindecați, dacă persoana respectivă se lovește peste ei cu coada de la o lingură, de trei ori, în timp ce la biserică se bate toaca - Tecuci; cine lovește pe altcineva cu găvanul lingurii îi va crește burta; tot același fenomen i se întâmplă celui ce ține lingura de găvan - Galați; cine pune lingură de lemn pe foc face sugiuc la degete - Muntenia; este bine să se lege o lingură la gâtul mânzului, iar de coadă un fir roșu, pentru ca să crească repede și să nu fie deocheat - Ilfov; când este secetă și se vrea ploaie, este bine să se arunce în fântână lingura folosită obișnuit la preparat mâncare în tigaie, fără ca acest gest să fie zărit de cineva - Vâlcea (**2.**GOROVEI,p.30;73; 74;79;122;133;166;168; 214;246-247;270;273;276). Lingura să nu fie linsă de fete, fiindcă se vor mărita cu un bărbat pleșuv - Maramureș (BOGDAN,p.88). Serii simbolice: *lingură-miere*; *lingură-fir(roșu); lingură-9-ușă-sită-spălare-nuditate-cerc-3.*

LINIE

În ornamentică, linia dreaptă verticală simbolizează forța activă și o elevație spirituală sau materială; linia verticală reprezintă viața; în schimb, linia dreaptă orizontală simbolizează moartea; linia dreaptă, fără meandre, utilizată ca linie de demarcație între registre sau de unificare a acestora simbolizează destinul; linia dublă dreaptă (panglică centrală, drum) este un ornament primitiv universal, simbolizând eternitatea; aceste linii duble, paralele, sunt folosite și ca linii de separație între diverse planuri decorative; o linie formată dintr-o suită de dreptunghiuri (de fapt unghiuri drepte) simbolizează gândirea și cunoașterea; linia formată dintr-o suită de semicercuri simbolizează protecția, siguranța; linia frântă orizontală, în dinți de fierăstrău, cu alternanța dinților în sus și în jos, semnifică binele și răul, coexistența lor în timp, iar linia frântă dispusă vertical simbolizează dominația, posesiunea; linia ușor ondulată reprezintă apa, deci purificarea; motivul în X, care este un semn foarte vechi, simbolizează unirea, prietenia; plasa sau rețeaua, folosită pe o serie mare de obiecte, ca ornament, simbolizează separarea binelui de rău; plasa oblică, înscrisă într-un triunghi, semnifică sentimente omenești pozitive; pătratul și rombul simbolizează inteligența; pătratul cu rețea semnifică înțelepciunea și organizarea vieții; triunghiul simplu sau cu franjuri simbolizează stăpânirea asupra sentimentelor (ZAHACINSCHI,p.37;39).

LIPITOARE (*Hirudo medicinalis* - DLRM,p.461)

Cârciumarii pun lipitori în vin, în credința că tot așa se vor lipi și clienții de vin și le vor frecventa mai des bodega - Dolj (**2.**GOROVEI,p.17).

LOC

Mama copilului trebuie ca, până la 7 ani, să aibă grijă să nu rămână și să doarmă, fie noapte, fie zi, în locuri precum: pe haturi sau pe movilele hotarelor, în colțurile gardurilor, în unghere, pe sub tufă de soc, în case de mai mulți ani părăsite, prin construcții ruinate, în pivnițe și beciuri, în râpe, în lunci, pe malul apelor curgătoare, în păduri unde s-a întâmplat vreo moarte năprasnică (spânzurare, înecare, înjunghiere, ucidere), pentru că toate locurile acestea sunt necurate, deoarece spiritele rele petrec și joacă pe ele; chiar și după 7 ani, nu este voie și interdicția trebuie respectată; se spune că mulți oameni au nesocotit credința și s-au nenorocit, au devenit gângăviți, schimonosiți, ba chiar și nebuni - Suceava (**3.**MARIAN,II,p.182). Nu este bine să doarmă cineva pe locuri unde nu crește nimic, deoarece acesta este semnul că dedesubt este o comoară, care îl poate arde cu flăcările ei nevăzute - Tecuci; nu este bine să se calce pe locul unde a fost ucis cineva, pentru că locul este necurat și cel care calcă acolo se rătăcește ulterior - Suceava; copiii de școală să nu calce pe locuri unde, din dușmănie, cineva a aruncat gunoaie și lături, pentru că nu vor mai învăța bine; de asemenea, este rău de pagubă cine construiește o casă pe locul în care a fost o arie - Vâlcea (**2.**GOROVEI,II,p.44;45;57; 78). Artur Gorovei menționează 123 de locuri care, după credințele tradiționale, sunt neumblate de om și unde sunt trimise bolile împotriva cărora sunt rostite descântece (din care sunt enumerate aici doar cele mai interesante): unde nimeni nu

nimerește, la 99 de hotare nehotărâte, la 99 de izvoare neîncepute, unde biserică nu se face, în Marea Neagră, în mările negre, în pădurea părăsită (deasă, pustiită), în lemne putregăioase, în Muntele Semenic, unde nu-i glas de cocoș, unde foc nu se vede, unde soare nu răsare, unde Dumnezeu se pomenește, în casele zmeilor, la fetele zânelor, unde oamenii nu umblă, unde fată mare nu joacă, unde casa nu se mătură, unde masă nu e pusă, unde câinii nu latră, în crăcile racilor, unde iarbă nu crește, la fete de împărat (**3.**GOROVEI,III,p.174-176). Cine se visează uitându-se în jos dintr-un loc înalt înseamnă că va trebui să aibă grijă de o mulțime de lucruri în perioada următoare - Suceava (NOTE,Băncescu). v. LUCRU.

LOGODNĂ

În Banat, logodna se numește *căpară*, sau *nunta mică*, deoarece ocazia prilejuiește și desfășurarea unei petreceri în toată regula; la ea participă și nașul, acestuia revenindu-i rolul să poarte tratativele cu părinții fetei, în vederea viitoarei căsătorii; cei doi tineri nu asistă la discuții, ci apar doar la terminarea lor, când începe și petrecerea propriu-zisă; tot acum se stabilește și ziua de duminică în care se va face nunta; logodna se poate și desface însă, în caz că părțile nu ajung la înțelegere sau din alte motive apărute în perioada care trece până la nuntă; de remarcat că, în această zonă, termenul *căpară* semnifică *arvună* plătită pentru cumpărarea unui animal, de unde sintagmele folosite des în vorbirea curentă: *„am căpărit vaca”*, precum și *„am căpărit fata”* (**1.**LAZĂR,p.266; NOTE,Antonescu). Dacă în ajunul logodnei va fi ceață, promoroacă sau rouă este semn că viitoarea familie va trăi în belșug - Iași (**2.**GOROVEI,p.20).

LOPATĂ

Dacă este în pericol să piardă sarcina, femeii i se dă să bea ceea ce se răzuiește de pe lopata de pâine (dar răzuirea să nu se facă înspre coadă), amestecat cu apă, procedând aidoma și în cazul vitelor - Bucovina (**2.**GOROVEI,p.74). De Crăciun (25 Decembrie), fetele din Țara Chioarului îl colindă, printre alții, pe morar, cu scopul de a-i fura lopata de lemn folosită la vânturarea grâului și a o arunca pe apă, ca să le vină pețitorii aidoma plutirii lopeții pe râu (**1.**POP,p,386).

LUCEAFĂR

Se crede că luceferii sunt feciorii Soarelui rezultați din dragostea lui cu stelele, din care cauză Luna nu-l primește lângă ea - Galați; se crede că luceafărul de dimineață ar fi împăratul Rusiei, iar cel de seară ar fi împăratul nemților - Galați; se mai crede că, atunci când cad luceferi, mor împărați de cei mari ai acestei lumi - Galați (**2.**GOROVEI,p.123).

LUCIN

Numele popular al sărbătorii tradiționale din 18 octombrie, zi în care este prăznuit Sfântul Apostol și Evanghelist Luca; se crede că acei care nu lucrează în această zi vor fi feriți de lupi (ȘĂINEANU,I,p.167).

LUCRU (A LUCRA)

În limba română, termenul *lucru* moștenește diversitatea și generalitatea semantică a cuvântului *res* din limba latină, denominând astfel atât obiecte cu structură morfologică și destinație precise (lucruri, obiecte), sau activități dintre cele mai diverse (are de lucru, își caută de lucru, nu-i lucru curat, nu-i treaba cutăruia), cât și concepte de ordin spiritual, dificil de sistematizat din punct de vedere conceptual (lucru-rău, lucru-slab, lucrul dracului). Dacă se lasă un lucru neisprăvit, pentru a se începe un altul, treaba nu va merge bine și până la capăt pentru nici unul dintre ele - Galați; bărbații nu-și împrumută vecinii cu lucruri considerate a fi femeiești (stative, ițe, melițe etc.), cum nici femeile nu dau din gospodărie, cu împrumut, lucruri considerate a fi caracteristice numai bărbatului (car, plug, grapă etc.), afirmând că nu se amestecă în lucrurile lor - Suceava; nu este

bine ca, la cununie, să fie încredințat altcuiva un lucru aflat asupra celui care oferă, pentru că se crede că astfel se dă și norocul, în plus obiectul respectiv s-ar putea folosi la diferite vrăji - Suceava; dacă, la întoarcerea de la biserică, după oficierea cununiei, unul dintre miri pierde ceva, este semn că acela va muri - Muntenia; femeia gravidă să nu fure nimic și să pună apoi acel obiect în sân, fiindcă va naște un copil cu semne pe trup asemănătoare obiectului furat - Suceava; lucrurile primite de pomană nu trebuie vândute, pentru că Dumnezeu va trece banii obținuți în numărul arginților și îi va merge rău celui care o face - Galați; dacă se intenționează să se vândă un lucru și acel obiect cade întâmplător din mâna celui care îl ține, cu siguranță obiectul va fi vândut - Moldova; cui îi pare rău după un lucru pierdut nu-l mai găsește - Dolj; să nu se cumpere lucruri care sunt vândute de nevoie și după care vânzătorului îi pare rău că este nevoit să le înstrăineze, pentru că nu-i va merge bine cumpărătorului - Tecuci; dacă, din întâmplare, se strică vreun obiect, este semn că un membru al familiei se va călători pe lumea cealaltă - Muntenia; obiectele care au avut atingere imediată cu omul decedat, fie că au fost folosite de el în timpul vieții, fie că au fost întrebuințate pentru a-l spăla, îmbrăca și a-i aranja chipul (săpun, pieptene, brici, acul folosit la coaserea unor veșminte sau la îmbrăcarea sicriului etc.) se pun în perna, ori sub perna pe care stă capul mortului - Muntenia (**2.**GOROVEI,p.12;35;113; 123;148;152; 161;166;194;250;259; NOTE, Antonescu). I se va împlini speranța celui care visează că a găsit ceva; va câștiga respectul celorlalți cel care se visează însemnând un obiect; este semn de oarece folos pentru cel care se visează cumpărând ceva; are lingușitori cel care visează obiecte din aur; se va certa cu cineva acela care se visează răsturnând un obiect; este semn de primejdie grea pentru cel care se visează furând un obiect - Suceava (NOTE,Băncescu).

Lucru-slab. Gândirea tradițională îl concepe ca fiind o fantasmă, un duh nu neapărat rău structural, dar malefic totuși prin faptul că poate fi întâlnit sau își caută adăpost numai în locuri spurcate, blestemate, pustii (când, în timp ce se călătorește, scânteiază ceva înaintea ochilor, este lucru-slab); în consecință, lucru-slab este mai repede sinonim cu neîncrederea, nestatornicia, nehotărârea, nesiguranța că lucrul făptuit este trainic, sau că un semen nu este capabil temperamental de acțiuni cu finalitate socialmente necesare și conforme codului moral general acceptat (este un om slab); astfel, o casă nouă se ridică pe loc curat, ferit de duhurile rele, de măiestre și de lucru-slab, ultimul venind noaptea să-și facă jocul tocmai în aceste spații neprielnice (pustii de mai multe generații, au fost ascunzători de hoți, au fost acolo rostite jurăminte necinstite sau blesteme, au fost omorâți oameni, sau și-au luat singuri viața, sau case goale de viață de mai multă vreme etc.), din care cauză oamenii fie renunță la gândul inițial de a-și clădi acolo o gospodărie, fie, dacă totuși o fac din varii motive, înfruntă toată viața nenorocul: le mor vitele, le mor membri ai familiei, roadele ogorului sunt puține, pentru că și-a făcut lucru-slab culcuș acolo, visează urât noaptea, nu se aleg din toată viața lor cu nici o pricopseală; dar oamenii mai pot întâlni lucru-slab în alte diferite locuri și sub forme din cele mai neașteptate, toate având însă conotații, în mentalitatea tradițională, cel puțin bizare: unde este pământul rău și omul trece pe la miezul nopții, i se poate arăta sub formă de bivol mare, sau un câine mic, sau ca o rață; se bagă prin bolovani, pe la râu, prin scorburile tulpinilor, pe sub poduri, pe sub punți și la răspântii, adică acolo unde se adună două-trei drumuri, și se observă că bivolii și caii înhămați la un car, ajunși într-un asemenea loc, se sperie, iar lucru-slab râde batjocoritor și bate din palme; mai trăiește pe sub copaci, din care cauză nu este bine să se doarmă noaptea sub ei, printre rădăcinile din pădure, între lemnele fulgerate, de care omul este bine să se ferească, și în locurile unde sunt îngropați bani, considerate și ele a fi locuri rele; mai poate apărea sub formă de vârtej sau ca o pală mai puternică de vânt; chiar și căderea stelelor la miez de noapte este tot o faptă a lucrului-slab; el poate poci copiii, poate chiar să-i fure și în locul lor să pună alții, dar aceste rele se petrec numai până când copiii sunt botezați; uneori intră în trupul copilului, unde joacă și se învârtește, încât micuțul începe să plângă, să se trântească pe jos, îl apucă amețeala și respiră greu, adică manifestă simptome de epilepsie, boală grea, dată de Dumnezeu pentru greșelile oamenilor, sau

pentru că vreunul a jurat strâmb; totuși trebuie remarcată explicabila interferență cu unele trăsături caracteristice diavolului; astfel, nu este bine să se stea lângă lemnele fulgerate, devenite așa datorită acțiunii Sfântului Ilie, care îi urmărește pe draci și îi trăsnește oriunde îi găsește - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p.69;77-78;97-98;112). v. LOC.

LULEA v. PIPĂ.

LUMÂNARE

Se spune că îi vor arde ochii și inima celui care va pune în ceara pentru lumânări, la confecționarea acestora, făină, miez de bostan sau altceva - Galați; cine înjură de lumânare nu va avea parte de ea, când își va sfârși zilele - Tecuci; ca să rămână gravide, femeile trebuie să aprindă, la icoana Maicii Domnului, lumânări având lungimea egală cu înălțimea lor - Moldova; în general, către cine se varsă ceara topită dintr-o lumânare, către acela se vor îndrepta imediat banii - Muntenia; dacă în urma cuiva cade vreo lumânare din sfeșnic, în biserică, este semn de mare primejdie pentru acela - Tecuci; numai cu lumânarea păstrată de la Ovidenie (21 noiembrie) este bine ca fata să privească într-o fântână, ca să-și vadă ursitul - Tecuci; nu este bine să ardă deodată trei lumânări într-o odaie, pentru că este rău de moarte, poate chiar a cuiva din acea familie - Muntenia; Suceava; nici să nu se vină din afară într-o casă cu lumânări aprinse, fiindcă va muri cineva din acea familie - Suceava; odată aprinsă și ținută în mână, lumânarea nu trebuie să fie stinsă de către altcineva, pentru că e rău de moarte - Teleorman; dacă nu mai poate fi ținută în mână, capătul de lumânare rămas se pune după ușă, care este locul sufletelor celor înecați - Ialomița; dacă nu mai poate fi ținut în mână, capătul de lumânare se lipește pe pământ, unde este lăsat să se stingă singur, pentru ca măcar de atâta lumină să aibă parte pe lumea cealaltă cei morți fără lumânare - Galați; când se face slujbă împotriva vreunui dușman, lumânarea să se aprindă de la bază, pentru ca și rău-voitorului să-i meargă totul invers - Muntenia; nu are lumină pe lumea cealaltă cine nu dă de pomană nici o lumânare în timpul vieții - Ialomița; dacă se dorește moartea cuiva, i se fac acestuia vrăji cu o lumânare furată de la un mort - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.22;70;75;83; 223-224; 233;PRESA). Va avea parte de vorbe rele cel care visează lumânări stinse; este bine când se visează lumânări arzând; va fi iubit fără să știe cel care visează lumânări de ceară - Suceava (NOTE, Băncescu).

Lumânarea de la Bobotează. Se crede că, dacă își arde cineva părul cu lumânarea de la Bobotează, atunci acela nu se va mai speria de lupi; dacă se întâmplă ca un incendiu să izbucnească la vreo gospodărie și amenință să se propage și la alte case, oamenii ies afară cu lumânarea de la Bobotează aprinsă și dau ocol propriilor construcții, pentru a le feri de foc - Bucovina (**2.**MARIAN,I,p.153). Ca să fie gospodăria ferită de foc, se înconjoară casa cu o lumânare păstrată din ziua de Bobotează - Suceava (**2.**GOROVEI,p.223).

Lumânarea din Vinerea Mare. Veniți în Vinerea Mare de la biserică, oamenii ocolesc, de trei ori, casa și celelalte acareturi, ținând în mână lumânările aprinse, pe care le-au adus cu ei, apoi fac semnul crucii, cu fumul lumânării, fie doar pe pragul de sus al ușii de intrare în casă, fie și pe pereții din cele patru laturi ale casei, pentru ca aceasta să fie ferită de foc - Muntenia; unele lumânări, așezate de către femei la crucile mormintelor, în seara Vinerii Mari (Vinerea Seacă), sunt furate de către femeile tinere și fete, primele pentru a pune ceara lor la stupi, în speranța că albinele le vor face mai multă ceară, iar fetele pentru a le folosi la descântecele de dragoste (**2.**GOROVEI,p.223-224). Bolnavului de epilepsie să i se aprindă, când îl apucă crizele, lumânarea folosită la ocolirea bisericii în Vinerea Mare - Țara Oltului; (GOLOPENȚIA,p.130).

Lumânarea Pascală. Obiceiul de a ține în mână lumini aprinse este practicat și în cadrul altor acte liturgice, numai că la acestea sunt în număr mult mai mic; în ziua Învierii însă, fiecare om, tânăr sau bătrân, chiar și copiii, trebuie să aducă și o lumânare, pe care o aprind și o păstrează aprinsă pe toată durata săvârșirii Sfintei Slujbe a Învierii; după slujbă, fiecare se întoarce acasă cu această

lumină și, înainte de a păși peste pragul ușii, se închină și stinge lumânarea de pragul de sus al ușii, sau, după ce au intrat în casă, de grindă, afumând sub formă de cruce locul în care stinge lumina; după numărul acestor cruci se poate socoti numărul anilor de când a fost făcută casa sau câți ani s-a viețuit în ea - Moldova;Suceava; apoi lumânarea este păstrată cu mare grijă tot anul, fiind aprinsă la momente importante, considerate a fi primejdioase, cum ar fi furtună, revărsări de ape, grindină, fulgere, tunete și trăsnete; se mai afumă vitele cu ea când sunt bolnave - Suceava; în Banat, această lumânare este aprinsă când se crede că locuința este invadată de duhuri rele, ocazie în care se rostește și un scurt descântec; fetele din satele acestei zone petrec lumânarea aprinsă prin cămașa pe care urmează să o îmbrace, pentru a merge la joc, rostind și un descântec, ca să fie bine văzute de flăcăi; femeile păstrează lumânarea, împreună cu celelalte trei de la cele trei denii, cu ajutorul cărora, aprinse, înconjoară lucrurile care urmează să fie duse la târg pentru a fi vândute, în speranța că vor avea noroc în negustorie; în sudul și centrul Moldovei se crede că este bine ca lumânarea de la Înviere să fie păstrată și să fie aprinsă când este ploaie cu piatră, fulgere, trăsnete, ca să alunge pe diavol; în Muntenia și Moldova, se crede că este bine când lumânarea de la Înviere nu se stinge până acasă; în Suceava, cu lumânarea aprinsă pentru sfințirea, în dimineața Duminicii Învierii Domnului, a păștii, prescurilor, ouălor, tămâiei, busuiocului, sării, brânzei sau cașului, făinii etc., precum și a unei bucăți din cârpa cu care au fost șterse ouăle, se înconjoară vitele de trei ori, iar, când este furtună, tună și fulgeră, se aprinde și se așează în fața icoanelor până trece furtuna; la fel se face și cu lumânarea aprinsă în Vinerea Mare, ținută cu flacără până acasă, unde ocolesc de trei ori casa și acareturile și fac semnul crucii pe pereți, pentru a fi ferite de foc, boli, trăsnet; în Duminica Învierii Domnului, înainte de a pune pe ele cămașa cea nouă, confecționată în Postul Mare, trec prin aceasta lumânarea de la Înviere, aprinsă, rostind totodată un descântec, ca să fie sprintene și văzute la horă de către toți tinerii - Banat (**2.**MARIAN,II, p.116;167-171;175;190-194;PRESA).). Când fulgeră și trăsnește, oamenii obișnuiesc să aprindă lumânarea, păstrată de la Paște, și tămâie, ca să piară diavolul din preajma casei, pentru că, dacă el zăbovește pe acolo, se poate întâmpla să fie trăsniți și cei din apropiere - Muntenia;Iași;Suceava; lumânările de la Paște se păstrează, dar se aprind și trec printre ele fetele și flăcăii, când pleacă la horă, ca să se uite lumea la ei ca la Domnul Hristos - Dolj; se crede că lumânarea de la Înviere este bună și pentru durerea de dinți - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.224;PRESA). Ca să nu vină strigoaicele la vite și să le ia laptele, se ocolește de trei ori grajdul, cu lumânarea cu care s-a ocolit biserica în ziua de Paște, ținând în mână și o sticlă cu apă sfințită și tămâie aprinsă - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p.130). Serie simbolică: *lumânare-agheasmă-tămâie*.

Lumânarea de la naștere și botez. Dacă nu rămâne gravidă, tânăra nevastă face rugăciuni, umblă pe la biserici și mănăstiri, face *„lumini”* cât statul ei de lungi, pe care le aprinde la icoana maicii Domnului sau ține zilele de luni, 12 la rând, conform credinței că acela care ține toate aceste zile îi merge bine în toate cele, deci va rămâne *„grea”*; sau ține postul Vinerii Mari, sub numele căreia se înțelege o săptămână întreagă, în care nevasta mănâncă de post, numai o dată pe zi și numai după apusul soarelui; lumânarea de botez se face de către nași, din ceară curată galbenă sau albă; se împodobește cu flori naturale, mai ales cu busuioc, la care se adaugă panglici de mătase, o bucată de pânză albă sau un șal; o altă bucată de pânză albă servește pentru înfășarea copilului după botez, din care se confecționează apoi o cămășuță bună să fie pusă pe el pe la vârsta de 3-4 luni; în Bucovina, se vine de la botez până acasă cu lumânările aprinse și, dacă este fată, ele trebuie să ardă continuu timp de trei zile, ca să se mărite; dacă se sting înseamnă că nu se va mărita; dacă este băiat nu trebuie să ardă lumânările aduse acasă; este bine ca lumânările de la botez să nu fie date altcuiva, ci să ardă numai în casa unde se află copilul de curând botezat - Bucovina; există datina ca, din lumânările de la botezul unui copil, să se oprească o bucată, pentru a i se arăta când va fi bolnav, iar restul se lasă la biserică; cele trei lumânări care au ars la biserică pe marginea cristelniței se păstrează, ca să fie afumat cu ele copilul, când este diocheat - Buzău (**3.**MARIAN,II, p.8;111;121-122). Din lumânarea de la botez se păstrează o bucată în casă, pentru a fi aprinsă și

arătată copilului în toate ocaziile când acesta se îmbolnăvește; restul lumânării se lasă la biserică - Muntenia; dacă, la botez, începe să curgă ceara topită dintr-o lumânare, se zice că va plânge copilul de-a lungul întregii sale vieți - Suceava; cele trei lumânări, care se pun pe marginea cristelniței, la botezul unui copil, se păstrează, pentru a-l afuma cu ele în caz că pruncul va fi deocheat - Muntenia; (**2.**GOROVEI,p.91;124;143). Serie simbolică: *lumânare-flori-panglici-pânză albă*.

Lumânarea de nuntă. Dacă, în timp ce nașa de cununie împodobește lumânările de nuntă, doi inși se ceartă, sau cineva spune un cuvânt rău, tinerii căsătoriți vor găsi și ei subiect să se certe de-a lungul căsniciei - Moldova; lumânările de la cununie se păstrează până la Paștele următor, când trebuie arse în întregime în noaptea de Înviere și în cele trei nopți care urmează - Galați; dacă lumânările curg în timpul ceremoniei religioase a cununiei, este semn că tinerii vor plânge toată viața lor - Suceava; dacă lumânarea de cununie arde toată în timpul ceremoniei de căsătorie, este semn că tânărul mire nu va trăi mult - Suceava; la cununia religioasă, lumânarea aceluia dintre miri care se termină prima dă semn că acela va muri întâi; când ambele lumânări se sfârșesc concomitent, este semn că amândoi mirii vor muri deodată - Moldova;Iași;Suceava; este prevestire de moarte, dacă se rupe lumânarea mirilor în timpul cununiei - Galați; dacă, la cununie, se rupe una din lumânări, este semn că unul dintre cei doi soți va muri, sau va avea de suportat o mare nenorocire - Moldova; în timpul cununiei, să se observe lumânările din mâinile nașilor, fiindcă va muri mai întâi cel a cărui lumânare este mai arsă - Suceava (**2.**GOROVEI,p. 148;152;154; 158;191;201). În Teleorman, se crede că, dacă lumânarea unuia dintre miri arde mai mult decât a celuilalt, este semn că acela va muri mai devreme decât cel a cărui lumânare a ars mai puțin (**1.**CHIVU,p.245). În Suceava, dacă se rup la cununie sau imediat după aceea lumânările, înseamnă că tinerii se vor despărți sau că nașul a cărui lumânare s-a rupt va muri (NOTE,Băncescu).

Lumânarea de moarte. Când trage omul să moară, se cere sprijinul unor vecini, pentru a veni și ține lumânarea, fiindcă nu este bine să-i țină lumânarea unul din neamurile apropiate, spunându-se că aceluia îi este mai milă și atunci bolnavul se chinuiește mult până ce moare; de asemenea, se chinuiește bolnavul și când lumânarea îi este ținută de un om pe care l-a iubit mult, dar și când îi este ținută de cineva pe care nu l-a putut suferi; dacă i-o ține un străin și tot nu poate muri, acela este înlocuit cu un altul - Bucovina; i se ține în mână sau i se aprinde la cap o singură lumânare - Sibiu;Dobrogea;Suceava; în unele părți, i se țin în mână două lumânări, pentru ca una dintre ele să o ducă mortul cu el pe cealaltă lume pentru cel din familie care a murit fără lumânare, considerându-se că aceasta este o faptă creștinească - Suceava; i se ține lumânarea în mână și aceasta în dreptul gurii, ca la fiecare respirație lumânarea să pâlpâie, iar când flacăra ei nu se mai mișcă este semn clar că muribundul și-a dat sufletul; mai există obiceiul ca omului care trage să moară să i se pună pe față o bucată de pânză neagră, pentru ca el să nu-și vadă păcatele, apoi i se pune în mână o lumânare, ca simbol al existenței trupești, fiindcă este mare păcat a lăsa pe cineva să moară fără lumânare - Năsăud; când trage să moară, omul este imediat îmbrăcat în straie curate și este încălțat, apoi i se aprind trei lumânări, care sunt stinse după și-a dat sufletul și se aprinde una singură din seu sau o lampă - Banat; lumânarea aprinsă la capul sau în mâna muribundului înseamnă: - muribundul este creștin, spovedit, împărtășit, împăcat cu toată lumea și ca să vadă pe unde merge pe celălalt tărâm, unde este *„grozav de întuneric"*; - sau ca să se înfățișeze înaintea lui Dumnezeu, luminos cu trupul și sufletul; - mai înseamnă și *Lumina lumii*, adică a *„Domnului nostru Isus Cristos"* - Suceava; - ca să meargă curat pe cealaltă lume și să nu se apropie necuratul de el - Sibiu; - să aibă lumină pe lumea cealaltă și să nu poată să se apropie duhurile necurate de el - Transilvania,Buzău; - ca sufletul lui să fie întâmpinat cu lumină la despărțirea lui de trup - Iași; - ca duhurile necurate să nu se apropie de el și să se înfățișeze cu lumină înaintea lui Dumnezeu - Dobrogea; când cineva moare fără lumânare, se spune: - că a avut moarte întunecată; de aceea, atunci când orice lumânare se termină de ars și mai rămâne un mic căpețel, acesta se lipește de pământ, unde arde până la sfârșit pentru sufletele celor adormiți fără

lumină - Moldova; - de aceea se crede că oamenilor înecați nu le este dat să se bucure de lumina zilei, ci numai de seninul nopților cu lună și tot din această cauză bătrânii opresc copiii să spună că *„e lumină ca ziua”*, pentru că astfel cei înecați nu se mai bucură de lumina lunii și se duc speriați în adâncurile întunecoase, gândind că i-a prins fără de veste ziua - Iași; - că a fost foarte păcătos sau că a fost blestemat de cineva să nu aibă lumină la moartea sa - Bucovina; - dacă a murit fără lumânare, sufletul umblă orbecăind fără odihnă, rătăcind pe cer și abia după un timp mai îndelungat ajunge la Dumnezeu; sau stă tot timpul în întuneric și apoi se va duce din această cauză în iad - Suceava; - pentru cei morți fără lumânare, se obișnuiește să se confecționeze o lumânare lungă, aprinsă la ambele capete și pusă să ardă în Duminica Învierii în punctul unde se desparte „biserica bărbaților” de cea „a femeilor” (între naos și pronaos) - Sibiu; - sau un neam apropiat celui decedat fără lumânare (mamă, soție, soră, vară) se duce la biserică și măsoară cu fitilul înălțimea ușii împărătești de la altar, apoi face o lumânare pe care o dăruiește în ziua de Ovidenie (21 noiembrie) la biserică, pentru a fi arsă în zilele de duminică și la sărbătorile când se citește Liturghia; despre această lumânare se crede că arde în ziua de Ovidenie și nu mai are sfârșit; dacă nu se face întocmai, se spune că mortul va petrece mereu numai pe întuneric pe lumea cealaltă - Suceava; lumânarea de suflet poartă numele de *toiag*, pentru că pe el se crede că se sprijină sufletul mortului când călătorește pe lumea cealaltă și mai ales când trebuie să traverseze puntea Raiului - Transilvania,Moldova,Bucovina; în sudul Transilvaniei, poartă denumirea de *privighetoare*, în Sibiu, sau *lumină de stat* (Țara Hațegului); denumirea de *lumină de stat* se regăsește și în Banat, iar în Oltenia și Muntenia i se spune simplu *stat*, pentru că se face cât înălțimea mortului de lungă; în Țara Hațegului, această lumânare se încolăcește ca o turtiță și după scoaterea mortului din casă se lipește pe meșter-grinda casei unde rămâne pentru totdeauna; grosimea acestei lumânări este cât a degetului arătător, dacă mortul este un bătrân, și ceva mai subțire, dacă este un copil; este făcută din ceară în care se amestecă și puțină ceară din lumânarea pe care cel decedat a ținut-o în mână, când și-a dat sufletul - Banat;Bucovina; în Moldova, se pune întreaga lumânare care a fost în mâna mortului, după care ea este răsucită de trei ori în jurul brațului celui decedat, sau se așează sub formă de turtiță pe un sfeșnic de biserică sau pe o iconiță pusă pe pieptul mortului, unde arde până la înmormântare, pentru *„a arde toate păcatele mortului, ca să meargă curat dincolo”*; se spune că astfel norocul nu pleacă din casă, lumânarea având statul omului, ci rămâne în casă, sau că, *toiagul* având măsura corpului, sufletul care a trăit în el va putea mai ușor să se sprijine pe el; sau că rotunjimea lumânării o face ca ea să ardă necontenit în lumea de dincolo; această lumânare se aprinde și se lasă să ardă și după înmormântare numai cât timp sunt trase clopotele la biserică; în Suceava, *toiagul* luat acasă după înmormântare se aprinde în toate cele trei zile următoare, fie pe locul unde a stat mortul, fie pe locul unde i-a stat capul la momentul decesului, în credința că atât timp cât arde, tot atât timp vine sufletul pe acasă; se aprinde, de regulă, la asfințitul soarelui și se arde până ce toți ai casei se culcă; în unele părți din Transilvania, *toiagul* este aprins la mormântul celui mort, cât timp femeile, care se duc de cu noapte să ude și să tămâieze, fac 15 mătănii, crezând că astfel se îmblânzește *cățelul pământului*, ca să nu latre pe noul oaspete care a venit între celelalte morminte (**3.**MARIAN,III,p.22-27;102-106;NOTE,Antonescu). Celui care agonizează i se pune în mâna dreaptă o lumânare aprinsă, pentru ca, după ce își dă sufletul, duhurile necurate să nu se apropie de el și să aibă lumină pe lumea cealaltă; cei care mor fără lumânare stau în întuneric pe lumea cealaltă - Muntenia; celui ce moare i se pune în mână o lumânare aprinsă, considerându-se că ar fi o mare nenorocire dacă ar lipsi, pentru că, la ieșirea sufletului din trup, acesta nu ar avea lumină și nu ar mai putea afla drumul către Rai - Suceava; lumânarea, aprinsă la capul unui om în agonie, să nu fie ținută de o rudă apropiată, pentru că bolnavul se chinuiește până ce moare - Moldova; la locul unde a murit cineva, se ard, timp de trei zile, lumânări din ceară curată, pentru ca sufletul să aibă lumină și să nu rătăcească în drumul pe care îl face la Dumnezeu și chiar înaintea Lui sufletul trebuie să se prezinte cu o lumânare - Iași (**2.**GOROVEI,p.223-224;231). În cazul decesului fără

lumânare, se crede că mortul va umbla pe întuneric pe lumea cealaltă - Gorj (SANDA,p.46). La moartea unui om, imediat o femeie iese afară cu o lumânare aprinsă în mână și înconjoară gospodăria (casa și toate acareturile), rostind: *„Ai plecat, plecat să fii,/Ai murit, mort să fii,/Pe aici să nu mai vii!”*, evident un gest simbolic al trasării cercului protectiv, ca hotar de netrecut între cele două lumi și o practică născută din mentalitatea tradițională românească și menită să împiedice reîntoarcerea mortului sub formă de strigoi - Banat (**3.**ANTONESCU,p.275). În Bihor, ceara lumânărilor care au ars în cele patru colțuri ale sicriului, în cele trei zile de priveghi, este retopită pentru confecționarea unor noi lumânări, cu feștilă din ață de cânepă, după ce a fost măsurat trupul mortului și ușa de 8 ori; după pornirea cortegiului funerar, cu aceste lumânări sunt înfundate crăpăturile ușii și ale ferestrelor, ca stavile magice împotriva posibilelor pătrunderi și agresiuni ale forțelor malefice (**4.**BOCȘE,p.353). În Mehedinți, *lumina de stat* este făcută de femeile care vin în zori și se pune pe pieptul mortului în prima zi a „zorilor”; aceasta este făcută prin modelarea cerii în jurul aței cu care a fost măsurat atât mortul, cât și *tronul* (sicriul); tot aceste femei fac și lumânările pentru pomană și pentru biserică (CIOBANU,p.80-81). În Gorj, se crede că este bine ca bolnavul să moară cu lumânarea în mână, pentru că altfel va fi întuneric pe lumea cealaltă; când moare fără lumânare, se fac 44 de colaci și 44 de lumânări, care se dau de pomană în Vinerea Mare (a Patimilor), seara, înainte de a se ieși cu Sfântul Aer spre a se înconjura biserica; fiecare dintre cei care au primit lumânare și colac aprinde lumânarea și trec pe sub Sfântul Aer la ieșire, după care înconjoară biserica, ritualul trebuind să fie făcut timp de trei ani consecutiv, pentru că numai așa sufletul va avea lumină pe cealaltă lume; și în această zonă, lumânarea care se face după deces poartă numele de *lumânarea de stat*, așezată pe pieptul mortului și aprinsă numai când se citește de către preot rugăciunea pentru „ieșirea sufletului” și când se face „molifta lemnului”; se mai fac 4 lumânări, din care una se pune la capul mortului, una la picioare și două lateral-mijloc, sub formă de cruce; se adaugă 9 colaci, 9 lumânări și 9 bucăți de colivă puse pe colaci și date de pomană la 9 copii; apoi, se mai fac lumânări pentru sfeșnicele bisericii, cât timp mortul este slujit în biserică, și alte două lumânări pentru cele două femei care stau de strajă, una de o parte și cealaltă de cealaltă parte a sicriului; în Suceava, *toiag* se numește și un fel de baston din aluat copt, care se pune în *pomul vieții*, spre a-i fi sufletului de sprijin în drumul ce-l va parcurge pe lumea cealaltă (CĂRĂBIȘ,p.90-91;NOTE, Băncescu). Se crede, în Suceava, că acela care moare fără lumânare nu are cu ce se călăuzi „dincolo”; lumânarea din mâna muribundului se face din ceară de albine, lungă cât statul omului, apoi se încolăcește, lăsându-i-se un capăt răsucit în sus și se aprinde de trei ori pe zi, când se trag clopotele (COJOCARU,p.164).

LUME

Concepția tradițională nu percepe lumea înconjurătoare la dimensiunile ei reale și din această cauză nu-i poate acorda sensuri dincolo de limitele cunoașterii imediate, pentru că fenomenele nu-i sunt clare, iar explicitarea subiectivă conduce automat la fabulos; pentru locuitorii satelor românești, *lumea* se mărginește la individ, familie, casă, gospodărie, colectivitate sătească, vatra satului și cam atât; ce este dincolo de orizont este difuz, uneori obscur, este „peste mări și țări“, iar, în cazul că este necesară vreo precizare numerică, aceasta este cifra 99, care este sinonimă cu infinitul; în schimb, *Lumea de Apoi (Tărâmul Celălalt)* este mult mai concret concepută; ea pare divizată în sectoare, unele fiind ideale, populate de zâne, altele cumplite, dar neagresive în sine, populate de tot felul de figuri malefice; contactul omului cu acest tărâm, care nu-i este nici prielnic, dar nici ostil, se realizează, în mod obișnuit, cu totul întâmplător, rareori deliberat, și numai cu ajutorul unui animal sau al unui monstru cointeresat; lista locuitorilor celuilalt tărâm cuprinde tot ceea ce nu este omenesc: zâne, zmei, balauri, păsări neobișnuite etc., care se comportă față de omul intrus cu o mare probitate, dacă el nu contravine legilor care guvernează spațiul încălcat; *Paradisul* este altceva decât Tărâmul Celălalt, oricum nu este cel cunoscut din tradiția creștină, iar textele folclorice și tradițiile populare fac confuzie între cele două noțiuni,

pentru că localizează *Raiul* nu în împărăția cerească, ci tot în universul mitic paralel, fiind, în cele din urmă, un anumit tip de rai, adică tot un sector al celuilalt tărâm; un alt sector este *Iadul*, care este descris mai sumar decât ne-am fi așteptat; accesul pe Tărâmul Celălalt poate să fie o *groapă* secretă, *„gura unui vârtej de vale neguros“*, sau chiar o simplă prăpastie, oricum o realitate abisală; tot pe Tărâmul Celălalt sunt amplasate, negrupat, și câteva mănăstiri, dintre care cea mai ciudată este *Mănăstirea Calu-Gastru*, care *„într-un pai reazimă și într-un păr spânzură“*; ea are chilii pentru douăsprezece călugărițe și a fost zidită de un împărat bogat pentru fiica sa, zâna Inia-Dinia; celelalte mănăstiri fabuloase nu au trăsături esențiale, textele folclorice neinsistând asupra amănuntelor; astfel, *Mănăstirea de Tămâie* se află undeva foarte departe, drumul spre ea fiind cunoscut numai de ciocârlanul șchiop; la *Mănăstirea dintr-un os* se poate ajunge doar străbătând o câmpie în flăcări; cel mai fascinant teritoriu de pe Tărâmul Celălalt, care a suscitat și cele mai multe interpretări ale cercetătorilor, este *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte* (care este și titlul unui foarte cunoscut basm), numele aparținând deopotrivă locului, palatului și zânei castelane; acest teritoriu nu este văzut ca spațiu, ca un loc geografic, ci mai repede ca o zonă cronospațială; căci dacă Tărâmul Celălalt e compus aproape în întregime dintr-o serie de planuri cosmice, cu spații și forme variabile, seria Tinereții fără bătrânețe este o zonă a timpului nul, o variantă cosmică a duratelor și nu a veșniciei în sine, ci a anulării duratei; diferitele interpretări superficiale au considerat intrarea pe Tărâmul Celălalt drept o intrare într-un domeniu subteran, ca în Infern, cu toate că materialul folcloric indică un alt tip de intrare, pe unde eroul ajunge *viu* și nu *mort*, nu în stare de spirit; mai mult, el se strecoară, fără știrea lui, printr-o falie, pe care omul obișnuit nu o observă, translația având caracterul unei experiențe care iese din cadrul cutumelor curente, astfel că Tărâmul Celălalt nu este un spațiu existând în alt timp, ci un teritoriu aspațial, existând în sine, în afara timpului, ca palatul Tinereții fără bătrânețe sau ca mănăstirile amintite; tărâmul de aici (cel real) și celălalt tărâm comunică între ele nu de pe poziția Pământ și Cer (care comunică prin „scările la cer“ sau prin „osia lumii“), ci sunt două teritorii ne-pereche, distincte, unul fiind real, celălalt mistic; circulația între ele este rezervată numai celor aleși (adică inițiați sau inițiabili), cum este, de pildă, Făt-Frumos, și de aceea această comunicare nu este posibilă decât prin mijloace supranaturale (**2.**KERNBACH,p.334-337).

LUMINĂ

În gândirea tradițională, lumina are două surse: *sacrală* (este manifestarea unor ființe supranaturale - Soarele, Luna, Stelele, Demiurgul, Diavolul, Sfântul Ilie, ca stăpân al fulgerului etc.) și *tehnică*, ca rezultat al fenomenului de ardere - focul, lumânarea, făclia, opaițul, amnarul etc. (COMAN,II,p.131). Adevărata magie solară se leagă de lumină, care alungă duhurile, ea însăși fiind moștenitoarea focului și nu a cercului; abia „roata de foc” este un simbol cert, celelalte cercuri, roți, ocoale, hore etc., adică poziții sau acțiuni „în roată”, sunt mult mai ușor de explicat prin țarcul și roata de apărare a animalelor și oamenilor (HERSENI,p.260). Dragostea, iubirea (iubita) sunt comparate cu o lumină, orice iubire e o luminare, o ieșire spre lumină, o trecere de la întuneric la lumină, funcționând ca un catharsis, chiar fără pretenția ca lumina să vină de la soare/lună sau stele, poate să vină chiar de la o lumânare (EVSEEV,p.114).

LUNĂ (Satelitul Pământului)

Se crede că luna este ochiul lui Dumnezeu și totodată este sora mai mică a soarelui; pentru că soarele se îndrăgostise de ea, Dumnezeu a mânjit fața lunii, ca să nu mai fie plăcută, de aceea ea nu are strălucirea soarelui; petele de pe ea le-ar fi făcut un cioban care a aruncat cu balegă; ar sta pe lună Cain și Abel, ucigașul purtându-și fratele în spinare, ținând totodată în mână o căldărușă în care picură sângele celui omorât; când trei picături din acest sânge vor cădea pe pământ, acesta se va aprinde; se mai spune că pe lună ar fi doi ciobani și o mioară, care au fost duși acolo, pentru că Dumnezeu ar fi ghicit intenția fratricidă a celui mai mare; este reprezentată când ca femeie (cel

mai des), când ca bărbat; după ce soarele a fost făcut, el a luminat singur timp de 7 ani, apoi diavolul l-a rugat pe Dumnezeu să facă să fie lumină și noaptea, să alunge astfel întunericul, iar Dumnezeu a făcut atunci luna, dar i-a dat mai puțină lumină; o altă legendă ne povestește că luna ar fi apărut din metamorfoza unei fete foarte frumoase; luna este purtată pe cer de către 24 de diavoli, care, după ce străbat firmamentul, pier, pentru că altfel s-ar înmulți; ca și soarele, și luna are dușmani: diavolul are ciudă și pe soare, și pe lună și ar vrea să le mănânce; luna nu se poate apropia de soare, decât foarte greu, pentru că acesta este foarte fierbinte; când totuși reușește, îl întunecă pentru puțin timp (eclipsele de soare); se crede că atunci luna se poate apropia de soare, pentru că este mai rece; eclipsele de lună ar fi cauzate de vârcolaci, doi sau mai mulți, animale mici ca niște câini, sau balauri, sau zmei, sau stafii (pricolici), care se fac din copiii morți nebotezați sau născuți din părinți necununați; stafiile acestea s-ar mai face și de la sine, din văzduh, pentru că oamenii nu respectă sau încalcă anumite datini sau interdicții, cum ar fi femeile care torc noaptea fără lumină (VLĂDUȚESCU,p.90-91). *„Luna e om, la început mititel ca și copilul și apoi îi tot cresc aripile, îi cresc împrejur, până ce vin una și e rotund; apoi începe a îmbătrâni și a se face tot mai mic, aripile i se taie, până ce rămâne ca degetu' și iar se naște din nou”*; în general, luna are o semnificație malefică, este prototipul femeii capricioase, care patronează noaptea, iarna și frigul: *„Într-o sărbătoare femeiască, cum e Chirica, Marina, Sfânta Parascheva, ia să îndrăznești ceva și-i vedea. Da' în sărbătorile bărbătești să lucrezi, nu-ți e nimică…dar femeia, încă Luna; ea câteva zile, cât e plină, luminează, că se vede noaptea ca de la Soare și pe urmă iar se pișcă! Ia uită-te la Dochia! Amu-i ploaie, amu cald, amu vânt, amu iar frumos. Așa-i femeia!”* (**12.**GHINOIU,p.58;60). În Gorj, când este eclipsă de lună, se crede că ea este mâncată de vârcolaci, oameni răi și ucigași (CĂRĂBIȘ,p.106). Se crede că unele pete din lună ar reprezenta scena uciderii lui Abel de către fratele său Cain - Suceava; se mai crede că în lună stă Abel cu capul spart de către Cain, care-i ține capul aplecat peste un ciubăr, unde i se scurge sângele - Neamț; Suceava; în lună sunt doi frați; cel mic a omorât pe cel mare și acum îl poartă în spinare, ținându-i o căldărușe sub nas, în care curge sânge - Brăila; când luna, în calea ei mergând, calcă o stea, atunci moare omul a cărei stea a fost arsă - Galați; când din căldarea lunii pline vor cădea trei picături pe pământ, acesta se va aprinde și va arde cu tot ceea ce există pe el, venind astfel vremea de apoi - Transilvania; să nu se toarcă pe vreme cu lună, pentru că o mănâncă vârcolacii - Galați; când pe lună o mănâncă vârcolacii (când este eclipsă), este semn că va fi război sau revoltă - Suceava; vremea va deveni rea când luna are halou - Vaslui;Suceava; când luna se arată roșie în jur este semn că va fi vreme secetoasă - Suceava; este semn de ploaie, când luna este cu coarnele în jos - Ilfov;Galați;Suceava; dacă o fată visează lună, este semn că se va mărita cu un bărbat văduv - Suceava (**2.**GOROVEI,p.114;125-126;267). În Maramureș, se crede că, dacă în jurul lunii se face un „cearcăn” (seara, noaptea, dimineața), în acea zi va fi furtună sau ploaie mare cam la 12 ore după apariția inelului; când este schimbare de lună (sfert sau lună plină) și afară este uscat, omul știe că poate cosi liniștit, pentru că o săptămână întreagă nu va ploua; ceapa se seamănă când luna descrește, ca să nu facă sămânță (BOGDAN,p.45;135). Înseamnă dragoste fără speranță pentru cel care visează lună; pentru cine visează lună roșie înseamnă ceartă; înseamnă necazuri pentru cel care visează lună întunecată; este bine ca o persoană să fie atent supravegheată pentru cel care visează luna în faza de sfert; înseamnă necredință sau scăderea interesului în dragoste pentru cel care visează luna în faza de trei sferturi; pentru cel care visează lună strălucitoare înseamnă că va învinge prin credința statornică în ceea ce face; înseamnă prevestire bună pentru cel care visează mai multe luni - Suceava (NOTE,Băncescu).

Lună-nouă. Se crede că, la Lună-nouă, timpul este nefast pentru activitatea umană, pentru că atunci se înnoiește răul, se prind vrăjitoriile, boabele semănate rămân seci, nu se pun pe ouă cloștile, nu se fac nunți; prin Năsăud, se crede că atunci umblă un duh necurat prin curțile oamenilor și numai atunci acesta are putere; de aceea, în tot anul, unii dorm prin vecini 12 nopți; lunii-noi i se mai spune *Lună tânără* sau *Lună în două coarne*; în Banat, conform unei tradiții

consemnate la sfârșitul sec. al XIX-lea, oamenii numeau *Duminică tânără* fiecare din aceste zile care urma sau corespundea cu faza de lună-nouă; în cele 13 „duminici tinere” (într-un an solar sunt aproximativ 13 luni lunare și 12 luni calendaristice) se efectuează practici magice de purificare, se sfințește apa, se străpung urechile fetițelor, ca să poată purta cercei, fetele mari se piaptănă și își taie vârful părului, pentru a le crește mai lung și mai frumos, oamenii se tund și își taie unghiile; cositul fânului începe tot la lună-nouă, într-o zi lucrătoare (**12.**GHINOIU,p.63-64). Cel ce vede lună-nouă să-i arate acesteia niște bani, ca să aibă parte de ei toată luna - Bihor; sau se lovește în frunte cu o monedă de argint, în credința că va fi sănătos și va avea bani toată luna - Muntenia; se crede că acela care vede lună-nouă și are bani la el va avea toată luna, sau îi va spori - Botoșani;Suceava; se cere chiar ca oamenii să-și socotească de așa manieră veniturile și cheltuielile, încât luna-nouă (Crai-nou) să-i găsească având bani în buzunar - Suceava; dar vestea că este Crai-nou trebuie să o aducă în casă numai bărbatul, femeilor fiindu-le interzisă rostirea ei, ca să nu se strice oalele și străchinile - Muntenia; Suceava; este bine să se semene, când este lună-nouă, ca și grâul să crească la fel cum crește luna, dar nu se seamănă porumb în această perioadă, fiindcă se face mare doar în știulete, fără însă ca acesta să aibă și boabe, și nici tulpinile nu vor fi viguroase - Țara Oltului; să nu se semene, când este lună-nouă, pentru că nu vor ieși roade bogate - Bihor; nu este bine să se facă vreo semănătură în zi cu lună-nouă, ci după ce se mai *învechește*, ca semănăturile să fie roditoare - Țara Oltului; nu se răsădește nimic în zilele cu lună-nouă, pentru că plantele vor face viermi la rădăcină și se vor usca - Tecuci; totuși, se crede că rodesc mai bine pomii răsădiți și altoiți pe lună-nouă; în caz că se răsădesc mai târziu, pomii nu vor rodi tot atâția ani, câte zile au trecut de la faza de lună-nouă - Suceava; nu se taie porcul, când este lună-nouă, fiindcă face viermi carnea - Țara Oltului; gunoiul de grajd se cară pe câmp numai la lună-nouă, ca să se primenească pământul și să nu facă viermi - Suceava; de asemenea, nu se zugrăvește în casă, când este lună-nouă, pentru că se fac greieri - Țara Oltului; ca să se scape de ploșnițe, se zugrăvește casa, în zi cu lună-nouă, dinspre înapoi spre față, totodată mestecându-se coji de pâine, de mămăligă, de fructe etc. - Suceava; se scapă de negi, dacă i se spune celui afectat că afară este lună-nouă, iar el ia apă în gură, iese afară și, fără să se uite la lună, își toarnă din gură apă, de trei ori, peste negii de pe mâini și de pe picioare - Suceava; cum va fi vremea timp de patru zile după faza de lună-nouă, tot așa va fi toată luna - Suceava; dacă, la două-trei zile după lună-nouă, coarnele acesteia sunt puțin tocite, este semn că va ploua, iar, dacă discul ei este roșu, vremea va deveni rea - Moldova; va fi secetă, când luna-nouă are coarnele orientate în sus, dar anunță vreme ploioasă, când coarnele ei sunt îndreptate spre pământ - Suceava (**2.**GOROVEI,p.16;58;63;107; 165;197;206;209;219;269-270; GOLOPENȚIA,p.72;138;141;143;145). În Moldova, se crede că nu este bine să se descânte când este lună-nouă, dar în același timp bubele dulci nu trebuie descântate când crește luna, fiindcă, în loc să se vindece, ele se măresc (**3.**GOROVEI,p.133). Fânul se cosește după ce a trecut luna-nouă - Banat (**2.**MARIAN,I,p.78). Semănatul se face după fazele de creștere sau descreștere a lunii; astfel, culturile care cresc deasupra pământului, cum sunt cerealele, se plantează la lună-nouă, iar cele care cresc în pământ, cum sunt cartofii, se însămânțează pe lună-plină (**12.**GHINOIU,p.210). Ca să fie roditori, pomii se răsădesc și se altoiesc pe lună-nouă (PRESA). Dacă luna este cu coarnele în sus, va ploua în acea lună, până ce astrul nopții va trece în faza următoare a sa - Teleorman (**2.**CHIVU,p.248). Serii simbolice: *monedă-argint-frunte-lună (nouă)*; *lună* (nouă)*-var-pâine-mămăligă-fructe.*

Lună-plină. Cine vede lună-plină să nu spună nimic celor din casă, fiindcă se sparg oalele - Teleorman;Vrancea;Iași; să se ferească de lupi cine pleacă la drum pe lună-plină - Suceava; trebuie să aibă bani în buzunar cel care vede lună-plină, pentru că altfel banii nu vor trage la el - Vrancea; nu se face curățenie prin casă când este lună-plină, pentru că atrage ploșnițele și alte insecte; la fel și când este lună-nouă - Suceava; nu se răsădesc pomi și nici legume pe timp de lună-plină, pentru că fac numai floare, iar roade nu - Iași;Suceava; să se semene pe lună-plină, ca și roadele câmpului să fie bogate ca și luna - Țara Oltului; nu se pune cloșcă pe lună-plină, fiindcă puii care vor ieși vor

piui neîncetat - Muntenia;Iași;Suceava; dacă luna-plină are pete vineții, iar haloul ei este format din două-trei cercuri este semn de vreme rea - Botoșani (**2.**GOROVEI,p.52;262;264;270; GOLOPENȚIA,p.141). Când, în seara de Anul Nou, luna este plină, este semn că anul va fi mănos (BODIU,p.417). Dacă în ziua în care este prăznuit Sfântul Dumitru (26 octombrie) luna va plină, sau cerul acoperit cu nori, ori dacă plouă sau ninge se crede că aceste semne indică o iarnă aspră, cu zăpezi grele, iar gerul va fi năprasnic - Vâlcea (**12.**GHINOIU,p.251). În Suceava și Bucovina, pe lângă „calendarul de ceapă" pe care oamenii îl fac în noaptea de Anul Nou, ei ies afară și, dacă este senin, se uită pe cer la lună și la stele, pentru ca, din lucirea și poziția lor, să prevadă cum va fi anul următor; astfel, se crede că atunci când este lună-plină, în seara Sfântului Vasile, anul următor va fi mănos, dacă nu, anul va fi sec, neroditor (**2.**MARIAN,I,p.6;71;84).

LUNĂ (timp calendaristic)
Numele lunilor anului își au originea în nașterea a 12 copii gemeni; doi bătrâni, supărați că nu au avut în tinerețe copii, pleacă la drum lung cu gândul să-și pună capăt zilelor; un moșneag salvator le iese însă în cale și, ascultându-le povestea, le dăruiește o buruiană de leac, de făcut copii; bătrânii se întorc acasă, beau ceaiul obținut din buruiană și femeia naște nici mai mult, nici mai puțin decât 12 băieți, iar numele lunilor anului ar fi fost împrumutate, cum spune legenda, de la numele acestor băieți; ca fire și trup, acești 12 frați sunt mai mici sau mai mari, mai slabi sau mai puternici; de multe ori se iscă neînțelegeri între ei, de pe urma cărora au de suferit oamenii (**12.**GHINOIU,p.64-65). În Teleorman, fiecărei luni din an îi corespunde una din zilele dintre Crăciun și Bobotează și așa cum va fi ziua respectivă, tot așa va fi și luna corespunzătoare ei (**2.**CHIVU, p.245). În Suceava, casele se îngrijesc, în general și în ansamblul lor, la sfârșit de lună, ca să nu prolifereze diferitele insecte, în special puricii și ploșnițele (**2.**GOROVEI,p.46). În Maramureș, se spune că, în lunile care cuprind în denumirea lor litera „r", nu este bine să se stea cu spatele pe pământ sau să se doarmă pe pământ; aceste luni sunt: ianuarie, februarie, martie, aprilie, septembrie, octombrie, noiembrie și decembrie, adică 8 luni din an (BOGDAN,p.115).

LUNCĂ
Câmpie acoperită cu fânețe, în apropierea unui râu sau la poalele unui deal ori al unui munte; *vâlcea* - vale îngustă și puțin adâncă, având fundul aproape plat și versantele în pantă ușoară, de obicei fixate prin vegetație (ȘĂINEANU,III,p.337;V,p.496). În toată poezia lirică orală de dragoste, lunca și vâlceaua sunt simboluri feminine (EVSEEV, p.135).

LUNGILĂ
Erou din basmele populare, având însușirea de a se lungi după bunul său plac (ȘĂINEANU,I,p.168).

LUNI
Prin preajma Palatului Soarelui, vecină cu Sfânta Vineri, locuiește Sfânta Luni, fiind cea mai bătrână dintre surorile ei, pentru că în această zi, pe care o patronează, Dumnezeu și-a început creația; este o femeie foarte sfântă și Tatăl Ceresc a pus-o să țină cheile cu care sunt descuiate șapte ceruri; oamenii cred că lunea este ziua îngerilor și că este bine să postească, fiindcă multe păcate li se vor ierta și vor merge direct în Rai; îi ajută pe oameni în tot ceea ce întreprind, le dă în dar o cloșcă cu pui de aur, o furcă minunată care toarce singură, o vârtelniță, un pieptene, o gresie etc., dar știe să și pedepsească pe toți cei care nu respectă ziua închinată ei; chiar dacă uneori ea apare ca întruchipată în bărbat, fiind considerată a fi a *„Sfinților Arhangheli care iau și dau sufletele"*, totuși majoritatea narațiunilor o menționează ca „sfântă", soră bună cu Sfânta Marți, Sfânta Miercuri etc. (PRESA). Ziua de luni marchează începutul săptămânii, care trebuie pusă sub auspiciile cele mai favorabile activităților umane (**12.**GHINOIU,p.61). Este cap de săptămână, ea reprezentând începutul, de aceea acum trebuie început orice lucru; cine se bucură în această zi va

fi vesel toată săptămâna; lunea este bine să se înceapă construcția unei case, mai precis lunea dimineața, deoarece atunci începe și lumina, dar nu este bine să se dea bani din casă, căci toată săptămâna va trebui să se tot dea; nu este bine ca omul să-și taie unghiile, fiindcă va căpăta dușmani și va primi numai ură de la prieteni; nu se merge la pețit, nu se îngroapă morții, nu se iau ouăle din cuibar, deoarece găinile nu se vor mai oua; este indicat să se înceapă postul lunea, fiindcă numai astfel i se vor îndeplini toate dorințele și îi va merge bine tot anul celui care respectă datina; lunea este bună pentru descântece, pentru oameni și pentru animale, la vrăji și la farmece „de dragoste" și „de urât" (BODIU,p.417). Se crede că ziua de luni este a sfinților îngeri sau voivozi și că este bine să se postească, pentru ca Sfinții Mihail și Gavril, care poartă sufletele celor morți, să nu vină mânioși, ci să fie blânzi cu acela la care vin să-i ia sufletul - Neamț; este păcat să se lucreze lunea dis-dimineață, până nu se vede pe drum urmă de bou - Suceava; nu se pleacă lunea la drum - Tecuci; cum îi merge omului lunea, tot așa îi va merge toată săptămâna - Muntenia; Tecuci; cine postește în zi de luni va avea noroc - Tecuci; se ține post în zi de luni, pentru ca omul și vitele să nu fie atacate de animalele sălbatice, sau ca să nu i se îmbolnăvească vreo vită gospodarului - Suceava; este rău pentru vitele celui care nu postește în zi de luni - Suceava; femeile, care nu au copii, să postească lunea, ca să rămână însărcinate - Suceava; orice lucru este bine să fie început în zi de luni, ca să fie dus la bun sfârșit - Galați;Suceava; copilul născut în zi de luni va avea noroc și viață îndelungată - Tecuci; copiilor mici să li se croiască hainele în zi de luni (considerată zi de început), ca să trăiască - Țara Oltului; se crede că nu este bine să se spele omul în zi de luni cu apă rămasă de duminică prin vase - Teleorman; flăcăul care se spală obișnuit în zi de luni nu se mai însoară - Tecuci; cine se vaită lunea că îl doare capul, îl va durea toată săptămâna - Botoșani; se îmbolnăvește de râie, se umple de păduchi și îl năvălesc puricii pe cel care se pregătește să se spele sau spală lunea cămăși - Tecuci; omul să nu se spele în zi de luni, fiindcă va rămâne singur - Suceava; lunea este bine să se ia, dar să nu se dea - Iași; este bine să se ia cu împrumut în zi de luni și să se înapoieze împrumutul sâmbăta, pentru că va avea parte de belșug cel ce procedează astfel - Galați; nu se dau bani cu împrumut în zi de luni, pentru că se vor da toată săptămâna - Ialomița; cel ce dă din casă cu împrumut lunea va păgubi toată săptămâna - Mehedinți;Prahova;Ilfov;Tecuci;Galați; Iași;Suceava; iar cine primește bani în zi de luni se bucură că va primi toată săptămâna - Muntenia; dar îi va merge bine celui care primește bani în zi de luni - Galați; să se ceară ceva cu împrumut în zi de luni, pentru ca să aibă noroc omul la primit bunuri de pomană - Tecuci; va fi rău de vitele aceluia care dă cu împrumut, în zi de luni, sare, petrol, usturoi, borș - Muntenia;Moldova; ca să trăiască timp îndelungat cel ce le va purta, pânza pentru piesele de lenjerie de corp se croiește în zi de luni - Suceava; să nu se ia ouăle din cuibar în zi de luni, pentru că găinile vor părăsi acel cuibar - Vâlcea;Muntenia; nu se iau și nu se numără ouăle din cuibar în zi de luni - Tecuci; să nu se numere păsările lunea, pentru că se îmbolnăvesc sau pier - Galați; în ziua de luni nu se dă gunoiul afară din casă, fiindcă uliul va mânca din găini - Vrancea; nu se duce lut și baligă pentru lipit în casă în zi de luni, pentru că, odată cu lutul, sunt aduse în casă și tot felul de insecte, cum ar fi ploșnițe și gândaci - Muntenia;Suceava; cine pune cloșcă pe ouă în zi de luni va scoate numai cocoșei - Suceava; nu se iau ouă din cuibare în zi de luni, pentru că găinile vor părăsi ouatul în locul acela - Galați; nu se pune borș la acrit în zi de luni, pentru a nu le ieși bube pe corp femeilor care se ocupă cu asemenea îndeletnicire - Suceava; sau pentru că s-ar scălda dracul în el - Iași; însă este bine să se semene în zi de luni, fiindcă este o zi *dulce*, dar nu înainte de răsăritul soarelui - Țara Oltului; este rău de încă o moarte, dacă înmormântarea unui om se face în zi de luni - Vâlcea;Muntenia; dacă începe să plouă într-o zi de luni, atunci vremea umedă va dura o săptămână - Suceava (**2.**GOROVEI,p.9; 15;29; 53; 87;95; 99;106; 112;113; 119; 126-128; 132; 144; 167-168; 180; 190; 256; 267; GOLOPENȚIA,p.108;144-145). Ca omul să aibă noroc, trebuie să înceapă ceva din ziua de luni sau din ianuarie, dar poartă ghinion să se spele rufe lunea; în prima zi din săptămână trebuie început orice lucru care cere temeinicie, pentru ca Dumnezeu să-l ajute pe om să-și termine treaba cu bine și repede; există o veche tradiție la români, aceea de

a posti lunea, ca să meargă bine toate cele ale vieții; de asemenea, se spune că oricine trebuie să se bucure în zi de luni, pentru a fi vesel peste toată săptămâna (PRESA). Orice lucru trebuie început lunea, miercurea, joia și vinerea; marțea și sâmbetele sunt zile ale morților și orice lucru început în aceste două zile nu este dus la bun sfârșit - Bucovina; mulți oameni postesc lunea, cu toate că biserica nu obligă la așa ceva, crezând că este bine pentru tot felul de boli, pentru ca oamenii să fie feriți de rele și vitele de animale sălbatice - Suceava; sau pentru că va avea noroc - Banat; cine vrea să fie ferit de șoareci trebuie să ajuneze în lunea din Săptămâna Albă - Transilvania; oricine trebuie să fie vesel în această zi, pentru a fi vesel peste toată săptămâna; în caz că are vreo supărare în această zi, peste toată săptămâna va fi trist și îi va merge rău pentru orice; lunea trebuie să se înțarce copiii; nu trebuie ca lunea să se dea bani din casă, cu deosebire dimineața, pentru că acela care o va face va da bani toată săptămâna, dar trebuie să se primească bani, pentru a fi la fel toată săptămâna; să nu se taie unghiile lunea, pentru că își va căpăta vrășmași și îl vor urî prietenii pe cel care o face; nu se merge în pețit, pentru că, dacă este refuzat, s-ar putea să fie refuzat și de alte fete, ba chiar i se pot întâmpla nenorociri și mai mari; să nu se ia ouăle din cuibar, pentru că găinile nu se vor mai oua acolo; se crede că acela care începe să postească în această zi îi va merge bine; astfel, dacă femeile care au un copil și vor să mai aibă, să postească 12 zile de luni consecutiv și vor avea prunci; sau cei care au dureri de ochi este bine să postească mai multe zile de luni consecutiv, sau chiar toată viața; unii încep să postească lunea, pentru că li se îmbolnăvesc și le mor vitele; se mai crede că este bine de postit lunea pentru orice se intenționează și pentru orice necaz; se mai spune că aceia care au postit toată viața în zilele de luni postesc până și în prima luni după Paște; sau cei care și-au propus să postească un număr de zile de luni nu mănâncă nimic până a doua zi dimineața, pentru că, în caz că își calcă promisiunea, le va fi cu mult mai rău; lunea nu se îngroapă morții, fiindcă este rău de moarte pentru cei rămași în viață, sau se crede că vor muri toți cei din casa defunctului - Bucovina; dar, indiferent de motivații, practica este întâlnită în toată țara (**2.**MARIAN,I, p.75-76;90;188). Se descântă oricând este nevoie, dar cel mai bine pentru eficiența lui este să se descânte lunea seara, pentru ca așa să se spargă și durerile, cum își încetează activitatea târgurile organizate duminica și care se ridică în cursul zilei de luni - Țara Hațegului (CLOPOTIVA,p.456). În Gorj, pețitul sau *împețitul* se face lunea, miercurea, vinerea și duminica, considerate a fi „zile mari” ale săptămânii; flăcăul trimite în pețit la fată unul, doi sau chiar mai mulți oameni, rude sau străini; urmează apoi pețitul de către băiat, însoțit de părinții săi, când se discută zestrea și se stabilește ziua nunții (CĂRĂBIȘ, p.65).

Lunea curată. Prima zi a Postului Mare (Postul Paștelui) este cunoscută, în majoritatea zonelor etnofolclorice din România, sub denumirea de *Lunea curată*; sunt spălate, cu apă neîncepută, toate vasele din gospodărie, pentru a le scoate toate urmele alimentelor de *dulce* (ouă, carne, lactate, grăsime de origine animală), interzise a fi consumate în perioada postului; în plus, în nordul Moldovei, femeile își curățau gâtul și cavitatea bucală cu o fiertură de borș; pentru îndepărtarea duhurilor malefice, păgubitoare pentru om și animale, se aprind și se împart lumânări; această zi mai este cunoscută, în zonele de deal și munte, și sub denumirea de *Lunea păstorilor* (în Banat), ea fiind ținută prin abținere de la muncă de către mamele și soțiile de ciobani, pentru ca turmele lor să fie ferite de haitele de lupi; în acest scop, mamele, care au mulți feciori ciobani, se scoală în această zi dimineața și fac o turtă din făină de grâu sau porumb, pe care o numesc *Sfânta Maică Luni*, ca aceasta să le păzească fiii și turmele; dacă femeile ar lucra ceva în această zi, se crede că lupii le vor ataca turmele, iar șoarecii le vor mânca semănăturile din câmp în primăvara care urmează; în Banat, în această zi cade și ziua *forfecarilor* și a *burghiașilor*, două insecte dăunătoare, a doua dintre ele împungând primăvara prunele și cireșele, deoarece femeile din casa cu o asemenea livadă au împuns sau au lucrat și ele cu acul în ajunul Crăciunului și al Bobotezei, în joia din Săptămâna Albă și în Joia Mare; oamenii se dau în scrânciob, sau în *legănuș* (*dulap*, *țuțuluș*, *vârtej*), pentru a avea parte de sănătate peste tot anul; în unele locuri ale Banatului, se dau în scrânciob nu numai în această zi de luni, ci de-a lungul întregului Post Mare,

până la Paște; astăzi și a doua zi, marți, și numai în Banat, oamenii se deghizează în haine femeiești zdrențuite și merg pe înserate la șezători și clăci, unul dintre ei având și un fluier, cu ajutorul căruia ajută la luarea la jucat a fetelor și nevestelor tinere, provocând voie bună, glume, ghidușii; cu acest prilej, se mai strigă și unele chiuituri prin care sunt luate în râs obiceiuri împrumutate de la alte neamuri, ofilind astfel unele tendințe de înstrăinare; în Bucovina, în această zi nu se fierbe nimic și oamenii se hrănesc doar cu preparate reci, pentru ca pruncii să nu capete bube și alte boli; unele mame dau de mâncare copiilor, în această zi, brânză, ca să nu-i doară gâtul pe durata postului; cheamă găinile în casă, le hrănesc și apoi le dau drumul afară, cu excepția cocoșului, rostind că și ele *„să fie sănătoase ca și cocoșul!”*; în Moldova și Bucovina, există obiceiul să nu se mănânce nimic și nici să se lucreze, doar să fie spălată vesela și să se împartă lumânări; totuși, se adună mai multe neamuri și vecini, mai degrabă femeile, care mănâncă numai borș fără legume, cu pâine și mămăligă, ca să-și spele gura și gâtul de resturile alimentare de dulce consumate în ziua precedentă (Lăsatul de sec); obiceiul poartă numele de *spolocanie*, pentru că azi se spală vasele, dar femeile vin și cu furca de tors, cu toate că ele mai mult stau de vorbă și beau, pentru că oricum nu este bine să se toarcă lunea; în Suceava, borșul pus astăzi la acrit nu se lasă până sâmbătă, fiindcă este rău, deoarece de vineri seara, spre ziua lui Sân-Toader, după ce au cântat cocoșii prima oară, vine diavolul și cine gustă apoi din borșul acesta capătă *plescaiță*, un fel de spuzeală care erupe pe brațe și pe gambe, însoțită de mâncărimi puternice și de răni greu vindecabile, în caz că bolnavul se scarpină; ca să fie prins dracul care se scaldă în putina cu borș, se ia un brăcinar de mire, care a fost cast până la cununie, și se ține deasupra putinei, astfel necuratul nu are cum scăpa; dar avându-l în mână, omul poate face orice cu el, îi poate cere să-i aducă bani sau un alt serviciu și dracul va îndeplini totul fără împotrivire; totuși, există și practica de a împiedica dracul să intre în vasul cu borș, descântând trei cărbuni, pe care apoi pot fi aruncați în borș, acesta devenind chiar mai bun în acest mod, iar dracul nu mai intră în el; în Transilvania, femeile, după ce pun borșul la acrit, ca el să fie acru, trag de urechi un copil, în credința că borșul va fi acru ca și supărarea celui necăjit; sau ies și trag de urechi pe prima gospodină întâlnită în drum, după care fug repede spre casă, în credința că, dacă femeia intră prima în casă și suflă în borș, îl va mânca în deplină pace; dacă gospodina este mai iute de picior, crede că i se va întâmpla cine știe ce supărare; în Năsăud, gospodina trage pe cine nimerește de urechi, în special pe vecini sau rude, iar cel luat prin surprindere, dar cunoscând obiceiul, îi zice *„Acru să-ți fie!”*; dar unii dintre cei de pe uliță se înfurie și înjură și se crede că borșul va fi mai acru cu cât furia lor este mai aprigă; în zonele Ialomița, Călărași, Râmnicu Sărat și în sudul Dobrogei, în această zi se face *Jujeul*, adică tragerea câinilor în tărbacă, pe când gâștelor li se dă o mai mare atenție ca de obicei, să aibă de pildă hrană din belșug; obiceiul se numește *Jujeu* sau *Jujău*, în zonele Ialomița și Călărași, *Vălărit*, în Râmnicu Sărat, și *Jijeu* în Dobrogea; jujeul este format dintr-o frânghie cu câte un băț la fiecare capăt; câinii sunt alergați și prinși de dimineața până seara, răsuciți și desrăsuciți în frânghie, iar, când scapă, fug împleticindu-se amețiți și scheunând; explicația oamenilor pentru acest obicei bizar ar fi că ei fac așa ceva pentru ca, la vară, să le rodească din belșug porumbul și meiul; altă explicație are origine cultă, în sensul că la intrarea într-o cetate câinii nu ar fi reacționat în nici un fel, pe când gâștele au făcut-o; în Călărași, se confecționează un fel de dispozitiv din două ramuri de copac, așezate în formă de X, de care atârnă o sfoară înnodată ca laț, unde sătenii aduc câinii „nevrednici” și pisicile care fac stricăciuni în gospodărie; animalele sunt prinse în laț, după care funia este răsucită la maximum; trăgând invers, se produce desfășurarea rapidă a frânghiei, apoi animalele sunt aruncate, unele din ele murind imediat, altele fugind, fără să se mai întoarcă în sat; dis-dimineața, femeile fac foc la rădăcina pomilor fructiferi, afumându-i și rostind de trei ori cuvintele: *„Pomule, pomule, rod să-mi dai, să nu te tai!”* (**2.**MARIAN,I,p.225;227-231;234;TUDOR,p.75; PRESA). În Bihor, această zi mai este numită și *Lunea lupilor*, în care nu este voie să se mănânce de dulce, pentru că *„se țupă luparița”*, boală fără leac (cancer); nu este voie să se înhame sau să se înjuge doi cai sau doi boi, pentru a fi feriți oamenii de lupi; mai poartă ziua și numele de *Lunea*

șoarecilor, în care stăpânul casei, dimineața, pe nemâncate, trebuie să roadă în gură o piatră, rostind: *„Atunci să-mi mănânce șoarecii hainele și roadele, când voi putea eu să rod piatra!”* (ROMAN,p.4). În Gorj, în zorii acestei zile, gospodina casei adună, cu ochii închiși, toate firimiturile de la masa din ajun, iese apoi afară, în mijlocul curții, și le aruncă în cele patru zări, rostind: *„Nareți, lupilor, nareți, urșilor, nareți, vulpilor, nareți, dihorilor, nareți, ielelor, nareți, ciorilor etc., asta să vă fie mâncarea în timpul anului de la mine din bătătură și din casa mea!”*, crezând că astfel vitele și păsările îi vor fi ferite de fiarele și zburătoarele răpitoare (CĂRĂBIȘ, p.16). În prima zi a Postului Mare, tineri mascați în „cuci” obișnuiesc să-i bată pe toți cei întâlniți în cale, aceasta fiind o bătaie rituală, menită să asigure „sănătatea” câmpului și belșugul roadelor în anul agricol care începe - Ilfov (**1.**RAICU,p.43).

Luni (cea de a doua zi a Paștelui). Preoții merg și fac slujbe de pomenire pentru sufletele celor răposați; când se întorc de la cimitir, femeile ies în poarta curților și aruncă pe drumul măturat în prealabil cu apă și câteva boabe de porumb, ca să le rodească anul acela câmpul; în caz că Paștele cade devreme, femeile se duc direct în câmp și pun în pământ cu mâna, nu cu sapa, câteva boabe de porumb - Banat; dis-dimineață, băieții iau apă neîncepută și se duc pe la casele cu fete nemăritate, intră în casă și le stropesc pe acestea destul de serios, fetele dându-le drept răsplată ouă roșii - Sibiu;Țara Oltului; Năsăud;Suceava; în alte părți, fie fetele sunt prinse pe uliță și duse cu forța la o fântână, o apă curgătoare sau iaz, unde sunt udate, turnându-se peste ele 2-3 cofe cu apă, fie sunt chiar scufundate în apă îmbrăcate; de remarcat că fetele nu sunt supărate, ci acceptă cu bucurie „udatul”, crezând că peste an se vor mărita - Suceava (**2.**MARIAN,II,p.208-209; 226). Serie simbolică: *luni-apă-porumb*.

Luni (după Duminica Tomei). În Banat și în vestul României, această zi poartă numele de *Lunea morților* sau *Paștile morților*, fiindcă acum se fac rugăciuni și pomeni la morminte pentru sufletul tuturor morților din familie; preoții mai fac rugăciuni în câmpurile semănate, pentru a fi ferite de grindină și vifore; sub numele de *Mătcălău*, căruia i se mai spune și Paștele Mic, se înțelege o sărbătoare care se ține în lunea imediat următoare Duminicii Învierii Domnului, sau în marțea următoare Paștelui, sau în lunea de după Duminica Tomei, pentru cei mai mulți locuitori ai Banatului; se crede că *Mătcălăul* este o întruchipare jumătate umană, jumătate îngerească, un tânăr frumos și nemuritor, care umblă prin lume ca și Sântoaderii sau rusaliile, dar care nu poate fi văzut, fiindcă oamenii s-au înrăit de fărădelegi; în această zi, bărbații nu lucrează nimic la câmp, pentru că *Mătcălăul* le poate aduce vifor și trăsnete; tot din același motiv, femeile nu torc, nu țes, nu cos; în ziua de *Mătcălău*, fetele se adună și se prind *mătcuțe, văruice, surori*, participând la manifestare doar fete; băieții se pot prinde frați de cruce (*„feciorii mănâncă cruce”*) fie în această zi, fie în oricare altă mare sărbătoare a anului; pentru fete, se face o turtă din grâu curat, aluatul fiind frământat de o femeie aflată la menopauză (*„iertată”*), sau de o fată mare; ceremonialul este îndeplinit de către un bărbat, care apoi este privit de fetele *mătcuțate* ca fiind tatăl sufletesc al lor și respectat în consecință; acesta pune turta pe masă, iar pe ea presară o lingură de sare; toate fetele se închină; apoi, tatăl împarte turta în formă de cruce, fiecare bucată fiind picurată cu puțin vin, apoi taie părțile, cu un ban de argint și tot în formă de mici cruci, în tot atâtea bucăți câte picături de vin au căzut pe ea; fiecare mătcuță mănâncă câte o astfel de bucățică, apoi închină fiecare câte un pahar de vin și se sărută pe rând; se rostește cu acest prilej un jurământ făcut către *Mătcălău*; banul de argint se taie și el în 3, 5, 7 etc. părți, fiecare dintre fete trebuind să-și păstreze bucata care îi revine până la moarte, pentru că se crede că, dacă o va pierde, Sânpetru nu o va primi în Rai; apoi se face un ospăț cu toți cei care participă, părinți, frați, rude, inclusiv cu toate celelalte surate legate în sărbătorile anterioare; cele care se prind surate se duc unele la celelalte cu bucate de pomană și cu buchete de mătcuțe (floare care crește primăvara în jurul izvoarelor și râurilor); *mătcuțirea* se mai poate face și altfel, în sensul că fiecare fată aduce câte ceva, ouă, pâine, unsoare, etc., precum și un buchet de flori, de regulă mătcuțe; se duc toate sub un măr, fac un foc, pun o tigaie și prepară un scrob; apoi ocolesc tigaia și mărul de trei ori; din florile aduse

împletesc cununi și se sărută prin ele; se așează jos și mănâncă din scrob în semn de înțelegere și credință; de acum încolo, se strigă între ele cu numele de *mătcuță, văruică* sau *soră*; băieții din Banat se duc într-un anumit loc (merg și fetele să se însurățească), într-o grădină sau la câmp, unde există un pom înflorit (măr, cireș, păr, vișin etc.) și aici se întâlnesc unii cu alții, fiecare din ei făcându-și cunună din florile pomului, pe care apoi și-o pune pe cap; se iau de mână (separat băieții și separat fetele) și pornesc spre dreapta ocolind pomul de trei ori; își schimbă între ei ouăle roșii și încondeiate aduse de acasă, alătură toate cununile și se sărută prin ele, jurându-și credință până la moarte; în final, se ridică unul pe celălalt în brațe, după care mănâncă ouăle cu pâine și sare; manifestarea continuă cu un ospăț, dar separat băieții și separat fetele; la sărbători, merg unii la alții cu pomană; această practică, a însurățirii și înfârtețirii este atestată și în Mehedinți, unde băieții și fetele își fac cununi din nuiele de salcie, după care doi câte doi se învârtesc de trei ori unul în jurul celuilalt, își așează brațele unele peste alele, apoi le ridică în sus și își adresează întrebările de rigoare, de trei ori: *„Îmi ești fârtate până la moarte?”*, după care se sărută de două ori prin cunună, având în continuare brațele ridicate, în final schimbându-și ouăle și cununile; când un frate sau soră de cruce moare, ca să nu moară și cel viu, părinții aleg altă persoană, de același sex, iar legarea cu cel rămas în viață se face tot cu turtă, sare și o monedă de argint, noul frate de cruce primind aceeași pomană care se dă pentru mort; în Bucovina, se face procesiune la cimitire, unde se slujește și se împarte apoi de pomană tuturor celor care asistă; în Moldova, femeile adună toate ouăle rămase de la Paște, după care merg în grădină sau în ogradă și le dau de pomană copiilor sau unor săraci, rostogolindu-le prin iarbă verde; se spune că sunt date de pomană pentru blajini, pentru că *„atâta-i al lor!”*; în zona Bârladului, în această zi, considerată a fi și Paștele Blajinilor, se fac pomeni la cimitir pentru toți morții; mai rar există obiceiul ca bătrânii să-și facă pomenile în timpul vieții lor; morților li se mai consacră și fântâni, unde de obicei sunt organizate praznicele (**2.**MARIAN,II,p.236-237;241;248-252; BĂLĂNESCU,p.269). Serii simbolice: *luni-turtă-sare-vin-monedă*; *luni-măr-foc-flori*; *luni-cunună-sărut-pâine-sare*; *luni-salcie-sărut*.

LUP (*Canis lupus* - DLRM,p.469)
Legendele referitoare la originea lupului afirmă că acesta a fost creat de drac pentru paguba omului, numai că diavolul nu și-a putut duce opera la bun sfârșit; după ce a modelat lupul din humă sau lemn el nu a reușit să-i dea viață, pentru a ieși din încurcătură el acceptând pariul cu Dumnezeu, adică lupul va primi suflet, dar va fi al aceluia după care s-ar lua să-l mănânce; îndată ce a prins viață, lupul înfometat s-a repezit la drac, acesta abia scăpând ascunzându-se într-o baltă, lăsând însă o bucată din călcâi în gura lupului; se crede că de atunci lupul este al dracului și dracul nu are călcâi; această relație este ambivalentă, amândoi sunt ființe malefice, dar, în loc să colaboreze, ele se exclud reciproc; astfel, animalul, care trebuia să fie ajutorul dracului, devine dușmanul său, momentul de vârf al acestei confruntări consumându-se în miezul iernii, în ziua în care dracii nu se mai pot ascunde în tărâmul hărăzit lor: apele adânci și stătute (bălți, lacuri, gârle) sunt sfințite în ziua de Bobotează, drept pentru care dracii nu se mai pot ascunde în ele, iar lupii îi gonesc și îi mănâncă *„mai abitir decât pe purcei”*; frigul și întunericul se află sub zodia lupului, care conotează noțiunea de întuneric; deși are o acțiune predominant malefică, lupul, și nu alt animal, jalonează între leagăn și mormânt întreaga existență a oamenilor; frăția cu lupul începe încă din segmentul pre-existențial, când copiii, care plâng în pântecele mamei, înainte de a se naște, se transformă în pricolici (fiară sălbatică, mai ales lup) și continuă după moarte, în post-existență, în lumea miticului, așa cum reiese din *„Cântecul zorilor”*, rostit la casa mortului; prezența lupului în datinile de naștere ține de ordinea beneficului, așa cum se întâmplă la schimbarea numelui, pentru a proteja, în mod magic, copiii bolnavi sau amenințați cu moartea, când noul nume este de dorit să fie numele unui animal sălbatic (Lupu, Ursu, Vidra etc.), fiindcă credința este că sălbăticiunile sunt „curate”, medical vorbind, deci exemplare ca sănătate și posesoare a tuturor virtuților de curaj și putere; dar lupul mai apare nu doar în datinile de naștere, ci și în cele de înmormântare, este de

asemenea prezent în baladă, legendă și snoavă, generează nenumărate proverbe și vorbe de duh și ocupă un loc de frunte în sistemul magiei populare, este frecvent invocat în descântece și blesteme și beneficiază de un corpus amplu de credințe și eresuri; în plus, el reprezintă figura mitologică de numele căreia se leagă cel mai mare număr de zile dedicate lui, de sărbători și practici rituale și magice, prescripții și restricții consacrate ființei și acțiunilor sale; atributele de „inițiator” sunt mult mai bine puse în evidență de cântecul funebru, deoarece dispărutul, aflat pe lungul drum care îl va conduce prin *„lumea fără dor”* către locul ultim de odihnă, se întâlnește cu diferite „animale-călăuză”, printre care și cu lupul; este de subliniat o idee din O. Buhociu, conform căreia copilul încă nebotezat este scos din casă și dat feciorilor, care îi hărăzesc un nume și apoi îl consacră, jucându-l în brațe, în interiorul cercurilor trasate cu o unghie de lup; în acest caz, gheara de lup, și prin extensie lupul, reprezintă o sursă a puterii și a vitalității; liniile magice pe care ea le descrie funcționează ca o barieră în calea puterilor răului și totodată ca o instanță purificatoare, deoarece, trecând prin aceste cercuri, copilul este numit, deci introdus în lume, confirmat în planul existenței umane și curățat de toate elementele malefice, de „poluția” care a marcat trecerea sa din lumea neființei în cea a ființei; astfel lupul are rol de animal protector, al unui „inițiator”, care veghează asupra intrării pruncului în viață, adică asupra trecerii sale peste pragul ce separă non-existența de existență; frăția cu lupul relevă un profund caracter inițiatic, deoarece trecerea și integrarea în *„plaiul”* de dincolo nu ar fi posibilă dacă mortul nu ar fi condus și sfătuit de animalul atotștiutor; identificarea mitică și rituală cu lupul stă, după opinia lui M. Eliade, la baza numelui dacilor (de la *daoi*, sau de la *daos*, care însemna în frigiană, limbă de factură tracică, „lup”); prin urmare, dacii se numeau ei înșiși „lupi”, sau cei care sunt ca lupii, adică acei care se aseamănă lupilor; acest nume etnic derivă probabil dintr-un „epitet ritual”, care consacră relația ternară dintre grupul de tineri inițiați, vânătoare-război și lup; tinerii daci, viitorii luptători, se considerau, pe parcursul inițierii, lupi: „Esențialul inițierii militare consta în transformarea rituală a tânărului războinic în animal…În acest caz, două aspecte pot fi reținute: **1.** tânărul devenea războinic redutabil asimilând în mod magic comportamentul unui animal, îndeosebi al lupului, sau **2.** îmbrăcând ritual pielea unui lup, fie pentru a împărtăși modul de a fi al acestui carnasier, fie pentru a semnifica ideea că el devenise un *lup*; de la aceste grupuri de războinici, numele s-ar fi extins, devenind un termen care desemna întreaga colectivitate și apoi, ulterior, întreaga etnie; ipoteza este sprijinită de trei serii de argumente, primele fiind de natură lingvistică; cele din seria a doua sunt de natură etnologică (numeroase triburi și grupări sociale din perimetrul indo-european adoră lupul, se identifică ritual ori mitologic cu el, au ceremonii și credințe analoage celor cunoscute pentru civilizația dacă); ultimele argumente sunt de natură istorică și arheologică, motivând cu urme ale cultului lupului descoperite pe tot teritoriul românesc, datând încă din neolitic; tot așa binecunoscutul stindard dacic, reprezentând probabil o divinitate protectoare a luptătorilor, care avea forma unui cap de lup, prelungit cu un trup de șarpe; mai există și astăzi credința transformării oamenilor în lupi, într-o categorie anume, dotată cu puteri magice și demonice - pricolicii; o afirmație a lui Herodot, referitoare la tribul *neurilor*, trăitori pe teritoriul Daciei, poate fi invocată ca o verigă intermediară în „procesul de folclorizare” a ritualului transformării omului în lup, el afirmând că, o dată pe an, fiecare dintre neuri se schimba în lup, pentru puține zile, și pe urmă își recăpăta forma; *„Zilele lupului”* sunt zile marcate de teama față de acest animal și de grija ca, prin respectarea unor interdicții și prescripții de factură magică, să fie îndepărtată acțiunea malefică a acestui animal de casa și de bunurile gospodarului; după calculul lui I.A. Candrea, numărul acestor zile urcă până la 35, din acestea 17 sunt mobile și 18 fixe; zilele lupului reprezintă o pătrime din totalul sărbătorilor de peste an, al zilelor consacrate diferitelor figuri divine ori stihiale; firește, prestigiul și importanța acestei viețuitoare se explică prin acțiunea sa distrugătoare, prin pagubele continue pe care ea le aduce la casa omului; într-un anume sens, lupul întruchipează însăși ideea de natură sălbatică, ostilă, nedomesticită și de nedomesticit vreodată; calendarul lupului începe cu Sfântul Petru de Iarnă (16 ianuarie), numit și

„Lanțul lui Sfântu Petru”, zi în care acest protector al lupilor îi dezleagă, îi împarte între hotare și le dă voie să mănânce din vitele și turmele oamenilor: la 17 ianuarie este o altă zi ținută, Tănase de ciumă, el fiind *„rău de lupi”*; apoi, la sfârșitul lunii ianuarie și începutul lui februarie există un grup de zile, așezate sub semnul Filipilor de iarnă (între 25 ianuarie și 3 februarie), acestea ținându-se de frica lupului, dar și de teama ursului (Stretenia și Martinii); apariția unui patron al lupilor, denumit în unele zone și *„păstorul lupilor”*, este un element de mare vechime, datând din vremea antropomorfizării puterilor și stihiilor naturii; străvechea divinitate autohtonă, stăpână a lupilor, și odată cu ei probabil și a puterilor hibernale și chtoniene, a fost asimilată, ca presiune a dogmei creștine, în imaginea unui sfânt canonic; dar această prerogativă a lui Sânpetru este anterioară cu mult creștinismului, el fiind continuatorul unei zeități autohtone, probabil traco-dace; împrejurarea că, la ucraineni, căpetenia lupilor este Omul Pădurii (*Lieși*), la bieloruși Sfântul Gheorghe, iar la sârbi Sfântul Toader sau Sfântul Sava, indică locul central al lui Sânpetru în tradiția românească; lupul revine în atenția satului cu ocazia zilei Sfântului Apostol Petru (Sânpetru de Vară, 29 iunie) sau *„Soborul lupilor”*, când se crede că lupii se adună într-un loc anume hotărât, la *urlătoare*, la o răscruce, urlatul însemnând că lupii se roagă sau cer de mâncare stăpânului lor; Sfântul Petru, auzind urletul, vine între lupi și le aruncă bucăți dintr-o pâine care nu se mai sfârșește, sau le împarte prescură, ori niște boabe de năut sau semințe, care le taie foamea, încât pot răbda mai multe zile; dacă acestea nu se ajung, pentru lupul rămas flămând ursește un om sau o vită; fără porunca Sfântului Petru, lupii nu îndrăznesc să facă vreo stricăciune în lume, chiar dacă ar muri de foame; în „Calendarul lupului” urmează o serie de zile care, fără a-i fi consacrate în mod direct și exclusiv, țin totuși de teama față de acțiunea sa malefică și de încercarea de îmbunare a prădătorului, prin respectarea unor interdicții rituale și magice: *Circovii de vară* sau *Circovii Marinei* (între 15 și 17 iulie), care sunt răi de piatră, trăsnet, foc, dar și de lupi; la fel, Martirul Lupu (23 august), Teclele (22 septembrie), Berbecarii (26-28 septembrie), Lucinul (18 octombrie) și Sfântul Dumitru (26 octombrie); în luna noiembrie apare ultimul grup de zile consacrate lupului, acestea fiind *Filipii de toamnă* (sau *Gădinețele*), care încep cu „ziua lupului” (13 noiembrie), continuă cu Gădineții (12-16 noiembrie) și Ovidenia sau Filipul cel șchiop (21 noiembrie), pentru a se termina cu Andreiul (30 noiembrie), când se *„păzește usturoiul”*, se priveghează și se spun povești toată noaptea, pentru îndepărtarea haitelor de lupi, pentru apărarea turmelor de fiarele sălbatice; Sfântul Andrei este și el considerat *„stăpân al lupilor”*, *„mai mare peste fiare”*, fiind totodată *„cap de iarnă”*, semn și punte către anotimpul rece; caracterul hibernal al lupului este subliniat de prezența Filipului sau Gădinețului șchiop, în ziua căruia nu se lucrează *„de frica Gădinețului șchiop, care este un lup puternic și omoară vitele; Gădinețul locuiește în desișul codrilor; sunt trei gădineți, dar cel șchiop este mai primejdios”*; faptul că acest lup este „șchiop” vine să întărească aura sa hibernală și chtoniană: în general sunt șchioape divinitățile subpământene, divinitățile morții și iernii, cele care bântuie la vremea schimbării crugului de an, prevestind întunericul și frigul care se aștern peste lume; legătura lupului cu întunericul este subliniată și de o credință din Maramureș, conform căreia *„lupii se ascund în bârlog în ziua aceea pentru că-și văd umbra și se tem”*; „Zilele lupului” marchează miezul iernii și miezul verii, momentul în care puterile anotimpului respectiv au ajuns la împlinirea maximă și încep deja să dea înapoi; ciclul de toamnă este grupat în jurul unor momente cruciale din viața lupului: în octombrie se formează haitele și au loc atacurile în grup, pentru procurarea hranei; împerecherea începe în a doua parte a lunii noiembrie și se termină la sfârșitul lui ianuarie și începutul lui februarie; lupul relevă un comportament bazat pe repetabilitate și stabilitate, care, în plan simbolic, accentuează paradoxul dintre viață și moarte: animalul se înmulțește și dă viață în anotimpul morții și al frigului, este fertil atunci când întreaga natură este sterilă; trebuie remarcat faptul că „Zilele lupului” nu sunt zile de bucurie și petrecere și că, din contra, ele sunt zile de recluziune și renunțare; sărbătorile lupului se țin pentru apărarea turmelor și a gospodăriei de acțiunea sa nocivă, pentru îndepărtarea lui de bunurile sătenilor; specifice acestor sărbători sunt interdicțiile și

actele apotropaice; în aceste zile nu se lucrează, renunțarea la muncă și la roadele ei funcționează ca un act sacrificial, în unele zone făcându-se ofrande mai concrete, cum ar fi „prinoase de caș, brânză, urdă”, pentru ca turmele să fie fertile și păzite de atacurile lupilor; spune o informatoare: *„Numai de Filipi nu torc, că se torc lupii la casă; cum tragi firul din furcă, așa se trag și ei”*; în toate aceste zile nu se pronunță cuvântul *lup*, pentru a nu atrage dorința animalului de a pătrunde în sat și în gospodăria omului; gesturile și actele interzise în timpul sărbătorilor lupului funcționează pe principiul magiei prin analogie: *„În aceste zile nu se dă sare la vite, nu se dă foc altuia, nu se lasă să iasă ceva din casă sau curte, nu se dă gunoiul din casă șase zile”*; raționamentul simbolic este limpede, pentru că acela care dă ceva, care scoate ceva, dă afară „norocul” ori „mana” vitelor și a turmelor; în plan metaforic, el dăruiește toate acestea naturii sălbatice, în cazul de față lupului hămesit; tot acum este interzis pieptănatul, în virtutea unei duble explicații magice: câte fire de păr trec prin pieptene, atâția lupi vor veni la oi, iar, dacă părul rămâne încâlcit, lupul se va încâlci și el în pădure și nu va ajunge la oi; la Filipii de toamnă, când începe perioada împerecherii lupilor, este interzis să se arunce cenușa afară, pentru că, se crede, *„lupoaicele umblă prin curți spre a găsi un cărbune lepădat la gunoi, pe care, dacă îl mănâncă, rămân grele”*; în consecință, *„în casele de unde ar apuca lupii foc de încep a se puii sunt amenințate vitele și oamenii”*; comentând această credință, Ion Ghinoiu vede în foc „principiul masculin, fără de care lupoaicele rămâneau sterile”; din această perspectivă, înghițirea tăciunelui aprins ar semnifica sinteza dintre lupoaica chtoniană, telurică și focul, ardent și celest, dintre principiul întunecat și pasiv și principiul luminos și activ; interferența este verosimilă și ea vine să contureze mai apăsat profilul teluric și hibernal al lupului; la ridicarea unei stâne, când se bate un par în mijlocul strungii, se spune: *„Bat parul în strungă/Să fie bătut/Și fiarele din pădure/Să fie acolo stătut,/Cum se usucă parul de soare/Așa să se usuce fiarele de foame!”*, apoi se leagă o sfoară de par, zicându-se: *„Cum leg frânghia/Să rămână legată,/Așa să rămâie fiarele sălbatice/Din pădure, cu gurile legate!”*; interdicțiile rituale sunt completate în zilele lupului de un mare număr de practici cu caracter apotropaic; pentru păzirea turmelor, se „leagă” acum gura lupului: *„În ziua de Ovidenie să iei lut, piatră, cremene și să ungi gura cuptorului și să zici: eu ung cu lut, da' ung, încremenesc, împietresc gurile dușmanilor și-a țigăniilor; și nu te vorbesc atunci, nici nu se apropie de vite, de păsări: ulii, lupi, vulpe, nimic”*; cu aceeași finalitate magică se leagă fiarele de la coș, lacătele la verigi, se încleștează dinții de la pieptenele daracului, se ung ușile cu usturoi și se „opărește” gura lupului prin spălarea cămășilor cu apă opărită; omul care vrea să fie ferit de lupi ia ața de la un sac aflat la moară, face nouă noduri și rostește o scurtă invocație: *„Eu nu leg sacul, nu leg țolul, da' leg gura de lup!”*; sfoara înnodată și vrăjită îl va apăra, pe oriunde s-ar duce, de furia și foamea lupului; o altă practică, răspândită în tot spațiul carpato-balcanic, încearcă evitarea pagubelor produse de lup, nu prin alungarea lui, ci prin „apropierea lui de casa omului: în noaptea de Ajun, gospodarul invită la masă o stihie, pentru a o îmbuna, pentru a o face să ocolească, în anul ce vine, casa și bunurile sale; pe alocuri, atât la slavi cât și la români, se invită animalele sălbatice - lupul, ursul - ca să nu răpească vitele, aceasta mai ales în zonele pastorale; interesante sunt descântecele și practicile magice, în care nu se acționează împotriva lupului, ci împreună cu el, care devine o întrupare a unor puteri stihiale sau chiar demonice, invocate să acționeze în direcția și în scopul urmărit de descântătoare; din complexul său semantic este selectat atributul de animal prădător, care este apoi amplificat până la dimensiuni terifiante; în Ialomița, femeile caută *lup turbat*, îl descântă și-i iau urletul și de acest urlet se servesc, ca să ia „mana” altui gospodar, afirmă o informatoare; în alte cazuri, este căutat firul fermecat din blana lupului, care conferă puterea magică de a-i stârpi pe cei din jur; cele nouă „gâlci” (maladia de care suferă cineva) sunt trimise la păscut, unde sunt mâncate de lup; răului i se adresează imprecația să se transforme în lup și să se întoarcă împotriva celor ce l-au trimis; sau este chemat lupul să înghită răul; în toate aceste cazuri, forța malefică a lupului acționează ca un factor pozitiv, ca un agent al vindecării; prin aceste apropieri de uman, animalul nu este „îmbunat” ori „domesticit”, ci lupul înfometat, prădalnic, ajută pe om numai în situațiile în

care „răul” care a atacat omul poate constitui o hrană de soi, în măsură să-l atragă și să-i potolească pofta nesățioasă; pentru a înțelege antinomia lup/drac este necesar să se scoată în evidență structura complexă, dedublată, a lupului; într-o primă instanță și pe un prim plan de constituire, lupul este malefic, acest atribut funcționând ca un reflex imediat al faptelor lupului din natură, ca o semnificație culturală strict ancorată în planul referențial; pentru că lupul real aduce o mulțime de pagube, pentru că este prădalnic și nedorit, lupul invocat în credințe, descântece, practici magice ori apotropaice și în povestiri „trăite” capătă valori negative; într-o instanță secundă, unde referentul se șterge în fața conotației, lupul apare ca o figură mitologică, dacă nu deplin benefică, cel puțin favorabilă și binevoitoare; acesta este lupul moștenit în tradiția folclorică, acesta este lupul totemic, protector, „frate” și călăuză, stăpân al cetelor de tineri inițiați ori războinici, divinitate tutelară ce veghează asupra marilor praguri, a marilor treceri care jalonează existența umană: nașterea, inițierea și căsătoria, moartea; figura benefică a lupului apare în cântecele și riturile de naștere, în *„Cântecul zorilor”*, în legende și în unele basme; datorită acestui nucleu, dens și decisiv pentru configurarea câmpului semantic al lupului, acesta nu se atașează marii familii a figurilor demonice, subordonate diavolului, din contra, fiind protector și „frate”, alter-ego mitic al omului, el i se opune și se manifestă ca fiind cel mai aprig și neîndurător dușman al său; în basmul despre animale, lupul posedă o singură dimensiune, aceea a agresorului păcălit; el este, în diferite situații, victimă a ariciului, vulpii, iepei, puricelului, câinelui bătrân, animalelor din casa din pădure și măgarului; figura mitologică a lupului în folclorul românesc dezvăluie două paliere semantice: un palier cu determinări malefice desprinse din prezența și faptele lupului real și întrupate în practici ceremoniale și magice, povestiri, credințe, descântece etc.; pe palierul al doilea se găsesc atributele sacrale de animal psihopomp, ghid, inițiator, dușman al aparițiilor demonice, ivite din meditația arhaică asupra semnificațiilor conotative și a nucleelor simbolice cuprinse în semnul cultural *lup*; jocul dintre aceste nivele se interferează ori se depărtează, generând chipul mitologic al lupului, apariție temută, respectată, ținută departe de universul uman, dar dotată cu o incontestabilă autoritate sacrală (COMAN,I,p.64;140;144-159). Față de lup, omul tradițional nutrește sentimente de frică, dar mai cu seamă de respect, deoarece ființa acestui mamifer feroce, prin felul său de viață, conotează sensuri magice, impunând un arsenal ritualistic bogat și numeroase zile care i se dedică peste an; pentru a fi protejat de asaltul duhurilor malefice, mai agresive la intrarea omului în viață, nou-născutului i se face un botez la care participă trei feciori, numiți *strigători*, purtând brâie roșii, care anulează efectele deochiului, și la pălărie câte o gheară de lup; aceștia vin la casa copilului și procedează astfel: primul trage cu unghia de lup, de la est la vest, un cerc în jurul casei, iar când îl închide cel de al doilea flăcău trage un cerc în interiorul primului; în fine, cel de al treilea desenează cercul doar în fața casei, în interiorul căruia stă însăși ceata celor trei; copilul este scos din casă și încredințat flăcăilor care rostesc împreună numele ce doresc să i-l dea, apoi îl joacă în brațe în interiorul cercurilor trasate cu gheara de lup, spre consacrarea numelui dat; pentru ca albinele, când sunt scoase din iernat, să treacă pe la alți stupi străini și să fure mierea acestora, li se pune în fața urdinișului o piele de lup răsucită sau un gâtlej al aceluiași animal prin care insectele sunt obligate să treacă, adăugând și câteva versuri imperative; ca vitele să le fie ferite de atacul lupilor, crescătorii de animale rostesc descântece prin intermediul cărora este legată gura fiarei; În Munții Apuseni, legendele vorbesc despre *Stăpânul* sau *Păstorul Lupilor*, al cărui rol nu este doar acela de conducător de haită, ci și de apărător al oamenilor față de lupi și al lupilor față de oameni; el mai poartă și numele de *Trifonul Lupilor*, iar oierii îi hărăzesc drept răsplată un miel din turmă, pe care acesta poate să vină să și-l ia când dorește; sacrificiul acceptat tacit de către oieri are rostul de a feri turmele de pagubă din partea lupilor; în plus, tot în Munții Apuseni, în luna decembrie, se ține *Sărbătoarea lupilor*; în basme, lupul ca personaj este bun sau rău, după cum se poartă și oamenii cu el (PRESA). În bocete lupul este animal-călăuză, ca vulpea și vidra; ele însoțesc sufletul decedatului în călătoria sa, pentru că acestuia nu-i place singurătatea, ci compania; „înfrățirea” cu animalele, precum și cu

plantele, care apare în alte bocete, demonstrează colaborarea cu natura; ciobanii nu blestemă lupul, când mai răpesc câte o oaie din turmă, ci consideră că *„este dreptul lui”*; dacă lupii ucid zece și mai multe oi, atunci este semn rău, pentru că turma a fost *„stricată”*, în care caz se iau imediat măsuri de protejare a celorlalte animale (BUHOCIU,p.19;312). Scrierile antice (Strabon) atestă că dacii se numeau *Lupi*, iar Mircea Eliade concluzionează, luând în discuție toate atestările documentare, că dacii se numeau *Lupi*, sau cei care sunt asemănători lupilor; în afara zilelor consacrate lupului, enumerate mai sus, în satele pastorale, se adaugă și *„Joile rele”*, numite și *„Joile verzi”*; prin ferocitatea sa, manifestată cu deosebire iarna, lupul a devenit simbol al morții, frigului și al întunericului; în plan real, lupul devorează oameni și animale de pe urma cărora omul își câștigă existența, în planul gândirii tradiționale el devorează și aștrii cerului; spiritele lupilor, Filipii de toamnă și Filipii de iarnă, sunt profund implicate în scurgerea timpului; obiceiurile și tradițiile românești lasă să se întrevadă că Filipii de toamnă sunt în relație directă cu începerea ciclului de reproducție a lupilor și cu începutul iernii (se spune că la 14 noiembrie începe iarna), sau la Ovidenie, când se sărbătorește și Filipul cel șchiop (21 noiembrie); sfinții din perioada de renovare a timpului sunt doi moși, care poartă și epitetul „de iarnă” (Moș Andrei de Iarnă), sau pentru că aduc neapărat zăpada (Sânnicoară; Moș Nicolae), ei exprimând îmbătrânirea timpului și perspectiva apropiată a morții; lupta împotriva lupilor, atunci când ei devin periculoși, se duce nu doar în plan concret, ci și în plan magic, adică prin interdicții legate de muncă în zilele dedicate lupului, pieptenii de scărmănat lâna și cânepa se „încleștează”, ca să rămână închisă gura lupilor, se folosesc descântece și o gamă largă de farmece etc.; în *„Cântecul zorilor”*, text folcloric rostit în dimineața celor trei zile cât mortul este ținut în casă, lupul este un animal-ghid, care are menirea să-l conducă pe *„dalbul de pribeag”* în lumea de dincolo; transformarea lupului dintr-o forță malefică într-o forță benefică este consemnată nu doar în „lumea morților”, unde fiara devine călăuză de nădejde a sufletului, ci și în lumea celor vii, unde curăță și purifică spațiul înconjurător, alungând și sfâșiind dracii, în ziua de Bobotează (6 ianuarie); în unele sate din Munții Apuseni, mamele dau copiilor abia născuți primul supt printr-o *„gură de lup”*, obiect ritual în formă de cerc, obținut dintr-o falcă și piele de lup; acest gen de alăptat se folosește și în cazul în care copilul se îmbolnăvește din cauza imprudenței mamei care a umblat desculță prin locurile pe unde a trecut lupul; *pricolicii* sunt forme antropomorfizate ale lupului, cu un comportament asemănător vârcolacilor; în mărturiile etnografice, lupul sau, în formele sale antropomorfizate, pricoliciul sau vârcolacul, apar ca devoratori unici ai aștrilor, Soarele și Luna, puși pe cer pentru măsurarea timpului (**12.**GHINOIU,p.79;83-87;285). Se crede că lupul este câinele Sfântului Apostol Petru, care îi poruncește animalului unde să prăduiască; când se adună mai mulți lupi la un loc și urlă, înseamnă că ei se roagă de Sfântul Petru să le rânduiască prada; lupul este fioros pentru că are pe cap trei peri de drac - Muscel; lupul atacă oamenii până la Bobotează (6 ianuarie), după această dată el nu mai este periculos - Suceava; când iese un lup în calea cuiva este semn că aceluia îi va merge bine - Galați;Vaslui;Suceava; este semn de pagubă mare intrarea unui lup în curtea cuiva - Muntenia; se suflă printr-un gâtlej de lup asupra aceluia căruia i se dorește moartea - Neamț; ca să facă albinele miere multă, să devină rele, să omoare albinele vecinilor și să le fure mierea, este bine ca roiul să fie lăsat să iasă din stup printr-un gâtlej de lup, în ziua de Buna-Vestire (Blagoveștenie - 25 martie), obicei care odinioară, în Sălaj, era pedepsit de lege - Sălaj;Suceava; să se ferească de tot felul de rele cine a călcat în excremente de lup - Galați; ca să fie sănătos și puternic cineva, este bine să mănânce puțin pământ, luat din urma unui lup - Muntenia; este rău pentru vite, dacă se strigă de pe un deal *lupu'*, pentru a-i speria pe copii - Galați; când, primăvara, lupii urlă spre un deal, este semn sigur că vor fi viituri mari de ape - Iași; va răguși a doua zi acela care, mergând noaptea pe căi lăturalnice, este văzut de un lup, fără ca omul să observe aceasta - Galați; se crede că toți lupii bătrâni mor nebuni - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.6;127-128; 279;**3.**p.236-237;PRESA). La sfârșitul lunii noiembrie este *„Ziua lupilor”*, pentru că acum ei se ascund în bârlog, deoarece își văd umbra și se tem; tot în această zi, ei nu văd bine și nu aud și nici nu pot mânca,

fiindcă femeile le „leagă gura”, adică leagă foarfecele, securea, cuțitul, nu se piaptănă, ca să nu mănânce lupul pe oameni și oile - Maramureș (BOGDAN,p.101). „Dintele de lup”, ca element decorativ, simbolizează fermitatea și puterea (ZAHACINSCHI,p.43). Pentru cine visează că are mulți lupi înseamnă pagubă; când cineva visează că vede mulți lupi este semn că are mulți dușmani și, din această cauză, va avea parte de intrigi; dacă este mușcat de lup în vis, înseamnă că va fi agresat de un om; dar dacă visează că a omorât un lup este semn că va scăpa de un dușman - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *fecior-brâu roșu-cerc-nume*; *lut-piatră-cremene*.

LUPTĂ (A SE LUPTA) v. BĂTAIE.

LUT v. PĂMÂNT.

M

MAC (*Papaver* - DLRM,p.471)
Fetele pun flori de mac sub pernă, în credința că le vor îndrăgi feciorii - Galați; se crede că fata care linge făcălețul cu ajutorul căruia s-a frecat mac va avea parte de un bărbat pleșuv, iar flăcăul de o soție cu părul rar - Suceava; câte fire de mac va pune mireasa în papucul drept, în ziua când se cunună, atâți copii va avea - Moldova; se crede că, dacă o femeie gravidă mănâncă mac, copilul pe care îl va naște va avea pielea foarte slabă - Suceava; pentru ca vrăjitoarele și strigoaicele să nu ia mana (laptele) vacilor, în noaptea dinspre ziua prăznuirii Sfântului Apostol Andrei (30 noiembrie), se presară în jurul acestora mac, gestul urmând neapărat mersul soarelui pe bolta cerească - Bihor; în ziua prăznuirii Sfântului Mare Mucenic Gheorghe (23 aprilie), în jurul vacilor se presară semințe de mac, pentru ca nimeni să nu ia mana acestora, tot așa cum nimeni nu poate culege macul presărat - Suceava (**2.**GOROVEI,p.128;139;163;248). Serie simbolică: *mac-nuntă-papuc.*

MACOVEI (Închinarea sau **Scoaterea Sfintei Cruci; Sfinții 7 Mucenici Macabei)**. Ziua de 1 august, numită în popor, datorită multiplelor sale semnificații tradiționale, și Ziua Macoveilor, Macoveii, Macovei, cap de post, Macoveiul ursului, Împuiatul urșilor, Ziua Ursului, Paștele vițeilor; se spune că Macovei are șapte capete iscusite, pe care păgânii, cu toată iscusința sa, l-au ars în cuptor de viu; se crede că Ziua Ursului ar proveni de la faptul că în această perioadă coboară vitele de la munte și urșii, nemaiavând hrană, vin prin sate și mănâncă porumbul; la această dată începe împerecheatul urșilor; se mai spune că până la această dată roiesc albinele și că tot acum este bine să se înceapă „retezatul stupilor”; stupii sunt curățați și pregătiți pentru iarnă; sau este ultima zi când se mai colectează mierea din stupi; sătenii obișnuiesc să se ospăteze cu vin îndulcit cu miere și cu turte calde; se mai crede că lumânările făcute din ceară la Macaveiul ursului sunt mai bune pentru ars; este bine ca din fagurii de miere scoși din stup să guste toți ai casei, ca să fie feriți de lupi și urși; tot ca să fie feriți de urși, gospodarii aruncă afară o bucată de carne, spunând *„Na, ursule!”*; ziua se ține cu sfințenie, ca să nu facă ursul pagubă în vite; sau pentru că este rău de piatră; femeile o țin pentru a feri copiii de boli, de friguri, de lovituri de moarte; sau pentru a nu face albeață la ochi; nu se bagă cânepa în apă, fiindcă vine ursul și o scoate (**1.**OLTEANU,p.352-353). Cine vrea să aibă noroc la stupi să nu lucreze în această zi, numită, din această cauză, *Macoveiul stupilor* - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.135). v. AUGUST.

MAI (Florar; Florari; Frunzari; Prator; Luna ierburilor)
Conform decretului dat de Mihail Comnenul, la 1166, este interzisă orice muncă în zilele de **8** mai **-** Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan, **10** mai **-** Sfântul Simion Zilotul, **21** mai **-** Sfinții cei deopotrivă cu Apostolii și Marii Împărați Constantin și Elena și **26** mai **-**Sfântul Apostol Iuda; unele munci, fără să se menționeze care dintre ele, sunt permise în ziua de **2** mai **-** Aducerea moaștelor Sfântului Atanasie cel Mare (GRAMA,p.69-72). Căsătoria în luna mai este cu ghinion; în prima zi de duminică din luna mai, se desfășoară obiceiul pastoral *„La măsurat”*, la aceasta participând odinioară și haiducii, din munți coborând special pentru sărbătoare; în timpul horelor, ei aruncau în sus cu pălăriile, ochindu-le apoi cu pușca; practica a trecut mai nou la copii, care, în joacă, aruncă cu pietre în pălăriile lor aruncate în aer - Gorj (SANDA,p.39). Legendele spun că unele zile cu brumă din luna mai se datorează unui blestem al lui Martie, care, văzând că Aprilie a rezistat la toate zăpezile, ploile și puhoaiele, îl întreabă pe acesta cine l-a învățat, iar Aprilie îi răspunde că Mai, drept pentru care, de ciudă, îi dă și lui vreo două-trei brume, ca să-i veștejească florile pe care și le ia ca fală în fața tuturor (**12.**GHINOIU,p.66). Dacă în această lună va tuna des înseamnă că va fi un an bun în recolte (PRESA). *„Ploaia de mai/Face bun mălai”* - Maramureș; *„Plouă-n mai,/Ai mălai”* - Muntenia; *„Dacă plouă-n mai,/Mănânci mălai”*, adică anul va fi rodnic - Suceava; în luna mai, să se bea vin roșu, ca să se înnoiască *maiul* (ficatul) - Maramureș (BOGDAN,p.131;NOTE,Antonescu;

Băncescu). Dacă la începutul și la sfârșitul lunii mai va fi moină înseamnă că va fi scumpete la pâine și vin (PRESA). Se spune că dacă *„Plouă-n mai, ai mălai!”* - Teleorman (**2.**CHIVU,p.249;dar zicala este atestată în tot arealul românesc).

1 mai – Sfântul Prooroc Ieremia (slv. *Ierenimu deni* > Armindeni; Armendinul sau Armendina). Armindenul, numit și Armindin, în Bucovina, Arminder, Armendin, Băuiu și Păuiu, în Banat, cade mai peste tot la 1 mai; în unele părți din Transilvania și Banat însă cade în seara de ajun a Sfântului Gheorghe și în seara de ajun a Ispasului (Înălțarea Domnului); o astfel de zi se ține de către femei prin nelucrare în casă și la câmp, pentru a fi ferite gospodăriile și câmpurile de geruri și grindină; mai fiecare familie obișnuiește să pună înaintea casei sale, dar mai ales la poartă, câte o ramură verde de fag, de stejar, de salcie sau de altă specie de copac, ramură care se numește *arminden*, în Sibiu, Năsăud etc.; această ramură, prăjină sau chiar un copac mai tânăr întreg, cu doar puține frunze în vârf, este lăsat unde a fost pus până cade singur, sau până ce se macină grâul cel nou și se face prima pâine din acest grâu; atunci se taie și se aprinde cu el focul în cuptor; armindenul se aduce din pădure fără nici o ceremonie; dacă vremea este ploioasă, atunci se aduce cu o zi înainte; în unele sate din Banat, armindenul sau *pomul de mai* se pune mai ales la casele cu fete sau la cele ale oamenilor mai de frunte ai localității; în acest ultim caz, noaptea târziu, după ce oamenii se retrag în case, un fecior sau mai mulți duc pomul de mai și îl înfig la poarta iubitei sau la poarta omului fruntaș; cu toate că este secret asupra făptașului, cel onorat îl caută pe tânăr și îl tratează cu băutură; în Munții Apuseni, în Bihor, în Țara Hațegului, în Sibiu, dar și în Năsăud, circulă legenda conform căreia originea acestui obicei se află în fapta oștenilor care îl căutau pe pruncul Iisus pentru a-L ucide; au marcat seara, cu o ramură verde, casa în care primiseră informații că se află, dar a doua zi au constatat cu mirare că la toate casele erau semne identice, încât nu au mai putut găsi casa în care se afla Iisus; în Bihor, se crede că este ziua cea mai potrivită pentru alungarea *strigelor*, în sensul că acela care este strigoi și aude chemarea împotriva lor (că să-i frigă dracul în frigare) închide repede ușa casei, pentru că altfel chiar așa se și întâmplă; se crede că după acest gest se pot recunoaște strigoii în ziua de Arminden sau 1 mai; în toate zonele României, oamenii pun la porți, la ușile caselor, la ferestre și la grajduri ramuri verzi de gorun (stejar) sau fag; în Bihor, se pun ramuri verzi în această zi și la jugurile boilor, ca să nu se deoache animalele; în seara zilei din ajun se pune o ramură verde în fața casei, crezând că astfel gospodăria este ferită de strigoi, sau pentru aducerea aminte a prigoanei lui Iisus - Banat;Bihor;Transilvania; se frige un miel, se merge la pădure, într-o dumbravă sau luncă, la vie sau chiar în grădina casei, la iarbă verde, unde se mănâncă miel și se bea fie vin din pelin, fie vin obișnuit în care se pune pelin verde, în credința că astfel vor fi sănătoși peste an - Muntenia;Teleorman;Moldova; Bucovina; unii aduc cu ei și muzicanți și petrec astfel până către seară, când se întorc în sat, punându-și la pălărie flori de liliac, dacă este înflorit, și pelin verde; când 1 mai cade într-o zi de miercuri sau de vineri, nimeni nu-l serbează, fiindcă nu pot mânca de dulce; se crede că este bine ca în această zi, dis-dimineață, până a nu răsări soarele, fiecare să se spele pe mâini și pe față cu roua care cade pe ierburi și pe flori peste noapte, iar peste zi să bea vin din pelin roșu așezat la iarbă verde - Moldova; se mai crede că în această zi este bine ca omul să se plimbe în aer curat odată cu revărsatul zorilor, pentru a fi vioi, iute și puternic peste an; apoi că în fiecare dimineață, de-a lungul întregii luni, să se bea câte un pahar de apă pe stomacul gol și să se mănânce pâine cu unt; de asemenea, în această zi sau în ajun, femeile se duc în câmp și seamănă cu mâna cuiburi de fasole, acoperind boabele tot cu mâna, crezându-se că această fasole este mult mai roditoare decât cea semănată în alte zile - Banat; alții cred că este bine să semene pepeni, pentru că astfel vor fi feriți de viermi și vor crește frumos - Bucovina (**2.**MARIAN,II,p.315-318; CRISTEA,p.47). La Armindeni, feciorii aduc din pădure armindeni (brazi înalți, curățați de cetină și cojiți), pe care îi așează la porțile mai marilor satului - Țara Oltului; în ziua de Armindeni, nu este bine să se coasă și nici să se împungă cu acul - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.111;137). Se obișnuiește să se pună la porțile caselor câte o creangă sau chiar un puiet de mesteacăn, care, la coptul primei pâini din noua recoltă de grâu, să se aprindă

focul la cuptor cu acest „pom de Armindeni” - Țara Almăjului (DOLÂNGĂ,p.12). În această zi se bea vin roșu, amestecat cu pelin, pentru schimbarea sângelui; înainte de răsăritul soarelui, este bine ca oamenii să-și spele obrazul cu rouă căzută pe flori; nu se lucrează, pentru ca vitele să nu se îmbolnăvească; în ziua de Armindeni, care este ținută de unele femei prin abținerea de a lucra în casă și la câmp, pentru a le fi ferită gospodăria de vifore și de grindină, în Bistrița, din ramura verde adusă din pădure se taie și se împletesc rămurele mai subțiri și se confecționează o cruce verde amplasată spre vârful „prăjinii”, care apoi se pune la poartă sau la frontonul casei; se crede că Armindenul se serbează pentru odihna pământului; se mai spune că în această zi este și *Sărbătoarea boilor*, din care pricină nu se pune mâna pe coarnele lor, nu sunt înjugați și sunt lăsați în același loc unde au fost aduși în ajun; în Moldova, se spune că, în această zi, dis-dimineață, până a nu răsări soarele, este bine ca oamenii să se spele pe mâini și pe față cu roua ce cade peste noapte, iar peste zi să bea pelin roșu pe iarbă verde; în Banat se spune că este bine ca de 1 mai oamenii să se plimbe prin aer liber, în faptul zilei, pentru a deveni vioi, ageri, puternici peste an; tot în Banat se crede că, începând din această zi și până la sfârșitul lunii, să se bea zilnic câte un pahar cu apă pe nemâncate și să se consume pâine cu unt; în Bihor, se consideră că această zi este cea mai potrivită pentru alungarea strigoilor și de aceea, încă din ajun, din fiecare casă iese un ins care strigă: *„Auzi, mă!”*, iar cel ce aude, indiferent cine este, răspunde: *„Aud, mă!”*, după care primul rostește: *„Cine-i strigă/Dracu-i frigă/Pe frigare/De cea mare!”*, *striga* fiind aici numele local al strigoiului; cel de al doilea spune și el aceeași formulă magică, iar cei care sunt strigoi închid repede ușile caselor și astfel pot fi cunoscuți de către cei din sat; în Muntenia și Moldova, în ziua de Arminden se frige un miel, se mănâncă și se bea vin din pelin; unii aduc cu ei și lăutari și petrec până seara, când se întorc în sat cântând și bând, împodobiți fiind cu flori de liliac și pelin verde la pălării; se crede că acela care nu sărbătorește Armindenul se îmbolnăvește și zace timp de un an, iar celui care lucrează i se dă foc la casă de către rândunele; se poartă toată ziua pelin verde la brâu sau la piept și tot pelin se pune și în cofele cu apă; este indicat să se frece palmele și tălpile cu rășină și să se poarte în buzunare cenușă; în unele locuri, Armindenul se serbează trei zile consecutiv (PRESA). Ziua se ține pentru ca viile să dea rod bogat și bun; femeile și fetele se cinstesc împreună, în această zi, cumpărând vin cu banii de argint de la gât, pe care i-au primit și atârnat la 1 martie pentru a fi frumoase; cele care nu ar cumpăra vin ca să bea de Armindeni pe banii atârnați la gât (mărțișor) se spune că ar fi urâte peste tot anul; se mai crede că Sfântul Ieremia aduce rodul și belșugul; cine îl serbează îl are protector și îi aduce belșug, îi ține casa îmbelșugată și plină de bunătăți; se mai spune că Sfântul Ieremia umblă cu coșul plin cu piatră prin holdele celor care lucrează în această zi; cine mănâncă în această zi caș dulce și bea vin alb va petrece bine tot anul; se crede că ziua este periculoasă pentru vitele albe și de aceea trebuie ținută; se mai ține pentru ca vinul de anul trecut să nu facă floare; femeile nu frământă aluat pentru că mucezește; fasolea semănată în această zi este mult mai roditoare; este bine a se pune pepeni, castraveți, pentru că, în cursul anului, nu vor fi mâncați de viermi; se ține pentru ca să rodească bine porumbul; este considerat început de vară și limită calendaristică până când se mai putea semăna porumbul; *„Dacă nu se seamănă până la Arminden, poți să bagi mestecăul în foc!”* (**1.**OLTEANU, p.221-223).

21 mai – Sfinții Împărați Constantin și Elena. La această dată, se termină ciclul înmulțirii, care începe la Dragobete, și puii păsărilor încep să zboare singuri; din acest motiv, ziua mai este numită *Constantin Graur* sau *Constandinu Puilor* (COMAN,II,p. XIV;**12.**GHINOIU,p.79). În calendarul tradițional ziua este numită *Constantin Graur* sau *Constantinul Puilor*, considerată a fi o sărbătoare dedicată păsărilor de pădure; pentru a preveni distrugerea strugurilor de către grauri, nu se lucra nimic în această zi, ea fiind respectată cu deosebire de către podgoreni; tradiția populară spune că toate semănăturile făcute după această zi se vor îngălbeni și se vor usca (PRESA). Se crede că vara începe în această zi; tot acum, păsările de pădure își învață puii să zboare; cine lucrează în această zi i se ard bucatele pe câmp; nu se lucrează, pentru ca păsările cerului să nu distrugă holdele și

strugurii; ziua mai este ținută și ca uliul să nu atace puii; este considerată limită calendaristică pentru semănatul porumbului, ovăzului și meiului (**1.**OLTEANU,p.244).
25 mai – **A treia aflare a Capului Sfântului Ioan Botezătorul.** În Moldova, ziua este numită *Ioan Fierbe Piatră* sau *Sfântul Ioan care Fierbe Piatră*; oamenii se abțin de la orice fel de activitate, pentru a fi feriți peste an de necazuri și furtună grea, mai ales de trăsnet și de orice fel de foc - Bucovina; nu se măsoară laptele oilor, pentru a fi ferite de trăsnete și boli - Suceava; interdicția de a lucra se explică prin faptul că acest Ioan, fierbând piatra, o aduce și o descarcă unde dorește, dar mai ales pe câmpul și livada celui care a ignorat interdicția, de unde el sau vitele pot fi trăsnite, poate să cadă fulgerul pe casă sau pe acareturi, grindină pe livadă, pe grădină sau pe toate semănăturile (**2.** MARIAN,II,p. 348).

MAI (unealtă)
Aici în înțeles de bătător de rufe, întrebuințat de către femei la spălat lenjeria; femeia să nu bată hăinuțele copilului cu maiul, până la vârsta de un an, pentru că se crede că acesta va deveni bătăuș, când va fi mare - Moldova (**2.**GOROVEI,p.113).

MAIMUȚĂ
Indiferent de specie, maimuța apărută în vis înseamnă, în general, vrăjmășie, dușmănie; cine se visează că o ține în brațe e semn că va cădea victimă unei iubiri fățarnice; dacă se visează bătând o maimuță înseamnă că totuși dușmanii săi se simt datori față de el și, pentru un timp, îl păsuiesc în pricinuirea unor neplăceri; dacă visează că îl mușcă este semn că va suferi de deranjament stomacal din cauza alimentației neprielnice - Suceava (NOTE,Băncescu).

MAMA-HUCIULUI v. MUMA-PĂDURII.

MAMĂ
Figurinele antropomorfe cucuteniene, aparținând Neoliticului, reprezintă cu siguranță divinitatea feminină, mama-a-toate-creatoare, comună întregii lumi a Mediteranei orientale și a Asiei sud-vestice, în directă legătură cu cultul fecundității și al nașterii vieții, cult prin excelență chtonian; figurinele masculine sunt extrem de rare; fără a exagera în legătură cu existența vreunei înrudiri lingvistice între „turan” de la etrusci, „turon” de la slavi și „turca” din română, asemănarea este totuși posibilă în vederea stabilirii unei etimologii; urmele unui cult al mamei se găsesc din plin în folclorul românesc (muma-pădurii, muma-ploii, muma-focului, muma-florilor, muma-grâului, muma-soarelui, muma-peștilor, muma-zmeilor, muma lui Dumnezeu), pentru că, în concepția țărănească, nu este nimic pe lume care să nu aibă o *mumă*, o *maică*, sinonim cu *obârșie* sau *origine*; aceasta exprimă, în fond, primele forme de organizare socială; știința religiilor a admis ipoteza că zeița-fată (fecioară), care apare atât de des singură sau asociată cu zeița-maică, este aceeași zeiță-femeie, care apare, după ciclul naturii, când cu fața ei primăvăratică și văratică (verde și în floare), când cu fața ei tomnatică și iernatică (căruntă și uscată); marea, străvechea divinitate feminină, *una*, dar probabil *mai multe*, s-a păstrat sub diferite forme până în zilele noastre în cultura tradițională românească; fac parte din acest ciclu magico-religios, pe lângă Maica Domnului și Mama Codrului, mai ales Sfânta Duminică, Sfânta Vineri și Sfânta Miercuri, poate și Sfânta Luni și chiar Sfânta Marți (Marțolea) și Sfânta Joi (Joimărița), adică toate zilele săptămânii, cu excepția zilei de sâmbătă, care este ziua morților; apoi, de la Sancta Diana vin denumirile de plante: sânziană, sânziene, sânzenic, sânzuiană, ca și sărbătoarea Sânzienelor (24 iunie), în contaminare cu zânele (zână < Diana), ielele, frumoasele etc., tot zeități ale pădurilor, legate direct de Diana și vechea Bendis, adică probabil de Mama-Codrului; din același ciclu face parte și Ileana Cosânzeana din basmele românești (HERSENI, p.205;226;335). Îi va merge foarte bine celui care visează că îmbrățișează o mamă - Suceava (NOTE,Băncescu).

MANĂ
Termen cu circulație specială (păstorească), având mai multe sensuri, dintre care, în limita impusă de acest dicționar, sunt de menționat: **1.** lapte, fructul vacii; **2.** (belșug de) lapte bun, smântânos, despre care poporul crede că poate fi (răpit ori) degradat prin farmece și vrăji de către strigoaice, sau de către oameni, în orice zi, dar mai ales în zorii zilei când este prăznuit Sfântul Gheorghe (23 aprilie); **3.** (fig.) belșug, bogăție, spor, câștig (ȘĂINEANU,III,p.348;NOTE,Antonescu).

MANDA
Nume de femeie, prototip al prostiei, făcând pereche și existând în expresia populară *„Cum e Tanda, e și Manda"* (ȘĂINEANU,I,p.174).

MANO v. LADO.

MANTA v. HAINĂ; MILITAR.

MARE (MAREA NEAGRĂ)
Ca spațiu necuprins al apei, imposibil de controlat, marea simbolizează haosul, dar o dezordine totuși fertilă, un loc al dezlănțuirii de stihii, care precede temporal ivirea unei lumi noi; coborârea în mare a boului, cerbului sau a calului, regăsibilă în diferitele specii folclorice românești, simbolizează gestul fecundator necesar organizării haosului, în fond o acțiune demiurgică (COMAN,I,p.8;NOTE,Antonescu). Tabloul mitic din textele de colind, al mării cu insula-arbore, imagine arhaică, aparține mitului creării lumii din apă, mit adaptat aici colindului de naștere a anului prin întemeierea unei noi familii; la aceeași tradiție, se vor altoi și colindele de inspirație creștină, îndeosebi cele despre nașterea pruncului Iisus; peisajul stihial, în cazul de față al mării, este locul originar al colindelor, exprimat sau sugestionat prin numeroase semne și simboluri; cuplul *mare-insulă*, respectiv *mare-copac axă a lumii*, mai este reprezentat și prin figura-metaforă prin care se introduce lumina ca stihie (originar *focul*): *„La mijloc de loc,/Măru-i mărgărit,/Mândru-i înflorit/Cu flori de argint!"*; astfel, opoziția față de elementul *apă* este indicată prin arborele de diamant (*„mărgărit"*), argintat sau aurit; exemplul de mai sus este un aspect al perechii perfecte: stihia *apei* cu aceea a *focului ceresc* (soarele, fulgerul); colindele citează regulat *raza soarelui, săgeata, lancea, sabia* (până și *pistolul*), cu funcția activă, dinamică față de elementul calm, al creșterii lente, care este vegetalul: animalul sălbatic de vânat (bourul, cerbul, leul, delfinul) este provocator, prin el feciorul își mijlocește cucerirea femeii și ca atare ieșirea din adolescență; textele colindelor indică astfel corespondența dintre fecior sau feciorul călare și soare, pe de o parte, cu fata mare, întrupare a apei și lunii și rădăcină a vieții, pe de altă parte; din alte colinde se reliefează, dar mai ales din balada „Soarele și luna", că Luna este sora Soarelui, ceea ce înseamnă că poporul cuprinde într-un cuplu lumina zilei cu noaptea; saltul în mare indică moarte și renaștere, dacă acel care a sărit iese uscat, neudat, pe lângă faptul că apele sunt simbolizate de cai și iepe, calul cu feciorul în șa fiind în elementul său; ieșind neudați indică astfel că marea a curățat și inițiat pe fecior, acum fiind bun ostaș, bun mire (BUHOCIU,p.40-42;91-92). Pentru cine visează mare este semn de bine; marea liniștită, lină, înseamnă bucurie; marea cu talazuri este semn de pagubă și silă; când marea apărută în vis are puține valuri înseamnă că se va asista și beneficia de fapta unor oameni cumsecade; dacă se visează mare uscată, secată, este semn că situația rea din prezent își va înceta acțiunea negativă și se va preschimba în situație benefică, într-o stare accentuată de bine - Suceava (NOTE,Băncescu).

MARGARETĂ (*Chrysanthemum leucanthemum* - DLRM,p.479)
Numărând petalele florii de margaretă (*ochiul-boului*), dintr-un punct ales la întâmplare, copiii, indiferent de sex, caută să afle peste câți ani se vor căsători - Gorj;Vâlcea; sau rupându-le

alternativ, flăcăii și fetele încearcă să afle dacă se vor căsători sau nu în acel an - Sudul Transilvaniei;Oltenia (DRĂGULESCU,p.154).

MARIA EGIPTEANCA v. APRILIE.

MARINA v. IULIE.

MARMURĂ
Este semn de boală pentru cel care visează marmură, prelucrată sau nu - Suceava (NOTE, Băncescu).

MARO v. BRUN.

MARTIE (Mart, Marte, Marțin, Mărțișor, Făurel, Germănariu)
Prin decretul dat la 1166 de către Mihail Comneanul, din luna martie trebuia să fie sărbătorită doar ziua de **9** martie (Sfinții 40 de Mucenici), zi în care totuși erau permise unele munci gospodărești, dar fără să se menționeze care dintre acestea; în schimb, circulara emisă de episcopul ortodox Ghedeon Nichitici de la Sibiu, la data de 6 decembrie 1786, stabilește ca zi nelucrătoare doar ziua de Buna Vestire a Născătoarei de Dumnezeu Fecioara Maria - **25** martie (GRAMA,p.70-71). Este o lună foarte capricioasă, alternând zile cu ploaie, zăpadă și zile însorite, sau chiar revărsări de râuri cu consecințe negative pentru oameni; *Făurel* (martie) spune că, dacă nu i-ar fi rușine de fratele mai mare, *Faur* (februarie), ar degera vițelul în vacă, oala la foc și copilul în pântecele mamei; dar el e numai iute, nu are putere; pentru a-i veni de hac Babei Dochia, împrumută una sau două zile friguroase de la februarie; pentru aceste două zile, pe care martie refuză să le dea înapoi, cei doi frați se iau la bătaie în zilele Babei Dochia; *„Când e vântul mare, cu ger, atunci e bătaia lor, se prind, se sfarmă; dintre toți frații, martie e cel mai rău, este pus pe farse și glume usturătoare, este încrezut, aduce boli, seceră viețile oamenilor”*; se crede că începutul primăverii nu este la 1 martie, ci lunga perioadă de hibernare ia sfârșit la 9 martie (Măcinicii), 17 martie (Alexii) sau 25 martie (Blagoveștenie, *Ziua Cucului*); în funcție de latitudinea geografică și de altitudinea așezării, stupii se scot la vărat tot la date diferite 9, 17 sau 25 martie; în Bucovina, această operațiune deosebit de importantă se efectuează neapărat într-o zi de joi din perioada de creștere a lunii (**12.**GHINOIU, p.65;99;219). În Maramureș, la începutul lunii sunt tunși viței și mânjii, ca să crească mari și frumoși, iar, spre sfârșitul lunii, se afumă grădinile cu zdrențe aprinse și se înconjoară acestea de trei ori, *„să nu facă tăți zermii și alte bădigănii care strică recolta”* (BOGDAN,p.44-45). Perioada 1-9 martie poartă denumirea generică de „Zilele Babei” - Muntenia; Teleorman (CRISTEA,p.45;NOTE, Antonescu). În Bucovina, prima zăpadă căzută în această lună se numește *„omătul mieilor”*, iar cea de a doua *„omătul puilor”* (COJOCARU,p. 192). În care dintre zilele lunii martie va fi negură, tot în acele zile de peste an va fi vreme ploioasă, iar în câte zile va fi rouă, tot în atâtea va fi brumă după Paște, iar în luna august tot atâtea zile vor fi cu negură și stricăciuni pentru oameni - Suceava (NOTE,Băncescu).
1 martie (Cuvioasa Mucenică Evdochia; Mărțișorul; Baba-Dochia). La 1 martie, biserica ortodoxă prăznuiește pe Mucenița Evdochia, care, în grecește, înseamnă „biruitoarea”; ea și-a trecut tinerețea în desfrâu, dar a fost botezată, s-a pocăit și și-a împărțit averea la săraci; credința ei i-a dat puterea să înfăptuiască și câteva minuni, drept pentru care a fost trecută în rândul celor sfinți; Dochia românilor a preluat de la Evdochia numai numele și data de prăznuire, adică 1 martie; în calendarul popular, Dochia este surprinsă în ipostaza de „babă”, așa cum un alt bătrân, Crăciun, este numit „moș”; ceea ce se petrece la moartea Moșului Crăciun, între Ignat și miezul nopții de Revelion, este, din punct de vedere ceremonial și ritual, aproape identic cu ceea ce se petrece în zilele babei: credința reîntoarcerii spiritului morților printre cei vii, bețiа rituală confirmată de

obiceiul ca fiecare persoană să bea vin, de la simpla gustare a „apei vii” și „licoare a tinereții”, până la golirea unui număr de 40 sau 44 de pahare, amintirea jertfelor umane obișnuite, în preistorie, cu prilejul Anului Nou, prin modelarea din aluat copt sau fiert a unor figuri antropomorfe, numite *mucenici, sfinți, bradoși* și mâncate sacramental în ziua morții Babei Dochia, pomeni abundente, priveghiuri nocturne; starea de incertitudine se încheie în ziua de 9 martie, data echinocțiului de primăvară în calendarul iulian, când Dochia se transformă în stană de piatră, materie telurică primordială; partea a doua a ciclului exprimă bucuria că lumea a scăpat de la pieire, oamenii, cu mic cu mare, participă la consolidarea victoriei Soarelui care, ajuns în poziție de cumpănă (echinocțiul), poate aluneca din nou spre întuneric și miazănoapte, adică spre solstițiul de iarnă; pentru a-și continua drumul spre solstițiul de vară, Soarele este ajutat să se înalțe tot mai sus pe cer prin aprinderea focurilor rituale; în același scop, moșii (bătrânii) și copiii scot la suprafață căldura terestră prin bătutul ritual al pământului cu maiele și ciomegele din lemn; timpul și spațiul se purifică prin curățirea grădinilor, prin alungarea spiritelor malefice, cuibărite de-a lungul iernii în toate cotloanele, prin producerea de zgomote metalice și fumigații, se fac și observații astronomice, meteorologice și pronosticuri, se începe, simbolic, cea mai importantă activitate a primăverii, aratul, prin scoaterea plugului în țarină și trasarea primei brazde; în unele legende, soacra (Dochia) își trimite nora (soția lui Dragobete) la sfârșitul lunii februarie, deci în plină iarnă, să-i aducă fragi copți; în alte legende, îi cere să meargă la râu și să spele lână neagră până o face albă, iar pe cea albă să o facă neagră; de remarcat că nora Dochiei apare în unele legende ca fiind și soră a eroului vegetațional Lazăr sau Lăzărică; cu ajutorul lui Dumnezeu, ea reușește să umple o ulcică cu fragi copți; Dochia crede că a sosit primăvara și, fără să mai asculte de ceilalți ciobani, se hotărăște să urce oile la munte, în alte legende, caprele; la plecare, intră în conflict cu ciobanii și chiar cu zeul Marte, căruia îi adresează cuvinte licențioase; își pune totuși 9 cojoace în spate, sau 12 în variantele moldovenești și bucovinene, și începe urcușul fie singură, fie însoțită de fiul său, Dragobete; se pornește însă o ploaie măruntă și rece, care nu încetează 9 zile și 9 nopți; îngreunându-i-se cojoacele în spinare, Dochia le dezbracă pe rând, câte unul pe zi, până rămâne în ie sau cămașă; în alte legende, cojoacele sunt abandonate din cauza unei călduri toride; în ziua a 9-a sau a 12-a de la plecare, se lasă un ger cumplit, din care cauză Dochia moare înghețată, împreună cu oile și se transformă în stană de piatră; Marte, supărat că-i nesocotește puterea, ar fi împrumutat câteva zile geroase de la fratele său mai mic, Februarie, care, deși are numai 28 sau 29 de zile, este foarte aprig și reușește să o răpună pe Dochia; Dochia este o Baba Cloanța, urâtă și rea; cu toate acestea, ea este sărbătorită la începutul sezonului reînvierii naturii, alături de o serie de personaje tinere (Dragobete, Sântoader, Sângeorz etc.); ea moare în ziua echinocțiului, adică la 9 martie, conform calendarului iulian; mărțișorul începe să fie purtat, în unele zone, la apariția pe cer a Lunii Noi, în timpul lunii martie (**3.**GHINOIU,p.35-37;**12.**p.197-198;202-203). Baba Dochia, numită în Teleorman și Baba Marta, cade totdeauna la 1 martie sau *mărțișor*; zilele ploioase și friguroase - 12 la număr - sunt tot atâtea câte cojoace a avut ea când a plecat cu oile la munte; fiul babei Dochia se numește Dragobete Iovan în legendele din Muntenia, unde baba Dochia poartă numai 9 cojoace; legende cu baba Dochia au fost consemnate în Banat, Bihor, Cluj, Brașov, Mehedinți, Gorj, Prahova, Ilfov, Ialomița, Moldova de sud și centrală și Bucovina; dar pretutindeni, aceste 9 sau 12 zile de la început de martie poartă numele de *Babele, Zilele Babelor, Zilele Babei* sau *Zilele Babei Marta*, considerându-se că, începând de la 9 martie, vremea se încălzește treptat; astfel, zilele Babei Dochia sunt în număr de 9 în Năsăud, Muntenia, Teleorman, Moldova și Dobrogea și 12 în Sibiu și Bucovina; în Transilvania și Bucovina se crede că, dacă Dochia nu-și scutură cojoacele în cele 12 zile, atunci și le scutură pe toate 12 în cea de-a 13-a zi; cum se termină zilele Babei, numite în unele părți ale Transilvaniei și *Vântoasele*, încep *Moșii*, numiți, în Năsăud, *Sfinți* sau *Sâmți* în Bucovina; se spune că *Moșii* sunt buni; în mai toate zonele României, oamenii sau numai cei în vârstă își aleg câte o zi din cele ale Babei și, precum este vremea în această zi, așa le va fi și viața în acel an, mai luminoasă sau mai mohorâtă; primei zile din martie i se mai spune și

Cap de primăvară; în Bucovina, dacă în această zi este soare și cald, oamenii cred că primăvara și vara vor fi frumoase; dacă zilele Babei cad înainte de 1 martie, oamenii zic că primăvara este bună și că ei pot ara și semăna mai devreme, iar dacă se înșiruie după ziua ei, înseamnă că primăvara va fi urâtă și țăranii trebuie să întârzie cu aratul; zilele care trec de 9 sau 12 se numesc, în general, *Zilele împrumutate* sau *Împrumutări*; în ordine, zilele împrumutate sunt: ziua sturzului, a mierlei, a cocostârcului, a ciocârliei, a cucului, a rândunelelor, a omătului, țurțurii sau ziua mieilor și ziua berzelor și aceasta din cauză că aceste zile premerg reîntoarcerii din țările cu climă caldă a păsărilor migratoare; este de asemenea, perioada nașterii mieilor; în decursul celor 9 sau 12 zile, precum și a celor împrumutate, timpul este foarte schimbător, când plouă, când ninge, când este soare; în Gorj, femeile nu lucrează în această zi, iar, în Bucovina, ziua este ținută pentru ca vremea să fie bună; în Muntenia, se crede că este bine de ținut ziua, ca să se potolească mânia Babei Dochia și frigul de primăvară să nu facă pagube pe câmp; în Suceava, se ține ca nimeni din casă să nu se îmbolnăvească de vărsat, iar în Bucovina pentru ca nimeni să nu se înece peste vară la scăldat; unicul lucru femeiesc permis este claca de tors, pentru că și Baba Dochia când a mers cu oile și caprele la munte și-a luat cu ea furca de tors și a tors pe drum; în această zi nu se lucrează, pentru a domoli mânia Babei Dochia și frigul de primăvară să nu facă pagubă în semănături; în prima zi a lunii martie, numită în Dobrogea și *Dragobete*, iar, în Țara Oltului, *Dragobete cap de primăvară* sau *Dragobete cap de vară*, există obiceiul, în Banat și Bihor, ca fetele să strângă apă din omătul topit, să-l păstreze și să se spele cu ea de-a lungul întregului an, ca să fie frumoase și drăgăstoase; în Banat, în această zi se face *Dragobetele de dragoste*, care durează întreaga lună martie, prin căutarea în pădure a florilor de fragi și cu apa de pe ele să se spele fetele nemăritate, ca să fie plăcute și curtate când merg peste an la joc sau la altă petrecere; în Bihor, pe lângă apa de nea și cea de pe floarea de fragi, se mai ia și apă de ploaie sau apă de izvor, din aceeași lună, considerându-se că aceasta este bună pentru asigurarea unei sănătăți robuste; mai mult, locuitorii din Bucovina spun că, dacă se ia apă din fântână sau din vreun pârâu în cursul zilelor Babei și se toarnă în butoaiele cu varză, castraveți sau pepeni murați, aceștia nu se mai înmoaie, ci se întăresc și rezistă mai mult timp de-a lungul primăverii (**2.**MARIAN,I, p.83;281;309-310;317). Este ziua Babei-Dochia; se spune că Dochia este îmbrăcată cu 12 cojoace și că, în fiecare din primele zile ale lunii martie, ea își aruncă de pe ea câte un cojoc, drept pentru care se schimbă și vremea zilnic - Suceava; mai mult, până nu-și leapădă Dochia toate cele 12 cojoace, nu se face primăvară - Suceava; flăcăii și fetele își aleg, încă din luna februarie, câte o zi și, cum va fi aceasta, așa le va fi și soția sau soțul: urâtă sau frumoasă, rea sau bună etc. - Tecuci;Suceava; cum va fi vremea în această zi, tot așa va fi și peste vară - Suceava; se leagă la fiecare pom un fir roșu, pentru ca acesta să facă roade bogate peste vară - Teleorman; la 1 martie, fetele își pun mărțișoare la gât și la încheietura mâinii, pe care le poartă de-a lungul întregii luni, pentru ca, peste vară, să fie curtate și rumene la față; în ultima zi a lunii martie, mărțișorul este legat de ramura unui pom sau de stâlpul casei - Muntenia;Teleorman; nu se face pâine, nu se spală rufe și nu se coase de-a lungul tuturor zilelor *babelor* - Țara Oltului (**2.**GOROVEI,p.76-77;137;198;GOLOPENȚIA,p137;CRISTEA,p.45). La 1 martie, încep *Babele*, iar cine are stupi nu trebuie să iasă din curtea casei toată ziua, nici să dea ceva cuiva, fiindcă îi vor fugi la vară stupii; cu deosebire bărbații trebuie să țină această zi, ei punând femeile să depene, cu vârtelnița așezată dinaintea stupilor, câte un scul de fire, iar sculul îl leagă de coșnița stupului, pentru ca albinele să nu roiască; apoi înmoaie busuioc în apă sfințită și stropesc cu ea stupii; tot astăzi, se *„slobod”* stupii, adică li se destupă urdinișurile, ca să poată ieși albinele - Țara Hațegului (CLOPOTIVA,p.448). În Teleorman, această zi este a Babei Marta; legendele despre Baba Dochia sunt numeroase și diferite, se spune că ea, atunci când îi vine timpul se îmbracă cu 12 cojoace, își ia furca de tors și mai multe fuse și merge cu oile la păscut, lepădându-și în fiecare zi câte un cojoc și când le-a dat jos pe toate, se spune că a trecut Dochia; în alte legende, se spune că Dochia a fost păstoriță de capre și cum era friguroasă ca toate femeile, pe o vreme ca aceasta, deosebit de schimbătoare și plină de furtuni, era îmbrăcată cu 12 cojoace;

după ce trecea câte o furtună, Baba Dochia dădea jos câte un cojoc, până le-a lepădat pe toate; în afară de cele 12 zile ale Babei Dochia, se mai țin trei zile furtunatice de ale Dochiei și anume: a sturzului, a mierlei și a mieilor și astfel se adună 15 zile; în cazul că aceste trei zile nu se arată acum, în martie, ca să aducă zăpadă, pot să se arate vara sau târziu, în toamnă; dar multe legende vorbesc despre Dochia ca de o babă rea, care a persecuta-o crunt pe nora sa și, din această cauză, Dumnezeu a prefăcut-o într-o stană de piatră; de la 1 martie încep *Babele*, al căror număr diferă de la zonă la zonă: 9 zile sau 12 zile; în Transilvania, ele se numesc și *Vântoase*; în Muntenia, unde se spune că ar fi doar 9 babe, este obiceiul ca să fie aleasă o bătrână din sat, căreia să-i corespundă câte o zi din acest răstimp; dacă ziua este frumoasă, înseamnă că bătrâna respectivă este bună la suflet; dacă însă este frig, înseamnă că bătrâna este rea și este responsabilă pentru timpul de afară; în toate zonele, ziua Babei Dochia este ținută mai cu seamă de femei împotriva înecului și a bolii de vărsat; nu se lucrează nimic altceva, dar se poate toarce, pentru că și baba Dochia a mers la păscut însoțită de furca de tors; în această zi, se leagă un fir roșu la pomii roditori, pentru a avea belșug de fructe (PRESA).

2 martie – Sfântul Mucenic Teodor. Este sărbătorit în special de fete, ca să le crească părul frumos; evident că în această credință persistă confuzia cu Sântoader, sărbătorit în duminica din prima săptămână a Postului Paștelui (**2.**MARIAN,I,p.83).

9 martie – Sfinții 40 de mucenici din Sevastia; Măcinicii. La nouă zile după Baba Dochia urmează Moșii, care sunt buni, pentru că ei îndată încep să bată cu botele sau cu ciocanele în pământ, pentru ca acesta să se dezghețe - Banat;Transilvania;Muntenia; Moldova;Bucovina; sau să intre gerul în pământ și să iasă căldura - Banat;Năsăud; Romanați; sau să crească iarba cea verde - Sibiu;Cluj;Năsăud; tot la această dată începe ziua să se mărească cam cu cât sare cocoșul peste prag - Bucovina; în Mehedinți, Dâmbovița, Ialomița și în Moldova, copiii obișnuiesc să bată pământul cu maiele și cu botele, rostind: *„Tună ger și ieși căldură!”*; în Bucovina nu se bate pământul cu maiele, dar tineretul face 40 de mătănii, câte o mătanie pentru fiecare moș în parte, sau chiar câte 40 de mătănii pentru fiecare sfânt, ca să aibă mulți ani de viață, să fie sănătoși peste an, dar mai ales pentru a fi ajutați să găsească bani ascunși în pământ; mătăniile se bat în seara dinaintea zilei de 9 martie; tot în Bucovina, se mai crede că acum se dezgheață apele și de aceea cei din satele situate pe lângă râuri merg la pescuit, crezând că, dacă vor prinde 40 de pești în această zi și pe unul dintre ei îl vor înghiți de viu, tot anul vor avea noroc la pește; sau sunt fierți și mâncați toți cei 40 de peștișori, pentru că, se spune, cei 40 de sfinți au sărit în apă, dintre care 39 au scăpat și numai unul s-a înecat și s-a făcut duh necurat, de aceea fiind bine să se mănânce 40 de *„chitici”*, pentru ca nu cumva cel ce nu o face să se transforme în duh necurat; se fac, în această zi, diferite copturi care se numesc astfel: în Banat, *sânți, sâmți* sau *moși de păresimi*; în Mehedinți, *brăduleți*; în Teleorman, *brânduși*; în Mehedinți, Olt, Romanați și Teleorman, *bradoși*; în Dâmbovița, *măcinici* și *măcinice*; în Ilfov și Ialomița, *mucenici*; în nordul Moldovei, *sfinți* și *sfințișori*; aceste copturi au formă de om, porumbel sau albină, sau pe ei se înțeapă, cu o țeavă de sucală, forma unui om, sau pur și simplu se înțeapă aluatul de 40 de ori; este înțepat chiar și aluatul din care se face pâinea în această zi; se fac și în formă de 8, sau covrigei, dar să aducă pe cât posibil a formă de om; în Banat, se crede că mierea rămasă de la unsul colăceilor este bună de dragoste; colăceii se ung cu miere în Banat, Mehedinți, Teleorman, sudul Moldovei, Roman, Neamț și nordul Moldovei; în Câmpia Bărăganului, se fierb și deasupra se presară nucă pisată și uneori scorțișoară; colăceii sau fiertura se dau de pomană atât pentru rodul pământului, cât și pentru sufletul morților din familie - Teleorman;Rădăuți; sau se ung cu zeama lor ușile coșarelor, după ce sunt aduși de la biserică, pentru a spori turmele oamenilor și pentru a rodi pomii din grădină - Dâmbovița;Botoșani; în Muntenia, pentru că sunt fierți, nu se duc la biserică, dar sunt împărțiți de pomană, pentru a rodi grâul și să le meargă bine oamenilor tot anul; în Bucovina, se fac chiar 40 de plăcinte umplute cu mac sau 40 de pâinișoare, care se împart, ca *Moși*, la săraci; în Dâmbovița, oamenii strâng gunoiul de prin curte și îi dau foc, iar, în Ialomița, focul din gunoaiele adunate este

făcut împrejurul casei; în Râmnicu Sărat, focul este făcut de dimineață și peste el sar toți copiii; în Suceava, cei mai mulți dintre locuitori nu fac lucru greu, ci doar activități ușoare pe lângă casă; în Banat și Bucovina, femeile nu lucrează nimic din cele ce le aparțin și țin ziua pentru diferite boli; în Suceava, se crede că sfinții dintr-un an, care se strâng cu toții pentru a participa la liturghia cu sobor, dezgheață în această zi pământul și apa; singura activitate a femeilor este să semene legume ca usturoi, ceapă, răsad de varză și flori, considerându-se că semănăturile din această zi nu vor fi atacate de viermi, omizi, pureci de grădină și alte insecte păgubitoare; există și credința că semănăturile din această zi se prind mai lesne, deoarece, începând de astăzi, pământul nu mai îngheață, fiindcă sfinții, bătând cu botele în pământ fac prin aceasta să intre frigul și să iasă căldura; totodată se spune că rodul acestor semănături nu putrezește toamna; înainte de a pregăti stratul, femeile dau de pomană câte 40 de colaci (sau *sfințișori*) cu 40 de lumânări și bat 40 de mătănii, după care se apucă de lucru; se mai sapă pentru obținerea de iarbă mare, afirmându-se că aceasta este bună de leac contra fulgerelor - Suceava; iarba mare se mai dă oilor amestecată cu tărâțe, înainte de răsăritul soarelui - Râmnicu Sărat; altele adună apă de omăt sau de ploaie, crezând că este bună contra durerilor de cap sau a durerilor de ochi - Bucovina; se stropesc vitele cu mujdei de usturoi, amestecat cu sare și oțet, în credința că apără animalele de mușcătura șerpilor și a nevăstuicilor, iar cenușa, câtă s-a făcut în această zi pe vatră, se adună și se pune la pomi și pe straturile de legume contra omizilor și purecilor de câmp - Munții Apuseni; sau se ia cenușă și cârpe aprinse și se înconjoară casa, pentru a nu intra șerpii în ea - Ialomița; bărbații din Bucovina leagă pomii cu paie, ca să rodească mai bine, iar cei din Muntenia strâng toate gunoaiele de prin curte și le dau foc în mijlocul ogrăzii; cei care au stupi îi curăță, luând ceva miere din ei - Olt; se crede că la liturghia ce se săvârșește la această sărbătoare participă toți sfinții dintr-un an; din această zi, încep să se dezghețe pământul și apa; se spune că tot ceea ce se seamănă în această zi va rodi de 40 de ori mai mult, din cauză că sfinții bat cu botele în pământ, ca să intre frigul și să iasă căldura, să crească iarba și frunzele, să se desprimăvăreze și să se pornească plugurile în arătură; cum va fi vremea în această zi, tot așa va fi timp de 40 de zile în continuare; dacă plouă în ziua aceasta, va ploua și în ziua de Paște; dacă tună, este semn că vara va fi roditoare; din această zi începând, revin pe meleaguri românești cocorii și cocostârcii; se spune că, începând cu această dată, ziua se mărește cât sare cocoșul peste prag; în memoria celor 40 de martiri, se fac preparate din făină de grâu: în sudul României, aluat pregătit obișnuit, ca pentru covrigi, împletit în formă umană sau în forma cifrei 8, numiți *mucenici* sau *măcinici*, apoi ușor rumeniți în cuptor și fierți în apă în care se pune coajă de lămâie, zahăr, alte mirodenii, la urmă, după fierbere și înainte de a fi serviți, fiertura aceasta fiind presărată deasupra cu scorțișoară și nucă măcinată; în Moldova se prepară aluat ca pentru cozonaci, se împletesc în forma cifrei 8, iar după coacere se ung cu miere și nucă măcinată; sunt duși la biserică, sfințiți și apoi dați de pomană copiilor, vecinilor, săracilor pentru sufletul celor morți și în credința că pământul va da rod mai bogat în anul agricol, care începe în această zi; este denumită în unele zone *Ziua Sfinților* sau a *Brândușilor*; în mentalitatea tradițională, cei 40 de sfinți mucenici apar ca ocrotitori ai omului, ai vegetației și agriculturii; se spune că ei ar alunga iarna, bătând cu ciubotele în pământ, pentru a alunga iarna și pentru a ajuta natura să revină la viață; astfel, pentru a li se capta bunăvoința, li se aduc ofrande: 40 de colaci, numiți *mucenici, sfinți, bradoși* sau *boboneți* în Oltenia și Muntenia, *sâmți* în Pădureni; mucenicii au forma cifrei opt și se prepară prin fierbere; ei se împart pentru morții familiei, din care cauză această zi mai este numită și *„Moșii cei curați”* sau *„Moșii de păresimi”*; astfel, parte din focurile care se aprind în zorii acestei zile ar fi destinate și ele morților, care, conform tradiției, ar reveni printre cei vii și se adună în jurul acestora pentru a se încălzi; în unele părți din Muntenia, se mai face în această zi, în afara celor 40 de mucenici, și un *bradoș* mai mare, în formă de om, cu gură, urechi, nas, dar orb, care se numește *Uitata*, pentru pomenirea tuturor morților care, în decursul anului ar fi fost uitați nepomeniți; această *Uitată* este jucată de copii în jurul focului făcut în mijlocul ogrăzii, apoi unsă cu miere și mâncată; în Banat se dau de pomană, în afară de *Sfinți* și

cele 40 de pahare de rachiu sau vin, și iahnie de fasole, nuci, poame, alune etc.; tot în Banat, în această zi se iese la vie, în grădini și livezi, unde sunt împărțite 40 sau 44 de *Sfinți* și 40 sau 44 de pahare de rachiu, apoi se varsă ceva vin la rădăcina unui butuc de viță sau a unui pom, în credința că astfel procedând oamenii vor obține rod mai bogat, iar apoi înconjoară întreg locul cu afumătură de rânză, spre a fi ferit de toate relele; dar este bine, se crede în sudul Moldovei, în Neamț și în Bucovina, ca nu doar să se dea de pomană, ci și înșiși oamenii să bea câte 40 de pahare de vin sau de rachiu; în Transilvania, Moldova și Bucovina, dacă nu în această zi, dar a doua sau a treia zi este obiceiul de a scote plugul la arat, crezându-se că sămânța semănată acum nu va mai îngheța și recolta va fi mai bună; în cazul unei vremi potrivnice, oamenii tot își fac de lucru cu uneltele agricole, fie reparându-le, fie ascuțindu-le la vreun fierar, fie trecându-le prin foc, pentru a le curăța de tot răul, fiindcă se crede că este păcat să se meargă primăvara la arat cu fiarele ascuțite de cu toamna; când totul este pregătit, carul în care sunt puse uneltele și ceva nutreț pentru vite fiind gata de plecare, soția sau mama gospodarului iese în ogradă cu o cofă cu apă, un buchețel de busuioc, o căniță în care se află tămâie, o pâine de grâu și o bucată de sare și înconjoară cu acestea pe plugari și carul, de trei ori, mergând în sensul evoluției diurne a soarelui, îi afumă cu tămâie și îi stropește cu agheasma din cofă, zicând: *„Cât de curată/E tămâia/Și agheasma,/Așa de curați/Și voi să umblați,/Nicicând să nu dați/Peste vreun moroi,/Sau vreun strigoi,/Să vă facă rău!”*; apa rămasă în cofă este vărsată în final peste boi, pâinea și o parte din sare sunt date plugarilor și boilor să le mănânce, iar ulceaua cu tămâie se pune jos, împreună cu un topor și o bardă peste care trec animalele și carul, sau ulcica este spartă de coarnele boilor; înconjurarea de trei ori a plugului, afumarea lui cu tămâie și stropirea cu agheasmă se fac pentru ca plugarilor și vitelor să le meargă bine pe toată durata aratului, să iasă cu arătura la capăt tot așa de voioși și sănătoși precum au intrat, să-i ferească Dumnezeu de toate relele, să nu le iasă înainte vreun duh necurat și să-i pocească, să rodească bine grâul ce va fi semănat, adică să nu le lipsească nimic; după ce a pornit plugul, unele femei, până să iasă carul din curtea casei, iau un ou de găină și îl aruncă pe sub mâna stângă peste boi sau dinaintea acestora, în credința că, dacă oul nu se sparge, atunci nici plugul nu se va strica pe timpul aratului; dacă oul se sparge, unii consideră că acesta este un semn că tovărășia plugarilor se va destrăma din vreo pricină oarecare; în Transilvania, se dă de mâncare vitelor de la plug câte un ou spart; unii se duc direct la țarină, alții însă înconjoară cu carul de trei ori gospodăria sau măcar casa; alții se duc mai întâi în grădină și, bătând trei mătănii și zicând *„Dă, Doamne, roadă!”*, trag o brazdă, apoi desjugă boii și mănâncă cu toții, inclusiv animalele, crezând că, dacă nu mănâncă, nici ogorul nu va rodi; desigur că obiceiul descris mai sus are unele particularități zonale; astfel, în Cluj și Brașov, se pun pe un scaun o pâine, un vas cu apă și un altul cu jar și tămâie, se stropește și se tămâiază pentru ca plugarii să fie feriți de furtună, de tunete și de fulgere și să nu fie atacați de *Frumușele* (vânturi rele); în Suceava, se stropește cu apă și se tămâiază, ca să nu vină la holde șerpi, lăcuste etc., după care se dă plugarilor câte un colac, ca să rodească țarina; în Iași, stropirea cu apă și tămâierea sunt însoțite de urarea *„Noroc să dea Dumnezeu, ploaie și roadă!”*; în Brașov, se crede că omul care a ieșit primul la arat va fi mai avut, iar ogorul lui va fi apărat de grindină și de păsări; mai mult, bătrânele consideră că prima glie brăzdată de întâiul plugar ieșit la arat este bună de farmece, drept pentru care o iau și dau câte o mică bucată din ea fetelor care vor să fie primele văzute la horă; în Năsăud, se crede că este bine ca semănătorul, când seamănă întâia oară, să nu vorbească cu nimeni, pentru ca păsările să nu-i strice holdele; în cea de-a noua zi din martie, țăranii bat cu maiele în pământ, pentru a-i sili căldura să iasă afară, făcând în același scop și focuri prin bătătură; în Oltenia și Muntenia, la 9 martie, se aprinde o cârpă și cu ea se afumă casa și curtea, acareturile și grajdurile, inclusiv în încăperile acestora, ca să fie apărate de toate relele, dar mai cu seamă pentru a îndepărta de la ele șerpii, care ies în această zi din ascunzișurile lor de peste iarnă, după cum se crede în Mehedinți, Gorj, Olt și Dâmbovița; în Mehedinți, Olt și Teleorman, se mătură curtea, gunoiul se adună grămadă și apoi i se dă foc în curte; în Olt, Teleorman, Ilfov, Dâmbovița, Ialomița, Râmnicu Sărat,

după ce acest foc a început să ardă cu flacără, cei ai casei și mai ales tinerii încep să sară peste el în așa fel ca fumul să treacă prin îmbrăcăminte, în credința că fie le va merge bine tot anul, fie ca până la toamnă să se căsătorească, fie să aibă parte de comori, fie pentru a veni primăvara mai repede și pentru ca fumul care iese să apere gospodăria de șerpi și mușcăturile lor; focul care se face în curte este întâlnit și în Banat, în Munții Apuseni și Transilvania, pentru ca în timpul anului să nu-i atace puricii; în Banat, se bate în foc cu bâte, ca să se împrimăvăreze, apoi se înconjoară casele și grădinile cu fum provenit de la o pânză aprinsă, pentru a fi ferite de omizi, șerpi etc.; în cele mai multe localități din Banat, dar mai cu seamă în Bucovina, toate acestea se fac la Alexii (17 martie) sau la Buna Vestire (25 martie); din punct de vedere al previziunilor meteorologice, în Bucovina, se crede că, dacă în noaptea dinspre această zi îngheață apa și mai îngheață încă 40 de zile la rând, atunci toamna următoare va fi lungă și bună, iar dacă nu îngheață înseamnă că toamna bruma va cădea mai devreme; în caz că îngheață pământul în noaptea dinspre 40 de Sfinți este semn că toamna nu vor fi brume și că porumbul poate fi adunat până mai târziu, iar în caz că nu îngheață înseamnă că trebuie semănat mai devreme, pentru că în toamnă va fi brumă timpurie; se mai crede că, dacă va fi îngheț în noaptea dinspre 9 martie, atunci vor mai fi 40 de înghețuri până se va face cu adevărat primăvară; în caz că pământul, în această zi, este așa de înghețat, încât roțile căruțelor duruie pe drum, înseamnă că porumbul se va coace în așa măsură, că va durui și el tot la fel când va fi pus în pod; cum va fi vremea în această zi, tot așa vor fi și următoarele 40 de zile; în Muntenia, se crede că, dacă bate vântul sau va fi vreme liniștită, tot la fel va fi vremea și în cele 40 de zile care urmează; în Moldova, se spune că așa cum este această zi, așa va fi toată primăvara; în Suceava, se crede că, dacă plouă în această zi, va ploua și de Paște; în Bucovina, dacă tună se spune că vara va fi roditoare, iar, dacă tună înainte de această zi, atunci vara va fi neroditoare, cu multe ploi și tunete; în Banat și Transilvania, se mai crede că acum este bine să fie începute toate farmecele, vrăjile și făcăturile, bune a fi folosite tot anul, cu deosebire cele contra luării manei din câmp, din casă și din familie; se pregătesc acum și operațiunile trebuie să se încheie în Joia Mare înainte de Paște (**2.**MARIAN,I,p.309;II,p.7;10-12;15-16;18-19;22-27;RAZBA, p.16;PRESA). În această zi, se împart 40 de mucenici (colăcei cu nucă) și fiecare om trebuie să bea 40 de pahare cu vin - Moldova; se împart 44 de *bradoși* și 44 de pahare cu vin și se pun pe culmea din casă un scul de *nărămzat* și o pânză albă, pentru ca grâul roșu să se facă mare și bogat - Dolj; se scot stupii afară, se dă și ceva de pomană pentru rodul albinelor, iar apicultorii să nu iasă din curte, ca nici roiul să nu plece, când roiesc stupii - Țara Oltului; se fac focuri și încotro se va duce fumul în acea parte vor fi găsiți pui de graur - Bihor; sunt arse toate gunoaiele, pentru ca focurile care se fac prin gospodării și prin grădini să aducă primăvara mai curând - Ialomița; se face foc în curte, din gunoiul măturat și strâns, și toți ai casei sar peste el de trei ori, ca să nu aibă peste vară purici - Muntenia; ca să nu fie periculoasă mușcătura de șarpe, este bine ca omul să se afume, în această zi, cu un petic de pânză aprinsă - Vâlcea; cum va fi ziua aceasta, tot așa va fi și toată primăvara - Suceava; cum va fi vremea în această zi, tot așa va fi și peste 40 de zile - Muntenia; Suceava; dacă bate vântul în această zi, tot așa va bate 40 de zile - Țara Oltului; dacă în această zi este frig și îngheț înseamnă că va fi frig și va da îngheț până în ziua de 23 aprilie (Sfântul Gheorghe) - Iași; dacă este îngheț, încât căruțele duruie mergând pe drum, înseamnă că, toamna, porumbul se va face atât de bine, încât va suna la fel la urcarea lui în podul casei - Suceava; când ziua aceasta găsește pământul acoperit cu zăpadă este semn că anul va fi roditor - Suceava; în această zi, se ard toate gunoaiele strânse din ogradă și din grădină și se izbește cu maiele în pământ, pentru ca din pământ să iasă căldura, să intre gerul și să vină primăvara cât mai curând - Ialomița;Moldova (**2.**GOROVEI,p.19;36;104-106;155;186;268;273;GOLOPENȚIA,p.135;145). În dimineața zilei de 9 martie, nimeni nu iese afară, până nu se afumă cu o zdreanță aprinsă; trage fum pe gură și pe nas, apoi se afumă în jurul capului, de-a lungul trupului, mâinilor și picioarelor; se crede că acela care iese neafumat îl vor mușca șerpii peste vară; după ce se afumă toți ai casei, se afumă toate camerele casei, apoi se înconjoară casa și curtea, se face același lucru în beciuri, șoproane, grajd și

coteţe, afumându-se totodată vitele, porcii şi păsările, apoi se iese în ogradă şi în grădină, afumarea efectuându-se pentru a apăra întregul spaţiu contra şerpilor; când se termină cu afumarea, copiii ies în bătătură şi bat în pământ cu un ciomag sau cu un sucitor (mestecău, făcăleţ), strigând *„Ieşi, căldură, tună frig!”*, repetând cuvintele la fiecare bătaie în pământ; în afară de mucenici, se mai fac acum şi un fel de turtiţe din făină de porumb, care se ung cu miere, precum şi un *popoi* sau *asmă*, care se dă de pomană unui vecin sau unei rude, împreună cu un fuior de cânepă şi o strachină cu fasole, pentru ca nimeni din casă să nu se îmbolnăvească de bube negre; turtiţele sau *asmele mici* sunt ornamentate la suprafaţă cu 40 de cerculeţe făcute cu un beţişor; la frământarea lor, se pune în aluat şi o monedă; copiii aşteaptă cu bucurie împărţirea acestor turtiţe, pentru că se crede că aceluia care va nimeri moneda îi va merge bine toată vara; din această cauză, tot lui îi va reveni sarcina de a pune pe ouă prima cloşcă - Gorj (CĂRĂBIŞ,p.18-19). În Ţara Almăjului, ziua este marcată de facerea *măcinicilor*, prilej în care se coace şi o turtă pe care gospodinele o înţeapă de 40 de ori, apoi îşi înconjoară copiii cu un fir de lână albă, ca să fie feriţi de boli, după care le împart turta coaptă să o mănânce (DOLÂNGĂ,p.15). În Gorj, se crede că sfinţii din această zi, 40 la număr, sunt protectori ai omului, ei alungă iarna, bătând cu ciubotele în pământ, pentru ca el să se dezgheţe; li se aduc drept ofrandă 40 de colăcei copţi, imitând forma umană, numiţi *mucenici, sfinţi, brădoşi* sau *boboneţi*; ei se împart nu numai pentru cei 40 de martiri, ci şi pentru morţii familiei, din care pricină ziua mai este numită şi *„Moşii cei curaţi”* sau *„Moşii de Păresimi”*; până a nu se lumina de ziuă, femeile mai în vârstă afumă cu o cârpă aprinsă mai întâi pe toţi ai casei şi apoi grajdul şi coteţele, pentru a alunga duhurile rele care s-ar fi putut cuibări în vreun cotlon al sufletelor sau al acareturilor şi spre a feri gospodăria de şerpi; apoi ies în grădină şi aprind focuri în care aruncă tot ce este vechi şi inutil la casa omului, în semn de primenire, de purificare a spaţiului; cei tineri simulează izgonirea iernii, strigând *„Marte, Marte,/ Dă zăpada la o parte!”* (SANDA,p.36-38). Se fac 44 de *bradoşi*, care se împart calzi, în amintirea celor 44 de mucenici şi se împart şi mucenici; se mătură curţile, se greblează grădinile şi se ard toate gunoaiele, se afumă casele, grajdurile şi celelalte acareturi, ca semn al începutului de primăvară, iar arderea gunoaielor se face pentru a alunga duhurile rele - Teleorman (CRISTEA,p.45-46). Până spre mijlocul sec. al XX-lea, chiar şi după ultimul război mondial în unele locuri, satele din sudul României se confundau, în dimineaţa zilei de 9 martie, cu nişte nori de fum groşi, datorită focurilor aprinse prin curţi şi grădini; focurile aprinse din gunoaiele rezultate din curăţirea terenului şi a anexelor gospodăreşti, în afară de caracterul practic, aveau şi unul ritual, deoarece membrii gospodăriei, în special tinerii, când focul se înteţea mai bine, săreau peste flăcări în aşa fel încât fumul să le pătrundă în haine; obiceiul este consemnat şi în Transilvania, unde, în ajunul prăznuirii celor 40 de Sfinţi, se aprind grămezi de paie, iar cei din gospodărie sar peste flăcări; în Banat, se răscoleşte şi se bate cu botele în foc pentru încălzirea mai rapidă a timpului; considerându-se că fumul nu este suficient pentru alungarea şerpilor, care ies în această zi din ascunzişurile lor, se mai afumă suplimentar şi cotloanele gospodăriei cu o cârpă aprinsă; se bate pământul cu nuiele, pentru a alunga frigul şi a scoate căldura şi colţul ierbii din pământ, dar şi pentru sănătatea şi norocul oamenilor în noul an agricol; se crede că, în noaptea dinspre această zi, se deschid mormintele şi porţile Raiului şi spiritele celor morţi se întorc acasă (**8.**GHINOIU, p.5; **12.**p.203-204). De astăzi soarele intră în semnul Berbecului şi se crede că este bine să se călătorească şi să se facă negoţ; dacă va tuna în această zi înseamnă că oamenii vor avea parte de frică şi spaime de tot felul, după care urmează o perioadă de pace, propice ducerii cu folos a tuturor activităţilor - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *usturoi-sare-oţet*; *agheasmă-busuioc-tămâie-pâine-sare-3*; *pâine-sare-topor-bardă*; *pâine-apă-tăciune-tămâie*; *ou-mână(stânga)*; *turtă-cânepă-fasole.*

17 martie – Cuviosul Alexie, omul lui Dumnezeu (Alexi Bojî; Alexiile; Alecsiu; Alexă; Bojiile). Ziua se mai numeşte *Alexii, Alexă, Alexă cel Cald* (Năsăud)*, Omul lui Dumnezeu* (Suceava) şi *Omul lui Dumnezeu cel Cald* (Bucovina); despre Sfântul Alexie există numeroase legende, chiar şi o colindă

culeasă în zona Năsăudului; se numește așa, fiindcă Dumnezeu l-a dăruit cu căldură, pentru credința sa neclintită - Suceava; pentru că în ziua lui se dezgheață și se deschide pământul pentru arătură; pentru că acum ies la lumină toate gângăniile și *gujuliile* (insectele care nu pot zbura), șerpii, broaștele, șopârlele, viețățile care și-au petrecut iarna în sânul pământului - Bucovina; este sărbătorit mai ales de către femei: **a.** pentru că este omul lui Dumnezeu, este sfânt - sudul Moldovei; **b.** pentru ca vitele să nu le sângereze și să nu fie mușcate de șerpi și nevăstuici; dar se ține ziua și pentru ca viețuitoarele enumerate deja să nu-i supere - Suceava; pentru ca vitele să nu fie atacate de animalele de pradă - Bucovina; ținerea zilei se manifestă prin faptul că femeile nu umblă în această zi cu acul, cu foarfecele, cu pieptenele, cu sapa, cu coasa, cu fusul, cu funia, nu se lucrează la cânepă, adică nu pune mâna pe nici un obiect care are formă rotundă și alungită - Năsăud,Bucovina; se crede că viețuitoarele, ieșite acum din pământ, se reîntorc pentru hibernare la Ziua Crucii (14 septembrie) și, dacă nu intră în pământ, trebuie să iasă la drumul mare, unde neapărat le omoară cineva - sudul Moldovei;Suceava; dacă nu se respectă această zi, se spune că atunci Sfântul Alexie îi trimite celui vinovat de neascultare toate gângăniile pe la casă, iar, dacă un om este mușcat de un șarpe, se crede că acela a lucrat în această zi - Bucovina; nu se aduc în casă, în această zi, lut, baligă și surcele, pentru că odată cu ele pot fi aduse tot felul de insecte, care ies de prin pereți, sau intră în casă, se strecoară prin toate ungherele, ori ies înaintea omului și îl necăjesc, sau pot să muște vitele și să le strice - Suceava;Bucovina; mulți îngrijesc pe lângă casă, adună gunoiul și îl aruncă departe, ca să nu facă jivine, cărora trebuie să li se dea pace în această zi, pentru că altfel nici ele nu-i vor da pace tot anul făptuitorului; mai mult, nu este bine nici să se gândească vreun om la ele, să le pomenească numele sau să vorbească despre ele, fiindcă tot anul îi vor ieși înainte și îl vor mușca; dacă este necesar totuși să li se pronunțe numele, atunci este mai indicat să li se spună celor al căror nume este masculin *domn*, iar celor cu nume feminine *doamnă* sau *cucoană*; dacă vine vorba de broaște, este bine să li se spună *iepe*, iar, dacă este mușcat cineva de un șarpe, trebuie să i se descânte și să fie afumat cu putregai de răchită; cei care au stupi îi scot din iernat, fiindcă și albinele sunt *gujulii*; tot în această zi se crede că se zbat și peștii întâia oară în apă și de aceea pescarii trebuie să postească, pentru a avea noroc la pește; alții se duc la apă, prind un pește și îl mănâncă viu, rostind totodată și o invocație către Sfântul Alexie pentru a-i ajuta peste tot anul; se crede că este ziua în care încep să cânte broaștele; dacă ele cântă mai devreme de această zi, atunci primăvara va fi lungă și rea, cu multe zile reci și chiar viforoase, iar, dacă încep să cânte chiar acum, este semn că vor veni zile călduroase, nu va mai da îngheț și nici nu va mai ninge; dacă gângăniile ies în această zi, este bine, dar, în caz că ies mai târziu, cu tot atâtea zile vor întârzia toamna să se retragă pentru hibernare; când ies mai devreme, este semn că vor urma zile de frig și îngheț; unii prind un cărăbuș în această zi, îl străpung cu un ac și îl așează într-un par; dacă acesta moare până a doua zi dimineața, este semn că anul va fi bogat în recolte; casele, acareturile și grădinile sunt înconjurate de trei ori, afumându-se cu o cârpă, tămâie și semințe de cânepă aprinse, pentru ca gângăniile să nu se apropie de ele, de oameni și de vite, neputând să treacă cercul făcut în jurul lor; cercul protectiv se mai trasează de omul care se scoală înainte de răsăritul soarelui, ia un clopoțel sau între 3 și 10 fiare, pe care le leagă la un loc și apoi, începând cu răsăritul soarelui, înconjoară casa de trei ori zuruind din fiare; unele femei se trezesc la răsăritul soarelui, se dezbracă în pielea goală și înconjoară de trei ori casa cu un lanț în mână; sau iau un lacăt vechi sau orice alt fier și, lovind cu un altul în el, înconjoară casa de trei ori; în final, aruncă bucata de fier, zicând că atâta loc să fie curat de gângănii, cât spațiu rezultă din azvârlirea fierului; alte femei consideră că este bine a înconjura casa de trei ori, în pielea goală și lovind în fiare, de trei ori în această zi, dimineața, la prânz și seara, considerându-se că această vrajă are putere mai mare și ține un an; sau cineva din familie, în dimineața acestei zile, ia un clopoțel, foarfece și o coasă și înconjoară de trei ori casa și grădina, în fugă, sunând, atingând cu coasa gardul, pomii și alte obiecte și imitând cu foarfecele gestul tăierii, în credința că larvele care rod sau cârtițele, auzind vuietul făcut, vor merge în altă parte de teamă să nu fie prinse și omorâte - Iași,Suceava;

sau sunt curățate frunzele uscate care au ouă de fluturi, le amestecă cu coajă de brad, le fac grămadă în grădină și le dau foc, luând totodată coaja de brad pentru a afuma toți pomii, înconjurând grădina și casa de trei ori și lovind în fierul plugului, mai ales în brăzdar și otic, pentru a suna; adaugă la toate acestea scormonirea ușoară la rădăcina pomilor și zgârierea lor, pentru a rodi mai bogat peste an; femeile mai amestecă făină sau cartofi fierți cu apă și pun un blid vechi cu această amestecătură dincolo de grădină, lăsând-o acolo, ca să fie de mâncare pentru jivine, să fie sătule și să nu mai intre în livezi; sau pun într-un ciob pâine, sare, sau sticlă pisată și cărbuni și îl duc la hotarul grădinii, invitând insectele să se sature, considerând că astfel scapă de insecte pentru toată vara - Suceava; se iau paie, petice de pânză, gunoaie de la grajduri, se grămădesc toate, li se dau foc și apoi afumă cu ele prin casă, în ogradă, în acareturi, în grădină, ca să alunge gângăniile - sudul Moldovei;Neamț; în alte zone din Moldova, se înconjoară casa și anexele, clănțănind dintr-un clește și tămâind, în credința că insectele nu se vor apropia decât până unde a ajuns fumul; în Năsăud, gazda casei înconjoară dimineața casa și acareturile cu un lanț în mână sau un clopot, sunând din ele; în Suceava, se fac mii de focuri în toate livezile, din paie sau din uscăturile adunate, ca să alunge insectele care se dezmorțesc în această zi, să nu se înmulțească pe lângă gospodăriile oamenilor, sau măcar să stârpească parte din ele; totodată se crede că pomii vor fi mai roditori, dacă se face foc lângă ei; se face foc din gunoaie, iar copiii și flăcăii sar peste foc, ca să scape de purici (**2.**MARIAN, I,p.85;II,p.39-41;45-50;COJOCARU,p.192;**12.**GHINOIU,p.98). Se crede că în această zi toate jivinele se trezesc și ies din perioada de hibernare la lumina soarelui; este bine să fie ținută ca o zi de sărbătoare și omul să nu se gândească la nici una dintre jivine, pentru ca acestea să nu muște peste an vitele; în ajunul acestei zile, este bine să se ia un vas destinat special tămâierii, să se pună jar în el, peste jar tămâie și să se înconjoare casa și celelalte acareturi din gospodărie, clănțănind dintr-un clește pentru vatră, pentru a o feri peste an de tot felul de viețuitoare, care, rele sau bune, nu se vor mai putea apropia de casă, decât numai până unde a ajuns fumul de tămâie - Suceava; se mătură curțile gospodăriilor și se curăță livezile, iar gunoiul se aruncă departe, ca locurile să se curețe de gândaci și pentru ca nici o vietate sălbatică să nu se apropie de casă, precum și gunoiul este la distanță; nu este bine să se umble cu pieptenele și nici să se rostească cuvântul *șarpe*, ci mai degrabă să se spună *pește*; în seara zilei de Alexii, se leagă foarfecele la vârf cu puțină ață, pentru ca tot așa să fie legate peste an gurile șerpilor, nevăstuicilor și a altor jivine care pot aduce oamenilor pagubă în animalele de pe lângă casă; în același scop, se afumă în jurul casei, aprinzându-se o cârpă în care se înfășoară puțin busuioc și lână tăiată dintr-un cojoc - Suceava (**2.**GOROVEI,p.7;230;PRESA). Despre Cuviosul Alexie se spune în legende că, deși era fiu de împărat și moștenitor al tronului, s-a dus în codru și s-a făcut sfânt; i se spune Alexă cel Cald, întâi pentru că Tatăl Ceresc l-a dăruit cu căldură pentru viața lui foarte curată și apoi pentru că, în ziua lui, pământul se dezgheață și *„se deschide”* pentru arat și tot acum ies la suprafața lui toate vietățile care au hibernat peste iarnă; la Alexii, femeile nu trebuie să umble cu acul, cu foarfecele, cu pieptenul, cu fusul și să lucreze la cânepă, iar bărbații nu trebuie să se atingă de sapă și de coasă; cei care lucrează în această zi sunt în primejdie de a le sângera vitele sau de a le mușca șerpii și nevăstuicile, ba chiar și ei pot fi mușcați de șarpe și casa să li se umple de gângănii; se mai crede că, de Alexii, gâzele care se dezmorțesc trebuie să dea măcar o dată dintr-un piciorus sau dintr-o aripioară și că, dacă oamenii nu le dau pace, nici ele nu îi vor ocoli peste an; cine rostește cuvântul „șarpe” trebuie să i se descânte și să fie afumat cu putregai de răchită; se afumă pomii și se înconjoară casa, de trei ori, cu tămâie și semințe de cânepă aprinse, ca să nu se apropie gângăniile și să le strice; în unele zone, înconjurul acesta este însoțit cu zgomote de lanț sau de alte fiare lovite, pentru a speria dăunătorii pentru tot restul anului; din aceste practici sunt excluse albinele, care nu trebuie alungate (PRESA). Serii simbolice: *pânză-tămâie-cânepă*; *clopoțel-coasă-foarfece-3*; *pâine-sare-cărbune*.

25 martie (Bunavestire; Blagoveștenie). În Bucovina, se crede că este o sărbătoare tot atât de mare ca și Paștele, pentru că, dacă nu ar fi Bunavestire, nu ar fi nici Paștele; păcatul celui care

lucrează astăzi este așa de mare, încât numai dacă face mămăligă și o dă la pești, aceștia nu o mănâncă, iar de ia mălai și îl presară pe ramurile unui pom, aceștia nu mai rodesc și chiar se usucă, dacă presară făină râșnită astăzi, cu mâna ținută la spate; se spune chiar că ziua este atât de sfântă, încât puiul ieșit din ou nu este bun de nimic; nici ouăle făcute în această zi de găini, rațe sau gâște nu sunt bune de pus la clocit, pentru că nu ies din ele pui normali, chiar pot să iasă niște „monștri”, adică pui cu două capete; din același motiv nu sunt duse vacile la montă, pentru că viteii vor fi *„calici”*; cu toate că recomandările spun că azi începe semănatul porumbului, unii consideră că nu vor avea spor la treabă și amână această activitate pentru a doua zi; se ia totuși o balegă și se lipește de coșarul cu păpușoi, pentru ca el să fie spornic peste an - Suceava; este rău pentru cel care caută ceartă în această zi - Moldova; cum va fi vremea în ziua de Bunavestire, tot așa va fi și în ziua de Paște; deoarece se crede că începând din această zi vremea va fi bună, ciobanii se suie pe un stog de fân și amenință cu toporul iarna ca să fugă, pentru că iarba este deja înverzită și pot scoate astfel turmele la păscut; tot în dimineața acestei zile, femeile fac foc în fața ușilor și pun alături pâine și sare, precum și o cofă cu apă, ca să se încălzească îngerii, după care pâinea și sarea le dau de pomană; în unele sate, femeile strâng în această zi zăpadă, crezând că apa rezultată este bună de leac pentru durerile de cap și cele ale articulațiilor; bolnavul se spală cu această apă și postește trei miercuri (miercurea întâia din Postul Paștelui, când se crede că se împrăștie ielele, apoi miercurea întâia după Paște și, în fine, miercurea întâia după Duminica Mare sau Rusalii) - Bucovina; de aceea există datina să se bea apă cu o frunză de brustur, în semn că a dat căldura primăverii; tot în semn că vremea călduroasă a biruit se scot turmele la păscut, împreună cu absolut toate vitele pe care le crește omul pe lângă casa lui, considerându-se că până și animalele mai slabe sau bolnave se întremează astfel; tot azi se scot din nou stupii, ca și la Alexii, dar nu înainte ca un copil, în pielea goală, să umble în jurul lor cu o lumânare rămasă de la Paștele trecut, pentru a le merge bine; în zorii zilei, se înconjoară casa cu tămâie aprinsă, ca să nu se apropie șerpii de ea; se mai fac și focuri prin livezi, tot ca la Alexii, dar mai rar, pentru ca pomii să rodească; dacă în această zi, dimineața este senină, porumbul semănat primul va crește frumos, dacă este senin la amiază, atunci porumbul semănat la mijlocul acțiunii va fi frumos, iar, dacă soarele apare spre seară, atunci porumbul semănat la sfârșit va fi mai bogat; dacă se ridică negura înainte de răsăritul soarelui, atunci se va împrimăvăra mai devreme - Suceava; dacă oaia *„bolborosește”* în iarbă, vara va fi frumoasă - Sibiu; considerând că numai procedând astfel și vor fi feriți de insecte peste an, oamenii afumă pomii din grădini cu tămâie și pleavă de cânepă în această zi, dimineața până a nu răsări soarele; în unele locuri se afumă și plugul și vitele pentru jug - Brașov; tot dimineața, cu tămâie și clopoței, cel care se scoală din familie primul dă ocol de trei ori casei și anexelor, afumând și vitele, timp în care face zgomot cu clopoțeii legați la picior; apoi merge la pomi și, făcând sub ei mici focuri, se uită să vadă care dă semne de rodire; pe cel care i se pare că nu va rodi îl atinge ușor, de trei ori, cu tăișul unui topor, amenințându-l că-l va tăia dacă nu rodește; credința este că focul necesar tămâiei atrage căldura verii, tămâia alungă șerpii, iar focul de sub pomi dezmorțește seva din copaci - Cluj; în Banat, în seara de ajun a zilei de Blagoveștenii și dimineața, o femeie din familie aprinde o pânză și afumă cu ea casa și acareturile, ca să nu se încuibeze șerpii în ele; unele femei aprind în acest scop cârpele folosite la spălatul vaselor la intrarea în Postul Paștelui, cârpe care mai sunt păstrate în casă și pentru a fi afumați copiii împotriva spaimei; tot acum se scot vitele din grajduri și sunt lăsate la soare, spre a fi sănătoase tot anul; de la unele case se scot la aer și hainele, cojoacele și alte straie, ca să se curețe de mirosurile iernii, după care se așează bine, ca să nu mucezească; dar în unele părți, această ultimă practică se obișnuiește a fi îndeplinită în Duminica Floriilor; toți membrii familiei trebuie să se spele cu apă de omăt, contra puricilor, dar înainte vreme se stropea cu acest fel de apă sau cu apă neîncepută și casele, după care se mătura cu o piele veche de vită, pe cât posibil femeia fiind dezbrăcată complet, timp în care descânta împotriva puricilor; tot acum, femeile aduc din pădure nuiele de alun, uscate, frânte și nu tăiate, aduse pe cap și nu târâte în urma lor, care se păstrează

pentru Joia Mare; în multe zone ale României, se crede că, în această zi, cucul poate prevesti câți ani poate trăi omul, în Mărginimea Sibiului, pentru fete și flăcăi cântecul lui putând să semnifice numărul anilor până la căsătorie; cum este vremea sosirii păsărilor migratoare, se crede că venirea concomitent a mai multor cocostârci anunță o primăvară ploioasă și chiar furtunoasă - Suceava; (**2.**MARIAN,II,p.59-68;COJOCARU,p.192). În această zi, este interzisă orice fel de muncă și se crede că se dezleagă limba tuturor păsărilor cântătoare (COMAN,II,p.XIV). Se dezgroapă butucii de viță de vie și se pot altoi pomii; de asemenea, tot astăzi cucul începe să cânte și o face regulat până la Drăgaică sau Sânziene (24 iunie); în funcție de situarea geografică a diferitelor zone, de astăzi începe semănatul porumbului, activitate care ține până la Armindeni (1 mai), sau până la Ispas (Joia Înălțării Domnului) (**12.**GHINOIU,p.72;211;223). Considerată ca dată de la care începe primăvara; este dezlegat să se mănânce pește; în această zi, se poate începe aratul suprafețelor agricole, dar nu și semănatul lor, fiindcă apoi, în vară, păsările cerului ar mânca boabele din spice - Suceava; când se pune cloșca pe ouă, trebuie să se calculeze de așa fel ca puii să nu iasă din ouă în ziua de Buna-Vestire, pentru că ies betegi și nu trăiesc - Suceava; dacă dimineața este soare din chiar clipa răsăritului lui, înseamnă că primăvara va fi timpurie - Suceava; cum este vremea în această zi, tot așa va fi și de Paște - Suceava (**2.**GOROVEI, p.52;209). Ziua se mai numește și *„Ziua cucului"*, pentru că, în această zi, se spune că se dezleagă limba cucului, el începând din nou să cânte și o face fie până la Sânziene (24 iunie), fie până la Sânpetru (29 iunie), când, înecându-se cu orez, ar amuți și s-ar transforma în uliu, rămânând în această ipostază până în primăvara următoare; cântecul lui din această zi are însă o dublă semnificație: vestește pe de o parte revenirea lui la forma inițială, de pasăre cântătoare, iar pe de alta vestește sosirea primăverii; fetele aflate la vârsta căsătoriei ascultă cântecul cucului, pentru a afla peste câți ani se vor mărita, după câte sunete caracteristice scoate pasărea; ca să le meargă bine peste an, oamenii cred că trebuie să întâmpine cântecul cucului îmbrăcați în haine curate și având asupra lor bani sau boabe de porumb; se mai crede că, dacă pasărea cântă prima dată în spatele sau în stânga celui care îl aude, acestuia îi va merge rău și îi va merge bine, dacă îi cântă în față sau în dreapta; în unele părți, se aprind focuri prin grădini și livezi, pentru a alunga duhul necurat al iernii și pentru a atrage căldura soarelui, benefică semănăturilor și rodirii pomilor; casele și acareturile se înconjoară cu tămâie aprinsă, pentru a fi ferite de șerpi, broaște și insecte; se crede că peste iarnă cucul a fost uliu, iar în ziua de 25 martie se preface din nou în cuc; din această cauză, oamenii consideră ziua de Blagoveștenie și ca zi a cucului; ca să nu-i prindă cântatul cucului nepregătiți, oamenii îngrijesc din timp ca ziua aceasta să-i găsească având ceva bani în pungă sau în buzunar, să fie mâncați și veseli; în caz contrar, se crede că vor trăi tot anul în lipsuri, vor fi flămânzi și triști; cine se ceartă în această zi comite un mare păcat și se crede că va avea necazuri tot anul; așa cum sosește cucul, tot așa vor sosi și celelalte păsări călătoare, cărora și lor li se va dezlega glasul și vor umple livezile, codrii și poienile de triluri, dând de veste că natura a renăscut la viață; nu este bine ca vitele și junincile să fie lăsate *„să se alunge"*, pentru că viței lor vor fi firavi; la fel, ouăle ieșite în această zi nu sunt bune pentru a fi puse la clocit, pentru că puii vor fi neputincioși; fiind zi de post, este dezlegat să se mănânce pește; de aceea oamenii caută să aibă pe masa lor preparate din pește, prin similitudine acesta aducând gospodarilor curățenie și sănătate peste tot anul; se crede că acela care merge la pescuit în această zi se va întoarce acasă cu traista plină, pentru că acum se dezleagă și gura peștelui la mâncare; se bea apă în această zi cu frunză de brusture (numele mai multor plante erbacee, cu frunze mari, late și cu flori purpurii sau violete, cu întrebuințări medicinale - *Lappa maior, minor* sau *tomentosa*; ȘĂINEANU,II,p.171), spre a arăta mărimea căldurii de primăvară și pentru a scoate vitele la păscut; stupii care nu au fost scoși la Alexii (17 martie) sunt puși în grădină, nu înainte ca un copil în pielea goală să le dea ocol, purtând în mână o lumânare aprinsă, provenită de la Paștele anului trecut, pentru a le merge bine; în Banat, toți cei din casă își spală trupul cu apă din zăpadă ca măsură de protecție împotriva puricilor; se mai crede că începând cu această zi vin berzele și rândunelele; cine vede numai o rândunică, acela va fi mai

mult singur peste vară, iar de vede mai multe deodată nu trebuie să ducă grijă de prieteni; cine vede prima oară o rândunică este bine să se spele repede pe obraz cu apă sau cu lapte, ca nu cumva să-i apară pete sau alunițe; fetele care au alunițe deja, când văd prima dată rândunele, aruncă cu puțină țărână în sus sau se spală pe obraz adăugând: *„Ducă-se alunele mele/Pe penele tale!"*; se mai zice că, în această zi, se dezleagă și glasul *peștelui țiganilor*, adică al broaștelor; dacă în noaptea dinspre Buna Vestire a fost cer senin și stelele au strălucit cu putere pe firmament, atunci va fi recolta bogată peste an; se mai crede că, după cum este vremea în această zi, tot așa va fi și în Duminica Paștelui; dacă vin azi cocostârcii în stoluri mari, vremea va fi cu multe ploi și furtuni (PRESA). Se mai numește și *Ziua Cucului*; o legendă ne spune că, într-un an, Paștele a căzut în ziua de Blagoveștenie și după cum este datina s-a dus lumea la biserică unde s-a citit Liturghia Paștelui, însă despre Buna-Vestire nu s-a spus nimic; după ce au fost rostite rugăciunile Învierii, lumea aștepta să se facă ziuă, dar se aștepta în zadar, pentru că zorile nu mai apăreau; stând oamenii pe gânduri, și-au adus aminte că în ziua aceea nu este doar Paștele, ci și Buna-Vestire, pentru care au făcut slujbă și cum au săvârșit și acest ritual religios s-a ridicat întunericul, s-a înseninat și s-a făcut ziuă; dar, spre marea lor mirare, oamenii văzură că nu este dimineață, ci soarele se află la amiază; de atunci, se spune, nu mai cade niciodată deodată cu Buna-Vestire, ci mai apoi; se mai spune că Soarele este totdeauna supărat, doar de două ori pe an este vesel: la Blagoveștenie și la Paște, zile când este luminos și joacă de parcă ar fi trei sori; dar se mai spune că Soarele ar fi vesel și la Sânziene (24 iunie); de Buna-Vestire se scot stupii de la iernat, albinele fiind trecute printr-o potcoavă, ca să fie tari ca fierul în cursul anului; după ce le dă drumul, stuparul nu trebuie să iasă din ogradă și trebuie să stea jos, ca și roii să nu fugă; nimeni nu trebuie să se certe în această zi și nici să doarmă, fiindcă va fi certăreț și somnoros tot anul (PRESA). Dacă în ajunul acestei zile noaptea va fi luminoasă, cu multe stele, este semn că recoltele anului vor fi bogate - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *copil (dezbrăcat)-lumânare (de la Paște)*; *foc-pâine-sare-apă*; *tămâie-cânepă*.
26 martie – Soborul Sfântului Arhanghel Gavriil (Gavril Blagoveșnicul; Soborul Blagoveștenilor; Părinții Blagoveștenilor; Blagoveștenia țiganilor). Este dezlegat să se mănânce pește; zi sărbătorită în special de femei, nelucrându-se prin casă, ca mulțumire pentru Arhanghelul Gavril, care i-a adus vestea cea mare Fecioarei Maria; alte motivații ale sărbătoririi zilei: să fie curate la față; să nu li se calicească pruncii; vitele să nu fie atacate de animalele sălbatice; pentru că este o zi primejdioasă, sunt posibile îmbolnăviri de tifos - Argeș;Bucovina; ca și în ziua precedentă, se crede că nu este bine ca vitele să fie duse la montă, pentru că viţeii fătați vor fi slăbănogi; ouăle găinilor și gâștelor făcute în această zi nu sunt puse la clocit, pentru că din ele nu vor ieși pui și boboci zdraveni; femeile nu trebuie să înșire mărgele pe ață, să-și împletească părul, să se spele, pentru că există credința că, încălcând datina, șerpii vor veni și li se vor înfășura pe mâini sau peste cap și le vor mușca (**2.**MARIAN,II,p.68;**2.**GOROVEI,p.21;268;PRESA).

MARTIN (MOȘ)
Numele popular al ursului, întâlnit în multe snoave și povestiri populare (ȘĂINEANU,I, p.179). v. URS.

MARTINII (de iarnă)
Sfinți protectori ai vitelor împotriva lupilor, sărbătoriți, în popor, la 1 februarie - Sfinții Mucenici Trifon, Perpetua și Felicitas, și 12 noiembrie - Sfântul Ioan cel Milostiv, patriarhul Alexandriei (ȘĂINEANU,I,p.179).

MARȚI
Este considerată zi a morților și nu este bine să se înceapă nici un fel de lucru în această zi, pentru că nu va fi dus până la sfârșit - Muntenia;Teleorman;Suceava; este considerată zi păgubitoare

pentru încheierea de logodne - Muntenia; nu va avea spor cel care începe orice lucru în zi de marți - Tecuci; nu se fac recoltele, dacă aratul este început într-o zi de marți - Dolj; nu-i va merge bine aceluia care pleacă la drum într-o zi de marți - Muntenia; Suceava; nu este bine ca mutarea dintr-o casă în alta să se facă marțea - Iași; omul să nu se spele în zi de marți, pentru că i se pot întâmpla multe rele neprevăzute - Suceava; să nu se lucreze nouă zile de joi după Paște, fiindcă este pericol de foc - Vâlcea; în zilele de marți după Paște, nu se spală cămăși, fiindcă se opărește grâul, și nu se toarce, nu se țese și nu se deapănă cu vârtelnița, de teamă să nu bată grindina peste an - Dolj; marțea nu se toarce și nici nu se coase, pentru că vine *Marțolea* și pedepsește pe cele care încalcă interdicția - Bihor; când se toarce marți seara, vârcolacii mănâncă luna - Suceava; marți seara nu se iese afară fără pălărie - Bihor; nu trebuie să se pieptene nimeni în zi de marți - Suceava; nu va fi bine pentru oi, sau înnebunesc oile, dacă se va lucra ceva marți seara - Suceava; poate fi provocatoare de mari necazuri tăierea unghiilor marțea - Muntenia; Suceava; este rău de moarte dacă se croiește sau se urzește gura cămășii în zi de marți - Muntenia;Vâlcea; marțea se lucrează numai la gura cămășilor destinate celor morți - Argeș; să nu se înceapă a se purta o haină nouă într-o zi de marți - Teleorman; a treia zi de marți de după Duminica Paștelui se numește *Ropotin* sau *Răpotinul țestelor*, zi în care se fac țestele și este bine să se lucreze câte ceva din fiecare îndeletnicire, pentru a lucra cu spor peste întreaga vară - Oltenia;Dolj;Argeș; va fi iertat de păcate cel ce face bine marțea - Galați; este bine ca găina să fie pusă cloșcă pe ouă marți seara - Tecuci; nu se pune borșul la acrit în zi de marți, pentru că se acrește mai rău decât trebuie - Tecuci; dacă a dispărut o oaie, un alt animal, sau s-a făcut vreun rău cuiva, păgubașul va trebui să ajuneze consecutiv șapte zile de marți și va vedea că fie moare, fie se îmbolnăvește cel ce se face vinovat, dacă nu cumva vine acela singur să se roage de iertare - Țara Hațegului (**2.**GOROVEI, p.24;35;37; 53;90;104;113;119;123;136-137;143;157;174; 219; 235; 274). Marțea, miercurea și vinerea să nu se încheie logodne, fiindcă aceste zile sunt nefavorabile căsătoriților - Banat; odată cu cele trei zile de marți în care se sărbătorește *Răpotinul*, se mai sărbătorește, în unele locuri, încă șase zile de marți, care urmează consecutiv după Paște, în total deci nouă marți, pentru ca Dumnezeu să înlăture certurile, revoltele, războaiele și vărsările de sânge, *„care aduc multe lacrimi pe capul bieților oameni”* - Moldova (**2.**MARIAN,I,p.44;II,p.321). Este considerată zi nefastă, mai ales în ceea ce privește începerea unor noi activități; nu se pleacă la drum, nu se țese la război, nu se pune temelia la casă; cel ce se naște în zi de marți va avea viață grea; femeile care spală și fac leșie marțea vor rămâne văduve; nu este bine să se semene, fiindcă marți este zi *„de primejdie”* și grăunțele nu vor răsări niciodată; cine se îmbolnăvește marțea nu se mai face bine niciodată, deoarece în această zi sunt trei ceasuri rele; atributul de nefast al acestei zile culminează cu *Marți-seara* sau *Marțolea*, o ființă fabuloasă care face sau aduce primejdie în casele în care femeile torc în seara acestei zile; pe aceste femei *„le toarnă în căldări clocotite și e vai de ele”*, sau *„le surzește”*, *„le împunge în coaste”* sau *„le omoară”*, le dă foc la fuioare; *Marțolea* locuiește într-un munte râpos și vine în sat numai seara și umblă noaptea ca o nălucă; există mai multe feluri de marți: **1.** *marțile oprite* sunt nouă zile de marți de după Paște, ultima fiind cea mai mare, ele ținându-se pentru semănături, pentru grindină, pentru ploi; **2.** *marțea ciorilor*, este fixată, în unele zone, în prima săptămână din Postul Paștelui și se ține pentru ca aceste păsări să nu strice semănăturile (pentru această zi de marți, a se vedea mai jos detaliere zonală); **3.** *marțea diocului* este a treia zi de marți după Paște, zi în care se fac *caloienele*; **4.** *marțea strâmbă*, care se ține pentru boli; **5.** *marțea trăsnetului* este marțea din prima săptămână a păresimilor și nu se lucrează de frica trăsnetului; **6.** *Ropotinul* sau *Răpotinul țestelor* cade a treia marți după Paște, când femeile fac țeste din lut, pentru copt pâine sau turte; sau cade marțea, în a treia zi după Duminica Rusaliilor, când se fac țestele pentru copt pâinea din grâu nou - Teleorman; **7.** *Filipii* se țin în marțea de după Lăsatul secului pentru intrarea în Postul mare numai de către femei, ca să le fie animalele păzite de lupi (BODIU,p.418;CRISTEA,p.51). Unele femei consideră că nu este bine să se toarcă în ziua de marți, pentru că vine diavolul și strică toată osteneala; dar unele consideră că nu

este bine să se toarcă nici în ziua de vineri - Țara Chioarului; dacă moare soțul sau soția cuiva și nu reușește să-și găsească pe altcineva pentru a conviețui, atunci trebuie să ajuneze timp de șapte zile de marți, iar în noaptea următoare ultimei zile de marți îi va apărea în vis persoana așteptată; dacă nu a visat, atunci să țină post în continuare, până ce se va întâmpla să viseze - Sălaj (PRESA). Zilele de marți din Săptămâna Luminată, cea dintâi de după Rusalii și cea dintâi de după Crăciun sunt ținute mai ales de către femei, care nu lucrează nimic în casă, ca să nu atragă astfel vreo boală grea asupra lor sau a celor din familie - Banat (**2.**MARIAN,II,p.233). Nu se pleacă la drum, pentru că nu este bine; nu se leagă gura la pânză, nu se croiesc cămăși, pentru că nu mai pot fi finalizate - Vrancea (**2.**STAHL,p.186). În nici un caz nu se face pețitul unei fete în zi de marți, pentru că este zi nefastă - Banat (**1.**LAZĂR,p.266). Marți nu este bine să se înceapă nimic, pentru că fie nu se duce acel lucru până la capăt, fie nu va ieși bine; nu este bine să se pieptene omul, fiindcă este pericol de năpastă, marțea fiind trei ceasuri rele - Suceava (NOTE,Băncescu).
Marțea ciorilor – zi care se ține în jurul datei de 22 februarie. Ca ogorul care urmează a fi semănat cu porumb să fie ferit de ciori, gospodina se scoală în marțea ciorilor dimineața, ia furca de tors în brâu, toarce un fir cu ochii închiși, îl înnoadă cu mâinile la spate și ochii închiși, apoi îl leagă, cu ochii tot închiși, de fiarele hornului, unde este lăsat până se seamănă porumbul, când se scoate și se pune la coarnele plugului, după care, la finele acțiunii, se aruncă - Dolj (**2.**GOROVEI, p.186). Serie simbolică: *marți-furcă de tors-fir-horn-plug-ochi-mână.*
Marțea trăsnetelor sau **Marțea vaselor** este ziua de marți din prima săptămână a Postului Mare (Postul Paștelui); prima denumire vine de la credința că acela care lucrează în această zi va fi pedepsit peste vară de Sfântul Ilie, care va abate trăsnetele peste avutul său, gospodărie, livezi, grădini; din acest motiv, în această zi nu se coase, nu se spală, nu se potcovesc caii; pentru îndepărtarea pericolului trăsnetelor, se afumă casa cu tămâie sau cu o pânză aprinsă, obicei care este explicat și prin dorința sătenilor de a curăța spațiul de duhurile purtătoare de epidemii; cea de a doua denumire vine de la obiceiul, foarte răspândit în Banat, ca, în această zi, să fie spălate toate vasele în care s-a pregătit, în timpul Cârnelegilor, mâncare de dulce; asemenea vase în care s-a gătit mâncare de dulce poartă denumirea de *vase slăsluite*; cârpele cu ajutorul cărora au fost spălate vasele slăsluite se păstrează și se folosesc pentru a afuma fie pe cei deocheați, fie vitele și stupii cu albine, ori să fie date vacilor odată cu sarea; tot în această zi este bine să fie puse găinile să clocească, pentru că se crede că puii scoși în luna lui martie sunt căutați pentru săvârșirea multor farmece (PRESA). Nu este bine să se plece la drumuri lungi, nici să se înceapă vreun lucru mai important, fiindcă va merge rău; femeile nu trebuie să taie la gură cămăși noi, pentru că va muri cel ce va purta cămașa; femeii care spală sau face leșie îi moare soțul; bărbații să nu semene porumb, deoarece marțea este zi de primejdie și boabele nu vor încolți; nu este bine de pornit în pețit, pentru că în această zi s-a pornit lumea; de aceea femeile nu încep nimic din ceea ce ar putea dura mult: nu urzesc, nu pornesc pânza, nu croiesc cămăși, ca să nu le meargă treburile pe dos; de aici zicala: *„Toate pe dos și nunta marțea!”* - Bihor;Bucovina; cine aduce apă în casă în zilele de marți, vineri și sâmbătă seara să nu bea din ea înainte de a arunca de trei ori câteva picături în foc - Bihor (**2.**MARIAN,I,p.76). Prima zi de marți din Postul mare (Postul Paștelui) este dedicată spălării tuturor vaselor în care s-a gătit de dulce, adică vasele *slăsluite*; cârpele folosite la spălat se păstrează și se folosesc pentru afumarea celor deocheați sau a vitelor și stupilor cu albine, ori se pun în sare și se dau vacilor; tot în această zi este bine să se pună găinile să clocească, pentru că puii scoși în luna lui martie sunt foarte căutați pentru farmece; tot acum, femeile cumpără de trei ori, de la nouă negustori câte de trei ori piatră vânătă și tămâie, pe care amestecate le păstrează peste an, în casă, pentru bolnavii de *izdat* (afecțiune a abdomenului - *„strânsură de foale”*); cel bolnav se unge cu acest amestec, în formă de cruce, în frunte, la capul pieptului, la ceafă, la mâini și la genunchi, iar cu tămâia se afumă; marțea, când este prima zi a lui Sân-Toader, femeia casei ia apă din zăpadă, dacă mai este; dacă nu mai este zăpadă, se duce prin pădure și aduce apă de pe văi și vâlcele și stropește casa și camerele pe rând, apoi le mătură fiind

în pielea goală, ca să se depărteze toți puricii și toate gângăniile din aceste spații; dacă în această zi se găsește un șarpe, se omoară cu un deget, crezându-se că acela care o face va fi sănătos tot anul; tot cu acel deget masează ușor ganglionii de la gâtul copiilor bolnavi, spunându-se că așa *„se sparg gâlcile la copii”* - Banat (**2.**MARIAN,I,p. 235). În Țara Almăjului, cârpa folosită la spălarea vaselor este folosită imediat la ocolul grădinii cu ea în mână, pentru a nu intra în ea târâtoarele, după care i se dă foc; cu o parte din cârpa aprinsă se afumă oile în dreptul botului, ca să fie ferite de beteșug; de la această zi de marți și până când înflorește spinul alb, fetele obișnuiesc să poarte zgardă împletită dintr-un fir alb și unul roșu din lână sau arnici, identic cu șnurul mărțișorului, acesta fiind apoi atârnat pe spinul alb înflorit, considerându-se că aceasta este planta din care a fost făcută cununa de spini a Mântuitorului (DOLÂNGĂ,p.13-15). În Gorj, în ziua începutului Postului Mare se crede că nu este bine să se mănânce piftii, ca să nu se tremure toată vara; cine nu-și mănâncă toată ciorba gătită pentru această seară îl va ploua la prășit (CĂRĂBIȘ,p.15).

Marțolea. Este o personificare a zilei de marți, socotită ca fiind cea mai rea dintre toate zilele săptămânii, căreia, datorită contaminării cu numele Joimăriței, i s-au atribuit și câteva dintre apucăturile crude ale acesteia din urmă; Marți-seara pare a fi mai degrabă o figură fantastică proprie arealului transilvănean (**2.**MARIAN,I,p.83;MUȘLEA,II,p. 227-228). Marți-seara este o măgăoaie cu cap de cal și dinți ca de pieptene, care poate să le facă pe fetele leneșe să aibă dinți de cal - Vrancea; este evident că, în acest caz, personajul împrumută caracteristici nu numai de la *Joimăriță*, ci și de la *Sân-Toaderi* (**2.**STAHL,p.186-187;NOTE,Antonescu). *Marți-seara* sau *Marțolea* este o femeie în vârstă, foarte rea, care umblă marțea seara spre miercuri (de aici, probabil și personificarea Sfintei Miercuri, care pedepsește femeile găsite că lucrează în noaptea de marți spre miercuri); de fapt, interdicțiile referitoare la acțiunea de pedepsire întreprinsă de *Marțolea*, nemulțumirile acesteia, sunt explicate ca având origini diferite; astfel, se spune că pornirile ei malefice au ca sursă invidia față de Sfânta Duminică, sărbătorită în ziua consacrată; alte credințe menționează că ea vine mai ales la femeile care torc în seara acestei zile, fiind aici vorba de o contaminare, deoarece se crede că nu se toarce în zilele de marți, pentru că pe firul astfel obținut vârcolacii ajung mai lesne la lună sau la soare, încercând să le mănânce; după unele informații, *Marțolea* vine în sat în seara de 1 martie, la casele cu fete, răsplătindu-le pe cele care au mărțișor; pedepsele date sunt și ele variate: chinuie femeile, le sperie, le tulbură somnul, le înțeapă cu fusul, le orbește sau chiar le omoară; uneori, le mănâncă pe femeile care prepară leșie marțea sau le aruncă în apă clocotită; când este foarte supărată, se poate răzbuna pe întreg satul, trimițând grindină, pe care o aruncă dintr-un săculeț purtat de ea (**3.**OLTEANU, p.323).

MASĂ

Este piesa de mobilier cea mai importantă a casei, pentru că ea este locul pe care se pune hrana și la care se mănâncă (*„a merge sau a sta la masă”*, *„a lua masa”* înseamnă *„a mânca”*); la Crăciun, pe masă este așezată hrana pregătită pentru sărbători, dedicată nu numai celor ai casei, ci și oaspeților; apoi pe masă este concentrat sporul casei; tot pe masă sunt așezate și darurile pentru Juni: colaci, carne, bani, uneori și băutură (HERSENI,p.255). Proverbul *Când pisica nu-i acasă,/Șoarecii joacă pe masă* cuprinde trei simboluri: masa este locul cel mai de cinste al casei, având un caracter sacral; pisica simbolizează pe stăpân, care este personajul cu suprema autoritate în familie sau țară; șoarecii sunt simbolul slugilor sau dușmanilor, care săvârșesc fără jenă felurite pagube sau nenorociri (CARAMAN,p.218). Masa săpată în pământ se întâlnește mereu în prânzurile sau ospețele rituale; această masă, făcută în ziua de miercuri de către Juni, dovedește că este vorba, în acest caz, de un ritual de tovărășie (MUȘLEA,II,p.117-118). În seara zilei de ajun a Crăciunului, oamenii priveghează toată noaptea, lăsând pe masă bucatele, vasele și tacâmurile așa cum au rămas de la cină, în credința că masa le va fi tot așa încărcată peste tot anul care începe la 25 decembrie; intrând în casă, după ce în curte au bătut în pământ cu bâtele lor, colindătorii scormonesc în foc înviorându-l, aprind lumânări de ceară, intră în cameră și apoi ocolesc masa de

trei ori - Banat (MANGIUCA, p.17). După ce se vine de la botez, moașa pune copilul direct pe masă, de unde este luat de părinți, dacă este băiat de către tată, sau de către mamă, dacă este fată - Sibiu; sau se predă copilul părinților, care îl pun pe masă, după care primesc darurile aduse pentru copil de către cei prezenți la ceremonie - Transilvania (**3.**MARIAN,II,p.124). Sosind cu pruncul de la botez, nașa îl așează în capul mesei, ca acesta să fie de toată cinstea de-a lungul întregii vieți; sau nașa atinge ușor copilul de masă, ca pruncul să fie om de cinste și luat în seamă de toată lumea, după care mama îl ia în brațe, îl ridică în sus și rostește o invocație către soare: *„Mândru Soare, mândru Soare,/Răsai cu patruzeci și patru de răzișoare,/Da' nu răsai numa' pe Țibleș, ori pe tău,/Ci răsai pe capu' și trupușoru coconului meu,/Și din cap până-n picioare/Să strălucească ca tine, mândre Soare !"*; și celelalte femei venite la botez îi urează copilului, pe rând, *să fie bun și tare, să fie om cu minte tare, să aibă glasul ca clopotul, să fie frumos și la lume drăgăstos, să fie sănătos și voios, să fie harnic și viteaz, să fie om de omenie* etc.; dar cea mai frumoasă urare este: *„Să-ți iubești părinții care te-au făcut/Și pământul pe care te-ai născut!"* - Maramureș (BOGDAN,p.17). Întors de la botez, nașul așează copilul pe blana unui cojoc pus pe o masă, pentru ca pruncul să aibă parte de cinstire de-a lungul vieții sale, tot așa cum masa este cinstită în casa omului, și să aibă noroc la oi și prosperitate în toate cele, după cum sunt apreciate lâna și oaia - Suceava; întors de la botez, cu pruncul în brațe, nașul sau nănașa lui înconjoară de trei ori masa pregătită pentru ospăț, în credința că gestul va determina ca viața copilului să fie norocoasă și îndestulătoare în toate cele - Țara Oltului; gospodina care nu șterge imediat masa, după ce a mâncat, nu va putea să înstrăineze repede ceea ce duce de vânzare la târg - Suceava; cine s-a așezat la masă nu trebuie să se mai scoale de la ea, până nu termină toată lumea ceea ce trebuie mâncat, pentru că îi va merge rău - Muntenia;Tecuci; se lungesc picioarele celui care și le întinde sub masă - Galați; urzeala pregătită pentru țesut, după ce este scoasă de pe urzitor, se așează pe o masă, ca să se țeasă repede pânza, precum merge și mâncarea pentru cei ai casei - Țara Oltului; masa care trosnește prevestește pagubă și de aceea ea trebuie distrusă și arsă - Ialomița; dacă pocnește masa în casă, este semn că familia se va muta în altă locuință - Suceava (**2.**GOROVEI,p.25-26;134;137;182;193; GOLOPENȚIA,p.104;139;NOTE, Antonescu). În noaptea de Anul Nou, masa se lasă încărcată cu bunătăți până a doua zi dimineața, pentru ca tot așa să fie și de-a lungul întregului an - Maramureș (BOGDAN, p.16). Sâmbăta seara, fata de măritat se culcă pe masă și doarme pe ea, ca să fie drăgăstoasă și bine văzută, cum sunt și lucrurile de pe masă; trecerea tinerei mirese în noul cerc familial se face la socrii mari, unde mireasa se urcă pe o masă joasă, cerne apoi printr-un ciur boabe de grâu, porumb, fasole etc., aruncând ulterior ciurul peste cap, cu boabe cu tot; după aceea, socrul sau soacra mare învârtesc mireasa de trei ori pe sub mână, după ce o dau jos de pe masă - Banat (**1.**LAZĂR,p.268). Masa mare sau ospățul nunții se desfășoară la ginere acasă, unde mireasa ocolește masa mică de trei ori, este așezată pe un scăunel și i se pune un copil în brațe, acesta primind un colac înfășurat în brăciri - Mehedinți (CIOBANU,p.79). La masa de la mire, după ce alaiul a ajuns aici, mireasa trece peste masă, zicând: *„Așa să fiu ca masa de cinstită înaintea bărbatului!"* **-** Munții Apuseni (**3.**MARIAN,I,p.459). După scoaterea mortului din casă, cei rămași răstoarnă mesele și scaunele, arătând astfel tulburarea produsă de moarte - Banat; Transilvania; după plecarea mortului spre cimitir, masa pe care a stat sicriul este întoarsă cu picioarele în sus și rămâne în această poziție până la revenirea celor ai casei de la cimitir - Banat (**3.**MARIAN,III,p.173-174;311-313). Masa, ospățul de înmormântare (*comândarea*), ca și toate mesele riturilor de trecere, reprezintă un moment al solidarității sociale a întregii colectivități și este semnul continuării vieții individuale și colective; acest aspect apare evident când este observată desfășurarea ospățului de înmormântare: începută într-o atmosferă de tristețe solemnă, masa se termină cu veselie și chiar cu dans; mai demult *„comândarea"* se făcea chiar în cimitir, existând dovezi că se dansa în cimitir cu acest prilej (**4.**POP,p.161). Tinerii necăsătoriți să nu fie așezați în colțurile mesei, pentru că nu se mai însoară - Maramureș, dar credința este atestată în multe alte zone românești (BOGDAN,p.103;NOTE,Antonescu). Cine visează masă aranjată pentru mâncare

înseamnă că va avea parte de o bucurie sau că îi vor intra musafiri în casă - Suceava (NOTE, Băncescu).

MASCĂ
Măștile, mascoidele și toate obiectele care fac parte din recuzita ceremonială au rol ritual conjunctural, după epuizarea evenimentului ele fiind fie distruse, fie reîntoarse la funcția lor inițială; în cazul măștilor populare, împărțirea acestora după ce parte a corpului este îmbrăcată de mască (de cap, de bust, trupul în întregul său) nu constituie un demers productiv decât din punct de vedere estetic, în schimb, are marele neajuns de a scoate masca din contextul ceremonial pentru care a fost confecționată; măștile devin importante numai în măsura în care ele reprezintă un anume personaj, precum și rolul acestui personaj în contextul cetei în care se integrează, la care se adaugă neapărat raporturile care se stabilesc între ceată și comunitatea căreia i se adresează, pentru care este necesară performarea mascată (NOTE,Antonescu). Distrugerea măștii și instrumentelor cu rol magic are loc în multe rituri, cum ar fi Călușăria, unde, după terminarea jocurilor, sunt sfărâmate obiectele și însemnele călușărești (BUHOCIU,p.83). De o importanță aparte sunt jocurile cu măști prezente în riturile funerare, practicate până nu demult în Vrancea; conform unei informații culese în 1938 la Nereju-Vrancea, se relatează cum un grup numeros de oameni mascați pătrunde, cu oarecare bruschețe, în curtea familiei unde este privegheat un mort; poartă măști reprezentând figuri omenești hidoase sau capete de animale sălbatice; îmbrăcămintea multora este improvizată din piei de animale sălbatice, iar unii au centuri de frunze prinse în jurul mijlocului; o muzică stridentă de clarinet și tobă însoțește acest furtunos alai; mascații vorbesc cu glasuri schimbate, ascuțite, legând între ei convorbiri pline de umor, cu accente critice, necruțând pe nimeni din cei prezenți la priveghiul mortului, nici chiar pe cel decedat; toată lumea izbucnește în hohote de râs; impresia generală este că acolo se desfășoară scene menite să sperie cu adevărat spiritele malefice adunate în aceste momente și care ar putea să-și aleagă viitoarele „victime” dintre cei prezenți (**12.**GHINOIU,p.136).

MAȘINĂ v. AUTOMOBIL.

MATRICE
Rostit și *mătrice, mătrici,* termenul înseamnă, în limbajul popular, mitră, uter și, de aici, întregul organ genital feminin; folosit la pl., *mătrici,* este și numele unor afecțiuni la oameni și vite, având localizări sau cauze diferite: colici intestinale, diaree, apendicită, reumatism (ȘĂINEANU,III,p.359;368;**3.**GOROVEI,p.494). În zona de munte a Banatului, *mătrici* sunt numite oile cu miei, deci oile care au lapte (POPOVĂȚ,p.235).

MAȚ v. VISCERE.

MAZĂRE (*Pisum sativum* - DLRM,p.483)
Se crede că nu este bine să se verse pe jos boabe de mazăre, pentru că ele ar fi lacrimile Maicii Domnului - Bucovina (**2.**GOROVEI,p.139;152). Ca să moară mai iute și să nu mai agonizeze îndelung, muribundul este luat din pat și așezat pe pământ, în fața casei, punându-i-se sub cap vreji de mazăre sau cojile păstăilor de mazăre - Sibiu (**3.**MARIAN, III,p.28). Cine se visează mâncând mazăre este semn de mare cinste din partea cunoscuților - Suceava (NOTE,Băncescu).

MĂCELĂRIE
Cine visează măcelărie, în care se găsește multă carne, este semn că va avea parte, în următoarele zile, de timp frumos; dacă visează măcelar înseamnă că își va pierde iubitul(a) sau amantul(a) - Suceava (NOTE,Băncescu).

MĂCRINA v. IULIE; PĂLIILE.

MĂDUVĂ
Cine se visează că zărește măduvă este semn că va avea noroc și va dobândi bani mulți; dacă se visează cumpărând măduvă înseamnă că va face cunoștințe, care îl vor interesa într-o măsură apreciabilă - Suceava (NOTE,Băncescu).

MĂGAR (*Equus asinus* - DLRM, p. 484)
În concepția tradițională românească ocupă o poziție ambiguă, situându-se între o zonă privilegiată și una banală, degradatoare chiar, deoarece el simbolizează prostia, încăpățânarea, indolența, stângăcia și urâțenia; într-un plan secund, se bucură totuși de simpatie, fiindcă *„are cruce pe spate, pentru că a adus pe spate pe cel care a purtat crucea”*, credință cu răspândire la toate popoarele creștine; pornind de la această ultimă ipostază, măgarul întrupează ideea de modestie, de renunțare (idee centrală și polemică a creștinismului), trecând în folclorul românesc ca un animal *„plăcut lui Dumnezeu”*, *„blagoslovit”*, protejat de divinitatea supremă; de aici începe construcția imaginii sale benefice, în sensul că diavolul nu se poate preface în măgar; la fel ca oaia, cocoșul și albina, măgarul se vădește a fi pe deplin pur și pe deplin benefic; el exclude orice contract cu lumea malefică, rezistă asaltului forțelor demonice și apără casa omului de intruziunea periculoasă a puterilor întunericului; în Moldova, se crede că nimănui nu i se poate întâmpla ceva rău, deși se află într-un loc primejdios, dacă are lângă el un măgar; nu este omorât de nici o fiară sălbatică, iar o credință din Maramureș chiar subliniază această idee: se spune că măgarului i-a fost ursit să nu moară ucis de jivinele pădurii, să nu moară niciodată la casa omului; când simte că i se apropie sfârșitul, pleacă și moare prin păduri sau pe câmp; de aceea, piele de măgar nu se va găsi niciodată de vânzare; înfățișarea sa are mai multe explicații: fie a fost tras de urechi de Dumnezeu, pentru că și-a uitat numele, fie pentru că a fost obraznic, fie pentru încăpățânarea avută, vrând să demonstreze tuturor că el știe să cânte mai bine decât privighetoarea; plimbarea celui vinovat pe spinarea măgarului, așezat invers sensului de deplasare, practicată cu asiduitate în Evul Mediu, semnifică umilință și batjocură nu atât din cauza purtătorului urecheat, ci mai ales din cauza modalităților călăritului, care este opus celui triumfător, practicat la intrarea într-o cetate; în Banat, cu ocazia obiceiului numit *„Jocul cornilor”* (care se desfășoară în Duminica Lăsatului de sec), din convoiul care se deplasează prin sat face parte uneori și un măgar, care trage după el un car-atelier de meșter drege-strică; măgarul poartă pe cap o caschetă, pe față o mască, la picioarele din față i se pun bocanci și obiecte lungi, cum ar fi mânecile unor veșminte deteriorate, pe picioarele posterioare i se trage o pereche de pantaloni, iar pe spate i se așează o tunică; de căpăstru îi atârnă o coadă de vulpe și o coadă de mătură; în basmele cu și despre animale, măgarul este unul dintre cele care reușesc să-l păcălească pe lup; în deplin consens cu aureola de simboluri și credințe, măgarului i se consacră o singură zi într-un an, aceea din Duminica Lăsatului de sec (COMAN,I,p.51-56;58;158;II,p.166;**2.**GOROVEI, p.128). Se crede că piatra cea mai bună pentru obținerea unei cremene de scăpărat se face din ciolanul de măgar - Tecuci (PAMFILE,p.80). În unele așezări, mireasa găsită necinstită este *„dată târgului”*, adică trimisă acasă călare pe măgar, în văzul întregului sat - Teleorman (**2.**LAZĂR,p. 244). Apariția măgarului în vis prevestește mari tulburări și necazuri, iar dacă este visat alergând sau zburdând înseamnă crimă și toată gama de suferințe ce urmează acesteia - Suceava (NOTE,Băncescu).

MĂIASTRĂ
Supranumite și *puternicele* sau *frumoasele*, ele sunt spirite malefice, întruchipate ca niște fecioare frumoase, care zboară cântând mai ales noaptea și care devin jucăușe în mod deosebit în locurile unde cade ploaia; dar au putut fi auzite cântând și de sub un păr dintr-un cimitir; să nu se stea pe locul unde au jucat ele, deoarece omul betegește; totuși trebuie subliniat că măiestrele umblă prin

locuri curate; de pildă, nu calcă prin curțile unde sunt femei care trăiesc necununate; lasă urme pe pământ sau pe zăpadă, pietrele deranjate de la locul lor, vreo secure, crenguțe folosite în jocurile lor, mici pietre găurite cu multă grijă, cruci de piatră sau mărgele de piatră neagră pe care le pot găsi numai oamenii buni la Dumnezeu, femeile bătrâne sau câte un copil; cine le vede întâmplător trebuie să nu se mai miște și să nu rostească nici un cuvânt și nici altcuiva să nu spună în acel moment că le-a văzut, deoarece se pomenește pocit, ologit, cu mâinile amorțite, uneori poate și muri; dar, ca să scape de ele, este bine ca omul să-și facă cruce în gură, cu limba, sau să li se adreseze cu unele cuvinte măgulitoare (*„Crească-vă jocul mare!”*), sau să aibă ceva de fier lângă el; nu este bine să fie descurcată nici coama cailor, ci lăsată să se descurce singură; măiestrele și lucrul-slab sunt cele două forțe supranaturale care intervin în viața omului, de care se teme și pe care riscă să le întâlnească în drumurile sale sau în timpul desfășurării unor îndeletniciri - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.75;78-80).

MĂLAI
Când se întâmplă ca femeia lăuză să-și piardă laptele, aceasta ia o bucată de mălai copt (turtă făcută din făină de mei, de porumb etc., coaptă în țest sau în cuptor - ȘĂINEANU, III,p.362) și, stând pe ghizdul de piatră al fântânii, mușcă din ea de trei ori și zice: *„Eu mănânc mălai cu ceapă,/Să-mi vină țâța ca la iapă!”* - Țara Chioarului (**1.**POP,p.254). Nu se dă mălai cu împrumut, pentru că aduce pagubă - Ialomița (**2.**GOROVEI,p.182). Serie simbolică: *turtă*(mălai)-*fântână*-*3*.

MĂLIN (*Prunus padus* - DLRM,p.485)
Ca să nu se prăbușească și să rănească sau să omoare pe cineva din casă, în lutul cu ajutorul căruia se fixează astupătoarea (băbura, cahla) de la capătul dinspre pod al hornului se pun trei crengi de mălin - Suceava (**2.**GOROVEI,p.33).

MĂMĂLIGĂ
Cine preface mămăliga, punând în ea și alte feluri de făină, face limbrici - Galați; cine mănâncă mămăligă făcută din mălai necernut face bube pe limbă - Suceava; cine pune de mai multe ori mămăliga la fiert va găsi în ea vine de sânge și este păcat, pentru că nu este bine să fie ars trupul lui Dumnezeu de mai multe ori - Galați; se crede că nu este bine să se mănânce coaja de mămăligă de pe ceaun, pentru că se usucă precum coaja cel ce o face - Tecuci; este semn de bine când se uită mămăliga nesărată - Suceava; dacă atunci când se răstoarnă mămăliga, cade o bucățică pe jos, se crede despre aceasta că ar fi năpasta omului și ea trebuie aruncată după ușă, ca să nu o mănânce nimeni - Muntenia; este păcat ca mămăliga să fie călcată în picioare - Suceava; câte cocoloașe are prima mămăligă făcută de o fată, tot atâți cumnați va avea - Vâlcea; se scumpește porumbul, dacă se taie mămăliga cu ața de jos în sus - Suceava; este semn de călătorie, dacă mămăliga se crapă în două sau trei părți pe masă - Vâlcea;Teleorman;Ialomița; Tecuci;Moldova; Suceava; crăpăturile din mămăligă, mai mari sau mai mici, sunt semne ale drumurilor, mai scurte sau mai lungi, pe care le va face gazda - Muntenia;Iași; în ce direcție este orientată crăpătura din mămăligă, în acea direcție se va face călătoria - Galați; mămăliga rămasă lipită de ceaun nu trebuie mâncată, pentru că atrage tot felul de necazuri - Suceava; nu se mănâncă nici mămăliga de pe făcăleț, pentru că se îmbolnăvește de gâlci cine o face - Galați; sau este pericol de a fi mâncat de lupi cel ce o face - Iași; cine mănâncă mămăligă din ceaun trage a sărăcie - Galați; sau va atrage uliul la pui - Suceava; în schimb, este bine să fie dată la copii coaja de mămăligă de pe ceaun - Galați; pentru ca pruncul să doarmă bine noaptea și să nu plângă, se iau două bucățele de mămăligă și se merge cu acestea la cotețul găinilor, cărora li se cere în schimb somnul copilului, o bucată de mămăligă se lasă acolo, cea de a doua se pune în leagănul celui mic - Galați; fetele îndrăgostite, după ce răstoarnă mămăliga, pun în ceaun apă, pe care apoi o beau în credința că focul din inimă le va ieși tot așa cum și căldura ceaunului iese în apă - Muntenia; nu se lasă

mămăligă pe lingură când se rade ceaunul - Suceava; este semn că unul din familie este flămând sau că o rudă este flămândă, când se scapă mămăliga din mână - Suceava; cu mămăligă găsită este bine să fie unși negii de pe piele, pentru a se vindeca - Galați; este semn de belșug pentru cel căruia i se lipește mămăliga de mână - Botoșani; cine mănâncă de două ori la rând dintr-o bucată de mămăligă, fără să pună gura pe paharul de băutură, dă semn de belșug și tot belșug înseamnă și când omul uită de băutură și mănâncă mămăligă goală - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.20;29;35;48;122-133;129-130;181;217;**2.**CHIVU,p.245). În seara Sfântului Vasile (Anul Nou), fetele aduc în casă câinele și îi dau să mănânce mămăligă, considerând că peste atâția ani se va mărita de câte înghițituri are nevoie animalul pentru a mânca bucata de mămăligă primită; sau se fac mai multe bucățele de mămăligă, se înmoaie în lapte și se înșiruie pe pragul ușii, fiecărei bucăți fiindu-i menită o fată; este chemată pisica și care bucată o mănâncă mai întâi acea fată se va mărita prima; dacă pisica mănâncă doar o singură bucată de mămăligă, se crede că doar acea fată se va mărita - Bucovina; tot în seara Anului Nou, fetele din Bucovina ung două bucăți de mămăligă cu unt pe care le așează pe maiul cu ajutorul căruia sunt bătute rufele la râu, menind fiecare bucată de mămăligă cu numele fetelor; apoi cheamă pisica și cred că a cărei bucată este mâncată prima aceea se va mărita mai întâi (**2.** MARIAN,I,p.44;68). Serii simbolice: *mămăligă-lapte*; *mămăligă-unt*.

MĂNĂSTIRE
Să nu se cumpere nimic din ceea ce a fost obiect cu întrebuințare mănăstirească, crezându-se că astfel se aduce în casă păcat și pagubă - Suceava (**2.**GOROVEI,p.132).

MĂNUȘI
Cine se visează purtând mănuși este semn că bănuielile pe care le are nu sunt reale - Suceava (NOTE,Băncescu).

MĂR (*Pirus malus* - DLRM,p.485)
Dintre toate speciile vegetale este evident că mărul, alături de brad, apare încărcat cu funcții magice, menite „să rezolve” ori „să ajute” la depășirea anumitor stări și, în general, să promoveze binele; prin capacitatea sa de regenerare, de reînnoire și de rodire periodică, mărul ocupă un important loc în economia sacrului; poate fi socotit printre arborii care au rol de mediere între om și divinitate, alături de brad și stejar, fiind pom sacru și consacrat, dominând peisajul paradiziac, fiind arbore cosmic, al vieții și al recompensei divine; mărul este pomul Sfântului Prooroc Ilie, de aceea mere noi nu se mănâncă până în ziua în care este prăznuit sfântul (20 iulie), nici nu se scutură merele, nu se azvârle cu mere în sus, pentru ca grindina să nu bată merele; nici nu se bat merele unele de altele, fiindcă se pot stârni furtuni mari, cu tunete, fulgere și grindină; scuturarea merelor în ziua de Sântilie este de bun augur pentru belșugul general al familiei, iar, dacă din unii copaci cad fie și numai două mere, este bine să fie chemați copii și să le fie oferite ca pomană; se crede că, pentru a avea noroc, este bine să se înghită în fiecare dimineață, pe nemâncate, câte un sâmbure de măr; în ziua de Paște, fetele trebuie să se spele cu merișor ras și cu un ban de argint, introduse într-un vas cu apă, pentru ca tenul să fie alb și rumen peste an (PRESA). Înfloritul mărului marca limita de timp maximă în care se poate semăna porumbul, spunându-se *„până la înflorirea mărului”*; în Muntenia, ramura de măr este pusă în apă, la geam, în ziua Sfântului Apostol Andrei, ca să înflorească până la Anul Nou, când este folosită de copii ca sorcovă; în Banat, Oltenia și Muntenia, prima scaldă a noului-născut se aruncă la rădăcina unui măr, care înflorește și rodește, datină ce poate fi interpretată ca o vrajă pentru sănătatea copilului sau pentru menținerea fertilității lehuzei; în Muscel, se despică o ramură de măr deasupra fântânei în momentul când *„se leagă suratele”* sau *„verișoarele”*, la Sâmbăta Rusaliilor; în Oltenia, în sudul și estul Munteniei, în cadrul ceremonialului complex de *„slobozire a apei pentru morți”*, „pomul dat de pomană la

înmormântare” constă într-o ramură de măr, uneori de prun, împodobită cu fructe, colaci, covrigi, lumânări, hârtie colorată și altele; totul indică faptul că mărul este un substitut al individului sau un echivalent al omului în lumea vegetală (**12.**GHINOIU,p.224-225). Simbolizează sânul femeii, după cum atestă un cântec: *„Na păcatul! Ce văzui/Pe colnic, lângă Vaslui?/Fată mare, moș bătrân/ Cerând fetii măr din sân!”*; el ocupă locul al doilea după ochi; fiind unul dintre cele mai vechi simboluri erotice și având o mare frecvență în folclorul românesc; mărul este primul fruct întâlnit în legendele lumii, începând cu Adam și Eva, trecând mai apoi pe la Paris și Afrodita; este fructul dragostei dat de fată flăcăului; în basme, fata aruncă alesului ei un măr de aur, iar acesta trebuie neapărat să-l prindă; arborele este asociat, în spațiul românesc, cu „pomul vieții” și cu „arborele cosmic”; o legendă afirmă că pământul se reazemă pe mărul roșu, care, la rândul său, stă pe un pește gigantic; sau de sub mărul roșu izvorăsc toate apele pământului, se împrăștie în lume și se întorc iar înapoi; cununa miresei este din flori de măr, la naștere se aduc în dar colaci împodobiți cu merișor etc.; în general, fructele sunt simboluri ale vieții și, în consecință, arborele vieții poate fi orice pom fructifer: măr, păr, piersic, prun, gutui, rodior, bananier etc.; mărul și bradul sunt simboluri ale nemuririi, dar în timp ce bradul este o alegorie a tinereții masculine, mărul tinde să absoarbă un simbolism asociat cu fecunditatea feminină; în basme, prin degustarea merelor, eroinele pot concepe copii; mărul ca fruct, prin roșeața lui, se asociază cu rumeneala obrajilor, iar rotunjimile lui amintesc conturul sânului de fată; dar apare și ca spectru al „fructului oprit” și mult râvnit în dragoste; a dărui și a primi mărul este un act simbolic al încredințării dragostei fără rezerve; consumarea mărului de cei doi iubiți este simbolul împărtășirii iubirii; în plus, mărul este un semn de galanterie, iar, la mesele mari, boierii obișnuiau să strângă sâmburii de măr între degete și să-i facă să sară până în tavan, sau să-i arate pe vârful cuțitului partenerelor de masă; mărul apare în multe practici augurale și în simbolismul viselor, având întotdeauna un substrat erotic sau marital; chiar se spune că înseamnă dragoste pentru cel care visează că i se dă un măr de către cineva; în Transilvania mai ales, există obiceiul ca, la un an după cununie, tânăra familie să împodobească un măr precum arborele din Paradis; se mai pune în unele zone și un șarpe din ceară cu un măr în gură; în colindele de flăcău și de fată, unde se pomenește de eroii care stau sub un pom, peste ei se revarsă o adevărată ploaie a florilor de măr (EVSEEV,p.26-28). Este fructul cunoașterii, figurare a cosmosului, simbolizând la români, ca și la alte popoare, sănătatea, dragostea și înțelepciunea; despre omul robust, se spune că *„este roșu în obraji ca mărul”* (ZAHACINSCHI,p.41). În ziua Sfântului Ilie, este bine să se scuture merii și, din fructele căzute, să se dea copiilor de pomană, ca să fie belșug în toate - Tecuci; să nu se arunce în sus cu mere, înaintea zilei în care este prăznuit Sfântul Ilie, pentru că va bate cu grindină de mărimea merelor - Suceava; femeile măritate nu mănâncă mere până la Sfântul Petru (29 iunie) sau până la Sfântul Ilie (20 iulie) - Tecuci; nu este bine să se scuture merele până în ziua prăznuirii Sfinților Apostoli Petru și Pavel, fiindcă va cădea grindină - Țara Oltului; va bate grindina, dacă merele se bat mai întâi între ele și apoi se mănâncă - Vâlcea; nu se mănâncă mere până la Sfântul Ilie, când mai întâi se dau de pomană copiilor, pentru sufletul celor decedați - Suceava; în acest sens, se crede chiar că, pe lumea cealaltă, pentru copiii morți, merele sunt scuturate din pomi în zilele de Sânziene (24 iunie) și Sfântul Petru - Vâlcea; celui care va lua cu sine mere în călătorie îi va merge rău - Suceava; înainte de ziua prăznuirii Sfântului Ilie, femeia gravidă să nu mănânce dintr-un măr început deja de altcineva, deoarece va naște copilul cu semne asemănătoare mușcăturii de câine - Suceava; *Mărul mortului* sau *Mărul-ăl-sărac* se confecționează ca protecție a animalelor, dar cu mai puțini colăcei decât cel care se face la ciuma animalelor și se pune la marginea satului, ca să-l ia un om sărac, pentru ca vitele din gospodărie să fie ferite de toate relele - Țara Oltului (**2.** GOROVEI,p.35;104; 136;140;161;GOLOPENȚIA,p.136;145). Până la Sfântul Ilie să nu se bată merele între ele, pentru că va bate grindina - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.107). În grâul pentru semănat se pun mere, care sunt împrăștiate pe brazdă odată cu grâul, pentru ca boabele de grâu să crească precum merele - Oltenia (ENACHE,p.119). Pentru a vindeca bubele dulci, apărute în mod obișnuit copiilor, mamele

acestora fierb crengi de măr dulce și cu sucul acesta spală zona afectată - Suceava (**3.**MARIAN,II, p.247-249). Cine găsește într-un măr 9 sâmburi să-i pună sub pernă și va visa pe acela sau acel pe care îl va lua în căsătorie; nu este bine să se arunce cu merele în sus, pentru că va face gușă cine le va a mânca; să nu se bată merele unul de altul, fiindcă va cădea grindină - Maramureș (BOGDAN, p.15;36;105). În unele colinde din Țara Oltului, apare un măr, arbore și nu fruct, dar care nu este unul obișnuit, adică răsărit în grădină, ci unul cu totul special, pentru că răsare dintr-o masă; masa cu pomul crescut din ea este probabil să fi venit pe linie bisericească târzie, apocrifă sau canonică, dar nu este o creație religioasă, nici străveche și nici originală, pentru că mărul din colinde nu are legătură nici cu „mărul" de la mort și nici cu mărul din alte rituri și credințe legate de măr; la români, este posibil să fi existat un cult vechi al mărului, construit pe un principiu asemănător cu al bradului; mărul pădureț sau cel cultivat, având gust acrișor, sunt ușor de conservat; faptul că merele nu se strică iarna a condus normal, ca și în cazul bradului veșnic tânăr, la ideea nemuririi mărului și apoi la măr ca simbol al nemuririi (alături de alte simboluri similare - părul, iedera - întâlnite și ele cu același înțeles în textele folclorice); fiind astfel aliniat, mărul s-a legat firesc de masă și a devenit simbol al mesei îmbelșugate, crescând chiar din masă; poate că și refrenul atât de des cântat (*„florile dalbe de măr"*) provine tot de aici, fiind poate la origine o formulă magică de incantație, de provocare a primăverii, de provocare a roadelor; cu vremea, mărul devine și simbol al nemuririi și se leagă și mai mult de sărbătorile Crăciunului, păstrându-se nealterat și în creștinism, unde Nașterea nu poate însemna decât începutul unui an nou, al unui nou ciclu de viață a naturii și desfășurarea unei economii naturale și deci să întărească și mai mult necesitatea de a săvârși în acel moment totul: roade, sănătate, cununii, botezuri, nemurire, deci „Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte"; în Țara Oltului, colindele dedicate flăcăilor cuprind versuri precum: *„Măr de daur junilor"*, sau *„frumos ca un măr"*, sau (să i se dea) *„măr din sân"* (HERSENI,p.196-198;244). În seara zilei Sfântului Vasile, fetele se adună la o casă, obișnuit la casa unde organizează de regulă șezătorile; aduce fiecare dintre ele câte o cununiță, executată din coajă de măr, cu un diametru de 3-6 cm; fiecare cununiță dintre acestea este înfășurată cu fir textil colorat diferit, pentru a putea fi recunoscute ușor; este închisă ușa, pentru ca nimeni să nu mai intre, în special flăcăii, se ia apoi o cofă nefolosită până atunci, se umple cofa cu apă din care nu a băut nimeni, adusă fiind din vreo apă curgătoare și nicidecum din fântână, se pun apoi toate cununițele în cofă, în așa fel ca ele să fie văzute de toate participantele; una din fete, cea mai isteață, începe să învârtească în apa din cofă cu un mănunchi de busuioc până ce toate sau aproape toate cununițele se prind de busuioc; în tot acest timp, fetele își țin câte un colț de năframă la gură și murmură împreună: *„Sân-Văsâi, Văsâi,/Unde te găsii,/La vadul bogat;/Cine te-a legat?/Petrea cu Ignat./Dă-mi, Doamne, bărbat,/Să mă culc în pat,/Să fac un fecior,/Să-l cheme Ion!/Sus, vere, drăguță,/Scoate-mi veriguță!"*; fiecare vers se repetă de câte două ori, iar când se spun ultimele două versuri, se ia năframa de la gură și fata scoate busuiocul din cofă, fără ca nimeni să nu se atingă de el, dar toate privesc la ce înălțime pe mănunchi li s-a prins cununița; pentru cele care nu s-au prins înseamnă că fata respectivă nu se va mărita în acel an, dar se vor mărita cu siguranță fetele ale căror cununițe s-au prins cel mai sus pe mănunchiul de busuioc; practica descrisă mai sus se repetă de trei ori și se realizează o medie a nivelurilor la care s-au prins cununițele, însemnând căsătorie în acel an, peste unul sau doi ani, sau nu așa curând; după aceasta, fiecare fată își ia cununița sa, merge spre un gard din preajmă, cu ochii închiși, și de la parul pe care a pus prima dată mâna numără nouă pari, în orice direcție dorește, și acolo își pune cununița; apoi deschide ochii și, în caz că parul este drept și acoperit cu coajă, crede că bărbatul ei va fi om frumos, isteț și bogat; dacă parul este noduros, strâmb și urât îi va fi și bărbatul; dacă este fără coajă, bărbatul acelei fete va fi sărac; dacă cel de al nouălea par este îngemănat cu încă unul, pentru un sprijin mai ferm al gardului, este semn că fata va avea două căsnicii; datina se numește *Veriguță* - Năsăud (**2.**MARIAN,I,p.57-59). Se crede că va fi bine pentru cel care se visează adunând sau găsind mere; se va trezi cu o familie mai mare cel care se visează atârnând într-un măr; dar va

avea parte de scârbă cel care se visează mâncând mere necoapte sau mere pădurețe; este semn de boală pentru cel care visează că i se dau mere; visarea de mere și furtună înseamnă pagubă, pericole, greutăți; va primi o veste rea cel care se visează cumpărând mere; cel are visează must de mere va face o încercare zadarnică - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *măr-monedă*; *măr/prun-fructe-colac-lumânare*; *măr-colac*; *măr-grâu*; *măr-apă-busuioc*.

MĂRAR (*Anethum graveolens* - DLRM,p.485)
Când se pune varza la murat, se pune și mărar, cules în ziua de Sânziene (24 iunie), pe nemâncate, pentru ca șoarecii să nu se apropie de butoaie - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p.138). Cine se visează spălând mărar va avea parte de multă cinste și apreciere din partea unui bărbat bine situat în societate - Bucovina (NOTE,Băncescu).

MĂRĂCINE
În dimineața zilei de An Nou (1 ianuarie), uneori înainte de răsăritul soarelui, fetele, care ies afară să vadă ce par din gard și-au ales în seara de ajun (și, cum va fi acel par, așa le va fi și ursitul) și nu mai găsesc semnul pe care l-au pus, pentru că acesta a fost luat de vânt și, din întâmplare, dus în mărăcini sau pe spini, cred, cu multă mâhnire, că viitorul soț le va muri tânăr sau că bărbatul le va fi arțăgos, cu fire *„spinoasă“* - Bucovina (**2.**MARIAN,I,p.110). Ghimpele sau spinul intrat în piele este bine să fie păstrat sau suflat în vânt, după ce a fost scos, în credința că astfel un alt spin nu-i va fi dat celui pățit - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.103). În ziua de Armindeni (1 mai), se pun mărăcini la poarta curții, ca să nu intre strigoaicele la vite și să le ia laptele - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p.130). Apariția mărăcinilor în vis înseamnă griji și multe încurcături; dacă se visează cineva înțepându-se în spini este bine să se ferească de necunoscuți în perioada următoare - Suceava (NOTE,Băncescu).

MĂRGĂRITĂRELE v. LĂCRIMIOARĂ.

MĂRGELE
În ziua de ajun a Bobotezei (5 ianuarie), când preotul vine în fiecare casă cu botezul, fetele nemăritate obișnuiesc să-și pună mărgelele fie sub pragul ușii, pentru a fi pășite de preot, fie sub colacul pe care îl dăruiesc preotului, în credința că astfel se vor mărita curând, sau că își vor visa peste noapte viitorul soț - Țara Oltului;Vâlcea (GOLOPENȚIA,p.83;**2.**GOROVEI,p.244). Serie simbolică: *mărgele-prag/colac*.

MĂRINA v. IULIE.

MĂRȚIȘOR
În Muntenia, Dobrogea, Moldova și Bucovina, la 1 martie, femeile leagă copiilor lor, indiferent de sex, la gât sau la mână, o monedă de argint sau de aur; moneda este prinsă cu un fir roșu sau cu un șnur împletit din fire de mătase roșii și albe, sau dintr-un fir de arnici roșu și unul din bumbac alb; acest dar se numește, în Argeș și Neamț, *mărțișor*, în Dobrogea, *mărțiguș*, și, în Prahova, *marț*; scopul fiind ca micuții să aibă noroc peste an, în Dâmbovița, să fie sănătoși și curați ca argintul odată cu venirea primăverii, în Mehedinți, Teleorman și Argeș, iar peste vară să nu-i apuce frigurile, în Mehedinți; mărțișorul se leagă copiilor dimineața, până a nu răsări soarele, în Prahova și Suceava; în Mehedinți, când este legat mărțișorul, mamele se feresc să fie văzute de vreo femeie gravidă, fiindcă se crede că li se pătează copiii pe ochi; unii copii poartă mărțișorul la gât timp de 12 zile, după aceea acesta este legat de ramurile unui pom tânăr; dacă în acel an pomului îi merge bine și dă rod bogat, în Neamț se crede că și copilului îi va merge bine în viață; copiii din Gorj și Suceava îl țin la gât până când văd un pom înflorit și atunci îl lasă pe ramurile acelui pom, ca să fie sănătoși și frumoși ca florile pomului; alți copii din Mehedinți și Gorj îl țin până când înflorește

porumbarul (*Prunus spinosa L.*) și păducelul (*Crataegus Oxyacantha L.*) și atunci mamele pun mărțișorul pe porumbar sau păducel, crezând că astfel copiii lor vor fi albi precum florile acestor plante; în Dobrogea, mărțișorul este ținut până vin cocostârcii și atunci îl aruncă după ei rostind: *„Na-ți negrețele/Și dă-mi albețele!”*, dar în acest moment fetele nu trebuie să fie văzute de soare, pentru că le înnegrește; în zonele Arad, Gorj, Ialomița, Brăila și Dobrogea, există obiceiul ca mărțișorul să nu fie purtat doar de copiii, ci și de fetele nemăritate și chiar de către nevestele tinere, ca să nu le ardă soarele și să li se păstreze pielea albă peste vară și iarnă; se și spune: *„Cine poartă mărțișoare/Nu mai e pârlit de soare!”*; fetele din zona Hușilor, țin mărțișorul toată luna martie, când, în final, îl așează pe ramurile unui trandafir, crezând că astfel vor fi roșii la față ca floarea acestui arbust; cu moneda, în Prahova, se cumpără vin, pâine albă și caș, pe care le consumă împreună, considerându-se că astfel vor avea fața albă precum cașul și obrajii roșii ca vinul; în Suceava, mărțișorul este purtat până este auzit cântând cucul, când fetele dau foc șnurului și își afumă gâtul cu el, înconjurându-l de trei ori; în Teleorman, mărțișorul este purtat până înfloresc vișinii pe ale căror crengi îl agață; în Banat, există obiceiul ca, în loc de mărțișoare, să se poarte șiraguri de mărgele (**2.**MARIAN,I,p.312-315). Un obicei legat de tradiția Dochiei și de celebrarea Anului Nou primăvara este *Mărțișorul*, care nu este altceva decât calendarul sau funia anului ce adună și împletește cele 365 de zile ale anului în două anotimpuri, iarna și vara, simbolizate de cele două fire colorate în alb și roșu; în zona Bacăului, este atestat un șnur confecționat din două fire de lână neagră și albă, opoziție cromatică obișnuită pentru perechile zi-noapte, iarnă-vară, lumină-întuneric; acesta se face cadou nu în ziua de 1 martie, ci în ziua când pe cer apare Luna Nouă, fiind încă un argument pentru existența unui străvechi calendar lunar în spațiul carpatic; tot de sorginte lunară sunt și ciclurile de zile care au la bază multipli de trei, cum ar fi zilele Babei de la începutul lunii martie; după tradiție, șnurul se purta la mână și nu era un atribut sau un privilegiu exclusiv al fetelor și nevestelor, ci a fost un obiect ritual, care a devenit, în vremurile noastre, obiect de podoabă, purtat la gât sau pe piept; unele informații etnografice susțin că momentul când mărțișorul se purta legat la mână sau agățat de gât era decis de apariția pe cer a Lunii Noi, în cursul lunii martie; mărțișorul era făcut cadou și pentru asigurarea sănătății, belșugului și păstrarea frumuseții de-a lungul anului; durata purtării mărțișorului varia în funcție de zona etnografică: până la Mucenici (9 martie), Armindeni (1 mai), Florii sau până la înfloritul pomilor fructiferi, a viței de vie, a măceșilor, a trandafirilor (**3.**GHINOIU,p.60). Prima mărturie descriptiv-explicativă a mărțișorului o lasă Iordache Golescu, care afirmă: „Mărțișorul este și luna martie, dar și o ață împletită cu fir alb și altul roșu care-l (iau) la gâtul, la mâinile copiilor, în luna martie, spre pază, spre depărtarea de orice boală, de deocheat, de fermecat”; unii copii poartă mărțișorul 12 zile la gât, după aceea îl leagă de ramura unui pom tânăr și, dacă pomului îi merge bine în acel an, se crede că și copilului îi va merge bine - Neamț; alții îl țin la gât, până ce văd primul pom înflorit și atunci îl lasă pe ramuri, ca să fie sănătoși și frumoși ca florile pomului - Mehedinți;Gorj;Suceava; este păstrat de copii, până ce vin berzele, copiii strigând după ele, aruncând mărțișorul în direcția lor: *„Na-ți negrețele/Și dă-mi albețele!”*; punerea sau legarea mărțișorului se întâmplă de regulă la 1 martie, dimineața, până a nu răsări soarele, și îl practică toți cei de parte feminină - Prahova; Suceava (**2.**CĂLIN,p.9-10). Obiceiul este propriu românilor; luna poartă numele zeului Marte (la romani), el fiind ocrotitor al câmpului și turmelor, personificând renașterea naturii; la vechii traci, aceleași atribute le avea zeul Marayas Silen, considerat inventatorul fluierului, cultul său fiind legat de glia maternă și de vegetație; în săpăturile arheologice din România au fost descoperite mărțișoare vechi de peste 8.000 de ani, sub forma unor pietricele de râu, vopsite în alb și roșu, care erau înșirate pe ață și purtate la gât; roșul semnifică focul, sângele și soarele, care sunt atribuite vieții, deci femeii care dă naștere vieții; albul conotează limpezimea apelor, albul norilor, specifice înțelepciunii bărbatului; șnurul simbolizează schimbul de forțe vitale, care dau naștere viului, fiind și azi simbol al sexelor și se regăsesc și la bradul de nuntă și la cel de înmormântare, în „steagul” călușarilor, în podoabele altor

manifestări populare, precum Junii, Sâmbra oilor etc.; în Moldova și în nordul Sucevei, mărțișorul este dat în dar copiilor, ca să aibă noroc, să fie sănătoși; fetele îl poartă 12 zile la gât, apoi îl prind în păr și îl țin până la sosirea berzelor, sau până ce înfloresc primii pomi; atunci îl scot, leagă șnurul de ramurile copacilor, iar cu banul își cumpără caș, pentru ca tot anul să le fie fața albă și frumoasă; fetele oferă mărțișoare băieților, gest care ține de sentimentul pe care îl au față de aceștia - Transilvania (PRESA). Se mai dăruiește mărțișor copiilor de 1 martie, pentru ca aceștia să fie feriți de soarele și vântul de martie, care le înnegresc fețele (CIORTAN,p.228). Se confecționează dintr-un bănuț din aur sau argint, atârnat de un fir alb împletit cu unul roșu, acesta fiind primit în dar de către fete și femei, și purtat până este zărit primul porumbar, ori păducel, ori pom înflorit pe ramurile căruia îl așează; dar ultima parte a datinii s-a pierdut, chiar dacă bănuțul nu mai este făcut din metal prețios - Maramureș (BOGDAN,p.58-59). În Dolj, firele șnurului de la mărțișor sunt colorate în alb, roșu și albastru și sunt trecute prin brânză, pentru ca fetele să fie albe, să nu le ardă soarele fața în timpul verii și să nu le înnegrească; după purtare, se pun pe o floare albă sau pe un porumbar, ca să fie fata ca floarea sau sprintenă și frumoasă ca o porumbiță, evidentă fiind aici confuzia omofonică dintre plantă și pasăre; numai fetele mai înstărite atârnă o monedă de argint la șnur (ENACHE,p.117-118). Mărțișorul se pune la gâtul sau pe pieptul copiilor, uneori și al femeilor, rareori al bărbaților, fiind o monedă de argint sau de aur, prinsă cu un șnur împletit din două fire, unul de culoare roșie, al doilea de culoare albă, acest dar numindu-se *mărțișor*; se crede că acela care va purta mărțișorul va fi peste primăvară norocos, sănătos și curat ca argintul, iar vara va fi scutit de friguri; mărțișorul se poartă la gât, piept și uneori la încheietura mâinii până la înflorirea trandafirilor, când se scoate, se pune firul roșu pe o floare, iar cu banul se cumpără caș, pe care fetele îl mănâncă, în credința că vor fi tot anul albe la piele și îmbujorate în obraji; în alte zone, banul se păstrează la gât până înfloresc vișinii, când firul se așează pe o crenguță ruptă în trei; apoi se iau trei flori de vișin, din care două se pun la urechi și una la brâu; pe alocuri, mărțișorul se poartă până se zăresc primii arbuști înfloriți, cu precădere porumbarul (arbust sălbatic din familia rozaceelor, cu ramuri spinoase, cu flori albe, cu fructe sferice negre-vinete - *Prunus spinosa*; ȘĂINEANU,IV,p.240), ori păducelul (arbust înalt din familia rozaceelor, cu flori albe dispuse în buchete, cu fructe comestibile, cultivat uneori ca plantă ornamentală - *Crataegus monogyne*; ȘĂINEANU,IV,p.145), iar firul mărțișorului este așezat pe o crenguță înflorită a acestor arbuști; astăzi, mărțișoarele sunt date numai persoanelor de sex feminin, indiferent de vârstă și numai în unele sate izolate din Moldova îl mai poartă băieții și bărbații; în ultimele decenii, tendințele comerciale au condus la o inventivitate deosebită în producția de mărțișoare, acestea luând forme diverse și îmbrăcând simboluri felurite: coșari, fructe, cifre, litere, păianjeni, personaje din filmele de desene animate, semne zodiacale etc.; astăzi, mărțișoarele sunt purtate doar două-trei zile, rar câte o săptămână; se crede, în general, că mărțișorul are rol protector împotriva forțelor răului; el este purtat la gât de către fete, la brâu de către femei și la încheietura mâinii de către bărbați; în zonele Năsăud și Bucovina, mărțișorul trebuie purtat și de către bărbați; confecționat în casă, el este dăruit după reguli stricte: mamele și bunicile dau copiilor și soților, iar fetele numai prietenelor apropiate; pentru a avea noroc tot anul, mărțișorul primit trebuie purtat cel puțin în ziua de 1 martie (PRESA). Serii simbolice: *alb-roșu-argint/aur*; *alb-negru-argint/aur*; *mărțișor-pom fructifer*; *mărțișor-arbuști cu flori albe*; *mărțișor-trandafir*; *mărțișor-cocostârc*.

MĂRUNTAIE v. VISCERE.

MĂSEA v. DINTE.

MĂSLINĂ (fruct de *Olea europaea* - DLRM,p.487)
Se crede că femeia însărcinată nu trebuie să fure nici măcar o măslină, pentru că, la naștere, copilul său va avea, ca semn, o aluniță pe corp de mărimea măslinei furate -Tecuci (**2.**GOROVEI,

p.161). Înseamnă mâhnire pentru cine visează măsline; dacă se visează mâncând măsline, va suferi de gâlci (inflamarea ganglionilor de la gât); dacă visează măsline de dimensiuni mari înseamnă că nu-i va merge rău în viitorul apropiat - Suceava (NOTE,Băncescu).

MĂSURĂ (A MĂSURA)
Actul de a măsura impune o serie de restricții, considerându-se că el ar fi nociv omului; astfel, în Maramureș (dar credința este generală în țară), copiii nu se măsoară, pentru că se crede că nu mai cresc (BOGDAN,p.88). Dacă se pășește peste un copil sau este măsurat cu *cotul* (veche unitate de măsură pentru lungime, egală cu aproximativ 60 de cm - ȘĂINEANU,II,p.330), acesta moare sau scade din înălțime - Transilvania; când se îngroapă mortul, nuiaua care a fost folosită la măsurarea lui, în vederea realizării sicriului, se rupe în trei bucăți și se așează în groapă, lângă sicriu, pentru că, de va fi lăsată afară, este rău de urât pentru cel ce o va găsi și o va lua - Muntenia; dar dacă mortul a fost un om norocos în viața lui, atunci măsura este luată acasă și păstrată la grinda casei, pentru ca norocul să nu se depărteze, ori să se înstrăineze de gospodărie - Muntenia (**2.**GOROVEI, p.145;154;160). După ce s-a așezat sicriul în groapă, unul din gropari rupe măsura mortului în trei bucăți și o pune lângă sau deasupra sicriului, crezându-se că, dacă ar lăsa-o afară, este rea de urât pentru cel ce o va lua din întâmplare - Buzău; (**3.**MARIAN,III,p.210-211). În cazul în care mortul este măsurat cu o sfoară în vederea săpării gropii, aceasta este îngropată împreună cu mortul, ca să nu fie ulterior utilizată la diferite vrăji - Țara Oașului (**4.**LAZĂR,p.465). Se mai crede că măsura mortului trebuie neapărat îngropată, ca să fie oprit decesul altor membri ai familiei - Mehedinți (**1.**ARMĂȘESCU,p.483). Este semn de boală, de friguri, pentru cine se visează măsurând ceva - Suceava (NOTE,Băncescu).

MĂTASE
La câteva zile după cununie, cei doi tineri căsătoriți cumpără din târg (magazin) două sculuri de mătase: unul roșu, pentru mire, celălalt alb, pentru mireasă; acasă măsoară lungimea firelor din cele două sculuri și al cui este mai lung acela va trăi mai mult - Buzău (**2.**GOROVEI,p.174).

MĂTCĂLĂU
Sărbătoare tradițională care se ține într-una din zilele de după Duminica Paștelui, când flăcăii și fetele se adună pentru a schimba între ei ouă roșii și a se jura ca frați și surori de cruce - Banat;Oltenia (ȘĂINEANU,III,p.368). v. FRATE DE CRUCE.

MĂTRĂGUNĂ (*Atropa belladonna* - DLRM,p.488)
Nume popular al beladonei, plantă erbacee otrăvitoare, cu flori brune-violete, care conțin atropină, și cu fructe negre, lucioase, folosită în medicină și în magia populară - (ȘĂINEANU,III, p.368). Spre deosebire de brad și grâu, care ocupă de departe pozițiile cele mai consistente în mentalitatea tradițională românească în ceea ce privește regnul vegetal, mătrăguna impune un respect difuz, venit din analogii și teamă pentru contextul și scopul în care este folosită și care determină totodată un anumit comportament uman față de plantă; din cauza acestui respect, ea este denumită și *Doamna-Codrului, Doamna-Mare, Împărăteasă și Iarbă-bună*; deși este veninoasă, a continuat să mențină treaz un adevărat cult de sorginte magică; în popor i se atribuie însușiri afrodiziace, probabil și din cauza asemănării rădăcinii sale cu forma părții inferioare a trupului uman; în folclorul românesc, multe descântece debutează cu invocarea mătrăgunei, care posedă proprietăți somnifere și totodată excitante; culesul plantei nu se face la întâmplare, ci impune un ritual riguros, culegătorul având obligația să nu fi întreținut o perioadă de timp relații sexuale, să păstreze tăcere deplină în timpul deplasării, să nu spună nimănui unde se duce și să fie uneori singur; el trebuie să scoată planta cu dinții din pământ, la lumina lunii pline; până a fi culeasă, se dansează în jurul ei, câteodată se dansează chiar în cupluri; mătrăguna culeasă este

„răsplătită“ cu pâine, sare, zahăr și vin, toate aceste produse făcând parte din peisajul simbolic tradițional; unii cercetători consideră că virtuțile magice ale mătrăgunei explică, într-un anumit sens, destinul ciudat al acestei plante: rădăcina ei poate avea o influență directă asupra forțelor vitale ale omului sau ale naturii, determinând căsătoria fetelor, noroc în dragoste, fecunditate în căsnicie; poate spori cantitatea de lapte dată de către vaci și alte animale; acționează fericit asupra mersului afacerilor, aduce bogăție și generează prosperitate și armonie; dar proprietățile ei magice pot fi întoarse și împotriva unei persoane, în care caz vrăjile din această categorie se fac mai ales pentru asigurarea uniunilor erotice (**2.**KERNBACH,p.162;302-305). Se crede că o fată, care vrea să fie plăcută de flăcăi și să fie apreciată deosebit între celelalte, trebuie să meargă la câmp, într-o zi de duminică de dulce (care nu cade în posturi), însoțită de mama ei, îmbrăcate amândouă ca de sărbătoare, și să sape acolo mătrăguna; după ce scot planta, să pună în locul rămas gol pâine, sare și rachiu; la întoarcere, fata trebuie să ducă tot drumul planta pe cap și să se ferească de orice prilej de ceartă sau de ocară, aidoma evitând orice confruntare și la ducere; întrebată de unii și alții ce poartă pe cap, ea să nu spună adevărul, pentru că puterea magică a plantei se anulează - Bucovina; dar se mai crede totodată că, dacă mătrăguna crește în grădina casei unde trăiesc multe fete, ea nu trebuie scoasă, pentru că atunci una dintre fete va muri în curând - Bucovina (**2.**GOROVEI,p.147;259-260). Ca să se mărite, fetele culeg mătrăguna în zi de vară, într-o marți seara, la pădure; când o găsesc, scot toate veșmintele de pe ele, apucă de un fir al plantei și, rotindu-se în jurul ei, zic: *„Mătrăgună, Doamnă bună,/Mărită-mă-n astă lună,/De nu-n asta,-n cealaltă,/ Mărită-mă dup-olaltă!“* - Țara Chioarului; la fel se procedează și în Maramureș (**3.**POP, p.266;388;398). Împreună cu alte plante aromatice, cu semnificații magice, mătrăguna intră în componența așa-numitei *„legături a strigoilor“*, care se așează în sicriu lângă mort, pentru încetinirea efectelor de biodegradare, dar și pentru „liniștirea“ celui dispărut, care, în caz contrar, s-ar putea întoarce printre cei vii în chip de strigoi, de spirit malefic - Transilvania (**4.**BOCȘE,p. 353). Serii simbolice: *pâine-sare-zahăr-alcool*; *duminică(marți)-nuditate-dans în cerc-descântec*.

MĂTURĂ (A MĂTURA)
Femeia gravidă să măture casa dinspre intrare spre spatele acesteia, ca să nu nască prunci gemeni - Țara Oltului; cât timp copilul nou-născut nu este botezat, mama lui nu are voie să iasă din casă la lumina rezultată din aprinderea vreunei surse (lumânare, opaiț, bec etc.), nici măcar până în tindă, fără să țină în mână o mătură - Transilvania; nu se lasă copilul singur în casă, pentru că poate intra necuratul în el, dar, pentru contracararea acestei posibilități nefaste, se pune o mătură lângă leagănul sau copaia în care este așezat pruncul - Suceava; copilul bătut cu cotorul de la mătură nu mai crește - Tecuci; nu se lovește cu mătura un copil, fiindcă nu va mai înceta din plâns - Țara Oltului; nu mai crește și când este bătut cu mătura - Muntenia; fata bătută cu mătura nu se mai mărită - Muntenia; nu se mai mărită fata care își dă cu mătura peste picioare - Dolj; o femeie lăhuză, când iese din casă, trebuie să ia cu ea o mătură și un cuțit, ca să se apere de duhurile rele, pentru că îngerul său nu o poate proteja în situația în care se găsește în acel moment - Muntenia; se crede că, în caz că o tânără mătură prin casă și este întreruptă, aceasta va fi părăsită de flăcăi în mijlocul jocului - Suceava; să nu se lovească feciorul cu mătura, fiindcă îl părăsesc fetele și nu se mai însoară; nici copilul, pentru că nu mai crește; nici în vite să nu se dea, pentru că aduce pagubă; câinele turbează, dacă este bătut cu mătura - Vâlcea; să nu se lovească sau să se azvârle cu mătura în vite, fiindcă se îmbolnăvesc și mor, și nici nu este bine să fure cineva din mătură, pentru că nu va avea noroc la vite cel căruia i se fură - Țara Oltului; nici porcii să nu fie loviți cu mătura, pentru că se îmbolnăvesc, mătura fiind piază-rea - Țara Oltului; cu mătura să nu fie bătut nimeni - Bihor;Dolj; Vâlcea;Iași;Suceava; nu se mătură în casă în zilele marilor sărbători, cum ar fi de Crăciun și de Paște, iar a doua zi, după ce se mătură, este bine să se ducă gunoiul la rădăcina pomilor, ca să rodească mai bogat - Bihor;Vâlcea; să nu se mături având mâinile mânjite cu aluatul frământat pentru pâine, fiindcă face grâul tăciune - Dolj; nu se mătură în Duminica Învierii Domnului

(Paștele), deoarece grâul se face secară - Dolj; vine uliul la găinile celei care mătură prin pat - Suceava; sau pot să-i moară copiii - Tecuci; noaptea nu se mătură prin casă - Suceava; face a pagubă cel care rupe mătura - Galați; dar, pentru lecuire, se poate bate cel bolnav cu o mătură - Vâlcea; în casa în care se află un mort nu se mătură și nici nu se scutură până la înmormântarea decedatului, pentru că este rău de moarte pentru ceilalți ai casei - Muntenia;Suceava; la plecarea preotului, care vine cu botezul în ajunul Bobotezei (5 ianuarie), gazda aruncă după el cu o mătură uzată, crezând că astfel se vor mărita și fetele - Țara Oltului; ca să fie curat în cap și să nu facă insecte, este recomandabil ca leșia să fie strecurată printr-o mătură lată - Tecuci; nu are noroc la păsări cine mătură vatra - Tecuci; nu se mătură vatra cu mătura, deoarece atrage uliul la păsări - Iași;Suceava; ca să nu mai vină uliul la găini, să se arunce în el cu o mătură veche, ieșită din uz - Suceava; face bube la degete cel ce ia gunoiul din vârful măturii - Suceava; la măturat, când sar fire din mătură, ele trebuie luate și puse în brâu, ca să nu mai doară șalele la secerat - Tecuci; măturatul interioarelor dinspre ușă spre spatele încăperilor poate aduce oaspeți la casa omului, din care cauză și soțiile cârciumarilor procedează aidoma în speranța că vor determina venirea multor clienți care vor fi serviți de soții lor - Argeș; dar, după plecarea unui oaspete, nu se mătură imediat, pentru că nu va mai veni - Suceava; de gândacii din casă se poate scăpa, dacă sunt luați, în zi de vineri, pe dosul măturii și aruncați peste drum - Suceava (**2.**GOROVEI,p.25;29; 43-44;60;62; 101;104;106;114;120;137-138;144;153;172;177;225-226; 241; 251; GOLOPENȚIA,p.83;88; 107; 131-132). În casa unde stau două mături după ușă se crede că este multă ceartă și, prin urmare, puțin noroc - Transilvania (**3.**MARIAN,II,p.38). În ziua de Paște, să nu se dea cu mătura prin casă, pentru că grâul se face secară - Dolj (**2.** BERDAN,p.16). Se poate să se mături casa în ziua de Crăciun, dar să nu se scoată gunoiul afară, ca să nu fie pagubă la vite (PRESA). Serie simbolică: *mătură-cuțit.*

MÂNĂ

În arta tuturor popoarelor și tuturor timpurilor, una din cele mai răspândite reprezentări este aceea a mâinii, parte a corpului omenesc care a fost totdeauna recunoscută ca având valori revelatorii pentru întreaga ființă umană; un fragment de cântec popular este semnificativ pentru elementele decorative prezente la unele componente ale arhitecturii tradiționale: *„Foaie verde de gutui,/Ce făcui, ce nu făcui,/Ridicai bordei în soare,/Cu mânuțe de-nchinare,/Cu căluț de apărare,/Cu stele de luminare,/Cu ochi de-nfățișare/Pe fruntari și pe pitvoare”*; locul de plasare al mâinii este grinda principală a casei, unde se ciopleşte conturul ei, alături de care apare și o formulă binefăcătoare sau numele meșterului și anul de construcție, mâna având înțelesul de veghe, dar și de avertisment (PETRESCU,p.70;76-77). Mâna ridicată în semn de ocrotire și invocare este reprezentată pe fațada caselor, pe porți, pe grinda principală a casei, pe elementele constructive din interiorul caselor, pe stâlpii de înmormântare și pe troițele oltenești (IORDACHE, p.154). Se crede că, dacă fătul, la naștere, cade pe mâna dreaptă, el va fi în viața lui un om al dreptății, iar, de cade pe cea stângă, va fi un om al strâmbăciunii - Suceava; copilul care este apucat de mâna dreaptă trei zile la rând va deveni om darnic - Galați; este bine ca moașa, când pune fașă copilului, să-i lase mâna dreaptă afară - Vâlcea; se crede că, dacă unui prunc încă nebotezat îi sunt sărutate mâinile, el va ajunge preot sau preoteasă - Țara Oltului; dacă, în timpul oficierii slujbei de botez, copilul începe să plângă, nu este bine să fie legănat pe brațe, fiindcă, mai târziu, îi vor cădea dinții - Vâlcea; mâinile copilului mic nu se sărută, pentru că le va urî și nu se va mai juca cu ele - Iași;Suceava; înainte ca fetele să meargă la horă, își prind mâinile, se apleacă și le calcă cu piciorul drept, pe pragul casei repetând gestul - Suceava; femeia gravidă să nu țină niciodată mâinile încrucișate peste abdomen - Suceava; copilul care este alăptat să nu fie ținut pe mâna stângă, deoarece va deveni stângaci - Moldova; să nu se umble cu mâinile în buzunare, fiindcă vor cădea unghiile - Tecuci; nu este bine să se uite cineva îndelung la mâini, pentru că îl vorbește altul de rău - Argeș; este semn că nu se teme de bărbat, femeia care ia cu mâna, din

vatră, tăciunele aprins - Muntenia; se crede că sunt stăpâniți de un duh rău cei care au mâna grea - Galați; să nu se primească nimic de la cineva care dă cu mâna stângă, pentru că face a pagubă; și nici să nu se dea mâna cu acela care întinde, pentru salut, pe cea stângă, pentru că este de rău - Galați; să nu se frământe aluatul cu mâna stângă, pentru că nu mai se face grâul în câmp - Tecuci; trage a rău cel care stă cu mâna la falcă și gândește - Muntenia; cine se culcă pe partea dreaptă înseamnă că are mâna dreaptă ferită de diavol și își poate face semnul crucii cu ea - Muntenia; trage a sărăcie cel căruia îi place să se culce cu mâna dreaptă așezată sub cap - Galați; puii păsărilor să nu fie atinși cu mâna, pentru că vin furnicile pe ei și-i omoară, dar până atunci păsările care i-au clocit îi părăsesc - Tecuci; dacă vreunul a lovit prea tare o găină sau un câine, încât este mai să moară, o va scăpa de la moarte, dacă făptașul își calcă mâinile - Suceava; se îmbată cel care consumă băuturi alcoolice cu mâna stângă - Muntenia; înseamnă că este flămândă o rudă a celui care își uită mâncarea în mână - Suceava; iar celui care duce mâncarea la gură cu mâna stângă Dumnezeu nu-i va primi crucea cu mâna dreaptă - Tecuci; să nu se țină farfuria cu mâncare pe brațe, pentru că gestul atrage sărăcie - Iași; pentru ca o înțelegere să se realizeze și să fie benefică ambelor părți, cei doi își strâng mâinile, iar un al treilea le „taie”, le desparte mâinile cu latul palmei, la fel procedându-se și când se strâng mâinile ca urmare a unui pariu, rămășag - Muntenia; când apar pete negre pe mâini, este semn că va muri una dintre rude - Suceava; se crede că, rupându-se iarbă cu mâna, va urma ploaie - Suceava; este semn de ploaie, când apare o spuzeală (alergie) pe mâini - Suceava (**2.**GOROVEI,p.17;72;76;91;131;133;147;158;189;197;211;216;235; 240;260;266;GOLOPENȚIA,p.103;NOTE,Antonescu). Un om care toarnă altuia băutură sau apă peste mână (cu mâna întoarsă spre exterior) dă semn că îl dușmănește pe acela; să nu se ia gunoiul rămas pe mătură cu mâna, pentru că nu este bine; să nu se primească nimic de la cel care dă obiectul cerut cu mâna stângă, pentru că este semn de pagubă; va fi păcălit cel care dă mâna cu un om care își ține stânga în buzunar; când se numără oile, să nu fie arătate cu un singur deget, ci cu două sau cu toată mâna, pentru a făta miei gemeni - Maramureș (BOGDAN,p.24;32;95;99;102). Cine se întâlnește cu Fata-Pădurii și aceasta arată că ar vrea să atace să o lovească el primul, dar cu mâna stângă, fiindcă, dacă lovește cu dreapta, Fata-Pădurii îi va lua toate puterile și îl va omorî - Sălaj (PRESA). La slujbele de înmormântare, când se cântă „Veșnica pomenire”, cei ce nu ajung să pună mâna pe colivă sau pe celelalte vase cu pomană se țin cu mâna dreaptă de veșmintele celorlalți sau doar pun mâna pe cel de alături, în credința că așa cum se țin oamenii unii de alții, așa se vor ține și sufletele unele de altele când vor ieși din iad - Sibiu;Muntenia (**3.**MARIAN,III, p.204;NOTE,Antonescu). Dacă îi scapă cuiva mâncarea din mână sau băutură dintr-un vas, trebuie să dea neapărat de pomană, pentru că se crede că îi cer morții din familia lui; când se toarnă un lichid cu mâna stângă sau cu mâna întoarsă spre exterior, ori se face un lucru de la coadă la cap sunt semne că acel om este un îndărătnic; există credința că aceluia care își bate părinții, săvârșind un mare păcat, mâna sau piciorul cu care a lovit nu îi vor putrezi niciodată; despre cel căruia îi tremură mâna când ține un vas plin cu lichid se spune ironic că a dat mult de pomană; nu este bine să se uite cineva îndelung la propriile mâini, fiindcă îl vor vorbi de rău dușmanii; în cazul că s-a întâmplat așa ceva, mâinile sunt trecute repede peste fese, ca gest de nepăsare pentru ce vorbesc unii; cine se visează dând mâna cu un alt om înseamnă că se va ține de cuvânt cel care a promis ceva; va scăpa de griji cel care visează că spală mâinile altcuiva; va avea parte de sporirea averii cel care visează mâini multe; visarea unor mâini de aur înseamnă bogăție mare; iar mâinile din argint semnifică doar îmbunătățirea stării materiale prezente; cine visează că lucrează cu mâna dreaptă înseamnă că va avea noroc în familie; înseamnă că va traversa o stare de lene și va trândăvi cel care se visează cu mâinile umflate; dar înseamnă moartea unuia dintre părinții aceluia care se visează că își pierde mâinile - Suceava (NOTE,Băncescu). Serie simbolică: *mână-cărbune aprins*.

MÂNCARE (A MÂNCA)

Femeia care mănâncă, fiind culcată, rămâne gravidă - Suceava; unei femei gravide să nu i se

vorbească despre mâncăruri bune, fiindcă avortează sarcina, același deznodământ petrecându-se și dacă vede pe cineva mâncând și nu i se dă și ei - Suceava; copilul să nu mănânce nespălat, pentru că nu mai crește și i se înnegrește pielea - Tecuci; nu se apropie îngerul timp de 40 de zile de acela care mănâncă sâmbăta nespălat - Suceava; se spune că nu mai crește copilul care se uită la cineva care mănâncă, fără să i se dea și lui - Suceava; fetele tinere să nu mănânce, în timp ce duc pe creștetul capului un vas cu apă, fiindcă li se vor certa oaspeții la nuntă - Vâlcea; la masă, fetele și flăcăii nu mănâncă așa mult, crezând că în acest fel și-ar mânca norocul - Muntenia; se crede că omul care mănâncă mult este un mare egoist - Suceava; sau trage a sărăcie - Muntenia; aidoma trage a sărăcie cel care mănâncă din mână - Vâlcea; în seara de ajun a Anului Nou, fetele nemăritate care stau la masă pun jos trei îmbucături de mâncare, una la începutul ospățului, a doua pe la mijlocul lui, iar cea de a treia la sfârșit, apoi, când trebuie să plece fiecare spre casa ei, le iau, le pun pe fereastră, ca aceste bucăți să fie urate de băieții care vin cu Plugușorul, crezând că astfel le va apărea în vis ursita și le va spune dacă acela la care se gândesc le va cere în căsătorie sau nu - Tecuci; în ajunul Bobotezei (5 ianuarie), când umblă preotul cu crucea, fetele și flăcăii să nu mănânce nimic toată ziua, până ce se ivesc stelele pe cer, apoi să mănânce doar câteva plăcințele foarte sărate (*pogăcițe*), fără însă a bea nici un pic de apă, și vor visa peste noapte că viitoarea lor pereche le dă să bea apă - Transilvania; cui îi este poftă de ceva să ceară, fiindcă nu este păcat, iar femeile însărcinate pot pierde fătul, sau bărbaților poate să li se ivească o ușoară lactație la sâni, care se întăresc, devin dureroși și apoi se infectează - Tecuci; celui care cere de mâncare de la cineva care tocmai se ospătează să nu i se promită și ulterior să nu i se mai dea, pentru că înseamnă că sunt mințiți morții din familie - Teleorman; fetele, după ce mănâncă, să scurgă farfuria, ca să se scurgă și ochii altora după ele - Teleorman; fetele să nu se atingă de mâncarea rămasă, după ce a fost luată la un drum, neconsumată toată și readusă acasă, pentru că li se va întoarce nunta înapoi de la biserică - Muntenia; dacă oamenilor li se face repede foame și, din această cauză, mănâncă des, fără însă a se sătura, este semn de foamete - Suceava; dacă sosește un musafir în timp ce se mănâncă, să fie invitat să se așeze la masă, pentru că este trimis de Dumnezeu - Tecuci; casa în care oamenii păstrează mâncare pentru mai târziu va sărăci - Suceava; dacă mâncarea este sărată, se crede că acela care le-a pregătit este îndrăgostit - Suceava; dacă, la masă, cade cuiva o bucată din mână sau de la gură, se spune că îi este foame iubitului, celui la care tocmai se gândea cel așezat la masă, vreunei rude sau unui părinte decedat, dar bucata nu trebuie lăsată unde a căzut, pentru că o fură diavolul și este păcat să i se dea să mănânce - Muntenia;Teleorman;Argeș;Ialomița;Suceava; când scapă cineva bucata de la gură, se spune că o va lua dracul, de aceea este bine să fie ridicată repede de unde a căzut și să fie mâncată, ca diavolul să plesnească de necaz - Vâlcea; când cade cuiva bucata de la gură, se crede că îl vorbește cineva de rău - Suceava; sau se crede că îi vor veni în casă oaspeți flămânzi; în caz că bucata îi cade unui oaspete, înseamnă că îi pare rău gazdei de bunurile puse pe masă înaintea musafirului - Muntenia; i se va întâmpla o nenorocire celui care mănâncă firimiturile care cad pe mămăligă atunci când aceasta este tăiată - Teleorman; pe cea care, la lăsatul de sec pentru intrarea în Postul Crăciunului (14 noiembrie), nu mănâncă tot ce se pune pe masă o va apuca ploaia, fără să fi putut pregăti urzeala pentru pânza pe care o are de țesut - Vâlcea; nu se mănâncă în timp ce se toarce sau se lucrează la războiul de țesut, pentru că se crede că așa se mănâncă și sporul la lucru - Țara Oltului; se crede că acela care citește în timp ce mănâncă uită tot ceea ce a învățat - Suceava; cine mănâncă ținând în sân o carte sau vreo cusătură la care tocmai lucra își mănâncă sporul - Argeș; cel care merge la fântână mâncând uită tot ce are de făcut - Suceava; uită și cel ce mănâncă în timp ce se deplasează undeva - Vrancea; de asemenea, uită și cel ce mănâncă din bucatele uitate pe masă - Suceava; când se croiește gura unei cămăși într-o zi de întâi a unei luni, să nu se mănânce, pentru că se mănâncă sporul - Dolj; nu se mănâncă în timp ce sunt semănate sau răsădite legumele în grădină, fiindcă viermii vor mânca roadele, dar să se mănânce bucate bune și pe îndestulate, înainte de a se merge la semănatul cânepei, pentru ca aceasta să

crească spornic - Țara Oltului; cel ce pune cloșca pe ouă, sau ia puii de sub cloșcă, să fi mâncat ceva mai înainte, ca puii să nu piuie mereu după mâncare - Argeș; să nu se mănânce în timp ce sunt căutate vitele pierdute, pentru că acestea vor fi mâncate de lupi - Gorj; se îmbolnăvește de diaree cel ce mănâncă din carnea unei păsări sau vite rătăcite - Iași; să nu se mănânce stând pe o parte (într-o rână), fiindcă îi va muri cineva din familie - Muntenia (**2.**GOROVEI,p.52;88;132-135; 141;148;158;162;170;172; 177;186;211;219;244;257;GOLOPENȚIA, p.140;143;NOTE, Antonescu). A treia zi de la înmormântare, o femeie pune într-o oală spălătura veselei folosită la masa de pomană, inclusiv spălătura paharelor și sticlelor care au conținut băutură, adaugă pâine, tărâțe de mălai și alte resturi și le varsă pe mormântul decedatului, zicând: *„Asta să-ți fie mâncarea și băutura, altă treabă să nu mai ai la casa noastră!”*; apoi, cu un cuțit stricat, câlți, tămâie și praf de pușcă, înconjoară mormântul, trăgând cu cuțitul un cerc pe pământ, și spune: *„Am umblat,/Locul ți-am căutat,/Hotar îți fac,/Să nu mai ieși din acest loc!”*; oala pe care a dus-o cu resturile alimentare rămâne la mormânt, nu se mai aduce acasă - Banat (**3.**MARIAN,III,p.314). Stăpânul sau ciobanul să nu-și caute oile pierdute mâncând pe drum, pentru că lupii i le vor mânca - Maramureș (BOGDAN,p.101). Cu resturile de mâncare din ajunul Crăciunului sau cu colivă adusă de la biserică se ung pomii fructiferi, pentru a da roade bogate (PRESA). Va avea parte de clevetiri și necazuri cel care se visează mâncând ceva fierbinte, dar va avea noroc la loterie cel care se visează că îi este foame - Suceava (NOTE,Băncescu). Serie simbolică: *apă menajeră (spălătură de vase)-pâine-mălai-cuțit-cânepă-tămâie-praf de pușcă-cerc*.

MÂNDRU (MÂNDRĂ)

Adjectiv-epitet substantivizat, având foarte multe derivate și semnificând atât însușiri fizice (frumusețe, strălucire exterioară etc.), cât și pe cele de caracter (demnitate, încredere în forțele proprii, semeție etc.); apare foarte des în lirica populară de dragoste, cu deosebire sub formă de apelative; în acest sens, iubitul sau iubita nu au nume în cântecul popular, dar sunt numiți *„mândru“* și *„mândra“*, cu seria de derivate uzitate: *mândruleană, mândruliță, mândrulică, mândrulucă, mândruță, mândrișor, mândruț, mândruleț* etc.; „mândra“ din poezia orală de dragoste și din basme este comparată cel mai adesea cu *luna, soarele*, cu *luceferi* sau cu orice alt *astru* care luminează locul pe unde se deplasează, fiind uneori chiar mai strălucitoare decât soarele: *„La soare te puteai uita, dar la dânsa ba“* (EVSEEV,p.111-112).

MÂNECĂ

Va uita ușor cel ce se șterge cu mâneca, sau mănâncă de pe mânecă - Vâlcea (**2.** GOROVEI,p.135). Cine se visează că și-a pierdut o mânecă înseamnă că va înregistra o oarecare stopare a treburilor pe care le are de rezolvat, sau chiar un regres al acestora; înseamnă lipsă de coeziune și tensiune în familie pentru cel care își visează o mânecă descusută; dacă se visează că are mânecile murdare este semn că va pierde funcția avută sau onoarea de care se bucură - Suceava (NOTE,Băncescu).

MÂNZ

Cine vede primăvara mai întâi mânz și este cu picioarele goale va face bătături și va avea înțepături în picioare - Tecuci; cine vede primăvara mânz, înainte de a vedea pui sau miel, va fi sărăntoc peste vară - Galați; se crede chiar că este spurcat cel ce vede primăvara, pe nemâncate, mai întâi mânz și, pentru a scăpa de spurcăciunea mânzului, este indicat să-și lase betele sau brâul să atârne, pentru ca lupii să mănânce mânzul, iar paguba să nu se răsfrângă asupra celui care a văzut animalul - Muntenia; cine vede mânz primăvara, fără să fi mâncat în dimineața aceea, este spurcat și trebuie să-și lase un colț al brâului să-i atârne, pentru că altfel lupii îi vor mânca mânzul - Vâlcea; sau este semn de pagubă și, pentru prevenirea ei, trebuie purtat brâul pe șold timp de șase săptămâni - Vâlcea; este semn rău, când se întâlnește pe drum un mânz - Galați; tot de rău augur este și întâlnirea pe drum a unui mânz în luna martie - Vaslui; dacă proprietarul unor păsări care

clocesc vede un mânz mai înainte de ieșirea bobocilor din ouă, nu va mai avea parte de ei - Vaslui; placenta mânzului nu se lasă la locul unde a fost fătat, pentru că există riscul ca mânzul să fie mâncat de lupi - Galați; placenta de mânz, macerată în rachiu, este leac pentru cei bolnavi de friguri - Tecuci (**2.**GOROVEI, p.17;34-35;94;136;273;279). v. CAL.

MÂȚĂ v. PISICĂ.

MÂȚIȘOR

Ament, inflorescență a unor arbori și arbuști, formată din flori foarte mici, înșirate pe o axă și atârnând ca un ciucure, întâlniți cu deosebire la salcie, alun, nuc etc. (ȘĂINEANU,II,p.43;III,p.405). Evident că, în contextul unor credințe tradiționale românești, numai mâțișorii de salcie-pletoasă (plângătoare; *Salix babylonica* - DLRM,p. 733) primesc conotații specifice; astfel, cine înghite, în Duminica Floriilor (ultima duminică înainte de cea a Paștelui) mâțișori sfințiți la biserică va fi scutit de dureri la mușchii grumazului sau de inflamarea amigdalelor - Bucovina; mâțișorii se păstrează și peste vară, împreună cu ramurile de salcie, sub formă de coroniță (cunună), așezată la streașina casei sau a grajdurilor, iar, la vreme rea (zloată, trăsnete, grindină), se pune o crenguță pe foc, în credința că fumul degajat prin ardere va împrăștia negura și va atenua vrăjmășia vremii - Suceava;Bucovina (**2.**GOROVEI,p.87;137). Mâțișorii se mai pun pe stupi, în credința că albinele vor aduce mai multă miere peste an (PRESĂ).

MEANDRU

Motiv ornamental de foarte veche tradiție, caracterizat printr-o linie sinuoasă, uneori compusă din volute sau spirale dispuse consecutiv sau secvențial, simbolizând eternitatea, nemurirea; îl regăsim pe toate obiectele decorate și în toate zonele etno-folclorice, pe elemente de arhitectură populară, ceramică, țesături și cusături, piese din piele și os, feronerie, obiecte de uz gospodăresc, unelte și ustensile, ouă încondeiate, obiecte de cult religios etc. (ZAHACINSCHI,p.37-39;NOTE, Antonescu). v. LABIRINT; SPIRALĂ; ȘARPE.

MEI (*Panicum miliaceum* - DLRM,p.490)

În unele zone ale țării, meiul este folosit în cadrul ritualului de înmormântare, amintind, în parte, de rolul pe care îl îndeplinește grâul (**12.**GHINOIU,p.35). Știut fiind că un copil care se naște cu căiță pe cap se va face strigoi, după moarte i se leagă trupul cu rug și în ochi, nas, gură și urechi i se pune mei, ca să stea liniștit în mormântul lui - Muntenia (**3.**MARIAN,III,p.57).

MELC (*Helix* - DLRM,p.491)

Legătura melcului cu ritmurile ciclice ale naturii este subliniată de multe credințe populare; astfel se crede că, *„după ce tună prima dată primăvara, totul poate să se nască și să crească, inclusiv melcul, care este cea mai plăpândă dintre ființele de pe lume, poate să-și lepede căsuța sa de pe spate, fără teamă de frig”*; cântecele copiilor fac din melc arătări fabuloase; el este trimis la izvor, la baltă și apoi la Dunăre să bea apă, să se umfle *„cât un buștean”*; lui îi cresc *„coarne de vițel”* - vestitele *„coarne bourești”* care, printr-un proces de pierdere a semnificației originare, devin *„coarne boierești”*; mecanismul creșterii fabuloase a melcului este identic cu acela al ivirii balaurilor, pentru că și aceștia sorb apa din râuri și lacuri, cresc enorm și se înalță apoi în văzduh; nu există însă credințe în care melcul să aibă puteri nefaste precum balaurii; dar, în mod metaforic, melcul se comportă ca balaurii din punct de vedere al creșterii nemăsurate a lui; în limbajul arhaic, melcul funcționează ca un semn care conotează ideea suficienței de sine, a autonomiei cvasi-totale, în sensul că el se hrănește, crește și se adăpostește în și din sine; de aceea, nedepinzând aproape de nimic, neavând nevoie de nimeni, având totul în și cu el, melcul este firește „mai mare” chiar și decât leul (COMAN,I,p.208-210). Melcii fără cochilie sunt neapărat

omorâți, deoarece se crede că ei se transformă în șerpi - Neamț (**2.**GOROVEI,p.283). Este simbolul tăcerii și încetinelii; când, la masă, mai ales copiilor li se pun linguri pe coada cărora este prezent motivul melcului, înseamnă că ei trebuie să tacă și să mănânce fără să se grăbească, precum melcul (PRESA).

MELESTEU v. FĂCĂLEȚ.

MELIȚĂ
Se crede că este bine ca, în noaptea dinspre Sfântul Gheorghe (Sângeorz - 23 aprilie), femeile să ascundă sau să ungă cu usturoi limbile melițelor, pentru ca strigoaicele să nu se bată cu ele ori să călătorească prin lume încălecate pe acestea (**12.**GHINOIU,p.232). Cutremurele se declanșează din cauză că femeile uită neascunse limbile melițelor în perioada dintre Filipii din luna noiembrie și ziua Sfântului Andrei (30 noiembrie), iar strigoaicele se bat între ele cu acestea până se cutremură pământul - Suceava (**2.** GOROVEI,p.184).

MERCUR
După ce o juncă (vacă tânără, care nu a avut încă vițel - ȘĂINEANU,III,p.291) fată pentru prima oară, i se sfredelește un corn și i se toarnă în el mercur, după care se astupă orificiul cu un dop de lemn, în credința că nimeni nu-i va putea „lua“ laptele - Bucovina (**2.**GOROVEI,p.119).

MERS (A MERGE)
Când un copil merge înapoi, sau se învârtește pe loc, este semn că nu-i va mai trăi tatăl - Vâlcea; să nu se pășească peste copil, pentru că nu va mai ajunge om mare, însemnat - Bihor; cine se împiedică și cade fiind în drum la biserică, în vederea participării la slujba de Înviere a Domnului, rău îi va merge în toate drumurile pe care le va face peste an - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.82;145;202). Înseamnă pericol din imediata apropiere pentru cel care se visează dormind și în același timp mergând - Suceava (NOTE,Băncescu).

MESTEACĂN (*Betula verrucosa* - DLRM,p.494)
Crengi de mesteacăn înverzite se pun în ziua Sfântului Gheorghe (23 aprilie) la porțile caselor, la uși și la ferestre și tot din ele se fac și Armindenii pentru ziua de 1 mai, care se așează la porțile gospodăriilor și la grajduri; se spune că în aceste zile este bine să lovești vitele cu crengi de mesteacăn înverzite și nu crengi uscate, pentru ca ele să fie tot anul ferite de boli și robuste (PRESA). În Maramureș, primăvara este anunțată odată cu apariția primilor muguri și a primelor frunze de mesteacăn; de aceea, nu întâmplător, porțile caselor sunt împodobite, la Sfântul Gheorghe (23 aprilie), cu ramuri de mesteacăn înfrunzite, ca simbol al marii sărbători a primăverii (DĂNCUȘ,p.172). Când sunt scoase vacile în câmp, la început de primăvară, ele sunt atinse mai întâi cu ramuri înverzite de mesteacăn sau de răchită, ca să fie sprintene și *„vlăstoase”*, adică să aibă viței mulți; de asemenea, se împodobește poarta și casa cu ramuri verzi de mesteacăn, dar este interzis în această perioadă să se doboare sau să se scoată din rădăcini mesteceni - Maramureș (BOGDAN,p.49). Ca să se ferească de strigoaice și să nu le ia laptele vacilor, în ziua prăznuirii Sfântului Gheorghe, femeile pun ramuri de mesteacăn în poarta curții - Țara Oltului; să nu se lovească vitele cu creangă uscată, în zilele de 23 aprilie (Sfântul Gheorghe) și 1 mai (Armindeni), ci cu creangă de mesteacăn verde, ca să fie vioaie tot anul, să le ferească Dumnezeu de boli și de alte necazuri - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p.130;131).

MESTECĂU v. FĂCĂLEȚ.

MIAZĂ-NOAPTE v. NOAPTE.

MIEL

Cu ocazia ieșirii din Egipt, când au prăznuit pentru prima dată Paștele, toți evreii trebuiau să ia un miel și să-l sacrifice, iar cu sângele lui erau unse canaturile de lemn ale ușilor caselor locuite de aceștia; sângele mieilor oferea garanția că ei ascultaseră de porunca lui Dumnezeu; în Noul Testament, mielul a fost înjunghiat de către Iisus, iar sângele Mântuitorului curs pe cruce este sângele răscumpărător; pentru jertfa sa, Iisus mai este numit și „Mielul lui Dumnezeu" (PRESA). Mielul simbolizează pe Iisus Hristos; mielul sacrificat de Paște se numește, în Banat și Bucovina, *Mielul Paștilor*; în Banat, oasele și celelalte rămășițe ale acestuia sunt îngropate la rădăcina unui măr sau păr sănătos, pentru ca și familia să se bucure de aceeași sănătate peste an (**2.**MARIAN,II, p.127). Mielul sacrificat de Sângeorz (23 aprilie), în cadrul ritualurilor desfășurate la stână, este fript în întregime pe un proțap și mâncat prin ruperea lui în bucăți, fără ajutorul cuțitului (**12.**GHINOIU,p.234). Mielul simbolizează inocența (ZAHACINSCHI,p.43). Când zburdă mieii este semn că vremea va fi călduroasă - Suceava; îi va merge bine tot anul aceluia care vede pentru prima oară miel în acel an, dar dacă mielul este de culoare neagră, îi va merge rău - Galați; de va fi văzut pentru prima oară miel alb, atunci va avea inimă bună tot anul cel ce a zărit, iar de va vedea miel negru, inima lui va fi tot anul neagră, tristă - Galați;Suceava; dacă vede în acel an, pentru prima dată, miel alb, este cu noroc și împlinirea dorințelor, iar mielul negru prevestește supărări peste tot anul - Tecuci; prevestește moarte sau pagubă celui care vede, pentru prima oară, miel negru sau jupuit - Muntenia; este semn bun pentru acela căruia îi iese în cale un miel și chiar este bine să fie atins - Ilfov;Galați; de va vedea miel culcat, tot anul îi va fi lene celui care l-a zărit - Vâlcea; dar zărirea mieilor albi poate să însemne și că va avea păduchi cel ce îi vede, sau purici, dacă va vedea miei negri - Iași;Suceava; carne de miel se mănâncă numai de Paște - Dolj;Prahova; Ialomița;Vaslui; intestinele mieilor sacrificați primăvara se înfășoară pe tulpina pomilor care nu rodesc, crezându-se că astfel vor face fructe; celui căruia i se fură miei va avea pagubă în toate animalele tinere - Galați (**2.**GOROVEI,p.58; 140;263;273;280;283). Îi va merge bine celui care se visează văzând miel, iar bărbatul care găsește un miel în vis poate să fie sigur că are o soție cinstită - Suceava (NOTE, Băncescu).

MIERCURI

Face parte dintre cele trei sfinte, fiind cea mai importantă Zână-Zi, după Sfânta Duminică și alături de Sfânta Vineri; este ziua Maicii Domnului și întru cinstirea ei se postește; cele trei sunt prezente în basme, ca etape precise în drumul parcurs de erou sau eroină spre țelul propus; vecină cu Sfânta Marți, Sfânta Miercuri locuiește la Soare-Apune, fiind o bătrânică uscățivă, vorbăreață și mofturoasă, supărându-se repede, dar tot atât de repede trecându-i; obișnuit, este îmbrăcată în straie monahale și trăiește în chilii uitate de lume, în mijlocul unor păduri neumblate sau pe meleagurile zăpezilor veșnice; nu pregetă să-și ajute eroii, dăruindu-le fie o pâine de fier, care împlinește orice dorință, fie furca fermecată, care toarce singură, fie mere de aur etc.; dar poate fi și deosebit de aspră cu acei care îi nesocotesc ziua; miercuri s-a născut Sfântul Soare și de aceea, indiferent cum ar fi vremea, neguroasă sau ploioasă, în această zi soarele se arată măcar o clipă; cei care se nasc în această zi sunt socotiți ca fiind fără noroc și suciți din fire; cine se spală în această zi rămâne văduv și-l vor urî prietenii; tot așa pățesc și cei care merg în pețit sau se cunună tocmai în ziua văduvei Miercuri; nu se iau ouăle din cuibar, pentru că se fac pete pe obraz; miercurea este zi de post, cu excepția acelora marcate în calendar ca fiind dezlegate; nu este bine să se pețească, pentru că miercurea e stingheră pe lume; în Muntenia, un vechi proverb spune: *„După ce toate-s în ceruri/Și nunta o avem miercuri!"*; se crede că, dacă un flăcău sau o văduvă mănâncă de dulce miercurea, ei cu greu s-ar mai putea căsători; e păcat ca unghiile să fie tăiate miercurea (PRESA). Miercurea nu se face leșie, nu se fierb cămăși, nu se mănâncă de dulce, fiindcă se crede că este rău de boli, de primejdii și de tot felul de năpaste; dacă se pune rața, în această zi, pe ouă, va scoate numai rățoi; la fel și în cazul că se pune cloșca pe ouă în zi de vineri, pentru că

ambele sunt zile de post; nu se pornește în pețit, pentru că miercurea este stingheră pe lume, miercurea este văduvă și cel ce pețește sau cunună în această zi foarte ușor poate să rămână văduv; de asemenea, miercurea și vinerea nu se iau ouăle din cuibar, fiindcă se fac *pecingini* pe obraz; miercurea din Săptămâna Luminată (prima săptămână după Paște) se ține pentru boala de picioare, numită *dânsele*; nu se țese, nu se coase, se muncește doar pe afară; tot așa se țin și miercurea întâia din Postul mare, și miercurea întâia după Rusalii, adică trei zile de miercuri peste tot anul; femeile nu torc, fiindcă se tem de *dânsele* la mâini și la picioare (**2.**MARIAN,I,p.77; II, p.223-224). Este zi fastă, curată și bună; se ține post și se fac rugăciuni; în această zi nu se face leșie, nu se fierb cămăși, nu se merge în pețit; cine pune cloșcă în această zi va scoate numai cocoșei și nici o puică (BODIU,p.418). În zilele de post, nu se scoate gunoiul afară din casă și nu se pune mâna pe mătură - Vrancea (**2.**STAHL,p.186). Ca să fie duse la bun sfârșit, lucrurile pot fi începute în această zi - Suceava; dar este considerată zi păgubitoare pentru încheierea de logodne - Muntenia; despre copilul născut în zi de miercuri se spune că va trăi 30 de ani și că va fi sărăntoc - Galați; dacă un flăcău sau un bărbat văduv mănâncă de dulce în zi de miercuri, încălcând astfel interdicția, se crede că se va însura cu mare greutate - Suceava; dacă o femeie se spală nouă miercuri consecutiv, îi poate muri soțul - Suceava; pe lumea cealaltă va bea lăturile cea care spală cămăși în zi de miercuri - Iași; să nu se ia ouăle din cuibar în zi de miercuri, pentru că se fac bășici în gură - Suceava; să nu se cârpească nici o țesătură în zi de miercuri, pentru că lucrul nu va avea trăinicie - Tecuci; castraveții nu se pun în pământ în zi de miercuri, pentru că se fac amari - Mehedinți;Ilfov; și nici nu trebuie să se rupă din cei ieșiți primii, fiindcă se amărăsc ceilalți - Mehedinți; este rău pentru purceii celui care lucrează în prima zi de miercuri de după Paște - Ialomița (**2.**GOROVEI,p.44;46;114;123;140;143;193;202;211). Nu este bine să se lucreze miercuri după Paște, fiindcă este rău de purici (**2.**BERDAN,p.6). Pentru ceata Junilor din Scheii Brașovului, miercurea din Săptămâna luminată este ziua cea mai animată; se adună cam 200-300 de călăreți, caii acestora fiind împodobiți cu ghirlande de flori, numite *presine*, confecționate de femei mai sărace și vândute doritorilor; oamenii, chiar și cei care doar asistă la manifestare, își pun ghirlandele de flori la gât și subsuoară, de-a dreapta și de-a stânga, ele încrucișându-se pe piept; la cai, se pun după cap și în spatele șeii, iar călăreții își împodobesc pălăriile cu flori rupte, prinse în formă de cruce; la capătul satului, când coboară miercurea Junii, îi așteaptă un om poznaș, cu fața mascată, care face lumea să râdă și care se numește *măscăriciul Junilor*; spre deosebire de celelalte zile cu ospețe ale Junilor (lunea, marțea, joia și duminica), miercurea se prezintă ca o serbare a întregii comunități din Schei; sărbătoarea aceasta este atestată și într-un document datând din 1793, unde se specifică și sacrificarea unui miel, iar, la 1839, se vorbește și de un foc mare la care se frige acest miel; la 1880, un istoric ceh apropie serbarea aceasta cu alte manifestări petrecute pe culmile dealurilor sau munților, cu „Târgul de fete” de pe Muntele Găina, cu alte asemenea târguri din Bihor, de pe Ceahlău și de la Sinaia, concluzionând că românii sunt singurul popor din Europa care se urcă pe cele mai înalte creste ale Carpaților, când vor să petreacă; faptul că, în această zi, se călărește pe distanțe care nu necesită folosirea cailor atestă că este vorba de o călărire de primăvară, rituală, care simbolizează declanșarea procesului vegetativ, putând fi pusă alături de obiceiul numit *„Încurarea cailor”* (MUȘLEA,II,p.51-53;55;59-61).

Miercurea Mare (ziua de miercuri din Săptămâna Patimilor sau **Săptămâna Mare)** - toate zilele de miercuri de peste an sunt zile în care se postește, în amintirea zilei în care Mântuitorul a fost vândut de către Iuda (PRESA).

Strodul Rusaliilor. Todorusele sau Strodorusele. Sunt numite, în Banat, și *Todorusale, Todorosale* și *Teodorusale*, iar, în unele părți din Moldova și Bucovina, simplu *Rusalii* (iar unde se numesc așa, Rusaliilor li se spune *Duminica Mare*); cad totdeauna la 24 de zile înainte de Rusalii, care se serbează la 50 de zile după Duminica Învierii Domnului; se spune că Todorusele sunt *semănătura* Rusaliilor, aruncată cu 24 de zile înainte de Rusalii, ca oamenii să știe că vin Rusaliile și să se ferească de ele; de fapt, între Paște și Rusalii se petrec doar 48 de zile, fără a socoti zilele de Paște

și Rusalii, deci mijlocul perioadei cade totdeauna miercurea, în aceeași zi când Biserica serbează Praznicul Înjumătățirii, adică înjumătățirea cincizecimei; în Banat, se crede că au existat șapte surori, fete curate și nemăritate, pe care Dumnezeu le-a prefăcut în zâne; ele umblă ziua și noaptea printre oameni, dar nevăzute, fiindcă lumea e păcătoasă și plină de fărădelegi; ele ar petrece printre oameni doar cinci săptămâni, adică până la Rusitori, și prima zi când ele ar veni ar fi de Todorusale; cei din Muntenia numesc această zi *Strodul Rusaliilor*; tot în Banat, se crede că acum zânele se întâlnesc cu Sân-Toaderii, care sunt feciori și tot în număr de șapte, de unde le-ar veni și numele, compus din Todor-Rusale; ca semn al bucuriei întâlnirii, ele dăruiesc flăcăilor câte un buchet de *dumbravnic*, numit în alte zone *umbravnic* și *todoruse* (*Melittis melissophyllum*), cules mai ales din vârful plantei, pe care îl rup în noaptea dinspre Todorusale; de aceea, a doua zi dumbravnicul nu mai are nici vârf și nici miros; ele sunt ca și îngerii lui Dumnezeu, bune, dar se supără când cineva le strică jocul sau masa pe care o iau împreună lângă un izvor; locuitorii din Suceava cred că ele se supără și când li se necinstește ziua venirii și întâlnirii cu Sân-Toaderii; de aceea nu se lucrează nimic, pentru ca nu cumva să le doară pe femei mâinile și picioarele, sau să li se întâmple alte neplăceri și nenorociri; în Muntenia, se crede că nu este bine să se lucreze, ca să nu se înnebunească; unicul lucru permis în această zi este semănarea cânepei și culegerea dumbravnicului, în Banat indicându-se că este bine ca aceasta să se facă în ajunul Todoruselor, fiindcă apoi planta rămâne fără vârf și fără miros; tot în Banat, se mai culege și planta numită *Sântă-Măria* (*Hypochoeris maculata*), iar în Suceava sunt culese și alte plante bune de leac; tot acum se fac *Cirinele* (*Repotinelor* sau *Ropotinelor*), care, în Banat, se fac în joile nelucrătoare de după Paște; într-o arie a Ținutului Pădurenilor, se prepară *untura de oi*, adică se culege, în seara de ajun a Todoruselor, urzică, leuștean, salcă, usturoi, scaiete spinos, pelin, boz și se taie mărunt totul pe pragul ușii, după care se amestecă cu untură de porc; tot în această zonă, se obișnuiește ca la Todoruselele să se găurească urechile fetițelor, din care cauză această zi mai poartă numele de *Sfredelul Rusaliilor*; în Moldova, femeile se scoală înainte de răsăritul soarelui, se spală și se îmbracă în veșminte curate, după care pleacă la cules de plante de leac, fiindcă mai târziu *„le chișcă ielele”* și nu mai sunt vindecătoare; în Banat, cei cu afecțiuni la cap, mâini, picioare etc., adică luați de *hale*, obișnuiesc ca, de Todoruse, să se culce afară, în câmp, între florile numite *frăsinică*, pentru a se vindeca, iar dimineața, când se trezesc, constată că *halele* au luat vârful plantei; de remarcat că, în ceea ce privește credința în pericolul de a fi afectat la mâini și la picioare, dacă nu se respectă interdicția de a munci, ziua Todoruselor seamănă perfect cu miercurea de la Miezul Păresimilor și cu miercurea din Săptămâna Luminată (**2.**MARIAN,II,p.345-346;NOTE,Antonescu). La trei săptămâni și trei zile după Paște și când mai sunt trei săptămâni și trei zile până la Rusalii, se ține *Strudu Rusalelor*, zi care cade totdeauna miercurea și în care oamenii pun mlădițe sau crenguțe de rug și leuștean pe la ferestre, pe la uși, pe la poarta către uliță, la ocol, la cocina porcilor, ca să fie ferite de *strigoan'e* - Țara Hațegului (CLOPOTIVA,p.450). Este sărbătoarea care marchează mijlocul perioadei dintre Paște și Rusalii; cetele călușărești se constituie fie la Strodul Rusaliilor, fie în sâmbăta Rusaliilor (PRESA). Ziua de miercuri după Duminica Slăbănogului (a patra duminică după Paște) poartă numele unor duhuri rele și, pentru a le contracara acțiunile malefice, se ung vacile la uger cu untură amestecată cu fire de mătură, pelin și usturoi, ca să nu le fure Strodoruselele laptele; în noaptea de marți spre această zi de miercuri, se doarme punându-se sub așternut pelin și usturoi verde; copiilor li se leagă de cheutorile cămășuțelor sau li se bagă în sân câte un buchet de pelin, usturoi sau leuștean, ca să fie sănătoși, desigur cu credința că duhurile rele vor fugi de aceste plante; la porțile caselor, sunt legate crengi de rugi, pentru ca Strodoruselele să se zgârie în ele și să le împiedice să intre în ogradă, la vite - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.32). Serii simbolice: *urzică-leuștean-salcie-usturoi-scaiete-pelin-boz-prag-untură*; *rug-leuștean*; *untură-mătură-pelin-usturoi; pelin-usturoi; pelin-usturoi-leuștean*. v. PĂRESIMI.

MIERE
Mierea este produsul florilor de la toate plantele pământului și recolta albinelor din flori este considerată ca fiind mana cea mai curată și mai sfântă de pe lume; se crede că mierea este cea mai bună pentru orice leac, fiindcă este adunată de pe toate florile și toate florile sunt lecuitoare (COMAN,II,p.107). În prima baie a nou-născutului se pune miere, pentru ca el să fie dulce - Călărași (TUDOR,p.5). Când alaiul de nuntă vine de la casa miresei la cea a mirelui, soacra și socrul mare ies în întâmpinarea tinerilor cu pâine, sare, zahăr sau miere, o strachină cu agheasmă și un mănunchi de busuioc, precum și cu o sticlă de rachiu, toate acestea însemnând că li se urează mirilor ca viața să le fie îndestulătoare și dulce precum este mierea; după care, stropind-o mai întâi cu agheasmă, ajută ca mireasa să coboare din car sau din trăsură și ținând-o de mână înconjoară cu ea carul de trei ori sau joacă cu ea în jurul carului - Bacău;Bucovina (**3.**MARIAN,I,p.446-447). În ziua în care este prăznuită Sfânta Mare Muceniță Varvara (4 decembrie), copiii sunt unși cu miere sau cu sirop de dulceață, ca să fie feriți de vărsat (=variolă; ~ de vânt=varicelă), sau, dacă au contractat deja boala, bubele să nu fie dureroase, ci dulci - Vâlcea (**2.**GOROVEI,p.250). Laptele băut cu miere, înainte de răsăritul soarelui, asigură nemurirea simbolică; în timpul nunții, mirilor li se dă să guste miere, ca să fie alăturați, să se iubească - Brăila (**3.**CHELCEA,p.28). Serii simbolice: *pâine-sare-zahăr/miere-agheasmă-busuioc-rachiu*; *lapte-miere*.

MIERLĂ (*Turdus merula* - DLRM,p.498)
Se crede despre mierlă că este o *văduvă lotră*, o ființă mistuită de o patimă fără opreliște pentru cuc; din această pricină, ea este, între păsările-femei, ceea ce este cucul între păsările-bărbați; ea se împerechează cu mai multe soiuri de păsări și-și bate joc de mierloi; în doine, ea apare întotdeauna ca o femeie stricată, de farmecele căreia însă nu pot scăpa îndrăgostiții; ca simbol al singurătății, al erotismului mereu respins, mierla este evocată mereu în cântecele de dor și jale; ea poate avea frați, veri, surori, vecini etc., dar niciodată soț; alteori, cântecul acestei păsări este văzut ca un semn de rău augur, fiindcă el contaminează, transmițând în mod magic singurătatea și suferința ei (COMAN,II, p.57-58). Apare și în balade, unde este personaj atoateștiutor al destinului celorlalți eroi (BUHOCIU,p.291). Mierla (mierlița) simbolizează iubita în cântecul popular (EVSEEV, p.116). Se crede că este prevestitoare de rău, când își face cuibul pe lângă gospodăria omului - Bacău (**2.**GOROVEI,p.280).

MIEZ
Conceput ca „mijloc” sau „centru” al lumii, fie ea reală sau închipuită; astfel, există mijlocul satului, mijlocul curții, mijlocul casei, mijlocul codrului, unde se află *„curțile dorului”* și *„fântâna lină”*, miezul-zilei și miezul-nopții, mijlocul Raiului și mijlocul iadului (PRESA). Nu este bine să se doarmă în mijlocul curții, deoarece se poate să treacă pe acolo, în zbor, măiestrele cântând și să ologească pe cel ce-și face culcuș peste noapte în acel loc - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p. 76).

MILITAR
Cine visează soldat înseamnă că va fi amăgit și înseamnă supărare pentru cel care visează recruți; când se visează soldați făcând șmotru este semn că acela sau una din rudele sale va fi soldat; dacă se visează militari înarmați este semn de moarte apropiată în familie; dacă se visează maior de la poliție (sau un grad superior, apropiat acestuia) poate să însemne și onoare, dar și întristare; va scăpa de o serie de griji cine se visează având o manta nouă, iar posesia unei mantale înseamnă că va câștiga din banii investiți; dar va pierde din agonisealã cine se visează purtând doar o jumătate de manta; înseamnă că va trăi un sentiment de silă cine se visează îmbrăcat într-o manta și se va îmbolnăvi cel care se visează îmbrăcat de noapte cu o manta; dar va primi o veste cel care visează manta - Suceava (NOTE,Băncescu).

MIOARĂ v. OAIE.

MINĂ
Visarea unei mine, indiferent ce se scoate din ea (fier, argint, aramă, sare), prevestește un foarte mic spor în ceea ce se întreprinde - Suceava (NOTE,Băncescu).

MINCIUNĂ
Când se toarnă un clopot nou, ca să sune frumos, trebuie să se scornească o mare minciună, care apoi să colinde lumea și să o facă să se minuneze - Suceava (**2.** GOROVEI,p.52).

MINGE
Femeile se joacă, primăvara, cu o minge, în credința că astfel va crește și cânepa mare - Suceava (MUȘLEA,p.406).

MIR
Untdelemn sfințit pe care preoții îl folosesc spre a unge cu el credincioșii la săvârșirea unor ritualuri creștine (ȘĂINEANU,III,p.395). În unele sate din Țara Oltului circulă o povestire, având vădite influențe religioase, dar adaptată configurației geografice a zonei, prin care ni se spune că Sfânta Maria l-a luat pe Dumnezeu în poale și l-a purtat sus *„la plai"* (vârf de munte sau de deal; versant al unui munte sau al unui deal - ȘĂINEANU, IV,p.202), unde s-a așezat ca să se odihnească; imediat, din acel loc au izbucnit trei izvoare, dintre care unul de mir; cu acesta L-a miruit pe Fiul Sfânt și L-a pus *„Domn în cer și pe pământ"*; într-un text folcloric, ni se spune și care este originea mirului: Iisus pe cruce suferă martiriul și *„...Sudoarea i-a curs,/Bun mir s-a făcut"* - Țara Oltului (HERSENI,p.171;232).

MIRARE (A SE MIRA)
Ca să nu se deoache omul sau animalul, nu trebuie ațintită privirea a mirare asupra lui - Muntenia (**2.**GOROVEI,p.74).

MIRE
Mirele este un semn social, având corelativul în semnul împărat, care nu mai are, în acest context, valoare socială; el este un semn social, pentru că el domină și dă sens întregului ceremonial al nunții (URSACHE,p.62). Este rău de moarte, când mirele nu se rade la nuntă - Vâlcea; când mirele întâlnește, la biserică, un alt mire, să fie legat la ochi, ca să nu-l vadă, pentru că unul din ei va muri - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.142). Înseamnă căsătorie temeinică pentru cel care se visează conducând la altar un mire și o mireasă - Suceava (NOTE,Băncescu).

MIREASĂ
Mireasă cu mireasă să nu se întâlnească la cununie, deoarece una dintre ele moare - Muntenia;Ilfov;Prahova;Ialomița; dacă totuși se întâlnesc, una din ele să fugă repede în spatele bisericii - Galați; să nu se strâmbe mireasa la soacră, fiindcă moare soacra - Vâlcea (**2.**GOROVEI, p.143;148;173;NOTE,Antonescu). La procesiunile religioase ale Adormirii Maicii Domnului (15 august), câteva fetițe sunt îmbrăcate în mirese, simbolizând puritatea Sfintei Fecioare, precum și faptul că Ea este *„mireasă a lui Dumnezeu, nenuntită"*; la nuntă, la *„dezgătitul"* miresei, este îmbrăcată o altă fată în hainele primei, considerându-se că aceasta o va ajuta și pe ea să se mărite mai repede și îi va purta noroc; se spune că nu este bine, când la cununia religioasă se întâlnesc mai multe nunți, ca miresele să se vadă una cu alta - Muntenia;Suceava (NOTE,Băncescu; Antonescu). Nimeni nu pleacă acasă de la o nuntă până nu vede mireasa, pentru că este rău de friguri - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.88).

MIRIAPOD
Ca să nu moară cel mușcat de cârcâiac (*cârcâiag*), să fie legănat imediat de către 40 de oameni, într-un leagăn confecționat din frânghii - Dolj; sau să fie legănat, în leagăn de mătase, de către nouă frați proveniți din nouă sate - Romanați; mușcătura de cârcâiac trece, dacă se strânge brațul celui mușcat mai sus de zona afectată, ca să nu se împrăștie veninul în tot corpul, după care victima trebuie legănată de către 40 de inși, ținând cu o mână de pătura în care se află bolnavul, sau de 20 de inși, care prind pătura cu două mâini - Teleorman (**2.**GOROVEI,p.43;157).

MIROS
În sensul de miros neplăcut, urât, iz; senzația de miros neplăcut apărută în vis semnifică silă, scârbă, apatie, disconfort - Suceava (NOTE,Băncescu).

MISTREȚ v. PORC.

MOARĂ
Așezată, de cele mai multe ori, în locuri izolate față de spațiul organizat al satului, sau chiar lăsată pustie în unele luni ale anului, moara prezintă multe crăpături și lăcașuri între bârnele vechi, care sunt, pentru omul tradițional, tot atâtea locuri de intrare a duhurilor rele și care impun, ca protecție, așezarea unei țeste de cap de cal într-unul din parii construcției (PETRESCU,p.120). Ca să se scape de dușmani și de ura lor, trebuie să se meargă la moară, să se ia apă de lângă stavilă, precum și nouă surcele din scândurile ei și acestea să fie purtate de către om asupra sa - Bucovina; sau se iau tot nouă țăndări de lemn din stavilă, care se pun apoi să dospească în apă; din acea apă se duce între oamenii care poartă ura și se varsă lângă ei, în credința că dușmănia se va opri, așa cum se oprește apa din cauza stavilei morii - Bucovina; se crede că, dacă se fură ceva de la moară, casa făptuitorului se va umple de șobolani - Suceava; deoarece dracul ia gustul și puterea mălaiului din sacul pe care îl scoate omul de la măcinat, se spune că mămăliga făcută la moară nu satură niciodată, dar, făcută în afara ei, satură - Suceava; ginerele să nu se ducă în timpul zilelor de nuntă la moară, fiindcă este rău de moarte - Vâlcea; primele fire pe care le toarce o copilă se fac ghem, căruia i se dă apoi drumul pe apă, la roata morii, pentru ca mâna viitoarei femei sau fusul mânuit de ea să meargă la fel de repede și neobosit ca și roata morii - Țara Oltului; ca să se scape de gândacii din casă, se iau nouă dintre ei și se duc într-o moară, fără să vadă însă cineva - Suceava (**2.**GOROVEI,p.83; 101;108;129;143;241;GOLOPENȚIA,p.139). Toamna, după ce încep șezătorile, fetele rup surcele din pragul morii sau din puntea ce duce la stavilă, fără să fie văzute de cineva, apoi dau drumul la apă, pentru a porni moara, în credința că, așa cum „umblă“ moara, tot așa vor merge după ele în șezători și feciorii - Maramureș (BOGDAN,p.120). Înseamnă sărăcie pentru cel care visează moară - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *apă-surcele*(lemn); *fir-apă-moară*.

MOAȘĂ
În viața tradițională a satului, moșitul era o funcție, o cinste obștească, nu o profesie în sensul de astăzi și ca atare nu se remunera cu bani (**4.**POP,p.131). În general, rolul moașei se încheie imediat după ce vine de la botezul copilului și după ce participă la masă, fie în aceeași zi, fie după câteva zile, când primește și ea daruri în bani, dar mult mai puțini decât primește copilul; în Țara Chioarului este obiceiul ca nepoata să spele mâinile moașei cu apă dintr-un vas, după care îi dă un ștergar nou să se șteargă, acesta rămânând moașei, care mai primește în dar și o năframă; dacă spălarea mâinilor moașei nu are loc măcar o dată, se crede că pe lumea cealaltă ea va umbla cu mâinile pline de sânge până la coate; dacă nepoata moare fără să fi spălat măcar o dată mâinile moașei, atunci se duce până ce nepoata să fie înmormântată și cere să fie spălată de cineva din familia decedatei și se șterge pe pânza care se află pe fața moartei (**3.**MARIAN,II,p.160-161). Trebuie considerată de către copii mai presus ca nașul sau nașa, deoarece ea a umblat cu lucruri

spurcate și a îngrijit de mama lor, motiv pentru care copiii îi sărută mâna și se duc regulat la ea cu daruri, în zilele marilor sărbători ale anului - Tecuci; când vine în casă pentru a asista o naștere, moașa trebuie să fie sătulă și să i se dea de mâncare, ca și copilul să fie sătul și să nu ceară mereu de mâncare - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.90 **2.**GOROVEI, p.154). Pentru realizarea purificării și integrării, copilul trebuie mai întâi despărțit de mediul său anterior, acest mediu nefiind altul decât mama sa și de aceea, în primele zile, atât mama, cât și copilul sunt încredințați unei alte persoane, de regulă moașei, care oficiază și riturile de separare, începând cu secționarea cordonului ombilical și continuând cu prima baie rituală, primul înfășat, chiar și ritul de dare a numelui, când copilul este periclitat, în esență rituri de agregare la comunitatea familială; nașterea are loc în prezența moașei, când aceasta lipsește, este înlocuită de bunică sau de altă femeie care a avut copii; moașa se bucură de mare prestigiu și respect din partea întregului sat, ea stând alături de lehuză până la botezul copilului, ajutând-o și dându-i sfaturi practice asupra creșterii pruncului; din această cauză, una din obligațiile mamei este ca, o dată pe an, moașa să fie sărbătorită, obiceiul numindu-se *„Adunarea nepoatelor”*, femeia moșită fiind privită de către moașă ca nepoată, iar copiii ca nepoți; la sărbătorirea moașei, i se aduc drept daruri un fuior, lână, pânză, o năframă, legume, țuică; petrecerea începe de obicei la amiază, când nepoatele vin la casa moașei, care este pregătită de sărbătoare, primindu-le într-o încăpere unde se află un blid cu agheasmă și un bănuț de argint; nepoatele își înmoaie degetele în agheasmă și o spală pe moașă pe față și simbolic pe corp, de trei ori, apoi o șterg cu un ștergar, cu o năframă sau cu o pânză din cele aduse în dar; se așează la masă, iar moașa pune câte două pahare cu țuică pe o farfurie și trece pe la fiecare nepoată și închină cu ea, aceasta din urmă plătind simbolic paharele; după masă începe jocul, iar strigăturile rostite reflectă respectul acordat moașei: *Frunză verde de pe coastă/Să trăiască moașa noastră,/Să trăiască mult și bine,/Că ni-i cinste, nu rușine!”*; petrecerea continuă până noaptea târziu, la ea participând numai femeile, iar noaptea târziu vin și bărbații să-și ia nevestele acasă - Maramureș (DĂNCUȘ, p.175-176;178). Moașa are datoria să înfășeze noul născut timp de trei zile de la naștere și să aducă mâncare negătită mamei (o pasăre tăiată, ouă, brânză, unt, lapte etc.) - Banat (**5.**ANTONESCU,p.262). Dacă nașul de cununie refuză botezarea copilului și părinții nu au alt naș, moașa îndeplinește în acest caz atribuțiile nașului; dacă le mor copiii, părinții își schimbă moașa; dacă o femeie intră în travaliu și nu are cine să o asiste, atunci primul călător care trece pe drum este pus să joace rolul moașei - Mehedinți (CIOBANU,p.77). Numai moașa poate să ia copilul în brațe cu mâinile goale, persoanele străine de familie o fac întotdeauna acoperind mâinile cu o pânză curată, pentru că nu este bine pentru copil; în prima noapte după naștere, moașa doarme lângă copil, aceasta urmând să viseze tot ceea ce va avea de petrecut în viață noul născut și ce moarte va avea; moașa se culcă lângă copil și în cea de a treia noapte, când se spune că vin ursitoarele, urmând să viseze ce va ajunge copilul și uneori și de ce moarte va pieri - Țara Hațegului (CLOPOTIVA,II, p.408-409). Moașa este cea care îl însoțește pe copil până la ușa bisericii în ziua botezului, de unde este preluat de nașă, care devine pentru copil garantul creștinării, moașa fiind astfel persoana care poartă de grijă noului născut de la nașterea sa și până la botez; moașa este cea care pregătește din vreme, pentru acest eveniment, o fașă, de obicei din lână, la capătul căreia se pune un bănuț de argint și un bob de tămâie, fașă care este folosită pentru ștergerea mirului; a doua zi după botez, tot moașa pregătește apa și îmbăiază copilul pentru luarea mirului; la împlinirea vârstei de un an, copilul *„este dat de grindă”*; pentru aceasta se merge cu el la casa moașei cu un dar, iar aceasta îl ridică și îl atinge cu creștetul capului de pragul de sus al tocului ușii, urându-i totodată viață lungă, sănătate, belșug - Giurgiu (PRESA). Moașa are numeroase îndatoriri față de noul-născut; ea îi face prima scaldă, în apa căreia pune bani, ca să aibă noroc, să fie sănătos și tare ca argintul, flori ca să fie frumos, ouă, ca să aibă pielea curată, miere ca să fie dulce; apa de la această scaldă se aruncă în loc curat, pentru a feri copilul de boli - Călărași (TUDOR,p. 66). Cine visează moașă înseamnă că se va căsători în curând - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *cânepă-lână-pânză-năframă-legume-țuică*; *agheasmă-monedă*; *apă-monedă-flori-ou-*

miere.

MOBILĂ
Este semn de moarte în familie, când mobila din casă trosnește - Vâlcea (**2.**GOROVEI,p. 148). Nu este semn bun, când pocnesc în casă dușumelele și dulapurile - Teleorman (**2.**CHIVU,p.245). Dacă trosnește mobila fără vreun motiv este semn al prezenței în casă a duhurilor rele - Suceava (NOTE, Băncescu).

MOLID (*Picea excelsa* - DLRM,p.512)
Se spune că molidul este noduros, pentru că ar fi fost blestemat de către Iisus, deoarece din molid erau făcute cuiele bătute, la crucificare, în palmele și picioarele Mântuitorului - Suceava (**2.**GOROVEI,p.26).

MOLIE (*Tinea* - DLRM,p.512)
Pentru cine visează molie înseamnă schimbare, în pierdere, a stării materiale actuale - Suceava (NOTE,Băncescu).

MONEDĂ
La construirea unei case noi, în locul așezării la temelie a „măsurii" unui om în vârstă, ceea ce ar duce la moartea acestuia în momentul când construcția este finalizată, se pun monede sub talpa casei, sau sub pragul ușii, sau sub tocul ferestrelor - Țara Oltului;Țara Hațegului (GOLOPENȚIA, p.70;NOTE,Antonescu). Unii bărbați pun în ulucul din care se adapă vitele, în dimineața Anului Nou, una sau mai multe monede din argint sau din aur, în credința că astfel ele vor fi mai viguroase în anul care vine - Transilvania; în Dobrogea, femeile fac, în dimineața Anului Nou, niște plăcinte, în care ascund o monedă de argint, numită *„paraua lui Vasile"*; la prânz, fiecare membru al familiei mănâncă din această plăcintă, cu mare băgare de seamă, și este socotit a fi mai cu noroc peste an cel care găsește moneda (**2.**MARIAN,I,p.55;67-68;112). Banul găsit să fie păstrat, fiindcă este cu noroc - Suceava; în zilele de târg, primii bani obținuți în urma unei tranzacții comerciale sunt dați prin păr și prin barbă, ca să meargă vânzarea bine în continuare - Vâlcea;Muntenia; sau sunt frecați de pământ și apoi se face semnul crucii, ținându-i în mână - Galați (**2.**GOROVEI,p.169-170; 258). Ca să fie înlăturat orice necaz, se pune o monedă în buzunarul unei haine noi, înainte de a fi îmbrăcată - Moldova; când se intră în casă nouă, se pune câte o monedă la toate cele patru cornuri ale costoroabelor, ca să aibă casa noroc - Suceava; spre a avea bani în casă, este bine să se bată un ban în pragul casei - Suceava; mușcătura de câine se vindecă, dacă peste rană se leagă o monedă dată celui mușcat de stăpânul câinelui - Galați;Suceava; banul folosit la rană trebuie să fie dat celui care a efectuat descântecul - Dolj; mușcătura de nevăstuică, de șarpe, sau de orice alt animal (*helciu*) se vindecă, dacă rana este spălată cu apă, în care a fost pus un ban de argint - Țara Oltului (**2.**GOROVEI,p.12;15;39-40;112;GOLOPENȚIA,p.136). Pentru a dezvăța pe cineva de patima băuturii, se ia un ban și se pune în gura unui mort, monedă care se scoate în a treia zi, se spală și se pune în rachiul din care se dă de băut celui vizat - Suceava; sau se pune un ban de argint sub limba unui mort, iar, înainte de a fi scos din casă spre a fi dus la cimitir, se ia banul și se cumpără cu el rachiu, din care se dă celui care are patima băuturii, pentru a se lăsa - Suceava; cine găsește bani în pământ va muri în curând - Suceava; în trecut, mărțișoarele erau făcute din monede de aur, pentru ca purtătorii lor să fie sănătoși și curați ca acestea; mărțișoarele din monede de aur se purtau pentru a preveni bolile și efectele unei prea puternice insolații de-a lungul anului; în Muscel și Vâlcea, înainte de a se îmbrăca o cămașă sau o haină nouă, se trecea prin ea o monedă din aur sau din argint, pentru sănătatea celui care le va purta; visarea de bani mărunți dă semn că este vorbit de cineva cel ce visează - Suceava; visarea de bani de aramă prevestește lacrimi din diverse motive, iar cei din argint înseamnă că va auzi vorbe cel care îi visează - Galați (**2.**GOROVEI,p.16;18;

37;45;147;PRESA). Cine are o pungă nouă pentru bani, pune un bănuț în ea, care nu va fi niciodată cheltuit, până nu se rupe punga, în credința că acest bănuț va aduce și alți bani în pungă; banul nu trebuie disprețuit, chiar dacă se spune că este lucrul sau ochiul dracului - Maramureș (BOGDAN, p.18;70). Nu este bine să se ascundă în pământ bani nepereche, pentru că îi fură diavolul; este un obicei ca, la târgul de animale, vânzătorul să dea un ban înapoi cumpărătorului, această monedă purtând numele de *banul norocului* - Sălaj (PRESA). În dimineața Anului Nou, se dă pe față cu o monedă, când cei ai casei se spală, pentru a avea bani mulți peste an; pentru alungarea răului, la descântece se folosește un ban de argint; se crede că vrăjitoarele iau bani pentru *„legăturile”* pe care le fac, pentru a-l plăti pe diavolul care le slujește, transformând chipurile banii în cenușă sau făcându-i nevăzuți; cine visează primind galbeni în curând va fi în preajma unor oameni bogați; își va înmulți averea cel care visează că are bani de aur; pentru cine visează că vede galbeni urmează timp senin, cu mult soare; cine visează bani de aramă va ajunge bine economisind; înseamnă onoare pentru cine visează că adună bani; înseamnă călătorie de succes pentru cine visează că primește bani; iar pentru cine visează că-și împarte banii cu alții înseamnă câștig financiar într-o asociație; înseamnă supărare când se visează dând bani și război pentru cine visează că ia bani de la morți - Suceava (NOTE,Băncescu).
Moneda la naștere și botez. În Muntenia, când nașul se duce la casa copilului, pentru a-l lua la botez, lasă o monedă sau un alt obiect din argint, pentru a fi de noroc pruncului, acestea revenind însă moașei după botez (**3.**MARIAN,II,p.113). În locul unde se îngroapă placenta unui copil se pune și o monedă din argint, pentru ca pruncul să aibă noroc la bani - Muntenia; primii dinți apăruți unui copil sunt atinși de tatăl lui cu o monedă de argint, după care dăruiește banul copilului, în credința că astfel nu-i va mirosi gura vreodată pruncului - Muntenia (**2.**GOROVEI,p.107;159)
Moneda în practicile premaritale și nupțiale. În Bucovina, monedele, găsite sub unul din vasele pregătite pentru a se investiga viitorul tinerilor, înseamnă tinerețe, dar pot să semnifice și că fata care indică vasul sub care se află monede va fi, în anul ce vine, zbuciumată ca banul, care nu stă niciodată într-un singur loc; tot în același scop, se pune apă curată într-o strachină, plină până la gură, iar fiecare fată dintre cele prezente trebuie să aibă câte o monedă; pe rând, lasă să cadă în vas moneda ei și la care dintre ele sar picături de apă din vas înseamnă că se vor mărita cu acel băiat la care s-au gândit; gestul se face de trei ori cu gândul la același flăcău - Rădăuți; într-un vas cu apă neîncepută, fiecare fată pune ușor o monedă veche și foarte tocită din argint și în cazul că aceasta se scufundă în apă este semn că fata se va mărita, iar când ea plutește este semn că va rămâne nemăritată în anul următor - Neamț; în seara de ajun a Bobotezei (5/6 ianuarie), sub mai multe farfurii se pun diferite obiecte, fiecare având altă semnificație; astfel, flăcăul care indică farfuria sub care se află o monedă, de preferință de argint, se crede că va lua de soție o fată bogată; se repetă de trei ori procedeul, pentru conturarea unui profil moral și fizic mai complex al viitoarei soții; în Câmpia Banatului, există obiceiul ca mireasa să țină în gură o monedă, în timpul cununiei, fie ca să nu nască prunci așa de repede, fie pentru a avea ea întâiul cuvânt în familie; din acest ultim motiv, trage mireasa, după cununie, de funia clopotului (**2.**MARIAN,I,p.53;141;315). În ajunul Anului Nou, fata nemăritată aruncă, de sus, o monedă într-un castron plin cu apă, peste care a fost făcut de patru ori semnul crucii, și, dacă banul sare din castron afară, este semn că ea se va mărita în anul ce vine - Suceava; banii sunt semn de bogăție, când sunt nimeriți de către o fată, care indică strachina sub care au fost puși, la obiceiul de aflat destinul, numit *Vergelul* și care se practică în noaptea sau a doua zi dimineața de Anul Nou - Banat;Transilvania; după ce mireasa își ia iertare de la părinți, mirele pune la pieptul soacrei lui o monedă, pe care mama miresei o lasă să cadă, pe sub haine și pe sub brâu, ca tot așa de ușor să nască și fata sa - Vâlcea; la intrarea în biserică, mirilor li se aruncă înainte bani, ca ei să calce peste ei, semnificând prin asta că viața lor trebuie să ignore bogăția materială și să-și dorească doar fericirea casnică - Muntenia; suma de bani adunată la nuntă ca dar se dă în mâna miresei, numai după ce nașul a pus, în pânza în care a adunat-o, puțină sare și toarnă nițel vin, pentru ca tinerii căsătoriți să aibă noroc în viață - Vâlcea

(**2.**GOROVEI,p.16;69;159;PRESA). Banii pe care lăutarul îi strânge pe tavă pentru mire și mireasă simbolizează solidaritatea umană cu noua familie, ajutorul pe care neamurile și întreaga colectivitate înțeleg să-l acorde pentru punerea bazelor noii gospodării, ca urmare a principiului reciprocității - Oltenia (**1.**LARIONESCU,p.449). La ieșirea din biserică, rudele aruncă peste miri monede, mei și hamei, simbolizând belșugul hameiului și, în consecință, și al mirilor, dar, în același timp, și disprețul pentru bogăție și plăcerile lumești (ȘEULEANU,p.40). În patul mirilor și fără știrea acestora, nănașa pune o monedă cam pe la mijlocul lui, afirmând că aceasta *„îi împiedică”*; a doua zi, se duce să vadă unde este moneda și, dacă nu o găsește la locul ei, spune că tinerii *„s-or despiedicat”* - Țara Hațegului (CLOPOTIA,p.425). Serii simbolice: *monedă-sare-vin*; *monedă-mei-hemei*.
Moneda în practicile de înmormântare. O variantă bănățeană a cântecului „Zorilor” explică rostul banului pus în mâna mortului și anume pentru plata *„vameșilor tâlhari”* (**4.**POP,p.167). Se aruncă o monedă, considerată ca plată a podului, atunci când un mort este trecut peste o apă, în drumul lui spre cimitir - Muntenia; i se leagă mortului, la degetul mijlociu al mâinii, o monedă, ca să aibă cu ce plăti cele nouă vămi, în drumul lui către lumea de apoi - Tecuci; mortului i se leagă o monedă de argint, de degetul mic de la mâna dreaptă, ca să aibă cu ce să-și plătească vămile întâlnite în drumul său către lumea de apoi - Muntenia; în groapa mortului se aruncă un ban, crezându-se că astfel este cumpărat locul pentru cel decedat - Suceava (**2.**GOROVEI,p.150;154;249;273). În turtița de ceară care i se pune mortului în mâna dreaptă, se înfige și o monedă, în credința că își va putea plăti cu ea luntrea care îl va trece în cealaltă lume - Năsăud;Moldova;Suceava; pentru că se crede că lumea celor vii și lumea celor morți sunt despărțite de un râu și trebuie plătit un luntraș, pentru a fi traversat - Suceava; sau pentru a plăti vămile și străjile spre locul odihnei veșnice - Sibiu; Suceava; sau ca să nu meargă cu mâna goală în fața lui Dumnezeu și să-și poată plăti toate datoriile pe care nu le-a plătit în viață - Suceava; tot ca să plătească vămile, i se pune mortului o monedă în mâna dreaptă sau în cheotoarea cămășii - Transilvania;Moldova;Bucovina; i se pun în sân 24 de monede, ca să plătească toate cele 24 de vămi - Muntenia; iar de degetul mic al mâinii drepte i se leagă un mic ban de argint - Prahova;Buzău;Ialomița; în Banat, se pun tot în sân 9 monede, pentru că se crede că sunt doar 9 vămi; mai demult, banul se punea în gura mortului - Transilvania;Moldova; în Suceava, i se punea sub limbă, dar se scotea înainte de a ieși cu sicriul din casă și se cumpăra cu el rachiu, pe care rudele celui decedat îl dădeau de pomană unui alcoolic înrăit, în credința că, bând acest rachiu, nici nu va mai bea tot restul vieții; când cortegiul funerar traversează cursul unei ape, se dă copiilor de pomană câte un ban; la trecerea peste o apă, cei din alai aruncă în apă câteva monede, care semnifică *„plata podului”* - Ilfov;Buzău;Ialomița;Dobrogea; când sicriul este pus în groapă, cei din familie mai aruncă bani peste sicriu, ca mortul să-și plătească pământul în care va sta, ca să nu spună ceilalți morți că el stă degeaba între ceilalți, pentru că se crede că în această lume se plătește pentru a viețui, iar dincolo pentru a sta și a se odihni - Bucovina; bani se aruncă și pentru ca sufletul să aibă cu ce plăti vama de la podul dinspre Rai - Năsăud (**3.**MARIAN,III,p.55-57;196-199;210-211). În bradul care se pune la mormânt, lângă cruce, se leagă la o ramură și o batistă neagră cu un ban la unul din colțurile ei - Gorj (CĂRĂBIȘ, p.97). Serie simbolică: *monedă-argint-deget-vamă.*
Știma banilor. Numită simplu *Știmă* sau *Șcimă*, ea este o ființă care are știință de toate comorile îngropate în pământ, fiind totodată stăpâna lor; le păzește zi și noapte, pentru ca nimeni să nu le poată dezgropa fără știrea și voia ei; se metamorfozează în câine, pisică, țap, bou alb, lup, urs, cerb, cocoș, găină, soldat, neamț, drac și uneori chiar într-o frunză bătută de vânt; de regulă însă apare ca o femeie deosebit de înaltă, cu capul descoperit, cu părul despletit și încâlcit, lung până la călcâie, cu ochi mari și roșii, cu fața trasă și palidă ca de mort, cu picioarele desculțe și răsucite încât nu se poate ști încotro merge, îmbrăcată într-o cămașă albă și lungă până la glezne; dar poate să apară și ca o fată tânără și frumoasă, cu părul despletit și îmbrăcată în straie albe sau de culoarea flăcărilor pe care le scot comorile când ard; apare numai în nopțile dinspre zilele

sărbătorilor mari, cum ar fi Crăciunul (25 decembrie), Anul Nou (1 ianuarie), Bobotează (6 ianuarie), Paște, Sfântul Gheorghe (23 aprilie), Înălțarea Domnului (Ispasul) și Rusalii sau Duminica Mare, crezându-se că numai în aceste nopți ard comorile îngropate; se arată numai acelora care sapă pentru găsirea unei comori păzite de ea; în principiu, este binevoitoare cu acei care sapă pentru dezgroparea comorilor curate (cele care ard după miezul nopții și până în zori), când apare în chip de fată blândă, sau ca o copilă care se joacă cu un măr de aur; în acest caz, truditorul la dezgroparea comorii trebuie să arunce vreun strai de pe sine și să se jure că o parte din banii găsiți îi va folosi pentru ridicarea unei biserici, unei școli ori unui pod, sau că va face vreo fântână și ea nu-l mai oprește; dar, în caz că omul nu vrea să promită nimic și dorește să-și oprească banii doar spre folosul lui, știma îl lasă să sape până aproape de oala cu bani, după care o smulge înaintea lui și pe om îl sperie în fel și chip, îl alungă, adeseori chiar îl chinuiește și îl schimonosește, adică îi rupe un picior sau o mână, îl amuțește, îl asurzește sau îl orbește; în situația în care omul legat prin jurământ nu se ține de cuvânt după găsirea comorii, știma îl pedepsește și face să-i dispară vreo vită, sau să-i moară cineva din familie ori alt rău, până când îl determină să-și respecte cuvântul dat; comorile care ard de la amiază și până la miezul nopții fac parte dintre acelea necurate, îngropate cu gând rău, ca să nu fie găsite vreodată și folosite de alții; atunci știma se arată în chip de femeie, sau ca soldat cu o pipă în gură și având picioare de cal, sau ca un neamț îmbrăcat în haine de ață, sau ca un drac negru, cu coarne, cu ochi bulbucați și roșii ca jeraticul, cu coada îmbârligată și cu fes roșu pe cap, fiind deosebit de rea și nelăsând pe nimeni să se apropie de comoară, până ce omul nu-i promite că îi va da ce are mai scump la casa lui, de obicei propria soție sau unul dintre copii, ori că va jertfi vreo vită pentru iertarea păcatelor celui care a îngropat comoara; dacă omul nu jură nimic și se încăpățânează să sape, știma nu-l lasă să ajungă la bogăția îngropată și îl chinuiește până îl omoară; se mai crede că știma banilor nu doar păzește comorile îngropate, ci poartă și cu sine bani, drept pentru care, cine are curaj, se apropie de ea, o izbește puternic cu mâna stângă aruncată îndărăt, ea lasă banii și fuge, iar omul poate să culeagă banii împrăștiați pe pământ; în orice caz, cine o întâlnește și nu știe cine este și ce putere are este bine să-și facă semnul crucii, pentru că se duce și nu face nici un rău - Bucovina; în Transilvania mai este cunoscută și sub numele de *Zernă* și *Zârnă*, cu același fel de comportament descris mai sus (**1.**MARIAN,p.71-73;75-76). v. COMOARĂ.

MORCOV (*Daucus carota* - DLRM,p.515)
Pentru cine se visează mâncând morcovi înseamnă boală - Suceava (NOTE,Băncescu).

MORMÂNT
Mormântului i se acordă o atenție deosebită, fiind o groapă cu o destinație specială, un ultim loc al *„dalbului de pribeag"*; amplasarea mormintelor în cimitire reproduce, într-o oarecare măsură, așezarea gospodăriilor în vatra satului; astfel, cimitirul apare ca o a doua vatră de sat, locuită de cei care, conform vechilor credințe, au trecut dintr-o formă de a fi în altă formă de a fi, din existență în postexistență; asemănător satului tradițional, cărările și potecile cimitirului despart teritorial spițele de neam și familiile, iar în jurul *„moșului"* se strâng, în funcție de gradul de rudenie, mormintele urmașilor (**12.** GHINOIU,p.108). Se ia măsură după mort și se sapă groapa; dacă se nimerește mai mare, se crede că va mai muri cineva din acea familie sau din neamul celui decedat - Suceava; în Moldova și Bucovina, groapa este săpată de oameni care se ocupă în mod curent cu această îndeletnicire, numiți *ciocli, gropniceri, gropași, gropari, săpători* și *îngropători* în zona Sibiului, important este ca ei să nu fie rude cu mortul; în schimb, în Țara Hațegului, groapa este săpată numai de către rudele cele mai apropiate ale decedatului; în Prahova, groapa este începută mai întâi de preot, dând de trei ori cu hârlețul în pământ; atât groapa, cât și măsura acesteia sunt păzite, ca să nu treacă peste ele vreun câine, fiindcă se crede că, dacă se întâmplă așa ceva, și alți membri ai familiei mortului vor muri - Buzău; înmormântarea se face în oricare

dintre zilele săptămânii, în afară de lunea, după amiaza, iarna între orele 14 și 17, iar vara între 14 și 19; dincolo de aceste intervale de timp, înmormântarea se face și la alte ore, funcție de numărul acestora din aceeași zi; în Banat, nici un om nu se îngroapă dimineața, pentru că sufletul trebuie să plece împreună cu mersul spre odihnă al soarelui; în caz contrar, rudele se tem că sufletul răposatului, pe când se află soarele în urcare pe bolta cerească, ușor ar putea să se abată de la drumul său și să cadă pradă vreunui strigoi rătăcitor; tot în Banat, cum se ajunge cu mortul la *țintirim*, o femeie dintre neamurile decedatului (mama, soția, sora etc.) aleargă înaintea alaiului, se aruncă în groapă și cu o maramă în mâna dreaptă atinge pereții gropii de trei ori, ca și cum ar dori să-i mături, apoi iese afară; mortul se așează pretutindeni cu fața la răsărit, adică având picioarele spre răsărit și capul spre apus, în Moldova și Bucovina spunându-se că așa trebuie, pentru că din acea parte se ivește lumina și în acea parte are să plece „dalbul de pribeag" la învierea morților și judecata cea de apoi; în zona Sibiului, se dă de băut unui bolnav grav un lichid, preparat din rădăcină recoltată în Vinerea Mare sau Vinerea Seacă de pe mormântul unui copil, pentru a se vindeca (**3.**MARIAN,III,p.163; 207;209-210). Îi moare fătul acelei femei gravide care pășește peste un mormânt - Moldova; să nu se încerce a afla ce este într-un mormânt, pentru că nu este lucru curat și cel ce o face poate muri pe loc - Tecuci; când se sapă groapa unui mort, să nu se facă mai largă decât trebuie, pentru că atrage moartea unor rude - Vâlcea (**2.**GOROVEI,p.106; 143). Când primăvara se lucrează la vie, în diminețile zilelor de luni, miercuri și vineri, se presară țărână luată de pe mormintele proaspete pe cărările dintre butuci, pentru ca gura păsărilor și a viermilor să rămână *amoarte* (mute), ca a morților - Dolj (DOBRE,p.246). Când se surpă malul gropii unui mort, este semn că va mai muri cineva din cei apropiați - Teleorman (**1.**CHIVU,p.245). Dacă un copil mic este bolnav de mai multă vreme, atunci el trebuie *dat pe morminte*, adică trebuie trecut pe deasupra mai multor morminte și astfel se va decide soarta lui, în sensul că ori moare, ori se însănătoșește - Botoșani; va avea parte de boală sau de griji apăsătoare cel care visează că zărește un mormânt; va avea parte de supărări grele sau chiar de procese și închisoare cel care se visează stând într-un mormânt - Suceava (NOTE,Băncescu).

MOROI

Se crede că pruncii născuți morți și deci nebotezați se transformă în spirite rele, numiți moroi; ei sunt îngropați în cimitir, într-un loc separat, sau într-un ungher al grădinii - Suceava; se mai crede că aceștia sunt un fel de strigoi mici, care provin din copiii *„pierduți"*, adică născuți înainte de soroc, sau din copiii născuți morți, sau din nou-născuții morți înainte de a fi botezați; se îngroapă în grădină, în pătul sau după casă toți copiii născuți morți și nebotezați - Muntenia; copiii aceștia, până la al șaptelea an, vin noaptea și cer țâță de la mamele lor; după șapte ani însă, din noaptea în care au fost îngropați, în fiecare noapte următoare se scoală din mormânt și încep a striga, de câte trei ori, cuvântul „botez" și, dacă se întâmplă să fie auziți de cineva și îi botează, atunci tac și se întorc în mormântul lor, de unde nu mai ies niciodată; dacă însă nu-i botează nimeni, ei se fac moroi și devin spaima tuturor oamenilor care îi văd, sau îi întâlnesc, sau trec pe lângă locul unde sunt ei îngropați; după credința locuitorilor din Bucovina, moroii ies la șapte ani după ce au fost îngropați și se arată în vedenii, mai ales când este lună, și atunci intră pe fereastră în casele oamenilor și sug rărunchii copiilor mici; de aceea, omul la casa căruia s-a arătat un moroi trebuie să stea permanent cu ferestrele închise; dar asta doar când sunt îngropați lângă casă, crezându-se că, în acest caz, pot face rău și la vite; dacă sunt îngropați în cimitir, nu se apropie de casă - Moldova;Suceava; dar ei se arată oamenilor și îi supără, atât pe ei, cât și vitele lor, nu numai când sunt îngropați lângă casă, ci și atunci când îi supără cineva; dacă sunt îngropați în cimitir, se spune că atunci nu se arată nimănui; în Muntenia, copiii care mor nebotezați sunt considerați ca *„mortăciuni"*, nu-i îngroapă nici preotul, nici dascălul; sunt duși fără coșciug, fără pomeni și fără rugăciuni și sunt îngropați în grădină, în pătul sau în spatele casei; în Banat, se crede că pruncii *„pierduți"*, fiind nebotezați, merg în cealaltă lume la un loc rău, nu într-un loc bun, unde merg

numai cei botezați; acolo se prefac în *„tâlhari”* și trăiesc numai din ceea ce fură de la copiii botezați, cărora mamele lor le dau de pomană; totodată se mai spune că fiecare copil *„pierdut”* are pe cealaltă lume câte o traistă, o oală și un băț, obiecte pe care le cer și le primesc de la mamele lor de pomană; în traistă, pun atât ceea ce li se dă și lor din când în când de pomană, cât și ceea ce pot fura de la alți copii; oala o umplu cu apă, pe care o primesc tot de pomană în această lume, iar cu bățul se apără și fug de alți copii, care vor să le ia ceea ce au în traistă și în oală; pentru că, uitând mamele lor cu totul de ei și nedându-le nimic de pomană, nu au ce mânca și ce bea și trebuie să fure; este vai și amar de copilul care nu are traistă, oală și băț, pentru că nu are nimic pe ceea lume și tot ce adună este furat de ceilalți copii, fără să se poată apăra; în câmpia Satului Mare, copiii *„pierduți”* se prefac în diavoli sau draci și plâng zi și noapte, țipă și se vaietă prin întuneric, zicând: *„vai de noi și de noi și de cine ne-a făcut pe noi”*; apoi încep a cere botezul și, dacă îi aude cineva și îi botează, este bine, dar, dacă nu, încep a-și blestema părinții, reproșându-le că nu i-au născut cu viață și nu i-au botezat; astfel plâng și se vaietă un an întreg, iar în ziua Sfântului Andrei (30 noiembrie) le aprind și lor părinții câte o lumânare și le dau de pomană, având astfel pe cealaltă lume câte ceva, dar din întuneric tot nu scapă; se mai spune că nu se duc în cer, ci în lună, pe care o mănâncă, adică ar deveni vârcolaci; în consecință, mamele din Moldova, care au avut nenorocirea să piardă un copil, fie că l-au născut mort, fie că le-a murit înainte de a fi fost încreștinat, ca el să nu se prefacă în moroi peste șapte ani, trebuie să care cu gura, șapte ani de-a rândul, în ziua de Bobotează (6 ianuarie), agheasmă mare și să stropească cu ea mormântul lor; în Bucovina, tot în ziua de Bobotează, ele iau agheasmă mare și o duc într-un pahar sau într-un alt vas și o toarnă în cruciș peste mormântul copilului, sau o toarnă peste sicriul copilului printr-un mic orificiu făcut în mormânt, rostind totodată, de câte ori toarnă, formula sacră a botezului: *„Botează-se robul lui Dumnezeu* Ion*, de este băiat,* Maria*, de este fată, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Amin!”*; iar numele dat copilului la cea dintâi turnare a agheasmei trebuie să fie repetat aidoma în toți cei șapte ani; însă cele mai multe folosesc numai aceste două nume; tot în Bucovina, se crede că, procedând astfel, moroiul este botezat și nu mai poate face nimănui nici un rău, om sau vită care trece pe acolo, rămânând permanent în mormântul lui ca oricare alt mort; în general, copiii *„pierduți”* sunt înmormântați noaptea, nu în rând cu ceilalți morți, ci într-un ungher, sub zidul sau gardul cimitirului; un bărbat sau o femeie, dar mai ales moașa, învelește copilul într-o pânză, îi face un mic sicriu din niște draniță, îl pune în acesta și îl duce noaptea, ajutată de un bărbat sau de o femeie, la cimitir, unde îl îngroapă; ca oricare alte spirite necurate, moroii ies din mormintele lor la miezul-nopții și se arată oamenilor în chip de pisici, câini, copii sau chiar ca o lumină roșie etc., dar când încep a cânta cocoșii dispar imediat, ascunzându-se fiecare la locul lui; când se arată ca pisici, stau în copaci, miorlăie urât și se bat cu alte pisici; când au chip de câine, se reped la oameni și la vite și uneori îi mușcă; când apar drept copii, sunt îmbrăcați în cămășuțe albe, lungi până la pământ, și numai în acest caz strigă „botez”; dar acest strigăt îl scot moroii cu deosebire în zilele marilor sărbători și la Bobotează; omul poate fi apucat de moroi numai când se află în apropierea lor și atunci îl bat, îl pocesc, îl înnebunesc sau îl amuțesc, de nu mai poate vorbi niciodată; pentru a scăpa de ei, pe lângă cele menționate deja, mai folosesc oamenii și *Iarba moroiului (Heliantheum vulgare,* o buruiană cam ca *Iarba orbalțului* sau *Iarba osului*), trebuind să fie fiartă în agheasma mare de la Bobotează și turnată apoi peste mormânt, așa cum s-a relatat mai sus; se mai poate scăpa de ei prin adunarea de usturoi de la trei case și gunoi de la trei țâțâni de la ușile grajdurilor, unde se adăpostesc vitele a trei gospodari, toate amestecate cu agheasmă mare și păcură (*dohot*), fierbându-se împreună și apoi ungând în forma crucii poarta, zăvoarele, obloanele, ușile și colțurile grajdurilor, în fine toate locurile prin care s-ar putea ascunde, rostind totodată: *„Depărtează-te, moroiule, din hotarul meu și să nu îndrăznești a mai veni și a mai spurca locul meu, nici vitele mele, nici casa mea, nici copiii mei, nici pe mine însumi. Depărtează-te în loc pustiu și te du de te bagă în al tău mormânt, de unde ai ieșit, și să nu mai ieși în vecii vecilor, amin!”*; (**1.**MARIAN,p.38-41;**3.**II,p.52-54). Serie simbolică: *usturoi-gunoi-3 (case, grajduri)-*

agheasmă mare-păcură. v. STRIGOI.

MORT (A MURI)

Moartea nu este niciodată simțită ca un sfârșit absolut, ca un Neant; moartea este, înainte de toate, un rit de trecere spre o altă modalitate de existență și pentru aceasta ea se găsește totdeauna în relație cu simbolismul și riturile de inițiere ale renașterii sau învierii; mai mult, moartea violentă este întotdeauna creatoare, ființa care își găsește sfârșitul printr-o asemenea moarte continuă să trăiască într-un nou corp, cel mort prin acest fel de moarte devenind erou (URSACHE,p.235;243). Moartea-nuntă, atât de des prezentă în textele folclorice românești, este o transfigurare, dobândind aspectul elevat al unui act sacramental, al unui prolog; ea este nuntă, unire sacramentală cu o stihie cosmică, întrucât natura întreagă este prefăcută în „biserică”; moartea ca act sacramental și natura ca biserică sunt două grave și existențiale viziuni de transfigurare ortodoxă a realității (BUHOCIU,p.439). „A muri” însemna pentru daci a intra de fapt în nemurire; moartea era deci pentru ei o consacrare definitivă a vieții, sau, cum scrie Lucian Blaga, „moartea este procesul de emancipare a materiei de sub stăpânirea unor legi străine”; este interesant de urmărit și vocabularul metaforic al bătrânilor, care prezintă moartea ca o călătorie mai importantă: *a găti mortul* = a îmbrăca mortul; *a petrece mortul* = a duce mortul la groapă; *a cânta mortul* = a plânge mortul; mai mult, trebuie remarcat că oamenii se pregătesc pentru moarte, material și spiritual, ca pentru o nuntă; se crede că spiritele morților devin forțe malefice numai atunci când ele sălășluiesc printre cei vii peste termenul fixat de cutumă, de pildă după ceremonialul de înmormântare, după Bobotează, după Rusalii și, în acest caz sunt necesare ritualuri de purificare (**12.**GHINOIU,p. 101-102;180). Etnologii stabilesc o identitate de sens între zeitățile ce întruchipau natura, fertilitatea solului și masca de animal folosită în jocurile de Anul Nou, deducând că moartea animalului și reînvierea lui corespund morții și reînvierii din miturile și riturile antice, de fapt credinței în moartea și reînvierea naturii la început de fiecare an, credință răspândită la foarte multe popoare (**4.**POP,p.12). Semne ale morții pot fi și anumite manifestări nefirești ale elementelor naturii (foșnetul din senin al frunzelor, zbuciumul fără vânt al pomilor), cântecul anumitor păsări (cucul, cucuveaua), sau de animalele din gospodărie (răgetul vitelor noaptea, urletul câinilor, miorlăitul pisicilor, ori de semnul dat de flori); tot semn funebru sunt și arătările din vis, precum visarea unei arături sterpe, a unor dispăruți dragi, a veșmintelor negre sau albe, de nuntă, a sângelui și a apelor tulburi, a vetrei având pe ea tăciunii stinși; în Banat, când moare stăpânul casei, copiii și rudele, dar mai ales văduva, îl însoțesc pe mort cu lacrimi și jeluiri tânguitoare; ei mănâncă în picioare în aceeași cameră unde zace cel mort și nu uită, când au vin sau rachiu, să verse câteva picături asupra celui decedat, bând apoi pentru mântuirea sufletului său; a doua zi, când este pus în sicriu, i se pun în jurul capului fructe (mere, pere, prune etc.) și ierburi proaspete mirositoare; rudele laudă meritele celui dispărut, chiar și cel care i-a fost dușman nu poate lipsi de la ceremonie, deoarece ar fi arătat și vorbit peste tot, fiind urât de tot satul, ba chiar și mortul ar ieși din mormânt și i-ar face necazuri; la groapă, înainte de înmormântare, ierburile mirositoare sunt luate de la capul mortului și duse acasă, unde sunt păstrate cu mare cinste; ca să nu se transforme în strigoi care să le sugă sângele sau care să-i chinuiască în felurite chipuri pe cei vii, oamenii cred că s-ar putea împiedica acest rău doar atunci când mortul este dezgropat și îi este străpuns pieptul cu un cuțit până traversează tot trupul (GRISELINI,p.178;187). Semne care prevestesc moartea: pocnește grinda casei, se dărâmă de la sine un perete, bolnavul se plânge că îi cresc degetele sau că îi pune cineva mâna la ochi, acesta visează o fântână lângă vatră sau pânze negre, câinii urlă, câinii cântă precum găinile, iar găinile cântă cocoșește, vrăbiile se izbesc de geam - Vaslui (BĂLĂNESCU, p.268). Este semn de moarte pentru acela care visează că este chemat de un mort - Bucovina (COJOCARU, p.163). Sunt semne că omul nu mai trăiește mult când pocnesc neașteptat mobilele, sau alte obiecte, sau elemente constructive ale casei (mese, scaune, lavițe, paturi, lăzi, stâlpii de la horn, ușile, pereți, icoane, oglinzi, grinzile casei), sau când se

sparg fără motiv explicabil vasele și geamurile - Sibiu;Năsăud;Muntenia;Suceava; când cade din cui o icoană și se sparge - Sibiu;Bucovina; când ușile se deschid de la sine - Bucovina; când se dezlipește și cade tencuiala de pe pereți; când miaună neîncetat pisicile în casa unde se află un bolnav - Năsăud;Moldova;Bucovina; când fug de la casa omului sau mor pisicile - Năsăud; când găinile cântă cocoșește - Sibiu;Muntenia;Neamț;Suceava; când vitele rag mai ales în momente nepotrivite, de pildă atunci când mireasa este luată de la casa ei, cu un car cu boi, ca să fie dusă la casa soțului ei - Suceava; când câinele urlă și sapă pământul în fața casei - Sibiu;Năsăud;Muntenia; Moldova;Suceava; când ochiul se bate de mai multe ori și în diferite răstimpuri - Suceava; prevestește moarte pentru acela care se visează că stă de vorbă cu un mort și că mortul îndeamnă să fie urmat și să meargă acolo unde se află el - Suceava; când se visează arături, gropi, morminte proaspete, apă tulbure, lumânări stinse, vite tăiate, oameni îmbrăcați în negru - Suceava; când curge sânge din nas - Suceava; când cucuveaua sau bufnița cântă pe casă, mai ales în timpul zilei, sau în apropiere (pe poartă, pe cumpăna de la fântână, pe șură, grajd, pe un pom din grădină) - Sibiu;Năsăud;Suceava; când bolnavul afirmă că vede diferite figuri de oameni, de animale, de păsări, cu deosebire porumbei, când se ciupește neîncetat de nas și se scobește des între dinți, când se întoarce mereu cu fața la perete și caută cu ochii ațintiți în sus sau își îndreaptă privirea spre anumite obiecte și rămâne cu ea fixată asupra lor, când i se împăienjenesc ochii și i se duc în fundul orbitelor, când i se ascute nasul, i se învinețesc articulațiile degetelor și unghiile, când începe să aiureze și spune să i se dea hainele și încălțămintea, ca să se îmbrace, fiindcă vrea să plece, sau când începe să respire cu greutate - Transilvania;Suceava; dacă un om agonizează îndelung, se obișnuiește să i se facă și unele descântece: se ia un vas cu apă proaspătă, în care se pune un mănunchi de busuioc, legat cu un fir de bumbac de culoare roșie, după care apa este descântată; cu această apă, trupul bolnavului este stropit de trei ori pe zi: întâia oară, lângă masă, înainte de răsăritul soarelui; a doua oară, pe la amiază, trupul fiindu-i așezat în mijlocul casei; a treia oară, imediat după apusul soarelui, la ușă, lângă pragul acesteia, sau cel puțin în apropierea ușii - Năsăud; despre cei care agonizează timp îndelungat se crede că le pare rău de gospodărie, de cei dragi, sau că nu-i lasă cei din jur să moară cu plânsul lor, drept pentru care aceștia sunt scoși din camera muribundului - Suceava; că au săvârșit multe păcate grele - Moldova;Neamț; că au blestemat pe cineva - Sibiu; sau singuri s-au afurisit sau au jurat strâmb - Suceava; că și-au încredințat sufletul celui necurat - Bucovina; la cei cu suflet bun moartea se arată totdeauna frumoasă, pe când la cei răi ea este urâtă, chiar fioroasă - Sibiu; la cei buni care mor greu se crede că un membru al familiei a făptuit un păcat greu - Sibiu; de asemenea, se consideră că femeile care au copii mor mai ușor decât cele fără copii sau văduvele, pentru că acestea ar fi mai păcătoase - Sibiu; copiii mor mai ușor, pentru că ei nu au păcatele pe care le posedă părinții lor sau cei bătrâni - Vrancea;Galați;Neamț; când agonia se prelungește, bolnavului i se mută trupul în alt loc, pentru a i se ușura suferința - Suceava; sau se ia o față de masă sau un ștergar, se pun în fața casei, unde două femei aflate la menopauză fac mătănii în formă de cruce, așezate pe aceste țesături, după care pânzele se pun pe trupul muribundului - Sibiu; sau pe două-trei fețe de masă așezate în podul casei, chiar deasupra locului unde zace bolnavul, fac asemenea închinări nouă persoane - Năsăud; în unele locuri, bolnavului i se schimbă locul unde agonizează, este pus pe pământ, cu fața orientată spre răsărit, uneori i se pun sub cap jugul în care au tras boii la aratul pământului, sau spițe și alte componente ale carului său, câteodată chiar și o roată întreagă, crezându-se că moartea îi este grea fiindcă a pus cândva pe foc vreun jug - Buzău;Ialomița;Călărași; se pune jugul sub capul muribundului, fiindcă se crede că acesta a furat cândva un jug - Bucovina; în alte locuri, se crede că bolnavul care stă cu capul pe pernă umplută cu pene de pasăre nu poate muri repede, pentru că sufletul lui este doritor de pene, din care cauză i se ia perna și în loc i se pune un cojoc sau un pieptar întors cu blana în afară, considerându-se că oaia și mielul sunt simbolul sfințeniei și nevinovăției și gestul îi va ușura moartea - Suceava; unii spun că pe pene să nu moară omul, fiindcă penele, mai ales cele de găină neagră, nu sunt semn de bine, ci să se zacă pe fân sau paie,

pentru că acestea sunt amestecate cu flori frumoase și mirositoare - Sibiu; dacă omul care agonizează îndelung a fost morar, i se pun sub cap uneltele sale (ciocan, bardă, chiar și o bucată de piatră de moară), crezându-se că acesta a luat prea mult uium sau a furat din făina și grăunțele oamenilor - Moldova;Bucovina; celor bogați, care au măsurat părtinitor pământul lucrătorilor, li se introduce pe fereastră o prăjină și li se pune în mână, pentru că au năpăstuit pe muncitori - Buzău; dacă întâmplător, în timp ce i se citesc „rugăciunile la ieșirea sufletului”, muribundului i se stinge lumânarea de stat, se crede că omul nu va muri, ci se va vindeca și se va scula din pat - Sibiu; când moare un copil înainte de a fi tuns prima dată, adică înainte de a fi împlinit vârsta de un an, nașul lui, care ar fi trebuit *„să-l reteze”*, îl măsoară cu o ață, apoi îl tunde în formă de cruce, ia ața și părul, scoate un cui din perete și așează în gaura rămasă ața și părul, apoi bate la loc cuiul, rămânând așa pentru totdeauna, considerându-se că este bine ca norocul să rămână în casa părintească și să nu se ducă în pământ - Suceava; imediat ce a murit, se deschid ușile și ferestrele, pentru ca moartea care duce sufletul să aibă pe unde să iasă - Buzău;Suceava;Bucovina; se acoperă vasele cu apă, ca să nu cadă sufletul în ele și să se înece, pentru că sufletul trage la apă - Moldova;Suceava; i se lasă lumânarea în mână până ce este scăldat, când aceasta este stinsă și aprinsă apoi, după înmormântare, timp de trei zile în locul unde omul și-a dat sufletul - Suceava; sau această lumânare arde timp de 40 de zile după înmormântare - Banat; se crede că oamenii care mor în ziua de Paște, sau în Săptămâna Luminată, sau în răstimpul de la Paște la Rusalii sunt norocoși, fiindcă ei merg direct în Rai, pentru că porțile Raiului sunt permanent deschise în aceste intervale de timp - Banat;Transilvania;Cluj;Năsăud;Bucovina; merg direct în Rai cei ce mor de Paște sau în Săptămâna Luminată, dar cei ce mor în cea de a doua săptămână după Paște, numită și *a negrilor*, sunt cei mai nefericiți, fiindcă se duc direct în iad - Muntenia; se mai crede că este bine ca omul să moară noaptea, pentru că ziua nu are liniște din pricina păsărilor - Suceava; fiecare om are câte o stea prinsă de soarta lui, care cade din cer la moartea lui - Bucovina; se mai crede că, la toate vămile pe care trebuie să le traverseze sufletul celui decedat, sunt draci, proveniți dintre îngerii izgoniți de către Dumnezeu, dar care nu au căzut pe pământ, ci au rămas în aer, nici în cer, nici pe pământ; aceștia s-au hotărât să facă ei vămile; pentru aceasta, ei posedă o carte neagră în care sunt scrise cu litere albe toate păcatele pe care le-au făcut oamenii, chiar și pe cele mai mărunte, și însoțesc sufletele în călătoria lor spre cer, ademenindu-le spre iad; dacă mortului, după ce a fost aranjat în sicriu, i se deschid ochii de mai multe ori și rămâne cu ei deschiși, unii cred că în casa respectivă se va instala sărăcia și foametea și că acea familie nu va mai putea recupera starea anterioară; alții cred că mortul toată viața a dormit, iar acum vrea să stea cu ochii deschiși; sau cred că va mai muri cineva din casă ori din acel neam, încă un bătrân sau doi tineri - Suceava; pentru a i se face sicriul, măsura mortului se ia: cu o trestie sau cu o nuia de alun, cu condiția ca el să nu iasă mai mare decât trupul celui decedat, pentru că locul rămas liber ar atrage pe un alt mort din familie - Transilvania; Dobrogea;Moldova; sau cu o ață sau sfoară, iar, dacă mortul a fost un om cu noroc în viață, ața se păstrează la grinda casei, ca norocul să nu se depărteze de casă - Muntenia; îmbrăcarea și gătirea mortului cu hainele cele mai bune și mai scumpe se face din respect pentru el, dar și pentru că se crede că așa se va înfățișa înaintea lui Dumnezeu - Muntenia;Buzău;sudul Moldovei;Bucovina; în Suceava se consideră a fi mare păcat ca mortul să nu fie îmbrăcat în cele mai bune haine; tot în Suceava, celor mai în vârstă decedați li se pune o basma sau o năframă, pe care să o folosească pe drumul cel lung, pentru a se șterge de sudoare, ei fiind nevoiți să străbată 24 de vămi pentru a ajunge la împărăția cerurilor; iar în această lungă călătorie, ei vor suferi de sete, foame, frig și căldură și de aceea trebuie să aibă haine noi și trainice; legătura (*„piedica”*) pe care o are mortul la picioare este foarte bine păzită, pentru a nu fi furată de cineva, pentru că se crede că acela care are o asemenea legătură poate să facă diferite farmece de dragoste cu ea, mai ales celor care le-a cam trecut vremea măritișului; în Bucovina se crede că, dacă mortul are o figură tristă, chiar și după ce este îmbrăcat, înseamnă că a fost un om păcătos, iar dacă este copil se spune că el vede păcatele părinților lui și ale altor rude;

alții consideră însă că decedatul este trist pentru că îi pare rău după lumea pe care o părăsește; când figura mortului este veselă, se crede că vede ceva frumos pe drumul de dincolo, dar poate să fie și mulțumit că o rudă apropiată va muri curând și că astfel nu va fi singur pe lumea cealaltă; în zonele Sibiu și Bucovina, se crede că priveghiul mortului trebuie făcut pentru a nu se apropia cine nu-i bun de el, iar, în Muntenia, ca să nu vină strigoii la el; în Sibiu se spune că priveghiul este o faptă bună și primită de Dumnezeu, iar în Suceava se crede că sufletul mortului vede și aude tot ce se întâmplă în jurul lui și se bucură de cei ce vin la el; pentru că dincolo domnește întunericul, i se aprind lumânări - Bucovina; cei ce vin pentru omagierea memoriei mortului sărută crucea sau iconița de pe pieptul acestuia, depun și câte o monedă pentru vămi și primesc din partea celor din familie un pahar de vin și o bucată de pâine - Munții Apuseni; se fac și diferite jocuri în timpul priveghiului, se cântă din fluier, se spun povești, iar afară se buciumă și se trâmbițează, dând de știre celor din sat că unul de-ai lor a murit - Bucovina; în Suceava, se fac și șezători la mort, buciumele scot sunete de jale, iar la morții cei tineri se trage și cu pușca; în Olt, Argeș și Vrancea există obiceiul să se facă foc în ograda mortului și să se joace în jurul acestuia; în Neamț, mortul este dus la cimitir în sanie, fie vara, fie iarna, la care se înjugă doi sau patru boi negri, ca să-i fie calea mai ușoară; în unele locuri, înjugarea se face cu jugul întors cu susul în jos, arătând prin aceasta că de acum, în lipsa gospodarului, toate vor merge pe dos și fără rânduială; în Țara Hațegului, unde fața jugurilor este ornamentată, jugul se pune invers la boi, să nu se mai vadă *„împistrirea”* jugului, în semn de tristețe; în Țara Oașului, în localitățile din preajma Gherlei și în unele sate de munte din Bucovina, mortul este dus tot cu sania, iar boii negri sau bivolii poartă în coarne colaci și ștergare, în schimb tinerii decedați sunt duși pe umerii prietenilor lor; în toate celelalte zone, mortul este dus la cimitir cu carul sau cu *„rudele”*, care apoi se aruncă în groapă sau se depun la biserică; în Munții Apuseni, carul la care sunt înjugați patru boi negri, când omul este bogat, animalele sunt împodobite cu brazi și cu năframe, iar la grumaz au tălăngi; în toate zonele, tot ce se pune la sicriu, la cruce, la coarnele boilor și la car (năframe, basmale, testemele etc.), inclusiv colacii, se iau de către cei care le poartă; despre oamenii care își iau singuri viața se crede pretutindeni că, uitând de Dumnezeu, sinucigașul ar fi fost părăsit de îngerul său păzitor, iar Satana le-ar fi luat mințile și i-ar fi făcut să se închine acestuia cu trup și suflet, din care cauză s-au sinucis; nu sunt îngropați de preoți, ci doar de gropari; uneori, oamenii mai evlavioși refuză să înhumeze un sinucigaș, considerând că, fiind luat de diavol, ușor s-ar putea să treacă și la ei, căutând astfel să obțină noi victime; se mai crede că sinucigașul nu are niciodată odihnă în mormânt, ci zi și noapte aleargă să aducă și alți oameni în acele clipe de rătăcire, care să-i determine să-și curme viața; de aceea, cine trece pe lângă un *sniamăn* (mormânt al unui sinucigaș) aruncă pe el ce găsește: un pumn de țărână, vreascuri, paie, pietre, crezând că rătăcirea nu se va prinde de el; dacă nu procedează astfel, sinucigașul trimite după el rătăcirea, îl face să rătăcească drumul, mai ales noaptea, îl îndeamnă cine știe pe unde și-l face să-și ia viața - Suceava; în Moldova, locuitorii cred că acela care s-a omorât singur s-a dat lui Satana și s-a făcut calul acestuia; nu-l îngroapă preotul, nici nu este dus la biserică, este dus în schimb și îngropat acolo unde și-a luat viața; locul unde este îngropat poartă numele de *șniamăt*, termen care înseamnă și foșnetul frunzelor, al ierbii, porumbului, al frunzelor arborilor, locul fiind considerat ca necurat, spurcat, din care cauză oricine trece prin preajmă aruncă crengi deasupra lui, ca să se știe că acolo s-a întâmplat o nenorocire și ca să nu treacă vreo vită sau vreun om peste el sau să se așeze acolo și să se odihnească, fiindcă ar putea să amuțească imediat, sau ar surzi, sau i-ar pieri pe loc puterea, astfel că ar rămâne pentru tot restul vieții un neputincios, dacă nu cumva ar muri în scurt timp; în Suceava, se spune că acela care doarme într-un asemenea loc are visuri de moarte, care se și împlinesc până în trei zile; când crengile de pe *șniamăt* s-au înmulțit, li se dau foc și apoi se aruncă altele; în general, se aruncă obiecte fără viață: așchii, surcele, nuiele, fân, crengi uscate; în zona din jurul Sibiului, cuvântul *șniamăt* este de asemenea cunoscut, iar în Năsăud se spune că *„este un fel de diavol, care împiedică pe oameni și le face smintele”*; în Sibiu, Năsăud, Moldova și

Suceava se crede că sufletele sinucigașilor sunt: pierdute, că plâng, se tânguiesc și rătăcesc un timp mai îndelungat, așteptând să le dea cineva de pomană, până la urmă ducându-se tot plângând drept în iad, unde sunt muncite pentru totdeauna, fiindcă înaintea lui Dumnezeu nu pot să se arate; în nordul Moldovei, se crede că sufletele sinucigașilor sunt purtate în triumf de către diavol, care le duce direct în iad; totuși, și pentru sinucigași se poate face să fie eliberați de cazna cea eternă a iadului și scoși la lumină, dacă li se dau, într-o duminică, 40 de liturghii, 40 de prescuri, 40 de monede și 40 de lumânări la 40 de biserici - Sibiu; aproape în toate zonele, despre fapta sinucigașilor se spune că determină ca natura întreagă să se tulbure, cerul *„să se alerge”*, să plouă ca *„din cofă”*, fulgeră, tună și trăsnește de se cutremură pământul; vântul se preface în vântoase și vifore cumplite, care scot arborii din rădăcini, descoperă casele și acareturile, fiindcă este mânia lui Dumnezeu; de aceea, la o asemenea vreme, se crede, în Sibiu și Brașov, că undeva cineva și-a luat singur zilele; dacă cineva a murit accidental și acest lucru s-a petrecut în locuri străine, atunci îl îngroapă în acel sat sau în localitatea cea mai apropiată, pentru că nu este bine să fie trecut mortul peste hotar, fiindcă va bate grindina; dar în locul acela se pune o cruce spre aducere aminte, dar și pentru că locul a fost necurat și de aceea i s-a întâmplat omului nenorocirea; în caz că nu se pune cruce înseamnă că locul rămâne în continuare necurat și cel căruia i s-a întâmplat nenorocirea iese noaptea înaintea oamenilor care trec pe acolo și încearcă să le pericliteze și lor viața, pentru că și sufletele lor rătăcesc timp mai îndelungat până se duc la cer; în caz că crucea nu poate fi pusă în acel loc, cum ar fi de pildă la cei înecați, se pune mai departe, dar exact în dreptul acelui loc - Muntenia; în Buzău, se crede însă că i se iartă toate păcatele și merge direct în Rai cel care moare din trăsnet; în nordul Moldovei, se crede că înecații sunt ai Maicii Domnului, care face mreje din fuioarele ce se pun la cruce în ajunul Bobotezei, le aruncă de trei ori în apa unde se îneacă un om și, dacă acesta nu este chiar atât de păcătos și dacă se prinde în mreajă, atunci îl scapă, fiindcă Maica Domnului îl scoate afară ca pe pești, dar, dacă este păcătos, cade prin ochii mrejei din nou în apă și merge în iad; cei morți de mâna altor oameni, oricât de păcătoși ar fi, li se iartă păcatele; în schimb, sufletele ucigașilor nu-și pot afla nicăieri odihna, nici chiar în iad, unde de obicei se crede că merg; cei uciși sunt iertați, pentru că ucigașii iau asupra lor și păcatele celor uciși - Năsăud;Bucovina; indiferent cum a murit, oamenii fac tot ce este posibil ca decedatul să fie înmormântat, pentru că se crede că sufletul celui neînmormântat rătăcește necontenit ani de-a rândul pe unde i s-a mistuit trupul - Ialomița; Vrancea;Moldova; Suceava; se crede și că sufletul celui neîngropat plânge împreună cu îngerul său; de aceea, dacă s-a înecat, se fac zile întregi eforturi să i se găsească trupul și să-l înmormânteze; dacă nu îl găsesc, se spune că acela trebuie să fi fost tare păcătos, fiindcă altfel Dumnezeu ar fi avut grijă de el; fiind deosebit de păcătos și, din această cauză, neajutorat, sufletul celui mort și negăsit umblă și nu poate ajunge la locul de odihnă veșnică, pentru că trebuie să se curețe de păcatele pe care le-a făcut în viață; de aceea, când plouă neîncetat zile în șir, de parcă gem râurile, oamenii spun că aceste fenomene se datorează înecării unui semen de-al lor; iar în cazul că se găsește un cadavru, oamenii aruncă puțin pământ peste el, spre a simula astfel înmormântarea; când cineva moare în țară străină, de pildă într-un război, se confecționează acasă un stâlp, care la 6 săptămâni sau 40 de zile este îmbrăcat cu o ie sau o cămașă, după cum a fost, bărbat sau femeie, și apoi se slujește ca la mort, după care se împlântă în pământ și i se pune *mărul*, adică o pâine în care se înfige o creangă de măr, în ramurile căreia se pun covrigi, mere, nuci, trei lumânări, iar toate se pun într-un blid, care este dat în final nașei sau nașului care l-a botezat, fiindcă fără de tată și mamă se poate boteza și cununa, dar fără nași nu se poate - Sibiu; în schimb, în Bucovina nu se face nimic în astfel de cazuri, decât parastas și praznic de pomenire; în Banat, pentru sinucigași nu se face nimic, nu se dă nici pomană, pentru că se crede că el este tâlhar sau lepădat de Dumnezeu și nu este primit în împărăția lui Dumnezeu; la înmormântările normale, după ce preotul a pecetluit mormântul și a aruncat țărână peste sicriu, asistența face câte 12 mătănii, pentru iertarea păcatelor celui mort și odihna lui - Muntenia; doi buciumași își pun buciumele cruciș peste groapă și buciumă a jale, sau

vine un om cu fluierul și cântă o doină de jale - Suceava; după înmormântare, se apropie o femeie din neam și dă, peste groapă, o găină sau un cocoș negru, spălate foarte amănunțit pe picioare, apoi o ulcică cu apă, o năframă sau un ștergar, un colac sau o pâine și o bucată de sare, ofrandele fiind luate de gropari, fie ca plată pentru osteneala lor, fie ca să se vadă că se face totul pentru sufletul celui mort, ca să aibă și el pe lumea cealaltă, iar aici, pe pământ, să nu zică nimeni că s-ar fi arătat și în mormânt a fi avar; la slujba de pomenire a mortului, se împodobește un băț cu flori și se încolăcește cu o lumânare de ceară, care stă aprinsă cât citește preotul rugăciunea mesei de pomană, apoi, după ce se așează toți la locurile lor, se stinge lumânarea, iar bățul împodobit se pune pe un scaun, ținând locul mortului; toate cele ce se pun pe masă trebuie să fie fără soț, chiar și oalele puse la foc, iar vitele, înainte de sacrificarea lor, sunt spălate pe picioare și tămâiate, înconjurându-se fiecare animal, apoi sunt înjunghiate - Banat; peste mormânt se pun pâine și vin, vinul se varsă pe mormânt, iar pâinea (sau plăcinte) se dă la oamenii sărmani; apoi se tămâiază mormântul, înconjurându-l, ca să-l oprească pe mort să se facă strigoi - Banat; se mai pune la mormânt un felinar, în care se aprinde o candelă în sâmbetele morților - Muntenia; Moldova; la ieșirea din cimitir, peste tot în România, cei care au condus mortul la groapă se spală pe mâini și apoi se întorc acasă totdeauna pe alt drum decât cel pe care au mers prima dată; acolo unde în drum este apă sau o fântână, se stropesc cu apă proaspătă sau se spală pe față - Muntenia; Moldova; există și obiceiul ca, după ce se spală, să arunce câțiva pumni cu apă spre înapoia lor - Olt; groparii se spală deasupra uneltelor folosite, apa fiind adusă de nașa celui decedat spunându-se că această apă este bună împotriva amorțelii mâinilor - Sibiu; cine iese primul pe poarta cimitirului, dacă este bărbat, înseamnă că următorul decedat va fi bărbat sau femeie, dacă prima ieșită este o femeie care a participat la înmormântare - Banat; tot în poarta cimitirului, rudele decedatului dau fiecăruia dintre participanți un pahar de rachiu și câte o bucată de colac sau de pâine, pentru sufletul celui dispărut - Moldova;Bucovina; când se însoară sau se mărită pentru a doua oară cel sau cea rămasă în viață, neamurile se duc și varsă un vas cu apă pe mormântul celui decedat, ca să-i stingă focul de la inimă celui mort, că i se cunună soția sau soțul, acest gest făcându-se în timpul cununiei, fiindcă se crede că atâta timp cât va sta femeia măritată cu al doilea bărbat, cel mort stă în foc; dar mai toarnă apă și pentru a-i trăi al doilea bărbat - Prahova (**3.**MARIAN,II,p.259-260;III,p.7-11;22;27-29;31-33; 48-54;128-130;154;164-165;212-215;217-220; 222-227;229-230; 239; 286-287; 315; NOTE, Antonescu). Dacă într-o familie moare primul copil din mai mulți este semn că acea familie nu va avea noroc - Suceava; se spune că are multe păcate omul care se chinuiește să moară și că din acest motiv nu-l iartă Dumnezeu - Muntenia; dacă un membru al familiei moare într-o zi a anului, care se potrivește ca dată cu aceea în care a fost născut unul dintre copii, se spune că pruncul va avea același destin ca al omului decedat - Tecuci; nu este bine să fie întors din moarte cel ce agonizează - Argeș; se crede că așa i-a fost destinul omului care moare de o moarte năprasnică și că așa cum i-a fost scris, așa se și întâmplă - Suceava; omului omorât de trăsnet i se iartă toate păcatele și sufletul lui merge direct în Rai - Muntenia; dacă trupul unui mort nu se rigidizează este semn că va mai muri o rudă a sa - Ialomița; despre morți să nu se vorbească de rău, fiindcă li se ia astfel din păcate - Botoșani; fiindcă omul se naște cu capul înainte, este dus la groapă cu picioarele înainte - Muntenia; în timpul privegherii, mortul să nu fie lăsat singur în casă, pentru că se face strigoi - Muntenia; este primejdie de timp secetos, dacă se trece cu mortul peste o apă - Muntenia; ca să nu i se înmoaie mâinile, cel care vede un mort nu trebuie să lucreze nimic până ce nu are loc înmormântarea - Vâlcea; din aceeași cauză nu torc, nu țes, nu spală nici femeile din acea parte a satului unde se află un om mort - Bihor; femeia gravidă să nu se spele sau să facă altă treabă, când are mort în casă, fiindcă moare ea la nașterea copilului - Tecuci; când moare cineva din familie, cloșca trebuie acoperită cu ceva, ca să nu-i moară puii din ouă - Vaslui; iar când moare cineva din sat, gospodina trebuie să amestece ouăle de sub cloșcă, în caz contrar puii vor amorți în ouă și nu vor mai ieși - Suceava; se spune că va avea noroc la primirea de pomană a unor bunuri cel ce va scălda, de-a lungul vieții, nouă morți - Tecuci; cei ce

vin la mort, în semn de compasiune, omagiu și respect, nu sunt petrecuți la plecarea din casă, așa cum se procedează în cazul oaspeților - Suceava; de la mort să nu se ia nimic, pentru că este păcat și cel ce o face își aduce șoarecii în casă - Tecuci; dacă decedatul a fost un om norocos, familia îi ia măsura trupului și o păstrează la grinda casei, pentru ca norocul să nu se depărteze de acea casă - Muntenia; după scoaterea mortului din casă, se închid ușile și ferestrele, ca moartea să nu intre din nou și să ceară o altă victimă - Suceava; până la biserică, mortul este mai ușor, iar, de la biserică și până la cimitir, trupul lui se îngreunează - Botoșani; nu se dezgroapă mortul până la împlinirea a patru ani de la deces, pentru că este posibil să moară și altcineva din familie - Tecuci; dacă, la deshumare, un mort este găsit neputrezit, este semn că el a făcut jurăminte care nu i-au fost dezlegate la slujba de înmormântare, din care cauză este rezemat de zidul bisericii și preotul îi citește pentru dezlegarea acestora - Muntenia; ca să poată fura nestingheriți, hoții aruncă pe fereastra unor case legătura folosită la legarea picioarelor unui mort, făcându-i pe cei din casă să doarmă adânc; dacă această legătură este pusă însă la clanța ușii, cei din casă nu se mai scoală, până nu vine cineva să le dezlege ușa - Suceava; dacă se îneacă un om, ploaia va dura 40 de zile - Muntenia; dacă moare cineva în pădure, de moarte năprasnică, la înmormântarea lui vor fi ploi mari - Suceava; cine nu dorește să aibă capul amorțit nu trebuie să asiste la însoțirea unui mort, de la scoaterea lui din casă și până când este pus în groapă - Tecuci; cine își visează o rudă moartă i se prevestește că îi va mai muri cineva din familie - Ialomița (**2.**GOROVEI,p.42;53;75;117-118;131; 143-145;149;151-154;169; 181;196;214-215;221; 228;232). În Banat, unelte pentru prelucrarea textilelor (fuse, furcă de tors, sucală, rășchitor) sunt puse în sicriu nu doar pentru a împunge și exorciza mortul (posibil strigoi), ci și datorită încărcăturii lor magice, ca unelte care provoacă transformarea, prelucrarea cânepei, ca plantă magică (**4.**BOCȘE,p.348;353). În cele două nopți cât timp mortul este depus în casa lui, se strâng noaptea aproximativ 40 de oameni la priveghi, mai mult tineri; se bea rachiu, nu se mănâncă; tinerii se joacă, se distrează, uneori se sărută - Ținutul Pădurenilor (APOLZAN,p.18). În Maramureș, cea mai teribilă interdicție la stână este omorul; când, în urmă cu aproape 40 de ani, niște străini au ucis un om pe un munte, localnicii au lăsat muntele pustiu pentru un an de zile, ca să-l bată ploile, vântul, să-l curețe și să-l spele; cel care moare pe munte este îngropat acolo, pe plaiul unde și-a păscut oile, pentru că dacă mortul ar fi adus jos, în câmpe, florile s-ar veșteji, iarba s-ar usca, apele ar seca, focul s-ar stinge; se crede că nu trebuie să se spele nimeni când este mort în casă (BOGDAN, p.100;109). În Țara Hațegului, așezarea mortului în sicriu se face după ce în acesta se pun otavă (proaspăt cosită sau uscată) sau rumeguș rămas de la confecționarea *copârșeului*, noroi sau nisip, *„să-i fie mortului calea netedă pe drumul ce-l are de făcut”*, un fuior de cânepă de vară, *„să-i fie calea moale ca fuiorul”*, 5 crengi (sau muguri) de rug, câte una în fiecare colț al sicriului și una la mijloc, *„ca să nu-i fie calea împiedicată”*, precum și o seceră stricată sau un cui de fier; se presară apoi în sicriu, de jur-împrejur, tămâie și căței de usturoi (CLOPOTIVA,II,p.429). În Gorj, mortul se acoperă cu o pânză albă, cusută cu râuri pe margini; la colțurile casei, se pun două fire de bumbac sau lână de culoare roșie, neagră și albă, care se numesc *străji*; sicriul se îmbracă în interior cu pânză albă, iar, după ce a fost „citit” de preot, se pune în el grâu, usturoi și cânepă, cărora li se dă foc; apoi se pune trupul mortului, având sub cap o pernă umplută cu cânepă, unde se mai pune coajă de alun, rug, 9 pietricele de râu, pieptenul folosit la pieptănat, săpunul folosit la spălat, foarfecele folosit la tuns, fusul folosit la torsul fitilului de lumânări etc., totul având rostul de a împiedica mortul să se facă moroi; se mai pun în fața de pernă un fus, un ciob de marmură, boabe de mei, praf de pușcă; în cazul decedaților care au fost părinți, se mai pun ouă fierte, zahăr și o turtiță ștampilată cu un pistornic, pentru ca ei să aibă ce da nepoților sau copiilor morți care le ies înainte pe lumea cealaltă; dacă omul a fost rău în viață, i se introduce în vestă o undrea cu vârful în sus; inelul care i se pune în deget are rostul să bată cu el la poarta vămii; pomana care se dă la înmormântare se compune dintr-o masă scundă pe care se așează mâncare, băutură, o pasăre (de obicei, o găină), un fuior de lână de care este legat un știulete de porumb, cu pănușii răsfrânți, o ulcea sau ulcior cu apă, un peșchir legat tot cu

un fuior de lână, legat și acesta de un băț, o mătură, o lampă etc., toate în credința că le va avea mortul pe lumea cealaltă; se crede că sufletul, după ce a ieșit din trup, se duce după ușă și rămâne acolo 7 săptămâni, după care pleacă și colindă pe unde a umblat în viață; din această cauză, timp de 7 săptămâni nu se aruncă după ușă gunoi sau apă; în tot acest interval de timp, dimineața se tămâiază mortul de către o femeie bătrână, plătită pentru aceasta, iar la biserică, în fiecare sâmbătă se face parastas; după înmormântare, mama sau una dintre rudele apropiate *„poartă turtițele”*, adică în fiecare dimineață din cele 7 săptămâni este dus unui vecin sărac o ulcea cu apă pe care se pune o turtiță din făină de porumb, căreia i se mai spune *popoi*; pe acest popoi, de mărimea unei azime, se pune mâncare, de obicei uscată, ca să fie ușor de transportat, iar într-o sticlă i se pune vin sau țuică; în zilele de post, i se duce mâncare de post; dacă răposatul este copil, i se duce într-o strachină lapte sau mâncare de post (CĂRĂBIȘ,p.96-97; 99-100). Imediat după moarte, se face ultima scaldă de către un grup de femei și bărbați, care taie decedatului unghiile, îl bărbieresc, dacă este cazul, iar toate resturile, împreună cu săpunul și pieptenul folosite și cu șapte sau nouă boabe de porumb, cu o fărâmă de tămâie și cu un cățel de usturoi, se face o legătură, care se pune sub capul celui mort, pentru ca acesta să nu se facă strigoi; apoi trupul acestuia este îmbrăcat și aranjat pe o masă, în camera *„din față”*, cu picioarele spre răsărit; pe piept, se pune o lumânare încolăcită, lungă cât este și trupul decedatului - Gorj (SANDA,p.46). Când mortul este tânăr și necăsătorit, înmormântarea se face cu brad, ca la nuntă, iar din cârpe se confecționează o păpușă îmbrăcată mireasă, care este purtată de un tânăr în fața carului care poartă sicriul, alături de fete nemăritate, îmbrăcate în costume de mireasă, lăutarii intonând melodii specifice nunții, în special *„Hora miresei”*; în general, imediat după decesul oricărui om, indiferent de vârstă, oglinzile din casă sunt acoperite sau întoarse cu fața la perete; pe durata celor trei zile, cât mortul este privegheat, încăperile casei și curtea nu se mătură; pregătirea mortului începe cu spălarea simbolică cu apă neîncepută, timp în care nu se vorbește; apoi mortul este îmbrăcat în haine de sărbătoare și este așezat în *tron* (sicriu); de degetul mortului, se leagă un ban și un săculeț cu grâu, porumb, fasole etc.; când mortul este scos din casă, săculețul este luat și păstrat în podul casei, pentru ca decedatul să nu plece cu norocul din casă; în sicriu se mai pun *statul mortului* (o lumânare de lungimea celui decedat și care se aprinde când moare și arde în toate cele trei zile cât este privegheat acasă), o oglinjoară, pieptene, foarfece, câlți, un *pristolnic*, o verigă de metal (dacă mortul este căsătorit), iar pe fața sa se pune *pânza de mort*, cusută cu mai multe cruciulițe; colțurile pânzei sunt unite cu o sfoară răsucită din trei fire colorate în roșu, albastru și alb; pe timpul celor trei zile, la fereastra casei cântă dimineața gorniști, iar, la ieșirea mortului din casă, se sparge o oală; în drum spre cimitir au loc mai multe opriri (*punți, hodineli*) la răscruci, la podurile de peste ape, la fântâni; dacă în sat nu sunt poduri, acestea sunt substituite cu bucăți lungi de pânză albă peste care trece întreg cortegiul funerar; după înhumare, toți cei prezenți „se spală” pe mâini cu țărână luată de la groapă; pentru ca mortul să nu se facă *moroi* (strigoi), la trei zile după înmormântare, trei femei merg la cimitir, fără să vorbească, aruncând în urma lor boabe de mei și cenușă, ca mortul să nu poată termina niciodată de numărat și separat cenușa de boabele de mei; pe mormânt, în cele patru colțuri, se înfig patru fuse, cu patru cățel de usturoi, iar pe fuse se pun fire de cânepă, înconjurându-se mormântul în cruciș - Dolj (ENACHE,p. 132-133). Când agonia se prelungește, se așează bolnavul pe pământ, pus pe haina sa, i se pune un jug sub cap, presupunându-se că ar fi aruncat vreodată în foc o bucată dintr-un astfel de obiect, se evită să se folosească pentru el perne umplute cu puf, deoarece ele evocă suferința păsărilor cărora li s-au smuls fulgii; după deces, mortul este așezat pe masă, păzit să nu treacă vreo pisică peste sau pe sub el, se acoperă oglinzile din casă, pentru a nu se vedea mortul în ele; este apoi scăldat, după caz, de patru femei sau de patru bărbați; apa rămasă este aruncată într-un loc ferit, ascuns; tot ascunse sunt și obiectele folosite de mort, săpun, prosop, pieptene, forfecuță, care sunt date de pomană însă peste trei zile; se ia lungimea mortului și se face o lumânare, care 40 de zile se aprinde în camera unde și-a dat sufletul; mortului i se face, la poartă, o casă din rogojini, cu pat,

masă, lampă, oglindă; pe drumul până la cimitir se ocolește de așa manieră ca să iasă 12 opriri, la răscruci, unde preotul citește și sunt aruncați bani; când se trece pe lângă o fântână, se dă de pomană celor din alai câte o cană cu apă; perna pusă în sicriu trebuie umplută cu talaș de lemn; la coborârea sicriului în groapă se aruncă din nou bani și se dă peste groapă o găină; mai demult se dădea o găină și un cocoș, adică o pereche, ca mortul să o aibă pe lumea cealaltă; în trecut, pe morminte se puneau mai întâi stâlpi și ulterior cruci; se răsădesc pomi fructiferi, în general vișini și pruni; pomenile se fac la 3, 9 20 de zile, *panaghia* (când se pregătește pomul cu haine) la 40 de zile, apoi pomenile de 6 luni, un an și 7 ani, precum și la zilele consacrate morților: moșii de primăvară, moșii de vară, moșii de toamnă, iar, în Postul Mare, în fiecare zi de sâmbătă - Vaslui (BĂLĂNESCU, p.268-269). Locuitorii din nordul Moldovei cred că sufletele celor înecați umblă în zona locului morții timp de 7 ani, sau până când își împlinesc anii de viață care le-au fost sortiți; ei ies pe uscat în nopțile senine, puterea lor răufăcătoare fiind la lună-nouă, dar mai ales la ceasul când ei s-au înecat; aceste duhuri strigă, îndeamnă pe alții să se înece sau se prefac în oameni care sunt în primejdie de a se îneca și-i cheamă pe alții în ajutor, iar aceștia când sosesc îi apucă de picioare și îi cufundă în apă, unde își găsesc sfârșitul (**2.**OLTEANU,p.213-214). În Suceava se crede că nu este bine să se plângă prea mult un mort, pentru că sufletul lui se zbate pe lumea cealaltă, iar sicriul stă în lacrimi în locul unde se află îngropat; înseamnă moarte sau veste nouă pentru cine visează învierea unui mort; viață îndelungată și sănătate, pentru cine visează un cadavru; se va despărți de rude cel care visează că asistă la îngroparea unui mort; va vedea un dușman cel care visează că un cadavru a intrat în putrefacție; va avea parte de câștig cel care se visează stând de vorbă cu un mort sau scoțându-l din casă; și înseamnă libertate și odihnă pentru cel care se visează îngropând un om; dar va avea parte de scârbă, când se visează că duce în brațe sau în spate un mort; trebuie să se păzească de oameni răi cel care se visează că este alergat din urmă de morți; pentru cine visează oameni morți înseamnă că dorințele și ispitele lui s-au sfârșit; va avea parte de mult bine cel care visează morți bând; va lua decizii greșite cel care se visează ridicând un cadavru; va primi o veste bună cel care se visează mergând după un mort care și el merge; dar când cel ce visează merge în alai după un mort înseamnă că va merge după oameni mari și străini; înseamnă luptă pentru cel care visează mort luând bani; înseamnă moarte și în cel mai bun caz răutate pentru cel care se visează îmbrăcând un mort - Suceava (NOTE,Băncescu). Serie simbolică: *descântec-apă-busuioc-fir roșu*; *mort-apă*; *găină neagră-apă-năframă-colac/pâine-sare*; *obiecte folosite la mort-porumb-tămâie-usturoi*; *monedă-grâu-porumb-fasole*; *lumânare-oglindă-pieptene-foarfece-cânepă-pistornic-inel*; *mei-cenușă*; *fus-usturoi-cânepă*; *fân-nisip/noroi-cânepă-rug-seceră/cui(fier)-tămâie-usturoi*.

MOȘ CRĂCIUN v. DECEMBRIE.

MOȘII

Folosit numai la plural, este numele mai multor sărbători religioase în care se fac slujbe și pomeni pentru morți (ȘĂINEANU,III,p.423). În literatura etnografică românească, noțiunea de „cult al strămoșilor" și aceea de „cult al moșilor" se confundă, deoarece nu există ritualuri distincte pentru „moși" și „strămoși"; definiția dată de Simion Florea Marian cultului strămoșilor sau cultului moșilor este și astăzi actuală: „pomenire și jertfă care constă mai cu seamă întru trimiterea de bucate și băutură, precum și a unor obiecte pentru mâncare și de băut apă, pe la vecini, la neamuri și mai ales copiilor sărmani de sufletul morților"; la sfârșitul sec. al XIX-lea, S.Fl. Marian consemnează nu mai puțin de 19 prăznuiri ale „Moșilor de peste an" și anume: Moșii de Crăciun, de Iarnă (sâmbăta dinaintea Lăsatului de sec pentru Postul Mare), de Flori de Mărțișor, de Păresimi, de Florii, de Joia Mare, de Paște, de Sân-George, de Ispas (Înălțarea Domnului), de Rusalii (Moșii de Vară), de Rusitori, de Sânziene sau Drăgaica (24 iunie), de Sân-Petru (29 iunie), de Sânt-Ilie (20 iulie), de Schimbarea la Față (6 august), de Sântă Maria Mare (15 august), de Ziua Crucii (14

septembrie), de Sâmedru (26 octombrie), de *Curastră* (când fată prima dată vaca gospodarului); în general, ziua dedicată morților este sâmbăta, întrucât în această zi Mântuitorul, ucis de vineri, a stat toată ziua mort, pentru a învia Duminica; la români, cultul moșilor este prin excelență o specialitate feminină, acestea ținând șirul datinilor, pregătind ofrandele, ducând pomelnicele la biserică, însoțind preotul la cimitir, ocupându-se în general ca toate aceste orânduieli să se desfășoare conform tradiției; pomana este o încredințare cu valoare simbolică a unor bunuri materiale (vase, alimente, băuturi, veșminte), purtând numele generic de „moși"; dintre alimentele date de pomană, cele mai frecvente sunt coliva și colacii; haine se împart la 3 și la 6 săptămâni sau la un an de la deces; întocmirea pomelnicului pentru biserică, în zilele de Moși, constituie o evidență genealogică, prin care este desăvârșită integrarea antroponimică în comunitatea creștină, integrare inițiată prin botez; pomelnicul consemnează morții celor doi soți, având astfel un caracter bilateral, dar și persoane în viață (rude consangvine colaterale - frați, surori, sau descendenți - fii, nepoți de ambele părți), înregistrându-se astfel trei-patru generații (PRESA).
Moșii de Păresimi cad totdeauna de 9 martie, în ziua când se prăznuiesc cei 40 de martiri; se dau de pomană mucenici, 40 sau 44 de pahare cu vin sau țuică, precum și iahnie de fasole cu untdelemn, nuci, poame, alune, toate ofrandele purtând numele de *moșii cei curați*; în general, în zilele Moșilor este interzis să se facă farmece (**3.**MARIAN,III,p.244-245;252). v. MARTIE.
Moșii de Ispas. În Dobrogea, este datina ca femeile să facă azime calde cu o zi înainte de Joia Înălțării Domnului (Ispasul) și să le împartă de pomană prin sat, împreună cu ceapă verde și rachiu, pentru sufletul morților, zicând că le dau ca să le fie acestora *„de drum"*, pentru că se crede că, în această zi, *„zboară"* morții la cer, după ce au venit pe la casele lor de Paște; și în Bucovina, există tradiția ca, în ajunul Ispasului și în ziua Înălțării Domnului, să se dea de pomană pentru sufletul morților; în multe zone, dar mai ales în Banat, toate cele care se dau de pomană se numesc Moșii de Ispas (PRESA).
Moșii de Rusalii sau Moșii de Vară. Cad în sâmbăta de dinainte de Duminica Rusaliilor, numită și Sâmbăta Moșilor sau Sâmbăta morților; dar, în zona de munte a Banatului și în Muntenia, se țin și în dimineața Duminicii Rusaliilor, când se dau de pomană colaci, olcuțe pline cu lapte și mămăligă; la toarta ulcelei, se leagă un mănunchi de cireșe și flori, iar în vas se pune și o lingură nouă; în Bucovina, se crede că în această zi se împărtășesc toți morții, de aceea nimeni din familie nu mănâncă până nu dă de pomană pentru cei decedați; pomana se face prin trimiterea la rude, la vecini, la familii sărace, dar mai ales la casele cu copii mici a tot felul de vase noi: ulcele, sticle, cănițe și căni, împodobite cu flori, în special busuioc, umplute cu apă, lapte, vin sau bere; se mai trimit farfurii și strachini în care se pun bucate și plăcinte, împreună cu o lumânare, care este aprinsă în momentul când se intră în casa unde se dă pomana, obiectele duse purtând și ele numele de *moși*; în Suceava, Moșii încep de sâmbătă și se termină luni, a doua zi după Rusalii, dându-se uneori și miei ca *moși*; în general, pomana constă în ulcele cu lapte pentru copii, celor maturi revenindu-le strachini cu brânză și caș; nașii de botez trimit uneori finilor și câte o juninca, la care se adaugă tot ceea ce trebuie gospodarului care posedă o vacă cu lapte: doniță, strecurătoare etc., însoțite de o lumânare de ceară; în afară de pomană, există și datina ca femeile să plângă la mormintele celor dragi, fiindcă se crede că după această zi păcătoșii sunt iar trimiși la muncile iadului; se împarte colivă; dacă în Banat, Transilvania și Bucovina, această zi este foarte răspândită, dar are un caracter mai mult familial, în Muntenia, unde se organizează și Târgul Moșilor, care începe de luni și durează toată săptămâna, până în sâmbăta înainte de Rusalii, se poate spune că ea are un caracter public (**3.**MARIAN,III,p.248-250). La nici o sâmbătă a morților poporul nu acordă atâta atenție pomenilor ca la *Moșii de Rusalii*, *Moșii cei Mari*, *Moșii Duminicii Mari* sau *Moșii de Vară*; spiritele care sălășluiesc pe pământ timp de 50 de zile (de la Paște până la Rusalii) trebuie împăcate cu pomeni abundente, pentru a fi determinate de bunăvoie să se întoarcă în lumea lor subpământeană; se cumpără din timp vase din lut și din lemn, linguri din

lemn, vasele se umplu cu apă, băutură, mâncare, se dau de pomană, împreună cu pâine, colaci, lumânări, la vecini, rude, prieteni; în Bucovina, nimeni din cei ai casei nu mănâncă până ce nu dă de pomană, iar, în Muntenia, femeile obișnuiesc să jelească la morminte; în unele zone ale țării, în seara dinspre Duminica Rusaliilor (Duminica Mare) se ung ferestrele cu leuștean și usturoi, spre a feri gospodăriile de duhurile rele, considerându-se că unele spirite n-ar mai dori să se întoarcă în morminte (**12.**GHINOIU,p.272-273). În Maramureș, lângă bisericile de lemn sau în latura sud-vestică a cimitirelor sunt așezate lespezi mari de piatră, care servesc ca mese; fiecare gospodar (sau familie de gospodari) își are locurile prestabilite; a ocupa locul altuia este un sacrilegiu; aici se împart pomeni pentru cei morți, după care urmează masa propriu-zisă de praznic; finele merg la masa nașei, cu o sticlă de țuică, un colac și un ou și, după ce închină, pomenind numele răposaților din familiile lor și din familia celei căreia îi închină, rostește și urări pentru roadele țarinei; apoi înmânează darul, după ce în prealabil îl sărută; nașa, la rândul ei, le dă un alt dar, pe care, la fel îl sărută (BOGDAN;p. 83). În tradiția creștină românească, Sâmbăta Rusaliilor este ziua de pomenire a morților sau *„Moșii de Vară"*; pentru odihna celor dragi se dau de pomană străchini de lut, cireșe, căpșuni, lapte cu orez sau lapte cu tăiețe de casă, plăcinte, caș cu ceapă verde, alături de o cană cu vin și o lingură de lemn, totul însoțit și de o lumânare aprinsă; la marginea târgurilor, sunt organizate, timp de o săptămână, tradiționalele *„bâlciuri de Moși"*; cad în sâmbăta de dinaintea Rusaliilor sau înainte de duminica în care se prăznuiește Pogorârea Sfântului Duh; sunt pomeniți toți morții din familie, moșii și strămoșii neamului; credincioșii aduc la biserică vin, colaci, pâine, colivă pentru a fi sfințite și apoi dăruite; conform tradiției, vinul și bucatele, care se dau de pomană, se pun în ulcele și străchini de lut, la toarta ulcelelor legându-se mănunchiuri de cireșe și flori de vară; în unele zone, se crede că, în această zi, cade Paștele Blajinilor (PRESA). Serii simbolice: *lapte-mămăligă-cireșe-flori*; *țuică-colac-ou; leuștean-usturoi*. v. BLAJINI.

Moșii de toamnă. Cad întotdeauna în sâmbăta de dinainte de Sfântul Dumitru (Sâ-Medru, 26 octombrie) și, împreună cu Moșii de iarnă, se mai numesc și Moșii cei Mari; se dă de pomană grâu fiert, pregătit cu unt, cu lapte sau brânză; de asemenea, se mai dă și un colac cu lumânare; în Banat, la Moșii de toamnă, se fierbe „scrob" cu făină de grâu și se dă vecinilor de pomană, acest preparat purtând denumirea de *„moși"* (**3.**MARIAN, III,p.244;251-252). Practicile legate de cultul morților, fără a atinge formele de manifestare de la Crăciun, Măcinici, Sântoader, Sângiorz, Paște și Rusalii, apar bine evidențiate și în sâmbăta dinaintea lui Sâmedru, adică la Moșii de toamnă, numiți și ei Moșii cei Mari sau Moșii lui Sâmedru; în calendarul popular, această zi este una dintre cele mai importante sâmbete ale morților; se dau de pomană grâu fiert, colaci, unt, untură, lapte, brânză, fructe; în Țara Almăjului, formula de invocare cere, în schimbul pomenilor, ajutor, belșug și spor în casă: *„Voi, moși strămoși,/Să-mi fiți tot voioși,/Să-mi dați spor în casă,/Mult pe masă,/Cu mult ajutor/În câmpul cu flori!"* (**12.**GHINOIU,p.249). Serii simbolice: *grâu-unt-lapte/brânză-colac-lumânare*; *grâu-colac-unt-untură-lapte-brânză-fructe*.

Moșii de Crăciun. Se fac fie în ziua de Ajun a Crăciunului și sunt de post, fie în ziua de Crăciun și sunt de dulce; în Transilvania, în seara de Ajun, se împart săracilor care se adună la biserică niște colăcei numiți *păzărei*, cu câte o lumânare; în biserică se aruncă în sus cu boabe de porumb, strigând cu toții *„Roade-n cucuruz"*; în Oltenia, se împart celor prezenți bețe înflorate la fum, numite *colinde*; în Gorj, cu două săptămâni înainte de Crăciun, copiii se duc și taie din tufișurile de alun nuiele cât se poate de drepte, ca să aibă din ce să facă bețele numite *colinde*; se taie atât de devreme, pentru că există credința că, dacă s-ar tăia după ziua *Părintelui Ignați* (Ignatul, 20 decembrie), nuielele s-ar strâmba și nu ar mai putea fi folosite; *colindele* sunt înfipte și la căpătâiul mormintelor celor decedați, alături de stâlpi sau brazi, unde se aprinde și tămâie (PRESA).

Moșii de iarnă, Moșii de Cârnelegi, Câșlegile de iarnă. În multe zone etno-folclorice, această zi cade în ultima sâmbătă de dinaintea Săptămânii Albe (Săptămâna brânzei, prima săptămână din Postul Paștelui); în alte zone, această zi este ținută în sâmbăta de dinainte de Lăsatul de sec pentru intrarea în Postul Paștelui; în Gorj, moșii aceștia mai sunt numiți și *Moșii de Cârnelegi* (în Moldova

și Bucovina), *Moșii de piftii* (în Oltenia și Muntenia), iar, în Banat, poartă numele de *Sacrilegi* și *Sacrilegiu mic*; Moșii de iarnă sau Sâmbăta Părinților, împreună cu Moșii de toamnă, care cad în sâmbăta de dinainte de Sâmedru (Sfântul Dumitru, 26 octombrie), se numesc și Moșii cei Mari; acum se pomenesc toți cei care au strălucit prin atitudine cuvioasă față de Dumnezeu, printr-o viață cumpătată și plină de pioșenie; cu deosebire cei din Moldova pomenesc, în această zi, toți morții care au pierit din cauza unei morți năprasnice; se duc la biserică, pentru a fi slujite, colivă, colaci, ori fac praznice de pomenire, ori dau de pomană vițel, vacă sau ce îi lasă inima și starea materială; la Moșii de iarnă, se dau de pomană tot felul de răcituri, *aituri reci*, piftii; în zonele unde se fac în sâmbăta de dinaintea Lăsatului de sec, se dă de pomană numai *„frupt alb”*, adică produse lactate; în Banat, se dau vecinilor de pomană grâu fiert, pregătit cu unt sau ulei și cu brânză, alăturând și carne de porc sau *cotoroage* (piftii); în Muntenia se dau numai piftii; în Transilvania, se dau de pomană copturi numite *pupi*; fiindcă fac această zi în sâmbăta de dinainte de Lăsatul secului, bucovinenii trimit la casele cu copii săraci brânză, lapte dulce, plăcinte cu brânză, puse în farfurii, care rămân de pomană la acele case; în Banat și Transilvania, această zi se mai numește și *Sâmbăta plăcintelor*; în Transilvania, fetele duc apă de la izvorul cel mai rece și o dau de pomană, ca să aibă *„izvor”* pe lumea cealaltă, apa fiind uneori înlocuită cu pomană de vin; dacă plouă în ziua de Moși (Moșii de iarnă), recoltele acelui an vor fi bogate - Tecuci (**2.**MARIAN,I,p.199-201; **2.**GOROVEI,p.155). În Sâmbăta Părinților, se pomenesc morții care și-au aflat sfârșitul în împrejurări năprasnice și cei care nu au avut parte de lumânare (**12.**GHINOIU, p.185-186). În această sâmbătă, se dau de pomană pentru sufletul morților răcituri, brânză cu tăieței, plăcinte cu brânză și varză; pomenile sunt puse în străchini de lut sau în farfurii metalice, însoțite de o cană din lut cu apă, în care se pune o lumânare; la cimitir sunt pomeniți cei care au murit de moarte năprasnică, omorâți de animale sălbatice, morți în accidente, incendii, înecații și sinucigașii; la biserică se duc colaci, colivă, vin și lumânări (PRESA). Moșii de Iarnă (sărbătoare mobilă, pentru că depinde de calcularea fixării în calendar a Paștelui) cad în sâmbăta de dinaintea duminicii în care se lasă sec de carne; după această duminică, urmează *Săptămâna Albă* sau *Săptămâna Brânzei* sau *Săptămâna Nebunilor*; în această zi se dau de pomană plăcinte, brânză cu smântână, lapte cu tăieței (sau *tocmagi*), alături de o ulcică cu apă în care se pune o lumânare; la biserică se duc colaci și colivă și se slujesc pentru toți morții din familie; unii credincioși spun că, în această zi, sunt slujiți toți morții, cu excepția celor care nu au împlinit un an de la deces - Ilfov;Giurgiu;Vlașca (PRESA; NOTE,Antonescu).

MOȘUL-CODRULUI

Dintre locuitorii imaginari ai pădurilor, se numără și Moșul-Codrului, ipostaza masculină a Mumei-Pădurii; el este un demon silvestru antropofag, cel mai rău dintre duhurile care se adăpostesc în codri; neavând atitudine răufăcătoare decât împotriva dușmanilor pădurii; el este receptat mai repede ca un zeu ocrotitor al naturii; în Transilvania și Oltenia, este cunoscut și sub numele de *Păduroiul* (**2.**KERNBACH,p. 316). v. MUMA-PĂDURII.

MUMA-PĂDURII

Este cunoscută și sub numele de *Vidmă-de-Pădure, Mama-huciului, Pădureana* sau *Păduroaica* (ipostază feminină a *Păduroiului,* alias *Moșul-Codrului*); este înfățișată ca o femeie bătrână și slută, cu părul lung până în pământ, bocind prin păduri pentru a atrage drumeții și putându-se auto-metamorfoza (**3.**GOROVEI,III,p.494-495). Personaj fabulos, concretizat printr-o bătrână urâtă și răutăcioasă, cu puterea de a lua orice înfățișare; în basmele populare, ea sperie pe copii (ȘĂINEANU,I,p.197). Muma-pădurii are un caracter arhaic, de mumă a tot ce este în munte, în codru, fiind reprezentată de tot ce este matern în această zonă (cerboaică, bouriță, capră sălbatică, ursoaică, iepuroaică), deci, în ultimă analiză, este zeitatea-mamă montană, principiul matern al muntelui, muntele însuși, cu toate înfățișările lui; numai așa se explică unele credințe

care au dăinuit până azi, după care Muma-pădurii se poate preface și poate lua diferite înfățișări de animale: bivoliță, iepure, câine, cal, vacă, gâscă, lebădă, de babă sau de călugăriță, de claie de fân și se poate face oricât de mare sau mică, vârându-se prin scorburi, la care se adaugă și credința că Muma-pădurii, când se arată oamenilor, este mută și nu zice nimic, precum turca sau bourița ceremonială (HERSENI,p.295). Seamănă cu un copac noduros și plin de crăci uscate; șuvițele de păr îi cad în jurul trupului ca niște șerpi; e lungă și adusă de spate, se deplasează prin păduri bocindu-se, sprijinită într-o cârjă; locuința ei se află într-o colibă de lemn situată în mijlocul codrului; când oboseala o doboară departe de casă, se odihnește în scorburile copacilor; sau se urcă în arborii înalți, când o amenință vreo primejdie; are o sumedenie de copii, făcuți cu dracul sau cu Moșu-Codrului; copiii o necăjesc tot timpul, din care cauză intră uneori în casele oamenilor și fură somnul pruncilor acestora, ca să-l ducă odraslelor ei și aceștia să doarmă cât mai mult posibil; cunoaște toți copacii din pădure, de care se îngrijește de când sunt mici, crezându-se chiar că-i alăptează; dojenește copacii, dacă cresc strâmbi, le pune nume și porecle, se supără pe ei și îi blestemă să fie tăiați sau trăsniți; pe oameni nu-i poate suferi, pentru că aceștia sunt frumoși și ea este urâtă, iar, când îi găsește prin pădure, îi pocește sau îi sperie, pe unii îi omoară de spaimă; oamenii se pot apăra de ea făcând semnul crucii, la care bătrâna se încolăcește în jurul unui copac și începe să scâncească; se poate scăpa de ea și dându-i-se, ca la o cerșetoare, o bucată de pâine (OLINESCU,p.435-436;CAPESIUS). Principalul geniu al răului din lumea silvestră este Muma-Pădurii (sau *Ciuda-lumii*), o babă slută, gârbovită, zbârcită, uriașă, antropofagă, rea, vicleană, violentă, fioroasă, fostă ibovnică a unui alt demon al pădurilor (*Ciută-nevăzută*); ea se poate auto-metamorfoza în bivoliță, vacă, gâscă, iepure, cal, câine, călugăriță (insectă), deseori modificându-și dimensiunile de la gigantic la miniaturizare, atât cât să poată încăpea în scorbura copacilor; uneori este matahală cât casa, alteori este înaltă cât copacii, sau poate lua înfățișări cvasi-umane, având ochii cât strachina și dinții cât secera; este îmbrăcată în zdrențe sau cu mușchi verde și se plimbă pe la marginea pădurilor, ca să ademenească drumeții rătăciți, stârnind vuietul pădurii; uneori râde sinistru, plânge hohotitor, chiuie sau croncăne; în prezența oamenilor este mută (sau nu vrea să vorbească); totuși, în basme, vorbește nestingherit cu ființele omenești sau cu oricare altă făptură de altă structură decât a ei; se crede că posedă două butoaie: unul cu apă, celălalt cu putere, precum și un cal cu nouă inimi; coliba sau bordeiul în care locuiește are o curte înconjurată cu 12 pari, în care stau înfipte cranii umane; poate preface oamenii în șerpi sau în cai, prin vrăji specifice, iar, când ucide ființe omenești, le smulge inimile; deși antropofagă, se mulțumește doar să sugă sângele victimelor; cei atinși de Muma-Pădurii îngălbenesc, slăbesc și mor, dar pot fi readuși la viață, dacă vreun curajos reușește să cresteze pulpa bătrânei, să adune sângele scurs și să-l toarne pe gâtul mortului; se crede că are un băiat vânător sau o fată - *Fata-Pădurii* (**2.**KERNBACH, p.316-317). Este întruchiparea stihiilor întunericului, veșnic înfrigurată și dornică de carne de om (COMAN,I,p.61). În Gorj, este înfățișată ca o femeie bătrână și groaznic de urâtă, permanent despletită; călătorii nocturni o aud chicotind prin păduri și, dacă au nenorocul să o întâlnească, ea îi poate *„plezni"*, adică omul să rămână paralizat de o mână, de un picior sau de o parte a trupului; după cântatul cocoșilor nu se mai arată nimănui și nu mai este periculoasă (CĂRĂBIȘ,p.114).

MUMULIȚA-PLOII v. CALOIANUL.

MUNTE

Este considerat ca pământ, acesta din urmă fiind principiu feminin, țarina-mamă, născătoarea și hrănitoarea tuturor viețuitoarelor, corelat întotdeauna cu pădurea, în special cu *brădetul*, principiu masculin, pentru că își scutură sămânța pe pământ, pe care îl și ocrotește de intemperii, fiind concomitent *fiu, soț* și *tată* (HERSENI,p.194). Prin contragerea celor două denumiri Golgota și Ierusalim s-a format toponimicul Garalim, care apare în unele colinde inspirate de învățătura

creștină, acesta simbolizând „locul sacru”, echivalentul muntelui, al „crucii bradului” din colindele arhaice (BUHOCIU,p. 129). Ca și în simbolica universală, muntele (dâmbul) nu reprezintă numai un loc al elevației și sediu al forțelor divine, ci și un mediu „acultural”, necosmetizat, unde sălășluiesc forțele malefice semnificând haosul; deoarece, spune legenda, piatra și munții pe care îi vedem dracul i-a făcut; a suflat 24 de ceasuri, că el a vrut să ajungă Dumnezeu, în cer, dar Dumnezeu a blagoslovit cu mâna și ei au încetat din crescut; într-o altă atestare, se spune că prin munți se adăpostesc fii de draci, moroi, strigoi și Muma-pădurii; astfel, opoziția extrem de folosită dintre munte/deal și vale (ca și pădure-șes) actualizează simbolica opozițiilor semantice mai generale: sus-jos și natură-cultură; nedeile românești reprezintă asemenea urcări spre plaiuri și vârfuri de munte, considerate sacre încă din vremea păgânismului; cea mai cunoscută este cea de pe Muntele Găina, prin „Târgul fetelor”, denotând faptul că ele au și o strânsă legătură cu dragostea și căsătoria; în fapt, în toate culturile tradiționale „realitatea absolută” (opusă devenirii, vieții profane, neconsacrate, iluzorii, în care trăiesc oamenii aproape întreaga lor existență) este concentrată într-un centru, într-o zonă sacră, care poate fi formulată prin „muntele sacru”, „templu”, „axis mundi”, „pomul vieții” etc.; deci cele două dealuri care despart pe cei doi îndrăgostiți, ca două obstacole, câte unul pentru fiecare dintre ei, trebuie urcați cu trudă (EVSEEV, p.103;104-105). Este semn că va avea parte de multă trudă și oboseală pentru cine visează munte - Suceava (NOTE,Băncescu).

MURĂ (fruct de *Rubus* - DLRM,p.521)
Este semn de boală sau de nenorocire în familie pentru cel care visează mure negre - Suceava (NOTE,Băncescu).

MUSCĂ (*Musca domestica* - DLRM,p.522)
Legendele populare afirmă că musca are ochii mari pentru că râde tot timpul de oameni, care încearcă zadarnic să o prindă, se agită, fac gesturi bruște și caraghioase, dar musca le scapă, iar ulterior, găsind aceste întâmplări pline haz, izbucnește într-un râs de nestăvilit; despre musca albastră, *„musca morților”* (*Callifora vomitoria*), se spune că atunci când uriașii au luat cu asalt înălțimile văzduhului ar fi împiedicat să se agațe de toartele cerului, prin bâzâitul ei supărător, pe cel mai puternic dintre uriași, din care cauză i s-a dat voie să mănânce numai din trupurile celor morți; într-o altă legendă ni se spune că „musca columbacă” s-ar fi născut din capul (sau trupul) balaurului ucis de Iovan Iorgovan, ceea ce înseamnă că ea reprezintă răzbunarea monstrului învins de om, din care cauză moștenește și firea balaurului, fiind înclinată spre rău, spre spurcăciune, spre demonic; în general, musca poate să aducă și să împrăștie bolile și în special turbarea printre animalele și vitele din gospodărie, prezența ei în roiuri mari fiind considerată ca un semn de nenorocire; omul se apără de ea prin magie: musca este prinsă, uscată, pisată, amestecată cu rachiu, pusă sub icoană, în speranța că insecta astfel înfrântă și domolită va speria și alunga pe celelalte surate ale sale (COMAN,II,p.110-111;116-117). Ca omul să se vindece de friguri, să se prindă trei muște de cal, puse apoi în trei vișine, care să fie mâncate dimineața pe stomacul gol - Dolj; când muștele apar înainte de Sfântul Alexie (17 martie), este semn că vremea rece va mai dura - Suceava; se strică vremea când umblă muștele pe lângă foc - Suceava; este semn de vijelie, când muștele înțeapă rău - Botoșani; va ploua, când muștele, așezate pe pielea omului, înțeapă - Țara Oltului; tot semn de ploaie este și când muștele au corpul puțin umed și rece, se lipesc de pielea omului și înțeapă tare, iar gonite revin cu insistență în același loc - Muntenia;Bucovina (**2.**GOROVEI,p.94;156;261;264-265; **2.**MARIAN,I,p.86; GOLOPENȚIA,p.146; NOTE, Antonescu). Când înțeapă muștele tare este semn că va ploua - Teleorman (**2.**CHIVU,p. 247). Când pișcă muștele tare este semn că vremea se va schimba în rău - Maramureș (BOGDAN,p.10). Nu va avea spor și chiar va regresa cu treburile pe care le are de rezolvat cel care visează muște - Suceava (NOTE,Băncescu).

MUSTAȚĂ
Bărbatul care poartă mustăcioară (musculiță) pe buză este un om pătimaș - Tecuci; se crede că bărbații cu mustățile mari au noroc la pus și la conservat murăturile - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.33;171).

MUȘEȚEL (*Matricaria chamomilla* - DLRM,p.523)
Cunoscută și sub numele de *romaniță*, florile plantei sunt folosite în medicină, sub formă de infuzie, în special pentru efectul dezinfectant; din această cauză, când moașa pleacă la o femeie gravidă, ca să o asiste la naștere, printre alte buruieni de leac, își pune în traistă și un buchet de mușețel - Bucovina (COJOCARU,p.128). Deoarece este pusă în prima apă, în care se scaldă nou-născutul, alături de alte obiecte, romanița primește în context și semnificații simbolice (**4.**POP,p.130). Apariția în vis a romaniței semnifică sănătate și precizie în tot ceea ce se înfăptuiește - Suceava (NOTE,Băncescu).

N

NALBĂ (*Malva silvestris; Althaea rosea; Althaea officinalis* - DLRM,p.527)
Dacă primăvara răsare nalbă multă este semn că anul va fi bogat în roade, în special în porumb - Vâlcea (**2.**GOROVEI,p.19).

NAN
Tipul popular al nerodului, regăsibil în expresiile populare de genul *„Caută Nan iapa și el e călare pe ea"* (ȘĂINEANU,I,p.200).

NAP (*Brassica napus esculenta* - DLRM,p.527)
Va pierde din averea agonisită până în prezent cel care se visează tăind napi - Suceava (NOTE, Băncescu).

NAS
Se crede că nasul este o parte a sufletului, uneori chiar sufletul în întregime; cine stăpânește nasul mortului stăpânește mortul, sufletul și puterile acestuia; de aceea pisica, animal inutil, format dintr-un amestec de malefic și benefic, mănâncă nasul celui mort (COMAN,I,p.70). Se spune că fetița care își poate vedea singură vârful nasului va avea mai târziu mulți copii - Bucovina; când îl mănâncă nasul pe cineva, cu siguranță va plânge - Muntenia;Iași;Suceava; dacă un copil minte, i se spune că i se înmoaie nasul - Maramureș; sau că îi crește nasul - Muntenia (**2.**GOROVEI,p.156;157; 158;BOGDAN, p.130;NOTE,Antonescu). Pentru cine se visează că are nas mic sau că l-a pierdut înseamnă pagubă; dar dacă se visează cu nasul mare este semn că va dobândi un câștig; în schimb, dacă se visează că are două nasuri înseamnă ceartă, care se poate încheia chiar cu bătaie - Suceava (NOTE,Băncescu).

NASTURE
Să nu se spele lenjeria fetelor și feciorilor cu nasturii și celelalte cheotori nedesfăcute, fiindcă nu se mai căsătoresc - Buzău; se crede că, dacă de la vreo piesă de vestimentație cade un nasture, este semn că purtătorul cu siguranță va suferi o neplăcere - Bucovina (**2.** GOROVEI,p.112). Mortul să nu fie îngropat cu nasturii încheiați, pentru că nu se va putea recăsători soțul sau soția supraviețuitoare - Mureș (**2.**POP,p.42).

NAȘ
Nașii asistă pe cel care trece de la o stare socială la alta, asistă pe copil la botez și pe tinerii care se căsătoresc la nuntă; ei inițiază, în sensul riturilor de trecere, pe cei care efectuează trecerea într-o nouă stare, rol sau funcție care se regăsește la toate popoarele europene; dar în comunitățile tradiționale românești, nășia nu este o funcție ocazională, ci are caracter de durată, stabilindu-se prin intermediul ei cel de al treilea mod de înrudire, deoarece persoanele care asistă la cununia a doi tineri asigură și asistența la botezul tuturor copiilor cuplului nășit; în cazul că nașul care a asistat tânăra pereche la cununie moare, sarcina revine în continuare fiului cel mai mare al acestuia, iar dacă și acesta lipsește rolul este preluat pe rând de ceilalți fii ai celui care a stabilit inițial această relație de rudenie (**4.**POP,p.15). Nașii sunt cei sub ale căror inițiere și tutelă se va înfiripa și se va fortifica noua familie; uneori relațiile dintre nași și fini sunt chiar mai strânse și mai viguroase decât cele pe care tinerii le au cu rudele lor consangvine, nașii asumându-și rolul dificil al patronajului spiritual și moral; au rol important la gătitul miresei și mirelui, la bărbieritul ritual, la schimbarea portului *„fetesc"* cu acela *„nevestesc"*, la jocul miresei și la pornitul *„cinstelor"*, adică în momentele cheie ale ceremonialului de trecere (ȘEU-LEANU,p.207). Nașul este considerat ca un fel de al doilea părinte al copilului, iar blestemul nașului este considerat a fi mai tare ca blestemul părinților - Mehedinți (CIO-BANU,p.77). Când unei femei îi tot mor copiii, se spune că este bine să

schimbe nașul sau nănașa - Țara Oltului; dacă nașii unei tinere perechi nu sunt ei înșiși cununați la biserică, proaspetei familii nu-i va merge bine în gospodărie - Suceava (GOLOPENȚIA,p. 104; **2.**GOROVEI,p.174).

NAȘTERE (A NAȘTE)

Ca femeia însărcinată să nască ușor, se face în zi de marți un descântec *„de pază"*; viitoarea mamă duce unei descântătoare o frânghie împletită din brăcirile ei, din care bătrâna măsoară trei coți și zice un descântec; apoi ia un cuțit, cu ajutorul căruia face pe brăciri semnul tăierii lui, timp în care rostește un alt descântec; merge apoi în grădină, având cu sine și cămașa gravidei, puțină făină de grâu și o bucată de pânză adusă tot de gravidă; pânza este întinsă lângă o buruiană numită *„sceavă"*; face din făină nouă colăcei, măsurați în jurul degetului mic de la mâna dreaptă, îi pune pe pânză și pe fiecare colăcel așează câte o monedă; în jurul colăceilor pune brăcirile și pe toate le ocolește cu cărbuni aprinși și tămâie, timp în care rostește alt descântec; obiectele sunt lăsate în acel loc până a doua zi dimineața, când gravida vine din nou și merge împreună cu descântătoarea să vadă dacă s-a vestejit buruiana și dacă din colaci este mâncat; dacă da, înseamnă că femeia va naște *„în ceas bun"*, dacă nu sunt mâncați colăceii este semn rău; se crede că, în noaptea trecută, vine o insectă, numită *„Pază"*, care mănâncă din colăcei și roade rădăcina buruienei și, fiind sătulă, nu mai pocește pe gravidă; femeia însărcinată primește înapoi cămașa, brăcirile, ca să se încingă cu ele, iar pânza și banii rămân descântătoarei ca plată pentru truda ei; în timpul travaliului, se pune lângă patul femeii o furcă de tors, un topor și o măciucă, în credința că, de va fi fată, să tragă la furca de tors, de va fi băiat, să tragă la topor; dacă travaliul este îndelungat și se vede că nașterea va fi grea, femeia este așezată în genunchi, crezându-se că această poziție ușurează nașterea - Banat; în zona Sibiului, când nu poate naște, femeii i se dă să bea apă de pe icoanele Maicii Domnului, soțul ei trage cu o pușcă peste casă, iar moașa izbește de trei ori cu piciorul în ușă; în alte părți ale Transilvaniei, când încep durerile facerii, bărbatul ia două topoare și le împlântă încrucișat într-unul din stâlpii care susțin acoperișul; unele moașe din Bucovina, văzând că femeia nu poate naște, pun sub așternutul ei un topor, un cuțit sau orice alt obiect din metal, care să-i aline durerile și să grăbească nașterea; în Bihor și Suceava, se crede că nu este bine să știe altcineva că femeia naște, pentru că, se spune, cu cât știu mai mulți, cu atât mai greu va naște femeia; în Suceava, dacă a intrat cineva în casă, fără să se bage de seamă, atunci este oprit pe loc până după nașterea pruncului, pentru că, dacă l-ar lăsa să plece, ar urma o naștere și mai grea; în Banat, când încep durerile și gravida nu naște în timp de o oră, femeia ia tămâie și smirnă, mai ales din cea procurată la marile sărbători (Crăciun, Bobotează, Paște) din cădelnița preotului și se afumă cu ele, ca să o ajute Maica Domnului, care ține întotdeauna cu femeile care sunt în durerile facerii; în Suceava, dacă nu poate naște, gravidei i se descântă *„de ursită"*, adică o femeie ia toporul, se duce la colțul casei dinspre icoana de răsărit și, făcând semnul crucii cu toporul rostește un descântec, apoi împlântă toporul în colț; face la fel și la celelalte colțuri ale casei; la urmă, se duce la meșter-grindă și împlântă toporul în ea, lăsându-l acolo peste noaptea următoare, crezându-se că astfel este legată cea care a ursit și dezlegată gravida să nască; în Transilvania, când femeia nu poate naște, descântătoarele *desfac* sau *întorc*, luând apă sfințită de la Bobotează într-un vas nou, dau femeii să bea de trei ori din ea, apoi o spală de trei ori, rostind cu voce tare un descântec, tot de trei ori, ținând totodată ușa deschisă; la urmă tămâiază, ca să alunge spiritul cel rău al facerii din încăpere, iar vasul îl îngroapă la miezul nopții într-un loc pe unde rar se umblă; în Suceava, crezându-se că nu poate naște, fiindcă este deocheată, femeii i se fac descântece de deochi, luându-se nouă cărbuni aprinși care sunt puși într-un vas cu apă neîncepută; după aceea, se iau nouă bucățele de fier de găsit sau trei frigări, le leagă pe toate la un loc cu ajutorul unei brățări de coasă, le pune la încălzit și apoi, scoțându-le din foc, începe să descânte cu ele apa din vasul cu cărbunii stinși, rostind textul de trei ori; spală apoi cu apă descântată gravida, pe față și pe tâmple, iar o parte i-o dă de băut, restul aruncându-l pe un par (**3.**MARIAN,p.31-33;35-36;38-39).

Copilul rezultat dintr-o naștere ușoară este mai deștept - Galați (**2.**GOROVEI,p.76). Înseamnă bucurie și noroc pentru cel care visează o naștere; întristare urmată de bucurie pentru cine visează nașterea unei fete; și durere, chiar pierdere grea pentru cine visează naștere după un travaliu greu, sau nașterea unui făt mort - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *marți-brăcire-cuțit-cămașă-făină-pânză-colac-deget (de la mâna dreaptă)-monedă-cărbune-tămâie-descântec*; *furcă de tors-topor-măciucă*; *descântec-cărbune-apă neîncepută-fier-9*.

NĂFRAMĂ v. BASMA; SOVON.

NEAM v. RUDĂ.

NEG
Tumoarea de mici dimensiuni, de formă rotundă, nedureroasă, care se formează pe piele, numită în unele zone și *„negel”* (pl. *negei*), primește conotații negative în credințele tradiționale românești; astfel, se crede că, dacă vede cineva, la vreun om, negi și se apucă să-i numere, precis că îi vor apărea și lui - Bucovina (**2.**GOROVEI,p.165). Cine visează negi pe propriile picioare sau pe ale altora este semn că va suferi de o boală timp îndelungat - Suceava (NOTE,Băncescu). v. ALUNIȚĂ.

NEGHINĂ (*Agrostemma githago* - DLRM,p.535)
În contrast cu *grâul*, în lanul căruia crește în mod obișnuit, neghina conotează, logic, elemente negative, care conduc la interdicții; în consecință, nu se pune neghină în leagănul copilului pentru că, se crede, acesta nu va mai avea odihnă: cât va fi mic, va fi permanent agitat, iar la adolescență și maturitate va deveni un om fără stare, un rătăcitor (BALASZ,I,p.40). v. GRÂU.

NEGRU
Documentul fundamental al culorii este culoarea naturală a animalului, a vegetației, a naturii în devenirea lor, în funcție de anotimpuri și de stihii; culoarea neagră, identificată cu pământul, care este „cimitirul”, ca și locul cu putere de a renaște viața, în unele religii, a trebuit să capete de timpuriu semnificația pe care o are și astăzi, adică negrul este culoarea lumii celeilalte, a infernului; *„mioara laie”*, adică neagră, bârsană sau nu, pentru că și oaia bălană este bârsană, este cea care atrage atenția ciobanului din „Miorița”, prin comportamentul ei nefiresc; întrebată ce are, ea răspunde că păstorului i se apropie moartea, numind totodată făptașii și motivul pentru care aceștia vor ucide; în consens cu toate acestea, trebuie subliniat că, mai demult, în ajunul zilei hotărâte pentru înmormântarea unui om, erau aduse în curtea celui decedat mai multe oi sau berbeci, mai cu seamă negri, și după ce răsăreau stelele, se făcea o groapă, se lipeau lumânări de coarnele animalelor aduse, acestea erau întoarse cu fața către apus, preotul le citea o rugăciune și apoi oamenii le sacrificau pe marginea gropii, pentru ca sângele să se scurgă în ea; preotului i se dădeau capetele și pieile animalelor, de unde și vorba rămasă după dispariția obiceiului *„a dat pielea popii”*, adică a murit - Banat;Bucovina; negrul este culoarea pământului și a morții, iar oaia și berbecul de culoare neagră sunt moșteniri arhaice în riturile românești de înmormântare, de unde au trecut și în epica orală; divinația prin mijlocirea unei piei negre de berbec sau de oaie este destul de bogată în arealul culturii tradiționale românești, fiind întâlnită în Europa de sud-est și în Italia (BUHOCIU,p.408-410). În opoziție cu albul, negrul este propriul său egal în valoare absolută; asemenea albului, se poate situa între polii extremi ai gamei cromatice, ca limită a culorilor calde, ca și a celor reci; după aspectul mat sau luminos, el devine absența ori suma culorilor, negație ori sinteza lor; simbolic, negrul este cel mai adesea înțeles sub aspectul său rece, negativ; contra-culoare a oricărei culori, el este asociat tenebrelor primordiale, indiferenței originare; în acest sens, el amintește semnificația albului neutru, a albului-vid, și servește ca suport reprezentării lor

simbolice analoage, cai ai morții, când albi, când negri (URSACHE,p.277-278). Este culoarea prin excelență funerară (CO-MAN,II,p.30). Este culoarea teluricului (EVSEEV,p.141). Este simbolul divinităților și duhurilor care trăiesc sub pământ (ZAHACINSCHI,p.7). Simbolizează vârsta senectuții și a văduviei; este bine de crescut pe lângă casă animale și păsări de culoare neagră, pentru că aduc noroc - Suceava (**2.**GOROVEI,p.254;PRESA). Se crede chiar că animalele domestice, precum caii, porcii, cornutele mici și mari, păsările, care sunt de culoare neagră, ar trăi mai mult, fiindcă nu se *„lipește boala de ele”*, conform concepției că negrul viețuitoarelor ar apăra mai bine împotriva acțiunii malefice a duhurilor rele, care sunt și ele tot negre - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.110).

NEGURĂ v. CEAȚĂ.

NEVĂSTUICĂ (*Muttela nivalis* - DLRM,p.541)
La origine, nevăstuica a fost o fată de preot, dar, de leneșă ce a fost, a fost transformată în animal - Dolj; dacă îi iese cuiva în cale o nevăstuică este semn că-i va merge bine - Suceava; când este văzută, nevăstuica trebuie prinsă, omorâtă și să i se ia pielea, pentru că este bună la tratarea animalelor care au fost mușcate de nevăstuică - Vâlcea; când este întâlnită, mai bine s-ar face să fie lăsată în pace, pentru că se poate răzbuna, mușcând vreo vită, care moare, dacă nu este afumată cu piele de nevăstuică - Suceava; pielea de nevăstuică este bine să fie spălată cu apă, iar cu acea apă să fie spălate și stropite vitele mușcate de animal, ca să le treacă rănile - Vâlcea; sau să fie spălate rănile cu apa în care a fost spălată o piele de nevăstuică - Suceava; să se spele rana provocată de mușcătura de nevăstuică cu o piele de nevăstuică, introdusă în apă, sau se strecoară apă printr-o piele de nevăstuică și se spală rana cu acea apă - Țara Oltului; cine a fost mușcat de vreo vietate, dar nu se știe de care, cel mușcat să se lege peste rană cu un petic de blană de nevăstuică și se va vindeca - Tecuci; sau apa în care a fost spălată o piele de nevăstuică să fie dată de băut vitei mușcate, ca să se vindece - Vaslui; tot cu apă în care a fost spălată o piele de nevăstuică se spală și mușcătura ei la om - Tecuci; pielea de nevăstuică este bună pentru tratarea oricărui fel de mușcătură - Neamț; dacă, la sfârșitul iernii, nevăstuicile au blana neagră, este semn că primăvara este foarte aproape, dar, dacă au blana albă, înseamnă că iarna va mai dura - Suceava (**2.**GOROVEI,p.14;156-157;166-167;268;GO-LOPENȚIA,p.136;). Se spune că s-ar trage dintr-o nevastă leneșă și rea și de aceea are spaimă de furca de tors și de fus, asocierea ca și legendele fiind create din cauza etimologiei populare, după care cuvântul *nevastă* a dat *nevăstuică*, la care trebuie adăugat că, în conformitate cu gândirea tradițională, o femeie rea trebuie să fie neapărat și leneșă, deoarece torsul este un simbol al femeii casnice, iar refuzul acestei îndeletniciri reprezintă chiar refuzul condiției feminine; face parte din familia viețuitoarelor nedorite, a acelora care dau târcoale casei, fiind gata oricând să fure ceva din bunurile cu greu agonisite de gospodar; teama de nevăstuică conduce la un singur gest magic, punându-se prin locul pe unde trece animalul o furcă de tors, sau un caier, sau un fus, fiindcă se crede că nevăstuica se teme de aceste obiecte casnice, procedeul fiind similar cu acela folosit împotriva cârtiței; pentru că bântuie prin preajma gospodăriei, mușcând păsările și vitele, otrăvind totul în jurul ei, nevăstuica este o apariție temută și nedorită; se crede chiar că, dacă este necăjită cu tot felul de încercări de a i se stăvili acțiunea malefică, ea otrăvește apa din care beau oamenii; mai trebuie precizat că, prin legătura negativă cu torsul, nevăstuica se raportează la o altă reprezentare malefică, Joimărița; amândouă sunt rele, dușmance ale omului, amândouă țin de spațiul domestic și sunt conotate de tors, de hărnicia ori lenevia femeii casnice; ele constituie cei doi poli ai unui sistem construit în jurul actului torsului: Joimărița este o figură demonică, care veghează asupra acestei activități, pedepsind femeile leneșe, mai ales pe acelea care întârzie torsul câlților; în schimb, nevăstuica este victima unui tors neîmplinit, este ființa blestemată pentru că a fost trândavă și nu a descâlcit nici un fir de pe furca ei (COMAN,I,p.130-132;**2.**OLTEANU,p.319).

NICOARĂ
Numele popular al Sfântului Ierarh Nicolae și al zilei în care este sărbătorit - 6 decembrie (ȘĂINEANU,I,p.206). v. DECEMBRIE.

NINSOARE (A NINGE)
Când ninge cu fulgi mari, se spune că atunci Dumnezeu se descalță de obiele - Tecuci; va fi toamnă lungă, când ninge în zilele dintre Sântă-Măria Mare (15 august) și Sântă-Măria Mică (8 septembrie) - Țara Oltului (**2.**GOROVEI,p.167;GOLOPENȚIA,p.145).

NISIP
Se crede că nu este bine a se arunca oriunde nisipul din pipota păsărilor, pentru că acela care calcă în acel nisip poate să i se îmbolnăvească piciorul - Suceava (**2.**GOROVEI,p. 193). Va avea parte de întâmplări neobișnuite cel care se visează măsurând nisip; va fi nesigur în tot ceea ce întreprinde cel care se visează văzând nisip; i se va umple viața de tot felul de nevoi și greutăți celui care se visează cărând nisip - Suceava (NOTE,Băncescu).

NOAPTE
Dovadă incontestabilă că în calendarul popular supraviețuiesc elemente specifice calendarelor lunare sunt cele aproximativ 17 sărbători nocturne și priveghiuri: 5 și 7 ianuarie; 19, 20, 26 și 27 februarie; 2, 13, 14, 15, 16, 22 și 31 martie; 21 și 30 noiembrie, 25 și 31 decembrie; în mentalitatea tradițională românească, noaptea se împarte în următoarele momente: **a**. amurg, amurgul serii, murg sau murgitul de seară, apus, asfințit, asfințite, sfințit, sfințite, când soarele a apus, când nu se vede, dar este o lucire în urma lui și întuneric încă nu s-a făcut, adică atunci când se amestecă lumina cu întunericul; când se luptă ziua cu noaptea, până ce una rămâne învingătoare, sau, după cum spun bucovinenii, când începe a se îngâna ziua cu noaptea; **b**. seara, când începe a se întuneca; **c**. a treia strajă; **d**. pe la culcate, timpul culcării; **e**. miezul nopții sau la cântători, adică momentul când sunt 12 ore din noapte sau când cântă cocoșii întâia dată; **f**. la mâncate, adică răstimpul dintre cântători și zori; când este miezul nopții, ora 12, se zice miez de miază-noapte; când cântă cocoșii întâia oară noaptea, atunci este ora 12 sau miezul-nopții, când cântă a doua oară este ora 3 după miezul-nopții, iar când cântă a treia oară și gâștele încep să gâgâie atunci se face ziuă; seara începe când răsare luceafărul de seară, iar când asfințește Găinușa și răsare Luceafărul de dimineață, atunci se face ziuă; Găinușa, spun moții din Munții Apuseni, răsare cu zorile cam prin 11 din luna lui cireșar; Rarițele răsar cu zorile pe la începutul Postului Sfintei Mării; Găinușa și Rarițele asfințesc pe la Sfântul Nicolae, odată cu seara; Toaca asfințește seara pe la Vinerea Mare (14 octombrie); puțin mai târziu ca Toaca asfințește Crucea și pe urmă Capul de Bou; pentru arătarea timpului, este mai bun Sfredelul și cel mai bun este Carul, care se zărește totdeauna pe cer; în unele zone, chiar și copacii necesari pentru construcția caselor se taie numai noaptea, pe lună plină; timpul de la ora 12-1 noaptea este timp necurat și deci umblarea pe ulițe, prin cimitire ori locuri misterioase este periculoasă, fiind timpul spiritelor (strigoi, moroi) și a altor spirite necurate; se susține chiar că, la această oră, însuși miezul sau puterea nopții umblă pe pământ sub diferite înfățișări; dacă un om se întâlnește cu miezul nopții, el trebuie să-și facă semnul crucii - Banat (**2.**MARIAN,I,p. 80-81;**12.**GHINOIU,p.58-59;217). Să nu se iasă noaptea din casă decât numai după ce s-a făcut semnul crucii - Tecuci; dacă pe om îl apucă noaptea pe drum, să nu privească înapoi, pentru că rămâne cu gâtul strâmb - Ialomița; nu este bine să se privească noaptea într-o fântână părăsită - Suceava; noaptea nu se mătură prin casă - Dolj;Suceava; nu este bine să se spele cineva pe ochi noaptea, pentru că orbește - Dolj; noaptea nu se lasă afară, la uscat, scutecele copilului, deoarece vin duhurile necurate și le dau vreo boală - Moldova;Suceava; apa în care au fost scăldați copiii nu se aruncă noaptea afară - Suceava; dacă noaptea este cerul senin, cel ce intră în casă să nu spună, pentru că se crede că, în nopțile senine, cei înecați ies afară

din apă, dar, dacă se spune că este senin, ei sar din nou în lac, iaz, baltă etc. - Bacău; noaptea, vasele goale se așează cu gura în jos, iar cele cu apă se acoperă - Suceava; i se vor strica uneltele celui care cosește sau seceră pe timp de noapte - Suceava; să nu se facă țevi pentru suveică, sau să se depene fire în timpul serii și al nopții, pentru că mor vitele sau le mănâncă animalele de pradă - Gorj;Dolj; nu este bine să se vorbească despre morți noaptea - Dolj; este păcat dacă se plânge mortul în timpul nopții - Tecuci (**2.**GOROVEI, p.151;167;214;254-255;273). Se crede că noaptea apa este necurată și de aceea nu se aduce apă în casă după înserare; dacă este totuși necesar, trebuie să se spună *„Binecuvântați apa”* (CĂLIN,p.44). Îl vor mânca lupii pe cel care se piaptănă noaptea - Maramureș (BOGDAN,p.93). Nu este bine să se uite, noaptea, copiii pe ferestre, pentru că se sperie și se scapă noaptea în pat; nu este bine să se răspundă dacă este auzită o voce care strigă pe cineva pe nume și nici să se iasă afară, fiindcă se crede că pe acela îl cheamă răul; nu este semn bun când se visează că este noapte, dar este o bună prevestire când se visează noapte luminoasă, cu stele; pentru cine visează întuneric înseamnă taină, secrete, chiar boală; pentru cine se visează stând pe întuneric înseamnă silă, dar pentru cine se visează ieșind din întuneric este semn că va scăpa de o primejdie - Suceava (NOTE,Băncescu).

Miezul-nopții. Are origine stihială, fiind clipă determinată de credința în demoni și strigoi (BUHOCIU,p.27). Se crede că miază-noaptea ar fi o nălucă; ea umblă pe la răspântii de drum, de la asfințitul soarelui și până la miezul nopții (VLĂDUȚESCU, p.59). Este un duh rău, umblă seara pe câmp și poate lua forma unei căpițe de fân, care se așează pe spinarea drumețului întârziat și îl umple de transpirație - Vrancea (**2.**STAHL, p.187). Se spune că ar fi om-de-noapte, care nu face nimic, numai umblă așa; cineva povestește că l-a întâlnit la munte, a vrut să-l prindă, dar nu a putut, pentru că omul-nopții fugea (**2.**OLTEANU,p.215). Miezul-nopții este ca o negură mare și deasă, de mărimea unui car cu fân, fără să se distingă vreun membru sau o parte a trupului; așadar, este o namilă neagră și informă, care merge încet, fără nici un zgomot, noaptea, dar numai până la cântatul cocoșilor, pe șosele și pe drumuri largi de câmpie - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.115). La jumătatea distanței dintre apus și răsărit, dintre punctele care indică ieșirea și reintrarea soarelui, se situează Puterea-Nopții sau Miezul-nopții; între căderea serii și miezul nopții se desfășoară un timp enigmatic, în care circulă numeroase reprezentări malefice; Miezul sau Puterea-nopții este momentul culminant, când binele și răul se confruntă cu străşnicie, victoria dintre ele nefiind încă decisă; treptat, spațiul și timpul nocturn se purifică, forțele binelui atingând puterea maximă la ivirea zorilor; de aceea, Miezul-nopții și Miezul-zilei sunt momente diametral opuse pentru împlinirea sau anularea actelor magice; miezul-nopții este momentul critic când forțele și deci și șansele victoriei, ale binelui și răului, sunt puse în cumpănă; tot acum se culeg anumite plante, considerându-se că puterile malefice, care ating atunci punctul maxim, au și putere maximă în leac sau putere de vindecare a bolilor prin însuși ritualul culegerii lor la miezul-nopții (**12.**GHINOIU,p.5; 46;216). Se crede că pruncii născuți după miezul-nopții sunt mai norocoși în viață - Moldova; pruncii care mor înainte de miezul-nopții iau cu ei pâinea și averea părinților, iar cei care mor după miezul-nopții lasă părinților pâinea și averea - Suceava; nu este bine să se umble pe la miezul-nopții, deoarece atunci duhurile rele întâlnesc pe om și îl duc într-o bulboană, să-l înece, sau cel puțin în niște spini, bătându-și astfel joc de el - Suceava; la miezul-nopții, omul să nu se afle pe drum și mai ales să nu zăbovească pe la răspântii, fiindcă se va întâlni cu diavolul sau cu alte duhuri rele, precum ar fi *sfânta, ciuma* etc., care îl pot schilodi sau îmbolnăvi - Teleorman; nu este bine să se scoată apă din fântână la miez de noapte, pentru că diavolul smucește ciutura și îl trage pe om la el în adâncuri - Tecuci; să nu se ia și nici să se bea apă din izvoare la miez de noapte, deoarece sunt băute odată cu apa și balele necuratului, care trece la acest ceas pe deasupra apelor, sau omul poate fi betegit de lucrul-slab, care spurcă totul tocmai în acest moment al nopții; dacă este nevoie să se aducă apă de la fântână, este bine ca, înainte de a se bea din ea, să se arunce de trei ori câteva picături în foc și să se facă semnul crucii, pentru că atât diavolul, cât și lucrul-slab, fug și omul scapă sănătos - Țara Oltului; cine are pistrui pe față să se spele pe obraji cu apă, la miezul-

nopții, când cântă cocoșii - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.78;150;168;195;206;GOLOPENȚIA, p.77-78). Noaptea nu este bine să fie strigat un om aflat în casă, în ogradă sau pe fereastră, pentru că miezul-nopții îl pocește pe cel ce o face - Maramureș (BOGDAN, p.100).
Miază-noapte. În înțelesul de punct cardinal (nord), simbolizează întuneric, frig, iarnă, moarte (**12.**GHINOIU,p.5). Dacă prăjina, care susține bradul confecționat la nuntă, se apleacă spre apus sau miază-noapte este semn rău pentru cei doi tineri căsătoriți - Mehedinți (CIOBANU,p.78-79).

NOD
Înainte de a se pune capacul pe sicriu, sau înainte de a se sfârși slujba de prohodire în biserică sau în capela cimitirului, mortului i se deznoadă baiera cămășii, precum și orice alt nod are la îmbrăcămintea de pe el, ca să se poată căsători bărbatul sau femeia care rămâne după cel decedat - Sibiu;Năsăud; sau se dezleagă chiotorile cămășii, crezându-se că nu este bine să-i fie cununia legată, înnodată celui rămas văduv - Bucovina (**3.**MARI-AN,III,p.172-173).

NOIEMBRIE (Brumar; Brumariu; Brumaru Mare; Promorariu)
Prin decret semnat de către Mihail Comneanul, la 1166, sunt fixate zilele în care este interzisă orice muncă: **13**, **14**, **16**, **21** și **30** noiembrie; sunt permise unele munci (fără a se menționa și care dintre ele, dar se poate presupune că este vorba de acele activități diurne de pe lângă gospodăria omului) în zilele de **1**, **8** și **28** noiembrie; considerându-se că sunt prea multe sărbători și că românii mai mult beneficiază de zile de odihnă decât de zile de muncă productivă, din inițiativa Vienei, Ghedeon Nichitici, episcop ortodox de Sibiu, emite o circulară, la 1786, prin care fixează ziua de **21** noiembrie ca fiind singura zi nelucrătoare din această lună (GRAMA,p.69-72). Într-una din zilele primei săptămâni din această lună, se merge în pădure și se taie de la un copac câteva surcele; dacă acestea sunt uscate, iarna și vara viitoare vor fi secetoase, iar, dacă sunt umede, cele două anotimpuri vor avea cantități ridicate de precipitații; în prima sâmbătă din această lună se face pomenirea morților; din 17 sau 18 noiembrie, marea își contenește valurile, din cauză că o pasăre, numită Albion, scoate puii; cum va fi timpul în ziua de 24 noiembrie, tot așa va fi și anul următor; cum va fi vremea în ziua de 25 noiembrie, așa va fi și în ziua de 13 decembrie; cum va fi în 26 noiembrie, tot așa va fi și luna februarie; este luna brumei și a promoroacei; se spune că Brumarul este cel de al treilea străjer al Zânei Toamna; în cântecul bătrânesc *„Brumarul”*, Floarea-Soarelui, care stă în poarta Raiului ca să judece florile, îl întreabă: *„Dar tu, cine să fii oare,/Voinicelule călare,/Alb ca fulgul de ninsoare?”*, iar voinicul răspunde: *„Cine sunt? Brumaru Mare,/De cad ziua-n prânzul mare,/Iau mirosul de la floare/Și când iau miroasele,/Veștejesc și florile!”*; se spune că această lună este benefică pentru cei care lucrează cu foc și pentru comercianți (PRESA).
1 noiembrie – Sfinții Doctori fără de arginți Cosma și Damian din Asia, prăznuiți și în ziua de 1 iulie; în tradiția populară este ziua când ciobanii coboară oile în sate; se aprind multe lumânări, în special la mormintele din cimitire, ca să aibă morții lumină pe lumea cealaltă; este considerată și ziua celor răi - Transilvania;Maramureș (BOGDAN,p. 101). În popor, ziua este ținută, pentru că se crede că vindecă toate bolile (PRESA).
8 noiembrie – **Soborul Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil.** Poporul îi consideră drept conducătorii înarmați ai cetelor de îngeri, purtători ai sabiei morții, sunt puternici și nepărtinitori; sub autoritatea și mâna celor doi Arhangheli se află toate vietățile și oamenii, atât cei vii, cât și cei morți; ei sunt aceia care iau sufletele oamenilor când aceștia trec în lumea celor drepți; pentru aceasta, se aprinde la biserică o lumânare, care are rolul să lumineze sufletul în viața cea veșnică; se spune că ei sunt cei care transportă sufletele morților în Grădinile Raiului; ziua este dedicată odihnei și rugăciunii; totuși poporul face diferențe în rolul pe care îl îndeplinește fiecare dintre cei doi; Mihail este îngerul morții, care întâmpină sufletele celor morți imediat ce acestea părăsesc trupurile; el trece sufletele de cele 24 de vămi ale văzduhului și gonește cu sabia de foc pe demonii care îndrăznesc să se apropie; îngerul Mihail este purtător de lumină, cel ce va anunța sfârșitul

lumii și Judecata de apoi, „trâmbițând trâmbița cea de pe urmă"; uneori, Arhanghelul Mihail are în pază și apărare cheile Porților Împărătești ale Raiului; despre Arhanghelul Gavriil (aducătorul de vești bune) se crede că veghează la capul bolnavului care trebuie să moară și la picioarele acestuia, dacă îi este dat să mai trăiască; el este cel care a adus vestea nașterii lui Iisus Hristos, spunându-i Maicii Domnului: „Bucură-te Marie, Domnul este cu tine"; tot el este cel care i-a înștiințat pe părinții Sfintei Fecioare (Ioachim și Ana) că Dumnezeu îi va binecuvânta prin nașterea unui copil; de asemenea, Elisabeta, mama lui Ioan Botezătorul, a primit vestea venirii pe lume a Înaintemergătorului tot de la Gavriil și tot el este și îngerul îmbrăcat în veșminte albe, care a spus femeilor mironosițe: „Nu plângeți, Hristos a înviat"; Arhanghelul Gavriil este cel care dezleagă blestemele care cad asupra oamenilor și cel care hotărăște viața și moartea oamenilor, luptându-se cu diavolul pentru sufletele creștinilor; citirea cu credință a „Acatistului Sfinților Mai Marilor Voievozi Mihail și Gavriil" poate aduce tămăduirea bolilor, poate descoperi lucrurile pierdute și poate dezlega farmecele și cununiile; rugăciunea însoțită de milostenii către oamenii necăjiți poate aduce rezultate mai bune; când sărbătoarea cade într-o zi de post de peste săptămână, ofrandele în mâncare trebuie să respecte interdicția, pentru că altfel jertfa nu va fi primită; finii sunt datori să meargă la nași cu daruri în colaci, curcani și vin nou; se aprind la biserică lumânări de către credincioși pentru a li se asigura lumina de veci după moarte; de asemenea, se aprind lumânări pentru cei care au murit de moarte năprasnică (înec, cutremur, accident, incendiu, război, crimă etc.); în Transilvania, ciobanii dau drumul berbecilor la oi și tot în această zi, se spune, vara încredințează vietățile în seama Sfântului Nicolae (PRESA).
11 noiembrie – **Sfinții Mucenici Mina, Victor și Vichentie.** Ziua este considerată în popor ca fiind Sărbătoarea tâlharilor - Moldova (**2.**MARIAN,I,p.83).
12 - 17 noiembrie, sărbătoare populară, care durează de la 12 la 17 noiembrie, cunoscută sub numele *Filipii*, denumită astfel după numele Sfântului Filip, prăznuit la 14 noiembrie; sunt 6 Filipi: trei în *dulcele* toamnei și trei în Postul Crăciunului; țăranul nu lucrează în aceste zile, crezându-i pe Filipi răi de lupi și păgubitori la dobitoace (ȘĂINEANU,I,p. 99). Perioadă formată din trei zile înainte și trei zile după începerea Postului Crăciunului și considerată ca formând *Zilele Lupului* - Pădureni (PRESA). Perioada de împerechere a lupilor începe în jur de 15 noiembrie și sfârșește cam pe la 1 februarie, gestația durând în jur de 62-63 de zile, ceea ce face ca lupoaica să fete fie în plină iarnă, fie în plină primăvară; în acest interval de timp, cea mai severă interdicție este scoaterea cărbunilor afară din casă, deoarece aceștia sunt căutați cu înfrigurare de către lupoaice, crezându-se că ele se prăsesc mâncând cărbunii căzuți întâmplător sau aruncați din greșeală în gunoi; cu deosebire de Stretenie (2 februarie - Întâmpinarea Domnului) și Trisfetite (numele slav al sărbătorii ortodoxe Sfinții Trei Ierarhi, adică Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur, prăznuiți la 30 ianuarie), grija gospodinelor este mult sporită, deoarece se crede că, în nopțile acestor zile, nu este lupoaică să nu dea prin sat și să nu fure cărbuni din gunoi, pentru că, dacă nu găsește, rămâne stearpă; în unele zone folclorice, *Filipii de Toamnă* durau de la 11 la 23 noiembrie și variau de la trei la opt Filipi; aceste zile erau ținute cu sfințenie de către femeile căsătorite și de cele văduve până spre sfârșitul sec. al XIX-lea; unele femei țineau doar un Filip (pe primul), altele doi Filipi (pe primul și al doilea), altele trei sau mai mulți; când își căsătoreau fetele, mamele le încredințau (alături de zestre) și câte o zi de Filip; dacă aveau mai multe fete, se întâmpla ca mama să rămână fără Filipul ales de ea sau încredințat ei; cel mai important și temut Filip este *Filipul cel Șchiop* sau *Filipul cel Mare*, serbat la 11, 21 sau 30 noiembrie (**12.**GHINOIU,p.81-82;284). La Filipii de iarnă (în Postul Crăciunului), să nu se toarcă lână din propria gospodărie și nici cânepă pentru vreo cămașă, fiindcă îi atacă și-i omoară lupii sau îi trăsnește pe cei care poartă acea cămașă - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.111;133). v. LUP
13 noiembrie – Sfântul Ioan Gură de Aur, Patriarhul Constantinopolului. Tradiția populară consideră această zi ca fiind *Ziua Lupului* (**12.**GHINOIU,p.100). Se crede că acela care ține această zi va fi învrednicit cu vorbire frumoasă, pentru a fi plăcut lui Dumnezeu și oamenilor; nu este bine de

arat, fiind zi de odihnă pentru vite și pentru ca ele să fie ferite de mușcătură de șarpe și de lup; se mai crede că este rea de boală și de izbituri pentru cel care necinstește ziua; de asemenea, cel care lucrează este prins de friguri tot anul sau holdele îi vor fi bătute de piatră (**1.**OLTEANU,p.478). v. LUP.

14 noiembrie – **Sfântul Apostol Filip; Lăsatul secului pentru Postul Crăciunului.** Și această zi este consacrată lupului (numit *gavăț* în Dolj și *gădineț* în Banat); se crede că este bine să se lipească gura sobei, pentru ca tot așa să se lege și gura lupului și, prin urmare, să nu fie adusă pagubă în rândul animalelor; să nu se deschidă deloc foarfecele, pentru ca gura lupului să rămână închisă; în Dolj, timp de trei zile, cât durează prin acele locuri Filipii de Toamnă, se ține atârnată de lemnul hornului o secure, pentru ca întreaga familie să fie protejată de pagube (**12.**GHINOIU,p.284). În această zi, femeile măritate și văduvele sărbătoresc Filipii, zi închinată divinităților protectoare ale împerecherii lupilor; nu se împrumută alimente sărate, nu se mătură, nu se scot gunoiul și cenușa afară din casă, nu se deschid ferestrele, nu se toarce; se crede că Filipii apără gospodăria de lupi și îi ajută pe cei care respectă această zi; femeile nu se piaptănă, pentru ca asemenea părului încâlcit să rămână și pădurea și lupii să nu iasă din ea și să se apropie de casele din sat; bărbații pot lucra orice, doar sfredelitul lemnului fiind interzis, fiindcă în caz contrar se crede că lupii vor ataca vitele; dacă se aruncă prin curte cenușă amestecată cu jeratic, lupoaicele vin și îl mănâncă, înmulțindu-se astfel mai mult, dar dacă nu mănâncă jar ele rămân sterpe (PRESA). Dacă în această zi se constată că pieptul găinii sacrificate pentru ospăț este gros, atunci iarna va fi grea, iar dacă va fi subțire, transparent, iarna va fi ușoară și vara mănoasă (**1.**OLTEANU,p.478).

15 noiembrie – Începutul Postului Crăciunului, care durează până în Ajunul Nașterii Mântuitorului (40 de zile, adică 15 noiembrie - 24 decembrie). Este un post relativ ușor, marcat de foarte multe dezlegări pentru consum de pește; se crede că acei care vor ține cu credință acest post vor avea casa binecuvântată de Dumnezeu și vor fi feriți de blestemele și farmecele trimise asupra lor, mulți având chiar revelații în noaptea Nașterii Domnului, sau pot primi vești în legătură cu rezolvarea problemelor lor; în fiecare zi a acestui post, se ia de dimineață, înainte de orice mâncare, anafură și agheasmă și se citesc rugăciuni (PRESA).

21 noiembrie – Intrarea în biserică a Maicii Domnului (Vovedenia; Vovidenia; Ovedenia; Ovidenia). În noaptea dinspre Ovidenie, cei care suferă de ochi trebuie să vegheze lângă o ulcică sau o strachină cu apă și o lumânare aprinsă; această apă este considerată a avea puteri vindecătoare pentru toate bolile de ochi; cei cărora le-au murit copiii se roagă, în această zi, ca să aibă alții; se dă de pomană și se aprind lumânări la biserică pentru cei morți fără lumânare; căzând în Postul Crăciunului, ziua este dezlegată pentru consumul de pește; dacă astăzi este vreme caldă, anul va fi bun, cu moină și numeroase zile călduroase (PRESA). Se prepară un aliment (*covașă*) din mălai și făină sau numai din mălai de porumb sau de mei; acesta se pune în oale și străchini și se împarte pe la vecini în credința că vacile vor avea astfel lapte mult și foarte gras, smântânos; de menționat că, în unele sate, covașa se numește *bragă*, pentru că are gustul acestei băuturi, și se prepară numai din mălai de porumb; se spune că fiecare român trebuie să mănânce în această zi covașă, ca să fie ferit de strigoi; se mai prepară un astfel de aliment și în ziua Sfântului Andrei, având aceleași semnificații - Vaslui; de asemenea, se crede că, în această zi, ca și la Anul Nou, Sfântul Gheorghe (23 aprilie) și în Duminica Paștelui, se deschide cerul și că vorbesc animalele; este totodată ziua în care debutează diferite practici pentru pronosticare meteorologică, vrăji și farmece care culminează în noaptea dinspre Sfântul Andrei (Sântandrei - 30 noiembrie) - Moldova; Ovedenia și Sântandrei cuprind urme sigure ale unui străvechi ritual de An Nou (**12.**GHINOIU,p.82; 288-290). Este ziua când Iosif și Ana au dus-o pe Maria, la vârsta de trei ani, la Templu, unde a avut prima oară întâlnirea cu Dumnezeu; se crede că, în această zi, se întâlnește vara cu iarna; Ovidenia se ține pentru ochi, ca oamenii să aibă vederea bună; se aprind lumânări pentru morți și se dau de pomană mâncare și haine; este bine să nu se doarmă în noaptea dinspre Ovidenie și să ardă lumânări în casă de la amurg și până în zori; nici focul nu trebuie să fie stins, pentru că cerul se

deschide și coboară îngerii, care alungă duhurile rele; tradiția spune că părinții trebuie să se roage, în această zi, Maicii Domnului pentru sănătatea copiilor lor, iar cei care și-au pierdut copiii se roagă să le dea alții; în noaptea dinaintea acestei zile, la miezul-nopții, se rostesc descântece deasupra unui vas cu apă sfințită, lângă care se află și o lumânare aprinsă, apa fiind apoi păstrată cu grijă, pentru că este bună ca leac pentru bolile de ochi; în această zi se aprind lumânări pentru cei decedați fără lumânare; este ziua *Gădinețului șchiop*, cel mai cumplit dintre Filipii care îi ocrotesc pe lupi, fiind bine să fie respectată, pentru a nu avea necazuri din partea acestor animale ale pădurii; este prima zi cu dezlegare la pește din Postul Crăciunului (PRESA). Este semn că anul următor va fi bogat în roade, când oile își scutură lâna în această zi - Vaslui; cum va fi vremea în această zi, tot așa va fi toată iarna - Suceava (**2.**GOROVEI,p.268;281).
29 noiembrie – Sfântul Mucenic Paramon; Sfântul Mucenic Filumen. Ajunul Sfântului Apostol Andrei; Noaptea strigoilor. Este unul dintre cele mai mari ajunuri ale calendarului tradițional, fiind considerat ca moment în care se dezlănțuie forțele malefice; fie că sunt oameni (strigoi vii sau morți), fie că sunt animale (lupii), ei găsesc ecou în tulburările atmosferice ale anotimpului care și-a intrat deja în atribuții, fenomenele care însoțesc viscolul și crivățul fiind asociate adesea cu sufletele neliniștite ale morților necurați, care acum capătă putere și acționează nestingheriți pe pământ; intensitatea magică a nopții este subliniată și de pogorârea pe pământ a sfinților patroni ai lupilor (Sfântul Petru sau Sfântul Andrei), care le menesc acestora prada pentru anul ce vine; ca și ajunul Sfântului Vasile sau al Sfântului Gheorghe, este unul din momentele propice desfășurării de practici magice cu caracter oracular; *Bocetul Andreiului* este un obicei care atestă suprapunerea sărbătorii creștine a Apostolului Andrei peste Anul Nou dacic; fetele, după confecționarea unei păpuși din cârpe, numite *Andrei*, substitut al anului vechi, și așezarea ei pe o laviță, o jelesc ca pe un mort; se crede că în această noapte lupoaica prinde pui pe care îi fată în noaptea dinspre Sfântul Gheorghe (23 aprilie); de asemenea, se crede că toate animalele vorbesc; tot în această noapte, copiii din flori se fac strigoi; strigoaicele încep să umble din această noapte și se risipesc la Sfântul Gheorghe, iar de atunci nu mai au putere, căci încep a crește florile, busuiocul, adică mana lui Dumnezeu; strigoii sau strigoaicele sunt duhuri de bărbați sau de femei moarte, care în această noapte se întruchipează aievea din morminte; tot strigoi se mai numesc și unii bărbați sau femei vii, care au coadă și care în această noapte își părăsesc culcușurile lor, fără ca să aibă știință despre aceasta, și umblă pe afară; dacă strigoii nu găsesc nici un loc pe unde să intre în casă, caută să-i cheme afară pe cei dinăuntru; strigoiul vine la fereastră și întreabă: *„Ai mâncat usturoi?”*; cel ce-i răspunde este amuțit imediat, dar dacă tace atunci strigoiul se îndepărtează (**1.**OLTEANU,p.500-501). De fapt, importanță deosebită o are noaptea care premerge zilei în care este prăznuit Sfântul Andrei; astfel, se crede că, în noaptea dinspre Sântandrei, animalele vorbesc și cine ascultă ce vorbesc ele acela moare - Suceava; în noaptea dinspre această zi, oamenii fac semnul crucii, ungând cu usturoi ferestrele, tocurile ușilor, coarnele vitelor etc., ei înșiși mâncând usturoi, deoarece de mirosul usturoiului fug toți strigoii - Suceava; în seara din ajunul acestei zile, se pun două străchini în tinda casei, sub prima fiind pus un ștergar, sub a doua o basma, iar, dacă fata nemăritată ridică strachina sub care se află ștergarul, înseamnă că se va mărita în acel an - Suceava; se crede că nu este bine să se lucreze în această zi, ca animalele sălbatice să nu aducă pagubă în vitele oamenilor - Galați;Suceava; nu se mătură prin casă în seara din ajunul acestei zile, fiindcă lupii vor mânca vitele - Suceava; de asemenea, oamenii nu împrumută nimic unul de la altul - Galați (**2.**GOROVEI,p.8;127;259). Noaptea dinspre ziua Sfântului Andrei mai poartă numele de *Noaptea Strigoilor*, amintită deja; este timpul când lupii se adună, iar Sfântul Andrei, considerat a fi ocrotitorul lor, împarte prada pentru iarna care vine fiecărui lup; tot în acest răstimp, zămislesc lupoaicele pui, pe care îi vor făta în ajunul zilei în care este prăznuit Sfântul Gheorghe (23 aprilie); în toată ziua de ajun, nu se toarce, nu se mătură, nu se dă gunoiul afară din casă și nu se dă nimic cu împrumut, fiindcă lupii vor mânca vitele, sau vor ataca pe călători în drumul lor, iar hoții vor fura bucatele de pe câmp; tot în această seară, se descântă

sarea și apoi se îngroapă, învelită într-o pânză, sub pragul ușii grajdului, unde va sta până la Sfântul Gheorghe, când se dezgroapă și se pune în tărâțele ce se dau vitelor, pentru a fi ferite de lupi sau de alte animale sălbatice, de vrăji și de tot felul de rele; încă de cu seară, nu se face baie; se crede că, în noaptea dinspre Sânt Andrei, bântuie strigoii care ies din morminte, este noaptea oamenilor-lup, a vampirilor și zburătorilor, a morților blestemați să nu aibă liniște în locurile lor de veci și să bântuie prin lume împrăștiind peste tot spaimă; strigoii îi pocesc pe cei care nu mănâncă usturoi, iar celor care nu încuie bine ușile și ferestrele le mănâncă inima și le sug sângele; din această cauză se freacă tocurile ușilor, ferestrelor și clanțele cu usturoi, pentru a împiedica intrarea lor în case, ușile grajdurilor, ugerele vacilor, coarnele boilor și porțile ogrăzilor; peste tot se face semnul crucii cu usturoi; morții, despre care se crede că ar fi strigoi, sunt dezgropați și li se înfige în inimă un fier, o frigare, un țăruș sau un par, după care cadavrul este dus în afara hotarului satului și i se dă foc; sau, pentru a scăpa de ei, se poate îngropa un cocoș viu deasupra sicriului celui considerat strigoi; pentru încleștarea gurilor lupilor, pieptenii pentru cânepă și in se înfig cu dinții în fuioarele pe care le au în casă femeile; femeile nu se spală și nu se piaptănă; ca strigoaicele să nu ia laptele vacilor, acestea sunt înconjurate presărându-se mac în jurul lor, în sensul drumului pe cer al soarelui, iar vitelor de parte masculină li se lipește pe cornul drept o cruce făcută din ceară; ancadramentele și balamalele ușilor și ferestrelor sunt unse cu usturoi, ca strigoii să nu intre în case și să facă rău oamenilor; de asemenea, înșiși oamenii mănâncă în această zi mult usturoi; se mai crede că, înainte de a cânta cocoșii, pe pământ ies tot felul de arătări necurate, care se adună, dănțuiesc și se luptă între ele în jurul caselor vechi și părăsite sau pe la răspântiile drumurilor; împotriva tuturor acestor duhuri rele, oamenii întorc toate vasele din casă cu gura în jos, se ascund coasele și limbile de la melițe; această noapte este deosebit de propice pentru vrăji și farmece; astfel, seara se măsoară nouă cești cu apă, care se răstoarnă într-o strachină, așezată apoi sub icoane; a doua zi, în zori, se măsoară cu aceeași ceașcă apa din strachină și, dacă va fi mai multă măcar cu o picătură, se spune că este cu noroc, iar, dacă lipsește din ea, este semn de nenoroc; în unele zone, fata se duce dezbrăcată la o fântână, ținând în mână o lumânare rămasă de la Paște, la lumina căreia privește la luciul apei, unde va vedea chipul ursitului ei; tot fetele nemăritate pândesc pe la casele celor de prima oară căsătoriți și care trăiesc în armonie, de unde fură câte un resteu de la căruță, pentru a face apoi farmece de dragoste cu acesta; la miezul-nopții, se deschide cerul, iar îngeri înarmați coboară și alungă toate duhurile rele, însoțiți fiind de cântecul cocoșilor; se spune că în această zi începe iarna; cei doi frați, Sânpetru și Sântandrei, sunt patronii lupilor, dar în timp ce primul îi ocrotește, al doilea este mai aspru cu ei, uneori dușmănindu-i; în ziua de Sântandrei, lupii coboară de la munte după pradă, în haite de câte doisprezece, și nu se mai despart până la Bobotează (6 ianuarie); este primejdios să se rostească numele lupului, fiindcă el poate ieși în calea celui care pronunță cuvântul *lup* (PRESA).

30 noiembrie – Sfântul Apostol Andrei (în popor, acestei zile i se mai spune: Andrei-de-Iarnă; Gădinețul Șchiop; Ieșirea Filipilor de Toamnă; Indrea; Moș Andrei; Ziua Lupului). Sfântul Apostol Andrei cel Întâi Chemat, ocrotitorul României, în popor acesta fiind numit și Sântul Andrei sau Sânt Indrea (a se vedea și denumirile populare ale lunii decembrie); Apostolul Andrei era frate bun cu Apostolul Petru și, în credințele tradiționale românești, ambii sunt puși în legătură cu lupii; însă, în timp ce Andrei este dușmanul lor, Petru este un fel de patron al lor, ocrotindu-i și hrănindu-i, chiar în dauna oamenilor; de aceea, ziua este ținută pentru lupi și strigoi; în ziua de Sântandrei, mamele ies în grădină și cu cuget curat rup mai multe rămurele din fiecare arbore roditor (mai cu seamă din meri, peri și trandafiri), iar, în lipsa acestora, din vișini, zarzări sau gutui; apoi leagă în mănunchiuri câte trei astfel de rămurele diferite, destinând câte un mănunchi fiecărui membru al familiei (soțului, copiilor etc.); pun rămurelele într-un vas cu apă ca să înmugurească, considerându-se a fi norocos cel căruia îi înfloresc, sau îi înmuguresc, sau măcar îi înverzesc mlădițele; ori se pun boabe de grâu la încolțit în farfuriuțe diferite; de remarcat că rămurelele înverzite erau apoi folosite la Anul Nou în componența sorcovelor - Muntenia (**2.**MARIAN,I,p.83;

118;173;NOTE,Antonescu). În narațiunile populare, Sfântul Andrei este unul dintre sfinții care au avut pe suflet multe păcate, dar, arătându-i-se lumina dumnezeiască prin credința în Hristos, și-a ispășit toate păcatele, ajungând primul dintre aleșii acestuia; noaptea dinspre 30 noiembrie coincide cu începerea perioadei de iarnă, când peste câmpurile și pădurile înzăpezite lupii devin atotstăpânitori; ziua este ținută pentru ca lupii să nu se obișnuiască la oi sau pentru a fi ferite casele de duhuri rele - strigoi și strigoaice (PRESA). Multe din practicile uzitate în această noapte sau în ziua Sfântului Apostol Andrei au caracteristicile începutului de an, de interogare a viitorului (**2.**KERNBACH,p.157). Numit și *Sânpetru de Iarnă***,** este considerat patronul lupilor, cel care, noapte de noapte, împarte prada în vite; Sfântul Petru devine foarte darnic în noaptea de 30 noiembrie, când sunt orânduiți și proprietarii vitelor care nu au ținut Filipii și joile de după Paște, adică Joile verzi; fetele pun sub pernă 41 de boabe de grâu, iar, dacă în vis li se arată că li se fură grâul, înseamnă că se vor mărita în anul următor; își pot vedea chipul celui hărăzit de soartă, privind într-o fântână și ținând în mână o lumânare aprinsă, provenind din precedenta noapte a Învierii; în Bucovina și Vaslui, printre alte practici, fetele fac o turtiță, numită și *turta de Andrei*, coaptă pe vatră, punând în aceeași cantitate apă (uneori *neîncepută*, adusă cu gura), sare și făină, măsurate cu o coajă de nucă, pe care o mănâncă înainte de culcare, urmând ca acela care le va apărea în vis că le aduce apă să le devină soț (**12.**GHINOIU,p.80;290; PRESA). La miezul nopții, fetele merg la cotețul porcilor și rostesc *„hur inst'an! hur la anu!"* etc. și la al câtelea an grohăie porcii atunci se vor mărita; ori rostesc *„hogiu într-un an!"*, bătând în același timp din două linguri și după câte bătăi aud grohăitul porcilor după atâția ani se vor mărita; în acest caz, porcului i se dă rația de mâncare redusă la jumătate încă din ajun; dacă răspunde de la început este semn că fata se va mărita repede, iar de răspunde după un număr de bătăi înseamnă că se va căsători după un număr de ani egal cu numărul bătăilor și neapărat toamna; legată la ochi și condusă de o alta, fetele merg la gardul grădinii și numără nouă pari de la cel pe care au pus mâna primul, totodată legându-l cu un fir distinctiv; a doua zi văd ce par au nimerit; de este cu coajă, viitorul soț va fi bogat; de este gol, sortitul va fi un fecior sărac; de este strâmb, băiatul va fi ghebos; sau numără parii cu fusul de la 10 înapoi și pe acela cu numărul *unu* îl înseamnă cu fir colorat, pentru a fi recunoscut ușor a doua zi; ursitul va fi ori înalt și frumos, ori mic și ghebos; cu o lumânare aprinsă în mână, fetele privesc în oglinda apei din fântână și acolo pot zări chipul viitorului soț; dacă li se arată sicriu este semn că fata va muri nemăritată; se numără lemnele aduse în casă și, dacă sunt cu soț, fata se va mărita în acel an, iar, dacă numărul lor este fără soț, va trebui să aștepte până la celălalt Sântandrei; tot în noaptea de Sânt Andrei, se pun pe plita vetrei două fire de păr de porc, iar, dacă se prind la foc unul cu celălalt, este semn că fata se va mărita curând; dacă perii se răsucesc separat nu este speranță de căsătorie în tot timpul anului - Bucovina (COJOCARU,p.240; NOTE, Băncescu;PRESA). Se fac mai multe boțuri de aluat în care se pun bilețele pe care sunt scrise numele feciorilor ce fac curte fetei, apoi bucățile de aluat se pun la fiert în apă deja încălzită; este sortit fetei băiatul al cărui boț iese primul la suprafața apei; se fac turtițe din făină, fiecare din acestea fiind menite unei fete, și apoi se dau de mâncare unor pisici ținute nemâncate două-trei zile și a cărei fete îi este mâncată turtița prima aceea se va mărita întâi; din direcția din care se aud lătrături de câine în noaptea dinspre Sântandrei, în acea parte se va duce fata după iubitul ei - Bucovina; sau se pun două bucăți de trestie să plutească pe apa unui vas, una pentru băiat, alta pentru fată, și dacă ele se îndreaptă una spre cealaltă este semn de măritiș - Bucovina; așa cum este vremea în această noapte, tot așa va fi și peste iarnă; dacă este lună plină sau senin, iarna va fi călduroasă, iar, de va fi nor, ploaie sau zăpadă, iarna va fi grea și deosebit de geroasă; se pune pe masă un vas plin cu apă, de așa manieră încât să nu se clatine cu nici un chip; dacă apa se varsă din vas este semn că anul va fi ploios, iar de nu, anul va fi secetos; câtă vreme stăpânește semnul Săgetătorului este indicat să se facă negustorie, să se ia leacuri pentru însănătoșire, să se confecționeze veșminte noi sau să se programeze căsătorii; dacă va tuna în semnul Săgetătorului este semn că secara semănată în locurile înalte va crește mănoasă, iar cea de la șes va fi slabă;

zodia se numește Săgetător, deoarece oamenii odihnindu-se din alte treburi se îndeletnicesc mai mult cu vânatul (PRESA).

NOR
Când, după ploaie, norii se lasă jos, de parcă ar atinge dealurile, este semn că vremea se va face frumoasă - Botoșani; în schimb, dacă nori negri fug spre înaltul cerului este semn că vremea se va înrăutăți - Suceava; când norii sunt groși este semn de vânt sau de zăpadă - Botoșani; este semn prevestitor de vânt, când norii au culoarea roșie la apusul soarelui - Suceava (**2.**GOROVEI,p.261; 263;265;269). Dacă este pâclă pe pădure este semn că va ploua (**2.**CHIVU,p.246). Când cei doi îndrăgostiți se află la distanță mare unul de celălalt, dragostea lor este simbolizată printr-un nor (EVSEEV,p.101). Cine se visează cu nor deasupra capului va avea parte de cinste deosebită din partea semenilor, dar această cinste este și mai accentuată când se visează că norii se lovesc între ei; înseamnă veste bună pentru cel care se visează învăluit de nori, dar dacă se visează alungând nori este semn că se va simți deseori obosit în treburile pe care le are de îndeplinit - Suceava (NOTE,Băncescu).

NORD v. NOAPTE.

NOROC
Credințele tradiționale românești ipostaziază norocul nu doar ca o șansă sau o necesitate impusă de existența, în opoziție, a *ceasului-rău* (*piaza-rea*); norocul poate fi întâlnit sub două aspecte: unul în rolul de însoțitor permanent al omului, primind, din acest motiv, configurație cvasi-antropomorfă, celălalt fiind perceput ca o stare intens pozitivă a destinului uman (bunăstare fizică și materială, reușită în viață etc.); ca însoțitor permanent al omului, norocul apare în preajma lui în fiecare dimineață (*„când îți scârțâie ușa dimineața înseamnă că îți intră norocul în casă“* - Suceava); se așează ofrande nu numai pentru ursitoarele, care urmează să vină la noul-născut, dar și pentru *noroc*, ca personaj imaginar; în ziua Lăsatului de Sec, la intrarea în Postul Paștelui, nu este bine să se strângă masa, ci este bine ca pe ea să rămână bucate și băutură, pentru că, peste noapte, vine norocul și se ospătează și el (**1.**OLTEANU,p.335-336).

NOROI
Are noroc la bivoli cine se murdărește de noroi în coate și în genunchi - Dolj (**2.** GOROVEI,p.189). Cine se visează că se află în noroi este semn de necaz, de supărare, de apăsare sufletească; când se visează trecând prin noroi înseamnă că îl așteaptă o perioadă grea; dacă se visează având noroi pe picioare este semn de boală sau că va trăi sentimente de rușine; un deal acoperit cu noroi apărut în vis semnifică necaz și suferință - Suceava (NOTE,Băncescu). v. PĂMÂNT.

NOTĂ MUZICALĂ
Cine visează pagini cu note muzicale înseamnă că va primi un ajutor la momentul oportun - Suceava (NOTE,Băncescu).

NOVAC(I) v. BABA-NOVAC

NUC; NUCĂ *(Juglans regia* - DLRM,p.547)
O legendă spune că, într-o noapte, Eva visează că, împreună cu Adam, trebuie să meargă într-un anumit loc, unde crește un nuc, din care să culeagă două nuci și să le mănânce; fac întocmai și după aceea Eva naște copil după copil (VLĂDUȚESCU,p.115). În afară de măr, un alt pom purtător de simbol erotic este nucul; el apare asociat cucului, pasăre erotică prin excelență: *Sus în vârful nucului/Cântă puiul cucului!*; de asemenea, nucul apare printre copacii favoriți asocierii fântânii, ca

loc de întâlnire a îndrăgostiților; printre fructele cărora li se atribuie însușiri erotice și de fecunditate se numără mărul, gutuia și mai ales nuca, prezentă în riturile nașterii, botezului, nunții și înmormântării; în general, simbolismul acesta apare la fructele cu înveliș dur, sau cu mai multe semințe; astfel, mireasa primește în dar nuci, ca să aibă copii; dacă o femeie vrea să amâne starea de graviditate, ia nuci fripte și le îngroapă, zicând că va rămâne însărcinată, când vor încolți acele nuci (EVSEEV,p.81-82). Nucii nu trebuie tăiați, deoarece este rău de moarte, însă operația de tăiere este permisă doar dacă trunchiul lor este tot atât de gros cât este bustul tăietorului - Maramureș; Vâlcea; cine răsădește nuci, ca să aibă pomi, va muri; pentru a nu se întâmpla nenorocirea, se așează răsadul într-un cerc îngropat în pământ, crezându-se că omul va muri când trunchiul copacului va fi atât de gros, pe cât de larg este cercul provenit de la un butoi sau putină, deci având un diametru acceptabil pentru speranța de viață a gospodarului - Muntenia; cine sădește nuc să știe că va muri, când nucul va ajunge gros cât gâtul lui - Țara Oltului;Dolj; cojile rămase de la nuci nu se aruncă în foc, pentru că anul viitor nucile vor fi fulgerate - Galați; în scăldătoarea copiilor nou-născuți se pune o nucă mică, pentru ca băieților să li se dezumfle testiculele, iar fetelor să nu le crească sânii prea mari - Moldova; când un băiat se naște cu testiculele inflamate, se crede că este bine să se fure două nuci, de dimensiuni foarte reduse, care apoi să fie puse în vasul în care este încălzită apa pentru scăldătoare și copilul să fie spălat cu acea apă - Suceava; mireasa, care nu vrea să aibă copii un anumit număr de ani, își pune în sân, când merge la cununie, tot atâtea nuci fripte câți ani dorește să nu rămână gravidă, pe care apoi le îngroapă în pământ - Suceava; cine visează peste noapte că mănâncă nuci ziua se va certa cu cineva - Vâlcea (**2.**GOROVEI,p.70;142;171;230-231;GOLOPENȚIA,p.109; BOGDAN,p.69;NOTE,Antonescu). În Joia Înălțării Mântuitorului (Ispasul), se obișnuiește să se împodobească, pe dinăuntru și pe dinafară, casa cu crengi de nuc - Vrancea (**2.**STAHL,p.194). În Maramureș, cojile de la nucile folosite pentru prepararea dulciurilor de Crăciun se aruncă în drum, în credința că anul următor nucul va face mai multe nuci, cu cât vor călca mai mulți oameni pe ele (NOTE,Băncescu). În ajunul Crăciunului, femeile pun în apa în care se spală, printre alte obiecte, și o nucă, pentru a fi sănătoase ca nuca (PRESA). Urmează zile grele pentru cine visează că ține nuci în mână și va avea parte de ceartă, bătaie chiar sau ceva păsuire până la atingerea scopurilor cel care se visează mâncând nuci; înseamnă secetă, vreme uscată când cineva visează coji de nucă - Suceava (NOTE,Băncescu).

NUIA
Dacă se scoate, cu o nuia, o broască din gura unui șarpe și apoi, cu acea nuia, se face gestul de a tăia norii, aceștia se despart și puterea lor malefică scade - Transilvania (**2.** GOROVEI,p.274). Pentru cine se visează zărind nuiele, pe care le și atinge, trebuie neapărat să fie atent să nu i se întâmple ceva neplăcut; dar dacă se visează ținând în mână nuiele de salcie este semn că se va bucura de multă cinste - Suceava (NOTE,Băncescu). v. SALCIE.

NUMĂR (A NUMĂRA)
Dincolo de reguli sau concepții, există o predilecție deosebită pentru cifra 3, dar și pentru 7, dintre impare, și pentru 12 dintre cele pare (*„muncește cât șapte”*, *„bea cât șapte”*, *„mănâncă cât șapte”*; jocul călușarilor are 12 figuri etc.); exemplele se pot înmulți, găsindu-se cazuri în care 5 sau 9 șamd. sunt numere faste, ori, ca excepție, nefaste; la fel, există și pentru celelalte numere perechi probe care le atestă caracterul malefic sau benefic; sunt 7 sau 9 ceruri, pământul are trei părți principale: cap, inimă și coadă; chiar legendele cosmogonice, fie și într-un plan secundar, implică numărul: la începuturi, pluteau pe ape Dumnezeu și diavolul, sau, în alte versiuni, acestora li se adaugă un al treilea, Sfântul Petru; printre numerele considerate ca faste mai apar și alte impare, precum 7, 9, dar nu 13; de regulă, dacă nu sunt neapărat socotite nefaste, numerele pare sunt ignorate; există firește și excepții: *„Omul cu doi ochi vede mai bine”*; *„Carul cu patru roți bine merge”*; *„Fluierul cu șase găuri bine cântă”*; *„Plugul cu opt boi bine ară”*; după cum sunt excepții și

în cazul imparelor: *„La casa cu trei cumnate/Și vasele-s nespălate"*; în Vâlcea, se crede că moare cine este mușcat de nouă gărgăuni (VLĂDUȚESCU,p.98-99). Cui greșește în plus cu un copil numărul celor pe care îi are o familie, când vorbește despre ea și despre copiii acesteia, i se va mai naște un prunc - Suceava; cine are pui în curte să nu încerce să-i numere într-o zi de post, fiindcă aceștia nu mai cresc - Suceava; în ziua Anului Nou, este bine să se numere merii (pomii fructiferi), ca să aibă rod bogat în anul care tocmai a sosit - Țara Oltului (**2.**GOROVEI, p.163;189;GOLOPENȚIA, p.140). v. DOI; DOISPREZECE; TREI.

Număr par. Când vreun flăcău sau vreo fată invită prieteni la masă, organizată pentru a-și sărbători ziua de naștere sau onomastica, ei caută ca invitații să fie în număr par, fiindcă altfel ori nu vor avea viață să se căsătorească, ori, căsătorindu-se, nu le va trăi perechea - Muntenia; femeile nu pun în cuptor colaci, pâine etc. decât în număr par, pentru că altfel le moare soțul - Suceava; de Sfântul Vasile (1 ianuarie; Anul Nou), de Bobotează (6 ianuarie), sau de Sfântul Apostol Andrei (30 noiembrie), fetele consideră că se vor mărita negreșit, dacă lemnele aduse din pădure, în acea zi, sunt în număr par, (**2.**GOROVEI,p.148;217;EVSEEV,p.186).

Număr impar. Simbolismul numărului impar are la temelie o străveche superstiție populară, care atribuie numerelor fără soț caracterul de omen, cu semnificație negativă, pentru că, în comparație cu numerele cu soț, cele fără soț evocă o realitate stingheră, neîmplinită, adică o stare de suflet neconcordantă cu armonia întregii firi; remarca este justificată cu privire la substratul folcloric, deoarece omen-ul numărului nepereche se verifică a fi de rău augur nu numai când se raportează la plante sau alte lucruri neînsuflețite, ci și la oameni sau la animale și mai ales la păsări; prin urmare, când se văd zburând stoluri de berze, de ciori, de porumbei ori alte păsări, al căror număr este fără soț înseamnă că privitorul este pândit de un insucces sau de o nenorocire, că în general nu este bine (CARAMAN,p.256-257). Copilului i se taie moțul, când este mic, de către nașul său, numai la împlinirea anilor fără soț, adică la 3 sau 5 ani - Vâlcea; pentru Paște, să nu se roșească ouă și nici colăcei să nu se împletească în număr fără soț, fiindcă nu este bine - Muntenia; ca să iasă din toate ouăle pui, acestea se pun la clocit în cuibar în număr impar - Suceava; când cineva se culcă numărând, precis va visa ceva - Suceava (**2.**GO-ROVEI,p.52;59;217;253).

NUME (A NUMI)

De obicei, se dă copiilor numele părinților sau al bunicilor, în unele zone, ale nașilor; sunt și nume însă pe care le dă biserica, după numele sfântului prăznuit în ziua în care s-a născut copilul sau a unei zile apropiate calendaristic de ziua de naștere, după cum există și nume așa-zise la modă, importate din arealul urban; când copilul trece printr-o boală grea sau printr-o primejdie, există obiceiul să i se schimbe numele, dându-i-se în unele regiuni numele de *Ursu* sau *Lupu*; schimbarea numelui se făcea printr-un ritual care implica, pe de o parte, ideea morții și a renașterii și, pe de altă parte, evitarea acțiunii forțelor malefice prin derutarea lor; în schimbarea numelui unui copil bolnav cu un nume de animal, operează magia animalieră, care încearcă să recupereze sănătatea, robustețea viețuitoarelor, în special a celor sălbatice: *Lupu, Ursu* etc. (**4.**POP,p.131;BUHOCIU, p.40). Datul numelui era un moment important, mama fiind cea care îl alegea, de regulă pe cel al bunicului după tată (în cazul băieților, recunoaștere patriliniară) și se oficia odată cu botezul, la biserică, unde copilul era dus de către moașă și nașă (care, de regulă, este nașa de căsătorie a părinților) - Maramureș (DĂNCUȘ,p.177). Dacă pruncul este bolnav, este dat unei vecine, care îl poartă până la un loc știut de ea, îi schimbă numele de botez, se întoarce cu el înapoi, zicându-i mamei că îl dăruiește, spunându-i totodată și numele cel nou, crezându-se astfel că duhul cel rău sau boala se depărtează de copil; la început, mama se opune, simulează că nu vrea să-și ia propriul copil, dar în cele din urmă acceptă și nimeni din acea casă nu-l mai numește pe prunc cu vechiul nume - Suceava; dacă unei femei îi tot mor copiii, atunci noul-născut este vândut; în cazul că îi pier fete, caută o femeie cu multe fete, aceasta vine la fereastra casei și întreabă dacă familia nu are vreo copilă, după care cele două mame se târguiesc, femeia străină dând, în schimbul fetiței, un

pui de găină sau câțiva bani; mama ia câștigul pe fereastră și tot pe fereastră încredințează copila femeii străine, care înconjoară casa cu ea în brațe, după care intră pe ușă și întreabă gazda de loc de odihnă; răspunsul fiind afirmativ și fiind invitată să intre în cameră, pune fetița pe pat sau pe jos și, întrebată ce nume poartă copilul, rostește noul nume pe care a hotărât să-l încredințeze micuței - Suceava; se procedează și altfel, în sensul că mama copilului dă un nume nou, întreabă apoi, pe fereastră, cine vrea să cumpere un copil (și îi pronunță noul nume), cea de afară acceptă, dă banii și apoi intră cu el pe ușă, ritualul repetându-se de trei ori consecutiv - Câmpulung Moldovenesc; se vinde copilul pe fereastră, dar acesta rămâne definitiv cumpărătoarei, iar, mai târziu, în caz că părinții naturali vor, îl răscumpără tot pe fereastră, crezându-se că, dacă nu-l răscumpără, nu vor avea parte de prunc - Rădăuți; cele mai uzitate nume date copiilor sunt: *Lupu, Lupușor, Ursu, Ursache* (pentru băieți) și *Lupa* și *Ursa* pentru fete - Suceava; se schimbă numele copilului, când acesta se crede că este deocheat (are amețeli sau este apatic), considerându-se că astfel diavolul va fi derutat și-l va pierde din vedere pe noul-născut - Transilvania;Bihor;Satu Mare; se mai schimbă numele și pentru că nu place părinților sau este greu de pronunțat, crezându-se că astfel copiii vor crește mai ușor și nu se vor îmbolnăvi ușor - Banat; noile nume sunt date în credința că, așa cum nici o boală nu se atinge de animalele sălbatice, tot așa nici de copil să nu se apropie nimic, iar duhurile rele și bolile să se înspăimânte la vederea lor și să nu mai urmărească pruncul - Țara Moților; mulți oameni pe care îi cheamă Toader, Tudor etc. își serbează ziua onomastică nu în vreo zi din cele înscrise cu acest nume în calendarul ortodox, ci în sâmbăta lui Sântoader - Banat;Transilvania;Muntenia;Moldova (**3.**MARIAN,II,p.141-144;**2.**I,p.265). Ca să aibă viață lungă, este bine ca fata să fie botezată cu numele de Eva, iar băiatul cu numele de Adam - Moldova; să nu se rostească numele copilului în ziua în care este botezat, pentru că nu va trăi mult - Dolj; copiii cărora li se schimbă numele cresc mai ușor și nu se îmbolnăvesc repede - Bucovina; dacă unei mame îi mor pe rând copiii, atunci schimbă numele de botez al celor rămași în viață cu acelea de Lupu, Ursu etc., ca să fie mai viguroși - Bihor; se crede că, dacă unui om îndelung bolnav i se schimbă numele de botez cu un altul, atunci acela se însănătoșește - Bucovina; dacă i se pare cuiva că este strigat pe nume, să nu iasă afară din casă, pentru că, în realitate, îl cheamă diavolul travestit în om - Tecuci; dacă este strigat cineva de-al casei, în timpul nopții, la fereastră, să nu răspundă, pentru că s-ar putea să sărăcească, sau să i se ia glasul, sau chiar să moară, fiindcă cel ce cheamă este necuratul; dar poate răspunde și ieși afară, dacă este strigat de trei ori - Bucovina; să nu se răspundă și chiar să nu se vorbească, când cineva este chemat noaptea afară, până nu se asigură cine este, pentru că poate să-și piardă glasul - Tecuci; dacă i se pare cuiva că este strigat, să nu răspundă, pentru că, în mod sigur, este diavolul în timp ce pariază cu Dumnezeu - Iași; este de rău și poate chiar i se apropie sfârșitul aceluia care i se pare că este strigat - Bucovina; pe cine strigă bolnavul care trage să moară acela va fi următorul decedat - Suceava; îi va merge rău celui căruia i se pare că a fost strigat pe nume de cineva - Suceava; dacă, involuntar, în timpul unei discuții este pomenit numele cuiva, este semn că acela îl dorește sau se gândește la cel ce l-a pomenit - Iași; înseamnă că este îndrăgit de multă lume cel ce, strigând pe cineva, îl botează pe acesta în fel și chip, până nimerește numele adevărat - Tecuci; vacilor nu li se dau nume, pentru ca fermecătoarele să nu le afle și astfel să le ia laptele - Bucovina (**2.**GOROVEI,p.14;22;59-60;77-79;143;147;248;252;257;BUHOCIU, p.40). Dacă vreo femeie vrea să scape de copilul abia născut, să-i pună același nume cu al unuia născut anterior și care i-a decedat - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p.104). În lirica populară, apare uneori ideea de a nu se rosti numele iubitului, de teamă ca acesta să nu fie ademenit de vreo rivală: *„Nu voi spune/Cum îl cheamă/Că mi-i frică să nu-l ia/Alta care-l va vedea"!.* (EVSEEV,p.131). Dar este o bună prevestire, când cineva își aude în vis rostindu-i-se numele - Suceava (NOTE,Băncescu).

NUNTĂ

Nunta, pe lângă rol social, economic, ludic și estetic, are și multiple conotații de ordin magico-

simbolic, urmărindu-se cosmicizarea actului întemeierii familiei și punerea ei sub incidența legilor eterne care guvernează întreaga fire, sincretismul nunții manifestându-se astfel la nivelul semnelor, codurilor și limbajelor artistice; ceremonialul în sine absoarbe și topește într-un amalgam inedit aproape toate formele și speciile artei populare: muzica și dansul, poezia și spectacolul dramatic, genurile lirice și cele epice, limbajul obiectelor, culorilor și formelor geometrice; poliglosia semiotică și caracterul integrator al nunții sunt dovada unei origini relativ târzii a acestui ritual, desprins din practicile ancestrale ale inițierii tinerilor, din riturile cinegetice și din cele ale fertilității solului și fecundității animalelor; dominanta semantică a căsătoriei și a nunții este ideea *unirii*, a nașterii (botezului) este cea a *integrării* noului-născut în colectivitatea umană, după cum dominanta ritului de înmormântare este *separarea* definitivă a celui plecat pe lumea de dincolo de universul celor vii, de *lumea albă*, dar toate la un loc sunt subsumate unui ritual de *integrare*; majoritatea simbolurilor prezente în ceremonialul nupțial este legată de ideea formării cuplului, de unificare a două principii polare, *masculin* și *feminin*, care, în gândirea tradițională, sunt așezate la temelia întregului edificiu al lumii vizibile și invizibile; toată construcția nunții este așezată sub semnul simbolic al cifrei *doi*; dar această piramidă, în vârful căreia se află cei doi, mai cuprinde în eșafodajul ei și alte diade: familiile celor doi, rudele mai îndepărtate ale celor doi, prietenii lui și prietenele ei, eventual comunitățile a două localități; conjuncția dintre cele două principii, masculin și feminin, e stimulată și prin alte numeroase gesturi și acțiuni rituale: împreunarea mâinilor, sărutul pe obraz, amestecul băuturilor destinate mirelui și miresei, băutul din același pahar, mâncatul mierii din două linguri de lemn, prinse între ele cu un lanț tot din lemn, confecționate toate dintr-o singură bucată de lemn, spălarea mâinilor cu apă turnată din același vas, mâncatul din aceeași bucată de pâine unsă cu miere, legarea calului mirelui de cel al miresei, când se întorc de la cununie, legatul năframei miresei de toiagul vornicelului, introducerea în casă, de către soacră, a mirilor, cu capetele alăturate, prinse într-un șervet sau frâu, care ne amintește de străvechiul obicei al romanilor de a pune tinerii căsătoriți să tragă împreună la un jug, de unde au provenit o serie de termeni maritali: cf. *conjuga* - soție; *conjugalis* - conjugal, de căsătorie; *conjugum* - căsătorie etc.; un loc important în procesul de mediere simbolică îl au toate schimburile de daruri între mire și mireasă și între membrii familiilor pe cale de înrudire, precum și dansurile și jocurile colective, în primul rând *dansul miresei*, care avea sensul integrării ei în noul neam, mireasa fiind jucată mai cu seamă de către rudele mirelui; obiceiurile care însoțesc nunta țărănească include aproape toate actele din scenariul unui rit al fertilității (aratul ritual, stropitul cu apă, semănatul, oferirea ofrandei spiritului strămoșilor, participarea la masa comună, caracterizată prin abundența produselor și băuturilor consumate etc.; (EVSEEV,p.183-185;188-189;209;NOTE,Antonescu). Nașul este cel care spune colăcerului pe ce drum trebuie să meargă alaiul, fiindcă niciodată nunta nu trebuie să se întoarcă pe același drum pe care a mers la ducere, pentru a înșela astfel și a preîntâmpina acțiunea forțelor potrivnice - Vâlcea; când murea un flăcău sau o fată de măritat, înmormântarea se făcea sub formă de nuntă (**4.**POP,146;160; NOTE, Băncescu). La cununie, ginerelui i se bagă un briceag în buzunar, ca să nu-l doară măselele, iar mireasa încearcă să-l calce pe picior, ca să-l *„aibă sub papuc”*, ginerele având însă grijă să nu fie călcat (obiceiul este semnalat în toată Oltenia, Muntenia și Moldova, și nu doar în Gorj); la cununia religioasă, atât ginerele, cât și mireasa trebuie să se cunune având o monedă de argint introdusă în pantoful piciorului drept, ca să fie bogați și să aibă bani de-a lungul vieții lor; mai sunt puse în pantoful piciorului drept și câte trei boabe de grâu, ca să aibă belșug, și câte un grăunte de usturoi, ca să fie sănătoși, iar în gură mireasa ține o frunză de *foaie-n-fir*, ca să nu se păteze pe față, când va fi însărcinată; după cununie, într-o cameră se face învelitul tinerei neveste, care în acest timp ține pe genunchi un copil de unu-doi ani, punându-i alături zahăr și un covrig, de care sunt legate niște brăciri mici, totul fiind făcut ca ea să aibă, la rândul ei, copii; o fată căreia îi trăiesc părinții o despletește, iar nașa o spală pe cap cu vin, după care șeful tarafului de lăutari îi aduce pe arcușul viorii cârpa lungă de femeie; tânăra o respinge de trei ori, apoi se lasă legată la cap de către nașă -

Gorj (CĂRĂBIȘ,p.84-86;NOTE,Băncescu). Nunta mortului tânăr legitimează obligativitatea căsătoriei, pentru că tinerii se cuvine să fie *lumiți*, nunta fiind deci receptată ca un dat primordial al existenței (ȘEULEANU,p.56). Înmormântarea feciorilor și fetelor ia, din ceremonialul nunții, toate riturile ei, pentru că tinerii care mor la vârsta când omul își caută soțul sau soția sunt considerați că s-au îndrăgostit de moarte; de aceea li se pune la mormânt *pomul nupțial* (MUȘLEA,p.34,citând o interpretare a Marthei Bibescu). În mentalitatea tradițională românească există credința că pe cei cununați nu-i mai poate despărți nimeni, decât numai moartea - Bucovina; dacă se întâmplă ca doi tineri, aparținând aceleiași familii, să se prezinte concomitent la biserică pentru cununie, atunci ei cer să li se facă ceremonialul deosebit unul de celălalt, considerând că, dacă se face o singură slujbă pentru ambele perechi, viitorul nu le va aduce nimic bun - Bucovina; se consideră că unul dintre doi tineri din aceeași casă va muri, dacă ei se cunună în cursul aceluiași an - Dolj; dacă se prezintă la biserică mai multe perechi de tineri pentru cununie, fiecare caută să se așeze prima în partea dreaptă, crezând că astfel le va merge bine în viață - Bucovina; când se întâmplă ca, în aceeași zi cu cununia, să fie și o înmormântare, tinerii se grăbesc să săvârșească cununia înaintea slujbei funerare, considerând că, dacă se întâmplă invers, unul dintre ei va muri foarte curând - Bucovina; se crede că li se ia norocul, dacă li se sustrage ceva tinerilor - Bucovina, dar, dacă li se încurcă beteala, este semn că vor avea noroc în viață și vor fi oameni gospodari - Suceava; în timp ce se cunună cineva, dacă are vreo boală, este bine să-și amintească de ea, pentru că se va vindeca - Dolj; nici o cununie nu e trainică, dacă în timpul ei au fost făcute farmece - Tecuci (**2.**GOROVEI, p.22;68;69;70;169;172). Când cineva se visează participând la o nuntă înseamnă supărare; când se visează jucând la nuntă semnifică pagubă; când se visează nuntă fără lăutari este prevestire de moarte; dar o nuntă cu lăutari înseamnă bucurie, voie bună; a visa cununând pe cineva poate să însemne și necaz, supărare, dar și bucuria unui noroc; dacă cineva se visează că se cunună cu o femeie bătrână înseamnă mare silă - Bucovina (NOTE,Băncescu).

O

OAIE (*Ovis aries* - DLRM,p.551)
În culturile arhaice, animalul, mai ales cel sălbatic, este adeseori cel care dezvăluie gândul, glasul zeilor luminii, cât și al celorlalți zei, fiind un mesager al lor; încă din paleoliticul superior, omul considera ciuta și oaia ca animale cu vocație profetică, fapt confirmat din plin de bestiarul carpatic; există totuși o specializare a acestei vocații, ciuta având de-a face cu vânători, iar oaia cu ciobani, domenii pe care cele două animale nu și le încalcă; „Miorița" s-a ivit pe aceste meleaguri odată cu oamenii așezați la poalele Carpaților, la Dunăre și la Marea Neagră, dobândind, prin stăruințe și dor de eternitate, perfecțiunea operei admirată astăzi (BUHOCIU,p.360;414-415;448). Se crede că este un animal îngeresc, care dă oamenilor cioarecii, lecricurile și sumanele; este un animai sfânt și cine se ocupă de creșterea oilor și a albinelor va avea noroc în toate; când nu vor mai fi oi și albine va fi sfârșitul lumii; fiind blândă și extrem de folositoare, oaia a fost considerată ca o viețuitoare pură, curată (de unde asocierea cu albina); legendele o prezintă ca o creație divină, în schimb pe capre le-a făcut dracul; când a fost să-și aleagă o armă de apărare, ea a refuzat și colții, și coarnele, deoarece nu a lăsat-o inima să facă rău cuiva; aceste atribute explică invocarea ei în descântece, unde devine un simbol al alinării; fiind iubite de Demiurg, fiind aproape de acesta, oile mediază între uman și divin; prin ele, spun colindele, membrii colectivității primesc „florile" consacrate, acelea pe care le pun în cunună sau *struț*, pentru a beneficia de puterea, frumusețea și belșugul lor; ritmul vieții pastorale este marcat de manifestări solemne, care corespund unor momente esențiale din ciclul vital al oilor; acesta cuprinde două etape: sezonul fertil (între Sânmedru - 26 octombrie, când începe împerecherea, și Sângeorz - 23 aprilie, când se separă mieii de oi) și sezonul infertil (între primăvară și toamnă, când oile sunt urcate la munte pentru hrană); calendarul pastoral începe la Sângeorz (în succesiunea: Sângeorzul vacilor, Alesul, Sâmbra oilor, Marcu boilor, Armindeni, Ispasul), atunci când ciobanii sărbătoresc momentul sacru al începutului și când are loc sacrificiul ritual al mielului; tot acum se efectuează primul muls și se joacă dansul ritual al *călucenilor*; o seamă de practici cu caracter propițiatoriu vizează stimularea energiilor firii, a fertilității și manei oilor, primul muls fiind asimilat rodniciei apelor; în dimineața de Sângeorz, baciul se scoală devreme, aduce o găleată cu apă neîncepută de la izvor și o varsă în strungă, zicând: *„Atâta lapte să aibă oile"*; alteori, o cunună mare este înmuiată în izvor, pentru ca oile să dea mult lapte; la rândul ei, prima ieșire din strungă devine o trecere consacratoare: „O*aia care iese întâi e socotită fruntea tuturor"*; ca donatoare de lapte, oaia este asociată cu apa fertilă și purificatoare; elemente de magie prin contact (stropirea, băutul) și altele prin magie de analogie (revărsarea apei, înmuierea cununii) vizează transferul de forțe sacre de la apa sfântă la oaie; ca să fie ferite de lup, este îngropat în strungă un *gâtlan* de lup, totul făcându-se în ascuns, fără să știe nimeni, și i se spune *„secretu' strungii"*; oile nu au voie să treacă peste vârfuri de munți înalți, fiindcă atunci ele *„se strică"* și se mai crede că atunci strigoii au puterea de a lua mana; oile trebuie să treacă pe poala munților, pentru că se crede că vârfurile sunt necurate; în credințele populare, oaia apare ca o viețuitoare dotată cu puteri și calități miraculoase; oamenii cred că ea are darul de a înțelege ce se petrece în jurul ei, de a descoperi taine, de a presimți întâmplări, așa cum este cazul oii năzdrăvane din „Miorița"; deși amplificate, meritele și priceperea acesteia nu sunt fabuloase, fabuloasă rămânând doar încercarea ciobanului de a determina nașterea unei mioare având calități deosebite; pentru aceasta există condiția ca păstorul să poată spune în fiecare seară câte o poveste diferită, de când berbecii sunt dați în turmă și până la fătarea primului miel, caz în care oaia va face un miel năzdrăvan; în consecință, atributul ei esențial rămâne acela de mesager: ea vestește iminența morții, transmite testamentul, comunică mamei îndurerate povestea (încifrată metaforic) a morții fiului ei; în folclorul românesc, beneficiază de toate funcțiile epice și puterile fantastice atribuite, în general, unui animal-adjuvant: naște, în mod miraculos, un copil năzdrăvan, readuce la viață pe viteazul omorât, conduce eroul în altă lume, îl protejează (prin

sfaturi sau chiar luptând în locul lui), îi dăruiește obiecte și arme fermecate; din oasele ei, semănate pe câmp, se ivește o turmă fabuloasă; cu probabilitate, beneficiază de cel mai amplu inventar de practici apotropaice consacrate în cultura populară; în Maramureș, mutarea oilor din sat la munte este făcută cu foarte mare grijă, fiind ferite cu deosebire de deochi; după ce sunt încărcate vasele și celelalte obiecte trebuincioase la stână, se ia cenușă din vatră și lut din strungă; unui berbec mai frumos i se găurește un corn și se pune în el argint viu (mercur); când se iese din casă, trâmbițele cântă, spunându-se că astfel este chemat laptele oilor; ajunși la un pod, cel dintâi cioban pune sare pe pod, peste care trec oile și apoi ciobanii, ultimul strângând sarea pe care o duce păcurarului din fruntea turmei, acest procedeu repetându-se la toate podurile întâlnite în drumul spre munte; când este trecută o apă mică, un păcurar stă lângă apă și stropește oile lovind apa cu bâta; când trec printr-un sat, un cioban își pune izmenele pe bâtă și, cu bustul gol, străbate satul, pentru ca localnicii să se uite la păcurarul dezbrăcat și nu la oi; este un dar frecvent în practicile de înmormântare, fiind dată de pomană, peste groapă, după ce în prealabil este stropită cu apă, apărând și în acest caz în strânsă legătură cu apa, ca element sacru și curat, legătură care nu trebuie pusă pe seama unui cod naturist, axat pe semantica fertilității, ci pe unul chtonian, concentrat în jurul ideii de purificare; despre oaie se crede că, scuturându-se de apa cu care a fost stropită, stinge cu ea nu numai focul prin care va trebui să treacă sufletul celui răposat în calea sa spre locul predestinat, ci chiar și focul nestins al iadului; cu toate acestea, oaia nu relevă atribute de animal psihopomp, deoarece ea nu conduce sufletul, ci doar îl purifică, îl apără de focul infernal; fiind curată, sacră, ea funcționează ca un alter-ego al divinității, ca un protector mitic al dalbului de pribeag; calendarul pastoral marchează câteva zile cu semnificație deosebită: Sântămăria Mare - coborârea oilor, Răscol - dezmembrarea turmei, Năpustirea berbecilor sau Nunta oilor (când berbecii sunt băgați în turma de oi), Sâmedru - când se încheie socotelile între ciobani și stăpâni (COMAN,I,p.14-18;21-26). În Buzău, după înmormântare se dă peste groapă o oaie sau un miel; oaia trebuie să fie udată cu apă, să se scuture pe mormânt, pentru că acea apă ajută la stingerea focului ce poate arde pe locul de veci; mai mult, oaia fiind simbolul nevinovăției și al sfințeniei, nu se teme nici de diavol și intră în iad, răcorind sufletul celui păcătos cu apa de pe lâna sa; dacă moare o femeie gravidă, se dă peste sicriu o oaie gestantă, crezându-se că femeia va naște copilul pe lumea cealaltă - Bucovina (**3.**MARIAN,III,p.192;215). Se crede că oaia este un animal blagoslovit de Dumnezeu și, când se culcă, își face semnul crucii cu piciorul - Transilvania; între oi, omul este păzit de lucrul-slab - Țara Oltului; în noaptea Anului Nou, fetele nemăritate se duc între oi și, dacă prind o oiță tânără, înseamnă că soțul le va fi la fel, tânăr - Țara Oltului; în același timp, se crede că nu le merge bine femeilor care umblă printre oi - Iași; oaia dată de pomană pentru sufletul celui decedat se stropește mai întâi cu apă, crezându-se că apoi ea se va scutura peste focul în care va arde, pe lumea cealaltă, sufletul fostului ei stăpân, diminuându-i astfel chinurile - Suceava; este semn de ploaie și vânt în acea zi, când oile se bat și zbiară dimineața sau când se scutură des - Iași;Suceava; când oile sar, zburdă și se lovesc în capete este semn că va fi furtună, cu fulgere și trăsnete, sau că va viscoli - Suceava; este semn că va ninge pentru cel care visează oi - Suceava; dacă, pe timp de ger, oile nu vor mai avea aceeași poftă de mâncare este semn că vremea se va înmoina; dar dacă, pe timp cu moină, oile vor mânca iute și cu poftă înseamnă că, în curând, vremea se va înăspri - Iași (**2.**MARIAN,I,p.86-87;**2.**GOROVEI,p.78; 85; 174;261-262;266;269;GOLOPENȚIA,p.78;82). Ca să afle dacă iarna va fi geroasă sau cu moină, ciobanii aștern dulama în mijlocul oilor și observă apoi ce fel de oaie se va culca pe haină: dacă se culcă o oaie de culoare neagră este semn pentru ei că iarna va fi bună; dacă se va culca una de culoare albă înseamnă că iarna va fi aspră - Vâlcea; sau, dacă ultima oaie care iese din strungă la muls este neagră, este semn că timpul se va face frumos, că norii se vor împrăștia și se va lumina - Vâlcea; pentru apărarea turmelor de sălbăticiuni, dar mai ales de lupi, familiile de ciobani respectă următoarele zile de peste an: Sânpetru, Circovii Marinei, Teclele, Berbecarii, Osie, Lucinul, Ziua Lupului, Filipii de Toamnă, Filipul cel Șchiop, Sântandrei, Sânpetru de Iarnă, Tănase de Ciumă, Filipii

de Iarnă, Stretenia și Martinii de Iarnă; dar importanță economică și rituală deosebită o are Sâmedru (26 octombrie), pentru că acest praznic încheie sezonul de vărat al oilor și deschide sezonul de iernat (**12.**GHINOIU,p.247-248;251). Zilele consacrate oii sunt: Sângiorz, Armindeni, Sânziene, Ispasul, Sântămăria Mare, Sântilie, Sântămăria Mică, Sâmedru etc.; dracul poate să-și ia orice chip, cu excepția celei de oaie; la construirea unei case noi, în Banat, cei bogați îngroapă un cap de oaie, atunci jertfită, la temelia noii construcții (COMAN,II,p.2;5;164;**1.** ANTONESCU,p. 232). Pentru apărarea oilor, se face pe *„creierul"* strungii o cruce din lemn verde; nu este bine ca oile să fie mulse în locuri străine, pentru că nu mai dau lapte; nu se dă de la *târlă* nici foc și nici sare, pentru că se crede că se dă sănătatea oilor; nu este iertat să se așeze cineva pe *năclad* (butuc de lemn din vatră), fiindcă vor veni ursul și lupul la oi; nu este voie să se cânte din fluier sau trișcă atunci când sunt mulse oile; să nu se dea lapte nesărat din casă, pentru că stârpesc oile; în zilele de post (miercurea și vinerea) să nu se dea din casă lapte, brânză și lână; marțea și vinerea să nu se lucreze lâna, că se îmbolnăvesc oile; cine vinde oi să ia un smoc din lâna lor, ca să nu-și piardă sămânța; nu este bine să se mănânce brânză înainte de a se vedea clăi de fân pe hotar, fiindcă fulgeră sau trăsnește oile pe munte; femeile nu au voie să intre la stână între oi; la Sfântul Filip și Sfântul Andrei să nu se coase, pentru că intră lupul la oi; când se mută *staurul* oilor, se ia un pumn de pământ din strungă și se pune în locul cel nou - Bihor (**1.**BOCȘE,p.55-56). S-ar putea să-și piardă haina cel care visează oi alergând; va avea câștig cel care visează oi păscând; câștig și cinste va avea cel care visează că vinde sau că i se trimit oi - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *cenușă-pământ*; *oaie-apă*.

OALĂ

Când se pune pe foc o oală nouă, să i se facă și semnul crucii, pentru a fi mereu curată și să reziste mult în timp - Tecuci; oala în care se încălzește apa pentru scalda copilului să fie nouă, pentru ca așa cum sună oala, așa să sune și glasul pruncului, pătrunzător și plăcut, atunci când va cânta - Țara Oltului;Suceava; să nu se așeze pe foc în fața altor vase, fiindcă gospodina va fi înfruntată de alții - Vâlcea; dacă oala, pusă la fiert, fierbe în continuare și după ce a fost luată de pe foc, este semn că va trăi mult cel ce trebăluiește pe lângă vatră - Suceava; femeia gravidă să nu mănânce din oală, fiindcă va naște pruncul fără păr pe cap - Iași; ca să nu mai aibă copii, placenta nou-născutului se pune într-o oală, care este îngropată cu gura în jos - Banat; cât timp mai fierbe o oală după ce a fost luată de pe foc, atât își va mai dori copilul mama - Muntenia; va ploua la nunta celui care mănâncă direct din oală - Muntenia;Argeș;Moldova;Galați;Vrancea;Vaslui;Iași; să nu se mănânce din ea, atât timp cât oala este pe foc, fiindcă nu se va mai sătura nouă zile consecutiv cel care o face - Bihor; când oala se răstoarnă cu gura spre cel care o privește, înseamnă că omul va avea dificultăți la înghițirea bucatelor - Vâlcea; primește veste mare cea căreia îi plesnește capacul de la oala pusă pe foc - Tecuci; să nu se privească în fundul oalei, ci să se încerce cu o lingură ca să se vadă dacă mai este ceva în ea - Teleorman; oalele se pun cu gura în jos, seara, după cină, în zilele când se lasă de sec la intrarea în perioada marilor posturi de peste an, înainte de Paște și de Crăciun, ca să ferească familia de vreun necaz - Vâlcea; urma lăsată de vreo ulcică sau oală în spuza vetrei trebuie împrăștiată de femeie, după ce vasul a fost luat de pe foc, ca să nu apară bube pe șezutul omului - Suceava; sau ca să se împrăștie și să se astupe gura dușmanilor și a clevetitorilor - Argeș; sau ca să nu rămână cu gura deschisă, la moarte - Suceava; oala dată cuiva trebuie adusă înapoi de aceeași persoană, dacă nu vrea să-i crească nasul cât oala - Bihor; oala în care s-a încălzit apa pentru scăldatul unui mort se îngroapă - Transilvania, sau se sparge - Muntenia; ca să nu mai moară și alte neamuri, când se scoate mortul din casă să se spargă în urma lui o oală, pentru ca tot așa să se spargă și toate necazurile și relele - Năsăud;Sibiu;Vâlcea;Muntenia;Prahova; este semn de ploaie, când dau oalele în foc - Suceava (**3.**MARIAN,II,p.57;**2.**GOROVEI,p.30;43;83;134;151; 163; 172;175;182;187;196;213;267;GOLOPENȚIA,p.93;NOTE,Antonescu). În părțile Buzăului, se ia puțină apă în oala în care a fost apă pentru spălatul mortului și se trântește în mijlocul casei, ca să

se spargă toate neajunsurile și supărările și să înceteze de-a mai muri cineva din acea gospodărie; în Bucovina, oala în care a ars lumânarea la capul mortului se trântește cu putere de pragul casei, încât aceasta scoate un sunet deosebit; în Bihor și în Munții Apuseni, oala este spartă de pământ, sau în locul unde mortul și-a dat sufletul, sau chiar la mormânt, sau se umple cu cenușă și apoi se sparge; în Țara Oltului, oala respectivă este dusă înaintea cortegiului mortuar și se dă de pomană unui om sărman, plină cu apă proaspătă și împreună cu o lingură (**3.**MARIAN,III,p.174-175). Să nu se mănânce din oală, fiindcă aceluia îi va ploua la nuntă; dacă fetele mănâncă din oală, se crede că vor avea bărbați băutori; mâncatul din capacul oalei este semn de sărăcie; să nu se țină în casă oale și vase ciobite și nici să nu se bea din ele, pentru că aduc pagubă - Maramureș;Suceava; Prahova; Ilfov (BOGDAN,p.87;98;124;NOTE,Băncescu;Antonescu). Cine visează oală pusă pe foc va avea parte de un ospăț sau chiar de o nuntă; dacă visează pur și simplu o oală înseamnă că va avea slugi la vreo muncă mai deosebită - Suceava (NOTE,Băncescu). v. VAS.

OBICEI
Petru Caraman: „Nu există nici un obicei care să nu aibă la bază o credință anumită, sau chiar mai multe...Credințele care i-au dat naștere au fost uitate după un timp sau au fost eclipsate, ne mai continuând să fie vehiculate decât de tradiția orală; uzajul este cel care se impune și nu circumstanțele care le-au creat“ (ADĂSCĂLIȚEI,p.149).

OBIECT v. LUCRU.

OBIELE
La Vovedenie (Intrarea în Biserică a Maicii Domnului – 21 noiembrie), fetele și flăcăii obișnuiesc să nu mănânce nimic toată ziua, după care se culcă punându-și sub pernă obielele, în credința că pe cine vor visa în acea noapte pe acela îl vor lua de soț sau de soție - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.83).

OBRAZ
Fața omenească, prezentă pe diferite obiecte sau pe elementele constructive ale caselor, împrejmuirilor, cu rol ornamental, are înțelesul de veghe binefăcătoare și totodată de avertisment, de invocare a forțelor binelui și de îndepărtare a spiritelor și gesturilor cu rol malefic (PETRESCU, p.75;77;IORDACHE,p.154). Se crede că acela care se trezește dimineața cu fața în sus este un om norocos, dar poartă ghinion pentru cel care se trezește cu fața la cearșaf - Tecuci; copilul care doarme cu fața în sus și cu mâinile așezate peste cap este cu noroc și belșug în viață - Iași; se spune că oamenii cu pete pe față sunt buni la suflet - Bucovina, iar cei cu gropițe în obraji au obiceiul furatului - Tecuci; să nu se meargă la fântână, după apă, nespălat pe obraz, pentru că le va curge bale băieților care vor fi născuți - Suceava; cel căruia îi ard obrajii crede că îl vorbesc dușmanii de rău; pentru aceasta, el trebuie să se spele pe față cu apă amestecată cu oțet și urzică moartă; astfel, gura vrăjmașilor nu va mai *„înțepa“* (ca urzica vie), ci va tăcea (ca urzica moartă și ca oțetul tăiat cu apă) - Maramureș;Tecuci;Bacău;Suceava; nu este bine să se țină copilul mic cu fața acoperită, pentru că va avea o fire rușinoasă când va fi mare - Buzău; despre cel greu bolnav se crede că, de va zăcea cu fața la perete, va muri în curând, iar, de se va întoarce cu fața către cameră, se va însănătoși - Bucovina; cine se duce la înmormântarea unui preot să nu cumva să-i zărească fața, pentru că nu mai apucă Învierea Domnului a doua oară - Tecuci; dacă un defunct are față veselă înseamnă că este mulțumit de cei care l-au îmbrăcat și că, pe lumea cealaltă, va fi bine primit în veșmintele pe care le are - Moldova; cine zărește pe fața unui mort vreo pată roșiatică are semn că îi va muri curând cineva din familie - Moldova (**2.**GOROVEI,p.15;85;87;97; 146;149; 150; 153;171;177;208;BOGDAN,p.21;PRESA). Cine se visează văzându-și propriul obraz în oglindă, în apă sau că se spală pe față este semn că va trăi viață îndelungată, dar și posibilitatea ca, în

viitorul apropiat, să vadă chipul unui om necunoscut; dacă visează obraz curat este semn de bine, iar dacă visează obraz negru (sau murdar) înseamnă amărăciune; dacă se visează că are față mare este semn că va săvârși fapte bune, iar fața mică înseamnă că își va spori cinstea în anturajul celor cunoscuți; cine visează chip frumos este semn de bine și de mare onoare; visarea unei fețe supusă unui proces cosmetic poate să însemne bine, pentru fete, și rușine, pentru băieți; pentru cine, în vis, i se arată om spălându-se pe față înseamnă că va trăi sentimente de părere de rău; dacă se visează cu fața roșie înseamnă fie că va da dovadă de un comportament condamnabil, fie că se va împăca totuși cu un adversar, fie că va avea noroc în ceea ce întreprinde; dacă se visează că oglinda îi arată urât chipul său este semn că vor urma zile pline de griji - Suceava (NOTE,Băncescu). Serie simbolică: *apă-oțet-urzică*.

OBREJENIE v. AUGUST.

OCHELARI
Cine se visează purtând ochelari înseamnă că va avea spor în ceea ce întreprinde sau că, în orice caz, va avansa înspre o situație mai bună decât cea actuală - Suceava (NOTE, Băncescu).

OCHI
Importanța văzului, a ochilor în percepția și înțelegerea lumii, în comportamentul uman, este atestată de numeroase expresii și locuțiuni populare: *„pe ochii mei"*, *„a i-o spune verde-n ochi"*, *„a închide* (*a deschide*) *ochii"*, *„a mânca din ochi"*, *„a scoate* (cuiva) *ochii* (pentru ceva)*"*, *„ochi rău"*, *„a arunca praf în ochii* (cuiva)*"*, *„a sorbi din ochi"* etc.; ochii, la fel ca și inima, devin o instanță de sine-stătătoare, ele suferă împreună, iar lacrimile vărsate sunt, de fapt, cele ale inimii; de aceea, plânsul este considerat, în poezia populară, nu doar manifestarea unei anumite stări psihice sau o modalitate catartică, ci o pedeapsă, un fel de autoflagelare; în vremurile de demult, cazna cea mai cumplită aplicată oamenilor era orbirea, de unde și expresia menționată mai sus și păstrată în multe limbi (*a scoate ochii cuiva*); de remarcat că psihanaliza consideră orbirea echivalentă castrării; puterea malefică și distructivă a ochilor, întrupată, la vechii greci, în simbolul Gorgonei, monstrul care ucide pe oricine cu privirea sa, și-a găsit reflectarea și în credința cvasiuniversală în deochi; superstiția deochiului, mai ales la perechile tinere, poate fi întâlnită la un obicei condamnabil, acela de a scoate praf sau tencuială din ochii sfinților pictați în interioarele bisericilor, cu scopul de a face farmece bărbaților, spre *„a-i orbi"*, ca să nu vadă ce fac soțiile lor necredincioase, dar s-ar putea ca magia să fie făcută și pentru *„a deschide ochii"* asupra farmecelor iubitei; dar vigilența soțului gelos poate fi înșelată și dacă nevasta îi servește un pahar de vin în care a introdus, în prealabil, o monedă care a stat deasupra ochilor închiși ai unui mort; dragostea începe mai totdeauna de la ochi, acesta fiind un agent deosebit de activ în textele folclorice, ocupând chiar primul loc, pentru că tot de la ochi vin și toate nenorocirile; de remarcat că ochiul are o dublă funcție, el este în același timp organ receptor, cât și organ emițător, ultimul fiind aproape în exclusivitate de genul feminin; în cântecul popular, ochii reprezintă organul atotputernic al iubirii; ei subjugă, varsă foc, vorbesc, ucid, rănesc și vindecă în chip miraculos; sunt în același timp principalul canal de comunicare între micro și macrocosmos, o adevărată fereastră a sufletului deschis spre lumea Erosului; dar ochii sunt și cei care emană teroare; femeia folosește vraja ochilor, puterea lor magică pentru a fermeca iubitul, este gata să încerce forța paralizantă a lor spre a imobiliza calul sau boii flăcăului; uneori înlocuiesc metonimic întreaga făptură a iubitei; sunt ca două oglinzi în care se reflectă toate stările sufletești, sunt apți să înlocuiască organul vorbirii sau alte semne prin care se comunică dragostea; căutătura de la distanță sau privitul ochi în ochi formează programul minim la care se reduc revendicările îndrăgostiților în faza incipientă a iubirii; sunt organul predilect de la care începe cosmicizarea femeii, prin faptul că deseori sunt comparați cu stelele; ar mai fi de subliniat că, deoarece în textele folclorice predomină culoarea

neagră a ochilor, unii cercetători au ajuns la concluzia că aceasta ar fi o trăsătură etnică distinctivă, numai că aceleași texte reliefează și înclinarea spre ochii albaștri (EVSEEV,p.14-21;162). În ornamentica populară, ochiul ocupă un loc important în repertoriul motivelor antropomorfe, investit și el din cele mai vechi timpuri cu puteri benefice sau malefice, expresie a însăși puterii spirituale omenești sau supraomenești (PETRESCU,p.70-71). Ornamentul reprezentând un ochi are rolul de apărare, de veghe împotriva spiritelor aducătoare de rău (IORDACHE,p.154). Când se seamănă grâul, plugarul aruncă boabele cu ochii închiși, ca nici păsările cerului să nu vadă holda lui - Maramureș (BOGDAN,p.44). De omul cu ochii verzi trebuie să se ferească cel ce nu vrea să fie deocheat - Gorj; în schimb, oamenii cu ochii albaștri sunt cei mai lesnicios de deocheat - Mehedinți; se crede însă și că pot deochea numai oamenii cu ochi albaștri, care se nasc strigoi, adică ei, la naștere, au pe cap căiță, pe care o apucă cu mâinile și trag de ea să o mănânce, mâncând din ea, devin strigoi pe toată durata vieții, deochind tot ceea ce văd sau despre care își exprimă uimirea - Olt; când se scot din casă în curte puii de găină sau bobocii de gâscă, ieșiți din ouă, cel ce o face să țină ochii închiși sau să se lege la ochi, ca nici uliul sau cioara să nu-i vadă - Tecuci;Suceava; agricultorul să înceapă semănatul grâului ținând ochii închiși, pentru ca păsările cerului să nu vadă nici ele boabele din spice - Bihor;Suceava; dacă păsările intră în ogorul semănat cu grâu și fac pagubă, să se vină noaptea și să se înconjoare locul de trei ori, cu ochii închiși, ținând în brațe un băiat legat la ochi, astfel păsările vor părăsi acel câmp - Bihor; când cineva privește fix într-un punct anume și i se împăienjenesc ochii, este semn că-i vor sosi oaspeți - Muntenia; aceeași semnificație are și privitul cu uimire a unui lucru și ochii se încrucișează - Muntenia; dacă se bate ochiul drept cuiva înseamnă că va avea parte de o bucurie, dar, dacă se bate cel stâng, va urma neapărat o supărare - Iași;Suceava; va plânge cel căruia i se bate un ochi - Suceava; dar să nu se spună nimănui că ochiul se bate, pentru că și el vede multe și nu spune nimic fără știrea gurii - Tecuci; se spune despre mortul care are un ochi întredeschis că nu se îndură să părăsească lumea din care pleacă - Ialomița; i se închid ochii mortului, ca el să nu vadă durerea și jalea celor din jurul lui - Muntenia; dacă mortul rămâne cu ochii deschiși este semn că va fi sărăcie în acea casă - Suceava (**2.**GOROVEI, p.73;100;104;153;176-178;204). Dacă unui om i se bate ochiul stâng este de rău, dacă se bate cel drept este de bine - Muntenia;Teleorman; (**1.**CHIVU, p.246;NOTE,Antonescu). Dacă se bate pleoapa stângă este de rău, dacă se bate cea dreaptă este de bine; dar interpretarea poate să fie și inversă, depinde de zonă - Maramureș (BOGDAN,p. 22). Prevestește nenorocire mare baterea ochiului stâng, dar nici baterea celui drept nu este de bine; cine visează ochi negri va lua un soț frumos; ochii bolnavi înseamnă prietenie amăgitoare; un om cu ochii ceacâri (ochi de culori diferite) înseamnă lipsă de bani și pagubă; tot pagubă înseamnă și visarea unor ochi lungi sau a unor ochi mici; când se visează ochii poziționați în orificiul urechilor înseamnă că acela își va pierde vederea și se va folosi doar de auz; înseamnă moarte în familie sau pagubă mare pentru cine visează că-și pierde un ochi; dar este semn de câștig pentru cine se visează având ochi mari; se va împlini dorința celui care se visează că are mulți ochi - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *vin-monedă-mort*; *ochi-băiat-3*.

OCHILĂ
Personaj imaginar din basmele populare românești, înzestrat cu o vedere de o excepțională acuitate (ȘĂINEANU,I,p.212).

OCHIUL-BOULUI v. MARGARETĂ.

OCTOMBRIE (Brumărel, Brumarul Mic, în opoziție cu Brumarul, adică Noiembrie, luna în care cad primele brume)
În limbajul poporului, i se mai spune și Brumărel, pentru că în această lună începe să cadă bruma, sau cad brumele cele mici; se crede chiar că, dacă în luna octombrie cade multă brumă și omăt,

apoi, în ianuarie, oamenii se pot aștepta la o vreme *„moale”*, călduță; dacă este multă ploaie în lunile octombrie și noiembrie, în luna decembrie vor fi mari vânturi (**2.**MARIAN,I,p74-75). În decretul dat de Mihail Comneanul, la 1166, sunt menționate trei sărbători în care este interzisă orice muncă (**6** octombrie – Sfântul Apostol Toma; **9** octombrie – Sfântul Apostol Iacov al lui Alfeu și **18** octombrie – Sfântul Apostol și Evanghelist Luca), precum și două sărbători (**23** octombrie – Iacob, ruda Domnului, și **26** octombrie – Sfântul Mare Mucenic Dimitrie Izvorâtorul de Mir) în care sunt permise unele munci, fără a se specifica felul acestora; mai târziu, la 1786, în circulara emisă de episcopul ortodox de la Sibiu, Ghedeon Nichitici, în urma voinței împăratului Franz Iosef, se recomandă să se țină ziua de **26** octombrie, în care este prăznuit „Sfântul Mare Mucenic Dimitrie Gavril”; circulara mai adaugă însă și un „sfânt național român”, anume ziua de **14** octombrie – Cuvioasa Parascheva (GRAMA,p.69-71). Mare parte a lunii stă sub semnul balanței, perioada fiind propice pentru nunți și călătorii; dacă nu cad frunzele de pe copaci înseamnă că iarna va fi tare și iute; dacă vor fi omizi este semn că vor fi și mulți alți viermi; de va fi ploaie cu piatră înseamnă că rodul semănăturilor va fi nici prea rău, nici prea bun; dacă va ploua după apusul Cloștii, vara va veni târziu, dar nu va fi rea; oamenii să rețină în ce zi a lunii va cădea prima zăpadă, pentru că atâtea zile câte vor fi până la debutul lunii viitoare, tot atâtea zile vor fi cu ploaie și zăpadă peste toată iarna (PRESA).
11 octombrie – Sfântul Apostol Filip (Filipii). În această zi, gospodarii se abțin de la lucru, pentru ca vitele să le fie ocrotite de animale sălbatice și de alte primejdii (unii țin numai o zi, alții țin trei zile consecutive, cunoscute în popor cu numele de Filipi) - Suceava; cine lucrează în zilele de Filipi face un mare păcat, drept pentru care Dumnezeu poruncește Sfântului Petru să-i trimită păcătosului câțiva lupi, ca să-i ia câte o vită din gospodărie - Muntenia (**2.**GOROVEI,p.254-255). Ziua este, prin tradiție, dedicată lupilor, considerându-se că Sfântul Filip ocrotește gospodăriile oamenilor în fața acestor fiare; se spune că, în nopțile de Filipi, lupoaicele sterpe se hrănesc cu jeratic și tăciuni, care le ajută să se împerecheze; pentru a împiedica înmulțirea exagerată a lupilor, gospodinele nu aruncă, în această zi, gunoiul din casă, pentru că în el pot exista reziduuri de jeratic și tăciuni; sărbătoarea este ținută în special de femei, care, la căsătorie, primesc ca zestre de la mamele lor și un anumit număr de Filipi; în această zi, nu se pronunță cuvântul *lup*, nu se toarce, nu se țese, nu se prelucrează piei de animale, nu se spală rufe și se ține post (PRESA).
12 octombrie – este ziua când soarele intră în semnul Scorpiei, oamenii trebuind să se ferească de lacuri și în nici un caz să nu se apuce de lucru nou; dacă tună în această zi este semn că pâinea se va scumpi, iar prin unele ținuturi va fi foamete (PRESA).
14 octombrie – Sfânta Cuvioasa Parascheva de la Iași. Zi numită în popor și Vinerea Mare, chiar dacă poate să cadă în oricare din zilele săptămânii; în această zi, nu se coase nimic, fiindcă este rău de grindină și boli de ochi - Muntenia (**2.**MARIAN,I,p.82;**2.** GOROVEI,p.253). În nordul Moldovei se crede că toate sărbătorile care cad în intervalul de timp care trece, începând de la Vinerea Mare (Preacuvioasa Parascheva) și până la Cucernicul Simeon (3 februarie), se țin pentru a feri gospodăriile de foc și vitele de animale sălbatice (**2.**MARIAN,I,165). Această zi deschide cel de al doilea sezon pastoral, care se desfășoară de-a lungul a două săptămâni, între 14 și 27 octombrie, iar această Vinere Mare încheie ciclul de 12 vineri de peste an, care prefațează sărbători importante, în general praguri ale timpului (Sfântul Andrei-30 noiembrie, Crăciun-25 decembrie, Stretenia-2 februarie, 40 de Sfinți-9 martie, Blagoveștenia-25 martie, Duminica Mare-Paștele, Sânziene-24 iunie, Sfinții Petru și Pavel-29 iunie, Schimbarea la Față-6 august, Sfânta Maria Mare-15 august, Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul-29 august și Ziua Crucii-14 septembrie; la încheierea ciclului, pe 27 octombrie, în unele zone se serbează o Sfântă Paraschivă care, împreună cu cea de pe data de 14 octombrie, formează o sărbătoare dublă numită *Vinerelele* (**12.**GHINOIU, p.248;PRESA). Ziua se ține pentru dureri de cap și spre a fi feriți oamenii de boli, în special pentru bolile de ochi; ziua este invocată și în descântecele *„de bubă”*, *„de bubă rea”*, *„de bubă dulce”*, *„de brâncă”*, *„de cei-răi”*, sau *„de junghi”*.

17 octombrie – Sfântul Prooroc Oseea; Lucinul. Se respectă această zi, pentru ca oamenii să fie feriți de lupi - Muntenia (**2.**GOROVEI,p.127).
26 octombrie – Sfântul Mare Mucenic Dimitrie, Izvorâtorul de Mir (Sâmedru). În concepția tradițională românească, această dată calendaristică este corelată, în vechiul cult solar autohton, cu echinocțiul de toamnă; la Sâmedru se desfăceau turmele oilor, adunate primăvara, la Sfântul Gheorghe (Sângiorz; 23 aprilie), iar proprietarii oilor sau ai stânelor plătesc simbriile păstorilor angajați; de altfel, Sfântul Mare Mucenic Dimitrie și Sfântul Gheorghe au fost contemporani, fiind născuți amândoi în secolul al III-lea d.Ch.; mama Sfântului Dimitrie a fost bună prietenă cu Sfânta Elena, mama lui Constantin cel Mare; din cauză că nu a putut fi convins să părăsească credința în Hristos, sfântul a fost ucis cu sulițele de către slujitorii împăratului Maximilian; ucenicul său apropiat, Lupus, care a fost martor la martiriul sfântului, i-a luat acestuia inelul și hainele însângerate; ulterior, cei care atingeau aceste veșminte se vindecau de boli sau scăpau de tot felul de necazuri (PRESA). Poporul mai numește această zi Sâmedru, cel care încuie vara și deschide iarna; împreună cu Sângiorzul (Sfântul Gheorghe), Sâmedrul împarte anul păstorilor în două anotimpuri simetrice: vara între 23 aprilie și 26 octombrie și iarna între 26 octombrie și 23 aprilie; înainte de această zi se fac pomeni pentru îmbunarea morților și se tund coamele cailor; dacă în noaptea dinspre Sfântul Dumitru este lună plină și senin, iarna va fi bună și caldă, iar dacă este nor, ploaie sau zăpadă este semn de iarnă grea; se mai spune că este ziua în care chiriașii se mută de la un proprietar la altul; în credințele tradiționale, se spune că Sâmedru închide cerul, lăsând frigul liber până la Sfântul Gheorghe; în Oltenia, Muntenia și sudul Moldovei, se aprind focurile din resturi de cânepă; sunt dați de pomană colaci în formă de cruce și grâu fiert amestecat cu lapte sau brânză; este ziua în care se crede că se împerechează oile, de aceea sărbătoarea mai poartă denumirea de *„Năpustirea berbecilor”*, *„Nunta arieților”* sau *„Nunta oilor”*; din această pricină, Sâmedru este descris ca un cioban nedezlipit de turma pe care o paște *„într-un mijloc de codru, necălcat de picior omenesc”* și care moare la stâna oilor; tot de Sfântul Dumitru, se tocmesc ciobanii și păzitorii de vite pentru anul următor; dacă în noaptea din ajun cerul este senin înseamnă că iarna va fi blândă și ploioasă; în caz că este noros, plouă sau ninge înseamnă că iarna va fi grea; la oraș, este obiceiul ca, în această zi, chiriașii să se mute de la o gazdă la alta (**12.**GHINOIU,p.48;202;230;248;PRESA). În această zi nu trebuie nimeni să se pieptene, pentru că este primejdios de lupi - Iași (**2.**GOROVEI,p.194). În zona Bacăului, la 26 octombrie, este sărbătorit momentul întoarcerii ciobanilor cu oile de la munte, cunoscut sub numele de *Rascol*; acum se aleg oile, se încheie socotelile cu baciul, cu *„stăpânul de munte”* și cu ciobanii, fiind totodată prilej de petrecere și veselie (ICHIM,p.142).
27 octombrie – Cuviosul Dimitrie cel Nou din Basarabi. Moaștele acestuia sunt păstrate în Catedrala Patriarhală din București, cuviosul fiind considerat „ocrotitorul Bucureștilor; patronul spiritual al Capitalei”, iar pelerinajul mulțimilor de creștini în aceste două zile are ca motivație credința că, prin acest gest de venerare, viața lor și a celor apropiați va fi ocrotită de necazuri și nevoi, sau în speranța unei vindecări trupești; Cuviosul Dimitrie s-a ocupat cu pășunatul vitelor; după ce s-a călugărit, s-a retras într-o peșteră, unde a ținut post aspru și s-a rugat zi și noapte; moaștele Sfântului Dimitrie au fost descoperite prin visul unei fete demonizate, care a fost astfel vindecată; se crede că florile, precum și alte obiecte pe care credincioșii le trec pe deasupra raclei în care sunt depuse moaștele, capătă puteri miraculoase în vindecarea unor afecțiuni și, din această cauză, sunt păstrate ulterior la loc de cinste în casele oamenilor (PRESA). Legenda afirmă că între generalul rus, care a luat moaștele Cuviosului Dimitrie de la Basarabi (Basarabov, în sudul Dunării, pe teritoriul Bulgariei), cu gândul de a le duce în Rusia, și autoritățile ecleziastice de la București, unde trupele rusești ajunseseră după războiul ruso-turc, încheiat în 1774, a intervenit o înțelegere, conform căreia generalul a condiționat lăsarea raclei cu moaște, dacă este recompensat cu bani din aur în greutate egală cu aceea a moaștelor; puse într-o balanță, moaștele ar fi devenit dintr-o dată foarte ușoare, așa încât românii au trebuit să plătească generalului doar

câțiva galbeni, mai acordându-i-se încuviințarea să ia totuși cu el și mâna dreaptă a trupului, pe care a dus-o la Kiev (NOTE,Antonescu).

ODAIE v. CAMERĂ.

ODOLEAN (*Valeriana officinalis* - DLRM,p.558)
Numele mai multor specii de plante erbacee, cu tulpina înaltă și flori trandafirii sau albe, dintre care una (valeriana) servește la prepararea unor produse farmaceutice (ȘĂINEANU,IV,p.76). Alături de alte plante, considerate aducătoare de noroc, se pune între scutecele copilului mic, se unge cu odolean ugerul vacilor, pentru ca duhurile rele să nu le ia mana de lapte, iar, la începutul aratului de primăvară, se așează cinci fire de odolean (*hodolean*) între coarnele vitelor de tracțiune, la fel făcând și bărbații, care își pun planta la pălărie, pentru a îndepărta vrăjile ce ar fura mana câmpului - Bihor (**3.** BOCȘE,p.101;111;114).

OFRANDĂ v. DAR; POMANĂ.

OFTAT (A OFTA)
Se crede că atunci când cineva oftează fără să vrea este semn că va trăi un sentiment de amărăciune, de neajungere - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.178).

OGLINDĂ
Se crede că nu este bine să se prindă oglinda în peretele dinspre răsărit - Tecuci; femeia lăuză să nu se uite în oglindă, pentru că se îmbolnăvește sau va rămâne din nou gravidă - Vâlcea; nu este bine ca, până la împlinirea vârstei de un an, copilul să fie pus în fața oglinzii, pentru că, văzându-și chipul, se deoache singur sau îi ies dinții anevoie sau, când va fi mare, va deveni afemeiat - Buzău;Ialomița;Botoșani; înainte de a se duce la joc, fata să spele oglinda și cu acea apă să se spele apoi pe față, pentru a fi curtată de flăcăii veniți la horă - Botoșani; la jocurile de aflarea ursitei practicate în noaptea Anului Nou (Sfântul Vasile) sau la Vergel, cine nimerește oglinda pusă sub o farfurie va lua soț sau soție frumoasă și mândră - Bucovina;Vâlcea; de Anul Nou, la miezul-nopții, atunci când dorm toate apele și toate pietrele, flăcăul sau fata, care vrea să-și vadă viitoarea pereche, se închide singur(ă) într-o odaie, dezbrăcat(ă) complet, așează în fața și în spatele lui(ei) câte o oglindă mare, pune câte o lumânare aprinsă pe laturile lor, apoi își fixează privirile într-un punct și după un timp vede chipul celui sortit, iar, dacă privește mai mult, vede chiar și cine va muri mai întâi dintre ei doi - Vâlcea; în seara de ajun a Bobotezei (5/6 ianuarie), sub mai multe farfurii se pun diferite obiecte, fiecare având altă semnificație; astfel, flăcăul care indică farfuria sub care se află o oglinjoară se crede că va lua de soție o fată mândră, fudulă; se repetă de trei ori procedeul, pentru conturarea unui profil moral și fizic mai complex al viitoarei soții; înainte de a pleca spre biserică, pentru a se cununa, mireasa își pune în sân o mică oglindă și o bucată de zahăr, pe acesta din urmă urmând a-l folosi la unele preparate, pe care i le dă soacrei sale, în credința că aceasta se va purta bine cu ea - Suceava; nu este bine să se uite cineva în oglindă noaptea, pentru că va suferi de neiubire și de singurătate - Dolj; nu este bine să se mănânce cu privirea în oglindă, pentru că astfel își mănâncă norocul cel ce o face - Bucovina;Suceava; seara sau noaptea nu trebuie să se uite nimeni în oglindă, gestul fiind considerat ca putând atrage urâțenia, neiubirea, singurătatea sau că atrage pierderea vederii sau îmbătrânirea prematură - Vâlcea;Teleorman; Ialomița;Galați;Bucovina; după un om cu bube nu este bine să se privească imediat cineva în oglinda în care s-a uitat acela, pentru că îi poate lua boala - Tecuci; când cade oglinda din cui și se sparge este semn de moarte - Moldova; oglinzile din casa unde a murit cineva se acoperă cu o țesătură neagră, pentru a nu mai urma și alte decese în acea locuință - Suceava;Bucovina; se zice că acela care se visează așezând o oglindă în curând va plânge - Bucovina (**2.**GOROVEI,p.28;71;74;

76;81;134;148;167; 170;178;179;241;243;244; **2.**MARIAN,I,p.53;141; **4.**POP,p.140). În ziua Anului Nou, fata care vrea să știe cine îi va fi ursitul nu mănâncă nimic toată ziua, așează două oglinzi față în față, iar între ele patru lumânări aprinse, câte două la fiecare oglindă; se interpune apoi între cele două oglinzi, dezbrăcată complet, și privește fix în cealaltă oglindă; nu trebuie să fie nimeni în încăpere și astfel va vedea ce i se va întâmpla în anul ce vine și cine îi va fi soț - Moldova; același procedeu, însă făcut cu două lumânări care au fost aprinse în noaptea de Înviere, fata fiind complet îmbrăcată în alb, fie așezându-se în fața unei oglinzi, fie uitându-se cu atenție la apa dintr-o fântână; dacă vreunei fete i se pare că vede un tânăr pe care nu-l cunoaște, înseamnă că se va mărita cu un bărbat străin de părțile locului - Suceava; procedeul este identic, doar că se face în noaptea dinspre Bobotează - Brăila (**2.**MARIAN,II,p.103-104). Obiceiul se desfășoară aidoma, în noaptea de Sfântul Vasile (Anul Nou), între ora 0 și 1 din noapte, cu patru lumânări așezate în cele patru colțuri ale camerei și una singură așezată în fața oglinzii, la care fata se uită printr-un inel, iar oglinda trebuie să fie cumpărată fără negociere și până în acel moment să nu se fi uitat în ea, pentru că numai așa își va putea vedea viitorul soț; în ziua de luni, după duminica nunții, cineva trebuie să fure un obiect din casa miresei, vreo farfurie albă, un taler, un pahar, dar mai cu seamă o oglindă, pentru ca proaspăta mireasă să nască prunci frumoși; tot ceea ce se fură se aduce apoi la casa mirelui, tot lui dându-i-se și banii strânși ca dar - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.51;89). Când un copil se uită în oglindă până la vârsta de un an, se consideră că îi vor ieși dinții anevoie - Buzău; practica privitului în oglindă se poate repeta în ajunul Bobotezei (6 ianuarie), când fata ia o oglindă și stă nemișcată în fața ei, privind fix: dacă vede în oglindă un peisaj frumos, cum ar fi o câmpie verde, este semn de bine; dar este de rău, anunță un viitor trist, dacă vede loc prăpăstios, apă curgând furtunos, un monstru sau un mort; îi va muri iubitul fetei care îl vede cu un sicriu pe cap (**3.**MARIAN,II,p.214;2.,I,141). Fetele și flăcăii care vor să-și vadă ursita se adună la o casă, în seara dinspre ziua Sfântului Apostol Andrei, iau două oglinzi la fel de mari, pe una o fixează pe o masă, pe cealaltă o țin în mână, postată în paralel cu prima; între ele, pe două farfurii răsturnate, se pun două lumânări; apoi se privește în oglindă până când fiecare își vede ursitul; fata aruncă pe foc nouă grăunțe de ovăz, pentru că planta are nume masculin, și se uită în oglindă de nouă ori, iar flăcăii procedează identic, aruncând însă în foc nouă semințe de cânepă; să nu se privească în oglindă după asfințitul soarelui, pentru că visează urât cel ce o face; la mort în casă, oglinzile trebuie întoarse cu fața la perete - Maramureș (BOGDAN,p.37;91;119). Căderea unei oglinzi este prevestitoare de moarte în familie, ca și căderea icoanei, cântecul cucuvelei, urletul câinilor, găina care cântă cocoșește, căderea stelelor, anumite vise etc., toate fiind semne ale morții (**2.**POP, p.160). Oglinda poate urâți sau nevolnici pe cel ce se uită în ea, deoarece, într-un basm, un bătrân posedă o oglindă care deposedează de putere și frumusețe pe cel ce privește în ea (**2.**KERNBACH, p.310). Dacă unei fete nemăritate îi scapă oglinda și se sparge, atunci ea se va mărita după atâția ani câte cioburi au fost numărate - Suceava; cine visează oglindă este sfătuit să nu se lase orbit de „farmecele” iubitului (iubitei); cine se visează văzându-se în oglindă înseamnă că va fi trădat de prieteni sau de soț (soție); când se visează aranjându-se în oglindă înseamnă că persoana va avea pețitori și va da dovadă, cu acest prilej, de mult orgoliu; iar cine visează spărgând oglinda are știre curând despre cineva care îl invidiază și din care cauză va avea necazuri - Bucovina (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *oglindă-apă*; *oglindă-lumânare*; *oglindă-zahăr*; *oglindă-lumânare-inel*; *oglindă-ovăz/cânepă-9*.

OGOR

Cine se visează trecând peste un ogor înseamnă că va primi vestea pe care o așteaptă; dacă se visează că posedă o țarină înseamnă că va da dovadă de bărbăție și de silință în rezolvarea unei probleme complicate; dacă visează ogor pustiit înseamnă că unele fapte vor avea urmări triste; dacă se visează lucrând un ogor este semn că truda sa din realitate va fi răsplătită - Suceava (NOTE,Băncescu).

OM

Imaginile antropomorfe sunt mult mai frecvente pe anumite categorii de obiecte; astfel, țesăturile, iar în rândul lor scoarțele, sunt de departe purtătoarele celor mai numeroase motive antropomorfe, în timp ce piesele ceramice, cu excepția categoriei speciale a figurinelor, este cea mai săracă în astfel de reprezentări; în arhitectura românească tradițională se întâlnesc în special pe împrejmuiri și porți, pentru că locul gospodăriei, al casei, al vetrei și focului trebuie păzit ca loc sacru al familiei; acești „paznici" apar mai ales la porți, unde împrejmuirea se întrerupe, iar aici sunt figurați cu deosebire bărbați; imaginile apar pe porțile din Moldova centrală și estică și în Maramureș; imaginile integrale ale ființei omenești sunt înlocuite în multe cazuri cu imaginile fragmentare, între care un loc aparte îl dețin fața și ochiul, reprezentarea acestora având același rol de apărare, veghe și invocare a forțelor binelui, îndepărtând spiritele sau gândurile malefice; le întâlnim în sudul țării, mai ales la locuințele semiîngropate (bordeie) din Romanați; dar lipsesc cu desăvârșire de pe o categorie importantă a arhitecturii țărănești: bisericile din lemn; de asemenea, lipsesc de pe obiectele din metal; secvența om-soare este destul de frecventă, dar apare mai ales secvența om-cal, întâlnită în Maramureș, Țara Oltului, nordul Olteniei și Bucovina; o altă secvență ornamentală este om-șarpe-broască, relațiile fiind acelea de conjurare a puterilor întunericului, într-o accepțiune, sau a puterilor înțelepciunii în altă ordine de idei; broasca reprezintă de cele mai multe ori elementul de răscumpărare sau de înlocuire a jertfei omenești, imaginile arătând-o totdeauna în apropierea gurii deschise a șarpelui (PETRESCU,p.69;72;79;81-82;86;88). Cu rol de ocrotire împotriva forțelor malefice ale întunericului este și silueta umană puternic stilizată, reprezentată pe coama caselor, pe mobilier, la ulucile gardurilor - Oltenia (IORDACHE,p.154). Ca să nu se dărâme zidurile unei case noi, se măsoară înălțimea unui bătrân, pe la spate, cu o bucată de ață sau sfoară, apoi se croiește un lemn cu aceeași lungime, iar acesta se pune în talpa casei, dar tot sătenii adaugă credința după care, la terminarea construcției, omul căruia i s-a luat măsura va muri - Țara Moților;Țara Oltului;Năsăud; dacă, la săparea șanțului pentru fundația unei case, a unei fântâni sau a unei pivnițe, se va pune la temelie măsura unui om, luată după umbra proiectată pe un perete de către acesta, se spune că măsura este stafia acelei construcții - Suceava; se crede că Dumnezeu nu alătură pe oamenii cu același caracter, ci totdeauna pune un bărbat harnic alături de o femeie leneșă, pe unul frumos alături de una urâtă etc. - Suceava; dacă se începe un lucru în casă și, din întâmplare, atunci intră un om harnic în încăpere, este semn că acel lucru va avea spor, iar dacă intră un om leneș, activitatea va avea de suferit, fiind tărăgănată îndelung - Vaslui;Suceava; la plecare, musafirul trebuie însoțit până la poartă, ca să iasă lenea din acea casă - Tecuci; vita nou-fătată va fi harnică sau nu, după cum este omul care intră cel dintâi, în acea zi, în casa gospodarului - Suceava; în noaptea Anului Nou, fetele nemăritate ies la marginea satului și urmăresc drumul; dacă un om vine spre sat, atunci se vor mărita în satul lor, iar dacă omul călătorește ieșind din localitate, este semn că se vor mărita și se vor duce din casa lor - Țara Oltului; ca să se acrească borșul, este bine ca acela care îl prepară să simuleze că este mânios - Suceava; sau femeia care are copil (fată sau băiat) răutăcios să-i dea acestuia pe la nas cu făcălețul cu care umblă la borș, pentru că astfel se va acri mai repede - Galați; omul care este bun vede când ies rusaliile (considerate un fel de iele), cum zboară ele și cum chiuie pe sus - Iași; despre omul, care a încărunțit numai pe o jumătate a capului, se crede că a dormit cândva cu capul pe o comoară - Suceava; cel ce doarme cu fața în sus și cu mâinile pe piept trage a moarte - Muntenia; omul bogat nu va fi pe lumea cealaltă în Rai, pentru că nu se poate să fie boier în amândouă lumile - Tecuci; de omul roșu, ori spân, ori însemnat trebuie să se ferească oricine - Suceava; se crede că omul damblagit (handicapat fizic, paralizat) este, în fond, luat de diavol în stăpânirea sa; el va fi acela care va cere să i se facă slujbe religioase, la care să participe nouă preoți - Galați; nu este de bine când, în drum, este întâlnit un om șchiop - Suceava; despre cel care ațipește în timpul Liturghiei se spune că, în timpul somnului, un drac îi ține umbrela, iar altul îl răcorește, făcându-i vânt cu flori, ca să doarmă mai bine - Argeș; se crede că un om grav bolnav se va însănătoși, dacă

despre el se aude că a murit - Suceava; despre omul flecar, vorbăreț, posedând un vocabular licențios, pe care îl pune în evidență în orice discuție, se spune că nu este un om de treabă, pentru că toate câte le afirmă sunt vorbe goale și nu este capabil să pornească un lucru și să-l ducă la bun sfârșit - Tecuci; despre omul care are patima băuturii se spune că i-a băut diavolul la nuntă - Tecuci; se spune că omul care lasă un nărav ia un altul - Galați; vor crăpa degetele celui care privește un om când urinează - Vâlcea; dacă pe un om îl ia deodată cu fiori, este semn că moartea i s-a uitat în ochi - Suceava; femeia, care vede în fântână, în noaptea dinspre Anul Nou, sau în cea dinspre Duminica Învierii Domnului, chipul unui om și lângă el ieșind o scândură, va rămâne văduvă - Tecuci; cel care ucide ia asupra sa și păcatele celui omorât și îl va purta în spinare pe lumea cealaltă - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.14;18;31;49;57;72;87;114;120-121; 142-143;157;161;179; 196;219;249;255;GOLOPENȚIA,p.70;82;NOTE,Antonescu). În cadrul obiceiurilor de sondare a viitorului tinerilor, practicate în noaptea de An Nou sau în cea dinaintea Bobotezei, se toarnă plumb sau cositor topit într-un pahar de apă neîncepută; dacă plumbul ia chip de om înseamnă că fata se va mărita; dacă nu se formează nimic, decât poate niște grămezi de metal întărit, din care nimic nu se poate deduce și explica, atunci se crede că tânăra nu se va mărita în acel an; dacă silueta de om are pe lângă ea mai multe puncte, atunci fata crede că viitorul ei soț va fi un om bogat sau că va fi posesorul multor oi, dar dacă nu are puncte este semn că va fi om sărman, fără avere (**2.**MARIAN,I,p.53). O strigătură din Maramureș rostește un adevăr cu un adânc substrat moralizator: *„De omu` prost și îngâmfat/Să te ferești ca de păcat!”* (BOGDAN,p.73). Va fi criticat cel care se visează petrecând într-o societate; va da de necazuri și ticăloșii cel care se visează având o constituție slabă; cel care se visează că este supus va fi supus și în realitate; să se păzească de o mare pagubă cel care se visează împrumutând ceva; înseamnă că vorbește prea multe cine se visează că este mut; cine se visează însă că este surd va câștiga în afacerile sale, va scăpa de griji și va avea o stare de mulțumire; un noroc neașteptat îl așteaptă pe cel care visează că are musafiri străini în casă; zile bune și sănătate înseamnă când se visează la masă cu amicii; va avea câștig fără prea mare osteneală, când se visează cântând; nu este rău nici când se visează coborând de undeva; va primi o veste plăcută cel care se visează că este beat; bine este când se visează cineva închinându-se; va avea parte de multă mărire cel care visează mulți oameni călătorind; înseamnă că va avea viață lungă cel care visează un om călătorind; va avea noroc de multe zile fericite și de petreceri cel care visează o adunare de oameni veseli; visarea de oameni mulți poate să însemne bogăție, dar și frică; este bine când se visează oameni negri și va primi o veste bună cel care visează un arab; când se visează oameni cunoscuți înseamnă că timpul va fi petrecut cu plăcere; este binecuvântat și norocos cel care visează oameni bătrâni; dar înseamnă sărăcie pentru cel care visează un om ucis; înseamnă viață bună pentru cel care visează că omoară un om; cine se visează sărac va deveni bogat, dar va sărăci cel care se visează bogat; înseamnă boală pentru cel care se visează bogat, dar va fi cu folos când cineva visează om bogat rugându-se lui Dumnezeu; se va îmbogăți cel care se visează gras; nu i se vor isprăvi curând problemele cu care se confruntă cel care se visează prooroc sau apostol; va lua asupra sa o pricină încurcată cel care se visează cocoșat; va înregistra un câștig cel care se visează că este alergat de cineva; pentru cine se visează căutând ceva înseamnă voie bună și chef, dar dacă se visează căutând împreună cu mai mulți oameni este semn că va auzi pe mulți plângând de vreo tristețe; înseamnă ceartă pentru acela care visează un cărăuș; cine se visează bătând în ceva tactul unei muzici, cântând și dansând va avea parte de plânsete și tânguiri; cineva îi va arăta un viitor mai bun celui care se visează chinuindu-se și va ajunge într-o funcție importantă cel care se visează că pe alții chinuiește; este rău pentru omul bogat când se visează că joacă la noroc și pierde și înseamnă discordie și ceartă pentru cel care visează că joacă, pe bani, cărți; înseamnă supărare și ceartă pentru cel care visează om bolnav de ciumă, dar va scăpa de nevoi cel care visează om bolnav de râie; pentru cine visează oameni pleșuvi este semn că va asista la mari tulburări care îi vor provoca griji deosebite; cine se visează că este om negru are semn că se va îmbolnăvi; este semn că va întâmpina greutăți cel care

visează oameni rău famați; va înregistra pagubă în afaceri cel care se visează că este om străin într-o societate; cine visează un englez înseamnă că are un prieten fățarnic; va fi înșelat cel care visează că primește sfaturi de la cineva; va întâmpina mari probleme cel care se visează că este certat de un stăpân; dar cine visează pur și simplu un stăpân trebuie să știe că viața îi va fi luminoasă în viitorul imediat; înseamnă noroc și voinicie pentru cine visează om bolnav - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *om-soare*; *om-cal*; *om-șarpe-broască*.

OMIDĂ
În Ardeal, se crede că omida este făcută din lacrimile dracului sau din mâna stângă a Satanei; cine zărește pe tocul ferestrelor omidă este semn că va primi o veste rea; preventiv, se afumă grădinile în seara din Joia Mare (ziua de joi din Săptămâna Patimilor) cu busuioc vechi de nouă ani (BURNAZ, p.41). În Maramureș, omizii păroase i se mai spune și *„focul viu”*; se crede că acela care pune mâna pe ea face eczeme, numite tot *„foc viu”*; cine o vede trebuie să scuipe și să zică: *„Ptiu, foc viu,/ unde te văd,/acolo să piei!*". (BOGDAN,p.110). Serie simbolică: *Joia Mare-busuioc.*

OPINCI v. ÎNCĂLȚĂMINTE.

OPREG v. ȘORȚ.

OPRIRE (A SE OPRI; A STA)
Când femeia, care a născut de curând, se duce la biserică să i se facă slujba de 40 de zile, pe drum să se oprească de trei ori, ca să nască viitorii copii la interval de câte trei ani - Vâlcea (**2.**GOROVEI, p.164).

OPT
Calendarul dacic de la Sarmizegetusa Regia posedă săptămâni fluctuante de opt, șapte și șase zile: o săptămână de opt zile, o săptămână de șapte zile, trei săptămâni de opt zile, o săptămână de șase zile, după care ciclul se repetă până la completarea anului dacic; moștenirea unei săptămâni de opt zile poate fi regăsită în numărul zilelor dedicate celor mai temute personaje mitologice întâlnite în credințele românilor, cum ar fi Filipii, Sântoaderii, Rusaliile (**12.**GHINOIU,p.60).

ORAȘ
Când cineva se visează că se află într-un oraș mare e semn că va avea necazuri de tot felul - Suceava (NOTE,Băncescu).

ORB
Nu este bine când se visează un orb trăgând cu o armă - Suceava (NOTE,Băncescu).

ORDINE v. DEZORDINE.

ORZ (*Hordeum sativum* - DLRM,p.571)
Se pun grăunțe de orz în scăldătoarea nou-născutului, împreună cu diferite flori, ca pruncul să aibă parte în viață de recolte bogate la cereale și să fie plăcut ca florile - Muntenia; ca să se vindece ulciorul de la ochi, este bine să se arunce în foc câteva boabe de orz, furate de la cineva, apoi să se iasă repede afară și să se înconjoare casa de câteva ori, ca să nu se audă cum pocnește orzul în foc - Suceava (**2.**GOROVEI,p.212;239). Este semn de foamete și sărăcie pentru cel care visează paie de orz - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *orz-flori*; *orz-foc-casă-3.*

OS
Ca la toate neamurile ce trăiesc din vânătoare și creșterea animalelor, și la români există credințe și practici privitoare la oase, care sunt interpretate ca esență a vieții și sământă magică a ei; astfel, cucul ar fi apărut din oasele unui copil ucis; prin îngroparea sau aruncarea prin iarbă a oaselor unei miori, apare din ele o întreagă turmă; oasele se întrebuințează ca oracol, armă, semn ierarhic, amuletă etc. și le găsim în multe texte epice și lirice din folclorul românesc; în ritul de acordare a numelui copiilor și tragerea în jurul casei a trei cercuri cu gheare de lup, mai poate fi întâlnită și prezența altor feluri de oase, cum ar fi un colț de mistreț sau pinten de cocoș, adică oasele care îndeplinesc rolul de atac sau apărare ale animalelor sălbatice sau domestice, ele jucând un rol magic major în civilizațiile de tradiție animalieră, cum este cea carpatică; privitor la credința în magia oaselor, se consideră că ea este cea mai veche, fiindcă reprezintă cea dintâi probă că omul s-a desprins de animal; magia aceasta indică existența unui cult adus oaselor, considerate de omul paleoliticului ca fiind esența vieții, a puterii, a perenității; ulterior se pare că ar fi apărut un cult al sângelui și de aici s-a ajuns la cultul sufletului; mai trebuie amintit că un cult al oaselor poate reveni ciclic în istoria unei civilizații, după preponderența pe care o capătă la un anumit moment o activitate sau alta a omului, cum ar fi vânătoarea sau creșterea animalelor; există și o tradiție a învierii din oase, conform căreia ciobănașul oferă o mioară ca ospăț pentru doi musafiri, care spun unui copil să adune oasele și să le ducă la rădăcina unui copac, a doua zi mioara revenind, dar acum având lâna de aur; oasele apar în colindele vânătorești, la care se adaugă și magia pielii, a blănii și a părului, ceea ce poate conduce la conturarea unui ansamblu de credințe care constituie baza culturii animaliere, cel mai vechi strat al culturii populare românești; astfel, podul de oase de bour, din colinde, peste care trece Ștefan cel Mare cu ostașii lui peste râu demonstrează cum se istoricizează un mit străvechi (BUHOCIU,p.117-118;146-147;149-150). La construirea bisericilor, înainte de a se așeza sfânta masă în altar, sub ea se pune un oscior de moaște, pentru a întări temelia acesteia, gest simbolic similar cu acela al construirii caselor noi - Suceava (PRESA). De altfel, obligativitatea de a îngropa moaște la temelia bisericilor este reglementată și în canoanele Bisericii Ortodoxe Române (*„Să nu fie sfințită nici o biserică fără astfel de moaște”*), mai târziu moaștele fiind înlocuite cu jertfirea unui animal sau pasăre, ceea ce face legătura obiceiurilor aferente construirii edificiilor de cult cu acelea practicate la construirea caselor și celorlalte acareturi gospodărești - Transilvania (GRAMA, p.64). Femeia gravidă să păstreze un oscior din vânatul pe care îl mănâncă, pe care apoi să-l pună în apa în care va scălda copilul născut, pentru ca acestuia să nu-i apară pe trup răni asemănătoare cu acelea ale vânatului - Suceava; se crede că acela care poartă cu sine un os de vită plesnit va fi ferit de uneltirile oamenilor dușmănoși - Suceava; ca să trăiască mult, cei care locuiesc într-o gospodărie își pun un ciolan într-un par al gardului - Galați; se crede că osul de la pieptul găinii (iadeșul), rupt în două de către două persoane, indică pe cel care va fi îngropat de către cel căruia i-a rămas între degete „hârlețul” osului - Suceava; când apar umflături pe corp, este bine ca omul care suferă de o atare afecțiune să se lovească peste zona bolnavă cu un os provenit de la un mort - Suceava (**2.**GOROVEI,p.30; 83;134;146;252). Osul cunoscut sub numele de „iadeș” sau furca pieptului la păsări servește ca mijloc de testare a longevității la tinerii căsătoriți și la frații gemeni, cel a cărui parte este mai scurtă la rupere va trăi mai puțin - Teleorman (**2.**CHIVU,p.244). În general, românii își deshumează morții după: 3 ani - copiii, după 5 ani - tinerii și după 7 ani - adulții, caz în care se face slujbă ca la înmormântare; în ultima sâmbătă de dinainte de împlinirea sorocului, osemintele sunt dezgropate, sunt spălate într-o copaie cu apă curată, până devin albe, după care sunt spălate cu 2-3 litri de vin; se pun apoi într-un sac din pânză albă în ordinea următoare: la fund oasele picioarelor, la mijloc oasele trunchiului și deasupra craniul, în tot acest timp bocindu-se; apoi sacul este dus la biserică și pus în pronaos, sub icoana Maicii Domnului, iar preotul îl pomenește pe mort și a doua zi, la Liturghie, când sacul este mutat în naos, unde mortul este prohodit; în loc de sac, mai este obiceiul să se confecționeze un sicriaș sau o lăcriță; după slujba de la biserică, osemintele sunt duse în

procesiune la cimitir, ca și cum atunci omul ar fi murit; la astuparea gropii, se dă peste ea groparilor o găină - Muntenia;Moldova; dacă mortul nu este putrezit după perioada menționată mai sus, se pune deasupra trupului o pânză albă, patru lumânări la colțuri, este chemat preotul și este prohodit acolo, crezându-se că nu a putrezit pentru că a fost blestemat sau afurisit de către cineva în timpul vieții; sau este dezgropat de mai multe ori, i se citește de dezlegare și i se fac praznice - Suceava (**3.**MARIAN,III,p.266-267). Va iubi o altă persoană cel care își visează oasele umărului crescute în afară; va întâmpina mari greutăți cel care visează oase de mort; își va pierde un bun prieten cel care se visează alegând de carne un os; este semn de boală grea pentru cel care își visează propriile oase - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *os-pom*; *os-apă*; *os-vin*; *os-pânză-lumânare*. v. MORT.

OTRAVĂ

Pentru cine se visează consumând otravă este semn de sănătate și stare de confort fizic, dar dacă se visează că moare otrăvit înseamnă că va primi un sfat rău - Suceava (NOTE, Băncescu).

OȚET

Se crede că nu este bine să se dea cuiva oțet după asfințitul soarelui, pentru că încălcarea interdicției s-ar putea să atragă lupii la oi și la celelalte vite - Galați (**2.** GOROVEI,p.174; 257). Cine visează oțet roșu este semn că se va face de râs în fața cuiva, iar dacă visează oțet alb trebuie să fie atent asupra a ceea ce mănâncă și bea, în sensul înfrânării unor pofte, pentru că este posibil ca nesăbuința să conducă la boală - Suceava (NOTE, Băncescu).

OU

Oul este considerat, în diverse culturi populare, inclusiv în cea românească, drept simbol al fecundității, prosperității, fiind prezent atât în obiceiurile de primăvară, cât și în anumite practici legate de ciclul vieții: la venirea ursitoarelor la un nou-născut, la nuntă, ca sacrificiu adus morților; dar îl întâlnim și în basme, având putere apotropaică, de alungare a duhurilor rele, calitate acceptată și sub raport religios-creștin (**2.**CHELCEA, p.28-29). În mentalitatea tradițională, oul este chipul pământului, care este așezat la fundul oului, vârful acestuia fiind cerul, iar totul stă pe ape (**12.**GHINOIU,p.168). Pentru Constantin Brâncuși, oul este „maica tuturor formelor”; pentru Ion Barbu, el este începutul și sfârșitul (PRESA). Simbol al vieții în întregul ei, oul semnifică începutul și devenirea vieții; se dă ca dar, printre alte bunuri, alaiului care umblă în ziua Sfântului Gheorghe (23 aprilie) și care cuprinde pe unul din flăcăi îmbrăcat în întregime cu ramuri verzi de gorun și care este stropit cu apă de fetele ieșite în porțile caselor - Hunedoara (PRESA). Primul ou făcut de o găină se ia din cuibar, se scuipă peste el de trei ori și apoi se pune la copt în spuza vetrei, în credința că astfel găina va fi ouătoare, precum sporește cenușa în vatră - Bihor;Suceava; dar să nu se coacă ouă în spuza vetrei, cât timp gospodina are cloșcă pusă pe ouă, fiindcă nădușesc puii în ouă - Suceava; nu se vorbește cât timp se coc ouăle în spuza vetrei, pentru că nădușesc puii în ouăle puse la clocit - Suceava; cel care intenționează să pună cloșcă să nu dea din casă altcuiva ouă pentru clocit, pentru că înseamnă că-și dă și norocul pe care l-ar avea la pui - Muntenia; sau pentru că propriile păsări vor slăbi, se vor îmbolnăvi și nu vor mai cloci - Țara Oltului; păsările răpitoare vor fura puii celui care dă de pomană ouă țiganilor - Galați; cel bolnav de friguri să fie dus într-o răspântie de drumuri, unde se face o gropiță, în care se pune un ou și peste el sare, crezându-se că așa cum acel ou nu va mai scoate niciodată pui, tot așa și cel bolnav nu va mai suferi de friguri Tecuci; după ce este mâncat, găoacea goală a oului trebuie spartă de cel ce a consumat oul, pentru a nu se îmbolnăvi de friguri - Moldova; cojile de la ouăle mâncate se înșiruie pe un băț, pentru ca puii să nu se răspândească de lângă cloșcă - Tecuci; femeile nu mănâncă niciodată ou cu două gălbenușuri, crezând că apoi vor avea copii gemeni - Suceava; ou de puică neagră, ouat întâi, se dă la vacă, pentru a face laptele mai bun - Suceava; este semn de belșug, când găinile fac ouă cu două

gălbenușuri - Iași; din ouăle ascuțite la vârf vor ieși cocoșei, iar din cele rotunde vor ieși puicuțe - Muntenia; este semn de sărăcie când găinile fac ouă mici, având coaja moale, *„ouă părăsite”* - Vaslui; când găinile fac ouă mici, *părăsite*, se spune că acestea trag a sărăcie, iar despre găini că au fost călcate de diavol - Iași; când se găsește în cuibar un astfel de ou mic, este bine să fie aruncat peste casă și urmărit unde a căzut: dacă din el iese un șarpe, este semn că va muri cel ce l-a aruncat; dacă iese însă pui de găină, boboc de rață, sau de altă pasăre, atunci este semn de bogăție - Vaslui; să fie aruncat peste casă și, în caz că iese din el chip de berbec, este bine, dar, dacă iese chip de șarpe, este rău - Galați; astfel de ouă mici să nu fie mâncate, ci să fie aruncate peste casă, pentru că, dacă nu se procedează așa, cel ce nu o face va fi părăsit de oameni și considerat om de nimic - Suceava; este bine ca ouăle *părăsite* să fie distruse - Neamț; oul cu două gălbenușuri este semn de belșug, iar cel *părăsit* este semn de pagubă și trebuie aruncat peste casă - Muntenia; în a noua lună de sarcină, femeia gravidă să nu pună în gură nici ou, nici ceapă, ca să aibă copil cu vederea bună - Tecuci; celui care mănâncă de dulce în post nu-i mai ouă găinile; la fel și în cazul în care mănâncă ouă după mijlocul perioadei de post - Galați; nu-i merge bine sau nu va avea noroc la păsări cel căruia i se fură din ouă - Iași;Suceava; cine fură ouă sau minte că nu are de împrumutat ouă primește de la Dumnezeu șapte ani de sărăcie - Suceava; dacă i se fură cuiva ouă de găină, se crede că șapte ani lanurile nu vor mai rodi în acea localitate - Suceava; nu se mai căsătorește cel care mănâncă ouă uitate în spuza din vatră - Dolj; dă în orbul găinilor cel care ia ouă din cuibar după ce s-a lăsat noaptea, dar, în caz că este absolut necesar să le ia, trebuie să o facă ținând ochii închiși - Țara Oltului; în ziua lăsatului de sec pentru intrarea în Postul Mare (Postul Paștelui), se mănâncă, la sfârșitul mesei, un ou, pentru ca postul să pară mai ușor - Iași;Suceava; după cununie, mirele și mireasa mănâncă un ou, ca să fie întotdeauna împreună cu gândul și cu fapta - Tecuci; ca să nu se strice până la Paște, la jumătatea Postului Mare se face numărătoarea ouălor - Muntenia; să nu se sufle în oul spart, pentru că îi va crește gușă celui care o va face - Bihor; cojile de ouă, rămase după ieșirea puilor, se pun pe un băț de mătură veche și se așează la grinda casei sau în șură, ca și puii să se țină de cloșcă tot așa cum stau și cojile înșirate - Țara Oltului; dacă la nașterea primului copil, travaliul femeii este chinuitor de îndelungat, se iau cojile de ouă, care au fost înșirate pe o mătură veche, se aruncă în foc, iar cu fumul scos se afumă femeia, pentru ca ea să nască ușor, precum și găina face ouăle ușor - Țara Oltului; în scăldătoarea copilului se pune și un ou, ca el să se împlinească precum oul - Muntenia; copilul ce trebuie înțărcat uită de sân mai repede, dacă se fierbe un ou și se pune în ungherul de după ușă - Muntenia;Suceava; sau trebuie fiert oul într-o zi de sâmbătă, așezat apoi în gunoiul de după ușă, copilul pus alături de gunoi, în așa fel încât el să poată zări oul și să fie tentat să-l ia, totodată zicându-se: *„Cum a uitat găina oul, așa să uite X țâța”*; la urmă, oul se curăță de coajă și se dă copilului să-l mănânce - Suceava; ca să uite de sân și să poată fi înțărcat, copilului i se dă un ou pe fereastră, fără ca acesta să vadă cine i-l dă, cu toate că, în general, nu este bine să se dea nici câinelui de mâncare pe fereastră, pentru că se crede că acel ce primește în acest mod de mâncare uită de toate cele, sau își pierde mințile și își ia lumea în cap; dar este sigura dată când se dă ceva copilului intenționat pe fereastră, ca să uite de țâță - Țara Oltului; pentru ca unui copil să i se afle locul unde are dureri, să se ia gălbenușul unui ou și să se treacă peste tot trupul lui și, unde se va sparge gălbenușul, acolo este zona bolnavă - Muntenia; la cununie, i se dă mirelui să mănânce un ou răscopt, ca să fie om cumpătat la cheltuieli - Moldova; când vin de la cununie, tinerii căsătoriți să mănânce împreună dintr-un ou, pentru ca amândoi să se țină unul de altul și să fie concilianți între ei - Galați; sau se obișnuiește ca, în seara zilei în care a avut loc cununia, tinerii căsătoriți să mănânce un ou, ouat pentru prima dată de o puicuță, pentru a fi nedespărțiți până la moarte - Muntenia; cei care nimeresc să fiarbă ouă moi, cu zeamă, știu să și mintă - Argeș; pentru ca via să nu fie bătută de grindină peste an, se îngroapă, la capătul unui rând de butuci de viță, un ou, în Vinerea Seacă (ziua de vineri din Săptămâna Patimilor); calului deocheat să i se spargă un ou în frunte și îi va trece - Muntenia; untul de ou (dar cine îl poate face ?!!) este bun de leac contra

albeței la ochi - Muntenia; face bube pe corp cel ce aruncă în foc cojile de ouă - Galați; cojile de ou nu se aruncă în foc, crezându-se că apoi vor pieri puii din ouăle puse la clocit, sau că, din cenușa lor, s-ar face pecinginea - Suceava; cojile de ouă, din care au ieșit puii, se strâng și apoi se aruncă afară, în credința că puii se vor ține laolaltă - Suceava; cojile ouălor obișnuite nu se aruncă pe rând afară, ci toate o dată - Suceava; să nu se spele vasele folosite la muls cu apa în care s-au fiert ouă, pentru că ies bube pe țâțele vacilor - Vâlcea; oul cu vine în el nu este bun de clocit, pentru că va ieși din el o monstruozitate - Ialomița; să nu se ia din cuibare ouăle părăsite de păsări, pentru că din ele iese necuratul - Suceava; aceste ouă să fie puse în jăratic, pentru ca să nu mai iasă din ele necuratul în chip de șarpe - Tecuci; nu se prăjesc ouă în casa în care există cloșcă, deoarece nădușesc puii în ouă - Suceava; unor oameni le este frică să mănânce gălbenușul de la ouă, ca să nu se îmbolnăvească de gălbinare - Galați; îi va merge rău celui care va lua cu sine în călătorie ouă - Suceava; dacă omul nu ar mânca ouă și ceapă, ar fi capabil să vadă până și vântul - Tecuci; este semn că va ninge pentru cine visează ouă - Suceava (**2.**GOROVEI,p.19;35; 52-54; 74;79;94; 97-100; 102;106;115;117;141;165;174; 179-181; 211;213;252;254;271; 274;276;282-283; GOLOPENȚIA, p.89;105;109;133-134). În practicile uzitate în seara de An Nou pentru aflarea viitorului, fetele din unele sate ale Transilvaniei iau un pahar cu apă neîncepută, sparg un ou și îl toarnă în întregime în pahar; dacă până dimineața oul crește de dă pe dinafară, atunci este sigur că fata se va mărita în anul ce vine; dacă oul se așează pe fundul paharului, speranța este pierdută; dacă pe gălbenușul oului apare figura unui copil, înseamnă rușine, iar dacă apare un sicriu înseamnă moarte; sau se ia un blid, dar mai ales un pahar cu apă rece neîncepută, apoi sparg oul și îi lasă tot albușul să se scurgă în apă; dacă din albușul acesta se formează chipul unui bărbat, atunci fata se va mărita în anul următor; dacă nu se formează nimic din care să se poată alege o imagine, atunci se crede că nu se va mărita; dacă se formează un chip de bărbat și pe lângă el mai multe puncte, se crede că soțul va fi bogat și va avea multe oi; dacă figura acestuia este singulară, fără puncte, atunci se crede că viitorul soț va fi un om sărac - Transilvania; Bucovina; în Transilvania, fetele se duc la fântână sau la un izvor, înainte de miezul nopții, însoțite de mama lor sau de o altă fată, scot apă, umplu paharele pe jumătate, apoi fiecare scurge în paharul său un albuș din oul adus cu sine; interpretarea figurilor care se formează o fac bătrânele care se pricep la astfel de lucruri; când un copil are „junghiuri” și pentru a afla unde este locul dureros, mamele iau un ou proaspăt și îl plimbă peste tot corpul micuțului și unde acesta se sparge acolo se crede că ar fi locul afectat - Buzău; în Muntenia, când mirele și mireasa stau împreună la masă după ce s-au întors de la cununie, li se dă mai întâi un ou de găină sau de puică, din care amândoi trebuie să mănânce și apoi se poate să se atingă și de celelalte bucate; în zona Buzăului, este necesar ca amândoi să mănânce din același ou, iar oul să fie din cele ouate primele de o puicuță, ca să trăiască nedespărțiți până la moarte; în Țara Zarandului, se aduc pe o tavă două ouă, mirele ia unul dintre ele, îl sparge, îl curăță și îl taie cu un cuțit în două, o jumătate o mănâncă el și cealaltă jumătate o dă miresei; cojile ouălor din care a fost preparată pasca nu se aruncă în foc, nici la gunoi, ci se strâng toate într-un vas și apoi sunt aruncate toate pe o apă curgătoare, pentru ca, peste vară, uliul să nu facă pagubă între găini și pui, dar mai cu seamă pentru ca aceste coji să meargă până în țara blajinilor (rocmanilor) și să le dea de veste că a sosit Paștele și să-l serbeze și ei - Bucovina (**2.**MARIAN,I,p.54;105;II, p.126;**3.**I,p.358;364). Când se pun ouăle sub cloșcă, trebuie să se stea jos, ca să șadă și cloșca pe ouă - Maramureș (BOGDAN,p.31). În prima baie a nou-născutului, se pun ouă, pentru ca pruncul să aibă pielea curată și sănătoasă - Călărași (TUDOR,p.67). Cine găsește un ou *părăsit* înseamnă că este de rău pentru casa omului și el trebuie aruncat peste casă, ca să se ducă răul departe - Moldova; cine se visează mâncând ouă de găină înseamnă că este un om bun; înseamnă câștig pentru cel ce visează ținând în mână ouă; dacă vede în vis ouă este semn că va avea copii buni și va fi bine sau va primi laudele celor din preajmă, în caz că se visează spărgându-le; dar însemnă boală grea pentru cel care visează ouă galbene, sau îl amenință o pagubă pe cel care se visează cumpărând ouă; va fi semn de secetă și mare uscăciune pentru cine visează coji de

ouă - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *ou-salivă-3-foc*; *răspântie-ou-sare*; *ou-mătură-grindă*; *ou-mătură-foc*; *ou-sâmbătă-ușă-gunoi*; *ou-fereastră*; *ou-Vinerea Mare*; *ou-apă neîncepută*..

Oul Pascal. Din cele mai vechi timpuri, toate popoarele lumii, dar cu deosebire cele ale Asiei și Europei, celebrau sărbătoarea Anului Nou la echinocțiul de primăvară și, în această zi, își trimiteau, ca simbol al fecundității și afecțiunii reciproce, ouă colorate în diferite culori; în unele mitologii (Egipt, India, China) se spune că lumea s-ar fi născut dintr-un ou; deci ouăle simbolizează nașterea, iar pentru creștini simbolizează nașterea la o nouă viață dobândită prin sacrificiul lui Iisus, legendele creștine legând simbolul ouălor roșii de patimile Mântuitorului; astfel, Maica Domnului, venind să-și vadă Fiul răstignit, a pus coșul cu ouă pe care îl adusese cu ea la poalele crucii, iar acestea au fost înroșite de sângele Mântuitorului; în Mehedinți, se spune că, în timp ce iudeii duseseră pe Iisus la Pilat, spre a fi judecat și osândit, și după ce judecătorul, spălându-se pe mâini, spusese că, negăsindu-I nici o vină, nu-L poate condamna, mulțimea auzind a cerut capul lui Iisus, iar Pilat, întinzând mâna spre ei, a rostit: „De voiți să ucideți un nevinovat, păcatul să cadă asupra voastră"; o ploaie de pietre a căzut pe capul lui Iisus și urlete grozave au răsunat; dar, minune, toate pietrele s-au prefăcut în ouă roșii; în Bucovina, se crede că, după ce Hristos a fost răstignit, învățații și conducătorii iudeilor se adunaseră la o masă, pe care era un blid cu zeamă de cocoș și mai multe ouă fierte; în timp ce se ospătau, unul dintre ei povesti despre afirmația lui Iisus, care spusese că va învia după ce va fi înmormântat; iar alt mesean zise neîncrezător că El va învia, când și cocoșul pe care îl mâncau va învia și când ouăle de pe masă vor fi roșii; în clipa aceea, ouăle se făcură roșii și cocoșul începu să cânte bătând din aripi; în Vrancea, se spune că, după Înviere, Iisus umbla în jurul Ierusalimului, ca să găsească pe cineva care să răspândească vestea sculării sale din morți; atunci, venind o femeie spre oraș, Iisus i-a zis să meargă și să vestească pe ucenici că a înviat, iar femeia i-a răspuns: „Doamne, nu mă va crede nimeni, dă-mi un semn adeveritor despre aceasta", iar Iisus a înroșit toate ouăle pe care le avea femeia în coș; ouă roșii nu se mănâncă în ziua de Paște până ce nu s-a împărțit pomana morților; altfel, pomana nu este primită; în ziua de Paște este bine să li se dea copiilor să mănânce, după ce s-au săturat cu ouă, pește rămas fie de la Florii, fie de la Blagoveștenie (25 martie); oul roșu pe care unii îl duc cu ei să se împărtășească în Duminica Învierii este bine să fie păstrat peste an și, dacă acesta se va sparge singur, se va strica și va face viermi, este semn că acel om va avea noroc; în ziua de Paște, orice om trebuie să aibă asupra lui un ou roșu; oul ținut de copii în sân este păstrat și pus în sămânța de porumb, ca să răsară toată și să rodească; cojile ouălor să nu fie aruncate la gunoi afară, pentru că se crede că astfel este aruncat norocul; oul roșu păstrat în casă apără de răutăți, păzește casa de farmece, din această cauză femeile îngroapă câte un ou roșu după ușă; se mai poartă cu sine un ou roșu permanent, de la Paște până la Înălțare (Ispas), fiind considerat sfânt și apărător împotriva dușmanilor; în Bucovina se spune că diavolul se interesează permanent dacă lumea mai face ouă roșii și „scrise" și dacă se mai colindă, pentru că se crede că el va ieși de sub pământ la lumină atunci când nu se vor mai încondeia ouă și nu se va mai colinda (PRESA). Alte legende spun că ouăle de Paște sunt colorate, pentru că oamenii buni au dat ouă roșii copiilor de judecători și i-au îndemnat să dea din ele și părinților lor pentru a-i îmbuna la judecata Mântuitorului; că pietrele cu care jidovii l-au lovit pe Hristos s-au transformat în ouă roșii; pentru că Maria Magdalena a împărțit ouă colorate acelora pe care îi vestise că Iisus a înviat; pentru că Simion, care mergea la câmp cu ouă și pâine în traistă, cărase un timp crucea Mântuitorului și ouăle s-au înroșit; pentru că o precupeață, neîncrezătoare în Înviere, a afirmat că așa cum nu sunt aceste ouă roșii, tot așa nici Iisus nu a înviat, iar ouăle au devenit roșii; pentru că atâta timp cât pe lume ouăle *„se vor scrie"*, diavolul nu va ieși și nu va pune stăpânire pe ea (ZAHACINSCHI, p.5). Se mai crede că oul pascal este substitut al Mântuitorului, fiind ales pentru roșire și încondeiere la Miezul Păresimilor, colorat în Săptămâna Patimilor și „ucis" și apoi mâncat sacramental în ziua de Paște; sau este simbolul Mântuitorului, care părăsește mormântul și se întoarce la viață (**5.**GHINOIU,p.11). În Vinerea Mare

din Săptămâna Patimilor se roșesc ouăle, din care cauză această zi se mai numește și *Vinerea ouălor* - Argeș; în Duminica Învierii Domnului, cine merge la biserică să-și pună un ou roșu în sân, ca să fie roșu la față peste an - Bihor; tot ca să fie roșu la față peste an, în Duminica Paștelui să se mănânce ouă roșii - Bihor; dar îi va mirosi gura peste an celui care mănâncă ouă imediat după slujba de Înviere - Suceava; în Duminica Paștelui, să se mănânce mai întâi un ou alb, deoarece acela care va mânca întâi ouă roșii va face bube - Muntenia; când, în ziua de Paște, soțul și soția ciocnesc ouă roșii, va trăi mai mult cel al cărui ou rămâne întreg - Suceava; dar să nu ciocnească ouă roșii cei care doresc să nu-i doară mijlocul când vor secera - Galați; ca să nu se facă bube peste an, nu trebuie să se fure ouă în Duminica Paștelui - Dolj; este în pericol de a face bube cel care, în Duminica Paștelui, când se ciocnesc ouăle roșii, refuză să cedeze oul său celui care i l-a spart - Tecuci; nu este bine să se roșească ouă în ziua de Paște și nici să se mănânce, fiindcă se face roșeață pe limbă, care nu mai trece, sau se vindecă foarte greu - Țara Oltului; oul roșu, sfințit de Paște, se păstrează și se sparge în ziua de Paște a anului următor și, dacă va fi plin, înseamnă că omul va avea mult noroc, iar, dacă este sec, înseamnă că nu va avea noroc - Suceava; să se oprească unul dintre ouăle roșite pentru Paște, să fie acoperit cu o fâșie de ceară pe mijloc, de unde să fie legat și apoi atârnat într-un cui și să fie spart în ziua de Paște a anului următor și, dacă se vor găsi în el viermi, este semn că omul va avea noroc, iar, dacă nu, nu va fi cu noroc - Teleorman; este om cu noroc acela care, păstrând 40 de zile un ou de la Paște, îl sparge după acest termen și, dacă oul este stricat și miroase urât, este semn că toate inițiativele din acel an vor fi cu noroc - Iași; dacă ouăle vopsite pentru Paște ies urâte, este semn că va muri cineva din familie - Muntenia; oul roșu din ziua de Paște se mănâncă neapărat cu sare, pentru ca să se roșească, deci să fie frumoase, mâinile celor ce prăznuiesc Paștele - Muntenia; în dimineața Duminicii Paștelui, când oamenii se spală, se pun în apă un ou roșu și o monedă, ca ei să fie roșii, sănătoși și cu bani peste tot anul - Suceava; cojile ouălor roșii nu se aruncă afară în Duminica Învierii Domnului, pentru că, odată cu ele, se aruncă și norocul - Vâlcea; să fie strânse și aruncate pe o apă curgătoare, ca să dea de știre și blajinilor (rohmani) că, pe Pământ, a sosit Paștele - Suceava; se crede că din aceste coji rohmanii se hrănesc în număr de 12 inși dintr-un ou - Suceava; se mai crede că resturile de ouă roșii și cojile călătoresc 40 de zile până ajung la rohmani de se hrănesc cu ele - Suceava; se strâng cojile de ouă rămase de la Paște, pentru că sunt bune pentru multe leacuri - Bihor; după unii, ciocnirea ouălor de Paște ar aduce ploaie cu grindină - Vrancea (**2.**GOROVEI, p.29-30;148;131;167;172;247;GOLOPEN-ȚIA,p.110). În Bucovina, ciocnitul ouălor se face după un anumit ceremonial; oul are trei părți: vârful, care se numește cap, partea opusă se numește dos, iar părțile laterale se numesc coaste; în prima zi de Paște, se ciocnesc numai cap în cap; luni, se poate ciocni cap cu dos, iar, în zilele următoare, dos cu dos; regula generală este că dreptul de a lovi primul și a spune „Hristos a înviat” îl are bărbatul sau cel mai în vârstă din familie; se crede că este semn bun pentru sănătatea de peste an dacă oul celuilalt este spart; în toate zonele, oul spart trebuie dat partenerului, iar cel ce nu își dă oul său se crede că se expune la mari pedepse și că-i vor ieși bube pe tot trupul (PRESA). Ouăle se roșesc și se împodobesc începând cu ziua de marți din Săptămâna Patimilor; marți și miercuri se încondeiază, iar joi se fierb; în alte sate, ouăle se vopsesc în zilele de vineri și sâmbătă; oricum ar fi, cele mai multe opțiuni sunt pentru ziua de joi; ouăle care se vopsesc sunt în special de găină, dar uneori se obișnuiește să se folosească și ouă de gâscă, rață sau curcă; oul cel dintâi care se colorează pentru probă se numește, în Banat, *cearcă*; acesta se împarte în ziua de Paște, dimineața, între pruncii din casă, unde se aduce în prealabil o glie de iarbă verde, în jurul căreia copiii se învârtesc și mănâncă oul, fără să scoată o vorbă; apoi cojile oului se pun pe grindă, în ele se pune aluat din făină de grâu, care se crede că este bun pentru prosperitatea familiei; datina de a face ouă colorate diferit, în afară de cele roșii, este de dată mai recentă, spre sfârșitul sec. al XIX-lea, neavând vreo semnificație, dar producând satisfacția oamenilor și mai ales a copiilor; când au câte șase culori, se numesc *ouă muncite* sau *ouă necăjite*; se spune că ouăle negre înseamnă chinul și durerea pe care le-a suferit Mântuitorul, când a fost

răstignit pe cruce - Suceava; ouăle „muncite” se mai numesc și *merișoare*, fiindcă au o singură culoare sau o singură față ori floare - Bucovina; mai există și alte două feluri de ouă și anume *ouă împistrite* sau *scrise, pictate* și *încondeiate*, ca să le diferențieze de cele *nemuncite* - Transilvania, Bucovina; se folosesc urătoarele motive ornamentale: *Crucea Paștilor* sau *Crucea Paștii* (în forma crucii de pe pască), *Crucea nafurei, crucea românească* (în forma unei cruci simple), *cruce rusească* (având la fiecare braț al crucii câte o cruciuliță), *paștile* sau *pasca* (având formă de pască), *ouăle roșii, brâul popii, desagii popii, urzitoarea, vârtelnița* (având două variante: cu roată și colac și *vârtelnicioara*), *suveică, suveicuța, oala cu peteică, furca de tors, furca de lucrat, grebla, hârlețul, scara, scăruța, bolobocul cercuit, roata carului, mincea sucită, floarea Paștilor, ciubotica cucului, brăduțul, frunza stejarului, cercelul doamnei, ruja, lintea, garoafa, frunza nucului, frunza bradului, floarea garoafei, ghiocelul, sâmburii de nucă, măgheranul, pomușorul, grâul câmpului, trandafirașul, fluturul, porumbarul, albina, peștele, costițele, berbecele, unghia caprei, cornul țapului, coarnele țapului, urechile iepurelui, creasta cocoșului, laba găinii, laba broaștei, racul, laba racului, piciorul racului, coada racului, coarnele cerbului, laba cârtiței, laba gâștei, paingănul, bălțatul, aripioara, cârligul* sau *cața ciobanului, inelul ciobanului, fluierul ciobanului, cârja ciobanului, steaua ciobanului, fierul plugului, pălăria, pălăria neamțului, scorțari românesc, scorțari unguresc, rătăcitul* sau *cel rătăcit, 40 de clini* sau *clinișoare* (care se execută foarte rar), *oala legată* (împistritură ale cărei capete se adună împreună precum peteica în care se pune o oală când se duce mâncarea la câmp), *calea rătăcită* sau *calea rătăciților* (nume care vine de la o femeie săracă, plecată în pădure după lemne și care s-a rătăcit, neaflând vreo cărare; este și cel mai frumos dintre toate); dintre toate acestea, cele mai des folosite sunt: *crucea paștii, calea rătăcită, frunza stejarului, frunza bradului, cârligul ciobanului, oala legată în peteică* și *40 de clinișoare*; cele mai frumoase și cu deosebită măiestrie lucrate sunt însă *calea rătăcită* și *40 de clinișoare*; motivația pentru care sunt împodobite ouăle *împistrite* sau *scrise* stă nu doar în dorința ca acestea să fie frumoase, ci și să se găsească pe ouă lucrurile care le sunt cunoscute din viața de zi cu zi, dar mai ales și pentru că le sunt deosebit de plăcute; se numesc *ouă muncite*, fiindcă prin efortul de realizare a lor se întruchipează „munca” Mântuitorului în ziua răstignirii; de aceea se crede, în Suceava, că nu este bine să se facă *ouă muncite*, pentru că acela care le execută comite un păcat de moarte, fiindcă *„a munci ouăle este un păcat”*; în consecință, se crede că nu este primit de Dumnezeu oul muncit dat de pomană, ci numai cele roșii, *merișoarele* sunt primite - Suceava; mai se spune că, dacă se începe de la mijlocul Postului Mare a se împistri un ou, astfel că până la Paște, în fiecare zi, să se execute câte un motiv, și dacă un astfel de ou se pune în noaptea Învierii pe gunoi și se leagă acolo cu o funie, iar cineva să stea și să-l păzească, atunci va vedea că vine un câine sau o altă arătare care ar vrea să-l ia; omul va refuza, arătarea va reveni și va fi tratată ca prima dată, caz în care arătarea va promite omului orice dorește, bani sau altceva, după care va pleca luându-și oul și ținându-se apoi de cele promise - Suceava; vopselele folosite la încondeiere se întrebuințează și ca protecție împotriva unor boli sau pentru obținerea diferitelor rezultate pozitive; astfel *gălbinelele* se dau la porci, pentru a nu căpăta *brâncă*, *roșelele* pentru a nu căpăta *roșeață*, sau ca să se spele fetele cu ele, pentru a fi frumoase ca oul roșu și iubite de toți cum sunt și ouăle în această perioadă - Suceava; înainte de a merge la biserică, toți ai casei se spală într-un lighean în care se află apă proaspătă, în care se pune unul sau mai multe ouă roșii și câteva monede din aur sau argint și busuioc, pentru a fi ușori, roșii și sănătoși ca oul, să le meargă bine tot anul, să fie curați ca aurul sau ca argintul și să aibă bani - Bihor,Suceava; se spune că acei care ciocnesc împreună ouă roșii de Paște se vor vedea și pe lumea cealaltă - Suceava; se mai crede că acela căruia i se sparge oul primul este mai slab și va muri mai repede sau că i se iartă păcatele - Suceava; unii afirmă că ouăle se ciocnesc numai în primele trei zile ale Paștelui, alții că se pot ciocni până la Înălțare (Ispas), iar alții până în Duminica Mare (Rusalii) - Suceava; cel căruia i s-a spart oul trebuie să-l dea „învingătorului”, pentru că se crede că, în caz de refuz, îl va mânca pe lumea cealaltă împuțit sau cu păcură; cel care înșală și vine cu ouă tari (de curcă, rață, gâscă sau

chiar din lemn) pe lumea cealaltă va mânca toate ouăle „câștigate” împuțite, cu viermi și cu venin în ele; se crede că nu este bine a păstra ouă împistrite în casă, golite de gălbenuș și albuș, fie ca frumusețe, fie pentru a avea model anul următor, pentru că în astfel de găoace de ou se ascunde dracul; alții păstrează oul „învingător” peste an, pentru că el este bun împotriva mușcăturii de șarpe sau pentru farmecele de dragoste - Suceava; se spune că Anticristul trebuie să-și roadă lanțul gros cu care este legat și că lucrarea este aproape gata în ziua de Paște și va scăpa; dar copiii umblând cu ouă roșii și el privind la ele uită de munca sa, iar lanțul se îngroașă la loc și astfel oamenii mai scapă un an de potop; dar când oamenii nu vor mai înroși ouă la Paște, atunci și lumea *„se va potopi”* - Transilvania,Munții Apuseni; ciocnește ouă toată lumea, dar puțini sunt și cei care îl consumă, pentru că se crede că acei care mănâncă ouă roșii le vor apărea bube pe corp peste an, iar, ca să nu se întâmple așa ceva, se consumă mai întâi ouă albe - Banat,Moldova centrală și de sud; cine mănâncă ouă roșii, trebuie să le consume nesărate, ca să nu i se roșească mâinile peste an, iar înainte de a-l mânca este bine să se frece cu el pe obraz, pentru ca să fie rumen, apoi să-l ciocnească - Moldova centrală; când, în Duminica Paștelui, fetele nemăritate se duc la biserică, își pun și câte un ou roșu în sân, ca să fie totdeauna îmbujorate - Bihor; se crede că va fi ușor peste an cel care mănâncă mai întâi ouă dintre cele duse la biserică de Paște; în afară de aceasta, unii usucă albușul acestor ouă sfințite și, când un om sau vreo vită capătă albeață, pisează albușul uscat și praful rezultat îl suflă în ochiul bolnav - Suceava (**2.**MARIAN,II,p.135;138-139;141-145;176;188;194). În Duminica Paștelui este bine să se dea pe o apă curgătoare găocile de ouă roșii, pentru că ele vor merge pe apă până vor da de *„apele Sâmbetei”* și de aici vor trece în apele cele de sub pământ, unde sunt înfipte furcile pământului; Iuda roade mereu la aceste furci, cu gândul să scufunde pământul, dar când vede venind găoci de ouă roșii își aduce aminte că a sosit Paștele creștinilor și i *„se taie curajul”*, stă din lucrarea lui, suficient ca furcile pământului să se refacă într-o clipă; de asemenea, sufletele celor ce mor nebotezați, fără lumânare, nespovediți și neîmpărtășiți au mare ușurare când văd găoci de ouă roșii venind pe *„apa Sâmbetei”* (PRESA). Un ou roșu se pune în scalda copilului, împreună cu alte obiecte, ca el să fie sănătos și întreg la minte; de asemenea, un ou roșu se pune și în grâul de sămânță și se azvârle odată cu sămânța pe holdă, la întâmplare; la fel se procedează și la semănatul cânepei în satele din nordul Argeșului (**2.**CHELCEA,p.29). Se pun la fereastră ouă înroșite, pentru ca omul să fie apărat împotriva spiritelor malefice (URSACHE,p. 282). Ouăle de Paște sunt puse sub icoană, sunt împărțite pentru pomenirea celor morți și se pun și în hrana vitelor; în multe locuri din țară, capul familiei ia un ou slujit la biserică și îl împarte cu toți ai casei, în credința că oricare dintre ei „s-ar rătăci” peste an va fi în stare „să vadă” chipurile celorlalți și astfel i se vor deschide căile către ei; ciocnind ouă roșii, oamenii se pot întâlni pe lumea cealaltă; de aceea ciocnesc unul cu altul și cei ce se iubesc - Bucovina; ouăle încondeiate poartă denumiri diferite, după zonele în care se practică această adevărată artă: *ouă pictate, ouă împistrite, ouă împiestrite* - Moldova,Bucovina; *ouă încondeiate, ouă scrise* - Banat,Transilvania,Oltenia,Muntenia; *ouă împietrite* - Muscel; în Vrancea sunt executate ouă cu ornamente în relief, numite *ouă muncite în chiclazuri* sau *ouă chinovărite*; în general, mai sunt folosite denumirile de *ouă muncite* și *ouă necăjite* (ZAHACINSCHI,p.3;18). În Duminica Paștelui, să se mănânce mai întâi ouă albe, fiindcă acela care va mânca ouă roșii mai întâi va face peste an buboaie, sau pentru că tot anul îi va mirosi gura a ou clocit celui care încalcă interdicția - Suceava,Bucovina; în prima zi de Paște, cine se spală este bine să-și dea pe față cu un ou roșu și cu o monedă, ca să-i meargă bine tot anul și să aibă fața îmbujorată; cine vrea să știe dacă are noroc, să ia un ou slujit din Duminica Paștelui și să-l păstreze până anul viitor, când îl va sparge tot în prima zi după Înviere și, dacă va fi gol, înseamnă că nu are noroc, iar, dacă oul este plin, este semn că respectivul va avea noroc tot restul anului - Suceava; se mai află soarta omului și în cazul că se ia un ou din prima zi de Paște și se păstrează 40 de zile și este cu noroc, dacă acesta nu se strică - Iași; se mai crede că ouăle de Paște (sau cojile acestora) pot aduce frumusețe și sănătate, belșug și rod bogat, folosite în unele farmece pot să lege sau să îndepărteze oamenii

unul de altul, pot să grăbească măritișul fetelor sau să înmulțească vitele; mai există credința că lucrurile sfințite, precum sunt ouăle de Paște, pâinea etc. este păcat să fie aruncate la gunoi, ci se aruncă în foc sau se dau ca hrană animalelor (PRESA;NOTE,Băncescu). În Joia Mare, se duc 12 ouă roșii la biserică, seara la Denie, și se lasă acolo până în ziua de Paște; apoi, acestea se îngroapă în diferite puncte ale hotarelor moșiei, pentru a feri semănăturile de grindină; celor care mor în zilele Paștelui li se pune un ou roșu în mână, ca semn că au răposat în zilele Învierii și pe care îl arată dracilor de la vămi, iar aceștia, văzând oul roșu, îi lasă să treacă nesupărați, oricâte păcate ar fi făcut; cojile de ou colorate nu se dau găinilor să le ciugulească, pentru că nu mai fac ouă; de ziua Sfântului Toma, femeile fac colivă cu ouă roșii, pe care o dau de pomană pentru morți (PRESA). Este primejdie de foc pentru cel care visează ouă roșii - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *ou roșu-monedă*; *ou roșu-porumb*; *ou roșu-ușă*; *ou roșu-ceară-fier*; *ou roșu-apă-monedă*; *ou roșu-grindă-aluat din făină de grâu*; *ou încondeiat-Duminica Învierii-gunoi-funie*; *ou roșu-grâu*.

OVĂZ (*Avena sativa* - DLRM,p.575)
Plantă furajeră din familia gramineelor, cu paiul drept și cu inflorescență ramificată; semințele acestei plante sunt folosite mai ales ca hrană pentru *cai* (ȘĂINEANU,IV,p. 109). În multe din practicile rituale desfășurate de Anul Nou ori cu ocazia Zilelor Sântoaderului, se uzitează numai semințele de ovăz sau asociate cu semințele altor plante (*grâu, porumb, orez* etc.); în cadrul „semănatului" simbolic din dimineața Anului Nou, ovăzul ține locul grâului (**2.**MARIAN,I,p.114;249;**4.**POP,p.28). În noaptea Anului Nou, fetele nemăritate pun într-o răspântie o grămăjoară de ovăz, pe care, dacă o găsesc dimineața risipită, este semn că se vor mărita - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.82). Serie simbolică: *răspântie-ovăz*.

OVIDENIE v. NOIEMBRIE.

P

PAHAR
Se crede că se va căsători în curând acela în fața căruia se varsă un pahar - Suceava; dacă, în timpul ospățului de logodnă, se sparge un pahar, este semn că unul dintre logodnici va muri - Suceava; dacă două persoane, care beau împreună, pun concomitent, din întâmplare, paharele pe masă, este semn că ele vor muri în același moment - Suceava (**2.**GOROVEI,p.114;148). În Moldova, când își ia mireasa rămas bun de la părinții ei, tatăl fetei îl cinstește pe mire cu un pahar de băutură; tot un pahar primește și mireasa din partea mamei sale; după ce beau din ele, tinerii iau paharele cu ei, acestea purtând numele semnificativ de *„pahare de cale albă"*; în Munții Apuseni, aceste pahare sunt legate în câte o năframă albă, iar în băutură se află câte o monedă de argint sau de aur; primul bea vinul mirele, care ține moneda în gură până iese din curtea miresei, care primește paharul din partea tatălui ei, iar moneda o înnoadă într-un colț al batistei (**3.**MARIAN,I,p.422). În Moldova, se spune că paharul umplut ochi este servit din toată inima celui invitat la masă, pe când paharul lăsat mai gol demonstrează că îi pare gazdei rău după el (NOTE,Băncescu). În Prahova, când un invitat ciocnește paharul, atingând cu fundul acestuia buza paharului altui invitat, se crede că primul are sau va avea de rezolvat vreo pricină cu al doilea (NOTE,Antonescu). <u>Serie simbolică</u>: *vin-monedă*.

PAI
La ridicarea acoperișului unei case noi, se leagă la îmbinarea căpriorilor un mănunchi de paie sau fân, ca să nu se apropie relele de acea construcție - Suceava; să nu se aprindă focul cu paie din ieslea vitelor, pentru că acestea vor deveni neascultătoare și zburdalnice - Moldova; când un copil nu are somn, adică nu doarme și plânge toată noaptea, se iau paie din cotețul purceilor și se pun sub perna din leagăn, ca să doarmă ca purceii - Țara Oltului; în ziua de ajun a Crăciunului (24 decembrie), cine se scoală mai de dimineață dintr-o familie aduce în casă un braț de paie de la porci și se așează pe ele, pentru ca tot așa să stea și cloștile pe ouă peste an - Vâlcea; în ajunul Crăciunului, înainte de a se așeza la masă, gospodina pune sub fața de masă fân și câte o bucată din preparatele ce vor fi servite, toate fiind apoi date de mâncare vacilor, crezându-se că procedând astfel nimeni nu le va putea lua mana - Suceava; ca pomii să lege roade, în ajunul Crăciunului trunchiurile acestora se învelesc cu paie, care nu trebuie să se desfacă și să cadă până la celălalt ajun, cel al Bobotezei (5 ianuarie), crezându-se că numai astfel pomii vor lega - Suceava; când vreun om dorește să afle dacă, în acel an, va muri, să ia două paie, să le așeze în formă de cruce sub aluatul de pască pus pe lopata de introdus în cuptor și în caz că, după coacere, se constată că paiele au fost carbonizate, înseamnă că moartea nu va întârzia să vină - Suceava; pe cine îl doare mijlocul, din cauza seceratului, să pună un șomoiog de miriște sub brâu sau sub curea - Tecuci; paiele pe care a fost așezat trupul decedatului, după spălare, se aruncă noaptea pe apa unui râu, sau se îngroapă în pământ, deoarece nu este bine să se calce pe ele - Suceava (**2.**GOROVEI,p.45;54;141;145;152; 198;248;254;GOLOPENȚIA,p.103). Se pun în crengile pomilor paie care au fost călcate de preot, când a venit în gospodărie cu botezul, în ajunul sau în ziua de Bobotează, ca aceștia să rodească bogat (PRESA). În Bucovina, paiele și fânul pe care a născut o femeie sunt scoase de către moașă afară, la loc neumblat de oameni și vite, și li se dă foc, crezându-se că, dacă sunt puse pe un loc frecventat, cel ce va trece pe acolo se poate îmbolnăvi, fiindcă paiele sunt pline de păcatele nevestei; în Satu Mare, la trei zile după nașterea pruncului, moașa vine și scoate patul în curte, aruncă din el paiele și fânul și le dă foc, chemând fete și flăcăi să sară peste el, de trei ori, desculți și îmbrăcați numai în cămașă, fetele spunându-și că flăcăii vor umbla după ele tot așa cum sar scânteile focului; paiele pe care a zăcut un mort se aruncă pe o apă curgătoare, iar, dacă în apropiere nu există un râu, se îngroapă într-un loc ascuns, pentru că este păcat să calce om sau animal pe ele - Sibiu; dacă alaiul mortului, în drum spre cimitir, întâlnește

care încărcate cu fân sau cu bucate, se crede că vor mai muri în sat încă mulți alți oameni - Banat (**3.**MARIAN,II,p.178;III,p.43;205). Paiele luate pe furiș din salteaua iubitului sunt folosite în vrăjile de fermecat cel drag, după cum atestă și aceste versuri dintr-un descântec: *„Că tu rău m-ai fermecat/cu trei paie de la pat”* (EVSEEV,p.48). Cine visează paie dovedește că are o atitudine sinceră și știe să păstreze secretele celorlalți; dacă se visează dormind pe paie este semn că-l paște sărăcia; dă de un necaz și se confruntă cu ticăloșia celorlalți cel care visează paie risipite; este semn de bogăție pentru cel care visează că vede paie; pentru cine visează fân înseamnă că împrejurările îl vor ajuta să crească vite; înseamnă că afacerile sale vor stagna sau chiar se vor stinge pentru cel care visează fân stricat; pentru cel care visează fân arzând înseamnă moarte în vite mari - Suceava (NOTE,Băncescu).

PAJURĂ

Se crede că este o pasăre uriașă, cu puteri supranaturale și care locuiește pe tărâmul celălalt, în lumea cea neagră sau pe tărâmul de jos, unde își face cuibul în vârful unui arbore deosebit de mare din apropierea unui lac sau a unei fântâni; un balaur, care locuiește în fântână, îi mănâncă puii în fiecare an, până când vine un voinic, omoară balaurul și scapă de la pieire puii pajurii; puii sau chiar pajura-mamă îl recompensează pe voinic, permițându-i acestuia să revină în lumea lui (**1.**MARIAN,p.115-122).

PALMĂ

O interesantă legendă afirmă că diavolul, după ce a înșelat-o pe Eva, cunoscând care va fi viitorul omenirii, a căutat să-l subjuge și pe Adam, punându-l să iscălească un contract; dar, cum Adam nu știa să scrie, diavolul l-a pus să-și apese *„chipul palmei“* pe o cărămidă crudă, care, fiind ulterior uscată, a constituit dovada prin care necuratul a ocârmuit lumea până la venirea pe pământ a Mântuitorului - Tecuci; se crede că nu este bine să se dea apă de băut unei femei gravide, fiindcă nu va putea naște, până ce aceeași persoană nu-i va da de băut apă din palmele sale - Moldova; femeia gravidă să nu toarne apă cuiva să se spele, pentru că nu va putea să nască, până ce nu va bea apă din palmele celui căruia i-a turnat - Galați; dacă o femeie naște greu, să bea de trei ori apă din palmele soțului ei - Vâlcea; dacă sugaciul ține palmele întinse înseamnă că el va fi un om darnic, milostiv cu semenii săi - Iași; copilul care ține palmele strânse pumn va deveni zgârcit la maturitate, dar va fi mai mult decât darnic de va ține palmele deschise - Suceava; nu este bine ca mama să-și sărute copilul în palmă, pentru că acesta va deveni hoț, tâlhar - Moldova; cine doarme cu palmele lipite și așezate între picioare dă semn de sărăcie sau chiar poate să însemne că trage a pagubă, a *„piază-rea“* - Ilfov;Iași; să-și lingă podul palmei cel pe care îl doare gâtul și-i va trece - Tecuci; cine are palma brăzdată cu multe linii va fi un om bogat - Tecuci; cel care are palma rotundă este harnic, iar cel cu palma mult alungită este leneș - Tecuci; cel căruia îi transpiră palmele va fi bătut - Tecuci; cine a mâncat cu lăcomie sau ceva grețos să bată din palme, ca să nu i se aplece - Muntenia; dacă pe cineva îl mănâncă palma dreaptă înseamnă că va avea oaspeți - Bucovina; dacă îl mănâncă palma stângă înseamnă că va da mâna cu cineva - Iași; dacă pe cineva îl mănâncă palma stângă înseamnă că va primi bani, iar de-l mănâncă cea dreaptă, va da bani - Maramureș;Muntenia;Teleorman;Ialomița;Iași;Vaslui;Suceava;Bucovina; este semn de ploaie, când transpiră cuiva palmele - Suceava (**2.**GOROVEI,p.6;15;16;24;102; 131;134;160;176;183;211; 223; 266;BOGDAN,p.22;**1.**CHIVU,p.246). Cu deosebire în Țara Oașului și în Maramureș, palma apare sculptată pe crucile de sat și pe ancadramentele porților de intrare în gospodărie, tocmai pentru că ea este *„chipul omului“* (NOTE,Antonescu).

PANĂ

Penele de păsări (cocoș, curcan, păun, vultur, uliu, cuc etc.) au fost vreme îndelungată o podoabă la pălăria sau la căciula feciorilor de însurat, nici a copiilor și nici a bărbaților, podoabă care s-a

numit în multe locuri chiar *peană*; într-o colindă din Țara Oltului, accentul nu cade pe vultur, ci pe fulgul de aur, pe pana pe care acesta o pierde în timpul bătăii și care constituie un dar prețios prin dublul simbol, al junelui și al vulturului (junele este ca un vultur, ca un păun, ca un cocoș, ca un șoim etc.); fulgul acesta însă este cules sau vânat în munte, pentru că numai acolo sunt vulturi care se bat în soare, de unde și sintagma *„fulgul de aur”* (HERSENI,p.218). În scăldătoarea copilului se pun și pene de pasăre, ca el să fie ușor ca penele zburătoarelor - Muntenia; când se pune urzeala pe sulul războiului de țesut, se înnoadă între fire și o pană de găină, ca pânza să meargă ușor în stative precum pana - Suceava; când un muribund agonizează cu capul așezat pe perne umplute cu pene, atunci el nu poate muri - Moldova (*2.*GOROVEI,p.151;185;287). În practicile de aflare a destinului tinerilor, în noaptea Anului Nou, ghicirea vasului sub care se află o pană indică o viață foarte ușoară pentru fată în anul care vine (**2.**MARIAN,I, p.67). Va pierde ce a câștigat cel care se visează adunând pene; dacă se visează că este acoperit cu pene înseamnă că ține asupra sa un lucru străin - Suceava (NOTE,Băncescu).

PANTALONI
Când mireasa pleacă de la casa părintească la cea a proaspătului ei soț, este bine ca, în prealabil, să se așeze pe un butoi, peste care a fost pusă o pereche de pantaloni ai ginerelui, pentru ca primul copil pe care îl va naște să fie băiat - Vâlcea; când se observă că o vacă s-ar putea să rămână stearpă, i se dă să mănânce tărâțe de turul izmenelor - Vâlcea (**2.**GOROVEI,p.163;246). Înseamnă lenevie în rezolvarea unor probleme pentru cel care se visează cosând la niște ițari și înseamnă că va pătimi o rușine cel care se visează că și-a pierdut pantalonii - Suceava (NOTE,Băncescu). Serie simbolică: *butoi-pantaloni*. v. VAS.

PANTELII
Sărbători tradiționale, ținute în cinstea Sfântului Pantelimon și care cad, în calendarul creștin-ortodox, în 13 (Soborul Arhanghelului Gavriil; Cuviosul Ștefan Savaitul) și, respectiv, în 27 iulie (Sfântul Mare Mucenic Pantelimon), adică o săptămână înainte și o săptămână după ziua de 20 iulie (Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul); respectarea acestor zile apără de arsuri și de boli inflamatorii; denumirea este un compromis popular între numele sfinților Pantelimon și Ilie (ȘĂINEANU,I,p.221). v. IULIE.

PANTELIMON (Sfântul) v. IULIE.

PAPARUDĂ
În general, obiceiul este cunoscut sub numele de *Paparudă* în Oltenia, Muntenia și Moldova; în Hunedoara, i se spune *Băbăruță* sau *Mămăruță*, iar copilului (băiat și nu fată) i se spune *bloj*, ca și celui de la Anul Nou, care însoțește turca; în Dobrogea, paparuda se face în a treia zi de duminică după Paște, deci ar fi legat de o anumită zi a anului, poate chiar de un anumit ciclu al anului, asemănările cu tânărul îmbrăcat în frunze verzi de Sângeorz (23 aprilie), răspândit în Câmpia Transilvaniei, fiind evidente; paparudele sunt nu numai o simplă incantație pentru ploaie, ci totodată și o urare de fertilitate (**4.**POP,p.104;106). *Paparudă* în Mehedinți și în Muntenia, *Păpărudă* în Brașov, *Papalugă, Păpălugă* în Dobrogea și Moldova, *Paparugă*, *Păpărugă* și *Dodolă,* în Banat, *Babarugă, Băbărugă, Dadaloaie, Dodoloaie, Dodoloi* și *Gogul(e)* în Bihor sunt doar câteva denumiri sub care se desfășoară un obicei practicat începând cu prima (în Banat) sau a treia zi de marți după Paște (în Muntenia, unde se continuă până în lunile iunie-iulie, dacă este secetă), iar în alte părți, cum ar fi în Ialomița, până în cea de a treia joi de după Paște, sau în Joia Verde, adică a doua joi după Rusalii; în timp de mare secetă, se practică în orice zi de vară, cu deosebire în intervalul aprilie-iulie (Banat, Transilvania, Bistrița, Muntenia, Moldova), dar obiceiul nu este cunoscut în Bucovina și nici în Maramureș; prin acest obicei se invocă protecția cerului asupra

recoltelor, se cere să fie ploaie, să fie lanurile ferite de mălură; în Moldova, o fetiță îmbrăcată în ramuri subțiri înfrunzite umblă cântând și sărind pe la casele oamenilor care ies în poartă și o udă cu apă; cântecul este o invocație către cer, ca acesta să deschidă porțile ploilor; în afară de frunzele puse pe acești copii, ei nu mai poartă nici o altă îmbrăcăminte, indiferent că sunt fetițe sau băieți; primesc în schimb de la gospodari bani sau un ou; obiceiul se practică în toată Muntenia, iar, până în anii `50, putea fi întâlnit și prin cartierele periferice din București; în Mehedinți, se adună trei fetițe, mai mici de 12 ani, îmbrăcate în frunze de boz, având pe cap coronițe de verdeață; în Olt, se practică numai în zilele de joi și duminica, între Paște și Rusalii; în Muntenia, există credința că nu-i va merge bine peste vară aceluia la care nu joacă paparudele; de menționat că, tot în Muntenia, a treia zi după Paște nu se lucrează, se serbează pentru protecția semănăturilor; în Gorj, există obiceiul ca paparuda să fie jucată de flăcăi, care se îmbracă și ei cu frunze peste cămăși și având și pinteni la picioare, paparudele primind în dar ouă, colaci, bani, fuioare etc.; în Dobrogea, obiceiul se face în a treia joi după Paște, iar în Brașov, unde se îmbracă în frunze o femeie, se face în ziua de Ispas (Înălțarea Domnului); prin sudul Banatului, se umblă cu paparuda de Sfântul Gheorghe (23 aprilie), dar, dacă este zi ploioasă, nu se mai face; în Bihor, după ce se umblă prin sat, se merge la o apă curgătoare și se aprind șomoioage de paie care apoi sunt lăsate să plutească pe apă, aruncându-se totodată în apă și crucea de la un mormânt, toate având ca scop aducerea ploii; în cazul că este secetă mare, o femeie aflată la menopauză intră în apă, ținând în mână o coasă sau o seceră și executând prin apă mișcarea obișnuită a cositului sau seceratului, zicând că nu taie apa, ci legatul ploii (**2.**MARIAN,II,p.328-342;CIOBANU,p.82-83; NOTE, Antonescu). În Țara Hațegului, paparudei i se spune *bloj*, care este un copil de școală, îmbrăcat cu crenguțe de anin sau de salcie și pe cap cu o cununiță din flori; duce în mână o cruce luată de la biserică și merge prin sat strigând o invocație către Dumnezeu, pentru a aduce ploaie; el intră prin curțile caselor, gazdele îl udă cu apă și sărută crucea; după ce termină de colindat prin sat, se duc cu toții la un râu, unde aruncă pe apă cununa de flori și crenguțele pe care le-a avut pe el, după care se scaldă cu toții în râu (CLOPOTIVA, p.450-451). Când vremea este secetoasă timp îndelungat, în Sălaj, câteva fete, de obicei țigănci, sunt îmbrăcate cu ramuri de sălcie, astfel încât să nu rămână descoperită nici o parte a trupului, după care cutreieră satul strigând: *„Dumnezeule, dă apă”*; la auzul rugăminților, femeile din sat ies în poartă, cu găleți pline cu apă, și udă alaiul; obiceiul se repetă de câteva ori pe an; fetele primesc pentru prestația lor făină, untură, slănină și carne afumată (PRESA).

PAPUC
Copiii să nu fie bătuți cu papucul, pentru că este rău ulterior pentru dureri de cap - Tecuci; fetele aruncă un papuc peste casă și cred că viitorul lor soț le va veni din acea parte a satului spre care arată vârful papucului - Suceava; dacă mireasa îi dă mirelui să mănânce stafide purtate în papuci, în ziua cununiei, acesta se va purta blând cu soția sa întreaga viață - Muntenia; la urcarea în pat, de cade un papuc cu talpa în sus, este semn că va sosi în casă o rudă - Muntenia; când câinele din curte urlă, este suficient ca femeia din casă să întoarcă papucii cu talpa în sus și câinele va înceta imediat din urlat - Suceava (**2.**GOROVEI,p.39;42;70;176;259).

PAPURĂ-VODĂ
Poreclă dată domnitorului Moldovei, Ștefăniță Lupu (1659-1661), în timpul căruia, fiind o secetă cumplită, oamenii mâncau pâine făcută din papură măcinată; devenit apoi personaj legendar, ca și Ciubăr-Vodă (ȘĂINEANU,I,p. 222). v. CIUBĂR-VODĂ.

PAR
În noaptea Anului Nou, fetele nemăritate ies în curtea casei și numără, pe întuneric, parii din gard, pe al zecelea pun semn un fir textil, pentru a-l recunoaște, iar la ziuă văd ce au ales; dacă parul

este noduros, înseamnă că viitorul soț va fi bogat - Țara Oltului; în ziua de Sfântul Vasile, flăcăul se duce, având mâinile la spate și ochii legați, să numere nouă pari din gard, al zecelea, dacă este noduros, înseamnă că viitoarea lui soție va fi bogată, iar, dacă lemnul este neted, limpede, este semn că ea va fi săracă - Vâlcea; fetele, legate la ochi, numără, în ziua de Sfântul Vasile, parii din gard, din șapte în șapte, dacă nimeresc un par necojit, înseamnă că soțul le va fi bogat, iar parul jupuit de coajă este semn pentru bărbat sărac; parul strâmb înseamnă soț cocoșat - Vâlcea; fetele numără, tot în ajunul Anului Nou, cu ochii legați, parii din gard, până la nouă, pe acesta din urmă legându-l cu un fir de lână de culoare roșie, ca a doua zi să-l recunoască, iar, dacă parul are scoarță pe el, este semn că soțul le va fi un om bogat - Suceava; cine bate inutil în pământ un par și nu îl scoate îl va scoate cu ochii pe lumea cealaltă - Muntenia (GOLOPENȚIA,p.82;**2.**GOROVEI,p.187; 244). În noaptea Anului Nou, fetele din Transilvania, Maramureș și Bucovina aleg câte un par din gard, având ochii legați și numărând de al 9 la 1, apoi punând câte un semn pe cel la care au ajuns cu numărul 1, pentru ca dimineața să poată fi ușor recunoscut de fiecare dintre ele; interpretarea este următoarea: par strâmb, cioturos = bărbați gârbovi, urâți, bolnăvicioși; par drept, sănătos sau verde = bărbați frumoși, tineri și sănătoși; par cu coajă subțire = bărbați cu puțină avere; par cu coajă groasă = bărbați avuți; par drept, gros și coajă netedă = bărbați voinici, tari și frumoși; par lung = bărbați înalți; par scurt = bărbați scunzi; par înnădit = bărbați văduvi; par putred = bărbat bătrân; alegerea unui par din gard se face și în noaptea dinspre Bobotează (5/6 ianuarie), atât băieții cât și fetele, numărând până la 10 și neapărat spre stânga, pe ultimul legându-l cu fire, ațe și cordele de diferite culori și forme, pentru a fi recunoscute cu ușurință a doua zi, pe lumină; dacă parul ales este drept și curat, ursitul va fi înalt și bine făcut, dar dacă parul este strâmb și noduros, ursitul va fi bătrân și urât - Moldova (**2.**MARIAN,I,p.94-95;107;141;BOGDAN,p.121). În Țara Hațegului, parii sunt numărați, în noaptea Anului Nou, de la 10 la 1, semnificațiile fiind cele enumerate mai sus (CLOPOTIVA,II,p.445). În Gorj, se numără tot de la 10 la 1, iar ultimul se leagă cu fir roșu și busuioc (SANDA,p.35;CĂRĂBIȘ,p.50-51). Parul (stâlpul, țărușul) bătut pe locul construirii oricărui adăpost statornic sau pe locul unei noi vetre de sat este simbol al întemeierii (NOTE,Antonescu).

PASĂRE

Simbol general, cu mai multe semnificații; întrupează libertatea și fericirea ființei care nu suportă nici o îngrădire; funcționează ca emblemă a frământărilor sufletești ale celui îndrăgostit, fiind alegorie a libertății și nepăsării tinereții; în cântecele de înmormântare, pasărea apare ca purtător al stihiei devastatoare a morții, din care cauză se numește *„Pasărea morții"*; poate fi și mediator care aduce o veste despre soarta celui dispărut, sau este întruchipare a sufletului celui dispărut, revenit, sub formă vie, în această lume, purtând de data aceasta numele de *„Pasărea-suflet"*; imaginea acesteia este prezentă pe cusături, obiecte din lemn, ceramică, pictură murală ori pe obiecte din sticlă, în credința că figura și prezența ei au puteri protectoare, benefice (COMAN,II,p.XIII-XIV). Descompunerea motivului pomului vieții și autonomizarea, din punct de vedere decorativ, a elementelor componente se pare a fi completă și dusă la ultima formă posibilă în imaginea păsării ciugulind; în legendele tuturor popoarelor, pasărea din vârful pomului este aducătoare de „apa vieții", sfătuitoarea celor plecați în căutarea elixirului; uneori, ca în unele povești din Asia centrală, ea reprezintă spiritul rău, care vine și mănâncă fructele minunate ale pomului vieții; din toate aceste legende s-a întrupat imaginea păsării ciugulind sau cu o ramură în plisc; păsări ciugulind din ciorchini de strugure prinși de un vrej de viță contorsionat sunt frecvent redate pe ușile unor biserici țărănești din sec. al XVIII-lea și al XIX-lea; aceeași compoziție se regăsește pe stâlpii de poartă din satele de lângă Huedin, lucrate după modele germane tipărite și răspândite după 1900; pe o pernă din Chiojdul Mic - Buzău, pasărea care ciugulește este un struț uriaș; cocoși ciugulind apar deseori pe străchinile din Oboga - Olt, iar alte păsări cu ramură în cioc sunt foarte frecvente pe ceramica smălțuită din Transilvania; cocoșul ciugulind apare și pe

xilogravurile românești din Transilvania (PETRESCU,p.60-61). În cântecul liric, pot apărea, cu sensul de iubită, tot felul de păsări de curte (puicuță), sau de codru (mierlă, privighetoare, turturică etc.), dar poate apărea și sub termenul generic de *pasăre* (păsărică, păsărea etc.), conform versurilor*„În grădina lui Ion/Toate păsările dorm,/Numai una n-are somn!"* (EVSEEV,p.116).

Mersul în ródină (ródini). Cuvântul însuși, învechit și rar, înseamnă creație, geneză, întemeiere, început, neam, familie, spiță; este un obicei îndeplinit de femei, de cele mai multe ori rude (neamuri), dar și de vecine; în Bacău, Vaslui, Iași, Suceava și Botoșani, femeile duc la ródini, alături de alimentele rituale, și o pasăre vie; femeile merg la lăhuză, aceasta se numește Ródine, unde duc daruri în bani, îmbrăcăminte pentru copil, o pasăre, alimente, rachiu; în Suceava, se aduc, înainte de botez, zahăr, orez, fructe, făină, ouă, o pasăre și rachiu, toate fiind date lehuzei; se pun bani și în scutecele copilului; tot în Suceava, cea care aduce găină vie o trece de trei ori pe deasupra sobei și spune: *„Cum nu fuge soba din casă, așa să nu fugă nici găina"*; în Iași, găinii vii i se rupe o pană, care este pusă în scăldătoarea copilului; toate alimentele care sunt duse acționează simbolic, aducând noroc și belșug; în Vaslui, se crede că însăși ródinile aduc noroc, dar se consideră darurile și ca o pomană pentru sufletele copiilor morți, sau chiar pentru propriul suflet; credința în pasărea-suflet și obiceiul de a aduce în dar păsări vii sunt prezente și în practicile rituale de nuntă, cu sensuri inițiatice și prenatale evidente; în Vâlcea, găinile aduse drept plocon de părinții fetei sunt azvârlite pe casă de către mama ginerelui, pentru ca mireasa să facă lesne copii; în Tecuci, se crede că, dacă îi moare cuiva cloșca pe cuibar, i se va îmbolnăvi greu femeia la naștere; și în Suceava se duc plocon păsări vii la casa miresei sau a mirelui; în Bucovina, se duc colaci și găini și tot o găină trebuie să ducă tatăl copilului la botez; colacul care este dat moașei se numește în Moldova, în marea majoritate a cazurilor, *„pupăză"* și pe ea se pun bani; în Suceava, colacului i se alătură și oușoare făcute tot din aluat; acest colac are formă alungită, rar este rotund, în formă de pasăre și este dat moașei pentru prestația ei; *„pupăza"* se întâlnește și în Galați și Vaslui; de remarcat că se fac *„pupeze"* și la Crăciun, la Anul Nou și se dau și de pomană, în Bacău, Neamț, Iași, Botoșani și Suceava; în Banat, dacă la o casă mor mereu copiii, în momentul când se naște un altul, se ia un cocoș (dacă pruncul este băiat) sau o găină (dacă este fată), i se leagă păsării pliscul și se spune: *„Dau cap pentru cap,/Ochi pentru ochi,/Nas pentru nas,/Gură pentru gură/* și se înșiră tot așa toate componentele ființei umane, după care se face o groapă în camera unde s-a născut copilul și pasărea este îngropată acolo, punându-se alături și o bucată de tămâie albă și una neagră; la înmormântare, se dă peste groapă o pasăre vie groparilor; în Moldova, se prind o gâscă și un cocoș negru, cărora li se taie capul, iar trupurile lor sunt puse în câte o oală care este îngropată în vatra caselor, deasupra presărându-se cărbuni, busuioc și tămâie amestecate cu sângele păsărilor, această pastă fiind mai întâi călcată de către toți ai casei, crezând că astfel le-a murit moartea (**1.**BERDAN,p.62;65-66). În prima zi de primăvară, vânătorii ucid orice fel de pasăre le iese în cale, pentru a avea noroc la vânat peste tot anul - Vaslui; sau caută să ucidă o țarcă (coțofană), pentru a-și desfunda pușca - Suceava; în ziua de Crăciun, se mănâncă mai întâi carne de pasăre, pentru ca omul să fie ușor ca pasărea tot timpul anului - Teleorman; femeile să nu mănânce pipota păsărilor, fiindcă li se întărește abdomenul - Tecuci; păsările care nu au pipotă nu sunt bune de mâncat - Suceava; le va merge rău celor care mănâncă păsări tăiate de către femei - Suceava; dacă vreo boală a omorât dintre păsările din ogradă, este bine să se taie una dintre cele sănătoase și să se mănânce, pentru că apoi celelalte nu vor mai muri - Muntenia; când păsările de casă se culcă devreme este semn bun, de belșug, dar este semn de sărăcie și lipsuri multe când se culcă târziu - Suceava; trag a sărăcie păsările care umblă cu aripile în pământ - Tecuci; este semn de noroc pentru casa în curtea căreia vin păsări străine - Tecuci; dacă pasărea numită în popor *albinărel* șuieră, înseamnă că i s-a uscat limba și dorește să plouă, ca să-și astâmpere setea cu apă de ploaie - Suceava; dacă păsări zburătoare intră în casă pe fereastră sau pe ușă, este semn că va sosi o veste bună - Suceava; dacă vreo zburătoare se lovește de geamul unei case în care sunt fete de măritat, este semn că în curând vor veni pețitori - Suceava; dacă vreo pasăre, în zbor, va

murdări pe cineva, acela va avea cu siguranță o supărare mare, o pagubă - Suceava; când, iarna, păsările se izbesc de ferestre sau intră prin șuri este semn că se va strica vremea - Suceava; când se adună păsările și vrăbiile toamna la arie, este semn că iarna va fi lungă și geroasă - Suceava; este semn de belșug, dacă vreo pasăre de curte se rătăcește în ograda altcuiva, din care cauză este bine să nu fie alungată sau sacrificată - Galați; anul va fi bogat în roade, dacă se arată stoluri numeroase de păsări în timpul iernii - Vaslui; pasărea căpătată de pomană este aducătoare de belșug și nu trebuie înstrăinată - Galați; se crede că vrăjitoarele iau întotdeauna chip de pasăre - Moldova;Galați; confecționate din tablă, sunt amplasate la coama acoperișurilor caselor - Neamț (**2.**GOROVEI,p.7;20;135;159;170;189-190;192;206;281-282;286;288). În Maramureș, se crede că este bine ca femeia gravidă să nu mănânce aripi de păsări de curte, pentru ca pruncul să le stea înfășat (BOGDAN,p.110). În Bucovina, se crede că este semn de furtună când cocori, vulturi și alte păsări răpitoare zboară în șirag rotitor (**2.**MARIAN,I, p.87). În Gorj, se crede că nu este bine ca primăvara copiii să se scalde în vreun râu, până nu mănâncă pui de pasăre sălbatică, precum vrabie sau mierlă, fiindcă se îmbolnăvesc de friguri (CĂRĂBIȘ,p.111). În Suceava, când o pasăre își face cuibul la casa sau grădina unui gospodar este semn că aceluia îi va merge bine în acel an; când păsările de curte își ciugulesc insistent penele este semn că va ploua; cine se visează prinzând o pasăre înseamnă bucurie scurtă și câștig; va avea bucurie în familie cel care visează pasăre cântând; este bine când se visează păsări albe, dar înseamnă suferință când se visează păsări fără pene; cine visează că a găsit un cuib de pasăre va avea parte de bucurie și câștig mare, dar visarea unui cuib gol este semn de pagubă, iar cuibul cu pui înseamnă că se va umple de bube cel care îl visează; va avea parte de un câștig bun în activitate cel care visează carne de pasăre (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *pasăre-tămâie*; *sânge*(de pasăre)-*cărbune-busuioc-tămâie.*

PASCĂ

Pasca este coptura cea mai importantă făcută din grâu ales cu grijă; cojile ouălor întrebuințate la frământarea aluatului se aruncă pe o apă curgătoare, pentru ca peste vară să nu răpească uliul găinile; făina presărată pe lopata folosită la introducerea Paștelui în cuptor se strânge și apoi se presară pe răsadurile din grădină (PRESA). Cea mai cunoscută formă de pască este cea rotundă, pentru că se crede că scutecele în care a fost înfășat Iisus au fost rotunde; apoi se mai face pasca în formă dreptunghiulară (*„în 4 cornuri”*), pentru că mormântul în care a fost îngropat Mântuitorul a fost pătrat sau dreptunghiular; pe marginea păștii, se fac împletituri din aluat, întrerupte de steluțe, iar în mijloc împletitura se face în formă de cruce, aceasta fiind crucea pe care a fost răstignit Mântuitorul; pasca se face numai din grâu curat, făina fiind cernută printr-o sită foarte deasă; resturile de pască, rămase prin lipire pe lopata pe care au fost introduse în cuptor, se răzuiesc cu mare grijă și apoi se împrăștie pe straturile de varză, ca să nu le mănânce puricii; pasca se face în Joia Mare, în Vinerea Seacă, dar cele mai multe femei o fac în Sâmbăta Paștelui; în unele sate din Moldova, în afară de această pască pentru Paște, se mai prepară pască de Sfântul Gheorghe, de Înălțare (Ispas) și de Duminica Mare sau Rusalii (**2.**MARIAN,II,p.125-126). Este semn că anul va fi bogat în roade, dacă cresc frumos, la dospire și coacere, colacii (sau pasca) pregătiți pentru Duminica Învierii Domnului - Muntenia;Suceava; dacă aluatul pentru pască nu dospește, este semn că, în acel an, cineva din casă va muri - Muntenia; din pasca făcută pentru Paște, se păstrează o bucată până în ziua prăznuirii Sfântului Gheorghe (23 aprilie), sărbătoare considerată a fi Paștele vitelor, când se dă acestora să o mănânce, pentru ca ele să fie sănătoase, ferite de primejdii, iar vacile să dea lapte mai mult - Suceava (**2.**GOROVEI,p.19;130;148;189). Pasca, aliment ritual, este făcută din făină de grâu, cereală considerată a fi *“cinstea mesei”*; uneori, făina de grâu este amestecată cu făină de porumb, acesta fiind supranumit *„hrana casei”*; pasca se prepară în joia sau în sâmbăta Paștelui, iar caracterul ritual al ei decurge din forma sa (rotundă sau dreptunghiulară), din ornamentele din aluat (pască cu sucituri, cu împletituri, cu zimți, simplă etc.), din utilizarea ei în diferite practici magice (**12.**GHINOIU,p.170).

PAȘTE v. **1.** DUMINICĂ; **2.** PASCĂ; **3.** PÂINE.

PAT
Simbolizează unirea conjugală, expresia *„pat încheiat"* semnificând familie închegată, gospodărie în toată legea (HERSENI,p.245). Pe patul unei lehuze, timp de șase săptămâni de la nașterea copilului, nu trebuie să se așeze nimeni, pentru că femeia poate pierde laptele, dar asemenea probabilitate este contracarată, dacă mama mănâncă pâine și slănină luată din mâna celui care s-a așezat pe pat - Țara Oltului; se crede că, în primele șase săptămâni după naștere, nu este bine să se așeze cineva pe patul mamei și pe așternutul ei, pentru că i se umflă sânii - Moldova; copilul nou-născut, până la șase săptămâni, să nu fie așezat pe pat la spatele mamei sale, pentru că, oricât va fi el de binecrescut și de învățat la maturitate, lumea nu îl va lua în seamă - Bucovina; nu este bine să se cearnă pe pat, pentru că este rău de boală - Tecuci; sau femeile să nu cearnă niciodată pe pat, dacă nu vor să aibă mulți copii - Bucovina; nu este bine să se încalțe cineva stând pe pat, pentru că porcii îi vor fi mâncați de lupi - Ialomița; sau porcii îi vor muri de brâncă (boală contagioasă a animalelor domestice, în special a porcilor, caracterizată prin apariția unor pete violacee - ȘĂINEANU,II,p.168) - Botoșani; să nu se pună scândurile patului pe foc, pentru că este rău de sărăcie - Vâlcea; preotul venit cu botezul, în ajunul Crăciunului (24 decembrie) și al Bobotezei (5 ianuarie), este rugat să se așeze pe pat, ca să stea și cloștile pe ouă - Vâlcea;Suceava; grăunțele, puse sub așternutul patului cu acest prilej, se dau apoi cloștilor să le mănânce, pentru a nu se înăbuși puii - Suceava; după ce omul moare, pe patul unde a zăcut se așează pâine, sare, un pahar cu vin și un mănunchi de lână nespălată, care sunt duse a doua zi dimineața, de către aceeași persoană care a aranjat patul, fie la hotarul dintre sate, fie sunt împrăștiate pe o apă curgătoare - Vâlcea (GOLOPENȚIA,p.98;**2.**GOROVEI,p.22;54;128;153; 162;164;200; 211;235). Se răstoarnă imediat așternutul de pe pat, unde a stat mortul, dinspre cap spre picioare, pentru a nu lăsa loc altui mort - Suceava (**3.**MARIAN,III,p.173-174). Pentru cel care se visează dormind într-un pat înseamnă fie boală, fie uneori câștig în ceea ce întreprinde; dacă se visează pat împodobit cu țesături și perne frumoase înseamnă căsătorie; când se visează multe paturi la un loc este semn de bucurie și de stare odihnitoare; visul unui pat cu saltea din paie înseamnă speranță într-o îndreptare a situației prezente; dar visarea unui pat în neorânduială și murdar este semn de ceartă, iar pentru cine se visează ridicându-se din pat semnifică boală - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *pâine-slănină*; *pat-semințe*; *pat-pâine-sare-vin-lână-apă/hotar.*

PAUS v. VIN.

PĂCALĂ
Erou din snoavele populare, corespondentul românesc al lui Nastratin Hogea, Till Buhoglindă sau Bertholdo, prototip al firii mucalite, pus mereu pe șotii inteligente și moralizatoare, apărând în special alături de Tândală, care este opusul său (ȘĂINEANU, I,p.225).

PĂCURĂ
Lichid vâscos, negru sau brun închis, rămas de la distilarea țițeiului, care se folosește drept combustibil și ca materie primă din care se obțin motorină, uleiuri și alte produse; țiței brut (ȘĂINEANU,IV,p.145). Se crede că este bine ca, în primele săptămâni de la nașterea copilului, să se pună un vas cu păcură sub pătuțul lui, pentru ca necurățeniile mamei sale, când intră în odaia lui, să se prindă de vas și nu de copil - Suceava (**2.** GOROVEI,p.182).

PĂDUCHE (*Pediculus* - DLRM,p.592)
Se crede că este semn de pagubă, dacă îi iese cuiva un păduche pe frunte - Iași; când apare pe fruntea unui om bolnav, este semn că nu mai are mult de trăit; este semn de noroc când apare la

un copil bine îngrijit - Tecuci; dar, dacă este găsit pentru prima oară pe capul unui copil, el trebuie strivit pe o oală nouă, în credința că pruncul va deveni un bun cântăreț - Iași; păduchii văzuți în vis înseamnă bani; păduchii puși în rachiu și dați apoi bolnavului constituie leac contra frigurilor (**2.**GOROVEI,p.94;182;254). Cine visează păduchi mulți așezați pe trupul său sau adunați asupra altcuiva înseamnă câștig în bani, izbăvire de necaz și sărăcie, musafiri nechemați sau ploaie; dacă se visează omorând păduchi înseamnă că a omorât sărăcia - Suceava (NOTE, Băncescu).

PĂDURE

Prezența ei este receptată în două ipostaze total opuse: prima indică pădurea ca loc al haosului, al dezordinii, al tăcerii, în general fiind un generator al maleficului; astfel, în basmele populare, pădurea lumii de dincolo simbolizează o realitate în care totul este mort; cealaltă ipostază face din pădure un loc râvnit de îndrăgostiți, un fel de „casă a iubirii", un adevărat sanctuar, în care efuziunile dorului au libertate și totodată discreție, departe de satul înțeles de tineri ca loc rău, unde se întâlnește pizma, ura, nerecunoștința; întotdeauna, *„curțile dorului"* se află în inima pădurilor (codrilor) - Transilvania; de subliniat că aceste ipostaze (des întâlnite în lirica orală de dragoste) sunt în totală contradicție cu mentalitatea tradițională generală, care așează pădurile, râpile, coclaurii sub semnul morții și dezordinii, iar satul simbolizează viață, colectivitate, ordine; în schimb, păstorul și haiducul duc dorul codrului verde, pe care îl văd ca pe un ideal nespus de scump lor, în multe cântece haiducești din Oltenia codrul fiind considerat ca un frate sau chiar ca un *„fârtat"* (frate de cruce); toate aceste motive au făcut ca *„legănatul codrului"* să simbolizeze tristețea, melancolia, sentimentul dragostei neîmplinite sau un sentiment general de neajungere, temă care a trecut și în lirica eminesciană; în altă ordine de idei, pădurea, în unele cântece lirice, reprezintă un obstacol în calea iubirii, obstacol pe care îl străbat tinerii, ca pe un traseu psihologic, în căutarea tentațiilor trupești, simbolizate, în acest caz, de fructele ademenitoare ale lumii silvatice - mure, zmeură, fragi (CARAMAN,p.270-276;EVSEEV,p.64-66;106). Niciodată codrul românesc nu a fost „iadul verde", adică o junglă inexpugnabilă; este adevărat că pădurea, în mentalitatea tradițională, este bântuită de spirite malefice, dar acestea sunt puține la număr și au existență numai în basme și unele legende populare; astfel, pădurea poate adăposti *Brehnele, Muma-Pădurii, Moșul-Codrului* etc., iar *balaurii*, deși numeroși, nu sunt invincibili; românului nu-i este teamă de codri, prin care trece ușor și senin, *„printre frunzi căzute, pe cărări pierdute"* (**2.**KERNBACH,p.316). De altfel, codrul (pădurea) este o temă poetică preferată, cu dinamică semnificativă mai ales în poezia orală epică și lirică (BUHOCIU,p.201). În contextul practicilor de sondare a ursitei, dacă, din plumbul (cositorul) topit și turnat în apă, se formează ceva care seamănă cu o pădure înseamnă că viitorul soț al fetei va fi pădurar (**2.**MARIAN,I,p.53). Se mai crede că nu este bine ca viitorul ginere să se ducă la pădure până la nuntă, pentru că este rău de moarte - Vâlcea; în cazul că au fost culese din pădure, pentru prima oară, fragi, mure, ciuperci atunci răsărite sau coapte, este bine să se dea altora să guste mai întâi, dacă se dorește să se poată culege și cu alt prilej - Botoșani; când, în timpul iernii, vuiește pădurea (codrul) este semn de viscol - Vaslui; când vuiește pădurea este semn că se va strica vremea - Suceava (**2.**GOROVEI,p.143;170;262;264). Cât timp se seamănă cânepa, oamenii să fie cu ochii ațintiți spre pădure, ca și plantele să crească aidoma pădurii - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.144). *„Codrul frate cu românul"* spune o vorbă românească; în realitate, codrul este unul dintre cele trei componente ale trăsăturii de haiduc, alături de *cal* și *arme*; fără una dintre aceste trei componente, haiducul nu mai are nici o rațiune de a fi; codrul este neapărat *verde* și totdeauna înfrunzit, un codru desfrunzit, de toamnă târzie, este de neconceput; este un *„loc rău"*, pentru că este bântuit de duhuri malefice, pe acolo trece haotic ceva, dar oricum trece, se mișcă; codrul desfrunzit este mai repede o construcție artificială, ivită din necesitatea existenței unei opoziții, pentru că, în textele folclorice nu apare niciodată, nu concretizează nimic (NOTE,Antonescu).

PĂDUREANA v. MUMA-PĂDURII.

PĂDUROAICA v. MUMA-PĂDURII.

PĂDUROIUL v. MOȘUL-CODRULUI.

PĂIANJEN
Legenda spune că, la început, păianjenul și albina erau frate și soră; fiind nevoiași, ei au plecat din casa părintească, pentru a-și câștiga singuri pâinea; băiatul s-a angajat ucenic la un țesător, iar fata a ajuns să lucreze la zidari, cărând piatră pentru construcții; după un timp, mama lor s-a îmbolnăvit și a trimis pe cineva să-i cheme; fata a alergat într-un suflet la căpătâiul mamei, în timp ce băiatul a refuzat să vină, spunând că este prea ocupat cu țesutul și nu poate pierde vremea, ceea ce a făcut să atragă blestemul mamei, fata făcându-se albină, iar băiatul păianjen; de atunci, păianjenul trăiește singur, fără frați, fără surori și fără familie; el fuge de lumină, își țese pânza în locuri întunecoase și este mereu posomorât și supărat, iar oamenii îl urgisesc, îi strică pânza și îl omoară; albina însă este veselă, zboară de pe o floare pe alta și trăiește cu părinții, cu frații și surorile împreună, iar oamenii o iubesc, fiindcă ea împarte cu toții mierea pe care o adună; casa îi este fagurul cel galben ca soarele, iar din ceara albinelor oamenii fac lumânările care se aprind în ceasul morții; o altă legendă spune că păianjenul este rău și că el trebuie omorât, pentru că Dumnezeu, când a urzit lumea, a făcut pe Sfântul Soare, ca oamenii să aibă lumină; păianjenul însă s-a apucat și a urzit pânză pe sus, pe copaci, pentru ca oamenii să nu mai vadă și astfel să nu mai fie lume; atunci Dumnezeu a făcut vântul, fiindcă până atunci nu fusese vânt, ca să rupă pânza lui, să o curețe pe unde există și astfel vântul a scăpat omenirea de lucrarea rea a păianjenului; deci primul rost al acestei stihii, care este vântul a fost să scoată lumea de sub imperiul întunericului și al fricii; pentru că vântul primordial a distrus prima pânză a păianjenului, de atunci mereu boarea de vânt trebuie să frângă toate pânzele păianjenului, fie ele cât de mici și neînsemnate (COMAN,II,p.139-140;142-143). Se spune că diavolul s-a transformat în păianjen, a intrat sub copita calului Sfântului Sisoe (Cel Mare, părinte al bisericii creștin-ortodoxe, prăznuit pe data de 6 iunie - ȘĂINEANU,I, p.289), când acesta se ducea la sora sa, Melița, iar, după ce sfântul a adormit la casa acesteia, i-a furat copilul femeii, drept pentru care sfântul l-a afurisit și astfel, de atunci, păianjenul este o vietate necurată, spurcată, de care omul trebuie să se ferească - Țara Oltului; în toate zonele etno-folclorice, se crede că Dumnezeu iartă din păcatele celui care omoară un păianjen; prevestește moartea omului bolnav, dacă peste acesta coboară un păianjen - Galați; dacă înaintea cuiva se lasă un păianjen este semn că acela va auzi o veste - Suceava; tot primirea unei vești înseamnă și când se lasă pe mâini, pe gât sau pe față - Suceava; dar este semn că va avea oaspeți cel în fața căruia coboară un păianjen - Teleorman;Ilfov;Prahova;Galați;Suceava; când se coboară în casă este semn că va sosi în curând o rudă - Suceava; când se coboară pe firul său un păianjen cu picioarele albe este semn că va veni în casă o rudă apropiată, iar dacă va avea picioarele negre este semn că va sosi în casă un bun prieten - Muntenia; când se coboară un păianjen de mici dimensiuni prin fața cuiva înseamnă că aceluia îi va veni în ospeție o rudă - Maramureș;Suceava; fiind considerată o ființă spurcată, un om este iertat de tot atâtea păcate câți păienjeni omoară - Teleorman; sau sunt iertate șapte păcate pentru fiecare păianjen omorât - Suceava; sunt iertate șapte păcate pentru omorârea unui păianjen mare, dar numai trei dacă este omorât unul mic - Muntenia; dacă un păianjen nu este omorât, omul se încarcă el cu șapte păcate, pentru că păianjenul țese mai mult decât Maica Domnului - Vâlcea;Suceava; se crede că este spurcat pentru că a îndrăznit să țească cel mai subțire fir, întrecând-o pe Maica Domnului, iar omorârea lui devine astfel o posibilitate de a fi iertat de zece păcate pentru cel care îl omoară - Tecuci; celui care omoară un păianjen cu dosul palmei i se iartă numai un păcat - Suceava; dacă este omorât un păianjen care are picioare lungi, sunt iertate câte trei păcate pentru fiecare insectă - Galați;Bucovina; sângele care curge de la o

tăietură la deget poate fi potolit punând pe rană un păianjen - Suceava; dacă toamna zboară prin aer multe fire din pânzele păianjenilor este semn de toamnă lungă - Suceava (GOLOPENȚIA,p.71; **2.**GOROVEI,p. 176;183;269;283;BOGDAN,p.24;NOTE,Antonescu). În Teleorman, se crede că îi sosesc în ospeție rude apropiate celui care i se lasă deasupra capului sau pe haine un păianjen (**2.**CHIVU,p.246).

PĂLĂRIE

Va avea părul slab fata sau femeia care pune pe cap pălărie bărbătească - Suceava; cât durează nunta, mirele trebuie să stea cu capul acoperit cu o pălărie, căciulă sau cușmă, pentru că el nu trebuie să se descopere, deoarece atunci este considerat împărat sau principe - Suceava; pălăria (căciula, cușma) nu se pune pe masă, pentru că astfel cârtița va scoate mușuroaie de forma și mărimea acoperământului de cap - Suceava; când cineva mănâncă având capul acoperit cu pălărie sau căciulă înseamnă că dracul râde și Dumnezeu plânge - Suceava; ouăle se pun la cloșcă din pălărie bărbătească, pentru că atunci numai cocoșei va scoate găina - Bihor (**2.**GOROVEI,p.33;100; 132;173; 188). În Maramureș, fetelor le este interzis să pună clop (pălărie) pe cap, ca să nu le cadă părul (BOGDAN,p.88).

PĂLIE

Supranumele popular al Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul, cel care arde (pălește) recoltele, sărbătorit la 20 iulie (ȘĂINEANU,I,p.225). În ziua de Pălie, femeile să nu coasă împungând cu acul și nici să nu pună animalele la car, pentru că este rău de poceală - Țara Oltului; nu se lucrează, fiindcă se va isca vijelie cu trăsnete - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.111;131). v. IULIE.

PĂLIILE

În credințele tradiționale românești, Păliile sunt surori ale Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul, aducătoare de foc, arșiță și boli arzătoare (declanșatoare de temperatură ridicată); sunt sărbătorite cu o zi înainte de Sfântul Ilie, adică la 19 iulie - Cuvioșii Dia, Teodor și Macrina (ȘĂINEANU,I, p.225). v. IULIE.

PĂMÂNT

Pretutindeni, faptul de a oferi pământ și apă apare drept un ceremonial consacrat, de sorginte asiatică, prin care dătătorul, în calitatea sa de cârmuitor al unei țări, face act de supunere totală față de acela căruia îi sunt date elementele amintite; fapt este că solii duceau, în recipiente speciale, la suveranul lor pământul și apa primite, pe care acesta le păstra cu deosebită grijă, fiind convins că asemenea garanții reprezentau pentru el maxima siguranță în ce privește supunerea; o spune cum nu se poate mai clar Aristotel: „a da pământ și apă înseamnă a te lăsa robit”; la baza vechiului uz asiatic stă o concepție magică, având caracter universal, ce dăinuiește la primitivii exotici, ca și la ruralii popoarelor civilizate, până în vremea noastră și anume practica, de domeniul magiei contagioase, întemeindu-se pe principiul că lucrurile, care au fost la origine unite organic, iar apoi separate, rămân totuși și mai departe unite pentru totdeauna; ba încă atât de intim, încât orice acțiune s-ar aplica asupra părții detașate ea afectează și întregul din care acesta provine, oricât de mare ar fi distanța ce o desparte de întreg; foarte numeroase și variate sunt practicile care vizează o anumită persoană și la care vrăjitoarea, femeia care face farmece și vrăji, se servește de ceva ce a aparținut acelei persoane: câteva fire de păr, unghiile, saliva, picături de sânge sau o piesă vestimentară (bete, batistă, un petic de haină sau cămașă); posedând o părticică din acea persoană sau dintr-un element, care a fost în contact cu ea, fermecătoarea se află în posesia persoanei înseși, aceasta se află în puterea sa și poate acționa direct asupra ei; în conformitate cu o asemenea concepție, tot așa stau lucrurile și când este vorba de țară: posedând un pumn de țărână din pământul ei și un ulcior cu apă din izvoarele sau râurile sale, deținătorul

devine, prin însuși acest fapt, stăpân peste țara și locuitorii acesteia; totuși, dintre cele două stihii simbolice se dă prioritate pământului, măcar și pentru faptul că sintagma cuprinde enumerarea în ordinea pământ și apă, ceea ce înseamnă că poporul atribuia pământului importanța cea mai mare, iar nu apei, ordine pe care o păstrează și Mihai Eminescu în poemul „Scrisoarea a III-a"; de menționat în plus că niciodată nu se întâlnește, la Herodot sau la alți scriitori antici, mențiunea izolată a apei ca simbol unic pentru supunere, ceea ce constituie încă un argument în favoarea considerației speciale de care se bucura pământul încă din antichitate; la români, și anume la marele grup dialectal daco-roman, era deosebit de răspândit odinioară un obicei al pământului, care prezintă o uimitoare analogie cu uzul asiatic; există un interesant capitol din vechiul drept românesc, referitor la procesele de hotărnicie atât de frecvente, iscate din cauza neînțelegerilor cu privire la hotarele moșiilor, schimbate prin vicleșug sau care dispăreau de la sine de-a lungul vremii; mărturia pe care se punea cea mai mare bază, în asemenea împrejurări, o constituia jurământul cu brazda pe cap, la românii din Moldova, sau jurământul cu traista de pământ pe cap sau pe spinare, la românii din Muntenia și Oltenia; obiceiul consta în aceea că, după ce martorul sau martorii, ori chiar împricinații înșiși luau brazda, o bucată de pământ cu iarbă cu tot de pe terenul în litigiu, și și-o așezau direct pe cap sau într-o traistă, o purtau pe traseul vechiului hotar, așa cum îl cunoșteau ei, jurând totodată pe sufletele lor că hotarul este acela pe care au mers ei cu brazda în cârcă, după care se așezau noile semne de hotar; important este că există ecouri ale acestei practici până în primele decenii ale sec. al XIX-lea, ceea ce constituie o dovadă incontestabilă a vigurozității sale; la care trebuie adăugat că el prezenta și o gravitate deosebită, deoarece documente moldovenești semnalează că nu puține erau cazurile când martorii, înfricoșați, nu acceptau sub nici un motiv să li se pună brazda pe cap, preferând doar să jure că hotarul arătat de ei este cel adevărat; mai trebuie adăugat că, în limbajul curent, au rămas expresii precum *„a se face una cu pământul"* sau *„a face pe cineva una cu pământul"*, având ambele semnificație negativă, exprimând distrugerea, nimicirea, deși nu chiar atât de ample ca proporții, ca în locuțiunea folosită în citatul poem al lui Mihai Eminescu, unde apar ambele stihii, apa și pământul (CARAMAN,p.58-60;62-63;119). Dar în cosmogonia românească, pământul are o demnitate secundară față de apă, pentru că este conținut în adâncurile ei ca o materie informă; astfel, Dumnezeu îl trimite pe diavol să ia din genune un pumn de pământ, din care face o turtiță, pe care o pune pe palmă și o bate cu cealaltă pe deasupra; această turtiță, pusă pe apă, trebuia să servească la odihna celor doi în timpul nopții, dar diavolul, vrând să-l înece pe Demiurg, îl împinge când într-o parte când în alta, dar, de fiecare dată, pământul creștea, ajungând a doua zi să fie cât este și astăzi; deci pământul este ca o turtiță, sau ca o masă rotundă, țărănească, sau ca un talger, el plutind pe ape, iar fixitatea lui se datorează sprijinirii pe stâlpi, ca un fel de șopron, sau pe spatele unui urs, sau pe spinarea unuia sau mai mulți pești; în Vâlcea și Suceava, se crede că sub pământ este un măr roșu, iar sub el un pește, care, când se mișcă, *„pace n-ar mai fi pe pământ"*; când se mișcă peștii, se întâmplă cutremurele; stâlpii sunt roși de Sgripțuroaică, sau de Iuda Iscariotul, sau, cum se spune în Vâlcea, de Iuda Pământului; ca să evite distrugerea stâlpilor de către aceste făpturi malefice, femeile trebuie să le arunce puțin mălai, când vor să pregătească cu el mămăligă sau turte, iar, la fântână, să le dea apa cu care se clătesc vasele folosite la mâncare; motivul escatologic, în cosmogoniile populare românești, are o motivație etico-religioasă, fiindcă, oamenii înrăindu-se, Dumnezeu s-a hotărât să piardă pământul, nu prin apă, ci prin foc; pedeapsa este radicală, nu mai lasă loc la regenerare; apa avusese rol justițiar, trebuia să facă loc altor forme de viață, dar, prin foc, pedeapsa este amarnică, pământul va arde 9 sau 12 stânjeni în adâncime, pentru a se putea purifica, apoi vor sufla 12 vânturi, care vor aduna cenușa într-o movilă, din care, peste 7 zile, când Sfântul Ilie va trâmbița, vor ieși sufletele oamenilor, care se vor întrupa în oi și capre; primele vor fi ale lui Dumnezeu, celelalte ale diavolului; iar din adâncuri vor ieși blajinii, să ia în stăpânire fața curată a pământului; despre pământ se spune că *„este mama noastră"*, pentru că *„ne face"* și *„ne hrănește"*; el *„e femeie și în el a pus Dumnezeu toate semințele, ca să ne*

hrănească"; dar mai apare și o altă reprezentare, conform căreia *„pământul e jumătate femeie și jumătate bărbat, pentru că Dumnezeu din coasta lui Adam a făcut pe Eva"*; *„pământul cel de deasupra este bărbat, iar cel mai dinăuntru femeie; lui îi e ciudă pe femeia lui și o mustră: pe mine mă taie, mă muncesc, dar ție ți-e bine, tu nu numai că muncă nu faci, ba încă oamenii îți dau de mănânci"*; luat ca ființă sfântă și vie, pământul este chemat să-l sprijine pe om în adevărul și speranțele lui, să-l întărească în deznădejde și să-l răzbune în mânia lui; blestemele cu pământul sunt frecvente și necruțătoare: *„înghiți-te-ar pământul"*, *„mânca-te-ar pământul"*, *„face-te-ai pământ"*, *„face-te-ai oale și ulcele"* etc. (VLĂDUȚESCU,p.72-73;76-77;79-80). Când se produc cutremure de pământ, oamenii spun că se întoarce pământul și duce lumea în altă parte, pentru că s-a înrăit și de aceea nu mai sunt nici timpurile bune, deoarece, mai demult, se făceau recoltele din belșug, acum însă nu, *„pentru că s-a sucit pământul"*; Dumnezeu clatină pământul și nimeni nu știe când va fi sfârșitul lui; pământul stă pe stâlpi și este considerat sfânt, fiindcă din el trăiește lumea - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.105). Există obiceiul ca, după naștere și după ce copilul a fost scăldat și înfășat, el să fie așezat pe pământ, de unde tatăl său îl ridică în brațe, în semn de recunoaștere a paternității și a obligativității creșterii lui (GOLBAN,p.69). La naștere, femeile sunt așezate pe pământul din casă sau pe vatra casei sau a focului, pentru a fi în contact permanent cu pământul în timpul travaliului, fie pentru a primi energiile benefice ale acestuia, fie pentru a asigura protecția copilului - Dolj; ca să nu se deoache un copil, se ia pământ de sub talpa mesei și i se face un mic semn în frunte - Ialomița; când o mamă ia la câmp și leagănul cu copil, seara, la plecare, ia puțină țărână din locul unde a stat leagănul și o pune în leagăn, ca să nu rămână somnul copilului acolo, sau ca să nu ia altcineva pământ din acel loc și astfel să fure somnul copilului - Țara Oltului; ca o fată să nu mai joace așa mult și deci să fie atât de plăcută flăcăilor, i se ia pământ din urma lăsată de piciorul drept și din locul unde îi cade umbra și se îngroapă după ușă și atunci acea fată va fi totdeauna în coada tuturor celorlalte în ceea ce privește invitațiile la dans - Suceava; traista cu semințe de linte, fasole, mazăre etc., pregătită special pentru a merge cu ea la semănat, nu se așează pe loc nesăpat, ci pe arătură moale, în credința că astfel boabele din noua recoltă vor fi moi și vor fierbe ușor, iar sămânța acestor plante cu păstăi se pune întotdeauna în pământ arat, pentru ca tecile lor să fie fragede și nu lemnoase - Suceava; în aceeași idee, semințele plantelor deja menționate nu se seamănă în pământ nesăpat, pentru că vor fierbe greu cele din noua recoltă - Galați; pentru ca totuși să-i meargă bine celui căruia i-a ieșit cineva în cale cu un vas gol, este bine să se arunce cu țărână de trei ori în urma lui - Galați; să nu fie lăsați copiii să mănânce lut, pentru că fac limbrici - Galați; să nu se calce pe prispa casei, până a nu se usca lutul lipit, pentru că favorizează formarea bătăturilor la picioare - Galați; ca să se învrăjbească între ei membrii unei familii, este suficient să se arunce, după unul dintre, cu țărână luată din locul unde s-au bătut doi câini - Suceava; pot fi dezbinați doi inși, dacă între ei se aruncă puțină țărână procurată de lângă arbori care au crescut îngemănați, dar despărțiți de vreo furtună - Suceava; în caz că vreun om se uită admirativ sau îndelung la animalele altuia, acesta din urmă ia țărână și azvârle peste ele, ca deochiul să se prindă de pământ și nu de viețuitoarele din gospodărie - Țara Oltului; ca un flăcău să fie fermecat și să vină după fata care îl dorește, aceasta ia puțină țărână din pământul rezultat din săparea gropii unui mort și un oscior din osemintele deshumate cu acest prilej și le aruncă în curtea băiatului iubit; farmecele se pot face și cu pământ luat din locul unde a călcat cel ce urmează a fi fermecat; de pildă, se scoate urma lăsată în pământ de către un fecior, se leagă într-o cârpă și apoi se aruncă pe o apă curgătoare, crezându-se că, așa cum apa nu are stare, tot așa nici iubitul nu va avea liniște și va veni repede la fata care îl dorește; dar vrăjii i se poate anula efectul, dacă se merge într-o pajiște cu o altă fată iubită sau cu soția, bărbatul își lasă urma pe pământ, după care, cu un fier, aceasta este decupată și răsturnată pe dos - Țara Oltului; dacă un om se chinuiește și nu poate muri, i se ia trupul și i se așează pe pământ - Dolj;Suceava; ca să nu le amorțească mâinile, cei care au petrecut un mort la groapă să se frece pe mâini cu țărână luată de pe groapa celui decedat - Dolj;Iași; tot ca să nu le amorțească mâinile, cei care au condus mortul la cimitir să arunce pământ

peste sicriu, în groapă, apoi să se spele cu apă - Vâlcea; ca mortul din familie să fie uitat mai repede, în timp ce se săvârșește îngroparea, cei prezenți trebuie să arunce cu țărână, provenită de la săparea gropii, peste umăr spre spate - Suceava; dacă vacile nu mai dau lapte, după ce li s-au luat viţeii, este indicat să li se ungă ugerele cu lut galben și să li se dea de mâncare puţină pucioasă într-o zi în care nu se ţine post - Moldova (**2.**GOROVEI,p.23;75;3;85;115;119;122;132;152;209;238; GOLOPENȚIA,p.85-86;103;136;**12.**GHINOIU,p.102-103;ENACHE,p.127;132). Pentru provocarea ploilor și oprirea secetei, se confecționează două păpuși din lut, reprezentând pe *mumulița ploii* și pe *tatăl soarelui*, pe prima o aruncă în apa de la marginea satului sau într-o fântână, obiceiul având caracter de înmormântare rituală, cu o procesiune care imită înmormântarea reală, doar că la ea participă în special copii, iar pe *tatăl soarelui* îl îngroapă la hotar, ca să oprească seceta acolo, sau îl îngroapă lângă fântână sau la cimitir; în unele sate, *tatăl soarelui* era făcut din cârpe și, în acest caz, este ars; pentru oprirea ploilor și apariția soarelui, se procedează invers, este îngropată *mumulița ploii* și este dezgropat *tatăl soarelui*; mai mult, se îngroapă *mumulița ploii*, iar *tatăl soarelui* este adus în sat, la locuința unuia dintre copii, unde are loc un ospăț, păpușa este jucată într-o horă, apoi este rezemată de gard, cu fața spre soare; dacă soarele își face apariția printre nori, este încurajat prin strigăte: *„Mai puternic, mai puternic!"* - Dolj (ENACHE,p.120-121). Nașterea este mai ușoară, dacă gravida se culcă pe vatra goală, sau afară pe arie, existând și credința conform căreia copilul născut bolnav se vindecă imediat, dacă i se sprijină capul pe glie, sau dacă este trecut printre crengile unui copac roditor; mai mult, o veche lege a pământului interzice înstrăinarea sau vânzarea de *„moșie"*, atunci când în casă există un copil abia născut, care nu a împlinit încă vârsta de șase săptămâni; pentru ca holda să fie mănoasă, sământa se păstrează, de preferință, în vase din lut, în care se mai pun un ou roșu, usturoi și boabe de grâu din cununa de seceriș a anului precedent, busuioc, tămâie, un cui sau o potcoavă găsită; la înmormântare, dezlegarea mortului se face presărându-se puțină țărână peste sicriu, iar, în urma cortegiului funerar, se trage o brazdă cu plugul, ca să nu se întoarcă *„urma"* și mortul să nu *„cheme pe alții după el"* - Bihor (**3.**BOCȘE,p.101;114;117). Odinioară, *brazda de hotar* avea nenumărate semnificații, printre care și aceea că, la preschimbarea anului (la începutul lunii martie) gospodarii tăiau brazde de pământ nearat pe care le puneau la ușa fiecărui grajd, pentru a feri animalele de boli; apoi brazda trece în viața oamenilor, de așa manieră încât se pun astfel de semne și la intrările în locuințe, fiind cunoscute și sub numele de *site* - Țara Almăjului (DOLÂNGĂ,p.7). Când se vine de la slujba de Înviere, este bine să se intre în casă pe brazdă verde, pentru că e bine pentru sănătate, și să fie luată de acolo abia în ziua de Sfântul Gheorghe (23 aprilie) și dusă la vite, ca să le apere de boală (**2.**BERDAN,p.7). În Sibiu și Argeș, se crede că, dacă un mort nu este spălat bine și îi rămâne tină pe el sau sub unghii, acel pământ îl va mânca pe lumea cealaltă sau că după acel pământ va fi recunoscut de diavol; se crede că înainte de a arunca țărână în mormânt, peste sicriu, mulți oameni își freacă cu el înainte mâinile, ca să nu le amorțească, iar persoanei celei mai necăjite i se bagă țărână după cap, fie ca să-i treacă supărarea și să uite pe cel mort, fie ca să nu o necăjească sufletul mortului - Năsăud;Sibiu;Suceava (**3.**MARIAN,III;p.36; 212). Despre olar se crede că el va fi chinuit pe lumea cealaltă, pentru că el frământă pământul, chinuindu-l (**2.**KERNBACH, p.308). Pentru ca vrăjitoarele să nu mai poată lua laptele vacilor, primăvara, când vaca este dată în cireadă, se ia cu o lopată pământ având imprimată urma unei copite a animalului și se așează invers în drumul spre casă, omul gândind că nu întoarce urma, ci aduce acasă laptele vacii, ca să nu poată fi furat de nimeni - Sălaj (PRESA). Dacă strigoaicele au luat laptele de la vreo vacă, femeile iau pământ cu urma animalului, o duc la un râu, unde rostesc o rugăciune către Maica Domnului, implorând-o să aducă laptele înapoi, după care aruncă urma în apă, revin acasă și iau patru bulgărași de sare și patru bucăți de pâine, ținându-le pe toate în mâna stângă, iar cu dreapta trag după ele fața de masă de pe masă până la un mușuroi de furnici, unde rostesc o invocație adresată împăratului furnicilor, se închină de trei ori și pun pâine și sare acolo; în continuare caută alte trei furnicare, ca să fie în total patru, și procedează la fel; se întorc acasă, înconjoară grajdul vitelor de

trei ori și se duc iar la râu, unde aruncă fața de masă în apă, după care o scot din apă, se duc din nou acasă, intră direct la vacă pe care o lovesc de trei ori cu pânza udă, îi spală ugerul cu agheasmă mare, păstrată de la Bobotează, intră, în fine, în casă și aruncă pânza udă pe masă, zicând *„să fie untul așa”*; toată această complicată practică se execută numai în zilele de miercuri și vineri, în mare secret - Bihor (**2.**MARIAN,II,p.266-270). Cine se visează răsturnând brazdă va avea parte de sănătate și fericire; dacă se visează cineva plimbându-se pe un teren aflat la șes este semn că va fericit, fără a avea un motiv anume; înseamnă noroc și succes în întreprinderile făcute și când se visează că merge sau pune pământ în casă; pentru cine visează pământ, sau că umblă de-a lungul unei brazde înseamnă moarte și înmormântare; cine se visează că ridică sau ține pământ în mâini va avea o pagubă, care îl va duce la accese de furie; vânzarea unui lot de teren în vis înseamnă sărăcirea familiei și o viață umilă - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *pământ-apă; pământ-masă-frunte; pământ-picior(drept)-umbră-ușă; pământ-câine-2*; *pământ-pom-2-furtună*; *pământ-mormânt-os*; *pământ-mormânt-apă*; *pământ-călcătură de om-apă*; *pământ-călcătură de om-fier*; *pământ-sământă-ou(roșu)-grâu(din cununa de seceriș)-busuioc-tămâie-fier; pământ-urmă de vită-rugăciune-apă-sare-pâine-pânză-furnici-4-semnul crucii-agheasmă-miercuri-vineri.*

PĂPUȘĂ

Dacă mireasa poartă cu ea o păpușă, în ziua cununiei, nu mai poate nimeni să o farmece - Oltenia; când mirele se duce să ia zestrea miresei, este bine ca fata să pună dinainte, în lada de zestre, și o păpușă, pentru ca soțului ei să-i tacă gura ca unei păpuși - Galați; pentru ca albinele să nu fie deocheate, se pune o păpușă în grădină, lângă stupi - Transilvania (**2.**GOROVEI,p.6;84;173).

PĂR

Pentru gândirea tradițională, părul de culoarea aurului evocă razele solare și este apanajul divinităților, al eroilor și regilor; cosițele aurii ale eroinelor din basme se înscriu în albia acestui simbolism ancestral, care opune părul blond, solar, diurn, părului negru, care evocă teluricul, stihia focului subpământean, cu accentele lor acaparatoare și demonice; părul, mai cu seamă cel feminin, a avut întotdeauna un rol extrem de important în diverse practici magice; se spune chiar că *„nimic nu e mai tare decât legătura făcută cu păr femeiesc”*; de pildă, în ritualul *„însurățirii”* dintre fete, similar obiceiului *„înfrățirii”* dintre tineri, suratele iau câte un fir de păr din capul fiecăreia și un fir de iarbă și, ținând una de un capăt și cealaltă de capătul celălalt, zic: *„Ții, surată, până la moarte? Țin, surată, până la moarte”*; ritul este întemeiat pe observația privind rezistența firului în comparație cu subțirimea lui, dar și pe credința că părul este intim legat de ființa posesorului, purtând amprenta personalității sale fizice și psihice; pentru a fi atras iubitul, fata își smulge câteva fire din cap, cărora li se dă foc și se spune: *„Cum arde părul, așa să ardă X după mine”* (EVSEEV,p.109-110). Părul, pielea, laptele, sângele și oasele sunt elemente magice, care atrag puterea, sănătatea, avuția și îndepărtează boala, urâtul, sărăcia, dușmanul și altele; tradiția că părul de animal sălbatic (lup, urs, vulpe, cerb), descântat și ars, alungă frica, dușmanul, aduce noroc este răspândită în tot folclorul românesc (BUHOCIU,p.117-118). Pentru ca să crească repede, este bine ca părul se fie tuns la lună nouă (PRESA). Pruncului până la un an să nu i se taie unghiile și părul - Maramureș (BOGDAN,p.93). Nu se tunde părul copilului până la vârsta de un an, fiindcă devine desfrânat; părul căzut la pieptănat se adună și se pune într-o scorbură de păr sau de măr, ca să-i crească părul copilului ca și pomul; părul tuns întâia oară, la vârsta de un an, se pune într-o mlădiță de păr, sau de salcie, sau de orice pom, pentru ca și copilul să crească precum cresc mlădițele - Țara Oltului; sau se îngroapă la rădăcina unui pom, ca să crească părul lung ca și pomul - Dolj; să nu se tundă părul copilului până la vârsta de un an, pentru că este primejdie de foc - Ialomița; părul copilului să nu se încredințeze oricui, pentru că el poate fi folosit la diferite farmece, aducând rău copilului, dar, ca să nu fie folosit într-un atare scop, părul rămas de la pieptănat sau din tunsoare să fie strâns și aruncat în foc - Suceava; părul răsucit, de la ceafa celor

mici, format din cauza culcării pe spate a lor, să nu fie tăiat de mamă, pentru că îi va lua foc casa, când va fi matur, ci să-l taie numai nașa copilului - Suceava; ca să nu fie deocheat, copilului i se taie o șuviță din păr, care apoi se leagă cu un fir roșu și se păstrează după icoana din casă - Galați; când un copil nu are somn, adică nu doarme și plânge toată noaptea, se ia păr din capul fraților mai mari, care dorm liniștiți, și se pune sub perna din leagăn - Țara Oltului; sperietura, pe care o trag copiii din cauza vreunui animal, trece dacă el este afumat cu păr provenit de la acel animal - Moldova; ca să nu capete copilul bube în gură, mama să nu-l alăpteze fiind cu părul despletit - Moldova; dacă părul unui băiat crește din două locuri distincte (are două creștete), este semn că va avea două neveste - Suceava; dacă unei fetițe i se încrețește părul la ceafă, este semn că va mai avea surori - Suceava; îi trece sperietura copilului, dacă este afumat cu puțin păr din capul celui care l-a speriat - Galați; dacă părul copilului este tuns pentru prima oară de către mama sau tatăl său, când copilul se va căsători îi va arde casa - Suceava; copilul care are fire de păr alb pe cap va fi cu noroc în viață - Tecuci; se spune că îmbătrânește prematur fata care își taie păr din cozi - Galați; fetelor care mănâncă, având părul despletit, le va cădea părul - Dolj; este norocos omul care are, în creștetul capului, părul răsucit în două vârtejuri în formă de cruce - Muntenia; fetele și femeile să se ferească să li se taie, pe furiș, din păr, fiindcă firele sunt luate special de vreo rivală care dorește să le facă farmece - Țara Oltului; sau pentru că apoi li se toacă vârful cozilor - Muntenia; părul rămas, după ce se piaptănă fetele și femeile, se pune în scândurile unui gard, lipindu-se deasupra și o balegă, ca să crească părul mai des - Galați; părul crește mai cu spor și frumos, dacă este tuns când luna este în creștere, iar tunsoarea este executată de o persoană binevoitoare - Suceava; se crede că oamenii păroși sunt norocoși în viață - Suceava; părul des este semn de bunăstare pentru cel care are o asemenea podoabă capilară - Tecuci; oamenii cu părul creț sunt mincinoși, iar cei cu părul roșu sunt răi - Suceava; omul cu părul roșu este rău - Iași; își pierde puterea cel ce-și aruncă părul în foc - Tecuci; sau îl va durea capul pe cel care aruncă în foc părul rezultat din pieptănat - Țara Oltului; să nu se arunce părul în foc, pentru că Maica Domnului aleargă să-l scoată, iar diavolul râde - Botoșani; dacă se aruncă părul în foc, când omul se spală, Maica Domnului aleargă să-l scoată - Suceava; să nu se arunce la gunoi sau pur și simplu afară părul care cade din cap, precum și cel rămas de la pieptănat, pentru că îl iau vrăbiile și-și fac cuibul cu el și astfel omul capătă dureri de cap și îi cade părul - Muntenia;Suceava; părul tuns să fie măturat, dar este păcat să fie strâns cu mătura, ci el trebuie adunat cu mâna și apoi pus în gard - Ialomița;Tecuci; nu se va speria de lupi cel care își pârlește puțin păr cu lumânarea de la Bobotează (6 ianuarie) - Suceava; să i se înnoade trei fire de păr din cap celui căruia îi curge sânge din nas, ca să-i treacă - Dolj; Tecuci; dacă la pieptănatul și strânsul părului, unei femei îi rămâne o șuviță neîmpletită, înseamnă că viitorul îi rezervă o lungă călătorie - Suceava; dacă îi cade cuiva un fir de păr pe frunte este semn că îi vor veni rudele în ospeție - Muntenia; nu se aruncă părul rămas în pieptene după pieptănat, ci se pune pe foc, ca să nu chelească acela care s-a pieptănat - Muntenia; Moldova; le va cădea părul și celor care vin de la o înmormântare cu părul despletit - Vâlcea; femeile să nu umble cu părul despletit, deoarece trag a moarte pentru soții lor - Muntenia; să se observe ce fel de culoare de păr au vitele din ogradă, de pe urma cărora gospodarul a avut noroc, și tot din acelea să cumpere, deoarece nu-i va merge bine celui care nu sesizează dominanta cromatică și nu respectă această credință - Tecuci; în ajunul Sânzienelor (Drăgaica; 24 iunie), fetele fac cununi din flori de sânziene, pe care le aruncă pe casă; a doua zi, fiecare își ia cununa sa și ce fel de păr găsesc prins în cunună la acel fel de animale va avea noroc: noroc la oi, dacă găsesc lână, la vite, dacă găsesc păr de vite, iar cea care nu are noroc găsește păr de pisică sau de câine - Suceava; de la un mort, mai ales dacă a fost un om norocos în viață, se păstrează puțin păr, ca să nu se ducă norocul din casă - Banat;Moldova; sau se păstrează puțin păr și unghiile tăiate, ca să nu meargă norocul cu el - Bihor; când se vinde o vită, să se păstreze de la ea un smoc de păr, ca să aibă noroc de celelalte vânzătorul, sau considerându-se că se vinde vita, dar nu și norocul din casă - Banat;Țara Hațegului;Țara Oltului;Vâlcea;Muntenia;Moldova; Suceava (**2.**GOROVEI,p.29;35;

40;46;49;73;91;112;115;120;131;158;168-171;176;187-188;218;254-255;GOLOPENȚIA,p.86;103-104;109;NOTE,Antonescu). Se obișnuiește ca întotdeauna tunderea sau retezarea părului la copil să se facă în zilele de luni, joi sau sâmbătă; marțea nu se retează în nici un chip, pentru că ziua aceasta este cu multe năpaste și copilul ar întâmpina apoi toată viața numai necazuri; miercurea și vinerea nu este bine, pentru că aceste două zile sunt de sec; deci tunderea trebuie să se facă într-o zi deplină, adică, așa cum spun locuitorii din Transilvania și Bucovina, într-una de frupt sau de dulce; nu este bine nici duminica sau în altă zi de sărbătoare, pentru că aceste zile sunt legate de biserică și tunderea este considerată păcat; în ajun, în Suceava, părinții cheamă nașa sau nașul să-și reteze finul, pentru că, dacă ar face ei acest lucru, după ce pruncul ar crește mare și se va căsători îi va arde casa; dacă aceștia nu au posibilitatea să vină, tunderea poate fi făcută și de către un străin, acesta primind numele de *jumătate de naș*; tunderea se face la șase luni sau mai târziu, după ce începe copilul să umble și să vorbească; uneori se face în ziua numelui celui mic sau în ziua numelui tatălui sau mamei sale; primul tuns al copilului se face în prezența rudelor și a nașilor, nașul sau nașa așează pieptarul lor lângă fereastră, în dreptul soarelui, îl ia pe copil, îi dă în mână două monede din argint, ca să aibă cu ce să se joace și îl așează pe pieptar; desface apoi două fuioare de cânepă sau de in, aduse anume de acasă, și le pun pe creștetul capului copilului, cu un capăt la ceafă și cu celălalt pe frunte, ca să crească lung părul copilului ca și fuioarele, după care începe a-l tunde în cruciș, ca și preotul la botez; tunderea se face totdeauna într-o zi luminoasă, cu soare, niciodată într-o zi înnorată, pentru ca toată viața copilului să fie luminoasă și norocoasă; tunderea într-o zi neguroasă ar însemna pentru copil o viață noroasă, tulbure, nefericită; părul tuns este adunat de mamă și pus bine la păstrat, ca atunci când se va speria copilul de ceva, sau va avea vreo boală, să-l poată afuma cu el; în alte părți, părul se ține până ce copilul se face mai mare și-l poate întreba de la ce fel de vietate este părul acela, iar puștiul va avea noroc de acel animal pe care îl indică în răspunsul lui; în Bucovina, părul tuns se îngroapă la rădăcina unui pom, pentru ca părul să-i crească precum pomul; după tundere, părinții se duc la cel care a făcut-o cu dar în colaci sau cu grâu, zahăr și rachiu; cei care au făcut tunsoarea, dacă nu sunt nașii de botez, dăruiesc copilului o vițică, o oaie sau un cârlan; în unele părți ale Transilvaniei, unde se numește *„tundere”* sau *„tăierea moțului”*, această practică se face abia după ce pruncul a împlinit trei ani de la naștere; la tundere, moașa profețește viitorul copilului după felul cum i-a crescut părul; astfel, dacă părul crește în partea din față a capului sub formă de raze, se spune că *„ar avea un cuib pe cap”* și deci va fi un om însemnat și înțelept; dacă are părul des și mare, înseamnă că va fi voinic, avut și norocos; în Arad și Sibiu, nașul face tunsoarea cu o foarfecă nouă și îi rupe deasupra capului o turtă, jumătate din ea o mănâncă el, cealaltă jumătate copilul; tot nașul îi dăruiește copilului, cu acest prilej, o vită cu potențial de fertilitate ridicat, pentru a o avea toată viața; în Moldova, părul tuns este aruncat în ocolul vitelor, pentru ca pruncul să aibă noroc la vite; în Muntenia, tunderea se face la împlinirea vârstei de un an, când i se rupe turta pe cap, copilul fiind așezat pe un scaun sub care se află un vas cu apă, în care se pun o sticlă de vin și bani de argint (uneori, copilul stă chiar pe donița cu apă), apoi monedele sunt scoase din apă, puse pe o tavă împreună cu buchețele de flori, la care copilul trebuie să meargă singur spre ea; dacă va pune mâna întâi pe flori înseamnă că va fi un om care îi vor plăcea florile și va fi iubit de ele, dacă pune mâna pe bani, el va avea mare noroc în viață; turta ruptă în mai multe bucăți se dă celor prezenți, pentru ca și copilul să apuce vârsta celor bătrâni; în unele locuri din Muntenia, pe capul copilului se pune un pahar cu vin,peste care se pune turta sau o azimă, o bucățică din aceasta fiind dată copilului să mănânce după ce a fost înmuiată în vinul din pahar, ca să trăiască mulți ani; în Buzău, tunderea se face și până la trei ani, în alte locuri din Muntenia până la 10 ani; în Suceava, în fiecare an din acest interval se face un colac sau o turtă care este ruptă pe capul copilului, la ziua nașterii sale, numai că în fiecare an acest produs este mai mare; în Buzău, părul tuns se păstrează bine, nu se aruncă, pentru că atunci când se va face mare va avea dureri de cap; în Bucovina, părul tuns este păstrat pentru a afuma pruncul *„de sperietură”*; o parte din el este păstrat de către mamă, iar altă parte de către nănaș,

care va veni mai târziu să-l întrebe pe copil de ce animal este părul; dacă răspunde că este al vreunei vite, înseamnă că va avea noroc la vite, dacă spune că este de câine sau de pisică, este de rău, fiindcă nu va fi gospodar, iar dacă spune că este păr de om, atunci va fi deștept, cu multă minte; pentru că în Transilvania și Bucovina se păstrează până la 7 ani și buricul copilului, atunci când i se arată părul, i se arată și buricul, pentru a-l deznoda; după ce oamenii își spală capul, în ziua lui Sântoader, se face tunderea vitelor cornute: se tund între coarne, în jurul acestora, se retează vârfurile cozilor și ale coarnelor, ca să nu împungă, mânjilor li se retează părul din coadă, din coamă, cel din frunte și de la picioare, totul făcându-se ca să crească mai repede și mai bogat; apoi părul tuns se strânge și se pune sub tăietorul de lemne, sau se îngroapă într-un mușuroi de furnici, ca vitele să se îngrașe, să fie iuți ca furnicile și să fie vândute cu un preț bun - Muntenia; Brăila;Suceava; părul se îngroapă, pentru ca vita să nu cadă victimă lupilor, oilor să nu li se fure sarea ori din lână, vacilor să li se ia laptele - Muntenia; se tund vitele tinere între coarne și la copite, pentru a nu se îmbolnăvi peste an - Banat;Transilvania; în unele zone, toate acestea se fac în sâmbăta dinaintea Săptămânii Albe (Săptămâna Brânzei), iar în alte sate se fac în seara dinaintea sâmbetei lui Sântoader - Transilvania; se tund vițeii și mânjii în credința că le vor crește și se vor întări coarnele, iar mânjilor le va crește coama bogată - Munții Apuseni (**3.**MARIAN,II,p.258-264;2,I,p.263-264). În Bucovina, cât timp este îmbrobodită ca nevastă și i se aranjează în acest fel părul, mireasa ține pe genunchi doi colaci, care au stat pe masă la petrecerea cea mare, precum și o bucată de sare, însemnând belșug în pâine și sare; în Țara Zarandului, mirele îi desface miresei părul, mireasa refuză de trei ori, apoi se lasă și nuna mare îi pune conciul de nevastă, totul făcându-se într-o cameră unde intră numai ei trei; în Muntenia, cât timp i se desface părul, mireasa stă pe un scaun, pe care se află o cămașă a soțului său; la urmă, după ce i s-a pus broboada pe cap, trebuie să guste puțină sare, la fel și mirele, în final gustând amândoi puțin caș; cămașa care este pe scaun înseamnă că noua nevastă să nască feciori, cașul, ca toți copiii să fie albi precum cașul, iar sarea, nicicând să nu se certe (**3.**MARIAN,I,p.490-491;501). În Muntenia, după ce moare, bărbatul este ras și pieptănat, resturile fiind puse în sicriu; dacă mortul este o lăuză, i se lasă câteva cosițe neîmpletite, ca să fie recunoscută ușor de Dumnezeu și să-i ierte păcatele; în Suceava, fetițelor și fetelor decedate nu li se împletește părul în cosițe, ci se lasă despletite, ca să fie gătite ca mirese; în Sibiu, Năsăud și Bucovina, morților li se taie puțin păr, care este așezat într-o bucată de ceară și se păstrează, spre aducere aminte, în fundul unei lăzi, sau se scoate un cui și în orificiul lăsat de acesta se pune părul cu ceara, sau se face o gaură deasupra ușii și se depozitează în ea, în toate cazurile motivul fiind ca nu cumva să plece norocul din casă; în Năsăud, cu acest păr se afumă persoanele rămase în viață, ca să nu-l viseze pe cel mort; mortului i se taie puțin păr, care se păstrează în casă, fiindcă în caz că acesta se întoarce ca moroi se pune puțin din acest păr pe foc, iar mirosul de păr ars îl alungă - Banat (**3.**MARIAN,III,p.41; 311-313). În seara de ajun a Bobotezei (5/6 ianuarie), sub mai multe farfurii se pun diferite obiecte, fiecare având altă semnificație; astfel, flăcăul care indică farfuria sub care se află fire de păr se crede că va lua de soție o fată care îl va iubi statornic; se repetă de trei ori procedeul, pentru conturarea unui profil moral și fizic mai complex al viitoarei soții; în Munții Apuseni, firele de păr pot indica faptul că tinerii vor avea noroc la vite (**2.**MARIAN,I,p.66;141). În vrăjile de fermecat iubitul, se folosesc fire de păr luate pe furiș de la cel drag, fire care se împletesc apoi și li se dau drumul pe o apă curgătoare (EVSEEV,p.49). În Banat, se obișnuiește ca, în lada de zestre, să se ascundă o șuviță tăiată din părul defunctului, alteori este ascunsă în orificiul unui cui scos din perete sau din tocul ușii, unde este păstrat pentru totdeauna, fiindcă *„lesne poate cu acela ce a murit să se ducă și norocul, dacă nu se păstrează nimic din el”*; unii chiar se afumă cu acest păr, ca să nu-l uite pe cel dispărut (**4.**BOCȘE,p.351). Există deosebit de multe interpretări ale viselor care au în centrul lor părul; astfel, înseamnă că treburile nu vor merge bine, când se visează păr de om; să se păzească de primejdie cel care se visează căzându-i părul capului sau al bărbii; dezbinare și ceartă înseamnă când se visează cineva că are părul încurcat; ceartă sau multă osteneală înseamnă și când se

visează că-și împletește părul; înseamnă pagubă și nevoie de ajutor pentru cel care visează că-și tunde părul; va înregistra pagubă în obiecte cel care se visează tăindu-și părul; visarea de păr străin înseamnă boală; cel care se visează cu părul alb se va bucura de dreptate în urma unei judecăți; părul castaniu înseamnă schimbare de noroc; părul negru înseamnă sănătate; părul lung înseamnă dragoste, stimă, onoare; păr arzând înseamnă tragerea de foloase; cine-și visează părul propriului cap înseamnă câștig; înseamnă noroc, dar obținut după oarece răbdare pentru cine se visează că-i crește părul; dacă se visează că-i crește părul lung înseamnă că va avea noroc în afaceri, dar, dacă este în cursul unui proces, nu este bine; părul des înseamnă bucurie; tot câștig înseamnă și pentru cel care se visează scărpinându-și părul cu unghiile; înseamnă libertate pentru cel care visează că-și piaptănă părul; va fi la mare cinste și onoare cel care se visează ungându-și părul cu untdelemn; va avea nuntă în curând cel care se visează cu părul frezat și aranjat - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *păr-fir(roșu)-icoană*; *păr-iarbă*; *păr-pom*; *pieptar-soare-monedă-cânepă/in*; *apă-vin-monedă-floare*; *colac-sare*; *cămașă-sare-caș*. *vin-pâine*; *păr-furnică*; *păr-ceară*; *păr-apă.* v. SÂNTOADERII.

PĂR (*Pirus communis* - DLRM,p.595)
Ca și mărul, para este încărcată cu semnificații erotice; este un fruct al senzualității, datorită gustului, parfumului și abundenței de suc, dar mai ales formei sale; în general, fructele dulci, mai cu seamă cele cu mai multe semințe, se asociază cu feminitatea și femeia, putând fi utilizate și ca metafore pentru anumite părți ale corpului femeii (EVSEEV,p.30). Pe lângă multe alte vrăji de dragoste și practici de aflare a destinului, în Transilvania, în noaptea Sfântului Vasile, fetele se duc în grădină, la un păr, ducând cu ele un ac, pâine și sare; rostesc acolo de trei ori o vrajă, timp în care împung cu acul la rădăcina copacului, apoi îngroapă pâinea și sarea în acel loc, după care fac 25 de mătănii, pentru ca, în perioada următoare, să se mărite (**2.**MARIAN,I,p.97-98). Cine se visează mâncând pere necoapte, acre înseamnă că va avea parte de un mare necaz - Suceava (NOTE,Băncescu). Serie simbolică: *păr-ac-pâine-sare*.

PĂRESIMI (<lat. *QUADRAGESSIMA* = 40**)**
Denumirea populară a intervalului de timp cât durează Postul Paștelui sau Postul Mare (ȘĂINEANU,I,p.225).
Mijlocul Păresimilor. Totdeauna cade în zi de miercuri, la mijlocul Postului Mare, socotind trei săptămâni și jumătate de la Lăsatul Secului sau jumătate din 48 de zile câte trec de la Lăsatul Secului până la Paște, pentru că Postul Mare sau Postul de primăvară se compune din 40 de zile, plus Săptămâna Mare sau Săptămâna Patimilor; se numește: *Miezul Păresii, Miază Păresime, Miază Părese* în Moldova și Bucovina; *Miezul Păsesii* în Neamț; *Miezul Păreții* și *Miezul Păreților* în centrul și sudul Moldovei; *Miez Păreți, Miezii Păreții* și *Miez-Post* în Suceava; *Miezul Păresimilor* și *Mijlocul Postului* în Banat; femeile respectă această zi ca pe o zi de duminică; nu muruiesc pereții caselor, nu lucrează la rășchitor, nu torc, nu urzesc, nu țes, nu cos, nu perie veșminte, ca să nu le doară mâinile și picioarele peste an, sau ca să le meargă bine, iar munca pe care o vor face să fie cu spor, sau ca să nu înnebunească, fiindcă ele cred că această zi este deosebit de primejdioasă; se crede chiar că, în caz că lucrează, nu fac altceva decât să se clatine din perete în perete și să piardă ziua; mai mult, lucrul fără spor din această zi atrage peste tot anul aceeași caracteristică, adică inițiative multe și nimic finalizat - Rm. Sărat; Vrancea;Neamț;Bacău;Vaslui;Iași;Suceava; în Bucovina, se spune că nu este bine să se lucreze, fiindcă s-ar îmbolnăvi de *dânsele*, adică începe să le doară mâinile și picioarele, apoi oasele, în cele din urmă li se usucă pe oase carnea, cu deosebire li se anchilozează încheieturile degetelor până la înțepenirea acestora, iar, dacă nu înnebunesc ele, atunci cu siguranță va fi afectat cineva din casă; în Banat, se crede că lucrul în această zi se strică, din care cauză femeile nu piaptănă fuioare și nu își piaptănă nici părul; singurul lucru permis în această zi este număratul ouălor; în Bucovina, se adună toate ouăle din cuibare și sunt numărate

împreună cu acelea strânse deja, ca să se vadă dacă vor mai strânge tot atâtea până la Paște, sau dacă le ajunge și nu cumva este nevoie să mai cumpere și altele; se mai crede că, dacă se numără ouăle în această zi, găinile vor fi mai ouătoare, sau că ouăle strânse în prima jumătate a Păresimilor nu sunt bune de clocit, ci abia cele care vor fi strânse din această zi înainte; la fel se crede și în Banat; în Banat, Muntenia, Vrancea, Bacău, Neamț și Suceava, sunt numărate ghemele de in, cânepă și lână, ca să se vadă în ce măsură au sporit, adică să se știe cât s-a tors și cât s-a depănat la rășchitoare până la jumătatea Postului Mare (**2.**MARIAN,II,p.52-53;55-56). La *Mezii-Păresii*, adică în mijlocul Postului Mare, se face numărătoarea ouălor - Bârlad (BĂLĂNESCU,p.262). La mijlocul Păresimilor, nu se țese cu zimți în propria casă, dar se poate efectua această activitate în casa nașei - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.137). v. POST.

PĂSĂRI-LĂȚI-LUNGILĂ (PĂSĂRILĂ)
Personaj imaginar din basmele populare românești, având o mare înălțime și ușurință deosebită în a prinde păsările cu brațele sale foarte lungi (ȘĂINEANU,I,p.225).

PĂSTOR v. CIOBAN.

PĂTLAGINĂ (*Plantago major* - DLRM,p.598)
Din seria mai multor plante din familia plantaginaceelor, cea mai cunoscută este cea cultivată și folosită în medicină pentru calitățile ei expectorante și astringente (ȘĂINEANU,IV,p.153). Fetele rup în două frunzulițe de pătlagină și, câte nervuri (ațișoare) rămân neretezate, atâția copii vor avea - Teleorman (**1.**CHIVU,p.246). Tot cu ajutorul frunzelor ghicesc adolescenții (fete, băieți) câți soți (soții) vor avea: trag câte doi de o frunză și apoi numără nervurile rămase de fiecare parte - Transilvania;Muntenia; Oltenia; în alte zone, numărul nervurilor arată câte minciuni au fost spuse în ziua respectivă (din care cauză plantei i se mai spune și *minciună*) - Transilvania; sau câți purcei va făta scroafa - Țara Oltului (DRĂGULESCU,p.154).

PĂTRUNJEL (*Petroselinum sativum* - DLRM,p.598)
Plantă legumicolă, cultivată pentru rădăcina ei (pivotantă) și pentru frunzele ei bogate în substanțe nutritive și aromate, întrebuințată în alimentație și în medicina populară (ȘĂINEANU,IV,p.153). Dacă pătrunjelul, scos din pământ toamna, are rădăcina lungă înseamnă că iarna se va prelungi și ea dincolo de normal - Bucovina (**2.**GOROVEI,p. 269).

PĂTURĂ
Pentru a însănătoși bolnavul intrat în grija cetei de călușari, se aruncă de către asistență cu o pătură asupra jucătorilor, obicei atestat pe o arie mai largă, în aproape toată Transilvania și în nordul Olteniei (**1.**BÂRLEA,p.37).

PĂUN (*Pavo cristatus* - DLRM,p.598)
Se crede că necuratul ia adesea chipul păunului, din care cauză păunița își ascunde ouăle, fiindu-i teamă ca el să nu le vadă și *„să le spurce"* (COMAN,II,p.14). Din pricina penajului său, păunul simbolizează măreția și frumusețea, în colinde fiind chiar simbolul bărbatului frumos (**4.**POP,p.56; ZAHACINSCHI,p.43). În descântecele populare, penele păunului pot alunga răul și readuce lumina soarelui; în vrăjile *„de frumusețe"*, fata își pune în păr o pană de păun, în credința că aceasta îi va aduce o înfățișare plăcută și atrăgătoare (COMAN,II,p.15). Pana sau penele păunului, prinse la pălăria flăcăilor, au nu doar funcție decorativă, ci și rosturi magice, în sensul că pana *„cu o mie de ochi"* reprezintă un fel de talisman, destinat să ferească făptura posesorului de *„ochiul rău"* și totodată să atragă atenția iubitei; în cântecul liric popular din Ardeal, apare sub diminutivul *„păunaș"*, reprezentând pe flăcăul îmbrăcat în haine de sărbătoare; pe linia unui simbolism solar,

credințele subliniază prezența păunului ca pasăre multicoloră și benefică, implicată în riturile de prosperitate, fertilitate și nemurire; pe unele obiecte, păunul apare asociat cu „arborele vieții“ astfel: doi păuni sau un păun și o păuniță sunt dispuși simetric, de o parte și de cealaltă a arborelui cosmic, simbolizând în acest fel unitatea ce stă la baza tuturor formelor de manifestare a vieții (EVSEEV,p.139-140). Păunul posedă deci semnificații benefice și malefice, dovadă fiind credința conform căreia este bine să-l ai la casă - Neamț, sau este de rău augur și nu trebuie crescut pe lângă gospodăria omului - Suceava (**2.**GOROVEI,p.280). Glasul său urât anunță vreme ploioasă - Bucovina (**2.**MARIAN,I,p.85). Cine aude, în vis, strigăt de păun înseamnă că va fi chemat de un superior al său, iar dacă, în vis, se zărește un păun este semn că propria mândrie (orgoliul) îi va determina deciziile - Suceava (NOTE,Băncescu).

PÂCLĂ v. CEAȚĂ.

PÂINE

Pâinea este fața lui Hristos; firimiturile de pâine se pun în foc, pentru că acolo este loc curat; ele nu trebuie călcate în picioare, pentru că este păcat; pâinea este sacră, nu trebuie niciodată aruncată; uneori, la semănatul grâului, firimiturile de pâine sunt îngropate la holdă sau aruncate pe brazdă, pentru a se asigura continuitatea în belșug; o bucată de pâine găsită pe jos trebuie să fie ridicată și așezată pe zidul unei case sau al oricărei alte clădiri, pentru a fi mâncată de păsările cerului; dar pâinea împlinește și funcții oraculare, pentru că, de exemplu, crăpătura dintr-o pâine înseamnă că un membru al familiei va face un drum, profunzimea ei arătând chiar durata călătoriei; dacă se uită pâinea nesărată, este semn de belșug pentru gospodărie; în zona Aradului, la intrarea în casă nouă, sunt sacrificate un cocoș și o găină capetele lor fiind îngropate în vatra casei, rostindu-se *„cap pentru cap”*, adică în locul stăpânului capul de cocoș, în locul stăpânei capul de găină; se introduce în casă și o pâine, din care nu se mănâncă, păstrându-se până la moarte, ca să nu ducă gospodăria lipsă *„nicicând de nimic”*; pâinea se pune și în scalda copilului, semnificând belșug pentru nou-născut; după botez, copilul este adus acasă, așezat pe masă, cu capul pe o pâine, ca să aibă noroc de viață și parte de belșug; la masa ursitoarelor, între ofrande figurează neapărat și pâinea, alături de care sunt puse și grăunțe de cereale; nuntașii sunt primiți la casa miresei cu pâine și sare; atunci când este jucat bradul, în fața casei mirelui, după cununie, există obiceiul în unele locuri ca, în jurul horei, să se presare firimituri de cozonac și să se toarne vin, trasându-se astfel un cerc magic menit să apere nunta de influența forțelor nocive; pâinea nedospită (azima), ca și turta, o rupe nașa deasupra capetelor celor doi miri, iar firimiturile le împrăștie deasupra nuntașilor, în semn de belșug, dând și mirilor să mănânce; fetele nemăritate mănâncă din această pâine în credința că se vor mărita mai repede; în context urban contemporan, pâinea este înlocuită cu pișcoturi, din care preotul le dă să guste celor doi tineri, de trei ori, iar după cununie fetele nemăritate se reped să muște câte o bucată din pișcoturile rămase, destinate inițial tinerilor căsătoriți (**2.**CHELCEA,p.7-11;NOTE,Antonescu). Întregul proces de preparare a pâinii este asimilat cu zămislirea și procreația: pisarea boabelor în pisălog, frământarea aluatului, dospirea, coacerea (EVSEEV,p.199). Principala semnificație a pâinii în obiceiuri este aceea de marcare a unui „început”, căruia omul dorește să-i asigure continuitate și prosperitate: începerea muncilor agricole, construirea unei case, botezul (începutul vieții), nunta (începutul vieții de familie) și chiar înmormântarea (în gândirea tradițională, începutul altei vieți în lumea cealaltă); gesturile de purificare sunt reluate în faza de pregătire a pâinii (femeia se spală, își schimbă hainele, respectă anumite interdicții, de hrană sau sexuale, înainte de a frământa aluatul), relevând existența unui conținut „sacru” care poate fi atribuit acestui produs; amintind că modul tradițional de preparare a pâinii include vase și unelte confecționate numai din lemn (se frământă numai în copaie de lemn, se modelează pe masă de lemn, se pune pe lopată din lemn etc.), se pune firesc întrebarea dacă nu cumva este vorba de perpetuarea în timp a unei străvechi interdicții de apropierea de aluat cu

unelte din fier; prelucrate de fierari, a căror muncă este în contact permanent cu focul, aceasta capătă astfel un caracter demoniac, metalele, prin magia lor negativă putând profana puritatea simbolică a aluatului, influențând mai departe, prin intermediul lui, întreaga viață a omului; alte obiceiuri, din ciclul vieții, de exemplu, au ca element principal *azima cu împunsături* (în Dolj), pentru masa ursitoarelor, *azima cu pui* (în Gorj), din care li se dă tinerilor la cununie, ornamentele fiind realizate cu un pai sau așchie de lemn ascuțită, sau *azima pentru mireasă* (în Cluj), care este *„împistrită”* cu două fuse; ca efect al eforturilor necesare la lucrările agricole, pâinea devine simbol al rodniciei și fertilității; materializată în reprezentări din aluat dospit sau nu, sub diferite nume: *pâine, pită, turtă, lipie, azimă* (*azmă*)*, colac, capete, pupăză, stolnic, prinoase* etc.; ea polarizează astfel un cumul de funcții, din care cea magică se pierde pe parcursul timpului, rămânând funcția socială identificată în majoritatea obiceiurilor tradiționale, pâinea fiind un simbol ale cărui rosturi sunt legate în principal de închegarea și menținerea relațiilor în cadrul colectivității umane; în acest fel, prin forme și ornamente specifice fiecărui moment festiv sau ceremonial, pâinea devine element component al actului de comunicare între membrii unei grupări; ea este special preparată pentru a fi oferită celor din jur, niciodată nu rămâne celui care a făcut-o; desigur, pe lângă rolul ei social, nu mai puțin important este rolul ei festiv sau cel magico-ritual, cel de urare și profilactic, împletirea acestor funcții fiind una dintre caracteristicile complexelor obiceiuri tradiționale românești; legat de implicațiile benefice ale simbolului pâinii și aluatului este de menționat că îndelungatul proces de muncă al agricultorului, începând cu aratul, este însoțit în mod simbolic de prototipul efectului final al muncii – pâinea, în credința influențării magico-rituale a rodniciei pământului; în Bucovina, se așează o pâine pe plug sau pe prima brazdă trasă, în Moldova, se pune în coarnele boilor la *„pornitul plugului”* o pâine sau un colăcel în formă de 8, iar în Dobrogea se rupe o pâine sau un colăcel, la ogor, în cornul plugului; în Moldova, începutul aratului de toamnă este însoțit de dăruirea de colaci sau pâine preparată din grâul obținut la începutul secerișului; încheierea muncilor agricole are drept simbol, de asemenea, o pâine; în Transilvania, la ceremonia agrară a cununii, când alaiul secerătorilor intră cu *buzduganul* în casă trebuie să găsească pe masă o pâine; în Oltenia, când se face prima dată pâine din grâul cel nou, se prepară un colăcel mic sau o pâine, de care se leagă busuioc și diferite flori, și apoi se scufundă în fântână, după care se dă copiilor să mănânce, în credința că *„grâul va fi spornic și curat”*; întreaga viață a omului poate fi influențată de „puterea” concentrată în pâine; în satele din zona Galați, se pune câte o felie de pâine la temelia casei, în cele patru colțuri, *„ca să fie zloată”*, adică abundență în casă, iar în Mehedinți, se pune aluat la temelia casei, *„ca să dospească”*; în unele cazuri, pâinea este investită cu „puterea” de conservare a unui fapt în vechiul drept cutumiar românesc; în obiceiurile de înmormântare din Transilvania există practica de alegere a unui înlocuitor în viață al celui mort, de pildă, dacă moare o mamă, copiii acesteia își aleg o alta, semnul acestui act fiind ruperea unei pâini deasupra sicriului, iar bucăți din această pâine se împart apoi celor prezenți la înmormântare; obiceiurile cu marcantă funcție socială ca *Însurățirea* și *Înfârtățirea* conferă pâinii „putere” de legalizare a acestei înrudiri sui-generis, secvența centrală a obiceiului este cea de dăruire reciprocă de vase cu mâncare din care nu lipsește pâinea sau colacul, sau organizarea unei mese comune al cărui element festiv este pâinea; întrucât, în gândirea tradițională, începutul anului calendaristic se leagă în general de primăvară, când începe activitatea pe câmp, pâinea – simbol de fertilitate, abundență și speranță – apare frecvent ca element festiv, ritual sau cu pregnante funcții sociale în obiceiurile legate de sfârșitul anului vechi și începutul celui nou; este cunoscut faptul că reforma calendarului roman, în sec. al II-lea î.Ch., a fixat începutul anului la 1 ianuarie, în loc de 1 martie, având drept consecință mutarea multor obiceiuri de primăvară în plină iarnă; în practicile divinatorii din noaptea Anului Nou, generalizate în întreaga țară, pâinea semnifică viitoarea bogăție și bunăstare a *„ursitului”*; aceeași „putere” de divinație o are pâinea și în unele obiceiuri de nuntă, „garantând” o viață mai lungă aceluia dintre tineri care rupe o bucată mai mare din *„colacul miresei”*; nuanțe mai subtile privind aspecte ale spiritualității tradiționale, în care pâinea

deține un loc important, sunt regăsibile în obiceiul de a răsplăti roadele pământului prin depunerea unei ablațiuni de pâine și sare în locul plantelor culese; în Banat, de pildă, pentru plantele medicinale și magice, în Hunedoara pentru frunzele de popelnic culese de fete la Sân-Toader, unde se lasă pâine și sare în locul de unde a fost smulsă planta; concretizând finalitatea ciclului agricol și oferind speranța împlinirilor din următorul ciclu, pâinea sau aluatul sunt, la sărbătorile de iarnă, simbol al bucuriei muncii împlinite, al bunăstării, primind în acest fel valori spirituale multiple și variate; creația folclorică a preluat această idee, transpunând-o în versuri sugestive; spre exemplu *„Urarea colacului"*, colind specific Transilvaniei, redă în versuri succesiunea operațiilor legate pe parcursul unui ciclu agrar până la obținerea produsului final; acest colind, ca și variantele cunoscute sub numele de *Mulțămita colacului* (în Hunedoara), *Descântecul colacului* (în Mureș), *Alduitul colacului* (în Alba și Sibiu), sugerează importanța simbolică a colacului la sărbătoarea Anului Nou, socotită „festum incipium"; pâinea și diferitele modelări pregătite cu prilejul Anului Nou au, în general, formă rotundă cu aplicații din aluat sau incizii geometrice care amintesc simbolul soarelui; obiceiul colindatului, comun pentru tot teritoriul României, presupune existența în fiecare casă a unui număr mare de colaci (uneori 2-300) pentru răsplătirea colindătorilor; copiii primesc și nuci, poame, bucăți de zahăr, covrigi; tinerii primesc colaci mai mari, plus carne, brânză, rachiu, mai ales la casele cu fete nemăritate, colacul putând codifica și anumite mesaje în relațiile dintre tineri; în zonele Buzău și Iași, tânărul care este iubit de o fată primește de la aceasta, la jocurile cu măști de Anul Nou (la Capră) un colac pe care el îl poartă pe mână, dacă împărtășește sentimentele fetei; la masa comună organizată de cetele de feciori din Transilvania, fetele aduc un colac, frumos împodobit cu motive florale realizate din aluat, pe care îl oferă băiatului iubit; realizarea artistică a colacului, bogata simbolistică a ornamentelor aplicate pe aluat, el însuși simbol benefic, tălmăcește cuvintele pe care tinerii nu și le adresează însă, conform unui tipar cultural transmis de-a lungul generațiilor, cuprind totodată urările cuvenite ocaziei respective; prezența pâinii ornamentate în obiceiurile tradiționale de înmormântare este de asemenea indispensabilă; pentru „Marea trecere" din lumea celor vii în lumea celor morți, unde, în concepția populară, dispărutul își va continua existența; tradiția a conservat practici destinate pe de o parte restabilirii echilibrului social și moral al celor rămași în viață, pe de altă parte ușurării drumului și post-existenței celui plecat în lumea „de dincolo"; aceste aspecte se realizează în plan concret prin actul „pomenii", care are ca element principal oferirea de bucăți de pâine sau colaci atât la înmormântare, cât și în cadrul practicilor de amintire a celui mort; o informație din sec. al XVII-lea, aparținând călătorului Marco Bandini, se referă la obiceiul de a oferi pâine și mâncare sufletelor morților reîntoarse la casele lor într-o anumită zi a anului din perioada sărbătorilor de primăvară (Joia Mare); la sfârșitul sec. al XIX-lea, aceeași credință este atestată în Bucovina, dar circumscrisă Bobotezei (6 ianuarie); urme ale acestui obicei pot fi întâlnite și în alte zone, cum ar fi Hunedoara și Gorj; în principiu, simbolul pâinii decodează bucurie, regenerare, rodnicie, bunăstare și fertilitate (**2.**VĂDUVA,p.58-69). Pâinea concentrează o simbolistică prin excelență benefică: bucuria, rodnicia, belșugul, puritatea sunt atribute ale sale; se vorbește despre energia simbolică a pâinii care, captată prin procedee specifice, asigură acțiunea benefică a funcțiilor sale apotropaică și auguralǎ; nu lipsește în secvențele rituale ale multor ceremonii; „Făcutul pâinii", act ceremonial, pregătește, după expresia lui Mircea Eliade, „incursiunea omului în timpul sacru al sărbătorii"; pâinea poate să valideze simbolic înțelegeri, convenții sociale: înlocuirea simbolică a unei persoane decedate cu alta (copiii care își pierd un părinte își aleg un altul) este consacrată prin ruperea unei pâini peste sicriu; Ion Mușlea preia o informație de la Samuil Micu, după care, la Sântoader, românii își trimit unii altora colaci și „brăduleți", iar unii se prind de frați; în satele de pe Valea Barcăului, cu trei decenii în urmă, se mai făcea încă așa-numitul *„colac de leac"*, din primul grâu secerat și care era păstrat în casă tot timpul anului, acreditat fiind cu calități curative; aceleași funcții le avea uneori și aluatul frământat pentru copturile destinate sărbătoririi Crăciunului - Bihor (ȘTEFĂNESCU,p.1). În Caraș-Severin, moașa lasă

în casa nou-născutului încingătoarea ei (brăciri, brâu), pe care o recuperează după trei zile, când se duce din nou la casa copilului; însă în a doua seară după naștere, mama copilului, care în prealabil cumpără un vas nou mare, îl pune pe masă și îl leagă cu brâul moașei, așezând în acest vas 3 pâini, 3 farfurii, 3 linguri, 3 furculițe, 3 cuțite, 3 oglinzi mici, 3 știuleți de porumb și 3 căni care vor fi umplute cu rachiu, lapte și apă; se mai adaugă tot felul de semințe (de fasole, de cânepă, de flori), 3 creioane, 3 buchete de flori, 3 lumânări, 3 bucăți de slănină, 3 bucăți de cârnat, 3 castraveți, 3 roșii, un pieptene, parfum, ulei de păr, 3 m de pânză; în cea de a treia zi, dimineața, moașa vine și scaldă copilul în apă călduță, în care toarnă apă sfințită, flori, câteva monede; după scaldă, obiectele puse în vasul cel mare sunt învelite într-o față de masă și dăruite moașei (LĂPUȘTE,p.67). În Suceava, i se pun pe piept copilului, când este dus la botez, o franzelă sau o pâine, o bucată de sare și câteva monede din argint, ca să fie nu doar norocos, ci și bun ca pâinea de grâu; de asemenea, în Sibiu, când pleacă la botez, moașa îi pune în fașă pâine și sare, ca să fie pruncul avut și norocos; înainte de a pleca sau în timpul oficierii ceremoniei, nănașul primește în dar un săculeț de pâine, pe care îl păstrează ca amintire (**3.**MARIAN, II,p.112-113). În Gorj, înainte de plecarea alaiului miresei la biserică pentru oficierea cununiei, în trăsură nașa pune pe capul miresei o *azmă* de grâu, pe care se toarnă dintr-un pahar trei picături de vin; în acest timp nașa sau o altă femeie rudă cu ea, numită *rățoi*, strigă de trei ori: *„la noi cântă cucul!”*, adică ginerele; o altă femeie, rudă cu mireasa, răspunde: *„la noi cântă pupăza!”*, adică mireasa; după aceste strigături, nașa ia *azma*, o rupe în patru bucăți și o aruncă peste asistență spre cele patru puncte cardinale, nuntașii îngrămădindu-se ca fiecare să aibă câte o bucățică din această pâine, ca să nu sufere de friguri, iar fetele de măritat să se mărite mai repede, după care se poate pleca la biserică; când se ajunge la casa mirelui, soacra mare sau o rudă a ginerelui așează în mijlocul curții, în dreptul intrării în casă, o masă rotundă joasă, pe care pune o oală sau o sticlă de vin, un pahar și o *azmă* de grâu cu sare pe ea, iar sub ea bani, un bacșiș pentru lăutari; în jurul acestei mese, socrul mare ocolește cu mireasa de trei ori, jucând o horă, iar mireasa lovește masa cu piciorul tot de trei ori; apoi se încinge o horă din fete și flăcăi în jurul mesei, iar un nuntaș împarte celor ce joacă vinul din oală; lăutarul principal din taraf ia *azma* și, în timp ce mireasa se îndreaptă spre casă, aruncă sarea pe ea, ca să nască prunci, iar pâinea o aruncă peste casă, pentru a se face grâul și să fie recolta bogată (CĂRĂBIȘ, p.84-85). În nordul Munteniei, femeile cern făina și frământă o pâine deasupra unor desagi, pâine din care mănâncă amândoi mirii după ce sunt cununați, pentru ca să țină unul de altul precum se ține o desagă de alta; în Țara Zarandului, când se intră în ogradă cu nunta, soacra mare, cu o lumânare într-o mână, cu sare și cu o turtă din grâu în cealaltă, iese înaintea nurorii sale și-i grăiește o orație de bun venit; turta și sarea înseamnă ca mireasa să aibă totdeauna noroc la semănăturile de grâu și ca nicicând să nu-i lipsească nimic din casă; în mijlocul curții sau în fața casei se află un ciubăr cu apă, așezat pe o masă, alături de un buchet de busuioc și de un ștergar; ajunși aici, soacra stropește pe cuscri cu apă, iar mireasa ia apă cu o lingură de lemn și le toarnă cuscrilor să se spele și le întinde ștergarul să se șteargă; apoi ia, împreună cu mirele, ciubărul și merg în grădină, unde varsă apa la rădăcina unui măr sau păr altoit; apoi mirele apleacă una din crengi și pune pe ea panglica uneia dintre cosițele miresei, iar el taie creanga în așa fel ca panglica să cadă în brațele miresei; identic se procedează și în Bihor în ceea ce privește folosirea apei în această secvență a nunții; tăierea unei crengi dintr-un pom înseamnă trecerea fetei la statutul de femeie măritată, iar vărsarea apei în grădină semnifică obligația de a îngriji și a nu părăsi până la moarte moșia părintească; în loc de apă, în Banat, Sălaj și Bihor, se obișnuiește să se folosească și aruncarea boabelor de grâu, pe lângă stropirea cu apă; în Sălaj, la mijlocul mesei, dinaintea miresei, se află așezată o franzelă acoperită cu o năframă, iar în colțurile mesei câte o bucată de sare, două sticle cu rachiu și tot în cele patru colțuri ale mesei câte un colac; colacii și sarea semnifică: mireasa, cât va trăi, să aibă pâine și sare, să-i fie casa plină totdeauna de toate bunătățile; colacii îi dă tatălui său, iar sarea o dă mamei sale, seara, după cununie, când pleacă de la părinți la mire; năframa o oprește ea și o prinde în brâu, ca să-și șteargă cu ea nădușeala în

timpul jocurilor de peste zi; în Bucovina, după cununie, socrul mare vine cu un colac rotund, pe care îl dă nunului, acesta îl ia, se așează cu el în mijlocul horei și ținându-l sus, între mire și mireasă, rostind: *„Uită-te/Că-ți răsare/Sfântul Soare!"*; mireasa se uită prin borta colacului în cele patru zări, după care același lucru îl face și mirele; luni, după nuntă, se dă oaspeților lapte fiert, amestecat cu bulci din grâu; bulca înseamnă că mireasa a fost fecioară, iar laptele că ea a fost dulce ca acesta; în multe părți din România, se obișnuiește să se fiarbă rachiu sau vin cu miere și apoi să fie dat fierbinte oaspeților (**3.**MARIAN,I,p.190;277;451-453;505). Există obiceiul ca rudele celui dispărut să-și găsească între consăteni pe cineva care să înlocuiască pe cel mort; astfel, dacă a murit o mamă, copiii ei își iau o altă mamă, pe care o vor chema din acel moment chiar cu apelativul de *mamă*, iar aceasta are datoria să ajute pe cei orfani cât timp va trăi; semnul acestui act este ruperea unei pâini deasupra sicriului, copiii stând pe o parte a sicriului, iar pe cealaltă parte persoana care va ține locul celei dispărute; bucățile acestei pâini rupte deasupra sicriului se dau copiilor veniți să asiste la înmormântare; tot bucăți din pâinile aduse la cimitir se dau de pomană tuturor celor prezenți (CLOPOTIVA,II,p.438). Să nu se pună pâinea întoarsă invers pe masă, fiindcă aduce ură; se crede că este bine să se mănânce coajă de pâine, ca oamenii să se facă roșii în obraji; pentru Duminica Floriilor, fiecare familie are grijă să facă, din cea mai bună făină, în care se pun doar apă, sare și drojdie, o pâine *„înstruțată"* cu bucățele de aluat, numite *„mn'eluți"*; pâinea aceasta înstruțată, care se face numai în această zi, se numește *„văcăreață"*; se consuma numai în casă, obligatoriu de către toți membrii familiei și de către cei foarte apropiați acesteia - Maramureș (BOGDAN,p.45;99;109). Semnificația pâinii sau a colacului ca factor benefic, simbol de bogăție, fertilitate și prosperitate, reprezintă fondul spiritual al gesturilor și comportamentelor caracteristice în momentele principale ale obiceiurilor din ciclul vieții, care au dus la crearea unor modele culturale ce s-au transmis din generație în generație; moașa aduce lăuzei colac (sau pâine, turtă), timp de trei zile de la naștere, în Bistrița și Dolj; pe masa ursitoarelor se pune pâine sau colac în Vâlcea, Dolj, Olt și Constanța; la botez, se fac colaci pentru moașă și nașă, iar darurile se strâng pe colac, în Bacău și Iași, unde colacul este numit *„pupăză"*; caracterul solemn al primei scalde făcută copilului este subliniat prin respectarea datinii de preparare a unui colac mare și frumos împletit, pe care se strâng darurile pentru moașă; în relațiile dintre moașă și copil sau între naș și fin, simbolul legăturilor ce se creează și se mențin este dăruirea reciprocă de colaci; *„a merge cu colac"* la moașă sau la naș, la anumite date fixe din an, este actul a cărui obligativitate morală este respectată cu strictețe; în Transilvania, timp de opt ani de la nașterea copilului, în ziua de Crăciun sau în lunea Paștelui, se duce moașei o *pupăză*; în alte zone (Gorj, Ialomița), mama trimite nașei un colac mare, înainte de botez și apoi la fiecare An Nou; la rândul lor, moașa și nașa răspund prin oferirea de daruri, însoțite de colaci pentru „nepoți" încă de la nașterea lor, acest schimb intrând în normele tradiționale de respectare a cerințelor sociale; obiceiul cunoscut în Oltenia ca fiind *„datul copiilor la grindă"* este marcat festiv de un colac mare împletit și frumos împodobit cu *„flori"* din aluat, dăruit de moașă copilului care vine și el cu un plocon, în gândirea tradițională colacul având atât rosturi festive, cât și magice, de influențare benefică a viitorului copilului (**2.**VĂDUVA,p.65-66). Când se face pâine din grâu pentru prima dată în acel an, se pregătesc totodată și câțiva colăcei, care sunt legați de ciutura unei fântâni cu un fir roșu și astfel scufundați în fântână, după care sunt dați copiilor să-i mănânce - Dolj; copilului care este dus la biserică pentru botez i se pun în fașă, cam în dreptul pieptului, pâine și sare, pentru a avea o viață îndestulată - Suceava; ca să vorbească mai repede, pruncului i se dă să mănânce pâine luată de la un cerșetor - Suceava; tinerii necăsătoriți să nu mănânce pâine uitată (în cuptor, pe masă etc.), pentru că nu se vor mai căsători, vor rămâne ca pâinea - Dolj; pâinea care este aruncată, la nuntă, în cele patru direcții este bună pentru vindecarea frigurilor - Vâlcea; dacă tinerii căsătoriți, care se duc primăvara la părinți, în vizită, găsesc pe drum pâine, este semn că viața lor va fi îmbelșugată și ferită de necazuri - Iași; când mireasa se urcă în car, ca să fie dusă la biserică, o fată îi pune pe cap o pâine, peste care presară sare și deasupra un pahar cu vin, rupe apoi pâinea și îi dă miresei să

mănânce și să bea paharul cu vin, apoi restul pâinii îl rupe în bucăți, pe care le aruncă în patru direcții diferite, la fel și vinul rămas, gestul însemnând că se aruncă sărăcia, iar din bucățile de pâine este bine să mănânce cât mai multe fete, pentru a se mărita repede - Muntenia; ca să se câștige influență și prestigiu asupra altora, să se coacă două pâini, acestea să fie ținute în altarul bisericii timp de două duminici consecutive, fără însă a fi văzute de cineva, apoi să fie duse acasă, iar oamenii cărora trebuie să le fie câștigată bunăvoința să guste puțin din aceste pâini - Suceava; păcătuiește cel care calcă firimiturile de pâine căzute de la masă, ele trebuind neapărat aruncate în foc sau pe un loc curat, pe unde nu trec oameni sau vite - Muntenia;Suceava; firimiturile din pâinea mâncată în timp ce omul se află la vreo muncă să nu fie aruncate, ci să fie date la pui, ca să crească mari - Tecuci; bucata de pâine căzută pe jos nu se lasă nemâncată, fiindcă se crede că rămâne pe jos și norocul - Suceava; este păcat ca pâinea să fie călcată în picioare - Suceava (dar credința se întâlnește la toți locuitorii țării, determinându-le un comportament deosebit față de toate formele pe care le ia aluatul făcut din grâu); fac bube cei care aruncă pâine pe foc - Suceava; câte firimituri de pâine are cineva la masă, tot atâți copii i se vor naște - Argeș; să nu se pună bucăți mici de pâine într-o farfurie goală (înainte de a pune mâncare în ea), pentru că este rău de foamete - Vâlcea; când rămâne pâine uitată pe masă este semn că a rămas cineva flămând dintre cei care au mâncat - Botoșani; să nu se dea de mâncare din pâinea care a rămas nemâncată, pentru că se dau odată cu ea și puterile celui care oferă - Dolj;Teleorman; să nu se mănânce pâine uitată, pentru că nu se mai însoară și rămâne uitat ca pâinea cel ce o face - Moldova; din pâinea uitată în cuptor să nu se dea să mănânce vreunei fete, pentru că va fi uitată și ea de flăcăi și nu se va mai mărita - Suceava; să nu se mănânce din bucata de pâine mușcată de altcineva, pentru că acela va deveni dușmanul celui care a mâncat - Moldova; dacă, în noaptea Anului Nou, o fată nemăritată nimerește blidul, pus special pe o masă pentru a afla care îi va fi viitorul, sub care se află pâine, este semn că se va mărita cu un om bogat - Țara Oltului; să nu se mănânce din locul de unde pâinea a fost mușcată de altcineva, pentru că, pe lumea cealaltă, cei doi se vor mușca reciproc - Suceava; este bine ca, la tragerea cu plugul a primei brazde, să se pună pe arătura proaspătă puțină pâine și sare, pentru ca ogorul să aducă multe roade - Suceava; ca să fie belșug în casă nouă, este bine să fie trimis cineva, înainte de mutare, cu pâine, ouă fierte, sare, vin și untdelemn, pe care să le așeze în interior - Muntenia; va avea parte în viitor de multe cămăși cel care intră într-o casă, după ce gazdele au apucat să introducă în cuptor mai multe pâini - Suceava; ca să se vindece de friguri, bolnavul să ia pască evreiască, pe care să o fărâmițeze într-un lichid și apoi să-l bea - Suceava; ca să aibă noroc la vânzare, gospodina aruncă, din pragul casei, după cel ce pleacă la târg, cu pâine și sare - Suceava; un vas cu pâine și sare este lăsat seara într-o fântână, apoi acestea două sunt date de mâncare vacilor, ca ele să aibă lapte îndestulător - Suceava; ca florile de micșunele să iasă bătute, se seamănă având gura plină cu pâine, mâna cu care se seamănă legată și fără a se rosti vreun cuvânt în tot acest timp - Muntenia; cine face gheme, folosind ca suport bucăți de pâine, pe acestea le va mânca pe lumea cealaltă - Ialomița; i se va întâmpla ceva nedorit celui care visează că mănâncă pâine proaspătă - Muntenia (**2.**GOROVEI, p.20;25; 61;69;83;94;103;132;166;170;172;181;184-185;189;209;232;247;257;275; GOLOPENȚIA,p.82;NOTE,Antonescu). Pâinea nu se face seara (COMAN,I,p.55). Odată terminată, pâinea se spală, cum nu se întâmplă decât în cazul unor ființe respectate; este contemplat aburul care iese, pentru că el se urcă la Dumnezeu, sau fiindcă merge să stea de vorbă cu Dumnezeu; nimeni nu consumă din pâine înainte de a se produce relația extrem de asemănătoare cu aceea de jertfă sacră; pâinea nu este tăiată fără să i se facă semnul crucii cu cuțitul pe dosul ei; prima pâine, de dimensiuni mai mici, este pentru copil; se taie întotdeauna și nu se înțeapă niciodată, pentru că trupul lui Iisus a fost odată înțepat; nu se lasă niciodată cu coaja spre interiorul casei, ci doar cu partea cu miez, altfel spus „cu fața”; se consumă obligatoriu orice parte din pâine, inclusiv coaja ceva mai arsă, copiilor spunându-li-se că așa vor deveni roșii în obraji, sau că arsura, cărbunele face bine la stomac; pâinea uscată nu se aruncă, cel mult se pune în hrana animalelor - Banat;

Prahova;Ilfov (**1.**HEDEȘAN,p.21;NOTE,Antonescu). Înainte de a pune pentru prima dată copilul în leagăn, este bine ca în acesta „să doarmă” mai întâi o pâine, pentru că altfel există riscul ca leagănul flămând să mănânce copilul (BERNEA,p.22). Dacă se fură pâine și sare din casa unui gospodar care are vacă dătătoare de lapte mult, acea vită nu va mai avea lapte și va da lapte din belșug vaca vecinului dedat la rele; pentru a-și recăpăta laptele furat, cel păgubit trebuie să procedeze identic; se crede că, mărunțind cu cuțitul pâinea în lapte, ugerul vacii va crăpa - Sălaj (PRESA). În ziua de Crăciun, pâinea este așezată sub masă, pentru ca familia să aibă noroc, iar sub fața de masă se pune pleavă de grâu, pentru a avea belșug la semănături (PRESA). În seara de ajun a Bobotezei (5/6 ianuarie), sub mai multe farfurii se pun diferite obiecte, fiecare având altă semnificație; astfel, flăcăul care indică farfuria sub care se află pâine se crede că va lua de soție o fată bună la suflet; se repetă de trei ori procedeul, pentru conturarea unui profil moral și fizic mai complex al viitoarei soții; în satele din Munții Apuseni, la Vergel ghicirea pâinii de către o fată sau un flăcău înseamnă că soțul sau soția va fi stăruitoare în munca ei sau a lui, va fi harnic sau harnică; în zona Turdei, înseamnă bogăție în roade sau că ursitul va fi bogat (*„halal și bine-i va fi”*); de Bobotează, în Moldova, fetele fac *piroști*, fiecăreia dându-i-se un nume de fată, deci trebuie făcute atâtea bucăți câte fete sunt prezente la Vergel; sunt toate înșirate lângă un gard, apoi este chemată pisica și care plăcintă este mâncată prima acea fată se va mărita întâi; în Bucovina, fetele se scoală dimineața în ziua de ajun și după ce este așezată masa în așteptarea preotului, fură o plăcintă și o ascund sub fața de masă; după plecarea preotului, iau plăcinta și seara o mănâncă, fără să bea nici un pic de apă; noaptea visează un fecior care le îmbie să bea apă, acela crezându-se că va fi viitorul soț (**2.**MARIAN,I,p. 66;141-142;162). În Banat, se obișnuiește ca, timp de 9 zile după deces, să se facă *Prânzișorul*, totdeauna până la amiază, începând chiar după răsăritul soarelui, iar *Cinișoara*, după amiaza, înainte de apus; pentru aceasta se fac 3-5 turtițe, din făină de grâu sau de porumb; cea dintâi este menită lui Dumnezeu, a doua Sfântului Arhanghel, adică morții, a treia este a Maicii Domnului, a patra este a mortului, iar a cincia este a uneia dintre rudeniile care au murit puțin mai înainte; sunt chemați la această pomană băieți de 7-10 ani, dacă mortul este bărbat, sau fete de 7-10 ani, dacă mortul este femeie; turtele sunt puse pe o masă joasă, acoperită cu o față de masă; la mijloc se pune un pahar cu apă curată și neîncepută, mâncare de post sau de dulce, după cum cade pomana, iar copiii le mănâncă (**3.**MARIAN,III,p.126). Există credința că este păcat să se arunce pâinea la gunoi, sub orice formă ar fi (turtă, pâine, cozonac etc.), sub motiv că ea este *„fața lui Dumnezeu”* - Suceava; este bine pentru cine se visează mâncând pâine, va avea prieteni statornici și credincioși, dar dacă visează pâine stricată va avea parte de noroc repede trecător - Bucovina (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *pâine-farfurie-lingură-furculiță-cuțit-oglindă-porumb-rachiu-lapte-apă-3-semințe-creion-flori-lumânare-slănină-cârnat-castravete-roșie-pieptene-parfum-ulei-pânză*; *pâine-sare-monedă*; *prag-pâine-sare*; *pâine-vin*; *pâine-vin-sare-monedă*; *pâine-ou-sare-vin-untdelemn.*

PÂNTECE v. ABDOMEN.

PÂNZĂ

Se crede că moare cel ce pătrunde în casă în momentul în care se sfârșește de țesut o pânză - Țara Oltului; deoarece femeia care a născut este considerată spurcată, neavând voie să pună mâna pe nimic și nici să iasă din casă, în caz că este nevoie ca ea să facă unele munci, fiindcă familia nu prea este ajutorată, este posibil ca, până să i se citească molitva de curățenie, nașa copilului să ducă la biserică o bucată de pânză nouă, preotul să citească molitva pe ea, apoi să fie dusă acasă, lehuza o ia, o ține puțin în sân, apoi o pune pe cap și astfel ea poate fi considerată că este curată, chiar înainte de împlinirea celor opt zile, socotite ca obligatorii până la ieșirea la biserică - Țara Oltului; ca să trăiască, este bine ca nou-născutului să i se facă prima cămașă din pânză căpătată de la trei case diferite - Muntenia; ca să nu spurce copilul, oricine ar veni în casa nou-născutului, se bate la

pragul ușii o pânză roșie ruptă dintr-un șorț - Țara Oltului; cui nu-i trăiesc copiii să strângă petice de pânză de la nouă case și să confecționeze din ele o cămașă sau o rochiță, pe care să le îmbrace pe copii - Moldova; dacă, la naștere, pruncul este foarte slab și fără vlagă, este bine să fie afumat cu o bucată de pânză, după care el va strănuta și va prinde putere - Suceava; după nașterea copilului, i se dă moașei o pânză, având mărimea ca pentru a se putea confecționa două mâneci de cămașă, pânză pe care ea își șterge mâinile pline de sânge, iar, dacă nu primește pânza, se șterge pe poalele cămășii lehuzei, ca să dea necurățenia tot pe femeia care a născut și să nu meargă necurată pe lumea cealaltă - Suceava; copiii să nu folosească drept obiele pânza în care au fost învelite merindele, deoarece se îmbolnăvesc de epilepsie - Țara Oltului; bucata de pânză, luată de vârtej, când țesăturile sunt duse la râu pentru albit, să nu fie întrebuințată la nimic, fiindcă este rău de moarte - Vâlcea; se crede că nu va fi mâncat de lupi cel care ține în mână petice de pânză aprinse, în timpul sfințirii apei de Bobotează (6 ianuarie) - Suceava; îndată după ce a murit cineva, se pune în streașina casei un petic de pânză albă, crezându-se că pe ea se așează sufletul mortului până să-i fie dus trupul la groapă - Iași; pe podețul dintre poarta gospodăriei și drum se așează o pânză, la fel și alte traversări de poduri, precum și la intrarea în cimitir, peste care trece întreg cortegiul funerar, pânză care apoi se dă de pomană unuia sau mai multor participanți la ceremonia funebră, împreună cu un colac și o lumânare aprinsă, ca fiind un simbol al punții peste care va trece sufletul mortului în drumul său spre Rai - Suceava; cine visează pânză întinsă va călători în viitorul apropiat, dar dacă visează pânza făcută sul înseamnă că va fi împiedicat să călătorească unde își propusese - Suceava (GOLOPENȚIA,p.92-93;108-109;**2.**GOROVEI,p.35;38;58;127;153-154;185;224). Pânza cu care au fost șterse ouăle de culori, sau pe care au stat ouăle la uscat lângă vatră, sau cu care au fost șterse de ceară, de untură sau grăsimea care s-a dat pe ele, pentru a căpăta luciu, nu se aruncă, ci se pune în coșul cu pască și se duce la biserică să fie sfințită; apoi se păstrează peste an și se afumă cu ea cei care au dureri de dinți sau de măsele, de urechi, de cap, de gât; sunt afumate și vacile pentru afecțiunile pe care le pot face la uger sau la grumaz boii, din pricina rosăturii jugurilor; afumarea este totdeauna însoțită de lumânarea de la Înviere, care se aprinde, slănină folosită la ungerea locului bolnav și tămâie sfințită, care se aprinde și ea, totul în timp ce se rostește și un descântec - Suceava (**2.**MARIAN,I,p.142) Peste trupul mortului, se pune o pânză albă (*giulgiu, sovon, păioară*), în credința că aceasta îl va apăra de foc, sau că va fi folosită drept *pod*, când va trebui ca sufletul lui să-l treacă în călătoria de pe lumea cealaltă - Bucovina; fiecare *punte*, după ce s-a trecut peste ea, se ridică de jos și, împreună cu banii legați prin colțurile pânzei, cu lumânări și colaci, se dau de pomană sărmanilor aflați în alaiul de înmormântare sau celor aflați pe marginea drumului spre cimitir; sau *punțile* acestea se dau de la început unei femei sărmane, ca să le aștearnă în calea mortului, după care îi rămân ei; în unele sate, pânza de la pragul casei și cea de la poarta cimitirului nu se dau, ci se pun lângă mort, în sicriu, sau se aruncă în groapă peste sicriu, după ce însoțitorii s-au șters pe mâini cu ajutorul ei; se crede că fiecare bucată de pânză pusă ca *punte* reprezintă chiar podurile pe care trebuie să le treacă sufletul călător, fiindcă altfel el va rătăci pe pământ sau va fi nevoit să treacă apele înot; alții cred însă că aceste *punți* au legătură cu puntea Raiului, care este foarte îngustă și foarte greu de trecut, din care cauză sufletul așterne el un pod, pe care îl trece mai ușor; se mai crede că se pune pânză, deoarece ea, fiind foarte chinuită la țesere, „să ușureze” sufletul celui pribeag - Suceava; se întinde la pragul porții casei o primă pânză, a doua la jumătatea drumului, iar a treia la pragul porții de intrare în curtea bisericii; când se trece peste aceste pânze, se aruncă monede, apoi se dau de pomană, crezându-se că pânzele reprezintă o alegorie a punților pe care le va traversa sufletul în călătoria sa spre ușa Raiului, iar banii sunt destinați plății vămilor - Transilvania;Ialomița; Călărași;Dobrogea; Suceava; dar se crede că este mai bine cu cât sunt mai multe asemenea pânze - Moldova; de pildă, în Bucovina, se taie un val de pânză în 12 bucăți, care devin 12 *punți*, alții pun chiar 24, iar cei săraci pun doar trei; alții, mai înstăriți, pun, în loc de pânză, cămăși cusute; se crede că, dacă nu se pun *punți*, sufletul rătăcește pe țărmurile apelor peste care nu poate trece; sau se pune un lăicer

frumos lângă pragul casei, în interior, și altul imediat în afara lui, precum și o pernă, care sunt date apoi preotului, ca să aibă sufletul mortului pe ce să se culce; într-un text de bocet din Năsăud, se spune însă că mortul are deja dincolo patul și așternutul pe care să se poată odihni; în Moldova, pe Valea Prutului, se pune pe pragul ușii o cergă, un lăicer sau un prosop și deasupra o pernă și o farfurie cu mâncare, ca să aibă mortul pe ce se odihni și ce mânca pe lumea cealaltă (**3.**MARIAN,III, p.59;196-199). În Banat, moartea unui om este anunțată comunității de către familia îndoliată prin atârnarea unei pânze în vârful unei prăjini; pânza este albă în cazul decesului unui tânăr necăsătorit și de culoare roșie când decedatul este căsătorit (GRISELINI,p.187). Obiceiul este foarte răspândit, întâlnindu-se, sub diferite forme, și în nordul Transilvaniei și în Vrancea, unde un „val” de țesătură albă este așternut de la ușa casei și până la poartă, pe deasupra ei trecând sicriul; o altă pânză se așează de la poarta bisericii și până la ușa acesteia, apoi la poarta cimitirului; toate aceste pânze sunt împăturite după trecerea alaiului și puse peste mort, unde stau până la îngropare; apoi sunt tăiate în bucăți și date de pomană copiilor, pentru a li se face câte o *„cămașă de izbândă”*, ca protecție magică împotriva bolilor și a morții; în general, pânza aceasta este țesută din cânepă, care împreună cu sămânța de cânepă și *„păpușile”* de cânepă care se pun în sicriu au rolul de a împiedica, prin valențele lor magice, posibilele tentative de revenire și reîncarnare ca strigoi a mortului (**4.**BOCȘE, p.353). În Bucovina, există obiceiul ca, la cele 12 sau 24 de opriri pe care le face alaiul funerar de acasă și până la cimitir, năsălia cu sicriul mortului să treacă peste o pânză împachetată, numită *punte*, și care simbolizează trecerea unei vămi; pânzele acestea se dau apoi de pomană unei femei; în Botoșani, se dau ca *punți* și ștergare, scoarțe etc. care au aparținut mortului; înseamnă căsătorie norocoasă pentru cel care visează că este acoperit cu o pânză; dacă se visează că acoperă el pe altcineva înseamnă bunătate; dacă visează catifea, înseamnă că va fi omorât; cine se visează țesând la o pânză înseamnă că va fi norocos după ce va depune o activitate intensă și continuă - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *pânză-ou-Duminica Învierii-slănină-tămâie-descântec; mort-pânză-colac-lumânare.*

PECETE v. SIGILIU.

PELIN (*Artemisia absinthum* - DLRM,p.601**)**
Plantă erbacee, cu frunze compuse, spintecate, albe-verzui, și cu flori galbene; frunzele și florile, foarte mirositoare și cu gust amar, se întrebuințează în medicină, precum și la prepararea pelinului; latinii îl foloseau pentru potolirea setei atleților, iar băutura trecea drept tonică (CHEVALIER,III,p.64). Mai este cunoscută o altă plantă înrudită cu pelinul, numită pelinariță (*Artemisia vulgaris*), plantă erbacee, cu tulpina dreaptă, cu flori galbene, folosită în medicină pentru proprietățile tonice pe care le posedă; pelinul, plantă căreia i se atribuie numeroase valențe magice, ocupă o poziție privilegiată: se poartă în sân și în buzunare, se pune pe masă, în pat, printre haine (**12.**GHINOIU,p.237-238). Reprezintă absolutul în ceea ce privește gustul amar, planta devenind sinonimă, în folclorul românesc, cu amărăciunea vieții în general, dar mai ales cu tristețea născută din dragostea neîmpărtășită (EVSEEV,p.153). În varianta următoare figurează motivul pelinului ca simbol al amărăciunii sufletești: *„Pelin beau, pelin mănânc,/Seara pe pelin mă culc!/Dimineața când mă scol,/Cu pelin verde mă spăl./Foaie verde mărăcine,/Și-aoleo, frate peline,/Amărâtă-i frunza-n tine,/Ca și inimioara-n mine…!”* (CARAMAN, p.183). În mentalitatea tradițională, pelinul este considerat că îndepărtează forțele malefice de la casa omului (CAPESIUS). La Rusalii, se pun la uși și ferestre crengi de tei, nuc, dar și frunze de pelin, în speranța că vor fi înlăturate forțele malefice, care ar putea lua mana vacilor; mai mult, pelinul este păstrat prin casă, cu deosebire în paturi, sub perne (PRESA). În unele zone, există obiceiul de a purta pelin în intervalul de timp care se scurge de la Rusalii și până la Sânziene (24 iunie), în credința că *rusaliile* ar fi niște zâne dușmănoase față de fete și flăcăi; la Sânziene, aceste zâne ar intra din nou în împărăția apelor, dar înainte de acest termen ele sunt în stare, la miezul nopții, să fure mintea

aceluia care le privește din întâmplare (GOLBAN,p.129). De Rusalii, se pune pelin la icoane, la ușile și la stâlpii casei, spre a o păzi de duhurile rele - Bacău (ICHIM, p.142). Este purtat ca buruiană de leac de către călușarii bănățeni, pentru că este *„plăcut miluitelor”* (zânelor), fiind leacul cel mai bun pentru răul cauzat de ele (**1.**BÂRLEA, p.44). În Olt însă se crede că membrii cetei de călușari își acoperă urechile cu pelin, ca să nu audă, și țin în gură frunze de pelin, ca să nu vorbească (PRESA). Ca să nu fie luați de rusalii (considerate un fel de iele), oamenii pun pelin prin casă - Vâlcea;Iași; se pune pelin la ușă, la ferestre, la icoane și prin toate ungherele casei, pentru ca familia să fie păzită de rusalii - Ialomița; se pune pelin prin casă, pentru că puricii se adună pe frunzele acestei plante și astfel se poate scăpa de ei - Muntenia;Dolj; în ziua de Rusalii, se pune pelin la brâu și se poartă toată ziua, iar noaptea se pune la capul patului și prin așternuturi - Moldova; se pune pelin la brâu, ca să nu fie luați din căluș - Dolj; pelinul strâns în această zi este bun pentru a afuma cu el pe acei luați de diavol, demonizați - Galați; cel pe care îl doare capul, ca să-i treacă, să se afume cu pelin cules în Duminica Rusaliilor - Ialomița; în seara dinspre Duminica Rusaliilor, se pune pelin sub pernă, pentru ca, peste noapte, omul să nu fie luat de rusalii - Iași (**2.**GOROVEI,p.42;191;202;208). În Moldova, femeile se scoală înainte de răsăritul soarelui, se spală și se îmbracă în veșminte curate, după care pleacă la cules de plante de leac, fiindcă mai târziu *le chișcă ielele* și nu mai sunt vindecătoare; dar mai smulg și pelin, pe care îl pun în brâu, ca să le apere de iele; există însă obiceiul, tot în Moldova, ca pelin să se pună în orice băutură, cu excepția apei, care apoi se bea contra ielelor sau Rusaliilor, iar fetele și flăcăii, când se întâlnesc, în ziua de Rusalii, se lovesc reciproc cu frunze de pelin în același scop (**2.**MARIAN,II,p.346). Pentru cine se visează mâncând sau bând pelin înseamnă boală - Suceava (NOTE, Băncescu). Serie simbolică: *pelin-Duminica (Rusaliilor).*

PENDULĂ v. CEASORNIC.

PEPELEA
Personaj imaginar din snoavele populare, care își ascunde istețimea sub aparențe de naivitate și ignoranță; are multe din trăsăturile lui Păcală (ȘĂINEANU,I,p.227). v. PĂCALĂ.

PEPENE (*Cucumis melo* - pepene galben; *Citrullus vulgaris* - verde; DLRM,p.603)
Când pepenii au floare multă, dar nu rodesc, se culeg flori într-o duminică dimineață, când preotul este în biserică, se pun într-o răscruce de drumuri și se bat cu un băț, după care se va vedea că pepenii rodesc - Suceava; pepenii furați se fac mari pe lumea cealaltă, iar hoțul este pus să-i urce pe un deal, din vârful căruia pepenii cad permanent înapoi - Tecuci; se crede că puii de barză nu pot să zboare până nu mănâncă mai întâi coajă de pepene - Muntenia (**2.**GOROVEI,p.46;55;97). Să nu se mănânce miezul din capacul pepenelui, după ce este tăiat, pentru că este semn de calicie, de sărăcie - Muntenia (NOTE,Antonescu). Cine visează pepene galben înseamnă că va câștiga o prietenie nouă și benefică; dar dacă se visează mâncând pepene nu este bine, pentru că va avea parte de o întâmplare care îi va produce dezgust - Suceava (NOTE,Băncescu). Serie simbolică: *floare(pepene)-duminică-răspântie*.

PERETE
Fetele bat pereții cu resteie de la jugul boilor, ori cu țăruși folosiți la priponit caii, chemând astfel feciorii în șezătoare - Maramureș (BOGDAN,p.100).

PERIE
În seara de ajun a Bobotezei (5/6 ianuarie), sub mai multe farfurii se pun diferite obiecte, fiecare având altă semnificație; astfel, flăcăul care indică farfuria sub care se află o perie se crede că va lua de soție o fată bătrână; se repetă de trei ori procedeul, pentru conturarea unui profil moral și fizic

mai complex al viitoarei soții; dacă o fată indică blidul sub care se află perie înseamnă că va lua de soț un bărbat urât, bătrân și neghiob; în basme, peria aruncată în calea zmeilor de către erou se transformă într-o pădure de nepătruns (**2.** MARIAN,I,p.66;141).

PERNĂ

Când copiii mici nu stau cu capul pe pernă, înseamnă că ei nu vor trăi mult - Suceava; când se răstoarnă vraful de perne de pe pat este semn că are să se mărite fata din acea casă - Suceava; după ce a fost îmbrăcată, mireasa este așezată pe o pernă, pentru ca să-i fie moale de-a lungul întregii căsnicii - Suceava; când bolnavul nu mai stă cu capul pe pernă, este semn că el se va sfârși în curând - Tecuci; cine doarme pe perna, pe care a murit un om, îl va visa pe cel decedat - Suceava; perna mortului se umple cu flori culese de femei - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.145;149;151; 173;191;254). După ce mireasa este îmbrăcată, pieptănată și i s-a prins și salba de gât, socrul mic (tatăl miresei) sau, în lipsa acestuia, un frate sau vornicelul o ia și o așează după masă, pe o pernă, pentru ca viața ei să fie ușoară și plăcută ca perna cea moale, dar și pentru a se odihni; în unele părți, locul pernei este luat de două scoarțe împăturite - Suceava (**3.**MARIAN,I,p. 214).

PESCĂRUȘ (*Sterna* - DLRM,p.608)

Gen de păsări acvatice, cu picioarele palmate și plisc încovoiat la vârf, care se hrănesc de obicei cu pește (ȘĂINEANU,IV,p.173). I se atribuie valențe magice deosebite, pentru că își ascunde cu multă grijă ouăle; se crede că face acest lucru, deoarece ele sunt fermecate și dau puterea de a ghici viitorul aceluia care le găsește; cine vrea să nu îmbătrânească trebuie să vâneze nouă pescăruși și să-i mănânce în ziua nașterii sale - Bucovina; cine are dureri de cap trebuie să prindă un pescăruș, să-l taie și să pună la cap carnea lui, caldă încă, și îi va trece durerea - Bucovina (**2.**GOROVEI, p.17;42; COMAN,II, p.102).

PEȘTE

Una dintre cele mai surprinzătoare constatări ale cercetării tradițiilor românești constă în concluzia că viețuitoarele de apă ocupă un loc și o pondere extrem de reduse, contrar bogăției și diversității faunei țării; în universul culturii orale, peștele reprezintă o categorie uniformă, nediferențiată; faptele și puterile atribuite peștilor nu impresionează, iar implicațiile simbolice ale acestor viețuitoare sunt departe de varietatea și complexitatea cu care ne-au obișnuit alte reprezentări, singura ființă a apelor, cu adevărat pertinentă în plan simbolic, fiind un mamifer și anume vidra; cel mai adesea, peștele este invocat în ipostaza sa fabuloasă, de suport al lumii; astfel, pământul stă pe unul sau patru pești gigantici, numiți *Începător, Ascultător, Arătător* și *Somnoros,* care susțin lumea, conduc soarele și luna pe cer, dezleagă apele și provoacă, prin mișcările lor neașteptate, cutremurele; acest aspect conotează două ipostaze majore (sprijin al lumii și animal sacrificial), care însă, prin caracterul lui incert și prin frecvența redusă, nu conduc la considerarea peștelui ca o reprezentare cosmogonică deplină; unele legende afirmă că aripile peștelui sunt în fapt acele bradului, corpul lui agil este făcut din trupul unei râme, solzii provin de la un voinic *împlătoșat*, care s-a metamorfozat în viețuitoare de apă; mai des invocată, cu deosebire în cântecul bătrânesc, este *mreana*, ca reprezentare a fetei curate, care, ca să nu cadă în mâna turcilor, sau ca să nu comită incestul, aceasta se aruncă în mare și se transformă într-o mreană, mediind astfel între universul uman și cel divin (COMAN,p.196;203-205). Conform unei legende, în tot timpul Postului Paștelui nu se mănâncă pește, pentru că ar fi spurcat, cu excepția zilelor de Blagoveștenii (Buna-Vestire, 25 martie) și Duminica Floriilor - Suceava; dacă peștii, când cerul este senin, sar peste apă, sau plutesc la suprafața apei, de li se văd ieșite din apă spinările, este semn că va ploua - Suceava (**2.**MARIAN,I,p.86;265). Se crede că atunci când se cutremură scoarța terestră înseamnă că bat din cozi cei doi pești pe care se sprijină Pământul, sau se întoarce pe partea cealaltă peștele pe care este așezată Terra - Suceava; în ziua de Paște, se consumă mai

întâi pește prins în sâmbăta din ajun, pentru ca, peste an, oamenii să se miște ușor - Bihor; sau, pur și simplu, trebuie să se mănânce la început pește, ca oamenii să fie iuți peste vară - Argeș; în Duminica Paștelui, este bine să se mănânce mai întâi pește, apoi alte bucate, pentru ca oamenii să fie vioi ca peștii peste tot anul; se consumă mai întâi pește sau carne de pasăre și în ziua de Crăciun (25 decembrie), pentru ca să fie vioi ca peștele și ușori ca pasărea; în acest scop, copiii usucă în hornul vetrei pește mărunt și îl mănâncă în ziua de Crăciun - Suceava; cine, în Duminica Paștelui, rostește *„pește prind"*, ca replică la mărturisirea preotului „Hristos a înviat", acela va prinde, peste vară, mult pește, dar comite, în acest caz, și un mare păcat - Iași; cine mănâncă pește în zi de vineri îi va curge sânge din nas în timpul verii - Tecuci; femeile care mănâncă pește crud vor da naștere la copii sprinteni - Tecuci; femeile însărcinate să nu mănânce pești și melci, pentru că vor da naștere unor copii cu salivă și mucozități abundente - Vâlcea; femeia însărcinată să nu mănânce cap de pește, pentru că noul născut nu îi va vorbi așa curând - Galați; să nu se dea pește copiilor mici înainte de a începe să vorbească, pentru că rămân muți - Bucovina; este bine ca bolnavii de friguri să ia un pește mic, găsit în măruntaiele altuia mai mare, să-l usuce, apoi să-l piseze și să bea praful obținut, pentru a se vindeca - Bucovina; același efect s-ar obține și cu peștele mic scos dintr-o știucă - Neamț; se crede că nu este bine să se arunce apa în care au fost spălați peștii, preparați pentru consum, în calea vitelor, pentru că acestea pot deveni sterpe - Bucovina; pentru a se realiza mai lesne monta, vacilor li se pune în tărâțe un peștișor viu - Bucovina; pictat pe firmele unor localuri (hanuri, birturi), sculptat pe porțile gospodăriilor și pe troițe, imprimat în stucatura frontoanelor caselor și pe talerele de ceramică din centrele Oboga (Olt) și Horezu (Vâlcea), amplasat pe diverse recipiente, ustensile și unelte sau confecționat din tablă sau lemn și montat, cu rol de giruetă, la coama caselor și pe prăjini înalte ridicate lângă morile de vânt, imaginea peștelui este des întâlnită în Vâlcea, Dolj, Olt, Ialomița, Tecuci, Constanța și Tulcea; când peștii sar din apă după insecte înseamnă că va fi cald - Vaslui; cine visează pește mărunt înseamnă că va avea noroc, iar cel ce se visează că prinde pește mare va avea parte de o deosebită silă - Vaslui; apărut în vis, peștele semnifică ploaie - Tecuci;Suceava; sau ger - Bucovina (**2.** GOROVEI, p.11;93;135;157;161;184;192;245;254;262;263;285;288; NOTE,Antonescu). La masa de Anul Nou, se mănâncă puțin pește, pentru ca anul care vine să lunece ușor, cum lunecă peștele prin apă (PRESA). Se crede că pruncii, care mănâncă pește înainte de a vorbi, rămân muți - Maramureș (BOGDAN,p.125). Peștele este reprezentant al mării, ca element originar al vieții, dar în același timp el are și o puternică încărcătură simbolică adjudecată pe filieră creștină (ZAHACINSCHI,p.41). În ornamentica tradițională românească (a se vedea ceramica pe care este desenat peștele, anturat de x-uri, vârtejuri solare, pătrate etc.), peștele aparține contextual mai repede cultului solar, decât unui cult creștin din primele secole de după Iisus (PETRESCU,p.27). La 25 martie, de Blagoveștenii (Bunavestire), este obiceiul să se consume pește, pentru ca oamenii să fie sănătoși tot anul - Brașov; cine visează pește în cantitate mare va avea parte de un câștig îndestulător, dar visarea peștelui de mari dimensiuni înseamnă clevetiri; cine visează că mănâncă pește fiert va avea parte de o pagubă, iar cine visează că mănâncă sardele se va îmbolnăvi peste patru zile de friguri și va zăcea mult timp bolnav; urmează un timp destul de amestecat ca sentimente pentru cine visează că vede sau că mănâncă pește de mare; cine visează icre roșii va avea parte de boală cu vomismente, iar cine visează că prinde pește cu undița să fie atent să nu fie înșelat - Suceava (NOTE,Băncescu).

Faraonii (femeile-pești) locuiesc în mare, sunt jumătate femei, jumătate pești; ele stau întreaga săptămână, cât timp marea se frământă, ascunse pe fundul ei, iar sâmbăta, când și marea se odihnește, ies la suprafața apei; în acel loc, apare o dungă roșie, una galbenă și una albastră, femeile-pești se țin de mână și cântă atât de frumos, încât cine le aude rămâne fermecat, își pierde rațiunea și se îneacă; dar, dacă este om drept și cu frica lui Dumnezeu, ține minte cântecele auzite și le aduce pe pământ, de unde le învață toată lumea; rareori ele ies la malul mării, aceasta petrecându-se doar primăvara, când este cald, atunci rânduindu-se pe mal și pe stânci și jucându-

se cu șiraguri de mărgele și cu tot felul de prețiozități ale mării; ele nu doresc să fie văzute de ochi de pământean și de aceea, când simt că se apropie vreun muritor, se aruncă în valuri, lăsând pe maluri scoici, ghiocuri și pietre de toată frumusețea (OLINESCU,p.430-431).

PIATRĂ

Unui copil nu i se întărește moalele capului, până nu va putea să rostească vorba *piatră* - Muntenia; când cineva se duce la tribunal, este bine să-și pună în traistă o pietricică - Galați; cei care intenționează să jure strâmb în vreo pricină este bine să pună o piatră în sân, crezându-se că astfel urmările jurământului vor cădea asupra pietrei și nu asupra lor - Suceava; ca să fie găsită vita pierdută, se pune o piatră într-o cizmă, căreia i se leagă apoi carâmbii, ca vita să fie ferită de animalele de pradă până va fi găsită - Galați; să țină o pietricică în gură, sub limbă, ca să-i meargă bine, cel ce intră într-un oraș sau într-un loc unde nu a mai fost niciodată - Muntenia;Suceava; în cazul că o familie rivală trebuie să se mute în casă nouă, i se pune, în cele patru colțuri ale construcției, câte o piatră, pentru ca starea acesteia să nu sporească, așa cum nu sporește nici piatra - Muntenia; cine aude pentru prima oară tunetul, primăvara, să ia o piatră și să se bată ușor cu ea în frunte, ca să nu mai aibă dureri de cap peste tot anul - Bihor;Tecuci;Suceava; ca să nu mai fure cioara bobocii de rață, se pune un bolovan pe cuptor - Suceava; când vaca mulsă dă lapte cu sânge, poate fi vindecată, dacă se mulge în continuare printr-o pietricică găurită - Tecuci; în noaptea spre ziua de Crăciun (24/25 decembrie), să se arunce cu pietre în coroanele pomilor din grădină, în credința că ei vor da rod mai bogat în anul următor - Moldova; va rodi mai curând nucul care răsare din nucile de sămânță sub care a fost pusă o piatră - Suceava; când prășesc la câmp, uneori țăranii găsesc silexuri lamelare, semănând cu vârfurile de săgeți, pe care ei le consideră ca fiind resturi ale unor trăsnete căzute pe acolo - Tecuci (**2.** GOROVEI, p.20;36;41-42;94;116-117; 171,206;232-233;247;257; NOTE, Antonescu). Dacă se întâmplă ca un mort să fie născut în aceeași lună și în aceeași zi cu un frate al său, i se pun în ochi, nas, gură și urechi mei și pietricele, ca să nu se facă strigoi, iar după îngropare se trage cu o pușcă peste mormântul lui, ca să nu se ivească vreo ceartă între cei doi frați pe lumea cealaltă - Muntenia (**3.**MARIAN,III,p.57). Piatra este semn că nici în noul an fata nu se va căsători, când este nimerită sub strachina unde a fost pus acest obiect la obiceiul de aflat destinul numit *Vergelul*, și care se practică în noaptea sau a doua zi dimineața de Anul Nou - Banat;Transilvania; când cineva dorește ca vaca lui să dea lapte mai mult, se pune în oala de muls o pietricică găurită, considerând că va avea de la vaca lui atâta lapte cât alții de la patru vaci - Sălaj (PRESA). Când tună, se obișnuiește să se ia în mână o piatră sau un fier și să se lovească ușor cu el în cap, considerându-se că astfel capul omului devine tare ca piatra sau ca fierul - Caraș-Severin (LĂPUȘTE,p.90). Când pietrele și în special marmura și zidurile nădușesc este semn că vremea va deveni ploioasă cu vânt puternic - Bucovina (**2.**MARIAN,I,p.86). În cadrul șezătorilor organizate toamna, fetele aduc cu gura pietricele pe care le fierb într-o oală, zicând: *„Ce fierb în oală?/Fierb năravurile,/Ca să vie feciorii în șezătoare!”*; când, la scăldat, intră apă în urechile copiilor, aceștia iau două pietre mai late din râu, le pun la urechi și, stând cu spatele spre vale, rostesc: *„Măi Ioane, Sântioane,/Scoate-mi apa din urechi/Ți-oi da carne cu curechi!”*, după care aruncă pietrele în apă; sau se rostește: *Huhurez, huhurez,/Scoate apa din urechi/Cu un mai/Cu cuțitu’ lu’ Miai!”*, timp în care se sare de pe un picior pe altul, aplecând capul când pe umărul stâng, când pe cel drept; apoi se scuipă pe lespezile de piatră și se aruncă peste cap în apă; dacă, la căderea pietrelor în apă, nu sar stropi, înseamnă că *„îneci pe dracu’”*, ceea ce semnifică inutilitatea cântecului spus, pentru că apa nu va ieși din urechi - Maramureș (BOGDAN,p.53-55; 100). În Oltenia, se obișnuiește să se așeze, sub capul celui decedat, 9 pietricele de mărimea alunelor, în grămăjoare de trei pietricele; unii locuitori, din Dolj și Vâlcea, aleg 6 pietricele albe și 3 cenușii; tot în Vâlcea, se obișnuiește să se pună sub capul mortului tot 9 pietricele, fără să se urmărească o culoare anume, însă însoțite cu o bucățică de marmură albă și de săpunul folosit la scăldat; în Olt și Argeș, rudele decedatului aruncă în mormânt mai întâi un număr de pietricele și

apoi o mână de pământ, precum și monede; pietricelele sunt astfel alese încât să fie în majoritatea lor albe; în Mehedinți, sub capul mortului se pun două pernițe suprapuse: în prima se pune iarbă verde, simbol al nemuririi; în cea de-a doua, așezată deasupra, se pun 9 muguri de copac (3 de plop, 3 de salcie și 3 de fag), 9 pietricele, un pieptene, o oglindă și puțină lână; prezența lânii amintește de viața pastorală, iar mugurii arborilor neroditori (plop, salcie, fag) au semnificația ne-rodirii, în sensul că mortul să nu mai dea *„roade"*, adică să nu mai atragă după sine și alți membri din cadrul comunității sale; folosirea pietricelelor albe, negre sau cenușii, așezate sub capul defunctului, aruncate peste sicriu sau așezate în olcuțe speciale în mormânt este legată de viața mortului, trăită de el cu *„zile albe"*, zile intermediare sau *„zile negre"*, constituind, pentru dalbul de pribeag, din partea celor rămași în viață, un fel de certificat de înmormântare, de calificare a vieții lui trăite pe pământ pentru „Marea Trecere" spre nemurire; explicația pietricelelor puse în mormânt poate fi găsită în Pliniu cel Bătrân, care afirmă: „Deșertăciunea omenească, meșteră să se înșele pe ea însăși, socotește în felul tracilor, care pun în urnă pietre de culori diferite, după cum o zi este bună sau rea, iar în ziua morții le numără și astfel îl judecă pe fiecare"; Phylarchos, istoric din sec. al III-lea î.Ch., scrie: „Sciții, înainte de a se culca, își aduc tolba și, dacă s-a întâmplat că au petrecut ziua aceea fără supărări, aruncă în tolbă o pietricică albă, iar, dacă au avut necazuri, una neagră; când cineva moare, i se ia tolba și i se numără pietricelele; dacă înăuntru găsesc mai multe pietricele albe, îl socotesc fericit pe răposat"; de altfel, Menandru ne amintește că „ziua bună se numește albă"; în completarea informațiilor etnografice, vin și informațiile obținute din săpăturile arheologice efectuate în Oltenia, unde s-au descoperit, în mormintele neolitice, pietricele amestecate cu nisip, așezate în vase speciale, dar explicația dată de mentalitatea tradițională ține de sfera magicului: *„așa trebuie făcut, să nu se facă mortul strigoi"*, ceea ce înseamnă că înțelesul originar s-a pierdut (PRESA). O semnificație aparte o au cele 9 pietre găurite, aflate în râuri, în locuri de *„unde se adapă curcubeul"*, care sunt puse sub capul mortului sau în gură, urechi și nas, obturând orificiile pe unde ar putea să iasă sufletul și să se facă strigoi; ele sunt înlocuite uneori cu bucățele de marmură; au semnificația efectului magic legat de locul de proveniență (de la „piciorul" curcubeului, simbol cosmic al vieții și al regenerării, prin triumful soarelui), dar sunt explicitate și prin credința ancestrală în puterea elementelor primare, cum ar fi pământul, piatra, metalul - Banat;Țara Oașului (**4.**BOCȘE,p.354). Cât timp se sapă groapa, unul din gropari, cu un ciocan de zidărie sapă apăsat semnul crucii pe lespedea mormântului sau pe o piatră de râu cu o suprafață mai plată; după înmormântare, această piatră este așezată în fața crucii și pe ea se aprind lumânările și tămâia timp de 40 de zile, după care ea este mutată în spatele crucii; tot de această piatră se sparge și oala din care li se toarnă apă groparilor să se spele și să spele și uneltele folosite la săpat; este știut că unele sate bănățene au fost mutate de pe amplasamentul lor, „trase" la drum sau la vale cu ocazia preconizatei vizite a lui Franz Iosif, și cu această ocazie au fost mutate și cimitirele, dar pietrele de la morminte, golite de semnificația lor inițială, au fost folosite la ridicarea împrejmuirilor actualelor gospodării și pot fi întâlnite și azi în gardurile de piatră care mai există, de pildă, la Borlova (**3.**ANTONESCU,p.277). Înseamnă eliberare de un necaz, pentru cine visează vas de piatră; dar înseamnă vorbe grele de la dușmani pentru cine se visează că este lovit de pietre; păreri de rău, supărare și lacrimi va aduce celui care visează că primește pietre scumpe; oboseală fără folos celui care visează că adună pietre scumpe; va pierde câștigul cel care se visează tocmind pietre scumpe, dar necumpărându-le; va fi lipsit de un lucru trebuitor cine visează că a pierdut piatra dintr-un inel; vestește bogăție sau căsătorie cui visează că a găsit pietre scumpe; înseamnă onoare, cinste, demnitate, dar în spatele lor ură și invidie pentru cel care visează că poartă o bijuterie cu mărgăritar - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *piatră-primăvară-tunet-frunte*; *piatră-mei*; *piatră-pământ-monedă*; *iarbă-plop-salcie-fag-9-pieptene-oglindă-lână.*

PIEPTENE (A SE PIEPTĂNA)
Se fac bube sau crăpături pe limbă, dacă se bagă pieptenele în gură, sau dacă se ating buzele cu el, sau măcar dacă se dă pe la nas cu mâna care a ținut un pieptene - Muntenia; Vâlcea;Tecuci; Suceava; i se face pielea feței aspră cui umblă cu pieptenele, nu se spală pe mâini și apoi pune mâinile pe față - Teleorman; dacă îi cade pieptenul cuiva, când se piaptănă, înseamnă că: vine în casă un oaspete rar, dacă pieptenul cu dinți rari cade jos; vine un oaspete obișnuit de-al casei, când cade pieptenul cu dinții deși - Suceava; i se va întâmpla un necaz celui care, pieptănându-se, îi cade din mână pieptenele, dar, dacă îl șterge imediat pe o pânză, nu se va întâmpla nimic - Botoșani; în zi de Paște să nu se pieptene părul, fiindcă apoi cade - Țara Oltului; se crede că acela care umblă cu pieptenele în ziua Sfântului Apostol Andrei (30 noiembrie) va fi mâncat de lupi, din care cauză femeile se feresc, în această zi, nu doar să pună mâna pe pieptene, dar chiar să-i rostească și numele - Botoșani; femeile nu se piaptănă în ziua Sfântului Andrei, pentru că pădurea este a fiarelor sălbatice - Iași; soțul unui mort nu trebuie să se pieptene o săptămână, pentru că altfel moare și el - Muntenia; se crede că, dacă a furat cineva un pieptene și moare, apoi trupul lui se umple imediat de păduchi - Suceava; în caz că la pășunat se pierde o vacă, se iau doi piepteni de pieptănat inul sau cânepa și se pun cu dinții unul într-altul, pentru ca tot așa să stea și gurile lupilor la vederea vacii, până aceasta este găsită - Muntenia; se încleștează pieptenii de cânepă unii în alții, ca și gura lupului să nu se poată deschide și să apuce vita sau oaia - Țara Oltului (**2.**GOROVEI, p. 28;127;143;176;194;247;GOLOPENȚIA,p.110;136). Dacă strigoaicele au luat laptele de la vreo vacă, femeile caută o *ragilă* (unealtă formată dintr-o scândură în care sunt înfipți dinți de fier, prin care se trage cânepa sau inul melițat, pentru ca să se curețe de puzderii și de câlți - ȘĂINEANU,IV, p.327), scot un dinte din ea, îl bat în fundul doniței în care este muls laptele, apoi mulg vaca și „bat” cu puțin din laptele rămas după strecurare ugerul vacii, atingând ugerul cu vârful dintelui și atunci cea care a luat mana animalului nu mai poate sta locului, o apucă un fel de mâncărime în tot trupul, nu mai poate dormi, lucra și mânca, încât trebuie să întoarcă mana, pentru că altfel moare - Neamț (**2.** MARIAN,II,p.266-270). În seara de ajun a Bobotezei (5/6 ianuarie), sub mai multe farfurii se pun diferite obiecte, fiecare având altă semnificație; astfel, se crede că flăcăul care indică farfuria sub care se află un pieptene va lua de soție o fată bogată cu dinții răriți; se repetă de trei ori procedeul, pentru conturarea unui profil moral și fizic mai complex al viitoarei soții; mai nuanțată este interpretarea prezenței pieptenului în Mureș și Bucovina, unde semnifică om colțat, cu gura mare, dar poate însemna și văduv sau atât de încrezut încât tinerii nu se vor putea căsători, ultima credință privindu-i în special pe flăcăi (**2.**MARIAN,I,p.66;141). Pieptenele nu este un semn prea bun, când este nimerit de către o fată sub strachina unde a fost pus acest obiect la obiceiul de aflat destinul, numit *Vergelul,* și care se practică în noaptea sau a doua zi dimineața de Anul Nou, deoarece înseamnă că viitorul soț al fetei va fi un bărbat cam colțos și va veni de peste o pădure - Banat;Transilvania; când se spală în ziua de Crăciun, fetele pun apoi pieptenele și săpunul sub pernă, ca să-și viseze ursitul (PRESA). Mai ales copiilor li se spune să nu-și bage pieptenele în gură, pentru că li se înnegresc dinții; pieptenul pus sub un blid, în jocurile practicate la șezători, ascunzându-se și alte obiecte sub diferite vase, și indicat de către o fată înseamnă că va lua un bărbat cu dinții mari - Maramureș (BOGDAN,p.100; 121). Și în Țara Lăpușului, la jocurile din ajun de An Nou, indicarea vasului sub care se află un pieptene înseamnă tot bărbat cu dinți mari (**2.**LATIȘ,p.97). Pieptenele și săpunul folosite la toaleta unui mort nu se mai întrebuințează și se aruncă într-un râu - Sibiu; sau se îngroapă împreună cu mortul, punându-se în sicriu, sub pernița celui decedat - Muntenia; sau se dau de pomană celui care a spălat cadavrul - Suceava (**3.**MARIAN,III, p.43).

PIAȚĂ v. TÂRG.

PIAZĂ-REA
Este un duh rău, al nenorocului, care se întrupează într-un om, un câine negru sau găină care cântă cocoșește; și oamenii însemnați sunt considerați a fi tot piază-rea, aducători de ghinion, cum ar fi spânii, oamenii cu părul roșu, pociții, ologii etc.; se crede că duhul cel rău își poate îndeplini menirea lui mai ușor sub forma unor persoane care au mai multă trecere în fața oamenilor (preoți, călugări, babe etc.), decât dacă s-ar arăta sub forma lui proprie; de aici și practicile de anihilare a efectelor negative: cine se întâlnește cu un preot trebuie să traverseze drumul de-a curmezișul, sau să se facă trei pași înapoi, sau să se scuipe de trei ori peste umăr, să se arunce în urma lui cu țărână, fân, paie, bețe, pietre, ace etc. (PRESA).

PICIOR
Piciorul, ca parte componentă a trupului uman, având și încărcătură falică, este implicat în actele de magie erotică, bazată pe folosirea urmelor lăsate de pașii omului iubit sau pe manipularea pieselor de încălțăminte; urmele sunt dezgropate și puse să se usuce într-un vas, ca să se usuce de dor și ființa celui vrăjit; călcatul pe picior este un simbol al apropierii corporale, pentru că s-a uitat sensul falic al piciorului; el este prezent la toate nunțile, fiind asociat cu ideea de dominare din partea unuia dintre cei doi tineri; dar dansurile și jocurile în care abundă săriturile și bătăile cu piciorul în pământ au funcția de a stimula fertilitatea solului și fecunditatea oamenilor, conform versurilor: *„Unde hora se-nvârtește,/Dedesubt pământul crește!"*; *„Tot pe loc, pe loc, pe loc,/Să răsară busuioc"* (EVSEEV,p.31-34). Când se merge cu picioarele înapoi, se spune că atunci Maica Domnului plânge, iar diavolul râde - Botoșani; sau moare unul din părinții celui care merge cu picioarele îndărăt - Muntenia;Suceava;Botoșani; când, după naștere, femeia se duce pentru prima dată să aducă apă de la vreo fântână, să-și toarne puțină apă pe piciorul drept, de la gleznă în sus, ca să nu-i piară laptele din sân - Vâlcea; în scăldătoarea unui copil nebotezat mai întâi își spală picioarele moașa, ca pruncul să umble curând și să fie iute la mers - Muntenia; copilul mic, luat în brațe de către mama sa, nu este bine să fie apoi pus la picioare, pentru că toată viața lui va sta la picioarele altuia - Moldova; să nu se sărute copilul, când este mic, la călcâie, pentru că, atunci când va fi matur, nu va mai asculta de părinți - Suceava; pentru ca un copil mic să meargă mai repede, este bine ca mama lui să se spele pe picioare de la genunchi în jos - Suceava; când copilul desfășat stă cu picioarele ridicate, sau se uită printre picioarele sale la alt prunc, este semn că mama lui va mai face și alți copii - Muntenia; nici în joacă să nu se dea cu palma peste tălpile copilului, pentru că nu mai crește - Muntenia; nu se gâdilă copilul în talpa piciorului, deoarece nu mai crește - Suceava; în Duminica Învierii Domnului (Paștele), la coborârea din pat, să nu se calce direct pe dușumeaua sau pe pământul gol, ci pe ceva așternut jos, ca să nu-i usture tălpile, peste vară, pe oameni - Suceava; mâncărimea în talpă înseamnă joc, dans - Iași; își șterge norocul cel care, după ce s-a spălat, își șterge și picioarele - Galați; să nu se umble cu un picior desculț și cu celălalt încălțat, fiindcă moare cineva din casă - Dolj; Muntenia;Galați; nu este bine ca omul să umble cu un picior desculț, pentru că, după câți pași a făcut, tot atâți ani va rămâne văduv - Argeș; sau pentru că va umbla și în viață fără pereche, adică ori rămâne văduv, ori nu se mai poate însura - Suceava; să nu se meargă cu un picior încălțat și cu celălalt descălțat, pentru că acela va umbla mult până se va însura - Vâlcea;Suceava; trage a văduvie cel care, însurat fiind, merge cu un picior încălțat și cu celălalt desculț - Iași; să nu se treacă peste piciorul cuiva, că moare mama celui care o face; pentru a nu se întâmpla o atare nenorocire, este indicat să se treacă înapoi peste piciorul pășit - Gorj; să nu se treacă peste piciorul cuiva, pentru că acela va cădea la hora de la nunta celui care l-a pășit - Dolj; dacă, în fugă, cineva trece peste picioarele cuiva, este obligat să-l treacă înapoi, pentru că altfel îi va merge rău celui pășit - Muntenia;Galați; să nu se legene picioarele, când se stă la masă, pentru că se crede că este legănat diavolul - Muntenia;Suceava; să nu se legene deloc picioarele, când cineva stă pe scaun, pentru că leagănă pe diavol - Muntenia;Suceava; să nu se plece la drum făcând primul pas cu piciorul stâng - Muntenia;Botoșani; când se trece într-

o țară străină, unde nu a mai fost niciodată, cel care călătorește să o facă întâi cu piciorul drept, ca să-i meargă bine - Muntenia; dacă i se bate cuiva tendonul de la pulpa piciorului stâng, este semn că va avea un nou prieten - Suceava; când cineva, intrând sau ieșind de undeva, își târâie picioarele, este semn că după el urmează și alții - Suceava; cine târâie picioarele la intrarea într-o prăvălie înseamnă că aduce clienți, iar cine le târâie la plecare înseamnă că ia din mușterii - Botoșani; ca să se mărite, o fată este bine să tragă cu piciorul covorul pe care stă o mireasă - Suceava; ca femeia să-și domine soțul în căsnicie, este indicat ca, la momentul nunții, când mirii și nașii joacă „Isaia dănțuiește", mireasa să-l calce pe talpa piciorului pe mire, ca el să se teamă de soția lui - Bihor;Muntenia;Moldova;Suceava; tot în acest moment al cununiei, dacă mireasa își târșâie piciorul, până într-un an se vor mărita toate fetele care sunt în biserică în acea clipă - Moldova; femeia să se păzească să-i vadă bărbatul piciorul până la genunchi, pentru că nu o va mai iubi - Muntenia; este rău să se prefacă cineva că merge șchiop - Galați; când pulpa piciorului prinde a avea un tremur nejustificat, este semn că va muri cineva dintre neamuri - Suceava; dacă un animal domestic (câine, pisică, purcel etc.) șchioapătă, trebuie să se azvârle cu ceva în el și apoi să se pună mâna, cu care s-a azvârlit, sub talpa piciorului șchiop și îi va trece infirmitatea de moment - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.35-36;59;62;70;129;142-143;146;163; 165;170;173; 193;213;229-230;249;NOTE,Antonescu). În lunea de după Duminica Mare (a Rusaliilor), cete de copii umblă din casă în casă și gazdele îi spală pe picioare, în credința că astfel nu le vor mai crăpa tălpile peste vară; astăzi, spălatul picioarelor se practică și bărbaților și femeilor - Teleorman (CRISTEA,p.51). Aduce noroc pasul făcut cu piciorul drept, la ieșirea din casă; ieșirea cu piciorul stâng din casă poate să însemne că drumul ce urmează a fi făcut sau scopul pentru care se face nu va fi realizat sau poate aduce neplăceri; să se calce pe podea cu piciorul drept la sculareea din pat; când se intră într-o casă în care se urzește, să se ridice un picior cât mai sus și să se rostească *„Să fie rostul mare!"*, pentru ca să nu se încurce firele în timpul țesutului; tinerii necăsătoriți să nu fie măsurați peste picioare, pentru că nu se mai însoară - Maramureș;Muntenia;Suceava (BOGDAN,p.102-103; NOTE,Antonescu;Băncescu). Cine visează că stă drept în picioare înseamnă că va călători în străinătate; va scăpa de griji cel care visează că își spală sau spală picioarele cuiva; dacă va visa că i se taie picioarele să se aștepte la ce este mai rău și să nu pornească în nici o călătorie; este întristare în familie pentru cine visează că își pierde un picior și este prevestire rea pentru cel care se visează desculț - Bucovina (NOTE, Băncescu).

PIELE

Pielea de cerb sau de bour, care învelește fabuloasa locuință a mirilor, are rolul de a îndepărta orice maladie de trupul tinerilor; învelirea omului într-o piele de animal, cum este *cerbuțul* și atâtea măști animaliere din cadrul obiceiurilor de urare și colindat la Anul Nou, are rolul de a proteja familia, casa, vitele și câmpul de forțele malefice; dar dormitul, în timpul nopții, într-o piele de oaie sau de berbec, de culoare neagră, obținută prin sacrificarea animalului înainte de culcare, declanșează visuri profetice, culoarea neagră indicând legătura cu infernul (BUHOCIU,p.117-118). Pe bucata de piele rămasă după confecționarea unei perechi de opinci, se face semnul crucii, fiindcă apoi își face dracul opinci din ea - Vâlcea; se afumă în casă cu piele găsită, ca să se scape de gândaci - Suceava (**2.**GOROVEI,p.78;101).

PIERSICĂ (fruct de *Prunus persica* sau *Amygdalus persica* - DLRM,p.615)

Cine visează că mănâncă piersici înseamnă câștig - Suceava (NOTE, Băncescu).

PIFTIE

În dimineața Anului Nou sau în Vinerea Mare, femeile măritate, după ce au măturat prin casă, se apucă să prepare piftie (răcituri), în credința că trupul le va fi fraged și gras, în decursul anului, ca piftia - Muntenia (**2.**MARIAN,I,p.111;**2.**GOROVEI,p.62).

PIPĂ
Pipa (*luleaua*), ca și *tutunul*, este o născocire diavolească; drăcoaica *Pafa* sau *Pâca* are doi fii, care, după ce au făcut tutunul, au zămislit și o ulcicuță din lut, în care să se pună și să se ardă buruiana cea drăcească; dar, în loc de toartă, i-au pus o țeavă din soc, înadins ca fumul să nu iasă doar pe deasupra, ci și prin țeavă, pentru ca oamenii, care vor să o pomenească pe *Pafa*, să poată trage fumul și în piept și apoi să-l elibereze pe gură și pe nas; de atunci, buruiana dracului, pusă în pipă sau în lulea, aprinsă și introdusă între buze și între dinți, suptă cu poftă și eliberând duhul tras din ea, dă naștere unui vuiet sau pocnet însoțit de un fum gros, care produce un fel de *paf!* sau *pâc!*, amintind astfel de Pafa sau Pâca, mama dracilor; și tot de atunci, pipei i se mai spune și *cădelnița dracului*; o altă legendă din Bucovina narează că pipa a fost făcută de drac pentru uzul său, dar niște băieți au găsit-o și au urinat în ea, din care cauză necuratul, de ciudă, a dat-o oamenilor; dacă un bărbat trage din lulea timp de șapte ani la rând, dracul îi iartă toate păcatele - Suceava; femeia nu are voie, nici măcar de la dracul, să tragă din pipă - Bucovina; dacă unui gospodar, care are cloșca pe ouă, îi intră în casă un fumător, iar acesta ia jar din vatră, ca să-și aprindă pipa, să nu fie lăsat să-i închidă capacul, pentru că mor puii în ouă - Transilvania; omul care pleacă la semănat grâu să nu tragă din lulea în prealabil, fiindcă lanul face tăciune - Moldova (PAMFILE,p.70-71;88). Când sfârâie luleaua este semn de ploaie - Vâlcea (**2.**GOROVEI,p.266). Iar când arde prost, chiar dacă a fost curățată, înseamnă că a fost dorită de altcineva (PRESĂ).

PIPĂRUȘ
Băiat imaginar din poveștile populare românești, de dimensiunile unui bob de piper, dar înzestrat cu puteri neobișnuite (ȘĂINEANU,I,p.233).

PIPELCUȚĂ
O altă denumire, întâlnită în basmele populare românești, prin care este strigată Cenușăreasa (ȘĂINEANU,I,p.233).

PIPER (*Piper nigrum* - DLRM,p.618)
Cel ce varsă din întâmplare piper se va certa cu cei din casă - Suceava; este semn de ceartă, când se varsă piperul pe masă - Muntenia;Argeș;Iași;Suceava; pentru a provoca zâzanie într-o familie, este suficient a presăra piper pe jos - Suceava; va umbla bătut cine scapă piper pe masă - Suceava; atâția pumni va lua, câte boabe de piper a scăpat cineva pe masă - Suceava (**2.**GOROVEI, p.47; 194;215). Nu este bine să se scape sau să se presare piper pe jos, pentru că aduce vrajbă în casă - Suceava (NOTE,Băncescu).

PIROSTRIE
Obiect de gospodărie făcut dintr-un cerc sau dintr-un triunghi de fier, sprijinit pe trei picioare, pe care se așează oala sau ceaunul la foc (ȘĂINEANU,IV,p.191). Să nu se lase pirostriile pe foc fără întrebuințare, pentru că moare soacra - Tecuci; dacă, după ce se face mămăliga, nu se iau pirostriile de pe foc, se crede că acela ce nu o face va sta numai în foc pe lumea cealaltă - Suceava; când ard pirostriile pe foc înseamnă că vremea va deveni ploioasă - Tecuci; când se înroșesc foarte tare pirostriile pe foc este semn că vremea va deveni geroasă - Vaslui (**2.**GOROVEI,p.144; 194; 262; 267).

PISICĂ (*Felis domestica* - DLRM,p.620)
Pentru că se hrănește cu șoareci sau numai pentru că îi omoară, pisica asigură, în mod indirect, belșugul și prosperitatea casei pe lângă care trăiește; din acest motiv, ea este considerată ca o vietate bună, aducătoare de noroc, „năzdrăvană” și chiar plăcută lui Dumnezeu; dar, pentru că a mâncat, printre altele, și soarele, mentalitatea tradițională românească o acuză că s-a lăsat

pătrunsă de maleficul „drăcesc”, transformându-se, pe neștiute, într-o ființă consacrată diavolului; astfel, se spune că diavolul își ară ogorul cu pisicile și coțofenele; aura malefică a pisicii este întărită și de credințele în care se susține că strigoaicele și însuși diavolul ar lua adeseori chipul ei, pentru a se putea strecura mai ușor și nebăgați în seamă în casele oamenilor (*„să nu ai în casă mâță neagră, că ții pe dracul"*, iar, în Vâlcea, se spune despre pisicile slabe, costelive că arată așa, fiindcă a arat dracul cu ele); o pisică neagră care taie calea cuiva sau care se obișnuiește la vreo casă poate să fie de bun sau de rău augur, după cum, dacă pleacă altundeva, poate să fie semn rău, de moarte, dar și prilej de bucurie, pentru că, odată cu ea, s-au dus din casă nenorocul și sărăcia casei; are destul de puternice conotații cu moartea sau măcar cu aspectele negative ale existenței umane, din care cauză este considerată „spurcată”, crezându-se astfel că atunci când își face nevoile sub pat sau după ușă sau când miorlăie în timpul nopții înseamnă că nu este curat în casă - Tecuci; după cum nu este bine să se crească pisică de culoare vânătă pe vremea când sunt strânse recoltele, pentru că își va face nevoile în casă - Tecuci; din motivele expuse până aici, reiese că pisica reprezintă o sumă a contrariilor, loc de întâlnire al celor mai variate, opuse și stranii caracterizări, împletind în ființa sa maleficul cu beneficul, fecunditatea cu moartea, inocența cu viclenia, divinul cu impurul; i se remarcă, uneori cu insistență, mai repede trăsături ca ura față de om, chiar perfidia (*„pisica e dușmană, necredincioasă, vrea răul stăpânului, să orbească sau să moară toți ai casei, ca să le poată lua mâncarea din mână"*, ori *„e vicleană, mănâncă cu ochii închiși, ca, pe lumea cealaltă, să poată jura că stăpânul nu i-a dat nimic de mâncare"*); pe scara animalelor apropiate omului și folositoare, pisica ocupă ultimul loc, pentru că utilitatea ei nu se regăsește nici în alimentație, nici în agricultură și nici în procesul de confecționare a vestimentației și a celorlalte textile; în ghicitori în special, pisica (mâța) este întruchiparea lenei și ineficienței; mai mult, se crede că prietenul bărbatului este câinele, iar al femeii este pisica, deoarece cele două animale nu se înțeleg, dar și pentru că, cu mai puțină trudă, pisica și femeia își câștigă existența, stând mai mult în casă, la căldură, în schimb câinele și bărbatul mai mult pe afară umblă, prin frig și ploi; această asociere este atestată și de legendele care relatează felul cum a fost creată femeia: nu ar fi fost făcută din coasta lui Adam, ci din coada unei pisici lacome, care a furat coasta scoasă de către Demiurg din primul om; s-a repezit după ea, dar a prins-o doar de coadă, care s-a rupt și, neavând de ales, a plăsmuit femeia din coadă de pisică; copilul nebotezat peste care trece o pisică se crede că se spurcă, iar despre mortul nepăzit pe sub care sau peste care trece o pisică se spune că se va transforma în strigoi (COMAN,I,p.68-77). Aducerea unei pisici din altă localitate este egală cu aducerea sărăciei în casă - Galați; în general, pisica reprezintă semn rău, chiar și cea pripășită la casa omului, fiindcă ea se roagă să piară stăpânul, ca să mănânce ea totul - Vlașca; dar este bine când vine la casa unui om o pisică străină, mai ales când ea este de culoare neagră - Neamț;Iași; Suceava; în seara dinspre ziua Sfântului Apostol Andrei (30 noiembrie), fetele nemăritate fac niște plăcințele, cu unt și ulei, fiecare fată alegându-și bucata care o reprezintă, după care se aduce pisica în casă și care plăcințele sunt mâncate mai întâi de pisică acele fete se vor mărita în cursul anului - Suceava; femeia gravidă să nu dea cu piciorul în pisică, fiindcă i se va umple copilul de păr - Țara Oltului; este semn de rău augur, când pisica se spală pe bot - Neamț; va urma vreme rea, când sare pisica prin casă - Suceava; când se linge pisica este semn de ploaie - Vrancea;Galați;Suceava (**2.**GOROVEI,p.258;265;267; 280-282;GOLOPENȚIA, p.89). Se crede că este păcat să se omoare vreo pisică, pentru că Dumnezeu, după săvârșirea păcatului de către Adam, a blestemat Pământul, cu excepția neamurilor pisicii și ale câinelui, sau că mâța se roagă la Dumnezeu ca nu cumva să fie nevoită să trăiască într-o casă fără copii sau unde căldarea de apă sau de lapte stă uscată - Bucovina; ca murăturile să se facă bine este indicat să nu se ucidă pisică - Iași; cui îi sunt dragi pisicile îi sunt dragi și copiii - Suceava; este semn bun, când cineva vede pisică spălându-se pe bot - Neamț; pisica moare dacă nu mănâncă timp de 40 de zile pește - Muntenia; se crede că mănâncă cu ochii închiși și apoi se jură că n-a mâncat nimic - Bucovina; când își ascute ghearele înseamnă că vede pește - Vaslui; atunci când pisica se scutură

lângă un om, este semn că acela va întâmpina o supărare - Tecuci; va urma ceartă în casa unde pisica tușește - Bucovina; casa pe lângă care trăiește o pisică neagră este bântuită de nenorociri - Bucovina; sau se spune că acel stăpân ține pe dracul în casă - Moldova; totuși este bine ca tot omul să țină pe lângă casă o pisică neagră, pentru că de acea gospodărie nu se ating necazurile - Teleorman;Suceava; tot rău aduce la casa omului și pisica roșcată - Vlașca; sau aduce sărăcie - Galați; când de la casa omului fug mâțele sau mor este semn rău - Suceava; se zice despre mâța care fuge de la o casă la alta că ia norocul casei cu ea și-l duce la noul stăpân - Bucovina; este semn de moarte când pisicile miaună îndelung și-și fac nevoile în casă - Moldova; mieunatul insistent poate să fie și aducător de sărăcie - Tecuci; mortul peste care sau pe sub care a trecut pisica se transformă în strigoi - Ialomița;Vrancea;Tecuci; să nu se transporte pisică în car sau în căruță, pentru că slăbesc animalele înhămate sau înjugate la acel mijloc de transport - Iași; cel ce nu este sigur asupra succesului unui drum sau al unei activități să apuce pisica de după cap, cu degetul mare și cel mic, și să zică: *„Dacă m-oi duce în cutare loc ori dacă am să fac ceva și-mi va fi în plin, atunci să te scuturi, iar de nu, să-mi stai ca turta-n vatră"*; de se va scutura, se poate pleca, iar de nu, să nu se pornească omul la drum sau la treabă, că nu-i va merge bine - Dorohoi; se spune, frecând pisica după urechi: *„Pisicuță miorlăită, dacă cutare va lua în căsătorie pe cutare, să te scuturi, să te bucuri, iar de nu, să stai pe loc ca turta-n foc"*, crezându-se că ursita se va împlini, dacă pisica se scutură - Muntenia; când cineva se mută în alt loc, se spune că nu este bine să treci pisica peste o apă curgătoare - Moldova; sau să nu fie luată deloc, fiindcă odată cu ea este dusă în noua locuință și sărăcia - Iași;Suceava; femeia gravidă să nu dea cu piciorul în mâță, că va avea copil cu păr pe spate - Bucovina; cine dă altcuiva un pui de pisică să i se plătească pentru el, fiindcă altfel cel ce dă va primi pe lumea cealaltă de pomană numai pisici - Muntenia; fetele să nu omoare pisici, fiindcă vor avea parte numai de ele pe lumea cealaltă - Dolj; când un copil are bube la încheietura gurii, să i se dea prin acel loc cu coada de la pisică, pentru a-i trece - Dolj; când tună și fulgeră, să nu se țină pisica în casă, pentru că se ascunde necuratul în ea și casa poate fi trăsnită - Suceava;Bucovina; sau să nu se stea lângă pisică, fiindcă diavolul se ascunde în părul ei și este posibil să-i trăsnească și pe cei din preajmă - Buzău;Ialomița; pisica aduce răul la casa omului, pentru că ea se roagă să moară stăpânul, ca să mănânce tot ce este în casă - Vlașca; nu trebuie nimeni să poarte grija pisicilor, pentru că ele se roagă să moară toți ai casei și să rămână doar un om bătrân, căruia să-i poată lua mâncarea din mână - Ialomița; când își face nevoile sub pat sau după ușă înseamnă că nu este curat în casă - Tecuci; există credința că, dacă i se taie sau i se pârlesc mustățile, nu mai prinde șoareci - Bucovina; să nu se mănânce după mâță, pentru că este posibil să se capete boală de plămâni - Iași; tot boală de plămâni capătă și cel care bea apă din ulcica în care s-a uitat pisica - Tecuci; când cineva suflă în mâncarea pisicilor, dă ceva din sufletul lui acestora - Argeș; este rău de moarte dacă pisica este lăsată să treacă pe deasupra sau pe dedesubtul ițelor, când acestea se pun la războiul de țesut - Vâlcea; ca pisica să nu se mai atingă de bucatele din casă, după care mâncând copiii se pot îmbolnăvi, i se taie vârful cozii - Bucovina; pisica să nu fie lăsată să treacă pe sub vacă, pentru că îi fură laptele - Tecuci; când pisica își linge labele, vin oaspeți în casă - Tecuci; sau sosește vreo veste - Bucovina; se crede la fel și când se suie pisica pe cuptor - Suceava; când pisicile se bat și se mușcă, omul care zace bolnav va muri - Moldova; cine mănâncă din mămăliga din care au luat pe neștiute și mâțele începe să tușească, ori este suficient să se înghită din întâmplare un păr de pisică, din care cauză se poate muri - Tecuci; dacă i se pune cuiva în mâncare carne de pui de pisică, acela se umflă, tușește și scuipă până moare - Suceava; bărbatul căruia femeia îi pune în mâncare creier de mâță nu o va bate - Bucovina; când pisica se uită la fereastră înseamnă că vine vreme rea, dar, dacă se suie pe fereastră și stă acolo mult sau dacă doarme mult pe pat, este semn că timpul se îndreaptă și urmează vreme frumoasă - Suceava; dacă se spală - Ialomița, sau dacă se scoală din pat și se trântește în mijlocul camerei, zilele friguroase ale iernii sunt pe sfârșite - Suceava; sau se va face vreme frumoasă - Bucovina; când stă pe vatră și se uită în cuptor, va veni vreme friguroasă -

Suceava; dacă se suie pe sobă și de acolo privește la ușă este semn de frig, dar, dacă se culcă lângă pragul ușii, înseamnă că vremea se încălzește - Suceava; dacă însă zgârie la ușă înseamnă că urmează mare frig - Bucovina; același lucru se va petrece și dacă zgârie rogojina - Tecuci; când își ascute ghearele de stâlpul hornului - Vaslui, sau se spală pe cap - Dolj;Vrancea, sau toarce, va ploua - Tecuci; este semn de furtună sau de viscol, când pisicile sar și se joacă prin casă - Bucovina (**2.**GOROVEI,p.8;9;21;30;38;39;80; 81; 95; 138; 139; 146;156;170;176;178;185;194;211;221; 233; 234;247;260;261;262;263;265; 266; 267;280;281;282). Nu este bine să se bea apă după pisică; când pisica se spală insistent, se întinde și zgârie este semn că vremea se va înrăutăți, ori, dacă se spală astăzi, omul să nu plece a doua zi la drum nepregătit de ploaie, iar de zgârie pământul sau vreo haină este semn că în următoarele zile va fi secetă - Maramureș (BOGDAN,p.12;124; 134). Se spune că, dacă pisica se așează cu spatele la foc, anunță frig și ninsoare - Oltenia;Muntenia (**2.**MARIAN,I,p.88).

PISTOL v. PUȘCĂ.

PITICOT
Personaj fantastic și original, este în fapt un pitic cu chip și grai omenesc, cu statura de un cot, de o palmă sau de o șchioapă și cu barba lungă de un cot, în care se tot încurcă de câte ori vrea să fugă; locuiește în codri, în păduri dese și necălcate de om, unde are o căsuță ridicată într-un vârf de plop; când coboară din copac, încalecă pe un iepure șchiop sau pe o jumătate de iepure, cu ajutorul căruia străbate tot pământul, uneori ajungând și pe tărâmul celălalt; ar fi avut și o fată foarte frumoasă, pe care însă i-ar fi răpit-o Făt-Frumos; se crede că în palatele locuite de Piticot este curățenie desăvârșită și pentru că trei fete frumoase au grijă de absolut tot, inclusiv să-i pregătească masa, după care dispar, fără să poată fi prinse sau văzute; se spune că ar avea ochi răi, pentru că acei care îi zăresc se deoache și se îmbolnăvesc, iar oamenii care calcă în vreo urmă de piticot sunt pociți și se pot însănătoși numai în urma descântecelor de pocitură; în Transilvania și Banat se mai numesc și pitici; în basme și povestiri au și alte denumiri: *Staticot*, *Statu-Palmă Barbă-Cot*, *Statu-Cot*, *Statu-Cot cu barbă cu tot* etc. (**1.**MARIAN,p.122-126).

PITPALAC v. PREPELIȚĂ

PITULICE (*Troglodytes troglodytes* - DLRM,p.621)
Cunoscută și sub numele de *aușel, împărățel, împărătuș* și *împăratul păsărilor,* pitulicea este una dintre cele mai mici păsări care viețuiesc pe meleaguri românești, adăpostindu-se prin mărăcinișuri, pe sub rădăcini și prin hogeaguri, în locuri înguste și ghimpoase, în general prin locuri pe unde alte viețuitoare nu pot pătrunde; din aceste motive, poporul a investit-o cu „putere”; legenda afirmă că, la desemnarea celei care să fie împăratul păsărilor, pitulicea le-a păcălit pe toate celelalte zburătoare, ascunzându-se în aripile vulturului; când acesta a obosit, ea și-a luat zborul și s-a putut înălța mai sus decât toate celelalte păsări; ducându-și existența prin cele mai înguste locuri, se crede că ea vede șerpii care vor să se facă balauri, iar aceștia nu mai cresc de frica ei (COMAN,II,p.64-65).

PIȚIGOI (*Parus major* - DLRM,p.622)
În plan folcloric, atributele sale sunt comune cu cele ale sticletelui; legendele îi explică astfel înfățișarea: în timpul unei ierni grele, păsările au hotărât să trimită pe una dintre ele până la soare ca să le dăruiască măcar o rază de căldură; singurul care s-a încumetat la un astfel de drum a fost pițigoiul cel mic la trup; ajungând la soare, el a smuls un mănunchi de raze, care, pe drumul de întoarcere, i-au ars hainele; în semn de răsplată, toate celelalte păsări i-au oferit câte un petic din îmbrăcămintea lor; alte legende narează că Demiurgul a chemat la el toate păsările ca să le

vopsească; pițigoiul a întârziat deoarece se încurcase în niște scaieți pe unde își căuta hrana; de aceea, a fost colorat cu toate resturile ce mai rămăseseră în oalele cu vopsele ale Demiurgului; tot de atunci, pițigoiul este cel dintâi care vestește venirea primăverii, fără să o aducă cu el, pentru că este o pasăre sedentară (COMAN,II,p.66-67). Când pițigoii cântă pe lângă casă sau cântă adunați în stoluri, se crede că vremea va deveni friguroasă și chiar va ninge curând; sau, dacă acest lucru se întâmplă pe timp de vară, este semn de ploaie și de furtună - Buzău;Suceava;Bucovina; când cântă în luna februarie este semn că, în curând, se va desprimăvăra - Bucovina; în Moldova, cine ambiționează să urce spre vreo demnitate poartă în interiorul căciulii un cap de pițigoi (**2.**GOROVEI, p.195;261;265;266;268;286).

PIVĂ

Obiect cu evidente conotații feminine; femeia însărcinată care va sta pe o pivă (piuă) va naște fată - Vâlcea;Argeș (**2.**GOROVEI,p.163). În ziua de Bobotează (6 ianuarie), fetele se duc dis-dimineață, până a nu răsări soarele și până a nu fi pornită piva, și pun la fusul ei puțină unsoare, rostind și un descântec, considerând că așa cum pocnește piva și se aude în sat, tot așa să se vestească și numele lor în tot locul; după ce piva pocnește, se ia unsoarea și se păstrează în casă, până în noaptea Învierii, când se ia, se leagă într-un petic de pânză și se pune sub aripa cocoșului, ocazie în care se mai rostește un descântec, crezând că așa cum cocoșul a vestit Învierea, tot așa să fie și fata sau flăcăul vestit peste toți; dimineața, se ia pânza de la cocoș, se pune la brâu și se duc și înconjoară biserica la Înviere; unsoarea se păstrează peste an, ungându-se cu ea înainte de pleca la horă sau în alte locuri publice; ungerea se face pe sprâncene, pe dosul palmelor, iar fata, dacă pune ochii pe un băiat, este bine să-i ungă o haină, pentru că aceasta nu se spală așa des - Banat (**2.**MARIAN,I,p.140). Serie simbolică: *pivă-unsoare-descântec-Paște-cocoș-biserică*.

PLACENTĂ

Casa sau *locul* în care s-a aflat copilul și care a fost păstrată într-un *ciob* sau oală este luată în cea de a treia zi de la nașterea copilului, când se face și scalda pruncului, se pun în ea trei boabe de piper, trei de tămâie, trei de usturoi și se îngroapă de regulă sub prispă, așezând vasul cu gura în sus, pentru ca femeia să nască și alți copii; dacă este îngropată cu gura în jos, femeia nu va mai face și alți copii și este păcatul moașei, în cazul că a pus-o astfel; boabele de piper și celelalte menționate sunt îngropate și ele împreună cu placenta, pentru ca nimic rău să nu se poată apropia de *locul copiilor* și nici de copiii născuți; în Bucovina, tot în acel loc se aruncă și apa primei scalde, care și ea este păstrată tot trei zile în același vas în care se pune și placenta; tot în Bucovina, mai există obiceiul ca placenta să fie stropită de moașă, imediat după naștere, cu agheasmă, după care se îngroapă într-un loc puțin călcat, de pildă, în tindă după ușă; în casă nu se îngroapă niciodată, pentru că este păcat; placenta se pune întâi într-o covată, apoi se îngroapă în tindă sau în șură, ca să nu dea câinii de ea, pentru că este păcat, fiind sânge de creștin - Suceava; în Muntenia, în locul unde se îngroapă *casa* se pune și o monedă de argint, ca să aibă copilul care a stat în ea noroc de bani (**3.**MARIAN,II,p.179). La îngroparea placentei, moașa pune în ea trei grăunțe de grâu, un cui de fier, tămâie și trei boabe de piper, apoi totul se pune într-o oală și se îngroapă sub talpa casei sau a șurii, unde sunt încheiate bârnele; ca să nu mai facă prunci, mama cumpără un lacăt mic, îl închide și îl îngroapă împreună cu placenta; dacă mai târziu se răzgândește, îl dezgroapă, îl descuie și îl îngroapă în același loc - Țara Hațegului (CLOPOTIVA,II,p.408-410). Placenta eliminată după nașterea copilului se îngroapă sub talpa casei, sau în cămară, sau în spatele pragului de la ușă, sau în tindă, sau după cuptor, sau după masa din spatele camerei, pentru ca băiatul să stea întotdeauna în capul mesei, iar fata să se mărite de tânără - Țara Oltului; placenta vițelului de bivoliță se îngroapă în grajd, chiar în locul unde în mod obișnuit stă animalul legat pentru a fi muls, iar în acel loc se toarnă o căldare cu apă de fântână și se pun trei boabe de grâu, trei de piper, puțin cărbune, trei mlădițe de măr, alte trei de păr, apoi se fac trei mătănii și se rostește o

rugăciune către Dumnezeu și Maica Domnului, crezându-se că astfel bivoliței nu i se va lua laptele de către strigoaice - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.90-91;126). În Maramureș, placenta este îngropată cu mare grijă de către moașă în grădina cu flori, în loc neumblat; dacă mama nu vrea să mai aibă copii, oala este îngropată cu gura în jos, dar, în caz că dorește să mai facă și neapărat vrea să aibă *cocon* (băiat), se pun în oală trei grăunțe de bob; sau se îngroapă placenta în locul de sub masă, pentru ca noul născut să nu se despartă de locul strămoșesc (DĂNCUȘ,p.176; BOGDAN, p.17;34). Există și practica de a presăra pe placentă sământă de cânepă, pentru a asigura rodnicia pomului la rădăcina căruia se face îngroparea oalei (PRESA). Serii simbolice: *placentă-piper-tămâie-usturoi-3-prispă*; *placentă-grâu-3-fier-tămâie-piper-lacăt*; *placentă-apă-grâu-piper-cărbune-măr-păr-mătanie-3-rugăciune.*

PLANTĂ

În apa de scăldat a nou-născutului, se pun diferite plante, în credința că ele vor determina ca pruncul să se ridice repede pe picioare, să fie vânjos, să crească și să fie gras - Suceava (**2.**GOROVEI, p.212).

PLĂCINTĂ

Cine visează plăcintă să nu se ducă la ospățul unde a fost invitat, pentru că i se va întâmpla un necaz; pentru cine se visează mâncând plăcinte este semn de pagubă - Suceava (NOTE,Băncescu).

PLÂNS (A PLÂNGE)

Plânsul la copilul nou-născut este semn bun - Tecuci; cât timp nașul ține în brațe copilul pe care îl botează, să nu-l împiedice să plângă, pentru că îi împiedică norocul - Muntenia; când mor copii, să nu se plângă mult timp, pentru că, pe lumea cealaltă, ei vor trebui să bea lacrimile vărsate la pierderea lor - Moldova; mireasa plânge, când se urcă în car, pentru a fi dusă la slujba de cununie, ca să aibă noroc la semănat cânepă - Muntenia; cine plânge în zilele de ajun ale Crăciunului (24 decembrie) și ale Bobotezei (5 ianuarie) va plânge tot anul - Botoșani; cine visează că plânge înseamnă că se va bucura - Suceava (**2.**GOROVEI,p.151;164;168-169;196;254). În Maramureș, se crede că acei copii care plâng mult când sunt mici vor ști să cânte când vor fi mari (BOGDAN,p.33). La botez, în Bucovina, se crede că plânsul copilului înainte de a fi scufundat în apă, în timp ce i se citesc rugăciunile „de lepădare”, se datorează diavolului, care nu vrea să iasă din copil; în zona Sibiului, se crede că, dacă pruncul nu plânge deloc în acest timp, este semn rău; în Muntenia, se spune că plânsul permanent al unui copil înseamnă că el cere botez și că este bine ca nașul să nu-l liniștească pe copil în timpul botezului, sâsâindu-l, fiind bine să-l lase să plângă, pentru că altfel „îi sâsâie” și norocul (**3.**MARIAN,II,p.115). Tot timpul, de cum încep druștele să o pieptene și până i se pune cununa pe cap, mireasa, chiar și atunci când mirele îi este pe plac și se duce de bunăvoie după el, trebuie să plângă; iar, în caz că nu poate, câte o femeie vârstnică îi dă, fără nici un avertisment prealabil, pe la ochi cu o ceapă zdrobită, ca să plângă și să nu stea cu ochii uscați; acest plânset înseamnă că mireasa nu trebuie să fie veselă, cum a fost înainte, ci să gândească și la nevoile vieții, care de multe ori vor fi aspre și o vor face să verse lacrimi multe; să plângă mai bine mai înainte, decât după aceea - Sibiu (**3.**MARIAN,I,p.276). A plânge la cununie nu este legat de potențialul necaz care o așteaptă pe mireasă în noua familie, ci un act ritual; este obligatoriu să se verse lacrimi pentru că ele au și o funcție de rit de fertilitate, poate chiar de propițiere vizând bunăstarea familiei și, de aici, a întregii colectivități (EVSEEV,p.61-62). Plânsul miresei la despărțirea de părinți este un plâns ritual, cathartic și purificator; între intensitatea plânsului și mana câmpului se stabilește o relație ca de la cauză la efect, după cum atestă o strigătură de nuntă: *„Cântă-te, dragă mireasă,/Să se facă pruna grasă,/Și te cântă-n batistuță,/Să se facă rodu-n viță,/Și te cântă cât de tare,/Să se facă holda mare!”* (ȘEULEANU,p.115). Acolo unde *„iertăciunile”* sunt cântate de către femei în grup, toate femeile din casă plâng împreună cu

mireasa; în nordul Transilvaniei, fata care este măritată împotriva voinței ei are dreptul *„să se cânte”*, să-și spună toată durerea (**4.**POP,p.152). Plânsetul (jelirea), cu sau fără lacrimi, potențează efortul și efectul curativ al vindecătorilor în cazul unor afecțiuni deosebit de grave, sau poate readuce la viață pe cel decedat; astfel, într-o variantă teleormăneană a *Mioriței*, ciobanul ucis de ai săi este înviat de o călugăriță (*„La mormânt mergea/Și ea mi-l jelea/Și mi-l deștepta"*), fără a folosi alte practici sau plante tămăduitoare (PRESA). v. LACRIMĂ.

PLEOAPĂ
Când se bate geana stângă cuiva este semn că acela va plânge - Bucovina; aceeași credință este și când se bate oricare dintre gene - Tecuci; când se bate geana dreaptă cuiva, se crede că acela va avea o bucurie sau o veste bună - Suceava;Bucovina; dimpotrivă, când se bate geana stângă este semn de supărare - Suceava; ca să-i înceteze cuiva sughițul, se crede că este bine să i se smulgă un fir de păr din pleoapă - Bucovina (**2.**GOROVEI,p.102;225).

PLIN
Îi merge bine celui căruia i se iese în cale cu un vas plin și îi merge rău celui căruia i se iese înainte cu un vas gol (dar credința este atestată pe întreg teritoriul românesc, sub raportul gol-plin) - Bihor;Muntenia;Moldova;Vrancea;Suceava; mai mult, în caz că un om se apropie de o fântână din care cineva scoate apă, el se oprește pe loc, așteptând ca gălețile să-i fie mai întâi umplute și apoi se deplasează mai departe (**2.**GOROVEI, p.14;36;56;168; **2.**STAHL,p.186; NOTE,Antonescu; Băncescu).

PLOAIE (A PLOUA)
Se crede că vor crește copiii care umblă, cu capul descoperit, prin ploaie - Muntenia; Suceava; dacă plouă în ziua nunții este semn că mireasa va plânge des - Moldova; Suceava; dacă plouă în timpul nunții, tinerii căsătoriți vor avea noroc în viață - Dolj; când plouă cu soare, se crede că sunt multe fete necinstite, sau că în sat sunt multe fete nemăritate gravide - Moldova;Tecuci; când plouă în timp ce se ară ogorul pentru semănatul porumbului este semn că recolta din toamnă nu va fi bogată - Iași; dacă plouă în ziua în care sunt spălate albiturile din casă, femeia crede că soțul ei nu o iubește - Suceava; dacă plouă în groapa săpată pentru un mort, se crede că acesta va merge în Rai - Muntenia; dacă plouă în timpul înmormântării, se crede că mortului îi pare rău că pleacă din această lume - Muntenia; vremea umedă va dura mult, dacă pe un mort îl plouă pe drumul spre cimitir - Argeș (**2.**GOROVEI,p.60;62;82;151;154;169;172;186;197;NOTE, Antonescu,Băncescu). Dincotro vin primăvara întâia oară ploile, din aceeași direcție vor veni peste toată vara - Bucovina (**2.**MARIAN,I,p.85). Sunt semne de ploaie, când soarele arde tare, când muștele pișcă rău, când rândunelele zboară jos, iar omul își simte trupul greu - Vrancea (**2.**STAHL,p. 194).

PLOP (*Populus* - DLRM,p.632)
Este simbolul omului bântuit de o adâncă tristețe (CARAMAN,p.283). Se crede că nu este bine să se sădească în ograda gospodăriei plop, pentru că este „copac de pagubă” - Suceava (**2.**GOROVEI, p.58).

PLOSCĂ
Vas din lemn, ceramică, metal sau din piele, cu capacitate mică, rotund și turtit lateral, cu gâtul scurt, în care se ține băutură, purtându-se de obicei atârnat de o curea (ȘĂI-NEANU,IV,p.214). Dintre toate recipientele pentru păstrat sau pentru băut lichide, plosca are cele mai evidente trăsături feminin-antropomorfe; în cadrul nunților, plosca este purtată în special de vornicelul (flăcău ales dintre rudele sau prietenii mirelui sau ai miresei, care invită oaspeții, anunță darurile și rostește orația de nuntă - ȘĂINEANU, V,p.513) miresei; băutul din ploscă de către socrii mari

(părinții mirelui) sau de către rudele și prietenii mirelui este un semn al apropierii și comuniunii; de remarcat că vorniceii, cel al mirelui și cel al miresei, care fac chemările la nuntă, unul poartă *toiagul* (steagul), ca marcă a mirelui, iar celălalt plosca, semn al miresei; de altfel, băutul din ploscă de către cei invitați semnifică acceptarea de participare la nuntă - Banat;Alba; Oltenia;Muntenia (EVSEEV,p.201;NOTE,Antonescu). Se crede că nu este bine să se bea vin sau rachiu din capacul ploștii, pentru că acela ce o face va deveni furios - Dolj (**2.** GOROVEI,p.17).

PLOȘNIȚĂ (*Cimex lectularius* - DLRM,p.632)
Se crede că, pentru a se lăsa de patima alcoolului, este bine să se dea de băut celui în cauză rachiu în care s-au pus câteva ploșnițe uscate și pisate - Neamț (**2.**GOROVEI,p.18).

PLUG
Lumea iliro-tracă a investit plugul cu atribute deosebite; un cercetător albanez, în 1982, semnalează confecționarea plugului în luna decembrie, din material tăiat pe lună nouă, când, în timpul primelor trei lovituri de topor date trunchiului, se rostește formula *„Tare ca piatra sau fierul, așa să fie lemnul”*, cu rezonanțe în textul românesc al „Sorcovei”; niciodată lemnul plugului care nu mai poate fi folosit nu este ars în foc, ci se așează într-un loc mai ferit, fiind lăsat să putrezească acolo; plugul nu se prinde având mâinile murdare și nici după ce se scuipă în palme, iar țăranul trebuie să aibă întotdeauna cămașa curată pe el când începe aratul; mai mult, jurământul făcut pe plug disculpă întotdeauna deplin orice acuzat; la populațiile asiatice, se credea că plugul a fost atribuit zeilor de către soare; Vișnu și Osiris țin plugul în mână; se spune că Budha a purtat numele de Halivahana, de la cuvântul *hala*, care înseamnă *plug*; slavii de răsărit aveau și ei o legendă, care spune că dumnezeul lor le-a aruncat din cer un gigant plug de aur, legenda circulând și în Balcani, reflexe ale ei ajungând și pe teritoriul de astăzi al României, în Dobrogea și Moldova; și românii au moștenit credințe străvechi, investind plugul cu însușiri miraculoase; astfel, se alungă ciuma prin tragerea cu plugul a uneia sau a mai multor brazde în jurul localității; când este secetă, se aruncă în apă plugul; în Romanați, la 1 ianuarie, se strâng câte 20 de băieți, iau un plug, trag cu el trei brazde, apoi pun o mămăligă fierbinte între coarnele lui și îl duc înapoi de unde l-au luat; mămăliga aceasta este de leac și se ține uscată până în anul următor, legată într-o cârpă; de asemenea, când tună, ca să apere puii, româncele pun sub cuiburi un cui de fier și o brazdă scoasă de sub plug; descrierea etapelor muncii agrare care se depune pentru facerea pâinii este similară la toate popoarele, iar elemente care pledează pentru sacralitatea plugului există în folclorul întregii lumi, dar paralelismele respective nu pot servi în nici un fel la identificarea originii „Plugușorului”, a cărui structură complexă nu-și află nicăieri replică; în satele răsfirate și cu teren accidentat, plugul este purtat, în cadrul colindatului, pe o sanie sau într-o căruță, după cum este timpul; tragerea unei brazde în bătătură este obligatorie; în Muntenia, unele brazde acoperă o porțiune din terenul deja însămânțat cu grâu, iar gospodarul se va îngriji „să citească” viitorul recoltei din felul cum acesta răsare, de unde și denumirea dată brazdelor, ca fiind *„brazde ale norocului”*; cu timpul, plugul adevărat a fost înlocuit, în cadrul colindei, cu un plug în miniatură, mai comod de purtat și care permite colindătorilor să intre și în casa gazdei; un cântec, cu o ușoară tentă ironică, subliniază importanța plugului: *„Sfântă-i urma plugului!/Rață, câine, gâscă, pui/Toate cresc pe urma lui./Cât îi lumea de deșteaptă,/De la plug mâncare-așteaptă./Ministrul cât îi de mare,/De la plug cere mâncare!”*; printre motivele decorative existente pe ouăle încondeiate din nordul Moldovei, femeile nu uită niciodată să deseneze și *„cinstitul fier al plugului”* (ADĂSCĂLIȚEI,p.38;50;123-125;145). Încărcătură simbolică are doar brăzdarul (fierul plugului), ca fiind acela care „însămânțează” ritual brazda, glia ca matrice; în textul „Plugușorului”, dorința de a găsi *„un loc curat”* pentru arătură semnifică sentimentul popular față de plug ca față de o unealtă divină; într-o narațiune, se spune că Dumnezeu despică pământul pentru a scoate fier, în vederea făuririi unui plug, iar apoi ară primele brazde cot la cot cu Adam, inițiindu-l astfel pe omul

primordial cu îndeletnicirea cultivării pământului (**2.** KERNBACH,p.309). În seara de 31 decembrie, după asfințitul soarelui, cete de flăcăi colindă cu „Plugul mare”, tras de boi sau de cai, împodobiți cu colaci, așezați în coarne, și ștergare, înșiși tinerii fiind îmbrăcați sărbătorește (cămăși brodate, pantaloni albi, cingători roșii, chimire, pieptare, cizme și căciuli negre, cei cu rang având căciuli din astrahan, care intră în fiecare gospodărie, pentru a ura sănătate, belșug, fericire în anul ce vine - Transilvania (PRESA). Dintre motivele skeomorfe care figurează pe ouăle încondeiate, cel mai frecvent este „fierul plugului”, pentru că, spun femeile, *„plugul se pune mai întâi în brazdă primăvara”* (ZAHACINSCHI,p.45). v. PLUGUȘORUL.

PLUGUȘORUL

Textul „Plugușorului” are ca subiect munca agrară; din acest punct de vedere, el se dovedește a fi mai puțin o colindă legată de ciclul obiceiurilor familiale, așa cum este socotită colinda obișnuită, ci mai mult o colindă legată de ciclul obiceiurilor agrare; dar cum anul agrar nu poate fi despărțit de anul calendaristic, „Plugușorul” este în același timp și o colindă apropiată parțial de riturile renașterii ciclice a naturii; colindă agrară, el se înrudește strâns cu alte manifestări, pe bază de conținut și formă, cum ar fi „Semănatul” și mai puțin sau deloc cu colinda de Crăciun, de Bobotează, de Paște sau alte zile din an; conținutul său agrar îl pune alături de alte rituri străvechi ale plugarilor, care, chiar dacă nu au un caracter de colindă, prin valorile originare ale structurii și sensul scenariului lor, se dovedesc inseparabile, cum sunt *„Tovărășia de plug”* și formele ceremonialului aratului, *„Trasul în vale”*, *„Udătorul”* sau *„Tânjaua”*, numit în unele locuri *„Plugarul”*, în altele *„Boii Sângeorzului”* sau *„Boul înstruțat”* și *„Cununa”*; fiind altceva decât acestea, totuși „Plugușorul” nu prezintă o totală detașare de ele; ipoteza că *Plugul* sau *Plugușorul* se lega odinioară de începutul anului calendaristic, care, la romani, coincidea cu începutul anului agricol, adică la 1 martie, a fost formulată în repetate rânduri, dar niciodată discutată demonstrativ; dacă alte rituri agrare continuă să fie și astăzi legate strâns de o fază a muncii câmpenești, desfășurându-se în anotimpul consumării acesteia (*Udatul* sau *Trasul în vale* al primului plugar ieșit la arat se face primăvara; ceremonia *Cununii* este legată de seceriș etc.), nu se poate imagina că inițial „Plugușorul” s-ar fi practicat în alte împrejurări decât la debutul lucrărilor agricole, prezența lui iarna fiind un accident al istoriei; numai pronunțatul lui caracter de colindă este cel care i-a modificat soarta, ca și faptul că a fost, de la început, legat de sărbătorirea Anului Nou; de asemenea, trebuie subliniat că prezența unor fapte de esență similară în spiritualitatea altor popoare europene atrage nevoia de a preciza când, cât și cum s-a cristalizat, până la trăsături cu totul aparte, obiceiul cu *plugul* la români, ca urmare a unor condiții și posibilități proprii; obiceiului i se mai spune *Plug* sau *Plugul Mare* (atunci când este practicat de bărbați, aceasta fiind și forma cea mai veche), *Plugușor* (peste tot), *Pluguleț, Plugarul*, chiar *Plugușorul Mic* (când este practicat de către tineri și copii); local însă, obiceiul prezintă și denumiri mai puțin cunoscute, cum ar fi *Cu boii*, atestat în zona muntoasă a Neamțului, având caracter de unicat, boii fiind realizați din scândură și pânză, în mărime naturală; în Botoșani, se spunea prin 1926, că se merge cu *Hăi-hăi*, spre Suceava, cu *Hăiul* sau cu *Hăitul*, cu *Hăitura* și chiar *De-a hăicăitul* sau cu *Cetâratul*; practica este complexă, are elemente dramatice, elemente epice și laice (urările și felicitările din final); de aceea, intuind posibilitățile dramatice ale „Plugușorului”, păstrătorii acestuia le exploatează în chip neașteptat; în Vaslui, de pildă, ceata *Plugului Mare*, cu patru boi, deschide porțile grădinilor, ușile de la beciuri, brăzdează, seamănă; în tot acest timp, un ins măsoară ograda cu o prăjină și se ceartă cu altul de la un hat; apar îndată cei ce reprezintă autoritățile satului și intervin pentru aplanarea conflictului, toate acestea alături de alte improvizații; se poate afirma cu deplin temei că „Plugușorul” este epopeea grâului și nu a porumbului, ceea ce constituie o dovadă a vechimii lui; funcția magică și rituală a obiceiului este dovedită și prin faptul că, în unele sate din Botoșani, se colindă și în fața porților de la grajdurile animalelor sau chiar la fântână; în unele sate, se colindă numai la fântânile noi, construite în acel an, în zorii zilei de An Nou, la cererea gospodarului; în alte

localități, se urează la toate fântânile, fiind o probă a fecundității urmărită prin ritualul „Plugușorului”; mimarea actelor muncii agrare într-o manieră aproape rituală poate fi considerată drept dovadă a originii magice a obiceiului; în multe locuri încă, după ce este terminat colindul la fereastră, membrii cetei vin prin casă și, cu un mic plug din lemn, trag brazde prin făina (altădată prin boabele de grâu) pusă anume de gospodari într-o albie sau covată, ceea ce pare a se lega de un străvechi rit de fecunditate; acest plug miniatural este semnalat în Oltenia și Muntenia, dar apare rar și în Moldova, cu precădere în zona Bacăului; concluzia generală este că „Plugușorul” este un obicei exclusiv românesc, neîntâlnindu-se la nici unul din popoarele înconjurătoare sau mai îndepărtate (ADĂSCĂLIȚEI,p.7-8;10;16;25-26;47;50;127-129;150). Ținând seama de unele cercetări asupra vechilor mituri egiptene, se poate presupune că „Plugușorul” este de fapt la origini ceremonialul primei brazde, practicat de căpetenia obștii patriarhale; la români, mențiunea din texte despre „bădița Vasile” sau „bădița Troian” pare să aibă același rol (**4.**POP,p.78). „Plugușorul” a fost semnalat în Dobrogea, mai ales în satele a căror populație provine în mare măsură din Moldova, atestat deopotrivă în județele Tulcea și Constanța, deci lângă Dunăre; aici, uneori, ceata de flăcăi și de bărbați joacă la finele colindatului; variantele existente au fost revigorate odată cu prezența masivă a mocanilor ardeleni în Dobrogea (PRESA).

PLUMB
Cu deosebire, în noaptea Anului Nou, fetele și flăcăii topesc plumb sau cositor și toarnă, fiecare dintre ei, câte trei lingurițe într-un vas cu apă; forma pe care o ia metalul solidificat în acest fel prilejuiește participanților (de multe ori asistați de o femeie mai în vârstă și cu mai multă experiență) să interpreteze cum le va fi viitorul în anul în care se intră; chiar și femeile, ca să afle care le este viitorul mai apropiat, topesc plumb și-l toarnă apoi în apă și, dacă forma pe care o ia plumbul este aceea de cruce, este semn că respectiva va muri - Suceava (**2.**MARIAN,I,p.53;67; **2.**GOROVEI,p.145;258). Pentru cine visează că posedă cositor sau plumb este semn de boală sau de sărăcie - Suceava (NOTE, Băncescu).

POARTĂ
Însemn de pătrundere în gospodărie, marcă a statutului social în cadrul colectivității sătești; ea poate fi asemuită brațelor care se deschid cu generozitate în fața celui care dorește să intre în gospodărie, sau străjuiește pătrunderea în sanctuarul trudelor și bucuriilor familiale; poarta este ca piatra de hotar la marginea unei împărății și totodată o călăuză care impune respect și prețuire; ea este generată și de o demnitate estetică a spațiului obștesc, Constantin Brâncuși incluzând-o în ansamblul său monumental de la Târgu Jiu (SMEU,p.89;NOTE,Antonescu). La nunțile din Munții Apuseni și în Sălaj, vorniceii sau frații miresei pun lângă poarta curții sau deasupra acesteia o rudă numită *ciuhă*, în vârful căreia așează o oală cu cenușă, iar stâlpii porții îi leagă cu funii de paie și cu lanțuri de car; în localitățile năsăudene, în ulcica prinsă în vârful rudei se pun monede din argint; când alaiul mirelui sosește la casa miresei, nimeni nu este lăsat să intre în curte până ce tânărul ginere sau altul mai iscusit nu împușcă vasul (**3.**MARIAN,I,p.265). Textele folclorice atestă și ele porți ferecate cu lanțuri sau funii înfășurate în fân și paie, detalii menite să simbolizeze inaccesibilitatea și castitatea fetei (EVSEEV,p.208). În Maramureș, în ajunul Anului Nou, porțile de la casele cu fete bătrâne se scot, se duc și se ascund, ca să fie deschis drumul pețitorilor; în tot cursul nopții de Anul Nou, porțile tuturor gospodăriilor se lasă deschise și luminile aprinse, pentru a primi colindătorii, pentru că este o cinste să-ți vină mulți colindători; există și obiceiul ca fetele, după ce se întorc de la colindat, să deschidă toate porțile caselor din sat, în credința că astfel va fi deschisă și calea pețitorilor (BOGDAN,p.16;120). În Bihor, tot în ajunul Anului Nou, feciorii fură porțile de la casele cu fete de măritat și le bagă în râu; de asemenea, dacă găsesc prin curtea vreunui gospodar lucruri în dezordine, le schimbă locul, ceea ce fac și copiii care colindă cu „Steaua” în ajunul Crăciunului, când adună aceste lucruri și le duc în casă sau când se îmbracă în

rochia găsită uitată pe frânghia din curte (PRESA). La trecerea pe drum a cortegiului funerar, porțile gospodăriilor de pe traseu să fie închise, ca să nu moară și alți oameni din celelalte case - Suceava; se leagă trei țăruși cu fire provenite de la un steag purtat la mort și se înfig lângă parul pe care sunt amplasate balamalele porții de intrare în gospodărie, pentru ca feluritele boli care bântuie să nu pătrundă în ogradă - Tecuci; (**2.**GOROVEI,p.22;149). Serie simbolică: *poartă-steag*(pentru mort*)-3.*

POBREJENIE
În ziua de Pobrejenie (6 august), se ia o crenguță cu șapte prune și câteva alune și se păstrează, crezându-se că sunt bune ca leac contra oricăror boli - Gorj (**2.**GOROVEI,p. 92). v. AUGUST.

POD
Loc cu dublă semnificație, pentru că în el se depozitează bună parte din roadele pământului (porumb, grâu, mere, nuci etc.), dar și loc al lenei, pentru că în pod sunt abandonate unele ustensile gospodărești (în special cele aferente țesutului), semn al nemuncii, al nelucrării (NOTE, Antonescu). Nu prevestește de bine, când pocnește podul casei dintr-un ungher al lui - Suceava (**2.**GOROVEI,p.197).

PODOABĂ
În cadrul costumului popular de pretutindeni, podoabele nu sunt doar niște piese complementare, cu funcție estetică; ele încifrează străvechi credințe și rituri apotropaice; astfel, *mărgelele spărgurii* (venețiene), cu circulație în Bihor, Munții Apuseni, Sălaj, Maramureș, Țara Oltului, provenind din Italia, prin Dalmația, sau din Bosnia, sunt considerate principala podoabă în portul fetelor care intră prima oară în „joc“, constituind marca unei etape de inițiere, de trecere de la o vârstă la alta; de la acea dată, fetele încep să fie căutate de pețitori; totodată, greutatea procurării lor din târguri determină și marca stării sociale a purtătoarei, a condiției materiale a familiei din mijlocul căreia provine; după apariția manufacturilor de sticlă din Transilvania, în sec. al XVIII-lea, aceste mărgele se fabrică și local; deoarece astăzi nu se mai confecționează, ele au devenit din nou piese scumpe; multe podoabe (inclusiv monede), asociate cu panglici colorate, intră în pieptănătura fetelor, indicând, și de această dată, vârsta, starea economică și socială a lor; dar rostul acestora este mult mai ascuns, deoarece în Banat, Bihor, Sălaj, panglicile purtate la intrarea în primul „joc“ sunt păstrate pentru a împodobi cu ele bățul steagului de nuntă, invocându-se astfel beneficul asupra viitoarei familii; găteala capului are și ea o semnificație magică, rituală, ceremonială; se crede astfel că podoabele vor avea puterea transmiterii frumuseții și sănătății asupra întregii vieți a mirilor; în Țara Oașului, Satu Mare, Bihor, Sălaj, Arad, Timiș, Caraș-Severin, miresele se împodobesc cu *zgărduța de ochi, zgărduța de frunte* („barta“), împletită cu mărgele policrome, tivită cu monede de argint, având nu doar rol estetic, ci și unul de marcă rituală, de îndepărtare a maleficului; de asemenea, în zilele de sărbătoare și în ocazii ceremoniale, tinerii poartă *zgărduța cu mărgele*, întâlnită în toate zonele etno-folclorice din Transilvania, Banat și Maramureș, excelând însă, din punct de vedere estetic, cele din Bihor și Maramureș; la intrarea miresei în casa soacrei, aceasta îi dăruiește un șirag de *mărgele negre*, în timp ce rostește un descântec, prin care se urează tinerilor soți să se urmeze unul pe celălalt ca boabele în salba de mărgele, iar căsătoria lor să nu se poată desface, după cum șiragul nu are capăt; apoi acest șirag este purtat toată viața, intrând chiar între podoabele cu care se înmormântează femeile; în cazul existenței unor descendenți, *mărgelele negre, spărgurii*, sunt moștenite din generație în generație (**2.**BOCȘE,p.264;271-273). Un text folcloric din Moldova atestă că punerea, la copii, a mărgelelor atrage după sine un destin negativ: *„Mi-a pus la grumaz mărgele,/Să petrec zilele mele/ Tot cu necaz și cu jele“*; se crede că nu este bine să se pună băieților mărgele la gât, pentru că, maturi fiind, vor plânge la beție până se vor trezi din aburii alcoolului - Ilfov;Prahova;Buzău; dacă un

bărbat pune mărgele la gât, se spune că va plânge beat - Dolj;Teleorman;Bucovina; când vine preotul cu apă sfințită, în ajunul sau în ziua de Bobotează (6 ianuarie), fetele nemăritate își iau mărgelele de la gât și le pun lângă pragul ușii, fără să fie observate, ca să treacă preotul peste ele; când trebuie să treacă și cântăreții, le iau în grabă și le pun iarăși la gât, în credința că astfel făcând le vor îndrăgi flăcăii sau că se vor mărita mai repede - Bihor; Vâlcea;Olt;Muntenia; în unele zone, fetele așează apoi obiectele (podoabele) de lângă prag sub perna pe care dorm, ca să-și viseze ursitul sau ca să se mărite curând - Moldova; Suceava; dacă o fată, cu ocazia obiceiurilor din cadrul *Vergelului*, indică o farfurie (strachină) sub care se află mărgele înseamnă că soțul ei va fi un bărbat frumos - Mureș; Cluj; pentru tratarea *junghiului* (pneumonie), se cumpără mărgele mici, albastre, se pisează, se amestecă în rachiu și se bea; ca să vadă bine până la adânci bătrânețe, femeile sunt sfătuite să poarte podoabe (mărgele, inele, cercei); dar și dacă și-au pierdut din vedere este bine să poarte mărgele, ca să le revină acuitatea de până atunci a vederii – Suceava (**2.**GOROVEI,p.81;117;195;251;258;**2.**MARIAN,I,p.66;128;132-133;NOTE, Antonescu). La Ziua Crucii (14 septembrie), preotul cu crucea trece din casă în casă prin întreg satul; acolo unde sunt fete de măritat, mamele lor iau mărgelele fetelor și le pun lângă pragul ușii, astfel ca preotul să treacă peste ele; dacă preotul sau cantorul le vede, efectul gestului se anulează; în noaptea imediat următoare, mărgelele și trei semințe de cânepă sunt puse sub perna pe care va dormi fata, fără ca ea să știe ceva; a doua zi este întrebată pe cine a visat, în credința că acela va fi viitorul soț - Țara Hațegului; în noaptea Anului Nou, fetele merg în grădină și-și atârnă mărgelele în câte un pom fructifer, după care îl scutură, fiind concomitent atente dinspre ce parte a satului latră vreun câine, în credința că din acea parte le va veni și viitorul bărbat - Țara Hațegului (CLOPOTIVA,p. 445-447). Fetele și femeile să nu-și înșire ele însele mărgelele, pentru că, dacă o fac, înseamnă că își înșiră lacrimile și tristețile, că se vor ține *„lanț“* clipele rele - Moldova; Muntenia (NOTE,Antonescu). Cine jelește un mort sau poartă doliu nu mai trebuie să poarte mărgele și nici o altă podoabă - Țara Oltului (RĂDULESCU,p.288; dar interdicția este valabilă pentru toate zonele etno-folclorice). Cine visează că posedă, înșiră sau primește în dar mărgele este semn că va plânge de vreun necaz - Bucovina (**2.**GOROVEI, p.137). Pentru cine visează că deține bijuterii înseamnă că va fi prețuit mai mult decât merită; dacă visează bijuterii, trebuie să aibă grijă să nu fie prea darnic la cheltuielile pe care le face, sau poate să prevestească o mare dragoste; dacă visează bijutier, este necesar să fie cu mare atenție să nu fie jefuit - Suceava (NOTE,Băncescu). Serie simbolică: *mărgele-cânepă.*

POIANĂ

Ca și în cazul *luncii, vâlcelei* etc., lirica populară de dragoste demonstrează că poiana („poienița“) este un simbol feminin (EVSEEV,p.135).

POM

Românii cred că fiecare arbore are duhul său; dacă duhul este bun, copacul poate fi tăiat fără nici o primejdie; dacă duhul este rău, și copacul va da un lemn „rău”, cu care nu este bine să se clădească o casă; în unele zone ale Transilvaniei, se crede în existența unui spirit rău, care îi omoară pe copiii nebotezați, numit Baba-Coaja, și care le închide sufletele în tufișuri de soc, unde rămân până le putrezește corpul (**2.**OLTEANU,p.212). Lemnele, în special cele care sunt folosite la construcția caselor, se taie toamna și numai când este lună nouă sau în descreștere - Hunedoara (BALASZ,p.40). În zona Brașovului, înainte de a tăia un copac, țăranul se închină și se roagă de copac să-l ierte că îl taie; lemnul, din această cauză, este tăiat, de obicei, pe gerul cel mai mare, atunci când nu este în vegetație, când nu are sevă în el, când el este de fapt mort (NOTE, Antonescu). Nu este bine ca, la plecare, să fie lăsată o creangă, așa cum a fost ea poziționată inițial, în caz că este necesar să fie ruptă dintr-un copac, pentru a fi înfiptă în pământ, în scopul de a ține umbră copilului pe timpul cât părinții lui au treabă pe câmp, deoarece vin măiestrele să joace acolo și copilul poate fi pocit; și nici a doua zi nu se înfige aceeași cracă în pământ, fiindcă ea

ar fi putut fi folosită de măiestre, existând aceleași temeri cu privire la sănătatea pruncului - Țara Oltului; pomul roditor tăiat să nu fie despicat cu pene, pentru că și Dumnezeu va folosi tot pene, bătute pe la încheieturile celui care a tăiat arborele - Tecuci; nu este bine să se doarmă sub un pom, deoarece poate cădea ceva și-l poate schilodi pe cel culcat acolo - Țara Oltului; dacă înfloresc pomii spre toamnă este semn că acest anotimp se va prelungi mult spre iarnă - Muntenia; va fi toamnă lungă, când pomii înfloresc a doua oară - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.97;109;145; **2.**GOROVEI,p.58; 269). Copiii plăpânzi și bătrânii neputincioși sunt trecuți prin *borta* sau prin împletitura unui pom roditor, cu tulpinile gemene, crezându-se în puterea magică dublată de îngemănarea care dă tărie, regenerare, viață - Bihor (**4.**BOCȘE,p.349). Tăiate din pădure în noaptea de Sfântul Gheorghe (23 aprilie), ramurile verzi sunt puse de feciori la porțile caselor cu fete nemăritate, ca semn de prietenie și dragoste; se crede că aceste ramuri apără oamenii, vitele și semănăturile de spiritele malefice, devenite foarte active în această noapte, la trecerea de la anul vechi pastoral la cel nou; ele au rolul să anuleze farmecele vrăjitoarelor, care pot lua mana vitelor, sporul viilor, livezilor și câmpurilor, aduc sănătate, rod bogat și voie bună în gospodărie; ramurile verzi în care se îmbracă Sângeorzul (fecior din ceată), aruncate peste semănături, aduc rod bogat; mâncate de vite, le apără contra strigoaicelor, care le fură sau le strică laptele; păstrate în casă, aduc noroc, sănătate și belșug; din ele se aleg unele care sunt folosite la confecționarea de cununi pentru tinerii căsătoriți; pomilor care nu rodesc li se face o gaură în tulpină, în care se bate apoi un cui din lemn de corn (PRESA). În cântecele de jale din Oltenia mai cu seamă, creanga uscată pe care se așează nemângâiata turturică simbolizează jalea și ideea de moarte, după cum arborele înverzit și livada cu iarbă verde sunt simbolurile vieții exuberante (CARAMAN,p.196). Există obiceiul ca pomii sterpi din grădină să fie amenințați primăvara; aceasta se face neapărat de către două persoane (stăpânul și stăpâna, gospodarul și un fiu, doi copii ai gospodarului, gospodina și o altă femeie, doi bărbați etc.); una din cele două persoane merge cu toporul și amenință verbal pomul neroditor, uneori lovindu-l chiar ușor în coaja trunchiului, în timp ce se rostește următorul dialog: *„Tai pomul acesta!”*; *„Lasă-l că face la anul!”*; sau *„Faci poame la vară sau te tai?”* și se răspunde: *„Nu-l tăia că-l iau eu chezășie că face poame!”*, sau *„Iartă-l, că are să rodească!”*, sau *„Ba nu, că la anul viitor face fructe!”*; dar pot fi înregistrate și răspunsuri ca fiind ale copacului: *„Lasă-mă că fac!”*; *„Nu mă tăia că fac!”*; *„Am să fac la anul, am să fac la vară!”*; *„Ba nu mă tăia/Că roade ți-oi da!”*; uneori femeia prezentă în cadrul cuplului care îndeplinește ritualul are mâinile mânjite cu aluat și dă asigurări că pomul va fi încărcat cu fructe anul viitor precum sunt mâinile sale pline de cocă; în final, cel cu toporul se adresează copacului: *„Vezi, pomule, te-am scos acum, dar la anul să faci fructe multe, că eu nu te-oi mai scoate”*; toate aceste formule se rostesc de trei ori; în Bihor, dialogul se poartă cu un copil având vârsta sub 7 ani, cuvintele rostite de omul matur fiind însoțite de gestul lovirii cu toporul la rădăcina copacului; informatorii locali susțin că astfel pot determina rodirea pomilor și la fel procedează și în plantațiile de viță de vie (**3.**BOCȘE,p.110-111;PRESA). Ca o sinteză a practicilor care se desfășoară în legătură cu pomii, sunt enumerate următoarele: casa copilului (placenta) este îngropată la rădăcina unui pom roditor; cenușa din vatră este aruncată la rădăcina pomilor; din aluatul ras de pe covată se fac colăcei și se agață de ramurile pomilor care nu rodesc; este adusă la biserică sămânță din fiecare soi de pomi, aceasta este sfințită și apoi amestecată cu celelalte semințe care se pun în pământ pentru puiet; fructele și strugurii din prima recoltă sunt dați copiilor; gospodina unge trunchiurile pomilor din grădină cu aluatul pregătit pentru Paște; grădinile și viile sunt stropite periodic, dar mai ales la sărbătorile mari cu agheasmă; gunoiul trebuie pus la pomi în ziua Sfântului Gheorghe (23 aprilie), pentru a rodi bogat; în ajunul Crăciunului, se leagă pomii cu paie, pentru ca aceștia să lege și să facă fructe; în noaptea Crăciunului, se pune funingine la pomi, pentru a rodi bogat (PRESA). Înseamnă pagubă pentru cine visează pom fără roade și câștig pentru cel care visează pom cu roade; va avea parte de amăgiri și înșelăciune cel care visează pom uscat; înseamnă ceartă, neliniște pentru cel care visează copaci ieșind din pământ, dar semnifică bogăție și onoare pentru cel care visează copaci

verzi, înfloriți - Suceava (NOTE, Băncescu).

Pomul vieții. Când n-a fost considerat drept expresie „vegetală” a Realității absolute, pomul sacru a început să fie apreciat dintr-un punct de vedere decorativ; simbolul golit de conținutul metaforic originar s-a menținut prin valorile sale empirice și estetice; arta populară a tuturor țărilor tezaurizează o întreagă serie de simboluri cosmologice, care de multă vreme sunt pur și simplu „motive decorative” (ELIADE,p.680). Pomul vieții este unul dintre miturile străvechi ale omenirii, întruchipând în formă poetică visul irealizabil al „tinereții fără bătrânețe și al vieții fără de moarte”, fiind întâlnit, ca imagine plastică realizată în variate forme, în arta tuturor popoarelor din Europa și a multora din Asia; în legendele și credințele popoarelor, acest mit se înfățișează oamenilor constant, fiind vorba în esență de un copac ale cărui fructe minunate sau a cărui sevă miraculoasă sunt elixire ale vieții; în coroana copacului sau la rădăcina lui stau păsări și animale înfricoșătoare care păzesc neprețuitul tezaur; adâncile rădăcini ale dendrologiei drept cult străvechi și universalitatea lui au făcut ca imagini comune lui să fie introduse nu numai în emblematica și practica creștină și mahomedană, ci și în cea mozaică și armenească din România; domeniul însă în care aceste imagini sunt prezente și azi într-o profuziune greu de cuprins este acela al artei populare; pentru a sugera vechimea acestor credințe, manifestată în bogăția de forme iconografice, trebuie amintit că simbolurile creștine, printre care în primul rând crucea, având și ele vârste de două mii de ani, sunt foarte puțin prezente în arta populară românească și departe de a putea fi comparate ca frecvență cu imaginile ținând de mituri și de culturi pre-creștine, între care dendrolatria ocupă un loc proeminent; de pildă, pe o întinsă arie din Subcarpații Munteniei și Olteniei, icoane și cruci sunt bătute în copaci, a căror coajă crește cu anii și ajunge să le acopere; în alte locuri (Valea Batovei, Dobrogea), practica dendrologiei se manifestă prin agățarea în anumiți copaci a panglicilor colorate și a pomelnicelor; și în Țara Hațegului sunt menționate câteva puncte asemănătoare; vasul cu apa vieții, în care este implantat pomul vieții, apare în multe variante simbolizând momente diferite, cum ar fi de exemplu Buna- Vestire; spre sfârșitul Evului Mediu și în Renaștere, vasul cu pomul vieții se transformă într-un vas cu un buchet de flori, ornament al interioarelor patriciatului bogat; un alt tipar plastic este cel al arborelui vieții iranian, figurat ca un copac cu coroana mai mult sau mai puțin dezvoltată și cu rădăcina îngroșată ca un triunghi, sau cu un gol la rădăcină, simbolizând izvorul; lateral, copacul este păzit de păsări, animale sau oameni; simbol străvechi, originea lui este plasată în Persia și India de obicei; arborele sfânt, arborele cosmogonic este figurat și zeificat în India, în calitatea sa de arbore al Paradisului și ca arbore ambroziac, de aici desprinzându-se arborii prezenți la germani, scandinavi, arborele lui Adam, arborele științei binelui și răului, arborele cu șarpe, arborele antropogonic, arborele de Crăciun, arborele lui Buda; arborele cosmogonic este simbolul vegetației și al vieții universale și în consecință al nemuririi; își are originea în Soma indiană, o plantă cățărătoare (asclepiadee), numită de botaniști *Sarcostemma viminale*, ale cărei flori sunt dispuse în formă de evantai; din această plantă se extrăgea un suc, care, amestecat cu lapte și fermentat, constituia principala ofrandă în ritualul vedic; dar trebuie notată și diferența existentă între acest pom al vieții, plantă a cărei patrie este Cașmirul, și arborele vieții asirian (*asherah*), care este curmalul, ai cărui ciorchini de fructe, simetric dezvoltați, au devenit un element decorativ des uzitat în Orient; de remarcat că uneori cele două tipare, cel elenistic și cel iranian, apar pe același obiect; în arta populară europeană, pomul vieții iranian apare încadrat în geometrismul caracteristic, precum la covoarele scandinave, finlandeze și est-prusiene; în regiunea Peninsulei Balcanice, în Albania, în Grecia, apare pe țesături, pe lăzi de zestre sub forma chiparosului, iar forme asemănătoare se regăsesc și în România; pe teritoriul românesc se întâlnesc, din epoci foarte îndepărtate, trei tipuri de tipare plastice ale pomului vieții: cel local, traco-dacic, cel elenistic și cel iranian; în linii mari, tiparul iranian este mai frecvent în Moldova, mai ales pe scoarțe, și în Transilvania, în timp ce în sudul țării predomină tiparul elenistic într-o formă puternic localizată; trei sunt procesele care pot fi înregistrate în cazul imaginii elenistice a pomului vieții: primul este transformarea, sub puternica

influență a decorului geometric simplu, concordând cu viața unei populații agricole și pastorale, a *Kantharos*-ului grecesc așezat într-o glastră țărănească de flori, luând, de cele mai multe ori, forma cilindrică sau tronconică răsturnată a ghiveciului de pământ sau a cănii cu toartă; sub forma unui vas cu picior, a unui potir, rareori, și acesta tot cu toarte, caz în care sunt imagini transpuse din arta cultă; cel de al doilea proces este înlocuirea, de cele mai multe ori, a vrejului de viță de vie cu o altă plantă, fie locală, fie reprezentând stilizarea de modă orientală a unei plante exotice sau locale; în fine, poate cel mai important, al treilea proces înregistrat este dispariția păsărilor, care s-a petrecut în mod progresiv, existând numeroase exemple în care imaginea vasului cu floare și pasăre apare descompusă, în sensul că pasărea figurează pe același obiect, dar ca un motiv autonom; pomul vieții figurat printr-o glastră cu flori se întrepătrunde cu tiparul iranian caracterizat prin extraordinara persistență a rădăcinilor sau a orificiului de la baza trunchiului; această întrepătrundere duce la o formă interesantă, în care rădăcinile se văd în vas, ceea ce conduce la victoria tiparului iranian pe întreaga suprafață a României, în forme pure sau combinate și care poate fi pusă pe seama arhaicei tradiții a bradului ca pom al vieții, formă legată mai mult de tiparul iranian decât de cel elenistic; vasul cu flori simbolizând pomul vieții este prezent pretutindeni, pe întreg teritoriul României, pe cele mai felurite obiecte: pe stâlpii de piatră (Valea Trotușului), traforat la scândurile cerdacului (nordul Moldovei), pe furcile de tors (Valea Ampoiului), zugrăvit pe pereții casei (Oltenia), executat cu tencuială colorată (Muntenia), pe cutiile de brici (Bistrița-Năsăud); imaginea poate fi și stilizată geometric pe pereții albi ai caselor (Argeș), pe fondul negru al pereților unor case din nordul Moldovei; vasul poate fi înlocuit cu o cană cu o toartă sau două pe fondul tencuielii albe a caselor din Sălaj și Bihor; pe lăzile de zestre de pe Valea Bistriței, pe fețele de pernă din Maramureș și Oltenia, pe gulerul cămășilor din Bihor și pe cămășile femeiești din Vlașca, pe pungulițele turcești din Dobrogea, pe scoarțele din Banat, pe cahlele din Transilvania; de cele mai multe ori, florile sunt garoafe sau lalele; tiparul elenistic (chiparos, viță de vie, păsări) s-a transformat, chiparosul luând chipul glastrei, vița fiind înlocuită cu o altă plantă, dar rămânând prezentă pasărea, care poate fi figurată fie în partea de sus a vasului, fie la baza lui, o clasificare precisă neputându-se face; și această imagine se întâlnește în mai toate regiunile României și pe mai toate obiectele, de la arhitectură populară și până la obiecte de uz casnic; pot fi asociate păsărilor și animale, într-o tratare plastică de influență orientală; tiparul iranian (arbore cu rădăcinile anume figurate) are formule mai variate și mai complexe, în care apar, pe lângă păsări, și animale, oameni, oameni în șir, călăreți; predominanța lui pe teritoriul României se explică prin preexistența tiparului traco-dacic, ambele figurate în forma arborelui întreg cu rădăcini; la acest fond arhaic au fost adăugate elemente care au condus la alcătuirea de forme diverse ale imaginii pomului vieții iranian (PETRESCU,p.39-43;48;51-54;57-59;61;130).
Pomul la nuntă. Imaginea celor doi arbori îmbrățișați care apare în basme este simbolul iubirii, iar cu cât arborii sunt mai mari, cu atât este mai evidentă aglutinarea simbolului iubirii cu cel al căsătoriei și rodirii (**4.**POP,p.49). În orațiile de nuntă, tinerii sunt asimilați frecvent cu doi pomi în floare; analogia cu pomul și, în special, cu bradul de la munte, se referă mai ales la mire (EVSEEV,p.191). În Bihor, după *„învelitul miresei”* (pieptănatul nevestesc), se săvârșește, după un ritual străvechi, *„cununia la pom”*, mirii fiind conduși la un pom roditor, ca să rodească și ei ca pomul primăvara; ambii tineri se țin cu mâna de o creangă verde a pomului, gestul simbolizând comuniunea sufletească și armonia în căsnicie (**3.**BOCȘE,p.116). ***„Mărul”***, *„mărul de cununie”* sau *„pomul de cununie”* este un obicei semnalat numai în sudul Transilvaniei; după ce s-a împlinit anul de căsătorie, se pune mărul sau pomul de cununie *„ca să aibă ei și familia celor căsătoriți pe cealaltă lume un pom pe care să se odihnească”*; pomul se face cam pe la Sântă Măria Mică (8 septembrie) ori și mai târziu, adică în toamna anului următor căsătoriei; însurățeii cumpără 12 vase de lut, ulcioare, lumânări, un scaun de brad, mai multe specii de fructe și tot felul de turte pregătite în gospodărie; apoi mai fac „capete” (*parastas*) după câte ulcioare au fost cumpărate; este chemat preotul în zi de duminică și participă și nașii de cununie, precum și alte rude; mai sunt

chemați și 12 oameni săraci; după ieșirea de la biserică, se adună la cei care dau pomană de cununie, înainte de a mânca de prânz, la amiază; lângă preot, care stă în capul mesei, se așează într-o gropiță în pământ un pom, ca să stea tot așa cum a stat el în grădină, în el punându-se fructe câte încap; se împletește din lumânări un șarpe mare cu un măr în gură, se ia apoi o bucată de pânză legată cu arnici roșu în care se pun turte, mai multe lumânări și pe toate le pun lângă pom, acesta numindu-se *„pomul lui Adam în Paradis”*; lângă pom mai pun și scaunul de brad și împrejurul meselor așează lavițe pentru oaspeți; pe mese se pun ulcioarele și lângă fiecare ulcior se pune câte un *„parastas”* cu pom în el, încărcat și acesta cu fructe, lumânări, colăcei și turte; pentru fiecare pereche de oameni - bărbat, femeie - se pune câte un astfel de parastas, iar sub pomul preotului se mai pune și o năframă sau un ștergar frumos, pe care îl ia preotul; doar pentru nănași nu se pune nimic, pentru că pomul cel mare este al lor; sub picioarele preotului, împăturită în două, se pune și blana unei oi, din carnea căreia au fost gătite bucatele de pe masă, blană pe care apoi preotul o trimite acasă; pe fiecare pom în parte, inclusiv pe cel mare, proaspeții căsătoriți îl țin cu mâna dreaptă și îl dă, rostind: *„Pe astă lume să fie al dumitale, pe cealaltă lume să fie al meu”*; nașul oferă în schimb un vițel; în părțile Năsăudului, pomul de cununie se pregătește chiar în ziua premergătoare celei în care se oficiază slujba de căsătorie, uneori în loc de pom folosindu-se doar o ramură de măr; aceasta stă pe masă până la sfârșitul cununiei (**3.**MARIAN,I, p.523-524). v. POMANĂ.

Pomul la înmormântare. În bocete, apar înșiruiri de arbori, pe lângă care trece sufletul în călătoria sa: *salcia, trandafirul, bradul, mărul*, ultimul fiind și o întâlnire cu arborele biblic; arborele sacru este supranumit și „axă a lumii” și așa se explică apariția lui și la nuntă, și la înmormântare ca stâlpi la morminte, sau la răscruci, uneori înlocuit de *troițe*; toate atestă un cult al arborelui sacru existent în arealul sud-est european; ca și animalele, și arborii sunt psihopompi, fiindcă orientează sufletele spre lumea cealaltă, sunt locuri de trecere, sau țin de acel „arbor vitae”, pom al vieții, adică simbol de renaștere și viață eternă; și „Coloana infinitului” a lui C. Brâncuși întruchipează arborele ca axă a universului, ceea ce observă și P. Caraman (BUHOCIU,p.22). Acest pom este utilizat mai în toate zonele etno-folclorice din România; în Bucovina, există credința că sufletul străbate drum lung, timp în care trece peste multe vămi, unde îl așteaptă de fiecare dată o sumedenie de draci, care vor să-l îndrepte spre iad; până la urmă, ostenit și însetat, ajunge la un copac, lângă care se află o fântână, iar sub copac un scăunel; îngerul său care l-a însoțit până aici îl invită pe scăunel, apoi se duce la fântână, unde își potolește setea, urcă apoi scărița care este sprijinită de pom și cu cârlige apucă crengile și le aduce spre el ca să ia fructe; aceeași credință există și în Banat, iar multe texte de bocete vorbesc despre pomul sau mărul care este păzit de îngeri sau spre care îngerii îndeamnă sufletul să se îndrepte; se mai crede, tot în Bucovina, că omul, neputând ajunge în Rai, unde sunt pomi destui, măcar să aibă pomul lui din care să se înfrupte; cei mai mulți dintre români cred că pomul, numit și „pomul Raiului”, merge și el unde merge și sufletul; acolo ar sta veșnic verde și încărcat cu de toate, așa că sufletul se uită doar la el și se și simte sătul; iar dacă îi vine poftă de mâncare, se suie pe scăriță, trage cu cârligul și mănâncă poamele; cei cărora nu li s-a dat de pomană un astfel de pom stau și se uită cu jind la ceilalți; dar, tot în Bucovina, se mai crede că acest pom ar fi *„pomul vieții omului”*, care l-a hrănit pe acesta de-a lungul vieții sale cu tot felul de fructe, precum odinioară *Pomul Raiului* a hrănit pe Adam și Eva; uneori se spune că, în fapt, acest pom ar reprezenta jertfa cuvenită pentru ultima oară spre împăcarea și împreunarea omului cu Dumnezeu; în zonele Sibiu și Rădăuți, se crede că atunci când Dumnezeu a scos din iad pe Adam și Eva, sufletele celor drepți s-au ținut de dânsul ca un pom încărcat cu fructe, cu alte cuvinte pomul ar servi astfel ca o scară pe care sufletul ar urca-o până la Dumnezeu în cer; în Banat, textul unui bocet menționează că, în călătoria sa, sufletul trebuie să treacă peste o mare foarte adâncă, care se numește *Sorbul pământului*; în râpa acestei mări se află un brad colosal de mare, numit *Bradul zânelor*; ajungând aici, sufletul îl roagă să întindă brațele sale (vârfurile sale), ca să poată trece peste mare dincolo; bradul îi răspunde la început că s-a

încuibat în el un *șoimuleț*, apoi că s-a cuibărit în el o *vidră*, pentru ca în final să-i spună că s-a cuibărit în el și o șerpoaică (*șerpoane*) și că nu poate, fiindcă s-ar trezi puii celor trei vietăți și, șuierând și lătrând, ar speria sufletul care astfel ar cădea în apă; până la urmă, bradul se înduplecă și sufletul trece pe celălalt mal, în acest caz *bradul zânelor* fiind sinonim cu pomul celor din Transilvania, Moldova și Bucovina, deci o trecătoare din lumea aceasta în cealaltă; este lesne de concluzionat că simbolismul „pomului vieții” tranzitează sensurile sale asupra existenței umane luată în totalitatea sa, înglobând totodată mai multe semnificații: pom al vieții, trecătoare din lumea aceasta în lumea cealaltă, umbrirea, răcorirea și odihna sufletului, după ce a trecut prin toate vămile, sfârșind cu a fi pom al Raiului sau chiar însuși Raiul; pomul de pomenire se face astfel: se ia o creangă verde, frumoasă, rotundă și bogat ramificată dintr-un pom roditor din grădină (măr, prun, păr), mai rar cireș și vișin; se curăță de rămurelele de prisos și se împodobește cu tot felul de fructe proaspete, dacă este vară, iar iarna cu fructe uscate, la care se adaugă și felurite copturi: mere, pere, prune, nuci aurite, cireșe, vișine, stafide, smochine, zaharicale, turte dulci, păsărele din aluat de grâu, colăcei, scărițe și cârligele mici făcute tot din aluat; unele se înfig în ramurile pomului, altele se înșiră pe o ață și se atârnă sau se leagă de ramuri - Bucovina; în Suceava, pomul se așează într-o cofă sau oală plină cu apă curată; de toartă se leagă o basma sau năframă și câte una se leagă și de pom; pomul este al preotului, iar năframa de la toarta vasului este luată de cel care îl duce; de pom, care înseamnă *pomii Raiului,* se sprijină totdeauna o scară făcută din făină de grâu, iar pe una din rămurele se leagă și o sticlă cu apă; scara simbolizează drumul în urcuș pe care trebuie să-l suie sufletul în pomii Raiului, dacă are parte de așa ceva, iar apa ca să aibă ce să bea și cu ce se răcori; dus la biserică, pomul este dezgolit de preot și de dascăl și apoi aruncat în clopotniță sau într-un ungher din curtea bisericii; dar poate fi și dus înapoi acasă, la praznic, și împărțit acolo la preot și ceilalți; în zona Sibiului, pomul mortului se face ca și în Bucovina, dintr-o creangă de măr văratic; dacă este vară, creanga se taie cu fructe cu tot, iar dacă este iarnă se pun pe ea mere, nuci, colăcei, covrigi, niște prescuri cu scară, pe care ar urma să se urce sufletul la cer, și trei lumânări; apoi totul se înfige într-un colac, împletit în formă de cruce, adică *„în patru cornuri”*; toate se pun într-un blid mare; pomul se poartă deodată cu mortul, obligatoriu după cruce, atât până la biserică și de acolo până la cimitir; la cimitir, podoabele pomului sunt împărțite la nașii de botez și de cununie, drept răsplată că au botezat și cununat pe cel decedat; pomul rămas pustiu este ulterior înfipt lângă cruce, sau se aruncă într-un râu, vale sau fântână; în zona Rădăuți, nu doar 1-2 persoane fac pomul, ci toți ai casei pun câte ceva, fiecare lucru pus fiind menit pentru un mort din familie; în vârful pomului se pune neapărat un măr, o lămâie sau o portocală; se mai coc, în Muntenia, Moldova și Bucovina, *crestăți*, colaci în formă triunghiulară, *sfințișori*, colaci în formă de S, și *pomene* sau *pupeze* (*pomenete,* în Muntenia) din grâu curat, toate la un loc purtând numele de *pomene* sau *rai*; uneori *pomenele* pot fi înlocuite cu două colive, una mai mare și a doua mai mică și 2 colaci, unul mai mare, celălalt mai mic; toate se pun pe o măsuță sau într-un coș, pe marginea căruia se înfig bețișoare încărcate cu fructe și colăcei, iar coșul se duce la biserică, punându-se acolo și lumânări, totdeauna în număr fără soț, care se aprind în timpul prohodului; în zona Rădăuți, pomul se înfige într-o pâine, fie făcută din făină de grâu, fie din făină de porumb (**3.**MARIAN,III,p.112-116-121;NOTE,Antonescu).

POMADĂ v. ALIFIE.

POMANĂ

În Banat, în a 3-a, a 9-a și a 40-a zi, apoi la 3, 6 și 9 luni, precum și la un an de la data morții, românii trimit la biserică un colac mare, o lumânare de ceară și un blid mare cu colivă, din care iau câte o lingură toți cei care intră, rugându-se apoi pentru sufletul celui răposat; în aceleași zile, săracilor le este împărțită pomana, dar niciodată atât de mult ca de ziua morților, care cade lunea după Paște; în această zi, după slujba desfășurată la biserică, preotul se îndreaptă cu toată lumea

spre cimitir, cântând pe drum felurite rugi și cântări; femeile duc vase mari cu agheasmă, pentru a stropi nu numai mormintele, ci și pe călătorii întâlniți în drum, pe toți cei care se apropie de ele; altele aruncă pe mormânt boabe de fasole uscată și împart celor de față niște plăcinte subțiri din aluat de făină coapte în untură de porc; după ce au mâncat la cimitir din pomana rudeniilor, se întorc cu toții la biserică, în jurul căreia dansează cu voioșie până noaptea târziu (GRISELINI,p. 188-189). Pentru sufletul celui decedat, sunt date de pomană, peste sicriu, hainele mortului sau unele din viețuitoarele din gospodărie (oi, vite, păsări), pentru ca să i se ierte mortului păcatele și sufletul lui să-și găsească pacea eternă - Suceava; să i se spele picioarele găinii dată de pomană, pentru că atunci va fi primită mai cu plăcere sau va fi mai ouătoare la cel ce o va avea - Bucovina; este considerată deosebită, dacă pomana făcută e însoțită de o icoană - Tecuci; în sens mai larg, nu este îngăduit ca primitorul să fie amăgit, ca să nu plângă morții, care, la rândul lor, se simt și ei amăgiți - Tecuci; toate cele ce se dau de pomană nu se pierd, pentru că ele vor fi primite de cel milostiv pe lumea cealaltă - Bucovina (**2.**GOROVEI,p.72;98;110;153;199). De altfel, de cele mai multe ori pomenile făcute în ziua înmormântării sunt adevărate ospețe, începute într-o atmosferă de tristețe solemnă și terminate cu o veselie reținută, uneori încheiate cu dansuri; ulterior înmormântării, sunt practicate pomeni la trei zile, la nouă zile și la șase săptămâni (40 de zile); la acest ultim termen, mâncarea și băutura se împart împreună cu vasele ce le conțin, precum și parte din hainele, lenjeria și alte obiecte care au aparținut decedatului; apoi, se mai fac pomeni la șase luni, la împlinirea unui an de la deces și la șapte ani; în intervalul de la un an la șapte ani, mortul se mai pomenește în sâmbetele morților, împreună cu ceilalți decedați ai familiei și, uneori, de ziua onomastică a acestuia; acest șir de pomeni simbolizează unirea supraviețuitorilor în fața durerii resimțite prin moartea unui membru al colectivității și este totodată semnul continuării vieții individuale și de grup - Țara Chioarului, dar și în toate celelalte zone ale țării; nu se dau de pomană lucruri sau alimente care nu sunt pe placul celui care face pomana, pentru că aceasta nu va fi primită de Dumnezeu - Muntenia; în Oltenia, în partea vestică a Munteniei și în Chioar există practica de a se face *pomana de viu,* când omul, de onomastica sa (dar cel mai adesea în lunile din toamnă, după strângerea roadelor) și în relație directă cu posibilitățile materiale pe care le are, invită familia, prietenii și vecinii la masă, ca să-i fie primit darul pe lumea cealaltă și în credința că, poate, după moartea sa, cei rămași în viață nu-și vor îndeplini cum se cuvine obligațiile; când între obiectele destinate pomenii fac parte și unele cu valoare ridicată (piese de mobilier, eventual chiar o cameră întreagă), acestea de regulă sunt date unei (unor) rude apropiate, de cele mai multe ori nepoților; toate obiectele ce urmează a fi date sunt păzite cu strășnicie, deoarece numai atingerea lor constituie un sacrilegiu, din care cauză resturile alimentare rămase de la masa de pomană nu se aruncă oriunde, ci se dau pe apă, sau se îngroapă la rădăcina unui pom fructifer, în credința că sufletele morților vor veni și se vor hrăni din acestea (**1.**POP,p.332-333;**2.** ARMĂȘESCU,p.396; NOTE,Antonescu). Semnificația darurilor și pomenilor este deosebit de accentuată în concepția tradițională românească, din care cauză practica a fost preluată și de copii, care își dau de pomană, unul altuia, fructe (mere, nuci, castane, ghinde etc.), cu ocazia jocurilor *„de-a mortul"* sau *„înmormântarea"* (DRĂGULESCU,p.155). Înseamnă bucurie, veselie pentru acela care se visează făcând o jertfă, o pomană - Suceava (NOTE,Băncescu). Serie simbolică: *colac-lumânare-colivă*. v. DAR.

POPĂ v. PREOT.

PORC (*Suis scrofa domestica* - DLRM,p.642)
Tăiatul porcului are statut de ritual de sacrificiu, cu semnificații etnologice descifrabile în adâncul mileniilor, când animalul era considerat ca întruchipare a spiritului grâului, a vegetației în general; există credințe care fac legătura nu cu animalul propriu-zis, ci doar cu sacrificiul, cu sângele lui; astfel, nu se iese la coasă, dacă omul nu a văzut, la Ignat (2o decembrie), sânge de porc negru; în

ajunul Crăciunului, copiii se mânjesc pe față cu sânge de porc; este bine ca, în preajma Crăciunului, când se taie porcii, omul să se mânjească pe piele cu sânge de porc, fiindcă nu se va umple de bube peste an; atingerea sau simpla imagine a sângelui de porc este dătătoare de forțe și apărătoare de boli, datina fiind cu rosturi fertilizatoare, analogă cu sacrificiile de porci din antichitate, consacrate unor divinități fecunde; porcul are și o semnificație nu totalmente malefică, dar în bună parte defavorabilă, dominată de atribute negative: dușmănie față de om, omorâtorul său, murdărie, lene, lăcomie (COMAN,I,p.33-35). În avalanșa pregătirilor pentru sărbătorile de iarnă, tăierea porcului este o activitate semnificativă, atât din punct de vedere economic, cât și ca ritual; tăierea porcului are loc într-o anumită zi, la Ignat, și într-un anumit moment al zilei, de obicei în zori sau în cursul dimineții; credința că porcul își visează moartea în noaptea de Ignat, prinderea și înjunghierea animalului, efectuarea diferitelor semne rituale pe corpul lui, jumulirea părului pentru confecționarea bidinelelor, pârlirea sau jumulirea pieii pentru opinci, tăierea corpului în bucăți etc. oferă suficiente momente pentru săvârșirea practicilor rituale, menite să preîntâmpine stingerea „seminției" porcilor, să asigure sănătatea gazdei în noul an, să alunge spiritele rele, să prezică vremea pe o perioadă mai îndelungată de timp, să fertilizeze ogoarele pentru a obține roade bogate; funcția rituală a sacrificiului este bine evidențiată de unele informații etnografice: la tăiere, nu trebuie să stea nimeni în preajmă dintre cei care sunt miloși din fire, căci se crede că porcul moare cu mare greutate; carnea unui astfel de porc nu va fi bună; pe porc să nu-l vaiete nimeni; în general, porcul este străvechea reprezentare mitologică a spiritului grâului (**12.**GHINOIU,p.124;126;248). În partea de nord a Transilvaniei, în Muntenia și Moldova, este curentă practica, în noaptea Anului Nou, de a pune două sau mai multe fire de păr pe vatra încinsă, dar curățată de cărbuni, și, dacă acestea se apropie unele de altele în răsucirea lor, este semn de căsătorie; important este ca firele de păr să fie smulse din coama porcului; aidoma se face în Suceava, dar în loc de peri de porc se taie trei bucăți de slănină, care primesc numele acelora pe care i-ar dori fata ca soți, apoi este chemată o pisică și pe care bucată va pune mai întâi gura acela îi va fi ursitul; mai general, ca arie de răspândire (Munții Apuseni, Transilvania, Maramureș, Muntenia, Moldova, Bucovina), este obiceiul din noaptea Sfântului Vasile de a merge la cotețul porcilor și a-i striga și, după câte strigăte grohăie porcul, după atâți ani fata se va mărita; dacă porcii răspund după mai mult de trei strigături, acestea nu se mai iau în considerare; se fac trei încercări consecutive; sau fata bate cu piciorul în pământ și, după câte asemenea lovituri grohăie porcul, după atâți ani se va mărita; în Munții Apuseni, fire de păr de porc se pun, alături de alte obiecte, sub diferite farfurii, urmând ca fetele să aleagă una dintre ele; cea care nimerește vasul sub care sunt fire de păr de porc înseamnă că ursitul ei va fi un om bătrân și grea și anevoioasă va fi viața dusă alături de el; în Banat, pentru a merge bine familiei în anul ce vine, în ziua Anului Nou, se fierbe un cap de porc sau un purcel, dar în nici un caz găină, în credința că porcul râmă tot înainte, tot așa și treburile casei să meargă tot cu spor; nu se fierbe găină, pentru că aceasta scurmă pământul numai în urma ei și ar însemna că și treburile casei să fie tot în regres; în această zonă, Anul Nou se mai numește Crăciunul Mic sau Fratele Crăciunului (**2.**MARIAN,I,p.54; 67-69;96;111;PRESA). În Maramureș, lunile de iarnă sunt considerate a fi decembrie, ianuarie, februarie și martie; când se taie porcul, i se ia splina și se procedează astfel: capătul splinei este partea dinspre burtă și ea este considerată a fi 1 decembrie, iar capetele din spate reprezintă data de 31 martie; apoi, se împarte splina în patru părți egale, conform celor patru luni; care porțiune este mai groasă, adică are mai multe umflături, ar arăta în care dintre luni stratul de zăpadă va fi mai gros și deci va fi drum bun de sanie; este de remarcat că, la mijlocul splinei, este o porțiune mai groasă, deci implicit lunile ianuarie și februarie vor fi mai bogate în zăpadă; dacă toată splina este subțire, atunci va fi zăpadă puțină, deci nu va fi drum bun de sanie (BOGDAN,p.135). Se spune că acela care are noroc la porci are noroc în toate - Tecuci; dar porcul de culoare neagră ieșit în calea cuiva este semn rău - Neamț; femeia, care dorește să aibă copii, să taie capetele buricelor de la purceii unei scroafe, care a fătat pentru prima oară, să le fiarbă și apoi să bea acea

apă - Suceava; din purceii fătați să nu se dea de pomană nici unul, pentru că, până într-un an, vor muri bolnavi toți porcii - Tecuci; fata de măritat iese în noaptea Anului Nou și izbește de trei ori cu piciorul în cotețul porcilor și, dacă grohăie scroafa, este semn că se va cununa în acel an - Țara Oltului; femeile nu mănâncă fudulii de porc, ca să nu nască prunci nevolnici - Tecuci; carne de porc se mănâncă numai la Crăciun - Dolj;Prahova;Ialomița;Vaslui; femeia însărcinată, care nu mănâncă, în zilele Crăciunului și ale Paștelui, carne de porc, va naște ușor - Tecuci; să nu se mănânce carne de porc în zilele de Paște și de Crăciun, ca să aibă crescătorul noroc la porci - Țara Oltului; la Ignat, când este sacrificat porcul, capul acestuia se atârnă în casă, cu râtul înainte, ca să meargă toate treburile gospodăriei bine și să aibă gospodarul parte și de alți porci - Muntenia; când este sacrificat porcul, i se așează corpul cu capul spre răsărit - Vaslui; să nu se mănânce carne de porc în ziua de Crăciun, ca porcii să nu moară peste an - Botoșani; va rămâne mereu ultimul (la coadă) cu toate treburile cel care mănâncă de la porc coada acestuia - Țara Oltului; în seara dinspre Anul Nou, fetele nemăritate pun, pe o tavă încinsă sau pe plita unei sobe de gătit, câte doi peri de porc, fiecare dintre ele purtând formal numele unei fete și a unui băiat, și, dacă firele de păr tind să se apropie, se crede că fata se va căsători cu tânărul pe care îl iubește - Muntenia; când se vând porci, să se ia păr de la fiecare dintre ei și să se păstreze în gospodărie, ca să nu plece odată cu ei și norocul la porci - Țara Oltului; oasele purcelului sfințit și sacrificat de sărbători sunt îngropate în ziua de Paște, crezându-se că din ele va răsări o tufă de liliac - Suceava; în ajunul Crăciunului, preoții citesc molitva porcului, ca să-i ferească pe cei nesacrificați de boli - Vâlcea; ca să nu se prăbușească și să rănească sau să omoare pe cineva din casă, în lutul cu ajutorul căruia se fixează *astupătoarea* (băbura, cahla) de la capătul dinspre pod al hornului se amestecă păr de porc - Suceava; când porcii se joacă, umblă guițând și cu paie în gură și își fac culcuș, este semn că va veni vreme friguroasă încă de a doua zi - Muntenia;Argeș;Suceava; cine visează porci înseamnă că i-a făcut cineva farmece - Vaslui (GOLOPENȚIA,p.82;109;131-132;**2.**GOROVEI,p.27;33;121;159;169; 200;258; 264;280;283;**2.**MARIAN,I,p.88;NOTE,Antonescu). La masa de Anul Nou, nu se mănâncă de la porc coada, ca nu cumva cel ce mănâncă să rămână *„la coadă"* între ceilalți membri ai comunității, și nici capul, urechile și picioarele porcului, pentru a nu avea parte, în noul an, de aceleași lucruri pe care obișnuiește să le facă porcul - Transilvania (PRESA). Când își face porcul culcuș înseamnă că în curând vremea se va strica - Teleorman;Bârlad (**2.**CHIVU,p.247; BĂLĂNESCU, p.261). În Suceava, slănina dusă la biserică și sfințită în ziua de Paște este bună pentru o serie întreagă de afecțiuni, cum ar fi: dacă un om sau vreo vită are vreo rană, se unge locul cu această slănină și se vindecă; dacă se îmbolnăvește peste an de vreo boală, om sau vită, i se dă să mănânce din această slănină și îi trece; dacă se îmbolnăvește cineva de friguri, se pune pe o lespede tămâie albă și neagră și slănină și se afumă cu acestea; se unge locul dureros sau gâtul în cazul unei boli de gât; vitei care sângerează sau este bolnavă de orice altceva i se dă să mănânce slănină sfințită (**2.**MARIAN,II,p.176). Obiceiul cu numele *„Vasilca"* se desfășoară înaintea zilei Anului Nou; într-o atestare documentară din 1927, obiceiul este descris astfel: „Vasilca este un cap de porc, împodobit și așezat pe o tavă; căpățâna porcului se împodobește în așa fel încât să reprezinte o păpușă, i se pun mărgele, cercei și pe tava pe care este așezat se pune grâu; înainte cu 3-4 zile de Sfântul Vasile, se umblă cu Vasilca, mai mult pe la cei bogați; colindătorii stau în mijlocul casei, iar tava se pune pe masă; se crede că Vasilca are darul de a aduce sănătate în casă"; se menționează că relatarea se referă la zona Călărașilor (TUDOR,p.72). În ornamentica populară, colțul de porc semnifică, precum și dintele de lup, fermitatea și puterea (ZAHACINSCHI,p.43). Cine visează porci în propria casă înseamnă sănătate, pentru cine visează porci sălbatici este semn că va lega o nouă prietenie sau cu un dușman se va împăca; mulțumire sufletească și mulți copii va avea cel care se visează mâncând șuncă - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *porc-grâu*; *slănină-tămâie*.

PORUMB (*Zea mays* - DLRM,p.645)
Un pumn de boabe, dintre cele destinate însămânțării porumbului, se îngroapă la capătul tarlalei,

pentru ca păsările cerului, în special ciorile, să nu le mănânce din brazdă - Muntenia; când se seamănă porumbul, se iau câțiva știuleți, se desfac boabele de pe ei și se pun aceste boabe să fie călcate pe drum de căruțe, ca să nu bată grindina ogorul - Țara Oltului; puse sub o strachină sau sub un blid, de Anul Nou, și nimerite de către o fată nemăritată, boabele de porumb prevestesc că fata va lua ca soț un bărbat bogat - Vâlcea; în zilele de ajun ale Crăciunului (24 decembrie) și ale Bobotezei (5 ianuarie), sub așternutul locului unde va sta preotul, venit cu botezul, se pun câteva boabe de porumb, pentru ca și cloșca, peste vară, să stea pe ouă; dacă preotul nu se așează defel, gospodina îl petrece la plecare, ținând în mână lopata cu care trage jarul din vatră, după care se așează ea pe locul unde trebuia să stea preotul; boabele sunt date apoi la păsări - Suceava; sau se pun sub salteaua patului pe care se va așeza preotul venit cu Iordanul, în ajunul Bobotezei, ca păsările din curte să scoată mulți pui - Iași; pentru norocul tuturor animalelor din gospodărie, stăpâna casei ia, în noaptea de Paște, doi știuleți de porumb în sân, se duce la biserică, iar, după slujba de Înviere, vine acasă și taie câte o bucată pentru fiecare animal, sau împarte boabe păsărilor, ca să fie ferite de boli și de toate relele - Țara Oltului; copiii care sunt de vârstă școlară își pun cărțile în copaia cu mălai, pentru a-și aminti cele învățate, cum își amintesc de mămăligă - Muntenia; la cules, găsirea de știuleți roșii de porumb este semn de rușine - Tecuci; în schimb, porumbul roșu este bun să fie dat la vacile care se chinuiesc să fete, ca să le ușureze fătarea - Iași;Suceava; când se coc știuleții de porumb în cuptor, să nu fie uitat nici unul acolo, pentru că, atunci când se face foc din nou, Maica Domnului bagă mâna până la cot în cuptor, pentru a scoate din foc știuletele uitat - Suceava; face mătreață femeia care prepară leșie din cenușa rezultată din arderea cocenilor de porumb - Tecuci; după ce fată vaca, i se dă să mănânce boabe de porumb roșu cu tărâțe, ca să dea lapte mai mult - Argeș (**2.**GOROVEI,p.48;54;115;186; 209;244;247; GOLOPENȚIA, p.135;146). Gospodina pune câteva boabe de porumb sub așternutul și în locul unde se așează preotul care vine în casele oamenilor cu botezul în Ajunul Bobotezei, pentru ca tot așa să stea și cloștile pe ouă, sau pentru a le da ulterior de mâncare cloștilor, în credința că puii lor nu se vor îmbolnăvi - Suceava; sau aruncă în calea preotului venit cu botezul în Ajunul Bobotezei cu boabe de porumb, considerând că astfel găinile se vor oua mai mult peste an - Bihor (**2.**MARIAN,I, p.128-129). În cadrul jocurilor de aflare a destinului din noaptea de An Nou, semnificațiile porumbului pus sub vase este următoarea: în Maramureș, găsirea boabelor de porumb înseamnă că viitorul soț va fi un om casnic, iar indicarea vasului sub care se află un cocean de porumb fără boabe înseamnă că ursitul va fi sărac sau *„lăsat”*, adică părăsit de nevastă; aceleași semnificații se regăsesc și în Țara Lăpușului (BOGDAN,p.100;**2.**LATIȘ,p.97).

PORUMBEL (*Columba* - DLRM,p.645)
Conform unei legende, porumbeii s-ar fi născut din intestinele Sfântului Apostol Petru, care suferea totdeauna de foame și se plângea mereu din această pricină, drept pentru care Dumnezeu i-a scos mațele și i le-a aruncat pe un pom, de unde au devenit păsările flămânde care sunt porumbeii, condamnați astfel să nu-și satisfacă niciodată foamea; este una dintre cele mai bine conturate reprezentări ambivalente, comparabile doar cu imaginea calului, pendulând permanent între benefic și malefic, pur și impur, augural și cobitor; este în același timp pasăre plăcută lui Dumnezeu, curată, blândă și nevinovată, de ea nu se prinde nici un fel de vrajă sau farmec și, din această cauză, este păcat să fie omorâtă, dar totodată cobește moartea, nenorocirea sau boala celui care îl crește pe lângă casă, fiind în general semn al sărăciei și pagubei; în același timp, porumbelul este și emblemă a îndrăgostiților; fiind o pasăre fecundă devine și simbol al elanului erotic, conotând valori ca fidelitatea, iubirea curată, fertilitatea, ca ipostaze curente ale perechii de îndrăgostiți; pe linie creștină, porumbelul simbolizează Sfântul Duh, dar înțeles tot ca o pasăre a dragostei prin excelență, pentru că ea face parte dintr-un complex de semnificații complementare: porumbeii în stoluri mari sunt asemănători norilor, ei umbrind soarele și pământul, aidoma Sfântului Duh care tutelează peste toată firea; norul fecundează cu ploaia sa pământul, conducând

la următoarele serii simbolice paralele: *porumbel-nor-fecunditate-juni* (care reprezintă principiul dragostei); *Sfântul Duh-nor- fecunditate-botez-busuiocul preotului-stropitul cu apă sfințită a oamenilor, vitelor, semănăturilor*; când imaginea porumbelului apare în colinde, el simbolizează Sfântul Duh; porumbeii sunt considerați ca și junii (porumbeii=feciori; porumbițele=fete), iar, într-o colindă din Țara Oltului, ni se narează că ei sunt primiți în casă precum produsul agricol cel mai de preț, grâul, care, fiind vânturat, este curat; în orațiile de nuntă, porumbița o reprezintă pe mireasă, urmărită în zborul ei de către colăcerii mirelui; în lirica de dragoste, perechea de porumbei, ca și pomii înfloriți, simbolizează pe cei doi tineri îndrăgostiți; dar porumbeii întruchipează și ceea ce este negativ și împotriva lor trebuie dusă o adevărată luptă - Bacău; hulubii nu sunt buni la casa omului, fiindcă ei iau toată dragostea dintre soți și până la urmă îi desparte; dar carnea porumbelului consumată devine leac împotriva singurătății, pentru că ea stârnește dragostea cuiva; în basme, porumbelul este un animal-mesager, conducând eroul spre tărâmurile fermecate, purtând veștile dintr-o lume în alta, pătrunzând în locuri inaccesibile și îndeplinind și alte numeroase munci diferite; sau este metamorfozarea unui erou divin, fiind uneori mesager al lui Dumnezeu, vestind primul că dincolo de ape este pământ, sau ajută alte viețuitoare, din postură divină, la facerea lumii; este o pasăre-mesager, dar nu este niciodată o pasăre funebră, precum este corbul, veștile pe care le aduce sunt de bun augur, chiar și în contexte ceremoniale în care nota dominantă este moartea; în unele texte folclorice, porumbelul este atestat ca pasărea-suflet, adică acea întruchipare executată din lemn, care este așezată în vârful crucilor și al unor însemne de mormânt, denumită local *porumb* și *porumbel*, având penajul colorat, spre coada răsfirată, în tonuri vineții; dacă un om moare fără lumânare, se prind doi porumbei, cărora li se pun între aripi câte o lumânare și li se dă drumul să zboare, în credința ei vor duce lumină mortului - Banat; important este că *porumbelul* nu se pune la mormântul fetelor, ci doar la cel al tinerilor necăsătoriți, *nelumiți*, preluând astfel funcția de mediator între lumea de aici și cea de dincolo, precum funcție asemănătoare o are și bradul de înmormântare; cu această semnificație, porumbelul apare și pe scoarțele țărănești, pe alte țesături de interior, pe ceramica populară, în contexte simbolice vădit psihopompe, fiind o reprezentare a sufletului care se întrupează compensatoriu, ca să-i viziteze pe cei rămași în viață; dar și pentru a-l înlocui pe cel decedat, astfel că porumbelul poate să-i ducă celui mort, în lumea de dincolo, împărtășania pe care i-o încredințează preotul; tot la nivel metaforic, ceata de colindători este simbolizată de ceata de porumbei, care se așează pe acoperișul casei gospodarului, de unde îi laudă hărnicia și belșugul, sau pețesc tânăra nemăritată, sau urcă spre ceruri, pentru a transmite lui Dumnezeu rugămințile gazdei colindate; în Vâlcea, se crede că, la casa unde se înmulțesc și unde sălășluiesc porumbei va rămâne totul pustiu, că acolo va veni sărăcia și alte nenorociri, sau pur și simplu oamenii se feresc să-i crească, pentru că ei sunt aducători de boală, în special a unor boli de plămâni, ultima credință fiind atestată și în Muntenia; când mireasa pleacă la biserică pentru cununie, să se uite spre răsărit și să spună: *un porumbel și o porumbiță*, adică să aducă pe lume ulterior un băiat și o fată - Muntenia; este semn bun pentru acela căruia îi iese în cale un porumbel - Dolj; Teleorman; Prahova;Ialomița;Constanța;Neamț;Botoșani; porumbelul la casa omului este semn de bine, dar unii consideră că este și aducător de necazuri - Neamț;Suceava; imaginea lui apare amplasată frecvent, cu rol de giruetă, la coamele caselor, sau pictat pe firmele de la hanuri și birturi - Dolj;Ialomița;Tecuci;Constanța; se crede că hulubii sunt atât de curați, încât de ei nu se prinde nici un fel de farmece sau vrăji - Bucovina; cine are porumbei în curte să nu vorbească despre ei în timpul mesei, pentru că fug și nu se mai întorc - Moldova; se crede că este bine ca tinerii ce se iubesc să mănânce împreună inimă de porumbel, pentru a trăi fericiți ca hulubii - Tecuci; se vor îndrăgi din nou cei certați vremelnic, dacă li se dă să bea apă din vasul din care obișnuit beau porumbeii - Transilvania; dar, în același timp, se crede că nu este bine să crești hulubi în casă, pentru că ei trag a sărăcie - Suceava; și nici să fie înmulțiți în casă, pentru că aduc pagubă - Muntenia; să nu se mănânce cap de porumbel, pentru că acela ce o face se poate îmbolnăvi de

plămâni - Teleorman; dacă le merge bine porumbeilor de pe lângă o casă, atunci fetele din acea familie nu vor avea noroc - Bucovina; când gânguresc îndelung hulubii, este semn de ploaie - Suceava; visarea unui porumbel ucis semnifică moartea unui prieten; cel ce visează că prinde un porumbel înseamnă că se va căsători, sau va fi invitat la o căsătorie, sau la o întâlnire cu un prieten; cine visează că are porumbei să se aștepte la musafiri și tot la musafiri să se aștepte și cine visează porumbei de dimensiuni mari; cine visează porumbei sălbatici să se aștepte la răutăți din partea unor femei - Suceava (**3.**MARIAN,III, p.311-313; **2.**GOROVEI, p.81;109;110;164;169;200; 266;280; 288; URSACHE,p.138 ;BUHOCIU,p.124; HERSENI,p.236-237; ADĂSCĂLIȚEI,p.131; COMAN, II,p.16-20;EVSEEV,p.192-193;NOTE,Antonescu;Băncescu).

POST (A POSTI)

Interdicție de a consuma diferite alimente, prescrisă credincioșilor de către biserică în anumite zile sau perioade de timp (ȘĂINEANU,IV,p.242). „A posti", în mentalitatea tradițională ortodoxă, nu înseamnă doar interdicție în consumarea de produse de origine animală, inclusiv lapte și ouă, ci și oprirea de la orice muncă, sau măcar de la unele activități gospodărești specifice, iar, în timpul marilor posturi (Postul Paștelui, Postul Crăciunului, Postul Adormirii Maicii Domnului etc.), abținerea de la ceea ce se consideră că întinează curățenia trupească și sufletească, de la ceea ce este păcat să fie săvârșit; au fost inventariate circa 130 de zile, care sunt „ținute" de popor prin nelucrare, fără a aduna la această cifră duminicile de peste an, zilele de marți și joi post-pascale, sau zilele de vineri din Postul Paștelui; actualmente, mai pot fi numărate totuși peste 50 de zile, la care trebuie adăugate și cele 52 de duminici din an, ceea ce duce la circa 110 zile de nelucrare; astfel sunt „ținute" următoarele zile: marile sărbători ale calendarului bisericesc legate de Nașterea (25-27 decembrie), Moartea și Învierea lui Iisus (Paștele – 3 zile), Botezul Domnului (6 ianuarie), Rusaliile (3 zile), Sfânta Maria (15 august și 8 septembrie), Sfântul Ioan Botezătorul (7 și 24 iunie), Sfântul Vasile (1 ianuarie), Sfântul Gheorghe (23 aprilie), Sfinții Petru și Pavel (29 iunie), Sfântul Dumitru (26 octombrie), Sfântul Andrei (30 noiembrie), Sfântul Nicolae (6 decembrie), precum și alte sărbători ca: Sfântul Petru de Iarnă (16 ianuarie), Sfântul Trifon sau Trif-Nebunul (1 februarie), Stretenia sau Ziua Ursului (2 februarie), Filipii de iarnă (3-10 februarie), Dragobetele (24 februarie), Sfânta Eudochia sau Ziua Dochiei (1 martie), Sfântul Teofil sau Sân Toader (prima sâmbătă din Postul Paștelui), Sfântul Alexie sau Bojiile (17 martie), Bunavestire (25 martie), Soborul Arhanghelului Gavril (26 martie), Sâmbăta lui Lazăr (ultima din Postul Paștelui), Săptămâna Luminată sau a Tămăduirii (Prima săptămână post-pascală), Duminica Tomii sau Paștele Blajinilor (prima zi de duminică după Paște), Sfântul Prooroc Isaia (9 mai), Sfântul Gherman (12 mai), Todorusele (la mijlocul perioadei dintre Paște și Rusalii), Sfântul Iuda (19 iunie), Sânzienele sau Drăgaica (24 iunie), Sfântul Procopie (8 iulie), Sfântul Prooroc Ilie (20 iulie), Sfântul Foca (23 iulie), Sfântul Pantelimon (27 iulie), Ziua Ursului (1 august), Schimbarea la Față (5 august), Înălțarea Sfintei Cruci (14 septembrie); conform codului moral tradițional, omul din popor așteaptă recompensa divinităților, prin obținerea unor roade bogate, care să anuleze astfel pierderea unor zile de muncă, pentru că, încălcând rânduiala ar putea atrage răzbunarea vreunui sfânt sau demon (PRESA). Să nu se înțarce pruncul în zi de post, deoarece acesta își va duce viața numai în sărăcie - Tecuci; dacă un copil a mâncat de dulce într-una din zilele Postului Paștelui (Postul Mare), mama lui va trebui să mănânce de post în Duminica Învierii Domnului - Galați; fetele care postesc în ajunul Crăciunului (24 decembrie), până la miezul-nopții, și nu scot nici un cuvânt, când se privesc în oglindă nu se mai văd pe ele, ci văd în ea chipul viitorului soț - Suceava; la lăsatul de sec pentru intrarea în Postul Paștelui (Postul Mare), nu este bine să se strângă masa, ci să se lase așa cum s-a mâncat pe ea, cu bucate și vin, pentru că, peste noapte, vine norocul și mănâncă și el - Ialomița; în ziua lăsatului de sec de brânză pentru Postul Mare, rudele și vecinii își cer iertare unii altora, ca să intre în post curați - Muntenia; să nu fie încălcată interdicția de a consuma carne în Săptămâna Albă (sau a Brânzei) și aidoma în timpul Postului Mare, pentru că este rău de pagubă

- Vâlcea; la lăsatul de sec pentru Postul Crăciunului (14 noiembrie), să se dea păsărilor multă mâncare, pentru ca vara ele să nu mănânce bucatele din grădină - Vâlcea; nu se scot cloșca și puii din casă în zi de post, pentru că îi va fura uliul sau cioara - Botoșani; în general, nu se pune borșul la acrit în nici una din zilele de post, de teamă ca persoanei care prepară amestecul să nu-i iasă bube pe corp - Suceava (**2.**GOROVEI,p.29;53;60; 168;182;189;200;243;252). În zilele de post, nu se scoate gunoiul afară din casă și nu se pune mâna pe mătură; nu se toarce și nu se spală cămăși - Vrancea (**2.**STAHL,p.186).
Postul Mare; Postul Paștilor (Paștelui; Păresimi) - Denumit și Păresimi sau Postul Mare, deoarece durează cel mai mult (șapte săptămâni). În această perioadă, biserica recomandă să nu se mănânce de dulce, ci numai de sec; sunt interzise petrecerile cu muzică, jocurile și nunțile, certurile, bârfele, cuvintele urâte și înjurăturile („Trebuie avut grijă nu numai la ce intră pe gură, dar și la ce iese din gură"); încălcarea este considerată păcat; postul constă în abținerea de la mâncare și de la băutură cât mai mult timp; nemâncând o zi întreagă (postul negru), sau mâncând doar pâine și apă, spre seară; este stăpânită orice pornire trupească, lăsându-se loc pentru preocupările sufletești, pregătirii în Duh, pentru Învierea Mântuitorului Iisus; ținerea Postului Mare favorizează regenerarea întregului organism uman și stăpânirea de sine prin rugăciunile specifice; tradiția religioasă din România recomandă ca, în prima săptămână a Postului Paștelui, să se mănânce gradat astfel: luni și marți se ține post negru, miercuri, după Liturghie, mâncare ușoară, joi și vineri se consumă numai mâncare uscată, iar sâmbătă și duminică se poate găti cu ulei; prima zi a Postului Mare poartă numele de Lunea Curată; în ultimele decenii, datorită felului de viață mult mai dinamic, Postul Paștelui s-a redus simțitor la respectarea de către credincioși cu deosebire a primei și ultimei săptămâni, în rest postindu-se doar în zilele de vineri, ceea ce oricum cei cu teama de Dumnezeu o fac în tot restul anului; fenomenul nu este general, ci se regăsește cu precădere la populația orășenizată; postul (și, în general, toate posturile) nu trebuie respectate de către bolnavi și călători (PRESA;NOTE,Antonescu). Ca păsările cerului să nu strice semănăturile, se iau resturile de la ospățul care a avut loc pentru lăsatul de sec la intrarea în Postul Mare și se aruncă afară, în diferite direcții, chemând totodată la mâncare toate neamurile de zburătoare - Mehedinți; sau se ia o ață de cânepă, tot în această zi de lăsat de sec, se înnoadă de nouă ori, ținând mâinile la spate și ochii închiși, timp în care se rostește un descântec menit să împiedice păsările cerului să vadă semănăturile - Mehedinți; în prima săptămână din Postul Mare, nu se lasă aluatul de pâine afară, peste noapte, fiindcă se crede că Sân Toader s-ar vânzoli prin plămădeală și pâinea nu ar mai crește - Suceava; la mijlocul Păresimilor este bine să fie numărate ouăle făcute până atunci de găini, pentru ca gospodarii să nu rămână fără glas - Vâlcea (**2.**GOROVEI,p.8; 184; 209). În ziua Lăsatului de Sec se face *„Strigarea peste sat"*, textele schimbate între grupurile de tineri ironizând cu deosebire fetele *„bătrâne"* și flăcăii *„tomnatici"*, implicând deci întreaga comunitate sătească - Teleorman (CRISTEA,p.46). Dacă în ziua Lăsatului de sec de carne, soarele răsare pe cer senin, înseamnă că semănăturile vor da rod bogat (PRESA). În Vlașca, în duminica Lăsatului de sec, femeile ies în poartă, cu o cană de vin și cu alviță, și dau copiilor câte un pahar de vin și o bucată de alviță; în multe zone din Muntenia, inclusiv în București, la petrecerea în care *„se bate alvița"*, legată cu ață de grindă sau de tavan, se pune în aceasta o monedă, pe care o ia copilul care o nimerește cu gura; așa se petrece până după miezul nopții, pentru că se crede că în această zi Iisus Hristos stă la judecată, iar ei trebuie să fie de strajă la aceasta (**2.**MARIAN,I,p.215; NOTE,Antonescu). Serie simbolică: *sfoară(cânepă)-nod-9-descântec*.

POTÂRNICHE (*Perdix perdix* - DLRM,p.648)
Zgomotul puternic al zborului ei și viața pe care o duce în stoluri mici ca număr de exemplare au fost explicate, de omul tradițional, ca fiind urmarea faptului că, odinioară, potârnichile au speriat, prin bătaia aripilor lor, pe Maica Domnului, ceea ce le-a atras blestemul să trăiască risipite, să zboare repede și să provoace spaima călătorilor ocazionali, care trec neatenți pe lângă holde și

tufișuri (COMAN,II,p.103-104). Cine visează că ține pe lângă casă potârnichi înseamnă că se va căsători cât de curând - Suceava (NOTE,Băncescu).

POTCOAVĂ
Se crede că este bine să se pună o potcoavă, căzută de la cai pe drumuri, în cuibarul găinilor, ca ele să se apuce temeinic de clocit - Teleorman; se așează pe pragul ușii o potcoavă, pentru ca farmecele și alte rele de ea să se prindă și astfel casa să fie păzită - Bucovina (dar credința este răspândită peste tot în țară, în sensul că potcoava pusă pe pragul ușii aduce noroc); ca să nu plece cumpărătorul din prăvălie fără să fi târguit ceva, este bine să se bată pe pragul ușii sau sub el o potcoavă cu fața neuzată în sus sau cu deschizătura ei orientată spre în afară - Vâlcea (credință și obicei întâlnite, de asemenea, în mai toate zonele țării); ca să se mărite, fetele pun în cenușa vetrei o potcoavă, pe care nu o scot de acolo până ce nu li se împlinește destinul - Bihor; este bine ca, înainte de a mulge vacile, în vasul de lapte să se pună apă și o potcoavă găsită, apoi să se spele găleata cu acea apă, în credința că astfel nu va putea nimeni lua mana animalelor - Bucovina; ca să nu moară porcii, li se bate o potcoavă găsită în troaca din care mănâncă, pentru a fi feriți de boli - Țara Oltului (**2.**GOROVEI,p.54;157;172;249;GOLOPENȚIA, p.132;NOTE,Antonescu). Este bine ca, în ziua de Crăciun (25 Decembrie), în găleata cu apă să se pună o potcoavă găsită și apoi acea apă să fie dată de băut la vite, ca să fie tari și rezistente la boli ca fierul din care este făcută potcoava (PRESA). v. FIER.

POTIR
În colindele din Țara Oltului, paharele, ceștile, ulcelele, din care sunt serviți participanții la botezuri, cununii, pomeni și înmormântări, sunt descrise ca având forma unui *potir*, evidentă fiind aici influența bisericii, pentru că în potir se pregătește și se păstrează Sfânta Împărtășanie (cuminecătura, grijania), adică el conține trupul și sângele Mântuitorului; dar potirul preia, la rândul său, semnificațiile antice ale cupei imortalității, al cărei conținut era laptele matern, apoi vinul tinereții veșnice (HERSENI,p.196). Se crede că, pentru a scăpa de dureri de cap, este suficient ca suferindul să se uite în Sfântul Potir - Bucovina (**2.**GOROVEI,p.42).

POVESTE v. BASM.

PRAG
Este unul dintre elementele de arhitectură care conotează deosebit de multe practici rituale și credințe, deoarece el este acela care delimitează spațiul interior de cel exterior; din acest motiv, mirele trece mireasa peste pragul casei; sub prag, se îngroapă bani, măsura mortului etc.; este locul unde stă șarpele alb sau șarpele casei; pragul protejează pe noul-născut, izolează lehuza, amendează unele deprinderi proaste ale copiilor, contracarează intervenția malefică a Mumei Pădurii și a strigoilor, conservă sporul și norocul casei la scoaterea mortului din locuința sa etc.; de pildă, dormitul, noaptea, cu capul pe prag, la limita dintre cele două spații, este sancționat prin provocarea de infirmități fizice de către *Ceasul-rău* (CAPESIUS;NOTE,Antonescu). Pentru ca anul să fie îmbelșugat, se pun, de Paște, de o parte și de cealaltă a pragului, glii de iarbă verde, pe care calcă toți cei care se întorc de la biserică - Vâlcea;Tecuci; cu deosebire la prima naștere, se face în pragul ușii de acces în casă o gaură, unde se pun, pe o bucată de pâine, câteva picături din laptele de la sânul mamei, împreună cu trei boabe de piper, trei de tămâie, puțină sare și un petic din cămașa pătată de sângele scurs la naștere, totul învelit într-o cârpă pusă în acel orificiu, crezându-se că mama nu va mai pierde laptele, indiferent cine-i va intra în casă, deoarece pragul este considerat ca fiind talpa casei - Țara Oltului; dacă un copil se naște cu diferite semne pe corp, mama lui să se așeze cu el pe pragul ușii și să-l lingă de trei ori pe frunte, în timp ce bat clopotele și toaca la biserică, pentru că semnele vor pieri în timp, precum se trec și sunetele clopotelor și ale

toacei - Suceava; ca să meargă mai repede singur, copilul este luat și dus de mânuțe până la pragul ușii, iar înaintea lui maică-sa îi taie câteva pene de găină - Suceava; ca să nu mai plângă neîncetat, este bine ca mama să-i dea copilului sân pe pragul ușii, în prima duminică de la nașterea acestuia - Muntenia; dacă pruncul are vreun tic, să fie alăptat de mama lui pe pragul ușii, în timp ce la biserică se toacă pentru liturghie - Moldova; cine va întinde mâna peste prag, ca să-i fie sărutată, va avea mulți copii - Suceava; ca să-i meargă bine celui care pleacă într-o călătorie, să i se pună pe pragul ușii puțină făină - Tecuci; la scoaterea mortului din casă, în ziua înhumării, sicriul este atins de câte trei ori de fiecare prag peste care este trecut, considerându-se că omul decedat își ia rămas bun de la locuința sa, de la rude și cunoscuți - Suceava; fetele încep măturatul, în câșlegi (intervalul de timp dintre două posturi), dinspre prag spre interior, în credința că astfel le vor veni pețitorii mai curând - Suceava; untul se alege mai repede, dacă baterea laptelui este începută pe pragul ușii - Suceava; cui stă pe pragul ușii îi va ploua la nuntă, dacă este un tânăr, iar, de-i bătrân, îi va ploua în ziua morții - Dolj;Suceava; se spune că își mănâncă norocul cel care mănâncă așezat pe pragul casei - Moldova;Suceava; se crede că nu este bine să se dea mâna cuiva peste prag, pentru că moare unul dintre ei - Suceava; femeia însărcinată să nu se așeze pe pragul ușii, pentru că, în caz că vine cineva și izbește cu toporul în prag, ea va da naștere unui copil cu buza crăpată - Muntenia; de asemenea, să nu doarmă pe pragul casei, fiindcă va avea naștere dificilă - Tecuci; când copilul născut are vreun tic, de pildă face din gură ca purceii, sau ca porumbeii, sau are bube pe trup, el poate fi vindecat, dacă i se dă să sugă de către mamă pe prag, cu picioarele așezate pe o mătură și privind spre casă, în trei zile de vineri consecutive, sau în zile de miercuri și vineri - Țara Oltului; când se intră în tribunal, cei certați cu legea obișnuiesc să calce de trei ori cu călcâiul piciorului pe pragul ușii de acces, ca să tacă și mărturiile împotriva lor, tot așa cum tace și pragul, iar procesul să le fie favorabil - Suceava (**2.**GOROVEI,p.20; 33;35;58;103;116;134;143;153; 158; 162;170;192;196;201;241; GOLOPENȚIA,p.95;102-103). În Banat, înainte de a se pleca la botez, moașa ia copilul și îl atinge ușor cu creștetul capului de pragul ușii, ca să nu se prindă deochiul de el; sau îl încredințează pe fereastră, zicând: *„Cum se ține fereastra de casă, așa să se țină pruncul de mama sa”*; în plus, în drum spre biserică, moașa observă ce oameni întâlnește în cale, cum arată aceștia și care le este purtarea, în credința că și pruncul va fi tot așa când va crește mare (**3.**MARIAN, II,p.113). În descântecul *„de spaimă”*, folosit când copilul se trezește din somn, pruncul este așezat la asfințitul soarelui pe pragul ușii, cu fața către apus, punându-i-se alături o secure și o seceră - Mărginimea Sibiului (**1.**PAVELESCU,p.77). La intrarea în biserică pentru cununie, tânăra soție are mare grijă să nu treacă înaintea soțului, spunându-se că astfel gestul ar conduce la o căsnicie în care ar dicta supremația feminină, cârmuirea papucului; la ieșirea din biserică, nu se calcă pe prag, ci se pășește peste el, iar tinerii căsătoriți nu-și vorbesc unul altuia și se despart imediat, întorcându-se fiecare la casa lui împreună cu alaiul - Maramureș (BOGDAN, p.22). După cununie, se iese din biserică într-o anumită ordine; astfel, primul iese mirele, apoi mireasa, în credința că acela care iese primul va conduce gospodăria - Maramureș (DĂNCUȘ, p.184). Când tinerii căsătoriți se întorc la o singură casă, obișnuit la casa mirelui, mirele își ridică mireasa în brațe și o trece peste prag, sau gestul acesta poate fi făcut de socrul mare, dar mai cu seamă de un vornicel, pentru ca fata să nu atingă cu picioarele pragul, în semn de schimbare a statutului său social; chiar și când pășește singură, mireasa trebuie să aibă grijă să nu atingă pragul, fie la ieșirea de la biserică, fie când vine acasă - Transilvania;Bucovina (**3.** MARIAN,I,p.448; **4.**POP,p.153;NOTE,Băncescu). Când se scoate sicriul din casă, acesta este lovit de trei ori de pragul ușii de la tindă, sau de trei ori de fiecare prag peste care se trece, în semn că mortul mulțumește casei unde a locuit și că își ia rămas bun de la toți cei adunați ca să-l petreacă la cimitir - Bucovina (**3.**MARIAN,III,p.172-173). Serii simbolice: *prag-lapte-pâine-piper-tămâie-sare-pânză-sânge-trei*; *prag-iarbă(verde)-Paște*; *prag-salivă-frunte-clopot- toacă-trei*; *prag-pene de găină*; *prag-alăptat-duminică*; *prag-făină; prag-alăptare-mătură-vineri/miercuri*; *prag-asfinâit-secure-seceră*.

PRĂPASTIE
Se crede că acela care visează că a căzut într-o prăpastie va muri (**2.**GOROVEI,p.149).

PREOT
Mecanismele mentalității tradiționale operează și în acest caz cu perechi opozabile, fie în planul realității contextuale, fie în planul semnificațiilor adjudecate de una și aceeași entitate; ca și credințele care antureaza *biserica*, cele care îl vizează pe preot se dezvoltă pe un palier benefic numai când acesta își exercită atribuțiile sale sacerdotale; ca existență strict umană (și profesională), în mare parte și datorită vestimentației sale consacrate, dar și datorită unor comportamente izolate care au afectat imaginea sa în lumea rurală dezechilibrând-o (conform zicalei *„să faci ce zice popa și nu ce face el"*), omul tradițional l-a ipostaziat pe preot într-o lumină malefică, uneori considerându-l chiar o întruchipare a diavolului; din această cauză, colectivitatea umană tradițională îl acceptă tacit, îl respectă, dar, în plan mental, este prea puțin înclinată la reverențiozitate; în schimb, când este în exercițiul funcțiunii, adică preotul devine producător de sacralitate, efectele prezenței lui sunt pozitive; exemplele sunt multe și sunt focalizate fie la marile momente ale anului, atunci când preotul trebuie să sfințească darurile sau ofrandele (Paște, zilele morților etc.), fie în cazurile când acesta trebuie să apară în casele oamenilor cu prilejuri diferite, legate însă toate de funcția sa divină (Botoează, înmormântare, molitve etc.); în acest sens, femeile din unele zone ale Moldovei pun o legătură cu semințe de varză pe scaunul pe care urmează să se așeze preotul venit, în Ajunul Bobotezei (5 ianuarie), cu crucea și cu agheasmă pentru a binecuvânta și stropi casa, în credința că, șezând cât de puțin pe ea, varza ce va fi să răsară nu va mai fi mâncată de omizi (BURNAZ,p.41). Este bine să se arunce cu boabe de porumb în calea preotului care vine cu crucea de Bobotează, ca să se ouă găinile, iar, după plecarea acestuia, să se mături în urma lui, pentru a nu mai avea purici peste vară - Bihor; când vine în casa omului cu botezul (în Ajunul Bobotezei), cu slujirea pomenilor sau ca să facă molitvă (rugăciune pentru iertarea păcatelor, citită în împrejurări speciale - ȘĂINEANU,III,p.413), este bine ca preotul să stea pe pat cât mai mult cu putință, în credința că tot așa va sta și cloșca pe cuibar - Tecuci; fetele cred că, dacă vor călca în urmele preotului venit cu botezul, se vor mărita curând - Bucovina; este bine ca fata, din casa botezată de preot în ziua de ajun a Bobotezei, să se culce peste noapte în locul unde a stat preotul cu picioarele, punând sub cap mărgelele, peste care a trecut preotul, și busuiocul, luat din căldărușa preotului, crezând că numai astfel își va visa ursitul; uneori, se pune puțin gunoi în locul unde calcă preotul cu picioarele, apoi se ia gunoiul acela și se doarme pe el, în credința că fetele își vor visa viitorul soț - Țara Oltului; mai obișnuiesc fetele să iasă după preot în poartă și să observe cine trece pe stradă în acel moment: dacă trece un om în susul satului, în acea parte se vor mărita, iar, dacă trece în jos, la una din casele din acea parte se vor duce după cununie - Țara Oltului; în noaptea spre Anul Nou, pentru a-și afla ursita, fetele obișnuiesc să așeze două oglinzi, una în față, cealaltă în spate, punând lângă ele și câte o lumânare aprinsă; apoi privesc cu atenție, fără să se miște; pentru cea care zărește în oglindă mulți preoți este semn că în acel an va muri - Suceava; nu este bine să se vorbească, atunci când iese preotul din altarul bisericii în timpul oficierii slujbei, pentru că Dumnezeu ia graiul celui ce încalcă interdicția - Tecuci; în schimb, întâlnirea cu un preot este de rău augur, mai rea fiind doar întâlnirea cu un iepure; pentru a anula efectele negative, trebuie să se arunce în urma lui cu paie, fân, bețe, pietre, un ac sau orice altceva există la îndemână, obiectul aruncat neavând, în acest caz, nici o conotație simbolică explicită, afară de gestul de a arunca, de a așeza un obstacol între cele două *„lumi"* - Țara Chioarului; Dolj; Ilfov; Prahova; Buzău; Ialomița; Iași; Bucovina; Suceava; aruncarea obiectului este însoțită de expresia *„ptiu, piei, drace!"* - Suceava; cel căruia îi iese un preot în cale va fi bătut de cineva - Suceava; efectul malefic al întâlnirii poate fi anulat și chiar schimbat în bine numai dacă se trece drumul de-a curmezișul - Bucovina; sau dacă, la întâlnire, se va trece prin dreapta preotului - Botoșani; îi va merge rău celui căruia îi iese preotul în cale, din care cauză se crede că

este mai bine ca drumețul să se întoarcă din drum, indiferent cât de importante i-ar fi treburile - Vrancea; se mai crede că, dacă preotul, intrând în casă, zăbovește pe pat, laviță sau scaun, ca să se odihnească, atunci vacile, care trebuie să fete, se vor culca - Bucovina; intervenția în modificarea imaginii consacrate a preotului poate atrage tulburarea ordinii naturale, pentru că se crede că nu mai plouă, dacă preoții se tund - Dolj; este rău de moarte pentru cel ce apără de câini pe preotul venit cu botezul în Ajunul Bobotezei - Vâlcea; și tot rău de moarte este pentru gospodarul la care se sfârșește în sat umblatul preotului cu botezul - Tecuci; din vinul de la slujba de înmormântare trebuie să bea mai întâi preotul și apoi ceilalți credincioși, în credința că numai așa se va ușura sufletul celui decedat - Botoșani; să nu se îndrăgostească nimeni și nici să se însoare cu o preoteasă văduvă, fiindcă ele sunt afurisite de soții lor - Suceava; în fine, se crede că preotul, care moare de moarte bună, merge în iad, iar cel care moare de moarte năprasnică merge în Rai - Iași; cine visează că poartă o discuție cu un preot înseamnă că va trăi o mare silă (**2.**MARIAN,II,p.103; **2.**GOROVEI, p.14;36;100;104;196;199;246; 252;254;258; GOLOPENȚIA,p.83; **2.**STAHL,p.186-187; COMAN,I,p.134;**1.**POP,p.358; NOTE,Antonescu). Dar, dacă se visează cineva că este hirotonit ca preot, este semn de mare cinste, pe care i-o vor acorda cei din anturajele în care se va afla; iar dacă visează preot spovedindu-l înseamnă că va descoperi unele secrete importante pentru sine - Suceava (NOTE,Băncescu).

PREPELIȚĂ (*Coturnix coturnix* - DLRM,p.657)
Pasăre migratoare, vânată pentru carnea ei gustoasă; legendele afirmă că prepelița este metamorfoza unei fete prigonită de mama ei vitregă (*mașteră*); ar fi împrumutat coada ei păuniței, pentru a merge la cununia vulturului; penajul ei pestriț este pus pe seama „cochetăriei“ prepeliței, care, nemulțumită de „hainele“ roșii pe care i le dăduse Demiurgul și pentru că solicitase altele, mai aspectuoase, a fost aruncată într-un vas cu cenușă, având, de atunci, pene gri, maronii și roșcate (COMAN,II,p.104). Se crede că porumbul va fi mai scump la vânzare în acel an de atâtea ori, de câte ori strigă prepelița - Bucovina; este bine să nu fie ținută închisă într-un coteț mai mult de trei ani, ci să i se dea drumul, fiindcă altfel este păcat neiertat de Dumnezeu - Buzău; cine este „spurcat“ din întâmplare de prepeliță își pierde norocul, sporul - Vâlcea (**2.**GOROVEI,p.186; 195; 219).

PRESCURĂ
Pâinișoară sfințită, de obicei în formă de cruce, din care se pregătește cuminecătura și se taie anafura; prin extensie, un fel de colac care se împarte la înmormântări și parastase (ȘĂINEANU,IV, p.266). Este folosită și ca medicament, când *„turbează un om”* sau contra frigurilor, dată bolnavului de trei ori pe zi, dimineața, la prânz și seara (**2.** CHELCEA,p.14). v. COLAC; PÂINE.

PRICOLICI
Om (viu sau mort) care se preface noaptea în lup sau câine; cunoscut și sub numele de *tricolici* și *vârcolac* (ȘĂINEANU,IV,p.273). Se crede că numai anumiți oameni sunt predestinați a se metamorfoza în lupi, adică în pricolici: când căița cu care s-a născut pe cap are culoarea roșie (dovadă că asupra lui planează umbra malefică a lupului); în acest caz, moașa copilului trebuie să iasă repede cu ea afară și să anunțe oamenii, cu glas tare, că *„s-a născut un lup pe pământ! Dar nu e lup să mănânce lumea, ci e lup să muncească”*, negând prin aceasta identitatea nou-născutului și ferindu-l astfel de o soartă rea; unele texte folclorice identifică pricoliciul cu un lup deosebit de rău, a cărui cruzime și abilitate nu-și au nici o explicație logică, în afară de cazul în care se admite amestecul unor puteri demoniace; astfel de lupi se duc la câmp, se înhăitează cu alți 10-12, el devenind conducătorul și cel care ațâță și răutățile celorlalți; din această cauză, o asemenea haită, condusă de un pricolici, nu poate fi prinsă, ea atacând și ucigând oameni; pricoliciul are un comportament feroce: mănâncă vitele, umblă prin sate ducând odată cu el boala și moartea

printre vite și oameni, se duce la turmele de oi și le *„strigonează"* (de la *strigoi*) numai în timpul nopții, sugându-le sângele și laptele; omul devenit pricolici se comportă la fel: ia alte dimensiuni, mai mari, la perioade neștiute și nehotărâte fuge ca un nebun până se vede singur, moment în care se dă peste cap de trei ori și se transformă în lup-câine sau altă fiară și pleacă turbat să sfâșie pe cei care îi ies în cale, uneori chiar și pe ai săi; nu se poate scăpa de el decât tot printr-un act violent, în sensul că sătenii trebuie să reușească să-l lovească pentru a sângera și numai atunci se face din nou om; sau pot să umble așa până li se împlinește blestemul și redevin oameni (COMAN, I,p.144-145). Se mai crede că devin pricolici pruncii care plâng în pântecele mamelor lor înainte de a se naște (**12.**GHINOIU,p.84). Devine pricolici ultimul din nouă frați născuți în aceeași lună - Transilvania; pricolicii ar fi câini înhăitați cu lupi, umblând cu ei după pradă în vite și oameni, mai ales după copiii bastarzi (*„din flori"*) - Olt; în zona Tecuci, se crede că pricolicii provin din lupi care au mâncat om și că ei umblă doar până la miezul nopții; se mai crede că acela care bea urină de om se face pricolici - Buzău (**2.**GOROVEI,p.201; 233;238). Se crede că pricoliciul este un om care se face câine, dar numai în Postul Paștelui; al treilea copil nelegitim se face pricolici; când se adună trei pricolici la un loc, noaptea ei se transformă în câini și sar la om; alteori se crede că al nouălea bastard se face pricolici; noaptea ei se bat cu ceilalți câini și, dacă pricoliciul este mușcat și îi dă sângele, se face din nou om, dar a doua zi i se văd semnele mușcăturii pe față - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.106).

PRIETEN
Dacă visează cineva prieteni, amici înseamnă bucurie, iar dacă îi visează că petrec sau că el vorbește cu ei la aceeași masă este semn că în curând va avea parte de un câștig substanțial din ceea ce întreprinde - Suceava (NOTE,Băncescu).

PRIGORIE (*Merops apiaster* - DLRM,p.662)
Cunoscută și sub denumirile de *prigoare, prihor, albinărel, viespar,* prigoria este o pasăre migratoare, cu pene multicolore, cu pliscul lung și curbat, având coada lungă și ascuțită; se hrănește mai ales cu albine și viespi și își face cuibul în malul lutos al apelor (ȘĂINEANU,IV,p.273). Se crede că, atunci când cântă prigoarea, vremea va deveni ploioasă - Vaslui (**2.**GOROVEI,p.266).

PRIMĂVARĂ
După unii, primăvara începe la 1 martie, după alții când se sfârșesc zilele babei Dochia și anume de la Alexii (17 martie) și durează până la Sfântul Onofrei (12 iunie); alții așează prima zi de primăvară după ce trec 13 săptămâni din ziua de Crăciun, ei afirmând că numai atunci zăpada se topește și începe să curgă în torente chiar și de pe vârful celor mai înalți munți; calculând astfel, înseamnă că începutul primăverii ar cădea în ultima săptămână a lunii martie, adică 9 zile mai târziu de Alexii; îndată ce se împrimăvărează, trebuie semănată întâi pâinea cea albă, apoi porumbul, cartofii și celelalte semințe, în așa fel ca toate semănăturile să fie terminate în câteva săptămâni; în săptămâna de dinaintea zilei Sfântului Onofrei, se seamănă numai hrișcă, iar după Sfântul Onofrei nici această plantă; sosirea primăverii poate fi știută și după semne și anume când încep să iasă *„jigăniile și gujuliile"* de prin ascunzișurile lor de peste iarnă, când prind a zbura gâzele și fluturii cei roșii și mai ales când încep a veni rândunelele, cocostârcii, cocoarele și celelalte păsări care petrec iarna în țările calde (**2.**MARIAN,I,p.72-73). Se crede că primăvara începe la Dragobete (24 februarie); dacă primăvara se fac multe flori de vișin și prun, atunci este speranță că și rodul viilor va fi bogat în acel an (PRESA). Anotimp al trezirii dragostei, așa cum se trezește la viață natura, este anotimpul „nevrozei dragostei" (EVSEEV,p.68-69). Unul din motivele de predilecție ale poeziei pastorale este primăvara, văzută ca *„mamă"* a vieții în genere și a păstoriei în special, când se hotărăște plecarea oilor la munte; motivul acesta este preluat în întregime de poezia haiducească, iar cercetarea textelor folclorice duce la concluzia că deseori haiducul este un cioban revoltat

(BUHOCIU,p.278). Importanța fiecărei zile a primăverii este subliniată de o zicătoare din Maramureș, care glăsuiește că *„O zi de primăvară întârzie o lună de toamnă”* (BOGDAN,p.128). Odată cu venirea primăverii, orice locuitor din Gorj are grijă ca, în fiecare dimineață, înainte de a ieși din casă, să mănânce ceva sau cel puțin să ia puțină sare pe limbă, ca să nu-l „spurce” puii de animale sau păsările migratoare întoarse acasă; astfel, dacă pentru prima dată un om vede pe nemâncate un mânz, înseamnă că l-a spurcat și va umbla toată vara singur, fără nici un rost, ca și mânzul după iapă; de aceea este bine ca imediat ce a văzut mânzul, omul să-și dea drumul la brăciri și târându-se pe jos să spună *„Lupii să te mănânce!”*; dacă însă mânzul este văzut de cineva care a mâncat sau a luat sare pe limbă, acesta poate să strige tare să iasă cât mai multă lume să-l vadă; și unii ies, cei care au mâncat deja, alții iau repede sare în gură și apoi ies, bucuroși că astfel au scăpat de grija de a fi spurcați; alții care nu au apucat să vadă mânzul se deplasează la omul care are mânzul, dacă este din același sat cu ei, ca să scape de grija „spurcării”; aceeași credință există și pentru viței, dar acestuia nu i se dă aceeași importanță ca mânzului; dacă cineva este spurcat de bobocii de gâscă sau de rață, este rău de gălbinare sau toată vara va fi galben la față; cine-i spurcat de pui de găină va râcâi vara ca și ei, fără nici un spor în muncă; cine vede întâi fluturi galbeni, va fi galben în timpul verii, dar este vesel că va fi roșu peste vară cel care vede mai întâi fluturi roșii; sunt indispuși cei care zăresc numai o barză, pentru că numai un car de porumb vor realiza; mai indispuși sunt cei care sunt spurcați de cuc, fiindcă este rău de moarte; de aici și blestemul foarte frecvent și supărător: *„N-ai mai auzi cucul de alt-dată”*, adică de anul viitor; de aceea se dă o importanță deosebită mâncării de dimineață, dar după ce a fost auzit cucul parcă au scăpat de o mare povară (CĂRĂBIȘ,111-112).

PRIOR v. PROOR.

PRISPĂ
Element constructiv al casei, caracteristic arhitecturii populare românești, reprezentat printr-un fel de terasă îngustă, ridicată la înălțimi diferite față de nivelul de călcare, construită din lut bătătorit, din lemn etc., amplasată de-a lungul peretelui din față (uneori pe două sau trei laturi și chiar de jur-împrejurul casei), adesea mărginită de o balustradă (*pălimar*) din lemn sau zidărie, fixată între stâlpii care leagă prispa de streașina acoperișului; în multe cazuri, balustrada și stâlpii sunt sculptați, iar scândurile care închid prispa sunt traforate, dând casei un aspect estetic deosebit; cercetătorii au stabilit prispei trei funcțiuni: ferește pereții casei de contactul imediat cu umezeala (ploaie, zăpadă); augmentează spațiul de locuit și de lucru (vara se poate dormi pe prispă și tot aici se derulează o serie de activități casnice); în fine, reprezintă un spațiu-mediant între intimitatea casnică și natura înconjurătoare, de care românul tradițional este foarte legat, dar pe care o și suspectează de a fi plină de spirite adverse (ȘĂINEANU,IV,p.278; NOTE,Antonescu). Se crede că nu este bine să se lase câinii pe prispă atunci când fulgeră, pentru că există pericolul să fie trăsnită casa - Dolj; să nu se lase gunoiul strâns lângă prispă, pentru că nu va mai intra nimeni în acea casă cu vești bune - Tecuci; în schimb, când cântă cocoșul pe prispă este semn că vor veni rude în vizită - Dolj (**2.**GO-ROVEI,p.68;107;232). v. CASĂ.

PRIVEGHI (PRIVEGHERE)
Priveghiul la mort durează, în general, două nopți, cea de a treia zi fiind destinată înmormântării, având scopul de a nu lăsa mortul singur; există în popor credința că mortul trebuie păzit ca să nu treacă prin fața lui, pe sub el sau peste el vreun animal (câine, pisică, găină etc.), fiindcă, în caz contrar, s-ar preface în strigoi; dar există și credința, mai pragmatică, de a nu lăsa mortul singur, pentru ca nu cumva să i se întâmple vreun accident, adică să cadă lumânările în sicriu și să ia foc; în Vrancea, se obișnuiește să se danseze în timpul priveghiului, jocul numindu-se *Chiperul* (piper), iar dansatorii purtând neapărat măști; în acest context, este de subliniat că masca este purtată

pentru a feri pe cei vii de duhurile morții, care, cu acest prilej, și-ar alege noua victimă; C*hiperul* se joacă în curtea casei decedatului, în jurul focului de priveghi; dansatorii se așează în coloană, unul în spatele celuilalt, ținându-se de brâu; cel care conduce jocul, desfășurat după cântecul unui fluier, ține în mână un toiag (ciomag) sau chiar o bucată de lemn aprins; dansatorii sunt obligați uneori să sară peste foc; oricum, conducătorul urmărește să arunce, pe rând, dansatorii în foc; în vederea atingerii acestui scop, folosește două procedee: sau coloana dansează, din ce în ce mai repede, cu multe unduiri, pentru ca ultimul din rând să nu poată ține ritmul și să fie aruncat în foc; sau rândul formează un semicerc în jurul focului, conducătorul pornește cu repeziciune înainte, iar cel din coadă trage cu putere înapoi, caz în care cad peste foc cei din mijlocul coloanei; astăzi dansul are un rol distractiv, dar se crede că odinioară focul era întreaga cheie a obiceiului, îndeplinind rol de purificare (**4.**POP,p.172;NOTE,Antonescu). În Bihor, priveghiul reprezintă și azi un prilej de veselie, tinerii se mânjesc pe față cu funingine și îmbracă sumane rupte, travestindu-se uneori în animale (urs, capră, cal), făcând tot posibilul să stârnească râsul și să creeze o stare de generală de destindere, din care cauză și apare un interes crescând al colectivității rurale pentru nopțile de priveghi (GODEA,p.92). Un fenomen interesant se întâmplă în Țara Chioarului, unde, în unele sate, nu se organizează priveghi, mortul nefiind vegheat de nimeni, nici măcar de cei ai casei (**1.**POP,p.321). Priveghiul este, în orice caz, un prilej de nespusă bucurie și veselie, această stare fiind argumentată de faptul că omul a scăpat, prin moarte, de toate necazurile vieții pământene; toată noaptea este petrecută cu glume care stârnesc râsul, totul neavând nimic din caracterul unei ceremonii funeste; abia dimineața, la răsăritul soarelui, și apoi seara, la asfințitul lui, se jelește mortul - Țara Hațegului (CLOPOTIVA,II,p.428). Glumele de zi cu zi sunt mai rare, dar veselia este stârnită în nopțile de priveghi de rememorarea cu deosebire a unor momente hazlii, chiar licențioase, din viața defunctului, la care înșiși povestitorii au participat, au fost martori sau doar le-au auzit de la alții - Ilfov (NOTE, Antonescu).

PRIVIGHETOARE (*Luscinia megarhynchos* - DLRM,p.665)
Slăvită de către toți poeții lumii, este considerată drept un simbol al artistului și al solitudinii creatoare; este o pasăre *„mai plăcută lui Dumnezeu, numită așa pentru că toată noaptea cântă priveghind”*; dincolo de aceasta, figura ei stă sub semnul paradoxului și al ambivalenței; în primul rând, ea este o pasăre de noapte, care ar trebui să stea alături de buhă, cucuvea, strigă, ciuvică; spre deosebire însă de acestea, ea are un *„viers”* plăcut, armonios, necobitor; cu toate acestea, spre deosebire de celelalte păsări cu grai plăcut (mierla, cucul, sturzul, ciocârlia etc.) și de cocoș, privighetoarea nu comunică, prin cântecul ei, nici un fel de veste; cântecul ei nu intră în dialog cu nici o altă pasăre, se răsfrânge doar asupra ei, nu intră în dialog nici cu marile ritmuri ale firii; comportamentul ei singuratic apasă asupra ei mai mult ca o povară, decât ca o binecuvântare; cântă noaptea „priveghind”, cântă doar pentru sine, cântă singură, acestea fiind interpretate ca rezultat al unei greșeli și al unui blestem: la o nuntă împărătească, nuna (alteori mireasa) este jignită de unul dintre comeseni și, neputând suporta *„atâta batjocură”*, ea cere Demiurgului să fie transformată în pasăre; de atunci, ea trăiește singură și își plânge singură soarta tristă; o altă legendă susține că privighetoarea era, la început, o fată frumoasă, cu un glas minunat, pe care însă Demiurgul nu o înzestrase cu organul defecației, din care cauză îi era rușine să meargă la nunți și cumetrii, fiindcă nu putea nici să bea și nici să mănânce; pentru a scăpa de această pacoste, ea s-a dus la căpușă și i-a cerut cu împrumut organul ei; după o nuntă, încântată de această „reintrare” în rândul celor firești, nu a vrut să-l restituie, din care cauză a fost blestemată de căpușă să se transforme într-o pasăre, care nu va avea niciodată somn, „priveghind” mereu, de frică să nu-i fure cineva „bunul” dobândit cu atâta greutate; în altă povestire, este vorba de fata de împărat care se întâlnea noaptea, pe ascuns, cu dragul ei; împăratul, prinzând de veste, pune să i se taie capul feciorului; disperată, fata cere să fie prefăcută într-o pasăre, care, noapte de noapte, veghează la căpătâiul iubitului ei; după cum se vede, narațiunile etiologice merg în continuarea numelui său;

atributele ei sunt întărite și de penajul ei tern, mohorât, datorat, spun legendele, faptului că, atunci când Demiurgul a vopsit păsările, privighetoarea a venit prea târziu, când nu mai rămăsese nici o culoare; textele lirice o ipostaziază, pe ea și cântecul ei, ca un simbol al însingurării și suferinței, totuși fiind rar prezentă în creațiile orale lirice, finalmente rămânând o pasăre elegiacă, aidoma turturelei, semnificând iubita (COMAN,II,p.68-69;EVSEEV,p.115). Se crede că privighetoarea a fost o femeie bogată, care avea doi câini, pe numele lor Togan și Griva - Vaslui; cine nu vrea să doarmă în nici o noapte să mănânce inimă de privighetoare - Vaslui (**2.**GOROVEI, p.201;216). Cine vrea să nu aibă somn în timpul muncilor agricole și să aibă spor să mănânce cap de privighetoare, fiindcă ea cântă noaptea și astfel se crede că nu are somn - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.112) Când privighetoarea cântă neîncetat este semn de vreme frumoasă - Bucovina (**2.**MARIAN,I,p.87). Cine vede în vis privighetoare va avea parte de tristețe și de rele - Suceava (NOTE,Băncescu).

PRIVIRE (A PRIVI; A SE UITA)
Le va slăbi mai târziu vederea copiilor care se uită insistent la lumina provenită din indiferent care sursă - Suceava; să nu se privească la buboaiele pe care cineva le are și le arată ostentativ, pentru că există credința că se vor lua pe cel ce se uită - Tecuci; când este dus mortul la groapă, participanții la cortegiul funerar să nu se întoarcă și să nu privească în urmă, deoarece le vor muri și alți membri din familie - Vâlcea (**2.**GOROVEI,p.30;144; 178).

PROOR
Termenul desemnează două realități: **1.** Este ziua de ajun a prăznuirii Sfântului Gheorghe (22 aprilie), când, după credința poporului, dis-dimineață, babele umblă după mana vacilor, iar hoții după iarba-fiarelor; **2.** perioadă a zilei care cuprinde, după regiuni, fie orele dinaintea prânzului, fie primele ore după miezul nopții, ori primele ore ale dimineții, fie întreg intervalul de la răsăritul soarelui până la prânz; este atestat și pronunțat *amproor, prour, prior* (ȘĂINEANU,IV,p.291). v. ZI.

PROSOP v. ȘTERGAR.

PRUN (*Prunus domestica* - DLRM,p.675)
Prunele păstrate din Joia Mare sunt bune pentru tratarea bubelor rele - Ialomița; tot contra bubelor rele sunt bune și prunele strânse în Ziua Crucii (14 septembrie) - Tecuci; să nu se terciuiască prune, sau să fie tăiate cu briceagul, până la Sânziene (24 iunie), pentru că provoacă timp ploios cu grindină - Bihor (**2.**GOROVEI,p.30;106). Ca să nu nască gemeni, femeia gravidă nu trebuie să mănânce prune îngemănate (GOLBAN,p.66). Cine visează că mănâncă prune înseamnă, în general, boală, dar poate să fie și un avertisment pentru a se feri de dușmani - Suceava (NOTE,Băncescu).

PRUNC v. COPIL.

PUCIOASĂ v. SULF.

PUI
Este năzdrăvan puiul care cântă fiind încă în găoacea oului - Suceava; puiul cu cinci gheare nu se taie, pentru că el este norocul păsărilor - Iași; cel ce pune găina drept cloșcă pe ouă să o facă stând pe vine, ca și găina să stea pe ouă, și să închidă ochii, pentru ca uliul să treacă pe deasupra viitorilor pui, fără să-i vadă - Muntenia; sau să se stea numai pe vine - Galați; sau se pune un copil mic să facă această treabă - Tecuci; puii scoși din ouă, înainte de a le da drumul în curte, sunt pușí în poală și duși, spre răsărit, cu ochii și gura închise, până la șură, unde li se dă drumul unul câte unul, ca să nu-i ia păsările răpitoare; în caz că sunt duși spre apus, există pericolul să fie răpiți de

păsări; alte femei îi pun într-o oală sau un ceaun, acoperă vasul cu o țesătură, ca să nu-i vadă răpitoarele, și apoi îi scot afară; sau îi pun într-un ceaun, peste care așează un cuțit, ca să le vină moartea de la cuțit și nu de la păsările cerului - Țara Oltului; scapă de armată cine mănâncă pui scăpat din ghearele unei păsări răpitoare - Ialomița; îi va merge bine tot anul aceluia care vede pentru prima oară pui în acel an - Galați; dar se crede că nu va avea noroc cel căruia îi ies și îi cresc apoi bine puii - Suceava; puii să nu fie sărutați pe plisc, pentru că îi mănâncă uliul - Suceava; dacă puii de găină, ieșiți din ou de câteva zile, încep să cânte, este semn că din acea casă va muri cineva - Suceava; nu este bine să se mănânce cap de pui, fiindcă acel care o face își va omorî tatăl - Dolj (**2.**GOROVEI,p.13;52;146; 158;170;190;202;241;273;GOLOPENȚIA,p.134). La masa de Anul Nou nu se consumă carne de pui, sau orice fel de carne de pasăre, ca să nu cumva, în anul ce vine, cel care a mâncat să scurme după hrană precum păsările - Transilvania (PRESA). Înseamnă viață lungă pentru cine visează pui și câștig pentru cine îi visează bând apă dintr-un izvor - Suceava (NOTE, Băncescu).

PUNTE

Trebuie remarcat rangul nou pe care îl dă podul de oase de bour atestat de textele folclorice; pe când obiectele din oase de bour pot da putere și prosperitate ca piese individuale, podul capătă un înțeles particular; astfel, de la oasele-obiecte de cult individual la ospăț, la scheletul-casă, locuință a noii familii, care a putut fi în preistorie și un templu, s-a ajuns în mod firesc, în cadrul civilizației animaliere, la podul de oase, indicație că familia etnică trebuie să progreseze în spațiu, ca să-și asigure prin muncă viața; totuși, podul are și un rol de opoziție la stihia apei, pe care o domină și care trebuie îmbunată; să nu uităm că, la Roma, marele preot se chema *pontifex*, ceea ce înseamnă constructor de poduri (BUHOCIU,p.148). Mutându-se din această viață, fiecare om, înainte de a ajunge în împărăția cerurilor, trece peste o mulțime de râuri și pâraie mai mici și mai lesne de trecut, dar și peste altele mai mari, mai late și mai adânci, peste care nimeni nu poate trece fără ajutor; ca să i se înlesnească trecerea, în drumul lui de acasă la cimitir, neamurile mortului așează așa-numitele *poduri* sau *punți*: pe pragul casei sau al tindei, lângă poarta ogrăzii, la răspântii, la intrarea în curtea bisericii și la portița cimitirului, dar mai cu seamă la toate podurile, punțile, râurile, pâraiele, șanțurile și gârlele pe unde trece cortegiul funerar se pune câte o bucată de pânză curată, de casă, sau câte un ștergar, sau o pereche de mâneci de cămașă, sau o năframă care, în cele mai multe părți ale Bucovinei, se numesc *poduri* și în alte părți *punți*; ele se pun de-a curmezișul drumului unde se mai adaugă un colac și o lumânare; în unele localități bucovinene, se mai pun și monede legate în colțurile pânzei; în unele sate, în loc să se lege monedele în colțurile pânzei, rudele și alți însoțitori ai decedatului aruncă monedele în apa râului sau peste acesta, iar după ce se trece apa mai se aruncă niște monede, dar fără să se uite înapoi; *Puntea iadului* este făcută peste iad și se împarte în trei părți: de pe prima parte cad numai oamenii cei mai păcătoși, de pe a doua cad cei cu mai puține păcate, iar de pe a treia cad oamenii cu foarte puține păcate; aceștia din urmă pot însă ușor scăpa și să iasă afară; la capătul punții nu există posibilitatea de a coborî și trebuie să se sară jos; celor care nu au păcate le dă Dumnezeu aripi și, în loc să sară, ei zboară - Suceava (**3.**MA-RIAN,III,p.195).

PUPĂZĂ (*Upupa epops* - DLRM,p.680)

În folclorul românesc, pupăza este considerată a fi o viețuitoare *„puțin plăcută”*, fiindcă ea este *„pasărea scârnăviei”*, este ființa care își batjocorește cuibul, aceea care, când este auzită *„de prima dată și n-ai mâncat, te-ai spurcat și tot anul îți miroase gura a cuib de pupăză”*; se crede că pupăza își face cuibul din excrementele omului și că se hrănește cu scârna câinelui ori a altor animale; observațiile arată că pupăza, cât stă în cuib, făcut de regulă în scorbura unui copac, nu și-l curăță de găinaț; se îngrămădesc necurățeniile în jurul ei și al puilor, încât de la o vreme, putrezind, răspândesc un miros pătrunzător în tot aerul din jur; iar mirosul urât pătrunde în pene și rămâne

cu el multă vreme după ce a părăsit cuibul; tradițiile populare pun mereu pupăza în relație cu cucul, ambele sunt păsări migratoare, care se întorc pe meleagurile de unde au plecat cam în aceeași perioadă a primăverii și care își fac auzit glasul în același timp, de parcă s-ar lua la întrecere; pe bună dreptate, se remarcă faptul că, prin venirea lor primăvara și prin cântecul lor, pupăza și cucul anunță un început; orice început este legat de o urare, a cărei menire este de a acționa asupra evenimentelor viitoare, evenimente pe care cuvântul „bine rostit” le așează într-o zodie benefică, favorabilă omului; în această situație, cucul și pupăza, cântând simultan, pot transmite aceeași urare, sau, din contră, „urări” cu eficiență diferită; deoarece pupăza este stigmatizată cu un atribut ca necurățenia, ea nu poate transmite un mesaj bun, cântecul ei apare ca o anti-urare (cum ar fi, în prag de An Nou, descolindatul); în loc să propițieze, ea cobește, în loc să purifice, murdărește și în loc să transfere putere, sacralitate, „spurcă”, degradează, coboară omul înspre condiția animalică; legendele populare afirmă că pupăza și cucul au fost, la începuturi, soț și soție; râvnind mărire și averi, pupăza l-a trimis pe cuc la Demiurg, să-i ceară să-l facă vornic peste păsări; dorința i-a fost îndeplinită, dar, după un timp, s-a săturat să fie vornicească și a vrut să fie „vătășiță”; apoi a vrut să fie împărătească și, în final, să ia chiar locul Creatorului, din care cauză a fost blestemată „să tot pupăiască, cât îi place, dar nimeni să nu-i bage cântecul în seamă și nicicând să nu poată scoate pui, până când *„nu-i va cloci în necurățenie de om”*; contrar albinei, pupăza anulează procesul hrănirii (trecerea de la hrană la scârnă) în sens negativ, hrănindu-se scârnă și producând tot scârnă; sentința Demiurgului este fermă: *„Dacă nu te-ai mulțumit cu hrana cea mai bună de pe lume pe care ți-am dat-o, să te hrănești de azi înainte, atât tu, cât și urmașii tăi, cu necurățenii”*; pentru că a refuzat mâncărurile alese oferite de Demiurg, acesta, exasperat de mofturile ei, a blestemat-o *„să mănânce și să-și facă cuibul din ce-i mai urât în lume”*; privind lucrurile din altă perspectivă, situația marginală a pupezei este cu atât mai frapantă cu cât ea nu este o pasăre urâtă, respingătoare, din contra, atrage atenția printr-un penaj plăcut, viu colorat și îndeosebi prin „ciuful” ei de un ocru viu; datorită acestor însușiri, pupăza apare ca o viețuitoare în care se întâlnesc în mod paradoxal frumosul și spurcatul; *„pupăza este privită cu oarecare ură, deoarece pe cât de mândre-i sunt hainele și îmbrăcămintea, pe atât de urât și puturos îi este cuibul, casa”*; legendele populare încearcă să rezolve antinomia frumusețea penajului/traiul în și din scârnă: pupăza, fiind invitată la nunta ciocârliei, l-a rugat pe cuc să-i împrumute podoabele sale; pentru că, în timpul petrecerii, păsările au lăudat insistent frumusețea hainelor alese ale pupezei, aceasta a hotărât să le păstreze pentru sine și să facă uitată înțelegerea cu cucul; în felul acesta, datorită unei înșelătorii, cucul a rămas cu o îmbrăcăminte cenușie modestă (ce contrastează cu menirea sa benefică, cu puterea și atributele sale sacralizatoare), iar pupăza, în ciuda murdăriei și scârnăviei sale, se fălește cu hainele ei strălucitoare (COMAN,II,p.88-93). Este o pasăre insectivoră călătoare, cu pliscul lung și curbat și cu un moț de pene mari portocalii pe cap, dispuse ca o creastă; cântecul ei este considerat a fi purtător de rele, de unde și expresia *„îi cântă pupăza”*, adică îi merge cuiva rău; nici folclorul nu o agreează în textele sale, iar zicerile cu semantică negativă abundă în vorbirea curentă; astfel, *„a-i merge gura ca pupăza”* se spune despre cineva care vorbește mult, care flecărește; pupăză este denumită și o femeie care se fardează sau se îmbracă strident; dar tot pupăză se numește și sigiliul de piatră sau de lemn, numit în unele zone *pistolnic*, cu ajutorul căruia se imprimă pe prescuri sau colaci semnul crucii și inițialele rituale ale creștinismului; de unde și expresia *„colac peste pupăză”*, când peste un necaz vine altul și mai mare (PRESA). Se crede că îi va merge rău peste tot anul celui care aude mai întâi, primăvara, cântec de pupăză - Suceava; este spurcat cel care aude pentru prima dată, pe nemâncate, primăvara, cântecul pupezei și îi va mirosi gura toată vara - Vâlcea;Argeș; Muntenia; Vaslui; sau îi va mirosi gura a cuibar de pupăză - Galați; ca să nu mai miroasă gura celui care a auzit primăvara pupăză, trebuie să se ia repede sare în gură - Bihor; ca să nu mai fie spurcat, să se spele imediat pe față - Suceava; când sunt găsite, ouăle de pupăză sunt imediat distruse - Neamț (**2.**GOROVEI,p.9;202;283). Cine aude pupăza dimineața, *„pă inima goală”* (înainte de a mânca), se

spune că „îl spurcă” pe toată ziua - Maramureș (BOGDAN,p.23). Pupăza simbolizează însă și norocul, apărând, ca ornament, și pe unele ștergare din Prahova, conform credinței după care cel care calcă într-o murdărie va primi bani; nu trebuie să i se strice cuibul, pentru că s-ar clătina ordinea interioară a omului; pupeze se numesc și colacii dați colindătorilor, iar, în Buzău, și la nunți, unde se fac în chip de femeie și li se rup tinerilor pe cap, în semn de bună și închegată căsnicie (**2.**CHELCEA,p.21-22;NOTE,Antonescu).

PURICE (*Pulex irritas* - DLRM,p.681)
Pentru că este rău și păgubitor pentru om, puricele ține de viețuitoarele create sau strâns legate de simbolul prin excelență al răului - dracul; în consecință, puricii sunt născuți din lacrimile diavolului sau din sumanul lui, fapt pentru care sunt și negri la culoare; totodată, el a fost calul dracului atunci când acesta s-a luptat cu Dumnezeu; pentru săritura sa, puricele *„potcovit cu potcoave de 99 de ocale”* este considerat, ca și libelulele, o transformare a unui cal nărăvaș, stăpânit de demonul întunericului; legendele spun că puricele s-a făcut din cenușa năpârcii; după ce a astupat cu coada gaura din arca lui Noe, năpârca a dorit, ca răsplată, dreptul de a mânca în fiecare zi un om; când urgia apelor s-a potolit și când corabia a ajuns cu bine la mal, năpârca i-a adus aminte lui Noe de fapta ei; Noe s-a mâniat de pretenția năpârcii și a aruncat-o în foc; din cenușa ei au apărut puricii; aceștia, ca o amintire, *„mănâncă pe oameni, le sug, fără nesaț, sângele”*; deci puricele se naște din foc și moare, conform altor credințe, tot în foc; *„de purici scapi numai dacă-i pui pe foc, deoarece omorât, o bucățică din trupul lui se face alt purice”*; săritura lui este explicată printr-o altă legendă: Demiurgul, coborât pe pământ, nu a putut dormi o noapte întreagă din cauza unui vecin gălăgios, care a jucat și a cântat tot timpul; pentru aceasta, divinitatea l-a transformat într-o vietate mică și fără odihnă, care sare și țopăie încontinuu; pentru a-l izgoni, se recomandă măturatul casei cu busuioc, ori cu piele de bou; sau semănatul unui pumn de grâu în fața pragului, în noaptea de Anul Nou; sau tăierea unui cocoș și înfigerea cuțitului, încă plin de sânge, în pământ; sau punerea de pelin pe perne etc.; în basme, micimea puricelui este un atribut al puterii de a îndeplini o dorință: viteazul se preface în purice ca să scape de urmăritori sau ca să intre neobservat în casele zmeului; ca adjuvant, ca viețuitoare-ghid, îl ajută pe erou să recunoască fata dedublată (COMAN,II,p.120-122). Primul purice prins în luna martie nu trebuie omorât, pentru că apoi, peste vară, insectele năvălesc peste cel care le-a ucis semenul - Dolj; Argeș;Iași; îl vor ciupi toată vara pe cel care omoară purici în ziua de Paște - Țara Oltului; ca să nu mai vină în casă, este bine să nu li se rostească numele și nici să fie omorât vreunul - Vâlcea; de purici se scapă numai dacă sunt aruncați în foc, pentru că, dacă este omorât, se crede că este suficientă o bucățică din el, pentru a se face un alt purice - Tecuci; dar se mai poate scăpa de ei și ieșind în curte, în ziua Lăsatului de sec pentru Postul Mare (Postul Paștelui), și pur și simplu să se chiuie - Dolj; când puricii ciupesc prea tare pe om este semn de ploaie - Suceava (**2.**GOROVEI, p.201-202;267; GOLOPENȚIA,p.110). Când puricii, mai mult ca de obicei, mușcă, urmează totdeauna ploaie - Bucovina (**2.**MARIAN,I,p.86). Mici necazuri sau vreo supărare în casă le va suporta cel care visează purici - Suceava (NOTE,Băncescu).

PUȘCĂ (A ÎMPUȘCA)
Evident că, în unele dintre credințele de mai jos, este vorba de arme de construcție veche, la care încărcătura explozivă se introducea pe la orificiul terminal al țevii (*„prin flintă“*); în altă ordine de idei, în general armele simbolizează principiul masculin în mentalitatea tradițională românească; ca dovadă, în Transilvania, printre acțiunile care fac aluzie la unirea celor două principii, este obiceiul ca, în timpul nunții, să se tragă cu pistolul sau cu pușca într-o ulcică umplută cu cenușă și așezată în vârful unui par (EVSEEV,p.197). Se crede că, dacă pușca se descarcă singură, este semn că are să se întâmple ceva rău - Suceava, iar dacă, în timpul desfășurării unei nunți, pistolul se descarcă din întâmplare e semn rău pentru viitoarea căsnicie - Tecuci; pentru ca mireasa să nu

aibă dureri mari la viitoarele nașteri, este bine ca, atunci când iese de la slujba de cununie din biserică, să se tragă în aer cu o pușcă - Tecuci; când o femeie nu poate să nască, este bine ca bărbatul ei să iasă în ogradă și să tragă un foc de armă peste casă - Transilvania; dacă pușca ruginește din nefolosință înseamnă că vânătoarea va fi cu noroc - Tecuci; există chiar un *„noroc de pușcă“*, deoarece nu este bine ca arma să fie descărcată, fără să se fi tras cu ea, sau, dacă a fost descărcată, să i se pună ulterior aceeași încărcătură, pentru că altfel „se întoarce“ norocul de pușcă - Tecuci; se crede că hoțul prins nu trebuie împușcat, pentru că astfel i se iau păcatele - Vâlcea; cine trage cu pușca în timp ce plouă mai primește în plus câteva păcate - Tecuci; cine visează pușcă înseamnă că va primi o veste - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.109;160;171;173;181;193;203). Dacă, în vis, cineva aude împușcătură este semn rău, iar dacă se visează trăgând el cu pușca înseamnă câștig în afaceri sau obținerea libertății - Suceava (NOTE,Băncescu).

PUȚ v. FÂNTÂNĂ.

R

RAC (*Astacus fluviatilis* - DLRM,p.685)
Ochii de rac aruncați între doi indivizi care se ceartă îi poate determina pe aceștia să se ia la bătaie – Argeș; se crede că femeia care visează raci fierți va păți o rușine - Suceava (**2.**GOROVEI,p.16;208). Dacă legumele din grădină sunt distruse de furnici, coropișnițe și de alte *„goange"*, se prinde un rac, se omoară și se îngroapă într-un colț al acesteia - Sălaj (KISS,p.528). Cel care visează raci să se ferească de hoți; iar dacă se visează mâncând raci înseamnă supărare - Suceava (NOTE,Băncescu).

RACHIU
Când, la masă, se varsă din întâmplare paharul cu rachiu este semn de ceartă sau de pagubă - Mehedinți;Muntenia;Teleorman;Ialomița; primul pahar de țuică (rachiu) se bea în întregime, pentru că, în cazul că rămâne ceva, cel ce va bea ulterior va lua și din zilele celui care a lăsat paharul nebăut până la fund - Galați; dacă se toarnă un rest de rachiu într-un pahar și acesta nu se umple, persoana căreia îi este destinat paharul va avea un băiat - Botoșani; înainte de a se bea primul pahar de rachiu (țuică), este bine să se verse câteva picături pe jos, ca să bea și morții - Muntenia;Ialomița; nu se pune pe masa din ziua de ajun a Crăciunului (24 decembrie) rachiu și nici nu se bea, pentru că a fost inventat de către diavol - Suceava; pentru a se lăsa de patima băuturii cineva, se pune o sticlă cu rachiu într-un mormânt, unde trebuie să stea trei zile și trei nopți, apoi i se dă să bea din ea, zicându-se totodată: *„așa să bea N rachiu, cum a băut mortul!"* - Suceava (**2.**GOROVEI,p.17-18;79;134;163;252;**1.**CHIVU,p.245;NOTE,Antonescu). Prin *bube dulci* româncele din nordul Moldovei înțeleg un fel de bubulițe, care apar copiilor mai ales în jurul gurii, care nu dor, dar care supurează neplăcut și, pentru a le vindeca, mamele le descântă, procedând astfel: iau rachiu curat într-un pahar și îl amestecă cu trei rămurele de mesteacăn, în timp ce rostesc un descântec, apoi îl pun pe copil să mestece usturoi și să guste din rachiul descântat, apoi îl unge cu o alifie făcută din untură, luată de la trei porci, în care adaugă oțet, cumpărat din trei prăvălii; să nu se descânte niciodată, când se mărește luna, pentru că și bubele, în loc să se vindece, vor crește - Suceava (**3.**MARI-AN,II,p.247-249). Când chemătorii la o nuntă întind plosca cu rachiu către o gazdă și aceasta din urmă o ridică în semn de urare (se rostește de obicei: *„casă de piatră"*) și bea din ea, înseamnă că acea persoană acceptă invitația și trebuie neapărat să se pregătească de daruri și să se ducă în ziua programată; dacă nu bea, nu închină plosca, ceea ce se întâmplă în cazul celor nevoiași, o restituie și adaugă: *„Cu mila lui Dumnezeu, să vă căpătați altu'. Că eu nu pot!"* - Banat;Țara Hațegului; dar obiceiul este practicat în toate zonele etno-folclorice (CLOPOTIVA,II,p.416). Cine visează rachiu va cauza cuiva un rău, iar cine visează că bea rom să se aștepte la musafiri - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *țuică-mormânt-3; rachiu-mesteacăn-descântec-3-usturoi-untură-oțet-lună*.

RAI
Este imaginat ca o grădină minunată, pe care omul nu și-o poate închipui, pentru că Dumnezeu a adunat acolo tot ceea ce este mai frumos pe lume; este atât de întins, încât nimeni nu-i poate ști capătul; în mod obișnuit, el se află în al nouălea cer, tot acolo aflându-se curțile și palatele Creatorului; toată grădina este plină de copaci minunați, cu fructele mai dulci decât mierea; prin pomi ciripesc o mulțime de păsări, care au un penaj în culorile cele mai felurite și totodată cele mai armonioase cu putință; pe jos este un imens covor de iarbă totdeauna verde, pe care cresc mii de flori de toate culorile și miresmele închipuite, iar printre firele de iarbă se văd merele de aur căzute din pomi; unele semințe ale acestor mere mai cad uneori și pe pământ, dar ele răsar numai printre oamenii curați sufletește și miloși; printre copaci, șerpuiesc lin pârâiașe a căror apă este rece ca gheața și limpede ca lacrima; pe malurile apelor, se întind poieni cu iarbă verde ca smaraldul și cu flori de culorile nestematelor; așa cum se întâmplă cu oamenii, nici florile nu pot

pătrunde toate în Rai, fiind și ele supuse judecății; în mijlocul Raiului, se află un munte din sticlă, pe vârful căruia cresc mușchi și verdeață, dar acolo nu se pot urca decât cei cărora îngerii le aruncă o scară de aur, pe marginile căreia sunt lumini ca niște stele; pe această scară urcă doar arhanghelii, îngerii și sufletele celor buni, toți preamărind pe Dumnezeu; în unele locuri sunt întinse mese, la care se petrece fără nici un fel de excese; Fiul lui Dumnezeu trece călare sau într-o trăsură, urmat de cete îngerești, iar toți copiii aleargă după el, când îl văd, pentru că le dă daruri frumoase sau îi îndeamnă la joacă; în altă parte, Maica Domnului, înconjurată de o mulțime de mame, stă de vorbă cu ele, povestind mai ales despre copiii lor; iar Dumnezeu stă totdeauna în palatele sale, la sfat cu sfinții, uitându-se din când în când pe pământ, ca să observe cum se mai desfășoară viața și faptele oamenilor; nu se știu motivele pentru care Dumnezeu părăsește uneori Raiul și coboară, pentru scurtă vreme, pe pământ (PRESA). Loc imaginar, opus iadului, unde sufletele celor răposați se odihnesc; în acest loc nu există durere și nici întristare; Dumnezeu ocupă locul central, bucurându-se de cinstirea tuturor și bucurând totodată privirea tuturor; sentimentul general în acest loc este de bucurie nesfârșită; sufletele stau în mai multe cete și petrec mâncând și bând ceea ce au dat în timpul vieții sau au dat ceilalți pentru ele; în mod obișnuit, se adună în aceleași cete sufletele rudelor sau toate umbrele unei generații se grupează în jurul unui strămoș mai evlavios; dacă un om a murit neîmpăcat cu un altul, atunci sufletele lor nu se mai regăsesc; din această cauză este bine ca omul să moară împăcat cu toată lumea - Muntenia; este o grădină deosebit de frumoasă, împodobită cu flori și cu pomi roditori în care cântă tot felul de păsări; tot ce este mai frumos pe lume se concentrează în această grădină; se află în cer, pe pământul de pe cealaltă lume; în mijlocul grădinii stă Dumnezeu, așezat pe un scaun din aur, împodobit cu diamante și alte pietre scumpe; în jurul lui sunt o mulțime de mese, pe care se află bucate și băuturi alese, unde mănâncă și beau sufletele răposaților, îndemnate de cete de îngeri; dar în Rai nu intră decât cei plăcuți lui Dumnezeu; ușa Raiului este păzită de doi îngeri sau arhangheli, înarmați cu săbii, care nu permit orișicui să intre, ci doar pe cei drepți și vrednici; unii afirmă că, la ușa Raiului, stă de pază Sân-Petru, cu un mănunchi de chei în mână, lăsând să intre doar pe cei drepți; tot în ușa Raiului mai stă Floarea-Soarelui sau Sora-Soarelui, care nu se duce niciodată la judecată; în jurul Raiului sunt câmpii întinse, pline cu tot felul de roade și bunătăți; prin mijlocul raiului curge *Apa Duminicii*, care aici își află vărsarea; drumul ce duce în cealaltă lume se desface la un moment dat în două, cel din stânga ducând de-a dreptul în iad, cel din dreapta însă, care este presărat cu tot felul de flori mirositoare, duce la Rai; nu departe de acest drumeag se află gura iadului, peste care se află puntea Raiului - Bucovina; este o grădină cu flori și pomi, situată pe un munte așezat deasupra iadului; acolo se află o mulțime de îngeri și sufletele celor buni, milostivi sau care au pătimit, trăind în îndestulare, având la dispoziție mese cu băuturi și mâncăruri alese - Năsăud; în acest spațiu se află cete de îngeri și heruvimi, care cântă și tămâiază permanent; lângă tronul lui Dumnezeu, se adună în special pruncii, ei arătând aidoma îngerilor; în Rai este permisă intrarea sufletelor de feciori nevinovați, bătrâni care s-au căit de păcatele lor, fete, femei și bătrâne care au muncit toată viața; ziua este permanent senină și nu există noapte; sunt câmpii întinse, dealuri înverzite, păsări care cântă cu voioșie, ape limpezi - Banat (**1.**MARIAN,p.301-304).

RAMURĂ v. POM.

RANĂ
Dacă se visează rană, care afectează în adâncime pielea corpului, înseamnă boală; dar dacă se visează o umflătură cu caracter purulent, bubă, este semn de sănătate - Suceava (NOTE,Băncescu).

RAPT
Unii folcloriști înclină să socotească momentul de luptă simulată între cele două tabere (între cele două familii) o amintire a vremurilor când mireasa era răpită cu forța (vezi principiul ancestral

conform căruia ce este în „cortul” meu este al meu), aspect care s-a păstrat în folclorul celor mai multe dintre popoarele europene; la români, în multe regiuni, de pildă în Muntenia, și astăzi se fură mireasa; aici însă mireasa este furată doar când părinții nu se învoiesc; de fapt, fata pleacă împreună cu iubitul ei și părinții își dau ulterior asentimentul; se întâmplă însă ca fata să fugă fără învoirea părinților, care își vor da cu greutate asentimentul; multe din cântecele noastre lirice vorbesc despre astfel de căsătorii realizate sau proiectate în cazul în care opoziția părinților pare a fi de neînvins; uneori, căsătoria prin răpire simulată avea cauze economice; familiile nu erau în stare să facă nunta și flăcăul fura fata și se cununa cu ea mai târziu; în acest caz, se organiza ulterior numai „nuntă mică”, numărul invitaților fiind foarte redus (4.POP,p.150). Alteori, cum este cazul în Maramureș, fuga tinerilor este determinată de deosebirea de stare socială, în care caz părinții se împotrivesc mezalianței, înrudirii dintre o familie „nobilă” și una care nu posedă documentul medieval de înnobilare; în această situație, tinerii se întorc acasă după nașterea primului copil și-și primesc abia acum partea de zestre care li se cuvine (NOTE,Antonescu). Conform orațiilor, răpirea miresei, ca urmare a unei expediții pseudo-militare, acoperă o realitate istorică, în sensul că toate căsătoriile exogame erau rezultatul unei expediții militare; deci, departe de a fi o degradare a obiceiului marital, amintirea raptului este o acoperire prezentă a unui trecut războinic (EVSEEV,p.208). Ion Chelcea subliniază că fenomenul raptului este prezent în ceremonialul de nuntă din toată Peninsula Balcanică; pentru zona Chioar, există numeroase documente care atestă opoziția autorităților bisericești și laice față de acest procedeu, săvârșit cu voie sau fără voie, dar oricum repudiat și azi de opinia publică, poate pentru că ea simte obiceiul raptului ca un atentat la sistemul tradițional moștenit, din care cauză gestul în sine a fost transferat în practici cu un pronunțat caracter ludic; în Prahova, fata este răpită de mai multe ori în timpul nunții; în Lăpuș, flăcăii fură mireasa și o duc acasă la ei; în Mehedinți, la semnalul nașului, tinerii fură mireasa dintre ai săi și o dansează; în zona de munte a Banatului, raptul fetelor este o secvență distinctă în economia nunților; în Țara Oltului și la poalele Parângului, fenomenul este prezent sub forma unui simulacru de rapt; de asemenea, furtul steagului de nuntă este un rapt mascat (**1.**POP,p.368-369;**2.**ANTONESCU,p.59;**1.**LAZĂR,p.267). Uneori se poate întâmpla ca însăși mireasa să fie furată, cu voia ei, adică să se ascundă undeva, în care caz amenda (*„gloaba“*) plătită de *„giveri“* (un fel de cavaleri de onoare ai mirelui și miresei) este mai consistentă decât cea de la furtul steagului - Banat (**1.**LAZĂR,p.268-269). În colindele cu subiect pseudo-religios, Iuda este personajul care se face vinovat de furtul unor obiecte, cu precădere el furând soarele și luna de pe cer; în esență, în aceste cazuri accentul cade pe acțiunea de a fura, act ce semnifică regresiunea lumii în haos, în momentul crucial al sărbătorii, de unde și nevoia de urare, de colind, de restabilire a ordinii divine, instituită prin însuși actul creației (FILIP,p.144 -145). v. FURT.

RAȚĂ (*Anas* - DLRM,p.690)
Conform unor atestări, rața este o pasăre plăcută lui Dumnezeu; conform altor credințe însă, *„diavolul mai întâi să se fi făcut rățoi și ca rățoi umbla pe apă, când s-a întâlnit cu Dumnezeu; de aceea nu se mănâncă capul de rață”*; caracterul malefic al capului de rățoi este subliniat și în alte contexte: în basme, puterile zmeului sunt ascunse într-un asemenea *„locaș”*, iar unele credințe susțin că din sângele care pică din capul tăiat al unei rațe se vor naște broaște; se crede că nu trebuie să se dea rață de pomană, fiindcă nu mănâncă morții; se mai crede că laba de rață, ca și a gâștei, semnifică vrajbă, ceartă (COMAN,II,p.11). Se crede că le place copiilor să se joace în apă, pentru că femeia care i-a moșit le pune în apa în care sunt spălați, imediat după naștere, câte un ou de rață - Muntenia; limba de rățoi este bună de dragoste dacă e purtată la brâu - Vâlcea; pentru boli pulmonare este bun sângele provenit din gâtul de rățoi - Neamț; capul de rață nu se mănâncă, pentru că acela care o face va consuma băuturi alcoolice tot așa cum rața bea apă - Suceava; dacă rața clocește este semn că, peste nu multă vreme, casa stăpânilor săi va rămânea pustie - Vâlcea; este rău de moarte când cloșca scoate vreun boboc de rață cu două capete sau cu

patru picioare - Vâlcea; bobocii de rață, după ieșirea din ouă, se scot afară din casă numai după trei zile și numai după ce au fost stropiți cu chinovar, pentru a nu fi deocheați - Tecuci; este vioi tot anul acela căruia i se întâmplă ca boboci de rață sau de gâscă să-și facă nevoile pe el - Vâlcea; pentru că sufletele celor decedați nu mănâncă rață, nu este bine să se dea de pomană preparate din carne de rață - Ialomița; este semn că se strică vremea când „se scaldă" rațele pe uscat - Vâlcea; se crede că va urma vreme rea când rațele, care se scaldă în vreo baltă, se aleargă una pe alta și se scufundă - Suceava; este semn de ploaie, când rațele bat cu aripile în pământ - Suceava (**2.**GOROVEI,p.23; 206;214;265-266). Cine visează rață va auzi minciuni; dacă se visează împușcând-o va fi vorbit de rău; dar își va face de rușine dușmanii cel care visează că a prins o rață, iar dacă se visează că o mănâncă înseamnă onoare - Suceava (NOTE,Băncescu).

RĂCHITĂ (*Salix fragilis* - DLRM,p.691)
Se spune că nu este bine să se stea afară, când se coase, înainte de a înfrunzi răchita - Suceava; în dimineața zilei în care este prăznuit Sfântul Gheorghe (23 aprilie), se pun ramuri verzi la stâlpii porților, în special ramuri de răchită înfipte în brazde de iarbă, crezându-se că astfel vor rodi mai îmbelșugat răsadurile de legume și celelalte semănături, tot așa cum se prinde și răchita, când este pusă în pământ - Suceava; cine a fost speriat de ceva să fie afumat cu putregai de răchită - Suceava (**2.**GOROVEI,p.204; 216). Femeile care vor să-și stopeze lactația sânilor, după înțărcarea copiilor, se afumă cu putregai de răchită - Suceava; tot cu putregai de răchită se afumă și cei care au fost speriați de lupi; de Sântoader, după ce se spală pe cap, bărbații își retează puțin păr din frunte, iar fetele din partea terminală a cozilor și îl pun într-o scorbură de răchită, zicând către Sântoader că îi dă părul lor în schimbul părului din coada calului său; părul se pune în răchită, ca să le crească repede și să nu-i doară capul peste an - Bucovina (**3.**MARIAN, II,p.267-268;**2.**,I,p.153;255). Se aduc nuiele de răchită de pe câmp și se pun în vase cu apă în casă, primele, primăvara, ca semn al reînvierii naturii - Maramureș (BOGDAN,p. 72). Serii simbolice: *răchită-brazdă cu iarbă*; *răchită-păr*.

RĂDAȘCĂ (*Lucanus cervus* - DLRM,p.691)
Insecta, de o mărime impresionantă, la care masculul mai are și două mandibule puternice asemănătoare coarnelor de cerb, intră mai repede în analogie cu boul, pentru care rădașca a fost denumită și *bourel, capul cerbului, buhai, boul lui Dumnezeu* etc.; legendele afirmă că este metamorfoza boilor din turma Demiurgului sau a îngerilor care au refuzat să-l ajute pe Sfântul Ilie să strângă *rafurile* (*raf* - șină de fier care se aplică peste obada roților de lemn de la care și de la căruțe - ȘĂINEANU,IV,p.327) de la căruță și din care cauză acesta i-a blestemat să aibă clești la gură; fiind asociată cu *boul*, rădașca primește conotații aferente ideii de putere și fecunditate; astfel, se crede că acela care se spală pe mâini cu apa în care a fiert o rădașcă devine puternic în luptă; purtată în pălărie sau în buzunar, apără de rău; pusă în apa pe care fetele o folosesc la spălarea părului, ajută la creșterea acestuia mai puternic și mai des; dată, printre nutrețuri, la vacile sterpe, le aduce acestora laptele; aruncată pe ogoare, în seara de Sânziene (Drăgaica, Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul - 24 iunie), determină obținerea unor recolte bogate (COMAN, II,p.138). v. BOU.

RĂDĂCINĂ
Cine visează rădăcină este semn de mare întristare - Suceava (NOTE,Băncescu). v. POM.

RĂPOTIN
Obișnuit articulat (*Răpotinul țestelor*) este numele unei sărbători populare, care se ține, de obicei, în trei marți consecutive, începând cu a treia marți de după Paște; întâlnit și sub forma *ropotin*; etimologie necunoscută; în zona Olteniei, aceste zile sunt dedicate frământatului lutului și

uscatului la soare a țestelor (ȘĂINEANU,IV,p.338;NOTE, Antonescu). *Repotinul* (pl. Repotinii) sau *Repotina* (pl. Repotinele), în Muntenia, *Râpotin*, în Vâlcea, *Ropotin*, în Muntenia și Moldova și *Cerină* (pl. Cerine), în Banat, este o sărbătoare mare, aidoma Paștelui; în această zi, femeile nu lucrează la furca de tors, la meliță, la războiul de țesut și adunându-se împreună fac din lut și paie capace de astupat gura cuptoarelor, dar mai ales acele renumite țesturi, un fel de cuptoare mobile, sub care se coc, prin refractarea căldurii primite, turte, plăcinte, mălai, azime, diferite alte copturi; *Repotinul* se sărbătorește, după unii, în cea de a treia marți după Paște (Muntenia), precum și în cele două care urmează una după alta (Moldova), iar după alții în miercurea întâia după Paște sau în ziua de Todoruse, adică miercuri, în cea de a 24 zi după Paște (Banat); după ce se modelează țestul, se înfige în vârful lui o ramură verde și flori de câmp, se așează pe frunze de lipan și se expune la arșița soarelui, pentru a se usca; apoi se cumpără vin și se stropesc, ca să fie norocoase, să coacă mereu, să fie bogăție în casă; restul vinului se bea de către toate femeile care au lucrat împreună; se spune că, în această zi, femeile au voie să se poarte mai aspru cu bărbații lor, ca răzbunare pentru neplăcerile făptuite de ei - Muntenia (**2.**MARIAN,II,p.321). v. MIERCURI; ȚEST.

RĂSĂRIT
Acest punct cardinal este imaginat ca moment al trezirii Soarelui, după somnul de peste noapte, și formează opoziție cu apusul (**12.**GHINOIU,p.5). Plângerea la mort se face de obicei dimineața, înainte de răsăritul soarelui, în timpul celor trei zile cât stă mortul în casă; bocirea se face de regulă și pe drum, la răscruci, spre biserică și de la biserică spre cimitir (BUHOCIU,p.18).

RĂSCRUCE v. RĂSPÂNTIE.

RĂSCUMPĂRARE (A RĂSCUMPĂRA)
În Maramureș, când copilul împlinește șapte ani, părinții merg cu el la nașă, ca să-l răscumpere; abia din acel moment se crede că pruncul aparține cu adevărat mamei sale (DĂNCUȘ,p.177).

RĂSPÂNTIE
Cel care călătorește să nu treacă prin răspântia a două sau mai multe drumuri, pentru că este în pericol de a fi schilodit de duhurile rele - Muntenia; în răspântii se îngroapă tot felul de farmece, acolo se găsesc hârburile unor oale în care s-au făcut vrăji și cine calcă în ele, fără să fie atent cum pășește, poate fi betegit în fel și chip - Țara Oltului; ca să se scape de gândacii din casă, se iau nouă dintre ei și se duc într-o răspântie, unde li se dă drumul, fără să vadă însă cineva - Suceava; ca să se scape de greierii din casă, se prinde unul dintre ei, este legat cu o ață și este scos afară, unde este batjocorit în tot felul, apoi este dus într-o răspântie și legat acolo de un stâlp, din care cauză și ceilalți greieri vor pleca din casă pentru totdeauna - Suceava (**2.**GOROVEI,p.36;101;105; GOLOPENȚIA, p.77). Răspântia este locul cel mai prielnic pentru vrăji și farmece, deoarece vrăjitoarea poate invoca aici, în chipul cel mai direct, duhurile de care are nevoie în acțiunile ei magice și tot acest loc este foarte temut noaptea târziu, mai ales în anumite perioade ale anului, pentru primejdia ce amenință pe oameni, mai mult decât oriunde aiurea, de a se întâlni cu unele spirite răufăcătoare (**12.**GHINOIU,p.157).

RĂȘCHITOR
Unealtă a industriei casnice textile pe care se întind firele de pe fus sau de pe ghem, pentru a le face „jirebii“ - grup de 30 de fire de tort, constituind o unitate de măsură la urzit (ȘĂINEANU,III, p.287;IV,p.344). Ca să fugă nevăstuica de la păsări, se pune rășchitorul de-a curmezișul la gura cotețului - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.166).

RĂZBOI DE ȚESUT
Se crede că atât timp cât se lucrează la războiul de țesut Maica Domnului stă în genunchi - Vâlcea; femeia gravidă se așează pe sulul din spate al războiului de țesut, când se taie vreo pânză gata lucrată, ca să nască ușor - Tecuci; după finalizarea activității de țesere a unei pânze, fetele nemăritate încalecă pe sulul din spate al războiului de țesut și, ieșind în curte, primul nume pe care îl aud strigându-se înseamnă că acela este al viitorului soț - Iași (**2.**GOROVEI,p.160;238;259).

RĂZBUNARE (A SE RĂZBUNA)
Cine se visează răzbunându-se pe cineva pentru vreun necaz oarecare pricinuit este semn că va fi în curând într-o situație critică - Suceava (NOTE,Băncescu).

RÂMĂ (*Lumbricus terrestris* - DLRM,p.720)
Dacă, la arat, se găsesc sub brazde multe râme este semn că porumbul va rodi bogat în acel an - Tecuci; când ies din pământ râme multe prin ograda casei înseamnă că vremea va deveni aspră, chiar furtunoasă - Suceava; când râmele ies din pământ pe loc uscat este semn că vremea va deveni ploioasă - Muntenia;Suceava (**2.**GOROVEI,p.185;265;266).

RÂNDUNICĂ (*Hirundo rustica* - DLRM,p.721)
Se spune că sunt păsări „curate", „sfinte" (sunt *„găinile lui Dumnezeu"*), apariția lor fiind de bun augur; nu-și fac cuib la casele *„vrăjite"*; omul trebuie să le apere ca pe un bun prețios al gospodăriei, fiindcă rândunica este *„lucru curat la casa omului"* și nimic al ei nu trebuie atins, pentru că este păcat; *„la casa unde se adună rândunele multe toate-s cu priință"* și *„la casa unde rândunica face cuib este bine"*; se crede că îi moare vaca aceluia care dărâmă cuibul rândunelelor sau că îl vor ustura ochii sau i se va usca mâna celui care pune mâna pe rândunică; de curge, la mulgerea vacii, laptele cu sânge înseamnă ori că un membru al familiei a distrus un cuib de rândunică, ori că o rândunică a trecut, în zbor, pe sub acea vacă; rândunica are atribute psihopompe, din cauza culorii negre a penajului; în cea mai elocventă ipostază, ea apare aducând apă sufletelor însetate: *„Rândunica-apoi zbura,/Către mare se lăsa,/Ea cu ciocul s-apuca/Apă-n gură o căra,/Apoi iute că zbura,/La cimitir se oprea/Și pe morți îi adăpa"*; când, primăvara, femeile văd prima dată o rândunică suflă spre ea și rostesc: *„Cum se desparte coada ta și nu se-ncâlcește, așa să mi se despartă și să mi se descâlcească orice încâlcitură și încurcătură; când voi sufla asupra ei, ea să se descurce și să se desfacă!"* (COMAN,II, p.27-28;32). Se crede că în fapt rândunica este o ființă omenească fermecată - Suceava; este semn de noroc, când se adună multe rândunele la casa omului - Galați; casele care au multe cuiburi de rândunică sunt considerate a avea noroc - Suceava; când rândunelele ciripesc în fața casei, înainte de revărsarea zorilor, este semn de mare noroc - Tecuci; prevestește de bine, când intră, pe neașteptate, o rândunică în casă - Muntenia; să nu fie împușcată, fiindcă vânătorul va fi pedepsit cu mare pagubă prin foc - Suceava; pe cel care pune mâna pe o rândunică îl vor ustura ochii sau i se va usca mâna - Suceava; dar se crede că va fi vorbit de rău peste an cel care aude pentru prima dată, primăvara, ciripind o rândunică - Suceava; va fi sănătos peste tot anul cel ce vede pentru prima oară, primăvara, zburând rândunele, dar, dacă le vede stând și ciripind înseamnă că îl vorbesc oamenii de rău - Muntenia;Suceava; cine vede primăvara pentru prima dată rândunele în zbor are semn că va face o călătorie, dar, dacă le vede stând, călătoria nu va mai avea loc - Muntenia; este bine să arunce cu țărână peste cap cel ce vede pentru prima oară, primăvara, rândunele, ca să nu facă alunițe pe față peste vară - Suceava; sau să se ia două bucățele de lemn, să sufle peste ele și apoi să le arunce; în felul acesta, cu deosebire dacă este femeie, va fi capabilă să descurce orice fel de fire, oricât de încurcate ar fi ele - Suceava; va fi singur toată vara cel ce vede pentru prima oară, primăvara, doar o singură rândunică - Suceava; cel ce vede pentru prima oară rândunică primăvara să caute sub talpa piciorului drept și ce fel de păr de animal va găsi din acel soi va avea noroc - Galați; sau se crede că sub talpa

piciorului drept va găsi bani - Suceava; de va găsi cărbune este semn că va avea noroc peste an - Vrancea; sau trebuie să se învârtească de trei ori pe piciorul drept și apoi să vadă ce găsește sub călcâi: de va găsi păr negru sau castaniu este semn că va muri în tinerețe, de va găsi păr alb, va muri la bătrânețe, iar de va găsi păr și alb, și negru, este semn că va muri după ce va începe să încărunțească - Vaslui; cine vede rândunică primăvara să se oprească în loc și apoi să pornească mai departe, dar numai cu piciorul drept, ca să-i meargă bine tot anul - Vrancea; nu trebuie ucisă, pentru că este de rău (interdicție atestată în toate zonele din România), nici cuibul nu trebuie să-i fie stricat, pentru că gestul ar atrage moartea în acea casă - Țara Oltului;Galați; cuibul de rândunică nu trebuie să fie stricat, pentru că îi vor muri părinții făptașului și îi va lua foc casa - Iași; va fi blestemat și va muri cel ce strică un cuib de rândunică - Dolj; să nu se omoare niciodată o rândunică, nici de cuiburile lor să nu se atingă nimeni, pentru că va fi blestemat de celelalte rândunele și-i va lua foc casa - Galați; să nu se aducă în casă ouă de rândunică - Dolj;Neamț; este bine când își fac cuib rândunelele la casa cuiva - Suceava; este lucru curat la casa omului și este păcat să se atingă cineva de ce este al ei - Suceava; se vindecă de friguri cel ce se afumă cu cuib de rândunică - Suceava; dacă își fac lăstunii cuibar sub streașina casei sau chiar în casă, este semn că locuința se va umple de ploșnițe sau că trage a pustietate, pentru că mai are obiceiul să-și aleagă locul construirii cuibului prin coșare, saivane, grajduri etc., oriunde nu locuiesc oameni - Teleorman;Suceava; va muri vaca aceluia care din nesăbuință strică vreun cuib de rândunică - Moldova; dacă rândunica își face cuib sub streașina unei case, cineva din acea locuință va muri - Suceava; vaca va da sânge în loc de lapte, sau lapte amestecat cu sânge, dacă o rândunică trece pe sub abdomenul ei - Tecuci;Suceava; cuibar de rândunică, pisat și pus în ochi, este leac bun contra albeței - Galați; ca să se dezvețe de patima băuturii, se omoară o rândunică, sângele ei se amestecă bine într-un pahar cu rachiu și se dă să bea celui cu năravul alcoolului - Vaslui; este semn de ploaie, când rândunelele zboară prin apropierea casei - Suceava (**2.**GOROVEI,p.18;21;35;90;93; 146;169;197;204-205;247;271;282-283; 287;GOLOPENȚIA,p.71). Este vreme de ploaie, când rândunica zboară aproape atingând pământul și din când în când scoate sunete sperioase și plângătoare - Bucovina; la vreme bună, rândunica zboară sus și se zbenguie cu suratele ei; când se anunță a fi vijelie, atunci zboară în sus, până se pierd printre nori, iar zborul lor nu este rapid, ci lent - Transilvania (**2.**MARIAN,I,p.85;87). Nu este bine să fie stricate cuiburile rândunelelor, pentru că sângerează vacile; cine vede, primăvara, prima dată rândunele, singur fiind, singur va fi toată vara; când rândunelele zboară jos este semn că vine vreme ploioasă; dacă toate rândunelele sunt plecate până la 30 septembrie, atunci va ninge curând, adică prin noiembrie, început de decembrie; dacă se mai văd rândunele între 1 și 6 septembrie, atunci înseamnă că în acel an nu ninge, decât după Anul Nou - Maramureș (BOGDAN, p.11;104;108;134). Când rândunica zboară la mică înălțime (pe jos) și se atinge de zidul casei este semn că va ploua (**2.**CHIVU,p.247). Înseamnă întristare pentru cine visează rândunele; va avea bucurie în familie cel care visează rândunele hrănindu-și puii și va avea o căsătorie fericită cel care le visează făcându-și cuib - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *rândunică-picior(drept)-3; rândunică-lemn; rândunică-picior (drept)-păr.*

RÂSET (A RÂDE)

Este unul dintre simbolurile tipice ale renașterii naturii, ale vieții triumfătoare (COMAN,I,p.105). Umorul la nuntă, uneori îngroșat și licențios, dar niciodată trivial, se înscrie în sfera auguralului, obligatoriu pentru începutul de drum al noii familii; trebuie să fie totodată și o reminiscență a gândirii arhaice, în care râsetele zgomotoase aveau putere apotropaică, fiind produse împotriva spiritelor nocive, care trebuiau îndepărtate din spațiul celor doi tineri (ȘEULEANU,p.147).

RECIPIENT

Toate recipientele (și arheologia demonstrează cu prisosință acest lucru) au aspectul de abdomen

feminin sau de uter; deci sunt principii feminine; printre acestea se numără: plosca, vadra, donița, paharul, cupa, potirul, oala, farfuria (blidul, talerul, taierul, strachina) și, ca tip aparte, lada de zestre; în acest sens, răsturnarea (întoarcerea cu gura în jos) sau spargerea veselei constituie adesea o acțiune simbolică, menită să semnifice o inițiere feminină (EVSEEV,p.200;202). v. VAS.

REGE
Pentru cine visează rege(i) înseamnă că urmează un timp deosebit de secetos; dacă visează împărat venind la el, acordându-i vreo demnitate sau sărutându-l înseamnă slavă și cinste deosebită; la fel, dacă visează împărăteasă este semn că va dobândi o funcție importantă; dar visarea de prinți morți prevestește nenorocire în familie sau vreme de ploaie - Suceava (NOTE, Băncescu).

RESTEU
Fiecare dintre cele două vergele din lemn sau din fier, cu ajutorul cărora se închid părțile laterale ale jugului după înjugarea vitelor (ȘĂINEANU,IV,p.384). După ce mireasa s-a dat jos din trăsura sau din carul în care a venit la casa mirelui, întâmpinată fiind de către socrii mari (părinții tânărului), scoate resteul de la boul din dreapta și îl aruncă peste cap, gestul său simbolizând că ea cunoaște rosturile gospodăriei în care va trăi de acum înainte și că nu se va întoarce curând la casa părintească - Bucovina (**3.**MARIAN,I,p.446-447). Pe două resteie de lemn este adusă *„cârpa cu pene și ciucuri"* (însemn de nevastă), de către un băiețel de 10-12 ani, în vederea schimbării pieptănăturii miresei, obicei care semnifică trecerea de la un statut social la altul - Țara Zarandului (**1.**DASCĂLU,p.23).Se crede că, atunci când se adună resteie în casă, găinile nu vor mai face ouă - Dolj (**2.** GOROVEI,p.99).

RIDICARE (A RIDICA; A ÎNĂLȚA)
„Ridicarea în sus", ca și „stropirea cu apă" sunt gesturi arhaice (BUHOCIU,p.68). Există obiceiul ca, la intrarea într-o casă în care se află un copil, cel străin să-l ridice, prinzându-l de subsuori cu amândouă mâinile, deasupra capului, spunând: *„Uite, așa de mare-i coconul!"*; sau, dacă l-a mai văzut pe copil, îl cheamă la el să vadă *„cât de mare a crescut"* și îl ridică deasupra capului - Maramureș (BOGDAN,p.132-133). Venită acasă de la cununie, mireasa încearcă să-și ridice soacra în brațe, reușita însemnând că nora va fi mai mare în casă, iar nereușita stabilind că soacra va conduce treburile gospodăriei - Muntenia (**2.**GOROVEI,p.71). Ridicarea copilului și atingerea acestuia, cu creștetul capului, de meșter-grinda casei este un gest augural și totodată de punere a făpturii fragile în legătură cu piesa cea mai puternică din componența construcției; ridicarea unui membru al cetei de tineri de către ceilalți componenți înseamnă nu numai recunoașterea acestuia ca *vătaf*, dar și un gest de onorare a lui în acel moment, semn că din acea clipă toți ceilalți i se vor supune, tot așa cum se întâmplă și astăzi, când este ridicat în sus de către colegi un sărbătorit, un sportiv care a reușit realizarea unei performanțe deosebite etc.; de menționat însă că foarte rar sunt aruncate în sus persoane de sex feminin, de obicei doar în contexte sportive, ceea ce demonstrează că obiceiul acesta este de dată foarte recentă și oricum un transfer, fără însă să mai păstreze conotațiile gestului practicat în lumea flăcăilor sau a bărbaților (NOTE,Antonescu). Cine se visează că este ridicat de la pământ va avea multe griji; dar înseamnă multă veselie pentru cine se visează ridicat de pe un scaun - Suceava (NOTE,Băncescu).

ROATĂ
Ca să fie copilul ager și isteț, scutecele lui sunt puse la uscat pe o roată de car sau de trăsură - Banat;Moldova; ca să se împuțineze numărul greierilor de pe lângă casă, se ia o bucățică de lemn de la locul unde a căzut roata unui car și se introduce în gaura greierilor - Țara Oltului; ca măiestrele să plece de pe acoperișul șurilor și al grajdurilor, unde uneori obișnuiesc să danseze, se

pune în vârful acestora o rotiță căzută de la vreun utilaj agricol și de care nu mai are trebuință gospodarul - Țara Oltului; îl vor durea măselele pe cel care pune pe foc obezile roților - Tecuci; ca să treacă brânca la porci, se pune o roată într-un par - Suceava (**2.**GOROVEI,p.137;200;214; GOLOPENȚIA, p.72;76). De Anul Nou, în podul casei, fata de măritat învârtește o roată de car, căruță, trăsură în jurul coșului de fum și strigă pe gaura roții, invocând iubitul să vină cât mai repede la ea - Gorj (CĂRĂ-BIȘ,p.51). Cine visează roată înseamnă că va face o călătorie; când visează că îi cade o roată de la mijlocul de transport în care se află înseamnă că are în preajmă prieteni buni; își va împlini scopul pe care și l-a propus cel care visează roți multe; dar când se visează două roți înseamnă boală - Suceava (NOTE,Băncescu).

ROCHIE
Cine visează rochie înseamnă că are prieteni fățarnici - Suceava (NOTE,Băncescu).

ROCHIȚA-RÂNDUNICII v. VOLBURĂ.

ROCMANI (ROHMANI; ROGMANI) v. BLAJINI.

ROGOJINĂ
Se crede că este bine să se dea de pomană o rogojină, în credința că, la vreme rea, pe lumea cealaltă, ofertantul va avea cu ce să-și facă adăpost - Ialomița (**2.**GOROVEI,p. 199).

ROMANIȚĂ v. MUȘEȚEL.

ROMB
Majoritatea cercetătorilor sunt de acord că rombul simbolizează, în ornamentica populară, soarele, cu toate că există interpretări, mai ales ale unor comentatori cu pregătire în domeniul artelor plastice, unde se argumentează că rombul nu este altceva decât desenarea, în oglindă, a triunghiului care reprezintă schematic *bradul*, aducând în sprijinul ideii și faptul că basmele narează despre trecerea unor eroi de pe un tărâm pe celălalt, ajutați de o pasăre-ghid, de-a lungul unui arbore, care se prelungește, în cealaltă lume nu prin rădăcini, cum ar fi normal, ci printr-un alt arbore parcă crescut invers; oricare ar fi realitatea, rombul nu poate fi desprins, ca interpretare, de *triunghi, rozetă, cerc, pătrat,* formând, împreună cu ele, o adevărată „familie“ ornamentală, în totalitate subordonată cultului solar (PETRESCU,p.63;NOTE,Antonescu).

ROPOTIN v. RĂPOTIN.

ROSTOPASCĂ (*Chelidonium majus* - DLRM,p.725)
Plantă erbacee din familia papaveraceelor, cu flori galben-aurii, care conține un suc galben otrăvitor, întrebuințat în medicină, cunoscută și sub numele de *răsâpască, răsâpească, negelariță* etc. (ȘĂINEANU,IV,p.408). În Bihor, alături de alte plante, se pune între scutecele copilului mic sau în odaia acestuia pentru a-l feri de boli, se unge ugerul vacilor, pentru ca *strigele* să nu le ia laptele, sau se pun șapte rămurele de rostopască între coarnele vitelor de tracțiune, pentru noroc și fertilitate, atunci când se iese primăvara la arat pentru prima dată (**3.**BOCȘE,p.101;111;114).

ROȘU
Are semnificații polivalente, fiind culoarea focului și sângelui și prima dintre culori, pentru foarte multe popoare, deoarece este fundamental legată de viață; dar există două tipuri de roșu, unul nocturn, femelă, posedând o putere de atracție centripetă, altul diurn, mascul, centrifug, având o imensă și irezistibilă forță; pomilor li se leagă smocuri de lână roșie, simboluri solare, semn că ei se

pregătesc de rod și așteaptă vreme prielnică, iar vitelor li se fac semne colorate cu roșu pe frunte, de Sân-Toader, din aceleași motive de bun augur (URSACHE,p.35;277). Este culoarea care simbolizează vârsta omului la maturitate - Țara Oașului; primăvara, când se scot vitele la păscut, în cireadă, li se leagă ceva de culoare roșie în coadă (un fir, o fâșie de pânză, o cordea etc.), pentru că vita care are roșu pe ea nu poate fi nici deocheată, nici nu se poate cel rău apropia de ea - Transilvania; se leagă o cordeluță roșie la coada vacii sau a calului, sau a oricărui animal frumos, ca să nu fie deocheat - Suceava; sau ca să nu i se ia laptele vacii - Sălaj; într-o bucată de postav de culoare roșie se pun grâu, tămâie, piper și sare, iar legătura se prinde de coada vacii, care este pe cale să fete, ca ea să fete ușor vițelul, la termen, fără complicații și ca strigoaicele să nu se apropie de ea - Bihor; ca să nu fie deocheat, i se prinde vițelului o baieră roșie la coadă, iar la gât o legătură cu boabe de tămâie și piper - Țara Oltului; la masa de nuntă, găina preparată și servită nuntașilor este vopsită în culoare roșie - Ialomița; nu este bine să se țească cu ață de culoare roșie, pentru că mor oile - Dolj; nu este bine să se țească cu fir roșu în sâmbăta lui Sân-Toader, pentru că acesta o omoară peste noapte pe neascultătoare - Dolj (**2.**GOROVEI,p.74;174;231;246;287; GOLOPENȚIA, p.127;PRESA). În Bihor, când se iese prima dată la arat, bărbații, îmbrăcați în straie noi sau curate, poartă la pălărie *„ciucure de deochi”*, făcut din lână roșie, și mărgele în care ascund usturoi, busuioc și hodolean, plante cu puteri magice, pentru îndepărtarea vrăjilor care ar fura mana câmpului (**3.**BOCȘE,p.101) La șase săptămâni de la naștere sau la un an de botez, nașii taie „moțul” copilului; acesta este împletit sau legat cu un fir roșu, după care se păstrează într-o batistă, pus la loc sigur de mamă - Călărași (TUDOR,p.67). Împotriva deochiului, se pun canafi roșii la cai, o ață roșie la gâtul sau mâna copilului mic - Suceava (NOTE,Băncescu). În Oltenia, în bradul de nuntă, se atârnă hârtie colorată, fire de lână roșie, beteală, un ștergar, mere roșii, colăcei, având rol apotropaic, pentru a feri nunta de forțe răufăcătoare (**1.**LARIONESCU, p.449). Dacă mireasa *„și-a păzit cinstea”*, cum intră în casă, leagă cu cordele sau strămătură roșie, culoarea feciorei și nevinovăției, masa, cuiele de prin pereți, sticlele de băutură și paharele de care se servesc mesenii; dacă, a doua zi după nuntă, se constată că mireasa a fost fecioară, se servește băutură de culoare roșie, iar, dacă *„nu și-a păzit cinstea”*, unul din meseni ia o oală și o sparge de canatul ușii (EVSEEV,p.203). În Bucovina, vătășeii care fac invitațiile la *„rachiul miresei”* își pun cordele roșii în diagonală, leagă sticla cu rachiu tot cu cordea roșie și poartă un steag de culoare roșie; acasă, la miri, sunt legate cu fire roșii masa, cuiele de prin pereți, sticlele cu băutură, paharele (**3.**MARIAN,I, p.490-491;501). Este culoarea magică a folclorului, simbol al sângelui, deci și simbol al vieții, simbol al focului purificator, al soarelui, al dragostei, al bucuriei de viață (ZAHACINSCHI,p.7). Este culoarea prin excelență a violenței (COMAN,II,p.30). Cu toate aceste atribute pozitive ale culorii roșii, în basme, cum ar fi „Povestea lui Harap Alb”, se spune că „să te ferești de omul roșu” (BUHOCIU,p.105). Culoarea roșie pentru încondeierea ouălor de Paște se obține din: sovârv (*Origanum vulgarae*), arin roșu (*Alnus glutinosa*), scorțișoară, în Banat numit *lemnuș*, adică „surcele de lemn de Brazilia”, pojarniță (*Hypericum perforatum*), despre care se spune că este stropit cu sângele Domnului și de aceea zeama ei este roșie - Suceava (**2.**MARIAN,II,p.137). Serii simbolice: *pânză(roșie)-grâu-tămâie-piper-sare*; *usturoi-busuioc-hodolean.*

ROUĂ

Picături de apă care se formează, în diminețile senine de primăvară, vară sau toamnă, prin condensarea vaporilor din atmosferă și care se depun pe plante, pe pământ, pe lucrurile aflate în aer liber (ȘĂINEANU,IV,p.411). Omul bolnav de friguri este scos dimineața în grădină, în pielea goală, și se scutură pe el rouă din copaci; indiferent de ce boală suferă, este bine ca, în noaptea de Sfântul Gheorghe (23 aprilie), înainte de răsăritul soarelui, cel bolnav să se tăvălească prin iarba acoperită cu rouă și se va vindeca - Ialomița; cine se va spăla cu rouă în dimineața zilei de Sfântul Gheorghe va fi sănătos peste vară și nu-i vor ieși pete pe față - Muntenia; când soarele nu a asfințit încă și deja a căzut rouă groasă este semn că vremea va fi bună în ziua următoare - Suceava

(**2.**GOROVEI,p.94;207;263). v. APĂ.

ROZETĂ
Ca și *rombul, pătratul* și *cercul*, rozeta simbolizează soarele și apare, în ornamentica populară românească, pe stâlpii porților și ai caselor, pe ancadramentele ușilor și ferestrelor, pe vasele de tot felul, pe obiectele confecționate din lemn, lut, fier și os, chiar și pe țesăturile populare, dar fără să fie singular reprezentată, ci aproape întotdeauna fiind tratată ca un element complementar, în toate zonele etno-folclorice din România (PETRESCU,p.49;NOTE,Antonescu).

ROZMARIN (*Rosmarinus officinalis* - DLRM,p.727)
Arbust mic, aromatic, din familia labiatelor, cu frunzele totdeauna verzi, cu flori albastre, albe sau roșii, întrebuințat în medicină și în industria parfumurilor (ȘĂINEANU,IV, p.412). Cine se visează culegând rozmarin înseamnă că va primi vești neplăcute, iar dacă se visează mirosind rozmarin este semn că va fi învinovățit într-o împrejurare oarecare - Suceava (NOTE,Băncescu).

RUDĂ (RUDENIE)
Nu este bine să se căsătorească rudele între ele, pentru că vor muri de *„rudă rea"* - Ialomița, sau nu le va merge bine și nici praful nu se va alege din căsnicia lor - Vâlcea (**2.**GOROVEI,p.207). „Spălarea" mortului se face fie de o rudă a decedatului, fie de un om străin (bărbatul spală bărbat, femeia spală femeie) - Țara Chioarului (**1.**POP,p.318). Înseamnă sănătate și este semn de bine pentru cine se visează vorbind cu părinții săi; pentru cine își visează rudele înseamnă că va primi musafiri - Suceava (NOTE, Băncescu).

RUFĂ v. HAINĂ.

RUG
Ca să se ferească de strigoaice și să nu le ia laptele vacilor, în ziua prăznuirii Sfântului Gheorghe (23 aprilie), femeile pun ramuri de rug în ușa grajdului, pentru ca strigoaicele să se înțepe în el - Țara Oltului; să nu se pună rug pe foc, pentru că va coace ugerul vacilor - Vâlcea (GOLOPENȚIA,p.130; **2.**GOROVEI,p.208).

RUINĂ
Pentru cine visează ruină, indiferent de mărimea sau destinația pe care a avut-o construcția, este semn că va dobândi un câștig care îi va mări averea actuală - Suceava (NOTE,Băncescu).

RUSALII
Realitatea lor s-a dezvoltat pe linia unor divinități ale inițierii, dar cu rezonanțe puternice privind cultul morților; sărbătoarea lor cade la 50 de zile după Duminica Paștelui, în plină primăvară; în această zi nu trebuie să se lucreze, nu este permis să se văruiască, femeile nu au voie să toarcă, dar, deși unele femei țes, nu au voie să năvădească pe sul; în unele sate din zona de est a Moldovei, în săptămâna Rusaliilor, se lucrează numai la câmp, dar în miercurea Rusaliilor nu se lucrează nici acolo, pe motiv că este *„zbuciumul Rusaliilor"*; se spune că ele ar ieși din desișurile unde stau ascunse, în așa-numita *„lume a Rusaliilor"*; sunt închipuite ca niște spirite femeiești, frumoase, dar și ca niște babe urâte; ziua, ele aleargă prin nori, mulți auzind muzica lor, uneori joacă precum niște nebune pe iarba verde; locul unde ele dansează, ca și în cazul ielelor, este periculos, cel ce calcă acolo se îmbolnăvește; în acest caz, confuzia cu ipostaza ielelor este evidentă; în Muscel, există obiceiul ca primăvara, după ce un om se scoală din iarba verde unde s-a așezat, să scuipe în urma lui, ca mijloc protectiv pentru a bara calea spre o eventuală pocire din partea acestor spirite; se mai crede că Rusaliile ar fi duhurile fetelor moarte înainte de logodnă;

ele intră, prin multele trăsături caracteristice, în categoria zânelor (a *vilelor*), ca și la slavi, considerate suflete ale morților, sau copile care au murit nebotezate, ori „fete mândre”, pedepsite de Dumnezeu, care a prefăcut picioarele lor în copite, din cauză că ele își ascund membrele inferioare sub veșminte lungi, albe, din acest punct de vedere contaminarea cu caii lui Sân-Toader fiind iarăși evidentă; în general, sunt înfățișate ca niște femei tinere, frumoase, cu părul lung, despletit, care atârnă pe spate până la pământ, forța lor stând în păr, deoarece, dacă li se usucă părul, pier; uneori, dansând, ele ademenesc pe tineri și îi răsplătesc cu nurii lor; sunt concepute ca purtând aripi ușoare și având un glas fermecător; cine le aude nu le mai uită, cum le vede, moare de dorul lor; ele ar fi rusalii de nori, de pământ, de apă, de pădure, de mare, de munți; în persoana acestor ființe supranaturale s-au cristalizat concepții despre viața de dincolo de mormânt, rusaliile ajungând să reprezinte până la urmă contopirea cultului naturii cu acela al morților; Irodeasa este împărăteasa lor, dar Irodeasa este și matroana călușarilor, după unele credințe (CHELCEA,p.313-314). Rusaliile coincid cu Cincizecimea, a 50-a zi după Paște, respectiv cu Pogorârea Sfântului Duh; de aici convingerea că omul care muncește în ziua de Rusalii va înnebuni, va fi *„luat de rusalii”*, de spiritele malefice feminine, în bună parte identificate cu ielele; dar ele pedepsesc și în timpul anului pe cei care nu respectă sărbătorile curente; cine face greșeala să doarmă cu ferestrele deschise în timpul nopții se poate trezi cu rusaliile intrând în casă și să le strâmbe gura și ochii - Bârlad (BĂLĂNESCU,p.262). La Rusalii, se pune în streașină apă, pentru sufletul morților, despre care se crede că sunt libere în această zi, vin și stau sub streașina caselor; tot acum se îngroapă buruiana numită *„mama-ploaia”* în groapa bradului, în jurul căruia se face jocul din *„Pajiștea a mare”*; capul bradului este pus într-o oală nouă, în care trei fete au răsturnat în prealabil, la miezul nopții, un mușuroi de furnici; la Rusalii se gătește boul (*împănarea boului*); în seara de ajun a Rusaliilor, feciorii cer de la o gazdă un bou; înainte de răsăritul soarelui, îl mână cu celelalte vite ale gazdei și îl satură bine; în zori, ies și fetele pe câmp, adună flori, flăcăii rup ramuri; din flori se împletește o cunună mare, rotundă, numită *peană*; unul dintre feciori își pune o mască din coajă de cireș și opinci; mascatul merge înainte și după el boul, apoi 4-8 flăcăi care mână boul, purtând în mâini puști din lemn, având hainele întoarse, sumanele trase pe picioare etc.; apoi trec din casă în casă, fac glume, mânuiesc în joacă armele; în final, boul este dus la proprietarul lui, care îi ospătează, iar flăcăii îi promit câte o jumătate de zi de clacă (MUȘLEA,II,p. 80;158).

RUSITORI
Sărbătoare populară care cade în a șasea zi după Duminica Mare (Coborârea Sfântului Duh) sau în a cincia zi după Rusalii (ȘĂINEANU,IV,p.417).

S

SABIE

Este interesant că *sabia* și *soarele* au aceeași origine, deoarece, într-o credință populară din Bucovina, se spune că Dumnezeu, vrând să facă lumea, a scăpărat amnarul ca să iasă soarele, dar a lovit greșit și a ieșit mai întâi sabia; în acest sens, sabia este semn de foc, iar eroii basmelor, însemnați cu semn de sabie pe cap (*„săbieți“*), sunt de neam domnesc, ceea ce nu este altceva decât o moștenire culturală perpetuată de la geto-daci (BUHOCIU,p.330;344). Pentru cine se visează ținând în mână o sabie este semn că va fi bine pentru toți cei apropiați; dacă se visează confecționând arc și sabie înseamnă că se va lupta cu mai mulți dușmani; dacă visează că se luptă cu sabia este semn de bucurie amestecată cu întristare și chiar boală; înseamnă că va avea cu totul alte rezultate decât cele scontate dacă se visează rupând o sabie; dacă acela care visează sabie este femeie e semn că soțul ei va primi însărcinări militare - Suceava (NOTE, Băncescu).

SAC

Femeia însărcinată să nu se așeze pe saci, pentru că va naște greu - Suceava; când se sfârșește de semănat cânepa, sacul în care a fost ținută sămânța se aruncă puternic, cât mai sus posibil, ca tot așa de înaltă să crească și cânepa - Țara Oltului (**2.**GOROVEI,p.31; GOLOPENȚIA,p.144). Este de rău augur pentru acela care visează sac de sport și înseamnă pagubă pentru cel care visează sac gol - Suceava (NOTE,Băncescu).

SACÁ

Recipient (butoi) așezat pe un cadru cu două sau cu patru roți, tras de un cal, cu ajutorul căruia se transporta, de la un râu sau de la o cișmea, apă de băut (ȘĂINEANU,V,p.6). Cine visează sacá goală înseamnă că va suferi din cauza lipsei de apă - Suceava (NOTE, Băncescu).

SALAMANDRĂ (*Salamandra maculosa* - DLRM,p.733)

Specie de batracian, asemănătoare cu șopârla, cu pielea de culoare neagră, pătată cu galben, care secretă o substanță iritantă cu rol protector (ȘĂINEANU,V,p.9). Poporul nu face o distincție clară între salamandră și șopârlă, totuși unele texte folclorice o atestă ca o specie aparte față de șopârlă, iar descrierea populară a ei, precum și denumirile (*sălămăndriță, sălămăzdră, sălămâzdră, solomâzdră, solomândră* etc.) ne-o prezintă astfel: este un fel de șopârlă, foarte frumos împestrițată, neagră cu picături galbene, albe, verzi și roșii; de aceea o caută mult fetițele, așezându-și palmele în calea ei, ca să treacă peste ele, crezându-se că, în felul acesta, se vor obișnui mai ușor să țească *„flori“* și *„râuri“* pe cămăși și fote; se mai spune că apariția salamandrelor în ogradă înseamnă că va veni vreme ploioasă (COMAN,I,p.118;ȘĂINEANU,V,p.9). v. ȘOPÂRLĂ.

SALATĂ (*Lactuca sativa* - DLRM,p.733)

Este semn că va suferi din cauza unor ispite foarte atrăgătoare cel care se visează mâncând salată; toți cei din jur vor fugi de el, îl vor părăsi pe cel care visează salată lipsită de orice alte adaosuri (deci numai frunzele de salată) - Suceava (NOTE, Băncescu).

SALĂ

Cine visează sală luminoasă va avea parte de rezolvări pozitive ale intențiilor tale, dar dacă visează sală de judecată este semn că va fi antrenat într-un proces pe motive politice - Suceava (NOTE,Băncescu).

SALCÂM (*Robinia pseudacacia* - DLRM,p.733)

Arbore din familia leguminoaselor, cu flori albe plăcut mirositoare, cu fructele sub formă de păstăi,

cu lemnul tare și rezistent la umezeală (ȘĂINEANU,V,p.10). Se crede că, atunci când înfloresc salcâmii a doua oară într-un an, este semn de toamnă lungă - Tecuci;Maramureș (**2.**GOROVEI, p.208;BOGDAN,p.10). Pentru a afla câți soți (soții) vor avea adolescenții (fete, băieți), aceștia lovesc puternic cu palma o frunză de salcâm, iar numărul foliolelor rămase prinse pe nervurile sale va da răspunsul - Sibiu (DRĂGULESCU,p.154). Floarea de salcâm, prezentă pe coada lingurilor păstorești din Bucovina, invocă belșug de floare pentru albine (ȚUGUI,p.38). Pentru cine visează salcâm înflorit este semn de necredință din partea celor apropiați - Suceava (NOTE, Băncescu).

SALCIE (*Salix* - DLRM,p.733)
O legendă din Ialomița spune că atunci când a auzit că Iisus a fost răstignit, Maica Domnului a pornit să-l caute; ajungând la o apă, la malul căreia era o salcie, i-a zis să se facă punte și Maica Domnului a trecut pe ea, binecuvântând-o să nu se poată face cărbuni din salcie și să fie dusă în toți anii la biserică, în ziua de Florii; o altă legendă ne povestește că fiind urmărită de soldații romani, pentru a-i ucide pruncul abia născut, Maica Domnului a fugit pe un măgar din Nazaret, dar urmăritorii au ajuns-o și atunci ea s-a ascuns după tulpina unei sălcii, care și-a aplecat coroana ca să-i ascundă cât mai bine; de atunci, se spune, salcia crește așa cum o știm - Muntenia; cu deosebire în Munții Apuseni, dar și în unele zone ale Transilvaniei, fata însărcinată este dusă de două femei mai în etate la un gard, la un plop sau la o salcie; după ce i se împletește părul ca la neveste și este îmbrobodită, se întorc în jurul ei, rostind formula sacră a cununiei, în loc de numele băiatului spunând că se cunună cu gardul, sau cu propteaua gardului, sau cu plopul, sau cu salcia; o doină din Bucovina atestă faptul că și în această zonă ar fi existat obiceiul unei cununii simbolice; *„Bată-te crucea, nănași,/Cu cine mă cununași:/Cu propteaua gardului,/Cu urâtul satului”*; cu salcia înflorită (având mâțișori), luată de la biserică, oamenii se duc cu două-trei nuiele dintre acestea la grajdul vitelor și le ating pe toate; la fel fac și cu toți membrii familiei, totul în credința ca ei să crească frumoși ca salcia, iar vitele să se înmulțească și să înflorească precum înfloresc mâțișoarele; lovirea se face încet, peste cap, mai ales la copii, apoi ramurile se pun la icoane, dar cei mai mulți le pun la uși, sub streașină, sau se pun în casă la grindă; chiar se spune că nu este bine să fie aduse în casă și de aceea se pun sub un căprior sau sub streașină; se crede că, dacă sunt introduse în casă, ar trebui să moară cineva din familie, sau că nu le va merge bine vitelor; dar, în caz că tună și fulgeră, se afumă în casă cu ele, ca ea să fie păzită; unii gospodari iau mâțișorii de pe rămurele și îi duc la stupi, ca să fie sfințiți și aceștia, să le meargă bine și să aibă spor în miere; alții le pun pe straturile din grădină, ca să nu mănânce viermii vlăstarele tinerelor plante și apoi legumele; mâțișoarele din ziua de Florii se păstrează peste an, pentru că sunt bune ca leac împotriva gâlcilor, frigurilor, durerii de grumaz, la oameni, și contra *„ariciului”* la vite, cei care sunt bolnavi înghit 1-3 mâțișori și le trece, iar vitelor le pun în tărâțe sau le afumă cu ele; tinerii înghit câte un mâțișor întreg, imediat ce ies din biserică, ca să nu-i doară gâtul peste an, alții ca să fie sănătoși ca florile; la grindină, tunete, fulgere, furtună se pun pe foc mâțișoare, crezându-se că fumul ieșit pe coș împrăștie zloata; alți oameni iau mâțișorii și cu tămâie din ziua de Pațte și înconjoară casa de mai multe ori; se crede chiar că se poate alunga grindina, ieșind în calea ei cu mâțișoare, până a nu călca vatra satului; se pun mâțișori și în albia de spălat, dar nu se aduc în casă decât dacă este curată, proaspăt lipită și îngrijită, altfel casa va rămâne neîngrijită tot anul; cine umblă încins cu salcie în ziua de Florii nu îl va durea mijlocul tot restul anului; cine duce la târg o vită sau alt animal să le atingă în prealabil cu mâțișoare de salcie din ziua de Florii și toți amatorii se vor îngrămădi să le cumpere - Suceava; și în Năsăud se afumă casa cu ei, când este furtună; în Banat, se păstrează în casă pentru sănătate și, când cade grindină, se iese afară cu ei și aceasta se oprește; în Gorj și Ialomița, se iau de la biserică câteva nuiele, spunându-se că este bună să crească frumos cânepa, iar acasă le pun sub formă de coronițe la icoane și, pe timp de grindină, le aprind și afumă casa cu ele, sau le pun pe acoperișul casei și grindina încetează (**3.**MARIAN,I,p.540-541; **2.**II, p.86-88;**12.**GHINOIU,p.177;NOTE,Antonescu). Se crede că salcia sau răchita are puteri magice, din

cauza creșterii rapide a ramurilor; de Florii, fetele trec și își mângâie părul cu ramuri de salcie verde, ca să le crească părul lung și frumos; prin unele localități din Transilvania și mai ales în Munții Apuseni, este obiceiul ca, dacă o fată mare este însărcinată, două femei mai în etate o iau și o duc la un gard, la un plop sau la o salcie; aici, după ce îi împletesc părul ca la neveste și o îmbrobodesc, se învârtesc în jurul ei, spunând de trei ori ceea ce spune și preotul la cununii: *„Cunună-se roaba lui Dumnezeu X cu gardul sau cu propteaua gardului, cu plopul sau cu salcia”*; este deci considerată ca plantă care simbolizează renașterea, castitatea și fertilitatea, precum și ca plantă de leac pentru nașteri ușoare (BUHOCIU,p. 22-23). Ca să nu îi mai doară mijlocul la secerat, oamenii obișnuiesc să se încingă la brâu cu salcie, adusă de la biserică în Duminica Floriilor - Dolj;Vâlcea;Ialomița; se mai dă cu această salcie și pe la urechi, pentru a nu mai avea dureri peste an - Dolj; salcia adusă de la biserică în Duminica Floriilor se pune, sub formă de coronițe, la icoane și se afumă cu ea când fulgeră și trăsnește, mai ales când se află singur în casă un membru al familiei - Ialomița; ca via să fie ferită de grindină, se leagă câteva vițe de vie cu mlădițe de salcie, adusă de la biserică în Duminica Floriilor - Muntenia; ca să le crească părul lung, fetele își ating sau își pun în plete nuiele de salcie, sfințită de Florii - Dolj; salcia se pune la icoane în ziua de Blagoveștenie (25 martie) și în Duminica Floriilor, pentru că este bună ca să aducă rodnicie la albine - Galați; tot din salcia de la Florii se fac coronițe și se pun pe pomi, ca să dea roade mai multe - Ialomița; ca să crească înaltă și mlădioasă cânepa, se iau crenguțe de salcie și se duc, în seara din ajunul Duminicii Floriilor, la cimitir, se lasă la mormintele celor decedați din familie, iar a doua zi se iau mlădițele, se duc la biserică și, după slujbă, se duc acasă, unde se păstrează, fie puse la grinda casei, fie în podul casei - Țara Oltului; cine apucă, de Florii, multă salcie în mână va avea parte de cânepă multă și tot așa va fi aceasta, cum sunt mlădițele de salcie, subțire sau noduroasă - Țara Oltului (**2.** GOROVEI,p.106;188;208-209;242:GOLOPENȚIA,p.144). La malul Dunării - Giurgiu, se leagă ramuri verzi de salcie și de mesteacăn la comanda navei care urmează să fie lansată la apă, prinzându-se la pupă, la provă, la tribord și la babord, deci în formă de cruce; la fel se face și în ziua Sfântului Gheorghe (23 aprilie), când cu salcie sunt împodobite porțile și casele, pentru că este *„o sărbătoare”* (**1.**CĂLIN-BODEA,p.55). În Banat, Oltenia, Muntenia și Moldova, în zorii Duminicii Floriilor, uneori chiar din ajunul acestei zile, tineri necăsătoriți sau cei din familie se duc în lunci, de unde taie rămurele tinere de salcie, pe care le duc la biserică; după ce acestea sunt sfințite, sunt împărțite enoriașilor, care le duc acasă și le pun la porți, la uși, la ferestre, la icoane, la grinda casei, la grajdul animalelor; uneori, unele acareturi ale gospodăriei sunt împodobite cu crengi de nuc; ramurilor de salcie li se atribuie și funcții terapeutice; astfel, femeile se încing cu nuiele verzi de salcie sfințite, în speranța că vor scăpa de durerile mijlocului; copiii bolnavi de sperietură sunt afumați cu salcie păstrată de la Florii; vitele sunt atinse cu ramuri de salcie din Duminica Floriilor, pentru a înflori precum mâțișorii; mâțișorii de salcie sunt înghițiți în scop terapeutic pentru bolile care afectează gâtul; uneori, florile păstrate la icoane se pun în apa de spălat pe cap, în credința că părul va fi la fel de frumos ca florile; la Sfântul Gheorghe, încă din timpul nopții sau în zorii zilei, la stâlpii porților sau ai prispei, la ferestre, la foișor, la pereții casei, dar și la grajduri, la oborul oilor, câteodată la pătul, se fixează ramuri de salcie, mânecătoare, jugastru, plop, stejar (deci foioase); în unele zone, alături de acestea sau independent de ele, se pune și o brazdă de iarbă; atât crengile, cât și brazda sunt lăsate acolo până se usucă, adică până mor de moarte bună; astfel, se urmărește apărarea omului și animalelor de forțele malefice și captarea bunăvoinței celor care protejează gospodăria; ca să ferească roadele viilor de grindină, podgorenii obișnuiesc să lege primăvara vițele cu salcie din Duminica Floriilor sau îngroapă un ou între butuci, în Joia mare, pentru a o feri de grindină (PRESA).

SALINĂ v. MINĂ.

SALIVĂ

Saliva (scuipatul) este de origine diavolească, pentru că, spun legendele, diavolul l-a scuipat pe om și apoi l-a părăsit; Dumnezeu însă l-a luat pe om și l-a întors pe dos, ceea ce era înăuntru devenind înfățișarea lui de azi; de aceea, omul nu este curat în trupul lui și de aceea scuipă mereu, pentru că l-a spurcat necuratul; ceea ce înseamnă că oamenii, de câte ori scuipă, îl scuipă pe diavol (VLĂDUȚESCU,p.115). Pornind de aici, gestul de a scuipa pe cineva, ca să nu fie diocheat, este explicabil pentru că, în conformitate cu structura gândirii tradiționale, două realități malefice se resping reciproc; astfel, în practica rostirii descântecelor, se folosește des interjecția *„ptiu"* (însoțită sau nu de salivă), dar cu sensul imperativ: *„piei, drace!"*; când cineva se scuipă pe haine din întâmplare înseamnă că va primi bani de unde nici nu gândește - Suceava; sau este semn de bine - Tecuci; când se calcă prin paiele pe care s-a tăvălit un cal este bine să se scuipe acolo, ca să nu se facă bătături la picioare - Dolj; dacă se întâlnește o femeie, copil sau vită deosebit de frumoase, trebuie să se scuipe asupra lor de trei ori, ca să nu se deoache - Bucovina;Suceava; sau să se scuipe și să se zică: *„să nu-i fie de deochi"* - Bihor; când se ia copilul din albia unde a fost îmbăiat, se scuipă în urma lui sau în apă, ca să nu se ia diavolul după el - Bucovina; sau ca tot răul să rămână acolo - Bucovina; dacă întâlnirea cu un copil este însoțită de reacții de mirare pentru frumusețea lui, trebuie să i se scuipe în gură, ca să nu se deoache - Dolj; când copiii se lovesc cap în cap din joacă, să se scuipe repede jos; cel ce scuipă mai târziu îl va durea capul și îi vor muri părinții - Dolj; sau ambii să scuipe în sus, pentru că altfel nu mai cresc - Teleorman; ca să iasă vreun gunoi din ochi, să se scuipe de trei ori peste brațul drept - Moldova; omul, spre care se îndreaptă un vârtej, să nu scuipe spre el, pentru că în felul acesta i se face semn dracului, care vine și îl ia pe cel care a încălcat interdicția - Tecuci; sau, în loc de scuipat, să fie alungat vârtejul, deoarece el este dracul; acesta pune pariu cu Dumnezeu că va scoate apă din piatră (oamenii fiind pietrele) și, când se scuipă, înseamnă că dracul câștigă pariul - Galați; cine scuipă în foc înseamnă că își scuipă sufletul - Suceava; sau, pentru că este păcat, cel ce o face se umple de spuzeală pe trup - Suceava; sau face bășici pe limbă - Bihor; să nu se scuipe în foc, când un tăciune țiuie, pentru că atunci Dumnezeu se ceartă cu diavolul, iar scuipatul ar însemna că se face pe voia necuratului - Muntenia; când se trece pe la hotarul dintre vetrele satelor, să se scuipe acolo, pentru ca trecătorul să nu fie pocit (schimonosit); dacă cineva zărește ceva ce i se pare că nu este un lucru obișnuit, să scuipe de trei ori (adică să spurce ceea ce i s-a părut că vede) și arătarea va dispărea - Suceava; când se iau ouă din cuibar în zilele de post, trebuie să se scuipe în locul rămas gol - Suceava; înainte de a se pune ouă la copt în spuză, trebuie scuipate - Tecuci; să se scuipe în palme înainte de a se începe un lucru greu - Bucovina; când se începe să se toarcă, este bine ca fusul să fie scuipat de trei ori, ca să se umple repede; la fel trebuie făcut și când se trece firul de pe fuse pe rășchitor - Bucovina;Muntenia; după ce s-a umplut un fus este bine să fie scuipat, ca să nu se deoache - Muntenia; înainte de a începe operațiunile de pescuit, să se scuipe în apă - Tecuci; dar să nu se scuipe în fântână sau în puț, pentru că face albeață cel care încalcă interdicția - Tecuci; omul care se sperie de ceva să-și scuipe în sân, ca să-i treacă - Bucovina;Suceava; sau ca să nu se îmbolnăvească de frică - Teleorman; bășicuțele de pe limbă pier, dacă se scuipă - Bucovina; cine are senzație de greață să-și frece cu salivă mâna în partea dinspre încheietură - Tecuci (dar practica este cunoscută în mai toată țara); dacă vreo persoană a căzut într-un loc, să se scuipe acolo, pentru că nu va mai cădea niciodată tot în acel loc - Bucovina; să nu se scuipe om pe om, fiindcă pe lumea cealaltă se vor linge unul pe celălalt - Muntenia; Vâlcea; sau să nu se scuipe un câine, pentru că, drept pedeapsă, va trebui să-l lingă pe lumea cealaltă - Bucovina; dacă, la păscut, se pierd vitele din neatenție, atunci se pune scuipat pe unghia degetului mare, peste el se pune un pai și, încotro se va răsuci paiul cu un capăt, în acea direcție pot fi ele găsite - Tecuci; cine a uitat unde a pus un obiect, sau a pierdut un lucru, să scuipe în palma stângă, apoi cu muchia celei drepte să izbească peste salivă și, în care parte va sări saliva, în acea parte va găsi obiectul uitat sau pierdut - Bucovina;Vaslui;Prahova;Ilfov; copiii rostesc și un text care demonstrează încă o dată

că saliva (scuipatul) este de proveniență diavolească: *„Scoate, drace, ce-ai furat,/Că te duc la spânzurat“*, sau *„Scoate, drace, ce-ai furat,/Că te-oi bate spânzurat,/În mijlocul drumului,/Cu fiarele plugului“* - Muntenia;Vaslui;Suceava; curent, în popor, saliva poartă numele generic de bale; ca să nu mai curgă balele copilului, acestea îi sunt „tăiate” într-o zi de duminică, dimineața - Muntenia; cerșetorii îi scuipă de trei ori și apoi îi bagă în buzunar primii bani pe care îi capătă, ca să atragă și alți bani în acea zi - Muntenia (**2.**GOROVEI,p.15;17;73;74;79;80;89;109;113;149; 170;177; 180;181;192; 213; 217; 223; 226;236; 271; 272; 277;NOTE, Antonescu;Băncescu). Copiii răsucesc un pai și-i fac un ochi, îl bagă în gură, lăsând în interiorul ochiului o „oglindă“ de salivă, asemănătoare peliculei din care se fac baloane de săpun; picură apoi încet un strop de sevă din *laptele-câinelui* (*Euphorbia cyparissias*; *alior* - DLRM,p.445) pe această peliculă, iar dispersia sucului lăptos poate arăta chipul celui (celei) cu care se vor căsători - Vâlcea (DRĂGULESCU,p.154-155). Dacă doi copii sunt măsurați, fiind puși unul lângă celălalt ca să se vadă care este mai înalt, să se scuipe imediat jos, fiindcă altfel se măsoară cu ei și șarpele lor (se spune că fiecare om are șarpele lui) și vor muri (COMAN,I,p.112).

SALUT (SALUTARE; A SALUTA)

Când se intră într-o casă, unde este un mort, nu se zice „Bună ziua“ sau „Bună seara“, pentru că numai bune nu sunt pentru cei din familie - Botoșani; sau nu se salută deloc și nici nu se face nimic altceva, pentru că amorțesc mâinile - Suceava; când o femeie țese la război, cu natra slăbită din sul (*natră* - partea urzelii aflată între ițe și sulul dinapoia războiului de țesut - ȘĂINEANU,IV,p.9), să nu i se ureze „Bun lucru“, fiindcă moare - Dolj (**2.**GOROVEI,p.123;151). Cine se visează salutând pe cineva înseamnă că va avea parte de defăimarea imaginii sale printre cunoscuți - Suceava (NOTE, Băncescu).

SAMCA

Este un spirit necurat, mai înfiorător și mai periculos decât zburătorul, cu chip de femeie complet dezbrăcată, cu părul despletit și lung până la călcâie, cu figura buhăită, având ochi arzători și mâinile din fier, cu limbă de foc, cu unghiile de la mâini și de la picioare lungi și ascuțite, semănând uneori ca niște secere; se arată în special copiilor cu vârste cuprinse între unu și patru ani, în perioada care se scurge de la faza de lună plină până la sfârșitul acestei faze; se bagă în leagănul lor și-i îngrozește pe copii, îi face să plângă continuu, îi frământă, îi torturează și îi schilodește, până ce aceștia mor; cuprinși de acest spirit, copiii capătă crampe la stomac, iar durerile îi fac să se strângă cu picioarele la gură; uneori apare și lângă femeile aflate în chinurile nașterii, le maltratează până când acestea mor, sau rămân pentru totdeauna cu beteșuguri și sterpe; poate să se înfățișeze sub forma unei femei urâte, dar se mai arată și în chip de porc mare și fioros, sau câine cu dinții rânjind și mârâind groaznic, sub formă de pisică având ochii puternic injectați, ca o cheie de ușă cu ochi bulbucați și gură deschisă, sau ca muscă, păianjen sau cioară - Bucovina; nu este bine a i se pronunța numele, mai ales în casele unde se află copii mici sau femei gravide; din această cauză ea este atestată ca având vreo 19 nume: Vestița, Navadaria, Valnomia, Sina, Nicosda, Avezuha, Scorcoila,Tiha, Miha, Grompa, Slalo, Necauza, Hatavu, Hulila, Huva, Ghiana, Gluviana, Prava, Samca; alte atestări menționează tot 19 nume: Avezduha, Aripa Satanei, Zalistu, Tihana, Muha, Huluba, Hulubina, Scomirna, Ispra, Nevita, Nenevita, Sâla, Sboaru, Gurona, Comina, Nicoara, Nicoaru, Samca; se crede că Samca are și un fel de soț, pentru că în descântece, alături de ea, apare și *Samcoiul*, iar într-un descântec se amintește că ar avea și „nouă feciori”, tot atât de urâți ca și mama lor; există și un descântec de Samcă, text care trebuie spus timp de trei luni, în fiecare lună câte trei zile și de fiecare dată de trei ori, adică de nouă ori pe lună, cu un pai de mătură, cu un ac și o biciușcă, de găsit, cu toate mestecându-se în rachiu din care i se dă femeii gravide să bea și cu restul este spălată - Muntenia; nu se poate apropia de casele unde numirile ei sunt scrise; de aceea, femeile care știu să se păzească pun să li se scrie Rugăciunea Sfântului

Arhanghel Mihail, cărticică purtată ca un talisman asupra lor, uneori chiar toată viața; în textul rugăciunii sunt reproduse toate denumirile pe care le are acest spirit malefic - Suceava; pe lângă toate acestea, unele mame pun să li se citească pruncilor bolnavi și „Visul Maicii Domnului”, altele punând sub perna copilului mic, de la nașterea lui și până la șase săptămâni, cartea care cuprinde rugăciunea contra *Avestiței* - Muntenia (**1.**MARIAN,p.99;3.II,p.23-24;30;242). I se mai spune și *sancă*, fiind o ființă imaginară rea, care omoară sau vatămă oamenii (**3.**GOROVEI,p.496). Serie simbolică: *descântec-mătură-ac-*(codiriște de)*bici-alcool.*

SAPĂ

Femeia însărcinată să nu meargă la câmp cu sapa pe umăr, fiindcă va naște un prunc cocoșat - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.161). v. SECERĂ.

SARE

Sarea este un element indispensabil vieții, din acest motiv fiind considerată încă din antichitate un adevărat „dar al zeilor”, iar jertfele și ofrandele aduse acestora erau presărate cu sare; treptat, acest aliment, dublat din vechime cu o funcție rituală, devine un simbol al ospitalității; ieșirea cu pâine și sare înaintea unui musafir exprimă astăzi sentimentele cele mai sincere de respect și prietenie; indiferent că se păstrează în solnițe de aur sau în solnițe din lemn, sarea se găsește atât pe masa bogatului, cât și pe masa săracului; lipsa sării a generat, în decursul istoriei, mișcări migratorii ale populației, iar uneori, pentru o ocnă de sare, s-au iscat unele dintre războaiele cele mai sângeroase; datorită importanței alimentare, sarea a funcționat și ca monedă de schimb; în Țările Române, pe vremea lui Al. Ipsilanti, se vindeau pește și grâne pe sare; cuvinte ca *soldă* și *salariu* provin din lat. *sal*, *salis* (**12.**GHINOIU,p.84-85). Nu-i merge bine celui căruia i se fură din sare - Suceava; dacă se fură sarea de la oi sau de la vaci este semn că ele vor muri - Vâlcea;Ialomița; Iași;Suceava; dar și celui care fură sarea de la oi nu-i va merge bine și va avea ghinion în tot ceea ce gândește să realizeze - Moldova; este semn de pagubă dacă i se fură cuiva sare din casă - Muntenia;Iași; îi mor vitele celui care dă sare din casă în zi de luni - Suceava; de asemenea, să nu se ia sarea de la vite în zi de luni - Suceava; seara, să nu se dea sare din casă, că aduce pagubă în vite - Galați; ca Sân-Toader să nu facă vreun rău vitelor, se dă acestora sare descântată, în prima zi de vineri de după Sân-Toader - Muntenia; tot sare descântată se dă vitelor folosite curent la munci, în seara dinspre sâmbăta lui Sântoader, pentru a nu le face rău sfântul - Banat; sarea descântată se dă vitelor în ziua de vineri după Sântoader sau în ultima zi de marți din luna martie - Moldova; este bine ca resturile drobilor de sare de la vite, dar mai ales de la oi, să fie aduse în casă, pentru că ele aduc belșug și spor în tot ceea ce se întreprinde - Moldova; dacă se pune sare peste gunoiul de după ușă, cloșca va scoate numai puicuțe moțate - Galați; ca să nu fure hoții banii, este bine ca ei să fie spălați bine și apoi presărați cu sare și cu piper - Moldova; dacă, în noaptea Anului Nou, o fată nemăritată nimerește blidul, pus special pe o masă pentru a afla care îi va fi ursitul, sub care se află sare, este semn că viitorul soț va fi un om sărac - Țara Oltului; sarea care se pune la tăietura de după capul porcului este bună de tratat frigurile - Vâlcea; cel ce varsă din întâmplare sare se va certa cu cei din casă - Muntenia;Suceava; celui care permanent caută ceartă cuiva este suficient să i se pună sare și apă în urma lăsată de picior, crezându-se că astfel i se va topi mânia, cum se topește sarea în apă - Tecuci; se spune că, în caz că se aruncă sare pe foc, cel ce o face o va aduna cu genele pe lumea cealaltă - Iași; pentru ca femeile lehuze să nu fie deocheate și să piardă laptele, își cos la cingătoare, cu fir roșu, trei grăunțe de sare, peste care picură și trei picături din laptele de la sân, la care unele dintre ele adaugă și puțină pâine - Țara Oltului; în scăldătoarea copilului se pune și puțină sare, ca să nu se opărească pruncul - Muntenia; femeile să nu ia sare cu mâinile, pentru că acestea le vor asuda în timp ce vor coase - Transilvania; să nu se dea sare cuiva după asfințitul soarelui, pentru că este primejdie ca lupii să intre la oi și să aducă multă pagubă - Galați; nu este bine să se umble cu sare după ce se iese de la slujba de

Înviere, ca să nu asude mâinile peste an - Muntenia;Argeș; pusă sub o strachină sau sub un blid, de Anul Nou, și nimerită de către o fată nemăritată, sarea prevestește că fata va lua ca soț un bărbat bogat - Vâlcea; în seara dinspre ziua Sfântului Apostol Andrei (29/30 noiembrie), se descântă sare, care apoi se pune sub pragul ușii de la grajd, iar a doua zi se dă vitelor să o lingă, pentru a fi ferite de vrăjitoare - Muntenia; dacă, fără să știe, i se pune unei femei măritate și gravide sare pe creștet, va naște băiat în cazul că primul gest pe care îl face este să-și ducă mâna la nas, sau fată dacă duce mâna la gură - Iași; o cât de mică bucată dintr-un bulgăraș de sare, care a fost pusă sub limba unui muribund, este suficientă pentru a omorî un om, fără să știe de ce, dacă i se pune acestuia într-un pahar cu rachiu sau cu altă băutură - Suceava; ca să nu se prăbușească hornul și să rănească sau să omoare pe cineva din casă, în timpul nopții, în locul unde a fost focul în vatră se pune un bulgăre de sare - Suceava; este semn de ploaie când se varsă solnița cu sare - Galați; este semn de mutare în altă locuință când, din greșeală, se pune de două ori sare în mămăligă - Galați; când se umezește sarea este semn de ploaie - Suceava; ca ploaia să se oprească este bine să se arunce puțină sare în foc - Vâlcea; este semn de belșug când se uită să se pună sare în mămăligă - Iași; în seara de ajun a Bobotezei (5/6 ianuarie), sub mai multe farfurii se pun diferite obiecte, fiecare având altă semnificație; astfel, flăcăul care indică farfuria sub care se află sare se crede că va lua de soție o fată care va trăi mult; se repetă de trei ori procedeul, pentru conturarea unui profil moral și fizic mai complex al viitoarei soții; untul se sărează, pentru ca vaca să nu piardă laptele, când trece peste o apă - Suceava; când dă laptele în foc, să se presare puțină sare în acel loc, ca să nu crape țâțele vacii, sau ca să nu sece laptele acestora - Dolj;Argeș;Prahova;Ilfov;Tecuci; se crede că acela care pune degetele pe sare în prima zi de Paște va transpira tot anul (**2.**GOROVEI, p.20;33;47;53;97;135;174;201;211-213; 215;244;246-247;252;255;267; **2.**MARIAN,I,p.141;263-264; GOLOPENȚIA, p.82;94; PRESA;NOTE,Antonescu). La Anul Nou, când tinerii caută să-și afle ursita, indicarea farfuriei sub care se află sare înseamnă că fata sau flăcăul din Munții Apuseni va fi norocos în căsătorie; în schimb, pentru cei din zonele Blajului și Turdei înseamnă sărăcie; în Suceava, tot la Anul Nou, proprietarii de turme de oi sau de cirezi de vite strecoară saramură (*slatină*) prin brățara coasei de nouă ori, după care stropesc cu ea fânul pe care îl dau vitelor drept mâncare, pentru ca să nu pățească nimic, dându-le sare în zile mari (**2.**MARIAN,I,p.66;84;112; II, p.176). Sarea se întrebuințează și la sfințirea fântânilor; alții o dau, amestecată prin mâncarea vitelor și se întrebuințează și ca leac contra frigurilor și a albeței - Suceava; la Crăciun, ciobanii pun un drob de sare învelit sub pragul casei și îl țin acolo până la *„Alesul oilor”* (22 aprilie), când îl scot, îl macină și îl amestecă în tărâțe, pe care le dau oilor pentru sănătatea și sporul turmei (PRESA). Se crede că doarme bine cine ține noaptea pe fereastră sare; ca să se întărească organismul omului, sunt date și o serie de sfaturi în versuri: *„Cine vrea să fie tare/Pună-n scaldă grunz de sare/Și când iasă lună plină,/Beie vin de pe rugină./Și să n-aibă-n veci durere,/Mânce cât inima cere/Aur colbuit cu miere”* - Maramureș (BOGDAN,p.35;111-112). În descântecul de dragoste, femeia ia puțină sare, o leagă într-o cârpă subțire, o pune la piciorul drept și umblă cu acea legătură timp de trei zile, apoi din acea sare îi pune în mâncare bărbatului, rostind: *„Să se calce de vorba mea, cum se calcă sarea sub picior”* - Țara Hațegului (CLOPOTIVA,p.467). Ca să cunoască sexul viitorului copil, femeile din anturajul gravidei presară pe capul acesteia, fără să știe, un praf de sare și, încotro va duce mâna gravida, este semnificativ: dacă o va duce la nas, pe barbă sau pe cap, va avea băiat; dacă o va duce la gură, la ochi sau la urechi, va avea fată - Teleorman; când sarea se umezește în solniță este semn de ploaie - Oltenia;Muntenia (**2.**CHIVU,p. 244;247). Se crede că, pentru a cunoaște ce sex va avea viitorul prunc al unei gravide, să i se presare pe creștetul capului sare, fără să știe sau să simtă, și, dacă se ridică brusc în picioare, înseamnă că va naște băiat - Bucovina (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *sare-pâine*; *sare-piper; sare-apă-urma piciorului*; *brâu-fir roșu-sare-lapte matern-pâine*; *sare-foc*; *sare-prag*; *cap-sare-gură/nas*; *sare-luni*; *sare-coasă-9*; *sare-piciorul drept*; *sare-porc.*

SATANA v. DRAC.

SĂGEATĂ
Cine se visează săgetat este semn că îl amenință o primejdie; dacă visează că trage cu săgeata înseamnă supărare și chiar mânie - Suceava (NOTE,Băncescu).

SĂPTĂMÂNĂ
Săptămâna, ca unitate temporală, este consecință a Genezei, ea reprezentând o formă originală a misterului creației și o imitare în timp a acestui act (PRESA). Orice sfârșit de perioadă calendaristică (zi, săptămână, lună, anotimp, an) are un caracter nefast; această trăsătură este mai puțin evidentă la unitățile mici de timp, de pildă ziua și săptămâna, și mai clar exprimată la unitățile de timp superioare, cum ar fi luna, anotimpul, anul (**12.**GHINOIU,p.61). Luni și joi sunt zile înrudite pozitive, binefăcătoare, când este bine să se înceapă orice lucru sau să se întreprindă ceva; marți și sâmbătă sunt zile înrudite prin caracterul lor negativ, nefast; miercurea și vinerea sunt zilele cele mai bune din săptămână; duminica aparține sărbătorii, fiind totodată zi de încheiere și de început a săptămânii; ea face figură aparte în credințele populare și este deosebită ca natură și punct de reper al muncii, este cheia însăși a săptămânii, este timpul sacru (PRESA). În Bihor, spre deosebire de multe alte zone, șezătorile se organizează numai în zilele de luni, miercuri și joi, existând totodată și credința că li se va întâmpla o nenorocire acelora care lucrează în alte zile decât acestea; șezătorile încep seara, după terminarea activităților diurne, cam pe la orele 18-19, la ora 20 toată lumea fiind deja adunată, și țin până la miezul-nopții; fetele din fiecare parte a satului au șezătoarea lor, existând cazuri când concomitent sunt organizate câte șapte șezători; obișnuit, în șezători se adună cam de la cinci fete în sus, pentru că, dacă sunt mai puține, le vine rândul mai des la adus lemne și eventual petrol pentru iluminat; în bună parte, aici și acum își lucrează fetele zestrea (ȘOVREA,p.211). Dacă un copil plânge neîncetat timp de o săptămână de la nașterea sa, este semn că el este bântuit de duhuri necurate - Muntenia; în casa unde a decedat cineva, nu se spală rufe și nu se zugrăvește timp de o săptămână, fiind rău de moarte pentru ceilalți din familie, rămași în viață - Muntenia (**2.**GOROVEI,p.144;195). Orice lucru să fie început lunea, miercurea, joia și vinerea, pentru că marțea și sâmbăta sunt zile dedicate morților și orice lucru început nu este dus la capăt, sau nu este trainic - Suceava; borșul se pune la acrit în zilele de luni, miercuri și joi, marțea nu *„se umple”*, pentru că în această zi a fost începută lumea, iar vinerea, sâmbăta și duminica, pentru că sunt toate trei surori, vinerea fiind dintre ele cea mai mare și de aceea și păcatul este mai mare (**2.**MARIAN,I,p.90;230). Dacă, în unele locuri din Transilvania și Banat, *Vergelul* (obicei practicat de fete și flăcăi pentru a-și afla ursitul sau ursita) se organizează în noaptea Anului Nou, în alte sate el se practică într-una din zilele primei săptămâni din noul an, supranumită și *„Ziua Vergelului”*, unde fetele ornamentează pălăriile feciorilor, este aleasă *mireasa*, adică fata cea mai frumoasă și care știe cel mai bine semnificațiile obiectelor puse sub blide; în fine, urmează petrecerea propriu-zisă, cu băutură, mâncare și joc de doi - Maramureș; de precizat că *Vergelul* mai este denumit *Vergelata, Vărgelu’, Mărgelata* sau *Fâsâitul* - Arad (PRESA).
Săptămâna nebunilor – ultima săptămână din câșlegi sau ultima săptămână înainte de a intra în Săptămâna Albă (sau a Brânzei). Se suprapune uneori peste Săptămâna Albă (Săptămâna Brânzei), când se spune că numai nebunii pornesc a se însura, numai proștii și urâții satelor sunt cuprinși de voința căsătoriei; în Muntenia și parte din Oltenia (Gorj;Romanați;Dâmbovița), se numește *Săptămâna nebunilor*, iar în părțile Năsăudului i se spune *Săptămâna bondrișilor*, ceea ce ar însemna flăcăi tomnatici (**2.**MARIAN,I,p. 187-188;256). Ca replică, există obiceiul ca bărbații să se mascheze și să se îmbrace în haine femeiești, după care merg în șezători, unde fac glume și tot felul de năzdrăvănii, de pildă iau fetele și nevestele la joc, improvizând diferite dansuri, spre amuzamentul celor prezenți; apoi cutreieră a doua zi localitatea, pentru a face alte nerozii, nebunii

și glume; sau tinerii se maschează în rolurile personajelor unei nunți: mireasă, mire, preot, dascăl, nași, „cumnat de mână”, nuntași; pornesc astfel, doi câte doi, pe ulițele satului, cu *govia* (mireasa) și mirele în frunte; pe drum, cei din alai se reped la copii, iar pe fete și nevestele tinere le sărută; copiii, care urmăresc de la distanță alaiul, dau în vileag prin strigăte despre a cui nuntă este vorba, adică a oamenilor cărora le-a trecut vremea de însurat și măritat; cununia se oficiază în chip parodic, de obicei la un pom de care atârnă și un clopot; apoi tinerii se deplasează la un râu, unde se spală pe mâini cu apă turnată dintr-un vas; apoi pleacă pe la casele oamenilor, unde sunt cinstiți cu băutură, ca la ospețele adevărate (**12.**GHINOIU,p.184-185). Este perioada de șapte zile în care, se spune, se mai pot căsători doar fetele bătrâne și flăcăii tomnatici, văduvele, moșii și babele; se mănâncă numai produse lactate și legume, iar tradiția populară fixează în această săptămână începutul noului an vegetal; se organizează petreceri, unde sunt practicate ritualuri magice și farmece de dragoste, sau se leagă căsătorii; începând din duminica de dinaintea acestei săptămâni (*Lăsata Secului de carne* sau *Duminica Înfricoșatei Judecăți* - sărbătoare mobilă, depinzând de calcularea datei în care se prăznuiește Paștele), se „bate” alvița (produs alimentar, preparat din zahăr, miere, nuci, amidon și albuș de ou - ȘĂINEANU,II,p.40), obiceiul fiind practicat de-a lungul întregii săptămâni; după căderea serii, grupuri de mascați umblă pe la casele cu flăcăi și fete rămase necăsătorite în perioada Câșlegilor (răstimp cuprins între Bobotează - 6 ianuarie și până la duminica de dinaintea intrării în Postul Mare), făcând urări licențioase (PRESA).

Săptămâna Brânzei (prima săptămână din Postul Paștelui) – Săptămâna dinaintea Postului Mare se numește Săptămâna albă, pentru că se obișnuiește să se mănânce numai lapte, brânză, ouă, nu însă și carne; în Muntenia, i se mai spune și *Săptămâna Brânzei* și *Săptămâna nebunilor*, iar în unele locuri din Transilvania se numește *Săptămâna nebunilor* sau *Săptămâna bondrișilor*; săptămâna dinaintea celei albe se numește *Mistreața*, *Vrăstata* sau *Învrăstita*, pentru că, în cadrul ei, zilele de miercuri și vineri sunt zile de post, adică nu se consumă carne; se crede că nu este bine ca oamenii să se spele pe cap, fiindcă astfel s-ar scutura burdufurile de brânză pe capul celor care încalcă interdicția, adică fac mătreață și li se albește și părul prematur - Ialomița (**2.**MARIAN,I,p. 34;188). În Banat, începutul anului pastoral coincide cu începutul Postului Mare, adică a *„lăsatului de brânză”*, căreia i se spune în părțile locului *„zăpostit”*; această săptămână este precedată de *„Sâmbăta moșilor”*, ultima zi în care se mai mănâncă preparate din carne, îndeosebi *„cotoroage”* (răcituri) din picioare de porc afumate (LĂPUȘTE,p.88). Să nu se lucreze în acest interval de timp, pentru că îi mănâncă viermii ceapa celui care încalcă interdicția - Vâlcea; face mătreață și i se albește părul mai repede celui care se spală pe cap în această săptămână - Ialomița; nu se țese, fiindcă se crede că, peste noapte, ar veni Sân-Toader și ar încurca ițele în războiul de țesut - Suceava (**2.**GOROVEI,p.47; 188;236). Fetele răsucesc două fire, unul roșu și altul alb, trecându-le apoi printr-o felie de brânză, după care le leagă la gât și le poartă până la înflorirea piersicilor, când scot șnurul și îl pun pe o floare, ca să fie frumoase peste vară, cum este și floarea de piersic - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.18). Serie simbolică: *fir(alb, roșu)-brânză-piersic*.

Săptămâna lui Sântoader. Sântoaderul este cel mai temut personaj fantastic; prima și a doua zi a săptămânii, adică *Lunea Curată* și *Marțea vaselor*, sunt dedicate practicilor menite să preîntâmpine încălcarea interdicțiilor alimentare ale Postului Mare: consumarea anumitor alimente de post, în special a borșului crud, negătit, înăcrirea borșului care va intra în alimentația zilnică, până la ieșirea din Păresimi, spălarea vaselor cu leșie, schimbarea vaselor de dulce cu cele de post; în sudul României, cu deosebire în Ilfov, există obiceiul numit *„Jujeul”*, *„Goana câinilor”*, *„Vălărit”* sau *„Datul câinilor în tărbacă”*; în prima zi după Lăsatul secului, se alcătuiesc cete de câte 10-20 de oameni, care intră prin curțile gospodarilor, scot câinii la drum sau îi înfundă prin locuri strâmte, unde pun mâna pe ei și le încleștează fălcile, ca să nu poată mușca; apoi câinele este pus la mijlocul unei frânghii lungi care este răsucită cât permite, după care doi inși trag de capetele ei până aceasta se desrăsucește, azvârlind câinele amețit; bătrânii argumentează că obiceiul este menit să sporească recolta de porumb la toamnă sau cea de nuci; unii cercetători pun însă obiceiul

pe seama dorinței de a alunga lupul, care domină frigul și întunericul, pentru a face loc luminii și căldurii aflate sub zodia calului, care transportă soarele în carul său din primăvară până în toamnă; de aceea sfinții acestui răstimp sunt sfinți călăreți (Sântoader, Sfântul Gheorghe, Sfântul Dumitru); faptul că după ziua alungării câinilor, simbolul domestic al lupului, începe Săptămâna cailor lui Sântoader este încă un argument pentru explicarea acestui obicei (**12.**GHINOIU,p.189-191). v. SÂNTOADER.

Săptămâna Mare; Săptămâna Patimilor; Săptămâna Neagră (ultima săptămână dinaintea Duminicii Învierii Domnului). Parcă timpul se degradează neîncetat; Săptămâna Patimilor se deosebește de toate celelalte prin câteva caracteristici liturgice, care îi conferă o notă de sobrietate și măreție în același timp, tristețe dar și de bucurie, de pocăință și nădejde; acum se retrăiește amintirea plină de dramatism a patimilor Mântuitorului; se crede că acum morții revin printre cei vii, de aceea abundă practicile de pomenire a morților și strămoșilor, pomenirea lor făcându-se în Joia Mare; slujbele ținute în biserică amintesc de evenimente și momente din istoria sfântă a mântuirii, fiind cunoscute sub numele de denii; astfel, lunea se face pomenirea lui Iosif cel prea frumos, pierdut de frații săi, dar și pilda smochinului neroditor ca simbol al sinagogii care nu a adus rodul mântuirii; marțea se face pomenirea celor zece fecioare; miercurea este dedicată amintirii femeii păcătoase care a spălat cu lacrimi și a uns cu mir picioarele Mântuitorului; Joia patimilor este închinată amintirii a patru evenimente din viața lui Iisus: spălarea picioarelor ucenicilor, Cina cea de Taină, rugăciunea arhierească înainte de Patimi, unde accentul cade pe iubire și începutul Patimilor prin vinderea Domnului Iisus Hristos; în Vinerea mare se face pomenirea Patimilor și mărturia tâlharului care a ajuns în Rai; se rostește Prohodul; Sâmbăta este ultima zi a Săptămânii Mari, când se pomenește despre îngroparea trupului lui Iisus și coborârea la iad cu dumnezeirea pentru a ridica la viață veșnică pe cei din veac adormiți; postul acestei săptămâni are următoarea rânduială: luni, marți, miercuri și sâmbătă se consumă mâncare uscată, numai seara; joi este dezlegare la ulei și vin; vineri nu se cuvine a mânca; cei care nu pot respecta postul (bolnavii și bătrânii) pot mânca pâine și bea apă după apusul soarelui; mâncarea uscată constă în pâine, apă, nuci, halva, smochine, miere, alune, prune uscate, mere etc.; se poate mânca și mâncare gătită de post, consumată după apusul soarelui; nu este voie să se mănânce urzici sau mâncăruri gătite cu oțet, pentru că Mântuitorul a fost bătut cu urzici și i s-au umezit buzele cu oțet în loc de apă; curățenia sufletească și trupească este însoțită și de *„curățenia de Paște”* din gospodării; se văruiește, se zugrăvește, se spală covoarele, preșurile și geamurile, se văruiesc trunchiurile copacilor; spre sfârșitul săptămânii, se pregătesc cozonacii, ouăle roșii și preparatele din carne de miel, toate trebuind să fie gata pentru a fi sfințite la biserică, în dimineața Duminicii Învierii Domnului (**12.**GHINOIU,p. 165;PRESA). Să nu se spoiască în această perioadă, pentru că este rău pentru tot felul de boli - Ialomița; încărunțesc repede cei care se spală cu leșie pe cap în această săptămână - Țara Oltului (**2.**GOROVEI,p.210;GOLOPENȚIA,p.110). Nu este bine ca femeile să coasă, fiindcă acum Sfântul Ilie împarte trăsnetele; în Ialomița, se crede că nu este bine să se zugrăvească în această săptămână, pentru că este rău de boli (**2.**BERDAN,p.6).

Săptămâna Luminată (prima săptămână de după Duminica Paștelui). Se întinde de la Duminica Învierii Domnului și până la Duminica Tomii (MUȘLEA,II,p.44). Se numește Săptămâna Luminată pentru că, înviind din morți în ajunul ei, Iisus Hristos a luminat toată lumea, pentru că și lumina Raiului strălucește, iar porțile lui sunt deschise, în schimb ale iadului sunt închise; apoi pentru că toate *„se luminează”*, adică toată natura începe să înflorească și să se înnoiască; de aceea, nu se serbează doar cele două zile de la începutul săptămânii, ci toate zilele cuprinse în ea, pentru ca oamenii să fie feriți de boli, ca recoltele să fie bogate, să nu le strice frigul, gerul, grindina sau gheața; cine moare în acest interval de timp și mai ales în ziua de Paște merge direct în Rai, oricât de păcătos a fost, fiindcă toate i se iartă - Banat;Bistrița;Suceava; cel care se naște în ziua de Paște va fi un om fericit, mai ales cel care se naște când trag clopotele întâia oară, se spune chiar că va fi un om norocos toată viața - Banat;Bistrița;Mărginimea Sibiului;Țara Oltului; Suceava (**2.**MARIAN,II,

p.169-171;232-233). Este marcată, ca și Anul Nou, de un pregnant spirit de împăcare; se fac vizite, cei mici la cei mari, frații mai mici la cei mai mari, finii la nași și între familii; în Banat, servitorilor și ciobanilor li se fac cadouri, în special miei; se acordă libertate deplină animalelor, vitele pot paște prin holde, câinii sunt eliberați din lanț, vacile nu mai sunt mulse (**12.**GHINOIU,p.179-180). Cine moare într-una din zilele acestei săptămâni merge în Rai, pentru că Raiul nu are porți în această perioadă - Suceava; femeile să nu coasă în această săptămână, pentru că tocmai în această perioadă Sfântul Ilie împarte trăsnetele - Transilvania (**2.**GOROVEI,p.204;232). Se crede că Raiul rămâne deschis de la Înviere și până în Duminica Tomii; ca dovadă că Raiul este deschis în acest interval de timp, în ziua de Înviere se scot ușile împărătești ale altarului și se pun deoparte, unde stau toată Săptămâna Luminată; cine moare în acest interval, dar mai ales în ziua de Paște, indiferent de păcatele săvârșite, merge direct în Rai, fiindcă lumina Raiului strălucește pentru fiecare om și pentru că ușile îi sunt deschise, iar cele ale iadului sunt închise; și cel care se naște în Duminica Paștelui, mai ales când se trage clopotul la biserică pentru prima dată, sau în această săptămână este considerat a fi un om norocos pentru toată viața; perioada de șapte zile care urmează după Duminica Paștelui poartă această denumire pentru că Domnul Iisus a luminat întreaga lume prin Învierea Sa din morți; se crede că, în această săptămână, se luminează nu numai sufletul omului, prin jertfa mântuitoare a lui Iisus, ci și întreaga vegetație a pământului izbucnește în floare; fiecare zi din această săptămână este ținută pentru diferite boli, dar și pentru semănăturile câmpului, ca să nu le strice frigul, înghețul și grindina; luni și marți aparțin ciclului pascal; miercuri nu se lucrează, ziua ținându-se pentru bolile de picioare, numite *„de dânsele”*; joi se ține pentru tunete, trăsnete și mai ales pentru a feri semănăturile de grindină; vineri este ținută pentru ca semănăturile câmpului și ale grădinilor să prindă rod; sâmbătă sunt împărțite pomeni celor săraci, la morminte, pentru sufletul celor morți; în toată săptămâna nu este bine să se lucreze; nu se țese, ca să nu bată grindina, nu se deapănă pe vârtelniță, ca să nu fie atrase vânturile și furtunile, nu se împunge cu acul, să nu strice piatra semănăturile și nu se aruncă cu apă, ca să nu fie udate sufletele celor morți, pentru că, în cazul că sunt udate, morții se supără și nu este bine; tradiția populară recomandă să se pună cloștile pe ouă în această săptămână, ca să iasă puii frumoși și sănătoși; întotdeauna, în ziua de vineri din această săptămână se sărbătorește Izvorul Tămăduirii, zi în care preoții sfințesc apa, ca și la Bobotează; ultima zi din săptămână este Duminica Sfântului Apostol Toma (PRESA).

Săptămâna Purtătoarelor de Mir; Săptămâna Mironosițelor; Săptămâna negrilor este întâia săptămână de după Duminica Tomii sau a doua după Paște, ultima denumire venindu-i de la faptul că multe femei o postesc; în prima zi din această săptămână, lunea, în Bucovina se serbează *„Prohoadele”*, pentru a fi feriți oamenii de diferite primejdii care le-ar pune viața în pericol peste an, în caz că vreunul din ei ar mânca de dulce într-o zi de post; în ziua de luni se mai mănâncă paște, acestea fiind ultimele care au mai rămas din Duminica Învierii Domnului, de aceea se spune că ele *„se prohodesc”*, de unde și denumirea zilei de Prohoade; dar sunt mulți oameni care cred că este bine să se postească nu doar în zilele de post, ci și lunea, pentru a fi feriți de tot felul de primejdii (**2.** MARIAN,II,p.235).

Săptămâna Caloianului și Paparudelor. Cade în cea de a treia săptămână după Paște, când, în Câmpia Bărăganului, există obiceiul ca fetele cu vârste cuprinse între 5 și 20 de ani să modeleze din lut o păpușă, pe care o împodobesc cu flori, coji de ouă roșii și busuioc și o așează într-un sicriaș din lemn; urmează o ceremonie de înmormântare pe care o imaginează copiii, după care păpușa este îngropată în câmp, printre lanuri, sau la malul unei ape; după două zile (în ziua de joi), păpușa este dezgropată și bocită, iar sicriașul este aruncat într-o fântână sau pe o apă curgătoare, făcându-se totodată urări de belșug și ploaie; tot în a treia joi după Paște, se adună paparudele, un grup de fete îmbrăcate doar cu nuiele de salcie sau altele cu diferite buruieni și care dansează pe ulițele satelor, gospodarii ieșind în poartă și stropindu-le cu apă, totodată rostindu-se și invocații pentru venirea ploilor; jocul paparudelor este urmat de Pomana Caloianului, după care se încinge

o horă la marginea satului; pe la începutul anilor `50, paparudele mai puteau fi întâlnite încă pe străzile cartierelor periferice din București (PRESA;NOTE, Antonescu). v. CALOIANUL; PAPARUDĂ.

SĂPUN (A SĂPUNI)

Să nu se manifeste a mirare cel ce face săpun, pentru că îi va curge sânge din nas - Vâlcea; este semn de moarte, dacă săpunul, odată făcut și așezat pe poliță, va crăpa singur - Vâlcea; să nu se ia săpunul din mâna cuiva, pentru că se va certa cu cineva - Dolj; să nu se scape săpunul în cenușă, pentru că va fi rău pentru purcei - Galați; traista de vânătoare, făcută din cânepă, nu se săpunește, în caz că trebuie spălată, pentru că vânătorul nu va mai avea noroc la vânat - Tecuci (**2.**GOROVEI, p.171;210). Cine visează săpun înseamnă că va face un drum lung - Suceava (NOTE,Băncescu).

SĂRBĂTOARE

Asupra sărbătorilor de peste an, în special asupra acelora din calendarul tradițional (sărbătorile *„băbești"*), s-a scris destul de puțin și nu întotdeauna indicându-se cu precizie ziua sau zilele în care cad ele; de aceea, după circa 50 de ani, în care s-a vorbit despre ele evaziv și cu tendința clară de minimalizare a sărbătorilor creștin-ortodoxe, strădania cercetătorului de astăzi de a le fixa temporal este, în unele cazuri, sortită eșecului; se cunoaște că sărbătorile *„băbești"* sunt foarte numeroase, chiar dacă nu toate au importanță egală și că scopurile lor, deși în aparență de mare diversitate, se reduc în esență la unul singur - efectul apotropaic; numărul acestei vaste categorii populare nu a fost stabilit niciodată precis; unii cercetători le consideră a fi 53; alții constată că românul tradițional ține 96 sărbători fixe, 34 mobile, 52 de duminici, 12 zile de vineri, o zi de marți și una de joi postpascale, 3 zile de Crăciun, 3 zile de Paști, o zi de Anul Nou și una de Bobotează, ceea ce conduce la 204 sărbători din 365 de zile ale anului, chiar dacă unii vorbesc doar de un raport de 188 zile de sărbătoare la 177 zile lucrătoare; deoarece toate aceste zile reprezintă interdicții în planul activităților de tot felul, însuși poporul le-a ironizat în textele sale folclorice, satirizând lenea de a munci mascată de sărbătorile *„băbești"* (**2.**KERNBACH,p.250-251). Un document datat 1786 fixează zilele care se țin, la care adaugă și „Sfinții naționali" pentru ortodocșii din imperiul austro-ungar, nominalizând și sărbătorile „nefixe" care se țin; de pildă, în timpul lui Carol I, se prăznuiau 36 de sărbători aprobate, ceea ce lui G. Barițiu i se par „foarte multe și atâtea" (GRAMA,p.72). Cu toate că se întind pe întreg parcursul anului, este de remarcat că sărbătorile cu dată mobilă oscilează totuși, în număr mare, în preajma echinocțiului de primăvară, mai precis între *Moșii-de-Iarnă* (sâmbăta de dinaintea duminicii în care se lasă sec de carne sau sâmbăta de dinaintea Săptămânii Albe) și *Joia Nepomenită* (prima zi de joi de după Duminica Mare - Rusaliile); dintre acestea, cele mai semnificative, pentru calendarul popular, sunt sărbătorile pe care le polarizează Lăsatul Secului, Duminica Paștelui și Rusaliile (**12.**GHINOIU,p.35). În principiu, în aceste zile nu se lucrează, nici în casă, nici în câmp, activitatea intrând sub interdicție de teama animalelor sălbatice sau pentru a nu atrage asupra omului, familiei ori satului trăsnetul și *„vremărilé"*, adică furtunile (**3.**BOCȘE,p.112). În zilele de mari sărbători (Crăciun, Bobotează, Paște), să se dea de mâncare mai întâi vitelor și apoi oamenilor, ca să știe și ele că este sărbătoare, fiindcă ele contribuie la bunăstarea oamenilor, cu sprijinul lor se fac roadele și sporul gospodăriei; dar să nu se lucreze altceva nimic în zilele marilor praznice, în schimb, la sărbătorile bisericești, se așteaptă să se tragă clopotele la biserică, după care se poate lucra - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.131;144). Se crede că născuții în diminețile zilelor de sărbătoare vor fi oameni deștepți - Tecuci; dar copilul zămislit în noaptea premergătoare unei zile de sărbătoare va fi cocoșat - Suceava; copiii născuți în zile de sărbătoare trebuie să aibă vreo malformație, fie de ordin fizic (ciungi, cocoșați, chiori etc.), fie de ordin psihic, adică slabi la minte - Bucovina; cine doarme în zilele de sărbători mari va fi somnoros tot anul - Transilvania; să nu se mături ograda în zi de sărbătoare că este *„rău de lup"* - Tecuci; cine ciopleşte lemn în zile de sărbătoare îi vor arde așchiile pe piept și ochii pe lumea cealaltă - Tecuci; totuși, cămășile trebuie croite în zile de

sărbătoare, ca să meargă bine celui ce le va purta - Tecuci; la praznice nu este bine să se iasă desculț din casă - Bihor; în zilele de sărbători mari, să nu se strige după nimeni, ca să nu fie strigat la fel tot anul cel ce o face - Bihor; în noaptea dinspre zile de sărbători mari, se crede că ard comorile și cine pândește le poate zări și poate intra în posesia multor bani - Suceava (**2.**GOROVEI, p.37;51;57;75;76;102;128;162;211;216).

SĂRITURĂ (A SĂRI; A SĂLTA)
În unele zone etno-folclorice ale României, vorbirea populară conservă un sens al verbului *a sări*, care desemnează actul fecundației la animale, săritura, saltul în sine având semnificații magico-simbolice (EVSEEV,p.172). Între mișcările dansurilor feciorești din Transilvania, se detașează unele în care dansatorii virtuoși trebuie să sară cât mai sus, în credința că acest salt va determina creșterea cânepei (**4.**POP,p.86).

SĂRUT (A SĂRUTA)
La majoritatea popoarelor europene, gestul sărutului, chiar dacă dezvoltă și o semnificație de etichetă, este un semn al contopirii nu doar fizice, ci și a sufletelor celor doi îndrăgostiți; el a conservat un simbolism al comuniunii, pe care l-a avut și la începuturile creștinismului, care, la rândul său, l-a preluat de la ceremoniile de inițiere în diferite mistere; în limbajul gesturilor și manifestărilor erotice, sărutul este înrudit cu îmbrățișarea, care este tot atât de râvnită și de așteptată ca și sărutul, pentru că înseamnă alinare și tămăduire a suferințelor dorului; sărutul, în poezia lirică populară, ține loc de împărtășanie, înlocuiește aerul, mâncarea și băutura și este râvnit să dureze toată ziua, cu prelungiri și peste noapte; îmbrățișarea reprezintă un gest erotic cu vădită amprentă maternă și filială; cuprinderea în brațe, strângerea la piept, mângâierea duioasă la care visează iubiții sunt niște gesturi ocrotitoare; prin ele partenerii pot trăi pe rând sentimente materne și filiale; predispoziția aceasta ascunsă în subconștientul omului adult este egală atât la femeie cât și la bărbat; gestul îmbrățișării capătă accente masculine numai atunci când ia forma mai energică a „frângerii mijlocului” și a altor manifestări erotice pătimașe (EVSEEV,p.166;168-169). În cadrul nunții, sărutul poate să semnifice despărțirea de statutul social avut anterior (după bărbieritul ritual și îmbrăcare, mirele se sărută cu toți ceilalți flăcăi), sau de acceptare, de integrare în noua familie, în care caz soacra mare (mama băiatului) o întâmpină pe mireasă la sosirea în casă, o trece de trei ori pe sub mână și apoi o sărută; aceeași valoare, de despărțire, este și „sărutul de pe urmă“ dat decedatului înainte de înmormântare, prescripție asimilată și de ritualul creștin (ȘEULEANU,p.98;101;204;NOTE,Antonescu). Să nu se sărute copilul până nu împlinește vârsta de un an, pentru că se va deochea ușor - Muntenia; se crede că, dacă un copil nebotezat încă este sărutat pe obraji, el va face gropițe în obraji; să nu fie sărutat în timp ce doarme, pentru că i se fură somnul - Țara Oltului (**2.**GOROVEI,p.73; GOLOPENȚIA, p.103). Dar sărutul poate să întrunească și virtuți negative, atunci când el își depășește contextul pentru care există; astfel, nu este bine să fie sărutat copilul în creștetul capului și nici pe tălpile picioarelor, pentru că nu mai crește în înălțime - Maramureș (BOGDAN,p.101). Să nu se sărute o pasăre, pentru că aceasta va fi mâncată de uliu - Muntenia; cine are guturai și vrea să scape de afecțiune să sărute pe spinare pe un oarecare om, fără ca acesta să știe - Suceava; să sărute pe spinare pe un om care are ceva roșu asupra lui - Muntenia; pur și simplu să-l sărute pe spinare, fără ca acesta să știe, și guturaiul va trece la celălalt - Bihor;Argeș (**2.**GOROVEI,p.108;189). Va avea noroc cel care se visează sărutându-se cu cineva; dacă se visează sărutând mort(i) este semn că va avea parte de un necaz bine tăinuit; dacă se visează sărutând pe Dumnezeu înseamnă că binele îi va veni de unde nu se așteaptă - Suceava (NOTE, Băncescu).

SÂMBĂTĂ
Este zi nefastă, rea ca și ziua de marți; nici un lucru nu poate reuși acum, pentru că este sfârșitul

săptămânii, sfârșitul fiind al morții și al morților; de aceea sâmbăta este considerată ziua morților, iar Apa Sâmbetei este apa morților, care desparte lumea noastră de lumea cealaltă; fiind sfârșit, sâmbăta impune lucrărilor oamenilor un sfârșit, o atitudine corespunzătoare a acestora de a încheia totul, pregătindu-se de primirea duminicii; nu este bine să se plece la drum, pentru că sunt trei ceasuri rele și îl poate prinde un necaz sau o boală pe cel care se deplasează; nu este bine când un copil se naște într-o zi de sâmbătă, fiindcă va fi lipsit de vlagă și va muri de timpuriu (BODIU, p.419). Sfânta Sâmbătă nu are legătură cu torsul, așa cum s-ar crede; se spune despre ea că are o origine cvasi-silvestră, trăind în păduri sau, după alte mențiuni, aproape de Apa Sâmbetei; își face apariția la miezul-nopții, încercând să-i agreseze pe drumeții întârziați (**2.**OLTEANU,p.322). Este zi a morților și, din această pricină, nu este indicat să se înceapă nici un fel de lucru, pentru că el nu va fi dus la bun sfârșit - Iași;Suceava; nu va avea spor cel care începe orice lucru în zi de sâmbătă - Tecuci; să nu se coase pentru copii în zi de sâmbătă, pentru că este zi de sfârșit și moare copilul; în caz că este necesar, să se lase ceva neterminat și să fie terminat în săptămâna următoare; nici oamenilor maturi nu li se croiește și coase haine sâmbăta, fiindcă moare cel ce va purta acea îmbrăcăminte - Țara Oltului; să nu se mănânce de dimineață, pentru că în această zi se împărtășește îngerul - Muntenia; nu se iese afară sâmbătă seara fără pălărie - Bihor; în zi de sâmbătă nu se pleacă la drum, deoarece îi va merge rău celui care călătorește - Țara Oltului; Muntenia; nu se văruiește și nu se dă cu lut, pentru că ar însemna că s-ar lipi gurile morților - Suceava; văzând pe cineva că poartă haine noi, să nu i se spună *„să porți sănătos”*, pentru că înseamnă că i se dorește moartea - Galați; este rău de moarte dacă se croiește sau se urzește gura cămășii în zi de sâmbătă - Vâlcea;Muntenia; să nu se croiască în zi de sâmbătă cămăși, pentru că vor muri cei ce le vor purta - Suceava; nu este bine ca o cămașă croită să fie finalizată în zi de sâmbătă, fiind pericol de boală pentru cel care o va purta - Tecuci; de aceea se și spune că gura cămășii de sâmbăta este bună numai pentru crescut porcii - Vâlcea; dacă cineva începe să croiască o haină nouă într-o zi de sâmbătă și o sfârșește tot sâmbăta, atunci omul căruia îi este destinat obiectul moare cu siguranță - Iași; dar, dacă vreo femeie începe croiala unei haine noi în zi de sâmbătă, este obligatoriu să o finalizeze tot în aceeași zi, pentru că altfel e rău de boală - Muntenia; se începe să se croiască în general, dar nu este bine pentru sănătate să se termine un obiect de îmbrăcăminte într-o zi de sâmbătă; dacă se întâmplă totuși, este bine să se lase o butonieră sau o cheotoare neterminată - Galați; tot rău pentru sănătate este și luarea la purtare sau probarea hainelor în zi de sâmbătă - Galați; se crede că pruncii născuți în zi de sâmbătă vor muri curând - Suceava; moare cineva din casă, dacă se sacrifică un animal în zi de sâmbătă - Vâlcea; nu are noroc la vite cine țese sâmbătă seara - Tecuci; cine dă apă în zi de sâmbătă va avea parte de pomană după moarte - Suceava; când vremea rea începe sâmbăta, e semn că va ține mult - Suceava; când ploaia începe sâmbăta, înseamnă că va dura până în cealaltă sâmbătă - Muntenia (**2.**GOROVEI,p.11;35;37;112;113;123;143-145;196;209-210;219;255;274;GOLOPENȚIA,p.108). Caracterul nefast al acestei zile este evidențiat și de credința în existența „celor trei ceasuri rele” (**12.**GHINOIU,p.61). Sâmbăta sunt trei ceasuri rele; nu este bine să se înceapă un lucru, fiindcă fie nu va fi terminat, fie că nu iese bine - Bucovina; nu se încep de sâmbăta hainele pentru nuntă, pentru că înseamnă că sunt făcute pentru înmormântare, că va muri cineva foarte apropiat din familie - Neamț; după ce a murit cineva din familie, șase săptămâni nu este bine să se spele rufe în zilele de sâmbătă, pentru că se crede că mortului i se dă de pomană apa murdară de la rufe - Muntenia; se lucrează orice, numai haine nu este bine a se croi; nici să nu se finalizeze vreo haină, trebuie măcar o cheotoare să fie lăsată neterminată, pentru că nu este bine pentru sănătate; nu se croiește cămașă sâmbăta, pentru că moare cel ce o va purta; nu este bine să se înceapă a se croi haine și nici să se plece la drum, fiindcă marțea și sâmbăta numai la morți se croiește și numai morții se pornesc din casă în aceste două zile; când vremea rea începe sâmbăta, ține mult; dacă un copil a „picat în *sohote* sau *socote*”, din a căror cauză el se usucă de rămâne numai pielea și osul, atunci mama lui îl ia, într-o sâmbătă dimineața, îl pune într-un sac gol, îl duce la un vecin, unde îl

introduce, de trei ori, în cuptorul de vară, după care îl așează pe adâncitura unde este pus obișnuit ceaunul; dacă nu s-a vindecat astfel, îl pune într-un sac în care s-a ținut făină și îl duce la cimitir, unde îl așează pe mormântul altui copil, rostind totodată și o invocație; atât la ducere, cât și la întoarcere, mama copilului nu trebuie să se oprească din drum și nici să dialogheze cu un alt drumeț; dacă nici așa nu reușește, ia un craniu de cal, îl fierbe și cu acea apă îl spală pe copil, crezând că astfel se realizează una din două posibilități: ori copilul se vindecă, ori moare; ca să știe dacă îi va muri copilul, ia două ulcele goale și le dă cuiva să aducă apă de la o fântână numai în una dintre ele, dar în gând le menește astfel ca o ulcea să însemne „viață", cealaltă „moarte", evident că în cea în care este adusă apă ar indica și destinul copilului bolnav - Bucovina (**2.**MARIAN,I, p.77; 91;**3.**II,p. 251-252;NOTE,Băncescu). *„Mersul grăitor"*, adică mersul în pețit, se face sâmbăta seara, la casa fetei, unde se pregătește o masă; merge ginerele însoțit de părinți, de un bătrân din sat și de cumnatul de mână; iau cu ei o sticlă de țuică sau vin roșu, cu busuioc prins cu fir roșu de lână la gura sticlei; tot sâmbăta se face și chemarea la nuntă de către cumnatul de mână, care poartă pe cap o cunună de *foaienfir* poleită, cusută pe o fâșie de mătase roșie sau de pânză roșie - Mehedinți (CIOBANU,p.77-78). Serii simbolice: *sâmbătă-sac-cuptor-ceaun*; *sâmbătă-sac de făină-mormânt-descântec*; *sâmbătă-craniu de cal-apă*; *sâmbătă-rachiu/vin-busuioc-fir roșu*.

Sâmbăta morților (Moșii). Oricare dintre zilele de sâmbătă de peste an, când se obișnuiește să fie pomeniți morții din familie, cu excepția sâmbetei dinaintea Duminicii Învierii Domnului (Paștele). v. MOȘII.

Sâmbăta lui Toader (Sâmbăta Sfântului Teodor Tiron) cade întotdeauna în prima sâmbătă din Păresimi (Postul Mare sau Postul Paștelui), fiind deci sărbătoare mobilă, condiționată de fixarea în calendar a Duminicii Învierii; poporul denumește această zi Sân-Toader, Sân-Todor și Sân-Toaderul cel Mare; începând cu această zi de sâmbătă, care este dedicată morților pentru care se fac pomeni, numindu-se din această cauză și Sâmbăta Morților, debutează seria de sâmbete care cad în post și în care sunt pomeniți cei răposați, cu excepția ultimei sâmbete din Săptămâna Patimilor, închinată în exclusivitate punerii și șederii Domnului în mormânt; în această zi se scot caii la păscut; în Sâmbăta lui Toader, femeile se abțin în special de la tors, țesut și cusut, de la pregătitul leșiei pentru spălatul cămășilor; cine nu respectă aceste interdicții riscă să fie blestemat de Sân-Toader și să-i amorțească mâinile sau să fie lovit și chiar omorât de caii lui Sân-Toader, care sunt foarte răi; aceștia din urmă se pot preface în cei mai frumoși și voinici flăcăi, care pândesc fetele mari ce au nesocotit interdicțiile și le răpesc în drum spre o horă imaginară unde le invită; nu se poate scăpa de ei decât alergând repede acasă și răsturnând toate vasele cu gura în jos; în Bucovina se crede că Sân-Toader are un cal alb, cu un corn în frunte, pe care umblă mai ales de ziua lui; calul nu bea și nu mănâncă, dar de Sân-Toader are voie să bea și să pască; nu paște însă iarbă, ci numai păr de fată mare; aceeași credință există și în Muntenia; caii lui Sân-Toader (în număr de nouă) mai sunt numiți simplu și Sân-Toaderi sau Sâm-Toaderi și le sunt dedicate zile speciale, care încep totdeauna în prima marți, la amiază, din Păresimi și țin șapte, respectiv opt sau nouă zile, adică până în ziua de miercuri la amiază din săptămâna următoare; se crede că Sân-Toader și cei nouă cai ai săi rup lanțurile lui Sânpetru de la porțile cerului, lăsând primăvara să intre în lume; în acest interval de timp sunt practicate multe interdicții, care însă pot fi evitate dăruind porumb, ovăz și sare cailor; în Banat, aceste daruri sunt date cailor vecinilor; bărbații și femeile se scoală, în ziua Sân-Toaderului, dimineața până nu răsare soarele, adică înainte ca sfântul să-și scoată caii la păscut și înainte ca lumea satului să-și hrănească și să-și adape proprii cai, se spală pe cap cu apă în care se pune fân din ieslea cailor, ca să nu li se pască părul peste an, ci, dimpotrivă, să fie lung și frumos; celui ce încalcă recomandarea i se paște tot anul părul, adică i se rărește; fetele mai pun în apa de spălat *iarbă mare* (plantă erbacee, cu tulpina păroasă și ramificată, cu frunze mari și flori galbene – *Inula helenium*; ȘĂINEANU,III,p.182), busuioc, mentă, cimbru, muguri de pomi și fân, ca părul să le crească lung și frumos și să fie căutate de flăcăi precum florile primăverii; după spălat și pieptănat, bărbații își retează pletele și un mic smoc din

frunte, iar femeile își retează vârful cozilor; părul astfel tuns se pune într-o scorbură de răchită, adăugându-se: *„Toadere, Sân-Toadere/Na-ți părul meu/Și dă-mi coama calului tău“*; tot în Bucovina se zice că Sân-Toader este dezlegătorul fierturii, adică a hranei preparate prin fierbere, pentru că, în prima săptămână a Postului Mare, oamenii se hrănesc doar cu mălai, pâine, pepeni și varză murate, în primele zile ale acestei săptămâni făcând chiar post negru, hrănindu-se, numai spre seară, doar cu pâine și apă; în ajunul și în ziua de Sân-Toader mai sunt îndătinate și alte obiceiuri și practici: se tund sau încep să fie tunse vitele; fiind și Sâmbăta morților, pe lângă celelalte colive se face și *coliva lui Sân-Toader,* din care fetele iau câteva boabe și le pun în sân, pentru a-și visa ursitul; se fac întreceri de cai (*încurarea cailor*)*,* se leagă frățiile de cruce între prieteni (*înfrățirea* și *însurățirea*), care se jură să se ajute și să nu se trădeze până la moarte, vrăji și farmece pentru aflarea ursitei, precum și *Târgul Sân-Toaderului,* târg special destinat comercializării cailor; se dau cailor numai boabe de orz și de porumb alese, li se tund coamele și cozile și se aleg cei mai frumoși armăsari pentru reproducere; părul rezultat din tunderea coamelor și cozilor se așează în mușuroaiele furnicilor, pentru ca animalele să fie iuți ca acestea (PRESA). Serii simbolice: *păr-mușuroi de furnici*; *păr-răchită*; *apă-iarbă mare-busuioc-mentă-cimbru-mugure-fân*.

Sâmbăta lui Lazăr sau Intrarea în Ierusalim (ziua de sâmbătă de dinaintea Duminicii Floriilor). Lazăr din folclor este altul decât cel din Evanghelia lui Luca (om sărac, frate al Martei și al Mariei, înviat de Iisus); legenda spune că Baba Dochia era mama lui Dragobete, Cap de Primăvară, căsătorit cu o fată, care avea un frate mai mare, pe nume Lazăr; într-o sâmbătă, acesta pleacă de dimineață cu caprele, mama lui rămânând acasă pentru a face plăcinte; se urcă într-un copac să culeagă muguri, dar își aduce aminte că plăcintele ar fi gata și se grăbește să coboare, dar cade și moare; sora lui, nevasta lui Dragobete, merge și îl caută până îl găsește, începe să plângă și nu încetează până și ea cade moartă lângă fratele ei; rudele și neamurile i-au găsit târziu, tocmai în ziua de Sântămărie, când iarba crescuse peste ei; în felul acesta, sora lui Lazăr scapă de traiul greu pe care îl ducea cu soacra ei, Baba Dochia; se zice că de atunci a rămas jelitul la morți; obiceiul numit *Lazăr* sau *Lăzărică* este atestat doar în Muntenia și Dobrogea și este practicat doar de fete; una din fete, numită Lăzărița, se îmbracă mireasă; ea și cu celelalte fete formează o ceată, colindă în fața ferestrelor caselor unde sunt primite; Lăzărița se plimbă cu pași rari în mijlocul cercului făcut de fete, care povestesc, pe o melodie simplă, drama lui Lazăr și a Lăzăriței: cum el pleacă de acasă cu oile, se urcă în copac să dea frunză la animale, cade din copac și moare, este adus acasă, este scăldat ritual în lapte dulce, este îmbrăcat cu frunze de nuc, iar apa în care a fost spălat este aruncată pe sub nuci; un text dobrogean adaugă că Lazăr se transformă în flori, moment în care fetele se prind într-o horă de veselie; practic întreg ritualul este descris în textul cântat de fete, ceea ce este foarte rar în folclor (**12.**GHINOIU,p.176-178). De fapt, în această zi sunt sărbătoriți trei Lazări: Lazăr cel Sărman, Lazăr înviat de Iisus și un Lazăr care a murit de poftă de plăcinte; se poate munci în această zi, dar nu este voie să se toarcă; în această zi, fetele umblă cu Lăzărelul; o fată se îmbracă în mireasă, iar însoțitoarele ei cântă *„Lazărul“* sau *„Lăzărelul“*, textul acestuia narând despre un tânăr care a plecat la pădure să culeagă ramuri tinere pentru oile și mieii lui, dar cade dintr-un copac și moare; surorile sale îl pregătesc de înmormântare, dar, din neatenție, varsă laptele de la oi, iar acesta se împrăștie în Grădina Zânelor, în somnul copiilor, pe sub umbra nucilor, în calea voinicilor, în panglica fetelor, în tămâia babelor, în jimbla cocoanelor și în vinul boierilor, această enumerare finală fiind de fapt urarea în sine pentru cei care participă la acest obicei specific Munteniei; în această zi se împarte pâine săracilor; nu se lucrează nici un fel de muncă voinicească, pentru că este rău de căzătură, fiindcă Lazăr, care a fost un sfânt, a murit prăbușindu-se dintr-un arbore; din cauza lui Lazăr cel mort de dor de plăcinte, femeile pregătesc, în această zi, tot felul de copturi, dar în special plăcinte, pe care le dau de pomană sărmanilor, ca Lazăr cel Sărman să ceară lui Dumnezeu iertarea păcatelor celor de pe pământ - Bucovina; în toată săptămâna dinaintea Floriilor, oamenii nu plantează nici un pom, nu pun nici semănături și

zarzavaturi, crezând că nu vor face fructe, că nu vor avea rod, ci vor face numai flori; în această sâmbătă, copiii se duc cântând la biserică, ducând rămurele înverzite, pe care le pun în pridvor, după care preotul le citește în biserică rugăciunea de iertare și îi miruiește pe toți - Olt;Muntenia; nu este bine să se toarcă, pentru că toți morții așteaptă în această zi la porțile Raiului și le curg balele după pomana așteptată - Bucovina; femeile se mai duc în pădure și culeg o buruiană, numită *țâța vacii*, pe care o dau de mâncare vacilor, ca să dea mai mult lapte - Suceava; fetele răsădesc flori, ca să le meargă bine - Suceava; sunt scoase la aerisit toate hainele - Banat; se scoate o oglindă din casă și, împreună cu cămașa pe care o vor purta în Duminica Floriilor, este dusă sub un păr altoit, ca dimineața să răsară soarele peste ele, fetele crezând că astfel vor putea face farmece cu aceste obiecte pentru dragoste și pentru sănătate - Banat;Bistrița; în Muntenia și chiar în jurul Bucureștiului, se umblă cu *Lăzărelul*, datina numindu-se *Lăzărel* sau *Lăzărică*, sau *Lăzăriță* sau *„Cu mireasa”*; 3-5 copilițe, cu vârste cuprinse între 6 și 12 ani, din care una îmbrăcată în mireasă, cântă un text despre un om care a plecat la pădure și a murit căzând dintr-un copac; fata îmbrăcată în mireasă trece printre celelalte, numai ea fiind îmbrăcată cu cunună și voal pe cap; legendele spun însă de un Lazăr copil, care a cerut mamei sale să-i facă plăcinte, mama nu a vrut, iar el s-a dat cu fundul de pământ până s-a înfipt într-un fus și a murit; tot în această zi au loc Moșii de Florii, când se împart felurite copturi, în special plăcinte; plăcintele se trimit ca „moși” de sufletul morților, care așteaptă în această zi la poarta Raiului - Suceava; plăcintele sunt trimise la case unde cresc și copii și uneori sunt trimise plăcinte și a doua zi, în Duminica Floriilor; se mai trimite și o ulcică de miere, cu un colac deasupra și o lumânare lipită de toartă - Bucovina; femeile fac niște pâinișoare din grâu, împletite în formă de spirală, ca și cum ar fi două prescuri lipite între ele, sau ca două *bulcuțe* și se numesc *Florii* (sing. *Florie*) și care se dau băieților săraci din vecini, de sufletul morților - Bistrița; se coc atâtea pâini din făină de grâu câți membri ai familiei sunt, ele nefiind de aceeași mărime, ci după vârsta fiecăruia; deasupra sunt împletite cu flori și cruci din aluat și apoi sunt împărțite de pomană; se mai pun ramuri de salcie verde și apă la crucile mormintelor celor apropiați - Banat; se adună în această zi trei fete cam de 12 ani, din care una se împodobește pe cap cu beteală, ca o mireasă, a doua își pune pe cap un tulpan și a treia ține în mână un coș cu ouă; merg astfel pe la case și dau ouăle de pomană - Dobrogea; dar există și obiceiul asemănător „moșilor”, chiar se numește *„Moșii de Florii”*, când se trimite pe la case, de pomană, câte o ulcică plină cu miere, deasupra punându-se un colac sau o franzelă, iar la toartă o lumânare lipită de ea - Giurgiu (**2.**MARIN,II,p.70-71;77;83-84;**3.**III,p.246;PRESA). Obiceiul este asemănător ca structură colindelor, deoarece ceata de fete, în special Lăzărița, deplânge moartea lui Lazăr, căzut din copacul unde se urcase să ia frunze pentru oi, plânsul fiind urmat de veselie, fiindcă Lazăr învie și se transformă în flori; ceremonialul simbolizează învierea naturii și triumful primăverii - Muntenia;Dobrogea (**2.**CONSTANTIN,p.43). Obiceiul care se desfășoară în această zi poartă denumirea de *Lăzărița* - Teleorman (CRISTEA, p.46). Ziua se mai numește *Lazărul* sau *Lăzărelul*, aceeași denumire purtând-o și obiceiul care se desfășoară în această zi; din cadrul unei cete de fete, una este îmbrăcată în mireasă și purtată din casă în casă, unde se cântă, sub ferestre, *Lazărul*, text folcloric asemănător bocetului, primind în schimb ouă și bani - Muntenia; în această zi nu se depun activități care presupun un mare efort (*„nu se lucrează la lucru voinicesc”*), deoarece se crede că este rău de căzătură, pentru că, se spune, Lazăr, un sfânt legendar, ar fi murit căzând dintr-un arbore; în această zi sunt pomeniți toți morții din fiecare familie; femeile pregătesc felurite copturi, în special plăcinte, pe care le împart apoi de pomană sărmanilor; fetele răsădesc flori, crezând că astfel le va merge bine; în Banat și în Transilvania, se obișnuiește ca, în seara dinspre Duminica Floriilor, fetele să pună o oglindă (*căutătoarea, cătătoarea*) și cămașa curată, menită a fi îmbrăcată a doua zi, sub un păr altoit, pentru ca dimineața să răsară soarele peste ele, ulterior cele două obiecte fiind folosite pentru a face farmece de dragoste și descântece pentru sănătate (PRESA). Serii simbolice: *cămașă-oglindă-păr-soare*; *miere-colac-lumânare*; *salcie-apă-mormânt*.

Sâmbăta Mare (ajunul Duminicii Învierii Domnului; ajunul Paștelui; ultima zi din Săptămâna Patimilor). În această zi, pe lângă unele preparate destinate mesei de Paște, se face și o așa-zisă păscuță a vitelor, care se dă a doua zi de mâncare vacilor, în credința că astfel vor avea lapte mai mult - Suceava (**2.**GOROVEI,p.130;**2.**BERDAN,p.71). În această zi, se obișnuiește ca oile să fie date în turmă și se trag focuri de armă, pentru ca laptele lor să nu poată fi furat de nimeni - Sălaj (PRESA). Toate sâmbetele din Păresimi, cu excepția Sâmbetei Mari, sunt menite pentru pomenirea morților, din care cauză se și numesc „sâmbetele morților" (**2.**MARIAN,I,p.241-242). În jurul unui foc, se adună tinerii și maturii, ajutând astfel „creșterea" soarelui și alungând spiritele rele ale morților din cimitire (moroii și strigoii), în așteptarea Învierii (**8.**ȘTIUCĂ,p.11). Se așează, în această zi, câte două glii cu iarbă verde la pragul fiecărei case, grajd, șură, intrare în pivniță etc., una în exteriorul pragului, cealaltă spre interior, de așa manieră încât și la intrarea într-un spațiu al gospodăriei și la ieșire să se poată călca pe ele; se mai pun la tocurile ușilor și ramuri înverzite de tei, plop, stejar; brazdele de pământ cu iarbă și ramurile rămân puse la intrări în toate cele trei zile ale Paștelui - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.24-25).
Sâmbăta Tomii. Se merge la cimitir cu pască și ouă roșii, care sunt împărțite de pomană sărmanilor, pentru sufletul morților din familie care nu au fost pomeniți de preot - Bucovina; se duc ouă roșii și pască la cimitir, se așează lângă cruce, unde se aprinde și câte o lumânare, apoi cheamă preotul să le pomenească mortul, iar ofranda este dată acestuia și dascălului, drept plată pentru rugăciunile făcute - Moldova (PRESA).
Sâmbăta Rusaliilor cade întotdeauna înaintea celei de-a șaptea duminici, numărând de la Duminica Paștelui; este Sâmbăta Morților - Moșii de Vară; există credința că, în această zi, morții se întorc la casele lor (**12.**GHINOIU,p.180). În această zi se manifestă grupurile de Călușari, sub forma unui rit de vindecare a celor *„luați din/de căluș"*; formarea cetei de călușari se face la malul unei ape, în mare taină, prin depunerea unui jurământ; sunt momente ale dansului călușăresc, cum ar fi de pildă *„Hora Călușului"*, când femeile își încredințează copiii mici călușarilor, aceștia purtându-i în brațe în timpul jocului, în credința că astfel cei mici vor fi feriți de boli peste an - Călărași (TUDOR,p.76). Dimineața, se dezleagă la fântână *„apa mare"*, adică a apei care a fost transportată în joile și sâmbetele dintre Joia Mare (din Săptămâna Patimilor) și sâmbăta Rusaliilor la casele unor oameni bătrâni sau suferinzi; apa se dezleagă de către fiecare familie pentru morții ei, la ceremonie participând și fata sau bătrâna care a cărat apa, precum și cel care a oficiat rolul de martor; cea care a cărat apa înconjoară fântâna de trei ori, cu tămâie și lumânări, rupe răbojul sau nuiaua pe care a notat numărul căldărilor cu apă cărate și aruncă bucățile de lemn în fântână, împreună cu un colac, acesta reprezentând *„plata apei"*; după aceasta se face *„Parastasul de obște"*, care se oficiază la biserică, unde sunt pomeniți morții întregului sat și sunt slujite ofrandele aduse, parte dintre acestea fiind lăsate bisericii; uneori, după slujba de la biserică, se merge la cimitir și se împarte colivă, colaci și vin și sunt plânși morții; acasă, ofrandele rămase nedate sunt amestecate cu celelalte, vinul se pune în ulcele, la toarta acestora punându-se și câteva cireșe; din pomană nu gustă nimeni din casă, decât după ce se face împărțirea, considerându-se că atingerea ei înainte de a fi împărțită este un sacrilegiu; împărțirea se face la vecini; odinioară, ceremonia dura trei zile, de sâmbătă până luni, după Duminica Mare (PRESA).

SÂN

Dacă, imediat după naștere, tânăra mamă „nu are sân" până în trei zile este semn că pruncul ei nu va trăi - Buzău; când va trebui să fie hrănit pentru prima oară, nou-născutului să i se dea să sugă din sânul din partea dreaptă, ca să nu devină ulterior stângaci - Bucovina;Suceava; copilul care suge mai mult din țâța stângă va fi nătâng - Tecuci; dacă din sânul unei mame care alăptează, curge și singur laptele înseamnă că pruncul dorește țâță și trebuie neapărat să i se dea - Buzău; unui nou-născut să i se dea sân, pentru prima oară, de la mama lui și nu de la altă femeie, ca viața lui să nu depindă, în viitor, de mila altora - Buzău; tinerele mame să nu dea unor copii gemeni ai

altor mame să sugă, fiindcă li se oprește lactația - Dolj; despre femeia care nu are sân, se zice că o vor suge balaurii pe lumea cealaltă, ca pedeapsă pentru impotența ei, din care cauză trebuie să-și pună țâța, chiar dacă nu are lapte, în gura unui sugar, ca să-și mai ușureze din păcate - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.59;235).

SÂNGE

Se crede, atât timp cât neamurile nu fac sfeștanie într-o casă în care le-a murit o rudă, că acestea umblă până la genunchi în sângele mortului - Suceava; este deocheat de ființa de care îi este drag cel căruia îi curge sânge din nas - Galați; cui îi curge sânge din nas îi va muri o rudă - Suceava; se va îmbolnăvi cu siguranță cel căruia îi curge sânge din nas sau din gură în Săptămâna Patimilor - Dolj; oamenii nu ies la coasă, dacă nu au văzut, în ziua de Ignat (20 decembrie), sânge de porc negru; dacă nu au văzut, este obligatoriu să înțepe creasta unui cocoș negru, ca să-i iasă sânge - Vâlcea; în ajunul Crăciunului, copiii se mânjesc pe față cu sânge de porc - Vâlcea (**2.**GOROVEI,p.74;147;154; 158;200). Înseamnă boală și nenorocire pentru cine visează că permite să i se ia sânge; dar nu este rău dacă se visează că îi curge sânge; înseamnă moarte în familie pentru cel care visează un alt om sângerând; dacă visează sânge pur și simplu înseamnă că a pierdut o speranță; dacă visează că îi curge sânge din cap este semn că va face avere - Suceava (NOTE,Băncescu).

SÂNGER (*Cornus sanguinea* - DLRM,p.775)

Evident că denumirea arbustului în limba română a fost determinantă, crezându-se că nu este bine ca vitele să fie lovite cu lemn de sânger pentru că atunci ele vor sângera - Dolj; Maramureș (**2.**GOROVEI, p.210;BOGDAN,p.98).

SÂNTOADER

În Banat, luni, după Duminica lăsatului de brânză, este *Lunea păstorilor*, în care nu este îngăduit bărbaților să lucreze, iar femeile nu cos, nu țes și nu spală, crezându-se că acela care o va face se va spânzura; urmează *Marțea tunului* (a tunetului), în care nu se lucrează nici în casă, nici afară, pentru că există pericolul să fie omorât de *Sântoagerii*, care dau cu tunul în această zi și învie *gongurile* cu șerpi, broaște, șopârle; miercurea, după Duminica lăsatului de brânză, încep *Sântoangerii*; femeile nu lucrează nici în casă, nici la câmp, pentru că le mănâncă Sântoangerii, care sunt în număr de 8, băieți tineri, frumoși la chip, însă de la brâu în jos sunt cai, cu picioare de cai și copite cu potcoave, au coadă lungă pe care o poartă băgată în cizmele din picioare; sărbătoarea Sântoangerilor ține din această zi după *zăpostit* până în joia viitoare, timp în care nu trebuie să se înnopteze pe afară și nu trebuie dat nimic din casă; aceste duhuri umblă îmbrăcate în straie naționale, iar joia, la terminarea timpului lor, este ziua *Sfântului Toager ăl Șchiop, ăl Mare*, iar sâmbăta, după toate aceste zile, se face praznic pentru toți Sântoangerii, adică se face o pâine din mălai sau grâu, deasupra având formă de potcoavă de cal, turtă care se dă de pomană (LĂPUȘTE,p.88-89). Se ține în prima zi de sâmbătă după Lăsata Secului pentru intrarea în Postul Mare, când se face *„lăutul fetelor și al femeilor”*, care se spală pe cap cu apă caldă, în care pun „iarbă mare”, în credința că rădăcina plantei va face să le crească părul negru, des și frumos; tot în această zi se face și *„Încurarea cailor”*, caii, împodobiți cu ciucuri și cordele colorate, fiind plimbați prin sat de către flăcăi, călare pe ei, după care se iese la marginea satului, unde se desfășoară o întrecere, ca să se vadă care cal a fost cel mai bine îngrijit peste iarnă - Teleorman (CRISTEA, p.46). În Călărași, în această zi, caii sunt scoși din grajduri după iernat, sunt țesălați, curățați la copite, gătiți cu panglici, după care sunt călăriți prin tot satul, pentru a se obișnui din nou cu muncile pe care le vor face (TUDOR,p.76). În noaptea Sân-Toaderului, nu se doarme afară, iar, în săptămâna de dinainte, să nu se umble pe afară la miezul-nopții, că vine Sân-Toader pe un cal alb, sare cu el pe cel pe care îl întâlnește și îl șoimănește (îi dă boala pe care o dau și ielele, șoimanele) - Dolj; când scăldatul copilului se face în această zi, în apa pregătită în acest scop se pun și câteva

pietricele și flori de fân, ca pruncul să crească sănătos și să fie plăcut celor din jur - Muntenia; este bine ca, în această zi, omul să se spele, punând în apă iarbă cu firul lung, pentru că altfel se rătăcesc caii lui Sân-Toader prin sat și nu mai ajung la acel om - Vâlcea; se tund copiii, ca să fie sănătoși peste an, să crească frumoși, fetele se tund ca să le crească părul lung și frumos și să aibă minte, se tund și mânjii, luându-li-se puțin păr din frunte, ca să crească frumoși - Țara Oltului; în această zi, fetele se spală, punând în apă iarbă, sau paie din ieslea vitelor, sau fân, ca să le crească părul precum coamele sau cozile cailor lui Sântoader - Moldova;Galați;Suceava; din același motiv, fetele își taie câte o șuviță de păr, pe care o pun sub o balegă aproape uscată și invocând apoi de nouă ori pe Sân-Toader să le dea cozile iepelor - Tecuci; în această zi se lasă caii liberi la păscut - Suceava; în această zi, se tund vitele în frunte, ca ele să fie frumoase - Suceava (**2.**GOROVEI,p.188-189;214; 231;275;GOLOPENȚIA,p.110;136). Înainte de duminica în care are loc *„Strigarea peste sat”*, adică înainte de duminica Lăsatului de sec pentru intrarea în Postul Paștelui, a doua zi, luni, când începe așa-zisa săptămână *a brânzei*, au loc unele rituri în legătură cu caii și cu patronul lor mitic, Sântoaderul sau Calul cel Mare, printre acestea enumerându-se *spălarea capului* de către fete și *tunderea părului* la bărbați și băieți, dar mai ales *tunderea coamei cailor* și scurtarea cozilor la cai și vite; în continuare, marți la amiază, *sântoaderii* coboară din munte, unde își au „locuința”, în satele din vale; ei sunt organizați ca o mică confrerie (herghelie) de 7 până la 12 feciori-cai, conduși de șeful lor, supranumit Calul cel Mare; joia ce urmează este numită *joia iepilor*, când este târg de cai și încep cele 9 (după alții 12) *joi verzi*, adică apar ielele (a căror zi e joi), iar vineri este *vinerea buruienilor*, fiindcă se culeg ierburile medicinale, pe când sâmbătă, ziua Sântoaderului cel Mare, are loc spălarea și tunderea părului; este un rit de înfrumusețare a fetelor prin magia ierburilor naturale, culese în ajun, și care sunt puse în albia de spălat, timp în care este chemat Sântoaderul printr-un descântec; alteori se merge direct la grajdul cailor, fata ia coada calului cu o mână, cu cealaltă părul ei, în timp ce rostește un descântec; după spălat și tuns, părul rezultat este adunat cu grijă și ascuns într-o scorbură de copac, sau îngropat în grădină lângă un pom, iar apa este aruncată în grădină; deci este vorba de un complex ritualistic de invocare a puterii magice animaliere; Sântoaderul este văzut de popor drept un cal, care este și patronul frățiilor de cruce, căci frații de cruce se fac, de preferință, de ziua lui, adică sâmbătă din ultima săptămână a câșlegilor; și încurările de cai se fac în onoarea lui, cu toate că s-a uitat substratul mitic; mai au loc, în săptămâna asta și alte rituri, rămășițe ale sărbătoririi Anului Nou la echinocțiul de primăvară; este evident că „roata” (*Alimori*) simbolizează soarele care, la solstițiul de iarnă, trece de la scăderea la creșterea luminii, pentru ca, la echinocțiu, să fie pe deplin stăpânitor, iar calul este animalul consacrat acestui astru, de unde și prezența *roții de foc* și Sântoaderului-cal în mitul și riturile de început de an; în sâmbăta lui Sântoader au loc și curse de cai și odinioară era tradiția să se joace *călușarii*, rit echinocțial care s-a mutat apoi la Rusalii; dar mai ales, în această sâmbătă, este tradiția să se lege copiii *frați de cruce*, fetele să se *însuroreze*, să se facă un fel de turte dulci sau colăcei, numiți *cuci, brăduleți*, care, în unele sate sunt agățați și în crengile unor copaci din pădure, *în știrea cailor*, a doua zi putând fi folosiți ca medicament împotriva reumatismului; tot în sâmbăta aceasta sunt colindați cei care poartă numele de Toader, colindătorii fiind răsplătiți și cu acei *cuci* sau *brăduleți*; desigur că atâtea credințe și rituri în jurul lui Sântoader nasc fireasca întrebare: cine a fost acest „sfânt”? S.Fl. Marian a afirmat, încă din 1899, că Sântoader nu este un sfânt, ci pur și simplu este o ființă mitologică, pe care poporul îl serbează cu mai mare sfințenie decât pe cel adevărat, adică pe sfântul-erou călare, recunoscut de biserică; de altfel, ființa mitologică, Sântoaderul cel Mare, cu mica sa herghelie de 7-12 feciori-cai, aparține mitologiei indo-europene și anume e varianta carpatică a mitului Centaurului; în privința asta, Calul cel mare seamănă cu Chiron, șeful centaurilor de pe muntele Pelion din Tesalia, mare „medic” și „pedagog”; el a crescut pe Achile, pe Iason, a predat medicina lui Asclepios etc. și e implicat direct sau indirect de către confreriile de couroi; calul este unul din simbolurile preferate ale artei populare românești, atrăgându-se atenția asupra numeroaselor scoarțe maramureșene, unde în decorul

chenarului apar șiruri de cai și călăreți, sau șiruri de cai în linie, cu călărețe, foarte asemănătoare cu o scoarță din tumulusul Pazyryk; există multe credințe în virtuțile calului, animal pe care românii, se poate spune, îl au în sânge, ecourile sunt comune, ceea ce reprezintă o probă de unitate culturală și de circulație liberă a tradițiilor la toți românii; de subliniat că oamenii-cai, centaurii, sunt faimoși alergători, senzuali, dedați vinului, răpitori de femei proaspăt măritate, dar unii dintre ei artiști, savanți și „educatori de cai", aparținând la rândul lor aceluiași fenomen magic și cultural de educație și înnoire periodică, fie solstițială, fie echinocțială, ca Sântoaderii carpatici; în altă ordine de idei, fenomenul este analog aurorei și răsăritului soarelui, ceea ce se remarcă intens în cazul colindei magice; calul, în afară de prezența lui atât de dinamică în colinde, întrecerile de cai de la Bobotează, dar mai ales Sâmtoaderul-cu-sufletul-de-cal apar tot atât de remarcabil în epica orală, din care sunt citate aici numai cânturile „Copil-Român" și „Mihu Copilul" (BUHOCIU,p.69;73-75;106;145;284-285;413). Sân-Toader, Sâm-Toader și Sân-Toaderul cel Mare (în Banat) și Sân-Todor (în Bihor) cade în sâmbăta cea dintâi a Păresimilor sau în sâmbăta din prima săptămână a Postului Mare, uneori înainte de Baba Dochia, alteori după Baba Dochia (1 martie); conform unei legende din Transilvania, se spune că sunt două babe, care umblă fiecare cu câte un Făt-Frumos: Baba Dochia cu Sân-Toader, iar Baba Parascheva cu Sâ-Medru; ambii acești feți-frumoși au câte 7, 9 sau 12 cai; lumea este cuprinsă cu două lanțuri: lanțul lui Sân-Petru și lanțul lui Sânt-Ion; în consecință, când vine Sân-Toader cu caii săi rupe lanțul lui Sân-Petru, își face drum și intră în primăvară și nemijlocit vine și baba Dochia cu zile urâte și ploioase; când vine Sâ-Medru cu caii săi rupe lanțul lui Sânt-Ion și intră în iarnă și nemijlocit după el vine și Baba Parascheva; Sân-Toader vine întotdeauna înfocat și călduros ca un Făt-Frumos, iar Baba Dochia plouată și morocănoasă ca o babă; asemenea și Sâ-Medru cu Baba Parascheva; de aceea Sân-Toader mai este numit *„cap de primăvară"*; amorțesc mâinile celui care lucrează în această zi - Banat; poate fi lovit foarte ușor de caii lui Sân-Toader cel ce lucrează - Transilvania; pot să lovească, pentru că sunt foarte răi caii lui Sân-Toader - Romanați; sau poate fi blestemat cel ce lucrează în această zi - Suceava; sau se crede că îl omoară caii lui Sân-Toader pe cel care lucrează, ori iese noaptea afară și nu se spală pe cap cu *homan* – Mehedinți; fetele nu prea ies de bună voie din casă, pentru a nu le prinde caii, transformați în flăcăi, ai lui Sân-Toader; dacă totuși sunt nevoite să plece de acasă, se întorc repede și răstoarnă toate vasele cu gura în jos - Sibiu; Sân-Toader este considerat și dezlegătorul fierturii, din această zi, femeile putând să gătească și mâncăruri fierte, până la Sân-Toader având voie să mănânce de post, dar numai mâncare coaptă sau crudă (pâine, turtă de mălai, varză etc.) - Bucovina; în unele zone din țară, în această zi li se dă drumul cailor la păscut; în ajunul acestei zile și în această zi, sunt culese: iarbă mare (oman, homan - *Inula Helenium L.*), pentru spălarea capului, spânz (*Helleborus viridis*), pentru *„spânzirea"* animalelor, iarba lui Tatin (*Symphytum officinale L..*), care este bună pentru tot felul de *„vătămături"*; se crede că Sântoader are un cal, pe care umblă călare mai cu seamă în ziua sa; calul are un corn în frunte, este năzdrăvan, nu bea și nu mănâncă nimic un an de zile; doar în ziua de Sântoader are voie să bea și să pască, dar nu orice fel de iarbă, ci numai păr de fecioară, se mai crede că Sântoader are mai mulți cai de acest fel, pe care îi scoate la păscut și adăpat de ziua lui, dimineața, până a nu răsări soarele - Suceava; se spune că Sântoader are un singur cal alb - Romanați; tot așa, se spune că Sântoader are mai mulți cai, de mărimea unor mânji - Mehedinți;Gorj; alții cred că patrupedele lui Sântoader sunt mari și albe - Dolj; sau galbene - Teleorman; dar poate să posede șapte cai, care ar fi de fapt șapte feciori voinici și frumoși, metamorfozați în cai din feciori care și-au părăsit iubitele, toți având însă cozi și copite de cai și fiind fiecare înlănțuit cu lanțuri - Banat;Arad;Năsăud; unii cred că acești cai sunt albi și negri, cei albi prigonind neîncetat pe cei negri, pe care îi mușcă și îi bat cu copitele imediat ce îi ajung din urmă și nu se lasă până ce nu îi înving - Banat; feciorii și fetele merg pe dealuri, în ajunul Sântoaderului, înainte de răsăritul soarelui, să culeagă rădăcină de iarba-vântului (*Agrostis stolonifera L.*), iederă (*Hedera Helix L.*) și popâlnic (*Asarum europeum L.*), pe care le sapă cu un cuțit și pun în locul lor pâine și sare, ca planta să aibă putere vindecătoare,

spălându-se cu acestea pe cap, în credința că, peste an, vor fi feriți de vânt și de orice fel de bube; rădăcina de iarba-vântului se păstrează și se afumă cu ea, în caz că vreunul din familie este bolnav - Arad; în noaptea dinspre Sântoader, tinerele culeg omanul (*Inula Helenium L.*), ducând cu ele pâine și sare, pe care le pun la rădăcina plantei, rostind concomitent și un descântec, iar, cum începe să se lumineze de ziuă, se spală cu oman fiert, ținând ochii închiși, ca să nu vadă vreun animal cu păr scurt la coadă (câine, pisică etc.), apoi își șterg părul și despletite se duc la grajd, unde trag calul, boul sau vaca de coadă, ca să le crească și cosițele lor la fel - Banat; în alte sate, în toate zilele cât țin caii lui Sântoader, se culeg oman, crenguțe de măr dulce, rug *întâmpinat* (măceș), adică din cel care este prins la ambele capete în pământ, floare de fân, le fierb pe toate la un loc și se spală pe cap cu acea apă; în albia, unde au de gând să se spele, mai pun sapa, furca de tors, acul de cusut, adică o serie de obiecte pe care le folosesc peste an, în credința că acestea se vor învârti cu spor în mâinile lor, cu alte cuvinte uneltele vor fi *bărbate*; apoi, după spălare, se duc, cu ochii închiși, la grajd și trag de coadă un cal sau altă vită, spunând totodată o invocație scurtă către Sântoader; se feresc să vadă coadă de pisică sau de găină, crezând că le va cădea părul din cap, mai mult, că vor căpăta cine știe ce boală la cap - Banat; în ziua de Sântoader (sâmbăta), până a nu se lumina de ziuă, tinerele în special se spală pe cap, punând în apă muguri de pomi, în credința că, așa cum cresc din muguri crengi mari, tot așa va crește de mare și părul lor; sau pun în apă și fierb flori de corn și apoi se spală - Banat; fetele se spală în seara din preziua Sântoaderului cel Mare cu leșie făcută din cenușa de *propinic* sau *pârlagină*, plante care au miros pătrunzător numai primăvara, până cântă cucul, apoi își desfac părul și îl piaptănă cu cărare, în semn că sunt fete de măritat de aici înainte; cu același fel de apă se spală pe cap și toți ceilalți membri ai familiei, ca să-i găsească Sântoader spălați pe toți - Munții Apuseni; se spală tinerele pe cap în ziua lui Sântoader, ca să le crească părul frumos, precum cozile iepelor - Galați; încă de vineri dimineața, pe nemâncate, fete și băieți se duc să culeagă *homan*, denumită și iarbă-mare, apoi se scoală de cu noaptea sâmbătă, fac fiertura, cu care se spală pe cap, iar, când se piaptănă, împletesc în păr vițe de fuior de cânepă și rădăcină de homan, pe care le poartă așa toată ziua, considerând că homanul, care crește înalt de circa doi metri, precum și cânepa le va ajuta la creșterea părului - Gorj; rădăcina de homan se păstrează peste an, se dă, în amestec cu boabe de porumb, la vite și, la păsări, în amestec cu făină și tărâțe; uscată și păstrată în casă, i se dă foc din când în când, ca să dea miros plăcut și ca să alunge *necurata* din casă, fiindcă acesteia nu-i place mirosul de homan; de altfel, toți oamenii se spală în ziua Sântoaderului, în credința că le va crește părul precum coada Cailor lui Sântoader și că vor fi sănătoși tot anul; dacă nu fac cum spune tradiția, se crede că, în părul lor, se vor încurca patrupedele lui Sântoader, care îi poate chiar și omorî, dacă ies noaptea din casă - Mehedinți;Olt; Muntenia; fetele se spală pe cap cu apă în care pun fân și alte buruieni, ca să le crească părul și să fie apărate de orice boală de cap, în plus prepară și o unsoare din coajă de plop cu untdelemn, cenușă din coji de nucă și alune, le amestecă pe toate cu untură, după care se ung pe păr; sau pun untură de găină, untdelemn și miere, apoi le fierb pe toate și se ung pe păr cu acest preparat timp de opt zile la rând - Moldova; în ziua Sântoaderului, se mai fac *pogăcele* cu miere, care se dau celor din casă să le mănânce, dimineața, pe stomacul gol, ca să fie sănătoși peste tot anul; cu mierea folosită la *pogăcele*, fetele se ung puțin în frunte, pe piept, pe mâini și pe genunchi, atunci când se duc la vreo petrecere; tot în mierea asta, pun și puțină făină și o bucată de sare, purtată la brâu dintr-o zi de marți (în următoarea zi de marți); făina o iau de la două case, orientate cu fațadele una spre cealaltă; cu mierea, făina și sarea fac o turtă, pe care o mănâncă, zicând că, așa cum ea o mănâncă cu drag, tot așa să se uite și băieții la ea; dar nevestele dau să mănânce din această turtă și soțului și soacrei - Banat; fetele fac nouă turtițe, umplute cu miere, și le dau pisicii; dacă le mănâncă pe toate nouă, se crede că în *câșlegile* următoare se vor mărita - Suceava; spre ziua de sâmbătă a lui Sântoader, se pune o strachină cu apă, curată sau descântată de către o femeie, busuioc, păr din cap și pieptenele folosit la pieptănat, în partea de sub pat unde doarme fata cu capul, ca să-i crească

părul frumos și să-și viseze pețitorii - Moldova; se mai fac în această zi și colaci, având pe ei urme de potcoavă, imprimată în aluat - Transilvania; anual se organizează un târg (bâlciul Sântoaderului), unde se adună locuitori din 60-80 de sate din jur; la acest târg participă tinerele neveste, care s-au măritat în ultimele câșlegi, niciodată văduvele căsătorite din nou; odată venite la târg, nevestele tinere sărută rudeniile, cunoscuții și străinii pe ulițele satului, sau oriunde îi întâlnesc, iar aceștia le recompensează cu bani; femeile vin gătite în haine de sărbătoare și cu cununile de mirese pe cap, fiecare poartă în mână un ulcior cu rachiu, din care îi poftește să bea pe cei pe care îi sărută și de la care primesc banii; a nu bea din ulcior înseamnă a batjocori nevasta și pe ai săi, iar a fi sărutat de o nevastă, la Sântoader, înseamnă a fi un om de frunte și respectat; din cauza felului cum se desfășoară, târgul mai este numit de către localnici *bâlciul sărutului, târgul sărutului, târgul de sărutat* și *târgul nevestelor* - Țara Zarandului (**2.**MARIAN,I,p.239; 241-244;256-259;277-280). Zilele Sântoaderului încep întotdeauna în prima zi de marți a Postului Paștelui, când *„se bagă"* caii lui Sântoader, și țin până miercurea săptămânii următoare, când *„iese"* și ultimul cal - *ăl șchiop* -, acesta neputându-se ține de ceilalți cai zdraveni; cele nouă zile ale Sântoaderului sunt ținute în general de către femei, în special serile acestor zile fetele trebuind să se abțină de la tors și cusut; dacă fetele nu se abțin de la tors și cusut, se pot întâmpla multe rele; *„în aceste seri nu se fac șezători, că vin caii și ne copită"*; în ziua de joi, femeile frământă și coc colacii pentru Sântoader, *pupeze* pentru fete (împletitură rotundă cu gaură la mijloc) și *brăduleți* pentru feciori, împletitură din aluat, de formă alungită; în toate cele nouă zile, femeile cântă *„Ăli sfinte doamne"* (ielele), iar seara umblă caii lui Sântoader, pe ulițele satului sau chiar pe *târnațul* caselor, ceea ce le determină pe femei să întoarcă oglinzile cu fața la perete și toate vasele din casă cu gura în jos; din cele nouă zile, vinerea dimineața, până a nu cânta cocoșul, deci până a nu se face ziuă, în unele sate chiar de joi seara, pleacă fetele după *bolbote*, adică iarba vântului, iarba sporului, iederă, spânz etc.; merg și feciori să adune *bâte*, adică crengi din lemn de corn, din care confecționează resteie pentru jug, codiriște de bici, furci de fân, rășchitoare, dinți de greblă, vergele pentru războiul de țesut, *hădarăgi* pentru îmblăcii; locurile unde cresc ierburile sunt alese mai departe de sat, ca să nu se audă cântatul cocoșilor; primii sosiți se opresc într-o poiană, fac foc mare și dansează în jurul acestuia, până sosesc toți feciorii și fetele satelor din împrejurimi; când se luminează de ziuă, jocul se întrerupe și, în grupuri, pornesc să caute ierburi și bâte; când fetele scot prima buruiană din pământ, în locul rădăcinii aceleia pun o bucată dintr-un colac numit *pupăză*, după care se întorc la locul de unde se despărțiseră, până să se adune toți jocul fiind reluat, apoi pleacă spre casele lor; pe drum, fetele și flăcăii își dau reciproc din ceea ce au adunat, iarbă contra ramuri de corn; în fine, ierburile se pun la grindă sau în pod, la uscat; dacă peste an se îmbolnăvește vreun om sau vreo vită, se afumă prin arderea acestor ierburi; de asemenea, sunt afumați și boii deja înjugați, când se iese primăvara cu ei în prima zi de arat; iedera nu este pusă însă la uscat, ci se fierbe, iar apa este folosită de fete la spălatul părului, în dimineața de sâmbătă, înainte de *„a se vedea coada găinii, a cocoșului sau a câinelui, ca să nu le pișe iapa lui Sândoader"*; după sâmbăta lui Sântoader, duminică, are loc *însoțitul* fetelor și *înfârtățirea* feciorilor, locul ales pentru acest obicei diferind de la sat la sat: se adună fetele lângă un măr tânăr, roditor, fiecare fată aducând cu ea câte o *pupăză*, pe care o atârnă de crengile pomului; apoi își leagă cozile părului unele de altele, se rotesc de trei ori în jurul mărului, rostind totodată: *„Soață cu tine,/Soață cu mine,/Soață cu Dumnezeu!"*, după care scutură mărul, până ce cad toți colacii, își deznoadă cozile, adună colacii și, rupând din ei, oferă câte o bucată celor cu care doresc să se însoțească; în alte sate, colacii se pun pe o masă, în casă, dau ocol casei de trei ori, rostind formula citată; se mai face și astfel, colacul este introdus printr-o gaură dintr-un gard de nuiele, cealaltă fată, aflată pe partea cealaltă a gardului, dând în schimb colacul ei prin același loc; un an de zile după însoțire, fetele își zic una alteia *soață*, iar feciorii *fârtați* sau *frați*; în satele din nordul ținutului, acest apelativ este folosit și după ce fiecare dintre ei se căsătorește și este la casa lui, chiar de-a lungul întregii vieți, ajutându-se între ei ca adevărate surori sau frați buni; în satele din sudul ținutului,

duminică, după sâmbăta lui Sântoader, se mai obișnuiește să se facă pomana lui Sântoader, fetele adunând bucate de la fiecare gospodărie (fasole, ulei, varză, făină etc.), la o casă cu gazdă primitoare pregătind mâncăruri de post, apoi sunt invitați feciorii, care au datoria să aducă muzicanți și câte o sticlă cu rachiu; înainte de desfășurarea ospățului propriu-zis, alături de mâncărurile preparate, se pun pe masă și colacii și are loc mai întâi însoțirea; după masă urmează jocul, care ține până luni dimineața, fiind singurul joc din întreg Postul Paștelui - Ținutul Pădurenilor (IȘFĂNONI,p.132-135). Sântoaderul este celebrat, în cea mai mare parte a României, sâmbăta din prima săptămână a Postului Mare, fiind deci o sărbătoare mobilă; totuși, în unele zone, el are date fixe: la 10, 14, 17 februarie și 3 martie; practic, Sântoaderului îi sunt rezervate și alte zile, numite *„caii lui Sântoader"*, care încep din ziua de marți, după Lăsatul secului, și pot fi, în funcție de zona etnografică, în număr variabil: 5, 7, 8, 9 sau 12; nici unui sfânt păgân nu i s-au repartizat, în calendarul popular, atâtea zile; acești cai (un fel de semizei) sunt imaginați fie ca niște cai năzdrăvani, fie ca niște flăcăi călări pe cai; Sântoader are de la 7 la 12 cai, care sunt feciori frumoși care și-au părăsit iubitele, doar că au cozi și copite de cai și fiecare din ei este încins cu lanțuri; Vinerea Sântoaderului este dedicată culegerii rădăcinilor de iarbă mare sau *homan*, pentru a fi pus, în special, în scalda fetelor; scoaterea rădăcinilor se efectuează conform unui întreg ritual, care uneori se aseamănă cu acela al culegerii mătrăgunei: terenul trebuie să fie curat, nescormonit de găini, iar în locul rădăcinii scoase se pun sare, boabe de grâu și făină; în noaptea de vineri spre sâmbătă, în Muntenia și alte zone din România, locuitorii de toate vârstele se spală cu apă în care se toacă rădăcini de iarbă mare; în Munții Apuseni, fetele care au vârsta de peste 14 ani se spală pe cap, în seara lui Sântoader, cu leșie din *propivnic* sau *părlangină* (iarbă cu miros plăcut, pe care o poartă fetele și nevestele tinere în sân și care miroase numai primăvara, până începe cucul să cânte) și *ederă* (iederă); spălarea are valențe purificatoare; în unele zone, *homanul* este înlocuit cu *popelnicul* (*Asarumeuropeum L.*); vineri dimineața fetele merg la pădure după frunze de popelnic; pleacă nespălate și nemâncate, de cu noaptea, ca să nu le vadă găinile, pentru că altfel nu le mai crește părul și nu-l mai pot face *chică*; se duce fiecare fată unde știe că este popelnic și îl caută sub zăpadă; sâmbăta dimineața fierb buruiana și se spală cu apa aceea pe păr, nu numai fetele ci toate femeile din casă; când culege popelnicul rostesc: *„Popelnice, popelnice,/Eu îți dau pită și ouă,/Tu să-mi dai cosiță nouă!"*; lasă în locul rădăcinii puțină pâine și ou, pentru că se crede că, dacă nu se dă ceva, planta nu se mai reface; la data când este sărbătorit Sântoaderul, se separă nu numai vârstele, ci și sexele, printr-un ritual complex, numit *„prinsul suratelor"*, în Argeș, Muscel și Dâmbovița, *„înfrățitul și însurățitul"*, în unele zone ale Olteniei, *„însoțirea"* în Țara Hațegului, *„prinsul verilor și văruțelor"* în sudul Transilvaniei, când se realizează despărțirea copilăriei de tinerețe; în unele sate din sudul țării, are loc obiceiul alergării sau *„încurării"* cailor, având un dublu rol, ritual și practic; gonirea cailor, indiferent dacă se organizează întreceri între călăreții flăcăi sau caii sunt lăsați singuri *„să se încure"* în vatra sau moșia satului, cu scopul de a alunga spiritele rele cuibărite în timpul iernii; Sântoaderul rânduiește nu numai Soarele, ci și distanța și locul sărbătorilor primăverii: de la Baba Dochia, cea mai strașnică dintre babe, sunt nouă zile până la Sântoader și de la Sântoader sunt nouă zile până la Alexii și de la Alexii nouă zile până la Buna-Vestire; Sântoaderul vine totdeauna înfocat și călduros, ca un Făt-Frumos, iar Baba Dochia vine plouată și morocănoasă, ca o babă; în Țara Almăjului, se crede că Rusaliile sunt rupte din Sântoaderi, deoarece atât săptămâna Rusaliilor, cât și săptămâna Sântoaderilor țin opt zile, iar personajele mitologice (feminine în primul caz, masculine în cel de al doilea) pedepsesc oamenii într-un mod asemănător: *„luatul din Sântoader"* sau *„lovitul din Sântoader"* declanșează aceeași teamă ca *„luatul din Rusalii"*; există unele indicii că jocul Călușarilor a fost transferat în timp de la Sântoader la Rusalii; după atâta destrăbălare în Săptămâna Nebunilor și de Lăsatul secului, cel care pune ordine este Sântoader; caii lui, se crede, instituie un control sever asupra tineretului, mai ales asupra fetelor, cărora le interzice organizarea și participarea la șezători; lăsatul serii trebuie să le prindă acasă, iar întâlnirile cu băieții sunt interzise; pedepsele sunt foarte aspre: dacă o fată mare

necinstește, prin vreun lucru femeiesc nepotrivit, această zi, atunci Sântoader trimite caii săi, care, prefăcuți în feciori frumoși, o pândesc și, sub motiv că o poftesc la joc, o răpesc; de aceea nici o fată nu va părăsi casa în ziua lui Sântoader; nu este bine să se coasă și nici să se toarcă, dar nici în șezătoare sau altă petrecere nu trebuie să se meargă, pentru că vin caii lui Sântoader și taie capetele celor care participă (**12.** GHINOIU,p.93;193-196). Sân-Toaderul se sărbătorește în prima sâmbătă din Postul Mare; se crede că el este protectorul „podoabelor" femeiești, cum ar fi părul, sânii, talia etc.; în noaptea spre ziua de vineri, grupuri de băieți și fete, încărcați cu mâncare, băutură și câte o sapă, urcă în deal, în cântece și chiote, pentru căutarea *homanului* (iarba-mare); în deal, petrec și dansează în hore, petrecerea durând toată noaptea; spre ziuă se întorc acasă aducând buruiana căutată, iar, în noaptea de vineri spre sâmbătă, toți ai casei, în special femeile, se spală pe cap cu leșie în care au fiert homanul; în timpul spălatului, fetele rostesc: *„Toadere, Sân-Toadere,/Dă-mi cosița capului,/Cât îi coada calului!"*; după ce s-au spălat, fetele se duc în grajd, fără să fie văzute de păsările din ogradă, unde, după ce ating coama calului, îi smulg trei fire de păr din coadă, cu ajutorul cărora își leagă cosița la spate - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.55). De Sântoader, toți locuitorii fierb grâu, punând în el și boabe din cununa de la seceriș, îl amestecă cu zahăr și îl servesc celor ai casei; este obiceiul ca fetele să se spele pe cap și să pună puțin din părul lor la rădăcina răchitelor sau a iederei, ca să le crească părul apoi frumos și lung ca aceste plante; se tund vitele între coarne, iar părul rezultat se pune la rădăcina plantelor amintite, pentru ca vacile să fie mănoase și să fie apărate de atacul sălbăticiunilor - Bihor (ROMAN,p.4). *„Rântuzitul boilor"* este tunderea între coarne, la care se adaugă și afumarea lor cu păr de lup, pentru ca animalele să fie ferite de deochi, de boli și de atacul animalelor sălbatice - Bihor (**3.**BOCȘE,p.110). În *marțea vaselor* încep *Sântoangerii*, feciori cu trup de cal, care amenință și chiar omoară fetele și uneori femeile, care îndrăznesc să lucreze, sau care nu au apucat să fi terminat lucrul până în acea zi; de cu seara și chiar peste noapte, femeile închid cu atenție ferestrele și ușile, iar afară lasă un știulete de porumb, pentru a fi mâncat de Sântoangeri; din întreaga perioadă, zilele cele mai respectate sunt sâmbăta (Sântoangerul cel mare) și luni (Sântoangerii cei șchiopi), când se încheie obiceiul - Țara Almăjului (DOLÂNGĂ,p. 15). Serii simbolice: *apă-piatră-floare de fân*; *păr-balegă-descântec*; *păr-coadă de cal-descântec*; *colac-copac*; *pâine-sare-descântec*; *apă-homan-măr-rug-floare de fân-ac*; *păr-cânepă-homan*; *homan-porumb-făină-tărâțe*; *plop-untdelemn-nucă-alună-untură*; *grăsime de pasăre-untdelemn-miere*; *miere-făină-sare*; *apă-busuioc-păr-pieptene*.

SÂNZIENE
Termenul denumește zânele răufăcătoare (ielele) și totodată reprezintă numele popular al sărbătorii care se prăznuiește la 24 iunie, ziua Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul; această zi mai poartă numele de Drăgaică (ȘĂINEANU,I,p.290). v. IUNIE.

SCALOIAN v. CALOIAN.

SCARĂ
Femeia gravidă, care obișnuiește să stea pe treptele scării de la casă, va naște cu greutate (**2.**GOROVEI,p.160). Nu este bine să se treacă pe sub o scară; se pare că interdicția are origine creștină, deoarece, atunci când Iisus a fost răstignit, o scară a fost rezemată de cruce; discipolii lui au asociat scării ideea de martiraj; în sec. al XVII-lea, în Anglia și Franța, condamnații la moarte erau obligați să treacă pe sub o scară, de care apoi erau legați (PRESA). Va avea unele neplăceri cel care se visează căzând de pe o scară; va fi trădat de cineva cel care se visează căzând de pe o scară într-o groapă sau într-un beci; înseamnă pierdere la jocuri de noroc pentru cel care se visează căzând de la o înălțime oarecare; va fi invitat să se ajute singur cel care se visează purtând o scară; dar va ajunge om de seamă cel care se visează urcând o scară - Suceava (NOTE,Băncescu).

SCAUN
Fata care se va așeza pe un scaun cu un singur picior, dar care se termină cu trei brațe în partea inferioară a lui, cu siguranță se va mărita - Tecuci; femeia gravidă să stea pe scaun când toarce, dacă dorește să-i meargă repede copilul pe propriile lui picioare - Țara Oltului; când moare o femeie gravidă, i se dau de pomană un scăunel și un baston, ca să aibă, pe lumea cealaltă, pe ce se așeza și în ce să se sprijine - Ialomița (**2.**GOROVEI,p. 150;172; GOLOPENȚIA,p.89). Are viață tihnită cel care visează scaun cu spătar, iar cel care se visează stând pe un scaun înseamnă că va avea o bătrânețe ușoară - Suceava (NOTE,Băncescu).

SCAUNUL LUI DUMNEZEU
Denumirea populară a constelației Cassiopeea, ale cărei stele sunt dispuse în forma literei W (ȘĂINEANU,I,p.52).

SCÂNTEIE
Este semn de ceartă, când vreo scânteie sare din vatră pe straiele cuiva și le arde - Suceava; când sar cu zgomot scântei din foc este semn că în acea casă vor sosi oaspeți - Suceava; când sar din foc scântei în cameră este semn că vin oaspeți; dacă ele se sting repede, nici musafirii nu vor zăbovi mult în ospeție, iar, în caz că se sting greu, înseamnă că vor sta mult timp - Muntenia (**2.**GOROVEI, p.113;175;214). În ce direcție sar scânteile din foc din acea parte vor veni musafiri (PRESA).

SCHELET
Cine visează schelet uman înseamnă nevindecare și moarte - Suceava (NOTE,Băncescu). v. OS.

SCOICĂ
În Bihor, cochilia de scoică este folosită, ca obiect de podoabă, la confecționarea *barșonului cu bani*, plastron format din 3-4 panglici de catifea sau brocart, pe care se montează monede mici din argint și scoici (*deochi*, în denumirea populară locală), în credința că acestea au puterea să alunge răul și deochiul (**2.**BOCȘE,p.272). Pentru vindecarea *albeței* (cataractă) la ochi, i se suflă în ochi vitei suferinde praf de scoică arsă și pisată (**2.**GOROVEI,p.271).

SCORUȘ (*Sorbus domestica* - DLRM,p.751)
Arbore cu flori albe și fructe comestibile, brune sau galbene; din lemnul său foarte tare se fabrică uneltele de tâmplărie și este folosit și în industria mobilei (ȘĂINEANU,V,p.56). Se crede că, atunci când se fac scorușe multe, iarna va fi deosebit de friguroasă - Suceava (**2.**GOROVEI,p.269).

SCRÂNCIOB
Construcție alcătuită din mai multe leagăne sau bănci (montate în cerc sau suprapuse), fixate pe același schelet, care se balansează sau se învârtesc, servind ca mijloc de distracție pentru tineri (ȘĂINEANU,V,p.59). Credințele din Bucovina și din întreaga Moldovă evidențiază că scrânciobul ar fi apărut în amintirea lui Iuda Iscarioteanul, unul dintre cei doisprezece ucenici, care, cuprins de remușcare pentru că îl vânduse pe Iisus, s-a spânzurat; oamenii l-ar fi căutat timp de trei zile fără nici un rezultat, dar, când l-au găsit, au văzut că vântul îl bătea și îl clătina împreună cu creanga de care era atârnat; denumirile construcției diferă de la zonă la zonă: *scrânciob* - Munții Apuseni; Moldova; Bucovina; *dulap, leagăn, țiteche* - Muntenia; *țuțul, țuțuluș* - Țara Hațegului; *sdrâncă* - Bihor;Satu Mare; *scrânciob, leagăn, legănuș, țuțuluș, vârtej, vârtij, vârtiloi* - Banat; în general, datina de a se da în scrânciob se uzitează în toate duminicile și sărbătorile de peste an, cu excepția Duminicii Paștelui, când scrânciobul „nu umblă“ nicăieri; se remarcă diferențe zonale și în ceea ce privește perioada de funcționare a acestuia: tineretul începe să se dea în scrânciob odată cu prima zi din Păresimi (Postul Paștelui) - Banat; sau începând cu ziua de Sântoader - Transilvania; sau în

tot timpul Păresimilor - Banat;Transilvania; doar în Săptămâna Luminată (prima săptămână de după Duminica Paștelui) - Munții Apuseni; începând cu zilele de luni și marți de după Duminica Paștelui și în toate celelalte duminici până la Înălțarea Domnului - Moldova; cu deosebire în ziua în care este prăznuit Sfântul Gheorghe (23 aprilie) - Muntenia; scrânciobul începe să fie construit în Vinerea Mare (Vinerea Seacă) din Săptămâna Mare (ultima săptămână de dinainte de Duminica Paștelui) și apoi este folosit în toate duminicile și sărbătorile, începând cu ziua de luni după Paște și până la Rusalii (Duminica Mare); tot în ziua de Sfântul Gheorghe funcționează scrânciobul (*dulapul*) și în Romanați; în mod obișnuit, odată cu „datul“ în scrânciob, se organizează și horă, joc, dansul alternând cu distracția cealaltă - Bucovina (**2.**MARIAN,II,p.213-214;218). Unii cercetători cred că „datul“ copiilor în scrânciob ar putea avea rostul să provoace simbolic creșterea în putere a lor și înălțarea și bogăția cerealelor (**8.**ȘTIUCĂ,p.11).Când păianjenul mușcă pe cineva, acesta este sfătuit să se dea într-un scrânciob, în credința că astfel se va vindeca - Tecuci (**2.** GOROVEI,p.183). v. SÂNTOADER.

SCRISOARE
Este semn că va avea o veste bună cel care visează că primește o scrisoare; dacă visează că o și citește înseamnă că va primi un dar care îl va bucura, sau că va câștiga în activitățile sale; dacă visează că primește o scrisoare pusă într-un plic roșu este semn că va auzi o veste tristă de la o rudă (dacă cel ce visează e bărbat, va primi vestea de la o femeie și invers); dacă se visează ducând o scrisoare pecetluită cuiva este semn că va fi părtaș la tot felul de taine - Suceava (NOTE,Băncescu).

SCUIPAT (A SCUIPA) v. SALIVĂ.

SCUTEC
La botezul copilului, nașul sau nașa trebuie să aducă acestuia neapărat o fașă lungă - Suceava; dar, totodată, se crede că, dacă la botez nașul nimerește o fașă prea lungă, copilul se va căsători târziu, la bătrânețe, iar, dacă este prea scurtă, se va însura sau mărita de foarte timpuriu - Buzău; când un copil mic plânge mult noaptea, este bine să i se pună fașa în drumul vitelor, pentru ca acestea să treacă peste ea, apoi să fie înfășat în această fașă - Buzău; sau se ia fașa și se așează în calea oilor, sau se lasă scutecele pe gard, la uscat, când înserează - Dolj; dar, totodată, nu este bine să fie lăsate scutecele la uscat afară după asfințitul soarelui, fiindcă se îmbolnăvește copilul de boala numită *mama-pădurii*, adică va plânge continuu noaptea - Vâlcea; să nu se pună pe foc fașa copilului sau scutece, pentru că se îmbolnăvește pruncul și face tot felul de bube - Tecuci; să nu se întrebuințeze drept obiele sau altceva *pelincile* (scutecele) copilului, pentru că îi va mirosi gura mai târziu - Bucovina; să nu i se șteargă gura copilului cu țesături de la șezutul său, căci îi va mirosi gura când se va face mare - Muntenia; să nu se usuce scutecele copilului mic la soare, pentru că va fi ars de soare; nici la vânt, pentru că va deveni om cu un temperament furtunos, năvalnic - Bucovina; puse la uscat lângă vatră, scutecele trebuie păzite să nu ia foc, pentru că în acest caz copilul va muri; dacă un copil nu poate dormi, să i se lase scutecele noaptea la lumina stelelor, apoi să se înfășeze cu ele a doua zi și îi va reveni somnul - Muntenia (**2.**GOROVEI,p.29;85;107; 113;145;155; 195;217;243).

SEARĂ
Interval de timp al zilei, situat între puterea benefică a luminii și cea malefică a întunericului, din care pricină sensurile ei sunt ambigui; se crede că seara apa este necurată și nu trebuie adusă în casă de la fântână sau izvor; dacă este adusă de nevoie, cel care a purtat-o rostește *„binecuvântați apa”*, iar cei din casă răspund: *„Dumnezeu s-o binecuvânteze”*, după care se crede că apa devine curată - Bucovina; dacă totuși este necesar să se aducă apă seara, trebuie să se verse puțină, de

trei ori, în foc - Vâlcea; din cofa de apă adusă seara, dacă se dorește să se bea și peste noapte, să se stingă în ea trei cărbuni, ca să nu se lipească ceva de ea - Buzău; gunoiul nu se scoate seara din casă, pentru că nu mai vin vacile la viței - Iași; sau nu se scoate seara gunoiul din casă, fiindcă este rău de urât - Buzău; nu este bine să se scoată gunoiul din casă după asfințitul soarelui, deoarece se crede că gestul este aducător de pagubă la casa omului - Ialomița; în general, să nu se scoată gunoiul din casă după apusul soarelui, pentru că nu este bine - Suceava; se crede că se va mărita cu un om bătrân fata care se spală seara - Muntenia; Suceava; orbește cel care se spală seara pe ochi - Vâlcea (**2.**GOROVEI,p.10-11;107;114; 178). Când seara este uscată înseamnă că a doua zi va fi timp frumos - Bucovina (**2.** MARIAN,I,p.87). În mod obișnuit, descântecele se fac și se zic seara și dimineața, până ce răsare soarele; astfel, de albeață trebuie să se descânte numai dimineața - Bucovina (COJOCARU,p.233).

SECARĂ (*Secale cereale* - DLRM,p.756)
Cine se visează tăind secară înseamnă nenorocire pentru el, dar cine se visează făcând snopi de secară înseamnă că va repurta o victorie asupra dușmanilor pe care îi are - Suceava (NOTE, Băncescu).

SECERĂ (A SECERA; SECERIȘ)
În concepția tradițională, secera și secerișul simbolizează moartea, care, ca un bun gospodar, seceră și cosește viețile oamenilor (HERSENI,p.131). Femeia însărcinată să nu se ducă la câmp cu secera pe umăr, fiindcă va naște copil cocoșat - Tecuci; dacă vreo coțofană s-a învățat să mănânce ouăle găinilor, este indicat să se înfigă o seceră, cu vârful în afară, în fața cuibarului, și coțofana nu va mai veni - Teleorman; ca să nu se apropie necuratul de el și ca să nu i se umfle trupul, mortului i se pune pe piept o seceră - Transilvania;Suceava (**2.**GOROVEI,p.152-153;161;234). La nașterea unei fete, acesteia i se taie buricul cu o seceră - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.90). Se spune că o fată care nu a putut nicicum să se mărite, la sfaturile unei vrăjitoare, a legat o seceră de un copac din grădină și în nouă seri consecutive a pus câte o monedă pentru diavol, după care au sosit și pețitorii - Sălaj (PRESA). Dacă trebuie ca mortul să rămână singur în casă, i se așează pe piept o seceră sau un inel din argint, ca să nu se apropie de el duhurile necurate - Banat (**3.**MARIAN,III, p.311-313). În schimb, înseamnă noroc și o bună rânduială în familie pentru cine se visează secerând - Suceava (NOTE,Băncescu).

SECETĂ
Există credința că timpul secetos ar fi ca un blestem datorat crimelor comise de om - Muntenia (**2.**GOROVEI,p.214).

SECURE v. TOPOR.

SEMĂNAT (A SEMĂNA)
Să nu se dea altcuiva primăvara din semințele destinate semănatului, înainte ca proprietarul acestora să fi semănat el întâi, pentru că își dă norocul la roadele pe care ar urma să le obțină - Iași;Suceava; sau pentru că sămânța dată va rodi mai puțin la cel ce o cere - Suceava (**2.**GOROVEI,p.130;171;207;209). De Anul Nou, după ce au venit „semănătorii”, gospodina lasă să treacă timpul semănatului, adică orele prânzului, ale amiezii, după care mătură toată casa și strânge sămânța semănată, iar gospodarul o duce și o aruncă în ocolul vitelor și mai cu seamă în cea a oilor, pentru ca acestea să se înmulțească, precum se înmulțește grâul - Banat;Bihor; Transilvania;Maramureș;Moldova (**2.**MARIAN,I,p.117). Obiceiul „semănatului” de Crăciun sau de Anul Nou se întâlnește în aproape toate zonele locuite de români, dar cu preponderență în Moldova, fiind un obicei agrar integrat manifestărilor augurale de Anul Nou, însoțit de rostirea

urărilor de sănătate și belșug și de aruncarea semințelor, gest cu multiple semnificații și implicații; de remarcat că gestul se regăsește și în ceremonialul de nuntă, unde capătă preponderență semnificația augurală de fertilitate și pierde pe cea agrară, dar sorgintea este aceeași, până astăzi, când se aruncă și cu mici drajeuri sau cu confeti peste creștetele participanților la o sărbătoare, indiferent care ar fi motivația acesteia (PRESA,NOTE,Antonescu). În Moldova, el este semnalat fie ca moment în contextul colindei cu *„Plugușorul"*, fie, în imensa majoritate a cazurilor, ca o formă independentă a colindei; chiar dacă astăzi cu *„Semănatul"* merg mai cu seamă copii, fără a lipsi nici cei tineri sau bătrânii, de amândouă sexele, în Suceava merg de obicei băieții, în unele sate mergând numai băieții, cu vârste de la 4 la 12 ani, ceea ce poate atesta un stadiu mai vechi; există chiar credința că este bine „să semene" întâi băieții și apoi fetele, sau că băieții trebuie să fie primii care să meargă „cu semănatul", pentru că se crede că în casă trebuie să intre și să semene întâi un băiat sau un bărbat; dacă vine vreo fată, este dată pe ușă afară; se crede chiar că, cu cât seamănă un băiat mai de dimineață, cu atât va merge mai bine în gospodărie în anul ce vine; dacă primul colindător este o fată, gospodarul este supărat că nu îi va fi bine tot anul; în Vrancea, sexul primului semănător din ziua de An Nou contează din motive precise, pentru că, dacă soția gazdei așteaptă un copil sau există în gospodărie animale gestante, se crede că același sex îl vor avea și copilul, și puii fătați; aceste credințe există și la alte popoare din Balcani, în special la albanezi, ceea ce confirmă arhaismul lor; a doua zi, semințele sau boabele aruncate sunt adunate cu mare grijă, ele constituind hrana păsărilor și a oilor, pentru a le asigura sănătatea și rodul turmelor; în Vaslui, se aruncă semințe în toate cele patru colțuri ale casei; în Bacău, copiii aruncă boabe de grâu, orez sau porumb, uneori zahăr tos în toate colțurile camerei; în Suceava, semănătorii presară grâu pe masa gazdei; în Botoșani, se seamănă și în ocolul vitelor, iar în unele sate din aceeași zonă este „semănată" mai întâi fântâna; în comparație cu *„Plugușorul"*, care are o arie de performare mult mai restrânsă, „Semănatul" se bucură de o arie de răspândire mult mai mare, fiind întâlnit și la istro-români, și la megleno-români, unde cete de copii merg prin sat, pocnind din bice, sunând din clopoței și rostind gospodarului urări de belșug, aruncând peste el boabe de grâu; în Transilvania, obiceiul este atestat ca desfășurându-se la Crăciun, când, în biserică, la un semn al diacului, credincioșii aruncă în sus grăunțe de porumb aduse special de acasă, strigând cu toții să aibă rod bogat *„în cucuruz"*; în Oltenia, obiceiul se practică în ajunul Crăciunului, când colindătorii, în finalul rostirii colindei de Moș Ajun, iau grăunțele de grâu, porumb etc., pregătite dinainte de către gazdă, și le aruncă pe rând în sus, urând belșug; în Teleorman, în noaptea de Anul Nou, colindătorii umblă pe la casele oamenilor, în cete mici, uneori numai câte unul, care aruncă în geamurile caselor, fără să fie văzuți, boabe de grâu sau de porumb (ADĂSCĂLIȚEI,p.111-117). În Bihor, femeile fac *șuștoare*, o zgardă din pânză de sac, în care pun 9 semințe de 9 feluri de plante, la care adaugă un strop de argint-viu pus într-o pană de gâscă și o leagă la gâtul vacii, aceasta rămânând la grumazul ei până se rupe și se pierde singură (PRESA). Va avea spor la munca ogorului cel care visează grăunțe curate, dar se va mâhni cel care visează semințe de muștar - Suceava (NOTE,Băncescu). Serie simbolică: *pânză-semințe-9-mercur-pană de gâscă*.

SEPTEMBRIE (Răpcine; Răpciuni; Vinimeri; Vinițel)
Ultimele două denumiri populare înseamnă că septembrie este luna vinului; încă din primele zile ale lunii, oamenii încep „să-și numere bobocii", adică fiecare își evaluează roadele câmpului; în Muntenia se zice: *„În luna lui răpciuni/cad copiii pe tăciuni"* (**2.**MARIAN,I,p.74;PRESA). Conform decretului dat de Mihail Comneanul, la 1166, sunt interzise orice fel de muncă în zilele de **8**, **14** și **26** septembrie, dar, la 1786, Ghedeon Nichitici, episcopul Sibiului, în urma voinței împăratului Franz Iosef, reduce numărul zilelor în care nu se lucrează doar la primele două dintre cele enumerate mai sus; de menționat că, în decretul lui Mihail Comneanul, sunt interzise unele munci, dar sunt permise altele, fără a se menționa care anume, și în ziua de **6** septembrie (Minunea de la Colose a Sfântului Arhanghel Mihail), ridicându-se astfel numărul zilelor în care practic nu se lucra

la patru (GRAMA,p.69-71).
1 septembrie – Cuviosul Simion Stâlpnicul. Numindu-l, simplu, Stâlpnicul, poporul ni-l înfățișează ca pe un adevărat erou mitic, având însă puține puncte comune cu personajul creștin; legendele afirmă că el își trage numele de la faptul că toată viața și-a petrecut-o stând într-un picior pe un stâlp înalt, ținând cu mâinile sale Pământul, pentru ca acesta să nu se prăbușească; unele legende precizează și faptul că stâlpul ar fi chiar axul care unește Cerul cu Pământul; fiind situată la pragul de trecere de la un anotimp la altul, tradiția fixează obiceiul de a prezice timpul din punct de vedere meteorologic; astfel, se crede că, așa cum va fi timpul la 1 septembrie, tot așa va fi tot restul anului; o dimineață ploioasă în această zi prevestește o primăvară umedă; soarele arzător anunță un an secetos; ziua noroasă este considerată ca semn al nemulțumirii Stâlpnicului pentru încălcarea de către oameni a interdicției de a lucra de sărbătoarea lui; pentru a-l îmbuna și a-l determina să influențeze timpul, pentru ca acesta să le fie oamenilor favorabil în perioada culesului, sunt duse la biserică ofrande de fructe și porumb fiert; în unele zone, la răscrucea drumurilor sau la marginea câmpurilor sunt puse vase cu diferite semințe (secară, orz, porumb etc.), practica având rolul de a influența recoltele viitoare; preziceri meteorologice se efectuează și prin observarea stadiului de dezvoltare a viermilor din gogoșile de stejar; dacă aceștia ajung la maturitate fără a le crește aripile, înseamnă că anul următor va fi bogat în recolte; dacă însă le apar aripile și reușesc să zboare, este semn că anul va fi secetos; Cuviosul supraveghează vijeliile după plecarea verii, de aceea ziua trebuie respectată, ca să nu fie vânt și furtună; cum va fi vremea în această zi, tot așa va fi tot anul (PRESA). I se spune Stâlpnicul, *„fiindcă toată viața lui a șezut numai într-un stâlp înalt”*, sau *„din pricină că toată viața lui a stat într-un picior pe un stâlp înalt și cu mâinile ținea pământul să nu cadă”*; se mai spune că *„Sfântul Simion ține cerul și pământul”*, adică stâlpii pământului ce stau pe peștele cel mare; ca și la alte sărbători care cad în septembrie, deci în preajma echinocțiului de toamnă (Sântămăria, Ziua Crucii, Teclelele), în ziua aceasta se fac previziuni meteorologice, afirmându-se că *„Sfântul Simion ține anul”*; *„cum e ziua lui, așa e tot anul”*; *„dacă dimineața e ploioasă, primăvara va fi ploioasă; dacă e la amiază frumos, va fi anul bun; dacă toată ziua e ploioasă sau soare, tot anul va fi ploios sau secetos; dacă Sfântul Simion este posomorât, toamna va fi rea și oamenii n-or avea timp să-și strângă roadele”*; de insecte se leagă o ingenioasă practică de prevedere a timpului, în funcție de dezvoltarea larvelor din mere și a viermilor din gogoșile de stejar, observație care se face la 1 septembrie: *„cine știe să caute în ziua de Simion Stâlpnicul e ca și cum ar căuta în zodie; dacă viermele (aflat în gogoașă) va fi zburat pe această vreme este semn că anul va fi secetos, uscăcios; dacă viermele va fi cu aripi, anul va fi potrivit în roade; dacă aripile nu-i vor fi crescute încă, anul viitor va fi bogat în roade”* (**12.**GHINOIU,p.99;280). În această zi, se face slujbă la biserică pentru semănături, în care scop oamenii duc ulcioare cu apă și semințe de cereale, ulterior stropind cu apă sfințită boabele ce urmează a fi semănate, iar semințele sfințite sunt introduse printre celelalte depozitate acasă, pentru a feri semănăturile de șoareci - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.141). Este începutul Anului Bisericesc; în Gorj, în această zi, nu se lucrează, că este rău de vite; până în sec. al XVIII-lea și chiar la începutul celui următor, în lumea ortodoxă se practicau mai multe stiluri calendaristice, deoarece anul nu are același început pretutindeni; astfel, începerea anului la 1 ianuarie se încadrează stilului Circumciziei; începerea anului la 1 martie se încadrează stilului venețian, 21-22 martie stilului echinocțial de primăvară, iar începerea anului la 1 septembrie aparține stilului bizantin (CĂRĂBIȘ,p.121).
4 septembrie – Sfântul Mucenic Vavila, Episcopul Antiohiei. Sfântul Prooroc Moise. Ziua se ține, pentru ca oamenii să aibă noroc la vite și la vânat, pentru că acest sfânt și-a petrecut viața în codru, alături de vite și sălbăticiuni (PRESA).
6 septembrie – Minunea Sfântului Arhanghel Mihail în Colose. În tradițiile românești, această zi poartă numele de *Ciuda*; ziua este sărbătorită de oameni, ca să nu cadă victime unor primejdii - Suceava; dacă se bate cineva în această zi, va fi mânios tot anul - Suceava (**2.**GOROVEI,p.51).

8 septembrie – Nașterea Maicii Domnului (Sântămăria Mică). Este primul mare praznic al anului bisericesc, care debutează la 1 septembrie; părinții Fecioarei Maria, Sfinții Ioachim și Ana și-au dorit cu ardoare să aibă un copil; ajunși la o vârstă oarecum înaintată, își pierduseră nădejdea, la care se adăuga și faptul că vechii evrei îi dispreţuiau pe cei fără copii, refuzându-le jertfa adusă la templu; din această pricină, Sfântul Ioachim s-a retras în pustiu și s-a rugat fierbinte lui Dumnezeu, timp de 40 de zile, pentru a-i dărui un copil; același lucru l-a făcut acasă și Sfânta Ana; atunci Ioachim a avut o revelație, vocea lui Dumnezeu anunțându-l că va avea o copilă care va purta numele de Maria și care va fi născătoarea Mântuitorului Lumii; în Maria se cuprind toate iubirile frumoase și dumnezeiești din lume; nașterea Maicii Domnului este sărbătoarea femeii creștine, ocrotitoarea bătrânilor și mângâierea bolnavilor; azi își serbează numele toate cele care poartă numele Sfintei Maria sau derivate ale acestuia; de asemenea, femeile care nu pot avea copii se roagă în biserică Fecioarei Maria și Sfinților Ioachim și Ana ca să li se dezlege pântecele; se mai fac milostenii la biserică sau după Sfânta Liturghie pentru sănătate și mântuire de cele rele; această dată calendaristică marchează plecarea păsărilor călătoare spre țările calde și începerea sezonului târgurilor și iarmaroacelor, unde sunt valorificate produsele agricole obținute din dărnicia pământului; se crede că, dacă între Sfânta Maria Mare (15 august) și Sfânta Maria Mică nu cade brumă, din această zi începe să cadă bruma, deci toamna intră în drepturile sale depline (PRESA). Dacă anul agricol și Anul Nou începeau la 9 martie, care era echinocțiul de primăvară după calendarul iulian și totodată și ultima zi dintre cele nouă ale Dochiei, fiind considerată și ca prag dintre iarnă și vară, pragul dintre vară și iarnă se petrece la echinocțiul de toamnă, care cădea la data de 8 septembrie, conform calendarului iulian; ziua este considerată și ca dată a semănatului și încolțitului grâului (**12.**GHINOIU,p.200; 206). La această dată începe coborârea oilor din munte (PRESA).

11 – 18 septembrie. În această perioadă este bine să se pună orice fel de sământă în pământ, pentru că recolta va fi bună (PRESA).

14 septembrie (Ziua Înălțării Sfintei Cruci; Ziua Crucii). Este zi de post, negru dacă se poate, în memoria patimilor pe care le-a îndurat Mântuitorul Lumii pentru iertarea păcatelor noastre; se duc la biserică flori și mănunchiuri de rămurele înfrunzite, care sfințite fiind sunt apoi bune de leac; prunele sfințite, uscate sau fierte, sunt folosite împotriva durerilor de cap, iar puse în apa pregătită pentru spălarea pe cap feresc de vorbe rele; în același timp, este și ziua când se închide pământul pentru șerpi și alte târâtoare ale pământului, din care cauză acestei zile i se mai spune și *Ziua Șarpelui*; în Muntenia, se dă de pomană primul must; este și ziua în care se ține *Cricovul Viilor*; dacă tună în această zi, toamna va fi lungă (PRESA). În multe din zonele României, la 14 septembrie, de Ziua Înălțării Sfintei Cruci, începe culesul viilor; în Muntenia și Oltenia unde, cu această ocazie, se practică o serie de obiceiuri menite a marca încheierea anului viticol, Ziua Înălțării Sfintei Cruci este cunoscută și sub denumirea de *Cârstovul Viilor*; în trecut, sărbătoarea era inaugurată printr-un ritual de purificare, care avea funcția de a ține la distanță toate acele forțe nocive care puteau pune în pericol noua recoltă de struguri, precum și sănătatea viticultorilor; astfel, înainte de a pleca la vie, se stropesc căruțele și întregul inventar utilizat pentru cules cu apă neîncepută, adică cu prima apă scoasă din fântână în dimineața acestei zile; urmează procesiunea la vie, unde alaiul viticultorilor și al membrilor de familie, însoțiți de muzicanți, culeg mai întâi cei mai viguroși și mai frumoși ciorchini de struguri, pe care îi oferă ca pomană pentru morți; prin acest gest, viticultorul speră să capteze bunăvoința spiritelor celor plecați pe lumea cealaltă pentru protejarea recoltelor de calamitățile care o pot pune în pericol, cât și pentru a obține sprijin din partea lor în viitorul an viticol; sărbătoarea se încheie cu o mare petrecere, în care sunt etalate roadele culese; este considerată și *Ziua Șerpilor*, pentru că ei la această dată se ascund în pământ până la primăvară; se ține post negru, dacă se poate; nu se mănâncă fructe și legume care amintesc de forma crucii (usturoi, nuci, pepeni); un om poate scăpa de spaimă, dacă își amintește repede în ce zi a săptămânii a fost sărbătorită în anul precedent Ziua Crucii; dacă

tună după Ziua Crucii, va fi toamnă lungă; se începe culesul viilor și al nucilor (PRESA). Este bine ca buruienile de leac să fie adunate în această zi - Suceava; cine prinde de Ziua Crucii un șarpe îl omoară, îi pune în gură o sămânță sau un cățel de usturoi, îl bagă sub pragul ușii, unde usturoiul încolțește, iar frunzele lui sunt puse la pălărie de către un bărbat, care se suie în turnul bisericii, de unde vede cine este strigoi printre oamenii care vin la biserică - Transilvania; dacă se călătoresc cocorii în una dintre zilele premergătoare Zilei Crucii, în noaptea acelei zile va fi brumă - Suceava (**2.**GOROVEI,p.222;261;271). Păsările migratoare încep să se călătorească, se încheie recoltatul plantelor de leac și începe culesul viilor, zi în care se face și *Cârstovul viilor*, obicei care presupune organizarea de petreceri de bucurie și dezlegarea viilor pentru cules - Teleorman (CRISTEA,p.52). La Ziua Crucii se închide pământul pentru insecte și reptile și *„vorbesc florile, arătându-și părerea lor de rău că se usucă”*; mai mult, *„acele plante care încă își mai păstrează viața sunt socotite a fi necurate sau menite altor scopuri decât nevoilor și desfătărilor omenești, de pildă ar fi bune doar pentru hrana morților și altor viețuitoare”*; se călătoresc păsările, se culeg ultimele plante și fructe de leac - *văzdoage, bo, micșunele, busuioc, mătrăgună, năvalnici, năjituică și altele* (**12.**GHINOIU, p.98;206). Serie simbolică: *șarpe-usturoi-prag*.
22 septembrie – Sfinții Mucenici Foca, Isaac și Martin. Sărbătoare tradițională, ziua mucenicului Foca, cel rău de foc, care îi trăsnește sau îi arde pe cei ce lucrează de ziua lui (ȘĂINEANU,I,p.101-102). Numele sărbătorii provine de la un împărat canonizat și, prin etimologie populară, este resimțit ca originar de la „foc”, ceea ce duce la interdicția de a se lucra în această zi, altfel fiind „rău de foc” - Bârlad (BĂLĂNESCU,p.261). v. ANA-FOCA; IULIE.
24 septembrie – Sfânta Muceniță Tecla. În popor, această zi poartă numele de *Teclele* și *Teclele berbecilor*; Teclele trebuie ținute cu mare strășnicie, crezându-se că sunt rele de foc și de lupi; la casa celui care va îndrăzni să lucreze lupii vor veni și vor mânca berbecii și oile (**1.**OLTEANU,p.416).

SERAFIM v. ÎNGER.

SEU v. GRĂSIME.

SFARMĂ-PIATRĂ
Personaj imaginar din basmele populare românești, înzestrat cu puterea de a sfărâma stânci uriașe (ȘĂINEANU,I,p.285). v. STRÂMBĂ-LEMNE.

SFÂNTUL SAVA v. APRILIE.

SICRIU
Se crede că dacă sicriul este mai lung decât trupul celui decedat, locul rămas liber ar chema și alte rude din neam - Suceava; așchiile și talașul rămase de la confecționarea sicriului se aruncă totdeauna pe o apă - Vâlcea; pe cele două laturi ale sicriului se face câte o mică ferestruică, pe unde se crede că decedatul poate răsufla, poate vedea pe cei care îl petrec la mormânt și-și poate lua rămas bun de la ei - Muntenia; se scot cepurile (nodurile) din scândurile unui sicriu, se găuresc și apoi, privind prin aceste orificii, se pot vedea strigoaicele, după ce omul s-a urcat mai întâi într-un copac, dar cât timp face observația nu trebuie să vorbească și nici să se miște, fiindcă amuțește imediat - Țara Oltului; nu este bine când sicriul trosnește fără nici o explicație - Suceava (**2.**GOROVEI, p.13;62;149;214;GOLOPENȚIA,p.129). În Transilvania, când se confecționează sicriul, nu se „înfundă” la un capăt, ci se lasă un loc deschis, care se numește *„ușă”*, pe unde ar trebui, cum menționează un bocet din Brașov, *„Să-mi vină răcoare,/Dor de primăvară/Să se-ntoarcă iar!”*; în Bucovina, sicriașul copiilor sugari se lasă neînfundat la capătul dinspre picioare; sicriul nu se colorează, dar la oamenii bătrâni mai avuți se colorează în negru, iar la cei tineri în albastru sau roșu, iar, la Brașov, în cafeniu; crucea se face în aceeași culoare cu sicriul - Sibiu;Brașov;Bucovina;

în Bucovina, se fac în dreptul capului două ferestruici, pentru a putea răsufla și ca să vadă însoțitorii lui la groapă, sau ca să vadă mortul în jurul lui; în Suceava, ferestruica i se face pe partea dreaptă, ca mortul să poată vedea în Rai; în Muntenia (Ilfov, Buzău, Ialomița), i se fac ferestruici, ca mortul să audă sfaturile care i se dau, ca să răsufle, să vadă pe cei din jur și să-și ia rămas bun de la ei, dar și pentru a intra broasca pe acolo pentru a-l ciupi de nas, fiindcă numai așa începe să putrezească; în Banat, se fac două orificii la cele două capete ale capacului, pentru a avea aer și lumină, sau în dreptul feței se face o deschizătură acoperită cu geam; în Transilvania și în zonele subcarpatice ale Olteniei și Munteniei, sicriul se face din timpul vieții și se ține pregătit într-un ungher sau în podul casei; în Banat, Făgăraș și Muscel, sicriul se confecționează chiar de către cel căruia îi este destinat; în Bucovina, pe fundul sicriului se pun rumegușul, talașul și surcelele rezultate din tăierea și cioplirea lui, pentru a nu rămâne nimic în urma defunctului și ca să aibă tot el lemne uscate bune pentru ațâțat focul pe lumea cealaltă; în Sibiu și Bucovina, se pun pe fund paie sau fân și deasupra o pânză nouă de casă; în Buzău, se pun la cap una sau două pernițe umplute tot cu rumeguș, paie, fân, otavă, vara umplându-se și cu flori, iar iarna cu flori uscate; sub pernițe, se pun ac cu ață, pieptenele și săpunul folosite la toaleta mortului; în Muntenia (Prahova) și Moldova, acul, ața, săpunul și pieptenele sunt puse chiar în pernă, să aibă mortul ustensilele necesare pentru coaserea hainelor, când i se vor rupe; în Sibiu, înainte de a pune mortul în sicriu, acesta se afumă cu tămâie și smirnă, iar în Banat i se împunge trupul cu un ac, gest menit să împiedice transformarea lui în strigoi; în Banat, pe fundul sicriului și în jurul lui, se pune rug și o fâșie de tei *„murat”* (în Bucovina, tei *„topit”*), mai ales din cel jupuit de pe trunchi în ziua de Sângeorz (23 aprilie), totodată ungându-se în interior cu o unsoare preparată din usturoi, praf de pușcă și leuștean, sau se unge numai la colțuri cu un amestec de untură, usturoi și praf de pușcă; rugul se pune pentru ca mortul să aibă gard și spre a-l apăra de duhurile rele și a nu intra în el; același rol îl are și teiul murat; în Transilvania, Muntenia și Bucovina, se mai pun în sicriu o bucată de pâine, o bucată de sare și bățul său; dacă mortul este bătrân, se pune toiagul sau bastonul pe care le-a folosit în viață; în sudul Moldovei și în Dobrogea, în sicriu se pune numai trestia sau nuiaua de alun folosite la măsurarea mortului în vederea confecționării la dimensiuni optime a sicriului; în Banat, se mai pune o seceră, iar în zonele muntoase ale acestei regiuni se pune și fluierul, dacă mortul a fost cioban; în Transilvania, Muntenia, Dobrogea și sudul Moldovei, se merge în prealabil la cimitir și se tămâiază groapa, aprinzându-se totodată și *toiagul*, pentru a îmblânzi *cățelul pământului*, ca să nu îl latre pe noul venit; tot ca să-l apere de câini pe lumea cealaltă, se pun bastonul, ciomagul sau bățul în sicriu; în Munții Apuseni, se pun, de-a lungul trupului, un fir de lână albastru și o bâtă egală cu înălțimea trupului, crăpată la un capăt, unde se înfige o monedă, pentru a se putea sprijini în lungul drum pe care îl are de străbătut și pentru a-și putea plăti vămile; în Bucovina, dacă mortul este sugar, i se pune în sicriu și o sticluță cu lapte de la mama lui, stors într-o ulcică făcută din ceară galbenă, iar dacă este înțărcat se pune o franzelă sau plăcintă, ca să aibă ce mânca în Rai; în Banat, dacă moare o femeie care are copii, i se pun în sicriu atâtea păpuși câți prunci are, ca să-i amintească de ei; în Brăila, Galați, Moldova, celui decedat în Săptămâna Luminată (săptămâna de după Paște) i se pune în sicriu și un ou roșu; în Țara Hațegului, după priveghi gazda mătură prin casă, iar gunoiul se trage sub sicriul mortului sau se scoate afară și se arde; la scoaterea mortului din casă, cei din familie pun mâna dreaptă pe sicriu zicând: *„Te tragem noi pe tine tată (mamă, frate, soră etc.), dar să nu ne tragi și tu pe noi!”* - Banat; în contextul obiceiului de aflare a destinului din noaptea Anului Nou, turnarea plumbului topit în apă și solidificarea lui sub formă de sicriu vestește moarte - Muntenia (**3.**MARIAN,III,p.155-157; 160-161;173-174;**2.**,I,p.67;CLOPOTIVA,p.433;**3.**ANTONESCU,p.276). Cine visează sicriu înseamnă că va lua parte la o înmormântare, dar dacă visează sicriul gol este semn de viață lungă - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *rug-tei*; *usturoi-praf de pușcă-leuștean*; *untură-usturoi-praf de pușcă*.

SIGILIU
Cel care visează sigiliu (pecete, ștampilă) este bine să fie atent cu tot ceea ce a câștigat până în acel moment - Suceava (NOTE,Băncescu).

SIMION STÂLPNICUL v. SEPTEMBRIE.

SINUCIDERE
Actul sinuciderii este condamnat și de mentalitatea tradițională, și de dogma creștin-ortodoxă; când un om își ia de bunăvoie viața, prin împușcare, spânzurare sau înec, se crede că vremea se va schimba, că vor urma, în mod sigur, furtuni, grindină și vânt de intensități deosebite - Bucovina (**2.**MARIAN,I,p.85).

SITĂ
Nu este bine ca pruncii să se uite prin sită sau ciur, fiindcă în mod sigur vor deveni șașii - Suceava; la cernerea făinii, care apoi este presărată peste capetele mirilor la ceremonia cununiei, dacă se lovesc sitele între ele, este semn că se va trăi rău în casa noii familii - Dobrogea; să nu se cearnă într-o covată, ținând sita prea sus, fiindcă gestul atrage tot ceea ce este mai rău - Tecuci; să nu se privească prin sită, pentru că se fac bube pe față sau în cap - Galați;Suceava; face bube cel care pune pe foc sită distrusă - Țara Oltului; să nu se pună sita pe cap, că se face chelie - Suceava; dacă se împrumută ciurul sau sita seara, este bine ca ea să fie acoperită până acasă cu *pestelca* (șorț), sau cu orice fel de pânză, pentru că altfel este aducătoare de primejdii - Galați;Suceava; fiind piază rea, sita nu se împrumută seara, fiindcă se vor împunge vitele între ele - Țara Oltului; nu este bine ca sita împrumutată să fie lăsată *să doarmă* prin sat - Ialomița; dacă se lasă *sitișca* (sita prin care se strecoară laptele) nespălată, laptele va deveni repede apos - Tecuci; femeia însărcinată să nu cârpească ciurul sau sita - Tecuci; la horă, să nu se dea de mâncare dintr-o sită, pentru că este rău de pagubă pentru cel care o face - Vâlcea; nu este bine să se dea grăunțe de mâncare porcilor din ciur, fiindcă fac linți (cisticerci) - Iași;Suceava; să nu se pună sită (ciur) pe cap, deoarece îi vor ieși celui ce o face tot atâtea bube pe corp, peste an, câte găuri are sita - Tecuci; la moară, să nu se pună boabele în sac cu ciurul, pentru că se frânge moara - Vâlcea; cel ce se duce în târg, să vândă ceva, să pună apă într-o sită, pentru ca și marfa lui să nu stea, cum nu stă apa în ciur - Vâlcea; ca mortul din familie să fie uitat mai repede, trebuie privit printr-o sită, îndreptată în direcția unde se află mormântul celui decedat - Suceava (**2.**GOROVEI,p.29;51;84;119;141;158;178;199;214;230; 238; GOLOPENȚIA,p.109;131). Când se scot pentru întâia oară puii din casă, se pun într-o sită, împreună cu tot atâtea surcele câți pui sunt; apoi sita se cerne deasupra vetrei cu foc, după care li se dă drumul în curte, în credința că numai așa oamenii vor avea parte de ei și nu vor cădea pradă păsărilor răpitoare; aceeași explicație o dau femeile și când iau fiecare pui și mimează că le taie gâtul cu o surcică, după ce-l pune pe fiecare cu gâtul pe pragul ușii; sau taie fiecare așchie cu un cuțit, de parcă ar tăia puii - Prahova; primii pui scoși de o găină să fie puși într-o sită, crezându-se că, dacă nu se poate aduce apă cu sita, nici puii nu vor muri - Dolj; sita să fie acoperită cu o pânză, pentru ca puii să nu fie văzuți de uliu - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.100;PRESA;NOTE,Antonescu). Când se intenționează să se ducă la târg vreun obiect sau animal pentru a fi vândute, se pune apă într-un ciur, în credința că vânzarea va merge cum curge apa prin ciur; nu este bine să privească un om prin sită sau prin ciur, pentru că face bube; în șezătoare, firul textil *„îndrugat”* de o altă fată este înfășurat pe o sită, care este dată, printre picioarele fetei, alteia, care o primește, se uită prin ea și rostește numele feciorului care trebuie să vină în șezătoare - Maramureș (BOGDAN,p.26;99;124). În cadrul obiceiurilor de sondare a destinului marital al fetelor, în noaptea de Anul Nou, printre multe alte practici, se obișnuiește să se ia o sită și să se așeze în ea, în cele patru capete ale unei cruci imaginare, o felie de pâine, o bucată de sare, o monedă și niște zgură; pe la miezul nopții, fetele, legate la ochi sau fără să se uite, pun mâna pe sită și rostesc: *„Eu nu pun mâna pe sită,/Ci o*

pun pe-a mea ursită,/Care-i de Dumnezeu dată/Și de la oameni lăsată!"; dacă o fată pune mâna pe pâine, ursitul ei va avea noroc în viață, dacă atinge moneda, ursitul ei va avea mulți bani, dacă pune mâna pe sare, va avea toate cele în gospodărie, iar dacă atinge zgura, viitorul ei soț va fi fierar - Bucovina (**2.**MARIAN,I,p.57). În ziua de Crăciun, găinilor li se dă de mâncare dintr-un ciur sau sită, ca să facă ouă multe (PRESA). Cine visează sită înseamnă că nu va primi răspuns favorabil la o cerere; cine se visează cernând sau pe altcineva cernând înseamnă că va face o proastă afacere; dacă se visează strecurând ceva este semn că va primi o veste din partea unui grup de oameni - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *sită-lemn-foc*; *sită-cruce-pâine-sare-monedă-zgură.*

SLĂBĂNOG (*Impatiens nolitangere* - DLRM,p.777)
Numele a două plante erbacee, folosite în medicină pentru proprietățile lor diuretice și laxative; prima, cu specificația științifică menționată în titlu, face parte din familia balsaminaceelor, are frunze ovale, care se strâng la atingere, flori galbene, punctate în interior cu roșu, și fructul ca o capsulă care explodează la maturitate; cea de a doua este *slăbănog-de-câmp, trepădătoare* (cu probabilitate, *Mercurialis annua*); planta, indiferent care dintre cele două variante, dar mai curând *slăbănogul-de-câmp*, se pune în apa de scăldat, timp de nouă zile, a copilului, existând credința că, *„dacă scalzi pruncul în zeamă de ierburi, va fi sănătos, norocos și de rele păgubos"* - Bihor (ȘĂINEANU,V,p. 131;**1.**BOCȘE,p.114).

SLĂNINĂ
Ca să se lase cineva de băutură, se ia o bucată de slănină și se pune, pe ascuns, în patul unui evreu, unde trebuie să stea timp de trei nopți, după care se pune în mâncare și i se dă celui care are patima băuturii - Suceava; dacă bucățile de slănină, puse în pod la conservare, încep să aibă pe ele picături de condens (încep *„să lăcrimeze"*) este semn că vremea se va înmoina și va urma ninsoare sau chiar ploaie - Iași (**2.**GOROVEI,p.18; 264).

SMOCHINĂ (fruct de *Ficus carica* - DLRM,p.779)
Cine se visează mâncând smochine este semn că i se va întâmpla o nenorocire - Suceava (NOTE, Băncescu).

SOARE
Soarele ocupă o poziție privilegiată, reprezentând simbolic căldura, lumina, viața, fertilitatea, nemurirea, în antiteză cu frigul, întunericul, moartea, sterilitatea, perisabilul (COMAN,I,p.124). Credința în zori, în ziuă, în apropiata răsărire a soarelui, este un comportament românesc, ca expresie a instinctului vital, ceea ce se menține și în textele funerare ale *Ziorilor*, care sugerează nu doar renașterea, dar și o confuzie dorită între suflet și stihiile lumii; de aici credința că omul care agonizează trebuie păzit să-și dea sufletul în zori, fiindcă aceasta este *„legea din bătrâni"*, deoarece numai cel ce moare în zori scapă de păcate; dintre toate neamurile Europei, numai românii au o credință în auroră, pe toate planurile și sub toate aspectele vieții individuale și sociale, după cum dezvăluie tradițiile și folclorul în genere; când, la Lăsata secului, se face *roata de foc*, feciorii aduc din timp crengi și lemne într-un loc din marginea satului, unde obișnuit se petrec adunările publice, pe o colină sau la poalele acesteia, și aceste grămezi sunt aprinse sâmbătă sau duminică seara; roțile făcute din nuiele împletite și învelite cu paie sunt aprinse și li se dă drumul la vale; este de preferat ca roțile aprinse să ajungă într-o apă, ca să se ude, fiind împerecherea dintre foc și apă de bun augur; uneori sunt roți de car învelite în paie, iar roata care a parcurs cea mai mare distanță îl face pe tânărul care a lansat-o un fel de erou al colectivității; în zonele de câmpie, se fac roți care sunt agățate pe stâlpi, unde ard în timp ce tineretul petrece; în zona Aradului, stâlpul pe care se pun „roțile de foc" este așezat chiar pe malul apei, astfel ca

pătrunderea reciprocă a celor două elemente să se petreacă fizic; dar există și roata de car, prin care se trece o osie și pe care o țin, de o parte și de alta, doi tineri care merg cu ea și au grijă să o rotească, ceea ce dă impresia unui foc cu mișcări spiralate, aici fiind vorba de un rit ce se practică în satele din Bărăgan, pe Valea Ialomiței, la 1 ianuarie; în Banat există tradiția ca fetele și băieții, ce vor să se facă surori și frați de cruce, în sâmbăta lui Sântoader, să taie fructul unui măr în formă de roată și să se sărute prin ea, acest măr-roată fiind încă o indicație care trimite la soare; și în București, asemenea roți din cauciuc aprinse au putut fi întâlnite, la Lăsata secului, și în anii de după ultimul război mondial (BUHOCIU,p.38;69-70). Unele legendele afirmă că Dumnezeu este așezat în soare, care ar fi „ochiul”, altele spun că soarele ar fi scaunul lui Dumnezeu; în soare stau Dumnezeu și Maica Domnului, coroanele lor luminând peste toată lumea; sau că suflarea lui Dumnezeu a dat soarelui ființă; scăpărând cu cremenea într-o piatră scumpă, Dumnezeu ar fi făcut să iasă la început o sabie, apoi o „grămăjoară” rotundă, peste care suflând s-a aprins; așa s-a născut soarele și, pentru el, Dumnezeu a făcut și cerul, pentru a putea fi tras de 12 boi, când urcă, și de 7 iepuri, când coboară; sau, atunci când urcă mai încet la deal, este tras de 20 de bivoli, dar de la amiază încolo este suficient să-l miște un iepure șchiop; uneori este reprezentat ca ființă bărbătească, îndrăgostindu-se de lună, sora sa, și de aceea sunt despărțiți; la amiază și la asfințit stă și mănâncă o bucată de prescură și bea un pahar de vin, are soție, casă, doarme ca orice om, se întâmplă chiar să răcească și atunci îi curge sânge; s-ar fi născut și dintr-un ou, pe care un om l-ar fi închis într-o ladă, sau ar fi chiar creația diavolului, fiind ochiul drept al mamei celor doi necurați, ar fi mânat pe cer de draci, dar aceste motive nu sunt reprezentative, rămânând în esență credința că soarele este sfânt, pentru că luminează și încălzește pământul, fără a nedreptăți pe cineva; soarele ar fi astrul cel mare, luna cel mijlociu, iar stelele ar fi luminile cele mici ale cerului, atât de mici, încât luna, mergând în drumul ei, poate să calce o stea și atunci omul a cărui stea a fost „arsă” moare (VLĂDUȚESCU,p.89-90). Deoarece urcușul soarelui pe bolta cerească este greu, acesta este ajutat de 12 boi, un cal, nouă cai, un bivol, un bivol și un cal, un leu slobod sau 77 de draci care sunt arși, când soarele ajunge la amiază; la coborâre, fiind mai ușor, este ajutat doar de 7 iepuri sau călătorește pe un leu împiedicat; în gândirea lor tradițională, românii consideră ca fiind critice următoarele momente ale călătoriei anuale a soarelui: răsăritul și asfințitul soarelui la solstițiul de vară și la cel de iarnă și la echinocții; bătrânii spun că toate merg după soare; în creațiile populare, soarele apare, aproape fără excepție, antropomorfizat: se trezește dimineața și se odihnește noaptea, are calități umane etc.; *„soarele dimineața, când se trezește, e copil de șapte ani și cât umblă toată ziua și vede răutățile ce se fac pe lume, până seara capătă o barbă albă, până la brâu; mă-sa îl scaldă în lapte dulce și iar se face copil”*; *„soarele e om; acolo, în mare, are soție*; *soarele e cu aripi de foc; aripile lui sunt așa rotunde, că vin laolaltă, de se pare rotund, dar în mijloc este om cu cruce pe spate*; *soarele e flăcău, e curat și neumblat în păcate; pe dânsul tare l-a vrut luna și ea tot se băga în sufletul lui și-l iubea; atunci soarele i-a zis: nu destul ard eu lumea ? dar încă dacă m-aș însura și aș avea copii, ce ar mai fi din oameni ? ar arde lumea cu totul, ar trebui să se prăpădească norodul”*; el este deci bărbatul înțelegător, patronul zilei, verii și al vieții; în concepția arhaică, soarele este supus nu numai întineririi și îmbătrânirii zilnice, ci și nașterii și morții anuale; se naște la solstițiul de iarnă, când este mic ca și ziua, crește și devine suficient de puternic la echinocțiul de primăvară, când ziua este egală cu noaptea, ajunge la plenitudinea forțelor la solstițiul de vară, când ziua este cea mai mare din întregul an, după care ziua scade, soarele scade din puteri, forțele întunericului devin puternice și soarele moare; metamorfozele și vârstele simbolice ale soarelui, exprimate în termeni antropomorfici (naștere, tinerețe, bătrânețe, moarte) sunt ritmurile fundamentale ale vieții pe pământ și punctele de reper ale calendarului popular; la români, în diferitele zone ale țării, momentele principale ale zilei, funcție de mersul soarelui pe bolta cerească poartă următoarele denumiri: răsăritul soarelui: *dimineață, faptul zilei, la ziuă, dis-de-dimineață*; la o treime din urcușul spre miezul zilei: *prânzul mic, prânzișor*; pe la orele 9-10: *prânz, prânzul mare, improor, împroor, năproor* sau *sub-amiază*; la orele 12-13: *de amiază,*

amiază, în amiază, nămiază, prânz la cruce, în răscruce, în răscrucile cerului; la apus: *chindie, cina mică, la toacă, la asfințit, soare-apune, scăpăratul* sau *scăpătatul soarelui*; *„soarele numai la amiază drept se odihnește, atâta cât ai clipi din ochi, atâta e odihna lui și apoi, cât e ziua și noaptea de mare, tot merge și merge; de aceea, când e soarele drept la amiază, trebuie și omul să se odihnească, e păcat să lucreze; la fel la miezul nopții"*; în mentalitatea arhaică, între înhumarea morților și punerea semințelor în pământ se stabilesc relații directe, de analogie, scopul fiind germinația și continuarea vieții, înmormântarea și, în unele zone, semănatul se fac luând în considerare faza de urcare sau de coborâre a soarelui pe boltă; înmormântările se fac și astăzi numai după-amiază, ca mortul să prindă faza de odihnă a soarelui, cu șanse mici de reîntoarcere; din contră, pentru semănat, vremea cea mai bună este pe la amiază (**12.**GHINOIU, p.31;44;60; 210). Prestigiul tutelar de care se bucură soarele a determinat o serie întreagă de credințe, care reflectă în totalitate respectul ce trebuie să i se acorde, fiind tratat chiar, în mentalitatea tradițională, ca un personaj cu aură sacră, impunând astfel din partea oamenilor un cod comportamental de excepție; în acest sens, este indicat ca omul să se scoale înainte de răsăritul soarelui, fiind păcat să fie găsit dormind - Suceava; se spune că soarele, în mersul lui pe bolta cerească, este tras până la prânz (ora 8-9) de către doi bivoli, până la amiază (ora 12-13), de un bou, până spre seară (ora 16-17) de o căprioară, iar până la asfințit de un iepure șchiop, după care el trece pe lumea cealaltă - Galați;Tecuci; copilul trebuie să fie scăldat dimineața numai după răsăritul soarelui, iar seara mai înainte de asfințit, ca la bătrânețe să nu-i slăbească vederea, sau, dacă este scăldat după asfințit, prinde să plângă continuu și nu mai poate dormi - Suceava; până nu e botezat, rufele copilului să nu fie uscate la soare, ca acesta să nu se ardă, când mai târziu va umbla prin soare, dar nici nu este bine să le apuce asfințitul afară, pentru că devine plângăcios; în cazul că totuși albiturile au rămas atârnate, mama le va introduce în casă numai după ce le va scutura deasupra focului - Muntenia; timp de un an, soarele să nu apună pe hainele copilului, pentru că se îmbolnăvește de spaimă - Suceava; după apusul soarelui, nu se scoate copilul din casă, dacă se dorește să nu i se întâmple o nenorocire în viitor - Suceava; nici nu este bine să fie lăsat să doarmă în timp ce soarele apune, pentru că nu va mai dormi noaptea - Bucovina; copilul care se uită drept în soare va fi prea frecvent îndrăgostit - Bacău; fetele care merg să se spele la râu până în răsăritul soarelui să o facă pe partea de mal orientată spre acel loc și să rostească: *„După cum așteaptă oamenii ca să răsară soarele, așa să mă aștepte și să mă dorească și pe mine flăcăii"* - Botoșani; să nu se mănânce la asfințitul soarelui, pentru că se fac bube la gură - Dolj, sau va avea dureri de cap cel ce o face - Vâlcea, sau i se spuzește gura - Teleorman;Ialomița;Galați; Suceava; cel ce lucrează seara trebuie să se oprească din muncă, să aștepte asfințitul soarelui și apoi să continue - Ialomița; după apus, ciobanii nu mai vând produsele lor, în credința că le vor muri din oi - Muntenia; cine va cânta la apusul soarelui face bube în cap - Vâlcea; cine doarme în timp ce soarele apune va avea dureri de cap - Tecuci;Iași; sau se îmbolnăvește - Suceava; cu siguranță este hoț cel ce poate să se uite câtva timp la soare - Ialomița; să nu se arunce niciodată gunoiul către soare, pentru că, pătându-i-se fața, se supără arzând vara semănăturile și iarna dând frâu liber gerului - Iași; sau chiar orbește cel ce îndrăznește a nesocoti interdicția - Bihor; să nu se mături duminica dimineața în fața soarelui, pentru că *„se colbuiește fața sfântului soare"* - Galați; după ce mătură, fetele să nu arunce gunoiul spre soare, dacă vor să se mărite mai repede - Muntenia;Tecuci; nu este bine să se scoată gunoiul din casă după asfințitul soarelui - Muntenia; Suceava, pentru că nu mai vin vacile la viței - Iași; sau pentru că aduce pagubă - Ialomița; să nu se arunce gunoiul spre răsărit că este păcat - Vâlcea; să nu se lase oalele la soare, pentru că vor mirosi urât când se va fierbe din nou în ele - Teleorman; să nu se mănânce la asfințitul soarelui, pentru că se fac bube la gură - Dolj; sau va avea dureri de cap cel ce o face - Vâlcea; sau i se spuzește gura - Teleorman; Ialomița;Galați;Suceava; când răsăritul și apusul se produc pe timp senin, va fi vreme frumoasă, iar timpul se îndreaptă, dacă la asfințit soarele „se uită înapoi" - Suceava; dar, în Bucovina, „privitul înapoi" al soarelui înseamnă că timpul va deveni ploios; dacă

sunt trei sori pe cer este semn de mare încordare între mai marii lumii - Iași; când se zăresc trei discuri solare pe bolta cerească sau apusul se petrece în nori înseamnă că vremea se va schimba în rău - Vaslui; uneori, la asfințit, se observă un soare dublat de încă un disc; dacă acest disc se află în stânga soarelui, va fi timp friguros, iar, de este în dreapta, este semn că se va înmoina - Vaslui; este semn de ploaie, dacă soarele arde tare - Tecuci; Neamț;Bucovina; același fenomen se va petrece, dacă are halou în jurul discului său - Bucovina; dacă a fost noros și a plouat, iar, la asfințit, soarele se arată roșu este semn că timpul ploios va mai dura - Bucovina; femeia gravidă să nu arunce niciodată gunoiul spre soare, fiindcă va da naștere la gemeni - Țara Oltului; scutecele copilului să nu fie uscate la soare și nici să fie lăsate afară după apusul soarelui, fiindcă este păcat, ci să fie uscate în casă până ce pruncul face opt zile de la nașterea sa, dar se mai crede că nu este bine ca scutecele copilului să fie lăsate la uscat afară timp de șase săptămâni, pentru că noaptea umblă măiestrele, care pot poci pruncul; în caz că scutecele copilului sunt luate noaptea de afară, să fie trecute de trei ori pe deasupra focului, pentru ca toate relele adunate în scutece să se scuture în foc - Țara Oltului; nu se deapănă fusele pe rășchitor la apusul soarelui de către gospodinele care au în proprietate oi, fiindcă înnebunesc oile - Țara Oltului; copilul care se uită insistent drept în soare va fi mare iubăreț la maturitate - Galați; dar va duce frig iarna omul care se uită în soare - Galați; sau îl va durea capul pe cel care, atât la răsăritul, cât și la apusul lui, se uită în soare - Țara Oltului; se spune că nu va mai face avere cel pe care îl apucă răsăritul soarelui în pat - Galați; nu se aruncă gunoiul din casă în direcția soarelui, pentru că este pericol să orbească omul care o face - Bihor; gunoiul să nu fie aruncat în direcția soarelui, nici când răsare, nici când apune, pentru că slăbește vederea celui care nesocotește acest sfat - Suceava; după apusul soarelui, nu se scoate copilul afară, pentru că i se poate întâmpla o nenorocire - Moldova; poate să aibă accese de plâns și să nu mai poată dormi copilul care este scăldat după apusul soarelui - Suceava; dacă discul soarelui, la răsăritul lui, are protuberanțe laterale, ca niște urechi, este semn de secetă mare - Moldova; când plouă cu soare, se zice că necuratul își bate femeia; când soarele asfințește roșu este semn că a doua zi va fi vânt, iar când apune în nor este semn că a doua zi va ploua; sfântul soare înspăimântă și ploile, pe care tot diavolul le trimite exact când nu este nevoie de ele, spune un descântec din Neamț; se crede că eclipsa de soare este rezultatul mâniei dumnezeiești și că de fapt soarele este mâncat de vârcolaci (credință similară și în cazul eclipselor de lună), iar apele se prefac în sânge; se spune că eclipsele prevestesc catastrofe, războaie, secetă, epidemii, foamete, toate cu atât mai distructive, cu cât fenomenul astronomic este deosebit de rar; pentru contracararea răului ce s-ar putea să vină, oamenii aprind, la casele lor, lumânări, flori păstrate de la Denia Prohodului (Vinerea Mare) și tămâie, fac rugăciuni și mătănii în fața icoanelor, trag clopotele la biserici, toate în speranța că Dumnezeu le va ierta păcatele și le va da lumina, fără de care tot ce este viu ar muri; dar, datorită rarității fenomenului, gândirea tradițională românească nu a dezvoltat un complex coerent de credințe în acest caz, fiind evidentă similitudinea acestora cu acelea colportate în cazul sfârșitului de secol și de mileniu, dimensiune temporară de care nu este conștient decât atunci când informația îi este servită din exterior și care îi trezește o imagine apocaliptică difuză (**2.**GOROVEI,p.15;28;29;42;59;81;107;108;109;123;132; 134;174;175;178;196; 211;215;216;251; 262-264;265;266;267;**3.**p.172; GOLOPENȚIA,p. 88;96;119;133;PRESA;NOTE,Antonescu). În dimineața Anului Nou, fetele, stând în picioare, cu mâinile la piept și cu fața la răsărit, rostesc o invocație către soare, în care acesta este chemat să răsară pe satul lor și să le facă trupul frumos - Moldova; dacă soarele sau luna au în jurul lor halou strălucitor, dacă norii la apusul soarelui au culoare galbenă, dacă negura este deasă și întunecoasă, urmează neapărat vreme ploioasă; dacă soarele și luna strălucesc curat, dacă seara, spre răsărit, se vede curcubeul, dacă negura este albicioasă și norii au culoare trandafirie, a doua zi cerul va fi senin - Transilvania; dacă seara, când soarele apune, este frumos și senin, este semn de vreme bună a doua zi; când seara, la apusul soarelui, norii sunt roșii, este semn că vremea se va schimba, că va urma vânt și furtună; când soarele arde prea tare, înseamnă că va ploua - Bucovina (**2.**MARIAN, I,p. 86;111). În Maramureș,

noul născut este închinat soarelui, rostindu-se următoarele versuri: *„Mândru Soare, Mândru Soare,/Răsai cu 44 de răzișoare,/Da' nu răsai numa' pă Țibleș, ori pă Tău,/Răsai pă capu' și trupșoru' coconului meu!Și din cap până-n picioare,/Să strălucească ca tine, Mândre Soare!* (PRESA). Primăvara, primul gospodar ieșit la arat este sărbătorit printr-un obicei numit *„Tânjaua"*; sărbătoritul, sfatul bătrânilor, familia gospodarului, feciorii satului formează un alai, care înconjoară țarina de trei ori, după care se opresc, așezați în semicerc, cu fața la soare, jugurile sunt lăsate jos, sărbătoritul se ridică în picioare, mulțimea se descoperă și apoi se lasă o liniște desăvârșită; cu brațele larg deschise, cel care conduce alaiul (*pogonici*, un membru al sfatului bătrânilor) rostește puternic: *„Mândre Soare călător,/Apleacă-te pe ogor,/Și-ncălzi semințele,/Să rodească holdele!"*; nu este bine să se arunce gunoiul din casă după asfințitul soarelui, nici să se mături, pentru că înseamnă să se arunce tot ce a fost strâns bun peste zi; nu se aruncă gunoiul spre soare, nici când răsare, nici când apune; să nu se doarmă în timp ce soarele apune, fiindcă îl va durea capul pe cel care o face; este bine să nu se privească la soarele din apă, când apune, pentru că se capătă *„orbul găinilor"*; nu este voie ca soarele să fie arătat cu degetul - Maramureș (BOGDAN,p.11-12;47;91-92;95;103;109). În Bihor, înjurătura de soare este așezată pe treapta cea mai înaltă pe scara gravității acestui fel de imprecații, iar în Țara Oltului se crede că soarele este *„ființa cea mai mare cerească; soarele e mai mare decât toți; el e tatăl nostru"* (NOTE,Antonescu). Tot în Bihor nu există bocitoare de profesie, ca în alte zone ale României, *văietatul* având loc numai de la răsăritul soarelui și până la apusul acestuia, când, odată cu căderea întunericului, oamenii se adună la priveghi, iar jocurile de priveghi se desfășoară ca și cum s-ar participa la o ultimă petrecere cu mortul (GODEA,p.91-92). Până la șase luni, copilul nu este bine să fie prins de asfințitul soarelui afară din casă, pentru că plânsul se prinde de el, devine închis la fire și fără curaj în viață; după moartea unui om, este chemat tâmplarul, care ia măsura pentru confecționarea *copârșeului* (sicriu) din lemn de brad; când apune soarele, se aprinde în casă o lampă, care arde până dimineața, la răsăritul soarelui, ca să fie lumină permanent în casă; tot la apusul și răsăritul soarelui, mortul este „cântat" de către femei care știu să practice bocitul celor decedați - Țara Hațegului (CLOPOTIVA,II, p.409;429). Cine privește la soare, când acesta răsare, văzându-l deci neîntreg răsărit, este lovit de dureri de cap, care pot dura până după amiază, sau mai mult; ca să-i treacă, se descântă de *soare sec*, alegându-se nouă pietricele albe, care se pun într-o strachină cu apă curată din râu sau dintr-o fântână, se descântă deasupra străchinii și apoi pietricelele se așează pe locul dureros; când durerea nu cedează, se repetă descântecul în trei dimineți consecutiv, pe nespălate; bolnavul și cel ce descântă se duc la marginea unei ape sau lângă o fântână și acolo se rostește descântecul, apoi bolnavul se spală cu apa luată, iar ce rămâne, împreună cu pietricelele se aruncă într-un loc curat - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.134). Starea impură nu este compatibilă cu soarele, de aici și unele interdicții și anume să nu se arunce gunoiul spre soare, să nu fie văzută lehuza de soare; „dalbul de pribeag" este rugat, în bocete, să nu ia *„calea apelor"*, pentru că ele sunt *„neîntorcătoare"*, dar să ia calea soarelui, pentru că el este *„întorcător"* - Gorj (**10.**ȘTIUCĂ,p.61). Se crede că nu este bine să plouă cu soare, fiindcă este rău de mană; dacă soarele răsare printre nori lungi, ca niște caiere de lână, va ploua în acea zi; de asemenea va ploua, când soarele arde puternic dimineața; când soarele apune într-un nor roșiatic, a doua zi va bătea vântul - Teleorman (**2.**CHIVU,p.247-248). Când, la apus, soarele se uită înapoi, în ziua următoare vremea va fi frumoasă, senină - Bârlad (BĂLĂNESCU, p.261). Soarele este mesager al dorului, ca și luna, deoarece poziția lui îl face să poată vedea tot ce este pe pământ; soarele și luna sunt și primii amanți, primii îndrăgostiți ai lumii etno-folclorice, este adevărat, o iubire incestuoasă, dar îndrăgostiți exemplari, el fiind întruchiparea iubitului, iar luna fiind întruchiparea iubitei (EVSEEV, p.77-78;86). Există tendința etnografilor de ieri, perpetuată și astăzi, de a explica totul prin prisma unui așa-zis *cult al soarelui*, ca moștenitor al unui cult mai vechi al vegetației, care tinde să devină preponderentă și să subordoneze întreaga cultură țărănească; oamenii consideră că darurile solare de care se bucură ei sunt produsele pământului cultivat, ale gospodăriei, grâul, porcii, galbenii,

pentru că aceștia sunt galbeni sau din aur, ca și soarele (HERSENI,p.209;216-217;283). Cultul solar se întâlnește pe o fâșie îngustă, oblică și continuă, acoperind mapamondul de la sud-est și până la nord-vest, trecând deci peste teritoriile celor mai vechi și statornice civilizații: arhipelagurile Pacificului, Peninsula Indoneziană, India, Orientul Mijlociu, Egiptul și toată partea sudică a Europei, până la coastele Atlanticului, inclusiv Insulele Britanice, și continuă, în cele două Americi, cu Peru, Mexic și Chile; două sunt abaterile geografice de la această unitate teritorială: se mai întâlnește în Madagascar și în sud-estul Australiei și iar în marile insule ale Indoneziei; în China, Siberia, Europa nordică, Africa centrală și sudică, precum și în vaste porțiuni ale Americilor se întâlnește extrem de rar; în unele civilizații (Egipt, India, Orientul Mijlociu, Grecia), cultul solar ajunge la forme antropomorfizate, în timp ce, în celelalte ținuturi, el rămâne la cunoscutele forme simbolice-geometrice de bază ale cercului și rombului; marile zeități solare, Ra, Vișnu, Mithra, Apollo, reprezintă treapta cea mai de sus a evoluției cultului solar, care a constituit, în etapele de început ale civilizației umane, prima mare religie de caracter universal; simbolul general al soarelui la toate popoarele este cercul tăiat de cruce, așa cum apare la popoarele slave; alături de această imagine mai apar discuri, romburi, cruci de diferite tipuri, rozete; în epoca fierului, Zamolxis este cunoscut ca zeu al luminii, Herodot scriind despre „Geții care trag cu arcurile în cer, atunci când e furtună, spre a ajuta zeului suprem să alunge demonii întunecați care-i ascund fața”; motivele solare sunt prezente în număr mare în ceramica medievală românească: pe fragmente provenite de la Curtea de Argeș, sec. XIV-XV, sunt figurate spirale, rozete solare; în Moldova, plăci ornamentale de la Cotnari, sec. XV, sunt decorate cu rozete simple sau complexe; ulcioare de la Suceava, sec. XV, au un decor sgrafitat cu romburi concentrice, marcate cu patru puncte; tipare de gresie din aceeași localitate, dar din secolul următor, poartă de asemenea rozete înscrise în cerc, formând sisteme complexe asemănătoare cu cele de pe lăzile de zestre bucovinene; repertoriul semnelor din ornamentica tradițională actuală poartă denumiri cum ar fi acestea: *zăluța, coarnele berbecului, vârtelnița, roata, crucea*, reprezentând toate străvechi motive solare, răspândite și numite astfel în toate regiunile țării; de un deosebit interes este denumirea de *cai* dată unor motive, care în stilizarea lor perfectă reproduc capetele afrontate a doi cai, precum și atribuirea aceleiași denumiri (*patru cai*) crucii frânte, sau vârtelniței cu patru brațe, simbol al soarelui, care, în cele mai vechi culturi ale omenirii, a fost totdeauna asociat cu cursa diurnă a cailor ce trag carul de foc al zeului luminii; acest aspect este cu atât mai important cu cât el se înscrie într-un spațiu mult mai larg, incluzând Valea Jiului, Țara Hațegului, Ținutul Pădurenilor, Banatul, Munții Apuseni și Oltenia, în care semnele solare prezintă o mare densitate în ornamentica populară; intrarea în curte, pe poarta gospodăriei, se face sub semnul rozetei solare de diferite tipuri; în numeroase regiuni ale României, porțile sunt monumentale, lucrate din trunchiuri enorme de stejar sau brad, admirabil împodobite cu crestături adânci; adevărate arcuri de triumf țărănești, late până la 7 m și înalte de 4 m; porțile din Gorj, Muscel și Buzău, Maramureș și Ciuc, Bran și Suceava sunt decorate cu rozete și torsade; în alte zone, Prahova, Cluj, Hunedoara, Bihor, Brașov, Iași, porțile mici sunt și ele marcate cu diferite feluri de semne solare, în principal rozete; pe porțile din Transilvania, cu deosebire în Maramureș și Cluj, rozetele solare, cercurile cu cruce înscrisă, vârtejurile apar într-o foarte caracteristică îmbinare cu arborele vieții, puternic stilizat (Maramureș) sau cu arborele vieții-glastră cu flori (Cluj); tradiția împodobirii porților cu rozete solare este vie și astăzi, porți recente fiind decorate cu acele semne; uneori și frontul spre stradă al gardurilor de scândură este ornamentat cu rozete sculptate; de asemenea, fațada și intrarea în casă sunt și ele marcate de aceleași semne solare; rozete, vârtejuri sunt cioplite deasupra ușii și la ferestre, sau chiar pe tăblia ușii în Maramureș, Cluj, Suceava, Prahova; la locuințele semi-îngropate, intrarea este împodobită cu varianta rombică a semnelor solare: cercuri înscrise în romb, romburi concentrice, mari X-uri încastrate în cercuri, conturul fiind alcătuit din „funii” (torsade) groase, scoase în relief; în ansamblul decorativ al unor astfel de intrări apar și imagini ale crucii și ale feței omenești; tot în acest spațiu (Dolj, Teleorman, Olt, Vlașca) și sistemele decorative în tencuială prezintă cercuri și

rozete înscrise în pătrate, dispuse pe mari panouri ce încadrează ușa și străjuiesc colțurile casei; în Banat și Bihor, aceleași motive decorative sunt prezente pe frontonul caselor; motivele solare sunt prezente și la biserici, la cruci și la troițe, unde și forma lor prezintă cruce înscrisă într-un cerc (Oltenia, Muntenia, Transilvania); obiecte mici, de cult, ilustrează aceeași combinație între cruce și cerc; este de observat că sincretismul operat pe plan decorativ între cultul creștin, dendrolatric și cultul solar este prezent pe multe edificii religioase, semnele solare pătrunzând și pe pietrele de mormânt nu numai românești, dar și pe cele evreiești din Moldova; aceleași motive sunt prezente și în interioarele țărănești: pe grinda principală a casei (rozete, romburi, pătrate hașurate, X-uri), pe stâlpii de sprijin ai coșului de la cuptorul înalt, pe chingile de susținere a paturilor suspendate (Suceava), pe mobilier (lăzi de zestre, dulapuri, cuiere, mese) cruci, rozete, romburi; la scaune, spătarul este fasonat în formă de roată; la un dulap din Moldova (Huși), pe uși este sculptat un străvechi motiv solar, alcătuit din două perechi de capete stilizate de cai afrontați, îmbinați într-o mișcare spiraloidă; pe țesăturile de interior, care au un rol decorativ important, sunt înfățișate motivele rectilinii închise (pe baza rombului) sau deschise (pe baza meandrului simplu sau dublu); până astăzi, rombul este numit *roată*, ilustrând transpunerea cercului în țesătură, din cauza tehnicii specifice; în Oltenia, Muntenia și sudul Transilvaniei, un covor caracteristic, de foarte veche tradiție, țesut exclusiv în romburi concentrice, care se continuă la infinit, se cheamă *scoarță cu roate*; în Ținutul Pădurenilor, unul din motivele principale de pe cămășile femeiești se numește *roata mare*, fiind un romb umplut cu meandre; alte motive solare se întâlnesc pe covoarele moldovenești, maramureșene, din Ținutul Ciucului, bănățene, bihorene și hunedorene, alături de cele oltenești și muntenești; la fel pe ștergare, unde întâlnim meandre, X-uri, cruci frânte, iar coloritul este redus la roșu, negru, vânăt, cele din Brașov, Hunedoara, Bihor și Banat având o compoziție ornamentală și cromatică deosebită; pe ceramica tradițională actuală se practică ornamentele de sorginte solară în aproape toate centrele din țară: în Muntenia, centrele Horezu, Oboga, Vlădești, Curtea de Argeș, Petrești, în Maramureș, Bihor, Banat, centrele Vama, Leheceni, Biniș obișnuiesc să decoreze produsele lor cu spirală simplă, valul, meandrul, cercul; romburi concentrice și spirale rectangulare apar la Bâra-Călugăra din Moldova, X-uri și cruci la Vadul Crișului, Vama și Tohani (în Transilvania); motivele curbilinii, așezate în așa fel încât să formeze vârtejuri cu trei și mai multe brațe, sunt specifice ceramicii de Bihor; ca organizare generală a decorului ceramicii românești este caracteristică dispunerea sa radiară și folosirea punctelor; pe furcile de tors apar cercuri, roți, cruci, meandre, cruce înscrisă în pătrat, zig-zaguri și inele; pe fuse și prisnele, se întâlnesc rozete de o mare varietate; pe cutea de gresie, specifice sunt semnele circulare și rectangulare; pe păpușare (în Moldova și Carpații Meridionali) caracteristice sunt cercurile, rozetele, pătratul cu crucea, X-uri și cârlige; cercul tăiat în patru (semn apărător), volute afrontate câte două, sub forma „coarnelor berbecului”, sunt dispuse pe vasele de lemn, în special pe căuce; cercurile și rozetele apar pe mânerele de lemn ale baltagelor, topoarelor și cuțitelor; pe cornurile de praf de pușcă sunt frecvente vârtejurile, rozetele și complexele de romburi concentrice, iar pe fluiere ornamentele sunt alcătuite din cercuri și rozete; în ceea ce privește piesele textile ale costumului popular, motivele solare sunt amplasate în special pe acoperămintele de cap, pe pieptul și mânecile cămășilor, pe țesăturile ce înfășoară corpul, pe podoabele pentru gât, mâini și mijloc, pe piesele din piele, pe scurtele brodate, lipsind în schimb de pe cojoacele mari și de pe hainele lungi din postav; pe glugile păstorești apar motive solare colorate numai în zonele Hunedoara și Brașov; în celelalte zone, sunt specifice doar semne rudimentare în negru: cruci, cârlige curbe sau drepte și cercuri tăiate în patru; pe o glugă din Moldova, desenul solar este clar: pe o parte este figurat soarele, tăiat în patru și cu raze, pe cealaltă parte este brodată semiluna și o stea; la conciuri și cepse, decorul este exclusiv solar (în Banat și Hunedoara), același aspect fiind întâlnit și pe năframele din Moldova; în fine, ouăle încondeiate se bucură de același sistem decorativ (PETRESCU,p.12-14;20-21;26;28;32-38). Soarele stilizat se întâlnește deopotrivă și în colinde, și pe scoarțe, și pe lăzile de zestre (URSACHE,p.11).

De remarcat că uneori soarele apare în ipostaze antropomorfe anturând, împreună cu luna, arborele vieții, de așa manieră încât „axis mundi” taie câmpul ornamental în două părți egale ca suprafață, iar soarele și luna sunt așezați de-a stânga și de-a dreapta acestui ax; soarele apare pe vasele ceramice, în special pe farfurii, ocupând centrul acestora, figurat antropomorf, cu raze dispuse sub formă de unghiuri ascuțite, câte 6-8 (Horezu, Oboga, Maramureș); pe porți (Rozavlea-Maramureș), soarele și luna apar antropomorfizați; la fel pe ștergare, pe lăzi de zestre, pe spătarele lavițelor și scaunelor, pe frontonul caselor; în basme, soarele apare, împreună cu *„luceferei”*, pe costumația eroilor (NOTE,Antonescu). Soarele este simbol al primăverii, al vieții, al triumfului binelui asupra răului, al luminii asupra întunericului; când, în ornamentică, este figurat rotund din cercuri concentrice și cu raze, el este denumit *„soare de vară”* (ZAHACINSCHI,p.41). Visarea unui soare roșu înseamnă pericol apropiat; nu este bine nici când este visat soare întunecos; înseamnă reputație pătată pentru cine visează soare luminos; când este visat căzând din cer, este semn că va muri o personalitate; va primi promisiuni seci cel care visează soare lucind în apă; îi vor aduce noroc alții celui care vede în vis soare; va petrece în mare veselie cel care visează soare răsărind; dar va primi o veste proastă cel care visează soare apunând; visarea unui soare acoperit cu nori semnifică viață liniștită și chiar câștig - Bucovina (NOTE,Băncescu).

SOARTĂ

Se crede că omul nu este stăpân pe viața sa, ci îndeplinește voința Celui de Sus, care este înscrisă în Cartea de Taină, unde fiecare individ își are *scrisa* lui; cartea în care sunt scrise viețile tuturor oamenilor se află într-o chilie de piatră, în Munții Galaleului, de unde izvorăște un râu sfânt; în chilie este o masă, săpată în piatră, acoperită cu un covor superb, iar deasupra se află așezată cartea; în chilie nu pot intra decât cei care nu au corp, adică numai duhurile curate; la nașterea fiecărui om, apar ursitoarele care stabilesc destinul fiecăruia, însă nimeni dintre cei care sunt martori nu are voie să le privească sau să le asculte ursita; dar oamenii, curioși să afle dinainte care le va fi soarta, încearcă pe toate căile să-și afle *scrisa*, drept pentru care recurg la vrăjitoare și dezlegătoare, care pretind că pot descifra destinul oamenilor, practică repudiată, dar fără rezultate deosebite, de oamenii bisericii creștine și de dogmele religioase; soarta se poate afla în bobi, în ulcică, în palme, în zațul de cafea, în ghioc, în oglindă, în cărțile de joc etc.; în mod obișnuit, sunt curioși care le va fi soarta sau *datul* tinerii, în special fetele, care vor să știe cu cine și când le va veni rândul la căsătorie, în care scop fac tot felul de vrăji; din această pricină, practicile privind mai ales aducerea grabnică a iubitului sunt deosebit de numeroase, precum și descântecele care le însoțesc; de pildă, fetele îngroapă șnurul folosit la legarea părului, marțea noaptea, la rădăcina unui soc; goale complet și cu părul despletit, fără să scoată o vorbă tot drumul și fără să se uite înapoi, atât la ducere, cât și la întoarcere, trebuie să ducă un cuțit, o opincă, o bucată de pânză și o monedă, iar cu partea netăioasă a cuțitului trebuie să taie socul, rostind și un descântec, în speranța că ursitul se va arăta în curând; puțini sunt însă cei sau cele care pot suporta un asemenea tratament, iar cei care se simt fermecați recurg, la rândul lor, la descântece de desfăcut vrăjile (PRESA). Despre feciorii care rămân neînsurați, pentru că sunt prea urâți și proști sau prea pretențioși, se spune că au *ursita mică*, sau că *le-a murit ursita*; în Bucovina, se numesc *burlaci*, feciori sau flăcăi *tomnateci*, feciori sau flăcăi bătrâni, feciori bătuți de brumă sau oameni răsuflați; acești flăcăi, a căror ursită este mică, adică ursita lor s-a născut mult mai târziu decât ei, trebuie să aștepte până le crește ursita mare, ca să fie bună de măritat, și de aceea, fiind nevoiți să aștepte atâta vreme, îmbătrânesc; când însă ursita a crescut mare, deși sunt bătrâni, totuși se însoară; acei feciori, care însă nu se însoară niciodată, fiindcă le-a murit ursita sau n-au avut deloc ursită și ajung să moară ei înșiși tot neînsurați, sunt, mai ales dacă au avut un comportament lăudabil, foarte buni la Dumnezeu, pentru că ei, cât au trăit, nu au știut ce este bine și ce este rău în lume; alții cred însă că acești feciori sunt păcătoși, nefericiți, morți cu sufletul și cu trupul și nici la a doua Înviere nu vor avea soție (**3.**MARIAN,I,p.21). Serie simbolică: *marți*

(noapte)-*nesocotire vestimentară și trupească-muțenie-soc-cuțit-încălțăminte-pânză-monedă*.

SOC (*Sambucus nigra* - DLRM,p.780)
Arbust de mici dimensiuni, cu scoarța cenușie, cu flori albe dispuse în corimbe ramificate, cu fructe în formă de boabe negre, lucioase; din flori se prepară un ceai medicinal cu proprietăți sudorifice, iar scoarța, fructele și rădăcina au efecte diuretice și laxative și se întrebuințează și în medicina populară (ȘĂINEANU,V,p.143). Unele legende afirmă că diavolul a venit cu un lemn de soc și a furat din focul pe care îl făcuse Dumnezeu; de aceea socul nu se pune niciodată pe foc, pentru că este lemnul necuratului - Suceava; alte legende narează cu totul invers, afirmând că focul a fost inventat de diavol, iar Dumnezeu a venit și s-a jucat în jar cu un băț de soc; un cărbune i-ar fi intrat în lemn și astfel a avut și Dumnezeu foc; de atunci, bățul acela de soc mai poartă denumirea de *„cârja mitropoliților“* - Suceava (VLĂDUȚESCU,p.82-83). În noaptea Anului Nou, fetele se duc la o tufă de soc, unde rostesc o invocație prin care cer arbustului să plece în lume, să-l caute și să le aducă ursitul; invocația are și ton de blestem, în cazul în care feciorul indicat nu vine - Maramureș; se crede că nu este bine să se arunce în foc lemn de soc, pentru că, în caz contrar, îl vor durea măselele pe cel ce o face - Maramureș; Suceava;Bucovina (**2.**GOROVEI,p.91;215; BOGDAN, p.99; 121). Se mai crede că Baba-Coaja omoară copiii nebotezați și le ascunde sufletele în tufișuri de soc, unde stau până le putrezește corpul; din această cauză, oamenii nu sapă sau nu taie cu plăcere socul - Transilvania (**3.**MARIAN,II,p.24-30). v. BABA-COAJA.

SOCRU (SOACRĂ)
Dintre perechile de socri (ai mirelui și ai miresei), cei ai mirelui (socri mari) au cea mai mare importanță, lor revenindu-le un rol esențial în cadrul momentelor „de trecere“ din timpul nunților; „socrii mici“ dețin un rol secundar și, din această cauză, dezvoltă conotații minime la nivelul mentalităților tradiționale; astfel, când mireasa sosește la casa mirelui, ea nu se dă jos din car până nu vine soacra să o ia - Vâlcea; se crede că, dacă vine soacra ca oaspete într-o casă și îi găsește pe cei din familie luând masa, atunci ea va trăi încă mulți ani - Bucovina (**2.**GOROVEI,p.141;252). Cine își visează socrii înseamnă că va avea ceartă în familie - Suceava (NOTE,Băncescu).

SOLDAT v. MILITAR.

SOLOMONAR
Vrăjitor despre care se crede că ar stăpâni fenomenele meteorologice și, totodată, persoană care, având noțiuni de astronomie, prevestește vremea și întocmește calendare; termenul dezvoltă o familie de cuvinte, cu bază în semnificația *vrajă*: *a solomoni* = a fermeca, a vrăji; *solomonie* = vrăjitorie, farmec, vicleșug, șiretlic; *solomonit* = vrăjit, fermecat (ȘĂINEANU,V,p.151). Este important de făcut o distincție: vrăjitoare sunt femeile, în general, iar vrăjile de toate felurile intră în ocupația acestora; poporul acceptă această îndeletnicire ca pe o meserie și nu dezvoltă în jurul ei și a persoanelor care o practică credințe și simboluri; este adevărat că există și vrăjitoare ipostaziate în duhuri malefice, ca întruchipare feminină a urâtului și a răului, iar această realitate percepută în basme face parte dintr-o altă categorie semantică, având multe afinități cu ipostazele *Mumii-Pădurii*; bărbații, în schimb, se dedau mai puțin la această meserie și atunci ei sunt mai totdeauna solomonari, adică au puterea de a opri ploile și grindina și de a le mâna pe alte locuri, pe alte ogoare; spre deosebire de vrăjitoare, poporul investește pe solomonari cu puteri supranaturale, crede despre ei că au puterea de a provoca sau împiedica diverse fenomene naturale, pentru că solomonarii se pricep la astronomie, fac calendare și prevestesc vremea; mai mult, se spune despre ei că învață meșteșugul sub pământ, timp de șapte ani, iar atunci când ies de sub pământ spun niște descântece și îndată le apare înainte un balaur; cum încalecă pe balaur, îngheață toate bălțile și iazurile, iar gheața se pornește după solomonari și cade pe toate

semănăturile pe unde umblă aceștia sau pe unde au ei ciudă să se deplaseze; poporul mai crede că solomonarii posedă o carte în care se găsește toată puterea și știința lor; cartea aceasta o învață solomonarii la școala din cetatea Babariului, dar nu toți ies de acolo solomonari, ci numai unul din șapte - Transilvania (**3.**GOROVEI,p.116;497). Oamenii spun că atunci când vine ploaia cu grindină, vin și solomonarii, iar aceștia strigă mereu, mânând norii, ca ogoare și lanuri să fie ferite, locuri ale unor săteni care se roagă într-o anume zi a anului; iar norii își aleg cărările după cum le indică solomonarii; aceștia vin călare pe balauri, care au aripi și zboară; nu vin călare nici pe țapi și nici pe berbeci - Maramureș (BOGDAN,p.107). Solomonarii sunt principalii magicieni din credințele populare românești, iar solomonăria apare ca o asociație secretă de inițiați în magia meteorologică, pretinzându-se totodată atotștiutoarea tainelor lumii, însuși numele lor descinzând de la regele biblic Solomon, considerat ca fiind cel mai înțelept om de pe pământ; solomonarii sau *șolomonarii* (*zgrimințași* în Țara Moților) sunt deci niște vrăjitori meteorologici populari; sunt selecționați din medii foarte diverse, dar care au o anumită vocație, deoarece devine solomonar cel mai mic dintre șapte frați călugări; învățământul lor, aflat sub pământ, durează șapte ani - Neamț; acolo ei învață toate limbile ființelor vii, toate tainele naturii și toate formulele magice, farmecele și vrăjile; acolo nu sunt primiți decât câte zece ucenici și dascăl este diavolul însuși; după șapte ani de învățătură, diavolul își oprește doar un ucenic și acela devine apoi solomonar; călare pe un balaur, el se suie în nori, de unde îndrumă ploile, furtunile și grindina; după credințele locuitorilor din Țara Moților, solomonarul apare mai întâi călare pe o iapă albă, caută un anumit iezer și de acolo îl invocă pe balaurul care îl va transporta ulterior; există și un portret al lor: nu-și mărturisesc profesiunea în fața oamenilor, dar aceștia îi pot recunoaște ușor, pentru că au înfățișare îngrozitoare, ochi roșii bulbucați, fruntea lată și încrețită, piept lat, trup puternic, statura mijlocie ori mică; au două cozi, una alcătuită din pene și amplasată la subsuoară, cea de a doua în prelungirea șirei spinării; toată înfățișarea le este de oameni sălbatici, cu păr zburlit și aspru ca acela al porcului; hainele lor sunt murdare și numai petice; de multe ori umblă îmbrăcați, chiar și în mijlocul verii, cu șapte pieptare, într-o mână cu o carte, în cealaltă cu un toiag; sunt scurți la vorbă, rareori pot fi auziți vorbind, când primesc ceva de pomană nu mulțumesc, iar pâinea căpătată nu o mănâncă, ci o aruncă pe ape; nu dorm niciodată prin casele oamenilor, ei locuind în munți, prin peșteri, prin păduri, în colibe sau prin țarine; ei sunt oameni blestemați de Dumnezeu, pentru că s-au pus în slujba diavolului, vânzându-și sufletul, ca să capete în schimb putere asupra văzduhului și a balaurilor; la școala subpământeană li se testează rezistența la durerea fizică și la situații extreme, iar ucenicii ascultă prelegerile diverșilor demoni, printre care și ale arhidemonului *Uniilă*; citesc manuale numai la lumina unui opaiț, așezați fiind pe o piatră de moară, suspendată de un fir magic de tavanul peșterii care adăpostește școala, piatra învârtindu-se cu mare viteză; unele referiri folclorice amintesc și de o supraspecializare a solomonarilor, care mai pot urma niște cursuri fie în Orient, fie la Paris; după șapte ani de învățătură, ies din școală învăluiți în negură și ținându-se cu mâinile de un fuior lung de nor, care îi scoate în lumea noastră de pe celălalt tărâm, îmbrăcați tot în veșmintele avute la intrare, iar din școală primesc o carte, toiag sau un cârlig și un frâu din scoarță de mesteacăn; totuși sursele folclorice sunt contradictorii în a fixa o imagine constantă solomonarului; deși este socotit, de cele mai multe ori, un discipol al diavolului, unele mărturii îl consideră un sfânt, subaltern al lui Dumnezeu, o ființă pozitivă care face bine oamenilor, fiind vindicativ numai cu oamenii răi, cărora le strică semănăturile, bătându-le cu grindină; tot ceea ce învață solomonarul la școala subpământeană se poate rezuma, în cele din urmă, la căpăstru, la cartea din care citește formulele magice, fără ca acestea să fie descântece, și la balaurul zburător, care înghite apa lacurilor, pe care apoi o varsă asupra locului indicat, când solomonarul traversează cerul călare; obligatoriu, solomonarii mai posedă și un bici cu ajutorul căruia îndeamnă balaurul; în fine, solomonarul nu poate fi deplin perceput fără a face apel la complexul magic și ritualistic al *apei* (**2.**KERNBACH,p.241;243-245;308). Sunt un fel de strigoi, care, în pruncia lor, petrec șapte ani neîntrerupți în întuneric, sub pământ, fără să vadă rază de soare; se

crede că sub pământ este o școală numită *Solomonărie*, unde se învață toate limbile ființelor vii, toate misterele naturii și toate vrăjile și descântecele câte sunt pe lume; numai 10 persoane sunt primite în această școală, iar învățătura le este predată de însuși diavolul, care, pentru osteneala sa, își oprește un învățăcel, care ulterior devine solomonar; după șapte ani, ieșind afară, dotați fiind cu puterea diavolului, se suie pe aripile vânturilor și ale negurilor și încep a purta ploile, furtunile, grindina cea grea; cât timp trăiesc pe pământ, se feresc de societatea oamenilor, preferând singurătatea, moment în care primesc vizita unor ființe necunoscute, care învață de la ei cum trebuie conduse furtunile și grindina și primesc pentru aceasta câte un frâu de aur, pe care solomonarii îl pun pe capul balaurilor, care le servesc drept cai; oamenii, de frica furtunilor și a grindinii, tratează pe solomonari cu mult respect, caută să nu-i jignească, să-i mânie; totuși sunt oameni plătiți de alții, care le vin solomonarilor de hac, care se numesc *pietrari* sau *ghețari*, care, cum văd că se apropie vreo grindină mare și periculoasă, ies la hotarul satului și, cu descântece numai de ei știute, fac pe solomonari să se depărteze de satul lor, sau taie în cruciș cu ascuțișul unei coase îndreptată către norul purtător de grindină; ei se feresc cât sunt în viață să miroasă sau să mănânce usturoi, iar, după ce mor, sunt îngropați cu fața în jos și li se pune câte un fir de usturoi în gură, căci, dacă i-ar îngropa ca pe ceilalți creștini, atunci ei se scoală din mormintele lor, pe timp de noapte, și necăjesc oamenii (**1.**MARIAN,p.28-31).

SOMN (A DORMI)
Starea fiziologică de repaus, prin care ființele își refac forțele și care se caracterizează prin încetarea totală sau parțială a reflexelor conștiente, a fost interpretată de către omul tradițional ca o moarte incipientă sau ca un preambul al morții, de unde și expresiile populare *somnul de veci, somnul cel lung* sau *somnul veșnic*, sinonime cu *moartea*; uneori însă, analogia se îndreaptă și spre starea de boală sau, pur și simplu, spre starea mentală a omului; astfel, se crede că acela care doarme ușor este un om deștept, dezghețat la minte, iar cel ce doarme greu este nevolnic, tont - Bucovina; nu este bine să se doarmă mult, pentru că există pericolul să se îmbolnăvească de gălbinare cel ce zace în pat mult peste normal - Teleorman; înseamnă că dracul se apropie de cel care tresare prin somn - Vaslui; se mai crede că va urma vreme rea, când omul care, cu toate că a dormit bine peste noapte, în seara următoare cade de somn - Bucovina (**2.**GOROVEI,p.216;265).

SOMNOROASĂ (*Laserpitium prutenicum* - DLRM,p.783; dar și Rutișor - *Thalictrum minus* - DLRM, p.730*)*
Plantă mică, ierboasă, din familia Ranunculaceae, crește prin livezi, pe coline însorite, la marginea câmpurilor semănate; despre ea se crede că aduce somnul celui care o rupe și o pune sub cap (PRESA).

SORB v. SCORUȘ.

SORCOVĂ
Cuvântul sorcovă, cunoscut numai în Muntenia, este în fapt o rămurică verde de măr sau de păr, împodobită cu hârtii de diferite culori, cu poleială și beteală, eventual cu flori artificiale, purtată de copii mici, între 3 și 12 ani, în dimineața Anului Nou, pe la casele oamenilor, urându-le acestora ani mulți și fericiți; se spune *„a sorcovi”* și *„a sorcovăi”*; sorcovitul este început cu membrii familiei, apoi copiii se duc la rude și la prieteni; uneori, copiii sorcovesc pe toți cei întâlniți în cale, atingându-i și pe aceștia cu sorcova; sorcovitul încetează la amiază; copiii primesc în dar fuioare, turte și faguri de miere, dar și bani (**2.**MARIAN,I,p.118-121). Sorcova este, de fapt, un însemn ritual purtat de colindători, cu semnificații benefice, apotropaice; pentru a fi înverzite de Anul Nou, ramurile de măr, de păr, de trandafir se taie și se pun în apă, la temperatura camerei, la date precise: fie la 21 noiembrie (Ovidenie), fie la 30 noiembrie (Sfântul Apostol Andrei) (**12.**GHINOIU,

p.160). Practică augurală, constând în lovirea cu ramuri înverzite (înflorite) a celor colindați și în rostirea unei urări care invocă sănătatea și prosperitatea celui sorcovit; se întâlnește mai ales în localitățile din Muntenia; copiii pun crenguțe în sticle cu apă, în seara Sfântului Andrei, iar de Anul Nou ele sunt înverzite; cu aceste crenguțe copiii sorcovesc în zorii zilei de An Nou pe toți cei din casă și pe la casele vecine, urând sănătate, bogăție, fericire (PRESA).

SOVÂRF (*Origanum vulgare* - DLRM,p.786)
Plantă erbacee aromatică, având flori roșii-purpurii mirositoare, folosită drept colorant în industria casnică țărănească și în medicina populară pentru proprietățile ei diuretice și sudorifice; cunoscută și sub denumirile *sovârv, solovârf, sovăr, sovârc, sovavârf, solovâr, sufulf* (ȘĂINEANU,V,p.159). Deoarece planta este folosită și la colorarea ouălor de Paște, culegerea, păstrarea și prepararea ei se face după un ritual special: este culeasă înainte de 20 iulie (Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul), se păstrează apoi într-o cămară uscată, într-un loc în care să nu pătrundă nici lumina soarelui, nici suflarea vântului, nici fumul focului, pentru că altfel nu ar mai răspândi aroma; rămâne aici până în primăvară, când este fiartă într-o oală neapărat nouă, după care planta este stoarsă bine de către o fată; zeama obținută dă culoarea galbenă și un miros foarte plăcut ouălor (ZAHACINSCHI,p.21).

SOVON
Văl purtat de femei ca podoabă, văl de mireasă, pânză care se pune mirilor pe cap la cununie, pânză în care se învelește trupul mortului (giulgiu); termenul este de origine neogreacă, pătruns în limba română prin bulgărescul *savan*; sovonul este deci o bucată de pânză folosită în cadrul riturilor de trecere, la nuntă și la înmormântare, fiind învestit cu puteri purificatoare, acoperind aceleași sensuri cu ceea ce este *cârpa de cap* - Banat (TURCUȘ,p.16;19). Este una dintre piesele cele mai importante care se oferă ca dar în cadrul nunții și este denumită astfel: în Moldova și Bucovina se numește *hobot* și *a înhobota*; în partea muntoasă a Transilvaniei, în Sălaj și în Țara Chioarului se numește *balț* și *a îmbălța*; în Banat, Oltenia, Muntenia și Dobrogea poartă numele de *sovon* și *zovon*; în general, este un tulpan din lână sau mătase de culoare roșu aprins; în unele părți ale Transilvaniei, sovonul este o pânză albă, fină, cu ajutorul căreia se învelește capul miresei după cununie; în alte părți însă, cum ar fi prin unele localități din preajma Brașovului, sovonul este o țesătură necusută (**3.**MARIAN,I,p.178;180). În multe părți ale Transilvaniei și în Țara Hațegului, sovonul este păstrat până la moarte, când este folosit ca *pânzătură* în coșciug, din care cauză este foarte dificil de achiziționat pentru muzee, tranzacția fiind refuzată categoric de către bătrânele locului (NOTE,Antonescu).

SPATE v. SPINARE.

SPĂLARE (A SE SPĂLA)
În multe zone, a fost practicată scalda rituală a miresei; chiar rasul mirelui implică și el ideea de curățenie, de purificare; faptul că, înainte de a pune briciul pe obraz, mirele este spălat cu apă și vin roșu are o semnificație asemănătoare; cel care bărbierește mirele trebuie să aibă ambii părinți în viață, iar ritualul este completat de prezența colacului, care semnifică fertilitate și fecunditate; schimbarea pieptănăturii și a portului sunt principalele acțiuni rituale de după cununie, funcția de agent inițiatic și de consacrare revenindu-i nașei sau unei femei măritate, care o piaptănă pe tânăra fată, dar un rol important îl are și mirele, care așează „cârpa” (sovonul) pe capul proaspetei neveste; amestec de rituri de inițiere, de consacrare și integrare, mai mult chiar, de purificare și fecunditate, momentul pare dominat de cele executate pentru a influența și asigura unirea celor doi tineri; aceștia sunt puși, simbolic, să tragă la același jug, legați cu un ștergar, se spală pe mâini din aceeași cană cu apă etc.; integrarea se face atât în noul neam, al mirelui, cât și în noua categorie socială, a căsătoriților (ȘEULEANU,p.100-101;125). Când o fată se spală, să nu lase apa să

fiarbă, ci doar să o încălzească, iar, după ce s-a spălat, să nu o lase mult în casă, pentru a nu îmbătrâni la părinți - Botoșani; nici să nu se încropească apa, turnând apă rece peste cea fierbinte, pentru că se împrăștie pețitorii - Suceava; cât timp este mireasă, tânăra nu trebuie să se spele și nici să aducă apă de la fântână, fiindcă va rămâne văduvă - Tecuci; la trei zile după naștere, moașa o scaldă pe lehuză, punând în apă și cămașa în care a născut, frecând apoi corpul femeii cu cămașa, ca să-i piară petele de pe față - Muntenia; după spălatul cu apă caldă, este bine ca omul să se limpezească cu apă rece, pentru că altfel stă Maica Domnului în genunchi - Suceava; să nu se spele nimeni în zilele de post, pentru că, la moarte, va fi uitat nescăldat - Suceava; după înhumare, participanții la ceremonial se spală pe mâini deasupra mormântului, ca să nu le transpire sau amorțească mâinile - Banat; să se spele pe mâini cei ce vin de la o înmormântare, fiindcă altfel le va muri cineva din propria familie - Suceava; cei ce se spală în aceeași apă se întâlnesc pe lumea cealaltă - Suceava (**2.**GOROVEI,p.119-120;141;144;154).

SPÂNZ (*Helleborus purpurescens* - DLRM,p.791)
Plantă erbacee toxică, folosită în medicina populară veterinară; în toate zonele, crescătorii de animale îi foloseau rădăcina contra *dalacului* (antrax - boală infecțioasă, la animale și oameni, manifestată prin abcese care cuprind toate straturile pielii - DLRM,p.33). Spânzul se folosea de către ciobani pentru a combate *„gălbeaza”* - boală de ficat, la oi și la alte animale (DLRM,p.329; BALASZ,II,p.87). Se crestează cu un cuțit (brișcă) pielea din spatele urechii oilor bolnave și se pune rădăcină de spânz; se produce o rană foarte urâtă, dând impresia că urechea infectată va cădea; în realitate, anticorpii produși de infecție vindecă animalul de gălbează; în timpul primului război mondial, infecția provocată de rădăcina spânzului a fost folosită și de ostașii de etnie română din armata austro-ungară, care își crestau pielea de lângă tendonul lui Ahile și puneau spânz, rana creată părând a fi produsă de rosătura bocancilor cazoni; din această cauză, erau demobilizați temporar și evitau astfel confruntarea directă între „frați” pe frontul românesc - Banat; deși nu dezvoltă conotații simbolice și nici măcar credințe, menționarea plantei este justificată de această informație cu valoare istorică (NOTE, Antonescu). În prima zi de marți din Postul Mare se scoate spânzul, necesar pentru tratarea vitelor bolnave, el fiind scos pe nemâncate și în pielea goală, sau dezbrăcat de la brâu în sus, sau măcar mâna dreaptă dezgolită; conform unor calcule, această zi cade mai mereu cam pe la începutul lunii martie și atunci este lună nouă; cel mai bun ar fi spânzul sterp, scos de unde răsare doar un singur fir în acea primăvară; prin unele locuri, se scoate spânzul și în ziua de sâmbătă, adică de Sân-Toaderul cel Mare - Banat (**2.**MARIAN,I,p. 235).

SPÂNZURARE
Se crede că, dintre toate felurile de sinucideri, numai spânzuratul se dăruiește, prin gestul său, diavolului; de aceea nu se pune mâna pe cadavrul omului spânzurat, ci se pune sub el o căruță stricată, se taie ștreangul cu un cosor, apoi se face înmormântarea, dându-i-se drumul direct din căruță în groapă, care se astupă imediat, iar apoi căruța se pune pe foc și se arde, iar cosorul se aruncă, pentru că este rău dacă îl atinge cineva sau se păstrează ceva care a avut legătură cu spânzuratul - Tecuci; în schimb, se crede că acela care și-a putut procura o bucată de sfoară din ștreangul unui spânzurat, de va face comerț cu vite, va avea mulți cumpărători și își va vinde foarte avantajos marfa (**2.**GOROVEI,p.166; 218). Cine visează om spânzurat va suferi o pagubă sau o spaimă care îl vor îmbolnăvi; dacă visează că el însuși este spânzurat înseamnă că se va întâlni cu norocul în viitorul apropiat; este semn de bucurie pentru cine visează spânzurătoare - Suceava (NOTE, Băncescu).

SPIC
Se crede că, dacă o vacă mănâncă două spice îngemănate, ea va făta doi viței - Suceava (**2.**GOROVEI, p.102). Înseamnă sărăcie pentru cine se visează culegând spice, dar va avea noroc și

va fi onorat în societate cel care visează spice de grâu - Suceava (NOTE, Băncescu). v. GRÂU.

SPIN v. MĂRĂCINE.

SPINARE

Când cineva mănâncă bucate așezate pe spinarea altcuiva, se crede că primul mănâncă din puterile celuilalt - Bucovina; nu este bine să se așeze sau să se mănânce la spatele cuiva, pentru că se crede că ultimul îl va purta în spinare, pe lumea cealaltă, pe cel dintâi - Dolj;Bucovina; să nu se meargă cu spatele înapoi, pentru că râde diavolul și plânge Maica Domnului - Suceava, sau plânge Dumnezeu - Dolj; să nu se scoale din pat cu spatele în sus, fiindcă este rău de ceartă - Vâlcea; este semn că se va îmbolnăvi cel pe care îl mănâncă spinarea - Vâlcea, sau că se va strica vremea - Bucovina; se crede că, dacă doi se ceartă și unul dintre ei părăsește casa celuilalt închizând portița cu spinarea, atunci nimeni nu va mai intra în acea casă și nici la fetele de măritat, dacă are fete, nu va mai veni nimeni să le ceară în căsătorie - Bucovina (**2.**GOROVEI,p.79;133;140;218;226; 241; 265). Pentru cine se visează cu spinarea ruptă (rănită sau frântă de muncă) înseamnă că va trăi niște plăceri istovitoare fizic - Suceava (NOTE,Băncescu). v. OM;TRUP.

SPIRALĂ

Ca și în cazul *labirintului* și *meandrului*, motivul spiralei este deosebit de frecvent în ornamentica tradițională românească, fiind întâlnit în toate zonele și pe toate obiectele mai mult sau mai puțin decorate, indiferent de materialele din care sunt confecționate (NOTE,Antonescu). Spirala, care, grafic vorbind, pleacă dintr-un punct pentru a se desfășura la infinit, simbolizează eternitatea vieții; *voluta* este o combinație de două spirale (spirală dublă), uneori cu aspect grafic simplu, aidoma unui **S** culcat, și simbolizează legătura dintre viață și moarte (ZAHACINSCHI,p.39). v. LABIRINT; MEANDRU.

SPIRIDUȘ

Este un duh necurat, pe care îl posedă vrăjitoarele, fără de care ele nu ar putea închega apele, nu ar putea lega ploile, nu ar putea să ghicească soarta oamenilor, să-i facă pe flăcăi să vină la iubitele lor călări pe câte o prăjină sau pe o mătură; acest duh le sare vrăjitoarelor în ajutor, făcând toate în numele lor; cine vrea să se facă vrăjitoare trebuie mai întâi să se îngrijească de un *spiriduș*, să facă legământ cu acesta, să-și vândă sufletul lui și apoi să se apuce de farmece și vrăjitorii; se ia un ou de găină părăsit, sau un ou de puicuță neagră și îl poartă la subsuoara stângă nouă zile și nouă nopți, după care din ou iese un drăcușor cu chip de pui, el fiind spiridușul; la început, este ca un pui mic, dar repede crește mare și se preface în tot felul de viețuitoare: pisică, șoarece, țap, cal, câine, muscă, purice, iepure etc.; babele îi dau un nume: Nicornilă, Nichipercea, Gavrilă, Sărsăilă, Vasilică, Mititelu etc.; apoi, îl pun într-un colț de casă, ascuns într-o oală spartă și acoperită, pentru ca nimeni să nu-l vadă; îi dau de mâncare, îi dau tutun de fumat și băutură; mâncarea nu trebuie să fie sărată niciodată, pentru că spiridușul nu o suportă; dacă nu este îndestulat, spiridușul o chinuiește pe vrăjitoare, o bate, nu o lasă să doarmă, îi dă tot felul de dureri și neliniști; spiridușul mai poate fi luat de la o vrăjitoare bătrână, înainte de a muri, și care vrea să scape de el de frica lui Dumnezeu și vrea să-l vândă; se mai poate cumpăra de la unele dughene, unde negustorii îl țin închis într-o pană de gâscă sau într-un *șipușor*, de unde nu poate scăpa până ce nu-i dă drumul cumpărătorul; dar mulți ajung în posesia lui și fără de voie, când vreo vrăjitoare, care vrea să scape de el, îl învelește într-un lucru prețios, pe care îl pune într-un loc de trecere pentru oameni, sau îl leagă într-o năframă scumpă, pe care o lasă scăpată printre oamenii dintr-un târg, sau se lasă să-i fie furată; în toate aceste cazuri, spiridușul se leagă de cel care a găsit sau a furat obiectul, iar omul care s-a pricopsit cu el îl poate păstra sau poate să facă tot ceea ce trebuie, pentru a scăpa de el; se mai crede că spiridușul este atotștiutor, vrăjitoarele fiind doar interpretele lui, fără el nu ar

putea să știe nimic; dar și alți oameni pot avea spiriduși, care îi ajută; de pildă, vânătorii care au noroc, fiindcă spiridușii le aduc vânatul în bătaia puștii, dar, în general, se spune că orice om *„trebuie să aibă spirituș”*, când este îndemânatic la multe treburi, când duce la bun sfârșit orice lucru, cât ar fi el de dificil de realizat, când inventează ceva nou la care nu visase nimeni până la el; sufletele celor care au spiriduș merg direct în iad după moarte, unde trebuie să suporte chinurile veșnice, să facă tot ce le poruncește spiridușul, tot așa cum și el a îndeplinit toate poruncile (**1.**MARIAN,p.24-28). Cine clocește sub o moară ouă mici, uneori moi, pe care le fac întâia dată puicuțele, va scoate din ele spiriduși, care vor aduce apoi bani câți dorește stăpânul lor, care sar în ajutorul lui când sunt chemați, dar care îi iau sufletul cu ei după moarte - Galați (**2.**GOROVEI, p.219). Înseamnă noroc pentru cel care visează spirite, chiar dacă ele sunt negre; visarea unor spirite mici (spiriduși) înseamnă desfătare - Suceava (NOTE,Băncescu).

SPIȚERIE v. FARMACIE.

SPLINĂ
Se crede că, dacă splina animalului sacrificat pentru ospățul de logodnă are aspectul „plin“, ea prevestește abundență pentru viitorul cuplu, iar dacă are aspectul „sec“ înseamnă că noua familie va îndura lipsuri materiale - Moldova (**3.**MARIAN,IIIp.124). Femeile să mănânce splină de animale, dacă vor să le crească bogate cosițele părului - Tecuci; bărbații să nu mănânce splină, pentru că nu vor mai putea merge călare - Tecuci; crește și se fortifică splina celor care consumă de regulă splină - Buzău; dar se crede și că îi doare splina la alergare pe cei care mănâncă acest organ - Mehedinți; băieții și bărbații să nu mănânce splină, pentru că le vor crește mustățile cât splina de mari - Tecuci (**2.** GOROVEI,p.55;219). Se spune că, dacă splina porcului sacrificat în preajma Crăciunului este mai subțire la un capăt, primăvara va sosi de timpuriu, dar dacă este uniform de groasă înseamnă că fiecare anotimp va sosi la vremea sa și nu se vor înregistra anomalii meteorologice de felul căderilor de zăpadă la înflorirea pomilor roditori - Bucovina (NOTE, Băncescu).

SPOR
Cuvântul *spor* și sintagma *sporul casei* înseamnă gospodărie închegată, în care oamenii sunt sănătoși și voioși, lucrează de plăcere și cu folos, unde animalelor le merge bine și în care recoltele sunt mai mult decât îndestulătoare; *sporul* exprimă binele, norocul gospodăriei, care rezultă din muncă și din credința în Dumnezeu și în sfinții bisericii, fiecare casă având sfântul ei protector; dar *sporul casei* este o calitate permanent amenințată, care poate oricând să fie pierdută sau știrbită de către: a) *măiestre* și *lucrul-slab;* b) *strigoii de lapte* și *de bucate;* c) *morții*, față de care cei rămași în viață nu și-au îndeplinit îndatoririle și care se răzbună pentru această uitare; d) *oamenii răi*, care râvnesc la norocul altora și caută să-l strice prin farmece și tot felul de vrăjitorii; în limbile slave, de unde provine, *spor* înseamnă *avere, abundență, economie*, în sens restrictiv, adică de a cruța averea, a o folosi cu discernământ, a nu înstrăina bunurile agonisite - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p.155-156).

SPRÂNCEANĂ
Se crede că acela care are mâncărimi la sprâncene este dorit de cei ce-l iubesc - Iași; fetele mari bat cu degetul într-o scândură sau într-un alt lemn uscat, atunci când le mănâncă sprânceana, ca să se usuce precum lemnul cel ce se gândește la ele - Ialomița (**2.** GOROVEI,p.219). Se crede că oamenii cu sprâncenele împreunate deasupra rădăcinii nasului au puterea de a deochea - Maramureș (BOGDAN,p.128). Cine visează om cu sprâncene dese este semn că va duce o viață veselă în perioada următoare; dacă visează pe cineva căzându-i sprânceana înseamnă că va fi bine; dacă se visează cu sprâncene negre și stufoase înseamnă bucurie - Suceava (NOTE,Băncescu).

STAFIE v. STRIGOI.

STATU-PALMĂ-BARBĂ-COT v. BARBĂ-COT.

STĂNCUȚĂ (*Coloeus monedula spermologus* - DLRM,p.797)
Pasăre sedentară, mai mică decât cioara, cu penele negre-cenușii, cunoscută și sub numele de *ceucă, stancă* (ȘĂINEANU,V,p.189). Se crede că, dacă stăncuța cântă pe lângă casă, ea prevestește venirea unor musafiri - Muntenia (**2.**GOROVEI,p.176).

STÂLP
Pe Valea Sebeșului - Alba (satul Loman), stâlpii de la morminte sunt frumos sculptați, au deasupra fixată o pasăre vopsită în negru și numită *pasărea sufletului*, locuitorii din partea locului ținând ca înălțimea lor să fie de circa doi metri, iar sculptarea lor fiind diferit executată, după gustul fiecărui comanditar; la înmormântare, acest stâlp este împodobit în același fel în care este ornat bradul, cu panglici, un mănunchi de lână de oaie etc.; asta înseamnă că stâlpul îndeplinește aceeași funcție ca și bradul și poate că originar este un brad (BUHOCIU,p.29-30). Casa și mormântul sunt legate prin semnul ritual împlântat pe locul construcției oricărui adăpost statornic: stâlpul (parul) bătut pe locul unei noi vetre de sat, ca simbol al întemeierii, stâlpul (țăruș) bătut pe locul construcției unei case, stâlpul funerar, pe locul amenajării mormântului sunt toate gesturi rituale menite să potențeze permanența (**12.**GHINOIU,p.105). Cine visează stâlp va face noi cunoștințe, benefice viitorului său, dar este și semn de mare nenorocire, când se visează un stâlp care cade - Suceava (NOTE,Băncescu).

STÂNĂ
Din cauză că este destinată creșterii *oii*, animal față de care omul tradițional manifestă un deosebit respect, stâna este considerată un spațiu sacru, curat, care nu îngăduie decât beneficul; de aceea, bătrânii interzic, atât timp cât se află în munte, la stână, orice fel de ceartă, de disensiune; nu este îngăduit nici un „cuvânt rău“ la adresa cuiva; se poate spune că, la stână, nu există opoziția *bine-rău* - Maramureș (BOGDAN,p.110). v. OAIE.

STÂNCĂ
Pentru cine visează o stâncă înseamnă că va întâmpina, în zilele următoare, mari obstacole; dacă se visează urcându-se pe o stâncă este semn că va învinge piedicile și va izbuti în demersurile sale; în schimb, dacă se visează coborând de pe o stâncă înseamnă că va scăpa de o ceartă, iar căderea de pe o stâncă înseamnă că va avea parte de o mare bucurie - Suceava (NOTE,Băncescu). v. PIATRĂ.

STÂNJEN
Veche unitate de măsură pentru lungime, folosită înainte de introducerea sistemului metric și care a avut dimensiuni diferite în timp și după provincii; astfel, în Muntenia, stânjenul era egal cu 1,96 m și cu 2,02 m; în Moldova, era egal cu 2,23 m; *stânjenul pescăresc* era o măsură de lungime folosită de pescari, reprezentând 1,50 m; *stânjenul marin* era egal cu 1,83 m; *stânjenul pătrat* era unitate de măsură pentru suprafețele agricole, egală cu aproximativ 4 mp (ȘĂINEANU,V,p.203).

STEA
Se spune că un român a plecat odată spre cer, pentru a-l întâlni pe Dumnezeu, luând cu el pe drum cam tot ce știa că îi trebuie într-o așa de lungă și anevoioasă călătorie; a înjugat boii la carul mare, a luat și un car mai mic, candela din perete, crucea de la biserică, fântâna din răscruci, barda, sfredelul, spițelnicul, secera, coasa, plugul și rarița, câinele de la stână, cățelul din curte, cloșca și

puii, scroafa cu purcei, ciobanul cu oile, văcarul cu vacile, vizitiul cu caii, porcarul cu porcii și chiar hora din sat; a mai luat grâu și porumb, ca să semene pe câmpiile cerului și să aibă ce mânca; a mers ce a mers și i-a ieșit înainte diavolul și, din vorbă în vorbă, s-au cam luat la ceartă; ca să-l înfricoșeze, dracul a scos dintr-o traistă balaurul, șarpele, ursul, scorpia, calul și căpățâna de om și le-a aruncat pe toate în jurul omului; dar acesta nu s-a înspăimântat și a început o luptă vitejească cu toate hidoșeniile dracului, încât, dintr-un fleac de vânzoleală, s-a iscat sub cer o vijelie cumplită, care durează și astăzi pe acolo, pe sus; vârtejul acesta este *Vântul Turbat* sau *Heliștea Vântului*; în timpul luptei, câinele și cățelul românului s-au repezit la calul dracului și l-au alungat, iar ciobanul a zdrobit capul balaurului cu cobilița; văcarul a izgonit șarpele cu ajutorul horei, iar vizitiul a sfărâmat căpățâna de mort cu barda; scorpia, văzând că omul îl învinge pe drac, a împietrit cu ghearele întinse; la fel ursul, care, de groază, a înghețat; dar Dumnezeu a prefăcut toate acestea în stele; drumul pe care a mers românul se vede și astăzi, mai ales în nopțile senine și fără lună; el se numește *Calea Laptelui*, fiindcă a fost albit cu laptele vărsat de cioban, când s-a repezit să lovească balaurul cu cobilița; în unele ținuturi constelațiile se numesc astfel: *Fecioara, Calul, Văcarul, Șarpele, Hora, Omul, Scorpia, Ciobanul cu Oile, Crucea Mare, Fata Mare cu Cobilița, Vulturul, Crucea Mică, Jilțul lui Dumnezeu, Coasa, Jgheabul, Puțul, Peștii, Barda, Berbecul, Vierii, Porcarul, Cloșca cu Pui, Rarița, Secera, Spițelnicul, Trisfetitele, Vizitiul, Gemenii, Cățelul, Racul, Carul Mare* și *Carul Mic*, fiind toate amintirea luptei românului cu diavolul; conform altor credințe, stelele sunt luminițe din Rai, care se întrezăresc sclipind prin crăpăturile acoperișului lumii; sau sunt stropi de lumină, care picură de pe ramurile marelui Arbore Ceresc; sau făclii pe care îngerii le aprind în amurg și le sting în zori; sau sunt străluciri ale sufletelor oamenilor care au ajuns în Rai; sau ursitele oamenilor și chiar ochii lui Dumnezeu; unele stele sunt considerate a fi candelele care se aprind la nașterea fiecărui copil și reprezintă durata vieții acestuia; când omul moare, se stinge și steaua lui, sau se desprinde din cer și cade; aceste stele au mărimi și străluciri diferite, după cum sunt și rangurile pământești ale oamenilor; de pildă, împărații au cele mai mari stele; steaua este și semn ceresc, vestind nașterea Mântuitorului, din care cauză devine obiect ritual-ceremonial în cadrul obiceiurilor de iarnă, motivul apărând și în cântecele „de stea” care însoțesc acest obicei, care se practică din ajunul Crăciunului și până la 7 ianuarie - Sfântul Ioan; pe cer mai trec și *Stele Călătoare* (stele cu coadă sau comete), adică zmei și balauri, pe care Dumnezeu i-a pedepsit să rătăcească pe sus; când trec prin apropierea Pământului, încercând să-i vrăjească pe oameni; acești demoni se ciocnesc între ei, ori crapă de necaz că nu le-a reușit vraja; atunci se aude o pocnitură și cine se duce în acel loc găsește bucăți din trupul lor și picături din sângele lor, sub formă de pietre negre, bune de leac și de farmece; în magia populară, șapte stele ocupă un loc aparte, ele posedând câte o culoare a curcubeului și numindu-se *Logostele* sau *Gogostele*, în unele ținuturi ele reprezentând *Stelele Zilelor*, iar numărul fiind mai mare; ele sunt invocate la farmecele de dragoste (PRESA). Se crede că stelele ar fi niște lumini sau candele aprinse de Dumnezeu pentru fiecare om, dar se mai spune și că, asemenea soarelui și lunii, ele ar fi fost create tot de diavol, care și-a tăiat mama în bucăți, în timp ce dormea (VLĂDUȚESCU,p.92). Se mai crede că stelele ar fi copiii rezultați din iubirea incestuoasă dintre Soare și Lună, aceștia din urmă fiind între ei frați (**12.**GHINOIU,p.42). Stelele pe cer sunt numele oamenilor, fiecăruia revenindu-i câte o stea; cele căzătoare sunt sufletele celor ce mor; există și credința că atunci când apar cometele va fi război - Gorj (CĂRĂBIȘ, p.105-106). Se crede că fiecare copil primește, la nașterea sa, o stea și atât timp cât ea strălucește pe bolta cerului, tot atât trăiește și omul, iar atunci când cade steaua i se curmă acelui individ și zilele - Alba;Bihor;Vâlcea;Prahova;Buzău;Galați;Vrancea;Suceava; dacă un copil mic nu are somn, i se țin scutecele la stele, iar a doua zi este înfășat cu ele și îi va reveni somnul - Muntenia; când se văd stele ridicându-se pe cer este semn că peste puțin timp în acea localitate se va face o nuntă - Tecuci; să nu se spună nimănui despre căderea vreunei stele, pentru că și steaua fiecăruia vede multe și tace - Galați; dacă, în seara Anului Nou, sunt multe stele pe cer, tot așa de multe vor fi și clăile de grâu, secerat și aranjat la marginea ogoarelor - Țara Oltului; dacă se văd noaptea stele

mai mari și mai apropiate unele de altele înseamnă că vremea se va schimba - Botoșani; apariția pe cer a stelelor mari, cu coadă, a cometelor vestește războaie, molime, boli cumplite - Galați; Suceava; semnifică război apariția pe bolta cerească a multor stele - Galați;Iași;Suceava; este semn că va fi război mare de se va vedea pe bolta cerului stea cu coadă roșie - Ialomița; când cad stele multe sau apar stele mari, cu coadă, este semn de foamete grea, însoțită de boli și multe alte necazuri - Tecuci; dacă se dorește ceva cu ardoare și în acel moment cade o stea este semn că dorința se va împlini - Suceava (**2.**GOROVEI,p.88;172;206-207;217; 220;270;GOLOPENȚIA,p.145). În noaptea Anului Nou, când este cer senin, fetele ies în curte și numără nouă stele pe cer și cum va fi a noua stea (strălucitoare sau mai puțin strălucitoare) așa le va fi și ursitul; apoi invocă această stea să plece în lume și să le aducă iubitul de pe unde este el, cu gând de pețit și însurat - Bihor;Maramureș; în Bucovina, fetele ies în curte și se uită cu insistență la o stea mai luminoasă decât celelalte, rostind totodată o invocație către aceasta; dacă steaua în răstimpul rostirii textului strălucește din ce în ce mai tare, atunci se crede că îl va avea pe cel la care s-a gândit, iar dacă steaua se întunecă înseamnă că nu va avea parte și noroc de el (**2.**MARIAN,I,p.96-97;BOGDAN, p.123). În Maramureș, se mai crede că stelele căzătoare ar fi sufletele copiilor morți nebotezați și în acest caz cel care observă îndeplinește un ritual de dare a numelui, rostind: *„De-i cocon să sie Ion/De-i cocoană să sie Ioană”* (DĂNCUȘ,p.177; BOGDAN,p.64). Când sclipesc stelele tare este semn că a doua zi va ploua sau că va fi ger aspru - Maramureș (BOGDAN,p.12). Ca motiv ornamental, *„Stelele de luminare”*, cum sunt numite în Oltenia, sunt prezente pe foarte multe obiecte din gospodăria țăranului, fiind considerate ca ocrotitoare în fața forțelor malefice ale întunericului (IORDACHE,p.154). Pentru cine visează stea, în general este semn de bine și de câștig; dacă este luminoasă este semn de bucurie și noroc, iar steaua întunecoasă este semn de tristețe și speranță pierdută; înseamnă căderea unui om când se visează căzând o stea, dar este bine când ea este însoțită de o coadă roșie; înseamnă viață întunecoasă și pustie când se visează stea roșie, fără raze, dar este semn de noroc când se visează stea cu coroană; se crede că se schimbă vremea când se visează răsărind și apunând o stea; steaua cu lumină albastră înseamnă vrajbă între prieteni; stea mare, cu raze galbene, bătând spre albastru și căzând înaintea celui care visează este semn că un dușman se va uni cu un apropiat împotriva celui care are o asemenea viziune în vis; este bine pentru feciori, când aceștia visează stele cu cununi de flori trecând repede pe bolta cerului; înseamnă noroc neașteptat pentru cel care visează stele multe luminând feeric; dar semnifică năpastă pentru cel care visează stea deasupra copilului său; este semn că un om se va îneca atunci când se visează stea oglindită în apă; pentru cine se va visa închinându-se la o stea înseamnă că va vedea stăpânitori străini și le va sluji acestora - Suceava (NOTE, Băncescu).
Cloșca cu pui. În noaptea dinspre Drăgaică (24 iunie), se pândește când se ridică pe cer Cloșca cu pui, de la prima și până la cea de-a douăsprezecea stea, crezându-se că acela care păzește astfel va găsi bani (o comoară) de trei ori - Vâlcea (**2.**GOROVEI,p.54).

STEAG

În Munții Apuseni, steagul de nuntă se face dintr-un vârf subțire de brad, împodobit cu ștergare, legători de cap, panglici colorate și în vârf având un clopoțel; partea de jos a steagului este înfășurată cu brăciri; în Sălaj, la mire se adună *„nunele”* (druștele), care aduc cu ele tot felul de flori și trei năframe: una roșie, una galbenă și una albastră, care se pun la steag, având pe crenguțe și în vârf zurgălăi foarte mici; în Banat, cel care pregătește steagul este stegarul ales de naș; pe steag se pun catrințe roșii, marame, cordele de mătase și zurgălăi și se împlântă, sâmbăta pe seară, la casa nașului sau a socrului mare; în unele zone ale Albei, steagul împodobit se pune într-un cuier sau la grindă în casă, unde stă până ce se pleacă la cununie; în părțile Năsăudului, feciorii însărcinați cu pregătirea steagului se duc la casa miresei și iau de la chemătoarele acesteia cununile din iederă confecționate din timp, pe care apoi le prind, la mire, pe steag, în timp ce se cântă și se chiuie; tot în această zonă, dacă în timpul desfășurării nunții cade ceva din steag (clopoței sau colăcei) se

crede că este semn rău, presupusa nenorocire fiind cu atât mai mare cu cât pierderea este mai mare sau mai aproape de momentul de vârf al cununiei (**3.**MARIAN,I,p.191-192). În Banat, steagul de nuntă este făcut de femei, la naș acasă, sâmbăta seara sau chiar mai devreme; partea de jos a prăjinii este înfășurată cu o bârneață (bete) multicoloră, iar partea de sus este împodobită cu batiste colorate, ștergare, catrințe, flori, verdeață și clopoței etc.; steagul stă la casa unde se desfășoară nunta, iar, după ce nașul este dus acasă și nunta se termină, este desfăcut (**1.**LAZĂR, p.266-267). În Bihor, chemătorii la nuntă poartă cu ei „țovul” (steagul), confecționat dintr-un lemn de salcie (**3.**BOCȘE,p.116). Prăjina steagului de nuntă este căutată de ginere cu mult timp înaintea cununiei; ea nu trebuie procurată decât din pădurile din hotarul satului și este adusă sâmbăta dimineața cu carul; prăjina este tăiată de un prieten al tânărului, care are ambii părinți în viață; prima lovitură de secure trebuie făcută în partea de răsărit a trunchiului, la domiciliul mirelui prăjina fiind curățată de coajă, lăsându-i-se doar un smoc în vârf de lățimea unei palme, care se unge cu seu; în vârf se adaugă un brăduț, legat de prăjină cu brăciri; de ramurile brăduțului se atârnă boabe de porumb fiert, înșirate pe o ață, și o batistă în care se leagă, la un colț, bani; mireasa nu poate fi luată de acasă decât numai după ce un alt tânăr reușește să se cațere până în vârful prăjinii și să doboare bradul - Mehedinți (CIOBANU,p.78-79). După cununie, în fața bisericii, nănașii șterg fețele tinerilor căsătoriți cu steagul de nuntă, pentru ca pruncii lor să fie frumoși - Maramureș (DĂNCUȘ,p.184). Steagul mortului se pune la streașina casei, în Moldova; în Năsăud și Covasna, se pune la clopotnița bisericii, unde stă timp de șase săptămâni, dar numai pentru flăcăi și fete nemăritate, dar care au apucat să fie scoase la joc; în acest caz, steagul este de culoare albă, împodobit cu flori și foarte multă iederă (**3.**MARIAN,III,p. 63). Simbolul călușariei, în cetele de călușari, îl reprezintă steagul, o prăjină lungă de 3-4 m, cu o pânză albă în vârf, lângă ea legându-se nouă fire de usturoi și nouă fire de pelin, adică tot atâtea câte zile periculoase se crede că sunt într-un an - Teleorman (CRISTEA,p. 48). Steagul este făcut de către vătaful cetei dintr-o prăjină de alun, în vârful căreia se pun o batistă, usturoi, pelin și uneori frunze de nuc; membrii cetei au în mâini bâte, mutul poartă pe cap o mască din piele de capră, cu cornițele acestui animal, și în mână un bici; vătaful ține în mână un *„cioc”*, în fapt un lemn cioplit în forma ciocului de pasăre, îmbrăcat într-o piele de iepure - Dolj (ENACHE,p.125;NOTE,Antonescu). Steagul călușarilor nu trebuie să atingă cu vârful pământul, pentru că atunci membrii cetei sunt apucați de o moleșeală ciudată și, ca obiceiul să continue, este necesar să se meargă la alt hotar al satului și acolo să *„se ridice”* din nou steagul, depunându-se un nou jurământ - Olt (**2.**ȘTIUCĂ,p.30). Mai există credința că, în caz că steagul călușarilor cade sau este lăsat jos, se va întâmpla cu siguranță o nenorocire (**4.**POP,p.98). Apariția unui steag în vis poate să însemne boală sau rușine, dar și semn că se va lăsa cu nuntă - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *seu-brad-bete-porumb-batistă-monedă*; *pânză-usturoi-pelin-9*; *alun-batistă-usturoi-pelin-nuc*.

STEJAR (*Quercus sessiliflora* – DLRM,p.798)
Creanga de stejar, fag, plop, pusă de flăcăi în porțile fetelor și ale altor locuitori mai cu vază, în noaptea de Sângeorz (23 aprilie) este considerată ca având funcție de oprire a forțelor potrivnice, ca și rugul sau brazda înierbată; în Banat, Transilvania și Moldova, obiceiul acesta este practicat de Armindeni (1 mai), sărbătoare apropiată calendaristic de Sângeorz; după unele informații, ramura verde, numită *armindeni* sau *maial* (de la luna mai), este un brad curățat de ramuri până spre vârf și ornamentat cu motive romboidale; acesta este înfipt în poarta gospodăriei, unde stă până se coc și se seceră grânele; de cele mai multe ori, se pune însă la poartă o ramură luată din pădurile de foioase și nu din cele de conifere și purtând, se pare, unele semnificații agrare: această ramură, prăjină sau arbore înalt, numit *arminden*, care are puține frunze în vârf, se lasă dinaintea casei unde este pus până ce pică de la sine, sau până ce se macină grâul nou și când, pentru prima oară, se face pâine din acest grâu, care se servește apoi în casă pentru noroc, moment în care creanga este tăiată și se aprinde focul cu ea (**12.**GHINOIU,p.237). Cine visează stejar are parte de viață

lungă și sănătate; va avea parte de onoare cel care visează stejar frumos; dar dacă este visat un stejar putred înseamnă că va muri o persoană iubită de cel care visează - Suceava (NOTE, Băncescu).

STICLĂ
În înțelesul de recipient, dar și de material din care sunt făcute *sticlele* și *geamurile*. Cerul, spun legendele, a fost făcut de către Dumnezeu dintr-un ciob de sticlă (VLĂDUȚESCU,p.85). Dacă plesnește sticla de la lampă înseamnă nenorocire în casă - Bihor (**2.**GOROVEI,p.166). Dar, dacă cineva sparge, din întâmplare, un vas de sticlă, se zice că aduce noroc - Muntenia;Moldova (PRESA). Cioburi de sticlă, în special cele de sticle de lampă de iluminat (*sticle de glajă*), se amestecă în lutul folosit la lipirea cuptoarelor de pâine, pentru ca și pâinea să se ridice, la coacere, ca glaja - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.73). La trecerea dintre ani, la miezul-nopții, se sparge o sticlă, considerându-se că și ghinioanele se vor sparge în anul ce vine și vor dispărea, așa cum dispare și sticla (PRESA). Cine visează o sticlă plină cu apă înseamnă că va fi credincios partenerului de viață, dar, dacă se visează spărgând o sticlă este semn de nenorocire, de groază, pentru că o vorbă spune că *„norocul și sticla se sparg curând"* - Suceava (NOTE,Băncescu).

STICLETE (*Carduelis elegans* - DLRM,p.800)
În plan etno-folcloric, atributele sale sunt identice cu ale pițigoiului; se spune că a fost colorat cu toate resturile de vopsele rămase după ce Demiurgul terminase de colorat toate celelalte păsări, de aceea este atât de frumos - Neamț; din pricină că este viu colorat, se zice că el este împărat - Vâlcea (COMAN,II,p.66). Se crede că este bine, pentru cel bolnav de friguri, să țină în mână un sticlete care moare, pentru că atunci el tremură și această stare atrage vindecarea omului - Suceava (**2.**GOROVEI,p.284). v. PIȚIGOI.

STOMAC v. ABDOMEN.

STRACHINĂ v. FARFURIE; RECIPIENT; VAS

STRAI v. HAINĂ.

STRĂNUT (A STRĂNUTA)
Se crede că acela care strănută de trei ori consecutiv va face un mare chef - Buzău; Tecuci;Bacău (dar credința este întâlnită peste tot, și în Muntenia și Oltenia); când se strănută este bine să se gândească la ceva anume și acel gând se va realiza - Suceava; dacă strănutul a intervenit îndată ce s-a rostit ceva, atunci spusele celui ce a strănutat sunt adevărate și se vor împlini - Bucovina; când se strănută în seara Sfântului Vasile (1 ianuarie) se crede că acela va avea noroc tot anul - Teleorman; dar dacă strănutul are loc sâmbătă dimineața este semn că omul nu-și va isprăvi lucrul pe care și-a propus să-l facă - Bucovina; dacă îi vine cuiva să strănute și nu poate, se crede că atunci el *„va fi purtat de nas"* (păcălit) - Bucovina; ca să nu se mai strănute în serii, este bine ca acestea să se numere; după strănutul cu numărul 9, accesul încetează - Ilfov;Prahova; cine strănută în casa unui mort să-și rupă puțin haina sau cămașa, ca să nu moară și el - Muntenia (**2.**GOROVEI,p.49;143;220; NOTE,Antonescu).

STRÂMBĂ-LEMNE
Personaj imaginar din basmele populare românești, înzestrat cu puteri neobișnuite, capabil să îndoaie arborii (ȘĂINEANU,I,p.301). v. SFARMĂ-PIATRĂ.

STREAȘINĂ
Unde pică streașina este loc sfânt, curat și este păcat ca vreunul să-l spurce (să urineze acolo), dar se consideră și că nu este bine să se stea unde pică streașina, fiind pericol ca omul să fie pocit, sau se poate umple omul de bube, deoarece pe acoperiș sunt vânturi rele și ele curg odată cu apa; un flăcău să-și pună la pălărie usturoi crescut în cap de șarpe, apoi să iasă în dimineața zilei Sfântului Gheorghe (23 aprilie), să se ducă la ieșirea din sat, pe unde trec vitele și să se așeze sub o streașină, considerată ca loc ferit, similar cu acela de sub o cruce, în nici un caz să nu stea în mijlocul drumului, pentru că numai așa va putea vedea *strigoaiele* venite să ia laptele vacilor din cireadă - Țara Oltului; cojile de ouă, rămase după ieșirea puilor, se pun pe o scândurică și se așează sub streașina casei, pentru ca puii să nu se răzlețească de cloșcă - Iași; vinerea seara, se pun tărâțe într-o covată mică, se așează covata pe streașina casei, unde este lăsată până sâmbăta dimineața, înainte de răsăritul soarelui, când se adaugă puțină pucioasă și se dă apoi vacilor de mâncare, ca să dea lapte mai mult - Suceava; cobește a pustietate și părăsire cel care smulge stuf din streașina casei - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.54;118;221;GOLOPENȚIA,p. 75-76;129). Este un loc al apărării, în special oamenii obișnuind să se culce sub streșinile bisericilor în intervalul de timp care trece între Înălțarea Domnului (Ispasul) și Pogorârea Sfântului Duh (Rusaliile), ca să nu fie chinuiți de strigoaice (**3.**GOROVEI,p.106). Este locul în care se adună sufletele morților și unde locuiesc ielele; este loc protejat, unde omul nu poate fi atacat de duhuri rele (CAPESIUS). Serie simbolică: *streașină-usturoi-șarpe-Sângiorz*.

STRECURĂTOARE
Nu se trece pragul casei cu strecurătoarea de brânză în mână, fiindcă laptele de la vacă va deveni apos - Iași (**2.**GOROVEI,p.221). v. SITĂ.

STRETENIE (STRĂTENIE)
Denumirea populară a sărbătorii creștin-ortodoxe din ziua de 2 februarie - Întâmpinarea Domnului (ȘĂINEANU,I,p.301). v. FEBRUARIE.

STRIGA
Cu aceeași denumire sunt indicate două viețuitoare, o pasăre și un fluture (*Acherontia atropos* - DLRM,p.808). Caracteristicile păsării, asemănătoare cu acelea ale bufniței și cucuvelei, adică regimul nocturn, țipătul lugubru, zborul lin „ca o nălucă”, au determinat o conotație depreciativă, asocierea cu orizontul întunericului și cu tărâmurile infernale; între fluturi, striga dezvoltă o construcție simbolică articulată, în sensul că mărimea sa deosebită (cu aripile întinse, atinge 15 cm), viața nocturnă, petele de pe partea dorsală, care seamănă cu un craniu uman, au sugerat imaginea unei întruchipări malefice; de aceea, este numită și *„cap.de-mort”*, *„buha-ciumii”*, *„fluturul morții”*, *„capul lui Adam”*; se crede despre el că este un semn de moarte, că aduce boala și că poate arde cu aripile lui ochii omului; se spune că ar fi metamorfoza unui strigoi și că din această pricină este însetat de sânge, încuibându-se în inima victimelor, îndeosebi copii; de aceea, este prins și țintuit cu un ac de grindă, așa cum strigoiul este *„legat”* prin înfigerea unui țăruș sau piron în inimă (COMAN,II,p.99;129). Cuvântul mai denumește și o ființă imaginară, închipuită ca o femeie care chinuiește copiii mici, ia mana de la vaci etc. (DLRM,p.808). v. STRIGOI.

STRIGĂT (A STRIGA)
Strigăturile la nuntă, cele de la mire și cele de la mireasă, funcționează și ca rituri verbale, chemate să favorizeze unirea celor doi tineri (NOTE,Antonescu). În general, se crede că nu este bine când cuiva i se pare că este strigat - Teleorman; dacă i se pare cuiva că este strigat să iasă afară din casă, să nu iasă, fiindcă îl pocesc ielele - Vâlcea; când este un mort în sat și, din întâmplare, trece pe drum un comerciant ambulant strigându-și categoria de marfă pe care o vinde, este semn că, în

curând, va mai muri cineva din acea așezare - Teleorman (**2.**GOROVEI,p.111;145;**1.**CHIVU,p.245). Se va îmbolnăvi cel care se visează strigat de cineva; dacă va auzi și nu va putea răspunde chemării înseamnă că ori va sărăci, ori se va îmbogăți; va fi necinstit față de cineva cel care se visează strigat de un om din afara casei - Suceava (NOTE,Băncescu).

Strigarea peste sat (Urlalia în zona Călărași**).** Obicei de primăvară, era în trecut un fel de pedeapsă, având un sens profund, de fapt o critică publică a păcatelor satului, mărturisirea publică fiind un străvechi obicei folcloric; rostul lui era să apere colectivitatea de nenorocirile care s-ar fi putut abate asupra ei din cauza greșelilor unora și să-i facă pe cei din urmă să-și ispășească vinovățiile (**4.**POP,p.30). În momentul trecerii de la anul vechi la cel nou apare necesitatea de a memoriza ceea ce s-a petrecut în perioada care se încheie; în lumea satelor, flăcăii „contabilizează" faptele bune și cele rele de peste an și fac o comunicare publică la diferite date calendaristice: Anul Nou, Bobotează (6 ianuarie), Lăsatul de sec pentru intrarea în Postul Paștelui, Sântoader (prima săptămână din Postul Paștelui), Mucenicii (9 martie), Blagoveștenie (25 martie), Miercurea Mare și Joia Mare (Joimari), Sâmbăta Paștelui, Sfântul Gheorghe (Sângiorz), Lăsatul de sec la intrarea în Postul Crăciunului (14 noiembrie, când se prăznuiește și ziua Sfântului Apostol Filip - Filipii); aceste zile, în fond, prefațează mai multe începuturi de an, care au funcționat de-a lungul secolelor sub diferite forme, numite de cercetători Anul nou pre-creștin, Anul nou civil, Anul nou creștin, Anul nou agrar, Anul nou pastoral etc.; în zonele carpatică și subcarpatică, strigarea se desfășoară sub formă de dialog și are loc, în cele mai multe cazuri, pe două dealuri situate în imediata apropiere a așezării; la câmpie, flăcăii circulă pe ulițe, se cațără în copaci, sau își stabilesc un loc potrivit la marginea satului; ceremonialul se desfășoară în jurul unor focuri, întreținute până noaptea târziu, când este organizat în afara așezării; în timpul strigării se aprind roți de paie, mai nou roți de cauciuc, cărora li se dau drumul la vale de pe dealuri; urmărind distribuția pe aria întregii țări, se observă că, pentru sfârșitul secolului al XIX-lea, strigarea peste sat există în centrul, vestul și nord-vestul Transilvaniei, estul Banatului, în Oltenia, Muntenia și Dobrogea; pentru momentul 1900, din totalul așezărilor anchetate în anii `80, fenomenul a fost înregistrat ca fiind viu încă în 136 de așezări, având o funcție satiric-justițiară; obiceiul nu se adresează direct tinerilor, cu îndemnul de a se căsători, dar sunt satirizați cei necăsătoriți la vreme, pentru că la vârsta de 40 de ani o femeie și un bărbat sunt considerați ca fiind bătrâni; pentru cei cu un comportament moral îndoielnic, aceste strigături au caracter de îndreptar comportamental; în Maramureș și Sălaj, strigarea peste sat corespunde cu Anul Nou contemporan, în Țara Hațegului, Muntenia și Moldova, obiceiul se desfășoară la răscrucea trecerii dintre ani conform vechilor calendare; indiferent la ce dată sunt practicate, obiceiul se asociază, aproape fără excepție, cu alte elemente specifice reînnoirii timpului calendaristic: luminații și aprinderea focurilor, producerea zgomotelor pentru alungarea duhurilor malefice; în Maramureș, se face cu ajutorul „mascoidelor", numite *moș-babă,* sau *domn-doamnă,* sau *metehău-metehoaie* etc.; mascoida are mărimea unui copil de 10-12 ani, confecționată în general dintr-un schelet de lemn, îmbrăcat cu haine vechi, la care se adaugă câlți de cânepă, păr de cal, piele de oaie, morcovi, sfeclă roșie, ceapă etc., feciorii, ajutați de fete la confecționarea acestora în preajma sărbătorilor de iarnă, având grijă să scoată în evidență chipul și organele genitale ale mascoidei; în unul din buzunarele hainelor, se pune un text, uneori în versuri, cu accente ironice evidente, care, până prin anii `70, se afișa și în locuri publice (cârciumă sau cămin cultural); în mare taină, flăcăii pun mascoidele (*babă* pentru tineri și *moș* pentru fete) în locuri greu accesibile, de obicei în vârful unui copac de la casa sau din vecinătatea celor cărora li se adresează textul; „spectacolul" se desfășoară în dimineața zilei de An Nou, când toți se strâng să vadă mascoida și mai ales să audă textul; dacă mascoida nu mai poate fi dată jos de unde a fost amplasată, rămâne acolo luni de zile, ca un fel de blazon, până când intemperiile o distrug; în unele sate din Maramureș, *moșii* și *babele*, care se pun pentru flăcăii și fetele nemăritate, se așează noaptea, apoi sunt dați jos și introduși în casă, unde se încinge un ospăț la care mai vin și alți tineri; dar deja, în acel an, cei vizați trebuie neapărat să se

căsătorească; se întâmplă ca *moșul* pus unei fete nemăritate să fie dat jos și aceasta, după un schimb de replici cu asistența, să-i dea foc în mijlocul curții; dacă fata a pândit, ia mascoida înainte de a fi văzută de către vecini, o duce în casă și o *„îmbată”*, stropind-o cu țuică pe față și ospătând-o sub pat, lăsându-i la cap un blid cu *aituri* sau cu umplutură de varză, preparate pe care, se înțelege, le mănâncă pisica; în noaptea dinspre Bobotează, *moșuțul* este transformat în *băbuță*, iar fata, ajutată de rudele ei, pune mascoida la casa unui flăcău de vârsta fetei; se spune că, în timpuri de demult, căsătoriile urmau întotdeauna acestor schimburi de *moșuți* și *băbuțe*; Paștele, fiind asemuit cu un hotar care închide o perioadă de timp și deschide o alta, a atras și nevoia de a memoriza tot ceea ce s-a făcut bun sau rău până în acel moment, drept pentru care strigarea peste sat sau *„legatul fetelor în coastă”* se desfășoară în Transilvania și în vestul Olteniei în seara dinspre Joia Mare sau în Sâmbăta Paștelui, scenariul fiind asemănător cu acela care se practică și la Lăsatul de sec la intrarea în Postul Paștelui; luminațiile făcute cu mănunchiuri de paie prinse între două bețe, ca într-un clește, și învârtite prin aer, sau paie învelite pe o roată veche de car, dată de-a dura la vale, în flăcări, sunt reziduuri specifice unui străvechi cult solar alipite obiceiului strigării peste sat; mobilul acestei datini este credința că astfel se poate influența pozitiv starea critică a soarelui ajuns la echinocțiul de primăvară, când lumina și căldura propagate de el mai sunt încă în cumpănă cu cele ale frigului și întunericului (**12.**GHINOIU, p.139-141;171;174; BOGDAN,p.119; IOSIPESCU,p.61-62; NOTE, Antonescu). De remarcat că S.Fl. Marian consemnează obiceiul ca fiind cunoscut doar în Muntenia, unde se organizează imediat după Lăsatul de sec, și în Transilvania, unde are loc în seara dinspre Joimari sau în Sâmbăta Paștelui; același obicei este înregistrat în Alba, în Țara Hațegului, în zona Clujului și pe Valea Mureșului, unde se aprind mănunchiuri de paie atașate unor bâte, pe care flăcăii le rotesc, sau se îmbracă cu paie o roată, căreia i se dă drumul din vârful dealului; savantul mai amintește, pentru arealul de pe Valea Mureșului, și un alt fel de strigare peste sat, în cazul că unui om îi dispare vreo vită; păgubașul merge la o vrăjitoare și, după ce aceasta îi descântă, se întoarce acasă, se urcă pe hornul casei și de acolo strigă în cele patru puncte cardinale numele vitei dispărute; dar acest ultim obicei nu este legat de vreo anume dată calendaristică; în unele părți din Muntenia, la sfârșitul Săptămânii nebunilor, toți flăcăii de însurat și fetele de măritat, care nu s-au căsătorit până atunci din felurite motive, sunt strigați pe nume, adresându-li-se cuvinte de batjocură din vârful unui deal și pe un ton schimbat, spre a nu fi descoperiți de cei vizați (**2.**MARIAN,I,p.105;108;188). În Hunedoara, obiceiul poartă denumirea de *Popelnicul* sau *Popâlnicul* și se desfășoară la cumpăna dintre iarnă și vară; este prezent și focul, care ajută soarelui să încălzească pământul și care are, în același timp, rol purificator pentru pregătirea intrării într-un nou ciclu agrar; astfel, în seara de Sântoader, fetele se adună la o gazdă, fierb porumb și așteaptă feciorii; când aceștia sosesc în chiote de voie bună, li se servesc boabe de porumb și țuică, după care începe jocul; se spun glume și se cântă până aproape de miezul-nopții; a doua zi dimineața, fetele se duc să culeagă frunze de popâlnic (*Hepatica nobilis*), plantă de talie mică, păroasă și cu frunze trilobate, verzi de-a lungul întregului an, care crește în pădurile din zona muntoasă și subalpină și înflorește în lunile martie-aprilie; feciorii le aprind focuri și le așteaptă; în timp ce se culege planta, se cântă un text de invocare pe o melodie tărăgănată; ajunse în vârful dealului, fetele se așează în jurul focurilor și strigă *„minciunile”* prin care sunt stigmatizate lenea, invidia, urâțenia fizică și morală; uneori se încing adevărate dueluri verbale între două sau mai multe grupuri, care își strigă alternativ versurile satirice; apoi se întorc în sat, fierb frunzele de popâlnic și se spală cu apa călduță pe cap, în credința că părul lor va crește frumos și mare *„cât coadele iepelor”*; evident că aici avem de-a face cu o alăturare a două obiceiuri practicate în aceeași perioadă, cel legat de cultul cailor lui Sântoader și cel al strigării peste sat; încă o dovadă este și faptul că textul rostit, în timp ce se culege popâlnicul, pomenește și despre o altă plantă, dumbravnicul (*Melitis melissophyllum*), plantă erbacee perenă, medicinală și meliferă, din familia labiatelor, înaltă de 20-60 cm, cu miros de cumarină (în stare uscată), cu frunze late, petiolate, și cu flori purpurii, roz sau albe; în alte sate din zonă, popâlnicul se culege dimineața, înainte de

răsăritul soarelui, fiind cules și de către flăcăi; ajunse acasă, fetele îl pun la un colț al casei, unde stă până după apusul soarelui; apoi se fierbe, cu rădăcină cu tot, iar, după spălatul capului, sunt tăiate câteva fire de păr și, împreună cu apa, se îngroapă la rădăcina viței de vie, ca să le crească părul lung ca și coardele de viță (**2.**CLEMENTE,p.27-28). În Țara Hațegului, strigarea peste sat se organizează în Joia mare din Săptămâna Patimilor, seara după cină, când feciorii fac foc mare și joacă împrejurul lui; după ce termină cu strigarea fetelor și feciorilor din sat, strigă *„strigonile și moronile”*, adică numele oamenilor care s-au făcut vinovați de vreo faptă rea sau necuviință în sat (CLOPOTIVA,p.449). În zona Călărașilor, în timp ce oamenii petrec pe la casele lor de Lăsatul de sec pentru intrarea în Postul Mare, copiii și tinerii aprind focuri mari, în jurul cărora se strâng cete-cete, între acestea stabilindu-se un dialog satiric, batjocorindu-se acele fete bătrâne și flăcăii care nu au avut curajul să-și întemeieze familii; în această zonă, obiceiul poartă numele de *Urlalia* (PRESA). În principiu, strigarea peste sat cuprinde trei elemente distincte: **1.** Strigarea cere respectarea normelor tradiționale privitoare la căsătorie; **2.** Urmărește demascarea femeilor din sat, considerate *„strigoaice”*, fiindcă iau mana vacilor; **3.** Strigarea ține ca evoluția comunității să se facă în mod sănătos; toate acestea, indiferent la ce dată sunt practicate, au un caracter sincretic și, acolo unde există confrerii de tineri, strigarea se face de regulă sub controlul și răspunderea vătafului sau a șefului generației de tineri (BUHOCIU,p.70). De menționat că, înainte de ultimul război mondial, pe Valea Topolniței, Mehedinți, un avocat, rămas neînsurat până spre 40 de ani și înfierat sistematic în strigările tinerilor, a amenințat și chiar a trecut la unele măsuri judiciare, astfel că obiceiul a fost stins încă de prin 1938-1939 (NOTE,Antonescu).

STRIGOI

În credințele populare românești, strigoiul este perceput în două ipostaze: prima presupune o ființă omenească născută sub zodii rele (născut cu o tichie sau căiță pe cap și cu șira spinării prelungită în formă de coadă scurtă, păroasă), care ziua, deși pare că se comportă la fel cu ceilalți oameni, ajutată de diavol face vrăji și farmece, iar noaptea, îndată ce adoarme îi iese sufletul ca să se întâlnească cu alte asemenea suflete, mai ales pe la răspântii, unde dansează împreună și fac răutăți neînchipuite (ucid copii, sugându-le sângele, distrug căsătorii, cămine, averile agonisite, iau mana de la vaci și de la semănături etc.); în acest sens, se crede că oamenii care nu mănâncă usturoi și se feresc de tămâie se transformă în timpul vieții lor în strigoi; a doua ipostază se referă doar la sufletul unui mort (neiertat de păcate, cu trupul neputrezit etc.), despre care se crede că își părăsește noaptea mormântul (întrupat într-un animal) pentru a se întoarce printre ai săi și a le pricinui tot felul de necazuri (moarte, boli etc.); se transformă în *moroi* (o altă denumire a strigoiului) omul mort care nu a fost slujit de preoți sau peste care a trecut pisica; *moroii* mai pot fi strigoii proveniți din copiii morți nebotezați (ȘĂINEANU, III,p.421;V,p.218). Despre strigoi, se știe, în sensul obișnuit al termenului, că sunt vampiri; despre *strigoaie*, se știe că ar fi niște femei care strică vacile cu lapte, că au coadă la spate și călăresc pe tauri; dar se pot înfățișa și ca niște arătări, pe timp de noapte, pe la fântâni; cel despre care se credea că a devenit strigoi este dezgropat și i se înfige un țăruș din lemn de tisă în inimă (MUȘLEA,II,p.165;182-183;401). Se crede că se fac strigoi oamenii însemnați, cei răi, sinucigașii, cei morți de moarte năprasnică, vrăjitorii și vrăjitoarele (**4.**POP,p.159). Mortul fără suflet, mortul al cărui suflet nu-și găsește odihna se transformă în strigoi, devenind o putere malefică, nedorită (COMAN,I,p.70). Se crede că ei sug sângele sau vlaga oamenilor, pentru a-și reface forțele (CAPESIUS). Strigoii, numiți și *strigoni, strige* (în Banat), *strigoaie, strigoaice*, în restul țării, sunt de două feluri: unii considerați a fi spirite, alții reali; primii sunt un fel de duhuri necurate și rele, care se arată foarte rar oamenilor în chip omenesc; cei reali însă au chip omenesc și viețuiesc lângă semenii lor normali până la moarte, iar după ce mor se prefac și ei în strigoi adevărați, adică în spirite rele, dacă nu cumva, atunci când sunt înmormântați, nu li se împlântă în mormânt un par, care să ajungă până la corp și să le străpungă inima; strigoii și strigoaicele cu chip uman se pot cunoaște dintre ceilalți oameni prin

existența unei cozi crescută la spate - Suceava; strigoii cu chip uman sunt destinați să devină strigoi încă de la naștere: de către moașă, când spune simplu: *„tu să fii strigoaică de lapte, tu de furcă, tu de sapă, de mătură, de seceră”* etc.; cele mai primejdioase sunt cele care fură laptele - Banat; atât strigoii-spirite, cât și strigoii-oameni, dar mai ales strigoaicele fac oamenilor mult rău, neplăceri, neajunsuri și daune; ba, mai mult, din cauza lor, unii oameni trebuie să-și sacrifice viața; se poate scăpa de ele mai ales în prima și a doua zi de Paște; ziua premergătoare celei în care este prăznuit Sfântul Gheorghe (23 aprilie) poartă denumirea de Sângiorgiul vacilor, fiindcă, în această zi, de cum se înserează și până după miezul-nopții (*„până la cântători”*) umblă spiritele cele rele pe la casele oamenilor, ca să ia laptele de la vitele mulgătoare, cu deosebire de la vaci - Banat;Suceava; strigoaicele sau strigele nu merg pe jos, ci ele zboară foarte sus, încât abia se aud, călărind pe cai făcuți din oamenii care, din nenorocire, ies în această seară afară cu capul descoperit; ele îi pândesc, le pun hățuri și apoi îi călăresc, gonindu-i permanent; de aceea, în această seară, nu trebuie să se iasă afară fără pălărie - Banat; strigele se fac din femei bătrâne și fermecătoare și ele trebuie neapărat să meargă în seara din ajunul Sângiorgiului după mană, deoarece căpetenia lor nu le suportă să stea acasă; dar nu pleacă decât sufletul lor cel rău, trupul rămânându-le ca mort acasă; dacă vreun om se întâmplă să răsucească trupul mort și să-l mute din loc, duhul nu mai știe să intre în trup și striga moare - Banat; se crede că, înainte de pleca să ia mana, strigoaicele se adună în locuri singuratice, în vizuinile codrilor, în case părăsite, între hotarele dintre sate, unde se întâlnesc moșiile mai multor așezări; acolo se iau la bătaie între ele cu limbi de melițe și melițoaie și se bat neîncetat până la miezul-nopții, când fiecare încalecă pe o meliță, sau pe melițoi, sau pe limbile lor și se duc la casele oamenilor, să le ia mana la vaci, de aceea, în această zi, femeile ascund melițele sau numai limbile acestora, ca să nu dea strigele de ele, sau le ung cu usturoi, sau lasă pe lângă meliță multe reziduuri, ca și cum munca lor nu s-a sfârșit și au de gând să continue, cazuri în care strigoaicele nu se mai apropie de ele - Transilvania;Suceava; dorind strigoaicele să nu se păcălească una pe cealaltă și să fure laptele de la propriile vaci, procedează astfel: când fată vaca, trei zile o țin încuiată în grajd sau chiar în casă, sub lacăt; scoaterea prima dată afară o face numai o fată curată, de circa 14 ani, care trebuie să înconjoare vaca de trei ori cu vițelul în brațe, crezându-se că procedând astfel celelalte strigoaice nu mai au putere să fure laptele; știută fiind, practica este făcută și de ceilalți oameni, pentru a feri vitele de acțiunea nefastă a strigelor - Banat; dacă într-o familie mor, în limita a șase săptămâni, două rude, primul decedat este dezgropat și, în caz că este găsit cu fața în jos, înseamnă că acela este strigoi și este străpuns cu un par - Buzău; cadavrul strigoiului identificat este dus la munte, unde este aruncat sau îngropat acolo - Mehedinți; se crede că mortul este strigoi, dacă s-a născut cu *perdea* sau *cămașă* pe cap, caz în care trupul i se înfășoară cu rug (măceș) și i se pune mei în sicriu, în nas și în gură, sau i se înfige o undrea în buric, ca să-i piară puterea și să nu facă rău; dar se procedează și mai simplu, înfigându-i-se în mormânt un fus - Olt; se dezgroapă cadavrul și este străpuns cu furci de fier în inimă, în ochi și în piept, după care îl îngroapă din nou, dar cu fața în jos - Brașov; strigoiul, care mai este numit și *pricolici*, este îngropat cu fața în jos, sau i se bagă în gură usturoi și pietre, sau i se înfige în inimă o țeapă, sau i se taie capul, apoi se pune așa în sicriu și se îngroapă, ca să nu poată să se scoale din mormânt și să sugă sângele sau să mănânce inima celor vii - Sibiu; se crede că strigoii ies din morminte în serile dinspre zilele în care sunt prăznuiți Sfântul Gheorghe (23 aprilie), Ispasul (Joia Înălțării Domnului) și Sfântul Apostol Andrei (30 noiembrie), când au cea mai mare putere; atunci nu numai că iau laptele de la vaci și le sug sângele, nu doar că fac neplăceri și aduc daune oamenilor, de cum se lasă seara și până cântă cocoșii, dar pot să mănânce rând pe rând câte un membru din familia din care au plecat, sau le mănâncă doar inima și le sug sângele, din care pricină ei trebuie neapărat omorâți - Năsăud; mortul despre care se crede că este strigoi este dezgropat și reînhumat cu fața în jos, iar după câteva săptămâni se umblă din nou la mormânt și, dacă se găsește ceva mișcat, i se bate un cui de lemn în inimă, pironind astfel cadavrul de fundul sicriului, ca să nu se mai poată scula de acolo; același procedeu îl suportă și morții care supără pe

cei în viață, apărându-le mereu în vis, sau dacă li se pare acestora că duhul decedatului vine și cercetează locurile pe unde a trăit - Suceava; trupurile celor decedați sunt îngropate cu fața în jos, nu doar ale celor dovediți ca strigoi, ci și ale vrăjitoarelor sau femeilor despre care se crede că au legătură cu duhurile malefice - Banat; în general, vrăjitoarele (strigoaicele) se pot cunoaște numai în Duminica Paștelui; ele sunt foarte palide la față și au ochii foarte roșii, se văicăresc tare din cauza durerilor de la picioare și sunt cuprinse necontenit de fiori și de o frică de groază, mai ales când aud sunetul clopotelor și împușcături de Înviere - Suceava (**2.**MARIAN,II,p.184-185;259;267-269). Când un mort este considerat strigoi, este dezgropat, dus la munte și îngropat acolo - Mehedinți; sau i se bagă în gură usturoi și pietre și i se înfige în inimă o țeapă, sau chiar i se taie capul, ca să nu poată să se scoale din mormânt și să sugă sângele sau să mănânce inima celor vii - Bistrița; dacă un mort este lunatic și născut în aceeași zi cu un frate de-al său, i se pun în ochi, nas, gură și urechi mei și pietricele, ca să nu se facă strigoi, iar, după ce este îngropat, se trage cu pușca pe deasupra mormântului său, ca să nu se iște vreo vrajbă pe lumea cealaltă între cei doi frați - Muntenia; în loc de mei și pietricele, se pune tămâie în ochi, nas, gură și urechi; dar mai demult cadavrului i se străpungea țeasta cu un ac lung, i se ungea trupul cu grăsime de la un porc tăiat în ziua de Ignat (20 decembrie), apoi i se punea alături o ramură de măceș, pentru ca hainele lui să se încurce în ghimpii acestuia și să nu poată ieși din mormânt - Banat; se face strigoi și mortul peste trupul căruia pot trece câini, pisici, păsări de curte, chiar și șoareci, din care cauză se prind, se omoară, se leagă, se pun sub vreo copaie, se închid în pivniță sau sunt duse în câmp și lăsate acolo - Prahova; pretutindeni se crede că strigoii ies din morminte cu deosebire în nopțile dinspre zilele Sfântului Gheorghe, Înălțării Domnului (Ispasul) și Sfântului Andrei; ca să nu se facă strigoi, când se aduce sicriul mortului, o femeie ia rădăcină de leuștean, spini și câlți, le pune pe toate în jurul sicriului și le dă foc cu praf de pușcă - Banat (**3.**MARIAN,III,p. 58;311-313;**1.**p.43-45). Se crede că este o babă, o ființă imaginară, închipuită întotdeauna ca o femeie, care chinuiește copiii mici, ia mana de la vaci, care are menirea diavolească de a omorî într-un chip necunoscut - Moldova; atunci când umblă *striga*, mor copiii în leagăn, fără să fie bolnavi - Transilvania (**3.**GOROVEI, p.115;497). Copiii care mor nebotezați se fac strigoi, ies în fiecare noapte din mormânt, strigând „botez”, și aduc tot felul de neplăceri și daune oamenilor, până la al șaptelea an de la deces - Moldova; ei vin sub formă de căței și pisoi, care se așează sub ferestrele mamelor lor scheunând sau miorlăind - Suceava; mai apar și sub formă de fluturi - Galați; cea de-a șaptea fată, născută după alte șase fete, este neapărat strigoaică - Suceava; dar se mai crede că, la casa unde sunt șapte feciori sau șapte fete, unul din ei este strigoi - Suceava; strigoii ies printre oameni, sub formă de vedenii, o dată la șapte ani și numai pe lună-plină, intră pe ferestrele caselor și sug din zona renală sângele copiilor mici - Moldova; strigoii pot să ia chip de pisică, țap sau capră - Prahova; Buzău;Tecuci;Suceava; sau au trupul jumătate om, jumătate câine - Neamț; sau apar sub formă de bivoli - Vaslui; strigoii sunt rareori bărbați, ci mai ales femei, născute într-o zodie a strigoilor, oamenii vorbind mai cu seamă de strigoaie, care fac rău cu deosebire pe timp de lună-nouă, când iau laptele sau îmbolnăvesc vitele; se mai crede că sunt un soi de oameni și că se trag din neam în neam; uneori iau laptele vitelor, încât nu se mai poate mulge nici măcar o picătură, alteori vitele slăbesc și mor, fără o explicație rațională; pot fi strigoi și copiii, rezultați dintr-un act sexual săvârșit în zilele marilor sărbători (Crăciun, Bobotează, Paște); pe acești copii îi lasă Dumnezeu cu diferite semne: coadă de pisică, îmbrăcați într-o cămașă din piele, născuți în ceasul-rău și pot lua laptele de la bivolița vecinilor și să-l ducă la vitele lor; strigoii pot lua laptele și de la capre sălbatice, de la cățele și de la scroafe, încât le mor puii de foame; au o noapte a lor, când se întâlnesc cu toții la un loc, adică în noaptea dinspre ziua Sfântului Gheorghe, uneori și în noaptea dinspre Rusalii, când mai este un ceas până la răsăritul soarelui; se adună neapărat la o răspântie, sau la marginea unui hotar, unde vin deja transformați în șerpi, câini, porci etc.; se crede chiar că strigoaiele sunt jurate dinainte să se întâlnească, orice s-ar întâmpla, mereu în aceeași noapte și tot în același loc; pot fi văzute, în dimineața zilei Sfântului Gheorghe, dar foarte devreme, dacă se suie cineva într-un

copac, ținând usturoi în gură, sau privind prin pielea unui șarpe, omorât înainte de 23 aprilie, cu condiția să nu spună nimănui pe cine a văzut, pentru că diavolul, care ține cu strigoaiele, îl amuțește imediat pe cel cu gura prea slobodă; printre strigoaie există una, mai mare peste toate, care călărește pe un taur, sau merge călare pe o roată; se crede că există și *strigoaie de cânepă*, care iau puterea recoltei de cânepă din loturile oamenilor și îl duc la ale lor, încât cânepa lor este frumoasă și a altora nu; există și *strigoii de ploaie*, care pot face în așa fel, încât să plouă întruna, dar asta se întâmplă numai după moartea lor; în acest caz, ei trebuie dezgropați, fiind găsiți neputreziți, ca și cum ar fi vii, și trebuie întorși cu fața în jos; sau să fie întorși cu gura în jos, ca să se oprească ploile, operațiunea fiind făcută de anumiți oameni, mai curajoși, numai noaptea și fără să afle nimeni; tot *strigoii de ploaie* fac de așa fel că nu plouă, ori plouă numai pe câmpurile lor, încât recolta să fie bogată numai la ei; în fine, există și *strigoaie de bucate*, în afară de cele care iau laptele, sau cele care poartă ploile, și acestea pot lua mana semănăturilor de pe un câmp și să-l ducă pe ogoarele lor, pentru ca recolta lor să sporească; aceste strigoaie pot lua bogăția recoltelor doar în ziua prăznuirii Sfântului Gheorghe, pentru că ele umblă pe câmpurile semănate în noaptea care precede această zi, dar numai până la miezul nopții au puterea să umble - Țara Oltului; dacă un copil suge pe furiș din sânul mamei sale, la o săptămână după ce a fost înțărcat, este semn că, după moarte, el se face strigoi - Vâlcea; se mai face strigoi omul a cărui umbră a fost măsurată pe furiș, pentru a fi apoi îngropată în fundația unei case, sau clădită într-un zid - Tecuci; tot strigoi se face și mortul căruia i s-a furat, pentru farmece, legătura de la picioare - Tecuci; numai oamenii care sunt strigoi apar după moarte, dar numai trupul le este omenesc, fiindcă picioarele le seamănă cu acelea ale mânjilor, de aceea este ușor de dovedit mai ales în dimineața zilei Sfântului Andrei, când se pot vedea, pe drumuri și prin alte locuri, o mulțime de urme de mânz - Suceava; se crede că strigoii ies noaptea din mormintele lor și vin pe la casele rudelor, mănâncă bucatele găsite și varsă făină pe jos - Dolj; strigoii umblă ca să ia laptele vacilor, sporul grâului și chiar puterea oamenilor, în special în noaptea dinspre Sfântul Gheorghe, iar, pentru a li se bloca accesul în gospodărie, se pune în poartă și în ușa grajdului câte o ramură de spini de măceș - Transilvania; cine vrea să vadă strigoi, să se așeze noaptea sub o grapă cu colții de fier, caz în care nu doar îi vede, dar îi și poate atinge sau chiar apuca - Transilvania; ca să nu mai iasă din mormânt și să vină pe la rude, după moarte, strigoiului i se pun pietre în sicriu și o undrea în buric și astfel nu mai poate învia - Teleorman; sau se pune în sicriu cenușă, amestecată cu semințe de mac, ca să-l preocupe, până după miezul-nopții, departajarea cenușii de mac - Banat; tot ca să nu se facă strigoi, în gura celor decedați se pun smirnă și tămâie - Vâlcea; în caz că mortul-strigoi are un frate în viață, născut în aceeași zi sau lună, celui decedat i se pun, în ochi, nas, gură și urechi, pietricele și mei și se trage cu pușca, după înhumare, pe deasupra mormântului său, ca să nu se iște vreo vrajbă între cei doi frați pe lumea cealaltă - Muntenia; dacă, la șase săptămâni de la moartea unui om, mai moare cineva din acea familie, se dezgroapă primul mort și, dacă este găsit cu fața în jos, se crede că este strigoi, caz în care i se bate un par prin inimă, sau i se scoate inima și cu ea se ung toți ceilalți membri ai familiei, considerându-se că acționând astfel nu va mai muri niciuna dintre rude - Muntenia; cine găsește un mort dezgropat să-l lase așa, fiindcă este un strigoi și este păcat să fie îngropat din nou - Tecuci; se spune că peste mormântul unui strigoi este cu neputință să fie făcut să treacă un armăsar negru sau un gânsac - Olt; ca să se afle dacă un mort s-a făcut strigoi, se aduce un armăsar în cimitir și, dacă nu vrea să treacă peste mormântul celui bănuit, înseamnă că mortul s-a făcut strigoi - Vâlcea; nu este bine a se umbla des prin cimitire, mai ales în zilele de marți și sâmbătă, seara și noaptea, fiindcă strigoii au obiceiul să se deplaseze printre morminte, purtați fiind de către diavol, din care pricină nu au odihnă, fac multe rele, iar, ca ei să dispară, trebuie făcute semnul crucii și rugăciune către Dumnezeu - Bihor (**2.**GOROVEI,p.155;221-222; 286; GOLOPENȚIA,p.127-129;146-149;NOTE,Antonescu). Nu rareori, pentru îndepărtarea sporitelor malefice sau pentru ca decedatul să nu revină pe pământ sub formă de strigoi, se folosește meiul, punându-se în sicriu, alături de alte obiecte sau semințe de plante „cu rod"; se mai pune „toiagul"

din lemn de alun (arbust cu semnificație magică în mentalitatea tradițională), crenguțe de măceș (cu valențe majore apotropaice), *„legătura strigoilor”* care este un mănunchi de plante aromatice, având și acestea semnificații magice, cum sunt busuiocul, dumbravnicul, măgheranul, strigoaia, mătrăguna și pelinul, nelipsite din recuzita funerară deoarece au și rolul de încetinire a efectului de biodegradare, legate toate împreună cu lână roșie - Banat (**1.**BOCȘE,p.353). Întâlnirea strigoilor se poate petrece și în locurile unde s-au spânzurat oameni sau s-au sinucis aruncându-se în fântâni; marea sărbătoare a strigoilor se desfășoară în noaptea dinspre Sfântul Andrei, când se adună și joacă, luând în stăpânire drumurile și câmpurile pustiite de vânturile înghețate ale iernii; un moroi sau strigoi se recunoaște după unele semne, cum ar fi faptul că el poate provoca deochiul și că, încă din copilărie, se ferește de usturoi și de tămâie; strigoii sunt înalți, cu ochii roșii, unghii lungi, corpul acoperit cu păr și pot fi recunoscuți cu deosebire de persoanele născute în zi de sâmbătă; în noaptea blestemată, apar la miezul nopții, încălecând vătraie sau lopeți, îmbrăcați în roșu, probabil colorați astfel din cauza sângelui pe care îl varsă, sânge supt de la victime; după întâlnirea cu ceilalți, la răspântiile drumurilor (din această pricină, în aceste locuri sunt amplasate cu precădere troițele); la cântatul cocoșilor intră din nou în morminte, fără să lase nici o urmă; se crede că ei se adună și joacă în văzduh, făcând o larmă înfiorătoare; strigoaicele (pentru că mentalitatea tradițională a întruchipat și duhuri de sex feminin) dansează dezbrăcate și despletite în jurul clopotnițelor de la biserici; după ce se satură de joc, strigoii se bat cu coasele și cu limbile de la melițele pentru cânepă; în Maramureș circulă variantele baladei *Constantin*, evident o preluare a motivului *Lenore*, în care fiul promite mamei sale că va aduce el acasă pe sora sa, care fusese cerută în căsătorie de un flăcău din alt sat, de câte ori mamei îi va fi dor de fată; între timp, Constantin moare, iar mama rămasă singură își blestemă fiul să nu aibă liniște în mormânt; acesta se transformă în strigoi, se duce și își ia sora, care nu aflase nimic despre moartea fratelui său, pe drum aceasta minunându-se de chipul straniu (palid, cu părul mucezit etc.) și de puținele cuvinte pe care le grăiește; la intrarea în satul natal, Constantin își părăsește sora și se întoarce în mormânt, iar, acasă, fată și mamă realizează tragedia înfăptuirii blestemului (PRESA;NOTE, Antonescu). Se crede că pruncul care se naște cu coloana vertebrală prelungită, adică acela care are coadă, este sigur strigoi; se povestește că un astfel de strigoi a apărut la o stână sub formă de câine, ca să fure laptele oilor, dar câinii ciobanului l-au încolțit, strigoiul luând de teamă chipul de om, ceea ce l-a făcut pe cioban să-l recunoască; dar, după ce ciobanul a potolit câinii săi, strigoiul a luat din nou formă de animal și a fugit; ciobanul însă a povestit în sat ce a văzut și astfel oamenii au aflat adevărul despre strigoiul din satul lor; se mai crede despre strigoi că, în zilele de sărbătoare, se întâlnesc la hotarul satului și se bat între ei, iar, după ce se întorc acasă, pe trupul lor se văd urmele luptei; se mai spune că atunci, când strigoii dorm, sufletul lor iese din trup, caz în care, dacă nevestele lor știu, nu le mișcă trupul din loc, pentru că, dacă le schimbă poziția, s-ar putea ca sufletul lor să nu poată reintra în trup - Sălaj; într-o lucrare cu caracter medical, apărută în 1709, se narează că locuitorii mai multor sate au scăpat de o epidemie de ciumă dezgropând mai mulți strigoi, printre care se număra și un fost preot, după care le-au străpuns inima cu un par, epidemia oprindu-se - Alba (PRESA). Strigoiul se bagă unde vede el că poate să strice vacile; de aceea este bine să se facă o gaură în cornul drept al vacii, care fată întâia oară, și să se introducă acolo tămâie, trei boabe de piper și puțină pilitură dintr-un cui de fier și *strigoniu’* nu-i va mai putea lua laptele - Țara Hațegului (CLOPOTIVA,p.451-452). *Strigoi* sau *moroi* poate deveni cel care face rău oamenilor și omoară fără milă animalele; ei pot să pocească oamenii, mai ales copiii mici, cărora le provoacă plânsul și le iau sufletul, iar animalelor le suge sângele; ei iau înfățișarea oamenilor morți; ca să nu se transforme în moroi, când vreun om se află pe patul de moarte, este stropit cu agheasmă; după înmormântare, oglinda din camera în care s-a aflat mortul se ascunde; la înmormântare, mortului i se pune în sân țărușul de la arie (țărușul de care este legat calul la treierat) sau așchii din acest țăruș, iar femeile pritocesc invers turtițele pregătite pentru pomană, de două ori, numărând de la nouă spre unu; dacă mortul se face totuși strigoi sau dacă este visat

că vrea să ia pe cineva din familie, atunci se dă de pomană o turtiță făcută de o femeie străină; moroiul poate fi alungat cu fum și tămâie; se crede că strigoii apar mai cu seamă iarna, fiindcă vara ei pot fi trăsniți - Mehedinți (CIOBANU,p.80). Dacă vara este secetă grea, este bine să fie stropită cu apă o femeie-strigoi, fără ca aceasta să știe, și se crede că atunci va ploua - Teleorman (**2.**CHIVU,p.244). Strigoii și stafiile care ies noaptea în cimitire sunt deosebit de active; în cele mai multe cazuri, ele provin din oameni, care s-au născut cu anumite semne, marcând predestinarea lor - căiță, au fost victimele unor farmece, sau a trecut o pisică peste ei, când erau morți; singurul remediu la această stare este dezgroparea cadavrului care adăpostește pe strigoi, străpungerea inimii cu un țăruș, apoi reînhumarea lui, cu slujbă religioasă de parcă ar fi pus pentru prima oară în mormânt - Vaslui (BĂLĂNESCU,p. 262). Serii simbolice: *usturoi-piatră*; *mei-piatră*; *untură-măceș*; *leuștean-spin-câlți*; *cenușă-mac*; *smirnă-tămâie*; *semințe-alun-măceș-plante aromatice*; *vacă-tămâie-piper-fier-3*.

STRODUL RUSALIILOR v. MIERCURI.

STROPIRE
Sărbătorirea plugarului ieșit primul la arat și care este dus cu alai spre o apă curgătoare sau un iaz pentru a fi stropit cu apă, numită *Udătorul, Tânjeaua, Plugarul* și chiar *Trasul în vale*, nu a mai fost observată în alte părți ale țării decât în Transilvania (ADĂSCĂLIȚEI,p.147). v. APĂ.

STRUGURE (fructul viței de vie - *Vitis vinifera* - DLRM,p.934)
În Moldova, dezlegarea consumării strugurilor sau a poamelor, care are loc la Probejanie (6 august, Schimbarea la Față), este considerată o mare sărbătoare, când se face „colivă" din struguri (boabe curățate de pe ciorchini), sau când strugurii se iau precum anafura și se dau sub formă de pomană pentru morți; de menționat, că puțin mai târziu, la 15 august (Adormirea Maicii Domnului, Sântămărie), se tocmesc pândarii la vii (**12.**GHINOIU, p.224). Înseamnă vorbe și tot felul de clevetiri, dar și ploaie, pentru cine visează mulți struguri; când se visează mâncând struguri copți este semn de frământări și stricăciuni, iar când se visează mâncând struguri negri înseamnă răutate în jur, silă, poate chiar moarte; este bine când omul se visează culegând struguri, dar este semn de mulțumire și fericire nestatornice visarea unor struguri frumoși - Suceava (NOTE,Băncescu).

STRUNG
Este semn că va avea noroc în activitățile pe care le va desfășura cel care visează om lucrând la un strung - Suceava (NOTE,Băncescu).

STURZ (*Turdus* - DLRM,p.812)
Se crede că este *„cel dintâi vestitor al primăverii; când începe el să cânte, trebuie că primăvara este aproape"*; se individualizează prin graba cu care sosește pe meleaguri românești, glasul său auzindu-se chiar din primele zile ale lui martie, chiar când zăpezile nu s-au topit încă; acest fapt a făcut să fie asociat cu Baba Dochia, căreia, în calendarul popular i se consacră perioada 12-24 martie, din care șase zile *„lăturașe"* sunt împrumutate sturzului; pentru că a sfidat stihiile iernii, pasărea semeață a fost pedepsită de Demiurg cu o ploaie și o ninsoare aprige și obligată să-și recunoască slăbiciunea; deci figurează nu doar ca vestitor al primăverii, dar și ca o victimă, sturzul dobândind un profil ambivalent, fiind un mesager care nu inspiră prea multă încredere, graba lui putând fi semn de bun augur, sau de rău augur; prin trăsăturile biologice și prin comportament, sturzul este intim asociat cu mierla, poporul considerându-i *„veri primari"*; în alte texte folclorice, sturzul este un pețitor asiduu al mierlei, după care urmează o serie de refuzuri sau refuzul sturzului pentru simplul motiv că mierla dorește să se căsătorească numai cu cucul (COMAN,II,p.61). Dar

când sturzul umblă repede și apăsat, ciripind în toate părțile, este semn că vremea va fi friguroasă - Bucovina (**2.**MARIAN,I,p.88).

SUD v. ZI (Miază-zi).

SUFLET

Sufletul este imaginat ca un abur luminos, care se desparte relativ ușor de învelișul său pământesc, plecând spre apus, unde se află marea dintre Lumea Albă și Tărâmul Celălalt; ajuns acolo, este sfătuit să nu reintre în cercul vieții și al morții, ci să rămână în Rai (PRESA). În Moldova și în Suceava, se crede că, după ce a ieșit din corp, sufletul celui decedat stă într-un ungher al casei, unde așteaptă până ce iese trupul din casă, îl petrece la groapă, apoi se înalță la cer; sau, după ce a ieșit din om, se arată la trei zile, când se pune la fereastră un ștergar și un pieptene pe pragul ușii, pentru ca pe ștergar să se odihnească și cu pieptenele să se pieptene; apoi se arată din nou la șase zile, apoi la șase luni și ulterior la un an; cât stă corpul celui mort în casă, sufletul acestuia stă în spatele casei, unde așteaptă plecarea trupului spre cimitir, însoțindu-l pe tot drumul; sau se crede că sufletul stă pe lângă casă și pe lângă trup, cât timp acesta nu este îngropat; după înmormântare, se duce în Rai sau în iad, după care se întoarce acasă, la șase săptămâni, și, în caz că rudele îi dau ceva de pomană, pleacă mulțumit, dacă nu, pleacă mâhnit; sau stă pe lângă corp cât stă și trupul în casă și jelește împreună cu cei ai casei, iar a treia zi după înmormântare se urcă la cer; sau se duce la cer imediat după moartea omului, împreună cu îngerul său de la botez, unde stau până la înmormântare, când vine să petreacă trupul răposatului la cimitir, apoi iar se urcă la cer; dar revine după trei zile și rudele îi pun acolo unde a murit o tavă cu făină, iar sufletul lasă urme, semn că dorește ceva și atunci îi dau de pomană orice; se mai crede că, dacă se cerne făină pe locul unde a murit un copil și se mai pune acolo un pahar cu apă și peste el lumânarea care i-a ars la căpătâi, sufletul acestuia vine negreșit peste noapte și bea apă, iar a doua zi i se cunosc urmele pe unde a umblat; când moare cineva, i se pune la cap o năframă, un pahar cu apă și o lumânare, în credința că sufletul, după ce iese din trup, stă pe năframă lângă trupul părăsit, până ce acesta este dus la cimitir; unii cred că sufletul stă la fereastra camerei unde a murit un om timp de trei zile și îi pun acolo o năframă, o sticluță cu apă, pe ea un colăcel și o lumânare, după care se înalță la cer după trei zile, dar revine la alte trei zile, la șase zile, la șase săptămâni și la un an; mai revine la șapte ani, în ziua în care a murit, și, dacă primește de pomană, se întoarce în cer și nu mai vine niciodată; sau, când omul trage să moară, rudele îi pun la cap și o strachină cu apă proaspătă, crezându-se că tare rău arde sufletul celui care se chinuiește și că este necesar să bea, chiar să se scalde puțin, ca să se răcorească, apoi strachina se dă de pomană celui care i-a ținut lumânarea, iar acesta varsă apa la un copac; din pricina celor menționate până aici, se crede că nu este bine să se stea pe fereastra deschisă, pentru că nu mai are pe unde ieși sufletul din casă; pentru că, timp de șase săptămâni și chiar mai mult, sufletul vine mereu la casa lui și se frământă după trupul care l-a găzduit, este bine să i se dea mereu ceva de pomană, dar totodată nu este bine ca un alt membru al familiei să doarmă pe locul unde a zăcut mortul sau pe locul unde a fost așezat și privegheat acasă, pentru că sufletul nu mai vine deloc; când trosnește ceva în casă este semn că sufletul a sosit, iar când cineva din casă visează pe cel decedat este semn că acesta cere ceva de pomană, sau că și-a adus sufletul aminte de rudele sale și vrea să vadă cum trăiesc acestea și ce fac; se mai crede că sufletul stă pe lângă trup trei zile, apoi alte trei zile pe lângă groapa unde a fost așezat trupul, după care se urcă la Dumnezeu, care îl trimite în alt trup; dacă omul decedat a fost curat, îl trimite într-un trup păcătos, ca să-l îndrepte și pe acela, iar pe cel păcătos îl trimite într-un trup în care să se chinuiască; dar până atunci, sufletul rătăcește prin lume, după care intră într-un om, când acesta se naște, sau într-o vită curată sau într-una spurcată; apoi se bagă într-o pasăre și de aici, după ce s-a curățat de păcate, se duce și trece toate vămile și ajunge în Rai; se crede că acest periplu îl parcurge sufletul timp de 40 de zile sau chiar mai mult; este însoțit permanent de îngerul

său; se mai crede că îngerul însoțește sufletul celui decedat trei zile cât mortul este în casă, apoi merge la cimitir, apoi încă 40 de zile, până i se face mortului praznicul, în fine, pleacă și trece peste un foc și ajunge în cele din urmă la un loc răcoros, unde așteaptă judecata de apoi; cât timp sufletul stă deasupra capului celui mort, îngerul stă alături și îl poartă pe unde a fost și a viețuit, spunându-i mereu ce a făcut bine și ce a făcut rău, apoi îl însoțește la cimitir și, în fine, la judecata de apoi; în zona Buzăului, se crede că timp de 40 de zile sufletul umblă pe unde a viețuit și trupul, după care revine la cimitir, adună tot ce i s-a dat de pomană, se urcă pe crucea mormântului și de acolo se înalță la cer; în Muntenia, se spune că îngerul îl conduce pe suflet prin toate locurile pe unde a umblat în viață, după care revine acasă și se așează în streașină, unde stă trei zile, mâhnit de jalea celor din casă; în alte părți ale Munteniei, se crede că sufletul pribegește zilnic, timp de șase săptămâni, prin locurile pe unde a fost și, la revenire, se așează după ușa de la intrarea în casă, de aceea nu se pune nimic spurcat după această ușă; în Dobrogea, se pune deasupra pragului de sus al ușii de acces în casă o pânză albă, pentru că se crede că, timp de șase săptămâni de la moarte, sufletul sălășluiește acolo; în satele din zona Năsăudului, oamenii cred că sufletul stă pe pământ timp de șase săptămâni, după care se duce în Câmpii Iadului, unde așteaptă a doua venire a lui Hristos; în răstimpul cât stă pe pământ, el își are locul la cheotoarea dinspre răsărit a casei; după praznicul de șase săptămâni, sufletul părăsește casa pentru totdeauna; în satele din jurul Sibiului, se crede că sufletul sălășluiește pe pământ un timp mai îndelungat, umblă și vine în contact și cu alte suflete, ia parte la bucuria și tristețea celor rămași în viață, iar lipsurile lui trebuie compensate de ceilalți; abia după ce a pribegit peste 25 de ape, ajunge sufletul, însoțit de îngerul său, pe lumea cealaltă, unde capătă forma pe care a avut-o înainte de a se întrupa; în Banat, se pune în fereastră un pahar cu apă, fiindcă timp de 40 de zile, cât sufletul sălășluiește pe pământ, vine însetat și bea apă (**3.**MARIAN,III,p.270-276;NOTE,Antonescu). Când un om trage să moară, se deschid ușile și ferestrele casei, pentru ca sufletul să aibă pe unde să iasă - Muntenia; sufletul celui mort trece prin 24 de vămi ale văzduhului, până ce ajunge în împărăția cerului - Moldova; în locul unde a murit cineva, timp de trei zile se pune un vas cu apă, pentru că vine sufletul celui decedat să bea, fiindcă atât timp mai rămâne el pe pământ - Suceava; sufletul celui mort umblă, timp de șase săptămâni, prin toate locurile pe unde a fost în viață și apoi se duce unde i-a fost ursit - Dolj; după ce moare, sufletul omului este purtat de către îngerul său prin toate locurile pe unde a umblat cu trupul, după care se întoarce acasă și se așează în streașina casei, unde mai stă trei zile - Muntenia; sufletul mortului stă în ușa casei sale până ce pleacă la biserică și de aceea se pune o pânză neagră în streașina casei - Vaslui; sufletul mortului stă în streașina casei timp de trei zile, după care se poate mătura în casă - Tecuci; sufletul celui decedat stă 40 de zile în streașina casei sale - Ialomița; stă încă pe pământ și aude toate câte se vorbesc în casă, până când se trag clopotele pentru înmormântare la biserică - Suceava; când cineva moare, mai multe suflete se adună în jurul lui, iar, când oamenii vin să aprindă lumânări în memoria celui decedat, acele suflete le mulțumesc pentru gestul făcut - Muntenia; după ce moare, sufletul omului umblă șase săptămâni prin locurile pe unde a fost cu trupul, apoi revine la mormânt, adună tot ce i s-a dat de pomană, se urcă pe cruce și, în cele din urmă, se înalță la cer, dar, dacă nu are cruce la mormânt, așteaptă până i se pune una - Muntenia; Maica Domnului aruncă de trei ori, în iad, o plasă de pescuit, împletită din cânepă de toamnă, ca să scoată de acolo sufletele păcătoșilor, dar sufletele care nu se prind nici a treia oară sunt pentru totdeauna pierdute - Suceava (**2.**GOROVEI,p.223-225).

SUGHIȚ (A SUGHITE)
Se crede că spasmul diafragmei poate să fie determinat de felul cum este vorbit cel ce sughite: îl pomenește cineva - Dolj;Argeș;Buzău;Suceava;Bucovina; îl doresc prietenii - Bacău; sau este vorbit de rău - Vâlcea; dacă se sughite tare înseamnă că vorbește cineva de rău, însă vorbește de bine dacă sughițul este ușor - Iași; dacă acela care sughite se gândește la o anumită persoană ca fiind

cea clevetitoare și dacă spasmul încetează înseamnă că bănuiala este adevărată - Bucovina (**2.**GOROVEI, p.225).

SULF
Păstorii cred că, dacă aprind în jurul stânei sulf (pucioasă), fumul degajat are rolul să alunge duhurile rele din timpul nopții (**2.**CHELCEA,p.8).

SULFINĂ (*Melilotus officinalis* și *Melilotus albus* - DLRM,p.820)
Numele a două plante din familia leguminoaselor (folosite în farmacie, cosmetică și împotriva moliilor), cu flori plăcut mirositoare, așezate în ciorchini, cu flori galbene și albe, cunoscute și sub numele de *sulcină* (ȘĂINEANU,V,p.248). În poezia populară, simbolizează personajul iubitei, planta făcând parte din seria celor care pot fermeca pe cineva - *„fermecătoare"* (EVSEEV,p.116).

SUNĂTOARE (*Hypericum perforatum* - DLRM,p.821)
Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu numeroase flori galben-aurii, având diferite întrebuințări în medicină; mai este cunoscută și cu denumirile de *pojarniță* și *lumânărică* (ȘĂINEANU,V,p.250). În descântecele românești, sunătoarea este trimisă, precum o ființă binefăcătoare, să vindece vitele care suferă de viermi (**3.**GOROVEI,p.178).

SUPĂ
Când cei bolnavi visează că au la masă supă înseamnă că se vor însănătoși; dacă acela care visează supă este iubit de cineva este semn că se vor căsători - Suceava (NOTE, Băncescu).

SUPĂRARE (A SE SUPĂRA)
Este semn că va avea parte de bucurii cel care se visează că este supărat de ceva - Suceava (NOTE, Băncescu).

SURLĂ v. TROMPETĂ.

SVASTICA (SWASTIKA; ZVASTICA)
Este unul din simbolurile cele mai răspândite și mai vechi din lume, fiind regăsibil din Extremul Orient și până în America Centrală, trecând prin Asia și Europa (CHEVALIER,III,p.284). Denumirea îi vine de la numele instrumentului cu care se produce focul, prin frecare, la unele triburi din India (**7.**ANTONESCU,p.54). Fără a intra în amănunte de ordin lingvistic, este clar că reprezentarea ornamentală a svasticii conotează sensuri ale cultului focului și ale cultului Soarelui, dezvoltând totodată legături semantice cu sexualitatea (fecunditatea, creația) și cu crucea; este interesant că, în cadrul obiceiurilor de „înfrățire" (a se prinde „frați de cruce"), colacii, pregătiți pentru ca toți participanții să rupă și să mănânce din ei, aveau lipite pe suprafața lor împletituri din aluat în formă de svastică, numite *cocâstrate*, informatorii locali afirmând că aceasta este forma crucii - Țara Lăpușului (**1.**POP,p.312). De altfel, în portul popular românesc, svastica era prezentă în câmpurile ornamentale ale cămășilor, poalelor și catrințelor (zăvelcilor), exemplare dintre aceste piese existând puține ca număr în colecțiile muzeale, datorită regimului de achiziții subordonat imperativelor politice postbelice, imperative care trădează în primul rând incultura crasă - Ținutul Pădurenilor;Gorj;Vâlcea (NOTE, Antonescu). v. CRUCE;FOC;SOARE.

Ș

ȘAH
Înseamnă că va pierde în afaceri, dacă nu va acorda o atenție deosebită tuturor amănuntelor, cel care visează sau se visează jucând șah - Suceava (NOTE,Băncescu).

ȘAPTE
Colindele vânătorești sunt magico-religioase; se cântă în intervalul celor 7-12 zile de la finele și începuturile de an, când stihiile sunt „amestecate”, ca și timpul care este sacru și spurcat, confreria și colindatul mijlocind o începere a Anului Nou în bună ordine (BUHOCIU,p.141).

ȘARPE
Ca și în cazul credinței privind balaurii, pentru farmecul textului trebuie reprodusă relatarea unui om al satului românesc: *„În păduri mari și pă sub pământ se ascund șerpii; dacă nu-i vede nime, ei cresc și la șapte ai fac aripi și să ridică la cer; să fac balauri; dacă îi vede cineva, pică la loc și rămân șerpi; dacă nu-i vede nime, ei se ridică la cer, balaurii poartă norii și umblă vremile și cresc aripile; vai de capu bieților oameni; dar și oamenii au noroc cu o păsărică mică; ea închepe prin toate boartele, pă sub cloambe, pă sub rădăcini și îi vede; oamenii o cinstesc și-i zic Piți-împărătuș; și șerpii nu mai pot crește de frica ei”*; se crede că șerpii întâlniți în câmp trebuie omorâți; cine nu-i omoară face păcat, fiindcă un șarpe care trece de doi ani și nu-l vede nimeni se face balaur; de asemenea, șerpii sunt de două feluri: curați și necurați; șerpii de câmp și de pădure sunt, în exclusivitate, malefici; în schimb, făptura plăpândă a șarpelui de casă (*Natrix natrix*) este totdeauna privită cu bunăvoință; se spune că fiecare om își are șarpele lui, pentru că este, de regulă, măsurat când este copil și, dacă nu scuipă jos, se măsoară și șarpele împreună cu ei și astfel mor; în general, șarpele conotează înțelesul de întuneric și prezența lui este malefică; nedorit, alungat și omorât de îndată ce este văzut, temut totuși, șarpele conturează profilul unei figuri generice, nediferențiate pe familii și subordine zoologice; este deci o ființă temută, din următoarele motive: **1.** pentru prejudiciile și relele pe care le face omului; **2.** pentru amenințarea, de natură mitologică, adusă umanității, amenințare pentru binele și echilibrul lumii în general; textele folclorice românești relevă puține legături directe ale șarpelui cu universul reprezentărilor infernale, ca animal dotat cu atribute vădit funerare; el apare într-un singur context folcloric și anume în „cântecele mortului”; la pragul ce desparte lumea de aici de cea de dincolo stă, ca paznic și vameș, șarpele; bradul refuză să-și aplece crengile pentru a-l trece pe *„cel călător”* peste *„marea cea mare”*, deoarece în el a *„încuibat”* șarpele, iar mortul se va speria de el, va cădea în mare și se va îneca; șarpele funcționează, în „cântecele mortului” ca o întruchipare vădit malefică, fiind dușmanul „dalbului de pribeag”, este cel care se opune intrării sale în tărâmul funerar; spre deosebire de vidră sau lup, el nu se leagă „frate” cu cel călător, nu devine ghid și sprijin al acestuia; un alt text aduce o nuanță suplimentară: șarpele apare nu numai ca paznic al lumii funerare, ci și ca agent al morții; asemenea păsării negre (corboaica), el vine să-l ia pe cel hărăzit plecării veșnice, să îl „dezrădăcineze” și să-l mute din *„lumea cu dor”* în cea *„fără dor”*; această dimensiune chtoniană pune șarpele în contact cu adâncurile subpământene, cu zonele în care zac energiile ascunse ale firii; de aceea, numeroase credințe recomandă prinderea și „prepararea” lui magică, pentru dobândirea acestei energii, pentru realizarea transferului ei de la șarpe la om; textele orale afirmă că acela care mănâncă un șarpe fermecat capătă darul de a înțelege graiul plantelor, al florilor, al animalelor și al păsărilor; mai mult, cine dorește să-și schimbe chipul, să devină mai tânăr sau mai bătrân, adică să aibă altă față, este suficient să fiarbă un șarpe și să zică niște cuvinte și, de la a treia bucățică înghițită, începe să se schimbe; atunci se strâng toți șerpii și vor să-l muște pe acela, dar nu pot, pentru că este deja parte din neamul lor; prinderea și „prepararea” lui magică permite nu numai contactul cu lumea neînțeleasă, dar și cu aceea nevăzută, pentru că, este știut,

cei mai mari dușmani ai gospodăriei omului sunt strigoaicele, care fură laptele și mana vitelor, strică gospodăria, aduc bolile și poartă *„faptu”*, totodată, ele fiind nevăzute, iar omul nu are cum să preîntâmpine acțiunea lor malefică; totuși, cine prinde un șarpe până de Sfântul Gheorghe (23 aprilie), îi taie capul, îi pune un cățel de usturoi în gură, îi îngroapă capul și, când răsare usturoiul, îl pune pe acesta la pălărie și îl poartă, atunci el poate vedea strigoaicele călare pe taur, când iese la câmp cu ciurda de vite; consumarea șarpelui fiert reprezintă imaginea inversată a unei alte credințe străvechi, aceea a șarpelui care, el însuși, intră pe gura omului; numeroase documente etnologice arată că una din manifestările predilecte și agresive ale șarpelui constă în intruziunea în vintrele celor ce dorm, acești șerpi ascunși în stomac, care provoacă boli și dureri cumplite, pot fi alungați numai prin magia laptelui: se spune că omul bolnav trebuie ținut cu capul în jos deasupra unui vas cu lapte abia fiert și că, atras de aburii acestuia, șarpele iese din stomac și se repede la lapte; este interesant că șarpele se asociază mereu cu laptele, el fură laptele de la vaci, încolăcindu-se pe picioarele lor și sugându-l direct din uger; se hrănește, alături de copiii casei, cu laptele din farfuria lor; șarpele fiert în lapte dă omnisciență; mușcătura lui se vindecă prin lapte etc.; intrarea șarpelui prin gură este un topos frecvent întâlnit în mitologie; cel mai adesea, victimele acestei intruziuni sunt femeile, deoarece o credință, și ea cu un caracter cvasi-universal, afirmă că șarpele este fecundator și că femeia care înghite șarpele va naște în curând un copil fermecat, așa cum s-au născut Alexandru cel Mare, Augustus și Scipio cel Bătrân; legendele stabilesc o seamă de greșeli „originare”, datorită cărora el a fost blestemat și hărăzit să fie o întrupare a răului; în sens biblic, el este unealta dracului, el este cel care a ispitit omul și l-a făcut să-și piardă puritatea și locul din Rai; astfel, se crede că șarpele este sau a fost drac, este făptura lui Satana, duh rău; inițial, șarpele ar fi fost om, ar fi avut picioare și chiar aripi, dar, în urma blestemului divinității, el a devenit cea mai neajutorată făptură, fără membre, fără aripi, fiind condamnat la o locomoție penibilă, primitivă; în planul funcțiilor epice, șarpele figurează nu numai ca subiect al vânătorii, ca agresor victorios, ci și ca obiect al ei, ca victimă a unei înfruntări eroice; în unele colinde de fecior, voinicul trebuie să înfrunte, pentru a salva lumea de răutatea lui, un șarpe uriaș; această ultimă imagine poate fi sursa unei posibile analogii: eroul călare, purtând în suliță capul șarpelui uriaș, duce cu gândul spre străvechile divinități geto-dacice, care, așa cum susținea Vasile Pârvan, înfruntau demonii văzduhului și purtau în sulițele lor capul monștrilor uciși; de aici ar fi derivat stindardul dacic, acel „draco” (șarpe), care confirma victoria asupra puterilor întunericului și furtunii; toate credințele populare legate de șarpe afirmă, ca gest necesar și imperativ, datoria omului de a omorî, oriunde și oricând, șerpii: *„Pe șarpe, când îl vezi, întâi să-l omori, c-apoi îți ia puterea și rămâi tot anul fără putere; nu e păcat să-l omori, dimpotrivă, ți se iartă un păcat”*; soarele și luna, aștrii luminii, atacați de șarpe sau scârbiți de răutatea lui, îl blestemă și îl condamnă să-și ducă viața în întuneric și în ascuns; la rândul său, pământul refuză să adăpostească șarpele malefic, pentru că se crede că șarpele care a mușcat nu mai este primit de pământ pentru păcatul făcut și atunci iese la drum, ca să-l ucidă oamenii și să-i ia păcatul; altă legendă leagă chipul și atributele șarpelui de o ascensiune eșuată; ar fi umblat prin 24 de locuri să-și facă un cuib, de aceea șarpele, după ce mușcă, *„la 24 de ceasuri moare”*; s-ar fi urcat într-un brad să-și facă un cuib, dar a coborât Sfânta Lună și l-a alungat, el a sărit la ea și ea l-ar fi blestemat; legendele preiau imaginea șarpelui încuibat într-un brad, ca și în bocete, dar îi inversează termenii: șarpele nu-și mai poate face cuib în brad, el nu coboară la rădăcina lui, ci vrea să se urce spre vârf; nu este reprezentant al stihiilor lumii, ci dușman al lor; de altfel, în folclorul românesc, gestul care definește atitudinea șarpelui și îl condamnă este „mușcatul”; oriunde ar fi, șarpele mușcă, înveninează pe toți cei din preajma sa; comportamentul său stârnește atâta repulsie, încât *„Sfântul Soare zice că tare se supără când vede că șarpele a mușcat pe vreun om și se întoarce cu fața, ca să nu-l vadă”*; numai o singură viețuitoare mai stârnește atâta adversitate și suportă un astfel de tratament (omorârea obligatorie), păianjenul; în general, cultura populară evită să recomande uciderea animalelor, adoptând o atitudine de mijloc, între glorificarea

vânătorii eroice și condamnarea lăcomiei și a risipei prădătorilor, fie ei oameni sau carnasiere; cu toate acestea, în cazul șarpelui și al păianjenului, se postulează obligativitatea omorârii lor și justifică acest gest afirmând că el nu este un păcat, ci un act purificator; această sancțiune își are originea, probabil, atât în considerații de ordin practic (teama de acțiunea distrugătoare a lor), cât și în motivații de natură mitologică (ipostazierea lor în animale blestemate, întruchipări ale răului și demonilor, dușmani învederați ai omului); de altfel, imaginea șarpelui strivit, ca întruchipare arhetipală a înfrângerii răului ori a demonilor întunericului, este extrem de veche, deoarece, pe tabletele cavalerilor danubieni, unul dintre eroi zdrobește dușmanul, iar altul calcă sub picioarele calului șarpele malefic; mușcătura șarpelui este cea mai temută, pentru că acolo, în colții lui veninoși, stă întreaga sa putere; putere de natură malefică, în măsură să pricinuiască mari rele nu numai omului, ci și ființelor stihiale; *„Gerul zice că ar fi fost mai tare, dar l-a mușcat un șarpe de deget”*; agent ascuns al morții, șarpele înveninează pe omul sau divinitatea care cad victime; felul său de a ataca, faptul că puterea sa nu stă în mărime, ci în viclenie, nu în gura aprigă, ci în veninul ascuns, au făcut ca el să apară ca un animal al perfidiei, al înșelăciunii, al loviturilor piezișe, furișate; acestea sunt valorile pe care le prezintă șarpele în basmul despre animale, în care încearcă să înșele pe omul care l-a încălzit la sân sau pe țapul care l-a trecut apa; interesant este că toate energiile șarpelui sunt strânse în „capul” său, acesta fiind sursa puterii și a veninului, în el găsindu-se și piatra fermecată, din el se naște mărgelușa, prin el, hrănindu-se cu substanța sa magică, crește usturoiul, care oferă purtătorului său puterea stăpânirii duhurilor malefice; capul tăiat al șarpelui uriaș este adus ca trofeu de vânătorul victorios; în sfârșit, capul este cauza suferințelor și, dintr-o povestire, aflăm că șarpele avea dureri cumplite de cap și nu găsea nici un leac pentru ele; câinele îl sfătuiește să iasă la drumul mare, pentru că acolo își va afla alinare, dar acolo șarpele este călcat de o căruță și scapă de toate suferințele; capul șarpelui, spun credințele, este viu, chiar dacă i se ucide corpul și de aceea șarpele trebuie zdrobit la cap, pentru că aici se află ascunse toate puterile lui; teama de șarpele malefic, de mușcătura lui, marchează și structura sărbătorilor dedicate șarpelui; calendarul său cunoaște două momente principale: dezmorțirea sa, marcată de Mucenici (9 martie), de Alexii (17 martie) ori Blagoveștenie (25 martie), când, se crede, întreaga fire se trezește din somnul iernii și reîncepe ciclul vieții; tot acum, o seamă de interdicții și prescripții vizează obținerea imunității în fața șarpelui; nu se rostește numele lui, se înconjoară casa și acareturile cu cenușă, ca să se împiedice intrarea șarpelui, se fac focuri dinaintea casei și se afumă împrejur; alteori, printr-un simulacru de sacrificiu, șarpele este conjurat să ocolească omul: *„Și apoi te duci la un soc, cu mămăligă, și o lași acolo; dai de mâncare la șerpi, ca să nu ai grijă toată vara”*; al doilea moment al calendarului șarpelui este Probejania (6 august), când, odată cu plecarea berzelor, șerpii intră în pământ și încep hibernarea; alte credințe așează acest moment la 14 septembrie (Ziua Crucii); contracararea acțiunii malefice a șarpelui se realizează nu numai prin respectarea prescripțiilor fixate de calendarul și datina tradițională, ci și prin actul direct de anihilare a puterii sale, înfăptuit cu ajutorul descântecului „de șarpe”; mușcătura poate fi vindecată prin invocarea unor stihii și obiecte magice mai puternice decât șarpele, acestea fiind alunul (*„nașul șarpelui”*), apa curată, ori ploaia, fierul, *„soare-apune”* și calul; uneori, chiar șarpele este pus să mărturisească unde stă leacul dorit; cel mai frecvent, aceste texte creează un conflict (de obicei, foc – ploaie), care servește ca model pentru imprecarea și alungarea șarpelui: așa cum apa stinge vâlvătaia focului și descântecul va alina arsura mușcăturii; prestigiul malefic al șarpelui este atât de puternic încât și alte întrupări ale răului iau chipul său; descântecele descriu felul în care zmeoaica, moroiul, junghiul sau chiar cuțitul se transformă în *„șarpe veninat”*, șarpele care atacă omul, se încolăcește în jurul bolnavului, îl mușcă și îl înveninează; atacul șarpelui joacă aici rolul unei imagini arhetip a intruziunii răului, iar mușcătura sa al unei embleme a agresiunii malefice; pentru că este agent al răului, șarpele poate fi utilizat nu doar de întruchipările bolilor, ci și de către omul care dorește să pedepsească pe cineva: descântecul, care funcționează ca un blestem inversat, cere șarpelui să meargă în lume și să stârnească suferințe în inima și trupul

„ursitului” care și-a părăsit aleasa; șarpele pedepsitor nu este unul natural, ci unul fermecat, fiindcă el se naște prin metamorfoza magică în animal malefic a stelei, a focului ori a brâului; în consecință, din perspectiva unei clasificări generale, șarpele este îndeosebi teluric, chtonian și, totodată, profund malefic (COMAN,I,p.110-112;140;183-187;191-196;II,p.65;70;MUȘLEA,II,p:183). Se spune că, la începuturi, șarpele umbla pe coadă, dar Dumnezeu l-a blestemat în Rai să se târască pe pântece și să pândească mereu călcâiul omului, iar omul capul șarpelui - Suceava; el iese din pământ în ziua prăznuirii celor 40 de Sfinți Mucenici (9 martie) și reintră în pământ în dimineața prăznuirii Zilei Crucii (14 septembrie) - Tecuci; dacă șarpele nu este văzut de nimeni timp de șapte ani, el se preschimbă în balaur - Transilvania; șarpele are picioare, pe care le scoate de sub solzi numai în cazul că este pus de viu pe jeratic - Tecuci;Suceava; în toate zonele etno-folclorice, se crede că Dumnezeu iartă din păcatele celui care omoară un șarpe; se crede că primul șarpe văzut primăvara trebuie neapărat omorât, ca să nu ia puterea celui care îl vede - Galați; sau pentru ca să nu mai fie văzuți și alți șerpi peste vară - Vaslui; i se vor jupui de piele palmele celui care pune mâna pe un șarpe - Tecuci;Iași; comite un mare păcat cel care, în clipa când îl vede, nu omoară șarpele - Iași; cine vede șarpe primăvara să-l omoare, fiindcă numai așa îi poate prelua puterea, iar, dacă șarpele scapă, atunci ia el puterea omului - Muntenia; sau șarpele scăpat va suge el sângele omului care nu l-a ucis, când l-a văzut - Bihor; cine găsește primăvara un șarpe mort își pierde puterile - Tecuci; să nu fie ridicat de jos șarpele găsit mort, pentru că va bătea vântul șase săptămâni la rând - Dolj; dacă prin lanul de cereale se află vreun șarpe, este semn că moare cineva din familie, iar parte bună din recoltă se va da de pomană - Mehedinți; va face bătături la picioare cine calcă pe oase de șarpe - Tecuci; cine umblă desculț să se păzească să nu calce pe oase de șarpe, fiindcă s-ar putea să le intre în călcâi și de acolo, după un timp oarecare, oasele vor ieși prin creștetul capului - Suceava; toată vara va ieși în calea celui care rostește cuvântul *șarpe* în luna martie, de aceea este interzis să i se pronunțe numele în această lună - Vâlcea; cine pomenește de șarpe în ziua prăznuirii Cuviosului Alexie (17 martie) va fi mușcat de această târâtoare în vară - Suceava; se crede că mușcătura de șarpe se poate vindeca, dacă se pune pe rană o piele de șarpe - Suceava; sau se ia șarpele ucis, se pune la foc într-un ceaun, ca să ardă, iar cenușa rezultată este folosită ca leac în vindecarea mușcăturii de șarpe - Bacău; este bun de leac șarpele prins în luna mai - Suceava; cine vede șarpe prima dată în luna martie să-l prindă, să-i taie capul cu o monedă de argint, în gură să-i pună un cățel de usturoi și să-i îngroape capul sub pridvorul unei biserici, după nouă zile să se caute ce fel de buruiană a crescut acolo, aceasta să fie luată și purtată peste tot, fiindcă astfel toate ierburile și copacii vor vorbi și vor spune la ce leac sunt bune și cum se numesc ele - Constanța;Suceava; sau se procedează identic, iar firul de usturoi care răsare să fie purtat la brâu, în ziua de Paște, în biserică, numai astfel purtătorul firului de usturoi va putea vedea toate femeile care sunt înzestrate cu puterea de a face farmece, deoarece ele nu pot intra în biserică, fiindcă au coarne; în această zi, diavolul stă retras într-un ungher și notează în catastiful și pe pielea sa de bivol pe femeile fardate, pe cele rele, pe cele care vorbesc sau râd în timpul slujbei din biserică - Vâlcea; tot purtătorul firului de usturoi, crescut din capul șarpelui, vede și femeile adultere, care se închină, dar acestea își pleacă nu din evlavie capul, ci pentru a le intra coarnele pe ușa bisericii - Vâlcea; sau, dacă se vede un șarpe până în ziua prăznuirii celor 40 de Sfinți Mucenici, să fie prins, să i se bage în gură un cățel de usturoi și o monedă, după care să i se taie capul, pe care să-l păstreze până în Duminica Paștelui, când trebuie să meargă cu el la biserică, pus într-o pălărie, iar oamenii-strigoi vor veni la cel care are capul șarpelui, încercând să-l ispitească, întrebându-l, de pildă, de unde are el o pană așa de frumoasă - Transilvania; primăvara, să fie prins șarpele, să fie omorât, iar în capul acestuia să fie pus un cățel sau trei de usturoi și apoi să fie îngropat în grădină, usturoiul încolțit fiind apoi folosit în ziua de Sfântul Gheorghe (23 aprilie), la ieșirea din sat, unde este dusă cireada de vite ale sătenilor, iar acolo pot fi zărite strigoaicele venite să ia laptele vacilor - Țara Oltului; cine vede șarpe înainte de Paște, să-l prindă, să-i taie capul cu un ban de argint, să pună în el trei fire de usturoi și, în ziua de

Paște, să meargă cu el, pus în sân, la biserică și va vedea strigoii - Bihor; sau, ca să poată cineva vedea strigoii care iau laptele de la vacile oamenilor, se prinde primul șarpe văzut înainte de Sfântul Gheorghe (23 aprilie), i se taie capul cu o monedă de argint în chiar ziua prăznuirii Sfântului și i se pune în gură un cățel de usturoi - Transilvania; celui care omoară șarpele în pădure îi iese în cale lucrul-slab - Țara Oltului; când șuieră, se spune despre șarpe că s-ar afla în primejdie de moarte - Suceava; se crede că șarpele ucis nu moare până la apusul soarelui - Moldova; din cauză că a mușcat un om, șarpele nu mai este primit toamna în pământ și îngheață în timpul iernii pe afară - Tecuci; șarpele care a mușcat vreo vietate sau vreun om, de Ziua Crucii, nu-și găsește intrarea făcută în pământ și rămâne pe afară, ieșind la drum, unde omul îl pedepsește omorându-l - Vrancea; mușcătura de șarpe trece, dacă rana este spălată cu apă strecurată prin piele de șarpe - Țara Oltului; pe șarpe îl apucă durerea de cap, când traversează un drum - Suceava; ca să se lecuiască de friguri, bolnavul trebuie să bea apă trecută prin pielea năpârlită a unui șarpe - Tecuci; dar contra frigurilor este indicată și afumarea cu piele de șarpe a bolnavului - Tecuci; există femei care își otrăvesc bărbații, punându-le în mâncare zeamă de șarpe fiert - Tecuci; este semn că va fi vânt a doua zi pentru cine visează șarpe - Vaslui;Suceava; cine visează că a ucis un șarpe, înseamnă că a scăpat de un dușman, dar, dacă nu a reușit, în vis, să-l omoare, înseamnă că potrivnicul îl va dușmăni în continuare - Vaslui (**2.**GOROVEI,p.93-94;147;222;226-228;254;282-284;286; GOLOPENȚIA,p.110; 129;136). Cine prinde un șarpe înainte de Paște să îi taie capul cu o monedă de argint, să-i pună în gură trei fire de usturoi și în ziua de Paște să îl țină în sân, la slujba de la biserică, atunci acela poate să vadă strigoaicele, fie și stând pe o punte, și tot în ziua de Paște poate să vadă strigoaicele-femei și toate vrăjitoarele - Năsăud (**2.**MARIAN,II, p.185). În Mehedinți, se crede că, în caz că un om este mușcat de șarpe în partea dreaptă a corpului, îi moare cineva din familie, iar, dacă este mușcat din partea stângă, îi moare o rudă mai îndepărtată (CIOBANU,p.79). În Maramureș, este interzisă pronunțarea numelui șarpelui, iar când se vorbește despre ei li se spune *„gândaci”*, *„codaț”* sau *„zierni”* (viermi); interdicția este atât de severă încât, în timp, numirea adevărată a fost uitată și în unele localități li se spune numai *„gândaci”*; totuși, se crede că acela care omoară un șarpe mai are de trăit doar șapte ani (BOGDAN,p.83). Cine vede un șarpe, înseamnă că are noroc; este simbolul ispitei, înșelăciunii, dar și al înțelepciunii; în artă, șarpele care își mușcă coada, formând un inel, este simbolul infinitului - Bucovina; se crede că prezența șarpelui ca ornament pe diferite obiecte, ca și *„colții de mistreț”* sau *„secerea”*, alungă dușmanii turmelor prin însăși imaginea lor; simbol al lui Zalmoxis, îl găsim împreună cu soarele pe porțile locuitorilor din Scheii Brașovului (PRESA). Este semn de ploaie când iese șarpele în cărare sau în drum (**2.**CHIVU,p.247).

Șarpele casei (*Natrix natrix* - DLRM,p.830**)**. Mentalitatea tradițională socotește că șarpele de casă este, prin însăși apartenența sa la spațiul, geografic și spiritual, al gospodăriei, o ființă „bună”, favorabilă omului, pentru că, deși sălbatic, vine să stea în preajma casei sale; este o viețuitoare dotată cu puteri sacrale, benefice, din care cauză ea valorizează pozitiv specia din care face parte, aruncând, în același timp, toate accentele negative asupra șerpilor din natură; „curat” înseamnă deci nedăunător, util, tolerabil, dar mai ales pur, sacru, bogat în puteri divine; se spune că *„șarpe e la toată casa; unde e șarpe, e noroc la casă, merge bine și nici un rău, nici un farmec nu se apropie…Acela se cheamă șarpe de casă; s-au văzut astfel de șerpi bând lapte din strachină de-a valma cu copiii; copiii îi dădeau cu lingura peste cap, plângând că le mănâncă laptele, dar șarpele mânca-nainte, nu se supăra”*; această viețuitoare reprezintă „norocul” casei și de aceea moartea sau plecarea șarpelui este sinonimă cu risipirea familiei, cu pierderea norocului, cu moartea întregului neam; are deci rolul de duh protector al căminului, al familiei, al gospodăriei, el garantând sănătatea, bogăția și fertilitatea acesteia, apără de boli și de farmece, se înfrățește „candid” cu copiii, în jurul blidului cu lapte; această ultimă imagine, evident un produs poetic, are o deosebită forță, pentru că șarpele care se amestecă printre copii este practic un membru al familiei; din acest punct de vedere este pe același plan cu câinele, alt protector al copiilor, pentru

că acesta din urmă se roagă pentru sănătatea lor; dar, în plus față de câine, șarpele casei are acces direct la sacralitate, este chiar sursa acesteia, din moment ce garantează bunăstarea gospodăriei; în general, este unanimă părerea că șerpii sacri sunt una din mărcile spiritelor chtoniene; totuși, documentele folclorice românești nu permit asimilarea șarpelui casei cu nici o figură chtoniană, nu există dovezi că ar fi gândit ca o întrupare ori ca un trimis al duhurilor subpământene; el nu este invocat la „zilele morților", nu participă la chemarea moșilor și nu beneficiază de hrana rituală oferită lor, nu cunoaște atribute ori determinări de natură funerară; pentru că este protector al casei, îl găsim sculptat pe stâlpii porților, îl întâlnim pe numeroase obiecte ceramice, nu lipsește de pe pereții caselor, unde este pictat sau modelat în tencuială; în Oltenia și în Transilvania, șerpi executați din argilă smălțuită sunt prinși pe pragurile intrărilor sau pe podea (COMAN,I,p.111-113). Este păzitorul gospodăriei și trăiește sub pragul ușii, sub talpa sau în pereții casei; uneori se aude ticăind, drept pentru care i se mai spune și *Ceasul casei*; locuința părăsită de șarpele ei este considerată ca fiind necurată, atrăgând asupra ei spiritele malefice; nu trebuie ucis, pentru că el poartă noroc întregii familii, îi păzește pe membrii acesteia de certuri, de boli, de incendii, de cutremure și de alte necazuri; dacă, din nebăgare de seamă, este călcat, el mușcă, dar își poate arăta imediat intențiile bune prin aceea că indică ierburile de leac împotriva mușcăturii de șarpe; își poate părăsi locul și, în acest caz, ia parte la jocurile copiilor, uneori împărțindu-și hrana cu ei; apare sculptat pe stâlpii pridvorului, pe canatul ușii sau pe meșter-grinda casei; mai apare pe stâlpul sau crucea de la mormântul ultimului stăpân al casei, în care caz are rolul de a însoți sufletul acestuia pe cărările celeilalte lumi (PRESA). Toate casele au un șarpe, care nu este bine să fie văzut, iar, dacă acest lucru se întâmplă, este bine să fie făcut semnul crucii, fiindcă altfel moare fie șarpele, fie cel care l-a zărit; nu atacă pe nimeni și nu trebuie omorât, pentru că sau moare bărbatul (stâlpul casei), sau se întoarce alt șarpe care, supărat, mușcă vitele din gospodărie; nu este bine să fie omorât pentru că rămâne casa pustie (șarpele părăsește curtea) - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.71). Orice casă are un șarpe, care este blând și nu mușcă și trăiește în pereții casei, fiind mare păcat să fie ucis - Tecuci;Suceava; șarpele casei este aducător de bine gospodăriei unde trăiește - Botoșani; sunetul de ceas care ticăie, auzit din pereții unei case, provine de la șarpele casei și este un semn că acea casă este norocoasă - Suceava; se spune că acela care omoară șarpele casei omoară norocul - Suceava; șarpele casei este figurat pe porțile gospodăriilor și în decorul exterior al caselor - Banat;Transilvania (**2.**GOROVEI,p.169;171;228;280;PRESA). Este înfățișat uneori ca un șarpe alb, care, dacă este omorât de către cineva, acela va viețui numai în pierdere și se va stinge treptat; șarpele casei este considerat ca un spirit protector, uneori chiar ar reprezenta spiritul strămoșesc, din această cauză unii cercetători îl mai numesc și „șarpele totem"; de aceea nimeni nu îndrăznește să omoare șarpele găsit în casă, chiar dacă ar fi o viperă - Caraș-Severin; șarpele reprezintă norocul casei; se spune că suge la vacă, iar aceasta vine răgind de la deal, călcând într-un mod special, pentru a-l lăsa să sugă - Covasna; șarpele de casă, spre deosebire de cel al pământului, este șarpele omului și este semn de fericire pentru cine îl vede în noaptea de Înviere - Gorj; dacă este omorât, după 15 zile cel care l-a omorât se face strigoi, iar șarpele se face balaur și pornește în luna martie la munte - Gorj (**2.**CHELCEA,p.310).

ȘCHIOP

A fi șchiop este un atribut al valorilor chtoniene și funerare; sunt șchioape divinitățile lumii subpământene, cele care intră și ies din infern, care sunt legate, înlănțuite, mutilate ca semn al apartenenței la orizontul lumii de dincolo, în general fiind șchioape acele personaje (animale, păsări, oameni) care viețuiesc sau sunt intim legate de lumea infernală (COMAN,I,p.122;II,p.70).

ȘCOALĂ

Dacă visează cineva clădirea unei școli, trebuie să se aștepte la ceartă, scandal sau chiar bătaie; iar dacă visează școală cu mulți copii înseamnă că propriile odrasle îi vor procura multe necazuri -

Suceava (NOTE,Băncescu).

ȘEDERE (A SE AȘEZA; A ȘEDEA)
Se crede că este bine ca acela, care intră într-o casă în care trăiesc una sau mai multe fete nemăritate, să se așeze imediat pe scaun, laviță, pat, pentru ca aidoma să stea și pețitorii la acea casă - Suceava (**2.**GOROVEI,p.192).

ȘEF v. CONDUCĂTOR.

ȘEZĂTOARE
Adunare restrânsă organizată de săteni, în special în serile de iarnă, pentru a lucra și a petrece în același timp (ȘĂINEANU,V,p.278). Funcția economică pe care o îndeplinește șezătoarea nu constituie trăsătura definitorie a acestui fenomen social, pentru că el pare, afirmă cercetătorii, un ceremonial care se înscrie mai curând în ciclul vieții (precum *nașterea, nunta* și *înmormântarea*), decât în ciclul muncii, fiind un preludiu al nunții, un ceremonial de vârstă, vizând destinul femeii în general; astfel, șezătoarea oferă un prilej de inițiere în muncă, pentru că aici învață fetele să toarcă, să coasă și să brodeze, dar totodată și un prilej de inițiere în viață a tinerilor; vârsta intrării în șezătoare a tinerilor coincide cu aceea a adolescenței, ceea ce nu este întâmplător, iar, în satele cu religie protestantă, fetele nu au voie să participe la șezători decât după ce „au confirmat“, ceea ce este o dovadă în plus; pentru a întreține buna dispoziție, în șezătoare sunt primiți și feciori; aceștia aduc muzicanți cu viori, în unele sate doar în serile zilelor de joi; când pleacă din șezătoare, flăcăii sunt obligatoriu petrecuți de fete, chiar dacă printre ei nu sunt cei plăcuți de ele; aceștia „leagă“ ulița, adică pun spini în calea fetelor, pentru a le pedepsi, sau aruncă pietre după ele; oricum, în șezătoare se formează multe din legăturile care devin ulterior trainice - Bihor; aceste „apropieri“ pot fi acceptate sau nu de către fete, semnul fiind o furcă de tors, executată și dăruită de către un flăcău; în caz că fata refuză atenția flăcăului, deci și avansurile lui, rupe furca dăruită (*„Eh, maică, dac-ai știi câte furci am rupt eu în șezătoare!”*, spune o informatoare) - Hațeg; un alt semn de iubire este firul tors trecut de-a latul uliței de mai multe ori și în care fata, pe întuneric, se încurcă - Maramureș; preocupările fetelor în șezătoare, cum ar fi descântecul “după feciori” și aflarea ursitului, dovedesc faptul că, alături de munca efectuată, un rost important al acestor adunări îl constituie distracția, aceasta pentru ca timpul să treacă mai ușor, iar rutina muncii să nu inducă o stare de saturație; practicile legate de “aducerea” feciorilor, precum și cele de aflare a „datului” sunt nelipsite din orice șezătoare de fete; printre aceste practici, se obișnuiește să fie strecurată apa din Criș cu ciurul, considerându-se că așa vor veni feciorii la fete, cum vine apa pe râu, sau “legarea” uliței de către două fete cu un fir tors (ȘOVREA,p.211-212;215-216; NOTE, Antonescu).

ȘOARECE (*Mus musculus* - DLRM,p.834).
În fruntea listei dușmanilor omului se află șoarecele, animal flămând și prădător prin excelență; atributele sale negative sunt potențate prin faptul că el este un animal „al casei”, acționând în prejma omului, în locuința și în hambarul său, implicându-se deci în orizontul culturii, dar o face profund negativ; în textele orale, șoarecele este *„al dracului”*, fiind făcut din *„balele necuratului”*: *„Șoarecele curat că e dracul, că el ce pozne îți face, numai dracul ți-o face”*; gestul malefic suprem prin care el se dovedește negativ este acela că roade arca lui Noe; legendele spun că dracul a creat șoarecele tocmai ca să distrugă această „minune” a tehnicii; în schimb, Dumnezeu a făcut pisica, pentru a salva arca și roadele muncii omului de atacul acestor mici și hrăpărețe viețuitoare; dar pe lângă pisică, omul recurge și la alte practici magice: li se leagă simbolic gura, legându-se 99 de noduri în ața de la sacul cu grâu, li se potolește foamea, punându-li-se pe trunchiuri de copaci un fund de mămăligă, ceaunul și făcălețul; pentru că umblă pe sub pământ, pentru că, prin aceasta,

trece de la o lume la alta, și pentru că mereu strânge bogății, șoarecele este invocat de copii (alături de cioară), să le dăruiască un dinte de fier, adus desigur de pe un alt tărâm, de acolo de unde lucrurile și ființele sunt puternice și nemuritoare; așa se face că, la căderea dinților de lapte, copiii îi iau și îi pun în borta șoarecelui, rugându-l să le aducă alți dinți, mai tari și mai rezistenți (COMAN,I, p.118-119;122). Se crede că primul șoarece întâlnit primăvara trebuie neapărat omorât - Neamț; în toate zonele etno-folclorice, se crede că Dumnezeu iartă din păcatele celui care omoară un șoarece; este semn de an îmbelșugat, dacă sunt mulți șoareci - Vaslui; când un șoarece taie calea cuiva este semn rău - Neamț; cel ce este mușcat de un șoarece în casă să fie sigur că este furat de către cei din casă - Ialomița; nu va mai avea niciodată dureri de dinți cel care mănâncă pâine din locul de unde au ros șoarecii - Suceava; cine mănâncă de unde a mâncat și șoarecele face bășici pe limbă - Tecuci;Suceava; este semn de boală pentru cine găsește în casă veșminte roase de șoareci - Suceava; când șoarecele își va face cuibul mai sus de pământ, folosindu-se în acest scop de orice (plantă, buturugă etc.), este semn că anul va fi bogat în recolte - Neamț; dar este și semn de sărăcie, când sunt șoareci mulți pe câmp - Ialomița;Neamț; când șoarecii adună, în grămezi, spice de grâu, pe care apoi le învelesc cu pământ, este semn de iarnă grea - Teleorman; când toamna sunt șoareci mulți pe câmp, este semn că iarna va fi lungă - Iași; dacă șoarecii își fac cuiburi peste iarba crescută pe pământ, este semn că iarna va fi grea - Țara Oltului; iar dacă, la culesul porumbului, cuiburile de șoareci vor fi la suprafața pământului, este semn că iarna va fi săracă în zăpadă - Suceava (**2.**GOROVEI,p.20;76;97;228-229;275;280-283). Încă din timpul toamnei, se poate cunoaște ce grosime va avea stratul de zăpadă, după înălțimea la care își fac șoarecii cuibul în garduri, în clăi de fân sau pănuși etc., el situându-și culcușul unde va hiberna aproximativ la înălțimea la care va ajunge zăpada - Maramureș (BOGDAN,p.135). Va avea noroc în afaceri cel care visează șoareci și va aștepta pețitori cel care se visează prinzând șoareci - Suceava (NOTE,Băncescu).

ȘOBOLAN (*Mus decumanos* - DLRM,p.835)
Șobolanii se fac la casele celor care fură de pe ogorul altora diferite bucate și le duc în gospodăria lor și obligatoriu la orice moară, deoarece morarul fură din saci - Țara Oltului; (GOLOPENȚIA,p.72). Va fi sărăcie, când sunt șobolani mulți - Vâlcea (**2.**GOROVEI, p.211). Când șobolanii fug din mină este semn că galeria se va surpa - Maramureș (BOGDAN,p.12). Cine se visează omorând șobolani înseamnă că va scăpa de niște musafiri; dar când visează pur și simplu șobolani este semn că va avea parte de rușine și de nopți nedormite - Suceava (NOTE,Băncescu).

ȘOIM (*Falco* - DLRM,p.835)
Șoimul nu este altceva decât o altă ipostază a junelui, alături de brad, de cerb, de bour și de oricare altă întruchipare a principiului masculin, care, în formele lui optime, nu poate fi decât tânăr; dar șoimul conotează și valori precum eroismul, cruzimea, rapacitatea, făloșenia, unele fiind atitudini „vânătorești"; el nu-și prinde prada la sol, ci o atacă și o omoară în cer; are o agerime ieșită din comun; datorită acestor calități, șoimul ocupă același loc, în lumea păsărilor, pe care lupul îl ocupă în sistemul vietăților mici și neajutorate, din care cauză în unele texte este numit *„lupul vrăbiilor"*; de menționat că tracii aveau obiceiul de a vâna cu ajutorul șoimilor, iar mai târziu șoimii figurau pe lista bunurilor cerute ca tribut de Înalta Poartă; șoimul este și mediator între lumi, călător care, trecând de la un tărâm la altul, duce veștile și leagă între ei diverșii protagoniști ai narațiunilor; această dimensiune este actualizată de cântecele funerare și de unele colinde; în prima categorie de texte orale, precum cântecele funerare, șoimul apare ca un paznic al porților infernale, el stând în vârful *„bradului zânelor"*, la marginea mării *„celei mari"*, împiedicând accesul direct al sufletului pe tărâmul funerar; despre șoim, ca despre toate păsările răpitoare, se spune că bea apă de ploaie, pentru că a refuzat să ajute pe Dumnezeu la săparea albiilor de râuri (HERSENI, p.251;COMAN,II,p.78-80).

ȘOIMANE v. IELE.

ȘOPÂRLĂ (*Lacerta* - DLRM,p.836)
Se crede că ea cade odată cu ploaia din cer; deci ea se naște nu din foc, ci din apă; între apă și foc, între aceste două principii opuse, șopârla ocupă o poziție ambiguă, circulând de la una la alta, părând că este emanația când a unei stihii, când a celeilalte; se spune că dacă se aruncă o șopârlă în foc, din cenușa ei se fac o mulțime de șopârle, cu ajutorul cărora se pot face vrăji, aspect întărit și de credința că șopârla a fost prima nevastă a șarpelui; *„Omului, numai șopârla și câinele îi sunt credincioși; șopârla, când doarme omul și vreun șarpe vrea să-l muște, i se bagă-n sân și-l gâdilă, doar l-o scula"*; deci șopârla, viețuitoare a pădurii, se comportă față de om la fel ca și un câine, animalul domestic cel mai apropiat – afectiv – de om, simbol prin excelență al fidelității și devotamentului; cu mențiunea că șopârla nu îl apără pe om, ci doar îl prevestește; pentru că fapta ei dobândește un surplus de importanță (antropologică) și de semnificație (mitologică), ea fiind cea care *„anunță, trezește pe omul amenințat să fie mușcat de șarpe…e iubită de oameni și privită ca un semn bun, când îți iese înainte, ca ceva sfânt, fiind păcat să o omori"*; ca și ariciul, ca și broasca, șopârla este protejată de om; în antiteză cu șarpele și păianjenul, care trebuie omorâți când sunt întâlniți, șopârla beneficiază de un tratament de excepție: în primul rând ea este consacrată (*„șopârla e sfântă"*); apoi, prezența ei este considerată de bun augur, spre deosebire de alte animale (pupăză, mânz, cuc), ea nu-l „spurcă" pe cel care îi taie calea; în sfârșit, omorârea șopârlei stă sub semnul celei mai amarnice pedepse, este un păcat pentru care cine știe ce preț va trebui plătit pe lumea de dincolo; prin aceste atribute, șopârla stă alături de arici, broască, rândunică, barză, adică alături de acele viețuitoare care mediază între natură și cultură, fiind, în ciuda „sălbăticiunii" lor, bune, favorabile, dragi omului; *„șopârlei, când este călcată pe coadă, nu-i curge sânge, pentru că ea a băgat coada în apă și l-a ajutat pe Noe"*, legendă în care șopârla apare nu numai ca un dușman al diavolului, dar și ca o stavilă, ca un luptător împotriva apelor, văzute aici ca stihii dezlănțuite, distrugătoare; astupând gaura, cu propriul trup, ea împiedică distrugerea corăbiei lui Noe și asigură reluarea ciclului vieții pe pământ, după ce apele potopului se vor fi retras; șopârla se opune potopului, pentru că, în ultimă instanță, figura ei este mai apropiată de stihia focului, care o regenerează și o purifică, decât de aceea a apei (COMAN,I,p.114-117). Se crede că șopârla a fost prima nevastă a șarpelui - Tecuci; este păcat ca șopârla să fie omorâtă - Iași; capătă dureri de cap cel ce omoară o șopârlă, fiindcă ea are puterea să blesteme - Țara Oltului; este semn bun, când cineva întâlnește o șopârlă de culoare verde - Neamț; să nu fie ucisă, fiindcă ea vestește când vine un șarpe - Tecuci; când șarpele se apropie de un om care doarme pe câmp, șopârlele îl trezesc intrând pe sub cămașa acestuia și gâdilându-l - Suceava; cel căruia îi iese în drum o șopârlă să se aștepte la o mare nenorocire - Iași; dacă se aruncă în foc o șopârlă, din ea vor ieși o mulțime de alte șopârle - Suceava; în special fetele caută să le treacă peste mâini o salamandră, crezând că astfel se vor învăța să țească și să coasă motive decorative deosebite pe cămășile lor (salamandrele sunt cunoscute și sub denumirile de sălămăzdră, sălămâzdră, sălămândră, solomâzdră, solomândră, salamandra este o specie de batracian, asemănătoare cu șopârla, cu pielea de culoare neagră cu pete galbene, sau castanie cu pete, sau măslinie cu dungi, sau cu spatele albăstrui cu dungi - ȘĂINEANU,V,p.9) - Muntenia (**2.**GOROVEI,p.228-229;280; GOLOPENȚIA,p.110;). Cine visează șopârle înseamnă că are mulți oameni care îi pizmuiesc reușitele - Suceava (NOTE,Băncescu).

ȘOPÂRLOIȚI
Boală, caracterizată prin inflamarea gâtului, despre care se crede că este provocată de niște viermi cu puteri oculte - Bucovina (COJOCARU,p.250).

ȘORȚ
Fetele și femeile să se ferească să li se taie, pe furiș, din șorț, catrință, opreg etc., fiindcă bucata este luată special de vreo rivală care dorește să le facă farmece - Țara Oltului; femeile să nu dea de mâncare la porci din poală (șorț), pentru că face carnea linți (cisticerci) - Suceava; își mănâncă mintea cel care mănâncă din poală - Suceava (GOLOPENȚIA,p.86;**2.**GOROVEI,p.122;133). Valoarea ceremonială a opregului, legată de riturile de trecere, este dovedită și prin folosirea lui la înmormântare, în scopul îndepărtării duhurilor rele din apropierea mortului; în Țara Almăjului, opregul se folosește pentru „măturarea”, cu ciucurii, a gropii, înainte de înhumarea propriu-zisă; în Timiș, mortul se așează în sicriu și se acoperă cu pânză curată, care noaptea i se trage peste față; pe cap i se pune o căciulă, iar în sicriu o secure și un opreg, obiecte care se scot, când mortul este pornit afară din casă; opregul care se poartă la spate are valoare de marcă socială, fiind purtat numai de către femeile căsătorite, în Timiș existând obiceiul de a se confecționa un opreg *„cu bani”*, purtat dinapoi de către mireasă, în ziua nunții (TURCUȘ,p.34). Cine se visează trăgând de un șorț este bine să joace la loterie - Suceava (NOTE,Băncescu).

ȘTAMPILĂ v. SIGILIU.

ȘTERGAR
Să nu se șteargă doi inși concomitent pe același ștergar, pentru că vor îmbătrâni repede - Galați; la ridicarea acoperișului unei case, i se leagă la vârf mai multe ștergare și ramuri verzi, ca să dureze construcția mult și să trăiască și stăpânii - Muntenia (**2.**GOROVEI, p.45;252). Cine visează ștergar va avea noroc în căsătorie - Suceava (NOTE,Băncescu).

ȘTIMĂ
Personaj din mitologia populară, imaginat de obicei ca o femeie frumoasă (și bună), care protejează apele, pădurile, comorile; **a avea știmă** (despre animale), a fi stăpânit de un duh necurat; (prin extensie) a fi năzdrăvan (ȘĂINEANU,V,p.298).

ȘTIMA APEI v. APĂ.

ȘTIMA BANILOR v. MONEDĂ.

ȘURĂ
Nu este bine să se doarmă în ușa șurii, deoarece măiestrele au obiceiul să danseze și în șură sau pe vârful acesteia și pot să-l surprindă pe om și să-l ologească - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.76).

T

TABACHERĂ
Cine se visează în situația că a pierdut tabachera înseamnă că va fi nemulțumit de sine însuși; în schimb, dacă visează că primește în dar o tabacheră este semn că va fi onorat de către cei pe care îi va întâlni în diferite ocazii - Suceava (NOTE,Băncescu).

TABLOU
Cine visează tablou înseamnă că va avea un viitor fericit, dar dacă visează primind un tablou este semn că perioada următoare va fi umbrită de griji și supărări - Suceava (NOTE,Băncescu).

TACÂM
Când se pregătește masa și, din întâmplare, se pun mai multe tacâmuri decât numărul persoanelor care trebuie să se așeze la masă este semn că vor veni musafiri pe neașteptate - Muntenia; nu este bine să se țină în casă resturile de la tacâmurile rupte, distruse, pentru că se crede că aduc nenorocire - Bucovina (**2.**GOROVEI,p.172;229). Dacă la ospățul dat pentru botezul copilului, cuiva îi cade cuțitul sau furculița pe jos și se înfige în pământ, se crede că pruncul va muri de moarte nenaturală, caz în care părinții dau mânare mai bună animalelor, zicând ca acestea să se roage pentru copilul lor; în unele locuri se aruncă mei și grâu păsărilor, boabele fiind ținute în prealabil timp de trei zile în leagănul copilului, ca acesta să fie sănătos - Sibiu (**3.**MARIAN,II,p.125).

TAIER v. FARFURIE; RECIPIENT; VAS.

TALPĂ v. PICIOR.

TALPA-IADULUI
Personaj feminin imaginar, în credințele tradiționale românești fiind spirit malefic, sinteză a însușirilor infernale, considerată mamă a dracilor (ŞĂINEANU,I,p.312).

TANDA v. MANDA.

TATĂ
Tatăl să nu-l radă pe fiu, pentru că este rău de moarte - Vâlcea (**2.**GOROVEI,p.206). v. BĂRBAT.

TAUR (*Bos taurus* - DLRM,p.847)
În satele agricole, comunitatea are un taur care este liber să umble pe ogoarele cultivate, trecerea și hrănirea lui prin ele considerându-se ca un semn bun de ploaie, de creștere a recoltei (BUHOCIU, p.137). Să se aștepte la tot felul de pericole gospodarul de a cărui poartă s-a frecat un taur - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.31). Cine visează taur va fi invitat la o petrecere, iar cine visează că ia un taur nu va dobândi ceea ce speră; apariția în vis a unui taur negru înseamnă moarte - Suceava (NOTE, Băncescu).

TĂCIUNE v. CĂRBUNE.

TĂMÂIE
În caz că unei femei lehuze îi intră în casă, cu daruri pentru evenimentul fericit al nașterii, o altă femeie care și-a pierdut laptele, este sigur că proaspăta mamă își va pierde și ea laptele și, pentru a nu se întâmpla un asemenea necaz, își coase la cămașă, în dreptul pieptului, unul sau trei boabe de tămâie și de grâu - Țara Oltului; la pârlirea porcului sacrificat, este bine să se pună și puțină

tămâie în foc, pentru a alunga diavolul - Vâlcea; se aprinde tămâie în casă, când este furtună, pentru că diavolul fuge, iar Sfântul Ilie îl trăsnește pe diavol oriunde s-ar ascunde - Transilvania; dacă i se pare cuiva, la intrarea într-o casă, că miroase a tămâie, este semn că va muri un membru al acelei familii - Tecuci;Suceava (GOLOPENȚIA,p.94;**2.**GOROVEI,p.78;97;148). Copiilor în vârstă de 1-7 ani, care suferă de *„răul copiilor"* sau Samcă, se obișnuiește să li se citească rugăciuni, totdeauna la sfârșit de lună, de trei ori consecutiv, copilul căruia i se citește fiind neapărat de față; înainte de i se citi, atât copilul, cât și casa trebuie afumate cu tămâie - Suceava; în trei dimineți consecutive de la ziua înmormântării, până a nu răsări soarele, și în trei seri de asemenea, o rudenie a decedatului (mamă, soră, verișoară) tămâiază mormântul de jur-împrejurul lui, punând în final, lângă cruce, vasul cu tămâie și lumânarea adusă, dintre cele care au ars la mort; în Muntenia și Moldova, aceste femei aduc tămâie și vin sau un vas cu apă, stropind cu aceasta mormântul, timp de 40 de zile de la deces, considerându-se că în timpul acesta sufletul mortului umblă pe la casa lui și în jurul mormântului; după 40 de zile, vizitele se răresc, ducându-se la cimitir doar în sâmbetele de peste an, precum și în dimineața zilei în care se prăznuiește Adormirea Maicii Domnului (15 august) - Muntenia; tămâia adusă acasă de la biserică în Duminica Învierii Domnului, se păstrează și se afumă cu ea pe la icoane, când familia traversează o perioadă de cumpănă, sau când tună, fulgeră ori plouă în averse; se afumă și cei care se sperie peste an sau tocmai ca să nu se sperie peste an - Suceava; ca să nu se facă strigoi, mortului i se pun boabe de tămâie în ochi, nas, gură și urechi - Banat (**3.**MARIAN,II,p.242;III,p.57;220-221;2.,I,p.175). Înseamnă pagubă pentru cine visează tămâindu-se așternutul unui pat - Suceava (NO-TE,Băncescu). Serii simbolice: *tămâie-grâu*; *tămâie-lumânare*; *tămâie-vin/apă*.

TĂRÂȚĂ

Se crede că, atunci când vacile nu mai dau lapte, cineva le-a luat *„mana"*; în consecință, se face un descântec *„de mană"*, dându-li-se de mâncat vacilor tărâțe amestecate cu *lumânăriță* (lumânărică - *Gentiana asclepiadea* - DLRM,p.469, cunoscută și sub numele de *lumânărica-pământului*) - Bucovina (**2.**GOROVEI,p.130).

TĂTAR

În unele legende populare, tătarii sunt considerați fii ai diavolului (COMAN,II,p,133).

TĂUN (*Tabanus bovinus* - DLRM,p.851)

Este semn de ploaie când năvălesc tăunii pe boi - Teleorman (**1.**CHIVU,p.247).

TÂNĂR

Tânărul, care nu este obișnuit să înjure măcar de mamă, se va însura greu, pentru că, se zice, el are multe coaste de femeie - Moldova; când i se pare cuiva că un tânăr arată mai frumos decât este în mod obișnuit, cu siguranță acesta se va însura în acel an - Botoșani; când unei familii îi mor tineri necăsătoriți, celelalte rude rămase în viață nu se bucură și nu se veselesc timp de 40 de zile, ca să nu le moară și alte neamuri - Tecuci; care dintre cei doi tineri căsătoriți adoarme primul în noaptea nunții, acela va muri mai întâi - Moldova; cei ce mor tineri tot tineri vor fi și pe lumea cealaltă, iar bătrânii tot bătrâni vor fi - Suceava (**2.**GOROVEI,p.144;147;151;172;223). Este de bine când cineva se visează tânăr - Suceava (NOTE,Băncescu).

TÂNDALĂ

Erou din snoavele populare, încet la minte și leneș, opus la fire lui *Păcală* (ȘĂINEANU, I,p.322-323). v. PĂCALĂ.

TÂNJAUA
În Transilvania, se organizează un spectaculos ceremonial pentru gospodarul care a ieșit primul la arat primăvara; obiceiul are mai multe denumiri locale: *Tânjaua*, *Alegerea Craiului*, *Udătoriul*, *Udatul*, *Bricelatul*, *Trasul în vale*; se practică în mijlocul sezonului muncilor de primăvară, în ziua de Sângiorz (23 aprilie) sau a doua zi de Paște; sfatul obștii, constituit din cei mai în vârstă locuitori, are obligația să urmărească atent mersul lucrărilor de primăvară, pentru a putea desemna pe cel mai harnic dintre cei care au ieșit primii la arat, ținându-se cont și de calitățile morale, precum ar fi cinstea și omenia acestora; sfatul bătrânilor anunță din timp gospodarul care urmează să fie sărbătorit de Sângiorz de întreg satul; în Țara Lăpușului, de Sângiorz și o săptămână după aceea sunt instituite diverse interdicții privind raporturile dintre tineri; astfel, feciorii nu au voie să-și îmbrățișeze partenerele pe care le joacă obișnuit; le este strict interzis să-și viziteze iubitele seara; *udătoriul*, fiind ales mediator între obște și natură, devine etalon pentru tot ce are să aducă anul care urmează; dacă el este un om blând, atunci și anul nu va avea vremuri grele; dacă el este un om ciudat, se crede că vor veni vremuri grele; dar credința generală este că, fără alegerea *udătoriului*, anul ar fi lipsit de roade (**12.**GHINOIU,p.207; 210).

TÂRNAȚ v. PRISPĂ.

TÂRG
În înțelesul de spațiu comercial; pentru cine visează târg înseamnă ceartă; cine visează că se află cu treburi într-un târg înseamnă că gospodăria sa scapă de o primejdie - Suceava (NOTE,Băncescu).

TÂRNĂCOP
Simbol masculin; în orațiile de nuntă, cu un târnăcop de argint este scoasă *„floarea"* din grădina părinților și răsădită în grădina mirelui (EVSEEV,p.197).

TEATRU
Pentru cine visează teatru înseamnă că în viața lui vor avea loc niște schimbări esențiale; dacă visează actor(i) este semn că își va petrece timpul în mod inutil - Suceava (NOTE, Băncescu).

TEI (*Tilia platyphylos* - DLRM,p.852)
Este simbol al vieții și nemuririi, datorită însușirilor sale: crește destul de repede, are statură falnică, frunze mari și late, în formă de inimă, coroană bogată, dar mai ales este apreciat pentru parfumul florilor sale, care apar în prejma solstițiului de vară; mierea făcută de albine din nectarul florilor de tei este limpede și curată ca razele soarelui și este considerată ca hrană a zeilor; lemnul de tei este deosebit de maleabil în prelucrare, obiectele făcute din el conferindu-li-se un simbolism feminin; răsucirea frunzelor sale pe ambele fețe după evoluția soarelui a condus la simbolismul viață-moarte; fiind verde-închis pe o parte și alb-argintiu pe cealaltă față, a făcut ca frunza de tei să reflecte natura dublă a femeii, uneori duplicitatea ei; teiul este în opoziție cu stejarul, copac masculin și uranic (EVSEEV,p.83). Dacă, în dimineața Duminicii Învierii Domnului (Paștele), înainte de răsăritul soarelui, doi frați mai mici de 15 ani se duc la un tei, fără să se uite înapoi atât la ducere, cât și la întoarcere, și fără a discuta între ei, și se dezbracă de toate hainele, apoi rod cu dinții, de trei ori, coajă de tei, acea coajă va fi bună de orice leac, mai mult, cu ea se poate scăpa chiar de a se satisface serviciul militar - Transilvania;Iași; teiul adus la biserică, pentru a fi sfințit în Duminica Paștelui, este bine să fie dus înapoi acasă și pus în grădină, ca să rodească îmbelșugat pepenii - Suceava (**2.**GOROVEI,p.230). Încă din ajunul Rusaliilor, spre seară, se pune la poarta fiecărei case câte un tei, la stâlpii caselor se prind crengi de tei, iar peste noapte se doarme așternându-se în pat mlădițe și frunze de tei - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.32). La Armindeni (1 mai), se pun ramuri cu frunze de tei la porțile caselor, ca simbol al primăverii, iar în case se presară iarbă și

busuioc; ramura de tei uscată se păstrează și i se dă foc în caz că vremea amenință cu furtună - Bihor (**3.**BOCȘE,p.112). Dușmanii celui care visează tei îi vor dărâmarea din poziția socială pe care o ocupă - Suceava (NOTE,Băncescu).

TEMNIȚĂ v. ÎNCHISOARE.

TESTAMENT
Cine se visează întocmind un testament este semn că va trăi viață lungă - Suceava (NOTE, Băncescu).

TIBIȘIR v. CRETĂ.

TIGVĂ (*Lagenaria vulgaris* - DLRM,p.859)
Numele mai multor plante din familia cucurbitaceelor, dintre care titlul se referă la cea cu flori mari, albe, cu fructul verde și zemos, care la maturitate devine galben și lemnos (ȘĂINEANU,V, p.343). Acest fruct, uscat și golit de conținut, este întrebuințat la scoaterea, prin aspirare, a vinului sau a rachiului (țuicii) dintr-un recipient; la fel se procedează și cu dovleacul, care, golit de conținut și uscat, este folosit ca ploscă; pentru mentalitatea tradițională, important este obiectul uscat și nu destinația lui, referindu-se, în egală măsură, la: *tâlv, tiugă, tivdă, tătarcă, tărtăcuță*; astfel, se crede că omul, căruia i-a suflat un câine turbat în gură, ca să nu turbeze și el, trebuie să fie împărtășit șase săptămâni la rând, să fie „tăiat“ sub limbă și să i se atârne la gât nouă rotițe dintr-o tiugă - Vâlcea; cine mănâncă semințe de tiugă îi va cădea părul - Teleorman; adolescentele să nu mănânce lapte din tiugă, pentru că le cresc sânii atât de mari cât dimensiunea acestor fructe - Muntenia; când se așează vreme rea, cu cer neguros, și ține vreme îndelungată, se pune o tigvă pe foc, ca norii să se împrăștie - Galați (**2.**GOROVEI,p.40;188;234;269).

TIPARNIȚĂ v. TIPOGRAFIE.

TIPOGRAFIE
Cine visează tiparniță (mașină de tipărit) înseamnă că va trăi succesiv mai multe întâmplări; mai întâi va avea de-a face cu o ceartă, după care va trage unele foloase, pentru ca, în final, să fie de-a dreptul victorios - Suceava (NOTE,Băncescu).

TIUGĂ v. TIGVĂ.

TOACĂ
Scândură groasă sau placă de metal pe care se bate ritmic cu unul sau două ciocănele, la biserici și la mănăstiri, pentru a vesti anumite momente ale slujbei (ȘĂINEANU,V,p. 354). Îndeplinind un rol ritualistic defensiv, toaca face parte din familia tam-tamului și s-a răspândit în bisericile românești ortodoxe, intrând și în credințele populare nu doar ca un convocator la liturghie, ci și ca factor exorcizant de mare forță sacrală; se consideră nu numai că este cel mai vechi instrument de percuție, dar chiar și cel mai vechi instrument magico-muzical folosit de om; legenda spune că diavolul sabotează, prin magia sa, salvarea grupului lui Noe, determinând ca lemnele componente ale arcei să se desfacă și să revină la starea lor silvestră originară; dar glasul lui Dumnezeu îl avertizează pe Noe să-și facă o scândură și o pereche de ciocănele din primul arbore utilizat, cu ajutorul cărora, când „va toca“ la rădăcina copacului, părțile componente să revină în structura corăbiei, astfel încât aceasta să se reconstituie de la sine prin puterea magică a sunetului ritmic; copacul primordial era un paltin și de aceea regula este ca toaca să se confecționeze din lemn de paltin (*Acer pseudoplatanum* - DLRM,p.579); mesajul transmis de toacă nu are o încărcătură

semantică propriu-zisă, dar se recunoaște că sunetul ei este mai mult decât un stimul sau un semnal, reprezentând uneori mai mult chiar decât o simplă informație; în vremuri tulburi, ea putea să traducă avertismente asupra unui anumit pericol, ca și informații asupra depășirii pericolului; există credința în funcția apotropaică inclusă în toacă, din care cauză mișcările anumitor jocuri populare românești, ca și muzica aferentă (Ciuleandra, Sâmbra oilor, unele variante din Jocul Călușarilor, chiar Paparudele, în unele tipuri de descântece) demonstrează rolul de stimul pur al comunicării (**2.**KERNBACH,p.155;240-241). În timp de secetă, flăcăii fură toaca de la biserică și o aruncă, neștiuți de nimeni, în fântână, apoi lăsând pe alții să o scoată - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.214). Începând din Joia Mare și până la Înviere (Duminica Paștelui) nu se mai trag clopotele la biserici, dar se bate numai toaca (PRESĂ).

TOAMNĂ
Toamna începe la Sântă Măria Mică (8 septembrie) și durează până la Sfântul Nicolae (6 decembrie); când încep să înflorească brândușele de toamnă, numite și brândușele morților (*Colchicum autumnale*) este semn că a sosit și toamna; se crede că primăvara este începutul dragostei, vara este zenitul, paroxismul iubirii, împlinirea ei, iar toamna se legiferează dragostea prin căsătorie; timpul cel mai prielnic pentru căsătorii este toamna, după ce sunt terminate lucrările pământului, s-au adunat bucatele și s-a stors vinul; perioada nunților sunt câșlegile de iarnă sau cârnilegile, munca fiind mai puțină decât în primăvară și vară (**3.**MARIAN,I,p.77-78; 2.,I, p.73). Se mai crede că toamna începe de Înălțarea Sfintei Cruci - 14 septembrie (PRESA).

TOARCERE (A TOARCE)
După logodna unei fete din familie, mama și celelalte surori nu mai torc până nu se face nunta, în credința că, dacă o fac, este posibil ca logodna să se întoarcă, adică să se desfacă - Muntenia; în casa mirelui și a miresei să nu se toarcă, fiindcă vor fi, după aceea, răstălmăcite vorbele spuse - Vâlcea; nu se toarce vara, când femeile sunt pe câmp la plivit, pentru că nu mai crește porumbul - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.123;186;231).

TOBĂ
Cine aude, în vis, bătaie de tobă înseamnă că, în curând, va primi vești - Suceava (NOTE, Băncescu).

TODORUSELE v. MIERCURI.

TOIAG
În diferitele sale ipostaze, de la bâta păstorească, până la măciuca lui Hercule, tyrsul lui Dyonysos, caduceul lui Hermes sau sceptrul conducătorului de stat, toiagul are semnificația puterii în plan biologic și social, fiind un transsimbol al focului celest și al arborelui vieții; toiagul este înzestrat cu puteri magice, fiind capabil să îndepărteze influențele nefaste, să fecundeze femeia, să fertilizeze solul, să producă moartea, dar și învierea celui atins; uneori este lovită ușor mireasa, dar se spune *„cu cât mai tare, cu atât mai roditoare”*; toiagul vornicelului, simbol axial și falic, prezent în toate momentele desfășurării nunții, împreună cu bradul, este poate cea mai pregnantă întruchipare a principiului masculin, un substitut al mirelui; în nordul Moldovei, toiagul se pune în fața miresei, care leagă de el o năframă cusută cu flori, care semnifică principiul feminin (EVSEEV,p.196). Se poate ca denumirea *târșului*, brad pitic, să provină din tyrs; la ceremoniile civile și religioase trace, participanții purtau coroane verzi pe cap, iar în mână nuiele de pin înfășurate cu iederă și smocuri de lână (BUHOCIU,p.80-81). Semnificațiile străvechi, din perioada când umbletul cu toiagul în mână era singurul mijloc de deplasare a omului, s-au păstrat în strânsă legătură cu unele obiceiuri de înmormântare; astfel, după unele credințe arhaice românești, mortul, care pornește într-o lungă călătorie pe sub pământ sau prin văzduh, trebuie să treacă ape și să plătească vămi; sub

imboldul acestei credințe, în numeroase zone ale României se lasă un băț (toiag) în groapă, care reprezintă semnul distinctiv al oricărui drumeț; în basmele fantastice românești, printre obiectele cu însușiri miraculoase apare frecvent bățul sau bastonul (**12.**GHINOIU,p.15). Cine visează baston, în curând se va afla într-o adunare plăcută - Suceava (NOTE,Băncescu).

TOPOR

Plânsul copiilor noaptea este cauzat de Muma-Pădurii și poate fi înlăturat dacă se ia copilul în brațe și se izbește în umbra lui de trei ori cu un topor, rostindu-se totodată: *„Fugi, nălucă,/prin preluncă,/prin răzor, printre răzor,/că te tai cu ăl topor!"* - Dolj; femeia gravidă să nu calce pe topor, pentru că va naște copilul cu semne pe piept asemănătoare crestăturilor de topor - Muntenia; când încep durerile nașterii, bărbatul ia două topoare și le înfige încrucișate într-unul din stâlpii acoperișului casei - Transilvania; nu este bine ca toporul să fie lăsat cu tăișul în sus, fiindcă astfel Maica Domnului va plânge - Tecuci; în seara de dinaintea unei zile de duminică, nu se lasă toporul înfipt în lemn, pentru că le aduce dureri de cap celor din casă - Suceava; coada de topor nu se aruncă în foc, pentru că provoacă apoi tăieturi pe brațele celui care o face - Suceava; se amenință cu un topor, primăvara, ca și cum s-ar intenționa tăierea lui, copacul care nu rodește - Suceava; să nu se intre cu barda în casă când este lună-plină, fiindcă se vor sparge blidele din casă - Suceava; când cineva pierde una sau mai multe vite, să ia o secure, să o atârne, cu ochii închiși, de lemnele hornului, să scoată din vatră trei cărbuni aprinși și să pună peste ei o oală, cu gura îndreptată spre partea mai de jos a satului, ca vitele să fie ferite de animale sălbatice până vor fi găsite - Gorj; dacă plouă tare și îndelung, este bine să se pună afară un topor, cu tăișul în sus, și să se rostească: *„Cum stă toporul acesta cu ascuțișul în sus, așa să stea și ploaia !"* - Suceava; când plouă cu grindină, este bine să se înfigă toporul în pământ, ca să se oprească, *„să se taie norii”* - Maramureș;Suceava; se înfige toporul în pământ și se presară și puțină sare pe muchia lui, pentru a opri grindina - Muntenia;Dolj (**2.**GOROVEI,p.16;58;106;156;159;175;231; 254;267;269; BOGDAN, p.18). Împotriva norilor negri, aducători de furtună și grindină, se aruncă o secure cu ascuțișul în sus, în mijlocul ogrăzii, precum și o sapă, lopată de pâine, o cociorvă și mătura din casă, crezându-se că astfel se poate diminua puterea furtunii și a solomonarului (**1.**MARIAN,p.32). Ploaia cu grindină poate fi oprită, dacă se împlântă în curte, încrucișat, două securi - Sălaj (PRESA). Când este furtună cu fulgere sau bate grindină, se pune în curte o bardă sau o secure cu tăișul în sus - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.107). Când tună, fulgeră și trăsnește, se înfige toporul în pragul din fața ușii - Bârlad (BĂLĂNESCU,p.261). Va avea junghiuri cel care visează obiecte ascuțite, precum topor, cuțit, lamă, brici etc. - Maramureș (BOGDAN,p.36). Serii simbolice: *umbră-topor-3*; *acoperiș-topor-2*; *topor-horn-cărbune-3-oală*; *topor-pământ-sare*; *topor-sapă-cociorvă-mătură*; *topor-prag.*

TRANDAFIR (*Rosa* - DLRM,p.871)

Floarea de trandafir simbolizează tinerețea și curățenia sufletească; apare și în bocete, iar prezența acestuia în astfel de texte este de înțeles; în textele folclorice din vestul țării, este prezent ca floare a amorului (BUHOCIU,p.22). Este binecuvântat de Dumnezeu, are putere să depărteze de locul unde este plantat și de la casa la care se pun rămurele verzi de trandafir nu numai toate relele, ci și spiritele necurate; rămurelele tinere sunt întrebuințate pentru vindecarea celor cuprinși de *ceasul cel rău* - Banat;Transilvania; Muntenia;Moldova;Bucovina (**3.**MARIAN,III, p.283). Se crede că mărțișorul pus de către o fată pe un trandafir, în ziua de 1 martie, îi va îmbujora tenul acesteia - Botoșani; dacă trandafirii înfloresc în zilele din prejma prăznuirii Sfintei Marii (15 august), este semn că toamna va fi lungă - Suceava (**2.**GOROVEI,p.268). Între florile care simbolizează iubita apare des *ruja* (trandafirul), care ocupă primele locuri; el este o metaforă a frumuseții, semnificând totodată virginitatea fetei iubite; trandafirul înflorit este și o marcă a nevestelor, adică a femeilor inițiate erotic și aflate la zenitul feminității lor (EVSEEV, p.119;123). În textul colindelor din Țara Oltului, trandafirul este dat nevestelor (HERSENI,p244). Are ca

transcripție cosmică steaua și este emblemă a providenței și a speranței, având și caracterul speranței transformate în faptă, în certitudinea călăuzitoare pe cărările existențiale (ZAHACINSCHI, p.41). Cine visează trandafiri va avea un viitor fericit; va petrece zile vesele cel care se visează sădind trandafiri și va fi fericit cel care se visează rupând trandafiri; dar va fi supărat în dragoste cel care visează trandafiri ofiliți - Suceava (NOTE,Băncescu).

TRĂSNET (A TRĂSNI) v. FULGER.

TRĂSURĂ v. CĂRUȚĂ.

TRÂMBIȚĂ v. TROMPETĂ.

TREI

În gândirea tradițională românească, numerele nu au sensuri ca în mitologiile chineze sau grecești, poetul latin Vergiliu afirmând că „zeii iubesc numerele impare” (*Numero deus impare gaudet*); numerele nepereche le întrec în demnitate pe celelalte; pentru că la pythagorei simbolul perfecțiunii era decada, care totuși rezultă dintr-o serie combinatorie, în care se repetă cifra 3, considerată a fi primul impar perfect: 1+3=4; 4+3=7; 7+3=10; alegerea cifrei 3 nu este întâmplătoare, pentru că este primul număr care, fiind sinteză a unui număr impar (1) și a altuia par (2), poate să simbolizeze armonia dintre contrarii; apoi, de vreme ce 3 este o sinteză, el simbolizează un ciclu vital și nu numai vital, ci itinerarul de existență al oricărui lucru: începutul, mijlocul și sfârșitul; la grecii din epoca homerică, numărul 3 avea semnificații sacre, existând trei zeități: Zeus, Atena și Apolon, iar prin *tritopastores* sunt numiți strămoșii: tatăl, bunicul și străbunicul, regăsibili și în mentalitatea tradițională românească, unde alcătuiesc „trinitatea părinților”; de aici și concluzia generală că numărul trei are reputația de număr fast; în basmele românești, împăratul are trei feciori și trei fete, Făt-Frumos se luptă cu trei zmei, este supus la trei probe, este ajutat de trei insecte, păsări, animale, aruncă în urma lui trei obiecte (oglindă, săpun, pieptene sau perie); ursitoarele sunt în număr de trei și tot trei sfinte întâlnește viteazul plecat peste nouă mări și nouă țări: Sf. Miercuri, Sf. Vineri și Sf. Duminică; mortul este ținut acasă trei zile, iar în unele bocete cifra 3 revine obsedant; apoi, apare în descântece, în doine, în balade, în cimilituri; în multe ritualuri, gesturile sunt repetate de trei ori, pentru a le consacra mai multă putere sau pentru a fi mai convingătoare; inclusiv în creștinism, semnul crucii se face de trei ori, exemplele fiind, din acest punct de vedere, infinite; de departe, cifra 3, sub indiferent ce ipostază ar apărea, este cea mai frecventă atât în viața tradițională, cât și în contemporaneitate (VLĂDUȚESCU, p.95-97;NOTE, Antonescu). Cifra 3 a fost obținută prin reducția ciclului lunar de patru faze la trei, prin omiterea *Lunii negre* (nopțile fără lună) sau prin însumarea Lunii ascendente și a Lunii descendente într-o singură fază; trei este omniprezent: ursitoarele sunt trei, trei sunt încercările eroului în basme și legende, trei sunt culorile ornamenticii populare etc.; în calendarul tradițional românesc, așa-numitele triade, grupări de câte trei zile cu aceeași semnificație, au fost pe punctul de a deveni unitate de măsură a timpului; unele triade au extensiune pe întreg teritoriul (Paștele, Crăciunul), altele au extensiune zonală (Circovii, Gadinele, Martinii), unele au aceeași denumire (Rusaliile, Bubatul), altele poartă denumiri diferite (Repotinul, Todorusele și Joia Verde, Moșii de Toamnă, Sâmedru, Sfântul Dumitru cel Nou); zilele Babelor sunt în număr de nouă, în fapt un multiplu de trei (**12.**GHINOIU,p.59-60). Jelitoarele mortului formează, de regulă, un grup de trei, dar uneori în grupul celor trei intră și o fată mai tânără, iar alteori se adaugă la grup o întreagă ceată din tineretul localității; în variantele-colindă ale „Mioriței” există o unitate de trei (frați, veri, ciobani, cu toate că un număr egal de texte promovează formula cu unitatea de patru; preferința pentru unitatea de trei se leagă de cele trei faze ale lunii, pe când numărul 4 arată o viziune pur exterioară, spațială, care calif ică punctele cardinale și cele patru anotimpuri;

unitatea de trei poate trimite la un timp mitic, pe când cea de patru la un spațiu mitic; trei sunt ciobanii din „Miorița”, iar *„de trei zile-ncoace/Gura nu-ți mai tace!”* (BUHOCIU,p.18;411;423). Operațiunile făcute de trei ori (triplicate), care țin de magia gestului, sunt încadrate concepției populare după care reușita actului ritual este condiționată de aceasta; de pildă, se aruncă grâu înaintea mirilor de trei ori, se varsă apă la fântână și se stropește cu ea asistența de trei ori, se face semnul crucii de trei ori etc.; mireasa, împreună cu soacra mare, ocolesc de trei ori masa mare, după ce se întorc de la cununie - Oltenia (**1.**LARIONESCU,p.453). În Maramureș, pețitul se face trei zile consecutiv, abia în cea de a treia pețitorul primește răspunsul (DĂNCUȘ,p.180). Peste tot, descântecele se repetă de trei ori (COJOCARU,p.233;NOTE,Antonescu). Credința generală este că demersul magic își atinge ținta numai după trei încercări, trei probe, repetarea de trei ori a gestului (CUCEU,p.132).

TREISPREZECE
Dacă, din întâmplare, se nimeresc să ia masa împreună treisprezece persoane, până într-un an unul dintre ei va muri - Suceava (**2.**GOROVEI,p.148). Este considerat numărul dracului, număr care aduce ghinion; se crede că începerea unui lucru în zi de 13 nu se mai termină sau nu iese bine - Suceava (NOTE,Băncescu).

TREN
Pentru cine se visează că s-a urcat într-un tren și nu mai poate să coboare din el este semn prevestitor de moarte - Gorj (SANDA,p.45-46).

TRESTIE (*Arundo donax* - DLRM,p.879)
Indiferent de specia folosită, se crede că nu este bine să se măsoare cineva cu o trestie, pentru că astfel moare - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.144).

TRICOLICI v. PRICOLICI.

TRIF CEL NEBUN v. FEBRUARIE.

TRIFOI (*Trifolium* - DLRM,p.880)
Nume dat mai multor plante din familia leguminoaselor, din care unele se cultivă ca plante furajere; ca element ornamental tradițional, trifoiul sugerează numărul magic *trei,* care există în foarte multe practici rituale și tutelează, în general, viața omului (ZAHACINSCHI,p.41;ȚUGUI,p.39). Trifoiul cu patru foi este considerat aducător de noroc pretutindeni în țară (**2.**GOROVEI,p.171). În Maramureș, trifoiul cu patru foi semnifică noroc și fericire pentru cel care îl zărește, dar este rău de mâna celui care îl rupe (BOGDAN p.73). Este semn de belșug pentru cel care se visează zărind trifoi; dacă se visează căutând trifoi înseamnă că va scăpa de griji și necazuri - Suceava (NOTE, Băncescu). v. TREI.

TRISFETITELE
Numele slav al sărbătorii care marchează, în calendarul creștin-ortodox, ziua Sfinților Mari Trei Ierarhi Vasile, Grigorie și Ioan - 30 ianuarie (ȘĂINEANU,I,p.328). v. IANUARIE.

TRIUNGHI
Triunghiul cu vârful în jos și cupa sunt principii feminine și sunt prezente în iconografia și ornamentica populară a mai multor popoare; triunghiul simbolizează inima, iar faptul că are deschiderea spre partea exterioară a registrului ornamental denotă pasivitate, permisivitate spre toate influențele venite din afară (EVSEEV,p.160-161).

TROACĂ v. ALBIE.

TROIAN
Numele împăratului roman Traian, atestat într-o inscripție latină de la începutul sec. al II-lea, referitoare la moartea lui Decebal (Troianus); forma *Troian* o regăsim în toponimia românească și balcanică și în folclor; de asemenea, *Calea lui Troian* este un alt nume dat Căii Lactee, cunoscută și sub denumirile de *Calea Robilor* și *Drumul Robilor* (ȘĂINEA-NU,I,p.328). v. CALEA LACTEE.

TROIȚĂ
Troițele mari, răspândite în Transilvania, Oltenia și Muntenia, închipuie un model al copacului rămuros (BUHOCIU,p.22;PETRESCU,p.40).

TROMPETĂ
Obiect nelipsit din recuzita „Junilor Brașovului"; este un fel de trompetă (goarnă) cu șase găuri (*surlă* - vechi instrument muzical de suflat, asemănător cu fluierul, cu mai multe orificii și cu ancie dublă - ȘĂINEANU,V,p.263), cu ajutorul căreia se scot sunete stridente, nemuzicale; la auzul ei, bătrânii mulțumesc lui Dumnezeu că au trăit să mai audă *„sfânta surlă"*; surlașul merge totdeauna în fruntea cetei de flăcăi, fiind considerat o persoană importantă, folosind surla, se crede, la purificarea spațiului de deplasare a alaiului, în sensul că, prin sunetele nemelodioase pe care le produce, alungă spiritele și forțele malefice ale iernii (**12.**GHINOIU,p.256). Cine se visează auzind sunet de trompetă este semn că va primi o veste îmbucurătoare - Suceava (NOTE,Băncescu).

TRON
Cine visează tron sau scaun cu spătarul înalt este semn că nu trebuie să se aștepte la rezultate deosebite în următorul interval de timp - Suceava (NOTE,Băncescu).

TRUP
Mișcarea trupului, demnitatea și eleganța mersului, ușurința în timpul jocului (dansului), fără cochetărie ostentativă, reprezintă o emblemă a erotismului: *„Dragă mi-e lelița-naltă/Și la mers cam legănată,/Dragă mi-e lelița-n gioc,/Când se leagănă cu foc!"* (EVSEEV,p.110). Se crede că este bine ca, la culcare, omul să nu doarmă cu fața în sus, pentru că i se așează diavolul ca o piatră pe piept și nu se mai poate scula - Bucovina; să se culce mai întâi pe partea stângă, pentru că, în acest caz, diavolul nu se mai apropie - Tecuci; se spune că diavolul pomenește pe acela căruia i se scutură trupul fără voie; ca să-l alunge din preajmă, este bine să se scuipe în sân - Buzău; să nu se mănânce în poziție culcată, fiindcă poartă ghinion - Tecuci, sau îi va muri cineva din familie - Buzău; este vorbit de bine cel căruia îi ies bășici pe partea dreaptă a trupului - Suceava; dacă, până la înmormântare, corpul defunctului capătă un miros greu înseamnă că, în viață, el a săvârșit multe păcate - Buzău (**2.**GOROVEI,p.20;78;79;134;148;153). Când, din senin, trupul cuiva are mâncărimi înseamnă că se apropie vreme de furtună, cu ploaie mare și vânt - Bucovina (**2.**MARIAN,I,p.87). Cine se visează având trupul greu înseamnă că va păți o rușine, înseamnă nevoi, necazuri în casă pentru cine se visează cărând greutăți, dar pentru cine visează trup alb este semn de bogăție - Suceava (NOTE,Băncescu).

TUNDERE (A TUNDE; A BĂRBIERI; A RADE)
Moștenit din epoci precreștine, actul tunderii rituale marca trecerea de la categoria de *băiat*, la categoria de *fecior*, luatul din păr fiind poate chiar semnul prin care se marca apartenența la confrerie, la *ceată*; considerat ca atare, ritualul a fost diseminat, pe teritoriul României, în mai multe momente ale vieții omului și la unele date calendaristice; „Tăierea moțului", la împlinirea vârstei de un an (echivalentă cu găurirea urechilor la fete, prin care se face distincția dintre sexe),

„tunsul“ și „bărbieritul“ mirelui, petrecute sâmbătă seara, înainte de cununia din ziua de duminică (echivalente cu „gătirea miresei“), ipotetic trebuie să fi aparținut odinioară aceleiași cutume de intrare în confrerie; mai mult, în săptămâna Sântoaderilor, „spălarea capului“ la fete, „tunderea părului“ la bărbați și băieți, inclusiv tunderea coamei cailor și scurtarea cozilor la cai și celelalte vite sunt practici ale aceluiași ritual (BUHOCIU,p.73-74). În același sens trebuie interpretat și bărbieritul ritual al mirelui, care face parte dintr-o secvență complexă, formată din „scaldă“, „tundere“ și „bărbierit“, menite să-l facă pe tânăr apt de actul cununiei; de menționat că, la bărbierit, asistă un grup format din flăcăi, fete și neveste tinere, funcționând ca „martori“ ai ceremoniei; viitorul mire stă așezat pe un scaun, amplasat în centrul unei încăperi a casei, simbolizând în acest fel punctul originar, de convergență a energiilor cosmice și umane, ca și cum ar trebui să se găsească, cu acest prilej, în nucleul întregului univers (ȘEULEANU,p.95-97). Cine se visează bărbierindu-se înseamnă că se va înșela asupra unei aprecieri pe care o va face; dacă visează că se rade e semn că va fi înșelat; dacă visează bărbier (frizer) înseamnă pagubă; dacă visează că bărbierește el pe altul înseamnă că în curând va păcăli pe cineva; dar dacă visează că bărbierește ceva nedefinit este semn că va avea parte de suferințe - Suceava (NOTE, Băncescu).

TUNET (A TUNA)

Se crede că, atunci când tună, Sfântul Ilie se plimbă prin cer într-o căruță plină cu colaci - Suceava; melcii își leapădă cochilia abia după ce tună primăvara pentru prima oară - Suceava (**2.**GOROVEI, p.68;90). Dacă tună în ziua de 7 februarie, este semn că oamenii vor avea ceva pagube la munca aratului; când tună în unele zile din luna martie înseamnă că anul va fi roditor; de asemenea, când se aud tunete dese în cursul lunii mai înseamnă că anul va fi bogat în recolte (PRESA).

TURCĂ

Termenul, în sensul ceremonialului legat de colind, este similar cu *boriță*; *Turca* are etimonul în slv. *tur*=taur, termen ce s-a adăugat celor deja existente: cerbul, cerbuțul, capra, brezaia, ultimul termen fiind posibil să aparțină substratului lingvistic; B.P. Hașdeu citează un rit numit *turića*=taurus, de pe coasta dalmată, datând de la începutul mileniului al doilea, unde este vorba despre un om mascat cu un cap de cal, deci de un rit străvechi căruia i s-a dat un nume nou; ritul este asemănător cu acela din Altai, unde calul, adaptându-se climatului local, era mascat ca un cerb, luând astfel locul cerbului (BUHOCIU,p.82). *Borița* sau *turca*, după toate semnele, întruchipa chiar pe Dumnezeu, nu pe cel al creștinilor, ci pe al codrului (care apare în colinde și ca om, brad, cerb, bour, șoim etc., de unde se trăgea, probabil, și caracterul compozit al măștii în discuție); turca sărea așa cum spune chiar colinda despre Sfântul Ioan, iar porturile ei s-au complicat în timp; la început, probabil, ca și demonul pe care îl reprezenta, nu avea în grija sa decât *„roada codrului”* (pentru jivine și oameni), precum și *„sănătatea tuturor”*, pentru ca, în cele din urmă, deodată cu dezvoltarea păstoritului și a agriculturii, să preia și *„mana câmpului”* și înmulțirea vitelor, să devină o zeitate a fecundației universale, astfel explicându-se și legătura între Dumnezeu, brad, cerb (*tretior*), bour, șoim, boriță, turcă și cetele de feciori: toți, absolut toți, în frunte cu Dumnezeu, erau *juni*, capabili de a fecunda în chip real; era aici o adevărată „magie a vitalității”; junii, prin simpla lor prezență, fecundau, înviorau, întinereau totul: codri, livezi, izvoare, sălbăticiuni, animale domestice, câmpuri, oameni; dintre toate grupele de vârstă ale comunității, junii erau cei mai indicați să însoțească și să ajute borița sau turca, adică zeitatea tânără a toate fecundatoare; acesta este înțelesul cel mai vechi și permanent al lucrurilor; „jocul” bourițelor, ca și cel al vacilor, ciutelor, bivolițelor, adică săritul una peste alta, ca și al masculilor, este jocul femelelor acestora în timpul rutului (căldurilor); pretutindeni, când vacile încep „să sară”, să joace, înseamnă pentru gospodar un lucru foarte sigur: trebuie să le ducă la taur; bourița nu este decât o vacă sălbatică, prin urmare, indiferent că e vorba de aspectul masculin sau de cel feminin al lucrurilor, săritul, saltul sau jocul acestor fiare ale pădurii, care apar în colindele și măștile cetelor de flăcăi, înseamnă

același lucru: *fecundație*; dacă se ține seama de faptul incontestabil că omul primitiv nu cunoștea exact actul ca proces anatomic (sensul real al sexualității), că nu avea o organizație familială de tip conjugal și că prima organizație socială mai însemnată a fost *matriarhatul*, se înțelege de la sine că, la origine, riturile de fecundație nu s-au bazat pe sexul masculin, ci pe cel feminin; muma-pădurii, muma grâului, muma omului însuși - *muma pur și simplu* - au fost zeificate înaintea pădurii, a grâului, a omului, adică a fiului și soțului (tatăl *fiului*, niciodată *al ei*, al mumei, al principiului originar, fără început și deci fără părinți de nici un fel); este deci foarte probabil că avem de-a face, în cazul boriței sau al turcei, cu o rămășiță a cultului *mumei*, a născătoarei străvechi, pe care arheologii români o găsesc mereu în săpăturile lor, începând cu neoliticul, în mod neîntrerupt, până ce a fost preluată de Sfânta Maria din zilele noastre; colindele și alte segmente din obiceiul cetelor de feciori, având un caracter mai labil decât măștile, reflectă numeroase elemente ulterioare, între care cultul bradului, cultul soarelui și cultul lui Hristos, adică, în fond, cultul *fiului*; acesta însă, în mod sigur, a apărut după cultul *mamei*, altfel n-ar fi *fiu*; deoarece boul a fost domesticit și pe plaiuri românești, fiindcă femelele se domesticeau mai ușor fiind mai blânde, se înțelege de ce borița a rămas până astăzi simbol al *mamei celei mari* (Magna Mater), respectată și pentru că a asigurat lapte, carne și vita de plug; nu *ciuta* (vânătorilor), nu *oaia* (păstorilor), nici *iapa* (călăreților) nu a fost zeificată; borița singură întrunește adeziunea tuturor treptelor de dezvoltare umană, de la vânătoare la agricultură, ea singură fiind în același timp un vânat prețios pentru vânător, un animal reprezentativ al codrului, un duh al pădurii pentru păstori și tot ea este și un animal domesticit, deopotrivă de agricultor și de păstor, hrănitoare a omului (HERSENI,p.267-270). Este varianta transilvăneană a jocului *Caprei*; turca este însoțită de „moșnegi” cu obrăzare, sau de cete de feciori colindători; forma arhaică a obiceiului conținea „îngroparea turcii”, la sfârșitul sărbătorilor de iarnă (PRESA). În Bihor, datina se mai numește *Măriuță*, întrunind simboluri satanice impuse de tradiție, fiind atestate ca existând pe teritoriul României încă din sec. al XVIII-lea, menționându-se și o seamă de detalii de construcție, de comportament și gesturi aparținând jocului propriu-zis, iar în Europa încă din sec. al VIII-lea (HERȚEA,p.158). Jocul turcii cunoaște o arie de răspândire mai largă, cuprinzând Transilvania de vest (Bihorul și Munții Apuseni), precum și Țara Oltului; raportată la celelalte măști zoomorfe (*capra* din Moldova, *cerbul* din sud-estul Transilvaniei, *brezaia* din Muntenia), turca pare a fi cea mai veche manifestare păgână cu substrat magic; un element al imaginii teatrale îl constituie deghizarea, travestirea sau mascarea; având inițial un rol sacral în epoca primitivă, mascarea urmărea „profeția reală” sau magică, stabilind legătura spirituală prin măști cu presupusele forțe supraomenești (benigne sau maligne), cu închipuitele făpturi divine (demoni, semi-divinități și eroi), despre care oamenii socoteau că îi domină, persecută sau protejează, evoluând apoi spre transfigurarea ludică, specifică datinilor familiale și sărbătorilor calendaristice; din acest punct de vedere, masca de turcă reprezintă un animal încornorat, greu de definit, ce se poate confunda cu o capră, o oaie, un taur, un zimbru sau un cerb, în clasificarea lui D. Cantemir figurând o formă de idolatrie carpato-balcanică și simboluri ale vegetației; de subliniat că, în Bihor, turca este cunoscută sub numele de *capră*; scena morții turcii și ospățul de la sfârșit - *pomana turcii* - nu sunt altceva decât niște reminiscențe cultice arhaice, care semnificau cândva credința că zeul vegetației sau al soarelui moare și învie în fiecare an, credință care stă și la baza altor obiceiuri, cum ar fi *caloianul*; turca se confecționează dintr-o bâtă de circa 1,70 m, prevăzută cu un cioc de 30 cm, cu două maxilare, cel inferior fiind mobil, putând fi manevrat de turcaș din interior; capul, împodobit cu piele de iepure, prevăzut cu urechi, mustăți, limbă, coarne din linguri sau bețe împodobite cu baticuri, zurgălăi (*tangălău*) și continuă cu o rochie bogată de culoare roșie, sau roșie cu buline albe, din stambă, de care se agață cozi de iepure; grupul de colindători este alcătuit din 14-24 de inși, dintre care unii îndeplinesc diferite funcții (*jandarm, primar, iapa* sau *calul* care poartă colacii, *füler*, *furier* sau *cățea* (cel care anunță gazdele că vine turca și le cere permisiunea să intre în gospodărie), *dobașii* sau *hididașii*, *alduitorul de colac* sau *popa* și grupul colindătorilor; din cauza caracterului păgân și a

replicilor îndrăznețe și licențioase, frizând uneori obscenul, obiceiul a fost repudiat de biserică, dar nu a putut fi eliminat; iată de ce, în zonă dar și în alte părți, turcașul este nevoit să se *cuminece*, fiindcă se crede că este stăpânit de diavol, sau nu i se îngăduie să mai intre în biserică șase săptămâni, iar, dacă se întâmplă să moară în acest interval, preotul refuză să-l îngroape; de asemenea, în timp ce colindătorii cântă gazdei colinda, turcașul iese de sub masca de turcă, deoarece *„Dacă te bagi sub turcă când ăia corindă, nu ești om"*, adică turcașul se află sub influența diavolului (MICLE,p. 167-173). *Ospățul turcii* are loc în cea de a treia zi a Crăciunului, spre seară, când turcașul se dezbracă de mască, pe care o așează într-un colț al odăii, cu capul în jos, *„pentru ca nu cumva să o îmbrace dracul"*; de remarcat că și până în acest moment au loc mai multe ospețe ale cetei de flăcăi; la Anul Nou, *„moare turca"*; flăcăii se adună la gazda lor înainte de prânz, iar turcașul își îmbracă masca și pleacă la o răspântie de drumuri; aici mai joacă o dată turca, dar feciorii nu mai cântă, *„căci turca e tristă"*; jocul tinerilor din jurul *cerbuțului* este de data asta calm; fără nici o altă vorbă, un fecior împușcă turca, folosind un cartuș orb; turca se zvârcolește de câteva ori, apoi cade la pământ; tocmai acum trec, ca din întâmplare, doi feciori, unul ca „preot", celălalt ca „preoteasă", cărora li se cere să îngroape *cerbuțul*; inițial, „preotul" nu vrea, apoi acceptă, iar preoteasa plânge; se fac felurite gesturi de jale, se cântă fals, pe ansamblu, se dezvoltă un context care amintește de practici precreștine; feciorii așează masca pe o scară, pentru a o duce neatinsă la gazdă; aici se ospătează cu toții pentru ultima oară, însă în capul mesei nu este nimeni, pentru că acolo este, de regulă, locul turcașului, care acum este „mort"; după masă, tinerii desfac masca, fiecare luându-și lucrurile pe care le-a adus la construirea ei, în acest fel cerbuțul este distrus în întregime; „moartea" cerbuțului semnifică trăirea tragică a cursului cosmic, adică a schimbării de anotimp, prin intrarea soarelui într-o perioadă favorabilă, în concluzie a „îngropării iernii"; confreria rămâne astfel pe planul al doilea, ea redevenind puternică la echinocțiu, prin echipa de călușari, formată din 12 tineri și condusă de vătaf (BUHOCIU,p.61-62). În Banat, când se termină ospățul de la finele funcției cetei, turcașul dezbracă masca și o așează cu capul în jos, ca nu cumva să o îmbrace dracul; în ziua de An Nou, turca moare, de fapt este „împușcată" de un fecior din ceată, la o răscruce de drumuri, unde ies cu jocul; urmează o scenă de înmormântare, cu preot, bocitoare etc., deși este vorba de „un păgân"; turca „moartă" este așezată pe o scară și dusă la gazdă, unde este „îngropată", adică turcașul este dezbrăcat de mască; urmează „pomana turcei", adică o masă comună, cu aceleași persoane ca la ospăț, numai că acum fetele ospătează ele pe feciori din mâncarea adusă de ele, iar „fruntea" mesei (locul turcei) este goală; după pomană, se strică masca și se împart lucrurile; din pricina rochiei sale lungi, turca a primit, în Țara Oltului, numele de *Mariuca* (de la Maria); este un personaj mut, jucând în tactul muzicii, din când în când sărind în sus, învârtindu-se împrejur sau lăsându-se pentru o clipă jos; în timpul acesta își sucește capul într-o parte și alta, își clămpăne ciocul și mușcă, fiind sperietoare pentru femei și copii; este răspândită credința că turca a rămas încă din timpul potopului, că ea a fost aruncată mai târziu de valurile mării și de atunci umblă așa ca o nebună; ce vietate reprezintă turca? cerb sau taur, bour sau bouriță (boriță), cerboaică sau capră, barză sau gheonoaie, lup, cal sau altceva? ea nu e nimic din toate acestea sau e din toate câte ceva, în plus iepure, cocoș, păun etc., adică ea nu aparține regnului zoologic și cu atât mai puțin celui antropologic, ci ordinului mitologic, alături de mama-pădurii, balauri, zâne, pitici, zmei, căpcăuni, zei, nimfe, satiri, centauri, sfincși, gorgane, cerberi etc.; borița sau turca trebuie să fie ori *pădurea* însăși, mai exact *codrul*, ori chiar *mama* codrului, sau, mai precis, *mama în genere* (principiul matern originar din care purced toate celelalte lucruri și vietăți); ultima ipoteză pare a fi cea mai plauzibilă, cu precizarea că la cetele de feciori e vorba probabil de o mamă tânără, sau, și mai precis, de o *jună*, de o *junincă* (vacă tânără ajunsă la vârsta fecundației și care are, în toate ciurdele, jocul cel mai stăruitor și mai grațios din această perioadă a rutului, dintre toate vacile); de aici se trage probabil și caracterul acesta izbitor al cetelor și colindelor, de rituri și incantații matrimoniale, închinate cu vădită preponderență fetelor de măritat, iar, mai târziu, junilor de însurat; jocul junincii de bour sau jocul

turcei a rămas până de curând un joc al fecundației, menit să fertilizeze, prin simpatie, tot ce este feminin: fetele, mioarele, junincile, țarinele, adică să le provoace *nunta* și să le facă *mame*; astfel totul se amplasează în plin ciclu al *mamei*, peste care s-a suprapus nu atât ciclul tatălui, cât *ciclul fiului*, adică al *rodului*, cu fazele lui de naștere, creștere și moarte, pentru a se relua mereu la infinit, eternă fiind numai *mama*, fiul se naște, crește și moare, ca și copacul, ca și pomul, ca și grâul, ca și omul; deci, aceeași mască poate fi considerată, după complexul etnografic în care se încadrează, fie ca zeu, ca demon, ca sfânt, ca erou, fie ca o simplă mască teatrală, complet desacralizată, laicizată, menită doar să distreze spectatorii; cel mult a fost împrumutată sau moștenită de la altă credință, întrucâtva asemănătoare, cel puțin prin părerea că divinitatea, în anumite condiții rituale sau împrejurări sărbătorești, apare printre oameni, în carne și oase, sub forma unei măști oarecare, așa cum coboară Dumnezeu și Sfântul Petru pe pământ; în această credință, nu în creștinism, masca a avut înfățișarea aproximativă a turcei sau a boriței, eventual, ceea ce este mult mai probabil, a reprezentat ceremonial o ființă supranaturală; numai așa se poate înțelege conflictul acesta bizar dintre biserică și țărănimea credincioasă, în care preoțimea luptă și condamnă, ca pe „chipul diavolului”, turca, iar satul o păstrează veacuri de-a rândul, convins fiind de contrariul; când, din diferite motive nu apare turca (borița), îi ia locul (foarte rar apar împreună) steagul de nuntă, adică același steag ca la orice nuntă, împodobit cu năframe, panglici, flori și clopoței ca și borița și care s-ar putea să fie un substitut târziu, în Țara Oltului, al boriței, un simbol mai ușor de realizat; oricum, borița este parcă dedicată fetelor, le aparține, uneori este cusută chiar de ele, lucrurile sunt împrumutate de la fete, fapt nu lipsit de semnificație (HERSENI,p.53-54;162;164;269-270;**12.**GHINOIU,p.137-138). În Bihor, ceata de turcași are cam 15-20 de feciori și se compune la începutul lunii decembrie; fiecare membru al cetei are responsabilități precise pe toată durata pregătirii și desfășurării obiceiului: *grăitorul turcei* sau *savornicul*, *gazda mică*, la care se fac cele mai multe din pregătiri, *birăul mic*, care anunță la fiecare casă sosirea turcașilor și întreabă dacă sunt primiți, *iapa*, cel care poartă colacii primiți ca răsplată, doi *chemători*, care după terminarea umblatului cu turca prin sat cheamă oamenii care au primit turca la petrecerea finală, care se numește *belciugul turcei*, *fluierașul*, *dubașul*, cel cu toba, *hididișul*, cel cu vioara, iar mai nou cu vioara cu goarnă, *turcașul* propriu-zis, personajul principal al obiceiului, capabil să joace turca pe toată durata obiceiului, fiind în același timp un jucător foarte bun, și *nuntașii turcei*, adică restul colindătorilor din ceată; la repetiții, pot participa și alți tineri, care însă nu se amestecă în treburile cetei; de obicei sunt chemați unul sau doi oameni mai vârstnici, care au fost și ei turcași și care țin minte textele *corinzilor*, ca să-i învețe pe cei tineri; din timp se stabilește unde și când va avea loc împodobirea turcei, moment la care participă femei și fete, care aduc panglici multicolore, numite *prime*, panglici tricolore, batiste, zgărzi de mărgele, baticuri înflorate etc.; umblatul cu turca începe în ajunul Crăciunului și se termină de Bobotează; nu se merge cu turca la casele cu copii foarte mici ori cu oameni suferinzi (GODEA,p.95-102).

TURTĂ

La împlinirea vârstei de un an, copilului i se rupe o turtă pe cap, el stând în acest timp pe un vas cu apă, în care se pun o sticlă cu vin și bani; după aceea, banii, împreună cu mici buchețele de flori, se pun pe o tavă, iar copilul este îndemnat să ia de pe tavă ce dorește el; dacă va lua întâi florile, înseamnă că îi va plăcea frumosul și va fi iubit, iar dacă apucă bani, înseamnă că va avea noroc la ei - Muntenia; după ce s-a scos turta din spuza de sub țest, să i se împrăștie imediat urma lăsată, ca să se astupe astfel și gura dușmanilor - Argeș; când într-o casă unul face turtă și altul curăță cuptorul după el este semn că în acea familie va fi ceartă - Argeș (**2.**GOROVEI,p.83;232;234). După ce un om își dă sufletul, se face o turtiță din făină de grâu, coaptă spre ardere în cuptor, care este apoi aruncată pe fereastră, adăugându-se: *„Iacă astă turtă arsă,/Ca să-ți fie de bucate,/Să nu mai vii l-astă casă!”* - Banat (**3.**MARIAN,III,p.311-313). Cu apă adusă în gură de la fântână, în seara dinspre Anul Nou (1 ianuarie), sau dinspre Bobotează (6 ianuarie) se amestecă făină și o cantitate

similară de sare și se face o turtă care se pune la copt în vatră, turtă pe care fetele nemăritate o mănâncă și apoi se culcă, urmând ca acel flăcău pe care îl vor visa că le aduce apă de băut să le fie ursitul - Dolj;Vâlcea;Muntenia;Moldova; în unele părți din Moldova, apa este adusă în trei drumuri succesive făcute la fântână, fără ca fetele să fie văzute de către cineva, pun făină cât apucă cu trei degete, la fel sare, din turta făcută și coaptă mănâncă doar jumătate, cealaltă jumătate o pun sub perna pe care dorm; își scot apoi brâul, fac nouă mătănii și pun brâul sub pernă, urmând să-și viseze fiecare un flăcău care le aduce apă de băut; în alte locuri, tot din Moldova, se pun făină și sare cât încape într-o coajă sau în două coji de nucă (**2.**MARIAN,II,p.105). Turta, ca și azima, se prepară din aluat nedospit; compoziția simplă a aluatului (făină amestecată cu apă călduță și sare, fără nici un ferment) este un indiciu al vechimii acestui mod de preparare a pâinii, care a supraviețuit până în zilele noastre în sudul și estul României (pregătirea și coacerea lipiei); aluatul, întins în foi subțiri cu ajutorul făcălețului sau *mestecarului*, este copt pe plita încinsă, iar coacerea turtei pe fierul plugului introdus în foc îi conferă înțelesuri suplimentare de ordin ritualistic (**12.**GHINOIU,p.127). Prima turtă făcută în gospodărie pentru Crăciun (din aluat nedospit) se dă de mâncare la vaci, amestecată în tărâțe, pentru a fi lăptoase peste an; această turtă, ca și cea pe care o mănâncă oamenii, poartă în nordul Moldovei numele de *scutecele* sau *pelincele Domnului* (**2.**CHELCEA,p.24). În sudul Olteniei, o turtă se frânge pe capul miresei, iar bucățile rezultate sunt aruncate în cele patru zări, ca să provoace și să asigure fecunditatea noului cuplu și pentru a influența în bine soarta tinerelor nubile, care culeg și mănâncă bucățile rupte, ca să se mărite și ele; obiceiul a trecut și în lumea urbană, unde, la sfârșitul cununiei, preotul invită fetele nemăritate din cadrul asistenței să guste din pișcoturi, după ce din acestea, înmuiate în vin, au mușcat cei doi tineri; turta întrunește, ca și vinul în care este înmuiată înainte de a fi ruptă, caracteristici purificatoare, fapt pentru care, prin bucățile aruncate în cele patru zări, se încearcă să se creeze un cerc magic de protecție în jurul nunții; în același sens, profilactic și de propițiere, o femeie aruncă bucăți de azimă înmuiate în vin în hora numită *nuneasca*, joc care marchează integrarea miresei în noua sa familie (**1.**LARIONESCU, p.443-444;452; NOTE, Antonescu).

TURTURICĂ (*Streptopelia turtur* - DLRM,p.890)
Este un simbol al fidelității, suferinței și însingurării, deoarece, în cazul morții partenerului, nu se însoțește cu o altă pasăre; comportamentul ei și a bărbătușului ei a făcut ca ea să devină un simbol al fidelității conjugale, fiindcă dau impresia unor permanenți îndrăgostiți, stau mereu împreună, se odihnesc unul lângă altul pe aceeași cracă, zboară împreună în căutarea hranei, se adapă împreună, masculul își curtează fără încetare soția, este o pasăre „plăcută” lui Dumnezeu; dacă îi moare perechea, nu-i mai trebuie alta, nu se mai așează pe creangă verde, vrea să moară, caută chiar moartea; de aceea este păcat să fie împușcată; inima și rărunchii acestei păsări trebuie dați de mâncare la miri, ca să fie uniți; ouăle ei ajută ca soții certați să se împace; se crede că lacrimile de turturică au puteri magice; legendele relatează că turturica s-ar fi născut din fata împăratului care îl plângea pe iubitul ei ucis, sau din soția „lumeață” care își înșela bărbatul și care a fost blestemată să se transforme într-o pasăre credincioasă, până la sacrificiu, soțului ei; în lirica populară, este simbol al singurătății și suferinței (COMAN, II,p.59-60). Este simbol al dragostei conjugale, al credinței și devotamentului femeii care și-a pierdut soțul; face parte din seria ornitologică a păsărilor elegiace și astfel a fost preluată și de literatura cultă; în general, semnifică iubita (EVSEEV,p.89; 115). În colindele din Țara Oltului, turturica simbolizează fetele (HERSENI, p.237). Se crede că turturica este aducătoare de rău pentru casa omului - Neamț; ca să nu fie spurcat de cântecul turturelei, primăvara, când este auzită pentru prima oară, este bine ca omul să mănânce mai înainte brânză și smântână - Vaslui (**2.**GOROVEI,p.234;280). Bărbatul care visează turturică înseamnă că are soție credincioasă - Suceava (NOTE,Băncescu).

Ț

ȚARĂ
Cine se visează că trăiește (locuiește, există) în țara sa înseamnă că va scăpa de răutăți; dacă se visează în țară străină este semn bun - Suceava (NOTE,Băncescu).

ȚARCĂ v. COȚOFANĂ.

ȚARIGRAD
Numele slav și vechi românesc al orașului Constantinopol, întrebuințat oficial până în secolul al XVIII-lea (ȘĂINEANU,I,p.335). Dar, pentru întreaga Europă sud-estică, localitatea lui Constantin cel Mare este considerată loc sacru, unde se află centrul lumii, tronul și împăratul, care îndeplinește, în această parte a continentului european, rolul de împărat-model, demiurg, erou civilizator și profet, ipostaze conservate și în folclorul românesc (BUHOCIU,p.330).

ȚARINĂ v. OGOR.

ȚĂRÂNĂ v. PĂMÂNT.

ȚÂNȚAR (*Culex* - DLRM,p.897)
După ce Dumnezeu a făcut lumea, a chemat la sine toate viețuitoarele, fiecăreia urmând să i se împartă o anumită hrană; dar țânțarul a întârziat și, pentru că nu a mai găsit nici un aliment la îndemână, Creatorul i-a dat puterea suptului; inițial, țânțarul a supt seva din buruieni și ierburi, dar țânțăroaica nemulțumită i-a solicitat îngăduința să sugă sângele oamenilor și al animalelor; a primit încuviințarea, dar și blestemul divinității: va mânca numai sânge, dar, când nu-l va găsi, va muri, căci nu va avea dreptul să se atingă de altă hrană; alte legende narează că țânțarul este metamorfoza unui împărat rău, aflat în război cu Soarele, care, iritat de aroganța acestuia, îl aruncă într-o fântână și-l blestemă să se prefacă într-o insectă rea și obraznică, menită să iasă în lume numai seara, după ce adversarul său a plecat la culcare; în povestirile populare, are conotații opuse; îl ajută pe Dumnezeu să scape de uriașul care amenința să se urce la cer, din cauza potopului revărsat peste pământ, obligându-l să se țină doar cu o mână de toartele cerului și cu cealaltă să se apere la ochi de țânțar, căzând astfel în apă; taurul, care susține pământul pe spinarea lui, stă cu picioarele pe o corabie, aceasta plutește pe apă, iar în apă se află un pește mare; uneori Satana vine la taur și-i vâră un țânțar în nas; taurul începe să se scuture și atunci pământul se cutremură; dar, în general, țânțarul este conotat negativ; specia lui se naște - ca și în cazul muștei columbace - din capul balaurului ucis de Iovan Iorgovan; sau este făcut din fumul ieșit din pipa dracului; i se atribuie puteri prevestitoare: când se adună roi peste fântâni și ape, anunță vreme înnorată; când înțeapă noaptea cu insistență, prevestește ploaie; când zboară spre înalt, vremea va deveni frumoasă; se crede că, dacă te mușcă țânțarul pe un mormânt, te pândește moartea; dacă mușcă în ziua Sfântului Gheorghe (23 aprilie), acel om se preface în strigoi; cine prinde, în Duminica Paștelui, 100 de țânțari înseamnă că a omorât răul și va trăi 100 de ani; în unele basme, țânțarul îl ajută pe erou să-și găsească iepele fugite; alteori apare și un țânțar năzdrăvan, care naște, o dată la șapte ani, un mânz fermecat (**2.**MARIAN,I,p.86;COMAN,II,p.118-119;**2.**CHI-VU,p.41). Dacă țânțarii înțeapă când se trece pe un drum sau printr-o pădure, e suficient să fie prins cel dintâi care se așează pe piele și să fie mâncat, în felul acesta ceilalți nu se vor mai apropia de călător - Vaslui (**2.**GOROVEI,p.238). Cine visează țânțari, va avea pagubă din partea unor oameni răi - Suceava (NOTE,Băncescu).

ȚÂȚĂ v. SÂN.

ȚESĂTURĂ (A ȚESE)
Când se termină de țesut o pânză, se scoate repede de pe război, pentru că altfel Maica Domnului este ținută prea mult în genunchi - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.139).

ȚEST
Să nu se dea binețe femeilor care lucrează la făcut țeste (obiect din lut ars, din fontă etc., în formă de strachină, prevăzut cu o toartă, sau cu un orificiu prin care se introduce o vergea din lemn sau din metal, cu ajutorul căreia, după ce este bine încins, se acoperă aluatul de pâine pentru a se coace - ȘĂINEANU,V,p.403), pentru că acestea nu vor ieși rezistente și se vor sparge, fiind vorba evident de țeste executate din lut - Vâlcea; face bube mari și urâte cel ce aruncă în drum sau în gunoaie un țest spart - Oltenia; ca să plouă, se introduce în apă un țest făcut în zilele Ropotinului (trei zile de marți consecutive, începând cu cea de a treia marți de după Paște) - Oltenia (**2.**GOROVEI,p. 276;NOTE,Antonescu). În casa socrilor mari, tânăra mireasă este suită de soacră pe un țest, ca să fie femeie de casă și să vadă de gospodărie - Banat (**1.**LAZĂR,p.268).

ȚIGAN
Comportamentul și îndeletnicirile tradiționale ale țiganilor, în special ale celor sedentarizați în preajma unor localități, au determinat analogiile și apoi suma credințelor conservate; astfel, se crede că acela care se întâlnește, în drumul său, cu un țigan îi va merge bine - Suceava; să nu se dea de pomană la țiganii care cerșesc, pentru că îi fură cioara puii gospodarului darnic - Galați; nu este bine ca un creștin să boteze un țigan, pentru că, pe lumea cealaltă, acela îl va trage spre iad - Iași; când se dă de pomană unui țigan de sufletul unui decedat din familie, trebuie să se lovească în pământ cu un picior, pentru ca pământul să devină martor al pomenii; aceasta, pentru că se crede că țiganul ia celui care dăruiește mirul și botezul și le aruncă în iad; dar, dacă pământul este martor, pomana făcută echivalează cu aceea dată unui creștin - Muntenia; pruncul care va fi alăptat de o țigancă nu se va deochea - Ialomița; sau, pentru ca mama copilului să aibă lapte la sân, este bine ca pruncul să sugă și de la o țigancă - Dolj; ca să poată umbla mai repede, mamele își încredințează copiii mici unor cerșetoare țigănci, care se rotesc de trei ori cu ei în brațe, călare pe un băț - Banat; ploile depind de farmecele pe care le fac țiganii, pentru că ei fabrică în mod obișnuit cărămida, iar singurul mod de a scăpa de ploi este de a-i alunga pe țigani - Tecuci; și invers, când nu plouă și este secetă, trebuie să fie furate tiparele cu care țiganii fac cărămizi și să fie aruncate în puțuri și în fântâni, pentru că ei *„leagă“* ploile; totodată este indicat ca țiganii întâlniți în drum să fie udați cu apă - Tecuci; se crede că țiganii cărămidari sunt de vină că nu plouă, fiindcă ei ocolesc cuptorul de ars cărămizi, în pielea goală, ca să oprească ploile și să-și termine cărămizile pe vreme călduroasă și aer uscat; dar, pentru a contracara acest efect, să se fure o cărămidă arsă de la țigani, care să fie dusă apoi ori în apa curgătoare din vale, ori la roata morii și ploile se vor dezlega imediat - Țara Oltului (**2.**GOROVEI,p.61;73;196; 197;198;235;238;GOLO-PENȚIA,p.146). Când vara este secetă vreme îndelungată, este bine ca, trecând pe lângă țiganii cărămidari, să li se fure tiparul și să fie aruncat în apă, ca să plouă - Teleorman (**1.**CHIVU,p.244). Sau se fură o cărămidă de la cuptoarele țiganilor și se aruncă într-o baltă - Gorj (PRESA). Cine visează țigan(i) înseamnă că are prieteni fățarnici - Suceava (NOTE,Băncescu).

ȚIGARĂ
Nu se pleacă dintr-o casă cu copil mic, având țigara aprinsă, pentru că acesta va plânge fără nici un motiv aparent - Vâlcea; cel căruia îi arde țigara într-o parte va primi o sumă de bani - Botoșani; este vorbit de rău cel căruia îi arde țigara într-o parte - Muntenia (**2.**GOROVEI,p.16;60; NOTE, Antonescu). Cine visează că trage dintr-o țigară înseamnă că are protectori buni, iar cine visează tutun va face scandal la o beție - Suceava (NOTE, Băncescu).

ȚIPAR (*Misgurnus fossilis* sau *Cobitis fossilis* - DLRM,p.896)
În mod obișnuit, capul țiparului se taie, fiindcă se crede că el este de șarpe - Argeș; din același motiv nu se mănâncă - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.227;238). Pentru cine visează țipar înotând înseamnă că se va vindeca de boală; dacă îl visează tras afară din apă semnifică întristare - Suceava (NOTE, Băncescu).

ȚIȚEI v. PĂCURĂ.

ȚUICĂ v. RACHIU.

U

UCIGAȘ v. CRIMINAL

UDARE v. STROPIRE

ULCEA (ULCICĂ) v. CANĂ

ULEI v. UNTDELEMN

ULIU (*Accipiter* - DLRM,p.901)
O legendă relatează că, la începuturi, Demiurgul a hotărât ca oamenii să fie ca vitele, să se întâlnească numai o dată pe an; o femeie, nemulțumită de acest regim restrictiv, a rugat un uliu să zboare până la Demiurg și să-l roage să dea voie oamenilor „să se întâlnească" mai des; drept răsplată, ea i-a dat o găină; uliul a dus mesajul femeii, dar, auzind o asemenea rugăminte, Demiurgul s-a mâniat și a blestemat-o *„să se sature când s-a sătura calul de iarbă"*; în consecință, se crede că atacul lui asupra păsărilor domestice nu este altceva decât dorința lui de a-și lua partea cuvenită dată de femeie odinioară, deci „foamea" ei sexuală devine asemenea nesațului celei mai lacome viețăți din gospodărie - calul, dar corespunde și lăcomiei uliului; datorită incursiunilor sale prădătoare, uliul declanșează numeroase practici magice, având ca scop „legarea", „orbirea" ori îndepărtarea uliului de casa gospodarului; astfel, de Crăciun, se ia o piatră și se pune pe cuptor în ziua de Ajun și se lasă acolo până la Bobotează; în această ultimă noapte, ea este luată și aruncată în curte, rostindu-se: *„Cum dorm toți oamenii și nimeni nu vede, așa să nu vadă uliul puii mei și să steie împietrit și-ncremenit"*; alte practici magice solicită ca toate oasele de la găina tăiată în ziua de Paște să fie aruncate peste casă, spunându-se: *„Iacă-ți, uliule, partea ta!"*; sau, când se scot prima dată puii în curte, sunt puși într-un cerc (o vescă de sită veche sau un cerc de la vreun butoi sau putină, sau pur și simplu un cerc trasat cu un fir textil), pentru a fi apărați de atacul uliilor; totodată, de Filipi (14-21 noiembrie) sau de Ovidenie (21 noiembrie), zilele sunt ținute pentru ulii, când gura cuptorului se unge cu lut, pentru a închide clonțul hrăpăreț al uliului; sau se prinde un uliu și se răstignește pe poartă, în credința că semenii lui înspăimântați vor ocoli acea gospodărie; se crede că, de la Sânziene (24 iunie), când încetează să mai cânte, și până la Blagoveștenie (25 martie), când iar începe să cânte, cucul se preface în uliu; zilele consacrate uliului sunt Boboteaza (6 ianuarie), Filipii și Ovidenie (COMAN, II,p.76-77;175). Uliul și gaițele sunt prinse și răstignite pe câte un montaj din două lemne prinse încrucișat, chiar deasupra cotețului cu păsări, pentru a descuraja tendința celorlalte de a ataca puii din ogradă - Prahova (NOTE,Antonescu).

UMĂR
Cine iese noaptea afară să nu se uite peste umărul stâng, asociat, în general, cu maleficul; uneori, cel care merge noaptea pe drum are impresia că vine cineva după el; teama se naște din credința că diavolul însoțește în permanență pe om, stând pe umărul stâng, pe umărul din dreapta stă totdeauna îngerul omului (**2.**OLTEANU,p.215). Nu conotează semnificații deosebite, dar se crede că este bine să se muște de umărul stâng cel căruia îi țiuie urechea dreaptă, pentru ca astfel să-și muște limba cel ce îl vorbește de rău - Buzău (**2.**GOROVEI,p.242).

UMBRĂ
Numai umbra umană ocupă un oarecare loc în mentalitatea tradițională românească și atunci trebuie permanent pusă în legătură cu realitatea pe care o reprezintă omul; se crede astfel că nu este bine să se privească propria umbră formată pe pereți de către o lumânare, pentru că este pericol de foc - Teleorman; va încerca sentimente de frică pe timp de noapte acela care își privește

propria umbră - Suceava; când copilul mic plânge noaptea, există obiceiul de a i se descânta de Muma-Pădurii, ținându-se pruncul în brațe și lovindu-se cu toporul de trei ori în umbra lui, în timp ce se rostește un text pentru alungat duhurile rele - Dolj; se mai crede că zidarii, înainte de a ridica o nouă construcție, măsoară umbra unui om oarecare (de preferință a unui bătrân) cu o sfoară (sau cu o nuia sau o trestie) pe care apoi o îngroapă la temelie sau o zidesc în zid; se spune că omul căruia i s-a îngropat astfel umbra va muri în curând - Suceava;Bucovina;Ținutul Pădurenilor; Munții Apuseni (**2.**GOROVEI,p.90;196;239; CAMILAR,p.37; NOTE, Antonescu). În schimb, dacă se visează umbră de bărbat sau de femeie este semn de câștig în afaceri sau de un drum făcut cu folos - Suceava (NOTE,Băncescu).

UMBRELĂ
Atribut al puterii în Orientul indian și persan, simbolul ei a pătruns în Europa prin intermediul broderiilor și covoarelor importate și comercializate în târguri; cusută cu roșu și negru, umbrela se regăsește pe fețele de pernă produse în satele din câmpia situată între Argeș și Olt, imaginea ei însoțind siluete feminine (un fel de amazoane, ciudate ca apariție în context cultural românesc), desenul fiind mult schematizat, dovadă că „mesajul" ei nu a fost receptat total și asimilat, probabil mai mult o transpunere a realității orășenești din secolul al XIX-lea (PETRESCU,p.122). Cine visează umbrelă înseamnă că va avea nevoie de protecția cuiva în viitorul apropiat - Suceava (NOTE, Băncescu).

UNDREA (ANDREA) v. NOIEMBRIE.

UNEALTĂ
În ziua de Crăciun, gospodarii pun mâna pe toate uneltele din curte, ca să le folosească sănătoși și cu spor în anul ce vine (PRESA). Își va pune lucrurile în bună rânduială cel care visează unelte de tâmplărie - Suceava (NOTE,Băncescu).

UNGHIE
Să nu se taie unghiile în zilele de luni, marți și vineri, pentru că uită unde a pus vreun obiect cel care încalcă regula - Teleorman; îi „fuge" mintea celui care își taie unghiile în zile de sărbătoare - Tecuci; este păcat ca unghiile să fie tăiate în zilele de miercuri și vineri - Tecuci;Suceava; va suferi de neiubire și singurătate cel care își taie unghiile vinerea - Muntenia; sau lunea - Galați; unghiile să fie tăiate numai în zilele de joi și sâmbătă, pentru că, pe cealaltă lume, vor fi căutate prin maldăre de gunoaie cât munții de mari - Iași; fetele tinere și cele bătrâne care își taie unghiile vinerea nu se vor mai mărita deloc - Suceava; nu se taie unghiile copilului mic până la vârsta de un an, ca să nu devină hoț sau desfrânat, nici nu trebuie aruncate, când se rup singure, ci să fie strânse într-o bucată de pânză și puse în leagăn, pentru că, dacă sunt azvârlite, tot așa de repede va ajunge băiatul, la maturitate, la alte femei, sau fata la alți bărbați, ori pot fi luate de către un om rău, care le va folosi la făcut farmece împotriva copilului; când sunt tăiate, la un an, să fie puse, ca și părul, într-o mlădiță sau într-o salcie, ca să crească pruncul precum salcia - Țara Oltului; unghiile tăiate se pun în sân sau la pragul ușii, iar cele ale mortului pe pieptul lui, sub cămașă, deoarece, la a doua venire pentru judecata cea mare, fiecare om trebuie să-și dea unghiile Apostolului Pavel, care își face trâmbiță din ele - Moldova; se pun pe palmă și apoi sunt suflate, crezându-se că astfel ele se vor duce în sânul lui Avram - Suceava; sau se pun pe palmă și apoi sunt suflate, deoarece, în clipa când își va trage sufletul să moară, ele îi vor veni în ochi - Tecuci; sau trebuie puse la încheietura cotului, pentru că, pe cealaltă lume, Dumnezeu va întreba de ele - Dolj; sau se strâng în poală și apoi se pun în sân, fiindcă pe lumea cealaltă omul le va aduna cu genele de pe unde vor fi căzut - Suceava; sau se aruncă pe mâneca de la cămașa aflată pe om, ca să le găsească ușor pe lumea cealaltă - Muntenia; să fie strânse și apoi suflate în vânt, ca să crească mai frumoase

unghiile de la mâini și de la picioare - Tecuci; copilului mic să nu i se taie unghiile până la vârsta de un an sau până la trei ani, pentru că altfel, când va fi adult, va deveni hoț - Muntenia;Vâlcea; Ialomița; să nu li se taie copiilor mici unghiile, deoarece nu vor mai avea cu ce se apăra de necuratul - Suceava; cine face des noițe pe unghii are noroc în viață - Vâlcea;Tecuci; sau are noroc la oi - Dolj; cine are noițe pe unghii se înnoiește cu unele lucruri de îmbrăcăminte - Muntenia;Suceava; dar, dacă noițele au culoare neagră, este semn de moarte - Iași; ca să se vindece de friguri, i se taie unghiile celui bolnav, se pun într-o coajă de ou și se îngroapă la o răspântie - Dolj;Ialomița; sau i se ia bolnavului din păr, i se taie unghiile, se pun toate într-o coajă de ou și se așează la baza troițelor de pe drum - Suceava; să nu se taie unghiile unui mort, pentru că îi vor amorți mâinile celui ce o face - Vâlcea; unii oameni nu taie special unghiile celor morți, considerând că aceștia nu ar mai avea cum să se suie pe scările care duc la cer - Suceava (**2.**GOROVEI,p.93;109;147;170;239-241;GOLOPENȚIA,p.104; NOTE,Antonescu). În Moldova și Bucovina, se crede că este bine ca unghiile tăiate celor vii să li se pună în sân sau sub pragul ușii, iar celor morți li se pun în sân, ca să fie date Apostolului Petru să-și facă trâmbiță din ele; sau că Arhanghelii Mihail și Gavril își fac buciume din ele, prin intermediul cărora vor chema lumea la judecata de apoi (**3.**MARIAN,III,p.39). Se crede că omul care are unghiile de la mâini mici, scurte este zgârcit, iar cel cu unghiile mari și lungi este un generos - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *unghie-salcie*; *unghie-prag*; *unghie-ou-răspântie*; *unghie-păr-ou-troiță*..

UNICORN v. INOROG.

UNT

Unii copii se nasc cu mult păr pe spate; între firele de păr, este unul mai mic, mai tare și mai ghimpos, care se numește *„părul porcului”* și care îl deranjează pe copil, îl face să plângă și să se vaiete neîntrerupt; în acest caz, mama lui, înainte de a-l scălda, trebuie să-l ungă cu unt, iar cu un petic de țesătură înmuiată în laptele propriu să-l frece pe spinare, fiindcă toți perii cei răi se prind de țesătură și copilul se liniștește (**3.**MARIAN,II,p.249). Proprietarii de turme de oi sau de cirezi de vite obișnuiesc să se ducă, în ziua Sfântului Vasile (1 ianuarie) sau în seara zilei de ajun a Bobotezei (5/6 ianuarie), la o fântână și fac acolo semnul crucii cu unt, pentru ca animalele să le trăiască și să se înmulțească - Dobrogea; vitelor bolnave de *pohoială* (numele mai multor boli de ochi: cataractă, leucom, epiforă, urdoare, conjunctivită - ȘĂINEANU,IV,p.223) sau dacă le doare un picior și șchiopătează li se pune unt într-o ureche și se vindecă - Suceava (**2.**MARIAN,I, p.112;176). Ca să-i treacă, pruncului deocheat i se ung tălpile picioarelor cu unt - Vâlcea; după cununie, nașa oferă miresei acasă unt proaspăt, cu care ea face semnul crucii în cele patru colțuri ale casei, atât în interior cât și în exteriorul acesteia, ca să se desfășoare totul cu bine în noua familie - Muntenia; ca să nu crape buzele, este bine ca luni dimineața din prima săptămână a Postului Mare (Postul Paștelui), după Săptămâna Brânzei sau Săptămâna Albă, să se sărute oala cu unt - Vâlcea; în cazul câinilor bolnavi de *jigodie* (boală infecțioasă a câinilor tineri - ȘĂINEANU,III,p.287), li se dă, de pe un pieptene, unt proaspăt din lapte de vacă, amestecat cu ardei - Argeș (**2.**GOROVEI,p.33;70;76; 273). În cazul rănilor purulente, se descântă cu unt, pus pe o frunză (indiferent de plantă; de exemplu, frunză de mușcată), frunza se pune pe o farfurie, împreună cu un fir dintr-o mătură și trei cărbuni stinși în apă; descântecul se repetă de trei ori, după care se unge rana cu untul astfel descântat și plaga trece - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.131-132). Serii simbolice: *unt-ardei-pieptene*; *unt-frunză-farfurie-mătură-cărbuni-apă-3*; *luni-Postul Mare-oală(cu unt)*.

UNTDELEMN

Vărsarea, din întâmplare, a untdelemnului este semn de nenorocire - Moldova; pentru că prevestește o pagubă, ca să nu se producă, este bine să se presare puțină sare pe locul unde s-a vărsat uleiul - Ialomița (**2.**GOROVEI,p.241). Pe tălpile mortului, se dă cu grăsime sau cu untdelemn

- Mehedinți (CIOBANU,p.80). Înseamnă sănătate pentru cel care se visează întrebuințând ulei; dacă se visează arzând ulei, înseamnă că, făcând economie, va trăi bine - Suceava (NOTE, Băncescu).

UNTURĂ v. GRĂSIME.

URÂȚENIE (URÂT)
Mai puțin în sensul de urâțenie fizică și mai degrabă de urâțenie morală, singurătate, *splin*; nu este deci antonimul frumosului, ci al dragostei; urâtul se instalează între cei doi îndrăgostiți, în lirica populară, mai ales din lipsă de volubilitate a partenerului, din tăcerea, muțenia lui, apatia totală, sinonimă cu lipsa de sentimente (EVSEEV,p.133).

URCIOR (ULCIOR)
Vas de lut, bombat în partea mediană, cu gâtul strâmt, cu una sau două toarte, folosit pentru păstrarea lichidelor (ȘĂINEANU,V,p.428). Se crede că oțetul tare se face mai repede în urciorul fără toarte și cu buza ruptă - Tecuci; nu este bine să se spele cineva cu apă din urcior pe față, fiindcă face urcioare la ochi - Vâlcea;Argeș; nu este bine să se spele cineva duminica din urcior, pentru că acesta mucegăiește - Vâlcea; cui i-a ieșit un urcior la ochi este bine să se uite printr-un gât de urcior, ca să-i treacă - Tecuci; când se bea prima dată dintr-un urcior, să se verse întâi puțin pe jos, ca să bea și morții - Dolj (**2.**GOROVEI,p.179;239;276). În Țara Oașului, se dau de pomană șase „oluri“ (urcioare mari), asociate fiecare cu câte un colac, o „lumină“ (lumânare) și un ștergar legat de toartă; urcioarele se așează pe capacul sicriului sau pe o masă, în curte, unde stau pe timpul slujbei, după care sunt împărțite tuturor celor care au contribuit direct la pregătirea decedatului și a înmormântării: groparului, tâmplarului care a făcut sicriul și crucea, celor care l-au spălat și îmbrăcat și, obligatoriu, preotului (**4.**LAZĂR,p.467-468). Serie simbolică: *urcior-lumânare-ștergar*.

URECHE
Despre copilul cu urechile prinse de pielea feței, în partea inferioară, se spune că este bastard sau că va deveni om însemnat - Iași; dacă un copil este bolnav grav, ca să trăiască, i se străpunge lobul urechii și i se pune un cercel - Buzău; când se sperie vreun copil, este bine să i se picure în ureche, cu o pană, pe când doarme, puțin mir adus de la biserică; borșul se acrește mai repede dacă, la punerea lui, se provoacă mânia cuiva, în care scop gospodina trage de urechi pe unul dintre copiii săi - Bucovina; când se pun la murat varză sau pepeni, gospodina trage de urechi pe băieți, ca să fie murăturile acre - Bucovina; dacă pe cineva îl mănâncă urechile este semn de vreme rea - Suceava, sau este semn de ploaie - Ialomița;Suceava; când pe cineva îl mănâncă urechea stângă înseamnă că vremea se strică, iar, dacă îl mănâncă dreapta, este semn că vremea se îndreaptă - Teleorman; când urechile ustură este semn de furtună apropiată, ploaie torențială, vijelie - Moldova; dacă îi pocnește cuiva urechea stângă înseamnă că va auzi o veste rea sau bună - Bucovina (în funcție de informatori); se spune despre cel căruia i se înroșesc urechile sau îi ard că îl vorbește lumea de rău - Suceava; îl vorbește de bine, dacă îi arde urechea dreaptă, și de rău, dacă îi arde cea stângă - Bucovina; sau pur și simplu îl vorbește de rău pe acela căruia îi țiuie o ureche, indiferent care dintre ele - Vâlcea;Suceava; când țiuie urechea cuiva, se spune că trece dracul pe lângă el - Vâlcea; se spune despre cel căruia îi țiuie o ureche că i-a dat dracul o palmă - Vaslui, sau că îl înjură cineva - Mehedinți;Iași; se spune că se rătăcesc morții, când îi țiuie cuiva o ureche - Vâlcea; când țiuie urechea cuiva, acela îl pune pe un altul să-i ghicească dacă este cea stângă sau cea dreaptă; dacă nu ghicește înseamnă că acela îi este dușman - Tecuci, iar dacă ghicește înseamnă că este un prieten de nădejde - Tecuci;Bucovina; sau, dacă ghicește, este semn de bine - Maramureș; dacă țiuie urechea dreaptă înseamnă că, în curând, va sosi veste bună, iar cea stângă înseamnă veste rea - Suceava; când țiuie urechea stângă este semn rău, iar când țiuie cea dreaptă

este de bine - Teleorman; dacă țiuitura este melodioasă în urechea stângă este semn că se va primi o veste bună, iar dacă este surdă (înfundată) înseamnă veste rea - Moldova (**2.**MARIAN,I, p.87;**2.**GOROVEI,p.24;78;83;156;218;241;242;265-266;**2.** CHIVU,p.245;BOGDAN,p.20; NOTE, Băncescu). Serie simbolică: *mir* (untdelemn) - *pană-ureche*.

URINĂ

Ca produs biologic, urina este considerată „spurcată", dar efectul ei este benefic atunci când intră în contact cu o realitate ea însăși „spurcată", prin neutralizare; astfel, dacă un om deocheat se spală cu urina sa, el se va însănătoși - Bucovina; nu este bine să urineze cineva în drum, pentru că îi va intra fumul în ochi cu prima ocazie - Vâlcea; să nu se urineze în gunoi, fiindcă este rău de bube - Vâlcea; să nu se urineze în lac, baltă, iaz sau apă curgătoare, fiindcă moare mama celui care o face - Vâlcea; cel ce are negi pe mâini, ca să scape, trebuie să urineze peste ei trei duminici la rând, dimineața, pe nespălate - Vâlcea; este bine să se frece cu urină de om la ochi acela care vrea să scape de dureri la ei - Bucovina; urinează noaptea în pat copiii care s-au speriat de ceva peste zi - Bucovina; cine suferă de *brâncă* să ia puțină urină în gură și să se clătească, dar să fie cu mare băgare de seamă și să nu înghită nici o picătură, pentru că se transformă în *pricolici* - Buzău; cine are urcioare la ochi să ia urină de câine și să se frece cu ea - Vâlcea; să nu se privească la cel ce urinează, fiindcă pielea degetelor se va jupui începând de la unghii - Tecuci; femeia să nu scoată urina din casă având copilul în brațe, pentru că îi vor curge urechile - Tecuci; când se pune varză la păstrat, nu este bine să se urineze, ca sucul din ea să nu dispară și varza să se usuce - Vâlcea (**2.**GOROVEI,p.75;95;107;142; 165;178;218; 238-240;242;276). Tot în același sens, se crede că un lucru, despre care se spune că nu ar fi „curat", trebuie stropit cu urină, el devenind astfel benefic; locul dureros de pe trup (în sensul de loc „fermecat") trebuie spălat cu urină pentru însănătoșire - Suceava (NOTE,Băncescu). Urina dată pe răni le usucă și le vindecă mai repede - Bihor (NOTE, Antonescu).

URMĂ

Urmele lăsate de om sau de animale pot fi benefice sau malefice, fiind importantă, de pildă, apa luată din astfel de urme; ca o consecință logică, se crede că omul care calcă în *urmă-rea* nu-și va nimeri sau nu-și va găsi drumul pe care trebuie să-l străbată - Bucovina; se spune despre cel care rătăcește noaptea drumul spre sat, sau în preajma satului, sau de-a lungul hotarului cunoscut, că a călcat în *urmă-rea* - Bihor (**2.**GORO-VEI,p.206;243).

URS (*Ursus arctos* - DLRM,p.911)

Este cel mai mare și mai puternic dintre animalele faunei carpatine; este respectat, temut și venerat, dar, în același timp, el este și animalul ilar, batjocorit, animalul păcălit de toate celelalte viețuitoare, animalul „înfierat", purtat prin târguri și pus să joace în curți, spre hazul și bucuria tuturor sătenilor, considerându-se că el este deținătorul unor însușiri apotropaice, deoarece poate alunga bolile, farmecele, chiar și pe diavol de la casa unde este jucat de ursari, precum și în târla oilor; unii cercetători înclină să creadă că prestigiul ursului derivă nu numai din mărimea și puterea lui, ci și din strania și neliniștitoarea sa asemănare cu omul; vânătorii știu că trupul unui urs jupuit dezvăluie forme tulburător de apropiate de acelea ale omului; de asemenea, ursul folosește locomoția bipedă, are uneori gesturi, mișcări și fapte care par a deriva dintr-o „înțelepciune" mai degrabă umană decât animală; într-un text folcloric, ni se relatează că ursul îl întrece pe drac într-o activitate prin excelență agrară: seceratul; el însă inversează ordinea firească a lucrurilor, deoarece muncește nu cu mâinile, ci cu picioarele (semn metaforic al apartenenței sale la lumea animală și nu la cea umană); astfel, ursul-secerător și ursul-morar se învârtesc în jurul grâului copt, văzut în două ipostaze fundamentale ale devenirii sale: culesul și măcinatul; o ciudată afinitate leagă ursul de orizontul mitologic al grâului, dar nu există nici o atestare în care acest animal să fie considerat

ca o întrupare a spiritului holdei, a puterilor grâului, și nu există nici măcar un alt element intermediar ori explicativ prin care să se poată lămuri care ar fi substratul simbolic al acestei asocieri; la fel de interesantă este și antinomia dintre urs și drac, primul având puteri mult mai mari decât cel de-al doilea, fiindcă îl întrece pe drac la trântă; ursul este considerat *„câinele lui Dumnezeu”*, iar, în unele basme, Dumnezeu însuși călărește pe un urs; în alte basme, eroul este păzit împotriva puterilor malefice de către puiul dăruit de ursoaica recunoscătoare; dar, în general, în basmele despre animale ursul are întotdeauna rolul de animal păcălit; ca și lupul, ursul este un prigonitor al dracului; dar dacă lupii atacă și mănâncă dracii „rătăciți”, ursul se mulțumește doar să-i îndepărteze; se crede că, dacă ursul refuză să intre în vreo casă, este semn că acea casă nu este curată; de asemenea, se crede că el alungă relele (boala, durerile, dracul și faptul) din casa unde este dus să joace, de multe ori cel care suferă de ceva culcându-se la pământ, iar ursarul așează ursul peste el, procedeu în care magia prin contact este vizibilă; apără de friguri, este leac pentru *„boala mare”*, untura lui dă putere, aduce sănătate oilor și vitelor, când este pus să joace în sălașele lor; ursarii, ca și colindătorii, aduc cu ei deci o putere (sau o întrupare a puterilor) stihială, pe care o introduc în spațiul culturii și o fac utilă oamenilor și gospodăriilor lor; desigur că sensul originar al jocului cu ursul s-a pierdut, transformându-se într-un spectacol, în care accentul cade exclusiv pe mișcările animalului, pe elementele de dresură, de măiestrie și de inedit, sau chiar într-o mascaradă, care pune în prim-plan caracterul hilar al mișcărilor ursului, de unde și nota de derizoriu care înconjoară uneori imaginea ursului; urme ale unui cult al ursului sunt atestate prin însuși faptul că 1 august este considerată Ziua Ursului, ținută cu mare strictețe în satele subcarpatice, pentru ca ursul să nu atace turmele și cirezile pășunate la munte; jocul cu masca de urs este însă o realitate ceremonială mult mai complexă, colindatul ursarilor fiind nu numai augural, ci și propițiatoriu; astfel, în colindatul cu ursul, acesta moare și învie, într-o dramatizare simbolică a mitului renașterii naturii; calendarul sărbătorilor ursului are o extraordinară simetrie, cele două mari zile dedicate lui fiind Stretenia (2 februarie) și, după șase luni, Macoveiul (1 august); lor li se adaugă, pe o altă axă, două sâmbete ale ursului, care cad, la fel de simetric, una toamna, de obicei la Sfântul Andrei (30 noiembrie), și alta primăvara, de obicei în Sâmbăta lui Lazăr; mai trebuie amintiți Martinii de Toamnă (12-14 noiembrie) și Martinii de Iarnă (1-3 februarie), zile care se suprapun, parțial, cu sărbătorile lupilor (Filipii); de menționat că Ziua Ursului a fost ținută de majoritatea popoarelor europene și, ceea ce este cu adevărat surprinzător, ea se serba la aceeași dată, adică 2 februarie; sărbătorile ursului marchează deci momente de vârf, dar și de cumpănă ale tuturor anotimpurilor, pentru că aceste zile stau la cumpăna vremii, în acele clipe ambivalente și nesigure, când energiile naturii nu s-au înscris încă în matca lor obișnuită; între aceste zile, cea mai interesantă este Stretenia, fiindcă, în această zi, el se deșteaptă din somnul său hibernal, iese din vizuină cam pe la ora 9 sau 10 înainte de amiază și începe a juca de jur-împrejur prin zăpada din fața vizuinii, iar, în caz că este senin și soare și își vede umbra, se bagă din nou în bârlog și mai doarme încă șase săptămâni, prevestind prin aceasta că tot atâtea săptămâni mai durează și iarna; însă dacă afară este înnorat și astfel nu-și vede umbra, nu mai intră în vizuină și rămâne afară, prevestind prin aceasta că iarna se va încheia; se mai crede că, în caz că nu mai intră în bârlog și, de găsește punte peste râu în drumul său prin pădure, o strică, iar, dacă nu găsește, pune el o astfel de punte peste apa întâlnită; s-ar putea ca oamenii să vadă în comportamentul aparent inexplicabil al ursului timpul capricios al lunilor februarie și martie, după cum Ziua Ursului de la începutul lunii februarie ar avea același caracter schimbător ca și Zilele babelor de la începutul lunii martie; până spre începutul secolului al XX-lea, ursul a fost considerat un animal miraculos, dovadă fiind denumirile unor constelații (Ursa Mare și Ursa Mică), a fost implicat în legendele cosmogonice românești, s-a crezut și se mai crede încă în puterea tămăduitoare a unor boli, se mai afumă și acum copiii cu păr de urs, prevestește vremea, se presupune că este ruda îndepărtată a omului, căruia îi sporește puterea prin purtarea blănii sale, iar dinții îi sunt păstrați ca talismane etc.; (COMAN,I,p.174;178-179;181-182;**12.**GHINOIU,p.87-90). Bestiarul de bază al

culturii românești, moștenit de la daco-geți, a fost mult mai numeros în ființe sălbatice și domestice; o dovadă o constituie măștile animaliere uzitate la priveghi, unde sunt întâlnite reprezentări ale sălbăticiunilor precum ursul, cerbul, mistrețul, barza, corbul, bufnița, iar dintre viețuitoarele domestice țapul, taurul, calul, berbecul; tot ca un argument este și mențiunea că în Țara Moților există tradiția de a da copilului nou-născut, înainte de a suge lapte prima dată de la mama lui, o linguriță de grăsime de urs caldă, ca să atragă asupra pruncului și puterile animalului sau ca acesta să poată rezista influenței ursitoarelor, care veghează la capul lui și îi țes viitorul; în Țara Hațegului, moașa unge copilul cu untură de urs ca să fie *„om tare”*; în ambele cazuri este vorba de magie prin transfer (BUHOCIU,p.20;146;**12.**GHINOIU,p.90). Se crede că, la începuturi, ursul a fost fecior de preot, dar, speriind-o pe Maica Domnului în timp ce mergea la biserică, aceasta l-a blestemat și l-a transformat în urs - Muscel; îi va merge bine celui care îi iese în cale un urs - Suceava; este scutit de orice boală cel care este călcat de urs pe șale - Transilvania;Suceava; sau trece durerea de șale, dacă suferindul este călcat de un urs - Muntenia; să fie călcați pe șale de urs cei care urmează să plece la secerat, ca să nu-i doară mijlocul - Tecuci; mai mult, se crede chiar că trecerea ursului peste șalele cuiva l-ar scuti pe cel călcat de boli și că pe cel care poartă numele de *Ursu* nu-l mai găsește moartea, de aceea se preferă ca numele unor copii să fie *Ursu, Grozavu* etc. - Țara Moților; se afumă cu păr de urs cel care este afectat din vreo sperietură, vorbește prin somn, sau îi este frică de ceva - Teleorman;Tecuci;Galați; când trece țiganul cu ursul, femeile îl invită să intre și în casă și să joace măcar câteva clipe în interior, pentru ca, în familiile lor, să fie mereu veselie și toate să meargă bine în acel an - Vaslui; este semn de moarte pentru cel căruia îi iese ursul în cale - Tecuci; dacă ursul își strică bârlogul în ziua de 2 februarie (Întâmpinarea Domnului), chiar dacă afară este frig, înseamnă că se apropie primăvara, dar, dacă ursul iese afară și apoi reintră în bârlog, chiar de este afară vreme însorită și călduroasă, este semn că iarna va mai zăbovi pe acele meleaguri - Suceava; înseamnă noroc pentru cel care visează urs - Vaslui (**2.**GOROVEI,p.40;143; 189;226;243;268;275;279;**3.**MARIAN,II,p.142-144;NOTE,Antonescu). În unele legende, se spune despre urs că ar proveni dintr-un om, care era morar sau cioban într-un sat, în alte legende se afirmă invers, adică oamenii ar proveni din urși; mai răspândită este credința că urșii trăiesc cu femei pe care le fură (**12.**GHINOIU,p.88). Se crede că untura de urs ajută la creșterea părului, dacă acesta este uns cu grăsimea animalului - Maramureș (BOGDAN,p.127). În mai toate basmele, românii îl numesc pe urs Moș Martin; tot așa îl numesc și ursarii care umblă cu ursul din sat în sat, punându-l să joace și cântându-i: *„Joacă bine,/Moș Martine,/Că-ți dau pâine cu măsline/Și inele,/Și mărgele,/Să te-mpodobești cu ele!”* (PRESA). Cine se visează fugind de un urs înseamnă că va depăși cu bine o primejdie - Suceava (NOTE,Băncescu).

URSITĂ v. SOARTĂ.

URSITOARE

La români, ursitoarele sunt 3 (7, 9, 12 etc.) fecioare îmbrăcate în alb (rar, trei bărbați, mocani), care ursesc soarta nou-născuților în primele 8 zile de la naștere (prima noapte, primele trei nopți, a treia, a cincia și a șaptea, a opta); ele coboară în casă pe horn și se așează la căpătâiul copilului, prezicându-i soarta; unele credințe le dau nume: *Ursitoarea* este cea mare, care ține furca și fusul; *Soarta* este mijlocia și ea toarce, iar *Moartea* este mezina, care curmă firul; ele trăiesc în păduri neumblate, locuri depărtate, pustietăți (spațiu non-uman); cea de a treia este șchioapă, deci marcată fizic; mijlocul de deplasare a lor este zborul; conform legendelor, ele ar fi fost fetele sau servitoarele lui Alexandru Macedon, care au furat de la acesta elixirul tinereții (motivul este întâlnit și în legendele referitoare la vânătoare, iele, boli etc.); nu trebuie să se tragă cu urechea la ce spun ursitoarele, nu trebuie să se privească spre fereastră în primele trei nopți de la nașterea unui copil; ursita copilului se poate cunoaște prin intermediul mesajelor pe care le conțin visele mamei și ale moașei în primele trei zile; se crede că ologește cel care calcă în urmele ursitoarelor;

bunăvoința lor este captată prin așezarea unei mese pe care se pun pâine, sare și apă; cea care hotărăște definitiv soarta noului-născut este și cea mai bătrână dintre ele: *„Să aibă traiul meu din cutare zi și somnul meu din cutare noapte”*; părinții copilului trebuie să fie veseli în primele opt zile, ca să nu se întristeze ursitoarele, fiindcă așa cum vor fi ele în primele opt zile, așa va fi și soarta copilului; se crede că moașa, care aude destinul copilului, poate să evite locul sau momentul nefast menționat de ursitoare (**3.**OLTEANU,p.324-325). Se crede că sunt trei fete mari, sau trei fecioare curate, sau trei fete mari surori, trei fete închipuite, sau că sunt niște ființe nevăzute, trei năluci cu chip femeiesc și îmbrăcate în alb; ele au o anumită ierarhie, au grade diferite și exercită asupra omului funcțiuni diferite, dar numai una dintre ele îndeplinește un rol de prim rang; una dintre ele este șchioapă și, de regulă, aceasta este și cea care ursește - Munții Apuseni; în general, se spune că ele torc firul vieții; dintre ele, cea mai în vârstă este *„Ursitoarea”*, ea ținând în mână o furcă, din caierul căreia toarce; cea mai mică este *„Moartea”* și ține în mână o foarfecă, printre lamele căreia trece firul vieții tors de cealaltă, pe care îl poate tăia oricând - Cluj; ursitoarele se sfătuiesc, se întreabă una pe alta, însă cele mai tinere își dau numai cu părerea; se mai crede că sunt supărăcioase, că nu li se intră în voie oricum; mai demult, moașa, de îndată ce se apropia miezul nopții, începea să laude bunătatea și puterea ursitoarelor printr-o melodie numită „Cântecul ursitoarelor”; se mai spune că ursitoarea cea mai mică ar avea puterea să decidă norocul; în alte zone, se crede că două dintre ele urzesc bine, iar una rău; ele îl fac pe om bogat, sărac sau „potrivit”; una ar da noroc omului și aceasta se numește *„Bogăția”*, alta nenoroc și i se spune *„Sărăcia”*; „Bogăția” este înfățișată cu mânecile sumese și lucrează tot timpul, în schimb „Sărăcia” este cel mai bine îmbrăcată, dar nu lucrează și este mereu mândră, stă în pat și cântă dintr-o tamburină; se mai crede că ele coboară pe pământ din înălțimi și dăruiesc copiilor nu numai noroc, dar prevestesc și cât vor trăi, câte soții (sau soți) vor avea; izolat, se mai spune că ele aduc noroc fetelor de măritat; când sunt necăjite, lătrate și mușcate de câini, prevestesc de rău, iar când sunt vesele o fac numai de bine; una prevestește aur, a doua argint, a treia piatră; când se nimerește să fie mânioase, nu pot fi împăcate, indiferent ce li se pune pe masă - Neamț; totuși, oamenii caută să le îmbuneze, le așează pe mese tot ce au mai bun: mâncăruri de tot felul, flori, bani, ca atunci când vin să găsească masa încărcată; există credința că între moașă și ursitoare se stabilesc legături doar prin vis, cum tot prin vis se pot stabili legături între lehuză și ursitoare; unele interpretări subliniază că ele ar reprezenta o „Sfântă Treime” precreștină: una a nașterii, alta a nunții, iar a treia a morții; o alternativă ar fi că ursitoarele sunt date una pentru seară, alta pentru miezul nopții și a treia dinspre ziuă; ar avea nume sfinte, necunoscute muritorilor de rând; din acest punct de vedere se confundă cu ielele (dânsele, măiestrele, șoimanele, frumoasele); trăiesc, ca și ielele, în *„Pădurea ursitoarelor”*, *„în locuri curate,/de picior de om neumblate,/cu flori semănate/și de păduri cântate* (**2.**CHELCEA,p.310-313). Ursitoarele, numite în unele zone și *ursite*, sunt trei fete, sau mai bine spus trei zâne (trei fete mari sau neveste) îmbrăcate în alb, care stau prin grădină sau pe sub streașină, iar noaptea se plimbă și prin ogradă; de aceea, există obiceiul ca, în cazul că vreunul al casei iese pe afară și trece prin ogradă, să tușească și să-și facă semnul crucii, zicând și „Tatăl nostru”, pentru ca să audă cele trei zâne și să se ferească să nu fie călcate în picioare, ceea ce ar constitui un mare păcat - Sibiu; vin întotdeauna în săptămâna în care s-a născut copilul: în nopțile fără soț - a treia, a cincia sau a șaptea zi de la naștere - Munții Apuseni; în toate cele trei nopți consecutive de la naștere - Muntenia; în prima zi - Bihor; în a treia noapte - Banat; în a opta noapte - Sibiu; dar înainte de a veni, ele se sfătuiesc cum să fie soarta copilului, cea mai mare ursind după cum i-a fost ziua sau noaptea din acea zi, iar celelalte două rugând-o să fie îngăduitoare, miloasă - Munții Apuseni; se crede chiar că ele pot fi văzute de moașele care asistă noul-născut în primele zile; dar astăzi ele nu se mai arată, pentru că moașele care le-au văzut au spus și altora secretele lor și acum se feresc de urechile și ochii lumii; apoi, nu este bine să știe omul ursita lui dinainte - Muntenia; vin de regulă pe la miezul nopții și vorbesc în șoaptă - Suceava; de aceea este bine să se lase ferestrele și ușile deschise și să fie liniște desăvârșită -

Muntenia;Buzău; a treia zi după naștere, seara, se pune, în camera unde doarme copilul, o masă mare încărcată cu mâncare, pentru ca ursitoarele să fie înduplecate să ursească bine; pe masă, se așează pâine, sare, vin și bani - Muntenia;Moldova; până să se așeze masa ursitoarelor, copilului i se dă o linguriță cu untură de urs, ca să reziste influenței ursitoarelor - Țara Moților; dacă nu găsesc lumină în casă, se crede că ursitoarele se mânie și ursesc copilului de rău; de aceea, fiecare moașă precaută, cum vede că se înserează, aprinde o lumânare și o pune pe masă, pentru a arde toată noaptea - Bucovina; nu este bine ca, în toate cele opt zile, când se crede că vin ursitoarele, părinții să fie triști, pentru că le influențează pe ursitoare și tot așa va fi și copilul în viața lui - Buzău; se spune că ele intră foarte încet pe fereastră sau pe ușa casei în care se află nou-născutul, se duc la leagănul lui, se așează în dreptul capului său și acolo îi țes viitorul - Munții Apuseni; Muntenia; de aici vine și obiceiul de a ține deschise ușile și ferestrele casei, când se naște un copil, ca să aibă ursitoarele pe unde să intre; și trebuie să fie liniște deplină - Muntenia;Buzău; se crede că, după ce au venit, se postează la fereastra casei, unde încep să toarcă firul vieții; cea mare (*Ursitoarea*) pune firul și răsucește fusul, cea mijlocie (*Soarta*) toarce firul din caierul pus în furca pe care o ține în brâu prima ursitoare; cea mai mică (*Moartea*) ține în mână o foarfecă, printre limbile căreia trece firul și când dorește îl taie - Bihor; când se naște un copil, moașa nu privește la fereastră, ca ursitoarele să nu se supere - Transilvania; se crede că soarta nou-născuților este scrisă într-o carte, fie că este în bine, fie că este în rău, după ce a fost rostită de ursitoare, și poartă numele de *„Cartea Sorții”* - Năsăud,Bucovina; soarta scrisă în această carte trebuie să se împlinească, rămânând veșnică, neschimbată, nimeni neputând schimba firul vieții omului, indiferent ce ar face, de pildă să-l scape de pericolele sau de moartea pe care i le-au prezis ursitoarele - Sibiu; un singur mijloc există totuși: dacă, auzindu-le moașa ce au ursit unui om, s-ar ruga după aceea până ce n-au apucat să i-o scrie în „Cartea Sorții” și ursitoarele să-i croiască altă soartă mai bună; dar, dacă au apucat să scrie, orice rugăminte ulterioară este zadarnică - Transilvania; de pildă, unui copil, la care ursitoarele nu s-au putut înțelege, îi va fi viața zbuciumată între bine și rău - Munții Apuseni (**3.**MARIAN,II,p.97-98;100-102). Ursitoarele apar odată cu nașterea copilului și de aceea trebuie ținute ferestrele și ușa deschise și să fie liniște deplină în casă, cât timp mama se află în chinurile facerii - Muntenia; în alte zone, se crede că ele sosesc la casa nou-născutului abia în a treia zi de la naștere, pe la miezul-nopții, pentru a prevesti viitorul copilului - Suceava; mai demult, ursitoarele puteau fi auzite de către moașă, dar acum nu le mai aude nimeni, fiindcă nu mai sunt oameni buni și credincioși - Țara Oltului; când sosesc, ursitoarele trebuie să găsească, în camera unde doarme pruncul, o măsuță, pregătită ca pentru musafiri, pe care să se afle sare, vin și bani, ca ele să aibă ce să mănânce, să bea și să cheltuiască - Muntenia; dacă nu li se aranjează o măsuță, cu tot ceea ce trebuie pe ea, ursitoarele vor prevesti ce este mai rău pentru prunc - Ialomița; tot pentru a stimula conținutul prevestirii, timp de opt zile de la nașterea copilului, părinții acestuia trebuie să fie veseli și nu triști, pentru că și ursitoarele se pot întrista, iar viața copilului va fi tot așa cum au fost și părinții lui în cele opt zile - Muntenia; la fiecare copil nou-născut sunt două ursitoare, care vin timp de trei zile și stau în jurul copilului, iar, pentru a le îmbuna, se pun, pe o măsuță, o sticlă cu rachiu, o farfurie cu mâncare și 8-9 linguri în jurul farfuriei, precum și o pâine, toate cu scopul de a le determina să-l ursească de bine pe copil - Țara Oltului; se crede că, în cazul că vreun om calcă pe urmele lăsate de umbletul ursitoarelor, acesta va paraliza, va damblagi - Ialomița (**2.**GOROVEI,p.72; 244-245;GOLOPENȚIA,p.91). În Banat, înainte de naștere, se pune sub perna gravidei busuioc sfințit, o oglinjoară, un pieptene și altele, pentru ca mama, în noaptea nașterii să cunoască ursita sorocită de cele trei ursitoare (LĂPUȘTE, p.67). În a treia noapte de la naștere, mama așează o față de masă curată și pe ea pune un pahar cu apă de izvor, flori, un ban, brăcirile moașei, un pieptene, o oglindă etc.; se roagă de ursitoare să fie generoase cu destinul pe care îl vor fixa copilului; de aceea, mama trebuie să le primească cu multă ospitalitate; lampa trebuie să ardă în casă toată noaptea; dimineața îi sunt povestite mai ales moașei visele avute, care sunt răstălmăcite pe seama copilului; chiar după naștere, mama

execută unele îndeletniciri, pe care consideră că va trebui să le facă în viață copilul (cântă, dansează, se spală, se piaptănă, sparge lemne, țese etc.) - Banat (**5.**ANTONESCU, p.262). Ursitoarele sunt trei fete mari, ca îngerii: una mai bătrână și două mai tinere; ce spun ele, totul se întâmplă; le trimite Dumnezeu ca pe îngeri; ele vin și intră pe ușa casei, la cântatul cocoșilor de la miezul nopții, numai că nu trebuie nimeni din casă să fie treaz, toți trebuind să doarmă; în cea de a treia noapte de la naștere, moașa pregătește masa pentru ursitoare, așezând pe ea o cingătoare (bete, brăcire) și o basma (chișchineu), apoi culcându-se lângă copil, toți ai casei trebuind să doarmă neapărat - Țara Hațegului (CLOPOTIVA,II,p.409). Se crede că ursitoarele apar când femeia este în chinurile facerii; până la împlinirea vârstei de un an, copilul este îngrijit în mod deosebit, deoarece, în mentalitatea tradițională, această perioadă este considerată hotărâtoare pentru evoluția ulterioară a copilului - Maramureș (DĂNCUȘ,p.176). Ursitoarele „se pun" în cea de a treia noapte de la nașterea copilului; ele reprezintă trei etape importante ale vieții: copilăria, tinerețea și bătrânețea; de aceea, se pregătesc pentru ele trei turtițe din făină de porumb, unse cu miere și așezate pe o măsuță la capul copilului; pe măsuță se mai pun trei pahare cu apă, trei pahare cu vin, trei oglinjoare (pentru că ursitoarele se uită în ele în oglinzi) și trei linguri noi din lemn; dimineața, toate lucrurile de pe masă se împart la copii; dacă pruncul este băiat, lucrurile se împart la două fete și un băiat, iar, dacă este fată, la doi băieți și o fată - Mehedinți (CIOBANU,p. 76). Viitorul copilului este hotărât de trei ursitoare în cea de a treia noapte de la nașterea sa; moașa pregătește *„turta de ursitori"*, sare, zahăr, apă, o cană cu vin, o strachină cu făină, boabe de cereale și diverse legume specifice acelei perioade a anului; se crede că, noaptea, mama copilului visează ceea ce ursitoarele prevestesc și, în funcție de aceste preziceri, îndrumă ulterior viața copilului ei - Călărași (TUDOR,p.66-67). Încă înainte de naștere, pe o masă se pun pâine, miere de albine, rachiu, bani și un mănunchi de busuioc, pentru a îmbuna pe cele șapte ursitoare, despre care se crede că vin în noaptea aceea, pentru a hotărî soarta noului-născut - Bacău (ICHIM,p.131-132). Sunt așteptate și primite cu daruri în a treia noapte de la nașterea copilului; pe o masă rotundă, cu trei picioare, se pune o pâine coaptă în spuză, făcută din făină cernută de doi tineri cărora le trăiesc ambii părinți, iar în pâine se înfig fire de busuioc; se mai pun pe masă trei pahare cu vin, trei cepe, trei căpățâni de usturoi, sare și zahăr, o strachină cu făină, boabe de fasole și de porumb, flori și bani; moașa aduce pruncului o fașă și o bonetă, iar mama îi dă moașei un șorț în care să pună la plecare cele de pe masă și alte daruri; moașa doarme în aceeași cameră cu mama și copilul; ușile și ferestrele casei nu se încuie, ca să poată intra ursitoarele; dimineața, mama și moașa povestesc ce au visat peste noapte, încercând astfel să tălmăcească viitorului pruncului - Teleorman (CRISTEA,p.53). A treia noapte după nașterea copilului, vin ursitoarele să-i hotărască destinul; sunt trei, una are în mână o furcă, alta un fus și a treia o foarfecă; primele două torc firul vieții, iar a treia îl taie (BERNEA,p.12). Serii simbolice: *pâine-sare*-apă; *sare-vin-bani*; *rachiu-mâncare-lingură-pâine*; *turtă-sare-zahăr-apă-vin-făină-grăunțe-legume*; *bete-basma*; *pâine-miere-rachiu-monedă-busuioc*; *pâine-busuioc-vin-ceapă-usturoi-3-sare-zahăr-făină-fasole-porumb-flori-monedă*; *turtă-miere-apă-vin-oglindă-lingură-3*; *apă-flori-monedă-bete-pieptene-oglindă*; *pâine-sare-vin-monedă*; *busuioc-oglindă-pieptene.*

URZICĂ (*Urtica dioica* - DLRM,p.912)
Considerată și ca buruiană de leac, urzica se bucură în gândirea tradițională de un loc aparte; astfel, se crede că urzicile au parte de o nuntă a lor care se petrece fie la Buna Vestire (25 martie), fie la Miezul Păresimilor (mijlocul Postului Mare), fie în Duminica Floriilor; la aceste date, urzicile își aleg un crai, Urzicelul, și o crăiasă, Urzicuța, care dau și semnalul petrecerilor, urmarea fiind că toate urzicile de pe pământ se căsătoresc; ca în cântecele bătrânești sau în basme, păsările cântătoare le sunt lăutari, iar vântul le face să se legene în ritm de joc; nunta durează trei zile și corespunde practic cu înflorirea plantei, după care nu mai este bună de mâncat, ci doar folosită ca leac sau pentru vrăji; Urzicelul și Urzicuța cresc în pădure și acela care, din greșeală, rupe, taie sau

strivește pe unul dintre ei atât timp cât sunt încă verzi este pândit de mari nenorociri peste tot anul; femeile care fac vrăji cunosc după anumite semne pe cei doi și se feresc să-i culeagă; toamna, când aceștia se ofilesc, sunt dezgropați și apoi păstrați ca leacuri împotriva unor boli; împletiți, Urzicelul și Urzicuța sunt buni în vrăjile pentru dezlegarea cununiilor; valoarea nutritivă a plantei a născut credința că, prin consumarea ei, oamenii își înnoiesc sângele și devin mai puternici; în Bihor, urzicile sunt duse în casă înaintea altor buruieni de leac, în credința că ele vor feri familia de pureci; apa în care sunt fierte împreună cu alte buruieni este bună pentru spălatul pe cap; în dimineața zilei Sfântului Gheorghe (23 aprilie), oamenii se ating cu urzici pe părțile neacoperite ale corpului, pentru a fi vioi, iuți, harnici și sănătoși peste tot anul (PRESA). În Transilvania, se crede că în Joia Mare înfloresc urzicile și că, de acum încolo, ele nu mai sunt bune de mâncat, momentul fiind numit *„măritarea urzicilor”* sau *„nunta urzicilor”*; însă asupra datei de înflorire a urzicilor, părerile sunt diferite, unii considerând că înflorirea plantei s-ar petrece la 21 martie, alții la Bunavestire (25 martie), alții de Duminica Floriilor și, în fine, alții în Joia Mare; în general, este apreciată ca fiind foarte bună în alimentația oamenilor, pentru că ar fi fortifiantă: *„Urzica se dă în gura foamei”*, spune un proverb, motivul fiind că ea ar constitui și hrana de bază în Postul Mare, când alimentele de post s-au cam terminat (varza acră se înmoaie), iar această perioadă este și cea mai grea, și cea mai lungă; în Banat, sunt culese într-o sită sau ciur, fiindcă, menționează o legendă din Bucovina, urzicile ar fi fost pline odinioară de boli și cine le mânca se îmbolnăvea; dar omenirea înmulțindu-se a trebuit să culeagă și urzici, drept pentru care, puse în ciur, bolile să se strecoare astfel precum făina (**2.**MARIAN,II,p.101-102). Pentru a scăpa de puricii din casă, este suficient să se arunce afară din curte apa în care au fost opărite urzicile pregătite pentru mâncare - Vâlcea; este bine ca oamenii să mănânce urzici în ziua celor 40 de mucenici (9 martie), pentru ca, peste an, să nu-i ciupească puricii - Țara Oltului; este bine să se arunce urzică aprinsă în fântână, ca să se oprească o ploaie de lungă durată - Suceava (**2.**GOROVEI,p.245;267; GOLOPENȚIA,p.110). Se crede că este păcat ca, în Săptămâna Patimilor, oamenii să mănânce urzici și să consume oțet, pentru că Mântuitorul a suportat supliciul și cu aceste două alimente - Suceava (NOTE,Băncescu). Serie simbolică: *urzică-apă-foc.*

URZITOR (A URZI)
Unealta, folosită pentru a crea urzeala necesară lucrului în războiul de țesut, este privită ca o ființă vie; astfel, se crede că, după ce s-a terminat de urzit, este bine să se toarne apă peste urzitor, ca să fie adăpat - Muntenia; în cazul că s-a urzit fir mai mult decât este necesar, nu este bine să se rotească urzitorul înapoi, ci femeia să o reînfășoare pe mosor, deplasându-se ea după fir - Muntenia (**2.**GOROVEI,p.236).

USCĂTURĂ v. VREASC

USTUROI
„Busuiocul e inspiratorul dragostei, usturoiul - scutul cel mai puternic în contra strigoilor, pociturilor și deochitorilor, precum și apărător de boale, iar de mirosul tămâiei dracul fuge și nu se poate lipi de om; toate aceste trei puteri, întărite și cu puterea lui Dumnezeu, devin un zid de apărare în jurul omului și nici un dușman nu se poate apropia; înarmat cu aceste trei scuturi, chiar nesfințite, dar sorocite, afară de usturoi, care este singur puternic, nu trebuie nimeni să aibă frică de nimic; pe la miezul nopții, se poate merge singur oriunde, pe câmpii sau în pădure, căci orice ar ieși înainte nu poate face nici un rău; usturoiul și busuiocul trebuie semănat anume într-un loc ferit și curat, în grădină, ca să se înmulțească” (**2.**MARIAN,II,p.177-178, citând pe Elena Niculiță Voronca). În noaptea de ajun a Anului Nou, oamenii încep să ungă ușorii și pragurile casei și ale acareturilor cu usturoi și cu mai multe feluri de unsori, urma lăsată trebuind să fie în formă de cruce; apoi, tot sub formă de cruce, ung toate animalele din gospodărie, pe ei înșiși și pe toți

membrii familiei; se crede că astfel, în decursul anului viitor, gospodăria și toate viețuitoarele din ea vor fi apărate de apropierea lui *Bată-l Crucea*, adică a diavolului, și a strigoilor care au puterea de a lua mana vacilor - Bucovina; când se merge la biserică, în dimineața Duminicii Învierii Domnului, cu pasca pentru sfințirea acesteia, femeile pun sub ea mai mulți căței de usturoi, crezând că usturoiul sfințit, pus în pământ și încolțit, nu se va strica niciodată - Suceava; tot cu acest usturoi sfințit se ung și ușorii grajdurilor, ca să nu se apropie *strigele* de vite, cu deosebire de vacile cu lapte, cărora le-ar lua mana - Suceava; mai este bun acest usturoi și pentru leac contra bolilor, în care scop se freacă oamenii bolnavi cu el, mai ales cei care suferă de *vătămătură* - Suceava (**2.**MARIAN,I,p. 5;II,p.176-177). Usturoiul, plantă și aliment cu funcții magice, capătă adevărata sa valoare rituală în seara Anului Nou, dar și la alte sărbători de răspântie ale timpului calendaristic: Sângeorz (23 aprilie), Rusalii, Sânandrei (30 noiembrie), când trebuie anulată sau prevenită acțiunea malefică a spiritelor răufăcătoare, în general el fiind antidotul magic al ielelor și al strigoaicelor; de asemenea, usturoiul dobândește un surplus de putere prin „dospirea" sa în capul (fermecat) al șarpelui; în Moldova, a fost consemnat obiceiul ca, în noaptea Sfântului Apostol Andrei (30 noiembrie), să se organizeze o petrecere a flăcăilor și fetelor, în timpul căreia una sau două bătrâne păzesc cu strășnicie tot timpul căpățânile de usturoi aduse de fete, ca să nu fie furat de către flăcăi; în unele sate, la ivirea zorilor, se făcea *„Hora usturoiului"*, în urma căreia, se crede, usturoiul semănat și încolțit capătă puteri miraculoase, adică este bun de leac, sau purtat de către călătorul plecat la drum lung, sau în timpul cât se desfășoară o negustorie (**12.**GHINOIU, p.157;289;COMAN,I,p.186). În general, se crede că usturoiul îndepărtează forțele malefice de la casa omului (CAPESIUS). Este folosit împotriva strigoilor, ungându-se zăvoarele și clanțele ușilor; pentru ca vrăjitoarele să nu ia mana vacilor, sau pur și simplu să le reducă lactația, țăranii le afumă cu tămâie și le ung cu usturoi pe la șolduri, acesta fiind unul dintre cei mai răspândiți factori apotropaici (**2.**KERNBACH,p142;154). Pentru a naște numai doi copii, mireasa pune doi căței de usturoi în pantofii sau ghetele noi pe care le primește în dar de la ginere - Moldova; ca să rămână însărcinată, o femeie trebuie să pună nouă fire de usturoi într-o jumătate de litru de rachiu, sticla fiind lăsată timp de nouă zile pe prichiciul hornului, după care ea poate bea din acest amestec - Moldova; se crede că, deoarece strigoii fug de usturoi, casa unde este usturoi este scutită de vizita acestora - Galați;Suceava; de asemenea, se crede că usturoiul apără pe oricine contra deochiului - Suceava; în seara de ajun a zilei în care este prăznuit Sfântul Apostol Andrei, se ung vitele, ușile și ferestrele casei și grajdului cu usturoi, pentru ca fermecătoarele să nu se atingă de animale, sau să pătrundă în casă - Suceava; cine mănâncă în ajunul marilor sărbători (Crăciun, Bobotează, Paște etc.) câțiva căței de usturoi nu va trebui să se teamă de strigoi - Transilvania; se pune la grinda grajdului o împletitură de usturoi, ca nevăstuica, șarpele și helgea (specie de nevăstuică) să nu muște vitele - Țara Oltului; de Bobotează (6 ianuarie), este bine ca vacile să fie stropite cu suc de usturoi, ca să nu le piară laptele - Suceava; cine seamănă usturoi într-un an să semene mereu după aceea, pentru că nu-i va merge bine dacă renunță - Iași; să nu se piseze usturoi pe masă, pe pat, pe brațe, adică pe un plan ridicat de la dușumea, pentru că porcii vor fi afectați de brâncă și vor muri - Tecuci; împletitura în funie a cozilor de usturoi, după ruperea căpățânilor și consumarea acestora, se aruncă în drum, pentru ca rodul să fie bogat și în anul următor - Suceava; în ziua prăznuirii Sfântului Apostol Andrei, se ung tocurile ușilor și ferestrelor cu usturoi, ca să nu se apropie duhurile necurate de casă - Muntenia; cui i se pare că-i vine, pe câmp fiind, miros de usturoi să știe că, prin vecinătate, se află un șarpe - Tecuci; se trece usturoi prin încălțăminte sau se freacă picioarele cu el, ca să fie respinși șerpii - Tecuci; la cununie, mirele și mireasa trec de trei ori pe la toate icoanele, timp în care o femeie ia, din tava cu orz, stafide și alte bucate, trei căței de usturoi, cinci monede, grăunțe și fructe, pe care le aruncă înspre tinerii care asistă la ceremonial, ca aceștia să aibă parte de recolte îmbelșugate - Dolj; femeile care au înțărcat își dau pe sâni cu usturoi, ca să-și oprească laptele - Suceava; dar femeile care au copii sugari să nu-și pună usturoi în sân, pentru că se infectează mameloanele acestora - Argeș; se pune usturoi în Duminica Rusaliilor, ca

oamenii să nu fie luați de Rusalii (considerate un fel de iele) - Vâlcea;Iași; din același motiv, se stropesc vacile cu mujdei de usturoi, ca să nu le piară laptele - Vâlcea; cine mănâncă usturoi să nu umble pe lângă albine, pentru că acestora nu le place mirosul și-l vor înțepa - Suceava (**3.**MARIAN,II,p.267-268;**2.**GOROVEI,p.6;75; 84;158;164;173;200;208;221-222;235;245;248; GOLOPENȚIA,p.130). Usturoiul mai este purtat și ca plantă de leac de către călușarii bănățeni, pentru că este, spun ei, *„plăcut miluitelor"* (zânelor), fiindcă anulează cel mai bine răul cauzat de ele (BÂRLEA,p. 44). Primăvara, ugerul vacilor se unge cu usturoi pisat, ca să fie ferite de acțiunea nefastă a *strigelor,*să nu le fie luat laptele; planta se pune și în casă, pentru a păzi copiii mici de toate relele - Bihor (**1.**BOCȘE,p. 111). În seara Sfântului Andrei, se ung ușorii casei și ai șopronului cu usturoi, crezându-se că astfel lupii nu se vor mai apropia de acestea și de târlă - Bacău (ICHIM, p.143). În ziua de Crăciun, în cele patru colțuri ale mesei se pun, sub fața de masă, usturoi și semințe de mac, pentru ca membrii familiei să fie feriți de deochi și farmece; se mai crede că doar cu ajutorul usturoiului și al semințelor de mac se mai poate scăpa de atacul vampirilor (PRESA). I se pun mortului căței de usturoi în urechi, câteva bobițe de tămâie la rădăcina ochilor, în mâna stângă i se pune o monedă, iar în cea dreaptă o lumânare din ceară modelată în formă de cruce; se împunge cadavrul în pântece cu o sulă, ca să nu se facă strigoi; de asemenea, se crede că usturoiul care se pune mortului și în sicriu îl păzește pe acesta să nu se transforme în strigoi - Țara Hațegului (CLOPOTIVA,p.429). Serii simbolice: *usturoi-rachiu-horn-9*; *orz-sământă-fructă-usturoi-monedă-3-5*; *usturoi-mac*; *usturoi-tămâie-monedă-lumânare.*

UȘĂ

Alături de ferestre și de horn, ușa este considerată ca fiind unul din locurile prin care se face legătura casei cu lumea din afară, din care cauză nu se lasă ușa de la tindă deschisă pe timp de noapte, deoarece, până la miezul-nopții, umblă *lucrul-slab* și vânturile rele, care pot intra în casă și pot poci pe locuitorii acesteia, sau pot aduce vreo *spulberătură* - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.73). Nu este bine ca omul să se întoarcă din ușa vreunei case la care a vrut să se ducă, pentru că înseamnă că-i întoarce astfel pețitorii fetei din acea familie - Suceava; locul de după ușă este considerat lăcaș al duhurilor celor înecați - Ialomița; ca să nu asude palmele la lucru, este bine ca, la venirea de la biserică, în ziua de Paște, să se pună mai întâi mâna pe clanța de la ușă - Vâlcea; tortul scos de pe urzitoare este izbit cu putere de ușa casei, ca și pânza care iese din războiul de țesut să sporească tot așa cum se mișcă ușa - Suceava; se spune că, dacă scârțâie ușa dimineața, intră norocul în casă - Suceava; dacă ușa se deschide singură înseamnă că va sosi curând cineva - Mehedinți;Dolj;Vâlcea;Teleorman;Suceava;Bucovina; dacă fulgerul trăsnește ușa înseamnă că familia se va muta din acea casă - Galați; se crede că nu este bine să se stea în ușa casei când fulgeră - Ialomița;Tecuci; când o femeie nu poate să nască, moașa lovește de trei ori cu piciorul în ușa camerei - Transilvania; când se stă la masă, trebuie închisă ușa, ca să se închidă gura dușmanilor care vorbesc de rău - Dolj, sau pentru că alții, văzându-i mâncând, îi va numi *„gură mare"* - Bihor; nu este bine ca seara să se lase ușa deschisă, pentru că vine diavolul, intră în casă și-l îmbolnăvește pe copil - Vâlcea; prăvălia, birtul, magazinul trebuie măturate dinspre ușă spre un colț din spate al încăperii, pentru că măturând gunoiul spre ușă înseamnă scoaterea afară a cumpărătorilor - Galați; dacă durerile de măsele, de cap sau de stomac îl necăjesc pe vreun om, acesta este pus să rostească, cu fața la ușa casei, următoarele: *„Așa cum ușa nu are durere, așa să-mi treacă și mie durerea!"*; după care bolnavul trebuie să treacă și pe lângă cuptor și să rostească același text, în speranța că se va vindeca - Sălaj (**2.**GOROVEI,p.83;91;95;124;135;138; 152;160;168; 172;176;232;236;245;**1.**CHIVU,p.246;PRESA). Orice fată nemăritată, în ziua de Paște, dar și după aceea, la sărbători, când își scoate hainele pentru a le îmbrăca, mai întâi le pune pe ușă, în ideea că, așa cum este ușa *umblătoare* și toți o ating, tot așa să fie și ea văzută la horă, căutată de feciori, să nu fie neglijată - Banat; sau lipesc, tot în această duminică, coji de ouă pe ușa casei lor, ca să le vină mai repede pețitorii - Banat;Suceava; mortul se așează totdeauna cu picioarele spre

ușă, gata de plecare, pentru că, dacă se așează cu capul spre ușă, toți cei din casa aceea ar muri - Muntenia;Moldova; Suceava; măsura mortului, după care se execută sicriul, se ia cu o ață, care ulterior se pune deasupra ușii camerei în care a murit omul, într-un orificiu astupat cu tencuială, unde rămâne pentru totdeauna - Bucovina; ața pentru măsurat mortul trebuie să fie nici prea lungă, nici prea scurtă, fiindcă nu este bine, ea așezându-se apoi deasupra ușii, ca să nu se ducă norocul din casă - Sibiu; cum a fost scos mortul din casă, cei care rămân înăuntru, închid repede ușile și ferestrele, pentru ca moartea să nu stăruie mai mult în acea casă și ca nu cumva și un alt membru al familiei să se ducă după răposat, sau ca el să nu se mai întoarcă; ca să-l uite repede și să nu le pară rău, cei rămași se uită de trei ori pe fereastră după cortegiul funerar; sau cel rămas închide repede ușa și se așează pe locul unde a stat decedatul, ca să vadă moartea că oamenii nu se tem de ea și ca norocul să nu se ducă odată cu mortul - Maramureș;Suceava (**2.**MARIAN,II, p.194;2.III,p.52;154; DĂNCUȘ,p.188;NOTE,Antonescu). După ce sicriul cu mortul este scos afară din casă, neamurile mai apropiate rămân înăuntru și, după ce a ieșit toată lumea, închid și deschid ușa de trei ori - Țara Hațegului (CLOPOTIVA,II,p. 438).

V

VACĂ

În toate marile mitologii ale omenirii, vaca este imaginea cea mai elocventă a fecundității și belșugului, întrupare a puterilor regeneratoare ale firii; în credințele tradiționale românești, se spune că *„este cea mai de seamă de lângă casa omului”*, numită fiind și *„izvorul casei”*; chiar se și zice: *„ori faci o fântână, ori dai o vacă, e totuna pe lumea ceea”*, fiind în afirmația anterioară o asociere între vacă și apă, ambele simboluri ale fertilității și vieții eterne, de unde afirmația *„vaca-i izvor”* și datina de a da o vacă celui care execută o fântână; în consecință, vaca=apă=femeie =fântână; egalitățile anterioare sunt argumentate astfel de gândirea tradițională: *„Apa este femeie, că la fântână mergem cu cofa, ca și cu donița la vacă să ne dea lapte; și fântâna are izvor, vână de apă, cum are și vaca vine de lapte”*; deci vaca dă laptele, cum pământul (fântâna) dăruie apa; în ceremonialul funerar, a da o vacă este un gest care posedă aceeași putere de consacrare ca și clădirea unei fântâni, deoarece donatorul oferă semenilor săi o sursă de putere și energie, o inepuizabilă sursă de substanță vitală; pentru a beneficia de putere magică, vacile sunt trecute peste foc, afumate, hrănite cu fân ori boabe „fermecate”, legate cu fire roșii, descântate cu sare; se crede că acela care vrea să găsească o comoară trebuie să sacrifice o vacă; zilele consacrate vacii sunt: Stretenia (2 februarie), Sân-Toader (sâmbăta din prima săptămână a Postului Paștelui), Sângiorz (23 aprilie), Gădineți (12-16 noiembrie), Filipii (14-21 noiembrie), Sânandrei (30 noiembrie), Crăciunul (COMAN,I,p.3-5;II,p.163). Vacile cu coada lungă sunt bune de lapte - Tecuci; se spune că vaca bună de lapte este cea care are, în afara celor patru țâțe ale ugerului, și alte câteva mai mici - Suceava; când vaca fată numai bouți este semn de belșug în gospodărie - Suceava; placenta rămasă de la prima fătare a unei vaci să fie dată de mâncare unei cățele, pentru ca vaca să facă în continuare numai vițele și să aibă lapte mult - Ialomița; dacă vaca singură își mănâncă placenta după fătare, va slăbi continuu și, până la urmă, va muri - Argeș; sau nu va mai da lapte - Muntenia; după fătare, placenta se îngroapă lângă un izvor, pentru ca vaca să aibă lapte din abundență, așa cum curge apa izvorului, dar în nici un caz să nu fie dată de mâncare la câini, pentru că slăbește vaca, se usucă - Suceava; în ziua în care fată o vacă, să nu se dea nimic din casă, nici măcar pâine cerșetorilor, pentru că vaca nu va mai primi vițelul să sugă, sau nu va mai da lapte - Suceava; nu se dă nimic din casă de pomană, pentru că se duce și laptele de la vacă - Bihor; se crede că vaca, al cărui lapte a fost luat de cineva rău-voitor, se duce singură și rage în poarta celui care a fermecat-o, cerându-și laptele înapoi - Suceava; dar unei vaci de culoare neagră strigoaicele nu-i pot lua laptele - Suceava; nu există păcat mai mare decât acela care conduce la luarea manei unei vaci - Tecuci; dacă vaca urinează în timp ce este mulsă, se spune că vita este stricată și că i s-a luat mana - Suceava; dacă rage o vacă în timp ce un hoț stă la pândă, ca să fure, este semn că acțiunea lui va fi reușită - Vaslui; este semn că va muri cel căruia îi apar în vis vaci - Suceava (**2.**GOROVEI,p.97;119;149;245-249). În timp cât vițelul suge, la amiază, vaca trebuie stropită cu apă, ca să nu i se oprească laptele - Maramureș (BOGDAN,p.35). Vacii gestante, mai ales dacă este pentru prima dată și mai este și foarte arătoasă, i se leagă la gât un ciucur sau un șnur roșu, cu o lună-două înainte de a făta, ca să nu fie deocheată; după ce vaca fată, din laptele muls în primele trei zile se face *curastă*, iar vițelul este și el legat la gât cu un fir roșu; în locul unde a fost fătat vițelul, se înfige un țăruș de salcie și timp de trei zile se aruncă acolo nouă oale cu apă, câte trei pe zi, ca să nu piardă vaca izvorul laptelui; de asemenea, timp de trei zile, vaca nu are voie să treacă peste o apă curgătoare, până nu se face *curasta*, ca să nu piardă laptele; tot în cele trei zile, se aruncă într-o apă curgătoare câte puțin lapte, ca și laptele vacii să curgă precum apa din râu - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.123-124). Se crede că vaca, dată de pomană la înmormântare, va da din laptele său până în al șaptelea neam și că, prin urmare, va avea sufletul mortului neîntrerupt lapte pe lumea cealaltă - Bacău (**3.**MARIAN,III,p.192). Când mortul tânăr este scos pe poartă, se dă de pomană celuilalt tânăr, despre care se știe că s-a cununat cu decedatul, o vacă sau un vițel, după care este

scos sicriul afară (MUȘLEA,II,p.35). Va avea parte de un bun câștig cel care se visează mulgând o vacă și vor rodi bogat semănăturile, când vacile visate sunt grase - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *salcie-apă-9-3*; *lapte-apă*.

VALE

Este simbol feminin, întâlnit în toată lirica populară de dragoste; în același timp, valea (vâlceaua) adâncă este unul dintre obstacolele pe care trebuie să-l treacă, în drumul dorului, partenerii și din care cauză acest drum are un caracter dramatic (EVSEEV,p. 102-103;135).

VAMĂ

Numai în înțelesul de taxă care trebuie plătită de către suflet, după moartea trupească, la trecerea sa prin fiecare dintre „popasurile“ pe care le face în drumul purificator spre împărăția cerurilor; numite și *vămile văzduhului*, popasurile ar fi în număr de 7, 9, 24 etc. (ȘĂINEANU,V,p.443). Se crede că vămile sunt: 7 - Banat; 9 - Bihor,Satu Mare; 12 - Bucovina; 24 - Transilvania;Buzău; Vrancea;Bucovina; 99 - Munții Apuseni;Sibiu; vămile sunt păzite de către vameși (draci) și au, în Bucovina, următoarele denumiri: *vama tâlharilor, vama furtului (furtișagului), vama uciderii, vama omorului, vama beției, vama sudalmei (blestemului), vama desfrânării, vama lăcomiei, vama nedreptății, vama învrăjbirii, vama fermecătoriei, vama vrăjitoriei, vama tutunului* sau *a fumatului, vama minciunii* etc., în conformitate cu păcatele, mai mari sau mai mici, pe care le săvârșesc oamenii, așa cum sunt ele stabilite de codul moral tradițional; sufletul este mai aspru căznit și zăbovește timp mai îndelungat la „popasul“ care marchează păcatul cel mai mare de care se face vinovat „dalbul de pribeag“; ca formă concretă, *vămile* („popasurile“) sunt concepute astfel: uși de fier prin care trebuie să treacă sufletul; garduri înalte, succesiv așezate, dar foarte depărtate unele de altele și înșirate precum stâlpii între pământ și cer; cele mai multe sunt amplasate pe malul unor ape mari, pe care sufletul trebuie să le treacă în drumul său spre Rai; cea mai de pe urmă și totodată cea mai periculoasă *vamă* se crede că este o punte foarte lungă, de grosimea unei unghii și lată cât muchia de cuțit, punte care este așezată peste un iaz fără fund, în apa căruia mișună tot felul de animale fioroase (balauri, șerpi, șopârle, broaște etc., vietăți care formează și fauna tablourilor apocaliptice din epica populară românească); această punte se mai numește și *Puntea Raiului,* iar locul unde e așezată este întunecos; dacă omul a păcătuit, cum pune piciorul pe ea cade în iaz și se duce direct în iad; dar, dacă viața lui a fost dreaptă, sufletul merge pe punte cu „lumina“ în mână și se duce în Rai; cei mai mulți oameni (înțelegând că omul este făcut din *bine* și din *rău,* în proporții diferite) merg cam până la jumătatea punții, când le apare în față o pisică, iar din spate un câine; există pe această punte un moment de cumpănă, pisica încercând să arunce sufletul în iaz, iar câinele nu o lasă; până la urmă, apare un om care alungă pisica și ajută sufletul să treacă dincolo, după ce i se plătește cu o monedă; dacă nu este plătit, sufletul este lăsat să cadă în iaz (**1.**MARIAN,p.286-288). Dracii de la vămi au cărți negre scrise cu litere albe, în care sunt trecute toate faptele rele ale omului; mai au și un cântar cu ajutorul căruia cântăresc faptele oamenilor după moarte; îngerii au însă o carte albă scrisă cu litere negre, în care sunt trecute faptele bune și se încinge un dialog între draci și îngeri asupra faptelor bune și rele; dacă în balanță sunt și fapte bune și rele, pe talere diferite, la paritate, atunci arhanghelul mai pune din cele bune, ca ele să tragă mai mult - Transilvania;Bucovina; în Transilvania, se mai crede că, la fiecare vamă, sunt diavoli și hoți cu dinți rânjitori, care cer sufletul călător de la îngerul conducător, acuzându-l de grele vinovății pe care le-a comis în viața pământească; dar sufletul poate trece peste vămi mai ușor dacă scoate un colac și un ban din cei dați peste mormânt și le dă dracilor ca plată - Suceava; dacă nu are din ce plăti și este și păcătos, atunci nu poate scăpa și merge în iad; de aceea este bine ca fiecare om să-și plătească vămile încă din viață, dând în același timp pentru morți ceva de pomană - Sibiu (**3.**MARIAN,III,p.193-194;289-290). La trei zile de la înmormântare, se pune o punte peste o apă, de obicei într-un loc de trecere foarte circulat și tot în această zi se dă de pomană un

scaun - Banat (**3.**ANTONESCU,p.277).

VARĂ

Conform concepției tradiționale românești, anotimpul verii începe în ziua Sfântului Onufrie cel Mare (12 iunie) și ține până la Nașterea Maicii Domnului (*Sânta Maria Mică* - 8 septembrie); *miezul verii* sau *dricul verii* este timpul când se înregistrează temperatura cea mai ridicată; *Pintelei-călătoriul* (Sfântul Mare Mucenic Pantelimon - 27 iulie) este ziua din care, cum spun românii, *„vara călătorește spre toamnă"* (**2.**MARIAN,I,p.72). Este anotimpul împlinirilor de toate felurile, în roadele de pe câmp și în iubire; fetele dorm pe prispa caselor, nopțile sunt călduroase și tinerii pot întârzia mai mult timp la întâlnirile lor de taină (EVSEEV,p.122). Se mai crede că vara începe în ziua în care sunt prăznuiți Sfinții Împărați Constantin și Elena - 21 mai (PRESA). Copiii care se nasc vara vor fi oameni friguroși - Tecuci; dacă va ploua în ziua Moșilor-de-Vară (sâmbăta dinaintea Duminicii Mari - Rusaliile, care cad în a 50-a zi de la Duminica Paștelui), înseamnă că anul va fi bogat în recolte - Tecuci; când înflorește în timpul verii *strigoaia* (praful-strigoilor, piedicuță - *Lycopodium clavatum* - DLRM,p.614;ȘĂINEANU,V,p.218) se crede că iarna va fi călduroasă - Suceava (**2.**GOROVEI,p.19;92;209). Să nu se colinde în timpul verii în special, dar nici în altă perioadă care nu este destinată acestuia, pentru că acela care încalcă interdicția va face bube pe șezut - Maramureș (BOGDAN,p.122).

VARVARA (BARBURA)

Ziua de 4 decembrie în care calendarul creștin ortodox prăznuiește pe Sfânta Mare Muceniță Varvara sau *Barbura* (ȘĂINEANU,I,p.22). Dacă ramurile de pomi fructiferi, puse în vase în ziua Sfintei Mare Mucenițe Varvara (4 decembrie), înfloresc până în Duminica Floriilor, este semn de an bogat - Iași; se fac plăcințele după câți copii vii și morți sunt într-o familie și se dau de pomană - Țara Oltului; dar să nu se dea copiilor de mâncare în această zi pâine dospită (crescută) și fasole, pentru că fac bube, crescute ca pâinea și multe ca fasolea - Țara Oltului (**2.**GOROVEI,p.87; GOLOPENȚIA,p.112). Este considerată și zâna minerilor, din care pricină nimeni nu intră în mină; se crede că Varvarei îi plac petrecerile, glumele și cântecul, pentru că un blestem o ține închisă în cărbune și numai o zi pe an răsuflă și se bucură și ea; se spune că una dintre cele trei stele care stau lângă lună este Sfânta Varvara, care, împreună cu celelalte, apără lumea de *Antihârț*, acesta din urmă căutând să mănânce astrul nopții provocând astfel întunecime; Sfânta Varvara ar fi sora Sfântului Nicolae, iar alte credințe consideră că Sfântul Sava și Sfânta Varvara ar fi părinții Sfântului Nicolae; începând din 4 decembrie sunt ținute Zilele bubatului (4-6 decembrie, adică Sfânta Varvara, Sfântul Sava și Sfântul Nicolae), pentru ca femeilor să nu li se îmbolnăvească pruncii de vărsat; ziua este ținută în special de femei, nepunându-se mâna pe nimic, pentru că acelea care lucrează în această zi nu se mai curăță de bube tot anul, mai ales de cele dulci; ca să nu le iasă bube, dis-de-dimineață, pe nespălate și nemâncate, toți ai casei își fac semnul crucii pe față cu miere de albine; se spune că acela care muncește în această zi se bubează; femeile care au copii fac două turte din care una se pune la streașina casei, pentru ca Vărsatul, care trece pe uliță, să se abată, să mănânce și să plece mai departe; se mai crede că, dacă intră cineva în casă în această zi și nu are gând bun, familiei îi va merge rău la vite, păsări, chiar este posibil să moară copiii; tot rău este dacă prima intrată în casă este o femeie (**1.**OLTEANU,p.512-513). v. DECEMBRIE.

VARZĂ (*Brassica oleracea* - DLRM,p.918)

La dureri de cap, se crede că este bine să se pună, pe frunte și pe ceafă, frunze de varză crudă sau murată - Bucovina; se spune că nu este bine să se taie căpățânile de varză și nici să se mănânce varză înainte de 29 august (Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul) - Bucovina (**2.**GOROVEI, p.42;71). Varza înseamnă supărare, amărăciune sau cel care o visează va cădea victima unor urzeli ascunse - Suceava (NOTE,Băncescu).

VAS
Femeia gravidă să nu dea vasul cu apă cu mâna ei, ci mai întâi să-l pună jos, de unde să fie ridicat de către solicitant, fiindcă va naște copii gemeni - Țara Oltului; dacă plesnește cercul vreunui vas (butoi, poloboc etc.), este semn că în acea casă naște o femeie - Suceava; din banii primiți, ca dar la botez, să i se cumpere copilului o căldare, ca să trăiască mult - Muntenia; vasele de aramă, pe care urmează să le primească o fată ca zestre, până la încredințarea lor trebuie să fie ținute pline cu porumb, grâu, fasole etc., pentru ca fata să aibă noroc de un bărbat bogat și bun - Muntenia; a doua zi după nuntă, tânăra nevastă se leagă la cap cu o basma, fiind așezată pe un fedeleș (vas de lemn pentru lichide), ca să nască numai băieți - Suceava; se îmbolnăvește de urechi cine toarnă apă dintr-un vas prin locul unde îi este toarta - Argeș; este în pericol să se îmbolnăvească acela care se așează pe o baniță - Vâlcea; în general, un vas nu se pune în curte cu gura spre sat și baza spre casă, pentru că familia va avea de suferit de pe urma clevetirilor care vor circula prin comunitatea respectivă - Suceava; dacă s-a luat oala de pe foc, să i se ia imediat și capacul de pe ea, ca să nu moară vitele din pricina nădușelii - Tecuci; să nu se fiarbă bucatele într-o oală cu capac, atâta timp cât cloșca stă pe ouă, fiindcă pot să se înăbușe puii - Tecuci; se leagă oborocul (vas de măsurat cereale) de piciorul patului, considerându-se că astfel nici cloșca nu-și va neglija puii - Tecuci; ca să nu plece de pe cuibar, cloșca este mai întâi învârtită de trei ori într-un oboroc și apoi pusă seara pe ouă - Tecuci; puii, proaspeți ieșiți din ouă, se pun într-o oală, apoi se imită tăierea gâtului fiecăruia dintre ei și se așează într-un ciur, care se cerne deasupra focului, apoi se pun în poală și sunt duși, cu ochii închiși, afară, ca să nu-i fure păsările răpitoare - Dolj;Teleorman; Vâlcea;Prahova;Suceava; nu are noroc la pui cine ține oalele cu gura în jos, ori puse în parii gardului, ori lăsate nespălate - Tecuci; vasele, folosite la prepararea și servitul bucatelor la masa din ajunul Crăciunului (24 decembrie), se lasă până a doua zi nespălate, apoi apa de la spălarea lor se strânge, se lasă să se așeze toate suspensiile din ea, după care se spală cu ea vita deocheată - Suceava; să nu se țină prin gospodărie cioburi și alte hârburi de oale sparte, fiindcă vitele vor zăcea bolnave din cauza picioarelor - Tecuci; sau pentru că cioburile vaselor sparte sunt purtătoare de nenoroc, de ghinion - Muntenia; după ce moare un om și este spălat, toate vasele din casă sunt așezate cu gura în jos, în partea de răsărit a gospodăriei - Vâlcea; după ce cortegiul funerar s-a pus în mișcare spre biserică și apoi spre cimitir, se ia oala, în care a fost apa folosită la scăldatul mortului, sau orice alt vas din ceramică sau caolină, și se sparge în mijlocul casei, pentru ca tot așa să se spargă toate necazurile și supărările și să nu mai moară cineva din casă - Muntenia; dacă i-a murit cuiva o rudă, pe care o visează mereu, să bea apă de pe fundul unei cofe întoarsă cu gura în jos și nu va mai avea asemenea vise - Suceava; în caz că la pășunat se pierde o vacă, se iau trei cărbuni aprinși și se pune peste ei o oală, ca și gura lupilor să rămână închisă la vederea vacii - Muntenia (**2.**GOROVEI, p.16;26;51;53-55;75;153-154;162;174;247;254;256;271;274;276; GOLOPENȚIA, p.89; NOTE,Antonescu). Apa folosită la spălarea unui mort se aruncă într-un loc retras, în grădină, la rădăcina pomilor, după care vasul este răsturnat peste locul respectiv, ca să nu calce nimeni pe acolo, pentru că este mare păcat - Buzău;Moldova; apa nu se varsă decât după înmormântare, iar vasul se răstoarnă cu gura în jos și nu se mai întrebuințează până după înmormântare, fiind rău de moarte și pentru alții - Muntenia;Buzău; vasul în care sunt spălate hainele mortului se spală în nouă ape și apoi se pune în el apă sfințită; oalele, atât cea în care se încălzește apa, cât și cea din care se varsă apă peste trupul mortului nu se mai folosesc și se îngroapă - Sibiu; aceste vase sunt sparte când este scos mortul din casă, pentru a nu mai muri și alții din familie - Muntenia; la scoaterea mortului din casă, pentru a fi petrecut spre cimitir, se sparge un vas de lut (oală, cană etc.), pentru ca tot așa să se spargă și toate relele din casă, iar în locul unde a stat vasul se pune o pâine, ca norocul să nu plece din casă - Banat (**3.**MARIAN,III,p. 42;311-313). Este știut că nu este bine ca un vas gol sau cu apă să fie adus în casă și să rămână peste noapte neacoperit, fiindcă se crede că pot intra în el forțele răufăcătoare; de aici și credința care determină ca moașa să răstoarne covata în care a fost apa pentru spălarea pruncul, după ce o

varsă la rădăcina unui pom, și să se așeze pe ea, după care femeile din casă se așează roată și încep să danseze în jurul pomului (**4.**POP,p.132). În unele sate vasluiene, se obișnuiește să existe un singur vas pentru întreaga comunitate destinat spălării mortului, de obicei o copaie de mari dimensiuni; în Banat și Muntenia, spălarea mortului se face pe paie sau pe o scândură (**3.**MARIAN, III,p.37;NOTE,Antonescu). În simbolica viselor, un vas cu jeratic înseamnă comoară (URSACHE,p.138).

VASILCĂ
Denumirea *Vasilcă* vine din diminutivarea numelui propriu Vasile-Vasilică și este dat de către ursari animalelor domesticite și dresate, pe care le obligă să joace prin sate și prin orașe, pe la târguri, răspântii de drumuri sau prin curțile oamenilor; dar prin Vasilcă, pronunțat și *Vasivă*, *Sivă*, *Silcă* și *Puiul Sivei*, se înțelege capul unul porc sacrificat, împodobit cu panglici, flori naturale și artificiale și verdețuri comestibile, pe care țiganii îl poartă pe la curțile oamenilor în ajun sau în ziua Anului Nou, urând gazdelor sănătate și belșug în casele lor; uneori, capul porului poate fi împodobit grotesc cu mărgele, cercei, inele, brățări, salbe, dându-i-se chipul unei fete; obiceiul este întâlnit cu deosebire în Muntenia (**2.**MARIAN,I,p.40). Obicei practicat de țigani prin unele zone ale Munteniei și Olteniei, mai rar în Dobrogea, constă în purtarea pe o tavă a unui cap de porc împodobit cu mărgele și panglici și în intonarea unei colinde specifice; pe alocuri, căpățâna de porc este înlocuită cu o păpușă (PRESA).

VATRĂ
Cuvântul *vatră* cuprinde radicalul indo-european *at(e)r*, care are semnificația *foc*; este unul dintre cele mai vechi cuvinte ale fondului principal lexical românesc, făcând parte dintre acele cuvinte autohtone, comune și în albaneză; el face parte dintr-o familie de cuvinte care, pentru neavizat, ar putea să pară destul de curioasă; este vorba de cuvintele *gard*, de la indo-europeanul *gherdh*, cu semnificațiile *a împleti*, *a răsuci*, *a îngrădi* și *scrum*, care cuprinde radicalul indo-european *ker*, cu semnificația *a arde*, *a fi aprins*, *a încălzi*; cuvântul *vatră* a intrat și în compunerea toponimicelor (Vatra Dornei, Vatra Moldoviței), sau în antroponimice (Vătra, Vatrea, Veatreș) și se regăsește identic și în celelalte dialecte ale românei, în aromână, meglenoromână, istroromână; sensurile pe care le menționează toate dicționarele limbii române pe seama cuvântului *vatră* conduc la concluzia că aceasta este în fapt <u>un locus</u>, cu dimensiuni variabile, care tinde să se abstractizeze semantic, deoarece se depărtează de reprezentarea lui obiectuală, chiar pare că nu mai are nici o legătură cu *focu*l, sau că, în orice caz, legătura aceasta a slăbit enorm; totuși, în toate cele trei sintagme (*vatra satului*, *vatra casei* și *vatra focului*), trimiterea la noțiunea de *foc* poate fi lesne explicată în plan istoric; alături de *apă*, *pământ*, *aer*, *focul* este al patrulea element din care se compune lumea în toate credințele tradiționale ale omului de pretutindeni; este considerat sfânt, pentru că este creația zeului suprem; *Vulcan*, zeul focului, își trage numele de la *volca*=foc, acesta venind din sanscritul *ulkà*, cu semnificația de *incendiu*; fiind un dar al lui Dumnezeu, focul este prezentat ca un „zeu viu și gânditor”, un erou civilizator, înrudit cu Ghilgameș și Prometeu, în Asia purtând numele de Agni sau Athar, iar, la creștini, de Hristos, nume înrudit cu Krishna, pentru că primul înseamnă *miruit*, iar al doilea *esență*, *parfum*, *ulei*, dar și pentru că ambele provin de la *krio*, care înseamnă *miruiesc*, *ung*, *frec*, ultimul sens fiind gestul esențial prin care se obține focul; după cum sintetizează Gilbert Durant, acum este lesne de explicat multe aspecte referitoare la foc, inclusiv legătura dintre acesta, sexualitate și cruce; dincolo de toate acestea, rămâne aspectul esențial al focului, acela de a purifica, însuși cuvântul *pur* însemnând în sanscrită *foc* (**7.**ANTONESCU, p.32-33). Orice locuință are un centru, un „miez”, acesta fiind vatra de foc și cuptorul, ca sursă de lumină, de căldură și de viață, comparabile, în plan cosmic, cu soarele, care este *„miezul de lumină al bolții cerești”*; la temelia cuptorului se îngroapă un vas de lut plin cu cărbuni, ca simbol al focului, al familiei și al habitatului însuși; în concordanță cu acest simbol este

și acela al grâului, pus într-un alt vas de lut, care este și el îngropat sub locul de amplasare al patului și al leagănului, invocându-se astfel forța de germinație a grâului, a fertilității lui asupra familiei; sacralizarea cuptorului o îndeplinește soarele, transmițându-i puterea prin *„crucea luminii"*, dar semnul creștin, realizat fie ca ornament plastic, fie doar ca simplă umbră a reflectării cruciforme a ferestrelor, nu trebuie să lipsească; finisarea cuptorului, ornamentarea bolții exterioare, prin colorare, incizare sau prin tehnica stucaturii, cu semnele cosmice (soarele, cununa), ori creștine (crucea, pâinea rituală), aprinderea primului foc, ca gesturi preliminare sau finale, sunt încredințate persoanelor vârstnice, fiindcă *„focul cere viață"*, după cum se crede în Bihor; vatra de foc și cuptorul nu au numai sensuri benefice; în virtutea principiului dihotomic, ele pot dezlănțui secul, sterilul, seceta, uscăciunea, dacă ar fi alimentate cu semințe de pomi roditori, sau cu resturi de mobilier și obiecte de uz casnic, cum ar fi leagănul, donițe etc.; în plan comportamental, memoria colectivă reține numeroase interdicții legate de activitatea în gospodărie, conform cărora nu se construiește cuptorul și nu se coace pâinea în sărbătorile creștinești, dar nici în cele ținute pentru paza holdelor împotriva trăsnetelor, grindinii și furtunii, în miezul verii; de asemenea, vinerea nu se coace pâine, nici colaci, fiindcă nu sunt primiți nici de morți, nici de Dumnezeu ca ofrandă; noul-născut este închinat focului și purificat prin introducerea lui, de trei ori, în „gura" cuptorului; tatăl ridică pruncul așezat pe vatră, gestul său semnificând recunoașterea paternității și transmiterea forței genetice și magice asupra noului destin; gestul purificării, a profilaxiei magice este analog în practicile rituale cu luarea noului-născut pe fereastră, cumpărându-l cu un ban de argint, sau cu schimbarea numelui atribuit inițial cu pseudonime derivate din elemente naturale: Fulger, Focu, Crenguța etc., invocate pentru protecția magică de-a lungul întregii existențe; măsură de profilaxie magică este și interdicția de a se da vecinilor, în această zi, foc, apă, grâu, cenușă din vatră, pentru a nu se da norocul și sănătatea - Bihor; loc sacru, în care „se nasc" pâinile rituale cu prilejul sărbătorilor calendaristice (Crăciun, Anul Nou, Mucenici, Paște etc.), cuptorul este pregătit în mod deosebit, fiind curățat în zori, când *„cade pe bolta lui crucea soarelui"*, străjuit de mănunchiuri de plante magice sau aromate, pregătit de femei „curate" (care nu se află la ciclu menstrual), îmbrăcate în veșminte primenite - Bihor (**6.**BOCȘE, p.164-). Vatra este considerată centrul unei case, deoarece întreaga viață de familie se desfășoară în jurul ei, ea asigurând hrana necesară traiului zilnic - Țara Oltului; coșul vetrei nu trebuie măturat și curățat în zile de post, pentru că este pericol să se aprindă casa, dar același necaz se poate întâmpla și dacă nu este curățat în Duminica Paștelui - Vâlcea; cel ce mănâncă pe vatră trage a burlăcie, iar, dacă este căsătorit, trage a văduvie - Iași; mâncatul pe vatră aduce sărăcie - Iași; când intră în casa mirelui, mireasa să se uite imediat în vatră, ca să aibă copii frumoși - Oltenia; când mireasa vine de la biserică, după slujba de cununie, se așează în vatră, pe o șa, ținând în brațe un băiat frumos, și se uită pe coșul vetrei, pentru a avea copii sănătoși și frumoși - Dolj (**2.**GOROVEI, p.62;133;164;251;GOLOPENȚIA,p. 72). Vatra focului nu este considerată numai o modalitate de încălzire și pregătire a hranei, ci și punctul central al casei, loc de concentrare a unor credințe cu caracter supranatural; în locuința tradițională, spațiul vetrei este sinonim cu casa; hornul, căminul propriu-zis constituie locul preferat pentru oracole și practici vrăjitorești; de asemenea, spațiul vetrei este locul în care se îngropau morții, fiind, în consecință, sediul cultului strămoșilor; dar, în același timp, este și simbol al statorniciei - Galați; vatra atrage acasă omul la ceasul morții - Hunedoara; când se zidește o casă nouă, la locul unde urmează să fie amplasată vatra se face o gropiță în pământ, se așează în ea o oală nouă din lut, plină cu apă de râu, în care se pun trei peștișori vii, trei boabe de piper și trei boabe de grâu curat, pentru ca membrii familiei care vor locui în casă să fie sănătoși ca peștii în apă, iuți ca piperul și cinstiți precum pâinea făcută din grâu curat - Arad; se descântă la vatră, la gura hornului, pentru ca vaca să aibă lapte - Hunedoara; pe gura hornului, la sărbătorile mari ale anului, fetele își strigă ursitul - Gorj,Vaslui; se crede că pe vatră se află norocul, soacrele pe vatră își văd ginerii și tot în vatră fetele își caută viitorii soți; totodată, vatra reprezintă și drumul de acces pentru forțele supranaturale: când cineva strigă pe

coș numele celui pe care îl dorește, neapărat îl și visează noaptea - Vrancea; pe vatră vine dracul, chemat de cei care fac farmece - Suceava; pe vatră se adună la taifas dracii, la miez de noapte, când cântă cocoșii - Vâlcea; pe vatră se scoate diavolul, la fiarele coșului - Constanța; trăsnetul intră pe horn și se crede că apoi chinuiește fetele din casă - Mehedinți; pe horn mai pot intra caii lui Sân-Toader, în ziua lui, adică în prima sâmbătă de după Lăsata Secului pentru Postul Paștelui - Bacău; dar vatra este și loc de refugiu sau ascunzătoare sigură; astfel, banii sunt puși într-o ulcică de lut și apoi aceasta se îngroapă în vatra casei, crezându-se că așa nu vor mai fi furați - Vâlcea, Neamț; în general, vatra este considerată locul cel mai curat din gospodăria omului - Neamț; din cauza celor de mai sus, este normal să fie atestate și o serie destul de amplă de interdicții: cenușa nu se amestecă cu gunoiul, noaptea nu se privește pe horn, pentru că înțepenește imediat cel ce o face - Vaslui; miercurea și vinerea nu se scoate cenușa afară din vatră; după ce se ia oala de pe foc, urma acesteia din cenușă se astupă, pentru că, la moarte, femeia care uită să facă acest lucru rămâne cu gura și ochii deschiși - Vâlcea (**2.**CHELCEA,p.308-309). Vatra este considerată loc curat, purificat prin foc și privit cu bunăvoință de duhurile pădurii (pe vatră se ard lemne) și de cele legate de vânt; prin horn, care acoperă vatra, intră doar zmeul sau zburătorul, care pot fi opriți înfigând un cuțit în vatră, și ursitoarele, personaje a căror bunăvoință se încearcă a fi câștigată; tot pe aici umblă și sufletul *strigoiului de viu*, împotriva căruia puține lucruri se pot face, fără a-i periclita viața (CAPESIUS). În noaptea sau ziua de An Nou, pe vatra curățată de cărbuni, cenușă și spuză, dar încinsă, sunt puși perii de porc, ca să se ghicească soarta viitoarei căsătorii (**2.**MARIAN,I, p.54). La plecarea miresei din casa părintească, de altfel ca și la plecarea mirelui la cununie, în Moldova se joacă *„De trei ori pe după masă”*, dans pe care folcloriștii îl socotesc menit să marcheze despărțirea de vatra părintească; în formele străvechi, jocul se făcea în jurul vetrei care era în mijlocul casei; același dans se joacă și când sosește alaiul după cununie, cu mireasa la casa mirelui, marcând de data aceasta intrarea în noua familie (**4.**POP,p.152). În Banat, se crede că este bine ca muribundul să fie așezat pe pământ, pe *„vatra casei”*, lângă *„vatra cuptorului”*, pentru a-și da liniștit sufletul; forța magică a celor două locuri majore, vatra casei și vatra de foc, îi facilitează plecarea pe drumul ne-întoarcerii; de altfel, toate momentele importante ale vieții sunt întâmpinate cu ritualuri complexe, în care elementele primordiale, pământul, apa, focul, constituie simboluri ale genezei, ale creației divine, în fond ale vieții (**4.**BOCȘE;p.348). Există un rit pentru *statul* sau *statornicia* vetrei, asemănător celui practicat în cazul *statului casei*, care asociază incantației gestul de împodobire a cuptorului cu crenguțe de rug (măceș), busuioc, leuștean și salcie, la sărbătorile din preajma echinocțiilor și solstițiilor, practic la toate marile sărbători de peste an, cu mențiunea că, în miezul verii, la gura cuptorului, pe bolta lui, se punea un mănunchi sau o cunună împletită din ultimele spice secerate, crezându-se în concentrarea valențelor magice ale ultimelor boabe de grâu, ca forță germinativă și de regenerare, ceea ce subliniază importanța de ansamblu al unui rit de fertilitate, practicat ca final al marii sărbători a recoltei - Bihor (**3.**BOCȘE, p. 165-166). Se crede că femeia este bine să nască pe vatră sau pe un pat, pentru că vatra este socotită loc curat, deoarece aici arde focul și toate relele sunt astfel îndepărtate - Mehedinți (CIOBANU,p.76). Serie simbolică: *vatră-șa-băiat-horn*; *rug-busuioc-leuștean-salcie*; *oală-apă-pește-piper-grâu-3*.

VĂDUVĂ

Fetele nu merg la femei văduve, ca să le descânte de ursită sau de dragoste, considerând că vor avea parte și ele de soți care nu vor trăi mai mult - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.82).

VĂL (al miresei)

Vălul semnifică nevinovăția, puritatea, având totodată funcția de a despărți pe mireasă de spațiul profan și de a o situa în zona misterului și sacrului care învăluie feminitatea încă de la începuturile civilizației umane (EVSEEV,p.198). Femeile poartă văl, pentru că trebuie să le reamintească mereu

rușinea din care s-au născut primele căsătorii în lume, Dimitrie Cantemir scriind că mireasa este acoperită cu o pânză subțire de mătase, prinsă cu două bolduri, pe care, în final, când mireasa este dusă la culcare, frații sau rudeniile ei le înfig în perete deasupra capului mirilor (GOLBAN,p.73-74).

VĂTRAI
Obiect de uz casnic, din lemn sau din fier, de obicei în formă de cârlig lung sau de lopățică, prin intermediul căruia se scormonește ori se trage jarul sau cenușa (ȘĂINEANU,V,p.455). În ajunul Bobotezei (5 ianuarie), când preotul vine cu botezul, femeia, din familia căreia îi merge rău, pândește la plecare și apucă de un picior, cu vătraiul, pe cantor (care duce căldărușa cu apă sfințită), în credința că suferințele vor părăsi casa ei - Bucovina (**2.**MARIAN,I,p.132). Să nu se umble cu vătraiul (cleștele) în lături, pentru că nu se mai îngrașă porcii - Suceava (**2.**GOROVEI,p.199).

VÂLCEA v. VALE.

VÂLVĂ
Personaj imaginar, întruchipat ca o femeie care veghează asupra casei, pădurii etc. (ȘĂINEANU,V,p.496). Însă, în cele mai multe zone din țară, vâlva este considerată un duh rău; în Țara Moților, textele folclorice caracterizează vâlvele destul de confuz, cel mult ca niște femei fabuloase, fără identitate precisă, peregrinând noaptea pe dealuri și aducând cu ele maleficul; ele pot fi alungate doar cu fumul rezultat din arderea crenguțelor de cătină roșie (*Lycium halimifolium* - DLRM,p.129), pe care le aprind copiii în scop de a îndepărta duhurile rele; dintre aceste vâlve, una singură are caracter benefic, dispunând de o mare forță și controlând fenomenele atmosferice (trăsnet, grindină, furtună, ploi torențiale) printr-o luptă corp la corp cu norii, pe care îi învinge, ferind astfel satele de calamități; tot în Țara Moților, vâlvelor li se precizează un statut foarte extins, cu atribuții de putere dintre cele mai diverse: Vâlva-Apei, Vâlva-Ciumei, Vâlva-Pădurii, vâlvele zilelor săptămânii, vâlvele vânturilor, Vâlva-Lupilor (o variantă moțească pentru Sânpetru - Sfântul Petru, ca păstor de lupi), Vâlva-Bucatelor (ca patroană agricolă), Vâlva-Băilor (a minelor, a minerilor), Vâlva-Comorii, Vâlva-Cetății (în fapt, un duh al ruinelor); vâlvele din Munții Apuseni se împart în două mari categorii: benefice (*„vâlve albe"*) și malefice (*„vâlve negre"*), cele din urmă putându-se metamorfoza rapid de la ipostaza de motan negru la cea de moșneag (**2.**KERNBACH, p.221-222). În Țara Almăjului, o legendă afirmă că, pe vremea uriașilor, trăiau și vâlvele, care erau ca toți oamenii; după o vreme, fără să se cunoască pricina, vâlvele s-au luat la ceartă și au început să se bată cu plugurile pe care le aveau; apoi s-au luat la bătaie cu copacii, scoțându-i din rădăcină, ca mai târziu ele însele să se transforme în niște roți mari de car; și s-au rotit așa până s-au făcut din nou oameni (DOLÂNGĂ,p.11). Se crede că fiecare casă are vâlva sa, care uneori se arată sub formă de șarpe, care, dacă este omorât, atrage moartea cuiva dintre membrii familiei; acestui șarpe i se atribuie caracteristici excepționale: când iese de sub casă, el poartă pe grumaz o coroană din aur, cu diamante - Maramureș (**2.**CHELCEA,p.310). Sunt întruchipări fabuloase, prezente în credințele oamenilor din Munții Apuseni, unde vâlvele sunt stăpânele băilor (minelor) de aur; vâlvele apar sub formă de băieși (mineri), fecioare îmbrăcate în alb, sau animale mici ascunse prin ungherele galeriilor; nimeni nu are voie să se atingă de ele, pentru că pot pricinui apoi multe rele; mulți cred că baia care nu are vâlvă nu are aur (PRESA).

VÂNĂTOARE
În limbajul culturii tradiționale, vânătoarea conotează valori precum virilitatea, curajul, prestigiul, consacrarea; analogia dintre vânătoare și căsătorie are rădăcini adânci în gândirea arhaică, deoarece vânatul reprezenta ocupația de căpetenie a oamenilor din zorii istoriei, iar textele orațiilor de nuntă dezvăluie această analogie (COMAN,I,p.133). Din mit, legendă sau basm, tema vânătorii rituale a trecut în componența ceremonialului de nuntă; la români, textele de nuntă, cu

variantele zonale respective, redă forma alegorică a vânătoarei: mirele, în fruntea unei oști de voinici fără seamăn, urmărește o căprioară; prezența imaginii ciutei, ca simbol al tinereții și purității feminine, poate fi lesne explicată prin prezența perechii cerb-căprioară, care reprezintă aproape o emblemă zoomorfă a diadei fecior-fată (EVSEEV,p.206-207). De fapt, cercetătorii consideră că, în textele colindelor și în cele de nuntă, vânătoarea și alaiul ostășesc constituie un simbol al căsătoriei (**4.**POP,p.59).

VÂNT

Aerul (vântul) este reprezentat ca suflare divină, dar mai cu seamă ca vânt; nașterea lui este închipuită în felurite moduri: a fost făcut de Dumnezeu, pentru a rupe pânza țesută de păianjen printre copaci, ca oamenii să nu vadă soarele; este copil făcut de o fată de împărat, fără bărbat, *„numai așa, din vis"*; a fost creat de diavol, ca să nu-l ardă soarele etc.; se spune că vântul este om, care stă în al treilea scaun, în jos de la Dumnezeu și Dumnezeu îi dă voie când să fie vânt și cât de tare; singur, de capul lui, nu muncește; ar mai fi văr cu focul și cu Sfântul Ilie; alteori, ar fi Sfântul Ioan, chiar și *„gândul lui Dumnezeu"* sau *„duhul"* lui, ori vine de la *„duhul sfânt"*; ar locui fie într-o peșteră, fie în cer, fie în iad, fie într-un butoi, unde este ținut de Simion Stâlpnicul (1 septembrie - Cuviosul Simeon Stâlpnicul și mama sa Marta); acolo unde stă, este flăcău, sau moșneag singuratic, ori sfânt, ori om cu gospodărie, cu femeie și copii; este sfânt mai cu seamă vântul bun, pentru că acela devastator este al necuratului; din această cauză, vântul bun nu trebuie blestemat; cine o face fie se îmbolnăvește, fie va bate vântul când moare; totuși este neantropomorfizat, când este „duh", „suflare" sau când alcătuiește „creierii omului", fiindcă nimic nu poate fi mai iute ca gândul decât „vârtejul"; Dumnezeu ia în stăpânire fărâma de pământ adusă de diavol din adâncuri, suflând asupra ei; tot suflare divină este aceea care dă viață omului, creat de diavol ca lucru inert; legenda este sincretică, alăturând unei viziuni naiv-realiste pe cea creștină, antropomorfismului primar pe cel religios; de aici și caracterul compozit, contradictoriu, ceea ce anulează însă gândul originar că omul și prin suflet – un aer mai subtil – face parte din marele univers, fiind co-natural acestuia și că, prin suflare, aerul participă la geneză, având în consecință valoare constitutivă și parțial determinantă; între aer și vânt este greu de făcut distincție, deși pe alocuri ea apare, pentru că se caută o individualizare; cel mai frecvent mod este de a face aerul suflare divină și suflet al omului, dar în aceste roluri având subtilitate sporită; această concepție coincide cu o credință universală, care situează în aerul respirat partea privilegiată și purificată a persoanei, adică sufletul; dar cel mai adesea, vântul (aerul) se comportă omenește; în unele basme, trăiește, împreună cu mama sa, pe tărâmuri depărtate; având miros fin, adulmecă repede omul, se așează la masă, mâncând cu predilecție lapte dulce de căprioară și bând apă de micșunele; chiar dacă are chip de om, este subtil, invizibil: *„Ce zboară pe sus și nu-l vezi?"*; *„Ce-i în mână/ și-i minciună?"*; *„Ce trece pe la poartă/Și câinii la el nu latră?"*; vântul este de mai multe feluri: cel al nostru, care poartă norii, vântul turbat și *„șoimul"*, sau vântul de sus, de dincolo de lumea noastră; vântul turbat s-ar fi iscat în timpul luptei dintre diavol și omul pornit în căutarea lui Dumnezeu, care se depărtase de pământ, pentru că o femeie aruncase cârpa murdară a copilului pe cerul aflat, la începuturi, mai jos; acest vânt ar avea morbul turbării, de aceea ciocârlia, care urcă până la el, cade moartă la pământ, este mâncată de un animal și acesta turbează; o legendă spune că Dumnezeu i-a dat drumul vântului, dar înainte l-a rupt în bucăți, ca să fie numai cât trebuie, să nu fie așa de tare cum avea el putere, încât năruia ziduri și case; oamenilor le-a venit însă ideea să-i dea ceva și diavolului de vânt, ca să-i lase în pace, și de aceea se pune la temelia podurilor și caselor, ca să țină, suflete (VLĂDUȚESCU,p.80-82;231;COMAN,II,p.41-42). Este una din cele patru stihii ale cosmogoniei românești; este un demiurg, considerându-se că el ar fi creat prima femeie de pe pământ; dar este în același timp și forță creatoare și forță distrugătoare, din moment ce sfârșitul lumii va veni odată cu un vânt ucigător; totodată, el asistă la nașteri și este un agent fecundător de tip masculin; umblă după fata iubită, până când obosit cade jos și se potolește; este

flăcăul care o iubește pe Ileana Cosânzeana; vântul și norii sunt curieri rapizi ai dorului, mult mai rapizi decât soarele și luna (EVSEEV,p.86;88-89). Vântul turbat ar fi o ființă fantastică, având chip de șarpe monstruos, care sălășluiește la mari înălțimi, provocând cele mai strașnice furtuni (**3.**GOROVEI,p.499). Despre vânt se crede că el este un balaur mare, care suflă numai pe o nară a nasului, fiindcă ar prăpădi tot pământul, dacă ar sufla pe amândouă nările deodată - Banat; când bate vântul tare și este vijelie, înseamnă că s-a sinucis cineva (fie s-a împușcat, fie s-a spânzurat, fie s-a aruncat într-o apă adâncă), adică și-a luat viața cu mâna lui - Bihor; vijeliile care încep ziua sunt de mai mare intensitate și cu durată mai mare în timp decât cele care se declanșează în cursul nopții - Botoșani; când bate vântul tare, iarna, să nu se umble pe câmp, deoarece acestea sunt vânturi rele, care culcă pe om la pat - Tecuci; când bate vântul tare, nu se pun ouă la clocit, pentru că ies ouăle limpezi - Tecuci;Iași; când se fac vârtejuri de vânt este semn că vremea va fi secetoasă - Suceava; vântul tare dinspre răsărit aduce întotdeauna ninsoare viscolită - Dolj;Suceava (**2.**GOROVEI,p.54;100;249-250;262;270). Nu se pun cloști pe ouă când bate vântul puternic, pentru că ouăle sunt limpezi, fără rod - Bârlad (BĂLĂNEANU,p.261). Când vântul bate la înălțime este semn că vremea se va strica - Teleorman (**1.**CHIVU,p.247). Se crede că este semn de ciumă, când bate vântul în ajunul Crăciunului, și că va fi război, dacă vântul bate în ziua de 14 ianuarie (PRESA). Trebuie să se ferească de dușmani cel ce visează că în jurul lui bate vânt cu negură, dar va avea parte de bucurie, când visează că bate vânt luminos; va avea parte de frică, de stricăciuni și va fi în primejdie cine visează furtună pe mare; și va fi ceartă pentru cel care visează că bate vântul - Suceava (NOTE,Băncescu).

VÂRCOLAC

Vârcolacii sunt duhuri ale văzduhului, dacii luptându-se des cu ei (PRESA). Ființă fabuloasă, imaginată ca un balaur, ca un lup etc., despre care se crede că ar lua naștere dintr-un copil mort nebotezat, și care ar înghiți Soarele și Luna, provocând fazele Lunii sau eclipsele; pricolici; strigoi (ȘĂINEANU,V,p.499). În mentalitatea tradițională, se crede că vârcolacii ar fi niște pocitanii, care încearcă să mănânce Soarele și Luna și, ajungând la aceștia, rup din ei bucăți mai mici sau mai mari, drept pentru care aștrii se întunecă; sunt dihănii asemănătoare lupilor și câinilor, care se fac din copii nebotezați născuți din părinți necununați; se mai pot face pur și simplu din văzduh, numai din pricina femeilor care torc noaptea, fără lumânare, cu deosebire la miezul nopții, cu gândul de a face vrăji cu firul tors astfel; aceste fire se fac de la sine în calea vârcolacilor și, atâta vreme cât nu se rup, de pe ele vârcolacii, sprijiniți cu putere, se reped și prind cu dinții din aștri bucăți mari; așa mănâncă din Lună și o prefac în sânge, de se vede înroșită în întregime; uneori mănâncă atât de mult, că nu mai rămâne din ea decât o dungă foarte subțire; dar mâncând prea mult, ei devin grei și firul pe care stau se rupe, pierzându-și astfel toată puterea; în acest fel, Luna scapă din gura lor, își recapătă vlaga, se luptă cu ei, îi înfrânge și, în cele din urmă, redevine pură ca înainte; se spune că, dacă vârcolacii ar reuși să înghită toată Luna sau tot Soarele, atunci lumea s-ar sfârși; tocmai pentru a nu se petrece o asemenea catastrofă, oamenii încearcă să ajute aștrii împotriva acestor dihănii, făcând un zgomot asurzitor, bătând în tot felul de obiecte metalice, slobozind armele, trăgând clopotele și rostind descântece, pentru ca să-i înspăimânte și să-i alunge; în mentalitatea populară, există și vârcolaci vii, adică oameni cu însușirile acestor ființe fabuloase și care pot fi recunoscuți de locuitorii din comunitatea în care ei trăiesc după figura lor uscată și palidă, după somnul lor adânc, timp în care sufletul le iese pe gură, merge la Lună și începe să o mănânce; acești oameni nu mănâncă din Lună numai în timpul întunecării acesteia, ci și când aceasta are discul roșu-arămiu; în acele momente, sângele Lunii curge pe la colțurile gurii vârcolacului și se revarsă pe toată suprafața corpului ceresc; semn că sufletului de vârcolac îi este poftă să mănânce puțin din Lună sau din Soare este dorința omului de a adormi imediat, începând să picotească, timp în care sufletul lui zboară spre Lună și el rămâne ca mort; dacă îl mișcă cineva sau vrea să-l scoale, atunci el rămâne mort pentru vecie, pentru că sufletul, la întoarcere, nu mai găsește gura

pe unde a ieșit în același loc, rătăcind în jurul casei până ce o ia pe drumul cel fără de întoarcere al sufletelor moarte (PRESA). Vârcolacii se fac din copii nebotezați, din părinții necununați, ori se fac din văzduh, numai din cauză că torc femeile fără lumânare noaptea, mai ales la miezul nopții, pentru ca să facă vrăji cu firul tors astfel; pe acele fire stau vârcolacii și acele fire se fac de la sine în calea unui vârcolac; cât timp aceste fire nu se rup, vârcolacii, rezemați de ele sunt puternici și merg încotro vor; atunci ei se reped la corpurile cerești și le rup cu dinții (OLINESCU,p.317). Se transformă în vârcolaci toți copiii nebotezați - Ialomița; se spune că vârcolacii sunt câinii lui Dumnezeu, care vor să mănânce luna, unde se află Cain și Abel - Galați; copiii nebotezați merg în iad, dar Dumnezeu are milă de ei și îi transformă în vârcolaci și numai așa pot merge ei prin aer, până ajung la Lună, ca să mănânce din ea - Transilvania; unii cred că vârcolacii se urcă la lună sau la soare pe ața răsucită într-o zi de duminică, sau pe ața toarsă noaptea, la lună - Botoșani; vârcolacii au formă de lup și trăiesc în haite, dar, dacă se întâmplă ca vreun câine să muște până la sânge un vârcolac din haită, acesta se face om, doar că are păr pe tot trupul - Teleorman; când luna este mâncată de vârcolaci (este eclipsă) este prevestire de răscoale și războaie în lume - Suceava (**2.**GOROVEI, p.250).

VÂRTEJ
Se crede că vârtejurile de aer sunt ridicate de duhurile necurate, iar oamenii prinși în mijlocul lor sărăcesc - Suceava; pe cine l-a apucat vârtejul, până anul viitor moare - Tecuci; este sluțit cel peste care trece vârtejul - Muntenia; înnebunește cel care zărește vârtejul și nu fuge din calea lui - Suceava; vârtejul se oprește, dacă i se strigă *Ho!*, cu sensul de „oprește-te” - Ialomița; sau pur și simplu este izgonit verbal - Dolj; dar să nu-l scuipe cel ce vede vârtej, pentru că el nu este altceva decât concretizarea unui pariu făcut de către Maica Domnului cu diavolul, după care acesta din urmă nu va găsi apă și cine scuipă se dăruiește în fapt necuratului - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.250-251). Vârtejurile de aer sunt făcute de draci și cine este prins de vârtej sau se duce în locul unde s-a răsucit un vârtej rămâne damblagiu, paralizat; de aceea oamenii, când văd un vârtej, scuipă, se închină și se întorc cu spatele la el - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.117).

VÂSC (*Viscum album* – DLRM,p.937)
Vâscul nu trebuie să lipsească din nici o casă în noaptea Anului Nou, considerându-se că el aduce liniștea și înțelegerea în familie de-a lungul întregului an; se crede că, dacă în noaptea de An Nou este vâsc în casă, atârnat de grindă sau prins chiar la intrare, și perechile de îndrăgostiți trec pe sub el și se sărută, acestora le va merge bine tot anul (PRESA).

VERDE
Se crede că ramura verde apără casa și gospodăria de forțele răufăcătoare; în Transilvania, ramuri verzi se pun la porțile curților, șoproanelor, grajdurilor, cotețelor, la ușile și ferestrele caselor (**4.**POP,p.92). La fiecare gospodărie, primăvara se prind în poartă ramuri verzi, uneori se fac și coronițe, care se pun pe cap; sunt împodobite și căruțele care merg apoi la câmp, unde se încinge hora, nu înainte de a se opri la capătul ogorului semănat cu grâu, unde se face o horă, apoi trec cu căruțele peste lanul de grâu verde; la fel, animalele mici sunt trecute printr-un cerc de ramuri verzi, iar cele mari sunt puse să pășească peste un cerc din ramuri verzi împletite; prin același cerc sunt mulse vacile și oile (ENACHE,p.118). Simbolizează sentimentul de împământenire - Țara Oașului (PRESA). Este simbolul reînnoirii naturii, al prospețimii, al rodniciei și al speranței (ZAHACINSCHI,p.18). Verdele sau *verdețele* se fac, în Suceava, din dediță - *Anemone pulsatila*; sămânță și sâmburi de floarea-soarelui - *Helianthus annuus*; brândușă - *Crocus vernus*; ruja neagră - *Paeonia officinalis*; urzici (**2.**MARIAN,I,p.137).

VERGELUL v. IANUARIE (noaptea Anului Nou; Boboteaza)

VEȘMÂNT v. HAINĂ.

VEVERIȚĂ (*Sciurus vulgaris* - DLRM,p.927)
Se crede că, dacă veverițele coboară din zonele de deal și de munte spre șes și intră în livezile oamenilor ca să mănânce fructe, va fi secetă și foamete mare - Bucovina (**2.**MARIAN,I,p.85). Cine întâlnește peste noapte o veveriță este convins că a doua zi îi va merge rău - Suceava (**2.**GOROVEI,p.251).

VICLEIM (VIFLAIM)
Vechi nume românesc al Bethleemului (ȘĂINEANU,I,p.349). Totodată este numele unei forme de teatru popular medieval, cu subiect inspirat din viața Mântuitorului, piesa jucându-se de către flăcăi (pentru personajele feminine, în travesti) în zilele Crăciunului (25-27 decembrie), de Anul Nou (1 ianuarie) și, pe alocuri, de Bobotează (6 ianuarie); ca arie de răspândire, *Vifleimul* (*Viflaimul*) poate fi întâlnit în toată partea nordică a țării, cu deosebire în Bihor și în Maramureș; în perioada totalitară, piesa a fost interzisă, din care cauză câteva personaje grotești (irozi, draci) au trecut, împreună cu recuzita lor, în alte colinde sau manifestări augurale, de exemplu în colindele „de capră“, fără însă ca textul folcloric să le justifice prezența (**4.**ANTONESCU,p.434; HERȚEA, p.157;PRESĂ).

VIDMĂ-DE-PĂDURE v. MUMA-PĂDURII.

VIDRĂ (*Lutra vulgaris* - DLRM,p.929)
În folclorul românesc, teritoriul acvatic stăpânit de vidră, adică „Vidrosul”, este descris ca o imagine la superlativ a vâltorilor de ape, ca o groapă fără fund, plină de taine și puteri ascunse, sălbatică și de nestăpânit prin virtuțile omului, fiind un fel de echivalent al codrilor întunecoși sau comunicând cu tărâmul de dincolo; figura vidrei poate fi întâlnită numai în trei genuri ale literaturii orale: în cântecele funerare, în colinde și în cântecele bătrânești; ea apare în strânsă legătură cu un topos fundamental al geografiei locale: pragul de ape, loc considerat „al vidrei”, uneori purtând numele animalului tutelar; deci ea este considerată ca o adevărată stăpână a apelor și cu deosebire a apelor primordiale, a apelor mitice; de altfel, numele ei, redus la rădăcina sa indo-europeană, provine dintr-un etimon care desemna chiar apa; unele cântece funerare așează vidra la pragul de trecere dintre lumea de aici și tărâmul de dincolo, ca paznic al acestei intrări, ca stăpân al căilor infernale, ca ghid și protector al celui aflat pe calea fără întoarcere; spre deosebire de mitologiile mediteraneene, în care „marea trecere” are loc, cel mai adesea, pe căile pământene și subpământene, în cultura tradițională românească pragurile către lumea cealaltă au un caracter prin excelență acvatic; ca și Cerberul, stând la granița dintre două lumi, vidra funcționează ca un simbol al morții; cu această încărcătură semantică apare în cântecele bradului; „dalbul de pribeag” trebuie să accepte înfrățirea cu animalul sacru, pentru că numai astfel poate depăși pragurile ce separă diversele nivele ale ființei, pentru că numai așa poate ajunge la locul desprinderii totale de viață și de amintirile ei, de condiția omenească, de spaima de moarte, de dor și de suferință; pentru că păzește o poartă, pentru că are acces la alte lumi, vidra este, în mod firesc, puternică și atotștiutoare; în toate aceste situații, vidra apare ca un operator mitologic, intervenind într-un act de transcendere a condiției umane, fie prin trecerea în lumea de dincolo, fie prin dobândirea unei cunoașteri ce depășește cunoașterea obișnuită; un descântec evocă figura vidrei nu ca un agent al vrăjii, ci ca un model al sănătății și purității; viețuitoarea apelor nu relevă aici funcții actanțiale, ci numai rosturi strict decorative; fata care vrea să fie iubită adună roua și „dragostea” de pe flori și apoi se scaldă în această apă fermecată, ceea ce declanșează analogia cu vidra; în acest caz, vidra este văzută ca un simbol al purității și curățeniei; stând tot timpul în contact cu elementul primordial, ea se împărtășește din puterile acestuia și participă la sacralitatea lui; identificându-se

cu vidra, protagonista descântecului speră să beneficieze de același statut (COMAN,I,p.197-202). Se crede că este indicat ca bolnavii de plămâni să mănânce inimă de vidră - Neamț (**2.**GOROVEI,p.251).

VIERME
Credințele populare nu fac diferențiere între viermii feluritelor specii, pe care îi privesc unitar în aproape toate cazurile; astfel, dacă, la arat, se găsesc sub brazde mulți viermi și râme este semn că porumbul va crește frumos în acel an - Tecuci; viermii găsiți toamna în ghinda de stejar arată că anul viitor va fi caracterizat prin recolte bogate - Suceava; ca viermii să nu mănânce ceapa, este suficient ca unul dintre ei să fie înțepat în vârful unui băț și așezat la capătul stratului, astfel scăpându-se de ei - Vâlcea; viermii de mătase trebuie să fie ascunși de vederea oamenilor, pentru că altfel se deoache și mor - Muntenia (**2.**GOROVEI,p.19;47;75;185). Ca să aibă copii, femeile mănâncă viermișorii ce se află în pălămida (*Cirsium arvense* - DLRM,p.594) care crește vara în lanurile de grâu - Banat (**3.**MARIAN,II,p.178). În Muntenia, pentru a scăpa de viermele-merelor (*Carpocapsa pomonella*), unul dintre cei mai mari dăunători ai pomilor fructiferi, în special al merilor, oamenii aveau obiceiul să-i dedice o zi anume din an; aceasta se ține în marțea din săptămâna întâia a Postului Paștelui (Postul Mare; Păresimi) și se numește Ziua Viermilor sau Marțea Viermilor, zi în care nu se lucrează nimic în casă sau în grădină, pentru că altfel, peste vară, cel ce lucrează va avea parte de mari stricăciuni aduse pomilor de către viermi (BURNAZ,p.42). Cine visează viermi înseamnă că averea sa va spori; cine visează gogoși de viermi de mătase (*Bombyse mori* - DLRM,p.929) înseamnă că va avea parte de bogăție - Suceava (NOTE,Băncescu).

VIESPE (*Vespa vulgaris* - DLRM,p.929)
În sistemul de opoziții cu care operează mentalitatea tradițională, viespea este exact opusul albinei; unele legende narează că viespea s-ar trage din fiul matricid, care a fost blestemat să se metamorfozeze într-o muscă cu ghimpi veninoși; alte legende afirmă că viespea a vrut să-l păcălească pe Creator în momentul când acesta a chemat la el toate viețuitoarele, ca să vadă ce au reușit, fiecare în parte, să muncească, să făurească; dar viespea, care lenevise în tot acest timp, i-a adus o bucată de mucava și nu un fagure; de aceea a fost blestemată ca munca ei să se transforme totdeauna în hârtie, adică să aibă mereu un cuib slab întocmit, să fure și să nu aibă parte niciodată de nimic, oamenii fiind cei care îi vor distruge cu insistență „casa“; aura ei malefică îi rezervă atribute în consecință: este leneșă, hoață, păcătoasă și rea; înțepătura ei este veninoasă și se crede că poate produce chiar moartea; în plan simbolic, viespea este situată în aceeași zonă cu păianjenul (COMAN,II,p.138). Se crede că viespea aduce răul la casa omului și, din această cauză, trebuie să i se distrugă cuibul și să fie gonită - Vaslui;Botoșani (**2.** GOROVEI,p.281). v. ALBINĂ.

VIEZURE v. BURSUC.

VIN
Platon afirmă, în Legile,I,637, că „Sciții și tracii beau vin neamestecat deloc, atât femeile, cât și bărbații, și îl împrăștie pe hainele lor, socotind că este o deprindere frumoasă și aducătoare de fericire”; în Argeș, cel ce stoarce strugurii își împrăștie prima cană de must pe șorțul care îi acoperă pieptul și picioarele, urând cu glas tare: *„Să fie fericire!”*; tot așa, mesenii invitați la nuntă își varsă, înainte de a bea, câte un strop de vin pe căptușeală, urând: *„Să aibă tinerii fericire, viață bogată, copii o gloată și casă de piatră!”*; vinul este simbolul vieții veșnice (**2.**CHELCEA,p.33-34). Vinul este numit „sângele lui Hristos” (VLĂDUȚESCU,p.141). În mentalitatea tradițională, vinul este considerat ca o băutură căreia trebuie să i se acorde toată atenția; în caz că, în budane și căzi, unde este pus „la fiert”, cade un obiect sau un animal necurat care spurcă vinul, este neapărat nevoie ca preotul să sfințească vasele și butoaiele spurcate, după ce a fost golit conținutul și au

fost spălate pe dinăuntru și pe dinafară, apoi să toarne în ele puțină apă sfințită de la Bobotează; dacă, în vinul de împărtășanie, aflat în potirul de pe masa sfântă din altar, cade o vietate, preotul este obligat să bea conținutul potirului, drept canon pentru neglijența sa (PRESA;NOTE, Antonescu). În Oltenia, vinul este privit, ca și apa, ca instrument al purificării; astfel, se stropește cu el bradul gătit pentru nuntă, după ce inițial a fost stropit cu apă; se consumă de către mire și mireasă, asociat cu alți purtători de efecte magice, precum turta și azima, considerate și ele ca având caracter purificator (**1.**LARIONESCU,p.449;452). În localitățile din Gorj, bărbieritul mirelui se face în seara dinaintea cununiei, fața umezindu-i-se mai întâi cu vin și apoi cu apă, socotindu-se că astfel tânărul va fi rumen și frumos la față (CĂRĂBIȘ,p.69). Când se varsă întâmplător paharul cu vin la masă, este semn de veselie - Muntenia;Teleorman; sau este semn de bucurie și câștig bun - Mehedinți;Ialomița; dacă își varsă cineva vin pe haine, este semn că-și va face altele noi - Muntenia; în ziua de Armindeni (Sf. Irimia; 1 mai) să se bea vin roșu, pentru că se înnoiește sângele; tot așa trebuie să se facă de-a lungul întregii luni, ca să se înnoiască și luna mai - Suceava; să bea vin cel ce are, la masă, de mâncare supă, ca să nu fie împuns de vreun bou - Muntenia; în locul unde a murit un om, trei seri consecutive după înhumare, se pun o cană cu vin, alta cu apă, o bucată de pâine și o lumânare aprinsă, care se dau de pomană, chiar în acel loc, unui bărbat sau unei femei dintre participanții la ceremonialul înmormântării, crezându-se că bărbatul sau femeia reprezintă persoana decedată, care timp de trei seri revine acasă, obosită și flămândă, și trebuie să mănânce și să bea, iar lumânarea este dusă apoi la biserică, la icoana Maicii Domnului și, în cele din urmă, se așează aprinsă la mormântul celui mort - Muntenia; în caz că, din vinul primit ca pomană, se varsă puțin pe jos, înseamnă că mortului pomenit i-a fost sete - Muntenia (**2.**GOROVEI, p.13;113;135;151;153;252;**1.**CHIVU,p.245). De Anul Nou, pentru aflarea destinului și anume ca să știe dacă viitorul soț le va fi bețiv sau nu și ce fel de băutură vor bea, omul care este gazdă umple mai multe ulcele cu vin, rachiu și apă, le duce pe toate afară din casă, iar fetele ies una câte una pe întuneric și aleg câte o ulcea și se crede că felul de băutură găsit acela va fi preferat de soții lor, iar fata care alege ulcica cu apă nu va avea bărbatul bețiv (**2.**MARIAN,I,p.56). În unele părți ale Moldovei, cât timp stă mortul în casă, celor ce vin să-l vadă li se dă câte un pahar de vin și o bucată de pâine - Bucovina; tot în Bucovina, morții care au decedat fără să fi fost spovediți și împărtășiți sunt spălați cu vin (**3.**MARIAN,III,p.41;126). Vinul trebuie băut până a nu înflori via, pentru că face și el flori - Maramureș (BOGDAN,p.73). Pentru a naște mai ușor, femeia trebuie să bea vin încălzit; ulcele cu vin se pun și la picioarele mortului, ca să-și poată stinge setea pe drumul pe care urmează să-l facă (GOLBAN,p. 87;80). *Pausul*, numit *apaus* în Moldova, este sticla cu vin sau apă, cu un colac așezat pe gâtul ei și o lumânare, pregătită pentru a fi stropit mortul în momentul înhumării lui; în Suceava, în această sticlă se pune numai agheasmă, sau numai apă curată îndulcită cu puțină miere; în Bucovina se pune vin amestecat cu mied; în Transilvania, *paus* i se spune vinului folosit la stropirea mortului înainte de a fi acoperit; în Munții Apuseni și în zona Năsăudului, *paus* se numește apa care este dusă pe la case și se dă de pomană, sau este pusă la drumuri unde nu există fântâni; această apă poate să fie și cea dată de băut oamenilor însetați dintr-un târg; în Muntenia, *pausul* se face din vin amestecat cu puțin untdelemn, dar tot *paus* este și vinul cu colac duse la biserică și date de pomană în unele sâmbete ale morților; se mai obișnuiește ca, la Schimbarea la Față (6 august), să se ducă la biserică must și pomană de struguri, care poartă numele generic *paus*; semnificația acestui vin este următoarea: în Bucovina, pentru „spălarea” decedatului și curățirea lui de păcate, ca să fie curat la înfățișarea înaintea lui Dumnezeu sau ca să aibă din ce gusta și cu ce se îndulci dalbul de pribeag pe lumea cealaltă; ridicarea *pausului*, împreună cu colacii sau coliva, și prinderea asistenței unul de altul simbolizează că, pe lumea cealaltă, să fie toți la un loc; termenul *paus* vine din lat. *Pausum*, iar *apaus* din *ad pausum* = pentru odihnă (**3.**MARIAN,III, p.107-108;NOTE,Antonescu). Serii simbolice: *apă-vin-pâine-lumânare*; *apă-untdelemn.*

VINERI

Este o zi fastă, cea mai sfântă zi dintre zilele lucrătoare ale săptămânii; se postește și se fac rugăciuni; nu se coase, nu se spală, nu se mătură prin casă, nu se dă gunoiul afară, fiindcă mănâncă uliul găinile; este ziua în care a fost răstignit Mântuitorul, dar credințele populare o personifică, făcând din ea o sfântă care ajută, în basme, pe Făt-Frumos și pe Ileana Cosânzeana să treacă peste o serie de obstacole apărute în calea lor, spre biruința forțelor binelui; Sfânta Vineri este considerată a fi soră cu Sfânta Duminică, fiind o femeie bună, împărăteasă a văzduhului și zeiță a frumuseții morale; se crede că locuiește într-o pădure, la marginea pământului, sau uneori la poarta Raiului; ea vindecă diferite boli, ferește oamenii de răutățile vieții, aduce bucurii oamenilor și le iartă păcatele; are în stăpânire toate vietățile pământului, pe care le hrănește și le îngrijește; pedepsește pe cei care nu o respectă, dar se roagă „în genunchi pentru creștini"; fiind zeița frumuseții, le dă femeilor frumusețe și face ca fetele mari să se mărite și să devină și ele frumoase (BODIU,p.419). Vinerea este cea mai sfântă zi din săptămână; cine poate să postească și să nu mănânce nimic îi va merge bine; postesc în special fetele, ca să fie frumoase și să le crească părul, iar nevestele postesc, pentru că așa au apucat încă de când erau fete; nu este bine să se lucreze, pentru că Sfânta Vineri se supără rău și pedepsește ce cea care o nesocotește; nu se coase, nu se croiește, nu se spală cămăși, nu se mătură prin casă și nu se dă cu mătura pe vatră, nici nu se dă gunoiul afară, pentru că ar mânca uliul găinile - Bucovina; vinerea, femeile mănâncă doar o singură dată, seara, după apusul soarelui, fiindu-le mai frică de Vineri decât de Duminică, pentru că ar fi lovite numai de nenorociri - Muntenia; cine coase în zi de vineri va suferi de ochi - Ialomița; se crede că orice lucru început vinerea nu are un sfârșit bun, de asemenea, nu se lucrează la munci grele (săpat, cosit, tăiat lemne etc.) - Banat; ziua de vineri din cadrul Săptămânii Luminate (prima săptămână după Paște) se ține pentru ca roadele pământului să se lege bine și să nu le bată grindina; în această zi nu este bine să se lucreze și mai ales: nu se țese la războiul de țesut, pentru că așa cum „bat vatalele în bătătura pânzei", tot așa va bate și grindina; nu se deapănă, fiindcă așa cum se învârtește vârtelnița, tot așa se vor învârti și vânturile, care vor aduce ploi și furtună; nu se coase, pentru că așa cum acul sparge pânza, așa și piatra va sparge holdele; nu se fierb rufe, cămăși, alte pânzeturi, fiindcă așa cum clocotește apa, tot așa va clocoti și grindina; nu este bine să se arunce apă către ușa casei, pentru că se udă sufletul morților din acea casă și asta nu le face plăcere; singurul lucru care poate fi făcut este să se pună păsările cloșcă pe ouă, ca să iasă puii bine - Bucovina (**2.**MARIAN,I,p.77; 91;II,p.233). Vinerea sau Sfânta Vineri este ziua în care femeile se abțin să efectueze multe din muncile gospodărești, precum pieptănatul lânii sau cânepei, măturatul prin casă, preparatul leșiei, nu se toarce, nu se coase, nu se spală rufe, nu se face pâine etc., în credința că s-ar putea să li se întâmple ceva rău, o boală grea, un accident, sau numai și pentru faptul că s-ar putea să aibă apoi ghinion în tot ceea ce vor face - Transilvania; Muntenia;Iași;Suceava; mai mult, nu se scoate cenușa din vatră și nici gunoiul din casă, pentru că nu este bine, nu se face pâine, decât dacă este mare nevoie, crezându-se că astfel este ars trupul lui Iisus, nu este bine să se toarcă, dar fuse se pot depăna, nu se țese pânză de bumbac deasă, pentru că se crede că sunt puși zimți și împunsă Sfânta Vineri în obraz; de asemenea, nu se coase (nu se împunge) în zi de vineri, fiindcă se crede că este împunsă în ochi Sfânta Vineri; să nu se facă leșie, să nu se spele rufe și nici să nu se spoiască în zi de vineri; mai cu seamă coptul pâinii și spălatul sunt interzise, pentru că Sfânta Vineri stă cu mătura în mână și păzește femeia, aplecată peste vatră pentru pregătirea hranei, de văpăile focului și de stropii leșiei; de aceea ziua ei trebuie respectată cu străşnicie - Țara Oltului; femeile nu cos vinerea ca să nu rămână oarbe - Moldova; nu se coase în zi de vineri nici pentru copii, fiindcă îl vor durea ochii pe acesta, sau pentru că se crede că, în fapt, sunt împunși cu acul ochii Maicii Domnului - Țara Oltului; nu se spală rufe, deoarece este primejdie să se opărească acela care o face - Suceava; dacă o femeie se spală pe cap în zi de vineri, îi va muri bărbatul - Suceava; capătă răni la degete femeia care toarce vinerea - Suceava; nu se coase, nu se spală haine, nu se coace pâine, pentru că vine Vinerea, considerată aici ca o zână

bună, dar neiertătoare față de cele care nu ascultă - Bihor; nu se toarce și nu se coase de la miezul nopții de joi spre vineri, pentru că le apucă Vinerea - Bihor; femeia care coase în zi de vineri se îmbolnăvește de ochi - Ialomița; dar copiii născuți în zi de vineri vor avea noroc în viață - Suceava; este de rău augur pentru cine dă gunoiul afară din casă în zi de vineri - Tecuci; este bine să fie înțărcați copiii în zi de vineri - Tecuci; este ferit de furtuni cel ce respectă ziua de vineri și se abține de la o serie de munci - Moldova; fetele care postesc vinerea se vor mărita mai repede - Suceava; în zi de vineri, unele fete mănâncă numai o singură dată, ca să aibă noroc în viață - Muntenia; în zi de vineri, nu se mătură prin casă, nu se mătură de cenușă vatra și nu se dă gunoiul afară, ca să nu atace și să mănânce uliul găinile din gospodărie - Suceava; de asemenea, nu se mătură în podul casei și nici nu se zugrăvește în casă, pentru că se fac greieri - Țara Oltului; nu se iau ouăle din cuibar în zi de vineri - Suceava; vasele, în care este pus laptele la închegat, trebuie fierte în zi de vineri - Tecuci; îi cresc multe bălării și buruieni în grădină aceluia care se spală în zi de vineri - Tecuci; dar, ca să-i treacă durerile de cap, este bine ca acel care suferă să se spele pe cap într-o zi de vineri, până a nu răsări soarele, într-o apă care curge mai la vale decât locul unde îi este construită casa - Transilvania; nu se coase în zilele de vineri din Postul Paștelui și nici în cele din Postul Adormirii Maicii Domnului (15 august), în credința că vor fi cusute toate necazurile și gospodăria femeilor va fi ferită de rele - Iași; mai ales în zi de vineri, să nu se dea seara, cu împrumut, sare și foc, fiindcă este rău de pagubă - Vâlcea; i se îmbolnăvesc vitele celui care dă altcuiva balegă în zi de vineri - Suceava; castraveții nu se pun în pământ în zi de vineri, pentru că se fac amari - Mehedinți;Ilfov; și nici nu trebuie să se rupă din cei ieșiți primii, fiindcă se amărăsc ceilalți - Mehedinți; se crede însă că este bine ca lucrurile să fie începute în această zi, ca să fie duse la bun sfârșit - Suceava; dar este considerată ca zi păgubitoare pentru încheierea de logodne - Muntenia; să nu se cârpească nici un fel de obiect textil în zi de vineri, pentru că lucrul nu va avea trăinicie - Tecuci; în zi de vineri să nu se lucreze la acoperișul nici unei construcții (casă, acareturi), pentru că păsările cerului își vor face în ele cuiburile lor - Bihor (**2.**GOROVEI,p.9;15;32;42;44-46;99; 106;119;123;143;168;178;182;193;201;235; 253;GOLOPENȚIA,p.72-73;108;137). Dacă vinerea este vreme rea, duminica va fi bună - Teleorman (**2.**CHIVU,p.265). Unele femei, vinerea, nu lucrează nimic din ceea ce înseamnă „lucru de mână” (cusut, împletit etc.), ca să le meargă bine în casă - Bucovina (NOTE,Băncescu). Vineri este cea mai primejdioasă zi din săptămână, cu deosebire pentru femeile care nu o respectă, pentru că Sfânta Vineri le poate pedepsi crunt; cine toarce lână vinerea pe cealaltă lume i se va răsuci gâtul drept caznă; face râie cel ce mănâncă vinerea pește; nu se mătură în casă și nu se scoate gunoiul afară din casă, pentru că mănâncă uliul găinile - Banat;Maramureș;Dolj;Teleorman;Dobrogea;Suceava (PRESA). În toate zilele de vineri din Postul Paștelui nu se coase, fiindcă se crede că se cos și necazurile de gospodărie (**2.**BERDAN,p. 6). Nu se lucrează nici înspre și nici în ziua de vineri, pentru că este mare păcat, și nici nu se umple borș, fiindcă nu se acrește - Bârlad (BĂLĂNESCU,p.261-262).
Vinerea Mare; Vinerea Seacă; Vinerea Patimilor; Vinerea Paștilor – Conform circularei emisă la 6 decembrie 1786 de către Episcopul ortodox Ghedeon Nichitici de la Sibiu, în urma consultării și la cererea expresă a lui Franz Iosef, se adaugă la capitolul „Sfinții naționali” și sărbătorile „nefixe” care se țin, dintre acestea rămânând să fie sărbătorită de către românii ortodocși din imperiu numai „Vinerea cea mare din săptămâna Patimilor” (GRAMA,p.72). Este ultima zi de vineri din Postul Mare sau Păresimi și ziua în care a fost răstignit pe cruce Mântuitorul pentru răscumpărarea păcatelor tuturor oamenilor de pe pământ; în toate bisericile, seara, se oficiază Denia Sfântului Prohod; nu se mai trag clopotele până la Înviere; este ziua celui mai aspru post din întregul an (PRESA). Este ultima vineri din Păresimi și i se spune Vinerea Mare pentru că are însemnătate de 12 vineri, sau pentru că între Vinerea Mare și Vinerea Rusaliilor pot fi numărate 12 zile de vineri - Banat; în această seară, se cântă în toate bisericile Prohodul Mântuitorului, cea mai frumoasă și impresionantă melodie din câte sunt interpretate în cadrul cultului ortodox; seara, când se face ocolirea bisericii într-o amplă procesiune religioasă, la care participă toți credincioșii, femeile pun

lumânări la crucile mormintelor din cimitir, după care își bocesc morții din familie; se pleacă de la biserică având lumânarea aprinsă și păzind să nu se stingă până acasă și se înconjoară cu ea de trei ori casa, desenând semnul crucii pe pereții celor patru laturi, pentru a fi ferită de foc, trăsnet și de boli - Gorj;Moldova; se înconjoară casa și pomii din grădină cu tămâie sau se afumă și cu o pânză pentru ca nici o sălbăticiune să nu se apropie de casă și de porci și nici o insectă să nu atace pomii și să strice fructele - Suceava; florile duse la biserică în această zi și așezate pe „Mormântul Domnului” (masa din mijlocul bisericii, pe care se pune epitaful) sunt luate la sfârșitul slujbei și duse acasă, apoi uscate, pentru că sunt bune să fie afumați copiii, când se îmbolnăvesc - Iași; dacă sunt și flori aduse cu rădăcină, acestea sunt luate și puse în ghivece, considerându-se bune ca leac pentru multe boli; sămânța din busuiocul dus în această zi la biserică și apoi luat acasă și însămânțat este bun contra frigurilor; tineretul se spovedește la preot, pentru iertarea tuturor păcatelor, iar unii merg la o apă și se bagă repede în ea de trei ori, considerând că astfel vor fi sănătoși tot anul, iar cei bolnavi deja se vor însănătoși; unii se scaldă începând chiar din ziua de miercuri din Săptămâna Patimilor, iar alții o fac și în Joia Mare și în Sâmbăta Mare, ba chiar și în ziua de Paște - Muntenia;Galați;Suceava; se caută ca scăldatul să fie făcut într-o apă care curge înspre răsărit - Banat;Transilvania;Valea Jiului; în special tinerii, dar și ceilalți se scaldă într-un lac sau într-o apă curgătoare, pentru ca Învierea să-i prindă curați; cine se scaldă în Vinerea Seacă, înainte de răsăritul soarelui, nu va mai fi bolnav în tot restul anului - Suceava; în Vinerea Mare sau Vinerea Seacă, cine vrea să fie sănătos peste tot anul să meargă la o fântână sau la o apă curgătoare, în zori de ziuă, și să-și toarne trei cofe cu apă pe cap - Muntenia;Moldova; se crede că acela care se scaldă în Vinerea Mare va fi sănătos tot anul - Suceava; fetele și femeile tinere fură lumânările puse la cimitir pe morminte și le folosesc apoi pentru: **1.** cu ceara din ele se fac farmece de dragoste, adică iubirea tinerilor „să se lipească” de ele precum se lipește ceara; **2.** asemenea ceară se pune în stupii albinelor, pentru ca rodul acestora în ceară să fie mai mare în acel an; cu toate că la biserică nu se mai trag clopotele până la Înviere, ci doar poate să se bată toaca, unele fete se furișează în clopotniță și trag totuși clopotele, ca să le crească spornică și frumoasă cânepa - Suceava; îi zice Vinerea Seacă, pentru că foarte mulți români, în special femeile, ajunează în această zi, adică nu mănâncă și nu beau nimic până după apusul soarelui, unii nepunând nimic în gură începând chiar de cu joi seara până duminică, după Înviere - Năsăud;Bucovina; în această zi se ține post negru, fără nici un fel de mâncare și băutură, pentru a fi sănătos tot anul și a fi ferit de boli și de necazuri; cel ce va posti în această zi va ști cu trei zile mai devreme când va muri; se ajunează, pentru ca omul să fie ferit de toate bolile și necazurile - Vaslui;Suceava; sau ca să trăiască mulți ani în sănătate, să-i meargă bine și să fie ajutat de Dumnezeu în toate nevoile de peste an; se mai spune că în această zi este bine să se țină „post negru”, ca pe om să nu-l doară niciodată capul - Suceava; nu se pune borș la acrit în această zi, pentru că vine necuratul și se scaldă în el - Bucovina; nu se coase pentru că acela care o face va orbi și nici nu se țese, nu se toarce, nu se pregătește apă de spălat, leșie și nici nu se spală cămăși, fiindcă Sfânta Vineri ar putea să pricinuiască multe necazuri femeilor păcătoase - Sibiu; nu se țese, nu se toarce, nu se spală și nu spală rufe, nu se pregătește leșie, nu se albește lenjerie, în general nu se face nimic, pentru că altminteri s-ar supăra rău Sfânta Vineri pe femei și le-ar pedepsi aspru; dacă ar îndrăzni cineva să coacă pâine, aceasta ar ieși atât de rea la gust, încât, aruncată în mare, nici peștii nu ar fi capabili să o mănânce; nu se dă nimic afară din ogradă, fiindcă nu este bine - Moldova; singurele activități permise sunt înroșirea ouălor și prepararea pascăi; în Vinerea Paștelui, se îngroapă un ou în vie contra grindinii - Vaslui; cei cărora le curge des sânge din nas să se radă, iar cei care au dureri de cap să se spele pe cap, pentru că se vor vindeca - Muntenia; unii, bărbați și femei, respectă ziua de post negru și pentru ca animalele sălbatice să nu le aducă pagubă în vite - Bucovina; bărbații nu seamănă, pentru că, se zice, s-ar usca și nu ar crește nimic și chiar dacă ar răsări ceva, nu ar fi cu rod; se mai ține ziua de către cei care au tot felul de bube, pentru ca ele să se usuce și să se vindece - Suceava; ziua este ținută și pentru a se usca și a se vindeca bubele de pe trupurile celor

ce suferă; cine este bolnav de gușă sau de vreo altă maladie care conduce la inflamarea unor zone ale corpului, se scoală în această zi, înainte de răsăritul soarelui, se duce pe imașul satului și caută trei oase, pe care le apasă pe locul bolnav imediat ce le găsește, apoi trebuie să le pună în același loc unde le-a găsit și în aceeași poziție, rostind totodată: „Vinerea Seacă/Gușă seacă!" - Suceava; sau se ia apă neîncepută, înainte de răsăritul soarelui, și se spală cu ea pe gușă, sperând că va da înapoi - Moldova; în Vinerea Mare, este bine ca, în momentul când se scoală din pat, omul să calce mai întâi pe o bucată sau pe un mic obiect din fier, ca să nu se mai lovească tot anul; ploaia căzută în această zi dă semn oamenilor că anul va fi îmbelșugat - Vaslui;Suceava (**2.**MARIAN,II,p.109-112;114;116-117;**2.**GOROVEI,p.9;19;41;123;210; 253;CĂRĂBIȘ,p.24;PRESA). În zorii acestei zile, femeile duc la cimitire cărbuni aprinși pentru tămâiere, pâine, apă sau vin și sare, pe care le lasă acolo, crezând că sufletele rătăcitoare ale morților vor veni să se înfrunte - Bihor (ȘTEFĂNESCU, p.1). Se crede că nu este bine ca femeile să pună la copt cozonaci sau alte copturi, pentru că asta ar însemna că sunt arse mâinile Maicii Domnului, care în această zi se roagă - Bucovina (NOTE, Băncescu). Serie simbolică: *cărbune-tămâie-pâine-apă-vin-sare*.
Izvorul Tămăduirii – cade întotdeauna în prima zi de vineri de după Duminica Învierii Domnului sau în vinerea din Săptămâna Luminată; în această zi, preoții scot icoanele și fac slujbe la câmp pentru ploaie și împotriva molimelor; unele femei fac pască și ouă roșii, iar a doua zi, în Sâmbăta Tomei, le duc la biserică, pentru a fi slujite, și apoi le duc la cimitir și pun lângă fiecare cruce de pe mormântul răposaților din neam câte un ou și o pască, aprinzând și câte o lumânare, pentru a face și morților „rânduială" - Moldova; se însănătoșește bolnavul care se scaldă în această zi, sau măcar bea apă, pentru că toate apele sunt sfințite - Transilvania (**2.**MARIAN,II,p.233). Unii săteni caută izvoare de apă și sapă fântâni în acele locuri sau curăță un izvor ori o fântână de pe câmp, credința fiind că izvorul sau fântâna făcută sau curățată în această zi nu va mai seca niciodată; ziua este cunoscută și sub denumirea de *Fântânița* și marchează în acest areal sfârșitul sărbătorilor de primăvară - Bacău (ICHIM,p.141). În această zi, se sfințește apă, care se păstrează, ca și Agheasma Mare într-o sticluță, lângă icoană, fiind bună ca leac pentru orice fel de afecțiune; se crede că apa izvoarelor și agheasma au puteri miraculoase, vindecând boli grele, răni, curmând suferințe; preoții scot icoanele cele mai de preț din biserici și săvârșesc slujbe pentru ploi și vindecarea celor bolnavi; se spune că toate apele de fapt sunt sfințite și vindecătoare și că apa de izvor poate vindeca de boli pe cei care se scaldă în ea (PRESA).
Vinerea Mare - Sfânta Cuvioasa Parascheva de la Iași. Cu toate că, în calendarul creștin-ortodox, prăznuirea acestei zile are dată certă (14 octombrie) și, în consecință, poate să cadă în oricare din zilele săptămânii, poporul totuși numește această zi Vinerea Mare.

VIOARĂ
Copilul venit de la botez este scăldat cu apă adusă cu o oală nouă, iar în apă se pune și o strună de vioară, ca în viață el să cânte frumos - Muntenia; fetele fură strune de la vreo vioară și le înfășoară la încheietura mâinii, ca să fie iubite cum sunt sunetele scoase de vioară - Suceava (**2.**GOROVEI, p.81;213). Multe greutăți va întâmpina cel care se visează acordând strunele unei viori - Suceava (NOTE,Băncescu).

VIOLET
Culoarea violet simbolizează stăpânirea de sine, răbdarea, încrederea în dreptate și adevăr (ZAHACINSCHI,p.18;DIACONESCU,p.25).

VIS (A VISA)
Se crede că visele sunt o transpunere a diferitelor planuri ale vieții reale și, din această cauză, cântărește foarte mult cum se visează, ce se visează, în ce perioadă de timp se visează; astfel, toate visele avute în noaptea de sâmbătă spre duminică se împlinesc - Buzău, dar se crede și că nu

se împlinesc - Suceava; ca să nu se mai viseze, este bine să nu se povestească visele - Galați;Moldova; se spune că, dacă visează cineva ceva care are semnificație malefică, să povestească altei persoane ceea ce a visat, iar aceasta să dea o interpretare bună visului; în acest caz, visul va avea cu siguranță un deznodământ benefic - Bucovina (**2.**GOROVEI,p.253;254). În Mehedinți, se crede că ursitoarele se arată numai în vis mamei și moașei copilului; din această cauză, ambele se scoală dimineața cu fața la perete (și nu cu fața la fereastră), ca să nu uite ceea ce au visat; dacă visează câmpuri înverzite, păduri înfrunzite, ape limpezi, cer senin, copilul va avea o viață lungă, fericită și ferită de boli; dacă visează ape tulburi, drumuri întortocheate, prăpastii, copilul va fi mereu bolnăvicios și nu va trăi foarte mult; iar dacă visează că le-a luat cineva copilul sau le-a fost cerut spre creștere înseamnă că el va muri în curând (CIOBANU,p.76-77). În textele folclorice, dragostea aflată la mare distanță reprezintă pentru partener un vis (EVSEEV,p.101).

VISCERE

În limba română medievală, cuvântul *maț* avea și sensul de pântece („Cum a fost Iona în mațele chitului“), *adânc, străfund* („Din mațele iadului strigarea mea auzit-ai“), inimă*, suflet, adâncul ființei omenești* („râuri vor curăța din mațele lui ape vii“); cu acest ultim sens, se păstrează și astăzi în limbajul familial, în expresia „îți curg mațele“, rostită pentru a exprima mirarea pentru o zgârietură a pielii, din care curge puțin sânge, primind astfel și această semnificație; textele folclorice atestă importanța intestinelor, în acest context fiind probative variantele baladei „Toma Alimoș“ (în care lupta celor doi eroi sfârșește numai când adversarului i se taie în bucăți mărunte mațele și apoi i se răspândesc pe câmpii), povestirile despre fetele (femeile) pedepsite pentru că au încălcat interdicțiile impuse de ziua Sântoaderului și au tors (li se înșiră mațele cum se înșiră firul din furcă după fus; măruntaiele le-au fost aruncate pe acoperișul morii; sau li se înșiră mațele pe garduri), sau în basmul „Înșir-te mărgăritare“, în care se narează metamorfoza a doi copii năzdrăvani, care devin succesiv meri, scânduri în patul împăratului, scântei, două fire de busuioc*,* doi miei, care vor fi sacrificați, mațele lor spălate cu atenție, dar, dintr-un fragment rupt întâmplător, vor reveni la viață; deci nu inima, nu creierul, nu ficatul sau orice altă parte anatomică a corpului uman trebuie păzită cu mare grijă, ci intestinele, pentru că ele sunt purtătoarele principiului vital, apte de regenerare magică; mațele cârlanilor sacrificați se pun la rădăcina pomilor care nu rodesc (PRESĂ).

VIȘIN (*Prunus cerasus* - DLRM,p.933)

Pe crenguțele pomilor, în special la vișini, se găsesc un fel de umflături asemănătoare inelelor, cărora sătenii le spun *somn* și care se culeg și se pun la leagănul copiilor mici, pentru a dormi liniștiți - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.103).

VITĂ

Se crede că vitele pot vorbi în serile și nopțile din ajunul Crăciunului, Sfântului Vasile (Anul Nou), Bobotezei și Paștelui, destăinuindu-se una alteia unde se află comori ascunse în pământ - Suceava; vita neagră cu pete albe pe spinare trebuie păstrată, pentru că este aducătoare de noroc - Tecuci; vitele căpătate de pomană sunt aducătoare de belșug și nu trebuie înstrăinate - Galați; copilul, scos afară din casă, să nu fie de față la plecarea sau la venirea vitelor de la pășune, pentru că le poate lua mugetele și nu mai doarme toată noaptea - Muntenia; în ziua Anului Nou, fata nemăritată se duce în grajd și lovește cu piciorul într-o vită culcată și, la a câta lovitură se va ridica animalul, peste atâți ani se va mărita fata - Suceava; când vita se scarpină de zidul casei, fata sau flăcăul din acea familie se va căsători curând - Tecuci; este semn de noroc pentru casa în curtea căreia vin vite străine - Tecuci; când vitele tac este semn de foamete pentru mulți ani - Vaslui; când gospodarul a hotărât să vândă una dintre vitele sale, ea trebuie dată cât mai repede, în caz contrar proprietarul putând avea pagubă în animale - Tecuci; dacă vita, care urmează a fi vândută, își face

nevoile în curte, la plecare, este semn că ea va fi înstrăinată destul de repede - Vâlcea; vita cumpărată în vederea sacrificării este socotită ca fiind cu noroc - Suceava; vita bolnavă nu trebuie lăsată să moară, ci trebuie imediat sacrificată, crezându-se că, pentru ea, cuțitul este ca lumânarea pentru om - Muntenia; când moare o vită, se crede că, de fapt, morții familiei cer să li se facă pomană - Țara Oltului; dacă moare o vită în gospodărie și este găsită cu ochii deschiși, este semn că vor muri și alte animale - Suceava; se crede că este spurcat din clipa în care cineva vede pentru prima dată, pe nemâncate, primăvara, animal tocmai atunci fătat, precum mânz, vițel etc. - Muntenia; este semn de sărăcie, când vitele, venind seara de la păscut, trag în ocoale străine și nu la casa lor - Iași; când zburdă vitele, când vin de la pășune, sau prin ogradă este semn că vremea se va face friguroasă - Suceava; când vitele mugesc și se uită în sus, este semn că va fi furtună puternică - Moldova;Suceava; când vitele se aleargă în timp ce sunt mânate la apă, sau la întoarcerea de la adăpat, este semn de furtună mare - Suceava; dacă vreo vită boncăne cu copitele în podeaua grajdului este semn rău, fie moare cineva, fie se va petrece un fenomen natural distrugător, cum ar fi furtună, cutremur etc. - Suceava (**2.** GOROVEI, p.9;20;60;88;170;172;254-256;258;261;264; **2.**MARIAN,I,p.88;GOLOPEN-ȚIA, p.165; NOTE,Băncescu). Cine are numai o vită în curte și mai cumpără una îi trece coada uneia dintre ele prin gura celeilalte și apoi le dă tărâțe cu sare pe o masă rotundă, joasă, în mijlocul bătăturii, ca să se întovărășească amândouă: „C*um trag amândouă la tărâțe, așa să tragă și la jug”* - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.29). Când aleargă vitele ca și cum s-ar întrece în curând se va strica vremea; când se ling boii înjugați este semn de vreme bună - Teleorman (**2.**CHIVU,p.247). Când vitele în grajd se agită și se lovesc unele de altele este semn de primejdie, de cutremur - Maramureș (BOGDAN,p. 14). Cine se visează că a pierdut o vită este semn că-i va muri dintre prieteni; înseamnă defăimare și dispreț pentru cel care visează că se luptă cu o vită - Suceava (NOTE,Băncescu).

VIȚĂ DE VIE (*Vitis vinifera* - DLRM,p.934)
Trecerea viței de vie, ca simbol, din cultul dionisiac în cel creștin și reprezentarea chiar a patimilor lui Hristos sub forma ciorchinelui de struguri zdrobit, precum și regăsirea acestui motiv în aproape întreg spațiul fostului Imperiu Roman demonstrează vigoarea conservării sensurilor sale primare (PETRESCU,p.42). Este simbol al femeii și considerată plantă înzestrată cu puteri sacrale, care pot fi augmentate prin purtarea unui brâu de coarde de viță la jugul a doi boi gemeni (EVSEEV,p.139; 150). Vița de vie și strugurele, ca motive decorative, au fost identificate pe cămășile purtate de Junii Brașovului, reminiscență a străvechiului fond de credințe indo-europene, perpetuate în cultul dionisiac și apoi în cel creștin, din care cauză le regăsim pe icoane, pe crucile de sat și pe unele piese de ceramică și din lemn (PRESA;NOTE,Antonescu). Cel ce dorește să aibă vie roditoare, să o sădească din butași furați - Muntenia; cine are bube la cap să nu intre în vie, pentru că boala se înrăutățește - Vâlcea; să nu se mănânce cârceii de la vița de vie, fiindcă cel ce o face va avea lesne cârcei - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.29;44;257). În Maramureș, se crede că nu este bine să se pună pe foc viță de vie, pentru că îl vor durea măselele pe cel care o face (BOGDAN,p.99). Cine visează butuc de viță de vie va primi veste bună, iar cel ce visează cârcei de viță va fi păgubit de către un hoț - Bucovina (NOTE,Băncescu).

VIȚEL
Când vaca fată numai bouți este semn de noroc în gospodărie - Suceava; dar dacă fată doi viței gemeni este semn rău - Tecuci; când moare vițelul unei vaci, înseamnă că acesteia i s-a luat mana (laptele) - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.169;246;248). După ce se face curățenie în casă pentru Anul Nou, unii bărbați aduc înăuntru un vițel gras sau un miel, pentru ca semănătorii „să semene” pe el, crezând că astfel le va merge bine peste an - Suceava (**2.**MARIAN,I,p.114).

VOCE
Dacă se va auzi în vis glas plăcut și dulce este semn că și în realitate se va auzi, cât de curând, o veste care va provoca bucurie - Suceava (NOTE,Băncescu).

VOLBURĂ (*Convolvulus arvensis* - DLRM,p.939)
Plantă erbacee agățătoare, cu tulpina subțire și frunze ovale, având flori albe sau roz, plăcut mirositoare, cu corola în formă de pâlnie, cunoscută și sub denumirea de *rochița-rândunicii* (ȘĂINEANU,V,p.507). Se crede că, în anii când răsare mai multă volbură decât în mod obișnuit, va fi secetă și foamete - Vâlcea (**2.**GOROVEI,p.277).

VOLUTĂ v. SPIRALĂ

VORBĂ (A VORBI)
Cuvântul face parte dintre mijloacele cele mai vechi prin intermediul cărora este declanșată magia și potențate puterile acesteia; prin mijlocirea cuvântului rostit sau cântat este apelată divinitatea, i se invocă intervenția spre binele oamenilor; Sfântului Ioan i se spune : *„Sai în vânt, sai în pământ"*, iar lui Dumnezeu: *„Scoală, Doamne, nu dormi!"*, pentru că este nevoie ca Demiurgul să aducă „mană câmpului"; de remarcat tonul poruncitor al invocațiilor, care stabilește un raport de la egal la egal între om și divinitate; spunând, impunând chiar, ce să facă, cum să facă, *vorba* spusă în împrejurări speciale, ele însele încărcate cu magie, devine o provocare, o dezlănțuire de energii; *cuvântul* este însăși facerea, zămislirea; *binecuvântarea* se transformă, pe cale magică, în *binefacere* (HERSENI,p.263). Folclorul evidențiază cel mai bine importanța vorbelor (cuvintelor), indiferent de specia literară cărora aparțin; de pildă, dragostea este făcută din vorbe, locvacitatea fiind esențială în erotism; absența acesteia aduce urâtul, în sensul de partener cu fizionomie neplăcută, dar și în sensul de singurătate, silă de viață (EVSEEV,p.142). Ca să nu se mai amintească de rolul magico-ritual pe care îl îndeplinește vorba în descântece; de aici, interdicțiile de a vorbi în anumite situații, de exemplu când se așează ouă în foc, ca să se coacă, pentru că în caz contrar ele ar plesni - Teleorman; sau pentru că trage a sărăcie - Muntenia; de asemenea, când păsările de curte au puii mici, nu este bine să se vorbească despre ele, pentru că se crede că le-ar mânca furnicile puii - Mehedinți; dacă primul cuvânt rostit de un copil este „tată", mama lui va mai naște un băiat, iar, dacă zice „mamă", va mai naște o fată - Muntenia; nu se vorbește în timp ce sunt semănate legumele în grădină, pentru că viermii vor mânca rădăcinile plantei, și nici când este semănat grâul, fiindcă vrăbiile vor mânca semințele - Țara Oltului (**2.** OROVEI,p.163;211; GOLOPENȚIA, p.140-141;180;190). Când două persoane rostesc simultan aceleași vorbe, se crede că *„a mai crăpat un drac"*; cine visează că este necinstit, ocărât cu vorbe grele de către cineva este semn că va avea supărare în casă - Suceava (NOTE,Băncescu).

VOVEDENIE
Sărbătoare religioasă celebrată de către biserica creștin-ortodoxă la 21 noiembrie, în amintirea zilei când Fecioara Maria a fost însoțită de părinții săi în templul din Ierusalim (ȘĂINEANU,V,p.514).

VRABIE (*Passer domesticus* - DLRM,p.941)
Agreabilă orășeanului pentru firea ei gureșă, vrabia nu este însă privită cu aceeași simpatie de către omul civilizației tradiționale, deoarece, aflată în permanentă căutare de hrană, îi aduce gospodarului pagube serioase, stricând grâul, ovăzul, floarea-soarelui, cânepa și mâncarea păsărilor domestice; nu este doar hulpavă, ci și o mare hoțomană; în consecință, tot sistemul de simboluri gravitează în jurul ideii de lăcomie; se spune că se trage dintr-o copilă rea, căreia nimeni nu-i putea intra în voie cu mâncarea; blestemată de demiurg, ea s-a prefăcut într-o pasăre care „strică" pâinea și cânepa în câmp, cum nu o face nici o altă pasăre; se mai spune că rachiul a fost

făcut de vrăbioi, care a luat câte puțin grâu și secară și le-a pus într-o groapă; apoi a luat din ce rezultase și a băut, s-a îmbătat și stătea pe jos beat, tăvălit în glod; pornind de la pâine (aliment consacrat) și de la cereale (plante cu virtuți sacre), aruncându-le în pământ și „stricându-le” printr-un proces natural de fermentație, pasărea hulpavă a obținut o licoare nehrănitoare, cu acțiune degradatoare; deci, vrăbioiul este definit de acest cod (crud, fermentat, putred) ca fiind negativ, un „pervertitor” al substanțelor bune în substanțe rele; ca să-i explice lăcomia, se spune că vrabia ar fi obligată să hrănească un personaj (de sorginte sacrală), aflat într-un tărâm „de dincolo”; în această ipostază, pasărea este absolvită de păcatul „lăcomiei”, pentru că ea nu ar strânge pentru sine, ci pentru o ființă (aparent) neajutorată; ziua în care se face acest pelerinaj este de Sfântul Simion Stâlpnicul (1 septembrie), când vrăbiile *„iau toate pâinile în plisc și merg nu se știe unde”*; în alte povestiri, vrăbiile nu ar duce hrană, ci s-ar oferi pe ele însele drept hrană în această zi; *„undeva, într-o vizunie de munte sau codru este o babă, împărăteasa tuturor paserilor; în ziua aceea, vin toate paserile la dânsa și ea le măsoară cu dimerlia, numai vârful îl rade și acela se întoarce înapoi, iar celelalte rămân să-i fie de hrană peste an”*; de aceea, în ziua Sfântului Simion *„nu vei găsi o vrabie, să dai un galben”*; se mai spune că odinioară vrăbiile erau mult mai mari, dar, pentru că nu i-au dat pace lui Iisus, când era pe cruce, au fost blestemate să se hrănească numai cu firimituri, să fie mici și neputincioase, să fie prinse mereu în lațurile copiilor; anumite practici magice cer ca, în anumite zile consacrate, să se adune resturile de la masă și să fie dăruite vrăbiilor; acestea, astfel îndestulate, vor ocoli holdele; de asemenea, la semănat, li se oferă o mână de grâu, ca să nu se atingă de restul lanului; alteori, prin sistemul analogiei simbolice, vrăbiile sunt legate, orbite, încremenite etc., în speranța că vor ocoli bunurile gospodarului și îi vor pricinui cât mai puține pagube; din multe puncte de vedere, prin acțiunea păgubitoare, se aseamănă cu șoarecele (COMAN,II,p.32-35). Simbolizează atașamentul, credința în partener și în prietenie (ZAHACINSCHI,p.43). Cine, în zi de Crăciun, va mânca întâi carne de vrabie, acela va fi, peste vară, ușor la muncă și plin de putere precum vrabia - Vlașca;Iași; vara, înainte de primul scăldat, este bine să se mănânce carne de vrabie, pentru a nu se suferi de friguri - Mehedinți; când cineva vorbește seara de pui de vrabie, pe acela îl vor mânca furnicile - Argeș; prevestește ceartă în familie ciripitul îndelung al vrăbiilor în fața casei - Tecuci; când vrăbiile se scaldă în colb este semn de vreme frumoasă; dar tot în această zonă se crede că este semn de ploaie - Suceava; dacă vrăbiile cântă toamna este semn că va ploua - Vaslui; când vrăbiile ciripesc gălăgios sau ciocănesc la ferestre este semn că vremea se va strica - Muntenia;Suceava; va viscoli dacă vrăbiile se așează multe pe grămezile de gunoi și ciripesc - Vaslui; este semn că va ninge, dacă vrăbiile se strâng mai multe la un loc și zboară toate din loc în loc, sau stau multe în copaci și ciripesc zgomotos - Suceava; dacă, iarna, vrăbiile își caută loc de cuib pe sub streșini este semn că va fi ger - Vaslui; Suceava (**2.**GOROVEI,p.92;96;262;264;257;266;283). În Oltenia, există obiceiul ca, în ajunul Anului Nou, să se mănânce o vrabie, pentru ca tinerii să fie ușori, sprinteni peste an, iar bătrânii să poată ajunge mai ușor în lumea umbrelor (ENACHE,p.125). Iarna, când se adună vrăbiile la un loc și ciripesc, înseamnă că va ninge - Bucovina (**2.**MARIAN,I,p. 88).

VRACI v. DOCTOR.

VRĂJITOARE
Vrăjitoarele sunt femei care, după moarte, nu putrezesc - Suceava; ele apar întotdeauna printre oameni sub formă de pasăre - Tecuci (**2.**GOROVEI,p.260;286).

VREASC
În Moldova și nord-estul Munteniei, în dimineața Anului Nou, se strâng mai multe fete la casa uneia dintre ele, unde li se leagă, pe rând, ochii și astfel legate trebuie să meargă la butucul unde se taie lemne, să apuce un braț de vreascuri, cât pot să ducă; numărate vreascurile aduse, dacă

sunt la număr cu soț, fata respectivă se va mărita în anul acela (**2.**MARIAN,II,p.102). Se crede că nu este bine ca primăvara să se pună mâna mai întâi pe lemne, bețe, vreascuri, pentru că, peste vară, cel ce o face va avea de-a face cu șerpii - Maramureș (BOGDAN,p.45). Este bine ca apa pentru scalda copilului să fie încălzită cu vreascuri adunate de pe drum - Banat;Bihor; pe mormântul unui spânzurat, fiecare trecător pune câte un vreasc, bețe sau găteje, până se strânge o grămadă mai mare, căreia un altul îi dă foc, spunându-se că aceasta este lumânarea mortului - Suceava (**2.**GOROVEI, p.154; 213). v. LEMN.

VREME
Deosebit de bogată în sensuri, noțiunea *vreme* își circumscrie aria semantică pe două zone: una se referă la durata în timp, de la infinit la etape temporale din ce în ce mai scurte, dar oricum neprecizate, până la a însemna chiar intervalul de un an; cea de a doua zonă se orientează către contexte a căror semnificație nominalizează starea momentului sau al unui interval de timp trăit efectiv („vremuri bune“; „vremuri rele“), precum și situația meteorologică a momentului despre care se discută; cu toate acestea, ultimele două conotații semantice acroșează și semnificații care țin de noțiuni precum *soartă, destin, ursită*, aspect pe care dicționarele nu îl pun suficient în lumină; astfel, după cum este vremea la nașterea copilului, tot așa va fi și viața lui - Teleorman; la fel, se crede că starea vremii în timpul nunții dă seama de cum va evolua căsnicia celor doi tineri - Teleorman;Iași (**2.**GOROVEI,p.231;**1.**CHIVU,p.245). Operând permanent cu opoziții, în mentalitatea tradițională se evidențiază și o *Vreme de Apoi*, numită și *Sfârșitul Lumii* sau *Coada Veacului*; semnele prevestitoare ale acestui moment sunt de ordin social și moral: procese între părinți și copii, incesturi, căsătorii între parteneri de vârste foarte diferite, un accentuat spor al populației, invenții tehnice și, în general, o evoluție tehnologică pusă pe seama forțelor diavolești, apariția unei realități nefirești (râuri care curg la deal), frecvența mare a războaielor, foamete cuprinzătoare a multor populații, cutremure; sub influență biblică, se crede că *Vremea de Apoi* este concomitentă cu apariția lui Antichrist (care însă va domni doar trei ani), numit, în Moldova, și Antihârț; venirea lui va fi anunțată de un vânt distrugător, sau de o ploaie de foc, a cărui flacără se crede că ar proveni din sângele lui Sântilie (Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul - prăznuit la 20 iulie), ucis de Antichrist; sau ar avea sorgintea în căldarea Lunii, umplută cu sângele lui Abel; drept urmare, pământul se va topi, munții vor curge precum rășina, iar ploaia și vântul vor purifica totul; după acest șir de dezastre și după *Judecata de Apoi*, lumea se va regenera în urma unui nou potop (de data asta având rol purificator), care va readuce pământul la starea lui primordială, cu o altă vegetație, dar populat de oameni mai mici, lipsiți de necesitatea de a munci și a se hrăni, adică un fel de îngeri; în cântecele bătrânești și în colindele românești, se păstrează aceeași imagine escatologică, dar cu o structură compusă din doar două-trei elemente (**2.**KERNBACH,p.198). Uneori, *Vremea de Apoi* ne este înfățișată în tablouri idilice, precum ar fi bunăoară prezența morilor și a cârciumilor pe la toate vadurile și răspântiile - Neamț; sau faptul că se vor face arături și împrejurul satelor - Suceava; oamenii trăitori atunci vor avea dimensiuni așa de mărunte, încât 12 astfel de indivizi vor fi necesari pentru rostogolirea unui ou de găină - Iași (**2.**GOROVEI, p.270).

VULPE (*Vulpes vulpes* - DLRM,p.943)
Se spune că Dumnezeu *„îi dădu vulpii vicleșugul, iar omului meșteșugul”*; această antiteză dintre „vicleșug” și „meșteșug” sintetizează esența profilului folcloric al vulpii; animalul *„roșcovan și codat”* reprezintă perfidia deplină, perfidia în stare nativă, ca produs al instinctului și al luptei oarbe pentru supraviețuire; la Păcală, vicleșugul este un joc subtil, pe când la vulpe viclenia reprezintă un mod biologic de a fi, o reacție necesară pentru salvarea vieții sau pentru dobândirea hranei; în folclorul românesc, întâlnirea cu vulpea funcționează ca un semn rău: *„când îți ies înainte vulpe sau iepuri, este bine să te întorci înapoi, că nu-ți merge deloc bine; vulpea și iepurii sunt animale sărăntoace”*, în consecință au atribute malefice; dar, în restul culturii populare, nu

există nici legende, nici povestiri, nici practici magice în care vulpea să fie o prezență activă, dotată cu atribute malefice; de asemenea, nu sunt atestări conform cărora dracul, pricolicii, strigoii, alte făpturi infernale să ia chipul vulpii; ea nu este invocată nici în blesteme, nici în descântece și nu este folosită în magie ori în jocurile și riturile cu măști; atributele benefice sunt și ele puține la număr, vulpea figurând ca animal psihopomp în unele bocete și ca sfătuitor și ghid al eroului în basmul fantastic; figura ei domină atât cantitativ, prin frecvență, cât și calitativ, prin varietatea întâmplărilor și semnificația lor, în basmul despre animale; în unele bocete, ea se substituie lupului, ivindu-se la vămile lumii de dincolo; în cântecul „Zorile”, sufletul călător este sfătuit să nu se teamă de vulpe, ci să „o prindă drept soră”; funcția psihopompă se transformă, la trecerea din contextul ritului funerar în spațiul altor forme de cultură, în aceea de animal-ghid sau adjuvant; în basmul fantastic, vulpea figurează printre „câinii” eroului: pentru că le înțelege păsul și le cruță, pe ele sau pe puii lor, acesta primește de la animalele recunoscătoare câte un pui de iepure, de vulpe, de lup și de urs, având deci patru „cățeluși”, ultimul termen exprimând fidelitatea ajutoarelor, însoțitori care îl vor sfătui mereu, îl vor apăra și îl vor sprijini în aventurile sale; cele patru animale ajutătoare sunt reprezentări funerare, pentru că, în „Cântecul Zorilor”, ursul, lupul și vulpea conduc mortul pe căile întortocheate din tărâmul celălalt, iar iepurele este și el o ființă infernală, care poartă sufletul celui decedat, dacă îl urmează către lumea de dincolo (COMAN, I,p.138-142). Îi va merge bine celui care îi iese în cale o vulpe - Suceava; când o femeie gravidă se sperie de ceva și este gata să piardă sarcina, se afumă cu nări de vulpe - Moldova; cine își pierde auzul este bine să-și pună în urechi, pentru câtva timp, genele unui vulpoi - Suceava (**2.**GOROVEI,p.191;242;279).

VULTUR

Simbolizează soarele în momentul răsăririi lui; sau este personificarea vederii pătrunzătoare a acestei păsări de cer înalt, fiind precum raza care răsare mai întâi și atinge turmele, cirezile, casele și oamenii; de regulă, culoarea care îl însoțește este cea a aurului (BUHOCIU,p.124). Despre el se spune că este *„împăratul păsărilor”*; credințele populare susțin că vulturul este nemuritor, pentru că, o dată la 30 de ani, merge la fântâna lui Iordan, se scaldă acolo și întinerește; pentru că înfruntă puterea morții și se bucură de o viață veșnică, vulturul poate fi un simbol al sufletului, al eternității acestuia; în această ipostază îl întâlnim frecvent pe monumentele funerare din Dacia și chiar în străvechea artă traco-getică; vulturii s-au ivit în această lume în urma unor întâmplări legate de o trecere de la un tărâm la altul; astfel, ei se trag dintr-o fată de împărat, care a fost răpită și dusă în altă lume, unde, bând apa dintr-un izvor fermecat, s-a transformat în vultur; sau ei provin din împăratul și împărăteasa care au plecat să-și caute feciorul dispărut; o altă legendă spune că doi copii sunt părăsiți în pădure, unde întâlnesc o „vulturoaie”, care se rătăcise în lumea aceasta și nu găsea drumul spre cea de dincolo; copiii o hrănesc și, drept răsplată, ea îi scoate din pădure și îi duce la „lumea cu oameni”; copiii devin împărat și împărăteasă, iar din puii vulturoaiei din celălalt tărâm se naște neamul vulturilor de pe această lume; este pasăre mesager sau călăuză, cu acest rol apărând în basme și în balade, unde cel mai adesea este o apariție de rău augur; el este trimis de voinic să ducă mamei sau iubitei sale mâna cu inelul său, ca semn al pierzaniei; sau este trimis să găsească iubita voinicului și să i-o aducă; în unele basme, vulturul apare însă ca o ființă năzdrăvană, venită de pe tărâmul celălalt; este un fel de auxiliar al eroului pe care îl ajută, îl sfătuiește sau îl înlocuiește la îndeplinirea unor sarcini; frecvent, voinicul este scos în lumea de sus de pajura recunoscătoare, pentru că i-a salvat puii de atacul unui șarpe; descântecele preiau atributele de pasăre-călătoare, utilizând vulturul ca un adjuvant al celui care rostește textul, fiind chemat să ia răul, boala de la cel descântat și să le ducă la acela care le-a trimis; apare și în colinde, într-o ipostază derivată tot din funcția lui de pasăre-mesager, accentul căzând însă pe pana de vultur, care este un dar prețios, vulturul fiind junele „ca un vultur”, iar gazda, fetele și alți juni sunt beneficiarii obiectului fermecat; într-o povestire se spune că vulturul este metamorfoza unui băiat lacom; acesta nu a avut răbdare să aștepte până ce mama lui coace pâinea și a mâncat aluatul

crud; de aceea a fost blestemat să se prefacă într-o pasăre hulpavă și să umble numai prin locuri pustii (COMAN,II,p.84-87). Când vulturii zboară lin este semn că se schimbă vremea - Galați;Tulcea (**2.**GOROVEI, p.264;270).

Z

ZADIE v. FUSTĂ

ZAHĂR

Se crede că este bine ca mireasa, în timp ce merge la cununie, să-și pună în sân o mică oglindă și o bucată de zahăr și apoi să pună zahărul acela în bucatele ce le va mânca soacra ei, pentru ca nora cea tânără să fie văzută bine în noua casă - Bucovina; (**2.**GOROVEI,p.70). În cadrul practicilor de sondare a viitorului pe care le fac fetele în ziua Anului Nou, indicarea vasului sub care se află zahăr înseamnă că viața tinerei va fi dulce (**2.**MARIAN,I,p.67). Serie simbolică: *oglindă-zahăr*.

ZĂPADĂ

Este bine ca, în ziua în care a nins prima oară în acea toamnă sau iarnă, în aceeași zi a săptămânii să se semene dovleci primăvara și atunci se vor face nesperat de mulți - Iași; se spune că zăpada, căzută primăvara, este a mieilor și a păsărilor - Suceava; sau numai a mieilor - Muntenia; se crede că este bine să se strângă puțină zăpadă, din cea care cade prima în primăvară, să se topească și cu apa rezultată să fie stropite răsadurile, ca să nu facă purici - Suceava (**2.**GOROVEI,p.25;175; 179; 209;NOTE,Antonescu). Când ninge primăvara târziu, după câteva zile însorite, uneori chiar după Paște, se spune că aceea este *Zăpada Mieilor*; în partea de sud a Transilvaniei, se crede că neaua respectivă ar fi stropii de lapte care se preling de la boturile mieilor din cer când ei sug, iar mieii ar aparține *Ciobanului cu Oile și Câinii*, constelație care se ivește pe bolta cerească în *Noaptea Oilor*, adică în noaptea din ajunul prăznuirii Sfântului Gheorghe (23 aprilie), dând semnalul de pornire a turmelor spre pășunile montane; în Moldova, se crede că fulgii târzii de omăt sunt scamele de lână din fuiorul Maicii Domnului, care îi pregătește lui Iisus veșmintele împărătești pentru Înălțare; în Oltenia și în Teleorman, această ultimă zăpadă ar reprezenta lacrimile Maicii Îndurerate sau ale îngerilor pentru suferințele pe care Mântuitorul le suportă în Săptămâna Patimilor; în unele sate transilvănene, se spune că ar fi fulgii din pernele pe care Maica Precista le-ar pregăti pentru odihna Fiului Ei în Palatul Ceresc; în alte sate, se spune că ar fi făina care se cerne în Rai pentru pasca și cozonacii preparați pentru Paște; în Valea Ialomiței, acești fulgi ar proveni din petalele florilor care se scutură prin livezile Raiului, sau din pulberea de pe aripile fluturilor care zboară prin grădinile cerului; în Vrancea, fulgii târzii de zăpadă ar fi cocardele fetelor moarte necununate, pe care le aruncă pe pământ pentru a-și ademeni mirii; în satele din Câmpia Bărăganului, fulgii sunt zalele îngerilor-ostași, conduși de către Arhanghelul Mihail în timpul războiului cu dracii; alți săteni afirmă însă că ar fi zalele ielelor; în multe ținuturi, Zăpada Mieilor este considerată mai sfântă și mai bună de leac decât agheasma și, din acest motiv, este strânsă în ulcioare noi pentru vindecarea diferitelor boli; fetele se spală cu apa provenită din topirea acestei zăpezi, ca să aibă părul lucios și pielea albă, sau pun în ea și urzici, spălându-se apoi cu această apă pentru a fi frumoase și drăgăstoase peste an (PRESA). Cine se visează ca fiind pe timp de iarnă cu zăpadă multă înseamnă că va avea un an roditor, dar cine visează că ninge are semn că, așa cum a câștigat, așa va risipi - Suceava (NOTE,Băncescu). v. APĂ.

ZÂNĂ

Termen generic prin care, în mentalitatea tradițională, sunt denumite creaturile feminine închipuite, fiind concepute cu o siluetă serafică, imponderabilă, înveșmântate mai totdeauna în voaluri albe, apărând mai ales noaptea și dansând în cerc; în cele mai dese cazuri sunt binevoitoare, dar pot avea și accente de răutate atunci când nu sunt ascultate sau nu li se respectă cu sfințenie regulile de viață; poporul le numește *zâne, crăiese, iele, rusalii, șoimane, vântoase* etc.; sunt în număr de șapte sau nouă, au fire răzbunătoare și pedepsesc pe cei care lucrează în zilele de Rusalii sau în joile dintre Strodul Rusaliilor și Duminica Mare (Rusaliile); se crede că,

pentru a-i speria pe oameni, ele iau chip de cal, de unde și denumirea bolii „luatul din căluș”, calul fiind considerat, printre altele, și demonul sănătății; protectoare ale lacurilor limpezi, ale florilor și pomilor, zânele sunt înfățișate, de regulă, ca niște femei frumoase, cu puteri supranaturale; sunt descrise ca având o fire bună, îngăduitoare, dar, la nevoie, pot pedepsi cu asprime pe cei care le încalcă interdicțiile sau care nu le iau în serios și le ironizează - Maramureș (PRESA).
Zâna (Crăiasa) Zăpezilor. O legendă din Ialomița povestește că, la începuturile lumii, când nu exista iarnă, ci numai o vară continuă, cu pomi roditori și câmpii veșnic verzi, zânele erau binevoitoare cu oamenii, mai ales cu copiii și chiar își aveau case prin sate, unde locuiau uneori; această armonie a durat până când un tânăr străjer, care fusese pus să păzească temnița în care erau închise duhurile rele, s-a adăpostit de ploaie într-o colibă de lemn, printre încheieturile căreia creștea planta numită *somnoroasă*; ploaia a trecut repede, dar tânărul a dormit o săptămână întreagă, timp în care duhurile cele rele au scăpat, fugind prin pădurile întunecate, prin scorburile copacilor, prin smârcuri și prăpăstii, prin cimitire și prin tot felul de ascunzișuri ale pământului; ca să nu poată fi urmărite, cea mai rea dintre aceste creaturi l-a prefăcut pe tânăr în Copacul Dalb, adică în mesteacăn; logodnica flăcăului, care era fată de împărat, l-a așteptat pe tânăr și l-a jelit până i s-au albit cosițele; cuprinse de duioșie, zânele au trecut fata în rândul lor și au dăruit-o cu aripi, dar, pentru că apucase să se îmbrace în mireasă, același veșmânt îl poartă și astăzi; ea este Zâna sau Crăiasa Zăpezilor și locuiește într-un palat de cleștar și pietre prețioase, așezat deasupra norilor; la acest palat sosesc toți flăcăii și fetele care au murit nenuntiți; toate aceste duhuri nevinovate încep, din noaptea Sfântului Andrei (spre 30 noiembrie), un dans care ține până la venirea primăverii, în timpul mișcărilor unduitoare din aripile lor desprinzându-se fulgi care se aștern pe pământ sub formă de zăpadă; în curtea palatului se află și uriașa Biserică de Gheață, unde se fac slujbe și se înalță rugăciuni pentru ca Dumnezeu să aducă pacea veșnică pe Pământ; se spune că, dintre toate zânele, numai Crăiasa Zăpezilor coboară din când în când pe pământ ca să-și caute mirele printre copacii cei dalbi (PRESA).

ZBOR (A ZBURA)
Dacă se visează cineva zburând înseamnă că popularitatea și onoarea lui vor atinge cote mai ridicate - Moldova (**2.**GOROVEI,p.254).

ZBURĂTOR
Se crede că Zburătorul trăiește în scorburile copacilor bătrâni din lunci sau poiene; el este foarte gras, pentru că se hrănește numai din trupurile atâtor îndrăgostiți, dar se poate schimba și micșora, încât să încapă în scorbură, sau să se transforme într-un șarpe subțire, sau într-un june zvelt și frumos; dacă cineva știe scorbura în care se ascunde zmeul care îl chinuiește noaptea, poate să scape de el dând foc ziua scorburii, dar, îndată ce a dat foc, să fugă, fără să se uite înapoi, fiindcă zmeul, văzând că arde, îl strigă pe nume și, în caz că omul se întoarce, atunci Zburătorul îl schilodește sau îl omoară; dacă însă este destul de tare și nu se întoarce, zmeul plesnește de necaz și moare, arzând cu scorbură cu tot (OLINESCU,p.295-296). Este un spirit răufăcător, care coboară noaptea în casele oamenilor și chinuiește fetele și nevestele (**3.**GOROVEI,p.499). Cunoscut în popor și sub denumirile de *zmeu, lipitură, lipici, ceasul-rău, crasnic,* el este un strigoi, o fantomă care nu vine din lumea oamenilor, unde viețuiește dragostea adevărată, ci dintr-o realitate unde dorul este prefăcut în tristețe și cântec; Zburătorul este reprezentant al haosului și al morții, care numai în momentul scurtcircuitării voinței și intelectului, sub presiunea instinctelor erotice incontestabile, poate fi luat drept ființa iubită și dorită; este o ipostază a *balaurilor*, adică a pericolelor ce stau în calea pelerinilor dragostei; demon al Erosului neîmblânzit, Zburătorul apare când echilibrul instabil dintre dorință și reținere, dintre voință și instinct e încălcat de invazia inconștientului, dominat de pulsațiile biologice primare; ca și alți reprezentanți ai lumii de dincolo (moroii, strigoii, știmele, ielele etc.), Zburătorul pătrunde în hotarele cosmosului uman numai dacă

se formează o breșă în structura personalității; ca orice demon, el preferă să se transfigureze în chip uman; deși împrumută chipul ființei iubite, el rămâne un strigoi, căci tot ceea ce îl caracterizează ține de *ne-viață* și *ne-moarte*; poate apare, cum se spune în popor, în *„forma unui sul de foc lung,, având cap de om"*; acționează numai noaptea și intră în casă prin horn; dezlănțuirile sale erotice țin de pură animalitate: mușcă, lasă vânătăi, chinuiește, chiar omoară; Zburătorul se asociază cu moartea, deoarece poporul crede că fata, care a suportat agresivitatea erotică a *Lipiturii*, se îmbolnăvește și moare; chiar și atunci când acest lucru nu se întâmplă, dragostea acelui spirit erotic nu poartă în ea germenele vieții, ci pe cel al morții; Zburătorul chinuiește toată noaptea femeia sau fata care are lipitură, căci simte pe corp ca o mare greutate, mușcături, ciupeli, gâdilături; femeia măritată naște copil mort; medicina magică folosește, pentru izgonirea lui din corpul fetei, puterea catartică a cuvântului; descântecele de Zburător nu diferă stilistic și compozițional de cele folosite împotriva bolilor de tot felul, care sunt exorcizate din organismul uman și trimise în lumea neființei și dezordinii; se crede că se poate scăpa de Zburătorul, care a apărut cuiva în vis, dacă acesta își povestește visul altcuiva; sau se poartă *baier de zmeu*, un brâu din viță sălbatică, care trebuie să stea 40 de zile, prins la jugul a doi boi *„frați dintr-o mamă"*; baierul de zmeu nu este altceva decât *brâul feciorilor*, simbol vestimentar al castității feminine (EVSEEV,p.147-149). Zburătorul este un spirit rău, ca un zmeu, care intră noaptea în casele oamenilor, pe coș sau pe horn, sub formă de șarpe, cu aparență de flacără, și care chinuiește noaptea femeia sau fata, care au *lipitură*, adică pe aceea care se scoală dimineața vlăguită, zdrobită de oboseală și cu vinețele pe corp; dacă a fost vizitată de Zburător și are lipitură, cheamă într-o zi de marți sau de vineri pe moașă sau o altă babă știutoare, ca să o descânte și să o vindece, cu apă neîncepută în care se pun nouă feluri de plante: *avrămească, cristinească, leușteanu, odoleanu, mătrăgună, sânge de nouă frați, iarba ciutei, mama pădurii,* înșiruite consecutiv în textul descântecului, cu mențiunea că enumerarea cuprinde numai opt denumiri de buruieni de leac; după ce se amestecă aceste plante (culese în luna mai, din pădure) în apă neîncepută, se pune căldarea pe foc și fierbe și, cam pe timpul când *„se sparge târgul"* (în București, *oborul*), bolnava se scaldă, într-o albie, în această apă; după ce se scaldă, moașa sau altcineva care o asistă pe femeie ia apa într-o oală nouă și o aruncă la răspântii, în trei zile consecutive, pronunțând textul descântecului fără enumerarea denumirilor plantelor; se mai fac și *hapuri*, combinând: *tămâie, smirnă*, *mir mare, târnoseală, praf de foi sfințite*, care se pun la icoane pe timpul cât o femeie este însărcinată - Muntenia (**3**.MARIAN, I.p.46;II,p.21-22).

ZER

Găinilor să nu li se dea să bea din zer, fiindcă laptele vacii din gospodărie va deveni apos - Iași (**2.**GOROVEI,p.221).

ZESTRE

În înțelesul de totalitate a bunurilor (mobile și imobile) pe care le primește o fată când se mărită; se crede că, dacă părinții nu respectă întocmai promisiunile făcute cu ocazia logodnei, le va merge rău și lor, și tinerei perechi - Tecuci; când, din întâmplare, se răstoarnă în casă lucrurile pregătite ca zestre pentru fată este semn de măritiș apropiat - Iași;Suceava (**2.**GOROVEI,p.123;271).

ZI

În timpul celor 24 de ore câte are o zi, există șase momente importante: dimineață, prânz, amiază, vecernie, seară și miezul-nopții; dimineața este după ce răsare soarele, prânzul este pe la ora 8, amiaza este pe la ora 12, vecernia este pe la ora 4 după amiază, seara este pe la ora 19-20, iar miezul-nopții este la ora 24; acestea se subîmpart în: când cocoșii cântă, i se spune acestui moment *dinspre ziuă*, când se desprinde lumina de întuneric atunci *mijește*, când se arată roșeață pe cer atunci este *răsăritul*, iar după aceea este *dimineață*; când întunericul începe să țească în

lumina crepusculară atunci este *seară*; apoi urmează un moment căruia i se spune *pre-nnoptat* și mai apoi *noaptea*, care este în continuă creștere până la *miezul-nopții*; în vorbirea populară, se păstrează *zi* sau *zile albe*, adică zi sau zile bune, în contrast cu *zile negre*, înțelese ca zile cu necazuri și suferințe, precum în versul *„Am trăit tot zile negre”* (PRESA). Ciobanii maramureșeni, la stână, obișnuiesc să se scoale la 3 dimineața, întotdeauna înainte de răsăritul soarelui, pentru a avea putere, spun ei, asupra zilei și nu ziua asupra lor (BOGDAN,p.109). De-a lungul unui ciclu de 365 de zile (366 în anii bisecți), există patru zile unice, echinocțiile de primăvară și de toamnă și solstițiile de vară și de iarnă, ale căror răsărituri și asfințituri de soare sunt considerate momente critice pentru călătoria aparentă a astrului în jurul Pământului; punctele de unde apare și dispare Soarele de pe cer la echinocții și solstiții sunt repere nu numai pentru aprecierea timpului diurn, ci și pentru calculul timpului anual și sezonal, motiv pentru care aceste zile se celebrează pretutindeni cu mare fast; în Țara Moților, împărțirea zilei cuprinde următoarele momente: *zoritul de ziuă* sau *revărsatul de ziuă*, adică răsăritul soarelui; *soarele de o suliță de deal* sau *la prânzuț*; *prânzul bun* sau *amiază*; *la cina mică*; *sfințitul soarelui* sau *amurgul serii* (când se luptă ziua cu noaptea) sau *la întunecat*; *cina* (vara, între orele 20 și 21) și *cina bună* (între orele 21 și 22); *miezul-nopții* sau *primul cântat al cocoșilor*; apoi *al doilea cântat al cocoșilor*; timpul diurn este antropomorfizat, pentru că se crede că zilele au fost oameni care mergeau pe pământ, dar acum nu mai umblă, fiindcă oamenii sunt păcătoși; zilele se împart în bărbați (lunea, marțea și joia) și femei (miercurea, vinerea, sâmbăta și duminica); adesea, zilele devin reprezentări divine, Sfânta Vineri, Sfânta Duminică, sau primesc un sfânt-patron (Sântilie sau Sântion pentru marți, Maica Precesta pentru miercuri, Sfântul Nicolae pentru joi și Sfântul Lazăr pentru sâmbătă; legende de pe Valea Jiului mai vorbesc și de Ion și Ileana, frați gemeni, care sunt fiii Zânei Ziua și care li se prevestește de către Zâna Muntelui că ei vor întemeia un neam care va dăinui veșnic la *poalele* Parângului (**12.**GHINOIU,p.6;45-47;PRESA). În Bucovina, momentele zilei sunt următoarele: *răsăritul soarelui, răsărirea* sau *soare răsare*, adică timpul când răsare soarele; în general, răstimpul de la răsăritul soarelui și până la amiază sau răstimpul înainte de amiază se numește dimineață, iar aceasta se împarte în dis-dimineață și dimineață; de la amiază sau după ce a trecut de amiază și până ce sfințește soarele sau până la soare apune se numește după-amiază; când soarele este drept la amiază, adică la ora 12, se spune că este *crucea-amiezii*; este ora la care nu se vede umbra omului care stă în picioare; momentul răsăritului de soare are mai multe denumiri: *revărsatul zorilor, zori, în zori, pe la zori, în zori de zi* sau *în zori de ziuă, revărsatul zilei, se zorește* sau *se zărește de ziuă, când se mijește de zi, se revarsă ziua*; *în faptul zilei, la ziuă, nemijlocit după ce a răsărit soarele și s-a făcut ziuă* sau *când soarele e de o suliță de deal*; *prânz mic, prânzuț, prânzișor, când soarele e de trei sulițe*, adică pe la ora 8-9; *amproor, împror, împrour, năprăor, năproor*, pe la ora 9-10; *prânz mare,* timpul dejunului sau al *ospățului înainte de amiază*; *prânz bun*, uneori *amiază-zi*, când este ora 12; *cina mică*, adică pe la ora 16; *cina* sau timpul *ospățului de seară*, adică vara pe la ora 20-21, *cina bună* pe la ora 21-22 și *cina mare* pe la ora 22-23; cuvintele *prool, proor, prour, amproor, înprour, năprăor* și *năproor* înseamnă: **1.** o parte a zilei și anume înainte de amiază, când pământul este acoperit de rouă; până la ora 8 dimineața se spune *până la împror* în Banat; până la ora 9 se spune *năprăor*; la ora 12, ciobanii din Mehedinți spun *năprorât*; **2.** ajunul zilei de 23 aprilie când este prăznuit Sfântul Gheorghe, când se poate găsi „iarba fiarelor”, zi pe care poporul o numește, în Galați și Bacău, *înprour* sau *proor*, adică ziua de 22 aprilie, când Sfântul Gheorghe pornește călare pentru a străbate toți codrii, fânețele și toată verdeața câmpului; tot în această zi de 22 aprilie, se crede că există femei care, prin vrăji și descântece, iau mana vacilor; **3.** *rourare, udare*, de unde apoi și derivatele *împroorat, împrăurat, împrourat* și *năprorât*, precum și verbele *împrăura, împreora* și *împroora*, care înseamnă a se roura și a roura pe cineva sau a uda pe cineva, a se uda la Sângeorz; în Țara Hațegului, la Sângeorz, oamenii se udă cu apă, zicându-se că *se împreoră* sau *se împrooră*; **4.** cu acest cuvânt este denumită și un gen de stropitoare, folosită la udatul grădinilor (**2.**MARIAN,I,p.80;307). Unele descântece se fac numai în

zile de post, adică luni, miercuri și vineri, la sfârșitul lunii, cum ar fi descântecele *„de pocitură”*; în unele părți, se descântă în cele trei zile de post, dar numai dimineața; *„de bube dulci”* se descântă miercurea și vinerea, pe nespălate; *„de răul copiilor”* se descântă lunea, până a nu răsări soarele; descântecul *„de pază”* se face totdeauna marțea; sâmbăta, la asfințit de soare, se descântă pentru moroi; bătrânele spun că este păcat să se descânte de sărbători și în Săptămâna Patimilor; în schimb, descântecul de deochi la copii se face în orice zi și la orice oră, pentru că un copil nu poate fi lăsat să sufere urmările deochiului până va sosi vremea prielnică de descântat; farmecele se fac înainte de revărsatul zorilor, când toate spiritele necurate au dispărut de pe fața pământului și când natura este mai plăcută și mai atrăgătoare; descântecele și desfacerile se fac oricând, de când se face ziuă și până se înnoptează; vrăjile se fac de cum începe a se însera și până la miezul-nopții, adică atunci când toată natura se află în cea mai mare liniște și când doar spiritele rele umblă pentru a face rău (**3.**GOROVEI,p.122-123;133-134). Este bine să se însemne în ce zi a săptămânii a căzut prima zăpadă și tot în acea zi să se iasă la semănat în primăvară, ca să fie rod bogat - Muntenia; este bine ca hainele noi să înceapă a fi purtate într-o zi de post (miercuri, vineri) - Galați; unei vite i se pune, în mod obișnuit, numele zilei în care a fost fătată, ca să fie sănătoasă și să trăiască - Muntenia; este mai bine când omul moare noaptea, pentru că ziua ciripitul păsărilor nu-l lasă să se odihnească - Suceava; dacă o fată visează zile frumoase, cu soare, este semn că se va mărita curând - Suceava; când plouă în zilele unor mari sărbători este semn că anul va fi roditor - Argeș (**2.**GOROVEI,p.112; 114;207;232;257;259).

Miezul-zilei; Miază-zi. În înțelesul de punct cardinal (sud), simbolizează lumină, căldură, vară, puterea vieții; la mijlocul distanței dintre Răsărit și Apus, dintre punctele care indică intrarea și ieșirea soarelui din microcosmosul diurn, se situează *Puterea zilei* sau *Miezul-zilei* (**12.**GHINOIU, p.5). Se crede că înmormântările trebuie făcute la amiază, ca sufletul mortului să aibă destulă lumină în timpul călătoriei lui spre Rai - Suceava; se crede că atunci când cerul este senin spre miază-zi va fi vreme frumoasă - Suceava; iarna, de va sufla vântul dinspre sud, vremea se va înmoina și zăpezile se vor topi - Iași (**2.**GOROVEI,p.224;263-264). Sau, mai bine spus, *amiază*; este punctul zilei cel mai încărcat de demoni, din cauza lipsei umbrei și a vântului și are origine stihială; această axă, adică miezul-nopții - amiază, este un fel de hău, unde domnește *lucrul-slab*, compus din demoni ce sug puterile creatoare, soarele, ca element dominant al stihiei focului și al luminii, trebuind să-l depășească, fiindcă forțele slabe, cum ar fi *„Fata sălbatică”* și Balaurul din cântul lui „Iorgovan”, pot secătui lumea și să o lase uscată, pustie; dar, pentru oamenii care trăiesc în natură, plopul și teiul sunt copacii ale căror frunze sunt permanent în mișcare, chiar și pe un timp calm, cum este în luna august, or tocmai mișcarea, „fiorii” frunzelor, învinge tendința spre imobilitate a puterilor slabe, după cum magia verbului, în descântece, poate transforma maladia în sănătate - Țara Oltului (BUHOCIU,p.27-28). În Țara Hațegului, se crede că un copil care se naște după amiaza, până spre miezul-nopții, nu va trăi mult; dacă pruncul plânge mereu, atunci seara trebuie să i se descânte de „Muma-Pădurii”, ca să-i treacă (CLOPOTIVA,p.408).

Zilele Babelor sau *Babele* nu încep în toate ținuturile la 1 martie, ci fie înainte de această dată, fie după; unde zilele Babei Dochia sunt în număr de douăsprezece, mai ales în părțile Moldovei, se spune că, dacă acestea cad înainte de 1 martie, primăvara va fi bună și oamenii pot ieși cu plugul în brazdă și pot semăna mai devreme; dacă însă cade după data de 1 martie, vremea va fi urâtă, iar agricultorii vor ieși mai târziu în câmp; în unii ani, deși Babele încep în ziua Dochiei (1 martie), nu durează numai douăsprezece zile, ci trec peste acest număr, uneori până în aprilie, zilele în plus numindu-se *Zile Împrumutate* sau *Împrumutări*; prima împrumutată este *Ziua Sturzului*, a doua este *Ziua Mierlei*, a treia este *Ziua Cocostârcului*, a patra este *Ziua Ciocârliei*, a cincia este *Ziua Cucului*, a șasea este *Ziua Rândunicii*; ultima dintre aceste zile, dar fără să se precizeze a câta, se numește *Omătul, Țurțurii* sau *Ziua Mieilor*; este evident că denumirile de mai sus sugerează reîntoarcerea păsărilor migratoare și vremea fătării mieilor (PRESA). Fiecare om își alege o zi dintre cele 12 ale Babei Dochia (1 martie) și, dacă în acea zi vremea este frumoasă, este semn că viața

acelui om va fi ușoară și norocoasă în acel an - Muntenia;Iași; la 1 martie, rudele și prietenii își aleg o zi dintre cele nouă consecutive, numite generic *babe*, și, cum va fi acea zi (senină, noroasă, ploioasă, friguroasă etc.), așa va fi tot anul și sufletul celui care și-a ursit ziua respectivă - Muntenia; Ilfov (**2.**GOROVEI,p.119;151; NOTE,Antonescu).

ZID v. PERETE

ZMEU

Este cea mai rea întruchipare fantastică: stă ascuns în scorburi de nuc sau de alun, pentru că a fost blestemat de Dumnezeu să nu vadă lumina soarelui; iese din acele lăcașuri numai seara, în amurg, și zboară în lume pentru a face oamenilor numai necazuri; trupul lui este acoperit cu solzi, ca la pești, de culoare albă, și care nu ard niciodată în foc - Banat (**2.**GOROVEI,p.271). Zmeii sunt un fel de oameni cu unul până la douăsprezece capete care locuiesc în construcții frumoase, ridicate în vârful munților, în cer sau în pustiuri, unde nu pot ajunge pământenii, ci doar vitejii din basme; umblă călare pe animale sălbatice sau pe cai fabuloși, având câte douăsprezece inimi; arma lor cea mai des întâlnită este buzduganul, iar pasiunea lor cea mai mare este de a răpi tinerele fete și a le duce la casele lor, unde sunt urmăriți de Feți-Frumoși, care îi înving și le iau prada înapoi; fetele de zmei sunt frumoase, fermecătoare și drăgăstoase; în schimb, zmeoaicele bătrâne sunt urâte, rele și caută să atragă vitejii cu farmecele și vrăjile lor, dar sunt și ele învinse în cele din urmă; se mai crede că zmeii care locuiesc în cer, atunci când vor să fure câte o fată, coboară odată cu norii pe pământ (**1.**MARIAN,p.115). Zmeul, balaurul, dulful de mare, întruchipări prezente în epica populară, reprezintă simboluri ale unor fenomene ostile, care finalmente sunt învinse în urma unor întâmplări date ca fiind reale (URSACHE,p.222).

ZORI

În cadrul ritualului de înmormântare, atât timp cât mortul stă acasă, în fiecare dimineață, un grup de femei cântă afară prima parte a cântecului „Zorile” (*Ziorile*), care descrie ceremonia de înmormântare reală; apoi femeile intră în casă, se așează lângă sicriu și se adresează mortului, cântându-i sub formă de sfaturi pentru marea călătorie până în lumea cealaltă, când se va integra în neamul celor morți; „Zorile” păstrează în folclorul românesc, sub formă de cântec, mitul marii treceri; prin fidelitatea descrierii, cântecul este aproape un document etnografic; în prima parte, sunt prezentate mâncărurile care se pregătesc mortului sub formă de pomană; turtița de ceară din partea a doua este *toiagul* menit să lumineze calea mortului pe lumea cealaltă; valul de peșchire și de pânză care acoperă sicriul și se întinde peste drum, la „poduri”, apoi se dă de pomană; pentru marea călătorie a dalbului de pribeag, se pregătește un car cu boi; lumea spre care călătorește sufletul este, în această reprezentare populară, o altă țară, în care nu este dor, durere în sens etimologic, dar nici milă; este o lume dezumanizată, care are la bază înțelepciunea populară tradițională (**4.**POP,p.165-166).

BIBLIOGRAFIE

• • • **CLOPOTIVA, un sat din Hațeg. Monografie sociologică întocmită de echipa regală studențească,** 1935, sub conducerea lui Ion Conea, vol. II**,** Institutul de Științe Sociale al României, f. a.
• • • **DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE MODERNE**, Editura Academiei, București, 1958.
• • • NEREJ - un village d'une région archaïque (Les manifestations spirituelles), vol. II, Institut de Sciences Sociales de Roumanie, București, 1939.
ADAM NICOLAE, **Privire sistemică asupra obiceiului „Uspățul călușerilor"**, în „Miorița", nr. 1/1994.
ADĂSCĂLIȚEI VASILE, **Istoria unui obicei - Plugușorul**, Editura Junimea, Iași, 1987.
ALTERESCU ELENA, **Batistele de nuntă românești din colecția Muzeului Satului și de Artă Populară**, în „Muzeul Satului și de Artă Populară", nr. 5-6, București, 1985.
AMZULESCU I. AL. , **Sărindarul de obște din Desa-Dolj,** în „Suflet oltenesc-Revistă de etnografie și folclor a Asociației Etnografilor și Folcloriștilor Olteni", nr. 2, Craiova, 1994.
1. ANTONESCU ROMULUS, **Borlova-cadrul istorico-geografic, tipologia așezării**, în „Studii și cercetări-Muzeul Satului", București, 1971.
2. ANTONESCU ROMULUS, **Elemente permanente ale ceremonialului de nuntă la români,** în „Comunicări științifice pe teme folclorice", Baia Mare, 1973.
3. ANTONESCU ROMULUS, **Înmormântarea și obiceiurile ei în satul Borlova,** în „Studii și cercetări-Muzeul Satului", București, 1971.
4. ANTONESCU ROMULUS, **Morfologia măștilor populare și funcția lor ceremonială,** în „Marmația", nr. 5-6, Muzeul județean Maramureș, Baia Mare, 1981.
5. ANTONESCU ROMULUS, **Obiceiuri legate de naștere la Borlova,** în Studii și cercetări-Muzeul Satului, București, 1971.
6. ANTONESCU ROMULUS, **Simbolica grâului**, în „Miorița-revistă de etnografie și folclor", nr. 1, Deva, 1994.
7. ANTONESCU ROMULUS, **Simbolica locuinței țărănești**, în „Miorița-revistă de etnografie și folclor", nr. 2, Deva, 1994.
8. ANTONESCU ROMULUS, **Universul simbolic al spiritualității tradiționale românești și raportul dintre tradiție și religie,** în „Hyperion-Caiete botoșănene", nr. 1-2, Centrul Creației Populare, Botoșani, 1996.
APOLZAN LUCIA, **Pe platforma Luncanilor**, în „Miorița", nr. 1, 1994.
1. ARMĂȘESCU IOANA, **Recuzita ceremonială a obiceiurilor de înmormântare din comuna Bala, județul Mehedinți,** în „Studii și cercetări-Muzeul Satului și de Artă Populară", vol. I, București,1981.
2. ARMĂȘESCU IOANA, LARIONESCU SANDA, **Ritualul pomenii „de viu" în zona de sud a Olteniei**, în „Studii și cercetări-Muzeul Satului", București, 1971.
BALASZ MARCELA, **Plantele în viața poporului român,I,II,** în „Miorița-revistă de etnografie și folclor", nr. 1 și 2, Deva, 1994.
BĂLĂNESCU M. IOAN, **Epureni - 500. File de monografie,** București, 1995.
BĂLOSU CORNEL, **Dicționar de obiceiuri oltenești**, în „Suflet oltenesc-Revistă de etnografie și folclor a Asociației Etnografilor și Folcloriștilor Olteni", nr. 2, Craiova, 1994.
1. BÂRLEA OVIDIU, **Eseu despre dansul popular românesc,** Editura Cartea Românească, București, 1982.
2. BÂRLEA OVIDIU, **Moș Ajunul**, în „Revista Noastră", nr. 3, Reșița, 1994.
1. BERDAN LUCIA, **„Pasărea-suflet" în obiceiurile de naștere**, în „Studii și comunicări de etnologie", tom IX, Editura Academiei Române-Institutul de Cercetări Socio-Umane, Sibiu, 1995.

2. BERDAN LUCIA, **Sărbătoarea Sfintelor Paști și riturile de trecere între anotimpuri**, în „Datini”, nr. 7-8, Centrul Național al Creației Populare, București, 1994.

BERNEA HORIA, **Villages roumains, les gens et les choses,** Le Musée du Paysan Roumain, Editura Arta Grafică, București, f. a.

1. BOCȘE MARIA, **Coordonate ale cercetării etnoiatriei în Transilvania**, în „Biharea, culegere de studii și materiale de etnografie și artă”, vol. XVIII, Muzeul Țării Crișurilor, Oradea, 1991.

2. BOCȘE MARIA, **Mutații contemporane privind funcțiile și semnificațiile portului popular transilvănean,** în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, vol. X, Cluj-Napoca, 1978.

3. BOCȘE-CĂLUGĂRU MARIA, **Obiceiuri agrare pe Valea Crișului Negru,** în „Zilele folclorului bihorean”, Oradea, 1974.

4. BOCȘE MARIA, **Rituri funerare pentru viață**, în Banatica, nr. 12, I, Muzeul de istorie al județului Caraș-Severin, Reșița, 1993.

5. BOCȘE MARIA, **Târgul de la Găina între mit și adevăr,** în „Istorie și tradiție în spațiul românesc”, Sibiu, 1995.

6. BOCȘE MARIA, **Vatra de foc în practicile rituale ale vieții de familie în satul românesc din Transilvania,** în „Studii și comunicări de etnologie, tom VIII, Editura Academiei Române-Institutul de Cercetări Socio-Umane, Sibiu, 1994.

BODIU AUREL, **Fast și nefast în categoria timpului țărănesc**, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, Cluj-Napoca,2002.

BOGDAN ION, OLOS MIHAI, TIMIȘ NICOARĂ, **Calendarul Maramureșului**, Baia Mare, 1980.

BRATILOVEANU-POPILIAN MARCELA, **Mărul - mit și simbol,** în „Datini”, nr. 3-4, Centrul Național al Creației Populare, București, 1995.

BRIA ION, **Dicționar de teologie ortodoxă**, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981.

BUDIȘ MONICA, **Ramura verde și ciclul pascal,** în „Primăvara. Tradiții și obiceiuri”, Academia Română-Institutul de Etnografie și Folclor, București, 1991.

BUHOCIU OCTAVIAN, **Folclorul de iarnă, ziorile și poezia păstorească,** Editura Minerva, București,1979.

BURNAZ SILVIA, **Insectele - legende, credințe, obiceiuri**, în „Miorița-revistă de etnografie și folclor”, nr. 1, Deva, 1994.

BUTURĂ VALER, **Cultură populară românească,** Editura Minerva, București, 1992.

CAMILAR MIHAI, **Arhitectura populară bucovineană-obiceiul casei**, în „Comori sucevene”, nr. 4-5, Centrul județean al creației populare, Suceava, 1995.

CANCIOVICI MIHAI-ALEXANDRU, **Sărbătoarea Sânzienelor,** în „Datini”, nr. 1-2, Centrul Național al Creației Populare, București, 1995.

CANDREA I. AUREL, **Iarba fiarelor,** în Revista de Etnografie și Folclor, Tom 40, nr. 2, Editura Academiei Române-Institutul de Etnografie și Folclor, București, 1995.

CAPESIUS ROSWITH, **Mobilier popular românesc** (mss.).

CARAMAN PETRU, **Pământ și apă. Contribuție etnologică la studiul simbolicei eminesciene,** Editura Junimea, Iași, 1984.

1. CĂLIN-BODEA CORNELIA, **Din legendele și tradițiile Dunării,** Editura SAS, București, 1995.

2. CĂLIN CORNELIA, **Mărțișorul - coordonate istorice și actuale,** în „Primăvara. Tradiții și obiceiuri”, Academia Română-Institutul de Etnografie și Folclor, București, 1991.

CĂRĂBIȘ VASILE, **Tradiții și obiceiuri de pe Valea Jaleșului,** Editura Centrului județean al creației populare, Târgu Jiu, 1995.

1. CHELCEA ION, **Albinăritul în Moldova**, în „Studii și cercetări-Muzeul Satului”, București, 1971.

2. CHELCEA ION, **Credințe și rituri legate de foc, apă și pământ în cultura veche românească**, în „Rațiune și credință”, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.

3. CHELCEA ION, **Cu privire la hrana rituală a poporului român,** în „Studii și cercetări-Muzeul

Satului și de Artă Populară, vol. I, București, 1981.
CHEVALIER JEAN, GHEERBRANT ALAIN, **Dicționar de simboluri, mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere**, vol. I-II-III, Editura Artemis, București, 1995.
1. CHIVU IULIAN, **Folclor din satele de pe Burdea,** Imprimeria Filaret, București, 1994.
2. CHIVU IULIAN, **Natura și funcțiile semnului în predicțiile românești**, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom 40,nr. 1, Editura Academiei Române-Institutul de Etnografie și Folclor, București, 1995.
CIOBANU PAVEL, **Plaiul Cloșanilor,** vol. IV, Centrul Creației Populare Mehedinți, 1996.
CIORTAN E. NICOLAU, **Îndrumar pentru lucrul de mână,** Tipografia ziarului Universul, București, 1940.
1. CLEMENTE CONSTANTIN, **Dulful - o legendă mitologică,** în „Miorița-revistă de etnografie și folclor, nr. 2, Deva, 1994.
2. CLEMENTE CONSTANTIN, **Popelnicul,** în „Miorița-revistă de etnografie și folclor, nr. 1, Deva, 1994.
COJOCARU NICOLAE, **Pârteștii de Sus. O așezare din Bucovina,** Editura Litera, București, 1980.
COLȚEA DUMITRU, **Obiceiul „prinderii suratelor" în Cărăsău - Bihor,** în „Zilele folclorului bihorean”, Oradea, 1974.
COMAN MIHAI, **Mitologie populară românească,** Editura Minerva, București, vol. I-1986; vol. II-1988.
1. COMĂNICI GERMINA, **Aprinderea focurilor rituale de primăvară**, în „Primăvara. Tradiții și obiceiuri”, Academia Română-Institutul de Etnografie și Folclor, București, 1991.
2. COMĂNICI GERMINA, **Moș Crăciun în spiritualitatea populară românească,** în „Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor”, nr. 1 (serie nouă), București-Chișinău, f. a.
1. CONSTANTIN MARIAN, **Cultul moșilor la români. Tradiție și istorie**, în „Revista Muzeelor”, nr. 4, București,1996.
2. CONSTANTIN MONICA, **Lazăr și regenerarea - straturile temporale ale unui ceremonial,** în „Datini”, nr. 1, Centrul Național al Creației Populare, București, 1993.
CONȚIU VASILE, **Peste pod, la Stupătură. . . (Culegere de folclor literar-muzical din comuna Râciu,** Inspectoratul pentru Cultură al județului Mureș, Târgu Mureș, 1992.
CRISTEA V. STAN, **Introducere în istoria culturală a județului Teleorman**, Editura Rocriss, Alexandria, 2002.
CRISTESCU CONSTANȚA, **Bate toaca-n Postul Paștelui**, în „Primăvara. Tradiții și obiceiuri”, Academia Română-Institutul de Etnografie și Folclor, București, 1991.
CUCEU ION, **Contribuții la cercetarea folclorului nupțial în subzona Tinca-Bihor,** în „Zilele folclorului bihorean”, Oradea, 1974.
1. DASCĂLU-IȘFĂNONI DOINA, **Nunta zărăndeană, reper valoric peste timp**, în „Miorița-revistă de etnografie și folclor”, nr. 1, Deva, 1994.
2. DASCĂLU-IȘFĂNONI DOINA, **Practici funerare în Caraș-Severin și Mehedinți - Slobozitul izvorului,** în „Datini”, nr. 7-8, Centrul Național al Creației Populare, București, 1994.
3. DASCĂLU DOINA, PLEȘA PAUL, **Ștergarul de pe Valea Doftanei-mesaj și simbol,** în „Studii și cercetări-Muzeul Satului și de Artă Populară”, vol. I, București, 1981.
1. DĂNCUȘ MIHAI, **Rituri de separare, agregare și inițiere în faza copilăriei,** în „Marmația”, nr. 5-6, Muzeul județean Maramureș, Baia Mare, 1981.
2. DĂNCUȘ MIHAI, **Zona etnografică Maramureș,** Editura Sport-Turism, București, 1986.
DIACONESCU AURELIA, **Ouăle de Paști**, în „Studii și cercetări etnoculturale”, vol. I, Muzeul județean Bistrița-Năsăud, Editura Carpatica, Cluj-Napoca, 1996.
DICULESCU FELICIA, **Fluierul între legendă și realitate,** în „Revista de Etnografie și Folclor, tom 40, nr. 1, Editura Academiei Române-Institutul de Etnografie și Folclor, București, 1995.
DOBRE ALEXANDRU, **Un obicei dispărut - Legatul viilor,** în „Revista de Etnografie și Folclor, tom

39, nr. 3-4, Editura Academiei Române-Institutul de Etnografie și Folclor, București,1994.
DOLÂNGĂ NICOLAE, **Țara Almăjului - repere etnografice și etnologice,** în „Caiete de Culturologie”, An I, nr. 2, Reșița, f. a.
DON RADU, **Cântecul ciumei,** în Comunicări științifice pe teme de folclor, Baia Mare,1973.
DONEA CONSTANTIN, **Datini și obiceiuri de iarnă,** în „Datini”, nr. 2-3, Centrul Național al Creației Populare, București, 1993.
DRĂGULESCU CONSTANTIN, **Jucăriile din plante - tipologie și descriere**, în „Studii și comunicări de etnologie, tom IX, Editura Academiei Române-Institutul de Cercetări Socio-Umane, Sibiu, 1995.
ELIADE, MIRCEA, **Simbolismul arborelui sacru,** în „Revista Fundațiilor”, nr. 4, 1939.
ENACHE ȘTEFAN, PLEȘA TEODOR, **Zona etnografică Dolj,** Editura Sport-Turism, București, 1982.
EVSEEV IVAN, **Simboluri folclorice. Lirica de dragoste și ceremonialul de nuntă,** Editura Facla, Timișoara, 1987.
FILIP V. VASILE, **„Cârja lui Dumnezeu" în câteva colinde și legende cosmogonice**, în „Studii și cercetări etnoculturale,vol. I, Muzeul județean Bistrița-Năsăud, Editura Carpatica, Cluj-Napoca, 1996.
FLORESCU RADU, GAIȚĂ ILEANA, **Casa - o dovadă de continuitate; Mitologia casei,** în „Muzeul Satului și de Artă populară”, nr. 5-6, București, 1985.
GANGOLEA LIA, **Obiceiuri de Crăciun în Țara Oltului,** în Istorie și tradiție în spațiul românesc, Sibiu, 1995.
GAZDA KLARA, **Din obiceiurile legate de naștere, căsătorie și moarte în satele Valea Timișului și Vârciorova (Caraș-Severin),** în „Studii și comunicări-Muzeul județean de etnografie și istorie locală”, Caransebeș, 1975.
GHIDĂU ELENA, **Obiceiuri de iarnă din depresiunea Beiușului,** în Contribuții la cunoașterea etnografiei din Țara Crișurilor, nr. 10, Oradea, 1971.
1. GHINOIU ION, **Calendarul popular** , în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom 40, nr. 1, Editura Academiei Române-Institutul de Etnografie și Folclor, București, 1995.
2. GHINOIU ION, **Lutul, trupul și aluatul - adăposturi pasagere ale spiritului nemuritor,** în „Datini”, nr. 5-6, Centrul Național al Creației Populare, București, 1994.
3. GHINOIU ION, **Metamorfoze ale zeiței agrare în calendarul românesc,** în „Istorie și tradiție în spațiul românesc”, Sibiu, 1995.
4. GHINOIU ION, **Obiceiurile la cumpăna anilor,** în „Datini”, nr. 4-5, Centrul Național al Creației Populare, București, 1993.
5. GHINOIU ION, **Obiceiurile lunii,** în „Datini”, nr. 1, Centrul Național al Creației Populare, București, 1993.
6. GHINOIU ION, **Obiceiuri populare de peste an - Dicționar**, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997.
7. GHINOIU ION, **Popasuri etnografice românești,** Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981.
8. GHINOIU ION, **Sărbătorile de primăvară. Anul Nou agrar,** în „Datini”, nr. 1-2, Centrul Național al Creației Populare, București, 1994.
9. GHINOIU ION, **Sărbătorile de primăvară. Anul Nou pastoral,** în „Datini”, nr. 7-8, Centrul Național al Creației Populare, 1994.
10. GHINOIU ION, **Sărbătorile lunii decembrie,** în „Datini”, nr. 2-3, Centrul Național al Creației Populare, București, 1993.
11. GHINOIU ION, **Tainele Călușului,** în „Datini”, nr. 1-2, Centrul Național al Creației Populare, București, 1995.
12. GHINOIU ION, **Vârstele timpului,** Editura Meridiane, București, 1988.
13. GHINOIU ION, **Zilele Babei. Pagini de mitologie românească**, în „Primăvara. Tradiții și

obiceiuri”, Academia Română-Institutul de Etnografie și Folclor, București, 1991.
GHIURIȚAN CRISTINA, **Obiecte de cadou între tineri în colecțiile Muzeului Etnografic al Transilvaniei,** în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, vol. X, Cluj-Napoca, 1978.
GODEA IOAN, **Zona etnografică Beiuș,** Editura Spot-Turism, București, 1981.
GOGOLAN ARISTIDA, **Rusaliile și Sânzienele,** în „Datini”, nr. 3-4(20-21), Centrul Național al Creației Populare, București, 1996.
GOLBAN VASILE, **Estetica ceremonialului social în obiceiuri,** Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
GOLOPENȚIA-CRISTESCU ȘTEFANIA, **Gospodăria în credințele și riturile magice ale femeilor din Drăguș (Făgăraș),** Editura Paideia, București, 2002.
1. GOROVEI ARTUR, **Credințe și superstiții în legătură cu oul pascal (texte alese)**, în „Primăvara. Tradiții și obiceiuri”, Academia Română-Institutul de Etnografie și Folclor, București, 1991.
2. GOROVEI ARTUR, **Credinți și superstiții ale poporului român,** Editura Grai și Suflet-Cultura Națională, București, 1995.
3. GOROVEI ARTUR, **Folclor și folcloristică,** Editura Hyperion, Chișinău, 1990.
GRAMA ANCA, **Normele, calendarul, sărbătorile și obiceiurile la românii transilvani în anii 1780-1840; Documente arhivistice sibiene,** în „Istorie și tradiție în spațiul românesc”, Sibiu, 1995.
GRISELINI FRANCESCO, **Încercare de istorie politică și naturală a Banatului Timișoarei,** Editura Facla, Timișoara, 1984.
1. HEDEȘAN OTILIA, **Fișierul obiceiurilor rituale - pâinea**, în „Timisiensis, Revistă trimestrială de informare culturală”, Timișoara, nr. 4/1995.
2. HEDEȘAN OTILIA, **Moșii de vară,** în „Datini”, nr. 3-4(20-21), Centrul Național al Creației Populare, București, 1996.
HERSENI TRAIAN, **Forme străvechi de cultură populară. Studiu de paleoetnografie a cetelor de feciori din Țara Oltului,** Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977.
HERȚEA IOSIF, **Despre unele datini de iarnă din împrejurimile comunei Tinca,** în „Zilele folclorului bihorean”, Oradea, 1974.
1. ICHIM DORINEL, **Hora-dans, ornament, simbol,** în Studii și cercetări-Muzeul Satului și de Artă Populară, vol. I, București, 1981.
2. ICHIM DORINEL, **Zona etnografică Trotuș,** Editura Sport-Turism, București, 1983.
IORDACHE GHEORGHE, **Mărturii etno-lingvistice despre vechimea meseriilor populare românești. Studiu cu privire specială la Oltenia,** Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1980.
IOSIPESCU SILVIA, **„Strigarea peste sat" - variantă a vieții sociale tradiționale**, în Primăvara. Tradiții și obiceiuri, Academia Română-Institutul de Etnografie și Folclor, București, 1991.
IOSIPESCU SILVIA, **„Strigarea peste sat" - variantă a vieții sociale tradiționale**, în „Primăvara. Tradiții și obiceiuri, Academia Română-Institutul de Etnografie și Folclor, București, 1991.
1. ISPAS SABINA, **Asta-i seara lui Crăciun. . . ,** în „Datini”, nr. 3-4, Centrul Național al Creației Populare, București, 1995.
2. ISPAS SABINA, **Sărbătoare sau serbare?**, în „Datini”, nr. 1-2, Centrul Național al Creației Populare, București, 1995.
IȘFĂNONI RUSALIN, **Pădurenii Hunedoarei - o viziune etnologică**, Editura Mirabilis, București, 2004.
1. KERNBACH VICTOR, **Dicționar de mitologie generală**, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989.
2. KERNBACH VICTOR, **Universul mitic al românilor,** Editura Științifică, București, 1994.
KISS FRANCISC, **Credințe populare din Sălaj, culese de Jozsef Kadar până în anul 1892**, în „Acta Musei Porolissensis”, XIX, Zalău, 1995.
1. LARIONESCU SANDA, **Modelul riturilor de nuntă din Câmpia Olteniei,** în „Studii și Cercetări-Muzeul Satului și de Artă Populară”, București, 1981.

2. LARIONESCU SANDA, ANTONESCU ROMULUS, **Obiceiurile de peste an la Borlova**, în „Studii și cercetări-Muzeul Satului, București”, 1971.
3. LARIONESCU SANDA, **Structura ceremonialului de cult funebru de pe Valea Someșului Mare,** în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1971-1973”, Cluj, 1973.
1. LATIȘ VASILE, **Obiceiuri ale pâinii în Lăpuș,** în Cercetări științifice pe teme folclorice, Baia Mare, 1973.
2. LATIȘ VASILE, **Obiceiuri de iarnă ale fetelor din Lăpuș,** în Cercetări științifice pe teme folclorice, Baia Mare, 1973.
1. LAZĂR GEORGE, **Contribuții la cunoașterea obiceiurilor de nuntă din Banat,** în Studii și cercetări-Muzeul Satului, București, 1971.
2. LAZĂR GEORGE, **Contribuții la cunoașterea obiceiurilor de nuntă din județul Teleorman,** în Studii și cercetări-Muzeul Satului, București, 1970.
3. LAZĂR GEORGE, **Obiceiuri de nuntă din satul Borlova,** în Studii și comunicări-Muzeul județean de etnografie și istorie locală, Caransebeș, 1975.
4. LAZĂR GEORGE, **Recuzita ceremonială a obiceiurilor de înmormântare din satele Cămârzana și Târșolț-Țara Oașului,** în Studii și cercetări-Muzeul Satului și de Artă Populară, vol. I, București, 1981.
LĂPUȘTE D. IOAN, **Comuna Târnova, Caraș-Severin. Repere monografice,** Reșița, 1994.
MANGIUCA SIMION, **Calendariul Julianu, Gregorianu și poporulu român, 1882**, reprodus în „Timisiensis”, Centrul județean Timiș pentru conservarea și valorificarea creației populare, nr. 4, 1995.
1. MARIAN S. FLOREA, **Mitologie românească,** Editura Paideia, București, 2000.
2. MARIAN S. FLOREA, **Sărbătorile la români,**vol. I-II, Editura Fundației Culturale Române, București, 1994.
3. MARIAN S. FLOREA, **Trilogia vieții. I. Nunta la români; II. Nașterea la români; III. Înmormântarea la români,** Editura Grai și Suflet-Cultura Națională, București, 1995.
1. MAXIM ELENA, **Albina și cosmosul**, în „Studii și comunicări de etnologie”, tom IX, Editura Academiei Române-Institutul de Cercetări Socio-Umane, Sibiu, 1995.
2. MAXIM ELENA, **Simbolul albinei. Comentariu antropologic,** în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom 40, nr. 1, Editura Academiei Române-Institutul de Etnografie și Folclor, București, 1995.
MICLE ANETA, **Manifestări dramatice în cadrul sărbătorilor de iarnă pe cursul inferior al Crișului Negru,** în „Zilele folclorului bihorean”, Oradea, 1974.
MIHĂILESCU ERNESTO, **Cultul focului,** în „Analele Tulcei-Revista Inspectoratului pentru cultură al județului Tulcea”, Anul I, S. C. Editură și Imprimerie Porto-Franco S. A. , Galați, 1993.
MOISE ILIE, **Implicații ale confreriilor de tineret în cadrul sărbătorilor de vară,** în „Istorie și tradiție în spațiul românesc”, Sibiu, 1995.
MUREȘANU POMPEI, **Câteva precizări privind simbolismul șarpelui,** în Biharea, Muzeul Țării Crișurilor, Oradea, 1976.
MUȘLEA ION, **Cercetări etnografice și de folclor,** vol. II, Editura Minerva, București, 1972.
NANIA ION, **Un străvechi zeu chtonian-creator al turmelor, ocrotitor al ciobanilor și păzitor al mormintelor - cățelul pământului,** în „Simpozionul Miorița”, Câmpulung Moldovenesc, 1993.
NISTOR R. ION, **Masa cu „săcriu"-piesă de interior țărănesc din zona Năsăudului**, în „Studii și cercetări etnoculturale”, vol. I, Muzeul județean Bistrița-Năsăud, Editura Carpatica, Cluj-Napoca, 1996.
NOTE: Informațiile menționate ca având această sursă sunt însemnări culese pe teren și nepublicate până în prezent. Totodată, se specifică nominal deținătorul (deținătorii) informațiilor.
OLINESCU MARCEL, **Mitologie românească,** București, 1944.

1. OLTEANU ANTOANETA, **Calendarul poporului român,** Editura Paideia, București, 2001.
2. OLTEANU ANTOANETA, **Personaje mitologice malefice (Spirite ale pădurilor, apei, nopții),** în „Revista de Etnografie și Folclor”, Tom 40, nr. 2, Editura Academiei Române-Institutul de Etnografie și Folclor, București, 1995.
3. OLTEANU ANTOANETA, **Zilele nefaste. Personaje malefice legate de un cult al torsului,** în „Revista de Etnografie și Folclor”, Tom 40, nr. 3, Editura Academiei Române-Institutul de Etnografie și Folclor, București, 1995.
OTESCU ION, **Credințele țăranului român despre cer și stele,** Editura Paideia, București, 2002.
PAMFILE TUDOR, **Tutunul. Studiu folcloric,** în „Memoriile Comisiei de Folclor”, tom V, Editura Academiei Române, București, 1991.
PANEA NICOLAE, **Câteva aspecte privind simbolismul „Janitor" al caloianului,** în „Suflet oltenesc-Revistă de etnografie și folclor a Asociației Etnografilor și Folcloriștilor Olteni”, nr. 2, Craiova, 1994.
1. PAVELESCU AMALIA, **Poezia magică din Mărginimea Sibiului**, în „Studii și comunicări de etnologie”, tom IX, Editura Academiei Române-Institutul de Cercetări Socio-Umane, Sibiu, 1995.
2. PAVELESCU AMALIA, **Vechi rituri agrare practicate în zona Sibiului,** în „Istorie și tradiție în spațiul românesc”, Sibiu, 1995.
PETRESCU PAUL, **Motive decorative celebre,** Editura Minerva, București, 1971.
1. POP GHEORGHE, CHIȘ-ȘTER ION, **Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar**, Baia Mare, 1983.
2. POP LAURA, **Obiceiuri de înmormântare din Urisiu de Sus (jud. Mureș)**, în „Studii și cercetări etnoculturale-Muzeul județean Bistrița-Năsăud, Editura Carpatica, Cluj-Napoca, 1996.
3. POP LAURA, **Practica descântecului în Maramureș**, în „Maramureș-vatră de istorie milenară”, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 1996.
4. POP MIHAI, **Obiceiuri populare românești,** Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologice, București, 1976.
POPOVĂȚ PETRE, **Aspecte ale păstoritului în satul Borlova**, în „Studii și cercetări-Muzeul Satului”, București, 1971.
PRESA: Sub această notificare sunt cuprinse informații culese din diverse publicații care au caracter eterogen, de informare generală a cititorilor sub aspect politic, social, economic și cultural: ziare centrale și locale, săptămânale și lunare, publicații fără periodicitate declarată, buletine informative, calendare și almanahuri etc. , a căror menționare distinctă ar fi supradimensionat prezenta bibliografie cu un număr foarte mare de repere; se adaugă o serie de publicații de specialitate editate de institutele Academiei Române, de direcțiile de cultură, de muzee, de centrele județene pentru conservarea și valorificarea creației populare.
1. RAICU ELENA, **Chipurile,** în „Datini”, nr. 1, Centrul Național al Creației Populare, București, 1993.
2. RAICU ELENA, **În Șcheii Brașovului la Buna Vestire,** în „Datini”, nr. 1-2, Centrul Național al Creației Populare, București, 1994.
3. RAICU ELENA, **La Rusalii,** în „Datini”, nr. 1-2, Centrul Național al Creației Populare, București,1993.
RĂDULESCU LELIA, **Recuzita ceremonială a obiceiului funerar în Țara Oltului**, în „Cumidava - Anuarul muzeelor brașovene”, vol. XV-XIX, 1990-1994, Brașov, 1995.
RAZBA MIHAI, **Contribuții bibliografice**, în „Miorița”, nr. 1, 1994.
ROMAN LUCIA și IOAN GH. , **Obiceiuri de pe Valea Bistrei**, în „Șezătoarea”, nr. 8, 1995.
SANDA ION, **Obiceiuri tradiționale din satul Bâlta, județul Gorj,** Inspectoratul pentru cultură al județului Gorj, Centrul județean pentru conservarea și valorificarea tradiției și creației populare, Târgu Jiu, 1992.
SANTARCANGELI PAOLO, **Cartea labirinturilor**, Editura Meridiane, vol. I,II, București, 1974.

SMEU GRIGORE, **Repere estetice în satul românesc,** Editura Albatros, București, 1973.
SMEU GRIGORE, **Repere estetice în satul românesc,** Editura Albatros, București, 1973.
1. STAHL H. H. , STAHL H. PAUL, **Civilizația vechilor sate românești**, Editura Academiei, 1959.
2. STAHL H. PAUL, **Cum s-a stins Țara Vrancei; Nereju, sat din Vrancea, materiale publicate și comentate de Paul H. Stahl,** Editura Paideia, București, 2002.
ȘAINELIC SABIN și MARIA, **Zona etnografică Chioar,** Editura Sport-Turism, București, 1986.
ȘĂINEANU LAZĂR, **Dicționarul universal al limbii române. Vocabular general,**vol. I,II-1995, vol. III, IV și V-1996. Editura Mydo Center, Iași.
ȘEULEANU ION, **Poezia populară de nuntă,** Editura Minerva, București, 1985.
ȘOVREA IULIANA, **Șezătoarea pe Valea Crișului Negru,** în „Zilele folclorului bihorean", Oradea, 1974.
ȘTEFĂNESCU BARBU, **Grâul și civilizația pâinii**, în „Șezătoarea", Oradea, nr. 8, decembrie, 1995.
1. ȘTIUCĂ NARCISA, **Apa și arborele vieții - o lectură etnologică,** în „Datini", nr. 5-6, Centrul Național al Creației Populare, București, 1994.
2. ȘTIUCĂ NARCISA, **Cine primea Călușul îi mergea bine tot anul,** în „Datini", nr. 1-2 (14-15), Centrul Național al Creației Populare, București, 1995.
3. ȘTIUCĂ NARCISA, **Colindele de fereastră și sensul sărbătorii Crăciunului,** în „Datini", nr. 3-4, Centrul Național al Creației Populare, București, 1995.
4. ȘTIUCĂ NARCISA, **Cuplul modelator fertilitate/fecunditate în sistemul obiceiurilor și ceremonialelor de trecere**, în „Studii și comunicări de etnologie, tom IX, Editura Academiei Române-Institutul de Cercetări Socio-Umane, Sibiu, 1995.
5. ȘTIUCĂ NARCISA, **Lăsata Secului în Caraș-Severin,** în „Datini", nr. 7-8, Centrul Național al Creației Populare, București, 1994.
6. ȘTIUCĂ NARCISA, **Maramureșul între mit și dilemă,** în „Datini", nr. 1-2, Centrul Național al Creației Populare, București, 1995.
7. ȘTIUCĂ NARCISA, **Pomul de naștere,** în „Datini", nr. 1, Centrul Național al Creației Populare, București, 1993.
8. ȘTIUCĂ NARCISA, **Rituri agrare în jocurile de copii,** în „Datini", nr. 1, Centrul Național al Creației Populare, București, 1993.
9. ȘTIUCĂ NARCISA, **Rusaliile în Transilvania,** în „Datini", nr. 1-2, Centrul Național al Creației Populare, București, 1995.
10. ȘTIUCĂ NARCISA, **Sărindarul de obște,** în „Suflet oltenesc-Revistă de etnografie și folclor a Asociației Etnografilor și Folcloriștilor Olteni", nr. 2, Craiova, 1994.
TUDOR CONSTANTIN, **Județul Călărași,** Călărași, 1993.
TURCUȘ ARISTIDA, **Portul popular românesc din județul Timiș,** Timișoara, 1982.
ȚUGUI IOAN, **Tâlcul unor ornamente pe lingurile de lemn folosite în păstorit,** în „Comori sucevene", nr. 4-5, Centrul județean al creației populare, Suceava, 1995.
URSACHE PETRE, **Prolegomene la o estetică a folclorului,** Editura Cartea Românească, București, 1980.
1. VĂDUVA OFELIA, **Floriile**, în „Primăvara. Tradiții și obiceiuri", Academia Română-Institutul de Etnografie și Folclor, București, 1991.
2. VĂDUVA OFELIA, **Repere simbolice în cultura populară-pâinea și alte modelări din aluat**, în „Revista de Etnografie și Folclor", nr. 1, București, 1981.
3. VĂDUVA OFELIA, **Tăiatul porcului-ritual și ceremonial,** în „Datini", nr. 3-4, Centrul Național al Creației Populare, București, 1995.
VĂRIEȘESCU MITIU GEORGE, **Lioara**, în „Miorița", nr. 1/1994
VORONCA NICULIȚĂ ELENA, **Originea ouălor roșii (texte alese)**, în „Primăvara. Tradiții și Obiceiuri, Academia Română-Institutul de Etnografie și Folclor, București, 1991.
VLĂDUȚESCU GHEORGHE, **Filosofia legendelor cosmogonice românești,** Editura Minerva,

București, 1982.
VULCĂNESCU ROMULUS, **Mitologie română**, Editura Academiei, București, 1985.
ZAHACINSCHI MARIA și NICOLAE, **Ouăle de Paști la români,** Editura Sport- Turism, București, 1992.